i 17010044
de la Comp. de Jesus de granada
R. 3000

Tomus Quintusdecimus.

D. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI

IN MATTHAEVM, MARCVM, LVCAM, ET IOANNEM.

CATENAM AVREAM COMPLECTENS,

Ex ſententiis Sanctorum Patrum, miro artificio connexam, quorum Catalogum & Chronologiam, verſa pagina oſtendit.

ROMAE M. D. LXX.

de la Comp.a de Jesus de granada
R. 3000

Tomus Quintusdecimus.

D. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI

IN MATTHAEVM, MARCVM, LVCAM, ET IOANNEM.

CATENAM AVREAM COMPLECTENS,

Ex ſententiis Sanctorum Patrum, miro artificio connexam, quorum Catalogum & Chronologiam, verſa pagina oſtendit.

ROMAE M.D.LXX.

CATALOGVS ET CHRONOLOGIA PATRVM,

ex quorum ſententiis hoc opus contextum eſt, quo ſcilicet tempore maxime floruere.

GRÆCI.		LATINI.	
Dionyſius Areopagita.	an. do. 96	Iulius Africanus,græce tñ ſcripſit.	an.d.240
Origenes.	an.do.238	Cyprianus Carthaginenſis.	an.do.245
Dionyſius Alexandrinus.	an.do.250	Hilarius Pictauorum epiſc.	an.do.360
Titus Boſtrenſis.	an.do.300	Damaſus Papa.	an.do.370
Euſebius Cæſarienſis.	an.do.320	Ambroſius Mediolanenſis.	an.do. 385
Athanaſius Alexandrinus.	an.do.350	Hieronymus Presbyter.	an.do.400
Didimus Alexandrinus.	an.do. 355	Auguſtinus Hipponenſis epiſc.	an.do.420
Gregorius Nazianzenus.	an.do.370	Leo Papa primus.	an.do.480
Ioſephus Hieroſolymitanus.	an.do.370	Proſper Rhegienſis.	an.do. 455
Baſilius Cæſarienſis.	an.do.375	Maximus Taurinenſis.	an.do.465
Gregorius Nyſſenus.	an.do.380	Fulgentius Ruſpenſis epiſc.	an.do. 500
Epiphanius Salaminæ epiſc.	an.do.385	Gregorius Papa primus.	an.do.605
Ioan. Chryſoſtomus.	an.do.390	Iſidorus Hiſpalenſis epiſc.	an.do.630
Seuerianus Gabalenſis.	an.do. 395	Beda presbyter Angloſaxo.	an.do.734
Theophilus Alexandrinus.	an.do.400	Alcuinus ſeu Albinus.	an.do.770
Cyrillus Alexandrinus.	an.do.434	Haymo.	an.do. 854
Iſidorus Peluſiotes Abbas.	an.do.434	Rabanus Maurus.	an.do. 855
Theodoretus Cyrenſis epiſc.	an.do.454	Remigius.	an.do.880
Ioan.Damaſcenus.	an.do.730	Petrus Alphonſus.	an.do.1100
Theophylactus.	an.do.900	Gloſſæ diuerſorum.	
Euthymius Monachus.	an.do.1180		
Græcus Anonymus.			

DIVI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI

AD VRBANVM IIII. PONT. MAX. IN CATENAM SVPER MATTHAEI EVANGELIO AEDITAM.

EPISTOLA DEDICATORIA.

SANCTISSIMO, ac Reuerendiſſimo Patri domino Vrbano, diuina prouidentia Papę Quarto: Frater Thomas de Aquino, ordinis Fratrum Prædicatorum, cum deuota reuerentia, pedum oſcula beatorum. Fons ſapientiæ vnigenitũ Dei verbum præſidens in excelſis, per quod pater ſapienter fecerat, & ſua uiter diſpoſuerat vniuerſa, in fine temporũ carnem ſumere voluit, vt ſub tegumento naturæ corporeæ, ſplendorem eius, humanus intuitus poſſet inſpicere, quem in celſitudine maieſtatis diuinæ attingere non valebat. Diffuderat ſiquidem radios ſuos, ſapientiæ videlicet ſuæ indicia ſuper omnia opera, quæ creauit, quodam vero ãmpliori priuilegio imaginem propriam hominum animabus impreſſerat: quantum diligentius expreſſerat in cordibus ipſum amantium ſecundum ſui muneris largitatem. Sed quid eſt hominis anima in tam immenſa creatura, vt diuinæ ſapientiæ veſtigia poſſit comprehendere ad perfectionem? quinimmo, & ſapientiæ lux infuſa hominibus per peccati tenebras, & occupationum temporalium caligines fuerat obumbrata, & intantum eſt quorundam cor inſipiens obſcuratum, vt Dei gloriam in Idola vana conuerterent, & quæ non conueniunt facerent: in ſenſum reprobum incidentes. Diuina vero ſapientia, quæ ad ſui fruitionem hominem fecerat: eum ſui inexpertem eſſe non ſinens, totum ſe in humanam naturam contulit: eam modo ſibi aſſumendo mirabili, vt errantem hominem ad ſe totaliter reuocaret. Huius igitur ſapientiæ claritatem nube mortalitatis velatam, primus Apoſtolorum princeps fide conſpicere meruit, & eam conſtanter, abſque errore, & plenarie confiteri dicens: Tu es Chriſtus filius Dei viui. O beata confeſſio, quam non caro & ſanguis, ſed Pater cœleſtis reuelat: hæc in terris fundat eccleſiam, aditum præbet in cœlum, peccata meretur ſoluere, & contra eam portę non præualent inferorum. Huius igitur fidei, ac cõfeſſionis hæres legitime, Sanctiſſime Pater, pio ſtudio mens veſtra in uigilat, vt ante ſapientiæ lux fidelium corda perfundat, & hæreticorum confutet inſanias, quæ portę inferorum merito deſignantur. Sane

B ſi ſecundum Platonis ſententiam beata cenſetur Reſpublica, cui Rectores operam ſapientiæ dare contingerit: illi ſiquidem ſapientiæ, quam imbecillitas intellectus humani erroribus plerumque commaculat: quantomagis ſub veſtro regimine beatus cenſeri poteſt populus Chriſtianus, vbi tanta diligentia excellentiſſimę illi ſapientię curam impenditis, quam Dei ſapientia carnalibus membris induta, & verbis docuit, & operibus demonſtrauit? Et huius ſiquidẽ diligentię ſtudio Veſtræ Sanctitati cõplacuit mihi cõmittere Matthæi euangelium exponendum, quod iuxta propriam facultatem executus, ſollicite ex diuerſis Doctorum libris prædicti euangelij expoſitionem continuam compilaui: pauca quidem certorum Auctorum verbis, vt plurimum ex gloſſis adijciens, quæ vt

C ab eorum dictis poſſent diſcerni: ſub gloſſæ titulo prænotaui. Sed & in Sanctorum Doctorum dictis hoc adhibui ſtudium, vt ſingulorum auctorum nomina, necnon in quibus habeantur libris aſſumpta teſtimonia deſcribãtur: hoc excepto, quòd libros & expoſitionem ſupra loca, quæ exponebantur non oportebat ſpecialiter deſignari: puta ſicubi nomen inueniatur Hieronymi, de libro mentione non facta: datur intelligi, quòd hoc dicat ſuper Matthæum. Et in alijs ratio ſimilis obſeruetur, niſi in his, quæ de commentario Chryſoſtomi ſuper Matthæum ſumuntur, oportuit inſcribi in titulo ſuper Matthæum, vt per hoc ab alijs, quæ ſumuntur de ipſius Homiliario diſtinguantur. In aſſumendis autem San

D ctorum teſtimonijs, plerumque oportuit aliqua reſcindi de medio ad prolixitatem vitandam, necnon ad manifeſtiorem ſenſum, vel ſecundum congruentiam expoſitionis literæ ordinem commutari. Interdum etiam ſenſum poſui, verba dimiſi, præcipue in Homiliario Chryſoſtomi, propter hoc quòd eſt tranſlatio vitioſa. Fuit autem mea intentio in hoc opere, non ſolum ſenſum proſequi literalem, ſed etiam myſticum ponere: interdum etiam errores deſtruere, necnon confirmare catholicam veritatẽ. Quod quidem neceſſarium fuiſſe videtur, quia in euangelio præcipue forma fidei Catholicæ traditur, & totius vitæ regula Chriſtianæ. Prolixum igitur præſens opus non videatur alicui: fieri enim non

E potuit, vt hæc omnia ſine diminutione proſequerer, & tot ſanctorum ſententias explicarem, omnimoda breuitate ſeruata. Suſcipiat itaque Veſtra Sanctitas præſens opus, veſtro diſcutiendum, corrigendumque iudicio, Veſtræ ſollicitudinis, & obedientiæ meæ fructum, vt dum a vobis emanauit pręceptum, & vobis reſeruetur finale iudicium, ad locum, vnde exeunt flumina, reuertantur.

D. THOMAE AQVINATIS IN CATENAM SVPER MATTHAEI EVANGELIVM.

PRAEFATIO.

GLOSSA Euangelij pronunciator apertus Iſaias F Prophera,euangelicę doctrinę ſublimitatem,nomen, & materiam breuiter comprehendens, euangelicum doctorem ex perſona domini alloquitur dicens: Super montem excelſum aſcende tu, &c. Vt autem ab ipſo euange- 1.Euãg.nomen. gelij nomine ſumamus exordiũ. Lib.2.ca.2. AVG. Cap.40.b contra Fauſtum: Euãgelij nomen latinę interpretatur bonum nuncium, vel bona annunciatio, quod quidem cum aliquod

> SVper montẽ excelſum aſcende tu,qui euangelizas Syon. Exalta in fortitudine vocẽ tuam,qui euangelizas Hieruſalem.Exalta,noli timere, dic ciuitatibus Iudę: Ecce Deus veſter: Ecce dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur,Ecce merces eius cum eo. Iſa 40.

bonum ännunciatur,ſemper dici poteſt, proprie tamen hoc vocabulum obtinuit annunciatio Saluatoris. Narratores quippe originis factorum,dictorum,paſsionum domini Ieſu Chriſti proprie dicti ſunt euangeliſtę. Hom.1. CHRY. in Homiliario ſuper Matthæum. Quid enim his bonis nunciatis fiat ęquale? Deus in terra, homo in cœlo, amicitia Dei ad noſtram facta naturam, prolixum ſolutum pręliũ, diabolus confuſus, mors ſoluta, paradiſus apertus. Et hęc omnia ſupra dignitatem noſtram, & cum facilitate nobis data ſunt: non quia laborauimus, ſed quia dilecti ſumus Cap.16. a Deo. AVG. in de Vera religione. Cum enim omnibus modis medeatur animis Deus, pro temporum opportunitatibus, quę mira ſapientia eius ordinantur, nullo modo beneficientius conſuluit generi humano, quàm cum vnicus filius conſubſtantialis Patri,& coęternus,totum hominem ſuſcipere dignatus eſt: & verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis:ita enim demonſtrauit quàm excelſum locum inter creaturas habeat humana natura in hoc,quòd hominibus in vero homine apparuit. AVG. in Sermo. de Nati. Demum factus eſt Deus homo, vt homo fieret Deꝰ. GLO. Hoc igitur bonum euangelizandum prenunciat Propheta Epiſt.10. dicens: { Ecce Deus veſter.} LEO in epiſtola ad Flauianum: Exinanitio autem illa,qua ſe inuiſibilis viſibilem prębuit,& creator, ac dominus omnium rerum *vnus voluit eſſe mortalium*, inclinatio fuit miſerationis,non deſertio poteſtatis. GLO. Ne ergo ſic Deus adeſſe credatur,vt fieret aliqua diminutio poteſtatis, ſubiungit Propheta: { Ecce dominus in fortitudine veniet.} Lib.1.c.11. AVG. de Doctrina chriſtiana: Non per locorum ſpatia veniendo,ſed in carne mortali mortalibus apparendo. BEDA in Ser. de Dñi paſſione. De ineffabili autem Dei potentia factum eſt, vt dum Deus verus eſt in carne paſſibili, conferatur homini gloria per cotumeliam,incorruptio per ſupplicium, vita per mortem. Lib.2.c.30. AVG. de Peccatorum meritis. Fuſo enim ſanguine ſine culpa omnium culparum chirographa deleta ſunt, quibus homines a diabolo antea tenebantur. GLO. Quia ergo per virtutem Chriſti patientis homines a diabolo antea tenebantur. GLO. Quia ergo per virtutem Chriſti patientis homines a peccato liberati, ſerui facti ſunt Dei. Sequitur: { Et brachium eius dominabitur. Sermo.18. LEO Papa in Sermone de paſſione. Affuit autem nobis in Chriſto ſingulare pręſidium, *vt in natura paſsibili mortis conditio nõ* maneret,quam impaſsibilis eſſentia recepiſſet,& per id quod non poterat mori: poſsit id quod mortuũ fuerat ſuſcitari. GLO. Et ſic per Chriſtum nobis immortalis glorię aditus aperitur. vnde ſequitur: { Ecce merces eius cum eo. de qua, ſcilicet ipſe dicit: Lib.4.ca.2. Merces veſtra copioſa eſt in cœlis. AVG. contra Fauſtũ: Aeternę enim vitę promiſsio regnumque celorum ad nouum pertinet teſtamentum,temporalium vero promiſsiones teſtamento veteri continentur. 2. Materia euangelij. GLO. Sic ergo quatuor nobis de Chriſto euangelica doctrina tradit: diuinitatem aſſumentem, humanitatem aſſumptam,mortem per quam a ſeruitute eripimur, reſurrectionẽ per quam nobis aditus glorioſæ vitæ aperitur, & propter hoc Hom.4. in Ezechiele ſub figura quatuor animalium demonſtratur. GRE. 3.Euang.figurę. ſuper Ezechi. Ipſe enim *vnigenitus Dei filius* veraciter factus eſt Homo,ipſe in ſacrificio noſtræ redemptionis dignatus eſt mori,vt Vitulus,ipſe per virtutem ſuæ fortitudinis ſurrexit, vt Leo, ipſe etiam aſcendens ad cœlos eſt eleuatus,vt Aquila. GLO. In qua aſcenſione manifeſte oſtendit ſuam diuinitatem.Matthæus ergo in homine intelligitur,quia circa humanitatem Chriſti principaliter immoratur. Marcus in Leone,quia agit de reſurrectione. Lucas in Vitulo, quia agit de Sacerdotio. Ioannes in Aquila,ſcribens In præfatio ne totiꝰ op. ſacramenta diuinitatis. AMBRO. Super Lucam. Et bene accidit, vt quoniam euangelij huius librum ſm Matthæum dicimus eſſe moralem, opinio huius præmitteretur: mores enim proprie dicuntur humani. Figura autem Leonis aſcribitur Marco, quia a potentiæ cœpit expræſſione diuinæ,cum dixit: Initium euangelij Ieſu Chriſti filij Dei.Ioãni autem figura Aquilæ, eo quòd diuinæ miracula reſurrectionis expræſsit. Hom.4. GREGO. In Ezechi. Hæc autem ipſa vniuſG cuiuſque libri euangelica exordia teſtantur: nam quia ab humana generatione cœpit,iure per hoĩem Matthæus:quia per clamorem in deſerto,recte ꝑ Leonẽ Marcus:qa a ſacrificio exorſus eſt,bene ꝑ Vitulum Lucas:quia vero a diuinitate verbi cœpit, digne per Aquilã ſignificaẽ Ioannes. Lib.1.ca.6. AVG. de Con.euan. Vel Matthæus,qui regiã Chriſti perſonam maxime commendauit per Leonem ſignificatur. Lucas autem per Vitulum,propter victimam Sacerdotis. Marcus autem,qui neque ſtirpem regia, neque ſacerdotalem narrare voluit, & tamen in humanis verſatus oſtenditur, hominis figura ſignificatur. Hæc autem tria animalia,Leo,Homo, Vitulus in terra gradiuntur. vnde iſti tres Euangeliſtæ in iſtis maxime occupati ſunt,quæ Chriſtus in carne operatus eſt eſt. At vero Ioannes,velut Aquila volat,& lucem incommutabilis veritatis acutiſſimis cordis oculis intuetur,ex quo datur intelligi tres Euangeliſtas circa actiuam vitam fuiſſe verſatos, Ioannem vero circa con H templatiuam. Doctores autem Græcorum per hominem intelligunt Matthæum,quia genealogiam Domini ſecundum carnem deſcripſit: per Leonem vero Ioannem,quia ſicut Leo ſuo rugitu, cunctis beſtijs timorem incutit, ſic & Ioannes, cunctis hæreticis timorem incuſsit: per Vitulum intellexerunt Lucam,quia Vitulus *Sacerdotalis eſt hoſtia,& ipſe ſemper circa templum*,& Sacerdotium verſatus eſt: & per Aquilam Marcum intellexerunt,quia Aquila in ſcripturis diuinis ſolet ſignificare Spiritum ſanctum, qui locutus fuit per ora Prophetarum,& ipſe a prophetico teſtimonio exorſus eſt. 4.Euan. numerus. HIERO. Circa numerum vero Euangeliſtarum,ſciendum eſt plures fuiſſe, qui euangelia ſcripſerunt, ſicut & Lucas Euangeliſta teſtatur dicens. Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare,&c. Et ſicut perſeuerantia vſque ad præſens tempus monimenta declarant,quæ a diuerſis auctoribus edita,diuerſarũ hæreſum fuere pricipia,vt eſt illud,iuxta Aegyptios, I & Thomam,& Matthiam,& Bartholomæum, duodecim quoque Apoſtolorum,& Baſilidis,atque Apellis,& reliquorum, quos enumerare longiſsimum eſt. Eccleſia autem, quæ ſupra petram Domini voce fundata eſt, quatuor flumina Paradiſi inſtar eructans, quatuor annulos, & angulos habet: per quos quaſi arca teſtamenti, & cuſtos legis Dominini lignis mobilibus vehitur. Lib.1.ca.2. AVG. de Con.euan. Vel quoniam quatuor ſunt partes orbis terræ: per cuius vniuerſitatem Chriſti Eccleſia dilatatur. Alius autem fuit eis ordo cognoſcendi, atque prædicandi: alius aũt ſcribendi. Ad cognoſcendum quippe, atq; prædicandum primi fuerunt, qui ſecuti ſunt Dominum in carne præſentem, docentem audierunt, facientemque viderunt, atque ex eius ore ad euangelizandum ſunt miſsi, Sed in conſcribendo euangelio, quod diuinitus or- 5.Euang.ordo localis. dinatum eſſe credendum eſt, ex numero eorum, quos ante paſ K ſionem Dominus elegit primum, vltimumque locum duo tenuerunt: primum Matthæus, vltimum Ioannes, vt reliqui duo, qui ex illo numero non erant, ſed tñ Chriſtum in illis loquentem ſecuti erant, tanquàm filij amplectendi, ac per hoc in loco medio conſtituti, vtroque ab eis latere munirentur. REMI. *Matthæus quidem ſcripſit in Iudæa* ſub tempore Caij Caligulæ Imperatoris. Marcus in Italia,Romæ ſub tempore Neronis, vel Claudij ſecundum Rabanũ. Lucas vero in Achaiæ, Beotiæq; partibus,rogatus a Theophilo. Et Ioannes Epheſi in Aſia minori ſub tempore Nerυę Principis. BEDA: Sed tamen, cum ſint quatuor Euãgeliſtæ: non tam quatuor euãgelia, q̃ vnum quatuor librorum veritati conſonum ædiderunt. Sicut enim duo verſus eandem

eandem prorſus habentes materiam,pro diuerſitate metri,& ver- A borum duo ſunt,& tamen non niſi vnam continent ſententiam: ſic euangeliſtarum libri, cum ſint quatuor, vnum continent euan Homil.1. gelium,quia vnam doctrinam faciunt de fidę catholica. 6.Euãg.diſſonantia. CHRY. in Homiliario ſuper Matth. Sufficiebat autem, vt vnus Euãgeliſta omnia diceret:ſed cum quatuor ab vno ore omnia loquantur, nõ ſecundum eadem tempora,neque in eiſdem locis conuenientes,& adinuicem colloquentes maxima ſit demonſtratio veritatis. Et hocipſum quod in aliquibus modicis diſſonare videntur, maximum ſignum veritatis eſt. Si enim per omnia conſonarent, crederent inimici, quòd ex placito quodam humano conuenientes ſcripſerint,quæ ſcripſerunt. In principalibus quidem,quæ pertinent ad informationem vitæ,& prædicationem fidei, nequaquàm diſſonant,nec in paruo. Si autem in miraculis,hic quidem hæc,ille vero illa dixit,hoc te non conturbet: ſi enim vnus omnia dixiſ B ſet,ſuperfluus eſſet numerus reliquorum. ſi omnes diuerſa,nequaquam *conſonantię demonſtratio* appareret. ſi autem aliquid de temporibus,vel modis differenter annunciant,hoc nihil impedit Lib.1.ca.2. eorum,quæ dicta ſunt veritatem, vt infra oſtendetur. AVG. de 7.Euangel. narrationis ordo. Con.euan. Quàmuis autem ſinguli eorum ſuum quendam narrandi ordinem tenuiſſe videantur: non tamen vnuſquiſque eorũ velut alterius præcedentis ignarus voluiſſe ſcribere reperitur, vel ignorata prætermiſiſſe, quæ ſcripſiſſe alius inuenitur, ſed ſicut vnicuique inſpiratum eſt, non ſuperfluam cooperationem ſui labo- 8.Euang.ſublimitas triplex. ris adiunxit. GLO. Sublimitas autem euangelicæ doctrinæ cõſiſtit quidem primo in eius excellentiſſima auctoritate. AVG. de Con.euan. Inter omnes enim diuinas auctoritates, quæ ſan- Lib.1.ca.1. in pricipio. ctis literis continentur, euangelium merito excellit,cuius primi prædicatores Apoſtoli fuerunt,qui dominum Ieſum ſaluatorem noſtrum Chriſtum *etiam in carne* præſentem viderunt, quorum quidam,hoc eſt Matthæus,& Ioannes,etiam ſcripta de illo, quæ C ſcribenda viſa ſunt,libris ſingulis ędiderunt. Ac ne putaretur, quod attinet ad percipiendum,ac prædicandum euangelium intereſſe aliquid,vtrum illi annuncient,qui eundem dominum hic in carne apparentem ſecuti ſunt, an alij,qui ex illis comperta fideliter crediderunt, diuina prouidentia procuratum eſt per Spiritum ſanctum,vt quibuſdam etiam ex illis, qui primos Apoſtolos ſequebantur:non ſolum annunciandi, verum etiam ſcribendi euangelium tribueretur auctoritas. GLO. Et ſic patet, quòd ſublimitas euangelicæ auctoritatis a Chriſto dependet, & hoc deſignatur in verbis Prophetæ præmiſſis cum dicitur. { Super montem excelſum aſcende tu.} Mons enim excelſus Chriſtus eſt: de quo idem Iſaias *dicit.Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons* D domus domini in vertice montium, ideſt, ſuper omnes ſanctos, qui a monte Chriſto montes dicuntur, quia de plenitudine eius omnes accepimus. Recte autem ad Matthæum dicitur: { Supra montem excelſum aſcende tu, quia ſicut prædictum eſt, ipſe in propria perſona facta Chriſti vidit, & eius doctrinam audiuit. Lib.1.ca.7. AVG. de quæ.euan. Illud autem diſcutiendum eſt, quod ſolet nonnullos mouere: cur ipſe dominus nihil ſcripſerit, vt aliis de ipſo ſcribentibus neceſſe ſit credere. Sed nequaquam dicendũ eſt, quod ipſe non ſcripſerit, quandoquidem membra eius id operata ſunt:quod dictãte capite cognouerunt. Quicquid enim de ſuis factis,& dictis nos legere voluit: hoc ſcribendum illis tanquam ſuis manibus impetrauit. GLO. Secundo etiam habet euangelica *doctrina ſublimitatem virtutis.* vnde Apoſtolus dicit, quòd euangelium virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti. Et hoc E oſtendit Propheta in præmiſſis verbis,cum dicit: { Exalta in fortitudine vocem tuam.} in quo etiam & modum euangelicæ doctrinæ deſignat in exaltatione vocis:ꝑ quã doctrinæ claritas dat. AVG. ad Voluſi. Modus enim ipſe quo ſancta ſcriptura contexit Epiſt.3.prope finem. eſt oĩbus acceſsibilis, paucißimis penetrabilis, ea q̃ aperte cõtinet quaſi amicus familiaris ſine fuco ad cor loquitur indoctorum, atque doctorum. Ea vero, quæ in myſterijs occultat, nec ipſa eloquio ſuperbo erigit quo non audeat accedere mens tardiuſcula,& inerudita quaſi pauper ad diuitem: ſed inuitat omnes humili ſermone quos non ſolum manifeſta paſcat: ſed etiam ſecreta exerceat veritate: hoc tã in promptis, q̃ in reconditis habens. Sed ne aperta faſtidirentur, eadem rurſus aperta deſiderantur: deſiderata quodammodo renouantur, renouata ſuauiter intimãtur. His ſalubriter & praua corriguntur,& parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. GLO. Sed quia vox exaltata longius audi- B tur, potuit in exaltatione vocis euangelicæ doctrinæ publicatio deſignari, quia non ad vnã tantum gentem: ſed ad vniuerſas nationes prædicanda mandatur. Prædicate, inquit Dominus, euangelium omni creaturę. Ho euã.29 GRE. Poteſt enim omnis creaturæ nomine natio gentium deſignari. Cõtra adu. legis lib.1. cap.17. GLO. Tertio autem habet euãgelica doctrina altitudinem libertatis. AVG. In veteri enim teſtamento, propter temporalium bonorum promiſſionem, malorumque comminationem ſeruos parit temporalis Hieruſalem. In nouo autem, vbi fides in petra charitatem, qua lex poſſit impleri: non magis timore pœnę, quàm dilectione iuſtitiæ liberos parit Hieruſalem æterna. GLO. Vnde & hanc ſublimitatem doctrinę euangelicæ Propheta deſignat dicens. { Exalta, noli timere.} 10.Quibus ſcripſit Matthæus. *Reſtat autem videre quibus, & qua de cauſa,* hoc euangelium ſit ſcriptum. HIERO. Matthęus enim euangelium in Iudæa hebreo ſermone edidit, ob eorum maxime cauſam, qui in Hieruſalem crediderant ex Iudæis: cum enim primo prædicaſſet euan- C gelium in Iudęa, volens tranſire ad gentes, primus euangeliũ ſcripſit hebraicæ, quod fratribus a quibus ibat in memoria dereliquit. Sicut enim neceſſe fuit ad confirmationem fidei euangelium prędicari, ſic & contra hæreticos ſcribi. CHRY. ſuper Matth. Cor- 11. Ordo Matthæi. pus autem ſuę narrationis ordinauit Matthæus: primum ergo natiuitatem, deinde baptiſmum, tertio tentationem, quarto doctrinam, quinto miracula, ſexto paſſionem, ſeptimo reſurrectionem, & aſcenſionem ipſius: non ſolum hiſtoriam de Chriſto exponere volens per hoc, verumetiam euangelicæ vitæ ſtatum docere, quoniam nihil eſt, quòd ex parentibus naſcimur, *niſi iterũ per aquã,* & ſpiritum renati fuerimus ex Deo. Poſt baptiſmum autem neceſſe eſt contra diabolum ſtare: poſt hoc quaſi omni ſuperata ten D tatione factus idoneus ad docendum. Siquidem Sacerdos eſt, doceat,& doctrinam ſuam bonæ vitæ, quaſi miraculis factis commendet: ſi laicus eſt, operibus doceat fidem. Deinde neceſſe eſt exire nos de hoc ſtadio mundi, & tunc reſtat, vt tẽtationum victoriam reſurrectionis merces ſequatur & gloria. GLO.

Patet igitur ex præmiſſis euangelij nomen, euangelicę doctrinæ materia, ſcriptorum euangelij figura, numerus, tempus, lingua, differentia, & ordo, euangelicæ doctrinæ ſublimitas, & quibus hoc euangelium ſit conſcriptum, & ordo proceſſus ipſius.

D. THOMAE AQVINATIS, CATENA

IN EVANGELIVM SECVNDVM MATTHEVM

CAPVT PRIMVM.

SANCTVM IESV CHRISTI

EVANGELIVM SECVNDVM MATTHAEVM

CAPVT PRIMVM.

LIber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid: filij Abraham.

QVia aciem hominis Matthæus ſignificat, quaſi de homine exorſus eſt ſcribere, dicens, {Liber generationis.} F RABA. Quo exordio ſatis oſtendit generationem Chriſti ſecundum carnem ſuſcepiſſe narrandam. Sup Matth. CHRY. Iudæis enim euangelium ſcripſit, quibus ſuperfluum erat exponere diuinitatis naturam, quã cognoſcebãt, neceſſariũ autem fuit eis myſteriũ incarnationis oſtẽdere. Ioannes autẽ cũ gentibus euangelium ſcripſit, quæ non cognoſcebant ſi Deus filium habet: ideo neceſſarium fuit primum illis oſtendere, quia eſt filius Dei deus: deinde quia carnem ſuſcepit. RABA. Cum autem paruam libri particulam teneat generatio dixit: {Liber generationis.} Conſuetudo enim hebręorum eſt vt voluminibus ex eorum principiis imponant nomina, vt eſt Geneſis. GLO. Planior autem ſenſus eſſet. Hic eſt liber generationis, ſed hic eſt mos in multis, vt Viſio Iſaiæ, ſubaudis, hæc eſt. Generationis autem ſingulariter dicitur, quamuis multæ per ordinem replicentur, quia propter Chriſti generationem ceterę hic inducuntur. REMI. dicit autem, {Liber generationis Ieſu Chriſti,} quia nouerat ſcriptum eſſe, Liber generationis Adæ, & ideo ſic exorſus eſt, vt opponeret librum libro, Adam nouum, Adę veteri, quia omnia per iſtum ſunt reſtau-

Cap. 53. rata, quæ per illum ſunt corrupta. HIER. In Iſaia autem legimus: Generationem eius quis enarrabit? non ergo putemus euangeliſtam prophetæ eſſe contrarium, vt quod ille impoſſibile dixit eſſe affatu, hic narrare incipiat, quia ibi de generatione diuinita-

Hom.2. tis, hic de incarnatione dictum eſt. CHRY. in hom. Nec tamẽ parua ęſtimes te audire hanc audiens generationem. eſt enim valde auditu mirabile, quòd ineffabilis Deus ex muliere naſci dignatus eſt, & habere progenitores Dauid, & Abraham. REMI. Si autem aliquis dixerit, quia propheta de natiuitate humanitatis dixit: non eſt reſpondendum. Nullus generationem dñi narrauit, ſed perrarus, quia Mattheus, & Lucas. RABA. In hoc autem, quod dicit: {Ieſu Chriſti,} regalẽ & ſacerdotalẽ in eo exprimit dignitatem. nã Ieſus, qui nominis huius præſagium prætulit: primus poſt Moyſen in populo Iſrael ducatum tenuit: Aaron vero myſtico conſecratus vnguento, primus in lege ſacerdos fuit.

Quæſt. 49. AVG. de quæ. Noui, & veteris teſtamẽti. Quod autem per olei vnctionem præſtabat Deus illis, qui in reges, vel ſacerdotes vngebantur, hoc præſtitit ſpiritusſanctus homini Chriſto addita expiatione. Spiritus enim ſanctus purificauit, quod de Maria virgine in corpus ſaluatoris profecit, & hæc eſt vnctio corporis ſaluatoris quare Chriſtus eſt appellatus. CHRY. ſuper Mattheũ. Quia vero impia prudentia Iudęorum negabat Ieſum de Dauid ſemine eſſe natum, ſubdit, {filij Dauid, filij Abraham.} Quare autẽ non ſufficiebat dicere illum filium Abrahæ ſolius, aut Dauid ſolius? quia ad ambos de Chriſto naſcituro ex eis promiſſio fuerit facta. ad Abraham quidem ſic: Et in ſemine tuo benedicẽtur omnes gentes terræ. Ad Dauid autem ita: De fructu vẽtris tui ponam ſuper ſedem tuam. Ideo ergo vtriuſq; filium dixit, vt vtriuſq; promiſſiones in Chriſto adimpletas oſtẽderet. deinde, quia Chriſtus tres dignitates fuerat habiturus, rex, propheta, ſacerdos. Abrahã propheta fuit & ſacerdos. ſacerdos ſicut Deus ad illum dicit in Ge-

Gen. 15. neſi. Accipe mihi vaccã ruffam, ſicut ait dñs ad Abimelech de illo, Propheta eſt & orabit pro te. Dauid rex fuit & propheta: ſacerdos autem non fuit. Ideo ergo amborum filius nominatus eſt, vt vtriuſq; patris triplex dignitas originali iure recognoſceretur in

Li.3.ĩ expo. cap.3. Chriſto. AMBRO. ſuper Lucam: Ideo etiam duos generis auctores elegit, vnum qui de cognatione populorum promiſſum accepit, alterũ qui de generatione Chriſti oraculum conſecutus eſt. & ideo licet ſit ordine ſucceſſionis poſterior, prior tamen deſcribitur, quia plus eſt promiſſum accepiſſe de Chriſto, quàm de eccleſia, quæ eſt per Chriſtũ, potior eſt enim qui ſaluat, eo quod ſaluat. HIERO. Ordo etiam præpoſterus, ſed neceſſario commutatus. Si enim primum poſuiſſet Abraham, & poſtea Dauid, rurſus ei repetendus fuiſſet Abrahã, vt generationis ſeries texeretur. CHRY. ſuper Matth. Altera autem ratio eſt, quia regni dignitas maior eſt quàm naturæ. nam & ſi Abraham præcedebat in tempore, Dauid præcedebat in dignitate. GLO. Quia vero ex hoc titulo appareat totum hunc librum conſcribi de Ieſu Chriſto, neceſſarium eſt præcognoſcere quid ſit ſentiendum de ipſo. ſic enim melius exponi poterunt, qui in hoc libro de eo dicuntur. AVG. de quæ. Euang. Error autem hereticorum de Chriſto tribus generibus terminatur, aut de diuinitate, aut de humanitate, aut de vtroq; fallunt. Lib.1.ca.45.

AVG. de here. Cherintus ergo, & Ebion Ieſum Chriſtum hominem tantum fuiſſe dixerũt, quos ſecutus Paulus Samoſatenus, Chriſtum nõ ſemper fuiſſe: ſed eius initium ex quo de Maria natꝰ G eſt aſſeuerat: nec enim aliquid amplius quàm hominẽ putat, & hæc hæreſis poſtea a Photino confirmata eſt. Cap. 8. 10. 44.45. AVG. contra hæreticos. Ioannes autem apoſtolus iſtius inſaniam longe ante ſpirituſancto conſpiciens, eum alto imperitiæ ſopore demerſum ſuæ vocis præconio excitat dicens: In principio erat verbum. Ei ergo qđ in principio erat apud Deum, non relinquitur in nouiſſimo tempore, vt originis ſuæ ab homine principiũ ſumpſerit. Item inquit: Pater glorifica me illa gloria, quam habui apud te priuſquam mundus fieret. audiat Photinus eum gloriam ante principium poſſidere. AVG. de here. Neſtorii autem peruerſitas fuit, vt hominem tantummodo ex beata Maria virgine genitum prædicaret, quem verbum Dei non vnitatem perſonæ, & in ſocietatem ſeparabilem recepiſſet, quod catholicorũ aures nequaquam ferre potuerunt. Cap. 89.

CYRILVS ALEX. Ait enim apoſtolus de vnigenito, quòd H cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Quis eſt ergo ille qui eſt in forma dei? aut quomodo exinanitus eſt, & deſcendit ad humilitatem ſecundum hominis formam? Et quidem ſi prædicti hæretici in duo diuidentes Chriſtũ, ideſt in hominem & verbum, hominem dicunt ſuſtinuiſſe exinanitionem, ſeparãtes ab eo Dei verbum: præoſtendendum eſt, quia in forma & in æqualitate intelligitur, & fuit patris ſui vt exinanitionis ſuſtineret modũ. Sed nihil creaturarũ eſt, ſi ſecundum propriã intelligatur naturam in patris æqualitate: quomodo ergo exinanitus dicitur, & ex qua eminẽtia vt eſſet homo deſcendit: Aut quomodo intelligitur aſſumpſiſſe tamquam non habens in principio ſerui formam? Sed aiunt quòd verbum patri æquale exiſtens habitauit in homine nato per mulierem. Et hæc eſt exinanitio. Certe I audio filium dicentem ſanctis Apoſtolis. Siquis diligit me, verbũ meum cuſtodiet. Audis quomodo in eis qui ſe diligunt, ſe & ſibi cohabitare dixit deum patrem? Putas ergo ipſum exinanitum, & vacuatum, dabimus & ſerui formam accepiſſe, quia in diligentium ſe animabus facit manſionem. Quid autem ſpiritus habitans in nobis putatis, & ipſe humanationis diſpenſationem adimplet. Epiſtola. 1. circa med. ABBAS. Iſidorus ad archipſ. Verum ne vniuerſa annumeremus, vnum ad quod vniuerſa intendunt dicemus, quia illum qui Deus erat, humilia loqui & diſpenſatiuum ſimul & vtile eſt, & nihil inuiolabili naturæ præiudicat. Epiſt.41. Eum vero qui homo eſt, diuina & ſupernaturalia quædam loqui ſummę præſumptionis eſt malũ: nam regi quidem licet etiã & humiliter agere, militi vero non licet imperiales voces emittere. Si igit̃ Deus erat humanatus, etiã humilia locũ habent. Si vero homo tantũ erat, excelſa non habent locũ. AVG. de here. Sabellũ diſcipulũ Noeti qui- K dam perhibẽt, qui dicebat Chr̃m eundẽ & patrẽ & ſpiritũſanctũ. Cap.41. AVG. contra hereti. Huius autem inſaniſſimi furoris audaciam cęleſtium teſtimoniorum auctoritate frenabo, ad demonſtrandam propriæ ſubſtantiæ filij perſonam, non illam, quæ homini ſuſcepto congruere cauillatur aſſumens: ſed illa in medium proferens teſtimonia, quæ ſine vllo ancipitis intelligentiæ ſcrupulo diuinitati eius competere omnes pariter confitentur. In Geneſi enim Deũ dixiſſe legimus: Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã. Ecce pluraliter dicit. Faciamus, alium videlicet iudicãs ad quem loquentis factus eſt ſermo. Si vnus eſt, ad imaginem ſuam feciſſe diceretur, nunc aũt alius & alterius imaginem apertius feciſſe deſcribitur. GLO. Alij vero, veram Chriſti humanitatem negauerunt. Valentinus enim dixit, Chriſtum à patre miſſum ſpiritale vel cęleſte corpus attuliſſe, nihilq; aſſumpſiſſe de Maria virgine: ſed per illam tanquã per riuum, aut fiſtulam ſine aſſumpta carne tranſiſſe. Nos aũt non ideo credimus natũ ex Maria virgine, ꝙ aliter in vera carne exiſtere atq; hominibus apparere non poſſet: ſed

ſed quia ſic ſcriptum eſt in ea ſcriptura, cui niſi crediderimus nec A Chriſtiani, nec ſalui eſſe poterimus. Si autem de cœleſti vel aerea, vel humida creatura corpus aſſumptum, vellet commutare in humanę carnis veriſſimam qualitatem, hoc eum potuiſſe facere quis

Cap.46. negaret? AVG. de hęreſi. Manichęi vero dixerunt, phantaſma eſſe dominum Ieſum Chriſtum, nec fœmineo poſſe naſci ex vte

Quęſt. 13. ro. AVG. lxxxiij.q. Sed ſi phantaſma fuit corpus Chriſti, fefellit Chriſtus: & ſi fallit, veritas non eſt. Eſt autem veritas Chriſtus: non ergo phantaſma fuit corpus eius. GLO. Et quia principium huius euangelii, & etiam euangelii ſecundum Lucam manifeſte oſtendit Chriſtum natum ex fœmina, ex quo apparet vera Chriſti humanitas, ergo vtriuſque euan-

Lib.2, ca.1. gelij principia negant. AVG. contra Fauſtum, vnde Fauſtus dicit. Euangelium quidem a prędicatione Chriſti, & eſſe cœpit, & nominari, in quo ipſe nuſquam ſe natum ex hominibus dicit. At B vero genealogia a Deo non eſt euangelium, vt nec eius ſcriptor auſus fuerit eum euangelium nominare. Quid enim ſcribit? Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid: non ergo liber euangelij Ieſu Chriſti: ſed liber generationis. At vero Marcus, quia generationem ſcribere non curauit: ſed tantum prædicationem filij Dei, quod eſt euangelium: vide quàm competenter ſit exorſus. Euangelium, inquit, Ieſu Chriſti filij Dei, vt hic ſatis appareat genealogiam non eſſe euangelium: namque & in ipſo Matthæo poſt incluſum Ioannem in carcere, tunc legitur Ieſum cœpiſſe prædicare euangelium regni. ergo quicquid ante hoc narratur, genealogiam eſſe conſtat, non euangelium. Ad Ionnem ergo, & Marcũ me contuli, quorum mihi principia non immerito placuerunt, quia nec Dauid, nec Mariam inducunt, nec Ioſeph, contra quem

Lib.2., ca.2. Aug. Quid ergo reſpondebit Apoſtolo dicenti: Memor eſto Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis, ex ſemine Dauid, ſecundũ euangelium meum? Quod autem erat Apoſtoli Pauli euangeliũ: C hoc etiam cæterorum Apoſtolorum, & omnium fidelium. hoc.n.

Cap.49. alibi dicit: Siue ego, ſiue illi euangeliũ prædicauerunt. AVG. de hæreſi. Arriani autem Patrem, & Filium, & Spiritumſanctum volunt eſſe vnius eiuſdemque ſubſtantiæ, naturæ, aut exiſtentiæ: ſed eſſe filium creaturam Patris: Spiritum vero ſanctum creaturam creaturæ: hoc eſt ab ipſo filio creatum volunt: Chriſtum etiam ſine anima carnem ſuſcepiſſe arbitrantur. AVG. 1. de Trini. Sed

Cap.6. Ioannes in eo declarat filium non tm̃ Deũ eſſe: ſed etiam eiuſdem cum Patre ſubſtãtiæ, quia cum dixiſſet: Et Deus erat verbum, addidit: Omnia per ipſum facta ſunt. vnde apparet ipſum factũ non eſſe, per quem facta ſunt omnia. & ſi factus non eſt, creatus nõ eſt: & ſic eiuſdem cum Patre ſubſtantiæ eſt. omnis enim ſubſtantia,

Cap.13. q̃ Deus non eſt, creatura eſt. AVG. contra Fœlicianum. Neſcio enim quid nobis mediatoris perſona contulerit, qui medius noſtrum non redimens carnem, q̃ ſine anima, nec beneficiũ poſſit ſentire ſuſcepit. Si enim venit Chriſtus ſaluum facere quod perierat, D quia totus homo perijt, totus beneficio Saluatoris indiget: & ideo Chriſtus veniendo, totum ſaluat corpus, & animam aſſumendo. AVG. in lib. lxxxiij.q. Quomodo etiã ipſi reſpondent tam manifeſtis obiectionibus, ex euangelica ſcriptura, in qua contra eos dominus tam multa commemorat? vt eſt illud: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. & Poteſtatẽ habeo ponendi animam meã, & multa huiuſmodi: qui ſi dicant in parabolis eum locutũ eſſe, habemus euangeliſtarum rationes, qui res geſtas narrantes ſicut eum corpus habuiſſe teſtantur, ſic eum indicant habere animam per affectiones, q̃ non poſſunt eſſe, niſi in anima. eis enim narrantibus le-

Cap.55. gimus. Et miratus eſt Ieſus, & iratus, & multa hmõi. AVG. de hæreſibus. Apollinariſtę aũt, ſicut Arriani, Chriſtũ dixerunt carnem ſolã ſine anima ſuſcepiſſe. In qua quæſtione teſtimonijs euãgelicis victi, mentem, quę rationalis eſt anima hoĩs, defuiſſe animę Chriſti, ſed pro hac ipſum verbum in ea fuiſſe dixerunt. AVG.

Quæſt. 80. in lib. lxxxiij.q. Sed ſi ita eſt beluã quandã cum figura humani cor E

Cap.55. poris Dei verbum ſuſcepiſſe crederetur. AVG. de hæreſibus: De ipſa vero eius carne ſic a recta fide diſſenſiſſe perhibentur, vt dicerent carnem illam, & verbum vnius, eiuſdemque ſubſtantię eſſe, contentioſiſſime aſſeuerantes verbum carnem factum, hoc eſt, verbi aliquid in carnem fuiſſe mutatum, atque conuerſum, non autẽ carnẽ de Marię carne ſuſcepiſſe, conuerſum atque mutatum: non

Epiſt. 28. autem in carnem de Maria ſuſceptam. CYRIL. in epiſtola ad Ioannem Anti. Furere autem arbitramur eos, qui ſuſpicati ſunt, quòd mutationis obumbratio circa diuinam verbi naturam põt contingere: manet enim quod eſt ſemper, & non mutatur, nec

Epiſt.22. conuerſionis eſt capax. LEO ad Conſtantinopol. Nos autem non ita dicimus Chriſtum hominem, vt aliquid ei deſit, quod ad humanã certũ eſt ptinere naturã, ſiue aĩam, ſiue mentem rõnabilem, ſiue carnem, q̃ non de fœmina ſumpta ſit, ſed facta de verbo in carnẽ conuerſo atque mutato. Quæ tria falſa Apollina-

Epiſt. 81. riſtarũ hæreſis, tres varias protulit partes. LEO ad Paleſt. Eutices quoque tertium Apollinaris dogma delegit, vt negata humanæ carnis, atq; aĩæ veritate, totũ dñm nr̃m Ieſum Chriſtum vnius aſſereret eſſe naturę, tanq̃ verbi diuinitas ipſa ſe in carnẽ, aĩamq; verteret, & concipi, naſci, aut nutriri, & cętera hmõi: eius tm̃ eſſentiæ fuerit. ſ. diuinæ, q̃ nihil horum in ſe ſine carnis recepit veritate, q̃m natura vnigeniti, natura eſt Patris, natura eſt Spiritus ſancti, ſimulq; impaſſibilis, & ſempiterna.

b Abraam autem genuit Iſaac. Iſaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius.

Verum ſi ab Apollinaris peruerſitate hæreticus iſte deceſſerit, ne conuinceretur, deitatem paſſibilem ſentire, atque mortalem, & tamẽ verbi incarnati .i. verbi & carnis vnam audet pronunciare naturã, non dubie in Manichęi, & Martionis tranſit inſaniam, & dñm Ieſum Chriſtum ſimulatorie omnia credit egiſſe, nec humanum ipſum corpus: ſed phantaſticam corporis ſpeciem, oculis apparuiſſe cernentium. IDEM ad Iulianum. In eo vero, quòd Eutices in Epiſt. 11. B Epali iudicio auſus eſt dicere ante incarnationem duas fuiſſe in Chriſto naturas: poſt incarnationem aũt vnam, neceſſarium fuit, vt ad reddendam rõnem profeſſionis ſuę ſollicitis interrogationibus vrgeretur. Arbitror.n. eum talia loquentem hoc hr̃e perſuaſum, quòd aĩa, quã Saluator aſſumpſit: priꝰ in cœlis ſit commorata q̃ de Maria virgine naſceretur. Sed hoc catholicę mentes, aureſq; non tolerant, quia nil ſecum dñs de cœlo veniens noſtrę cõditionis exhibuit. Nec animam eius, q̃ anterior extitiſſet, nec carnem, q̃ non materni corporis eſſet accepit. vnde quod in Origene merito damnatũ eſt, qui animarum antequam corporibus inſererent nõ ſolum miras, ſed & diuerſas fuiſſe aſſeruit actiones, neceſſe eſt, quòd in iſto plectatur. REMI. Has igitur hæreſes in principio euangelij ſui Euangeliſtę deſtruunt: nam Matthęus, cũ narrat eum duxiſſe originem per Reges Iudæorum: verum hoĩem eum oſtendit, & veram carnem habuiſſe. Similiter & Lucas, qui ſacerdotalem ſtirpem, & perſonam deſcribit. Marcus autem, cum C ait: Initium euangelij Ieſu Chriſti filii Dei. Et Ioannes, cum ait: In principio erat verbum, manifeſtant eum ante omnia ſęcula ſemper fuiſſe Deum apud Deum Patrem.

b ¶ AVG. de con. euan. Matthęus euangeliſta oſtendit generationem Chriſti, ſm̃ carnẽ ſe ſuſcepiſſe narrandã, q̃a genealogiã Chriſti exorſus eſt. Lib.2. ca.4. Lucas autem tanquàm ſacerdotem in expiandis peccatis magis aſſignans: non ab initio, euangelij ſui, ſed a baptiſmo Chriſti generationes enarrat vbi teſtimonium Ioannes perhibuit dicens: Ecce qui tollit peccata mundi. In generationibus etiam Matthęi ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorum a domino Chriſto. In generationibus autem Lucę ſignificatur abolitio noſtrorum peccatorum ab ipſo: ideo generationes Chriſti Matthęus deſcendens enarrat: Lucas autem aſcendens: humanam autem Chriſti generationem Matthęus deſcendendo deſcribens ad Abrram generationes commemorat. AMBR. ſuper Lucam. Prior enim Abraam meruit fidei teſti- Cap.3. D monium, quia credidit Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam: ideo etiam auctor generis debuit ſignificari, quia inſtaurandę eccleſiæ ſponſionem primus emeruit, cum dicitur: Benedicentur in te omnes tribus terrę. Et iterum Dauid delatum eſt, quòd Ieſus filius eius diceretur. vnde huic prerogatiua ſeruatur, vt ab eo generationis dominicę manaret exordium. CHRY. Euangeliſta igit̃ Homil. 3. Matthęus generationem dominicę carnis per ſeriem parentum volens commendare memorię ordiens, a patre Abraam dicit: {Abraam genuit Iſaac.} Cur non dixit Iſmael, quem primitus genuit? Sequitur: {Iſaac autem genuit Iacob.} Cur non dixit Eſau, qui eius primogenitus fuit? Quia ſcilicet per illos ad Dauid peruenire non poſſet. GLO. Omnes tamen fratres Iudæ, cum ipſo in generatione computat, quod etiam ideo factũ eſt: quia Iſmael, & Eſau non remanſerunt in cultu vnius Dei: fratres vero Iudę in populo ſunt computati. CHRY. Vel propterea. Homil. 3. duodecim Patriarcharum meminit, vt eã q̃ ex progenitorũ nobi E litate eſt elationem auferret. Etenim multi horum ex ancillis nati fuerunt: ſed omnes ſimiliter erant Patriarchę, & Tribuũ Principes. GLO. Ideo aũt Iudam noĩatim poſuit, quia de illo tantũ dñs deſcendit. In ſingulis aũt Patribus, non ſolum debet notari hiſtoria: ſed allegoria, & moralitas. allegoria quidẽ, in quo vnuſquiſque Patrũ Chriſtũ ꝑfiguret. moralitas in hoc notatur, quòd ex ſingulis Patribus in nobis aliqua virtus ꝑ ſignificationẽ noĩs, vel exemplum ædificet. Abraam ergo in multis locis figurã Chriſti portat. & ꝑterea in noĩe. Abraã.n. pater multarũ gentiũ interpretatur, & Chr̃s eſt pater multorum fideliũ. Abraam etiã de cognatione ſua exijt, & in terra aliena demoratus eſt, & Chriſtꝰ derelicto Iudaico populo, ad gentes per prędicatores ſuos exiuit. CHRY. ſuper Matthæ. Iſaac autem interpretatur riſus: riſus aũt ſctõrum eſt, non ſtricta cachinatio labiorum, ſed rõnabile gaudium cordis, quod fuit myſterium Chriſti. Sicut enim ille parentibus in vltima ſenectute donatus eſt letitia ſuis, vt cognoſcatur, quia non erat filius naturæ, ſed gratiæ: ſic & Chriſtus in nouiſſi-

mo ſine productus eſt a matre Iudæa gaudium cunctis: ſed iſte per virginem, ille de anu, ambo contra ſpem naturæ. REMI. Iacob ſupplantator interpretatur, & de Chriſto dicitur: Supplantaſti inſurgentes in me ſubtus me. {Iacob genuit Iudam, & fratres eius.} CHRY. Super Matthæ. Et noſter Iacob genuit duodecim Apoſtolos in ſpiritu non in carne, verbo non in ſanguine. Iudas autem interpretatur confeſſor, quoniam Chriſti erat imago, qui confeſſor patris erat futurus, dicens: Confiteor tibi pater domine cœli, & terrę.

Pſal.17.

c Iudas autem genuit Phares & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Eſrom. Eſrom autẽ genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Amidab autem genuit Naaſon. Naaſon autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Raab. Booz autem genuit Obeth ex Ruth. Obeth autem genuit Ieſſe. Ieſſe autem genuit Dauid Regem.

GLO. Moraliter autem Abraam nobis virtutem fidei per exempla Chriſti ſignificat, cum de eo legatur. Abraam credidit Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Iſaac ſignificat ſpem, quia interpretatur riſus: fuit enim gaudium parentum: ſpes vero ſimiliter eſt gaudium noſtrum, dum æterna bona ſperare facit, & de eis gaudere. Abraam ergo genuit Iſaac, quia fides generat ſpem. Iacob autem ſignificat charitatem. Charitas enim amplectitur duas vitas, actiuam per dilectionem proximi, contemplatiuã per dilectionẽ Dei: actiua per Liam, contemplatiua per Rachel ſignificatur. Lia enim laborans interpretatur, quia actiua in labore eſt: Rachel viſum principium, quia per contemplatiuam principiũ, ideſt Deus videtur. Naſcitur ergo Iacob de duobus parentibus, quia charitas naſcit̃ de fide & ſpe, quod.n. credimus, & ſperamus, diligimus.

c ¶ GLO. Prætermiſſis aliis filiis Iacob, Euangeliſta Iudæ proſequitur generationem, dicens. {Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. AVG. de Ciui. Dei. Nec Iudas primogenitus nec iſtorũ geminorũ aliquis fuit primogenitus Iudæ: ſed ante illos iã tres genuerat. Eos itaq; tenuit in ordine generationum, ꝑ quos ad Dauid, atq; inde quo intenderet, ꝑueniret. HIERO. Notandũ aũt in genealogia Saluatoris nullã ſanctarũ aſſumi mulierũ, ſed eas quas ſcriptura reprehndit, vt qui ꝓpꝑ pctõres venerat, de pctõribus naſcẽs, omniũ peccata deleret. vnde & in ſequentibus Ruth Moabitis ponitur. AMBRO. ſup Lucã. Lucas autẽ hic declarauit, vt immaculatã ſacerdotalis generis ſeriem declararet: ſed Sancti Matthæi conſilium a rationis iuſtitia nõ abhorret: nam cum euangelizaret ſecundum carnem generatum eſſe, qui omnium peccata ſuſciperet ſubiectum iniuriis: ſubditum paſſioni. nec hoc quidem putauit exortem aſſerendum eſſe pietatis, vt maculatæ quoque originis non recuſaret iniuriam: ſimul ne puderet eccleſiam de peccatoribus congregari: cum dominus de peccatoribus naſceretur: poſtremo vt beneficium redemptionis etiam a ſuis maioribus inchoaret: nequis putaret originis maculam impedimento poſſe eſſe virtuti: nec ſe inſolens de ſui nobilitate iactaret. CHRY. in ho. Poſt hoc monſtratur omnes obnoxios fuiſſe peccatis: inſtat enim Thamar fornicatio Iudam accuſans, & Dauid a fornicata muliere genuit Salomonem, Si autem a magnis lex non eſt impleta nec a minoribus: & ſic omnes peccauerunt: & neceſſaria facta eſt Chriſti præſentia. AMBRO. ſuper Lucã. Vide autem quia non ocioſe Matthæus vtrumque ſignificauit cũ phares tantummodo commemorationum cauſa depoſceret: quia hic in vtroque myſterium eſt. per geminos enim gemina deſcribitur vita populorum: vna ſecundum legem: altera ſecundũ fidẽ. CHRY. ſuper Matthæum. Per Zaram enim ſignificatur Iudaicus populus, qui primus apparuit in luce fidei quaſi de uulua tenebroſa mundi procedens, & ideo ſignificatus eſt cocco circunciſionis, putantibus omnibus: quia ipſe populus dei erat futurus: ſed poſita eſt ante faciẽ eius lex: quaſi ſæpes vel maceria. Sic ergo impeditus eſt populus Iudaicus per legem: ſed temporibus Chriſti rupta eſt ſæpes legis quæ erat inter Iudæos, & gentes: ſicut ait Apoſtolus, medium parietem macerie ſoluens: ſic factum eſt vt gẽtilis per phares ſignificatus: poſtquam rupta eſt lex per Chriſti mãdata: primus ad fidem procedat: & poſtea ſequitur Iudaicus populus. Sequitur. Phares autem genuit Eſrom. GLO. Iudas genuit Phares & Zaram antequam intraret Aegyptum, in quam ambo poſtea cum patre tranſierunt. In Aegypto vero Phares genuit Eſrom. Eſrom autem genuit Aram. Aram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naaſon: & tunc Moyſes eduxit eos de Aegypto. Naaſon autem fuit dux ſub Moyſe in tribu Iuda per deſertum: in quo genuit Salmon. Iſte Salmon fuit princeps de tribu Iuda: quæ cum Ioſue terram promiſſionis intrauit. CHRY. ſuper Matth. Quoniam autem ex aliqua cauſa, ſecundum prouidentiam dei poſita horum patrum nomina credimus. Sequitur, Naaſon autem genuit Salmon. Iſte Salmon mortuo patre fuit princeps in tribu Iuda, quæ cum Ioſue terram promiſſionis intrauit. CHRY. ſuper Matth. Accepit autem vxorem nomine Raab. hæc autem Raab dicitur fuiſſe Raab meretrix de hiericho, quæ

Cap.3. — Hom.3. — Cap.3.

F ſuſcepit exploratores filio rum Iſrael: abſcondit eos & ſeruauit incolumes. Cum autẽ Salmo nobilis eſſet inter filios Iſrael, quia de tribu erat Iuda, & quia filius principi s erat: vidit Raab ſic fidelem, quaſi magnam aliquam conſtitutã: meruit accipere in vxorẽ. Forſitan autem & ideo interpretatur Salmon quaſi per ipſum nomẽ inuitaretur a prouidentia dei: vt acciperet vas electionis Raab. Interpretatur enim Salmon: accipere vas. Sequitur. Salmon autem genuit Booz dẽ Raab. GLO. Iſte Salmon in terra promiſſionis genuit de illa Raab Booz. Booz autem genuit Obeth ex Ruth, CHRY. G ſuper Matth. Quomodo autem Booz acceperit vxorem Moabitidem nomine Ruth: exponere eſtimaui ſuperfluum: cum de his ſcriptura ſit omnibus manifeſta, Hoc autem dicimus ſolum, quoniã Ruth pro merito fidei ſuæ nupſit Booz, quia deos patrum ſuorũ repulit, & deum viuentem elegit. Et Booz pro merito fidei ſuæ illam accepit vxorem: vt ex coniugio tali ſanctificato genus naſceretur regale. AMBRO. ſuper Lucam. Quomodo autẽ Ruth cum eſſet alienigena Iudeo nupſit, & qua ratione in Chriſti generatione eius putauerit euangeliſta copulæ commemorationẽ eſſe facienda, quæ legis ſerie mæchabatur. Quia ergo non de legitima ſaluator generatione manauit, videtur eſſe deforme niſi ad apoſtolicam ſententiam reuertaris, quia non eſt lex poſita iuſtis: ſed iniuſtis. Hæc enim cum eſſet alienigena & moabitis, præſertim cum lex Moyſi prohiberet has nuptias moabitis: quia excluderet ab eccleſia quo introiuit in eccleſiam: niſi quia ſancta & immaculata moribus ſupra legem facta eſt. Diffinitionem ergo legis exceſſit & meruit inter maiores dominici generis computari: propter H cognationem mentis electam: non corporis. Magnum autem nobis exemplum eſt: quòd in illa noſtrum omnium qui ex gentibus collecti ſumus: ingrediendi in eccleſiam domini figura præceſſit. HIERO. in Epiſtola ad Paulinum. Ruth etiam moabitis Eſaiæ explet vaticinium dicentis. Emitte agnum domine dominatorem, terræ de petra deſerti ad montem filiæ Syon. Sequitur. Obeth autẽ genuit Ieſſe. GLO. Ieſſe pater Dauid binomius eſt: quia frequentius vocatus eſt Eſai. Sed quia Propheta vocat eum non Eſai, ſed Ieſſe dicens, Egredietur virga de radice Ieſſe, vt oſtẽderet illam prophetiam completam in Maria & in Chriſto: Euangeliſta poſuit Ieſſe. Sequitur. Ieſſe autem genuit Dauid regem. REMI. Sed quærendum eſt quare ſanctus Euangeliſta ſolum Dauid nominauerit regem, quod ideo dixit, vt oſtenderet eum primum fuiſſe regem in tribu Iuda. ipſe autem Chriſtus eſt Phares diuiſor, vt eſt illud, Diuidet agnos ab hedis. eſt & Zarã oriens, vt eſt illud. Ecce vir: oriens nomen eius eſt. Eſrom ſagitta vt eſt il- I lud. Poſuit me ſicut ſagittam electam. RABA. Vel alterum propter abundantiam gratiæ & latitudinem charitatis. Aram electus ſecundum illud, Ecce puer meus electus. vel excelſus ſecundum illud, Excelſus ſuper omnes gentes dominus. ipſe eſt Aminadab. ideſt voluntarius qui dicit. Voluntarie ſacrificabo tibi. Idem eſt & Naaſon, ideſt augurium, quæ nouit præterita, præſentia, & futura. vel ſerpentinus, ſecundum illud. Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto. Eſt & Salmon, ideſt ſenſibilis qui dicit. Ego ſenſi de me virtutem exiſſe. GLO. Ipſe accipit Raab, ideſt eccleſiam de gentibus. Raab enim fames vel latitudo vel impetus: quia eccleſia gentium eſurit & ſitit iuſtitiam: & impetu doctrinæ Philoſophos & reges conuertit. Ruth etiam interpretatur videns vel feſtinans: & ſignificat eccleſiam: quæ puro corde videt deum & feſtinat ad brauium ſupernæ vocationis. REMI. Eſt & Booz: in quo robur. vt eſt illud. Cum exaltatus fuero a terra omnia traham ad me. Eſt & Obeth ſeruiens, ut eſt illud. Filius hominis non venit miniſtra- K ri, ſed miniſtrare. Eſt & Ieſſe incenſum, ſecundum illud. Ignem veni mittere in terram. Ipſe eſt Dauid manufortis, ſecundum illud. Dominus fortis & potens deſiderabilis. ſecundum illud. Veniet deſideratus cunctis gentibus. Pulcher aſpectu, ſecundum illud. Specioſus forma præ filiis hominum. GLO. Interim videamus quas virtutes iſti patres in nobis ędificent: quia fides, ſpes, & charitas omnium virtutum ſunt fundamentum. Sequentes virtutes ſunt quaſi ſuperadditiones. Iudas interpretatur confeſſio. duplex eſt autem confeſſio: eſt altera fidei, altera peccatorum. Si ergo poſt tres ſupradictas virtutes peccatur, neceſſaria eſt non ſolum fidei, ſed peccatorum confeſſio. Poſt Iudam ſequitur phares & Zaram, phares diuiſio, Zaram oriens interpretatur: & Thamar amaritudo. Confeſſio enim generat diuiſionem a vitiis, & ortum virtutum, & amaritudinem pænitentiæ. Poſt phares ſequitur Eſrom qui ſagitta interpretatur. poſtquàm.n. aliquis diuiſus eſt a vitiis & ſecularibus, dẽt fieri ſagitta ut in aliis vitia precando

Cap.3. — In præf. Bibliæ

cando perimat. Sequitur Aram, qui interpretatur electus vel excelſus: quia poſtquam aliquis a mundo remotus eſt, & alijs proficit, neceſſe eſt vt Deo electus, hominibus celebris, excelſus in virtutibus habeatur. Naaſon interpretatur augurium: hoc autem augurium non eſt ſeculare ſed cæleſte. De hoc gloriabatur Ioſeph fratribus mandans. Vos detuliſtis cyphũ domini mei, in quo augurari ſolebat: Cyphus eſt diuina ſcriptura, vbi eſt potus ſapientiæ. in hac auguratur ſapiens: quia ibi videt futura, ideſt cæleſtia. Sequitur. {Salmon,} ideſt ſenſibilis. poſtquam enim aliquis ſtudet in diuina ſcriptura: fit ſenſibilis, ideſt diſcernens guſtus rationis: quid bonum, quid malum, quid dulce, quid amarum. Sequitur. {Booz,} B ideſt, fortis: inſtructus enim in ſcripturis, fit ad omnia aduerſa toleranda fortis. AVG. ſuper Matth. Iſte autem fortis eſt filius raab, ideſt eccleſiæ. Raab enim interpretatur latitudo vel dilatata: quia.n. ex omnibus finibus terræ vocata eſt eccleſia ideo gentium latitudo appellatur. RABA. Sequitur Obeth, ideſt ſeruitus: non enim idoneus eſt ad ſeruitutem, niſi qui fortis eſt, quæ ſeruitus generatur ex ruth, ideſt feſtinantia. Oportet enim prõptum eſſe ſeruum non pigrum. CHRY. ſuper Matth. Nunc autem, qui diuitias & non mores, pulchritudinem & non fidem, & quod in meretricibus quæri ſolet, hoc in coniugibus optant, non generant ſubditos filios vel ſibi vel Deo: ſed contumaces, & contra ſe & contra Deum: vt filij eorum ſint pæna inreligioſitatis eorũ. Iſte Obeth genuit Ieſſe, ideſt refrigerium: nam quicumque eſt ſubditus Deo, & parentibus ſuis, tales filios generat, Deo præſtante, a quibus refrigeratur. GLO. Vel Ieſſe, ideſt incenſum. Si enim ſeruimus ex amore & timore, erit deuotio in corde, quę ex igne & deſiderio cordis, ſuauiſſimum incenſum offert Deo. poſtquam au- C tem aliquis idoneus eſt ſeruus, & ſacrificium Deo factus, ſequitur vt ſit Dauid, ideſt manufortis, qui contra hoſtes fortiter dimicauit: & Idumeos tributarios fecit. Similiter ipſe debet carnales, ideſt homines verbo & exemplo Deo ſubiugare.

d Dauid autem rex genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Vriæ. Salomõ autem genuit roboam. Roboam autem genuit abiam.

d ¶ GLO. Secundi quatriduarij generationis ſeriem euangeliſta decurrit: quæ a regibus continetur: & ideo a Dauid incipit, qui primus in tribu Iudæ regnauit dicens. {Dauid rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Vriæ. AVG. de cõ. euan. Quia enim
Lib.2.cap.4. in generationibus Matthæi ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorum, ideo ipſe a Dauid per Salomonem deſcendit, in cuius matre ille peccauit. Lucas vero a Dauid per Nathan aſcendit: per quem prophetam Deus peccatum illius expiauit: quia in genera-
Lib.2.ca.16. tionibus Luce ſignificatur abolitio peccatorum. AVG. in lib. Retra. Dicendum tamen fuit cuius nominis prophetam: ne putaretur idem fuiſſe homo, cum alter fuerit: quamuis, & ipſe hoc nomine vocaretur. REMI. Quærendum eſt autem, quare euangeliſta Berſabee proprio nomine non nominauit ſicut cæteras mulieres? quod ideo eſt: quia cæterę mulieres quamuis reprehenſibiles fuiſſent: tamen laudabiles erant virtutibus. Berſabee vero, non ſolum fuit conſcia adulterij: ſed etiam homicidij mariti ſui: & ideo proprio nomine eam non nominauit in genealogia domini. GLO. Tacet etiam nomen Berſabee, vt nominando Vriam reducat ad memoriam illud maximum ſcelus, quod in eum fecit.
Cap. 3. AMBRO. ſuper Lucam. At vero ſanctus Dauid in eo Dauid eſt præcellentior, ꝗ hominem ſe ipſe cognouit, & commiſſum ſuper arrepta Vriæ vxore peccatum penitentiæ curauit lachrymis abluendum: oſtendens nobis neminem propriæ virtuti debere confidere. habemus enim aduerſarium magnum, qui vinci a nobis ſine Dei adiutorio non poſſit, & plerumque in illuſtribus viris grauia peccata reperies, vt quaſi homines tentationi potuiſſe ſuccumbere cognoſcas, ne virtutibus egregijs pluſquàm homines crederentur. CHRY. ſuper Matth. Salomon autem interpretatur pacificus, quoniam omnibus in circuitu gentibus pacificatis, & tributa reddentibus, pacificum habuit regnum. Salomon autem genuit Roboã. Roboã interpretatur a multitudine populi. Multitudo enim mater eſt ſeditionis: quia quod a pluribus peccatur, plerũq; manet inuindicabile. Paucitas aũt magiſtra eſt diſciplinę.

e ¶ HIERO. In quarto autem regum volumine legimus de Ioram, Ochoziam fuiſſe generatum. Quo mortuo, Ioſabeth filia Ioram regis: ſoror Ochozie tulit Ioas filium fratris ſui, & eum interniti oni, quæ exercebatur ab Athalia ſubtraxit. Cui ſucceſſit in regnum filius eius Amazias: poſt quem regnauit filius eius Azarias, qui appellatur Ozias: cui ſucceſſit Ioatham filius eius. Cernis ergo quòd ſecundum fidem hiſtoriæ, tres reges in medio fuerunt quos euangeliſta prætermiſit. Ioram quoque non genuit Oziam: ſed Ochoziam & reliquos quos numerauimus. verum quia euangeliſtæ propoſitum erat Theſſeradecades, in diuerſo tẽporis ſtatu ponere & quia Ioram generi ſe miſcuerat impijſſimę

A Iezabelis, iccirco vſque ad tertiam generationem eius memoria tollitur: ne in ſanctæ natiuitatis ordine poneretur. HILA. Purgata vero labe familiæ gentilis iam regalis, in quarta generationum conſequentium origo numeratur. CHRY. ſup Mat. Quod Spiritus ſanctus per prophetam conteſtatus eſt dicens, vt diſpergeret omnem maſculum de domo Achab & Iezabel: impleuit Iehu fili᷎ Nãſi, & accepit promiſſionem: vt vſq; ad quartam generationem,

In Matth. canone 1.

Abias autem genuit aſa. Aſa autem genuit ioſaphat. e Ioſaphat autem genuit iorã. Iorã autem genuit oziam. Ozias

ſedeant filij eius in ſede regni ſuper Iſrael. Quanta ergo benedictio facta eſt ſuper Iehu, qui vindictã fecerat ſuper domũ Achab, tanta maledictio facta eſt ſuper domum Ioram propter filiam iniqui Achab, & Iezabel: vt vſque ad quartam generationem, præcidantur filij eius regum numero, & ſic peccatum eius deſcendit in filios eius: ſicut fuerat ſcriptum: Reddam peccata patrum in filios, vſque ad tertiam & quartam generationem. Videte ergo quàm periculoſum eſt inire coniugia ex genere impiorum. AVG. de quæſt. Nou. & veteris teſtamenti. Vel non immerito ſublati ſunt de numero cæterorum Ochozias, Ioas, & Amaſias. Sic enim eorũ continuauit impietas, vt nullum interuallum haberet. Salomon autem merito patris dimiſſus in regno eſt. Roboam autem merito filij: illi autem tres maligne agentes eraſi ſunt. Ad perditionem enim generis exemplum eſt, quando iugiter malignitas panditur. Sequitur: {Ozias autem genuit Ioatham, Ioatham autem genuit Achaz.} Achaz autem genuit Ezechiam, cui cum eſſet ſine liberis dictum eſt: Diſpone domui tuæ, quia morieris. Ideo fleuit, nõ propter lõgiorem vitam, cum ſciret inde Salomonem placuiſſe Deo, quòd non petiſſet ampliores annos, ſed quia dubitabat, ne promiſsio Dei impleretur: cum ſe ſciret eſſe de Dauid, per quem oportebat venire Chriſtum, & ipſe erat ſine liberis. Sequitur. {Ezechias autem genuit Manaſſen. Manaſſes autem genuit Amon, Amon autem genuit Ioſiam. Ioſias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in trãſmigratione Babylonis. CHRY. ſup Matth. Sed non ſic poſitum eſt in libro Regum: vbi talis eſt ordo. Ioſias genuit Eliachim, poſtea vocatum Ioachim. Ioachim autem genuit Iechoniam: ſed Ioachim ſublatus eſt de numero regum: quia non populus Dei conſtituerat eum in regnum: ſed Pharao per potentatum. Si enim iuſtum fuit, vt propter ſolam commiſtionem generis Achab, tollerentur tres reges de numero regum, quare non erat iuſtum, vt ſimiliter tolleretur Ioachim, quem Pharao vi hoſtili fecerat regem? Et ſic Iechonias qui eſt filius Ioachim, nepos autem Ioſię ſublato patre de numero regum ipſe eſt poſitus, pro eo quaſi filius Ioſiæ. HIERO. Vel aliter: Sciamus Iechoniam priorem ipſum eſſe quàm Ioachim, ſecundum autem filium non patrem, quorum primus per k. & m. ſecundus per ch. & n. ſcribi- D tur. Quod ſcriptorum vitio & longitudine temporum apud grecos latinosq; confuſum eſt. AMBRO. ſuper Lucam. Duos.n. fuiſſe Ioachim, regnorum libri indicant. Sic enim ſcriptum eſt, dormiuit Ioachim cum patribus ſuis, & regnauit Ioachim filius eius pro eo, filius autem eſt cui Hieremias nomen impoſuit Iechoniam. Et bene ſanctus Matthæus a propheta voluit diſcrepare, vt nõ Ioachim, & Iechoniam vocaret ſimul, quia maiorem fructum dominicæ pietatis aſtruxit. Generis enim nobilitatem dominus in hominibus non requiſiuit: ſed de captiuis & peccatoribus congrue naſci voluit, qui remiſſionem veniebat prædicare captiuis: non igitur ſuppreſsit alterum euangeliſta: ſed vtrũque ſignificauit, quòd vterque Iechonias dictus ſit. REMI. Sed quæri poteſt, quare dicat euangeliſta eos natos in tranſmigratione: cum nati fuiſſent antequam tranſmigratio fuerit facta? ideo autem dicit hoc: quia ad hoc nati ſunt, vt de regno totius populi pro ſuis & aliorũ peccatis captiui ducerentur. Et quia præſcius erat Deus eos eſſe ducendos captiuos: iccirco dixit eos natos in tranſmigra- E tione. De his autem quos ſanctus euangeliſta in genealogia domini ſimul ponit, ſciendum quia aut ſimiles fuerunt fama aut infamia. Iudas & fratres eius laudabiles fuerunt fama: ſimiliter Phares & Zara, Iechonias & fratres eius notabiles fuerũt infamia. GLO. Myſtice autem Dauid eſt Chriſtus, qui Goliam, ideſt diabolum ſuperauit. Vrias autem, ideſt luxuria, ideſt diabolus qui dicit: Similis ero altiſſimo. cui eccleſiam coniugatam Chriſtus de ſolario paternæ maieſtatis adamauit, & pulchram factam ſibi matrimonio copulauit. Vel Vrias, ideſt iudaicus populus, qui per legem de luce gloriatur. Sed huic Chriſtus legem abſtulit, quam de ſe loqui docuit. Berſabee autem eſt puteus ſatietatis, ideſt abundantia gratiæ ſpiritalis. REMI. Vel Berſabee interpretatur puteus ſeptim᷎, ſiue puteus iuramenti, per quod ſignificatur fons baptiſmatis, in quo datur donum ſpiritus ſeptiformis, & fit ibi adiuratio contra diabolum. Eſt & Chriſtus Salomon pacificus, ſecundum illud apoſtoli: Ipſe eſt pax noſtra. Et Roboã latitudo populi, ſecundũ illud. Multi

Exod. 20. — Quæſt. 85. — יְהוֹיָקִים Ieoiakim — יְהוֹיָכִין Ieoiachin — Cap. 3.

autem genuit Ioathã. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manaſſen. Manaſſes autem genuit Amon. Amon autem genuit Ioſiam. Ioſias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in tranſmigratione Babylonis.

f Et poſt tranſmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliachim. Eliachim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoch. Sadoch autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autẽ genuit Iacob.

g Iacob autem genuit Ioſeph

Multi venient ab oriente & ab occidente. RABA. Vel impetus populi: quia velociter populos conuertit ad fidem. REMI. Ipſe eſt Abia, ideſt pater dominus, ſecundum illud: Vnus eſt pater veſter qui in cęlis eſt. & iterum: Vos vocatis me magiſter & domine. Eſt & Aſa, ideſt attollens, ſecundum illud, Qui tollit peccata mundi. Eſt & Ioſaphat, ideſt iudicans, ſecundum illud. Omne iudicium dedit filio. Eſt & Ioram, ideſt excelſus, ſecundum illud: Nemo aſcendit in cælum, niſi qui de cęlo deſcendit. Eſt & Ozias, ideſt robuſtus domini, ſecundum illud: Fortitudo mea & laus mea domin⁹. Eſt & Ioatham conſummatus vel perfectus, ſecundum illud Apoſtoli: Finis legis Chriſtus. Eſt & Achaz conuertens, ſecũdum illud, Conuertimini ad me. RABA. Vel comprehendens: quia nemo nouit patrem niſi filius. REMI. Eſt & Ezechias fortis dominus, vel dominus confortauit, ſecundum illud: Confidite, egõ vici mundum. Ipſe eſt Manaſſes obliuionis ſiue oblitus, ſecundum illud: Peccatorum veſtrorũ non recordabor amplius. Eſt & Amon fidelis, ſecundum illud: Fidelis dominus in omnibus verbis ſuis. Eſt & Ioſias: vbi eſt incenſum domini, ſecundum illud: Factus in Agonia: prolixius orabat. RABA. Quòd vero incenſum orationum ſignificat Pſal. teſtatur dicens: Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Vel domini ſalus, ſecundum illud: Salus autem mea in ſempiternum erit. REMI. Ipſe Iechonias præparans vel domini præparatio, ſecundum illud: Si abiero & præparauero vobis locum. GLO. Moraliter autem poſt Dauid ſequitur Salomon, qui interpretatur pacificus. Tunc enim aliquis fit pacificus motibus ſedatis illicitis, & quaſi iam in æterna tranquillitate poſitus cum Deo ſeruit, & alios ad eum conuertit. Sequitur Roboam, ideſt populi latitudo: poſtq̃ enim nõ habet quod in ſe vincat, amplecti alios debet, & late populum Dei ad ſuperna trahere ſecum. Sequitur Abia, i. pater dominus. His enim præmiſſis põt ſe profiteri filium Dei, & tunc eſſe Aſa, i. attollens vt de virtute in virtutem ad patrem ſuum aſcendat, & tunc erit Ioſaphat, ideſt iudicans, vt alios iudicet & a nemine iudicetur. Ita fit Ioram, ideſt excelſus quaſi in cæleſtibus habitans. Vnde efficitur Ozias, i. robuſtus domini, quaſi robur ſuum Deo attribuens, & in ſuo propoſito perſeuerans. Et ſequitur Ioathan, ideſt perfectus, quia quotidie in maius proficit. Et ſic fit Achaz, i. comprehendens, ex operatione enim augmentatur agnitio, ſecundum illud: Annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt. Sequitur: Ezechias, i. fortis dominus: quia Deum fortem eſſe intelligit: & ideo in amorem eius conuerſus fit Manaſſes, ideſt obliuioſus temporalia tradens obliuioni, & ex hoc fit Amon, i. fidelis: qui enim temporalia contemnit, neminem in re ſua defraudat. Et ſic fit Ioſias, i. ſalutem domini ſecure expectans. Ioſias enim ſalus domini interpretatur.

f ¶ CHRY. ſuper Matth. Poſt tranſmigrationem inter priuatas perſonas, primo ponit Iechoniam quaſi priuatum & ipſum.

Cap. 3. AMBRO. ſuper Lucam. De quo Hieremias dicit. Scribe virum iſtum abdicatum: quia non exurget ex ſemine eius, ſedens in throno Dauid. Quomodo autem ex ſemine Iechoniæ, nullus regnaturus dicitur per prophetam? ſi enim Chriſtus regnauit: ex ſemine autem Iechoniæ Chriſtus eſt, propheta mentitus eſt. Sed illic futuros ex ſemine Iechoniæ nõ negatur: & ideo de ſemine eius Chriſtus eſt, & quòd regnauerit Chriſtus, non contra prophetã eſt: non enim ſęculari honore regnauit. Ipſe enim dixit. Regnum meum non eſt de hoc mũdo. {Iechonias autem genuit Salathiel.} CHRY. ſuper Matth. De Salathiel quidem nihil legimus vel boni vel mali: tamen putamus ſanctum eum fuiſſe, & in captiuitate aſſidue Deum petijſſe pro ipſa calamitate quæ cõtigerat Iſrael: ideo petitionem Dei eum appellatum fuiſſe. interpretatur enim petitio Dei. {Salathiel autem genuit Zorobabel, qui interpretatur fluitio poſtpoſita, vel ex commiſtione. Vel hic doctor Babylonię. Legi, ſi verum eſt neſcio: quia ſacerdotale & regale genus miſtum eſt in Zorobabel. Propter iſtũ autem reuerſi ſunt filij Iſrael in terram propriam, quia cum contenderent tres pro ſua ſentẽtia, vicit Zorobabel, & pronunciata eſt omnibus fortior veritas eſſe, propter quod Darius conceſſit ei filios Iſrael redire in ſua: & ideo recte ſecundum prouidentiam Dei, nominatus eſt Zorobabel, i. doctor Babyloniæ. Quæ enim maior doctrina, quàm oſtendere veritatem dominatricem eſſe omnium rerum? GLO. Sed hoc videtur eſſe contrarium generationi, quæ legitur in Paralipomenõ. Dicitur enim ibi. Iechonias genuiſſe Salathiel & Phadaia, & Pha-

F daia, & Zorobabel Zorobabel Moſollam: Ananiam & Salomith ſororem eorum. Sed ſcimus multa in Paralipomenon vitio ſcriptorum deprauata. Vnde multę & indeterminatę genealogiarum veniunt quæſtiones, quas iubet apoſtolus euitari. Vel poteſt dici. Salathiel, & Phadaia eundem eſſe quaſi binomium. Vel Salathiel & Phadaia fratres eſſe, & filios eiuſdem nominis habuiſſe, & hiſtoriographum ſecutum fuiſſe generationem Zorobabel filij Salathiel. De Abiud vſque ad Ioſeph, nulla hiſtoria inuenitur in Paralipomenõ: ſed alij multi annales leguntur fuiſſe apud Hebręos, qui dicebantur verba dierum, de quibus Herodes rex alienigena dicĩt multos combuſſiſſe, vt ordo regię ſtirpis confunderetur. Et forſitan Ioſeph nomina parentum ibi legerat, vel alio quoquo modo retinuerat: vnde euangeliſta ſeriem iſtius generationis poterat ſcire. Notandum tamen, quòd prior Iechonias domini reſurrectio, ſequens domini præparatio dicitur. Vtrumque autem conuenit domino Chriſto qui dicit. Ego ſum reſurrectio & vita, & vado parare vobis locum. Salathiel, i. petitio mea Deus, illi conuenit qui dicit. Pater ſancte, ſerua illos quos dediſti mihi. REMI. Eſt etiam Zorobabel, i. magiſter confuſionis, ſecundum illud. Magiſter veſter cum publicanis & peccatoribus manducat. Ipſe eſt Abiud, i. pater meus iſte, ſecundum illud. Ego & pater vnum ſumus. Eſt & Eliachim, ideſt Deus reſuſcitans, ſecundum illud reſuſcitabo eum in

H nouiſſimo die. Eſt & Azor i. adiutus, ſecundum illud. Qui me miſit mecum eſt. Ipſe eſt & Sadoch iuſtus ſiue iuſtificatus, ſecundum illud. Traditus eſt iuſtus pro iniuſtis. Eſt & Achim, i. frater meus iſte, ſecundum illud: Qui fecerit voluntatem patris mei, hic meus frater eſt. Eſt etiam Eliud, i. Deus meus iſte, ſecundum illud. Deus meus & dominus meus. GLO. Eſt & Eleazar, ideſt Deus meus adiutor. Eſt & Mathan, i. donans vel donatus, ſecundum illud. Dedit dona hominibus. & ſic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum daret vnigenitum. REMI. Eſt & Iacob ſupplantans, quia non ſolum ipſe ſupplantauit diabolum: ſed & huius poteſtatem ſuis filiabus dedit, ſecundum illud. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes. Eſt & Ioſeph, i. apponens, ſecundum illud. Ego veni vt vitam habeant & abundantius habeant. RABA. Sed videamus, quid moraliter iſti patres ſignificent: quia poſt Iechoniã, qui dicitur præparatio domini, ſequitur Salathiel, i. petitio mea

I Deus. qui enim præparatus eſt non petit, niſi ſolum Deum. Sed iterum fit Zorobabel, i. magiſter babylonis, ſ. terrenorum hominum quos facit cognoſcere de Deo, quòd pater eſt: quod ſonat Abiud, & tunc ille populus reſurget a vitijs. vnde ſequitur. Eliachim qui reſurrectio interpretatur, & idẽ & bene operandum ab intus, quod ſonat Azor. Fit Sadoch, i. iuſtus, & tunc dicit fidelis per dilectionem proximi, ipſe eſt frater meus, quod ſonat Achim. Et per dilectionem Dei dicit Deus meus, quod ſonat Eliud, & ſequitur Eleazar, i. Deus meus adiutor: quia recognoſcit Deum ſuum adiutorẽ. Ad quid autem tendit, oſtendit Mathan qui dicitur donum vel donans. expectat enim Deum datorem, ſicut luctatus eſt in principio & vitia ſupplantauit. Sic & in fine vitæ quod ad Iacob pertinet, & ſic peruenitur ad Ioſeph, ideſt ad augmentum virtutum.

g ¶ GLO. Poſt omnes generationes patrum ponit vltimo generationem Ioſeph viri Mariæ, propter quam omnes aliæ introducuntur dicens. Iacob autem genuit Ioſeph. HIE. Hunc locum obiicit nobis Iulianus auguſtus, de diſſonantia euangeliſta-

K rum. cur Matthæus Ioſeph filium dixit Iacob, & Lucas filium eũ appellauerit hely, non intelligens conſuetudinem ſcripturarum, quòd alter ſecundum naturam, alter ſecundum legem ei pater ſit. Scimus enim hoc per Moyſen Deo iubente præceptum, vt ſi frater aut propinquus abſque liberis mortuus fuerit, alius eius accipiat vxorem, ad ſuſcitandum ſemen patris vel propinqui ſui. Super hoc Aphricanus temporum ſcriptor, & Euſebius ceſarienſis plenius diſputauerunt. IVLIVS Apher in libro ad Ariſtidem. Mathan enim & Melchi diuerſis temporibus, ex vna eademq; vxore. Eſta nomine, ſingulos filios procrearunt, quia Mathan per Salomonem deſcendit vxorem eam primum cęperat, & relicto filio vno Iacob nomine defunctus eſt. poſt cuius obitum, quoniam lex viduam alij viro non vetat nubere: Melchi qui per Mathan genus ducit, cum eſſet ex eadem tribu: ſed non ex eodem genere, relictam Mathan accepit vxorem, ex qua ipſe ſuſcepit filium nomine Hely, per quos ex diuerſo patrum genere efficiuntur. Iacob & hely vterini fratres quorum alter, i. Iacob fratris Hely ſine liberis defuncti, vxorem

Deut. 25.

Euſeb. li. 1. hiſto. eccle. cap. 6.

virum Marię, de qua natus eſt Ieſus qui vocatur Chriſtus.

h Omnes itaque generationes ab Abraham vſque ad Dauid, generationes quatuordecim, & a Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim: & a tranſmigratione Babylonis vſq; ad Chriſtũ, generationes quatuordecim.

vxorem ex mandato legis accipiens genuit Ioſeph, natura quidem generis ſuum filium, propter quod & ſcribitur. Iacob autem genuit Ioſeph. Secundum legis vero pręceptum Hely efficitur filius Iacob: quia frater erat ad ſuſcitandum fratris ſemen acceperat, & per hoc recta inuenitur, atque integra generatio. Et ea quam Matthęus enumerat, & ea quam Lucas qui legalẽ ſucceſſionẽ, quę velut adoptione quadam erga defunctos conſtat, cõpetenti ſatis per hoc deſignauit indicio, obſeruans ne in huiuſmodi ſucceſſionibus genuiſſe aliquem nominaret. AVG. de con. euan. Commodius enim filius eius dictus eſt a quo

Lib. 2. ca. 3. fuerat adoptatus q̃ ſi diceretur ab illo genitus, cuius carne non erat natus. Matthęus autem dicẽs: Abraam genuit Iſaac, & in hoc perſeuerans donec diceret: Iacob genuit Ioſeph, ſatis expreſſit eũ patrem produxiſſe ſecundum ordinem generationũ, a quo Ioſeph non adoptatus: ſed genitus erat, quàmquàm ſi etiam Lucas genitũ diceret Ioſeph ab Hely, ne ſic nos hoc verbum perturbare deberet. neque enim abſurde quiſquàm dicitur non carne: ſed charitate genuiſſe, quem ſibi filium adoptauerit. IVLIVS Apher ec-

Euſeb. li. 1. cap. 6. cleſiaſticæ hiſtoriæ. Hęc autem non nobis ad ſubitum reperta: aut abſque vllis authoribus commentata ſunt: ſed ipſi ſaluatoris noſtri ſecundum carnem propinqui, ſeu ſtudio tanti ſeminis demonſtrandi: ſeu edocendi quę ſecundum veritatem geſta ſunt, hęc tra-

Lib. 2. ca. 4. diderunt. AVG. de con. euan. Merito autem Lucas, qui non ab initio euangelij ſui, ſed a baptiſmo Chriſti generationes enarrat, tanquàm ſacerdotem in expiandis peccatis magis aſſignans, adoptionis originem ipſe ſuſcepit: quia per adoptionem efficimur filij Dei credendo in filium Dei. Per carnalem vero generationem quam Matthęus proſequitur, filius Dei potius propter nos homo factus eſt. Satis autem oſtendit Lucas ſe dixiſſe Ioſeph filiũ Hely, quòd illi fuerit adoptatus, cum Adam filium dixerit Dei, qui per gratiam quam poſtea peccando amiſit, tanquàm filius in paradiſo

Hom. 4. conſtitutus ſit. CHRY. in Hom. Poſitis igitur progenitoribus vniuerſis, & finiens in Ioſeph, addit. {Virũ Marię.} monſtrans quòd propter illam & hunc in genealogia poſuit. Cum autem virum audieris, tibi ſuſpitio non ſubeat nuptiarum: ſed recordare conſuetudinis ſcripturarum, quòd ſponſę vxores, & ſponſi viri vocantur. GENNADIVS. De eccleſiaſticis dogmatibus. Na-

Cap. 2. tus eſt autem Dei filius ex homine, i. ex Maria, & per hominem, i. non ex Maria. & non per hominem, i. ex viri coitu, ſicut Ebion di-

Cap. 11. cit. vnde ſignãter ſubdit. {De qua natus eſt Ieſus.} AVG. De hęreſibus. Quod eſt contra valentinum, qui dixit Chriſtum, nihil aſſumpſiſſe de virgine: ſed per illam tanquàm per riuum aut fiſtu-

Lib. 26. c. 7. lam pertranſiſſe. AVG. contra Fauſtum. Cur autem carnem, ex vtero fœminę aſſumere voluerit, ſumma conſilij penes ipſum eſt, ſiue quòd vtrũque ſexum hoc modo honorandum iudicauit, aſſumendo formam viri & naſcendo de fœmina: ſiue aliqua alia

Quæſt. 49. cauſa quam non temere dixerim. AVG. De quęſt. no. & vete. teſta. Quod autem per olei vnctionem pręſtabat Deus his, qui in reges vngebantur: hoc pręſtitit Spiritusſanctus homini Chriſto addita expiatione qua natus eſt: Chriſtus eſt appellatus. Et hoc

Lib. 2. ca. 1. eſt quod dicitur. {Qui vocaĩ Chriſtus.} AVG. de con. euãge. Non tamen erat fas, vt eum ob hoc a coniugio Marię ſeparandum putaret, quòd non ex eius concubitu: ſed virgo peperit Chriſtum. hoc enim exemplo magnifice inſinuatur fidelibus coniugatis, & ſeruata pari conſenſu continentia, poſſe permanere coniugium, non per miſto corporis ſexu: ſed cuſtodito mentis affectu, pręſertim quia naſci eis filius potuit, ſine vllo cõplexu carnali. AVG.

Lib. 1. c. 11. de nupt. & concu. Omne autem nuptiarum bonum impletum eſt in illis parentibus Chriſti, fides, proles, & ſacramentum: prolem cognoſcimus ipſum dominum: fidem quia nullum adulterium: ſacramentum: quia nullum diuortium. HIERO. Quęrat autem diligens lector & dicat. cum Ioſeph non ſit pater dñi ſaluatoris, quid pertinet ad dominum generationis ordo, deductus vſq; ad Ioſeph? Cui reſpondebimus primo, non eſſe cõſuetudinis ſcripturarum vt mulierum in generationibus ordo taxetur: deinde ex vna tribu fuiſſe Ioſeph & Mariam. vnde ex lege eam accipere cogebatur vt propinquam, & quod ſimul cenſentur in Bethleem, vt de vna videlicet ſtirpe generati. AVG. de nup. & concu. Fuit

Lib. 1. c. 11. & ſeries generationis vſque ad Ioſeph perducenda, ne in illo coniugio virili ſexui: vtique peccatorum peccatori fieret iniuria, cum veritati nihil deperiret: quia ex ſemine Dauid erat & Maria.

Lib. 23. c. 9. AVG. contra Fauſtum. Nos ergo credimus etiam Mariam fuiſſe in cognatione Dauid: quia eius ſcripturis credimus, quę vtrũque dicunt, & Chriſtum ex ſemine Dauid ſm carnem, & eius matrẽ Mariã, non cum viro concũbendo: ſed virginem. CONCILIVM AGATENSE. Cauendus autem eſt hic Neſtorij error, qui ſic

A dicit. cum diuina ſcriptura dictura eſt, aut natiuitatem Chriſti, quę ex Maria virgine eſt, aut mortem, nuſquàm videtur ponens Deus: ſed aut Chriſtus, aut filius, aut dominus, quàm hæc tria naturarum ſignificatiua duarum: aliquando quidem huius, aliquando vero illius, aliquando autem & illius & iſtius. Accipe autem ad hoc teſtimonium {Iacob genuit Ioſeph virum Marię, de qua natus eſt Ieſus, qui dicitur Chriſt⁹.} Deus enim verbum ſecunda ex muliere nõ eguit natiuitate. AVG. contra Felicianum. Sed nõ alius Dei & alius hoĩs: ſed idẽ Chriſtus Dei & hominis filius fuit. & ſicut in vno homine aliud ani- Cap. 12. circa medium.

B mus & aliud corpus, ſic in mediatore Dei & hominum, aliud Dei filius, aliud hominis filius fuit: vnus tamen ex vtroque Chriſtus dominus fuit. Aliud inquam pro diſcretione ſubſtantię, non alius pro vnitate perſonę. Sed obiicit hęreticus. Neſcio quomodo natum doceatis ex tempore, quẽ coęternum patri dicitis iam fuiſſe? Cap. 12. in principio. naſci enim eſt velut quidam motus rei nõ extãtis antequam naſcatur, id agens beneficio natiuitatis vt ſit. Quo colligitur, eum qui erat, naſci non potuiſſe, ſi naſci potuit, non fuiſſe. Ad quod reſpondetur. Fingamus ſicut plerique volunt eſſe in mundo animã generalem, quæ ſic ineffabili motu ſemina cuncta viuificet, vt non ſit concreta cum genitis. nempe cum hæc in vterum paſſibilem materiam, ad vſus ſuos formatura peruenerit: vnam facit ſecum eſſe perſonam eius rei, quam non eandem conſtat habere ſubſtantiam. & fit operante anima & patiente materia ex duabus ſuſtantijs vnus homo, cum anima aliud doceatur, aliud caro, ſicq; animam naſci fatemur ex vtero, quàm ab vtero venientem vitam dicimus

C contuliſſe concepto. Naſci inquam ex matre dicitur, qui ex hac ſibi corpus aptauit, in quo naſci poſſet: non quia antequàm naſceretur quantum ad ſe attinet, ipſa penitus non fuiſſet. Sic ergo immo multo incomprehenſibilius eſt, atque ſublimius, natus eſt ſuſceptione perfecti hominis de matre filius Dei, qui per omnipotentiam ſingularem omnibus genitis eſt cauſa naſcendi.

h ¶ CHRY. ſup Matth. Poſitis generationibus ab Abrahã vſque ad Chriſtum, eas in tres partes diuiſit, per generationes 14. quia ter completis. 14. generationibus, numeratus eſt in Iudæis ſtatus hominum. ab Abraam enim vſque ad Dauid fuerunt ſub Iudicibus: a Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis ſub Regibus: a tranſmigratione vſque ad Chriſtum ſub Pontificibus. Hoc ergo vult demõſtrare: ſicut ſemper completis. 14. generationibus, mutatus eſt hominum ſtatus, ſic completis. 14. generationibus a trãſmigratione ad Chriſtum, neceſſe eſt a Chriſto mutari ſimili-

D ter hominum ſtatum, quod & factum eſt. poſt Chriſtum enim omnes gentes ſub vno Chriſto iudice, rege, & pontifice factæ ſunt. vnde quando iudices, reges, & pontifices Chriſti dignitatem præfigurabant, ſemper principia eorum in figura fuerunt Chriſti: primus iudicum Ieſus naue, primus regum Dauid, primus pontificum Ieſus filius Ioſedech. hoc in figura Chriſti fuiſſe, dubitat nemo. CHRY. In ho. Vel ideo in tres partes diuiſit omnes generatio- Hom. 4. nes, demonſtrans, quòd neque regimine tranſmutato facti ſunt meliores: ſed ſub iudicibus, regibus, pontificibus, & ſacerdotibus in eiſdem permanſerunt malis, propter quod & captiuitatem babylonis commemorat, manifeſtans quòd neque ex hoc ſunt correcti. Deſcenſus autem in Aegyptum non meminit: quia Aegyptios nõ timebant, ſicut Babylonios vel Aſſyrios, & quia aliud erat antiquum, hoc autem recens, & quia illuc non propter peccata deducti fuerant ſicut in Babylone. AMBRO. ſuper Lucam. Illud Cap. 3. autem non prætermittẽdum putamus, quod a Dauid temporibus,

E vſque ad Iechoniam cum. 17. fuerunt reges Iudeæ. 14. generationes Matthæus poſuit. Oportet autem cognoſcere, poſſe plures eſſe ſucceſſiones, pauciores generationes: poſſunt enim diutius viuere aliqui & ſerius generare: aut certe penitus exortes exiſtere: itaque non quæ regum, eadem generationum tempora. GLO. Vel poteſt dici tres reges eſſe prætermiſſos, vt ſuperius dictum eſt.

AMBRO. ſuper Lucam. Rurſus ergo cum a Iechonia vſque Cap. 3. ad Ioſeph generationes 12. computẽtur: poſtea. 14. generationes deſcriptas eſſe commemorauit. Sed ſi diligenter aduertas, hic quoque 14. generationum poteris inuenire rationem. 12. enim a Ioſeph numerantur. 13. eſt Chriſtus. duos autem Ioachim, i. duos Iechonias fuiſſe hiſtoria indicat, patrem & filium. non igitur ſuppreſſit alterum euangeliſta, ſed vtrumque ſignificat: ita addito minori Iechonia, generationes. 14. computantur. CHRY. ſuper Matth. Vel vnus Iechonias bis numeratur in euangelio, ſemel ante tranſmigrationem: iterum autem poſt tranſmigrationem. hic enim Iechonias cum eſſet vnus, duas habuit conditiones. fuit. n. & rex ante tranſmigrationem, quaſi rex factus a populo Dei, factus eſt & priuatus poſt tranſmigrationem: ideo ante tranſmigrationẽ numeratur

numeratur inter reges quaſi rex: poſt tranſmigrationem autem inter priuatos. AVG. in li.de Con.euan. (Lib.2. ca.4.) Vel ideo vnus in illis progenitoribus bis numeratur,i. Iechonias a quo facta eſt quædã in extraneas gentes deflexio, quoniam in Babylonia tranſmigratus eſt. Vbi autem ordo a rectitudine flectitur vt eat in diuerſum, tanquàm angulum facit: illud autem quod i angulo eſt, bis numeratur. & hic iã Chriſtum præfigurat a circumciſione ad præputium migraturum, & lapidem angularem futurum.

i Chriſti autem generatio ſic erat. Cum eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph, antequàm conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spirituſancto.

REMI. Ideo autem.14.poſuit generationes: quia denarius ſignificat decalogum, quaternarius vero quatuor libros euangelij. vnde in hoc oſtendit concordiam legis & euangelij. Ideo etiam quaternarium numerum triplicauit, vt oſtenderet: quia perfectio legis, propheti ę, & gratiæ, in fide ſanctæ trinitatis conſiſtit. GLO. G Vel in hoc numero ſeptiformis gratia Spiritusſancti ſignificatur: hic enim numerus ex ſeptem conficitur, quod autem geminatur, ſignificat gratiam Spiritusſancti, corpori & animæ eſſe neceſſariam ad ſalutem. Sic ergo hæc generatio diuiditur in tres teſſeradecades. Prima eſt ab Abraham vſque ad Dauid, ita quòd Dauid ibi includitur: ſed ſecunda a Dauid vſque ad tranſmigrationem, ita quòd Dauid ibi non includitur: ſed tranſmigratio ſub eo continetur. tertia eſt a tranſmigratioue vſque ad Chriſtum, in qua ſi dicamus Iechoniã bis numeratum, tranſmigratio incluſa eſt. In prima ſignificantur homines ante legem, in qua quoſdam homines naturalis legis inuenies, ſcilicet Abraham, Iſaac, & Iacob, omnes vſque ad Salomonem. In ſecunda ſignificantur homines ſub lege: omnes enim qui in ea inueniuntur, ſub lege fuerunt. In tertia homines gratiæ, quia terminatur ad Chriſtum qui gratiæ dator fuit, in qua etiam liberatio a captiuitate Babyloni ę facta eſt, ſignificans liberationem a captiuitate per Chriſtum factam. AVG. de Con.euan. (Lib.2. ca.4.) H Cum autem quaterdenas generationes tribus diſtinxiſſet articulis: non tamen eas dixit in ſumma vt diceret: Fiunt omnes 42. vnus enim in illis progenitoribus bis numeratur, ſ. Iechonias. ſic ergo non. 42. quòd faciunt ter.14. ſed propter vnum bis numeratum. 40. & vna generationes fiunt. Matthæus igitur qui regiam in Chriſto conſtituerat inſinuare perſonam, excepto Chriſto. 40. homines in generationum ſerie numerauit. Numerus enim iſte illud tempus ſignificat quo in hoc ſæculo regi nos oportet a Chriſto, ſecundum diſciplinam laborioſam, quam ſignificat illa virga ferrea. Quòd autem numerus iſte hanc temporalem vitam æternamque ſignificet: illa interim cauſa de proximo occurrit, quòd & tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus ipſe quatuor partibus terminatur, ab oriente & occidente, aquilone & meridie 40. autem quater habent decem. Porro ipſa decem ab vno, vſque ad quatuor progrediente numero conſummant. GLO. Vel denarius ad decalogum refertur, quaternarius ad præſentem vitam, I quæ per quatuor tempora tranſit, vel per decem vetus teſtamentum, per quatuor nouum. REMI. Si quis autem voluerit dicere quòd ſunt 40. & duæ generationes, quia non eſt vnus Iechonias: ſed duo. dicendum eſt, quòd & iſte numerus congruit ſanct ę eccleſiæ: naſcitur enim a ſeptenario & ſenario: nam ſexies ſeptem 40. & duo faciunt. Senarius refertur ad laborem, ſeptenarius vero ad requiem.

i ¶ CHRY. ſuper Matth. Quoniam ſuperius dixerat: Iacob autem genuit Ioſeph, cui deſponſata Maria genuit Ieſum: ne aliquis audientium ſic ęſtimaret eſſe natiuitatem quomodo præcedẽtium patrum, ipſe ordinem narrationis ſuæ pr ęcedens dicit: Chriſti autem generatio ſic erat. ac ſi dicat: Generatio quidem eorum quos expoſuimus patrum ſic fuit, quemadmodum retuli, Chriſti autem generatio non ſic. ſed ita erat: Cum eſſet deſponſata mater. CHRY. in Hom. (Hom. 4.) Quaſi enim aliquid nouum dicturus præmittit modum generationis dicere: ne audiens virum Mariæ, æſtimes natum eſſe lege naturæ. REMI. K Poteſt autem ad ſuperiora referri hoc modo: Sic erat Chriſti generatio ſicut dixi, ideſt Abrahã genuit Iſaac, HIERO. Sed quare non de ſimplici virgine: ſed de deſponſata concipitur? primum vt per generationem Ioſeph, origo Mariæ monſtraretur. ſecundo ne lapidaretur a Iudæis vt adultera. tertio vt in Aegyptum fugiens, haberet ſolatium mariti. Martyr etiam Ignatius quartã addidit cauſam, vt partus inquiens eius celaretur diabolo: dum eum putat non de virgine: ſed de vxore generatum. CHRY. ſuper Matth. Ideo autem & deſponſata & domi habita: nam quemadmodum in ea, quæ in domo viri cõcipit, intelligitur conceptio naturalis: ita in ea quæ extra domum concepit, eſt ſuſpecta coniunctio. HIERO. contra Heluidiũ: Sciendum autem, quòd Heluidius, quidam homo turbulentus acceptæ materia diſputandi, blaſphemare contra Dei matrem incępit: cuius prima propoſitio fuit: Matthæus loquitur ſic: Cum eſſet deſponſata. Ecce inquit habes deſponſatam, non commendatam vt dicitis, & vtique non ob aliud deſponſatam, niſi quoniam nu- F pturam. ORIGE. Deſponſata fuit quidem Ioſeph, non tamẽ in concupiſcentia iuncta. Mater eius inquit, mater imaculata, mater incorrupta, mater intacta. Mater ei⁹, cuius eius? mater eſt Dei vnigeniti domini, regis omnium plaſmatoris, & redemptoris cũctorum. CYRIL. Quid enim videbit aliquis in ſancta virgine præter alias? ſi Dei mr̃ non ſit, ſed Chriſti vel domini, vt Neſtorius dicit, nihil.n. abſurdum eſt etiam ſi voluerit quis matrem vniuſcuiuſque vnctorum Chriſti nominare genitricem. Sola vero præter illas ſancta Virgo & Chriſti genitrix, intelligitur ac dicitur. Genuit enim non purum hominem ſecundum vos, ſed incarnatum potius, & hominem factum ex Deo patre verbũ. Sed forſitan illud ais: Dic mihi, putaſne diuinitatis facta eſt virgo? Et G ad hoc quoque dicimus, quia natum eſt ex ipſa Dei ſubſtãtia eius verbum, & ſine principio temporis ſemper exiſtens genitori, in nouiſſimis autem temporibus, quoniam caro factũ eſt, hoc eſt vnitum carni animam habenti rationalem, natum etiam dicitur carnaliter per mulierem, Aſſimulatur autem quodammodo natiuitati, quæ eſt ſecũdum nos hoc ſacramentũ: matres etenim terrenorum miniſtrant naturæ coagulatam paulatim carnem perficiendã in ſpecie humana. Immittit autem animali ſpiritum Deus. Sed licet ſint iſtæ ſolummodo terrenorum corporum matres: attamen parientes totum animal, & non partem peperiſſe dicuntur. Tale autem aliquid geſtum percipimus in generatione Emanuel: natũ enim eſt ex patris ſubſtantia Dei verbum. Quia vero carnem aſſumpſit propriam eam faciens, neceſſarium eſt confiteri, quia natus eſt ſecundum carnem per mulierem. Quia igitur & Deus vere eſt, quomodo dubitabit quiſpiam ſanctam virginem dicere genitricem? LEO Papa in ſer.de natiui. H Non autem te Dei conceptus turbet, partus te non confundat auditus, quando virginitas quicquid eſt humani pudoris excuſat, aut quæ hic verecundiæ læſio, vbi iniit deitas, cum amica ſibi ſemper integritate conſortium? vbi eſt interpres angelus? fides pronuba, diſpenſatio caſtitas, donatio virtus, iudex conſcientia, cauſa Deus, conceptio integritas, virginitas partus, virgo mater? CYRIL. ad Ioã. Antiochenum: Sed ſi de cælo, & non ex ipſa ſanctum corpus Chriſti factum eſſe diceremus, vt Valentinus, quomodo intelligeretur Dei genitrix Maria? Nomen autem matris oſtendit, cum ſubdit, Maria.

BEDA ſuper Lucam: (Lib.1. ca.3.) Interpretatur autem Maria ſtella maris hebraicæ, domina ſyriace, quia & lucem ſalutis & dominum mũdo edidit. Cui autem deſponſata fuerit, oſtendit ſubdens, Ioſeph, CHRY. ſuper Matth. Ideoq; fabro lignario Maria deſponſata erat, quoniam Chriſtus eccleſiæ ſponſus omnium ſalutem hominum operaturus erat, per lignum crucis. CHRY. in Homelia: (Hom. 4.) Quod autem ſequitur: Antequàm conuenirent. non dicitur, ante- I quàm duceretur in domum ſponſi: etenim iam intus erat. Conſuetudo enim multotiens veteribus erat in domo deſponſatas habere, quod & nunc quoq; fieri videtur, & generi Loth intus cum ipſo erant. GLO. Sed dicitur: Antequàm conuenirent. ad carnis cõmiſtionem. CHRY. ſuper Matth. Vt non ex compaſſione carnis & ſanguinis naſceretur, qui ex Deo natus eſt, vt carnis & ſanguinis ſolueret paſſionem. AVG. de Nup. & concu. (Lib.1. c.12.) Nuptialis etiã concubitus ibi non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat, ſine vlla carnis concupiſcentia, quæ accidit ex peccato, ſine qua concipi voluit, qui futurus erat ſine peccato, vt hinc etiam doceret omnem, quæ de concubitu naſcitur carnem eſſe peccati, quando quidem ſola, quæ non inde nata eſt, non fuit caro peccati. AVG. in ſer.de nati. Naſcitur etiam ab intacta fœmina Chriſtus: quia fas nõ erat, vt virtus per voluptatem, caſtitas per luxuriã, per corruptionem incorruptio naſceretur. nec poterat niſi nouo ordine aduentare de cælo, qui vetuſtum mortis deſtruere veniebat imperium. Regnum igitur tenuit virginitatis, quæ regem genuit caſtitatis. K ideo etiam dominus noſter virgineum ſibi requiſiuit hoſpitium habitandi, vt nobis oſtenderet Deum in caſto corpore portari debere, ergo qui ſcripſit lapideas tabulas ſine ſtilo ferreo, ipſe grauidauit Mariam Spirituſancto. vnde dicitur: Inuenta eſt in vtero habens. HIERO. Non ab alio inuenta eſt niſi a Ioſeph, qui pœuè licentia maritali omnia nouerat. CHRY. ſuper Matth. Nã ſicut hiſtoria non incredibilis docet, quando geſta ſunt quæ refert Lucas: Ioſeph abſens erat, nec enim conueniens eſt putare præſente Ioſeph introiſſe angelum ad Mariam, & dixiſſe quæ dixit, & Mariam reſpondiſſe quæcũque reſpondit. Et ſi credamus angelum potuiſſe intrare ad eam & loqui: plane tamen Mariam abiiſſe in montana & manſiſſe cum Heliſabeth menſibus tribus, poſſibile nõ fuit præſente Ioſeph: quia neceſſe erat vt abſentationis eius, & manſionis diutin ę requireret cauſas. poſt quàm autem rediit peregre poſt tot menſes, inuenit eam grauidam manifeſte. CHRY. in Hom. (Hom. 4.) Proprie autem dicit: Inuenta eſt, quod de non excogitatis dici cõſuetum eſt. Ne autem moleſtes euangeliſtam interrogando, qualiter ſit

ter ſit natus ex virgine? breuiter expediuit ſe dicens, De ſpirituſancto, quaſi Spirituſſanctus eſt, qui eſt hoc miraculum operatus. neque.n. Gabriel, neque Matthæus apoſtolus dicere potuerunt. GLO. Hoc ergo quod dicitur: Eſt ex Spirituſancto, euangeliſta ex parte ſua adduxit, vt cum diceretur habere in vtero: omnis mala remoueretur ſuſpitio a mentibus audiẽtium. AVG. ſerm. de tempore 191. Nõ autem ſicut quidam ſceleratiſſime opinantur, ſpiritumſanctum dicimus fuiſſe pro ſemine: ſed potentia ac virtute creatoris dicimus operatum.

K Ioſeph autem vir eius cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.

l Hæc autem eo cogitante, ecce angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph dicens: Ioſeph fili Dauid: noli timere accipere Mariam cõiugem tuam. Quod.n.in ea natũ eſt, de Spirituſancto eſt.

AMBRO. in lib.de Spirituſancto, (Lib.2. ca.5.) Quod.n.ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia eſt, aut ex poteſtate eius eſt: ex ſubſtantia ſicut filius, quia a patre. ex poteſtate ſicut ex Deo omnia, quomodo & in vtero habuit Maria ex Spirituſancto. AVG. in Enchir.cap.38. Profecto autem iſte modus, quo natus eſt Chriſtus de Spirituſancto, inſinuat nobis gratia Dei qua homo nullis præcedentibus meritis, in ipſo ex ordine naturæ ſuæ quo eſſe cæpit, verbo Dei copularet in tantam perſonæ vnitatem, vt idem ipſe eſſet filius Dei: Sed cum illam creaturam quam virgo concepit & peperit, quamuis ad ſolam perſonam filij pertinentem tota trinitas fecerit, neque.n. ſeparabilia ſunt opera trinitatis, cur in ea facienda ſolus Spirituſſanctus nominatus eſt? an & quando vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuerſa operari Trinitas intelligitur? HIERO. (Non longe ab exordio.) Sed inquit Heluidius, neque de non conuenturis euangeliſta dixiſſet priuſquàm conuenirent; quia nemo de non pranſuro dicit antequàm pranderet, quaſi ſiquis diceret. Antequàm in portu prãderem, ad Aphricam nauigaui, non poſſet ſtare ſententia: niſi ei in portu prandendum ſit quãdoque. aut non potius ſit intelligendum ſic, quòd ante licet ſæpè & conſequentiam indicet: tamen nonnũquàm ea tm̃ quæ prius cogitabantur oſtendit, nec neceſſe ſit vt cogitata fiant. Cum ideo aliud interuenerit: ne ea quæ cogitata ſunt fierent. HIERO. Non ergo ſequitur vt poſtea conuenerit: ſed ſcriptura, ꝙ factum non ſit, oſtendit. REMI. Vel hoc verbum conueniendi: non ipſum cõcubitum: ſed tempus ſignificat nuptiarum, i. quando ea quæ fuerat ſponſa, incipit eſſe vxor. Eſt n. ſenſus: Antequam conuenirent, i. antequàm rite ſolẽnia nuptiarum celebrarent. AVG. de con.euang. (Lib.2. ca.5.) Hoc quemadmodum factum ſit quod hic prætermiſit Lucas: exponit poſt commemoratum conceptum Ioannes ita enarrans: In menſe autem ſexto, miſſus eſt angelus. & infra: Spirituſſanctus ſuperueniet in te. hoc ergo eſt quod Matthæus commemorauit dicens: Inuenta eſt in vtero habens de Spirituſancto. nec contrarium eſt: quia Lucas expoſuit quod Matthæus prætermiſit: ſicut non eſt contrarium: quia Matthæus deinceps, continet quod Lucas pr ętermiſit. Sequitur enim: Ioſeph autem vir eius cum eſſet iuſtus. vſque ad eum locum, vbi ſcriptum eſt de Magis, ꝙ per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam. Siquis autem velit vnam narrationem ex omnibus, quæ de Chriſti natiuitate dicuntur ab alterutro, ſi hæc prætermittuntur, ordinare ſic poteſt: Chriſti generatio ſic erat: Fuit in diebus Herodis. vſque ibi: Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam. Et tunc addendum eſt quod hic dicitur: Et inuenta eſt in vtero habens de Spirituſancto.

k ¶ CHRY. in Hom. (Hom. 4.) Cum dixiſſet euangeliſta, ꝙ ex Spirituſancto, & ſine concubitu inuenta eſt in vtero habens, ne ſuſpectum habens Chriſti diſcipulum quaſi grandia de ſuo magiſtro fingentem. introducit Ioſeph, per ea quæ paſſus eſt ad fidem eorum quæ dicta ſunt conferentem: vnde dicit: Ioſeph autem vir eius cũ eſſet iuſtus. AVG. in ſer.de natiui. (Ser. de tẽp. 10. & de Natiui.14.) Intelligens enim Ioſeph Mariæ vterum grauidari turbatur, ꝙ Mariam quam de templo domini acceperat, & nõdum cognouerat, grauidam ſentiebat: ſecũq; æſtuabat diſputans & dicens: Quid faciam? prodo: aut taceo? Si prodidero, adulterio non conſentio, ſed vitium crudelitatis incurro: quia ſecundum Moyſi ſententiam, lapidandam eam eſſe cognoſco. Si tacuero, malo conſentio, & cum adulteris portionem meã pono: qm̃ ergo tacere malum eſt, adulterium prodere peius eſt, dimittam eam a coniugio. AMBRO. ſuper Lucam. (Lib. 2. non longe ab initio.) Pulchre autem docuit ſanctus Matthæus, quid facere debeat iuſtus, qui opprobrium coniugis depræhenderit, vt incruentum ab homicidio, caſtum ab adulterio præſtare ſe debeat. & ideo dicit: {Cum eſſet iuſtus.} Vbiq; ergo in Ioſeph iuſti gratia, & perſona ſeruatur, vt teſtis ornetur: lingua.n. iuſti loquitur iudicium veritatis. Sed quomodo Ioſeph cum crimẽ celet vxoris, iuſtus deſcribit? HIERO. In lege enim præceptum eſt, non ſolum reos: ſed conſcios criminis obnoxios eſſe peccato. CHRY. in Hom. Sed ſciendum, quòd iuſtum hic virtuoſum in omnibus dicit. Eſt enim iuſtitia ſpecialis quædam, vt auaritiam non habere, & altera vniuerſalis virtus, & ſic nomine iuſtitiæ maxime vtitur ſcriptura. Iuſtus igitur exiſtẽs, A ideſt benignus & mitis, voluit occulte dimittere eam, quæ non ſolum traditioni, ſed etiam pœnæ ſecundum legem obnoxia videbatur: ſed Ioſeph vtrumque remiſit quaſi ſupra legem viuens, ſicut enim Sol antequàm radios monſtret, mundum clarificat, ſic & Chriſtus antequam naſceretur, multa ſigna perfect ę virtutis apparere fecit. AVG. de Ver. domini: (Serm.16.) Vel aliter. Si ſolus noſti, quia aliquis peccauerit in te, & eum corã hominibus arguere, non es corrector, ſed proditor. vnde vir iuſtus Ioſeph tanto flagitio quod de vxore fuerat ſuſpicatus magna benignitate pepercit. Eſtuabat vtique certa adulterij ſuſpitio, & tamen quia ipſe ſo- B lus ſciebat, noluit eam diuulgare, ſed occulte dimittere, volens pdeſſe peccanti, non punire peccantem. HIERO. Vel hoc teſtimonium Mariæ eſt, ꝙ Ioſeph ſciens illius caſtitatem, & admirans quod euenerat, celat ſilentio cuius myſterij neſciebat. REMI. Videbat enim grauidam, quam nouerat caſtam, & quia legerat. Egredietur virga de radice Ieſſe. vnde nouit Mariam duxiſſe originem, & legerat etiam: Ecce virgo concipiet, non diffidebat hanc prophetiam in ea eſſe implendam. ORIGE. (Hom. 1. ex varijs locis.) Sed ſi ſuſpitionẽ in ea non habebat, quomodo iuſtus erat, vt immaculatam dimitteret? Ideo ergo dimittere volebat, quoniam magnum ſacramentum in ea eſſe cognoſcebat, cui approximare ſe indignum ęſtimabat. GLO. Vel cum vellet eam dimittere, iuſtus erat, cum occulte pius notat eam ab infamia defendens, & hoc eſt, cum eſſet iuſtus, voluit dimittere eam, cum nollet eam traducere in publicũ, ideſt diffamare, voluit hoc facere occulte. AMBRO. ſuper Lucam; (Lib. 2. non longe poſt principiũ.) Nemo autem quam non accepit, dimittit: & ideo quam volebat dimittere, fatebatur acceptam. GLO. Vel cum nollet eam C traducere in domum ſuam ad cohabitationem aſſiduam, voluit occulte dimittere eam, ideſt tempus nuptiarum mutare: vera.n. virtus eſt, cum nec pietas ſine iuſtitia, nec ſine pietate ſeruatur iuſtitia, quæ ſeparatæ ab inuicem dilabuntur. Vel iuſtus erat per fidem, qua credebat Chriſtum de virgine naſciturum. vnde voluit ſe humiliare ante tantam gratiam.

l ¶ REMI. Quia ſicut dictum eſt, cogitabat Ioſeph occulte Mariam dimittere. hoc autem ſi feciſſet, perpauci eſſent, qui non magis ſuſpicarentur eam eſſe meretricem quàm virginem: iccirco repente conſilium Ioſeph diuino mutatum eſt conſilio. vnde dicitur. Hęc autem eo cogitante. GLO. In quo notatur animus ſapientis, qui nihil temere vult incipere. CHRY. in Homiliario. (Hom.4.) Notatur etiam manſuetudo Ioſeph, quia nulli enarrauit ſuã ſuſpitionẽ, neque ei, quę ſuſpecta erat, ſed in ſe cogitabat. AVG. in Serm. de Natiui. (Ser. đ Tem. 18. & de Natiui.14.) Sed Ioſeph iſta cogitante, non timeat Maria D Dauid filia, quoniam ſicut Dauid veniam contulit ſermo propheticus, ſic Maria liberat Angelus Saluatoris. Ecce enim iterum virginis ille paranimphus Gabriel aduenit. vnde ſequitur. {Ecce Angelus Domini apparuit Ioſeph..} GLO. Hoc igitur verbo apparuit, ſignificatur poteſtas apparentis, qui quando vult, & quomodo exhibet ſe videndum. RABA. Quomodo autem Angelus Ioſeph apparuit demonſtrat, cũ dicitur; In ſomnis, ideſt quomodo Iacob ſcalam vidit per imaginationem quandã oculis cordis oſtenſam. CHRY. in Homiliario: (Hom.4.) Ideo autem non apparuit manifeſte Ioſeph, ſicut Paſtoribus, quia valde fidelis erat: Paſtores autem indigebant quaſi rudes. Virgo autem indiguit, quaſi primo de maximis inſtruenda. Similiter etiam Zacharias indiguit ante conceptionem prolis mirabili viſione. GLO. Apparens Angelus nomen exprimit, genus commemorat, & timorem excludit dicens: Ioſeph fili Dauid, Ioſeph, eum ex nomine, quaſi notum, & familiarem ſibi oſtendit. CHRY. ſuper Matthæũ. Filium Dauid eum nominans, voluit eum adducere in memoriã E promiſſionis Dei ad Dauid, vt de ſemine eius Chriſtus naſceret. CHRY. in Homiliario. Dicens autem: Noli timere: monſtrat eum iam timere ne offenderet Deum, quaſi adulteram habens, aliàs neque cogitaſſet eam expellere. SEVE. Sponſus etiam ne timeat admonetur, quia pius animus, dum compatitur, plus pauescit, ac ſi dicat: Hic non eſt mortis cauſa, ſed vitæ, quia quę vitam parturit: non meretur occidi. CHRY. ſuper Matthæ. Dicens etiam ne timeas, cognitorem ſe cordis eius oſtendere voluit, vt per hoc futurorum bonorum, quæ de Chriſto erat dicturus faceret fidem. AMBRO. ſuper Lucam: (Lib.2. ibid.) Non autem te moueat, ꝙ eam coniugem vocat: non enim virginitatis ereptio: ſed coniugij teſtificatio, nuptiarum celebratio declaratur. HIERO. cõtra Heluidium: (Non longe a principio Libri.) Non tamen eſt putandum, ꝙ ex eo ꝙ vxor eſt appellata ſponſa eſſe deſierit, cum hanc eſſe conſuetudinem ſcriptur ę nouerimus, ꝙ ſponſos viros, & ſponſas appellet vxores, ſicut Deuteronomij teſtimonio approbatur. Si quis, inquit, inuenerit virginem deſponſatam viro in campo, & vim faciens dormierit cum ea moriatur

Hom. 4. riatur: quia humiliauit vxorem proximi ſui. CHRY. in Ho.
Dicit autem: Noli timere accipere, i. domi retinere: iam enim mẽ-
te dimiſſa erat. RABA. Vel noli timere accipere eam nuptia-
li conuentu & aſſidua cohabitatione. CHRY. ſup Matth. Pro-
pter tres autem cauſas apparuit angelus Ioſeph hoc dicens ei:
Primo ne iuſtus ho-
mo, ignorans faceret
rem iniuſtam ex pro
poſito iuſto: deinde
propter honorem ip
ſius matris: nam ſi di-
miſſa fuiſſet, apud infi

m Pariet autem filium, & vo-
cabis nomen eius Ieſum: ipſe
enim ſaluum faciet populum ſuũ
a peccatis eorum.

deles, turpi ſuſpitione carere nõ poterat: Tertio vt intelligens Io
ſeph ſanctam conceptionem, diligẽtius ſe cuſtodiret ab illa quàm
prius: ideo tamen non ante conceptionem virginis venit ad Io-
ſeph, vt nec cogitaret hæc quæ cogitauit, ne pateretur quæ paſſus
eſt Zacharias culpam infidelitatis incurrens de conceptione con-
iugis iam longeuę: incredibilior enim erat res virginem poſſe con
Homil. 4. cipere quàm anum. CHRY. in Hom. Vel ideo turbato iam Io
ſeph angelus venit, vt appareat Ioſeph ſapientia, & vt hoc ipſum
fieret ei eorum quæ dicebantur demonſtratio. Dum enim audit
ab angelo, quæ intra ſe cogitauerat, indubitabile ſignum erat, ꝙ a
Deo mitteretur, cuius ſolius eſt ſcire cordis ſecreta. Sermo etiam
euangeliſtæ inſuſpicabilis fit, demonſtrans Ioſeph paſſum quod
improbabile eſt virum pati, Virgo etiam omnem malam ſuſpitio-
nem effugit ex hoc, quòd vir qui Zelotipiam paſſus eſt, eam ſuſce-
pit, & poſt conceptionem ſeruauit. Ideo autem virgo Ioſeph, hæc
quæ angelus nunciarat non dixit: quia non æſtimabat ſibi credi a
ſponſo, & maxime iam in ſuſpitionem adducto. Virgini autẽ ante
conceptionem annunciat angelus, ne ſi poſt conceptionem differ-
ret, in anguſtia eſſet. Oportebat autem extra turbationem eſſe il-
lam matrem, quę omnium conditorem recepit. Non ſolum autẽ
angelus ab iniqua commiſtione virginem excuſat: ſed & ſupra na-
turam concepiſſe demonſtrat, non ſolum timorem auferens, ſed &
lætitiam addens. vnde ſubdit: Quod enim in ea natum eſt de Spi-
rituſancto eſt. GLO. Aliud eſt naſci in ea, & aliud ab ea. naſci
ab ea, eſt prodire in lucem: naſci in ea eſt idem quod concipi. vel ſe-
cundum præſentiam angeli quam habet ex Deo, cui futurũ quaſi
Quæſt. 52. præteritum eſt natum dicitur. AVG. De quæſt. no. & vet. teſtã.
Sed ſi de Spirituſancto natus eſt Chriſtus, cur dictum eſt: Sapien-
tia ædificauit ſibi domum? Quomodo iſta gemina ratione debet
intelligi? Primum enim domus Chriſti eccleſia eſt, quam ædifica-
uit ſibi ſanguine ſuo. deinde poteſt & corpus eius dici domus eius,
ſicut dicitur templum eius. Factum autem Spiritusſancti: factum
filij Dei eſt, propter naturæ & voluntatis vnitatem: ſiue enim pa-
ter faciat, ſiue filius, ſiue ſpiritusſanctus: Trinitas eſt quę operatur,
Cap. 38. & quicquid tres fecerint, Dei vnius eſt. AVG. in Enchi. Num-
quid tamen ideo dicturi ſumus patrem hominis Chriſti, eſſe Spi-
ritumſanctum, vt Deus pater verbum genuerit? Spiritusſanctus
hominem? quod ita abſurdum eſt, vt nullę fideles aures id valeant
ſuſtinere. Quomodo ergo dicimus Chriſtum natum de Spiritu-
ſancto, ſi non eum genuit Spirituſanctus? an quia fecit eum? in-
quantum enim homo eſt, factus eſt, ſicut Apoſtolus dicit: Factus ex
ſemine Dauid ſ carne: neque enim quia mũdum iſtum fecit Deus:
dici eum fas eſt Dei filium, aut natum ex Deo: ſed factum, vel crea-
tum, vel conditum. hic autem cum confiteamur eum, natum de
Spirituſancto & Maria virgine, quomodo non ſit filius Spiritus-
In Enchir. cap. 39. ſancti, & ſit filius Mariæ virginis? non ergo concedendum eſt, quic
quid de aliqua re naſcitur, continuo eiuſdem rei filium nũcupan-
dum. vt enim omittam aliter de homine naſci filium, aliter capil-
lum, pediculum & lumbricum, quorum nihil eſt filius. Certe ho-
mines qui naſcuntur ex aqua, & ſpiritu, non aquę filios, recte eos
dixerit quiſpiam: ſed Dei patris & matris eccleſiæ. Sic ergo de Spi-
rituſancto natus eſt, & filius Dei patris eſt non Spiritusſancti.
Hom. 4. m ¶CHRY. in Ho. Quia hoc quod angelus ad Ioſeph dixe-
rat ſupra humanam cogitationem & legem naturæ erat, non ſolũ
ex præteritorum reuelatione confirmat quæ dixerat: ſed etiam ex
futuris dicens: Pariet autem filium. GLO. Vt enim non videre
tur Ioſeph, amplius coniugio non eſſe neceſſarius, cum conceptiõ
eſſet facta ſine eius auxilio: oſtendit, quòd quamuis non ſit neceſſa-
rius conceptui: tamen vtilis eſt procurationi: quia ipſa pariet filiũ,
& tunc matri & filio erit neceſſarius: matri vt ab infamia defendat:
filio vt eum nutriat & circũcidat. Quæ circũciſio notatur vbi di-
cit: Et voca. no. eius Ieſum. In circũciſione enim ſolet dari nomen.
CHRY. ſuper Matth. Non autem dixit pariet tibi filium ſicut
ad Zachariam. Ecce Heliſabeth vxor tua pariet tibi filium: quia
mulier quæ ex viro concipit: marito ſuo filium parit: quia magis
ex illo eſt quàm de ipſa, hæc autem quæ non de viro conceperat,
non viro filium peperit, ſed ſibi tantummodo. CHRY. in Ho.
Hom. 4. Vel indeterminate hoc poſuit: vt oſtendat, quòd eum peperit orbi
terrarum vniuerſo. RABA. Dicit autem: Vocabis nomen, &
Hom. 4. non impones, quia ab æterno impoſitum eſt. CHRY. in Hom.

F Hinc aũt õdit admirabilem eſſe partum: quia Deus eſt, qui nomẽ
deſuper per angelum mittit, nec nomen quodcũque, ſed quod eſt
infinitorum bonorum theſaurus. Ideoq; interpretatur illud ange
lus, bonam ſubſtituens ſpem, & ex hoc ad credendum quod dice-
batur inducit. Facilius namque ſollicitamur ad proſpera, & prom
ptius fidem accõmo-
damus ſecundis.
HIERO. Ieſus. n.
Hebræo ſermone ſal
uator dicitur. Etymo
logiam ergo nominis
ſignificat dicens: Ipſe

n Hoc autem totum factum
eſt, vt adimpleretur quod di-
ctum eſt a domino per prophe-
tam dicẽtem: Ecce virgo in vte-

enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum. Oſtendit. n.
eundem totius mundi ſaluatorem, & noſtræ ſalutis authorem. Sal
uat quidem non incredulos: ſed populum ſuum, hoc eſt, in ſe cre-
dentes ſaluat, non tam a viſibilibus hoſtibus, quàm potius inuiſibi
G libus, hoc eſt a peccatis ſaluat, non armis pugnando: ſed peccata re
laxando. SEVE. Veniant & audiant qui requirunt, quis eſt
quem Maria genuit? Ipſe. n. ſaluum faciet populum ſuum, non al-
terius ſaluum faciet populum. vnde? a peccatis eorum: eſſe Deum
qui peccata donat ſi Chriſtianis non credis: crede infidelibus vel
Iudæis dicẽtibus: Nemo poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus.
n REMI. Mos fuit euangeliſtæ, ea quæ dicit de veteri teſta-
mento confirmare, propter iudæos, qui in Chriſtum crediderant,
vt agnoſcerent ea eſſe completa in gratia euangelij, quæ prædicta
fuerant in veteri teſtamento, & ſubdit: Hoc autem totum factum
eſt. Quærendum autem eſt in hoc loco quare dixerit, hoc totum
factum eſſe, cum ſuperius ſolam conceptionem narrauerit? Sed
ſciendum, quòd hoc ideo dixit, vt demonſtraret quòd ante in præ
ſentia Dei factum fuit, quàm fieret apud homines. Siue quia præ-
teritarum rerum erat narrator, totum factum eſſe dixit: quia quã-
do hoc ſcripſit, iam totum factum erat. RABA. Vel hoc totum
factum eſſe dicit, quòd virgo deſponſaretur, quòd caſta ſeruaretur,
H quòd grauida inueniretur, quòd per angelum reuelaretur: vt adim
pleretur quod dictum eſt. Non enim hoc impleretur, quòd virgo
conciperet & pareret: niſi deſponſata eſſet, ne lapidaretur, & niſi ab
angelo ſecretum detegeretur: & ita eam Ioſeph acciperet, dimiſ-
ſa per infamiam efflueret, & lapidatione periret. Si ergo ante par-
tum periret, caſſaretur prophetia quæ ait: Pariet filium. GLO.
Vel poteſt dici, quòd, vt non ponitur cauſaliter. non enim ideo im
pletum eſt: quia implendum erat: ponitur autem cõſecutiue, ſicut
& in Geneſi ſuſpendit alterum in patibulo, vt coniectoris veritas
probaretur, quia vno ſuſpenſo, coniectoris veritas eſt probata, ſic
& in hoc loco intelligendum eſt, quòd hoc facto quod prædictum
eſt. prophetia impleta eſt. CHRY. in Hom. Vel aliter: Quia vi Hom. 5.
dit angelus abyſſum diuinæ miſericordiæ, naturæ leges ſolutas, &
eum qui erat omnibus ſuperior, ad hominem qui erat omnibus in
ferior deſcendiſſe. Hæc & huiuſmodi vno verbo oſtendit dicens:
I Hoc autem totum factum eſt, quaſi dicat, ne putes, quòd hæc nunc
tantum Deo placeant: olim præordinata ſunt: decenter enim ange
lus non virgini, ſed Ioſeph prophetiam inducit, quaſi in prophe-
tis meditanti & experto. Et primo quidem virginem cõiugem ap-
pellauerat, nunc autem virginem cum propheta inducit, vt hoc
etiam a propheta audiret, quaſi diu pręmeditatum. vnde ad fidem
eorum quæ dicebantur, inducit Eſaiam, vel magis Deum. nõ enim
dicit: Vt impleretur quod dictum eſt ab Iſaia: ſed quod dictum eſt
a domino per Iſaiam. HIERO. ſuper Iſaiam: Quoniam au- Lib. 3. in expoſitione cap. 3.
tem præmittitur in propheta: Dabit dominus ipſe uobis ſignum.
nouum debet eſſe atque mirabile. Si autem iuuencula vel puella
vt iudæi volunt, & non virgo pariat, quale ſignum poterat appel-
lari, cum hoc nomen ætatis ſit, non integritatis? Et reuera virgo
Hebraice Bethula appellatur, quæ in præſenti loco non ſcribitur בתולה
in propheta. Sed per hoc verbo poſitum eſt Halma, quod præter עלמה
70 omnes adoleſcentulam tranſtulerunt. Porro halma apud eos,
K ambiguum eſt. dicitur enim & adoleſcentula & abſcondita. ergo
halma non ſolum puella vel virgo: ſed virgo abſcondita dicitur &
ſecreta, quæ numquàm virorum patuerit aſpectibus; ſed magna
parentum diligentia cuſtodita ſit. Lingua quoque punica, quæ de
Hebræorum fontibus manare dicitur, proprie virgo halma appel-
latur. In noſtro quoque ſermone halma, dicitur ſancta, omniumq;
penè linguarum verbis vtuntur Hebræi, & quantum cum mea pu
gno memoria, numquàm me arbitror halma de muliere nupta le-
giſſe: ſed de ea quæ eſt virgo, vt non virgo ſolummodo ſit: ſed in an
nis adoleſcentiæ: poteſt. n. fieri, vt virgo ſit vetula. Iſta aũt virgo
erat in annis puellaribus, vel certe virgo non puella, quæ adhuc
virum noſſe non poſſet. HIER. ſuper Matth. Pro eo autem,
quòd euangeliſta Matthæus dicit: In vtero habebit. in propheta
quia futura prædicit, ſignificat quòd futurum ſit, & ſcripſit, Acci-
piet. Euangeliſta autem, quia non de futuro: ſed de præterito nar-
rat hiſtoriam, mutauit accipiet & poſuit, Habebit: qui autem ha-
bet, nequaquàm accepturus eſt. Dicit autem: Ecce virgo in vtero
habebit & pariet filium. LEO in epiſtola ad Flauianum: Con-
ceptus

ceptus quippe eſt de ſpirituſancto intra vterũ Virginis matris, quę
ita illum ſalua virginitate edidit, quemadmodum ſalua virginita-
te concepit. AVG. in ſer. de Natiui: Qui enim dirupta corporũ
membra in aliis poterat reintegrare tangendo, quãto magis in ſua
matre quod inuenit integrũ non violauit naſcẽdo? creuit enim in
eius partu corporis in
tegritas potius quàm
decreuit, & virginitas
ampliata eſt potius ꝙ̃
fugata. THEO. in
Ser. Epheſi. concilij.
Quia vero Photinus

ro habebit & pariet filium, &
vocabitur nomẽ eius Emanuel,
quod eſt interpretatum, nobiſ-
cum Deus.

purum hominem dicit, qui natus eſt, Dei nõ dicens partum, & qui
ex vulua proceſſit hominem proponit a Deo diuiſum, dicat nunc
quomodo natura humana per vuluam virginalem nata, virginitã-
tem vuluæ ſeruauit incorruptã, nullius enim hominis mater Vir-
B go permanſit. Sed quia natus eſt carne Deus verbum, cuſtodit vir-
ginitatem, ſeipſum per verbum eſſe oſtendens, neque enim noſtrũ
verbum cum paritur corrumpit mentẽ, neque Deus verbũ partum
eligens peremit virginitatem; Sequitur, {Et vocabunt nomen eius
Emanuel. CHRY. in Hom. Conſuetudo quidem eſt ſcripturę
res quæ contingunt pro nominibus ponere. Nihil ergo eſt aliud
quod dicit, Vocabunt nomen eius Emanuel, quàm videbunt Deũ
cum hominibus, vnde non dicit, Vocabis, ſed vocabunt. RABA.
Lib. 3. ad expoſitionem Cap. 7. Primo quidem angeli pſallentes, ſecundo Apoſtoli prædicãtes ad-
huc & ſancti martyres, deinde cuncti credentes. HIERO. ſup
Eſaiam, Septuaginta autem reliqui tranſtulerunt ſimiliter Voca-
Karatha bis, pro quo hic ſcriptum eſt vocabunt, quod in hebręo non habet:
verbũ enim charatim, quòd oẽs interpretati ſunt vocabis, poteſt in
telligi & vocabis, ꝙ ipſa ſcilicet virgo quæ cõcipiet & pariet Chri
ſtum, Emanuel appellatũ ſit nomine, quod interpretatur nobiſcũ
Deus. REMI. Quærendum autem eſt, quis eſt interpretatus
hoc nomen, Propheta aut Euangeliſta, aut aliquis tranſlator, Sed
C ſciendum ꝙ Propheta non eſt interpretatus, ſancto autem euange
liſtæ quid neceſſe fuerat interpretari, cum ſcriberet hebræo ſermo-
ne? fortaſſis quia hoc nomen obſcurum erat apud hebræos, iccirco
dignum erat interpretatione. Sed magis credendum eſt quòd ali-
quis tranſlator ſit interpretatus, ne haberetur hoc nomen obſcu-
rum apud latinos, hoc denique nomine, duæ ſubſtantiæ, diuinitatis
ſcilicet & humanitatis in vna perſona domini noſtri Ieſu Chriſti
deſignantur, quia qui ante omnia ſęcula ineffabiliter genitus eſt a
Deo patre, idem ipſe in fine temporum factus eſt Emanuel, ideſt no
biſcum Deus ex Virgine matre. Quod autẽ dicitur nobiſcũ Deus,
poteſt intelligi hoc modo, nobiſcum factus eſt, ideſt paſſibilis, mor
talis & per omnia noſtri ſimilis abſque peccato, ſiue quia ſubſtan-
tiam noſtræ fragilitatis quã aſſumpſit, ſubſtãtiæ ſuæ diuinitatis in
Lib. 3. in expoſit. ca. 7. vnitate perſonæ coniunxit. HIERO. ſuper Eſaiam. Sed ſcien-
dum ꝙ Hebræi hoc de Ezechia filio Achaz prophetari arbitrãtur,
quòd ipſo regnante capta ſit Samaria: quod omnino probari nõ po
D teſt. Siquidẽ Achaz filius Ioathan regnauit ſuper Iudæã & Hieru-
ſalem annis xvj. cui ſucceſſit in regnum filius eius Ezechias annos
natus xxiij. & regnauit ſuper Iudæã & Hieroſolymã annis xxix.
quomodo ergo quã vidit primo anno Achaz ꝓphetiã de Ezechiæ
conceptu dicitur & natiuitate; cum eo tempore cum regnare cępe
rat Achaz iam nouem eſſet Ezechias annorum? niſi forte ſextum
Ezechiæ regni annum quo capta eſt Samaria, infantiam eius appel
lari dicant non ætatis, ſed imperij: quod coactum eſſe ac violentum
etiã ſtultis patet. Quidam de noſtris Eſaiam prophetam duos filios
habuiſſe cõtendit, Iaſub & Emanuel, Emanuel de ꝓphetiſſa vxore
ſua eſſe generatum in typum domini ſaluatoris, hoc autem fabulo
In Dialogo con. Iudæos ſum eſt. PETRVS. Alfonſus, {Non enim ſcitur, quòd aliquis
homo illius tẽporis Emanuel ſit vocatus. Sed obiicit hebræus, qũo
ſtare poterit quod hoc propter Chriſtum dictum ſit & Mariam, cũ
ab Achaz vſque ad Mariam multa centena annorum tranſierunt?
Sed licet ad Achaz loqueretur propheta, nõ ſolum tamen ad eum
E vel de ſuo tempore dicta eſt prophetia. Propter hoc enim dictum
eſt, Audite domus Dauid, nõ audite Achaz. Iterũ, Dabit dominus
ipſe vobis ſignum, addit ipſe, Ac ſi diceret, non alius, ex quo põt in
telligi ipſum dñm ſignum eſſe futurum. Quod etiam pluraliter
ait, vobis & non tibi, innuitur nõ propter Achaz vel ad ipſum ſolũ
Lib. 3. ad expoſi. cap. 7. hoc dictum fuiſſe. HIERO. ſuper Eſaiam, {Eſt ergo ſic intelli
gendum quod dicitur ad Achaz. Iſte puer qui naſcetur ex virgine
domus Dauid, nunc appelletur Emanuel, ideſt nobiſcũ Deus, quia
a rebus ipſis probabiliter a duobus regibus inimicis liberata, pate-
bit Deum te habere præſentem. Poſtea autem vocabitur Ieſus,
ideſt ſaluator, eo quòd vniuerſum genus hominum ſit ſaluaturus.
Non mireris ergo o domus Dauid ad rei nouitatem, ſi virgo
Deum pariat quæ tantam habeat poteſtatem vt multo poſt tempo
Li. 12. ca. 45 re naſciturus te nunc liberet inuocatus. AVG. Contra Fauſtũ.
Quis autem dementiſſimus diceret cũ Manicheo verius eſſe fidei
de Chriſto ſine teſte non credere, cum Apoſtolus dicat, Quomodo
credent ei quem non audierunt? aut quomodo audient ſine prædi

A cante? Vt autem non contemnerentur, neque fabuloſa ducerẽtur,
quæ Apoſtoli nunciabant, demõſtratur hæc a prophetis fuiſſe præ
dicta, quia etſi atteſtabantur miracula, non defuiſſent qui magicæ
potentiæ cuncta illa tribuerent, niſi talis eorum cogitatio conteſta
tione prophetica vinceretur. Magicis enim artibus longe ante
quàm naſceretur Pro
phetas ſibi conſtitue-
re a quibus prænun-
ciaretur, nemo vtiq;
diceret, Si etiam dixe Lib. 13. con Fauſtũ. ca. 7
rimus homini gẽtili,
crede Chriſto, quia

c Exurgẽs autem Ioſeph a ſom-
no, fecit ſicut præcepit ei Ange
lus domini, & accepit Mariam
coniugem ſuam. Et non cogno-

Deus eſt, & reſponderit, Vnde credo? prolataque authoritate pro-
phetarum oſtenderimus fidem prophetarum ex his quæ ventura
ceciuerunt, eueniſſe cernuntur. Credo enim quòd eum nõ lateret,
quãtas a regibus huius ſæculi perſecutiones prius pertulerit Chri
B ſtiana religio, videat nunc ipſos reges terræ Chriſti imperio ſubiu-
gatos, omneſque gentes eidem ſeruientes, quæ omnia per prophe-
tas fuerunt prædicta. Hoc ergo audiens de ſcriptura prophetica &
cernens in vniuerſa tria completa moueretur ad fidem. GLO.
Horum ergo errorem euangeliſta excludit dicens, {Vt adimpleret.
quod dictum eſt a domino per prophetam.} Prophetia autem alia
eſt ex prædeſtinatione Dei, quã neceſſarium eſt euenire omnibus
modis, vt ſine noſtro impleatur arbitrio, vt illa de qua modo agi-
mus, vnde dicit, Ecce: ad demonſtrãdum certitudinem prophetiæ:
alia eſt ex præſcientia Dei cui noſtrum admiſcetur arbitrium, &
cooperante gratia conſequimur præmium, vel ab ea iuſte relicti
tormentum: alia non ex præſcientia, ſed eſt quædam comminatio
more humano facta: ſicut illud, Adhuc quadraginta dies & Niniue
ſubuertetur, intelligendo, niſi Niniuitæ corrigantur.
o ¶ REM. Eo aditu rediit vita quo ingreſſa eſt mors. Per inobe
dientiã enim Adæ omnes perditi ſumus, per obedientiã Ioſeph om
C nes ad priſtinum ſtatum incipimus reuocari, nam his verbis ma-
gna nobis virtus obediẽtiæ commendatur, quibus dicitur. {Ex au-
tem Io. a ſon. fe. ſicut præce. ei ange. domini.} GLO. Non tan-
tum quod præcepit angelus fecit, ſed etiã ſicut præcepit. Quiſquis
etiam a Deo monetur ſoluat moras, ſurgat a ſomno, faciat quod iu
betur, {Et acce. Ma. coniu. ſuam.} CHR. ſuper Matt. Non in do-
mo accepit eã, nec enim adhuc dimiſerat eam de domo, ſed de ani
mo ſuo depoſuerat eam, & iterum in animum ſuum eam recepit.
REMI. Vel accepit celebratis nuptiis vt coniux vocaretur, non
tamen vt concumberet, quia ſequitur, {Et non cognoſcebat eam.}
HIER. contra Heluidium, Sed Heluidius ſuperfluo labore de- Nõ lõge ab
ſudat, cognoſcendi verbum ad coitum magis quàm ad ſcientiam eſ- initio libri
ſe referendum, quaſi hoc quiſquam negauerit, & eas ineptias quas
redarguit aliquando prudens quiſpiam potuerit ſuſpicari. Deinde
vult dicere, quòd Donec ſiue Vſque aduerbium, certum tempus ſi
gnificet, quo completo fiat aliud quod vſque ad illud tempus nõ fie
D bat, vt hic, {Non cogno. eam do. pe. filium} Apparet inquit cognitã
eſſe poſt partum, cuius cognitionem filii tantum generatio differe-
bat, Et ad hoc approbandum congerit de ſcripturis exempla quàm
plurima. Ad quod reſpõdemus, Et nõ cognoſcebat, & Vſque vel Do
nec in ſcripturis dupliciter intelligenda. Et de eo quidem quod ſcri-
ptũ eſt, Nõ cognoſcebat: ad coitũ eſſe referẽdum ipſe differuit nul-
lo dubitante, quin ad ſcientiam ſæpe referatur, vt ibi, Remanſit
puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Sic
etiam Donec in ſcriptura ſæpe certũ tempus, ſicut ipſe diſſeruit ſi-
gnificat, ſæpe infinitum. vt eſt illud, Donec conſeneſcatis, ego ſum:
nunquid poſtquam illi ſenuerint, Deus deſiſtet? Et ſaluator in euan
gelio, Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſumationem ſæculi,
ergo poſt cõſumationẽ ſeculi a diſcipulis abſcedet? Et Apo Opor
tet illum regnare donec ponat inimicos ſub pedibus eius, nunquid
poſtquam illi ſub pedibus erunt, regnare deſiſtet? Intelligat ergo ea
de quibus poſſet ambigi ſi non fuiſſent ſcripta ſignificari. Cętera ve
ro noſtræ intelligentiæ dereliqui, iuxta quod euangeliſta illud in
E dicat, de quo ſcandalum poterat moueri, non eam cognitam eſſe a
viro vſque ad partum, ut multo magis intelligeremus cognitã non
fuiſſe poſt partum. HIERO. ſuper Matth. Vt ſiquis dicat Do-
nec ille vixit, nõ eſt hoc locutus, nunquid per hoc ſignificauit, quia
poſt mortem ille locutus eſt? quod fieri non poteſt. ſicut & Ioſeph
ante partum credibile fuit vt non cognoſceret eam, quia nondum
cognoſcebat myſterii dignitatem; poſtquàm vero cognouit, qa eſt
facta vnigeniti Dei templum, quomodo poterat hoc vſurpare? Sed
ſequentes Eunomium, putãt, quia illi auſi ſunt hoc dicere quòd Io
ſeph hoc auſus fuit, ſicuti inſanus neminem reputat eſſe ſanum.
HIERO. contra Heluidium, Ad ſummam illud requiro, cur ſe
abſtinuerit Ioſeph vſque ad partus diem, reſpondebit vtique, quia
angelum audierat dicentem, Quod in ea natum eſt. Qui ergo ſom
nio tantum credidit, vt vxorem nõ auderet tangere, hic poſtquàm
paſtores audierat, Magos viderat, miracula tanta cognouerat, tem-
plum Dei ſpiritusſancti ſedem domini ſui matrem audebat attin-
gere? CHRY. ſuper Matth. Poteſt etiã dici ꝙ verbũ cognoſcen
di hic

di hic accipitur pro agnitione: vere enim non agnouit eam ante cuius fuerat dignitatis, & poſtquam peperit, tunc cognouit eam, quia ſpecioſior & dignior facta fuerat q̃ totus mũdus, q̃a quẽ totus mundus capere non poterat, in anguſto cubiculo vteri ſui ſola ſuſcepit. HILA. in Ho. Vel al'r, Propter ſanctiſſimæ Mariæ glificationẽ a Ioſeph cognoſci non potuit, donec peperit, dominũ.n.gloriæ habens in vtero quomodo cognoſceretur, ſi Moyſi cum Deo colloquentis glorificata

ſcebat eam, donec peperit fi'iũ ſuum primogenitum, & vocauit nomen eius Ieſum.

eſt facies, vt non poſſent intendere in eum filij Iſrael, quantomagis Maria agnoſci vel intueri non poterat, quem dominum potentiæ vtero habebat? Poſt partũ autem a Ioſeph agnita inuenitur ſpecie

Ibidem. faciei, non tactu libidinis. HIERO. ſuper Matthæum, Ex hoc autem quod dicitur, {Filium ſuum primogenitũ.} quidam peruerſiſſime ſuſpicantur & alios filios habuiſſe Mariam dicentes, primogenitum non dici niſi qui habeat & fratres, cum hic mos ſcripturarum ſit, vt primogenitum non eum vocent, quem fratres ſequũtur, ſed eum qui primus natus ſit. HIERO. contra Heluidium, Alioquin ſi non eſt primogenitus niſi quem ſequuntur & fratres, tamdiu ſacerdotibus primogenita non debẽtur, quãdiu & alia fuerint procreata. GLO. Vel primogenitus dicitur inter omnes electos per gratiam, proprie autem vnigenitus Dei patris vel Mariæ dicit. Sequitur: {Et vocauit nomen eius Ieſum.} Die octauo quo fiebat circunciſio & nomẽ imponebatur. REMI. Liquet autem hoc nomen fuiſſe notiſſimum ſanctis patribus & Dei prophetis, maxime illi qui dicebat, Defecit in ſalutari tuo anima mea, & exultauit cor meũ in ſalutari tuo. Et illi qui dicebat, Exultabo in Deo Ieſu meo.

CAPVT. II.

AVGV. in Ser. de Epi. Poſt miraculum virginei partus, quo vterus diuino numine plenus, ſaluo pudoris ſigno Deum hominemque profundit, inter obſcuras cubiculi latebras & præſepis anguſtias, in quibus infinita maieſtas membris contractioribus ſtabulabat, dum pendet ad vbera & vilium patitur Deus inuolumenta pannorum, repente nouum de cœlo ſydus terris effulſit, & totius mundi diſſipata caligine, noctem conuertit in diem, ne dies celaretur in nocte, vnde Euangeliſta dicit, {Cum ergo natus eſſet.} REMI. In principio autem huius euangelicæ lectionis tria ponit. Perſonam, cum dicitur. {Cum na. eſſet Ieſus locum cum ait, {In Bethleem Iudæ,} tempus, cum addit, {In diebus Hærodis regis.} Et hæc tria ad confirmationem narrandæ rei ponuntur. HIERO. ſuper Matth, Putamus autem ab euangeliſta primũ editũ, ſicut in hæbraico legimus Iudæ nõ Iudeæ. Quę eſt enim aliarum gentium Bethleem, vt ad diſtinctionẽ eius hic Iudeæ poneretur? Iudæ aũt iccirco ſcribitur, quia & aliã bethleẽ in Iudęa legimus in li. Ieſu filij Naue. GLO. Duæ enim Bethleem ſunt, alia quæ eſt in terra Zabulon, altera quę in terra Iuda, quæ prius vocata eſt Effrata. AVG. in lib. de Con. euan. De ciui-

Lib. 2. ca. 2. tate aũt bethleem Matthæus Lucaſque conſentiunt, Sed quomodo & qua cauſa ad eam venerint Ioſeph & Maria, Lucas exponit, Matthæus prætermittit. Econtra de Magis ab oriente venientibus Lucas tacet, Matthæus dicit. CHR. ſuper Matthæũ, Sed videamus quid ad vtilitatem reſpiciat, ꝙ euãgeliſta tẽpus deſignat quo Chriſtus naſcitur dicens. {In diebus He. regis}. quod dicit, vt prophetiam Danielis impletam demonſtraret, quę poſt .lxx. ſeptimanas annorum Chriſtum naſciturum eſſe prædicit. Nam ex illo tempore vſque ad regnum Herodis .lxx. ſeptimanarum anni ſunt conſummati; vel ideo quia quandiu iudaica gẽs ſub iudaicis regibus, quãuis peccatoribus tenebat Prophetæ mittebantur ad remediũ eius, nunc qñ lex Dei ſub poteſtate regis iniqui tenebat, & iuſtitia Dei ſub dominatione Romana præmebat, naſcitur Chriſtus, quia magna & deſperabilis infirmitas, medicũ artificioſiorẽ quęrebat, vel iõ regis alienigenæ mentionẽ fecit, vt impleretur prophetia quæ dixit: Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, do-

Lib. 3. ſatis longe nec veniat qui mittendus eſt. AMB. ſuper Lucam. Fertur autem quòd Idumei latrones aſcalonam ingreſſi, Antipatrum inter alios adduxerunt captiuum. Is igitur imbutus myſterijs Iudęorum, Hircano iudææ regi amicitia copulatur, quem pro ſe ad Pompeiũ Hircanus direxit, & quia legationis fructu potitus eſt, per eam gratiam partem regni affectauit. Occiſo autem Antipatro, filius eius Herodes ſub Antonio Senatuſconſulto Iudæis regnare præceptus eſt, in quo claret Herodem nulla affinitate generis Iudæorum regnũ quæ-

Hom. 6. circa medium. ſiſſe. CHR. in Hom. Dicitur autem: {Herodis regis.} dignitatẽ addens, quia & alius filius fuit Herodes qui Ioannem interfecit.

CHRY. ſuper Matth. Dum ergo hoc tempore natus eſſet. {Ecce Magi veniunt. hoc eſt, confeſtim vt natus eſt, magnum Deum

In cap. Daniel. 2. oſtendentes in paruulo homine. HIER. Magi vero ſunt qui de ſingulis rebus philoſophantur, ſed ſermo cõmunis Magos pro ma-

F leficis accipit, qui aliter tamen habentur apud gentẽ ſuã, eo ꝙ ſint philoſophi caldeorũ, & ad huius artis ſcientia reges quoq; & principes eiuſdem gentis omnia ſapiunt, & ipſi primum ortum domini intellexerunt. AVG. in ſer. de Epi. Iſti autem Magi quid fuerunt Ser. 2. qui de temp. 3 niſi primitiæ gentium? Iſraelitæ paſtores, Magi gentiles, illi prope, iſti longe, vtrique tamen ad angularem lapidem cucurrerunt. Manifeſtatus eſt ergo Ieſus non doctis, nec iuſtis, prævalet nãque imperitia ruſticitate

CAP. II.

CVm natus eſſet Ieſus in Bethlehem Iudæ, in diebus Herodis

paſtorum, & impietas in ſacrilegijs Magorum, vtroſque ſibi lapis ille angularis attribuit, quippe qui venerit ſtulta eligere vt confunderet ſapientes, & non vocare iuſtos, ſed peccatores, vt nullus magnus ſuperbiret, nullus infirmus deſperaret. GLO. Hi autem Ma-

G gi reges fuerunt, qui etſi tria munera obtuliſſe dicuntur, nõ ideo nõ plures quàm tres fuiſſe probantur, ſed vt per eos gentes quæ ex tribus filijs Noe natæ ſunt, venturæ ad fidem præfigurarentur, vel tot fuerunt principes, qui plures duxerunt in comitatu ſuo. Venerunt autem non poſt annum, quia tunc inueniretur in Aegypto non in pręſepio, ſed tertiadecima die. Ad oſtendendum autem vnde venirent dicitur, {Ab oriente.} REMI. Sciendum eſt autem, quia varia eſt de Magis opinio. Quidam enim dicunt eos fuiſſe Chaldeos, Chaldei enim ſtellam pro Deo colebant, & iccirco dixerunt quòd nuncupatiuus eorum Deus, oſtenderit Deum verum natum. Alij vero dicunt Perſas eos fuiſſe, nonnulli dicunt illos de vltimis finibus terræ fuiſſe. Alij vero dicunt illos fuiſſe nepotes Balaam, quod magis eſt credendum. Balaam enim inter cætera quæ prophetauit dixit, Orietur ſtella ex Iacob. Illi vero habentes hanc prophetiam, mox vt viderunt ſtellam nouam, intellexerunt regem natum & venerunt. HIERO. Hanc enim ſtellam futurã vaticinio Balaam nouerant, cuius erant ſucceſſores. Sed quærendum eſt ſi Chaldei

H vel Perſæ aut de finibus terrę fuerunt, quomodo in tam breui ſpatio Hieroſolymam venire potuerunt? REMI. Sed ſciendum eſt, quòd aliqui ſolent dicere quòd puer qui tunc natus eſt in tam breui ſpatio temporis de vltimis finibus terræ ad ſe perducere potuit. GLO. Vel non mirandum eſt eos in xiij. diebus veniſſe in Bethleem, cũ equos arabicos, & dromedarios haberent, qui ſcilicet ſunt veloces ad iter. CHR. ſuper Matth. Vel per biennium ante Chriſti natiuitatem profecti ſunt, & ſtella eos præcedebat, & neque eſca, neque potus defecit in peris eorum. REMI. Vel ſi fuerunt ſucceſſores Balaam, reges iſtorum nõ longe diſtant a terra promiſsionis, iccirco in tam breui ſpatio temporis hieruſalem venire potuerũt. Sed tunc quærendum eſt, quare euangeliſta dicat eos ab oriente veniſſe. Quod ideo eſt, quia ab illa regione venerunt, quæ in orientali parte Iudęis poſita eſt. Pulchre autem ipſi ab oriente veniſſe dicuntur, quia omnes qui ad dominum veniũt, ab ipſo & per ipſum veniunt. Ipſe enim eſt oriens, ſecundum illud, Ecce vir oriens no-

I men eius. CHR. ſuper Matthæum. Vel ab oriente venerunt vnde dies naſcitur, inde initium fidei proceſsit, quia fides lumen eſt animarum. Ab oriente ergo venerunt, ſed Hieroſolimam. REMI. Quamuis dominus ibi natus non eſſet, quia licet agnoſcerent natiuitatis tempus, locum tamen non cognouerunt. Hieruſalem enim regia ciuitas eſt, & crediderunt quòd talis puer non niſi in vrbe regia naſci debuiſſet. Siue ideo venerunt, vt adimpleretur quod ſcriptum eſt. De ſyon exiuit lex, & verbum domini de Hieruſalem, quia ibi primo annunciatus eſt Chriſtus. Siue vt ſtudio Magorum damnaretur pigritia Iudæorum. {Venerunt ergo Hieroſolymam dicentes, Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorũ?} AVG. in ſer. de Epi. Ser. 2. Cum aũt multi nati atq; defuncti eſſent reges Iudæorum, nunquid quemquam eorum adorandum magi quæſierunt, quia nec quemquam eorũ de cœlo loquentẽ didicerũt? Nõ itaq; regi Iudæorũ quales eſſe illic ſolebãt, hunc tam magnũ hominẽ longinqui alienigenæ ab eodẽ regno prorſus ab extraneis a ſe deberi arbitrantur. Sed

K talẽ natũ eſſe didicerant, in quo adorando, ſe ſalutem quæ ſecundũ Ex ſer. 7. Deum eſt, conſecuturos minime dubitarent; neque enim ętas erat ſaltem, cui adulatio humana ſeruiret, non de membris purpura, nõ in capite diadema fulgebat, non pompa famulantiũ, non terror exercitus, non glorioſa fama præliorũ, hos ad eum viros ex remotis terris cum tanto voto ſuplicationis attraxerunt. Iacebat in præſepio Aug. ſer. 6 de Epiphi. puer, ortu recens, exiguus corpore, contemptibilis paupertate. Sed magnum aliquid latebat in paruo, quod illi homines primitiæ gentium, non terra portante, ſed cœlo narrante didicerant; vnde ſequitur. {Vidimus enim ſtellã eius in oriente.} Annunciant & interrogant, credunt & quęrunt, tamquam ſignificantes eos qui ambulant per fidem, & deſiderant ſpeciem. GREGORIVS. in Hom. Sciendum autem, quòd Priſcillianiſtæ hæretici qui naſci vnumquemque hominem ſub conſtitutionibus ſtellarum putant, hoc in adiutorium ſui erroris aſſumunt, quòd noua ſtella exijt, cum dominus in carne apparuit, cuius fuiſſe fatum, eandem quæ apparuit ſtellam putant. AVG. contra Fauſtũ Lib. 2. c. 1.

Et ſecundum Fauſtum hic ſtella inducitur, quæ confirmat Geneſim, ut recte geneſidium hoc magis nuncupari poſſit quàm euan-

Lib. 5. ca. 1. gelium GRE. in Hom. Sed abſit a fidelium cordibus, ut eſſe quid fatum dicant. AVG. de Ciui. dei. Nam homines quando fatum audiunt, uſitata loquendi conſuetudine non intelligunt, niſi vim poſitionis ſyderum, qualis eſt, quãdo qui ſ naſcitur ſiue concipitur, ꝙ aliqui alienant a Dei uoluntate. Et hi ab auribus omniũ

regis, ecce Magi ab Oriente venerunt hieroſolymam dicentes Vbi eſt qui natus eſt, rex Iudeorum? Vidimus enim ſtellã eius in Oriente, & uenimus adorare eum.

repellendi ſunt, qui qualiũcumque deorum volunt eſſe cultores. Aliqui vero ſtellas, hanc putant habere poteſtatem traditam ſibi a ſumma Dei poteſtate, qui magnam cælo faciunt iniuriam, in cuius uelut ſplendidiſſima curia opinantur ſcelera facienda decerni, qualia ſi aliqua terrena ciuitas decreuiſſet, genere humano decernente, fuerant auertenda. CHRY. ſuper Matt. Si ergo aliquis adulter & homicida fiat per ſtellam, magna eſt iniquitas illarum ſtellarum, magis autem illius qui creauit ſtellas, nam cum ſit præſcius futurorum Deus, ex quo tanta iniquitas futura erat per ſtellas, ſi uoluit ei dare non eſt bonus, ſi uoluit ei dare, & non potuit, impotens eſt. Si etiam ſtellæ eſt, quòd aut mali ſumus aut boni, ergo nec bonum noſtrum laudandum eſt, nec malum uituperãdum; quia nec in nobis eſt uoluntarius actus: ut quid enim mali mei pœnam ſuſcipiam, quod non uoluntate, ſed neceſsitate commiſi? CHRY. ſuper Matth. Ipſa denique mandata Dei ne peccent homines, aut hortamenta ut faciant bonum, hanc inſipientiam deſtruunt. Quis, n. iubet aliquem ne faciat malum, quod non poteſt declinare? aut faciat bonum, ad quod non poteſt peruenire?

Lib. 6. philoſophiæ, c. 1. GREG. Nyſſ. Inſipientes uero ſunt & orationes omnibus ſub fatum exiſtentibus, exulat autem ex prouidentia Dei cum pietate, cum his & homo organum ſolũ inuenitur superni circularis motus, ad hoc. n. moueri ad operationes aiunt, non ſolum partes corporis, & animæ excogitationes, & uniuerſaliter qui hoc dicũt, quæ in nobis ſunt, & contingentis naturam deſtruunt ea, & nihil aliud eſt hoc, quàm omnia euertere, vbi etiam de reliquo erit liberum arbitrium, liberum. n. oportet eſſe quod eſt in nobis. AVG. de ciui.

Lib. 5. ca. 6. Dei. Non uſquequaque autem abſurde dici poteſt, ad ſolas corporum differentias afflatus quoſdam valere ſydereos, ſicut ſolaribus acceſſibus & deceſſibus, uidemus anni tempora uariari, & lunaribus incrementis atque decrementis augeri & minui quędam genera rerum ſicut conchas & mirabiles ęſtus Oceani, non autem

Lib. eo. c. 1. animi voluntates poſitionibus ſyderum ſubdi. Quòd ſi dicantur ſtellæ ſignificare iſta potius quàm facere, quid eſt, ꝙ nunquam dicere potuerunt, cur in vita geminorum, in actionibus, in euentibus, profeſſionibus, actibus, honoribus, cæteriſque rebus ad humanam vitam pertinentibus, atque in ipſa morte plerũque ſit tanta diuerſitas, ut ſimiliores ſint multi extranei, quàm ipſi inter ſe gemini, per exiguum temporis interuallum in naſcendo ſeparari, in conceptũ

Lib. eo. c. 8. autem per concubitum vno etiam momento ſeminati? Quidam vero non aſtrorum conſtitutionem, ſed omnium connexionem ſerieſque cauſarum, quam Dei ſummi tribuunt uoluntati, & præ

Lib. eo. c. 1. ſenti fati nomine appellant. Si quis ergo res humanas fato tribuit quia ipſam Dei uoluntatem uel poteſtatem fati nomine appellat, ſententiam teneat, linguam corrigat, quoniam fati nomen ſolet a

Lib. eo. c. 9. loquentibus, poni in ſyderum conſtitutione, vnde voluntatẽ Dei fati uocabulo non nuncupamus, niſi forte ut fatum a fando, i. a loquendo dictum intelligamus. Scriptũ eſt, Semel locutus eſt Deus, duo hæc audiui. Vnde non eſt multum cum eis de verbi contro-

Lib. 2. ca. 5. uerſia laborandum atque certandum. AVG. contra Fauſtum, Si autem ſub fato ſtellarum nullius hominis Geneſim ponimus vt liberum arbitrium voluntatis ab omni neceſſitatis vinculo uindicemus, quanto minus illius temporalem generationem ſub aſtrorum conditione credimus factam, qui eſt vniuerſorum æternus creator & dominus? Itaq, illa ſtella quam viderunt Magi Chriſto ſecundum carnem nato, non ad decretum dominabatur, ſed ad teſtimonium famulabatur. Proinde non ex illis erat ſtellis, quæ ab initio creaturæ itinerum ſuorum ordinem ſub creatoris lege cuſtodiunt, ſed nouo virginis partu nouum ſydus apparuit, quod myſterium officii ſui etiam ipſis Magis quærentibus Chriſtum, cum ante faciem præiret, exhibuit, donec eos vſque ad ipſum locũ, vbi Deus verbum infans erat, præeundo perduceret. Quidã aũt aſtrologi ita conſtituerunt naſcentiũ hominũ fata ſub ſtellis, vt aliquam ſtellarum hoĩe aliquo nato circuitus ſui ordinem reliquiſſe, & ad eum qui natus eſt perrexiſſe aſſeuerent. Sortem quippe naſcentis aſtrorũ ordini colligari arbitrantur, nõ aſtrorum ordinem ad hoĩs nati diem poſſe mutari. Quapropter ſi ſtella illa ex his erat, quæ in cælo peragũt ordines ſuos, quõ poterat diſcernere, qd̃ Chriſtus acturus erat, quæ nato Chriſto iuſſa eſt relinquere quod agebat? Si autem vt probabilius creditur ad demonſtrandum Chriſtum, quæ non erat, exorta eſt, nõ ideo Chriſtus natus eſt, quia illa extitit, ſed

A illa extitit, quia Chriſtus natus eſt, vnde ſi dici oporteret, nõ ſtellã Chriſto, ſed Chriſtum ſtellæ fatũ fuiſſe diceremus, ipſe quippe illi, Hom. 6. non illa huic naſcendi attulit cãm. CHRY. in Hõ. Non eſt hoc etiam aſtronomiæ opus a ſtellis ſcire eos qui naſcuntur, ſed ab hora natiuitatis futura prædicere, hi autem tp̃s natiuitatis nõ cognouerunt, vt hinc ſumẽtes initium a ſtellarũ motu futura cognoſcerent, ſed ecõuerſo. Dicũt ergo {Vidimus ſtellam eius} GLO. i. propriã, quia hãc creauit ad oſtẽſionem ſui. AVG. in ſer. de Epi. Paſtoribus angeli, Magis ſtella Chriſtum demonſtrat, vtriſque loquitur lingua cælorum, quia lingua ceſſauerat prophetarum. Cęlos angeli habitant, & ſydera exornant, vtriſque ergo cęli ennarãt gloriam Dei. GRE. Et rationabiliter Iudęis, tanq̃ ratione vtenti- Hom. euangeliorũ 10.

B bus rationale animal. i. angelus prædicare debuit. Gẽtiles vero qa ratione vti neſciebant, ad cognoſcendum dñm non per vocem, ſed per ſigna perducũtur, quia & illis prophetiæ tanq̃ fidelibus, & iſtis ſigna tanq̃ infidelibus data ſunt. Eiſdem autem gentibus Chriſtũ, cum perfectæ eſſe ętatis Apoſtoli prędicãt, eumque paruulum & necdum per humanioris officium loquentem ſtella gentibus denuntiat, quia nimirum rationis ordo poſcebat, vt loquentem iam dñm, loquentes nobis prædicatores, & necdum loquentem elemẽta muta prędicarent. LEO Papa in ſerm. de Epiph. Ipſe etiam Serm. 3. de Epip. Chriſtus expectatio gentium, de quibus quondam beatiſſimo patri Abrahę innumerabilis fuit promiſſa ſucceſſio, non carnis ſemine, ſed fidei fęcunditate generanda, & ideo ſtellarum multitudini comparata, vt ab omni gentium patre, non terrena ſed cæleſtis progenies ſperaretur. Ad credendũ ergo promiſſæ poſteritatis hæredes in ſyderibus deſignari, ortu noui ſyderis excitant, vt in quo cęlum eſt adhibitum in teſtimonium, cæli famuletur obſequium.

C CHRY. in Hom. Qm̃ autem non cæleſtium vna ſtellarum hæc Hom. 6. fuit, manifeſtum eſt, nulla. n. alia ſtellarum hac via procedit, hæc. n. ab oriente in meridiem ferebatur. ita. n. Paleſtina ad Perſidem iacet. Secundo autem a tempore quo videbatur, non. n. in nocte apparuit tantum, ſed in media die, quod non eſt uirtutis ſtellæ, ſed nec etiam Lunæ. Tertio ab eo ꝙ apparebat, & occultabatur rurſus, cum. n. intrauerunt Hieroſolymam, occultauit ſeipſam, deinde vbi Herodem reliquerunt, ſeipſam monſtrauit: neque etiam proprium quendam greſſum habebat, ſed cum oportebat ire Magos, ibat, quando autem ſtare oportebat, ſtabat, ſicut & de columna nubis erat in deſerto. Quarto, quia non ſurſum manens partum virginis oſtentabat, ſed deorſum deſcendens hoc faciebat, quod non eſt ſtella motus, ſed virtutis cuiuſdam rationalis, unde vr hæc ſtella virtus inuiſibilis fuiſſe in talem apparentiam formata. REMI. Nonnulli dicunt hanc ſtellam fuiſſe Spiritumſanctum, vt ipſe qui poſtea ſuper baptizatum dñm deſcendit in ſpecie columbæ, in ſpe-

D cie ſtellæ apparuit Magis. Alii dicunt fuiſſe angelũ, vt ipſe qui apparuit paſtoribus, apparuerit etiam Magis. GLO. Sequitur etiam, {In oriente} Vtrum ſtella in oriente orta ſit, an ipſi ibi poſiti natam & occidentẽ viderint, ambiguum eſt, potuit. n. naſci in Oriẽte & eos in Hieruſulem perducere. AVG. in ſer. de Epipha. Sed dicturus es. A quibus audierunt quòd talis. ſ. ſtella Chriſtum natũ ſignificaret? profecto ab angelis aliqua monitiõe reuelationis. Quæris fortaſſis, ab angelis bonis an malis? Chriſtum quidem & angeli mali, hoc eſt dæmones, filium Dei eſſe confeſſi ſunt. Sed cur non & a bonis non audierint, quando in Chriſto adorando ſalus eorũ iam quærebatur, non iniquitas damnabatur? Potuerunt ergo illis & angeli dicere. Stella quã vidiſtis, Chriſtus eſt. Ite, adorate illum, ſibi natus eſt, & ſimul iudicate qualis quantusque natus ſit. LEO Papa in ſerm. de Epiph. Vel præter illam ſtellæ ſpeciem, quæ Serm. 4. corporeum incitauit obtuitum fulgentior ueritatis radius eorum corda perdocuit, & hoc quidem ad illuminationem fidei pertinebat. AVG. in lib. de quæſt. No. & ve. teſta. Vel Iudæorum na- Quęſt. 63.

E tum regem intellexerunt, cum ſtella indice temporalis rex ſolcat deſignari. Hi enim Magi Chaldæi non maliuolentia aſtrorum curſum, ſed rerum curioſitate ſpeculabantur. Sicut enim datur intelligi, traditionem Balaam ſequebantur qui dixit, Orietur ſtella ex Iacob. vnde videntes ſtellam extra ordinem mundi, hanc intellexerunt, quã Balaam futuram indicem regis Iudæorum prophetauerat. LEO Papa in ſerm. de Epiph. Potuerunt autem Serm. 4. illis credita & intellecta ſufficere, vt corporali intuitu non inquirerent, quod pleniſſimo viſo mentis inſpexerant, ſed diligentia ſagacis officij ad videndum, vſque ad puerum perſeuerans nostri temporis hominibus ſeruiebat, vt ſicut omnibus nobis profuit, quòd poſt reſurrectionem domini veſtigia vulnerum eius, Thomæ apoſtoli explorauit manus: ita ad noſtram vtilitatem proficeret, quòd infantiam ipſius Magorum probauit aſpectus. Vnde dicunt {Venimus adorare eum.} CHRY. ſuper Matth. Sed numquid neſciebant, quia in Hie-

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

rusalem regnabat Herodes? numquid non intelligebant, quia quicumque rege uiuente, alterum regem pronunciat, aut adorat, punitur in ſanguine? Sed dum conſiderabant regem futurum, non timebant pręſentem, adhuc non viderant Chriſtum, & iam parati erant mori pro eo. O beati magi, qui ante conſpectum crudeliſſimi regis, priuſquam Chriſtum cognoſcerent, Chriſti facti ſunt confeſſores.

b Audiens autem Herodes rex turbatus eſt, & omnis hieroſolyma cum illo. Et congregans omnes principes ſacerdotum & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis ubi Chriſtus naſceretur. At

¶ b AVG. in ſer. de Epiph. Sicut magi deſiderant redemptorem, ita Herodes timet ſucceſſorem, vnde ſequitur. {Audiēs autem Herodes rex turbatus eſt.} GLO. Rex dicitur vt ex collatione eius qui quæritur, hic intelligatur extraneus. CHRY. ſuper Matth. Et ideo turbatur audiens regem natum Iudæis ex genere Iudæorum, cum eſſet ipſe genere Idumeus, ne regno reuoluto iterum ad Iudæos, ipſe a Iudæis expelleretur, & ſemen eius poſt ipſum præcideretur a regno, ſemper enim grandis poteſtas maiori timori ſubiecta eſt. Sicut enim rami arborum in excelſo poſitarum, etiam ſi leuis aura flauerit mouentur, ſic & ſublimes homines etiam leuis nuntii fama conturbat, humiles autem ſicut in conualle plerumque in tranquillitate conſiſtunt. AVG. in ſerm.

Serm. 2.

de Epiph. Quid autem erit tribunal iudicantis, quando ſuperbos reges timere faciebat natiuitas infantis? Pertimeant regem ad patris dextram iam ſedentem, quem rex impius timuit adhuc matris vbera lambentem. LEO Papa in ſer. de Epiph.

Serm. 4.

Superfluo tamen Herodes timore turbaris, non capit Chriſtum regio tua: nec mundi dominus poteſtatis tuę cępit eſſe contentus anguſtiis. Quem in Iudæa regnare non uis, ubique regnat. GLO. Vel nō ſolum propter ſe timuit, ſed propter iram Romanorum: decreuerant enim Romani, nequis rex uel Deus, ſine eorum conſilio diceretur. GREG. in Hom.

Vbi ſupra.

Cęli autem rege nato, rex terrę turbatus eſt, quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum celſitudo cæleſtis aperitur. LEO Papa in ſerm. de Epiph.

Serm. 6.

Herodes etiam diaboli perſonam gerit, cuius tunc fuit incentor, ita nunc quoque eſt indefeſſus imitator. Cruciatur enim uocatione gentiū, & quotidiana poteſtatis ſuę deſtructione torquetur. CHRY. ſuper Matth. Vterque ergo zelo proprio turbatur, & ſui regni ſucceſſorem timebat, Herodes terrenum, diabolus autem cæleſtem. Ecce autem & Iudaicus populus turbatur, qui magis de auditu iſto gaudere debuerat, quia rex Iudæus ſurgere dicebatur. Sed turbabantur, quia de aduentu iuſti non poterant gaudere iniqui. Aut certe turbabantur, ne forte iratus Iudaico regi genus eius uexaret. Vnde ſequitur {Et omnis hieroſolyma cum illo.} GLO. Volens illi fauere quem timebat, populus enim plus iuſto eis fauet, quos crudeles ſuſtinet. Sequitur {Et congregans omnes principes ſacerdotum & ſcribas populi. Vbi nota diligentiam inquirentis, ut ſi inuenerit faciat quod poſtea ſe uelle oſtendit, ſin autem, accuſatus ſit Romanis. REMI. Scribę autem dicti ſunt, non tamen ab officio ſcribendi, ſed potius ab interprætatione ſcripturarum, erant enim legis doctores. Sequitur {Sciſcitabatur ab eis ubi Chriſtus naſceretur. Hic attendendum eſt, quia non dixit vbi Chriſtus natus eſt, ſed ubi naſceretur. Callide enim interrogauit eos, ut poſſet agnoſcere ſi de rege nato lętarentur, Chriſtum autem uocat, quia nouerat inungi regem Iudæorum. CHRY. ſuper Matth. Vt quid autem interrogat Herodes, qui non credebat ſcripturis? aut ſi credebat, quomodo ſperabat poſſe interficere illum, quem regem futurum eſſe dicebant? Sed diabolus inſtigabat, qui credebat, quòd ſcripturæ non mentiuntur: ſic ſunt omnes peccatores, qui hoc ipſum quod credunt, perfecte credere non permittuntur, ꝙ enim credunt, veritatis eſt uirtus, quę non poteſt eſſe occulta, ꝙ autem non credunt, excecatio eſt inimici. Si enim perfecte crederent, ſic viuerent quaſi poſt modicum tranſituri de hoc mundo, nō quaſi in æternum manſuri. Sequitur {At illi dixerunt. In Bethleem Iudæ}

Serm. 1.

LEO Papa in ſer. de Epiph. Magi quidem humano ſenſu ſignificatum ſibi regis ortum exiſtimauerunt in ciuitate regia eſſe quærendum, ſed qui ſerui ſuſceperat formam, & non iudicare venerat, ſed iudicari, Bethleem prælegit natiuitati, Hieroſolymam paſſioni. THEO.

In ſer. conc. Epheſini.

Si enim maximam Romam elegiſſet ciuitatem, potentia ciuium mutationem orbis terrarum factam putarent, ſi filius fuiſſet Imperatoris, poteſtati utilitatem aſcriberent. Sed quid fecit? omnia egena & uilia elegit, ut diuinitas cognoſceretur orbem transformaſſe terrarum, propterea pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam, egenus fit pecuniis, & hoc tibi exponit præſepe. GREG. in Hom.

Hom. 10.

Bene etiam in Bethleem naſcitur. Bethleem quippe domus panis interpretatur. Ipſe nāque eſt qui ait, {Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcēdi.} CHRY. ſuper Matthæ. Cum autem debuiſſent cælare myſte-

F rium regis præfiniti a Deo, maxime in conſpectu alienigenæ regis, facti ſunt non prædicatores operum Dei, ſed proditores myſteriorum eius, & non ſolum manifeſtant myſterium, ſed etiam propheticum protulerunt exemplum. Vnde ſubiungunt {Sic enim ſcriptum eſt per prophetam} ſcilicet Michæam {Et tu, Bethleem terra Iuda. GLO. Hoc ſic ponit, ut ab eis dictum eſt, qui etſi non verba, veritatem ſenſus quodammodo ponunt. HIERO. Vnde hic reprehendūtur Iudæi de ignorantia, quoniam prophetia dicit. Tu Bethleem effrata, illi dixerunt. Tu Bethleem terra Iuda.

illi dixerunt ei, In Bethleem Iudę. Sic enim ſcriptum eſt per prophetam. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquàm minima es in principibus Iuda. Ex te. n. exiet dux, ꝗ regat populū meū Iſrael.

CHRY. ſuper Matthæ. Sed adhuc ipſam prophetiam præcidentes interficiendorum paruulorum facti ſunt cauſa, ſic enim ſcriptum erat Ex te exiet rex, qui paſcet populum meum Iſrael, & dies eius a diebus ſæculi. Si ergo integram prophetiam

G protuliſſent, conſiderans Herodes, quia non erat rex terrenus, cuius dies a diebus ſæculi erant, in tantum furorem non exarſiſſet. HIERO. ſuper Matthæ. Eſt autem ſenſus prophetię talis. Tu Bethleem terra Iuda, uel effrata (quod ideo dicitur, quia eſt alia Bethleem in Galgalis ſita) quàmuis paruus uicus ſis inter millia ciuitatum Iuda, tamen ex te naſcetur Chriſtus, qui erit dominator Iſrael, qui ſecundum carnem de Dauid eſt, de me tamen natus eſt ante ſæcula, & ideo dicitur. Egreſſus eius ab initio a diebus ęternitatis, quia in principio uerbum erat apud Deum. Sed hoc ultimum, ut dictum eſt, Iudæi tacuerunt, alia uero mutauerunt, uel propter ignorantiam ut dictum eſt, uel ad maiorem manifeſtationem, vt Herodi alienigenæ intellectum prophetiæ aperirent, vnde pro eo quòd propheta dixit: Effrata, quod erat nomen antiquum & forte Herodi ignotum, dixerunt, terra Iuda. Pro eo autem quòd propheta dixerat, Minima es in milibus Iuda, uolens oſtendere paruitatem eius quantum ad populi multitudinem, dixe-

H runt. Nequaquàm minima es in principibus Iuda, uolentes oſtendere magnitudinem dignitatis, prouenientem ex dignitate principis naſcituri, quaſi dicerent. Magna es inter ciuitates ex quibus principes prodierunt. REMI. Vel talis eſt ſenſus, quamuis minima uidearis inter urbes principatum habentes, tamen non es minima, {quia ex te exiet dux, qui regat populum meum Iſrael} dux autem iſte Chriſtus eſt, qui populum fidelem regit & gubernat. CHRY. in Hom.

Hom. 7.

Intende autem certitudinem prophetiæ, non enim dixit, quòd in Bethleem erit, ſed quòd de Bethleem exiet, oſtendens quòd ibi ſolum naſceretur. Quomodo autem habet rationem de Zorobabel, hæc dicta eſſe, ut quidam dicunt? non enim exitus eius fuit a principio ex diebus ſæculi. Neque etiam ex Bethleem exiuit, cum non in Iudæa, ſed in Babylonia natus ſit. Eſt etiam ad hoc quod dicit. Nequaquam mi-

I nima es, quia ex te exiet, nullus enim alius illuſtrem fecit uillam, in qua naſceretur quàm Chriſtus. Poſt natiuitatem enim a finibus orbis terrarum ueniunt viſuri præſepe & tugurii locum, non autem dixit. Ex te exiet filius Dei, ſed dux qui paſcet populum meum Iſrael, oportebat enim in principio condeſcendere, ut non ſcandalizarentur, & quæ ad ſalutem hominum pertinebant prędicare ut magis inducerentur. Quòd autem dicit {Qui regat populum meum Iſrael.} Iſrael enim hic dicit eos, qui crediderunt ex Iudeis, ſi autem non omnes Chriſtus rexit, eorum eſt accuſatio. De gentibus autem interim tacuit, ne ſcandalizaret Iudæos. Vide autem mirabilem diſpenſationem, Iudæi enim, & Magi ſimul ſe inuicem docent. Iudæi a Magis audiunt, quòd Chriſtum in orientis regione ſtella prædicabat, & Magi a Iudæis, quòd prophetæ antiquitus eum nuntiauerunt, ut geminato teſtimonio confirmati, ardentiori fide expeterent, quem & ſtellæ

K claritas, & prophetiæ manifeſtabat authoritas. AVGVSTI. in ſermo. de Epiph.

Serm. 2.

Poterat enim ſtella quæ Magos perduxit ad locum, ubi erat cum matre virgine Deus infans, ad ipſam eos perducere ciuitatem, ſed tamen ſubtraxit ſe, nec eis prorſus apparuit, donec de ciuitate in qua Chriſtus naſceretur, & ipſi Iudæi dicerent {In Bethleem Iudæ}

Serm. 6.

ſimiles facti fabris archæ Noæ, qui aliis ubi euaderent præſtiterunt, & ipſi diluuio perierunt, ſimiles lapidibus a miliariis uiam oſtenderunt, nec ipſi ambulare potuerunt. Audierunt, & abierunt, inquiſitores dixerunt, & remanſerunt doctores. Nunc quoque Iudæi ſimile aliquid nobis exhibere non deſinunt, nonnulli enim paganorum, quando eis de ſcripturis teſtimonia clara proferimus, ut nouerunt Chriſtum ante prophetatum, ſuſpecti ne forte a Chriſtianis iſta conficta ſint, malunt credere codicibus Iudęorum, & ſicut tunc magi fecerant, Iudęos dimittunt inaniter lectitare, ipſi pergunt fideliter adorare.

c ¶ CHRY.

e ¶ CHRY. ſuper Matth. Poſtquā audiuit Herodes rñſum duplici modo credibile, primum quia a ſacerdotibus fuerat dictū, deinde quia exemplo prophetico fuerat comprobatum: non tñ ad deuotionem flectitur naſcituri regis: ſed ad malitiam interfectionis eius per dolum. vidit.n. quia non poterat magos nec blandimētis flectere: nec minis terrere, nec auro corrumpere, vt conſentirent in interfectionē regis futuri: ideo illos decipere cogitauit. vnde dicit: {Tūc Her. clā voca. Magis.} Occulte autem vocauit eos: vt non viderent Iudæi, quos habebat ſuſpectos: ne forte quaſi regem ſuę gentis amantes proderent cōſilium eius.

c Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus ſtellę, quę apparuit eis, & mittens illos in Bethleem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero, & cum inueneretis renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum: Qui cum audiſſent regem, abierunt,

d Et ecce ſtella quam viderant

{Diligenter didicit ab eis tēpus ſtellę.} REMI. Idcirco diligenter: quia callidus erat, & timebat ne non reuerterentur ad eum, vt tunc ſciret quid ageret de puero occidendo. AVG. in ſerm. de Epipha. Ferme autem biennio ante, viſa eſt ſtella mirantibus quid eſſet. Sed tunc intelligitur indicatum eis cuius eſſet ſtella, quæ iam diu videbatur quādo natus eſt, qui per illam ſignificatur. Sed poſtq̃ Chriſto nato reuelatum eſt Magis, venerunt ab oriente, & 13. die adorauerunt eum, quem ante paucos dies natum fuiſſe didicerunt. CHRY. in Hom. Vel ante multum tempus hæc ſtella apparuit, qm̄ multum tempus in itinere erant Magi conſumpturi, vt confeſtim cum natus eſſet Chriſto aſſiſterent, eum in faſcijs adorantes, vt mirabilior appareret. GLO. Secundum alios vero a die natiuitatis Chriſti creditur ſtella tm̄ apparuiſſe, & peracto officio cū

In Hom. de Epiph.

noua eſſet deſijt eſſe. ait.n. {Fulgentius:} Puer natus nouā ſtellam fabricauit. Cognito autem loco & tempore perſonam pueri vult nō ignorare. vnde dicit: {Ite, & interrogate diligenter de puero} illud præceperat quod abſque præcepto erant facturi. CHRY. in Ho. Non autem dicit: Interrogate de rege: ſed de puero: ei.n. etiam nomen poteſtatis inuiderat. CHRY. ſuper Matth. Ergo vt ad hoc eos induceret, deuotionem promittebat, & per eam gladium acuebat, & malitiam cordis ſui humilitatis colore depingebat. Talis eſt conſuetudo omnium malignorum, quando aliquem in occulto grauius lædere volunt, humilitatem illi, & amicitias fingūt. Vnde dicit: {Et cum inueneritis renuntiate mihi, vt ego veniens adorem eum.} GRE. in Hom. Adorare eum ſe velle ſimulat, vt quaſi hūc ſi inuenire poſſit, extinguat. Sequitur: {Qui cum audiſſent regem, abierunt.} REMI. Audierunt magi Herodem, vt quærerent dominum: ſed non vt ad eum reuerterentur. Significabant.n. bonos auditores, qui bona quæ audiunt a malis prædicatoribus faciunt: ſed tamen opera illorum non imitantur.

Hom. 7.

d CHRY. ſuper Matth. Ex hoc loco oñditur, quia cum ſtella deduxiſſet magos prope Hieruſalem abſcondita eſt ab eis, vt relicti a ſtella cogerentur in Hieruſalem interrogare de Chriſto ſimul & manifeſtare, propter duo, primo ad confuſionem Iudæorum, qa gentiles ſtellæ tantummodo viſione confirmati, Chriſtum per alienas prouincias requirebant, & Iudæi ab infantia prophetias legentes de Chriſto, & in ſuis finibus natum non ſuſceperunt, demum vt interrogati ſacerdotes, vnde naſcitur Chriſtus, ad præiudicium ſuum rñderent, de Bethleem: quia qui Herodē docuerant de Chriſto, ipſi ignorabant de illo: & ideo poſt interrogationem, & rñſionem habitam ſubditur: {Et ecce ſtella, quam viderant in Oriente antecedebat eos,} vt conſiderantes obſequium ſtellæ, regis intelligerent dignitatem. AVG. in ſer. de Epi. Et vt Chriſto plenum redderet obſequium, temperauit gradum, donec magos perduceret ad puerum. Obſequium prębuit, non imperium adduxit. ſupplices oñdit, hoſpitiū radiauit ampliſſimo lumine, & tecta nati pfudit, ſicq; diſceſſit. vñ ſeqr̃. {Vſq; dū ve. ſtaret ſupra, vbi erat puer.} CHRY. ſuper Matth. Quid autem mirum ſi ſolæ iuſtitiæ orituro, ſtella miniſtrabat diuina? Stetit.n. ſupra caput pueri, quaſi dicens: Hic eſt, vt quia loquendo monſtrare non poterat, ſtando demonſtraret. GLO. Hic autem apparet, ꝙ ſtella in aere poſita erat, & domui in qua puer erat multum vicina: aliter.n. domum

Cap. 2.

non diſcreuiſſet. AMBRO. ſuper Lucam: Hæc autē ſtella via eſt, & via Chriſtus, quia ſecundum incarnationis myſterium Chriſtus eſt ſtella: ipſe enim eſt ſtella ſplendida & matutina. vnde vbi Herodes eſt, non videtur. vbi autem Chriſtus: rurſum videtur & viam monſtrat. REMI. Vel ſtella ſignificat gratiam Dei, Herodes diabolum. qui autem per peccatum ſe diabolo ſubdit: mox gratiam perdit, quòd ſi per penitentiam receſſerit, mox gratiam inuenit, quæ non dimittit: donec perducat ad domum pueri, ideſt eccleſiam. GLO. Vel ſtella eſt illuminatio fidei, quæ ad proximum ducit, quam dum diuertunt ad Iudæos: magi amittunt, quia

A dum a malis conſilium quęrunt, veram illuminationem perdūt.

e ¶ GLO. Poſtquàm præmiſit ſtellæ obſequium: ſubiungit euangeliſta magorum gaudium dicens: {Videntes autem ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno valde. REMI. Et ſciendum, quòd non ſatis fuit dicere euangeliſtæ. Gauiſi ſunt. ſed addidit: Gaudio magno, & valde. CHRY. ſup Matt. Gauiſi ergo ſunt, qa ſpes eorum non erat decepta: ſed amplius confirmata, quòd tanti itineris non ſine cauſa ſuſceperunt laborem. GLO. Gaudio gaudet, qui propter Deum gaudet, qui eſt verum gaudium. Addidit autem & magno: quia de magno gaudebant.

in oriente, antecedebat eos, vſque dum veniēs ſtaret ſupra vbi erat puer.

e Videntes autem ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valde. Et intrantes domū inuenerunt puerum cum Maria matre eius, &

B procidentes adorauerunt eū, & aptis theſauris ſuis obtulerūt ei munera, aurum, thus, & myrrhā.

CHRY. Per myſterium enim ſtellæ intelligebant, quoniam dignitas tunc nati regis excedebat menſuram omniū mundalium regum: addidit etiam valde. REMI. Quia voluit oſtendere, quòd magis gaudent homines de rebus perditis quàm ſemper poſſeſſis. Subditur autem: {Et intrantes domum inuenerunt puerum.} LEO Papa in ſermo. de Epiph. Quantitate paruum, alienę opis

Sermo. 4.

indigū, fandi impotentem, & in nullo ab humanæ infantiæ generalitate diſcretum, quia ſicut fidelia erant teſtimonia, quæ in eo maieſtatem inuiſibilis diuinitatis oſtenderent: ita probatiſſimum debebat eſſe, ſempiternam illam eſſentiam filij Dei, veram ſuſcepiſſe hominis naturam. {Cum Maria matre eius.} CHRY. ſuper Matth. Non diademate coronata, aut in lecto aureo re-

C cumbente: ſed vix tunicam habente vnam, non ad ornamentum corporis, ſed ad tegumentum nuditatis qualem habere potuit carpentarij vxor peregre conſtituta. Si ergo regem terrenum quærentes veniſſent, magis fuiſſent confuſi quàm gauiſi, quia tanti itineris laborem, ſine cauſa ſuſcepiſſent. Nunc autem quia cæleſtem regem quærebant. & ſi nihil regale videbant: in eo tamen ſolius ſtellę teſtimonio contenti, gaudebant oculi eorum contemptibilem puerum aſpicere, quia ſpiritus in corde eorum terribilem eum monſtrabat, {vnde procidentes adorauerunt eum.} vident enim hominem, & agnoſcunt Deum. RABA. Diuino autem nutu factum eſt, quòd abierat Ioſeph, ne aliqua malæ ſuſpitionis occaſio daretur gentibus. GLO. Qui licet morem ſuæ gentis in donis offerendis ſequātur, Arabes enim auro, thure & diuerſis generibus aromatum abundant, tamen aliquid myſterij muneribus demonſtrare volebant. vnde ſequitur: {Aptis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.}

D GRE. Aurum quippe regi congruit: thus vero in Dei ſacrificium ponebatur: myrrha autem mortuorum corpora condiuntur. AVG. in ſerm. de Epi. Aurum igitur ſoluitur quaſi regi magno, thus immolatur vt Deo, myrrha præbetur quaſi pro ſalute omnium morituro. CHRY. Hæc autem & ſi tunc non intelligebantur, ſecundum quaſi myſterium iſta gerebant, vel quid ſignificaret vnumquodq; munus, eorum nihil contrarium eſt. Gratia.n. quę illos hæc omnia facere hortabatur, ipſa ordinauerat vniuerſa. REMI. Et ſciendum, quòd iſti non ſinguli ſingula obtulerunt: ſed ſinguli tria, & ſinguli cum ſuis muneribus, regem Deū & hominem prædicauerunt. CHRY. in Hom. Erubeſcant ergo Marcion & Paulus ſamoſetanus, qui nolunt videre, quæ magi viderunt eccleſiæ progenitores, Deum in carne adorantes. Nam quòd in carne vera ſit, panni monſtrant & præſepe. quoniam autem non vt purum hominem adorant, ſed vt Deum, demonſtrant

Ho. 10. euā.

E dona, quæ Deo offerre decens erat. Confundantur & Iudęi videntes ſe præuentos a Magis, & neque poſt illos venire ſtudentes. GREGO. Poteſt & in his aliud intelligi. Auro namque ſapientia deſignatur, Salomone teſte, qui ait: Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapientis. Thure quod Deo incenditur, virtus orationis exprimitur, ſecundum illud. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Per myrrham vero carnis mortificatio figuratur. Nato ergo regi aurum offerimus, ſi in conſpectu eius ſapientiæ lumine ſplendemus. Thus offerimus, ſi per orationum ſtudia Deo redolere valeamus. Myrrham offerimus, ſi carnis vitia per abſtinentiam mortificamus. GLO. Tres autem viri qui offerunt, ſignificant gentes de tribus partibus mundi venientes. Theſauros aperiunt dum fidem cordis per confeſſionem oſtendunt. Bene autem in domo docentes, ne theſaurum bonę conſcientiæ iactando propalemus. Offerunt tria munera, hoc eſt fidem ſanctæ Trinitatis: vel apertis theſauris ſcripturarum, Hiſtoricum, Moralem, & Allegoricum ſenſum offerunt, vel Logicam, Phyſicham, & Ethicam, dum illa fidei ſeruire faciunt.

Ho. 10. euā.

f ¶ AVG. in ſer. de Epiph. Herodes impius factus ex timore crudelis voluit deſeuire. Sed quomodo poterat capere eum, qui ipſas fraudes venerat amputare? Vt ergo eius fraus elideretur, ſequitur,{Et reſponſo accepto.} HIERO. Qui.n.munera obtulerunt dño, conſequenter rñſum accipiunt. Reſponſum, qđ græce χρηματιϑέντες dr̃, nõ per angelum fit, ſed ꝑ ipſum dominũ. vt meritorum Ioſeph priuilegium demonſtraretur. GLO. Fit autem hæc rñſio per ipſum dñm: quia nullus alius viam reuerſionis inſtituit, niſi ille qui dicit: Ego ſum via. non tñ loquitur puer ad eos, ne diuinitas ante tempus reueletur, & vt vera humanitas habeatur. Dicit autem: Et reſponſo accepto. Sicut eni Moyſes tacit⁹ clamat, ſic iſti pio affectu interrogabant quid diuina iuberet voluntas. Dicit autem:{Per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam} quia infidelitati miſcendi non erant Iudæorum.

f Et reſpõſo accepto in ſomnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

g Qui cum receſsiſſent, ecce angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi. Futurum eſt enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſsit in Aegyptum. Et erat ibi vſque ad obitum Herodis, vt adimpleretur quod dictum eſt a domino per prophetam dicentem: Ex ægypto vocaui filium meum.

h Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet a Magis: iratus eſt valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erãt in Bethleem & in omnibus finibus eius: a bimatu & infra, ſecundum tempus quod exquiſierat a Magis.

Hom. 8. CHRY. in Ho. Intuere autem Magorum fidem qualiter nõ ſcãdilizati ſunt in ſeipſis dicentes: Si magnus eſt puer hic, quæ neceſſitas fugę eſt, & occultę receſſionis? Hoc.n.eſt verę fidei non quærere cauſas eorum, quæ vere præcipiuntur: ſed ſuaderi ſolũ ab eis. CHRY. ſup Matt. Si autem Magi Chriſtum quaſi terrenum regem quæſiſſent: inuenientes eum apud ipſum manſiſſent: nunc autem adorauerunt & reuerſi ſunt. Cum autem reuerſi fuiſſent, manſerunt colentes Deum magis quàm ante, & prædicantes multos erudierunt. Et denique cum Thomas iuiſſet ad prouinciam illam, adiuncti ſunt & baptizati, facti ſunt executores prædicationis ipſius. GRE. Magnum vero nobis aliquid Magi innuunt, (Hom. 10.) ꝙ in regionem ſuam per aliam viam reuertuntur. Regio quippe nr̃a paradiſus eſt ad quem Ieſu cognito redire ꝑ viam qua venim⁹ ꝓhibemur. A regione etenim nr̃a, ſuꝑbiendo, inobediẽdo, viſibilia ſequendo, cibum vetitum guſtando diſceſſimus: ſed ad eam neceſſe eſt vt flendo, obediendo, viſibilia contemnendo, atque appetitum carnis refrenando, redeamus. CHRY. ſuper Matth. Nec etiam erat poſſibile, vt quia ab Herode ad Chriſtum veniſſent, redirent ad Herodem. qui enim relicto Chriſto ad diabolum tranſeunt per peccatum, frequenter per pniam reuertuntur ad Chriſtum. Qui enim fuit in innocentia, dum neſcit quid ſit malum, facile decipit. Sed cũ expertus fuerit malũ quod inuenit, & recordatus bonũ qđ perdidit: cõpunctus redit ad Deum. Qui aũt relicto diabolo, venit ad Chriſtum, difficile redit ad diabolũ, quia dum gaudet in bonis q̃ inuenit, & recordat̃ mala quæ euaſit, difficile redit ad malum.

g ¶ RABA. Hic prætermittit Matthæus diẽ purificationis, in qua oportebat primogenitum offerri in templo, & agnum vel par turturum, aut columbarum. Et quàmuis timerent Herodem: tñ non ſunt auſi tranſgredi legem, quin ad tẽplum puerũ deferrẽt. Cum itaq; rumor de puero iam inciperet dilatari: mittitur angelus qui in Aegyptum faciat puerum tranſportari. vnde dicit: {Angelus do.ap.in ſom.Ioſeph.} REMI. Per hoc, ꝙ ſemꝑ angelus Ioſeph in ſomnis apparuiſſe dr̃, myſtice deſignatur: quia illi qui a curis terrenis, & ſæcularibus negocijs quieſcunt, perfrui angelica viſione merent̃. Dicit ergo ei.{Sur.& acci.pue.& ma.eius.} HILA. Cum deſponſatam eam iuſto ſignificabat, coniugem nũcupauit: ſed poſt partum mater tm̃ Ieſu oñditur, vt quemadmodũ iuſto Ioſeph deputaretur Mariæ in virginitate coniugium: ita venerabilis eius oñderetur in Ieſu matre virginitas. CHRY. ſuper Matt. Non autem dicit, accipe matrem & puerum eius: ſed ecõuerſo: quia non propter matrem puer natus eſt: ſed propter puerum mr̃ præparata eſt. Sequitur: {Et fuge in Aegyptum.} Q ño autẽ filius Dei ante hoĩem fugit? Aut qs liberet de inimicis, ſi & ipſe inimicos ſuos timet? Et primum quidem oportet, vt regulã humanæ naturæ quã ſuſcepit conſeruet, & in hac parte: qa humanæ naturæ, & puerilitati conuenit fugere ptãtem minantem: deinde vt cæteri Chriſtiani cum neceſſitas perſecutionis aduenerit fugere non erubeſcant. Sed quare in Aegyptũ? Recordatus eſt.n.dñs, qui non in finem iraſcitur, quanta mala fecerit ſuper Aegyptum: ideo mittit filium ſuum in eam, & dat illi magnę reconciliationis ſignũ, vt decem plagas Aegypti vna medicina ſanaret, vt populus qui ante fuerat perſecutor ppl̃i primogeniti, cuſtos fieret filij vnigeniti, vt quia illi violenter dñati ſunt: iſti cum deuotione ſeruirent, vt iã non irent ad mare rubrũ demergendi, ſed vocarentur ad aquas baptiſmatis viuificandi. AVG. in ſer. de Epi. Audi etiam magni myſterij ſacrm̃. Moyſes aliqñ in Aegypto perfidis clauſerat diem: illuc Chriſtus adueniens ſedentibus in tenebris reddidit lucem, fugit vt illuminaret, nõ fugit vt lateret. Sequitur: {Et eſto ibi vſq; dum di.tibi, futurum eſt.n.vt Hero.quærat pue.ad perdẽdum eũ.} {Putabat.n.infœlix tyrannus ſaluatoris aduentu regali ſe ſolio detrudendum: ſed non ita eſt. non ad hoc venerat Chriſtus, vt alienam gloriam inuaderet: ſed vt ſuam donaret. (Sermon. de Innoc.) Sequit̃: {Qui cõſur.acce.puer.& mat.eius noc. & ſeceſſit in Aegyptũ}. HILA. ſ.idolis plenã: Iam.n. poſt Iudæorum inſectationem Iudæã relinquẽs: Chriſtus ad gentes inaniſſimis religionibus deditas, colendus infert̃. HIE. Qñ igitur tollit puerum & matrẽ eius, vt in Aegyptũ tranſeat, nocte tollit & ĩ tenebris. qñ vero reuertit̃ in Iudçam: nec nox nec tenebræ ponuntur in euangelio. CHRY. ſuper Matthæ. Omnis.n.perſecutionis anguſtia nox eſt, refrigeriũ autem dies. RABA. Vel quia luce vera recedente lucis ipſius oſores in tenebris remanſerunt, ipſa vero redeunte illuminantur. CHRY. in Hom. Vide autem ſtatim ipſo nato tyrannum inſanire, & ꝙ mater cum puero ad extraneam effugatur regionem, vt ſi tu incipiens alicui ſpirituali rei deſeruire, videaris tribulari, nõ turberis: ſed oĩa viriliter feras, hoc hñs exẽplũ. (Hom. 8.) BEDA. Quòd.n. dñs a parentibus ſublatus eſt in Aegyptũ, ſignificat electos ſæpius malorũ improbitate ſuis effugandos ex ſedibus, vel etiã exilio dãnandos. Si quidem ipſe qui ſuis erat præcepturus: Cum vos perſecuti fuerint in vnam ciuitatem, fugite in aliam, primus fecit qđ prçcepit: fugiendo hoiem quaſi homo in terra, quem ſtella Magis paulo ante adorandum monſtrauit ex cœlo. REMI. Quòd aũt dñs in Aegyptum iturus eſſet, prædixerat Iſaias cum ait: Ecce dñs aſcendet ſuper nubem leuem & ingredietur Aegyptum, & diſperdet ſimulacra Aegypti. REMI. Conſuetudo aũt fuit iſtius euãgeliſtæ oĩa quæ dixit cõfirmare: & hoc ideo, quia iudæis ſcribebat: Ideoq; ſubiũgit{Vt adimple.quod dictum eſt a do.per ꝓphe.dicẽ. Ex Aegy.vo.ſi.meum.} HIERO. De optimo genere interprætãdi: Hoc.70.interpretes non habẽt: ſed in Oſeæ propheta iuſta Hebraicam ſcribitur veritatẽ: Quia puer Iſrael eſt, & dilexi eum. Et ex Aegypto vocaui filiũ meum, pro quo.70.tranſtulerunt: Quia paruulus eſt Iſrael & dilexi eum, ex Aegypto vocaui filium meũ. HIERO. ſuper Oſeæ: Hoc aũt teſtimonio vtitur euangeliſta, qa (Lib. 3. in expoſitione cap. 11.) hæc typice referuntur ad Chr̃m. Notãdum.n.ꝙ in hoc propheta, & in alijs ita de aduentu Chr̃i, & de uocatione gentiũ prænunciat̃, vt radix hiſtoriæ non penitus deſeratur. CHRY. in Hom. Eſt (Hom. 8.) etiam prophetiæ lex multa multotiẽs dici de alijs, compleri aũt in alijs, ſicut de Symeone & Leui dictum eſt. Diuidam eos in Iacob, & diſpergam in Iſrael, quod non in eis ſed in nepotibus cõpletum eſt, quod & hic apparet. Chriſtus.n.natura Dei filius eſt, & ſic in eo vere prophetia completur. HIERO. Poſſumus aũt & hunc locũ cõciliare, & inducemus teſtimoniũ ex Numeris: Deus ex Aegypto vocauit eum, gl̃ia eius ſicut vnicornis. REMI. Per Ioſeph aũt deſignat̃ ordo p̄dicatorum, ꝑ Mariam ſacra Scriptura, per puerum notitia Saluatoris, per perſecutionem Herodis perſecutio quam paſſa eſt eccleſia in hieroſolymis, per fugam Ioſeph in Aegyptum tranſitus prædicatorum ad gentes infideles: Aegyptus enim tenebre interprætatur. per tempus quo fuit in Aegypto ſpatium temporis ab aſcenſione domini, vſque ad aduentum Antichriſti, per obitum Herodis, extinctio inuidię in cordibus Iudæorum

h ¶ CHRY. ſuper Matth. Poſtquàm paruulus Ieſus Magos ſuo imperio ſubiugauit, non poteſtate corporis ſed gratia ſpiritus, iraſcebatur Herodes, quia quos ipſe ſedẽs in throno regni ſuadere non potuit, his Ieſus paruulus placuit in præſepio iacens: deinde contemnentes eum, Magi addiderunt cauſas doloris. vnde dicitur: {Tunc Herodes videns quoniam illu.eſſet a Magis, ira. eſt valde.} Illa enim regum ira magna & inextinguibilis eſt, quam regni zelus accẽdit. Sed quid fecit? {Mittẽs occidit omnes pueros.} Sicut.n.beſtia vulnerata, quicquid oculis eius occurrit, quaſi actorem ſui vulneris dilaniat, ſic & ille deluſus a Magis iram ſuam ſuper paruulos diffundebat. Dicebat enim cogitans in furore: Certe Magi puerum inuenerunt, quem regnaturum dicebant, nam rex regni zælo repletus, de his omnia timet, omnia ſuſpicatur. Ideo ergo miſit & interfecit omnes paruulos, vt vnum inueniret in oĩbus. AVG. in ſer. de Epi. Et dum inſequitur Chriſtum regi nr̃o coæuum, procurauit exercitum ſtolis victricibus candidatum. AVG. in ſer. de Innocentibus. Ecce prophanus hoſtis beatis (Serm. 3.) paruulis

paruulus nũquàm tantum prodeſſe potuiſſet obſequio, quantum profuit odio, nam quantum contra eos iniquitas abundauit, tantũ gratia benedictionis effulſit. IDEM. O paruuli beati: ille de veſtra corona dubitabit in paſſione pro Chriſto, qui etiam paruulis baptiſmum prodeſſe non exiſtimat Chriſti: nam qui natus habere potuit prædicatores angelos, narratores cęlos, adoratores Magos, potuit & illis, ne pro eo ſic morerentur præſtare, ſi ſciret illa morte perituros, & nõ potius maiore fælicitate victuros. Abſit vt ad liberãdos homines Chriſtus veniens, de illorum præmio, qui pro illo interficerentur, nihil egerit: qui pendens in ligno pro eis a quibus interficiebat̃, orauit. RABA. Non eſt autem cõtentus vaſtatione bethleem, ſed & adiacentia loca vaſtauit, nec vllam miſericordiam ætatis habuit, a filio vnius nõctis vſque ad filium duorum annorum: quin omnes occideret. vnde ſubdit:{In bethleem, & in omnibus finibus eius a bimatu & infra.} AVG. in ſerm. de Epi. In cælo enim viderant magi ignotiſſimam ſtellam non ante paucos dies: ſed ante finem biennij, ſicut inquirenti Herodi patefecerunt. vnde a bimatu & infra occidit infantes: propter quod ſequitur{ſecundum tempus quod exquiſierat a magis.} AVG. in ſer. de Inno. Vel quia timebat ne puer cui ſidera famulantur, ſpeciem ſuam paulo ſuper ætatẽ, vel infra trãſformaret, vel ætatem ſui temporis occultaret: ideo videtur pueros a bimatu vſq; ad pueros vnius diei interfeciſſe. (Lib. 2. c. 11.) AVG. de con. euan. Vel aliquorum magis propinquantium periculorum terroribus agitatus: Herodes ab illa cura. ſ. interficiendi pueros mente abrepta in alijs potius occupatur. vel potuit credere magos fallaci ſtellæ viſione deceptos, poſtea q̃ non inuenerunt quem natum putauerant, erubuiſſe ad ſe redire, atque ita timore depulſo, a perſequendo puero quieuit. & ſic completis diebus purgationis, tute cum illo aſcendere potuerunt. Quis.n.non videat vnum illum diem regem multis occupatum latere potuiſſe, deinde vulgatis rebus, quæ in templo dictę factæq; fuerãt: Herodes ſenſit ſe a magis illuſum: ac deinde ſicut hic dicit̃, multos infantes occidit. (In feſto Innocen.) BEDA. in Ho. In hac autem morte puerorum, omnium Chriſti martyrũ præcioſa eſt mors deſignata: ꝙ paruuli occiſi ſunt, ſignificat per humilitatis meritum ad martyrij perueniendum gloriam, quòd in Bethleẽ & in omnibus finibus eius occiſi ſunt: oſtendit ĩ Iudæa vnde eccleſiæ cępit origo, & vbique per orbem perſecutionem ſęuituram: ꝙ bini occiſi ſunt, doctrina & operatione perfectos indicant. Quòd vero infra, ſimplices: ꝙ illi quidẽ occiſi ſunt, & Chriſtus euaſit, inſinuat corpora martyrum ab impijs poſſe perimi: ſed Chriſtum ab eis non poſſe auferri.

i Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Hieremiam prophetam dicentem: Vox in rama audita eſt, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.

Hom. 9. i ¶ CHRY. in Hom. Quia euangeliſta horrore impleuit auditorem, crudelem occiſionem narrans: rurſus mitigationem apponit: oſtendens quòd hæc non facta ſunt Deo nequeunte prohibere atque ignorante: ſed per prophetam prædicentem. vnde dicit:{Tunc impletum.} (Lib. 6. in expo. cap. 31.) HIERO. ſuper Hiere. Hoc Hieremiæ teſtimonium Matthęus, non ſecundum Hebraicam veritatem, nec iuſta.70.protulit. Ex quo perſpicuum eſt euangeliſtas, & apoſtolos non interprætationem alicuius ſecutos: ſed tanquàm Hebræos quod legebant Hebraice ſuis ſermonibus expreſſiſſe. HIER. ſuper Matth. Quòd autem dicitur: {In rama.} non putemus loci nomen eſſe, quod eſt iuſta Gabaa: ſed Rama excelſum interprætatur, vt ſit ſenſus. Vox in excelſo audita eſt, i. longe lateq; diſperſa. CHRY. ſuper Matth. Vel qm̃ de morte innocẽtium: mittebat̃ ideo in excelſo audiebatur, ſm̃ illud: Vox pauperis penetrat nubes. Quòd autem dicit Ploratus. fletum paruulorum oñdit. Quòd autem dicit Vlulatus, matrum ſignificat lamentum. in paruulis autem mors faciebat finem doloris, in matribus autem ſemper per memoriam reparatur. & ideo dicit: Vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos. HIER. De Rachel natus eſt Beniamin, in cuius tribu non eſt Bethleem. Quæritur ergo: quomodo Rachel filios Iudæ, i. filios bethleem quaſi ſuos ploret? Reſpondebimus breuiter, quia ſepulta ſit iuxta Bethleem in effrata, & ex corpuſculi hoſpitio, matris nomen accepit: Siue quoniam Iuda & Beniamin duæ tribus iunctę erant, & Herodes præceperat non ſolum in Bethleem interfici pueros: ſed & in omnibus finibus eius: per occiſionem Bethleem intelligimus multos etiã de Beniamin fuiſſe cæſos. (Quæſt. 62.) AVG. De quæ.no.& ve.teſt. Vel quia filij Beniamin, qui ad Rachel pertinent: olim a reliquis tribubus extincti ſunt, & in præſenti & in futuro eraſi. Tunc ergo Rachel cæpit filios ſuos plangere, quando filios ſororis ſuæ in tali cauſa vidit occiſos, vt æternæ vitæ hæredes exiſterent: cui.n.aliquid aduerſum euenit, ex fœlicitate alterius infauſta ſua miſerius luget. REMI. Aſſumpſit autem ſanctus euangeliſta ad exaggerandam magnitudinem luctus, vt diceret etiam Rachelem mortuam ploraſſe filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt. HIER. Et hoc ſecundum duplicem intelligentiam: ſiue ꝙ eos in æternum mortuos exiſtimaret, ſiue ꝙ ſe cõſolari nollet de his, quos ſciuit eſſe victuros, vt ſit ſenſus: Noluit conſolari de hoc, ꝙ non eſſent. HILA. Nõ enim non erant hi, qui mortui putabantur, in æternitatis.n. profectum per martyrij gloriam efferebantur. conſolatio autem rei amiſſæ erat p̄ſtanda, nõ auctæ. Rachel eccleſiæ typum prætulit diu ſterilis, nunc fœcundæ. huius ploratus ex filijs, non iccirco quia peremptos dolebat auditur: ſed quia ab his perimebatur, quos primum genitos filios retinere voluiſſet. RABA. Vel ſignificat ecleſiam quidem plorare ſanctorum de hoc ſæculo ablationem: ſed non ita velle ſe conſolari, vt qui ſæculum morte vicerunt, rurſus ad ſæculi certamina ſecum redeant toleranda, quia non ſunt vltra reuocandi in mundum. GLO. Vel non vult cõſolari in præſenti: quia non ſunt, ſed omnem ſpem & conſolationem ad æternam tranſmittit vitam. RABA. Bene autem Rachel: quia ouis vel videns dicitur, eccleſiam figurat, cuius tota intẽtio vt Deum contempletur, inuigilat, & ipſa eſt ouis centeſima quam paſtor in humeris reportat.

K Defuncto autem Herode, ecce angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph in ęgypto dicens: Surge & accipe puerum & matrẽ eius, & vade in terram Iſrael. Defuncti ſunt enim, qui quęrebant animam pueri.

k ¶ EVSEBIVS. Ex eccleſiaſtica hiſtoria: Cum pro ſacrilegio, quod Herodes in ſaluatorem commiſerat, & ſcelere quod inique vox eius peregerat: vltio eum diuina perurgeret in mortem, corpus eius, {vt Ioſephus} refert, morbus inuaſit diuerſus: ita vt (Lib. 2. Eccl. hiſt. c. 10. Ioſeph lib. 19. cap. 7.) diceretur a vatibus non morbi corporis hæc: ſed diuinæ vltionis eſſe ſupplicia: ipſe autem furore iam plenus nobiliores & primarios ex omni Iudæa ad ſe colligi, & recludi iubet in carcere: mandans, ſtatim vt ſpiritum exhalaſſet, omnes interfici, vt eius obitum omnis Iudæa defleret inuita. Paulo autem antequàm nouiſſimum ſpiritum redderet: Antipatrum filium ſuum iugulauit, poſt duos pueros quos ante necauerat. ſ. Alexandrum & Ariſtobolum: Talis igitur Hærodis finis, qui digna ſupplicia ſcelere, quod in Bethleẽ erga paruulos geſſerat, & pro inſidijs ſaluatoris exactus eſt: ab euãgeliſta deſignatur cum dicit:{Defuncto autẽ Herode.} HIERO. Multi propter ignorantiam hiſtoriæ labuntur in errorem, putantes eundem eſſe Herodem, a quo in paſſione dominus irridetur, & qui nunc mortuus eſſe refertur. Ergo Herodes ille, qui cum Pilato poſtea amicitias fecit, huius Herodis filius eſt, frater Archelai. quẽ Tyberius Cæſar Lugdunũ relegauit, fratremq; eius Herodem ſucceſſorem regni fecit. Primo ergo Herode defuncto{Ecce apparuit angelus domini in ſomnis Ioſeph in ægypto dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius.} DIONY. In cæleſt. Hierarch. (Cap. 4.) Vide qm̃ & ipſe Ieſus ſupercęleſtibus eſſentijs ſuper exiſtens, ad id quod ſecundum nos eſt immutabiliter veniens, non refugit ad ſe ordinatam & aſſumptam humanam ordinationem: ſed obediens ſubditur Dei patris per angelos diſpoſitionibus, & ꝑ medios ipſos annunciatur Ioſeph a patre diſpoſita filij ad ęgyptum receſſio, & iterum ad Iudæam ex ęgypto tranſductio. CHRY. ſuper Mat. Vides.n.quia Ioſeph ad miniſterium Mariæ erat electus, eunte enim illa in Aegyptum & redeunte, quis miniſterium ei tantę neceſſitatis impleret: niſi deſponſata fuiſſet? Nam in prima quidem facie Maria puerum nutriebat, & Ioſeph conſeruabat. reuera autem puer & matrẽ nutriebat, & Ioſeph tuebatur. ſequitur: {Et vade in terram Iſrael.} Quaſi medicus enim deſcẽdit in Aegyptum, vt viſitaret eã languentem erroribus, nõ vt remaneret in ea. Ratio aũt reuerſionis aſſignatur cũ ſubditur: {Defuncti ſunt enim, qui quærebant animã pueri.} HIER. Ex hoc loco intelligimus non ſolũ Herodem: ſed etiam ſacerdotes & ſcribas eo tp̄e necem domini fuiſſe meditatos. REMI. Sed ſi multi fuerunt, quomodo in tam breui ſpatio extincti ſunt? quia vt dictum eſt: Herode mortuo, occiſi ſunt omnes maiores, qui in cuſtodia tenebant̃. CHRY. ſuper Matth. Quod dicitur conſilio factum eſſe, quia conſenſerũt Herodi, vt inquireret puerum & occideret: quia ſcriptum eſt: Turbatus eſt Herodes, & omnis hieroſolyma cum illo. REMI. Aut certe locutus eſt euangeliſta per ſpeciem tropi, quando multi ponuntur pro vno. In hoc autem quòd dicit: Animã pueri, deſtruunt̃ hæretici, qui dixerunt Chriſtum non ſumpſiſſe animam: ſed loco animę habuiſſe diuinitatem. BEDA in Hom. Quód aũt occiſis (De Innoc.) pro dño pueris Herodes non longe poſt obijt, & Ioſeph dñm cum matre ad terram Iſrael reduxit: ſignificat omnes perſecutiones, quæ contra eccl̃iam erant mouendę, perſecutorum morte vindicãdas, & pacem eccleſiæ denuo reddendam, & ſanctos qui latuerant ad ſua loca reuerſuros. vel quòd defuncto Herode, redit ad terram Iſtael Ieſus, denunciat ꝙ Enoch & Helia prædicantibus: Iudęi ſopita modernę inuidię flamma, fidem veritatis accipient.

I Qui conſurgens accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Iſrael. Audiens autem, quòd Archelaus regnaret in Iudęa pro Herode patre ſuo timuit illò ire, & admonitus in ſomnis ſeceſſit in partes Galileę. Et veniēs habitauit in ciuitate quę vocatur Nazareth, vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetas, quoniā nazareus vocabit.

I ¶ GLO. Angelicę admonitioni Ioſeph nō inobediens fuit. vnde ſequitur: {Qui conſurgens accepit pue. & mat. eius & ve. in terram Iſrael. Non.n. determinauerat angelus, in quo loco terrę Iſrael, vt dubitante Ioſeph iterum reuertatur, & frequentiori viſitatione angeli certior redderetur. vnde ſequitur: {Audiens autem, quòd Archelaus regnaret in Iudęa pro Herode patre ſuo: timuit illò ire. IOSE. Habuit ſiquidem Herodes vxores nouem, exq; quarum ſeptē numeroſam ſuſcepit ſobolem: primogenitus eius Antipater ex Ioſida, Alexander, & Ariſtobol⁹ ex Mariamne: Archelaus ex Mathaca Samaritide: Herodes antipas, qui poſtea tetarcha fuit, & Philippus ex Cleopatra hieroſolymitide. Tribus igitur primis ab Herode interfectis; & poſt mortem eius occaſione teſtamenti patris Archelao gubernationem regni vſurpante, & cauſa de ſucceſſione regni ad Cæſarem auguſtum delata: tandem de conſilio Senatus omnem Herodis Monarchiam diſtribuit; mediam partem.ſ. Idumeam, & Indæam tradens Archelao ſub nomine Tetrarchię, pollicitus ſe facturum eum regem, ſi ſe dignum præbuiſſet. Mediam vero partem in duas ſecuit tetrarchias, ſeceſſit galilea in partem Herodis tetrarchę: Itureę vero & traconitidis regio Philippo. Factus eſt ergo poſt Herodem defunctum Archelaus quaſi Dyarch⁹, quod dominij genus, hic regnum appellat. AVG. de con. euan. Sed hic aliquis quæret, quomodo ſicut Lucas narrat: ibant parentes eius per omnes annos pueritiæ Chriſti in Hieruſalem: ſi Archelai timore ibi prohibebantur accedere? Hoc diſſoluere non eſt difficile: fieri.n. poterat, vt per diem feſtum, inter tam ingentē turbam latenter aſcenderent mox reuerſuri: cum tn̄ alijs diebus habitare metuerent: vt nec ſolēnitate prætermiſſa eſſent irreligioſi: nec continua manſione perſpicui. Iſte quoque intellectus patet, vt ꝙ Lucas dicit per omnes annos eos aſcendere ſolitos in Hieruſalem: tunc accipiamus factum: cum iam non metueretur Archelaus, qui ſecundum hiſtoriam Ioſeph, ſolum .9. annis regnauit. Sequitur: {Et admonitus in ſomnis ſeceſſit in partes Galileæ.} Sed forte hic quiſpiam moueatur cum Matthæus dixerit: ideo timuiſſe Ioſeph, cum puero redeuntem ire in Iudęam: quia cum patre ſuo Herode Archelaus filius eius regnabat, quomodo potuit ire in Galileam: vbi alius filius eius Herodes tetrarcha erat, vt Lucas teſtat? Quaſi vero ipſa ſint tempora quibus puero timebatur, quæ Lucas commemorauit, quæ vſque adeo mutata erant, vt in ipſa Iudæa nō rex eſſet Archelaus: ſed præſes Pilatus. GLO. Sed tunc quæritur, quare non timuit Ioſeph in Galilæam ire, cum & ibi Archelaus regnaret? Sed melius potuit latere cum puero in Nazareth, quàm in Hieruſalem, vbi erat caput regni Archelaus? CHRY. in Ho. Immo quia regionem ortus ſui mutauit, res in poſterum caligine obducta eſt. Omnis quippe impetus perſequentis in Bethlehem, eiusq; fines deſeuierat. Venit igitur Ioſeph in Nazareth, & periculum fugiens, & in patriam rediens. vnde ſequitur: {Et ve. habi. in ciui. quæ voca. Naza. AVG. de con. euang. Forte & hoc mouet, qūo dicat Matthæus propterea cum puero Ieſu parentes eius iſſe in galileam, quia metu Archelai in Hieruſalem ire noluerint, cum propterea magis iſſe galilæam videantur, quia ciuitas eorum erat Nazareth galileæ, ſicut Lucas non tacuit? Sed intelligendum eſt, quia vbi angelus in ſomnis in ægypto dixit ad Ioſeph: Vade in terrā iſrael, ſic intellectum primo eſſe a Ioſeph, vt putaret rectius eſſe pergere ī Iudæam: ipſa.n. primitus intelligi potuit terra iſrael. Poſtquàm vero comperit ibi regnare Archelaum, noluit obiicere ſe periculo, cum poſſet terra iſrael etiam & galilæa intelligi, quia & ipſam populus iſrael incolebat. Quamquàm poſſit & aliter ſolui, quia potuit videri parentibus Chriſti, non eſſe habitandum ibi cum puero: niſi in Hieruſalem vbi erat templum domini, & illuc iuiſſent, niſi Archelai præſentia terrerentur. Non autem diuinitus iubebantur in Iudæa vel Hieruſalem habitare, vt de Archelao quod timebant contemnere: ſed in terra Iſrael in qua etiam, vt dictum eſt, poterat intelligi galilea. HILA. Verum typica ratio conſeruata eſt: Ioſeph.n. apoſtolorum tenet ſpeciem, quibus Chriſtus circūferendus eſt creditus. Hi tāquàm Herode mortuo, i. populo eius in paſſione dn̄i deperdito; iudæis prædicare ſunt iuſſi: miſſi.n. erant ad oues perditas domus iſrael: ſed manente hæreditariæ infidelitatis dn̄atu metuunt, & recedūt, admoniti per viſum ſpiritusſancti, donum in gentibus contemplantes ad eas conferūt Chriſtum. RABA. Vel hoc vltima tempora eccleſiæ deſignat, qn̄ plurimis iudæorum ad prædicationem Enoch & Heliæ conuer-

F ſis: cæteri ad inſtinctum Antichriſti contra fidem pugnabunt. Pars igitur iudeæ in qua regnabat Archelaus Antichriſti ſequaces oñdit. Nazareth autem galileæ, quo transfertur Chriſtus, partē eiuſdem gentis, quæ fidem eſt ſuſceptura deſignat. vnde galilæa tranſmigratio, Nazareth autem flos virtutum interpretatur, quia eccleſia quo ardentius a terrenis ad cæleſtia tranſmigrat, eo magis virtutum flore & germine abūdat. GLO. Huic autem prophetæ teſtimonium adiūgit dicens: {Vt imple. quod di. eſt per ꝓphe. quoniā Nazar. voca.} HIERO. Si fixum de ſcripturis poſuiſſet exemplum: nūquàm diceret: Quod dictum eſt per prophetas: ſed ſimpliciter: Quòd dictum eſt per prophetam. Nunc aūt pluraliter prophetas vocans: oñdit ſe non verba de ſcripturis ſumpſiſſe, ſed ſenſum. Nazareus interpretatur ſanctus, ſanctum autem dn̄m futurum oīs ſcriptura commemorat. Poſſumus & aliter dicere, ꝙ etiam eiſdem verbis iuſta Hebraicam veritatem in Iſaia ſcriptum ſit: Exiet virga de radice Ieſſe, & Nazareus de radice eius conſurget. CHRY. ſuper Matth. Aut forte legerunt, & aliquos prophetas ita dicentes, qui non ſunt nobis canonizati, ſicut Nathan & Eſdra. Et qm̄ hoc prophetatum erat, manifeſtat Philippus dicens ad Nathanaelem: quē ſcripſit Moyſes in lege, inuenimus Ieſum a Nazareth. vnde etiam prius Chriſtiani Nazarei vocabantur: ſed apud Antiochiam mutatum eſt hoc nomen, & dicti ſunt Chriſtiani. AVG. de cō. euā.

H Hæc autem omnià, quæ ſunt a narratione Magorum, & deinceps Lucas tacet: hoc proinde cognoſcendum, ꝙ deinceps ad cætera valeat, ſic vnumquēq; euangeliſtarum contexere narrationem ſuam, vt tanq̄ nihil prætermittētis ſeries digeſta videatur. tacitis.n. quæ non vult dicere, ſic ea quæ vult dicere illis quæ dicebat adiūgit, vt ipſa continuo ſequi videantur. Sed cum alter dicit ea, quæ alter tacuit, diligenter ordo conſideratus indicat locum: vbi ea potuerit a quo prætermiſſa ſunt tranſilire.

Lib. 17. c. 1.

Lib. 2. c. 10.

Lib. 2. ca. 8.

Lib. 2. ca. 9.

Lib. 2. ca. 5.

CAP. III.

G IN diebus autem illis venit Ioānes baptiſta prędicans in deſerto iudeę & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum. Hic eſt enim de quo dictum eſt per Iſaiam prophetam dicentem: Vox clamantis in deſerto, parate viam domini, rectas facite ſemitas eius.

CAP. III.

a CHRY. ſuper Matth. Sol appropians anteq̄ appareat, mittit radios ſuos, & facit albeſcere orientem, vt præcedens aurora aduentum diei demonſtret: ſic dn̄s natus in mundo, anteq̄ appareat, per doctrinam ſpiritus ſui fulgore tranſmiſſo illuminauit Ioannem, vt præcedens ille aduentū annunciet ſaluatoris: & ideo poſt ortum Chriſti enarratum, doctrinam eius enarraturus euangeliſta, & baptiſmum in quo teſti-

I monium habuit de præcurſore, & baptiſta præmittit dicēs: {In diebus autem illis venit Ioan. bapti. prędi. in deſerto.} REMI. His autem verbis beati Ioannis non ſolum tempus, & locum, & perſonam: ſed etiam officium & ſtudium demonſtrat. Tempus generale demonſtrat cum dicit: In diebus autem illis. AVG. de con. euang. Hoc autem tempus Lucas per terrenas poteſtates expreſſit cum dixit: Anno. 15. Sed intelligere debemus Matthæum cum diceret: In diebus illis, in multo longiori ſpacio accipi voluiſſe. mox enim vt narrauit regreſſum de ægypto Chriſtum, quod vtiq; tempore pueritiæ vel infantiæ factum eſt, vt poſſit ſtare quod Lucas de illo cum. 12. eſſet annorum narrauit, continuo intulit: In diebus autem illis. non vtique pueritiæ tantum illius dies inſinuans: ſed omnes dies ab eius natiuitate vſque quo prædicare cæpit Ioānes. REMI. Perſonam oſtendit cum dicit. Venit Ioannes, i. manifeſtauit ſe, qui iādiu prius latuerat. CHRY. in Hom. Sed quare

K neceſſarium fuit, vt Ioannes Chriſtum pręueniret operum teſtimonio Chriſtum prędicante? primo quidem vt hic Chriſti dignitatem diſcas, ꝙ ſicut pater, ita & ipſe prophetas habet: ſecundū illud Zacharię. Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis. Deinde vt nullam cauſam inuerecundię iudęis relinquat, quod & ipſe demōſtrat dicens: Venit Ioannes neque manducans neque bibens, & dicunt dęmonium habet. venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt. Ecce homo edax. Sed & aliter neceſſarium erat ab alio prius dici, quę de Chriſto erant, & non ab ipſo: aliàs iudęi quid dixiſſent, qui poſt teſtimonium Ioannis dixerunt: Tu teſtimonium perhibes de teipſo? teſtimonium tuum non eſt verum. REMI. Officium ſubiungit cum dicit: Baptiſta. in quo domini viam pręparauit. niſi enim baptizari homines conſueſcerent, baptiſmum Chriſti abhorrerent. Studium oſtendit: cum ait: Prędicans. RABA. Quia etiam Chriſtus prędicaturus erat. poſtquàm enim viſum fuit idoneum tempus. ſ. circa triginta annos incipiens prædicationē ſuam, viam dn̄o pręparauit. REMI. Locum

Lib. 2. ca. 6.

Hom. 14.

b Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos. Eſca autē eius erat locuſtę & mel ſilueſtre.

cum ſubiungit dicens: In deſerto iudeæ. MAX. Vbi ad prædicationem eius nec inſolens turba proſtreperet: nec infidelis auditor rediret: ſed hi tn̄ audire poſſent, q̄ prædicationē cura diuini cultus expeterent. HIERO. ſuper Iſaiam: Vel in hoc conſiderandum eſt, ꝙ ſalutare Dei, & gloria domini non prædicatur in Hieruſalem: ſed in ſolitudine eccleſiæ, & in deſerta gentium multitudine. HILA. Vel etiam ad Iudæam venit deſertam Dei frequentatione non populi, vt prædicationis locus, eorum quibus prædicatio erat miſſa, ſollicitudinem teſtaretur. GLO. Vel typice deſertum ſignificat vitam a mundi illæcebris ſegregatam, quæ pœnitentibus competit. AVG. in lib. de Pœnitentia: Niſi autem pœniteat aliquem vitæ veteris, nouam non poteſt inchoare. HILA. Et ideo pœnitentiam regno cælorum appropinquante pronunciat, per quam eſt reditus ab errore, recurſus a crimine, & poſt vitiorū pudorem profeſſio deſinendi dicens: Pœnitentiam agite. CHRY. ſuper Matthæ. Vbi manifeſtat in ipſo principio, quia benigni regis eſt nuncius: non enim peccatoribus minas intendebat: ſed indulgentiam promittebat. Solent reges nato ſibi filio, indulgentiam in regno ſuo donare: ſed ante tranſmittunt acerbiſſimos exactores. Deus autem nato ſibi filio, volens donare indulgentiam peccatorum, prætermiſit quaſi exactorem exigentem & dicentem: Pœnitentiam agite. O exactio quæ non facit pauperes: ſed diuites reddit. Nam cum quis debitum iuſtitiæ ſuæ reddiderit, Deo nihil præſtat, ſed ſibi lucrum ſuæ ſalutis acquirit. Pœnitentia.n. cor eorum dat, ſenſus illuminat, & ad ſuſceptionem Chriſti præparat humana præcordia. vnde ſubiungit: Appropinquabit enim regnum cælorum. HIERO. Prius Baptiſta Ioannes regnum cælorum prædicat, vt præcurſor domini hoc honoretur priuilegio. CHRY. in Hom. Ideoq; quod nunq̄ Iudæi audierant, neque etiam a prophetis cœlos, & regnum quod ibi eſt prædicant, & nihil de cętero de terra dicit: Sic ergo ex nouitate eorum, quæ dicuntur exigit eos, ad quærendum qui prædicatur. REMI. Regnum autem cęlorum quatuor modis dicitur, nempe Chriſtus, ſecundum illud. Regnum Dei intra vos eſt. Sancta ſcriptura, ſecundum illud. Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Sancta eccleſia, ſecundum illud. {Simile eſt regnum cælorum decem virginibus.} Supernum ſolium, ſecundum illud. {Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent in regno cælorum,} & hoc totū hic poteſt intelligi. GLO. Dicit autem: Appropinquabit enim regnum cælorum: quia niſi appropinquaret, nemo redire poſſet: quia infirmi & cæci, via quæ eſt Chriſtus, carebant. AVG. de Con. euāg. Hæc autem verba Ioànnis, alij euangeliſtæ prætermiſerunt. Iam vero quod ſequitur: Hic eſt qui dictus eſt per Iſaiam prophe. di. Vox claman. in deſer. rec. facite ſemitas eius. ambigue poſitum eſt, nec elucet: vtrum ex perſona ſua euangeliſta commemorauit, an ad hæc verba eiuſdem Ioannis ſecutus adiunxerit, vt totum hoc Ioannes dixiſſe intelligatur: Pœnitentiam agite, appro. enim regn. cœlorum. Hic eſt enim &c. Neq;.n. hoc mouere dicitur, quia nō ait: Ego ſum, ſed Hic eſt. Nam & Matthęus dixit: Inuenit hominem ſedentem in telonio, & non dixit: Inuenit me: quod ſi ita eſt, non eſt mirum, ſi & interrogatus quis diceret de ſeipſo: ſicut narrat Ioannes euangeliſta reſpondit: Ego vox clamantis in deſerto. GREG. in Ho. Scitur autem, quia vnigenitus filius verbum patris vocatur, ſecundum illud: In principio erat verbum. Ex ipſa autem noſtra locutione cognoſcimur: quia vox ſonat, vt verbum poſſit audiri. Aduentum itaq; dn̄i Ioannes præcurrens vox dicitur, quia per eius myſterium patris verbum ab hominibus auditur. CHRY. ſuper Matthæ. Vox etiam eſt ſonus confuſus, nullum ſecretum cordis oſtendens, ſed hoc tantūmodo ſignificans, quia vult aliquid dicere ille qui clamat. Verbum autem eſt ſermo, myſterium cordis aperiens. Ad hæc vox inter hoīes & aīalia cōis eſt, verbum autę eſt hominum tn̄. Ideo ergo Ioannes dictus eſt vox: non verbum, quia per eum Deus, ſua conſilia non demonſtrauit: ſed hoc ſolū, ꝙ Deus aliquid facere in oībus meditabatur, poſtea autem per filium ſuum pleniſſime myſterium ſuę voluntatis aperuit. RABA. Qui recte vox clamantis ob fortitudinem prædicationis dicitur. Tribus autem modis clamor accidit, hoc eſt, ſi longe poſitus eſt cui loquatur, ſi ſurdus, ſi per indignationem, & hæc humano generi acciderunt. GLO. Eſt igitur Ioannes quaſi vox verbi clamantis. verbum.n. clamat in voce, i. Chriſtus in Ioanne. BEDA. Sicut etiā & clamauit in oībus, qui a principio aliquid diuinitus dixerunt: & tn̄ iſte ſolus eſt vox. quia per eum p̄ſens verbū oñditur, quod alij longe nunciauerunt. GREG. Ipſe autem Ioannes eſt clamās in deſerto, quia derelictę ac deſtitutę iudeę ſolatium redemptoris annunciat. REMI. Quantum aūt ad hiſtoriam attinet, in deſerto clamabat; quia remotus erat a turbis iudęorū. Quid autem

Lib. 11. in expo. ca. 40.

Remigij ſęculo, nō erat huiuſmodi capitulorū enumeratio, ſed per incuriam, ex margine in textum translata eſt.

Ho. 7. euan.

Ho. 7. euan.

c Tunc exibat ad eum hieroſolyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua.

A clamet: inſinuat cum ſubiungit: Parate viam dn̄i. CHRY. ſup Matth. Sicut.n. magno regi in expeditionem venturo præparatores præcedunt, qui ſordida abluunt, dirupta componunt, ſic & dominum noſtrum præceſſit Ioannes, qui ab humanis cordibus pœnitentiæ ſcopis peccatorum ſordes eiiceret, & quæ diſſipata fuerāt ſpiritualium pręceptorum ordinatione componeret. GREGO. in Hom. Omnis autem, qui fidem rectam, & bona opera prædicat. domino ad corda audientium viam parat. Rectas domino ſemitas facit, dum mundas in animo cogitationes per ſermonē bonę prædicationis format. GLO. Vel fides eſt via qua verbum ad cor deſcendit, cum mores in melius mutantur, fiunt ſemitæ rectæ.

B b ¶ CHRY. ſuper Matth. Poſtquàm oſtendit, quia ipſe eſt vox clamantis in deſerto, prudenter euangeliſta ſubiunxit: {Ipſe autem Ioannes.} In quo oſtenditur, quæ ſit vita ipſius: nam ipſe quidem teſtificabatur de Chriſto, vita autē eius de ipſo. nemo autē poteſt eſſe alterius teſtis idoneus, niſi prior fuerit ſuus. HILA. Fuerant enim prædicanti Ioanni & locus opportunior, & veſtitus vtilior, & cibus aptior. HIERO. De pilis.n. camelorum habebat veſtimentum, non de lana. aliud auſterę veſtis indiciū eſt, aliud luxuriæ mollioris. CHRY. ſuper Matth. Seruis autem Dei nō conuenit habere veſtimentum ad ſpeciem viſionis vel ad carnis delectamentum, ſed tn̄ tegumentum nuditatis. habebat.n. Ioannes veſtem non mollem neque delicatam: ſed cilicinam, grauem & aſperam, & conterentem corpus, potius quàm fouentem, vt de virtute animæ eius, ipſe habitus corporis loqueretur. Sequitur: {Et zo. pelli. circa lumbos ſuos.} Conſuetudo enim erat apud Iudæos vt zonis laneis vterentur; ideo iſte quaſi durius aliquid facere vo-

C lens, zona pellicea cingebatur. HIERO. Porro quod ſequitur: Eſca eius erat locuſtæ & mel ſilueſtre, habitatoris ſolitudinis congruum eſt, vt non delicias ciborum: ſed neceſſitates humanæ carnis expleret. RABA. Tenui victu contentus, & ex minutis volatilibus, & melle inuento in truncis arborum. In dictis autem Arnulphi galliarum Epiſcopi, reperimus minimum genus locuſtarum fuiſſe in deſerto Iudeæ, quæ corpuſculis in modum digiti manus exilibus, & breuibus in herbis facile capiuntur, coctæq; in oleo pauperem præbent guſtum. Similiter narrat in eodem deſerto eſſe arbores habentes lata folia & rotunda: lactei coloris & melliti ſaporis, quæ natura fragilia manibus fricantur & æduntur. Et hoc eſt quod mel ſilueſtræ dicitur. REMI. Sub hoc autem habitu veſtimentorum, & vtilitate ciborum oſtendit ſe peccata totius generis humani deflere. RAB. Poteſt & habitus & guſtus eius, qualitatem internę conuerſationis exprimere. nam auſterioribus vtebatur indumentis, quia vitam peccantium increpauit.

D zona quidē pellicea, qua cinctus fuit & Helias, mortificationis eſt indiciū. Locuſtas & mel ſilueſtre ædebat, quia dulcius ſapiebat turbis prædicatio eius: ſed citius finem ſortita eſt. in melle.n. dulcedo, in locuſtis eſt alacer volatus: ſed cito deciduus. REMI. Per Ioannem autem, qui Dei gratia interpretatur ſignificatur Chriſtus, qui mundo gratiam attulit. per veſtimentum illius deſignatur eccleſia gentium. HILA. Cum exuuijs immundarum pecudum, quibus gentiles pares exiſtimantur, Chriſti prædicator induitur, fitq; ſanctificatum habitu prophetali, quicquid in eis vel inutile fuerat, vel ſordidum. zonæ aūt præcinctio, efficax in omne opus bonum eſt apparatus, vt ad omne miniſterium Chriſti ſimus accincti. In eſum etiam eliguntur locuſtę fugaces homini, & ad omnem aduentum noſtri ſenſus euolantes, nos, ſ. qui ab omni ſermone & congreſſu ipſis quibuſdam corporis ſaltibus efferebamur voluntate vagi, in operibus inutiles, in verbis quæruli, ſede peregrini, nunc ſumus ſanctorum alimonia & ſatietas prophetarum electi

E ſimul cum melle ſilueſtri, dulciſſimum ex nobis cibum non ex aluearijs legis, ſed ex truncis ſilueſtrium arborum præbituri.

c ¶ CHRY. ſuper Matthæ. Conuerſatione Ioannis expoſita, conuenienter ſubiungit: Tunc exibat ad eum, amplius enim reſonabat conuerſatio vitæ eius in eremo, quàm vox clamoris ipſius. CHRY. in Homelia. Erat enim mirabile in humano corpore tantam patientiam videre, quod denique & Iudæos magis attrahebat, magnum Heliam in eo videntes. Conferebat autem ad ſtuporem, quòd dereliquerat eos gratia prophetarum, & poſt longum tempus reuerſa videbatur ad eos. Prædicationis etiam modus immutatus ad id proderat: nihil.n. aſſuetorum apud alios prophetas audiebant, puta prælia & victorias Babylonicas & Perſicas, ſed cælos, & quidē illic regnum & ſupplicium gehennæ. Dicit autem: {Tunc exibat ad eū Hieroſo. & oīs iudæa, & oīs regio circa Ior. & bapti. ab eo in Iord. GLO. Baptiſmo p̄currente, non peccata dimittente. REMI. Baptiſmus.n. Ioannis figuram gerebat cathecuminorū: nam ſicut

Ho. 20. euā.

Hom. 10.

d Videns autem multos phariſæorum, & ſaduceorum venientes ad baptiſmũ ſuum, dixit eis. Progenies viperarũ quis demonſtrabit vobis fugere a vẽtura ira Facite ergo fructum dignum pœnitentię. Et ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor, quę non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

modo catechizantur pueri, vt digni fiant ſacramento baptiſmatis: ita Ioannes baptizabat vt baptizati ab eo, poſtea deuote viuendo digni fierent accedere ad Chriſti baptiſmum. In iordane autem baptizabat, vt ibi aperiretur ianua regni cæleſtis, vbi datus eſt aditus filijs Iſrael terram promiſſionis intrandi. Sequitur {Confitentes pctã ſua.} CHRY. ſuper Matth. Ad cõparationem enim ſanctitatis Ioannis, quis poterat arbitrari ſe iuſtum? Sicut.n. veſtis cãdida ſi fuerit poſita iuſta niuem ad comparationem niuis ſordida inuenieť, ſic ad comparationẽ Ioãnis, omnis homo videbatur ĩmundus: & ideo peccata ſua confitebantur. Confeſſio autem peccatorum teſtimonium eſt conſcientiæ timentis Deum. Perfectus.n. timor ſoluit omnem pudorem. Illic autem turpitudo confeſſionis aſpicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Et qa ipſum erubeſcere pœna eſt grauis: ideo iubet nos Deus confiteri peccata noſtra, vt verecundiam patiamur pro pœna, nam & hoc ipſum pars iudicij eſt: RA. Bene autem qui baptizandi erant exire ad prophetam dicuntur: quia niſi quis ab infirmitate recedat, pompæ diaboli ac mundi illęcebris abrenunciet, baptiſmum ſalubre conſequi non poterit. Bene autem in Iordane, qui deſcenſio eorum dicitur: baptizãtur: quia de ſuperbia vitæ ad humilitatem veręconfeſſionis deſcenderant. Exemplum aũt iam tunc confitendi peccata, ac meliorem vitam promittendi baptizandis dabatur.

Lib.3.ca.1. ¶ d GREG. in Paſto. Pro qualitate audientium formari debet ſermo doctorum, vt & ad ſua ſingulis congruat: & tamen a communis ædificationis arce numq̃ recedat. GLO. Vnde neceſſe fuit, vt poſt doctrinam quam Ioannes turbis tradiderat, euangeliſta etiam illius doctrinæ faceret mentionem qua inſtruxit eos, qui prouectiores videbantur. Et ideo dicit: {Videns autẽ multi phariſæi & ſaducei veni. ad bap. ſuum.} ISIDO. In lib. Etymolog. Lib.8.ca.4. Phariſæi & ſaducei, inter ſe contrarij ſunt: nam phariſæi ex Hebræo in Latinum interprætantur diuiſi, eo quòd traditionum, & obſeruationum iuſtitiam præferunt: vnde diuiſi vocantur a populo quaſi per iuſtitiam. Saducei interprætantur iuſti: vendicant.n. ſibi quod non ſunt, corporum reſurrectionem negant, & animam cum corporę interire prædicant. Hi tantum quinque libros legis recipiunt, prophetarum vaticinia reſpuunt. GLO. Hos ergo qui inter Iudæos maiores videbantur, videns Ioannes ad baptiſmum ſuum venire, dixit eis: {Progenies viperarum, quis vobis demonſtrabit fugere a ventura ira?} REMI. Cõſuetudo ſcripturarum eſt ab imitatione operum nomina imponere, ſecundum illud: Pater tuus Amorreus, ſic & iſti ab imitatione viperarum progenies viperarum dicuntur. CHRY. ſuper Matth. Sicut enim artificioſus medicus ſi viderit ægrotantis colorem, intelligit ſpeciem paſſionis, ſic Ioannes venientium ad ſe phariſæorum prauas cogitationes intellexit: forſitan enim apud ſe cogitauerũt: Imus, & confitemur peccata noſtra, nullum laborem nobis imponit, baptizamur, & conſequimur indulgentiam peccatorum. Inſipiens, numquid facta digeſtione impuritatis non eſt neceſſaria ſumptio medicinæ? ſic multa diligẽtia neceſſaria eſt homini poſt confeſſionem & baptiſmum, vt vulnus peccatorum perfecte ſanetur, ideo dicit: Progenies viperarum. Natura enim viperarum eſt, ꝙ ſtatim cum momorderit hominem currit ad aquam, quam ſi non inuenerit moritur: ideo iſtos dicebat progeniem viperarum: quia peccata mortifera committentes currebant ad baptiſmum, vt ſicut viperæ per aquam tantum pericula mortis euaderent. Item viperarum natura eſt rumpere viſcera matrum ſuarũ, & ſic naſci. quoniam ergo iudæi aſſidue perſequentes prophetas corruperunt matrem ſuam ſynagogam: ideo progenies viperarum nuncupantur. Item viperę a foris ſpecioſæ ſunt & quaſi pictæ: intus autem veneno replete: ita & iſti pulchritudinem ſanctitatis oſtendebant in vultu. REMI. Cum ergo dicitur: Quis demonſtrabit vobis fugere a ventura ira? ſubauditur, niſi Deus. CHRY. ſuper Matth. Vel quis vobis demonſtrauit: num Iſaias propheta? abſit. Si.n. ipſe vos docuiſſet non ſpẽ in aquam poneretis tñ: ſed etiam in operibꝰ bonis. ille.n. dicit: Lauamini, & mũdi eſtote, auferte nequitiam ab aĩabus veſtris, diſcite benefacere. Numquid etiam Dauid dicens: Lauabis me & ſuper niuẽ dealbabor? Abſit. ille.n. ſic dicit poſtea: Sacrificiũ Deo ſpũs contribulatus. Si ergo eſſetis diſcipuli Dauid: cum gemitu ad baptiſmum veniretis. REMI. Si vero, quis demonſtrabit, ſub futuro legatur tpe, hic eſt ſenſus: Quis doctor, qs prædicator dabit vobis conſilium, vt poſſitis euadere iram æternæ damnationis? AVG. in lib. de Ci. dei: Deus autem propter quãdam operum ſĩtitudinem, non propter affectionum infirmitatẽ ſm ſcripturas iraſcitur: nec tñ vlla paſſione turbatur. hoc.n. verbũ vin-

F dictæ vſurpauit effectus, non ille turbulentus affectus. Si ergo vultis effugere, facite dignũ fructum pniæ. GRE. in Hom. (Hom. 20. in euang.) In quibus verbis notandum eſt, ꝙ non ſolum fructum pniæ: ſed dignos pniæ admonet eſſe faciendos. Sciendum.n. eſt, quia quiſquis illicita nulla commiſit, huic iure conceditur vt licitis vtatur. At ſiquis in culpam lapſus eſt, tanto a ſe debet licita abſcindere, quã to ſe meminit & illicita perpetraſſe. Vniuſcuiuſque ergo conſcientia conuenitur, vt tanto maiora quærat bonorum operum lucra ꝑ pniam, quanto grauiora ſibi intulerit damna per culpã: ſed G Iudæi de generis nobilitate gloriantes: iccirco ſe agnoſcere peccatores nolebant: quia de Abrahæ ſtirpe deſcenderant: & ideo eis recte dicitur: {Et ne velitis dicere intra vos, patrẽ habemus Abrahã} (Hom. 11.) CHRY. in Ho. Hæc autem dixit, non prohibens illos dicere ex illo ſe eſſe: ſed prohibet in hoc confidere: virtuti aĩæ non inſiſtẽtes. CHRY. ſuper Matth. Quid.n. prodeſt ei quẽ ſordidant mores gñatio clara? aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Melius eſt.n. alicui, vt in eo glorientur parentes, quia talẽ filium habent: q̃ vt ipſe in parentibus glorieť. Sic & vos nolite gloriari dicentes, quia patrem habemus Abrahã: ſed magis erubeſcite: quia filij eſtis eius, & ſanctitatis eius non eſtis hæredes. De adulterio.n. natus vř, qui nõ aſſimilat patrem. Parentum igitur gloriam excludit dicens: Et ne velitis dicere. RABA. Quia ergo præco veritatis ad dignum pniæ fructum faciẽdum eos incitare volebat, ad humilitatem prouocabat ſine qua nullus pœnitere põt: ſubdẽs: H Dico.n. vo. qm̃. po. eſt Deus de lapi. iſtis ſuſci. fi. Abrahæ. REMI. Fertur, ꝙ in eo loco prædicauit Ioannes circa Iordanem, vbi iubẽte Deo .12. lapides de medio alueo iordanis ſublati poſiti ſunt. potuit ergo fieri vt hos demonſtrando diceret. De lapidibus iſtis. HIERO. In quo Dei indicat potentiam, ꝙ qui de nihilo cuncta fecerat, poſſet & de ſaxis duriſſimis populũ procreare. GLO. Prima.n. ſunt rudimenta fidei credere Deum poſſe quicquid voluerit CHRY. in Hom. Ex lapidibus autem generari homines, ſi'e eſt ei, ꝙ ex Sara proceſſit Iſaac. vñ & propheta dicit: Aſpicite ad petram de qua exciſi eſtis. Huius igitur prophetiæ eos memores faciens, monſtrat ꝙ poſſibile eſt, nunc etiã ſimile fieri. RABA. Vel aliter: Lapidum nomine gentes ſignificatæ ſunt, quæ lapides coluerunt. CHRY. ſuper Matth. Item lapis durus eſt ad opus: ſed cum factum fuerit opus ex eo deficere neſcit, ſic & gentes cum difficultate crediderunt quidem: tñ credentes permanent in æternum in fide. HIER. Lege Ezechi. Auferam inquit a vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum in lapide duritia, in carne I mollitudo mõſtratur. RABA. De lapidibus ergo filij Abrahæ ſuſcitati ſunt: quia dum gentiles in Abrahæ ſemine, i. in Chriſto crediderunt, eius filij facti ſunt, cuius ſemini ſunt vniti. Sequitur: {Iam.n. ſecuris ad radicẽ arboris poſita eſt.} CHRY. ſuꝑ Mat. Securis eſt acutiſſima ira conſummationis, quæ totum præciſura eſt mundum. Sed ſi poſita eſt, quare non præcidit? quia rationabiles ſunt arbores, & in poteſtate habent facere bonum aut non facere, vt videntes ad radices ſuas poſitã eſſe ſecurim, timeant & faciant fructum. Ergo denunciatio iræ, quod eſt ſecuris poſitio: etſi ĩ malis nihil agat: tñ a malis ſegregat bonos. HIERO. Vel ſecuris eſt prædicatio euangelij: iuxta Hieremiam, qui verbum domini comparat ſecuri cedenti petram. GRE. in ho. (Hom.20.) Vel ſecuris eſt redemptor noſter, qui velut ex manubrio, & ferro ex diuinitate conſtans & humanitate: tenetur ex humanitate, ſed incidit ex diuinitate, quæ videlicet ſecuris ad radicem arboris poſita eſt: quia etſi per patientiam expectat: videtur tamen quid factura eſt. {Om- K nis enim arb. quæ nõ fa. fru. bo. excidetur, & in ig. mittetur.} Quia vnuſquiſq; peruerſus paratam citius gehennę concremationem inuenit, qui hæc fructum boni operis facere contẽnit. Securim aũt non iuxta ramos poſitam, ſed ad radicem dicit. cum.n. malorum filij tolluntur, rami infructuoſæ arboris abſcindunt, cum vero tota ſimul progenies cum parente tollitur, infructuoſa arbor a radice abſciſa eſt, ne remaneant vnde praua iterum ſoboles ſuccreſcat. CHRY. in Hom. (Hom. 11.) Cum autem dicit: Omnis excludit primatũ, qui eſt a nobilitate, quaſi dicat: Etſi nepos fueris Abrahæ, ſuſtinebis pœnam ſine fructu manens. RA. Quatuor autem ſunt ſpẽs arborum, quarum vna tota eſt arida, cui aſſimilantur pagani: altera viridis, ſed ſine fructu, cui aſſimilantur hypocritæ: tertia viridis & fructuoſa, ſed venenoſa, cui aſſimilantur hæretici; quarta viridis eſt & fructum bonũ gignit: cui aſſimilantur viri catholici. GRE. in Ho. (Hom. 20.) Igitur omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur & in ignem mittetur: quia paratam gehennę concremationem inuenit, qui hic boni operis fructum facere contemnit.

e ¶GLO.

e Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam, qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calciamenta portare. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni.

A e ¶ GLO. Quia in præcedentibus verbis Ioannes explicauerat, quod ſupra ſummarie de agẽda pœnitentia prædicauit: reſtabat, vt etiã diſtinctius prædicaret, quod de regni cœlorum appropinquatione iam dixerat: & ideo dixit: {Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. GREG. in Homil. Ioannes, non in ſpiritu, ſed in aqua baptizat, quia peccata ſoluere nõ valebat. corpora quidem per aquam lauat, ſed tamen animas per veniã nõ lauat. (Hom. 10.) CHRY. in Homiliario. Cum enim nõdũ eſſet oblata hoſtia, neque peccatum ſolutum eſſet, nec ſpiritus deſcendiſſet in aquam: qualiter B fieret remiſſio peccatorum? Sed quia Iudæi nequaquam propria ſentiebant peccata, & hoc erat eis cauſa malorum: aduenit Ioannes in cognitionem eos ducens propriorum peccatorum pœnitẽtiam memorando. GREGO. in Homiliario: Cur ergo baptizat, qui peccata non relaxat, niſi vt præcurſionis ſuæ ordinem ſeruans, qui naſciturum naſcendo præuenerat, baptizaturum quoq; dominum baptizando præueniret? CHRY. ſuper Matthæ. Vel miſſus erat Ioannes ad baptizandum, vt ad baptiſmum veniẽtibus præſentiam filij Dei in corpore prędicaret, ſicut ipſe teſtaẗ alibi dicens: vt manifeſtetur in Iſrael: ideo ego veni in aqua baptizare. (Tract.4.) AVG. ſuper Ioannem: Vel ideo baptizat, quia oportebat baptizari Chriſtum. Sed quare non ſolus ipſe baptizatus eſt a Ioãne, ſi ad hoc miſſus erat Ioannes per quẽ baptizaretur Chriſtus? Quia ſi ſolus Dominus baptizatus eſſet baptiſmate Ioãnis, non deeſſent, qui putarent baptiſmum Ioannis maiorem eſſe q̃ baptiſmũ Chriſti, vſque adeo, vt ſolus Chriſtus eo baptizari meruiſſet. RABA. Vel ideo baptizat, vt pœnitentes hoc ſignaculo C ab impœnitentibus ſecernendo ad baptiſmum dirigat Chriſti. CHRY. ſuper Matthæ. Quia ergo propter Chriſtum baptizabat: ideo ad Chriſtum venientibus ipſum prædicat appariturum, & eminentiam poteſtatis eius annunciat dicens: {Qui autẽ poſt me venturus eſt, fortior me eſt. REMI. Sciendum eſt autem, ꝙ quinque modis venit Chriſtus poſt Ioannem, naſcendo, prædicando, baptizando, moriendo, & ad inferos deſcendendo. Et pulchre dominus dicitur fortior Ioanne, quia ille purus homo, hic vero Deus & homo. RABA. Ac ſi Ioannes dicat: Ego quidẽ fortis ſum ad pœnitentiam inuitando, ille peccata remittẽdo: ego regnum cœlorum prædicando, ille donando: ego in aqua baptizãdo, ille in ſpiritu. (Hom.11.) CHRY. in Homiliario: Cum autem audieris: {Quia fortior me eſt.} ne æſtimes ſm comparationẽ me hoc dicere: neque enim inter ſeruos illius ordinari ſum dignus, vt viliſſimam miniſterij ſuſciperem particulam. vnde ſubdit: {Cuius D non ſum dignus calciamenta portare. HILA. Apoſtolis enim circunferendo prædicationis gloriam derelinquens, quibus ſpecioſis pedibus pacem Dei erat debitum nunciare. CHRY. ſuper Matthæum: Vel per pedes Chriſti intelligere poſſumus Chriſtianos, præcipue Apoſtolos cæteroſque prædicatores, inter quos erat Ioannes Baptiſta, calciamenta autem ſunt infirmitates, quibus operit prædicatores. Hæc ergo calciamẽta Chriſti omnes prædicatores portant: & Ioannes etiam portabat, ſed ſe dignum non eſſe portare pronunciat, vt maiorem oſtenderet gratiam Chriſti meritis ſuis. HIERO. in alio Euangelio ait: {Cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamenti. hic humilitas, ibi miniſterium demonſtraẗ, quia Chriſtus cum ſponſus ſit, & Ioannes nõ mereatur ſponſi corrigiam ſoluere, ne vocetur domus eius iuxta legem Moyſi, & exemplum Ruth domus diſcalciati. CHRY. ſuper Matthæum. Quia vero nemo poteſt dare dignius beneficiũ, q̃ ipſe eſt, nec facere alterum quod ipſe nõ eſt: recte ſubdit: {Ille vos E baptizabit in Spiritu ſancto, & igni}. Ioannes quidem cum ſit corporalis, ſpiritualem baptiſmum dare non poteſt, ſed baptizat in aqua, quæ corpus eſt: & ideo corpus cũ corpore baptizat. Chriſtꝰ autem ſpiritus eſt, quia Deus eſt. Spiritus etiam ſanctus, ſpiritus eſt: anima quoque, ſpiritus eſt: ideo ſpiritus cum ſpiritu, ſpiritum noſtrum baptizat, Baptiſmus autem ſpiritus proficit, quia ingrediens ſpiritus circumplectitur animam, & quaſi muro quodam inexpugnabili circuit eam: & non permittit, vt carnales concupiſcentiæ præualeant contra eam. non quidem facit, vt caro non cõcupiſcat: ſed tenet animam, vt ei non conſentiat. Et quoniã Chriſtus iudex eſt, baptizat in igne, ideſt in tentationibus: in igne autẽ baptizare non poteſt homo purus. Ille enim tentandi habet licentiam, qui remunerandi habet poteſtatem. hic autem baptiſmus tribulationis, ideſt ignis comburit carnem, vt non germinet concupiſcentias: nam caro ſpirituales quidem pœnas non timet, ſed carnales. Ideo ergo dominus ſuper ſeruos ſuos carnales tribulationes mittit, vt timens anguſtias ſuas caro non concupiſcat malum. Vides ergo quia ſpiritus repellit concupiſcentias, & præualere nõ

Cuius ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum: paleas autem comburet igni ineſtinguibili.

A ſinit. ignis autem ipſas concupiſcentiarum radices comburit. HIERO. Vel in Spiritu ſancto, & igni, quia ignis eſt Spiritus ſanctus, quo deſcendente, ſedit quaſi ignis ſuper linguas credentiũ Et impletus eſt ſermo domini dicens: Ignem veni mittere in terram, ſiue quia in præſenti ſpiritu baptizamur, & in futuro igni, ſm illud Apoſtoli: Vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probauit. CHRY. in Homiliario: (Hom.11.) Non autem dicit: Dabit vobis Spiritumſanctum: {ſed baptizat vos in Spiritu ſancto copiam gratiæ metaphorice oſtẽdens. Per hoc etiã monſtratur, ꝙ ſola voluntate etiam in fide in- B diget ad iuſtificandum: non laboribus, & ſudoribus: & ſicut facile eſt baptizari, ita facile eſt per eum tranſmutari, & fieri meliores. In genere vero vehementiam gratiæ, quæ vinci non poſſit demõſtrat, & vt intelligat, ꝙ ſimiles antiquis & magnis Prophetis repẽte ſuos faciat: propter hoc.n. ignis meminit, quia plures viſionum prophetalium per ignem apparuerunt. CHRY. ſuper Matth. Patet ergo, ꝙ baptiſmus Chriſti non ſoluit Ioannis baptiſmum: ſed in ſe incluſit. qui.n. baptizatur in nomine Chriſti, vtrumque baptiſmum habet, & aquæ, & ſpũs, quia Chriſtus & ſpũs erat & corpus ſuſcepit, vt & corporale, & ſpirituale baptiſma daret. Ioannis autem baptiſmus non includit in ſe baptiſmum Chriſti, quia quod minus eſt, maius in ſe includere non poteſt. Ideo Apoſtolus cum inueniſſet quoſdã Epheſios Ioannis baptiſmate baptizatos: iterum baptizauit eos in nomine Chriſti, quia in ſpiritu non erãt baptizati: qm̃ & Chriſtus iterum baptizauit eos, qui a Ioanne fuerant baptizati, ſicut ſermo Ioannis demonſtrat dicens: {Ego vos C baptizo in aqua, ille vos baptizabit in ſpiritu. nec videbatur iterum baptizare, ſed ſemel, quia enim amplius erat baptiſma Chriſti q̃ Ioannis: nouum dabatur, & non iteratum. HILA. Salutis igitur noſtræ, & iudicij tempus deſignati in Dño dicens: {Baptizabit vos in Spũſancto, & igne,} quia baptizatis in Spũſctõ reliquũ ſit conſummari igne iudicij. vnde ſubditur: {Cuius ventilabrum in manu ſua. RABA. Per ventilabrum. i. paleam diſcretio iuſti examinis deſignatur, quod habet dominus in manu. i. in poteſtate, quia Pater omne iudicium dedit filio. Sequitur: Et permundabit aream ſuã. CHRY. ſuper Matth. Area. i. eccleſia, Horreũ vero regnũ cœleſte: Ager aũt hic mundus. Mittens ergo dñs Apoſtolos, cæteroſq; doctores quaſi meſſores: præcidit oẽs gentes de mũdo, & in aream eccleſię congregauit. hic ergo trituradi ſumus: hic ventilandi. oẽs.n. hoĩes in rebus carnalibus delectantur, ſicut grana in palea. ſed qui fidelis eſt, & boni cordis habet medullam: mox D vt leuiter tribulatus fuerit, negligens carnalia currit ad dominum: ſi autem modicę fidei fuerit: vix cum grandi trribulatione Qui autem omnino infidelis eſt & vacuus quamtumcumq; cõtritus fuerit, non tranſit ad Deum. Triticum autem cum primũ trituratum fuerit, iacet cum paleis in vno loco cõfuſum: poſtea autem ventilatur vt ſeparetur, ſic & in vna eccleſia fideles cum infidelibus habentur commixti, ideo mouetur perſecutio quaſi ventus vt ventilabro Chriſti iactati, quia iam diſiuncti fuerant actibus, ſeparentur & locis. & vide quia non dixit. Mundabit aream ſuam: ſed permundabit. neceſſe eſt enim, vt diuerſis modis tentetur eccleſia, donec permũdetur. Et primum quidẽ ventilauerũt illam Iudęi: deinde Gentiles, modo Heretici, poſtmodum peruentilabit Antichriſtus. Sicut enim quando modica eſt aura non permundatur tota tritici maſſa: ſed leuiores paleę iactantur, grauiores autem remanent, ſic & modo modico flatu tentationis ſufflante peſſimi homines recedunt. Si autem ſurre- E xerit maior tempeſtas: ẽt illi qui videntur eſſe ſtabiles ſunt exituri. ideo neceſſaria eſt tentatio maior, vt permũdetur eccleſia. REMI. Hanc etiã aream. ſ. eccleſiã dñs mundat in hac vita cũ vel per iudicium ſacerdotum mali de eccleſia tolluntur, vel per mortem de hac vita abſcinduntur. RABA. Vniuerſaliter autem areæ purgatio in fine perficietur, quando mittet angelos ſuos filius hominis, & colliget de regno ſuo omnia ſcandala. (Cap.3.) GREG. xxxiiij. Mor. Nam poſt trituram vitæ præſentis in qua nunc triticum ſub paleis gemit, ita illo extremi iudicij ventilabro triticum paleaq; diſcernitur, vt nec in tritici horreũ paleæ tranſeant, nec in palearum ignem horrei grana dilabantur. & hoc eſt quod ſequitur. {Et congre. triti. ſuum in hor. paleas autem combu. igni inextin.} HILA. Triticum ſuum perfectos, ſcilicet credentium fructus dicit cœleſtibus horreis recondendum, paleas vero infructuoſorum hominum inanitatem. RA. Verum hoc inter paleas & zizania diſtat, ꝙ paleæ nõ alio quàm triticorum ſemine prodeunt, zizania vero de diuerſo. Paleæ ergo ſunt, qui fidei ſacramentis imbuuntur: ſed ſolidi non ſunt, zizania vero, qui & opere & profeſſione ſecernuntur a bo-

norum

norum ſorte. REMI. Ignis autẽ inextinguibilis dicitur pœna æternæ damnationis, ſiue quia quos ſemel ſuſcepit numquã extinguit, ſed ſemper cruciat: ſiue ad differentiam ignis purgatorij, qui ad tempus accẽditur & extinguitur. AVG. de Concord. euang. Si autem quæritur, quæ verba potius Ioannes bapti- Li.2.ca.12. ſta dixerit: verum quæ Matthęus, an quæ Lucas, an quæ Marcus eum dixiſſe commemorat, nullo modo hic laborandum eſſe iudicat, qui prudenter intelligit ipſas ſententias eſſe neceſſarias cognoſcendę veritati quibuslibet verbis fuerint explicatæ.

f Tunc venit Ieſus a Galilæa in iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. Ioannes autẽ prohibebat eum dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? Reſpondens autem Ieſus dixit ei: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Tunc dimiſit eum.

g Baptizatus autem Ieſus, confeſtim aſcendit de aqua. Et ecce aperti ſunt ei cœli, & vidit ſpiri-

Et in hoc apparet non debere eos arbitrari mentiri, quanquam ſi pluribus reminiſcentibus rem, quam audierunt, vel viderunt, non eodem modo, atque eiſdem verbis eadem res fuerit indicata. Quiſquis autem dicit euangeliſtis per Spirituſſancti potẽtiam hoc potuiſſe concedi, vt nec in genere verborum, nec in ordine, nec in numero diſcreparent: non intelligit quanto amplius euangeliſtarum excellit auctoritas, tanto magis per eos fuiſſe firmandam cæterorũ hominum veram loquentium ſecuritatem. Quod autem alius dixit. {Cuius non ſum dignus calciamẽta portare.} alius vero. {Calciamenti corrigiam ſoluere,} nõ verbis tantùm, ſed & re ipſa videtur aliud eſſe. Merito ergo quæri poteſt. quod horum Ioannes dixerit? Verum etiã videtur narraſſe, qui hoc potuit narrare quod ille dixit, qui autem aliud, etſi non eſt mentitus certe, vel oblitus aliquid pro alio dixiſſe putabitur. Omnem autem falſitatem abeſſe ab euangeliſtis decet, nõ ſolum eam, quæ mentiendo promittiſ, ſed etiam eam, quæ obliuiſcendo, ita ſi ad rem pertinet aliquid aliud intelligere. Ex vtroque dictorum recte exiſtimandum eſt Ioannem vtrumque dixiſſe, ſiue aliud alio tempore, ſiue confeſtim. Si autem nihil intendit Ioannes cum de calciamentis domini diceret, niſi excellentiam eius, & ſuam humilitatem, quodlibet dictorum dixerit: eandem tñ ſententiam tenuit, quiſquis etiam verbis ſuis per calciamentorum commemorationem eandem ſignificationem humilitatis expræſſit. vnde ab eadem volũtate non aberrauit. Vtilis ergo modus & memoriæ commendandus non eſſe mendacium cum quiſque voluntatẽ eius explicat, de quo aliquid narrat etiam dicens aliquid aliud quod ille non dixit: voluntatem tamen ſuam explicauit eandem quam & ille, cuius verba commemorat. Ita enim ſalubriter dicimus nihil aliud eſſe quærendum, q̃ quid velit ille, qui loquitur.

f ¶ GLO. Poſtquam prædicatione ſui præcurſoris Chriſtus mundo prænunciatus eſt, tandem qui diu latuerat: hominibus ſe manifeſtare voluit. vnde dicitur: {Tunc venit Ieſus a Galilæa in Iordanem ad Ioannẽ, vt baptizaret̃ ab eo.} REMI. Eſt ſciendũ, quòd in his verbis deſcribuntur perſonæ, loca, & tẽpus & officiũ. tempus cum dicit: {Tunc.} RABA. Quando, ſcilicet tricenarius erat, in quo oſtendit nullum, vel Sacerdotem, vel Prædicatorem debere inſtitui, niſi ſit perfectæ ętatis. Ioſeph tricenarius regimen Aegypti ſuſcepit. Dauid ea ætate regnum inchoauit. Ezechiel ſub eodem tempore Prophetiam promeruit. CHRY. in Homil. Quia etiam poſt baptiſmum hunc legem ceſſare oportebat: hac ætate ad baptiſmum venit, qui poteſt omnia peccata ſuſcipere, vt lege ſeruata nullus dicat, quia ideo eam ſoluit, quia implere non potuit. CHRY. ſuper Matthæ. Tunc etiam, ſcilicet quando Ioannes prædicauerat: Pœnitentiam agite. vt cõfirmaret prædicationem ipſius, & vt teſtimonium acciperet a Ioanne. Sicut autem cum proceſſerit Lucifer, lux ſolis non expectat occaſum Luciferi: ſed eo procedente ægreditur, & ſuo lumine obſcurat illius candorem: ſic & Chriſtus non expectauit, vt curſum ſuum Ioannes impleret: ſed adhuc eo docente apparuit. REMI. Perſonę ponuntur, cum dicit: {Venit Ieſus ad Ioannem}. i. Deus ad hominem, Dominus ad ſeruum, Rex ad militem, lux ad lucernam. Loca deſignãtur, cum dicit: {A Galilæa in Iordanem.} Galilæa enim tranſmigratio interpretatur. Quicumque ergo vult baptizari, tranſmigret de vitijs ad virtutes, & veniendo ad baptiſmum ſe humiliet. Iordanis enim interpretat̃ deſcenſus. AVG. Multa autem mirabilia in hoc flumine ſæpius facta eſſe ſcriptura ſancta commemorat, inter cætera dicens: {Iordanis conuerſus eſt retrorſum, ante quidem, retrorſum aquæ conuerſæ fuerant: modo retrorſum peccata conuerſa ſunt, ſicut etiam Helias in Iordane diuiſionem fecit aquarum, & Chriſtus in eodem Iordane ſeparationem operatus eſt peccatorum. REMI. Officium deſignatur cum ſequitur: {Vt baptizaretur ab eo. CHRY. ſuper Matth. Non vt ipſe remiſſionem peccatorum acciperet per baptiſmum, ſed vt ſanctificatas aquas relinqueret poſtmodum baptizandis. AVG. Saluator enim ideo baptizari voluit, non vt ſibi mundiciam acquireret, ſed vt nobis fluenta mundaret. Ex quo ipſe in a-

F quam demergitur, ex eo omnium peccata abluit aquã. Nec mirũ ꝙ aquam, hoc eſt ſubſtantiam corporalem ad purificandam animam dicimus peruenire, peruenit plane, & penetrat conſcientię vniuerſa latibula. Quàmuis enim ipſa ſit ſubtilis, & tenuis; benedictione tamen Chriſti facta ſubtilior: occultas vitæ cauſas ad ſecreta mentis ſubtiliore rore pertranſit. Subtilior enim benedictionum curſus q̃ aquarum meatus. vnde quæ de Saluatoris baptiſmate benedictio fluxit, tanquam fluuius ſpiritalis omnium gurgitum tractus vniuerſorum fontiũ venas impleuit. CHRY. ſuper Mat- G thæ. Adhuc autem ad baptiſmum venit, vt qui humanam ſuſcepit naturam, totum humanæ naturæ inueniatur impleſſe myſterium, nam quàmuis ipſe non erat peccator: tamen naturam ſuſcepit peccatricem. Propterea etſi pro ſe baptiſmate non egebat, tamen in alijs carnalis natura opus habebat. AVG. in Sermo. de Epi. Item ideo baptizari voluit, quia voluit facere, quod faciendũ omnibus imperabat, vt bonus magiſter doctrinam ſuam non tam verbis inſinuaret, quàm actibus exerceret. AVG. ſuper Ioan- Tract. 5 nem: Hinc ergo dignatus eſt a Ioanne baptizari, vt cognoſcerent ſerui, quanta alacritate debeant currere ad baptiſma Domini, quãdo ipſe non dedignatus eſt accipere baptiſma ſerui. HIE. Item baptizari voluit, vt baptiſmate ſuo, Ioannis baptiſma cõprobaret. CHRY. in Homil. Hom. 12. Quia vero baptiſmus pœnitentiæ erat, & in demonſtrationem delictorum inducebatur, ne aliquis æſtimaret, ꝙ hac ratione Chriſtus ad Iordanem venit: ideo venienti H dixit: {Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me?} quaſi dicat. CHRY. ſuper Matthæ. Vt tu me baptizes, eſt idonea ratio, vt iuſtus efficiar, & dignus cœlo. vt autem ego te baptizem, quæ eſt ratio? Omne bonum de cœlo deſcendit in terram, non de terra aſcẽdit in cœlum. HILA. Denique a Ioanne baptizari prohibetur, vt Deus: & ita in ſe fieri oportere vt homo docet. Vnde ſequitur: {Reſpondens autem Ieſus dixit ei: Sine modo.} HIERO. Pulchre dixit modo, vt oſtenderet Chriſtum in aqua a Ioanne, Ioannem a Chriſto ſpiritu baptizandum. Siue aliter: {Sine modo,} vt qui formam ſerui aſſumpſi, expleam & humilitatem eius, alioquin ſcito te in die iudicij meo eſſe baptiſmate baptizandum. vel {Sine modo,} vt dicit Dominus, habeo & aliud baptiſma, quo & baptizandus ſum. Tu me baptizas in aqua, vt ego te baptizem per me in ſanguine tuo. CHRY. ſuper Matth. In quo etiam oſtendit, quia poſtea Chriſtus baptizauit Ioannem, quàmuis etiam in apocryphis libris hoc manifeſte ſcriptum ſit. Sed modo ſine, vt iuſtitiam baptiſmatis non verbis, ſed factis adimpleam: prius ſuſci- I piam, poſtea prædicabò. Vnde ſequit̃: {Sic enim decet nos omnẽ implere iuſtitiã.} vbi non hoc ſignificat, vt ſi fuerit baptizat' adimpleat omnem iuſtitiam, ſed ſic, ideſt quemadmodum baptiſmatis iuſtitiam prius factis impleuit, poſtea prædicauit: ſic & omnem aliam iuſtitiam, ſm illud. Cœpit Ieſus facere, & docere. Aut ita: ſic oportet nos implere omnem iuſtitiam baptiſmi. i. ſm diſpenſationem humanæ naturæ. Sicut enim impleuit iuſtitiam naſcendi, creſcendi, & ſimilium. HILA. Erat & per eum omnis implenda iuſtitia, per quem ſolum lex poterat impleri. HIERO. Non autem addit iuſtitiam legis ſiue naturæ, vt vtrumque intelligam'. REMI. Vel ſic: Decet, nos implere omnem iuſtitiam. i. oſtendere exemplum omnis implendę iuſtitiæ in baptiſmo: ſine quo non aperitur aditus regni cæleſtis. vel etiam diſcunt ſuperbi exẽplum humilitatis: ut non dedignentur baptizari ab humilibus mẽbris: dum uiderint me baptizatum a te Ioanne ſeruo meo. Illa autem eſt uera humilitas, quam comes obedientia ſequitur: vnde ſubdi- K tur: Tunc dimiſit eum. i. ad ultimum aſſenſum præbuit, ut baptizaret eum.

g ¶ AVG. in ſer. de Epi. Quia ut dictum eſt, cum ſaluator noſter abluitur, iam tunc noſtrum baptiſmum tota aqua mundatur, vt ſecuturis poſtmodũ populis, lauacri gratia miniſtretur. Oportuit etiam Chtiſti baptiſmo ea deſignari, quæ per baptiſmũ conſequuntur fideles. vnde dicitur. {Baptizatus autem Ieſus, cõfeſtim aſcendit de aqua.} CHRY. ſuper Matth. Factũ Chriſti ad miſterium pertinet omnium quo poſtmodum fuerant baptizandi, & ideo dixit confeſtim. Et non dixit ſimpliciter aſcendit, quia omnes qui digne baptizantur in Chriſto, confeſtim de aqua aſcendũt, ideſt proficiunt ad uirtutes, & ad dignitatem ſubleuantur cæleſtem. Qui enim in aquam ingreſſi fuerant carnales & filii Adę peccatores: confeſtim de aqua aſcendunt ſpiritales filii dei facti. ſi autem quidam ex ſua culpa nihil proficiunt baptizati, quid ad baptiſmum? RABA. Quid ergo nobis dominus ſui corporis intinctu baptiſmi lauacrum dedicauit nobis, quam prius acceptum baptiſma cæli aditum patere & ſpiritumſanctum demonſtrauit: vnde

vnde ſequitur. {Et aperti ſunt ei cœli.} HIERO. Non reſeratione elementorum, ſed ſpiritalibus oculis, ſicut & Ezechiel in principio voluminis ſui apertos eſſe commemorat. CHRY. ſuper Matth. Si enim ipſa creatura cœlorum rupta fuiſſet, non dixiſſet. {Aperti ſunt ei,} quia quod corporaliter aperitur, omnib' eſt apertum. Sed dicet aliquis: quid enim ante oculos filij Dei clauſi fuerant cœli, q̃ etiam in terra conſtitutus erat in cœlo?

tum Dei deſcendentem, ſicut columbam: & venientem ſuper ſe.

Sed ſciendum, ꝙ ſicut ſm diſpenſationem humanã baptizatus eſt: ſic ſecundum humanam diſpenſationem aperti ſunt ei cęli. ſecundum autem naturam diuinam erat in cęlis. REMI. Sed nunquid tunc primo aperti ſunt ei cęli: etiam ſm humanam naturã? fides enim eccleſiæ & credit, & tenet ꝙ non minus aperti ſunt ei cęli ante, quàm poſt. Ideo ergo dicitur: quòd aperti ſunt ei cęli: quia omnibus renatis aperitur ianua regni cęleſtis. CHRY. ſuper Matthæũ. Forte enim erant inuiſibilia quædam obſtacula prius, quibus obſiſtentibus animę defunctorum non poterant introire cęlos. Nullam enim animam ante Chriſtum arbitror aſcẽdiſſe in cęlum ex quo peccauit Adam: & clauſi ſunt cęli. Sed ecce baptizato Chriſto aperti ſunt tantum. Poſtquàm vero tyrannũ vincit per crucem, quia nõ erant neceſſarię portę cęlo nunquàm claudendo, non dicunt angeli: Aperite portas: iam enim erant apertæ: ſed Tollite portas. Vel in baptizatis aperiuntur cæli, & vident ea quæ ſunt in cælo non carnalibus oculis uidendo: ſed ſpiritalibus fidei credendo, Aut ita: Cæli ſunt ſcripturæ diuinæ quas omnes legunt, non tamen omnes intelligunt, niſi qui fuerint ſic baptizati: vt accipiant ſpiritumſanctum. Vnde & apoſtolis primitus erant clauſæ ſcripturæ prophetarum: ſed accepto ſpiritu ſancto, reſeratę ſunt eis omnes ſcripturæ. Tamen quocumque modo intelligatur, cœli aperti ſunt ei, ideſt omnib' propter eũ: ſicut ſi imperator alicui pro alio petenti dicat: Hoc beneficiũ non illi do: ſed tibi ideſt propter te illi. GLO. Vel tantus ſplendor circunfulſit Chriſtum in baptiſmo: vt empyreum videretur Hom.12. cęlum reſeratum eſſe. CHRY. in ho. Si autem tu non vides non incredulus ſis. Etenim in principiis ſpiritalium rerum ſemper ſenſibiles apparent viſiones, propter illos qui nullam intelligẽtiam incorporalis naturæ ſuſcipere poſſunt, vt ſi poſtea nõ fiat, ex his quæ ſemel facta ſunt recipiant fidem. REMI. Sicut autẽ omnibus per baptiſmum renatis aperitur ianua regni cæleſtis, ita omnes in baptiſmate accipiunt dona ſpirituſſancti. Ideo ſubdit: Sermo. de {Et vi. ſpi. Dei deſcen. ſicut colum. & ve. ſuper ſe. AVG. in ſer. Tem.36. de Epi. Chriſtus enim poſtquàm natus eſt hominibus renaſcitur ſacramentis: vt quemadmodum tunc eum miramur incorrupta matre progenitum, ita & nunc ſuſcipiamus illum pura vnda ſubmerſum. filium enim genuit mater & caſta eſt, Chriſtum lauit vnda: & ſancta eſt. Denique ſpirituſſanctus qui tunc illi in vtero affuit: modo eum in gurgite circunfulſit. qui tunc Mariã caſtificauit: nunc fluenta ſanctificat. Vnde dicit: {Et vidit ſpiritũ dei deſcendentem. CHRY. ſuper Matt. Ideo autem ſpirituſſanctus ſpeciem columbæ ſuſcipit: quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix eſt charitatis: omnes autem iuſtitiæ ſpecies, quas habent ſerui dei in veritate: poſſunt habere ſerui diaboli in ſimilatione. Solam autem charitatem ſancti ſpiritus non poteſt immundus ſpiritus imitari. Ideo ergo hanc priuatam ſpeciem charitatis ſibi ſeruauit ſpirituſſanctus: quia per nullius teſtimonium ſic cognoſcitur vbi eſt ſpirituſſanctus: ſicut per gratiam charitatis. RABA. Significãtur etiam quatuor virtutes in baptizatis per columbam. Columba enim ſecus fluenta habitat: vt viſo accipitre, mergat ſe & euadat. Meliora grana eligit: alienos pullos nutrit, non lacerat roſtro, felle caret, in cauernis petrę nidificat: gemitum pro cantu habet: ita & ſancti ſecus diuinæ ſcripturæ fluenta reſident vt incurſum diaboli euadant: ſanas ſententias quibus paſcantur eligunt, non hæreticas. homines qui diaboli fuerunt pulli ideſt imitatores, doctrina nutriunt & exemplo, bonas ſententias lacerando non peruertunt hęreticorum more. Ira irreconciliabili carent, in plagis mortis Chriſti qui petra firma eſt, nidum ponunt, ideſt ſuum refugium & ſpem, ſicut etiam alij delectantur in cantu, ita ipſi in gemitu pro peccatis. CHRY. in ho. Veteris etiam recordatur hiſtoriæ. in diluuio apparuit hoc animal, ramum ferens oliuæ, & communem orbis tranquillitatem annuncians, quæ omnia typus erant futurorum. Etenim nũc columba apparet, liberatorem nobis demonſtrans, & pro ramo Cap.5.&6. oliuæ adoptionẽ gñi humano affert. AVG. Li.2. de Tri. Eſt aũt in promptu intelligere cur ſpirituſſanctus miſſus dicatur, cum in ipſum dominum corporali ſpecie velut columba deſcendit, facta eſt enim quædam creaturæ ſpecies ex tempore in qua viſibiliter oſtenderetur ſpirituſſanctus. Hęc autem operatio viſibiliter expreſſa, & oculis oblata mortalibus, miſſio ſpirituſſancti dicta eſt, non vt appareret inuiſibilis eius ſubſtantia, ſed vt corda hominũ

A exterioribus viſis commota, ad occultam æternitatem conuerterentur. Non autem ſic aſſumpta eſt creatura in qua ſpirituſſanctus apparuit in vnitate, ſcilicet perſonæ, ſicut aſſumpta eſt humana illa forma ex virgine. Neque enim columbam beatificauit ſpiritus, aut ſibi in perſonæ ſuæ unitatem in æternum coniunxit.

h Et ecce vox de cœlis dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Proinde, quamquã illa columba ſpiritus dicta ſit, vt oſtenderetur per columbã ſpiritum demõſtratum, non tamen ita poſſumus dicere ſpiritumſanctum & Deum & columbam, ſicut dicimus filium & Deum & hominem, nec ſicut dicimus filium agnũ Dei, non ſolum Ioanne Baptiſta dicente, ſed etiam Ioanne Euãgeliſta vidẽte agnum occiſum in Apocalypſi, illi quippe uiſio prophetica non eſt exhibita oculis corporeis per formas corporeas, ſed in ſpiritu per ſpiritales imaginęs corporum. De illa vero co- B lũmba nullus vnquàm dubitauit, quin oculis viſa ſit, nec ſicut dicimus filium petram. (ſcriptum eſt enim, Petra erat Chriſtus.) ita poſſumus dicere ſpiritũ columbã. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata eſt nomine Chriſti quem ſignificabat, non autem ſic illa columba, quæ ad hæc tantũmodo ſignificanda repente extitit. Magis autem ſimile hoc mihi videtur flammę illi quæ in rubo apparuit Moyſi, & illi quam populus in eremo ſequebatur, & fulguribus ac tonitruis quæ ſiebãt dum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit ſpecies, vt aliquid ſignificaret atque præteriret. propter has ergo corporales formas miſſus dicitur ſpirituſſanctus, illæ uero ſpecies corporales ad demonſtrandum quòd opus fuit, ad tempus apparuerunt, & eſſe poſtea deſtiterunt. HIERO. Sedit autem columba ſuper caput Ieſu, nequis putaret vocem patris ad Ioannem factam, non ad dominum. vnde ſequitur. {Et venien- C tem ſuper ſe.}

h ¶ AVG. in Ser. de Epiph. Non enim vt ante per Moyſen, aut prophetas nec ꝑ typos, aut figuras. venturum in carne pater filium docuit, ſed palam veniſſe monſtrauit dicens. {Hic eſt filius meus.} HILA. Vel vt ex his quæ conſumabantur in Chriſto cognoſceremus poſt aquæ lauacrum, & de cęleſtibus portis ſanctũ in nos ſpiritum immolare, & cęleſtis nos gloriæ vnctione perfundi, & paternæ vocis adoptione filios Dei fieri. HIERO. Myſterium autem Trinitatis in baptiſmate demonſtratur: dominus baptizatur, ſpiritus deſcendit in habitu columbæ, patris vox filio teſtimonium perhibentis auditur. AVG. in Ser. de Epiph. Nec mirum ſi in dominico lauacro myſterium non defuit Trinitatis, cum noſtrum lauacrum Trinitatis compleat ſacramentũ. voluit enim Dominus primo circa ſe exhibere, quod erat poſtea humano generi precepturus. AVG. de Fide ad Petrum. Quàmuis Cap.2. D autem Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus ſint vna natura, firmiſſime tamẽ tene tres eſſe perſonas, Patremque ſolum eſſe, qui dixit. {Hic eſt filius meus dilectus.} Et filium ſolum eſſe, ſuper quem illa vox Patris inſonuit, & Spiritumſanctum ſolum eſſe, qui in ſpecie Columbæ ſuper Chriſtum baptizatum deſcendit. AVG. Cap.21. 4. de Trini. Hæc autem opera ſunt totius Trinitatis. In ſua quippe ſubſtantia Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus vnum ſunt, ſine ullis interuallis temporum, vel locorum. In meis autem uocibus ſeparati ſunt Pater, Filius, & Spirituſſanctus, nec ſimul dici potuerunt, & in literis uiſibilibus ſua ſeparatim locorum ſpacia tenuerunt, quia ſimilitudine vtrumque cognoſcitur inſeparabilem in ſeipſa Trinitatem per uiſibilis creaturæ ſpeciem ſeparabiliter demonſtrari. ꝙ autem ſolius Patris uox ſit, oſtenditur ex hoc quod dicit: {Hic eſt filius meus.} HILA. in libro de Trini. Non ſolũ nomine conteſtatus eſt eum eſſe filium, ſed proprietate. Multi. n. nos filij Dei ſumus, ſed non talis eſt hic filius. hic enim & ꝓprius E & uerus eſt filius origine non adoptione, ueritate non nuncupatione, natiuitate non creatione. AVG. ſuper Ioannem. Pater Tract.14. autem diligit Filium, ſed quomodo Pater Filium, non quomodo Dominus ſeruum, ſed quomodo unicum, non quomodo adoptatum. Et ideo ſubditur. {In quo mihi complacui.} REMI. Vel ad humanitatem Chriſti referatur ſi legatur. {In quo mihi complacui.} talis eſt ſenſus, in quo mihi complacui, quia iſtum ſolũ repperi ſine peccato. Si uero legatur. {In quo mihi complacuit,} ſubauditur placitum meum conſtituere, ut per eum agerem, quæ agenda ſunt, ideſt genus humanum redimerẽ. AVG. de Con. Lib.2.c.14. euan. Hæc autem uerba, & alij duo, Marcus & Lucas ſimiliter narrant, ſed de uerbis uocis, quæ de cęlo facta eſt, variant locutionem ſalua tamen ſententia. Quod enim Matthæus ait dictum. {hic eſt filius meus dilectus.} & alij duo dicunt. {Tu es filius me' dilectus.} ad eandem ſententiam explicandam ualet. uox enim cęleſtis unũ horum dixit, ſed euangeliſta oſtendere uoluit ad id ualere quod dictum eſt. {Hic eſt filius meus.} ut illis potius, qui audiebant indicaretur, ꝙ ipſe eſſet filius Dei, atque ita dictum referre uoluit. {Tu es filius meus.} ac ſi illi diceretur: {Hic eſt filius meus.} Non enim Chriſto

Chriſto indicabatur quod ſciebat:ſed audiebant qui aderant, pro
pter quos vox facta eſt. Iam vero quod alius dicit: {In quo mihi
complacui.} alius: {In te complacuit mihi.} Si quæris quid horū
illa voce ſonuerit, quodlibet accipe: dum intelligas eos, qui non
eandem locutionem retulerunt: eādem retuliſſe ſententiam. quòd
enim Deus in filio ſi-
bi complacuit: admo-
netur aliquis ex eo,
quod dictum eſt. In te
complacui. quòd au-
tem in filio pater pla
cuerit hominibus: ad
monetur ex eo quod dictum eſt: {in te complacuit mihi.} ſeu in-
telligatur hoc dictum eſſe ab omnibus Euangeliſtis tanquam dice
retur. In te complacitum meum conſtitui: hoc eſt, implere quod
mihi placet.

CAP. IIII.

Tunc Ieſus ductus eſt in
deſertum a ſpiritu, vt tē

CAP. IIII.

CHRY. ſuper Matthæ. Poſtquam baptizatus eſt Do-
minus a Ioanne in aqua: ducitur a ſpiritu in deſertū,
vt batizaretur igne tentationis. vnde dicitur. { Tunc
Ieſus ductus eſt in deſertum a ſpiritu.} { Tunc} ſcili-
Hom.13. cet quando Pater clamauit de cœlo: {Hic eſt filius meus dilectus.}
CHRY. in Homiliario. Quiſquis ergo poſt baptiſmum maio-
res ſuſtinet tentationes non turberis: etenim propter hoc accepi-
ſti arma, vt non vaces, ſed vt prælieris. Ideo autem tentationem a
te Deus non prohibet. primum quidem, vt diſcas, quoniam mul-
to factus es fortior. Deinde, vt magnitudine donorum non extol-
laris. tertio vt diabolus experientia cognoſcat, ꝙ perfecte ab eo ab
ſceſſiſti. quarto, vt per hoc fortior reddaris. quinto, vt crediti tibi
theſauri ſignum accipias. neque enim diabolus ſuperueniret tibi
ad tentandum, niſi te in maiori honore effectum videret. HILA.
Hom.16.in Euangelio. In ſanctificatis enim maxime diaboli tentamenta graſſantur, quia
victoria ei eſt magis optata de ſanctis. GREG. in Homiliario.
Dubitari autem a quibuſdam ſolet, a quo ſpiritu ſit ductus Ieſus
in deſertum, propterhoc quod ſubditur: Aſſumpſit eum diabolus
in ſanctā ciuitatē. Sed vere & abſque vlla quæſtione conuenieter
accipitur, vt a Spirituſancto ductus eſſe credatur, vt illuc eum ſuꝰ
ſpiritus duceret, quò hunc ad tentandum ſpiritus malignus inue-
Cap.13. nit. AVG. in 4. de Trini. Cur ſeipſum quoque tentandum præ
buit? vt ad ſuperandas tentationes mediator eſſet: non ſolum per
adiutorium, verum etiam per exemplum. CHRY. ſuper Mat-
th. Eſt autem ductus a Spirituſancto: non quaſi minor maioris p̄-
cepto. non enim ſolū ductus dr̄, qui alicuius poteſtate ducitur: ſed
etiā ille, qui alicuius rationabili exhortatione placatur, ſicut ſcri-
ptum eſt de Andrea, ꝙ inuenit Simonem fratrem ſuum, & addu-
xit eum ad Ieſum. HIERO. ſuper Matthæ. Ducitur autem
inuitus, aut captus, ſed voluntate pugnandi: CHRY. Ad homi
nes enim diabolus vadit, vt tentet eos, quoniam autem aduerſus
Chriſtum diabolus ire non poterat: ideo contra diabolum Chri-
Ibidem. ſtus proceſſit. vnde dicitur: {Vt tentaretur a diabolo. GREGO.
in Homiliario: Sed ſciendum nobis eſt, quia tribus modis tentatio
agitur: ſuggeſtione, delectatione, & conſenſu. & nos cum tenta-
mur, plerumque in delectatione, aut in conſenſu labimur, quia de
carnis peccato propagati in nobiſipſis etiam gerimus, vnde certa-
mina toleramus. Deus vero, qui in vtero virginis incarnatus in
mundo ſine peccato venerat, nihil contradictionis in ſemetipſo
tolerabat. Tentari ergo per ſuggeſtionem potuit, ſed eius mentē
peccati delectatio non momordit, atque ideo omnis diabolica illa
tentatio foris, non intus fuit. CHRY. in Homiliario: Tunc au
tem maxime inſtat diabolus ad tentandum, cū viderit ſolitarios.
vnde etiam in principio mulierem tentauit ſine viro eam inue-
niens, vnde & ſic per hoc etiam diabolo datur occaſio tentandi, ꝙ
ducitur in deſertum. GLO. Hoc deſertum eſt inter Hieruſa-
דמים lem, & Hierico vbi morabantur Latrones, qui locus vocatur Da-
min, ideſt ſanguinis, propter effuſionem ſanguinis quam ibi latro-
nes faciebant. vnde & homo cum deſcendiſſet a Hieruſalē in Hie-
rico, incidiſſe dicitur in Latrones gerens figuram Adæ, qui a dæ-
monibus victus eſt. Conueniens ergo fuit, vt ibi Chriſtus diabo-
lum ſuperaret, vbi diabolus hominem ſub figura ſuperaſſe dictum
eſt. CHRY. ſuper Matthæ. Non ſolum autem Chriſtus ductꝰ
eſt in deſertum a ſpiritu: ſed & omnes filij Dei habentes Spiritum
ſanctum. non enim ſunt contenti ſedere ocioſi: ſed Spirituſſanctus
vrget eos aliquid magnum apprehendere opus qđ eſt ire in deſer-
to quantum ad diabolum, quia non eſt ibi iniuſtitia, qua diabolus
delectatur. Omne etiam bonum eſt extra carnem & mundum, qa
non eſt ſ̄m voluntatem carnis, & mundi. Ad tale ergo deſertum
omnes filij Dei exeunt vt tententur, vtputa ſi non propoſuiſti du
cere vxorem, duxit te ſpirituſſanctus in deſertum, ideſt extra fi-
nes carnis & mundi, vt tenteris a concupiſcentia carnis. Quo-
modo enim tentatur libidine qui tota die eſt cum vxore? Scire
autem debemus, quòd filij Dei non tentantur a diabolo niſi in de

F ſertum exierint: filij autem diaboli in carne & mundo conſtituti
confringuntur, & parent ſicut bonus homo, ſi vxorē habuerit nō
fornicatur, ſed ſufficit ei vxor ſua. Malus autem, etiam habens
vxorem fornicatur, & non eſt vxore contentus, & ſic in omnibus
inuenies. Filij ergo diaboli non exeunt ad diabolum, vt ten-

taret a diabolo. Et cū ieiunaſſet
quadraginta diebus, & quadra
ginta noctibus: poſtea eſurijt.
b Et accedens tentator: dixit ei;

tentur. Quid enim
opus habet ad certa-
men exire, qui non de
ſiderat vincere? Qui
autē glorioſiores ſunt
filij Dei extra fines
carnis exeunt contra
illum, quia victoriæ gloriā cōcupiſcunt. Propterea & in hoc Chri
ſtus exijt ad diabolum, {vt tentaretur ab eo.} CHRY. in Ho- Hom.13.
mil. Vt autem diſcas quàm magnum bonum eſt ieiunium, & qua
liter ſcutum eſt aduerſus diabolum, ꝙ quoniam poſt baptiſmum
G non laſciuię, ſed ieiunio intendere oportet: ipſe ieiunauit non eo
indigens, ſed nos inſtruens. CHRY. ſuper Matth. Et vt qua-
drageſimi noſtri ieiunij poneret menſuram quadraginta diebus, &
quadraginta noctibus ieiunauit. Vnde ſequitur. {Et cum ieiunaſ-
ſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.} CHRY. in
Homiliario: Non autem ultra proceſſit ieiunando q̃ Moyſes, &
Helias, ne incredibilis videretur carnis aſſumptio. GREGO. Ibidem.
in Homiliario: Ipſe autem actor omnium in quadraginta diebus
nullum omnino cibum ſumpſit. Nos quoque quātum poſſumus,
quadrageſimæ tempore carnem noſtram per abſtinentiam affliga-
mus. Quadragenarius autem numerus cuſtoditur, quia virtus
decalogi per libros quatuor ſancti euangelij impletur: denarius
etenim quater ductus, in quadragenarium ſurgit. Vel quia in hoc
mortali corpore ex quatuor elementis ſubſiſtimus, per cuius vo-
luntatem præceptis dominicis contrahimus, quæ per decalogum
H ſunt accepta. Qui ergo per carnis deſideria decalogi mandata cō-
tempſimus, dignum eſt, ut eandem carnem quaterdecies affligamꝰ.
Vel ſicut in lege offerre debemus decimas rerum: ita ei offerre con
tendimus decimas dierum. A prima enim dominica quadrageſi-
mæ, uſque ad paſchalis ſolemnitatis gaudia ſex hebdomadæ ve-
niunt, quarum dies quadraginta & duo ſunt, ex quibus dum ſex
dies dominici ab abſtinentia ſubtrahuntur, remanent trigintaſex.
Dum vero per tercentum ſexagintaquinque dies annus ducitur:
nos autem per trigintaſex dies affligimur, quaſi anni noſtri deci-
mas Deo damus. AVG. in lib. lxxxiij. Quæſtionum. Vel aliter: Quæſt. 81
Omnis ſapientiæ diſciplina eſt creatorem, creaturamq; cognoſce
re. Creator eſt Trinitas, Pater, & Filiꝰ, & Spirituſſanctus: creatura
vero partim eſt inuiſibilis, ſicut anima, cui ternarius numerus tri-
buit. Diligere enim Deum tripliciter iubemur, ex toto corde, ex
tota anima, & ex tota mēte. Partim viſibilis, ſicut corpus, cui qua
ternarius debetur, propter calidum & frigidum, humidum & ſic-
cum. Denarius ergo numerus, qui totam inſinuat diſciplinam, qua
I ter ductus, ideſt numero, qui corpori debetur multiplicatus, quia
per corpus adminiſtratio geritur quadrageſimum numerum con-
ficit, cuius partes ęquales ad quinquaginta perueniūt. vnum enim
& duo, & quatuor & quinque, & octo & decem, & viginti, quæ
ſunt partes quadragenarij ſimul iuncta, efficiunt quinquaginta.
Et ideo tempus quo ingemiſcimus, & dolemus, quadragenario nu
mero celebratur. Status autem beatitudinis, in quo erit gaudium,
quinquageſimæ celebratione præfiguratur, ideſt a Paſcha vſq; ad
Pentecoſtem. AVG. in Sermo. de quadrageſima: Non autem
quia Chriſtus poſt acceptum baptiſmum continuo ieiunauit, re-
gulam obſeruationis dediſſe credendum eſt, vt poſt Chriſti baptiſ
mum continuo ieiunare neceſſe ſit. Sed quando acriori certamine
cum tentatore confligitur, ieiunandum eſt, vt corpus impleat de
caſtigatione militiam, & animus impetret de humiliatione victo-
riam. CHRY. ſuper Matthæum: Sciebat autem Dominus co
gitationem diaboli, quia volebat eum tentare: audierat enim
K quia Chriſtus natus eſt in hoc mundo angelis prædicantibus,
paſtoribus referentibus, magis quærentibus, & Ioanne oſtenden-
te. vnde Dominus proceſſit contra eum, non quaſi Deus, ſed quaſi
homo, magis autem quaſi Deus & homo. Nam per quadraginta
dies non eſurire, non erat hominis: aliquando autem eſurire non
erat Dei. vnde eſuriuit, ne manifeſte intelligatur Deus, & ſic dia-
boli ſpem tentandi extingueret: ſuam autem victoriam impedi-
ret. vnde ſequitur. { Poſtea eſurijt. } HILA. Nam poſt qua-
draginta dies non in quadraginta diebus eſurijt: igitur cum Do-
minus eſurijt non inedię ſurrepſit operatio, ſed naturæ ſuæ homi
nem dereliquit. Non enim erat a Deo diabolus, ſed a carne vin-
cendus, qua rerum ratione indicat poſt quadraginta dierum con-
ſummationem, quibus poſt paſſionem in ſæculo erat commo-
raturus, eſuritionem ſe humanæ ſalutis habiturum, quo in tem
pore expectatum Deo Patri munus, hominem quem aſſumpſerat
reportauit.
b ¶ CHRY. ſuper Matthæ. Quia diabolus videns per qua-
draginta dies Chriſtum ieiunantem, deſperauerat: poſtquàm eſu-
rientem

rientem ſenſit: iterūm cœpit ſperare. vnde ſequitur: {Et accedens
tentator.} Si ergo ieiunaueris, & tenteris, ne dicas, quia perdidi
fructum ieiunij mei. Nam etſi non tibi profuit ieiunium tuum, vt
Ibid. non tenteris: tn̄ p̄ficiet, vt a tentationibus non vincaris. GREG.
in Homil. Sed ſi ipſum ordinem tentationis aſpicimus: penſamus

Si filius Dei es, dic vt lapides iſti
panes fiant. Qui reſpondens di-
xit: Scriptum eſt: Non in ſolo pa
ne viuit homo, ſed in omni ver-
bo quod procedit de ore Dei.
c Tunc aſſumpſit eum diabolus
in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit
eum ſuper pinnaculum templi,

quanta magnitudine
nos a tentatione libe
ramur. Antiquus .n.
hoſtis primum homi
nem ex gula tētauit:
cum cibum ligni veti
tum ad comedendum
ſuaſit. Ex vana gloria
cum diceret: Eritis ſi
ſicut Dij. Ex auaritia
cum diceret. Scientes
bonum & malū. Aua-
ritia enim non ſolum pecuniæ eſt, ſed etiam altitudinis, cū ſupra
modum ſublimitas ambitur. Quibus autem modis primum ho-
minem ſtrauit, iſtis modis ſecundo homini tentato ſuccubuit. Per
gulam tentat, cum dicit: {Dic vt lapides iſti, panes ſiant.} Per uanā
gloriam, cum dicit: { Si filius Dei es, mitte te deorſum.} Per ſubli
mitatis auaritiam, cum regna mundi oſtendit dicēs: {Hæc omnia
Cap.4. tibi dabo.} AMBRO. ſuper Lucam: Inde autem cœpit vnde
iā vicerat, ſcilicet a gula: vnde dixit ei: {Si filius Dei es, dic vt lapi-
des iſti panes ſiant.} Quid autem ſibi vult talis ſermonis exorſus,
niſi quia cognouerat Dei filium eſſe venturum? ſed veniſſe per in-
firmitatem corporis non putabat: aliud explorantis, aliud tentan-
tis eſt, & Deo ſe profitetur credere, & homini conatur illudere.
HILA. Eam ergo in tentando conditionem operis propoſuit,
per quam in Deo ex mutatione lapidum in panes virtutem pote-
ſtatis agnoſceret, & in homine oblectamento cibi potentiam eſu-
rientis illuderet. HIERO. Sed duobus contrarijs teneris o dia
bole: ſi ad imperium eius poſſunt lapides panes fieri: ergo fruſtra
tentas eum, qui tantæ potentiæ eſt. ſi autem non poteſt facere, fru-
ſtra Dei filium ſuſpicaris. CHRY. ſuper Matthæ. Sicut autem
diabolus omnes homines excecabat: ſic modo inuiſibiliter a Chri
ſto eſt excecatus. Poſt quadraginta enim dies eſurientem ſenſit, &
per quadraginta non eſurientem non intellexit, cum ſuſpicatus
eſt eum non eſſe filium Dei, non cogitauit quoniam fortis athleta
ad ea quæ infirma ſunt, deſcendere poteſt: infirmus autem ad ea
quæ fortia ſunt, aſcendere non poteſt. Magis ergo ex eo ꝙ per tot
dies non eſurijt intelligere debuit quia Deus eſt, q̃ ex eo ꝙ poſt
tot dies eſurijt, quia homo eſt. Sed dicit: Moyſes & Helyas qua-
draginta dies ieiunauerunt, & homines erant: ſed illi ieiunantes,
eſuriebant, & ſuſtinebant. iſte quadraginta diebus, non eſurijt: ſed
poſtea. Eſurire enim & non manducare, patientiæ eſt humanæ: nō
eſurire autem, diuinæ naturæ. HIERONYM. Propoſitum
autem Chriſti erat humilitate vincere, vnde aduerſarium vi-
cit teſtimonijs legis, non poteſtate virtutis, vt hoc ipſo, & hominē
plus honoraret, & aduerſarium plus puniret, cum hoſtis generis
humani non quaſi a Deo, ſed quaſi ab homine vinceretur. vnde ſe
quitur. { Cui reſpondens, dixit ei: Scriptum eſt, Non in ſolo pane
viuit homo: ſed in omni verbo, qđ procedit de ore Dei. GREG.
in Homil. Sic ergo tentatus a Diabolo Dominus: ſacri eloquij p̄-
cepta reſpondit, & qui tentatorem ſuum mergere in abyſſum po-
terat, virtutem ſuæ potentiæ non oſtendit, quatenus nobis præbe
ret exemplum, vt quoties a prauis hominibus aliquid patimur, ad
doctrinam excitemur potius quàm ad vindictam. CHRY. ſu-
per Matthæ. Non autem dixit: non in ſolo pane viuo, ne videat
de ſe dictum eſſe: ſed inediæ: non in ſolo pane viuit homo, vt poſ-
ſet diabolus dicere: {Si filius Dei es,} abſcondit ſe, vt non oſtenda
tur, quod poteſt ſi homo eſt, aſtute excuſat ſe, ne oſtendatur non
poſſe. RABA. Teſtimonium autem hoc de Deuteronomio
ſumptum eſt. Ergo ſiquis non veſcitur verbo Dei iſte non viuit,
quia ſicut corpus humanum non viuit ſine terreno cibo, ita & ani
ma viuere non poteſt ſine Dei verbo. Procedere autem verbum
de ore Dei dicitur, cum voluntatem ſuam per ſcripturarum teſti-
monia reuelat.
c ¶ CHRY. ſuper Matth. Cum ex præmiſſo Chriſti reſpon-
ſo nihil certum diſcere diabolus potuiſſet: vtrum Chriſtus Deus
eſſet an homo: aſſumpſit eum ad aliam tentationem dicens apud
ſe. Iſte qui fame non vincitur, etſi filius Dei non eſt: tamen ſanctus
eſt: valent enim homines ſancti fame non vinci, ſed poſtquam om
nem neceſſitatem carnis vicerunt, per vanam gloriam cadūt: ideo
cœpit eum tentare in gloria vana, propter quod ſequitur: { Tunc
aſſumpſit eum diabolus in ſanctā ciuitatē.} HIERO. Aſſum-
ptio iſta non ex imbecillitate Domini venit, ſed de inimici ſuper-
bia, qui voluntatem Saluatoris neceſſitatem putat. RABA. San
cta autē ciuitas Hierūſalem dicebatur, in qua Tēplum dei erat, &
Sanctaſanctorum, & cultus vnius Dei ſ̄m legem Moyſi. REMI.
In quo oſtenditur, quia diabolus fidelibus Chriſti etiam in ſanctis

A locis inſidiatur. GREG. in Homil. Sed ecce dū dicitur: Deus hō
in ſanctam ciuitatem a diabolo aſſumptus, humanæ aures audire
expaueſcunt, iniquorum tamen omnium diabolꝰ caput eſt. Quid
eſt autem mirum ſi ſe ab illo permiſit in montem duci, qui ſe per-
miſit a membris illius crucifigi? GLO. Diabolus enim ſemper ad

& dixit ei: Si filius Dei es: mitte
te deorſum. Scriptum eſt enim,
qnia angelis ſuis mādauit de te,
& in manibus tollent te, ne forte
offendas ad lapidem pedem tuū.
Ait illi Ieſus rurſum: Scriptū eſt:
Nou tentabis Dominum Deum
tuum.

alta, ducit eleuando p̄
iactantiam, vt præci-
pitare poſſit. Et ideo
ſequitur: { Et ſtatuit
ſupra pinnaculū Tē-
pli.} REMI. Pinna
culum ſedes erat Do-
ctorum: Templum .n.
non habebat culmen
erectum, ſicut noſtræ
domus habent, ſed &
planum erat deſuper
B more Paleſtinorum, & in ipſo templo tria tabulata erant. Et ſciē
dum, quia in pauimento pinnaculum erāt, & in vnoquoque tabu-
lato pinnaculum erat. Siue ergo ſtatuerit eum in illo pinnaculo,
quod erat in pauimento, ſiue in illis, quæ erant in primo, ſecundo,
vel tertio tabulato: intelligendum eſt, ꝙ in illo ſtatuiſſet eum, vn-
de aliquod præcipitium eſſe potuit. GLO. Nota vero hæc om-
nia corporeis ſenſibus eſſe completa, quia enim prima adinuicem
conferuntur, in ſpecie hominis diabolum apparuiſſe veriſimile
eſt. CHRY. ſuper Matth. Sed forte dicis, quomodo in corpore
conſtitutum videntibus omnibus ſtatuit ſupra Templum? ſed for
ſitan diabolus ſic eum aſſumebat, vt ab omnibus videretur, ipſe au
tem neſciente diabolo, inuiſibiliter ſic agebat, vt a nemine videret.
GLO. Ideo autem duxit eum ſupra pinnaculum, cum vellet eū
de vana gloria tentare, quia in cathedra Doctorum multos dece-
perat inani gloria, & ideo putauit iſtum poſitum in ſede magiſte-
rij inani gloria extolli poſſe. vnde ſequitur: {Et dixit: Si filius Dei
es, mitte te deorſum. HIERO. In omnibus enim tentationi-
C bus hoc agit diabolus, ut intelligat, ſi filius Dei ſit. Dicit aūt: mitte
te, quia vox diaboli, qua ſemper homines cadere deorſum deſide-
rat perſuadere poteſt, præcipitare non poteſt. CHRY. ſuper
Matthæ. Per hanc autem propoſitionem, quomodo poterat co-
gnoſcere ſi eſt filius Dei, an non? Volare enim per aerem non eſt
proprie opus Dei, quia nulli utile eſt. Si ergo aliquis uolauerit
prouocatus, propter oſtentationem ſolā hoc facit, & eſt potius ex
diabolo, q̃ ex Deo. Si ergo homini ſapienti ſufficit eſſe quod eſt, &
non eſt neceſſarium ei apparere quod non eſt, quanto magis filius
Dei oſtendere ſe neceſſarium non habet, de quo nemo poteſt tan-
tum cognoſcere quantum eſt apud ſe? AMBRO. ſuper Lucam Cap. 4.
Sed quia Sathanas transfigurat ſe ſicut angelum lucis: & de ſcri-
pturis ipſis diuinis laqueū fidelibus parat: utitur teſtimoniis ſcri-
pturarum, non ut doceat, ſed ut fallat. unde ſequitur: { Scriptum
E eſt enim, quia angelis ſuis mandauit de te. HIERO. Hoc enim
in Nonageſimo Pſalmo legimus. uerum ibi nō de Chriſto, ſed de
uiro ſancto prophetia eſt. male ergo diabolus interpretatur ſcri-
pturas. CHRY. ſuper Matth. Vere enim filius Dei angelorum
manibus non portatur, ſed ipſe magis angelos portat. & ſi portat
manibus angelorum non ut offendat ad lapidem pedem ſuū quaſi
infirmus, ſed propter honorem quaſi Dominus. O diabole, quo-
niam filius Dei manibus portatur legiſti, & quia ſuper aſpidem &
baſiliſcum calcat, non legiſti. Sed illud quidem exemplum pro-
fert quaſi ſuperbus: hoc autem tacet quaſi aſtutus. CHRY. in
Homil. Intuere etiam, quia teſtimonia a Domino allata ſunt con
uenienter: a Diabolo aūt indecēter: nō .n. quod ſcripū eſt. { Angelis
ſuis. ſuadet proijcere ſeipſum, & præcipitare. GLO. Eſt ergo ſic
exponendū. Ait .n. ſcriptura de quolibet bono homine, ꝙ Angelis
ſuis .i. adminiſtratoribus ſpiritibus p̄cepit de ipſo, ꝙ in manibus
D ſuis .i. in auxilijs ſuis tollēt eū, & cuſtodiāt, ne offendat pedē .i. affe
ctum mentis, ad lapidem .i. ad ueterem legem ſcriptam in lapideis
tabulis. vel per lapidem poteſt intelligi omnis peccati occaſio, &
ruinę. RABA. Notandum eſt autem, quòd Saluator no-
ſter licet permiſiſſet ſe a diabolo ſupra pinnaculum templi
poni: tamen renuit ad imperium eius deſcendere, nobis exem-
plum donans, ut quiſquis imperauerit uiam ueritatis artam nos
aſcendere obtemperemus. Si autem uult nos de altitudine ueri-
tatis, & uirtutum ad ima erroris & uitiorum præcipitare, non
illum audiamus. HIERO. Falſas autem de ſcripturis diaboli
ſagittas ueris ſcripturarum frangit clypeis. unde ſequitur. Ait il-
li rurſum Ieſus: ſcriptum eſt: { Non tentabis dominum Deum
tuum. HILA. Diaboli enim conatus contundens, & Deum ſe
proteſtatur & dominum. CHRY. Non autem dixit: {Non ten
tabis me dominum Deum tuum, ſed ita: {Non tentabis dominum
Deum tuum, quod poterat dicere omnis homo Dei tentatus a
diabolo, quoniā & qui hominē Dei tentat, Deū tentat. RABA.
Vel aliter. Suggerebatur ei quaſi homini, ut aliquo ſigno explo-
raret quantum Deum poſſet. AVG. Contra Fauſtum: Perti-
net

net autem ad ſanam doctrinam: quando habet homo quid faciat, non tentare dominum deum ſuum. THEO. Tentat enim deũ, qui ſine ratione obiiciens ſe periculo, quidpiam agit. HIERO. Et notandum ꝙ neceſſaria teſtimonia de Deuteronomio tantum protulit: vt ſecundæ legis ſacramenta monſtraret. Quæſt.6.in Deut.

d ¶ CHRY ſuper Matthæũ: Diabolus ex ſecundo reſponſo incertus, trãſit ad ter tiam tentationem, quia enim Chriſtus rhetia ventris diſruperat: rhetia vanæ gloriæ tranſiuerat ponit ei rhetia auaritiæ, propter quod dicitur. Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde.

d Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Ieſus: Vade Sathana: Scriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Tũc reliquit eum diabolus, & ecce angeli acceſſernnt & miniſtrabant ei.

e Cum autem audiſſet Ieſus, ꝙ Ioannes traditus eſſet: ſeceſsit in Galileam, & relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, & Neptalim, vt adimpleretur quod dictum eſt per Eſaiam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Neptalim: via maris trans Iordanem Galileæ Gentiũ, Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, & ſedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.

f Exinde cœpit Ieſus prædicare & dicere: Pœnitentiam agite: Appropinquabit enim regnum cœlorum.

g Ambulans autem Ieſus iuxta mare Galileç, vidit duos fratres,

Quem ſcilicet diabolus circuiens omnem terram excelſiorem cæteris cognoſcebat. Quanto enim excelſior fuerit mons, tanto ex eo ſpacioſior terra videtur. vnde ſequitur. {Et oſtendit omnia regna mũdi: & gloriã eorum.} Oſtendit autem ita non vt ipſa regna, vel ciuitates eorum, vel populos vel argentum, vel aurũ videret: ſed partes terrę, in quibus vnumquodque regnum, vel ciuitas poſita erat, vtputa ſi aſcendens ſuper excelſum locum digito extenſo dicam tibi, Ecce ibi eſt Roma aut Alexandria, non ſic oſtendo tibi vt ipſas videas ciuitates: ſed partes terræ ĩ quibus poſitæ ſunt, ſic & diabolus poterat Chriſto ſingula loca demonſtrare digito, & vniuſcuiuſque regni honores & ſtatum verbis exponere. nam oſtẽſum dicitur etiam, quod exponitur ad intelligendum. ORIGE. ſuper Lucam. Vel aliter: Non eſt arbitrandum ꝙ regna ei mundi oſtendens, Perſarum verbi gratia regnum, Indorumque oſtenderit, ſed oſtendit ei regnum ſuum, quomodo regnaret in mundo. i. quomodo alii regnentur a fornicatione, alii ab auaritia. REMI. Gloriã eorum appellat aurum, argentum, & lapides precioſos, & temporalia bona. RABA. Oſtendit autem hæc diabolus domino, non quòd ipſe viſum eius amplificare potuit, aut aliquid ignotũ demonſtrare, ſed vanitatem pompę mundanę quam ipſe diligebat quaſi ſpecioſam ac deſiderabilem uerbis oſtendens in amorẽ Chriſto ſuggerens venire volebat. GLO. Qui non concupiſcentię oculo intuetur ſicut nos: ſed ſicut medici vident morbos, ſine læſione. HIERO. Sequitur. {Et dixit illi, hæc omnia tibi dabo.} Arrogans & ſuperbus de iactantia loquitur, non enim poteſt omnia regna dare, cum ſciamus pleroſque ſanctos viros a deo reges factos. CHRY. ſuper Matth. Sed ea quæ per iniquitatẽ fiunt in mundo, vtputa per furtum, aut per periuria acquiſitas diuitias diabolus dat. Non ergo diabolus quibus vult diuitias dare poteſt, ſed his qui volunt ab illo recipere. REMI. Miranda etiam eſt diaboli dementia. illi promittebat dare regna terrena: qui ſuis fidelibus dat regna cæleſtia: & gloriam mundi ei qui eſt cæleſtis gloriæ dominus. AMBRO. Habet autem ambitio domeſticum periculum, vt enim dominetur aliis prius ſeruit, curuatur obſequio: vt honore dominetur, & dum vult eſſe ſublimior, fit remiſſior. vnde aperte ſubditur. Si cadens adoraueris me. GLO. Ecce antiqua diaboli ſuperbia. Sicut enim in principio voluit ſe ſimilẽ deo facere, ita nunc volebat diuinum ſibi vſurpare cultũ dicens, {Si cadens adoraueris me.} Ergo qui adoraturus eſt diabolũ ante corruit. Sequitur. Tunc dicit ei Ieſus. Vade Sathana. CHRY. ſuper Matth. In quo finem tentandi diabolo ponit, ne progrediatur vlterius tentans. HIERO. Non autem vt plerique putant, eadem Sathanas & Petrus condemnantur ſententia. Petro enim dicitur. Vade retro me Sathana. i. ſequere me qui contrarius es meæ voluntati, huic autem dicitur. Vade Sathana, & non ei dicitur Retro, vt ſubaudiatur. Vade in ignem æternum qui paratus eſt tibi, & angelis tuis. REMI. Vel ſecundum alia exempla. Vade retro, id eſt reminiſcere, recordare inquanta gloria cõditus fuiſti, & inquantam miſeriam cecidiſti. CHRY. ſuper Matth. Videndum autem quia Chriſtus cum paſſus fuiſſet tentationis iniuriam dicente ſibi diabolo. Si filius dei es, mitte deorſum, non eſt turbatus, neque diabolum increpauit. Nunc autem quando diabolus vſurpauit ſibi dei honorem exaſperatus eſt, & repulit eũ dicens. Vade Sathana, vt nos illius diſcamus exemplo, noſtras quidem iniurias magnanimiter ſuſtinere, dei autem iniurias, nec vſque ad auditum ſufferre, quoniam in propriis iniuriis eſſe quempiam patientem laudabile eſt, iniurias autem dei diſſimulare nimis eſt impium. HIERO. Dicens autem diabolus ſaluatori. {Si cadens adoraueris me,} econtrario audit, quòd ipſe magis adorare eum debeat dominum, & deum ſuum. AVG. contra ſermo. arrianorum. vnde ſequitur. Scriptum eſt enim. {Dominum deũ tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies.} Vnus dominus deꝰ noſter eſt ipſa trinitas, cui ſoli ſeruitutem pietatis iure debemus. AVG. 10. de ciuitate dei. Nomine autem ſeruitutis cultus deo debitus intelli-

Hom. 30. Cap. 20. Cap. 1.

F gitur, latriam quippe noſtri vbicunque ſanctarum ſcripturarum poſitum eſt, interpretati ſunt ſeruitutem, ſed ea ſeruitus, quæ debetur hominibus, ſecundum quam præcepit apoſtolus ſeruos dominis ſuis ſubditos eſſe debere, grece nuncupari ſolet dulia. latria verò aut ſemper aut tam frequenter, vt pene ſemper ea ſeruitus dicitur, quæ pertinet ad colẽdum deum. CHRY. ſuper Matth. Diabolus autẽ ſicut rationabiliter intelligi poteſt non quaſi obediens præcepto receſſit, ſed diuinitas Chriſti & ſpiritus ſanctus qui erat in eo excuſſit inde diabolũ. vnde ſequitur. {Tunc

G reliquit eum diabolus.} Quod ad noſtram proficit cõſolationem, quia non tamdiu homines dei diabolus tentat quamdiu vult, ſed quãdiu Chriſtus permittit. Etſi enim permittit eum pauliſper tẽtare, tamen repellit propter infirmam naturam. AVG. 9. de ciuitate dei. Poſt tentationem vero ſancti angeli ſpiritibus immundis metuendi quomodo miniſtrabant, & per hoc magis magiſque innoteſcebat dæmonibus quantus eſſet. vnde ſequitur. {Et ecce angeli acceſſerunt & miniſtrabant ei.} CHRY. ſuper Matth. Non autem dixit, deſcendentes angeli, vt oſtendat quia ſemper ad miniſterium eius erant in terris, ſed tunc præcipiente domino receſſerunt ab eo, ut locus diabolo aduerſus Chriſtum daretur, ne forte uidens angelos circa eum non appropinquaret ad eum. In quibus autem rebus illi miniſtrabant ſcire non poſſumus, utrum ad ſanationes infirmitatum, an ad correctiones animarum, an ad effugationem dæmonum, quæ omnia per angelos facit, unde eis facientibus ipſe facere videtur, tamen manifeſtum eſt, ꝙ non propter ne-

H ceſſitatem impotentiæ eius ei miniſtrabant, ſed propter honorem poteſtatis ipſius: non enim dicitur, ꝙ adiuuent eum, ſed ꝙ miniſtrent. GREGO. in ho. Ex his autem vnius perſonæ vtraque natura oſtenditur, quia & homo eſt quem diabolus tentat, & idem ipſe deus eſt cui ab angelis miniſtratur. CHRY. ſuper Matth. Tunc breuiter perſtringamus quid ſignificent Chriſti tentationes. Ieiunium eſt abſtinentia rei malę, eſuries eſt deſiderium eius, uſus eius eſt panis. Qui ergo peccatum ſibi conuertit ad uſum, lapidem conuertit in panem. Reſpondeat ergo diabolo perſuadẽci, quia non in ſolo uſu illius rei uiuit homo, ſed in obſeruantia mandatorum dei. Quando uero quis inflatus fuerit quaſi ſanctus, ductus eſt quaſi ſuper templum, & quando æſtimauerit ſe conſiſtere in ſanctimoniæ ſummitate, poſitus eſt ſupra pinnam Templi. Et hæc tentatio ſequitur primam, quia victoria tentationis gloriationem operatur, & fit cauſa iactantiæ, ſed uide ꝙ Chriſtus ieiunium vltro ſuſceperit. Super templum autem diabolus eum duxit, ut tu ad abſtinentiam laudabilem ſponte procedas. Extolli autem ad

I faſtigium ſanctitatis non acquieſcas, fuge exaltationem cordis, & non patieris ruinam. Aſcenſio autem montis eſt proceſſio ad altitudinem diuitiarum, & gloriæ huius mundi, quæ de ſuperbia cordis deſcendit. Cum ergo uolueris diues fieri, quod eſt aſcendere in montem, incipis cogitare de diuitiis & honoribus acquirendis, & tunc princeps mundi gloriam regni ſui tibi oſtendit. Tertio loco prouidet tibi cauſas, ut ſi uolueris illa conſequi, ſeruias ei, negligẽs iuſtitiam dei. HILA. Victo autem a nobis calcatoque diaboli capite, angelorũ miniſteria & uirtutũ in nos cæleſtium officia non defutura oſtenditur. AVG. de Con. euang. Lucas has tentationes non eodem ordine proſecutus eſt, unde incertum eſt qđ prius factum ſit, utrum regna terræ prius demonſtrata ſint, & poſtea in pinnam templi leuatus ſit, an econuerſo, nihil tamen ad rem, dum omnia facta eſſe manifeſtum ſit. GLO. Sed quod dicit Lucas ma-

K gis uidetur ſecundũ hiſtoriam eſſe. Sed Matthæus has refert tentationes, ſecundum hoc ꝙ in Adam factæ ſunt.

Cap. 21. Lib. 2. c. 26.

e ¶ RABA. Poſtquã Mat. de 40. dierum ieiunio & de tentatione Chriſti & de angelorum miniſterio narrauit, continuo ſubiecit dicẽs. {Cũ autẽ vidiſſet Ieſus, quia Ioannes traditus eſſet.} CHRY. ſuper Matth. Sine dubio a deo quia in uirum ſanctum nemo poteſt aliquid, niſi tradiderit eũ deus. Sequitur. {Seceſſit in Galileã,} ſcilicet de Iudæa, ut paſſionem ſuam opportuno tempori reſeruaret, deinde ut nobis fugiendi periculum daret exemplũ. CHRY. in ho. Non enim accuſabile eſt non proiicere ſeipſum in periculum, ſed incidentem non ſtare uiriliter. Recedit etiam de Iudæa, Iudaicam inuidiam mitigans, ſimul quidem prophetiam cõplens, magiſtros orbis terrarum piſcari ſtudens qui in Galilea morabantur. Attende etiam qualiter ad gentes abiturus a Iudæis accepit cauſam. etenim cum præcurſorem in uincula miſiſſent, impellunt Ieſum tranſire ad Galilæam gentium. GLO. Vt autem refert Lucas, uenit Nazareth, ubi erat nutritus, & ibi intrauit in ſynagogam. ubi legit & dixit multa, propter quæ uoluerunt eũ præci-

Hom. 14.

pitare de monte, & tunc deſcendit Capharnaum. vnde modo ait Matthæus: {Et relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit Capharnaum.} HIERO. Nazareth, eſt in Galilęa vicus iuxta montẽ Thabor: Capharnaum, eſt oppidum in Galilæa gentium iuxta ſtagnum Genezareth: & ideo dicit: {Maritima.} GLO. Addit etiam: {In finibus Zabulon, & Neptalim,} vbi prima captiuitas Hebræorum fuit ab Aſſyrijs. Vbi ergo prima legis obliuio eſt, ibi prima euãgelij prædicatio, vt de loco quaſi medio diffueret ad Gentes, & Iudæos. REMI. Reliquit autem vnam. ſ. Nazareth, vt prædicando & miracula faciendo plures illuminaret. in quo facto reliquit prædicatoribus exemplum, vt eo tempore & illis in locis ſtudeant prædicare, quando multis prodeſſe poſſunt. Sequitur: {Vt adimpleretur quod dictum eſt per Eſaiam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Neptalim.} In prophetia ita habetur: Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Neptalim, & nouiſſimo aggrauata eſt via maris, trans Iordanem Galileæ gentium. HIERO. ſuper Eſaiam: Dicitur autem primo tempore alleuiata eſſe ab onere peccatorum, quia in regionibus duarum Tribuum, primum Saluatore euangelium prædicauit, nouiſſimo vero tempore aggrauata eſt fides eorum, plurimis Iudæorum in errore permanentibus. Mare autem hic lacum appellat Gẽnezaret, qui Iordane influente efficitur, in cuius littore Capharnaum, & Tyberias, & Bethſaida, & Corozahim ſitæ ſunt, in qua maxime regione Chriſtus prędicauit. Vel ſecundum Hebræos in Chriſtum credentes, hæ duæ Tribus Zabulon, & Neptalim ab Aſſyrijs captę ſunt, & Galilęa deſerta eſt, quam Propheta dicit eſſe alleuiatam, eo quòd peccata populi ſuſtineret: ſed poſtea reliquæ Tribus quæ habitabant trans Iordanem, & in Samaria ductę ſunt in captiuitatem, & hoc inquiũt: Scriptura nunc dicit, quòd regio, cuius populus primum captiuatus eſt, ipſa primum lucem prædicãtis viderit Chriſti. {Vel ſecundum Nazareos.} Aduenięte Chriſto, primo terra Zabulon, & Neptalim eſt Phariſæorum erroribus liberata, poſtea per euangelium Apoſtoli Pauli ingrauata eſt, ideſt multiplicata prædicatio in terminos Gentium. GLO. Hic autem in euangelio diuerſi nominatim ad idem verbum reducuntur: ita & terra Zabulon, & terra Neptalim, quæ eſt via maris, quæ eſt trans Iordanem, ſcilicet populus Galilæe gentium, qui ambulabat in tenebris. HIERO. Nota autem quòd duæ Galileæ ſunt: vna quæ dicitur Iudęorum, & alia quę dicitur Gentium. Diuiſa eſt enim Galilea a tempore Salomonis, qui dedit viginti ciuitates in Galilæa Hyram Regi Tyri, quæ pars dicta eſt poſtea Galilæa Gentiũ: reliqua Iudæorum. Vel legendum eſt: Trans Iordanem Galileæ Gentium. Ita, inquam, vt populus, qui vel ſedebat, vel ambulabat in tenebris lucem viderit, nequaquam paruam, vt aliorum Prophetarum: ſed magnam, ſcilicet illius, qui in euangelio loquitur, Ego ſum lux mundi. Et qui habitabant in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Inter mortem & vmbram mortis hoc intereſſe puto, quòd mors eorum eſt, qui cum operibus mortis ad inferos perrexerunt. Vmbra autem mortis eorum eſt, qui dum peccant, nondũ de hac vita egreſſi ſunt: poſſunt enim, ſi voluerint agere pœnitentiam. CHRY. ſuper Matthæ. Vel in regione vmbrę mortis ſedebant Gentiles, quia colebant idola, & dæmones. Iudæi autem, qui legis opera faciebant, in tenebris erant, quia Dei iuſtitia nondum erat eis manifeſta. CHRY. in Homil. Vt autem diſcas, ꝙ neque lumen, neque tenebras ſenſibiles ait, de lumine dixit. Lumen magnum, quod alibi dicitur lumen verum: tenebras autem exponens nominauit vmbram mortis. Deinde monſtrans, quòd nõ ipſi quærentes inuenerunt, ſed Deus ipſis apparuit, dixit ꝙ lumen ortum eſt, & effulſit. non enim prius ipſi ad lumen cucurrerunt, etenim in vltimis malis homines erant ante Chriſti pręſentiam: neque enim ambulabant in tenebris, ſed ſedebant, quod ſignum erat, quia non ſperabant liberari. Sicut enim neſcientes quo oporteret progredi, ita comprehenſi a tenebris ſedebant, iam non potentes ſtare. Tenebras autem vocat hic errorem, & impietatẽ. RABA. Allegorice autem, Ioannes eſt vox præcedens verbum, & alij Prophetæ. Poſtquàm autem Propheta ceſſauit & ligatus eſt: acceſſit verbum, complens quod prædicauerat vox, i. Propheta. Et ſeceſſit in Galileam. i. de figuris ad veritatem. Vel in Galilæam. i. in eccleſiam, vbi eſt tranſmigratio de vitijs ad virtutes. Nazareth interpretatur flos. Capharnaum villa pulcherrima. Reliquit ergo florem figurarum, quo fructus euangelij ſignificabatur, & venit in eccleſiam, quæ eſt Chriſti virtutibus pulchra. Et maritima eſt, quia iuxta fluctus ſeculi poſita, quotidie tunditur procellis perſecutionum. Inter Zabulon, & Neptalim ſita eſt. i. Iudæis communis, &

De locis hebraicis. Li. 3. in exoſi. cap. 4. In lib. de locis Hebr. Hom. 14.

A Gentibus. Zabulon enim habitaculum fortitudinis dicitur, quia Apoſtoli, qui de Iudæa electi ſunt: fortes fuerunt. Neptalim dilatatio, quia Gentium eccleſia per orbem dilatata eſt. AVG. de Con. euan. Ioannes autem euangeliſta priuſquam iret Ieſus in Galilęam dicit de Petro, & Andrea, & Nathanaele, & de miraculo in Chana Galileæ, quæ omnia cęteri Euangeliſtę prætermiſerunt, id cõtexentes ſuis narrationibus, quòd Ieſus reuerſus ſit in Galilæam. vnde intelligitur fuiſſe interpoſitos aliquos dies, quibus illa de diſcipulis geſta ſunt, quæ interponuntur a Ioãne. REMI.

Lib. 2. c. 1

B Sed illud ſolertius attendendum eſt, quare Ioannes dicat dominũ iiſſe in Galilęam, antequam Ioannes miſſus fuiſſet in carcerem? Nam poſt vinum de aqua factũ, & deſcenſum eius in Capharnaũ, & poſt aſcenſum eius in Hieruſalem: dicitur in euangelio Ioannis, ꝙ redijt in Iudæa, & baptizabat: & nondum erat miſſus Ioannes in carcerem: Hic autem dicitur, ꝙ poſtquam traditus fuit Ioãnes, ſeceſſit in Galilæam. & hoc quidem dicit Marcus. Non autem debet hoc contrarium videri: nam Ioannes primum aduẽtum Domini in Galilęam deſcripſit, qui. ſ. fuit ante incarcerationem Ioannis. Sed & de ſecundo aduentu alibi facit mentionem, cum ait, ꝙ Ieſus reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam. & de hoc tantum ſecundo aduentu in Galilæam, qui. ſ. fuit poſt incarceratiõẽ Ionnnis alij Euangeliſtæ dicunt. EVSE. libro. 3. Eccle. hiſtorię: Ioannem enim tradunt vſque ad vltimum pene vitæ ſuæ tempus abſque vllius ſcripturę indiciis euangelium prædicaſſe, ſed cũ triũ euangeliſtarum euangelium ad ipſum noticia peruiniſſet: probaſſe

C quidem veritatem dictorum, deeſſe tamen vidit aliqua & maxime quæ primo prædicationis ſuæ tempore dominus geſſerat, certum eſt enim, ꝙ in aliis tribus euangelijs hæc videntur ſola contineri, quę in eo geſta ſunt, anno quo Ioannes Baptiſta, vel incluſus eſt in carcerem, vel punitus. Matthæus enim poſt tentationem Chriſti continuo ſubiecit, Audiens autem, quia Ioannes traditus eſſet, & Marcus ſimiliter. Lucas vero priuſquam aliquid de actibus Chriſti referret, dicit, ꝙ Herodes concluſit Ioannem in carcerem. Rogatus eſt ergo Ioannes Apoſtolus, vt ea quæ pręterierant priores ante traditionem Ioannis Saluatoris geſta conſcriberet: & ideo dicit in euangelio ſuo: Hoc fecit initium ſignorum Ieſus.

Cap. 24.

f ¶ CHRY. ſuper Matth. Ille debet Chriſti iuſtitiam prędicare, qui ventri ſuo contradicere poteſt, qui ſæculi iſtius bona contemnit, qui vanam gloriam non deſiderat. Et ideo dicitur: Exinde cœpit Ieſus prædicare. i. ex quo tentatus, famen vicit in deſerto, auaritiam ſpreuit in monte, vanam gloriam repercuſſit in Templo. vel, Exinde cœpit prædicare, ex quo traditus eſt Ioannes: nã

D ſi prędicante Ioanne prædicare cœpiſſet: vilem reddidiſſet Ioannem, & inueniretur prædicatio Ioannis eſſe ſuperflua quantum ad iſtius doctrinam, ſicut ſi vno tempore Sol cũ Lucifero oriatur: gratiam Luciferi celat. CHRY. in Homil. Ideo etiam non prædicauit donec Ioannem in carcerem mitteretur, ne ex hoc multitudo ſcinderetur, propter quod etiam Ioannes nullum fecit ſignum, vt per miracula omnes traherentur ad Chriſtũ. RABA. In hoc etiam docet, ne quis ab inferiori perſona ſermonem cõtemnat. vñ de Apoſtolus. Si cui ſedenti reuelatũ fuerit, prior taceat. CHRY. ſuper Matthæ. Sapienter autem inde prędicationis ſuæ ſumpſit initium, non vt conculcet Ioannis doctrinam, ſed vt magis confirmet, & teſtẽ eũ verũ fuiſſe demonſtret. HIERO. In quo et oñdit ſe eiuſdẽ eſſe Dei filiũ, cuius ille fuerat Propheta. Et iõ dicit: {Pœnitẽtiã agite. CHRY. ſup Matt. Nõ. n. ſtatim iuſtitiã pdicauit, quã oẽs cognoſcebãt, ſed pniam qua oẽs indigebant. Quis ergo auſus eſt dicere: Volo bonꝰ eſſe, & nõ poſſum? Pnia. n. correctio eſt volũtatis, & ſi vos mala nõ terrent, vt. ſ. pniam agatis, ſaltẽ bona delectẽt. vñ

Hom. 14.

E ſequit: {Appropinquabit. n. regnũ cœlorũ}. i. btitudo regni cœleſtis, ac ſi dicat: Parate vos p pniam, qa appropinquauit tps mercedis ęternæ. REMI. Et notandũ qa non dicit: Appropinquauit regnũ Chananæorum, aut Iebuzęorũ, ſed regnũ cœlorũ. lex. n. promittebat bona tpalia, ſed Dñs regna cœleſtia. CHRY. in Homil. Cõſiderandum etiã, ꝙ in hac pdicatione, nihil de ſeipſo manifeſte pdicabat, qđ interim cõueniẽs erat, quia nondũ de eo decentẽ habebant opinionem. Incipiens etiã nihil graue, & oneroſum dixit, ſicut Ioannes dixerat: Securim excindendæ arbori imminentem, & huiuſmodi. ſed in principio benigna propoſuit regnum cœlorum euangelizans. HIERO. Myſtice aũt Ioanne tradito Chriſtus incipit pdicare, quia deſinente lege, cõſequenter oritur euangelium.

Hom. 14.

g ¶ CHRY. ſuper Matth. Antequã Chriſtus aliquid dicat, vel faciat, vocat Apoſtolos, vt nihil illos lateat, nec verborũ Chriſti, nec operum, vt poſtmodum fiducialiter dicere poſſint: Non poſ-

ſumus

ſumus quæ vidimus, & audiuimus non loqui. Hinc eſt quod dicitur: { Ambulans Ieſus iuxta mare Galileæ. } R A B A. Mare Galilææ idem eſt quod ſtagnum Genezareth, mare Tyberiadis, & lacus ſalinarum. G L O. Decenter autem per piſcatoria vadit loca piſcatores piſcaturus. vnde ſequitur: { Vidit duos fratres Simonem, qui vocatur Petrus, & Andræam fratrem eius. } R E M I. Vidit autem non tam corporaliter, quàm ſpiritualiter, ad corda eorum reſpiciens. C H R Y. in Homil. (Hom.14.) In medijs autem operationibus exiſtentes eos vocauit, monſtrans quod omnibus occupationibus ſequelam ſuam præponere oportet. vnde ſequitur: { mittentes retia in mare. } quod quidem eorum officio congruebat, propter quod ſequitur: { Erant enim piſcatores. A V G. in Sermo. de Calend, Ianuarij: Non enim elegit Reges, aut Senatores, aut Philoſophos, aut Oratores: immo elegit plebeios, pauperes, & indoctos piſcatores. A V G. ſuper Ioannem. (Tract. 7.) Si enim doctus eligeretur, fortaſſis ideo ſe diceret electum, quia doctrina eius eligi meruit. Dominus autem noſter Ieſus Chriſtus volens ſuperborū frangere ceruices, non quæſiuit per oratorem piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt Imperatorem. Magnus Cyprianus orator, ſed prius Petrus piſcator. C R H Y. ſuper Matth. Futuræ etiam dignitatis gratiam artificij opere prophetabant. nam ſicut qui retia iactat in aquam, neſcit quos piſces comprehenſurus eſt, ſic & doctor quando diuini ſermonis retia ſuper populum iactat, neſcit qui ſunt acceſſuri ad Deum. Sed quouſque Deus excitauerit, illi adhærent eius doctrinæ. R E M I. De his autem piſcatoribus loquitur Dominus per Hieremiam dicens: Mittam in vos piſcatores meos, & piſcabuntur vos. vnde & hic ſubditur: { Venite poſt me. } G L O. Non tam pedibus, quàm affectu, & imitatione. Et faciam vos fieri piſcatores hominum. C H R Y. ſuper Matth. i. doctores, vt cum rete verbi Dei comprehendatis homines de mundo tempeſtuoſo, & periculoſo, vbi homines non ambulant: ſed feruntur, quia diabolus cum delectatione compellit eos in mala, vbi alterutrum homines ſe comedunt, ſicut piſces fortiores deuorant iuniores, vt tranſlati viuant in terra, corporis Chriſti membra facti. G R E G O. in Homil. (Hom. 5. in Euangelio.) Nulla autem Petrus, & Andræas Chriſtū miracula facere viderant, nihil ab eodē præmio æternæ retributionis audierant, & tamen ad vnum Domini præceptum hoc quod poſſidere videbantur obliti ſunt. vnde ſequitur. { At illi continuo relictis retibus, ſecuti ſunt eum. } In quo affectū debemus potius penſare quàm ſenſum. Multum enim reliquit qui ſibi nihil retinuit, multum dimiſit, qui cum re poſſeſſa concupiſcentijs renunciauit. A ſequentibus ergo tanta dimiſſa ſunt, quanta a non ſequētibus concupiſci potuerunt. Exteriora enim noſtra domino quantumlibet parua ſufficiunt, nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. Aeſtimationem quippe precij regnū Dei non habet, ſed tantum valet, quantum habes. C H R Y. ſuper Matth. Nō autem prædicti diſcipuli ſecuti ſunt Chriſtum Doctoris cupientes honorem, ſed operis lucrum, ſciebāt enim quàm precioſa eſt anima hominis, quàm grata eſt apud Deum ſalus ipſius, & quanta eſt merces. C H R Y. in Homil. Tantæ igitur promiſſioni crediderunt, & per ſermones quibus ſunt capti crediderunt ſe alios poſſe piſcari. C H R Y. ſuper Matth. Hæc igitur cupientes ſecuti ſunt omnibus relictis, in quo nos docuerunt, quia nemo poteſt terrena poſſidere, & perfecte ad cœleſtia peruenire. G L O. In his ergo datum eſt exemplum illis, qui ſenſum deſerunt pro Chriſti amore. Subdit autē exēplū eorū, qui etiā carnales affectus pro Deo poſtponūt. vnde dr. { Et procedēs inde, vidit alios duos. } Nota quod vocat binos & binos, ſicut alibi legitur, quod miſit eos binos & binos ad prædicandū. G R E G. in Hom. (Hom. 5. in euangelio.) Quatenus hic nobis tacitus innuat, quod qui charitatē erga alterū non habet, prædicationis officiū ſuſcipere nullatenus debet. Duo enim ſunt præcepta charitatis, & minus quàm inter duos charitas haberi non poteſt. C H R Y. ſuper Mat. Super charitatē etiam fraternitatis, eccleſiæ recte poſuit fundamenta, vt ex radicibus charitatis exuberans quaſi humor aſcendat in ramis, & hoc ſit per naturalem charitatem, vt non ſolum per gratiam, ſed etiam per naturam ipſa charitas firmior habeatur. vnde dicit: { Fratres, } ſic. n. fecit Deus, & in veteri teſtamento ſuper Moyſen, & Aaron fratres: ponens ædificationis initium. Quoniam autem abundantior eſt gratia noui teſtamenti quàm veteris, ideo primum populum ædificauit ſuper vnam fraternitatem: hunc autem ſuper duas. Iacobum, inquit, Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua: quod eſt maximæ paupertatis indicium. vetera enim reficiebant, qui noua vnde emerent non habebant. Et quod ad maiorem pietatem eorum pertinet: in tanta paupertate ſic patri ſuo ſuccurrebant, vt ſecum eum baiularent in naui, non vt ille iſtos adiuuaret in opere, ſed vt iſti illum conſolarentur ſua præſentia. C H R Y. in Homil. Non parua autem eſt hic demonſtratio virtutis, inopiam facile ferre, ex iuſtis nutriri laboribus, colligari inuicem amoris virtute, patrem inopem habere ſecum, & in eius obſequio laborare. C H R Y. ſuper Mat. Aeſtimare autem primos velociores ad prædicandum, quia retia mittebant: iſtos autem quaſi pigriores, quia adhuc retia componebant, non ſumus auſi, quia differentiam eorum cognoſcere ſolius eſt Chriſti. Forte ergo illi propter Petrum dicti ſunt mittentes retia, qui prædicauit euangelium: ſed non compoſuit. Iſti autem propter Ioannem componentes, qui euangelium compoſuit. Sequitur: { Et vocauit eos. } Erant enim habitatione ciues, dilectione concordes, artificio pares, fraternitatis coniuncti pietate. Ideo ſimul vocauit eos, ne tot bonis coniunctos diſſimilis vocatio ſepararet. C H R Y. in Homil. Vocando autem nihil eis promiſit ſicut prioribus: obedientia enim eorum qui præuenerant, viam eis ad credendum præparauerat. Sed & multa de ipſo audierant. ſ. tanquam familiares, & conſanguinitate coniuncti. Sequitur: { Illi autem relictis retibus & patre, ſecuti ſunt eū. } C H R Y. ſuper Matth. Tria enim ſunt quæ relinquere debet qui venit ad Chriſtum: actus carnales, qui per retia piſcationis ſignificantur: ſubſtantiam mundialem quæ per nauem: & parentes qui per patrem. Reliquerunt ergo nauem vt fierent eccleſiaſticæ nauis gubernatores. Reliquerunt retia, vt non piſces afferrent ad ciuitatem terrenam: ſed homines ad cœleſtem. Reliquerunt vnum patrem, vt ſpiritales patres omnium fierent. H I L A. Eis igitur artem, & patriam domum relinquentibus, docemur Chriſtum ſecuturi, & ſæcularis vitæ ſollicitudine, & paternæ domus conſuetudine non teneri. R E M I. Myſtice autem per mare deſignatur iſte mundus: propter amaritudinem, & fluctuationem. Galilæa autem interpretatur volubilis, ſiue rota, & ſignificat mundi volubilitatē. Ambulauit igitur Ieſus iuxta mare, dum ad nos per incarnationē venit, quia non carnem peccati, ſed ſimilitudinem carnis peccati ſuſcepit ex virgine. Per duos fratres, duo populi deſignantur, qui ab vno Deo patre creati ſunt, quos vidit quando eos miſericorditer reſpexit. Per Petrum enim, qui interpretatur agnoſcens & dicitur Simon, ideſt obediens, deſignatur Iudaicus populus, qui per legem Deum agnouit, & præceptis eius obediuit. Per Andræam, qui interpretatur virilis, ſiue decorus, intelligitur Gentilis populus, qui poſt agnitionem Dei viriliter in fide permanſit. Nos populum vocauit, quando prædicatores in mundum miſit dicens: { Venite poſt me. } i. relinquite deceptorem, & ſequimini creatorem. De vtroque etiam populo facti ſunt hominum piſcatores, ideſt prædicatores. Relictis autem nauibus. i. carnalibus deſiderijs, et retibus. i. mundi cupiditatibus, ſecuti ſunt Chriſtum. Per Iacobum etiam intelligitur Iudaicus populus, qui per cognitionem Dei diabolum ſupplantauit: Per Ioannem Gentilis populus, qui ſola gratia ſaluatus eſt. Zebedæus autē, quem relinquunt, & interpretatur fugitiuus, ſiue labens, ſignificat mundum, qui tranſit, & diabolū, qui de cœlis lapſus eſt. Per Petrum etiam, & Andræam mittentes retia in mare deſignantur illi, qui in prima ætate dum de naui corporis ſui mittunt retia carnalis concupiſcentiæ in mare huius ſeculi, vocantur a domino. Per Iacobum & Ioannem reficientes retia deſignantur illi, qui poſt peccata ante aduerſitates veniunt ad Chriſtum recuperantes quæ perdiderunt. R A B A. Duæ naues duas eccleſias figurant: eam quæ ex circumciſione, & eam quæ ex præputio vocata eſt. Quilibet etiam fidelis fit Simon Deo obediendo: Petrus peccatum ſuum agnoſcendo: Andræas viriliter labores patiēdo, Iacobus vitia ſupplantando. G L O. Et Ioannes, vt totum gratiæ Dei aſcribat. & ideo quarta tantum vocatio ponitur: per quos prædicatores Dei, a quatuor mundi partibus vocatos ſignetur. H I L A. Vel in hoc futurorum euangeliſtarum numerus figuratur. R E M I. Per hoc etiam quatuor virtutes principales deſignatur. prudentia enim refertur ad Petrum, propter diuinam cognitionem: iuſtitia ad Andræam, propter operum virilitatem: fortitudo ad Iacobum, propter diaboli ſupplantationem: temperantia ad Ioannem, propter diuinæ gratiæ effectum. A V G. de Conſen. euan. (Lib. 2. c. 17.) Sane mouere poteſt, quomodo Ioannes dicat non in Galilæa, ſed iuxta Iordanem Andræam ſecutum eſſe dominum cum alio, cuius nomen tacetur: deinde Petrum ab illo nomen accepiſſe. Cæteri autem tres Euangeliſtæ de piſcatione vocatos eos dicunt ſatis inter ſe conuenienter, maxime Matthæus, & Marcus. nam Lucas Andræam non nominat, qui tamen intelligitur in eadem naui fuiſſe. Hoc etiam videtur diſtare, quod tantum Petro a domino dictū eſſe commemorat Lucas: Ex hoc iam homines eris capiens. quod Matthæus

Simonē, qui vocatur Petrus, & Andræam fratrē eius mittentes rete in mare. Erant enim piſcatores. Et ait illis: venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum. At illi continuo relictis retibus, ſecuti ſunt eū. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedei, & Ioannem fratrem eius in naui cū Zebedeo patre eorum: reficientes retia ſua, & vocauit eos. Illi autem ſtatim relictis retibus & patre, ſecuti ſunt eum.

Matthæus & Marcus ambobus dixiſſe narrant: ſed potuit prius Petro dici ſecundum Lucam, & ambobus poſtea ſecundum alios duos. Sed quod de Ioanne diximus, diligenter conſiderandum eſt, cum & locorum plurimum interſit, & temporis, & ipſius vocationis. Sed intelligendum eſt, Petrum & Andream non ſic vidiſſe Dominum iuxta Iordanem, vt ei iā inſeparabiliter inhærerent: ſed tantū cognouiſſe quis eſſet, & eum miratos ad propria remeaſſe. Forte autem quod prætermiſerat recapitulat, quia ſine vlla conſequentis temporis differentia dicit { Ambulans autem iuxta mare. } Quæri etiam poteſt, quomodo binos & binos ſeorſum eos vocauerit, ſicut narrat Matthæus, & Marcus, cum Lucas dicat, Iacobum & Ioannem, tanquam ſocios Petri ad adiuuandum vocatos fuiſſe, & ſimul ſubductis ad terram nauibus Chriſtum ſecutos? vnde intelligendum eſt hoc primo eſſe factum quod Lucas inſinuat, & eos ad capturam piſcium ex more remeaſſe. Non enim erat dictum Petro, quòd piſces nunquam eſſet capturus, cum poſt reſurrectionem hoc fecerit: ſed quòd homines eſſet capturus: poſtea hoc factū eſt quod Matthæus, & Marcus narrāt: non enim ſubductis ad terram nauibus, tanquam cura redeundi ſecuti ſunt eum, ſed tanquam iubentem, vt ſequerentur.

h ¶ C H R Y. ſuper Matthæum: Omnis rex pugnaturus contra aduerſarium prius congregat exercitum, & ſic vadit ad pugnam, ſic & Dominus contra diabolum pugnaturus, prius congregauit Apoſtolos, & ſic cœpit euangelium prædicare. vnde ſequitur: { Et circuibat Ieſus. } R E M I. In quo Doctorum vita inſtruitur. Vt enim non ſint pigri, docentur per hoc quod dicitur: { Circuibat Ieſus. } C H R Y. ſuper Matth. Quia enim illi vt debiles ad medicum venire non poterant: ipſe ſicut ſtudioſus medicus, circuibat grauiter ægrotantes, & Dominus quidem circuibat ſingulas regiones. Qui autem ſunt vnius regionis Paſtores conſiderando debent circuire populi ſingulas paſſiones, vt ad remedium paſſionis eorum, aliquod medicamentum in eccleſia proferatur. R E M I. Vt autem non ſint acceptores perſonarū, docentur prædicatores per hoc quod ſubiungitur: { Totam Galilæam. } Vt autem vacui non diſcurrant: docentur per hoc quod ſubditur: { Docens. } Vt autem non paucis, ſed multis prodeſſe ſtudeant: monentur per hoc quod ſequitur: { In Synagogis. } C H R Y. in Homil. Hinc quoque Iudæos docebat, quòd nec eſſet Dei aduerſarius, nec animarum ſeductor, ſed quòd patri cōſentiēs aduenisset. R E M I. Vt autem non errores, neque fabulas, ſed ſalutaria prædicent: docētur per hoc quod ſubditur: { Prædicans euangelium regni. } Diſtat autem inter docens, & prædicans: docens enim refertur ad præſentia, prædicans ad futura: docebat enim de præſentibus mandatis, prædicabat de futuris promiſſis. C H R Y. ſuper Matth. Vel docebat iuſtitias naturales, quas ſcilicet ratio naturalis docet, vt caſtitatem, humilitatem, & huiuſmodi, quas per ſeipſos omnes bona eſſe intelligunt, de quibus neceſſaria eſt doctrina, non tantum propter manifeſtationem quātum propter excitationem cordis. Præualentibus enim delectationibus carnalibus, ſcientia iuſtitiæ naturalis quaſi in obliuionē deducta obdormit. Cum ergo cœpit Doctor reprehendere carnalia mala, eius doctrina non nouam ſcientiam introducit, ſed oblitam commonefacit. Prædicabat autem euangelium annunciando bona, quæ antiqui manifeſte, nec audierant, vt beatitudinem cœleſtem, mortuorum reſurrectionem, & huiuſmodi. Vel docebat interpretando prophetias de ipſo. Euangelium prædicabat denunciando in ſe bona futura. R E M I. Vt autem Doctores doctrinam ſuam virtutibus commendare ſtudeant, docentur per hoc quod ſubditur: { Sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. } Infirmitas quidem eſt corporum, languor autem animarum. C H R Y. ſuper Matthæum. Vel per languorem animæ aliquam paſſionem intelligimus, vt auaritiam, libidinem, & huiuſmodi. Per infirmitatem autem infidelitatem, per quam aliquis infirmatur in fide. Vel per languores intelliguntur grauiores corporis paſſiones, per infirmitates autem leuiores: ſicut autem paſſiones corporales diuinitatis virtute ſanabat, ſic ſpirituales verbo pietatis. Primo autem docet, & poſtea ſanat propter duo. Primo, quia præmittitur quod magis neceſſarium eſt. verba enim pietatis ædificant animam non miracula. deinde quia verba per miracula commendantur, & non econuerſo. C H R Y. in Homil. Conſiderandum autem, quòd quando nouum fit aliquid, ac politicæ cuiuſdam introductio, ſigna Deus facere conſueuit, præſtans ſuæ potentiæ pignora his, qui legem eius accepturi ſunt. Sic cum hominem facturus eſſet, prius mundum creauit, ac tum demum facto homini legem in Paradiſo dedit. Et cum Sancto Noe legem poſiturus eſſet, magna vtique mirabilia mōſtrauit. Sed & Iudæis quidem cum legem laturus eſſet, prius prodigia magna oſtendit, ac tum demum eis præcepta legis impoſuit. Ita hic ſublimem quandam viuendi introducturus diſciplinam, auctoritatem mandatis ſuis præſtruxit claritate ſignorum. quia enim æternum regnum quod prædicabat, non apparebat, ex his quæ videntur, etiam illud quod nondum apparebat, manifeſtum fecit. G L O. Sed quia prædicatores debent habere bonum teſtimonium ab his qui foris ſunt, ne ſi vita deſpicitur, prædicatio contemnatur, ſubditur. { Et abijt opinio eius in totam Syriam. } R A B A. Syria eſt omnis regio ab Euphrate, vſque ad mare magnum: a Capadocia, vſque ad Aegyptum, in qua eſt prouincia Paleſtina, in qua habitant Iudæi. C H R Y. in Homil. Intende autem moderationem euangeliſtæ, quia non vnūquemque nobis enarrat curatorum, ſed breuibus verbis copioſitatem tranſcurrit ſignorum. vnde ſequitur. { Et obtulerunt ei omnes male habentes. } R E M I. Per quos varias vult intelligi infirmitates, ſed leuiores. Cum vero dicit: { Varijs languoribus, & tormentis comprehenſos, illos vult intelligi, de quibus ſubinfertur: { Et qui dæmonia habebant. } G L O. Languor diuturnus eſt tormentū: & morbus acutus, vt dolor lateris & huiuſmodi. qui autem dæmonia habebāt, ſunt qui a dæmonibus vexabant. R E M I. Lunatici enim dicti ſunt a Luna, quæ dum menſtruis temporibus creſcit & decreſcit, ipſi vexantur. H I E R O. Dæmones enim obſeruantes lunaria tempora, creaturam infamare cupiebant, vt in creatorem blaſphemiæ redundarent. A V G. 22. de Ciuita. Dei: (Cap.6.) Illiciuntur tamen dæmones ad habitandum per creaturas, quas non ipſi: ſed Deus condidit delectabilibus, pro ſua diuerſitate diuerſis, non vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus ſignis, quæ cuiuſque delectationi congruunt. R A B A. Paralytici autem ſunt corpore diſſoluti: paralyſis enim græce, latine dicitur diſſolutio. Sequitur: { Et curauit eos. } C H R Y. ſuper Matthæum. Cum in quibuſdam locis dicatur: Multos curauit: hic ſimpliciter dicitur: & curauit eos: } ſignans, quòd omnes curauit. Sicut & nouitius medicus intrans ciuitatem, omnes ad ſe venientes curat: propter ſuam opinionem commendandam. C H R Y. in Homil. A nullo autem eorum fidem exquiſiuit, quoniam nondum virtutis ſuæ demonſtrationem dederat, & illi e longinquo venientes, & ægros adducentes, non paruam oſtenderant fidem. Sequitur: { Et ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. R A B A. Quæ quadripartitæ ſunt: alij propter cœleſte magiſterium, vt diſcipuli: alij ob curationem infirmitatum: alij ſola fama & curioſitate, volentes experiri, an verum eſſet quod dicebatur: alij per inuidiam, volentes eum in aliquo capere, & accuſare. Myſtice autem Syria interpretatur elara, Galilæa volubilis, vel rota, ideſt diabolus & mundus, qui & ſuperbus eſt, & ad ima ſemper rotatur, in quo fama Chriſti per prædicationem innotuit: dæmoniaci enim ſunt idolatræ, lunatici, inſtabiles, paralytici, pigri, & diſſoluti. G L O. Turbæ autem, quæ ſequuntur Dominum, ſunt de eccleſia, quæ ſpiritualiter eſt Galilæa tranſmigrans ad virtutes. Et Decapolis decem præcepta ſeruans in Hieroſolyma, & Iudæa, quam viſio pacis, & confeſſio illuſtrat. { Et trans Iordanem } quia baptiſmo tranſito, terram promiſſionis intrat. R E M I. Vel ſequuntur Dominum de Galilæa, ideſt de volubilitate mundi. { & Decapoli } quæ eſt regio decem vrbium, & ſignificat decalogi tranſgreſſores. { Et de Hieroſolyma } quia ſcilicet prius innoxia pace detinebatur. { Et de Iudæa } ideſt de confeſſione diabolica. { Et de trans Iordanem } qui prius erant in Paganiſmo conſtituti, ſed tranſeuntes per aquam baptiſmi venerunt ad Chriſtum.

h Et circuibat Ieſus totam Galilęā docens in Synagogis eorū, & prædicans euangelium regni, & ſanans omnem languorē, & oēm infirmitatem in populo. Et abijt opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei oēs male habētes varijs languoribus, & tormentis compræhenſos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos. Et ſecutę ſūt eū turbę multę de Galilęa, & Decapoli, & de Hieroſolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem.

C A P. V.

CAP. V.

Videns autem Ieſus turbas, aſcendit in montem, & cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & aperiens os ſuum docebat eos dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

b Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.

CHRY. ſuper Matthæ. Omnis artifex ſecundum profeſſionem ſuam, opportunitatem operis videns gaudet. Carpentarius enim ſi viderit arborem bonam, concupiſcit eam præcidere ad opus artificij ſui. Et Sacerdos, cum viderit eccleſiam plenam, gaudet animus eius, & delectatur, vt doceat. Sic & Dominus videns magnam congregationem populi, excitatus eſt ad docendum. vnde dicit: {Videns autem turbas Ieſus, aſcendit in montem.} Lib.2.c.19. AVG. de Concor. euange. Vel hic poteſt videri multas turbas vitare voluiſſe, & ob hoc aſcendiſſe in montem, vt ſolis diſcipulis loquæretur. Hom.15. CHRY. in Homil. Per hoc autem quòd non in ciuitate & foro: ſed in monte & ſolitudine ſedit, erudiuit nos nihil ad oſtentationem facere, & a tumultibus abſcedere, & præcipue cum philoſophandum eſt, ac de rebus ſerijs differendum. REMI. Hic enim ſciendum eſt, quòd tria refugia legitur Dominus habuiſſe, nauim, montem, & deſertum: ad quorum alterum quotieſcumque a turbis opprimebatur, conſcendebat. HIERO. Nonnulli autem Simpliciorum fratrum putant Dominum ea quæ ſequuntur in Olìueti monte docuiſſe, quod nequaquam ita eſt. Ex præcedentibus enim & ſequentibus in Galilæa mõſtratur locus quem putamus eſſe, vel Thabor, vel quemlibet alium montem excelſum. CHRY. ſuper Matt. Aſcendit autem in montem: primo quidem, vt impleret prophetiam Eſaiæ dicentis: Super montem aſcende tu: deinde vt oſtendat quoniam in altitudine ſpiritalium virtutum conſiſtere dicitur, qui docet Dei iuſtitiam pariter & qui audit. nemo enim poteſt in valle ſtare, & de monte loqui. Si in terra ſtas, de terra loquere. Si autem de cœlo loqueris: in cœlo conſiſte. Vel aſcendit in montem, vt oſtendat, quòd omnis qui vult diſcere myſteria veritatis, in montem eccleſiæ debet aſcendere, de quo Propheta: Mons Dei, mons pinguis. HILA. Vel aſcendit in montem, Lib.1.ca.1. quia in paternæ maieſtatis celſitudine poſitus, cœleſtia vitæ præcepta conſtituit. AVG. de Sermone Domini in monte: Vel aſcendit in montem, vt ſignificet, quia minora erant præcepta iuſtitiæ, quæ a Deo data ſunt per Prophetas populo Iudæorum, quem timore adhuc alligari oportebat. Per filium autem ſuum maiora populo quem charitate iam conuenerat liberari. Sequitur. {Et cũ ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius.} HIERO. Ideo autẽ Lib.1.ca.1. non ſtans, ſed ſedens loquitur, quia non poterant eum intelligere in ſua maieſtate fulgentem. AVGV. de Sermo. Domini in monte: Vel quòd ſedens docebat: pertinet ad dignitatem Magiſtri. Acceſſerunt autem ad eum diſcipuli eius, vt audiendis verbis illius hi eſſent ẽt corpore viciniores, qui præceptis implendis animo appropinquabant. RABA. Myſtice autem ſeſſio Domini incarnatio eius eſt, Lib.2.c.19. quia niſi Dominus incarnatus eſſet, humanum genꝰ ad eum accedere non potuiſſet. AVG. de Concor. euange. Mouet autem, quòd Matthæus in monte dicit hunc habitum eſſe ſermonem a Domino ſedente: Lucas autem in loco campeſtri a Domino ſtante. Hæc igitur diuerſitas facit videri alium fuiſſe illum, alium iſtum. Quid enim prohibet Chriſtum quædam alibi repetere, quæ ante iam dixerat? aut iterum facere, quę ante iam fecerat? Quanquam etiam poſſit illud occurrere in aliqua excellentiori parte montis: primo cum ſolis diſcipulis Dominum fuiſſe, quando ex eis duodecim elegit: deinde cum eis deſcendiſſe non de monte, ſed de ipſa montis celſitudine in campeſtrem locum, ideſt in aliquam æqualitatem, quæ in latere montis erat, & multos capere poterat, atque ibi ſtetiſſe, donec ad eum turbæ congregarentur, ac poſtea cum ſediſſet, acceſſiſſe propinquius diſcipulos eius, atque ita illis, cæteriſque turbis præſentibus, vnum habuiſſe ſermonem, quẽ Cap.4. Matthæus, Lucaſque narrant diuerſo narrandi modo: ſed eadem veritate rerum. GREGO. 4. Moral. Sublimia autem præcepta Domino in monte dicturo præmittitur. {Et aperiens os ſuum docebat eos} qui dudum aperuerat ora Prophetarum. REMI. Vbicumque autem legitur Dominus aperuiſſe os, inſpiciendum eſt, quia magna ſunt, quæ ſequuntur. AVG. de Sermo. Domini Hom.15. in monte: Vel dicit: Aperiens os ſuum, vt ipſa mora commendet aliquanto longiorem futurum eſſe ſermonem. CHRY. in Homil. Vel hoc dicit, vt diſcas, quoniam nunc quidem docebat os aperiens in loquendo: nunc autem vocem, quæ eſt ab operibus emittens. AVG. de Sermo. Domini in monte. Si quis autem pie, ſobrieque conſiderauerit, inueniet in hoc ſermone quantum ad mores opportunos pertinet, perfectum vitæ Chriſtianæ modum, Lib.19.c.1. vnde ſic ipſe ſermo concluditur: Omnis qui audit verba mea hęc & facit ea: ſimilabo eum viro ſapienti. AVG. de Ciuitate Dei:

F Nulla autem eſt cauſa philoſophandi, niſi finis boni, quòd autem beatum facit, ipſe eſt finis boni. Et ideo a beatitudine incipit dicens: {Beati pauperes ſpiritu. AVGVSTI. Lib.1.ca. de Sermone Domini in monte: Præſumptio quidem ſpũs audaciam, & ſuperbiam ſignificat. vulgo etiam magnum ſpiritum ſuperbi habere dicuntur, & recte. nam ſpiritus ventus vocatur: quis vero neſciat ſuperbos inflatos dici quaſi vento diſtentos? Quapropter recte hic intelligitur: Pauperes ſpiritu, humiles & timentes Deum, ideſt, non habentes inflantem ſpiritum. G CHRYSOST. in Homil. Hom.15. Vel ſpiritum hic elationem, & animum dicit: quia enim ſunt multi humiles nolentes rerum neceſſitate coacti, non eſt laus. vnde illos beatificat, qui ſe ex electione humiliant. Ideo autem hic incipit radicitus euellens ſuperbiam, quia hæc fuit radix, & fons malitiæ vniuerſæ, contra quam ponit humilitatem, velut quoddam ſtabile fundamentum, qua ſubiecta, cum ſtabilitate alia ſuperædificantur. hac autem deſtructa, pereunt quæcumque congregaueris bona. CHRYSOST. ſuper Matthę. Ideo autem dixit manifeſte: {Beati humiles ſpiritu} vt ſic humiles oſtendant, vt ſemper adiutorium Dei ſint mendicantes. vnde in græco dicitur: Beati πτωχοὶ ptochi, ideſt mendici, vel egeni. Sunt enim multi naturaliter humiles, & non ex fide, qui non pulſant adiutorium Dei: ſed ſolum qui ſecundum fidem ſunt humiles. CHRYSOST. in Homil. Hom.15. Vel quia pauperes ſpiritu hic dicit formidantes, & trementes Dei iuſſiones, H quomodo Dominus per Eſaiam commendat. Quid autem amplius quàm ſimpliciter humiles? Humilium enim hic quidem mediocriter eſt: hic autem ſuperabundanter. AVGVSTI. Superbi ergo appetant regna terrarum: ſed humilium eſt regnum cœlorum. CHRY. ſuper Matthæum: Nam ſicut cœtera vitia deponunt ad inferos, maxime tamen ſuperbia, ſic & omnes virtutes inducunt in regnum cœlorum, maxime tamen humilitas, quia proprium eſt, vt qui ſe humiliat, exaltetur. HIERON. Vel beati pauperes ſpiritu, qui ſcilicet propter Spiritum ſanctum voluntarię ſunt pauperes. AMBRO. de Offi. Lib.1.c.16. Inde autem incipit beatitudo iudicio diuino, vbi erumna eſtimatur humana. GLO. Pauperibus autem in præſenti conuenienter promittuntur diuitiæ cœli.

b ¶. AMBRO. ſuper Lucam: Cap.6. Cum ſimpliciter contentus fuero inops, ſupereſt vt mores meos temperem. Quid enim mihi prodeſt carere ſæcularibus, niſi fuero mitis? Congrue igitur ſequitur: {Beati mites.} AVGVST. Lib.1.c.3. Mites I ſunt qui cedunt improbitatibus, & non reſiſtunt in malo, ſed vincunt in bono malum. AMBRO. ſuper Lucam: Cap.6. Mitiga ergo affectum tuum, vt non iraſcaris, aut certe iratus ne peccaueris. Præclarum eſt enim motum temperare conſilio, nec minoris virtutis dicitur prohibere iracundiam, quàm omnino non iraſci: cum plerumque illud lentius, hoc fortius eſtimetur. Cap.8. Rixentur igitur immites, & dimicent pro terrenis, & temporalibus rebus. Sed beati mites, quoniam ipſi hęreditabunt terram, de qua euelli non poſſunt: illam, inquam, terram, de qua in Pſalmo dicitur: Portio mea in terra viuentium. Significat enim quandam ſtabilitatem hæreditatis perpetuæ, vbi anima per bonum affectum tanquam loco ſuo requieſcit, ſicut corpus in terra. Et inde cibo ſuo alitur, ſicut corpus ex terra, ipſa eſt requies, & vita Sanctorum. CHRYSOST. ſuper Matthæum: Hom.15. Vel K terra hic, ſicut quidam dicunt, quàm diu eſt in hoc ſtatu terra mortuorum eſt, quia vanitati ſubiecta eſt: cum autem liberata fuerit de corruptione, fit terra viuorum, vt mortales hæreditent immortalem. Alterum exponentem legi, quaſi cœlum, in quo habituri ſunt Sancti dicatur terra viuorum, quod quantum ad inferiorem regionem cœlum eſt, quantum autem ad ſuperius cœlum dicitur terra. Alij dicunt, quia corpus noſtrum terra eſt, & quàm diu ſubiacet morti, terra eſt mortuorum. Cum autem fuerit conforme factum gloriæ corporis Chriſti, erit terra viuorum. HILA. Vel hæreditatem terræ mitibus Dominus pollicetur, ideſt eius corporis quod ipſe aſſumpſit habitaculum, quia per manſuetudinem mentis noſtræ habitat Chriſtus in nobis, nos quoque clarificati corporis eius gloria veſtiemur. CHRY. in Homil. Vel aliter: Chriſtus hic ſpiritalibus ſenſibilia immiſcuit, qm̃ enim eſtimatur qui mitis eſt omnia ſua perdere, contrariũ promittit dicens, ꝙ cum ſtabilitate ſua poſſidet, qui non eſt proteruꝰ, qui aũt aliter eſt, multotiens animam, & hæreditatem paternam perdit. Quia vero Propheta dixerat: Manſueti hæreditabunt terram

c Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.

d Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

e Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.

f Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.

g Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.

terram, a conſuetis verbis contexit ſermonem. GLO. A Mites etiam qui ſeipſos poſſederunt, hæreditatem Patris in futuro poſſidebunt. plus autem eſt poſſidere quàm habere: multa enim habemus, quæ ſtatim amittimus.

Cap.6. c ¶ AMBRO. ſuper Lucam: Cum hoc feceris, vt ſcilicet ſis pauper & mitis, memento quia peccator es, lugeto peccata. vnde ſequitur: {Beati qui lugent.} Et bene tertia benedictio eſt peccata deflentis, quia Trinitas eſt, q̃ peccata condonat. HILA. Lugentes enim hic dicuntur non orbitates, aut contumelias, aut damna merentes, ſed peccata vetera flentes. CHRY. ſuper Matth. Et qui ſua quidẽ peccata lugent, beati ſunt, ſed mediocriter: beatiores autem ſunt, B qui aliena lugent peccata, tales conuenit eſſe omnes Doctores. HIERO. Luctus enim hic non mortuorum ponitur communi lege naturę, ſed peccatis, & vitijs mortuorum. Sic fleuit Samuel Saulem, & Paulus eos, qui poſt immunditiam, pœnitentiam non ęgerunt. CHRY. ſuper Matth. Cum autem conſolatio ſit lugentium, ceſſatio luctus, qui ſua peccata lugent, conſolabuntur indulgentiam conſecuti. CHRY. in Homil. Et licet talibus ſufficiat venia frui, non terminat retributionem in peccatorum remiſſionem, ſed & multarum facit particeps conſolationum & hic, & in futuro. Semper enim maiores laboribus Deus dat retributiones. CHRY. ſuper Matthæ. Qui vero aliena peccata lugent, conſolabuntur, qui cum in ſęculo illo prouidentiam cognouerint Dei, & intellexerint, quòd qui perierunt non fuerunt Dei, de cuiꝰ manu nemo rapere poteſt, de eis luctu derelicto in ſua beatitudine Lib.1.c.4. lætabuntur. Vel aliter. AVG. in Sermo. Domini in monte. Luctus eſt triſtitia de amiſſione charorum. Conuerſi autem ad Deũ ea quæ in hoc mundo chara habebant, amittunt. non enim gaudẽt C his rebus, quibus ante gaudebant, & donec fiat in illis amor æternorum, nonnulla męſtitia ſauciantur. Conſolabuntur ergo Spiritu ſancto, qui maxime propterea Paraclitus nominatur, ideſt, Conſolator, vt temporalem amittentes, æterna letitia perfruantur. Et ideo dicit: {Quoniam conſolabuntur.} GLO. Vel per luctum duo genera compunctionis intelliguntur .ſ. pro miſerijs huius mũdi, & pro deſiderio cœleſtium. vnde filia Caleph petiuit irriguum ſuperius, & inferius. huiuſmodi autem luctus nõ habet, niſi pauper & mitis, qui cum mundum non diligat, ꝙ miſer eſt, recognoſcit: & ideo cœlum concupiſcit. Conuenienter ergo lugentibus promittitur conſolatio, vt qui triſtatus eſt in præſenti, gaudeat in futuro. Maior eſt autem retributio lugentis, q̃ pauperis & mitis. plus enim eſt gaudere in regno, q̃ habere & poſſidere: multa enim cum dolore poſſidemus. CHRY. in Homil. Notandũ D autem, ꝙ hanc beatitudinem non ſimpliciter, ſed omnino cum intenſione, & cumulo poſuit: ideoq; non dixit, qui mœrent, ſed qui lugent. Siquidem præceptum iſtud totius philoſophiæ magiſterium eſt. Si enim qui filios, vel proximos mortuos lugent, toto illo doloris ſui tempore, nec pecuniarum, nec gloriæ amore tenentur, non inuidia conſumuntur, non iniurijs permouentur, nec alijs vitijs obſidentur, vtpote ſolis luctibus mancipati: multomagis, qui propria peccata lugent, ſicut ea lugere dignum eſt, celſiorẽ hanc philoſophiam debent oſtendere.

Cap. 6. d ¶ AMBRO. ſuper Lucam: Poſtquàm delicta defleui, eſurire incipio, & ſitire iuſtitiam. Aeger enim, cum in graui morbo eſt, nõ eſurit. vnde ſequitur: {Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam. HIERO. Non nobis ſufficit velle iuſtitiam, niſi iuſtitiæ patiamur famem, vt ſub hoc exemplo nunquã nos ſatis iuſtos, ſed ſemper eſurire iuſtitiæ opera intelligamus. CHRY. ſuper Matth. E Quoniam omne bonum quod non ex amore ipſius boni faciunt homines, ingratum eſt ante Deum. Eſurit autem iuſtitiam qui ſm̃ iuſtitiam Dei deſiderat conuerſari. ſitit autem iuſtitiam qui ſcientiam eius acquirere cupit. CHRY. in Homil. Iuſtitiam autẽ dicit vel vniuerſalem, vel particularem auaritiæ cõtrariam. Quia enim de miſericordia dicturus erat, præmonſtrat qualiter miſereri oporteat, quia non ex rapina, neque ex auaritia. vnde etiam qđ eſt auaritiæ propriũ .ſ. eſurire, & ſitire, iuſtitiæ attribuit. HILA. Sitientibus autem, & eſurientibus iuſtitiam, beatitudinem tribuit ſignificans extenſam in Dei doctrinam ſanctorum auiditatem, perfecta in cœlo ſatietate repleri. Et hoc eſt quod dicitur: {Quoniam ipſi ſaturabuntur. CHRY. ſuper Matthæ, ſ. largitate remunerantis Dei, quoniam maiora erunt præmia Dei, quàm ſanctorum Lib.1.ca.5. deſideria. AVG. de Ser. Domini. Vel illo cibo ſaturabuntur in præſenti, de quo Dominus dicit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei, quod eſt iuſtitia. & illa aqua, de qua quiſque biberit, fiet ei fons aquæ ſalientis in vitam æternam. CHRY. in Homil. Vel rurſus ſenſibile præmium ſtatuit: quia enim pluri- A mos diuites facere putatur auaritia, dicit hoc eſſe contrarium, magiſque id præſtare iuſtitiam. qui enim iuſtitiam diligit, tutiſſime omnia poſſidet.

e ¶ GLO. Iuſtitia & miſericordia ita coniunctæ ſunt, vt altera ab altera debeat temperari. iuſtitia enim ſine miſericordia crudelitas eſt: miſericordia ſine iuſtitia, diſſolutio. vnde miſericordia poſt iuſtitiam ſubdit, dicens: {Beati miſericordes. REMI. Miſericors dicitur, quaſi miſerum habẽs cor, quia alterius miſeriam, quaſi ſuam reputat, & de malo alterius, quaſi de ſuo dolet. HIERO. Miſericordia hic non ſolum in eleęmoſynis intelligitur, ſed in omni pec- B cato fratris, ſi alter alterius onera portemus. AVG. Lib.1.ca.6. Beatos autem dicit eſſe qui ſubueniunt miſeris, quoniam eis ita rependitur, vt de miſeria liberentur. vnde ſequitur: {Quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.} HILA. Intantum enim Deus beneuolentiæ noſtræ in omnes delectatur affectu, vt ſuam miſericordiam ſit ſolis miſericordibus præſtaturus. CHRY. in Homil. Videtur autem eſſe æqualis retributio, ſed eſt multo maior: non enim eſt æqualis humana miſericordia & diuina. GLO. Merito ergo miſericordibus, miſericordia impenditur, vt plus accipiant quàm meruiſſent. & ſicut plus recipit qui vltra ſaturitatem habet, quàm ille qui habet tantum ad ſaturitatem, ſic maior eſt gloria miſericordiæ, quàm præcedentium.

f ¶ AMBRO. ſuper Lucam: Cap.6. Qui miſericordiam defert, miſericordiam amittit, niſi mundo corde miſereatur. Nam ſi iactantiam quærit: nullus eſt fructus. vnde ſequitur: {Beati mundo corde, GLO. Conuenienter autem ſexto loco ponitur cordis mũditia, quia ſexto die homo conditus eſt ad imaginem Dei, quæ qui- C dem obtenebrata erat in homine per culpam, ſed immundis cordibus reformatur per gratiam. Merito autem poſt prædicta ſequitur, quia niſi illa præcedant mundum cor in homine non creatur. CHRY. in Homil. Mundos autem hic ait, vel eos qui vniuerſalem virtutem poſſident, & nullius ſibi malitiæ conſcij ſunt, vel eos qui in temperantia conſiſtunt, quæ maxime neceſſaria eſt ad videndum Deum, ſecundum illud Pauli: Pacem ſequimini cum omnibus & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. Quia enim multi miſerentur quidem: ſed impudica agunt, monſtrans, quòd non ſufficit primum, ſcilicet miſereri: hoc de munditia appoſuit. HIERO. Mundus autem Deus, a mundo corde concupiſcitur. Templum enim Dei non poteſt eſſe pollutum. Et hoc eſt quod dicitur: {Quoniam ipſi Deum videbunt. CHRY. ſuper Matthæ. Qui enim omnem iuſtitiam facit & cogitat, mente ſua Deum videt, quoniam iuſtitia figura eſt Dei: Deus enim iuſti- D tia eſt. Secundum ergo, quòd aliquis eripuerit ſe a malis, & fecerit bona, ſecundum hoc Deum videt aut parum, aut amplius, aut interdum, aut ſemper ſecundum poſſibilitatem humanam. In ſęculo autem illo, mundi corde Deum videbunt facie ad faciem, non in ſpeculo, & in enigmate ſicut hic. AVG. in Ser. Domini in monte. Lib.1.ca.7. Stulti autem ſunt qui Deum videre iſtis exterioribus oculis quærunt: cum corde videatur, ſicut alibi ſcriptum eſt. In ſimplicitate cordis quærite illum: hoc enim eſt ſimplex cor, quod mundũ cor. AVG. vlti. de Ciui. Dei: Cap.28. Si autem tantum poterunt in corpore ſpiritali oculi etiam ipſi ſpiritales, quantum poſſunt iſti quales nunc habemus, proculdubio per eos Deus videri non poterit. AVG. in Primo de Trinita. Cap. 8. Hæc vutem viſio merces eſt fidei, cui mercedi per fidem corda mundantur, ſicut ſcriptum eſt: Mundãs fide corda eorum. hoc autem probatur illa maxime ſententia: {Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.} AVG. ſu- Li.12.c.27. E per Gene. ad literam. Nemo autem videns Deum viuit vita iſta, qua mortaliter viuitur, & iſtis ſenſibus corporis. Sed niſi ab hac vita quiſque funditus moriatur, ſiue omnino exiens de corpore, ſiue ita alienatus a carnalibus ſenſibus, vt merito neſciat, ſicut ait Apoſtolus, vtrum in corpore an extra corpus ſit, non in illam ſubuehitur viſionem. GLO. Maiorem autem remunerationem iſti habent quàm primi, ſicut qui in curia Regis non ſolum prandet, ſed etiam faciem Regis videt.

g ¶ AMBRO. ſuper Lucam: Cap.6. Cum interiora tua vacua feceris ab omni labe peccati, ne diſſenſiones, contentioneſque ex affectu tuo prodeant, a te pacem incipe, vt ſic pacem alijs feras. vnde ſequitur: {Beati pacifici. AVG. xix. de Ciui. Dei: Cap.12. Eſt autem pax tranquillitas ordinis. Ordo autem eſt parium, diſparumque ſua loca tribuens diſpoſitio. Sicut autem nemo eſt, qui gaudere nolit, ita nemo eſt, qui pacem habere nolit, quandoquidem ipſi qui bella volunt, nihil aliud q̃ ad glorioſam pacem cupiunt bellando peruenire. HIERO. Pacifici autem dicuntur beati, qui primum in corde ſuo: deinde & inter fratres diſſidentes faciunt pacem. Quid

h Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnũ cœlorũ. i Beati eſtis cum maledixerint vobis homines & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes propter me. Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.

enim prodeſt alios per te pacari,cum in tua anima ſint bella vitio-
Lib.1.ca.8. rum? A V G. in Ser.Domini in monte: Pacifici aũt in ſemetipſis ſunt,qui omnes animi ſui motus componentes,& ſubiicientes rationi, carnaleſque concupiſceutias habentes edomitas,fiunt regnum Dei,in quo ita ordinata ſunt omnia, vt quod eſt in homine præcipuum,& excellens, imperet cæteris reluctantibus, q̃ ſunt nobis beſtijſque communia, atq; idipſum quod excellit in homine, ideſt mens, & ratio ſubijciatur peccatori quod eſt ipſa veritas filius Dei. Neque enim imperare inferioribus poteſt, niſi ſuperioribus ſubiiciatur. Et hæc eſt pax,quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis. A V G. in lib.Retract.Non tamen cuiquam prouenire poteſt in hac vita, vt lex repugnans legi mentis,omnino non ſit in membris. Sed hoc nunc pacifici agunt domando concupiſcentias carnis,vt ad pacem pleniſſimam quandoque veniatur. C H R Y. ſuper Matth.Pacifici autem ad alios ſunt,non ſolum qui inimicos in pace reconciliant,ſed etiam illi qui immemores malorum, diligunt pacem. Pax enim illa beata eſt,quæ in corde poſita eſt. non tantum in verbis. Qui autem pacem diligunt, filij ſunt pacis. H I L A. Pacificorum autem beatitudo adoptionis eſt merces. Et ideo dicitur:{ Quoniam filij Dei vocabuntur.} Parens enim omnium Deus noſter eſt, neque aliter tranſire in nuncupationem familiæ eius licebit, niſi fraternæ inuicem charitatis pace viuamus. C H R Y. in Homil.Vel quia cum pacifici dicantur, qui non aduerſum ſe mutuo dimicant, ſed alios diſſidentes in cõcordiam reuocãt, iure etiam filij Dei appellantur,quia vnigeniti hoc præcipuum fuit opus,diſtantia copulare,conciliare pugnãtia. A V G. Vel quia in pace perfectio eſt,vbi nihil repugnat pacifici filij Dei dicuntur,quoniam nihil reſiſtit Deo. Et vtique filij Dei ſimilitudinem pacis debent habere. G L O. Maximam ergo dignitatem habent pacifici,ſicut qui filius Regis dicitur,in domo regia ſummus eſt. Septimo autem loco beatitudo hæc ponitur, qa in Sabbatho veræ requiei dabitur pax: ſex ætatibus tranſactis.

h ¶ C H R Y. in Homil.Poſita pacificorum beatitudine,ne aliquis exiſtimaret,quòd ſemper pacem ſibi quærere ſit bonum: ſubdit:{ Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam} hoc eſt propter virtutem, propter defenſionem aliorum, propter pietatem. Iuſtitiam enim cõſueuit pro omni virtute animæ ponere.
Lib.1.ca.9. A V G. in Sermo.Domini in monte: Pace enim intrinſecus conſtituta,ac firmata, quaſcumque perſecutiones ille qui foras miſſus eſt,forinſecus concitauerit,augerit,auget gloriam,quæ ſecundum Deum eſt. H I E R O. Signanter autem addidit.{Propter iuſtitiam.}Multi enim propter ſua peccata perſecutionem patiuntur, & non ſunt iuſti. Simulque conſidera,quòd octaua veræ circuncisionis beatitudo martyrio terminetur. C H R Y. ſuper Matth. Non autem dixit: Beati qui a gentibus perſecutionem patiuntur, ne putes illum ſolum beatum,qui perſecutionem patitur propter idola non colenda,ideo & ab hæreticis perſecutionem patiens propter veritatem non relinquendam beatus eſſe,quia propter iuſtitiam patitur.Sed & ſiquis ex potentibus,qui Chriſtiani videntur, forſitan propter ſua peccata correctus a te fuerit te perſecutus: beatus es cum Ioanne Baptiſta. Si enim verum eſt, quòd Prophetæ martyres ſunt,qui a ſuis occiſi ſunt,ſine dubio qui propter cauſam Dei aliquid patitur, etſi a ſuis patitur,mercedem martyrij habet. Et ideo non poſuit ſcriptura perſonas perſequentium, ſed ſolam cauſam perſecutionis,vt non aſpicias,quis te perſequitur,ſed propter quid. H I L A. Sic ergo ad poſtremum eos in beatitudine numerat, quibus omnia pro Chriſto pati,qui iuſtitia eſt,pronꝰ affectus eſt. His igitur & regnum ſeruatur,quia in contemptu ſæculi ſunt pauperes ſpiritu.vnde dicit:{Quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.} Vel octaua beatitudo tanquam ad caput redit, quia conſummatum,perfectumque oſtendit, & probat. Itaque in prima,& in octaua nominatum eſt regnum cœlorum. ſeptẽ enim ſunt quæ perficiunt: nam octaua clarificat, & perfectum demonſtrat,& per hos gradus perficiantur & cęteri, tanquam accipiatur
Cap.6. rurſus exordium. A M B R O. ſuper Lucam: Vel aliter: Primum regnum cœlorum ſanctis præpoſitum eſt in abſolutione corporis: ſecundum poſt reſurrectionem eſſe cum Chriſto. Poſt reſurrectionem tuam, terram incipies tuam poſſidere abſolutus a morte,& in ipſa poſſeſſione conſolationem reperies. Conſolationem ſequitur delectatio: delectationem diuina miſeratio: Cui autem miſeretur Dominus,& vocat: & ſic vocatus videt vocantem.Qui autem Deum viderit: in ius diuinæ generationis aſſumitur, & tunc demum quaſi Dei filius cœleſtis regni diuitijs delectatur.Ille igitur incipit, hic repletur. C H R Y. in Homil. Ne autem mireris ſi ſecundum vnamquamque beatitudinem regnum non

F audis, quia cum dicit:{ Conſolabuntur, miſericordiam conſequentur} & cætera huiuſmodi, per hęc vniuerſa nihil aliud quàm regnum cœlorum occulte inſinuat, vt nihil ſenſibile expectes. Neque enim beatus eſt, qui in his coronatur, quæ cum præſenti vita diſcedunt. A V G. Diligenter autem attendendus eſt numerus harum ſententiarum. his enim ſeptem gradibus congruit operatio Spirituſſancti ſeptiformis quã Iſaias deſcribit: ſed ille a ſummo: hic ab imo, quia ibi docetur filiꝰ Dei ad ima deſcenſurus:hic homo de imis ad ſimilitudinem Dei aſcenſurus. In his prius eſt timor, qui congruit hominibus humilibus, de quibus
Li.i.de Ser. cap.9.
G dicitur:{ Beati pauperes ſpiritu,} ideſt non alta ſapientes: ſed timentes. Secunda eſt pietas, quæ conuenit mitibus: qui enim pie quærit, honorat, non reprehendit, non reſiſtit, quod eſt mitem fieri. Tertia eſt ſcientia, quæ conuenit lugentibus, qui didicerunt, quibus malis nunc vincti ſunt, quæ quaſi bona petierunt. Quarta quæ eſt fortitudo, congruit eſurientibus & ſitientibus, quia deſiderantes gaudium de veris bonis laborant, a terrenis cupientes auerti. Quinta conſilium, conuenit miſericordibus,quia vnicum remedium eſt de tantis malis erui,dimittere alijs & dare. Sexta eſt intellectus, & conuenit mundis corde, qui purgato oculo,poſſunt videre quod oculus non vidit. Septima eſt ſapientia, quæ conuenit pacificis, in quibus nullus motus eſt rebellis, ſed obtemperant ſpiritui. Vnum autem præmium, quod eſt regnum cœlorum,varie nominatum eſt. In primo, ſicut opor-
H tebat poſitum eſt regnum cœlorum quod eſt perfecte ſapientiæ initium, ac ſi diceretur: Initium ſapientię timor Domini. Mitibus hæreditas tanquam teſtamentum Patris cum pietate quærentibus. Lugentibus conſolatio,tanquam ſcientibus quid amiſerunt, & in quibus merſi ſunt. Eſurientibus ſaturitas,tanquam refectio laborantibus ad ſalutem. Miſericordibus miſericordia, tanquam optimo conſilio vtentibus,vt hoc eis exhibeatur,quod exhibent. Mundis corde,facultas videndi Deum tanquam purum oculum ad intelligenda æterna gerentibus. Pacificis Dei ſimilitudinem. Et iſta quidem in hac vita poſſunt compleri, ſicut completa eſſe in Apoſtolis credimus. nam quod poſt hanc vitam promittitur:nullis verbis exponi poteſt.

i ¶ R A B A. Superiores ſententias generaliter dirigebat:iam incipit loqui præſentes compellans: prædicens eis perſecutiones quas pro nomine eius paſſuri erant dicens:{ Beati eſtis cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos. A V G. Quæri autem po-
Lib.1.đ ſer. Cap.9.
I teſt quid interſit quod ait: Cum vobis maledicent, & dicent omne malum: cum maledicere hoc ſit malum dicere? Sed aliter eſt maledictum iactatum cum contumelia coram illo qui maledicitur, aliter cum abſentis fama læditur. Perſequi autem eſt vim inferre, vel inſidijs appetere. C H R Y. ſuper Matthæum: Si autem verum eſt, quoniam qui calicem aquæ porrexerit: merces eius non perit, conſequenter qui vel vnius leuiſſimi verbi iniuriam fuerit paſſus, vacuus non erit a mercede. Vt autem blaſphematus ſit beatus, duo conuenire debent, ut & mendaciter blaſphemetur, & propter Deum: alioquin ſi unum defuerit: non eſt beatitudinis merces. Et ideo dicit:{Mentientes propter me.} A V G. Quod propter illos dictum puto, qui volunt de perſecutionibus, & de fama ſuæ turpitudinis gloriari, & ideo dicere ad ſe pertinere Chriſtum, quòd multa de illis dicuntur mala, cum & vera dicantur quando & de errore illorum dicuntur, etſi aliquando falſa iactantur: non ta-
K men propter Chriſtum iſta patiuntur. G R E G O. ſuper Ezechielem: Quid autem poterit obeſſe ſi homines vobis derogent, & ſola vos conſcientia defendat? Sed tamen linguas detrahentium ſicut noſtro ſtudio non debemus excitare, ne ipſi pereant: ita per ſuam malitiam excitatam debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum creſcat. vnde & hic dicitur:{ Gaudete,& exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis.} G L O. Gaudete mente quidem, & exultate corpore, quia merces ueſtra non tantum magna eſt, ſicut aliorum, ſed copioſa eſt in cœlis. A V G. Non hic cœlos puto dici ſuperiores partes huius viſibilis mundi: non enim merces veſtra in rebus uiſibilibus collocanda eſt: ſed in cœlis dictum puto in ſpiritalibus firmamentis,ubi habitat ſempiterna iuſtitia. Sentiunt ergo iſtam mercedem, qui gaudent ſpiritualibus: ſed ex omni parte perficietur, cum mortale hoc induerit immortalitatem. H I E R O. Gaudere igitur & exultare debemus, ut merces nobis in cœleſtibus præparetur. hoc qui uanam ſectatur gloriam, implere non poteſt. C H R Y. ſuper Matthæum: Quia quantum aliquis lætatur de
Hom.9.

K Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal euanuerit,in quo ſalietur? Ad nihilum valet vltra,niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

l Vos eſtis lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita,neque accendunt lucernam,& ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat oĩbus, qui in domo ſunt. Sic luceat lux veſtra corã hoĩbꝰ, vt videãt opa veſtra bona,& glorificent patrẽ vr̃m,q in cœlis eſt.

laude hominum,tantum de vituperatione triſtatur,qui vero glo-
Hom.9. riam concupiſcis in cœlo,opprobria non timeas in terris. G R E. ſuper Ezech. Aliquando tñ detractores debemus compeſcere, ne dũ de nobis mala deſſeminant,eorum qui audire a nobis bona poterant corda innocentia corrumpant. G L O. Non ſolum autem præmio,ſed etiã exẽplo eos ad patiẽtiam prouocat, cũ ſubdit:{ Sic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.} R E M I. Magnã.n. conſolationem accipit homo in tribulatione poſitus: dum recordatur paſſiones aliorum,a quibus exemplum patientię accipit,ac ſi diceret.Memẽtote quia illius vos eſtis Apoſtoli,cuius & illi fuerunt Prophetæ. C H R Y S. in Homil. Simul & inſinuat coęqualitatem ſui honoris ad patrem,ac ſi dicat:Sicut illi propter patrem,ita & vos propter me patiemini. Cum etiam dixit Prophetas, qui fuerunt antę vos,monſtrat & ipſos Prophetas iam factos. A V G. Perſecutionẽ aũt hic generaliter poſuit,& in maledictis,& in laceratione famæ.

k ¶ C H R Y. in Homil. Quoniam ſublimia præcepta Apoſtolis dederat,& multo q̃ in lege ueteri maiora,ne turbarentur,ac dicerent:Quonam modo hæc implere poterimus?eos laudum admiſtione permulcet,dicens:{Vos eſtis ſal terræ.} Per quod oſtẽdit quàm neceſſarie iſta præcipiat.Non enim pro veſtra,inquit,ſalute tantummodo,aut pro vna ſolum gente,ſed pro vniuerſo prorſus orbe hæc vobis doctrina committitur. Proinde non oportet vos adulari,atq; palpare,ſed econtrario ſalis inſtar mordicare. Quòd ſi homines mordendo,ac perſtringendo,male audieritis, gaudete.
C Hoc.n.ſalis eſt opus,laxa quæque mordicare,atque reſtringere,ſic itaque aliorum maledictio nihil uobis adferet incommodi, ſed veſtræ potius firmitatis teſtimonium erit. H I L A. Eſt hic ꝓprietas quærenda dictorũ,quã Apl̃orum officiũ,& ipſius ſalis natura monſtrabit.hoc igit̃ in oẽm vſum humani gn̄is effectũ incorruptionẽ corporibus,quibus fuerit aſperſum impartit,& ad oẽm ſenſum cõditi ſaporis aptiſſimum eſt.Apl̃i aũt ſunt rerum cœleſtium p̄dicatores,& æternitatis velut ſalitores:merito ſal terræ nũcupati,quia per virtutem doctrinę quaſi ſalientes æternitati corpora ſeruant. R E M I. Sal etiã p aquã,& ardorẽ Solis,& p flatum venti in naturã alterã cõmutat̃,ſic & apl̃ici viri p aquã baptiſmi,& ardorẽ dilectionis,& flatum Spũſſancti in ſpiritalem regenerationẽ cõmutati ſunt. Sapiẽtia ẽt cœleſtis p Apl̃os p̄dicata,exiccat humores carnalium operum,aufert fœtorem,& putredinẽ malæ conuerſationis, & vermen libidinoſę cogitationis,& illũ de quo dicit Propheta: Vermis eorum non morit̃. R E M I. Sunt Apl̃i ſal terrę.i.hoĩum
D terrenorum,qui amãdo terrã,terra vocant̃. H I E R. Vel Apl̃i ſal terræ appellant̃,qa p illos vniuerſum hoĩum cõdit̃ genꝰ. CHRY. ſup Mat.Doctor.n.cũ fuerit oĩbus p̄dictis virtutibꝰ ornatus, tunc eſt quaſi optimũ ſal,& totus popl̃s de illo condit̃, videndo eum,& audiendo. R E M I. Et ſciendum qa nullum ſacrificium offerebat̃ Deo in veteri Teſtamento,niſi prius condiret̃ ſale,quia nullus põt laudabile ſacrificium Deo offerre abſq; ſapore cœleſtis ſapientiæ. H I L A. Verum qa cõuerſioni hõ ſubiacet:iõ Apl̃os ſal terrę nuncupatos monet in traditę ſibi ptãtis virtute pſiſtere, cum ſubdit. {Quod ſi ſal euanuerit,in quo ſaliet̃?} H I E R.i.ſi doctor errauerit,a quo alio doctore emendabit̃? A V G. Et ſi vos,p quos cõdiendi ſunt popl̃i metu pſecutionũ tpalium, amiſeritis regna cœlorũ, q erunt hoĩes,p quos vobis error auferat̃? Alia lr̃a hẽt.Si ſal infatuatum fuerit,oñdẽs fatuos eſſe iudicandos,q tpalium bonorum,
E vel copiam ſectantes,vel inopiã metuentes amittunt æterna,q̃ nec dari pñt ab hoĩbus,nec auferri. H I L A. Si aũt doctores infatuati nil ſaliant,& ipſi ſenſu accepti ſaporis amiſſo viuificare non pñt corrupta,reddunt̃ inutiles. vnde ſequit̃:{ Ad nihilum valet ultra, niſi ut mittatur foras,& cõculcet̃ ab hoĩbus.} H I E R. Exemplum de agricultura ſumptum eſt.Sal.n.vt in condimentum ciborum,& ad ſiccandas carnes neceſſarium eſt,ita alium uſum non habet. Certe legimus in ſcripturis vrbes quaſdã ira victorum ſale ſeminatas, ita vt germen nullũ in ipſis oriret̃. G L O. Poſtq̃ ergo illi, qui capita ſunt aliorum defecerint,nulli vſui apti ſunt,niſi ad hoc vt mittant̃ foras ab officio docendi. H I L A. Vel etiam de eccleſiæ promptuarijs proiecti,pedibus incedentium conterantur. A V G. Non aũt calcat̃ ab hoĩbus,q patit̃ pſecutionẽ, ſed q pſecutionẽ timẽdo infatuat̃. Calcari.n.non põt, niſi inferior. inferior aũt non eſt,qui q̃uis corpe multa in terra ſuſtineat,corde tñ in cœlo fixus eſt.

l ¶ C H R Y. ſuper Matth. Sicut doctores pp bonam conuerſationem ſunt ſal quo popl̃s conditur:ita pp verbũ doctrinæ ſunt lux,qua ignorantes illuminantur.prius aũt eſt bñ viuere,q̃ bñ docere,& iõ poſtq̃ Apl̃os dixerat ſal, conſequenter vocat eos lucem dicẽs:{Vos eſtis lux mundi.}Vel quia ſal in eo ſtatu tenet rem,ne
A ad deterius mutetur:lux aũt ad melius pducit illuſtrando: pp qđ Apl̃i dicti ſunt priꝰ ſal,pp Iudæos,& pp popl̃m Chriſtianũ,a qbꝰ Deus cognoſcit̃,quos ſeruant in Dei ſcĩa: lux aũt pp gentes quas ad ſcĩæ lumen perducunt. A V G. Oportet autem hic mundum non cęlum & terrã,ſed hoĩes,qui ſunt in mundo intelligi, vel qui diligunt mundũ, qbꝰ illuminãdis Apl̃i miſſi ſunt. H I L A. Natura enim luminis eſt vt lucem quocumque circũferatur emittat, illatumq; ędibꝰ tenebras iterimat, luce dominãte. Igit̃ mundus extra cognitionẽ Dei poſitus,obſcurat̃ igno-
Lib.1.đ ſer. do.cap.11.
B rantiæ tenebris,cui p Apl̃os ſcĩæ lumẽ inuehitur,& cognitio Dei claret,& de paruis eorum corpuſculis quocumq; inceſſerint, lux tenebris miniſtrat̃. R E M I. Sicut autem Sol dirigit radios ſuos: ita & Dñs,qui eſt ſol iuſtitię direxit Apl̃os ſuos ad effugandas humani generis tenebras. C H R Y. in Hom. Intellige aũt q̃ magna eis promittit,vt qui in regione propria cogniti non erant,ad fines orbis terrarum eorum ueniret fama,nec perſecutiones quas prædixerat eos potuerunt occultare, ſed propter hoc magis præclari redduntur. H I E R O. Ne autem Apoſtoli abſcondantur ob metum,ſed tota libertate ſe prodant,docet eos fiduciam prædicandi, cum conſequenter dicit:{Non põt ciuitas abſcondi ſupra mõtem poſita.} C H R Y. in Homil. Per hoc etiam eos docet eſſe ſollicitos de propria uita quaſi in oculis omnium poſitos, ſicut ciuitas, quæ eſt ſupra montem poſita,uel lucerna ſupra candelabrum lucens. C H R Y. ſuper Matth. Hæc autem ciuitas eccleſia ſanctorum eſt,de qua dr̃: p̃s 86. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas. Ciues
Hom.15.
Hom.15.
C eius ſunt oẽs fideles, de quibꝰ Apoſtolus:Vos eſtis ciues ſanctorũ. Hæc ergo ciuitas poſita eſt ſupra montẽ Chriſtum,de quo Daniel: Lapis abſciſus ſine manibus factus eſt mons magnus. A V G. Vel poſita eſt ſupra montem,ideſt ſupra magnam iuſtitiam, quam ſignificat mons,in quo diſputat Dñs. CHRY. ſuper Matthę. Non poteſt ergo ciuitas abſcondi poſita ſupra montem,etiam ſi ipſa voluerit. Mons enim qui eam portat,facit eam omnibus manifeſtã: ſic & Apoſtoli,& Sacerdotes,qui fundati ſunt in Chriſto,non poſſunt eſſe abſconditi,etiam ſi voluerint,quia Chriſtus eos manifeſtat. H I L A. Vel ciuitatem,carnem quam aſſumpſerat nuncupat,quia in eo per naturam ſuſcepti corporis, quędam humani generis congregatio continetur, & nos per conſortium carnis ſuæ ſumus habitatio ciuitatis. Abſcondi ergo non poteſt, quia in altitudine poſitus celſitudinis Dei, admiratione operum ſuorum offertur omnibus contemplandus. C H R Y. ſuper Matthæum: Quare autem Sanctos ſuos Chriſtus manifeſtet, & non ſinat eos
Lib.1.đ ſer. do.cap.12.
D eſſe abſconditos,per alteram comparationem oſtendit, cum ſubditur:{ Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio: ſed ſupra candelabrum.} C H R Y. in Homil. Vel per hoc quod dixit:{Non poteſt ciuitas abſcondi} demõſtrauit ſuam uirtutem. In hoc autem quod ſubdit:{Neque accendunt lucernam,}eos inducit ad liberam prædicationem,ac ſi diceret:Ego quidem lucernã accendi,vt vero perſeueret ardens,veſtri erit ſtudij,nõ ſolum propter vos,ſed propter alios,qui illuminabunt̃,ſed & propter gloriã Dei. C H R Y. ſuper Matthæ. Lucerna eſt verbum diuinum,de quo dictum eſt: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Accendentes lucernam, ſunt Pater, & Filius, & Spirituſſanctus. A V G. Quid autem putamus dictum eſſe. Et ponunt eam ſub modio?vt occultatio tantum lucernæ accipienda ſit, tanquam ſi diceret: Nemo accendit lucernam.& occultat eam, an aliquid etiam modius ſignificat? vt hoc ſit ponere lucernam ſub modio: ſuperiora facere corporis commoda, per prædicationem veritatis. Sub
Hom.15.
Li.i. de Ser. ca.12.
E modio ergo lucernam ponit, quiſquis lucem doctrinæ commodis temporalibus obſcurat, & tegit. Et bene modius dicitur res corporalis, ſiue propter retributionem menſurę, quia ea quiſquis recipit,quæ geſſit in corpore, ſiue quia temporalia bona,quę corpore peraguntur circa dierum menſuram,quam ſignificat modius, inchoãtur & trãſeunt: æterna vero & ſpiritualia nullo tali fine coercentur. Super candelabrum autem lucernam ponit, qui corpus ſuum miniſterio verbi ſubijcit, vt ſuperior ſit prædicatio veritatis, & inferior ſeruitus corporis: per ipſam enim corporis ſeruitutem excelſior lucet doctrina, dum per vocem & cæteros corporis motu bonis operibus inſinuatur diſcentibus. C H R Y. ſuper Matthæum. Vel modij ſunt homines mundiales, quoniam ſicut modij deſuper quidem vacui ſunt,ſubtus autem pleni, ſic omnes mundi amatores in rebus ſpiritualibus inſenſati ſunt: in terrenis autem ſapientes: & ideo quaſi modius uerbum Dei tenet abſconditum, quando propter aliquam cauſam terrenam verbum Dei non eſt auſus palam proloqui,nec fidei ueritatem. Candelabrum eſt eccleſia, quæ baiulat

verbum vitæ,& omnis eccleſiaſticus vir. HILA. Vel Synagogā Dominus modio comparauit quæ ſuſceptos fructus intra ſe tantum receptās,certum modium dimenſæ obſeruantiæ continebat. AMBRO. ſuper Lucam.Et ideo nemo fidem ſuam intra menſuram legis includat,ſed ad eccleſiam conferat,in qua ſeptiformis ſpiritus relucet gratia:

m Nolite autem putare, quoniā veni ſoluere legem, aut prophetas.Non veni ſoluere, ſed adimplere. Amen quippe dico vobis,

BEDA in Homil. Vel ipſe Chriſtus accēdit lucernā, qui teſtam humanæ naturę flamma ſuæ diuinitatis impleuit, quā nec credentibus abſcondere,nec modio ſupponere, hoc eſt ſub menſura legis includere,vel intra vnius gētis terminos noluit cohibere. Candelabrū eccleſiā dicit,cui lucernam ſuppoſuit, quia noſtris in frontibus fidem ſuæ incarnationis affixit. HILA. Vel lucerna Chriſti ponitur in candelabrum.i.in ligno per paſſionem ſuſpenſa,quæ lumen æternum eſt in eccleſia habitantibus præbitura. Et ideo dicit:{Vt luceat omnibus qui in domo ſunt.} AVG.Siquis enim domum vult accipere eccleſiam, non eſt abſurdum. Vel domus eſt ipſe mundus propter id quod ſuperius ait: {Vos eſtis lux mundi.} HILA. Tali etiam lumine monet fulgere Apoſtolos, vt ex admiratione operis eorum Deo laus impartiatur. vnde ſequitur: {Sic luceat lux veſtra coram hominibus,vt videant opera veſtra bona. CHRY. ſuper Matth.i. ſic illuminate docentes, vt non veſtra tantum audiant verba,ſed vt opera videant,vt quos illuminaueritis per verbum quaſi lux, condiatis per exemplū quaſi ſale. Per illos autem doctores, qui docent,& faciunt magnificatur Deus: nam diſciplina Domini ex moribus familiæ demonſtratur. Et ideo ſequitur. {Et glorificent patrem veſtrū, qui in cœlis eſt.} AVG. Si tantummodo diceret.{Vt videāt opera veſtra bona,} finem conſtituiſſe videretur in laudibus hominum, quas quærunt hypocritę,ſed addidit:{Et glorificent patrem veſtrum,qui in cœlis eſt,} ut hoc ipſum quòd homo ꝑ bona opera placet hominib⁹, non ibi finem conſtituat, ſed referat ad laudem Dei, & propterea placet hominibus, vt in illo glorificetur Deus. HILA. Non ꝙ ab hoībus oporteat gloriam quærere, ſed vt diſſimulantibus nobis,opus nr̄m his inter quos viuimus,in honorem Dei eluceat. m ¶ GLO. Poſtquàm hortatus eſt audientes, vt ſe præpararēt ad omnia ſuſtinenda pro iuſtitia,& non abſconderent quod accepturi erant,ſed ea beniuolentia diſcerent,vt cæteros docerent,incipit eos informare quid doceant, tanquam ſi quæreretur. Quid eſt hoc quòd non vis abſcondi,pro quo iubes omnia tollerari? nūquid aliquid dicturus es extra ea quæ in lege ſunt ſcripta? Ideo inquit:{Nolite putare quoniam veni ſoluere legē, aut Prophetas.} CHRY. ſuper Matth. Quod propter duas cauſas dicit:Primum vt diſcipulos ſuos his verbis ad ſuum prouocaret exemplum, vt ſicut ipſe omnem legem adimplebat, ſic & illi ſtuderent implere. Denique futurum erat,vt calumniarentur eum Iudæi, quaſi legē ſoluentem,priuſquam incurrat calumniam, calumnię ſatisfacit, ne putaretur ſic veniſſe,vt ſimpliciter legem prædicaret,ſicut Prophetæ fecerant. REMI. Duo dixit,negat veniſſe ſe ſoluere, & affirmat veniſſe ſe implere: & ideo addit: {Non enim veni legem
Li.1.de Ser, ſoluere,ſed implere.} AVG. In hac autem ſententia duplex eſt
cap.14. ſenſus.Nam adimplere legem aut eſt addendo aliquid quod min⁹
Hom. 16. habet,aut faciendo quod habet. CHRY. in Homil. Impleuit igitur Chriſtus Prophetas,complendo omnia quæ per eos de ipſo fuerant dicta:legem autem,primo quidem nihil tranſgrediendo legalium,ſecundo iuſtificando per fidem,quod lex per literam face-
Lib.19.c.7. re non valebat. AVG. contra Fauſtum: Demum etiam,quia ſub gratia poſitis in hac mortali vita difficile erat implere,quod in lege ſcriptum eſt: Non concupiſces, ille per carnis ſuæ ſacrificium ſacerdos effectus impetrat nobis indulgentiam etiam hinc adimplens legem,vt quod per noſtram infirmitatem minus poſſumus: per illius perfectionē curetur, cuius capitis membra effecti ſum⁹.
Lib.19.cap. Puto etiam ſic eſſe accipiendum quod dicitur:{Nō veni legem ſol
22.&.23. uere,ſed adimplere.}his videlicet additamentis,quæ vel ad expoſitionem pertinent antiquarum ſententiarum, vel ad conuerſationem in eis. Aperuit enim Dominus etiam iniquum motum ad nocendum fratri,in homicidij genere deputari. Maluit etiam nos Dominus non iurantes non recedere a vero,quàm verum iuran-
Lib.17.c.1. tes appropinquare periurio.Sed cur,o Manichæi legem non accipitis & Prophetas,cum Chriſtus ad eos ſe non veniſſe ſoluere dixit,ſed adimplere? Ad hoc reſpondet Fauſtus hæreticus: Quis hoc teſtatur dixiſſe Ieſum? Matthæus: Quomodo ergo Ioannes non id teſtatur,qui fuit in monte? Matthæus hoc ſcripſit,qui poſt quam Ieſus deſcendit de monte,ſecutus eſt eum? Ad hoc Auguſti
Lib.17.c.3. nus rn̄det. Si nemo de Chriſto vera dixit, niſi qui vidit eum, vel audiuit,hodie de eo vera dicit nullus. Cur ergo ex ore Ioannis nō potuit vera Matthæus audire de Chriſto:ſi ex libro Ioannis poſſumus vera loqui de eo, nos tāto tp̄e poſt nati? hinc.n.non ſolum Matthæi, ſed etiam Lucæ, ac Marci euangelium, & non impari

F auctoritate receptum eſt.Huc accedit,quia & ipſe Dn̄s potuit narrare Matthæo quod egerat,antequam eum vocaſſet. Aperte autē dicite non vos credere euangelio: nam quæ in euangelio non niſi quod vultis creditis,vobis potius q̄ euangelio creditis. Item Fau-
ſtus.Probemus & Matthæū hoc nō ſcripſiſſe,ſed aliū (neſcio quem Lib.17.c.1.

donec tranſeat cœlum & terra, iota vnū, aut apex vnus non præteribit a lege,donec omnia fiāt. Qui ergo ſoluerit vnūď mādatis

ſuo nomine.) Quid enim dicit? Cum tranſiſſet Ieſus vidit ſedētem hoīem ad Telonium Matthæū noīe. Et quis ergo ſcribens de ſeipſo dicat: vidit hojem,& non vidit me? Ad quod Auguſtinus:Ita Matthæus de ſe, Lib.17.c.4.
antequam de alio ſcripſit,ſicut & Ioannes fecit dicens: Conuerſus Petrus vidit alium diſcipulum, quem diligebat Ieſus. Manifeſtū eſt enim hunc morem fuiſſe Scriptorum cum geſta narrarent. Itē
G Fauſtus:Quid ꝙ etiam ex ipſo ſermone quod præcepit:non puta Lib.17.c.4.
tare quia venerit legem ſoluere:magis intelligi datur quia ſolueret, neque nihil tale eo faciente Iudæi ſuſpicari hoc poſſent? Ad Lib.17.ca.5.
quod Auguſtinus.Hoc quidem ualde infirmum eſt, non enim negamus Iudæis non intelligentibus uideri potuiſſe Chriſtū deſtructorem eſſe legis,& Prophetarum. Item Fauſtus. Quid ꝙ etiā lex Lib.17.ca.4.
& Prophetæ nec adimpletione gaudent cum in Deuteronomio dicat:Hæc præcepta quæ mando tibi obſeruabis, nec addas quicq̄ eis,nec minuas? Ad quod Auguſtinus:Non intelligit Fauſtus quid Lib.17.c.6.
ſit legem implere:cum hoc de verborum adiectione putat accipiēdum. Plenitudo enim legis charitas eſt quā Dn̄s dedit mittendo fidelibus Sp̄m ſanctum.Impletur ergo lex,vel cum fiunt,quę ibi præcepta ſunt,vel cum exhibentur quæ ibi prophetata ſunt. Itē Fau- Lib.18.c.1.
ſtus,ꝙ nouum Teſtamentum Ieſum cōdidiſſe fatemur, quid aliud q̄ deſtructionē fatemur veteris Teſtamenti? Ad quod Auguſtinus: Lib.18.c.4.
H In ueteri Teſtamento figuræ erant futurorū quas rebus per Chriſtum præſentatis auferri oportebat,vt eo ipſo lex & prophetę implerentur,in quibus ſcriptum eſt:Daturum Deum nouum Teſtamentu.Item Fauſtus:Hoc igitur ſi dixit Chriſtus,aut aliud ſigni- Lib.18.c.1.
ficans dixit,aut quod abſit,mentiens dixit,aut omnino nec dixit: ſed Ieſum quidem mentitum fuiſſe nullus dicat, ac per hoc aliter dictum eſt,aut nec omnino dictum eſt, me quidem iam aduerſus capituli huius neceſſitudinem Manichæa fides reddidit tutū, quæ principio mihi non cunctis quæ ex Saluatoris noīe leguntur ſcripta:paſſim credere perſuaſit. Eſſe enim multa zizania,quæ in contagium boni ſeminis,ſcripturis penè oībus noctiuagus quidam ſeminator inſparſit. Ad quod Auguſtinus: Manichæus docuit im- Lib.18.c.7.
piam peruerſitatem, ut ex euangelio quod hæreſim tuam non impedit hoc accipias,quod aūt impedit non accipias.Nos aūt docuit Apoſtolus piam prouiſionem,ut quiſquis nobis annunciauerit, præter id quod accepimus, anathema ſit. Dn̄s autē expoſuit quid
I ſint zizania,non aliqua falſa ueris ſcripturis immiſſa,ſicut tu interpretaris: ſed hoies filios maligni. Item Fauſtus. Cum te Iudæus Lib.18.c.7.
interpellabit,cur legis,& Prophetarum præcepta non ſerues,quæ Chriſtus dixit,non ſe ueniſſe ſoluere,ſed adimplere? cogeris, aut uanę ſuperſtitioni ſuccūbere,aut capitulum profiteri falſum, aut te Chriſti negare diſcipulū. Ad quod Auguſtinus: Nullas ex hoc Lib.18.c.7.
capitulo catholici patiuntur anguſtias,quaſi legis, & Prophetarū præcepta non ſeruent,quia charitatem Dei & proximi habent, in quibus præceptis pendet lex & Prophetæ. Et quæcumque ibi rebus geſtis, uel ſacramentorum celebrationibus, uel locutionum modis figurate prophetata ſunt: in Chriſto, & eccleſia compleri cognoſcunt. Vnde nec uanæ ſuperſtitioni ſuccumbimus, nec iſtud euangelij capitulum falſum eſſe dicimus, nec Chriſti diſcipulos nos negamus. Qui ergo dicit. Si Chriſtus Li.19.c.16.
legem, & Prophetas non ſoluiſſet, illa ſacramenta legis, & Prophetarum in Chriſtianorum celebrationibus permanerent. Po-
K teſt dicere:ſi Chriſtus legem, & Prophetas non ſoluiſſet, adhuc promitteretur naſciturus,paſſurus,reſurrecturus: cum ideo magis hoc non ſoluerit, ſed adimpleuerit, quia iam non promittitur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus, quod illa ſacramenta quodammodo perſonabant, ſed annunciatur, quòd natus ſit, paſſus ſit, reſurrexit, quod hæc ſacramenta, quæ a Chriſtianis aguntur, iam perſonant. Patet ergo, quanto errore delirent, qui putant ſignis ſacramentiſque mutatis etiam res ipſas eſſe diuerſas, quas ritus propheticus pronunciauit promiſſas, & euangelicus demonſtrat impletas. Item Fauſtus. Quærendum eſt ſi hoc Chriſtus dixit, cur dixerit: utrum ne compalpan- Lib.19.c.1.
di Iudæorum furoris cauſa, qui ſancta ſua ab eo concul cari uidentes, nec audiendum quidem eum exiſtimabant,aut vt nos,qui ei credebamus ex gentibus, inſtrueret legis ſubire iugum. Si au- Lib.19.c.1.
tem hæc non ei fuit cauſa dicendi, illa debet eſſe, quam dixi, nec hoc ipſum mentitus eſt. Sunt enim tria genera legum, unum Hebræorum, quod peccati, ac mortis Paulus appellat: aliud Gentium, quod naturale uocat, dicens: Gentes naturaliter, quæ legis ſunt faciunt. tertiū eſt ueritatis, de qua dixit: Lex ſpūs uitæ

vitę.Item Prophetæ alij ſunt Iudæorum,de quibus notum eſt alij Gentium,de quibus Paulus dicit : dixit quidam proprius eorum Propheta:alij veritatis,de quibus Ieſus dicit:Mitto ad vos Sapien
Lib.19.c.3. tes,& Prophetas. Et quidem ſi obſeruationes hebraicas adimpletionis gratia protuliſſet,dubium non erat, quin de Iudæorum lege,& Prophetis dixiſſet. Vbi vero ſola recenſet antiquiora ꝑcepta,ideſt :Non occides,non mœchaberis, quæ olim promulgata fuerāt per Enoch, & Seth,& cęteros iuſtos,cui non videatur hoc eum dixiſſe de veritatis lege,& Prophetis.

iſtis minimis,& docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum, qui autem fecerit & docuerit,hic magnus vocabitur in regno cœlorum.

n Dico autem vobis, quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum,non intrabitis regnum cœlorum. Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio.Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo,

Vbi vero Iudæorum quędam viſus eſt nominaſſe,pœnitus eradicauit,præcipiendo contraria,vt eſt illud. Oculum pro oculo,dē
Lib.19.c.7. tem pro dente. Ad quod Auguſtinus. Manifeſtum eſt quam legē, & quos Prophetas Chriſtus non venerit ſoluere,ſed implere.Ipſa
Li.19.c19. enim eſt lex,quę per Moyſen data eſt: non autem ſicut Fauſtus opinatur,quædam Dominus adimpleuit, quæ ab antiquis iuſtis iam dicta erant ante legem Moyſi,ſicut:{Non occides.} Quædam vero ſoluit,quæ propria videbantur legis Hebræorum. nos enim dicimus:Et hęc pro tempore bene fuiſſe tunc inſtituta,& nunc a Chri
Li.19.c.18. ſto non ſoluta,ſed adimpleta, vt patebit per ſingula.Hoc etiam nō intelligebant,qui in ea peruerſitate manſerunt, vt gentes cogerēt iudaizare hæretici,ſcilicet qui Nazaræi dicuntur. CHRY. ſuper Matthæ. Quoniam vero omnia quæ ab initio mundi vſq; ad finem erant futura, myſtice erant prophetata in lege, ne videatur aliquid eorū quæ fiunt,Deus nō antea cognouiſſe,propterea dicit: Non poteſt fieri,vt tranſeat cœlum, & terram, donec omnia quæ in lege prophetata ſunt rebus ipſis fuerint adimpleta. & hoc eſt quod dicit: {Amen, quippe dico vobis,donec tranſeat cœlum, & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. REMI. Amen,hebræus ſermo eſt,& latine dicitur vere,fideliter,ſiue fiat. Duabus autem de cauſis hoc ſermone vtitur Dominus,ſiue propter duritiam illorum, qui tardi erant ad credēdum,ſiue propter credentes,vt profundius attenderent ea quæ ſequuntur. HILA. Per hoc autem,quod ait: {Donec trāſeat cœlum,& terra: cœlum quidem & terram maxima elementa non arbitramur eſſe ſoluenda. REMI. Permanebunt enim eſſentiali-
Li.i. de Ser- ter:ſed tranſibunt per renouationem. AVG. Per hoc autem,ꝙ
do. cap. 15. ait: {Iota vnum, aut vnus apex non tranſibit a lege.}nihil poteſt aliud intelligi,niſi vehemens expręſsio perfectionis, quando per literas ſingulas demonſtrata eſt, inter quas literas iota, minor eſt cæteris,qa vno ductu fit. Apex etiam ipſius aliqua in ſummo particula,quibus verbis oſtendit in lege ad effectum, & minima quæ-
Iod hebręis denariū numerū ſignificat,ſicut iota apđ Gręcos : hoc tn̄ inter ſe differūt,ꝙ Iod in alphabeto hebraico decimū tenet locum, Iota uero inter grecas literas nona eſt.
que perduci. RABA. Apte quoque græcum iotha, & non iod hebræum poſuit,quia iota in numero,decem ſignificat,& Decalogum legis enumerat,cuius quidem apex, & perfectio eſt euāgeliū, CHRY. ſuper Matthæum: Si autem ingenuus homo, vel in vili mendacio inuentus fuerit erubeſcit,& vir ſapiens verbum quod dixit:non relinquit in vacuum, quomodo verba diuina ſine exitu vacua poterant permanere? vnde concludit. {Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis,& docuerit ſic homines minim⁹ vocabitur in regno cœlorum.} Puto autem, quòd ipſe Dominus manifeſte hoc reſpōdit,quæ ſunt minima mandata: monſtrans dicendo.{Si quis ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis.} ideſt quæ modo dicturus ſum. CHRY. in Homil. Non enim pro veteribus legibus hoc dixit: ſed pro his, quæ ipſe erat præcepturus,quæ quidem minima vocat,licet magna ſint. Sicut enim multotiens de ſe humilia locutus eſt, ita & de ſuis præceptis humiliter loquitur. Vel aliter. CHRY. ſuper Matthæum: Mandata Moyſi in actu facilia ſunt: {Non occides, non adulterabis.} Ipſa enim criminis magnitudo voluntatem faciendi repercutit:& ideo in remuneratione modica ſunt, in peccato autem magna. Mandata autem Chriſti,ideſt Non iraſcaris,non concupiſcas,in actu difficilia ſunt: & ideo in remuneratione magna, in peccato autem minima. Minima igitur dicit iſta Chriſti mandata: Non iraſcaris, non concupiſcas.ergo illi, qui leuia peccata committunt,minimi ſunt in regno Dei.i.qui iratus fuerit,& grande peccatum non fecerit,à pœna quidem ſecurus eſt.ſ.damnationis æternæ: non tamen eſt in gloria.ſ.quam conſequuntur illi,qui etiam hæc minima im
Li.i.de Ser. plent. AVG. Vel econuerſo illa, quæ præcepta ſunt in lege dn̄r
cap.16. minima,quæ aūt Chriſtus dicturus eſt,ſunt maxima.Mandata aūt minima ſignificanť per vnum iota,& vnum apicem.{Qui ergo ſoluerit,& docuerit ſic}.i.ſcđm ꝙ ſoluit,minimus vocabiť in regno cœlorum.Et fortaſſe ideo nō erit,quia ibi,niſi magni eſſe nō poſſunt. GLO. Soluere aūt,eſt non agere,qđ recte quis intelligit, vel non intelligere quæ deprauauit,aut minuere integritatem ſuperadditionis Chriſti. CHRY. in Homil. Vel cum audieris minimum

A in regno cœlorum,nihil aliud ſuſpicare q̄ ſupplicium, & gehēnā. Regnum.n.conſueuit dicere non ſolum regni vtilitatem, ſed tp̄s reſurrectionis,& aduentum Chriſti terribilem. GREG. in Ho. Vel per regnum cœlorum eccleſia intelligenda eſt, in qua Doctor qui ſoluit mandatum,minimus vocatur, quia cuius vita deſpiciť: reſtat,vt eius prædicatio cōtēnať. HILA. Vel minima dicit dn̄i paſsionem,& crucē,q̄ ſiquis tanq̄ erubeſcenda non confitebiť,erit minimus.i.nouiſſim⁹ ac penè nullus: Confitenti vero,magnā in cœlo vocationis gloriam pollicetur.vnde
B ſequiť. {Qui aūt fecerit, & docuerit magnus vocabitur in regno cœlorum.} HIERO.Suggillat in hoc Phariſæos,qui cōtemptis mandatis Dei ſtatuebant proprias traditiones,ꝙ non eis proſit doctrina in populo,ſi vel paruū quod in lege eſt,deſtruant. Poſſumus autem & aliter intelligere,ꝙ magiſtri eruditio, etiam ſi paruo peccato obnoxia ſit,deducat eum de gradu maximo, nec proſit docere iuſtitiam quam minima culpa deſtruit:beatitudoq; perfecta ſit, quæ ſermone docueris,opere complere. AVG. lib.1.de Ser. Vel Cap. 17.
aliter.Qui ſoluerit illa minima.ſ.præcepta legis, & ſic docuerit: minimus vocabitur.Qui autē fecerit illa minima, & ſic docuerit, non tā magnus habendus eſt,ſed tn̄ non tā minimus q̄ ille qui ſoluit,vt aūt ſit magnus, facere debet,& docere, quæ Chriſtus docet. n ¶ HILA. Pulcherrimo ingreſſu opus legis cępit excedere, aditum in cœlum, Apoſtolis,niſi iuſtitiam Phariſęorum anteiſſent, denūcians nō futurū,& hoc eſt,qđ dicit:{Dico.n.vobis. CHRY. ſuper Mat.Iuſtitiam aūt hic dicit vniuerſalem virtutem: intende
C aūt gratiæ additamentū. Diſcipulos.n.ſuos adhuc rudes,magiſtris qui in veteri teſtamento erant vult eſſe meliores: Scribas autē, ac Phariſæos non dixit iniquos,quia non dixiſſet eos habere iuſtitiā: vide etiam qm̄ hic uet⁹ Teſtamentum confirmat, comparationem faciens eius ad nouum: plus enim & minus eiuſdē generis eſt, Scribarum aūt,& Phariſæorum iuſtitiæ ſunt mandata Moyſi.ſuper impletiones aūt illorum mandatorū,ſunt madata Chriſti.Hoc eſt qđ dicit:{Niſi quis legis mandata, & hæc mea præcepta,quæ ante illos minima exiſtimabantur impleuerit,non intrat in regnum cœlorum,qm̄ illa de pœna liberant, quæ.ſ.tranſgreſſoribus legis debetur:non autem in regnum inducunt: hæc autem & de pœna liberant,& in regnū inducunt. Cum autē ſit idem ſoluere minima mādata,& non cuſtodire,quare ſupra de ſoluente dicit, ꝙ minimus uocabitur in regno Dei,hic autem de non conſeruante,non introibit in regnum cœlorum? Sed uide quia minimum eſſe in regno, idem eſt & non intrare in regnū.Eſſe autem aliquem in regno,non eſt regnare cum Chriſto,ſed eſſe tantum in populo Chriſti, tanq̄
D ſi dicat de ſoluente,ꝙ inter Chriſtianos quidem erit, tn̄ minimus Chriſtianus. Qui autem intrat in regnum, fit particeps regni cū Chriſto. Conſequenter & iſte qui non intrat in regnum cœlorū, gloriam quidem non habebit cū Chriſto,erit tamen in regno cœlorum.i.in numero eorum,ſuper quos Chriſtus cœlorum Rex regnat. AVG.9.de Ciui.Dei. Vel aliter,{Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra pluſquam Scribarum,& Phariſęorum}.i.ſuper eos qui ſoluunt quod docent,quia de ijs alibi dictum eſt.Dicunt enim,& non faciunt,ac ſi dicat: Niſi ita abundauerit iuſtitia ueſtra, ut uos non ſoluatis,ſed faciatis potius quod docetis, nō intrabitis in regnum cœlorum. Alio ergo modo intelligendum eſt regnum cœlorū, ubi ambo ſunt, & ille: ſcilicet qui ſoluit quod docet,& ille qui facit: ſed ille minimus,ille magnus,quod quidem regnum cœlorū eſt eccleſia præſens. Alio autem modo regnum cœlorum dicitur, quo non intrat,niſi hic qui facit,& hoc eſt eccleſia, qualis in futuro erit. AVG. contra Fauſtum. Hoc autem nomen,regnum cœ-
E lorum,quod tā crebro nominat Dominus, neſcio utrum in libris ueteris Teſtamenti quiſquam inueniat: proprie enim pertinet ad reuelationem noui Teſtamenti,quod ori eius etiam nominādum ſeruabať,quem Regē ad regendum ſeruos ſuos uet⁹ Teſtamentum præfigurabat. Hic ergo finis quo præcepta referenda ſunt, occultus erat in ueteri Teſtamento,quàmuis ſcđm eum, etiā tunc uiuerent ſancti, qui futuram eius reuelationē uidebant. GLO. {Niſi abundauerit.} referendum eſt ad intellectum Phariſæorū,& Scribarum,non ad continentiam ueteris Teſtamenti. AVG. contra Lib.19c.28.
Fauſtum: Pœne enim omnia quæ monuit,uel pręcepit Dominus, ubi adiungebat: {Ego aūt dico uobis}inueniuntur,& in illis ueteribus libris:ſed quia non intelligebant homicidium,niſi pereptio- Li.19.c.23.
nem corporis humani,aperuit Dominus omnem iniquum motū ad nocendum fratri in homicidij genere deputari. unde ſubdit: {Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Nō occides.} CHRY.ſuper Matt.Volens Chriſtus oñdere,quia ipſe eſt Deus, qui aliqñ locutus eſt in lege,& qui nūc mandat in gr̄a illud mandatū qđ ponitur

Cap. 20.

in lege ante oïa.ſ.prohibitiua,quę ſunt contra proximum,& nunc ponit in principio mandatorum ſuorum. A V G. 1.de Ciui.Dei: Non autem quod audiuimus:Non occides,virgultum vellere nefas ducimus, ſm Manichæorum errorem, nec de irrationabilibus animalibus dictum intelligimus,quia iuſtiſſima ordinatione creatoris,vita & mors eorum noſtris vſib⁹ſubditur. vnde reſtat, ꝙ de homine intelligamus,quod dictum eſt:

Cap. 21.

Non occides,non alterum ergo nec te;neq;

reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue,reus erit gehēnæ ignis.

enim qui ſe occidit,aliud q̃ hominem occidit: nequaquam autem contra hoc præceptum fecerunt,qui auctore Deo bella geſſerunt, ac perſonam gerentes publicę poteſtatis iuſtiſſimę rationis imperio, ſceleratos morte punierunt. & Abraham non ſolum non eſt culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus eſt nomine pietatis,ꝙ voluit filium obedienter occidere: hi ergo excipiuntur quos Deus occidi iubet ſiue lege data, ſiue ad perſonam pro tempore expreſſa iuſſione: non autem ipſe occidit,qui miniſteriū dat iubenti,ſicut adminiculum gladius vtenti,nec Sampſon aliter excuſatur,ꝙ ſeipſum cum hoſtibus ruina domus oppreſſit, niſi ꝙ latenter ſpūs hoc iuſſerat,qui ꝑ illum miracula faciebat.

Hom. 16.

C H R Y. in Homil.Per hoc autem ꝙ dicit: {Dictum eſt antiquis,} oſtendit multum tempus eſſe,ex quo mandatum hoc acceperant. Hoc ergo dicit,vt auditores ad ſublimiora progredi præcepta cunctantes acrius incitet,vt ſi quiſpiam doctor dicat puero negligenti,neſcis iam quantum temporis in ſyllabarum meditatione conſumpſeris? & ideo ſubdit:{Ego autem dico vobis quoniam omnis qui iraſcitur fratri ſuo,reus erit iudicio.} In quo conſidera legiſlatoris poteſtatem:nullus enim antiquorum Prophetarum ita locut⁹ eſt:ſed ſic.Hæc dicit Dominus, quia illi vt ſerui ea quæ ſunt Domini annunciabant: hic autem vt filius ea quæ ſunt patris,quæ ēt ſua ſunt,& illi conſeruis prędicabant,hic autem ſuis ſeruis legem ponebat.

Cap. 4.

A V G. 9. de Ciuita.Dei:Duæ quidem ſunt ſententiæ Philoſophorum de animi paſſionibus: Stoicis vero non placet huiuſmodi paſſiones cadere in ſapientem.Peripathetici enim has paſſiones in ſapientē cadere dicunt,ſed moderatas,rationique ſubiectas,ſicut cum ita præbetur miſericordia,vt iuſtitia conſeruetur. In diſciplina autem Chriſtiana nō tam quæritur vtrum prius animus iraſcatur,aut triſtetur: ſed vnde. C H R Y. ſuper Matthæ. Qui enim ſine cauſa iraſcitur, reus erit: qui vero cum cauſa, non erit reus. nam ſi ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia ſtant,nec crimina compeſcuntur. Itaque, qui cum cauſa non iraſcitur,peccat: patientia enim irrationabilis vitia ſeminat,negligētiam nutrit:& non ſolum malos,ſed etiam bonos inuitat ad malū. H I E R O. In quibuſdam ergo codicibus additur:Sine cauſa,cæterum in veris definita ſententia eſt,& ira penit⁹ tollitur. Si enim iubemur orare pro perſequentibus: omnis iræ occaſio tollitur:radendum ergo eſt,ſine cauſa,quia ira viri iuſtitiam Dei non operat.

Græci oēs habēt ἐκτῖ, quod temere, uel ſine cauſa ſignificat.

C H R Y. ſuper Matth. Sed tamen iracundia quæ cum cauſa eſt: non eſt iracundia,ſed iudicium: iracundia enim proprie intelligitur commotio paſſionis:qui aūt cū cauſa iraſcitur,ira illius nō eſt ex paſſione, ideo iudicare dicitur non iraſci. A V G. in lib. Retract.Illud etiam dicimus intuendum quid ſit iraſci fratri ſuo,qm̄ non fratri iraſcitur,qui peccato fratris iraſcitur. Qui ergo fratri

Lib.1.c.19.

non peccato iraſcitur,ſine cauſa iraſcitur. A V G. 14. de.Ciuit.

Cap.9.

Dei: Iraſci autem fratri vt corrigatur,nullus ſanę mentis reprehēdit: huiuſmodi enim motus de amore boni,& de ſancta charitate venientes,vitia dicenda non ſunt,cum rectam rationem ſequant. C H R Y. ſuper Matthæ. Puto autem non de iracundia carnis loquitur Chriſtus: ſed de iracundia animæ: caro enim non poteſt obedire,vt non conturbetur. Quando ergo homo iraſcitur,& nō vult facere quod ira compellit, caro eius irata eſt,animus autē ei⁹

Li.i.de Ser. do. cap. 19.

non eſt iratus. A V G. Sic ergo in hoc primo eſt vnum, ideſt ira ſola.in ſecundo autem ſunt duo.ſ.ira,& vox,quæ iram ſignat.vnde ſequitur:{Qui autem dixerit fratri ſuo racha,reus erit concilio.} Nonnulli de greco trahere voluerunt interpretationem huius vocis,putantes pannoſum dici racha,quoniam græce dicitur pannus ῥάκως.i.racos. Probabilius autem non eſt eſſe vocem ſignificantē aliquid:ſed indignantis animi motum exprimentem. Has autem voces Grammatici interiectiones vocant,velut cum dicitur a dolente,heu. C H R Y. in Homil. Vel racha eſt verbum contemptus,& paruipenſionis.Sicut enim nos,vel famulis,vel iunioribus iniungentes dicimus: Vade tu,dic illi tu,ita & qui Syrorum vtuntur lingua,racha dicunt pro tu.Dominus enim & quæ paruiſſima ſunt euellit,& cum honore nobis inuicem vti iubet. H I E R O.

רקה.i.racha

Vel racha hebræum verbū eſt,& dicitur Κενὸς.i. Kenos inanis, aut vacuus,quem nos poſſumus vulgata iniuria abſque cerebro nuncupare. Signanter autem addidit:{Qui dixerit fratri ſuo.}Frater enim noſter nullus eſt,niſi qui eundem nobiſcum habet patrem. C H R Y. ſuper Matthæum: Indigna autem res eſt dicere homi-

F neni vacuum,qui habet in ſe Spiritumſanctum. A V G. In tertio autem ſignificantur tria, ira, & vox quæ iram ſignificat, & in voce vituperationis expreſsio.vnde dicitur:{Qui autem dixerit fatue,reus erit gehēnę ignis. Gradus itaque ſunt in iſtis peccatis: primo,vt quiſquis iraſcatur,& motum retineat corde receptum.

o Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te,relinque ibi munus

Iam ſi extorſit vocem non ſignificantem aliquid: ſed animi motum ipſa eruptione teſtantem, plus eſt q̃ ſi ira ſurgens ſilentio præmeretur. Sed adhuc plus eſt ſi etiam verbum proferatur, quod iam certam vituperationem deſignat. C H R Y. ſuper Matthæum; Sicut autem nemo eſt vacuus, qui habet Spiritumſanctum, ita nemo eſt vacuus, qui Chriſtum cognoſcit: ſed ſi racha idem eſt,quod vacuus,

G quantum ad ſenſum verbi, vnum eſt dicere fatue, & racha, ſed differunt quantum ad dicentis propoſitum: racha enim verbum uulgare erat apud Iudæos, quod non ex ira, neque odio, ſed ex aliquo motu vano dicebant: magis fiduciæ cauſa, quàm iracundiæ. Sed forte dices, ſi racha iracundiæ cauſa non dicitur, quare peccatum eſt? quia contentionis cauſa dicitur, non ædificationis. ſi enim nec bonum uerbum dicere debemus,niſi pro ædificatione, quanto magis illud quod in ſe naturaliter malum eſt? A V G. Vide etiam nunc tres reatus, iudicij, concilij, & gehēnæ ignis: in quibus quoſdam gradus factos admouet a leuioribus ad grauiora. nam in iudicio adhuc defenſionis locus datur. ad concilium autem pertinere uidetur ſententiæ prolatio,quando inter ſe iudices conferunt quo ſupplicio damnari oporteat: in gehēna uero ignis certa eſt damnatio,& pœna damnati. unde patet quantum interſit inter iuſtitiam Phariſæorum, & Chriſti. ibi enim occidentem reum facit iudicio: hic autem ira facit reum iudicio, quod horum trium eſt leuiſsimum. R A B A. Gehēnam hic Saluator in-

H ferni cruciatum nominat, quam nomen traxiſſe putant a ualle idolis conſecrata, quæ eſt iuxta Hieruſalem,repleta olim cadaueribus, quam & Ioſiam contaminaſſe in libro Regum legimus.

Hom.16.

C H R Y S. in Homili. Hic autem primum gehēnæ nomen poſuit, poſtquam de regno cœlorum ſupradixerat, oſtendens ꝙ illud dare,eſt ex ſuo amore: hoc autem ex noſtra deſidia. Multis autem hoc graue uidetur, ſi pro ſolo uerbo tantam patiemur pœnam, propter quod quidam dicunt hoc hyperbolice dictum eſſe. Sed timeo,ne uerbis hic noſmetipſos decipientes, illic opere ultimum patiamur ſupplicium. Non ergo æſtimes hoc eſſe onerosum, plures enim pœnarum, & peccatorum a uerbis habent principium: etenim parua uerba, multotiens homicidium pepererunt, & ciuitates integras euerterunt. Nec enim paruum æſtimes,fratrem ſtultum uocare, auferens ei prudentiam & intellectum quo hoïes ſumus & ab irrationabilibus diſtam⁹. C H R Y. ſuper Matthæum:Vel{reus erit concilio}.i.ut ſit unus ex concilio eorum,qui aduerſus Chriſtum fuerint,ſicut Apoſtoli in ſuis Ca-

I nonibus interpretantur. H I L A. Vel qui Spiritusſancto plenum conuitio uacuitatis inſinuat, fit reus concilio Sanctorum, contumeliam Spiritusſancti ſanctorum iudicinm animaduerſione luiturus. A V G. Quiſquis autem dixerit, quo grauiori ſupplicio punitur homicidium,ſi gehēna ignis punitur conuitium, cogit intelligi eſſe differentiam gehēnarum.

Hom.16.

C H R Y. in Homilia.Vel iudicium & concilium ſunt pœnæ in præſenti: gehēna autem pœna futura. Ideo autem irę iudicium appoſuit, ut oſtendat, quòd non eſt poſſibile hominem omnino eſſe ſine paſsionibus, ſed refrenare eas poſsibile eſt, & propterea determinatam pœnam non appoſuit,ne uideretur prorſus iram prohibere. Cōcilium autem poſuit nunc pro iudicio Iudæorum, ne uideatur ſemper noua inducere, ac peregrina docere. A V G. In iſtis autem tribus ſententijs ſubauditio uerborum intuenda eſt. ha-

K bet enim prima ſententia omnia uerba neceſſaria, ut nihil ſubaudiatur.{Qui iraſcitur, inquit,fratri ſine cauſa, ſecundum quoſdam. In ſecunda uero, cum ait:{Qui autem dixerit fratri ſuo racha.} ſubauditur ſine cauſa: nam in tertia, ut ait:{Qui autem dixerit fatue.} duo ſubaudiuntur:{fratri ſuo & ſine cauſa.} & hoc eſt unde defenditur, quòd Apoſtolus Galathas uocat ſtultos, quos etiam fratres nominat. non enim id facit ſine cauſa.

o ¶ A V G. Si iraſci non eſt fas fratri, aut dicere racha, aut fatue, multo minus in animo tenere aliquid, ut in odium indignatio conuertatur. & ideo ſubdit:{Si ergo offers munus tuum ad altare,& ibi recordatus fueris,quia frater tuus habet aliquid aduerſum te. H I E R O. Non dixit. Si tu habes aliquid aduerſus fratrem tuum, ſed ſi frater tuus habet aliquid aduerſum te, ut durior tibi reconciliationis imponatur neceſsitas.

Cap.20.

A V G. libro 1. de Sermo. Do. Tunc enim ipſe habet aduerſus nos,ſi nos eum in aliquo lęſimus. nam nos aduerſus illum habemus, ſi ille nos lęſerit, ubi non eſt opus pergere ad reconciliationem

tionem,non enim veniam poſtulabis ab eo,qui tibi fecit iniuriam, ſed tantum dimittas, ſicut tibi a domino dimitti cupis, quod ipſe commiſeris. C H R Y. ſuper Matth. Si autem ille te læſerit, & prius rogaueris, magnam habebis mercedem. C H R Y. in Ho. Sed ſi aliquis propter amorem proximi ei reconciliari non curat,

tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.

p Eſto conſentiens aduerſario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro,

ad hoc eum inducit, vt ſaltem eius opus non remaneat imperfectum, & præcipuè ī loco ſacro. vnde ſubdit: {Relinque ibi mu. tu. ante. alta. & va.prius reconci.fra. tuo.} C H R Y. ſuper Matth. Ecce a diſcordantibus accipere non vult ſacrificium.Hinc ergo perpēdite quantum ſit malum

B diſcordiæ, propter quod & illud abiicitur,per quod culpa relaxatur.Vide autem miſericordiam Dei,quomodo hominum vtilitates amplius aſpicit quàm ſuos honores. plus enim diligit concordiam fidelium,quàm munera.quàmdiu enim fideles homines aliquam diſſenſionem habuerint,munus eorum non ſuſcipitur:oratio enim non exauditur.Nemo enim inter duos inimicos pōt eſſe fidelis amicus amborum: ideo & Deus nō vult eſſe amicus fideliū, quàmdiu inter ſe fuerint inimici.Et nos ergo fidem Deo non ſeruamus ſi inimicos eius diligimus, & amicos eius odimus. Qualis autem præceſſit offenſio,talis debet ſequi reconciliatio.ſi cogitatu offendiſti,cogitatu reconciliare.ſi verbis offendiſti,verbis reconciliare.ſi operibus offendiſti,operibus reconciliare. Omne.n. peccatum quo modo committitur,eo modo de ipſa pœnitētia agitur. H I L A. Reconciliata autem humana pace reuerti in diuina iubet,in Dei charitatem de charitate hominum tranſituros.Et ideo ſequitur:{Et tunc veniens,offeres munus tuum.} A V G.

C Si autem quod hic dicitur accipiatur ad literam: fortaſſis aliquis credit ita fieri oportere ſi frater ſit præſens.non enim diutius differri poteſt, cum munus tuum relinquere ante altare iubearis. Si vero de abſente, & quod fieri poteſt etiam trans mare conſtituto, aliquid tale veniat in mētem,abſurdum eſt credere ante altare munus relinquendum,qđ poſt terras & Maria pererrata offeras Deo: & ideo prorſus intro ad ſpiritualia refugere cogimur, vt quod dictum eſt,ſine abſurditate poſſit intelligi.Altare itaq; ſpiritualiter fidem accipere poſſumus. Munus enim quod offerimus Deo, ſiue doctrina,ſiue oratio,vel quicquid aliud Deo acceptum eſſe nō poteſt,niſi fide fulciatur.Si ergo fratrem in aliquo læſimus,pergendū eſt ad reconciliationem,non pedibus corporis,ſed motibus animi, vbi te humili affectu proſternas fratri in conſpectu eius,cuius munus es oblaturus.Ita enim & ſi præſens ſit, poteris eum non ſimulato animo lænire veniam poſtulando,atque inde veniens,ideſt intentionem reuocans,ad id quod agere cæperas offeras munus tuū.

D

p ¶ H I L A. Quia nullum tempus vacuum affectu placabilitatis dominus eſſe permittit, cito in vitæ noſtræ via reconciliari nos aduerſario præcepit,ne in mortis tempus non inita pace tranſeamus:& ideo dicit.{Eſto conſen.aduer.tuo cito, dum es cum eo in via,ne forte tra.te aduer.iu. H I E R O. Pro eo, quòd nos habemus in Latinis codicibus. Conſentiens,in Gręcis ſcriptum eſt:

Lib.1.đ ſer. d.ca.22.

εὐνοῶν, eunoon quod interprætatur beniuolus aut benignus. A V G. Sed videamus quis ſit aduerſarius,cui iubemur eſſe beniuoli?aut enim diabolus eſt,aut homo,aut caro,aut Deus,aut p̄ceptum eius. Sed diabolo non video qualiter iubeamur eſſe beniuoli aut conſentientes:vbi enim beniuolentia,ibi amicitia,nec quiſquàm dixerit amicitiam,cum diabolo eſſe faciendam, neque concordare cum illo expedit, cui ſemel renuntiando bellum indiximus, neque conſentire illi debet, cui ſi numquàm conſenſiſſemus, nūquàm in iſtas incidiſſemus materias. HIERO. Quidam ta-

E men dicunt a ſaluatore præcipi,vt ſimus beniuoli erga diabolum, ne faciamus eum pœnam ſuſtinere pro nobis,quem dicunt pro nobis eſſe torquendum,ſi ei conſenſerimus vitia ſuggerenti. quidam cautius diſputant in baptiſmate ſingulos pactum inire cum diabolo ei abrenunciando.Si ergo ſeruauerimus pactum beniuoli, & conſentientes ſumus aduerſario, & nequaquàm in carcere recludendi. A V G. Non autem video,quomodo accipiam ab homine nos iudici tradi,vbi Chriſtum iudicem intelligo, ante cuius tribunal omnes exhiberi oportet. Quomodo ergo iudici traditurus eſt, qui ante iudicem pariter exhibetur & etiam ſi occidendo? quis nocuerit homini, non erit iam tempus, quo concordet cum eo in via,i.in hac vita: nec tamen ideo non ſanabitur pœnitendo? Carni vero multominus video quomodo conſentientes eſſe iubeamur:magis enim peccatores ei conſentiunt. qui vero eam ſeruituti ſubiiciunt, non ei conſentiunt, ſed eam ſibi conſentire cogunt. HI E R O. Quomodo etiam caro mittenda erat in carcerem ſi animæ non conſenſerit,cum & anima,& caro pariter recludendæ ſint,nec quicquàm poſſit caro facere, niſi quod animus im-

A perauerit? A V G. Fortaſſis ergo iubemur Deo conſentire,quia ab eo peccando receſſimus, vt aduerſarius noſter dici poſſit dum

Lib.1.đ ſer. cap.2.

nobis reſiſtit:Deus enim ſuperbis reſiſtit. Quiſquis ergo in hac vita non fuerit reconciliatus Deo,per mortem filij eius,tradetur ab illo iudici,i.filio cui pater iudicium dedit. Quomodo autem poteſt rectè dici, homo

& in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouiſsimum quadrantē.

q Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mechaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupi-

eſſe in via cum Deo, niſi quia Deus vbiq; eſt? aut ſi non placet dici impios eſſe cum Deo,qui vbique præſto eſt, ſicut non dicimus cæcos eſſe cum luce,quæ eos circumfundit. Vnum reliquum eſt, vt hic ad-

B uerſarium præceptum Dei intelligamus,quod aduerſatur peccare volentibus, & datum eſt nobis ad hanc vitam, vt ſit nobiſcum in via,cui oportet nos conſentire cito, legendo, pręaudiendo, deferendo ei culmen authoritatis,vt quod aliquis intelligit, non oderit, propter hoc quòd aduerſatur peccatis ſuis, ſed magis diligat propter correctionē. Quòd vero obſcurum eſt oret vt intelligat. H I E R O. Sed ex præcedentibus manifeſtus eſt ſenſus, quòd dominus nos ad concordiam proximi cohortatur. nam ſupradictum eſt:{Vade recon.fra.tuo. C H R Y. ſuper Matth. Feſtinat enim dominus, vt ad amicitiam feſtinemus inimicorum noſtrorū, q̃diu viuimus in hac vita,ſciens, quàm periculoſum eſt, ſi vnus ex inimicis pace non facta mortuus fuerit.Si enim inimicantes per mortem iueritis,ante iudicem tradet Chriſto, conuincens te reum iudicio eius. Tradet autem te iudici, etiam ſi te prius rogauerit, qui enim rogat prius inimicum,reum facit eum ante Deum. H I L A. Vel aduerſarius tradet vos iudici, quia manens in eum ſimultatis

C veſtræ ira vos arguit. A V G. Iudicem intelligo Chriſtum:pater

Lib.1.đ ſer. cap.21.

enim omne iudicium dedit filio. Miniſtrum autem intelligo angelum. Et angeli inquit miniſtrabant ei, & cum angelis ſuis venturum credimus ad iudicandum. vnde ſequitur:{Et iudex tradat te miniſtro.} C H R Y. ſuper Matt. Vel Miniſtro,i.angelo pœnarum crudeli,& ille mittet te in carcerem gehennæ.vnde ſequitur: Et in carcerem mittaris. A V G. Carcerem autem intelligo pœnas videlicet tenebrarum,&ne quis iſtum carcerem contemneret, Sequitur,{Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouiſſimum quadrantem. H I E R. Quadrans, genus nummi eſt,quod habet duo minuta. hoc eſt ergo: Non egredieris de carcere, donec etiam minuta peccata perſoluas. A V G. Aut enim pro eo poſi-

Lib.2.đ ſer. cap.21.

tum eſt, quòd nihil relinquitur impunitum, ſicut cum volumus exprimere aliquid ita exactū, vt nihil relinqueretur,dicimus vſq; ad fecem vel ſignificantur ſub nomine quadrantis nouiſſimi terrena peccata. Quarta enim pars clementorum huius mundi, & ea

D nouiſſima terra inuenitur.In hoc autē,quod dictum eſt {Soluas,} ſignificatur pœna æterna, ſicut poſitum eſt, Donec,vbi dictum eſt: Sede a dexteris meis,donec ponam inimicos tuos ſub pedibus poſiti,deſinit regnare,ita & hic accipi poteſt: Non exies inde,donec ſolueris nouiſſimum quadrantem.ſemper non exiturum,quia ſoluet ſemper nouiſſimum quadrātem, dum ſempiternas pœnas peccatorum terrenorum luit. C H R Y. ſup Matt. Vel ſiquidem in hoc ſæculo ſi pacem feciſſes etiam grauiſſimi operis,poteris accipere indulgentiam.ſi autem ſemel condemnatus fueris,miſſus in carcerem non ſolum de grauibus peccatis,ſed etiam de verbo ocioſo, quod poteſt ſignificari per quadrantem, exigentur a te ſupplicia. H I L A. Quia enim charitas plurimū peccatorum tegit,nouiſſimum pœnę quadrantem ſoluemus, niſi prætio ipſius culpa criminum redimatur. C H R Y. ſuper Matthæ. Vel anguſtię huius mundi appellantur carceres,in quas plerūque peccātes mittuntur

Hom. 16.

E a Deo. C H R Y. in Hom. Vel loquitur hic de iudicibus,q ſunt in mundo iſto,& de via quæ eſt ad hoc iudicium,& de carcere iſto, vt non ſolum a futuris,ſed a præſentibus auditorem inducat, quæ ſunt ante oculos, & magis conſueuerunt mouere, ſicut & Paulus dicit:Si malefeceris, time poteſtatem: non enim ſine cauſa gladium portat.

Hom. 17.

q ¶ C H R Y. in Hom.Poſtquàm dominus, quid primum mādatum contineret edocuit,ſ.Non occides, inſtituto peragens ordine, prouehitur ad ſecundum.d.{Audiſtis quia dictum eſt anti-

Cap.10.

quis: Non mechaberis. A V G. de 10. chordis,i.non ibis ad aliquam aliam præter vxorem tuam. ſi enim hoc exigis ab vxore, nō vis hoc reddere vxori, cum debeas in virtute præcedere vxorem. Turpe autem eſt,vt vir dicat non poſſe fieri,quod fœmina facit,vir non poteſt? Noli autem dicere:Vxorem non habeo,ad meretricē pergo,nec hoc præceptum violo,quod dicit, Nō mœchaberis.iam enim noſti pretium tuum, iam noſti quod manduces,quod bibas. Abſtine ergo te a fornicationibus. Cum enim imaginē Dei, quod es tu,corrumpis per fornicationes,& defluentias libidinis,ipſe etiā dominus, qui ſcit quid tibi vtile ſit hoc præcipit ne per illicitas voluptates

Li.19.c.23. voluptates corruat templum eius quod eſſe cæpiſti. AVG. contra Fauſtum: Sed quoniam putabant phariſæi tantummodo corporalem cum fœmina illicitam commiſtionem vocari Mechiam, demonſtrauit dominus talem concupiſcentiam, nihil aliud eſſe dicens: {Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupi.eam, iam mechatus eſt eam in corde ſuo.} Quod autem lex præcipit, non concupiſces vxorem proximi tui, videbatur Iudæis intelligendum eſſe de ablatione, non de cõcubitu. HIERO. Inter πάθος pathos, & προπάτιαν propathian, ideſt, inter paſſionem & propaſſionem hoc intereſt, ꝙ paſſio reputatur in vitium. propaſſio licet vitij culpam habeat: tamen nõ tenetur in crimine. Ergo qui viderit mulierem, & anima eius fuerit titillata, hic propaſſione percuſſus eſt. Si ergo conſenſerit, de ꝓpaſſione tranſiuit ad paſſionem, & huic non voluntas peccandi eſt, ſed occaſio. Quicumque igitur viderit ad concupiſcendum, i. ſi ſic aſpexerit, vt concupiſcat, & facere diſponat, iſte recte mechatus dicitur in corde ſuo.

Lib.1.đ ſer, do.cap.23. AVG. Nam tria ſunt quibus impletur peccatum. ſ. ſuggeſtio quæ per memoriam fit ſiue per corporis ſenſus, quòd ſi frui delectauerit, delectatio illicita refrenanda eſt. Si autem conſenſio facta fuerit, plenum peccatum eſt. verumtamen delectatio ante conſenſum vel nulla eſt vel tenuis, cui conſentire peccatum eſt. Si autem & ſi factum proceſſerit, videtur ſatiari & extingui cupiditas. Sed poſtea cum ſuggeſtio repetitur, maior accenditur delectatio, q̃ adhuc minor eſt quàm illa, quæ in conſuetudinem vertitur, quã vincere difficile eſt.

Cap.2. GREG. in 21. Mora. Quiſquis vero incaute exterius reſpicit, plurimumq; in delectatione peccati cadit, atque obligatus deſiderijs, incipit velle quod noluit. valde namque eſt, quòd caro deorſum trahit, & ſemel ſpecies formæ cordi, per oculos alligata, vix magni luctaminis manu ſoluitur. Prouidendum ergo nobis eſt, quia intueri non debet, qđ non licet concupiſci. Vt enim munda mens in cogitatione ſeruetur, a laſciuia voluptatis ſuæ deprimendi ſunt oculi, quaſi quidam raptores ad culpam.

Hom. 17. CHRY. in Hom. Si ergo ſtudeas venuſtis vultibus oculos frequenter infigere, profecto capieris, etiam ſi ſecundo & tertio poſſis fortaſſe animum continere. Neque enim extra naturam aliamq; humanam cõſiſtis. Qui enim in ſe flammam cupiditatis accenderit, etiam abſente muliere quam vidit, iugiter apud ſe turpium rerum ſimulacra depingit, & nõ inquã ad flagitiũ ipſumetiam opere peruenit. Si qua vero ideo ornatur & comitur, vt in ſe oculos hominum irritet, etiam ſi nullum pulchritudine ſua potuerit vulnerare, dabit tamen extrema ſupplicia. parauit quippe venenum, porrexit poculum, etiam ſi nullus qui biberet inuentus ſit. Quod autem ad ſolos viros videtur dirigere, etiam fœminis competit. Cum enim capiti loquitur, tori profecto corpori admonitio communis eſt.

ſcendum eam, iam mechatus eſt eam in corde ſuo.

r Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum & proiice abs te. Expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam ignis. Et ſi dextra manus tua ſcandalizat te, abſcide eam & proiice abs te. Expedit enim tibi vt pereat vnũ membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam.

f Dictum eſt autem, quicũque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & q dimiſſam duxerit, adulterat.

f Iterum audiſtis, quia dictum eſt antiquis: non periurabis, reddes autem domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cęlum quia thronus Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius. Neque per hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis. Neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum ca

r ¶ GLO. Quia non ſolum peccata vitanda ſunt, ſed & occaſiones peccatorum tollendæ, poſtquàm docuit vitare mœchiæ peccatum, non ſolum in opere ſed etiam in corde, conſequenter docet occaſiones peccatorum abſcindere dicens, {Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te. CHRY. ſuper Matth. Sed ſi ſecundum prophetam, non eſt ſanitas in carne noſtra, quot membra quis habet debet abſcindere, vt ſecundum malitiam carnis, ſufficiat pœna membrorum. Sed videamus ſi ſic poſſibile eſt intelligere de oculo corporali vel manu, ſicut totus homo cum conuerſus fuerit ad Deum, mortuus eſt peccato, ſic & oculus cum deſierit male aſpicere, eiectus eſt peccato, ſed neque ſic conuenit: Si enim dexter oculus ſcandalizat, ſiniſter quid facit? numquid contradicit dextero, vt quaſi innocens reſeruetur? HIERO. In dextero ergo oculo & dextera manu, & fratrum & vxoris, & liberorum atque affinium, & propinquorum innuitur affectus, quem ſi ad contemplandam veram lucem nobis impedimento cernimus, debemus truncare huiuſmodi portiones.

Lib:1.đ ſer. do.cap.24. AVG. Quemadmodum autem in oculo contemplatio, ſic in manu actio recte intelligitur. per oculum autem intelligimus dilectiſſimum amicum. ſolet. n. ab eis qui vehementer volunt exprimere dilectionem ſuam, ita dici. Diligo eum, vt oculum meum. Oportet autem intelligi per oculum amicum conſiliarium, quia oculus iter demonſtrat. Quòd autem additum eſt Dexter, fortaſſe ad augendam vim dilectionis valet: dextrum. n. oculum homines magis formidant amittere. Vel quia dexter eſt, intelligitur conſiliarius in rebus diuinis. ſiniſter autem oculus eſt conſiliarius in rebus terrenis, vt ſic ille ſit ſenſus, Quicquid illud eſt quod ita diligis, vt pro dextero oculo habeas, ſi ſcandalizat te, i. ſi impedimento eſt tibi ad veram beatitudinem, eiice eum, & proiice abs te. De ſiniſtro autem ſcandalizante ſuperfluum erat dicere, quandoquidem nec dextero parcendum eſt. Dextera autem manus accipitur dilectus adiutor in diuinis operibus, ſiniſtra autem in operibus quæ huic vitæ, & corpori ſunt neceſſaria. CHRY, ſuper Matthæ. Vel aliter, vult Chriſtus vt non ſolum de periculo noſtri peccati curemus: ſed etiam ne ad nos pertinentes turbæ aliquid agant, vt puta ſi habes aliquem amicum, qui res tuas bene aſpicit quaſi proprius oculus, aut qui ꝓcurat res tuas quaſi propria manu, ſi eum agnoueris aliqđ turpiter agere, proiice eum longe abs te, qa ſcandalizat te, quia nõ ſolum pro noſtro peccato, ſed etiam proximorum quos prohibere poſſumus dabimus rationem. HILA. Fit ergo innocentiæ gradus celſior, carere enim non ſolet proprijs vitijs, ſi extrinſecus incidentibus admonemur. HIERO. Vel aliter, Quia ſupra de concupiſcentia mulieris dixerat, recte nunc cogitationem & ſenſum in diuerſa volitantem oculum nuncupauit. per dexteram autem, & cæteras corporis partes, voluntatis ad effectum initia demonſtrantur. CHRY. ſuper Matthæ. Oculus enim iſte carnalis ſpeculum eſt interioris oculi. Habet autem & corpus ſuum ſenſum, quod eſt oculus ſiniſter, & appetitum quod eſt manus ſiniſtra. Partes autem animæ dextrę vocantur, quoniam in libero arbitrio anima eſt creata, & ſub lege iuſtitię vt recte videat & agat. Pars autem corporis, quæ non habet liberum arbitrium, & eſt ſub lege peccati ſiniſtra dicitur. Non autem carnis ſenſum vel appetitum præcidere iubet, deſideria enim carnis retinere poſſumus, vt non faciamus quod deſiderat caro, præcidere autem non poſſumus, vt non deſideret. Qñ autem ex propoſito volumus malum & cogitamus, tunc dexter ſenſus & dextera voluntas nos ſcandalizant: & ideo hic præcidere iubet. Poſſunt enim præcidi propter arbitrij libertatem. Vel aliter: Omne bonum generaliter quod nos vel alios ſcandalizat, præſcindere debemus a nobis, ſicut ſi viſito aliquam mulierem cauſa religionis, bonus reſpectus eſt oculus dexter: ſed ſi aſſidue viſitans decidi in laqueum deſiderij eius, vel etiam quidam videntes ſcandalizantur, dexter oculus ſcandalizat, quod bonum eſt ſcãdalizat. oculus enim dexter eſt bonus reſpectus, i. intentio, manus dextera bona voluntas. GLO. Vel oculus dexter, eſt vita contemplatiua, quæ ſcandalizat in deſidiam mittendo vel arrogantiam, vel cum ex infirmitate contemplari ad purum non valemus. Dextera autem manus eſt bona operatio, vel vita actiua quæ ſcandalizat, dum per ſæculi frequentiam, & occupationis tędio illaqueamur. Siquis ergo non poteſt frui contemplatiua, non torpeat ocio ab actiua. vel ne dum occupatur actibus areſcat ab interna dulcedine. REMI. Sed quare eiiciendus ſit dexter oculus & dextera manus abſcindenda, manifeſtat cũ ſubdit: Expedit enim. CHRY. ſuper Matthę. Quoniam enim alter alterius membra ſumus, melius eſt vt ſine vno tali membro ſaluemur, quàm vt volentes tales habere, & ipſi pereamus cum eis. Vel melius eſt, vt ſine vno reſpectu, aut vno bono opere ſaluemur, quàm dum omnia opera bona volumus facere, cum omnibus pereamus.

f ¶ GLO. Docuerat ſuperius dominus alienam vxorem nõ eſſe concupiſcendam: conſequenter hic docet ſuam non eſſe dimittendam dicens, Dictum eſt autem, quicumque dimiſerit vxorem ſuam, det illi libellum repudij. HIERO. In poſteriori parte iſtum locum plenius dominus & ſaluator exponit, quòd Moyſes libellum repudij dari iuſſerit, propter duritiam cordis maritorũ, non diſſidium concedens, ſed auferens homicidium. CHRY. ſuper Matth. Quando enim Moyſes filios Iſrael eduxit de Aegypto, genere quidem erant Iſraelitæ, moribus autem Aegyptij, propter mores gentilium contingebat, vt vir odiret vxorem, & quia dimittere illam non permittebatur, paratus erat interficere eam, aut aſſidue affligere: ideo iuſſit dari libellum repudij, non quia bonum erat, ſed quia remedium erat mali peioris. HILA. Sed dominus æquitatem in omnes concilians manere eam maxime in cõiugiorum pace præcepit. vnde ſubdit: {Ego autẽ dico vobis, qa omnis qui dimiſerit vxorem ſuam.} Li.19.c.26 AVGVST. contra Fauſtum. Quòd hic pręcepit dominus de vxore non dimittenda non eſt contrarium ei quod lex præcipit, vt Manichæus dicebat, neque enim ait lex: Qui voluerit dimittat vxorem, cui eſſet contrarium non dimittere, ſed vtique nolebat dimitti vxorem a viro, qui hanc interpoſuit moram, vt in diſſidium animus præceps libelli conſcriptione refractus abſiſteret, præſertim quia vt perhibent apud Hebræos, ſcribere literas Hebræas nulli fas erat, niſi Scribis ſolis, qui excellentiorem profitebantur ſcientiam. Ad hos igitur lex mittere voluit eum, quem iuſſit libellum dare repudij, ſi dimiſiſſet vxorem, qui inter ipſum & vxorem pacifice agendo, concordiam ſuaderent,

ſuaderent, & libellum non ſcriberẽt, niſi in animo nimis peruerſo conſilium concordiæ non valeret. Sic ergo neque primorum hominum legem per verborum additamenta impleuit, neque illam quæ per Moyſen data eſt, quaſi contrariorum oppoſitione deſtruxit, vt Manichæus dicebat, ſed potius omnia ex Hebręorum lege commemorata ita commendauit, vt quicquid ex perſona ſua inſuper loqueretur, vel ad expoſitionem requirendam valeret, ſiquid illa obſcure potuiſſet, vel ad tutius obſeruandum quod illa voluiſſet.

Lib.1.c.25. AVG. De ſer. do. in monte. Qui ergo dimittendi moram quæſiuit, ſignificauit quantum potuit duris hominibus ſe nolle diſſidium. Dominus ergo ad illud confirmandũ, vt non facile vxor dimittatur, ſolam cauſam fornicationis excepit dicens, {Excepta cauſa fornicationis,} ceteras vero vniuerſas moleſtias ſi quæ forte extiterint, iubet pro fide coniugali fortiter ſuſtineri. CHRY. ſuper Matth. Si enim extraneorum vitia ſupportare debemus dicente apoſtolo: Inuicem onera veſtra portare, quãto magis vxorum? vir autem Chriſtianus non ſolum ſe inquinare non debet, ſed nec alijs inquinandi occaſionem præbere, alioquin illorum crimen ad iſtius redundat peccatum, qui alijs committendi criminis factus eſt cauſa. Qui ergo dimittens vxorem occaſionem dedit adulteriorum committendorum, vt & illa adulteretur in alterum, & alter in illam pro adulterijs huiuſmodi condemnatur, & ideo dicit, ꝙ qui dimiſerit vxorem ſuam, facit eã mœchari, AVG. de ſer. do. in monte: Vlterius etiam mœchum dicit virum qui eam duxerit, quæ dimiſſa eſt a viro. ſ. per libellum repudij. & ideo ſubdit: {Et q dimiſſam duxerit, adulterat.}

Hom. 17. CHRY. in Ho. Non enim dicas quoniam vir ſuus eam dimiſit, quia etiam poſtq̃ dimiſſa eſt, remanet dimittentis vxor. AVG. de ſerm. do. Huius autem rei apoſtolus terminum oſtendit, qui tamdiu obſeruandum dicit, quàmdiu vir eius viuit. Illo autem mortuo dat nubendi licentiam. Si autem non conceditur alteri nubere mulieri viuente viro a quo receſſit, multo minus fas eſt illicita, cum quibuſlibet ſtupra committere, neque etiam contra iſtud præceptum, quo dominus dimitti coniugem vetat, facit, qui cum ea non carnaliter, ſed ſpiritualiter viuit, cum non eam dimittat. Beatiora nãque ſunt coniugia eorum, qui inter ſe pari conſenſu continẽtiam ſeruant. Oritur autem hic quæſtio, cum dominus cauſa fornicationis permittat dimitti vxorem, qualiter hic intelligenda ſit fornicatio, vtrum vt eam fornicationem credamus dictam, quæ ſtupris comittitur, an quemadmodum ſcripturæ ſolent fornicationem vocare omnem illicitam corruptionem, ſicut eſt idolatria vel auaritia, & omnis iam tranſgreſſio legis per illicitam concupiſcentiã? Sed ſi licet ſecundum apoſtolum, vt dimittatur coniunx infidelis, quàmuis melius ſit non dimittere, & tamen non licet ſecundum præceptum domini vt dimittatur coniunx, niſi cauſa fornicationis. Fornicatio eſt etiam ipſa infidelitas, porro ſi infidelitas fornicatio eſt & idolatria infidelitas, & auaritia idolatria, non eſt dubitandum & auaritiam fornicationem eſſe. Quis ergo iam quamlibet illicitam concupiſcentiam poteſt recte a fornicationis genere

Lib.1.c.19. ſeparare ſi auaritia fornicatio eſt? AVG. in lib. Retract. Nolo tamen putare lectorem in re tam difficili iſtam ſibi diſputationem noſtram debere ſufficere: non enim omne peccatum fornicatio eſt ſpiritalis, neque enim omnem peccantem Deus perdit, qui quotidie ſanctos ſuos exaudit, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra, cũ perdat omnem qui fornicatur ab eo, vtrum etiam propter hanc liceat dimittere vxorem, latebroſiſſima quæſtio eſt, licere tamen propter iſtam, quæ in ſtupris cõmittitur nulla quæſtio eſt.

Quæſt. 83. AVG. in lib. 83. Quæſtionum. Si enim aliquis aſſerat ſolam fornicationem dominum admittere ad cauſam relinquendę coniugis, quæ concubitu illicito perpetratur, poteſt dicere dominum de vtroq; fideli dixiſſe, vt neutri liceat alterum relinquere, niſi cauſa fornicationis. AVG. de ſer. Do. Non autem tantum fornicantem vxorem dimittere conceditur, ſed quiſquis eam quoque vxorem dimittit a qua ipſe cogitur fornicari, cauſa fornicationis vtique dimittit, non tantum illius, ſed & ſuæ: illius, quia fornicatur, ſuæ, ne fornicetur.

Cap.16. AVG. de Fide & operibus: Eodem etiam modo rectiſſime dimittit ſi viro ſuo dicat, non ero vxor tua, niſi mihi de latrocinio diuitias congreges, aut ſi quid aliud vel facinoroſum, vel flagitioſum in viro monuerit. Tunc enim ille cui hoc vxor dicit, ſi veraciter pœnitens eſt, membrum quod eum ſcandalizat amputabit.

Lib.1.đ ſer. do.cap.28. AVG. de ſer. Domi. in monte. Nihil autem eſt iniquius q̃ fornicationis cauſa vxorem dimitere: ſi & ipſe conuincitur fornicari, occurrit ei illud, in quo alterum iudicas teipſum condẽnas. De eo autem quod dicit: {Et qui dimi. dux. adul.} poteſt quæri, vtrum ſicut mœchatur ille, qui eam ducit, ſic & illa quam ducit. iubetur enim ab apoſtolo, & illa manere innupta, aut viro reconciliari. Sed tamen ſi diſceſſerit a viro multum intereſt, vtrum dimittat, an dimittatur. ſi enim ipſa virum dimiſerit & alteri nupſerit, videtur cupiditate mutandi coniugij virum priorem reliquiſſe, quæ adulterina cogitatio eſt. ſed ſi dimittatur a viro, inueniri non poteſt, quomodo cum vir & mulier pari conſenſu miſceantur, vnus eorum mœchatus ſit & non alter. Huc accedit, quia ſi mœchat̃ ille ducendo eam, quæ dimiſſa eſt a viro, ipſa facit eum mœchari, quod hic dominus vetat.

f ¶ GLO. Docuerat ſupra dominus non eſſe iniuriam proximo inferendam, prohibendo iram cum homicidio, concupiſcentiam cum adulterio, & dimiſſionem vxoris cum libello repudij; nunc autem conſequenter docet ab iniuria Dei abſtinendum, cum prohibet non ſolum periurium tanquàm malum, ſed etiam iuramentum tanquàm mali occaſionem: vnde dicit: {Iterum audi. qa dict. eſt anti. non periu.} Dicitur enim in Leuit. Non periurabis in nomine meo. & ne creaturas facerent ſibi deos, præcepit reddere Deo iuramenta, & non iurare per creaturas. vnde ſubditur: {Red. autem do. iura. tua.} ideſt ſi iurare contigerit, per creatorem iurabis, non per creaturam: vnde dicitur in Deuter. Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. HIER. Hoc autem quaſi paruulis fuerat lege conceſſum, vt quomodo victimas immolabant Deo, ne eas idolis immolarent, ſic & iurare permitterentur in Deum, non quòd recte hoc facerent, ſed quòd melius eſſet Deo hoc exhibere quàm demonijs. CHRY. ſuper Matth. Nemo enim frequenter iurat, qui non aliquando periuret, ſicut qui fecit conſuetudinem multa loqui, aliquando loquitur importuna.

Lib.19.c.23 AVG. contra Fauſtum: Quia vero periurare graue peccatum eſt, longius autem remotus eſt a periurio, qui nec iurare conſueuit, quàm qui verum iurare procliuis eſt, maluit nos dominus non iurantes recedere a vero, quàm verum iurantes, appropinquare periurio. vnde ſubdit, {Ego autem dico vobis non iurare omnino.}

Lib.1.c.30. AVG. de ſer. Do. in monte: In quo phariſæorum iuſtitiam, quæ eſt non peierare confirmat. non enim poteſt periurare, qui non iurat: ſed quoniam ille iurat, qui adhibet Deum teſtem, conſiderandum eſt ne contra hoc præceptum domini Apoſtolus feciſſe videatur, quia ſæpe hoc modo iurauit cum dixit: Quæ ſcribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior. & teſtis eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo; niſi forte quis dicat tunc cauendam eſſe iurationem, cum aliquid dicitur per quod iuratur, vt non iurauerit, quia non dixit per Deum, ſed dixit, teſtis eſt mihi Deus. ridiculum eſt hoc putare, ſed tñ etiã ſciat hoc modo iuraſſe apoſtolum dicentem, Quotidie morior per gloriam veſtram fratres: Quod ne quis ita exiſtimet dictum, tanquàm ſi diceretur: Veſtra gloria me fecit quotidie mori. Greca exemplaria diiudicant, in quibus quod ſcriptum eſt, νὴ τὴν καύχησιν ἡμετέραν, ni tin kauchiſin himeteran, ideſt, per gloriam veſtrãm, non niſi a iurante dicitur. (Nħ aduerbium iurantis eſt, quod iterpres trãſtulit ꝑpter...) AVG. contra menda. Sed pleraq; in verbis intelligere non valentes in factis ſanctorum colligimus quemadmodum oporteat accipi quod facile in aliam partem duceretur, niſi exemplis reuocaretur. Iurauit apoſtolus in epiſtolis ſuis & ſic oſtendit, quomodo accipiendum eſt quod dictum eſt: {Dico autem vo. non iu. om.} ne. ſcilicet iurando ad facilitatem iurandi veniatur, ex facilitate autem iurandi veniatur ad conſuetudinem, a conſuetudine in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iuraſſe niſi ſcribens, vbi cõſideratio cautior non habet linguam præcipitem, & tamen dominus omnino ait, non iurare. non enim conceſſit vt id liceret ſcribentibus, ſed quia præcepti violati reum paulum præſertim in epiſtolis conſcriptis nefas eſt dicere, Intelligendum eſt illud quod poſitum eſt. Omnino ad hoc poſitum, vt quantum in te eſt non affectes, vbi quaſi pro bono cum aliqua delectatione appetas iuſiurandum.

Lib.19.c.23 AVG. contra Fauſtum: In præſcriptis ergo vbi eſt conſideratio maior, pluribus locis Apoſtolus iuraſſe inuenitur, ne quiſquàm putaret etiam verum iurando peccari, ſed potius intelligeret humanæ fragilitatis corda non iurando tutius a periurio conſeruari. HIERO. Denique conſidera, quòd hic ſaluator non per Deum iurare prohibuit, ſed per cęlum, per terram, & per hieroſolymam, & per caput tuum. hanc enim per elementa iurandi peſſimam conſuetudinem ſemper habuere Iudęi, qui autem iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quem iurãt. Iudæi autem per angelos & vrbem hieruſalem, & templum & elementa iurantes, creaturas venerabantur Dei honore, cum in lege præceptum ſit, vt non iuremus niſi per dominum Deum noſtrum.

Lib.1.c.31 AVG. de ſer. Do. in monte:

Vel

pillum album facere aut nigrũ. Sit autem ſermo veſter, eſt eſt, non non, quod autem his abundantius eſt, a malo eſt.

Vel ideo additũ eſt,{Neque per cęlum.} quia iudæi non putabant ſe teneri iuramento.ſi per iſta iuraſſent, ac ſi dicat: Cum iuras per cælum & terram,non te arbitreris non debere domino iuſiurandum tuum,quia per eum iurare conuinceris,cuius cælum thronus eſt, & cuius terra ſcabellum eſt, quod non eſt ſic dictum quaſi habeat Deus collocata membra in cælo & in terra, vt nos cum ſedemus, ſed illa ſedes Dei iudicium ſignificat. Et quoniam in hoc vniuerſo mundi corpore,maximam ſpeciem cælum habet, ſedere in cælo dicitur, tanquàm præſtantior ſit excellenti pulchritudine vis diuina, terramque dicitur calcare, quòd minimam ſpeciem ordinet in extremis.Spiritualiter autẽ ſanctas animas cęli nomine ſignificat,& terræ peccatrices,quoniam ſpiritalis omnia iudicat.Peccatori autem dictum eſt:Terra es & in terram ibis.Et qui in lege manere voluit, ſub lege ponitur:& ideo cõ gruenter dicit,Scabellum pedum eius. Sequit:{Neque per hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis} quod melius dicitur,quàm diceret mea,cum tamen hoc dixiſſe intelligatur. Et quia ipſe vtique eſt dominus, domino iuſiurandum debet,qui per hieroſolymam iurat.Sequitur:{Neq; per caput tuũ iuraueris.}Quid enim poterat quiſquàm magis ad ſe pertinere arbitrari quàm caput ſuum? Sed quomodo noſtrum eſt,vbi poteſtatem faciendi vnum capillum album, aut nigrum non habemus? Propter quod dicitur.{Quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum.} ergo Deo debet iuſiurãdum,quiſquis etiam per caput ſuum iurare voluerit, & hinc etiam cætera intelliguntur.

Hom. 17. CHRY. in Hom. Attendite autem, quòd elementa mundi extollit, non ex propria natura, ſed ex habitudine quam habent ad Deum,ne idolatriæ daretur occaſio. RABA. Qui autem iurare prohibuit,quomodo loqui oporteat docuit ſubdẽs:{Sit autem ſermo veſter eſt eſt,nõ non},i.quod eſt,ſufficiat dicere eſt,quod nõ eſt, ſufficiat dicere non eſt. Siue ideo dicitur bis eſt eſt,non non,vt quod ore affirmes, operibus probes, & quod verbis negas,factis nõ confirmes. HILA. Vel aliter: In fidei ſimplicitate viuentibus iurare opus non eſt,cum quibus ſemper quod eſt eſt,quod non nõ, & per hoc eorum & opus & ſermo omnis,in vero eſt. HIERO. Euangelica igitur veritas non recipit iuramẽtum,cum omnis ſermo fidelis pro iuramento ſit.

Li.i. de Ser. do. cap. 30. AVG. Quapropter qui intelligit non in bonis,ſed in neceſſarijs iurationem habendam,refrenet ſe quantum poteſt, vt non ea vtatur niſi in neceſſitate, cum videt pigros eſſe homines ad credendum,quod vtile eſt credere,niſi iuratione firmetur.hoc ergo eſt bonum & appetendum, quod hic dicitur:Sit ſermo veſter eſt eſt: non non.quod autem his abundantius eſt,a malo eſt,i.ſi iurare cogeris,ſcias de neceſſitate venire infirmitate eorum, quibus aliquid ſuades, quæ vtique infirmitas malum eſt.itaque non dixit: Quod amplius eſt, malum eſt. tu enim non malum facis qui bene vteris iuratione, vt alteri perſuadeas quod vtiliter perſuadeas, ſed a malo eſt illius, cuius infirmitate iurare cogeris.

Hom.17. CHRY. in Hom. Vel a malo eſt,i.ab infirmitate eorum quibus lex iurare permiſit. Ita enim Chriſtus non mõſtrat veterem legem diaboli eſſe:ſed a veteri imperfectione ducit ad abũdantem nouitatem.

u ¶ GLO. Quia ſuperius docuerat dominus non eſſe proximo iniuriam inferendam,nec irreuerentiam domino, conſequenter hic docet qualiter ſe Chriſtianus habere debeat ad iniuriam ſibi inferentes.vnde dicit.{Audi.quia di.eſt:oculũ pro ocu.& den. pro dente.}

Lib.19.c.25 AVG. contra Fauſtum:Quod quidem ad reprimẽdas flammas odiorum in ſe inuicem ſæuientium, & immoderatos animos refrenandos ita præceptum eſt. Quis enim facile contentus eſt tantum repẽdere vindictæ, quantum accepit iniuriæ?Nonne videmus leuiter lęſos homines,moliri cedem,ſitire ſanguinem, vixq; inuenire in malis inimici vnde ſatientur? Huic igitur immoderatè ac iniuſtè vltioni lex iuſtum modum figens,pœnam talionis inſtituit, hoc eſt, vt qualem quiſque inſtituit iniuriam tale ſupplicium rependat,quod non fomes ſed limes furoris eſt,non vt id quod ſopitum erat hinc accenderetur:ſed ne id quòd ardebat,vltra extenderetur.impoſita eſt enim iuſta vindicta,quæ iuſte debetur ei,qui paſſus fuerit iniuriam. Quod autem debetur, & ſi benigne remittitur: non tamen inique repetitur. Itaque cum peccet, qui immoderate vult vindicari, non peccet autem, qui iuſte vult vindicari, remotior eſt a peccato, qui non vult omnino vindicari. & ideo ſubdit:{Ego autem dico vobis non reſiſtere malo.}Poterã autem & ego ſic ponere:Dictum eſt antiquis:Non iniuſte vindicabis.ego autem dico vobis,ne vindicetis, quod adimpletio eſt. Si ꝑ hæc verba quod legi defuit,a Chriſto additum mihi videretur, ac non potius id quod lex volebat efficere,ne iniuſte ſe quiſquàm vindicaret,conſeruari tutius ſi omnino ſe non vindicaret. CHRY. ſuper Matth. Sine hoc enim mandato, legis mandatum ſtare non poteſt, quia ſi ſecundum legis mandatum omnibus reddere mala

F pro malis cœperimus,omnes efficiemur mali,eo quòd perſequẽtes abundent. Si autem ſecundum Chriſti præceptum non reſiſtitur malo, & ſi mali non lęniuntur, tamen boni permanebunt boni. HIERO. Dominus ergo noſter viciſſitudinem tollens, trũcat initia peccatorum:in lege nãque culpa emẽdatur, hic peccatorum auferuntur exordia.

u Audiſtis quia dictum eſt: oculum pro oculo, dentẽ pro dente. Ego autem dico vobis non reſiſtere malo, ſed ſiquis te percuſ-

GLO. Vel poteſt dici, quòd dominus hoc dixit,iuſtitiæ veteris legis aliquid addens.

Lib.1.c.33. AVG. de ſer. Do.in monte. Phariſæorum enim iuſtitia minor eſt,non excedere vindictæ modum,& hoc eſt pacis inchoatio.perfecta autem pax eſt,talem pœnitus nolle vindictam. Intra illud ergo primum quod præter legem eſt, vt maius malum pro minori malo reddatur. Et hoc quod dominus G perficiendis diſcipulis dicit, ne pro malo vllum malum reddatur, medium locum tenet,vt tantum reddatur,quantum acceptum eſt, per quod a ſumma diſcordia ad ſummam concordiam tranſitus factus eſt. Quiſquis enim malum prior infert, maxime a iuſtitia diſtat: quiſquis autem nulli prior malefecit: ſed tamen læſus rependit grauius,receſſit aliquantulum a ſumma iniquitate. Qui verò tantum reddit,quantum accepit, iam aliquid donat. iuſtum eſt.n. eum qui lęſit prior,grauius lædi.Hanc ergo inchoatam minime iuſtitiam ille perficit, qui legem venit implere. Duos autem gradus qui interſunt,intelligendos reliquit. nam eſt qui non reddat tantum,ſed minus.Et hinc aſcendit,qui omnino nil rependerit, quod parum videtur domino,niſi & amplius ſis paratus ſuſcipere.Quapropter non ait, non reddere malum pro malo, ſed non reſiſtere aduerſus malum,vt non ſolum non rependas quod tibi fuerat irrogatum,ſed etiam non reſiſtas, quin aliud irrogetur. Hoc enim eſt quod conuenienter exponitur:{Sed ſi quis te percuſ.in dexter. H maxil.tuam,præbe ei & alteram.Quod ad miſericordiam pertinere hi maxime ſentiunt,qui eis quos multum diligunt ſeruiunt,vel prauis vel phreneticis, a quibus multa ſæpè patiũtur, & ſi eorum ſalus id exigat,præbent ſe etiam vt plura patiantur.Docet ergo dominus medicus animarum, vt diſcipuli ſui,eorum quorum ſaluti conſulere vellent,imbecillitates æquo animo tolerarent. Omnis namque improbitas ex imbecillitate animi venit,quia nihil innocentius eſt eo, qui in virtute perfectus eſt.

De Mẽdac. ad Conſen tium ca.15. AVG. Ea vero quæ in nouo teſtamento a ſanctis facta ſunt, valent ad exempla intelligendarum ſcripturarum,quę in præceptis digeſta ſunt, velut cum legimus in euangelio:Accepiſti alapam,exemplum autem patientiæ nullum quàm ipſius domini excellentius inuenimus, & ipſe cum alapa percuſſus eſſet, non ait: Ecce alteram maxillam,ſed ait: Si male dixi, exprobra de malo, ſi autem bene, quid me cedis? vbi oſtendit illam præparationem alterius maxillæ in corde faciendam.

Lib.1.c.36. AVG. in ſer.do.in monte:Paratus enim fuit dominus nõ ſolum in alteram maxillam cedi pro ſalute omnium, ſed in toto corpore crucifigi.

Lib.1.c.35. Quæri autem poteſt, quid ſit dextera maxilla. I Sed cum facies ſit,qua quiſque cognoſcitur, in faciem cedi ſecundum Apoſtolum eſt contemni ac deſpici. Sed quoniam facies non poteſt dici dextera & ſiniſtra, & tamen nobilitas eſt, ſecundũ Deũ & ſm ſæculum ita diſtribuitur, tanq̃ in dexteram maxillam & ſiniſtram, vt in quocũque diſcipulo Chriſti contemptum fuerit, ꝗ Chriſtianus eſt,multo magis in ſe contemni paratus ſit,ſi quos huiuſmodi ſæculi honores habet.

Lib.1.c.37. Omnia autem in quibus improbitatem aliquam patimur, in duo genera diuiduntur, quoniam vnũ eſt,quod reſtitui non poteſt,alterum quod poteſt.Sed in illo quod reſtitui non poteſt,vindictæ ſolatium quæri ſolet.Quid enim prodeſt,quòd percuſſus repercutis, nũquid propterea quod in corpore læſum eſt reſtituitur? ſed tumidus animus talia fomenta deſiderat. CHRY. ſuper Matth. Nũquid autem ſi repercuſſeris eum compeſcuiſti eum,vt te non percutiat? ſed magis excitaſti eum vt K adhuc percutiat. Nam iracũdia per iracundiam non compeſcitur, ſed amplius irritatur.

Lib.1.c.37. AVG. in ſer.Do.in monte. Vnde dominus potius miſericorditer perferendam alterius infirmitatem iudicat,quàm alieno ſupplicio ſuam mitigandam: neque tamen hic ea vindicta prohibetur,quæ ad correctionem valet.Ipſa enim pertinet ad miſericordiam, nec impedit illud propoſitum quo quiſquàm paratus eſt ab eo,quem correctum eſſe vult plura deferre.Requiritur tamen vt & ille vindicet, cui ordine rerum poteſtas data eſt,& ea voluntate vindicet, qua pater in filium paruulum quem odiſſe non poteſt. Sancti autem viri,nonnulla peccata morte punierunt,quo & viuentibus vtilis metus incuteretur, & illis ꝗ morte puniebãtur,non ipſa mors noceret. ſed peccatum quod augeri poſſet ſi viuerent.Inde eſt, quòd Helias multos morte affecit, de quo cum exemplum cœpiſſent diſcipuli, repræhendit in eis dominus non exemplum prophetæ,ſed ignorantiam vindicandi,animaduertens eos non amore correctionis, ſed odio deſiderare vindictam. Sed poſtquàm eos docuit diligere proximum, infuſo etiam ſpiritu ſancto, non defuerunt tales vindictæ. nam & verbis Petri

Ananias

Ananias & vxor eius exanimes ceciderunt. Et Paulus apoſtolus tradidit quendam Sathanæ in interitum carnis:& ideo quidam aduerſus corporales vindictas, quæ ſunt in veteri teſtõ, neſcio qua cęcitate ſæuiant, quo animo facta ſunt neſcientes.

Epiſt.50. AVG. ad Boniſa.comitem: Quis autem mente ſobrius regibus dicat, non ad vos pertinet,quis velit eſſe ſiue religioſus ſiue ſacrilegus, quib⁹ dici non poteſt: non ad vos pertinet in regno veſtro,quis velit pudicus eſſe aut impudicus? Melius eſt quidem ad Deum colendum doctrina homines duci,quàm pœna compelli.

ſerit in dexteram maxillam tuã, præbe illi & alteram, & ei qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, & quicũque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & alia duo. Qui au-

Multis autem profuit, quod experimentis probauimus,prius dolore vel timore cogi,vt poſtea poſſint doceri, aut qđ iam verbis didicerãt,opere ſectari. Sicut enim meliores ſunt quos dirigit amor:ita plures ſunt quos corrigit timor.Agnoſcat in apoſtolo Paulo prius cogentem Chriſtũ,& poſtea docentem.

Lib.1.c.39. AVG. in ſer.Do.in monte:Tenebitur ergo in hoc iniuriarũ genere quod per vindictam luitur iſte modus a Chriſtianis, vt accepta iniuria non ſurgat odium,ſed paratus ſit animus plura perpeti,nec correctione negligat,ꝗ vel conſilio vel authoritate vti poteſt. HIER. Secundum autem myſticos intellectus percuſſa dextera noſtra, nõ debemus ſiniſtram præbere, ſed alteram,hoc eſt alterã dexterã: iuſtus enim ſiniſtram non habet. Si nos hæreticus in diſputatione percuſſerit, & dextrum dogma voluerit vulnerare, opponatur ei aliud de ſcripturis teſtimonium. AVG. in ſer. Do. in monte: Aliud autem iniuriarum genus eſt quod integrum reſtitui poteſt, cuius duæ ſunt ſpecies. vna ad pecuniam, altera ad opera pertinet: vnde de primo horum duorum ſubdit:{Et ei qui vult tecum in iudicio cõtendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.} Sicut ergo quod poſitum eſt de percuſſa maxilla omnia ſignificat, quæ ſic ingeruntur ab improbis vt reſtitui non poſſint,niſi vindicta,ita quod poſitum eſt de veſtimento omnia ſignificat, quæ poſſunt reſtitui ſine vindicta, & hoc etiam ad pręparationem cordis, non ad oſtenſionem operis præceptum recte intelligitur. Et quod de tunica & veſtimento dictum eſt,in omnibus faciendum eſt,quę aliquo iure temporaliter noſtra eſſe dicimus. Si enim de neceſſarijs hoc imperatum eſt, quanto magis ſuperflua contemnere conuenit?Et hoc ipſe ſignat cum dicit:{Qui vult tecũ in iudicio contẽdere.} Omnia ergo intelligũtur de quibus in iudicio nobiſcum contendi poteſt.Sed vtrum & de ſeruis accipiendum ſit,magna qõ eſt. non enim Chriſtianum oportet ſic poſſidere ſeruum quomodo equm,quàmuis fieri poſſit vt maiori prætio valeat equs quàm ſeruus.Sed ſi ſeruus rectius a te regitur quàm ab illo, qui eum cupit auferre,neſcio vtrum quiſquàm audeat dicere,eum vt veſtimẽtum debere contemni. CHRY. ſuper Matthæ. Indigna autem res eſt,vt homo fidelis ſtet in iudicio ante conſpectum iudicis infidelis. Vel ſi fidelis certe ſæcularis, & qui te venerari debuerat, propter dignitatem fidei,iudicat te propter neceſſitatem cauſæ,& perdes dignitatem Chriſti propter negocium mundi. deinde omne iudicium irritatio cordis eſt,& cogitationum malarum. nam ſi videris,quòd cauſa tua fraudibus aut pecunijs expugnetur,& ſimiliter tu cauſæ tuæ adeſſe feſtinas, & ſi ab initio hoc conſilium non habuiſti.

Cap.78. AVG. in Enchiridion. Et ideo prohibuit hic dominus ſuos de ſæcularibus rebus, cum alijs habere iudicium, tamen cum Apoſtolus ſinit in eccleſia talia iudicia finiri inter fratres,fratribus iudicantibus,extra eccleſiam vero terribiliter vetat, manifeſtum eſt,quid ſecundum veniam concedatur infirmis.

Lib.31.c.10 GREG. in Moralibus: Sed tamen quidam dum temporalia nobis rapiunt ſolummodo ſunt tolerandi.Quidam vero ſunt ſeruata charitate prohibendi,non ſola cura ne noſtra ſubtrahantur,ſed ne rapientes non ſua,ſemetipſos perdant. Plus enim ipſis raptoribus debemus metuere quàm rebus irrationabilibus defendendis inhiarie.Cum autem pro terrena re pax a corde cum proximo ſcinditur,apparet quòd plus res quàm proximus amatur. AVG. in ſer.Do. Tertium vero iniuriarum genus, quod ad operam pertinet ex vtroq; confectum eſt, & cum vindicta, & ſine vindicta poteſt reſtitui, nã qui angariat hominem,& cogit ſe improbe adiuuari ab inuito, & pœnam improbitatis poteſt luere,& operam reddere.In hoc ergo genere iniuriarum,dominus docet animum Chriſtianum eſſe patientiſſimum,& ad plura perferẽda paratum.vnde ſubdit:{Et quicũque te angariauerit mille paſſus,vade cum illo alia duo.} & hoc vtique monet,non tam vt pedibus agas,quàm vt animo ſis parat⁹.

Hom. 18. CHRY. in Hom. Angariare enim eſt iniuſtè trahere, & ſine ratione vexare. AVG. de ſer.Do.in monte.Sic ergo dictum putamus;{Vade cum il.alia duo}ſcilicet milia,vt tria compleri voluerit, quo numero ſignificatur perfectio, vt meminerit quiſquis hoc facit,perfectam ſe implere iuſtitiam,propter quod & tribus exem-

A plis hoc præceptum inſinuauit, & in hoc tertio exemplo, ſimplo duplum additur,vt triplum compleatur. Vel per hoc accipitur,ꝗ in præcipiendo tanquàm tolerabilius incipiens paulatim creuerit.nam primo præberi voluit alteram maxillam, cum fuerit dextra percuſſa,vt minus perferre paratus ſis,quàm pertuliſti.Deinde illi qui tunicam vult tollere, iubet & pallium dimitti, vel veſtimentum ſecũdum aliam literam, quod aut tantũdem eſt,aut non multo amplius. Tertio de mille paſſibus, quibus addẽda dicit, duo milia vſq; ad duplum perducit.

tem petit a te, da ei, & volẽti mutuare a te ne auertaris.

Audiſtis quia dictum eſt, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, benefacite his qui

B Sed quoniam parum eſt non nocere,niſi & beneficium præſtes,cõſequenter adiungit & dicit:{Qui autẽ petit a te da ei.} CHRY. ſuper Matth. Quia diuitiæ noſtræ non ſunt,ſed Dei. Deus enim diſpenſatores diuitiarum ſuarum voluit eſſe nos, non dominos. HIERO. Sed ſi de elemoſynis tantum dictum intelligamus, in pluribus pauperibus hoc ſtare non poteſt, ſed & diuites ſi ſemper dederint,ſemper dare non poterunt.

Lib.1.c.40. AVG. in ſer.Domi. Dicit ergo:Omni petenti da.non omnia petenti, vt id des,quod dare honeſte potes & iuſte.Quid enim ſi pecuniam petat qua innocentem conetur opprimere? quid ſi ſtuprum petat? Dandum eſt ergo qđ nec tibi,nec alteri noceat, quantum ab homine credi poteſt, & cũ negaueris quod petit,iudicanda eſt iuſtitia,vt non eum inanem dimittas, & aliquando melius aliquid dabis, cum petentem iniuſte correxeris.

Epiſt.48. AVG. ad Vincen. Vtilius enim eſurienti panis tollitur, ſi de cibo ſecurus iuſtitiam negligat, quàm eſurienti panis frangitur,vt vi iniuſtitiæ ſeductus acquieſcat. HIERO. Poteſt enim intelligi de pecunia doctrinæ,quæ numquàm deficit,ſed quãto C plus datur: tanto amplius duplicatur. AVG. Quod autem ait:{Et volenti mutuari a te ne auertaris} ad animam referendũ eſt. hilarem.n.datorem diligit Deus. Mutuatur autem omnis qui accipit,& ſi ipſe non ſoluturus ſit,quia miſericordibus Deus plura reſtituit.aut ſi non placet accipere mutuantem,niſi eum qui accipit redditurus,intelligendum eſt dominum ipſa duo genera pręſtandi eſſe complexum.nam aut donamus,aut reddituro commendamus.Recte ergo ad hoc beneficij genus hortando dicit,{Ne auertaris,i.ne propterea voluntatem alienes,quaſi Deus non redditurus ſit,cum homo reddiderit.cum enim ex præcepto Dei facis,infructuoſum eſſe non poteſt. CHRY. ſuper Matthę. Ergo iubet nos Chriſtus mutuum dare:non tamen ſub vſuris, quia qui ſic dat,non ſua dat, ſed aliena tollit. de vno vinculo ſoluit, & multis alligat,& non propter Dei iuſtitiam dat,ſed propter proprium lucrum.Similis eſt etiam pecunia vſuraria aſpidis morſui.nam ſicut venenum aſpidis latenter omnia membra corrumpit, ſic vſura om D nes facultates conuertit in debitum.

Epiſt.5. AVG. ad Marcellinum. Obiiciunt autem quidam, quòd hæc Chriſti doctrina Reipublicæ moribus nulla ex parte conueniat. nam quis inquiunt, tolli ſibi ab hoſte aliquid patiatur,vel Romanæ prouinciæ deprædatoribus non mala velit belli iure rependere? Sunt autem iſta præcepta patientiæ, ſemper in cordis præparatione retinenda, ipſaque beniuolentia ne reddatur malum pro malo, ſemper in voluntate complenda eſt. Agenda ſunt autem multa, & cum inuitis benigna quadam aſperitate plectẽdis,ac per hoc ſi terrena Reſpu.præcepta Chriſtiana cuſtodiat,& ipſa bella ſine beniuolentia non gerentur, vt ad pietatis iuſtitiæq; pacatam ſocietatem victis facilius conſulatur. nam cui licentia iniquitatis eripitur,vtiliter vincitur, quoniam nihil eſt infœlicius fœlicitate peccantium,qua pœnalis nutritur impunitas,& mala voluntas velut hoſtis interior roboratur.

x ¶ GLO. Docuit dominus ſupra, iniuriam inferenti non eſſe reſiſtendum,ſed ad plura perferenda paratum eſſe,nunc autem E vlterius docet iniuriam inferentibus impendendum eſſe charitatis affectum ſimul & effectum. Et cum præmiſſa ad complemẽtum iuſtitiæ legis ꝑtineant, conuenienter hoc vltimũ rite pertinet ad impletionem charitatis, quæ ſecundum Apoſtolum eſt legis plenitudo. Dicit ergo:{Audiſtis quia dictum eſt, Diliges proximum tuum.}

Cap.30. AVG. in Primo de doc.Chriſtia. Quòd autem nullum hominem excepit, qui præcepit proximum diligere, dominus in parabola ſemiuiui relicti oſtendit,dicens proximum, qui erga illũ extitit miſericors, vt eum intelligamus proximum, cui exhibendum eſſet miſericordiæ officium,ſi indigeret, quod nulli negandũ eſſe,quis non videat? domino dicente:Benefacite his,qui oderunt vos.

Lib.1.c.41. AVG. de ſer.Do.in monte: Gradum autem eſſe in Phariſæorum iuſtitia,quæ ad legem veterem pertineret, hinc intelligitur,quòd multi etiam eos a quibus diliguntur oderunt. Aſcendit ergo aliquem gradum,qui proximum diligit,quàmuis adhuc oderit inimicum.vnde ad hoc deſignandum ſubditur:{Et odio habebis inimicum tuum.}Quę vox nõ eſt accipiẽda vt iubentis iuſto,

ſed

Lib.19.c.24 ſed permittentis infirmo. AVGVST. contra Fauſtum: Quęro autem a Manichæis, cur proprium velint eſſe legis Moyſi, quod dictum eſt antiquis, oderis inimicum tuum, an & Paulus non dixit homines quoſdam Deo odibiles? Quærendum eſt ergo, quomodo intelligatur exemplo Dei, cur dixit Paulus quoſdam odibiles odio habẽdos inimicos: Et rurſus exẽplo Dei, qui facit ſolem ſuum oriri ſup bonos & malos diligẽdos inimicos? Hæc itaque regula eſt, qua & oderimus inimicũ propter id quod in eo malum eſt, i. iniqtatem, & diligamus inimicum propter id quod in eo bonum eſt, ideſt, rationalẽ creaturam. Audito igitur & non intellecto quod antiquis dictum erat: Oderis inimicum tuum, ferebantur homines in hõis odium, cum non deberent odire, niſi vitium. Hos ergo corrigit dominus cum ſubdit: {Ego aũt dico vobis, diligite inimicos veſtros,} vt qui jam dixerat: {Non veni ſoluere legem, ſed implere:} Præcipiendo vtique vt diligamus inimicos, cogeret nos intelligere quomodo poſſemus vnum eundemq; hominem & odiſſe propter culpam, & diligere propter naturam. GLO. Sed ſciendum eſt in toto corpore legis non eſſe ſcriptum: Odio habebis inimicum tuum, ſed hoc dicitur quantum ad traditionem ſcribarum, quibus viſum eſt hoc addendum, quia dominus præcepit filijs Iſrael perſequi inimicos ſuos, & delere Amalech de ſub cælo. CHRY. ſuper Mat. Sicut enim quod dictum eſt: Non concupiſces, non dictum eſt ad carnem ſed ad animam, ſic in hoc loco, caro quidem inimicum ſuũ diligere non poteſt, anima autem poteſt, quia dilectio vel odium carnis in ſenſu eſt, animæ vero in intellectu. Quando ergo nocemur ab aliquo, & ſi ſentimus odium, non tamen exequi volumus, cognoſce quia caro noſtra odit inimicum, anima vero diligit.

Lib.22.ca. 10.& 11. GREGO. Mora. Inimici autem dilectio tunc veraciter cuſtoditur, cum non de profectu deiicimur, nec de ruina illius lætamur. Non enim amat aliquis quem non vult eſſe meliorem, eumq; ſtantem, voto perſequitur, quem cecidiſſe gratulatur. Euenire tamen plerumque ſolet, vt non amiſſa charitate & inimici nos ruina lætificet, & rurſum eius gloria, ſine inuidiæ culpa contriſtet, cum & ruente eo quoſdam bene erigi credimus, & proficiente illo pleroſq; iniuſte opprimi timeamus. Sed ad hoc ſeruandum eſt diſcretionis examen, ne cum noſtra odia exequimur, fallamur ſub ſpecie vtilitatis alienæ. Oportet etiam penſare quid debemus ruinę peccatoris, & quid iuſtitiæ ferientis. nam cum peruerſum quẽquã omnipotens percutit, & congaudendum eſt iuſtitiæ iudicis, & condolendum miſeriæ percuntis. GLO. Qui autem ſunt contra eccleſiam tribus modis ei aduerſantur. odio, verbis, cruciatu corporis, econtra diligit. vnde ſequitur Primo. Diligite inimicos veſtros, Secundo, Benefacite his qui oderunt vos. Tertio. Et orate pro perſequen. & calum. vos. HIERO. Multi præcepta Dei imbecillitate ſua, non ſanctorum viribus æſtimantes, impoſſibilia putant eſſe quæ præcepta ſunt, & dicunt ſufficere virtutibus, non odiſſe inimicos. cæterum diligere plus pręcipi quàm humana natura patiatur. Sciendum eſt ergo Chriſtum non impoſſibilia præcipere, ſed perfecta quæ fecit Dauid in Saul & Abſalon. Stephanus quoque martyr pro lapidantibus deprecatus eſt. Et Paulus anathema cupit eſſe pro perſecutoribus ſuis. Hoc autem

Cap.73. Ieſus & fecit, & docuit dicens, {Pater ignoſce illis. AVG. in Enchiridion. Sed perfectorum ſunt iſta filiorum Dei, quo quidem ſe debet omnis fidelis extendere & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, ſecumq; luctando perducere. Tamẽ hoc tam magnum bonum, tantę multitudinis non eſt, quantam credimus exaudiri, cum in oratione dicitur: {Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. AVG. de ſer. Do.

Lib.1.c.24. in monte: Oritur autem hic quæſtio, quòd huic præcepto domini quo nos hortatur orare pro inimicis, multæ alię ſcripturæ partes videntur aduerſæ, quia in prophetis inueniũtur multæ imprecationes aduerſus inimicos. vt eſt illud: Fiant filij eius pupilli. Sed ſciendum, quòd prophetæ ſolent figura imprecantis futura prædicere. Sed illud magis mouet quod dicit Ioannes: Eſt autem peccatum ad mortem, non pro illo dico vt oret quis, aperte. n. oſtendit eſſe aliquos fratres, pro quibus orare nobis nõ præcipitur, per hoc quod præmittit: Si quis ſcit peccare fratrem ſuum, cum dominus etiam pro perſecutoribus nos iubeat orare. Nec iſta quæſtio ſolui poteſt, niſi fateamur aliqua peccata eſſe in fratribus, quæ inimicorum perſecutione ſunt grauiora. Nam & Stephanus orat pro eis, a quibus lapidatur, quia nondum Chriſto crediderat. Et apoſtolus Paulus non orat pro Alexandro quia frater erat, & per inuidentiam, fraternitatem oppugnando peccauerat. Pro quo autem non oras, iam non contra illum oras. Sed quid agimus de his, contra

F quos oratum a ſanctis accipimus non vt corrigerentur {nam hoc modo pro ipſis potius oratum eſt} ſed ad illam vltimam damnationem, non ſicut contra domini traditorem per prophetam, nã illa, prædictio futurorum non optatio ſupplicij fuit. Sed ſicut in Apocalypſi legimus martyres orare vt vindicentur, ſed hinc non oportet moueri. Quis enim audeat affirmare, vtrum contra ipſos homines, an contra regnũ peccati petierint? Nam ipſa & iuſtitiæ & miſericordiæ vindicta martyrum, vt euertat regnum peccati, quo regnante tanta per-

oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniãtibus vos, vt ſitis filij patris veſtri qui in cælis eſt, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos qui vos diligũt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

G peſſi ſunt. deſtruitur autem partim correctione hominum, partim damnatione perſeuerantium in peccato. Nonne tibi videtur Paulus ĩ ſeipſo Stephanum vindicaſſe cum dicit: Caſtigo corpus meũ, & in ſeruitutem redigo? AVG. de Quæſt. no. & ve. teſta. Vel Quæſt.61 animę occiſorum clamant vindicari ſe poſtulantes, ſicut ſanguis Abel clamauit de terra non voce, ſed ratione. Nam & opus opificẽ laudare dicitur per hoc ipſum, quòd videntem ſe oblectat. non. n. tam impatientes ſunt ſancti, vt vrgeant fieri quod ſciunt tempore præfinito futurum. CHRY. in Hom. Vide autem quot gra- Hom.18 dus aſcẽdit, & qualiter nos in ipſum virtutis verticem ſtatuit. Primus gradus eſt, non incipere iniuriam, Secundus, vt iniuriam vlciſcens, ęquali ſupplicio ſis contentus, Tertius, non facere vexanti, quæ quis paſſus eſt, Quartus, exponere ſeipſum ad patiendum mala, Quintus, amplius ſe tribuere quàm ille vult, q fecit mala, Sextus, nõ odio habere eũ qui hoc operatur, Septimus diligere, Octauus

H benefacere, Nonus pro ipſo orare. Et quia magnũ erat præceptum, pręclarum pręmium ſubdit, ſcilicet fieri ſimiles Deo. vnde dicit {Vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt} Siquis enim præcepta Dei cuſtodiat, & filius Dei efficitur: ergo non in natura filius eſt, hic ſcilicet de quo loquitur, ſed arbitrio ſuo. AVG. De ſer. Lib.2.c.46 do. in monte: Ex illa autem regula intelligendum eſt quod hic dicitur, qua & Ioannes dicit: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Vnus enim naturaliter filius eſt., nos autem poteſtate accepta efficimur filij, inquantum illa quæ ab eo præcipiuntur implemus. Itaque non ait. Facite iſta, quia eſtis filij, ſed facite iſta, vt ſitis filij. Cũ autem ad hoc nos vocat, ad ſimilitudinem ſuam vocat. vnde ſequitur: {Qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos} Poteſt autem per Solem intelligi non iſte viſibilis, ſed ille de quo dicitur: Vobis qui timetis nomen domini, orietur ſol iuſtitiæ, & per pluuiam irrigatio doctrinæ veritatis, qa & bonis & malis apparuit & euangelizatus eſt Chriſtus. HILA.

I Vel in baptiſmi & ſpiritus ſacramento tribuit Solem & pluuiam. AVG. Vel poteſt accipi Sol iſte viſibilis & pluuia qua fructus gignuntur, quia iniqui in libro Sapientiæ plangunt: Sol non ortus eſt nobis. Et de pluuia ſpirituali dicitur: Mãdabo nubibus meis ne pluant ſuper eam. Sed ſiue hoc ſiue illud, magna Dei bonitate fit quę nobis imitanda præcipitur, non autem ſolum ait: Qui facit Solem oriri, ſed addidit: Suum, i. quem ipſe fecit vt hinc admonere mur quanta liberalitate ex præcepto eius pręſtare debemus, quod non creamus, ſed ex muneribus eius accipimus. AVG. ad Vin- Epiſt.48 cẽtium: Sed ſicut iſta dona eius laudamus, ita etiam flagella in eos, quos diligit cogitemus. vnde non omnis qui parcit, amicus eſt, nec omnis qui verberat, inimicus. Melius eſt enim cum ſeueritate diligere, quàm cum lęnitate decipere. CHRY. ſuper Matth. Caute autem dixit: {Super iuſtos & iniuſtos} non ſup iuſtos vt iniuſtos, quia omnia bona Deus non propter homines dat, ſed propter ſanctos, ſicut & flagella propter peccatores, ſed in bonis non ſeparat peccatores a iuſtis, ne deſperent, nec in malis iuſtos a peccato-

K ribus, ne glorientur, maxime cum malis bona non proſint quæ male viuentes ad pręiudicium ſuum percipiunt, nec bonis mala noceant, ſed magis proſint ad iuſtitiæ lucrum. AVG. in lib. 1. de Cap.8. Ciui. Dei: Nam bonus temporalibus bonis non extollitur, nec malis frangitur. Malus autem ideo huiuſmodi fælicitate punitur, qa fœlicitate corrumpitur. Vel ideo iſta temporalia bona & mala vtriſque voluit eſſe communia, vt nec bona cupidius appetantur, quæ mali habere cernuntur, nec mala turpiter euitentur, quibus & boni afficiuntur. GLO. Amare autem amantem naturę eſt, inimicum vero amare eſt charitatis: & ideo ſequitur. {Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis}, ſ. in cælo. de his enim dicitur: Recepiſtis mercedem veſtram. Sed tamen hæc oportet facere, illa non omittere. RABA. Si ergo peccatores erga dilectores ſuos natura duce, volunt eſſe benefici, multo magis vos maioris dilectionis ſignum amplecti debetis, etiam non amantes. vnde ſequitur: {Nonne & publicani hoc faciunt?}, i. qui publica vectigalia exigunt, vel qui publica negocia ſæculi vel lucra ſectantur. GLO. Si vero pro his tantum oraueritis, qui aliqua

aliqua affinitate vobis coniuncti ſunt, quid amplius habet beneficium veſtrum quàm infidelium? vnde ſequitur: {Et ſi ſaluta. fratres ve. tantum. quid amplius facietis? Salutatio enim eſt quædam ſpecies orationis. {Nonne Ethnici hoc faciunt?} RABA. ideſt gentiles, nam Ethnos græce, latine gens dicitur, qui tales ſunt vt fuerũt geniti, ſcilicet ſub peccato. REMI. Quia vero perfectio dilectionis vltra dilectionem inimicorum non poteſt procedere, ideo poſtquàm dominus præcepit diligere inimicos ſubiunxit: Eſtote ergo & vos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Ipſe quidem perfectus eſt vt omnipotens, homo autem vt ab omnipotente adiutus. nam ſicut quandoque in ſcripturis pro veritate & ęqualitate accipitur vt ibi: Sicut fui cum Moyſe, ita ero & tecum. aliquando autem pro ſimilitudine vt hic. CHRY. ſuper Matth. Sicut enim filij carnales ſimilant patres in aliquo corporis ſigno, ita filij ſpiritales Deum in ſanctitate.

y ¶ GLO. Poſtquàm Chriſtus legem quantum ad præcepta impleuit, incipit nunc eam adimplere quantum ad promiſſa, vt p cæleſti mercede præcepta Dei faciamus, non pro terrenis, quæ lex promittebat. Omnia autem terrena ad duo potiſſima reducuntur, ſ. ad humanam gloriam, & ad terrenorum affluẽtiam, quorum vtrumque in lege promiſſum eſſe videtur. De gloria enim dicitur. in Deutero. Faciet te dominus excelſiorem cunctis gentibus, quæ verſantur in terra. De affluẽtia vero temporalium ibidem ſubditur: Abundare te faciet dominus in omnibus bonis, & ideo dominus hæc duo ab intentione fidelium excludit. ſ. gloriam & terrenorum affluentiam. Sed ſciendum quòd appetitus gloriæ propinquus eſt virtuti. CHRY. ſuper Matth. Vbi enim res agitur glorioſa, ibi facilius inuenit locum gloriationis occaſio: & ideo intentionem gloriæ primo dominus excludit, Præ omnibus enim vitijs carnalibus periculoſius hoc eſſe ĩ hominibus intellexit: cum enim omnia mala ſeruos diaboli vexent, concupiſcentia vanæ gloriæ

Sen.317. magis vexat ſeruos Dei, quàm ſeruos diaboli. PROSPER in libro de Senten. Auguſtin. Quas etiam vires nocendi habeat humanę glorię amor, non ſentit, niſi qui ei bellum indixerit, quia etſi cuiquàm facile eſt laudem non cupere dum negatur: difficile tamẽ eſt ea non delectari cum offertur. CHRY. ſuper Matthæ. Intuere autem qualiter incæpit velut de fera aliqua difficile cognita diſputans, & apta furari eum, qui non valde vigilat. Occulte enim ingreditur & omnia quæ intus ſunt, inſenſibiliter aufert.

Hom. 19. CHRY. in Hom. Et ideo hoc cautius cauendum mandat dicens: {Attẽdite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus.} Cor autem noſtrum attendere debemus: inuiſibilis enim eſt ſerpens quem obſeruare iubemur, & latenter ingreditur & ſeducit. ſed in corde mundo ſi ſurreptio inimici ſucceſſerit, mox homo iuſtus diſcernit, quia ſpiritu alieno pulſatur. Si autem cor fuerit iniquitatibus plenum, ſuggeſtionem diaboli non facile intelligit, & ideo præmiſit: Ne iraſcaris: Ne concupiſcas: quia qui malis iſtis ſubiectus eſt, cor ſuum non poteſt attendere. Sed quomodo poteſt fieri, vt non coram hominibus eleemoſynam faciamus? aut ſi fiat quomodo non ſentiemus? Si enim præſente aliquo occurrerit pauper, quomodo dabitur ei abſconſe? ſed educendo eum in ſecreto, videtur quia datur. Sed conſidera quia non dixit: Ne tãtum corã hominibus faciatis, ſed addidit: {Vt videamini ab eis.} Qui ergo non ideo facit, vt ab hominibus videatur, etſi coram hominibus fecerit, non tamen coram hominibus feciſſe videtur. qui enim aliquid facit propter Deum, neminem vidit in corde ſuo niſi Deũ, propter quem facit, ſic artifex eum ſemper habet præ oculis, qui

Lib.8. Mor. cap.38. ſibi opus faciendum commiſit. GREG. Si ergo dantis gloriam quęrimus, & publicata noſtra opera in conſpectu illius occulta ſeruamus. ſi vero per hoc noſtram laudem conſpicimus, foras ab eius conſpectu iam fuſa ſunt, etiam ſi a multis ignorẽtur, ſed valde pfectorũ eſt ſic oſtenſo opere, actoris gloriam quærere, vt de illata laude, priuata neſciant exultatione gaudere, quã infirmi qa pfecte cõtẽnendo non ſuperant, neceſſe eſt vt bonũ quod operantur abſcon

Lib.2.c.2. dant. AVG. de Ser. Do. in monte. In hoc vero, ꝙ dicit: {Vt videamini ab eis} nihil addẽs, apparet hoc eum prohibuiſſe, vt ibi finem noſtri propoſiti collocemus. nam & Apoſtolus qui dicit: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Alio loco dicit: Ego hominibus per omnia placeo. Quod non ideo facit, vt placeret hominibus, ſed Deo, ad cuius amorem corda hominum volebat conuertere ex eo quod eis placebat: Sicut enim non abſurde loqueretur qui diceret: In hoc opere quo nauem quæro, non nauem quæro, ſed patriam. AVG. de Ser. Do. in monte. Dicit aũt: {Vt videamini ab eis} quia ſunt qdam qui ſic faciũt iuſtitiam co-

y Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrẽ veſtrũ qui in cęlis eſt.

z Cum ergo facis eleemoſynã, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritę faciunt in ſynagogis & vicis vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito reddet tibi.

A ram hominibus, vt non videantur ab eis, ſed vt ipſa opera videantur, & glorificetur pater qui in cælis eſt: non enim ſuam iuſtitiam deputant, ſed eius cuius fide viuunt. AVG. de ſerm. do. in mõ. In hoc etiã quòd addit. {Alioquin mercedem nõ habebitis apud patrem veſtrum, qui in cælis eſt.} nihil aliud demonſtrat: niſi illud nos cauere oportere: ne humanam laudem pro noſtrorum operum mercede quæramus. CHRY. ſuper Matth. Quid autem a Deo recipies, qui Deo nihil dediſti? nam quod propter Deum fit, Deo datur, & ab eo recipitur: quod autem pro-

B pter homines fit, in ventos effunditur. Quæ eſt autem ſapientia res dare & verba vacua comparare, & mercedem Dei contemnere? Vel illum aſpice a quo laudem expectas, qui te propter Deum facere putat, alioquin vituperaſet te magis. Ille autem qui plena qdem voluntate propter homines facit, ille propter homines feciſſe videtur. Si autem per alicuius cor cogitatio vana aſcendit, deſiderans hominibus apparere, anima autem intelligens contradicit, ille non propter homines feciſſe videtur, quia quod cogitauit paſſio carnis eſt, quod eligit iudicium animæ.

z ¶ AVG. de ſer. Do. in monte. Generaliter ſupra dominus Lib.2.c.5. iuſtitiam nominauit cum dixit · Attendite ne iuſtitiam veſtram, nunc autem per partes exequitur. CHRY. ſuper Matth. Ponit autem tria fortia bona, ſ. eleemoſynam, orationẽ, & ieiunium, contra tria mala, aduerſus quæ dominus tentationis bellum ſuſcepit. pugnauit enim pro nobis contra gulam in eremo: contra auari

C tiam ſupra montem, contra vanam gloriam ſupra templum. Eſt ergo eleemoſyna quæ diſpergit, contra auaritiam quæ congregat, ieiunium contra gulam, quia ei contrarium: oratio vero contra vanam gloriam, quia cum omne malum ex malo naſcatur, ſola vana gloria de bono procedit, ideo non deſtruitur per bonum, ſed magis nutritur. nullum ergo remedium poteſt eſſe contra vanam gloriam niſi oratio ſola. AMBRO. Omnis autem ſententia diſciplinæ Chriſtianæ in miſericordia & pietate eſt. & ideo ab eleemoſyna incipit dicẽs: {Cum ergo facis eleemoſynã noli tuba canere ante te.} GLO. Tuba autem eſt omnis actus vel ſermo per quem operis iactantia demonſtratur, puta qui facit elemoſynam quando aliquem videt præſentem, vel intercedente aliquo, aut honeſtiori perſonæ, quæ poteſt retribuere: aliàs autem non facit. Sed & ſi in loco ſecreto fecerit, eo propoſito vt laudabilis videatur, tuba eſt. AVG. Sic ergo qđ dicit: {Noli tuba canere ante te} ad hoc reſpicit quod ſuperius ait {Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis

D cor. ho.} HIERO. Qui autem tuba canit eleemoſynã faciens, hypocrita eſt. Et ideo ſubdit: {Sicut hypocritæ faciunt.} ISID. Li.10.etym. cap.8. Nomen hypocritæ tractum eſt a ſpecie eorum, qui in ſpectaculis contecta facie incedunt, diſtinguentes vultum vario colore, vt ad perſonæ quam ſimulant colorem perueniant, modo in ſpecie viri, modo in fœminæ vt fallant populum dum in ludis agunt. AVG. Lib.2.ca.3. de ſer. Do. in monte: Sicut ergo hypocritæ, ideſt ſimulatores, tanq̃ imitatores perſonarum aliarum agunt partes illius quod nõ ſunt. non enim qui agit partes Agamennonis, vere ipſe eſt, ſed ſimulat eum, ſic & in eccleſijs in omni vita humana qui ſe vult videri qđ non eſt, hypocrita eſt. Simulat enim ſe iuſtum & non exhibet, q totum fructũ in laude hominũ ponit. GLO. Et ideo ſubdit loca publica cum dicit {In ſynagogis & vicis.} Et finẽ intentum cum ſubdit: {Vt honorificent ab hominibus.} GREG. Mora. Lib.13.c.11 Sciendum vero eſt, quòd ſunt nonnulli, qui & ſanctitatis habitum tenent, & perfectionis meritum exequi non valent, quos nequaq̃

E credendum eſt inter hypocritarum numerum currere, quia aliud eſt infirmitate, aliud callida ſimulatione peccare. AVG. de ſer. Lib.2.ca.3. Do. in monte. Tales autem qui ſimulatione peccant, ab inſpectore cordis Deo mercedem non capiunt, niſi fallaciæ ſuppliciũ. & ideo ſubditur. {Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam.} HIERO. Non Dei mercedem, ſed ſuam. Laudati enim ſunt ab hominibus, quorum cauſa exercuere virtutes. AVG. de Serm. Lib.2.c.5. Domi. in monte. Hoc autem reſpicit ad illud quod ſupra poſuit. Alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum. Sic ergo, non quomodo illi eleemoſynam facias, ſed quomodo facienda ſit iubet conuenienter cum dicit: {Te autem faciente ele. neſ. ſini. tua, quid fa. dex. tua.} CHRY. in Hom. Hoc autem per ſuperabundantiam dicitur, ac ſi dicat: Si poſſibile eſt teipſum ignorare, & ipſas manus latere poſſibile eſſet, ſtudioſiſſimum eſt tibi. CHRY. ſuper Matth. Apoſtoli autem interpretantur in lib. canonum ſic: Dextera eſt populus Chriſtianus, qui eſt ad dexterã Chriſti. Siniſtra autem eſt omnis populus, qui eſt ad ſiniſtrã. Hoc ergo dicit, ne Chriſtiano eleemoſynam faciẽte, quę eſt dextera infidelis

Lib. 2. ca. 4. fidelis aſpiciat qui eſt ſiniſtra AVG. de ſer.Do.in monte: Sed ſecundum hoc videbitur nulla eſſe culpa velle placere fidelibus, cum tamen in quorumlibet hominum laudem finem boni operis conſtituere prohibeamur. Vt autem te imitentur quibus facta tua placuerunt, non tantum fidelibus, ſed etiam infidelibus exhibendum eſt. Si autem (vt alij dicunt,) ſiniſtram inimicum putaueris, vt neſciat inimicus tuus cum eleemoſynam facis, cur ipſe dominus inimicis, Iudæis circumſtantibus miſericorditer ſanauit homines? Deĩde, quomodo cum ipſo inimico faciemus, vt illud impleamus præceptum, Si eſurierit inimicus tuus ciba illũ? Tertia opinio eſt ridenda eorum, qui dicunt ſiniſtrę nomine vxorem ſignificari, vt quoniam in re familiari tenaciores pecuniarum ſolent eſſe fœminæ, lateat eas cum aliquid viri alienis impendunt propter domeſticas lites. Non autem ſolis viris hoc præceptum datum eſt, ſed etiam fœminis, cui ergo ſiniſtrę iubetur fœmina occultare opus miſericordiæ ſuæ? an etiam vir ſiniſtra erit fœminæ? quòd ſi quiſpiam putat, cum præceptum ſit talibus, vt ſe inuicem bonis moribus lucrifaciant, non ſibi debent occultare bona opera ſua, nec furta facienda ſunt vt promereatur Deus: quòd ſi occultandum eſt aliquid, quãdiu alterius infirmitas id ęquo animo non poteſt ſuſtinere, quàmuis non illicite fiat: non tamen fœmina per ſiniſtram ſignificari facile apparet totius capituli ſignificatione. Et etiam quam ſiniſtram vocet, quod enim in hypocritis culpatum eſt, quòd .ſ. laudes hominum quęrunt: hoc tu facere vetaris. quapropter ſiniſtra videtur ſignificare delectationem laudis, dextera autem ſignificat intentionem implendi præcepta diuina. Cum ergo conſcientiæ faciendi eleemoſynam miſcet ſe appetitio laudis humanæ, fit ſiniſtra cõſcientia dexterę. Neſciat ergo ſiniſtra, i. non ſe miſceat conſcientiæ tuæ, laudis humanę appetitio. Dominus autem noſter multo magis prohibet ſolam ſiniſtram in nobis operari, quàm eam miſceri operibus dextræ. Quo autem fine hoc dixerit: oſtendit cũ ſubdit: {Vt ſit eleemoſyna veſtra in abſcondito} ideſt, in ipſa bona conſcientia, quæ humanis oculis demonſtrari non poteſt, nec verbis aperiri, quandoquidem multi multa mentiuntur. Sufficit autem tibi ad promerendum pręmium ipſa conſcientia, ſi ab eo expectas præmium, qui ſolus conſcientiæ inſpector eſt. Et hoc eſt quod ſubditur: {Et pater tuus qui vi, in abſcon. reddet tibi.} Multa latina exemplaria habent: Reddet tibi palam. CHRY. ſuper Matthę. Impoſſibile eſt enim, vt opus bonum hominis in abſcondito dimittat Deus, ſed in hoc ſæculo manifeſtat & in illo glorificat, qa gloria Dei eſt, ſicut & diabolus manifeſtat malum, in quo malitiæ eius virtus oſtenditur. Proprie autem publicat Deus omne bonum in ſæculo illo, cuius bona non ſunt communia bonis & malis: ideo cuicũq; illic bene fecerit Deus, manifeſtum eſt qa pro mercede iuſtitię ſuæ meruit illud. Merces aũt iuſtitiæ in hoc ſęculo manifeſta non eſt, quia hic non ſolum boni, ſed etiam mali ſunt diuites. Lib. 2. ca. 4. AVG. de ſer.Do. in monte: Sed in Græcis exemplaribus, quæ propria ſunt, non inuenimus, Palàm. CHRY. in Hom. Si ergo vis habere inſpectores eorum quæ facis, ecce habes non ſolum angelos aut archangelos, ſed Deum vniuerſorum.

CAPVT VI.

Cum oratis, non eritis ſicut hypocritę, qui amant in ſynagogis & in angulis platearum ſtantes orare, vt videantur ab hominibus, Amen dico vobis receperũt mercedem ſuam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito reddet tibi.

b Orantes autem nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt. Putant enim, quòd in multiloquio ſuo exaudiant. Nolite ergo aſſimilari eis. Scit enim pater veſter, quid opus ſit vobis, antequàm petatis eum.

c Sic ergo vos orabitis: Pater noſter qui es in cęlis.

d Sanctificetur nomen tuum.

CAP. VI.

CHRY. ſuper Matth. Salomon dicit, Ante orationem præpara animam tuam. Quod quidem facit, quiſaciens eleemoſynam venit ad orationem, bona enim opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ apud Deum orandi. Ergo eleemoſyna præparatio eſt orationis, & idem dominus poſt eleemoſynam, conuenienter de oratione nos inſtruit. Lib. 2. c. 6. AVG. de ſer.Dom.in monte. Non autem hoc monet nunc, vt oremus, ſed quomodo oremus, ſic nec ſuperius vt faciamus eleemoſynam, ſed quo animo faciamus. CHRY. ſuper Matth. Eſt autem oratio quaſi quoddam ſpiritale tributum, quod anima offert Deo de viſceribus ſuis. Quanto ergo glorioſior eſt, tanto cautior eſt ſeruanda, ne propter homines facta vileſcat: & ideo dicit, {Cũ oratis, non eritis ſicut hypocritæ. Hom. 19. CHRY. in Hom. Hypocritas vocat, qui Deum ſe fingentes orare, homines circũſpiciunt: & ideo ſubdit. {Qui amant in ſynagogis orare.} CHRY. ſuper Matth. Puto autem non ad locum hoc refert dominus, ſed ad propoſitum orantis, in conuentu enim fidelium orare laudabile eſt, ſicut dictum eſt: In eccleſijs benedicite Deum. Qui ergo ſic orat, vt ab hominibus videatur, non Deum aſpicit ſed homines: & ideo quãtum ad propoſitum ſuũ in ſynagoga orat. Cuius autem orantis mens ſolum aſpicit Deum, quamuis in ſy-

F nagoga oret: tamen apud ſe in ſecreto videtur orare. Sequitur: {Et in angulis platearum} vt videantur, abſconſe orant. Et ſic dupliciter laudantur, & quia orant, & quia abſconſe orant. GLO. Vel anguli platearum ſunt, vbi via per tranſuerſum ducitur, & quadriuium reddit. CHRY. ſuper Matth. Eo ergo propoſito in cõuentu vetat orare, vt a conuentu videatur. vnde ſubditur: {Vt videantur ab hominibus.} Orãs ergo nihil nouum faciat quod aſpiciant homines, vel clamando, vel pectus percutiendo, vel manus extendendo. AVG. G de ſer.Do. Non autẽ videri ab hominibus nefas eſt: ſed ideo hoc agere, vt ab hominibus videaris. CHRY. in Hom. A vana enim gloria, vbique erui bonum eſt, maxime autem in oratione: ſi enim in hoc cogitationibus circumferimur. ſi ad orandum ingreſſi fuerimus, hanc habentes ægritudinem, qualiter intelligemus ea quæ a nobis dicuntur? AVG. de ſer.Domi. Sic etiam fugiendum eſt hominum ſentẽtiã, ſi hoc animo aliquid fiat, vt fructus expectetur placẽdi hominibus, vnde ſubditur. {Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.} CHRY. ſuper Matth. Vnuſquiſque enim vbi ſeminat, ibi metit. Vnde qui propter homines orant non propter Deum, ab hominibus non à Deo laudantur: CHRY. in Hom. Dicit autẽ: {Receperunt} qa Deus retributionẽ, quæ eſt ab ipſo tribuere vellet, illi autem eam, quæ eſt ab hominibus vſurpant. Quomodo autem orandum ſit, ſubiungit dicens. {Tu autem cum ora. intra in H cubi. tuum, & clau. oſtio ora pa. tuum in abſcondito.} HIERO. Hoc ſimpliciter intellectum erudit auditorem, vt vanam orandi gloriam fugiat. CHRY. ſuper Matth. Vt nemo ſit ibi, niſi ille qui orat, & ille quem orat. Teſtis enim orantem grauat, non adiuuat. Serm. 6. CYPRI. de oratione Dominica. In abditis etiam locis orare. magis conuenit fidei, vt ſciamus dominum vbique eſſe pſentem, & maieſtatis ſuæ plenitudine occulta penetrare. Poſſumus etiam intelligere p oſtium domus, os corporis, vt non clamoſa voce oremus Deum, ſed tacito corde propter tria. Primo, quia Deus non voce clamoſa pulſandus eſt, ſed conſcientia recta placandus, q eſt cordis auditor. Secundo, quia ſecretas orationes tuas non oportet alterum ſcire, niſi te & Deum. Tertio, quia clamoſe orans, alterum iuxta te non permittis orare. Cap. 35. CASSIA. Cum ſummo et eſt orandum ſilentio, vt ipſos quoque inimicos noſtros, qui orantibus nobis maxime inſidiantur, lateat noſtræ petitionis intentio. Pſal. 4. AVG. de ſer.Do.in monte. Vel per cubicula noſtra ſunt intelligenda corda noſtra, de quibus dicitur. Quæ dicitis in cordibus ve- I ſtris, & in cubilibus veſtris compungimini. Oſtium eſt carnalis ſenſus, foris ſunt omnia temporalia, quæ per ſenſum cogitationes noſtras penetrant, & turba vanorum phantaſmatum orantibus obſtrepunt. Serm. 6. CYPRI. de Oratione Dominica. Quę autem ſegnitia eſt alienari, & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cum dominum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, q̃ cum Deo loquaris? Quomodo te audiri a Deo poſtulas, cum teipſum non audias? hoc eſt ab hoſte non cauere, hoc eſt Deum negligentia orationis offendere. AVG. de ſerm. Domini. Claudendum eſt ergo oſtium, ideſt carnali ſenſui reſiſtendum, vt oratio ſpiritualis dirigatur ad patrem, quæ fit ĩ intimis cordis, vbi oratur pater in abſcondito. vnde ſequitur: {Et pater tuus qui videt in abſcondito reddet tibi.} REMI. Et eſt ſenſus. Sufficiat tibi vt ille ſolus nouerit tuam orationem, qui omnium corda nouit occulta, quia ipſe qui eſt inſpector, erit exauditor. CHRY. in Hom. Non autem dixit, gratis dabit, ſed Reddet tibi. Etenim debitorẽ K ſeipſum tibi conſtituit.

b ❡ AVG. de ſer.Do.in mon. Sicut hypocritarum eſt præbere ſe ſpectandos in oratione, quorum fructus eſt placere hominibus, ita eſt Ethnicorum, ideſt gentilium in multiloquio ſe putare exaudiri: & ideo ſubditur. {Orantes aũt noli. mul. loqui.} Cap. 36. CASSIA. Libro 9. collationum. Frequenter enim, ſed breuiter eſt orandum, ne immorãtibus nobis inſerere aliqd noſtro cordi inſidiator poſſit inimicus. Epiſt. 121. cap. 10. AVG. ad Probam: Non tamen vt quidam putant, hoc eſt orare in multiloquio ſi diutius oret. Aliud eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipſo domino ſcriptum eſt, quòd pernoctauerit in orando, & prolixius orauerit, vt nobis præberet exemplum. Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidem habere orationes, ſed eas tamen breuiſſimas & raptim quodammodo iaculatas, ne illa violenter erepta, quæ oranti plurimum eſt neceſſaria, per productiores moras hebetetur intentio, ac per hoc ipſi ſatis oſtendunt hanc intentionem, ſicut non eſt obtundenda ſi perdurare non poteſt, ita ſi perdurauerit, non cito eſſe rumpendam. Abſit autem ab oratione multa locutio, ſed non deſit multa præcatio, ſi

ferueus perſeuerat intentio: nam multum loqui eſt in orãdo rem neceſſariam ſuperfluis agere verbis. Multum autem precari, eſt eum quem precamur diuturna cordis excitatione pulſare, nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quàm ſermonibus agitur, plus fletu quàm affatu. Hom. 19. CHRY. in Hom. Diſſuadet igitur per hoc inanem locutionem in orando, puta cum non petimus decẽtia a Deo. ſed potẽtatus & gl'ias, inimicos ſuperare, & pecuniarum abundantiam. Iubet ergo hic non longas orationes facere. Longas autem dico non tempore, ſed multitudine eorum quæ dicuntur, perſeuerare tamen oportet eos qui petũt. Orationi enim, ait Apoſtolus, inſtantes: non tamen iubet decem milium verſuum orationem componere & cordetenus enuntiare, quod occulte inſinuat, cum dixit: Nolite multum loqui: GLO. Damnat autem multiloquium orationis veniens de infidelitate. vnde ſequitur: Sicut Ethnici faciunt. Gentilibus enim erat neceſſaria verborum multiplicitas, propter dæmones qui neſcirent quid illi peterent, niſi illorum verbis inſtructi. vnde ſequitur: Putant enim, quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Lib. 2. ca. 7. AVG. de ſer.Do.in monte. Et reuera omne multiloquium a gentilibus venit, qui exercendæ linguæ potius quàm mundando animo dant operam, & hoc ſtudij genus etiam ad Deum prece flectendum, transferre conantur. Cap. 27. GREG. 14. Mora. Sed veraciter orare eſt amaros in compunctione gemitus, & non compoſita verba reſonare. Et ideo ſubditur: Nolite ergo aſſimilari eis. AVG. de ſer.Domi.in monte. Si enim verba multa ad id proferuntur vt inſtruatur ignarus, quid eis opus eſt ad rerum omnium conditorem? vnde ſequitur: Scit enim pater veſter quid opus ſit vobis, antequàm petatis eum. HIERO. Cõſurgit autem in hoc loco quædam hæreſis Philoſophorum quorundam, dogma peruerſum dicentium: Si nouit Deus quid oremus, & antequam petamus ſcit, quo indigeamus, fruſtra ſcienti loquimur. Quibus reſpondendum eſt non narratores eſſe, ſed rogatores. Aliud eſt enim narrare ignoranti, aliud ſcientem petere. CHRY. in Hom. Non ergo oras vt doceas, ſed flectas vt familiaris efficiaris continuitate interpellationis, vt humilieris, vt rememoreris peccatorum tuorum. AVG. de Ser. Do. in monte. Nec etiam verbis nos agere debemus apud Deum, & vt impetremus quod volumus, ſed rebus quas animo gerimus, & intentione cogitationis cum dilectione pura & ſupplici affectu. Epiſt. 121. cap. 9. AVG. ad Probam. Sed ideo per certa interualla temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum ſignis noſipſos ammoneamus; quãtumque in hoc deſiderio profecerimus, nobiſipſis innoteſcamus, & ad hoc augẽdum noſipſos acrius excitemus, ne varijs curis quod tepeſcere cæperat, omnino frigeſcat & pœnitus extinguatur, niſi crebrius inflammetur. Cap. 11. Nobis ergo neceſſaria ſunt verba, quibus commoueamur, & inſpiciamus quid petamus, non quibus dominum ſeu docendum ſeu flectendum eſſe credamus. AVG. de Serm.Domi.in monte. Sed rurſus quæri poteſt, ſiue rebus ſiue verbis orãdum ſit, quid opus ſit ipſa oratione, ſi Deus iam nouit quid nobis neceſſarium ſit, niſi quia ipſa orationis intentio cor noſtrum ſerenat & purgat, capaciuſq; efficit, ad excipienda diuina munera, quæ ſpiritualiter nobis infunduntur. Non enim ambitione precum nos exaudit Deus, qui ſemper paratus eſt dare ſuam lucem, ſed nos non ſemper parati ſumus accipere, cum inclinamur in alia. Fit ergo in oratione conuerſio corporis ad Deum, & purgatio interioris oculi, cum ea quæ cupiebantur, temporaliter excluduntur, vt acies cordis ſimplicis, ferre poſſit ſimplicem lucem, & in ea manere cum gaudio quo beata vita perficitur.

c ❡ GLO. Inter ſalutaria monita, & diuina quibus conſulit credentibus, formam orandi propoſuit, & orationes compoſuit breuibus verbis, vt ſit fiducia cito annuendi, quod breuiter vult rogari. vnde dicit: {Pater noſter qui es in cælis. CYPRIA. de oratione Dominica: Qui fecit viuere, docuit & orare, vt dum oratione quam filius docuit apud patrem loquimur, facilius audiamur. Amica & familiaris oratio eſt dominum de ſuo rogare, agnoſcat pater filij ſui verba cum precem facimus, & cum ipſum habeamus aduocatum apud patrem pro peccatis noſtris, quando peccatores pro delictis noſtris petimus, aduocati noſtri verba promamus. GLO. Non tamen his ſolis verbis oratur, ſed & alijs ſub eodem ſenſu conceptis, quibus cor noſtrum accenditur. Lib. 2. ca. 8. AVG. de Sermo. Domini in monte. Cum autem in omni deprecatione beniuolentia concilianda ſit eius quem deprecamur: deinde dicẽdum quid deprecemur p laudem illius ad quẽ oratio dirigitur ſolet beniuolentia conciliari, & hoc in orationis principio poni ſolet. In quo dominus noſter, nihil aliud nos dicere iuſſit, niſi, Pater qui es in cęlis. Multa quidem dicta ſunt in laudem Dei, nuſquàm tamen inuenitur præceptum populo Iſrael, vt dicerent Pater noſter, ſed eſt eis inſinuatus, vt dñs tanq̃ ſeruis, ſed

A de populo Chriſtiano Apoſtolus dicit, q ſpiritum adoptionis accepit, in quo clamamus: Abba pater, quod non eſt meritorum noſtrorum, ſed gratiæ quam in oratione ponimus, cum dicimus. Pater, quo nomine & charitas excitatur. Quid. n. charius debet eſſe filijs q̃ pater? & ſupplex affectus cum homines dicunt Deo: Pater noſter, & quędam impetrandi præſuppoſitio. Quid iam non det filijs petentibus, cum hoc ipſum ante dederit, vt filij eſſent? Poſtremo, quãta cura animum tangit, vt qui dicit: Pater noſter, tanto patre non ſit indignus. Admonentur etiam hinc diuites: vel genere nobiles cum facti fuerint Chriſtiani, non ſuperbire aduerſus pauperes vel ignobiles, quoniam ſimul dicunt Deo: Pater noſter, quod non poſſunt pie ac vere dicere, niſi ſe fratres eſſe cognoſcant. Hom. 20. CHRY. in B Ho. Quod. n. nocumentum eſt ex inferiori cognatione, cum ſm ſuperiorem omnes ſimus copulati, qui etiam patrem dixit, & peccatorum remiſſionem & adoptionem, & hæreditatem & fraternitatem quæ eſt ad vnigenitum, & ſpiritus largitionem per vnam hãc confeſſus eſt nũcupationem. Non. n. poſſibile eſt vocare Deum patrem, niſi eum, qui eſt omnibus iſtis bonis potitus. Dupliciter orãtium igitur erigit ſenſum & dignitate eius qui inuocatur, & magnitudine bñficiorum, quibus orãs potitus eſt. Serm. 6. CYPRI. de oratione Dñica: Non autem dicimus, Pater meus: ſed Pater noſter, qa pacis & vnitatis magiſter noluit ſigillatim & priuatim precẽ fieri, vt quis cum precatur, pro ſe tãtum precetur. Publica. n. eſt nobis, & communis oratio & qñ oramus, non pro vno tñ, ſed pro populo toto oramus, quia totus populus vnum ſumus. Sic. n. vnum orare pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit. CHRY. ſuper Matthæ. Pro ſe. n. orare neceſſitas cogit, pro al- C tero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcior autem eſt ante Deum oratio, non quam neceſſitas tranſmittit, ſed quam charitas fraternitatis commẽdat. GLO. Dicitur etiam Pater noſter, quod commune eſt omnibus, non pater meus, quod ſoli Chriſto cõuenit, qui eſt filius per naturam. CHRY. ſuper Matth. Addit autẽ: {Qui es in cælis} vt ſciamus nos habere patrem cæleſtem, & erubeſcãt ſe terrenis rebus ſubſternere, qui patrem habet in cęlis. Cap. 18. CASSIA. lib. 9. Coll. Et vt ad illam regionem in qua patrem noſtrum commorari fatemur, ſummo deſiderio properemus. CHRY. in Hom. In cælis ergo cum dicit, non illic Deum concludens hoc ait: ſed a terra abducens orantem, & excelſis regionibus affigens. Lib. 2. c. 9. AVG. de Serm. Domini in monte: Vel dicitur eſſe in cælis, i. in ſanctis & iuſtis, non enim ſpacio locorum cõtinetur Deus. Sunt quidem cæli excellentia mũdi corpora, & ſi in eis locus Dei eſſe credatur, melioris meriti ſunt aues, quarum vita eſt Deo vicinior. Nõ autem eſt ſcriptum: Prope eſt dominus celſis homi- D nibus, aut eis qui in montibus habitant, ſed contritis corde. Sed ſicut terra appellatur peccator, cui dictum eſt: Terra es, & in terram ibis. ſic cælum iuſtus ecõtrario dici poteſt. Recte ergo dicitur: {Qui es in cælis.} tantũ enim ſpiritaliter intereſſe videtur inter iuſtos & peccatores, quantum corporaliter inter cælum & terram: Cuius rei ſignificandæ gratia orantes ad orientem conuertimur, vnde cælum ſurgit, non tanquàm Deus ibi ſit cæteras mundi deſerens partes, ſed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſe cõuertere, i. ad Deum, cum corpus eius quod terrenum eſt, ad corpus excellentius, i. ad corpus cæleſte conuertitur. Conuenit etiam vt omnium ſenſibus & paruulorum & magnorum bene ſentiatur de Deo: & ideo qui nondum poſſunt aliquid corporeum cogitare, tolerabilior eſt illorum opinio.

d ❡ AVG. Dictum eſt quis ſit qui petitur, & vbi habitet. Iam videamus quæ ſint petenda. Primum autem omnium quæ petuntur, hoc eſt: {Sanctificetur nomen tuũ,} quod nõ ſic petitur, quaſi E nõ ſit ſanctum Dei nomẽ, ſed vt ſanctum habeatur ab hoibus, i. ita innoteſcat Deus vt non æſtimetur aliquid ſanctius. CHRY. in Ho. Vel rogare iubet orãtem per noſtrã glorificari vitam, ac ſi dicat: Ita fac nos viuere, vt per nos vniuerſa te glorificent. ſanctificetur. n. idem eſt quod glorificetur: Digna eſt autem Deum deprecãtis oratio, nihil petere ante patris gloriam, ſed omnia eius laudi poſtponere. CYPRI. Vel aliter. Non optamus Deo, vt ſanctificetur orationibus noſtris, ſed vt nomen eius ſanctificetur in nobis. Quia enim ipſe dixit: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum, id petimus & rogamus, vt qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cæperimus perſeueremus. Cap. 2. AVG. de bono Perſeuerã. Cur autem perſeuerantia iſta poſcitur a Deo, ſi vt Pelagiani dicunt, non datur a Deo? An & iſta irriſoria petitio eſt, cum id ab eo petitur, quod ſcitur non ipſum dare, ſed ipſo non dante eſſe in hominis poteſtate? Serm. 6. CYPRIA. Et hoc etiam vt ſanctificemur, quotidie deprecamur. Opus enim eſt nobis continua ſanctificatione, vt qui quotidie delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſidua purgemus.

e Adueniat regnum tuum.
f Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra.

e GLO. Congrue ſequitur, vt poſt adoptionem filiorum regnum petamus, quod filijs debetur. Vnde ſequitur: { Adueniat Lib.2.c.16. regnum tuum.} AVG. de Serm.Do.in mon.} Quod non ita dictum eſt, quaſi Deus nunc non regnet etiam in terra, ſemperque in ea regnauerit. Adueniat ergo, accipiendum eſt, vt manifeſtetur hominibus. nulli autem licebit ignorare regnum Dei. Cũ eius vnigenitus non ſolum intelligibiliter, ſed etiam viſibiliter venerit iudicare viuos & mortuos, tunc autem eſſe futurum iudicij diem dominus docet, cum euangelium prædicatum fuerit in omnibus gentibus, quæ res pertinet ad ſanctificationem nominis Dei. Vel generaliter pro totius mundi petit regno, vt diabolus in mundo regnare deſiſtat, vel vt in vnoquoque regnet Deus, & non regnet peccatum in mortali hominum corpore. CYPRI. Vel noſtrum regnum petimus aduenire a Deo nobis repromiſſum, & Chriſti ſanguine acquiſitum, vt qui in ſæculo ante ſeruiuimus, Epiſt. 121. cap.11. poſtmodum Chriſto dominante regnemus. AVG. ad Probam. Regnum nãque Dei veniet, ſiue velimus ſiue nolimus. Sed deſiderium noſtrum ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atque Cap. 19. in eo regnemus. CASSIA. 9.Coll. Vel quia nouit ſanctus teſtimonio conſcientiæ ſuæ cum apparuerit regnum Dei, eius ſe futurum eſſe conſortem. HIERO. Attendendum autem, quòd grandis audaciæ ſit, & puræ conſcientiæ poſtulare regnum Dei, & Serm. 6. iudicium non timere. CYPRI. Poteſt etiam & ipſe Chriſtus eſſe regnum Dei, quem venire quotidie cupimus, cuius aduentus vt cito nobis repræſentetur optamus, nam cum reſurrectio ipſe ſit, quia in ipſo reſurgimus, ſic & regnum Dei poteſt intelligi, quia in illo regnaturi ſumus. Bene autem regnum Dei petimus, i. cæleſte, quia eſt & terreſtre regnum. ſed qui renunciauit iam ſæculo, maior eſt etiam honoribus eius & regno. Et ideo qui ſe Deo & Chriſto dedicat, non terrena, ſed cæleſtia regna deſiderat. AVG. Cap. 2. de Bono perſeuerantiæ: Cum autem petitur, Adueniat regnum, quid orant qui iam ſancti ſunt, niſi vt in ea ſanctitate, quæ iam illis data eſt perſeuerent? Neque enim aliter veniet Dei regnum, quod his qui perſeuerant vſque in finem, certum eſt eſſe venturum.

f ¶ AVG. In illo beatitudinis regno vita beata perficietur in ſanctis, ſicut nunc in cæleſtibus angelis. Et ideo poſt illam petitionem qua dicimus. { Adueniat regnum tuum.} ſequitur: {Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra, i. ſicut in angelis, qui ſunt in cęlo voluntas tua ſit, vt te perfruantur, nullo errore obnubilante eorum ſapientiam: nulla miſeria impediente eorum beatitudinem, ita fiat in ſanctis tuis, qui in terra ſunt, & de terra quantum ad corpus attinet, facti ſunt. Item fiat voluntas tua. recte intelligitur, obediatur præceptis tuis, ſicut in cælo & in terra, i. ſicut ab angelis, ita ab hominibus, non quòd ipſi faciant vt velit Deus, ſed quia faciunt quod ille vult, i. faciunt ſecundum voluntatem eius. CHRY. in Hom. Vide autem conſequentiam optimã. quia enim concupiſcere docuit cæleſtia per hoc quod dictum eſt: { Adueniat regnum tuum.} antequàm ad cælum perueniatur, ipsã terram iuſſit fieri cælum, per hoc quod dicit: { Fiat voluntas tua, ſicut in cęlo & in terra. HIERO. Erubeſcant autẽ ex hac ſententia, qui quotidie ruinas in cælo fieri mentiuntur. AVG. de Lib.2.c.11. ſer.Do.in mon. Vel ſicut in cælo & in terra, i. ſicut in iuſtis, ita in peccatoribus, tanquàm ſi diceret, ſicut faciunt voluntatem tuam iuſti, ita etiam peccatores, vt ad te conuertantur, ſiue ita vt ſua cuique tribuantur, quod fiet in extremo iudicio. Vel per cęlũ & terram, accipiamus ſpiritum & carnem. Et quod dicit Apoſtolus: Mente ſeruio legi Dei. videamus factam Dei voluntatem in ſpiritu. In illa autem immutatione, quæ promittitur iuſtis. { Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra, i. ſicut ſpiritus non reſiſtit Deo, ita & corpus non reſiſtat ſpiritui: Vel ſicut in cælo & in terra, i. ſicut in ipſo Ieſu Chriſto, ita & in eccleſia tanq̃ in viro, qui patris voluntatem impleuit, ita & in fœmina quæ illi deſponſata eſt. Cælum. n. & terra conuenienter intelligitur quaſi vir & fœmina, quo Sermo.6. niam terra cælo fœcundante fructifera eſt. CYPRI. Non ergo petimus vt Deus faciat, quod vult, ſed vt nos facere poſſimus, quod Deus vult, quod vt fiat in nobis, opus eſt Dei volũtate, i. opera eius & protectione, quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed Dei miſericordia tutus. CHRY. in Hom. Virtus. n. non eſt noſtri ſtudij ſolum, ſed ſuperioris gratię. Rurſum autem, hic orationem pro orbe terrarum cuilibet noſtrum iniunxit. Neque enim dixit: Fiat voluntas tua in me vel in nobis, ſed vbique terrarum, vt ſoluatur error, & plantetur veritas, & expellatur malitia, & reuertatur vir- Cap. 3. tus, & ſic iam non differat cælum a terra. AVG. de bono Perſeuerantiæ: Ex hoc autem euidenter oſtenditur contra Pelagianos, initium fidei eſſe donum Dei, quando pro infidelibus, vt habere fidem incipiant, ſancta orat Eccleſia. Cum etiam in ſanctis iam ſit facta Dei voluntas, cur vt fiat adhuc petunt, niſi vt perſeuerent in eo quod eſſe ceperunt? CHRY. ſuper Matt. Communiter au-

F tem accipi debet quod ait: Sicut in cælo & in terra, i. ſanctificetur nomen tuum ſicut in cælo & in terra. Adueniat regnum tuum ſicut in cælo & in terra. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. Et vide quàm caute locutus eſt, non dixit: Pater ſanctifica nomen tuum in nobis: Adueniat regnum tuum ſuper nos: Fac voluntatem tuam in nobis.

g Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie.

Nec iterum dicit: Sanctificemus nomẽ tuũ: Suſcipiamus regnum tuum: Faciamus voluntatem tuam, ne hoc aut Dei tantum, aut hominis tantum eſſe videatur, ſed medie dixit & imperſonaliter. nam ſicut homo non poteſt facere bonum niſi habuerit adiutorium Dei, ſic nec Deus bonum operatur in homine, niſi homo voluerit.

AVG. Hæc ergo tria quæ in præmiſſis petitionibus petũtur hic inchoantur, & quantumcumque proficimus augentur in nobis. G Perfecte vero quod in alia vita ſperandum eſt, ſemper poſſidebuntur, reliquis vero quatuor quæ ſequuntur, petuntur temporalia, quæ propter æterna conſequenda ſunt neceſſaria. panis enim qui conuenienter petitur hic, eſt neceſſarius. Sequitur enim { Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. HIERO. Quod nos ſuperſubſtantialem exprimimus, in Græco habetur ἐπιούσιον, quod verbum. 70. interpretes περιούσιον frequentiſſime transferũt. Conſiderauimus ergo in Hebræo, & vbicumque illi περιούσιον expreſſerunt, nos inuenimus ſegula quod Symmachus Exeriton, מחר idest præcipuum vel egregium tranſtulit, licet in quodam loco peculiarem interpretatus ſit. Quando ergo petimus, vt peculia- ἐξαίρετον rem vel præcipuum nobis dominus tribuat panem, illum petimus qui dicit in euãgelio: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. CYPRI. Nam panis vitæ Chriſtus eſt, & panis hic omnium Serm. 6. non eſt, ſed noſter eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidie accipimus, intercedente aliquo grauiori delicto a cęleſti pane prohi- H beamur, & a Chriſti corpore ſeparemur. Petimus ergo, vt qui in Chriſto manemus, a ſanctificatione eius & corpore non recedamus. AVGVST. de bono Perſeuerantiæ, Perſeuerantiam Cap. 4. ergo a domino ſancti poſcunt, quando petunt ne a Chriſti corpore ſeparentur, ſed in ea ſanctitate permaneant, vt nullum crimen admittant. CHRYSOST. Vel panem ſuperſubſtantialem poſuit, hoc eſt quotidianum. CASSIA. lib. 9. Cap. 21. Coll. Cum dicit: Hodie, oſtendit eum quotidie eſſe ſumendum, omnique tempore hæc oratio debet perfundi, quia non eſt dies, qua non opus ſit nobis huius panis perceptione, cor interioris hominis confirmare. AVGVST. de Sermo. Domini in Lib.2.c.11. monte: Sed contra hoc illi mouent quæſtionem, qui in orientalibus partibus, non quotidie Cenæ domini communicant, qui de hac re ſuam ſententiam defendunt, vel ipſa authoritate eccleſiaſtica, quòd ſine ſcandalo iſta faciunt. neque ab eis qui eccleſijs præſunt, facere prohibentur. Sed vt de iſtis, nil in aliquam partẽ I deſeramus, illud certe debet occurrere cogitantibus, regulam nos orandi a domino accepiſſe, quam tranſgredi non oportet. Quis ergo audeat dicere, ſemel tantum nos orare debere orationem Dominicam, aut ſi iterum & tertio, vſque ad eam tantum horam qua corpori Domini communicamus? non enim poſtea dicere poterimus: Da nobis hodie, quod iam accepimus. Aut poterit quiſque cogere, vt vltima parte diei ſacramentum illud celebremus? CASSIA. ibidem. Licet iſtud quod dicitur: Hodie, ad præſentem vitam poſſit intelligi, ideſt, dum in hoc ſæculo commoramur, præſta nobis hunc panem. HIERONYMVS.

Poſſumus ſuperſubſtantialem panem & aliter intelligere, qui ſuper omnes ſubſtantias ſit, & vniuerſas ſuperet creaturas, ſcilicet domini. AVGVST. de Ser. Domi. in mon. Vel quo- Lib.2.c.11 tidianum panem, accipiamus ſpiritualem, præcepta ſcilicet, diuina quæ quotidie oportet meditari & operari. GREG. 24. Cap. 7. K Mora. Noſtrum autem hunc panem dicimus, & tamen vt detur oramus, quia Dei eſt ex vi naturæ, & noſter ſit per acceptionem. HIERO. Alij ſimpliciter putant, ſecundum Apoſtoli ſermonem dicentis: Habẽtes victũ & veſtitum, his contenti ſimus. de præſenti tantum cibo ſanctos curam gerere. vnde in poſterioribus præceptum eſt, nolite cogitare de craſtino. AVGVST. Epiſt. 121. cap. 11. ad Probam: Sic ergo hic ſufficientiam petimus a parte quæ excellit, ideſt nomine panis totum ſignificantes. CHRY. ſuper Matth. Non ſolum autem oramus, ideo: Panem noſtrum da nobis hodie, vt habeamus quid manducemus, quod commune eſt inter iuſtos & peccatores, ſed vt quod manducamus, de manu Dei accipiamus, quod eſt tantum ſanctorum. Nam illi Deus dat panem, qui cum iuſtitia præparat, diabolus autem ei, qui præparat cum peccato. Vel ita vt dum a Deo datur, ſanctificatus accipiatur: & ideo addidit: { Noſtrum } , i. quem nos habemus paratũ, illum da nobis, vt a te ſanctificetur, ſicut Sacerdos panem accipiens a laico, ſanctificat & porrigit ei. panis enim offerentis eſt, ſed

eſt, ſed quod ſanctificatum eſt, beneficium eſt ſacerdotis. Dicit au- A tem: { Noſtrum } propter duo. Primo quia omnia quæ nobis Deus dat, per nos alijs dat, vt de eo quòd accipimus, partem impotentibus faciamus. Qui ergo de laboribus ſuis indigentibus præſtat, non tantum panem ſuum manducat, ſed etiam alienũ. Deinde qui de iuſtitia acquiſitum panem manducat, ſuum panem manducat, qui autem cum peccato, alienum.

h Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

AVG. de ſermo. Domi. in monte. Forte autem aliquis moueatur, cur oremus pro his adipiſcendis, quæ huic vitæ ſunt neceſſaria, ſicut eſt victus, & tegumentum, cum Dominus dicat: Nolite ſolliciti eſſe, quid edatis, aut quid induamini, non poteſt autem quiſque de ea Epiſt. 121. cap. 11. re, pro qua adipiſcenda orat, nõ eſſe ſollicitus. AVG. ad Probã. Sed ſufficientiam vitæ non indecenter vult, quiſquis vult & non B amplius. hæc autem ſufficientia non appetitur propter ſeipſam, ſed propter ſalutem corporis, & congruentem habitum perſonæ hominis, quo habitu non ſit inconueniens eis, cum quibus honeſte viuendum eſt. Iſta ergo cum habentur, vt teneantur, cum non ha- Hom. 20. bentur, vt habeantur, orandum eſt. CHRY. in Hom. Conſiderandum eſt autem, quòd poſtquàm dixit: { Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra.} Et quia hominibus loquebatur in terra carne indutis, & non potentibus habere eandem impaſſibilitatem cum angelis, condeſcendit iam infirmitati noſtræ, quæ neceſſario indiget cibo. Et ideo pro pane iuſſit orationem facere, non pro pecunijs neq; pro laſciuia, ſed ſolum pro pane quotidiano, & neq; hoc ſufficit: ſed appoſuit. { Da nobis hodie.} vt non conteramus noſipſos ſollicitudine ſuperuenientis diei. CHRY. ſuper Matth. Et ſic prima facie videntur hæc verba ſonare, vt qui hoc dicunt, non habeant in craſtinum, aut poſt craſtinum præparatum, quòd ſi ita eſt, oratio iſta, aut paucis poteſt conuenire, ſicut Apoſtolis q̃ docendi gratia omni tempore vagabantur, aut forſitan nulli. Do- C ctrinam autem Chriſti, ita debemus aptare vt omnes in ea proficiant. CYPR. Diuinum ergo cibum diſcipulus Chriſti debet petere: ne in longum deſiderium petitionis extendat, quia contrarium ſibi ſit & repugnans, vt quæramus in ſæculo diu manere, qui petimus regnum cælorum velociter aduenire, vel addit: Quotidianum, vt tantum quis manducet, quantum ratio naturalis exigit, non quantum laſciuia carnis impellit. Si enim in vno conuiuio tantum expendas, quantum ſufficere tibi poteſt centum diebus, iam non quotidianum cibum manducas, ſed multorum dierũ. HIERO. In euangelio autem, quod appellatur ſecundum Hebræos pro ſuperſubſtantiali pane machar reperitur, quod dicitur craſtinum, vt ſit ſenſus: Panem noſtrum caſtrinum. ideſt, futurum da nobis hodie.

h ¶ CHRY. Poſt ſubſidiũ cibi petitur & venia delicti, vt qui a Deo paſcitur, in Deo viuat, nec tantum præſenti vitæ: ſed æternæ conſulatur, ad quam venire poteſt ſi peccata donentur, quæ debita D dominus appellauit, ſicut alibi dicit, Dimiſi tibi omne debitum, quia rogaſti me. vnde ſequitur: { Dimitte nobis debita noſtra.} Quare neceſſarie & ſalubriter admonemur, qui peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur, & nequis ſibi quaſi innocens placeat, & ſe extollendo plus pereat, inſtruitur ſe peccare Cap. 5. quotidie dum pro peccatis quotidie iubetur orare. AVG. de Bono perſeuerantiæ: Hoc autem telo Pelagiani confodiuntur hæretici, qui audent dicere, hominem iuſtum in hac vita habere nullum omnino peccatum, & in talibus hominibus eſſe iam in præſenti tempore eccleſiam, non habentem maculam aut rugam. Hom. 20. CHRY. in Hom. Quoniam vero fidelibus, hæc oratio conuenit, & leges Eccleſiæ docent, & orationis principium, quod docet Deum patrem vocare. Qui ergo fidelibus iubet remiſſionem peccatorum petere, demonſtrat quòd poſt baptiſmum contingit pec- Serm. 6. cata dimitti, contra Nouatianos. CYPRI. Qui ergo pro peccatis nos orare docuit, paternam miſericordiam promiſit, ſed plane E addidit legem, certa conditione nos conſtringens, vt ſic nobis debitum dimitti poſtulemus; ſecundum quòd & ipſi debitoribus noſtris dimittimus, & hoc eſt quod dicit: { Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. GREGO. 10. Mora. Vt profecto bonum, quod a Deo compuncti petimus, hoc primum proximo conuerſi Lib. 2. c. 13. faciamus. AVG. de Sermo. Dom. Hoc non de pecunia dicitur, ſed de omnibus quæ in nos quiſque peccat, ac per hoc etiam de pecunia: peccat namque in te qui pecuniam tibi debitam, cum habeat vnde reddere, non reddit, quod peccatum ſi non dimiſeris, non poteris dicere. { Dim. nob. de. no. ſi. & nos di. de. noſt.} CHRY. ſuper Matthæ. Cum qua ergo ſpe orat, qui inimicitiam ſeruat aduerſus alterum, a quo forſitan læſus eſt? Sicut enim ipſe orans mentitur. Dicit. n. remitto, & non remittit, ſic & a Deo petit indulgentiam, & non illi indulgetur. Sed multi nolentes dare veniam peccantibus in ſe, fugiũt iſtam orationem orare, ſtulti. Primo, quia q̃ non ſic orat vt docuit Chriſtus, nõ eſt Chriſti diſcipulus. Secũdo, quia nec pater libenter exaudit orationem quam filius non dictauerit, cognoſcit. n. pater filij ſui ſenſus, & verba, neq; ſuſcipit quæ vſurpatio humana excogitauit, ſed quæ ſapiẽtia Chriſti expoſuit. AVG. in Enchir. Tñ quia hoc tam magnum bonum. ſ. dimittere Cap. 73. debita, & diligere inimicos tantæ multitudinis non eſt, quantam credimus exaudiri cũ in oratione dicitur: { Dim. no. de. no. ſicut & nos dimi. de. noſt.}

i Et ne nos inducas in tentationem.
K Sed libera nos a malo: Amẽ.

Proculdubio verba ſponſionis huius implentur, ſi homo nondum ita proficit, vt diligat inimicum: tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum, vt ei dimittat, dimittit ex corde, qui etiam ſibi roganti vtique vult dimitti. Iam vero qui eum in quem peccauit, ſi peccato ſuo mouetur vt roget, nõ adhuc eſt reputandus inimicus, vt eum diligere ſit difficile, ſicut difficile erat, quando inimicitias exercebat.

i ¶ CHRY. ſuper Mat. Quia multa magnifica ſupra mandauit hominibus, vt Deum patrem ſuum dicant, vt regnum Dei petant venire: ideo nunc additur humilitatis doctrina cum dicitur: { Et ne nos indu. in tenta. AVG. de ſer. Do. in mon. Nonnulli Lib. 2. c. 14. codices habent: Et ne nos inferas in tentationem, quod tantũdem valere arbitror, nam ex vno Græco verbo, εἰσενέγκῃς iſenenkis, vtrũque eſt translatum. Multi autem interpretando ita dicunt: Ne nos patiaris induci in tentationem, exponentes quomodo dictum ſit, Inducas. Non enim per ſeipſum inducit Deus, ſed induci patitur eum, quem ſuo auxilio deſeruerit. CYPRI. Qua in par- Serm. 6. te oñditur contra nos, nihil aduerſarium poſſe, niſi Deus ante permiſerit, vt oĩs timor nr̃ & deuotio conuertatur ad Deum. AVG. de ſer. Do. Aliud eſt autem induci in tentationem, aliud tentari. nã ſine tentatione probatus eſſe nemo poteſt, ſiue ſibiipſi ſiue alij. Deo autem ante oẽs tentationes quiſq; notiſſimus eſt. Non ergo hic oratur vt non tentemur, ſed vt non inferamur in tẽtationem, C tanq̃ ſi quiſpiã cui neceſſe eſt igne examinari, nõ orat vt igne non contingatur, ſed vt non exuratur. Inducimur. n. ſi tales inciderint, quas ferre non poſſumus. AVG. ad Probam. Cum ergo dicimus. Epiſt. 121. cap. 11. { Ne nos indu. in ten.} nos admonemur hoc petere, ne deſerti eius adiutorio alicui tẽtationi, vel conſentiamus decepti, vel cedamus afflicti. CYPR. In quo admonemur infirmitatis & imbecillita- Serm. 6. tis noſtræ, nequis ſe inſolenter extollat, vt dum procedit humilis, & ſubmiſſa confeſſio, & datur totum Deo, quicquid ſuppliciter petitur, ipſius pietate præſtetur. AVGVST. de bo. Perſe- Cap. 6. uerantiæ. Cum autem ſancti petunt ne nos inferas in tentationem, quid aliud quàm vt in ſanctitate perſeuerent, orant? Si autem hoc ſibi conceſſo quidem eſſe de Dei dono, cum ab illo poſcitur demonſtratur, nemo ſanctorum non tenet vſque in finem perſeuerantiam ſanctitatis. neque enim quiſquàm in propoſito Chriſtiano perſeuerare deſiſtit, niſi in tẽtationẽ primitus inferat. Ideo ergo petimus ne inferamur ĩ tẽtationẽ, vt hoc nõ fiat, & ſi nõ D fit, Deus non permittit vt fiat. Nihil. n. fit, niſi qđ aut ipſe facit, aut fieri pmittit. Potens eſt ergo a malo in bonum flectere voluntates. & lápſum cõuertere ac dirigere in ſibi placitum greſſum. Cui non fruſtra dr̃. Ne nos inferas in tẽtationem. nam q̃ in tẽtationem ſuę malę volũtatis nõ infertur, in nullã prorſus infert, vnuſquiſque. n. tẽtatur a cõcupiſcentia ſua. Voluit ergo Deus a ſe poſci, ne inferamur in tẽtationem, quod poterat nobis, & non orantibus dari, q̃a voluit nos admoneri, a quo beneficia accipiamus. Attendat ergo Eccleſia quotidianas orationes ſuas: orat vt increduli credant. Deus ergo conuertit ad fidem. orat vt credentes perſeuerẽt: Deus ergo dat perſeuerantiam vſque in finem.

K ¶ AVG. de Ser. Do. Orandum eſt. nõ ſolum vt nõ inducamur in malum quo caremus, ſed ab illo etiam liberemur, in quod Lib. 2. c. 16. iam inducti ſumus: & ideo ſequitur. { Sed libe. nos a ma.} CHRY. Hom. 20. in Hom. Vel malum hic diabolum vocat, propter excellentiam malitiæ, nõ quæ ex natura eſt, ſed quæ ex electione. Et quia ad nos E implacabile bellum habet, propter hoc dixit. { Libera nos a malo.} CYPRI. Poſt omnia quidem ſupradicta in conſummatione ora- Serm. 6. tionis, venit clauſula vniuerſas preces noſtras collecta breuitate concludens. Nihil enim remanet quod vltra adhuc debeat poſtulari, cum ſemel protectionem Dei aduerſus malum petamus, qua impetrata, contra omnia quæ diabolus & mundus operatur, ſecuri ſumus. Quis enim de ſæculo metus eſt, cuius in ſæculo Deus tutor eſt? AVG. ad Probam: Et hoc vltimũ quod in ora- Epiſt. 121. cap. 11. tione dominica poſitum eſt, tã late patet, vt hõ Chriſtianus in qualibet tribulatione cõſtitutus, in hoc gemitus edat, & in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc terminet orationem. vnde ſequitur: { Amen.} quo deſiderium orantis exprimitur. HIER. Amen enim, quod in fine conſtat ſcriptum, ſignaculum eſt Dominicæ orationis, quod Aquila interpretatus eſt, Fideliter, qđ nos Vere poſſumus dicere. CYP. Quid mirum, ſi talis orõ eſt quam Serm. 6. Deus docuit, qui magiſterio ſuo omnem precem noſtram ſalutari ſermone breuiauit? Hinc per Iſaiam fuerat ante prædictum:

Sermonem breuiatum faciet Deus ſuper terram. Nam cum dominus Ieſus Chriſtus omnibus venerit vt colligeret, doctos pariter atque indoctos, omni ſexui atque ætati præcepta ſalutis ædiderit, præceptorum ſuorum fecit grande compendium, vt in diſciplina cæleſti diſcentium memoria non laboraret, ſed quod eſſet ſimplici fidei neceſſarium velociter diſceret. Epiſto.121. cap.12. AVG. ad Probam. Quælibet autem alia verba dicamus, quæ affectus orãtis vel pcedẽdo format vt clareat, vel conſequendo attẽdit vt creſcat, nil aliud dicimus, q̃ quòd in iſta oratione dominica poſitũ eſt,

l Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibns, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.

m Cum autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritę triſtes. Exterminant enim facies ſuas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam.

n Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus

ſi recte & congruenter oramus. Qui enim dicit: Clarifica te in omnibus gentibus, ſicut clarificatus es in nobis. quid aliud dicit quàm {Sanctificetur nomen tuũ?} Qui dicit: Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, quid aliud dicit quàm: {Fiat voluntas tua?} Qui dicit: {Oſtende faciem tuam & ſalui erimus.} quid aliud dicit, quàm {Adueniat regnum tuum?} Qui dicit. Paupertatem & diuitias ne dederis mihi, quid aliud dicit, quàm {Panem noſt.quot.da nobis hodie.} Qui dicit: Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius, & ſi red.retri.mihi mala. quid aliud dicit, quàm {Dimitte no.deb.no.ſicut & nos dim.deb.noſt?} Qui dicit; Aufer a me cõcupiſcentias ventris, quid aliud dicit, quàm {Ne nos indu.in tent.} Qui dicit: Erue me ab inimicis meis Deus meus, quid aliud dicit: quàm {Libe.nos a malo?} Et ſi per omnia prædicationum ſanctarum verba diſcurras nihil inuenies, quod in iſta oratione Dominica non contineatur. Quiſquis autem id dicit, quod ad Euangelicam iſtam precem pertinere non poſſit, carnaliter orat, quod neſcio quomodo non dicatur illicite, quando renatos dominus, non niſi ſpiritaliter docet orare. Qui autem dicit in oratione: Domine multiplica diuitias meas, & honores meos auge, & hoc dicit eorum habens concupiſcentiam, non id attendens, vt ex his ſecundum Deum proſit hominibus, puto eum non inuenire in oratione Dominica, quo poſſit hæc vota aptare. quam obrem pudeat ſaltem petere, quod nõ pudet cupere. Aut ſi & hoc pudet, & cupiditas vincit, melius hoc petetur, vt etiam ab iſto cupiditatis malo liberet, cui dicimus: {Libera nos a malo.} Lib.2.c.18. AVG. de ſermo. Domi. Videtur etiam iſte numerus petitionum ſeptenario beatitudinum congruere. Si enim timor Dei eſt, quo beati fiunt pauperes ſpiritu, qm̃ ipſorũ eſt regnum cælorum, petamus vt ſanctificetur in hominibus nomen Dei, timore caſto permanente in ſæcula ſæculorum. Si pietas eſt, qua beati ſunt mites, petamus vt veniat regnũ eius, vt miteſcamus nec ei reſiſtamus. Si ſcientia eſt, qua beati ſunt qui lugent, oremus vt fiat voluntas eius ſicut in cælo & in terra, quia ſi corpus tanquàm terra cum ſpiritui, tanquàm cælo conſenſerit non lugebimus. Si fortitudo eſt, qua beati ſuut qui eſuriunt, oremus vt panis noſter quotidianus detur nobis hodie, quo ad pleniſſimam ſaturitatem venire poſſimus. Si cõſilium eſt, quo beati ſunt miſericordes, quoniam miſerebitur, dimittamus debita vt nobis noſtra debita dimittantur. Si intellectus eſt, quo beati ſunt mundo corde, oremus non induci in tentationem, ne habeamus duplex cor, temporalia & terrena ſectando, de quibus tentationes fiunt in nobis. Si ſapientia eſt, qua beati ſunt pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur, oremus vt liberemur a malo. ipſa enim liberatio liberos nos faciet filios Dei. CHRY. in Ho. Quia vero ſollicitos nos fecerat inimici memoria, in hoc quod dixerat. {Libera nos a malo.} Rurſus audaciam præbet per hoc, quòd in quibuſdam libris ſubditur: Quoniam tuum eſt regnum, & virtus & gloria. Quia ſi eius eſt regnum nullum formidare oportet eum & qui præliatur contra nos, ſit ei ſubiectus. Cum autem virtus eius & gloria ſint infinita, non ſolum a malis eruere poteſt, ſed etiam facere glorioſum. CHRY. ſuper Matth. Hæc etiam ad præcedentia pertinent, quod enim dicit, Tuum eſt regnum. reſpondet ad illud quod dixerat: Adueniat regnum tuum. ne aliquis dicat, ergo Deus non habet regnum in terra, quod autem dicit: Et virtus. reſpondet ad id quod dixerat, {Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra.} ne aliquis dicat, quòd Deus non poteſt facere quod vult. quod vero dicit: Et gloria. reſpondet ad omnia quæ ſequuntur, in quibus gloria Dei apparet.

l ¶ RABA. Per hoc, quod Dominus dixerat: {Amen.} ſignificat indubitanter illis a Domino conferri omnia, quæ rite poſtulant, qui conditionis additæ ſeruare pactum non negligunt. vnde ſubditur: {Si enim dimi.ho.pec.eorum, dimit.vobis & pater ve. cæ.deli.ve. AVG. in Serm. Domi. Vbi non eſt prætereundum, quòd ex omnibus his ſententijs, quibus nos Dominus orare præcepit, eam potiſſimum commendandam eſſe indicauit, quæ pertinet ad remiſſionem peccatorum, in qua nos miſericordes eſſe voluit,

F quod eſt vnum conſilium miſerias euadendi. CHRY. ſuper Matth. Non autem dixit, vt prius nobis Deus dimittat, & poſtea nos debitoribus noſtris. ſcit enim dominus homines eſſe mendaces, quoniam etſi acceperint remiſſionem peccati ſui, ipſi ſuis debitoribus non dimittũt: ideo ſic dicit, vt prius dimittamus, poſtea petam⁹ dimiſſionem. Cap.73. AVG. in Enchi. Quiſquis autem rogãti & peccati ſui pœnitenti ex corde non dimittit, nullo modo æſtimet a Domino ſua peccata dimitti: & ideo ſubdit: {Si autem non dimiſeritis hominibus, {nec pater veſ.di.vo.

G pec.veſt. CYPRIA. Excuſatio enim tibi nulla eſt in die iudicij, cum ſecundum tuam ſententiam iudiceris, & quod feceris, hoc ipſe patiaris. HIERO. Si autem hoc quod ſcriptum eſt: Ego dixi dij eſtis, vos autem ſicut homines moriemini, ad eos dicitur, qui propter peccata homines ex dijs eſſe meruerunt. Recte ergo & hi quibus peccata dimittuntur, homines appellati ſunt. Hom.20. CHRY. in Hom. Ideo autem cælorum & patris meminit, vt ex hoc prouocet auditorem. nihil enim ita te Deo aſſimilat, ſicut iniuriam tibi facientibus ignoſcere. Inconueniens eſt autem, ſi talis patris filius exiſtens ſeruilis efficitur, & ad cælum vocatus, terrenum quendam, & vitæ huius proprium habeat ſenſum.

m ¶ CRHY. ſuper Matthæum. Quia oratio illa iã fortis eſt, quæ fit in ſpiritu humili & corde contrito, qui autem delitijs fruitur, ſpiritum humilem & cor contritũ habere non poteſt, manifeſtum eſt, quoniam oratio ſine ieiunio gracilis eſt & infirma: & H ideo quicumque pro aliqua neceſſitate voluerunt orare, ieiunium cum oratione iunxerunt, quia ieiunium adiutorium eſt orationis. vnde conſequenter Dominus, poſt doctrinam de oratione, ſubiungit doctrinam de ieiunio dicens: {Cum autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.} Sciebat enim Dominus gloriam vanã ex omni bono procedere: ideo ſpinam vanæ gloriæ, quæ naſcitur in terra bona iubet præcidere, ne ſuffocet ieiunij fructum: Non autem poteſt fieri, vt non ſentiatur qui ieiunat, ſed melius eſt vt ieiunium te oſtendat, quàm tu ieiunium. Non autem poteſt fieri, vt ſit hilaris qui ieiunat. Ideo non dixit: Nolite eſſe triſtes, ſed {Nolite fieri triſtes.} Qui enim per impoſturas aliquas fallentes apparent, illi non ſunt triſtes, ſed fiunt. Qui autem naturaliter propter aſſiduum ieiunium triſtis eſt, non fit triſtis, ſed vere eſt. vnde ſubdit: {Exter.enim fa.ſu.vt pa.ho.ieiu.} HIE. Verbum, exterminant, quod i Eccleſiaſticis ſcripturis vitio interpretum tritum eſt, aliud multo ſignificat q̃ vulgo intelligitur. Exterminant quippe exules, qui mittuntur extra terminos. pro quo ergo ſermone demoliunt: ſemper accipere debemus quod Græce dr̃. ἀφανίζουσι. Demolitur I autem hypocrita faciem ſuam, vt triſtitiam ſimulet, & animo forte lætante luctum geſtat in vultu. Cap.30. GREGO. 8.Mora. Nam ora palleſcunt, corpus debilitate quatitur, pectus interrũpentibus ſuſpirijs vrgetur, nihilq; tanto labore aliud, niſi æſtimatio humana cogitatur. In ſer.d̃ Ie. LEO Papa. Non ſunt autem caſta ieiunia, quæ non de ratione veniunt continentiæ, ſed de arte fallaciæ. CHRY. ſuper Matthæũ. Si ergo qui ieiunat & triſtem ſe facit, hypocrita eſt. quanto magis iniquior eſt qui non ieiunat, ſed argumentis quibuſdam in facie ſua pingit venalem pallorem, quaſi ieiunij ſignum. Lib.2, c.12. AVG. de ſer.Do.in monte. In hoc autem capitulo maxime aduertendum eſt, non in ſolo rerum corporearum nitore atque põpa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe iactantiam, & eo periculoſiorem quo ſub nomine ſeruitutis Dei decipit. Qui ergo immoderato cultu corporis atque veſtitus, vel cæterarum rerum nitore fulget, facile conuincitur rebus ipſis pomparum ſæculi eſſe ſectator, nec quemquàm fallit doloſæ imagine ſanctitatis. K Qui autem in profeſſione Chriſtianitatis inuſitato ſqualore ac ſordibus intentos in ſe hominum oculos facit, cum id voluntate faciat, non neceſſitate patiatur, ceteris eius operibus poteſt cognoſci, vtrum hoc contemptu ſuperflui cultus, an ambitione aliqua faciat. Fructus autem ieiunij hypocritarum manifeſtatur, cum ſubinfertur, {Vt pareant hominibus ieiunantes: {Amen dico vobis recep. mer.ſuam,} ideſt quam deſiderauerunt.

¶ n. GLO. Docuit dominus, qd non eſt faciendum, modo docet, quid eſt faciendum dicens: {Tu autem cum ieiu.vng.ca.tuum, & fac.tuam laua.} AVG. de Ser.Do.in monte: Quæri autem ſolet quid ſit, quod hic dicitur: Non enim quiſquàm recte præceperit quàmuis faciem quotidiana conſuetudine lauemus, vnctiſque capitibus cũ ieiunamus, nos eſſe debere, qđ turpiſſimũ oẽs fatent. CHRY. ſuper Matthæ. Item ſi ideo iubet nos non fieri triſtes, ne per triſtitiam appareamus hominibus ieiunare. Si vnctio capitis & lauatio faciei a ieiunantibus ſemper ſeruentur, nihilominus erunt

nus erunt ſigna ieiunij. HIER. Sed loquitur iuxta ritum prouincię Paleſtinæ, vbi diebus feſtis ſolent vngere capita. Præcipit ergo, vt quando ieiunamus, lætos & feſtiuos nos eſſe monſtremus. CHRY. ſuper Matth. Simplex ergo intentatio huius eſt, quoniam per aggregationem intelligenda ſunt iſta, ſicut cætera antedicta, tanquàm ſi dicat: Sic longe te facere debes ab oſtẽtatione ieiunij tui, vt ſi poſſet fieri, quod tamen non decet, ea etiam facias, quæ ex diuerſo luxuriæ & epulationis videntur eſſe indicia. vnde ſequitur, {Ne vide.ho.ieiu.} Hom.21. CHRY. in Hom.

ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcõdito, & pater tuus q videt in abſcondito reddet tibi.

o Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra vbi erugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo, vbi nec erugo nec tinea demolit, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

p Lucerna corporis tui eſt oculur tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus lucidum erit. Si autem oculus tuus

In eleemoſyna quidem, non ſimpliciter hoc poſuit, ſed dixit eleemoſynam non eſſe faciendam coram hominibus, apponens vt videremur ab eis. In ieiunio autem & oratione, nihil tale addidit, quoniam eleemoſynam quidẽ impoſſibile eſt omnino latere, orationem autem & ieiunium poſſibile eſt. Non paruus autem fructus eſt humanam gloriam contemnere: per hoc enim aliquis a graui hominum ſeruitute liberatur, & propriæ virtutis operator efficitur, eam amans, non propter alios ſed propter ſeipſam. Sicut.n. nos contumeliam æſtimamus, cum non propter nos, ſed propter alios diligimur: ita nec virtutem oportet propter alios ſequi, nec Deo propter homines obedire, ſed propter ſeipſum. Ideo ſequit. {Sed patri tuo, qui eſt in abſcondito. GLO. ideſt, Patri tuo cæleſti qui eſt inuiſibilis, vel qui habitat in corde per fidem. Deo autem ieiunat, qui pro eius amore ſe macerat, & quod ſibi ſubtrahit, alteri largitur. {Et pater tuus qui vi.in abſcon.red.tibi.} REMI. Sufficit enim tibi, vt qui eſt inſpector conſcientiæ, ſit & remunerator. CHRY. ſuper Matth. Spiritaliter autem facies animæ cõſcientia intelligitur. Sicut enim in conſpectu hominum gratioſa eſt facies pulchra, ſic in oculis Dei, ſpecioſa eſt munda conſciẽtia. Has facies, hypocritæ qui propter homines ieiunant exterminãt, fallere volentes Deum & homines, nam ſemper vulnerata eſt conſciẽtia eius qui peccat. Si ergo abſtuleris nequitiam ab anima tua, lauaſti conſcientiam tuam & bene ieiunas. LEO. Papa. in Ser. de Ieiu. Impleri enim debet ieiunium, nõ ciborum tantummodo parcitate, ſed maxime priuatione vitiorum. Nam cum ob hoc caſtigatio iſta ſumatur, vt carnalium deſideriorum fomites ſubtrahantur, nullum magis ſectandum eſt conſcientiæ genus, quàm vt ſemper ſimus ab iniuſta voluntate ſobrij, & ab inhoneſta actione ieiuni, quæ deuotio non ſecernit inualidos, quia etiam in languido corpore poteſt animæ integritas reperiri. CHRY. ſuper Matth. Spiritaliter autem caput tuum Chriſtus eſt, ſitientem pota, eſurientem ciba, & ſic oleo miſericordiæ vnxiſti caput tuum, ideſt Chriſtum, qui clamat in Euangelio: {quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.} CHRY. in Hom. Illud enim ieiunium Deus approbat, quod ante oculos eius manus eleemoſynarum lauat. Hoc ergo quod tibi ſubtrahis alteri largire, vt vnde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur. AVG. Lib.2.c.20. de ſer.Do. Vel caput recte accipimus rationem, quia in anima præeminet, & cætera hominis membra regit. Vngere ergo caput ad lætitiam pertinet. Interius ergo gaudeat de ieiunio ſuo, qui ieiunando ſe auertit a voluntate ſæculi, vt ſit ſubditus Chriſto. GLO. Ecce non omnia in nouo teſtamento ad literam accipiuntur. Ridiculum enim eſt in ieiunio oleo delibari, ſed ſpiritu amoris eius, cuius paſſionibus debemus participare nos macerando mens debet inungi. CHRY. Proprie autem debet faciem quidem lauare, caput autem non lauare, ſed vngere. Quamdiu enim ſumus in corpore, conſcientia noſtra ſordida eſt in peccatis. Caput autem noſtrum Chriſtus, peccatum non fecit.

Hom.21. o ¶ CHRY. in Hom. Poſtquàm vanę gloriæ expulit ægritudinem, optime iam ſermonem de contemptu diuitiarum inducit. Nihil enim ita pecunias concupiſcere facit, vt gloriæ cupido, propter hoc namque famulorum greges, & auro opertos equos & argenteas menſas expetunt homines, non vt vtilitatem aut voluptatem impleant, ſed vt multis oſtendãtur, & hoc eſt quod dicit. {Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra. AVG. de Serm. Lib.2.c.21. Domini. Si enim eo corde quiſque operetur aliquid, vt terrenum commodum adipiſcatur, non erit cor mundum, quod in terra volutatur. Sordeſcit enim aliquid cum inferiori miſcetur naturæ, quàmuis in ſuo genere non ſordidetur, quia etiam de puro argento ſordidatur aurum ſi miſceatur, ita & animus noſter terrenorum cupiditate ſordeſcit, quàmuis terra in ſuo ordine munda ſit. CHRY. ſuper Matth. Vel aliter, Quia ſupra dominus, nihil de eleemoſyna, vel oratione vel ieiunio docuerat, ſed ſimulationem eorum compeſcuit tantum, nunc ſecundum tria prædicta, tres conſequentias introducit doctrinæ, quarum prima perti-

A net ad eleemoſynam, quę eſt hęc: {Nolite theſau.vo.the.in terra.} vbi primo dat conſilium, vt eleemoſyna fiat, vt ſit ordo narrationis talis; Cum facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te. & poſtea ſubſequitur: {Nolite theſaurizare vo.theſau.in ter.} ſecundo oſtendit, quæ eſt vtilitas in eleemoſyna facienda, tertio vt neque timor inopiæ accidẽtis impediat voluntatem eleemoſynæ faciendæ. CHRY. in Hom. Dicens autem, {Nolite vo.theſaurizare in terra:} ſubdit, {Vbi erugo & tinea demolitur:} vt demonſtret theſauri, qui eſt hic nocumentum, & eius qui eſt in

B cælo, vtilitatem, & a loco & ab his quę nocent: quaſi dicat, quid formidas ne pecuniæ conſumantur, ſi eleemoſynam dederis? Itaque da eleemoſynam & additionem accipiẽt. etenim quæ in cælis ſunt apponentur, quòd ſi non dederis pereunt, & non dixit alijs derelinquis, quoniam in hoc delectabile eſt hominibus. RABA. Tria autem ponit, ſecundum tres diuerſitates diuitiarum, metalla ęrugine, veſtes tinea demoliuntur. Sunt autem alia, quæ neque ęruginem, neque tineam timent, ſicut lapides præcioſi: & ideo ponit generale detrimentum, ſcilicet fures, qui omnes diuitias rapere poſſunt. CHRY. ſuper Matth. Alia litera habet, vbi tinea, & commeſtura exterminant. Omnia enim bona mundi triplex tollit interitus. Aut enim a ſemetipſis veteraſcunt & tineant, ſicut veſtimenta, aut ipſis dominis luxurioſe viuentibus comeduntur, aut ab extraneis vel dolo, vel vi, vel calumnijs, vel alio iniquo modo diripiuntur, qui omnes fures dicuntur, quia per iniquitatem feſtinant aliena facere ſua. Sed dices: {Numquid omnes qui hæc habent perdent ea?} Interim quidem dicam, quia etſi non C omnes perdunt, tamen multi perdunt.} Vere autem & male ſeruatas diuitias etſi non corporaliter, ſpiritaliter tamen perdidiſti, qa non proficiunt tibi ad vſum ſalutis. RABA. Allegorice autem ęrugo ſignificat ſuperbiam, quæ decorem virtutum obfuſcat. Tinea quæ veſtes latenter rodit, inuidia eſt, quæ bonum ſtudium lacerat, & per compactionem vnitatis diſſipat. Fures ſunt hæretici & dęmones, qui ſemper ad hoc ſunt intenti, vt ſpiritalibus ſpoliẽt. HILA. Cæterum laus cæleſtis æterna eſt, nec furto ſurrepenti ſubtrahenda, nec tinea & rubigine inuidiæ excidenda. Et ideo ſequitur: {Theſaurizate autem vobis theſauros in cælis, vbi neque erugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, neque furantur.} AVG. de ſer.Dom.in monte. Cęlum autem hoc loco non corporeum acceperim, quia omne corpus pro terra habẽdum eſt. Totum enim mundum debet contemnere, qui ſibi theſaurizat in illo cęlo, de quo dictum eſt, Cælum cæli domino, ideſt in firma- D mento ſpiritali. {Cælum enim & terra tranſibunt.} Non autem in eo quòd tranſit collocare debemus theſaurum noſtrum, ſed in eo quòd ſemper manet. CHRY. ſuper Matthæ. Quid ergo melius eſt, an in terra reponere, vbi incertus eſt conſeruationis euentus, an in cælo vbi eſt certa cuſtodia? Quæ autem ſtultitia eſt illic relinquere, vnde exiturus es, & illic non pręmittere quo iturus es? Illic ergo ſubſtantiam tuam colloca, vbi patriam habes. CHRY. in Hom. Quia tamen non omnis terrenus theſaurus ęrugine aut tinea deſtruitur. aut per fures aufertur: & ideo aliud inducit dicens: {Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum,} ac ſi dicat, & ſi nihil priorum veniat, non paruam ſuſtinebis iacturam inferioribus affixus, & eorum ſeruus factus, & a cæleſtibus cadens, & nihil excelſorum cogitare potens. HIERO. Hoc autem non ſolum de pecunia, ſed de cunctis poſſeſſionibus ſentiendum eſt. Guloſi enim Deus venter eſt. Laſciui theſaurus ſunt lubrica, E amoris libido. huic ſeruit vnuſquiſque a quo vincitur. Ibi ergo habet cor, vbi eſt theſaurus. CHRY. ſuper Matth. Vel aliter. Ponit nunc quæ ſit vtilitas in eleemoſyna faciẽda. Qui enim collocat theſauros in terra, non habet quid ſperet in cælo. Vt quid ergo aſpiciat in cælum, vbi nihil repoſitum habet? Vnde dupliciter peccat. primo, quia mala congregat: ſecundo, quia cor habet in terra, & ex contrarijs cauſis dupliciter bene facit, qui theſaurizat in cælo.

p ¶ CHRYSOSTOMVS in Homil. Poſtquàm fecit mentionem de intellectu in ſeruitutem redacto & captiuato, quia hoc non multis facile cognoſcibile erat, ad exteriorem doctrinam tranſponit dicens: {Lucerna corporis tui eſt oculus tuus,} ac ſi dixerit: Si non noſti, quod eſt iactura intellectus, a corporalibus hoc diſce. Quod enim eſt oculus corpori, hoc eſt intellectus animæ. ſicut ergo oculis orbatis multum operationis reliquorum membrorum amittitur lumine eis extincto, ita & mente corrupta, multis malis vita tua impletur. Hom.21.

fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. ſi ergo lumen quod in te eſt, tenebrę ſint, ipſę tenebre quantę erunt?

q Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonę.

r Ideo dico vobis, ne ſolliciti ſitis animę veſtrę, quid manducetis, neque corpori veſtro, quid induamini. Nonne anima plus eſt quàm eſca, & corpus pluſquàm veſtimentum?

HIERO. Hoc ergo totum transfert ad ſenſum, quomodo enim corpus totum eſt in tenebris, ſi oculus non fuerit ſimplex: ita ſi anima principalem fulgorem ſuum perdiderit, vniuerſus ſenſus vel ſenſualis pars animæ in caligine commorabitur. vnde dicit: { Si ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſint, ipſæ tenebræ quantæ erunt? idest, ſi ſenſus quod lumen eſt animæ vitio caligatur, ipſa putas caligo quibus tenebris obuoluet? CHRY. ſuper Matth. Videtur autem, quòd non de corporali oculo hic loquatur, nec de hoc corpore quod videtur deforis, alioquin dixiſſet: Si oculus tuus ſanus fuerit aut infirmus, nunc autem dicit, Simplex & nequam. ſi autem benignum oculum habet & infirmum. nũquid corpus eius in lumine eſt? Aut ſi malignum & ſanum, numquid corpus eius in tenebris eſt? HIER. Sed ſolent lippientes lucernas videre numeroſas, ſimplex autem oculus & purus ſimplicia intuetur & pura. CHRY. ſuper Matthæ. Vel dicitur oculus non a foris, ſed ab intus. Lucerna enim eſt mens per quam anima videt Deum. Qui ergo cor habet ad Deũ, illius oculus lucidus eſt, ideſt illius mens munda eſt, non terrenis concupiſcentijs ſordidata. Tenebræ autem in nobis ſunt ſenſus carnales, qui ſemper deſiderant quæ ſunt tenebrarum. Qui ergo habet oculum mundum, ideſt mentem ſpiritalem, corpus ſuum ſeruat lucidum, ideſt ſine peccato. Et ſi enim caro deſiderat mala, virtute tamen diuini timoris repercutit eam. Qui autem habet oculum, ideſt mentem aut malignitate tenebroſam, aut concupi- H ſcentia turbulentam, tenebroſum poſſidet corpus, non enim reſiſtit carni quando concupiſcit peruerſa, quia nõ habet ſpem in cęlo quæ præſtat nobis virturẽ, vt concupiſcentijs reſiſtamus. HIL. Vel aliter: De officio luminis oculi lumen cordis expreſſit, quod ſi ſimplex & lucidum manebit, claritatem æterni luminis corpori tribuet, & ſplendorem originis ſuæ corruptioni carnis infundet, ſcilicet in reſurrectione. Si autem obſcurum peccatis & voluntate erit nequam, vitijs mentis natura corporis ſubiacebit.

AVG. de ſermo. Domini. Vel aliter, Oculum hic accipere debemus intentionem noſtram, quæ ſi munda fuerit & recta, omnia opera noſtra, quæ ſecundum eam operamur bona ſunt, quæ quidem omnia totum corpus appellauit, quia & Apoſtolus membra noſtra dicit quædam opera, vbi ait: Mortificate membra veſtra, fornicationem & immunditiam. non ergo quid quiſque faciat, ſed quo animo faciat conſiderandum eſt. Hoc eſt enim lumen in nobis, quia hoc nobis manifeſtum eſt bono animo nos facere quod facimus. Omne enim quod manifeſtatur lumen eſt. Ipſa vero facta, I quæ ad hominum ſocietatem procedunt, incertum nobis habent exitum: & ideo tenebras eas vocauit. non enim noui cum pecuniam porrigo indigenti, quid ſit inde facturus. Si ergo ipſa cordis intentio quæ tibi nota eſt, ſordidatur appetitu temporalium rerum, magis ipſum factum, cuius incertus eſt exitus ſordidum erit, quia etſi bene alicui proueniat, quod tu non recta intentione facis, quomodo tu feceris, imputabitur tibi, non quomodo illi prouenerit. Si autem ſimplici intentione, ideſt ſine charitatis opera noſtra Cap.7. fiant, tunc munda ſunt, & placent in conſpectu Dei. AVG. contra Menda. Sed ea quæ conſtat eſſe peccata, nulla velut bona intentione facienda ſunt. ea quippe opera hominum ſi cauſas habuerint bonas vel malas, nunc ſunt bona nunc mala, quæ non ſunt per ſe ipſa peccata, ſicut victum præbere pauperibus bonum eſt, ſi fiat miſericordiæ cauſa, malum autem ſi fiat cauſa iactantiæ. Cum vero opera ipſa peccata ſunt, vt furta, ſtupra, & huiuſmodi, quis dicat cauſis bonis eſſe facienda, vel peccata non eſſe? quis dicat furemur K Cap.13. diuitibus, vt habeamus quid demus pauperibus? GREG. 28. Mora. Vel aliter: Si lumen quod in te eſt, ideſt ſi hoc, quod nos bene agere cœpimus, ex mala intentione offuſcamus, ipſa quæ mala eſſe non ignoramus, etiam cum facimus, quantæ tenebræ erunt? REMI. Vel aliter: Fides lucernæ aſſimilatur, quia per eam greſſus interioris hominis, ideſt actio illuminatur ne offendat, ſecundum illud: Lucerna pedibus meis verbum tuum, quæ ſi fuerit munda & ſimplex, totum corpus lucidum erit. Si vero ſordida, totum corpus erit tenebroſum. Vel aliter, Per lucernam intelligitur rector Eccleſiæ, qui bene oculus dicitur, quia ſalutaria plebi ſubiectæ prouidere debet, quæ per corpus intelligitur. Si ergo Rector Eccleſiæ errauerit, quanto magis errabit populus ei ſubiectus?

q ¶ CHRY. ſuper Matthæ. Superius dixerat dominus, quòd qui habet mentem ſpiritalem, ille poteſt corpus ſuum ſeruare ſine peccato, qui autem non habet, non poteſt, cuius rationem ſubiungit dicens: { Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. } GLO. Vel aliter: Quia dictum eſt ſupra, quòd propter inten- F tionem temporalium, bona mala fiunt, vnde poſſet aliquis dicere. Ego faciam bona, & propter temporalia & propter cæleſtia. Contra quod dominus ait: { Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. } CHRY. in Hom. Vel aliter: In anterioribus, auaritiæ compreſſit tyrannidem per multa & magna, ſed adhuc alia apponit Hom.21. ampliora. Non enim in hoc ſolum nobis, nocent diuitiæ, quòd latrones aduerſus nos armant, & quòd intellectũ obtenebrant, ſed etiam a ſeruitute Dei nos expellunt, & hoc probat a communibus cõceptionibus dicens: { Nemo poteſt duobus dominis G ſeruire. } Duos autem dicit, qui contraria iniungunt. Concordia enim multos vnum facit, quod oſtenditur per hoc quod ſubdit: { Aut enim vnũ odio habebit } Ideo autem duo ponit, vt monſtret facilem eſſe tranſmutationem ad melius. Si enim dicas. Seruus factus ſum pecuniarum, amando ſcilicet eas, monſtrat quòd poſſibile eſt ad aliud venire, ſcilicet non ſuſtinendo ſeruitutem, ſed contemnendo. GLO. Vel duo tangere videtur ſeruientium genera. quidam enim ſeruiunt liberaliter ex amore, quidam ſeruiliter ex timore. Si ergo aliquis ex amore ſeruiat, vni contrariorum dominorum, neceſſe eſt vt alterum odio habeat. Si vero ex timore ſeruiat, neceſſe eſt vt dum vnum ſuſtinet, alterum contemnat. Res autem terrena vel Deus, ſi in corde hominis dominetur, ad contraria ex vtroque trahitur homo: nam Deus trahit ad ſuperiora ſibi ſeruientem, res vero terrena ad inferiora: & ideo quaſi conclu- H dens ſubdit: { Non po. Deo ſer. & mam. HIERO. Mammona ſermone Syriaco diuitiæ nuncupantur. Audiat ergo hoc auarus, qui cẽſetur vocabulo Chriſtiano, non poſſe ſe ſimul diuitijs, Chriſtoq; ſeruire, & tamen non dixit, Qui habet diuitias, ſed. Qui ſeruit diuitijs. Qui enim diuitiarum ſeruus eſt, diuitias cuſtodit vt ſeruus. qui autem ſeruitutis excuſſit iugum, diſtribuit eas vt dominus. GLO. Per Mammona etiam intelligitur diabolus, qui præeſt diuitijs, non quòd poſſit eas dare, niſi quando Deus permittit, ſed quia per eas homines fallit. AVG. de ſermo. Domi. in mon. Qui enim ſeruit Mammonę, ideſt diuitijs, illi vtique ſeruit, Lib.2.c.11. quibus iſtis terrenis merito ſuæ peruerſitatis præpoſitus, princeps huius ſæculi a domino dicitur. Vel aliter, qui ſint duo domini, oſtẽdit cum dicitur: { Non po. Deo ſer. & Mam. } ſ. Deo, & diabolo. Aut ergo hunc odio ha. homo, & al. di. i. Deum. Aut al. pa. & al. contẽ. } Patitur enim durum dominum quiſquis ſeruit Mammonę: ſua. n. cupiditate implicatus ſubditur diabolo, & non eum diligit. Sicut qui ancillæ alienæ coniunctus eſt, propter concupiſcẽtiam, duram I patitur ſeruitutem, etſi non diligat eum, cuius ancillam diligit. Dixit autem alterum contemnet, non odio habebit. nullus enim vera conſcientia Deum poteſt odiſſe. Contemnit autem, i. non timet eum, cum quaſi de eius bonitate ſecurus eſt.

r ¶ AVG. de ſer. Do. in mon. Quia ſuperius docuerat dñs, q̃ quiſquis vult diligere Deum, & cauere ne offendat, nõ ſe arbitretur duobus dominis poſſe ſeruire, ne forte quis iam ſuperflua non quærantur, propter ipſa tñ neceſſaria cor duplicetur, & ad ea deflectẽda torqueatur intentio, ſubiũgit dicens, { Ideo di. vo. ne ſol. ſi ani. ve. quid mandu. neq; cor. ve. quid indua. } CHRY. in Ho. Nõ hoc Hom.22. dicit, q̃ aïa cibo indigeat, incorporea eſt. n. ſed ſcđm cõem locutus eſt conſuetudinem. aliter. n. non poteſt morari in corpore, niſi eo cibato. AVG. Vel aïam in hoc loco pro aïali vita poſitam nouerimus. HIE. In nonnullis codicibus additum eſt, neq; quid bibatis. Ergo quod oïbus natura tribuit, & iumentis & beſtijs, hoïbusq; cõe eſt, huius cura, pœnitus liberamur. Sed præcipitur nobis ne ſoliciti ſi- K mus quid manducemus, quia in ſudore vultus p̃paramus nobis panem, labor exercendus eſt, ſollicitudo tollenda. Quod autẽ hic dr̃ { Ne ſoliciti ſitis } de carnali cibo & veſtimento accipiamus. Cæterum de ſpiritalibus cibis, & veſtimẽtis ſemp debemus eſſe ſolliciti. AVG. de Hær. Dicuntur autem Euchitæ quidam hæretici, opi- Cap.57. nantes Monacho nõ licere ſuſtẽtandæ vitę ſuæ cã, aliquid operari, atq; ita ſeipſos profiteri, vt oïno ab operibus vacent. AVG. de Cap. 1. opere Mona. Inquiunt enim non de hoc opere corporali, in quo vel agricolæ, vel opifices laborant, præcepit Apl's cum dixit: { Qui non vult operari, non manducet. } Neque. n. euangelio potuit eſſe contrarius, vbi ait dñs: { Ideo dico vobis ne ſolliciti ſitis. } In verbo ergo Apl'i prædicto, ſpiritalia opera debemus accipere, de quibus alibi dr̃: Ego plantaui, Apollo rigauit: & ita ſe arbitrantur Apl'icæ, & Euãgelicæ obtẽperare ſniæ, cum euangeliũ credunt de non curanda corporali vitæ huius indigentia p̃cepiſſe, & Apoſtolum de cibo ſpiritali dixiſſe. { Qui non vult operari, non manducet. } Prius ergo demonſtremus Apoſtolum opera corporalia ſeruos Dei operari voluiſſe. Præmiſerat enim dicens: Ipſi ſcitis, quomodo opor- Cap.3.

s Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neq; metunt, neque congregant in horrea, & pater veſter cęleſtis paſcit illa. Nonne vos magis pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum cogitans, poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum?

teat nos imitari, quia non inquieti fuimus inter vos, neque panem ab aliquo gratis manducauimus, ſed in labore & fatigatione die ac nocte laborantes, ne quem veſtrum grauaremus, non quia non habuimus poteſtatem, ſed vt noſipſos formam daremus vobis, qua nos imitaremini. Nam & cum eſſemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam ſiquis non vult operari, non mãducet. Quid ad hoc dici poteſt, quando exemplo ſuo docuit, quid præceperit, ſci- Cap.19. licet corporaliter operando? Nam quòd corporaliter operaretur, oſtẽditur in actibus, vbi dicitur quòd manſit cum Aquila, & vxore eius Priſcilla opus faciens apud illos: erant enim taberna- Cap.3. culorum artifices, & tamen Apoſtolo tanquàm prædicatori euangelij, militi Chriſti, plantatori vineæ, paſtori gregis conſtituerat dominus, vt de euangelio viueret, qui tamen ſtipendium ſibi debitum non exegit, vt ſe formam daret eis, qui exigere indebita cupiebant. Audiant ergo, qui non habent hanc poteſtatem, quam ille habebat, vt tantummodo ſpiritaliter operantes manducent pa- Cap.21. nem a corporali labore gratuitum. Si autem euangeliſtæ ſunt, ſi miniſtri altaris, diſpenſatores ſacramentorum, habent hanc poteſtatem, ſi ſaltem habebant aliquid in ſæculo, quo facile ſine opificio ſuſtentarent hanc vitam, quod conuerſi ad Deum indigentibus diſpartiti ſunt, & credenda eſt eorum infirmitas & ferenda. Nec attendendum in quo loco hoc quod habebant impenderint, Cap.22. cum omnium Chriſtianorum ſit vna reſpub. Sed qui veniunt ad profeſſionem ſeruitutis Dei, ex vita ruſticana, & ex opificum exercitio, & plebeio labore ſi quo minus operentur, excuſari non poſſunt. Nullo enim modo decet, vt in ea vita, vbi ſenatores fiunt laborioſi, ibi fiant opifices ocioſi, & quò veniunt relictis delitijs ſuis qui fuerunt prædiorum domini, ibi ſint ruſtici delicati. At cum dominus ait: Nolite ſolliciti eſſe. non hoc dicit, vt iſta non procurent, quantũ neceſſitatis eſt. vnde honeſte poterunt, ſed vt iſta intueantur, & propter iſta faciant, quicquid in euangelij prædicatione facere iubentur, eam namque intentionem paulo ſuperius oculum vocauerat. CHRY. in Hom. Vel poteſt aliter continuari: Cum enim docuiſſet dominus pecuniam deſpicere, ne aliqui dicerent, qualiter poterimus viuere, ſi omnia proiecerimus? ſubiungit dicens: Ideoque dico vobis. { Ne ſoliciti ſitis aïæ vr̃æ. } GLOSSA. ideſt, cura temporali, ne retrahamini ab æternis. CHRYSOST. ſuper Matthæum. Non enim ſollicitudinibus ſpiritalibus, ſed laboribus corporalibus accipiendus eſt panis, qui laborantibus pro præmio diligentiæ, Deo præſtante abundat, & negligentibus pro pœna Deo faciente ſubducitur. Confirmat autem ſpem noſtram dominus, primo de maiori ad minus deſcendit dicens, { Nonne anima plus eſt quàm eſca, & corpus pluſquàm veſtimentum? HIERO. Qui maiora D præſtitit, vtique & minora præſtabit. CHRY. ſuper Matth. Niſi enim voluiſſet conſeruari quod erat, non creaſſet, quod autem ſic creauit, vt per eſcam ſeruetur, neceſſe eſt, vt det ei eſcam, quàmdiu vult eſſe quod fecit. HILA. Vel aliter, Quia corruptus circa futurorum curam, infidelium ſenſus eſt calumniantium quæ in reſurrectione corporum ſpecies ſit futura, quæ in ſubſtantia æternitatis alimonia: Ideo ſubſequenter dicitur: { Nonne anima plus eſt quàm eſca? } Non enim patitur ſpem noſtram futuri in reſurrectione cibi & potus & veſtitus ſollicitudine demorari, ne tanto præcioſiora reddentis corpus, atque animam, contumelia in non efficiendis leuioribus inferatur.

s ¶ CHRY. Poſtquàm confirmauit ſpem noſtram de maiore ad minus deſcendens: deinde confirmat de minori ad maius aſcendens, cum dicit: { Reſpicite volatilia cæli, quia non ſerunt Cap.23. neque metunt. } AVG. de opere Monachorum. Quidam ſe E dicunt propterea operari non debere, quia nec volucres cæli ſeminant neque metunt, Cur ergo non attendunt quod ſequitur: { Neque congregant in horrea? } Cur ergo iſti manus ocioſas, & plena repoſitoria volũt habere? cur deniq; molũt & coquũt? hęc. n. aues non faciunt, aut ſi reperiunt quibus hoc perſuadeant, vt eis per ſingulos dies eſcas afferant præparatas, ſaltem ſibi de fontibus aquam afferunt & reponunt, quod volatilia non faciunt. Sed ſi nec aqua ſibi vaſa coguntur implerę, & iam illos, qui tunc erant hieroſolymę nouo gradu iuſtitiæ ſupergreſſi ſunt, qui demiſſo ſibi ex gratia frumento, panem fecerunt, aut facere curauerunt, quod aues non faciunt. Non poſſunt autem iſta ſeruare, vt ſcilicet nihil in craſtinum reponant, qui ſe per multos dies a conſpectu hominum ſeparatos, & nulli ad ſe præbentes acceſſum includunt ſeipſos, viuentes in magna intentione orationum. An forte quo ſunt ſanctiores, eo ſunt volucribus diſſimiliores? Quod ergo dicit de volatilibus cæli ad hoc dicit, ne quiſquàm putet Deum ſeruorum ſuorum neceſſaria non curare, cum eius prouidentia vſque ad iſta A gubernanda perueniat. Neque enim non ipſe paſcit eos, qui manibus operantur, neque etiam quia Deus dixit: Inuoca me in die Cap.27. tribulationis & eruam te. non debuit fugere Apoſtolus, ſed expectare vt compræhenderetur, & eum Deus, ſicut tres pueros de medijs ignibus liberaret. Sicut enim, qui fugientibus ſanctis huiuſmodi quæſtionem obiiceret, reſponderent nõ ſe oportuiſſe tentare Deum, ſed tunc talia Deum, ſi vellet eſſe facturum, vt eos liberaret, ſicut Danielem a leonibus, & Petrum a vinculis, cum ipſi quid facerent, non haberent. Cum vero eis fugam in poteſtatem dediſſet, etiam ſi liberarentur per illam, non niſi ab ipſo liberari, ſic ſeruis Dei valentibus manibus ſuis, victum tranſigere, ſi ex euangelio mouerit quæſtionem de volatilibus cęli, quæ non ſeminant neq; metunt, fa- B cile reſpondebunt. Si nos per aliquam infirmitatem, vel occupationem non poſſumus operari, ille nos paſcet ſicut aues, quæ nihil operantur. Cum autem poſſumus, non debemus tentare Deum, quia hæc quæ poſſumus, eius munere poſſumus. Et cum hic viuimus, illo largiente viuimus, qui largitus eſt vt poſſimus, & ille nos paſcit a quo aues paſcuntur, ſicut dicitur: { Et pater veſter cæleſtis paſcit illa: Nonne vos ma. plu. eſ. illis? AVG. de Serm. Do. in monte, ideſt carius vos valetis, quia rationale animal ſicut eſt homo, ſublimius ordinatur in rerum natura quàm irrationalia, ſicut ſunt aues. AVG. 11. de Ciui. Dei: Plerumque tamen carius com- Cap.16. paratur equus quàm ſeruus, & gemma quàm famula, non ratione conſiderantis, ſed neceſſitate indigentis, ſeu voluptate cupientis. CHRY. ſuper Matth. Omnia enim animalia Deus propter hominem fecit, hominem autem propter ſe. quanto ergo præcioſior eſt hominis creatio, tanto maior eſt Dei ſollicitudo de ipſo. Si er- C go aues non laborantes inueniunt eſcas, homo non inueniet, cui Deus dedit, & operandi ſcientiam & fructificandi ſpem? HIER. Sunt autem quidam, qui dum volunt terminos patrum excedere & ad alta volitare, in ima merguntur. Volatilia cæli angelos eſſe volunt, cæteraſq; in Dei miniſterio fortitudines, quæ abſque ſui cura, Dei alantur prouidentia. Si hoc itaque eſt, vt intelligi volunt, quomodo ſequitur dictum ad homines. { Nonne vos ma. plu. eſtis illis? } Simpliciter ergo accipiendum, q̃ ſi volatilia abſque cura & erumnis, Dei aluntur prouidentia, quæ hodie ſunt & cras non erunt, quanto magis homines, quibus æternitas repromittitur? HILA. Poteſt autem dici, q̃ ſub nomine volucrum, exemplo nos immundorum ſpirituum hortatur, quibus ſine aliquo negocio quærendi & congregandi, viuendi tamen tribuitur de æterni conſilij poteſtate ſubſtantia, atque vt ad immundos iſtud ſpiritus referatur opportune adiecit: { Nonne vos magis pluris ęſtis illis? } De comparationis præſtantia differentiam nequitiæ, & ſan- D ctitatis oſtendens. GLO. Non ſolum autem exemplo auium, ſed experimento docet, quòd ad hoc, quòd ſumus & viuimus, noſtra cura non ſufficit, ſed diuina prouidentia operatur, dicens: { Quis autem veſtrum cogitans poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? CHRY. ſuper Matthæum. Deus enim eſt, qui per ſingulos dies incrementa corporis tui facit, te non intelligente. Si ergo in teipſo quotidie Dei prouidentia operatur, quomodo in neceſſarijs tuis ceſſabit? Si autem vos cogitando modicam partem corpori veſtro addere non poteſtis, quomodo cogitando ſaluandi eſtis in toto? AVGVST. de ſermo. Domi. in monte: Vel poteſt referri ad ſequentia, ac ſi diceret. Non eſſe cura noſtra factum, vt ad hanc ſtaturam veniret corpus noſtrum, ex hoc intelligi poteſt, quòd ſi velletis adijcere vnum cubitum, non poſſetis. Illi ergo tegendi corporis curam relinquite, cuius cura factum eſt, vt eſſet tantæ ſtaturæ. HILA. Vel alieter: Sicut fidem vitalis ſubſtantiæ noſtræ de documento ſpiri- E tuum firmauit, ita opinionem futuri habitus, iudicio communis intelligentiæ dereliquit. Cum enim vniuerſorum corporum, quæ vitam hauſerunt, diuerſitatem in vnum perfectum virum ſit excitaturus, ſolus, quia potens ſit ad vniuſcuiuſque proceritatem cubitum vnum, & alterum tertiumve præſtare, de veſtitu, ideſt de ſpecie corporum, cum eius contumelia ambigimus? qui vt æqualem omnem hominem efficiat, tantum menſuræ eſt humanis corporibus additurus. AVGVST. vltimo de Ciui. Cap.15. Dei. Sed ſi Chriſtus in ea menſura corporis, in qua mortuus eſt reſurrexit, nefas eſt dicere, cum reſurrectionis omnium tempus venerit, acceſſuram corpori eius eam magnitudinem, quam non habuit, quando in ea diſcipulis, in qua notus erat, apparuit, vt longiſſimis fieri poſſit æqualis. Si autem dixerimus ad dominici corporis modum, etiam minorum maiorumque corpora redigenda, peribit de multorum corporibus perplurimũ, cum ipſe nec capillum periturum eſſe promiſit. Reſtat ergo, vt quiſque recipiat ſuam menſuram, quam vel habuit in iuuentute, ſi ſe-

nex eſt mortuus, vel fuerat habiturus, ſi eſt ante defunctus. Et ideo non eſt dictũ ab Apoſtolo in mẽſuram ſtaturæ, ſed in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, quia reſurgent corpora mortuorum in iuuenili ætate & robore, ad quam Chriſtum perueniſſe cognouimus.

t Et de veſtimentis quid ſolliciti eſtis? Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt. Non laborant neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis. Si enim fęnum agri quod hodie eſt & cras in clybanum mittitur Deus ſic veſtit, quanto magis vos modice fidei?
u Nolite ergo ſolliciti eſſe dicentes quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Hęc enim omnia gentes in-

t ¶ CHRY. in
Hom.23. Homil. Poſtq̃ monſtrauit, quòd nõ oportet nos pro cibo eſſe ſollicitos, ad id quod leuius eſt ptranſit: neque enim ita neceſſarium eſt indumentũ ſicut cibꝰ. vnde dicit. {Et de veſti. quid ſolli. eſtis?} Non aũt hic vtitur exẽplo volucrũ, vt induceret Pauonẽ & Cygnũ, a quibus erat ſiľia exẽpla accipere, ſed vtiť exẽplo liliorũ dicens. {Conſiderate lilia agri.} Vult ex duobus monſtrare ſuperabundantiam. ſ. a municnetia pulchritudinis, & a vilitate participantium tali de-
Lib.2.c.23. core. AVG. de ſer. Do. in monte. Ipſa autem documenta non ſic allegorice diſcutienda ſunt, vt quæramus quid ſignificent aues cæli, aut lilia agri: poſita ſunt enim vt de rebus minoribus maiora perſuadeant. CHRY. ſuper Matth. Lilia. n. ſtatuto tempore formantur in frondibus, veſtiuntur candore, implentur odoribus, et quod terra radici non dederat, Deus inuiſibili operatione largitur. In omnibus autẽ eadem plenitudo ſeruatur, vt non ab euentu facta putentur, ſed Dei prouidentia intelligantur eſſe diſpoſita. Dicendo aũt: {Non laborant,} viros confortat. Dicendo vero: {Neque nent,} mulieres. CHRY. in Ho. Hæc autem dicens, non opus prohibuit, ſed ſollicitudinem, ſicut & ſupra cum de ſeminatione loqueretur. Et vt magis Dei prouidentiam in ipſis commendet, quæ omnem ſuperat humanam induſtriam, ſubdit. {Dico autem vobis, quoniam neque Salo. in om. gloria ſua cooper. eſt ſicut vnum ex iſtis.} HIER. Reuera. n. quod ſericum, quæ regũ purpura, quæ pictura textricũ põt floribus comparari? Quid ita rubet vt roſa? quid ita candet vt lilium? Violę vero purpuram, nullo ſuperari murice, oculorum magis quàm ſermonis iudicium eſt. CHRY. in Hom. Quantum enim veritatis ad mendacium, tantum veſtimentorum, & florum differentia eſt. Si ergo Salomõ a floribus ſuperatus eſt, qui omnibus regibus fuit præclarior, quãto tu veſtimentis poteris vincere florum decorem? Eſt autem Salomon ſuperatus a florum decore non ſemel tantum neque bis, ſed per totum tempus ſui regni. Et hoc eſt quod dicit: In omni gloria ſua, qui nec in vno die ita decoratus eſt vt flores. CHRY. ſuper Matt. Vel hoc dicit, quia Salomon & ſi non laborabat, tamen iubebat. Vbi autem iuſſio, illic & miniſtrantium offenſa, & iubentis ira frequenter inuenitur. hæc autem quando neſciunt, ſic ornãtur. HILA. Vel lilia intelligenda ſunt angelorum cæleſtium claritates, quibus a Deo gloriæ candor indutus eſt. Non laborant autem neque nent, quia virtutes angelorum ex ea quam adeptæ ſunt originis ſuæ ſorte, vt ſint ſemper accipiunt, & cum in reſurrectione ſimiles homines angelis erunt, ſperare cæleſtis gloriæ voluit operimentum, exemplo angelicæ claritatis. CHRY. ſuper Matth. Si autem floribus terrenis ſic occurrit Deus, qui nati ſunt, vt tantummodo videantur & pereant, homines negliget, quos ſic creauit, vt non pro tempore videãtur, ſed vt perpetuo ſint? Et hoc eſt quod dicit. {Si autem fœnum agri quod hodie eſt, & cras in clybanum mittitur Deus ſic veſtit, quanto magis vos modicæ fidei?} HIERO. Cras autem in ſcripturis futurum tempus intelligitur dicente Iacob: Exaudiat me cras iuſtitia mea. GLO. Alij libri habent in ignem, vel inaceruum, qui habet ſpeciem clybani. CHRY. in Hom. Non autem lilia iam ea vocat, ſed fœnum agri, vt eorum vilitatem oſtendat. Sed & aliam vilitatem apponit dicens, quæ hodie ſunt, & non dixit, cras non erunt, ſed quod eſt multo deficientius, quòd in clybanum mittitur. Quòd autem dicit. {Quãto magis vos.} occulte inſinuatur humani generis honor ac ſi diceret: Vos quibus animam dedit, corpus plaſmauit, prophetas miſit, & vnigenitum filium tradidit. GLO. Dicit autem Modicæ fidei, quia modica fides eſt, quæ nec de minimis certa eſt. HILA. Vel ſub fœni nomine gentes nũcupantur. Si igitur gentibus, iccirco tãtum indulgetur æternitas corporalis, vt mox igni iudicij deſtinentur, quàm prophanum eſt ſanctos de gloria æternitatis ambigere, cum iniquis ęternitatis opus præſtetur ad pœnam? REMI. Spiritaliter autem per volatilia ſancti viri deſignantur, qui ex aqua ſacri baptiſmatis renaſcuntur, & deuotione terrena deſpiciunt, & cæleſtia petunt, quibus pluris dicuntur eſſe Apoſtoli, quia principes ſunt omnium ſanctorum. Per lilia etiam ſancti viri intelliguntur, qui abſque labore legalium cerimonialium, ſola fide Deo placuerunt, de quibus dicitur, Dilectus meus mihi paſcitur inter lilia. Sancta etiã Eccleſia per lilium intelligi-
F tur, propter candorem fidei, & odorem bonæ conuerſationis, de qua dicitur, Sicut lilium inter ſpinas. Per fœnum deſignantur infideles, de quibus dicitur: Aruit fœnum & flos eius cecidit. Per clybanum æterna damnatio, vt ſit ſenſus: Si Deus in fidelibus tribuit bona temporalia, quanto magis tribuet nobis æterna?

u ¶ GLO. Poſtquàm ſigillatim de victu & veſtitu ſollicitudinem excluſerat argumento ab inferioribus ſumpto, hic conſequenter vtrumque excludit dicens, {Nolite ergo ſolliciti eſſe dicentes, quid
G manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?} REMIG. Ideo autem hoc dominus repetiuit, vt oſtenderet hanc rem eſſe perneceſſariam, & vt arctius eam in cordibus noſtris inculcaret. RABA. Notandum vero, quòd non ait: Nolite quærere, aut ſolliciti eſſe de cibo, aut potu, aut indumento, ſed. Quid manducetis aut quid bibatis, aut quid veſtiamini. vbi mihi videntur argui qui ſumpto victu, vel veſtimento communi, lautiora cibi vel auſteriora his, cum quibus vitam ducunt alimenta vel indumenta requirunt.

GLO. Eſt etiam alia ſollicitudo ſuperflua, ex vitio hominum, quando fructus & pecuniam pluſquàm neceſſe eſt reſeruant, & dimiſſis ſpiritalibus, illis intenti ſunt quaſi de bonitate Dei deſperantes, & hoc prohibetur. vnde ſubditur, {Hæc enim omnia gentes requirunt.} CHRYSOST. ſuper Matthæum. Quia in rebus humanis fortunam credunt eſſe,
H non prouidentiam, neque iudicio Dei, vitas ſuas gubernari exiſtimant, ſed incerto duci euentu. Et ideo merito timent, & deſperant, quaſi qui neminem habent gubernantem. qui autem credit ſe Dei iudicio gubernari, eſcam quidem ſuam in manu Dei committit. vnde ſequitur: {Scit enim Pater veſter, quia his omnibus indigetis.} CHRYSOS. in Hom. Hom.23.
Non autem dixit: Scit Deus, ſed Scit pater veſter, vt eos in maiorem ſpem ducat. ſi enim pater eſt, non poterit deſpicere filios, cum nec homines patres hoc ſuſtineant. Dicit autem: {Quoniam his omnibus indigetis,} vt magis ſollicitudinem abiiciatis, quia neceſſaria ſunt. Qualiter enim eſt pater, qui ſuſtinet etiam neceſſaria filijs non dare? Si autem eſſent ſuperflua, non ita oporteret confidere. AVGVST. 15. De Cap.13.
Trinita. Non autem iſta ex aliquo tempore cognouit Deus, ſed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri eramus, ſine initio ante præſciuit. AVG. 12. Cap.18.
I de Ciuitate Dei: Quòd autem dicunt quidam, hæc Dei ſcientia non poſſe compræhendi, quia infinita ſunt, reſtat eis dicere, quòd non omnes numeros Deus nouerit, quos infinitos eſſe certiſſimum eſt. Infinitas autem numeri, non eſt incompræhenſibilis ei, cuius intelligentiæ non eſt numerus. Quapropter, ſi quicquid ſcientia compræhenditur, ſcientis compræhenſione finitur, profecto omnis infinitas, quodam ineffabili modo Deo finita eſt, quia eius ſcientiæ incompræhenſibilis non eſt.
GREGO. NYSSENVS. Lib.8. Philoſophiæ. Quoniam autem eſt prouidentia per huiuſmodi ſigna demonſtratur. per- Cap.1.c.4
manentia enim vniuerſorum & maxime eorum, quæ ſunt in gene cap.6.&7.
ratione & corruptione, & poſitio, & ordo eorum quæ ſunt, ſemper cuſtoditurus ſecũdum eundem modum, qualiter perficeretur nullo prouidente? Sed quidam dicunt Deo curam eſſe exiſtentium permanentiæ in vniuerſali, & huius ſolius prouidentiam habere. Singularia vero fieri, vt contingit. Tres autem cauſas ſo-
K las vtiq; quis dicet non fiendi prouidentiam ſingularium. Aut. n. hoc quod eſt ignorare Deum, q̃m bonum eſt particularium diligẽtiam habere, aut non velle, aut non poſſe, ſed ignorantia omnino aliena eſt a beata ſubſtantia. Qualiter. n. latebit Deum, quod nec homo ſapiens ignorabit, ꝙ ſingularibus deſtructis, vniuerſalia deſtruentur? Nihil autem prohibet omnia indiuidua perire, nulla procurante potentia. Si autem non vult, propter duas fit cauſas, aut propter pigritiam, aut propter indecentiam. Pigritia autem a duobus generatur, aut enim voluptate aliqua attracti pigritamur, aut propter timorem deſiſtimus, quorum neutrum fas eſt cogitare de Deo. Si autem dicant non decere Deum, indignum enim eſſe tantæ beatitudinis paruis condeſcendere, qualiter non inconueniens eſt artificem quidem procurantem vniuerſalia, nihil particularium, neque paruiſſimum derelinquere ſine procuratione, ſcientem quòd ad totum perficit pars, conditorem vero Deum artificibus enuntiare indoctiorem? Si autem non poteſt, imbecillis eſt Deus, & impotens benefacere. Si vero incompræhenſibilis nobis eſt ſingularium prouidentiæ ratio, nõ propterea oportet dicere,

dicere, quia non eſt prouidentia: ita enim dicerent, quia numerum hominum ignoramus, neque homines eſſe. CHRY. ſuper Matthæ. Sic ergo, qui credit ſe Dei iudicio gubernari, eſcam ſuam in manu Dei committat: cogitet autem de bono & malo, de quo niſi ſollicitus fuerit neque malum fugiet, neque bonum apprehendet. Et ideo

quirunt. Scit enim pater veſter, quia his omnibus indigetis. Quęrite ergo primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.
x Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum: Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibijpſi: Sufficit. n. diei malitia ſua.

CAP. VII.

NOlite iudicare, & non iudicabimini: Nolite

ſubditur: {Quęrite autem primum regnum Dei, & iuſtitiam eius.} Regnum Dei eſt retributio bonorum operum. Iuſtitia autem eius, via pietatis, per quam itur ad regnũ. Si ergo cogites qualis erit gloria Sanctorum, neceſſe eſt, vt aut propter timorem pœnæ recedas a malo, aut propter deſiderium gloriæ feſtines ad bonum. Et ſi cogitaueris quæ ſit Dei iuſtitia, quid ſcilicet odit Deus, & quid amat: iuſtitia ipſa oſtendit tibi vias ſuas, quæ amantes ſe ſequitur: Non autem daturi ſumus rationem, ſi pauperes ſumus, aut diuites, ſed ſi bene, vel male egerimus, quod eſt in noſtro arbitrio. GLO. Vel dicit iuſtitiam eius, quaſi dicat, vt per eum, non per vos iuſti ſitis. CHRY. ſuper Matth. Terra autem etiam propter peccata hominum maledicitur, vt non germinet, ſecundum illud. Maledicta terra in opere tuo: benedicitur autem cum bona fecerimus. Quære ergo iuſtitiã, & non deerit tibi panis. Vnde ſequitur: {Et hæc omnia adiiciẽ-
Lib.2.c.24. tur vobis} AVG. de Sermone Domini in monte, ſcilicet temporalia, quæ manifeſte hic oſtendit nõn eſſe talia bona noſtra propter quæ benefacere debeamus: ſed tamen neceſſaria eſſe. Regnum vero Dei, & iuſtitia eius bonum noſtrum eſt, vbi finis conſtituendus eſt. Sed quia in hac vita militamus, vt ad illud regnum peruenire poſſimus, quæ vita ſine his neceſſarijs agi non poteſt: apponentur, inquit, hæc vobis. Cum autem dixit illud. {Primum} ſignificauit, quia hoc poſterius quærendum eſt non tempore, ſed dignitate, illud tanquam bonum noſtrum: hoc tanquam neceſſarium eſt. Neque enim (verbigratia) debemus euãgelizare, vt mãducemus, quia ſic vilius haberemus euangelium, quàm cibum, ſed ideo manducamus, vt euangelizemus. Quærentibus autem primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, ideſt hoc præponentibus cæteris rebus, vt hoc propter cætera quæramus, non debet ſubeſſe ſollicitudo, ne neceſſaria deſint, & ideo ait: {Hæc omnia adiicientur vobis} ideſt conuenienter ſine vllo veſtro impedimento, ne cum iſta quæritis, illinc auertamini, aut duos fines conſtituatis. CHRY. in Homil. & non dixit: Dabuntur, ſed apponẽtur, vt dicas, quia præſentia nihil ſunt ad magnitudinem futurorum. AVG. de Sermone Domini in monte. Cum autem legimus in fame, & ſiti Apoſtolum laboraſſe, non exiſtimemus hic Domini promiſſa titubaſſe, quãdoquidem iſta ſint adiutoria. Medicus iſte, cui nos totos commiſimus, nouit quando apponat, & quando detrahat, ſicut nobis iudicat expedire. Si enim nobis aliquando defuerint (quod plerumque propter noſtram exercitationem Deus ſinit) non debilitat propoſitũ noſtrum, ſed examinatũ confirmat.
x ¶ GLO. Prohibuerat ſollicitudinẽ præſentiũ rerũ, modo prohibet ſollicitudinẽ futurorũ variã, ex vitio hominum prouenientem cum dicit: {Nolite ergo ſolliciti eſſe in craſtinum.} HIER. Cras in ſcripturis, futurũ tempus intelligitur, dicẽte Iacob: Exaudiet me cras iuſtitia mea: & in Samuelis phantaſmate Phitoniſſa loquitur ad Saulem: Cras eris mecum: de præſentibus ergo conceſſit debere eſſe ſollicitos, qui futura prohibet cogitare. Sufficit enim nobis præſentis temporis cogitatio. Futura quæ incerta ſunt Deo relinquamus. Et hoc eſt quod dicitur: {Craſtinus enim dies ſollicitus erit ſibijpſi} ideſt ipſe afferet ſollicitudinem ſuam ſecum. {Sufficit enim diei malitia ſua.} Hic malitiam non contrariam virtuti poſuit, ſed laborem, & afflictionem, & anguſtiam ſæculi. CHRY. in Homil. Nihil enim ita dolorem infert animæ, vt ſollicitudo, & cura. Cum autem dicat, quòd craſtina dies erit ſollicita de ſeipſa, volens manifeſtius facere quod dicitur, proſoppęiam facit temporis, ſecundum multorum conſuetudinem loquens ad plebem imperfectam: vt enim eos magis moueat, ipſos dies conquerentes inducit pro ſuperflua cura. Nunquid enim dies non ſufficiens habet onus, ideſt curam ſuam? quid igitur eum aggrauas magis, curam quæ pertinet ad alium diem apponendo? CHRY. ſuper Matth. Vel aliter: Per hodie hæc ſolum ſignificãtur, quæ habemus in vita præſenti neceſſaria. Quia autem dicit: {Cras} quod ſuperfluum oſtendit: dicit ergo: {Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum,} ideſt nihil curetis ſuper id habere quod neceſſarium eſt vobis ad vitam quotidianam. Quod enim ſuperfluum fuerit, quod eſt cras curabit ſe. Et hoc eſt quod dicit: {Craſtinus enim dies ſollicitus erit ſibijſi} ac ſi dicat: Superflua cũ congregaueris: ipſe ſe curabunt, te quidem eis non fruente, inuenient Dominos multos, qui ea procurent. Quid ergo curas de illis, quorum
A poteſtatẽ es alijs dimiſſurus? {Sufficit enim diei malitia ſua,} quaſi dicat: Sufficit tibi labor, quem pateris propter neceſſaria: noli de ſuperfluis laborare. Vel aliter. AVG. de Sermone Domini Lib.2.c.25.
in monte: Non dicitur craſtinus dies, niſi in tempore, vbi præterito ſuccedit futurum: Ergo cum aliquid boni operamur, non terrena, ſed æterna cogitemꝰ. craſtinus enim dies ſollicitus erit ſibiipſi, ideſt cum oportuerit ſumas cibum, & huiuſmodi, ſcilicet cum neceſſitas vrgere cœperit. {Sufficit. n. diei malitia ſua,} ideſt ſufficit, quòd iſta ſumere vrgebit neceſſitas, quam malitiam nominat, quia pœnalis eſt nobis: pertinet enim ad mortalitatem quam peccando meruimus.
B huic ergo pœnæ temporalis neceſſitatis noli addere aliquod grauius, vt non ſolum eam patiaris, ſed etiam propter hanc explendam milites Deo. Hic eſt cauendum, ne cum viderimus ali- Cap.26.
quem ſeruum Dei prouidere, ne iſta neceſſaria deſint, vel ſibi, vel eis quorum cura ſibi commiſſa eſt, iudicemus eum contra Domini præcepta facere, & de craſtino eſſe ſollicitum. nam & ipſe Dominus, (cui miniſtrabant Angeli,) propter exemplũ loculos habere dignatus eſt. Eſt in actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt quæ ad victum ſunt neceſſaria, procurata eſſe in futurum propter imminentem famem: non ergo hoc Dominus increpat, ſiquis humano more iſta pcocuret, ſed ſi quis propter iſta non militet Deo. HILA. Hoc etiam totum ſub dicti cœleſtis ſignificantia continetur. Iubemur igitur nõ ambigere de futuris. Satis enim vitæ noſtrę malitia dierum, quibus viuimus, ſcilicet peccata ſufficiunt, vt circa hæc purganda omnis vitæ noſtræ meditatio, laborque verſetur. Ceſſante autem cura noſtra ipſa futura ſollicita ſunt, dum nobis
C æternæ charitatis profectus Deo procurante proponitur.

CAP. VII.

AVG. de Sermone Domini in monte, quia cum iſta Lib.2.c.28.
temporalia procurãtur in futurum, incertum eſt quo animo fiat, cum poſſit ſimplici corde fieri, & duplici, opportune hoc loco ſubiecit: {Nolite iudicare.} vel aliter. CHRY. in Homil. Hucuſque expoſuit conſequentiam ad eleęmoſynam pertinentem: nunc autem incipit exponere conſequentiam ad orationem reſpicientem. Et eſt doctrina hæc quodammodo pars orationis, vt ſit ordo narrationis talis: Dimitte nobis debita noſtra: & ſequitur: {Nolite iudicare, vt non iudicemini.} CHRY. ſuper Matth. Sed ſi iudicare prohibet, qua conſe- Hom.24.
quentia Paulus Corinth. iudicat fornicantem, & Petrus Anani-
D mam, & Saphiram mendacij arguit? Sed quidam hunc locum ſecundum huiuſmodi ſeſum exponunt, quia Dominus hoc mandato non prohibet Chriſtianos ex beniuolentia alios corripere, ſed ne per iactantiam iuſtitiæ ſuæ Chriſtiani, Chriſtianos deſpiciant, ex ſolis plerumque ſuſpitionibus odientes cæteros, & condemnantes, & ſub ſpecie pietatis proprium odium exequẽtes. CHRY. in Homil. Vnde non dixit, ne quieſcere facias peccantem: ſed, ne iudicaueris: hoc eſt, ne amarus fias iudex, corripe quippe non vt hoſtis expetens vindictam, ſed vt medicus inſtituens medicinam. CHRY. ſuper Matthæum: Sed vt non ſic quidem corriperent Chriſtiani Chriſtianos conuenit ſermo, qui dicit: {Nolite iudicare.} Sed ſi non ſic corripuerint: nũquid propter hoc conſequentur indulgentiam peccatorum? quia dictum eſt: {Non iudicabimini.} Quis. n. conſequiť indulgentiã mali prioris, q̃a non addidit alterũ malũ? Hoc aũt diximus volentes oñdere, q̃a hic ſermo non eſt poſi-
E tus de proximis non iudicandis, qui peccãt in Deũ, ſed qui in nos peccant. Qui enim non iudicat proximum propter peccatum in ſe commiſſum, illum nec Deus iudicat propter peccatum, ſed dimittit ei debitum, ſicut & ipſe dimiſit. CHRY. in Homil. Vel aliter: Non ſimpliciter vniuerſa peccata iubet non iudicare: ſed his qui multis malis ſunt pleni, & alios pro minimis iudicant, hãc prohibitionem facit. Sicut & Paulus non ſimpliciter prohibet iudicare eos, qui peccant, ſed diſcipulos iudicantes de magiſtris redarguit, docens vt eos, qui ſupra nos ſunt, non iudicemus. HILA. Vel aliter: Iudicari de ſponſionibus ſuis Deum vetat, quia vt iudicia ex incertis rebus inter homines ſumuntur: ita & hoc iudiciũ aduerſus Deum ex ambiguitate ſuſcipitur, quod penitus repellit a nobis, vt conſtans potius fides retineatur, quia non ſicut in cæteris rebus peccatum ſit perperam iudicaſſe, ſed ſi in his rebus tantummodo dedero iudicium, initium fit criminis. AVGV. de Lib.2.c.28.
Sermone Domini in monte. Vel aliter: Hoc loco nihil aliud præcipi exiſtimo, niſi vt ea facta, quæ dubium eſt quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Deus autem, quæ non poſſunt bono animo fieri, ſicut ſunt ſtupra, blaſphemiæ, & huiuſmodi, nobis

condemnare, & non condemnabimini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.

b Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater, ſine eijciam feſtucã de oculo tuo, & ecce trabs eſt in oculo tuo? Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui.

c Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne forte con-
G culcent eas pedibus ſuis, & canes conuerſi dirumpant vos.

bis iudicare permittit. de factis autem mediis, quæ poſſunt bono & malo animo fieri, temerarium eſt iudicare, maxime ut condemnemus. Duo autem ſunt, in quibus temerarium iudicium cauere debemus, cum incertum eſt quo animo quicquam factum ſit, vel eum incertum eſt, qualis quiſque futurus eſt, qui nunc vel bonus, vel malus apparet. Non ergo repræhendamus ea quę nec ſcimus quo animo fiant, neque ita repręhendamus quæ manifeſta ſunt, vt deſperemus ſanitatem. Poteſt autẽ mouere qđ ait: {in quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini.} Nunquid ſi nos temerario iudicio iudicauerimus, temere etiam de nobis Deus iudicabit? aut nunquid ſi menſura iniqua menſi fuerimus,
Cap. 29. & apud Deum eſt iniqua menſura vnde nobis remetiatur? Nam menſuræ nomine ipſum iudicium ſignificatum arbitror. Sed hoc dictũ eſt, quoniam temeritas qua punis alium, ipſa te puniat neceſſe eſt. Iniquitas enim ſæpe nihil nocet ei, qui patitur iniuriam,
Cap. 11. ei vero qui facit, neceſſe eſt vt noceat. AVG. 21. de Ciuita. Dei. Dicunt aliqui: quomodo verum eſt quod ait Chriſtus, { vt in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis, } ſi temporale peccatũ ſupplicio puniatur æterno? Nec attendunt non propter æquale temporis ſpacium, ſed propter viciſſitudinem mali, ideſt qui mala fecerit, mala patiatur, eandem dictam menſuram fuiſſe, quàmuis in ea re hoc proprie poſſit accipi, de qua Dñs cum hoc diceret, loquæbatur, ideſt de iudicijs, & condemnationibus. Proinde qui iudicat, & condemnat iniuſte, ſi iudicatur, & condemnatur, iuſtè in eadem menſura recipit, quàmuis non hoc quod dedit. Iudicio. n. fecit, quod iniquum eſt, iudicio patitur, quod iuſtum eſt.
Lib. 2. c. 30. b ¶ AVG. de Serm. Domini. Quia de temerario, & iniquo iudicio Dominus nos ammonuerat (maxime autem hi temere iudicant, qui de incertis, & facile repræhendunt, qui magis amant vituperare & damnare, quàm emendare, atque corrigere, qđ vitiũ, vel ſuperbia eſt, vel inuidentia) conſequenter ſubijcit, & dicit: {Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabẽ in oculo tuo non vides? } HIERO. De his loquitur, qui cum mortali crimine detineãtur obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt, vt ſi forte ira ille peccauerit, tu odio repræhendas. Quantũ autem inter feſtucam & trabem, tantum inter iram diſtat & odiũ: odium enim ira inueterata eſt. Fieri autem poteſt, vt ſi iraſcaris homini, velis eum corrigi: non autem ſi eum oderis. CHRY. in Homil. Multi etiam hoc faciunt, qui ſi viderint monachum ſuperfluum veſtimentum habentem, aut copioſiori cibo potitum, amari fiunt accuſatores, quotidie ipſi rapientes, & crapulam patientes. CHRY. ſuper Matth. Vel aliter: Hoc quod hic dicitur Doctoribus conuenit. Omne enim peccatum diiudicatur modicum, aut magnum, ſecundum peccantis perſonam. Laici enim peccatum modicum eſt, & feſtuca quantum ad peccatum Sacerdotis, quod trabi comparatur. HILA. Vel aliter: Peccatum in Spiritum ſanctum eſt diuinæ virtutis poteſtatem negare, & Chriſto ſubſtantiam adimere æternitatis, per quem, quia in hominem venit Deus: homo rurſus veniret in Deum. Ergo quantum inter feſtucam & trabem diſcriminis eſt, tantum oſtẽdit peccatum in Spiritum ſanctum cætera crimina excedere, vt cũ infideles delicta corporis alijs exprobrant, onus peccati qđ de pmiſſis Dei ambigunt, in ſe ante non videant, in oculo trabe, tanq̃ in mẽtis acie incidẽte. Sequit: { Aut qũo dices fratri tuo, ſine, eijciã feſtucã de oculo tuo: & ecce in oculo trabs eſt?} CHRY. i. cum qua facie arguis peccatũ fratris tui, ipſe autem in eodem peccato, vel in maiori exiſtens? AVG. de Sermone Domini: Primum ergo cogitemus cum aliquem repræhendere nos neceſſitas coegerit, vtrum tale ſit vitium quod nunquam habuimus. Et tunc cogitemus, & nos hoĩes eſſe, & habere potuiſſe, vel tale quid habuimus, & iam non habemus: & tunc tangat memoriam communis fragilitas, vt illam correctionem non odium, ſed miſericordia præcedat. Si autem inuenerimus nos in eodem vitio eſſe, non obiurgemus, ſed congemiſcam⁹, & ad pariter conandum inuitemus. Raro autem & ex magna neceſſitate obiurgationes adhibendæ ſunt, in qbus non vt nobis, ſed vt Domino ſeruiatur inſtemus. CHRY. ſuper Matthæ. Vel aliter: {Quomodo dicis fratri tuo, } ideſt quo propoſito putas ex charitate, vt ſalues proximum tuum, non quia teipſum ante ſaluares? Vis ergo non alios ſanare, ſed per bonam doctrinã malos act⁹ celare, & ſcientiæ laudem ab hoibus quærere: non ædificationem mercedis a Deo, & es hypocrita: vñ ſequit. { Hypocrita, eijce primũ trabem de oculo tuo. AVG. de Ser. Dñi. Accuſare enim vitia offi-

F cium eſt bonorum, quod cum mali faciunt, alienas partes agunt, ſicut hypocritæ, qui tegunt ſub perſona quod ſunt, & oſtendunt in perſona quod non ſunt. CHRY. in Homil. Et notandum, quòd vbicumque vult monſtrare magnum aliquod peccatum, a cõtumelia incipit ſicut ibi: Serue nequaquam omne debitum dimiſi tibi: & ideo hic dicit: Hypocrita, eijce primum. Etenim quæ ſuijpſius ſunt, magis aliquis nouit, quàm quæ ſunt aliorum, & quæ maiora ſunt, magis videt, quàm quæ minora, & ſeipſum magis diligit, quàm proximum. Et ideo iubet eum qui obnoxius eſt multis peccatis, non amarum eſſe iudicem delictorum alterius, & maxime cũ fuerint parua quidem nõ ab arguendo, aut a corrigendo auertẽs: ſed prohibet propria contemnere, & alienis inſiſtere. Oportet enim vt primo cum diligentia inueſtiges, q̃ tua ſunt, & tunc quæ proximi ſunt diſcuties: & ideo ſequitur: {Et tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui.} AVG. de Ser. Domini in monte: Auferentes enim de oculo noſtro trabem inuidentiæ, vel malitiæ, vel ſimulationis: videbimus eijcere feſtucam de oculo fratris.

c ¶ AVG. de Sermo. Domini in monte: Quia poteſt aliquos per nomen ſimplicitatis, ad quam per ſuperiora induxerat decipere, vt ſic putetur vitioſum eſſe aliquãdo verum occultare: quomodo vitioſum eſt falſum dicere, recte ſubiungit: { Nolite ſanctum Lib. 2. c. 31.
H dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos. CHRY. ſuper Matthæ. Vel aliter: Iuſſerat ſuperius Dominus diligere inimicos, & benefacere his, qui peccant in nos: ne ergo cogitarent Sacerdotes etiam quæ Dei ſunt eis communicare, talem cogitationem compeſcuit dicens: {Nolite ſanctum dare canibus, } ac ſi diceret: Mandaui vobis diligere inimicos, & benefacere eis de veſtris corporalibus bonis, non tamẽ de meis ſpiritalibus paſsim, quoniam in natura vobiſcum communes ſunt, non in fide, & De⁹ carnalia beneficia dignis, & indignis ſimiliter præſtat: non autem gratias ſpiritales. AVG. de Ser. Dñi in monte: Quærendum autem eſt quid ſit ſanctum, qd canes, quid margaritę, quid porci: Sanctum eſt quod corrũpere nefas eſt, cuius ſceleris voluntas rea tenetur, quàmuis illud incorruptibile maneat. Margaritæ autem ſunt quæcumque ſpiritalia magni æſtimanda ſunt. Licet itaque vna eademque res. & ſanctum, & margarita dici poſſit, ſed ſanctũ dicitur ex eo quòd non debet corrumpi: margarita vero ex eo ꝙ non debet contemni. CHRY. ſuper Matthæ. Vel aliter: Sanctum eſt, ſicut baptiſmus, gratia corporis Chriſti, & huiuſmodi.
I Myſteria autem veritatis margaritæ ſunt, quia ſicut margaritæ incluſæ cochleis, poſitæ ſunt in profundo maris, ſic myſteria diuina verbis incluſa, poſita ſunt in altitudine ſenſus ſacræ ſcripturæ. CHRY. in Homil. Quæ quidem, his qui bonæ mentis ſunt, & Hom. 24.
intellectum habent, reuelata honeſta apparent. his autem qui inſenſibiles ſunt, magis videntur reuerenda, cũ ignorantur. AVG. de Ser. Domini. Canes autem pro impugnatoribus veritatis: porcos pro contemptoribus poſitos non incongrue accipimus. Quapropter, quia canes exiliunt ad dilacerandum, quod autem dilacerant, integrum eſſe nõ ſinunt, dixit: { Nolite ſanctum dare canibus, } quia quantum in ipſis eſt, ſi fieri poſſet, conantur perimere veritatem. Porci autem quàmuis non ita vt canes morſu appetãt: paſsim tamen calcando inquinant. Et ideo dicit. { Neque mittatis margaritas veſtras ante porcos.} RABA. Vel canes ſunt ad vo-
K mitum reuerſi; porci nondum conuerſi, ſed in luto vitiorum conuerſati. CHRY. ſuper Matthę. Vel aliter. Canis & porcus immunda animalia ſunt, ſed canis ex omni parte, quia nec ruminat, nec vngulam findit. porcus autem ex parte: nam vngulam habet fiſſam, ſed non ruminat, propter quod canes puto intelligendos Gentiles omnino immundos, & propter actus, & propter fidem: porcos autem hæreticos, quia nomen Domini inuocare videntur. {Non eſt ergo ſanctum dare canibus, } quia baptiſmus, & alia ſacramenta non ſunt danda, niſi fidem habentibus. Itẽ myſteria veritatis. i. margaritæ non ſunt dandæ, niſi deſiderantibus veritatem, & cum ratione humana uiuentibus: Si enim porcis ea miſeris, ideſt cœnoſę uitæ delectatione grauatis, non intelligerent præcioſitatem earum, ſed æſtimant eas ſimiles cæteris fabulis mundialibus, & eas actibus ſuis carnalibus conculcant. AVG. de Sermo. Domini. Calcari enim dicitur quicquid contemnitur. Et ideo dicitur. { Ne forte conculcent eas pedibus ſuis. GLO. Dicit autem: { Ne forte, } quia reſipiſcere poſſunt ab immunditia. AVG. Quod autem ſequitur. { Et conuerſi diſrumpant vos.

Non

d Petite, & dabitur vobis; quęrite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quęrit, inuenit: & pulſanti, aperietur.

e Aut quis eſt ex vobis homo, quem ſi petierit filius panem, numquid lapidem porriget ei? Aut ſi piſcem petierit, numquid ſerpentem porriget ei? Si ergo uos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris, quanto magis pater veſter, qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe?

Non ait ipſas margaritas; illas enim conculcant, & cum conuertuntur, vt adhuc aliquid audiant, diſrumpunt eum, a quo miſſas margaritas conculcant. non enim facile inueneris quòd ei gratum eſſe poſſit, a quo magno labore inuenta contemnantur. Qui ergo tales docent quomodo non diſrumpantur indignando, & ſtomachãdo non video. CHRY. ſuper Matthæum. Vel porci nõ ſolum carnalibus actibus margaritas conculcãt: ſed etiam poſt modicum conuerſi, ꝑ inobedientiam rumpunt præbitores earum. Frequenter autẽ & ſcandalizati calumniantur eos quaſi dogmatum nouorum ſeminatores. Canes etiam cõculcantes ſancta ſordidis actibus, diſputationibus ſuis rũpunt prædicatorem veritatis. CHRY. in Homil. Et bene dixit. { Conuerſi.} Fingunt enim manſuetudinem, vt addiſcant: deinde cum didicerunt, detrahunt. CHRY. ſuper Matthæ. Rationabiliter autem margaritas dari porcis prohibuit, quia ſi porcis minus immundis mitti vetantur, quanto magis canibus plus immundis? De ſancto autem dando idem æſtimare non poſſum⁹, quia frequenter etiam benedictionem damus pecorum more viuentibus Chriſtianis, non quia merentur accipere: ſed, ne forte
Lib. 2. c. 32. plenius ſcandalizati diſpereant. AVG. de Serm. Domini. Cauendum eſt ergo, nequid aperiatur ei, qui non capit: melius enim quærit id quod clauſum eſt, quàm id quod apertum eſt, aut infeſtat per odium, vt canis, aut negligit per contemptum, vt porcus. Non eſt autem conſequens, vt ſi verum occultatur, etiam falſum dicatur, quia Dominus, quàmuis nihil mentitus ſit: vera tamen aliqua occultauit, ſecundum illud: Adhuc habeo vobis multa dicere, quæ non poteſtis portare modo. Sed ſi aliquis non capit ꝑpter ſordes, mundandus eſt vel verbo, vel opere quantum fieri poteſt a nobis. Quia autem Dominus quædam dixiſſe inuenitur, quæ multi qui aderant vel reſiſtendo, vel contemnendo non receperunt, non putandus eſt ſanctum dediſſe canibus, aut margaritas ante porcos miſiſſe. Dedit enim eis qui capere poterant, & ſimul aderant, quos propter aliorum immundiciam negligi non oportebat, & quàmuis tentantes eum in ipſis quæ eis reſpondebat, contabeſcerent: alij tamen qui poterant capere ex illorum occaſione multa vtiliter audiebant. Qui ergo nouit quid reſpondeat, debet reſpondere ſaltem propter illos, quibus deſperatio ſuboritur, ſi propoſitam quæſtionem ſolui non poſſe crediderint, & hoc de rebus ad inſtructionem ſalutis pertinentibus. De ſuperuacuis autem, & noxijs, nihil dicendum eſt, ſed hoc ipſum explicandum eſt, cur inquirenti talia non oporteat reſpondere.

d ¶ HIERO. Quia carnalia ſupra vetuerat poſtulari, quid petere debeamus, oſtendit dicens. { Petite, & dabitur vobis.
Lib. 2. c. 33. AVG. de Serm. Domini. Vel aliter: Cum præceptum eſſet, ne ſanctum daretur canibus, & ne margaritæ ante porcos mittant: potuit auditor ſuæ ignorantiæ conſcius dicere, quid ſanctum me dare canibus vetas, cum adhuc me habere non videam? & ideo opportune ſubiecit dicens. { Petite, & accipietis. CHRY. ſuper Matth. Vel aliter. Quoniam ad ſignificandam orationem quædã dederat eis mandata dicens. { Nolite iudicare.} competenter adiungit. {Petite, & dabitur vobis. } Quaſi dicat, Si hanc clementiã ſeruaueritis ad inimicos, quicquid clauſum vobis videtur. {Pulſate, & aperietur vobis.} Petite ergo præcibus, die ac nocte orantes, quærite ſtudio, & labore: nec enim laborantes circa ſcripturas acquirimus ſcientiam ſine gratia Dei, nec gratiam acquirimus, niſi ſtuduerimus, ne donum Dei negligentibus detur. Pulſate autem oratione, & ieiunijs, & eleemoſynis. Sicut enim qui pulſat oſtium non tantum voce clamat: ſed manu, ſic & qui bona opera facit pulſat operibus bonis. Sed dices: Hoc ipſum peto, vt ſciam, & faciam: quomodo ergo poſſum facere priuſquàm accipiam? Sed quod potes fac, vt amplius poſſis, & quod ſcis ſerua, vt amplius ſcias. Vel aliter: Cum dixiſſet ſupra omnibus, vt indulgerent inimicis, & poſtea prohibuerit, ne ſub obtentu dilectionis ſancta canibus darent, nunc dat eis bonum conſilium, vt petant Deum pro illis, & dabitur eis, quærant eos qui perierant in peccatis, & inuenient. Pulſent eos qui in erroribus ſunt concluſi, & aperiet eos Deus, vt habeat ſermo eorum ad animas eorum ingreſſum. Vel aliter. Qm̃ maiora erant mandata ſuperius poſita, quàm virtus humana, trãſmittit eum ad Deũ, cuius gratiæ nihil impoſſibile eſt dicens. {Petite, & dabitur vobis} vt quod ex hominibus conſummari non poteſt, per gratiam Dei adimpleatur. Cum enim alia animalia Deus muniuerit veloci pedum curſu, aut velocibus pennis, aut vnguibus, aut dentibus, aut cornibus, hominem ſolum ſic diſpoſuit, vt virtus illius ſit ipſe, vt infirmitatis ſuæ neceſſitate coactus, ſemper neceſſarium habeat Dominum ſuum. GLO. Petimus autem

A fide, quærimus ſpe, pulſamus charitate. Primum petere debes, vt habeas: poſt quærere, vt inuenias: inuẽta obſeruare, vt introeas. REMI. Vel aliter. Petimus orando, quærimus recte viuendo, pulſamus perſeuerando. AVG. de Sermone Domini in monte: Lib. 2. c. 33.
Petitio autem pertinet ad impetrandam ſanitatem animi, vt ea q̃ præcipiuntur, implere poſſim⁹: inquiſitio autem ad inueniendã veritatem. Sed cum quiſque veram viam inuenerit, perueniet ad ipſam poſſeſsionẽ, quæ tantum pulſanti aperietur. AVG. in Lib. 1. c. 19.
Lib. Retract. Operoſe quidem iſta tria quid
B inter ſe differant, ſic exponendum putaui: ſed longe melius ad inſtantiſſimam petitionem omnia referuntur. vnde poſtea concludit dicens: { Dabit bona petentibus ſe. } CHRY. in Homil. Per hoc ergo, ꝙ addidit. { Quærite, & pulſate } cum inſtantia multa, & robore peti iuſsit. Qui enim quærit, omnia alia proijcit a mente, & ad illud ſolum afficitur quod quæritur. qui autem pulſat, cum vehementia, & feruida mente uenit. CHRY. ſuper Matthæ. Quia uero dixerat: { Petite, & accipietis } ne forte peccatores audientes dicerent: ad hoc Dñs dignos hortatur: nos autem indigni ſumus, ideo repetit, ut tam iuſtis, quàm peccatoribus miſericordiam Dei commendet. Et ideo dicit. { Omnis qui petit, accipit, } ideſt ſiue iuſtus ſit, ſiue peccator: tamen petere non dubitet, ut conſtet neminem ſperni, niſi qui petere dubitauit a Deo. non enim credibile eſt, ut opus pietatis quod exhibetur benefaciendo inimicis Deus iniungat hominibus: ipſe autem non faciat cum ſit Tract. 44.
bonus. AVG. ſuper Ioannem. Vnde peccatores exaudit De⁹.
C Si enim peccatores non audiret, fruſtra Publicanus dixiſſet: Domine propitius eſto mihi peccatori, & ex iſta confeſsione meruiſſet iuſtificationem. PROSP. in Lib. Sentent. Aug. Fideliter Sent. 87.
autem ſupplicans Deo pro neceſsitatibus huius uitæ, & miſericorditer auditur, & miſericorditer non auditur. Quid enim infirmo ſit utile, magis nouit medicus, quàm ægrotus. Si autem id poſtulat quod Deus, & præcipit & promittit, fiet omnino quod poſsit, quia accipiet charitas quod petit ueritas. AVG. ad Paulinum, Epiſt. 43.
& Theraſiam: Bonus autem Dominus, qui non tribuit ſæpe quod uolumus, ut quod malimus attribuat. AVG. de Serm. Domi- Lib. 2. c. 33.
ni. Perſeuerantia etiam opus eſt, vt accipiamus quod petimus.
AVG. de Ver. dom. Cum enim Deus aliquando tardius dat, com Serm. 5.
mendat dona, non negat: diu deſiderata, dulcius obtinentur: cito autem data, uileſcunt. Pete ergo & quære iuſta. Petendo enim & quærendo, creſcit appetitus ut capias. ſeruat tibi Deus quod non uult cito dare, ut tu diſcas magna magne conſiderare, ideo oportet ſemper orare, & non deficere.
D e ¶ AVG. de Ser. Domini. Sicut in ſuperioribus egit de uola Lib. 2. ca. 33.
tilibus cœli, & de lilijs agri, ut ſpes de minoribus ad maiora conſurgeret: ita & in hoc loco, cum dicit. { Aut quis ex uobis homo. } CHRY. ſuper Matthæum: Ne forte aliquis conſiderans quanta eſt differentia inter Deum, & hominem, & ponderans peccata ſua dum deſperat impetrare, nec incipiat petere, patrum & filiorum ſimilitudinem introduxit, ut ſi propter peccata noſtra deſperam⁹, propter paternam bonitatem dei ſperemus. CHRY. in Hom. Duo autem oportet adeſſe oranti, & petere uehementer, & quę oportet petere. Hæc autem ſunt ſpiritualia. etenim Salomon, qa petijt quod petere oportebat, uelociter accepit. CHRY. ſuper Matth. Quæ autem petere oportet ſub ſimilitudine panis, & piſcis oſtendit. Panis enim eſt uerbum de notitia Dei patris. Lapis, eſt omne mẽdacium quod habet ſcandalum offenſionis ad animã. REMI. Piſcem autem poſſumus intelligere uerbum de Chriſto: Serpentem autem, ipſum diabolum. Vel per panem, intelligi-
E tur doctrina ſpiritualis: per lapidem, ignorantia: per piſcem, unda baptiſmatis ſacri: per ſerpentem, aſtutia diaboli, ſiue infidelitas. RABA. Vel panis, qui eſt communis cibus, charitatem ſignificat, ſine qua aliæ uirtutes, nihil ualent. Piſcis, ſignificat fidem, quæ ex aqua baptiſmatis orta eſt, & in medijs fluctibus huius uitæ pulſatur, & tamen uiuit. Lucas autem addidit tertium, ſcilicet ouum, quod eſt ſpes animalis. unde ſpem ſignificat. Contra charitatem ponit lapidem. i. odij duritiam: contra fidem, ſerpentem. i. perfidię uenenum: contra ſpem, ſcorpionem. i. deſperationem, quæ retro pungit, ſicut ſcorpio. REMI. Eſt ergo ſenſus. Non eſt timendum, quòd ſi petamus a Deo patre panem. i. doctrinam, vel charitatem, quòd porrigat lapidem. i. ꝙ permittat cor noſtrum cõſtringi aut frigore odiorum, aut duritia mentis. vel ſi ꝙ petierimus fidem, ipſe nos permittat perire veneno infidelitatis. vnde ſequit. Hom. 24.
{Si ergo vos, cum ſitis mali. } CHRY. in Homil. Hæc autem dixit, non detrahens humanę naturæ, neque malum confitens omne genus humanum, ſed ad differentiam bonitatis ſuæ, dilectionem

paternam

paternam malitiam vocans, tanta eſt ſuperabundantia amoris ipſius ad homines. Quia quantũ ad comparationem Dei, qui ſolus ſingulariter bonus eſt, oẽs mali videnť, ſicut ad comparationẽ Solis oẽ lucidum videtur obſcurum. HIERO. Vel forte Apľos malos dixit, quia ſub Apľorum perſona omne hoĩum genus damnať, cuius ab infantia cor ad malum appoſitum eſt, vt in Geneſi legiť. nec mirũ, huius ſæculi hoĩes dici malos, cum & Apľus memoret, q̃m dies mali ſunt. AVG. de Ser. Dñi. Vel malos appellauit huius ſæculi dilectores. vnde & bona quæ dant, ſecundum eorum ſenſum bona dicenda ſunt, quia hoc pro bonis habent, quanq̃ & in rerum natura, iſta bona ſint. ſ. tẽpalia. Et ad iſtam vitam infirmã pertinentia.

f Omnia ergo, quęcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex, & Prophetæ.

g Intrate per anguſtam portã, quia lata porta, & ſpacioſa via eſt, q̃ ducit ad ꝑditionẽ, & multi ſũt q intrãt ꝑ eã. Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, q̃ ducit ad vitã, & pauci ſunt q inueniũt eã.

h Attendite a falſis Prophætis, qui veniunt ad vos in veſtimen-

Serm. 5. AVG. de Ver. do. Bonum. n. quod facit bonos, Deus eſt. Aurum, & argentum bonum eſt, non ꝙ te faciat bonum, ſed vnde facias bonũ. Mali ergo cum ſimus, & bonum pr̃em habeamus, non ſemꝑ mali remaneamus. Lib. 2. c. 33. AVG. de Ser. Dñi. Si ergo cum ſimus mali, nouimus id dare quod petimus: quanto magis ſperandum eſt daturum Deum nobis bona petentibus? CHRY. ſuper Matth. Q̃m aũt non oĩa petentibus præſtat, ſed bona tantũmodo: ideo conuenienter addidit, bona. GLO. A Deo. n. non niſi bona percipimus, qualiacũq; nobis videanť: oĩa. n. dilectis in bonũ cooperanť. REMI. Et ſciendũ, ꝙ vbi Matthæus ſic dicit: Dabit bona: Lucas dicit: Dabit ſpiritum bonum, ſed non debet videri contrarium, quia cũcta bona quæ homo a Deo accipit: per gr̃am Spirituſſancti dantur.

Lib. 2. c. 34. f ¶ AVG. de Ser. Dñi. Firmitas quædã, & valentia ambulandi ꝑ ſapiẽ viam in bonis moribus conſtituta eſt, quibus perducũtur hoĩes vſque ad mundationem, & ſimplicitatem cordis, de qua iam diu loquens, ita concludit: Oĩa quæcũq; vultis. Nemo. n. eſt, qui velit quẽquam duplici corde ſecum agere. CHRY. ſuper Matth. Vel aliter: Supra ꝓ ſanctificandã orõnem mandauit, vt non iudicent hoĩes eos, qui peccant in ipſos. Et quia ab ordine narrationis ſuæ recedens introduxit alia quædã, nunc ad mandatum quod cœperat rediens ait. {Oĩa quæcũq; vultis}. i. non ſolum mando: nolite iudicare, ſed & oĩa quæcũq; vultis, vt faciãt vobis hoĩes, & vos facite eis: & tũc impetrabiliter poteritis orare. GLO. Vel aliter: Oĩum bonorum ſpũaliũ diſtributor eſt Spũſſanctus, vt opera charitatis impleanť. vnde ſubdit. {Oĩa ergo.} CHRY. in Hom. Vel aliter: vult Dñs demonſtrare, q̃m oportet hoĩes & ſuperius inquirere auxilium, & quæ a ſeipſis ſunt ſimul inferre. vnde cum dixiſſet. Petite, quærite, & pulſate, docet aperte ipſos hoĩes ſtudioſos eſſe: & ideo ſubdit: {Oĩa quæcũq;.} AVG. de Ver. do. Vel aliter: Promiſerat ſe Dñs petentibus bona largiturum. Vt aũt ille agnoſcat mendicos ſuos, agnoſcamus & nos noſtros. Excepta. n. ſubſtãtia facultatum, tales ſunt, qui petũt, quales a quibus petunt. Quã frontem habes petendi ad Deum tuum, qui non agnoſcis patrem tuum? Hinc eſt quòd Prouer. dr̃. Qui obturat aurẽ ſuã ad clamorẽ pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur. Quid aũt petenti ꝓximo debeamus impendere, vt & ipſi audiamur à Deo: ex hoc conſiderare poſſumus, quòd ab alijs volumus nobis impendi. Et ideo dixit. {Oĩa ergo quæcũq; vultis.} CHRY. in Homil. Nõ ſimpliciter dicit oĩa, ſed addidit. {ergo,} quaſi dicat. Si vultis audiri cum illis, quæ dixit, & hæc facite. Non aũt dixit: Quæcumq; vis effici tibi a Deo, hæc fac ad proximũ, vt non dicas qualiter hoc eſt poſſibile: ſed ait: Quæcũque volueris effici tibi a conſeruo; hæc & circa proximum oſtende. Lib. 2. c. 34. AVG. de Ser. Dñi. Quidam latini Codices habent additum, Bona, quod additum puto ad manifeſtationẽ ſententiæ. Occurrebat. n. ꝙ ſi quiſquã flagitioſe aliquid erga ſe fieri velit, & ad hoc referat iſtam ſententiam, vt hoc prior illi faciat a quo ſibi fieri cupit, ridiculum eſt hunc putare iſtam impleſſe ſententiam. Intelligendum eſt aũt perfectam eſſe ſententiam, etiam ſi hoc non addatur. Quod. n. dictum eſt. {Oĩa quæcũq; vultis:} Nõ vſitate ac paſſim: ſed proprie dictum accipi oportet. Voluntas nãque non eſt, niſi in bonis: nam in malis cupiditas proprie dicitur, non voluntas, non quia ſic ſemper loquantur ſcripturæ, ſed vbi oportet: ibi omnino proprium verbum tenent, vt non aliud intelligatur. Serm. 6. CYPRI. de Orõne dñica. Cum aũt Dei verbum Dñs Ieſus Chriſtus oĩbus venerit, p̃ceptorum ſuorũ fecit grande compendium, cum dixit. {Quæcũque vultis, vt faciant vobis hoĩes, & vos facite eis. vnde ſubdit. {Hæc eſt enim lex, & Prophetæ.} CHRY. ſuper Matth. Nam quæcumque lex, & Prophetæ ſparſim in oĩbus præceperunt ſcripturis, in hoc compendioſo continẽtur mandato, quaſi innumerabiles arborum rami in vna radice. Cap. 6. GREGO. x. Moral. Qui. n. cogitat, vt ea alteri faciat, quæ ipſe ſibi ab altero fieri expectat, penſat nimirum, vt malis bona, & bonis meliora reddat. CHRY. in Homil. Vnum manifeſtum eſt, etiam q̃m ex nobis quæ deceant oẽs ſcimus, & non eſt poſſibile ad

F ignorantiam refugere. AVG. de Ser. Dñi. Videtur autem hoc p̃ceptum ad dilectionem proximi pertinere: non aũt ad Dei, cum in alio loco duo eſſe præcepta dicat, in quibus lex pendet, & Prophetæ, cum aũt hic non addit, tota lex, quod ibi addidit, ſeruauit locum alteri præcepto, quod eſt de dilectione Dei. AVG. 8. de Trini. Vel aliter: Ideo ſcriptura tantum dilectionẽ proximi cõmemorat, cum dicit. {Omnia quæcumq; vultis.} quia qui proximum diligit, conſequens eſt, vt & ipſam præcipue dilectionẽ diligat: Deus autem dilectio eſt. Conſequens eſt ergo, vt præcipue diligat Deum.

G g ¶ AVG. de Ser. do. in mon. Admonuerat ſuperius Dñs ad habendum cor ſimplex, & mundum, in quo quæritur Deus: ſed quia hoc paucorum eſt, iam incipit de inueſtiganda ſapientia loqui, cui inueſtigandæ, & contemplandæ talis oculus ꝑ omnia ſuperiora perductus eſt, quo videri iã poſſit arcta via, & anguſta porta: vnde ſubdit. {Intrate per anguſtam portam.} GLO. Vel aliter: Et ſi difficile ſit, vt alij facias, quod tibi vis fieri: tamen ſic faciẽdum eſt, vt intremus per anguſtam portam. CHRY. ſuper Matthæum: Vel aliter: Tertia hæc conuenientia ad iuſtitiã, ieiunijs pertinet, vt ſit ordo narrationis talis: Tu aũt cum ieiunas, vnge caput tuũ, & poſtea ſequitur. {Intrate per anguſtam portam.} Præcipue. n. tres ſunt naturales paſſiones, & intimę carnis: primo eſca & potꝰ: deinde amor viri ad mulierem: tertio loco ſomnus, & ideo grauiꝰ eſt eas a natura carnali præcidere q̃ cæteras paſſiones. Et ideo nullius paſſionis abſtinentia ſic ſanctificat corpus, ſicut ꝙ homo ſit caſtus, ieiunus, & in vigilijs perſeuerans: ergo propter oẽs has iuſtitias, & præcipue propter laborioſiſſimum ieiunium, dicit. {Intrate per anguſtam portam.} Porta perditionis eſt diabolus, per quẽ introitur in gehennam. Porta vitæ eſt Chriſtus, per quem introiť in regna cœleſtia. Lata autem porta dr̃ eſſe diabolus, non magnitudine poteſtatis extenſus, ſed effrenatę ſuperbiæ licentia dilatatus. Porta aũt anguſta dr̃ Chriſtus non paruitate poteſtatis exiguus: ſed humilitatis ratione collectus, quia quem totus non capit mũdus: ſeipſum intra anguſtias vteri virginalis incluſit. Via autem ꝑditionis eſt omnis iniquitas. Dicitur autem ſpacioſa, quia non eſt intra regulã diſciplinæ incluſa, & ambulantes in ea quicquid eos delectauerit: hoc ſequũtur. Via autẽ vitæ, dicitur eſſe omnis iuſtitia, & propter contrarias cauſas eſſe arcta. Conſiderãdum autem, quia niſi quis ambulauerit per viam, non poteſt peruenire ad portam. Qui enim non ambulant per viam iuſtitiæ: impoſſibile eſt vt uere Chriſtum cognoſcant. Similiter nec incurrit in manus diaboli, niſi quia in uia ambulat peccatorum. GREG. ſuper Ezechielem. Quàmuis autem charitas ſit lata: tamen per anguſta & ardua homines ducit a terra: Satis anguſtum eſt omnia prætermittere: unum ſolum diligere, proſpera non ambire, aduerſa non timere. Hom. 24. CHRY. in Hom. Sed cum poſtea dicat: {Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.} qualiter hic anguſtam eſſe viã ait, & arctã? ſed & hic monſtrat eam leuẽ eſſe, & ſuauem: q̃m uia eſt, & porta eſt ſicut & altera, q̃ lata & ſpacioſa dr̃: ipſa uia & porta eſt. horum aũt nihil manſurum eſt: ſed oĩa pertranſeunt. Tranſire autem labores, & ſudores, & in bonum finem deuenire. ſ. in uitam, ſufficiens eſt mitigare eos, qui agones patiuntur. Si enim tempeſtates nautis, & uulnera militibus leuia ſunt propter ſpem præmiorum pereuntium, multomagis cum cœlum præiacens fuerit & immortalia præmia, nullum aliquis ſentiet imminentium periculorum. Sed & hoc ipſum, quòd illam arctam uocauit, maxime ad faciendam illam facilem conferebat: per hoc ſiquidem ut ſemper uigilarent admonuit. hoc. n. Dñs dicit erigens noſtrum deſiderium. K Qui. n. in agone certat, cum uiderit principem admirantem labores agonum animoſior fit. Ne igitur mœſti ſimꝰ cum multa nobis hic contigerint triſtia, quia arcta eſt uia, ſed non ciuitas, ideo neq; hic quietem oportet expectare, neque ibi triſte aliquid præſtolari. Dicens aũt, q̃m pauci ſunt qui inuenerunt eam, rurſus hic multorum deſidiam ſignificauit, & audientes erudiuit non multorum proſperitatibus attendere: ſed paucorum laboribus. HIERO. Significanter igitur de utraque via locutus dixit, ꝙ per latã multi ambulant, anguſtam pauci inueniunt. latam enim non quærimꝰ, nec inuentione opus eſt. qa ſponte ſe offert, & errantium uia eſt. anguſtã uero, nec omnes inueniunt, nec qui inuenerint: ſtatim ingrediuntur per eam. Siquidem multi inuenta ueritatis uia, capti uoluptatibus ſæculi de medio itinere reuertuntur.

h ¶ CHRY. ſuper Mat. Supra mandauerat Apoſtolis Dñs, ne eleæmoſynas, orationes, & ieiunia coram hoĩbus, ſicut hypocritæ, faciãt, & ideo ad cognoſcendũ, quia hæc omnia in hypocriſi fieri poſſunt, loquitur dicens: {Attendite a falſis Prophetis.} AVG. de Ser. Dñi. Vel aliter: Cum dixiſſet Dominus paucos eſſe qui inueniunt

ueniunt anguſtam portam, & arctam viam, ne hæretici, qui plerũque ſe ſub nomine paucitatis commendant, ſe nobis ſupponant, Hom. 42. ſtatim ſubiicit dicens. {Attendite a falſis Prophetis.} CHRY. in Homil. Vel aliter: Quia dictum eſt, ꝙ anguſta eſt porta: ſed & multi ſunt, qui peruertunt eam quæ illuc fert viam, ideoque induxit. {Attendite a falſisProphetis.} In quo vt maiorem ſollicitudinem habeant, meminit eorum, qui in patribꝰ eorũ facta ſunt, falſos Prophetas vocãs: etenim tunc talia contigerũt. CHRY. ſuper Matthæ. Quod autẽ ſcriptum eſt infra.

tis ouium: intrinſecus autẽ ſunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoſcetis eos. Numquid colligunt de ſpinis vuas: aut de tribulis, ficus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: mala autem arbor, malos fructus facit.

Non poteſt autem arbor mala bonos fructus facere, neque arbor bona, malos fructus facere. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.

Quia lex, & Prophetæ vſque ad Ioannem dicitur quia prophetia de Chriſto, non erat futura poſt eum. B Prophetæ autem & fuerũt, & ſunt: ſed non qui prophetarent de Chriſto, ſed qui interprætarentur ea quæ de Chriſto ab antiquis fuerant prophetata, ideſt Doctores eccleſiarum: nec enim poteſt quis propheticos interprætari ſenſus, niſi per ſpiritum prophetiæ. Sciens ergo Dominus futuros eſſe falſos Doctores, hæreſum diuerſarum admonet dicens. {Attendite a falſis Prophetis. Quia enim non erant futuri manifeſti Gentiles, ſed abſconditi ſub nomine Chriſtiano non dixit: Aſpicite, ſed {Attendite.} vbi enim res certa eſt: aſpicitur, ideſt ſimpliciter videtur. vbi autem incerta, attenditur, ideſt caute conſideratur. Item dicit. {Attendite,} quia firma tutela ſalutis eſt ſcire quem fugias. Non autem ſic admonet {Attendite} quaſi inuito Deo diabolus hæreſes introducat, ſed eo permittente, quia enim non ſine iudicio vult ſeruos ſuos habere: ideo miſit tentationem, quia vero non vult eos per ignorantiam perire, ideo præmonet. C Ne autem aliquid hęreticus Doctor dicat, quia non dixit vos falſos Prophetas, ſed Gentilium, & Iudæorum Doctores, ideo addidit. {Qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium.} Oues enim Chriſtiani dicuntur. veſtimentum aũt ouile eſt ſpecies Chriſtianitatis, & ſimultarę religionis. nulla autem res ſic exterminat bonum, ſicut ſimulatio. Nam malum ſub ſpecie boni celatum: dum non cognoſcitur, non cauetur. Et ne adhuc dicat hæreticus, quia de veris Doctoribus loquitur, qui tamen peccatores ſunt: ideo addit. {Intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.} Catholici autem Doctores, etſi fuerint peccatores, ſerui quidem carnis dicuntur: non tamen lupi rapaces, quia non habent propoſitum perdere Chriſtianos. Manifeſte ergo de hæreticis Doctoribus dicit, quia eo ꝓpoſito ſpeciem Chriſtianorum ſuſcipiunt, vt Chriſtianos iniquo ſeductionis morſu dilanient, de quibus dixit Apoſtolus. Scio qa poſt diſceſſum meum, intrabunt in vos lupi graues, non parcentes gregi. CHRY. in Homil. Sed tamen videtur falſos Prophetas D hic non hæreticos inſinuare, ſed eos quidem, qui vitæ ſunt corruptæ, ſed facie quidem virtutis induuntur, vnde dixit. {A fructibus eorum, cognoſcetis eos. Apud hæreticos enim eſt multotiẽs, & vitam inuenire, apud hos autem quos dixi, nequaquam. Lib. 2. c. 38. AVG. de Serm. Do. Vnde rectiſſime quæritur: quos fructus nos attendere voluerit. multi enim quædam in fructibus deputant, quæ ad veſtitum ouium pertinent, & hoc modo de lupis decipiuntur: ſecuti enim ſunt vel ieiunia, vel eleæmoſynas, vel orationes, quæ p̃tendunt hominibus: placere cupientes eis, quibus iſta difficilia videntur, Hi ergo non ſunt fructus, de quibus cognoſci iſtos monet. Iſta enim quæ cum bono animo fiunt: ſunt proprie ouibus veſtes: cum autem malo in errore non aliud quàm lupos tegunt, ſed non ideo debent oues odiſſe veſtimentum ſuum, ꝙ plerumque illo ſe occultant lupi. Qui ſunt ergo fructus, quibus cognoſcamus arborem malã? dicit Apoſtolus. Manifeſta ſunt opera carnis, quę ſunt, fornicatio, immunditia. Qui vero ſunt fructus, quibus cognoſcamus arborem bonam? idem Apoſtolus oſtendit dicens: Fructus autem ſpiritus ſunt, charitas, gaudium, pax. E CHRY. ſuper Matth. Fructus etiam eius ouis, eſt confeſſio eius fidei. qui enim ſecundũ Deum vocem humilitatis & verę confeſſionis emittit, ouis eſt, qui autem contra veritatem blaſphemijs vlulat contra Deum, lupus eſt. HIERO. Et ſic ergo poteſt de omnibus intelligi, quod hic de falſis Prophetis dicitur, qui aliud habitu, ac ſermone promittunt, aliud opere demonſtrant: ſpecialiter de hæreticis intelligendum videtur, qui videntur continentia, ac ieiunio quaſi quadam pietatis veſte ſe circundare; intrinſecus autem habentes animum venenatum, ſimpliciorum fratrum corda decipiunt. AVG. de Lib. 2. c. 39. Sermo. Domini in monte. Sed ex operibus conijci poteſt, vtrum exteriorem cultum ambitione aliqua faciant. Cum enim cœperint aliquibus tentationibus ea ipſa, vel ſubtrahi, vel negari, quæ iſto valamine, vel conſecuti ſunt, vel conſequi cupierunt: tunc neceſſe eſt vt appareat, vtrum lupus in ouina pelle ſit, an ouis in ſua? Cap. 11. GREG. 31. Moral. Hypocrita etiam ſanctæ eccleſiæ pace præmitur, idcirco ante oculos noſtros religione veſtitur. Siqua vero

A fidei, tentatio erumpat, ſtatim lupi mẽs rabida habitu ſe ouinæ pellis expoliat, quantumque contra bonos ſęuiat, perſequens demõſtrat. CHRY. in Homil. Facile etiam hypocritæ capiuntur: via enim quam iuſſi ſunt ambulare, laborioſa eſt. hypocrita autem laborare non vtique eliget. Deinde vt non dicas: quoniam impoſſibile eſt cognoſcere tales: rurſum rationẽ ab humano exemplo ponit dicens: {Numquid colligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus?} CHRY. ſuper Matth. Vua in ſe myſterium Chriſti habet, ſicut enim botrus multa in ſe grana ligno mediante ſuſpendit: B ſic & Chriſtus multos ſibi fideles per lignum crucis tenet adiunctos. Ficus autem eſt eccleſia, quæ multos fideles tenet dulci quodam charitatis amplexu, ſicut ficus multa grana vno tegmine tenet incluſa. Sunt ergo ficus ſigna hæc, charitatis quidem in dulcedine, vnitatis autem in coniunctione granorum. In vua autem patientiæ quidem ſignum eſt, quia in torcular mittitur: gaudij autem, quia vinum lætificat cor hominis: ſynceritatis, quia non eſt aqua permiſtum: ſuauitatis autem in delectatione. Spinę autem, & tribuli ſunt hæretici, ſicut ergo ſpina vel tribulus ex quacumque parte habet aculeos, ſic & ſeruos diaboli ex qua parte conſideraueris, iniquitatis pleni ſunt. Non poſſunt ergo huiuſmodi ſpinæ, & tribuli eccleſiaſticos fructus proferre. Quod autem particulariter ſub ſimilitudine ficus & vitis, ſpinę & tribuli dixerat: oſtendit conſequenter vniuerſaliter eſſe uerum cum dicit: {Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor, fructus malos facit.} AVG. de Sermo. Domini. In hoc autẽ Lib. 2. c. 36. C loco illorum error cauendus eſt, qui de duabus arboribus duas naturas opinantur eſſe: quarum una ſit Dei, altera vero non. Non autem eos adiuuare duas iſtas arbores dicendum eſt, quia de hominibus eum dicere planum eſt, ſiquis præcedentia, & conſequentia legerit. AVG. 12. de Ciui. Dei. Nominibus autem prædictis ipſę Cap. 5. naturæ diſplicent: non eas conſiderantibus ſecundum vtilitatem ſuam, non autem ex commodo, vel incommodo noſtro, ſed per ſeipſam conſiderata natura dat artifici ſuo gloriam. Naturæ igitur omnes quoniam ſunt, & ideo habent modum ſuum, ſpeciem ſuã, & quandam ſecum pacem ſuam profecto bonæ ſunt. CHRY. in Homil. Vt autem nullus dicat quoniam mala arbor fert quidem fructus malos, fert autem & bonos, & ſic difficilis ſit cognitio duplici prolatione exiſtente: ideo ſubiungit. {Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere.} AVG. de Sermone Domini. Ex hoc verbo putant Manichæi, ne Lib. 2. c. 36. que animam malam fieri poſſe, vt in melius commutetur, neque D bonam in deterius, quaſi dictum ſit. Non poteſt arbor bona mala fieri, neque mala, fieri bona. ſed ita dictum eſt. {Non poteſt arbor bona fructus malos facere,} nec econuerſo. Arbor quippe eſt ipſa anima, ideſt ipſe homo: fructus vero opera hominis. Non ergo poteſt malus homo, bona operari, neque bonus, mala. Ergo ſi vult malus bona operari, prius bonus fiat. Quandiu autẽ quiſque malus eſt, non poteſt facere fructus bonos. Sicut enim poteſt fieri, vt quod fuit nix, non ſit: non autem ut nix ſit calida: ſic poteſt fieri ut qui malus fuit, non ſit malus: non tamen fieri poteſt, ut malus bene faciat, quia etſi aliquando vtilis eſt, non hoc ipſe facit, ſed fit de illo diuina prouidentia procurante. RABA. Homo autem ipſe arbor bona, uel mala dicitur, propter uoluntatem bonam, uel malam. Fructus autem ſunt opera, quæ nec bona malæ uoluntatis eſſe poſſunt, nec mala, bonæ voluntatis. AVG. contra Iulianum. Lib. 1. c. 3. Sicut autem manifeſtum eſt ex uoluntate mala, tanquam ex arbore mala fructus eius fieri omnia opera mala, ſic ipſam uoluntatem E malam. unde dices eſſe exortam, niſi quia uoluntas mala Angeli ex Angelo, ex homine hominis orta eſt? Quid autem erant hæc duo antequam in eis iſta mala orirentur, niſi bonum opus Dei, & bona, atque laudanda natura? Ecce ergo ex bono oritur malum; nec fuit omnino unde oriri poſſit, niſi ex bono, ipſam dico uoluntatem malam, quoniam nullum malum præceſsit, non opera mala, quæ non ſunt niſi ex uoluntate mala tanquam ex arbore mala; nec ideo tanquam ex bono potuit oriri uoluntas mala, quia bonũ factum eſt a bono Deo: ſed quia de nihilo factum non de Deo. HIERO. Quærebamus autem ab hæreticis, qui duas in ſe contrarias dicunt eſſe naturas: ſi iuxta intelligentiam eorum, arbor bona malos fructus facere non poteſt, quomodo Moyſes arbor bona peccauerit ad aquam contradictionis, Petrus quoque in paſſione Dominum negauerit dicens, Neſcio hominem? Aut qua cõſequentia ſocer Moyſi arbor mala, qui in Deum Iſrael non credebat, dedit conſilium bonum? Hom. 24. CHRY. in Homil. Quia uero punire non iuſſerat falſos Prophetas, ideo terret eos ſecundum pœnam, quæ eſt a Deo dicens. {Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum,

bonum, excidetur & in ignem mittetur} quibus uerbis & Iudæos
inſinuare videtur, ideoque verborum Ioannis Baptiſtæ meminit,
per eadem verba pœnam eis ſubſcribens. Etenim & ille hoc dixit
ad Iudæos, inſtantem ſecurim, & arborem excidendam, & ignem
inextinguibilem commemorans. Siquis autem diligenter inueſti-

i Non omnis qui dicit mihi Dõ
mine Domine, intrabit in regnũ
cœlorum: ſed qui facit volunta-
tem Patris mei, qui in cœlis eſt,
ipſe intrabit in regnum cœlo-
rum. Multi dicent mihi in illa
die: Domine Domine, nonne
in nomine tuo prophetauimus,
& in nomine tuo dęmonia eieci
mus, & in nomine tuo virtutes
multas fecimus? & tunc confite-
bor illis, quia nũquam noui vos.
Diſcedite a me omnes, qui ope-
ramini iniquitatem.

gabit, duę pœnę ſunt:
& excidi & comburi,
qui.n. comburitur, &
a regno excideť oĩno,
q̃ pœna difficilior eſt:
multi autẽ gehennã
ſolum abhorrent, ego
autẽ caſum illius glo
riæ multo amariorẽ
pœnam, quàm ipſius
gehennæ ſupplicium
eſſe dico. Quod enim paruum, vel magnum malum non ſuſcipe-
ret pater, vt videat & potiatur dulciſſimo filio? hoc itaque in glo-
ria illa putemus. non.n. aliquis filius ita ſuauis eſt patri, vt illorum
bonorũ requies, & diſſolui & eſſe cum Chriſto. Intolerabilis quidẽ
pœna eſt, & gehẽna, ſed ſiquis decẽ mille ponat gehẽnas, nihil tale
dicit, quale eſt a beata gloria illa excideř, & odio haberi a Chriſto.
G L O. Ex præmiſſa aũt ſimilitudine concludit, qđ ſupra iam dixe
rat quaſi manifeſtũ, dicens: Igiť ex fructibus eorũ cognoſcetis eos.
i ¶ H I E R O. Sicut ſupra dixerat eos, qui habent veſtem bo-
næ vitæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc
ècontrario aſſerit, nec his quidem accomodandam fidem, qui cum
polleant integritate doctrinæ, malis operibus deſtruunt. vtrumq;
enim Dei ſeruis neceſſarium eſt, vt & opus ſermone, & ſermo ope
ribus comprobetur: & ideo dicit. {Non omnis qui dicit mihi: Dñe
Hom.25. Dñe, intrabit in regnum cœlorum.} C H R Y. in Homil. Vbi Iu
dæos maxime tangere videtur in dogmatibus omnia ponentes. vn
de & Paulus eos incuſat dicens. Si autem tu Iudæus cognomina-
ris, & requieſcis in lege. C H R Y. ſuper Matthæ. Vel aliter: qm̃
falſos Prophetas, & veros ex fructibus eorum docuit diſcernẽdos:
hic iam manifeſtius docet, qui ſunt fructus, quibus diſcernuntur
Lib.2.c.39. probi Doctores, & reprobi. A V G. de Ser. Domini. Cauendum
enim eſt in ipſo Chriſti noĩe ab hæreticis, vel quibuſlibet male in
telligentibus, & ſæculi huius amatoribus, ne decipiamur, & ideo
dicit. {Non omnis qui dicit mihi Domine Domine.} Sed merito
poteſt mouere, quomodo huic ſententiæ conueniat illud Apoſto
li: Nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi in Spirituſancto.
Non enim poſſumus dicere illos, qui non intrant in regnum cœ-
lorum habere Spiritumſanctum. Sed Apoſtolus proprie poſuit
hoc verbum, Dicit, vt ſignificet voluntatem, atque intellectum di-
centis. Ille enim proprie dicit, qui voluntatem, ac mentem ſuam
ſono vocis enunciat. Dominus autem generaliter hic poſuit ver-
bum dicendi. videtur enim etiam ille dicere, qui nec vult, nec in-
telligit quod dicit. H I E R O. Moris eſt enim ſcripturarum di-
cta pro factis accipere, ſecundum quem ſenſum dicit Apoſtolus:
In exp.1.ad Confitentur ſcire Deum, factis autem negant. A M B R O. Omne
Co.cap.12. etiam verum a quocumque dicatur: a Spirituſancto eſt. A V G. de
Lib.2.c.39. Serm. Domini. Non ergo putemus ad illos fructus, de quibus ſu-
pra dixerat pertinere, ſiquis Domino noſtro dicat {Domine Do-
mine} & ex eo nobis arbor bona videatur: ſed illi ſunt fructus, face
re voluntatem Dei. vnde ſequitur. {Sed qui facit voluntatem Pa
tris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. H I L A.
Cœleſtis enim regni iter, obedientia voluntatis Dei: non nuncu
patio repertura eſt. C H R Y. ſuper Matthæum: Quæ autem eſt
voluntas Dei, ipſe Dominus docet. Hæc eſt, inquit voluntas eius,
qui miſit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vi
tam æternam. Credulitatis autem verbum, & ad confeſſionem re-
ſpicit, & ad actum. qui ergo non confitetur, aut non conuerſatur
ſecundum verbum Chriſti, non intrabit in regnum cœlorum.
C H R Y. in Homil. Non autem dixit. Qui facit voluntatẽ meã:
ſed {Patris,} quoniam interim conueniens erat prius hoc ſuſcipi
ad imbecillitatem eorum: ſed & per hoc illud occulte inſinuauit:
non eſt enim alia voluntas filij, quàm quæ eſt Patris. A V G. de
Lib.2.c.40. Serm. Domini. Illud autem ad rem pertinet, ne decipiamur, nõ ſo
lum nomine Chriſti per eos qui nomen habent, & facta non agũt:
ſed etiam quibuſdam factis, atque miraculis, qualia propter infide
les cum fecerit Dominus, monuit tamen ne talibus decipiamur,
arbitrantes ibi eſſe inuiſibilem ſapientiam, vbi miraculum viſibile
videmus. Vnde adiungit, & dicit. {Multi dicent mihi in illa die.}
C H R Y. in Hom. Vides qualiter latenter iam ſeipſum introdu
cit. Quia enim omnem compleuit ſermonem, monſtrat ſeipſum
iudicem eſſe. Quæ enim pœna expectat eos qui peccant iam ante
monſtrauit. Quis autem eſt qui punit: hoc iam reuelat, dicens.
{Multi dicent mihi in illa die.} C H R Y. ſuper Matthæ. Quan
do, ſcilicet venerit in maieſtate Patris ſui, quando iam nemo au-
ſus eſt garrula contentione ſermonum, aut mendacium defende-
re, aut cõtradicere veritati, quando opera ſingulorũ loquentur, &

F ora tacebunt, nec alter pro altero interuenit, ſed ſinguli ibi time-
bunt. In illo enim iudicio non erunt teſtes adulatores homines,
ſed Angeli veraces, iudex autem Dominus iuſtus. vnde proprie ti
mentium hominum, & anguſtias patientium, vocem expreſſit, di-
cens. {Domine Domine.} Non enim ſemel ſufficit illi dicere Do-
mine, quem neceſſi-
tas timoris aſtringit.
H I L A. Gloriam aũ
tem ſibi ex verbi in-
tentione præſumunt
in doctrinæ prophe-
tia, & dæmoniorum
fuga, & operum virtu
tibus, atque hinc ſibi
regnũ cœlorum pol-
liceñ, dicẽtes. {Non-
G ne in nomine tuo prophetauimus?} C H R Y. in Homil. Sed ſunt
quidam qui dicunt, quoniam mentientes hi hoc dixerunt: ideo ſal
uati non ſunt, ſed non auderent iudice præſente ad ipſum hoc di-
cere. Sed & ipſa reſponſio, & interrogatio oſtendit eos talia feciſ-
ſe. Quia enim hic mirabiles erant apud omnes miracula facientes:
illic autem vident ſeipſos punitos, admirantes dicunt. {Domine,
nonne in nomine tuo.} Quidam autem dicunt, quoniam non in
tempore, in quo hæc miracula faciebat, iniqua agebant, ſed poſtea.
Sed ſi hoc erit, rurſus quod Dominus volebat monſtrare, non con
ſtat, ꝙ ſcilicet neque fides, neque miracula valent: bona vita non
exiſtente, quod & Paulus dicit. Si habuero fidem, vt montes tranſ-
feram, charitatem aũt non habuero, &c. C H R Y. ſuper Matthæ.
Sed conſidera, quia in nomine dicunt, non in ſpiritu. prophetant
enim in nomine Chriſti, ſed in ſpiritu diaboli: quales ſunt diuina
tores. Sed ſic diſcernuntur, quoniam diabolus interdum falſa di-
H cit, Spirituſſanctus nunquam. Conceſſum eſt autem & diabolo
interdum vera dicere, vt mendacium ſuum rara veritate commen
det. Dæmonia autem eijciunt in nomine Chriſti habentes ſpiritũ
inimici: Magi autem non eiiciunt, ſed eiicere videntur colluden-
tibus ſibi dæmonibus. faciunt & uirtutes, ideſt miracula, non uti-
lia & neceſſaria, ſed inutilia & uacua. A V G. de Serm. Domini. Lib.2.c4
Legant enim quanta fecerint reſiſtentes Moyſi Magi Aegyptiorũ.
H I E R O. Vel aliter: Prophetare, uirtutes facere, & dæmonia eii
cere etiam diuina uirtute, interdum non eſt eius meriti qui ope-
ratur, ſed uel inuocatio nominis Chriſti hoc agit, uel ob condem
nationem eorum qui inuocant, aut utilitatem eorum qui uident
& audiunt conceditur, ut licet homines deſpiciant ſigna facientes:
tamen Deum honorant, ad cuius inuocationem fiunt tanta mira-
cula. nam & Saul, & Balaam, & Cayphas prophetauerunt, & in
Actibus Apoſtolorũ filii Sceuæ uidebantur eiicere dæmonia, &
Iudas Apoſtolus cum animo proditoris multa ſigna inter cæteros
Apoſtolos feciſſe narratur. C H R Y. in Homil. Quia enim non
I omnes ad omnia apte ſe habebant: ſed hi quidem erant uitæ puræ,
fidem autem non tantam habebant: hi autem contrarium: ideo
Deus illos per hos conuertebat, ut multam oſtenderẽt fidem: hos
autem per hoc ineffabile ſignorum donũ, ut fierent meliores euo-
cabat. unde & cum multa copia hanc gratiam eis dabat. Dicent
enim. {Virtutes multas fecimus.} Sed quia circa eum, qui eos ita
honorauit, ingrati facti ſunt, recte ſequitur. {Tunc cõfitebor illis,
quia nunquam noui uos. H I E R O. Signanter dicit, tunc confi-
tebor, quia multo tempore ante dicere diſſimulauerat. C H R Y.
ſuper Matthæum. Grandem enim iram, grandis dilatio præcedere
debet, quæ iuſtius facit Dei eſſe iudicium, & digniorem interitum
peccatorum. Sciendum autem, ꝙ peccatores neſcit Deus, quia nõ
digni ſunt, ut cognoſcantur a Deo: non quia omnino ipſos nõ co
gnoſcat: ſed quia ſuos eſſe illos non cognoſcit. Sed uidetur eos nõ
cognoſcere, qui quia nõ eos diligit: ſicut etiam non uidentur Deũ
cognoſcere non colunt eum digne. C H R Y. in Homil.
K Dicit autem eis. {Numquam noui uos.} quaſi non ſolum in tẽpo
re iudicij, ſed neque tunc cum miracula faciebatis. multos enim &
hic iam odio habet, & ante punitionem auertit. H I E R O. Ob-
ſerua etiam hoc quod dicit. Numquam noui uos, eſſe contra quoſ
dam dicentes, ꝙ omnes homines ſemper conuerſati ſunt inter ra- Cap.8.
tionabiles creaturas. G R E G. 20. Moral. Hac autem ſententia
datur intelligi, ꝙ in hominibus charitas, humilitas: non autem de
beant uirtutũ ſigna uenerari. unde autem nunc ſancta eccleſia, etiã
ſiqua ſunt hæreticorum miracula, deſpicit, quia hæc ſanctitatis
ſpecimẽ non eſſe cognoſcit. Probatio quidem ſanctitatis non eſt ſi
gna facere, ſed proximum ut ſe diligere: de Deo uera, de proximo Lib.2.c4
meliora, quàm de ſeipſo ſentire. A V G. contra aduerſarium le-
gis, & Prophetarum: Abſit autem, ut ſecundum Manichæos iſta
de Prophetis ſanctis Dominus dixerit: ſed dictum eſt de his, qui
poſt eius euangelium prædicatum in eius nomine ſibi loqui uidẽ-
tur, neſcientes quid loquantur. H I L A. Sic autem hypocritæ
gloriati ſunt, quaſi aliquid proprium ſit quę loquũtur, aut faciũt,
& non omnia uirtus Dei inuocata perficiat, cuius doctrinę ſcien-
tiam

tiam lectio afferat: dæmoniorum fugam Chriſti nomen exagitet.
De noſtro igitur eſt beata illa æternitas promerenda, malum om-
ne vitemus, agamuſq; potius quod vult, q̃ quod poteſtate glorie-
mur. Repudians igitur eos, ac expellens propter opera iniquita-
tis dicit: Diſcedite a me qui operamini iniquitatem. H I E R O.
Non dixit, qui ope-
rati eſtis iniquitatẽ,
ne videretur tollere
pœnitentiam: ſed qui
operamini. i. qui vſq;
in præſentem horam
cum iudicij tempus
aduenerit, licet non
habeatis facultatem,
peccandi: tamen ad-
huc habetis affectum.
C H R Y. in Homil.
Nã mors qdẽ aiam a
carne ſeparat: aĩæ aũt
ppoſitũ nõ immutat.

k Omnis ergo, qui audit verba
mea hæc, & facit ea, aſsimilabi-
tur viro ſapienti, qui ędificauit
domum ſupra petram, & deſcen
dit pluuia, & venerunt flumina,
& flauerunt venti, & irruerunt in
domum illam, & non cecidit.
Fundata enim erat ſupra petrã.
Et omnis qui audit verba mea
hęc, & non facit ea, ſimilis erit vi
B ro ſtulto, qui ædificauit domum
ſuam ſuper arenam, & deſcen-
dit pluuia, & venerunt flumina,
& flauerunt venti, & irruerunt in
domum illam, & cecidit, & fuit
ruina eius magna.
l Et factum eſt, cum conſum-
maſſet Ieſus verba hæc: admira-
bantur turbæ ſuper doctrina ei⁹.
Erat enim docens eos, ſicut po-

k ¶ C H R Y. in Homil. Quoniam quidam futuri erant, quę
dicta ſunt a Domino admirantes: oſtenſionem autem quæ eſt per
opera non tribuentes, ſed præueniens eos terret, dicens. {Omnis
ergo qui audit verba mea hæc & facit ea: aſſimilabitur viro ſapien
ti.} C H R Y. ſuper Matth. Non autem dixit: Aeſtimabo eum qui
audit & facit virum ſapientem: ſed aſſimilabitur viro ſapienti. er-
go qui ſimilatur homo eſt, cui autem aſſimilatur? Chriſto. Chri
ſtus autem eſt ſapiens vir, qui ædificauit domum ſuam, ideſt ec-
cleſiam ſupra petram. i. ſupra fortitudinem fidei. vir autem ſtult⁹,
ideſt diabolus, qui ædificauit domum ſuam, ideſt omnes impios ſu
per harenam. i. inconſtãtiam infidelitatis, aut ſuper carnales hoĩes
qui dicuntur harena propter ſterilitatem. Et quia non coherent
ſibi: ſed ſunt per diuerſas opiniones diſperſi, & quia ſunt innume-
rabiles. Pluuia autem eſt doctrina quæ irrigat hominem. nubes
autẽ ſunt a quibus pluuia fluit. quidam a Spirituſancto excitanť,
ſicut Apoſtoli, & Prophetæ. Et quidam a ſpiritu diaboli, ſicut hæ
retici. Venti aũt boni ſunt ſpiritus diuerſarum virtutũ, vel An-
geli qui inuiſibiliter in ſenſibus hominum operantur, & adducũt
ad bona. Venti autem mali ſunt ſpiritus immundi. Flumina aũt
bona ſunt euangeliſtæ, & Doctores populi: flumina mala, homines
immundo ſpiritu pleni, & verboſitate inſtructi: ſicut Phyloſophi,
& cæteri ſæcularis ſcientiæ profeſſores, de quorũ ventre exeunt
flumina aquæ mortuæ. eccleſiam ergo quam Chriſtus fundauit,
non pluuia mendacis doctrinæ corrumpit, neque diabolicus flat⁹
impellit, neque violentorum fluminum impetus mouet. Nec eſt
contrarium, quòd quidam de eccleſia cadunt. Non enim omnes
qui Chriſtiani dicuntur, Chriſti ſunt: ſed nouit Domin⁹ qui ſunt
eius. Sed contra domum quam ædificauit diabolus deſcendit plu-
uia verę doctrinæ. Vẽti. i. ſpiritales gratiæ, aut angeli. flumina qua
tuor Euangeliſtæ, & cæteri ſapientes. Et ſic cecidit domus. i. Gen-
tilitas: vt ſurgeret Chriſtus, & facta eſt eius ruina magna, ſolutis
erroribus conuictis mendacijs, & idolis in toto mundo deſtructis.
Chriſto ergo ſimilis eſt qui audit verba Chriſti & facit ea. ipſe.n.
ædificat ſupra petram. i. Chriſtum qui eſt omne bonum, vt in qua
cumque ſpecie boni aliquis ædificauerit, ſupra Chriſtum ædificaſ
ſe videatur, ſicut autem eccleſia ædificata a Chriſto dirui non po-
teſt, ſic talem Chriſtianum: qui ſe ædificauit ſuper Chriſtum: nul
la aduerſitas deijcere poteſt: ſecundum illud: Quis nos ſeparabit
a charitate Chriſti? Diabolo autẽ eſt ſimilis qui audit verba Chri
ſti, & non facit. Verba enim quæ audiuntur, & non fiunt, ſeparata
ſunt, & diſperſa: & ideo aſſimilãtur arenæ. Arena etiam eſt om-
nis malitia, vel etiam mundialia bona. Sicut autem domus diabo
li deſtructa eſt, ita tales ſupra arenam fundati deſtruuntur & ca-
dunt. Et eſt ruina magna ſi de fundamento fidei aliquid ruinæ fue
rit paſſus Non autem ſi fornicatus fuerit, aut homicidium fecerit,
quia habet vnde per pœnitentiã ſurget, ſicut & Dauid. R A B A.
Vel ruina magna intelligenda eſt, qua dicturus eſt Dominus au-
dientibus, & non facientibus. Ite in ignem æternum. H I E R O.
Vel aliter: Super arenam quæ fluida eſt, & in vnam copulam nõ
poteſt redigi omnis hæreticorum ſermo ædificatur, vt corruat.
H I L A. Vel aliter: In pluuijs blandarum, & ſenſim illabentium
voluptatum illecebras ſignificat, quibus primum fides riuis paten
tibus immadeſcit, poſt quas fluuiorum procurſus. i. grauiorum cu
piditatum motus incurrit, vt exinde tota ventorum vis circũſtan
tium deſeuiat. i. vniuerſus zabulicæ poteſtatis ſpiritus inferatur.
Lib.2.c.40. A V G. de Ser. Dñi. Vel aliter: Pluuia cum in mali alicuius ſignifi
catione ponitur, caliginoſa ſuperſtitio intelligitur. Rumores au-
tem hominum ventis comparantur: fluuius autem carnalibus cõ
cupiſcentijs tanquam fluentibus ſuper terram, & qui proſperitati
bus inducitur aduerſitatibus frangitur, quorum nihil metuit, qui-
fundatam habet domum ſupra petram. i. qui non ſolum audit p̃-
ceptum Domini, ſed etiam facit. Et in his omnibus periculoſe

A ſubjcit, qui audit, & non facit. Non enim quiſque firmat in ſe, quæ
Dominus præcipit, vel ipſe audit, niſi faciendo. Conſiderandum
autem eſt, quia cum dixit: {Qui audit verba mea hæc.} ſatis ſigni
ficat iſtum ſermonem omnibus præceptis, quibus Chriſtiana vita
formatur, eſſe perfectum, vt merito qui ſecundum ea viuere vo-
luerint, comparentur
ædificãti ſupra petrã.
l ¶ G L O. Poſita
doctrina Chriſti, effe
ctum doctrinæ ipſius
in turbis oſtendit, di-
cẽs. {Et factum eſt cũ
conſummaſſet Ieſus
verba hęc, admiraban
tur turbæ ſuper do-
ctrinã eius.} R A B A.
Cõſummatio hæc ad
perfectionem verbo-
rum, & integritatem
dogmatis ptinet. Quod
autem dicitur turbas admirari, aut infideles in turba ſignificat,
(qui ob hoc ſtupebant, quia non credebant verbis Saluatoris) aut
omnes generaliter demonſtrat, qui excellentiam tantæ ſapientiæ
in eo venerabantur. C H R Y. ſuper Matthæ. Placatus rationa-
biliter hominis intellectus laudem generat, victus autem admira-
tionem. Quicquid enim digne laudare nõ poſſumus, admiramur.
Admiratio tamen eorum magis ad gloriam Chriſti pertinebat, q̃
ad fidem ipſorum: ſi enim crederent in Chriſtum non mirarenť.
Illud enim mouet admirationem quod ſuperat facientis, aut di-
centis perſonam, & ideo quod a Deo factum, aut dictum eſt, non
admiramur, quia omnia minora ſunt quàm Dei potentia. Turbæ
autem erant quæ mirabantur. i. populus vulgaris, non principes
populi qui non diſcendi ſtudio audire ſolebant. Populus autem
ſimplex ſimpliciter audiebat, ſed eorum ſilentium ſi illi interfuiſ-
C ſent ſuis conditionibus conturbaſſent, vbi enim eſt maior ſcien-
tia, illic fortior malitia, qui enim feſtinat eſſe prior, nõ eſt conten
tus eſſe ſecundus. A V G. de Con. euan. Ex eo autem quod hic di Lib.2.c.19.
citur poteſt videri diſcipulorum turbam deſeruiſſe, ex quibus il-
los duodecim elegerat in monte ex pluribus, quos Apoſtolos
nominauit, quod Matthæus hic prætermiſit. Solis enim diſcipu-
lis in monte videtur Ieſus hunc habuiſſe ſermonem quem Mat-
thæus interpoſuit, & Lucas tacet. Et deinde: cum deſcendiſſet in
loco campeſtri, habuiſſe alterum ſimilem, de quo Matthæus tacet,
Lucas non tacet. Quanquàm etiam illud poſſit occurrere, quòd
ſicut ſupra dictum eſt, Apoſtolis cæteriſque turbis præſentibus
vnum habuiſſe ſermonem, quem Matthæus, Lucaſque narrarunt
diuerſo narrandi modo, ſed eadem veritate ſententiarum, & ſic
planum eſt quod hic dicitur de admiratione turbæ. C H R Y. in Hom.26.
Homil. Cauſam autem admirationis ſubdit, dicens. {Erat enim
D docens eos, ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum, &
Phariſæi.} Si autem hanc poteſtatem videntes per opera Scribæ
eum a ſe abigebant, vbi ſola verba erant poteſtatem manifeſtantia,
qualiter ſcandalizati hic fuiſſent? ſed turbæ hoc non paſſę ſunt.
Cum enim anima beniuola fuerit, facile perſuadetur a ſermonib⁹
veritatis. Erat autem poteſtas docentis, vt multos eorum caperet
& in admirationem mitteret, ita quòd propter delectationem co-
rum quæ dicta erant, neque tacentem dimittebant. vnde & ſecutę
ſunt eum deſcendentem de monte. Stupebant autem eius maxi-
me poteſtatem, quia non ad alium referens, vt Prophetæ, et Moy-
ſes dixerunt, quæ dixit, ſed vbique oſtendit ſe eum eſſe, qui habet
dominium, etenim legem ferens, continue apponebat. Ego autem
dico vobis. H I E R O. Quia quaſi Deus & Domin⁹ ipſius Moy
ſi pro libertate voluntatis ſuæ, vel ea quæ minus videbantur adde
bat in lege, vel commutans prædicabat in populo, vt ſupra legi-
E mus: Dictum eſt antiquis: ego autem dico vobis. Scribæ autẽ ea
tm̃ docebant, quæ ſcripta ſunt in Moyſe, & Prophetis. G R E G. Cap.13.
24. Mora. Vel ſingulariter Chriſtus ex bona poteſtate locutus eſt,
quia ex infirmitate mala nulla commiſit. Nos autem quia infirmi
ſumus ex propria infirmitate penſemus quo docendi ordine infir-
mis fratribus conſulamus. H I L A. Vel in verborum virtutibus,
effectum poteſtatis metiebantur. A V G. de Ser. Do. Hoc eſt.n. Lib.2.c.40.
quod in pſalmo ſignificatur, fiducialiter agam in eo. Eloquia Dñi,
eloquia caſta, argentum igne examinatum, terræ probatum ſeptu
lum: propter quem numerum admonitus ſum omnia iſta præce-
pta ad ſeptem illas referre ſententias, quas in principio ſermonis
huius poſuit. ſ. de beatitudinibus. Quòd enim aliquis fratri ira- Lib.1.c.20.
ſcatur ſine cauſa, vel racha dicat, vel fatuum eum appellet, ſuper-
biſſime admittitur, contra quod eſt vnum remedium, vt ſupplici
animo veniam deprecetur, qui non iactantiæ ſpiritu infletur. Bea
ti ergo pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.
Conſentit autem aduerſario, i. verbo Dei reuerentiam exhiben- Lib.1.c.22.
do, quiſquis ad teſtamẽtum patris operiendum: non litibus acer-
bus,

bus,ſed pietate mitis acceſſerit. Beati ergo mites,quoniam ipſi hæ
Lib. 1.c.23. reditate poſſidebunt terram . Quiſquis etiam carnalem delecta-
tionem contra rectam voluntatẽ ſuam rebellare ſentit, exclamet.
Infœlix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius ? &
ita lugendo imploret cõſolatoris auxilium. vnde Beati qui lugẽt,
quoniam ipſi conſola-
Lib.1.c.32. buntur. Quid autem
laborioſi⁹ cogitari po
teſt, q̃ vt vitioſa con-
ſuetudine ſuperanda
præcidant intra ſe mẽ
bra impedientia re-
gnum cœlorum , nec
dolore frangatur, to-
leret in coniugali fide
omnia quæ quàmuis
ſint moleſtiſſima,cri-

teſtatem habens,& nõ ſicut Scri
bæ eorum,& Phariſęi.

CAP. VIII.

Cum autem deſcendiſſet
Ieſus de monte,ſecutæ
ſunt eum turbæ multæ,

men tamen fornicationis non habent;verum loquatur,ꝙ non iu-
rationibus crebris,ſed morum probitate commendet? Sed quis tã
tos labores inire audeat,niſi flagret amore iuſtitiæ,quaſi fame,ac ſi
ti vehementi accenſus? Beati ergo qui eſuriunt,& ſitiunt, quoniã
Lib.1. c.46. ipſi ſaturabuntur. Quis autem poteſt paratus eſſe ab infirmis in-
iurias ſuſtinere,petenti a ſe tribuere,diligere inimicos,benefacere
his qui ſe oderunt,orare pro perſequentibus, niſi perfecte miſeri-
cors?Beati ergo miſericordes,quoniam ipſi miſericordiam conſe-
Lib.2. c.35. quentur. Mundũ autem cordis oculum habet, qui finem bonorũ
operum ſuorum,non in eo conſtituit,vt hominibus placeat, neq;
vt comparet ea quæ huic vitæ ſunt neceſſaria,neque temere aĩum
hominis condemnat,& quicquid exhibet homini,hac intentione
Lib.2.c.40. exhibet, qua ſibi vult exhiberi.Beati mundo corde, qm̃ Deũ vide-
bunt. Oportet etiã,vt per mũdum cor inueniatur arcta via ſapĩæ,
cui peruerſorũ hominũ deceptiones obſtrepunt,quas euadere eſt
In fin.lib.2. venire ad pacem ſapĩæ. Beati ergo pacifici, quoniam filij Dei voca
buntur,ſed ſiue iſte ordo conſiderandus ſit ſiue alius,facienda ſunt
quæ audiuimus a Domino,ſi volumus ædificare ſupra petram.

CAP. VIII.

HIERONY Poſt prædicationem,atque doctrinam,
ſignorum offertur occaſio, vt per virtutum miracula
præteritus apud audientes ſermo firmetur. CHRY.
Quia enim quaſi poteſtatem habens docebat, vt non
æſtimaretur oſtenſio eſſe hic doctrinæ modus, operibus hoc idem
facit,quaſi poteſtatẽ habens curare. Et ideo dicit. { Cũ aũt deſcen
Hom. 5. in diſſet Ieſus de monte, ſecutæ ſunt eũ turbæ multæ. ORIGE.
diuerſos lo. Docente enim Domino in monte,diſcipuli erant cum ipſo,quib⁹
erat datum cœleſtis doctrinæ noſſe ſecreta. Nunc autem deſcendẽ
te eo de monte,turbæ ſecutæ ſunt eum,quæ in montem aſcende-
re nequaquam poterant,quia quos delictorum ſarcina deprimit,
ad myſteriorum ſublimia ſcandere non valent. Deſcendente autẽ
Dño,hoc eſt inclinante ſe ad infirmitatem,& impotẽtiã cęterorũ,
miſertus eſt imperfectioni eorum,vel infirmitati ſtudens { ſecutę
ſunt eum turbæ multæ}quidam propter claritatem, plerique pro
pter doctrinam,nonnulli propter curationem , & adminiſtratio-
nem. AIMO. Vel aliter. Per montem , in quo Dominus ſedet,
cœlum intelligitur,de quo ſcriptum eſt. Cœlum mihi ſedes eſt.
Sed cum Dominus in monte ſedet, ſoli diſcipuli ad eum accedũt,
quia antequam fragilitatis noſtræ humanitatem aſſumeret, notus
erat tantum in Iudæa Deus. At vero poſtquam de monte ſuæ di-
uinitatis deſcendit,& humanitatis noſtræ fragilitatem aſſumpſit,
magna turba nationum ſecuta eſt eum. Demonſtratur autem do-
ctoribus,vt in prædicatione ſua ſermonem habeant temperatum,
& ſicut viderint vnumquemque capere poſſe:ita & verbum Dei
annuncient. Aſcendunt enim in montem Doctores,cũ perfectio-
ribus excellentia præcepta oſtendunt,deſcendunt vero,cum infir-
mioribus leuiora demonſtrant. CHRY. ſuper Matth. Inter cæ-
teros autem qui montẽ non aſcenderant,& leproſus ſurſum aſcen
dere non valebat quaſi peccatorum baiulans pondus. Lepra enim
eſt peccatum animarum noſtrarum. Ideo ergo Dominus de altitu
dine cœli quaſi de excelſo monte deſcendit,vt lepram peccatorum
noſtrorem mundaret. Et ideo quaſi iam præparatus deſcendenti
Homi.5.in occurrit:propter quod dr̃.{Et ecce leproſus veniens } ORIGE.
diuerſos lo. Deorſum currit,& in monte nihil dicit,quia tempus eſt omni rei
ſub cœlo tempus doctrinæ,& tẽpus curationis. In monte docuit:
animas curauit,corda ſanauit,quibus completis, ſicut de cœleſti-
bus montibus ad ſaluandos carnales deſcendente,venit ad eum le
proſus,& adorabat eum antequam peteret,adorare cœpit,cultum
oſtendens. CHRY. ſuper Matth. Non enim illum petebat quaſi
hominem artificem,ſed adorabat eum quaſi Deum . Oratio autẽ
perfecta eſt fides & confeſſio.vnde leproſus fidei opus adorans im-
pleuit,ſed opus confeſſionis impleuit in verbis.vnde adorabat eũ,
dicens. ORIGE.Domine per te omnia facta ſunt:tu ergo{ ſi vis

F potes me mundare.}Voluntas tua opus eſt, & opera tuæ volunta
ti obediunt. Tu prius Naaman Syrum per Heliſæum a lepra mun
daſti,& modo, {ſi vis, potes me mundare.} CHRY. in Homil.
Non dixit: Si rogaueris Deum,neque,ſi adoraueris: ſed, ſi voluc-
ris,potes me mundare. Neque dixit:Domine munda,ſed ei totum

& ecce leproſus veniens,adora-
bat eum,dicens : Domine,ſi vis,
potes me mundare. Et extendẽs
Ieſus manum,tetigit eum dicẽs:
Volo : mũdare.Et confeſtim mũ
data eſt lepra eius. Et ait illi Ie-
ſus: Vide nemini dixeris, ſed va
de oſtende te Sacerdoti , & offer

concedit, & Dominũ
eum facit, & poteſta-
tem vniuerſorum ei
attribuit. CHRY.
ſuper Matthæ . Et ita
ſpirituali medico ſpi
ritualẽ offerebat mer
cedem.nam ſicut me-
dici pecunijs, iſte ora
tione placatur.Nihil
enim dignius offeri-
mus Deo, q̃ orationẽ
G fidelem.In hoc autem,qđ dicit:{Si vis,}non dubitat Chriſti volũ
tatem ad omne opus bonum paratam,ſed quia non omnibus expe
dit corporalis integritas,neſciebat, vtrum ei expediret curatio il
la. Dicit ergo:{Si vis,}ac ſi diceret:Credo , quia quod bonum eſt,
vis,ignoro autem ſi eſt mihi quod deſidero,bonum. CHRY. Hom.26.
in Homil. Cum autem voluntate,ac ſermone purgare poſſet, ma-
nus appoſuit tactum. vnde ſequitur.{Et extendens manum, teti-
git eum.}vt oſtendat quoniam non ſubiacet legi,& quoniam mũ-
do iam nihil eſt immundum. Heliſæus autem obſeruans legis dili
gentiam,non exiuit, & tetigit Naaman,ſed mittit eum ad Iorda-
nem lauandum. Dominus autem monſtrat, quoniam non vt ſer-
uus,ſed vt Dominus curat,& tangit. Non enim manus a lepra fa-
cta eſt immunda,ſed corpus leproſum a manu ſancta conſtitutum
eſt mundum. Non enim corpora ſolum curaturus aduenit, ſed &
animam in veram ſapientiam ducturus. Sicut igitur manibus nõ
H lotis iam non manducare prohibebat:ita & hic erudit , quoniam
oportet animæ lepram formidare ſolam,quod eſt peccatum,leprã
autem corporis nullum impedimentũ eſſe ad virtutẽ. CHRY.
ſuper Matth. Quàmuis autem literam legis ſoluerit: propoſitum
tñ eius non ſoluit. Ideo tñ lex iuſſit non tangere lepram , quia nõ
poterat facere vt lepra non ſordidaret tangentem,ergo vetuit tan
gere lepram,non vt leproſi non ſanarentur, ſed vt tangentes non
inquinarentur. Iſte autem tangens non inquinatus eſt a lepra, ſed
ipſam lepram mundauit tangendo. DAMA. Non enim Deus ſo Lib. 3. de
lum erat,ſed homo : vnde per tactum & per ſermonem diuina ſi- ca.15.
gna operabatur. vt enim per organum,ita per corpus diuinæ per-
ficiebantur actiones. CHRY. in Homil. Cum autem lepro-
ſum tangit nullus eum incuſat,quia nondum inuidia detenti erãt
auditores. CHRY. ſuper Matth. Sin autem tacite eum curaſ-
ſet,quis ſcire poterat cuius virtute ſanatus eſſet?Igitur voluntas
mundandi facta eſt propter leproſum. Verbum autem propter ſpe
ctantes. Ideo dixit:{Volo:mundare.} HIERO. Non autem vt
plerique Latinorum putant, iunctim legendum eſt. {Volo mun-
I dare,}ſed ſeparatim,vt prius dicatur,{Volo} deinde vt imperans
dicat{Mundare.}Ille enim dixerat:{Si vis. } Dominus reſpondit
{Volo} Ille præmiſerat : { Potes me mundare. } Dominus dixit.
{Mundare. CHRY. in Homil. Nuſquam autem videtur di
cere hoc verbum,quàmuis magna ſigna faciens, ſed hic propterea
appoſuit{Volo}vt opinionem plebis , & leproſi de eius poteſtate
confirmaret. CHRY. in Homil. Ceſſit autem mandanti natu
ra cum decenti velocitate. Et ideo ſequitur.{Et confeſtim munda
ta eſt lepra eius,} ſed hoc quod dicit:{Confeſtim} multum eſt tar
dius velocitate,quæ ſecundum opus eſt facta. ORIGE. Quia
enim non dubitauit credere,non tardatur ſanatio, quia non diſtu
lit confeſſionem,non differtur mundatio. AVG. de Con. euan. Lib.2.c.
Huius autem leproſi mundati,quem Lucas meminit, nõ ſane hoc
ordine,ſed vt ſolent prætermiſſa recordari: poſterius facta præoc-
K cupari,ſicut diuinitus ſuggerebantur,vt antea cognita,poſtea re-
cordando reſcriberent. CHRY.in Homil. Curans autem Ieſus
corpus,iubet nulli dicere.vnde ſequitur . { Et ait illi Ieſus: Vide,
nemini dixeris. }Quidam igitur aiunt quoniam ideo iuſſit hoc,
vt non malignentur circa eius purgationem, quod inſipienter di-
citur. Non enim ita mundauit,ut dubitabilis eſſet mundatio, ſed
nulli dicere iubet,docens non diligere oſtentationem, & honorẽ.
Qualiter igitur alii ſanato iubet dicere?Sed in hoc erudiuit nos
bonæ mentis eſſe.Non enim illic diuulgari ſe iuſſit , ſed dari glo-
riam Deo. per leproſum ergo hunc inſtruit nos non eſſe vane glo
rioſos,per illum autem non eſſe ingratos,ſed omnia ad laudẽ Dei
referre. HIERO.Et reuera, quid erat neceſſe,quod ſermone ia
ctaret,quod corpore præferebat? HILA. Vel ut ſalus hæc non
offereretur potius quàm quæreretur,ſilentium imperat. Sequi-
tur.{Sed uade oſtende te Sacerdoti. HIERO. Mittit autem eũ
ad Sacerdotes:primum propter humilitatem,ut ſacerdotibus de-
ferre uideatur:deinde ut uidentes leproſum mundatum,ſi crede-
rent Saluatori,ſaluerentur, ſi uero non crederent , inexcuſabiles
fierent,

fierent,& ſimul ne quod in eo ſæpiſſime criminabantur:legem in- A
fringere videretur. CHRY. in Homil. Neque enim vbique
eam diſſoluebat,neque vbique cuſtodiebat,ſed quandoque quidẽ
hoc,quandoque illud faciebat, in vno quidem futuræ ſapientiæ
præparans vitam,in altero autem inuerecundam Iudæorum co-
hibens linguam,& cõ
deſcendens imbecilli
tati eorũ. Vnde Apo
ſtoli apparent quan-
doque quidem obſer
uantes legem , quan-
doque autem eam p̃-
termittentes. ORI-
GE. Vel mittit ad Sa
cerdotes, vt cogno-
ſcant,quia non per le

munus tuũ quod præcepit Moy-
ſes in teſtimonium illis .
b Cum autẽ introiſſet Caphar-
naum , acceſsit ad eum Centu-
rio,rogans eum , & dicens : Dñe
puer meus iacet in domo paraly
ticus,& male torquætur.Et ait il

B gis conſuetudinem mundatus eſt , ſed per gratiæ operationem.
HIERO. Erat autem in lege præceptum,vt qui mundati fuerãt
lepra,offerrent munera Sacerdotibus.vnde ſequitur.{Et offer mu
nus tuum quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis.}CHRY.
ſuper Matthæ. Non ſic intellige, quia hoc Moyſes præcepit in te-
ſtimonium illis:ſed vade tu offer in teſtimonium illis. CHRY.
in Homil. Præuidẽs enim Chriſtus eos ex hoc nihil profecturos;
non dixit:In emendationem eorum:ſed{in teſtimonium} ideſt in
accuſationem,& atteſtationem,quoniam quæ a me erant fienda ,
omnia facta ſunt.Et licet eos præuiderit non emendari, non tamẽ
dimiſit quæ facere oportebat. Illi autẽ in propria manſerunt ma-
litia. Non autem dixit,munus quod ego iubeo, ſed quod Moyſes
iuſſit,vt interim tranſmittat ad legẽ, & iniquorum obſtruat ora.
vt enim non dicant,quoniam Sacerdotum gloriam rapuit , opus
quidem ipſe impleuit,probationem autem illis conceſſit. ORI-
GE. Vel offer munus tuum,vt omnes qui vident te portare , mi- C
raculo credant. CHRY. ſuper Matt. Vel ideo iubet offerri mu-
nera,vt ſi poſtmodum eum expellere vellent diceret eis : munera
quaſi a mundato accepiſtis: & qũo me quaſi leproſum expellitis?
HILA. Vel legendũ eſt qđ Moyſes p̃cepit in teſtimoniũ illis,quia
In Ho.do.3 qđ Moyſes in lege p̃cepit,in teſtimoniũ eſt nõ effectus. BEDA in
poſt Epiph. Ho. Si quẽ aũt moueat,qũo Dñs cũ videat Moyſi ſacrificiũ appro-
bare,quare id eccleſia non recipiat, meminerit, ꝙ nondum Chr̃s
corpus ſuum obtulerat p̃ paſſionẽ in holocauſtum. Non aũt opor-
tebat auferri ſignificantia ſacrificia prius q̃ illud quod ſignificaba-
tur confirmatum eſſet teſtimonio Apoſtolorum prædicantium,
& fide credentium populorum . Vir autem iſte genus humanum
deſignat,qui non ſolum leproſus,verum etiam iuxta euangelium
Lucæ,plenus lepra fuiſſe deſcribitur . Omnes enim peccauerunt,
& egent gloria Dei.illa.ſ.vt extenta manu Saluatoris , hoc eſt in-
carnato Dei verbo,humanamque contingente naturam, ab erro- D
ris priſci vanitate mundentur,& quia diutius abominabiles ,& a
caſtris populi Dei eiecti iam aliquando templo redditi , & Sacer-
doti,queant offerre corpora ſua hoſtiam viuentem illi.ſ.cui dicit:
Tu es Sacerdos in æternum. REMI. Moraliter autem per lepro
ſum deſignatur peccator: nam peccatum immundam & variam
animam facit,qui ante Chriſtum procidit,quando de priſtinis pec
catis confunditur,& tamen debet confiteri,& remedium pœniten
tiæ poſtulare.nam leproſus vulnus oſtendit, & remedium poſtu-
lauit. Extendit autem Dominus manum,quando auxilium diui-
næ miſerationis impendit,& ſtatim conſequitur remiſſionem de-
lictorũ, nec debet eccleſia eidẽ recõciliari , niſi iudicio Sacerdotis.
b ¶ CHRY. ſuper Matth. Poſtquàm Dominus diſcipulos do
cuit in monte: leproſum autem ſanauit ſub monte,venit Caphar
naum in myſterio , quia poſt Iudæorum mundationem venit ad
In Hom.p̃ſ. gentes. AYMO. Capharnaum enim quæ villa pinguedinis in-
loci. terpretatur,ſiue ager conſolationis,eccleſiam quæ ex gentibus eſt
collecta ſignificat,quæ ſpirituali pinguedine eſt repleta,ſecundum E
illud:Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Et inter p̃-
ſuras ſæculi de cœleſtibus conſolatur,ſecundum illud. Conſola-
tiones tuæ lætificauerunt animam meam.vnde dicitur.{Cum au-
Serm. 6. tem introiſſet Capharnaum,acceſſit ad eum Centurio.} AVG.
de Ver. do. Iſte Centurio de Gentibus erat . Iam enim Iudæa
gens habebat militem Romani Imperij. CHRY. ſuper Matth.
Centurio autem iſte primus fructus ex Gentibus , ad cuius fidei
comparationem omniũ Iudæorũ fides infidelitas eſt inuenta , qui
neque Chriſtum audiuit docentem,neque leproſum cum munda
retur aſpexit,ſed audita tantummodo ſanitate leproſi,plus credi-
dit,quàm audiuit.erat enim in myſterio Gentium futurarum,quę
neque legẽ,aut Prophetas legerant de Chriſto,neque ipſum Chri
ſtum mirabilia facientem viderunt. Acceſſit ergo rogans,& dicẽs:
{Domine puer meus iacet in domo paralyticus,& male torquæt.}
Vide aũt bonitatem Centurionis,qui pro ſalute ſerui ſic ſollicite
feſtinabat,quaſi non damnum pecuniæ,ſed ſalutis paſſurus in mor
te illius. Nullam enim differentiam æſtimabat inter ſeruum & Do
minum,quia etſi dignitas in hoc ſæculo diuerſa eſt inter illos,vna

A tñ eſt illis natura.Fidem autem Centurionis vide, quia non dixit
veni & ſalua eum,quia ille conſtitutus in omni loco erat præſens,
ſapientiam autem,quia non dixit:hic conſtitutus ſalua eum, ſcie-
bat enim quia potens eſt ad faciendum,ſapiens ad intelligendum,
miſericors ad exaudiendum, ideo infirmitatem tantũ expoſuit,re

li Ieſus: Ego veniam , & curabo
eum . Et reſpondens Centurio
ait: Domine non ſum dignus vt
intres ſub tectum meum:ſed tan
tum dic verbo , & ſanabitur
puer meus . Nam & ego homo
ſum ſub poteſtate conſtitutus,

medium aũt ſanitatis
in poteſtate miſeri-
cordię eius dimiſit,di
cẽs.{Et male torquę-
tur.} In quo apparet
quia diligebat eum .
Nam vnuſquiſq; quẽ
diligit etſi modice fue
rit tediatus , grauius
eum putat habere, q̃
habet. RABA. Oĩa
iſta cum dolore cognominauit,& iacentem,& paralyticum & ma-
le detentum,ideo vt aĩæ ſuæ anguſtias demonſtraret , & Dñm cõ-
moueret,ſic debent oẽs condolere ſeruis,& eorum curam habere.
CHRY. in Homil. Quidam aũt dicunt , qm̃ excuſans ſe in hãc Hom.27.
cauſam dixit propter quam non ipſum adduxit.Neque enim poſ
ſibile erat diſſolutum eum cũ torquæretur,& ad vltimas eſſet ex-
pirationes,portari.Ego autem ſignum hoc eſſe magnę fidei dico ,
quia enim ſciebat,ꝙ ſola iniunctio ſufficeret ad reſtaurationem ia
centis ſuperfluum æſtimabat eum ducere. HILA. Iacentes autẽ
in ſæculo,& peccatorum morbis diſſolutę,ſpiritualiter gẽtes ęſti-
mandæ ſunt, omnibus vndique membris fluidis, & ad conſiſtendi
officium gradiendique corruptis,quarum ſalutis ſacramentum in
puero Centurionis expletur,quem ſatis dictum ſit principem eſſe
Gentium crediturarum. Quis aũt ſit hic princeps,canticum Moy
ſi in Deuteronomio docet,vbi.ſ.dr̃. Conſtituit terminos Gentiũ
C iuxta numerum angelorum. REMI. Vel per Centurionem de-
ſignantur qui primi ex Gentibus crediderunt,& perfecti in virtu
tibus fuerunt. Centurio.n.dr̃ qui centum militibus præeſt:cente-
narius aũt numerus perfectus eſt. Recte ergo Centurio pro puero
ſuo rogat;quia primitiæ Gentium pro ſalute totius Gentilitatis
Deũ rogauerunt. HIERO. Vidẽs aũt Dñs Centurionis fidem,
humililitatem,& prouidentiam,ſtatim ſe iturũ,& ſanaturũ eſſe p̃
mittit. vnde ſequitur.{Et ait illi Ieſus: Ego ueniã & curabo eũ.}
CHRY. in Homil. Quod nunquam fecit, hic facit Ieſus. vbiq;
enim ſequitur voluntatem ſupplicantium,hic aũt præſilit ,& non
ſolum curare promittit,ſed ire ad domum:facit hoc , vt diſcamus
Centurionis virtutes. CHRY. ſuper Matth . Niſi enim ille di-
xiſſet:{Veniã & curabo eum.}nunq̃ iſte reſponderet.{Nõ ſum di
gnus.}deinde qm̃ pro ſeruo petebat:ideo ire p̃miſit, vt nos doceat
non colere magnos,& contemnere modicos:ſed pauperes & diui-
D tes ſimiliter honorare. HIERO.Sicut aũt in Centurione com-
mendamus fidem,eo ꝙ credit paralyticum a Saluatore poſſe ſana
ri:ita patet humilitas in hoc,ꝙ ſe iudicauit indignum, cuius tectũ
Dñs intraret. vnde ſequitur.{Et reſpondens Cẽturio,ait illi: Dñe
non ſum dignus vt intres ſub tectum meum.}RABA : Propter
conſcientiam.n.vitæ Gentilis,grauari ſe magis dignatione puta-
uit,q̃ iuuari,cuius etſi fide præditus:nondum erat tamen ſacramẽ
tis inunctus. AVG. de Ver.do. Dicendo aũt ſe indignũ, præſtitit Serm. 6.
dignum non in cuius parietes, ſed in cuius cor verbũ Dei Chriſt⁹
intraret. Neque hoc diceret cum tanta fide & humilitate, niſi illũ
quem timebat intrare domum ſuam corde geſtaret. nam non erat
magna fœlicitas ſi Ieſus intraret in parietes eius , & non eſſet in
pectore eius. SEVERIA. Myſtice autem hoc tectum corpus In Hom. lo
eſt quod regit animam,quod libertatem mentis cœleſti viſione in ci huius.
ſe concludit:ſed Deus neque habitare carnem,neque tectum no-
ſtri corporis dedignatur intrare. ORIGE. Nunc etiam quando Hom. 5. in
ſancti & a Deo acceptabiles eccleſiarum antiſtites ſub tectum tuũ diuerſos lo.
intrant,tunc ibidem per eos Dñs ingreditur,& tu ſic æſtimes quaſi
Dominum ſuſcipiens. Et quando corpus & ſanguinem Domini
manducas & bibis:tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur,&
tu ergo humilians teipſum dicas:{Domine non ſum dignus,&c.}
Vbi.n.indigne ingreditur,ibi ad iudicium ingreditur accipienti.
HIERO. Prudentia autem Centurionis apparet in hoc,quod
vltra corporis regumen latentem vidit diuinitatem. vnde ſubiun-
git.{Sed tantum dic verbo,& ſanabitur puer meus. CHRY. ſu
per Matth. Sciebat.n.qm̃ aſtabant illi inuiſibiliter angeli miniſtrã
tes, qui omne verbum eius vertunt in opus, quod etſi angeli ceſ-
ſant: tamen infirmitates præceptis eius viuacibus expelluntur.
HILA. Dicit etiam Centurio puerum verbo poſſe ſanari, quia
ſalus Gentium omnis ex fide eſt, & præceptis Domini vita eſt
vniuerſorum:& ideo ſubiungit dicens:{Nã & ego homo ſum ſub
poteſtate conſtitutus: habens ſub me milites. Et dico huic uade ,
& uadit,& alij veni,& venit,& ſuo meo fac hoc,& facit}CHRY.
ſuper Matthæ. Patris & filij myſterium Spiritu ſancto ſuggeren-
te depinxit, ac ſi diceret. Etſi ego ſum ſub poteſtate alterius ,
tamen habeo poteſtatem iubendi eis , qui ſub me ſunt, ſic & tu,

quàmuis ſis ſub poteſtate patris: ſi inquantum homo: habes tamē poteſtatem iubendi angelis. Sed forte dicet Sabellius, volens oſtendere eundem eſſe patrem, qui & filius eſt: ſic hoc eſſe intelligendū: Si ego ſub poteſtate conſtitutus poſſum iubere, quanto magis tu, qui ſub nullius es poteſtate? Sed hanc expoſitionē non recipit textus. Non enim dixit: Si ego homo ſub poteſtate, ſed dixit: Nā & ego homo ſub poteſtate. In quo pater, ꝙ inter ſe & Chriſtū non cōparationis differentiā fecit: ſed rationem ſimilitudinis Serm. 6. introduxit. A V G. de Ver. do. Si ego homo ſub poteſtate iubendi habeo poteſtatem, quid tu potes, cui oīum ſeruiūt ptātes?

habēs ſub me milites, & dico huic vade, & vadit, & alij veni, & venit, & ſeruo meo, fac hoc & facit.
c Audiens autem Ieſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amē dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſrael. Dico autem vobis, quód multi ab Oriente, & G Occidente venient, & recumbēt cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores. Ibi erit fletus, & ſtridor dentiū. Et dixit Ieſus Cēturioni: Vade, & ſicut credidiſti fiat tibi: & ſanatus eſt puer ex illa hora.

G L O. Potes per angelorum miniſteria ſine corporis præſentia dicere infirmitati vt recedat, & recedet, & ſanitati vt veniat, & veniet. A Y M O. Poſſunt autem per ſubiectos Centurionis virtutes naturales intelligi, in quibus plurimi Gentilium pollebant, vel etiam cogitationes bonæ, aut malæ. malis autem dicamus, vt recedant, & recedent, ſed bonas vocemus, & venient ſeruo quoque Lib. 2. c. 20. noſtro, hoc eſt corpori, vt ſubiiciatur voluntati diuinæ. A V G. de Con. euan. Huic autem quod hic dicitur, videtur repugnare qđ ait Lucas: cum audiſſet Centurio de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorum rogans eum vt veniret, & ſaluaret ſeruum eius, & iterum ꝙ cum longe eſſet a domo, miſit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine noli vexari, non enim ſum dignus vt ſub tectū meū intres. C H R Y. in Homil. Quidam autem dicunt, quoniam H non eſt idem illic, & hic, quod multas coniecturas habet. De illo enim ait, quoniam Synagogam noſtram conſtruxit, & gentem diligit. De iſto autem ipſo Ieſus ait: {Neque in Iſrael tantam fidem inueni. vnde videtur Iudæum illum eſſe, mihi autem videtur idē hic & ille eſſe. Sed quando Lucas dicit, quòd miſit vt veniat, blanditias Iudæorum inſinuauit. Conueniens enim eſt credere Centurionem volentem abire, prohibitum eſſe a Iudæis blandientib[9], & dicentibus, quoniam nos abimus, & conducimus eū. Sed qñ ab eorum imminentia erutus eſt, tunc miſit, dicens. Ne æſtimes, ꝙ ꝓpter deſidiam non veni, ſed quia me indignum æſtimaui, vt te in domum meam ſuſciperé. Quod autem Matthæus ait non per amicos, ſed per ſeipſum hoc eum dixiſſe: nihil contrarium eſt: vterque enim deſiderium viri repræſentauit. Et quoniam de Chriſto decentem opinionem habebat. Conueniens autem eſt opinari & ipſum, poſtquam miſit amicos ad uenientem per ſe hæc dicere. Si autem non hoc dixit Lucas, neque illud Matthæus, non ſibi contradi Lib. 2. c. 20. cunt, ſed complent quæ ab inuicem derelinquebantur. A V G. de Con. euan. Matthæus ergo acceſſum Centurionis ad Dominum I per alios factum compendio dicere voluit, quia fidem eius qua vere ad Deum acceditur; laudauit, vt diceret. {Non inueni tantam fidem in Iſrael.} Lucas autem ideo totum, vt geſtum eſt aperuit, vt ex hoc intelligere cogeremur, qualiter eum accepiſſe dixerit Matthæus, qui mentiri non potuit. C H R Y. in Hom. Neque. n. eſt contrarium, ꝙ fabricauit Synagogam ſm Lucam, & ꝙ hic oſtēditur non eſſe Iſraelitā, poſſibile enim eſt Iudæum non exiſtentē & Synagogam fabricaſſe, & gentem diligere.

c ¶ C H R Y. in Ho. Sicut quod leproſus dixerat de Chriſti poteſtate, ſi vis potes me mundare, Chriſti voce confirmatur, dicentis: Volo, mundare. ita & hic Centurionem de Chriſti poteſtate teſtantē non ſolum non accuſauit: ſed etiam commendauit. Sed & amplius aliquid fecit: intentionem enim laudis Euangeliſta ſigni- Homi. 5. in diuerſos lo. ficans, dicit: {Audiens autem Ieſus miratus eſt.} O R I G E. Attende quantum ſit, aut quale, quod Deus vnigenitus miratur, aurum, diuitiæ, regna, principatus in conſpectu eius ſunt tanquam vmbra, vel flos decidens. Nihil ergo horum in conſpectu Dei mirabile eſt, quaſi magnum, vel præcioſum; ſed tantum fides, hanc Lib. 1. c. 8. miratur honorificans: hanc acceptabilem ſibi æſtimat. A V G. ſup Geneſim cōtra Manichæos. Quis autem in illo fecerat illam fidē, niſi ipſe qui admirabatur? ꝙ ſi & alius eam feciſſet, vt quid miraretur, qui præſcius erat? Quod ergo miratur Dñs, nobis mirandum eſſe ſignificat, quibus adhuc opus eſt ſic moueri: omnes. n. tales motus eius non perturbati animi ſigna ſunt, ſed docentis magiſteriū. C H R Y. in Hom. Vnde plebe omni præſente admiratus eſſe dicitur, & aliis exemplum dedit, vt eum mirentur. Sequitur. n. {Et ſequentibus ſe, dixit: {Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Li. 22. c. 74. Iſrael.} A V G. contra Fauſtum: Fidem laudat illius: non autem deſertionem militiæ imperauit. H I E R O. Hoc autem de præſentibus loquitur, non de omnibus retro Patriarchis, & Prophetis. C H R Y. ſuper Matth. Credidit enim Andreas, ſed Ioanne dicente: Ecce agnus Dei: credidit Petrus, ſed euangelizante ſibi Andrea: credidit Philipp[9], ſed legēdo ſcripturas: & Nathanael, & pri⁹

F ſignum diuinitatis accepit, & ſic fidei confeſſionem obtulit. O R I G E. Iairus Iſraelis princeps pro filia ſua petens, non dixit: Dic Hom. diuerſ. verbo, ſed veni velociter. Nicodemus de fidei ſacramento audiens ait: Quomodo poteſt hoc fieri? Maria, & Martha dicunt: Domine ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus. quaſi dubitantes, ꝙ vbique poſſet adeſſe Dei potētia. C H R Y. ſuper Matthæ. Aut ſi volumus fideliorem putare iſtum quàm apoſtolos, ita teſtimonium Chriſti intelligendum eſt, ꝙ vnumquodque bonum hominis ſm quantitatē perſonæ illius laudatur. ruſticum enim dicere aliquid ſapiēter, magnum eſt, quod de Philoſopho non eſt mirum, ſic de Centurione dictum eſt, in nullo tantam fidem inueni in Iſrael. C H R Y. n Homil. Non. n. erit æquale Iudæum credere, & Gentilem. H I E R O. Vel forte in Centurione fides Gētium præponitur Iſrael. vnde ſubdit: {Dico autem vobis, ꝙ multi ab Oriente, & Occidente venient. A V G. de Ver. do. Non omnes Serm. ait: ſed multi, tamen ipſe ab Oriente, & Occidēte, iſtis duabus partibus totus orbis deſignatur. A Y M O. Vel ab Oriente veniunt, qui ſtatim illuminati tranſeunt ab Occidente, hi qui perſecutionem vſque ad mortem tolerauerunt pro fide, vel ab Oriente quis venit, cum ab infantia Deo ſeruire incipit. ab Occidente, dū in ipſa decrepita ætate ad Deum conuertitur. O R I G E. Sed quomo Homi. diuerſ. do alibi dicit, quòd pauci ſunt electi? per diuerſas enim generationes pauci electi ſunt, ſimul vero congregati in tempore viſitatio- H nis multi inuenientur. Sequitur, {Et recumbent.} non carnaliter iacentes, ſed ſpiritualiter requieſcentes: non temporaliter potantes, ſed æternaliter epulantes cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum, vbi lux, exultatio, gloria, & longeuitas vitæ æternę. H I E R O. Quia autē Deus Abraham cœli conditor, pater Chriſti eſt, iccirco in regno cœlorum eſt, & Abraham cum quo accubiturę ſunt nationes, quæ crediderunt in Chriſtum filium Creato- Serm. ris: A V G. de Ver. do. Sicut autem videmus Chriſtianos vocatos ad cœleſte conuiuium: vbi eſt panis iuſtitię potus ſapientię, ita videmus & Iudæos reprobatos: vnde ſequitur: {Filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Iudęi. ſ. qui legem acceperūt, qui celebrant figuras omnium futurorum qui tamē pręſentia non agnouerunt. H I E R O. Vel filios regni dicit Iudæos, quia in eis Deus ante regnauit. C H R Y. in Homil. Vel filios regni eos dicit, quibus regnum erat præparatum quod & magis eos morde- Lib. 16. bat. A V G. contra Fauſtum: Si ergo non commendauit Moyſes populo Iſrael Deum, niſi Deum Abraham, Iſaac, & Iacob, eumq; I ipſum Chriſtum commendat, non eſt conatus illum populum auertere a Deo ſuo: ſed ideo minatus eſt eos ituros in tenebras exteriores, ꝙ auerſos uideret eos a Deo ſuo, in cuius regno gentes vocatas ex toto orbe terrarum recubituras dicit cum Abraham, Iſaac, & Iacob, non ob aliud quàm ꝙ fidem tenuiſſent Dei Abraham, Iſaac, & Iacob. H I E R O. Tenebrę autem exteriores dicuntur, quoniam qui a Dño expellitur foras, relinquit lumen. A Y M O. Quid autem ibi paſſuri ſint, manifeſtat cum ſubdit: {Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.} Per metaphoram enim membrorum pœnas deſcribit tormentorum. Solent enim oculi fumo tacti lachrymas producere, dentes uero a nimio frigore ſtridere: oſtenditur ergo, quòd reprobi in inferno, & calorem intolerabilem, & frigus ſuſtinebunt, ſecundum illud Iob. 24. Tranſient ab aquis niuium ad calorem nimium. H I E R O N. Si autem fletus oculorum eſt, & ſtridor dentium, oſſa demonſtrat, vera eſt corporum, & eorundem membrorum, quæ ceciderant reſurre- K ctio. R A B A. Vel ſtridor dentium prodit indignantis affectū eo quòd, ſero vnumquemque pœniteat, ſero ſibi iraſcatur, quòd tam pertinaci improbitate deliquit. R E M I. Vel aliter. Tenebras exteriores appellat exteras nationes. quantum enim ad hiſtoriam attinet, prædicit Dominus his uerbis interitum Iudæorum, quoniam propter infidelitatem ducendi erant captiui, & diſpergendi per diuerſa regna terrarum. fletus enim ab igne ſolet fieri, ſtridor dentium a frigore. Illis ergo aſcribitur fletus, qui in calidioribus locis habitant, ſicut in India, & Aethiopia. Stridor uero dentium illis aſcribitur, qui in frigidioribus locis commorantur, ſicut eſt Hircania, & Scythia. C H R Y. ſuper Matthæ. Ne quis autem exiſtimet blanditiarum eſſe hæc uerba, quia dictum erat, credere facit ſigno. unde ſequitur, {Et dixit Ieſus Centurioni: Vade & ſicut credidiſti fiat tibi.} R A B A. Quaſi dicat, ſecundum menſuram fidei fiat tibi & iſta gratia. Poteſt autem meritum Domini etiam famulis ſuffragari, nō ſolum merito fidei, ſed etiam ſtudio diſciplinæ. unde ſequitur. Et ſanat⁹ eſt puer ex illa hora. C H R Y S O. in Homil. Vbi uelocitatem admirare, neque

neque enim ſolum curare, ſed inopinate, & in momento temporis A Sermo. 6. hoc facere virtutem Chriſti oſtendebat. A V G. de Ver. do. Sicut enim Dñs domum Centurionis corpore non intrauit, ſed abſens corpore, p̄ſens maieſtate puerum ſanauit: ſic & in ſolo Iudaico populo corpore fuit, apud alias aūt gētes, nec de virgine natus eſt, nec paſſus eſt, nec humana pertulit, nec diuina mirabilia fecit, & tamen impletum eſt quod dictū erat: Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Iudæa enim gens cognouit, & crucifixit, orbis terrarū audiuit, & credidit.

d Et cum veniſſet Ieſus in domum Petri, vidit ſocrum eius iacentem, & febricitantem, & tetigit manū ei⁹, & dimiſit eā febris, & ſurrexit, & miniſtrabat eis.
e Veſpere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & eijciebat ſpiritus verbo, & omnes male habentes curauit, B vt adimpleretur quod dictū eſt per Eſaiam Prophetam; dicentem. Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ęgrotationes noſtras portauit.
f Videns autē Ieſus turbas multas circum ſe: iuſsit diſcipulos ire trans fretum. Et accedens vnus Scriba ait illi: Magiſter, ſequar te quocumque ieris, & dicit illi Ieſus: Vulpes foueas

d ¶ A V G. Poſtq̃ oſtendit Matthæus ꝑ leproſum totum genus humanum ſanatum, & in ſeruo Centurionis Gentilis populi ſanationem, conſequenter per ſocrum Petri deſignat curationem Synagogæ, cum dicit: {Et cum veniſſet Ieſus in domum Petri. Prius autem narrat de ſeruo, quia maius miraculum fuit, & maior gratia in Gentili conuerſo, vel quia in fine ſæculi Synagoga eſt plenarie conuertenda, cum plenitudo Gentium ſubintraue- Hom. 20. rit: Domus autem Petri in Bethſaida erat. C H R Y. in Hom. Sed cur intrauit in domum Petri? mihi videtur cibum aſſumpturus. vnde ſequitur. {Et ſurrexit, & miniſtrabat eis. Apud diſcipulos. n. diuertebat honorans eos, & auidiores ex hoc faciens. Attende autem Petri ad Chriſtum reuerentiam. habens. n. ſocrum domi febricitantem, non traxit eum in domum: ſed expectauit doctrinam compleri, & alios curari. Ab exordio. n. erudiebatur, quæ C aliorum erant ſibijpſi præponere. Quocirca, neque ipſe eum inducit, ſed Chriſtus ſponte adiuit, poſtq̃ dixit Centurio. Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum. monſtrans quantum largiebatur diſcipulo. Non eſt autem dedignatus ſub vilia tuguria piſcatorum intrare, erudiens per omnia humanum conculcare tumorem. Et quandoque quidem ſolum verbis curat, quandoque autē etiam manum extendit. vnde & hic dicitur. {Et tetigit manū ei⁹, & dimiſit eam febris.} Non. n. volebat ſemper cum ſuperabundantia miracula facere: oportebat. n. interim latere: Tangens aūt corpus, non febrem extinxit ſolum, ſed & puram tribuit ſanitatem. Quia. n. ægritudo curabilis erat, modo curationis ſuam virtutem oſtendebat, faciendo quod ars medicinalis nō operatur, vt. ſ. ſimul perfectam reſtituat ſanitatem. vnde euangeliſta hoc innuens dicit, ꝙ {ſurrexit, & miniſtrabat eis.} H I E R O. Natura. n. hominum iſtiuſmodi eſt, vt poſt febrem magis laſſeſcāt corpora, & incipiēte D ſanitate ægrotationis mala ſentiant. Verum ſanitas, quæ confert ἐπίτασις. i. uehementia a Domino, tota ſimul redit, nec ſufficit eſſe ſanatam, ſed vt epitaſis fortitudinis indicetur, additum eſt: {ſurrexit, & miniſtrabat eis. C H R Y. in Hom. In hoc ergo quod dicitur, ꝙ ſurrexit, & miniſtrabat eis, & Chriſti virtutis ſignum eſt, & affectus quem mulier erga Chriſtum oſtendebat. B E D A in Hom. Myſticè autem domus Petri, lex, vel circuncifio eſt. Socrus, eſt Synagoga, quæ quodammodo eſt mater Eccleſiæ Petro commiſſæ. hæc febricitat, quia inuidiæ æſtibus laborabat: perſequens Eccleſiam, cuius manum Dominus tangit, quando carnalia eius opera in ſpiritualem vſum cōuertit. R E M I G I V S: Vel per ſocrum Petri poteſt intelligi lex, quæ ſecundum Apoſtolum infirmabatur per carnem, ideſt carnalem intelligentiam. Sed cum Dominus per myſterium incarnationis viſibilis in Synagoga apparuit, & opere legem impleuit, & ſpūaliter intelligendā docuit: mox ipſa ſociatā E gratia euangelij, tantū robur accepit, vt quæ fuerat miniſtra mortis & pœnæ, poſtmodum fieret vitæ, & gloriæ. R A B A. Vel vnaquæq; anima quæ carnis concupiſcentijs militat, quaſi febribus æſtuat, ſed manu miſericordiæ diuinæ tacta conualeſcit, & per cōtinentiæ frena carnis laſciuiam conſtringit, & membris quibus ſeruierat immunditiæ, ſeruit iuſtitiæ. H I L A. vel in ſocru Petri vitioſa infidelitatis æſtimatur affectio, cui adiacet libertas voluntatis, quæ nos ſibi quadam coniugij ſocietate coniungit. Ergo ingreſſu Dñi in Petri domum. i. in corpore curatur infidelitas peccato- Lib. 2. c. 21. rum calore eſtuans, & ſaluata officij famulatu miniſtrat. A V G. de Con. euan. Hoc autem quando factum ſit. i. poſt quid, vel ante quid non expreſſit Matthæus. non. n. poſt quid narratur poſt hoc etiam factum neceſſe eſt intelligatur. Nimirum tamen iſte hic recoluiſſe intelligitur, quod prius omiſerat. Nam id Marcus hic narrat antequam illud de mundato leproſo commemoreret, quod poſt ſermonem in montem habitum, de quo ipſe tacuit videtur interpoſuiſſe. Itaq; & Lucas hoc poſt factum narrat de ſocru Petri, poſt quod & Marcus ante ſermonem etiam quem prolixum interpoſuit qui poteſt idem videri, quem dicit habitum in monte

A Matthæus. Quid autem intereſt quis quo loco ponat, ſiue quod ex ordine inſerit, ſiue quod omiſſum recolit, ſiue quod poſtea factum ante præoccupat: dum tamen non aduerſetur eadem alia narranti, nec ſibi, nec alteri? quia enim nullius in poteſtate eſt res opportune cognitas quo quiſquam ordine recordetur, ſatis probabile eſt, quòd vnuſquiſque Euangeliſtarum eo ſe ordine credidit debuiſſe narrare, quo voluiſſet Deus ea, quæ narrabat eius recordationem ſuggerere. Quapropter vbi ordo temporum non apparet nihil noſtra intereſſe debet, quem narrandi ordinem quilibet eorum tenuerit.

e ¶ C H R Y. in Hom. 28. Homil. Quia multitudo credentium erat iam aucta, neque tempore impellente a Chriſto abſcedere patiebantur: veſpere ei infirmos adducunt. vnde dicitur {: Veſpere autem facto obtulerunt Lib. 2. c. 22. ei multos dæmonia habētes.} A V G. de Con. euan. Per hoc autem, quod dicit. {Veſpere autem facto:} ad eiuſdem diei tempus hoc pertinere ſatis indicatur, quàmuis neceſſe non ſit, vbi dicitur: {Veſpere facto} eiuſdem diei veſperum accipere. R E M I. Chriſtus autem dei filius auctor humanæ ſalutis, fons & origo totius pietatis, cœleſtem medicinam tribuebat. vnde ſequitur. {Et eijciebat ſpiritus verbo, & omnes male habentes curauit.} Dæmones enim, & morbos ſolo verbo repellebat, vt his ſignis & virtutibus oſtenderet ſe ad ſalutem generis humani ueniſſe. C H R Y. C in Homil. Intende autem quantam multitudinem curatam tranſcurrunt Euangeliſtæ: non vnumquemque curatum enarrantes, ſed vno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes. Ne autem magnitudo miraculi incredulitatem immittat: ſi tantam plebem, & varias ægritudines vno temporis momento curauit, inducit ꝓphetam atteſtantem his quæ fiebant: vnde ſequitur. {Vt adimpleretur quod dictum eſt per Eſaiam Prophetā, dicentem. Ipſe infirmitates noſtras accepit. R A B A. Nō vt ſibi haberet, ſed vt nobis auferret, & ægrotationes noſtras portauit, vt quod pro imbecillitate virium ferre non poteramus, ille pro nobis portaret. R E M I. Quia humanæ naturæ infirmitatem ad hoc ſuſcepit, vt nos infirmos faceret fortes, atque robuſtos. H I L A. Et paſſione corporis ſui ſm Prophetarum dicta infirmitates humanæ imbecillitatis abſorbuit. C H R Y. in Homil. Hoc autē de peccatis magis a Propheta dictum eſſe videtur. Qualiter igitur Euangeliſta de ægritudinibus hoc exponit? Sed ſciendum, ꝙ vel hiſtoriæ hic teſtimoniū D adaptauit, vel oſtendit quoniam plures ægritudinum, ex peccatis ſunt animabus, nam & ipſa mors a peccatis habet radicem. H I E R O. Attendendum autem, ꝙ omnes non mane, non meridie, ſed ad veſperam curantur, quando ſol occubiturus eſt, & quando granum tritici in terra moritur, vt multos afferat fructus. R A B A. Solis. n. occubitus paſſionē & mortem deſignat illius, qui dixit: Quandiu ſum in mundo: lux ſum mundi, qui tēporaliter viuens in carne, paucos Iudæorum docuit, calcato autem regno mortis, omnibus per orbem Gentilibus fidei dona promiſit.

f ¶ C H R Y. in Homil. Quia Chriſtus non ſolum corpora cu- Hom. 28. rabat, ſed animam emendabat, & veram ſapientiam monſtrare voluit, non ſolum ægritudines ſoluēdo, ſed etiam nihil ad oſtētationem faciendo, & ideo dicitur. {Videns aūt Ieſus turbas multas circum ſe, iuſſit diſcipulos ire trans fretū.} Faciebat aūt hoc & ſimul moderata nos capere docens, & inuidiam Iudaicam mitigans, & E docens nos nihil ad oſtentationem facere. R E M I. Vel hoc fecit quaſi homo volens turbarum importunitatem declinare. Erant autem ei affixi admirantes eum, & videre ipſum volētes. Quis. n. diſcederet a tali miracula operanti? quis non in faciem eius ſimplicem vellet videre, & os talia loquens? Si enim Moyſes glorificatam faciem habebat, & Stephanus ſicut Angeli, intellige communem dominatorem, qualem decens eſt tunc apparuiſſe, vnde Propheta dicit: Speciosus forma præ filijs hominum. H I L A. diſcipulorvm autem nomen non duodecim tantum apoſtolis conuenire æſtimandum eſt: nam præter Apoſtolos plures fuiſſe diſci- Lib. 2. c. 22. pulos legimus. A V G. de Con. euan Manifeſtum eſt autem aliū eſſe diem quo iuſſit ire trans fretum: nō eum qui ſequitur illū: in quo ſocrus Petri ſanata eſt, quo die Marcus, Lucaſque eum in deſertum exiſſe affirmant. C H R Y. in Homil. Vide autem qualiter turbas nō ſimpliciter abijcit, vt non offendat. Non enim dixit recedite, ſed vltro diſcipulos iuſſit abire: ſpem dans turbæ eundi etiam illuc. R E M I G I V S: Sed quid inter iuſſionem Dei, & transfretationem geſtum ſit, Euangeliſta ſtuduit manifeſtare cum ait: {Et accedens vnus Scriba, ait illi: Magiſter, ſequar te quo-

cumque ieris.} HIERO. Iſte Scriba, qui tantum literam nouerat occidentem, ſi dixiſſet: Dñe ſequar te quocumque ieris, non fuiſſet repulſus a Dño: ſed quia magiſtrum vnum de pluribus æſtimat, & literator erat, quod ſignificantius græcè dicitur γραμματεύς .i. grammateus, & non ſpiritalis auditor, ideo non habet locum, in quo poſſit Ieſus reclinare caput ſuum. Oſtenditur autem nobis, & ob hoc Scribam repudiatũ, ꝙ ſignorum videns magnitudinem ſequi voluerit Saluatorem, vt lucra ex operum miraculis quæreret: hoc idem deſiderãs, quod & Simon Magus a Petro emere voluerat. CHRY. in Homil. Vide etiã quantus eſt

habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis, nõ habet, vbi caput ſuum reclinet. Alius autem de diſcipulis eius ait illi. Dñe permitte me primum ire, & ſepelire patrem meum. Ieſus autem ait illi: Sequære me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.

g Et aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli eius: & ecce motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus. Ipſe vero dormiebat. Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum dicẽtes: Domine ſalua nos, perimus. Et dicit eis Ieſus: Quid timidi eſtis modicæ fidei? Tũc ſurgens imperauit

tumor: Ita enim aduenit, & locutus eſt ſicut dedignans cum turba annumerari, ſed oſtendens qm̃ ſuper multos eſt ipſe. HILA. vel aliter: Iſte Scriba, qui eſt vnus ex Doctoribus legis, an ſit ſecuturus interrogat, quaſi lege non contineretur hunc eſſe, quem vtiliter ſequatur. Igitur infidelitatis affectum ſub diffidentia interrogationis expreſſit, quia fidei aſſumptio non interroganda eſt, ſed ſequenda. CHRY. in Homil. Reſpondet autem ei Chriſtus, non ad interrogationem verborum, ſed ad conſilium obuians mentis. vnde ſequitur. {Et dicit ei Ieſus: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: Filius autem hoĩs, nõ habet vbi caput ſuum reclinet.} Ac ſi dicat. HIERO. Quid me propter diuitias, & ſæculi lucra cupis ſequi, cum tantæ ſim paupertatis, vt nec hoſpitiolum quidẽ habeam, & tecto vtar non meo? CHRY. in Homil. Hoc autem non erat auertentis, ſed arguentis quidem malum conſilium, concedentis autem ſi vellet cum paupertatis expectatione ſequi Chriſtum. Et vt diſcat eius malitiam, audiens hoc & correctus non dixit: paratus ſum ſequi. AVG. de Ver. do. vel aliter. Filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. ſ. in fide tua. Vulpes enim habent foueas in corde tuo, quia doloſus es: volatilia cœli habent nidos in corde tuo, quia elatus es. Doloſus & elatus non me ſequeris: quomodo .n. doloſus ſequitur ſimplicitatem? GREGO. 19. Moral. vel aliter: Vulpes valde fraudulenta ſunt animalia, quæ in foſſis, vel ſpecubus abſcondũtur, cumque apparuerint numquã rectis itineribus, ſed tortuoſis anfractionibus currunt, volucres vero alto volatu ſe ſubleuant. Nomine ergo vulpium doloſa, atque fraudulenta: nomine autem volucrum hæc autem ſuperba dæmonia deſignantur, ac ſi dicat: Fraudulenta, & elata dæmonia in corde tuo inueniunt habitationem ſuam: humilitas eadem mea, requiẽ in ſuperba mente non inuenit. AVG. de Quæ. euan. Intelligitur enim miraculis motus propter inanem iactantiam eum ſequi voluiſſe, quam ſignificant aues, finxiſſe autem diſcipuli obſequium, quæ fictio vulpium nomine ſignificata eſt. RABA. Hæretici aũt in ſua verſutia confidentes ſignificantur per vulpes, & maligni ſpiritus per volucres cœli, qui in corde Iudaici populi foueas, & nidos .i. domicilia habebant. Sequitur. {Alius autem de diſcipulis illius, ait illi: Dñe permitte me ire primum, & ſepelire patrẽ meũ.} HIERO. Quid ſimile eſt inter Scribam, & diſcipulum, ille magiſtrum vocat: hic Dñm confitetur? HILA. Iſte pietatis occaſione ad ſepeliendum patrem ire deſiderat, ille ſecuturum ſe quolibet ierit, promittit, non Magiſtrũ quærens, ſed ex magiſtro lucrũ. Iſte etiam diſcipulus non interrogat an ſequetur: iam .n. ſequi ſe oportere credidit, ſed permitti ſibi orat ſepelire patrem. AVG. de Ver. do. Dominus autem quando parat homines euãgelio, nullam excuſationem vult interponi carnalis huius, temporaliſque pietatis. & ideo ſequitur: {Ieſus autem dixit ei. Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.} CHRY. in Homil. Hoc autem dixit non iubens contemnere amorem, qui eſt ad parentes, ſed monſtrans qm̃ nihil cœleſtibus negocijs nobis magis neceſſarium eſſe oportet. Et quoniam cum toto ſtudio his iungi debem⁹, & neque parum tardare, etiã ſi valde ineuitabilia, & incitantia fuerint quæ attrahunt. Quid enim magis neceſſarium erat q̃ ſepelire patrem? Quid etiam facilius? neque enim tempus multum conſumendum erat. per hoc etiam eum Dñs a multis malis eripuit: puta lucribus, & mœroribus, & ab his quæ hic expectãtur. Poſt ſepulturam .n. neceſſe iam erat & teſtamenta ſcrutari, & hæreditatis diuiſionem, & alia huiuſmodi, & ita fluctuationes ex fluctuationibus ei ſuccedentes, longe eum a veritatis abducere portu. Si autem adhuc tumultuaris: excogita quoniam multi infirmos non permittunt ſcire, nec ad monumentum ſequi, etiamſi pater, aut mater, aut filius ſit, qui defunctus eſt, nec ex hoc incauſantur crudelitatis, ſed contrarium crudelitatis eſſet. Et multo maius malum eſt abducere hominem a ſpiritualibus ſermonibus, & maxime cum fuerint, qui hoc compleant. Erant enim qui completuri erant huius funeris ſepulturam. vnde dicit. {Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. AVG. de Ver. do. Quaſi dicat: Pater tuus mortuus eſt. Sunt alij mortui, qui ſepeliant mortuos ſuos, quia infideles ſunt. CHRY. in Homil. In quo monſtrat quoniam hic mortuus non erat eius. etenim qui defunct⁹ erat, ſicut æſtimo, de numero infideliũ erat. Si autem admiraris iuuenem, quoniam pro negocio ita neceſſario interrogauit Ieſum, & non ſpontanee abijt: multo magis admirare, quoniam & prohibitus permanſit, quod non erat magnitudinis, cum non propter deſidiam fecerit: ſed vt non intercideret negocium magis neceſſarium. HILA. Item, quia accepimus in dominicæ orationis exordio ita primum præcandum: Pater noſter, qui es in cœlis, & in diſcipulo credentis populi perſona eſt, admonetur, quòd pater ſibi viuus in cœlis eſt: Deinde inter fidelem filium, patremque infidelem ius paterni nominis non relinqui. Admonuit etiam non admiſceri memorijs ſanctorum mortuos infideles, & etiam eos eſſe mortuos, qui extra Deum viuunt, & iccirco mortui ſepeliantur a mortuis, qui per Dei fidem viuos viuo oporteat adherere. Si autem mortuum ſepelit mortuus: non debemes curam habere mortuorum, ſed viuentium, ne dum ſolliciti ſumus de mortuis, nos quoque mortui appellemur. GREGO. 4. Moral. Mortui etiam mortuum ſepeliunt, cum peccatores peccatoribus fauent. Qui enim peccantem laudibus proſequuntur, extinctum ſub verborum ſuorum aggere abſcondunt. RABA. Notandum eſt in hac ſententia, quia aliqñ minora bona prætermittenda ſunt pro vtilitate maiorum. AVG. de Con. euan. Quòd autem Matthæus dicit tunc iſtud geſtum eſſe, quando iuſſit vt irent trans fretum: Lucas vero ambulantibus illis in via, non eſt contrarium, quia viam vtique ambulabant, vt venirent ad fretum.

Serm. 7. — Cap. 1. — In Mat. q. 5 — Serm. 7. — Serm. — Lib. 2. c.

g ¶ ORIGE. Cum multa magna & miranda oſtendiſſet Chriſtus in terra, tranſit ad mare, vt ibidem excellentia opera demonſtraret, quatenus terræ, mariſque Dominum ſe eſſe cunctis oſtenderet. vnde dicitur: {Et aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. {Non imbecilles, ſed firmi & ſtabiles in fide. Hi ergo ſecuti eum: non tantum greſſus eius ſequentes, ſed magis ſanctitatem comitantes. CHRY. in Homil. Accepit autem diſcipulos ſecum, & in naui, vt ad vtraque eos erigeret, & ad hoc, quòd in periculis non ſtupeſcerent, & ad hoc quòd in honoribus moderata de ſe autument. vt enim non magna de ſe ſaperent, propter hoc quòd alijs dimiſſis eos retinuerat, permittit eos fluctuari. Vbi enim miraculorum oſtenſio erat, plebem permittit adeſſe. vbi autem tentationum, & timorũ arreptio, Athletas orbis terrarum, quos excitaturus erat: hos ſolos aſſumit. ORIGE. Ingreſſus ergo nauiculam fecit turbari mare. vnde ſequitur: {Et ecce motus motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus.} Hæc tempeſtas non ex ſe orta eſt, ſed poteſtati paruit imperantis, qui educit ventos de theſauris ſuis: Facta eſt autem tempeſtas magna, vt magnum opus oſtenderetur, quia quanto magis fluctus nauiculæ irruebant: tanto magis diſcipulos timor conturbabat, ut plus deſiderarent ſe liberari per mirabilia Saluatoris. CHRY. in Homil. Quia enim viderant alios, Chriſti beneficia accepiſſe: non autem ſimiliter aliquis æſtimat quæ in alienis corporibus fiunt: & quæ in ſeipſo oportuit per familiarem ſenſum eos potiri beneficiis Chriſti. & ideo voluit hanc fieri tempeſtatem, vt per liberationem manifeſtiorem accipiant beneficij ſenſum. Erat autem hæc turbatio typus futurarum tentationum, de quibus Paulus dicit: Nolo uos ignorare fratres, quoniam grauati ſumus ſupra virtutem. Vt ergo daret tempus formidini, ſequitur. {Ipſe uero dormiebat. Si enim uigilante eo facta fuiſſet tempeſtas, uel non timuiſſent, uel non rogaſſent: uel neque poſſe ipſum tale aliquid facere crederent. ORIGENES. Eſt autem res mirabilis, & ſtupenda, is qui numquam dormit, neque dormitat, dormire dicitur. Dormiebat quidem corpore, ſed uigilabat deitate, demonſtrans quia uerum humanum portabat corpus, quod corrruptibile induerat. Corpore itaque dormiebat, vt Apoſtolos faceret uigilare, & ne omnes nos unquam animo dormiamus, Tanto autem metu diſcipuli fuerant conterriti & pœne animo alienati, vt irruerent in eum, & non modeſte, ac leuiter ſuggererẽt, ſed turbulenter ſuſcitarent eũ. unde

Homi. diuerſ. — Homi. — Homil. diuerſ.

vnde ſequitur. {Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum, dicentes: Domine ſalua nos, perimus.} HIERO. Hui⁹ ſigni typum in Iona legimus, qñ cæteris periclitantibus ipſe ſecurus eſt, & dormit, & ſuſcitatur. ORIGE. O veraces diſcipuli Saluatorem vobiſcũ habetis, & de periculo timetis? Vita vobiſcũ eſt, & de morte ſoliciti eſtis? Sed rñdeãt, paruuli ſumus, & adhuc infirmi: ideoq; timemus. vnde ſequit. {Et dicit eis Ieſus: Quid timidi eſtis modicę fidei?} Quaſi diceret, ſi potentem me ſuper terram cognouiſtis, quare non creditis, ꝙ in mari potẽs ſim? Et ſi mors irrueret: nonne debuiſtis eam cõſtantiſſime ſuſtinere? Qui modicum credit, arguetur, qui nihil credit, contemnetur. CHRY. in Homil. Si autem aliquis dixerit, quoniã non fuit modicę fidei, accedentes excitare Ieſum, hoc ſignum fuit, ꝙ non decentem de ipſo opinionem habebant. Nouerant .n. ꝙ excitatus poterat mare increpare: nondum autẽ, ꝙ dormiens. Propter hoc etiam neque præſentibus turbis hoc ſignum fecit, vt non accuſentur modicę fidei: ſed diſcipulos ſolum accipiens corrigit, & prius ſoluit turbationem aquarum. unde ſequitur. {Tunc ſurgens imperauit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna. HIERO. Ex hoc autem loco intelligimus, ꝙ omnes creaturæ ſentiant creatorem: quibus enim imperatur, ſentiunt imperantem. non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia ſenſibilia eſſe: ſed maieſtate conditoris, quæ apud nos inſenſibilia ſunt, illi ſenſibilia ſunt. ORIGE. Imperauit ergo ventis, & mari, & de magno vento facta eſt tranquillitas magna. Decet enim magnum magna facere, & ideo qui prius magnifice conturbauit profundum maris: nunc iterum tranquillitatem magnam fieri iuſſit, vt diſcipuli nimium conturbati, magnifice lætarentur. CHRY. in Hom. In hoc etiam oſtenditur, ꝙ omnis confeſtim ſoluta eſt tempeſtas, & neque ſemita turbationis remanſit, quod quidem extraneum erat. Cum enim naturaliter fluctuatio terminatur vſque ad multum tempus aquæ concutiuntur, ſed hic ſimul omnia ſoluebantur. vnde quod de patre dictum eſt: Dixit, & ſtetit ſpiritus procellę. hoc Chriſtus opere impleuit. ſolo enim verbo & præcepto ſedauit, & refrenauit. A viſu autem, & a ſomno, & ex vtendo nauigio, qui aderant, eum hominem æſtimabant: propter hoc in admirationem ceciderunt. vnde ſequitur. {Porro homines mirati ſunt, dicentes, qualis eſt hic, quia venti & mare obediunt ei? } GLO. Chryſoſtomus ponit hanc literã. Qualis eſt hic homo? ſomn⁹ enim, & quod apparebat, hominem demõſtrabat: ſed mare & tranquillitas Deum oſtendebat. ORIGE. Sed qui homines mirati ſunt? Non putes hic Apoſtolos ſignificatos. nuſquam enim inuenimus præter honorem cognominari Domini diſcipulos, ſed ſemper aut Apoſtoli, aut Diſcipuli nominantur. Mirabantur ergo hi homines, qui cũ eo nauigabant, quorum erat nauicula. HIERO. Si autem quis contentioſe voluerit eos qui mirabantur fuiſſe diſcipulos: reſpondebimus recte homines appellatos, quia necdum nouerant potentiam Saluatoris. ORIGE. Non autem interrogantes dicunt: {qualis eſt iſte? } ſed aſſerẽtes, quia iſte talis eſt: cui venti & mare obediunt. {Qualis ergo eſt iſte, } ideſt quantus, quàm fortis, quàm magnus. Iubet omni creaturæ, & non ſupergreditur iuſſionem eius. ſoli homines reſiſtunt, & ideo in iudicio damnabuntur: Myſtice autem omnes in ſanctæ eccleſiæ nauicula cum Domino per hunc vndoſum ſupernatamus mundum. Ipſe autẽ Dominus pio obdormit ſomno, patientiam noſtram, & impiorum pœnitentiam expectans. HILA. Vel dormit, eo ꝙ ſomno noſtro conſopiatur in nobis. Maxime autem id accidit, vt a Deo auxilium in periculi metu ſpernemus, atque vtinam, vel ſpes ſera confidat ſe periculum poſſe euadere, Chriſti intra ſe vigilãtis virtute. ORIGE. Alacriter ergo accedamus ad eum cum Propheta dicentes: Exurge quare obdormis Domine? & ipſe imperabit ventis, ideſt dæmonibus, qui concitant fluctus, ideſt principes huius mundi ad perſecutiones ſanctis immittendas, facitq; trãquillitatem magnam circa corpus, & ſpiritum, pacem eccleſię, & ſerenitatem mundo. RABA. Vel aliter: Mare eſt æſtus ſæculi. Nauicula quam Chriſtus aſcendit, intelligitur arbor crucis, cuius auxilio fideles tranſactis mundi fluctibus perueniunt ad cœleſtem patriam quaſi ad littus ſecurum, in qua Chriſtus vnà cum ſuis aſcendit. vnde poſt ait. Qui uult venire poſt me, abnieget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Cum ergo Chriſtus in cruce poſitus fuiſſet, mot⁹ magnus factus eſt, quia commotæ ſunt mentes diſcipulorum de eius paſſione, & nauicula operta eſt fluctibus: quia tota vis perſecutionis circa crucem Chriſti fuit. vbi .ſ. morte occubuit. vnde dictũ eſt: Ipſe vero dormiebat. Suũ dormire, mori eſt. excitant aũt diſcipuli Dñm: dum turbati morte, maximis votis reſurrectionẽ quærunt, dicentes. Salua reſurgendo, quia perimus turbatione tuæ mortis. Ipſe vero reſurgens increpat duritiam cordis eorum, vt alibi legitur. Imperauit autem ventis, q̃ diaboli ſuperbiã ſtrauit. Imperauit mari, qui veſaniã Iudæorũ diſiecit, & facta eſt tranquillitas magna, quia ſedatæ ſunt mẽtes diſcipulorum viſa reſurrectione. GLO. Vel nauicula eſt eccleſia p̃ſens, in qua Chriſtus cum ſuis mare ſæculi tranſit, aquas perſecutorum compeſcit: vnde miremur, & gratias agamus.

Serm. — Homi. 6. in diuerſos lo.

ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna. Porro homines mirati ſunt dicentes: Qualis eſt hic, q̃ venti & mare obediũt ei?

h Et cum veniſſet Ieſus tranſfretum in regionem Geraſenorum occurrerunt ei duo habentes dæmonia de monumentis exeũtes ſæui nimis, ita vt nemo poſſet tranſire per viam illam. Et ecce clamauerunt dicentes: Quid nobis & tibi Ieſu fili Dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos? Erat autẽ non longe ab illis grex multorum porcorũ paſcens. Dæmones aũt rogabant eũ, dicẽtes: Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis. Ite. At illi exeuntes, abierunt in porcos. Et ecce magno

h ¶ CHRY. in Homil. Quidam homines Chriſtum hominem eſſe dicebant, venerunt dæmones diuinitatem eius diuulgantes, vt qui mare procelloſum, & rurſus quietum non audierant: dæmones audirent clamantes. vnde dr̃. {Et cum ueniſſet tranſfretum in regionem Geraſenorum, occurrerunt ei duo homines habentes dæmonia. RABA. Geraſa vrbs eſt Arabiæ trans Iordanẽ iuncta monti Galaad, qua tenuit tribus Manaſſe: non longe a ſtagno Tyberiadis, in quo porci p̃cipitati ſunt. AVG. de Con. euan. Quòd aũt Matthæ⁹ duos dicit fuiſſe qui dæmonia patiebantMarcus aũt, & Lucas vnum cõmemorant, intelligas vnum eorũ fuiſſe perſonæ alicuius clarioris, & famoſioris, quem regio illa maxime dolebat, & pro cuius ſalute plurimũ ſatagebat, de quo facti huius fama præclarius fragrauit, CHRY. in Homil. Vel Lucas, & Marcus vnum eorum ſęuiorem elegerunt. vnde & eius calamitatẽ exprimunt. Lucas enim dicit, ꝙ ruptis vinculis agebatur in deſerto: Marcus aũt, ꝙ & lapidibus ſeipſum intercidebat, nec tamen dicunt, qm̃ vnus ſolus erat, ne Matthæo contraria dicere viderentur Per hoc aũt qđ ſubditur {De monumẽtis exeuntes.} pernitioſum, dogma imponere volebant. ſ. ꝙ animæ morientium dæmones fiãt. vnde multi aruſpicum occidunt pueros, vt animam eorũ cooperantem habeant: ꝑꝑ quod & dæmoniaci clamant, qm̃ anima illius ego ſum. Non eſt aũt anima defuncti, quæ clamat, ſed dæmon hoc fingit, vt decipiat audientes. Si enim in alterius corpus animã mortui poſſibile eſſet intrare, multo magis in corpus ſuum. ſed neq; habet rõnem, iniqua paſſam animam cooperari iniqua ſibi facienti, vel hoĩem poſſe virtutem incorpoream in aliam tranſmutare ſubſtantiam ſcilicet animam in ſubſtantiam dæmonis. Neque .n. in corporib⁹ hoc machinari q̃s poteſt, vt in hominis corpus tranſmutet aſini corpus, neque .n. rõnabile eſt animam a corpore ſeparatam hic iam oberrare. Iuſtorũ .n. animæ in manu Dei ſunt. vnde & quæ puerorũ, neq; enim malę ſunt. ſed & quæ peccatorum ſunt confeſtim hinc abducuntur. & hoc manifeſtum eſt ex Lazaro, & diuite. Quia vero nullus eos afferre audebat ad Chriſtum propter ſæuitiam horũ dæmoniacorũ, Chriſtus ad eos vadit. Quæ quidem eorum ſeuitia deſignatur, cum ſubditur. Sęui nimis: ita vt nemo poſſit tranſire per viam illam. Sed quia alios prohibebant pertranſire: obſtruentem igitur viam inuenerunt. Etenim flagellabantur inuiſibiliter, intolerabilia patientes ex Chriſti præſentia. vnde ſequitur. {Et ecce clamauerunt dicentes: Quid nobis & tibi Ieſu fili Dei? } HIERONYMVS: Non eſt autem voluntatis iſta confeſſio quam primum ſequitur confitentium: ſed neceſſitatis extorſio, quæ cogit inuitos, velut ſi ſerui fugitiui poſt multum temporis Dominum ſuum videant, nihil aliud, niſi de uerberibus depræcantur, ſic & dæmones cernentes Dominum in terris repente verſari, ad eos iudicandos ſe veniſſe credebant. Ridiculum autem putant quidam dæmonia ſcire filium Dei, & diabolum ignorare: eo quòd minoris malitiæ ſint iſti, quàm ille, cuius ſatellites ſunt, cum omnis ſcientia diſcipulorum ad magiſtrum referenda ſit. AVGVSTINVS 9. de Ciuitate Dei. Tantum autem innotuit eis Deus, quantum uoluit, tantum autem uoluit, quantum oportuit. Innotuit ergo eis non per id quod uita æterna eſt, & lumen quod illuminat pios, ſed per quædam temporalia ſuæ uirtutis effecta, & occultiſſimę præſentiæ ſigna, quæ angelicis ſpiritibus etiam malignis potius quàm infirmitati hominum poſſunt eſſe perſpicua. HIERONYMVS: Sed tamen tam dæmones, quàm diabolus ſuſpicari magis filium Dei, quàm noſſe intelligendi ſunt. AVGVSTINVS in Libro de quæſtionibus Noui & Veteris Teſtamenti, quæſt. ſexageſimaſexta. Quòd autem dæmones clamant: Quid nobis & tibi Ieſu fili Dei? magis ex ſuſpitione, quàm ex cognitione dixiſſe credendi ſunt. Si enim cognouiſſent:

Hom. 29. — Lib. 2. c. 24. — Cap. 21.

nunq̃ Dñm gloriæ crucifigi permiſiſſent. REMI. Sed quotieſcũq; eius virtute torquæbant,& ſigna,& miracula faciẽtẽ videbãt, æſtimabant eſſe filium Dei : poſtq̃ videbant eum eſurire, ſitire, & his ſimilia pati dubitabant,& credebant hoĩem purum. Conſiderã dum eſt,ꝙ etiam Iudæi increduli dicẽtes Chriſtum in Beelzebub eieciſſe dæmonia, & Arriani dicẽtes eum eſſe creaturam : nõ ſolum iudicio Dei, ſed etiam dæmonum cõfeſſione damnari merentur,qui Chriſtum filium Dei dicunt. Recte aũt dicunt: Quid nobis &c. hoc ẽ nihil cõe eſt noſtræ malitię & tuæ grãæ, quia ſm Apl'm, nulla ſocietas eſt lucis ad tenebras.

impetu abijt totus grex pręceps in mare,& mortui ſunt in aquis. Paſtores aũt fugerunt, & venientes in ciuitatẽ nunciauerunt hæc oĩa, & de his q̃ dæmonia habuerant. Et ecce tota ciuitas exijt obuiam Ieſu,& viſo eo rogabant eũ vt tranſiret a finibus eorum:

CHRY. in Homil. Vt autem non videretur adulationis hoc eſſe, ab experientia clamabant,dicẽtes:{Veniſti ante tp̃s torquære nos.} AVG. 8. de Ciui. Dei. Siue quia ſubitũ illis fuit quod futurum quidem, ſed tardius opinabanť,ſiue quia pditionem ſuã hanc ipſam dicebant, q̃ fiebat,vt eorũ cognitio ſperneretť: & hoc erat ante tp̃s iudicij, quo æterna damnatione puniendi ſunt. HIERO. Præſentia etiã Saluatoris tormenta ſunt dæmonum. CHRY. in Hom. Non aũt poterant dicere ſe non peccaſſe,quia eos Chriſtus inuenerat mala operantes,& facturam Dei punientes. vnde æſtimabant pp ſuperabundantiam malorum, quæ fecerant, ꝙ non expectaretur in eis tp̃s extremę punitionis,quæ erit in die iudicij. AVG. de Cõ. euan. Quòd autem verba dæmonum diuerſimode ad Euangeliſtis ſunt dicta,non habet aliquid ſcrupuli,cum vel in vnam redigi ſententiam,vel omnia dicta poſſint intelligi,nec quia pluraliter apud Matthæum: apud illos autem ſingulariter loquitur,cũ & ipſi narrent,ꝙ interrogatus quis vocaretur,legionem ſe eſſe reſpondit: eo ꝙ multa eſſent dæmonia. Sequitur.{Erat autem non longe ab eis grex porcorum multorum paſcens: dæmones autem rogabant eũ dicentes. ſi eijcis nos hinc: mitte nos in porcos. GREG. 2. Mora. Scit.n.diabolus,quia quodlibet agere ex ſemetipſo nõ ſufficit, q̃ nec per ſemetipſum in eo ꝙ eſt ſpũs exiſtit. REMI. Sed ideo nõ petierunt,vt in homines mitterenť,quia illum cuius virtute torquebantur,humanam ſpeciem geſtare videbant. Nec etiam petierunt,vt in pecora mitterentur,quia pecora Dei præcepto munda ſunt animalia,& tunc in templo Dei offerebantur. Præ alijs autẽ immundis in porcos mitti petierunt,quia nullum animal eſt immundius porco. vnde & porcus dicitur quaſi ſpurcus,eo ꝙ in ſpurcitijs delectetur,ſic & dæmones ſpurcitijs peccatorum delectatur. Non autem petierunt,vt in aere mitterentur pp nimiam cupiditatẽ nocendi hoĩbus. Sequitur.{Et ait illis: Ite.} CHRY. in Ho. Non autem hoc fecit Ieſus quaſi a dæmonijs perſuaſus, ſed multa hinc diſpenſans: vnum quidem, vt inſtruat magnitudinem nocumenti dæmonum,qui illis hoĩbus inſidiabanť,aliud,vt diſcant omnes,qm̃ neque aduerſus porcos audent,niſi ipſe conceſſerit. Tertium,vt oſtẽdent,ꝙ grauiora in illos hoĩes operati eſſent,q̃ in porcos,niſi eſſent homines illi inter calamitates diuina prouidentia adiuti. magis.n.odio habent homines,q̃ irrationalia. Per hoc autem manifeſtum eſt qm̃ nullus eſt,qui non potiať diuina prouidentia. Si autem non omnes ſimiliter neque ſm vnum modũ, & hæc etiam prouidentiæ maxima ſpes eſt: ad id autem quod vnicuique expedit prouidentia oſtenditur. Cum prædictis autem & aliud ex hoc dicimꝰ,qm̃ non cõmuniter omni prouidet ſolum,ſed ſingulariter vnicuique quod in dæmoniacis his aliquis aſpiciet manifeſte,qui olim ſuffocati eſſent, niſi diuina procuratione potiti eſſent: propterea etiam conceſſit abire in gregem porcorum, vt qui regiones habitabant illas,diſcant eius virtutem. Vbi.n.nullus eum cognouerat,fulgere faciebat miracula, vt eos in ſuæ diuinitatis cognitionem trahat. HIERO. Non ergo,vt concederet Saluator dæmonibus quod petebant,dixit.{Ite} ſed vt p interfectionẽ porcorum,hominibus ſalutis occaſio præbereť. Sequitur.{At illi exeuntes.ſ.ab hominibus.{abierunt in porcos, & ecce magno impetu abijt totus grex præceps in mare, & mortui ſunt in aquis.} Erubeſcat Manichæus ſi de eadem ſubſtantia,& ex eadem origine hominũ,beſtiarumq; ſunt animæ, qũo ob vnius hominis,uel duorum ſalutem,duo milia porcorum ſuffocantur? CHRY. in Homil. Ideo autem porcos dæmones occiderunt,quia vbique homines in męſtitiam mittere ſtudent,& de perditione lętantur. Damni etiam magnitudo augebat eius quod factum erat famam: a multis enim diuulgabatur,ſcilicet ab his,qui curati erant a porcorum dominis, & a Paſtoribus. vnde ſequitur.{Paſtores autem fugerũt, & venientes in ciuitatem nunciauerunt omnia, & de his qui dæmonia habuerãt,& ecce tota ciuitas exijt obuiam Ieſu.} Sed cum deceret eos adorare,& admirari virtutem: emittebant eum a ſe. vnde ſequitur:{Et viſo eo rogabant eum, vt tranſiret a finibus eo-

F rum.} Intuere autem & Chriſti manſuetudinem poſt virtutem, quia enim beneficia adepti abigebãt eum: non reſtitit, ſed receſſit: & eos qui indignos ſe nunciauerũt eius doctrina dereliquit: dans eis Doctores liberatos a dæmonibus,& porcorũ Paſtores. HIERO. Vel quòd rogant, vt tranſeant fines eorum, non de ſuperbia hoc faciunt,ſed de humilitate, qua ſe indignos Domini præſentia iudicabant, ſicut & Petrus ait : Exi a me Domine, quia uir peccator ſum. RABA. Intepręṫatur Geraza colonũ eijciens, vel aduena propinquans: hoc eſt Gentilitas, quæ diabolum

CAP. IX.

Et aſcendẽs Ieſus in nauiculã,transfretauit,& uenit in ciuitatẽ ſuam. Et ecce offerebant ei paralyticũ iacẽtem in lecto. Videns aũt Ieſus fidẽ illorũ,dicit paralytico. Cõfide fili,

G a ſe eiecit. Et quæ prius longe, modo facta eſt prope,poſt reſurrectionem viſitata a Chriſto per prædicatores. AMBRO. ſuper Lucam: Duo quoque dæmoniaci figuram populi Gentilis accipiunt, quoniam cum tres filios Noe generauit: Cham, Sem, & Iaphet: Sem tantummodo familia in poſſeſſionem accita eſt Dei, ex duobus autem aliis nationum populi pullularunt. HILA. Vnde extra vrbem,ideſt extra legis,& Prophetarum Synagogã duos homines in monumentis dæmones detinebant duarum, ſcilicet Gentium originis,intra defunctorum ſedes, & mortuorum reliquias obſederant, efficientes prætereuntibus viam vitæ præſentis infeſtam. RABA. Vel non immerito in monumentis illos habitaſſe ſignificauit,quid enim aliud ſunt corpora perfidorum, niſi quædam defunctotum ſepulchra? in quibus non Dei ſermo, ſed anima peccantis morte recluditur. Dicit autem.{Ita vt nemo poſſit tranſire per viam illam} quia ante aduentum Saluatoris in via
H Gentilitas fuit. Vel per duos,Iudæos & Gentes accipe, qui non habitabãt in domo,ideſt in conſcientia ſua non requieſcebant. In monumentis manebant,ideſt in operibus mortuis delectabantur, nec ſinunt per viam fidei,quam viam Iudæi impugnabãt aliquem tranſire. HILA. Occurſus autem eorum concurrentium ad ſalutem voluntas iudicatur. videntes autem dæmones non ſibi iam locum in Gentibus derelinqui,vt patiatur habitare ſe in hæreticis depræcantur,quibus occupatis,in mare, ideſt in cupiditatẽ ſæcularem dæmonum præcepitatur inſtinctu,cum reliquarum Gentium infidelitate moriuntur. Vel porci ſunt, qui lutulentis delectantur actibus. nam niſi quis porci more vixerit,non in eum diaboli accipiunt poteſtatem,aut ad probandum tantum,non ad perdendum accipient. Quòd autem in ſtagnum præcipati ſunt porci,ſignificat etiam,ꝙ liberato populo Gentium a damnatione dæmonum in abditis agunt ſacrilegos ritus ſuos,qui Chriſto credere noluerunt,cæca & profunda curioſitate ſubmerſi. Quòd autem Paſtores porcorum fugientes iſta nunciant, ſignificat quoſdã
I & etiam primates impiorum,quanquam Chriſtianam legem fugiant: potentiam tamen Chriſti ſtupendo prædicare non ceſſant. Quòd autem magno timore percuſſi,rogant vt ab eis diſcedat: ſignificat multitudinem vetuſta ſua vita delectatam,honorare quidem ſe nolle Chriſtianam legem dum dicunt,ꝙ eam implere non poſſunt. Vel urbs illa Iudaici populi habuit ſpeciem, quæ Chriſti operibus auditis,Domino ſuo obuiam pergit, prohibens ne fines ſuos vrbemq; contingeret,neque.n.euangelia recepit.

CAP. IX.

CHRY. in Hom. Monſtrauit ſuperius Chriſtus ſuam virtutem per doctrinam,quando docuit eos, vt poteſtatem habẽs, per leproſum quando dixit. Volo,mun
K dare,per Centurionem qui dixit. Dic verbo & ſanabitur puer meus. per mare,quod verbo refrenauit. per dæmones qui eum confitebantur. Hic autem rurſus alio maiori modo inimicos eius cogit confiteri æqualitatem honoris ad patrem. vnde ad hoc oſtendendũ ſubditur.{Et aſcendens in na. transfr. & ve. in ci. ſuã.} Nauigium autem intrans pertranſit, qui pede mare poterat pertranſire. non enim ſemper mirabilia volebat facere, ne incarnationis noceat rationi. IOAN. Epiſcopus. Creator autem rerum orbis terræ dominus, poſteaquàm ſe propter nos noſtra anguſtauit in carne,cœpit habere humanam patriam: cœpit ciuitatis Iudaicæ eſſe ciuis,parentes habere cœpit parentum omnium ipſe parens, vt attraheret charitas quos diſperſerat metus. CHRYS. in Hom. Ciuitatem autem ſuam hic Capharnaum dicit: alia.n. eum ſuſceperat naſcentem.ſ. Bethleem, alia eum nutriuit.ſ. Nazareth,alia autem habuit continuæ habitantem, ſ. Capharnaum. AVG. de Con. Euan. vel aliter. Quod Matthęus hic ſcribit de ciuitate domini: Marcus autem de Capharnaum,difficilius ſolueretur,ſi Matthæus Nazareth nominaret. nũc vero cũ potuerit ipſa Galilæa

Margin: Cap.23. — Lib.2.c.24. — Cap.8. — Cap.8.

Galilæa dici ciuitas Chriſti, quia in Galilæa erat Nazareth, ſicut in vniuerſum regnum Romanum in tot ciuitatibus cõſtitutum, dicitur modo Romana ciuitas. Quis dubitauerit, vt veniens in Galilæam Dñs recte diceretur veniſſe in ciuitatem ſuam, in quocũque eſſet oppido Galileæ: præſertim quia & ipſa Capharnaũ extollebatur in Galilęa vt tanquam Metropolis haberetť? HIER. Vel ciuitatẽ eius, nõ aliam intelligamus,q̃ Nazareth. vñ & Nazarenꝰ appellatus eſt. AVG. de Con. euan. Et ſm hoc dicimus Matthæũ prætermiſiſſe, quæ geſta ſunt, poſtea q̃ Ieſus venit in ciuitatem ſuam donec veniret Capharnaum,& hic adiunxiſſe de ſanato paralytico,ſicut in multis faciunt prætermittentes media, tanquam hoc continuo ſequatur, quod ſine vlla prætermiſſionis ſignificatione ſubiungunt. & hoc modo hic ſubditur:{Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. CHRY. in Homil. Paralyticus autem hic alter eſt præter eum qui in Ioanne ponitur. Ille quidẽ in natatorijs iacebat: hic autem in Capharnaum. ille famulis carebat: hic autem habebat eos,qui ſui curam habebant, qui & portantes eum attulerunt. HIERO. Obtulerunt autem ei iacentem in lecto,quia ipſe ingredi non valebat. CHRY. in Homil. Non autem vbique ab ægris ſolum quærit fidem, puta cum inſaniunt,vel aliter ab ægritudine in exceſſu fuerint mentis. vnde ſubditur:{Videns autem Ieſus fidem illorum. HIERO. nõ eius qui offerebatur: ſed eorum qui offerebant. CHRY. in Homi. Quia igitur tantam oſtendunt fidem, monſtrat & ipſe ſuam virtutem, cum omni poteſtate ſoluẽs peccata. vnde ſequitur.{Dixit paralytico: confide fili, remittuntur tibi peccata.} IOAN. Eps: Quantum valet apud Deum fides propria apud quem ſic valuit aliena, vt intus & extra ſanaret hoĩem. Audit veniam & tacet paralyticꝰ, nec vllam reſpondet gratiam,quia plus corporis q̃ animæ tendebat ad curam. Merito ergo Chriſtus offerentium recipit fidem: non vecordiam iacentis. CHRY. Vel erat magna fides etiam huius infirmi: non enim permiſiſſet ſe ſubmitti,vt alius euangeliſta dicit per tectum non credens. HIERO. O mira humilitas, deſpectum,& debilem: totis membrorum cõpagibus diſſolutum filium vocat,quem Sacerdotes non dignabantur attingere,aut certe ideo filium, quia dimittuntur ei peccata ſua, vbi datur nobis intelligentia propter peccata pleraſque euenire corporum debilitates. Et iccirco forſitan prius dimittuntur peccata,vt cauſis debilitatis ablatis,ſanitas reſtituatur. CHRY. in Homil. Scribæ autem diffamare volentes,etiam nolentes fecerunt clarere quod factum eſt. eorum enim ęmulatione ad ſigni oſtenſionem vſus eſt Chriſtus: hoc.n.eſt ſuperabundantia eius ſapientiæ quòd ſua per inimicos manifeſtat. vnde ſequitur.{Ecce quidam de Scribis dixerunt intra ſe: Hic blaſphemat.} HIERO. Legimus in Propheta: Ego ſum qui deleo omnes iniquitates tuas. Conſequenter ergo Scribæ,quia hominem putabant, & verba Dei non intelligebant,arguunt eum vitio blaſphemiæ. Videns autem cogitatiotiones eorum oſtendit ſe Deum qui poteſt cordis occulta cognoſcere,& quodammodo tacens loquitur: Eadem potentia qua cogitationes veſtras intueor, poſſum & hominibus delicta dimittere. Ex vobis intelligite quid paralyticus conſequatur. vnde ſequitur. {Et cum vidiſſet Ieſus cogi. eorum dixit. Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris?} CHRY. Non quidem eorum deſtruxit ſuſpitionem,qua.ſ.cogitabant,eum prædicta dixiſſe vt Deum. Si.n. non eſſet æqualis Deo patri,oportebat eum dicere longe ſum ab ab hac poteſtate.ſ.dimittendi peccata: nunc aũt contrarium firmauit ſua voce & miraculi oſtenſione. vnde ſubdit,{Quid eſt facilius dicere: dimittuntur tibi peccata tua, an dicere,ſurge & ambula?} Quanto quidem anima corpore potior eſt, tanto peccatum dimittere maius eſt quàm corpus ſanare. Sed quia illud quidem nõ manifeſtum,hoc autem manifeſtum, facit minus quod eſt manifeſtius,vt demonſtret maiꝰ & non manifeſtum. HIERO. Vtrum enim ſint paralytico peccata dimiſſa: ſolus nouerat qui dimittebat.{Surge autem & ambula.} tam ille qui ſurgebat, quàm hi qui ſurgentem videbant poterant approbare,quanquam eiuſdem virtutis ſit & corporis & animæ vitia dimittere. Inter dicere autem & facere,multa diſtantia eſt. fit ergo carnale ſignum, vt probetur ſpiritale. vnde ſequiť.{Vt aũt ſciatis,qm̃ filius hoĩs hẽt ptãtem in terra dimittẽdi pctã. CHRY. in Ho. Supra quidẽ,paralytico nõ dixit: dimitto tibi pctã,ſed{dimittunť tibi pctã,} quia vero Scribæ reſiſtebant,altiorem ſuã potẽtiam demonſtrat,dicens, Quia filius

Remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra ſe : hic blaſphemat. Et cum vidiſſet Ieſus cogitationes eorum dixit. ut quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius dicere : dimit-
B tuntur tibi peccata tua, an dicere, ſurge & ambula? Vt aũt ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittẽdi peccata, tunc ait paralytico : Surge, tolle lectũ tuũ & vade in domũ tuã. & ſurrexit & abijt in domũ ſuã. Videntes autẽ turbę, timuerunt & glorificauerũt Deum qui dedit poteſtatẽ talẽ hominibus.
b Et cum trãſiret inde Ieſus, vidit hominẽ ſedentẽ in Teloneo, Matthęum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et ſurgẽs ſecutus eſt eũ. Et factũ eſt, diſcũbente eo in

A hoĩs hẽt ptãtẽ dimittendi pctã. Et vt oſtendat ſe pr̃i æqualem nõ dixit,ꝙ filius hoĩs indiget aliquo ad dimittendum pctã,ſed qm̃ hẽt. GLO. Hæc aũt verba,{vt ſciatis} poſſunt eſſe Chriſti,vel Euangeliſtæ, quaſi Euangeliſta diceret: Ipſi dubitabant eũ pctã dimittere, ſed{vt ſciatis,qm̃ filius hoĩs habet ptãtẽ} ait paralytico. Si autem Chr̃s dicať pnunciaſſe hæc verba, ſic intelligetur: Vos dubitatis me poſſe pctã dimittere, ſed{vt ſciatis qm̃ filius hoĩs.} quę quidẽ oĩo imperfecta eſt: ſed ſubdit actus loco conſequentis. vñ dr̃.{Ait paralytico: Surge, & tolle lectum tuum. IOAN. Eps: Vt qđ fuit teſtimonium infirmitatis, ſit probatio ſanitatis.{Et vade in domũ tuã} ne Chriſtiana fide curatꝰ,moriaris in pfidia Iudæorum. CHRY. in Ho. Hoc aũt pcepit: vt non æſtimeť phantaſia eſſe qđ factum eſt. vñ ad veritatem facti oñdendam ſubditur:{Et ſurrexit,& abijt in domũ ſuã.} Sed tñ aſtantes hoĩes adhuc deorſum trahuntur. vnde ſequiť. {Vidẽtes aũt turbæ,timuerunt & glorificauerunt Deum, q̃ dedit talem ptãtẽ hoĩbus.} Si bene cogitaſſent apud ſe,agnouiſſent,quia filius Dei erat. Interim.n.nõ parũ erat æſtimare oĩbus hoĩbus maiorem,& a Deo venire. HILA. Myſtice autẽ Iudæa repudiatus in ciuitatem ſuã reuertitur. Dei ciuitas fidelium plebs eſt,in hanc ergo introiuit p nauim.i.eccleſiã vectus. IOAN. Eps: Non autẽ Chriſtus indiget naui,ſed nauis Chriſto, quia ſine cœleſti guber-
C natione nauis eccleſiæ per mundanum pelagus ad cœleſtem portum non valet peruenire. HILA. In paralytico autem Gentium vniuerſitas offertur medenda. hic itaque angelis miniſtrandus offertur: hic filius nuncupať, quia Dei opus eſt. huic remittunť aĩæ, pctã,q̃ lex laxare non poterat. fides.n.ſola iuſtificat. Deinde virtutem reſurrectionis oſtendit,cum ſublatione lectuli infirmitatem corporibꝰ docuit defuturã. HIERO. Iuxta tropologiam autẽ, interdũ aĩa iacens in corpore ſuo virtutibus diſſolutis, a perfecto Doctore Dño offertur curanda. vnuſquiſq;.n.æger petendæ ſalutis petitores dicit adhibere,per quos actuum nr̃orum clauda ueſtigia,verbi cœleſtis remedio reformentur. Sunt igiť monitores mẽtis, qui animum auditoris ad ſuperiora erigunt,quàmuis exterioris corporis debilitate torpentem. IOAN. Eps. Dñs autẽ in hoc ſæculo inſipientium voluntates non q̃rit: ſed reſpicit ad alterius fidem,nec medicus languentium reſpicit voluntatem, cum contra
D ria requirat infirmus. RABA. Surgere autem,eſt aĩam a carnalibus deſiderijs abſtrahere. Lectum tollere, eſt carnem a terrenis deſiderijs ad voluptatem ſpiritus attollere. Domum ire,eſt ad Paradiſum redire, vel ad internam ſui cuſtodiam, ne iterum peccet. GREGO. 22. Moral. Vel per lectum voluptas corporis deſignatur. iubetur itaque, vt hoc ſanus portet ubi infirmus iacuerat,quia omnis qui adhuc uitijs delectatur, infirmus iacet in uoluptatibus carnis, ſed ſanatus hoc portat,quia eiuſdem carnis contumelias poſtmodum tolerat, quod intus prius deſiderijs requieſcebat. HILA. Videntes autem turbæ timuerunt. Magni enim timoris res eſt : non dimiſſis a Chriſto peccatis in mortem reſolui, quia nullus eſt in domum æternam reditus, ſi cui indulta non fuerit uenia delictorum. Ceſſante autem timore, honor redditur, quòd poteſtas hominibus hac uita data ſit per uerbum eius & peccatorum remiſſionis, & corporum reſurrectionis, & reuerſionis in cœlum.

b ¶ CHRY. in Homil. Cum Chriſtus feciſſet miraculum
E non permanſit in eodem loco, ne Iudæorum zelum accenderet ampliorem. Hoc & nos faciamus non obſtinate obſiſtentes eis, qui inſidiantur, cum dicitur: {Et cum tranſiret inde Ieſus, ſcilicet a loco ubi miraculum fecerat. {Vidit hominem ſedentem in Teloneo, Matthæum nomine. HIERO. Cæteri Euangeliſtæ propter uerecundiam & honorem Matthæi : noluerunt eum nomine appellare uulgato, ſed dixerunt Leui. Duplici enim uocabulo fuit. ipſe autem Matthæus(ſm illud Salomonis: Iuſtus accuſator eſt ſui) Matthæum ſe,& publicanum nominat, ut oſtendat legentibus nullum debere ſalutem deſperare,ſed ad meliora conuerſus,cum ipſe de publicano in Apl'm ſit repente mutatus. GLO. Dicit autem{Sedentem in Teloneo.i.in domo,ubi uectigalia congregantur. Erat.n.Telonarius dictꝰ,a Telon græcę,qđ eſt uectigal. CHRY. in Homil. Per hoc ergo monſtrat uocantis uirtutem: qm̃ non deſiſtentem a periculoſo officio ex medijs ipſum euulſit malis,ſicut & Paulum adhuc inſanientem. Et ideo ſequiť: Et ait illi: {Sequere me.} Sicut uidiſti uocantis uirtutem,ita addiſce uocati obedientiã, neque.n.reſiſtit,neque domum abire rogauit,

Margin: Lib.2.c.25. — Esa.43. — Cap.23. — Hom.31.

& ſuis hoc communicare. R E M I. Humana etiam pericula, quæ F ei a principibus accidere poterant paruipendit, dum officij ſui rationes imperfectas reliquit. unde ſequitur. {Et ſurgens ſecutus eſt eum.} & quia terrena lucra deſeruit: ideo iure factus eſt dominicorum talentorum diſpenſator. H I E R O. Arguit autẽ in hoc loco Porphyrius, & Iulianus Auguſtus uel imperitiã hiſtorici mentientis, uel ſtultitiam eorum, qui ſtatim ſecuti ſunt Saluatorẽ, quaſi irrationabiliter quemlibet uocantem hominem ſint ſecuti, cum tanta ſigna præceſſerint, quæ Ap̃los antequam crederent

domo: ecce multi publicani, & peccatores venientes diſcumbebant cum Ieſu, & diſcipulis eius. Et videntes Phariſæi, dicebant diſcipulis eius. Quare cũ publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter? At Ieſus audiẽs ait. Non eſt opus valentibus me G

uidiſſe non dubium eſt. Certe fulgor ipſe & maieſtas diuinitatis occultæ, quæ etiam in facie refulgebat ex primo ad ſe videntes trahere poterat in aſpectu. Si .n. in magnete lapide hæc eſſe vis dicit, vt ferrum trahat, quanto magis Dñs oĩum creaturarum, ad ſe trahere poterat quos volebat? C H R Y. in Hom. Sed cur non cum Petro, & Ioanne, & alijs eum vocauit? quoniam durius adhuc diſpoſitus erat, ſed poſt multa miracula, & multam Chriſti famam, qñ aptiorem eum ad obediẽtiam ſciuit, quia intima cordis nouit.

Lib. 2. c. 26 A V G. de Con. euan. Vel probabilius videtur, ꝙ hæc prætermiſſa recordando Matthæus commemorat, quia ante ſermonem habitum in monte credendum eſt vocatum eſſe Matthæũ. in eo quippe monte tunc Lucas cõmemorat duodecim electos, quos & Apoſtolos nominat. G L O. Matthæus .n. vocationẽ ſuam refert inter miracula. magnum enim miraculum fuit, ꝙ publicanus factus eſt Apoſtolus. C H R Y. in Homil. Quid eſt aũt ꝙ de alijs Apoſto H lis nobis nõ dicitur, qualiter & qñ ſunt vocati, niſi de Petro, & Andrea, & Iacobo, Ioanne, & Matthæo. hi .n. maxime erant in inconuenientibus, & humilibus ſtudijs. Neq; telonei officio eſt aliquid deterius, neque piſcatione vilius. G L O. Congruam aũt cœleſtis beneficij vicem impendens Matthæus: Chriſto magnum conuiuiũ in domo ſua parauit, vt illi cõmodaret ſua tp̃alia, a quo expectabat perpetua bona. vnde ſequit. {Et factum eſt diſcumbente eo in

Lib. 2. c. 27. domo. A V G. de Con. euan. Hic Matthæus non expreſſit, in cuius domo diſcumbebat Ieſus, vnde poſſet videri nõ hoc ex ordine ſubiunxiſſe, ſed quod alio tp̃e factum eſt recordatus interpoſuiſſe, niſi Marcus, & Lucas, qui hoc omnino ſimiliter narrant, manifeſtarẽt in domo Leui: hoc eſt Matthæi, diſcubuiſſe Ieſum. C H R Y. in Homil. Honoratus autem Matthæus ingreſſu Chriſti in domum eius, oẽs publicanos, qui erant eiuſdem artis conuocauit. vnde ſequitur. {Ecce multi publicani & pctõres veniẽtes diſcũbebant cũ Ieſu, & diſcipulis eius. G L O. Publicani .n. vocant qui publicis negocijs implicant quę ſine peccato vix, aut nunq̃ pñt tractari, & pulchrum fuit præſagium, quia qui Ap̃s, & Doctor Gentiũ erat futurus, in prima ſua cõuerſione peccantium gregem poſt ſe trahit ad ſalutem, & vt iam perficeret exemplo quod perficere debebat & verbo. H I E R O. Tertulianus hos dicit fuiſſe ethnicos, dicente ſcriptura. Non erit vectigal pendens ex Iſrael, quaſi Matthæus nõ fuerit Iudæus. Dñs aũt non conuiuatur cum ethnicis, cum id maxime caueret, ne legem ſoluere videretur, qui & diſcipulis præcepit: In viam Gentium ne abieritis. Viderant autem publicanum a peccatis ad meliora conuerſum, locũ inueniſſe pñiæ, & ob id etiam ipſi non deſperant ſalutem. C H R Y. in Homil. Vnde acceſſerũt ad Redemptorem noſtrũ, & non ſolum ad colloquendum, ſed etiã ad conueſcendum recepti ſunt: non ſolum deputans, aut arguens inimicos, ſed etiam conueſcens emendabat multotiẽs eos, qui male diſpoſiti erant, p hoc docens nos, qñ oẽ tp̃s, & oẽ opus põt nobis tribuere vtilitatem: hoc aũt videntes Phariſæi indignati ſunt, de quibus ſubditur. {Et videntes Phariſæi dicebant diſcipulis eius. Quare cũ publicanis, & pctõribus manducat magiſter veſter?} Notandum, ꝙ cum diſcipuli viſi ſunt peccare, Chriſtũ alloquunt dicentes. {Ecce diſcipuli tui faciunt qđ nõ licet facere in ſabbato: hic apud diſcipulos Chriſto detrahunt, quæ oĩum malignãtiũ erant, & volentium ſeparare a Doctore corda diſcipulorum. R A B A. Duplici autem errore tenebantur, quia & ſe iuſtos arbitrabantur, qui ſuperbiæ faſtu a iuſtitia longe diſceſſerant, & eos criminabantur iniuſtos, qui reſipiſcendo a peccatis iuſtitiæ appropinquabant.

Lib. 2. c. 27. A V G. de Con. euan. Lucas autem aliquanto differentius hoc videtur commemoraſſe, ẽm quem Phariſæi dicunt diſcipulis: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bibitis? Chriſto & diſcipulis eius hoc obiectum inſinuans. Sed cum diſcipulis dicebatur; magis magiſtro obijciebat quẽ ſectando imitabant. Vna eſt ergo ſententia, & tanto melius inſinuata, quanto quibuſdam verbis manente veritate mutata. H I E R O. Neque vero in priſtinis permanentes veniunt ad Ieſum, vt Phariſæi, & Scribæ murmurãt, ſed pœnitentiam agentes, quod & præſens ſermo Domini ſignifi- F cat. vnde ſequitur: {At Ieſus audiens ait: non eſt op⁹ valentibus medicus, ſed male habentibus.} R A B A. Seipſum medicum dicit, q miro medicandi genere pp iniquitates noſtras vulneratus eſt, vt vulnus peccatorum noſtrorum ſanaret. Sanos quidem eos appellat, qui ſuam volẽtes ſtatuere iuſtitiam, veræ Dei iuſtitiæ ſubiecti non ſunt. Male habẽtes eos vocat, qui ſuæ fragilitatis conſcientia deuicti, nec per legem videntes ſe iuſtificari, pœnitendo ſe ſubmittunt grãe Dei. C H R Y. in Homil. Poſtquã a cõibus opinionibus eos allocut⁹ eſt, alloquitur eos ex ſcripturis cum dicit:

dicus, ſed male habẽtibus. Eũtes aũt diſcite qđ eſt, miſericordiã volo & nõ ſacrificiũ. Non .n. veni vocare iuſtos, ſed peccatores.

c Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioannis, dicentes: Quare nos, & Phariſęi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non

G {Euntes aũt diſcite quid eſt, miſericordiã volo, & non ſacrificiũ.} H I E R O. De Propheta .ſ. Oſeæ ſumens teſtimoniũ ſugillat ſcribas, & Phariſæos, q ſe iuſtos æſtimantes, pctõrum & publicanorũ conſortia declinabant. C H R Y. in Homil. Ac ſi dicat: Cur accuſatis me, qm̃ pctõres corrigo? ergo & Deum patrem ex hoc incuſate. Sicut .n. ille vult pctõrum emendationem, ita & ego: & ſic oſtendit non ſolum non eſſe prohibitum quod incuſabant, ſed & ẽm legem maius eſſe ſacrificio. non .n. dixit. Miſericordiam uolo & ſacrificium: ſed hoc iniunxit, illud aũt eiecit. G L O. Non tñ deſpicit De⁹ ſacrificiũ, ſed ſacrificiũ ſine miſericordia. faciebãt aũt Phariſæi ſæpe ſacrificia in templo, vt iuſti apparerent coram populo, ſed nõ exercebant miſericordiæ opera, in quibus probatur vera iuſtitia. R A B A. Admonet itaq; eos, vt p opera miſericordiæ ſibimetipſis ſupernæ miſericordiæ præmia requirant, & non contemptis pau- H perum neceſſitatibus per oblationem ſacrificiorum ſe Deo placere confidant. unde dicit: {Euntes}. ſ. a temeritate ſtultæ vituperationis, ad diligentiorem ſcripturæ ſanctæ meditationem, quæ miſericordiam maxime cõmendat. vnde & ſuũ de miſericordia exemplum eis proponit dicens: {Non .n. veni vocare iuſtos, ſed pctõres.

Lib. 2. c. A V G. de Con. euan. Lucas addidit: In pñiam. quod ad explanandã ſñiam valet, ne quiſquam pctõres ob hoc ipſum, ꝙ pctõres ſũt, diligi arbitretur a Chriſto, cum & illa ſimilitudo de ægrotis bene intimet quid uelit Deus vocando pctõres, tanquã medicus ægros. utique ut ab iniquitate, tanquam ab ægritudine ſalui fiant, quod fit per pñiam. H I L A. Oĩbus aũt Chriſtus venerat, qũo ergo nõ ſe iuſtis ueniſſe dicit? Erant ergo quibus neceſſe non erat, ut ueniret, ſed nemo iuſtus ex lege eſt: oſtendit ergo inanem iuſtitiæ iactantiam, quia ſacrificijs infirmis ad ſalutẽ, miſericordia erat uniuerſis in lege poſitis neceſſaria. C H R Y. in Homi. unde ironice uidetur ad eos loquens, ſicut cũ dr̃. Ecce iam Adã factus eſt quaſi unus ex nobis. Qm̃ .n. nullus iuſtus erat in terra, Paulus ſignificat I dicens. Oẽs peccauerunt, & egent gloria Dei. In hoc aũt & illos mitigauit qui uocati erant, q. d. Tm̃ renuo abominare pctõres, qui pp eos ſolos adueni. R A B A. Vel quia iuſti erant, ſicut Nathanael, & Ioannes Baptiſta: non erant ad pñiam inuitandi, uel. Non ueni uocare iuſtos falſos, qui de iuſtitia ſua gloriantur, ut Phariſæos, ſed illos qui ſe peccatores cognoſcunt. Per Matth. aũt & publicanorũ uocationem fides Gentium exprimitur, qui prius mundi lucris inhiabant, & nunc ſpiritualiter cum Dño reficiuntur, per ſuperbiam Phariſæorum, inuidia Iudæorum de ſalute Gentium. Vel Matthæus ſignificat hominem terrenis lucris inhiantem, quẽ uidet Ieſus, dum oculo miſericordiæ reſpicit. Matthæus enim interpretatur donatus, Leuita aſſumptus: pœnitens autem a maſſa perditorum aſſumitur: & gratia Dei eccleſiæ donatur. Et ait illi Ieſus: Sequere me, uel per prædicationem, uel per ſcripturę admonitionem, uel per internam inſpirationem.

c ¶ G L O. Cum de conuiuio peccatorum, & de participatio- K ne reſpondiſſet eis, de comeſtione eum aggrediuntur. unde dicit. {Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioannis dicentes, quare nos, & Phariſæi ieiunamus frequenter: diſcipuli autẽ tui non ieiunãt?} H I E R O. Superba interrogatio, & ieiunij repræhendenda iactãtia, nec poterant diſcipuli Ioannis non eſſe ſub uitio, qui iungebantur Phariſæis, quos a Ioanne nouerant condemnatos, & calũniabantur eum, quem ſciebant magiſtri uocibus prædicatum.

Hom. C H R Y. in Homil. Quod autem dicunt tale eſt. Ex quo tu ut medicus hæc facis, ſed cur diſcipuli tui dimittentes ieiuniũ, talib⁹ menſis accedunt? deinde incuſationem ex cõparatione augere uolentes: primo ſeipſos ponunt: & deinde Phariſæos. ieiunabant illi quidẽ a lege diſcedentes, ſicut & Phariſæus dixit: Ieiuno bis in ſabbato: ipſi autem a Ioanne. R A B A. Ioannes enim uinum & ſiceram non bibit, quod abſtinentiæ meritum non auget, cui nulla eſt potentia naturæ. Dominus autem qui peccata poteſt condonare, cur a peccatoribus mendicantibus declinaret, quos abſtinentibus poterat facere iuſtiores? Ieiunat autem Chriſtus, ne præceptum declines. manducat autem cum pctõribus, ut grãm, & pote-

Lib. 2. c. 27. & poteſtatem intelligas. A V G. de con. Euan. Sed cũ Matthæus A tantum diſcipulos Ioannis hoc dixiſſe perhibeat, verba, quæ apud Marcum leguntur, magis indicant alios hoc dixiſſe, de alijs, ideſt, conuiuas de diſcipulis Ioannis & Phariſæis, quod Lucas euidentius expreſſit, qui alios de alijs dixiſſe narrauit. vnde ergo Matthæus dicit: {Tunc acceſ. ad eum diſ. Io.} niſi quia & ipſi aderant, & omnes certatim, vt quiſque poterat, hoc obiecerunt. C H R Y. in Hom. Vel Lucas dicit, ꝙ Phariſæi hoc dixerunt, hic dicit, ꝙ diſcipuli Ioannis, q a Phariſæi illos ſecũ acceperunt ad dicendum, qđ poſtea in Herodianis fecerunt. Sed conſiderandum, quòd quan-

ieiunant? Et ait illis Ieſus, Numquid poſſunt filij ſponſi lugere, quàmdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. Nemo autem immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus. Tollit enim plenitudinem eius a veſtimento, & peior ſciſſura fit. Neque mittunt vinum nouum in vtres B

do pro extraneis, ſicut pro publicanis ſermo erat, vt eorum turbatam mitiget animam vehementius exprobrantes incuſauit. vbi autem diſcipulos conuitiabantur cum manſuetudine reſpondet. vnde ſequitur: {Et ait illis Ie. Numquid poſſunt fi. ſpon. lugere, q̃diu cum illis eſt ſponſus?} Primo quidem ſeipſum medicum vocauerat, hic autem ſponſum, in memoriam reducens verba Ioannis quæ dixit: Qui habet ſponſam ſponſus eſt. H I E R O. Sponſus Chriſtus eſt, ſponſa autẽ Eccleſia. de hoc ſpirituali connubio Apoſtoli ſunt creati, qui lugere non poſſunt {tamdiu ſponſum in Thalamo vident, & ſciunt ſponſum eſſe cum ſponſa. Quando vero tranſierunt nuptiæ, & paſſionis ac reſurrectionis tempus aduenerit, tunc ſponſi filij ieiunabũt. Et hoc eſt quod ſubditur: Veniẽt autẽ dies, quando auſe. ab eis ſpon. & tunc ieiunabunt. C H R Y. C in Hom. Quod autem dicit tale: eſt, gaudij eſt præſens tempus & lætitiæ, non ergo introducenda ſunt triſtia, etenim ieiunium triſte eſt non naturaliter, ſed iſtis qui imbecillius adhuc diſpoſiti ſunt. his enim qui ſapientiam contemplari deſiderant, delectabile eſt. vnde ſecundum opinionem illorum hoc dixit, per hoc autem monſtrat, quòd non gulæ erat quod fiebat, ſed diſpenſationis cuiuſdam. H I E R O. Nonnulli autem putant iccirco dies .40. paſſionis ieiunia debere committi, licet ſtatim dies Pentecoſtes, & Spirituſſanctus veniens inducat nobis feſtiuitatem. Ex huiu ſmodi occaſione teſtimonij Mõtanus, Priſca, & Maximilla, etiam poſt Pentecoſten faciunt quadrageſimam, quòd ablato ſponſo, filij ſpõſi debeant ieiunare, eccleſię autem conſuetudo ad paſſionem Domini, & reſurrectionem per humilitatem carnis venit, vt ſpiritalis ſagina ieiunio corporis præparemur. C H R Y. in Hom. Rurſus autem a communibus cõfirmat hunc ſermonem, cum ſubdit: {Nemo autem mittit commiſſuram panni rudis, in veſtimentum ve- D tus. tollit enim plenitudinẽ eius a veſtimẽto, & peior ſciſſura fit,} quaſi diceret, nondum effecti ſunt fortes mei diſcipuli, ſed adhuc multa indigent condeſcenſione, nõdũ ſunt per ſpiritum renouati. Sic autem diſpoſitis non oportet grauedinem imponere præceptorum, hoc autem dixit, regulam dans ſuis diſcipulis, vt diſcipulos ex vniuerſo orbe terrarum, cum manſuetudine ſuſcipiant. R E M I. Veſtimentum vetus diſcipulos vult intelligi, quia nondum erant per omnia innouati. Pannum rudẽ, ideſt nouum, appellat nouam gratiam, ideſt Euangelicam doctrinam, cuius quædam particula eſt ieiunium: & ideo non conueniebat vt ſeuiora præcepta ieiunij illis committerentur, ne forte auſteritate ieiunij frangerentur, & fidem perderent quam habebant. ideo ſubdit: {Tollit enim plenitudinem eius a veſtimento, & peior ſciſſura fit. G L O. Quaſi d. Ideo rudis pannus, ideſt nouus non debet poni in veſtimento veteri, quia tollit ſæpè a veſtimento plenitudinem eius, i. perfectionem, & tunc fit peior ſciſſura. Graue enim onus rudi iniu E ctum, illud boni quod prius inerat ſæpe deſtruit. R E M I. Duabus autem ſimilitudinibus poſitis, ſ. nuptiarum, & de panno rudi, & de veſtimẽto veteri, nunc tertiã addit ſimilitudinẽ de vtribus & de vino. {Neque mittunt vinũ nouum in vtres veteres.} Vtres veteres appellat ſuos diſcipulos, qui nõdum perfecte erant innouati. Vinum nouum appellat plenitudinem Spirituſſancti, & profunda cæleſtium myſteriorum, quæ tunc diſcipulli ferre non poterant, ſed poſt reſurrectionem vtres noui facti fuerunt, & vinum nouum receperunt, quando Spirituſſanctus repleuit corda eorum. Vnde quidam dixerunt: Omnes iſti muſto pleni ſunt. C H R Y. in Ho. Hinc & nos cauſam docuit humilium verborum, quæ continuo ad eos dicebat, propter imbecillitatem ipſorum. H I E R O. Vel aliter: Per veſtimentum vetus & vtres veteres debemus intelligere ſcribas & Phariſæos. plagula veſtimenti noui & vinum nouum præcepta Euangelica ſentienda, quæ non poſſunt ſuſtinere Iudæi, ne maior ſciſſura fiat, tale quid & Galatę facere cupiebant, vt cum A Euangelio legis præcepta miſcerent, & in vtribus veteribus mitterent vinum nouum. Sermo igitur euangelicus Apoſtolis potius quàm Scribis & Phariſæis eſt infundendus, qui maiorum traditionibus deprauati, ſynceritatem præceptorum Chriſti non poterãt cuſtodire. G L O. Per hoc ergo ſignificat, quòd Apoſtoli non erant in veterib⁹ obſeruantijs detinendi, quos oportebat gratiæ nouitate perfundi. A V G. in Ser. de quadrageſima. Vel aliter. Omnis qui recte ieiunat, aut animam ſuam in gemitu orationis & caſtigatione corporis humiliat, aut illecebras carnales ſpiritalis ſapientiæ delectatione ſuſpendit: de vtroque autem ieiunij genere

veteres. Alioquin rumpuntur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittunt, & ambo conſeruantur.

d Hęc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus acceſsit, & adorabat eum dicens, Domine, filia mea modo defuncta eſt, ſed veni impone manum tuam ſuper eam, & viuet. Et ſurgens Ieſus

dominus hic reſpondet. Nam de primo, quod habet animæ humiliationem dicit: {Nõ poſſunt filij ſponſi lugere.} De illo qui habet epulum mentis, conſequenter locutus eſt dicens: Nemo mittit cõmiſſuram panni rudis. Deinde quia ſponſus ablatus vtique nobis eſt, lugendum eſt. Et recte lugemus, ſi flagramus deſiderio eius. Beati quibus licuit eum ante paſſionem tunc habere præſentem: interrogare ſicut vellent: audire ſicut deberent, illos dies concupierunt videre patres ante aduentum eius, neque viderunt, quia in alia diſpenſatione ſunt ordinati, per quos venturus annunciaretur, non a quibus veniens audiretur: in nobis autem illud impletum eſt, quod ipſe dicit: Venient dies, quando deſiderabitis videre vnum de diebus iſtis, & non poteritis. Quis ergo hic non lugebit, C qui non dicat, factę ſunt mihi lachrymę meæ panes die ac nocte dũ dicitur mihi quotidie, vbi eſt deus tuus? Merito ergo apoſtolus cupiebat diſſolui & eſſe cum Chriſto. A V G. de Con. euan. Quod Lib. 2. c. 27. ergo dixit Matthæus. Lugere, vbi Marcus & Lucas dicunt ieiunare, ſignificat de tali ieiunio dominum locutum, quod pertinet ad humilitatem tribulationis, vt illud alterum quod pertinet ad gaudium mentis in ſpiritalia ſuſpẽſæ, & ob hoc alienatæ a corporalibus cibis: poſterioribus ſimilitudinibus ſignificaſſe intelligatur, id oſtendens ꝙ circa corpus occupatis, & ob hoc veterem ſenſum habentibus, hoc genus ieiunii nõ congruat. H I L. Myſtice vero, ꝙ præſente ſponſo ieiunandi neceſſitatem diſcipulis non eſſe, reſpõdet præſentiæ ſuæ gaudium. & ſacramentum ſancti cibi edocet, quo nemo ſe præſente. i. in conſpectu mentis, Chriſtum continẽs indigebit, ablato autem ſe, ieiunaturos eſſe dicit, quia omnes non credentes reſurrexiſſe Chriſtum, habituri non eſſent cibum vitæ. In fide enim reſurrectionis ſacramentum panis cæleſtis accipitur. D H I E R O. Vel cum propter peccata a nobis receſſerit, tunc indicendum eſt ieiunium, tunc luctus eſt recipiendus. H I L A. Ponit etiam exempla, quibus oſtendit infirmitates vetuſtate peccatorum & animas & corpora nouæ gratiæ ſacramenta non capere. RABA. Cum autem datę ſint diuerſę ſimilitudines ad idẽ, diſſerunt tamen: veſtis .n. qua foris tegimur, opera bona ſignificat quæ foris agimus, vinũ quo intus reficimur, feruor eſt fidei & charitatis quo intus reformamur.

d CHRY. in hom. Poſt ſermones opus adiunxit, in quo amplius phariſæi obſtruerentur, eo ꝙ qui aduenit ad miraculum petendũ, Archiſynagogus erat, & luctus magnus, quia puella vnigenita erat, & 12. annorum quando incipit eſſe flos ætatis, & ideo dicitur. {Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus acceſſit.} Hom. 32.

A V G V S T. de Con. euang. Dicunt autem hoc & Marcus, & Lib. 2. c. 28. Lucas, ſed ab iſto ordine iam recedunt. eo enim loco hoc inſerunt, vbi poſt expulſa dæmonia & in porcos miſſa, tranſfretando redit a E regione Geraſenorũ. Et per hoc quod Marcus dicit, intelligendum eſt hoc factum eſſe, poſtquam venit rurſus Ieſus transfretũ, ſed quantum poſt, non apparet. niſi autem fuiſſet aliquod interuallum, non eſſet quando fieret, quod narrat Matthæus in conuiuio domus ſuæ, poſt hoc factum continuo ſequitur de Archiſynagogi filia. Si enim loquente eo de pãno nouo & vino nouo, acceſſit princeps, nihil aliud factorum dictorumque eius interpoſitum eſt, in narratione autem Marci patet locus, vbi alia interponi poterunt. Similiter autem & Lucas non renititur Mattheo. quod .n. adiunxit: Et ecce vir cui nomen erat Iairus, non continuo accipiendum eſt factum, ſed poſt illud de conuiuio publicanorũ, vt narrat Mattheus dicens. {Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps} .ſ. Iairus archiſynagogus {acceſſit & adorabat eum dicens. Domine, filia mea modo defuncta eſt.} Conſiderandum eſt autem, ne repugnare videatur quod alii duo euangeliſtæ morti iam proximam, non tamen mortuam eam dicant uſque adeo, vt dicant ueniſſe poſtea, qui mortuam nunciarent, & ob hoc non debere vexari magiſtrũ,

ſtrum intelligendum eſt breuitatis cauſa Matthæum hoc potius dicere voluiſſe rogatum dominum facere, quod ipſum feciſſe manifeſtum eſt, vt .ſ. mortuam ſuſcitaret. Attendit.n.non verba patris de filia ſua, ſed quod potiſſimum eſt, voluntatem. Ita.n. deſperauerat, vt potius eam vellet reuiuiſcere, non credẽs viuam poſſe inueniri, quam morientem reliquerat: Duo itaq; poſuerũt, quid dixerit Iairus, Matthæus autem q̃d voluerit, atque cogitauerit. Sane ſi quiſquam illorum duorum patrem ipſum commemoraſſet dixiſſe, vt vexaretur Ieſus, ꝙ puella mortua fuiſſet, repugnarent eius cogitationi verba, quæ poſuit Matthæus, nunc vero non legitur, ꝙ ſuis nunciantibus ille conſenſerit. Hinc autem rem pernecceſſariam dicimus: nihil in cuiuſque verbis debere inſpicere niſi voluntatem, cui debent verba ſeruire, nec mentiri quemquam, ſi aliis verbis dixerit quod ille voluerit, cuius verba non dicit. CHRYSOST. in Homi. Vel hoc quod princeps dixit de morte puellæ, eſt augere calamitatem. Etenim conſuetudo eſt rogantibus extollere ſermone propria mala, & amplius aliquid, eo quod eſt dicere, vt magis attrahant eos quibus ſupplicãt. vnde ſubiungit. {Sed veni impone manum ſuper eam, & viuet.} Vide autem eius craſſitiem. Duo enim expetit a Chriſto, & accedere ipſum, & manum imponere. Hoc etiam Syrus ille Naaman, a propheta expetebat: Etenim & viſu indiget & ſenſibilibus rebus qui craſſius diſpoſiti erant. REMIG. Miranda eſt autem pariter, atque imitanda domini humilitas & manſuetudo, nam mox vt rogatus eſt, rogantem cępit ſequi. vnde ſubdit. {Et ſurgẽs Ieſus ſequebatur eũ.} Hic ſubditos & prælatos pariter inſtruxit, ſubditis exemplum obedientiæ reliquit, prælatis vero inſtantiam & ſollicitudinem docendi demonſtrauit, vt quotieſcunque audierint aliquem mortuum in anima, ſtatim adeſſe ſtudeant. {Et cum eo ibant diſcipuli eius.} CHRYSOS. in Hom. Et Marcus quidem & Lucas dicunt, quoniam tres accepit diſcipulos .ſ. Petrũ Iacobum, & Ioannem, Matthęum autem non aſſumpſit, ampliorẽ ei concupiſcentiam immittens. Et quia imperfectius adhuc diſpoſitus erat, propter hoc enim illos honorat, vt alii ſimiles illis efficiantur. Sufficiebat enim interim Matthæo videre ea quæ facta ſunt circa ſanguinis fluxum patientem, de qua ſubditur. {Et ecce muli. quę ſan. flu. patie. 12. an. ac. re. & teti. fim. veſti. eius. HIER. Hæc autem mulier ſanguine fluens, non in domo, non in vrbe accedit ad dominum, quia iuxta legem vrbibus excludebantur, ſed in itinere ambulante domino, vt dum pergit ad aliam, alia curaretur. CHRY. Ideo autem non libera propalatione ad Chriſtũ venit, quia verecundabatur propter paſſionem, immundam ſe exiſtimans. Etenim apud legem multa immunditia æſtimabatur eſſe hæc paſſio, propter hoc latet & occultatur. REMI. In quo laudanda eſt eius humilitas, quia non ad faciem acceſſit, ſed retro, & indignam ſe iudicauit pedes domini tangere, & non plenitudinem veſtimenti tetigit, ſed tantummodo fimbriam. Habuit.n.dominus fimbriam iuxta legis præceptum. Phariſæi etiam fimbrias habebãt quas magnificabant, in quibus etiam ſpinas appendebant, ſed fimbriæ domini non habebant vulnerare, ſed potius ſanare, & ideo ſequitur. {Dicebat enim intra ſe, quia ſi tetigero tantum veſtimentum eius, ſalua ero.} In quo fides eius admiranda eſt, quia deſperans de ſalute medicorum in quo ſua erogauerat, vt Marcus dicit, intellexit cæleſtem adeſſe medicum, & in eo totam ſuam intentionem collocauit, & ideo ſaluari promeruit. vnde ſequitur. {At Ieſus conuerſus & videns eam dixit. Confide filia: fides tua te ſaluã fecit. RABA. Quid eſt ꝙ eam confidere iuſſit, quæ ſi fidem non haberet, ſalutem ab eo non quæreret? ſed robur & perſeuerantiam fidei ab ea expoſtulauit, vt ad certam & veram perueniat ſalutem. CHRY. in Hom. Vel quia formidoloſa erat hæc mulier propter hoc ait. {Confide.} Et filiam eam vocat, quia fides eam filiã fecerat. HIERONYMVS. Non autem dixit. Quia fides tua te ſaluam factura eſt, ſed ſaluam fecit. in eo enim ꝙ credidiſti: iam ſalua facta es. CHRY. in Hom. Nondum tamen perfectã de Chriſto opinionem habebat, quia nequaquam æſtimaſſet eum latere, ſed Chriſtus non dimiſit eam latere, non quaſi gloriam cõcupiſcẽs, ſed multorum cauſa. Primo.n ſoluit timorem mulieris, ne a conſcientia pungatur, quaſi donum furatura. Secundo eam emendat de hoc ꝙ æſtimat ſe latere. Tertio omnibus fidem eius oſtendit, vt eam æmulentur. Quarto dedit in hoc ſignum, ꝙ monſtrauit ſe noſſe omnia: non minus eo, ꝙ fontem ſanguinis ſiccauit, de quo ſequitur. {Et ſal. fa. eſt mu. ex illa hora.} GLO. Intelligendum eſt ex illa hora, ex qua tetigit fimbriam, non ex illa hora, ex qua Ieſus cõuerſus eſt ad eam, iam enim ſalua facta erat, vt alii

ſequebatur eum, & diſcipuli eius. Et ecce mulier quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius. Dicebat enim intra ſe: Si tetigero tantum veſtimentum eius, ſalua ero. At Ieſus conuerſus & videns eam dixit. Confide filia. Fides tua te ſaluam fecit. Et ſalua facta eſt mulier ex illa hora.

e Et cum veniſſet Ieſus in domum principis, & vidiſſet tibicines & turbam tumulantem dicebat. Recedite, non eſt enim

F euangeliſtæ manifeſte oſtendunt, & ex verbis domini perpendi poteſt. HILA. In quo magna virtutis dominicæ admiratio eſt, cum poteſtas intra corpus manens, rebus caducis efficientiam adderet ſanitatis, & vſque in veſtium fimbrias operatio diuina procederet. non enim compræhenſibilis erat deus, vt corpore clauderet. Aſſumptio nãque corporis, non naturam virtutis incluſit, ſed ad redemptionem noſtram fragilitatẽ corporis virtus aſſumpſit. Myſtice autem princeps hic eſſe intelligitur, quæ dominũ orat vt plebi quam ipſa Chriſto eius aduentus expe-

G ctatione prædicata nutrierat, vitam mortuæ reddat. RABA. Vel archiſynagogus ſignat Moyſen, & dicitur Iairus .i. illuminãs, ſiue illuminatus, quia accepit verba vitæ dare nobis, & per hoc cũctos illuminat. Ipſe a ſpirituſancto illuminatus. Filia igitur archiſynagogi .i. ipſa ſynagoga velut 12. ætatis anno .i. tempore pubertatis, poſtquã ſpiritalẽ ſobolẽ deo generare debebat, errorũ languore conſternata eſt. Ad hanc principis filiam dum properat dei verbum vt ſaluos faceret filios Iſrael, ſancta eccleſia ex gentibus congregata, quæ interiorum lapſu criminum deperibat, paratam aliis fide percepit ſanitatem. Notandum autem dum archiſynagogi filia ſit duodenis, & mulier hæc ab annis 12. ſanguine fluxit, eo tempore quo hæc nata eſt, illa cępit infirmari. vna enim penè ſæculi ætate & ſynagoga ex patriarchis cœpit naſci, & gentium exterarũ natio idolatriæ ſanie fœdari. Nam fluxus ſanguinis bifariam poteſt intelligi, hoc eſt ſuper idolatriæ pollutione, & ſuper his quæ carnis & ſanguinis delectatione geruntur, & ſic quandiu ſynagoga

H viguit, laborauit eccleſia, ſed illorum delicto ſalus gentibus facta eſt. Accedit autem & tangit dominum eccleſia, cum ei per fidem appropinquat. GLO. Credidit, dixit, tetigit, quia his tribus, fide, verbo, & opere omnis ſalus acquiritur. RABA. Accedit autem retro ſiue iuxta, hoc eſt quod ipſe ait. Siquis mihi miniſtrat me ſequatur, ſiue quia præſentem dominum in carne non videns, peractis iam ſacramentis incarnationis illius ad agnitionis eius gratiam peruenit, vnde & fimbriam veſtimenti tangit, quia cum Chriſtum in carne gentilis populus non vidiſſet, verba incarnationis recepit. Veſtimentum.n. Chriſti dicitur myſterium incarnationis eius, quo diuinitas induta eſt: fimbriæ veſtimenti, verba de incarnatione eius dependentia. Non autem veſtem, ſed fimbriã tangit, quia non vidit in carne dominũ, ſed ſuſcepit per apoſtolos incarnationis verbũ. Beatus qui vel extremam partem verbi fide tangit. Non autem in vrbe, ſed in itinere pergente domino ſanatur. vnde apoſtoli. Quia indignos vos iudicatis vita æterna, ecce conuertimur ad gentes: gentilitas autem ex hora dominici aduentus

I cœpit habere ſalutem.

e ¶ GLO. Poſt mulieris emoroiſſę curationẽ, ſequitur de mortuę ſuſcitatione cum dicitur. {Et cum ueniſſet Ieſus in domum principis.} CHRY. in Homil. Conſiderandum eſt autem, quòd propter hoc tardius uadit, & plura loquitũ mulieri curatæ, vt permittat mori puellam, & ſic manifeſta fiat reſurrectionis demonſtratio. Et ſimiliter in Lazaro uſque ad tertiam diem manſit. Sequitur. {Et cum uidiſſet tibicines, & turbã tumultuantem} quod eſt mortis demonſtratio. AMBRO. ſuper Lucam: More enim ueteri tibicines ad excitandos luctus in mortuis ferebantur adhiberi. CHRY. Sed Chriſtus tibias uniuerſas proiecit: parentes autem puellæ introduxit ne poſſet dici, ꝙ aliter curauit, ſed & ante ſuſcitationem puellæ ſermone ſpem erigit. unde ſequitur. {Dicebat, recedite, non eſt enim mortua puella, ſed dormit.} RABA. q.d. Vobis mortua eſt: Deo autẽ qui ſuſcitare poteſt, uiuit tam in

K anima, q̃ in corpore. CHRY. Per hoc autem, & tumultum mentis remouit eorũ qui aderant, & oſtendit qm̃ facile eſt ei mortuos ſuſcitare, quod vtique in Lazaro fecit dicens, Lazarus amicus noſter dormit. Et ſimul docuit nõ formidare mortẽ, qa enim & ipſe erat moriturus, in aliorum corporibus inſtruxit diſcipulos confidere & viriliter ferre mortem. Etenim eo accedente iam mors ſomnus erat. Hoc autem domino dicente deridebatur. vnde ſequitur. {Et deridebant eum.} CHRY. in Hom. Non autem increpauit deriſionem, vt & ipſa deriſio & tibię & alia vniuerſa demonſtratio fiant mortis: quia enim multotiens, poſtquam facta ſunt miracula, non credunt homines, antea eos conuincit propriis reſponſionibus, quod & in Lazaro fecit cum dixit. Vbi poſuiſtis eũ? vt qui dixerunt, veni, & vide, & quoniam fetet, quatriduanus enim eſt, non amplius poſſint non credere, quoniam mortuum ſuſcitauit. HIERO. Non autem erant digni, vt viderent myſterium reſurgentis, qui reſuſcitantem indignis contumeliis irridebant, & ideo ſequitur. {Et cum ejecta eſſet turba intrauit, & tenuit manũ eius

eius & ſurrexit puella.} CHRY. Non quidem aliam ſuperinducens animã eam ſuſcitauit, ſed eã quę exierat reinducens, & velut ex ſomno erigens, vt ante viã faciat per viſum fidei reſurrectionis, & non ſolum puellam reſuſcitauit, ſed & cibũ ei iubet dari, vt alij euangeliſtæ dicunt, vt non videatur phantaſma eſſe quod factũ eſt. Sequitur. {Et exijt fama hęc in vniuer. illam. GLO. Quod ad magnitudinẽ & nouitatẽ miraculi pertinet, & ad manifeſtã veritatem ipſius ne confictũ putetur. HILA. Myſtice autẽ dominus domum principis .ſ. ſynagogã ingreditur, cui in canticis legis hymnus luctuũ perſonabat. HIERO. Vſq;.n. hodie iacet in domo principis mortua, & qui videntur magiſtri tibicines ſunt, carmen lugubre canẽtes. Turba quoq; Iudeorũ non eſt turba credentiũ, ſed tumultuantiũ, ſed cũ intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. HILA. Vt autẽ rarus ex lege credentiũ electionis numerus poſſet intelligi, turba omnis expulſa eſt, quam vtiq; ſaluari dominus optaſſet, ſed irridendo dicta geſtaq; eius reſurrectionis non fuit digna conſortio. HIERO. Tenuit autem manum eius, & ſurrexit puella, quia niſi prius mundatæ fuerint manus Iudæorum, quæ ſanguine plenæ ſunt: ſynagoga eorum mortua non conſurget. HILA. Exeunte autem fama in vniuerſam terram illam, electionis ſalus donum Chriſti atque opera prædicantur. RABA. Moraliter autem puella in domo mortua, eſt anima mortua in cogitatione. Dicit autem quòd puella dormit, quia qui peccant in præſenti adhuc per pœnitentiam reſuſcitari poſſunt. Tibicines ſunt adulatores, qui fouent mortuam.

Cap.28. GREG. 18.mo. Foras autem turba eijcitur, vt puella ſuſcitetur, quia niſi prius a ſecretioribus cordis expellatur ſecularium multitudo curarum, anima quæ intrinſecus iacet mortua non reſurgit. RABA. In domo autem puella paucis arbitris ſurgit, iuuenis extra portam, et Lazarus coram multis, quia publica noxa, publico eget remedio, leuis leuiori, & ſecreta poteſt deleri pœnitentia

f ¶HIER. Priori ſigno de principis filia & morboſa muliere, conſequenter ſignum de duobus cecis adiungitur, vt quod ibi mors & debilitas, hic cæcitas demonſtraret, & ideo dicitur. {Et trãſeunte inde Ieſu,} .ſ. a domo principis. Secuti ſunt eũ duo cæci, clamantes, & dicentes. Miſerere noſtri fili Dauid.} CHRY. Nõ

Hom.33. autem parua hic Iudæorum accuſatio eſt, cum hi quidem oculis carentes, ex auditu ſolo fidem ſuſcipiant, illi autẽ habentes viſum non atteſtentur miraculis, quę fiebant. Vide autẽ & eorum deſideſium, neque.n. ſimpliciter acceſſerunt, ſed cum clamore, & nihil aliud quàm miſericordiã poſtulãtes. Filium autẽ Dauid vocabãt, quia nomen honoris eſſe videbatur. REMI. Recte ergo filium Dauid vocant, quia virgo Maria de ſtirpe Dauid originem duxit. HIERO. Audiant Marcion & Manichæus, & cæteri hæretici. qui vetus laniant teſtamentum, & diſcant ſaluatorem appellari filiũ Dauid, ſi.n. non eſt natus in carne, quomodo vocatur filius Dauid? CHRY. Conſiderandũ autem ꝙ multotiens dominus noluit rogatus ſanare, vt non aliquis æſtimet eũ propter captandam honoris magnificentiã ad miracula inſilire. HIER. Et tamen rogantes non curantur in itinere, non tranſitorie vt putabant, ſed poſtquã venit in domũ illam, accedunt ad eũ, vt introeant, & primũ eorum diſcutitur fides, vt ſic fidei lumen accipiant: vnde ſequitur. {Cum autem ve. do. acceſſ. ad eum cæci, & dixit eis Ieſus. Creditis, quia hoc poſſ. fa. vo.} CHRYSOST. Rurſum autem hic erudit nos gloriam multitudinis expellere, quia enim prope erat domus, ducit eos illuc ſingulariter curaturus.

REMI. Qui autem cæcis reddere poterat viſum, non ignorabat ſi crederent, ſed ideo interrogauit, vt fides eorum quæ geſtabatur corde, dum confiterentur ore, digna fieret ampliori mercede, ſecundum illud apoſtoli. Ore confeſſio fit ad ſalutem. CHRY. Et non propter hoc ſolum, ſed vt oſtenderet quoniã digni erant curatione, & vt non aliquis dicat, quoniã ſi miſericordia ſolũ ſaluabat, omnes ſaluari oportebat. Ideo etiam fidẽ ab eis expetit, vt ad excelſius eos reducat. quia.n. dixerant eũ filium Dauid, erudit ꝙ oportet de eo maiora ſentire. vnde non dixit. Creditis quoniam non poſſum rogare patrem, ſed creditis quoniã poſſum hoc facere? de quorum reſponſione ſequitur. {Dicunt ei, vtique dñe.} Non vltra filiũ Dauid eũ vocant, ſed altius dominantẽ, & dñationẽ cõfitentur, Ex tũc iã ipſe imponit eis manũ. vñ ſequitur:

mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum. Et cum eiecta eſſet turba intrauit, & tenuit manum eius & dixit. Puella ſurge. Et ſurrexit puella: & exijt fama hæc in vniuerſam terram illam.

f Et tranſeunte inde Ieſu: ſecuti ſunt eũ duo cęci clamantes, & dicẽtes: Miſerere noſtri fili Dauid. Cũ autẽ veniſſet domum acceſſerunt ad eum cæci: & dicit eis Ieſus: Creditis; quia hoc poſſum facere vobis? Dicunt ei: vtique domine. Tũc tetigit oculos eorum dicens: Secũdum fidem veſtram fiat vobis, & aperti ſunt oculi eorum: & comminatus eſt illis Ieſus dicens; videte nequis ſciat. Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa.

B g Egreſſis autem illis: ecce obtulerunt ei hominem mutum dęmonium habentem: & eiecto dęmonio locutus eſt mutus: & mi-

A {Tunc tetigit oculos eorum dicens: Secundum fidem veſtram fiat vobis.} Dicit autem hoc, fidem eorum affirmans & conteſtans: quoniam non adulationis erant verba quæ dixerant. Poſtea curationem ſubiungit dicẽs. {Et aperti ſunt oculi eorum.} Deinde poſt ſanationem iubet nulli dicere, & non ſimpliciter iubet: ſed cũ multa vehementia: vnde ſequitur. {Et comminatus eſt eis Ieſus dicens: videte nequis ſciat. Illi autem exeuntes, diffamauerũt eum in tota terra.} HIE. Dominus quidem propter humilitatem fugiens iactantię gloriam, hoc præceperat & illi ꝓpter memoriã gratię nõ poſſunt tacere beneficiũ. CHR. Quod autem alteri dixit: Vade, & annuncia gloriam dei: non eſt contrarium: erudit .n. nos prohibere eos qui volunt nos propter nos laudare. Si autem ad domini gloriam refertur: non debemus prohibere: ſed magis iniungere vt hoc fiat. HILA. Vel ſilentium cecis dominus imperat: quia apoſtolorum proprium erat prędicare.

GRE. 19. mor. Quęrendum autem nobis eſt: quid ſit hoc quod ipſe omnipotens cui hoc eſt velle quod poſſe: & taceri virtutes ſuas voluit, & tamen ab eis qui illuminati ſunt quaſi inuitus indicatur, niſi quod ſeruis ſuis ſe ſequentibus exemplum dedit, vt ipſi quidem virtutes ſuas occultari deſiderent: & tamen vt alijs Cap.18.

C eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti? Occultentur ergo ſtudio, neceſſitate publicentur: & eorum occultatio ſit cuſtodia propria, eorum publicatio ſit vtilitas aliena. REMI. Allegorice autem per hos duos cæcos duo populi deſignantur, ideſt iudaicus & gentilis, vel duo populi iudaicę gentis: nam tempore Roboam, regnum eius diuiſum eſt in duas partes. De vtroque autem populo in ſe credente Chriſtus illuminauit in domo per quam intelligitur eccleſia: quia abſque vnitate eccleſiæ nullus ſaluari poteſt. Illi autem qui ex iudæis crediderunt aduentum domini: per vniuerſum orbem diffamauerunt. RABA. Domus autem principis ſynagoga eſt ſubdita Moyſi: domus Ieſu celeſtis eſt Hieruſalem. Domino ergo per hoc ſæculũ tranſeunte: & in domum ſuam reuertẽte: duo cæci ſecuti ſunt eum: quia prædicato euangelio per apoſtolos, multi ex iudæis & gentibus cœperunt eum ſequi. Sed poſtquam in cœlum conſcẽderat: intrauit in domũ, .i. in eccleſiam: & ibi illuminati ſunt.

D g REMI. Pulchre illuminatis cæcis muto loquelam reddidit: & obſeſſum a dæmone curauit, in quo facto oſtendit ſe Dominum virtutis & cæleſtis medicinę auctorem, nam per Eſaiam dictum eſt: Tunc aperientur oculi cęcorum & aures ſurdorum patebũt: & aperta erit lingua mutorum, vnde dicitur: {Egreſſis autem illis: ecce obtulerunt ei hominẽ dæmonium habentẽ.} HIER. Quod autem dicitur Græce cophos: magis tritum eſt ſermone communi: vt tam ſurdus quam mutus intelligatur: ſed moris eſt ſcripturarum cophon indifferenter, vel ſurdum, vel mutum dicere. CHRY. Non autem naturę erat hæc paſſio: ſed ex dæmonis inſidijs: ideoque & alijs indiguit qui eum adducerent: neque .n. per ſeipſum rogare poterat ſine voce exiſtẽs: neque alijs ſupplicare dæmone animam cum lingua colligãte, propter hoc neque expetit fidem ab eo: ſed confeſtim ægritudinem ſanat: vnde ſequitur. {Et eiec. dæmo. lo. eſt mutus.} HILA. In quo rerum ordo ſeruatus eſt, nam dæmon prius eijci-

E tur: & tunc reliqua corporis officia ſuccedunt. Sequitur. {Et mi. ſunt tur. di. Numquam ap. ſic in Iſrael.} CHRY. Præponebãt quidem cęteris eum: non quia curabat ſolum: ſed quoniam facile, & velociter: & infinitas ęgritudines, & inſanabiles ſanabat. Hoc autem maxime phariſæos contriſtabat: quoniam omnibus eum præponebant: non ſolum his qui tunc erant: ſed & his qui antea geniti fuerant in Iſrael: vnde phariſæi concitati, econtrario detrahebant, propter quod ſequitur. {Phari. autem dice. In princ. dęmo. eijcit dæmo.} REMI. Scribæ namque & phariſæi facta domini negabant quæ poterant: & quæ non poterant negare, in ſiniſtram partem interprætabantur: ſecundum illud pſalmi: In moltitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. CHRY. Eorum autem dicto quid eſt dementius? Non enim configi poteſt, proijcere dæmonem alterum dæmonem: ſuis enim applaudere conſueuit: non diſſoluere ſua. Chriſtus autem non ſolum dęmones eijciebat: ſed & leproſos mũdabat, & mortuos ſuſcitabat: & peccata ſoluebat: & regnum dei prædicabat: & ad patrem homines adducebat: quæ dæmon neque poſſet

ſet facere, neque vellet. RABA. Myſtice, autem, ſicut in duobus cæcis ſignatus eſt vterque populus Iudæorum & gentium, ita in homine muto & dæmoniaco, generaliter ſignatum eſt omne genus humanum. HILA. Vel in muto, & ſurdo & dæmoniaco gentium plebs indigna totius ſalutis infertur. omnibus enim vndique malis circumſeſſa, totius corporis vitijs implicabatur. REMI. Gentilis enim populus mutus erat, quia in confeſſione veræ fidei, & in laude ſui creatoris os aperire non poterat: ſiue quia mutis idolis cultum impendebat ſimilis illis fact⁹. Dæmoniacus erat, quia per mortẽ infidelitatis diaboli imperijs ſubditus erat. HILA. Dei autem cognitione ſuperſtitionum omnium veſania effugata, & viſus & auditus & ſermo ſalutis inuehitur. HIERO. Sicut enim cæci lumen recipiunt, ſic & muti ad loquendum lingua laxatur, vt confiteatur eum quem antea denegabat. In turba autem admirante confeſſio nationum eſt. Phariſæi autem per ſuam calumniã vſque hodie Iudæorum infidelitatem demonſtrant. HILA. Admirationem autem turbę talis confeſſio ſubſecuta eſt. Nunquam apparuit ſic in Iſrael, quia is cui per legem nihil opis afferri potuit, verbi virtute ſaluatur. REMI. Illi vero qui mutum ſanãdum domino obtulerunt, intelliguntur apoſtoli & prædicatores, qui aſpectibus diuinæ pietatis gentilem populum ſaluandum obtulerunt.

ratę ſunt turbę dicentes. Nunquam apparuit ſic in Iſrael. Phariſæi autem dicebant: in principe dæmoniorum eijcit dęmones.

h Et circuibat Ieſus omnes ciuitates & caſtella, docens in ſynagogis eorum, & prædicans euangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem. Videns autem turbas miſertus eſt eis, quia erant vexa-

G

Lib.2.c.29. AVGVST. de Con. Euang. Quod autem hic dicitur de duobus cæcis, & dæmonio muto, ſolus Matthæus poſuit. Illi duo cæci de quibus alij narrant non ſunt iſti, ſed tamen ſimile factum eſt, ita vt ſi ipſe Matthæus non etiam illius facti meminiſſet, poſſet putari hoc quod nunc narrat, dictum fuiſſe etiam ab aliis duobus. Quod commendare memoriæ diligenter debemus eſſe quædam facta ſimilia, quod probatur non eſſe idem. Cum ipſe euangeliſta vtrunque commemorat, vt ſi quando talia ſingula, apud ſingulos inueniremus, atque in eis contrarium, quod ſolui non poſſit occurrat nobis, non eſſe factum idem, ſed aliud ſimile, vel ſimiliter factum.

Hom.33. h ¶ CHRY. Noluit dominus ipſo facto redarguere accuſationem Phariſæorum dicentium. {In principe dæmoniorum eijcit dæmonia.} dæmon enim cõuitium paſſus non benefacit, ſed nocet eis qui eum inhonorant. Dominus autem contrarium facit, qui poſt conuitia & contumelias non ſolum non punit, ſed etiam nec increpauit, quinimo beneficia præſtitit. vnde ſequitur. {Et circui. Ieſus omnes ciui. & caſtel.} In quo erudit nos accuſatoribus noſtris retribuere non accuſationes, ſed beneficia. Qui enim poſt accuſationem deſiſtit a beneficio, monſtrat quoniam propter hominum laudem benefacit. Si vero propter Deum benefacis conſeruis, quicquid illi fecerint, non deſiſtis benefaciens, vt maior ſit merces. HIERO. Vides autem ꝙ æqualiter & vicis & vrbibus, & caſtellis, ideſt, & magnis & paruis euangelium prædicauerit, vt nõ conſideraret nobilium potentiã, ſed ſalutem credentium. Sequit. {Do. in ſyna. eorum.} hoc ſcilicet habens operis, quod mandauerar pater & hanc eſuriem, vt doctrina ſaluos faceret infideles, Docebat autem in ſyna. Euan. Regni. vnde ſequitur. {Et prædi. euan. Regni.} REMI. Intelligendum eſt dei. Quamuis enim annuncientur bona temporalia, tamen non dicitur euangelium. Hinc eſt ꝙ lex non nominatur euangelium, quia ſuis obſeruatoribus non promittebat bona cæleſtia, ſed terrena. Poſt prædicationem autem & doctrinam curabat omnem languorem & omnem infirmitatẽ, vt quibus ſermo non ſuaſerat, opera perſuaderent: vnde ſequitur. {Curans omnem languorem & omnem infirmitatem} quod de ipſo proprie dicitur, nihil quippe ei impoſſibile eſt. GLO. Languorem vocat diuturnam infirmitatem, infirmitatem autem leues morbos. REMI. Sciendum eſt autem, quia illos quos corpore ſanabat forinſecus, mente ſanabat intrinſecus. Alij vero hoc facere non poſſunt ſua poteſtate, ſed per dei gratiam. CHRY. Non autem in hoc ſtat Chriſti bonitas, ſed & aliam prouidẽtiam circa eos oſtendit, viſcera miſericordiæ circa eos expandens. vnde ſequitur. {Videns autem turbas, miſertus eſt eis.} REMI. Per quod officium boni paſtoris magis quam mercennarii in ſe Chriſtus oſtendit. Quare autem miſertus ſit ſubiungit. {Quia erant vexati & iacẽtes, ſicut oues non ha. pa.} Vexati quidem a dæmonibus, ſiue quia a diuerſis infirmitatibus & languoribus erant attriti. RABA. Vel vexati per diuerſos errores, & iacentes, ideſt torpẽtes non valentes ſurgere, & cum haberent paſtores, erant quaſi

F non haberent paſtorem. CHRY. Hæc principum Iudæorum erat accuſatio, quoniam paſtores exiſtentes, ea quæ luporum erãt oſtendebant. non ſolum enim non emendabant multitudinẽ, ſed & nocebant eorum profectui. Illis enim admirantibus & dicentibus, Numquam apparuit ita in Iſrael. econtrario dicebant. Quoniam in principe dæmoniorum eiicit dæmonia. REMI. Poſtquam autem dei filius de cælo proſpexit in terram, vt audiret gemitus compeditorũ, mox multa meſſis cœpit augeri, turbę namque humani generis fidei non appropinquaſſent, niſi quia auctor humanæ ſalutis de cœlis proſpexit in terram, & ideo ſequitur. {Tunc dixit diſcipulis ſuis. Meſſis quidem multa, operarii aũt pauci. GLO. Meſſis ergo dicuntur homines q poſſunt meti a prædicatoribus, & de collectione perditorum ſeparari, vt grana excuſſa a paleis, poſtea in horreis reponantur. HIERO. Meſſis multa, populorum ſignat multitudinem, operarii pauci penuriam magiſtrorum. REMI. Paruus enim erat numerus apoſtolorum ad comparationem tantarum ſegetũ. Hortatur autem dominus ſuos prædicatores. i. apoſtolos & eorũ ſequaces, vt quotidie ſui numeri augmentationem expoſcant, vnde ſubdit. {Rogate ergo dominum meſ. vt mit. opera. in meſ. ſuã.}

ti & iacentes ſicut oues non habẽtes paſtorẽ. Tũc dicit diſcipulis ſuis. Meſſis quidem multa, operarij autem pauci, Rogate ergo dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.

CAP. X.

ET conuocatis duodecim diſcipulis ſuis dedit illis poteſtatẽ ſpiri-

H CHRY. Latenter ſeipſum dominum oſtendit, Ipſe enim eſt q meſſis eſt dominus. Si enim metere miſit, quæ apoſtoli non ſeminauerunt, manifeſtum eſt, quoniam non aliena metere miſit, ſed ea quę ipſe per prophetas ſeminauit. Sed cum 12. apoſtoli ſint operarii, dixit. {Deprecamini dominũ meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.} & tamẽ nullum eis adiecit, quia. ſ. eos iam 12. exiſtentes multiplicauit, non numerum adiiciens, ſed virtutem largiens. REMI. Vel tunc augmentatus eſt quando deſignauit, & alios. 72. & quando ſunt facti multi prædicatores ſpiritu ſancto deſcendente ſuper credentes. CHRY. Oſtendit autem, quàm magnum donum ſit hoc, ſcilicet vt aliquis habeat virtutem decẽter prædicandi, per hoc ꝙ dicit hoc eſſe orandum. Commemorat autem in hoc loco verborum Ioannis de area & ventilabro, & palea & frumento. HILA. Myſtice autem ſalute gentibus data, ciuitates omnes & caſtella omnia, virtute & ingreſſu Chriſti illuminãtur, & omnem infirmitatem veterem languoris euadunt. Immundi autem ſpiritus dominante violentia vexatam & ſub legis onere

I ægrotam plebem dominus miſeretur, quia nullus adhuc eis paſtor erat cuſtodiã ſanctiſpiritus redditurus. Erat autẽ doni iſtius copioſiſſimus fructus, cuius copia hauriẽtiũ multitudinẽ vincit, nam quantumlibet aſſumatur a cunctis, ad largiendum tñ ſemper exuberat, & quia plures eſſe vtile eſt per quos miniſtretur, rogari dñm meſſis iubet, vt ad capeſſendum quod præparabatur donum ſpiritusſancti, meſſorum copiam deus pręſtet, per orationem enim hoc munus a deo nobis effunditur.

CAP. X.

GLO. A curatione ſocrus Petri, vſque huc continuationem habuerunt relata miracula. Et fuerunt antẽ ſermonem in monte habitum facta, quod ex electione Matthæi quæ inter ipſa refertur indubitanter habemus. Fuit enim vnus de 12. electus in monte ad apoſtolatum. hic

K autem redit ad ordinem rei ſicut geſta eſt, poſt curatum centurionis ſeruum dicens. {Et conuocatis 12. diſcipulis,} REMI. Narrauerat enim ſuper euangeliſta, quia cohortatus eſt dominus diſcipulos rogare dominum meſſis, vt mitteret operarios in meſſem ſuam, & quod hortatus eſt, hoc nunc implere videtur. Duodenarius enim numerus perfectus eſt. Naſcitur enim a ſenario, qui perfectionem habet, eo ꝙ ex ſuis partibus, quæ ſunt vnum, duo, & tria, in ſeipſum formatur. Senarius autem numerus duplicatus duodenarium gignit. GLO. Quæ quidem duplicatio ad duo præcepta charitatis, vel ad duo teſtamenta pertinere videtur. RABA. Duodenarius etiam numerus qui conficitur ex ternario & quaternario, deſignat eos per quatuor mundi clymata fidẽ ſanctæ trinitatis prædicaturos. Iſte etiam numerus per multas figuras in veteri teſtamento præſignatus eſt. Per 12. filios Iacob, per 12. principes filiorum Iſrael. per 12. fontes viuentes in Helim. per 12. lapides in rationali Aaron. per 12. panes ꝓpoſitionis. per 12. exploratores a Moyſe miſſos. per 12. lapides. vnde factum eſt altare. per 12 lapides ſublatos de Iordane. per 12. boues qui ſuſtinebant

bant mare æneum. In nouo etiam teſtamento. per 12. ſtellas in corona ſponſæ. per 12. fundamenta Hieruſalem, quæ vidit Ioannes, & per 12. portas. CHRY. Non ſolum autem eos confidere fecit, eorum miniſteriũ vocando miſſionem in meſſem. ſed & faciendo eos potentes ad miniſterium: vnde ſequitur. {Dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem.} REMI. In quo aperte demonſtratur, quia vexatio turbarũ non fuit tantum vna aut ſimplex, ſed varia: & hoc eſt miſereri turbis, dare diſcipulis poteſtatem curandi, & ſanandi eas. HIERO. Benignus enim & clemens dominus, ac magiſter non inuidet ſeruis, atque diſcipulis virtutes ſuas, & ſicut ipſe curauerat omnem languorem, & infirmitatem, apoſtolis quoque ſuis tribuit poteſtatem, vt curẽt omnem languorem & omnem infirmitatem. Sed multa differentia eſt inter habere & tribuere, donare & accipere. Iſte quodcunque agit, poteſtate domini agit, illi ſiquid faciunt imbecillitatem ſuam, & virtutem domini confitentur dicentes. In nomine Ieſu ſurge & ambula. Catalogus autem apoſtolorum ponitur, vt extra hos, qui pſeudo apoſtoli ſunt excludantur, vnde ſequitur. {Duodecim autem apoſtolorum nomina ſunt hęc. Primus Simon qui vocatur Petrus, & Andreas frater eius.} Ordinem quidem apoſtolorũ & meritum vniuſcuiuſque illius fuit diſtribuere, qui cordis archana rimatur. Primus ſcribitur Simon cognomine Petrus, ad diſtinctionem alterius Simonis qui appellatur Chananæus de vico Galilææ Chana, vbi dominus aquas conuertit in vinum. RABA.

Hom.33.

tuum immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infirmitatẽ. Duodecim autem diſcipulorum nomina ſunt hęc. Primus Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Philippus & Bartholomeus, Iacobus Zębedęi, & Io-

B

C Idem eſt autem Græcę ſiue latine Petrus, quod Syriace Cephas, & in vtraque lingua nomen a petra deriuatum eſt. Nec dubium quin illa de qua Paulus ait: Petra autem erat Chriſtus. REMIG. Fuerunt autem nonnulli qui in hoc nomine Greco, ſcilicet atque latino quod eſt Petrus, quærentes Hebraicæ linguæ interpretationem dixerunt, ꝙ interpretatur diſcalcians, ſiue diſſoluens, vel agnoſcens. Sed illi qui hoc dicunt, duabus tenentur contrarietatibus. Prima eſt ex proprietate Hebraicę linguæ, in qua p. non exprimit, ſed loco eius, ph. ponitur. Vnde Pilatũ dicunt Philatum. Secunda ex interpretatione euangeliſtæ, qui narrat dominũ dixiſſe: Tu vocaberis Cephas, & ipſę de ſuo addit. quod interpretatur Petrus. Simon interpretatur obediens. Obediunt. n. verbis Andreæ, & cum eo venit ad Chriſtum, ſiue quia obediuit præceptis diuinis. Et quia ad vnius iuſſionis vocem ſecutus eſt dominũ,

Apud Hebræos litera hæc פ cum pũcto i medio, ſonat p. ſine puncto autem, ph.

D Siue vt quibuſdam placet, interpretatur deponens męrorem, & audiens triſtitiam. Domino enim ſurgente depoſuit męrorem dominicæ paſſionis, & triſtitiam audiuit, dicente ei domino. Alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Sequitur. {Et Andreas frater eius.} CHRYSOST. Non parua autem & hæc laus eſt. Petrum. n. denominauit a virtute: Andreã vero a nobilitate, quæ eſt ſecundum morem, in hoc ꝙ eum fratrem Petri dixit. Marcus autẽ poſt duos vertices. ſ. Petrum & Ioannem, Andream numerat, hic autem non ita. Marcus. n. ſecundum dignitatem eos ordinauit. REMIG. Andreas autem interpretatur virilis. Sicut. n. apud latinos a viro deriuatur virilis, ita apud Græcos ab andros deriuatᷓ Andreas. Bene autẽ virilis dicitᷓ, qa relictis omnibus ſecutus eſt Chriſtum, & viriliter in mandatis eius perſeuerauit. HIER. Euangeliſta autem paria iuga apoſtolorum quæque conſociat. Iũgit enim Petrum & Andream fratres, non tam carne quàm ſpiritu. Iacobum & Ioannem qui patrem corporis relinquentes, verũ patrem ſecuti ſunt. vnde ſequitur. {Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius.} Iacobum quoque appellat Zebedæi, quia & alius ſequitur Iacobus Alphæi. CHRYSOS. Vide autem quia non ſecundum dignitatem ordinat. Mihi. n. videtur Ioannes non alijs ſolum, ſed etiam fratre maior eſſe. REMI. Interpretatur autem Iacobus ſupplantans, ſiue ſupplantator, quia non ſolum vitia carnis ſupplantauit, ſed etiam eandem carnem Herode trucidante contempſit. Ioannes interpretatur dei gratia, quia præ omnibus diligi a domino meruit. vnde ob præcipui amoris gratiam, ſupra pectus domini in cæna recubuit. Sequitur. {Philippus & Bartholomæus.} Philippus interpretatur os lampadis, ſiue lampadarum, quia lumen quo illuminatus eſt a domino, mox inuento fratri ꝑ officium oris ſtuduit propinare. Bartholomeus ſyrum nomen eſt, non Hebræum, & interpretatur filius ſuſpendentis aquas. i. Chriſti, qui corda ſuorum prædicatorum de terrenis ad cæleſtia ſubleuat, & ſuſpendit, vt quo magis cæleſtia penetrant, eo corda ſuorũ auditorum gutta ſanctæ prædicationis magis inebrient & infundant. Sequitur. {Thomas & Matthæus publicanus. HIERO. Cæteri euangeliſtæ in coniunctione nominum primum ponunt

ἀνδρός,

A Matthęum poſtea Thomam. Nec publicani nomen aſcribũt, ne antiquę conuerſationis recordantes ſugillare euangeliſtam viderentur. Iſte vero & poſt Thomam ſe ponit & publicanum appellat, vt vbi abundauit peccatum, ſuperabundet & gratia. REMIG. Thomas autẽ interpretatur abyſſus ſiue geminus, quæ grece dicitur Didymus. Bene autem Didym⁹ & abyſſus interpretatur, quia quo diutius dubitauit, eo profundius effectum dominicę paſſionis credidit, & myſterium diuinitatis agnouit, vnde dixit. Dominus meus & deus meus. Matthæus autem interpretatur donatus, quia dei munere de publicano euangeliſta factus eſt. Sequitur. {Et Iacobus Alphæi, & Thadæus. RABA. Iſte Iacobus eſt qui in euangeliis frater domini nominatur, & etiam in epiſtola ad Galathas, quia Maria vxor Alphæi, ſoror fuit Mariæ matris domini, quam Ioannes euangeliſta Mariam Cleophę nominauit, fortaſſe quia idem Cleophas & Alphæus eſt dictus. Vel ipſa Maria defuncto Alpheo, poſt Iacobum natum, nupſit Cleophę. REMI. Et bene dicitur. Filius Alphæi. i. iuſti ſiue docti, quia non ſolũ vitia carnis ſupplantauit, ſed etiam curam carnis contẽpſit. nam cuius meriti fuerit, teſtes ſunt apoſtoli qui eum epiſcopum Hieroſolymitanę eccleſiæ ordinauerunt. vnde & eccleſiaſtica hiſtoria inter cætera de eo dicit. Quia carnem nunquam comedit, & vinum & ſiceram non bibit, balneis & lineis veſtibus non eſt vſus, die noctuque flexis genibus orabat. Adeo etiã magni meriti fuit, vt ab omnibus iuſtus vocaretur. Thadæus autẽ ipſe eſt quẽ Lucas

annes frater eius, Thomas, & Matthęus publicanus, & Iacob⁹ Alphęi, & Thadæus, Simon Chananeus, & Iudas Scarioth, qui & tradidit eum.

b Hos duodecim miſit Ieſus, pręcipiens eis & dicens. In viam gentium ne abieritis, & in ciui-

C Iudam Iacobi. i. fratrem Iacobi appellat, cuius epiſtola in eccleſia legitur, in qua ſe fratrem Iacobi nominat. AVGVST. de Con. Euan. Nonnulli autem codices habent Lebbæum. quis autẽ unquam prohibuit duobus vel tribus nominibus vnum hominem vocari? REMI. Iudas autem interpretatur confeſſus, eo ꝙ filium dei confeſſus ſit. RABA. Thadæus autem ſiue Lebbęus interpretatur corculus, ideſt cordis cultor. Sequitur. {Simon Chananæus, & Iudas Scarioth, qui tradidit eum. HIERONYMVS. Simon Chananęus ipſe eſt qui ab alio euangeliſta ſcribitur Zelotes, Chana quippe zelus interpretatur. Iudas autem Scarioth vel a vico in quo ortus eſt, vel ex tribu Iſſachar vocabulum ſumpſit, vt quodam vaticinio in condemnationẽ ſui natus ſit. Iſachar. n. interpretatus eſt merces, vt ſignificetur precium proditoris: REMI. Interpretatur autem Scarioth memoria domini, quia ſecutus eſt dominum, ſiue memoriale mortis quãdiu

Lib.2.c.30.

D meditatus eſt in corde ſuo, vt dominum traderet in mortem, ſeu ſuffocatio, quia ſeipſum ſtrangulauit: Et ſciendum ꝙ duo diſcipuli hoc nomine ſunt vocati, per quos omnes Chriſtiani deſignantur, per Iudam Iacobi illi qui in confeſſione fidei perſeuerant, per Iudam Scariothem illi qui relicta fide retro conuertuntur. GLO. Duo & duo nominatim exprimuntur, vt iugalis ſocietas approbetur. AVG. 18. de Ciui. Dei. Elegit ergo hos in diſcipulos quos & apoſtolus nominauit humiliter natos, inhonoratos, illiteratos, vt quicquid magnum eſſent & facerent, ipſe in eis eſſet & faceret. Habuit inter eos vnum quo malo vtens bene, ut ſuæ paſſionis impleret diſpoſitum, & eccleſiæ ſuę tolerandorum malorum prębęret exemplum, RABA. Qui etiam non per imprudentiam inter apoſtolos eligitur. magna eſt. n. veritas quam nec aduerſarius miniſter infirmat. Voluit etiam a diſcipulo prodi, vt tu a ſocio proditus, modeſte feras tuum erraſſe iudicium, periſſe beneficium.

Cap.49.

E b ¶ GLO. Quia manifeſtatio ſpiritus, vt apoſtolus dicit, ad vtilitatem eccleſiæ datur, poſt datam apoſtolis poteſtatem, mittit eos, vt poteſtatem ad aliorum vtilitatem exequantur. vnde dicit. {Hos duodecim miſit Ieſus.} CHRY. Attendite autem opportunitatem miſſionis. Poſtquam enim viderunt mortuum ſuſcitantem, mare increpantem, & cætera huiuſmodi, & ſufficienter virtutis eius demonſtrationem ſuſceperant per verba, & per opera, tũc eos mittit, GLO. Mittens autem docet eos quo eant, quid prædicent, & quid faciant. Primo quidem quo eant. vnde dicitur. {Pręcipiens eis & dicens In viam gentium ne abieritis, & in ciui. ſamaritã. ne intraue. ſed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Iſrael.} HIERO. Non eſt autem contrarius locus iſte ei præcepto quo poſtea dicitur. {Euntes docete omnes gentes} quia hoc ante reſurrectionem, illud poſt reſurrectionem præceptum eſt. Et oportebat primum aduentum Chriſti nunciare Iudæis, ne iuſtam haberent excuſationem dicentes, ideo a ſe dominum reieciſſe, quia ad gentes & Samaritanos apoſtolos miſerit. CHRY. Ideo etiam primo ad Iudęos mittit, vt quaſi in quadam paleſtra in Iudæa exercitati, ad agones orbis terrarum intrarent, & uelut quoſdam

Hom.33.

Ho.4.i euã. dam pullos debiles ad volandum eos inducens. GREG. in Ho. Vel quia prius ſoli Iudeæ voluit, & poſtmodum gentibus prædicari, quatenus redemptoris noſtri prædicatio a propriis repulſa gentiles populos quaſi extraneos quæreret. Erãt etiam tunc quidam qui de Iudæa vocandi eſſent, & de gentilibus vocandi nõ eſſent, qui nec ad vitam reparari mererentur, nec tamen grauius de contempta prædicatione iudicari. HILA. Legis etiam lectio obtinere priuilegiũ euangelii debebat, hoc minus Iſrael ſceleris ſui excuſationem habiturus, ꝙ plus ſedulitatis in admonitione ſenſiſſet.

tates Samaritanorũ ne intraueritis, ſed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. Euntes autem prędicate dicentes: quia appropinquabit regnum cælorum. Infirmos curate: mortuos

CHRYS. Item ne æſtimarent, quia Chriſto conuitiabantur, & dæmoniacum eũ vocabant, ꝙ propter hoc eos odio haberet, primum eos emendare ſtuduit, & ab omnibus alijs diſcipulos adducens, eis medicos & doctores mittit, & non ſolum prohibuit aliis annunciare antequam Iudæis, ſed neque viam quæ ad gentes fert pertingere concedebat: quod ſignat cum dicit. {In viã gentium, ne abieritis.} Et quia Samaritani contrarij erant Iudeis, quamuis faciliores eſſent, vt conuerterentur ad fidem, tamen neque Samaritanis priuſquam Iudæis prædicari pmiſit. vnde dicit. {Et in ciuita. ſama. ne intrauer.} GLO. Samaritani quidem fuerunt gentiles dimiſſi in terra Iſrael a rege aſſyriorum poſt captiuitatem ab eo factam, & multis periculis coacti ad Iudaiſmum ſunt conuerſi, circuncisionem, & quinque libros Moyſi recipientes, cætera vero omnino abhorrentes, vnde Iudæi ſamaritanis non coutebantur. CHRYSOST. Ab his ergo diſcipulos auertens ad filios Iſrael mittit, quos oues pereuntes vocat, non abſcondentes, vndiq; veniam eis excogitans, & attrahens eorum mentem. HILA. Qui tamen licet oues vocẽtur, in Chriſtum luporum ac viperarum linguis & faucibus ſęuierunt. HIERO. Iuxta tropologiam vero pręcipitur nobis q Chriſti cenſemur nomine, ne in viam gentium, & hæreticorũ ambulemus errorem, vt quorum religio ſeparata eſt, ſeparetur, & vita. GLO. Poſtquam autem docuit eos quo eant, inſinuat qd prædicent. vnde ſubditur. {Euntes autem prædicate dicentes, qa appropinquabit regnum cœlorum. RABA. Hic appropinquare dicitur regnum cœlorum per collatam nobis fidem inuiſibilis creatoris, non aliqua motione electorum. Recte autem cœli vocantur ſancti, qui deum fide retinẽt & diligunt charitate. CRHY. in Hom. Vides myſterij magnitudinem, vides apoſtolorum dignitatem, nihil ſenſibile præcipiuntur dicere, vt Moyſes, & prophetæ, ſed noua quædam & inopinata. Illi.n. terrena bona prædicauerũt, hi autem regnum cælorum, & omnia quæ illic ſunt bona. GRE. in Hom. Adiuncta ſunt aũt pdicatoribus ſanctis miracula, vt fidẽ verbis daret virtus oſtenſa, & noua facerẽt qui noua prædicarẽt vnde ſequitur. {Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eijcite.} HIER. Ne enim hominibus ruſticanis & abſque eloquij venuſtate indoctis & illiteratis nemo crederet pollicentibus regna cœlorum, dat poteſtatem prædicta faciendi, vt magnitudinem promiſſorum probet magnitudo ſignorum. HILA. Tota autem virtutis dominicæ poteſtas in apoſtolis refertur, vt qui in Adã imagine & ſimilitudine dei erant figurati, nunc perfectam Chriſti imaginem ſortiuntur, & quicquid malorum Adę corpori ſathanæ inſtinctus intulerat, hoc rurſum ipſi de

Ibid. communione dominicæ poteſtatis emendet. GREG. in Hom. Hæc autem ſigna in exordio eccleſiæ neceſſaria fuerunt, vt enim fides creſceret, credentium miraculis erat nutrienda. CHRY. Poſtea autem ſteterunt reuerentia fidei vbique plantata. Si autem & poſtea facta ſunt, pauca & rara fuerunt. conſuetudo.n. eſt deo talia facere cum aucta fuerint mala, tunc enim ſuam demonſtrat potentiã. GREG. in Hom. Sancta tamen eccleſia quotidie ſpiritaliter facit, quod tũc per apoſtolos corporaliter faciebat, quæ nimirum tanto maiora ſunt, quanto per hæc non corpora, ſed animæ ſuſcitantur. REMI. Infirmi quippe ſunt ignaui, qui non habent vires bene viuendi. Leproſi ſunt immundi operę vel delectatione carnali. Mortui ſunt, qui opera mortis agunt, dæmoniaci ſunt, qui in poteſtatem diaboli ſunt redacti. HIERO. Et quia ſemper dona ſpiritalia, ſi merces media ſit, viliora fiunt adiungitur auaritiæ condemnatio cum ſubdit. {Gratis accepiſtis, gratis date} q.d. Ego magiſter & dominus abſque precio vobis hoc tribui ergo & vos ſine precio date. GLO. Hoc autem dicit ne Iudas, qui loculos habebat de prædicta poteſtate pecuniam congregare vellet, damnans, ẽt hic perfidiam ſimoniacæ hæreſeos. GREGO.

Ibid. in Hom. Preſciebat namque nonnullos donum accepti ſpiritus in vſum negociationis inflectere, & miraculorum ſigna ad auaritiæ obſequium declinare. CHRY. Vide autem qualiter morum diligentiam non minus habet quàm ſignorum, monſtrans quoniã ſigna ſine his nihil ſunt. Et.n. ſuperbiam eorum comprimit dicẽs.

F Gratis accepiſtis, & ab amore pecuniarum mundos eſſe præparat dicens. Gratis date. Vel vt non videatur eorum eſſe beneficiũ ait, Gratis accepiſtis. q.d. nihil vos de veſtro largimini ſuſcipientibus neque enim mercede hoc accepiſtis, neque laborantes in ea gratia gratis.n. accepiſtis, ita igitur alijs date, neque enim eſt condignum precium eorum inuenire.

ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eijcite: gratis accepiſtis, gratis date.

c Nolite poſſidere, aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris, nõ peram in via

Hom.33. c ¶ CHR. Quia ſpiritalium mercationem ſupra dominus prohibuerat, conſequenter radicem omnium malorum euellens ait. {Nolite poſſidere aurum, neq; argentum,} HIERO. Si enim ſic prædicant vt precium nõ accipiant, ſuperflua eſt auri & argenti nummorumque poſſeſſio. Nã

G ſi hæc habuiſſent videbantur non cauſa ſalutis hominum, ſed cauſa lucri prædicare. CHRY. Per hoc ergo præceptum primo quidem diſcipulos facit non eſſe ſuſpectos. Secundo ab omni eos liberat ſollicitudine, vt vacationem omnem tribuant verbo dei. Tertio docet eos ſuam virtutem. Hoc nempe eis poſtea dixit. Nũquid aliquid defuit vobis, quando miſi vos ſine ſacculo & pera? HIERO. Qui autem diuitias detruncauerat, quæ per aurum & argentum & ęs ſignantur, propemodum & vitæ neceſſaria amputat, vt apoſtoli doctores verę religionis qui inſtituebant omnia dei prouidentia gubernari, ſeipſos oſtenderent nihil cogitare de craſtino. GLO. Vnde addit. {Neque pecuniam in zonis veſtris.} Duo enim ſunt genera neceſſariorum, vnum quo emuntur neceſſaria, quod intelligitur per pecuniam in zonis, aliud ipſa neceſſaria, quod intelligitur per peram. HIERO. Per hoc autem quod dicit. {Neque peram in via} arguit philoſophos qui vulgo appellãtur Bactroperitæ, ꝙ contemptores ſeculi & omnia pro nihilo ducentes, cellarium ſecum vehant. Sequitur. {Neque duas tunicas.}

H In duabus tunicis duplex mihi videtur innuere veſtimentum, nõ ꝙ in locis ſcythiæ & glaciali rigentibus, vna quis tunica debeat eſſe contentus, ſed ꝙ in tunica veſtimentum intelligamus, ne alio veſtiti, aliud nobis futurorum timore reſeruemus. Sequitur. {Neque calciamenta.} Et plato etiam præcipit illas duas corpis ſummitates non eſſe velandas, nec aſſuefieri debere mollitiei capitis, & pedum, cum enim hæc habuerint firmitatem, cętera robuſtiora ſunt. Sequitur {neque virgam} Qui enim domini habemus auxilium, baculi præſidium cur quæramus? REMI. Oſtendit etiam dominus his verbis, quia ſancti prædicatores reuocati ſunt ad primi hominis dignitatem, qui quamdiu cæleſtes poſſedit theſauros, iſta non cõcupiuit, ſed mox vt peccando illa amiſit, iſta deſiderare cœpit. CHRY. in Hom. Fœlix autem eſt iſta commutatio. nã pro auro & argento & huiuſmodi acceperunt poteſtatẽ curandi infirmos, ſuſcitandi mortuos, & alia huiuſmodi, vnde non a principio dixit eis. Non poſſideatis aurum vel argentum, ſed quando di

I xerat, Leproſos mundate, dæmones eijcite. Ex quo patet ꝙ angelos eos ex hominibus, vt ita dicam conſtituit, ab omni ſoluens vitæ huius ſollicitudine: vt vna ſola detineantur cura, quæ eſt doctrinæ. a qua & eos ſoluit dicens. Ne ſolliciti ſitis quid loquamini. quare quod videtur eſſe valde oneroſum & graue: hoc maxime leue eis oſtendit & facile. Nihil enim eſt ita iocundum vt a cura & ſollicitudine erutum eſſe, & maxime cum poſſibile fuerit ab hac erutos in nullo minorari deo præſente & pro omnibus nobis eſſe cto. HIERO. Et quia nudos quodammodo & expeditos ad prædicandum apoſtolos miſerat, & dura videbatur eſſe conditio magiſtrorum, ſeueritatem præcepti ſequenti ſententia temperauit dicens. {Dignus eſt enim operarius cibo ſuo} q d. Tantum accipite quantum in veſtitu & victu vobis neceſſarium eſt, vnde apoſtolus. Habentes victum & veſtitum, his contenti ſimus, & alibi. Communicet his qui catechizat ei qui ſe catechizat in omnibus bonis, vt

K quorum diſcipuli metunt ſpiritalia, conſortes faciant eos carnalium ſuorum non in auaritiam, ſed in neceſſitatem. CHRY. A diſcipulis autem apoſtolos cibari oportebat, vt neque ipſi magna ſaperent, aduerſus eos qui docebantur, ſicut omnia præbentes & nihil accipientes, neque rurſus illi abſcedant quaſi ab his deſpecti. Deinde vt non dicant apoſtoli. Mendicantes ergo nos iubet viuere, & in hoc verecundarentur, monſtrat hoc eis debitum eſſe, operarios eos eſſe vocans, & quod datur mercedem appellans, non enim quia apoſtolorum in ſermonibus operatio erat æſtimare debebant paruum eſſe beneficium quod præſtabant, & ideo dicit. Dignus eſt operarius cibo ſuo. Hoc autem dixit, non quidem oſtendens tanto precio apoſtolicos dignos eſſe labores, ſed apoſtolis legem inducens & tribuentibus ſuadens, quia quod ab ipſis datur, debitum eſt. AVGVST. de ba. paruu. Non ergo eſt venale euangelium, vt pro temporalibus prædicetur. Si enim ſic vendunt, magnam rem vili vendunt. Accipiant ergo prædicatores ſuſtentationem neceſſitatis a populo, mercedem diſpenſationis a deo. Nõ enim

enim a populo redditur quaſi merces illis qui ſibi in charitate euã gelij ſeruiunt, ſed tanquam ſtipendium datur, quo vt poſſint laborare paſcantur.

lib.2.c.30. AVG. de Con. Euan. Vel aliter. Cum dixerat dominus apoſtolis. Nolite poſſidere aurum, continuo ſubiecit. Dignus eſt operarius cibo ſuo. vnde ſatis oſtendit, cur eos poſſidere hoc ac ferre noluerit, nõ quòd neceſſaria nõ ſint ſuſtentationi huius vitæ, ſed quia ſic eos mittebat, vt eis hoc deberi demõſtraret ab illis qbus euãgeliũ credentibus annunciarent, tanquam ſtipendia militantibus. Apparet autem hic

neque duas tunicas, neque calciamenta, neq; virgam, Dignus eſt enim operarius cibo ſuo.

d In quamcumque autem ciuitatẽ aut caſtellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit & ibi manete donec exeatis. In-

non præcepiſſe dominum, ita tanquam euangelice viuere aliunde non debeant, quàm eis præbentibus quibus annunciant euangelium. Alioquin contra hoc pręceptum fecit Paulus, qui victum de manuum ſuarum laboribus tranſigebat, ſed apparet poteſtatẽ dediſſe apoſtolis domum in qua ſtarent ſibi iſta debere. Cum autem a domino aliquid imperatur, niſi fiat, inobedientię culpa eſt, cum autem a domino poteſtas datur, licet cuique non vti & tamquam de ſuo iure recedere. Hoc ergo ordinans dominus, ꝙ qui euangelium annunciant de euangelio viuant, illa apoſtolis loquebatur, vt ſecuri non poſſiderent, neque portarent huic vitæ neceſſaria, nec magna, nec minima, ideo poſuit. {Nec virgã,} oſtendens a fidelibus ſuis omnia deberi miniſtris ſuis nulla ſuperflua requirentibus. Hanc ergo poteſtatem virgę nomine ſignificauit, cum dixit ſecundum Marcum, nequid tollerent in via niſi virgam tantũ. Sed & calciamenta cum dicit Matthæus in via non eſſe portanda, curã prohibuit, quæ ideo portanda cogitantur ne deſint, hoc de duabus tunicis intelligendum eſt, ne quiſquam eorum præter eã qua eſſet indutus, aliam portandam putaret, ſollicitus ne opus eſſet cum ex poteſtate illa poſſit accipere. Proinde Marcus dicendo calciari eos ſandalijs vel ſoleis, aliquid hoc calciamentum myſtice ſignificationis habere admonet, vt pes neque tectus ſit deſuper neque nudus ad terram, ideſt non occultetur euangelium, nec terrenis commodis innitantur. Et ꝙ non portari duas tunicas, ſed expreſſius indui prohibet, monet non dupliciter, ſed ſimpliciter ambulare, ita dominum omnia dixiſſe nullo modo dubitandum eſt, partim proprie, partim figurate. Sed euangeliſtas alia iſtum, alia illum inſeruiſſe ſcriptis ſuis. Quiſquis autem putat non potuiſſe dominum in vno ſermone quædam figurate, quædam proprie ponere eloqa, cætera eius inſpiciat, & videbit quàm temere, atque inerudite arbitretur, Quia enim dominus monet, vt neſciat ſiniſtra quid facit dextra, ipſas eleemoſynas, & quicquid hic aliud præcipit, figurate accipiendum putabit. HIERO. Hæc hiſtorice dixerimus, cæterum ſecundum anagogem, non licet magiſtris aurum & argentum & pecuniam quæ in zonis eſt poſſidere. Aurum ſæpe legimus p ſenſu, argentum pro ſermone, ęs pro voce. hæc non licet vobis ab aliis accipere, ſed data a domino poſſidere, neque hæreticorum, & philoſophorum peruerſæque doctrinæ ſuſcipere diſciplinas. HILA. Quia vero zona miniſterii apparatus eſt & ad efficaciam operis præcinctio, per hoc ꝙ æris in zona inhibetur poſſeſſio ne quid in miniſterio venale ſit admonemur. Admonemur etiam nec peram habere in via, curam ſcilicet ſecularis ſubſtantiæ relinquendam, quia omnis theſaurus in terra pernicioſus eſt cordi illic futuro vbi condatur theſaurus. Dicit autem. Non duas tunicas. Sufficit enim nobis ſemel Chriſtus indutus, neue poſt intelligentiam ueram, altera deinceps, vel hæreſis, vel legis veſte induamur. Non calciamenta, quia in ſancta terra peccatorum ſpinis, atque aculeis non obſeſſa, vt Moyſi dictum eſt, nudis pedibus ſtaturi, admonemur non alium greſſus noſtri habere, quàm quem accepimus a Chriſto paratũ. HIERO. Vel docet dñs pedes noſtros mortiferis vinculis non alligari, ſed ſanctam terram ingredientes eſſe nudos, neque habere virgam quæ vertatur in colubrum, neque in aliquo præſidio carnis inniti, quia huiuſmodi virga, & baculus arundineus eſt quem ſi paululum prælleris frangitur, & manum transforat incũbentis. HILA. Poteſtatis aũt hæternæ iure nõ ſumus indigni habentes virgam de radice Ieſſe.

Hom.33. d ¶ CHRY. in Hom. Quia dixerat ſuperius dominus. Dignus eſt operarius cibo ſuo, ne crederet propter hoc omnium eis ianuam aperire, multam diligentiã hic iubet facere de hoſpite eligendo. vnde dicitur. {In quamcumque ciuitatem, aut caſtellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit.} HIERO. Apoſtoli nouam introeuntes vrbem ſcire non poterant quis qualis eſſet, ergo fama hoſpes eligendus eſt populi & iudicio vicinorum, ne prædicatoris dignitas, ſuſcipientis infamia deturpetur. CHRY. in Ho. Qualiter ergo ipſe Chriſtus apud publicanum manebat? quia ſcilicet dignus effectus erat ex conuerſione, hoc etiam non ſolum in gloriam eis proderat, ſed in cibationem. Si enim dignus eſt

A omnino dabit cibum, & maxime cum nihil amplius neceſſariis peteretur. Intende autem qualiter omnibus eos denudans, omnia eis dedit, permittens in domibus eorum qui docebantur manere. Ita enim & ipſi a ſollicitudinibus eruebantur, & aliis ſuadebant, quoniam propter eorum aduenerant ſalutem ſolam, in hoc ꝙ nihil deferebãt & nihil amplius neceſſariis expetebant. Et non ad omnes ſimpliciter introibãt. non enim ſignis ſolum volebat eos claros apparere, ſed magis virtute. Nihil autem ita virtutem deſignat, ſicut non ſuperfluis vti. HIERO.

trantes autem in domum ſalutate eam dicẽtes. Pax huic domui. Et ſiquidem fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſuper eam, ſi autem non fuerit digna pax veſtra reuertetur ad vos: Et quicunque nõ receperit vos, ne-

B Hoſpes vnus etiam eligitur non tribuens beneficium ei qui apud ſe manſurus eſt, ſed accipiens: hic enim dicitur quis in ea dignus ſit, vt magis ſe nouerit accipere gratiam quàm dare. CHRY. in Ho. Intende autem quia nondum omnia eis tribuit, neque enim eis largitur, vt ſciant quis ſit dignus, ſed iubet ſcrutari. non ſolum autem dignos iubet quærere, ſed neque de domo in domum trãſmutari, cum ſubdit. {Et ibi ma. donec exeatis} ut neque ſuſcipientem contriſtent, neque ipſi opinionem accipiant læuitatis aut gulæ. AMBRO. ſuper Lucam. Non ergo ocioſe domus, quam ingrediantur apoſtoli eligenda diſcernitur, vt mutandi hoſpitii cauſa non ſuppetat, non tamen eadem cautio receptori mandatur, ne dum hoſpes eligitur, hoſpitalitas minuatur, Sequitur. {Intrantes autem in domum, ſalutate eam dicentes. Pax huic domui.} GLO. q. diceret. Pacem hoſpiti præcamini, vt ſopiatur omnis repugnantia contra veritatem. HIERO. In hoc etiam occulte ſalutationẽ hebræi, ac ſyri ſermonis expreſſit. Quod enim grece dr chiere, & latine Aue, hoc hebraico ſyroque ſermone appellatur ſa

C lemlach ſiue ſamalach. i. pax tecum. Quod aũt præcipit tale eſt. Introeuntes aũt pacẽ imprecamini hoſpiti, & quantũ in vobis eſt diſcordię bella ſedate. Sin autẽ orta fuerit contradictio vos mercedẽ habebitis de illata pace, illi qui habere noluerunt, bellum poſſidebunt. vnde ſequitur. {Et ſiquidem fu. do. il. di. ve. pax veſtra ſuper eam, ſi autem non fuerit digna, pax veſtra ad vos reuertetur.} REMI. Quia ſcilicet aut erit quiſque prædeſtinatus ad vitam & cæleſte verbum ſequitur, quod audit, aut ſi nullus audire voluerit, ipſe prędicator ſine fructu non erit, quia ad eum pax reuertitur quando ei a domino pro labore ſui operis recompenſatur. CHRY. in Hom. Inſtruit ergo eos dominus ꝙ non propter hoc expectent ab aliis præſalutari, quia docebant, ſed antecedere ſalutatione alios honorando. Deinde monſtrat ꝙ non ſola ſalutatio, ſed benedictio per hoc quod dicit. {Si fuer. do. di. ve. ſuper eam.} REM. Docuit ergo dñs diſcipulos ſuos offerre pacem in introitu domus, vt ſalutatione pacis eligeretur domus digna, vel hoſpes, ac

D ſi patenter diceret. Oĩbus offerte pacẽ, quia aut accipiẽdo dignos, aut nõ accipiẽdo indignos ſe manifeſtabunt, quãuis.n. fama populi dignus electus ſit hoſpes, tamen ſalutandus eſt, vt magis ſua dignitate prædicatores vocentur, q̃ vltro ſe ingerere videantur. hic autem pax paucorum verborum ad totam explorationem dignę domus, vel hoſpitis poteſt referri. HILA. Salutant ergo apoſtoli domum cum pacis affectu, ſed ita vt potius pax dicta ſit, quàm data. Porro autem pacẽ propriam quæ viſcera miſerationis ſunt, non oportere in eam venire niſi ſit digna, quæ ſi digna reperta nõ fuerit, ſacramentum pacis cęleſtis intra propriam apoſtolorũ conſcientiam eſt continendum, In eos autem qui cæleſtis regni præcepta reſpuerit, egreſſu apoſtolorum & ſigno pulueris a pedibus excuſſi, æterna maledictio relinquatur. vnde ſequitur. {Et quicunq; non rece. vos, neque au. ſerm. ve. ex. fo. de do. vel de ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris.} Exiſtenti enim in loco cum loco videtur eſſe communio. Totum ergo quod eſt illius domus ex-

E cuſſo puluere pedum relinquitur, nihilque ſanitatis de inſiſtentiũ apoſtolorum veſtigiis mutuatur. HIERO. Puluis etiam excutitur de pedibus in teſtimonium laboris ſui, ꝙ ingreſſi ſint ciuitatẽ, & prædicatio apoſtolica ad illos vſque peruenerit. Siue excutitur puluis, ut ſi tolerabilius erit terræ Sodomorum, quàm illi ciuitatis, quæ non recipit euangelium, nihil ab eis accipiant, nec ad victum quidem neceſſaria qui euangelium ſpreuerint. RABA. Vel aliter. Pedes diſcipulorum ipſum opus inceſſumque prædicationis ſignant. Puluis vero quo aſperguntur, terrenæ læuitas eſt cogitationis, a qua etiam ſummi doctores immunes eſſe nequeunt, cũ pro auditoribus ſolliciti ſalubribus curis inceſſanter intendunt, & quaſi per itinera mundi, uno calcaneo terrę puluerẽ legunt. Qui ergo ſpreuerint doctrinam docentium, ſibi labores & pericula tædiumque ſollicitudinum ad teſtimonium ſuæ damnationis inflectunt. Qui vero receperint verbum, afflictiones curaſque doctorũ quas pro ſe tolerabunt in argumentum ſibi vertunt humilitatis, & ne læuis culpa videatur eſſe apoſtolos non recipere, ſubdit. {Amen

χαιρε
שלום לך
שלום עמך

{Amen di.vo.tole.erit terræ Sodomorum & Gomor. in die iu. q̃ illi ciuitati.} HIERONYMVS. Quia Sodomitis, & Gomorrhæis nõ fuit prædicatum, huic autem cum prędicatũ ſit, non recepit euangelium. REMI. Vel quia Sodomitæ, & Gomorrhæi inter vitia carnis & hoſpitales fuiſſe leguntur, quamuis non tales hoſpites receperint ſicut apoſtoli. HIER. Si autem tolerabilius erit terræ Sodomorũ quàm illi ciuitati, quę non recepit euangeliũ, ergo inter peccatores ſupplicia diuerſa ſunt. REMI. Spiritualiter tamen Sodomorum, & Gomorrhæorum mentionẽ facit, vt per hoc demõſtret, quia illa peccata ſunt deo magis odibilia, quę fiunt contra naturam, pro quibus deletus eſt mundus aquis diluuii, quatuor ciuitates ſubuerſæ, & mundus quotidie diuerſis malis affligitur. HILA. Myſtice autem inſtruit nos dominus non immiſceri eorum domibus, aut familiaritatibus qui Chriſtum aut inſectantur, aut neſciunt, & in quacunque ciuitate interrogare, quis eorũ habitatione ſit dign⁹.i. ſicubi eccleſia ſit & Chriſtus habitator, neq; quoquã alibi tranſire, quia hęc eſt domus digna & iuſtus hoſpes. Iudæorum autẽ plures erant futuri, quorũ tantus in fauorem legis affectus eſſet, vt quã uis per admirationẽ operũ in Chriſtũ credidiſſent, tamen in legis operibus morarentur, alij vero explorandæ libertatis, quæ in Chriſto eſt curioſi, tranſire ſe ad euãgelia ex lege eſſent ſimulaturi. Multi etiã in hęreſim per intelligentiæ peruerſitatẽ traducerentur. Et quia iſtiuſmodi oẽs pœnes ſe eſſe veritatẽ catholicã mentiũtur, domo ipſa.i.eccleſia caute vtendum eſt.

(Hom. 33.)

que audierit ſermones veſtros, exeuntes foras de domo, vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terrę Sodomorũ & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati.

e Ecce ego mitto uos, ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbę. Cauete autem ab hominibus. Tradent

Hom. 34. e ¶ CHR. in Ho. Quia ſuperius apoſtolorũ remouit ſollicitudinẽ, & ſignorum ſuorum oſtenſione eos armauit, conſequenter prædicit eis mala q̃ debebant eis contingere. Primo quidẽ, vt diſcerent præſcientiæ eius virtutẽ. Secundo, vt nullus ſuſpicaretur, qm̃ propter imbecillitatẽ magiſtri hæc eis ſuperuenirẽt mala. Tertio, vt ipſi ſuſtinentes non obſtupeſcerent, dum inopinabiliter & p̄ter ſpem euenirent. Quarto, vt hoc audiẽtes nõ turbentur in tẽpore crucis. deinde vt diſcant qm̃ noua hæc prælij lex eſt. Nudos.n.mittit, a ſuſcipientibus iubet cibari. Neq; in hoc ſiſtit, ſed vlterius ſuã virtutẽ oſtendit dicens. {Ecce ego mit.vos, ſicut oues in med.lup.} Vbi conſiderandum, ꝙ non ſimpliciter ad lupos, ſed in medio luporũ mittit, vt ſic ſuam virtutẽ magis demonſtrẽt cum oues lupos ſuperauerint, etiã in medio luporũ exiſtentes, & plurimos morſus accipientes ab eis non ſolũ non conſumuntur, ſed & illos cõuertũt. Multo autẽ mirabilius eſt & maius, tranſmutare mentes eorum q̃ interficere eos. Inter lupos aũt ouiũ manſuetudinẽ eos docet oſtẽ-

Ho. euã. 17. dere. GREG. in Hom. Qui.n.locum prædicatoris ſuſcipit, mala inferre nõ debet, ſed tolerare: vt ex ipſa ſua mãſuetudine irã ſumẽtiũ mitiget, & peccatorũ vulnera ipſe in alijs afflictionibus vulneratus ſanet. Qm̃ & ſi quando zelus rectitudinis exigit, vt erga ſubditos ſæuiat, furor ipſe de amore ſit nõ de crudelitate, quatenus & iura diſciplinę foris exhibeat, & intus paterna pietate diligat quos foris caſtigat. Multi autẽ cũ regiminis iura ſuſcipiunt, ad lacerandos ſubditos inardeſcũt, terrorem poteſtatis exhibent, dñi videri appetunt, patres ſe eſſe minime recognoſcunt, humilitatis locum in elatione dominationis immutant, & ſiquando extrinſecus blandiunt, intrinſecus ſęuiunt de quibus dicitur. Veniunt ad vos in veſtimentis ouiũ, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Contra q̃ nobis conſiderandũ eſt, q̃a ſicut oues inter lupos mittimur, vt ſenſum ſeruantes innocentiæ, morſum malitiæ non habeamus. HIER. Lupos autẽ ſcribas & Phariſæos vocat qui ſunt clerici Iudæorum. HILA. Lupos etiã ſignificat oẽs hos, qui veſano furore in apoſtolos deſęuituri erant. CHRYSOST. in Hom. Malorũ autem erat eis conſolatio mittentis virtus. Et ideo ante omnia poſuit dicens. {Ecce ego mitto vos} q.d. Ne turbemini qm̃ in medio luporum mittimini poſſum.n. facere, vt nihil mali ſuſtineatis, nõ ſolum lupis non ſuppoſitis, ſed leonibus terribiliores effecti, ſed ita expedit fieri. hic.n. vos clariores facit & meã virtutem magis diuulgat. deinde, vt aliquid etiam a ſeipſis inferant, & non ſine cauſa coronari æſtimentur, ſubdit. {Eſtote ergo prudentes ſicut ſer. & ſim. ſicut columbæ.} HIERO. Vt per prudentiam deuitẽt inſidias, per ſimplicitatem non faciant malum. Et ſerpentis aſtutia ponitur in exẽplũ, quia toto corpore occultat caput, vt illud in quo vita eſt, protegat. Ita & nos toto periculo corporis caput noſtrum qui Chriſtus eſt, cuſtodiamus.i. fidẽ integram & incorruptã ſeruare ſtudeamus. RABA. Solet etiã ſerpens eligere ſtrictas ri-

F mas, ꝑ quas tranſiens veterẽ pellem exuat. ſimiliter prædicator trãſiens ꝑ angſtiam viã, veterẽ hoĩem omnino deponat. REMI. Pulchre etiã prædicatores ſerpentis prudentiã monet habere, quia primus homo per ſerpentẽ deceptus eſt, ac ſi diceret, quia hoſtis callidus fuit ad decipiendũ, vos prudentes ſitis ad liberandũ. ille laudauit lignũ, vos laudate crucis virtutẽ. HIL. Ille aĩum primo mollioris ſexus aggreſſus eſt, ſpe deinde illexit, & cõmunionẽ immortalitatis ſpopondit. Pari ergo opportunitate ĩtroſpecta vniuſcuiuſq; natura & voluntate, verborũ adhibenda prudentia eſt, ſpes futurorũ bonorũ reuelanda, & quod ille mentitus eſt, nos p̄dicemus ex vero, ſecũdũ ſponſionẽ dei, angelis ſimiles futuros eſſe qui credant. CHRY. in Ho. Sicut autem prudentiã ſerpentis oportet habere vt in principalibus non lædamur, ſic & ſimplicitatẽ colũbę in non vindicando cũ iniuſta patimur, neq; ꝑ inſidias alicui nocendo. REMIG. Ideo autẽ dñs hæc duo ſociauit, quia ſimplicitas abſq; prudentia facile decipi poteſt, & prudentia periculoſa eſt, niſi ſimplicitate temperetur alicui nõ nocendo. HIERO. Simpliciter autẽ columbarũ ex ſpiritusſancti ſpecie demonſtratur. vnde dicit apoſtolus. Malitia paruuli eſtote. CHRY. in Ho. Quid autẽ durius his fiet iuſſionibus? nõ enim ſufficiens eſt pati mala, ſed neq; turbari concedit quod eſt colũbæ. ira.n. non ꝑ iram, ſed per manſuetudinem extinguitur. RABA.

H Quòd autẽ lupi, de quibus ſupra dixerat ſint hoĩes, oſtendit cum ſubdit. {Cauete autẽ ab hominibus.} GLO. Ideo aũt neceſſariũ eſt, vt ſitis ſicut ſerpentes.i. aſtuti. nã ſecundũ ſuam conſuetudinẽ {tradent vos} primũ {in conciliis} prohibendo ne prędicetis in nomine meo, deinde incorrectos flagellabunt vos, tandẽ ad reges & præſides ducemini. HILA. Qui extorquere ſilentiũ veſtrũ, aut conniuentiã tentãt. CHRYSOS. in Ho. Mirandũ eſt autem qualiter hoc audientes non ſtatim abſceſſerant hoĩes, qui ſtagnũ illud nunquã egreſſi fuerant circa quod piſcabantur, quod nõ virtutis eorũ erat ſolũ, ſed ſapientiæ doctoris. Vnicuiq;.n. malorũ mitigationẽ adiungit. vnde & hic dicit. {Propter me} non.n. parua cõſolatio eſt propter Chriſtũ pati, qm̃ nõ vt pernitioſi & nociui hæc patiebantur. Et iterum addit. {In teſti. illis.} CHRY. in Ho. Qui, ſ. perſequendo mortẽ intulerunt, vel qui videndo non ſunt mutati. Mors quippe ſanctorũ bonis eſt in adiutoriũ, malis in teſtimoniũ, vt inde peruerſi ſine excuſatione pereant, vnde electi exẽplum capiunt, vt viuunt. CHRY. in Ho. Hoc aũt eos conſola-

I batur, non q̃a aliorũ cupiebant pęnã, ſed vt cõfidentiã habeant, qm̃ vbiq; eum habẽt pręſentẽ & præſcientẽ. HILA. Nõ ſolũ aũt hoc teſtimonio excuſatio ignoratæ diuinitatis adimenda eſt perſequẽtibus, ſed etiã gentibus via pandenda credendi in Chriſtũ pertinaciter, inter ſęuientiũ pœnas cõfeſſorũ vocibus prædicatũ, & hoc eſt quod ſubiungit {& Gentibus.}

enim uos conciliis, & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos, & ad præſides, & ad reges ducemini propter me, in teſtimoniũ illis, & gentibus.

f Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini. Dabitur.n. vobis in illa hora, quid loquamini. Non

G enim vos eſtis q̃ loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis.

f ¶ CHRY. in Ho. Cum præmiſſis conſolationibus nõ paruam & aliã apponit. vt.n. non dicerent, qualiter ſuadere poterim⁹ hominibus talibus perſequentibus, perſecutionibus exiſtentibus, iubet eos de reſponſione cõfidere dicens. {Cũ autẽ tra.vos, no. co. quomodo, aut quid loquamini.} REMIG. Duo autem dicit. Quõ, aut quid, quorũ vnũ refertur ad ſapientiã, alterũ ad oris officiũ. Quia.n. & ipſe ſubminiſtrabat verba q̃ loquerentur, & ſapientiam qua ea proferrẽt, non fuerat neceſſe ſanctis prędicatoribus q̃d loquerentur, aut quomodo. HIE. Cum.n. propter Chriſtũ ducamur

K ad iudices, voluntatẽ tantum noſtrã pro Chriſto debemus offerre. Ceterum ipſe Chriſtus q̃ in nobis habitat loquitur pro ſe, & ſpiritusſancti in reſpondendo gratia miniſtrabitur. HIL. Fides.n. noſtra omnibus præceptis diuinæ voluntatis intenta, ad reſponſionẽ ſcientiæ inſtruet, in exẽplo habens Abrahã, cui poſtulati ad hoſtiã Iſaac, non defuit aries ad victimã. Et ideo ſequit. {Non.n. vos eſtis, q̃ loquimini, ſed ſpiritus patre. qui lo. in vo.} REMIG. Et eſt ſenſus. Vos acceditis ad certamen, ſed ego ſum q̃ prælior. Vos verba editis, ſed ego ſum qui loquor. Hinc Paulus ait. An experiẽtiã, quæritis eius, q̃ in me loquitur Chriſtus? CHRY. Per hoc autẽ ad prophetarũ dignitatẽ eos reduxit, qui. ſ. dei ſpiritu ſunt locuti. Cũ autem hic dicat. Ne ſolliciti ſitis quid loquamini, alibi dicitur. Parati ſemper ad ſatisfactionẽ omni poſcenti vos rationẽ reddere de ea, quæ in vobis eſt ſpe. Cũ.n. in medio amicorũ certamen erit, iubemur eſſe ſoliciti. cũ autem eſt iudiciũ terribile & plebes inſanientes, & timor vndiq;, auxiliũ a Chriſto præbetur, vt cõfidenter loquantur, & non obſtupeſcant.

(Hom.)

g ¶ GLO. Præmiſſa conſolatione ſubdit grauiora pericula. Vnde dr. {Tradet autẽ fra.fra.in mor.& pater fi.& ſur.fi.in paren. & mor.eos afficient.} GRE. in Ho. Minorem.n. dolorem ingerũt mala, quæ ab extraneis, maiorem quæ ab illis patimur, de quorum mentibus præſumebamus, quia cũ dãno corporis mala nos cruciãt charitatis amiſſæ. HIE. Hoc aũt in ꝑſecutionibus fieri crebro videmus, nec vllus eſt inter eos fidus affectus quorũ diuerſa eſt fides. CHRY. Deinde quod eſt multo horribilius appoſuit dicens. {Et eritis odio oĩbus hominibus.} Vt.n. cões orbis terrarum hoſtes: ita eos expellere tentabant. Hinc etiam rurſus apponitur cõſolatio cũ dicit. {Propter nomen meum.} Et cum hoc rurſus aliud conſolatorũ ponit, cum ſubditur. {Qui aũt perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit.} Qm̃.n. conſueuerunt multi in principio, quidẽ eſſe vehemẽtes poſtea vero diſſolui, ꝑꝑ hoc ait: Qm̃ finem requiro. Quæ.n. vtilitas eſt, ſeminum in principio quidẽ floreſcentium, poſtmodũ aũt tabeſcentiũ? ꝑꝑ hoc aũt ſufficientem perſeuerantiam expetit ab ipſis. HIER. Non.n. cępiſſe, ſed perfeciſſe virtutis eſt. REMI. Nec inchoantibus ſed ꝑſeuerantibus p̄mium tribuitur. CHRY. Ne aũt aliquis dicat, quia oĩa Chriſtus in Apl'os fecit, nihil mirabile eſt tales illos eſſe effectos, nihil patientes oneroſum. ꝑꝑ hoc ait, ꝙ perſeuerantia eis eſt opus. Etſi.n. ex primis eruti fuerint, periculis alijs difficilioribus conſeruantur, & poſt illa rurſus alia ſuccedent, & non ſtabunt q̃n inſidias patiantur, donec viuunt. Et hoc occulte inſinuat, dicens: {Qui ꝑſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit.} REMI. i. q̃ præcepta fidei nõ deſeruerit, & in perſecutionibus non defecerit, ſaluus erit, quia pro perſecutionibus terrenis percipiet præmia regni cæleſtis. Et notandum, quia finis non ſemper ſignat conſumptionẽ, ſed aliq̃n perfectionẽ, iuxta illud: Finis legis Chriſtus eſt. vñ etiam põt eſſe ſenſus: Qui ꝑſeuerauerit

Cap. 25. vſq; in finẽ, i. in Chriſto. AVG. 21. de Ciui. Dei: In Chriſto nãque perſeuerare, eſt ĩ fide eius permanere, q̃ per dilectionẽ operatur.

Homi. 35. h ¶ CHR. in Ho. Poſtq̃ p̄dixit terribilia illa, quæ poſt crucẽ & reſurrectionẽ & aſcenſionẽ, eis erant ventura, rurſus ducit eos ad mãſuetiora. Non.n. iuſſit eos ad perſecutionẽ audaciter ire, ſed fugere. vñ dicit. {Cum aũt perſe.vos in ci.iſta, fu.in ali.} Quia.n. interim principium erat conuerſionis eorũ, condecente vtitur ſermone. HIE. Hoc.n. ad illud tp̄s referendũ eſt, cum ad p̄dicationem Apl'i mittebantur, q̃bus & proprie dictum eſt: In viã gentium ne abieritis, quod ꝑſecutionẽ timere non debeant, ſed declinare. Q̃d quidem videmus in principio feciſſe credentes, q̃n orta hieroſolymis ꝑſecutione diſperſi ſunt in vniuerſam Iudæã, vt tribulationis occaſio fieret euangelij ſeminariũ. AVG. con. Fauſt. Neq; tñ ſaluator non poterat tueri diſcipulos ſuos quibus fugere p̄cipit. Et huius rei prior exẽplum præbuit, ſed inſtruebat hoĩs infirmitatem, ne Deũ tentare audeat q̃n habet q̃d faciat, vt quod ca-

Cap. 23. uere oportet, euadat. AVG. 1. de Ciui. Dei. Potuit aũt eos admonere, vt ſibi manus inferrent, vt non in manus perſequentiũ deuenirent. Porro ſi hoc ille non iuſſit aut monuit, vt hoc mõ ſui ex hac vita emigrarent, quibus migrantibus ſe manſionem æternam p̄paraturum eſſe ꝓmiſit, q̃ licet exẽpla opponant gentes, q̃ ignorãt Deum, manifeſtum eſt hoc non licere credentibus vnum verum Deum. CHRY. in Ho. Ne aũt dicãt, quid igitur ſi ꝑſecutionem paſſi fugerimus, & rurſus hinc nos abiecerint? hunc deſtruens timorẽ ait: {Amen dico vobis, non conſummabitis}, i. non p̄uenietis me circũeuntes Paleſtinã, donec vos aſſumã. RA. Vel prædicit, ꝙ non ante prædicationib⁹ ſuis ad fidẽ ꝑducent oẽs ciuitates Iſrael, q̃ reſurrectio dñi fuerit perpetrata, & in toto orbe terrarum p̄dicandi euangelium poteſtas conceſſa. HILA. Vel al'r: Ex vna in aliam fugam ſuadet, quia prædicatio eius primũ a Iudæa effugata tranſit ad Græciam: Deinde diuerſis intra Gręciæ vrbes Apl'orum paſſionibus fatigata: tertio in vniuerſis gentibus demoratur, ſed vt oñderet gentes quidem Apoſtolorum prædicationi credituras, verum vt reliquum Iſrael crederent eſſe aduentui ſuo debitum ait: Non conſum.ciui. Iſrael, i. poſt plenitudinem gentium, quod erit reliquum Iſrael ad implendum numerum ſanctorum, futuro claritatis Chriſti aduentu eſt in Eccleſia conuocandum. AVG. in

Epiſt. 180. ep'la ad Hono. Faciant ergo ſerui Chriſti q̃d præcepit vel ꝓmiſit, ſicut ipſe fugit in Aegyptũ. fugiant oĩno de ciuitate in ciuitatẽ, q̃n eorum quiſq; ſpecial'r a perſecutoribus q̃ritur, vt ab alijs, q̃ non ita requiruntur, non deſeratur Eccl'ia, ſed p̄beant cibaria conſeruis, quos

g Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio oĩbus hominibus propter nomen meum. Qui autem perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit.

B h Cum autem perſequẽtur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Amen dico vobis, non conſummabitis ciuitates Iſrael, donec veniat filius hominis.

A aliter viuere non poſſe nouerunt. Cum aũt omnium, i. Epiſcoporum, Clericorum, & Laicorum eſt cõe periculum, hi qui alijs indigent non deſerantur ab his quibus indigent. aut igitur ad loca munita oẽs tranſeant, aut qui habent neceſſitatem remanendi, non relinquantur ab eis per quos illorũ Eccl'iaſtica eſt ſupplenda neceſſitas, vt vel pariter viuant vel pariter ſuffe rant quod eos paterfamilias volet pati. REMI. Præterea ſciendum eſt, ꝙ ſicut p̄ceptum perſeuerandi in perſecutionibus ſpecialiter ad Apoſtolos pertinet, & ad eorum ſucceſſores viros fortes, ſic licet licẽtia fugiendi ſatis conuenit infirmis in fide, q̃bus condeſcẽdit pius magiſter; ne ſi ſe vltro ad martyrium obtuliſſent, fortaſſis poſiti in tormentis negarent, læuius.n. erat fugere q̃ negare. Sed q̃uis fugiendo perfecte fidei conſtantiã in ſe non oñderent: tñ magni meriti erant, qm̃ oĩa pro Chriſto parati erant deſerere. ſ. fugiendo. Niſi aũt illis licentiam fugiendi dediſſet, dicerẽt eos aliqui alienos eſſe a gloria regni cæleſtis. HIERO. Spiritualiter aũt poſſumus dicere: {Cum perſecuti vos fuerint in vna ciuitate. hoc eſt in ſcripturarum libro vel teſtimonio, nos fugiamus ad alias ciuitates, ideſt ad alia volumina. quàmuis enim contentioſus fuerit perſecutor, ante præſidium ſaluatoris aduenient, quàm aduerſarijs victoria concedatur.

C i ¶ CHRY. in Ho. Quia futurum erat, vt diſcipuli cum p̄miſſis perſecutionibus etiam diffamati, malam opinionem paterentur, quod multis oneroſius eſſe videbatur, hic eos conſolatur a ſeipſo, & ab his quæ de ipſo ſunt dicta, cui conſolationi nulla poterat eſſe æqualis. HIE. Dominus.n. lumen æternum, dux credentium, & immortalitatis parens, diſcipulis ſuis ĩn futurarũ paſſionum ſolatium ante præmiſit, vt gloriæ loco amplectamur, ſi domino noſtro vel paſſionibus adæquemur. vnde dicit: {Nõ eſt diſci. ſuper ma. nec ſeruus ſuper do. ſuum. CHRY. in Hom. Intelligendum, donec fuerit diſcipulus & ſeruus, non eſt inquam, ſuper magiſtrum & dominum, ſecũdum honoris naturam. Nec mihi ea quæ raro contingunt hic obiicias, ſed ab his quæ ſunt in pluribus, ſuſcipe hunc ſermonem. REMI. Magiſtrum autem & dñm ſemetipſum appellat. per ſeruum & diſcipulum, ſuos vult intelligi Apoſtolos. GLO. Quaſi dicat. Ne indignemini tolerare quæ Hom. 35.

D tolero, quia dñs ſum, faciens quod volo, & magiſter, docens quod vtile ſcio. REMI. Et quia hæc ſententia minus videbatur ſuperioribus verbis congrua, quo tẽdant verba, manifeſtat cum ſubditur {Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius?} CHRY. in Hom. Non dixit ſeruos, ſed domeſticos, vt multam ad eos familiaritatem oñderet, ſicut & alibi dixit: Non dicam vos ſeruos, ſed amicos meos. REMI. Quaſi dicat. Vos ergo temporales honores & humanam gloriam non q̄ratis, dum me videtis per irriſiones & opprobria genus humanum redimere. CHRY. in Hom. Non ſolum autem dixit, ſi domus dominum conuitiati ſunt, ſed ipſam ſpeciem conuitij, quoniam Beelzebub eum vocauerunt. HIERO. Beelzebub idolum eſt Acharon, quod vocatur in Regũ volumine Idolum Muſcæ. Beel, ipſe Bel ſiue Baal, Zebub autem muſca dicitur. Principem ergo dęmoniorum ex ſpurciſſimi idoli appellebant vocabulo, qui muſca dicitur propter immunditiam, quæ exterminat ſuauitatem olei.

E k ¶ REM. Poſt p̄miſſam conſolationẽ, aliã non minorẽ ſubiũgit dicens: {Ne ergo timueritis eos}. ſ. perſecutores. Quare aũt nõ eſſet timendũ, manifeſtat cũ ſubiungit. {Nihil.n. opertũ q̃d nõ reueletur, & occultũ q̃d non ſciat.} HIE. Q̃ũo ergo in p̄nti ſęculo multorũ vitia neſciunt, ſed de futuro tp̄e ſcribit: Q̃n iudicabit De⁹ occulta hoĩum & illuminabit latebras tenebrarũ, & manifeſta faciet cõſilia cordiũ, & eſt ſenſus. Nolite timere ꝑſecutorũ ſęuitiã, & blaſphemantiũ rabiẽ, q̃a veniet dies iudicij, in quo & vr̃a virtus, & illorũ neq̃tia demonſtrabit. HIL. Igit nõ minas, nõ cõuitia, non p̄tãtes inſectantiũ monet eſſe metuẽdas, q̃a dies iudicij nulla hic fuiſſe atq; inania reuelabit. CHRY. in Ho. Vel al'r: Figura quidẽ eorum, q̃ dicuntur vl'em vr̃ enuntiationẽ habere, verũ nõ de oĩb⁹, ſed de p̄miſſis ſolũ dictũ eſt. q.d. ſi doletis audiẽtes cõuitia, hoc cogitate, q̃a & ab hac ſuſpitione poſt parũ eruemini. Vocant q̃dem vos Ariolos & Magos & ſeductores, ſed expectate parũ, & ſaluatores vos orbis terrarum vniuerſi dicent, cum ꝑ ipſos apparueritis benefactores, nec illorum intendent ſermonibus hoĩes, ſed rerum veritati. REMI. Quidam aũt dicunt, ꝙ his verbis promiſerit dominus diſcipulis ſuis, ꝙ per eos eſſent reuelanda omnia occulta

i Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum. Sufficit diſcipulo, vt ſit ſicut magiſter eius, & ſeruo, ſicut dominus eius. Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius?

K Ne ergo timueritis eos. Nihil.n. eſt opertum quod non reueletur, & occultum quod non ſciatur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, &

myſteria, quæ ſub velamine literæ legis latebant. vnde Apoſtolus dicit: Cum conuerſi fuerint ad Chriſtum, tunc auferetur velamẽ. & eſt ſenſus: Quare debetis timere veſtros perſecutores, cum tantę ſitis dignitatis, vt per vos occulta myſteria legis, & prophetarum ſint manifeſta? CHRY. in Ho. Deinde, quia eos ab omni timore liberauerat, & altiores opprobrijs fecerat, nunc opportuno tempore eis loquitur de libera propalatione, quæ eſt in prædicatione dicens, {Quod di. vo. in ten. di. in lumine. & quod in aure au. prædi. ſup tecta.} HILA. Nõ legimus dñm ſolitum

quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui põt corpus & aĩam perdere in gehennã.

l Nonne duo paſſeres aſſe veneunt? Et vnus ex illis non cadet

fuiſſe noctibus ſermocinari, & doctrinam in tenebris tradidiſſe, ſed hoc dicit, quia omnis ſermo eius carnalibus tenebræ ſunt, & verbum eius infidelibus nox eſt. Itaq; ab eo quod dictum eſt cum libertate fidei & confeſſionis eſt loquendum. REMI. Eſt ergo ſenſus. Quod dico vobis in tenebris, i. inter Iudæos incredulos, vos dicite in lumine, i. fidelibus prædicate. Et quod in aure auditis, i. quod dico vobis ſecrete, prædicate ſuper tecta, i. palam corã omnibus. Solemus enim dicere. In aurem loquitur illi, i. ſecrete. RABA. Sane quod ait: Prædicate ſuper tecta, iuſta morem prouinciæ Paleſtinæ loquitur, vbi ſolent in tectis reſidere, quia non ſunt cacuminata, ſed æqualia. Ergo prædicabitur in tectis, quod cũctis audientibus palam dicetur. GLO. Vel aliter: Quod dico vobis in tenebris, i. dum adhuc in timore carnali eſtis {dicite in lumine}, i. in fiducia veritatis, cum a Spirituſancto eritis illuminati. {Et quod in aure auditis}, i. ſolo auditu ꝑcipitis. Prædicate. opere complendo. {Sup tecta.} exiſtentes, i. corpora veſtra, quæ ſunt domicilia animarum. HIERO. Vel aliter. Quod di. vo. in te. di. in lu.}. i. auditis in myſterio apertius prædicate. Et quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta, i. quod vos erudiui in paruulo Iudeæ loco vniuerſis vrbibus in toto mundo audacter ædicite. CHRY. in Hom. Sicut autem quando dicebat: Qui credit in me, opera quæ ego facio & ille faciet, & maiora his faciet. ita & hic monſtrat, qm̃ omnia per eos operatur, etiam pluſquàm per ſeipsũ, quaſi dicat, principium ego dedi, ſed quod plus eſt per vos explere volo. hoc autem non iniungentis eſt ſolum, ſed & futurum prędicentis & oſtendentis, quoniam omnia ſuperabunt. HILA. Conſtanter ergo ingerenda eſt Dei cognitio, & profundum doctrinę euangelicæ ſecretum, lumine prædicationis reuelandum, non timendo eos quibus cum ſit licentia in corpora tãtum, in animam ius nullum eſt. Et ideo ſubditur. {Et no. ti. eos qui occi. cor. animam autem non poſſunt occidere.} CHRY. in Ho. Vide qualiter omnibus eos ſtatuit ſuperiores, nõ ſollicitudinem ſolum & maledictionem, neque pericula, ſed & ipſam quæ omnibus videtur terribilior, mortem ſuadens propter Dei timorem contemnere. vnde ſubdit. {Sed potius eum ti. qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.} HIERO. Nomen gehennæ in veteribus libris non inuenitur, ſed primo a ſaluatore ponitur. Quæramus ergo, quæ ſit huius ſermonis occaſio: Idolum Baal fuiſſe iuſta Hieruſalem ad radices montis Moria, in quibus Siloa fluit, nõ ſemel legimus: Hæc vallis & parua campi planicies irrigua erat & nemoroſa, plenaq; delitijs, & locus in ea idolo conſecratus. In tantam autem populus Iſrael dementiam venerat, vt deſerta templi vicinia, ibi hoſtias immolaret & rigorem religionis delitiæ vincerent, filioſq; ſuos incenderent dæmoni. & appellabatur locus ipſe Gehenon, i. vallis filiorum Hennon. Hoc regum volumen & Paralypomenon, & Hieremias ſcribunt pleniſſime, & comminatur Deus ſe locum ipſum impleturum cadaueribus mortuorum, vt nequaq̃ vocetur Tophet & Baal, ſed vocetur πολυάνδριον Polyandrion, ideſt tumulus mortuorum. Futura ergo ſupplicia & pœne perpetuæ quibus peccatores cruciandi ſunt, huius loci vocabulo denotantur.
Cap. 2. AVGVST. 13. de Ciui. Dei: Hoc autem non antea fiet, q̃ anima corpori fuerit copulata, vt nulla direptione ſeparentur, & tamen tunc recta mors animæ dicitur, quia non viuit ex Deo. mors autem corporis, quia in damnatione nouiſſima q̃uis homo ſentire non deſinat, tamen quia ſenſus ipſe, nec voluntate ſuauis, nec quiete ſalubris, ſed dolore pœnalis, eſt mors potius appellata quàm vita. CHRY. in Ho. Vide autem rurſus, quia non promittit eis liberationem a morte, ſed ſuadet contemnere mortem, quod multò maius eſt quàm erui a morte, & quod hoc ſermone, ea quæ de immortalitate ſunt dogmata, eis infigit.

Hom. 35. l ¶ CHRYSOST. in Hom. Poſtquàm timorem mortis excluſerat, ne æſtimarent Apoſtoli, quòd ſi interficerentur, eſſent derelicti a Deo, rurſus ſermonem de prouidentia Dei inducit dicens: {Nonne duo paſſeres aſſe, veneunt? & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro? HIERO. Et eſt ſenſus: Si

F parua animalia abſque Deo non decidunt authore, & in omnibus eſt prouidentia, & quæ in his peritura ſunt ſine voluntate Dei non pereunt, vos qui æterni æſtis non debetis timere, quòd abſq; Dei viuatis prouidentia. HILA. Myſtice autem quod venditur, corpus atque anima eſt, & cui venditur, peccatum eſt. Qui ergo duo paſſeres aſſe veneunt ſeipſos peccato minimo vendunt, natos ad volandum, & ad cœlum pennis ſpiritalibus efferendos: ſed capti precijs præſentium voluptatum, & ad luxum ſæculi venales, totos ſe talibus actionibus nundinantur.

ſuper terram ſine patre veſtro: veſtri autem & capilli capitis, omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere multis paſſeribus meliores ęſtis vos.

n Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre

G Dei autem volũtatis eſt, vt vnus ex illis magis euolet, ſed lex conſtitutione Dei perfecta decernit vnum ex eis potius decidere. Quemadmodum enim ſi euolarent, vnum eſſent, fieretque corpus ſpiritale, ita peccatorum precio venditis, anima terrenam contrahit ex vitiorum ſorde materiam, fitque vnum ex illis quod tradatur in terram. HIERO. Quod autem ait. {Veſtri autem & capilli capitis, omnes numerati ſunt.} Immenſam Dei erga homines oſtendit prouidentiam, & ineffabilem ſignat affectum, quòd nihil noſtrorum Deum lateat. HILAR. In numerum enim aliquid colligi diligentiæ eſt. CHRYSO Vnde hoc dixit, non quòd pilos Deus numeret, ſed vt diligentem cognitionem, & multam circa eos prouidentiam oſtendat. HIERO. Derident autem intelligentiam Eccleſiaſticam in hoc loco, qui carnis reſurrectionem negãt, quaſi nos & capillos qui numerati ſunt, & a tonſore deciſi omnes dicamus reſurgere, cum ſaluator non dixerit: Veſtri autem & capilli omnes ſaluandi ſunt, ſed numerati
H ſunt. Vbi numerus eſt, ſcientia numeri demonſtratur, non eiuſdem numeri conſeruatio. AVGVST. vlti. de Ciui. Dei: Cap. 11
Quãuis & de ipſis capillis poſſit inquiri, vtrum redeat quicquid tondentibus decidit, quòd ſi rediturum eſt, quis non exhorreat illam deformitatem? Semel autem intellecto, ita nihil periturum eſſe de corpore, ita vt deforme nihil ſit in corpore, ſimul intelligitur ea quæ deformem factura fuerant enormitatem, maſſę ipſi acceſſura eſſe, non locis quibus membrorum forma turbetur, velut ſi de limo vas fieret quod rurſus in eundem limen redactum totum de toto iterum fieret, non eſſet neceſſe, vt illa pars limi quæ in anſa fuerat ad anſam rediret, aut quæ fundum fecerat, ipſa rurſus faceret fundum, dum tamen totum reuerteretur in totum, ideſt, totus ille limus in totum vas, nulla ſui parte ꝑdita remearet. Quapropter, ſi capilli totiens tonſi ad ſua loca deformiter redeũt, non redibunt, quia in eandem carnem, vt quęcũq; locum ibi corporis teneant, ſeruata partium congruentia materiæ in vtilitatem vertentur. Quamuis quod dicit: Capillus capitis veſtri non
I peribit, non de longitudine, ſed de numero capillorum poſſet intelligi. vnde & hic dicitur: {Capilli capitis veſtri numerati ſunt.} HILA. Neque enim dignum negocium eſt peritura numerare. Vt igitur nihil ex nobis periturum eſſe cognoſceremus, ipſo capillorum noſtrorum ſupputatorum numero iudicatur. Nullus igitur corporum noſtrorum caſus eſt pertimeſcendus. Et ideo ſubditur: {Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores æſtis vos.} HIER. In quo manifeſtius ſuperior expoſitionis ſenſus expreſſus eſt, ꝙ timere non debeant eos, qui poſſunt corpus occidere, quoniã ſi ſine Dei ſcientia parua quoque aĩalia non decidũt, quanto magis homo, qui Apoſtolica fultus ſit dignitate? HILA. Vel cum dicit plurimis eos anteſtare paſſeribus, oſtendit multitudini infidelium electionem fidelium præeſſe, quia his caſus in terra eſt, illis volatus in cælum. REMI. Myſtice autem Chriſtus caput eſt: Apoſtoli capilli, qui pulchre numerati dicuntur,
K quia nomina ſanctorum ſcripta ſunt in cælis.

n ¶ CHRY. Eiiciens dominus timorem, qui diſcipulorum concutiebat animam, per ea quæ conſequuntur rurſus eos confortat, non ſolum timorem eiiciens, ſed & ſpe præmiorum maiorum eos erigens in liberam propalationem veritatis dicens: {Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, cõfitebor & ego eum coram patre meo, qui eſt in cælis. Conſidera autem diligenter, ꝙ non dixit, Qui confitebitur me, ſed quemadmodum Græce legitur, Qui confitebitur in me, vt tibi oſtenderet non propria virtute, ſed gratia ſuperiore adiutũ, confiteri eum q confitetur. HIL. Hoc cõcludendo dicit, qa doctrinis talibus confirmatos oportet liberã de Deo cõfitendi habere cõſtantiã. REM. Confeſſio autem hic illa intelligenda eſt, de qua dicit Apl's: Corde credit̃ ad iuſtitiã, ore fit confeſſio ad ſalutẽ. Ne ergo aliq̃s putaret ſe abſq; oris confeſſione poſſe ſaluari, non ſolũ ait. Qui me confeſſus fuerit, ſed addit: Coram hoĩbus. Et iterum addit: {Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eũ corã patre meo, qui eſt in cælis. Homi
HILA.

HILA. in quo oſtendit, quales nos teſtes hominibus fuerimus; tales apud Deum patrem teſtimonio eius vſuros. CHRY. in Hom. Vbi conſiderandum eſt, quia in pœna amplius eſt ſupplicium, & in bonis maior retributio. Quaſi dicat. Superabundaſti prius, me hic confitendo aut negando, ſuperabundabo & ego ineffabiliter tibi maiora dando. Illic enim ego te confitebor aut negabo. Propter hoc ſi feceris aliquod bonum, & non ſuſceperis retributionem, ne turberis, cum additamento enim in futuro tempore retributio te expectat. Et ſi feceris aliquod malum, & non exſolue-

meo qui in cælis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibꝰ, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cęlis eſt.

n Nolite arbitrari, quia venerim pacem mittere in terram. Non veni pacem mittere, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum,

ris vindictam, non contemnas: illic enim te excipiet pœna, niſi transmuteris & melior fias. RABA. Et ſciendum, quòd negare quòd Deus non ſit, nec Pagani poſſunt, ſed quòd non ſit Deus filius & pater, negari ab infidelibus poteſt. Confitebitur ergo aliquem filius apud patrem, qui per filium habebit acceſſum ad patrem. Et quia filius dicet: Venite benedicti patris mei. REMI. Negãbit autem negantem ſe, quia per ipſum non habebit acceſſum ad patrem, & a conſpectu ſuæ diuinitatis & patris repelletur. CHRYSOST. Ideo autem non ſolum fidem, quæ eſt ſecundum mentem, ſed & confeſſionem exigit oris, vt erigat nos in liberam propalationem & ampliorem amorem, excelſos nos faciẽs. Hæc aũt verba ad vniuerſos loquitur, & neq; in perſona Apoſtolorum loquitur ſolum. Non enim ſolos Apoſtolos, ſed & diſcipulos eorum facit viriles. Qui nunc hoc ſeruat, non ſolum cum libera propalatione docebit, ſed & omnibus facile ſuadebit. huius enim verbi obſeruatio multos ad Apoſtolos adduxit. RABA. Vel confitetur quis Ieſum ea fide, quæ per dilectionem operatur, mandata eius fideliter implendo, negat qui præceptis non obedit.

n ¶ HIE. Supra dixerat: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: nunc infert, quid poſt prædicationem ſequatur, dicens. {Nolite arbitrari, quia venerim pacem mittere in terram. Non veni pacem mittere, ſed gladium.} GLO. Vel aliter continua: Sicut mors non debet attrahere, ſic nec carnalis affectus.
Hom. 36. CHRYSO. Qualiter ergo eis iniunxit, vt in vnamquamque domum ingredientes pacem indicerent? Qualiter etiam & angeli dixerunt: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus. quoniam hæc maxime eſt pax, cum id quod ægrotat, inciditur, cum id quod litem infert, ſeparatur: ita enim poſſibile erit cælum terræ copulari. Nam & medicus ita reliquum conſeruat corpus, cum id quod inſanabiliter ſe habet abſciderit. Ita quidem & in turri Babel geſtum eſt, malam enim pacem bona diſſonantia ſoluit. Ita & Paulus eos, qui aduerſus eum conſonabant, diuiſit. Non enim vbique concordia bonum eſt, nam & latrones conſonabant. Hoc autem prælium non eſt ſui propoſiti, ſed illorum conſilij. HIERO. Ad fidem enim Chriſti totus orbis contra ſe diuiſus eſt. Vnaquæq; domus & infideles habuit & credentes, & propterea bellum miſſum eſt bonum, vt rumperetur pax mala. CHRY. Hoc autem dixit quaſi diſcipulos conſolans, ac ſi diceret: Ne turbemini, quaſi præter ſpem his contingentibus, propter hoc enim veni, vt prælium mittam. Et non dixit prælium, ſed quod difficilius eſt, gladium. Voluit enim aſperitate verborum eorum excitare auditum, vt non in difficultate rerum deficiant, ne aliquis dicat, quòd blanda ſuaſit, ſed difficilia occultauit. Melius eſt. n. in rebus manſuetudinẽ videre, quàm in verbis, & ꝓpter hoc in his non ſtetit, ſed exponens prælij ſpeciem, oſtendit hoc eſſe ciuili bello difficilius, dicens. {Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam.} In quo oſtendit, quòd non ſolum in familiaribus erit hoc prælium, ſed in amantiſſimis & valde neceſſarijs, quod maxime Chriſti virtutem oſtendit, quia diſcipuli hæc audientes, & ipſi ſuſceperunt, & alijs ſuaſerunt. Quãuis autem non ipſe Chriſtus hanc ſeparationem fecerit, ſed illorum malitia: tamen dicit ſe facere ſecundum ſcripturæ conſuetudinem. Scriptum eſt enim: Dedit eis Deus oculos vt non videant. Hoc autem maxime oſtendit vetus teſtamentum, nouo eſſe cognatum. Etenim in Iudæis vnuſquiſque proximum interficiebat, quando vitulum fecerunt, & quando Beelphegor immolauerunt. vnde, vt monſtraret eundem eſſe cui hæc & illa placuerunt, prophetiæ meminit, dicens. {Et inimici hominis, domeſtici eius.} Et in Iudæis tale aliquid contigit: erant enim Prophetæ, & Pſeudo prophetæ & plebs ſcindebatur, & domus diuidebantur, & hi quidem his credebant, alij autem illis. HIERO. Hic autem locus prope hiſdem verbis in Michea propheta ſcribitur: Et notandum

A vbicũque de veteri teſtamento teſtimonium ponitur, vtrum ſenſus tantum an & verba conſentiant. HILA. Myſtice autem gladius telorũ omnium acutiſſimum eſt, in quo eſt ius poteſtatis & iudicij, ſeueritas & animaduerſio peccatorum. Dei igitur verbum nuncupatum meminerimus in gladio, qui gladius miſſus eſt in terram, ideſt prædicatio eius hominũ cordibus infuſa. Hic igitur quinque habitantes in vna domo diuidit, tres in duo, & duo in tres, & tria ad hominem referimus, ideſt corpus, & animam & voluntatem. nam vt corpori anima data eſt, ita & poteſtas homini vtẽ-

& filiam aduerſus matrem ſuã, & nurum aduerſus ſocrum ſuã, & inimici hoĩs, domeſtici eius.

o Qui amat patrem aut matrẽ pluſquàm me, nõ eſt me dignus. Et qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus. Et qui non accipit crucem ſuam &
B ſequitur me, non eſt me dignus.

di vtroq; vt vellet, indulta eſt. Atq; ob illud lex eſt propoſita voluntati, ſed hoc tantum in illis deprænhenditur, qui primi a Deo figurati ſunt. Sed ex peccato atque infidelitate primi parentis, ſequentibus generationibus cæpit eſſe corporis noſtri pater peccatum, mater animæ infidelitas. Voluntas autem ſua vnicuique adiacet: ergo iam vnius domus quinque ſunt. Cum ergo innouamur baptiſmi lauacro, per virtutem verbi ab originis noſtræ peccatis ſeparamur, reciſi, quia quadam abſectione gladij Dei, a patris & matris affectionibus diſſidemus, fitque grauis in domo vna diſſenſio, & domeſtica nouo homini erunt inimica, quia illa manere in ſpiritus nouitate gaudebit, ea vero quæ a proſapię antiquitate deducta ſunt, conſiſtere in his quibus oblectantur concupiſcunt. AVGVSTINVS. de conſen. Euange. Vel aliter: Veni
ſeparare ho. aduerſus patrem ſuum} quia renuntiat quis diabolo, qui fuit filius eius. Et filiam aduerſus matrem ſuam.. plebs In Matth. quæſt. 3.
C Dei aduerſus mundanam ciuitatem, hoc eſt pernitioſam ſocietatem generis humani, quam nunc Babylonia, nunc Aegypto, nunc Sodoma, nunc alijs atque alijs nominibus ſcriptura ſignat. Nurum aduerſus ſocrum ſuam. Eccleſiam aduerſus Synagogam, quæ ſecundum carnem Chriſtum peperit, ſponſum Eccleſiæ. Diuiduntur autem in gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei. {Et inimici hominis, domeſtici eius} cum quibus antè conſuetudine implicatus erat. RABA. Nulla apud eos iura cuſtodiri poſſunt, inter quos fidei bellum eſt. GLO. Vel aliter. Hoc dicit, quaſi dicat. Non ad hoc inter homines veni, vt carnales affectus confirmem, ſed ſpiritali gladio diſſecem. vnde recte dicitur: Et inimici hominis, domeſtici eius. GREGO. 3. Mora. Callidus namque aduerſarius cum a bonorum cordibus repelli ſe conſpicit, eos qui ab illis valde diliguntur, exquirit. Et per eorum verba blandiens loquitur qui plus cæteris amatur, vt dum vis amoris cor perforat, facile perſuaſionis eius gladius ad intimæ rectitudinis munimina
D irrumpat.

o ¶ HIERO. Quia ante præmiſerat, non veni pacem mittere, ſed gladium, & diuidere hominem aduerſus patrem & matrẽ & ſocrum, ne quis pietatem religioni anteferret, ſubiecit dicens; {Qui amat patrem aut matrem pluſq̃ me, non eſt me dignus.} Et in cantico legimus Canticorum: Ordinauit in me charitatem. hic enim ordo in omni affectu neceſſarius eſt. Ama poſt Deum, patrem aut matrem aut filios. Si autem neceſſitas venerit vt amor parentum, aut filiorũm Dei amori comparetur, & nõ poſſit vtrũque ſaluari, odium in ſuos, pietas in Deum eſt. Non ergo prohibuit amari patrem aut matrem, ſed ſignanter addidit: {Pluſquàm me.} HILA. Illi enim, qui domeſticas hominum charitates dilectioni eius prętulerint, futurorum bonorum indigni erunt hæreditate. CHRY. Si autem Paulus iubet, per omnia parentibus obedire, non mireris. in illis enim ſolum dicit obediendum, Hom. 36.
quæ non nocent pietati: etenim ſanctum eſt omnem eis alium red-
E dere honorem. Cum autem amplius debito exegerint, non oportet aſſentire. Sunt autem hæc veteri teſtamento conſonantia, etenim illic eos qui idola colebant, non odio habere ſolum, ſed & lapidare dominus iubet. & in Deuteronomio dicitur: Qui dixerit patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis ignoro illos, hi cuſtodierunt eloquium tuum. GLO. Videtur autem id in pluribus accidere, vt parentes plus diligant filios quàm filij diligant eos: & ideo gradatim poſt q̃ ſuum amorem amori parentum eſſe ꝑponendum docuit, docet conſequenter pręferendũ eſſe filiorũ amori dicens {Et q amat fi. aut fi. ſuper me, non eſt me dignus} RABA. Per quod ſignat illum diuino conſortio eſſe indignum, qui conſanguinitatis carnalẽ amorem ꝑponit ſpiritali amori Dei. CHRYSO. Deinde vt non moleſte ferant illi. ſ. quibus amor dei præfertur, ad altiorẽ adducit ſermonem. anima. n. nihil eſt familiarius alicui, ſed tamen & hanc non ſimpliciter eam haberi odio iuſſit, ſed vt eam quis tradat in occiſiones & ſanguines, oſtendens ꝙ non ſolũ ad mortẽ oportet eſſe paratũ, ſed ad mortẽ violẽ

tam & reprobatiſſimam.ſ.mortem crucis,vnde ſequitur. {Et qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me,non eſt me dignus.} Nihil autē adhuc eis de ꝓpria dixerat paſſione, ſed interim in his eos erudit, ut ſermonem de paſſione eius magis ſuſcipiant. HILA. Vel qui Chriſti ſunt, crucifixerunt corpus ſuum cum vitijs & concupiſcentijs & indignus eſt Chriſto, qui non crucē ſuā in qua compatimur, commorimur, conſepelimur, cōſurgimus, accipiens dñm ſit ſecutus,in hoc ſacramēto fidei ſpiritus nouitate victurus. GRE. in Hom. Crux quippe à cruciatu dicitur, & duobus modis crucem domini baiulamus,cũ aut p abſtinētiam carnē affligimus, aut per compaſſionē proximi neceſſitatem illius noſtra putamus.Sciendum vero eſt,quòd ſunt nonnulli qui carnis abſtinentiam non pro deo, ſed pro inani gloria exhibent, & ſunt nonnulli qui compaſſionem proximo,non ſpiritaliter,ſed carnaliter impendunt,vt ei non ad virtutem,ſed quaſi miſerando ad culpas faueant.Hi itaque crucem videntur ferre,ſed dominum non ſequuntur.Et ideo ait.{Et ſequitur me. CHR. Quia vero præcepta hæc quæ iniunguntur onerosa videbātur,ponit & vtilitatem eorum maximam exiſtentem dicens. {Qui inuenit animam ſuam,perdet eam.}Quaſi dicat.Non ſolum hæc quæ præmiſit non nocēt,ſed maxime proderunt,contraria vero nocebunt, & hoc vbique facit.Ab his.n.quæ homines concupiſcunt inducit,ſicut ſi dicat.Propter quid non vis contemnere animam tuam? qa diligis eam?Quo circa propter hoc contemne, & tunc ei maxime proderis. REMIG. Anima autem in hoc loco non ſubſtantia eſt intelligenda,ſed hæc vita præſens,& eſt ſenſus.Qui inuenit animam ſuam.ſ.hanc præſentem vitam.i. qui hanc lucem & eius dilectionem & voluptates ad hoc deſiderat, vt ſemper inuenire poſſit,iſtam quam ſemper ſeruare cupit perdet, & animam ſuam æternæ damnationi præparat. RABA. Vel aliter.Qui ſalutē animæ ſuæ quærit æternam,perdere,hoc eſt,in mortem dare non dubitat.vtrique autē ſenſui congruit apte quod ſequitur.{Et qui pdiderit animam ſuam propter me,inueniet eam.} REMI. Ideſt qui hanc temporalem lucē & eius dilectiones & voluptates tēpore perſecutionis propter confeſſionē nominis mei cōtēpſerit, aïe ſuæ inueniet ęternā ſalutem.HILA.Sic ergo proficit lucrũ animæ in mortē & damnũ in ſalutē.detrimento.n. breuis vitę fœnus immortalitatis acquiritur.

Ho.32.in eu.

Qui inuenit animam ſuam,perdet illam,& qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.

p Qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eũ qui me miſit. Qui recipit prophetā in nomine prophetæ, mercedē prophetæ accipiet. Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet.Et quicũq; potum dederit vni ex minimis iſtis, calicem aquæ frigidæ tantum in nomine diſcipuli, amen dico vobis,non perdet mercedē ſuam.

p ¶ HIERO. Dñs ad prædicationem diſcipulos mittens, docet pericula non timenda,affectũ ſubijcit religioni, aurum ſupra tulerat,ęs de zona excuſſerat,dura euangeliſtarum conditio. Vnde ergo ſumptus?vnde victus?vnde neceſſaria?& cætera. Et ideo auſteritatē præceptorum, ſpe temperat promiſſorum inquiens. {Qui recipit vos,me recipit}vt in ſuſcipiēdis apoſtolis vnuſquiſque credentium Chriſtum ſe ſuſcepiſſe arbitretur.CHRY.Sufficientia ſiquidem erant præmiſſa ad perſuadendum eis qui erant apoſtolos ſuſcepturi.Quis enim eos qui ita erant fortes & omnes contemnebant,ut alii ſaluarentur,non ſuſciperet omni cum deſiderio?Et ſuperius quidem pœnam comminatus eſt his qui non reciperēt,hic autem retributionem promittit recipientibus.Et primo quidem repromittit honoré ſuſcipiētibus apoſtolos,vt Chriſtum ſuſcipiant & etiam patrem.vnde ſubdit.{Et qui me recipit, recipit eum qui me miſit} Quid autem huic honori fiet æquale, vt quis patrem & filium recipiat? HILA. In quibus verbis docet etiam in ſe mediatoris officium, qui cum ſit receptus a nobis, atque ipſe profectus ex deo ſit, deus per illum transfuſus in nobis ſit,& per hunc ordinem gratiarum non aliud apoſtolos recepiſſe, q̄ deũ, quia & in illis Chriſtus, & in Chriſto deus habitat. CHRYSOST. Promittit autem poſt hæc, & aliam retributionem dicens.{Qui reci.prophe.in no,pro. merce.pro. accipiet. Non autem ſimpliciter dixit.Qui ſuſcipit prophetam, aut qui ſuſcipit iuſtum,ſed addit.{In nomine prophetæ,& in nomine iuſti} hoc eſt,ſi non propter vitæ huius eminentiam, neque propter aliud temporalium ſuſceperit,ſed quia vel propheta eſt, vel iuſtus. HIER.Vel aliter.Quia ad ſuſceptionem magiſtrorum diſcipulos prouocauerat,poterat credentium occulta eſſe reſponſio,ergo & pſeudoprophetas & Iudā proditorem debemus ſuſcipere. vnde dominus dicit,non perſonas ſuſcipiendas eſſe, ſed nomina,& mercedem non perire ſuſcipientis,licet indignus fuerit qui ſuſceptus ſit. CHRY. Dicit autem.Mercedem prophetę, & mercedem

F iuſti accipiet,ideſt qualem decens eſt accipere eum qui ſuſcipit ꝓphetam,vel iuſtũ, vel qualem propheta,aut iuſtus eſt accepturus. CHRY. in Hom.Non.n. ait mercedem de propheta vel iuſto, ſed mercedem ꝓphetæ,vel iuſti. Iſte enim fortaſſe iuſtus eſt, & quanto in hoc mundo nihil poſſidet, tanto loquendi pro iuſtitia fiduciam maiorem habet, hunc cum ille ſuſtentat, qui in hoc mundo aliquid poſſidet,illius iuſtitię libertatem ſibi participem facit, & cũ eo pariter iuſtitiæ præmia recipiet quem ſuſtētando adiuuit. Ille prophetiæ ſpiritu plenus eſt, ſed tamen corporeo eget alimento. Et ſi corpus non reficitur, certum eſt ꝙ vox ipſa ſubtrahatur. Qui igitur prophetæ alimenta tribuit,vires illi ad loquendum dedit. Cum propheta ergo mercedem prophetæ accipiet.qui hoc ante dei oculos exhibuit,quod adiuuit. HIERO. Myſtice autem qui prophetam recipit,vt prophetam,& intelligit eum de futuris loquentem,hic prophetæ mercedem accipiet. Igitur Iudæi carnaliter intelligentes ꝓphetas, mercedē nō accipient ꝓphetarũ.RE.Nōnulli vero ꝓphetā intelligũt dñm Ieſum Chrm, de quo Moyſes dicit,Propheta vobis ſuſcitabit de',quē ſiſr p iuſtũ intelligũt,qa incōparabiliter iuſtus eſt. Qui ergo in noïe iuſti, & ꝓphetæ.ſ.Chri,ꝓphetā vel iuſtũ ſuſcipit, ab eo recipiet remunerationē,ꝓ cuius amore recipit.HIE.Poterat aũt aliqs cauſari & dicere.

H Paupertate ꝓhibeor vt hoſpitalis eſſe nō poſſim,& hanc excuſationē leuiſſimo exēplo diluit, vt calicem aquæ frigidę toto aïo porrigamus dicens.Et quicũq; potũ dederit vni ex minimis iſtis, aquæ frigidæ calicem tantũ in noïe diſcipuli, amē dico vobis non pdet mercedem ſuam.Frigidæ inquit nō calidæ,ne & in calida paupertatis & penuriæ lignorum occaſio quęreretur.REMI. Dicit autē minimis.i.nō prophetæ,nō iuſto,ſed alicui ex minimis.Vbi nota,deũ magis ad piũ affectũ dantis reſpicere, q̄ ad quantitatem rei exhibitæ.Vt minimi ſunt q nihil penitus hñt ĩ hoc mũdo,& iudices erũt cũ Chr̃o. HIL. Vel ꝓuidēs plures futuros tm̃ apoſtolatus noïe glorioſos,oï vero vitæ ſuæ opere ĩprobabiles,obſequiũ quod ipſis ſub religionis opinione delatũ eſt,mercede nō fraudat, nā licet & ipſi minimi eſſent.i.peccatorũ oïum vltimi, nō inania tñ in eos ēt læuia ſub frigidę aquæ noïe deſignata officia eſſe decernit. Nō.n.peccatis hominis,ſed diſcipuli nomini honor præſtitus eſt.

CAP. XI.

G T factum eſt cũ cōſummaſſet Ieſus præcipiens duodecim diſcipulis ſuis,trāſijt inde,vt doceret,& prædicaret in ciuitatibus eorum.

b Ioannes autē cũ audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis ait illi. Tu es qui venturus es, an alium expectamus?Et reſpondens Ieſus, ait illis, Euntes renunciate Ioanni,quæ audiſtis & vidiſtis. Cæci vident: claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur, & beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me,

c Illis autem abeuntibus,cœpit Ieſus dicere ad turbas de Ioanne. Quid exiſtis in deſertum videre? Arundinem vento agitatam? Sed quid exiſtis videre

CAP. XI.

I RABA.Poſtquā diſcipulos ſuos dñs ad pdicandũ mittēs pmiſſis verbis eos inſtruxit.Ipſe ēt quod docuerat verbis,factis impleuit,offerēs primā pdicationē Iudæis, & hoc eſt quod dr̃.{Et factũ eſt cũ cōſummaſſet Ieſus.}Dicit aũt.{Tranſijt inde.}CHRY. in Ho.Quia.n.eos miſit,ſubtraxit ſeipſum,dans locũ eis & tēpus facere q̄ iniunxerat, eo.n. præſente & curante,nullus ad diſcipulos vellet accedere.REMI.Pulchre aũt de ſpiritali doctrina qua.ſ. apoſtolos inſtruxerat ad generalē tranſit in ciuitatibus pdicando, quia in hoc de cęlis ad terras deſcendit,vt oēs illuminaret,in quo facto monentur etiam ſancti prædicatores,vt omnibus prodeſſe ſtudeant.

Hom.

b ¶ GLO.Poſuerat ſupra euangeliſta qũo p miracula & doctrinā Chriſti tā diſcipuli,q̄ turbæ inſtruantur, nũc oſtendit qũo hæc inſtructio,vſq; ad diſcipulos.Ioannis puenerit,q ad Chriſtũ ęmulationē habere videbant.vnde dicit.{Ioānes aũt cũ audiſſet in vin

K culis opera Chriſti,mittens duos ex diſcipulis ſuis,ait illi.Tu es q venturus es,an aliũ expectamus?}GRE.Quęrendũ aũt nobis eſt. Ioannes ꝓpheta & pluſquā ꝓpheta, q venientē ad baptiſmũ dñm oñdit dicens.Ecce agnus dei,ecce q tollit pctā mũdi,cur in carcere poſitus mittens diſcipulos requirit,Tu es q venturus es,an alium expectamus? tanq̄ ſi ignoraret quē oñderat, & an ipſe ſit neſciat, quē ipſe ꝓphetando, baptizando, oñdendo ipſum eſſe clamauerat.AMB.ſuper Luc. Nōnulli aũt hoc ſic intelligunt.Magnũ qdē ita ꝓphetā eſſe Ioānē,vt Chriſtũ agnoſceret,annũciaret remiſſionē peccatorum futurā,ſed tñ,tanq̄ piũ vatē,quē venturũ crediderat,nō crediſſe moriturum. Non igit̃ fide,ſed pietate dubitauit. Dubitauit ēt & Petrus dicens.Propitius tibi eſto dñe, nō fiet hoc. CHRYSOST. in Ho.Sed nō vtiq; hoc habet rōnē.Ioānes.n. neque hoc ignorabat,ſed hoc primum teſtatus eſt dicens. Ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mũdi. Agnum.n. vocans, crucem diuulgat,nec aliter quàm p crucē peccatũ abſtulit mũdi.Qualiter autem

Ho.6.

Cap.

aũt maior propheta eſt hic, ſi neque quæ prophetarum ſunt noſcit? Etenim Eſaias dicit. Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt. GREGO. in Homil.Sed aliter hæc quęſtio ſoluitur,ſi geſtę rei tempus penſatur.Ad Iordanis enim fluenta poſitus, quia ipſe redemptor mũdi eſſet aſſeruit,miſſus vero in carcere,an ipſe veniat, requirit,non quia ipſum eſſe mundi redēptorem dubitat, ſed quærit vt ſciat,ſi is q per ſe in mundũ venerat, per ſe etiā ad inferni clauſtra deſcēdat. HIERO. Vnde non ait. Tu es qui veniſti, ſed,tu es qui venturus es. Et eſt ſenſus.Manda mihi, quia ad inferna deſcenſurus ſum, vtrum te etiam inferis debeam nunciare,an alium ad hæc ſacramenta miſſurus es? CHRYSO. in Hom.Sed qualiter & hoc habet rationem? Cuius enim gratia non dixit.Tu es qui vēturus es in infernum,ſed ſimpliciter. Qui venturus es,quamuis & deriſibilius videatur, ꝙ propter hoc ei dixerit,vt & illuc abiens prædicaret.præſens enim vita,gratiæ tempus eſt,poſt obitum autem iudicium eſt & pœna, quare in nullo opus erat præcurſore illic.Sed aliter.Si infideles poſt mortem crędentes eſſent ſaluandi,nullus peribit aliquando. omnes.n. pœnitebunt tunc & adorabunt. Omne enim genu flectetur,cęleſtium, terreſtrium,& infernorum. GLO. Conſiderandum autem eſt, ꝙ non ideo Hieronymus & Gregorius dixerunt, ꝙ Ioannes aduentum Chriſti in infernum prænunciaturus eſſet, quia eius prædicatione aliqui non credentes conuerterentur ad fidem,ſed vt iuſtis in expectatione Chriſti manentibus ex vicino aduentu conſolationem afferret. HILA.Certum eſt tamen ꝙ qui venturum, vt pcurſor nunciauit,conſiſtentem vt propheta agnouit, adeuntem vt confeſſor veneratus eſt, eius abundanti ſcientiæ error non obrepſit.Nec ſane credi poteſt ſpiritusſancti gratiam in carcere poſito defuiſſe,cum apoſtolis virtutis ſuę lumen eſſet in carcere poſitis miniſtraturus. HIER. Non ergo quaſi ignorans interrogat,ſed quomodo ſaluator interrogat,vbi ſit Lazarus poſitus.vt q locum ſepulchri indicabant,ſaltem ſic pararentur ad fidem, vt viderent mortuum reſurgentem. Sic & Ioannes interficiendus ab herode diſcipulos ſuos mittit ad Chriſtum,vt per hanc occaſionē videntes ſigna, atque virtutes crederent in eum, & magiſtro interrogante ſibi diſcerent. Quòd autem haberent diſcipuli Ioannis aliquid mordacitatis ex inuidia aduerſus dñm, ſuperior quoque interrogatio demonſtrauit cum dixerunt. Quare nos & phariſæi ieiunamus frequenter,diſcipuli autem tui non ieiunant? CHR. in Hom.Donec igitur Ioannes erat cum ipſis, ſuadebat eis continue de Chriſto, quia autem iam erat obiturus, amplius ſtudium facit.Etenim formidabat,ne relinquat in diſcipulis ſuis perniciosi dogmatis conditionem,& maneant abiecti a Chriſto, cui & a principio omnes ſuos afferre ſtuduit. Si autem dixiſſet eis. Abite ad ipſum,quia melior me eſt, non vtique perſuaſiſſet, ſed æſtimaretur humilia de ſe ſentiens hoc dicere, & ſic magis eſſent ei affixi. Quid igitur facit? Expectat ab eis audire quòd Chriſtus miracula facit,neque omnes miſit,ſed duos quoſdam,quos nouerat fortaſſis alijs perſuaſibiliores exiſtentes, vt inſuſpicabilis interrogatio fieret,& ex rebus ipſis diſcerent diſtantiam inter eum, & Ieſum. HILA. Ioannes igitur non ſuæ,ſed diſcipulorum ignorantiæ conſulit,vt enim ſcirent non alium a ſe prædicatum, ad opera eius intuenda,diſcipulos ſuos miſit, vt auctoritatem dictis ſuis illius opera conferrent,nec Chriſtus alius expectaretur, quàm cui teſtimonium opera præſtitiſſent. CHRYSOS. in Hom.Chriſtus autem mentem noſcens Ioannis,non dixit. Quoniam ego ſum,quia per hoc rurſus obſiſteret hoc audientibus,excogitaſſent enim,& ſi non dixiſſent, quod Iudæi ad ipſum dixerunt.Tu de teipſo teſtimonium perhibes,& propter hoc a miraculis fecit eos diſcere,inſuſpicabilem doctrinam faciens & manifeſtiorem.Teſtimonium enim,quod eſt a rebus,credibilius eſt teſtimonio,quod eſt a verbis, vnde confeſtim curauit cæcos & claudos & alios multos,nō vt doceret Ioannem ſcientem,ſed hos qui dubitabant,& ideo ſequitur.{Et reſpondens Ieſus ait illis. Euntes renunciate Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis. Cæci vident,claudi ambulant,leproſi mundantur,ſurdi audiunt,mortui reſurgũt, pauperes euangelizātur. HIERONYMVS. Quod præmiſſis non minus eſt. Pauperes autem euangelizatos intellige, vel pauperes ſpiritu,vel certe opibus pauperes. Vt nulla inter nobiles & ignobiles,inter diuites & ægenos in prædicatione diſtantia ſit, hæc magiſtri rigorem, hæc præceptoris comprobant veritatem, quando omnis apud eum qui ſaluare poteſt æqualis eſt. CHRYSOST. Quod autem ait. Et beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me,} internuncios percutit, quia enim

A ſcandalizabantur in ipſo,dubitationem eorum non diuulgans, & ſoli eorum conſcientiæ derelinquens, redargutionem eorum latenter induxit. HILA. Itaque cui rei Ioannes cauiſſet,oſtendit dicens,beatos eos in quibus aliquid in ſe ſcandali non fuiſſet,quia metu eius,ſcilicet ne ſcandalizarentur, diſcipulos ſuos Ioannes vt Chriſtum audirent,miſit.GREG. Vel aliter. Infideliũ mens graue in Chriſto ſcandalum pertulit, cum eum etiam poſt tot miracula morientem vidit. vnde Paulus dicit. Nos prædicamus Chriſtum crucifixum,Iudæis quidem ſcandalum.

Homi.6.

B Quid ergo eſt dicere.Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me?niſi aperta voce abiectionem mortis ſuæ, humilitatemque ſignare?ac ſi patenter dicat. Mira quidem facio, ſed abiecta perpeti non dedignor, quia ego moriendo te ſubſequor:cauendum valde eſt hominibus ne in me mortem deſpiciant,qui ſigna venerantur. HILA. Prębetur etiam myſtice in his,quæ in Ioanne geſta ſunt intelligentia amplior,vt propheta ipſo conditionis ſuæ genere prophetizaret, quia in eo forma legis lata eſt: Chriſtum enim lex annunciauit,& remiſſionem peccatorum prædicauit, & regnum cœlorum ſpopondit, & Ioannes totum hoc opus legis expleuit,igitur ceſſante iam lege,quæ peccatis plebis incluſa, ne Chriſtus poſſet intelligi,quaſi vinculis & quaſi carcere continebatur,ad euangelia cōtuenda lex mittit, vt infidelitas fidē dictorum contempletur in factis. AMBRO. ſuper Lucam.Et fortaſſe iſti diſcipuli quos miſit,ſunt duo populi,vn' qui ex Iudæis credidit, Cap.7.

C alter qui ex gentibus.

c ¶ CHRYSOSTO. Quantum ad diſcipulos Ioannis ſatis actum erat,certificati enim de Chriſto per ſigna quæ viderant, receſſerunt. Sed oportebat etiam turbas ſanari quæ ex interrogatione diſcipulorum Ioannis multa inconuenientia ſubintellexerint,ignorātes mittentis conſiliũ. Poterant vtique dicere,qui tanta teſtatus eſt de Chriſto, aliter perſuaſus eſt nunc & dubitat vtrum ſit ipſe? Numquid ergo altercans ad Ieſum hoc dicit? numquid timidior a carcere factus, numquid vane, & inaniter priora dixit? HILARIVS. Ac ne illud quod immediate præmiſerat referri poſſet ad Ioannem,tanquam ſcandalizatus eſſet de Chriſto,ſubditur. {Illis autem abeuntibus, cœpit Ieſus dicere ad turbas de Ioanne CHRYSOSTO. in Hom. Propter hoc autem abeuntibus eis,vt non videatur homini adulari. Corrigens autē & plebem, non ducit in medium ſuſpitionem eorum,ſed ſolutionem cogitationum eorum inducit, quæ eos in dubitationem mittebant,demonſtrans ſe noſſe occulta. Neque enim dixit ſicut Iudæis,quid cogitatis mala,etſi mala cogitauerint,non tamen ex malitia,ſed ex ignorantia.vnde non loquitur eis dure, ſed reſpondet pro Ioanne, oſtendens quòd non excidit a priori opinione. Hoc autem docet,non ſolum proprio verbo,ſed eorum teſtimonio, non tantum per ea quæ dixerunt, ſed per ea quæ egerunt.Ideoque ait. {Quid exiſtis in deſertum videre?} ac ſi diceret.Propter quid ciuitates dimittentes conueniſtis in deſertum? Non enim plebs tanta cum tanto deſiderio in eremum veniſſet,niſi magnum quendam & mirabilem, & petra ſolidiorem ſe videre exiſtimans. GLO. Non autem tunc exierant in deſertum, ad hoc vt videret Ioannem, nec enim erat tunc in deſerto,ſed in carcere,ſed præteritum refert,quia frequenter exierat populus in deſertum videre Ioannem, cum adhuc eſſet in deſerto. CHRYSOST. in Hom.Et vide,quia omnem

Hom.38.

D

E aliam malitiam prætermittens,remouet a Ioanne læuitatem de qua turbę dubitabant, dicens. {Arundinem vento agitatam? GREGO. in Hom.Quod videlicet non aſſerendo,ſed negando intulit.Arundinem quippe, mox vt aura contingit in partem flectit,per quam carnalis animus deſignatur, qui mox vt fauore & detractione tangitur in partem quamlibet declinatur. Arundo ergo vento agitata Ioannes non erat,quem a ſtatus ſui rectitudine nulla rerum varietas inflectebat,ac ſi dominus diceret. HIERON. Nunquid ob hoc exiſtis in deſertum,vt videretis hominem calamo ſimilem, qui omni vento circumfertur, & læuitate mentis de eo ambigeret,quem antea prædicaret? An forſitan ſtimulus inuidiæ cōtra me cogitur, & prædicatio eius vana ſectatur gloriam,vt ex ea quęrat lucra? Cur diuitias cupiat? vt affluat dapibus? locuſtis veſcitur & melle ſilueſtri,an vt mollibus veſtiatur? pili camelorum ſunt tegmen eius,& ideo ſubdit. {Sed quid exiſtis videre?hominem mollibus veſtitum? CHRYSOSTO. in Ho.Vel aliter,ꝙ non ſit Ioannes ſimilis calamo mobili,per veſtrum ſtudiũ ſignificaſtis,ſcilicet in deſertũ exeuntes. Nō tñ poteſt aliquis dicere, quòd Ioannes quidem conſtans erat, ſed poſtea

Homil.6.

laſciuiæ ſeruiens factus eſt mobilis, ſicut.n. aliquis eſt iracundus natura, alius per infirmitatem longam, ita aliqui ſunt mobiles per naturam, alii vero laſciuiæ ſeruiendo mobiles fiunt. Ioannes autem neque natura mobilis erat, propter quod dixerat. Num exiſtis videre arundinem vero agitatam? Neque laſciuiæ dans ſeſeipſum, perdidit quã habebat excellẽtiam ꝙ enim non ſeruierit laſciuiæ, monſtrat ſtola, ſollicitudo, & carcer. Si enim uellet mollibus veſtiri, non eremum inhabitaſſet, ſed regum palatia, vnde ſequitur. { Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. HIERO. Ex hoc oſtenditur rigidam vitam & auſterã prædicationem vitare debere aulas regum & mollium hominum palatia declinare. GREGO. in Hom. Nemo autem exiſtimet in fluxu, atque ſtudio precioſarum veſtium peccata deeſſe, quia ſi hoc culpa non eſſet, nullo modo Ioannem dominus de veſtimenti ſui aſperitate laudaſſet. Et nequaquam Petrus fœminas a precioſarum veſtium appetitu compeſceret dicens. Nõ in veſte precioſa. AVGVS. 3. de doctrina Chriſtiana. Cum in
Cap.12. omnibus talibus non vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt. Quiſquis enim rebus reſtrictius vtitur quàm ſe habent mores eorum cum quibus viuit, aut temperãs, aut ſuperſtitioſus eſt. Quiſquis vero ſic vtitur, vt metas conſuetudinis bonorum inter quos verſatur excedat, aut aliquid ſignat, aut flagitioſus eſt. CHRY. in Hom. A loco autem & veſtimentis, & a concurſu hominum, eius moribus deſignatis, inducit iam & prophetam eum eſſe dicẽs. {Sed quid exiſtis videre? prophetam? dico vobis etiam pluſquam prophetam. GREG. Prophetę enim miniſterium eſt ventura
Hom.6. prędicere, non etiam demonſtrare. Ioãnes ergo pluſquam propheta eſt, quia eum quem præcurrendo prophetauerat, etiam oſtendendo nunciabat. HIERO. In quo etiam cæteris prophetis maior eſt. Et quia ad priuilegium prophetale etiam baptiſmi acceſſit præmium, vt ſuum dominum baptizaret. CHRY. in Ho. Deinde monſtrat ſecundum quid eſt maior dicens. {Hic eſt.n. de quo ſcriptum eſt. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam.} HIER. Vt.n. meritorum Ioannis augmentum faceret, de Malachia teſtimonium infert, in quo etiam angelus prędicatur. Angelũ autem hic dici Ioannem non putemus naturæ ſocietate, ſed officii dignitate. i. nuncium qui venturum dominum nunciauit. GRE. Qui.n. græce angelus, hic latine nuncius dicitur. Recte
Hom.6. ergo qui nunciare ſupernum nuncium venerat, angelus vocatur, vt dignitatem ſeruet in nomine, quam explet in operatione. CHRYSOST. in Hom. Monſtrat igitur, ſecundum quid eſt maior Ioannes prophetis, ſecundum id ſcilicet, quod eſt prope Chriſtum. Et ideo dicit. Mitto ante faciem tuam, hoc eſt prope te, ſicut enim qui prope currum regis incedunt, aliis ſunt clariores, ita & Ioannes prope Chriſti præſentiam. GLO. Deinde alij prophetę miſſi ſunt vt aduentum Chriſti annunciarent. Iſte autem, vt præpararet viam ipſius. vnde ſequitur. Qui præparabit viam tuam ante te, id eſt peruia reddet tibi corda auditorum, pœnitentiam prædicando & baptizando. HILA. Myſtice autem deſertum, ſpiritusſancto vacuum eſt ſentiendum in quo habitatio dei nulla ſit. In arundine homo talis oſtenditur de gloria ſeculi vitę ſuæ inanitate ſpecioſus, in ſe autem fructu veritatis cauus, exterior placens, & nullus interior, ad omnem ventorum motum, ideſt immundorum ſpirituum flatum mouendus, neque ad cõſiſtendi firmitatem valens, & animæ medullis inanis, ueſte autem, corpus quo induitur anima ſignatur, quod luxu ac laſciuijs molleſcit, in regibus tranſgreſſorum angelorum nuncupatio eſt, hi enim ſeculi ſunt potentes, mundique dominantes. Ergo veſtiti mollibus in domibus regum ſunt, ideſt illorum quibus per luxum fluida & diſſoluta ſunt corpora, patet eſſe dæmonum habi-
Hom.6. tationem. GREGOR. Ioannes etiam mollibus veſtitus non fuit, quia vitam peccantium non blandimentis fouit, ſed rigore aſperæ inuectionis increpauit, dicens. Genimina vipararum, &c.

Hom.38. d ¶CHRY. Præmiſſa commendatione Ioannis ex prophetæ teſtimonio, non hic ſtetit, ſed iam ſententiam propriam de ipſo inducit dicens. { Amen dico vobis, non ſurrexit ma. inter natos muli. Ioanne Baptiſta.} RABA. Ac ſi diceret. Quid dicere per ſingula de commendatione Ioannis? Amen dico vobis, inter natos mulierum, inter natos, inquit mulierum, non virginum, mulieres enim proprie corruptæ vocantur. Si autem Maria aliquando mulier in euangelio nuncupatur, ſciendum eſt interpretẽ, mu-

re? Hominem mollibus veſtitũ? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & pluſquam prophetam. Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuã ante te.

F lie rem pro fœmina poſuiſſe, ſicut ibi. Mulier ecce filius tuus. HIER. His ergo præfertur hominibus qui de mulieribus nati ſunt, & de concubitu viri, & non ei qui natus eſt ex virgine & Spiritusſancto, quamuis in eo quod dicit. Non ſurr. inter natos muli. ma. Ioan. baptiſta, non cæteris prophetis & patriarchis Ioannem prætulit, ſed Ioanni cæteros exęquauit. Non.n. ſtatim ſequitur. Et ſi alij maiores eo non ſunt, ille maior aliorum ſit. CHRYSO. ſuper Matth. Sed tanta cũ ſit iuſtitiæ altitudo, vt in illa nemo poſſit eſſe perfectus niſi ſolus deus, puto ꝙ omnes ſancti quantũ ad ſubtilitatem diuini iudicii inuicem ſibi inferiores ſunt aut priores, ex quo intelligimus, quoniam qui maiorem ſe non habet, maior omnibus eſt. CHRY. in Homil. Ne autem rurſus ſuperabundantia laudum pariat aliquod inconueniens Iudæis Ioannem præferentibus Chriſto, conuenienter hoc remouet dicens. { Qui autem minor eſt in regno cœlorum, Lib.2.q
hic maior eſt illo. AVG. contra aduerſarium legis & prophetarum. Argumentatur aũt ex hoc hęreticus ita velut ratiocinãdo, tanquã Ioannes non pertineat ad regnũ cœlorum, & ob hoc multo minus ceteri prophetæ illius populi, quibus maior eſt Ioãnes. Hæc autem verba domini duobus modis poſſunt intelligi. Aut.n. regnũ cœlorum appellauit hoc, quod nondum accepimus, de quo in fine dicturus eſt. Venite benedicti patris mei, percipite regnũ, & quia ibi ſunt angeli, quibus in eis minor maior eſt quilibet iu-
H ſto portante corpus, quod corrumpitur. Aut ſi regnorũ cœlorum intelligi voluit eccleſiam, cuius filii ſunt ab inſtitutione generis humani vſque nunc omnes iuſti, dominus ſeipſum ſignauit, qui naſcendi tempore minor erat Ioanne, maior autem diuinitatis ęternitate, & dominica poteſtate. Proinde ſecundũ priorem expoſitionem, ita diſtinguitur. Qui minor eſt in regno cęlorum, ac deinde ſubinfertur, Maior eſt illo. Secundũ hanc autem poſteriorẽ, ita: Qui autẽ minor eſt. ac deinde ſubinfertur. In regno cœlorũ, maior eſt illo. CHRY. dicit autẽ in regno cęlorum. i. in ſpiritalibus & vniuerſis quæ ſunt ſecundũ cęlum, quidã autem dicunt qm̃ de apoſtolis hoc dixit Chriſtus. HIER. Non autẽ ſimpliciter intelligam⁹, ꝙ omnis ſanctus qui iam cũ dño eſt, ſit maior illo, qui adhuc conſiſtit in pręlio, aliud eſt.n. victorię coronam poſſidere, aliud adhuc in acie dimicare.

e ¶GLO. Quia dixerat ſuperius. Qui minor eſt in regno cęlorum eſt maior Ioanne, ne videret Ioannes a regno cęlorũ eſſe alienus hoc remouet ſubdens. { A die. autem Io. Bap. vſque nunc,
I reg. cę. vim pa. & vi. ra. illud.} GRE. Per regnum cęlorũ ſuper- Hom.6.
num ſolium ſignatur, cum quo peccatores quolibet facinore polluti ad pęnitentiam redeunt, & ſemetipſos corrigunt, quaſi peccatores. in locum alienum intrant, & violenter regnum cęlorum rapiunt. HIER. Si autem primus Ioannes baptiſta pęnitentiam populis nunciauit dicens. Pęnitentiam agite, appropinquabit.n. regnum cœlorum, conuenienter a diebus illius regnum cęlorũ vim patitur & violenti rapiunt illud. Grandis eſt.n. violentia in terra nos eſſe generatos, & cęlorum ſedẽ quærere, & poſſidere per virtutem ꝗ non tenuimus ꝑ naturam. HILA. Vel aliter. Dñs apoſtolos ire ad oues perditas Iſrael iuſſerat, ſed omnis hæc prædicatio profectum publicanis, & peccatoribus afferebat, itaque vim regnum patitur, & violenti diripiunt, quia gloria Iſrael a patribus debita, a prophetis nunciata, a Chriſto oblata, fide gentium occupatur, &
rapitur. CHRYSOST. Vel rapiunt regnũ dei ꝑ fidẽ Chriſti Homi.31
K oẽs qui cũ feſtinatione veniunt. vnde dicit. A diebus autẽ Ioannis vſque nunc. Et ita impellit & feſtinare facit ad fidem ſuã, ſimul & his quæ antea dicta ſunt Ioanne opitulantur. Si.n. vſque ad Ioannem omnia completa ſunt, ipſe eſt qui venturus eſt. vnde ſubdit. {Omnes.n. prophetæ & lex vſque ad Ioannem baptizauerunt.} HIER. Non ꝙ poſt Ioannem excludat prophetas. Legimus.n. in actibus apoſtolorum & Agabum prophetizaſſe & quatuor virgines filias philippi. Sed vt lex & prophetæ quos ſcriptos legimus, quicquid prophetizauerunt de domino vaticinati ſunt. Quando dicitur. Vſque ad Ioannem prophetauerunt, Chriſti tẽpus oſtẽditur, & quem illi dixerunt eſſe venturum, Ioannes veniſſe oſtendit. CHR. Deinde aliam coniecturam ſui aduentus ponit dicẽs. {Et ſi vultis recipere, ipſe eſt Helias qui venturus eſt.} Dicit dñs in Malachia. Mittam vobis Heliam Thesbitem, & de iſto dicit. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam. HIERO.
Helias ergo Ioannes dicitur, non ſecundum ſtultos philoſophos, μετεμψύχω-
& quoſdam hæreticos, qui Metempſychoſin. i. aĩæ ex vno ĩ aliud σιν.
corpus

d Amen dico vobis, non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne baptiſta. Qui autem minor eſt in regno cœlorũ, maior eſt illo.

e A diebus aũt Ioãnis Baptiſtæ vſq; nũc, regnũ cęlorũ vim patiť & violẽti rapiũt illud. Oẽs.n. ꝓphetæ & lex vſq; ad Ioannẽ pro-
G phetauerũt, & ſi vultis recipere,

corpus migrationem introducunt: ſed quòd iuxta aliud teſti- A
monium euangelij venerit in ſpiritu & virtute Heliæ, & eandem ſpiritusſancti, vel gratiam habuerit, vel menſuram. Sed & vitæ auſteritas rigorq; mentis Heliæ, & Ioãnis pares ſunt, vterque in eremo, vterque zona pellicea cingebatur. Ille, quoniã regem Achab & Iezabel impietatis arguit fugere cõpulſus eſt, iſte quia Herodis, & Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatur. CHRY. Et bene dixit: Si vultis recipere, libertatem oſtẽdens, & voluntariam expetens mentẽ. Eſt enim ille hic, & hic ille, quia præcurſores facti ſunt vterique.

HIERO. Hoc autem quod dictum eſt. Ipſe eſt Helias, myſticum eſſe, & egere intelligentia ſequens domini ſermo demonſtrat dicens. {Qui habet aures audiendi audiat.} REMI. Ac ſi diceret: Qui habet aures cordis audiendi, ideſt intelligendi intelligat, quia non dixit Ioannem Heliam eſſe in perſona: ſed in ſpiritu.

f ¶HILA. Totus hic ſermo infidelitatis opprobrium eſt, & de affectu ſuperioris quærimoniæ deſcendit, quia inſolens plebs
Hom.38. per diuerſa ſermonum genera docta non fuerit. CHRY. Vnde & interrogatione vtitur, monſtrans quoniam nihil quod deberet fieri ad ſalutem eorum, derelictum eſt dicens. { Cui autem ſimilem ęſtimabo generationem iſtam?} GLO. quaſi dicat. Tantus eſt Ioannes, ſed vos nec ſibi nec mihi voluiſtis credere, & ideo cui vos ſimiles ęſtimabo? per generationem accipit communiter, & Iudæos, & ſe cum Ioanne. REMI. Mox autem ſibiipſi C
reſpondet ſubiungens. {Similis eſt pueris ſedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus dicunt: Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus, & non planxiſtis.} HILA. In pueris prophetæ ſignantur, qui in ſimplicitate ſenſus, vt pueri prædicauerunt, & in medio ſynagogæ tanquam in publico fori conuentu coarguunt, quòd cantantibus ſibi officio corporis non obſecundauerint, & quòd dictis ſuis non paruerint, ad cantantium enim modum ſaltantium motus aptatur. Prophetæ enim ad confeſſionem pſallendi Deo prouocauerunt, vt cantico Moyſi tenetur, vt Iſaię, vt Dauid. HIERO. Dicunt ergo: Cecinimus vobis & non ſaltaſtis, ideſt prouocauimus vos, vt ad noſtrum canticum bona opera faceretis, & noluiſtis. Lamentati ſumus & vos ad pœnitentiam prouocauimus, & nec hoc quidem facere voluiſtis, ſpernentes vtramque prędicationem tam exhortationis ad virtutes, quàm pœnitentiæ poſt peccata. REMI. Quid eſt autem quòd dicit
Hom.6. coæqualibus? Numquid infideles Iudæi coæquales erant ſanctis D
prophetis? Sed hoc dicit: quoniam de vna ſtirpe orti fuerunt. HIERO. Pueri etiam ſunt, de quibus Iſaias loquitur: Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi dominus, iſti ergo pueri ſedent in foro vbi multa venalia ſunt, & dicunt. CHRY. Cecinimus vobis & non ſaltaſtis. hoc eſt remiſſam vitam oſtendi, & non perſuaſi eſtis. Lamentauimus & non planxiſtis. hoc eſt, Ioannes duram ſuſtinuit vitam & non attendiſtis. non autem dicit ille illud, & ego hoc; ſed communiter, quia vna intentio vtriuſque erat. vnde ſequitur. {Venit enim Ioannes neque manducans neque bibens & dicunt, dæmoniũ habet. Venit filius hominis &c.}
Lib.16.c.31 AVG. contra Fauſtum, Vellem autem vt mihi Manichei dicerent, quid manducabat & quid bibebat Chriſtus, qui in comparatione Ioannis non manducantis neque bibentis, hic ſe dixit manducantem ac bibentem. Non enim dictum eſt, quòd Ioannes omnino non biberet: ſed quòd vinum & ſiceram non biberet, bibebat ergo aquam. cibus autem eius non omnino nullus erat: ſed E
locuſta & mel ſilueſtre. vnde ergo dictus eſt non manducans neque bibens, niſi quia illo victu quo Iudei vtebantur non vtebatur? hoc ergo dominus niſi vteretur, non in eius comparatione manducans bibenſque diceretur. Mirum autem ſi non manducans dicitur, qui locuſtas & mel comedit, & manducans dicitur, qui pane & olere contentus eſt. CHRY. Dicit ergo Venit Ieſus, ac ſi dicat, per contrariam viam venimus ego & Ioannes, & idem fecimus, ſicut ſi venatores per duas contrarias vias aliquod animal inſequantur, vt in alterum incidat. Vniuerſum autem hominum genus ieiunium, & duram vitam admiratur, & propter hoc diſpenſatum eſt, a prima ætate ita nutriri Ioannem, vt per hoc digna fide eſſent, quæ dicerentur ab ipſo. Inceſſit ſiquidem dominus per hanc viam, quando quadraginta diebus ieiunauit: ſed tamen & aliter docuit, quòd ſibi eſſet credendum, multo enim maius erat, quòd teſtaretur pro eo Ioannes, qui per hanc viam inceſſerat, quàm quòd ipſe per hanc viam incederet, aliter Ioannes ni-

ipſe eſt Helias qui venturus eſt. Qui hẽt aures audiendi, audiat.

f Cui autem ſimilẽ eſtimabo generationem iſtam? Similis eſt pueris ſedẽtibus in foro, qui clamantes coęqualibus dicunt: Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis, lamẽtauimus, & non planxiſtis. Venit enim Ioannes neq; man-
B ducans neque bibens, & dicunt, dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicũt: ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et iuſtificata eſt ſapientia a filiis ſuis.

g Tũc cępit exprobrare ciuitatib⁹ in qb⁹ factę ſũt plimæ virtutes

A hil plus oſtendit præter vitam & iuſtitiam, Chriſtus autem & a miraculis teſtimonium habebat. dimittens ergo Ioannem ieiunio fluere, ipſe contrariam inceſſit viam, ad menſam intrans publicanorum & manducans & bibens. HIERO. Si ergo ieiunium vobis placet, cur Ioannes diſplicuit? ſi ſaturitas, cur filius hominis? quorum alterum dęmonium habentem, alterum voracem & ebrium nuncupaſtis. CHRY. Qualem igitur iam excuſationem accipient? ꝓpter hoc ſubdit: {Et iuſtificata eſt ſapientia a filiis ſuis} hoc eſt. Et ſi vos perſuaſi non eſtis: ſed me iam incuſare non habetis, quod & de patre ait propheta: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. etſi enim nihil in vobis expleatur a procuratione Dei, quę eſt circa vos, omnia, quæ ſunt ex parte ſua complet, vt in verecundis, neque vmbram relinquat ingratæ dubitationis. HIERO. Iuſtificata eſt ergo ſapientia a filiis ſuis, ideſt Dei diſpenſatio atque doctrina, vel ipſe Chriſtus, qui eſt Dei virtus & Dei ſapientia iuſte fęciſſe ab apoſtolis ſuis filiis comprobatus eſt. HILA. Eſt autem ipſa ſapientia non ex effectu: ſed ex natura. Plures enim dictum apoſtolicum, quòd ait Chriſtum Dei ſapientiam, & Dei virtutem, his modis ſolent eludere, quòd in eo ex virgine creando efficax Dei ſapientia & virtus extiterit: ſed nec tale poſſet intelligi ipſum ſe ſapiẽtiam nuncupauit, eam in ſe, non quæ ſunt eius oſtẽdens. Non enim idem opus virtutis & virtus, & efficiens diſcernitur ab effectu. AVG. de.q. Vel iuſtificata eſt ſapientia a filiis ſuis, quia ſancti Apoſtoli intellexerunt regnum Dei non eſſe in eſca & potu: ſed in ęquanimitate tolerandi, quos nec copia ſubleuat, nec deprimit egeſtas. vnde & Paulus dicebat: Scio abundare & penuriam pati. HIERONYMVS. In quibuſdam libris legitur: Iuſtificata eſt ſapientia ab operibus ſuis. ſapientia namque non quærit vocis teſtimonium ſed operum. CHRYSOST. Si autem exempla vilia ſunt de pueris non mireris. ad imbecillitatem enim audientium loquebatur, ſicut Ezechiel multa dicit exempla Iudæis conuenientia, Dei magnitudine indigna. HILA. Myſtice autem Iudæos, nec Ioannis prædicatio inflexit, quibus & lex grauis viſa eſt potibus cibiſque præſcriptis & difficilis & moleſta, peccatum in ſe, quod dæmonium nuncupat habens, quia per obſeruantię difficultatem neceſſe eis eſſet in lege peccare: rurſuſque in Chriſto euangelij prædicatio vitæ libertate non placuit, per quam difficultates legis & onera laxata ſunt. Et ad eam publicani peccatoreſque crediderunt, atque tot & tantis admonitionum generibus fruſtra habitis, nec per gratiam iuſtificantur, & a lege ſunt abdicati, & iuſtificata eſt ſapientia a filiis ſuis, ab his, ſcilicet, qui regnum cœlorum fidei iuſtificatione diripiunt, confitentes iuſtum ſapientiæ opus, quòd munus ſuum ad fideles a contumacibus tranſtulerit.

g ¶GLO. Hucuſque Iudæos communiter increpauerat, nũc autem quaſi nominatim quaſdam ciuitates increpat, quibus ſpecialiter prædicauerat, nec tamen conuerti volebant. vnde dicitur {Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus in quibus factæ ſunt plurimæ virtutes eius, quia non egiſſent pœnitentiam.} HIE. Exprobratio enim ciuitatum Corozaim, & Bethſaidæ, & Capharnaum: capituli huius titulo panditur, quòd ideo exprobrauerat eis, quia poſt factas virtutes & ſigna quàmplurima, non egerint pœnitẽtiã. vnde ſubdit. {Veh tibi Corozaim, veh tibi Bethſaida.} CHRY.
Vt autem non dicas a natura ipſos eſſe malos, ponit nomen ciui- Hom.38.
tatis, ſcilicet Bethſaida, a qua quandoq; proceſſerunt apoſtoli, etenim Philippus, & duo binarij principalium apoſtolorum hinc fuerunt, ſcilicet Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes. HIE. Sed per hoc quod dicit Veh, hæ vrbes galileæ a ſaluatore plangun tur, ꝙ poſt tanta ſigna atque virtutes non egerint pœnitentiam. RABA. Corozaim antem, quæ interpretatur myſterium meũ; & Bethſaida, quæ domus fructuum, vel domus venatorũ dicitur, ciuitates ſunt Galileę ſitæ in littore maris galileæ. Plangit ergo dominus ciuitates, quę quondam myſterium Dei tenuerunt, & virtutum iam fructum gignere debuerunt, & in quas ſpiritales venatores ſunt miſſi. HIERO. Et præferuntur eis Tyrus & Sidon vrbes idolatrę, & vitiis deditæ. & ideo ſequitur {Quia ſi in Tyro & Sidone factę eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.} GREGO. xxxv. Mo.
In cilicio quidem aſperitas, quę punctio peccatorum, in cinere au Cap.1.
tem puluis oſtenditur mortuorũ, & iccirco vtrumq; hoc adhiberi ad pœnitentiã ſolet, vt in punctione cilicij cognoſcamus quid per

culpam fecimus,& in fauilla cineris perpendamus,quid per iudicium facti ſumus. R A B A. Tyrus autem & Sidon ſunt vrbes phenicis.interpretatur autem Tyrus anguſtia, & Sidon venatio,& ſignificat gentes quas venator diabolus in anguſtia peccatorum compræhendit,ſed ſaluator Ieſus per euangelium abſoluit.

eius, quia non egiſſent pœnitentiam. Vę tibi Corozaim, vę tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sydone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Veruntamen dico vobis Tyro & Sydoni remiſſius erit in die iudicii, quàm vobis. Et tu Capharnaum, nunquid uſq; in cœlum exaltaberis? Vſque in infernum deſcendes; quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes, quę factæ ſunt in te, forte manſiſſent vſque in hanc diem. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in die iudicii quàm tibi.

h In illo tẽpe rñdens Ieſus dixit. G Cõfiteor tibi pr̃ dñe cęli & terrę quia abſcõdiſti hæc a ſapiẽtibus & prudentibus, & reuelaſti ea

HIERO. Quęrimus autem vbi ſcriptum ſit, ꝙ in corozaim & Bethſaida dominꝰ ſigna fecerit. Supra legimus. Et circuibat ciuitates oẽs & vicos, curans omnẽ infirmitatẽ, & reliqua, inter cæteras ergo vrbes & viculos exiſtimandum eſt in Corozaim & in Bethſaida dominum ſigna feciſſe. A V G V S T. de perſeuerantia. Non ergo verum eſt, quòd his temporibus, & his locis euangelium eius prædicatum non eſt, in quibus tales omnes futuros eſſe præſciebat, quales multi in eius corporali præſentia fuerunt, qui in eum nec ſuſcitatis ab eo mortuis credere voluerunt. Ecce enim dominus atteſtatur, quòd Tyrij & Sidonij acturi eſſent magnæ humilitatis pœnitentiam, ſi in eis facta eſſent diuinarum ſigna virtutum. Porro ſi etiam ſecundum facta, quæ facturi eſſent ſi viuerent mortui iudicantur. profecto quia fideles futuri erant iſti ſi eis cum tantis miraculis euangelium fuiſſet prædicatum, non ſunt vtique puniendi, & tamen in die iudicij punientur: Sequitur enim. Verumtamen dico vobis. Seuerius ergo punientur illi, iſti remiſſius. HIERON. Quod ideo eſt, quia Tyrus & Sidon naturalem tantum legem calcauerant, iſtæ vero ciuitates poſt tranſgreſſionem naturalis legis & ſcriptæ, etiam ſigna quæ apud eos facta ſunt paruiduxerũt. R A B A. Impletum autem hodie videmus dictum ſaluatoris, quia ſcilicet Corozaim & Bethſaida præſente domino credere noluerunt. Tyrus autem & Sidon poſtea euangelizantibus diſcipulis crediderunt. R E M I. Capharnaum autem metropolis erat Galileæ, & inſignis ciuitas illius prouinciæ, & ideo dominus ſpecialiter mentionem illius facit, dicens. {Et tu Capharnaum, nũquid vſque in cœlum exaltaberis? vſque ad infernum deſcendes.} HIER. In altero exẽplari reperimus. Et tu Capharnaũ, q̃ vſq; ad cœlũ exaltata es, vſq; ad infernales & eſt duplex intelligentia, uel ideo ad inferna deſcendes, quia contra p̃dicationẽ meam ſuperbiſſime reſtitiſti. Vel ideo quia exaltata, vſq; in cœlũ meo hoſpitio, & meis ſignis atq; virtutibus tantum habens priuilegiũ, maioribus plecteris ſuppliciis, ꝙ his quoq; credere noluiſti. R E M. Non ſolum autem Tyri & Sidonis, ſed ipſa Sodomorum, & Gomorrheorum fecerunt læuia peccata per comparationem, & ideo ſequitur. {Quia ſi in Sodomis factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, forte manſiſſent uſque in hunc diem.} CHRYSOS. In quo augetur eorum accuſatio, etenim maxima malitiæ demonſtratio eſt, cum non ſolum his qui tunc erãt, ſed his qui nunquam fuerant mali apparent deteriores. H I E R O N Y M. In Capharnaum autem, quæ interpretatur villa pulcherrima condemnatur Hieruſalem, cui dicitur per Ezechielem. Iuſtificata eſt Sodoma ex te. REMIG. Ideo autem dominus qui omnia nouit, in hoc loco verbum dubitatiuum poſuit. ſ. forte, vt demonſtraret, quia liberum arbitrium conceſſum eſt hominibus. Sequitur. {Veruntamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in die iudicii, quàm tibi.} Et ſciendum eſt, ꝙ nomine ciuitatis, vel terræ, non ædificia vel domorum parietes dominus increpat, ſed homines in eis commorantes, ſecundum ſpeciem Tropi, quæ eſt metonimia. In qua per hoc quod continet id quod continetur oſtenditur. per hoc autem quod dicit. Remiſſius erit in die iudicii aperte demonſtrat, quia diuerſa ſunt ſupplicia in inferno, ſicut & diuerſę ſunt manſiones in regno cœlorum. HIERO. Quærat autem prudens lector & dicat. Si Tyrus & Sidon & Sodoma potuerunt agere pœnitentiam ad prędicationem ſaluatoris ſignorumque miracula, non ſunt in culpa ꝙ non crediderunt, ſed vitij ſilentium in eo eſt ꝙ acturis pœnitentiam noluit prædicare. Ad quod facilis & aperta eſt reſponſio, ignorare nos iudicia dei, & ſingularium eius diſpenſationum ſacramenta neſcire, propoſitum fuerat domino Iudææ fines non excedere, ne iuſtam Phariſæis & ſacerdotibus occaſionem perſecutionis daret, vnde & apoſtolis præcepit. In viam gentium ne abieritis. Corozaim & Bethſaida damnantur, ꝙ præſente domino credere noluerunt. Tyrus & Sidon iuſtificantur, ꝙ apoſtolis illius crediderunt. Nõ quæras tempora cum credentium intueatis ſalutem. REMI. Soluitur

F autem & aliter. Fortaſſis erant plurimi in Corozaim & Bethſaida qui credituri erant, & erant multi in Tyro & Sydone qui nõ erant credituri. Et ideo non erant digni euangelio. Dominus ergo ideò habitatoribus Corozaim & Bethſaidę prædicauit, ut illi qui credituri erant, crederent, & habitatoribus Tyri & Sidonis prædicare noluit, ne forte illi qui non erant credituri, contemptu euangelii deteriores facti atrocius punirentur. A V G. de bono perſeuerantiæ. Cap.10. Quidam autem diſputator Catholicus non ignobilis, hunc euangelii locum ſic expoſuit, vt diceret præſciſſe dominum Tyrios & Sidonios a fide fuiſſe poſtea receſſuros, cum factis apud ſe miraculis crediſſent, & miſericordia potius non eum illic iſta feciſſe, quoniam grauiori pænæ obnoxij fierent ſi fidem quam tenuerant reliquiſſent, quàm ſi eam nullo tempore tenuiſſent. Vel aliter. Præſciuit profecto deus beneficia ſua, quibus nos liberare dignatur. hæc autem eſt prædeſtinatio ſanctorum, præſcientia ſcilicet & præparatio beneficiorum dei, quibus certiſſime liberantur quicunque liberantur. Cæteri autem non niſi in maſſa perditionis iuſto diuino iudicio relinquentur, vbi Tyrii relicti ſunt & Sidonij, qui etiam credere poterant, ſi multa Chriſti ſigna vidiſſent: ſed quoniam vt crederent non eis erat datum, & vnde crederent eſt negatum. Ex quo apparet habere quoſdam in ipſo ingenio diuinũ naturaliter H munus intelligentiæ quo moueantur ad fidem ſi congrua ſuis mẽtibus, vel audiant verba, vel ſigna conſpiciant, & tamen ſi dei altiore iudicio a perditionis maſſa non ſunt gratiæ prædeſtinatione diſcreti. nec ipſa eis adhibentur vel dicta diuina, vel facta, per quæ poſſent credere, ſi audirent vtique talia vel viderent. In eadem perditionis maſſa relicti ſunt etiam Iudæi, qui non potuerunt credere factis in conſpectu ſuo tam magnis clariſque virtutibus. Cur enim non poterant credere, non tacuit euangelium dicens. Cum autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non poterant credere, quia dixit Eſaias. Excęcaui oculos illorum & induraui cor eorum. Non erant ergo ſic excæcati oculi, nec ſic induratum cor Tyriorum, & Sydoniorum quin credidiſſent, ſi qualia viderunt iſti ſigna vidiſſent. Sed nec illis profuit, quòd poterant credere, quia prædeſtinati non erant. nec iſtis obfuiſſet, quòd non poterant credere, ſi ita prædeſtinati eſſent, vt eos cæcos dominus illuminaret, & induratis cor lapideum vellet auferre. A V G V S T I N V S. Lib.2.c. de Con. Euange. Hoc autem quod hic dicitur, etiam Lucas commemorat I continuatim cuidam ſermoni domini etiam hic ex ipſius ore coniungens. vnde magis videtur ipſe hoc ordine illa commemorari quo a domino dicta ſunt, Matthæus autem ſuæ recordationis ordinem tenuiſſe. aut illud quod Matthæus ait. Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, ſic accipiendum putant, vt punctum ipſum temporis voluiſſe credatur exprimere, in hoc quod eſt, Tunc, non autem ipſum tempus aliquanto latius quo hic multa gerebantur, & dicebantur. Quiſque ergo hoc credit, credat hoc eſſe bis dictum. Cum enim apud vnum euangeliſtam inueniantur quædam, quæ bis dixerat dominus, ſicut apud Lucam de non tollenda pera in via, quid mirum ſi aliquid aliud bis dictũ ſigillatim a ſingulis dicitur eodẽ ordine quo dictũ eſt? Et ideo diuerſus ordo apparet in ſingulis, quia & tunc qñ ille, & tunc quando iſte commemorat dictum eſt.

K h ¶ CHRYS. Quia ſciebat dominus multos de ſuperiori quæſtione dubitaturos. ſ. ꝙ Iudæi Chriſtum non receperunt quę gentilitas tam prona ſuſcepit, reſpondet hic cogitationibus eorum: Hom.39. Et ideo dicit. {Reſpondens Ieſus dixit. Confiteor tibi pater domine cœli & terræ.} GLO. ideſt qui facis cœlos & relinquis in terrenitate quos vis. Vel ad literam. A V G V S T. de verbis domini. Ser.1. Si Chriſtus dixit confiteor, a quo longe eſt omne peccatum, confeſſio non eſt ſolius peccatoris, ſed aliquando etiam laudatoris. Confitemur ergo ſiue laudantes deũ, ſiue accuſantes noſmetipſos. Dixit ergo. {Confiteor ti.} .i. laudo te, non accuſo me. H I E R O. Audiant ergo qui ſaluatorem non natum, ſed creatum calumniantur ꝙ patrem ſuum vocet cœli, & terræ dominũ. Si.n. & ipſe creatura eſt, & creatura conditorem ſuum patrẽ appellare poteſt, ſtultum fuit non & ſui, & cœli, & terræ dominum, vel patrem ſimiliter appellare. Gratias autẽ agit, ꝙ apoſtolis aduentus ſui aperuerit ſacramenta, quę ignorauerunt ſcribę, & phariſæi, qui ſibi ſapientes videntur, & in conſpectu ſuo prudentes.

Et ideo ſequitur. {Quia abſcondiſti hæc a ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.} Sermo.8. A V G. de Verbis Domini. Nomine ſapientum, & prudẽtum ſuperbos intelligi poſſe ipſe expoſuit, cum ait. {Reuelaſti ea paruulis.} quid enim eſt paruulis, niſi humilibus? Cap.9. G R E G O. 27. Moral. Quod enim non ſubiungit: Reuelaſti ea ſtultis, ſed paruulis, tumorem ſe damnaſſe innuit, non acumen. C H R Y. Vel dicens ſapientes, non veram ſapientiã dicit, ſed eam quã videbantur Scribæ, & Phariſæi ab eloquentia habere. Propter

paruulis. Ita pater, quoniam ſic fuit placitum ante te.

i Omnia mihi tradita ſunt a patre meo. Et nemo nouit filium, niſi pater, neque patrem quis nouit, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.

k Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meũ ſuper vos, & diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde, &

hoc neque dixit. Reuelaſti ea ſtultis, ſed paruulis. i. informibus, aut ruſticis, in quo erudit nos per omnia ab elatione erui, humilitatem autem zelare. H I L A. Cœleſtium ergo verborum archana, atque virtutes ſapiẽtibus abſcondũtur, & paruulis reuelantur, paruulis malitia non ſenſu, ſapientibus vero ſtultitiæ ſuæ præſumptione, non ſapientiæ cauſa. C H R Y. Reuelatum autem eſſe his dignum eſt lætitia: occultari autem his non lætitia, ſed lachrymis dignum eſt. Non ergo propter hoc lætatur, ſed quoniam quæ ſapientes non cognouerunt, cognouerunt hi. H I L A. Facti autẽ huius æquitatem Dominus paternæ voluntatis iudicio cõfirmat, vt qui indignantur paruuli in Deo fieri: ſtulti deinceps in ſapientia ſua fiant. Et ideo ſubditur. {Ita pater, quoniam ſic placitũ fuit ante te.} Cap.18. G R E. 25. Moral. Quibus verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere diſcutere ſuperna conſilia de aliorum vocatione, aliorum vero repulſione præſumamus, oſtendens, ꝙ iniuſtũ eſſe non poteſt quod placuit iuſto. H I E. In his etiam verbis blãdientis affectu loquitur ad patrem, vt cęptum in Apoſtolis compleatur beneficium. C H R Y. Hæc autem quæ Dominus diſcipulis dixit ſtudioſiores eos fecerunt, quia enim conſequens erat eos de ſe magna ſapere, quia dæmones adigeant, ideo hinc eos reprimit: reuelatio enim erat, quod eis factum eſt non illorum ſtudium, ideoque ſcribę ſapientes, & prudentes exiſtimantes ſe eſſe, exciderunt propter proprium tumorem: vnde ſi propter hoc ab eis abſcõdita ſunt Dei myſteria, timete dicit & vos, & manete paruuli: hoc enim fecit vos reuelatione potiri. Sicut autem cum Paulus dicat. Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum. non hoc dicit inducens Deum hoc agentem, ſed illos qui cauſam tribuerunt: ita & hic. {Abſcõdiſti hæc a ſapientibus, & prudentibus.} Et propter quid abſcondita ſunt ab illis? audi Paulum dicentem, quoniã quærentes propriam iuſtitiam ſtatuere, iuſtitię Dei non ſunt ſubiecti.

Hom.39. i ¶ C H R Y. Quia dixerat: Confiteor tibi pater, quoniã abſcondiſti hæc a ſapientibus, vt non æſtimes quoniam ita gratias agit patri, ſicut ſi ipſe ſit hac virtute priuatus. Conſequenter adiungit. {Omnia mihi tradita ſunt a patre meo.} Cum autem audieris quoniam tradita ſunt, nihil humanum ſuſpiceris. vt enim non duos deos ingenitos eſſe æſtimes, hanc ponit dictionẽ. Simul enim cum genitus eſt, omnium dominator fuit. H I E. Alioquin ſi iuxta noſtram fragilitatem ſentire volumus, cum cœperit habere quod accepit, incipiet non habere quod dedit. Vel tradita ſibi omnia, non cœlum, & terra, & elementa intelligenda ſunt, & cætera quæ ipſe fecit, & condidit: ſed hi qui per filium acceſſum habent ad patrem. Lib.3.c.12. H I L A. Vel hoc dicit, nequid in illo minus q̃ quod in Deo eſt æſtimeretur. A V G. contra Maximinum. Nam ſi minus habet in poteſtate aliquid quàm pater, non ſunt eius omnia quæ habet pater: gignendo enim dedit pater potentiam filio, ſicut omnia quæ habet in ſubſtantia ſua dedit ei quem genuit de ſubſtantia ſua. H I L A. Deinde in mutua cognitione patris & filij, dat intelligere non aliud in filio, quàm quod in patre extitiſſe. Sequitur enim. {Et nemo nouit filium, niſi pater, neque patrem quis nouit, niſi filius.} C H R Y. Ex eo enim, ꝙ ſolus patrem nouit: latenter oſtendit eiuſdem ſe eſſe ſubſtantiæ, ac ſi diceret: Quid mirum eſt, ſi omnium ſum dominator, cum aliquid aliud maius habeam. ſ. ſcire patrem, & eiuſdem eſſe ſubſtantiæ? H I L A. Eandem enim vtriuſque in mutua cognitione docet eſſe ſubſtantiam, eum qui filium cognoſceret patrem quoque cogniturus eſſet in filio, quia omnia ei a patre ſunt tradita. C H R Y. Cum autem dicat: Neque patrem aliquis cognoſcit, niſi filius, non hoc ait, quoniam eum omnes omnino ignorent, ſed quoniam cognitione, qua ipſe eum nouit, nullus eum ſcit, quod & de filio dicendum eſt. Neque etiam de ignoto quodã Deo hoc dixit, ſicut Martion ait. Cap.8. A V G. 1. de Trini. Denique propter ſubſtantiæ inſeparabilitatem ſufficienter aliquando nominatur, vel ſolus pater, vel ſolus filius, nec inde ſeparatur vtriuſque ſpiritus, qui proprie dicitur ſpiritus veritatis. H I E. Erubeſcat ergo Eunomius hæreticus tantam ſibi notitiam patris & filij, quantam alterutrum inter ſe habent vendicans, quod ſi inde contendit, & ſuam conſolatur inſaniam, quia ſequitur. {Et cui voluerit filius reuelare.} aliud eſt naturæ æqua-

A litate noſſe quod noueris, aliud reuelantis dignatione. A V G. 7. Cap.3. de Trin. Reuelatur autem pater per filium. i. per verbum ſuum. Si enim hoc verbum quod nos proferimus temporale & tranſitoriũ, & ſeipſum oſtendit, & illud, de quo loquimur: quanto magis verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, quod ita oſtendit patrem, ſicuti eſt pater, quia & ipſum ita eſt. & hoc eſt quod pater. A V G V S T I N V S de quæſtio. euan. Cum autem diceret: Nemo nouit filiũ, niſi pater, non dixit, & cui voluerit pater filium reuelare, ſed cum diceret. {Nemo nouit patrem, niſi filius} addidit, & cui voluerit filiꝰ reuelare, quod non ita intelligendum eſt quaſi filiꝰ a nullo poſſit agnoſci, niſi a patre ſolo. B Pater autem non ſolum a filio, ſed etiã ab eis, quibus reuelauerit filius. ſic enim potius dictum eſt, vt intelligamus patrem, & ipſum filium per filium reuelari, quia ipſe eſt menti noſtræ lumen, vt quod poſtea intulit: {Et cui voluerit filius reuelare.} non tantum patrem, ſed etiam filium accipiamus, ad totum enim quod dixit illatum eſt, verbo enim ſuo ſe pater declarat. Verbum autem non ſolum id quod per verbum declaratur, ſed etiam ſeipſum declarat: C H R Y. Si ergo patrem reuelat, & ſeipſum reuelat. Sed hoc quidem, vt manifeſtum dimiſit, illud autem poſuit, quia. ſ. poterat eſſe dubium. per hoc etiam inſtruit, ꝙ adeo concordat patri, ꝙ non eſt poſſibile aliquem venire ad patrem, niſi per filium: hoc enim maxime ſcandalizabat, ꝙ videbatur Deo contrarius. Et ideo per omnia hoc deſtruere ſtuduit.

K ¶ C H R Y. Per ea quæ dicta ſunt in deſiderium ſuj diſcipulos conſtituerat, oſtendens ineffabilem ſuam virtutem: Homil.39. C nunc autem eos ad ſe vocat, dicens. {Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis.} A V G. de verbis Domini. Serm.10. Quare enim omnes laboramus? niſi quia ſumus homines mortales, lutea vaſa portantes, quæ faciunt inuicem anguſtias, ſed ſi anguſtentur vaſa carnis: dilatantur ſpatia charitatis: ad quid ergo dicit. {Venite ad me omnes qui laboratis} niſi vt non laboretis? H I L A. Legis etiam difficultatibus laborantes, & peccatis ſæculi oneratos ad ſe aduocat. H I E R O. Grauia enim eſſe onera peccati & Zacharias Propheta teſtatur, iniquitatem dicens ſedere ſuper talentum plumbi. Et Pſalmiſta compleuit. Iniquitates meæ aggrauatæ ſunt ſuper me. G R E. 30. Moral. Cap.23. Aſperum etiam iugum, & durum ſeruitutis põdus eſt ſubeſſe temporalibus, ambire terrena, retinere labẽtia, velle ſtare in non ſtantibus, appetere quidem tranſeuntia, ſed cum tranſeuntibus nolle tranſire. Dum enim contra votum cuncta fugiunt, quæ prius mentem ex deſiderio adeptionis afflixerant, poſt D ex pauore amiſſionis præmunt. C H R Y. Non autem dicit: Venite ille & ille, ſed omnes qui in ſolicitudinibus, qui in triſtitijs, q in peccatis eſtis, non vt expetam noxas, ſed vt ſoluam peccata. Venite, non quoniam indigeo veſtra gloria, ſed quia volo veſtram ſalutem. vnde dicit. {Et ego reficiam vos:} non dixit: ſaluabo ſolũ: ſed quòd multo amplius erat: Reficiam vos. i. in omni quiete conſtituam. R A B A. Non ſolum exonerabo, ſed interna refectione ſaturabo. R E M I. Venire dicit nõ pedibus, ſed moribus, non corpore, ſed fide. Iſte nãque eſt ſpiritualis acceſſus, quo quiſque Deo appropinquat. & ideo ſequitur. Tollite iugum meum ſuper vos.} R A B A. Iugum Chriſti eſt euangelium Chriſti quod Iudæos, & Gentes in vnitate fidei coniungit, & ſociat. Hoc autem ſuper nos iubemur ſumere. i. in honore habere, ne forte ſubtus ponentes, i. illud praue contemnentes lutulentis pedibus vitiorum conculcemus. vnde ſubditur. {Diſcite a me.} A V G. de Verbis Domini: Serm.10. Non mundum fabricare, non in ipſo mundo miracula facere, ſed E quia mitis ſum & humilis corde. Magnus eſſe vis? a minimo incipe. Cogitas magnam fabricam conſtituere celſitudinis? de fundamento prius cogita humilitatis, & quanto quiſque vult ſuperimponere maius ædificium, tanto altius fodiat fundamentum, quo autem peruenturum eſt cacumen noſtri ædificij? vſque ad conſpectum Dei. R A B A. Diſcendum ergo nobis eſt a Saluatore noſtro, vt ſimus mites moribus, & humiles mentibus: neminem lædamus, neminem contemnamus, & virtutes quas foris oſtendimus in opere, intus teneamus in corde. C H R Y. Et ideo incipiens diuinas leges ab humilitate incipit, & maximum præmium ponit dicens. Et inuenietis requiem animabus veſtris. Hoc maximum eſt præmium. non enim alteri efficeris vtilis ſolum, ſed teipſum requieſcere facis, & ante futuram hanc tibi dat promiſſionem, in futuro autem perpetua gaudebis requie. C H R Y. Et ne formidarent, quia dixerat, onus & iugum, ſubdit. {Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.} H I L A. Iugi autem ſuauis & leuis oneris blandimenta proponit, vt credentibus eius boni ſcientia præſtet, quod ipſe ſolus nouit in patre. G R E. 4. Moral. Cap.39. Quid graue mentis noſtræ ceruicibus imponit, qui uitare omne deſiderium, quod

quod perturbat præcipit, qui declinare laborioſa mundi huius itinera monet? HILA. Et quid iugo ipſo ſuauius? quid onere læuius? probatior fieri, ſcelere abſtinere, bonum uelle, malum nolle, amare omnes, odiſſe nullum, æterna conſequi, præſentibus non capi, nolle inferre alteri quod ſibi perpeti ſit moleſtum. RABA. Sed quomodo iugū Chriſti ſuaue, cū ſupra dicatur: Arcta eſt via, quæ ducit ad vitam? Sed qđ anguſto initio icipit: proceſſu tēporis ineffabili dilectionis dulcedine dilataſ. AVG. de Verbis Domini. Serm. 9. Item, qui iugum Domini intrepida ceruice ſubicrunt: tam difficilia pericula patiūtur, vt non a laboribus ad quietem, ſed a quiete ad laborem vocari videantur.

inuenietis requiē animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.

CAP. XII.

IN illo tempore: abijt Ieſus per ſata ſabbato: diſcipuli autē eius eſurientes, cœperunt vellere ſpicas & manducare. Phariſæi autē videntes dixerunt ei: Ecce diſcipu-

Sed profecto adeſt Spirituſſanctus, qui in exterioris hoīs corruptione interiorē renouaret de die in diem, & guſtata requie ſpirituali in affluentia deliciarum Dei in ſpe futuræ beatitudinis, omnia præſentia deliniret, aſpera & omnia grauia releuaret, ſecari & vri ſe homines patiunſ, vt dolores non æterni, ſed aliquanto diuturnioris vlceris acriorum dolorum precio redimanſ, quibus tempeſtatibus, vel pœnis importuni ſunt mercatores, vt diuitias perituras acquirant? Sed qui has nō amant: eadem grauia patiuntur. Qui vero amant, eadem quidem; ſed non grauia patiuntur. Omnia enim ſæua & immania prorſus facilia, & prope nulla efficit amor, quanto ergo facilius ad veram beatitudinē charitas facit, quod ad miſeriam quantum potuit cupiditas fecit? HIERO. Quomodo etiam læuius eſt lege euangelium, cum in lege homicidium, & adulteriū, in euangelio ira, concupiſcentiaq; puniantur? In lege enim multa præcepta ſunt, quę Apoſtolus non poſſe cōpleri, pleniſſime docet. In lege opera requiruntur, in euangelio voluntas quæritur, quæ etſi effectum non habuerit, tamen præmium non amittit. Euangelium ea præcipit quæ poſſumus, ne ſcilicet concupiſcamus. hoc in noſtro arbitrio eſt, lex cum voluntatem non puniat: punit effectum, ne adulterium facias. Finge in perſecutione aliquam virginem proſtitutam, hæc apud euangelium, quia volūtate nō peccat virgo ſuſcipitur, in lege quaſi corrupta repudiatur.

CAP. XII.

GLO. Narrata prædicatione cū miraculis vnius anni ante quæſtionem Ioannis factis, tranſit ad ea quæ facta ſunt in alio anno. ſ. poſt mortem Ioannis, quando iam in omnibus Chriſto contradicitur. vnde dicit. {In illo tempore, abijt Ieſus per ſata ſabbato.} AVG. de Con. euan. Lib. 2. c. 34. Hoc autem quod hic ſequitur. ſine vlla repugnatiæ quæſtione commemoratur a Marco, & a Luca, ſed illi non dicūt. {In illo tēpore.} Vnde fortaſſis Matthæus rei geſtę hic ordinem tenuit: illi autem recordationis ſuæ, niſi latius accipiatur quod dictum eſt. {In illo tēpore} ideſt quo hæc multa & diuerſa gerebantur. vnde concipitur iſta omnia poſt mortem Ioannis completa eſſe. Cum enim Ioannes diſcipulos ſuos ad Chriſtum miſiſſet, creditur poſt paululum decollatus fuiſſe. vnde cum dicitur. {In illo tempore,} interminatū tps ponere videtur. CHRY. Hom. 40. Quare aūt per ſata ſabbato eos ducebat, quia oīa preſciuit, niſi quia volebat ſoluere ſabbatū? volebat quidē ſed non ſimpliciter, ideoq; non ſine cauſa id ſoluit, ſed dans occaſionem rationabilem, vt & legem ceſſare faciat, & legem non offendat: & ideo hic vt Iudæos mitiget, naturæ neceſſitatem præmittit. & hoc eſt quod dicitur. {Diſcipuli autem eius eſurientes cœperunt vellere ſpicas, & manducare} Quamuis in peccatis, quæ manifeſta ſunt: nulla fit excuſatio. neq; enim occidens, ad ſui excuſationē poteſt furorem prætendere, neque qui adulterat, concupiſcentium, ſed nec vllam aliam cauſam: hic tamen famem inducēs, diſcipulos ab omni accuſatione liberat. HIERO. Vt autem in alio euangeliſta legimus, propter nimiam importunitatem, nec veſcendi quidem habebant locum: & ideo quaſi homines eſuriebant. Quod aūt ſegetū ſpicas manibus confricant: & in eiſdem conſolantur, vitæ auſterioris indicium eſt, non præparatas epulas, ſed ſimplicem cibum quærentium. CHRY. Tu autem admirare diſcipulos, qui ita erant oppreſſi, & nullam corporalium habebant curam, ſed contemnebant carnalem menſam & fame oppugnabantur, nec tamen deſiſtebant Chriſto: niſi enim eos cogeret vehemēter eſuries, nequaquam hoc feciſſent: quid autem Phariſæi ad hoc dicerēt ſubditur. {Phariſæi autem vidētes, dixerunt

F ei. Ecce diſcipuli tui faciūt quod non licet facere ſabbatis.} AVG. de operibus Monachorum. Cap. 23. De ſabbato autem potius q̄ de furto diſcipulis Domini Iudæi calumniati ſunt, quia populo Iſrael per legem præceptum eſt, vt in agris ſuis furem nullum tenerent, niſi qui ſecum aliquid vellet auferre. nam qui nihil aliud attigiſſet, q̄ id quod comediſſet, liberū impunitumque abire ſinerent. HIERO. Nota vero, ꝙ primi Apoſtoli Saluatoris literā ſabbati deſtruunt aduerſus Hebionitas, qui cum cæteros recipiāt Apoſtolos: Paulum tanquam tranſgreſſorem legis repudiant. deinde ad excuſationē eorum ſubditur. {At ille dixit eis: Nō legiſtis quid fecerit Dauid quando eſuriit?}

li tui faciunt, quod non licet eis facere ſabbatis. At ille dixit eis: Non legiſtis quid fecerit Dauid, qñ eſurijt ipſe, & qui cū eo erāt, quomodo intrauit in domū Dei, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, niſi ſolis G Sacerdotibus? Aut non legiſtis in lege, quia ſabbatis Sacerdotes in templo ſabbatum violant, & ſine crimine ſunt? Dico autem

Ad confutandam ſiquidem calumniam Phariſæorum veteris recordatur hiſtoriæ, quando Dauid fugiens Saulem, venit in Nobe, & ab Achimelech Sacerdote ſuſceptus poſtulauit cibos, qui cum panes laicos non haberet {dedit eis conſecratos panes, quib⁹ non licebat veſci, niſi ſolis Sacerdotibus, & Leuitis? melius arbitratus de famis periculo homines liberare, q̄ Deo ſacrificium offerre. hoſtia enim Deo placabilis, eſt hominum ſalus: Opponit ergo Dominus, & dicit. Si & Dauid ſanctus eſt, & Achimelech Pontifex a vobis non repreheuditur, & legis vtrique mandatum probabili H excuſatione tranſgreſſi ſunt, & fames in cauſa eſt: cur eandem famem non probatis in Apoſtolis quam probatis in cæteris? Quanquam & in hoc multa diſtantia ſit. Iſti ſpicas in ſabbatho manu confricant, illi panes comederunt Leuiticos, & ad ſabbathi ſolemnitatem accedebant Neomeniarum dies, quibus requiſitus in conuiuio fugit ex aula regia. CHRY. Excuſans autem diſcipulos Dauid in medium adducit. Etenim multa Prophetæ huius erat gloria apud Iudæos. Nec poteſt reſponderi, quod Dauid Propheta erat, quia nec propter hoc ei licebat, ſed Sacerdotibus ſolis. tanto autem magis diſcipulos ab accuſatione liberat, quanto maior inuenitur qui hoc fecit: ſed etſi Dauid Propheta erat: non tamen qui cum ipſo erant. HIERO. Obſerua tamen, ꝙ panes propoſitionis nec Dauid, nec pueri eius acceperunt antequā mundos ſe a mulieribus eſſe reſponderint. CHRY. Sed dicet aliquis. Quid eſt exemplum hoc ad id quod quæritur. Nō enim Dauid ſabbatum tranſgreſſus eſt: ſed in hoc oſtenditur Chriſti ſapientia, qui exemplum fert ſabbatis maius. Neque enim eſt æquale tranſ I gredi ſabbati diem quod multotiens factum eſt, & ſacram illam tagere menſam, quod nulli fas erat. Deinde rurſus & aliter ſoluit, principaliorem inducens ſolutionem, cum dicit. {Aut nō legiſtis in lege, quia ſabbatis Sacerdotes in templo ſabbathum violant, & ſine crimine ſunt?} HIERO. Ac ſi diceret: calumniamini diſcipulos meos, cur ſabbato ſpicas triuerint, famis neceſſitate cogēte, cum ipſi ſabbatum violetis in templo immolantes victimas, cedentes tauros, holocauſta ſuper lignorum ſtruem incendio concremantes, & iuxta alterius euangelij fidem, circuncidatis paruulos in ſabbato, vt dum aliam legem ſeruare cupitis, ſabbatum deſtruatis. Nunquam autem leges Dei ſibi contrariæ ſunt, & prudenter vbi diſcipuli ſui argui poterāt tranſgreſſionis, & Achimelech, & Dauid dicit exempla ſectantes: verum autem & abſque neceſſitatis obtentu ſabbati præuaricationem in ipſos refert qui calumniam fecerant. CHRY. Ne autem mihi dicas, quoniam afferre in medium aliū peccantem, non eſt erui ab accuſatione: cum enim K non accuſatur, qui fecit, excuſatio fit circa id quod factum eſt. Verum hoc nō ſufficit, ſed quod maius eſt dixit, ꝙ ſine crimine ſunt: Vide aūt quanta poſuit. Locum, vbi dicit: In templo. Tempus, cū dicit: Sabbatis. Legis remiſſionem, cū dicit. Violant & non ſolum ſoluunt. Et ꝙ non ſolum liberantur a pœna, ſed a culpa liberati ſunt. vñ dicit. {Sine crimine ſunt.} Neque aūt hoc ſimile eſt priori quod dixerat de Dauid. Illud enim & ſemel factum eſt, & a Dauid non Sacerdote, & neceſſitatis cauſa fuit: hoc autem ſecūdum, ſingulo ſabbato, & a Sacerdotibus, & ſecundum legem. Et ideo non ſecundum veniam, vt in primo exemplo, ſed ſecundum legem ſunt diſcipuli ab accuſatione liberati. Sed numquid diſcipuli ſunt Sacerdotes? immo ſunt Sacerdotibus maiores: ipſe enim aderat qui templi eſt Dominus, qui veritas eſt & non typus. & ideo ſubditur. {Dico aūt vobis quia tēplo maior eſt hic.} HIER. Hic non pronomen, ſed aduerbium loci legendum eſt, ꝙ maior templo ſit locus, qui Dominum templi teneat. AVG. de quæſt. euan. Notandum autem vnum exemplum datum eſſe regiæ poteſtatis de Dauid, alterum Sacerdotalis de his qui propter miniſterium templi

pli ſabbata violant, vt multo minus ad ipſum euulſarum ſabbato ſpicarum crimen pertineat, qui verus Rex, & verus Sacerdos eſt. Deinde, quia graue audientibus videbatur eſſe quod dixerat, rurſus conuolat ad miſericordiam, ſermonem cum quadam vehemētia inducens, cum dicit: {Si autem ſciretis quid eſt: Miſericordiā volo & nō ſacrificiū: nunquam condemnaſſetis innocentes.} HIERO. Quid autem eſt: Miſericordiā uolo & nō ſacrificiū, ſupra diximus. Qđ autem dicit: {Numquam condemnaſſetis innocētes.} de Apoſtolis intelligendū eſt. Et eſt ſenſus. Si miſericordiam comprobaſtis Achimelech, eo ꝙ periclitātē fame Dauid refocillauit, quare meos diſcipulos condemnatis? CHRY. Vide autē rurſus qualiter ad veniam ducens ſermonem, diſcipulos rurſus venia ſuperiores oſtendit, in hoc quod dicit eos innocentes qđ quidem ſupra & de Sacerdotibus dixerat: Deinde & aliā cauſam dicit quare ſunt innocentes, dicens. {Dominus enim eſt filius hominis, etiam ſabbati.} REMI. Filium autem hominis ſeipſum appellat. & eſt ſenſus. Ille quem vos purum hominem putatis: Deus eſt omnium creaturarum Dominus & etiam ſabbati: & ideo Lib. 5. c. 6. poteſt legem mutare pro ſua voluntate, quia fecit eam. AVG. contra Fauſtum. Diſcipulos autem ſuos vellere ſpicas ſabbato nō prohibuit, vt inde cōuinceret & præſentes Iudæos, & futuros Manichæos, qui herbam non euellunt, ne homicidium perpetrent. HILA. Myſtice autem in principio eſt contuendum ſermonem hunc ita cœptum eſſe. {In illo tempore,} quo. ſ. Deo patri gratiam datam Gentibus ſalute confeſſus eſt. Ager aūt mundus eſt. ſabbatū ociū eſt. ſeges crediturorū ꝓfectus in meſſem. Eſt ergo ſabbato in agrū ꝓfectus in legis ocio, Dñi ꝓgreſſus in hunc mundū eſt, eſuries fames eſt ſalutis hūanæ. RABA. Spicas vellunt dū ſingulos hoīes a terrena intentione retrahunt. Fricant dū a concupiſcentia carnis mentes exuunt. grana comedunt, dum emendatos in corpus Lib. 1. q. 2. eccleſiæ traiiciunt. AVG. de quæſt. euang. Nullus autem tranſit in corpus Chriſti, niſi carnalibus ſpoliatus fuerit indumentis, ſm illud Apoſtoli: Exuite vos veterem hominem. ſabbato hoc agūt. ſ. ſpe quietis æternę ad quam alios inuitant. RABA. Item ambulant per ſata cum Domino, qui in ſcripturarum meditatione delectantur. Eſuriunt, dum panem vitæ .i. Dei amorem in eis euenire deſiderāt. Vellunt ſpicas & terunt, dum teſtimonia diſcutiunt, donec inueniant quod latebat in litera, & hoc ſabbato, dum a turbidis cogitationibus vacant. HILA. Phariſæi, qui pœnes ſe clauē cœlorum eſſe exiſtimabant: illicita agere diſcipulos arguunt, quos Dominus factorum, in quibus ſub rerum argumento prophetiæ ratio continetur admonuit, atque vt oſtenderet omnium rerum efficaciam, ſpeciem futuri operis cōtinere adiecit. {Si autem ſciretis quid eſt: Miſericordiam volo.} opus enim ſalutis noſtræ non in ſacrificio legis, ſed in miſericordia eſt, & lege ceſſante in Dei bonitate ſaluamur. Cuius rei donum ſi intellexiſſent: numquam condemnaſſent innocentes .i. Apoſtolos ſuos, quos inſimulaturi erant tranſgreſſę legis inuidia, cum ſacrificiorum vetuſtate ceſſante, vniuerſis per eos miſericordiæ nouitas ſubueniret.

vobis, quia tēplo maior eſt hic. Si autem ſciretis quid eſt, Miſericordiam volo & nō ſacrificium, nunquam condemnaſſetis innocentes. Dominus enim eſt filius hominis, etiam ſabbati.

b Et cum inde tranſiſſet: venit in Synagogam eorū. Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum dicentes: Si licet ſabbatis curare? vt accuſarent eum. Ipſe autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam, & ſi ceciderit hæc ſabbatis in foueam, nonne tenebit & leuabit eam? Quanto

b ¶ HIERO. Quia deſtructionem ſabbati qua diſcipulos arguębant, probabili exemplo excuſauerat, ipſum calumniari volūt. vnde dicitur. {Et cum inde tranſiſſet, venit in Synagogā eorum.} HILA. Hæc enim quæ præmiſſa ſunt in campo dicta, geſtaque Lib. 2. c. 35. ſunt, & poſt hæc Synagogam ingreditur. AVG. de con. euan. Poſſet autem putari eodem die factum & de ſpicis, & de iſto ſanato, quoniam & ſabbatum hic commemoratur, niſi Lucas aperuiſſet alio ſabbato factum fuiſſe. Proinde quod dicit Matthæus {Et cum inde tranſiſſet, venit in Synagogam eorum.} Non quidem venit, niſi cum inde tranſiſſet, ſed poſt quot dies in Synagogam eorum venerit poſtea quàm a ſegete illa tranſiit, an recte continuoque illuc ierit, non expræſſum eſt, ac per hoc locus daſ narrationi Lucæ, qui dicit alio ſabbato huiuſmodi manum fuiſſe ſanatam: HILA. Ingreſſo autem Synagogam, hominem aridę manus offerunt: interrogantes an curare ſabbatis liceret, occaſionem arguendi eum ex reſponſione quærentes. vnde ſequitur. {Et ecce homo manum habens aridam. & interrogabant eum dicentes: Si licet ſabbato cu Homi. 41. rare?} CHRY. Non autem interrogant, vt addiſcant, ſed vt ac-

A ſent eum. vnde ſequitur. {Vt accuſarent eum} quàmuis & ipſum opus ſufficeret ſi accuſare volebant, ſed & per verba volebant captionem inuenire, maiorem copiam arguitionum ſibi præparantes. HIERO. Et interrogant, vtrum licet curare ſabbatis, vt ſi non curauerit, crudelitatis aut imbecillitatis, ſi curauerit, trāſgreſſionis vitio eum accuſent. AVG. de Cō. euan. Lib. 2. c. 35. Sed poteſt mouere quomodo Matthæus dixerit, ꝙ ipſi interrogauerunt Dominum ſi licet ſabbato curare? cum Marcus, & Lucas illos potius a Domino interrogatos eſſe ꝑhibeāt. Licet ſabbato benefacere, an male? Itaque intelligendum, ꝙ illi prius interrogauerūt Dominū. Si licet ſabbato curare? deinde intelligens cogitationes eorum, aditum accuſandi quærentium conſtituit in medio illum quem erat ſanaturus, & interrogauit quæ Marcus & Lucas eum interrogaſſe cōmemorant, & tunc illis tacentibus, propoſuit ſimilitudinē de oue, & concluſit, ꝙ licet ſabbato benefacere. vnde ſequitur. {Ipſe autē dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habens ouem vnam.} C HIERO. Vbi ſic ſoluit propoſitam quęſtionem, vt interrogantes auaritiæ condemnaret. Si vos, inquit, in ſabbato ouem, & aliud quodlibet animal in foueam decidens eripere feſtinatis, non animali, ſed veſtræ auaritiæ conſulentes: quanto magis ego hominem qui multo melior eſt oue, debeo liberare? RABA. Competenti ergo exemplo ſoluit quæſtionem eorum, vt eos oſtendat ſabbatū violare in opere cupiditatis, qui eū violare arguunt in opere charitatis legem male interpretātes, qui dicūt in ſabbato a bonis feriandum, in quo a malis tm̄ feriandum eſt. Vnde opus ſeruile non facietis in eis. hoc eſt pctm̄, ſic in æterna requie a malis tm̄ feriabiſ: non a bonis. AVG. de Con. euan. Lib. 2. c. 35. Propoſita autem ſimilitudinē de oue concludit, ꝙ liceat ſabbato benefacere dicens. {Itaque licet ſabbatis benefacere.} CHRY. Intende autem qualiter vanæ excuſationis de ſolutione ſabbati inducit, ſed quia iam inſanabiliter ægrotabat ad opus ꝓceſſit. vnde ſequitur. {Tunc ait homini: Extēde manum tuam, & extendit, & reſtituta eſt ſanitati, ſicut altera.} D HIERO. In euangelio quo vtuntur Nazaræi, & Hebionitæ, qđ nuper in græcum de hæbraico ſermone tranſtulimus, & quod vocatur a pleriſque Matthæi auctenticum, homo iſte qui aridam habet manum, cementarius ſcribitur, iſtiuſmodi vocibus auxilium præcans. Cementarius eram, manibus victum quæritans, præcor te Ieſu, vt mihi reſtituas ſanitatem, ne turpiter mendicem cibos. RABA. Sabbatis autem præcipue docet, & operatur Ieſus non ſolum propter ſpirituale ſabbatum, ſed etiam propter celebriorē populi conuentum, quærens ſalutem omnium. HILA. Myſtice autem poſt reditum de ſegete, ex qua iam Apoſtoli fructus ſationis acceperant, ad Synagogam venit iam illic meſſis ſuæ opus paraturus, quia plures poſtmodum vna cum Apoſtolis extiterunt, qui curabantur. HIERO. Vſque autem ad aduentum Domini Saluatoris arida manus in Synagoga Iudæorum fuit, & Dei opera nō fiebant in ea. Poſtquam autē ille venit in terras, reddita eſt in Apoſtolis credentibus dextera & operi priſtino reſtituta. HILA. Curatio autem omnis in verbo eſt & manus ſicut altera redditur .i. ſi E milis miniſterio Apl'orum in officium dādæ ſalutis efficiſ, docetq; Phariſæos ægre ferre non oportere opationem humanæ ſalutis in Apl'is, cum ipſis ad officij eiuſdem miniſterium manus ſit reformāda ſi credant. RABA. Vel aliter. Homo qui habebat manum aridam humanum genus indicat, ſterilitate boni operis arefactum p manum ad pomū extenſam, quam ſanauit manus innocens in cruce extenſa: & bene manus in Synagoga erat arida, quia vbi maius donum ſcientiæ, ibi grauius eſt inexcuſabilis noxę periculum. Sananda aūt manus arida iubetur extendi, quia infructuoſę debilitas animæ nullo melius ordine, q̄ eleęmoſynarum largitate curatur. Habebat autem homo dexteram manum languidam, quia ab eleęmoſinis torpebat, ſiniſtram ſanam, quia ſuæ vtilitati intendebat. Sed veniente Domino, dextra ſanatur, vt ſiniſtra, quia quod congregauerat auide, modo diſtribuit charitatiue.

magis melior eſt homo oue? Itaque licet ſabbatis benefacere. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt ſanitati, ſicut altera.

c Exeuntes autem Phariſæi, con B ſilium faciebant aduerſus eum, quomodo perderent eum. Ieſus autem ſciens, ſeceſſit inde, & ſecuti ſunt eum multi, & curauit eos omnes. Et ꝓcepit eis, ne manifeſtum eum facerent, vt adimpleretur qđ dictum eſt ꝑ Eſaiam Prophetā dicentem: Ecce puer meus, quem ego elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit

c ¶ HILA. Inuidia facti Phariſæos commouet, quia contuentes hominem in corpore, Deum in operibus non intelligebant. vnde dicitur. {Exeuntes autem Phariſæi conſilium faciebant aduerſus eum: quō eum perderent.} RABA. Exeuntes dicit, quia eorum

animę meæ: ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium gentibus nunciabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocẽ eius. Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet: donec eiiciat ad victoriam iudicium & in nomine eius gentes ſperabunt.

d Tunc oblatus eſt ei dæmoniũ habens cęcus, & mutus, & cura-

eorum mens a Domino auerſa fuit. conſilium fecerunt quomodo vitam perderent, non quomodo ipſi vitam inuenirent. HILA. Scienſque eorum conſilia ſeceſſit, vt a conſilijs malignantium procul abeſſet. vnde ſequitur. {Ieſus autem ſciens ſeceſſit inde.} HIERO. Sciens, inquam, eorum inſidias receſſit, vt Phariſæis contra ſe occaſionem impietatis auferret. REMI. Siue ſeceſſit inde quaſi homo fugiens inſidias ſuorũ perſequentium, ſiue quia nõ erat tempus, neque locus patiẽdi. non enim capit perire Prophetam extra Hieruſalem, ſicut ipſe dicit. Declinauit etiam Dominus odio ſe perſequentes, & peruenit illuc vbi inuenit plurimos ſe per amorem diligentes. vnde ſequitur. {Et ſecuti ſunt eum multi.} Quem Phariſæi vnanimi conſilio perdere quærunt, turba indocta vnanimi dilectione ſequitur. vnde mox ſui deſiderii conſequuntur effectum. Nam ſequitur. {Et curauit eos omnes.} HILA. His autẽ quos curauit, ſilentium imperauit. vnde ſequitur. {Et præcepit eis ne manifeſtum eum facerent:} nam ſalus vnicuique reddita erat ſibi ipſi teſtis. Sed iubendo ſilentium teneri, & gloriandi de ſe iactãtiam declinat, & *nihilominus cognitionem ſui præſtat, in eo ipſo* cum admoneret de ſe taceri, quia obſeruatio ſilentij ex re quæ ſit ſilenda proficiſcitur. RABA. In hoc etiam nos inſtruit, ne cum aliquid magni fecerimus, laudem foris quæramus. REMI. Ideo etiam præcipit, vt non manifeſtarent eum, ne perſequentes ipſum

Hom.41. deteriores fierent. CHRY. in Homil. deinde, vt non turberis in his quæ fiunt in inſania opinabili Phariſæorum, inducit Prophetam hoc prædicentem. tanta erat enim prophetarum diligentia, vt neque hoc derelinquerent. ſed & vias eius, & tranſitus prophetizarent, & intentionem cũ qua hoc faciebat, vt diſcas, quoniã omnia a Spirituſancto loquebantur. ſi enim cogitationes hominum impoſſibile eſt ſcire, multo magis Chriſti intentionem, niſi Spirituſſanctus reuelaret. Sequitur ergo. {Vt impleretur quod dictum eſt per Eſaiam Prophetam, dicentem: Ecce puer meus, quem elegi.} REMI. Dominus quidem Ieſus Chriſtus puer omnipotentis Dei dictus eſt, non ſecundum diuinitatem, ſed ſecundũ aſſumptæ carnis diſpenſationem, quia cooperante Spiritu ſancto carnem ſuſcepit ex virgine, abſque macula peccati, Quidam libri habent: {Electus, quem elegi.} Electus enim fuit a Deo patre. i. prædeſtinatus, vt eſſet filius Dei proprius non adoptiuus. RABA. Quem elegi dicit ad opus, quod nemo alius fecit, vt redimeret genus humanum, & pacificaret mundum cum Deo. Sequitur. {Dilectus meus, in quo bene cõplacuit animæ meæ,} quia ipſe ſolus eſt agnus ſine macula peccati, de quo pater dicit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. REMI. Quod autem dicit. {Animæ meæ.} non ita intelligẽdum eſt, quòd Deus pater animam habeat, ſed tranſlatiue anima in Deum aſcribitur, vt per eam demonſtraretur Dei affectus. Nec mirum ſi anima tranſlatiue in Deo dicitur, cum etiam cætera corporis membra ei aſcribantur. CHRY. Hoc autem in principio Propheta ponit, vt diſcas, quia hoc quod hic dicitur, fuit ſecundum conſilium patris. dilectus. n. ſecundum conſilium eius qui diligit, facit. Sed iterum electus non vt aduerſarius ſoluit legem, neque vt inimicus exiſtens legiſlatori: ſed ei concordans, quia ergo dilectus eſt { ponam ſpiritum meum ſuper eum.} REMI. Tunc etiam Deus pater poſuit ſpiritũ ſuũ ſuper eum, cum operante Spiritu ſancto ſuſcepit carnem ex virgine, & mox vt homo factus eſt, plenitudinem Spirituſſancti ſuſcepit. HIERO. Ponitur autem Spirituſſanctus non ſuper Dei verbum, ſed ſuper vnigenitum, qui de ſinu patris proceſſit. ſ. ſuper eum, de quo dictum eſt: {Ecce puer meus}. Quid autem per ipſum facturus ſit, ſubditur. {Et iudicium gentibus nunciabit.} AVG.

Cap.30. 20. de Ciuita. Dei. Quia. ſ. iudicium prænnnciauit futurum quod gentibus erat occultum. CHRY. Deinde humilitatẽ eius manifeſtans dicit. {Non contendet,} quia ſicut illi placuit oblatus eſt, & manibus perſequentium ſe vltro obtulit. {Neque clamabit.} Quia ſicut agnus coram tondente ſe obmutuit. {Neque audiet aliquis in plateis vocem eius.} HIERO. Lata enim eſt & ſpatioſa via quæ ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam, qui multi non audiunt vocem Saluatoris, quia non ſunt in arcta via, ſed in ſpatioſa. REMI. Platea namque græcè: latinè latitudo dicitur. In plateis ergo vocem eius nemo audiuit, quia ſuis dilectoribus non delectabilia in hoc mũdo promiſit, ſed aſpera. CHRY. Volebat autem Dominus per huiuſmodi manſuetudinem curare Iudæos: ſed licet iſti renuerent, nõ tamen eis reſtitit eos deſtruẽdo. vnde & eius virtutem, & illorum imbecillitatẽ Propheta oſtẽdens dicit: {Arundinem quaſſatam non confringet. & linum fumigans non extinguet.} HIERO. Qui peccatori non porrigit manum, nec portat onus fratris ſui: iſte quaſſatum calamum con-

F fringit. & qui modicam ſcintillam fidei contemnit in paruulis: hic linum extinguit fumigans. AVG. 20 de Ciui. Dei. Vnde perſecutores Iudæos qui calamo quaſſato perdita integritate: & lino fumanti amiſſo lumine comparati ſunt non contriuit, non extinxit, quia pepercit eis, qui nondũ venerat eos iudicare: ſed iudicari ab eis. AVG. de quę. euan. In lino etiam fumigãte notandum eſt, qa *deſerto lumine* facit putorẽ. HILA. Vel ĩ hoc qđ dicit: {Arũdinẽ quaſſatam nõ confringet.} oſtendit, ꝙ ita facile erat ei oẽs eos frangere, ſicut arũdinẽ, & nõ ſimpľr arũdinẽ, ſed iã cõtritã. In hoc aũt qđ dicit {Linũ fuminans non extinguet}. demonſtrat & illorũ furorem accenſum, & virtutem Chriſti potentem ad extinguendum huiuſmodi furorem cum omni facultate. vnde in hoc multa manſuetudo Chriſti oſtenditur. RABA. Vel per hoc qđ dicit: {Arundinem quæ quaſſata eſt, non eſſe confractam:} oſtendit ea luca, & quaſſata Gentium corpora non fuiſſe contrita, *ſed in ſalutem potius reſeruata*. Per hoc autem qđ dicit. {Linum fumigans, non extinguet,} oſtendit exiguitatem ignis iam tantum fumigantis in lino non extinctam. i. Iſrael ex reliquijs veteris gratiæ ſpiritum non ablatũ, quia reſumendi totius luminis in tempore pœnitentiæ ſit facultas. RABA. Vel ecõuerſo. arundinem quaſſatam vocat Iudæos, quos a vento agitatos, & quaſi ab inuicem diſſipatos, nõ ſtatim Dominus condemnauit, ſed patienter ſupportauit. Linum autem fumigans vocat populum de Gentibus congregatum, qui extincto naturalis legis ardore fumi amariſſimi, & oculis noxij tenebroſęque caliginis inuolucbãtur erroribus, quem non ſolum non extinxit, & redegit in cinerem, ſed econtrario de parua ſcintilla, &

H penè moriente maxima ſuſcitauit incendia. CHRY. Sed poſſet aliquis dicere. Quid igitur? ſemper hæc erunt? & feret vſq; in finem eos, qui ſic inſidiantur, & inſaniunt? Abſit, ſed cum ſua oĩa facta erunt: tunc & illa operabitur. Et hoc ſignauit, dicens. {Donec *eijciat ad victoriam iudicium*.} *Ac ſi dicat*: Cum ea quæ ex ſe ſunt omnia compleuerit, tunc perfectam vltionem inducet: tunc enim punientur cum claram fecerit ſuam victoriam, vt non relinquatur eis inuerecunda contradictionis occaſio. HILA. Vel donec eiiciat ad victoriam iudicium, ſublata. ſ. mortis poteſtate, iudicium, & claritatis ſuæ reditum introducat. RABA. Vel donec illud iudicium quod in eo agebatur ad victoriam perueniret, quia poſtq̃ mortem reſurgendo ſuperauit, expulſo principe huius mundi victor ad regnum redijt in patris dextera ſedẽs, donec ponat ſub pedibus omnes inimicos ſuos. CHRY. Sed non in hoc ſtabunt ea quæ ſunt diſpenſationis, vt ſolum puniantur, qui nõ crediderunt, ſed & orbem terrarum ad ſe trahet. vnde ſequitur. {Et in nomine eius gentes ſperabunt.} AVG. 20. de Ciui. Dei. Hoc autem vl- Cap.

I *timum iam videmus impletum*. & *ſi per hoc quod negari non po*teſt creditur, & illud quod imprudenter a quibuſdam negatur, nouiſſimum iudicium quod ponet ĩ terra, cum venerit ipſe de cœlo. quis enim ſperaret Gentes in Chriſti nomine ſperaturas, quando tenebatur, ligabatur, cedebatur, illudebatur, & crucifigebatur? qñ & ipſi diſcipuli ſpem perdiderant, quam in illo habere iam cœperant? ꝙ tunc vix vnus latro ſperauit in cruce, nunc ſperant Gentes longe, lateq; diffuſę. Et ne in æternum moriantur, ipſa in qua ille mortuus eſt cruce ſignantur. Nullus igitur dubitet ꝑ Ieſum Chriſtum nouiſſimum futurum eſſe iudicium. REMI. Sciendum eſt autem, quia non ſolum iſtius loci ſenſus, ſed & multorum aliorũ hoc teſtimonio confirmatur, nam quod dicit: {Ecce puer meus} ad illũ locũ refert vbi dixerat pater. Hic eſt filius meus. Quod vero ait: Ponam ſpiritum meum ſuper eum. ad hoc refertur, ꝙ Spirituſſanctus deſcendit ſuper Dominum baptizatum. Quod autem

K ſubiungit: {iudicium Gentibus nunciabit.} refertur ad id quod infra dicitur. Cũ ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ. Quod autem ſubdit. Non contendet neque clamabit, ad hoc refertur, ꝙ Dominus pauca reſpondit principi Sacerdotum, & Pilato: Herodi vero nulla. Quod vero dicitur: {Arundinem quaſſatam non confringet.} ad hoc pertinet, ꝙ Dominus ſuos perſecutores declinauit, ne fierent deteriores. Quod vero dicit: In nomine eius gentes ſperabunt. ad hoc referẽ qđ ipſe dixit: Euntes docete oẽs gẽtes.

d ¶ GLO. Confutauerat ſuperius Dominus Phariſæos Chriſti miracula calumniantes, ex hoc ꝙ ſabbatum ſoluere videbatur, ſed quia maiori nequitia ipſa Chriſti miracula diuina virtute facta peruertebant, attribuentes ea immundo ſpiritui, ideo euangeliſta præmittit miraculum ex quo blaſphemandi occaſionem ſumpſerunt dicens. {Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus, & mutus.} REMI. Quod autem dicit: {Tunc} ad ſuperiora refertur, quando ſanato homine qui habebat manum aridam, exiuit de Synagoga. Siue qđ dicit {Tunc} poteſt referri ad lati⁹, atque ꝓlixius

uit eum ita, vt loqueretur & videret. Et ſtupebant oẽs turbæ, & dicebant: Numquid hic eſt filius Dauid? Phariſęi autem audientes dixerunt: Hic non eijcit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum.

e Ieſus autem ſciens cogitationes eorũ, dixit eis: Omne regnũ diuiſum contra ſe deſolabitur, & oĩs ciuitas, vel domꝰ diuiſa cõtra ſe, nõ ſtabit. Et ſi Sathanas Sathanã eijcit, aduerſus ſe diuiſus eſt, qũo ergo ſtabit regnum eius?

f Et ſi ego in Beelzebub eiicio dęmones, *filij veſtri in quo eii-*

lixius tempus, vt ſit ſenſus. Tunc quando hæc, vel illa dicebantur,

Hom.41. vel gerebantur. CHRY. Miranda eſt aũt nequitia dæmonis. vtrumque ingreſſum opilauit, per quem ille erat crediturus. ſ. & auditum, & viſum. Sed Chriſtus vtrumq; aperuit. vnde ſequitur. {Et curauit eum, ita vt loqueretur.} HIERO. Tria autem ſigna ſimul in vno homine ꝑpetrata ſunt. Cæcus videt, mutus loquitur, poſſeſſus a dæmone liberaẽ. Qđ & tunc quidem carnaliter factum eſt, ſed quotidie completur in conuerſione credentium, vt expulſo dæmone primum fidei lumen aſpiciant, deinde in laudes Dei tacentia prius ora laxentur. HILA. Non autem ſine ratione cum turbas omnes curatas in communi dixiſſet, nunc ſeorſum dæmoniũ habens cæcus, & mutus offertur. Oportebat enim, vt poſtq̃ manus aridæ homo oblatus eſt, qui in Synagoga curabatur: in vnius huiuſmodi *hominis* forma Gentium ſalus fieret, vt qui erat habitatio dæmonij, & cæcus, & mutus Deo capax pararetur, & Deum contineret in Chriſto, & Chriſti opera

Lib.1.q.3. Dei *confeſſione* laudaret. AVG. de Quæſt. euan. Dæmoniũ. n. habẽs cæcus, & mutus eſt, qui non credit, & ſubditus eſt diabolo, qui non intelligit, & non confitetur ipſam fidem, vel non dat laudem

Lib.2.c.37. Deo. AVG. de Con. euan. Hoc autem non iſto ordine, ſed poſt multa alia Lucas commemorat & mutum dicit tantum, & non cæcum. Sed etiam ex eo ꝙ aliquid tacet, de alio dicere putandus eſt, ea enim ſequentia & ipſe contexit quæ Matthæus. HILA. Stupuerunt facti iſtius omnes turbæ, ſed Phariſæorum ingraueſcit inuidia. vnde ſequitur. {Et ſtupebant omnes turbæ, & dicebant: Nũquid iſte eſt filius Dauid?} GLO. Ob miſericordiam, & beneficia filium Dauid prædicant. RABA. Turbæ aũt *quæ minus eruditę* videbant Dñi ſemꝑ facta mirantes, illi contra, vel negare hoc, vel q̃ negare nequiuerãt ſiniſtra interprætatione peruertere laborabant, *quaſi hęc non diuinitatis*, ſed immundi ſpiritus opera fuiſſent. i. Beelzebub, qui Deus erat Acharon. vnde ſequitur. {Phariſæi autẽ audientes dixerunt: Hic non eiicit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum.} REMI. Beelzebub autem, ipſe eſt Beel, & Baal, & Beelphegor. Beel fuit pater Nini Regis Aſſyriorum. Baal dictus eſt, quia in excelſo colebatur Beelphegor a loco, ideſt a monte Phega. Zebub ſeruus fuit Abimelech filij Gedeonis, qui occiſis ſeptuaginta fratribus ædificauit templum Baal, & conſtituit eum Sacerdotem in ipſo ad abigendas muſcas, quæ ibi congregabantur propter nimium cruorem victimarum. Zebub nãq; muſca dicitur. Beelzebub ergo vir muſcarum interprætatur. vnde propter ſpurciſſimum ritum colendi dicebant eum eſſe principẽ dæmoniorũ. nihil ergo ſordidius inuenientes quod Domino obiicerent: *dicebant eum in Beelzebub eiicere dæmonia*. Et ſciendum ꝙ non eſt legendum per d, vel t, in fine, vt quædam mendoſa exemplaria habent, ſed per b.

e ¶ HIERO. Phariſæi opera Dei principi dæmoniorum deputabant, quibus Dominus non ad dicta: ſed ad cogitata reſpondit vt vel ſic compellerẽtur credere potentiæ eius, qui cordis videbat

Hom.42. occulta. vnde dicitur. {Ieſus autem ſciens cogitationes eorum, dixit eis.} CHRY. Superius quidem & de hoc Chriſtum accuſauerant, quia in Beelzebub eiiceret dæmonia, ſed tunc quidem eos non increpauit, concedens eis & a pluribus ſignis cognoſcere eius virtutem, & a doctrina diſcere eius magnitudinem, ſed quia permanebant eadem dicentes, iam increpat eos, quàmuis eorum accuſatio valde irrationabilis eſſet. Inuidia autem non quærit quid dicat, ſed ſolum vt dicat, *neque tamen Chriſtus eos contempſit*, ſed reſpondet cum decenti manſuetudine, docens nos mites eſſe inimicis, & non turbari, etiam ſi talia dicant, quæ nos in nobis non recognoſcimus, neque habent aliquam rationem. In quo etiam oſtẽdit, mendacia eſſe, quæ ab ipſis ſunt dicta. neque enim eſt dæmoniũ habentis tantam oſtendere manſuetudinem & cogitationes ſcire. Et quia valde irrationabilis erat eorum ſuſpitio, & multitudinem timebant non audebant publicare Chriſti accuſationem, ſed in mente voluebant. Propter quod dicit: {Sciens cogitationes eorum.} Ipſe autem accuſationem quidem non in reſpondendo ponit, neque diuulgat eorum nequitiam, ſolutionem autem inducit, ſtudium enim eius erat prodeſſe peccantibus, non publicare. Non autem reſpondet eis a ſcripturis, quia non attenderent aliter exponentes, ſed a communibus opinionibus. Nõ enim ita exteriora prælia corrumpunt, ſicut ea quæ interiora. hoc enim fit in corporibus & in omnibus rebus, ſed interim a magis cognitis exempla ducit, dicens. {Omne regnum contra ſe diuiſum deſolabitur.} Nihil enim eſt in terra regno potentius: ſed tamen ꝑ

A altercationem perit. Quid autem dicendum eſt de ciuitate, vel de domo? ſiue magnum ſiue paruum fuerit, contra ſeipſum pugnans perit. HILA. Vnde domus & ciuitatis eadem eſt hic ratio, quę eſt regni. propter quod ſequitur. {Et omnis ciuitas, vel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit.} HIERO. Quomodo enim concordia paruę res creſcũt, ſic diſcordia maxime dilabuntur. HILA. Sermo autem Dei diues eſt, & vel ſimpliciter intellectus, vel inſpectus, interius ad omnẽ profectum eſt neceſſarius. Relictis ergo his quæ ad communem intelligentiã patent, cauſis interio-

B ribus immoremur. Reſponſurus enim Dominus ad id quod de Beelzebub dictum erat, in ipſos, quibus reſpondebat reſponſionis conditionem retorſit. lex enim a Deo eſt, & regni Iſrael pollicitatio ex lege eſt, ſi regnum legis contra ſe diuiditur, diſſoluatur neceſſe eſt, & ſic Iſrael amiſit legem, quando impletionem legis in Chriſto plebs legis impugnat. Sed ciuitas hic Hieruſalem indicatur, q̃ poſtq̃ in Dominum ſuum furore plebis exarſit, & Apoſtolos eius cum credentium turbis fugabit, poſt diuiſionem non ſtabit, atque ita quod per hanc diuiſionem mox conſecutum eſt, ciuitatis illius denunciatur excidium. Deinde aſſumit. {Et ſi Sathanas Sathanam eiicit, aduerſus ſe diuiſus eſt: quomodo ergo ſtabit regnum eius?} HIERO. Ac ſi diceret, ſi Sathanas pugnat contra ſe, & dæmon inimicus eſt dæmoni, deberet iã mundi venire conſummatio. Nec habent in eo locum aduerſariæ poteſtates quarum inter ſe bellum pax hominum eſt. GLO. Neceſſaria ergo cõplexione eos arguit,

C vel enim Chriſtus in virtute Dei dæmones eiicit, vel in principe dæmoniorum. Si in virtute Dei, fruſtra calumniantur. Si in principe dæmoniorum, regnum eius diuiſum eſt, nec ſtabit, & ideo a regno eius recedant, quod innuit ſibi eos elegiſſe, dum in ſe non credunt. CHRY. Vel ſic: Si diuiſus eſt imbecillior factus eſt & perit. ſi autem perit, qualiter poteſt alium proiicere? HILA. vel aliter. Si ad diuiſionem ſuam coactus eſt dæmon, vt dæmones perturbaret: hinc quoque æſtimandum eſt plus in eo qui diuiſerit, quàm in his qui diuiſi ſunt eſſe virtutis. ergo regnum diaboli diuiſione facta, a Chriſto eſt diſſolutum. HIERO. Si autem putatis o Scribæ, & Phariſæi, ꝙ receſſio dæmonum obedientia ſit in principem ſuum, vt homines ignorantes fraudulenta ſimulatione deludant: quid poteſtis dicere de corporum ſanitatibus quas Dominus perpetrauit? Aliud eſt ſi membrorum quoque debilitates & ſpiritualium virtutum inſignia dæmonibus aſſignetis.

D f ¶ CHRY. Poſt primam ſolutionem, venit ad ſecundam: prima manifeſtiorem dicens: {Et ſi ego in Beelzebub eiicio dæmones, filij veſtri, in quo eiiciunt. Ideo ipſi iudices veſtri erunt.} Hom. 42. HIERO. Filios Iudæorum, vel exorciſtas gentis illius. ex more ſignat, vel Apoſtolos ex eorum ſtirpe generatos. Si exorciſtas, qui ad inuocationem Dei eiiciebant dæmones, coarctat Phariſæos interrogatione prudenti, vt confiteantur Spirituſſancti eſſe opus. Quòd ſi expulſio, inquit, dæmonum in filijs veſtris Deo, non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eãdem habeat & cauſam? ergo ipſi veſtri iudices erunt, non poteſtate, ſed comparatione, dum illi expulſionem dæmonum Deo aſsignant, vos principi dæmoniorum. Sin autem & de Apoſtolis dictũ eſt, quod & magis intelligere debemus, ipſi erunt iudices eorum, quia ſedebunt in duodecim ſolijs, iudicantes duodecim tribus Iſrael. HILA. Iccirco autem digne iudices ſunt in eos conſtituti, quibus id dediſſe Chriſtus aduerſus dæmones poteſtatis repetitur, quod ipſe *eſt negatus* habuiſſe. RABA: vel quia Apoſtoli bene ſibi cõſcij

E erant, nihil malę artis ſe ab eo didiciſſe. CHRY. Non ergo dixit Diſcipuli mei, neque Apoſtoli, ſed Filii veſtri. Vt ſiquidem voluerint reuerti ad illorum dignitatem, multam hinc accipiant occaſionem. ſi autem ingrati fuerint, neque verecundam habent excuſationem. Eiiciebant autem Apoſtoli dæmones, quia acceperãt poteſtatem ab ipſo, & tamen nihil eos incuſabant. Non enim rebus, ſed perſonæ Chriſti aduerſabantur: volens igitur monſtrare quoniam inuidiæ erant quæ dicebantur de ipſo, Apoſtolos in mediũ ducit. Rurſus autem ad ſui cognitionem inducit eos, dæmonſtrãs quoniam proprijs aduerſantur bonis & contrariantur *ſuæ ſaluti*, cum deceret eos lætari, ꝙ magna bona illis aduenerat donaturus. Vnde ſequitur. {Si autẽ ego in ſpiritu Dei eiicio dæmones, igitur peruenit *in vos* regnum Dei.} Per hoc autem demonſtrat, ꝙ magnæ virtutis opus eſt dæmones eijcere, & non cuiuſlibet gratia. Et ob hoc quidem ſyllogizat dicens: Ergo peruenit in vos regnum Dei. Ac ſi dicat. Si hoc eſt, profecto filius Dei aduenit. hoc autem obumbrate dicit, vt non illis ſit graue: deinde vt illos alliciat non dixit,

dixit ſimpliciter peruenit regnum: ſed in vos, quaſi dicat. Vobis veniunt bona: propter quid veſtram impugnatis ſalutem? hoc.n. eſt ſignum a Prophetis traditum præſentiæ filij Dei, tanta fieri poteſtate diuina. HIERO. Regnum enim Dei ſeipſum ſignat, de quo in alio loco ſcriptum eſt: Regnũ Dei intra vos eſt. & Mediꝰ

ciunt? Ideo ipſi iudices veſtri erunt. Si autem ego in ſpiritu Dei eiicio dæmones, igitur peruenit in vos regnum Dei.

g Aut quomodo poteſt quiſquã intrare in domum fortis, & vaſa eius diripere, niſi prius alligaue

ſtat intra vos, quem neſcitis. Vel certe illud regnum quod & Ioannes, & ipſe Dominus prædicauerat: Pœnitentiã agite, appropinquabit .n. regnum cœlorum. Et & tertium regnũ ſcripturæ ſanctæ, quod aufertur a Iudæis, & traditur genti facienti fructus eius. HILA. Si ergo diſcipuli operantur per Chriſtũ, & ex ſpiritu Dei Chriſtus operatur, adeſt regnũ Dei iam in Apl'os mediatoris officio trãsfuſum. Diminutio etiã regni diaboli, eſt augmentatio regni Dei. AVG. de Quæſt.
Lib. 1. q. 3. euan. Vnde poteſt etiam hic eſſe ſenſus: Si ego in Beelzebub eiicio dæmones: etiam ſecundum veſtram ſententiã peruenit in vos regnum Dei, quia regnum diaboli ſtare non poteſt, quem aduerſũ ſe diuiſum fatemini. Regnum enim Dei nunc dixit quo damnanẽ impii, & a fidelibus de peccatis ſuis pœnitentiam agentibus nunc ſecernuntur.

g ¶ CHRY. Poſita ſecunda ſolutione, inducit & tertiam, di-
Hom.42. cens. {Aut quomodo poteſt quiſquam intrare in domum fortis?} Quòd enim non poteſt Sathanas Sathanam eiicere, manifeſtum ex dictis eſt. Sed quoniam neque alius poteſt eum eiicere, niſi priꝰ eum ſuperauerit, omnibus eſt manifeſtum. conſtituitur ergo, qđ & antea cum manifeſtiori abundantia: dicit enim: Tantum abſiſto ab hoc ꝙ vtar diabolo coadiutore, ꝙ prælier cũ eo & ligem eum, & huiuſmodi coniectura eſt, ꝙ vaſa eius diripio. Et ſic contrariũ eiꝰ, quod illi tentabant dicere demonſtrat. Illi enim volebant oſtendere ꝙ non propria virtute eiicit dæmones: ipſe autem oſtendit, ꝙ non ſolum dæmones, ſed & eorum principem ligauit, quod manifeſtum eſt ab his, quæ facta ſunt. Qualiter enim principe nõ victo hi qui ſubiacent, dæmones direpti ſunt? Hoc autem mihi prophetia videtur eſſe quod dicitur: Nõ enim ſolum dæmones eiicit, ſed & errorem vniuerſi orbis terrarum abiget, & machinationem diaboli diſſoluet. & non dixit rapiet, ſed diripiet: oſtendens, quòd hoc cum poteſtate fiet. HIERO. Domus illius mundus eſt, q in maligno poſitus, non creatoris dignitate, ſed magnitudine delinquentis alligatus eſt fortis, & religatus in tartarum, & Domini pede contritus Non autẽ debemus eſſe ſecuri: aduerſarius noſter fortis victoris quoque vocibus comprobatur. CHRY. Fortẽ autem eum vocat antequã eius oſtendens tyrannidem, quæ ex noſtra deſidia orta eſt. AVG. de Quæſt. euan. Quos.ſ.ipſe tenebat,
Lib.1.q.4. ne poſſent viribus ſuis ab illo ſe homines eruere, ſed per gratiam Dei. Vaſa eius dicit omnes infideles. Alligauit autem fortem, quia poteſtatem illi ademit impediendi voluntatem fidelium, a ſequendo Chriſtum, & non obtinendo regno Dei. RABA. Domum ergo eius diripuit, quia ereptos a diaboli laqueis eos, quos ſuos eſſe præuidit eccleſiæ adunauit, vel quia omnes mundi partes Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus conuertendum diſtribuit. Oſtendit igitur per manifeſtam parabolam dicens, ꝙ non concordat in fallaci operatione cum dæmonibus, vt calumniabantur: ſed virtute diuinitatis homines a dæmonibus liberauit.

h ¶ CHRY. Poſita tertia ſolutione, hic ponit quartam di-
Hom. 14. cens. {Qui non eſt mecum, contra me eſt. HILA. In quo oſtendit longe a ſe eſſe, vt aliquid a diabolo mutuatum ſit poteſtatis, & ex hoc ingentis periculi res intelligitur male de eo opinari, cum quo non eſſe, idipſum eſt, quod contra eſſe. HIERO. Non tamẽ putet hoc quiſquam de hæreticis dictum, & ſciſmaticis, quãquam & ita ex ſuperfluo poſſet intelligi, ſed ex conſequentibus textuq; ſermonis ad diabolum refertur, eo ꝙ non poſſint opera Saluatoris Beelzebub operibus comparari. Ille cupit animas hominum tenere captiuas, Dominus liberare. Ille prædicat idola, hic vnius Dei notitiam. Ille trahit ad vitia, hic reuocat ad virtutes. Quomodo ergo poſſunt inter ſe habere concordiam, quorum opera ſunt diuerſa? CHRY. Qui ergo non mecum congregat, neque mecum eſt, non erit mihi comparandus, vt mecum dæmones eiiciat, ſed magis deſiderat, quæ mea ſunt ſpargere. Sed dic mihi: Si oportuerit cum aliquo præliari, qui non vult tibi auxiliari: hoc ipſo non eſt aduerſum te? Ipſe etiam Dominus alio loco dixit. Qui nõ eſt aduerſum vos, pro vobis eſt. Sed nõ eſt cõtrariũ hoc quod hic dr̃. Hic enim loquitur de diabolo aduerſario exiſtente, ibi autem de homine, qui in parte erat cum eis: de quo dictum erat: Vidimus quendam in nomine ſuo eijcientem dæmonia. Videtur autem Iudæos hic occulte inſinuare cum diabolo ſtatuens eos. ipſi enim ad-

F uerſus eum erant, & ſpargebant quæ ipſe congregabat. Sed & decẽs eſt credere hoc de ſeipſo dixiſſe, quia aduerſus diabolum erat, & quæ illius ſunt diſpergebat.

i ¶ CHRY. Quia Dominus Phariſæis excuſando reſponderat: iam eos terret. Eſt enim hoc correctionis nõ parua pars: nõ Hom.

rit fortem? Et tunc domum illius diripiet.

h Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non congregat mecum, ſpargit.

i Ideo dico vobis: omne peccatum & blaſphemia, remittetur

ſolum excuſando reſpondere, ſed & contrariari. CHRY. Phariſæorũ enim ſententiam, & eorum qui ita cum his ſentiunt, peruerſitatẽ ſeueriſſima diffinitione condemnat, peccatorum omnium veniã promittẽs, & blaſphe-
G miæ ſpiritus indulgentiam abnegans. {Ideo dico vobis, omne peccatum, & blaſphemia remittetur hominibus.} REMI. Sciendũ eſt tamen, ꝙ non paſſim quibuſcumque dimittuntur, ſed illis qui pro ſuis reatibus dignam pœnitentiam egerint. Deſtruitur autem his verbis error Nouatiani qui dicebat, ꝙ fideles poſt lapſum per pœnitentiam non poſſunt ſurgere, neque peccatorum ſuorum veniam promereri, maxime illi qui in perſecutione poſiti negabãt. Sequitur. {Spiritus autem blaſphemiæ nom remittetur.} AVG. de Ver.do. Quid enim intereſt ad rem vtrum dicatur, Spiritus bla Serm. 11 ſphemiæ non remittetur: an dicatur, Qui blaſphemauerit in Spiritum ſanctum non ei remittetur, vt Lucas dicit, niſi forte, ꝙ eadẽ ſententia apertius iſto modo, q̃ illo dicitur? Et alium Euangeliſtã non deſtruit alius, ſed exponit. Spiritus enim blaſphemiæ clauſe dictum eſt, quia non eſt expreſſum, cuius ſpiritus, & ideo ad huiuſmodi expoſitionem ſubditur. {Et quicumque dixerit verbum cõ-
H tra filium hominis, remittetur ei.} Ideo poſt vniuerſalem commemorationem omnis blaſphemiæ, eminentius voluit exprimere blaſphemiam, quæ dicitur contra filium hominis, quam in euãgelio ſecundum Ioannem valde grauem oſtendit, vbi ait de Spiritu ſancto. Ille arguet mũdum de peccato, de iuſtitia, & de iudicio. de peccato quidem, quia non credunt in me. Sequitur. {Qui autẽ dixerit contra Spiritumſanctum verbum, non remittetur ei, neq; in hoc ſæculo, neque in futuro.} Non ergo hoc dicitur propterea quia in Trinitate maior eſt filio Spiritusſanctus, quod nullus vnq̃ vel hæreticus dixit. HILA. Quid autem tam extra veniam eſt, q̃ in Chriſto negare quod Dei eſt, & conſiſtentem in eo paterni ſpiritus ſubſtantiam adimere, cum in ſpiritu Dei omne opus conſumet, & in eo Deus ſit mundum reconcilians ſibi? HIERO. Vel ita locus iſte eſt intelligendus. Qui verbum dixerit contra filium hominis, ſcandalizatus carne mea, & me hominem tantum arbitrans, talis opinio, atque blaſphemia quanquam culpa non careat erroris: tamen habet veniam propter corporis vilitatem. Qui au-
I tem manifeſte intelligens opera Dei, cum Dei virtutem negare nõ poſſit, eadem calumniatur ſtimulatus inuidia, & Chriſtũ Dei verbum & opera Spiritusſancti dicit eſſe Beelzebub, iſti non remittetur neque in hoc ſæculo, neque in futuro. AVG. de Ver. do. Sed ſi hoc propterea dictum eſſet: profecto de omni blaſphemia tacere Serm. 11 tur, & hæc ſola remiſſibilis videretur, quæ contra filium hominis dicitur, quaſi cum homo ſolum putatur. Cũ vero præmiſſum ſit. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, proculdubio & illa blaſphemia quæ contra patrem dicitur, iſta generalitate concluditur, & tamen hæc ſola irremiſſibilis diffinitur, quæ dicitẽ contra Spiritumſanctum. Numquid nam & pater formam ſerui accepit, quaſi ſit maior Spiritusſanctus? Quis etiam non conuincitur dixiſſe verbum contra Spiritumſanctum antequam Chriſtianus, vel catholicus fieret? primo ipſi Pagani, cum dicunt Chriſtum magicis artibus feciſſe miracula, nonne ſimiles ſunt his, qui dixerunt eum in principe dæmoniorum eieciſſe dæmonia? Iudæi etiã,
K & quicũque hæretici q. ſpũmſanctũ confitenẽ, ſed negant eũ eſſe in corpore Chriſti, quód eſt eccleſia catholica, ſimiles ſunt Phariſæis, qui negabant ſpiritum eſſe in Chriſto. Quidam etiam hęretici ipſum ſpiritumſanctum, vel creaturam eſſe contendunt, ſicut Arriani, Eunomiani, & Macedoniani. vel eum prorſus ita negant, vt Deum negent eſſe Trinitatem, ſed ſolum Patrem eſſe Deum aſſeuerant, & ipſum aliquando vocari Filium, aliquando Spiritumſanctum, ſicut Sabelliani. Photiniani quoque Patrem ſolum eſſe dicẽtes Deum: Filium vero non niſi hominem: negant omnino tertiã eſſe perſonam Spiritumſanctum. Manifeſtum eſt igitur a Paganis, Iudæis, & hæreticis blaſphemari Spiritumſanctum. Numquid ergo deſerendi ſunt & ſine vlla ſpe deputandi? quibus ſi non eſt dimiſſum verbum quod dixerunt contra Spiritumſanctum inaniter eis promittitur, ꝙ in baptiſmo, ſiue in eccleſia remiſſionem accipiant peccatorum. Non enim dictum eſt. Non remittetur ei in baptiſmo, ſed {neque in hoc ſæculo, neque in futuro.} & ſic illi ſoli æſtimandi ſunt ab huiuſmodi grauiſſimi peccati reatu liberi, q̃ ab

ab infantia ſunt catholici. Nonnullis autem videtur eos tantummodo peccare in Spiritumſanctum, qui lauacro regenerationis abluti in eccleſia, & accepto Spiritusſancto velut tãto poſtea dono Saluatoris ingrati, mortifero aliquo peccato ſe immerſerunt, qualia ſunt vel adulteria, vel homicidia, vel ipſa diſceſſio a nomine

hominibus, ſpiritus autem blaſphemię non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritumſanctum, non remittetur ei

Chriſtiano, ſiue catholica eccleſia. Sed iſte ſenſus vnde probari poſſit ignoro, cũ & pœnitentię quorũcumque criminum locus in eccleſia non negetur, & ipſos hæreticos ad hoc vtique corripiendos dicat Apoſtolus: Ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem. Poſtremo non ait Dominus, qui fidelis catholicus dixe-
B xerit verbum contra Spiritumſanctũ, ſed qui dixerit, hoc eſt, quicumque dixerit: {non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque
Lib.1.c.23. & 24. in futuro.} AVG. de Ser. Domini in monte. Vel aliter dicit Ioannes Apoſtolus: Eſt peccatum ad mortem, non pro eo dico, vt roget quis. peccatum autem fratris ad mortem dico eſſe, cum poſt Dei agnitionem per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quiſquã oppugnat fraternitatem, aut aduerſus ipſam gratiam qua reconciliatus eſt Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Huius peccati tanta labes eſt, vt depræcandi humilitatem ſubire non poſſit: etiam ſi peccatum ſuum mala conſcientia, & agnoſcere, & annunciare cogatur. Quis mentis affectionem propter peccati magnitudinem iam de damnatione aliquos habere credendus eſt? & hoc fortaſſe eſt peccare in Spiritumſanctum, ideſt per malitiam, & inuidiam, fraternam impugnare charitatem: poſt acceptam gratiam Spiritusſancti, quod peccatum Dominus neque hic, neque in futuro ſæculo
C dimitti dicit. vnde quæri poteſt? Vtrũ in Spiritumſanctum Iudęi peccauerint quando dixerunt, ꝙ in Beelzebub principe dæmoniorum Dominus dæmonia expellebat? vtrũ enim hoc in ipſum Dominum dictum accipiamus, quia de ſe dicit alio loco, Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius? an quoniam de magna inuidentia dixerant, ingrati tam præſentibus beneficijs, quàmuis nondũ Chriſtiani fuerint: non propter ipſam inuidentiæ magnitudinem in ſpiritumſanctum peccaſſe credendi ſunt? Non.n. hoc colligiẽ de verbis dñi: videri tñ põt adhuc eos monuiſſe, vt accedant ad gratiam, & poſt acceptã grãm non ita peccẽt vt nunc peccauerunt. Nunc enim in filium hominis dixerunt verbum nequam, & poteſt eis dimitti, ſi conuerſi fuerint & ei crediderint. Si autem poſtquam ſpiritumſanctum acceperint, fraternitati inuidere & gratiam quam acceperunt oppugnare voluerint, non eis dimitti, neque in hoc ſęculo, neque in futuro. Nam ſi eos ſic haberet condemnatos, vt nulla ſpes reliqua illis eſſet, non adhuc monendo iudicaret, cum addidit dicens: Aut facite arborem bonã &c.
Lib.1.c.19. AVG. in lib. Retract. Hoc autem non confirmaui, quia hic putare me dixi: ſed tamen addendum fuit, ſi in hac tam ſcelerata mentis peruerſitate finierit hanc vitam: quoniam de quocumque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt vtique deſperandum, nec pro
Serm. 11. illo imprudenter oratur, de quo nõ deſperatur. AVG. de Ver. do. Eſt autem magnum ſecretũ huius quæſtionis. Lumen ergo expoſitionis a domino quæratur. Dico autem charitati veſtrę forte in omnibus ſcripturis ſanctis nulla maior quæſtio, nulla difficilior inuenitur. Prius ergo vt aduertatis admoneo, nõ dixiſſe dominũ: Omnis blaſphemia ſpiritus non remittetur, neque dixiſſe, qui dixerit quodcumque verbum contra ſpiritumſanctum: ſed qui dixerit verbum. Quapropter non eſt neceſſe, vt omnem blaſphemiam & omne verbum, quod dicitur contra ſpiritumſanctum, remiſſionem quiſquam exiſtimet non habere: ſed neceſſe eſt plane, vt ſit aliquod verbum, quod ſi dicatur contra ſpiritumſanctum, nullam remiſſionem mereatur. Solent enim ſcripturæ ita loqui, vt quando aliquid ſic dicitur, vt neque ex toto, neque ex parte dictum ſit, non ſit neceſſe, vt ex toto fieri poſſit, vt ex parte non intelligatur, ſicut cum dominus dixit Iudęis: Si non veniſſem, & locutus eis nõ fuiſſem, peccatum non haberent. Non enim ita dictum eſt, vt ſine vllo omnino peccato vellet intelligi futuros fuiſſe Iudęos: ſed eſſe aliquod peccatũ, quod non haberent, niſi Chriſtus veniſſet. Quis autem ſit iſte modus contra ſpiritumſanctum ordo poſtulat, vt dicamus. Inſinuatur ſiquidem nobis in patre auctoritas, in filio natiuitas, in ſpiritusſancto patris filiiq; communitas. Quod ergo commune eſt patri & filio, & per hoc nos voluerunt habere cõmunionem, & inter nos & ſecum. Charitas enim Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritumſanctum, qui datus eſt nobis, & quia peccatis alienabamur a poſſeſſione bonorum verorum, charitas operit multitudinem peccatorũ. Quòd enim Chriſtus in ſpiritusſancto peccata dimittat, hinc intelligi poteſt, ꝙ cum dixiſſet diſcipulis: Accipite ſpiritumſanctum, cõtinuo ſubiecit: Si cui dimiſeritis peccata, dimittentur illi. Primum itaque credentium beneficium

A eſt in ſpiritusſancto remiſſio peccatorum, contra hoc donum gratuitum loquitur cor impęnitens. ipſa ergo impęnitentia eſt ſpiritus blaſphemię, quę non remittetur, neque in hoc ſęculo, neque in futuro. Contra enim ſpiritumſanctum quo peccata dimittuntur verbum valde malum, ſiue cogitatione, ſiue lingua ſua dicit, qui ſe

neque in hoc ſæculo, neque in futuro.

k Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Siquidem ex fructu

cundum duritiã cordis ſui & cor impęnitens, theſaurizat ſibi irã in die iræ. hęc omnino impęnitẽtia nõ habet remiſſionẽ, neque in hoc ſęculo, neque in futuro, q̃a pœnitentia impetrat remiſſionem in hoc ſeculo, quæ erit in futuro: ſed iſta impęnitentia quamdiu quiſq; in
B hac carne viuit, non poteſt iudicari. de nullo enim deſperandum eſt, quamdiu patientia Dei ad pœnitentiam adducit. Quid enim, ſi iſti quos in quocumque genere erroris notas, & tamquam deſperatiſſimos damnas, antequam iſtam vitam finiant agant pœnitentiam, & inueniant veram vitam in futuro? Hæc autem blaſphemia quàmuis prolixa & pluribus verbis contexta ſit, ſolet tamen ſcriptura etiam multa verba verbum appellare: neque enim vnum verbum locutus eſt dominus cum propheta, & tamen legiẽ. Verbum quod factum eſt ad illum, vel ad illum prophetã. Hic aũt fortaſſis aliquis quærat, vtrum tñmodo ſpũsſctũs pctã dimittat, an & pater & filius? Rñdemus, ꝙ & pr̃, & filius: ipſe.n. filius de pr̃e dicit: Dimittet vobis pater veſter peccata veſtra, & de ſe ait: Filius hominis poteſtatem habet in terra dimittendi peccata: Cur ergo illa impœnitentia, quæ numquam dimittitur, ſolum ad ſpiritusſancti blaſphemiam dicitur pertinere? tãquam ille, qui in hoc impœnitentiæ peccato fuerit obligatus, dono ſpiritusſancti reſiſtere
C videatur, ꝙ eo dono fiat remiſſio peccatorũ: ſed peccata, quia pręter eccleſiam non dimittũtur in eo ſpiritu dimitti oportebat, quo in vnum eccleſia congregatur. Remiſſio ergo peccatorum, quam tota Trinitas facit, proprie ad ſpiritumſanctum dicitur pertinere: ipſe enim ſpiritus adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater, vt ei poſſimus dicere: Dimitte nobis debita noſtra. & in hic cognoſcimus ſicut dicit Ioannes: Quoniam Chriſtus manet in nobis de ſpiritusſancto quem dedit nobis. Ad ipſum etiam pertinet ſocietas qua efficimur vnum corpus vnici filij Dei, q̃a quodãmodo ſocietas patris, & filij eſt ipſe ſpiritusſanctus. quiſquis ergo reus fuerit impœnitentię contra ſpiritumſanctum, in quo vnitas, & ſocietas communionis congregatur eccleſiæ, numquam illi remittiẽ. CHRY. Vel aliter ſecundum primã expoſitionem: Iudęi quidem ignorabant Chriſtum quis eſſet, ſpiritus autem ſancti ſufficiens acceperunt experimentum, etenim prophetæ per cũ locuti
D ſunt: Quod ergo dicit, hoc eſt: Eſto ꝙ me offenditis propter carnẽ circumpoſitam, numquid & de ſpiritusſancto habetis dicere, quoniam ignoramus eum? propter hoc non ignoſcibilis eſt vobis hæc blaſphemia, & hic & illic dabitis vindictam, quia enim dęmones eiicere & ſanitates perficere, ſpiritusſancti eſt. Non ergo mihi contumelias infertis ſolum: ſed ſpiritusſancto, ideoq; vobis ineuitabilis erit condemnatio & hic & illic. Etenim hominum hi quidẽ hic ſolum puniuntur, ſicut qui indigni participauerũt myſteriis apud Corinthios: hi autem illic ſolum, ſicut diues in inferno: hi autem hic & illic, ſicut & ipſi Iudæi, qui & hic intollerabilia paſſi ſunt, Hieruſalem capta, & ibi difficillimam ſuſtinẽt pœnam. RABA. In hac autem auctoritate extinguitur hæreſis Origenis, qui aſſerit poſt multa ſæcula oẽs peccatores veniam conſecuturos, quæ refellitur per hoc quod dicitur, {ꝙ non remittetur neque in hoc ſæculo, neque in futuro. GREGO. in Dialogo: Datur etiam in- Lib.4.c.39.
telligi quaſdam culpas in hoc ſæculo, quaſdam uero in futuro re-
E laxari. quod enim de vno negatur, de quibuſdam conceditur, ſed tamen hoc de paruis minimiſque peccatis fieri poſſe credendum eſt, ſicut eſt aſſiduus ocioſus ſermo, immoderatus riſus, uel peccatum curæ rei familiaris, quæ uix ſine culpa, uel ab ipſis agitur, qui culpã qualiter debeant declinare ſciunt, aut in non grauibus culpis error ignorantiæ, quæ etiã poſt mortem grauãt, ſi nobis in hac uita adhuc poſitis, minime fuerint relaxata. Hoc tamen ſciendum eſt quia illic ſaltem de minimis nil quiſq; purgationis obtinebit, niſi qui hoc bonis actibus in hac uita poſitus ut obtineat, ꝓmereẽ.
k ¶ CHRY. poſt priores redargutiones rurſus eos aliter con- Hom. 43.
fundit. Hoc autem facit nõ ut ſeipſum accuſatione liberet, ad hoc enim ſufficiebant priora, ſed eos corrigere uolens, unde dicit {Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum.} Ac ſi dicat: Nullus ueſtrum dixit, ꝙ malum eſt aliquos a dæmone liberare. ſed quia operibus non maledicebant, ſed diabolum dicebãt hoc operantem, demonſtrat, ꝙ hæc accuſatio eſt præter conſequentiam rerum, & præter communes conceptiones. talia autem confingere eſt immenſę uerecũdiæ. HIERO. Conſtringit ergo eos ſyllogiſmo, quem Græci uocãt

ἄφυκτον. vocant aphyctos, nos ineuitabilẽ poſſumus appellare, qui interro F
gatos hinc inde concludit, & vtroque cornu præmit. Si, inquit, dia
bolus malus eſt, bona opera facere non poteſt. ſi autem bona ſunt
quæ facta cernitis: ſequitur vt non ſit diabolus, qui illa fecit. neque
enim fieri poteſt, vt ex malo bonum, aut ex bono oriatur malum.
CHRY. Etenim arboris diiudicatio a fructu apparet, non fructus ab arbore. vnde ſequitur. {Siquidẽ ex fructu arbor cognoſcitur.} Et ſi enim arbor fructus eſt cauſa: ſed tamen fructus arboris eſt demonſtratiuus: vos autem contrariũ facitis. In operibus enim nihil accuſare habentes, contrariam de arbore fertis ſententiam, me dæmoniacum appellantes.

arbor agnoſcitur. Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Ex abũdantia enim cordis, os loquitur. Bonus homo de bono theſauro profert bona, & malus homo de malo theſauro profert mala.
l Dico autem vobis, quoniam omne verbum ocioſum, quod lo G

HILA. Sic ergo in præſens Iudeos refellit, qui cum intelligerẽt Chriſti opera vltra humanam eſſe virtutem, noluerunt tamen ea quæ Dei ſunt confiteri, futuram vero omnem fidei peruerſitatem coarguit, eorum.ſ. qui diuinitatem & communionem paternæ ſubſtantiæ Domino detrahẽtes in diuerſa hæreſum ſtudia ceciderũt, neutrum facientes, nec inter Gentes ſub venia ignorationis habitantes, nec in veritatis cognitione verſantes. Arborem ſe in corpore poſitum ſignat, quia per interiorem virtutis ſuæ fœcunditatem exeat vbertas hominis in fructus, igitur arbor bona facienda cum fructibus bonis eſt, aut mala conſtituenda cum malis fructibus, nõ ꝙ arbor mala poſſit conſtitui quæ bona eſt, nec econuerſo, ſed vt per hanc ſignificantiam intelligeremus Chriſtum tanquam vtilẽ relinquendum, aut tanquam bonorum fructuum vtilitate retinẽdum. Cæterum medium ſe agere, & in Chriſtum aliqua deferre, negare quæ maxima ſunt, venerari tamquam Deum, Dei communione ſpoliare blaſphemia ſpiritus eſt, vt cum per admirationem tantorum operum Dei nomen detrahere non audeas, per maliuolentiam mentis generoſitatem eius abnegata paternæ ſubſtantiæ
Serm.12. communione deturpas. AVG. de Ver. do. Vel in hoc admonuit nos Dominus, vt bonę arbores ſimus, vt bonos fructus producere poſſimus. vbi enim ait: Facite enim arborem bonam, & fructum eius bonum. eſt præceptum ſalubre, cui obedientia eſt neceſſaria. Quod autem dicit: facite arborem malam & fructum eius malũ. non præceptum eſt, vt faciatis, ſed monitio, vt caueatis. Cõtra hos enim dixit. Qui putabant ſe cum mali eſſent, bona loqui poſſe, vel bona opera habere, hoc Dominus dicit eſſe non poſſe. Prius enim eſt mutandus homo, vt opera mutentur. ſi enim manet homo in eo ꝙ malus eſt, bona opera habere non poteſt. ſi manet in eo quod bonum eſt, mala opera habere non poteſt. Omnes ergo malas arbores Chriſtus inuenit, ſed dedit poteſtatem filios Dei fieri credentibus in nomine eius. CHRY. Quia vero non pro ſeipſo, ſed ꝓ Spirituſancto facit ſermonem, eos cõuenienter increpat dicens. {Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali?} Hoc autem dixit & eos incuſans, & eorum quæ dicta ſunt demonſtrationem ex ipſis præbens, quaſi dicat. Ecce vos cum ſitis arbores malæ, non poteſtis portare fructum bonum. non ergo miror, ꝙ hæc loquimini. etenim male nutriti eſtis a malis progenitoribus, & mentem malam habetis. Et vide, ꝙ non dixit: Qualiter poteſtis bona loqui, cum ſitis progenies viperarum? Nihil enim hoc ad illud pertinet, ſed qualiter poteſtis bona loqui, cũ ſitis mali? Progenies aũt viperarum eos dicit, quia in progenitoribus gloriabantur: vt ergo excluderet eorum ſuperbiam, ſeparauit eos a cognatione Abraham, attribuens eis progenitores ſimiliũ morum. RABA. Vel progenies viperarum.i. filios, & imitatores diaboli eos appellat, quia ſcienter bonis operibus detrahunt. quod diabolicum eſt. vnde ſequitur. {Ex abundantia enim cordis os loquitur.} Ille homo ex abundantia cordis loquitur: qui non ignorat ex qua intentione verba promantur, quod apertius oſtendere volens ſubiungit. {Bonus homo de bono theſauro profert bona, & malus homo de malo theſauro profert mala.} Theſaurus cordis intentio eſt cogitationis, ex qua interius arbiter iudicat prouentum operis, vt aliquando maiora minorem habeant mercedẽ, aliquando ob incuriam cordis tepidi, maiorum virtutum opera oſtẽtantes, minora a Domino præmia ſortiuntur. CHRY. Ex his etiam demonſtrat ſuam deitatem ſcientem cordis occulta, quoniã non verborum ſolum, ſed etiam malarum cogitationum exſoluẽt vindictam. Eſt autem naturæ continentia ſupereminentis inter nequitiæ verba per os extra effundi, quare cum audieris hominẽ male loquentem, multo ampliorem æſtimes nequitiam q̃ verba demonſtrant. Quod enim exterius dicitur, eſt ſupeffluentia eius, quod intus eſt, in quo eos vehementer tetigit. Si enim quod dictũ eſt ab eis ita eſt malum, excogitata radix verborum q̃ magna eſt?

Contingit autem hoc decenter. lingua enim confuſa multotiens non repente effundit nequitiam, cor autem nullum hominum habens teſtem, ſine timore quæcumque vult parturit mala. Dei enim non multa cura eſt ei, ſed cum augetur multitudo malorum, quæ intus ſunt, quæ interim occultabantur, extra per verba proueniũt.

cuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis cõdemnaberis.
m Tunc reſponderunt ei quidã de Scribis, & Phariſęis, dicentes. Magiſter, volumus a te ſignum videre. Qui reſpondens ait illis: Generatio mala & adultera, ſi-

Et ideo dicit: ex abundãtia cordis os loquitur, et ꝙ hõ de theſauris cordis loquit. CHRY. In hoc autem quod dicit: Bon⁹ homo de bono theſauro, &c. Vel ipſos Iudæos Deũ blaſphemãtes oſtẽdit, de quali theſauro blaſphemiam proferant. Vel cum ſuperiori quæſtione hæret ſentẽtia, ꝙ quomodo non poſſit bonus homo proferre mala, nec malus bona, ſic non poſſit Chriſtus mala, nec diabolus bona oꝑa facere.
l ¶ CHRY. Poſt præmiſſa eis Dominus multum timorem incutit, oſtendens, ꝙ vltimam dabunt vindictam, qui talia deliquerunt. vnde dicit. {Dico enim vobis, ꝙ omne verbum ocioſum qđ locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.} Hom.43.
HIERO. Et eſt ſenſus. Si ocioſum verbum, quod nequaquam ædificat audientes, non eſt abſque periculo eius qui loquitur, & in die iudicii reddet vnuſquiſque rationem ſermonum ſuorum, quanto magis vos, qui opera Sanctiſpiritus calumniamini, & dicitis me in Beelzebub eiicere dæmonia, reddituri eſtis rationem calumniæ veſtræ? CHRY. Non autem dixit: Quod locuti eſtis vos, ſimul quidem omne hominum erudiens genus: ſimul autem minus oneroſum faciens ſuum ſermonem. Ocioſum autem verbũ eſt quod mendax eſt, quod calumniam habet. Quidam autem di-
H cunt, quoniam & vanum, quale eſt quod riſum mouet in ordinatũ, vel turpe, vel inuerecundum. GREG. in Homil. ocioſum verbum eſt, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtę neceſſitatis caret, quod.ſ. ſine vtilitate & loquentis dicitur & audientis: ſi omiſſis ſerijs de rebus friuolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Cæterum qui ſcurrilia replicat, & cachinnis ora diſſoluit, & aliquid profert turpitudinis, hic non ocioſi verbi, ſed criminoſi tenebitur reus. REMI. Ex ſuperioribus autem uerbis adhuc ſequens dependet ſententia cum dicitur. {Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex uerbis tuis condemnaberis.} Non eſt autem dubiũ, quia vnuſquiſque de uerbis ſuis malis quæ loquitur condemnabitur. Veruntamen, quia ex bonis uerbis non iuſtificatur quis, niſi ex intimo corde, & deuota intentione ea proferat. CHRY. Vide aũt q̃a non eſt oneroſum hoc iudiciũ, nõ ex quibus alius dixit de te, ſed ex q̃bus ipſe locutus es ſentẽtia iudex feret. Non igit̃ accuſatos timere oportet, ſed accuſantes. non enim illi coguntur accuſa- Ho.6.i euã.
I re ſe ꝓ his malis quæ audierunt, ſed hi pro his quæ male dixerunt.
m ¶ CHRY. Quia Dominus ſuperius multotiens uerbis inuerecundam Phariſæorum obſtruxerat linguam, rurſus ad opera ueniunt, quod admirans Euangeliſta dicit. {Tunc reſponderunt quidam de Scribis, & Phariſæis, dicentes. Magiſter uolumus a te ſignum uidere.} Tunc.ſ. cum flecti oportebat, cum admirari, cum obſtupeſcere, ſed tunc a malitia non deſiſtunt. Dicunt enim, uolumus a te ſignum uidere, ut eum capiant. HIERO. Signa poſtulant, quaſi quæ uiderant, ſigna non fuerint, ſed in alio Euangeliſta quid petant plenius explicatur. Volumus a te ſignum uidere de cœlo, uel in morem Eliæ ignem de ſublimi uenire cupiebant, uel in ſimilitudinem Samuelis tempore æſtiuo contra naturam loci mugire tonitrua, coruſcare fulgura, imbres ruere, quaſi non poſſint & illa calumniari & dicere ex occultis & uariis aeris paſſionibus accidiſſe. nam qui calumniaris ea quæ oculis uides, manu te- Hom.44.
K nes, utilitate ſentis, quid facturus eſſes in his quæ de cœlo ueniũt? utique reſpondebitis & Magos in Aegypto multa ſigna feciſſe de cœlo. CHRY. Verba autem eorum adulatione, & ironia ſunt plena, & prius quidem conuitiabantur dæmoniacum eum dicentes: nunc autem adulantur, uocantes eum magiſtrum, propter hoc & Dominus eos uehementer arguit. unde ſequitur. {Qui reſpondens ait illis. Generatio mala & adultera ſignum quærit.} Et quidem cum ei conuitiabantur, manſuete eis reſpondebat, cũ autem adulabantur conuitioſa, demonſtrans, ꝙ utraque paſſione erat ſuperior, & neque conuitiis in iram deducitur, neque ab adulatione mollitur. Quod autem dicit tale eſt. Quid mirum, ſi hoc in me facitis, qui ignotus ſum uobis, cum in patrem cuius tantam accepiſtis experientiam hoc idem feciſtis, derelicto eo, ad dæmones currentes? Propter hoc autem eos dicit generationem malam, quia ingrati ſemper facti ſunt circa benefactores, & bene patientes deteriores fiunt, quod eſt ultimæ malitiæ. HIERO. Egregie autem dixit: Et adultera, quia dimiſerat uirum, & iuxta Ezechielem multis

multis ſe amatoribus copulauit. CHRY. Vnde & monſtrat A
ſe patri æqualem ſi ei non credere generationem adulteram facit.
RABA. Deinde reſpondere incipit, non eis ſignum de cœlo qđ indigni erant videre, ſed de profundo inferni tribuens. Diſcipulis autem ſuis ſignum de cœlo dedit, quibus æternam beatitudinis gloriam & prius in monte figuraliter, & poſt veraciter in cœlum ſupereleuatus oſtẽdit. vnde ſequitur. {Et ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ.} CHRY. Quia nõ vt eos induceret ſigna faciebat, ſciebat enim eos lapideos eſſe, ſed vt alios emendet, aut quoniam non acciperent ſignum, quale eſt illud quod petebant. Signum enim eis factum eſt, quando per propriam pœnam cognouerunt eius virtutem. hoc igitur occulte inſinuans dicit. Signum non dabitur ei. ac ſi diceret: Multa beneficia demonſtraui, nihil horum vos allexit ad venerandum meam virtutem, quam cognoſcetis per pœnam, quando ciuitatem veſtram in terram proiectam videbitis. Interim autem ſermonẽ de reſurrectione interponit, quem cogniturierant per ea, quæ poſtea erant paſſuri dicens. {Niſi ſignũ Ionæ Prophetæ} Crux enim profecto credita non eſſet, niſi ſigna teſtantia habuiſſet. Hac autem non credita, & reſurrectio vtique credita non eſſet: propter hoc & ſignum hoc vocat, & figuram in medium fert, vt veritas credatur. vnde ſequitur. {Sicut fuit Ionas in ventre cæti tribus diebus, &
C tribus noctibus.} RABA. Oſtendit Iudæos ad inſtar Niniuitarum criminoſos, & niſi pœniterent, ſubuerſioni proximos: ſed ſicut illis denunciatur ſupplicium, & demonſtratur remedium, ita Iudæi non debent deſperare veniam, ſi ſaltem poſt Chriſti reſurrectionem egerint pœnitentiam. Ionas enim, ideſt columba, vel dolens, ſignum eſt eius ſuper quem deſcendit Spirituſſanctus in ſpeciæ columbæ, & qui dolores noſtros portauit. Piſcis qui Ionam deuorauit in pelago, ſignificat mortem quam Chriſtus paſſus eſt in mundo. Tribus diebus & noctibus fuit ille in ventre cæti, & iſte in ſepulchro: ille eiectus eſt in aridam, iſte reſurrexit in gloriam.
Lib.3.c.24. AVG. de Con. euan. Quidam autem modum locutionis ſcripturæ neſcientes, noctem voluerunt aduertere tres illas horas a ſexta vſque ad nonam, quibus Sol obſcuratus eſt, & diẽ tres horas alias, quibus iterum terris eſt redditus, ideſt a nona vſque ad eius occaſum. Sequitur enim nox futura ſabbati, qua cum ſuo die computata, erunt iam duæ noctes, & duo dies. Porro autem poſt ſabbatũ
D ſequitur nox primæ ſabbati, ideſt illuceſcentis diei dominici, in qua tunc Dominus reſurrexit. Erũt ergo duæ noctes, & duo dies: & vna nox etiam ſi tota poſſet intelligi, nec oſtenderemus, quòd illud diluculum pars eius extrema ſit: quapropter nec annumeratis illis ſex horis quarum tribus tenebratus eſt, & tribus illuxit: cõſtabit ratio trium dierum, & trium noctium. reſtat ergo vt hoc inueniatur illo ſcripturarum vſitato loquendi modo, quo a parte totum intelligitur. HIERO. Non quòd omnes tres dies, & tres noctes in inferno fecerit, ſed ꝙ in parte paraſceues, & dominicæ, &
Cap.6. tota die ſabbati tres dies, & tres noctes intelligantur. AVG. 4. de Trinita. Ipſum enim triduum non plenum, & totum fuiſſe ſcriptura teſtis eſt: ſed primus dies a parte extrema totus annumeratus eſt: dies vero tertius a parte prima & ipſe totus: medius autem inter eos, ideſt ſecundus dies abſolute totus 24. horis ſuis 12. nocturnis, & 12. diurnis. nox enim vſque ad diluculum, quo Domini reſurrectio declarata eſt, ad tertium pertinet diem. Sicut enim pri
E mi dies propter futurum hominis lapſum a luce in noctem: ita iſti propter hominis reparationem a tenebris in lucem computantur. CHRY. Non autem manifeſte dixit, ꝙ reſurgeret quia eum deriſiſſent, ſed occulte inſinuat, vt & illi crederent quod præſciuit. Non autem dixit: In terra, ſed in corde terræ, vt & ſepulchrũ oſtẽderet, & ꝙ nullus ſolam mortis apparentiam ſuſpicetur. Et tres dies propter hoc poſuit, vt credatur, ꝙ mortuus eſt. Sed ipſa figura veritatem demonſtrat: non.n. fuit Ionas in ventre cæti in phantaſia, ſed in veritate, neque figura fuit in veritate, & veritas in imaginatione, propter quod manifeſtum eſt, ꝙ filij ſunt diaboli Marcionem ſequentes, qui Chriſti paſſionem phantaſticam eſſe aſſeruit, & ꝙ pro eis eſſet paſſurus, licet eis nõ proficeret: oſtendit per hoc quod innuit, quòd illi generationi ſignum daretur Ionæ Prophetæ.
Hom.44. n CHRY. Ne aliquis æſtimaret, quòd talia deinceps futura eſſent in Iudæis, qualia Niniuitis contigerant, vt ſicut Ionas illos conuertit & ciuitas fuit a periculo liberata: ita iſti poſt reſurrectionem conuerterentur, Dominus nunc totum contrarium oſtẽ

gnum quęrit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre cæti tribus diebus, & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.
n Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœniten- B

dit, quoniam.ſ. ex beneficio paſſionis nullum fructum perceperũt: ſed & grauia patientur, vt infra oſtendit per exemplum dæmonis. Interim autem oſtendit, ꝙ iuſte patientur dicẽs. {Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta.} REMI. Oſtendit autem Dominus his verbis vnam eſſe malorum & bonorum reſurrectionem futuram, contra quoſdam hæreticos, qui dixerunt vnã reſurrectionem bonorum, & alteram malorum. Deſtruitur etiam his verbis fabula Iudæorum qui ſolent dicere, quòd ante iudicium mille annis celebreť reſurrectio: aperte his verbis oſtendens, quia mox, vt celebrabitur reſurrectio, celebrabitur & iudicium. {Et condemnabunt eam} HIER. Non ſententiæ poteſtate, ſed comparationis exemplo. vnde ſubdit. {Quia pœnitentiam egerunt in prædicatiòne: & ecce pluſquam Ionas hic.}

tiam egerunt in prædicatione Ionæ: Et ecce plus quàm Ionas hic. Regina Auſtri ſurget in iudicio cũ generatione iſta, & condẽnabit eã, quia venit a finibus terræ audiř ſapiẽtiã Salomonis. Et ecce pluſquam Salomon hic.
o Cum autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat ꝑ loca arida, quærens requiẽ,

Hic, aduerbium loci, non pronomen intelligas. Ionas ſecundum ſeptuaginta interpretes triduũ prædicauit: ego tanto tempore. Ille Aſſyrijs genti incredulæ, ego Iudæis populo Dei. Ille voce locutus eſt ſimplici nihil ſignorum faciens, ego tanta faciens: Beelzebub calumniam ſuſtineo. CHRY. Non autem hic ſtat Domin⁹, ſed & alia anunciationem adiungit dicens. {Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam, quia venit a finibus terræ audire ſapientiam Salomonis.} Iſtud plus fuit q̃ prius. Ionas enim ad illos abijt, regina autem Auſtri non expectauit Salomonem ad ipſam ire, ſed ipſa ad eum acceſſit, & mulier & barbara, & tantum remota non mortem formidans ſola cupidine verborum ſapientum. Ibi ergo mulier aduenit: hic ego veni. Et ipſa quidem a finibus terræ ſurrexit: ego autem ciuitates & caſtra circũeo. Et illa quidem de arboribus, & lignis diſputauit: ego autẽ de ineffabilibus myſterijs. HIERO. Eodem ergo modo condemnabit Regina Auſtri populum Iudæorum, quo condemnabunt viri Niniuitæ Iſraelem incredulum. Iſta eſt Regina Saba, de qua in Regum volumine, & in Paralypomenon legimus, quæ per tantas difficultates gente ſua, & imperio derelictis, venit in Iudæam ſapientiam audire Salomonis, & ei multa munera obtulit. In Niniue aũt & in Regina Saba occulte fides nationum præfertur Iſraeli. RABA. Niniuitæ ſignificant eos, qui peccare deſiſtunt: Regina vero eos, qui peccare neſciunt. pœnitentia enim peccatum abolet: ſapientia cauet. REMI. Pulchre autem eccleſia de Gentibus congregata Regina dicitur, quia mores ſuos regere nouit. De qua Pſalmiſta: Aſtitit Regina a dextris tuis. Auſtri autem regina eſt, quia ardore Spirituſſancti ſuperabundat. Auſter enim ventus calidus ſignificat Spiritumſanctum. Salomon autem qui interprætať pacificus, ſignificat ipſum, de quo dictum eſt: Ipſe eſt pax noſtra.
o ¶ CHRY. Quia Dñs dixerat Iudæis: Viri Niniuitæ ſurgẽt in iudicio, & condemnabunt generationem iſtam, ne propter temporis tardationem contemnerent & fierent pigriores, oſtendit ꝙ non ſolũ in futuro ſæculo, ſed & hic grauiſſima patientur, futurã in eis pœnam ſub quodã enigmate ſubdens. vnde dicit. {Cum aũt imum. ſpi. exi. ab hoĩe.} HIERO. Quidã iſtum locum de hæreticis dictum putant, ꝙ immundus ſpũs qui in eis ante habitauerat, qñ Gentiles erant, ad confeſſionem veræ fidei eiiciatur: poſtea vero cum ſe ad hæreſim tranſtulerint, & ſimulatis virtutibus ornauerint domum ſuam: tunc alijs ſeptem neq̃ ſpiritibus adiunctis, reuertatur ad eos diabolus, & habitet in illis, fiantque nouiſſima eorum peiora peioribus. multo quidem peiori conditione hæretici q̃ Gentiles: quia in illis ſpes fidei, in iſtis eſt pugna diſcordiæ: cum hæc intelligentia plauſum quendam, & colorem doctrinæ præferat, neſcio an habeat veritatem. ex eo enim, quòd finita vel parabola, vel exẽplo, ſequitur. {Sic erit generationi huic peſſimę.} compellimur non ad hæreticos, & quoſque homines, ſed ad Iudæorum populum referre parabolam, ut contextus loci non paſſim & uagus in diuerſum fluctuet, atque inſipientium more turbetur: ſed hærens ſibi uel ad priora, uel ad poſteriora reſpondeat. Vnde immundus ſpiritus exijt a Iudæis: quãdo acceperunt legem. Expulſus autem a Iudæis: ambulauit per Gentium ſolitudines. vnde ſequiť. {Ambulat per loca arida, quærens ſibi requiẽ.} REMI. Loca arida appellat corda Gentium ab omni humore ſalutarium aquarum: hoc eſt ſanctarum ſcripturarum & ſpũalium donorum, & ab infuſione ſancti ſpirit⁹ aliena. RABA. Vel loca arida ſunt corda fidelium, quæ a mollitie fluxę cogitationis expurgata, callidus inſidiator explorat, ſi quos greſſus ibi figere poſſit. ſed caſtas mentes effugiens diabolus in ſolo corde prauorum, gratam ſibi poteſt inuenire quietem. vnde ſequitur.

Hom.44.

{Et non inuenit.} REMI. Putabat autem diabolus ſe perpetuam quietem poſſe habere in gentili populo, ſed ſubditur: Et non inueniet, quia apparente Dei filio per myſterium incarnationis ſuę gentilitas credidit. HIERO. Quæ cum domino crediđiſſet, ille non inuento loco in nationibus, dixit {Reuertar ad domum meam vnde exiui.} Habeo Iudęos quos ante dimiſerã. {Et veniens inuenit eã vacantẽ, ſcopis mundatã & ornatã.} Vacabat enim tẽplũ Iudęorum, & Chriſtum hoſpitem nõ habebat dicentem: Surgite, & abeamus hinc. Quia igitur & Dei & Angelorum præſidia non habebant, & ornati erant ſuperfluis

& non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domũ meã, vnde exiui. Et veniens inuenit eam vacantem: ſcopis mundatã & ornatã. Tũc vadit, & aſſumit ſeptẽ alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrantes habitant ibi, & ſiunt nouiſsima hominis illius peiora prioribus. Sic erit generationi huic peſsimæ.

obſeruationibus legis & traditionibus phariſęorum, reuertitur diabolus ad ſedem ſuam priſtinam, & ſeptenario numero ſibi addito dęmonum, habitant priſtinam domum, & ſiunt nouiſsima illius populi peiora prioribus, multo enim nunc maiore dęmonum numero poſsidentur, blaſphemantes in ſynagogis ſuis Chriſtum Ieſum, quàm in Aegypto poſſeſſi fuerant ante legis notitiã, quia aliud eſt venturum non credere, aliud non ſuſcepiſſe, qui venerat. Septenarium autem numerum adiunctum diabolo, vel propter ſabbatum intellige, vel propter numerum ſpiritusſancti, vt quomodo in Iſaia ſuper florem qui de radice ieſſe deſcendit, ſeptẽ ſpiritus virtutum deſcendiſſe narrantur, ita econtrario vitiorum numerus in diabolo conſecratus ſit. Pulchre ergo ſeptem ſpiritus aſſumi dicuntur, vel propter violationem ſabbati, vel propter criminalia peccata, quæ contraria ſunt ſeptem donis ſpiritusſancti. CHRY. Vel hic pęnam eorum demonſtrat. dicit enim, quòd ſicut dęmoniaci liberati fuerint ab infirmitate, ſi deſidiores efficiantur grauiorem attrahunt aduerſus ſe phantaſiam, ita & in vobis fiet. Etenim ante detinebamini a dęmone, quando idola adorabatis, & filios veſtros dęmonibus occidebatis: ſed tamen non dereliqui vos: ſed expuli dęmonem illum per prophetas, & per me metipſum rurſus veni, amplius expurgare vos volens. Quia igitur non vultis attendere: ſed in maiorem excidiſtis nequitiam, grauius enim eſt occidere Chriſtum, quàm prophetas, propter hoc difficiliora patiemini. Quæ enim ſub Veſpaſiano, & Tito contigerunt eis, multo grauiora fuerunt his, quæ paſſi ſunt in Aegypto, & in Babylone, & ſub Antiocho, nec hoc ſolum oſtendit: ſed quoniam ab omni virtute erunt deſolati, & dęmonum actibus occupabiles magis quàm ante. Hæc autem non ſolum ad illos: ſed ad nos etiam dicta eſſe rationem habet, ſi illuminati, & a prioribus eruti malis, rurſus ab eadem poſſideamur nequitia. Etenim difficilior iam erit pęna poſteriorum peccatorum, propter quod paralytico Chriſtus dixit: Ecce ſanus factus es, noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. RABA. Homo enim quilibet ad fidem conuerſus eſt, a quo diabolus per baptiſmum eiicitur, qui eiectus inde loca arida peragrat, ideſt corda fidelium.

Cap. 5. GREGO. xxxiij. Mora. Loca enim arentia, atque inaquoſa ſunt corda iuſtorum, qui per diſciplinę fortitudinem ab omni carnalis concupiſcentiæ humore ſiccantur. Loca vero humentia ſunt terrenorum hominum mentes quos humor carnalis concupiſcentiæ, quia replet, fluidas facit, in quibus diabolus iniquitatis ſuę veſtigia tanto altius imprimit, quanto in eiſdem mentibus pes tranſitus illius, quaſi influxa terra deſcendit. RABA. Rediens autem ad domum ſuam vnde exiuerat: Inuenit eam vacantem a bonis actibus per negligentiam: Scopis mundatam, ſcilicet a vitiis priſtinis per baptiſmum: Ornatam ſimulatis virtutibus. per hypocriſim.

Lib. 1. c. 8. AVG. de quæſt. euang. Vnde per hæc verba ſignat dominus quoſdam ita credituros, vt non poſſint ferre laborem continentiæ & ad ſeculum redituri ſunt, quod dicit. {Aſſumit ſecum alios ſeptem} intelligitur, quia cum quis ceciderit de iuſtitia, etiã ſimulationem habebit. Cupiditas enim carnis expulſa per pęnitentiam conſuetis operibus, cum non inuenerit in quibus delectationibus conquieſcat, auidius redit, & rurſus occupat mentem hominis, ſi negligentia ſubſecuta eſt, vt non introduceretur tanquam habitator mundatæ domui ſermo Dei per ſanam doctrinã, quoniam non ſolum habebit illa ſeptem vitia, quæ ſeptem virtutibus ſunt contraria ſpiritalibus: ſed etiam per hypocriſim ſe ipſas habere virtutes ſimulabit, propterea aſſumptis ſecum ſeptem aliis nequioribus, hoc eſt, ipſa ſeptenaria ſimulatione redit ipſa concupiſcentia, vt ſint nouiſſima hominis illius peiora prioribus. GREGO. vij. Mora. Plerumque etiam fit, vt cum mens ex ipſo exordio ſui profectus extollitur, cumque ſe iam quaſi de virtutibus erigit, ſequenti contra ſe aduerſario aditum pandat, tantoque

F ſe vehementius in eius confractione exhibet, quanto & grauius, quia vel ad modicum fuerat proiectus dolet.

p ¶ HILA. Quia prædicta omnia in paternę maieſtatis virtute loquebatur, nuncianti ſibi, quòd foris a matre, atq; fratribus expectaretur, quid reſponderit, euangeliſta demonſtrat, ſubdens. {Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres foris ſtabant, quærentes loqui ei. AVG. de Con. euãg. Hoc ſine dubio conuenienter geſtum intelligere debemus. præmiſit enim cũ ad hoc narrandum tranſiret: Adhuc eo loquẽte ad turbas. Quid eſt autẽ Adhuc, niſi qñ illud loquebatur? Nam & Marcus poſt illud, — Lib. 2. c. 40.

p Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres ſtabant foris, quærẽtes loqui ei. Dixit autẽ ei quidam: Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, quærentes te. At ipſe reſpõdens dicenti ſibi, ait: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? G Et extendens manum in diſcipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea

quod de blaſphemia ſpiritusſancti retulerat, dixit: Et veniunt mater eius & fratres: Lucas autem non huius rei geſtę ordinem tenuit: ſed præoccupauit hoc & recordatũ ante narrauit. HIER. contra Heluidium: Hinc Heluidij vna propoſitio ſumitur, ex hoc quòd fratres domini in euangelio nominantur. Vnde inquit, fratres domini dicti ſunt, qui non erant fratres? Sed iam nunc ſciendũ eſt quatuor modis in ſcripturis diuinis fratres dici: natura, gente, cognatione, & affectu. Natura, vt Eſau, & Iacob. Gente, vt omnes Iudæi fratres inter ſe vocantur, vt in Deuteronomio: Non poteris conſtituere ſuper te hominem alienũ, qui non eſt frater tuus. Porro, cognatione fratres vocantur, qui ſunt de vna familia, ſicut H in Geneſi: Dixit Abrahã ad Loth: Non ſit rixa inter te & me, quoniam fratres ſumus. Affectu etiam fratres dicuntur, quod in duo diuiditur, in ſpeciali & in communi. In ſpeciali, quia oẽs chriſtiani fratres dicuntur, vt ſaluator dicit, Vade dic fratribus meis. Porro in communi, quia omnes homines ex vno patre nati, pari inter nos germanitate coniungimur, ſicut ibi: Dicite his qui oderunt vos, fratres noſtri vos eſtis. Interrogo ergo, iuxta quem modum fratres domini in euangelio appellentur: Iuxta naturam? ſed ſcriptura non dicit, nec Mariæ eos vocatos filios nec Ioſeph. Iuxta gentem? ſed abſurdum eſt vt pauci ex Iudęis vocati ſint fratres, cũ omnes qui ibi fuerunt, fratres potuerint appellari. Iuxta affectum humani iuris & ſpiritus verum ſit, quæ magis erant fratres, quàm apoſtoli, quos dominus docebat intrinſecus? Aut ſi omnes, quia homines ſunt fratres, ſtultum fuit nunciare quaſi proprium. Ecce fratres tui quærunt te. Reſtat igitur vt fratres eos intelligas appellatos cognatione, non affectu, non gentis priuilegio, non natura, I HIER. ſuper Matth. Quidam vero fratres domini de alia vxore Ioſeph filios ſuſpicantur, ſequentes deliramenta Apocryphorum, & quandam Eſcham mulierculam confingentes. Nos autem fratres domini, non filios Ioſeph: ſed conſobrinos Saluatoris ſororis Mariæ materterę domini filios intelligimus, quæ eſſe dicitur mater Iacobi minoris, & Ioſeph, & Iudæ, quos in alio euangelij loco fratres domini legimus appellatos. fratres autem conſobrinos dici omnis ſcriptura demonſtrat. CHRY. Vide autem & fratrum eius elationem. cum enim deceret eos ingredi & audire cum turba, vel ſi hoc non vellent, expectarent finem ſermonis, & tunc eum adire, hi extra eum vocant & coram omnibus hoc faciunt, & ſuperfluum honoris amorem oſtendentes & monſtrare volentes, quòd cum omni poteſtate Chriſto aliquid iniungunt, quod & euangeliſta oſtendit hoc ipſum obſcure inſinuans, cum dicit: Adhuc eo loquente, ac ſi diceret. Numquid non erat tempus aliud? Quid autem & loqui volebant? ſi pro veritatis dogmatibus cõiter hoc proponere oportebat, ut & alios lucrarentur. ſi autem K de aliis ſibiipſis pertinentibus non oportebat ita feſtinanter uocare: unde manifeſtum eſt, qñ ſolum ex uana gloria hoc faciebant. — Homil. 45.

AVG. de natura & gratia: Si inquit, dicatur de fratribus de ſancta uirgine Maria propter honorem Chriſti, nullam prorſus cum de peccatis agitur habere uolo quæſtionem. Inde enim ſcimus, ꝙ ei plus gratiæ collatum fuerit ad uincendum omni ex parte pctm̃, ꝙ concipere & parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatũ. Sequitur {Dixit aũt ei quidam: Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, quærentes te. HIER. Videtur mihi iſte qui nunciat nõ fortuitu & ſimpliciter nunciare: ſed inſidias tendere: utrũ ſpiritali operi carnẽ & ſanguinẽ præferat. unde & dñs nõ ꝙ matrẽ negaret & frẽs exire contẽpſit: ſed ꝙ rñderet inſidiãti. CHRY. Neq; aũt dixit, Vade dic ei, qñ nõ eſt mr̃ mea: ſed ad eũ q nunciauerat extẽdit ſermonẽ. Seqr̃ enim: {At ipſe rñdens dicẽti, ait. Quæ ẽ mr̃ mea, & q̃ ſunt frẽs mei.} HILA. Nõ aũt faſtidioſe de mr̃e ſua ſenſiſſe exiſtimãdus ẽ, cui in paſſione poſitꝰ maximę ſollicitudinis tribuit affectũ. CHRY. Quòd ſi negare uellet matrẽ, tũc utiq; negaſſet, qñ Iudęi exprobrabãt ei de mr̃e. HIER. Nõ ergo iuxta — Cap. 36.

Marcionem, & Manichæum matrem negauit, vt natus de phantaſmate putaretur, ſed Apoſtolos cognationi prætulit, vt & nos in comparatione dilectionis, carni ſpiritum præferamus, nec maternum refutat obſequium pietatis, cuius præceptum eſt: Honora patrem tuum, & matrem tuam. Sed paternis ſe myſteriis, vel affectibꝰ amplius quàm maternis debere demõſtrat. vnde ſequitur {Et extendens manũ in diſcipulos, dixit. Ecce mater mea, & fra. mei.} GREG. in Homil. Fideles quidem diſcipulos fratres nominare dignatus eſt Dominus dicens: Ite nunciate fratribus meis. qui ergo frater Domini fieri ad fidem veniẽdo potuit, q̃rendũ eſt, quomodo etiam eſſe poſſit mater? Sed ſciendũ nobis eſt: quia qui — Homil. 3. in euangelio.

& fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt.

CAP. XIII.

IN illo die, Exiens Ieſus de domo, ſedebat ſecus mare. Et congregatæ ſunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam aſcendens ſederet, & omnis turba ſtabat in littore, & locutus eſt eis multa in parabolis dicens: Ecce, exiit qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum. Et dum ſeminat, quædam ceciderunt ſecus viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petroſa, vbi non habebãt terram mul- B tam, & continuo exorta ſunt, q a non habebant altitudinẽ terræ. Sole autem orto eſtuauerunt, & quia non habebãt radicem, aruerunt. Alia autẽ ceciderunt in ſpinas, & creuerunt ſpinæ, & ſuffo-

Chriſti frater, vel ſoror eſt in credendo, mater efficitur prædicãdo, quaſi enim parit Dominum quem cordi audientis infundit, & mater eius efficitur, ſi per eius vocem amor Domini in proximi mente generatur. CHRY. Cum his autem quæ dicta ſunt, & aliud nos docuit videlicet in nulla cognatione confidentes virtutem negligere. Si enim matri nihil prodeſt matrẽ eſſe, niſi virtus adeſſet: quis vtique alius per cognationem ſaluabitur? Vna enim nobilitas ſola eſt, Dei facere voluntatem. & ideo ſequitur. {Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt.} Multæ mulieres beatificauerunt ſanctam Virginem illam, & eius vterum, & optauerunt tales fieri matres. Quid eſt igitur quod prohibeat? Ecce latam vobis conſtituit viam, & licet non mulieribus ſolum: ſed & viris fieri matrem Dei. HIERO. Dicamus autem & aliter. Saluator loquitur ad turbas: intrinſecus erudit nationes: mater eius, & fratres hoc eſt Synagoga, & populus Iudæorum foris ſtant. HILA. Cum itaque ingrediendi ad eum haberent, vt cæteri poteſtatem, ſed quia in ſua venit, & ſui eum non receperũt, ingreſſu eius, atque aditu abſtinent. GREGO. in Homil. Vnde & mater eius cum qua ſi non agnoſcitur foris ſtare perhibetur, quia videlicet Synagoga iccirco ab auctore ſuo nõ recognoſcitur, quia legis obſeruationẽ tenẽs ſpiritualẽ intellectũ perdidit, & ſe ad cuſtodiam literæ foris fixit. HIERO. Cumque rogauerint & quæſierint, & nuncium miſerint reſponſum accipient, liberos eos eſſe arbitrij, & intrare poſſe ſi velint & ipſi credere. — Homil. 3. in Euangelio.

CAP. XIII.

CHRY. Poſtquàm increpauerat eum qui matris, & fratrum præſentiam nunciauit, de hinc fecit quod illi cupiebant: exiit, ſcilicet domum primo ſanans ægritudinem vanæ gloriæ fratrum: ſecundo decentem honorẽ exhibens matri. vnde dicitur. In illo die exiens Ieſus de domo ſedebat ſecus mare.} AVG. de Con. euan. Cum dicit in illo die: ſatis indicat aut hoc conſequenter geſtum poſt præmiſſa, aut non multa interponi potuiſſe, niſi forte dies more ſcripturarum tempus ſignificet. HILA. Non ſolum autem verba & facta Domini, verum etiam itinera, ac loca, in quibus virtutes operabatur, & prædicat: cœleſtibus ſunt plena ſacramentis. Poſt ſermonem quippe in domo habitum, vbi nephanda blaſphemia dæmonium habere dictus eſt, ægrediens docebat ad mare, vt oſtenderet ſe relicta ob culpam perfidiæ Iudæa, ad gentes ſaluandas eſſe tranſiturum. Gentilium enim corda diu ſuperba & incredula: merito timidis, amariſque fluctibus maris aſſimilantur, domum vero Domini per fidẽ fuiſſe Iudæam quis neſciat? HIERO. Conſiderandum etiam, ꝙ populus domum Ieſu non poterat intrare, nec eſſe ibi, vbi Apoſtoli audiebant myſteria. Iccirco miſerator Dominus ægreditur de domo ſua, & ſedet iuxta huius ſæculi mare, vt congregentur ad eũ multæ turbæ, & audiant in littore quæ intus non mœrebantur audire. vnde ſequitur. {Et congregatæ ſunt ad eum turbæ multæ: ita vt in nauiculam aſcendens ſederet, & omnis turba ſtabat in littore.} CHRY. Hoc autem non ſimpliciter Euangeliſta poſuit, ſed vt monſtret, ꝙ Dominus hoc fecerit, volens cũ diligentia hoc ſpectaculum ſtatuere, vt nullum dimittat poſt dorſum, ſed omnes coram facie habeat. HILA. Sediſſe aũt Dñm in naui, & turbas foris ſtetiſſe ex ſubiectis rebus eſt ratio. In parabolis. n. erat locuturus, & facti ipſius genere ſignificat eos, qui extra eccleſiam poſiti ſunt nullam diuini ſermonis poſſe capere intelligentiã. Nauis. n. eccleſiæ typum præfert, intra quã verbum vitæ poſitũ eſt, & prædicatũ — Hom. 45. — Lib. 2. c. 41.

A his qui extra ſunt, & arenæ modo ſteriles intelligere non poſſunt. HIERO. Ieſus etiã in mediis fluctibus eſt: hinc inde mari tunditur, & in ſua maieſtate ſecurus appropinquare facit terræ nauiculã ſuã, vt populus nequaq̃ periculum ſuſtinens, non tentationibus circundatos quas ferre non poterat: ſtat in littore fixo gradu, vt audiat quæ dicuntur. RABA. Vel ꝙ aſcẽdens nauẽ ſedebat in mari, ſignificat, quòd Chr̃s p fidem aſcenſurus erat in mẽtes Gẽtilium, & eccleſiã collecturus in mari .i. in medio nationum contradicentium. Turba vero q̃ ſtabat in littore q̃ neq; ĩ naui, neq; in mari erat: gerit figurã recipiẽtium verbũ Dei, & iã fide amari .i. a reprobis ſeparatorũ, ſed necdum myſterijs cœleſtibus imbutorũ. Sequit̃. {Et locutus eſt eis multa in parabolis.} CHRY. Quàmuis in monte ita nõ fecerit. nõ. n. p parabolas ſermonẽ cõtexit. Tunc. n. turbæ ſolę erant & plebs incõpoſita: hic aũt & Scribæ, & Phariſæi. Non pp hoc aũt ſolũ in parabolis loquit̃, ſed vt manifeſtiorem ſermonẽ faciat, & ampliorẽ memoriã imponat, & ſub viſu res reducat. HIERO. Eſt notandum, ꝙ nõ oĩa locutus ſit eis in parabolis, ſed multa. ſi. n. dixiſſet cuncta in parabolis, abſq; emolumẽto populi receſ- C ſiſſent pſpicua miſcet obſcuris, vt p eam q̃ intelligunt, puocent̃ ad eorũ notitiã quæ nõ intelligunt. Turba etiã non vnius ſñiæ eſt, ſed diuerſarũ in ſingulis voluntatum. vnde loquit̃ ad eã in multis parabolis, vt iuxta varias voluntates diuerſas recipiant diſciplinas. CHRY. Primã aũt parabolam ponit eam q̃ faciebat auditorem attentiorem, quia. n. ſub enigmate erat tractaturus: erigit mentes audientiũ p primam parabolã dicens. {Ecce exijt q ſeminat ſeminare ſemen ſuũ. HIER. Significatur aũt ſator iſte q ſeminat, eſſe filius Dei, & p̃ris in populis ſeminare ſermonem. CHRY. Vnde aũt exijt qui vbiq; præſens eſt, vel qualiter exijt? non loco, ſed incarnatione ppinquior factus nobis p habitũ carnis, quia. n. nos intrare non poteramus ad eum peccatis noſtris phibentibus nobis ingreſſum, ipſe ad nos egredit̃. RABA. Vel exijt cum relicta Iudæa p Ap̃los ad Gẽtes trãſiuit. HIERO. Vel intus erat dũ domi verſabat̃, loquebat̃ diſcipulis ſacra. Exiit ergo de domo ſua, vt ſe- D minaret in turbis. CHRY. Cum aũt audieris, qñ exijt, qui ſeminat: ut ſeminet. nõ æſtimes eſſe identitatẽ ſermonis. Egreditur. n. multotiẽs, qui ſeminat & ad aliã rẽ, vel vt ſcindat terrã, vel vt malas incidat herbas, vel vt ſpinas euellat, vel vt aliam talem quandã diligentiam exhibeat: hic autem ad ſeminandum exiuit. Quid igitur fit de ſemine iſto? tres depereũt partes, & vna ſaluatur, & hoc non æqualiter, ſed cum differentia quadam. vnde ſequitur. {Et dũ ſeminat, quædam ceciderunt ſecus uiam. HIERO. Hanc parabolã ad probandam hæreſim ſuam Valentinus aſſumit tres introducẽs eſſe naturas: ſpiritalem, naturalem, vel animalem, atque terrenam, cum hic quatuor ſint, una iuxta uiam: alia petroſa: tertia plena ſpinis, quarta terra bona. CHRY. Sed ſecundum hoc, qualiter haberet rõnem inter ſpinas ſeminare, & ſuper petram, & in uia? In ſeminibus quidẽ, & terra materialibus non haberet utiq; rõnem. non. n. eſt in poteſtate petræ fieri terrã, neq; uiæ non eſſe uiã, neq; ſpinæ non eſſe ſpinã. In aĩabus aũt & doctrinis multam habet hoc laudẽ. poſſibile enim eſt petram fieri terrã pinguem, & E uiã nõ ultra cõculcari & ſpinas deſtrui. Quòd igitur plus ſeminis periit: non eſt ab eo, qui ſeminat, ſed a ſuſcipiente terra, ideſt ab anima. Ipſe enim qui ſeminat, non diuitem, non pauperem diſcernit, non ſapientem, neque inſipientem, ſed omnibus loquebatur q̃ a ſeipſo erant cõplens, præuidens tñ q̃ futura erant, ut liceat ei dicere. Quid me oportuit facere, & non feci? Ideo aũt non dicit manifeſte, qñ hæc ſuſceperunt deſides, & pdiderunt, hæc autẽ diuites & ſuffocauerunt, hæc autem molles & pdiderunt, quia nõ uoluit eos uehementer tangere, ut non in differentiam mittat. Per hanc etiam parabolã diſcipulos erudit. & ſi plures audientium eos fuerint qui pereunt, ut non propter hoc deſides ſint, quia nec propter hoc Dñs qui oĩa præuidit, deſtitit a ſeminando. HIERO. Obſerua aũt hanc eſſe primã parabolam, quæ cũ interpretatione ſua poſita eſt, & cauẽdũ eſt ubicumq; Dñs exponit ſermones ſuos: ne uel aliud, uel quid plus, uel minus præſumas intelligere, q̃ ab eo expoſitum eſt. RABA. Quæ uero tacita noſtræ intelligentiæ dereliquit, perſtringenda ſunt breuiter. Via eſt mens ſedulo ma-

larum cogitationum, meatu trita, atque areſacta. Petram, duritiam proteruę mentis, terram, leuitatem animæ obedientis, ſolem dicit feruorem perſecutionis ſęuientis. Altitudo terræ eſt probitas animæ diſciplinis cœleſtibus inſtitutæ. in qua expoſitione diximus, quia nequaquam ipſę res in vna, eademque ſignificatione ſemper allegorice ponant. HIERONY. Prouocamur autem ad dictorum intelligentiam, quotiens his ſermonibus commonemur qui ſequuntur. {Qui habet aures audiendi, audiat.} REMI. Aures audiendi ſunt aures mentis, ſcilicet intelligendi, & faciēdi quæ iuſſa ſunt.

b ¶ GLO. Intelligentes diſcipuli eſſe obſcurā q̄ a Domino populo dicebantur,

cauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terrā bonā, & dabāt fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum: aliud triceſimum. Qui habet aures audiendi, audiat.

b Et accedentes diſcipuli dixerunt ei: quare in parabolis loqueris eis? Qui reſpondens ait illis. Quia vobis datum eſt noſſe myſterium regni cælorum: illis autem non eſt datum. Qui enim habet, dabitur ei: & abundabit, qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis, quia vidētes non vident, & audientes non audiūt, neque intelligunt, & adimpletur in eis prophetia Eſaię dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis. Incraſſatū eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerūt, ne quādo videāt oculis. & auribus audiāt:

voluerunt Domino intimare ne parabolice loqueretur. vnde dicitur. {Et accedentes diſcipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?} CHRY. Vbi dignum eſt admirari diſcipulos: quare diſcere cupientes, ſciunt quando interrogarē oporteat? nō enim coram omnibus hoc faciunt. Et hoc oſtendit Matthæus, cū dicit: {Et accedentes.} Marcus autem manifeſtius demonſtrat dicens, quòd ſingulariter acceſſerunt. HIERO. Quærendum eſt autem, quomodo accedant tunc ad eum, cum Ieſus in naui ſedebat? niſi forte intelligatur, quòd dudum cum ipſo nauem conſcenderint, & ibi ſtantes ſuper interpretatione parabolæ ſciſcitati ſunt. REMI. Dicit ergo Euangeliſta: {Accedentes} vt oſtenderet, quòd ſollitati ſunt, ſiue poterant accedere corpore, quàmuis eſſet aliquod, vel breue ſpatium inter eos. CHRY. Conſideranda eſt autem & eorum rectitudo qualiter multam pro aliis habent curam, & prius quæ aliorum ſunt quærunt: & tunc quæ ſunt ipſorum: non enim dixerunt. In parabolis loqueris nobis, ſed {In parabolis loqueris illis:} Qui reſpondens ait illis: quia vobis datum eſt noſſe myſterium regni cœlorum.} REMIGIVS: Vobis, inquam, qui mihi adhæretis, & in me creditis. Myſterium autem regni cœlorum appellat euangelicam doctrinam. {Illis autē ſcilicet qui foris ſunt, & in eum credere nolunt, Scribis ſcilicet, & Phariſæis, & cæteris in infidelitate perſeuerantibus {non eſt datū}. Accedamus ergo cum diſcipulis ad Dominum puro corde, vt nobis euangelicam doctrinā interpretari dignetur, iuxta illud. Qui appropinquant pedib⁹ eius, accipiēt de doctrina ipſius. CHRY. Hoc autem dixit non neceſſitatem inducens neque fatum, ſed mōſtrans, quoniam illi quibus non eſt datum, cauſa ſibi ſunt vniuerſorum malorum, & oſtendere volens quoniam cognoſcere diuina myſteria donum Dei eſt, & gratia deſuper data, non tamen propter hoc liberum arbitrium deſtruit: & hoc ex his quæ ſequuntur manifeſtum eſt. vt enim neque iſti deſperent, neque illi pigritent: audientes quoniam eis datum eſt, demonſtrat a nobis principium horum eſſe, cum ſubdit} Qui.n. habet, dabitur ei & abundabit. qui aūt non habet, & qđ habet auferetur ab eo} ac ſi diceret: cū aliquis deſiderium habuerit & ſtudium: dabuntur ei & vniuerſa quæ a Deo ſunt: cū aūt his vacuus fuerit, & quæ ad ſe ptinent nō inferat, neq; quæ a Deo ſunt ei dantur, ſed & quod habet auferetur ab eo: non Deo auferente, ſed ſe indignum faciente his quæ habet. vnde & nos ſi viderimus aliquem deſidioſe audientem, & exhortantes quòd attendat non ei perſuaſerimus, ſileamus, quia ſi magis immorati fuerimus, intendetur ei deſidia. Studentem autem diſcere allicimus & multa effundimus, & bene dixit ſecundum euangeliſtam: Quod videtur habere. neque enim habet ipſum quod habet. REMIGIVS. Qui etiam habet ſtudiū legendi, dabitur ei & facultas intelligendi. & qui non habet legendi ſtudium: hoc qđ per naturæ bonum videtur habere, auferetur ab eo, vel qui habet charitatem dabuntur ei cætere virtutes, & qui non habet auferet ab eo, quia abſque charitate nullum bonum eſſe poteſt. HIER. Vel Apoſtolis in Chriſto credētibus conceditur. Iudæis vero qui non crediderunt in filium Dei, etiam ſiquid per naturæ bonum poſſident tollitur, neque enim poſſunt aliquid ſapienter intelligere, quia ſapientiæ non habent caput. HILA. Fidem etiam Iudæi non habentes, legem quoque quam habuerant perdiderūt, & ideo perfectum fides euangelica habet donum, quia ſuſcepta, nouis fructibus ditat, repudiata vero etiam veteris ſubſtantiæ opes detrahit. CHRY. Vt autem manifeſtius quod dixerat fiat: ſubdit, {Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes, non vident: & audientes, non audiunt, neque intelligunt.} Et ſiquidem naturæ

Hom. 46.

F hæc excecatio eſſet aperire eorum oculos oportebat, quia vero voluntaria eſt hæc excecatio, propter hoc non dixit ſimpliciter: Nō vident, {ſed videntes non vident.} viderunt enim dæmones exeuntes, & dixerunt: In Beelzebub eijcit dæmonia. Audiebant, quòd ad Deum omnes attrahebat, & dicunt: Non eſt hic homo a Deo. Quia ergo contraria his quæ videbant & audiebant, enunciabant, propter hoc ipſum videre, & audire eis aufertur: nihil enim hinc proficiunt, ſed in iudicium magis incidūt. vnde & a principio non eis parabolice loquebatur, ſed cū multa certitudine. Quia autem audita & viſa peruertunt, iam in parabolis loquitur. RABA. Et notandum eſt, quia non ſolum qui loquebatur, verumetiam quæ faciebat parabolæ fuerunt, ideſt, ſigna ſpiritualium rerum quod liquido oſtendit, cum dicit: {Vt videntes, non videant.} Verba namque videri non poterant, ſed audiri. HIERO. Hæc de his loquitur qui ſtant in littore, & diuiduntur a Ieſu, & ſonitu fluctuum perſtrepente non audiūt quæ dicuntur. CHRY. Deinde vt non dicerent, quoniam vt inimicus noſter nobis detrahit: Prophetā inducit eadē ſentientē. vnde ſequitur: {Vt impleatur in eis Prophetia Eſaiæ dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes, videbitis, & nō videbitis}. i. auditu audietis verba, ſed non intelligetis verborum archana. Videntes, videbitis carnem, ſcilicet {Et non videbitis.} H hoc eſt, non intelligetis diuinitatem. CHRY. Hoc autem dixit, quia ipſi ſibi abſtulerunt videre & audire, aures, & oculos ſibi claudentes, & cor incraſſantes. Non enim ſolum non audiebant, ſed & grauiter audiebant. vnde ſequitur. {Incraſſatum eſt cor populi huius, & auribus grauiter audierunt.} RABA. Incraſſatum eſt enim cor Iudæorum craſſitudine malitiæ. & abundantia peccatorum grauiter verba Domini audierunt, quia ingrati ſuſceperunt. HIER. Ac ne forte arbitremur craſſitudinem cordis, & grauitatē aurium naturæ eſſe, non voluntatis, ſubiungit culpā arbitrii, & dicit. {Et oculos ſuos clauſerunt. CHRY. In hoc autem intenſam eorum nequitiam oſtendit, & auerſionem cum ſtudio, vt autem attrahat eos, ſubdit: {Et conuertantur & ſanem eos.} In quo demonſtrat, quia ſi conuerterentur, ſanarentur, ſicut ſi aliquis diceret. Si rogatus eſſem confeſtim donaturus eram. oſtendit qualiter aliquis ſibi reconcilietur, ita & hic, cum dicit. {Nequando conuertantur & ſanem eos.} demonſtrat, quoniam & conuerti poſſibile eſt & pœnitentiam agentes ſaluari. AVG. Cap. 14. I de Quæſt. euang. Vel aliter: Oculos ſuos clauſerunt, nequando oculis videant, ideſt ipſi cauſa fuerunt, vt Deus eis oculos clauderet. Alius enim Euangeliſta dicit. Excecauit oculos eorum. Sed vtrum, vt numquam videant, an vero, ne uel ſic, uel ſic aliquando videant, cæcitate ſua ſibi diſplicentes, & ſe dolentes, & ex hoc humiliati, atque commoti ad confitendum peccata ſua, & pie quærendum Deum? Si enim Marcus hoc dicit: Nequando conuertantur, & dimittantur eis peccata. Vbi intelliguntur peccatis ſuis meruiſſe, vt non intelligerent, & tamen hocipſum miſericorditer eis factum, vt peccata ſua cognoſcerent, & conuerſi veniam mererentur. quòd autem Ioannes hunc locum dicit, propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias: Excecauit oculos eorum, vt non videant oculis, & non intelligant corde: & conuertantur & ſanem eos, aduerſari videtur huic ſententiæ; K & omnino cogere, vt quod hic dictum eſt: Nequando oculis videant, non accipiatur, ne uel ſic aliquando oculis videant, ſed prorſus vt non uideant, quandoquidem aperte dicit: Ita ut oculis non uideant. Et quod ait: Propterea non poterant credere. ſatis oſtendit non ideo factam excecationem, ut ea commoti, & dolentes ſe non intelligere, conuerterentur aliquando per pœnitentiam. non enim poſſent hoc facere, niſi prius crederent, vt credendo conuerterentur, & conuerſione ſanarentur, & ſanati intelligerent, ſed ideo potius excecatos, vt non crederent. dicit enim apertiſſime. Propterea non poterant credere, quod ſi ita eſt, quis non exurgat in defenſionem Iudæorum, vt eos extra culpam fuiſſe proclamet, quòd non crediderunt? propterea enim non poterant credere, quia excecauit oculos eorum. Sed quoniam potius Deus extra culpam debet intelligi, cogimur fateri aliis quibuſdam peccatis, ita eos excęcari meruiſſe, qua tamen excęcatione non poterant credere. uerba enim Ioannis iſta ſunt. Non poterant credere,

credere, quia iterum dixit Eſaias. Excecauit oculos eorum. Fruſtra itaque conantur intelligere ideo fuiſſe cæcatos, ut conuerterentur, cū conuerti non poterant, quia non credebant: & ideo credere non poterant, quia excecati erant. An forte non abſurde dicimus, quoſdam Iudæorū fuiſſe ſanabiles: ſed tanto tū tumore ſuperbię periclitatos, vt eis expedierit primo nō credere, vt non intelligerēt Dominum loquētem parabolas, quibus non intellectis non in eum crederent. Non credentes autem cū cæteris deſperatis crucifigerent cū, atque ita poſt eius reſurrectionem conuerterentur, quando iam de reatu mortis Domini amplius humiliati diligerent, a

& corde intelligāt & conuertantur, ſanem eos. Veſtri autem beati oculi, quia vident, & aures veſtræ, quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quia multi Prophetæ, & iuſti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt, & audire q̄ auditis, & nō audierūt.

c Vos ergo audite parabolam ſeminantis: Omnis qui audit verbum regni & non intelligit, venit malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius, hic eſt qui ſecus viā ſeminatus eſt. Qui autem ſuper petroſa ſeminatus eſt: hic eſt qui verbum audit, & continuo cum gaudio accipit illud. Non habet aūt in ſe radicem, ſed eſt temporalis. Facta aūt tribulatione, & perſecutione propter verbum, continuo ſcandalizatur. Qui aūt ſeminat⁹

quo ſibi tantum ſcelus dimiſſum eſſe gauderent, quoniam tanta eorum ſuperbia tali humiliatione eſſet deiicienda, quod incongrue dictum eſſe quilibet arbitretur, ſi non ita contigiſſe in actibus Apoſtolorum manifeſte legerit. Non ergo abhorret, quod ait Ioannes: propterea non poterant credere, quia excecauit oculos eorum, vt non videant, ab ea ſententia qua intelligimus ideo excecatos vt cōuerterentur, hoc eſt, ideo eis per obſcuritates parabolarum occultatas ſententias Domini, vt poſt eius reſurrectionem ſalubriori pœnitentia reſipiſcerent, quia per obſcuritatem ſermonis excecati: dicta Domini non intellexerunt, & C ea non intelligendo, non in eum crediderunt: non credendo, eum crucifixerunt, atque ita poſt reſurrectionem miraculis, quæ in ei⁹ nomine fiebant exterriti, maioris criminis reatu compuncti ſunt & proſtrati ad pœnitentiam, deinde accepta indulgentia ad obedientiam flagrantiſſima dilectione conuerſi, quibuſdam autem nō profuit illa cæcitas ad conuerſionem. REMI. Et quantum ad hoc poteſt hæc ſententia ſic intelligi, vt in omnibus ſubaudiatē nō, hoc modo, ne quando oculis videant, & ne quādo auribus audiāt, & nequando corde intelligant, & nequando conuertantur, & ſanē eos. GLO. Sic ergo oculi eorum qui vident, & nolunt credere, ſunt miſeri: veſtri autem beati. vnde ſequitur. {Veſtri autem oculi, quia vident, & aures veſtræ, quia audiunt.} HIERO. Niſi autem ſupra legiſſemus auditores ad intelligentiam prouocatos: Saluatore dicente: Qui habet aures audiendi, audiat, putaremus nunc oculos, & aures, quæ beatitudinem accipiunt, corporales intelligi. Sed mihi videntur oculi illi beati: q. Chriſti poſſunt agnoſcere ſacramenta, & illæ beatæ aures, de quibus Eſaias loquitur: D Dominus appoſuit mihi aurem. GLO. Mens enim eſt oculus, quia naturali vigore ad intelligendum aliquid dirigitur, auris, qa alio docente diſcit. HILA. Vel apoſtolici temporis beatitudinem docet, quorum oculis, atque auribus contigit Dei ſalutare viſere, & audire, Prophetis atque iuſtis cupientibus videre & audire in plenitudine temporum deſtinatum. vnde ſequitur. {Amen quippe dico vobis, quia multi Prophetæ, & iuſti cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ uos auditis, & nō audierunt.} HIER. Videtur autem huic loco illud eſſe contrarium quod alibi dicitur: Abraham cupiuit videre diem meum, vidit & gauiſus eſt. RABA. Eſaias quoque, & Michæas, & multi alij Prophetæ viderunt gloriam Dñi, qui etiā propterea videntes appellati ſunt. HIERO. Non aūt dixit Prophetę, & iuſti, ſed multi. Inter multos .n. poteſt fieri, vt alij viderint, alij nō viderint: licet & in hoc periculoſa ſit interpretatio, vt inter ſanctorū merita diſcretionem quamlibet facere videamus. ſ. quantum ad fidem de Chriſto habitam: ergo Abraham vidit in ęnigmate, non E vidit in ſpecie. vos autem impræſentiarum tenetis, & habetis Dominum veſtrum, & ad voluntatem interrogatis, & conueſcimini ei. CHRY. Hæc ergo quæ apoſtoli viderunt, & audierunt, pręſentiam ſuam dicit, miracula, uocem, & doctrinam. In hoc autem non ſolum malis, ſed his qui boni fuerant eos præponit. Etenim antiquis iuſtis beatiores eos dicit, quoniam non ſolum quæ Iudæi non viderant hi vident, ſed & quæ iuſti, & Prophetæ cupierunt videre, & non viderunt. Illi enim fide ſolum conſiderauerūt: hi autem viſu, & multo manifeſtius. Vides autem qualiter vetus Teſtamentum copulat nouo. non enim ſi Prophetæ alieni cuiuſdā & contrarii Dei ſerui fuiſſent, Chriſtum cupiuiſſent.

c ¶ GLO. Dixerat ſuperius, quia Iudæis non eſt datum noſſe regnum Dei: ſed Apoſtolis. & ideo concludit dicens: {Vos ergo audite parabolam ſeminantis, quibus ſcilicet committuntur cœli myſteria. AVG. ſuper Geneſim ad literam. viij. Quod narrauit Euangeliſta, factum eſt. Dominum, ſcilicet talia locutum

Cap. 5.

A fuiſſe: ipſius autem Domini narratio parabola fuit, de qua numquam exigitur, vt etiam ad literam facta monſtrarentur, quæ ſermone proferuntur. GLO. Vnde parabolam exponens ſubdit: {Omnis qui audit verbum regni} ideſt prædicationem meam, ad regnum cœlorū adipiſcendum valet: Et non intelligit. Quomodo autem non intelligat ſubiungit: venit enim malus, ideſt diabolus. Et rapit qđ ſeminatum eſt in corde eius. Omnis inquā, qui talis eſt {Hic eſt qui ſecus viam ſeminatus eſt.} Notandum eſt autem, quòd ſeminatum diuerſis modis accipitur. Dicitur enim & ſemen ſeminatum, & ager ſeminatus, quod vtrumque hic inuenitur. Vbi enim ait: Rapit quod ſeminatum eſt, de ſemine intelligendum eſt. vbi autem ſequitur. {Secus viam ſeminatus eſt} non de ſemine: ſed de loco ſeminis intelligendum eſt, ideſt homine, qui eſt quaſi ager diuini verbi ſemine ſeminatus. REMI. His autem verbis exponit Dominus quid ſit ſemen, verbū, ſcilicet regni, ideſt euangelicæ doctrinæ. Sunt enim nonnulli qui verbum Dei nulla cordis deuotione ſuſcipiunt: & ideo ſemen verbi Dei quod in eorum cordibus ſeminatur: dæmones quaſi ſemen viæ tritæ ſubito auferunt. Sequitur. {Qui autem eſt ſeminatus ſupra petram: hic verbum audit &c.} Semen enim verbum Dei quod in petra, ideſt corde duro & indomito ſeminatur fructificare non poteſt, quia multa eſt eius duritia, & paruum cœleſte deſiderium. vnde propter nimiam duritiam non habent in ſe radicem. HIERO. Attende autem quod dictum ſit: Continuo ſcandalizatur. Eſt ergo aliqua diſtantia inter eum, qui multis tribulationibus pœniſque compellitur Chriſtum negare, & eum qui ad primam perſecutionem ſtatim ſcandalizatur, & corruit, de qua hic loquitur. Sequitur. {Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis.} Mihi uidetur & illud quod iuxta literam ad Adam dicitur. Inter ſpinas & tribulos panem tuum manducabis: hic ſignificare myſtice, quòd quicumque ſæculi ſe dederit voluptatibus, curiſque iſtius mundi: panem cœleſtem, & cibum uerum inter ſpinas comedit. RABA. Recte autem ſpinæ uocantur, quia cogitationum ſuarum punctionibus mentem lacerant, & quaſi ſtrangulando, ſpirituales virtutum fructus gignere non permittunt. HIERO. Et eleganter adiunxit: Fallacia diuitiarum ſuffocat uerbum. Blandæ enim ſunt diuitiæ: aliud agentes, aliud pollicentes. Lubrica eſt illarum poſſeſſio: dum huc, illucque circumferuntur, & inſtabili gradu, uel habentes deſerunt, uel non habentes reficiunt. unde & Dominus diuites aſſerit difficulter intrare in regnum cœlorum ſuffocantibus diuitijs uerbum Dei, & uigorem uirtutum emolientibus. REMI. Et ſciendum, quia his tribus generibus terræ ne quam compræhenduntur omnes qui uerbum Dei audire poſſunt, ſed tamen ad ſalutem perducere non ualent. Excipiuntur gentiles, qui nec audire meruerunt. Sequitur. {Qui uero in terram bonam ſeminatus eſt} Terra bona eſt, fidelis conſcientia electorum, ſiue mens ſanctorum, quæ uerbū Dei cum gaudio, & deſiderio, & cordis deuotione ſuſcipit, & inter proſpera, & aduerſa uiriliter conſeruat, & ad futura perducit. unde ſequitur: {Et facit fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud uero triceſimum. HIERO. Et notandum, quòd ſicut in terra mala tres fuere diuerſitates, ſcilicet ſecus uiam, & petroſa, & ſpinoſa loca: ſic in terra bona trina diuerſitas eſt: centeſimi, ſexageſimi. & fructus triceſimi. Et in illa autem, & in iſta non mutatur ſubſtantia: ſed uoluntas, & tam incredulorum, quàm credentium corda ſunt, qui ſemen recipiunt. unde primo dixit. Venit malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius. & ſecundo, & tertio ait: {Hic eſt qui uerbum audit.} In expoſitione quoque terræ bonæ: iſte eſt qui audit uerbum, Primum ergo debemus audire, deinde intelligere: poſt intelligentias fructus reddere doctrinarum, & facere uel centeſimum fructum, uel ſexageſimum, atque triceſimum. AVGVSTINVS 21. de Ciuitate Dei: Quidam putant hoc ſic eſſe intelligendum, ꝙ Sancti pro ſuorū diuerſitate meritorum: alij tricenos homines liberent, alij ſexagenos, alii centenos, quod in die iudicij futurum ſuſpicari ſolent: non poſt iudicium, qua opinione quidam cum uideret homines impunitatem peruerſiſſime pollicentes: eo quòd omnes iſto modo ad liberationem pertinere poſſe uideantur: reſpondit, bene potius eſſe uiuendum, ut inter eos quiſq; reperiatur, qui pro alijs

Cap. 27.

intercesſuri ſunt liberandis, ne tam pauci ſint, vt cito ad numerum ſuum peruenientes multi remaneant, qui erui iam de pœnis illorum interceſſione nō poſſint, & in eis inueniatur quiſquis ſibi ſpem fructus alieni temeritate vaniſſima pollicetur. R E M I. Triceſimum ergo fructum facit, qui fidem ſanctæ Trinitatis docet. ſexageſimum vero qui perfectionem bonorum operum cōmēdat. ſenario enim numero omnis mundi ornatus completus eſt. Centeſimum autem fructum facit, qui vitam æternam promittit. centenarius enim de leua tranſit ad dexteram, per leuam autem vita præſens deſignatur, per dexteram futura:

eſt in ſpinis, hic eſt qui verbnm Dei audit, & ſollicitudo ſęculi iſtius, & fallacia diuitiarum ſuffocat verbum, & ſine fructu efficitur. Qui vero in terram bonã ſeminatus eſt: hic eſt qui audit verbum & intelligit & fructum affert, & facit aliud quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum aliud vero triceſimum.

Aliter ſemen verbi Dei triceſimum fructum facit, quando bonam cogitationem gignit, ſexageſimum quando bonam locutionem,
Lib. 1. c. 10. & 11. centeſimum quando ad fructum boni operis perducit. A V G. de Quæſt. euan. Vel aliter. Centeſimus fructus eſt martyrum propter ſanctitatem vitæ, vel contemptum mortis. Sexagenarius virginum propter ocium interius, quia non pugnant contra conſuetudinem carnis: ſolet enim ocium concedi ſexagenariis poſt militiam, vel poſt actiones publicas: triceſimus vero coniugatorū, quia hæc eſt ætas prælianti um: ipſi habent acriorem conflictum, ne libidinibus ſuperentur. Vel aliter confligendum eſt cum amore temporalium bonorum, vt ratio vincat, aut etiam edomitus ſubditusque eſſe, vt cum ſurgere cœperit facile reprimatur, aut ita extinctus, vt ſe omnino nulla ex parte commoueat. Ex quo fit, vt ipſam etiam mortem propter veritatem alii fortiter ſpernant, alii æquanimiter, alij libenter, quæ tria genera fructus ſunt terræ, triceni, & ſexageni, & centeſimi. In horum aliquo genere inueniendus eſt tempore mortis ſuæ, ſiquis de hac vita recte cogitat emigrare. H I E R O. Vel centeſimus fructus virginibus, ſexageſimus viduis & continentibus, triceſimus ſancto matrimonio deputatur. H I E
Alludit hic Hieronym⁹ ad artem numerandi p̄ notas digitorum, de qua Beda libellum ædidit, De indigitatione inſcriptum. R O. In Apologia pro libris aduerſus Iouinianum. Nam ipſa digitorum coniunctio, & quaſi molli ſe oſculo complectens, & foederans maritum pingit & coniugem, ſexaginta ad viduas, eo quòd in anguſtia, & tribulatione ſint poſitæ. vnde & inferiori digito deprimuntur, quanto maior eſt difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abſtinere: tanto maius & præmium. Porro centeſim⁹ numerus a ſiniſtra tranſit ad dexteram, & iiſdem quidem digitis non eadem manu circulum faciens, exprimit virginitatis coronã. d ¶ C H R Y. In præcedenti parabola locutus eſt Dominus de his qui verbum Dei non ſuſcipiunt: hic autem de his qui ſuſcipiunt corruptiuum ſermonem. etenim hoc eſt diabolicę machinationis veritati ſemper errorem inſerere. vnde dicitur. { Aliam parabolam propoſuit illis dicens. } H I E R O. Propoſuit autem aliam parabolam quaſi diues paterfamilias, inuitatos diuerſis reficiens cibis, vt vnuſquiſque ſecundum naturam ſui ſtomachi varia alimenta ſuſciperet. Non autem dixit alteram, ſed aliam. Si enim propoſuiſſet alteram, expectare tertiam non poteramus, præmiſit aliam, vt plures ſequantur. Quæ autem ſit parabola oſtenditur cū ſubditur. { Simile factum eſt regnum cœlorum. } R E M I. Regnū cœlorum appellat ipſum filium Dei, quod regnum ſimile dicitur eſſe { homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. } C H R Y. Deinde modum inſidiarum diaboli oſtendit, dicens. { Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. } Demonſtrat hic, quòd error poſt veritatem exiſtit, quod & rerum exitus teſtatur. Etenim poſt Prophetas fuerunt pſeudo Prophetæ, & poſt Apoſtolos pſeudo Apoſtoli, & poſt Chriſtum Antichriſtus. Niſi enim diabolus viderit quid imitetur, vel quibus inſidietur, non tentat: quia igitur vidit, quòd hic reddit in fructu centum, ille ſexaginta, alius triginta, & non poterat rapere, & ſuffocare quod radicatum erat per aliam deceptionem inſidiatur interſerens ſua, multis ea ſimilitudinibus colorans, vt facile ſurripiat his, qui habiles ſunt ad deceptionem: propter hoc non dicit, quòd ſeminet aliquod aliud ſemen, ſed zizania, quæ ſecundum viſum aſſimilantur quodammodo frumento. Hinc etiam apparet diaboli malignitas: tunc. n. ſeminauit quando vniuerſa erant completa, vt magis noceret agricolæ ſtu-
Cap. 11. dio. A V G. de Quæſt. euan: Dicit autem cum dormirent homines, quia cum negligentius agerent præpoſiti eccleſiæ, aut dormitionem mortis acciperent Apoſtoli, venit diabolus, & ſuperſeminauit eos quos malos filios Dominus interpræatur. Sed recte quęritur, vtrum hæretici ſint, aut male viuentes catholici. Sed quòd dicit eos in medio tritici ſeminatos, quaſi videntur illi ſignificari,

F qui vnius communionis ſunt. Verumtamen, quoniam agrum ipſum non eccleſiam, ſed hunc mundum interpræatus eſt: bene intelliguntur hæretici, quia in hoc mundo permiſcentur bonis, vt illis qui in eadem fide mali ſint, palea potius quàm zizania deputentur, quia palea etiam fundamentum habet cum frumento, radicemque communem. Schiſmatici autem videntur ſpicis corruptis etiam ſimiliores, vel paleis ariſtarum fractis, vel ſciſſis & de ſegete abiectis, nec tamen conſequens eſt, ut omnis hæreticus, vel ſchiſmaticus ab eccleſia corporaliter ſeparetur. multos enim portat eccleſia, quia non ita defendunt falſitatem ſententię ſuę,

d Aliam parabolam propoſuit illis dicens: Simile factum eſt regnum cœlorum homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. Cum autem dormirent homines venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. Cum autem creuiſſet herba, & fru-
G ctum feciſſet, tunc apparuerunt

vt intentam multitudinem faciãt, quod ſi fecerint tunc pelluntur: Cum ergo diabolus aſperſis prauis erroribus, falſiſque opinionibus ſuperſeminaſſet: hoc eſt, præcedente nomine Chriſti hæreſes ſuperieciſſet, magis ipſe latuit, atque occultiſſimus factus eſt. Hoc eſt enim quod dicit: { Et abijt. } quamquam in hac parabola Dominus ſicut in expoſitione concluſit: non quædam, ſed omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem zizaniorum nomine ſignificaſſe intelligitur. C H R Y. Ex poſterioribus autem diligenter hæreticorum formam deſcribit, dicens. { Cum autem creuiſſet herba & fructū feciſſet, tunc apparuerunt & zizania. } In principio enim hæretici obumbrant ſeipſos, cum autem multam acceperint libertatem, & ſermone aliquis cum eis participauerit, tunc uenenum effundunt. A V G V S T I N V S de Quæſt. Cap. 12.
H euang. Vel aliter. Cum homo ſpiritalis eſſe ceperit diiudicans omnia, tunc ei errores incipiunt apparere, diſcernit enim quicquid audierit, aut legerit abhorrere a regula veritatis, ſed donec in eiſdem perficiatur ſpiritualibus, poteſt eum mouere: quare ſub nomine Chriſtiano tam multæ hæreticorum extitere falſitates. vnde ſequitur. { Accedentes autem ſerui patrisfamilias dixerunt ei: Domine nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? vnde ergo habet zizania? } Vtrum autem ipſi ſint ſerui, quos poſtea meſſores appellat, an quia in expoſitione parabolæ meſſores dicit eſſe angelos? nec quiſquam dicere facile auſus fuerit angelos neſciſſe, quis zizania ſuperſeminauerit, magis oportet intelligi homines ipſos fideles ſeruorum nomine hoc loco ſignatos. nec mirum ſi & bonum ſemen ipſi dicuntur: ex diuerſis enim ſignificationibus vna res diuerſas ſimilitudines recipit, ſicut & de ſe ait, quòd ipſe ſit ianua, quòd ipſe ſit paſtor. R E M I G I V S Accedunt autem ad Deum ſine corpore, ſed corde & mentis deſiderio, quo docente intelligunt diaboli calliditate hoc eſſe factum. vnde
I ſequitur. { Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. H I E R O N Y M V S: Diabolus propterea inimicus homo appellatur, qui Deus eſſe deſiit. & in nono Pſal. ſcriptum eſt de eo: Exurge Domine: non confortetur homo. Quamobrem non dormiat qui eccleſiæ præpoſitus eſt: ne per illius negligentiam inimicus homo ſuperſeminet zizania: hoc eſt hæreticorum dogmata. C H R Y S O S T O M V S: Inimicus autem vocatur propter iacturam, quam infert hominibus. vexatio enim diaboli aduerſus nos eſt. principium autem vexationis factum eſt non ab inimicitia, quæ eſt ad nos, ſed quæ eſt ad Deum. A V G V S T I N V S de Quæſt. euan. Cap. 12.
Cum autem ſerui Dei cognouerint hanc excogitaſſe diabolum fraudem, cum contra tanti nominis auctorem nihil ſe valere ſentiret, vt fallacias ſuas eodem nomine obtegeret: pōt ſibi ſuboriri voluntas, vt tales homines de rebus humanis auferant ſi aliquam temporis habeant facultatem, ſed vtrum facere debeant, iuſtitiam
K Dei conſulunt. vnde ſequitur. { Serui autem dixerunt: vis imus, & colligimus ea? } C H R Y S O S T O M V S: Vbi intuenda eſt ſeruorum diligentia, & dilectio. Etenim feſtinant zizania euellere, quod monſtrat eorum de ſemine ſollicitudinem. Ad hoc enim ſolum reſpiciunt, non ut aliquis puniatur, ſed ut ſeminata non pereant. Quid autem Dominus reſponderit ſubditur. { Et ait: non. } H I E R O N Y M V S. Datur enim locus pœnitentiæ, & monemur, ne cito amputemus fratrem, quia fieri poteſt, ut ille qui hodie noxio deprauatus eſt dogmate, cras reſipiſcat, & defendere incipiat ueritatem. vnde ſubditur: Ne forte Cap. 12.
colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticū. A V G. de Quæſt. euange. In quo eos patientiſſimos, & tranquilliſſimos reddit: hoc enim dicitur, quia boni dum adhuc infirmi ſunt, opus habent in quibuſdam malorum commiſtione, ſiue ut per eos exerceantur, ſiue ut eorum cōparatione magna illis exhortatio fiat & inuitẽtur ad melius, aut forte ſimul eradicatur triticum cum auferuntur zizania,

zizania, quia multi primo zizania ſunt, & poſtea triticum fiunt, q̄ niſi patienter, cum mali ſint tolerentur, ad laudabilem mutationẽ non perueniunt, itaque ſi euulſi fuerint, ſimul eradicatur & triticum, quod futuri eſſent ſi eis parceretur. Ideo dicit tales non eſſe auferendos de hac uita, ne cum malos conatur interficere, bonos interficiat: quod forte futuri ſint, aut bonis obſit, quibus & inuitis vtiles ſunt. Sed tūc opportune hoc fiet, cum iam de fine non reſtat, vel tempus cōmutandæ vitæ, vel p̄ficiendi ad veritatem ex occaſione, atque comparatione alieni erroris. & ideo ſubdit. { Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, } ideſt vſque ad

& zizania. Accedentes autem ſerui patrisfamilias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis imus & colligimus ea? Et ait: non: ne forte colligentes zizania eradicetis ſimul & triticum. Sinite vtraque

iudicium. H I E R O. Videtur autem hoc eſſe contrarium illi p̄cepto: Auferte malum de medio veſtrum. Si enim prohibetur eradicatio, & vſque ad meſſem tenenda eſt patientia, quomodo eiiciẽdi ſunt quidam de medio noſtrum? Sed inter triticum & zizania, (quod nos appellamus lolium) quàmdiu herba eſt, & nec dum calamus venit ad ſpicam, grandis ſimilitudo eſt, & in diſcernẽdo aut nulla, aut difficilis diſtantia. primo monet ergo Dominus, ne verbi quod ambiguum eſt, cito ſententiam proferamus, ſed Deo iudici reſeruemus, vt cum dies iudicij venerit, ille non ſuſpitionẽ cri-
Lib. 1. c. 7. minis, ſed manifeſtum reatum de ſanctorum cætu eiiciat. A V G. contra Epiſtolam Parmeniani. Cum enim quiſque Chriſtianorū intus in eccleſia conſtitutorum in aliquo tali peccato fuerit depræhenſus, vt anathemate dignus habeatur: fiat hoc (vbi periculū ſciſmatis non timet) cum dilectione non ad eradicandum, ſed ad corrigendum. quòd ſi ſe non agnouerit, neque pœnitendo correxerit, ipſe foris exiet, & per propriam voluntatem ab eccleſiæ communione dirimetur. vnde Dominus cum dixiſſet: { Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem. } Subiunxit cauſam dicens: Ne forte cū vultis colligere zizania, eradicetis ſimul & triticum. Vbi ſatis oſtẽdit cum metus iſte non ſubeſt: ſed omnino de frumentorum ſtabilitate certa ſecuritas manet, ideſt quando ita cuiuſque crimen notum eſt, & omnibus execrabile apparet, vt vel nullos prorſus, vel non tales habeat defenſores, p̄ quos poſſit ſchiſma contingere, nō dormiat ſeueritas diſciplinę, in qua tanto eſt efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior fuerit obſeruatio charitatis. Cum vero idem morbus plurimos occupauerit, nihil aliud boni reſtat, quàm dolor & gemitus. ſic igitur miſericorditer corripiat homo quod poteſt, quod autem non poteſt, patienter ferat, & ex dilectione gemat, atque lugeat, donec ille deſuper emendet, & corrigat, atque vſque ad meſſem differat eradicare zizania, & paleam ventilare. Turba autem iniquorum cum facultas eſt in populis promen di ſermonem generali obiurgatione feriẽda eſt: & maxime ſi occaſionem, atque opportunitatem præbuerit aliquod Domini deſuper flagellum, quo eos appareat pro ſuis meritis vapulare. tūc enim aures humiles præbet emendari ſermone calamitatis auditorum, & facilius in gemitum confitendi, quàm in murmura reſiſtendi afflicta corda compellit, quamquàm etſi nulla calamitas tribulationis præmat, cum facultas detur vtiliter corripitur in multitudine multitudo. nam ſicut ſeparata ſęuire, ſic in ipſa congregatione obiurgata gemere conſueuit. C H R Y. Hoc autem dixit Dominus prohibens occiſiones fieri. neque enim oportet interficere hæreticum, quia prelium inexpiabile in orbem terrarū induceretur. & ideo dicit: Ne eradicetis ſimul cum eis frumẽtum, ideſt ſi moueritis arma, & occideritis hæreticos, neceſſe eſt multos ſanctorum ſimul ſubmitti. non ergo detinere hæreticos, & abſcindere liberam eorum propalationem, & ſynodos & ſtudia diſſoluere prohibet, ſed interficere, & occidere. A V G. Ad Vincentium:
Epiſt. 48. circa medium. Hæc autem primitus mea ſententia erat, neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum. verbo enim agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis. harum enim legum terror quibus promulgandis reges ſeruiunt Domino in timore: ita profuit vt nunc alii dicant: Iam hoc volebamus: ſed Deo gratias, qui nobis occaſionem præbuit, & dilationum morulas amputauit. Alij dicant: hoc eſſe verum iam ſciebamus, ſed neſcio qua cōſuetudine tenebamur, gratias Deo, qui vincula noſtra dirupit. Alii dicant: Neſciebamus hoc eſſe veritatem, nec eam diſcere volebamus, ſed ad eam cognoſcendam metus fecit intentos, gratias Dño qui negligentiam noſtram ſtimulo terroris excuſſit. Alij dicant: Nos falſis rumoribus terrebamur intrare, quos falſos eſſe neſciremus, niſi intraremus, nec intraremus, niſi

A cogeremus, gratias Deo qui prædicationem noſtrã flagello abſtulit: expertos docuit, quàm vana & inania de eccleſia ſua mendax fama iactauerit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil intereſſe, vbi fidem Chriſti teneremus: ſed gratias Domino, qui nos a diuiſione collegit, & hoc vni Deo congruere vt in vnitate colatur oſtẽdit. Seruiant ergo reges terræ Chriſto leges edendo pro Chriſto. A V G V S T I. Epiſt. 192.
ad Bonifacium Comitem: Quis autem veſtrum velit non ſolum aliquem hæreticorum perire, verum etiam aliquid perdere? ſed aliter non meruit habere pacẽ domus Dauid, niſi Abſalon filius eius in bello quod contra patrẽ

creſcere vſq; ad meſſem, & ĩ tempore meſsis dicam meſſoribus. Colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum.

e Aliam parabolam propoſuit eis dicens: Simile eſt re-
B gnum cœlorum grano ſynapis, quod accipiens homo ſeminauit

gerebat fuiſſet extinctus, quàmuis magna cura mandauerit ſuis, vt eum quantum poſſent viuum, ſaluumque ſeruarent, & eſſet cui pœnitenti paternus affectus ignoſceret? Quid autem ei reſtitit, niſi perditum flere, & ſui regni pace acquiſita, ſuam meſtitiam conſolari? Sic ergo catholica mater eccleſia, ſi aliquorum perditione tam multos cæteros colligit dolorẽ materni cordis lenit, & ſanat tantorum liberatione populorum. vbi eſt aũt quod iſti clamare conſueuerunt, liberū eſt credere, vel nō credere? cui vim Chriſtus intulit? quẽ coegit? ecce habent Apoſtolum Paulum, agnoſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſtea docentem, prius ferientem, & poſtea conſolantem. Mirum autem eſt quomodo ille qui pœna corporis ad euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus
C qui ſolo verbo vocati ſunt in euangelio laborauit, cur ergo non cogeret eccleſia perditos filios vt redirent, ſi perditi filii coegerunt alios vt perirent? Sequitur. { Et in tempore meſſis dicam meſſoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum. } R E M I G I V S: Meſſis autem appellatur tempus metendi: per meſſem vero deſignatur dies iudicii, in quo ſeparandi ſunt boni a malis. C H R Y S O S T O M V S: Sed propter quid dicit. Colligite primum zizania? Vt non timeant boni, quaſi ſimul cum zizaniis tollatur frumentum. H I E R O N Y M V S. Quòd autem dicit zizaniorum faſciculos igni tradi, & triticum congregari in horrea, manifeſtum eſt hæreticos quoſque & hypocritas gehennæ ignibus concremandos, ſanctos vero qui appellantur triticum, horreis, ideſt cœleſtibus manſionibus recipi. A V G V S T I N V S de Quæſtio. euan. Quæri autem po- Cap. 12.
teſt, cur non vnum faſcem, aut vnum aceruum zizaniorum fieri
D dixerit, niſi forte propter varietatem hæreticorum, non ſolum a tritico, ſed etiam a ſeipſis diſcrepantium. Ipſa vniuſcuiuſque hæreſeos, in quibus ſigillatim ſua communione disiuncti ſunt, nomine faſciculorum deſignauit, vt etiam tunc incipiant alligari ad comburendum, cum a catholica communione ſegregati, ſuas proprias quaſi eccleſias habere cœperint, vt combuſtio earum ſit in fine ſæculi non alligatio faſciculorum. Sed ſi ita eſſet, non tam multi reſipiſcendo, & in catholicam remeando ab errore diſcederent. Quapropter alligatio faſciculorum in fine profutura eſt, vt non confuſe: ſed pro modo peruerſitatis ſuæ vniuſcuiuſque erroris p̄tinacia puniatur. R A B A. Et notandū, quòd ubi dicit: Seminauit bonum ſemen. notat bonam uoluntatem, quæ in electis eſt. ubi uero dicit. { Inimicus venit, &c. } cautelam habendam intimare uoluit, de qua creſcentibus zizaniis quaſi patienter ferens ait: { Inimicus hō hoc fecit. } patiẽtiã nobis cōmendauit, ubi uero ait: Ne forte colligentes zizania, donauit nobis diſcretionis exem-
E plum. Quando autem ſubiungit: { Sinite utraque creſcere vſque ad meſſem. } commendauit longanimitatem. Ad ultimum iuſtitiam, cum dicit: { Alligate ea in faſciculos, &c. } e ¶ C H R Y S O S T O M V S. Quia Dominus dixerat, quòd de ſemine tres partes pereunt, & ſaluatur una. & in ipſa rurſus quæ ſaluatur: multa efficitur iactura propter zizania, quæ ſuperſeminantur. ne dicerent: Qui ergo erunt, & quanti fideles? & conſequenter hunc timorem aufert per parabolam ſynapis: & ideo dicitur. { Aliam parabolam propoſuit eis dicens: Simile eſt regnum cœlorum grano ſynapis. } H I E R O N Y M V S. Regnum cœlorum prædicatio euangelii eſt, & notitia ſcripturarum, quæ ducit a uitam, de qua dicitur ad Iudæos: Auferetur a vobis regnum Dei. huiuſmodi ergo regnum cœlorum eſt ſimile grano ſynapis. A V G V S T I N V S de Quæſtion. euange. Granum namque ſynapis ad feruorem fidei pertinet, uel eo quòd dicatur uenena expellere. Sequitur. { Quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo. } H I E R O N Y M V S: Homo qui ſeminat in agro ſuo, a pleriſque Saluator intelligitur, qui in animis credentium ſeminat. Ab aliis,

ipſe homo ſeminans in agro ſuo.i.in corde ſuo. Quis autem eſt iſte qui ſeminat, niſi ſenſus noſter & animus, qui ſuſcipiens granum p̄dicationis, & fouens ſementem humore fidei facit in agro ſui pectoris pullulare? Sequitur. {Quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus.} Prædicatio euangelij minima eſt omnibus diſciplinis, ad primam quidem doctrinam fidē non habet veritatis: hominē Deum, Deū mortuum, & ſcandalum crucis prędicans, confer huiuſmodi doctrinam dogmatibus Philoſophorum, & libris eorum, & ſplēdori eloquentiæ, compoſitioniq; ſermonum, & videbis quanto minus ſit cæteris ſeminibus ſemen euangelij.

in agro ſuo, quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus. Cū autem creuerit, maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cœli veniant & habitēt in ramis eius.

f Aliam parabolam locutus eſt eis dicens: Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptū mulier abſconditi in farinæ ſatis tribus donec fermentatum eſt totum.

g Hęc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas, & ſine parabolis non loquebatur eis, vt impleretur quod dictum erat per Prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meū, eructabo abſcondita a conſtitutione mundi. G

CHRY. Vel minimum eſt ſemen euangelij, quia diſcipuli vniuerſis erant imbecilliores, ſed tamen quia magna erat virtus in eis, expanſa eſt eorum prædicatio vbique terrarum. & ideo ſequitur. {Cum autem creuerit, maius eſt omnibus oleribus.i.dogmatibꝰ.}
Lib.1.q.12. AVG. de Quæſt.euan. Dogmata autem ſunt placita ſectarum, ideſt vt placuit ſectis. HIERO. Philoſophorum enim dogmata cum creuerint, nihil mordax, nihil vitale demonſtrant, totum flaccidum, marcidumque ebullit in olera, & in herbas, quę cito areſcunt & corruūt. Prędicatio autem euangelica quæ parua videbatᷣ in principio, cum vel in animam credentis, vel in totum mundum ſata fuerit, non exurgit in olera, ſed creſcit in arborem, ita vt volucres cœli (quas vel animas credentium, vel fortitudines Dei ſeruitio mancipatas ſentire debemus) veniāt, & habitent in ramis eius: vnde ſequitur. {Et fit arbor, ita vt volucres cœli veniant, & habitēt in ramis eius.} Ramos puto euangelicæ arboris, qui de grano ſynapis creuerunt, dogmatum eſſe diuerſitates, in quibus ſupradictarū volucrum vnaquæque requieſcit. Aſſumamus & nos pennas colūbæ vt ad altiora volitantes, poſſimus habitare in ramis huius arboris, & nidos nobis facere doctrinarum, terrenaque fugientes ad cœleſtia feſtinare. HILA. Vel grano ſynapis ſeipſum Dominus comparauit: acri ſemini, & omnium ſeminum minimo, cuius vir-
Cap.1. tus præſſuris accenditur. GREGO. 19. Moral. Ipſe quidem eſt granum ſynapis, qui in horto ſepulturæ plantatus, arbor magna ſurrexit. Granum namque fuit cum moreretur, arbor cum reſurgeret, granum per humilitatem carnis, arbor per potentiam maieſtatis. HILA. Granum igitur hoc poſtquàm in agro ſeminatum fuit, ideſt vbi a populo comprehenſus, & traditus morti, tamquam in agro fuit ſatione quadam corporis conſepultus, vltra menſurā omnium olerum excreuit, & vniuerſam Prophetarum gloriā excedit. Oleris enim vitæ tamquam ægroto Iſrael data eſt prædicatio Prophetarum, ſed iam in ramis arboris cœli volucres inhabitant; Apoſtolos.ſ.ex Chriſti virtute protenſos, & mundum inumbrantes in ramis intelligimus, in quo gentes in ſpem vitæ aduolabunt, & aurarum turbine.i.diaboli ſpiritu, flatuque vexatę, tanq̄
Cap.1. in ramis arboris conquieſcent. GREGO. 19. Mora. In iſtis etiā ramis volucres requieſcunt, quia ſanctæ animæ q̄ quibuſdā virtutum pennis a terrena cogitatione ſe ſubleuant, in eorū dictis, atq; conſolationibus ab huiuſmodi fatigatione vitæ reſpirant.
Hom. 47. f ¶ CHRY. Ad idem oſtendendum Dominus apponit parabolam de fermento. vnde dicitur. {Aliam parabolam locutus eſt eis: Simile eſt regnum cœlorum fermento:} quaſi dicat. Sicut fermentum multam farinam tranſmutat in ſuam virtutem, ita & uos totum mundum tranſmutabitis. Et vide Chriſti prudentiam, eā in. quæ ſunt naturæ inducit: demonſtrans, quoniam ſicut illa poſſibile eſt fieri, ita & hoc. Non autem dixit, q̄ poſuit ſimpliciter, ſed abſcondit, ac ſi diceret. Ita & vos cum ſubiecti fueritis impugnatoribus veſtris: tunc eos ſuperabitis. Et ſicut fermentū ſuffoditur quidem, non autem deſtruitur, ſed paulatim ad ſuum habitum omnia tranſmutat; ſic & in prædicatione veſtra continget. non itaque q̄ multas dixi superuenturas vobis vexationes timeatis. ita enim fulgebitis, & omnes ſuperabitis. tria autem ſata hic pro multis poſuit. hunc enim numerum determinatum pro multitudine indeterminata accepit. HIERO. Satum autem eſt genus menſuræ iuxta morem prouinciæ Paleſtinæ vnum modium, & dimidium
Lib.1.q.12. accipiens. AVG. de Quæſt.euan. Vel fermentum dicit dilectionem, eo q̄ ferueſcere facit, & excitat. Mulierem, ſapientiam dicit. In farinæ autem ſatis tribus intelliguntur, vel tria illa in homine, ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, vel tria illa fructifera, centeſimum, ſexageſimum, & triceſimum, vel tria illa genera hominum Noe, Daniel, & Iob. RABA. Dicit autem, donec fermentatum eſt totum, quia charitas in noſtra mente recondita eo vſque creſcere debet, vt totam mentem in ſui perfectionem

F commutet, quod hic inchoatur, in futuro vero perficitur. HIERONYMVS, vel aliter. Mulier iſta, quæ fermentum accipit & abſcondit, prædicatio mihi videtur apoſtolica, vel eccleſia de diuerſis gentibus congregata. hæc tollit fermentum, intelligentiam, ſcilicet ſcripturarum, & abſcondit illud in farinæ ſatis tribus, vt ſpiritus, aīa, & corpus in vnum redacta, non diſcrepent inter ſe. Vel aliter. Legimus in Platone tria eſſe in anima, rationale, iraſcibile, & concupiſcibile: & nos ergo ſi acceperimus fermentum euangelicū ſacrarum ſcripturarum, in ratione poſſideamus prudentiā: in ira odium contra vitia, in deſiderio cupiditatem virtutum, & hoc totum fiet per euangelicam doctrinam. quam nobis mater eccleſia præſtitit. dicam & quorundam intelligentiam, mulierem iſtam & ipſi eccleſiam interprætantur, quæ fidem hominis farinæ ſatis tribus commiſcuit, ſcilicet credulitati Patris, & Filij, & Spirituſſancti, cum in vnum fuerit fermentata, non nos ad triplicem Deum, ſed ad vnius diuinitatis perducit notitiam. pius quidem ſenſus, ſed numquam parabolæ, & dubia enigmatum intelligentia poſſunt ad auctoritatem dogmatum proficere. HILA. Fermento ſe Dominus comparauit. fermentum enim de farina eſt, quod virtutem acceptam aceruo ſui generis reddit. hoc autem fermentum acceptum mulier Sy-
H nagoga, ſcilicet per iudicium mortis abſcondit: hoc aūt in farinæ menſuris tribus, ideſt legis, Prophetarum, euangeliorum æqualitate coopertum, omnia vnum fecit, ut quod lex conſtituit, Prophetæ nunciauerunt, idipſum euangeliorum profectionibus expleatur, quamquàm ad trium gentium uocationem, ex Sem, Cham, & Iaphet, tres menſuras farinæ eſſe referendas ſenſiſſe multos memini. Sed neſcio, an hoc ita opinari ratio permittat, cum etſi omnium gentium uocatio ſit, in his tamen Chriſtus non abſconſus ſit, ſed oſtenſus, & in tanta infidelium multitudine non fermentatum eſt totum.
g ¶ CHRYSOSTOMVS. Poſt præmiſſas parabolas, ne aliquis opinaretur, quòd Chriſtus noua induceret, induxit euangeliſta Prophetam etiam hunc prædicentem doctrinæ modum: Et ideo dicit. {Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas. Marcus autem ait: Quoniam ſicut poterant audire, loquebatur eis ſermonem in parabolis. unde non mireris ſi de regno diſputans, grani & fermenti meminit, hominibus Hom.48.
I enim loquebatur idiotis, & indigentibus ab his induci. REMIGIVS: Parabola græcè, latinè dicitur ſimilitudo per quam ueritas demonſtratur. Oſtendit quippe in ipſa ſimilitudine quaſdam figuras uerborum, & imagines ueritatis. HIERONYMVS: Non autem diſcipulis, ſed turbis parabolas loquebatur, & uſque hodie turbæ in parabolis audiunt, & ideo dicitur: {Et ſine parabolis non loquebatur eis.} CHRYSOSTOMVS: Quàmuis enim multa ſine parabolis non turbis dixerit, ſed tamen tunc nihil. AVGVSTINVS Cap.15.
de Quæſtioni.euan. Vel hoc dicitur, non quia nihil proprie locutus eſt, ſed quia nullum ferè ſermonem explicauit, ubi non per parabolam aliquid ſignificauerit, quàmuis in eo aliqua & proprie dixerit: ita ut ſæpe inueniatur totus ſermo eius parabolis explicatus, totus autem proprie dictus nullus inueniatur. Explicatos autem ſermones dico, quando ex aliqua occaſione rerum incipit loqui, quouſque terminet quicquid ad ipſam rem
K pertinet, & tranſeat ad aliud. Nonnumquam ſanè alius Euangeliſta contexit, quod alius diuerſis temporibus dictum indicat. non enim omnino ſecundum rerum geſtarum ordinem, ſed ſecundum ſuæ quiſque recordationis facultatem narrationem quam exorſus eſt ordinauit. Quare autem in parabolis loqueretur, manifeſtat Euangeliſta, cum ſubdit. {Vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam, dicentem. Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita a conſtitutione mundi.} HIERONYMVS: Hoc teſtimonium de lxxvij. pſalmo ſumptum eſt. Legi in nonnullis codicibus eo loco ubi nos poſuimus & uulgata editio habet; ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam, dicentem, vbi ſcriptum eſt, per Eſaiam Prophetam, dicentem. REMIGIVS: Vnde Porphyrius obiecit fidelibus. Euangeliſta veſter tantæ inſipientiæ fuit, ut quod reperitur in pſalmis, ipſe deputauerit Eſaiæ. HIERONYMVS: Quia ergo minime inueniebatur in Eſaia, arbitror poſtea a prudentibus uiris eſſe ſublatum. Sed mihi uidetur in principio ita editū. Quod ſcriptum eſt per Aſaph Prophetam, dicentem. Septuageſimus
ſeptimus

ſeptimus Pſalmus de quo ſumptum eſt hoc teſtimonium, Aſaph prophetæ inſcribitur, & primum ſcriptorem non intellexiſſe Aſaph, & putaſſe ſcriptoris vitium, atque emendaſſe nomen Iſaiæ, cuius vocabulum manifeſtius erat. Sciendum eſt itaque, quòd non ſolum Dauid, ſed etiam cæteri (quorum in Pſalmis & Hymnis & canticis Dei, præſcripta ſunt nomina) prophetæ ſunt appellandi, Aſaph videlicet & Idithum & Heman Eſraytes, & reliqui quos ſcriptura commemorat, quodq; in perſona domini dicitur: {Aperiam in parabolis os meum.} Conſiderandum attentius, & inueniendum deſcribi egreſſū Iſraelis ex Aegypto, & omnia ſigna narrari, quæ in Exodi continentur hiſtoria. Ex quo intelligimus vniuerſa illa quæ ibi ſcripta ſunt parabolice

h Tunc dimiſsis turbis venit in domum, & acceſſerūt ad eum diſcipuli eius dicentes. Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui reſpondens ait, Qui ſeminat bonum ſemen eſt filius hominis. Ager autem eſt mundus. Bonum vero ſemen, hi ſunt filij regni. zizania autem filij ſunt nequam. Inimicus autem qui ſeminauit ea, eſt diabolus. Meſsis vero conſummatio ſęculi eſt. Meſſores autem angeli ſunt. Sicut ergo colliguntur zizania & igni comburuntur, ſic erit in conſummatione ſæculi. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. B

i Simile eſt regnum cęlorū theſauro abſcondito in agro, quem qui inuenit homo abſcondit, & p̄ gaudio illius vadit & vēdit vniuerſa q̄ habet, & emit agrū illū.

ſentienda, & manifeſtaro abſcondita ſacramenta. Hoc enim ſaluator edicturum ſe eſſe promittit dicens: Aperiam in parabolis os meum. GLO. quaſi dicat. Qui prius locutus ſum per prophetas, modo in propria perſona aperiam os meū in parabolis, & eructabo de theſauro mei ſecreti, emittam myſteria quæ abſcondita erant a conſtitutione mundi.
Hom.48. h ¶ CHRYSO. Locutus fuerat dominus turbis in parabolis, vt eos ad interrogandum induceret, & quàmuis multa in parabolis dixiſſet: nullus tamen eum interrogauit: & ideo eos dimiſit. C
vnde ſequitur: {Tunc dimiſſis turbis venit in domum.} Nullus autem eum ſcribarum ſequitur. vnde manifeſtum eſt, quòd propter nihil aliud prius ſequebantur, quàm vt eum caperent in ſermone. HIERO. Dimittit autem turbas & domum reuertitur, vt accedant ad eum diſcipuli, & ſecreto interrogent quæ populus nec merebatur audire, nec poterat. RABA. Myſtice autem dimiſſa turba tumultuantium Iudæorum ingreditur eccleſiam gentium, & ibi fidelibus exponit ſacramenta cæleſtia. vn̄ ſequitur: {Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes: Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri. CHRY. Cum aliquando volentes diſcere formidauerint interrogare, nunc libere interrogant & confiſi ſunt, quoniam audierant: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: ideoque ſingulariter interrogant, non multitudinem æmulantes, quibus non erat datum. Dimittunt autem parabolam fermenti & ſynapis vt manifeſtiores. Interrogant autem de parabola zizaniorum, quia habet conuenientiam ad præmiſſam parabolam de ſemine, & aliquid amplius oſtendit. dominus autem quæ eſſet parabola exponit. vnde ſequitur {Qui reſpondens ait eis, Qui ſeminat bonum ſemen eſt filius hominis.} REMI. Ideo autem dominus ſe filium hominis appellauit, vt hoc indicio nobis exemplum humilitatis relinqueret. ſiue quia futurum erat vt Hæretici negarent eum verum hominem eſſe, ſiue vt per humanitatis fidem poſſimus conſcendere ad diuinitatis cognitionem. Sequitur {Ager autem, eſt mundus. GLO. Cum autem ipſe ſit qui ſeminat agrum ſuum, manifeſtum eſt quòd præſens mundus eſt eius. Sequitur: {Bonum vero ſemen, hi ſunt filij regni.} REMI. ideſt Sancti & electi viri, qui inter filios regni
Lib.18.c.3. computantur. AVG. contra Fauſtum. Zizania autem exponit dominus non aliqua falſa veris ſcripturis immiſſa, ſicut Manichæus interpretatur, ſed omnes filios maligni, ideſt imitatores diabolicæ falſitatis, vnde ſequitur: {Zizania autem ſunt filij nequā.} Per quos omnes impios & malignos vult intelligi. AVG. de
Lib.1.c.51. Quæſt Euange. Omnis autem immunditia in ſegete zizania dicuntur. Sequitur: {Inimicus autem qui ſeminauit ea, eſt diabo.} CHRY. Etenim hoc diabolicæ eſt machinationis, veritati ſemper inſerere errorem. Sequitur, {Meſſis vero conſummatio ſæculi eſt.} Alio autem loco ait, de Samaritanis loquens: Leuate oculos veſtros & conſiderate regiones, quoniam iam albæ ſunt ad Meſſem. & rurſus. Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. in quibus verbis Meſſem dicit iam adeſſe. Qualiter ergo hic eam dicit eſſe futuram? Sed ſciendum, quòd in alia ſignificatione Meſſem dicit, vnde & ibi dicit, quòd alius eſt qui ſeminat & alius qui metit. hic autem eundem dicit eſſe, qui ſeminat & qui metit; quoniam ibi non ad ſui differentiam, ſed Apoſtolorum prophetas induxit. Etenim ipſe Chriſtus per Prophetas ſeminauit in Iudæis & Samaritanis. Idem ergo nominat ſemen ſecundum aliud & aliud. Cum enim de obedientia loquatur, & perſuaſione ad fidem tūc vo-

A cat Meſſem, ſicut in quo totum perficitur: ſed cum inquirit de fructu auditionis verbi Dei, tunc conſummationem dicit Meſſem ſicut hic. REMI. Per Meſſem enim deſignatur dies iudicij, in quo ſeperandi ſunt boni a malis, quod fiet miniſterio angelorum. vnde infra dicitur, quòd veniet filius hominis cum angelis ſuis iudicare. propter quod ſequitur, {Meſſores autem angeli ſunt.} Sequitur. {Sicut ergo zizania colliguntur, & igni comburuntur, ſic erit in conſummatione ſæculi. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem.}
Cap.9. AVG. 20. de Ciui. Dei: Numquid de regno illo vbi ſunt nulla ſcandala? de regno ergo iſto eius quod eſt hic, ſcilicet eccleſia colligentur.
Lib.1.c.11. AVG. de Quæſtio. Euang. Quòd autem primo ſeparantur zizania, hoc eſt, quia tribulatione præcedente ſeparabuntur impij a pijs, quod per bonos angelos intelligitur fieri, quia officia vindictæ poſſunt implere boni bono animo, quomodo lex, quomodo iudex: officia vero miſericordiæ mali implere non poſſunt. CHRYSO. Vel poteſt intelligi, de regno cæleſtis eccleſiæ, & tunc oſtenditur hic duplex pœna, videlicet, quòd excidunt a gloria, in hoc quod dicit: Et colligent de
C regno eius omnia ſcandala, ſcilicet, ne ſcandala in regnum eius intrent, & quòd comburuntur in hoc quod ſubdit. {Et mittent eos in caminum ignis.} HIERO. Omnia autem ſcandala referūtur ad zizania. hoc autem quod dicit: {Et colliget de reg. eius omnia ſcan. & eos qui faciūt iniquitatē.} inter Hęreticos & Schiſmaticos, qui faciunt iniquitatem voluit diſtinguere, vt per eos qui faciunt ſcandala intelligantur Hæretici, per eos vero qui faciunt iniquitatem, intelligantur Schiſmatici. GLO. Vel aliter: Per ſcandala poſſunt intelligi illi, qui præbent proximo occaſionem offenſionis aut ruinæ, per facientes iniquitatem quoſcūque peccantes. RABA. Obſerua quod dicit: Et eos qui faciunt iniquitatem, non qui fecerunt, quia non qui conuerſi ſunt ad pœnitentiam, ſed ſolum qui permanent in peccatis, æternis cruciatibus mancipandi ſunt. CHRY. Vide autem ineffabilem Dei amorem ad homines. Eſt enim ad beneficia promptus & ad pœnam tardus. cum enim ſeminat per ſeipſum ſeminat, cum autē punit, per
D alios: mittit enim ad hoc angelos ſuos. Sequitur {Ibi erit fletus & ſtridor dentium. REMI. His verbis demonſtratur vera corporum reſurrectio, nihilominus oſtenditur per hoc duplex pœna inferni, ſ. nimij caloris, & nimij frigoris. ſicut autem ſcandala referūtur ad zizania, ita iuſti reputantur in filios regni, de quibus ſequitur, {Tunc iuſti fulgebunt, ſicut ſol in regno patris eorum.} in p̄ſenti enim ſæculo fulget lux Sanctorum coram hominibus, poſt conſummationem autem mundi ipſi iuſti fulgebunt, ſicut ſol in regno patris ſui. CHRY. Non quia ita ſolum ſicut ſol, ſed quia hoc ſidere aliud magis luculentum non noſcimus, cognitis nobis vtitur exemplis. REMI. Quod autem dicit: Tunc fulgebunt, intelligendum eſt quia & nunc fulgent in exemplum aliorum, ſed tunc fulgebunt ſicut ſol ad laudandum Deum. Sequitur. {Qui habet aures audiendi, audiat.} RABA. ideſt, qui habet intellectum intelligat, quia myſtice hæc omnia intelligenda ſunt.
i ¶ CHRYSOST. Parabolæ quas ſupra dominus poſuerat Homil. 48.
E de fermento & ſynapi ad virtutem Euangelicæ prædicationis referuntur, quoniam ſuperabit orbem terrarum. nunc autem vt præcioſitatem, & magnificentiam eiuſdem oſtenderet, proponit parabolam de theſauro & margarita dicens: {Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agro. Prædicatio enim Euangelij occultata eſt in mundo, & ſi non vendideris omnia, non emes eam, & cum gaudio hoc oportet facere. vnde ſequitur, {Quē qui inuenit homo abſcondit.} HILA. Hic quidem theſaurus gratis inuenitur. Euangeliorum enim prædicatio in abſcōdito eſt: ſed vtendi & poſſidendi huius modi theſauri cum agro poteſtas, non poteſt eſſe ſine precio, quia cæleſtes diuitiæ non ſine damno ſæculi poſſidentur. HIERO. Quòd autem abſcondit non de inuidiā facit, ſed more ſeruantis & nolentis p̄dere abſcondit in corde, quem priſtinis prætulit facultatibus. GREGO. in Hom. Ho.Euā.11.
Vel aliter, Theſaurus in agro abſconditus eſt cæleſte deſiderium. Ager vero in quo theſaurus abſconditur, eſt diſciplina ſtudij cæleſtis, quem. ſ. theſaurum cum inuenit homo abſcondit, ſ. vt ſeruet,
quia

quia ſtudium cæleſtis deſiderij a malignis ſpiritibus cuſtodiri non ſufficit ei, qui hoc ab humanis laudibus non abſcondit, in præſenti etenim vita quaſi in via ſumus, qua ad patriam pergimus. Maligni autem ſpiritus iter noſtrum quaſi quidam latrũculi obſident. Deprædari ergo deſiderant, qui theſaurum publicæ portãt in via.

K Iterum, Simile eſt regnum cælorum homini negotiatori, quęrenti bonas margaritas. Inuenta autem vna præcioſa margarita, abijt & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.

l Iterum, Simile eſt regnum cęlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti, quam cum impleta eſſet, G educentes & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa ſua, malos autem foras miſerunt. Sic erit in conſummatione ſæculi, Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorũ, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium.

m Intellexiſtis hæc omnia? Dicunt ei: etiam. Ait illis: ideo

Hoc autem dico, non vt ꝓximi noſtri opera noſtra non videãt, ſed vt per hoc quod agimus, laudes exterius non quæramus. Cælorum autem regnum iccirco terrenis rebus ſimile dicitur, vt ex his quæ animus nouit ſurgat ad incognita, vt per hoc, quòd ſcit notum diligere, diſcat ignotũ amare. Sequitur, {Et præ gaudio illius vadit & vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrũ illum.} Agrum profecto venditis omnibus comparat, qui voluptatibus carnis renuntians, cuncta ſua terrena deſideria per diſciplinæ cæleſtis cuſtodiam calcat. HIERO. Vel theſaurus iſte, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, aut Deus verbum eſt, qui in carne Chriſti videtur abſconditus, aut

Lib.1.c.13. ſanctę ſcripturæ, in quibus repoſita eſt notitia ſaluatoris. AVG. de Quæſt.euang. Hunc autem theſaurum dixit in agro abſconditum.ſ. duo teſtamenta in Eccleſia, quæ cum quis ex parte intellectus attigerit, ſentit illic magna latere, & vadit & vendit omnia ſua & emit illum, ideſt contemptu temporalium comparat ſibi ocium, vt ſit diues cognitione Dei.

k ¶ CHRY. Euangelica ꝑdicatio non ſolũ lucrũ multiplex præbet vt theſaurus, ſed & pręcioſa eſt vt Margarita. Vñ poſt parabolam de theſauro, ponit parabolã de margarita dicens: {Iterum ſimile eſt regnum cælorum homini negociatori.} In prædicatione enim duo oportet adeſſe, ſcilicet ab huius vitæ negocijs ſeparari, & vigilantem eſſe quod negociatio deſignat, vna autem eſt veritas & non partita, & propter hoc vna margarita dicitur inuẽta. Et ſicut qui margaritam habet, ipſe quidem nouit quòd diues eſt, alijs vero non eſt cognitus, multotiens eam manu detinens propter eius paruitatem, ita eſt in prædicatione Euangelij. qui enim eam detinent, ſciunt ſe diuites eſſe. Infideles autem hunc theſaurum neſcientes, diuitias noſtras ignorant. HIERO. Bonæ autem margaritæ poſſunt intelligi lex & prophetę. audi ergo Marcion & Manichee, quòd bonæ margaritæ ſunt lex & prophetæ. Vna ergo præcioſiſſima margarita eſt ſcientia ſaluatoris, & ſacramentum paſſionis & reſurrectionis illius, quod cum inuenerit homo negociator ſimilis Pauli apoſtoli, omnia legis prophetarumq; myſteria & obſeruationes priſtinas, in quibus inculpate vixerat, quaſi purgamenta contemnit vt Chriſtum lucrifaceret, non ꝙ inuentio bonæ margaritæ condemnatio ſit veterum margaritarum, ſed ꝙ comparatione eius omnis alia gemma ſit vilior. GLO. Vel per margaritam præcioſam intelligitur cæleſtis vitæ dulcedo, quam inuentam omnia vendens emit, quia qui cæleſtis vitæ dulcedinem inquantum poſſibilitas admittit perfecte cognouerit, ea quæ in terris amauerat, libenter cuncta derelinquit, deforme conſpicitur quicquid de terrenæ rei placebat ſpecie, quia ſola præ-

Cap.12. cioſæ margaritæ claritas fulget in mente. AVG. de Quæſtio. euang. Vel homo cum quærat bonas margaritas, inuenit vnam præcioſam, quia quærens homines bonos, cum quibus vtiliter viuat, inuenit vnum ſine peccato Ieſum Chriſtum, aut præcepta q̃rens, quibus ſeruatis, cum hominibus recte conuerſetur. Inuenit dilectionem proximi, in quo vno dicit Apoſtolus, omnia contineri, aut bonos intellectus quærẽs, inuenit illud verbum quo cũcta continentur, in principio erat verbum, quod eſt lucidum candore veritatis, & ſolidum firmitate æternitatis, & vndique ſibi ſimile pulchritudine veritatis. qui Deus penetrata teſtudine intelligendus eſt. Quodlibet vero illorum trium ſit, vel ſi aliud occurrere potuerit, quod margaritæ vnius præcioſæ nomine ſignificetur, pretium eius eſt noſipſi, qui ad eam poſſidendam non ſumus liberi, niſi omnibus pro noſtra liberatione contemptis, quæ temporaliter poſſidentur. Venditis enim rebus noſtris, nullum aliud pretium maius accipimus quàm noſipſos, quia talibus implicati, noſtri non eramus, vt rurſus nos pro illa margarita demus, non quia tantum valet, ſed quia plus dare non poſſumus.

Hom.48. l ¶ CHRYSOST. Poſtquàm per prædictas parabolas euangelicam prædicationem commendauerat, vt non confidamus in prædicatione ſolum, neque fidem nobis æſtimemus ſufficere ad ſalutem, aliam parabolam terribilem ſubdit dicens: {Iterum, ſimile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare.} HIERO. Impleto enim Hieremiæ vaticinio dicentis: Ecce ego mittam ad vos F piſcatores multos. poſtquàm autem audierũt Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes: Sequimini me, faciam vos piſcatores hominũ, contexuerũt ſibi ex veteri & ex nouo teſtamento ſagenam Euangelicorum dogmatum, & miſerunt eam in mare huius ſæculi, quæ vſque hodie in medijs fluctibus tenditur, capiens de ſalſis & amaris gurgitibus, quicquid inciderit, ideſt bonos homines & malos, & hoc eſt quod ſubdit: {Ex omni genere piſcium congreganti.} CHRY. Vel aliter: Sancta eccleſia ſagenę comparatur, quia & piſcatoribus eſt commiſſa, & per eam quiſque ad æternum regnum, a præſentis ſæculi fluctibus trahitur, ne æternæ mortis profundo mergatur, quæ ex omni genere piſcium congregat, quia ad peccatorum veniam ſapientes & fatuos, liberos & ſeruos, diuites & pauperes, fortes & infirmos vocat. Quæ ſagena.ſ. tunc vniuerſaliter impletur, cum in fine ſuo humani generis ſumma concluditur. vnde ſequitur: {Quam cum impleta eſſet, educentes & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa ſua, malos autem foras miſerunt.} Sicut enim mare ſæculum, ita ſæculi finem ſignificat littus maris, in quo ſcilicet fine, boni piſces in vaſis eliguntur, mali proiiciuntur foras, quia & electus quiſque in tabernacula ęterna recipitur, & in ęterni regni luce perdita, ad exteriores tenebras reprobi protrahuntur. Nunc enim malos bonoſque communiter quaſi permiſtos piſces fidei ſagena continet, ſed littus indicat, ſagena Eccleſiæ quid trahebat. HIERO. Dum H enim ſagena extrahetur ad littus, tunc verum ſecernendorum piſcium iudicium demonſtrabitur. CHRYSO Quid autem diſtat hæc parabola a parabola zizaniorum? Etenim illic, hi quidem ſaluantur, hi autem pereunt, ſicut & hic: ſed illic quidem propter prauorum dogmatum hæreſim, & in anteriori parabola de ſemine, quia non attendebant quæ dicebantur, hic autem propter vitæ nequitiam, propter quam quamuis & piſcatione capti, ideſt cognitione Dei fruentes, non poſſunt ſaluari. Ne autem audiens quoniam malos foras miſerunt, æſtimes hanc pœnam non eſſe periculoſam, per expoſitionem eius grauitatem oſtendit dicens: {Sic erit in conſummatione ſæculi, exibunt Angeli} quàmuis alibi dicat, quòd ipſe ſegregabit eos, ſicut ſeparat Paſtor oues, hic angelos hoc facere dicit, ſicut & in parabola zizaniorum. GREGO. in Hom. Ho.euã.11. Timendum eſt autem hoc potius quàm exponendum. aperta enim voce tormenta peccantium dicta ſunt, ne quis ad ignorantię ſuæ excuſationem recurreret, ſiquid de æterno ſupplicio obſcure diceretur. RABA. Cum enim venerit finis mundi, tunc verum ſecernendorum piſcium iudicium demonſtrabitur, I & quaſi in quodam quietiſſimo portu boni mittentur in vaſa cæleſtium manſionum, malos autem torrendos & exiccandos, gehennę flamma ſuſcipiet.

m ¶ CHRY. Recedentibus turbis, dominus diſcipulis in parabolis loquitur, ex quibus ſapientiores ſunt facti, ita quòd intelligunt quæ dicuntur: Quo circa dicit eis: {Intellexiſtis hæc omnia? dicunt ei. Etiam.} HIERO. Ad Apoſtolos enim proprie ſermo eſt, quos non vult audire tantum vt populum, ſed etiam intelligere vt magiſtros futuros. CHRY. Deinde quia intellexerunt, rurſus eos laudat. vnde ſequitur {Ait illis: Ideo omnis ſcriba doctus in regno cælorum ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.} AVGVST. 20. de Ciuitate Dei: Cap.16. Non dixit: Vetera & noua. quod vtique dixiſſet, niſi maluiſſet meritorum ordinem ſeruare quàm tẽporum. Manichæi, K etiam dum ſola Dei promiſſa noua tenere ſe arbitrantur, remanẽt in vetuſtate carnis, & nouitatem inducunt erroris. AVG. de Quæſt.euang. Vtrum autem iſta concluſione exponere voluit, quem dixerit theſaurum in agro abſconditum (quoniam ſanctę ſcripturę intelliguntur, quæ nomine duorum teſtamentorum noui & veteris concluduntur) an oſtendere voluit eum doctum habendum in Eccleſia, qui etiam ſcripturas veteres parabolis explicatas intellexerit, ab iſtis nouis accipiens regulas, quia & iſta dominus per parabolas enunciauit, vt ſi ipſe, in quo illa complentur & manifeſtantur, per parabolas adhuc loquitur, donec paſſio eius velum diſcindat, vt nihil ſit occultum quod non reueletur, multo magis illa quæ tam longe de illo ſcripta ſunt, parabolis operta eſſe nouerimus, quæ cum Iudæi ad litteram accipiant, noluerunt eſſe docti in regno cælorum. GREGO. Ho.euã.11. Sed ſi per nouum & vetus quod dicitur, vtrumque teſtamentum accipimus, Abraham doctũ fuiſſe denegamus, qui noui & veteris teſtamenti, etſi facta nouit, minime verba nunciauit. Moyſen quoq; docto patrifamilias comparare

parare non poſſumus, quia etſi teſtamẽtum edocuit vetus, noui tñ dicta non protulit. Sed in eo quod hic dicitur, intelligi valet, quia non de his qui fuerant, ſed de his qui eſſe in eccleſia poterant, loquebatur, qui tunc noua & vetera proferunt, cum vtriuſque teſtamenti prædicamenta vocibus & moribus loquuntur. HILA.

omnis ſcriba doctus in regno cælorum ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.

n Et factum eſt, cum conſummaſſet Ieſus parabolas iſtas, trãſijt inde. Et veniens in patriam ſuam, docebat eos in ſynagogis B eorum, ita vt mirarentur & dicerent: Vnde huic ſapientia hæc, & virtutes? Nonne hic eſt fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius, Iacobus & Ioſeph & Simon & Iudas? & ſorores eius, nonne omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta? Et ſcandalizabantur in eo. Ieſus autem dixit eis: Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua & in domo ſua. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorũ.

CAP. XIIII.

IN illo tempore, Audiuit Herodes Tetrarcha famam Ieſu, & ait pueris ſuis: Hic eſt Ioannes Baptiſta, ipſe ſurrexit a mortuis, &

Diſcipulis enim eſt locutus, quos ſcribas propter ſcientiam nũcupat, eo quòd intellexerint ea, quæ ille noua & vetera, ideſt in Euangelijs & lege protulit, quæ ſunt & eiuſdem patrisfamilias, vniuſque vtraq; theſauri, ipſos etiam ſub patrisfamilias nomine ſibi comparat, eo quòd doctrinam de Spirituſſancti theſauro ſuo nouorum ac veterum ſunt adepti. HIER. Vel apoſtoli inſtructi ſcribę dicũtur, quaſi Notarij ſaluatoris, qui verba illius & præcepta ſignabant in tabulis cordis carnalibus regnorum cæleſtium ſacramentis, & pollebant opibus patrisfamiliæ, eiicientes de theſauro doctrinarum ſuarum noua & vetera, vt

Cant. 7. quicquid in Euangelio prædicabant, legis & prophetarum vocibus comprobarent. Vnde & ſponſa dicit in Cantico canticorum:

Ho.euã.11. Noua cum veteribus dilecte mi ſeruaui tibi. GREG. Vel aliter: Vetus eſt, vt pro culpa humanum genus in æterna pœna intereat, & nouum, vt conuerſus in regnum viuat. Prius autem de regni ſimilitudine theſaurum inuentum ac margaritam bonam protulit, poſtmodum inferni pœnas, de malorum combuſtione narrauit, atque in concluſione ſubiungit: Ideo doctus ſcriba. Ac ſi dicat: Ille in ſancta Eccleſia doctus prędicator eſt, qui & noua ſcit proferre de ſuauitate regni, & vetuſta dicere de terrore ſupplicij, vt vel pœnæ terreant, quos præmia non inuitant.

n ¶ HIERO. Poſt parabolas quas dominus ad populum eſt locutus, & quas ſoli Apoſtoli intelligunt, trãſijt in patriam ſuam, vt ibi apertius doceat. Et hoc eſt quod dicitur. {Et factum eſt, cum conſummaſſet Ieſus parabolas iſtas, tranſijt inde. Et veniens in pa-

Lib.2.c.42. triam ſuam, docebat eos in ſynagogis eorum.} AVG. de Con. euang. A ſuperiori ſermone parabolarum iſtarum ſic tranſit, vt nõ oſtendat conſequentis ordinis neceſſitatem, præſertim quia Marcus ab iſtis parabolis non in quod Matthæus, ſed in aliud intendẽs in quod & Lucas, ita contexuit narrationem, vt credibilius oſtendatur hoc eſſe potius conſequenter geſtum, quod ipſi duo conſequenter adiungunt de naui, ſcilicet in qua dormiebat Ieſus, & de miraculo expulſorum dæmoniorum, quæ Matthæus ſuperius re-

Hom. 49. colens interpoſuit. CHRY. Patriam autem eius, hic Nazareth vocat. non enim fecit ibi virtutes multas, vt infra dicitur, ſed in Capharnaum fecit multa ſigna. ſed doctrinam eis oſtendit non minorem admirationem habentem quàm ſigna. REMI. In ſynagogis autem docebat, vbi plurimi conueniebant, quia propter multorum ſalutem de cælis deſcendit ad terras. Sequitur. {Ita vt mirarentur & dicerent: Vnde huic ſapientia hæc, & virtutes?} Sapientia refertur ad doctrinam, virtutes vero ad miraculorum operationem. HIERO. Mira ſtultitia nazarenorum. Mirantur vnde habeat ſapientiam & virtutes, ſed error in promptu eſt, quia fabri filium ſuſpicantur, vnde & dicunt: {Nonne hic eſt fabri fil.} a CHRY. Per omnia ergo erant inſenſati, vilipendentes eum ab eo, qui æſtimabatur eſſe pater, quàmuis multa horum exempla habentes in antiquis temporibus, & patrum ignobilium nobiles videntes filios, etenim Dauid cuiuſdam Agricolæ Ieſſe fuit filius, & Amos cuiuſdam Paſtoris & ipſe Paſtor. Oportebat enim propter hoc maxime eum honorare, quoniam a talibus exiſtens talia loquebatur. Ex hoc enim erat manifeſtum, quoniam non ex humana diligentia erat, ſed ex diuina gratia. AVG. in Ser. de Nati. Eſt autem pater Chriſti faber Deus, qui totius mundi opera fabricatus eſt, arcam Noe diſpoſuit, Moyſi tabernaculum ordinauit, arcam teſtamenti inſtituit. Fabrum dixerim, qui mentem rigidam explanat, ac cogitationes ſuperbas excidit. HILAR. Fabri et hac erat filius, ferrum ignei vincentis ratione, ſæculi virtutem iudicio decoquẽtis, maſſamq; formantis in omne opus vtilitatis humanæ, formam.ſ. corporum noſtrorum in diuerſa membrorum miniſteria, & ad omnia ęternæ vitæ opera fingentis. HIERO. Cum autem errent in patre, non eſt mirandum ſi errent in fratribus. vnde ſubditur: {Nonne eius mater dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioſeph, & Simon, & Iudas? & ſorores eius, nonne

Chriſtus Fabri Ferrarij filius. idem ſentit Beda.

A apud nos omnes ſunt?} HIERO. contra Heluidium: Fratres dñi hic appellantur filij materteræ eius Mariæ, & hæc eſt mater Iacobi & Ioſeph, i. Maria Cleophæ vxor Alphæi. & hæc dicta eſt Maria mater Iacobi minoris. AVG. de Quæſt.euang. Non Cap.17. ergo mirũ eſt dictos eſſe fratres domini ex materno genere quoſcumque cognatos, cũ etiam ex cognatione Ioſeph dici potuerint fratres eius ab illis, qui eum patrem domini eſſe arbitrabantur. HIL. Inhonoratur ergo dominus a ſuis, & quãq; docendi prudentia, & operandi virtus admirationem commoueret: non tamen credunt hæc in nomine domini agere, & paternæ artis quodam opprobrio laceſſunt. Inter tot ergo magnifica quæ gerebat, corporis eius contemplatione commouebantur: & ideo dicunt. {Vnde huic omnia iſta?} Sequitur: {Et ſic ſcãdalizabantur in eo.} HIERO. Error Iudæorum ſalus noſtra eſt & Hæreticorum condemnatio, intantum enim cernebant hominem Ieſum Chriſtum, vt putarent filium fabri. CHRY. Intuere enim Chriſti manſuetudinem, conuitiatus eſt, ſed cum multa manſuetudine reſpõdit. vnde ſequitur: {Ieſus autem dixit eis: C Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua & in domo ſua.} REMI. Prophetam ſeipſum appellat, quod & Moyſes manifeſtat cum dicit, Prophetam ſuſcitabit Deus de fratribus veſtris vobis. Et hoc ſciendum, quia non ſolum Chriſtus, qui eſt caput omnium prophetarum, ſed etiam Hieremias, Daniel, & cæteri minores prophetæ maioris honoris, & dignitatis fuerunt apud exteros quàm apud ſuos. HIER. Propemodum enim naturale eſt ciues ſemper ciuibus inuidere. non enim conſiderant pręſentia viri opera, ſed fragilis recordantur infantiæ, quaſi non & ipſi per eoſdem ætatum gradus ad maturam ætatem venerint. HILA. Inhonorabilem etiam prophetam in patria ſita eſſe reſpondit, quia in Iudæa eſſet, vſque ad crucis ſententiam condemnandus, & quia penes ſolos fideles Dei virtus eſt, & propter eorum incredulitatem operibus diuinæ virtutis abſtinuit. vnde ſequitur, {Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem eorum.} HIE. D Non quòd etiam incredulis facere non potuit virtutes multas, ſed quòd ne multas faciens virtutes, ciues incredulos condemnaret. CHRY. Si autem admiratio ei adueniebat ex miraculis, quare non multa fecit? quia non ad oſtentationem ſuam inſpiciebat, ſed ad ea quæ alijs erant vtilia. hoc igitur non prouenięte deſpexit quod erat ſuiipſius, vt non pœnam eis augeat. Cur igitur vel pauca fecit ſigna? vt non dicant: Si vtique facta eſſent ſigna, nos credidiſſemus. HIERO. Poteſt etiam aliter intelligi, quòd Ieſus deſpiciatur in domo & in patria ſua, hoc eſt in populo Iudæorum: & ideo ibi pauca ſigna fecerit, ne pœnitus inexcuſabiles fierent. maiora autem ſigna quotidie in gentibus per Apoſtolos facit, non tam in ſanatione corporũ quàm in animarum ſalute.

CAP. XIIII.

a GLO. Quia ſupra, Euangeliſta oſtenderat quomodo phariſæi Chriſti miracula calũniabantur, conciues autem eius hic admirantes, Chriſtum tamen contemnebant, refert nunc quam opinionem ex auditis miraculis Herodes de Chriſto cõceperat. vnde dicitur. {In illo tempore audiuit Herodes tetrarcha famam Ieſu.} CHRY. Hom.44. Non abſq; cauſa hic tempus euangeliſta deſignat, ſed vt diſcas tyranni ſuperbiam & negligentiam. neque enim a principio didicit ea, quæ erãt a Chriſto, ſed poſt plurimum tempus, ſic etiam multi qui in poteſtatibus ſunt multa elatione circũdati, huiuſmodi tarde addiſcũt, quia non multam horum faciunt curam. AVG. de Con.euan. Lib.2.c.33. Dixit autem Matthæus, in illo tempore, non in illo die, vel ipſa hora. nam & Marcus quidem hoc eodem modo dicit, ſed non eodem ordine. ſed poſtquam diſcipulos ad prędicandum miſit, nulla tamen facta neceſſitate, qua hoc conuenienter geſtum eſſe intelligeretur. Lucas etiam narrandi eum ordinem tenet quem & Marcus, nec ipſe tamen rerum geſtarum ordinem fuiſſe eundem credi cogit. CHRY. Vide ergo quàm magnum quid eſt virtus, nam & defunctum Ioannem Herodes formidauit, & de reſurrectione philoſophatur: & ideo ſequitur, {Et ait pueris ſuis, hic eſt Ioãnes Baptiſta,

ideo virtutes operantur in eo. Herodes enim tenuit Ioannem & alligauit eum, & poſuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris ſui. Dicebat enim illi Ioannes, Non licet tibi habere eam. Et volens illum occidere, timuit populum, quia ſicut prophetam eum habebant.

b Die autem natalis Herodis, ſaltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Vnde cum iuramento pollicitus eſt ei dare, quodcumque poſtulaſſet ab eo. At illa prẹmonita a matre ſua: Da mihi, inquit, hic in diſco caput Ioannis Baptiſtę. Et conrriſtatus eſt rex: propter iuramentum autem, & eos qui pariter recumbebant, iuſsit dari. G Miſitque & decollauit Ioannem in carcere. Et allatum eſt caput eius in diſco, & datum eſt puellę, & illa attulit matri ſuæ. Et ac-

Baptiſta, ipſe ſurrexit a mortuis: & ideo virtutes operãtur in eo.} RABA. Sed quanta eſt inuidia Iudæorum ex iſto loco docemur. Ioannem enim a mortuis potuiſſe reſurgere nullo atteſtante Herodes alienigena nunciauit: Iudæi vero Chriſtum quem ꝓphetæ prædixerant non reſurrexiſſe, ſed furtim ablatũ eſſe credere maluerunt, in quo inſinuatur, quòd promptior eſt animus gentium ad credulitatẽ, quàm Iudæorum. HIERO. Quidam autem Eccleſiaſticorum interpretum q̃rit, quare Herodes iſta ſit ſuſpicatus, vt putet Ioannẽ a mortuis reſurrexiſſe, quaſi alieni erroris nobis reddenda ſit ratio, aut ex his verbis habeat occaſionem Hæreſis μετεμψυχώσεος Metempſychoſeos, quæ poſt multos annorum circulos in diuerſa corpora dicit animas inſinuari, cum eo tempore quo Ioannes decollatus eſt, dominus 30. annorum eſſet: μετεμψύχωσις Metempſychoſis autem poſt multos annorum circulos in diuerſa corpora dicat animas inſinuari. RABA. Bene autem de reſurrectionis virtute omnes ſenſerunt, quòd maioris potentiæ ſunt Sancti futuri, cum a mortuis reſurrexerint, quàm fuere dum adhuc carnis infirmitate grauarentur. propterea dicit: {Et ideo virtutes operantur in eo.}

Lib. 2. c. 53. AVGVST. de Con. euan. Lucas autem dicit: Et ait Herodes: Ioannem ego decollaui, quis eſt iſte de quo audio talia? Quia ergo hæſitantem Lucas commemorauit Herodem, intelligendum eſt, aut poſt hanc hæſitationem confirmaſſe in animo ſuo quod ab alijs dicebatur, cum dixit pueris ſuis, ſicut hic Matthæus narrat: Hic eſt Ioannes Baptiſta. ita pronuncianda ſunt hæc verba, vt hæſitantem adhuc indicent. vtroq; enim modo pronunciari poteſt, vt aut confirmatum eum ex aliorum verbis accipiamus, aut adhuc eum hæſitantem, vt Lucas commemorat. REMI. Forte autem quæret aliquis, quare dicat Matthæus: {In illo tempore audiuit Herodes.} cum longe ſuperius dicat, quòd mortuo Herode, reuerſus eſt dominus ex Aegypto? Sed hæc quęſtio ſoluitur, ſi intelligatur duos fuiſſe Herodes. mortuo namque priore Herode, ſucceſſit ei Archelaus filius eius, qui poſt 10. annos relegatus eſt exilio apud Viennã vrbẽ Galliæ. deinde Cęſar Auguſtus iuſſit diuidi illud regnum in Tetrarchias, & tres partes dedit filijs Herodis. Iſte ergo Herodes qui Ioannem decollauit, eſt filius maioris Herodis, ſub quo dominus natus eſt, & vt hoc oſtenderet Euangeliſta addidit {Tetrarcha.} GLO. Quia vero dixerat de opinione reſurrectionis Ioannis, cum nihil de morte dixiſſet: ideo reuertitur & narrat qualiter obierit. CHRYSO. Et hanc hiſtoriam nobis Euangeliſta non principaliter inducit, quia totum ſtudium fuit ei dicere de Chriſto & nihil aliud, niſi ad hoc conferre deberet. Dicit ergo, {Herodes tenuit Ioannem & alligauit eum.}

Lib. 2. c. 44. AVG. de Con. euan. Lucas quidem non eodem ordine id recordatur, ſed circa baptiſmum quo dominus baptizatus eſt. vnde hoc præoccupaſſe intelligitur, vt narret quòd multo poſt factum eſt. Cum.n. commemoraſſet Ioannes verba de domino, ꝗ ventilabrum in manu eius ſit, continuo hoc ſubiecit, quod non cõtinuo factum eſſe Ioannes euãgeliſta exponit, cum commemoret poſtea quàm baptizatus eſt Ieſus iſſe eum in Galilæam, & poſt rediſſe in Iudæam, & ibi baptizaſſe circa Iordanem, antequàm Ioannes in carcerem miſſus eſſet. Sed nec Matthæus nec Marcus eo ordine de Ioanne in carcerem miſſo in ſua narratione poſuerunt, quo factum apparet in eorum ſcriptis. nam & ipſi dixerunt tradito Ioanne dominum iſſe in Galilæam, & poſt multa quæ fecit ibi ex occaſione famę venientis ad Herodem, de Chriſto narrant omnia, quæ de Ioanne fuerunt incluſo & occiſo. Cauſam autem quare poſitus ſit in carcerem, oſtendit cùm dicit. {Propter Herodiadem vxorem fratris ſui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam.} HIERO. Vetus narrat hiſtoria, Philippum Herodis maioris filium fratrem huius Herodis, duxiſſe vxorem Herodiadem filiam Arethæ regis Arabum, poſtea vero ſocerum eius, exortis quibuſdam contra generum ſimultatibus, tuliſſe filiam ſuam, & in dolorem prioris mariti, Herodis inimici eius nuptijs copulaſſe. ergo Ioannes Baptiſta, qui venerat in ſpiritu & virtute Heliæ, eadem authoritate qua ille Achab corripuerat & Iezabel, arguit Herodem & Herodiadem, quòd illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente germano, vxorem eius ducere, malens periclitari apud regem, quàm propter adulationem eſſe immemor præceptorum Dei. CHRY. Non tamen vxori loquitur, ſed viro eius, quoniam principalior erat hic. forſan enim

F legem Iudæorum tenebat: & ideo Ioannes eum ab adulterio prohibuit. Sequitur. {Et volens eum occidere, timuit populum.} HIERO. Seditionem quidem populi verebatur propter Ioannẽ a quo ſciebat turbas, in Iordane plurimas baptizatas, ſed amore vincebatur vxoris, ob cuius ardorem etiam Dei præcepta neglexerat. GLO. Timor enim Dei corrigit, timor hominum differt, ſed voluntatem non aufert. vnde & auidiores reddit ad crimen, quos aliquando ſuſpendit a crimine.

b ¶ CHRYSO. Hom. 49. Poſtquàm enarrauit Euangeliſta incarcerationem Ioannis, proſequitur de occiſione ipſius dicens: {Die autem natalis Herodis, ſaltauit filia Herodiadis in medio.} HIERO. Nullum inuenimus alium obſeruaſſe diem Natalis ſui, niſi Herodem & Pharaonẽ, vt quorum erat par impietas, eſſet vna ſolemnitas. REMI. Et ſciendum, quòd conſuetudo eſt non ſolum diuitum, ſed etiam pauperum mulierum, ita pudice filias ſuas nutrire, vt vix ab extraneis videantur. Hæc autem impudica mulier, impudice filiam ſuam nutriuit, quam nõ docuit pudorem ſed ſaltationem. Nec minus repræhendendus eſt Herodes, qui oblitus eſt domum ſuam eſſe aulam regiam, quam p̃dicta mulier fecerat theatrum. vnde ſequitur. {Et placuit Herodi. H vnde cum iuramento pollicitus eſt ei dare quodcũque poſtulaſſet ab eo.} HIERO. Ego autem non excuſo Herodem, quòd inuitus & nolens propter iuramentum homicidium fecerit, qui ad hoc forte iurauit, vt futuræ occiſionis machinas præpararet, alioquin ſi ob iuſiurandum feciſſe ſe dicit, ſi matris, ſi patris poſtulaſſet interitum, facturus fuerat, an non? quod in ſe ergo repudiaturus fuit, contemnere debuit in Propheta. ISIDO. In malis ergo promiſſis reſcinde fidem. Impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur. Illud non eſt obſeruandum ſacramentum, quo malum incaute promittitur. Sequitur: {At illa præmonita a matre ſua: da mihi, inquit, hic in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.} HIERO. Herodias enim timens, ne Herodes aliquando reſipiſceret vel Philippo fratri amicus fieret, atque illicitæ nuptiæ repudio ſoluerentur, monet filiam vt in ipſo ſtatim conuiuio Ioannis caput poſtulet, digno operi ſaltationis, dignum ſanguinis præmium. CHRY. Duplex eſt autem hic puellæ accuſatio, & quoniam ſaltauit, & quoniam ita ei placuit, vt occiſionem expeteret in mer- I cedem. Vide autem qualiter crudelis, & qualiter mollis eſt Herodes. ſeipſum enim obnoxium iuramento facit, illam autem dominam petitionis conſtituit. quia ergo ſciuit quòd ex eius petitione malum eueniebat, triſtatus eſt. vnde ſequitur: {Et contriſtatus eſt rex.} virtus enim, etiam apud malos admiratione, & laudibus digna eſt. HIERO. Vel aliter: Conſuetudinis ſcripturarum eſt, vt opinionem multorum ſic narret hiſtoricus, quomodo eo tempore ab hominibus credebatur, ſic ut Ioſeph ab ipſa quoq; Maria appellabatur pater Ieſu: ita & nunc Herodes dicitur contriſtatus, quia hoc diſcumbentes putabant. Diſſimulator enim mentis ſuæ, & artifex homicidij, triſtitiam pręferebat in facie, cum lætitiam haberet in mente. Sequitur. {Propter iuſiurãdum aũt & propter eos qui pariter recumbebant iuſſit dari.} Scelus excuſat iuramento, vt ſub occaſione pietatis impius fieret. Quòd autem ſubijcit: {Et propter eos qui pariter diſcumbebant,} vult omnes ſceleris ſui eſſe conſortes, vt in luxurioſo conuiuio, cruentę epulæ deferantur. K CHRY. Si autem teſtes habere periurationis formidauit, quanto magis timuiſſe oportebat, tam iniquæ occiſionis tãtos teſtes habere? REMI. Sed in eo minus peccatum, factum eſt cauſa maioris peccati: nam quia libidinoſam voluntatem non extinxit, iccirco ad luxuriam vſque peruenit, & quia luxuriam non coercuit ideo ad reatum homicidij deſcendit. vnde ſequitur: {Miſitque & decollauit Ioannem in carcere, & allatum eſt caput eius in diſco.} REMI. Legimus in Romana hiſtoria Flaminium ducem Romanorum, quòd accubanti iuxta meretriculæ, q̃ nũquàm vidiſſe ſe diceret hominem decollatum, accenſus ſit, vt reus quidam capitalis criminis in conuiuio truncaretur, a cenſoribus pulſum curia, quòd epulas ſanguini commiſcuerit, & mortem, quàmuis noxij hominis, in alterius delitias præſtiterit, vt libido & homicidium pariter miſcerentur, quanto ſceleratior Herodes, & Herodias, ac puella quæ ſaltauit, in præcium ſanguinis petijt caput prophetæ, vt haberent in poteſtate linguam, quæ illicitas nuptias arguebat? Sequitur. {Et datum eſt puellæ, & attulit matri ſuæ.} GLO. Vt habeat in poteſtate linguam quę illicitas nuptias

cedentes diſcipuli eius, tulerunt corpus eius, & ſepelierunt illud, & venientes nunciauerunt Ieſu.

c Quod cum audiſſet Ieſus, ſeceſsit inde in nauicula in locum deſertum ſeorſum. Et cum audiſſent turbę ſecutæ ſunt eum pedeſtres de ciuitatibus. Et exiens vidit turbam multam, & miſertus eſt eis, & curauit languidos eorum.

d Veſpere autem facto, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes, Deſettus eſt locus &

Cap. 4 tas nuptias arguebat. GREGO. 3. Morali. Sed non ſine admiratione grauiſſima perpendo, quòd ille prophetiæ ſpiritu intra matris vterum impletus, quo inter natos mulierum nemo maior ſurrexit, ab iniquis in carcere mittitur, & pro puellæ ſaltu capite truncatur, & vir tantæ ſeueritatis pro riſu turpium moritur. Nũquid nam credimus aliquid fuiſſe, quod in ei9 vita illa ſic deſpecta mors tergeret? Sed iccirco De9 ſuos ſic præmit in infimis, quia videt quomodo remuneret in ſummis. Hinc ergo vnuſquiſque colligat quid illi ſint paſſuri, quos reprobat, ſi ſic cruciat, quos amat.

Cap. 4. GREGO. 29. Mora. Neque autem Ioannes de confeſſione Chriſti, ſed de iuſtitię veritate requiſitus occubuit. Sed quia Chriſtus eſt veritas, vſque ad mortem ꝓ Chriſto quaſi pro veritate peruenit. Sequitur. {Et accedentes diſcipuli eius tulerunt corpus eius & ſepelierunt illud.} HIER. In quo ipſius Ioannis, & Saluatoris diſcipulos intelligere poſſumus. RABA. Narrat autem Ioſephus vinctum hominem in caſtellum Mecheronta adductum, ibique truncatum, Eccleſiaſtica vero narrat hiſtoria ſepultum eum ĩ Sebaſta Vrbe paleſtinorum, quæ quondam Samaria dicta eſt. CHRYSOST. Intende autem qualiter diſcipuli Ioannis, iam magis familiares facti ſunt Ieſu. ipſi enim ſunt qui annunciauerunt ei, quod factum eſt de Ioanne. vnde ſequitur {Et venientes nunciauerunt Ieſu.} Etenim vniuerſos dimittentes ad ipſum confugiunt, & ita paulatim poſt calamitatem & reſponſionem a Chriſto datam directi ſunt. HILA. Myſtice autem Ioannes prætulit formam legis, quia lex Chriſtum prędicauit, & Ioannes profectus ex lege eſt, Chriſtum ex lege prænuncians. Herodes vero princeps eſt populi, & populi princeps ſubiectæ ſibi vniuerſitatis nomen, cauſamque complectitur. Ioannes ergo Herodem monebat, ne fratris ſui vxorem ſibi iũgeret. Sunt enim atque erant duo populi, circumciſionis & gentium. hi igitur fratres ex eodem ſunt humani generis parente, ſed Iſraelem lex admonebat, ne opera gentium, & infidelitatem ſibi iungeret, quæ ipſis tanquàm vinculo cõiugalis amoris annexa eſt. Die autem natalis, ideſt rerum corporalium gaudijs Herodiadis filia ſaltauit. voluptas enim tanquàm ex infidelitate orta, per omnia Iſrael gaudia totis illecebris ſuæ curſibus offerebatur, cui ſe ẽt ſacramento venalem populus addixit. Sub peccatis enim & ſæculi voluptatibus Iſraelitæ vitæ æternæ munera vendiderunt. Hæc matris ſuæ, ideſt infidelitatis inſtinctu, orauit deferri ſibi caput Ioannis, ideſt gloriam legis, ſed populus boni eius quod in lege erat cõſcius, voluptatis conditionibus non ſine periculi ſui dolore concedit, ſcitq; ſe talem præceptorũ gloriam nõ oportuiſſe cõcedere, ſed peccatis tanquàm ſacramento coactus, & principum adiacentium metu, atque exemplo deprauatus & victus, illęcebris voluptatis męſtus obtemperat. Igitur inter reliqua diſſoluti populi gaudia, in diſco Ioãnis caput offertur, damnũ. ſ. legis voluptas corporum, & ſæcularis luxus augetur. Igitur per puellam ad matrem defertur, ac ſic probroſus Iſrael etiam voluptati, & infidelitati ſuę gloriam legis adduxit. Finitis igitur legis temporibus, & cum Ioanne ſepultis, & diſcipuli eius res geſtas domino annunciant, ad Euangelia, ſcilicet ex lege venientes. HIERO. Vel aliter: Nos vſque hodie cernimus in capite Ioannis prophetæ, Iudæos, Chriſtum qui caput prophetarum eſt, perdidiſſe. RABA. Sed & linguam & vocem apud eos perdidit propheta. REMI. Vel aliter: Decollatio Ioannis ſignat minorationem famæ illius qua æſtimatur a populo Chriſtus, ſicut exaltatio domini in cruce ſignat profectum fidei. vnde Ioannes dixerat: Illum oportet creſcere; me autem minui.

c ¶ GLO. Saluator audita nece ſui Baptiſtæ, ſeceſſit in locum deſertum. vnde ſequitur: {Quod cum audiſſet Ieſus, ſeceſſit

Lib. 2. c. 55. inde in nauicula in locum deſertum ſeorſum. AVG. de Con. euan. Hoc autem continuo poſt Ioannis paſſionem Euangeliſta factum eſſe commemorat. vnde poſt hæc, facta ſunt illa quæ primo narrata ſunt, quibus motus Herodes dixit, Hic eſt Ioannes. Illa.n. poſteriora debent intelligi, quæ ad Herodem pertulit fama, vt moueretur & hæſitaret, quiſnam iſte eſſe poſſet de quo audiret talia, cum Ioannem ipſe occidiſſet. HIERO. Non autem ſecedit in locũ deſertum, vt quidam arbitrantur timore mortis, ſed parcens inimicis ſuis, ne homicidium homicidio iungerent, vel in diem Paſchæ ſuum interitum differens, in quo propter ſacramentum immolandus eſt agnus, & poſtes credentium ſanguine reſpergẽdi. Siue ideo receſſit, vt nobis præberet exemplum temeritatis vltro ſe tradentium vitandæ, quia non omnes eadem conſtantia perſeuerant in tormentis, qui ſe torquendos offerunt. Ob hanc cauſam in alio loco præcipit: Cum perſecuti vos fuerint in iſta ciuitate,

A fugite in aliam. vnde eleganter quoque Euangeliſta non dicit: Fugit in locum deſertum, ſed Seceſſit, vt perſecutores vitauerit magis quàm timuerit. Poteſt etiam aliam ob cauſam, audito Ioannis interitu ſeceſſiſſe in deſertum locum, vt credentium probaret fidem. CHRY. Vel ideo hoc fecit, quia plura humanitus vult Hom. 50. diſpenſare, nondum tempore exiſtente de nudandi ſuam manifeſte deitatem, propter quod & diſcipulis dixit, quòd nulli dicerent, quòd ipſe eſſet Chriſtus. Poſt reſurrectionem autem volebat hoc fieri manifeſtum. Ideo autem B quàmuis per ſe nouerit quod factum eſt, tamen antequàm nunciaretur ei, non ſeceſſit, vt demonſtraret per omnia incarnationis veritatem. non enim ſolo viſu, ſed operibus hoc credi volebat. Recedens vero, non abijt in ciuitatem, ſed in deſertum in nauigio, vt nullus ſequeretur. Turbæ autem neque ita deſiſtunt ſed ſequuntur, & neque quod geſtum eſt de Ioãne eos terruit. vnde ſequitur: {Et cum audiſſent turbæ, ſecutæ ſunt eum pædeſtres de ciuitati.} HIERO. Secutæ ſunt autem eum pedeſtres, non in iumentis, non in vehiculis, ſed proprio labore pedum, vt ardorem mentis oſtenderent. CHRYSO. Et propter hoc ſtatim retributionem acceperunt, vnde ſequitur: {Et exiens vidit turbam multam, & miſertus eſt ei, & curauit languidos eorum.} etſi enim multa erat affectio eorum, qui ciuitates dimittebant, & diligẽter eum quærebant, ſed tamen quæ ab ipſo fiebant, omnis ſtudij ſuperexcedunt retributionem. Ideoq; cauſam talis curationis miſericordiã ponit. Eſt autem magna miſericordia, quòd omnes curat, & fidem C non expetit. HILA. Myſtice autem Dei verbum lege finita, nauem conſcendens eccleſiam adijt, in deſertum deſcendit. Relicta quippe conuerſatione Iſrael, in vacua diuinę cognitionis pectora tranſit. Turba autem hoc audiens, dominum de ciuitate ſequitur in deſertum, de ſynagoga videlicet, ad eccleſiam tendens, quam videns miſertus eſt, & omnem languorem infirmitatemque curat, obſeſſas. ſ. mentes & corda infidelitatis vitio ad intelligentiã nouæ prædicationis emundat. RABA. Illud quoque notandum, quòd poſtquàm dominus in deſertum venerit, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Nam antequàm veniret in ſolitudinem gentium, ab vno tantum populo colebatur. HIERO. Relinquunt autem ciuitates ſuas, hoc eſt priſtinas conuerſationes & varietates dogmatum. Egreſſus autem Ieſus, ſignat quòd turbæ quidem habebant eundi voluntatem, ſed perueniendi vires non habuerũt: ideo ſaluator egreditur de loco, & obuiam pergit.

d ¶ CHRY. Turbarum fidem oſtendit, quòd dominum etiã Homi. 50. D famem patientes expectabant vſque ad veſperam: & ideo ſequitur {Veſpere autem facto, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes, Deſertus eſt locus, & hora iam p̃terijt.} Cibaturus quidem eos dominus expectat rogari, quaſi vbique non inſiliens prior ad miracula, ſed vocatus. Ideo autem nullus de turba accedit. venerabantur enim eum abundanter, & neque famis ſenſum accipiebant amore inſtantiæ. Sed neque diſcipuli accedentes dicunt: Ciba eos. adhuc enim imperfectius erant diſcipuli diſpoſiti, ſed dicunt. {Deſertus eſt locus} quod enim videbatur Iudæis in eremo eſſe miraculum, cum dicerent: Numquid poteſt parare menſam in deſerto? hoc & per opera oſtendit. Propter hoc autem & in deſertum eos ducit, vt ſine omni ſuſpitione ſit hoc miraculum, & nullus æſtimet ex caſtello aliquo prope exiſtenti inferri aliquid ad menſam. Sed quãuis deſertus ſit locus, tamen qui nutrit orbem terrarum adeſt, etſi hora iam præterijt vt dicunt, tamen qui nõ erat horæ ſuppoſitus, loquebatur. Et quàmuis præueniens diſcipulos dominus multos E infirmos curauerit, tamen interim ita imperfecti erant, quòd neq; quid de panibus facturus erat, poterant æſtimare. vnde ſubdunt. {Dimitte turbas vt euntes in caſtella, emant ſibi eſcas.} Vide autẽ magiſtri Sapientiam. non enim ſtatim dixit eis: Ego cibabo eos. neque enim hoc facile ſuſcepiſſent, ſed ſubditur: {Ieſus autem dixit eis: Non habent neceſſe ire, date illis vos manducare.} HIER. In quo prouocat Apoſtolos ad fractionem panis, vt illis ſe non habere teſtantibus, magnitudo miraculi notior fieret. AVG. de Lib. 2. c. 45. Con. euan. Poteſt autem mouere, ſi dominus ſecundum narrationem Ioannis proſpectis turbis, quæſiuit a Philippo, vnde illis eſcę dari poſſẽt, quomodo ſit verum quod Matthæus hic narrat, prius dixiſſe domino diſcipulos vt dimittet turbas quo poſſent alimenta emere de proxmis locis. Intelligitur ergo poſt hæc verba dominum inſpexiſſe multitudinem, & dixiſſe Philippo, quod Ioannes commemorat. Matthæus autem & alij prætermiſerunt, & omnino talibus quæſtionibus neminem moueri oportet, cum ab aliquo Euangeliſtarum dicitur quod ab alio prætermittitur. CHRY. Diſcipuli vero neque per pręmiſſa verba directi ſunt, ſed adhuc

ſed adhuc vt homini loquuntur. vnde ſequitur: {Reſpõderunt ei: Non habemus hic, niſi quinque panes & duos piſces.} Addiſcimus autem in hoc diſcipulorum philoſophiam, qualiter contempſerunt eſcam. Duodecim enim exiſtentes, quinque panes habebant, & duos piſces. contemptibilia enim illis erant corporalia, & a ſpiritualibus poſſidebantur. Quia igitur diſcipuli adhuc ad terram trahebantur, iam dominus inducere incipit quę ab ipſo erant. vnde ſequitur: {Qui ait eis: Afferte illos mihi huc.} Propter quid autem non facit panes ex nihilo, quibus turbam paſcat? vt ſcilicet obſtruat Marcionis & Manichæi os, qui creaturas alienant a Deo, & ꝑ opera doceat, quoniam omnia quæ videntur, eius opera & creationes ſunt, & vt oſtendat quoniam ipſe eſt qui fructus tradidit, qui dixit a principio: Terra germinet herbam virentem: neque enim hoc minus illo eſt, Non enim minus eſt de quinque panibus facere panes tantos, & de piſcibus ſimiliter, quàm de terra educere fructum, & ab aquis reptilia alia animata, quod demonſtrabat eum eſſe dominum terræ & maris. Oportet autem erudiri diſcipulorum exemplo, quoniã etſi pauca habuerimus, oportet ea retribuere indigentibus. Iuſſi nãq; diſcipuli afferre quinque panes, non dicunt vnde mitigabimus famem noſtram? ſed obediunt confeſtim. vnde ſequitur: {Et cum iuſſiſſet turbam diſcumbere ſuper fænum, acceptis quinque panibus & duobus piſcibus, aſpiciens in cælum, benedixit ac fregit.} Quare autem aſpexit in cælum, & benedixit? Oportebat nãque credi de eo quoniam a patre eſt, & quoniam ei æqualis eſt. æqualitatem demonſtrabat, cum poteſtate omnia faceret. A patre autem eſſe ſe mõſtrabat per hoc, quòd ad ipſum omnia referens faciebat, inuocans eum ad ea quæ fiebant: & ideo vt vtrũque oſtendat, nunc quidem poteſtate, nunc autem orans miracula facit. Deinde conſiderãdum, quòd in minoribus reſpicit in cælum, in maioribus autem poteſtate omnia facit. Quãdo enim peccata dimiſit, mortuos ſuſcitauit, mare refrenauit, occulta cordium redarguit, oculos cõdidit cęci nati, quæ ſolius Dei ſunt, nequaquam videtur orans. Quãdo autem panes multiplicari fecit, quod his omnibus minus eſt, tunc reſpexit in cælum, vt diſcas quoniam & in minoribus, nõ aliũde virtutem habet quàm a patre. Simul autem erudit nos non prius tangere menſam, donec gratias egerimus ei, qui cibum dat nobis. Propter hoc etiam, & in cælum reſpicit. aliorum enim ſignorum multorum exempla habebant diſcipuli, huius autem nullum. HIERO. Frangente autem domino, ſeminarium fit ciborum. ſi enim fuiſſent integri, & non in fruſtra diſcerpti, & non diuiſi in multiplicem ſegetem, tantam multitudinem alere non poterant. Turbæ autem a domino per Apoſtolos alimenta ſuſcipiũt. vnde ſequitur, {Et dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem turbis.} CHRY. In quo quidem non ſolum eos honorauit, ſed voluit vt hoc miraculo facto, non increduli fiant, neque obliuiſcãtur eius cum pręterierit, manibus ipſis teſtantibus. Ideoq; turbas dimittit prius famis ſenſum accipere, & diſcipulos accedere & interrogare, & ab ipſis accepit panes, vt multa eſſent teſtimonia eius quod fiebat, & multas rememorationes haberent miraculi. ex hoc autem, quòd nihil amplius quàm panes & piſces eis dedit, & ex hoc quòd omnibus comuniter ea appoſuit, humilitatem, parſimoniam, & charitatem qua omnia æſtimarent communia, eos erudiuit, quod & a loco docuit, cum ſuper fęnum eos diſcumbere fecit. non enim nutrire ſolum corpora volebat, ſed & animam erudire. Panes autem & piſces in diſcipulorum manibus augebãtur. vnde ſequitur, {Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt.} Sed neque vſque ad hoc ſtetit miraculum, ſed & ſuperabundare fecit, non panes integros, ſed fragmenta, vt oſtendat quoniam illi panes, neque quantum reliquiæ erant, & vt abſentes diſcant quod factum eſt, & ne vllus quod factum eſt æſtimet eſſe phantaſiam. vnde ſequitur: {Et tulerunt reliquias duodecim cophinos plenos fragmentorũ. HIE. Vnuſquiſque enim Apoſtolorum de reliquijs Saluatoris implet cophinum ſuum, vt ex reliquijs doceat veros fuiſſe panes qui multiplicati ſunt. CHRY. Propter hoc enim duodecim cophinos ſuperabundare fecit, vt & Iudas ſuum cophinum portaret. Accipiens autem fragmenta, dedit diſcipulis & nõ turbis, quæ adhuc imperfectius diſpoſitæ erant quàm diſcipuli. Iuxta numerum quinque panum, & comedentium virorum, quinque milium multitudo eſt. vnde ſequitur. {Manducantium autem, fuit numerus quinque milia virorũ, exceptis mulieribus & paruulis.} CHRY.

hora iam pręterijt, dimitte turbas, vt euntes in caſtella, emant ſibi eſcas. Ieſus autem dixit eis: Non habent neceſſe ire, date illis vos manducare. Reſponderunt ei: Non habemus hic, niſi quinque panes, & duos piſces. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc. Et cum iuſsiſſet turbam diſcumbere ſuper fænum, acceptis quinque panibus & duobus piſcibus, aſpiciens in cęlum, benedixit & fregit, & dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem turbis. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos. Manducantium autem, fuit numerus quinque milia virorum, exceptis mulieribus & paruulis.

G e Et ſtatim compulit diſcipulos aſcendere in nauiculam, & præcedere eum transfretum, do

F Hoc enim erat plebis maxima laus, quoniam mulieres & viri aſtabant, quando hæ reliquiæ factæ ſunt. HILA. Non autem quinque panes multiplicantur in plures, ſed fragmentis fragmenta ſuccedunt. Creſcit deinde materies, neſcio vtrum in menſarum loco, aut in ſumentium manibus. RABA. Hoc autem miraculum ſcripturus Ioannes, ꝑmiſit quia proximũ eſſet paſcha. Matthæ' vero & Marcus hoc, interfecto Ioanne, cõtinuo factum eſſe cõmemorant. vnde colligitur imminente paſchali feſtiuitate fuiſſe decollatum, & anno poſt ſequẽte, cum paſchale tempus rediret, myſterium dominicæ paſſionis eſſe cõpletum. HIERO. Omnia autem hæc plena myſterijs ſunt. hoc enim facit dominus non mane, non meridie, ſed veſpere, quando Sol iuſtitiæ occubuit. REMI. Per veſperam enim mors domini deſignatur, quia poſtquam ille verus Sol in ara crucis occubuit, famelicos ſatiauit. Vel per veſperum vltima ætas ſæculi deſignatur, in qua filius Dei veniens, turbas in ſe credentium refecit. RABA. Quòd autem diſcipuli rogant dominum, vt dimittat turbas, vt emant ſibi cibos per caſtella, ſignat faſtidium Iudæorum contra turbas gentium, quos iudicabant magis aptos, vt quærerẽt ſibi cibum in conuenticulis phariſæorum, quàm diuinorum librorum vterentur paſtu. HILA. Sed dominus reſpondit: Non habent neceſſe ire. oſtendens eos quibus medetur, venalis doctrinæ cibo non egere, neque neceſſitatem habere regredi ad Iudæam ciboſq; mercari, iubetq; Apoſtolis, vt eſcam darent. Nũquid autem

H ignorabat non eſſe, quod dari poſſet? ſed erat omnis typica ratio explicanda. nondum enim conceſſum Apoſtolis erat ad vitæ æternæ cibum cæleſtem panem perficere ac miniſtrare, quorum reſponſio ad ſpiritualis intelligentiæ ordinem tendit, quia adhuc ſub quinque panibus, ideſt quinque libris legis continebantur, & piſcium duorum, ideſt prophetarum, & Ioannis prædicationibus alebant. BABA. Vel per duos piſces, & prophetias & Pſalmos habemus. totum enim vetus teſtamentum in his tribus completur, lege, prophetis, & Pſalmis. HILA. Hoc igitur primum, quia in his adhuc erant Apoſtoli obtulerunt, ſed ex his euangeliorum prædicatio in maiorem ſuæ virtutis abũdantiam creſcit. Accumbere poſt hoc ſupra fænum populus iubetur, non iam in terra iacens, ſed lege ſuffultus, & tãquàm terræ fæno fructibus operis ſui vnuſquiſq; ſubſternitur. HIERO. Vel diſcumbere iubentur ſuper fęnũ,

I & ſecundum alium euangeliſtam per quinquagenos & centenos, vt poſtquàm calcauerint carnem ſuam, & ſæculi voluptates, quaſi arens fęnum ſibi ſubiecerint, tunc per quinquagenarij numeri ꝑſentiam, ad perfectum centeſimi numeri culmen aſcendant. Aſpicit autem ad cælum, vt illuc dirigendos oculos doceat. Frangitur autem lex cum prophetis, & in eius medio proferuntur myſteria, vt quod integrum non alebat, diuiſum per partes alat gentiũ multitudinem. HILA. Dantur autem Apoſtolis panes, quia per eos erant diuinæ gratię dona reddenda. Idem autem edentium numerus inuenitur, qui futurus fuerat crediturorum. nam ſicut in libro Actuum continetur, ex Iſrael populi infinitate virorum, quinque milia crediderunt. HIERO. Comederunt autem quinque milia virorum, qui in perfectum virum creuerant. Mulieres autem & paruuli ſexus fragilis, & etas minor numero indigni sũt, vnde & in Numerorum libro, ſerui, mulieres, & paruuli, & vulgus ignobile, abſq; numero prætermittitur. RABA. Turbis autem

K eſurientibus, non noua creat cibaria, ſed acceptis eis quæ habebãt diſcipuli, benedixit, quia veniens in carne, non alia quàm quæ prædicta ſunt, prædicabat, ſed legis & prophetarum ſcripta myſterijs, grauida eſſe demonſtrat. Quod autem ſupereſt turbis, a diſcipulis tollitur, quia ſecretiora myſteria, quæ a rudibus capi nequeunt, non ſunt negligenter habenda, ſed a duodecim Apoſtolos, qui per duodecim cophinos ſignantur, & ab eorum ſucceſſoribus diligenter inquirenda. Cophinis enim ſeruilia opera aguntur, & Deus infirma mundi elegit, vt confundat fortia. Quinque autem milia, pro quinque ſenſibus corporis, hi ſunt qui in ſæculari habitu exterioribus recte vti nouerunt.

e ¶ CHRY. Diligentem examinationem eorum, quę facta erant tradere volens, eos qui præmiſſum ſignum viderant, iuſſit a ſe ſeparari, quia etſi præſens viſus fuiſſet, phantaſtice & non in veritate, feciſſe miraculum diceretur, non tamen vt abſens. Et ideo dicitur: {Et ſtatim compulit Ieſus diſcipulos aſcẽdere in nauiculam, & præcedere eum transfretum, donec dimitteret turbas.} Hom. 50.

HIER.

HIERO. ſermone oſtenditur inuitos eos a domino receſſiſſe, dum amore præceptoris, ne ad punctum quidem temporis ab eo volunt ſeparari. CHRY. Conſiderandum autem, quòd cum dominus magna operatur dimittit turbas, docens nos nuſquàm gloriam multitudinis proſequi, neque attrahere multitudinem. Et iterum docet, non debere turbis nos cõmiſcere continue, neque fugere multitudinem ſemper, ſed alterutrum vtiliter facere. vnde ſequitur: {Et dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare:} In quo nos docet, quia ſolitudo bona eſt, cũ nos Deũ ĩterpellare oporteat. propter hoc etiam ad deſertum vadit, & ibi pernoctat dum orat, erudiens nos in oratione tranquillitatem quærere, & a tempore & a loco. HIE. Quòd autem aſcendit ſolus orare, nõ ad eum referas, qui de quinque panibus quinque milia hominum ſatiauit, ſed ad eum qui audita morte Ioannis ſeceſſit in ſolitudinem, non quo perſonam domini ſeparemus, ſed quo opera eius inter Deum hominemque diuiſa ſunt. AVG. de Con. euan. Poteſt autem hoc videri contrarium, quòd Matthæus dimiſſis turbis, eum dicit aſcendere in montem, vt illic ſolus oraret: Ioannes autem in monte fuiſſe, cum eaſdem turbas pauit. Sed cum & ipſe Ioannes dicat, poſt illud miraculum fugiſſe eum in montem, ne a turbis teneretur, quæ cum volebant facere regem, vtique manifeſtum eſt, quòd de monte in planiora deſcenderat, quando illi panes miniſtrati ſunt. nec illud repugnat quod Matthæus dixit: Aſcendit in montem ſolus orare: Ioannes autem cum cognouiſſet, inquit, quòd venturi eſſent vt facerent eũ regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus. neque enim cauſa orandi contraria eſt cauſæ fugiendi. quandoquidem & hinc dominus docet hanc eſſe nobis magnam cauſam orandi, quando eſt cauſa fugiendi. Nec illud contrarium eſt quod Matthæus prius dixit, cum iuſſiſſe aſcendere diſcipulos in nauiculam, ac deinde dimiſſis turbis aſcendiſſe in montem ſolus orare. Ioãnes vero prius eum fugiſſe commemorat ſolum in montem, ac deinde: Vt autem ſero factum eſt, inquit, deſcẽderunt diſcipuli eius ad mare. & cum aſcendiſſent &c. quis enim non videat hoc recapitulando Ioannẽ poſtea dixiſſe factum a diſcipulis, quod iam Ieſus iuſſerat anteq̃ fugiſſet in montem? HIERO. Recte autem quaſi inuiti & retractantes Apoſtoli a domino receſſerant, ne illo abſente naufragia ſuſtinerent. Sequitur enim. {Veſpere autem facto, ſolus erat ibi} ideſt in monte. {Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus, erat enim ventus contrarius.} CHRY. Rurſus autem diſcipuli tempeſtatem ſuſtinent, ſicut & prius, ſed tunc quidem habentes eum, in nauigio hoc paſſi ſunt, nunc autem ſoli exiſtentes. Paulatim enim ad maiora eos ducit, & ad ferendum omnia viriliter inſtruit. HIERO. Domino quidem in montis cacumine commorante, ſtatim ventus contrarius oritur, & turbat mare, & periclitantur Apoſtoli, & tãdiu imminens naufragium perſeuerat, quàmdiu Ieſus veniat. CHRYSO. Tota autem nocte dimittit eos fluctuari, erigens eorum cor poſt timorem in maius ſui deſiderium immittens eos, & in memoriam continuam, propter hoc non confeſtim eis aſtitit. vnde ſequitur: {Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans ſupra mare.} HIER. Stationes enim & vigiliæ militares in trina horarum ſpatia diuiduntur. Quando ergo dicit: Quarta vigilia noctis veniſſe ad eos dominum, oſtendit tota nocte periclitatos. CHRYSO. Erudiens eos non cito ſolutionem inquirere aduenientium malorũ, ſed ferre ea quæ contingunt viriliter. quando autem putauerunt erui, tunc intenſus eſt timor. vnde ſequitur: {Et videntes eum ſupra mare ambulantem, turbati ſunt dicentes, quia phantaſma eſt, & præ timore clamauerunt.} Semper enim hoc dominus facit, cũ ſoluturus ſit mala aliqua, difficilia & terribilia inducit. Quia.n. non eſt longo tempore tentari cum finiendi ſunt agones iuſtorum, volens amplius eos lucrari, auget eorum certamina, quod & in Abraham fecit, vltimum certamen tentationum filij ponens. HIERO. Confuſus autem clamor & incerta vox, magni timoris indiciũ eſt. Si autem iuxta Marcionem & Manichæum dominus noſter non eſt natus ex virgine, ſed viſus in phantaſmate, quomodo nunc Apoſtoli timent, ne phãtaſma videant? CHRY. Chriſtus ergo non prius ſe reuelauit diſcipulis, donec clamauerunt. quanto enim magis intendebatur timor, tanto magis lætati ſunt in eius præſentia. vnde ſequitur: {Statimq; Ieſus locutus eſt eis dicens, Habete fiduciam, ego ſum. nolite timere.} hoc autem

Hom. 51.

Lib. 2. c. 47.

nec dimitteret turbas. Et dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare. Veſpere autem facto, ſolus erat ibi. Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus. Erat enim contrarius ventus. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans ſupra mare. Et vidẽtes eum ſupra mare ambulantem, turbati ſunt dicentes, quia phantaſma eſt. Et prę timore clamauerunt. Statimque Ieſus locutus eſt eis, dicens: Habete fiduciam, ego ſum. nolite timere. Reſpondens autem Petrus dixit: Domine ſi tu es, iube me ad te venire ſuper aquas. At ipſe ait: veni. Et

B deſcendens Petrus de nauicula, ambulabat ſuper aquam, vt veniret ad Ieſum. Videns vero ventum validum, timuit. Et cum cępiſſet mergi, clamauit dicens: Domine ſaluum me fac. Et con-

A verbum & timorem ſoluit, & fiduciam præparauit. HIERO. Quòd autem dicit: Ego ſum. nec ſubiungit quis ſit, vel ex voce ſibi nota, poterant intelligere eum, qui per obſcuras noctis tenebras loquebatur, vel ipſum eſſe ſcire poterant, quem locutum ad Moyſen nouerant: Hæc dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos. in omnibus autem locis ardentiſſimæ fidei inuenitur Petrus. Eodem igitur fidei ardore quo ſemper, nunc quoque tacẽtibus cęteris, credit ſe poſſe facere per voluntatem magiſtri, quod nõ poterat per naturam. vnde ſequitur: {Reſpondens autem Petrus dixit: Domine, ſi tu es, iube me venire ad te ſuper aquas} quaſi dicat. Tu præcipe & illico ſolidabuntur. vnde & leue fiet corpus quod per ſe graue eſt. AVG. de Ver. Do. Non enim poſſum hoc in me, ſed in te. Agnouit Petrus quid ſibi eſſet a ſe, quid ab illo cuius voluntate ſe credidit poſſe, quod nulla humana infirmitas poſſet. CHRY. Vide autem quantus eſt feruor, quanta fides. non dixit. Ora & deprecare, ſed iube. non.n. ſolum credidit quoniam poteſt Chriſtus ambulare ſuper mare, ſed quoniam poteſt & alios inducere, & concupiſcit velociter ad eum ire. Hoc enim tam magnum quæſiuit propter amorem ſolũ, non propter oſtentationem. Non enim dixit: Iube me ire ſuper

C aquas, ſed iube me venire ad te. Patet autem, quòd cum in miraculo ſupra poſito oſtenderit quòd dominatur mari, nunc ad mirabilius ſignum eos inducit. vnde ſequitur {At ille ait: Veni. Et deſcẽdens Petrus de nauicula, ambulabat ſuper aquas, vt veniret ad Ieſum.} HIERO. Qui putant domini corpus, ideo non eſſe verum, quia ſuper molles aquas quaſi molle & aereum inceſſerit, reſpondeant quomodo ambulauerit Petrus, quem vtique verum hominem non negabunt. RABA. Denique Theodorus ſcripſit corporale pondus non habuiſſe dominum ſecundum carnem, ſed abſque pondere ſuper mare ambulaſſe, ſed contrarium fides catholica prædicat. Nam Dionyſius dicit, quòd non infuſis pedibus corporale pondus habentibus, & materialę onus deambulabat ſuper vndam. CHRY. Petrus autem quod maius eſt ſuperans, ſcilicet vndam maris, a minori turbatur, ſ.a venti impulſu. vnde ſequitur. {Videns autem ventum validum.} Talis eſt enim natura humana, vt multotiens in magnis recte ſe habens, in minoribus re-

D pręhendatur. hic autem quod Petrus timuit, differentiam monſtrabat magiſtri & diſcipuli, ſed & alios diſcipulos mitigabat. Si.n. in duobus fratribus ſeſſuris ad dextram moleſtati ſunt, multo magis hic moleſtati fuiſſent, nondum enim erant ſpiritu pleni, poſtea vero ſpirituales effecti, vbique Petro primatum concedunt, & in concionibus eum præmittunt. HIER. Paululum etiam relinquitur tentationi, vt augeatur fides, & intelligat ſe non facultate poſtulationis, ſed potentia Domini conſeruatum. Ardebat enim in animo eius fides, ſed humana fragilitas in profundum trahebat. AVG. de Ver. Do. Præſumpſit ergo Petrus de Domino, titubauit vt homo, ſed rediuit ad Dominum. vnde ſequitur: {Et cum cępiſſet mergi, clamauit dicens: Domine, ſaluum me fac.} Numquid autem dominus deſereret titubantem, quem audierat inuocantẽ? vnde ſequitur: {Et continuo Ieſus extendens manum, appræhendit eum.} CHRY. Ideo autem non iniũxit ventis quieſcere, ſed extendens manum, appræhẽdit eum, quoniam illius fide opus erat. Cum enim quæ a nobis ſunt defecerint, tunc ea quæ a Deo ſunt, ſtant. Vt igitur monſtraret, quia non venti immiſſio, ſed il-

E lius modica credulitas periculum operabatur, ſubditur. {Et ait illi: Modicæ fidei, quare dubitaſti?} In quo manifeſtat, quia neque ventus nocere potuiſſet, ſi fides firma fuiſſet. Sicut autem pullum ante tempus ex nido exeuntem & caſurũ, mater alis portans, rurſus ad nidum reducit: ita & Chriſtus fecit. vnde ſequitur, {Et cum aſcendiſſet in nauiculam, ceſſauit ventus. Qui autem erant in nauicula, venerunt & adorauerunt eum dicentes: Vere filius Dei es.} RABA. Quod quidem de nautis intelligendũ eſt, ſiue de Apoſtolis. CHRY. Vide autem qualiter paulatim ad id quod eſt excelſius vniuerſos ducebat. Supra enim increpauit mare, nunc autem magis virtutem ſuam demonſtrat, ſuper mare ambulando, & alij hoc idem facere iubendo, & periclitantem ſaluando. ideoque dicebant ei. {Vere filius Dei es.} quod ſupra non dixerant. HIE. Si ergo ad vnum ſignum tranquillitate maris reddita, quæ poſt nimias procellas interdum & caſu fieri ſolet, nautæ atq; rectores vere filium Dei confitentur, cur Arrius ipſum in eccleſia ꝑdicat creaturam? AVG. de Ver. Do. Myſtice autem mons altitudo eſt.

Serm. 13.

Serm. 13.

Serm. 14.

Quid

Quid autem altius cælo in hoc mundo? Quis vero in cælũ ascendit, nouit fides noſtra. Cur autem ſolus aſcendit in cælum? quia nemo aſcendit in cælum, niſi qui de cælo deſcendit, quàmuis & cũ in fine venerit, & nos in cælum leuauerit, etiam tunc ſolus aſcendet, quia caput cum corpore ſuo vnus eſt Chriſtus, nunc autem ſolum caput aſcendit. Aſcendit autem orare, quia aſcédit ad patrem pro nobis interpellare. HIL. Vel ꝙ veſpere ſolus eſt, ſollicitudinem ſuam in tempore paſſionis oſtdit, cęteris trepidatione dilapſis. HIE. Aſcendit etiã in montem ſolus, quia turba ad ſublimia ſequi nõ poteſt, niſi docuerit eam iuxta mare in littore. AVG. de Ver. Do. Verũtamen dum Chriſtus orat in excelſo, nauicula turbatur magnis fluctibus in profundo, & quia inſurgunt fluctus, poteſt iſta nauicula turbari, ſed quia Chriſtus orat, nõ poteſt mergi. Nauiculam quippe iſtã, eccleſiam cogitate, turbulentũ mare, hoc ſęculum. HILA. Quòd autem nauem conſcendere diſcipulos iubet, & ire transfretum dum turbas ipſe dimittit, & dimiſſis turbis aſcendit in montem orare, eſſe intra Eccleſiam iubet, & periculum fieri vſque in id tempus, quo reuertens in claritatis aduẽtu populo oĩ, qui ex Iſrael erit reliquus ſalutem reddat, eiuſque peccata dimittat, dimiſſoque eo vel in cæleſte regnum potius admiſſo, agẽs Deo patri gratias in gloria eius, & maieſtate conſiſtat. Sed inter hæc diſcipuli vento ac mari deferuntur, & totis ſæculi motibus, immundo ſpiritu aduerſante iactantur. AVG. de Ver. Do. Qñ.n. aliqs impiæ voluntatis maximę poteſtatis perſecutionem indicit Eccleſiæ, ſuper nauiculam Chriſti grandis vnda conſurgit. RABA. Vnde bene dr̃, quia nauis erat in medio mari, & ipſe ſolus in terra, quia nonnũquàm Eccleſia tantis prẹſſuris eſt afflicta, vt eam dominus deſeruiſſe videatur ad tempus. AVG. de Ver. Do. Venit autem dominus ad viſitandos diſcipulos ſuos, qui turbabãtur in mari quarta vigilia noctis, i. extrema parte noctis. vigilia.n. vna, tres horas habet, ac per hæc nox quatuor vigilias habet. HILA. Prima igitur vigilia fuit legis, ſecunda prophetarum, tertia corporalis aduentus, quarta in reditu claritatis. AVG. de Ver. Do. Quarta igitur vigilia noctis, hoc eſt pene iam nocte finita, veniet in fine ſæculi, iniquitatis nocte tranſacta ad iudicandum viuos & mortuos. venit autem mirabiliter. Surgebant enim fluctus, ſed calcabantur. quantumlibet.n. poteſtates ſæculi conſurgant, præmit earum caput, noſtrum caput. HILA. Veniens aũt Chriſtus in fine inuenit Eccleſiã feſſam, & Antichriſti ſpiritu & totius ſæculi motibus inueniet circũactam. Et quia de Antichriſti conſuetudine ad omnem tentationum nouitatem ſolliciti erunt, etiam ad domini aduentum expaueſcent, falſas rerum imagines metuentes. Sed bonus dominus timorem depellet dicens. {Ego ſum} & aduentus ſui fide metum naufragij imminẽtis repellet. AVG. de Quæſt. euang. Vel ꝙ dixerunt diſcipuli phantaſma eſſe, ſignat quia quidam qui ceſſerint diabolo de Chriſti aduentu dubitabunt. Quòd autem Petrus implorat auxilium a domino ne mergatur, ſignat quibuſdam tribulationibus etiam, poſt vltimam perſecutionem purgaturum eccleſiã, quod & Paulus ſignat dicens: Saluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. HILA. Vel ꝙ Petrus ex omni conſiſtentium in naui numero reſpondere audet, & iuberi ſibi vt ſupra aquas ad dominum veniat præcatur, paſſionis tempore voluntatis ſuæ deſignat affectum, dum veſtigijs domini inhærẽs, ad contẽnendam mortem conatus eſt. Sed infirmitatem futuræ tentationis timiditas eius oſtendit. Per metum.n. mortis, vſque ad negandi neceſſitatem coactus eſt. Clamor autem eius pœnitẽtiæ ſuæ gemitus eſt. RABA. Reſpexit dominus, & ad pœnitentiã conuertit, manum extendit, & indulgentiam tribuit, & ſic diſcipulus ſalutem inuenit, quia non eſt volentis neque currẽtis, ſed miſerentis Dei. HILA. Quòd autem trepidante Petro virtutem veniendi ad ſe dominus non inducit, ſed manu appræhenſum ſuſtinuit, hæc eſt ratio. ſolus.n. paſſurus pro omnibus, omniũ peccata ſoluebat. nec ſocium admittit, quicquid vniuerſitati præſtatur ab vno. AVG. de Ver. Do. In vno etiam Apoſtolo, i. Petro in ordine Apoſtolorũ primo, & præcipue in quo figurabatur Eccleſia, vtrũq; genus ſignificandum fuit, i. firmi, in hoc quòd ſuper aquas ambulauit, & infirmi, in hoc quòd dubitauit: nam & vnicuiq; ſua cupiditas tempeſtas eſt: amas Deum? ambulas ſupra mare. Sub pedibus tuis eſt ſæculi timor: amas ſęculum? ab ſorbet te. Sed cum fluctuat cupiditate cor tuum, vt vincas cupiditatem inuoca Chriſti diuinitatem. RAB. Aderit autem dñs, ſi ſopitis tentationum periculis, protectionis ſuæ fiduciam retribuat, & hoc diluculo appropinquante. Cum.n. humana fragilitas præſſuris obſita, ſuarum virium paruitatem conſiderat, erga ſe tenebras cernit. Cum autem mentem ad ſupernum præſidium erexerit, repente exortum luciferi conſpicit, qui totam vigiliam matutinam illuminat. Nec mirandum, ſi aſcendente nauiculã dño ventus ceſſauit. in quocũq;.n. corde dominus per gratiam adeſt, mox vniuerſa bella quieſcũt. HIL. Aſcẽſu etiam Chriſti in nauim, ventum & mare eſſe ſedatũ poſt claritatis ſuæ reditũ æterna Eccleſiæ pax, & tranquillitas indicatur, & quia tũc manifeſtius adueniet, recte admirãtes vniuerſi locuti ſunt: {Vere filius Dei es.} Confeſſio.n. vniuerſorum, tunc abſoluta & publica erit, Dei filium non iam in humilitate corporea, ſed in gloria cæleſti pacem eccleſiæ reddidiſſe. AVG. de Quæſt. euan. Signatur enim claritatem eius, tunc manifeſtam futuram per ſpeciem iam videntibus, qui per fidem nunc ambulant.

Serm. 14. — Sermo. 14. — Serm. 14. — Serm. 14. — Lib. 1. c. 15. — Serm. 13. — Lib. 1. c. 15.

F tinuo Ieſus extendens manum, appræhendit eum, & ait illi, Modicæ fidei, quare dubitaſti? Et cum aſcendiſſet in nauiculam, ceſſauit ventus. Qui autem in nauicula erant, venerunt & adorauerunt eum dicentes, Vere filius Dei es.

f Et cum transfretaſſent, venerunt in terram Genezareth. Et cum cognouiſſent eum viri loci illius, miſerunt in vniuerſam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes, & rogabant eum, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent. Et quicũque tetigerunt, ſalui facti ſunt.

CAP. XV.

a G Tunc acceſſerunt ad eum ab hieroſolymis Scribę & Phariſæi, dicentes:

f ¶ REMI. Narrauerat ſuperius Euangeliſta dominum iuſſiſſe diſcipulos ſuos aſcendere in nauiculam, & præcedere eũ trãsfretum, nunc autem in incepta intentione perſeuerans dicit, quò in trãsfretando peruenerint, dicẽs: {Et cum transfretaſ. vene. ĩ ter. gene.} RABA. Terra Genezar iuxta ſtagnum Genezareth a loci ipſius natura nomen trahẽs, qua criſpantibus aquis de ſeipſo ſibi excitare auram perhibetur. Gręco.n. vocabulo, quaſi generans ſibi auram dicitur. CHRY. Monſtrat autem Euangeliſta, ꝙ H poſt multum tempus ad partes illas Chriſtus venerat. Et ideo ſequitur: {Et cum cogno. eum viri lo. il. miſe. in vniuer. regi. illam.} HIERO. Cognouerunt autem eum rumore, non facie. vel certe pro ſignorum magnitudine, quæ perpetrabat in populis, vultu plurimis notus erat. Et vide quanta fides ſit hominum terræ Genezareth, vt non præſentium tantum ſalute contenti ſint, ſed mittant ad alias per circuitum ciuitates. CHRY. Neque enim ſimiliter vt prius ad dõmos trahebant, & tactum manus inquirebant, ſed cum maiori fide eum alliciebant. vnde ſequitur: {Et obtule. ei omnes ma. ha. & roga. eum, vt fim. veſti. eius tan.} Mulier.n. quæ fluxum ſanguinis patiebatur, vniuerſos hanc ſapientiam edocuit, vt. ſ. tangendo fimbriam veſtimenti Chriſti, ſaluarentur. Patet etiam, quòd tempus quo Chriſtus abſens fuit, nõ ſolum fidem eorum non diſſoluit, ſed & maiorem reddit, cuius virtute omnes ſaluati ſunt. & ideo ſequitur: {Et quicũque tetigerunt, ſalui facti I ſunt.} HIERO. Si autem ſciremus, quid in noſtra lingua reſonat Genezareth, intelligeremus quomodo Ieſus per typum Apoſtolorum & nauis, Eccleſiam de perſecutionis naufragio liberatam tranſducat ad littus, & in tranquiliſſimo portu faciat requeſcere. RABA. Genezar.n. interprætatur ortus principum. tunc autem plena nobis tribuetur tranquillitas, qñ paradiſi per Chriſtum nobis reſtituetur hæreditas, ac primæ ſtolæ iucunditas. HIL. Vel aliter: Finitis legis temporibus, & ex Iſrael quinque milibus virorum intra Eccleſiam collocatis, iam credẽtium populus occurrit, iam ipſe ex lege per fidem ſaluus, reliquos ex ſuis infirmos ægrotoſq; offerunt domino, oblatiq; fimbrias veſtimentorum contingere optabant, ſalui per fidem futuri, ſed vt ex veſte tota fimbriæ, ita ex domino noſtro Ieſu Chriſto, ſancti Spiritus gratia virtus exijt, quæ Apoſtolis data, ipſos quoque tanquàm ex eodem corpore exeuntibus, ſalutem his, qui contingere cupiunt, ſub K miniſtrant. HIE. Vel fimbriam veſtimenti eius minimum mandatum intellige, quod qui tranſgreſſus fuerit, minimus vocabitur in regno cælorum, vel aſſumptionem corporis, per quam venimus ad verbum Dei. CHRY. Nos autem non ſolum fimbriam, aut veſtimentum Chriſti habemus, ſed etiam corpus eius vt comedamus. Si ergo qui fimbriam veſtimenti eius tetigerunt, tantam accęperunt virtutem, multomagis qui totum ipſum ſument.

Hom. 51.

CAP. XV.

a RABA. Homines Genezareth, & minus docti credũt, ſed qui ſapientes videntur ad pugnam veniunt, iuxta illud: Abſcondiſti hęc a ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. vnde dicit: {Tunc acceſſerunt ad eum ab hieroſolymis ſcribæ & Phariſæi. AVGVST. de Con. euan. Ita autem conſerit Euangeliſta narrationis ſuę ordinem dicens: Tunc acceſſerunt, vt quantum ipſe trãſitus indicat, rerum ẽt conſequentium ordo ſeruetur. CHRYSOST. Propter hoc autem

Lib. 2. c. 48. — Homi. 52.

autem Euangeliſta hic tempus deſignat: vt oſtendat ineffabilem illorum nequitiam nulli cedentem. tunc.n. venerunt quando plurima ſignã operatus eſt: quando infirmos ex tactu fimbriæ curauerat. quòd autem ab hieroſolymis veniſſe dicuntur Scribæ & Phariſæi, ſciendum eſt, quòd per omnes tribus erant diſſeminati, ſed qui in Metropoli habitabant, peiores alijs erant, velut ampliori fruentes honore, & maiorem ſuperbiam poſſidentes. REMI. Duabus autẽ de cauſis repræhenduntur, & quia ab hieroſolymis venerant, ideſt a loco Sancto deſcenderant, & quia ſeniores populi, & legis doctores erant, & non ad diſcendum, ſed ad reprę hendendum, dominũ venerant. Subditur.n. {Dicentes, quare diſci. tui tranſgre. tra. ſenio.} HIERO. Mira Phariſæorum Scribarumq; ſtultitia, Dei filium arguunt, quare traditiones hominum & præcepta non ſeruet. CHRY. Vide autem qualiter, & a ſua interrogatione capiuntur. Non enim dicũt: Quare tranſgrediuntur legem Moyſi, ſed traditionem Seniorum. vnde manifeſtum eſt, quòd multa noua inducebant Sacerdotes, quàmuis Moyſes dixerit: Non adiicietis ad verbum, quod ego ꝓpono vobis hodie, & non auferetis ab eo, & quãdo oportebat eos ab obſeruationibus liberari, tunc amplioribus obſeruationibus ſe alligabant, timentes ne aliquis eorum principatum auferret, terribiliores eſſe volentes, quia & ipſi eſſent legiſlatores. REMI. Quæ autem fuerint traditiones, manifeſtat Marcus cum ait. Phariſæi & omnes Iudæi, niſi crebro lauent manus ſuas, non manducant panem. vnde & hic diſcipulos repræhendunt dicentes: {Non enim la. ma. ſu. cum pa. mandu.} CHRY. Verba enim prophetarum carnaliter accipientes quod dictum erat: Lauamini, & mundi eſtote, de corpore ſolum lauando ſeruabant: & ideo ſtatuerant non niſi lotis manibus manducandum eſſe. HIER. Manus autem, i. opera non corporis, ſed animæ lauandæ ſunt, vt fiat in illis verbum Dei. CHRY. Ideo autem diſcipuli nõ lotis manibus manducabant, quia iam ſuperflua deſpiciebant, ea ſolum quæ ſunt neceſſaria attendentes, & neque lauari, neque non lauari pro lege habentes, ſed vt contingebat alterutrum facientes. Qui enim & ipſum neceſſarium cibum contemnebant, qualiter circa hoc ſtudium haberent? REMI. Vel repræhendebant Phariſæi diſcipulos Domini, non de iſta lauatione quæ conſueto more cõgruit, & neceſſarijs temporibus agitur: ſed de illa ſuperflua, quæ de ſuꝑſtitioſa traditione ſeniorum fuerat reperta. CHRY. Chriſtus autem non excuſauit, ſed confeſtim reaccuſauit, demonſtrans qm̃ eum, qui magna peccat, pro paruis peccatis aliorum ſollicitum eſſe non oportet. vnde ſequitur: {Ipſe autem reſpondens ait illis: Quare & vos trãſgredimini mandatum Dei propter traditionẽ veſtram?} Non autem dicit, quòd bene faciunt tranſgredientes, vt non det eis occaſionem calumniæ, neque tamẽ vituperat quod ab Apoſtolis factum eſt, ne approbet eorum traditiones. Neque rurſus accuſat ſeniores, ne tanq̃ iniuriatorem eum repuliſſent: ſed increpat eos qui aduenerant, tãgens etiam ſeniores, qui talem traditionem ſtatuerant dicens. HIER. Cum vos propter traditionem hominum præcepta Dei negligatis, quare diſcipulos meos arguendos creditis, quòd ſeniorum iuſſa paruipendant, vt Dei præcepta cuſtodiant? {Nam Deus dixit: Ho. pa. & ma.} Honor in ſcripturis non tantũ in ſalutationibus & officijs deferẽdis, quãtum in eleemoſynis ac munerum oblatione ſentitur. Honora inqt Apoſtolus viduas quæ vere viduæ ſunt. hic.n. honor donum intelligitur. Præceperat ergo dominus vel imbecillitates, vel ætates vel penurias parentum conſiderans, vt filij honorarẽt etiam in vitæ neceſſarijs miniſtrandis parentes ſuos. CHRY. Voluit autem monſtrare, ꝙ parentes eſſent valde honorandi, per hoc, ꝙ adiunxit & præmium & pœnam: ſed dominus hic præmium præmittens quod honorantibus repromittitur, ſ. eſſe longæuum ſuper terram, ponit quod terribilius eſt. ſ. pœnam, vt & ipſos ſtupefaceret, & alios attraheret. vnde addit: {Et qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur} in quo demonſtrat eos morte dignos eſſe. Si.n. qui verbo dehonorat parentem, morte punitur, multo magis vos, qui opere non ſolum dehonoratis parẽtes, ſed & alios hoc docetis. Qui igitur neque viuere debetis, qualiter meos diſcipulos incuſatis? Quomodo autem Dei mandatum tranſgrediãtur, manifeſtat cum ſubdit: {Vos autem dicitis: Quicũq; dixe. pa, vel ma. munus quodcũq; eſt ex me, tibi proderit.} HIERON.

A Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas, cum panem manducant. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & vos trãſgredimini mandatum Dei, propter traditionem veſtrã? Nam Deus dixit: Honora patrẽ tuũ & matrẽ tuã, & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, quicumque dixerit patri vel matri, munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum aut matrẽ ſuam, & irritum feciſtis mandatum Dei, propter traditionem veſtram.

B b Hypocritę, bene prophetauit de vobis Iſaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt a me. Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas, & man--

Præmiſſam.n. prouidentiſſimam Dei legem volentes Scribæ Phariſęiq; ſubuertere, vt impietatem ſub nomine pietatis inducerent, docuerunt peſſimos filios, vt ſiquis ea quæ parentibus offerenda ſunt, Deo voluerit vouere qui verus eſt pater, oblatio domini præponatur parentum muneribus. GLO. Vt ſit ſenſus: Quod ego offero Deo, & mihi & tibi ꝓderit: & ideo non debes ſumere. ſ. res meas in tuos vſus: ſed pati vt Deo offeram. HIERO. Vel certe ipſi parẽtes, qui Deo cõſecrata cernebant, ne ſacrilegij crimen incurrerent declinantes, egẽſtate cõſiciebantur, atque ita fiebat, vt oblatio liberorum ſub occaſione templi & Dei in lucra cederet ſacerdotum. GLO. Vt ſit ſenſus. Quicũq;, i.} quiſquis veſtrũ o iuuenes: {Dixerit}. i. dicere poterit. vel dicet patri vel matri. O pater, munus quod eſt Deo ex me iam deuotum: Proderit tibi, admirando. quaſi diceret, non debes ſumere, ne ſis reus ſacrilegij. Vel poteſt legi per defectum, hoc modo: Quicũque dixerit patri & cætera. ſubaudi faciet Dei mandatum, vel complebit legem, vel erit dignus vita æterna. HIERONY. Poteſt autem & hunc breuiter habere ſenſum: Compellitis inquit, filios, vt dicant parentibus ſuis: Quodcumq; donum oblaturus eram Deo, in tuos conſumis cibos, tibiq; prodeſt o pater & mater, quaſi diceret: non. GLO. Et ſic propter iſtas perſuaſiones auaritiæ veſtrę, ille iuuenis nõ honorificabit pa- C trem & matrem. vnde ſequitur. {Et non honorificabit patrem & matrem.} quaſi diceret: Vos filijs iſta peſſima ſuaſiſtis, & propter hoc filius poſtea patrem & matrem non honorificabit, & ita mandatum Dei, de ſuſtentandis parentibus feciſtis irritum, propter traditionem veſtram. ſ. auaritiæ veſtræ ſeruientes. AVG. contra Aduerſarium legis & prophetarum. Euidẽter autem hic Chriſtus oſtendit, & illam eſſe Dei legem quam Hæreticus blaſphemat, & Iudæos habere ſuas traditiones a libris propheticis, & legitimis alienas, quas Apoſtolus appellat ꝓphanas ſabulas & viles. AVG. contra Fauſtum: Multa etiam nos hic dominus docet, & iudeos a Deo ſuo ſe non auertere, & eius mandata non tantum ſe non infringere, verum etiam illos, a quibus infringerentur arguere, & non niſi per Moyſen iſta mandaſſe. AVG. de Quæſt. euange. Vel aliter: Munus quodcũque eſt ex me, tibi proderit, ideſt munus quod offers cauſa mei, ad te iam pertinebit, quibus verbis ſignificant filij iam ſibi non neceſſe eſſe parentum pro ſe oblationem, ꝙ D ad eam ætatem perueniſſent, vt poſſent iam ipſi offerre pro ſe. In hac ergo ætate conſtitutos, vt poſſent parentibus ſuis hoc dicere, cum hoc dixiſſent negabant Phariſæi reos eſſe, ſi parentibus non prẹſtarent honorem.

Lib. 2. c. 1. — Li. 16. c. 24. — Lib. 1. c. 16.

b ¶ CHRYSOST. Monſtrauerat dominus, quòd Phariſæi non erant digni accuſare tranſgredientes mandata Seniorum, cum Dei legem deſtruerent: Rurſus autem demonſtrat hoc ipſum & a Propheta. vnde dicit: {Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Iſaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt a me.} REMIG. Hypocrita dicitur ſimulator, quia aliud opere ſimulat, & aliud corde geſtat. Iſti ergo bene hypocritæ dicuntur, quia ſub honore Dei, terrena ſibi lucra accumulare cupiebant. RABA. Præuidit autem Iſaias ſimulationem Iudæorum, quòd in dolo pugnarent contra Euangelium. Et ideo dixit ex perſona Domini: {Populus hic labijs me honorat &c.} REMIG. Iudæorum namque populus E labijs, & ore Deo appropinquare, & honorare eum videbatur: quia vnius Dei cultum ſe habere gloriabatur: ſed corde longe a Deo receſſit, quia viſis ſignis atque miraculis, nec diuinitatem eius cognoſcere, nec eum ſuſcipere voluerunt. RABA. Item, labijs eum honorabant, quando dicebant: Magiſter, ſcimus quia verax es. ſed cor eorum longe ab eo fuit, quando miſerunt inſidiatores, vt eum caperent in ſermone. GLO. Vel commendando exteriorem munditiam eum honorabant: ſed dum interiori quæ vera eſt carebant, cor eorum longe erat a Deo, & illis talis honor inutilis erat. vnde ſequitur: {Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.} RABA. Non enim habebunt mercedem cum veris cultoribus, docentes doctrinas & mandata hominum, contemptis præceptis diuinis. CHRYSOSTO. Augmentata ergo accuſatione Phariſæorum a teſtimonio Prophetæ, & illis non emendatis, iam eis non loquitur,

Homil. 52.

ſed turbis.vnde dicit: {Et conuocatis ad ſe turbis,dixit eis. Audite & intelligite.} Quia turbis dogma excelſum, & multa philoſophia plenum propoſiturus erat, non ſimpliciter hoc enunciat, ſed ſuſceptibilem facit ſermonem. Primo quidem & ore,& ſollicitudine exhibita circa turbas, quod oſtendit Euangeliſta dicens; {Et conuocatis ad ſe turbis.}

data hominum. Et conuocatis ad ſe turbis, dixit eis: Audite & intelligite. Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

Tunc accedentes diſcipuli eius, dixerunt ei: Scis, quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt? At ille reſpondens ait: Omnis plantatio quam non

Deinde etiã ſuſceptibilẽ facit ſermonem ex tempore, quia poſt mortuos ſuſcitatos, poſt victoriam cõtra Phariſæos habitam, tunc legem proponit, vt facilius ſuſcipiatur. Et non ſolum ſimpliciter turbas aduocauit, ſed ẽt eos attentiores fecit in hoc, ꝙ dixit: Audite & intelligite, ideſt attendite & erigimini mente ad hoc audiendum. Non autem dixit eis: Nihil eſt obſeruatio eſcarum, neq; quòd Moyſes male iniunxerat, ſed per modum admonitionis, & conſilij a rerum ipſarum natura teſtimonium accipiens ait: Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Hieronymus habet communicat: HIER. Verbum communicat proprie ſcripturarum eſt, & proprio ſermone non teritur. populus autem Iudæorum, cum partem Dei ſe eſſe iactans, communes cibos vocat, quibus omnes vtuntur homines. Verbi gratia, Suillam carnem, oſtreas, lepores, & iſtiuſmodi animantia, quæ vngulam non findunt, nec ruminant, nec ſquamoſa in piſcibus ſunt. Vnde & in actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt. Quod Deus ſanctificauit, tu ne commune dixeris Commune ergo quod cæteris hominibus patet, & quaſi non de parte Dei, pro immundo appellatur. AVG. contra Fauſtum: Teſtamento autem veteri, non eſt contraria iſta ſententia, qua dominus dicit: {Nõ quod intrat in os.} in qua Apoſtolus dicit: Omnia munda mundis, & omnis creatura Dei bona eſt. Si poſſunt hoc Apoſtolum de ipſis dixiſſe naturis intelligant Manichæi, illas autem literas propter quaſdam præfigurationes tempori congruentes, animalia quædam, non natura ſed ſignificatione immunda dixiſſe. Itaque verbi gratia, Si de porco & agno requiratur, vtrumque natura mundum eſt, quia natura omnis creatura Dei bona eſt, quadam vero ſignificatione agnus mundus, porcus immundus eſt, tanquàm ſi ſtultum & ſapientem diceres, vtrumque hoc verbum natura vocis & literarum & ſyllabarum, quibus conſtat vtique mundum eſt, ſignificatione autem vnum horum verbum, quod dicitur ſtultus, immundum dici poteſt, non natura ſui, ſed quoniam quoddam immundum ſignificat. Et fortaſſe quod eſt in rerum figuris porcus, hoc eſt in hominum genere ſtultus. & tam illud animal quàm iſte duæ ſyllabæ, quod dicĩt ſtultus quoddam vnum idemque ſignificauit. Immũdum quippe illud animal in lege poſitum eſt. eo quòd non ruminet, non autem hoc eius vitium, ſed natura eſt. Sunt autem homines, qui per hoc animal ſignificantur immundi proprio vitio, non natura, qui cum libenter audiant verba ſapientiæ, poſtea de his omnino non cogitant, Qđ enim vtile audieris, velut ab inteſtino memoriç, tanquàm ad os cogitationis recordandi dulcedine reuocare, quid aliud eſt quàm ſpiritualiter rumuniare? quod qui non faciũt, illorum animalium genere figurantur. Hç autem ſimilitudines rerum in locutionibus, vel obſeruationibus figuratis rationales mentes vtiliter & ſuauiter mouent. ſed priori populo multa talia, non tantum audienda, verum etiam obſeruanda præcepta ſunt. Tempus enim erat, quo non tantum dictis, ſed etiam factis prophetizari oportebat ea, quæ poſteriore tp̄e fuerant reuelãda. quibus ꝑ Chriſtum atq; in Chriſto reuelatis, fidei gentium onera obſeruationũ nõ ſunt impoſita, prophetiæ tamen eſt authoritas commendata. Requiro autem a Manichęis, vtrum iſta Dñi ſententia qua dixit, non inquinari his, hoĩem quæ in os eius intrant, vera aut falſa ſit? Si falsã dicunt, cur eam eorum doctor Adimantus a Chriſto prolatam dicens, ad expugnandum vetus teſtamentum obiecit? Si autem vera eſt, cur aduerſus eam credunt ſe coinquinari? HIERONYMVS. Opponat autem prudens lector & dicat, Si quod intrat in os non coinquinat hominem, quare idolotitis non veſcimur? Sciendum igitur, quòd ipſi quidem cibi, & omnis Dei creatura per ſe munda ſit. ſed idolorum & dæmonum inuocatio ea facit immunda apud eos, ſcilicet, qui cum conſcientia idoli idolotitum manducant, & conſcientia eorum, cum ſit infirma polluitur, vt Apoſtolus dicit. REMIG. Quicumque autem tantæ fidei eſt, vt intelligat creaturam Dei, nullo modo inquinari poſſe, ſanctificetur cibus per verbum Dei & orationem, & comedat quicquid

Li.16. c.31.

F vult: ita tamen, quòd hæc licentia offendiculum non fiat infirmis, vt Apoſtolus dicit.

¶ HIERO. Ex vno ſermone Domini, omnis ſuperſtitio obſeruationum iudaicarum fuerat eliſa, qui in cibis ſumendis abominandiſque religionem ſuam ſitam arbitrabantur. CHRY. Hom. 52.

plantauit pater meus cęleſtis, eradicabitur. Sinite illos, cęci ſunt, & duces cęcorum. Cæcus autem, ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.

c Reſpondens autem Petrus, dixit ei: Ediſſere nobis parabolam iſtam. At ille dixit: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? Non G intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, &

Præmiſſa itaque cum audiſſent Phariſæi, nihil contradixerunt illi, quia vehementer eos conuicerat, non redarguendo ſolum, ſed & dolum illorum propalando: ſed ſcandalizati ſunt, Phariſæi ſcilicet, nõ autem turbe. vnde dicitur: {Tunc accedentes diſcipuli eius, dixerunt ei: Scis, quia Phariſæi audito hoc verbo ſcãdalizati ſunt.?} HIE. Quia crebro teritur in Eccleſiaſticis ſcripturis ſcandalum, breuiter dicendum quid ſignificat ſcandalum, nos offendiculum vel ruinam & impactionem pedis poſſumus dicere. Quando ergo legimus: Quicumque ſcandalizauerit. hoc intelligimus, qui dicto vel facto occaſionem ruinę dederit. CHRYSO. Chriſtus autem non ſoluit Phariſæorum ſcandalum, ſed magis eos increpauit. vnde ſequitur, {At ille reſpondens ait: Omnis plantatio quam non plantauit Pater meus cæleſtis, eradicabitur.} Hoc autem Manichæi de lege dictum eſſe dicunt, ſed confutant eos, quæ antea dicta ſunt. Si enim de lege dixiſſet, qualiter ſuperius pro lege pugnaſſet, dicens: Quare tranſgredimini mandatum Dei, propter traditionem veſtram? Qualiter etiam Prophetam induxiſſet in medium? Si etiam Deus dixit, Honora patrem & matrem, qualiter H hoc, quod in lege dictum eſt, non eſt Dei plantatio? HILAR. Dicens ergo omnem plantationem, quæ non a patre ſit, docet traditionem hominum eradicandam, cuius fauore legis præcepta tranſgreſſi ſunt. REMIG. Omnis etiam falſa doctrina, & ſuperſtitioſa obſeruatio cum ſuis actoribus permanere non poteſt, & quia a Deo patre non eſt, cum eiſdem eradicabitur. Illa ergo ſola permanebit, quæ a Deo patre eſt. HIERONY. Numquid ergo eradicabitur & illa plantatio, de qua Apoſtolus ait: Ego plantaui, apollo rigauit? Sed ſoluitur quæſtio, ex eo quod ſequitur Deus incrementum dedit. Dicit & ipſe Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis, & alibi: Cooptatores Dei ſumus. Si autem cooperatores Dei plantãte Paulo, & rigante Apollinæ, Deus cum operatoribus ſuis plantat & rigat. Abutuntur autem hoc loco, qui diuerſas naturas introducunt dicentes: Si plantatio, quam non plantauit pater, eradicabitur, ergo quam ille plantauit, non poteſt eradicari. Sed audiant illud Hieremiæ Ego vos plantaI taui vineam veram, quomodo verſi eſtis in amaritudinem vitis alienæ? Plantauit quidem Deus, & nemo poteſt eradicare plantationem eius. Sed quoniam iſta plantatio in voluntate proprij arbitrij eſt, nullus alius eam eradicare poterit, niſi ipſa tribuerit aſſenſum. GLO. Vel plantatio iſta, Doctores legis ſignificat, cum ſequacibus ſuis, qui Chriſtum non habebant fundamentum. Quare autem ſunt eradicandi, ſubditur: {Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. RABA. Cæci quidem ſunt, ideſt luce mandatorum Dei priuati, & ſunt Duces cæcorum, quia alios in præcipitium trahunt errantes, & in errorem mittentes. vnde ſubditur: {Cæcus autem, ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.} HIERONYMVS. Hoc etiam eſt quod Apoſtolus præceperat: Hæreticum hominem poſt primam & alteram correctionem, deuita, ſciens quòd peruerſus ſit huiuſcemodi. In hunc ſenſum & Saluator præcepit doctores peſſimos K dimittendos arbitrio ſuo, ſciens eos difficulter ad veritatem poſſe trahi.

c ¶ REMIGIVS. Conſueuerat Dominus parabolice loqui: & ideo Petrus cum audiſſet, quod intrat in os non coinquinat hominem, putauit illum parabolice fuiſſe locutum: & ideo interrogauit vt ſubditur, {Reſpondens autem Petrus dixit ei: Ediſſere nobis parabolam iſtam.} Et quia ex perſona cęterorum hoc dixerat: iccirco ſimul cum alijs a Domino repræhenſus eſt. vnde ſequitur: {At ille dixit: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis?} HIERONY. Corripitur autem a Domino, quare parabolice dictum putet, quod perſpicue locutus eſt. Ex quo animaduertimus vitioſum eſſe auditorem, qui obſcura manifeſte, aut manifeſte dicta, obſcure velit intelligere. CHRYSOSTOMVS. Vel ideo Dominus increpat eum, quia non erat ex incertitudine quod quæſierat: ſed ex ſcandalo, quo ſcandalizatus erat. Turbæ enim non intellexerant, quod dictum Hom. 52.

dictum erat. Diſcipuli autem ſcandalizati fuerant. vnde a principio quaſi pro Phariſæis interrogare volebant, ſed quia audierant eum magna dicentem, omnis plantatio &c. repreſſi fuerunt. Sed Petrus qui vbique feruens erat neque ita ſilet, quem dominus increpat, & increpationi rationem addidit dicens: {Non intelligitis, quia omne quod

in ſeceſſum emittitur. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Hęc ſunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

d Et egreſſus inde Ieſus, ſeceſ-

in os intrat in ventrẽ vadit, & in ſeceſſum emittitur?} HIER. Ex hac ſententia quidam calumniantur, quòd dominus Phyſicę diſputatiõis ignarus, putet omnes cibos in ventrem ire, & in ſeceſſum digeri, cũ ſtatim infuſę eſcæ per artus & venas ac medullas, neruoſque fundantur. Sed ſciendum, quòd tenuis humor & liquens eſca, cum in venis & artubus concocta fuerit & digeſta, per occultos meatus corporis quos Græci πόρυς poros vocant, ad inferiora dilabitur, & in ſeceſſum vadit. AVGVST. de Vera religione. Alimenta carnis corrupta, ideſt amittentia formam ſuam in membrorum fabricam migrant, & corrupta reficiunt in aliam formam per conuenientiam tranſeuntia, & per vitalem motum diiudicantur quodammodo, vt ex eis in ſtructuram huius pulchri viſibilis, quæ apta ſunt aſſumantur, non apta vero, per congruos meatus abiiciantur, quorum aliud fęculentiſſimum redditur terræ ad alias formas aſſumendas, aliud per totum corpus exhalat, aliud totius animalis latentes neruos accipit, & inchoatur in prolem. CHRYSO. Cum autem hoc dominus dicit adhuc diſcipulis, ſecundum iudaicam infirmitatem reſpondet. dicit enim, quoniam cibus non manet, ſed egreditur, quàmuis etſi maneret, non faceret immundum, ſed nondum hæc audire poterant. propter hoc autem & Moyſes per tantum tempus dicit eſſe immundos, quantum cibus intus manet. In veſpere enim iubet lauari & mundum eſſe, quaſi tempus digeſtionis & egeſtionis dimetiens. AVG. 15. de Trini. Duo autem quædam hominis ora dominus complexus eſt, vnum corporis, aliud cordis. nam cum dicit: Omne quod in os intrat &c. apertiſſime demonſtrauit os corporis. At in eo quod ſequitur, os cordis oſtendit, dicens: {Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem.} CHRY. Quæ enim cordis ſunt, intus in homine manent, & exeuntia inquinant: non manentia ſolum, immo tunc magis cum exierint. vnde ſubiunxit. {De corde enim exeunt cogitationes malæ} quas primo ponit, quia hoc erat iudaicum vitium, qui ſcilicet ei inſidiabãtur. HIERO. Principale igitur animæ, non ſecundum Platonem in cerebro eſt, ſed iuxta Chriſtum in corde, & arguendi ſunt ex hac ſententia, qui cogitationes a diabolo immitti putant, & non ex propria naſci voluntate. Diabolus adiutor eſſe & incentor malarum cogitationum poteſt eſſe, author eſſe non poteſt. Si autem ſemper in inſidijs poſitus leuem cogitationum noſtrarum ſcintillam ſuis fomitibus inflammauerit, non debemus opinari eum quæque occulta cordis rimari, ſed ex corporis habitu & geſtibus, æſtimare quid verſemus intrinſecus. Verbi gratia: Si pulchrã mulierem nos crebro viderit inſpicere, intelligit cor ab oculis vulneratum. GLO. Ex cogitationibus autem malis proueniunt & mala facta & mala verba, quæ lege prohibentur: vnde ſubdit: {Homicidia,} quæ prohibentur illo legis p̄cepto: Non occides: {Adulteria, fornicationes,} quæ intelliguntur prohiberi illo præcepto: Non mechaberis. {Furta} quæ prohibentur illo præcepto: Non furtum facies. {Falſa teſtimonia,} contra illud præceptum: Non dices aduerſus proximum tuum falſum teſtimonium, {Blaſphemiæ} contra illud præceptum. Non aſſumas nomen Dei in vanũ. REMI. Nominatis autem vitijs, quæ diuina lege prohibentur, pulchre dominus ſubiungit: {Hæc ſunt, quæ coinquinant hominem,} ideſt immundum & impurum reddunt. GLO. Et quia huiuſmodi verba domini ex Phariſæorum nequitia occaſionem ſumpſerant, qui traditiones ſuas diuinis præceptis præferebant, conſequenter concludit inconuenientiam traditionis præmiſſæ, dicens. {Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.} CHRY. Non autem dixit eſcas in lege prohibitas manducare, non coinquinat hominem, vt non poſſent illi contradicere, ſed concludit de illo, de quo diſputatio erat.

Cap.10.

d ¶ HIERO. Scribis & Phariſæis, & calumniatoribus derelictis, tranſgreditur in partes Tyri & Sydonis, vt Tyrios Sydonioſq; curaret. & ideo dicitur: {Et egreſſus inde Ieſus, ſeceſſit in partes Tyri & Sydonis.} REMI. Tyrus & Sydon ciuitates fuere gentilium. nam Tyrus Metropolis fuerat Chananæorum, Sy-

A don terminus Chananæorum reſpiciens ad Aquilonem. CHRY. Conſiderandum autem, quòd quando ab eſcarum obſeruatione Iudæos eripuit, tunc & gentibus ianuam aperuit, ſicut & Petrus prius in viſione iuſſus eſt hanc legem ſoluere, & poſt ad Cornelium mittitur. Siquis autem quærat, cum diſcipulis ſuis dixerit: Hom. 53.

ſit in partes Tyri & Sydonis. Et ecce mulier Chananea a finibus illis egreſſa, clamauit dicens ei: Miſerere mei Domine fili Dauid, filia mea male a dęmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum. Et accedentes diſcipuli eius, rogabant eum dicentes: B Dimitte eam, quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues quę perierunt domus Iſrael. At illa

In viam gentium ne abieritis, qualiter hãc ambulat viã? Primũ quidem illud dicem⁹, quia non erat obnoxius præcepto, quod diſcipulis dederat. Secundo autem, quia neque vt prædicaturus abijt. vnde & Marcus dicit: Quoniam occultauit ſeipſum. REMIG. Iuit autem, vt Tyrios Sydonioſque curaret, ſiue vt huius mulieris filiam liberaret a dæmonio, quatenus per eius fidem Scribarum & Phariſæorum nequitiam condemnaret. de qua quidem muliere ſubditur: {Et ecce mulier Chananea a finibus illis egreſſa. CHRY. Dicit autem Euangeliſta eam eſſe Chananeam, vt oñdat virtutem præſentiæ Chriſti. Chananæi enim, qui expulſi fuerant, vt non peruerterent Iudæos, hi Iudæis apparuerunt prudentiores, vt exirent a terminis ſuis, & accederent ad Chriſtum. Cum autem hæc mulier acceſſiſſet, nihil aliud quàm miſericordiam popoſcit. vnde ſequitur: {Clamauit dicens ei: Miſerere mei Domine fili Dauid.} GLO. Magna fides Chananeæ hic notatur, Deum credit, vbi C Dominum vocat, hominem, vbi dicit filium Dauid. Nihil ex merito poſtulat, ſed ſolam miſericordiam Dei efflagitat, dicens Miſerere. Nec dicit: Miſerere filiæ, ſed Miſerere mei, quia dolor filiæ dolor eſt matris, & vt magis eum ad compaſſionem moueat, totum ei dolorem enarrat. vnde ſequitur, {Filia mea male a dæmonio vexatur. In quo vulnera medico detegit, & magnitudinem & qualitatem morbi. magnitudinem cum dicit, Male vexatur. qualitatem cum dicit: {A dæmonio.} ORIGEN. in Hom. Vide autem prudentiam fœminæ, non iuit ad homines ſeductores, non quæſiuit inanes ligaturas, ſed omnes relinquens diaboli cultus, venit ad dominum. Non petiuit Iacobum, non rogauit Ioannem, nõ acceſſit ad Petrum, ſed ſuſcepit in ſe pœnitentiæ patrocinium, & ſola cucurrit ad Dominum. Sed vide, inexpertum negocium petit, & lamentum ſuum producit in clamorem, & amator hominum Deus, non reſpondet verbum. vnde ſequitur, {Qui non reD ſpondit ei verbum.} HIERONY. Non autem de ſuperbia Phariſaica, nec de Scribarum ſupercilio, ſed ne ipſe ſententiæ ſuæ contrarius videretur, per quam iuſſerat: In viam gentium ne abieritis. nolebat enim occaſionem calumniantibus dare, perfectamq; ſalutem gentiũ paſſionis & reſurrectionis tp̄i reſeruabat. GLO. Differendo etiam, & non reſpondendo, patientiam mulieris & perſeuerantiam nobis oſtendit. Ideo etiam non reſpondit, vt diſcipuli pro ea rogarent: oſtendens per hoc neceſſarias eſſe preces Sanctorum ad aliquid impetrandum. vnde ſequitur: {Et accedentes diſcipuli eius, rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos. HIERONY. Diſcipuli adhuc illo tempore, myſteria Domini neſcientes, vel miſericordia moti, rogabant pro Chananea muliere, vel importunitate eius carere cupientes. AVGVST. de Conſen. Euange. Affert autem aliquam repugnantiæ quæſtionem, quòd Marcus in domo dicit fuiſſe dominũ, cum ad illum venit mulier, pro filia ſua rogans.} Matthæus auE tem poſſet intelligi de domo tacuiſſe, eandem tamen rem commemoraſſe. Sed quoniam dicit diſcipulos domino ita ſuggeſſiſſe, {Dimitte illam, quoniam clamat poſt nos,} nihil videtur aliud ſignificare, quàm poſt ambulantem Dominum, mulierem iſtam deprecatoriam vocem miſiſſe. Intelligendum eſt ergo, dixiſſe quidem Marcum, quòd intrauerit vbi erat Ieſus, cum eum prædixiſſet fuiſſe in domo. Sed quia Mattheus ait. {Non reſpondit ei verbum} dedit agnoſcere, quòd tacuerunt ambo, & in eo ſilentio egreſſum fuiſſe Ieſum de domo illa, atque ita cætera contexuntur, quę iam in nullo diſcordant. CHRYSO. Eſtimo autem, & diſcipulos ad calamitatem mulieris eſſe triſtatos: ſed tamen non ſunt auſi dicere: Da ei hanc gratiam, ſed Dimitte eã. ſicut & nos cum volumus alicui perſuadere, multotiens contraria dicimus. Ipſe autem reſpondens ait: {Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierant domus Iſrael.} HIERONY. Non autem hoc dicit, quin ad gẽtes non miſſus ſit, ſed quòd primum ad Iſrael miſſus eſt, vt illis non recipientibus Euangelium, iuſta fieret ad gentes tranſmigratio. REMI. Specialiter etiam miſſus eſt ad ſalutem Iudæorum, vt etiam corporali præſentia eos doceret.

Homil.7.in diuer. Locos.

HIERONYMVS: Signãter autem dixit: Ad oues perditas domus Iſrael, vt etiam ex hoc loco erroneam ouem de alia parabola intelligamus. CHRY. in Hom. Sed quia mulier vidit, nihil poſſe Apoſtolos, inuerecunda facta eſt. ante enim neque in conſpectum venire audebat. vñ dictum eſt. {Clamat poſt nos.} Quando autem videbatur vt anguſtiata recederet, tunc propius venit. vnde ſequitur. {At illa venit, & adorauit eum.} HIERONY. Nota, quòd iſta chananitidis perſeuerãter primum, filium Dauid: deinde dominum vocat, & ad extremum, Deum adorauit. CHRYSOSTO. Ideoque non dixit: Roga vel deprecare Deum: ſed domine adiuua me. Quanto ergo magis mulier multiplicabat ſupplicationem, tanto & ipſe multiplicabat negationem. & non adhuc Iudæos oues vocat ſed filios, illam autem canẽ. vnde ſequitur: {Qui reſpondens ait: Non eſt bonum ſumere panem filiorum & da. canibus.} GLO. Filij ſunt Iudæi generati & nutriti ſub cultu vnius Dei per legem. Panis eſt euangelium, miracula, & alia quæ ad ſalutem noſtram pertinent. non eſt ergo conueniens, vt a filijs auferantur & dentur gentibus, qui ſunt canes. donec Iudæi repudient. RABA. Canes autem gentiles propter idolatriam dicuntur, qui eſui ſanguinis dediti & cadaueribus mortuorum, vertuntur in rabiem. H CHRY. Vide autem mulieris prudentiam, qualiter neque contradicere auſa eſt, neque triſtata in aliorum laudibus, neque moleſtata in proprio conuitio, vnde ſequitur: At illa dixit: {Etiam domine. Nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa dominorũ ſuorum.} Ille dixit: {Non eſt bonum.} Hæc autem dixit. {Vtique domine.} Ipſe Iudæos filios vocat, hęc autem dominos. ipſe canẽ eam nominauit, hæc autem & opus canis adiecit, ac ſi dicat: Si canis ſum, non ſum aliena, canẽ me dicis, ergo nutri me vt canẽ, non poſſum relinquere menſam domini mei. HIERO. Mira autem huius mulieris fides, patientia, & humilitas prædicantur, fides qua credebat ſanari poſſe filiam ſuã. patientia qua totiens contempta in præcibus perſeuerat. humilitas, quòd ſe non canibus, ſed catulis comparat. Scio me inquit, filiorum panem non mereri, nec integros capere poſſe cibos, nec ſedere ad menſam poſſe cum patre, ſed contenta ſum reliquijs catulorum, vt per humilitatem micarum, ad panis integri veniam magnitudinem. I CHRYSO. Propter hoc autem Chriſtus tardabat. præſciebat enim eam hoc dicturam, nec occultari volebat tantam mulieris virtutem. vnde ſequitur: {Tunc reſpondens Ieſus ait illi: O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis.} Ac ſi dicat: Fides tua maiora his audire poteſt, verum interim fiat tibi ſicut vis. Vide qualiter, non parum & hæc mulier intulit in filiæ medicinam. propter hoc enim neque Chriſtus dixit. Sana ſit filia tua, ſed magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis, vt diſcas quoniam ſimpliciter loquebatur & non adulationis, ſed multę fidei erant verba ipſius. Hæc autem Chriſti vox, ſimilis eſt illi voci quæ dixit: Fiat firmamentum, & factum eſt. vnde ſequitur: {Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.} Intende autem qualiter Apoſtolis non impetrantibus impetrat ipſa, tam magnum quid eſt inſtantia orationis. Etenim pro noſtris noxis a nobis vult magis rogari, quàm ab alijs pro nobis. REMIG. His etiam verbis datur nobis exẽplum cathecizandi & baptizandi pueros, qm̃ hoc mulier non ait: Salua filiam meam, aut adiuua eã, ſed miſerere mei, & adiuua me. K Hinc etenim deſcendit conſuetudo in eccleſia, vt fideles pro ſuis paruulis fidem Deo promittant, quando ipſi non ſunt tantę ætatis & rationis, vt per ſe fidem Deo promittere valeant, quãtenus ſicut fide iſtius mulieris ſanata eſt filia eius, ita & fide virorũm catholicorum peccata paruulis relaxentur. Allegorice autem hæc mulier ſanctam Eccleſiam ſignificat de gentibus congregatam. Per hoc enim, quòd dominus relictis Scribis & Phariſæis, venit in partes Tyri & Sydonis præfigurabatur, quia relicturus erat Iudæos, & tranſiturus ad gentes. Eſt autem hæc mulier egreſſa a finibus ſuis, quoniam Eccleſia ſancta receſſit a priſtinis erroribus & vitijs. HIERON. Filiam autem Chananeæ, puto animas eſſe credentium, quæ male a dæmonio vexabantur, ignorantes creatorem, & adorantes lapidem. REMIG. Filios autem dominus appellat Patriarchas & Prophetas illius temporis. Per menſam deſignatur ſacra ſcriptura, per micas vero, minima præcepta vel interna myſteria, quibus ſancta Eccleſia paſcitur, per cruſtas vero, carnalia præcepta quæ iudęi obſeruant. Micæ autem ſub

venit, & adorauit eum dicens: Domine, adiuua me. Qui reſpondens ait: Non eſt bonum ſumere panem filiorum & mittere canibus. At illa dixit, Etiam domine. Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tunc reſpondens Ieſus, ait illi. O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.

F menſa comedi dicuntur, quia Eccleſia humiliter ſe ſubmittit ad implenda diuina præcepta. RABA. Non autem cruſtas, ſed micas de pane puerorum edunt catelli, quia conuerſi ad fidem, qui erant deſpecti in gentibus, non literæ ſuperficiem in ſcripturis, ſed ſpiritualem ſenſum quo in bonis actibus proficere valeant inquirunt. HIERON. Mira autem rerum conuerſio. Iſrael quõdam filius, nos canes; pro diuerſitate fidei ordo nominum commutatur. De illis poſtea dicitur, Circumdederunt me canes multi. nos audiuimus cum muliere: Fides tua te ſaluam fecit. RABA. Quæ merito magna dicitur, quia cum gentes nec lege fuerint imbutæ, nec vocibus Prophetarum inſtructæ, ad prædicationem mox Apoſtolorum, in auditu auris obedierunt: ideoque ſalutem impetrare meruerunt. Verum ſi ad primas Eccleſiæ rogantis lachrymas dominus ſalutem animæ differt dare, non eſt deſperandum vel a petendo ceſſandũ, ſed magis præcibus inſiſtendum. AVG. de Queſt. euang. quòd & puerum Centurionis, & filiam Chananeæ mulieris, non veniens ad domos eorum ſanat, ſignificat gentes ad quas non venit, ſaluas fore per verbum ſuum, quòd rogantibus filij ſanantur. Et intelligenda eſt perſona Eccleſiæ, quæ ſibi eſt & mater & filij. nam ſimul omnes quibus conſtat Eccleſia, mater dicitur, ſinguli autem idem ipſi filij appellantur. HILAR. Vel hæc mulier proſelitorum formam præfert, fines ſuos egreditur, & ex gentibus, ſcilicet in populi alterius nomen excedens, quæ pro filia videlicet, gentium plebe, dominatu immundorum ſpirituum occupata orat, & quia dominum cognouit ex lege, Dauid filium nuncupat. RAB. Item, ſiquis conſcientiam habet, alicuius vitij ſorde pollutam, filiam habet male a dęmonio vexatam. Item, ſiquis bona quæ geſſit peccatorum peſte fœdauit, filiam habet immundi ſpiritus furijs agitatam: ideoque neceſſe eſt vt ad præces, lachrymaſq; confugiat, ſanctorumq; interceſſiones & auxilia quærat. — Lib. 1. c. 18.

Et cum tranſiſſet inde Ieſus, venit ſecus mare Galileæ, & aſcendens in montem, ſedebat ibi. Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ habentes ſecum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos, & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos, ita G vt turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cęcos videntes, & magnificabant Deum Iſrael.

e ¶ HIERO. Sanata Chananeæ filia, reuertitur dominus ad Iudæam. vnde dicitur. {Et cum tranſiſſet inde Ieſus, venit ſecus mare Galileæ.} REMI. Hoc mare diuerſis vocabulis appellatur. Dicitur enim mare Galileæ, propter Galilæam adiacentem, mare Tyberiadis, propter Tyberiadem ciuitatem. Sequitur, {Et aſcendens in montem, ſedebat ibi.} CHRY. Conſiderandum autem, quòd aliquando dominus circuit, vt ſanet infirmos, aliquando autem ſedet, expectans eos: & ideo conuenienter hic, ſic ſubditur: {Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ habentes ſecum mutos, claudos, cæcos, debiles, & alios multos.} HIERO. In eo loco vbi Latinus interpres tranſtulit debiles, in Græco ſcriptum eſt Κυλλοὺς Kyllos, quod non debilitatis generale, ſed vnius infirmitatis nomen eſt, vt quomodo claudus dicitur, qui pede claudicat vno, ſic Κυλλὸς Kyllòs appelletur, qui vnam manum debilem habet. CHRY. Hi aũt in duobus fidem ſuam demonſtrabant, & in aſcendendo montẽ, & in hoc quia æſtimabant ſe nullo alio indigere, niſi vt proiicerent ad pedes Ieſu: neq; etiã adhuc tangunt fimbriã veſtimenti, ſed & ad altiorẽ fidẽ aſcendũt. vñ dr̃. {Et proiecerunt eos ad pedes eius.} Et mulieris quidẽ filiã cum multa tarditate curauit, vt eius virtutem oñderet. His autẽ non qa meliores erant, ſed vt infidelium Iudæorũ ora obſtrueret, cõfeſtim ſanationẽ præbet. vñ ſequit̃: {Et curauit oẽs.} Multitudo aũt eorum, qui curabant & facilitas ſanationis eos in ſtuporẽ mittebat. vñ ſequit̃, {Ita vt tur. mira. vi. mu. loquentes.} HIE. De debilibus tacuit, qa quid de contrario diceret, vno verbo nõ haberet. RABA. Myſtice aũt, cũ filia Chananeæ p̃figuraſſet ſalutem gentiũ, venit in Iudæã, qa cũ plenitudo gentium intrauerit, tũc oĩs Iſrael ſaluus erit. GLO. Mare aũt iuxta qđ venit Ieſus, turbida huius ſęc̃li volumina ſignat, quod eſt galileæ, cũ hoĩes a vitijs ad virtutes trãſmigrant. HIER. Aſcendit aũt in montẽ, vt quaſi auis teneros fętus prouocet ad volandum. RABA. Vt & auditores ſuos erigat ad ſuperna & cæleſtia meditanda. Sedebatq; ibi, vt demonſtraret, non niſi in cæleſtibus requiem eſſe quærendam. Eo autem ſedente in monte, ideſt in cælorum arce, accedunt turbæ fidelium deuota mente illi appropinquantes, ducentes ſecum mutos & cæcos &c. eoſque ad pedes Ieſu proiiciunt, qui peccata confitentes ipſi ſoli curandas ſubiiciunt, quos ita curat vt turbę mirentur, & magnificent Deum Iſrael, quia fideles quando viderint eos, qui ſpiritualiter ægrotauerant, diuerſis operibus virtutum ditatos, laudem Deo decantant. GLO. Muti autem — Homi. 53.

ſunt, qui non laudant Deum, cæci, qui non intelligunt viam vitæ, ſurdi, qui non obtemperãnt: claudi, per deuia boni operis non recte euntes, debiles ſunt, qui infirmi ſunt in bonis operibus.

f ¶ HIERONY. Prius Chriſtus infirmorum debilitates abſtulerat, poſtea vero ſanatis offert cibos. Conuocat quoque diſcipulos ſuos, & quod facturus eſt loquitur. vnde dicitur. {Ieſus autem cõuocatis diſcipulis ſuis dixit: Miſereor turbæ.} Hoc autem facit vt magiſtris exemplũ tribuat, cum minoribus atque diſcipulis communicandi conſilia, vel ex confabulatione intelligant ſigni magnitudinem.

f Ieſus autem conuocatis diſcipulis ſuis dixit: Miſereor turbæ, quia triduo iam perſeuerant mecum, & non habent quod manducent. Et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Et dicunt ei diſcipuli, Vnde ergo nobis in deſerto panes tan- B tos, vt ſaturemus turbam tantam? Et ait illis Ieſus, Quot panes habetis? At illi dixerunt, ſeptem, & paucos piſciculos.

Hom. 54. CHRYSO. Turbæ enim cum ad ſanationem veniſſent, non audebant petere panes. vnde ipſe amator hominum, & omnium curam gerens, etiam non petentibus dat. propter quod dicit: {Miſereor turbæ.} Ne autem dicatur, quoniam venientes viaticum portauerant, dicit: {Quia triduo iam perſeuerant mecum, & non habent quod manducent.} Etſi enim quando venerunt, cibos habuerunt, tamen conſumpti iam erant, & propter hoc non in prima, aut ſecunda die hoc fecit, ſed in tertia, quando iam omnia erãt conſumpta, vt prius ipſi in neceſſitate conſtituti, cum ampliori deſiderio ſuſciperent quod fiebat. Monſtrat autem, & quòd de longe venerant, & nihil eis reliquum fuerat, in hoc quod dicit: {Et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via.} Cum autem nolit eos ieiunos dimittere: ideo tamen non ſtatim ſignum facit, vt ex hac interrogatione, & reſponſione attentiores diſcipulos faciat, & fidem ſuam oſtendant dicentes, Fac panes. Et quamuis Chriſtus plurima fecerit, vt miraculi prius facti recordarentur, quia fecit eos miniſtros, & partiti ſunt cophinos: adhuc tamen imperfectius diſpoſiti erant. quod patet per hoc quod ſequitur: {Et dicunt ei diſcipuli. Vnde ergo nobis in deſerto panes tantos, vt ſaturemus turbam tantam?} Ipſi quidem infirma cogitatione hoc dixerunt, per hoc tamen miraculum futurum inſuſpicabile facientes. ne aliquis enim ſuſpicaretur quòd ab aliquo propinquo caſtello accepti ſunt cibi, propter hoc miraculum iſtud in ſolitudine fit, multum a caſtellis diſtante. Ipſe autem Chriſtus, vt diſcipulorum erigat mentem, eos interrogat, vt ex modo interrogationis eos commemoret illorum, quæ prius facta ſunt. vnde ſequirur: {Et ait illis Ieſus, Quot panes habetis? At illi dixerunt ſeptem: & piſciculos paucos.} Non autem addunt: {Sed hæc quid ſunt inter tantos?} ſicut antea dixerant, iam enim paulatim profecerant, licet non totum apprænhendatur ab eis. Admirare autem in Apoſtolis veritatis amorem, qualiter ipſi ſcribentes non occultant ſuos etiam magnos defectus. non enim eſt quantalibet accuſatio, parum ante tali ſigno facto confeſtim obliuiſci. Admirare autem & aliam ſapientiam eorum, qualiter ventrem ſuperabant, nõ multam menſæ curam facientes. In eremo enim exiſtentes, & per tres dies ibi morantes, ſolum ſeptem panes ibi habebant. Alia vero ſimiliter prioribus fecit. etenim recumbere eos fecit in terra, & in manibus diſcipulorum creſcere panes. vnde ſequitur, {Et præcepit turbæ, vt diſcumberent ſuper terram.} HIERO. De hoc autem ſupra diximus, & eadem repetere ocioſi eſt, tantum in his quæ diſcrepant immoremur. CHRY. Finis autem vtriuſque miraculi non ſimilis eſt. Sequitur enim: {Et quod ſuperfuit de fragmentis, tulerunt ſeptem ſportas plenas. Erant autem qui manducauerãt quatuor milia hominum extra paruulos & mulieres.} Quare autem minores fuerint reliquiæ in hoc miraculo quàm in primo, etſi nõ tot fuerint qui comederunt? Aut igitur hoc eſt, quia ſportæ cophinis maiores erant, aut ex diuerſitate rememorentur, & illius & huius miraculi: & propter hoc tunc quidem fecit cophinos reliquiarum numero æquales diſcipulis, nunc autem ſportas panibus ęquales. REMI. In hac autem Euangelica lectione conſiderãda eſt in Chriſto operatio diuinitatis & humanitatis. per hoc enĩ. quòd turbis miſeretur: oſtẽdit ſe humanæ fragilitatis affectionem habere. In eo vero, q̃ panes multiplicauit, & turbas pauit, oñditur diuinitatis operatio. Deſtruitur ergo hic error Eutycetis, qui in Chriſto dicebat vnam naturam. — Lib. 2. c. 50. AVGVST. de Con. euang. Sanè vt ab re eſt admonere in hoc miraculo, quòd ſi aliquis Euangeliſtarum hoc dixiſſet, contrarius cæteris putaretur. Sed quia illi, qui miraculum de ſeptem panibus narrauerunt, nec illud de quinque tacuerũt, neminem mouet, & vtrumque factum homines intelligunt. Hoc ideo diximus, vt ſicubi ſimile reperitur factum a

A domino, quod in aliquo alter alteri Euangeliſtæ ita repugnare videatur, vt omnino ſolui non poſſit, nihil aliud intelligatur quàm vtrumque factum eſſe, & aliud ab alio commemoratum. GLO. Notandum autem, quòd prius dominus aufert debilitates & poſtea cibat, quia prius ſunt remouenda peccata, & poſtea anima verbis Dei nutrienda. HILA. Sicut autem illa turba quam prius pauit, Iudaicæ credentium conuenit plebi, ita hæc populo gẽtium comparatur. quòd vero quatuor milia virorum congregantur, multitudo innumerabilium ex quatuor orbis partibus intelľr. HIER. Iſti etiam non ſunt quinque milia, ſed quatuor milia, qui numerus ſemper in laudibus ponitur. & quadrangulus lapis non fluctuat, non eſt inſtabilis, & ob hanc cauſam etiam Euangelia, in hoc numero conſecrata ſunt. In ſuperiori ergo ſigno, quia propinqui erant, & vicini quinque ſenſuum, non ipſe dominus eorum recordatur, ſed diſcipuli. Hic autem ipſe dominus miſereri ſe dicit eorum, quia triduo iam perſeuerant cum eo, quia ſcilicet Patri, Filio, Spirituique ſancto credebant. HILAR. Vel quia omne paſſionis Dominicæ tempus cum Domino agunt, ſiue quia venturi ad baptiſmum confitentur ſe credere in paſſione ac reſurrectione eius, ſiue quia toto paſſionis Dominicæ tempore ieiunijs Domino quadam C compaſſionis ſocietate iunguntur. RABA. Vel hoc dicitur, quia in toto ſæculo tertium tempus eſt quo gratia datur; Primum ante legem, Secundum ſub lege, Tertium ſub gratia, Quartum eſt in cælo, ad quod tendens reficitur in via. REMI. Vel quia peccata commiſſa per pœnitentiam corrigentes, cogitatione, locutione & opere conuertuntur ad Dominum. Has turbas noluit Dominus dimittere ieiunas, ne deficerent in via, quia peccatores per pœnitentiam conuerſi, in curſu labentis ſæculi pereunt, ſi abſque ſacræ doctrinæ pabulo dimittantur. GLO. Septem panes ſunt ſcriptura noui teſtamenti, in quo gratia Spirituſſancti & reuelatur & datur, neq; ſunt ordeacei, vt ſupra, quia non hic vt in lege, vitale alimentum figuris quaſi tenaciſſima palea tegitur. hic non duo piſces, vt in lege duo iniungebantur, ſcilicet Rex & Sacerdos, ſed pauci, ideſt ſancti noui teſtamenti, qui de fluctibus ſæculi erepti, & ſuſtinent turbulentum mare, & exem- D plo ſuo nos reficiunt, ne in via deficiamus. HILAR. Turbæ autem in terram recumbunt. nullis enim legis operibus fuerant ante ſubtractæ, ſed peccatorum & corporum ſuorum inhærebant. GLO. Vel ibi ſuper fœnum, vt deſideria carnis comprimantur, hic ſuper terram, vbi & ipſe mundus relinqui præcipitur, vel mons in quo Dominus reficit, eſt altitudo Chriſti. ibi ergo fœnum ſuper terram, quia ibi eſt celſitudo Chriſti, propter carnales carnali ſpe & deſiderio tegitur, hic remota omni cupiditate carnali, cõuiuas noui teſtamenti ſpe permanentes ſolidataſq; continet, ibi quinque milia, qui carnales quinque ſenſibus ſubditi, hic quatuor, propter quatuor virtutes, quibus ſpiritualiter muniuntur, temperantiam, prudentiam, fortitudinem, & iuſtitiam, quarum prima eſt cognitio rerum appetendarum & vitandarum: ſecunda refrenatio cupiditatis ab his, quæ temporaliter delectant: tertia firmitas contra moleſta ſæculi: quarta quæ per omnes diffunditur, dilectio Dei & proximi, & ibi & hic mulieres & paruuli excepti ſunt, quia in veteri & nouo teſtamento non ad- E mittuntur ad Dominum, qui non perdurant occurrere in virum perfectum, vel in firmitate virium, vel leuitate mentis. Vtrâque refectio in monte celebrata eſt, quia vtriuſque teſtamenti ſcriptura, & altitudinem cæleſtium præceptorum, mandat & præmium. Vtraque altitudinem Chriſti prædicat, altiora myſteria, quæ non capit communis turba, Apoſtoli ſufferunt & implent, ſcilicet perfectorum corda ſeptiformis ſpiritus gratia, ad intelligendum illuſtrata. Sporte iunco & folijs palmarum ſolent contexi, & ſignificant ſanctos, qui radicem cordis in ipſo fonte vitæ collocant, ne areſcant vt iuncus in aqua, & palmam æternæ retributionis in corde retinent.

Et præcepit turbæ, vt diſcumberent ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes & piſces, & gratias agens, fregit & dedit diſcipulis, & diſcipuli dederunt populo, & comederunt omnes, & ſaturati ſunt. Et quod ſuperfuit de fragmentis, tulerunt ſeptem ſportas plenas. Erant autem qui manducauerant quatuor milia hominum, extra paruulos & mulieres.

CAP. XVI.

Hom. 54. CHRYSOST. Sicut poſt miraculum quinque panum Dominus turbas dimiſit: ita & nunc, nec autem pedes recedit, ſed nauigio, ne turba eum ſequatur. vnde dicitur, { Et dimiſſa turba, aſcendit in nauiculam,

CAPVT XVI.

ET dimiſſa turba, aſcendit in nauiculam, & venit in fines Magedan. Et acceſſerunt ad eum Phariſæi, & Saducæi tentantes, & rogauerunt eum, vt ſignum de Cælo oſtenderet eis. At ille reſpondens ait illis: Facto veſpere di- G citis, ſerenum erit, rubicundum eſt enim cælum. Et mane, hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cælum. Faciem ergo cęli diiudicare noſtis, ſigna autem temporum non poteſtis. Generatio mala & adultera, ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei. niſi ſignum Ionę prophetę. Et relictis illis, abijt.

b Et cum veniſſent diſcipuli eius trans fretum, obliti ſunt panes accipere. Qui dixit illis, Intuemini, & cauete a fermento Phariſæorum & Saducæorum. At illi cogitabant inter ſe dicentes: quia panes non accepimus. Sciens autem Ieſus dixit eis, Quid cogitatis inter vos modicę fidei, quia panes non habetis? Nondum intelligitis neque recordamini quinque panum, & quinque milium hominum, & quot cophinos ſumpſiſtis? Neque ſeptem panum, & quatuor milium hominum, & quot ſportas ſumpſiſtis? Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis, cauete a fermento Phariſęorum & Saducęorum? Tunc intellexerunt, quia non dixerit cauendum a fermento panum, ſed a doctrina Phariſæorum & Saducęorum.

& venit in fines Magedan.} AVGVST. Lib. 2. c. 51. de Con. euang. Marcus autem dicit, quòd in Dalmanutha nec eſt dubitandum eundem locum eſſe ſub vtroq; nomine. Nam plerique codices non habent, etiam ſecundum Marcũ, niſi Magedan. RABA. Eſt autem Magedan regio contra Geraſam, & interpræœtatur poma vel nũcia, & ſignificat hortum, de quo dicitur: Hortus concluſus, fons ſignatus, in quo creſcũt poma virtutum, & vbi nũciatur nomen domini. Docet autem, ꝙ prædicatores miniſtrato verbo turbæ, ipſi intra cubiculum cordis virtutum pomis debent refici. Sequitur: { Et acceſſerunt ad eum Phariſęi & Saducæi tentantes, & rogauerunt eum, vt ſignum de cælo oſtẽderet eis.} REMI. Admiranda quippe eſt cæcitas Phariſæorũ & Saducæorum. ſic enim poſtulabant ſignum de cælo, quaſi ea non eſſent ſigna, quæ facere videbantur. Quod autem ſignum poſtularent, Ioannes manifeſtat: refert enim poſt refectionem de quinque panibus turbam acceſſiſſe ad dominum & dixiſſe: quod ſignum facis, vt videamus & credamus tibi? Patres noſtri manna in deſerto comederunt, ſicut ſcriptum eſt, Panem de cælo dedit eis manducare. Ideoq; & hic dicunt: Oſtende nobis ſignum de cælo, ideſt fac, vt vno vel duobus diebus manna pluat, vt totus populus paſcatur, ſicut multo tempore factum eſt in deſerto. Ipſe vero inſpiciẽs cogitationes eorum vt Deus, & ſciens, quòd ſi etiam ſignum de cælo eis oſtenderet non crederent, noluit eis dare ſignum quod poſtulabant. vnde ſequitur: { At ille reſpondens ait illis: Facto veſpere dicitis, ſerenum erit.} HIERO. Hoc apud Græcos in pleriſq; codicibus non habetur. Senſus autem manifeſtus eſt, quòd ex elementorum ordine & conſonantia, poſſunt & ſereni & pluuioſi dies prænoſci. Scribæ autem & Phariſæi, qui videbantur legis eſſe doctores, ex Prophetarum vaticinio non poterant cognoſcere ſaluatoris aduentum. Lib. 1. c. 20. AVG. de Quæſt. euang. Poteſt etiã intelligi quod dixit dominus: { Facto veſpere dicitis ſerenum erit. etenim rubicundum eſt cælum,} ideſt ſanguine paſſionis Chriſti, primo aduentu indulgentia peccatorum datur. { Et mane, hodie tempeſtas} rubet. n. cum triſtitia cælum, illud eſt quod ſecundo aduentu ignem præcedente venturus eſt. GLO. vel aliter, Rutilat triſte cælum, ideſt patiuntur Apoſtoli poſt reſurrectionem, poſt quos me iudicare in futuro ſcire poteſtis, quia cum non parco meis bonis quin patiantur, non parcam alijs in futuro. Faciem ergo cæli diiudicare noſtis, ſigna autem temporum non poteſtis. Signa temporum dixit de aduentu ſuo vel paſſione, cui ſimile eſt roſeum cælum veſpere, & idem de tribulatione, ante aduentum ſuum futura, cui ſimile eſt mane roſeum cum triſtitia cælum. CHRY. Sicut ergo in cælo aliud quidem eſt ſignum ſerenitatis, aliud pluuiæ, ita & in me putare oportet. nunc enim, ſcilicet in primo aduentu, his ſignis quæ in terra ſunt opus eſt, quæ autem in cælo ſunt, conſeruantur tempori ſecundi aduentus. Nunc enim ſicut medicus veni, tunc ſicut iudex adero. propter hoc nunc occultus veni, tunc autem cum multa diuulgatione quando virtutes cælorum mouebuntur. Sed non eſt nunc tempus horum ſignorum, quia veni mori, & quę abiecta ſunt pati. & ideo ſequitur: { Generatio mala & adultera, ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Lib. 2. c. 51. AVG. de Con. euan. Hoc autem & alibi iam dixit Matthæus. vnde retinendum eſt eadem dominum ſæpe dixiſſe, vt quod exiſtente contrario ſolui non poterit, bis dictum intelligatur. GLO. Dicit autem generatio mala & adultera, i. incredula, pro ſpirituali carneum habens intellectum. RAB. Non ergo generationi illi tentantium dominum ſignum cæleſte

F datur, quale quærebant, quibus multa ſigna dedit in terra. Sed generationi quęrentium dominum, i. Apoſtolis, quibus cernentibus, aſcendit in cælum & Spiriutm ſanctum miſit. HIERO. Quid autem ſibi velit ſignum Ionæ, iam ſupra dictum eſt. CHRY. Cũ autem hoc ſecundo Phariſæi audiſſent, oportebat interrogare & dicere: Quid eſt quod dicitur? Sed ipſi non deſiderio diſcẽdi, hoc a domino quęſierũt, & ideo dominus eos reliquit. vnde ſequitur: { Et relictis illis, abiit.} RAB. ideſt relicta generatiõe mala Iudæorum, abijt trans fretum, & gentium ſecutus eſt populus. nota, quòd nõ ſicut in alijs legitur locis, dimiſſis turbis abijt, ſed quia infidelitatis error inſolentiũ animos obtinebat, dicitur quòd eos reliquit.

b ¶ GLO. Sicut dominus Phariſæos reliquerat propter eorum infidelitatem, ita conſequenter & doctrinam eorum a diſcipulis cauendam eſſe docet. vnde ſequitur: { Et cum veniſſent diſcipuli eius

H trans fretum, obliti ſunt accipere panes.} REMIGIVS. Tanto enim amore Magiſtri detinebantur, vt nec etiam ad punctum vellent ab eo recedere. Animaduertendum eſt ergo, quantum alieni eſſent ab appetitu delitiarum, cum tam paruam haberent de neceſſarijs curam, vt etiam obliti ſint panes accipere, ſine quibus humana fragilitas ſubſiſtere non poteſt. Sequitur: { Qui dixit illis: Intuemini, & cauete a fermento Phariſęorum & Saducęorum.} HILARIVS. In quo monentur Apoſtoli, non admiſceri Iudæorum doctrinæ, quia legis opera in effectum fidei, & præfigurationem rerum conſequentium conſtituta ſunt, & in quorum tempora atque ætatem veritas contigiſſet, nihil vltra in veritatis ſimilitudinem poſitum arbitrarentur, ne doctrina Phariſæorũ Chriſtum neſciẽs, effectum euangelicæ veritatis rumperet. HIER. Qui. n. cauet

I a fermento Phariſæorum & Saducęorum legis, ac literæ pręcepta non ſeruat, traditiones hominum negligit, vt faciat Dei mandata. Hoc eſt fermentum de quo Apoſtolus ait: Modicum fermentum totam maſſam corrumpit. Iſtiuſmodi fermentum, etiam omni ratione vitandum eſt, quod habuit Marcion, Valentinus, & omnes Hæretici. Fermentum. n. hanc habet vim, vt ſi farinę miſtum fuerit, quod parum videbatur, creſcat in maius, & ad ſaporem ſuum vniuerſam cõſperſionem trahat: ita & doctrina hęretica, ſi vel modicam ſcintillam iecerit in tuum pectus, in breui ingens flamma concreſcit, & totam hominis paſſionem ad ſe trahit. CHRY. Sed quare non dixit: Attẽdite a doctrina Phariſęorum manifeſte? quia vult commemorare ea quę facta ſunt. ſ. de multiplicatione panum, etenim nouerat eos eſſe oblitos. ſimpliciter autem de hoc eos incuſare non videtur rationem habere: occaſione autem ab eis recepta eos increpare, ſuſceptibilem faciebat incuſationem,

K & ideo quæ cogitabant diſcipuli, Euangeliſta in medium introducit, dicens: { At illi cogitabant intra ſe dicentes: quia panes nõ accepimus.} HIERONYMVS. Quomodo autem panes non habebant, qui ſtatim impletis ſeptem ſportis, aſcenderunt in nauiculam, & venerunt in fines Magedan? ibi audiunt nauigantes, quòd cauere debeant a fermento Phariſęorum & Saducęorum, ſed ſcriptura teſtatur, quòd obliti ſunt eos ſecum tollere. CHRYSOSTOMVS. Quia vero diſcipuli, circa obſeruationes Iudaicas adhuc repebant: ideo dominus vehementer eos increpat ad vtilitatem omnium. vnde ſequitur: { Sciens autem Ieſus, dixit eis: Quid cogitatis inter vos modicę fidei, quia panes non habetis?} GLO. quaſi dicat, Quid cogitatis me dixiſſe de terrenis panibus, de quibus non eſt vobis dubitandum, cum de tam paucis tantas feci abundare reliquias? CHRY. Hoc autem facit, vt ſolicitudinem eſcarum ab eis abiiciat. Sed quare non arguit eos, cum dixerunt: { Vnde nobis in ſolitudine panes tanti?} etenim opportunius videbatur hoc dici. Sed ideo tunc non reprehendit eos, ne videretur ſe ingerere ad ſigna facienda, & nolebat

& nolebat ante turbas eos increpare. Tunc etiam rationabilior hæc accuſatio fuit, quando iam duplici miraculo de panibus facto tales erant, vt adhuc de eſcis dubitarent. Vide autem & increpationem cum manſuetudine, velut enim excuſando reſpondet, pro his quos increpauerat dicens, { Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum.} GLO. quaſi dicat. Neque myſterium intelligitis, neque virtutem in memoria habetis. CHRYSO. Per quod in memoriam eos reducit ad ea quæ præterierunt, & ad futura attentiores facit.

c Venit autem Ieſus in partes Cęſareę Philippi, & interrogabat diſcipulos ſuos dicens: Quẽ dicunt homines eſſe filium hominis? At illi dixerunt: Alij Ioannem Baptiſtam, alij autem Eliam, alij vero Hieremiam, aut vnum ex prophetis. Dicit illis Ieſus: Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus dixit, Tu es Chriſtus filius Dei viui. Reſpondens aũt Ieſus dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis

HIERO. Per hoc autem quod dicit: Quare non intelligitis, ecce per occaſionem docet eos, quid ſignificent quinque panes, & ſeptem, quinque milia hominum, & quattuor millia, quæ paſta ſunt in eremo. Si enim fermentum Phariſæorum & Saducæorum non corporalem panem, ſed traditiones peruerſas, & hæretica ſignificant dogmata, quare cibi quibus nutritus eſt populus Dei, nõ Homil. 54. veram doctrinam integramq; ſignificent? CHRY. Vt autem diſcas quantum in diſcipulis potuit increpatio Chriſti, & qualiter eorum mentem erexerit dormientem, audi quid Euangeliſta dicat: { Tunc intellexerunt, quòd non dixit cauendum a fermento panum, ſed a doctrina Phariſæorum & Saducæorum,} quamuis eo hoc non interprætante. Interprætatio ergo domini eos a Iudaicis obſeruationibus abduxit. deſides exiſtentes, attentiores fecit, & a parua fide eos eripuit, vt non timeant ſi quando paucos panes habere videantur, neque pro pane ſoliciti ſint, ſed hæc reſpiciant vniuerſa.

c ¶ GLO. Poſtquàm diſcipulos a Phariſæorum doctrina remouerat dominus, conuenienter Euangelicæ doctrinæ altitudinem in eis fundat. & vt maior ſolẽnitas deſignetur, locus deſcribi- Hom. 55. tur cum dicitur: { Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi. CHRY. Ideo autem non ſimpliciter Cæſaream nominat, ſed Cæſaream Philippi, quia eſt & alia Cæſarea, quæ eſt Stratonis: nõ autem in illa, ſed in hac diſcipulos interrogauit, longe eos a Iudæis abducens, vt ab omni timore eruti, libere dicant quæ habebant in mente. Philippus autem iſte, frater fuit Herodis Thetrarchæ, Ithureæ & Traconitidis regionis, qui in honorem Tyberij Cæſaris Cæſaream Philippi, quæ nunc Paneas dicitur, appellauit. GLO. Confirmaturus autem in fide diſcipulos, prius opiniones & errores aliorum a mentibus eorum, voluit remouere. vnde ſequitur. { Et inter. diſci. ſuos di. Quem dicũt homines eſſe filium In commẽ. Matthęi tractatu ex his quos nũc habemus primo. hominis?} ORI. Interrogat Chriſtus diſcipulos, vt ex Apoſtolorum reſponſionibus, nos diſcamus diuerſas opiniones fuiſſe tunc apud Iudæos de Chriſto, & vt nos ſemper ſcrutemur, qualis opinio ſit apud homines de nobis, vt ſiquid male dicitur de nobis, occaſiones illius præcidamus. ſiquid autem boni, eius occaſiones augeamus. Sed & diſcipuli Epiſcoporum, Apoſtolorum inſtruuntur exemplo, vt qualeſcũque opiniones audierint foris de Epiſcopis ſuis, referant eis. HIER. Pulchre autem interrogat: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? quia qui de filio hominis loquuntur, homines ſunt, qui vero diuinitatem eius intelligunt, non homines ſed dij appellantur. CHRY. Non autem dicit: Quem me dicunt ſcribæ & Phariſæi eſſe, ſed quem me dicunt homines eſſe? plebis mentem, quæ ad malum inflexa non erat inueſtigans. Etſi enim multo humilior quàm oportebat eorum erat de Chriſto opinio, ſed tamen a nequitia libera erat: Phariſæorum autem opinio de Chriſto erat plena multa malitia. HILA. Dicendo ergo: { Quẽ dicunt homines eſſe filium hominis,} ſignificauit præter id quod in ſe videbatur, eſſe aliud ſentiendum, erat. n. hominis filius. Quòd igitur de ſe opinandi iudicium deſiderabat, non illud arbitramur quod ſeipſe confeſſus eſt, ſed occultũ erat de quo quærebatur, in quod ſe credentium fides debeat extendere. Eſt autem hæc confeſſionis tenenda ratio, vt ſicut Dei filium, ita & filium hominis meminerimus, quia alterum ſine altero, nihil ſpei tribuit ad ſalutem. & ideo ſignanter dixit: { Quem dicunt homines eſſe filium hominis?} HIERO. Non enim dixit, Quẽ me eſſe dicunt homines: ſed, Quem dicunt eſſe filium hominis? ne iactanter de ſe quærere videretur. Et nota, quòd vbicũque in veteri teſtamento ſcriptum eſt, Filius hominis, in Hebræo poſitum eſt, Filius Adam. ORIG. Diuerſas autem Iudæorum opiniones de Chriſto diſcipuli referunt. vnde dicitur: { At illi dixerunt: Alij Ioannem Baptiſtam} æſtimationem ſcilicet ſecuti Herodis. { Alij autem Eliam,} videlicet æſtimantes, quòd aut ſecundam natiuitatem ſuſceperit Helias, aut ex eo tempore in corpore viuens, in tempore apparuit illo. { Alij vero Hieremiã.} quem dominus in gentibus Prophetam conſtituit, non intelligentes quoniam Hieremias typus fuerat Chriſti. { Aut vnum

A ex Prophetis} ratione ſimili, propter illa quæ Deus ad ipſos locutus eſt per prophetas: non tamen in ipſis, ſed in ipſo ſunt impleta. HIERONY. Sed tamen turbæ ſic errare potuerunt in Elia & Hieremia, quomodo Herodes errauit in Ioanne. vnde miror quoſdam interpretes cauſas errorum inquirere ſingulorum. CHRY. Quia vero diſcipuli opinionem turbæ recitauerant, euocat eos per ſecundam interrogationẽ ad opinandum aliquid maius de ipſo. & ideo ſequitur: { Dicit illis Ieſus: Vos autem quẽ me eſſe dicitis?} Vos autem inquam, qui ſimul mecum eſtis ſemper, quia maio- B ra ſigna vidiſtis, quàm turbæ, non oportet vos in opinione conuenire cum turbis, & propter hoc non a principio prædicationis eos de hoc interrogauit, ſed poſtquàm multa ſigna fecit, & multa locutus eſt eis de ſua deitate. HIERONYMVS. Attende autem, quòd ex hoc textu ſermonis Apoſtoli nequaquàm homines, ſed dij appellantur. Cum enim dixiſſet: { Quem dicunt homines eſſe filium hominis? ſubiecit: Vos autem quem me eſſe dicitis?} Ac ſi dicat illis, quia homines ſunt, humana opinantes, vos qui dij eſtis, quem me eſſe exiſtimatis? RABA. Non autem quaſi neſciens, de ſe ſententiam diſcipulorum vel extraneorum inquirit: ſed ideo diſcipulos quid de ſe ſentiant interrogat, vt confeſſionem rectæ fidei, digna mercede remuneret. Ideo quid alij de ſe ſentiant inquirit, vt expoſitis primo ſententijs errantium, diſcipuli probarentur veritatem ſuæ confeſſionis non de opinione vulgata, ſed de ipſo percepiſſe Dominicæ reuelationis archano.

C CHRYSOSTO. Quando vero Dominus de plebis opinione interrogat, omnes reſpondent, ſed omnibus diſcipulis interrogatis, Petrus tanquàm os Apoſtolorum & caput, pro omnibus reſpondet. vnde ſequitur: { Reſpondens Simon Petrus, dixit: Tu es Chriſtus filius Dei viui.} ORIGEN. Denegauit quidem Petrus aliquid eorum eſſe Ieſum, quæ arbitrabantur Iudęi: confeſſus eſt autem. { Tu es Chriſtus.} quod neſciebãt Iudæi, ſed & quod maius eſt filius Dei viui. qui & per Prophetas dixerat: Viuo ego dicit Dominus: & ideo dicebatur viuus, ſed ſecundum ſupereminentiam, quia ſupereminet omnibus habentibus vitam, quoniam ſolus habet immortalitatem, & eſt fons vitę, quod proprie dicitur Deus pater, vita autem eſt quaſi de fonte procedens, qui dixit: Ego ſum vita. HIERONY. Deum etiam viuum appellat, ad comparationem eorum deorum, qui putantur dij, ſed mortui ſunt: Saturnum dico, Iouem, Venerem, & Herculem, & cętera idolorum portenta. HILAR.

D Eſt autem hęc vera, & inuiolabilis fides ex Deo Deum filium profectum eſſe, cui ſit ex æternitate patris ęternitas. Hunc igitur aſſumpſiſſe corpus & hominem factum eſſe, perfecta confeſſio eſt. Complexus eſt itaque omnia, qui & naturam & nomen expreſſit, in quo ſumma virtutum eſt. RABA. Mira autem diſtinctione factum eſt, vt Dominus ipſe humilitatem aſſumptę humanitatis profiteatur, diſcipulis excellentiam diuinę ęternitatis oſtendat. HILAR. Dignum autem confeſſio Petri pręmium conſecuta eſt, quia Dei filium in homine vidiſſet. vnde ſequitur: { Reſpondens autem Ieſus dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelabit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in cęlis.} HIERONYM. Reddit enim Chriſtus Apoſtolo vicem pro teſtimonio, quod de ſe Petrus dixerat: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Dñs autem dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quare? quia non reuelauit tibi caro & ſanguis, ſed reuelauit pater, quod caro & ſanguis reuelare non potuit, Spiritusſancti gra-

E tia reuelatum eſt. Ergo ex confeſſione ſortitur vocabulum, quòd reuelationem ex Spiritusſancto habeat, cuius & filius appellãdus ſit: ſiquidem Bariona in lingua noſtra ſonat filius columbę. Alij ſimpliciter accipiunt, quòd Simon, ſcilicet Petrus, filius ſit Ioannis, iuxta alterius loci interrogationem: Simon Ioannis, diligis me? & volunt ſcriptorum vitio deprauatum, vt pro Barioãna, ideſt filius Ioannis, Bariona ſcriptum ſit vna detracta Sybilla: Ioanna vero interpręœtatur Dei gratia. vtrumque autem nomen myſtice intelligi poteſt, quod & columba Spiritumſanctum, & gratia Dei donum ſignificet ſpiritale. CHRYSOSTOMVS. Vanum eſt enim dicere, Tu es filius Ionę vel Ioanna, niſi vt oſtendat quoniam ita naturaliter eſt Chriſtus filius Dei, ſicut Petrus filius Ionę eiuſdem ſubſtantię cum eo, qui genuit. HIERONYMVS. Illud autem quod ait, Quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi. Apoſtolicę narrationi comparat, in qua ait: Continuo non acquieui carni & ſanguini. carnem ibi & ſanguinem Iudęos ſignificans, vt hic quoque ſub alio ſenſu demonſtre-

tur,quòd ei non per doctrinam Phariſęorum,ſed per Dei gratiam Chriſtus Dei filius reuelatus ſit. HILA. Vel aliter:Beatus hic, quia vltra humanos oculos,& intendiſſe & vidiſſe laudatus eſt, nō id quod ex carne & ſanguine eſt contuens,ſed Dei filiū cæleſtis patris reuelatione cōſpiciens,dignuſq; iudicatus eſt,vt primus agnoſceret,quòd diuinitas eſſet in Chriſto.

nō reuelauit tibi,ſed pater meus qui in cælis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

Tract. 1.
ORI. Eſt aūt in hoc loco quærēdum, vtrū cum prius mitterentur iam cognoſcebāt diſcipuli, quoniā ipſe erat Chriſtus? Hic.n. ſermo demonſtrat, quoniam tunc primū confeſſus fuerit eum Petrus Chriſtum filium Dei viui. Et vide ſi potes, huiuſmodi quæſtionem ſoluere, dicens quoniam credere Ieſum eſſe Chriſtum minus eſt quàm cognoſcere, vt dicam, quòd quando mittebantur ad prædicandum credebant quidem Ieſum eſſe Chriſtum. poſtea autem proficientes etiam cognouerūt. Aut ita eſt reſpondendum,vt dicamus quoniam tunc quidē Apoſtoli initia cognitionis habebant Chriſti, & exigua cognoſcebant de illo,poſtea autem profecerunt in agnitione ipſius,vt poſſent capere ſcientiam Chriſti reuelatam a patre, ſicut & Petrus qui beatificatur,non ſolum in eo quod dicit:Tu es Chriſtus,ſed in eo magis quod addidit, filius Dei viui. CHRY. Nimirum autem, ſi non confeſſus eſſet Petrus Chriſtum proprie ex patre natum,non eſſet hic reuelatione opus, neque æſtimare Chriſtum, vnum ex multis filijs adoptiuis,beatitudine dignum eſſet: nam & ante hoc illi,qui erant in naui dixerunt: Vere filius Dei eſt hic. Sed & Nathanael dixit:Rabbi, tu es filius Dei. non tamen beati dicti ſunt, quia non talem confeſſi ſunt filiationem qualem Petrus, ſed vnū ex multis eum æſtimabant, non vere filium, vel etſi præcipuum quidem præ multis,non autem ex ſubſtantia patris. Vides autem qualiter & filium reuelat pater,& patrem filius.Non enim ab alio eſt dicere filium quàm a patre,nec ab alio patrē quàm a filio. quare & hinc manifeſtum eſt,quòd filius eſt conſubſtantialis & coadorandus patri.Oſtendit autem Chriſtus ex hinc iam multos credituros, quod fuerat Petrus confeſſus.vnde ſubdit: {Et ego dico tibi, quia tu es Petrus.} HIERO. Ac ſi dicat,quia tu mihi dixiſti:Tu es Chriſtus filius Dei viui, & ego dico tibi, non ſermone caſſo, & nullum opus habente:ſed dico tibi,quia meum dixiſſe,feciſſe eſt:Quia tu es Petrus. ſicut.n.ipſe lumen Apoſtolis donauit, vt lumen mundi appellentur, & cætera quæ a domino ſortiti
Lib.2.c.53.
vocabula ſunt, ita & Simoni qui credebat in Petram Chriſtum, Petri largitus eſt nomen. AVGVST. de Con.euan. Nullus tamen arbitretur,quòd hic Petrus nomen acceperit. non enim accepit hoc nomen, niſi vbi Ioannes commemorat ei dictum eſſe: Tu vocaberis Cephas,quod interpretatur Petrus. HIERO. Secundum autem metaphoram Petræ,recte dicitur ei Edificabo Eccleſiam meam ſuper te. & hoc eſt quod ſequitur.{ Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. CHRY. Ideſt in hac fide & cōfeſſione ædificabo Eccleſiam meam. Hinc oſtēdit multos iam credituros, quod Petrus confeſſus fuerat, & erigit eius ſenſum, &
Lib.1.c.21.
Paſtorem ipſum facit. AVG. in lib.Retracta. Dixi in quodam loco de Apoſtolo Petro, quòd in illo tanquàm in Petra ædificata eſt Eccleſia, ſed ſcio me poſtea ſæpiſſime ſic expoſuiſſe quod a domino dictum eſt:Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam,vt ſuper hunc intelligeretur, quem confeſſus eſt Petrus dicens: {Tu es Chriſtus filius Dei viui} ac ſi Petrus ab hac petra appellatus perſonam Eccleſiæ figuraret, quæ ſuper hanc petram ædificatur.non enim dictum eſt illi, Tu es petra,ſed tu es Petrus:petra autem erat Chriſtus,quem confeſſus Simon,ſicut ei tota Eccleſia cōfitetur,dictus eſt Petrus.Harum autem duarum ſententiarum quæ ſit probabilior eligat lector. HILA. Eſt autem in nuncupatione noui nominis fœlix Eccleſiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernales leges, & tartari portas,& omnia mortis clauſtra diſſolueret. vnde ad oſtēdendā firmitatem Eccleſiæ ſupra petram fundatæ,ſubditur:{Et portę inferi non præualebunt aduerſus eam.} GLO. Ideſt non ſeparabūt eam a charitate mea & fide. HIERO. Ego portas inferi,vitia reor atque peccata.vel certe hæreticorum doctrinas,per quas illecti homines ducuntur ad tartarum. ORI. Sed & ſingulæ ſpirituales nequitiæ in cæleſtibus portæ ſunt inferorum, quibus contrariantur portæ iuſtitiæ. RABA. Portæ quoque inferi, ēt tormenta & blandimenta ſunt perſecutorum,ſed & praua infidelium
Simile quippiam legit̄ ī Ep̄la Marci Papæ, quæ habetur Cōciliorū.To.1
opera ineptaq; colloquia portæ ſunt inferi, quia iter perditionis oſtendunt. CHRY. Non autem exprimit, vtrum petræ non præualebunt,in qua ædificat Chriſtus Eccleſiam, aūt Eccleſiæ quā ædificat ſuper petram, tamen manifeſtum eſt, quia nec aduerſus petram nec aduerſus Eccleſiam portę præualent inferorum. CYRIL. in lib. Theſauri. Secundum autem hanc Domini

F promiſſionem Eccleſia Apoſtolica, Petri ab omni ſeductione hæreticaq; circūuentione manet immaculata,ſuper omnes præpoſitos & Epiſcopos, & ſuper omnes primates Eccleſiarum, & Populorum in ſuis pontificibus, in fide pleniſſima & authoritate Petri. Et cum aliæ Eccleſiæ,quorūdam errore ſint verecundatæ, ſtabilita īquaſſabiliter ipſa ſola regnat,ſilentium īponens & omnium obturans ora hæreticorum, & nos neceſſario ſalutis, non decepti ſuperbia, neq; vino ſuperbiæ inebriati typum veritatis, & ſanctę Apoſtolicæ traditionis, vna cum ipſa confitemur & prædicamus.

Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cęlis. Et quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cęlis.

HIERO. Nemo autem putet hoc de morte dici, quòd Apoſtoli conditioni G mortis ſubiecti non fuerint, quorum martyria videat corruſcare. ORIG. Si ergo & nos patre nobis reuelante, qui eſt in cælis, quando.ſ.conuerſatio noſtra in cælis eſt, confeſſi fuerimus Ieſum Chriſtum eſſe filium Dei viui, & nobis dicetur: Tu es Petrus. petra enim eſt.omnis qui imitator eſt Chriſti,aduerſus quem autem portæ præualent inferorum, ille neque petra dicendus eſt, ſupra quam ædificat Chriſtus Eccleſiam, neque Eccleſia, neque pars Eccleſiæ quam Chriſtus ædificat ſupra petram. CHRY. Deinde & alium Petri dicit honorem,cum ſubditur. {Et tibi dabo claues regni cælorum.} quaſi dicat. Sicut pater tibi dedit me cognoſcere, ita & ego tibi aliquid dabo.ſ.claues regni cælorum. RABA. Qui enim regem cælorum maiori, præ cæteris deuotione confeſſus eſt, merito præ cæteris ipſe collatis clauibus regni cæleſtis donatus eſt,vt conſtaret omnibus, quia abſque ea confeſſione ac fide, regnū cælorum nullus poſſet intrare. Claues autem regni cælorum ipſā diſcretionem & potentiam nominat: potentiam, qua liget & ſoluat,diſcretionem,qua dignos vel indignos diſcernat. GLO. Vñ H ſequitur.{Et quęcūque ligaueris,} ideſt quemcūque indignum remiſſione iudicaueris dum viuit,indignus apud Deum iudicabitur {Et quodcūque ſolueris,} ideſt quæcūque ſoluendum iudicaueris dum viuit,remiſſionem peccatorum conſequetur a Deo. ORI. Vide autem quantam poteſtatem habet petra,ſuper quam ædificatur Eccleſia, eius vt etiam iudicia maneant firma, quaſi Deo iudicante per eam. CHRY. Vide autem, qualiter Chriſtus reducit Petrum ad excelſam de ipſo intelligentiam.Hæc enim ei ſe promittit daturum,quæ ſunt propria Dei ſolius,ſ.peccata ſoluere, & Eccleſiam immutabilem facere,inter tot perſecutionum & tentationum procellas. RABA. Hæc autem ligandi, atque ſoluendi poteſtas quàmuis ſoli Petro data videatur a domino, tamen & cæteris Apoſtolis datur, necnon etiam nunc Epiſcopis ac præsbyteris omni Eccleſiæ.Sed ideo Petrus ſpecialiter claues regni cælorum & principatum iudiciariæ poteſtatis accepit,vt omnes per orbem credentes intelligant, quia quicūque ab vnitate fidei vel ſo- I cietatis illius, quolibet modo ſemetipſos ſegregāt, tales nec vinculis peccatorum abſolui,nec ianuam poſſunt regni cæleſtis ingredi, GLO. Specialiter etiam eam Petro conceſſit, vt ad vnitatē nos inuitaret. Ideo enim eum principem Apoſtolorum conſtituit, vt Eccleſia vnum principalem Chriſti haberet Vicarium, ad quem diuerſa membra Eccleſiæ reccurrerent,ſi forte inter ſe diſſentirēt. Quòd ſi diuerſa capita eſſent in Eccleſia, vnitatis vinculum rumperetur.Quidam autem dicunt,quòd ideo dicit,{ Super terram,} Non enim data eſt poteſtas hominibus, ligandi vel ſoluendi mortuos,ſed viuos.Qui autem mortuos ſolueret vel ligaret, non ſup terram,ſed poſt terram hoc faceret.Ex Senten.Conſtantino. concilij.
Conſtantinopoli. ſyn. Quinta.
Quomodo autem præſumunt quidam dicere de viuis, tantū modo hæc dicta eſſe,an ignorant,quia iudiciū Anathematis, nihil eſt aliud quàm ſeparatio? Euitandi ſunt autem illi, qui a peſſimis culpis detinentur,ſiue in viuis ſint, ſiue non. A nocente enim ſem K per reſurgere neceſſarium eſt. Sed & Auguſtini religioſæ memoriæ,qui inter Aphrycanos Epiſcopos ſplenduit, diuerſæ Epiſtolæ recitatæ ſunt, ſignificantes quòd oporteret Hæreticos, & poſt mortem anathematizare.Talem autem Eccleſiaſticam traditionē, & alij Aphricani Epiſcopi ſeruauerunt.Sed & ſancta Romana Eccleſia quoſdam Epiſcopos poſt mortem anathematizauit, licet p̄ fide in vita ſua non eſſent accuſati. HIER. Iſtum locum Epiſcopi & præsbyteri non intelligentes,aliquid ſibi de Phariſęorum aſſumunt ſupercilio,vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur,cum apud dominum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur.Legimus in Leuitico de leproſis, vbi iubentur oſtendere ſe ſacerdotibus,& ſi lepram habuerint, tunc a ſacerdote immundi fiant, non quòd ſacerdotes leproſos faciant & immundos, ſed quòd habeant notitiam leproſi & non leproſi, & poſſunt diſcernere qui mundus, quive immundus ſit. Quomodo ergo ibi leproſum ſacerdos immundum facit, ſic & hic alligat,vel ſoluit Ep̄s vel p̄sbyter, nō eos q inſontes ſunt,vel innoxij:

Sed pro

Sed pro officio ſuo, cum peccatorum audierit varietates,ſcit qui ligandus ſit,qui ſoluendus. ORI. Eſt ergo irrepræhenſibilis qui alterum ligat, vel ſoluit,vt inueniatur dignus ligare,vel ſoluere in cœlo.Sed & ei qui potuerit virtutibus portas obſtruere inferorū, quaſi præmium dantur claues regni cœlorum. omnes enim ſpecies virtutis, cū quis eam cœperit operari, quaſi ipſe ſe adaperit ante eum, Domino videlicet aperiēte cā per gratiam ſuam,vt inueniatur eadē virtꝰ,& porta eſſe,& clauis portę.Forſitan autē & vnaqueque virtus eſt regnum cœlorum.

d Tunc præcepit diſcipulis ſuis, vt nemini dicerent, quia ipſe eſſet Ieſus Chriſtus. Exinde cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Hieroſolymam,& multa pati a Senioribus, & Scribis, & Principibus Sacerdotum,& occidi,& tertia die reſurgere. e Et aſſumens eum Petrus, cœpit increpare illum dicēs: Abſit a te Domine, non erit tibi hoc. Qui conuerſus dixit Petro: Vade poſt me Sathana, ſcandalum es mihi, quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum. f Tūc Ieſus dixit diſcipulis ſuis: B Siquis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucē ſuam, & ſequatur me. Qui enim

Tract. 1. in Matthi.
d ¶ ORIG. Poſtquàm Petrus confeſſus eſt Chriſtum filiū Dei viui, quia noluit hoc eos interim prædicare, ſubdit. { Tunc p̄cepit diſcipulis ſuis,vt nemini dicerent,quia ipſe eſſet Ieſus Chriſtus} HIERO. Sed cum ſupra mittens diſcipulos ad prædicandum iuſſerit eis,vt annunciarent aduentum ſuum,videtur eſſe cōtrarium quod hic præcipit,ne ſe dicāt eſſe Ieſum Chriſtum. mihi videtur aliud eſſe,Chriſtum prædicare,aliud Ieſum Chriſtum. Et Chriſtus commune dignitatis eſt nomen,Ieſus proprium vocabulum Saluatoris. ORI. Vel tunc leuiter quidem de eo annunciabant quaſi de magno & mirabili viro, Chriſtum autem eſſe eum nondum annunciabant. Qui autem vult etiam Chriſtum eum p̄dicatum priꝰ ab Ap̄lis,dicet quoniam leuiter præmittere voluit eos mentionem nominis ſui,vt interim facto ſilentio prædicationis huius:hoc ipſum quod leuiter de Chriſto auditum fuerat, digeratur in ſenſibus auditorum. Aut ita eſt ſoluenda quæſtio, vt videātur ea quæ ſuperius de annunciando Chriſto ſunt dicta, nō ad tempus pertinere quod fuit ante Chriſti reſurrectionem,ſed ad tēpora poſt futura. Hæc autem quæ mandat,vt nemini dicant, tunc Apoſtolis conuenire:inutile enim eſt ipſum quidem prædicare, crucem autem eius tacere. Propterea præcepit eis,vt nemini dicerent,quia ipſe eſt Chriſtus,& præparabat eos, vt poſtmodum dicat: Quoniam ipſe eſt Chriſtus qui crucifixus eſt, & reſurrexit a mortuis. HIERO. Quod nequis putet noſtræ tantum eſſe intelligentiæ quod ſequitur: cauſas tunc prohibitæ prædicationis exponit.Sequitur enim.{ Exinde cœpit Ieſus oſten.diſci.ſuis,quia opor.eum ire Hiero.& mul.pati a Seni.& Scri.& Prin.Sacer.& occi.& ter.die reſur.} Eſt autem ſenſus.Tunc me prædicate, cum iſta paſſus fuero,quia non prodeſt Chriſtum publice prædicari,& eius vulgare in populis maieſtatem,quem poſt paululum flagellatum
Hom.55.
viſuri ſunt,& crucifixum. CHRY. Quod enim ſemel radicatum eſt & poſtea euulſum,ſi iterum plātetur,difficile retinebitur apud multos.quod autem infixum ſemel eſt,& manſit poſtea immobile, facile prouehitur ad augmentum. propter hoc autem immoratur triſtibus prædicendis,& ſermonem multiplicat,vt aperiat diſcipulorum mentes. ORI. Et vide quia non dixit. Cœpit dicere, vel docere, ſed oſtendere,quia ſicut corporalia oſtendi dicuntur,ſic oſtendi dicuntur a Chriſto ea quæ loquebatur.Non autem ſic puto eis,qui corporaliter eum multa patientem viderunt,oſtenſa fuiſſe ea quæ videbantur,quomodo diſcipulis oſtenſus eſt rationabilis ſermo de myſterio paſſionis,& reſurrectionis Chriſti, & tunc quidem cœpit oſtendere,conſequenter autem poſtea capacioribus factis plenius demonſtrauit,quia omne quod cœpit Ieſus, hoc perfecit. Oportebat autem eum ire in Hieruſalem,vt occidatur quidem in Hieroſolymis,quæ ſunt deorſum,regnet autem reſurgens in Hieruſalem cœleſti.Poſtquàm enim reſurrexit Chriſtus,& alii conſurrexerunt ei:iam non deorſum quæritur Hieruſalem,vel domus orationis in ea,ſed ſurſum.Patitur autem multa a Senioribꝰ Hieruſalem terrenæ,vt glorificetur ab his qui capiunt beneficia eius cœleſtibus Senioribus.Tertia autē die reſurrexit a mortuis, vt eripiens maligno acquirat eis,qui liberati fuerant hoc donum, vt baptizentur ſpiritu & anima & corpore in nomine patris,& filii,& Spirituſſancti,qui ſunt tres dies ſimul perpetuo inſtātes eis, qui per eos facti fuerunt filij lucis.

Tract.1.
e ¶ ORI. Adhuc initia eorum,quę oſtendebantur dicens Chriſtus,Petrus indigna hæc filio Dei viui arbitrabatur, & quaſi oblitus quoniam filius Dei viui nihil dignum increpatione facit, aut agit,cœpit increpare,& hoc eſt quod dicitur.{Et aſſumens eum Petrus,cœpit increpare illum} HIERO. Sæpe diximus nimij ardoris:amoriſque q̄ maximi fuiſſe Petrum in Dominum Saluatorem. Qui ergo poſt confeſſionem ſuam & præmium Saluatoris quod audierat:non vult deſtrui confeſſionem ſuam,nec putat poſſe fieri,vt Dei filius occidatur aſſumit eum in affectum ſuum. vel ſeparatim ducit:ne præſentibus cæteris condiſcipulis videatur ma- A giſtrum arguere,& cœpit illum increpare amantis affectu,& obſtās dicere. Abſit a te Domine.Vel vt melius habetur in greco Ileos ſi ἵλεώς σοι κύριε οὐ μὴ ἔσαι σοι τοῦτο
chirie,u mi eſte ſi tuto, hoc eſt.Propitius ſis tibi Domine,non erit tibi hoc,quaſi neceſſariam haberet propitiationem.cuius affectum quidem ſuſcipiens Chriſtus ignorantiā exprobrat.vnde ſequitur. { Qui conuer. dixit Pe.Vade poſt me Satha.ſcanda. mihi es.} HILA. Sciens.n. Dominus diabolicæ artis inſtinctum, Petro ait. { Vade retro poſt me} .i. vt exemplo ſuæ paſſionis ſequatur. In eum vero per quem opinio hęc ſuggerebatur conuerſus adiecit.{Sath. ſcā. mihi es.Non enim cōuenit exiſtimaee Petro Sathanæ nomen,& accuſationem ſcandali deputari,poſt indulta illa beatitudinis & poteſtatis tanta præconia. HIERO. Sed mihi error Apoſtolicus de pietatis affectu veniens,numquam incentiuum videbitur diaboli.prudens ergo lector conſideret Petro illam beatitudinem,ac poteſtatem in futuro promiſſam, non in præſenti datā, quā ſi ſtatim dediſſet ei numquam in eo prauæ confeſſionis error inueniſſet locum. CHRY. Quid etiam mirabile Hom. 55.
eſt hæc pati Petrum,qui de his reuelationem non ſuſcepit? Vt.n. diſcas,ꝙ neque illa quæ de Chriſto confeſſus fuerit, ex ſe locutus eſt, vide qualiter in his,quæ non reuelata ſunt ei turbationem patiatur.humana enim & terreſtri cogitatione,quæ ſunt Chriſti cōſiderans,æſtimabat turpe,& indignum eſſe ei,ꝙ pateretur.Et ideo C dominus ſubiecit.{ Quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum.} HIERO. Quaſi dicat,meæ voluntatis eſt,& patris, vt pro hominum ſalute moriar,tu tuam tantum conſiderans voluntatem,non vis granum tritici cadere in terram,vt multos afferat fructus:& ideo quia contraria loqueris voluntati meæ, debes aduerſarius appellari. Sathanas.n.interpretatur aduerſarius, ſiue contrarius: non tamen vt plerique putant,eadem Sathanas & Petrus ſententia cōdemnantur.Petro enim dicitur.{ Vade retro me Sathana,} ideſt ſequere me,qui contrarius es voluntati meæ. ille audit{ Vade Sathana, }& non ei dicit retro,vt ſubaudiatur.{Vade in ignem æternum.} ORI. Dixit ergo Petro.{Vade poſt me.} quaſi deſiſtenti per ignorantiam ire poſt Chriſtum. Sathana autē dixit ei,quaſi per ignorantiam aliquid habenti contrarium Deo. Beatus autem ad quem conuertitur Chriſtus:etiam ſi corripiendi cauſa conuertitur.Sed quare dixit ad Petrum. Scandalum mihi D es,cum in Pſalmo dicatur:Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum? Sed reſpondendum eſt, quoniam non ſolum Ieſus non ſcandalizatur,ſed nec omnis homo qui in dilectione Dei perfectus eſt:ſed quantum ad ſe qui tale aliquid, uel agit, vel loquitur,ſcandalum eſt alteri,licet ille inſcādalizabilis ſit, aut certe omnem diſcipulum peccantem ſcandalum ſibi appellat, ſicut & Paulus dicebat,Quis ſcandalizatur,& ego non vror?

f ¶ CHRY. Poſtquàm Petrus dixerat,propitius eſto tibi, nequaquam erit tibi hoc,& audiuit.{Vade retro me Sathana. }non Hom. 56.
fuit Dominus hac ſolum increpatione contentus:ſed ex ſuperabūdantia voluit oſtendere inconuenientiam dictorum a Petro, & fructum ſuæ paſſionis:vnde ſubditur.{Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis:ſiquis vult poſt me venire,abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuā,& ſequatur me.} quaſi dicat,tu dicis mihi:Propitius eſto tibi.Ego autem dico tibi,quoniam nō ſolum me prohibere a paſſione nociuum tibi eſt,ſeꝫ neque ſaluari poteris, niſi patiaris, & moriaris,& uitæ abrenuncies ſemper.& uide ꝙ non coactiuum fa E cit ſermonem.non enim dixit,ſi uolueritis,oportet uos hoc pati, ſed {Siquis uult.}hoc autem dicens magis attrahebat. qui enim libertati auditorem dimittit,magis attrahit.qui uero uiolentiam infert,multotiens impedit.non autem ſolis diſcipulis,ſed commune hoc dogma orbi terrarum proponit,dicens: { Siquis uult} .i.ſi mulier,ſi uir,ſi rex,ſi liber,ſi ſeruus. CHRY. Tria autem ſunt quæ dicuntur, Abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam,& ſequatur me. GREGO. in Home. Quia niſi quis a ſemetipſo deficiat,ad eum qui ſuper ipſum eſt,non appropinquat.Sed ſi noſipſos relinquimus:quo ibimus?extra nos?uel quis eſt qui uadit ſi ſe deſeruit? ſed aliud ſumus per peccatum lapſi:aliud per naturam conditi.tunc ergo noſmetipſos relinquimus & abnegamus, cum uitamus quod per uetuſtatem fuimus,& ad hoc nitimur,ad quod per nouitatem uocamur. GREGO. ſuper Ezech. Semetipſum Hom.1c.
etiam abnegat,quicumque mutatur ad meliora,& incipit eſſe qđ non erat,& deſinit eſſe quod erat. GREG. 23.Mora. Semetipſum etiam abnegat,qui calcato typho ſuperbiæ ante Dei oculos ſe eſſe a ſe alienum demonſtrat. ORIG. Quàmuis autem uideatur

aliquis

aliquis a peccato abſtinere:tamen niſi in crucem Chriſti crediderit,non poteſt dici Chriſto confixus,ſiue cruci.vnde ſequitur.{Et tollat crucem ſuam.} C H R Y. Vel aliter. Qui negat alium, vel fratrem,vel famulum,vel quemcumque, & ſi flagellatum viderit, & quodcumque patientem non aſſiſtit,non adiuuat: ita vult corpori nro nos non ignoſcere, vt ſi flagellauerint, vel quodcumq; aliud fecerint,corpori non parcamus. hoc enim eſt parcere,ſicut patres tunc ignoſcūt filijs, cum Magiſtris eos tradentes, iuſſerint vt non parcant. Ne autem æſtimes, ꝙ vſque ad verba tantū

voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.

g Quid.n.prodeſt hoī, ſi mūdū vniuerſum lucretur:aīæ vero ſuæ detrimentū patiatur? Aut quam dabit hō cōmutationē ꝑ aīa ſua?

G

& contumelias oportet abnegare ſeipſum:oſtendit vſque ad quātum abnegare ſeipſum oporteat,quia vſque ad mortem,etiam turpiſſimam.ſ.crucis,quod ſignificat in hoc quod dicit.{Et tollat crucem ſuam,& ſequatur me.} H I L A. Sequendus enim eſt Dominus,cruce aſſumpta paſſionis ſuæ:& ſi non ſorte, tamen voluntate comitandus eſt. C H R Y. Quia etiam latrones multa grauia patiuntur,vt non æſtimes quòd paſſio malorum ſufficiat, adiūgit cauſam patiendi,cum dicit.{Et ſequatur me.}vt propter eum omnia ſuſtineas,& alias eius virtutes addiſcas.hoc eſt .n. ſequi Chriſtum vt oportet, diligentem eſſe circa virtutes,& pati oīa propter

Ho.euã.32. ipſum. G R E G O. Duobus etiam modis crux tollitur, cum aut per abſtinentiam af'gitur corpus, aut per compaſſionem proximi affligitur animus. Sed quia ipſis virtutibus quædam vitia mixta ſunt:dicendum nobis eſt,ꝙ abſtinentiam carnis nonnumq̃ vana gloria obſidet,quia dum tenuitas in corpore,dum pallor in vul H tu reſpicitur,virtus patefacta laudatur. Compaſſionem vero animi plerumque latenter obſidet pietas falſa,vt hanc nonnumq̃ vſque ad condeſcendendum vitijs pertrahat. unde ad hæc excludenda,ſubdit:{Et ſequatur me.}H I E R O. Vel aliter:Tollit crucem ſuam,qui mundo crucifigitur. cui autem mundus crucifixus eſt,ſequitur dominum crucifixum.C H R Y.Deinde, quia graue videbatur quod dictum eſt,per ea quæ conſequuntur, id mitigat, præmia ponens ſupereminentia laboribus,& malitiæ pœnas.vnde ſequitur:{Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet

Tract.2. in Matth. eam.} O R I. Quod dupliciter poteſt intelligi. Primū ſic: Siquis amator vitæ pſentis,parcit animæ ſuæ,timens mori,& putans animam ſuam per hanc mortem perire, iſte volens hoc modo ſaluare aīam ſuam,perdet eam:alienam illā faciens a vita æterna. Siquis contemnens vitam præſentem,vſque ad mortem pro veritate certauerit,perdet quidem animam ſuam quantum ad vitam præſentem,ſed quoniam propter Chriſtum perdet eam,magis eam ſaluā faciet in vitam æternam. Alio modo ſic. Siquis intelligit quæ eſt I vera ſalus.& acquirere vult eam ad ſalutem animæ ſuæ: iſte abnegans ſemetipſum, perdit quantum ad voluptates carnales animam ſuam propter Chriſtum, & perdens animam ſuam hoc modo, ſaluat eam per opera pietatis: dicendo enim. {Qui voluerit} præcedentem & ſequentem vnum ſenſum eſſe oſtendit. Si ergo quod ſuperius dixit: {Abneget ſemetipſum.} de morte corporali dixit,conſequenter hoc de ſola morte intelligere debemus dictum eſſe.Si autem abnegare ſeipſum,eſt carnalem conuerſationem reiicere, & perdere animam, eſt deponere voluptates carnales.

Hom.57. g ¶ C H R Y. Quia dixerat,qui vult ſaluare,perdet,& qui perdet,ſaluabit,vtrobique ſalutem & perditionem ponens,ne aliquis æſtimet æqualem eſſe hincinde perditionem & ſalutem, ſubiungit:{Quid enim prodeſt ho.ſi mun.vni.lu.ani. vero ſuæ detri. patiatur?} quaſi dicat,ne dicas,ꝙ qui pericula quæ propter Chriſtū imminent,effugit,ſaluet animam ſuam, ideſt vitam temporalem. K Sed pone etiam cum anima,ideſt vita temporali totum orbem terrarum: quid ex his hoī erit amplius,anima in perpetuum pereunte? Si enim famulos tuos videres in lætitia: te autem in malis vltimis conſtitutum,quid lucrareris ex eorum dominio? Hoc etiam in anima tua reputa,cum carne laſciuiente ipſa futuram perditionem expectat. O R I. Puto etiam,ꝙ mundum lucratur, qui non abnegat ſemetipſum, nec perdit animam ſuam quantum ad voluptates carnales,& ipſe facit animę ſuæ detrimētum. Ideo duobus nobis propoſitis,maius eſt eligendum, vt mundum perdamus, & lucremur animas noſtras. C H R Y. Sed ſi regnaueris ſuper vniuerſum orbem terrarum,non poteris animam tuam emere. vnde ſequitur:{Aut quam dabit homo commutationē pro anima ſua?} Ac ſi dicat. Diuitias ſi perdideris,poteris dare diuitias alias ad eas redimendas:animam autem perdens,non poteris animam aliquā dare,ſed neque aliquid aliud. Quid autem mirabile eſt,ſi in anima hoc contingit?etenim in corpore hoc videtur contingere. Etſi .n. decem milia diademata corpori inſanabiliter ægroto circumpo-

F ſueris,non curatur. O R I. Et prima quidem facie commutatio animæ eſt in ſubſtantia, vt det ſubſtantiā ſuam homo pauperibus, & ſaluet animam ſuam. Sed puto,quòd non habet aliquid homo, quod dans quaſi commutationem animæ ſuæ liberet eam de morte: Deus autem pro animabus hominum dedit commutationem, præcioſum ſanguinē filii ſui. G R E G O. Ho.Euã.32. Vel aliter poteſt continuari, quia ſancta eccleſia aliud habet tempus perſecutionis,& aliud pacis,redemptor noſter ipſa eius tempora diſtinguit in præceptis.nā perſecutionis tempore ponēda eſt anima:

Filius.n.hoīs venturus eſt in gloria patris ſui cum Angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſm̄ opera eius. Amen dico vobis, ſunt quidam de hic ſtantibus, qui nō guſtabunt mortem, donec videant filium hominis veniētem in regno ſuo.

pacis autem tempore,ea quæ amplius dominari poſſunt frangenda ſunt deſideria terrena.vnde dicitur.{Quid enim prodeſt homini?} H I E R O. Prouocatis autem diſcipulis, vt abnegarent ſe,& tollerent crucem ſuam,grandis fit terror audientium. Iccirco triſtibus læta ſuccedunt,& dicit:{Filius enim ho.ven.eſt in gloria patris ſui cum angelis ſuis.}Times mortem?audi gloriam triūphantis. Vereris crucem? auſculta Angelorum miniſteria. O R I. Tract.2. quaſi dicat: Nunc quidem filius hominis uenit, ſed non in gloria. non enim decebat eum in gloria conſtitutum,peccata noſtra portare,ſed tunc ueniet in gloria, cum ante præparauerit diſcipulos ſuos,factus ſicut illi,ut illos faceret,ſicut & ipſe, conformes glorię ſuæ. C H R Y. Non autem dixit in tali gloria, in quali eſt pater, ne alteritatem gloriæ ſuſpiceris,ſed ait:{Gloria patris,} ut eadem gloria oſtendatur.Si autem gloria una eſt,manifeſtum, quòd ſubſtantia una eſt. Quid ergo times Petre,mortem audiens? tunc me uidebis in gloria. Si autem ego in gloria, & uos: ſed tamen dicēs gloriam:terribilia immiſcuit in medium iudicium introducens. unde ſequitur.{Et tunc reddet unicuique ſm opera eius.}H I E R O.Non eſt enim diſtinctio Iudæi & Gentilis, uiri & mulieris: pauperum & diuitum:ubi non perſonæ, ſed opera conſiderantur. C H R Y. Hoc autem dixit, non ſolum peccatoribus pœnas cōmemorans,ſed iuſtis brauia & coronas, H I E R O. Poterat autē Apoſtolorum tacita cogitatio iſtiuſmodi ſcandalū ſuſtinere. Occiſionem & mortem nunc dicis eſſe futuram,quod autem promittis te affuturum in gloria,in tempora longa differtur. Præuidens ergo occultorum cognitor quid poſſent obiicere, præſentem timorem præſenti compenſat præmio,dicens:{Amen dico uobis, ſunt quidam de hic ſtan.qui non.gu.mortem do.ui.fi.ho.ue.in re.ſuo.} C H R Y. Volens ergo monſtrare quid eſt illa gloria, in qua poſtea uenturus eſt:eis in præſenti uita reuelauit, ſicut poſſibile erat eos diſcere,ut neque in Domini morte iam doleant. R E M I. Qđ ergo hic dicitur,impletum eſt in tribus diſcipulis, quibus Dominus transfiguratus in Monte,gaudia æternæ repromiſſionis oſtendit,qui uiderunt eum in regno ſuo uenientem,ideſt in ea claritate fulgētem,in qua peracto iudicio,uidebitur ab omnibus Sanctis. C H R Y. Propter hoc autem non prædicit nomina eorum qui aſcenſuri erant in montem,quia reliqui ualde concupiſcerent ſequi,exemplum illius gloriæ uiſuri,& grauiter tuliſſent uelut deſpecti. G R E G. Vel regnum Dei,præſens eccleſia uocatur,& quia Ho.euã.31. nōnulli ex diſcipulis eius uſque adeo in corpore uicturi erant, ut eccleſiam Dei cōſtructam conſpicerent,& contra huius mundi gloriam erectam,conſolatoria promiſſione.nunc dicitur.{Sunt quidam de hic ſtantibus.} O R I. Moraliter autem uerbum Dei his Tract.3. qui nouiter inducuntur ad fidem: formam habet ſerui, perfectis autem uenit in gloria patris ſui. Angeli autem illius ſunt prophetarum ſermones,quos non eſt poſsibile ante ſpiritualiter intelligere,niſi cum ſpiritualiter intellectum fuerit uerbum Chriſti, ut uideantur ſimul apparere in maieſtate.Tunc autem dabit unicuique de gloria ſua ſecundum actum eius,quia quanto quis melior fuerit in actibus ſuis, tanto ſpiritualius intelligit Chriſtum, uel Prophetas ipſius. Stantes autem,ubi ſtat Ieſus: ſunt qui fundatas habent apud Ieſum animæ baſes. Ex quibus qui melius ſtant: dicuntur non guſtare mortem,donec uideant uerbum Dei,quod uenit in regno ſuo uidens eminentiam Dei,quam uidere nō poſſunt qui diuerſis inuoluti ſunt peccatis,quod eſt mortem guſtare, qua peccans anima moritur.Sicut enim uita eſt, & panis uiuus qui de cœlo deſcendit,ſic & inimica eius mors panis eſt mortuus.Ex iſtis autem panibus,quidam modicum manducant, tantum guſtantes, quidam aūt abundantius.qui.n.raro & modicum peccant:tantummodo guſtant mortem,qui autem perfectius ſuſceperint ſpiritualem uirtutem,non guſtant eam, ſed uiuo pane ſemper ueſcuntur. quod autem dicit,{donec uideant.}non diffinit tempus, ut poſtq̃ tranſierit illud.donec fiat,quod ante non fuerat factum, ſed rem quæ neceſſaria eſt,exponit. qui enim ſemel uidet eum in gloria eius: iam nequaquam guſtabit mortem. R A B A. Sanctos autem mortem

mortem guſtare teſtatur,a quibus mors corporis,quaſi libando guſtatur:vita vero animæ poſſidendo tenetur.

CAP. XVII.

REMI. Claritatem ſuæ viſionis,quam promiſerat Dominus Diſcipulis ſuis in hac transfiguratione, habita in mōte, poſt ſex dies compleuit. vnde dicitur.{Et poſt ſex dies, aſſumpſit Petrū, & Iacobum,& Ioannem fratrē eius.H I E R O. Quæritur autem, quomodo poſt ſex dies aſſūpſit eos, cum Lucas Euangeliſta octonarium numerum ponat? ſed facilis eſt reſponſio,quia hic

CAP. XVII.

ET poſt dies ſex,Aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante eos.Et reſplenduit facies eius ſicut Sol: B vestimēta autem eius facta ſunt alba ſicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyſes & Elias cum eo loquentes. Reſpondens autē Petrus,dixit ad Ieſum:Domine, bonum eſt nos hic eſſe: ſi vis, faciamus hic tria tarbernacula, tibi vnū, Moyſi vnū, & Eliæ vnū.

b Adhuc eo loquente: ecce nu-

medij ponuntur dies,ibi primus additur,& extremus. C H R Y. Hom.57. Ideo autem nō confeſtim facta promiſſione eos ſurſum ducit: ſed poſt ſex dies,vt reliqui diſcipuli nihil patiantur humanum, ideſt aliquem inuidiæ motum: vel vt horum dierum ſpacio vehementiori concupiſcentia repleti,qui aſſumendi erant:ſolicita mente accederent. R A B A. Merito autem poſt ſex dies gloriam illam Tract. 3. oſtendit,quia poſt ſex ætates futura eſt reſurrectio. O R I. Vel q̄a in ſex diebus totus factus eſt viſibilis mundus,qui tranſcendit omnes res mundi:poteſt aſcendere ſuper montem excelſum,& gloriā aſpicere verbi Dei. C H R Y. Ideo autem hos tres aſſumpſit,qm̄ alijs potiores erant: Intende autem qualiter Matthæus non occultat eos,qui ſibi prępoſiti ſunt. hoc enim & Ioannes facit,præcipuas Petri laudes commemorans. Ab æmulatione enim, & vana C gloria mundus fuit Apoſtolorum chorus. H I L A. In tribus autem aſſumptis de trium origine,Sem,Cham,& Iaphet,futura electio populi oſtenditur. R A B A. Vel tres ſolummodo diſcipulos ſecum ducit, quia multi ſunt vocati,pauci vero electi.Vel q̄a qui nunc fidem Sanctæ Trinitatis incorrupta mente ſeruant:tunç æterna eius viſione lætantur. R E M I. Oſtenſurus autem Dominus gloriam ſuæ claritatis diſcipulis,duxit eos in montem, vnde ſequitur. {Et duxit illos in montem excelſum ſeorſum.} In quo docet, quia neceſſe eſt omnibus qui Deum contemplari deſiderant, vt non in infimis voluptatibus iaceant, ſed amore ſupernorum ſemper ad cœleſtia erigantur,& vt oſtendat diſcipulis,quatenus gloriam diuinæ claritatis nō in huius ſæculi profundo quærant,ſed in cœleſtis beatitudinis regno. Ducūtur autem ſeorſum, quia ſancti viri toto animo & fidei intentione,ſeparati ſunt a malis,funditusque ſeparabuntur in futuro,vel quia multi vocati,pau D ci vero electi.Sequitur.{Et transfiguratus eſt ante eos.} H I E R. Qualis enim futurus eſt tempore iudicandi,talis Apoſtolis apparuit. Nemo autem putet priſtinam eum formam,& faciem perdidiſſe,vel amiſiſſe corporis veritatem:& aſſumpſiſſe corpus ſpirituale,vel aereum.Sed quomodo transfiguratus ſit,Euangeliſta demōſtrans dicit.{Et reſplenduit facies eius ſicut Sol: veſtimenta autē eius facta ſunt alba ſicut nix.}Vbi ſplendor faciei oſtendit, & candor deſcribitur veſtium,non ſubſtantia tollitur, ſed gloria commutatur. Certe transformatus eſt Dominus in eam gloriam, quia venturus eſt poſtea in regno ſuo.Transformatio ſplendorem addidit, faciem non ſubtraxit,&ſi corpus ſpirituale fuerit, vnde & veſtimenta mutata ſunt,quæ intantum fuere candida, vt alius Euangeliſta diſſerit, qualia fullo ſuper terram non poſſet facere, huiuſmodi autem corporale eſt & tactui ſubiacet:non ſpirituale & aereum,quod illudat oculos,& tantum in phātaſmate aſpiciatur. C H R Y. Si autem facies Domini reſplenduit ſicut Sol, & ſancti E ſicut Sol fulgebunt,numquid erit æqualis claritas Domini,& ſeruorum?nequaquam.Sed quia nihil lucidius inuenitur Sole, iccirco ad manifeſtandum exemplū futuræ reſurrectionis, & facies Domini reſplendere,& iuſti fulgere dicuntur ſicut Sol. O R I. Myſtice autem,cum aliquis tranſcenderit ſex dies ſecundum quòd diximus:videt transfiguratum Ieſum ante oculos cordis ſui.Diuerſas enim habet verbum Dei formas,apparens vnicuique ſecundum ꝙ videnti expedire cognouerit, & nemini ſupra qđ capit,ſemetipsū oſtendit.vnde non dixit ſimpliciter transfiguratus eſt:ſed{Coram eis.} In euangeliis enim, Ieſus ſimiliter intelligitur ab eis q̄ non aſcendunt per excitationem verborum ſpiritualium ſuper excelſum ſapientiæ montem.Eis autem qui aſcendunt, iam non ſecundum carnem cognoſcitur,ſed Deus verbum intelligitur. Corā his ergo transfiguratur Ieſus,& non coram illis qui ſunt deorſum in conuerſatione terrena viuentes. Hi autem coram quibus tranſfiguratur,facti ſunt filij Dei,& oſtenditur eis Sol eſſe iuſtitiæ,& veſtimenta ipſius fiunt candida ſicut lumen, quæ ſunt ſermones, & literæ euangeliorum,quibus Ieſus eſt indutus,ſecundum illa quæ

A ab apoſtolis dicuntur de eo. G L O. Vel veſtimenta Chriſti ſanctos ſignificant,de quibus Eſaias. Omnibus his velut veſtimento veſtieris,& viui operantur,quia candidi erunt virtutibus, & omnis vitiorum æſtus ab eis remotus erit.Sequitur.{Et apparue.illis Moyſes,& Elias cum eo loquentes.} C H R Y. Hoc autem multas habet rationes. Et prima quidē eſt hæc. Quia enim turbæ dicebant eum eſſe Eliā, vel Hieremiam, aut vnum ex Prophetis, capita Prophetarū ſecū ducit,vt ſaltē hinc videatur differentia ſeruorū & Domini. Alia ratio eſt. Quia enim cōtinue Ieſum accuſabant Iudæi tāquam tranſgreſſorem legis,& blaſphemum:patris ſibi gloriam uſurpantem, vt oſtendat ab vtraque accuſatione innoxius,eos qui in vtroque fulſerunt,in medium ducit.Etenim Moyſes legē dedit,& Elias pro gloria Dei æmulator fuit. Alia ratio eſt,vt diſcant quoniam mortis & vitæ poteſtatem habet:propter hoc & Moyſen qui morte defecerat, & Eliam qui nondum mortem paſſus fuerat in medium ducit. Aliā cauſam & ipſe Euangeliſta reuelat.ſ.monſtrare crucis gloriam, & mitigare Petrum,& alios diſcipulos paſſionem timentes. Loquebantur enim,vt alius Euangeliſta dicit,de exceſſu quem completurus erat in Hieruſalem.vnde eos in medium ducit,qui ſe morti expoſuerunt pro his quæ Deo placebant, & pro plebe credentiū. etenim tyrannis vterque ſe libere præſentauit: Moyſes quidem Pharaoni:Elias autem Achab. Ducit autem propter hoc eos in medium. volebat enim,ꝙ diſcipuli illorum priuilegia zelarent,vt ſcilicet fierent manſueti ſicut Moyſes,& zelantes ſicut Elias. H I L A. Quòd etiam Moyſes,& Elias ex omni ſanctorum numero aſſiſtunt,medius inter legem & Prophetas Chriſtus in regno eſt.cū his enim Iſraelē,quibus teſtibus prędicatur⁹ eſt iudicabit. O R I. Siquis etiam intelligit ſpiritualem legem conuenientem ſermonibus Ieſu,& in Prophetis abſconditam Chriſti ſapientiam: ille vidit Moyſen,& Eliam in gloria vnà cum Ieſu: H I E R O. Conſiderandum eſt etiam,ꝙ Scribis & Phariſæis de cœlo ſigna poſcentibus dare noluit:hic uero,ut Apoſtolorum augeat fidem,dat ſignū de cœlo:Elia inde deſcendente quo conſcenderat, & Moyſe ab inferis reſurgente:quod & Achaz per Iſaiā præcipitur,ut petat ſibi ſignum de inferno,uel de excelſo. O R I G E. Quid autem ferui dus Petrus dixerit, ſubditur,{Reſpon.Petrus di.ad Ieſum:Domine,bonum eſt nos hic eſſe.} Quia enim audiuit,ꝙ oportet eū Hieroſolymam ire,adhuc timet pro Chriſto,ſed poſt increpationem D non audet dicere rurſus:Propitius eſto tibi: ſed idem occulte per alia ſigna inſinuat. Quia enim uidebat multam quietem & ſolitudinem:cogitauit conuenientem ibi ſtationem eſſe ex loci diſpoſitione,quod ſignificat dicens:{Bonum eſt nos hic eſſe.}Vult etiam ibi ſemper eſſe:ideo tabernaculorum meminit dicens.{Si vis, faciamus hic tria tabernacula.}Cogitauit enim,ꝙ ſi hoc fieret, non aſcenderet Hieroſolymam.& ſi non aſcenderet, Chriſtus non moreretur.Ibi enim ſciebat ſcribas inſidiari ei. Cogitabat etiam, ꝙ Elias aderat,qui in monte ignem deſcendere fecit, & Moyſes, qui intrauit nebulam,& Deo locutus eſt.vnde occultari poterant, ut nullus perſecutorum ſciret vbi eſſent. R E M I. Vel aliter: Viſa Domini maieſtate, & duorum ſeruorum: Petrus adeo delectatus eſt,ut cuncta temporalia obliuioni traderet: & ibi in perpetuum uellet manere. Si autem tunc Petrus ſic accenſus eſt, quanta erit ſuauitas & dulcedo uidere regem in decore ſuo, & intereſſe cho- E ris Angelorum & omnium Sanctorum?In eo ſanè quod ait Petr⁹: {Domine:}ſi uis:deuotionem ſibi ſubditi obediētis ſerui oſtēdit. H I E R O. Erras tamen Petre,& ſicut alius Euangeliſta teſtatur: Neſcis quid dicas. Noli tria tabernacula quærere,cum unum ſit tabernaculum euangelij,in quo lex,& Prophetæ recapitulāda ſunt. Si autem quæris tria tabernacula,nequaquam ſeruos cum domino conferas,ſed fac tria tabernacula:immo unum Patri,& filio, & ſpiritui ſancto, ut quorum eſt una diuinitas, unum ſit in pectore tuo tabernaculum. R E M I. Errauit etiam,qui uoluit ut regnū electorum conſtitueretur in terra,quod Dominus promiſerat dare in cœlis, Errauit etiā,quia oblitus eſt ſe & ſocios ſuos eſſe mortales,& abſque guſtu mortis uoluit ſubire æternam fœlicitatem. R A B A. Et in eo ꝙ cœleſti conuerſationi tabernacula facienda putauit,in qua domus neceſſaria non erat,cum ſcriptum ſit:Templum non uidi in ea.

b ¶ H I E R O. Quia carnale ex frondibus, aut tentorijs quærebant tabernaculum:nubis lucidæ operiuntur umbraculo. unde dicitur.{Adhuc eo loquente,ecce nubes lu.obū.eos. C H R Y. Cū Dominus comminatur,nubem tenebroſam oſtēdit, ſicut in Sina. hic Homi.57.

hic autem, quia non terrere volebat, ſed docere, nubes apparuit lucida. O R I. Lucida autem nubes obumbrans ſanctos, eſt virtus paterna, vel forte ſpiritusſanctus. dicam etiam Saluatorem noſtrũ eſſe lucidam nubem, quæ obumbrat euangelium, & legem, & Prophetas, ſicut intelligunt qui poſſunt aſpicere lumen ipſius in præmiſſis.

bes lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite. Et audiẽtes diſcipuli, ceciderũt in faciem ſuam & timuerunt valde, & acceſsit Ieſus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere. Leuantes autem oculos ſuos, neminem viderunt niſi ſolum Ieſum. Et deſcẽdentibus illis de monte præcepit illis Ieſus, dicens: Nemini dixeritis viſionẽ hãc, donec filius hominis a mortuis reſurgat.

c Et interrogauerunt eum diſcipuli eius, dicentes: Quid ergo Scribæ dicunt, quód Eliam oporteat primo venire? At ille reſpõdens, ait eis: Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia. Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum: G ſed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis. Tunc intellexerunt diſcipuli: quia de Ioanne Baptiſta dixiſſet eis.

H I E R O. Quia vero imprudenter interrogauerat Petrus: propterea Domini reſponſionẽ non meretur, ſed pater reſpondet pro filio, vt verbum Domini compleretur: Qui me miſit, ipſe de me teſtimonium perhibet. C H R Y. Neque autem Moyſes loquitur, neque Elias, ſed pater omnibꝰ maior vocem emittit ex nube, vt diſcipuli credãt, ꝙ a Deo hæc vox erat. Semper enim, & apparere ſolet Deus in nube, ſicut ſcriptum eſt. Nubes & caligo in circuitu eiꝰ, & hoc eſt quod dicitur. {Et ecce vox de nube.} H I E R O. Vox quidem patris de cœlo loquentis auditur, qui teſtimonium perhibeat filio: & Petrum errore ſublato, doceat veritatem: immo per Petrum cæteros Apoſtolos. vnde ſubdit dicens. {Hic eſt filius meus dilectus.} huic eſt faciendũ tabernaculum, huic obtemperandum. hic eſt filius, illi ſerui ſunt. debent & ipſi vobiſcum in penetralibus cordis ſui Domino tabernaculum præparare. C H R Y. Ne igitur timeas Petre. Si enim potens eſt Deus, manifeſtum quia & filius ſimiliter potens eſt. ſi enim diligit, ne timeas: nullus enim eũ quẽ diligit prodit, nec tu æqualiter eum diligis genitori. Neque autem ſolum diligit eum, quia genuit, ſed & quia vnius eſt voluntatis cum ipſo. Sequitur enim. {In quo mihi complacui} ac ſi diceret: In quo requieſco, quem accepto, quia omnia quæ ſunt patris cum diligentia exequitur, & eſt voluntas vna ipſiꝰ & patris, quare & ſi crucifigi vult, non contradicas. H I L A. Hũc ergo eſſe filium, hunc dilectum, hunc complacitum, ſed & hunc audientium vox de nube ſignificat, dicens. {Ipſum audite,} vt ſcilicet idoneus ipſe præceptorum talium auctor eſſet, qui ſæculi damnum, crucis voluntatẽ, obitum corporis, & poſt hæc regni cœleſtis gloriã facti confirmaſſet exemplo. R E M I. Dicit ergo. {Ipſum audite.} ac ſi aliis verbis diceret. Recedant vmbræ legales, & typi Prophetarum, & ſolum coruſcum lumen euangelij ſequamini. Siue ideo ait: {Ipſum audite.} vt illum eſſe oſtenderet, quem Moyſes prædixerat, dicens: Prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris, tamquàm me audietis ipſum. Sic ergo Dominus vndique habuit teſtes, ex cœlo vocem Patris, ex paradiſo Eliam, ex inferis Moyſen, ex hominibus Apoſtolos, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur: cœleſtium, terreſtrium, & infernorũ. O R I. Vox autem de nube, aut ad Moyſen & Eliam loquitur, q̃ deſiderabant videre filium Dei, & audire eum, aut diſcipulos docet. G L O. Notandum autem, ꝙ bene conuenit myſterium ſecũdæ regenerationis, quæ ſcilicet erit in reſurrectione, vbi caro reſuſcitabitur cum myſterio primæ, quæ eſt in baptiſmate, vbi anima reſuſcitatur. In baptiſmate enim Chriſti, operatio totius Trinitatis oſtenſa eſt. Fuit enim ibi filius incarnatus, apparuit in columbæ ſpecie ſpiritusſanctus. & Pater fuit ibi in voce declaratus. Et ſimiliter in transfiguratione, quæ eſt ſacramentum ſecundæ regenerationis tota Trinitas apparuit, Pater in voce, Filius in homine, Spiritusſanctus in nube. Quęritur autẽ, quare Spiritusſanctus ibi in columba, hic in nube declaratus eſt? Dona ſiquidem ſua per ſpecies declarare ſolet. Innocentiam autem in baptiſmate donat, quæ per auem ſimplicitatis deſignatur. Daturus eſt autem claritatem, & refrigerium in reſurrectione: & ideo in nube refrigerium, in fulgore nubis claritas reſurgentium corporum deſignatur. Sequitur. {Et audi. diſci. ceci. in fa. ſuam, & timue. valde.} H I E R. Triplicem autem ob cauſam pauore terrentur, vel quia ſe erraſſe cognouerant, vel quia nubes lucida operuerat eos, aut quia Dei patris vocem loquentis audierant. Humana enim fragilitas conſpectum maioris gloriæ ferre non ſuſtinet, ac toto animo & corpore contremiſcens ad terram cadit. quanto enim quis ampliora quæſierit: tanto magis ad inferiora collabitur, ſi ignorauerit menſurã ſuam. R E M I. In eo vero, ꝙ ſancti Apoſtoli in faciem ceciderũt: fuit indicium ſanctitatis, quia ſancti in faciem cadere dicuntur, impij vero retrorſum. C H R Y. Sed cum ante, in Chriſti baptiſmo quando talis etiam vox de cœlo delata eſt, nullus ex turba qui aderat tale aliquid paſſus eſt: quomodo diſcipuli in monte ceciderunt? quia. ſ. & ſolitudo, & altitudo, & ſilentium erat multum,

F & transfiguratio ſtupore plena, & lumen purum, & nubes extenſa, ex quibus omnibus ſtupor in eis cõgregabatur. H I E R O. Quia vero illi iacebant, & ſurgere non poterant, ipſe clementer accedit, & tangit eos, vt tactu fuget timorem, & debilitata membra ſolidẽtur. & hoc eſt, quod dicitur. {Et ac. Ieſus, & teti. eos.} quos autem manu ſanauerat, etiã ſanauit imperio. vnde ſequitur. {Dixitque eis, ſurgite, & nolite timere.} Primum timor expellitur, ut poſtea doctrina tribuat. Sequitur. {Le. autem ocu. ſuos, ne. vi. niſi ſo. Ieſum,} quod rationabiliter factũ eſt, ne ſi Moyſes & Elias perſeueraſſent cũ Domino: patris vox videretur incerta, cui potiſſimum daret teſtimonium. Vident etiam Ieſum ſtantem ablata nube, & Moyſen & Eliam euanuiſſe, quia poſtquàm legis & Prophetarum vmbra diſceſſerat, vtrumque in euangelio reperitur. Sequitur. {Et deſcendentibus illis de monte præcepit eis Ieſus, dicens: Nemini dixe. viſi. hanc, do. fi. ho. a mor. reſur.} Non vult ergo in populis prædicari, ne & incredibile eſſet pro rei magnitudine, & poſt tantam gloriam apud rudes animos ſequens crux ſcandalum faceret. R E M I. Siue quia, ſi maieſtas illius diuulgaretur in populo, populi impedirent diſpenſationem paſſionis eius, reſiſtendo principibus Sacerdotum, & ſic redemptio humani generi retardaretur. H H I L A. Silentium etiam rerum geſtarum quas viderant imperat, ut cum eſſent Spiritusſancto repleti: tunc geſtorum ſpiritualium teſtes eſſent.

c ¶ H I E R O. Traditio Phariſæorum eſt iuxta Malachiam Prophetam, ꝙ Elias veniat ante Saluatoris aduentum, & reducat cor patrum ad filios, & filiorum ad patres, & reſtituat omnia in antiquum ſtatum. Aeſtimant ergo diſcipuli transformationem gloriæ hãc eſſe: quam in monte uiderant. Et ideo dicitur: {Et interro. eum diſci. eius di. quid ergo ſcri. di. quòd Heli. oportet primũ ve.} Ac ſi dicerent. Si iam veniſti in gloriam, quomodo præcurſor tuꝰ non apparet? maxime autem hoc dicunt: quia Heliam uiderant receſſiſſe. C H R Y. (Hom. 58.) Non autem aduentum Eliç diſcipuli de ſcripturis ſciebant: ſed ſcribç eis manifeſtabant: & ferebatur hic ſermo in plebe indocta: ſicut & de Chriſto. Non autem vt oportebat, aduẽtus Chriſti & Eliç a ſcribis interprçtabatur. Scripturç enim duos dant Chriſti aduentus: eum ſcilicet qui factus eſt, & eum qui futurus eſt. Sed ſcribç plebem euertentes: ſecundum aduentum I ſolum cõmemorabant plebi: & dicebant, Quoniam ſi hic eſt Chriſtus, oportebat Heliam præuenire. Eſt igitur ſolutio quam Chriſtus inducit. Sequitur: {At ille reſpondens ait: Heli. quidem ven. eſt: & reſti. omnia. Dico autem vobis: quia Helias iam ve.} Ne autem exiſtimes eum in ſermone erraſſe: ſi quãdoq; dicit Eliam venturum: & quãdoq; ueniſſe. Cum enim dicit, quòd Elias venturus eſt, & reſtaurabit omnia: de ipſo Elia in propria perſona loquitur, qui quidem reſtaurabit omnia: dum corriget infidelitatem iudçorum: qui tunc inuenientur, quod eſt conuertere corda patrũ ad filios, ideſt iudeorum ad apoſtolos. A V G. de Quæſt. euan. (Lib. 1. c. 21.) Vel reſtituet omnia, ideſt eos quos Antichriſti perſecutio perturbauerit. vel vt ipſe reſtituat moriendo, quæ debet. C H R Y. Si autẽ tot bona erunt ex Heliæ præſentia: quare tunc non eum miſit? Dicemus, quia & tunc Chriſtum æſtimantes Eliam, non crediderunt ei. Tunc autem Eliæ credent, quia cum poſt tantam expectationem venerit, annuncians Ieſum, facilius ſuſcipient quæ ab eodem K dicentur. Cum vero dicit, {ꝙ Elias iam venit} Ioannem, Eliã vocat, propter miniſterij modum. ſicut enim Elias ſecundi aduentus præcurſor erit: ita Ioannes præcurſor factus eſt primi. propter hoc autem Ioannem, Eliam nominat, vt oſtendat primum ſuum aduentum ueteri Teſtamento, & prophetiæ conuenire. H I E R. Ipſe ergo qui venturus eſt in ſecundo Saluatoris aduentu iuxta corporis fidem: nunc per Ioannem venit in uirtute, & ſpiritu. Sequitur. {Et non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eo quæcumque uoluerunt.} hoc eſt, ſpreuerunt & decollauerunt eum. H I L A. Vt Domini aduentum prænuncians, paſſionem quoque præcurreret, & iniuriæ, & uexationis exemplo. unde ſequitur. {Sic & fi. ho. paſ. eſt ab eis.} C H R Y. In quo opportune ſuam paſſionem commemorat ex paſſione Ioannis, multam eis præbens conſolationem. H I E R O. Quæritur ergo, cum Herodes, & Herodias Ioannem interfecerint, quomodo ipſi quoque Ieſum crucifixiſſe dicantur, cum legamus eum a Scribis, & Phariſæis interfectum? Et

breuiter

breuiter reſpondendum, ꝙ in Ioannis nece Phariſçorum factio conſenſerit, & in occiſione domini Herodes iunxerit voluntatem ſuam, qui illuſum atq; deſpectum remiſit ad Pilatum, vt eum crucifigeret. R A B A. Ex iudicio autem paſſionis ſuæ quam dominus eis ſçpius prædixit, & præcurſoris ſui, quam iam completam cernebãt, diſcipuli cognoſcebant Ioannem ſibi in Eliç uocabulo demõſtratum eſſe. vnde ſequitur, {Tunc intellexerunt diſcipuli, quia de Ioanne baptiſta dixiſ. eis.} O R I. (Tract. 3.) Quod autẽ dixit, propter Ioãnem Elias iã venit, non anima Eliç eſt intelligenda, ne incidamꝰ in dogma trãſcorporatiõis, q̃d alienum eſt ab Eccleſiaſtica veritate: ſed ſicut angelus predixit, {Venit in ſpiritu, & virtute Eliæ.}

d Et cum veniſſet ad turbam, acceſsit ad eum homo genibus prouolutus ante eum, dicẽs: Domine, miſerere filio meo quia lunaticus eſt, & male patitur. Nã ſçpe cadit in ignem, & crebro in aquam. Et obtuli eum diſcipulis tuis, & nõ potuerunt curare eũ. Reſpondens autem Ieſus, ait. O generatio incredula & peruerſa, quouſq; ero vobiſcum? Vſquequo patiar vos? Afferte huc illũ ad me, & increpauit illum Ieſus, & exiit ab eo dçmonium, & curatus eſt puer ex illa hora.

e Tũc acceſſerũt diſcipuli eius ad Ieſum ſecreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus eiicere illũ? Dixit illis Ieſus: Propter incredulitatem veſtram. Amen quippe dico vobis, ſi habueritis B fidẽ ſicut granũ ſynapis, dicetis monti huic, tranſi hinc, illuc, & traſibit, & nihil impoſsibile erit vobis. Hoc autẽ genus non eiicitur, niſi per orationẽ & ieiuniũ.

(Tract. 4.) d ¶ O R I G. Concupiſcens Petrus ſpectabilem illam vitam, & præponens vtilitatem ſuam vtilitatibus plurimorum, dicebat, Bonum eſt nos hic eſſe. Sed quoniam charitas non quærit quæ ſua ſunt, hoc quod videbatur bonum Petro, non fecit Ieſus: ſed quaſi de monte excelſo diuinitatis deſcendit ad turbam, vt qui non poterant aſcendere ſurſum propter infirmitatem animarum ſuarũ, illis proficiat. vnde dicitur, {Et cum veniſſet ad turbã.} Niſi enim cum diſcipulis ſuis electis veniſſet ad turbam, non acceſſiſſet ad eũ ille, de quo ſubditur {Acceſſit ad eum homo genibus prouolutus ante eum, dicens. Domine, miſerere filio meo.} Vbi conſiderandũ eſt, ꝙ quandoq; qui patiuntur, credunt & deprçcantur pro ſua ſalute, quandoq; autem pro eis alij faciunt, ſicut nunc qui genibus voluitur, pro filio rogat, quandoq; vero a ſemetipſo, ſaluator etiã a nullo rogatus, ſanat. Primo autem quæramus, quid eſt quod ſequitur: Quia lunaticus eſt, & male patitur. Medici ergo loquuntur quæ volũt, quia nec immundum ſpiritum arbitrantur, ſed corporalem aliquam paſſionem, & dicunt humida moueri in capite ſecundum aliquam compaſſionem ad lumen lunare, quod humidam habet naturam. nos autem qui Euangelio credimus, dicemus hanc paſſionem immundum ſpiritum in hominibus operari. Obſeruat enim quædam ſchemata Lunæ, & ſic operatur, vt ab obſeruatione Lunæ pati homines mentiantur, & per hoc culpabilẽ Dei creaturam oſtendat, ſic & alij dçmones ſecundum aliqua ſtellarum ſchemata inſidiantur hominibus, vt iniquitatem in excelſo loquantur, quaſdam ſtellas dicentes maleficas, quaſdam beneficas, cum nulla ſtella a Deo ſit facta vt male faciat. in hoc autem quod ſubditur. {Nam ſçpe cadit in ignem, & crebro in aquã. C H R Y. Conſiderandũ eſt, ꝙ niſi prouidentia hic homo eſſet munitus, dudum periſſet. Dçmon enim qui ipſum in ignem & in aquam mittebat, interfeciſſet eum omnino, niſi Deus eũ refrenaſſet. H I E R. Quod autẽ dicit {Et obtuli eum diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eum.} Latenter accuſat apoſtolos, cum impoſſibilitas curandi interdum non ad imbecillitatem curantium: ſed ad eorum, qui curandi ſunt fidem referatur. C H R Y. Inſpice autem & aliunde eius inſipientiam, qualiter corã turba interpellat ad Ieſum aduerſus diſcipulos: ſed ipſe eos liberat ab accuſatione, defectum curationis imputans illi. Ex multis enim monſtratur eum infirmũ in fide fuiſſe, non tamen tantum in eius perſonam inuehitur, ne ipſum conturbaret: ſed in omnes Iudços. Probabile eſt enim multos præſentium de diſcipulis inconuenientia cogitaſſe, & ideo ſequit. {Reſpõdens Ieſus ait: O generatio incredula & peruerſa, quouſq; ero vobiſcum? vſquequo patiar vos?} Per hoc autem quod dicit: {Vſquequo ero vobiſcum,} oſtendit deſideratam ab eo eſſe mortem & concupiſcibilem receſſum. R E M I. Sciendum quoque, quia dominus non tantum tunc cçperat pati improbitatẽ Iudçorum; ſed a longo prius tempore. & ideo hic dicit: Vſquequo patiar vos? ac ſi dicat, quia longo tempore cçpi pati veſtras improbitates: ideo indigni eſtis mea præſentia. O R I G. Vel quoniam nõ potuerant eum ſanare diſcipuli, quaſi adhuc modicæ fidei conſtituti: propterea dixit: {O generatio incredula} & quod ait {Peruerſa} oſtendit quoniam ex peruerſitate malitia eſt introducta extra naturam. puto autem, ꝙ propter peruerſitatem totius humani generis quaſi grauatus malitia eorum, dixit: {Vſquequo ero vobiſcũ?} H I E R O. Non autem credendum eſt, ꝙ tedio ſuperatus ſit, & manſuetus ac mitis in verba furoris eruperit: ſed ꝙ in ſimilitudinem medici, ſi egrotum videat contra ſua præcepta ſe gerere dicat: Vſquequo aſcẽdam in domum tuam? vſquequo artis perdam induſtriam, me aliud iubente & te aliud perpetrante? ꝙ autem non

A ſit iratus homini ſed vitio, ac per vnum hominem Iudços arguat infidelitatis, patet ex hoc q̃d infert. {Afferte huc illum ad me.} C H R Y. Poſtquam enim diſcipulos excuſauerát, ducit patrem pueri ad ſpem benignam credendi, ꝙ ab hoc malo eripietur, & vt inducatur pater ad fidem futuri miraculi, videns dçmonem tumultum pati, ex hoc ſolum ꝙ vocabatur, increpauit eum. vnde ſequitur, {Et increpauit eum Ieſus.} Non ille qui patiebat: ſed dçmon increpatur. R E M I. In quo facto reliquit exemplũ prædicatoribus vt vitia perſequantur, homines vero ſubleuẽt. H I E R. Siue increpauit puerum, quia propter peccata ſua a dæmone fuerat oppreſſus. Sequitur: {Et exiit ab eo dæmon, & curatꝰ eſt puer ex illa hora.} R A B A. Quia nulla remanet ibi infirmitas, vbi omnipotens ſalutem præſtat H I E R O N Y. Mihi autem videtur iuxta tropologiam lunaticus eſſe, qui per horarum momenta mutatur ad vitia, & nunc quidem in ignem fertur, quo adulterantiũ corda ſuccenſa ſunt, nunc in aquas, ſcilicet voluptatum, vel cupiditatum, quæ non valent extinguere charitatẽ. A V G. de Quæſt. euang. (Lib. 1. c. 22.) Vel ignis ad iram pertinet, eo ꝙ alta petat, aqua ad voluptates carnis. O R I G. De inconſtantia autem peccatoris dicitur: Stultus vt Luna mutatur. Et eſt videre in talibus impetus quoſdã C quaſi operum bonorum ſubrepere. aliquando autem quaſi quadã abreptione ſpiritus a paſſionibus comprehenduntur, & cadunt a ſtatu bono, in quo ſtare putabantur. Forſitan ergo angelus, qui ſortitus eſt huius lunatici cuſtodiam, pater huius appellatur, deprecans quaſi pro filio medicum animarum, vt liberet eum qui non poteſt ſanari a paſſione per verbum humile diſcipulorũ Chriſti, quia non recipit eorum admonitionẽ veluti ſurdus. & ideo opus eſt ei Chriſti ſermo, vt iam de cætero ſine ratione non agat.

e ¶ C H R Y. (Hom. 58.) Acceperant diſcipuli a domino poteſtatem ſpirituum immundorum, & quia oblatum dæmoniacum curare non potuerant, videtur ꝙ in dubitationẽ deuenerint, ne forte gratiam, quæ erat eis tradita perdidiſſent, & ideo dicit: {Tunc acceſſerunt ad Ieſum diſcipuli eius ſecreto, & dixrunt: quare nos non potuimus eiicere illum?} Interrogant quidem ſingulariter non propter verecundiam, ſed quia de ineffabili & magna re erant eum interrogaturi, Sequitur {Dixit illis Ieſus: propter incredulitatẽ ve- D ſtram.} H I L A. Crediderant quidem apoſtoli, nondum tamen erant perfectæ fidei. nam domino in monte demorante, & ipſis cũ turbis reſidentibus, quidam tepor eorum fidem retardauerat. C H R Y. Vnde manifeſtum eſt hinc, quoniam & diſcipuli in fide infirmati ſunt, ſed non omnes. columnæ enim illæ non aderant, ſcilicet, Petrus, Iacobus, & Ioannes. H I E R. Hoc eſt autẽ quod in alio loco dominus dicit: Quæcumq; in nomine meo petieritis, credentes accipietis: ergo quotiens non accipimus, non præſtantis eſt impoſſibilitas, ſed poſcentium culpa. C H R Y. Sciendũ tamen, ꝙ ſicut multotiens accedentis fides accipere ſufficit effectũ miraculi, ita multotiens facientium miracula ſufficit virtus, etiã non credẽtibus illis, qui expetierint miracula operari. etenim qui circa Cornelium ex propria fide allexerunt gratiam ſpiritusſancti. Ille autem mortuus, qui proiectus eſt in ſepulchrum Eliſei, ſola virtute corporis ſancti reſuſcitatus eſt. contigit autem & tunc diſcipulos infirmari in fide. imperfectius enim diſpoſiti erant ante E crucem, & ideo fidem dicit hic eſſe cauſam ſignorũ. Vnde ſubditur: {Amen quippe dico vobis. Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis; dicetis monti huic, tranſi hinc & tranſibit.} H I E R. Putant aliqui fidem grano ſynapis comparatam paruã dici, cum Apoſtolus dicat: Et ſi habuero tantã fidem, ita vt mõtes trãſferam. magna eſt ergo fides, quæ grano ſynapis cõparatur. G R E G. 10. Mora. Granum quippe ſynapis niſi teratur, nequaquam virtus eius agnoſcit, ſic ſi virum ſanctum tritura perſecutionis opprimat, mox in feruorem virtutis uertitur quicquid in illo antea deſpicabile infirmumq; uidebatur. O R I G. (Tract. 4.) Vel ideo omnis fides grano ſynapis comparatur, quoniam contemnitur quidem fides ab hominibus, & modicum aliquid & uile apparet. Cum uero conſecutum fuerit huiuſmodi ſemen bonam animam quaſi terrã, fit arbor magna. Sic autem magna eſt prædicta lunatici infirmitas, & fortis ad curandum inter omnia mala, ut mõti aſſimiletur, nec expellatur niſi per omnẽ fidẽ eius, qui paſſiones huiuſmodi ſanare uoluerit. C H R Y. Vnde & de translatione montium mentionem facit.

Et ultra

Et vltra procedit dicens. {Et nihil impoſ. erit vobis.} RABA. Sic enim fides mentem noſtram capacem donis cœleſtibus facit, vt quęcumque volumus: facillime a fideli Domino impetrare poſſimus. CHRY. Si autem dixeris, vbi Apoſtoli montes tranſtulerunt? Illud dicam, quia multa maiora fecerunt, mortuos plurimos ſuſcitantes. Dicitur autẽ poſt Apoſtolos ſancti quidam Apoſtolis minores: mõtes neceſſitate imminente tranſtuliſſe. Si autem Apoſtolorum tempore montes non ſunt tranſlati: hoc non fuit, quia nõ potuerunt, ſed quia noluerunt, vtilitate non imminente. Nec Dominus dixit, quòd hoc eſſent facturi, ſed ꝙ hoc facere poſſent. probabiliter tñ eſt factum eſſe: ſed ſcriptum non eſt. neque enim omnia miracula quæ fecerunt, ſcripta ſunt. HIERO. Vel montis tranſlatio non eius ſignificantur quem oculis carnis aſpicimus, ſed illius qui a Domino tranſlatus fuerat ex lunatico: qui per Prophetam corrumpere dicitur omnem terram. GLO. Vt ſit ſenſus: Diceris monti huic, ideſt ſuperbo diabolo: Trãſi hinc, ideſt ab obſeſſo corpore in altum maris, ideſt in profundum inferni, & tranſibit & nihil im-

Lib.1.c.29. poſſibile erit vobis, ideſt nulla incommoditas inſanabilis. AVG. de Quæſt. euan. Vel aliter. Ne diſcipuli in miraculis faciendis extollerentur in ſuperbiam, admoniti ſunt potius per humilitatem fidei, quaſi per ſynapis granum elationem terrenam, quæ montis nomine ſignificata eſt, curare transferre. RABA. Dum autem docet Apoſtolus quomodo dæmõ debeat expelli: omnes inſtituit ad vitam, vt. ſ. nouerimus grauiora quæque vel immundorum ſpirituum, vel hominum tentamenta ieiunijs, & orationibus eſſe ſuperanda, iram quoque Domini hoc remedio ſingulari poſſe placari. vnde ſubdit: {Hoc autem ge. non eij. niſi per ora. & ieiunium.} CHRY. Quod dicit, non ſolum de genere lunaticorum, ſed & vniuerſo genere dæmonum. Ieiunium enim multam ſapientiam imponit, & hominem quaſi angelum de cœlo conſtituit, & incorporeas poteſtates impugnat. Sed & oratione opus eſt, quaſi principaliori. Qui enim orat vt oportet, & ieiunat, nõ multis indiget, & ita non fit auarus: ſed ad eleæmoſynam promptus eſt. Qui etiã ieiunat, leuis eſt, & vigilanter orat: & concupiſcentias pernitioſas extinguit, & propitiũ Deum facit, & animam ſuperbam humiliat. Qui ergo orat cum ieiunio, duplices habet alas, etiam ipſis ventis leuiores. Neque enim oſcitat & torpet orans, quod & multi patiũtur, ſed eſt igne vehementior & terra fixior: ideoque talis maxime dæmonijs aduerſatur. nihil enim eſt homine decenter orante potẽtius. Si autem infirmum eſt tibi corpus ad continue ieiunandum: non tamen ad orandum. Et ſi ieiunare non potes: potes tamen nõ laſciuire. non paruum autem eſt hoc, neque multum a ieiunio diſtans. ORI. Si ergo aliquando oportuerit nos circa curationem tale aliquid patientium permanere: non adiuremus, neque interrogemus, neque loquamur quaſi audienti ſpiritui immundo: ſed abigamus ieiunijs, & orationib⁹ noſtris ſpiritus malignos. GLO. Vel hoc genus dæmonij, ideſt iſta carnalium voluptatum mutabilitas, non vincitur, niſi ſpiritus oratione confirmetur, & caro ꝑ ieiunium maceretur. REMI. Vel ieiunium hic intelligitur generale, quo non ſolum abſtinemus a cibis, ſed ab omnibus illecebris carnalibus, & peccatorum paſſionibus. Similiter oratio intelligenda eſt generalis, quæ in pijs, & bonis operibos conſiſtit. De qua dicit Apoſtolus: Sine intermiſſione orate.

f Conuerſantibus autem eis in Galilæa, dixrt illis Ieſus: Filius hominis tradendus eſt in manus hominum, & occident em, & tertia die reſurget. Et contriſtati ſunt vehementer.

g Et cum veniſſent Capharnaũ: acceſſerunt qui didrachmam accipiebant ad Petrum, & dixerũt ei: Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait: etiam. Et cum intraſſet in domum, præuenit eum Ieſus dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel cenſum, a filijs ſuis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus: Ergo liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcenderit, tolle. Et aperto ore eius inuenies ſtaterem, illum ſumens, da eis pro me, & te.

f ¶ REMI. Sæpe Dominus myſteria ſuæ paſſionis diſcipulis prædixit, vt quãdo acciderent, tanto leuius ea ferrent, quanto ꝑcognita haberent. Et ideo hic dicitur: {Conuerſantibus autem eis in Ga. di. il. Ie. Filius ho. tra. eſt in ma. hominum, & occident eũ.}

Tract. 4. ORI. Videntur quidem hæc illis quæ ſupra dixerat, ſimilia eſſe, vt facile quis dicat Dominum eadem ipſa repetere, quod non eſt ita: tradendum enim, ſuperius non eſt dictum: hic autem non ſolum tradendum, ſed etiam in manus hominum tradendum audiuim⁹. Traditum igitur Apoſtolus filium narrat a Deo patre, ſed etiã contrariæ poteſtates eum in manus hominum tradiderunt. HIERO. Semper autem proſperis miſcet triſtia. Si enim contriſtat eos, quia occidendus eſt, debet lætificare, quod ſubditur. {Et die

Hom. 59. tertia reſurget.} CHRY. Neque enim multum tempus dixit, quo in morte maneret, ſed tertia die ſe dixit reſurrecturũ. ORI. Prædicente autem hæc Domino, triſtati ſunt diſcipuli: vnde ſequitur. {Et contriſtati ſunt vehementer.} nõ attendentes ad illud qđ

F dixerat. Et tertia die reſurget, nec conſiderantes quis eſſet, cui ad deſtruendam mortem trium dierum tempus ſufficeret. HIER. Porro, ꝙ contriſtabantur vehementer, non de infidelitate venit: verum pro dilectione Magiſtri, nihil de eo ſiniſtrum, & humile patiuntur audire.

g ¶ GLO. Quia diſcipuli audita Domini paſſione contriſtati erant, ne aliquis paſſionem Chriſti neceſſitati aſcriberet nõ humilitati, ſubiungit factum, in quo Chriſti libertas & humilitas demonſtratur, vnde dicitur. {Et cum ve. ca. acceſ. qui didra. acci. ad pe. & di. ei. Magiſter veſter non ſol. didrachma?} HILA. Dñs didrachma ſoluere poſtulatur. i. denarios. hoc enim omni Iſrael lex pro redemptione corporis, & animæ conſtituerat in miniſterio templi ſeruientium. CHRY. Hom. 59.

Cum enim primogenita Aegyptiorum interfecit Deus, tunc tribũ Leui pro eis accepit. Deinde quia primogenitis qui erãt apud Iudæos, minor huius tribus numerus erat pro deficientibus in numerum, ſiclum iuſſit inferri, & ex tunc tenuit conſuetudo, vt primogenita vectigal hoc inferrent. Quia igitur primogenitus erat Chriſtus: videbatur autem diſcipulorum primus eſſe Petrus: ad eum accedunt. Et ut mihi videtur, non in vnaquaque ciuitate hoc expetebant: Ideoque in Capharnaum adeunt Chriſtum: quia ci⁹ patria exiſtimabatur. HIERO. Vel aliter: Poſt Auguſtum Cæſarem Iudæa facta eſt tributaria, omnes cenſi capite ferebantur. vn-

H de & Ioſeph cũ Maria cognata ſua profeſſus eſt in Bethleem. Rurſus, quoniam Dominus nutritus erat in Nazareth, quod eſt oppidum Galileę, ſubiacens Capharnaum vrbi, ibi depoſcitur tributũ, & pro ſignorum magnitudine hi qui exigebant non audebant ipſum repetere, ſed diſcipulum conueniunt. CHRY. Et neque hunc cum multa vehementia: ſed manſuetius. neque enim incuſantes, ſed interrogantes dixerunt: {Magiſter veſter non ſoluit didrachma?} HIERO. Siue malitioſe interrogant, vtrum reddat tributa, an contradicat Cæſaris voluntati. CHRY. Quid igitur Petrus: {Ait: etiam} Et his quidem dixit quoniam ſoluit: Chriſto autem non dixit: erubeſcens fortaſsis pro his ei loqui. GLO. Vel aliter: Et Petrus reſpondit: {Etiam. i. ita eſt, ꝙ non ſoluit. voluit aũt Petrus Dño intimare, ꝙ Herodiani peterent cenſum, ſed Dominus præuenit eum. vnde ſequitur. {Et cum intraſ. do. præ. eũ. Ie. di. Reges terræ, a quibus reci. tri. vel cenſum. i. reddi-

I tum de capite: a filiis ſuis, an ab alienis?} HIERO. Ante quidẽ quam Petrus ſuggerat: Dominus interrogat, ne ſcandalizentur diſcipuli ad poſtulationem tributi, cum videant eum noſſe quæ abſente ſe, geſta ſunt. Sequitur: {At ille dixit. Ab alie.} Dixit illis Ieſus. Ergo liberi ſunt filij. ORI. Sermo iſte duplicem habet ſen- Tract. 4.

ſum. Secundum vnum. n. filij regum terræ, liberi ſunt apud Reges terræ, extranei autem extra terram liberi non ſunt. propter eos qui deprimunt eos, ſicut Aegyptij filios Iſrael ſerui. Secundum alterum autem propter hocipſum, ꝙ aliqui ſunt alieni a filiis regũ terræ: ſed ſunt filii Dei: liberi ſunt, qui manent in verbis Ieſu, & cognouerunt veritatem, & veritas liberauit eos a ſeruitute peccati: Filii autem Regum terræ liberi non ſunt, quoniam omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. HIERO. Dominus autẽ noſter & ſecundum carnem, & ſecundum ſpiritum filius erat Regis, vel ex Dauid ſtirpe generatus, vel omnipotentis patris verbum, er-

K go tributa quaſi filius regis non debebat. AVGV. de Quæſtio. Lib. 1. c. 23

euan. Dicit enim in omni regno liberos eſſe filios, ideſt non eſſe vectigabiles. Multo ergo magis liberi eſſe debent, in quolibet regno terreno filij regni ipſius, ſub quo ſunt omnia regna terrena. CHRYSOSTOMVS. Si autem non erat filius, inaniter hoc exemplum induxit. Sed dicet aliquis: Filius eſt, ſed non proprius: eſt ergo alienus, & ſic hoc exemplum nõ habet veritatẽ. Ipſe enim de propriis filiis diſputat, ad quorum differentiam alienos vocat, qui non ex parentibus ſubſtantialiter nati ſunt. Intende autem qualiter & hinc Chriſtus certificat eam cognitionem q̃ Petro reuelata eſt a Deo, per quam dixit: Tu es Chriſtus fili⁹ Dei uiui. HIERO. Quàmuis ergo liber eſſet, quia tamen humilitatem carnis aſſumpſerat, debuit omnem iuſtitiam adimplere. vnde ſequitur. Vt autem non ſcã. eos va. ad mare. ORI. Conſequens quoque eſt intelligere, quoniam quotiens exurgunt quidam, qui per iuſtitiam tollant noſtra terrena: Reges huius terræ eos tranſmittunt, vt exigant a nobis quæ ſunt ipſorum, & ſuo exemplo ꝓ-
hibet

hibet Dominus aliquod ſcandalum fieri etiam huiuſmodi hominibus, ſiue ne amplius peccent, ſiue ut ſaluentur. Filius enim Dei qui nullum opus fecit ſeruile, quaſi habens formam ſerui quam ꝓpter hominem ſuſcepit: tributum, & cenſum dedit. HIERON. Quid primum in hoc loco mirer neſcio: vtrum præſcientiam, an magnitudinem Saluatoris: Præſcientiam, ꝙ nouerat habere piſcẽ in ore ſtaterem, & ꝙ primus ipſe capiend⁹ eſſet. magnitudinem, atque virtutem ſi ad eius verbum ſtater in ore piſcis creatus eſt, & quod futurũ erat: ipſe loquẽdo fecerit. Ipſe ergo Chriſtus ꝓpter eximiam charitatem, & crucem ſuſtinuit, & tributa reddidit. nos infœlices qui Chriſti cenſemur nomine, & nihil tanta dignũ facimus maieſtate, pro illius honore, & tributa non reddimus, & quaſi filij regis a vectigalibus immunes ſumus. Hoc etiam ſimpliciter intellectum ædificat auditorem: dum audit Dominum tantæ fuiſſe paupertatis, vt vnde tributa pro ſe & Apoſtolo redderet, nõ habuerit. Quod ſiquis obiicere voluerit, quomodo Iudas in loculis portabat pecuniam: reſpondebimus, rem pauperũ in vſus ſuos conuertere nephas putauit, nobiſque idem tribuit exemplum. CHRY. Vel ideo non ex repoſitis iubet dare, vt oſtendat quòd maris, & piſcium dominetur. ORI. Vel quoniam Ieſus non habuit imaginem Cæſaris. princeps enim huius ſæculi nihil habebat in eo, propterea non ex proprio, ſed ex mari imaginem Cæſaris accepit. non autem ſuſcepit ipſe ſtaterem, neque fecit eum ſibi poſſeſſionem, ne ſit aliquando imago Cæſaris apud imaginem in-

C uiſibilis Dei. Vide etiam Chriſti prudentiam, qualiter nec renuit tributum, nec ſimpliciter iubet dari, ſed prius oſtendit ſe non eſſe obnoxium, & tũc dat: quorum vnum fecit. ſ. dare tributum, vt illi. ſ. exactores non ſcandalizentur. hoc autem. ſ. vt oſtendat ſe liberũ, vt non ſcandalizentur diſcipuli. alio vero loco contemnit Phariſæorum ſcandalum, quando de eſcis diſputabat: docens nos ſcire tempora ſecundum quæ oportet non contemnere eos qui ſcandalizantur, & ſecundum quæ oportet contemnere. GREG. ſuper

Hom. 7. Ezechielem. Conſiderandum enim eſt, quia inquantum ſine peccato poſſumus, vitare proximorum ſcandalum debemus. Si autem de veritate ſcandalum ſumitur, vtilius permittitur naſci ſcandalũ q̃ veritas relinquatur. CHRY. Sicut autem ſtupeſcis de Chriſti virtute: ita admirare Petri fidem, quoniam rei tam difficili obediuit. Ideoque de fide eum remunerans, copulauit eum ſibi in tributi datione quod fuit abundantis honoris. Et hoc eſt quod dicit.

D {Inue. ſta. il. ſu. da eis pro me & te.} GLO. Conſuetudo enim erat, vt vnuſquiſque pro ſe didrachma redderet. Stater vero eſt pondus duorum didrachmatum. ORI. Myſtice autem in agro conſolationis: ſic enim interpretatur Capharnaum, conſolatur omnem diſcipulum & liberum filium eſſe pronunciat, & dat ei virtutem piſcandi primum piſcem, vt aſcendente eo conſolationem accipiat Petrus ſuper eum, quem piſcatus eſt. HILA. Cum autem primum piſcem admonetur Petrus inquirere, aſcenſuri oſtenduntur & plures. Beatus ille primus Martyr Stephanus, primus aſcendit, & ſtaterem in ore continuit. In quo didrachma nouę ꝑdicationis tanquam duo denarij habebantur. Dei enim gloriam, & Dominum Chriſtum in paſſione contuens prædicabat. HIER. Vel iſte piſcis primus captus, eſt primus Adam, qui per ſecundum Adam liberatur, & id quod in ore eius: hoc eſt in confeſſione fuit inuentum, pro Petro & Domino redditur. ORI. Cum etiã videris auarum hominem ab aliquo Petro correctum, ꝙ abſtulit

E de ore eius verbum pecuniæ: dices eum aſcendiſſe de mari, ideſt de fluctibus ſolicitudinum auaritiæ ad hamum rationabilem, & comprehenſum, atque ſaluatum ab aliquo Petro, qui eum docuit veritatem, vt pro ſtatere habeat imaginem Dei, ideſt eloquia eius. HIERO. Et pulchre illud ipſum quidem datur precium, ſed diuiſum eſt, quia pro Petro quaſi pro peccatore preciũ reddebatur: Dominus autem noſter peccatum non fecit. Oſtenditur autem ſimilitudo carnis, dum eodẽ & Dominus, & ſeruus precio liberant.

CAP. XVIII.

In illa hora acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes: Quiſputas maior eſt in regno cœlorum? Et aduocans Ieſus paruulum, ſtatuit eum in medio eorum, & dixit: B Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quicumque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte: hic eſt maior in regno cælorum. Et qui ſuceperit vnum paruulũ talem in nomine meo, me ſuſci-

CAP. XVIII.

HIERO. Quia diſcipuli viderant pro Petro & Domino idem tributum redditum, ex qualitate precii arbitrati ſunt omnibus Apoſtolis Petrum eſſe prælatum.

Hom. 59. CHRY. Vnde paſſi ſunt aliquod humanum quod Euangeliſta deſignat dicens. {In illa hora acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes: Quiſputas maior eſt in regno cœlorum?} Verecundati ſiquidem paſsionem confiteri, quam paſsi ſunt: non dicũt

A manifeſte: Petrũ cur præhonoraſti nobis? ſed indeterminate interrogant: {Quis maior eſt?} Quando autem tres præhonoratos viderunt. ſ. Petrum, Iacobum, & Ioannem in transfiguratione, nihil tale paſsi ſunt. quando vero in vnum ſolum contulit honorẽ, tunc doluerunt. Tu autem conſidera primum quidem, ꝙ nihil eorum, quæ ſunt in terris quærunt: deinde, ꝙ poſtea hanc paſsionem depoſuerũt. Nos autem neque ad defectus eorum contingere poſſum⁹. neque. n. quærimus: {Quis maior eſt in regno cœlorum, ſed quis maior eſt in regno terræ. ORI. In his autem Tract. 4.

imitatores diſcipulorum eſſe debemus, ſiquando aliquid in nobis dubium quæritur, & non inuenitur, vt cum omni conſenſu accedamus ad Ieſum, qui potens eſt illuminare corda hominum ad intelligendam ſolutionem omnium quæſtionum. Interrogemus ẽt aliquem doctorum, qui præpoſiti habentur in eccleſijs. Sciebant autem diſcipuli hoc interrogantes, quia non eſt æqualitas ſanctorum in regno cœleſti, ſed quomodo maior, & qualiter viuens minimus, hoc diſcere cupiebant. Vel ſciebant quis eſſet minimus, & quis magnus, ex eo quòd ſupra Domin⁹ dixerat, ſed ex multis magnis quis eſſet maior, hoc eis non erat manifeſtum. HIERO. Videns autem Ieſus cogitationes eorum voluit deſiderio gloriæ humilitatis contentionem ſanare. vnde ſequitur. {Et adu. Ie. paruu. ſta. eum in me. eorum. CHRY. Mihi videtur valde paruulum in medio ſtatuere: omnibus paſsionibus exutum. HIERO. Vt in eo, & ætatem quęreret, & ſimilitudinem innocentiæ demõſtraret. vel certe paruulum ſtatuit in medio eorum, ſeipſum qui non venerat miniſtrari, ſed miniſtrare, vt eis humilitatis tribueret exẽplũ. Alij paruulum interpretantur Spiritumſanctum, quem poſuerit in cordibus diſcipulorum, vt ſuperbiam in humilitatem mutaret. Sequitur. {Et dixit: Amen di. vo. niſi conuer. fue. & efficia. ſicut paruuli non intr. in reg. cœlorum. Non præcipit Apoſtolis, vt ætatem habeant paruulorum, ſed innocentiam, & ꝙ illi per annos poſsident: hi poſsideant per induſtriam, vt malitia non ſapientia paruuli ſint. Ac ſi dicat. Sicut iſte paruulus, cuius vobis exemplum tribuo non perſeuerat in iracundia, læſus non meminit, videns pulchram mulierem, non delectatur, non aliud cogitat, & aliud loquitur, ſic & vos, niſi talem habueritis innocentiam, & animi puritatem in regnum cœlorum non poteritis intrare. HILA. Pueros etiam credentes omnes per audientię fidem nuncupauit. hi enim patrem ſequuntur, matrem amant, velle malum neſciunt, curam opum negligunt, non inſoleſcunt, non oderunt, non mentiuntur, dictis credunt, & quod audiunt, verum habent. Litera ergo ſic legitur. GLO. Niſi conuerſi fueritis ab hac elatione, & indignatione, in qua modo eſtis, & efficiamini omnes innocentes, & humiles per virtutem, ſicut paruuli ſunt per ætatem, non intrabitis in regnum cœlorum, & quãdoquidem aliter non intraſ. {Quicumque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cœlorũ. Quanto enim quis erit humilior, tanto maior efficitur in regno cœlorũ. REMI. Ideſt in cognitione gratiæ, vel eccleſiaſtica dignitate, vel certe in æterna beatitudine. HIERO. Vel aliter. Quicumque humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte. i. qui ſe in exemplum mei humiliauerit, hic intrabit in regnum cœlorum. Sequit. {Et qui ſuſceperit vnum paruu. ta. in nomine meo, me ſuſcipit.} CHRY. Ac ſi di. Non ſolum ſi tales efficiamini, mercedem accipitis, ſed etſi alios tales propter me honorabitis, & honoris qui eſt ad illos retributionem vobis determino regnum. Magis autem quod multo maius eſt ponit dicens, Me ſuſcipit. HIERO. Qui enim talis fuerit, vt Chriſti imitetur humilitatem, & innocentiã, in eo Chriſtus ſuſcipitur, & prudenter, ne cum delatũ fuerit Apoſtolis, ſe putent honoratos adiecit, non ſuo illos merito, ſed Magiſtri honore ſuſcipiendos. CHRY. Deinde facile ſuſceptibilem hunc ſermonem facit: pœnam inducens. vnde ſequitur. {Qui autem ſcandalizat vnum de puſillis iſtis. Ac ſi diceret. Sicut qui hos honorant propter me, mercedem habent, ita & qui hos dehonorant, vltimam ſuſtinebunt vindictam. Si autem conuitium ſcandalum vocat, ne mireris. multi enim puſillanimes, ex eo ꝙ deſpiciuntur, ſcandalizati ſunt. HIERO. Nota, ꝙ qui ſcandalizatur paruulus eſt, maiores enim ſcandala non recipiunt. Et q̃q̃ generalis poſſit eſſe ſententia aduerſus omnes qui aliquem ſcandalizant, tamen iuxta conſequentiam ſermonis, etiam contra Apoſtolos dictum intelligi poteſt, qui interrogando quis maior eſſet in regno cœlorum, videbantur inter ſe de dignitate contendere. & ſi in hoc vitio permanſiſſent, poterant eos, quos ad fidem vocabant per ſuũ ſcandalum perdere, dum Apoſtolos viderent iter ſe de honore pugnare.
gnare.

gnare. ORI. Quomodo autem qui conuerſus eſt, & factus quaſi puer & minimus, eſt & potens ſcandalizari? hoc ſi poſſumus explanare. Omnis qui filio Dei credit, & conuerſatur ſecundum euangelicos actus, conuerſus ambulat quaſi puer, qui autem non conuertitur, vt fiat ſicut puer, hunc impoſſibile eſt intrare in regnum cœlorum. In omni autem credentium multitudine ſunt quidã nuper cõuerſi, vt fiãt ſicut paruuli: nondũ autem ſunt facti: hi puſilli habent ĩ Chriſto, & ſunt ſcandali receptores. HIERO. Quod autẽ dicitur: Expedit ei, vt ſuſpendatur, ſecundum ritum prouinciæ loquitur, quo maiorum criminum iſta apud veteres Iudæos pœna fuerat, vt in profundũ ligato ſaxo demergeret̃. Expedit aũt ei quia multo melius eſt pro culpa breuem recipere pœnam, q̃ æternis ſeruari cruciatibus. CHRY. Conſequens autem erat prioribus dicere: Me nõ ſuſcipit, quod erat omni pœna amarius, ſed quia craſſi erant, & prædicta pœna eos non mouebat, comparatione exempli cogniti manifeſtat præparatam pœnam. propter hoc enim dicit, ꝙ expedit ei hoc ſuſtinere, quoniam eos alia grauior pœna expectat. HILA. Myſtice autem molæ opus labor eſt cæcitatis. nam clauſis iumentorum oculis aguntur in gyrum, & ſub aſini quidem nomine frequenter gentes cognominatas reperimus, qui cæci laboris ignorantia continentur. Iudæis autem ſcientiæ iter in lege præſtitum eſt, qui ſi Chriſti Apoſtolos ſcandalizauerint, rectius alligata collo mola aſinaria demerſi in mari fuiſſent, ideſt gentium labore depreſſi ignorantia ſæculi demonſtrarẽtur, quia illis tolerabilius fuerat neſciſſe Chriſtum, q̃ Prophetarum Dominum non recepiſſe.

Cap.6. GREG. Lib.6. Moral. Vel aliter: Quid per mare, niſi ſæculum? quid per molam aſinariam, niſi actio terrena ſignificatur? quæ cum colla mentis per ſtulta deſideria ſtringit: hanc in laboris circuitũ mittit. Sunt vtique nonnulli qui dum terrenas actiones deſerunt, & ad contemplationis ſtudia humilitate poſtpoſita vltra intelligentiæ vires ſurgunt: non ſolum ſe in errorem deiiciunt, ſed infirmos quoſque de gremio veritatis diuidũt. Qui ergo vnum de minimis meis ſcandalizat melius ei fuerat, ligata collo mola aſinaria in mari proiici, quia nimirum peruerſæ menti expedientius eſſe potuiſſet, vt occupata mundo terrena negocia ageret, q̃ per contẽplationis ſtudia ad multorum perniciẽ vacaret.

Lib.1.c.24. AVG. de Quæ. euang. Vel aliter. Qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis .i. ex humilibus quales vult eſſe diſcipulos ſuos non obtemperando, vel etiam contradicendo, ſicut de Alexandro Apoſtolus dicit: expedit ei, vt mola aſinaria ſuſpendatur collo eius, & præcipitetur in profundum maris. i. congruit ei vt cupiditas rerum temporalium, cui ſtulti & cæci alligantur eum deuinctum pondere ſuo deducat ad interitum.

pit. Qui autem ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendat̃ mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. b Veh mũdo a ſcãdalis. Neceſſe eſt.n. vt veniãt ſcãdala. Verũtñ veh hoĩ, illi ꝑ quẽ ſcãdalũ venit, ſi aũt manꝰ tua, vel pes tuus ſcandalizat te, abſcide eum, & proiice abs te. Bonum tibi eſt ad vitã ingredi debilem, vel claudum, q̃ duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternũ. Et ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Bonũ eſt tibi vnum oculum habentem in vitam intrare, q̃ duos oculos habẽtem mitti in gehẽnã ignis. G c Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis. Dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei qui in cœlis eſt. Venit enim filius ho-

b ¶ GLO. Dixerat Dominus, ꝙ expedit ei qui ſcandalizat, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius. Cuius rationem aſſignans

Tract.5. ſubdit: {Veh mundo a ſcandalis, ideſt propter ſcandala. ORIG. Hoc non de elementis mundi intelligamus: ſed hic homines, qui ſunt in mundo dicũtur mundus. Non ſunt autem diſcipuli Chriſti de hoc mundo, vnde nõ poteſt eis eſſe a ſcandalis veh, nam etſi multa ſunt ſcandala: non tangunt eum qui non eſt de hoc mundo. Si autem adhuc eſt de hoc mundo: propterea ꝙ diligit mundum, & quæ ſunt in eo: tanta ſcandala compræhendent eum quantis fuerat obligatus in mundo. Sequitur. {Neceſſe eſt enim.n. vt ve-

Hom.60. niant ſcandala. CHRY. Cum autem dicit: Neceſſe eſt, non deſtruit libertatem arbitrij, neque neceſſitati aliquarum rerum ſupponit, ſed quod omnino futurum eſt, prædicit. ſcandala quidem ſunt prohibitiones rectę vię. non autem prædictio Chriſti ſcandala inducit, neque quia prædixit, propter hoc fit, ſed quia omnino futurum erat, propter hoc prædixerit: Sed dicet aliquis: Si omnes corrigantur, & nullus ſit qui ſcandala afferat, nonne mendacij arguetur hic ſermo? Nequaquam, quia enim præuidit inemendatos futuros homines eſſe, propter hoc dixit: Neceſſe eſt vt veniant ſcandala. i. omnino venient. ſi autem corrigendi eſſent, non dixiſſet. GLO. Vel neceſſe eſt, vt veniant ſcandala, quia ſunt neceſſaria. i. vtilia, vt qui per hoc probati ſunt manifeſti fiant. CHRY. Scandala enim erigunt homines & acutiores eos faciunt, & eum qui cadit velociter erigunt inquãtum. ſ. ingerunt ſolicitudinem. HILA. Vel humilitas paſſionis ſcandalum mundo eſt, quod ſub deformitate crucis æternæ gloriæ Dominum voluit accipere. Et quid mundo tam periculoſum, q̃ non recepiſſe Chriſtum? Ideo ve-

F ro neceſſe ait venire ſcandala, quia ad ſacramentum reddendæ nobis æternitatis: omnis in eo paſſionis humilitas eſſet complenda. ORI. Vel venientia ſcandala ſunt Angeli Sathanæ, nec tamen putes ſ̃m naturam, vel ſubſtantiam eſſe huiuſmodi ſcandala: ſed libertas arbitrij in quibuſdam genuit ſcandalum, volens ſuſcipere pro virtute laborem. Non poteſt autem eſſe verum bonum, niſi habeat impugnationem mali. Sic ergo neceſſe eſt venire ſcandala, ſicut neceſſe eſt ſuſtinere malitiã cœleſtium, qua magis irritantur, quanto magis verbum Chriſti in hominibus inualeſcens expellit ab eis malignas virtutes. Quærunt autem organa, per quę ſcandala operentur, quibus eſt magis veh. nam multo peius erit ei, qui ſcandalizat, q̃ ei qui ſcãdalizatur. vnde ſequitur. {Verumtamen veh homini illi, per quẽ ſcan. venit.} HIERO. Ac ſi dicat, veh homini illi qui vitio ſuo facit vt per ſe fiat, quod neceſſe eſt vt in mundo fiat. Simulq; ꝑ generalem ſententiam percutitur Iudas, qui proditioni animum p̃parauerat. HILA. Vel ſub hominis nuncupatione actorẽ ſcandali huius quod eſt extra paſſionem Chriſti iudaicum populum deſignat, per quem omne huic mundo periculum comparatur, vt Chriſtum in paſſione abnegent, quem lex & Prophetæ paſſibilem

H prædicauerunt. CHRY. Vt autem diſcas, ꝙ non ſunt abſolutę neceſſitatis ſcandala, audi quæ ſequũtur: Si autem manus tua, vel pes tuus. Non autem hoc de membris corporalibus dicit: ſed de amicis, quos in ordine neceſſariorum membrorum habemus. nihil eſt enim ita nociuum vt conuerſatio mala. RABA. Scandalum quippe ſermo græcus eſt, quod nos offendiculum, vel ruinã & impactionem pedis dicere poſſumus. Ille ergo ſcandalizat fratrem qui ei dicto, factoue minus recto occaſionem ruinæ dederit. HIERO. Igitur omnis truncatur affectus, & vniuerſa propinquitas amputatur: ne per occaſionem pietatis vniuſquiſque credentium ſcandalis pateat. Si, inquit, ita eſt tibi coniunctus, vt manus, pes, & oculus, & eſt vtilis atque ſolicitus, & acutus ad perſpiciendum, ſcandalum autem tibi faciat, & propter morum diſſonantiam te pertrahat in gehẽnam: melius eſt vt propinquitate eius careas, & emolumentis carnalibus, quàm dum vis lucrifacere cognatos, & neceſſarios, cauſam habeas ruinarũ. Nouit enim vnuſquiſq; credentium quid ſibi noceat, vel in quo ſolicitetur animus, ac ſæ-

I pe tentetur. melius eſt enim vitam ſolitariam ducere, quàm ob vitæ præſentis neceſſaria vitam æternam perdere. ORI. Vel Sacerdotes rationabiliter poſſunt dici eccleſiæ oculus, quoniam ſpeculatores habentur. Diaconi autem cæterique, manus, quia per eos opera ſpũlia geruntur. Populus aũt ſunt pedes corporis eccleſiæ, quibus omnibꝰ parcere non oportet ſi ſcandalum eccleſiæ facti fuerint. Vel actus animæ, peccans manus intelligitur, & inceſſus animæ, peccans pes, & viſus animæ peccans oculus, quos oportet præcidere ſi ſcandalum præbent, frequenter enim ipſa opera membrorum pro membris in ſcriptura ponuntur.

c ¶ HIERO. Supra dixerat Dominus per manum & pedem & oculum omnes propinquitates & neceſſitudines quæ ſcandalũ facere poterant amputandas, auſteritatem itaque ſententiæ ſubiecto præcepto temperauit, dicens: {Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis.} Ac ſi di. Quantum in vobis eſt, nolite contemnere, ſed poſt veſtram ſalutem etiam illorum quærite ſanitatem. Sin

K autem perſeuerantes in peccatis videritis; melius eſt vos ſaluos fieri, q̃ perire cum multis. CHRY. Vel aliter: Sicut fugere malos: ita honorare bonos magnum habet lucrum. Supra ergo docuit ſcandalizantium abſcindere amicitias: hic autem docet exhibere ſanctis honorem & procurationem. GLO. Vel aliter. Quia tantum malum prouenit ex ſcandalizatis fratribus: {Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis.} ORI. Puſilli autem ſunt, q; nuper in Chriſto ſunt nati, aut tales qui permanẽt ſine profectu, quaſi nuper nati. Non autem habuit neceſſe mandare Chriſtus de perfectioribus fidelibus non contẽnendis, ſed de puſillis, ſicut & ſupra dixerat. Siquis ſcandalizauerit unum ex puſillis iſtis. Alius autem forte dicit. Puſillum: hic dicit perfectum, ſecundum ꝙ alibi ait: Qui minimus fuerit in uobis, hic erit maior. CHRY. Vel quia perfecti paruuli apud multos eſtimantur. ſ. pauperes, & & contemptibiles. ORI. Sed huic expoſitioni non uidetur conuenire quod dicitur, ſi quis ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, perfectus enim non ſcandalizatur, nec perit. Sed qui hanc expoſitionem æſtimat veram, dicit ꝙ iuſti hominis anima vertibilis eſt, Homil.60.

& ſcan-

& ſcandalizatur aliquando, etſi non facile. GLO. Ideo autem nõ ſunt contemnendi, quia adeo chari ſunt Deo, ꝙ Angeli ſunt eis ad cuſtodiam deputati. vnde ſequitur. {Dico.n. vobis, quia Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei, qui in cœlis eſt.} ORI. Quidam volunt ex eo dari hoĩbus Angelum adiutorem, ex quo per lauacrum regenerationis nati ſunt infantes in Chriſto, dicentes non eſſe credibile incredulis, & errantibus præeſſe Angelum ſanctũ: ſed tempore infidelitatis & peccatorum eſt homo ſub Angelis Sathanæ: alij autem volunt mox cum quis fuerit natus: eorum qui præcogniti ſunt a Deo, accipere ſibi præpoſitum angelum. HIERO. Magna enim dignitas animarum; vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui Angelum delegatum. CHRY. Hic aũt non de quibuſcumque Angelis loquitur, ſed de ſuperioribus. Cum enim dicat. Vident faciem patris mei. nihil aliud oſtendit, q̃ magis liberam præſentiã, & maiorem eorum apud Deum.

Ho.euã.34. GREG. in Hom. Dionyſius autem dicit, ꝙ ex minoribus Angelorum agminibus ad explendum miniſterium vel viſibiliter, vel inuiſibiliter mittuntur. nam ſuperiora illa agmina vſum exterioris miniſterii nequaquã habent.

Cap.3. GRE. 2. Moral. Et faciem ergo patris Angeli ſemper vident, & tamen ad nos veniunt, quia ad nos ſpeciali præſentia foras exeunt, & tamen ibi, ſe vnde receſſerant, per internam contemplationem ſeruãt. Neque enim ſic a diuina viſione foras exeunt, vt internæ contemplationis gaudijs priuentur. HIERO. Saluandorũ igitur per Chriſtum orationes Angeli Deo quotidie offerunt; ergo periculoſe ille contemnitur, cuius deſideria, ac poſtulationes ad æternum, & inuiſibilem Deum Angelorum famulatu, ac miniſterio prouehuntur. AVG. de Ver. Do. Vel, Angeli noſtri dicuntur, qui ſunt Angeli Dei. Dei ſunt, quia Deum non reliquærunt, noſtri ſunt, qa ſuos ciues nos habere cœperunt. Sicut ergo nunc illi vident Deum: ita & nos ſumus viſuri facie ad faciem. de qua viſione dicit Ioannes: Videbimus eum ſicuti eſt, facies enim Dei manifeſtatio eius intelligenda eſt: non aliquod tale membrum, quale nos habemus in corpore, atque iſto nomine nuncupamus. CHRY. Rurſus, aliam rationem ponit, quare puſilli non ſint contemnendi priore maiorem, dicens: {Venit.n. fil. ho. ſal. fa. qđ perierat. REMI. q. d. Non contemnatis puſillos, quia ego pro hominibus homo fieri dignatꝰ ſum. Cum enim dicit, quod perierat. ſubintelligendum eſt genus humanum. omnia enim elementa ſuum ordinem ſeruant, ſed homo errauit, quia ſuum ordinẽ perdidit. CHRY. Deinde ad hãc rationem parabolam copulat, per quam & patrem inducit, ſalutẽ hominum volentem, dicens: {Quid vobis videtur, ſi fuerint alicui

Ho.euã.34. centum oues? GREGO. in Hom. Hoc ad ipſum auctorem hominum pertinet, quia enim centenarius perfectus eſt numerus: ipſę centum oues habuit, cum Angelorum & hominum ſubſtantiã creauit. HILA. Ouis autem vna, homo intelligendus eſt. & ſub homine vno vniuerſitas ſentienda eſt: in vnius enim Adæ errore, omne hominum genus aberrauit. Igitur & quærens hoĩem Chriſtus eſt, & nonagintanouem relictæ cœleſtis gloriæ multitudo eſt.

Ho.euã.34. GREG. Dicit autem Euangeliſta eas relictas in montibus, vt ſignificet in excelſis, quia nimirum oues quæ non perierant in ſublimibus ſtabant. BEDA. Ouem ergo Dominus inuenit, quando hominem reſtaurauit. Et ſuper eã inuentam maius gaudium eſt in cœlo, q̃ ſuper nonagintanouem, quia maior materia diuinæ laudis eſt in reſtauratione hominum, q̃ in creatione Angelorum. Mirabiliter.n. Angelos creauit, ſed mirabilius hominem reſtaurauit. RABA. Nota, ꝙ vnum deeſt a nouem, vt decem ſint, & a nonagintanouem, vt centum ſint. Variari ergo per breuitatẽ & magnitudinẽ numeri poſſunt, quibus vnum deeſt eſt, vt p̃ficiãtur. ipſum vero vnum ſine varietate in ſe manẽs cũ acceſſerit, cæteros p̃ficit. Et vt p̃fecta ſumma ouiũ integraret̃ in cœlo: homo ꝑditus quærebat̃ in terra. HIE. Alij vero nonagintanouem ouibus iuſtorum

Ho.euã.34. putãt numerum intelligi, & in vna ouicula pctõrum, ſ̃m ꝙ in alio loco dixerat: Nõ veni vocare iuſtos, ſed peccatores. GRE. in Ho. Conſiderandum aũt nobis eſt cur Dñs plus de conuerſis pctõribꝰ, q̃ de ſtãtibus iuſtis gaudiũ eſſe fateat̃, qa. ſ. plerũque pigri remanẽt ad exercenda bona præcipua, qui valde ſibi ſecuri ſunt, ꝙ nulla cõmiſerint mala grauiora. At contra nonnunq̃ hi qui ſe aliquid egiſſe illicite meminerunt, ex ipſo ſuo dolore cõpuncti inardeſcũt in amorem Dei. Et qa ſe erraſſe a Deo conſiderant, dãna p̃cedentia lucris ſubſequentibus recõpenſant, ſic & dux in p̃lio plus eum militem diligit, qui poſt fugã conuerſus hoſtẽ fortiter p̃mit, q̃ illum q nunquã terga p̃buit & numq̃ aliquid fortiter fecit. Sed & ſunt quidã iuſti, de quibus tñ eſt gaudium, vt eis nullus pœnitens p̃poni

minis ſaluare qđ perierat. Quid vobis vr̃? Si fuerint alicui centũ oues, & errauerit vna ex eis: nõne reliquit nonagĩtanouẽ in mõtibꝰ, & vadit q̃rere eã q̃ errauit? Et ſi cõtigerit, vt inueniat eam: amẽ dico vob̃: qa gaudet ſup eã, magis q̃ ſup nonagintanouẽ, q̃ B nõ errauerũt. Sic nõ eſt voluntas ante patrem veſtrũ, qui in cœlis eſt, vt pereat vnꝰ de puſillis iſtis. d Si autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuũ. Si aũt non te audierit, adhibe tecũ:

A poſſit, q & ſi non ſint ſibi malorum conſcii; tñ licita reſpuũt, & in oĩbus ſe humiliant. Quantũ ergo gaudium eſt, ſi humiliter plãgat iuſtus, cum gaudium ſit, ſi quod male geſſit, dãnat iniuſtus. BED. Vel ꝑ nonagintanouem oues, quas in montibus reliquit: ſuperbos ſignificat, quibus ad perfectionẽ vnitas deeſt. Cum ergo inuenerit pctõrem, magis ſup eũ gaudet. i. ſuos gaudere facit, q̃ ſup iuſtos falſos. HIE. Qđ aũt ſubditur: {Sic non eſt voluntas. refertur ad ſuperius ꝑpoſitum, đ quo dixerat: Videte, ne cõtemnatis vnum de puſillis iſtis. & docet; iccirco parabolã poſitam, vt puſilli nõ contẽnant̃. In eo aũt, qđ dicit: Nõ eſt uolũtas an p̃rem, &c. oñdit ꝙ quotienſcũq; perierit aliquis ex puſillis, non voluntate p̃ris perit.

d ¶ CHRY. Quia ſuperiꝰ vehementẽ ſ̃mo neͣ aduerſus ſcãdalizãtes ꝑpoſuit vndiq; eos terrẽs, ne rurſus hii qbus ſcãdala inferunt̃, ſic fiãt reſupini, vt totũ contẽnẽtes in aliud vitiũ incidãt. ſ. negligẽtiæ, ſed ſcãdalizãtes ꝑ oĩa ſibi parci volentes in elationem incidãt: hic Dñs eos cõprimit, & redargutionẽ fieri iubet, dicẽs: {Si aũt pec. in te fra. tu. va. & cor. eũ int. te & ip. ſol. Homil. 61.

Serm. 16. AVG. de Ver. Do. Admonet nos quidẽ Dñs nr̃ nõ negligere inuicẽ pctã nr̃a, non quærendo quid reprehendas, ſed videndo quid corrigas. Debemus.n. amando corripere, non nocendi auiditate, ſed ſtudio corrigendi. ſi neglexeris, peior eo factus es. Ille iniuriã fecit, & iniuriam faciendo, graui ſeipſum vulnere ꝑcuſſit, tu vulnus fratris contemnis, peior es tacẽdo, q̃ ille conuitiando.

Cap.9. AVG. 1. de Ciui. Plerũque.n. a malis docendis, admonendis, aliqñ etiã obiurgandis, & corripiendis male

C diſſimulatur, vel cum laboris piget, vel cum eorum inimicitias deuitamus, ne impediant, & noceant in iſtis temporalibus rebus, ſiue quas adipiſci adhuc noſtra cupiditas appetit, ſiue quas adhuc amittere formidat infirmitas. Si autem propterea quiſque obiurgandis, & corripiendis male agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel eiſdem ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiãtur, vel ad bonam vitam & piam erudiendos impediant, alios infirmos, aut p̃mant, atque auertant a fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſilium charitatis. Longe autem grauiorem habent cauſam eccleſiarum Præpoſiti qui in eccleſiis cõſtituti, vt nõ parcãt obiurgando pctã, nec ideo tñ ob huiuſcemodi culpã penitꝰ alienus eſt, qui licet præpoſitus non ſit, in eis tñ quibus uitæ huiꝰ neceſſitate coniungitur, multa monenda, uel arguẽda nouit, & negligit: deuitans eorum offenſiones ꝑp illa, quibus in hac uita non indebite utit̃, ſed plus q̃ debuit, delectatur. CHRY. Conſideran-

D dum autem, ꝙ qñq; Dñs eum qui contriſtauit, ad eum qui contriſtatus eſt ducit. ſicut cum dicit, ſi recordatus fueris, ꝙ frater tuus habet aliquid aduerſum te, uade reconciliari fratri tuo. Quãdoq; autem, eum qui iniuſta paſſus eſt, iubet dimittere proximo, ſicut ibi, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hic autem alium excogitat modum. cum enim qui contriſtatus eſt, ducit ad eum qui contriſtauit: & ideo dicit. {Si peccauerit in te frater tuus.} Quia enim ille qui iniuſta fecit: non facile veniret ad excuſationem: uerecundatus hunc qui paſſus eſt ad illum trahit, & non ſimpliciter, ſed ut corrigat quod factum eſt. unde dicit. {Vade & corripe eum. RABA. Non paſſim iubet peccanti dimittere, ſed audienti, ideſt obedienti, & pęnitentiam agenti, ne uel difficilis ſit uenia, uel remiſſa indulgentia. CHRY. Non autem dicit, accuſa, neque increpa, neq; uindictas expete, ſed argue, ideſt rememora ſibi peccatum, dic ei quę ab eo paſſus es. Ipſe enim ira, & uerecundia detinetur, ebrius factus quaſi graui ſomnno. Vnde oportet te qui ſanus es, ad illum qui ægrotat

E abire. HIERO. Sciendum tamen, quòd ſi peccauerit in uos frater ueſter: & in qualibet cauſa uos læſerit, dimittendi habetis poteſtatem: immo neceſſitatem, quia præcipitur, ut debitoribus noſtris debita dimittamus. propter quod & hic dicitur. {Si peccauerit in te frater tuus.} Si autem in Deum quis peccauerit: non eſt noſtri arbitrii. nos econtrario, in Dei iniuria benigni ſumus, in noſtris contumelijs exercemus odia. CHRY. Ideo autem præcipit arguere ei qui paſſus eſt iniuriam & non alij, quia ille qui fecit iniuriam ab eo manſuetius ſuſtinet, & maxime cum ſolus eum corripiat. Cum enim qui uindictam expetere debebat, hic ſalutis uidetur diligentiam habere, maxime hoc eum poteſt propitium facere.

Serm.16. AVG. de Ver. Do. Qñ ergo in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis, nam glorioſum eſt iniuriam obliuiſci, ſed obliuiſcere iniuriam tuam, non uulnus fratris tui: ergo corripe inter te & ipſum ſolum, ſtudens correctioni, parcens pudori. Forte enim præ uerecundia incipit defendere peccatum ſuum. & quem uis facere correctiorem, facis peiorem. HIER. Corripiendus eſt enim ſeorſum frater, ne ſi ſemel

 pudorem,

pudorem, atque verecundiam amiſerit, permaneat in peccato. Serm. 16. A V G. de Ver. Do. Apoſtolus aūt dicit: Peccantem coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Aliquādo ergo ſcias corripiendum eſſe fratrem inter te & fratrem ſolum: aliquando autē coram omnibus. Quid autē ante facere debeamus, intendite & vi-

adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quód ſi non audierit eos, dic eccleſiæ. Si aūt eccleſiam nō audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. e Amē dico vobis, quęcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Iterum dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quācumque petierint, fiet illis a patre meo, qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.

dete. {Si peccauerit, inquit, in te frater tu⁹, corripe eum inter te & ipſum ſolum. quare? quia in te peccauit, tu ſcis quia peccauit. Quid ē, in te peccauit? Quia enim ſecretum fuit quando in te peccauit, ſecretum quære cū corrigis, quæ peccauit. Nā ſi ſolus noſti, quia peccauit in te, & eum vis corā oībus arguere, non es corrector, ſed proditor. Peccauit ergo in te frater tuus; ſed ſi tu ſolus noſti, tunc vere in te ſolum peccauit, Nam ſi multis audientibus tibi fecit iniuriā, & in illos peccauit, quos teſtes ſuæ iniquitatis effecit: ergo ipſa corripienda ſunt coram oībus, quę peccantur coram oībus, ipſa corripienda ſunt ſecretius, quæ peccātur ſecretius. Diſtribuite tpa, & concordate ſcripturas. Quare autem proximum corrigis? quia tu doles, ꝙ peccauerit in te? abſit. ſi autem amore tui id facis, nil facis: ſi amore illius facis, optime facis. Denique in ipſis verbis attende cuius amore id facere debeas: vtrum tui, an illius? Sequitur. n. {Si te audierit, lucreris fra. tuum.} Ergo pp illum fac, vt lucreris illum. Agnoſce, quia in hoiem peccando periſti, nam ſi nō perieras, quō te lucratus eſt? Nemo ergo contemnat quando peccat in fratrem. C H R Y. In quo etiam demonſtratur, ꝙ inimicitia damnū eſt cōe, & pp hoc non dixit, ꝙ ille lucratus eſt ſeipſum, ſed ꝙ tu lucratus es eum. ex quo oſtendit, qm̄ & tu & ille damnū paſſi eratis ex diſcordia. H I E R O. Per ſalutem. n. alterius nobis quoque acquirit ſalus. C H R Y. Quid autem facere debeas ſi non perſuadeatur, ſubditur. {Si autem te non audierit: adhibe tecum vnum, vel duos.} Quanto. n. inuerecundior fuerit, & pertinacior: tanto magis nos ad medicinam ſtudere oportet, non ad iram & odium. Etenim medicus cum viderit morbum non remitti, nō deſiſtit, ſed tunc magis præparatur ad curandum. Vide autem qualiter nō vindictæ gr̄a hæc correptio fit. ſed emendationis, & pp hoc non confeſtim iubet duos accipere, ſed quando ipſe corrigi non voluerit, neque tunc ad eum mittit multitudinem, ſed vnum, vel duos, & ad hoc legis teſtimonium inducit, dicens, {vt in ore duorum teſtium, vel trium ſtet omne verbum.} q. d. Habes iam teſtimonium, ꝙ totum feciſti quod tuum erat. H I E R O. Vel intelligendum eſt hoc modo: Si te audire noluerit: adhibeatur vnus frater tm̄, ꝙ ſi nec illum audierit, adhibeatur & tertius, vel corrigendi ſtudio, vt ſcilicet vel admonitione, aut pudore corrigatur, vel conueniēdi ſub teſtibus. G L O. Vel ſi dixerit, non eſſe peccatum, vt probent illud eſſe neceſſarium. H I E R O. Porro, ſi nec illos audire voluerit: tunc multis dicendum eſt, vt deteſtationi eum habeāt, vt qui non potuit pudore ſaluari, ſaluetur opprobriis. vnde ſequitur. {Quòd ſi non audierit eos, dic eccleſiæ.} C H R Y. Ideſt, his qui eccleſiæ præſident. G L O. Vel dic toti eccleſiæ, vt maiorem erubeſcentiam patiatur. Poſt hæc omnia ſequatur excommunicatio quæ fieri debet per os eccleſiæ. i. per Sacerdotem, quo excommunicante tota eccleſia cum eo operatur. vnde ſequitur. {Si autē Serm. 16. eccleſiā non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. A V G. de Ver. Do. ideſt noli illum iam deputare in numero fratrum tuorum, nec ſic tamen ſalus eius negligēda eſt. nam & ipſos ethnicos, ideſt Gentiles, & Paganos in numero quidem fratrum non putamus, ſed tamen eorum ſalutem ſemper inquirimus. C H R Y. Nihil tamen tale præcipit Dominus obſeruandum in his qui extra eccleſiam ſunt, quale præcipit hic de fratribus corripiendis. Sed de exterioribus dicit. Siquis percuſſerit te in vna maxilla, præbe ei & aliam, quod & Paulus dicit: Quid mihi eſt de his qui foris ſunt, iudicare? H I E R O. Fratres autem & arguere & auertere iubet. Quod autem dicit Sicut ethnicus, & Publicanus, oſtenditur maioris eſſe deteſtationis, qui ſub nomine fidelis agit opera infidelium, q̄ hi qui aperte Gentiles ſunt. Publicani enim vocant, qui ſæculi ſectantur lucra, & exigūt vectigalia per negociationes, Tract. 6. & fraudes, ac furta ſcelerata, atque periuria. O R I. Videamus autem ne forte ſententia hæc non de quocumque peccato poſita ſit. quid enim ſi aliquis peccauerit aliquod peccatorum quæ ſunt ad mortem, puta maſculorum concubitor factus, adulter, homicida, aut mollis: numquid talem rationis eſt arguere ſolus ad ſolum? & ſi audierit ſtatim eum dicere lucrefactum: & non prius expulerit eum de eccleſia, niſi poſtquàm coram teſtibus argutus, & ab eccleſia perſtiterit in actu priori: alius autem reſpiciens ad immenſam miſericordiam Chriſti, dicet, quoniam cum verba Chriſti nullam

F faciant differentiam peccatorum, contra Chriſti miſericordiam faciunt, qui hæc ad minima tantum peccata pertinere diſtinguūt. alius contra, caute ipſa verba conſiderans, non de omni peccato hæc dicta defendet: quoniam qui grandia illa peccata facit, nō eſt frater, ſed nominatur frater, cum quo ſecundum Apoſtolum non oportet nec cibum ſumere. ſicut autem negligentibus peccandi occaſionem dant, qui ad omne peccatū hoc pertinere exponunt, ſic econtra, qui docet in minimis, & non mortiferis pc̄tis peccātem poſt argutionem teſtiū vel eccleſię fieri oportere, ſicut ethnicum, & publicanum: G aliquid crudelitatis videtur inducere. Vtrum enim omnino pereat, pronunciare nō poſſumus. Primum, quia qui ter argutus nō obediuit, poteſt in quarto obedire. deinde quia aliquando non ſecundum opera hominis redditur ei, ſed amplius quàm peccauit, quod expedit in hoc mundo. demum quia non dixit ſolū. {Sit ſicut ethnicus & publicanus.} ſed {Sit tibi. Qui ergo in peccato Leui correctus ter non ſe emendat, nos quidem debemus eum habere ſicut ethnicum & publicanum, abſtinentes ab eo vt confundatur, an vt etiam a Deo quaſi publicanus & ethnicus iudicetur, nō eſt noſtrum pronunciare, ſed eſt in iudicio Dei.

e ¶ H I E R. Quia dixerat, ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus, & poterit cōtempti fratris hæc eſſe reſponſio, vel tacita cogitatio. Si me deſpicis, & ego te deſpicio: ſi me condemnas, & tu mea ſententia condemnaberis, poteſtatem tribuit Apoſtolis, vt ſciant ꝙ qui talibus condemnantur, humanam ſententiam diuina ſententia corroborari. vnde dicitur. {Amen dico H vobis, quæcūq; alli. ſu. ter. er. lig. & in cœ. & quæcūq; ſol. ſu. ter. er. ſo. & in cœ.} O R I. Nō dixit In cœlis, ſicut Petro, ſed in cœlo vno, Tract. 6. quia non ſunt tantæ perfectionis, ſicut Petrus. H I L A. Per hoc tm̄ ad terrorē maximi met⁹ quo ad p̄ſens oēs continent, immobile ſeueritatis Ap̄lcę iudiciū demōſtrauit, vt quos in terris ligauerint. i. pc̄tōrum modis, innoxios reliquerint, & quos ſoluerint, conceſſionē. ſ. veniæ acceperint in ſalutem: hi in cœlis ligati ſint, vel ſoluti. C H R Y. Et notandū, ꝙ non dixit primati eccleſiæ, Liga talē, ſed Hom. 61. Si ligaueris, indeſſolubilia erunt ligamina, quaſi hoc eius iudicio dimittens. Vide aūt qualiter incorrigibilē duplicibus colligauit neceſſitatibus. ſ. & pœna quæ eſt hic. ſ. & ꝓiectione ab eccleſia, quā ſupra poſuit, dicēs: {Sit tibi ſicut ethnicus, & ſupplicio futuro qđ eſt ligatū eſſe in cœlo, vt multitudine iudiciorū diſſoluat frīs irā.} A V G. de Ver. Do. Vel aliter: Cœpiſti habere fratrē tuū tanq̄ pu- Serm. 16. blicanū ligās eū in terra, ſed vt iuſte alliges, vide. Nā iniuſta vincu- I la diſrumpit iuſtitia. Cū aūt correxeris, & concordaueris cū fratre tuo, ſoluiſti illū in terra, cū ſolueris in terra, ſolut⁹ erit & in cœlo. Multū p̄ſtans, non tibi, ſed illi, quia multū nocuit non tibi, ſed ſibi. G L O. Non ſolū aūt de excōicatione: ſed ēt de oī petitione, q̄ fit a conſentientibus in vnitate eccleſiæ dat cōfirmationē, cum ſubdit. {Iterum dico uobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſup terrā.} Vel pęnitentem recipiendo, vel ſuperbū abiiciendo, uel de alia re, quā petierint, q̄ non eſt contraria eccleſiæ vnitati. Fiet illis a patrē meo, qui in cęlis eſt. Per hoc aūt qđ dicit. Qui in cęlis eſt, eum ſup oīa eſſe oſtendit, & p hoc cōplere eum poſſe qđ petitur. Vel in cęlis eſt. i. in ſanctis, qđ valet ad ꝓbandū, ꝙ fiet illis quicq d petierint qđ dignū ſit, quia illū apud ſe habēt a quo petūt. Vnde rata eſt ſententia cōſentientiū, qa Deus cū eis habitat. & ideo ſequit: {Vbi. n. ſunt duo, vel tres congreg. in nomi. meo, ibi ſum in medio eorum. K C H R Y. Vel quia dixerat: Fiet illis a patre meo, vt oſtendat ſe etiam eſſe datorem ſimul cū patre, ſubdit. {Vbi ſunt enim duo, vel tres.} O R I G. Non autem dixit: In medio eorum, ſed ſum. Mox enim, vt aliqui conſenſerint Chriſtus inuenitur in eis. H I L A. Ipſe enim qui pax, atque charitas eſt, ſedem atque habitationem ī bonis atque pacificis voluntatibus collocabit. H I E R O. Vel aliter. Omnis ſuperior ſermo ad concordiam nos prouocauerat: igitur & præmium pollicetur, vt ſollicitius feſtinemus ad pacē, cū ſe dicat inter duos, vel tres medium fore. C H R Y. Nō autē dixit ſimpliciter: Vbi congregati fuerint, ſed addit. {In nomine meo, q. d. Si quis propter me principalem cauſam amicitiæ ad ꝓximum habuerit, cum eo ero, ſi & in aliis uirtuoſus erit. Quomodo ergo non ibi cōſentiens cōſequunt id qđ petunt? Primo quidē, qa nō expedientia petunt. Sc̄do, qa indigni ſunt q petunt, & ea q̄ ſunt a ſeipſis non inferunt. unde dicit. Si duo ex uobis, qui euangelicā oſtēditis conuerſationē. Tertio, qa aduerſus eos, qui contriſtauerunt orant, vindictam quærentes. Quarto, quia petunt miſericordiam peccantibus qui non pęnituerunt. O R I. Et iſta eſt etiam cauſa, propter quam non exaudimur orantes, qa non conſentim⁹ nobis

per

per omnia ſuper terram neque dogmate, neque conuerſatione. Sicut enim in muſicis, niſi fuerit conuenientia vocum, non delectat audientem, ſic in eccleſia, niſi conſenſum habuerit, non delectatur Deus in ea, nec audit voces eorum. H I E R. Poſſumus autem & hoc ſpiritualiter intelligere, ꝙ niſi ſpiritus & anima corpuſque cōſenſerint, & non intra ſe bellum diuerſarum habuerint voluntatū, de omni re quam petierint, impetrent a patre. nulli enim dubium eſt, quin bonarū rerum poſtulatio ſit, vbi corpus vult habere ea quæ ſpiritus. O R I G. Vel in quo duo teſtamenta conſentiunt ſibi, eius inuenit oratio de omni re acceptabilis Deo. f ¶ H I E R O. Supra dixerat Dn̄s: Videte ne contemnatis vnum de puſillis iſtis. & adiecerat: Si peccauerit in te frater tu⁹. & præmium repromiſerat, dicens. Si duo ex vobis. vnde prouocatus Apoſtolus Petr⁹ interrogat. & hoc eſt quod dicitur. {Tūc accedens ad eū Petrus, dixit: Domine quo. pec. in me fra. me⁹ & di. ei?} & cum interrogatione profert ſententiam, dicens. Vſque ſepties? Homi' 62. CHR Y. Putauit quidem Petrus aliquid ſe magnum dicere. Sed quid amator hoīum Chr̄us reſponderit, ſubditur: {Dicit illi Ieſus. Non tibi di. vſque ſep. ſed vſque ſeptuag. ſepties. A V G. de Serm. 15. Ver. Do. Audio dicere et ſi ſeptuagies octies peccauerit, ignoſcas, & ſi centies, & omnino quotiens peccauerit, ignoſce. Si enim Chriſtus milia peccatorum inuenit, & tamen omnia donauit: noli ſubducere miſericordiam. Ait enim Apoſtolus: Donantes vobiſmetipſis ſiquis aduerſus aliquē habet quærelam, ſicut & Deus in Chriſto donauit nobis. C H R Y. Cum ergo dicit. {Vſque ſeptuagies ſepties.} non numerum determinatum ponit, vt numero concludat remiſſionē, ſed quod cōtinue & ſemper eſt, ſignificauit. A V G. Serm. 15. de Ver. Do. Non tamen ſine cauſa Dominus ſeptuagies ſepties dixit: nam lex in decem præceptis commendatur. lex enim per decē, peccatum per vndecim, ſignificatur, quia tranſgreſſio denarii eſt. Septem autem ſolet pro toto computari, quia ſeptem diebus voluitur tempus. Duc autē ſepties vndecim, fiunt ſeptuagies ſepties. Omnia ergo peccata dimitti voluit, quia ea ſeptuageſimo ſeptimo Tract. 6. numero præſignauit. O R I. Vel quia numerus ſex videtur eſſe operis, & laboris, ſeptimus autem repauſationis, dicit remiſſionē fieri oportere fratribus in hoc mundo degētibus, & ſecundum res huius mundi peccantibus. Si autem aliquis vltra ea peccata peccauerit, iam non habebit remiſſionem. H I E R O. Vel intelligendum eſt ſeptuagies ſepties, ideſt quadringentis nonaginta vicibus: vt totiens peccanti fratri dimitteret, quotiens ille peccare poſſet. R A B A. Aliter tamen datur venia petenti fratri, vt nobis, ſcilicet ſocia charitate communicet: ſicut Ioſeph fratribus: aliter inimico perſeqenti, vt bonum ei velimus, & ſi licet, faciamus vt Dauid lugens Saul.

Hom. 62. g ¶ C H R Y. Ne aliquis exiſtimaret magnum quid & graue Dominum iniunxiſſe, cum dicit, dimittendum vſque ſeptuagies ſepties: adiecit parabolam. H I E R O. Familiare enim eſt Syris, & maxime Paleſtinis ad omnem ſermonem ſuum parabolam iungere, vt quod per ſimplex præceptum ab auditoribus teneri nō poteſt, per ſimilitudinem, exemploque teneatur. vnde dicitur. {Ideo aſſimilatum eſt re. cœlo. ho. re. qui vo. rationem pone. cū ſer. ſuis.} C H R Y. Filius Dei ſicut eſt ſapientia, iuſtitia, & veritas, ita ipſe eſt regnum. nō autem alicuius eorum quæ ſunt deorſum, ſed omnium quæ ſunt ſurſum, in quorum ſenſibus iuſtitia, & cæterę virtutes regnant, qui facti ſunt cœli per hoc, ꝙ portant cœleſtis imaginem. Hoc ergo regnum cœlorum. i. filius Dei, quando factus eſt in ſimilitudinem carnis peccati, tūc ſimilis factus eſt homini Regi vniens hominem ſibi. R E M I. Vel regnum cœlorum cōgrue ſancta eccleſia intelligitur, in qua Dn̄s operatur hoc quod in iſta parabola loquitur. Nomine autem hominis aliquando deſignatur pater, ſicut ibi. Simile eſt regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio ſuo. aliq̄n vero deſignatur filius: hic aūt vtrumque intelligi pōt, pater & filius, qui ſunt vnus Deus. Deus aūt Rex dr̄: cuncta quę creauit regendo & gubernando. Tract. 6. O R I. Serui autem hi ſo-

f Tunc accedens Petrus ad eum dixit: Domine quotiens peccauerit in me frater meus, & dimittam ei? Vſque ſepties? Dicit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſq; ſeptuagies ſepties. g Ideo aſsimilatum eſt regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis. Et cum cœpiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei vnus, qui debebat ei decem milia talenta. Cum autem non haberet vnde redderet, iuſsit eum Dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios & omnia quæ habebat, & reddi. Procidens autem ſeru⁹ ille orabat eum, dicens. Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Miſertus autem Dominus ſerui illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei. Egreſſus autem ſeruus ille, inuenit vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios, & tenens, ſuffocabat eum, dicens: Redde qđ debes. Et procidens conſeruus eius: rogabat eum, dicens. B Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ille autem noluit: ſed abiit & miſit eum in carcerē, donec redderet debitum. Videntes autem conſerui eius quæ fiebant, contriſtati ſunt valde, & venerunt, & narrauerunt Domino ſuo omnia quæ facta fuerant. Tunc vocauit illum Dn̄s ſuus, & ait illi: Serue nequā: omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me. Nonne ergo oportuit

A li ſunt quantum ad iſtas parabolas, qui diſpēſatores verbi habent, & quibus hoc eſt commiſſum, vt negocientur. R E M I. Vel per ſeruos huius hominis regis, deſignant oēs homines quos ad laudādum ſe creauit, quibuſque legem naturæ dedit, cum quibus rōnē ponit, quando vitam & mores, & actus ſingulorum diſcutit, vt vnicuiq; ſm ꝙ geſſit tribuat. vnde ſequit. {Et cum cœpiſſet rōnem po. obla. eſt ei. vnus, q; debebat decem milia talenta. O R I. Oīs aūt vitæ noſtræ ratio ponenda eſt a rege, qm̄ oēs nos p̄ſentari oportuerit ante tribunal Chriſti: Nec hoc dicimus, vt ſuſpitio ſit, ne forte res ipſa neceſſarium habeat longūm tp̄s. Volens. n. De⁹ vētilare omniū mētes: cito oīa ab oīb⁹ omni tp̄e geſta, ſingulis quibuſcumque faciet. in mentem venire, ineffabili quadā virtute. Dicit aūt: {Et cū cœpiſſet rōnem ponere} quia initium iudicij eſt, vt īcipiat a domo Dei. In principio ergo ponendæ rationis C oblatus eſt debitor talentorum multorum, qui. ſ. multa fecerat dāna, & magna ei erant iniuncta, & nullum attulit lucrum, qui forſitan tot talenta perdidit, quantos perdidit hoīes. & ideo talentorū multorum eſt factus debitor, qm̄ ſecutus eſt mulierem ſuper talentum plumbi ſedentem, cuius nomen iniquitas. H I E. Scio quoſdā iſtum qui debebat decē milia talenta diabolum interpretari, cui⁹ vxorem, & filios venundandos pſeuerante illo in malitia inſipiētiam & malas cogitationes intelligi uolunt. Sicut. n. vxor iuſti dr̄ ſapiētia, ſic vxor iniuſti, & peccatoris appellatur ſtultitia. Sed quō ei dimittat Dn̄s decem milia talenta, & ille nobis conſeruis ſuis decem denarios non dimiſerit, nec eccleſiaſticę interpretationis eſt, Serm. 15. nec a prudentibus viris recipienda. A V G. de Ver. Do. Ideo dicēdum eſt, ꝙ quia lex in decem pręceptis commendatur, ille debebat decem milia talentorū, per qđ oīa pc̄tā ſignificat, quæ ſm legē fiūt. R E M I. Homo autem ſua voluntate & ſponte peccans, ſuo conatu nullo modo ſurgere valet, & non habet vnde reddat, quia nihil in ſe inuenit, per quod ſe a peccatis ſoluat. vnde ſequitur. {Cū au- D tem non habe. vnde redde. iuſſit eum Dominus venundari & vx. e. & fi, & oīa quę habebat. & reddi.} Vxor quidē ſtulti eſt ſtultitia, & Lib. 1. c. 25 carnis voluptas, ſeu cupiditas. A V G. de Quæſt. euan. Per hoc ergo ſignificatur tranſgreſſorem decalogi pro cupiditate, & prauis operibus, tāquam vxore, & filiis pœnas ſoluere debuiſſe, quod eſt precium eius. precium enim venditi eſt ſupplicium damnati. C H R Y. Hoc autem non ex crudelitate iuſſit, ſed ex ineffabili affectione. Vult enim eum terrere per has minas, vt ſupplicet, & non uendatur, quod & factum eſt, cum ſubditur. {Procidens autē ſer. ille roga, eum dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.} R E M I. His autem verbis, humiliatio & ſatisfactio peccatoris demonſtratur dum dr̄: {Procidens.} In hoc vero qđ dicit: Patientiam habe in me, vox exprimitur peccatoris, poſcentis tēpus uiuendi, & ſpatium corrigendi. Eſt autem larga Dei benignitas, & clementia erga peccatores conuerſos, qm̄ ipſe ſemper paratus eſt per baptiſmum, aut pœnitentiam peccata dimittere. vnde ſequit. E {Miſertus autem do. ſerui. ill. dimi. eum, & debitum dimiſit ei. C H R Y. Vide autem diuini amoris ſuperabundantiam, petiit ſeruus ſolius temporis dilationem, ipſe autem maius eo quod petiit dedit, dimiſſionem, & conceſſionem totius mutui. volebat aūt & a principio dare, ſed nolebat ſolum ſuum eſſe donum: ſed & ſupplicationis illius, vt non incoronatus abſcedat. Ideo aūt antequā rationem poneret, debitum non dimiſit, quia docere uoluit a quātis debitis eum liberat, vt ſaltem ita ad conſeruos manſuetior fieret. Et quidem vſque ad hæc quæ præmiſſa ſunt acceptabilis fuit. etenim conſenſus eſt & promiſit ſe reddere debitum & procidens rogauit, & debiti magnitudinem cognouit. Sed quę poſtea fecit, indigna fuere prioribus. Sequitur. {Egreſſus autem ſeruus ille, inuenit vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios. A V G. de Ver. Do. Quod autem dicitur quòd debebat ei cē- Sermo. 15. tum denarios ab eodem numero. ſ. decem ſumitur: qui eſt numer⁹ legis: nā & centum centies, fiunt decem milia: & decies deni ſunt centum: & illa decem milia talentorum: & illi decies deni ſ & a

legitimo numero non recedunt,in quo vtroque inuenies pecca-
ta.vterque eſt ergo debitor, vterque venię deprecator. Omnis
enim homo & debitor eſt Dei,& debitorem habet fratrem ſuum.
CHRY. Tanta autem differentia eſt peccatorum quæ commit-
tuntur in hominem,& quæ committuntur in Deum, quanta eſt
differentia decē mil-
lium talentorum, &
centum denariorum:
magis autem & mul-
to plꝰ:quod patet ex
differentia perſona-
rū,& a paucitate pec-
cantium. Homine.n.
vidente & deſiſtimus,
& pigritamur pecca-
re:Deo autem viden-
te ſm vnumquemq;
diem non obſiſtimus,
ſed agimus informi-
dabiliter omnia, & lo
quimur.Non hinc au

& te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus quoad vſque redderet vniuerſum debitum. Sic & pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.

CAP. XIX.

ET factum eſt cum conſummaſſet Ieſus ſermo-

tem ſolum grauiora apparent peccata in Deum,ſed etiam & bene
ficio,quo ſumus potiti ab ipſo. Fecit enim nos eſſe,& omnia pro-
pter nos operatus eſt. Animam rationalē nobis inſpirauit, filium
ſuum miſit,cœlum nobis aperuit, & nos filios ſuos fecit. Nūquid
ergo ſi vnaquaque die moreremur pro illo, retribueremus ei ali-
quod dignum?nequaquam. Sed hoc rurſus ad vtilitatem noſtram
pertinet.nos autem ecōtrario in legibus eius offendimus. REMI.
Sin ergo per debitorem decem millium talentorum deſignantur
illi qui maiora crimina committunt,per debitorem autem centū
denariorum,qui minora committit. HIERO. Quod vt ma-
nifeſtius fiat,dicamus ſub exemplo.Siquis veſtrum commiſerit a-
dulterium,homicidium,ſacrilegium,maiora crimina decem miliū
talentorum roganti dimittuntur,ſi & ipſe dimittat minora peccā-
Serm.15. tibus.AVG. de Ver.Do.Sed ille ſeruus ingratus,iniquus, noluit
præſtare quod illi indigno præſtitum fuit. Sequitur enim. {Et te-
nens ſuffocabat eum,dicens:Redde quod debes. REMI.i.acriter
inſiſtebat,vt vindictā ab eo exigeret. ORI. Ideo vt arbitror ſuf-
focabat,quoniam a Rege exierat:non enim ſuffocaret conſeruum
ſuum,ſi non exiſſet a Rege. CHRY. Per hoc etiam, ꝙ dicitur:
Egreſſus: oſtenditur, ꝙ non poſt multum tempus, ſed confeſtim
adhuc quaſi in auribus habens beneficium in malitiam abuſus eſt
liberatione,a proprio Domino ſibi data. Quid igitur ille fecerit
ſubditur.{Et proci.conſer.eius:rogabat eum, dicens: Patientiam
habe in me & omnia reddam tibi. ORI. Conſidera ſubtilitatem
ſcripturæ,quoniam ſeruus multorum debitor talentorum,proci-
dens adorauit Regem.qui autem centum debebat denarios,proci
dens non adorabat,ſed rogabat conſeruum,dicens.{Patientiam ha
be.} CHRY.Sed neque hæc verba ingratus ſeruus reueritus eſt,
Lib.1.c.25. quibus ſaluatus eſt.Sequitur enim. {Ille autē noluit.} AVG.de
Quæſt.euan.ideſt tenuit contra eum hunc animum, vt ſuppliciū
illi vellet,ſed abiit. REMI.ideſt magis ira exarſit,vt ab eo vindi
ctam exigeret,& miſit eum in carcerem donec redderet debitū .i.
apprehenſo fratre,vindictam ab eo exegit. CHRY. Vide Domi
ni charitatem,& ſerui crudelitatem:hic pro decem milibus talen-
tis: hic autem pro centum denariis.hic conſeruum:hic autem Do
minum rogabat.& hic quidem totalem abſolutionem accepit ille
aūt ſolam dilationē petebat,nec hoc dedit. Condoluerunt,ꝙ non
debebant.vnde ſequitur.{Videntes aūt conſerui eius q̄ fiebant,
Lib.1.c.25. contriſtati ſunt valde. AVG. de Quæſt.euan.Per conſeruos in-
telligitur eccleſia,quæ illum ſoluit & ligat. REMI. Vel conſer-
ui forte angeli ſunt intelligendi,aut prædicatores ſanctæ eccleſiæ,
ſiue quicumque fideles,qui videntes aliquem fratrem remiſſionē
peccatorum adeptum,non uelle miſereri conſerui ſui,contriſtan-
tur de eius perditione. Sequitur.{Et uenerunt,& narrauerūt Do
mino quæ facta fuerant. Veniunt quidem non corpore,ſed corde.
Domino autem narrare,eſt dolores & cōtriſtationes cordis in ſuo
affectu demonſtrare. Sequitur.{Tunc vocauit eum Dñs ſuus.} vo
cauit quidem per ſententiam mortis,& ab hoc ſæculo migrare iuſ
ſit,& dixit ei:Serue nequā,oē debitum dimiſi tibi qm̄ rogaſti me.}
CHRY. Et quandoquidem decem milia talenta debebat,nō vo-
cauit eum nequā,neque eſt conuitiatus,ſed miſertus.Quando au-
tem contra conſeruum ingratus eſt effectus:tunc dicitur.Serue ne
quam.& hoc eſt quod dicitur.{Nonne ergo oportuit & te.} RE-
MI. Et ſciendum,quia ſeruus ille nullum reſponſum legitur Do
mino dediſſe,in quo demonſtratur, ꝙ in die iudicii & ſtatim poſt
hanc vitam,omne argumentum excuſationis ceſſabit. CHRY.
Quia vero beneficio non eſt factus melior, relinquitur vt pœna
corrigatur.vnde ſequitur.{Et iratus Dñs eius tradidit eum torto
ribus,quoaduſque redderet vniuerſum debitum.Non autem ſim-
pliciter dixit:Tradidit eum,ſed{Iratus,} quod non poſuit quan-
do iuſſit eum vendi. non enim hoc erat irę, ſed magis amoris ad

F correptionem:nunc autem hæc ſententia eſt ſupplicij, & pœnæ.
REMI. Tunc enim dicitur Deus iraſci,quando aduerſus pecca-
tores uindicat: Tortores autem dicuntur dæmones, quia ſemper
ad hoc parati ſunt, vt perditas animas ſuſcipiant,& in pœna æter
næ damnationis eas torqueant.Numquid autem poſtquam aliqs
demerſus fuerit in æ-
ternam damnationē
poterit inuenire ſpa-
tium corrigendi, aut
aditum exeundi?Nō:
ſed Quouſque,poni-
tur pro infinito,& eſt
ſenſus,ſemper ſoluet,
ſed nunquam perſol-
uet, & ſemper pœnā
luet. CHRY. Per
hoc ergo oſtenditur,
ꝙ continue .i. æter-
naliter punietur,neq;
reddet aliqn̄. quàm-
uis autem irreuocabi

nes iſtos, migrauit a Galilæa & venit in fines Iudeæ trans Iordanem, & ſecutæ ſunt eum turbæ multæ,& curauit eos ibi. Et acceſſerunt ad eum Phariſæi tentātes eū, & dicētes: Si licet hoī dimittere vxorē ſuā quacūque ex cā? Qui rñdens ait eis Non legi-
G ſtis,quia qui fecit hominem ab initio,maſculum & fœminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc

lia ſint chariſmata,& Dei vocationes,tamen tantum valuit mali-
tia,vt & hanc legem ſoluere videatur. AVG. de Ver.Dom.Dicit Serm.15.
enim Deus:Dimittite,& dimittetur vobis.ſed ego prior dimiſi,di
mitte vel poſtea.nam ſi non dimiſeris, reuocabo te. & quicquid
tibi dimiſeram,replicabo tibi.non enim fallit,aut fallitur Chriſtꝰ,
qui ſubiecit,dicens. {Sic & pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi nō
remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.}Melius eſt
enim,vt clames ore,& dimittas in corde,quàm ſis blandus ore, &
crudelis in corde.Ideo enim Dñs ſubdit:De cordibus veſtris, vt ſi
per charitatem imponitis diſciplinam,de corde lenitas non rece-
dat.Quid enim tam pium,quàm medicus ferens ferramentum?ſe-
uit in vulnus,vt homo curetur,quia ſi vulnus palpatur,homo per
H ditur. HIERO. Ideo & Dominus addidit: {De cordibꝰ veſtris,
vt omnem ſimulationem fictę pacis auerteret.}Præcipit ergo Dñs
Petro,ſub comparatione regis,Dñi,& ſerui,qui debitor decem mi
milium talentorum a Dño rogans veniam impetrauerat, vt ipſe
quoque dimittat conſeruis ſuis minora peccantibus. ORIGE.
Vult etiam docere faciles nos eſſe ad indulgendum eis qui nocue-
runt nobis,maxime ſi ſatisfaciant,& deprecētur ſibi ueniam dari.
RABA. Allegorice autem ſeruus hic qui decem milia talento-
rum debuit,Iudaicus eſt populus decalogo legis aſtrictus,cui Dñs
ſæpius dimiſit debita, quando in anguſtijs conſtituti, illius miſeri
cordiam deprecabantur.ſed liberati omnes debitores atrociter re
petebant,& a Gentili populo,quaſi ſibi obnoxio, circuncisionem
& cerimonias legis expetunt.ſed & Prophetas,& Apoſtolos cru-
deliter trucidant.Vnde tradidit eos Dñs in manus Romanorum
vel malignorum ſpirituum,qui æternis cruciatibus eos punirent.

I CAP. XIX.

CHRY. in Homil.Dominus prius Iudęam relinquēs Hom.63.
propter illorum emulationem, nunc ibidem iam im-
moratur,quia paſſio in proximo futura erat: non ta-
men ad Iudæam interim aſcendit, ſed in terminos Iu
deæ.vnde dicitur. {Et factum eſt cum conſummaſ. Ieſus ſer.iſtos,
migra.a Galilæa.} RABA. Hic ergo incipit narrare,quæ in Iu
dæa fecit,docuit,ſiue paſſus eſt. & primo quidem trans Iordanem
ad Orientem:deinde etiam eis Iordanem quando venit Hierico,
& Bethphage, & Hieruſalē. Vnde ſequitur. {Et venit in fines Iu
deæ trans Iordanem. CHRY. ſuper Matthæum. Quaſi iuſtus
Dominus omnium, qui ſic diligit alios ſeruos vt alios non con-
temnat. REMI. Sciendum eſt autem, quòd omnis illa Iſraelita
rum prouincia,generaliter Iudæa dicebatur, ad comparationem
aliarum gentium.Verumtamen meridiana eius plaga, in qua ha-
K bitabat tribus Iuda,& tribus Beniamin,ſpetialiter dicebatur Iu-
dæa, ad diſtinctionem aliarum regionum,qui in ipſa prouincia cō
tinebantur,ideſt Samaria,Galilæa, & Decapolis, & reliquæ aliæ:
Sequitur. {Et ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. CHRY. ſuper
Matth. Perducebant eum quaſi paruuli filii patrem peregre lon-
ge proficiſcentem.Ipſe autem tanquam pater proficiſcens,pigno-
ra charitatis filiis reliquit remedia ſanitatum. vnde dicitur. Et
curauit eos. CHRY. in Homil. Conſiderandum etiam, quòd
neque doctrinæ verborum continue Dominus inſiſtit,nec ſigno-
rum operationi, ſed nunc quidem hoc,nunc autem illud facit,
ut a ſignis credibilis appareret in his quę dicebat. Ex ſermonum
autem doctrina utilitas quæ erat in ſignis oſtenderetur. ORI- Tract.7.
GE. Sanabat autem Dominus turbas trans iordanem vbi baptiſ-
mus dabatur. Vere enim omnes a ſpiritualibus infirmitatibus ſal
uantur etiam baptiſmo.& quidem multi ſequunt Chriſtum ſicut
turbæ:tamen non ſurgentes,ut Matthæus,qui ſurgens ſecutus eſt
Dñm. RABA. Curat etiam Galilæos in Iudeæ finibus,vt pec-
cata

ſcata gentium in eam viniam quæ iudeæ parabatur, admitteret.
CHRY.in Ho.Curabat ſiquidem Chriſtus hoīes, & illis benefa
ciens,& per eos multis aliis.Horum enim ſanatio aliis erat occaſio
diuinæ cognitionis,ſed non Phariſæis,qui ex ſignis duriores fie-
bant.vnde ſequitur.{Et acceſ.ad eum Phariſæi tentātes eum,& di
centes.Si licet homi-
ni dimittere vxorem
ſuam quacumque ex
cauſa? HIERO.Vt
quaſi cornuto eum te
neant ſyllogiſmo, &
quodcumque reſpon
deat,pateat captioni.
Si dixerit dimitten-
dam vxorem quali-

dimittet homo patrem, & matrem,& adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit:homo non ſeparet. Dicūt illi: Quid

bet ex cauſa & ducendam aliam:pudicitiæ prædicator ſibi videtur
dicere contraria. Sin autem reſponderit,non omnē ob cauſam de-
bere dimitti,quaſi ſacrilegij reus tenebitur,& aduerſus doctrinam
Moyſi & Dei facere. CHRY. in Hom. Intuere autem ex mo-
do etiam interrogationis malitiam. Dominus enim ſupra de lege
hac diſputauerat: ipſi autem quaſi iam nullo dicto interrogant.ſ.
opinantes,ꝙ oblitus eſſet eorum quæ dixerat. CHRY. ſuper
Matth. Sicut autem ſi uideas hominem aſſidue amicitias medico-
rum colentem,intelligis quia infirmus eſt:ſic & cum videas virum,
ſiue mulierem de dimittendis vxoribus,aut viris interrogantes,co
gnoſce,quia vir ille laſciuus eſt:mulier illa meretrix eſt.nā in ma-
trimonio caſtitas delectatur:libido autem quaſi vinculo coniugij
alligata torquetur.Sciebant autem qm̄ nullā cām idoneam habe-
bant circa dimittendas vxores,præter ſolam turpitudinē, & alias
atque alias ſibi iungebant. Timuerunt autem interrogare ex qui-
quibus cauſis,ne ſeipſos infra anguſtias certarum cauſarum aſtrin
geret.ſed interrogauerunt ſi ex omnibus cauſis licet,ſcientes quia
modum neſcit,nec infra terminos vnius coniugij capit libido: ſed
quantomagis exercetur,magis accenditur. ORI. Tentato au-
tem Domino,nullus diſcipulorum eius,qui poſitus eſt ad docen-
dum,grauiter ferat,ſi tentatus fuerit a quibuſdam,tamen & tenta-
toribus reſpondet dogmata pietatis. HIERO. Sic aūt reſpon-
ſionem temperat,vt diſcipulam eorum tranſeat, ſcripturam ſan-
ctam adducens in teſtimonium & naturalem legem, primam Dei
ſententiam:ſecundæ opponens.vnde ſequitur. {Qui reſpondens
ait eis:Non legi,quia qui fecit ab initio,maſculum & fœminam fe
cit eos? Hoc in exordio Geneſis ſcriptum eſt. Dicendo autem ma
ſculum & fœminam,oſtendit ſecunda vitanda coniugia. non enim
ait:Maſculum & fœminas quod ex priorum repudio quærebatur,
ſed {Maſculum & fœminam, vt vnius coniugii conſortia necte-
rentur. RABA. Salubri autem conſilio Dei factum eſt,vt ſui cor
poris portionem vir amplecteretur in fœmina,nec a ſe putaret eſ-
ſe diuerſum,quod de ſe cognoſceret fabricatum. CHRY. ſuper
Matth. Si ergo ex hoc Deus marem & fœminam ex vno creauit,
vt ſint vnū, quare ergo & de cætero vir & mulier nō ex vno vtero
naſcuntur,ſicut volatilia quædam?quia Deus maſculum quidem
creauit,& fœminam,propter neceſſitatem filiorum generandorū:
tamen ſemper fuit caſtitatis amator,& continentiæ auctor. Ideo
illum typum non ſeruauit in omnibus,vt ſiquidem vult homo nu
bere ſm primam diſpoſitionem creationis humanæ, intelligat qd
eſt vir & vxor. Si autē noluerit nubere,non habebit neceſſitatem
nubendi propter coniunctionem natiuitatis,ne forte videatur ꝑ
ſuam continentiam alterum perdere, qui nolebat eſſe continens,
ſicut Dominus poſt coniunctum matrimonium iubet,ne alter al-
tero nolente ſe ſeparet. CHRY. in Hom.Non ſolum autem
ex modo creationis,ſed etiam ex modo legiſlationis monſtrauit,
qm̄ vnum oportet vni coniungi,& nunquam reſcindi.vnde ſequit:
{Et dixit:propter hoc relinquet homo patrem & matrem,& adhe
rebit vxori ſuæ.} HIERO. Similiter ait: vxori non vxoribꝰ.
Et expreſſe ſubditur: Erunt duo in carne vna. Præmium enim eſt
nuptiarum,ex duobus vnam carnem.ſ.prolis fieri. GLO. Vel in
carne vna.i.in carnali copula. CHRY. ſuper Matth. Si ergo qa
ex viro eſt vxor,& ex vna carne ſunt ambo, relīquet homo patrē
ſuum & matrem:maior nunc charitas debet eſſe inter fratres & ſo
rores,quia hi quidem ex eiſdem parentibus exeunt:illi autem ex
diuerſis.Sed hoc magnum eſt nimis,quia fortior eſt Dei conſtitu-
tio,q̄ virtus naturæ.Nō enim præcepta Dei naturæ ſubiecta ſunt:
ſed natura Dei præceptis obtemperat. Deinde fratres ex vno na-
ſcuntur,vt diuerſas vias petant:vir autem & vxor ex diuerſis na-
ſcuntur,vt in vnum conueniant. Ordo etiam naturæ Dei ordina-
tionem ſequitur. Quod enim eſt in arboribus humor, hoc eſt in
hominibus amor.humor autem de radicibus aſcendit in herbam,
& ſurſum tranſmittitur in ſemen.Ideo parentes quidem diligūt:
ſed non ſic diliguntur a filiis,homo enim non ad parentes, ſed ad
procreandos filios tranſmittit affectum, & hoc eſt quod dicitur:
{Propter hoc relinquet homo patrem & matrē,& adhærebit vxo
ri ſuæ. CHRY. in Homil. Vide etiam ſapientiam Doctoris.

A Interrogatus enim,ſi licet: non confeſtim dixit: Non licet,vt non
turbarentur, ſed per probationem hoc conſtituit. Deus enim a
principio maſculum & fœminā fecit,& nō ſimpliciter eos coniun
xit,ſed matrem iuſſit dimittere,& patrem,& non ſimpliciter uirū
mulieri dixit aduenire;ſed coniungi,ex ipſo modo locutionis in-
diuiſibilitatem oſten
dens. Sed & maiorem
copulam adiunxit, cū
dixit:{Et erunt duo
in carne.}AVG. 9. ſu Cap.19.
per Geneſim ad lite-
ram. Hæc tamen uer-
ba cum primi homi-
nis fuiſſe ſcriptura te
ſtetur: Dominus ta-

ergo Moyſes mandauit dari libellū repudii, & dimittere? Ait illis: quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras,ab initio autem non fuit ſic.

men hic,Deum hoc dixiſſe declarat, vt hinc intelligeremus pro-
B pter extaſim quæ præceſſerat in Adam,hoc diuinitus tanquā Pro-
phetam dicere potuiſſe. REMI. Myſterium enim hoc eſſe Apo
ſtolus dicit in Chriſto,& eccleſia: Dominus enim Ieſus Chriſtus
quaſi patrem deſeruit:cum de cœlis ad terram deſcendit,& matrē
deſeruit,ideſt Synagogam propter infidelitatem,& adhæſit vxori
ſuæ,ſanctæ,ſcilicet eccleſiæ,& ſunt duo in carne una, ideſt Chriſtꝰ
& eccleſia in uno corpore. CHRY. in Homil. Poſtquam uero
ueteris legis & uerba & facta induxit cum poteſtate, iam & ipſe
interpretatur & legem inducit,dicēs: {Itaque iam non ſunt duo,
ſed una caro.} Sicut enim qui ſpiritualiter ſe diligunt: una anima
eſſe dicuntur,dicente ſcriptura: Omnium credentium erat cor
unum & anima una.ſic uir & uxor qui carnaliter ſe diligunt, una
caro eſſe dicuntur. Quemadmodum igitur carnem incidere eſt
ſordidū:ita & mulierem diuidere eſt iniquum. AVG. 13. de Ci- Li.19.c.29.
uita.Dei: Vnum etiam dicuntur,uel propter coniunctionem, uel
propter orginē fœminæ,quæ de maſculi latere creata eſt. CHRY.
C in Homil. Vlterius autem & Deus induxit, dicens{:Quod ergo
Deus coniunxit,homo non ſeparet.}demonſtrans,ꝙ & præter na
turam,& præter legem eſt uxorem dimittere.præter naturam qui
dem,quia una caro diuiditur:præter legem autem, quoniam Deo
copulante, & iubente non diuidi, uxor dimittitur. HIERO.
Deus enim coniunxit unā faciendo carnem uiri & fęminæ: hanc
ergo homo non poteſt ſeparare,ſed ſolus Deus. Homo ſeparat,
quando propter deſiderium ſecundæ uxoris prima dimittitur.
Deus ſeparat qui & coniunxerat, quando ex conſenſu propter
ſeruitutem Dei ſic habemus uxores quaſi non habentes. AVG.
contra Fauſtum: Ecce Iudæi ex libris Moyſi conuincuntur non eſ
ſe uxorem dimittendam:qui ſecundum uoluntatem legis Moyſi
arbitrabantur ſe facere,cum dimitterent. Simul & illud hic ipſo
Chriſto atteſtante cognoſcimus Deum feciſſe & coniunxiſſe ma-
ſculum & fęminam,quod Manichæi negando damnantur, Chriſti
D euangelio reſiſtentes. CHRY. ſuper Matthæum. Grauis eſt au
tem fornicarijs interpretatio caſtitatis, ſed contra rationem re-
ſpondere non poſſunt: ueritati tamen credere non acquieſcunt.
Conferunt ergo ſe ad patrocinium Moyſi, ſicut homines malam
cauſam habentes confugiunt ad potentes uiros,ut ſi per iuſtitiam
non poſſunt:uincant per perſonam.unde ſequitur. {Dicunt illi:
Quid ergo Moyſes mandauit dari libel.repu.& dimittere? HIE
RO. Aperiunt calumniam quam parauerāt:licet Dominus non
propriam ſententiam protulerit,ſed ueteris hiſtoriæ, & mandato
rum Dei fuerit recordatus. CHRY. in Hom.Si autem Dominꝰ
alienus eſſet a ueteri teſtamento,non decertaſſet pro Moyſe, neq;
quæ ſua ſunt monſtraſſet ueteribus cōuenire.Sed ineffabilis Chri
ſti ſapientia,& pro his excuſando reſpondit.unde ſequitur. {Et
ait illis.Quoniam Moyſes ad duritiam cordis ueſtri permi.uo.di
mit.uxo.ue.In quo liberat Moyſen ab accuſatione & totū in illo-
rum caput conuertit. AVG. contra Fauſtum.Quanta.n.erat du Li.19.c.29.
E ritia,quæ nec per libelli interpoſitionem,ubi diſſuadendi locus iu
ſtis & prudentibus tribuebatur, ſolui & flecti poſſet ad recipien-
dam, uel reuocandam coniugii charitatem? Porro,quā calliditā-
te reprehendunt Manichæi Moyſen tanquàm coniugia dirimen-
tem per libellum repudii, & laudant Chriſtum tanquàm eius uin
culum confirmantem,cum ſm ſuā ſacrilegam ſniam Moyſen lau-
dare debuerunt ſeparantem,quod coniunxerat diabolus,& Chri-
ſtum uituperare diaboli ligamenta ſolidantem. CHRY. in Ho.
Denique quia graue erat,quod dictum erat, ſtatim reducit ſer-
monem ad antiquam legem dicens: {Ab initio autem non fuit ſic.
HIERO. Quod dicit huiuſmodi eſt:Nūquid pōt Deus ſibi eſſe
contrarius,ut aliud ante iuſſerit, & ſententiam ſuam nouo frāgat
imperio?Non ita ſentiendum eſt,ſed Moyſes cum uideret propter
deſiderium coniugum ſecundarum, quæ illis ditiores, uel iunio-
res,uel pulchriores eſſent: primas uxores interfici, aut malam ui-
tam ducere, maluit indulgere diſcidium. quàm odia, & homi-
cidia perſeuerare. Simulque conſidera, quòd non dixit: Pro-
pter duritiam cordis ueſtri permiſit uobis Deus, ſed Moyſes,
ut iuxta Apoſtolum,conſilium eſſet hominis,non imperium Dei.

CHRY. ſuper Matt. Propterea bene dixit. Quòd Moyſes hoc permiſit, non præcepit. Quod enim pręcipimus, ſemper volumus: quod autem permittimus, nolentes indulgemus: quia malam voluntatem hominum ad plenum prohibere non poſſumus. Permiſit ergo vobis facere mala, ne faceritis peiora: ergo hoc vobis permittendo, non vobis Dei iuſtitiam demonſtrauit, ſed a peccato abſtulit culpam peccandi, vt quaſi ſecundum legem agentibus vobis, peccatum veſtrum nõ videatur eſſe peccatum.

Homil. 63. b ¶ CHRY. In Ho. Quia os illorum opilauerat, iam cum auctoritate legem inducit, dicens: {Dico autẽ vobis, quia quicumq; dim. vxo. ſuam, niſi ob for. & aliam duxerit, mœchatur.} Tract. 7. ORIG. Forte autem dicet aliquis, quoniam Ieſus dicens. Quicumque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, permiſit vxorem dimittere, quemadmodum Moyſes, quem retulit propter duritiam cordis Iudæorum hoc præcipiſſe. Sed ad hoc reſpondendum, qm̃ ſi ſ̃m legem adultera lapidatur, nõ ſ̃m hoc intelligitur res turpis, propter quam Moyſes permittit libellũ repudii. nec enim in cauſa adulterij oportebat libellum dare repudii. Sed forſitan Moyſes omnem culpam mulieris turpem rem appellauit, quæ ſi inuenta fuerit in vxore: ſcribitur ei libellus repudii. Quærendum eſt autẽ, ſi propter ſolam cauſam fornicationis dimittere iubet vxorem, quid eſt, ſi mulier non fuerit fornicata, ſed aliud quid grauius, fecerit, puta venefica inueniatur, aut interfectrix filiorum? Sed Dominus exponens rem, alibi dixit. Qui dimiſerit excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari dans ei occaſionem ſecundarum nuptiarum. HIERO. Sola ergo fornicatio eſt, quæ vxoris vincit affectum: immo cum illa vnam carnem in aliam diuiſerit, & ſe fornicatione ſeparauerit a marito, non debet teneri, ne virum quoq; ſub maledictione faciat, dicente ſcriptura: Qui adulteram tenet, ſtultus, & impius eſt. CHRY ſuper Matth. Sicut enim crudelis eſt, & iniquus qui caſtam dimittit, ſic fatuus & iniquus qui retinet meretricem. Nam patronus turpitudinis eſt, qui crimen celat vxoris. AVG. de adulterinis coniugijs: Non tamen erit turpis, nec difficilis, etiam poſt patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugii, vbi per claues regni cœlorum non dubitatur fieri remiſſio peccatorum, non vt poſt viri diuortium adultera reuocetur, ſed vt poſt Chriſti conſortium adultera non vocetur. CHRY. ſuper Matth. Omnis autem res per quas cauſas naſcitur, per ipſas ſoluit. Matrimonium autem non facit coitus, ſed voluntas. & ideo non ſoluit illud ſeparatio corporis, ſed ſeparatio voluntatis. Ideo qui dimittit coniugem ſuam, & aliam non accipit, adhuc maritus eſt. nam etſi corpore iam ſeparatus eſt: tamen adhuc voluntate coniunctus eſt. Cũ ergo aliam acceperit, tunc planè dimittit. Et ideo Dominus non dicit. Qui dimittit, mœchatur, ſed qui alteram ducit. RABA. Vna ergo ſolummodo carnalis eſt cauſa .i. fornicatio, vna ſpiritualis, hæc eſt timor Dei, vt vxor dimittatur. nulla autem cauſa eſt vt viuente ea quę relicta eſt, alia ducatur. HIERO. Poterat autem accidere, vt aliquis calumniam faceret innocenti vxori, & ob ſecundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret. Ideo ſic priorem dimittere iubetur vxorem, vt ſecundã, prima viuente, non habeat. Necnõ qa poterat euenire, vt iuxta eandẽ legem vxor quoque marito daret repudium: eadem cautela præcipitur, ne ſecundum accipiat virum. & quia meretrix & qua ſemel fuerat adultera, opprobrium non timebat, ſecundo non nubere p̃cipitur viro. ꝙ ſi talem duxerit, ſub adulterii crimine ſit. vnde ſequitur: {Et qui dimiſſam duxerit, mœchat.} GLO. Accipientem terret: quia adultera non timet opprobrium.

b Dico autem vobis, quia quicumque dimiſerit vxorem ſuam niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Et qui dimiſſam duxerit, mœchatur.

c Dicũt ei diſcipuli ei⁹. Si ita eſt cauſa hominis cum vxore: non expedit nubere. Qui dixit illis: Nõ omnes capiunt verbũ iſtud, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero ſic nati ſunt: & ſunt eunuchi q̃ facti ſunt ab hoĩbus, & ſunt eunuchi q̃ ſeipſos caſtrauerunt ꝑꝑ regnum cœlorũ. Qui põt capere, capiat.

d Tunc oblati ſunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret. G Diſcipuli autem increpabant eos. Ieſus vero ait eis. Sinite paruulos, & nolite eos

c ¶ HIERO. Graue pondus vxor eſt, ſi excepta cauſa fornicationis eam dimittere non licet. Quid enim ſi temulenta fuerit, ſi iracunda, ſi malis moribus: tenenda erit? Videntes ergo Apoſtoli graue vxorum iugum, proferunt motum animi ſui. vnde dicitur: {Dicũt ei diſcipuli eius: Si ita eſt cauſa ho. cum vxore, non expedit nubere.} Hom. 63. CHRY. in Hom. Leuius enim eſt contra concupiſcentiam præliari, & contra ſeipſum, q̃ ad mulierẽ malã. CHRY. ſuper Matth. Non autem dixit Dominus, quia expedit, ſed magis conſenſit, ꝙ non expedit, ſed infirmitatem carnis conſiderauit. vnde ſequitur. {Qui dixit eis. Non omnes capiunt verbũ iſtud .i. non omnes hoc poſſunt.} HIERO. Nemo autem putet ſub hoc verbo, quod addit. Sed quibus datum eſt, vel fatum, vel fortunam introduci, quòd hi ſunt virgines, quos ad hoc caſus adduxit. Sed his datum eſt a Deo qui petierunt, qui voluerunt, qui ut acciperent, laborauerunt. CHRY. ſuper Matthæum. Ideo ergo non

F omnes capere poſſunt, quia non omnes volunt. palma propoſita eſt, qui concupiſcit gloriam, non cogitet de labore. Nemo vinceret, ſi omnes periculum timerent: Ex eo ergo ꝙ quidam a propoſito continentię cadunt, non debemus circa virtutem caſtitatis fieri pigriores, ſicut & qui in pugna cadunt non exanimant cæteros. Qđ ergo dicit. {Quibus datum eſt.} illud oſtendit, quia niſi auxilium gratiæ acciperemus, nihil nobis valeret. Hoc autem auxilium gratiæ volentibus non denegatur. Dicit enim Domin⁹: Petite, & accipietis. CHRY. in Homil. Deinde poſſibile hoc eſſe oſtẽdens ait: {Sũt enim eunuchi,} quaſi dicat. Excogita ſi ab aliis excisus eſſes, quid vtiq; faceres? voluptate quidem priuatus, mercedem autem non haberes. CHRY. ſuper Matthæum. Sicut enim peccatum opus ſine voluntate non facit, ita & iuſtitia ex opere non conſummatur, niſi & voluntas affuerit. Illa eſt ergo glorioſa continentia, non illa quam tranſgredi non poteſt neceſſitas debilitatis corporis, ſed quam complectitur voluntas ſancti propoſiti. HIERO. Triplex ergo genus eunuchorum poſuit, quorum duo ſunt carnales, & tertij ſpirituales. Alii enim ſunt, qui duo de vtero matris ſic naſcuntur: alii quos vel captiuitas facit, vel delitiæ matronales. tertij ſunt, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum, & qui cum poſſint eſſe viri, propter Chri-
H ſtum eunuchi fiunt. Iſtis promittitur præmium, ſuperioribus autem quibus neceſſitas caſtimonia eſt, non uoluntas, nihil omnino debetur. HILA. In uno enim eorum poſuit naturam, ſcilicet in eo qui naſcitur, in altero neceſſitatem, ſcilicet in eo qui factus eſt, in tertio uoluntatem, qui ſcilicet ſpe regni cœleſtis talis eſſe decreuit. CHRY. ſuper Matthæum: Quòd autem aliqui ſic naſcuntur hac ratione fit, ſicut & naſcuntur ſex digitos habentes, aut quatuor. Si enim Deus, ſicut ab initio conſtituit unamquãque naturam, ſic dimitteret illam immutabiliter ſemper in ſuo ordine permanere, in obliuionem deduceretur coram hominibus operatio Dei. Ideo ergo interdum natura rerum conuertitur contra ſuam naturã, ut ſemꝑ Deus naturæ opifex in memoriam reducatur. HIER. Poſſumus & aliter dicere. Eunuchi ſunt ex matris utero qui frigidiores naturæ ſunt, nec libidinem appetẽtes, & alii qui ab hominibus fiunt, quos aut Phariſæi faciunt, aut propter idolorum cultum emoliuntur in fœminas, uel perſuaſione hæretica ſimulant caſtitatem, ut mentiantur religionis ueritatem. Sed
I nullus eorum conſequitur regnum cœlorũ, niſi qui ſe ꝑꝑ Chriſtũ caſtrauerit. unde ſequit. {Qui po. ca. ca. ut unuſquiſq; conſideret uires ſuas, utrũ poſsit uirginalia, & pudicitiæ implere præcepta. ꝑ ſe .n. caſtitas blanda eſt, & quemlibet ad ſe alliciens. Sed conſiderandæ ſunt uires, ut qui poteſt capere, capiat. Quæ hortantis Domini uox eſt, & milites ſuos ad pudicitiæ præmium concitantis, quaſi qui poteſt pugnare, pugnet, & ſuperet, ac triũphet. CHRY. in Ho. cum aũt dicit. {Qui ſe caſtrauerunt.} non membrorum dicit abſciſſionem, ſed malarum cogitationum interemptionem: maledictioni enim eſt obnoxius qui membrum abſcidit, etenim quæ homicidarum ſunt, talis prę́ſumit. Et Manichœis qui detrahunt creaturis, tribuit occaſionem, & eadem cum gẽtibus mẽbra detrũcãtibus, de qua ait: Abſcidere .n. mẽbra dæmoniacę tentationis eſt. Cum his aũt quæ dicta ſunt neque concupiſcentia maſuetior ita fit, ſed moleſtior. Aliunde .n. habet fontes ſperma qđ in nobis eſt, p̃cipuę a ꝑpoſito incontinenti & mente neglig ẽtę. etſi ipſa ſobria
K fuerit: naturaliũ motuũ nullũ eſt nocumentũ. nec ita abſciſio mẽbri coprimit tẽtatiões, & trãquillitatẽ facit, ut cogitationis frenũ.
d ¶ CHRY. ſuper Matth. Dominus de caſtitate ſermonem fecerat, audientes aũt quidam obtulerunt ei infantes caſtitate mũdiſſimos: putabant .n. quia Dñs corpore mundos tm̃ laudaret: & hoc eſt quod dr̃. {Tunc ob. ſunt ei par. vt man⁹ eis impo. & ora.} ORI. Iam .n. ex præcedentibus uirtutibus eius experti erant: qm̃ per impoſitionem manuum eius & orationem repelluntur mala. Offerunt ergo ei pueros: conſiderantes qm̃ impoſſibile eſt ut poſtq̃ per tactum Dominus dederit in eis diuinã uirtutem, ut vbina aut dæmonium aliquod tangere eos poſſit. REMI. Conſuetudo etiam fuit apud ueteres, ut paruuli offererentur ſenioribus: quatenus eorum manu, uel ore benedicerentur, & iuxta hanc conſuetudinem paruuli oblati ſunt Domino. CHRY. ſuper Matth. Caro autem, quia non delectatur in bonũ, facile obliuiſcit bonũ: malum autem quod audierit, retinet ſemper. Ante modicum autem tps Chrs accipiens puerum, dixit: Niſi facti fueritis ſicut paruulus iſte, non intrabitis in regnum cœlorum. & ecce ſtatim obliti diſcipuli pueriles

Hom. 63.

Tract. 7.

puerilis innocentiæ, vetabant pueros ad Chriſtum quaſi indignos accedere. vnde ſequitur. {Diſcipuli autẽ increpabant eos.} HIERO. Non quia nollent eis Saluatoris & manu & voce benedici: ſed ꝙ nondum habentes pleniſſimam fidem, putarent eum in ſimilitudinem aliorum hominum, offerentium importunitate laſſari. CHRY. in Homil. Vel diſcipuli expellebant pueros, cauſa dignitatis Chriſti. Dñs autem docẽs eos moderata ſapere, & timorem conculcare mundanum, accepit paruulos, & in vlnis tenuit eos, & talibus regnũ cœlorum promittit. vnde ſequitur: {Ieſus autem ait eis: Sinite paruu. & noli. prohi. eos veni. ad me: taliũ eſt .n. re. cœlo. CHRY. ſuper Matt. Quis enim mereatur appropinquare Chriſto, ſi repellitur ab eo ſimplex infantia? Ideo dixit: {Noli prohi. eos.} Nam ſi ſancti futuri ſunt, quid vetatis filios ad patrem venire? Si autem peccatores futuri ſunt, ut quid ſententiam condemnationis profertis, antequam culpam videatis? HIERO. Signanter autem dixit: {Talium eſt regnum cœlorum:} non iſtorum, vt oſtenderet, non ætatem regnare, ſed mores, & his qui ſimilem haberent innocentiam, & ſimplicitatem præmium repromitti. Sequitur. {Et cum impoſuiſſet eis ma. abiit inde. CHRY. ſuper Matth. Præſens locus inſtruit omnes parentes, vt filios ſuos Sacerdotibus offerant. non enim Sacerdos manus imponit: ſed Chriſtus, in cuius nomine manus imponitur. Si enim qui eſcas ſuas per orationem offert Deo, ſanctificatas eas manducat. Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem, vt Apoſtolus dicit: quanto magis pueros offerri Deo, & ſanctificari neceſſe eſt? Cauſa autem ſanctificandarum eſcarũ hæc eſt, qm̃ totus mundus in maligno poſitus eſt: vnde & res corporales quæ ſunt magna pars mundi, in maligno poſitæ ſunt. Conſequenter infantes qñ naſcuntur & ipſi quantum ad carnem in maligno poſiti ſunt. ORI. Pueros aũt myſtice dicim⁹, qui in Chriſto adhuc carnales ſunt, & lacte opus habentes. Qui autem profitentur verbi doctrinam, ſimpliciores quidem & quaſi puerilem ſermonem habentes quo nutriuntur, adhuc nouitij ſunt qui offerunt Saluatori pueros, & infantes. Qui autem videntur eſſe perfectiores: & ideo ſunt diſcipuli Ieſu, priuſquam diſcant ratione iuſtitiæ de pueris, reprehendunt eos qui per ſimplicem doctrinam pueros & infantes .i. minus adhuc eruditos offerunt Chriſto. Dominus autem hortans diſcipulos ſuos iam viros conſtitutos condeſcendere vtilitatibus puerorum, vt fiant pueris quaſi pueri, vt D pueros lucrentur: Dicit: {Ta. eſt .n. reg. cœlo.} Nã & ipſe cum in forma Dei eſſet: factus eſt puer. Hęc ergo debemus attendere, ne æſtimatione ſapientiæ excellẽtioris, & profectus ſpiritualioris contẽnamus quaſi magni puſillos eccleſiæ: prohibentes pueros venire ad Ieſum. Quoniam autem pueri non omnia quæ dicuntur ſequi poſſunt, impoſuit eis manum Ieſus, & virtutem relinquens in eis per tactum, abijt ab eis, quaſi non potentibus ſequi Chriſtum, ſicut cæteri diſcipuli eius perfecti. REMI. Manibus etiam impoſitis benedixit pueris, ſignificans ꝙ humiles ſpiritu, ſunt digni ei⁹ gratia & benedictione. GLO. Impoſuit etiam eis manus, viris continentibus vt gratiã ſui auxilij cõferendã ſignificaret. HILA. Infantes etiam gentium forma ſunt, quibus per fidem & auditum ſalus redditur. Verum, ex affectu primo ſaluandi Iſrael a diſcipulis inhibentur accedere, quos Dominus ait non oportere prohiberi. Munus enim Spirituſſancti, & per impoſitionem manus, & præcationem, teſtante legis opere, erat gentibus largiendum.

prohibere ad me venire, talium eſt enim regnum cœlorum. Et cum impoſuiſſet eis manus, abiit inde.

e Et ecce vnus accedens ait illi: Magiſter bone, quid boni faciã, vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum: non falſum teſtimonium dices: honora patrem tuum, & matrem: diliges proximum tuum ſicut teipſum. B Dicit illi adoleſcẽs: Oĩa hæc cuſtodiui a iuuentute mea, quid adhuc mihi deeſt? Ait illi Ieſus:

e ¶ RABA. Audierat forſan homo iſte a Dño, tm̃ eos qui volunt paruulis ſimiles eſſe, dignos introitu regni cœleſtis, & ideo certior cupiens eſſe, non ꝑ parabolas, ſed aperte poſtulat exponi, quibus meritis vitam æternam conſequi poſſit. Et ideo dicitur. Et ecce vnus acce. ait il. Magiſter bo. quid bo. fa. vt ha. vitam æternam? HIERO. Iſte qui interrogat & adoleſcens, & diues erat & ſuperbus, & non voto diſcentis, ſed tentantis interrogat, quod ex eo ꝓbare poſſumus, ꝙ dicente ſibi Dño, ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Rurſum fraudulenter interrogat, quæ ſunt illa mandata? quaſi non & ipſe legere, aut Dominus poſſet eidem hæc iubere cõ- Homil. 64. traria. CHRY. in Hom. Ego aũt auarum quidem eum, & pecuniarum amatorem nequaquam recuſo dicere, quia & Chriſtus talem eum eſſe redarguit, ſimulatorem autem nequaquam, quia non eſt ſecurum de incertis iudicare, & maxime accuſando. Marcus autem hanc ſuſpitionem deſtruit. dicit .n. ꝙ occurrens & genu flectẽs rogabat eum, & qm̃ inſpiciens eum Ieſus, amauit eũ. Si ẽt eum tentans acceſſiſſet, demonſtraſſet nobis hoc Euãgeliſta, ſicut in alijs facit. Si autem & ipſe ſiluiſſet, Chriſtus eum non permiſiſſet latere

A ſed redarguiſſet manifeſte, aut occulte inſinuaſſet. Hoc aũt non facit. Sequitur .n. {Qui dicit ei: Quid me inter. de bono? AVG. de Con. euan. Poteſt autem videri diſtare aliquid, quod hic ſ̃m Matth. dicitur: {Quid me interro. de bo.} Secundum alios autem: Quid me dicis bonum? Nam {quid me interrogas de bono?} ad illud magis referri põt, quod ait ille quærẽs, quid boni faciam? Ibi enim & bonum nominauit, & interrogatio eſt. Magiſter autem bone, nondum eſt interrogatio. Commodiſſime ergo intelligitur vtrũque dictũ: Quid me dicis, & interrog. de bono? HIERO. Quia vero Magiſtrũ vocauerat bonum, & non Deum, vel Dei filium confeſſus erat, dixit quemuis ſanctum hominem comparatione Dei non eſſe bonum, de quo dicitur: Cõfitemini Domino quoniam bonus. Et ideo dicit. {Vnus eſt bonus Deus.} Ne quis autem putet in eo, quid bonus Deus dicitur excludi a bonitate filium Dei. Legimus in alio loco: Paſtor bonus, ponit animam ſuam pro ouibus ſuis. AVG. I. de Ciui. Dei. Vel quia ille vitam æternam quærebat. Vita autem æterna eſt in illa contemplatione, qua non ad pœnam videtur Deus, ſed ad gaudiũ ſempiternum, & non intelligebat cum quo loquæbatur, qm̃ tantummodo eum filium hominis arbitrabatur. ideo dicit. {Quid me interro. de bo.} & vocas me ſ̃m ꝙ vides Magiſtrum bonũ? Hæc forma filij hominis apparebit in iudicio, non tantum iuſtis, ſed & impiis. & ipſa viſio malum eis erit, quia pœnalis erit. Eſt autem viſio
C formæ meæ, in qua æqualis ſum Deo. Ille ergo vnus Deus pater filius, & ſpirituſſanctus. ipſe eſt ſolus bonus, quia nemo videt eum ad luctum & planctum, ſed tm̃ ad ſalutem & lætitiam verã. HIE. Saluator etiam noſter bonitatis teſtimonium non renuit, ſed Magiſtri, abſque Deo excluſit errorem. Quæ autem vtilitas eſt vt ita reſponderet? Reducit enim eum paulatim, & erudit liberari ab omni adulatione, & ab his quæ ſunt ſuper terram eum adducens: Deo adherere ſuadet, & futura quærere, & noſſe eum, qui vere eſt bonus, & radix, & fons vniuerſorum bonorum. ORI. Reſpondet etiam ſic Chriſtus, propter eum qui dixit. Quid bo. fa. quando enim declinamus a malo, & facimus bonum, quantum ad comparationem cæterorum hominum, dicitur bonum quod facimus, quantum aũt ad veritatem ſ̃m ꝙ hic dicitur. {Vnus eſt bon⁹.} Bonum noſtrum non eſt bonũ. Dicere aũt põt quis, qm̃ ſciens Dñs ꝓpoſitum interrogantis non eſſe vt faciat, vel humanum bonum di-
D xit: {Quid me interrogas de bono?} Ac ſi di. Cum ſis in paratus ad ea quæ dicunt̃ bona: cur me interrogas de bono? Poſt hoc autẽ dicit: Si vis ad uitã ingre. ſerua man. Vbi conſidera, qm̃ adhuc quaſi extra vitam conſtituto reſpondit: Si vis ad uitam ingre. ſ̃m .n. vnũ modum homo eſt extra vitam, qui eſt extra eũ qui dixit. Ego ſum vita. aliàs aũt oĩs qui ſuper terram eſt, quàmuis iuſtiſsimus: poteſt quidem in vmbra eſſe vitæ, non autem in ipſa vita cum ſit corpore mortis circundatus. Introibit autem quis in vitam abſtinens ſe ab operibus mortuis, appetens autem opera viua. Sunt autem & verba mortua, & verba viua, & cogitationes mortuę & cogitationes uiuę. & ideo dicit. {Si vis ad uitam ingre. ſer. man.} AVG. de Ver. Do. Nec etiam dixit: Si uis uenire ad uitam æternam, ſed Si vis ingredi ad uitã, eam diffiniens uitã quæ fuerit æterna uita. Hic ergo conſiderandum eſt, quemadmodum amanda ſit ęterna uita, quando ſic amatur miſera iſta, & quandoque finienda uita. REMI. Demonſtratur aũt his uerbis, quia lex ſuis impletoribus non ſolum bona tp̃alia dabat, ſed & uitã ęternam. Et quia hic audierat
E ſollicitus fact⁹ interrogauit. uñ ſequit. Dicit illi. {Quæ?} CHRY. in Ho. Hoc aũt non tentans dixit: ſed æſtimans alia quædam p̃cepta eſſe p̃ter legalia, quæ uitæ cauſa fierent ei. REMI. Ieſus uero quaſi infirmo condeſcendens, clementiſſime legis præcepta expoſuit. unde ſequitur. {Ieſus aũt dixit: Non homici. facies.} quorum p̃ceptorum expoſitio eſt ſequens ſnĩa, qua dr̃. {Et diliges ꝓximũ tuum ſicut teipſum. Etenim Apl̃s dicit: Qui diligit proximum, legem impleuit. Quærendum eſt aũt, quare Dñs tm̃ ſecundæ tabulę p̃cepta cõmemorauit? Icirco .ſ. quia forte iſte ſtudioſus erat in dilectione Dei, ſiue quia dilectio proximi gradus eſt aſcendendi ad dilectionem Dei. ORI. Forſitan autem iſta præcepta ſufficiunt, ut in principio, ut ita dicam, uitæ ingrediatur quis, non autem ſufficiunt hæc, uel alia ſimilia iſtis ad interiora uitæ introducere quẽquàm. Qui autem præterierit unum iſtorum mandatorum, nec in principio uitæ intrabit. CHRY. in Hom. Quia ergo Dñs ea præcepta cõmemorauerat quæ erant in lege ideo ſequitur: {Dicit illi adoleſcens: Hæc oĩa ſeruaui a iuuẽtute mea.} Et neque hic ſtetit: ſed rurſus interrogat: Quid adhuc mihi deeſt? Quod &

Lib. 2. c. 63.

Tract. 8.

Serm. 17.

Tract. 8.

ipſum ſignum eſt vehementis deſiderij. REMI. Illis autem qui in gratia perfecti eſſe volunt,oſtendit qualiter ad perfectionem venire poſſunt. vnde ſequitur:{ Ait illi Ieſus:Si vis perfectus eſſe,vade & vende omnia quæ habes,& da pauperibus.} Notāda ſunt iſta verba:non enim ait:Vade & manduca omnia quæ habes, ſed {Vade & vende.} Et non ait:Aliqua, ſicut Ananias, & Saphira: ſed {Omnia.}Et pulchre ſubiungit:{Quæ habes.} Illa enim habemus,que iuſtè poſſidemus.Illa ergo quæ iuſte poſſidentur, uendenda ſunt. Quæ vero iniuſtè,ſunt erogāda illis quibus fuerāt

Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me. Cū audiſſet autem adoleſcens verbum:abijt triſtis. Erat enim habens multas poſſeſsiones.

f Ieſus aūt dixit diſcipulis ſuis:

ablata.nec ait:Da proximis,aut diuitibus, a quibus accipies ſimilia,ſed:{Da pauperibus.} AVG. de Operibus Monachorum. Nec attendendum in quibus Monaſteris,vel in quo loco indigentibus fratribus hoc quod habebat aliquis impenderit. Omnium enim Chiſtianorum vna Reſpublica eſt.Et ideo quiſquis Chriſtianus neceſſaria vbilibet erogauerit,vbicumque etiam ipſe quod neceſſarium eſt ſibi accipit:de eo quod eſt Chriſti accipit. RABA. Ecce duas vitas hominibus propoſitas audimus:actiuam,ad quam pertinet:Non occides,& cætera legis mandata: & contemplatiuā, ad quam pertinet:Si vis perfectus eſſe. Actiua, ad legem pertinet: Contemplatiua ad euangelium,quia ſicut vetus nouum præceſſit teſtamentum: ita bona actio præcedit contemplationem. AVG. contra Fauſtum:Nec tamen illi ſoli, qui vt ſint perfecti vendunt, vel dimittunt oīa ſua,pertinent ad regnum cœlorum,ſed huic militiæ Chriſtianæ propter quoddam commercium charitatis,ſubiungitur etiam quædam ſtipendiaria multitudo,cui dicetur in fine:Eſuriui,& dediſtis mihi manducare,quod abſit,vt iſtos a mandatis euangelicis alienos a vita æterna ſeparandos iudicemus. HIER. contra Vigilantiū: Quod aūt Vigilantius aſſerit eos melius facere qui vtantur rebus ſuis,& paulatim fructus poſſeſſionū pauperibus diuidant,quàm illos qui poſſeſſionibus venundatis ſemel omnia largiantur:non a me ei,ſed a Deo reſpondebitur. { Si vis eſſe perfectus,vade & vende.} Iſte, quem tu laudas, ſecundus, aut tertius gradus eſt,quem & nos recipimus, dummodo ſciamus

Cap.71. prima ſecundis, & tertiis præferenda. GENNA. de Eccleſia. dogmatibus:Bonum eſt enim facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare. melius eſt pro intentione ſequendi Dominum inſimul donare, & abſolutum ſollicitudine egere cum Chriſto. CHRY. in Homil.Et quia de pecunijs erat ſermo, a quibus denudari admonuit: oſtendit ꝙ ampliora his retribuet, quanto terra maius eſt cœlum. & ideo dicit:{Et ha.theſau. in cœ. In theſau.enim copiam,& permanentiam retributionis oſtendit. ORI. Si autem omne mandatum in hoc verbo impletur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. perfectus autem eſt qui impleuerit omne mandatum,quomodo Dn̄s dicenti adoleſcenti:Hæc omnia ſeruaui a iuuentute mea,quaſi nondum perfecto dicit. {Si vis perfectus eſſe.}forte autem quod ait:Diliges proximum tuum, non a Domino poſitum eſt,ſed ab aliquo additum,quia nec Marcus,nec Lucas hunc locū exponentes hoc addiderunt. Vel aliter. Scriptum eſt in euangelio ſm̄ Hebræos,ꝙ cum Dn̄s dixiſſet ei: { Va. & ven. omni- quæ ha.}cœpit diues ſcalpere caput ſuum, & nō placuit ei. Et di.ad eum do.Qūo di.ſe.le.& Prophe.qm̄,ſcri.eſt in lege: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.Et ecce multi fratres tui filij Abrahæ,amicti ſunt ſtercore morientes præ fame, & domus tua plena eſt multis bonis, & non egreditur omnino aliquid ex ea ad eos. Volens ergo Dn̄s arguere diuitem illum,dicit:{ Si vis perfectus eſſe,vade & vende omnia quæ habes,& da pauperibus.}Sic.n. apparebit ſi diligis proximum tuum ſicut teipſum. Sed ſi perfect⁹ eſt qui habet omnes virtutes, quomodo fit perfectus qui vendit omnia ſua,& pauperibus dat? Ponamus enim aliquem hoc feciſſe: quomodo ſtatim erit ſine ira,ſine concupiſcentia, ſuſcipiēs omnes virtutes,& deponens malitiā vniuerſam? Sapienti ergo videbitur forſan dicere,qm̄ qui pauperibus tradidit bona ſua ipſorum orationibus adiuuatur,accipiens ad ſuam ſpiritualem inopiam illorū ſpiritualem abundantiam,& fit hoc modo perfectus,quàmuis aliquas humanas habuerit paſsiones,aut ita iſte qui mutauit pro diuitiis paupertatem,vt fiat perfectus credens ſermonibus Chriſti, adiuuabitur, vt ſapiēs fiat in Chriſto, iuſtus & caſtus,& abſq̄ue oī omni paſsione,non tn̄ ſic,vt in ipſo tp̄e quo tradidit bona ſua pauperibus,fiat oīno perfectus,ſed ex illo die incipiet ſpeculatio Dei adducere eum ad oēs virtutes. Aliter aūt ad expoſitionem moralem tranſibit, dicens ſubſtantiam eſſe vniuſcuiuſque actus animę eius. Imperat ergo Chriſtus vendere omnem ſubſtantiam malam, & quaſi tradere eam virtutibus operantibus eam,quæ ab omni bono pauperes ſunt. Sicut enim pax Apoſtolorū reuertitur ad ipſos,

F nisi fuerit filius pacis,ſic vniuerſa peccata reuertuntur ad actores eorum,cum non fuerit quis vtens malis eorum,& ſic neque dubitatio erit,quin ſtatim erit perfectus, qui ſic uendidit omnes proprias facultates. Manifeſtum eſt autem, quòd qui talia agit non habet theſaurum in cœlo,& ipſe factus cœleſtis. In ſuo enim cœlo habebit theſaurū gloriæ Dei, & diuitias in omni ſapientia Dei. Talis autem poterit ſequi Chriſtum,quia non diſtrahitur ab aliqua mala poſſeſsione,quo min⁹ Chriſtum ſequatur. HIERO. Multi etiam diuitias relinquentes, Dn̄m non ſe

Amen dico vobis,quia diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Et iterum dico vobis: Facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Auditis autem his diſcipuli mirabantur valde, dicentes: Quis

quuntur,nec ad perfectionem ſufficit, niſi poſt contemptas diui-

G tias Saluatorem ſequantur, ideſt relictis malis, faciant bona. Facilius enim ſacculus contemnitur,quàm voluntas. Et ideo ſequitur. Et veni ſequere me. Sequitur enim Dn̄m qui imitator eſt ei⁹, & per veſtigia illius graditur. Sequit:{ Cūaūt audiſſet adoleſcens uerba hæc,abiit triſtis. Hæc eſt triſtitia quæ ducit ad mortē. Cauſaque triſtitiæ redditur:Erat enim habens multas poſſeſsiones.i. ſpinas,& tribulos qui ſementē dominicā ſuffocauerunt. CHRY. Non enim ſimiliter detinentur qui pauca habent, & qui multis abundant,quoniam abiectio diuitiarum maiorem accendit flammam,& uiolentior fit cupido. AVG. in Epiſtola ad Paulum, & Theraſiam:Neſcio autem,quomodo cum ſuperflua terrena diligūtur,artius adepta,quàm concupita conſtringunt.nam unde iuuenis iſte triſtis diſceſsit,niſi quia magnas habebat diuitias? Aliud eſt enim iam nolle incorporare,quæ deſunt:aliud iam incorporata diuellere. Illa enim uelut extranea repudiantur:iſta uelut membra præciduntur. Secundum hiſtoriam autem,iſte adoleſcens laudabi-

H lis quidem eſt,quia non occidit,non adulteratus eſt, uituperabilis autem,quia contriſtatus eſt in verbis Chriſti uocantibus eum ad perfectionem. Adoleſcens quippe erat ſecundum animam, & propterea relinquens Chriſtum abiit.

f ¶ GLO. Occaſione huius auari de quo prædictum eſt,habuit ſermonem Dn̄s de auaro.unde dicitur.{Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis: Amen dico uobis.} CHRY. Quod quidem dixit non de pecuniis quidem detrahens,ſed eis qui detinentur ab ipſis. Et diſcipulos pauperes exiſtentes non uerecundari ob inopiam. HILA. Habere enim diuitias criminis non eſt,ſed modus in habendo retinendus eſt. Nam quomodo cōicandum eſt neceſsitatibus ſanctorum,ſi communicanda materia non relinquitur? RABA. Sed inter pecunias habere,& pecunias amare nonnulla diſtantia eſt,tutius autem eſt,nec habere, nec amare diuitias. RABA. Vnde Dominus in Marco exponens huius loci ſenſum: difficile Hom.64.

I eſt confidentibus in diuitiis intrare in regnum cęlorum. illi enim in diuitiis confidunt,qui omnem ſuam ſpem in diuitiis collocant. HIERO. Quia uero diuitiæ habitę difficile contemnuntur, non dixit,quòd impoſsibile eſt diuitem intrare in regnum cęlorum,ſed difficile,ubi difficile ponitur, non impoſsibilitas prætenditur,ſed raritas demonſtratur. HILA. Periculoſa enim cura, eſt uelle diteſcere,& graue onus innocentia ſubiit incrementis opum occupata. Rem enim ſæculi famulatus Dei non ſine ſæculi uitiis aſſequetur: hinc difficile eſt diuitem regnum cęlorum adire. CHRYSOSTOMVS in Homil. Quia uero dixerat,difficile diuitem intrare in regnum,procedit ad oſtendendum quòd eſt impoſsibile.unde ſequitur. Et iterum dico uobis, facili⁹ eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cęlorum. HIERO. Secundum hoc nullus diuitum ſaluus erit. Sed ſi legamus Eſaiam, qūo Cameli madiàn, & Ephà ve-

K niant ad Hieruſalem cum donis atque muneribus, & qui quondā curui erant, & uitiorum grauitate diſtorti ingrediantur portas Hieruſalem,uidebimus quomodo & iſti Cameli, quibus diuites comparantur,cum depoſuerint grauem ſarcinam peccatorum, & totius corporis prauitatem,intrare pn̄t per anguſtam & arctā viā, quæ ducit ad uitam. CHRY,ſuper Mat.Gentium etiam animę aſsimilatę ſunt tortuoſis Camelis,in quib⁹ erat gibbus idolatrię. qm̄ cognitio Dei eretio eſt animarum. Acus aūt eſt filius Dei,cui⁹ prima pars ſubtilis eſt ſecundum diuinitatem, alia uero craſsior ſecūdum incarnationem eius. Tota autem recta eſt, & nullā habet deflexionem,p̄ cuius vulnus paſsionis gentes ingreſſæ ſunt in uitam æternam. hac acu conſuta eſt immortalitatis tunica. ipſa eſt acus quæ ſpiritui conſuit carnem. hæc acus Iudaicum populum iunxit & Gentium. hæc acus amicitiam angelorum, & hominum copulauit. Facilius eſt ergo gentiles tranſire per foramen ac⁹, quàm diuites Iudæos intrare in regnum cęlorum. Si enim gentes cum tanto labore diuelluntur ab irrationabilibus Idolorum culturis, quanto magis Iudæi diuelluntur a rationabilibus Dei culturis?

culturis? GLO. Aliter dicitur: Quia hieroſolymis, quædam porta erat, quæ foramen acus dicebatur per quam camelus, niſi depoſito onere,& flexis genibus tranſire non poterat,per quod ſignificatur,diuites non poſſe tranſire viam artam, quæ ducit ad vitam, niſi ſordibus peccatorum, & diuitijs depoſitis,ſaltem non amando. GREG. 35.Mora. Vel nomine diuitis quemlibet elatum,cameli appellatione propriam cōdeſcenſionem ſignificat. Camelus autem per foramen acus trāſit, cum redemptor noſter vſque ad ſuſceptionem mortis, per anguſtias paſſio-

ergo poterit ſaluus eſſe? Aſpiciens autem Ieſus, dixit illis: Apud homines hoc impoſsibile eſt, apud Deum autem omnia poſsibilia ſunt.

g Tunc reſpondens Petrus dixit: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Quid ergo

nis intrauit,quæ paſſio velut acus extitit,quia dolore corpus pupugit. Facilius autem camelus foramen acus, quàm diues regnum cælorum ingreditur, quia niſi ipſe prius per paſſionem ſuā formam nobis humilitatis oſtenderet, nequaquàm ſe ad humilitatem ipſius ſuperba noſtra rigiditas inclinaret. CHRY. in Homi. Diſcipuli autem inopes exiſtentes turbantur, pro ſalute aliorum dolentes, & doctorum iam viſcera aſſumentes. vnde ſequitur:{Audientes autem diſcipuli, mirabantur dicentes: Quis ergo poterit ſaluus eſſe? AVGVST. de Quæſtio.euangel. Cum autem pauci ſint diuites in comparatione multitudinis pauperum,intelligendum eſt,quòd omnes qui diuitias cupiunt in diuitum numero haberi diſcipuli animaduerterunt. CHRY. in Hom. Dei autem opus hoc eſſe conſequenter oſtendit, quoniam multa opus eſt gratia, vt homo in diuitijs dirigatur. vnde ſequitur: Aſpiciens autem Ieſus dixit eis: Apud homines hoc impoſſibile eſt, apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt. Per

C hoc quod dicit Aſpiciens, ſignificat Euangeliſta, quòd manſueto oculo timidam eorum mentem mitigauit. REMI. Non autem hoc ſic intelligendum eſt,quòd poſſibile ſit apud Deum,quòd diues cupidus auarus & ſuperbus intret in regnum cælorum: ſed vt conuertatur & ſic intret. CHRY. in Hom. Neque etiam hoc ideo dicitur, vt reſupinus iaceas, & ſicut ab impoſſibilibus abſtineas, ſed magnitudinem iuſtitiæ conſiderans inſilias, Deum rogans.

Tract.9. g ¶ ORIGE. Audiuerat Petrus verbum Chriſti dicentis: Si vis perfectus eſſe,vade & vende omnia quæ habes. Deinde conſiderauit adoleſcentem, cum triſtitia abeuntem, & difficultatem diuitum ingrediendi in regnum cælorum:ideo quaſi qui non facilem rem conſummauerat fiducialiter quæſiuit. Etſi enim minima cum fratre reliquit: ſed non minima æſtimata ſunt apud Deum, conſiderantem,quoniam ex tanta plenitudine dilectionis illa minima reliquerunt, vt etiam ſi multas habuiſſent poſſeſſiones,omnia reliquiſſent. Et puto, quòd magis Petrus confidens de affectu ſuo quàm de ipſa quantitate rerum relictarum,fiducialiter inter-

Hom6.5. rogauit. vnde dicitur{Tunc reſpondens Petrus dixit ei, ecce nos reliquimus omnia.} CHRYSO. in Hom. Qualia omnia o beate Petre? arundinem, rhete, nauigium. Omnia quidem hæc dicit,non propter munificentiam,ſed vt per interrogationem hāc inopem inducat plebem.quia enim dominus dixerat:Si vis perfectus eſſe,ne dicat aliquis inopum: Quid igitur ſi non habuero, nō poſſum eſſe perfectus? Interrogat Petrus,vt tu inops diſcas,quoniam in nullo hinc diminutus es. Qui enim claues regni cælorum acceperat, pro his quæ ibi ſunt iam confidit, & pro orbe terrarum vniuerſa interrogat. Intuere autem,& qualiter reſpondet diligenter ſicut Chriſtus inqſiuit:etenim Chriſtus duo a diuite expetijt, dare pauperibus q̄ habebat & ſequi ſe. pp̄ hoc ipſe addit:{Et ſecuti ſumus te. ORIG. Poteſt dici ſm̄ omnia, quæ pater reuelauit Petro eſſe filium ſuum, ſecuti ſumus te,iuſtitiam, ſanctificationem & huiuſmodi. Propter hoc quaſi victor athleta interrogat,quæ ſint præmia certaminis. HIER. Quia ergo non ſufficit tantum relinquere,iungit quod perfectum eſt: Et ſecuti ſumus te.fecimus quidem quod iuſſiſti,quid ergo nobis dabis præmij? & hoc eſt quod dicitur: {Quid ergo erit nobis?} Sequitur: {Ieſus autem dixit illis. Amen dico vobis,quòd vos qui ſecuti eſtis me.} HIERO. Non dixit: Qui reliquiſtis omnia. Hoc enim & Socrates fecit philoſophus,& multi alij diuitias contempſerunt. Sed qui ſecuti eſtis me, quod proprie Apoſtolorum eſt atque credentium. HILAR. Secuti ſunt quidem diſcipuli Chriſtum in regeneratione,i.in lauacro baptiſmi, in fidei ſanctificatione. hæc.n. illa regeneratio eſt quam Apoſtoli ſunt ſecuti, quam lex indulgere non potuit. HIERONY. Vel aliter debet conſtrui: Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis in regeneratione, ideſt quando mortui ex corruptione reſurgent incorrupti, ſedebitis & vos in ſolijs iudicantium,condemnantes.12.tribus Iſrael,quia vobis credenti-

Cap.5. bus illi credere noluerunt. AVGVST. 20.de Ciui.Dei:Sic.n.

A caro noſtra regenerabitur per incorruptionem, quemadmodum anima noſtra regenerabatur per fidem. CHRY. ſuper Matth. Futurum enim erat, vt in die iudicij reſponderent Iudæi: Domine,non te cognouimus filium Dei in corpore conſtituti. quis hominum videre poterat theſaurum in terra abſcōditum,ſolem nube celatum? Reſpondebunt ergo diſcipuli:Et nos homines fuimus ruſtici, & obſcuri in plebe,vos Sacerdotes & Scribæ, ſed in nobis bona voluntas facta eſt quaſi lucerna ruſticitatis noſtræ, in vobis autem malitia facta eſt quaſi caligo ſcientię veſtrę.

erit nobis? Ieſus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me in regeneratione, cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et omnis qui reli-

B CHRY. in Hom. Propter autem hoc non dixit: Et gentes & orbem terrarum,ſed tribus Iſrael,quia in eiſdem erant educati,& legibus & cōſuetudinibus Apoſtoli & Iudæi. Cum ergo dixerint Iudæi,quoniam propter hoc non potuimus credere Chriſto,quia lex prohibuit,diſcipuli in medium inducerentur,qui eandem ſuſceperunt legem. Sed dicet aliquis: Quid magnum promiſit eis,ſi id quod Niniuitæ habēt,& regina Auſtri,hoc & ipſi habebūt? Maxima quidem alia præmia ante & poſt eis promittit:ſed & hic occulte inſinuat aliquid plus illis. De illis enim ſimpliciter dixit,ꝙ ſurgent & condemnabunt generationem hāc, de his autem: Cum ſederit filius hominis,ſedebitis & vos. Manifeſtum eſt ergo, quòd conregnabūt & communicabūt in gloria illa, honorem enim & gloriam ineffabilem ſignificauit per thronos. Qualiter autē hæc promiſſio completa eſt:numquid enim & Iudas ſedebit? nequaq̄. Lex enim a Domino poſita eſt per Hieremiā prophetam, loquar

C ſuper gentem & regnum,vt ædificem & plantem illud: ſed ſi fecerit malum in conſpectu meo,pœnitebo & ego de bonis quæ locutus ſum,vt facerem eis, quaſi dicat. Si indignos ſeipſos promiſſione faciant,non adhuc faciam quod promiſi. Indignum autem ſeipſum principatu Iudas oſtendit, & propter hoc tunc loquens diſcipulis,non ſimpliciter eis promiſit.neque enim dixit: Vos ſedebitis,ſed adiunxit. Qui ſecuti eſtis me, vt & hinc Iudam excludat, & eos qui poſtea futuri erant attraheret. non enim ad illos ſolos dictum eſt,neque ad Iudam iam indignum effectum. HILAR. Sequela ergo Chriſti Apoſtolos ſuper 12.thronos iudicandos 12. tribus Iſrael,in 12.Patriarcharum gloriam copulauit. AVGV. Cap.5. 20.de Ciuitate Dei:Ex hoc enim loco diſcimus, cum ſuis diſcipulis iudicaturum Ieſum.vnde & alibi Iudæis dicit: Ideo iudices veſtri erunt.nec quoniam ſuper duodecim ſedes ſeſſuros eſſe ait,12. ſolos homines,cum ipſo iudicaturos putare debemus. Duodena-

D rio quippe numero vniuerſa quædam ſignificata eſt iudicantium multitudo, propter duas partes numeri ſeptenarij quo ſignificatur plerumque vniuerſitas, quæ duę partes, ideſt tres & quatuor per altera multiplicatę.12.faciūt, alioquin quoniam in locum Iudæ traditoris, Apoſtolum Matthiam legimus ordinatum, Apoſtolus Paulus, qui plus illis omnibus laborauit, vbi ad iudicandum ſedeat non habebit,qui profecto cum alijs ſanctis ad numerum iudicum ſe pertinere demonſtrat,cum dicit: Neſcitis,quia Angelos iudicabimus? AVG. in lib.de Pœnitentia:In hoc ergo numero iudicantium omnes intelliguntur, qui propter euangelium ſua omnia dimiſerunt, & ſecuti ſunt Dominum. GREGO. 10. Cap.30. Mora. Quiſquis enim ſtimulo diuini amoris excitatus hic poſſeſſa reliquerit, illic proculdubio culmen iudiciarię poteſtatis obtinebit,vt ſimul tunc iudex,cum iudice veniat, qui nunc conſideratione iudicij ſeſe ſpontanea paupertate caſtigat. AVG. 20.de Cap.5. Ciuitate Dei: De ipſis quoque iudicandis, in hoc numero duode-

E nario,ſimilis cauſa eſt. non enim quia dictum eſt: Iudicantes duodecim tribus Iſrael, tribus leui quæ tredecim eſt,ab eis iudicanda non erit,aut ſolum illum populum, non etiam gentes cæteras iudicabunt. CHRY. ſuper Matthæ. Vel per hoc quod dicit:In regeneratione. pręmittit Chriſtus tempus Chriſtianitatis futurū poſt aſcenſionem ſuam,quando.ſ.homines regenerantur per baptiſmum.& illud eſt tempus,quando Chriſtus ſedet in ſede maieſtatis ſuæ. Et vide,quia non de tempore futuri iudicij dicit,ſed de vocatione gentium vniuerſarum. non enim dixit: Cum venerit filius hominis ſedens ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, ſed in regeneratione cum ſederit in ſede maieſtatis ſuæ. Quod ex tunc fuit, ex quo gentes credere cæperunt in Chriſtum, ſecūdum illud Pſalmi: Regnabit dominus ſuper gentes,Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam. Et extunc Apoſtoli ſederunt ſuper duodecim thronos,i. in omnibus Chriſtianis.omnis enim Chriſtianus,qui ſuſcipit verbum Petri,thronus fit Petri, & ſic de alijs Apoſtolis. ſedent ergo Apoſtoli in his thronis,i.in duodecim partes diſtinctis,ſecundum differentias animarum & diuerſitates cordium, quas ſolus Deus cognoſcit. Sicut enim Iudæorum populus, in duodecim tribus fuit

ſuit diuiſus, ſic & vniuerſus populus Chriſtianus diuidit in duodecim tribus, vt quædam animæ ſint de tribu Rubẽ, & ſic de alijs, propter diuerſas virtutes. Non enim omnes gratiæ in omnibus æqualiter ſunt, ſed vnus præcedit in iſta, alius in illa. Et ſic Apoſtoli iudicabunt duodecim tribus Iſrael, ideſt omnes Iudæos, ꝑ hoc quòd verbum Apoſtolorum eſt a gẽtibus receptum. Omnes autem Chriſtiani ſunt quidem duodecim ſedes Apoſtolorum, ſed vna⁹ ſedes Chriſti. Chriſti enĩ omnes virtutes ſunt quaſi vna ſedes, quia in omni virtute æqualiter ipſe ſolus ꝑfectus eſt. vnuſquiſq; et Apoſtolorum in aliquo bono ſpeciali fit perfectior, vt Petrus in fide: & ideo Petrus requieſcit in fide, Ioannes in innocentia, & ſic de alijs, & quòd de retributione Apoſtolis in hoc mundo danda Chriſtus loquatur, demonſtrat quod ſequit, {Et om. qui reli. do. vel fra. Si enim in hoc ſæculo centuplum recipiunt, ſine dubio & Apoſtolorum etiam in hoc ſæculo merces futura promittebatur. CHRYSO. in Hom. Vel diſcipulis promittit futura, quia excelſiores erant iam, & nihil præſentium quærebant, alijs autem quæ ſunt hic repromittit. ORIGEN. Vel aliter: Siquis reliquerit omnia, & ſecutus fuerit Chriſtum, quæ promiſſa ſunt Petro, & ipſe recipiet. Si autem non omnia reliqt, ſed quædam q̃ ſpecialiter referuntur, hic multiplicia recipiet, & vitam poſſidebit æternam. HIERO. Ex occaſione autem huius ſententiæ, quidam introducunt mille annos poſt reſurrectionem, dicentes: Tunc nobis centuplum omnium rerum quas dimiſimus, & vitam æternam eſſe reddendam, quòd ſi in cæteris digna ſit promiſſio, in vxoribus appareat turpitudo, vt qui vnam ꝑ domino dimiſerit, centum recipiat in futuro. Senſus igitur iſte eſt: Qui carnalia pro ſaluatore dimiſerit, ſpiritualia recipiet, quæ cõparatione & merito ſui, quaſi paruo numero centenarius numerus cõpararetur. ORI. Sed in hoc ſæculo, quia pro fratribus carnalibus, multos inueniet fratres ſecundum fidem, ſic & parentes, omnes Epiſcopos & Presbyteros & filios, omnes ætatem filiorum habentes. Sunt autem & angeli fratres & ſorores omnes, quæ exhibuerunt ſe Chriſto virgines caſtas, tam iſtæ, quæ nunc habentur in terris, quàm illę quæ iam viuunt in cælis. Agros autem, & domos multiplices intellige in requie paradiſi & ciuitate Dei:

Cap.7. ſuper hæc autem omnia poſſidebunt vitam æternam. AVG. 20. de Ciuitate Dei. hoc etiam quod hic dicitur: Cẽtuplum accipiet, exponens quodammodo Apoſtolus ait, Quaſi nihil habentes & omnia poſſidentes. Centum enim, pro ipſa vniuerſitate ponuntur aliquando. HIERONYMVS. quod autem dicit. {Et omnis qui reli. fra. congruit illi ſententiæ qua dixerat: Veni ſeparare hominem a patre ſuo. Qui enim propter fidem Chriſti ad prædicationem Euangelij omnes affectus contempſerint, atque diuitias & ſæculi voluptates, iſti centuplum accipient, & vitam æternam poſſidebunt. CHRYSOSTO. in Hom. Cum autem dicit: Qui reli. vxorem. non hoc ait, vt ſimpliciter nuptiæ diuellantur, ſed vt omnibus præferamus fidei pietatem. Videtur autem mihi, & perſecutionis tempus occulte inſinuare. quia enim multi futuri erant, filios ad impietatem trahentes, cum hoc acciderit, neque pro patribus neque pro viris habeantur. RABA. Verum, quia multi virtutum ſtudia, non eadem qua incipiunt intentione pietatis conſummant, ſed vel tepeſcunt vel accelerare labuntur. Sequitur: {Multi autem erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi} ORIGE. Per hoc exhortatur eos, qui nuper accedunt ad verbum diuinum, vt feſtinent ad perfectum aſcendere præ multis, qui videntur ſenuiſſe in fide. Poteſt etiam hic ſenſus deſtruere eos qui gloriantur, eo quòd Chriſtianis parentibus, ſunt enutriti in ipſa Chriſtianitate, neque puſillanimes fiant, quòd Chriſtianitatis dogmata nouiſſime receperint. Habet etiam alium intellectum, vt ſint primi Iſraelitæ, qui facti ſunt nouiſſimi ꝓpter infidelitatem, Gẽtes autem nouiſſimæ, primi. Caute autem dicit: Multi. Non enim omnes primi, erũt nouiſſimi, nec omnes nouiſſimi, primi. Adhuc autem multi hominum, qui natura nouiſſimi ſunt efficiuntur per vitam angelicam quibuſdam angelis ſuperiores, & quidam angeli qui fuerunt primi, facti ſunt nouiſſimi propter culpam. REMIGIVS. Poteſt etiam ſpecialiter referri ad triſtitiam diuitis, qui primus videbatur, legis præcepta implendo, ſed quia terrenã ſubſtantiã prætulit Deo, nouiſſimus factus eſt. Sc̃ti vero Apl̃i nouiſſimi videbantur, ſed relinquendo oĩa per humilitatis gratiam, facti ſunt primi. Sunt etiam plurimi, qui poſt ſtudia bonorum operum a bonis operibus deficiunt, & cum fuerint primi, fiunt nouiſſimi.

querit domum, vel fratres aut ſorores, aut patrem, aut matrem aut vxores, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet & vitam ęternam poſſidebit. Multi autem erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi.

CAP. XX.

REMIGIVS. Quia dixerat dominus: Multi erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi, vt hanc ſententiã confirmaret, ſubiunxit ſimilitudinem dicens: {Simile eſt regnum cælorum homini patrifamilias. CHRY. ſuper Matth. Homo paterfamilias Chriſtus eſt, cui cæli & terra, quaſi vna eſt dom⁹. Familia autem cæleſtium & terreſtrium, & inferiorum creaturarum, Vinea autem eius iuſtitia eſt, ĩ qua diuerſæ ſpecies iuſtitiarum poſitæ ſunt quaſi vites: puta manſuetudo, caſtitas, patientia, cætręq; virtutes, quæ omnes generaliter iuſtitia appellantur, homines autem vineę cultores ponuntur. vnde dicitur: {Qui exijt primo mane conducere operarios in vineam ſuam.} Deus enim iuſtitiam ſuam dedit in ſenſibus noſtris, non propter ſuam vtilitatem, ſed propter noſtram. Scitote ergo, quia mercenarij ſumus conducti. Sicut ergo nemo ideo conducit mercenarium, vt hoc ſolum faciat quòd manducat, ſic & nos, non ideo vocati ſumus a Chriſto, vt hæc ſolum operemur quæ ad noſtrum pertinent vſum, ſed ad gloriam Dei, & ſicut mercenarius prius aſpicit opus ſuum, deinde quotidianum cibũ, ſic & nos primũ debemus aſpicere, quæ ad gloriam Dei pertinent, deinde q̃ ad noſtram vtilitatem. Et ſicut mercenarius totam diem circa domini opus impendit, vnam autem horam circa ſuum cibum, ſic & nos omne tempus vitę noſtræ debemus impendere circa gloriã Dei, modicam autem partem circa vſus noſtros terrenos. Et ſicut mercenarius ea die, qua opus nõ fecerit, erubeſcit intrare in domum & petere panem, quomodo tu non confunderis intrare in Eccleſiam, & ſtare ante conſpectum Dei, quando nihil bonum in conſpectu Dei geſſiſti? GREGO. in Hom. Vel paterfamilias, Ho.euã.19. ideſt conditor noſter habet vineam, vniuerſam, ſcilicet Eccleſiam, quæ ab Abel iuſto, vſque ad vltimum electum, qui in fine mundi naſciturus eſt, quot ſanctos protulit, quaſi tot palmites miſit. Ad erudiẽdam autem dominus plebem ſuam, quaſi ad excolendam vineam ſuam, nullo tempore deſtitit operarios mittere, quia & pri⁹ per patres, & poſtmodum per legis doctores, deinde per Prophetas, ad extremum vero per Apoſtolos, quaſi per operarios in vineę cultum laborauit, quàmuis in quolibet modulo vel mẽſura quiſquis cum fide recta bonæ actionis extitit, huius vineę operarius fuit. ORIGE. Totum autem hoc ſæculum præſens, vnum diẽ Tract. 10. dicere poſſumus, magnum quidem, quantum ad nos, modicum autem, quantum ad Dei vitam. GREGO. in Hom. Mane autem Ho.euã.19. mundi fuit ætas ab Adam vſque ad Noe. Et ideo dr̃: Quòd exijt primo mane conducere operarios in vineam ſuam, & modum cõductionis ſubiungit dicens: {Conuentione autem facta cum operarijs ex dena. diurno.} ORIG. Salutis autem arbitror nomẽ eſſe denarium. REMIG. Denarius enim dicitur, qui antiquitus pro 10. nummis imputabatur, & figuram Regis habet. Recte ergo per denarium deſignatur obſeruati decalogi præmium. pulchre ergo dicit: Conuentione facta ex denar. diur. quia vnuſquiſque in agro ſanctæ Eccleſiæ, pro ſpe futuræ remunerationis laborat. GREG. Tertia vero hora a Noe fuit vſque ad Abraham, Ibid. de qua dicitur: {Et egreſſus circa horam tertiam vidit alios in foro ſtantes ocioſos.} ORIGE. Forum autem eſt, quicquid eſt extra vineã, ideſt extra Eccleſiam Chriſti. CHRY. ſuper Matt. In hoc enim mundo vendendo & emendo viuunt homines, & inuicem ſibi fraudem facientes, vitam ſuam ſuſtentant. GREG. Qui autem ſibi viuit, qui carnis ſuæ voluptatibus paſcitur, recte ocioſus arguitur, quia fructũ diuini operis non ſectatur. CHRY. ſuper Matth. Vel ocioſi ſunt peccatores, illi enim mortui dicuntur. ocioſus autem eſt, qui opus Dei non operatur. Vis ergo non eſſe ocioſus? non aliena tollas, & de tuis des, & operatus es in vinea Domini, miſericordiæ vitem colens. Sequitur: {Et dixit illis: Ite & vos in vineam meã,} Nota, quòd ſolis primis conuenit ſpecialiter dare denarium. alios autem ſub incerto pacto conduxit dicens: Quod iuſtum fuerit dabo vobis. Sciens enim dominus, quia præuaricaturus fuerat Adam, & omnes poſtmodum in diluuio erant perituri, certum fecit pactum ad eum, neq̃ dicat ideo ſe neglexiſſe iuſtitiam, quia neſciebat, quæ præmia fuerat recepturus. Iſtis autem non fecit pactum, quia tantum paratus eſt retribuere, quantum mercenarij recipere non ſperabant. ORIG. Vel operarios tertię horę, non inuitauit ad totum opus, quicquid autem poterunt operari, ſuo arbitrio ſeruauit. Poterant enim æquale opus facere in vinea eis, qui ex mane ſunt operati, quicumque in tempore breui, volebant operantem virtutem ad opus extendere, quæ ante non fuerat operata. GREGOR. Sexta quoq; hora

CAPVT XX.

Simile eſt regnum cælorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam ſuam. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, miſit eos in vineam ſuam. Et egreſſus circa horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro ocioſos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod iuſtum fuerit dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum autem exijt circa ſextam & nonã horam, & fecit ſimiliter. Circa vndecimam vero exijt, & inuenit alios ſtantes, & dicit illis: Quid hic ſtatis tota die ocioſi? Dicunt ei. quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam. Cum ſero autem factum eſſet, dicit dominus vineæ ꝓcuratori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedẽ ſuã, incipiens a nouiſſimis vſque ad primos. Cum veniſſent ergo, qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt ſingulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati ſunt ꝙ plus eſſent accepturi. Acceperunt autem & ipſi ſingulos denarios. Et accipientes, murmurabant aduerſus patremfamilias dicentes: Hi nouiſſimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtus? At ille reſpõdens vni eorum, dixit:

hora, eſt ab Abraham vſque ad Moyſen. Nona eſt a Moyſe vſque ad aduẽtum domini. vnde ſequitur: {Iterum autem exijt circa ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter. CHRY. ſuper Matth. Ideo autem coniugit ſextam & nonam, quia in ſexta & nona generationem vocauit Iudæorum, & frequentauit cum hominibus diſponere teſtamenta quaſi diffinitio ſalutis omni tempore iam appropinquante.

Homi 61. GREGO. Vndecima vero hora eſt ab aduentu domini, vſq; ad finem mundi. Operator ergo mane, hora tertia, ſexta & nona, antiquus ille & Hebraicus populus deſignatur, qui in electis ſuis ab ipſo mundi exordio, dum recta fide Deum ſtuduit colere, quaſi non deſtitit in vineę cultura laborare, ad vndecimã vero gentiles vocantur. vnde ſequitur: {Circa vndecimã vero exijt, & inuenit alios ſtantes, & dixit illis: Quid hic ſtatis tota die ocioſi?} Qui enim tranſacto tam longo mundi tempore, pro vita ſua laborare neglexerant, quaſi tota die ocioſi ſtabant: ſed penſate, quid inquiſiti reſpondeat. Sequitur enim: {Dicunt ei, quia nemo nos conduxit.} Nullus quippe ad eos Patriarcha, nullus Propheta ad eos venerat. & quid eſt dicere: Nemo nos conduxit, niſi vitę nobis nemo viam prædicauit? CHRY. ſuper Matthæ. Quæ eſt enim conductio noſtra, & conductionis merces? promiſſio vitæ æternæ: Gẽtes enim ſolę, neque Deum ſciebant, neq; Dei promiſſa. HILAR. Hi igitur mittuntur ad vineam. vnde ſequitur: Dixit eis: {Ite & vos in vineam.{ RAB. Poſtquàm autem operis diurni ratio reddita eſt, ad remunerationis tempus opportunum dicit: {Cum aũt ſero factum eſſet,} hoc eſt cum dies totius mundi ad veſperam conſummationis inclinata eſſet. CHRYSO. ſuper Matthæ. Conſidera quia ſero, non alio mane mercedem reddit: ergo adhuc ſtante ſæculo iſto iudicium eſt futurum, & vnicuique merces ſua reddenda. & hoc propter duas rationes. Prima eſt, quia ipſa beatitudo futurã eſt merces iuſticiæ: ideo non in illo ſæculo fit iudicium, ſed ante illud. Deinde ante aduentum diei illius præmittitur iudicium: ne videant peccatores diei illius beatitudinem. Sequitur {Dicit dominus procuratori ſuo}, i. filius Spirituiſancto. GLO. Vel ſi volueris, dicit pater filio, qui. ſ. Pater operatur per Filium, & filius per Spiritumſanctum, non propter aliquã differentiã ſubſtantiæ aut dignitatis. ORIG. Vel dicit dominus procuratori ſuo, ideſt alicui angelorum, qui ſuper mercedes retribuendas eſt poſitus, ſiue alicui ex multis procuratoribus, ſecundum quòd ſcriptum eſt: Sub curatoribus & tutoribus eſſe hæredem in tempore quo paruulus eſt. REMI. Vel dominus Ieſus Chriſtus, ipſe eſt paterfamilias & vineę procurator, ſicut & ipſe eſt & oſtium & oſtiarius. Ipſe enim eſt venturus ad iudicium, vt vnicuique reddat, ſecundum quòd geſſit. Vocat ergo operarios, & reddit illis mercedem, quando omnes congregabuntur in iudicio, vt vnuſquiſque accipiat ſecũdum opera ſua. ORIG. Primi autem operarij teſtimonium habentes, per fidem non acceperunt Dei promiſſionem, pro nobis aliqd melius proſpiciente patrefamilias, vt non ſine nobis perficiantur. Et quia miſericordiam conſecuti ſumus, primi mercedem ſperamus accipere, qui ſumus Chriſti, poſt nos autem, qui ante nos operati ſunt. & ideo dicitur: {Voca operarios & redde illis mercedem ſuam, inci. a nouiſ. vſque ad primos. CHRY. ſuper Matthæ. Semper enim libentius aliquid damus illis, quibus gratis donamus, quia pro ſolo noſtro honore donamus. Ergo omnibus ſanctis Deus reddens mercedem, iuſtus oſtenditur, gentibus autem dans, miſericors, dicente Apoſtolo: Gentes autem ſuper miſericordiam honorare Deum. & ideo dicitur: Incipiens a nouiſſimis vſq; ad primos. Aut certe vt oñdat Deus inæſtimabilẽ miſericordiam ſuam, primum nouiſſimis, & indignioribus reddit mercedem, poſtea primis. nimia enim miſericordia ordinem nõ aſpexit. AVG.

Cap.24. de Spiritu & litera: Vel ideo velut priores reperiuntur minores, quia minores ditati ſunt. Sequitur: {Cum veniſſent autem, qui cir-

Hom. 61. ca vndecimam horam venerant}. GREG. Eundem denarium accipiunt, qui laborauerunt ad vndecimam (quem expectauerunt toto deſiderio) & qui laborauerunt ad primam, quia æqualẽ vitæ ęternæ retributionẽ ſortiti ſunt cũ his qui ab initio mundi vocati fuerant, hi qui in fine mundi ad Deum venerunt. CHRY. ſuper Matth. Non autem iniuſte, nam & qui in prima parte ſæculi natus eſt, & non amplius vixit quàm ſtatutũ tempus vitæ ſuæ, & quid illi nocuit, ſi poſt illius exitum mundus ſtetit? & qui circa finem naſcuntur non minus viuent quàm dies qui numerati ſunt eis. & quid illis prodeſt ad compendium laboris, ſi cito mundus finitur, cum penſum vitæ ſuæ compleant ante mundum? Deinde non eſt in homine quãdo naſcatur prius aut poſtea: ſed poteſtatis diuinæ. Nec ille quidem ſibi priorem debet locum defendere, qui prius nat⁹ eſt, nec ille contemptibilior debet eſſe, qui poſtea. Sequitur, {Et acci. murmu. aduer. patremfa. dicentes. Si autem verum eſt quod diximus, quia primi & poſteriores tempus ſuum vixerunt, & nõ amplius, neque min⁹, & vnicuiq; mors ſua ẽ cõſummatio ipſius, quid eſt quod dicunt, Portauimus pondus diei & ęſtus? quia ſcilicet magna eſt nobis virtus ad faciendam iuſtitiam, cognoſcere prope eſſe finem mundi. Vnde & Chriſtus nos armans, dicebat: Appropinquabit regnum cælorum.} Illis autem infirmatio erat, ſcire mundi ſpatia eſſe longinqua. quàmuis ergo non per omne ſæculũ vixerint: tamen totius ſæculi grauamina pertuliſſe videntur, aut pondus totius diei dicit onerosa legis mandata, ęſtum autem vrentem erroris tentationem quam conflabant ſpiritus maligni in eos, ad emulationem gentium eos irritantes, a quibus omnibus gentiles liberi extiterunt Chriſto credentes, & per compendium gratię ad plenum ſaluati. GREGO. Vel pondus diei & æſtus ferre, Hom. 19. eſt per longioris vitæ tempora carnis ſuæ calore fatigari. Sed poteſt quæri, quomodo murmurare dicti ſunt, qui ad regnum vocantur? cælorum etenim regnum nullus qui murmurat accipit, nullus qui accipit murmurare poteſt. CHRY. in Hom. Non autem oportet ea, quæ in parabolis ſunt, ſecundum totum quod di- Hom. 65. citur inueſtigare, ſed intentionem, propter quam compoſita eſt intelligere, & nihil vltra ſcrutari. Non ergo inducit hoc, vt oſtendat aliquos eſſe inuidia morſos, ſed vt oſtendat hos tanto potitos eſſe honore, quod & inuidiam alijs poterat generare. GRE. Vel Hom. 19. quia antiqui patres vſque ad aduentum Domini, quantumlibet iuſte vixerant, ducti ad regnum non ſunt, eorum hoc ipſum murmuraſſe eſt. Nos autem qui ad vndecimam venimus, poſt laborem non murmuramus, quia poſt mediatoris aduentum in hoc mundo venientes, ad regnum ducimur mox vt de corpore eximus. HIERO. Vel omnis retrovocatio gentilibus inuidet, & in euãgelij torquetur gratia. HILA. Et ſecundum inſolentiam populi iam ſub Moyſe contumacis hoc murmur operantium eſt. Sequitur {At ille reſpondens vni eorum dixit: Amice, non facio tibi iniuriam.} REMI. Per hunc vnum poſſunt intelligi omnes, qui ex Iudæis crediderunt, quos amicos propter fidem nominat. CHRY. ſuper Matth. Non autem dolebant quaſi defraudati de mercede ſua: ſed quia illi amplius quàm merebantur, acceperant. Sic enim dolent inuidi, quãdo alteri aliquid additur, quaſi eis ſubſtrahatur. ex quo patet, quòd ex vana gloria naſcitur inuidia. Ideo enim dolet eſſe ſecundus, quia deſiderat eſſe prior: & ideo inuidiæ motum remouet dicens: {Nõne ex denario conueniſti mecum?} HIERO. Denarius figuram Regis habet. Recepiſti ergo mercedem quam tibi promiſeram, hoc eſt imaginem & ſimilitudinem meam, quid quæris amplius? & non tam ipſe plus accipere, quàm alium nihil accipere deſideras. {Tolle quod tuum eſt, & vade.} REMIG. Ideſt, recipe mercedem tuam, & vade in gloriam. Volo autem & huic nouiſſimo, ideſt gentili populo dare, ſecundum meritum, ſicut & tibi. ORI. Forſitan autem Adæ dicit: Amice, non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conueniſti mecum? tolle quod tuum eſt, & vade. Tuum eſt ſalus, quod eſt denarius. Volo autem & huic nouiſſimo dare ſicut & tibi, non incredibiliter poteſt quis arbitrari, hunc nouiſſimum eſſe Apoſtolum Paulum, qui vna hora operatus eſt, & ſimiliter omnes qui ante eum fuerunt AVG. de Sancta Virgi. Quia vero ipſa vita æterna pariter erit Cap. 26. omnibus Sanctis æqualis, denarius omnibus eſt attributus, qui eſt omnium merces. quia vero in ipſa vita æterna diſtincte fulgebunt lumina meritorum, multæ manſiones ſunt apud patrem. ac in denario quidẽ impari non viuet alius alio prolixius. in multis aũt manſionibus honoratur alius alio clarius. GREG. Et quia Hom. 19. ipſa

ipſa regni perceptio eius eſt bonitas voluntatis, recte ſubiūgitur: Aut non licet mihi quod volo facere? ſoluta enim eſt quæſtio hominis contra bonitatem Dei murmurare. Conquerendum quippe eſſet, non ſi dat quod non debet, ſed ſi non daret quod deberet. vnde aperte ſubditur? {An oculus tuus nequàm eſt, quia ego bonus ſum.} REMI. Per oculū.n. vult intētionē intelligi. Iudæi nāq; neq̄ habuerunt oculum, ideſt intentionem malam, quia de ſalute gentium dolebāt. ad quid autem ſenſus huius parabolę tendat, manifeſtat cū ſubditur: Sic erunt primi nouiſſimi & nouiſſimi primi, eò ſcilicet, quòd Iudæi de capite vertantur in caudam, & nos de cauda mutamur in caput.

Amice, nō facio tibi iniuriam. Nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum eſt, & vade. Volo autem & huic nouiſſimo dare, ſicut & tibi. Aut non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequā eſt, quia ego bonus ſum? Sic erunt nouiſsimi primi, & primi nouiſsimi. Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

b Et aſcendens Ieſus Hieroſolymam, aſſumpſit duodecim diſcipulos ſecreto, & ait illis: Ecce aſcendimus hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum & ſcribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendū, & tertia die reſurget.

G c Tunc acceſsit ad eum mater filiorum Zebedæi, cum filijs ſuis adorans, & petēs aliquid ab eo.

CHRY. ſuper Matthæ. Aut ideo primos dicit nouiſſimos, & nouiſſimos primos, non vt nouiſſimi digniores ſint quàm primi, ſed vt coæquentur, & nulla ſit inter eos differentia temporis cauſa. Quod autem dicit: {Multi ſunt vocati, pauci vero electi.} Non ad ſuperiores ſanctos pertinet ſed ad gentes, quoniam ex ipſis gen-

Homil. 19. tibus, qui multi vocati ſunt, pauci ſunt eligendi. GREGO. Ad fidem enim plures veniunt, & ad cæleſte regnum pauci perducuntur: plerique enim Deum vocibus ſequuntur, moribus fugiūt. Ex hoc ergo duo penſare debemus. Primum eſt, vt de ſe quiſque minime præſumat, quia etſi iam ad fidem vocatus eſt, vtrum ad regnum eligendus ſit, neſcit. Secundum vero eſt, vt vnuſquiſque proximum ſuum quem iacere in vitijs conſpicit, deſperare non audeat, quia diuinæ miſericordiæ diuitias ignorat. Vel aliter: Mane noſtrum, pueritia eſt. hora tertria, adoleſcentia intelligi poteſt, qa quaſi iam Sol in altum proficit, dum calor ætatis creſcit. Sexta autem, iuuentus eſt, quia velut in centro, Sol figitur dum in ea plenitudo roboris ſolidatur. Nona autem, ſenectus intelligitur, i qua velut Sol ab alto axe deſcendit, quia ætas a calore iuuentutis deficit. Vndecima vero, eſt ea ætas, quæ decrepita vel veterana vocat. CHRY. in Ho. Quòd autem non omnes ſimul conduxit, ſed alios mane, alios hora tertia, & ſic de alijs, ex differentia mentis eorum proceſſit. Tunc enim eos vocauit, quando erant obedituri. nam & latronem vocauit, quando obediturus erat. Si autem dicāt, quia nemo nos conduxit, ſicut dictum eſt, non oportet omnia ſcrutari, quæ in parabolis ſunt. Item, hoc non dicit dominus, ſed operarij. quòd ipſe enim omnes quantum ad ſe pertinet a prima ætate vocet, ſignificatur cum dicitur: Exijt primo mane opera-

Hom. 19. rios conducere. GREG. Qui ergo vſque ad vltimam ætatem Deo viuere neglexerunt, vſque ad horam vndecimam ocioſi ſteterunt: & tamen tales paterfamilias vocat, & plerumque ante remunerantur, quia prius ad regnum de corpore exeunt, quàm hi qui modo in pueritia vocati eſſe videbantur. ORIGE. Non autem dicitur: Quid hic ſtatis tota die ocioſi, his qui ſpiritu inſipientes carne conſumuntur, ſi poſtea regredi volunt, vt iterum ſpiritu viuant, quod non dicimus diſſuadentes, ne ad domum paternam reuertantur laſciui filij, qui viuendo luxurioſe euangelicæ doctrinę ſubſtantiam conſumpſerunt, ſed quoniam non ſimiles ſunt eis, qui peccauerunt in iuuentute ſua, dum non adhuc didiciſſent quæ fidei erant. CHRY. in Hom. Quòd autem dicit: Erunt primi nouiſſimi & nouiſſimi primi. eos occulte inſinuat, q a principio claruerunt, & poſtea virtutem contempſerunt, & rurſus eos qui a malitia reducti ſunt, & multos ſuperexceſſerunt. Cōpoſita eſt ergo hæc parabola, vt eos auidiores faceret, qui in vltima ſenectute conuertūtur, ne æſtimarent ſe minus aliquid habituros.

Hom. 66. b ¶ CHRY. in Hom. Dominus a Galilæa veniens, non repente Hieroſolymam aſcendit, ſed prius miracula fecit, Phariſæos confutauit, & diſcipulos de vitæ perfectione, & remuneratione inſtruxit, nunc iam aſcenſurus Hierlm, rurſus eis de paſſione loquitur. vnde dicit: {Et aſcendens Ieſus Hieroſolymā aſſumpſit duo-

Tract. 11. decim diſcipulos ſecreto.} ORIG. In duodecim adhuc erat & Iudas. adhuc enim forſitan dignus erat cum alijs ſeorſum audire quæ paſſurus erat magiſter. CHRY. ſuper Matth. Omnis autem ſalus hominum in Chriſti morte poſita eſt, nec eſt aliquid propter quod magis Deo gratias agere debeamus, quàm propter mortem ipſius. Ideo 12. Apoſtolis in ſecreto mortis ſuæ annunciauit myſterium: quia ſemper prętioſior theſaurus in melioribus vaſis includitur. Si autem alij audiſſent paſſionem Chriſti futurā, viri forſitan turbarentur propter infirmitatem fidei, & mulieres propter mollitiem ſuæ naturæ, ex qua in tali negocio ad lachrymas excitantur. CHRY. in Hom. Dictum eſt quidem, & ad

F multos: tamen occulte ſicut ibi: Soluite templum hoc. Et ſignum non dabitur ei niſi ſignum Ionę prophetæ. Diſcipulis autem manifeſte expoſuit dicēs: {Ecce, aſcendimus hieroſolymā. CHRY. ſuper Matth. Quod dicit, Ecce conſtantiæ ſermo eſt, vt memoriā præſentiæ huius in cordibus recondant. Dicit autē, Aſcendimus. ac ſi. d. Videte, quia voluntarie vado ad mortem. Cum ergo videritis me in cruce pendentem, ne ęſtimetis me hominem eſſe tantum: nam etſi poſſe mori, hominis eſt, velle tamen mori, hominis non eſt. ORI. Hoc igitur conſiderātes ſcire debemus, quoniam frequenter, etiam cognoſcentes quoniam & tentationes aliquas ſubituri ſumus, noſipſos offerre debemus, ſed ſupra dictum eſt. Si quis vos perſecutus fuerit in vna ciuitate, fugite in aliam. ſapientis in Chriſto eſt, vt cognoſcat quale tpſ exigit declinationem, quale aūt obuiationem periculorum. HIER. Crebro autem de paſſione ſua diſcipulis dixerat, ſed quia multis in medio diſputans poterat labi de memoria qđ audierant, iturus hieroſolymam, & ſecum ducturus Apoſtolos, ad tentationem eos parat, ne cum veniat perſecutio, & crucis ignominia ſcandalizentur. CHRYSO. ſuper Matth. Tribulatio enim cum ſuperuenerit expectantibus nobis, leuior inuenitur, quàm eſſet futura, ſi repentina veniſſet. CHRY. in Ho. Prædicit etiam eis, vt diſcant quoniam præſcius ad paſſionem venit & volens, ſed a principio quidem mortem prædixit eis ſolam, quan-

H do autem exercitati ſunt adducit alia. ſ. quoniam tradent eum gētibus. RABA. Tradidit enim Iudas Dominum Iudæis, & ipſi tradiderunt eum gentibus, ideſt Pilato & poteſtati Romanorum. Ideo autem Dominus in mundo noluit proſperari ſed grauia pati, vt oſtenderet nobis, qui p delectationem cecidimus, cum qua amaritudine redire debeamus. vnde ſequitur: {Ad illu. & fla. & crucifigendum. AVG. 18. de Ciuitate Dei: Paſſione oſtendit, quid ſuſtinere pro veritate, reſurrectione quid ſperare in Trinitate debeamus. vnde dicit: {Et tertia die reſurget. CHRY. in Hom. Cap. 49.

Quæ quidem huius gratia dixit, vt cum triſtitia viderint, reſurrectionem expectarent. vnde ſubdit: Et tertia die reſurget. AVG. 4. de Ciui. Dei: Vna enim mors. ſ. Saluatoris ſecūdum corpus duabus mortibus noſtris ſaluti fuit. ſ. animæ & corporis, & vna eius reſurrectio duas nobis reſurrectiones præſtitit. Hæc autem ratio ſimpli ad duplum, oritur quidem a ternario numero, vnum quip-

I pe & duo, tria ſunt. ORIG. Hic autem non referuntur diſcipuli dixiſſe aut feciſſe aliquid, cum audiſſent triſtia hæc Chriſto futura, recordantes quæ dominus dixit ad Petrum, ne audiant talia vel peiora. & nunc quidem qui diuinas literas ſcire ſe arbitrantur ſcribę, condemnāt Ieſum morte, & in linguis ſuis flagellant, & crucifigunt eum per hoc, quòd tollere volunt doctrinam ipſius. Ille autem paululum deficiens. ſurgit apparens his, qui acceperunt poſſe videre.

c ¶ HIERONY. Quia poſt omnia dixerat Dominus: Et tertia die reſurget, putauit mulier poſt reſurrectionem illico regnaturum, & auiditate fœminea præſentia cupit, immemor futurorum. vnde dicitur: {Tunc acceſ. ad eum mater fili. Zebe. cum fi. ſuis. CHRY. ſuper Matthæ. Hæc mater filiorum Zebedæi eſt Salome, cuius apud alterum Euangeliſtam ponitur nomen vere pacifica, quæ vere filios genuit pacis. Magna laus mulieris ex hoc

K loco colligitur, quia non ſolum filij reliquerunt patrem: ſed ipſa reliquerat virum ſuum, & ſecuta fuerat Chriſtum; quia ille ſine iſta viuere poterat: iſta autem ſine Chriſto ſalua eſſe non poterat, niſi forte quis dicat, quia infra tempus vocationis Apoſtolorum, & paſſionis Chriſti mortuus eſt Zebedæus, & ſic illa ſexu fragilis ætate defecta, Chriſti veſtigia ſequebatur: quia fides nūquàm ſeneſcit, & religio fatigationem non ſentit. Audacem autem fecerat eam ad petendum naturę affectus. vnde dicitur: {Adorās & petens aliquid ab eo} ideſt reuerentia exhibita petit, vt quod petierit ſibi det. Sequitur: {Qui dixit ei, quid vis?} Non interrogat quaſi neſciens, ſed vt illa exponente manifeſtum faceret irrationabilem eſſe petitionem. vnde ſubditur: Ait illi, Dic vt ſedeant hi duo filij. AVG. de Con. euan. Quòd autem hic per matrem dictum eſſe Lib. 2. c. 64. Matthæus expræſſit, Marcus ipſos filios Zebedæi perhibet dixiſſe, cum illa illorum voluntatem attuliſſet ad Dominum. vnde magis ipſos quàm illam dixiſſe, quod dictum eſt, Marcus breuiter intimauit. CHRY. in Hom. Videbant enim ſeipſos honoratos Hom. 66. præ alijs & audierant, quòd ſuper 12. thronos ſedebitis. vnde pri-

matum

matum ipſius cathedrę petebant accipere. Et quòd quidem plus alijs honoris, apud Chriſtum habebant nouerant, timebant vero Petrum ſibi præferri. vnde & alius Euangeliſta dicit, quòd quia ppe erant Hieruſalem, putabant quòd regnum Dei eſſet in ianuis, ideſt aliquid ſenſibile. Vnde manifeſtum eſt, quòd nihil ſpiritale petebant, nec intelli-

Tract. 12. gentiam ſuperioris regni habebant. ORI. Si enim in regno mūdiali in honore eſſe videntur, qui ſedent cum rege, non fuit mirum ſi mulier muliebri ſimplicitate, vel imperitia talia ſe debere petere æſtimauit, & ipſi fratres adhuc imperfecti, & nihil altius cogitantes de regno Chriſti talia arbitrati ſunt de his, qui ſedebunt cum Ieſu.

Qui dixit ei, Quid vis? Ait illi: Dic vt ſedeant hi duo filij mei, vnus ad dextram tuam, & vnus ad ſiniſtram in regno tuo. Reſpondens autem Ieſus dixit: Neſcitis quid petatis. Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Dicunt ei: poſſumus. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, ſedere autem ad dextram meam vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis: ſed quibus paratum eſt a patre meo.

CHRY. ſuper Matth. Vel aliter: Non dicimus, quòd recte peteret hæc mulier: ſed hoc dicimus, quia non terrena, ſed cæleſtia filijs ſuis optabat. non enim ſentit ſicut cæterę matres, quæ corpora natorum ſuorum amant, animas autem contemnunt, deſiderant illos valere in ſæculo iſto, & non curant quid ſint paſſuri in illo, vt oſtendant, quia corporum ſunt parentes, non animarum. Eſtimo autem, quòd hi fratres cum audiſſent dominum de paſſione ac reſurrectione ſua prophetantem, cæperunt dicere intra ſe, cum eſſent fideles: Ecce rex cæleſtis deſcendit ad regna tartarea, vt regem mortis deſtruat. Cum autem victoria fuerit conſummata, quid aliud reſtat, niſi vt regni gloria ſubſequatur? ORIGEN. Deſtructo enim peccato, quod regnabat in corporibus mortalibus hominum, & omni principatu malignarum virtutum, eminentiā Chriſti in hominibus, Chriſtum recipit, quod eſt ipſum ſedere in ſede gloriæ ſuæ: quòd autem omnia Deus facit ad dextram & ſiniſtram, hoc eſt vt iam nullum malum ſit ante eum, & qui quidem præcellunt præ cæteris appropinquantibus Chriſto, ſunt a dextris eius, qui autem inferiores ſunt, a ſiniſtris ſunt eius. Dextram aūt Chriſti, vide ſi potes intelligere inuiſibilem creaturā, ſiniſtrā autem viſibilem & corporalem. Appropinquantium enim Chriſto, quidam dextram ſortiuntur vt intelligibilia, alij ſiniſtram vt ſenſibilia. CHRYSO. ſuper Matth. Qui autem ſeipſum donauit hominibus, quomodo regni ſui ſocietatem non donabit? Petentis negligentia repræhenditur, vbi de dantis miſericordia dubitatur. Si nos rogamus magiſtrum, forſitan cęterorum fratrum corda concutimus: Etſi enim vinci a carne non poſſunt quaſi iam ſpiritales: tamen percuti poſſunt quaſi adhuc carnales. ergo ſubmittamus matrem noſtram, vt ſuo nomine deprecetur pro nobis. Si enim repræhenſibilis inuenta fuerit, facile merebitur veniam, ipſe enim ſexus excuſat errorem. Si aūt nō fuerit importuna, facilius impetrabit mater pro filijs ſuis rogans. Ipſe enim dominus, qui maternos animos filiorum miſeratione impleuit, facilius audiet maternum affectum. tunc dominus occultorum cognitor nō ad verba intercedentis mulieris reſpondit, ſed ad conſilia ſuggerētium filiorum. Bonum quidem erat eorum deſiderium, ſed inconſiderata petitio. ideo etſi impetrare non debebant, ſimplicitas tamen petitionis eorum confundi non merebatur, quia de amore domini talis petitio naſcebatur, propterea ſolam ignorantiam in eis dominus repræhendit. vnde ſequitur: {Reſpondens autem Ieſus dixit, Neſcitis quid petatis. HIERO. Nec mirum ſi iſta arguatur imperitiæ, cum & de Petro dicatur: Neſciens quid diceret. CHRYSO. ſuper Matth. Nam frequenter dominus patitur diſcipulos ſuos aliquid, non recte aut dicere, aut agere, aut cogitare, vt ex illorum culpa occaſionem inueniat exponendi regulam pietatis, ſciens quia error eorum non nocet præſente magiſtro, & non ſolum in præſenti, ſed etiam in futuro doctrina eius ædificat. CHRY. ſuper Matth. Hoc autem dicit oſtendens, quòd vel nihil ſpiritale petebant, vel ſi nouiſſent quæ petebant, non auſi fuiſſent tantum quid petere, quod ſuperexcedit ſuperiores virtutes. HILA. Neſciunt etiam quid petant, quia nihil de gloria Apoſtolorum ambigendum erat, iudicaturos enim eos ſermo ſuperior expoſuit. CHRY. ſuper Matth. vel {Neſcitis quid petatis} quaſi dicat. Ego vos vocaui ad partem dextram de ſiniſtra, & vos veſtro conſilio curritis ad ſiniſtram: ideo forſitan per mulierem res agebatur. Contulit enim ſe diabolus ad conſueta arma mulierum, vt ſicut Adam per mulierem ſpoliauit: ita & iſtos ſepararet per matrem. ſed iam non poterat per mulierem perditio introire in ſanctos, ex quo de muliere ſalus cunctorum proceſſit. Vel ideo dicit: {Neſcitis quid petatis.} Non enim ſolum debemus cogitare qualem gloriam ſequamur, ſed quomodo euadamus ruinam peccati, quia & in ſæculari bello, qui ſemper de præda victoriæ cogitat, difficile vincit: ideo petendum erat: Da nobis auxilium gratiæ tuę vt omne malum vincamus. RABA. Neſciebant etiam quid peterent, quia ſedem gloriæ a Domino, quam nondum merebantur

A inquirunt. Delectabat eos culmen honoris, ſed prius habebāt exercere viam laboris. vnde ſubdit: {Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? HIER. Calicem in ſcripturis diuinis paſſionē intelligimus, vt in Pſalmo: Calicem ſalutaris accipiam. ſtatimque infert quis iſte ſit calix: Præcioſa in conſpectu Domini mors Sanctorū eius. CHRY. ſuper Matth. Sciebat autem dominus, quia paſſionem ipſius poterant imitari: ſed ideo interrogat, vt omnes audiamus: quia nemo poteſt cum Chriſto regnare: niſi paſſionē Chriſti fuerit imitatus: res.n. pręcioſa, nō

B niſi præcioſo pretio comparatur. Paſſionem autem Dn̄i dicimus non ſolum perſec utionem gentilium: ſed omnem violētiam quā patimur contra peccata certantes. CHRY. in Hom. Dicit ergo: Poteſtis bibere? ac ſi dicat. Vos mihi de honore & coronis loquimini, ego autem vobis de agonibus & ſudoribus. nō enim hoc eſt præmiorum tempus. Ex modo autem interrogationis eos attrahit. non enim dixit: Poteſtis ſanguinem veſtrum effundere: ſed Poteſtis bibere calicem? Deinde addit. Quem ego bibiturus ſum? REMI. Vt ex communione ad ipſum auidiores fiant, at illi qui iam martyrij libertatem cōſtantiamq; retinebāt, bibituros ſe pollicentur. vnde ſequitur {Di. ei: poſſumus.} CHRY. ſup Matt. Vel dicunt hoc, non tā ex fiducia ſuæ fortitudinis quàm ex ignorantia: Inexpertis enim leuis videtur eſſe tētatio paſſionis & mortis. CHRY. in Hom. Vel hoc ex deſiderio promittunt. Neq; enim hoc dixiſſent, niſi expectaſſent audire quod petebant. Dominus autem eis prophetat magna bona, ideſt martyrio dignos effi-

C ciendos. Sequitur: {Ait illis: Calicem quidem meum bibetis.} ORIGE. Non ita reſpondit Chriſtus: Calicem meum bibere poteſtis: ſed ad futuram eorum perfectionem reſpiciens dixit: {Calicem quidem meum bibetis.} HIER. Quæritur autem quomodo calicem martyrij filij Zebedæi: Iacobus videlicet, & Ioānes biberint, cum ſcriptura narrat Iacobum tantum Apoſtolum ab Herode capite truncatum; Ioannes autem propria morte vitam finierit? Sed ſi legimus in Eccleſiaſtica hiſtoria, quòd ipſe Ioannes propter martyrium ſit miſſus in feruentis olei dolium, & relegatus in Pathmos inſulam ſit, videbimus martyrio animum non defuiſſe, & bibiſſe Ioannem calicem confeſſionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt: licet perſecutor nō fuderit ſanguinem. HLAR. Dominus ergo collaudans eorum fidem ait, martyrio quidem eos ſecū cōpati poſſe, ſed leuæ eius ac dextræ aſſidere alijs a Deo patre fuiſſe diſpoſitum. vnde ſequitur: {Sedere autē ad dex-

D teram meam.} Et quidem quātum arbitramur, ita honor iſte alijs eſt reſeruatus, quòd tamen nec Apoſtoli ab eo erunt alieni, qui in duodecim Patriarcharum ſede conſidentes: Iſraelem iudicabunt, & quantum ſentire ex ipſis Euangelijs licet, in regno cælorū Moyſes & Helias aſſidebunt quibus comitantibus, cum gloriæ ſuæ habitu in monte apparuit. HIER. Sed mihi hoc nequaquàm videtur: ſed ideo ſedentium in regno cælorum vocabula, non dicuntur, ne paucis nominatis cæteri putarentur excluſi. regnum.n. cælorum non eſt tantū dantis: ſed accipientis. Non.n. eſt perſonarum acceptio apud Deum, ſed quicumque talem ſe præbuerit, vt regno cælorum dignus fiat, hoc accipiet quod non perſonæ, ſed vitæ paratum eſt. Si itaque tales eſtis, qui conſequamini regnum cælorum, quod pater meus victoribus præparauit, vos quoque accipietis illud. Ideo tamen non dixit: Neque non ſedebitis, ne duos confunderet, neque ſedebitis, ne cæteros irritaret. CHRY. in Hom. Vel aliter: Videtur communis omnibus eſſe locus ille nō ſolum hominibus: ſed etiam Angelis. ſic enim præcipuum vni-

E geniti ponit id Paulus dicens: Ad quem autem angelorum dixit vnquàm: Sede a dextris meis? Dominus ergo non quaſi exiſtentibus quibuſdam qui aſſeſſuri ſunt: ſed condeſcendens interrogantium ſuſpitioni reſpondit. hoc enim vnum ſolum quærebant præ alijs ſtare apud ipſum. Sed dominus reſpondet: Moriemini quidē propter me, non tamen hoc ſufficit vos facere primum ordinem obtinere. Si enim aliquis alius venerit cum martyrio, ampliorem virtutem poſſidens, non quia vos amo illum expellam, & vobis dabo primatum. Propter hoc autem, vt non infirmus eſſe oſtēdatur, non dixit ſimpliciter: Non eſt meum dare, ſed. Non eſt meum vobis dare, ſed quibus paratum eſt. his. ſ. qui ab operibus poſſunt fieri clari. REMIG. Vel aliter: Non eſt meum dare vobis, ideſt ſuperbis talibus quales vos æſtis, ſed humilibus corde, quibus paratum eſt a patre meo. AVGVSTINVS. primo de Trinitate. Vel aliter: Secundum formam ſerui diſcipulis dominus reſpondet: Sedere autem ad dexteram &c. Quod autem paratum eſt a patre eius, & ab ipſo filio eſt paratum, quia & ipſe & pater vnum ſunt. Lib. 1. c. 12.

d ¶ CHRY.

d ¶ CHRY. in Hom. Donec Chriſti ſententia incerta erat, Homil. 66. non triſtabantur alij diſcipuli: ſed tunc triſtati ſunt quando eos increpauit. vnde dicitur: Et audientes x. indignati ſunt, de duobus fratribus. HIERO. Non ad mulieris audaciam referunt poſtulantis: ſed ad filios, quòd ignorantes menſuram ſuam, non modica cupiditate exarſerunt. CHRY. in Ho. Intellexerunt enim, quia hæc petitio diſcipulorum fuit quando eos dominus increpauit. Quando autem eos a Domino præhonoratos viderunt in trāſfiguratione, & ſi ſecundum mētem dolebant, in medium efferre non audebant. honorātes doctorem. CHRY. ſuper Matthæ. Sicut autem duo carnaliter petierunt: ita & 10. carnaliter contriſtati ſunt. nam velle quidem eſſe ſuper omnes vituperabile eſt, ſuſtinere autem alium ſuper ſe minus eſt glorioſum. HIERO. Humilis autem magiſter & mitis nec cupiditatis duos arguit poſtulantes, nec 10. reliquos indignationis increpat & liuoris. vnde ſequitur: Ieſus autem vocauit eos ad ſe. CHRY. in Hom. Quia enim turbati erant, vocatione eos conſolatur, de propinquo eis loquendo. etenim duo a ſocietate. 10. ſeipſos ſeparantes propius ſtabant, ſeorſum domino loquentes: non tamen ſicut prius pueros in medium ducens eos conſolatur: ſed a contrario inſeruit dicens, Scitis quia principes H

d Et audientes decem indignati ſunt de duobus fratribus. Ieſus autem vocauit eos ad ſe & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores ſunt, poteſtatem exercent in eos. Non ita erit inter vos. Sed quicumque voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter. Et qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus. Sicut filius hominis, non

Tract. 12. gentium dominantur eorum. ORIG. ideſt non contenti tantum regere ſuos ſubiectos: ſed violenter eis dominari nituntur, inter vos autem, qui eſtis mei, non erunt hæc. quoniam ſicut omnia carnalia in neceſſitate ſunt poſita, ſpiritalia autem in voluntate, ſic & qui principes ſunt ſpiritales, principatus eorum in dilectione ſubditorum debet eſſe poſitus, nō in timore corporali. CHRY. in Ho. Oſtendit autem in hoc, quòd gentilium eſt primatus cupere, & ſic gentium comparatione eorum animam æſtuātem conuertit. CHRY. ſuper Matthæ. Et opus quidem deſiderare bonum, bonum eſt, quia noſtræ voluntatis eſt, & noſtra eſt merces. primatum autem honoris concupiſcere vanitas eſt: hoc. n. conſequi iudicium Dei eſt, propter quod ex primatu honoris neſcimus ſi mercedem iuſtitię meremur. Neque enim Apoſtolus laudem habebit apud Deum, quia Apoſtolus fuit: ſed ſi opus Apoſtolatus ſui bene impleuit, nec Apoſtolus pro merito ſuo antecedenti honoratus eſt, vt eſſet Apoſtolus, ſed ad hoc miniſterium aptus eſt iudicatus, ſecundum motum animæ ſuæ. Primatus ēt fugientē ſe deſiderat, & deſiderantem ſe horret: conuerſatio ergo melior deſideranda eſt, non dignior gradus. Volens ergo dominus, duorum fratrum Zebedæi, & aliorum indignationem extinguere, introducit differentiam inter principes mundiales & Eccleſiaſticos, oſtendens quia primatus in Chriſto, nec ab aliquo appetendus eſt non habente, nec alteri inuidendus eſt habenti, quia principes mundi, ideo ſunt, vt dominentur minoribus ſuis, & eos ſeruituti ſubiiciant & expolient, & vſque ad mortem eis vtantur ad ſuam vtilitatem & gloriam. Principes autem Eccleſiæ fiunt, vt ſeruiant minoribus ſuis, & miniſtrent eis, quæcumque acceperunt a Chriſto, vt ſuas vtilitates negligant, & illorum procurent, & mori non recuſent, pro ſalute inferiorum. Primatum ergo Eccleſiæ concupiſcere, neque iuſtum eſt neque vtile. Nullus ſapiens vult vltro ſe ſubiicere ſeruituti & periculo tali, vt det rationem pro omni Eccleſia: niſi forte qui non timet Dei iudicium, abutens primatu ſuo Eccleſiaſtico ſæculariter, ita vt conuertat illum in ſæcularem. HIER. Denique ſui proponit exemplum, vt ſi dicta paruipenderent erubeſcerent ad opera. vnde ſubdit: {Sicut filius hominis, non venit miniſtrari ſed miniſtrare.} ORIG. Nam & ſi Angeli, & Martha miniſtrauerunt ei, tamen non ideo venit vt miniſtretur ſed vt miniſtret, & tantum creuit miniſtrans, vt impleretur quod ſequitur. Et daret animam ſuam redemptionem pro multis, ſ. qui crediderunt in eum, daret inquā in mortem. Sed quoniam ſolus erat inter mortuos liber, & fortior omni poteſtate mortis, omnes ſequi ſe volentes liberauit a morte. Eccleſiarum ergo principes imitari debēt Chriſtum acceſſibilem, & mulieribus loquentem, & pueris manus imponentem, & diſcipulis pedes lauantem, vt ipſi ſimiliter faciant fratribus. Nos autem tales ſumus, vt etiam principum mundi excedere videamur ſuperbiam, vel non intelligentes & contemnentes mandatum Chriſti, & quærimus ſicut reges acies præcedentes, & terribiles nos & exceſſu difficiles maxime pauperibus exhibemus, nullam affabilitatem habentes, vel habere ad nos permittentes. CHRY. in Ho.

F Quantumcūq; ergo te humiliaueris, non poteris tantum deſcendere, quantum dominus tuus.

e ¶ CHRYSO. ſuper Matthæ. Sicut teſtimonium ſtudioſi Hom. 67. agricolæ eſt meſſis fœcunda: ita aſſidui doctoris eſt prædicando Eccleſia plena. vnde & hoc dicitur: {Et egredientibus illis ab Hierico ſecuta eſt eum turba multa.} Neminem labor itineris impediuit, quia amor ſpiritalis fatigationem non ſentit. Neminem paſſionum ſuarum recordatio retraxit, quia ingrediebant in poſſeſſionem regni cæleſtis. Vere enim nō habet ſuper terram qđ amet, qui bonum cæleſte in veritate guſtauerit. Opportune autem oblati ſunt, ante faciē Chriſti duo cęci, vt apertis oculis quaſi teſtes virtutis aſcēderent cum eo in Hieruſalem. vnde ſequitur: Et ecce duo cæci. Hi currētium ſtrepitum audiebant, & perſonas non videbant, nihil ſolutū habentes de toto corpore niſi vocem. Et ideo, quia pedibus eum ſequi non poterant, voce ſequebantur. vnde dicitur: Audi. quia Ieſus tranſ. & clama. dicentes: Domine miſe. noſtri fili Dauid. AVGV. de Con. Lib. 2. c. 65. Euan. Hoc autem factum Marcus commemorat: ſed de vno cæco factum. Quæ ita ſoluitur quæſtio. nam duorum cæcorum quos Matthæus interpoſuit, vnum fuiſſe in illa ciuitate famoſiſſimum, H ex hoc ſatis apparet, quòd & nomen eius, & patris eius Marcus cōmemorauit. Barthimæus enim Timei filius ex aliqua magna fœlicitate deiectus notiſſime fuit, qui non ſolum cæcus, verum etiam mendicus ſedebat. Hinc eſt ergo, quòd ipſum ſolum voluit commemorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famam, huic miraculo comparauit, quàm erat illius nota calamitas. Lucas vero quàmuis omnino eodem modo factum: tamen in alio cæco intelligendus eſt par commemorare miraculum. Ille quippe hoc factū dicit, cum appropinquaret Hierico: alij cum egrederetur ab Hierico. Sequitur: Tur. autem incre. eos, vt tacerent. CHRY. ſuper Matthæ. Videbant enim ſordidas veſtes, & non conſiderabant cōſcientiæ claritatem. Ecce fatua ſapientia hominum: exiſtimant. n. iniuriam pati magnos, ſi a pauperibus honorentur. Quis enim pauper auſus eſt diuitem publice ſalutare? HILAR. Vel ſilentium non cauſa honoris exigunt: ſed quòd acerbe a cæcis audiunt quod negabant. ſ. dominum eſſe Dauid filium. ORIG. Tract. 13. Vel qui crediderant increpabant eos, vt non appellarent eum cō- I temptibili nomine filium Dauid, ſed potius dicerent. {Fili Dei miſerere noſtri.} HILA. Imitabantur autem magis vetiti quàm compeſcebantur, fides enim quando vetatur, magis accenditur, & ideo in periculis ſecura eſt, & in ſecuritate periclitatur. vnde ſequitur: At illi magis cla. dicen. Miſere. no. fili Dauid. Primo enim clamabant, quia cæci erant. Secundo magis clamabant, quia vetabantur ad lumen accedere. CHRY. in Hom. Chriſtus autem permittebat eos vetari, vt plus eorum deſiderium appareret. Hinc autem diſce, quoniam ſi abiecti fuerimus cum ſtudio accedentes ad Deum, per noſipſos aſſequemur quod petimus. Sequitur: Et ſte. ie. & vo. eos & ait: Quid vul. vt fa. vo. HIERON. Ideo autem ſtetit Ieſus, quia cæci quo pergerent ignorabant. Multę foueæ erant in Hierico, multæ rupes, & prærupta in profundum vergentia, iccirco dominus ſtat, vt venire poſſint. ORIGE. Vel Ieſus non pertranſit, ſed ſtat, vt ſtante eo, non transfluat beneficiū, ſed quaſi de fonte ſtante miſericordia defluat vſque ad eos. HIE. K Vocari autem iubet ne turbę prohibeant, & interrogat quid velint, vt ex reſponſione eorum manifeſta debilitas appareat, & virtus ex remedio cognoſcatur. CHRY. ſuper Matth. Vel interrogabat propter fidem, vt dum cæci Chriſtum filium Dei confitentur, confundantur videntes, qui eum tantum hominem putāt. Dominum quidem Chriſtum vocauerant, & verum dixerant. Sed dicentes filium Dauid, diſſipabant quod bene confeſſi ſunt: nā abuſiue & homines domini dicuntur, vere autem nemo dominus, niſi Deus. Cum ergo dicunt: Domine fili Dauid, abuſiue Chriſtum ſecundum hominem honorant. Si autem ſolummodo dominum dicerent, deitatem confiterentur. ideo interrogat: Quid vultis? Tunc illi iam non dixerunt: Domine fili Dauid: ſed tm̄ dn̄e. Sequitur. n. dicunt illi: Dn̄e vt aperiantur oculi noſtri. Filius enim Dauid cæcos illuminare non poteſt, filius Dei pōt. Quamdiu ergo dixerunt: Domine fili Dauid, ſuſpenſa eſt ſanitas: mox autem vt dixerunt domine, infuſa eſt ſanitas. Sequitur enim, Miſer. autem eorum Ieſus teti. ocu. eo. & confe. vide. Tetigit autem vt homo carnaliter, ſanauit vt Deus. HIER. Præſtat enim artifex quod natura

venit miniſtrari ſed miniſtrare, & dare animam ſuam redemptionem pro multis.

e Et egredientibus illis ab Hierico, ſecuta eſt eū turba multa. Et ecce duo cæci ſedentes ſecus viam, audierunt quia Ieſus tranſiret, & clamauerunt dicentes: G Domine miſerere noſtri fili Dauid. Turba autem increpabat eos vt tacerent. At illi magis clamabant dicentes: Domine miſerere noſtri fili Dauid. Et ſtetit Ieſus & vocauit eos & ait: Quid vultis vt faciam vobis? Dicunt illi: Domine, vt aperiantur oculi noſtri. Miſertus autem eorum Ieſus, tetigit oculos eorum. Et confeſtim viderunt, & ſecuti ſunt eum.

natura non dederat, aut certe quod debilitas tulerat, miſericordia donat. CHRY. in Hom. Hi autem ſicut ante donationem fuerunt perſeuerantes: ita & poſt donationem non fuerunt ingrati. CHRY. ſuper Matthæ. Bonum enim munus obtulerunt Chriſto ſanati. Sequitur enim {Et ſecuti ſunt eum.} Hoc enim Deus a te requirit ſecundum prophetam, ſollicitum te ambulare cum domino Deo tuo. HIERON. Qui ergo in Hierico contracti ſedebant, & clamare tantum nouerant, poſtea ſequuntur Ieſum, non tam pedibus quàm virtutibus. RABA. Hierico autem quæ interprætatur luna, defectum noſtræ mutabilitatis ſignificat. ORIGE. Myſtice autem Hierico intelligitur mundus, ī quē Chriſtus deſcendit. Qui autem ſunt in Hierico, exire neſciunt de ſapientia mundi, niſi viderint non ſolum Ieſum exeuntem de Hierico: ſed etiam diſcipulos eius. Hæc ergo videntes, ſecutæ ſunt eum turbæ multę, mundum & mundana omnia contemnentes, vt Chriſto duce aſcendant in Hieruſalem cæleſtem. Duos cæcos poſſumus dicere Iudam & Iſrael, qui ante Chriſti aduentum cæci fuerunt, quia non videbant verbum verum, quod erat in lege & prophetis: tamen ſedentes ſecus viam legis & prophetarum, & ſecundum carnem tantum intelligentes, clamabant tantum ad eum, qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. HIERO. Vel duos cæcos plerique Phariſęos, & Saducæos intelligūt. Vel aliter: Duo cæci ſedentes iuxta viam, ſignificāt de vtroque populo quoſdam iam cohærentes, per fidem diſpenſationi temporali, ſecundum quam Chriſtus via eſt, & deſiderantes illuminari, ideſt aliquid de verbi æternitate intelligere, quod tranſeunte domino impetrare cupiebant, ideſt per meritum fidei, qua creditur filius Dei, & natus homo & paſſus propter nos. per hanc enim diſpenſationem quaſi tranſit Ieſus, quia actio temporalis eſt: oportebat autem vt tantum clamarent, donec reſiſtentis ſibi turbæ ſtrepitum vincerent, ideſt tam perſeuerando animū intenderent orando, atque pulſando, quouſque conſuetudinem deſideriorum carnalium, quæ tanquàm turba obſtrepit cognitioni lucem veritatis æternæ videre conanti, vel ipſam hominum carnalium turbam. ſtudia ſpiritualia impedientem fortiſſima intentione ſuperarent. AVG. de Verbis Domini: Serm. 10. Bonos enim Chriſtianos volentes facere præcepta Dei, Chriſtiani mali & tepidi ꝓhibent, clamant tamen illi non deficientes. cum enim quiſq; Chriſtianus cæperit bene viuere, mūdumq; contemnere, in ipſa ſui voluntate patitur repræhenſores frigidos Chriſtianos, ſed ſi perſeuerauerint ipſi iam obſequentur, qui ante prohibebant. AVG. Lib. 1. c. 28. de Quæſt. euan. Itaque audiens Ieſus, quia pulſanti aperietur, ſtans eos tangit & illuminat. quia enim fides incarnationis temporalis ad æterna intelligenda nos præparat, tranſeunte Ieſu admoniti ſunt vt illuminarentur, & ab eo ſtante illuminati ſunt, tēporalia enim tranſeunt, æterna ſtant. CHRY. ſuper Matthæ. Quidam interprætantur duos cæcos gētiles, vnus ex Cham, alius ex Iaphet, qui ſecus viam ſedebant, ideſt iuxta veritatem conuerſabantur: ſed veritatem inuenire non poterant, vel ſecundum rationem verbi conſiſtentes, quia notitiam verbi nondum acceperant. RABA. Agnita autem fama nominis Chriſti, participes eius fieri quærebant, contradicebāt multi. primò Iudæi, vt in Actibus legimus. deinde etiam gentiles perſecutione inſtabant: nec tamen eos, qui erant ad vitam ꝑordinati, ſalute priuare valebant. CHRYSO. ſuper Matth. Conſequenter autem gentium oculos mentis tetigit Ieſus, dans eis gratiam Spiritusſancti, quæ illuminatæ ſecutę ſunt eum operibus bonis. ORIG. Et nos ergo ſedentes iuxta ſcripturarum viam, & intelligentes in quibus cæci ſumus, ſi ex affectu petierimus, tanget oculos animarum noſtrarū, & recedet a mentibus noſtris tenebra ignorantiæ, vt eum in ſcientiæ lumine ſequamur, qui dedit nobis poſſe videre; propter nihil aliud, niſi vt eum ſequamur.

CAPVT XXI.

a Et cum appropinquaſſet Hieroſolymis, & veniſset Betphage ad mōtem oliueti, tūc Ieſus miſit duos diſcipulos dicens eis: Ite in caſtellum quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam & pullum cum ea, ſoluite & adducite mihi. Et ſiquis vobis aliquid dixerit, dicite quia dominus his opus habet, & confeſtim dimittet eos. Hoc aūt totū B factū eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam dicentem: Dicite filiæ Syon, Ecce rex tuus venit tibi manſuetus ſedēs ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis. Euntes autem diſcipuli, fecerunt ſicut pæcepit illis

CAP. XXI.

a REMIGIVS. Narrauit ſuperius Euangeliſta dominum egreſſum a Galilæa, & cæpiſſe aſcendere Hieroſolymam. Poſtquàm ergo narrauit quid in via geſſerit, in incepta intentione perſeuerans dicit, {Et cum appropinquaſſet Hieroſoly. & veniſſet Betphage.} A Betphage viculus fuit Sacerdotum, ſitus in latere montis oliueti, diſtans vno miliario a Hieruſalem. Sacerdotes enim, qui per certos dies in templo deſeruiebant, completo officio vicis ſuæ, illic diuertebant ad manendum. ſimiliter & illi qui accipiebant officium illuc diuertebāt, quia præceptum fuit in lege, vt nullus diebus ſabbatorum, plus quàm mille paſſus incederet. ORI. Tract. 14. Vnde & interprætatur Betphage maxillarum domus, quoniā maxilla propria erat pars Sacerdotum in lege. Sequitur: {Tunc Ieſus miſit duos diſcipulos.} CHRY. ſuper Matth. Non dixit diſcipulis dicatis: Dominus tuus his opus habet, vel Dominus veſter, vt intelligant, quia ipſe ſit ſolus dominus, nō ſolum animalium, ſed omnium hominum, nam & peccatores conditione quidem, ſui ſunt, voluntate autem ſua, diaboli. CHRY. in Hom. Neque paruum. n. Hom. 67. exiſtimes quod factum eſt, quis enim ſuaſit dominis iumentorum non velle contradicere, volentes ſilere & concedere, & in hoc diſcipulos erudit, quoniam poterat & Iudæos prohibere: ſed noluit, ſed & docet vt quodcūque petitum fuerit darent. ſi enim qui igno C rabant Chriſtum: ita conceſſerunt, multomagis diſcipulos conuenit omnibus dare, quod autē dicitur: {Et confeſtim dimittet eos} CHRY. ſuper Matthæ. Intelligendum eſt, quòd animal poſtq̄. ingreſſum eſt in Hieruſalem, ad dominum ſuum remiſſum eſt a Chriſto. GLO. Vel dominus iumentorum confeſtim dimittet eos in domini ſeruitio mancipandos. Adhibetur autem huic facto Prophetæ teſtimonium, vt appareat dominū omnia, quæ de ipſo ſcripta erant, impleuiſſe, ſed inuidia cęcatos Scribas & Phariſæos, ea quæ ipſi legebant intelligere noluiſſe. & ideo ſequitur: {Hoc autem totum factum eſt, vt adim. quod dictum eſt per Prophe. ſ. Zachariam.} CHRY. ſuper Matth. Sciens enim Propheta malitiam iudæorum, quia cōtradicturi erant Chriſto aſcendenti in tēplum, præmonuit, vt per hoc ſignum cognoſcerent regem ſuum dicentem: {Dicite filiæ Syon. RABA. Filia ſyon hiſtorialiter dicitur Hieruſalem ciuitas, quæ ſita eſt in monte ſyon. myſtice au- D tem eſt Eccleſia fidelium, pertinens ad ſupernam Hieruſalem. CHRY. ſuper Matthæ. Ecce, oſtendētis verbum, ideſt non carnali aſpectu, ſed ſpirituali intellectu opera virtutū eius aſpicite. Ante tempora quidem multi dicebant. Ecce, vt oſtenderent, quia ille de quo loquebatur antequàm naſceretur, iam erat Rex tuus. Cum ergo videritis eum, nolite dicere: Non habemus regem, niſi Cæſarem. Venit tibi. Si intellexeris, vt ſaluet te, ſi non intellexeris, venit contra te. Manſuetus. Non vt propter potentiam timeretur, ſed vt propter manſuetudinem amaretur. vnde nō ſedet in curru aureo præcioſa purpura fulgens, nec aſcendit ſuper feruidū equum diſcordiæ amatorem & litis, ſed ſuper aſinam tranquillitatis & pacis amicam. vnde ſequitur: {Sedens ſuper aſinam & pullum filium ſubiugalis. AVG. de Con. euang. In hoc autem teſtimonio prophetico, aliquanto diuerſa eſt euangeliſtarum locutio. hæc enim Matthæus ſic adhibet, vt aſinam dicat commemoraſſe Prophetam, non autem ita ſe habet, vel quod Ioannes inter- E ponit, vel codices Eccleſiaſticæ interprætationis. 70. Cuius rei cā mihi videtur, quòd Matthæus Hebrea lingua perhibetur euangelium conſcripſiſſe. Manifeſtum eſt autem interprætationem illam, quæ dicitur 70. in nonnullis aliter ſe habere quàm inueniunt in Hebræo, qui eam linguam nouerunt, & qui interprætati ſunt ſinguli eoſdem libros Hebræos. Huius autem diſtantiæ cauſa ſi quæratur, nihil probabilius eſtimo quàm eos 70. illo ſpiritu interprætatos, quo & illa quæ interprætabantur dicta fuerant, quod ex ipſa eorum mirabili, quæ prædicatur conſenſione firmatum eſt, ergo & ipſi nonnulla in eloquio variando, & voluntati Dei, cuius verba erant non credendo, nihil aliud demonſtrare voluerunt, quàm hoc ipſum qđ in Euangeliſtarum concordia, quadam diuerſitate narratur, qua nobis oſtenditur non eſſe mendacium, ſi quiſquam ita diuerſo modo aliquid narret, vt ab eius voluntate, cui conſentiendum eſt non recedat, quod noſcere, in moribus vtile eſt propter cauenda mendacia, & ipſi fidei ne putemus quaſi conſecratis ſonis, ita muniri veritatem tanquàm Deus nobis, quemadmodū ipſam rem, ſic verba quæ propter illum ſunt dicenda commendet, cum potius ita res ſermonibus proferatur, vt iſtos omnino, quærere non

rere non deberemus, ſi rem ſine his noſſe poſſemus, ſicut illam nouit Deus, & in eo angeli eius. Sequitur: {Euntes autem diſcipuli fecerunt ſicut præcepit illis Ieſus, & adduxerunt aſinam & pullũ.} Cæteri autem Euangeliſtæ de aſina tacent, non deberet autem pmouere lectorem, nec ſi Matthæus de pullo tacuiſſet, ſicut illi de aſina tacuerunt, quanto min⁹ moueri oporteret, quia vnus ita commemorauit aſinam de qua cæteri tacuerunt: vt tamẽ pullum non taceret, de quo illi dixerunt. vbi enim vtrumq; poteſt intelligi factum nulla repugnantia eſt: nec ſi

Ieſus. Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt. Plurima autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via: Alij autem cedebant ramos de arboribus,

alius aliud commemoraret, quanto minus vbi vnus vnum, alius vtrumque? Sequitur: {Et impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt.} HIER. Sed videtur, quòd ſuper vtrumque animal in paruo itineris ſpatio dominus ſedere nequiuerit. ergo cum hiſtoria aut impoſſibilitatem habeat, aut turpitudinem, ad altiora tranſmittimur, ideſt ad myſticum ſenſum. REMIG. Licet potuerit fieri, vt ſuper vtrumque animal dominus ſederit. CHRY. in Hom. Mihi autem videtur, quòd non propter myſterium, ſolum ſuper aſinam ſedit, ſed & menſuram nobis ſapientiæ tribuens demonſtrat. ſ. quòd non ſuper equos ferri neceſſe eſt, ſed ſufficit aſino vti, & eo quòd neceſſitatis eſt eſſe contentum. Interroga autem Iudęos, quis Rex ſuper aſinam delatus intrauit hieroſolymam? ſed non vtique alium habent dicere: niſi iſtum ſolum. HIER. Turbę ergo quæ egreſſæ fuerant de Hierico, & ſecutę ſaluatorem, ſuppoſuerunt veſtimenta ſua, & ſtrauerunt viam ramis arborum. & ideo ſequitur: {Plurima autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via.} pedibus aſini. nec vbi offendat in lapidem, nec calcet ſpinam, nec labatur in foueam. Sequit: {Alij autem cedebant ramos de arboribus, & ſternebant in via.} de arboribus. ſ. fructiferis quibus mons olìueti cõſitus eſt. Cumq; opere cuncta feciſſent, vocis quoque tribuunt teſtimonium. vnde ſequitur: {Turbę autem quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant dicentes, Oſanna filio Dauid.} Quid aũt ſignificet oſanna, nunc perſtringam breuiter. In 117. Pſalmo, qui manifeſte de aduentu Saluatoris, ſcriptus eſt, inter cætera hoc quoque legimus: O domine ſaluum me fac, o domine bene proſperare. Benedictus qui venturus es in nomine domini. Pro eo quod in 70. habetur interprætibus: ὦ Κύριε σῶσον δή, O Kyrie ſoſon di, ideſt O domine ſaluum fac: in Hebræo legimus: Anna, Iehoua, Oſianna, Quod manifeſtius interprætatus eſt Symmachus dicens: Obſecro domine, ſalua obſecro. Nemo ergo putet ex duobus verbis Græco ſcilicet, & Hebræo ſermonem eſſe compoſitum, ſed totum Hebraicum eſt. REMI. Et eſt compoſitum ex integro corrupto. Oſi enim latine dicitur ſalua, ſiue ſaluifica: Anna vero apud illos interiectio eſt obſecrantis. nam ſicut apud illos ab obſecrante dicitur anna, ſic apud Latinos dicitur heu. HIERO. Significauit enim quòd aduẽtus Chriſti ſalus mundi ſit. vnde ſequitur: {Benedictus qui venit in nomine domini} Saluatore quoq; idipſum in euangelio comprobante: Ego inquit, veni in nomine patris mei. REMI. Quia. ſ. in omnibus bonis operibus non ſuam, ſed patris gloriam quæſiuit. GLO. Et eſt ſenſus: Benedictus, ideſt glorioſus ſit, Qui venit, ideſt incarnatus eſt. In nomine Domini, ideſt patris eum glorificando. Iterum repetunt: Oſanna, ideſt ſalua obſecro. & determinant vbi ſe vellent ſaluari. In altiſſimis, ideſt in cæleſtibus, non terrenis, vel per hoc quod iungitur Oſanna, ideſt ſalus in excelſis, perſpicue oſtenditur, quòd aduentus Chriſti, non tantum hominis ſalus, ſed totius mundi ſit, terrena iungens cæleſtibus. HIERO. Vel humanam quidem Chriſti diſpenſationem laudant in eo, quòd dicebant: Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Reſtitutionem autem eius in ſancta, in eo quòd dicebant: Oſanna in excelſis. CHRY. Oſanna etiam, quidam interprætantur gloriam, alij vero redemptionem. Nam & gloria illi debetur, & redẽptio illi cõuenit qui omnes redemit. HILA. Laudationis enim verba, redemptionis in eo exprimũt poteſtatem, filium autem Dauid nuncupant, in quo agnoſcerent ęterni regni hæreditatem. CHRY. Numquàm autem antea dominus ſibi adhibuit miniſteria iumentorum, nec ramorum virentia circa ſe ornamenta conſtituit: niſi modo quando Hieruſalem, vt pateretur, aſcendit. Excitauit enim videntes, vt facerent quod prius volebant, ergo poteſtas eis data eſt, non mutata voluntas. HIER. Myſtice autem appropinquat Dominus Hieroſolymis egrediens de Hierico, turbis inde eductis quàmplurimis, qa magnus magnis ditatus mentibus ſalute credentium rediens, ingredi cupit vrbem pacis, & locum viſionis Dei. Et venit Betphage, ideſt ad domum maxillarum & confeſſionis portabat typum, & erat ſitus in monte olìueti, vbi eſt lumen ſcientiæ laborum & do-

F lorum requies. Per caſtellum enim, quod contra Apoſtolos erat, mundus iſte deſignatur, contra Apoſtolos enim erat, nec lumen doctrinarum volebat accipere. REMI. Dominus ergo de monte olìueti diſcipulos miſit, quia de primitiua eccleſia prædicatores in mundum direxit. Duos quippe miſit propter duos ordines prædicatorũ quos manifeſtat Apl's dicẽs: Qui operatus eſt Petro in Apoſtolatum circũciſionis, operatus eſt & mihi inter gẽtes, ſiue quia duo ſunt præcepta charitatis, ſiue pp duo teſtamenta, ſiue propter literã & ſpiritũ. HIER. Siue

& ſternebant in via. Turbę autem, quæ præcedebant & quæ ſequebantur, clamabant dicentes, Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini, oſanna in altiſsimis.

G pp theoricam & practicam, ideſt ſcientiam & opera. Aſina autem iſta quæ ſubiugalis fuit, & edomita, & iugum legis traxerat, ſynagoga intelligitur. Pullus aſinę laſciuus & liber, gentium populus: Iudæa enim ſecundum Deum mater eſt gentium. RABA. Vnde Matthæus ſolus, qui Iudæis euangelium ſcripſit aſinam domino refert adductam, vt eidem etiam genti Hebreæ, ſi pœniteat non deſperandam monſtret eſſe ſalutem. CHRY. ſup Matth. Propter quaſdam autem ſimilitudines animalibus, aſſimilati ſunt homines, Dei filium non cognoſcentes. Eſt enim animal immũdum, & præ cæteris pœne iumentis magis irrationabile, & ſtultum, & infirmum, & ignobile, & oneriferum. Sic fuerunt homines ante Chriſti aduentum, paſſionibus diuerſis immundi, irrationabiles, verbi ratione carentes, ſtulti propter Dei contemptum, infirmi ſecundum animam: ignobiles, quia obliti generationis cęleſtis, facti fuerant ſerui paſſionum & dæmonum: oneriferi quia ſufferebant ſarcinam erroris a dæmonibus vel Phariſæis impoſitam. Ligata autem erat aſina, ideſt diabolici erroris vinculo impedita, vt

H non haberet libertatem eundi quo vellet, nam antequàm peccemus, liberum habemus arbitrium ſequi voluntatem diaboli an non. Quòd ſi ſemel peccantes obligauerimus nos operibus eius, iam noſtra virtute euadere nõ poſſumus, ſed ſicut nauis fracto gubernaculo illuc ducitur, vbi tempeſtas voluerit, ſic & homo diuinę auxilio gratiæ perdito per peccatum, non quod vult agit, ſed quod diabolus vult. Et niſi Deus valida manu miſericordiæ ſuæ ſoluerit eum, vſque ad mortem in peccatorum ſuorum vinculis permanebit: & ideo dicit diſcipulis: Soluite. ſ. per doctrinam veſtram & per miracula veſtra, quia omnes Iudæi, & gẽtes per Apoſtolos ſunt liberati. Et adducite mihi, ideſt ad gloriam meam illos conuertite. ORIG. Vnde & aſcendens in cælum iuſſit diſcipulis ſuis, vt ſoluerenę peccatores, dans eis Spiritum ſanctum. Abſoluti autem & proficientes, & nutriti verbi diuinitate digni habentur remitti, in locum ex quo erant aſſumpti, non iã ad opera priora, ſed vt prædicarent eis filium Dei, & hoc eſt quod ſignificat dicens: Et confeſtim di. eos. HILA. Vel per aſinam & pullum, du

I plex vocatio ex gentibus oſtenditur. Erant enim Samaritani ſub quadam obſeruantiæ ſuæ conſuetudine ſeruientes, qui ſcilicet ſignificantur per aſinam. Erant etiam indomitę gentes & feroces, qui. ſ. ſignificantur per pullum. Igitur duo mittuntur, vt ſoluant ligatos erroris vinculis. per Philippum enim Samaria credidit. per Petrum Cornelius Chriſto, tãquàm primitię gentium adductus eſt. REMI. Sicut autem tunc dictum eſt Apoſtolis: Siquis vobis aliquid dixerit, dicite quia dominus his opus habet, ſicut nunc prædicatoribus eſt præceptum, vt ſi aliquid aduerſitatis obſtiterit, a prædicando non ceſſarent. HIER. Veſtis autem Apoſtolica quæ iumento ſupponitur, vel doctrina virtutum vel diſcretio ſcripturarum intelligi poteſt, ſiue eccleſiaſticorum dogmatum veritates, quibus, niſi anima inſtructa fuerit & ornata, ſeſſorem habere dominum non meretur. REMIG. Dominus autem ſuper aſellum ſedens, Hieroſolymam tendit, quia præſidens ſanctæ Eccle

K ſiæ vel animæ fideli, & eam in hoc ſæculo regit, & poſt hanc vitam ad viſionem cæleſtis patriæ introducit. Apoſtoli autem & cæteri doctores, veſtimenta poſuerunt ſuper aſinam, quia gloriam quam acceperunt a Chriſto gentibus dederunt. Turba autem veſtimenta ſternebat in via, quia credentes ex circumciſione, gloriam quam habebant ex lege, contemnebant. Ramos autem de arboribus præcidebant, quia ex Prophetis acceperunt exempla de Chriſto, quaſi de arboribus virentibus. Vel turba quæ veſtimenta ſtrauit in via, ſignificat martyres, quæ veſtimenta ſua, ideſt corpora, quæ tegumenta ſunt animarum, pro Chriſto ad martyrium tradiderunt. Vel ſignificantur illi, qui corpora ſua per abſtinentiam domant, Illi autem ramos arborum præcidunt, qui dicta & exempla ſanctorum patrum quærunt ad ſuam vel filiorum ſalutem. HIER. Quod autem ait: {Turbæ autem quæ præcedebãt, & quæ ſequebantur} vtrumque populum oſtendit, & qui ante Euangelium, & qui poſt Euangelium domino crediderunt, conſona Ieſum confeſſionis voce laudare. CHRY. ſuper Matthæ. Et illi quidem prophetantes

prophetantes de Chriſto venturo, clamauerunt, hi autem laudantes, clamant de aduentu Chriſti adimpleto.

b ¶HIERO. Introeunte Ieſu cum turba, tota hieroſolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentia, neſciens virtutem. vnde dicitur: {Et cum intraſſet Hieroſolymam, commotà eſt vniuerſa ciuitas dicens. Quis eſt hic?} CHRYSO. ſuper Matthæ. Merito autem commouebãtur videntes rem mirabilem, homo laudabatur quaſi Deus: ſed Deus laudabatur in homine. Puto autem, quòd nec ipſi qui laudabant, ſciebant quid laudabant: ſed ſpiritus ſubito ingreſſus ĩ eos, veritatis verba fũdebat. ORIGE. Sed & quando intrauit Ieſus Hieroſolymam veram, admirantes virtutes cæleſtes, dicebant: {Quis eſt iſte rex gloriæ?} HIERO. Alijs autem vel ambigentibus vel interrogantibus, niſi plebecula confitetur. vnde ſequitur: {Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus propheta a Nazareth Galileæ.} A minoribus incipiunt, vt ad maiora perueniãt. Prophetam enim dicunt, quem Moyſes ſui ſimilem dixerat eſſe venturum, & qui proprie apud Græcos ſcribitur cum τοῦ ἄρθρου μαρτυρία, tu arthu martyria, i. cum articuli teſtimonio. A nazareth autem Galileæ, quia ibi educatus fuerat, vt flos campi nutriretur in flore virtutum. RABA. Notandum autem, quòd hic

Hom. 68.

Tract. 15.

b Et cum intraſſet Hieroſolymam, cõmota eſt vniuerſa ciuitas dicens: Quis eſt hic? Populi aũt dicebant: Hic eſt Ieſus ppheta a Nazareth Galileę. Et intrauit in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas nummulariorum, & cathedras vendentium colũbas euertit. & dicit eis: Scriptũ eſt, Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et acceſſerunt ad eũ cęci, & claudi in templo, & ſanauit eos. Videntes autem Principes Sacerdotum, & ſcribę mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in tẽplo, & dicentes, Oſanna filio Dauid, indignati ſũt, & dixerũt ei: Audis quid iſti dicunt? Ieſus autem dixit eis: Vtique. Numq̃ legiſtis, quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem?

C introitus eius in Hieruſalem fuit ante quinque dies Paſchæ. Narrat. n. Ioannes, q̃ ante ſex dies Paſchæ venerit Bethaniã, & in craſtinum aſino ſedens, venit in Hieruſalem, vbi notanda eſt concordia non ſolum in rebus, ſed etiam in tẽporibus veteris & noui teſtamenti. Decima. n. die menſis primi, agnus qui in paſcha immolaretur, domum introduci iuſſus eſt, quia & Dominus decima die eiuſdem menſis, hoc eſt ante quinque dies Paſchæ, ciuitatem in qua pateretur erat ingreſſurus. Sequitur: {Et intrauit Ieſus in tẽplum Dei.} CHRYSO. ſuper Matthæum. Hoc erat propriũ boni filij, vt ad domum curreret patris, & illi honorem redderet, & tu imitator Chriſti factus, cum ingreſſus fueris in aliquam ciuitatem, primo ad Eccleſiam curras. hoc etiam erat boni medici, vt ingreſſus ad infirmam ciuitatem ſaluandam, primum ad originem paſſionis intẽderet: nam ſicut de templo omne bonum egreditur: ita de templo omne malum procedit. ſi. n. Sacerdotium integrum fuerit: tota Eccleſia floret, ſi autem corruptũ fuerit, tota fides mar-

D cida eſt. ſicut. n. cum videris arborem pallentibus folijs, intelligis quia vitium habet in radice, ſic cum videris populum indiſciplinatum: ſine dubio cognoſce, quia ſacerdotium eius non eſt ſanũ. Sequitur: {Et eiiciebat omnes vendentes & ementes,} HIER. Sciendum quidem eſt, q̃ iuxta mandata legis in venerabili toto orbe templo Domini, & de cunctis penè regionibus, Iudæorum illuc populo confluente, innumerabiles immolabantur hoſtię, maxime feſtis diebus, taurorum, arietum, hircorum, pauperibus, ne abſque ſacrificio eſſent pullos columbarum, & turtures offerentibus. Accidebat autem, vt qui de longe venerant victimas non haberent: excogitauerunt igitur Sacerdotes quõ prædã de populo facerent, & oĩa aĩalia quibus opus erat ad ſacrificia venderent, & vt venderent non habẽtibus, & vt ipſi rurſus empta ſuſciperent. hãc ergo ſtrophã, i. fraudẽ ſe in diuerſa vertẽtẽ crebra veniẽtiũ inopia diſſipabãt, qui indigebant ſumptibus, & non ſolum hoſtias nõ habebant: ſed nec vnde emerent. Poſuerunt itaque nummularios,

E qui mutuam ſub cautione darent pecuniam: ſed quia erat lege pceptum, vt nemo vſuras acciperet, & prodeſſe non poterat pecunia fœnerata, quæ commodi nihil haberet, & interdum perderet ſortem, excogitauerunt & aliam technam, vt pro numinularijs collibyſtas facerent. cuius verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud illos, quæ nos appellamus tragemata vel vilia munuſcula, Verbi gratia, frixi ciceris, vuarumq; paſſarum, & poma diuerſi generis. Igitur quia vſuras accipere nõ poterant, collibyſtę pro vſuris accipiebant varias ſpecies, vt quæ in nummo non licebant, in his rebus exigerent, quæ nummis coemuntur, quaſi non hoc ipſum Ezechiel prædicauerit dicens: Vſuram & ſuperabundantiam non accipietis. Iſtiuſmodi dominus cernens in domo patris, negociationem ſeu latrocinium ardore ſpiritus concitatus, tantam hominum multitudinem eiecit de templo. ORIGE. In quo non debent vendere & emere: ſed orationibus tantum vacare qui congregantur quaſi in domo orationis. vnde ſequitur: {Et dicit eis: Scriptũ eſt. ſ. in Iſaia: Domus mea domus orationis vocabitur.} AVG. in Regula: Nemo ergo in

A oratorio aliquid agat, niſi ad quod factum eſt, vnde & nomen accepit. Sequitur. {Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.} HIERONYMVS. Latro enim eſt, & templum Dei in latronum conuertit ſpelũcam, qui lucra de religione ſectatur. Mihi autem inter omnia ſigna, quæ fecit dominus, hoc videtur eſſe mirabilius, quòd vnus homo, & illo tempore contemptibilis, intantum vt poſtea crucifigeretur, Scribis & Phariſęis contra ſe ſæuientibus, & videntib⁹ lucra ſua deſtrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem. Igneum enim quiddam atque ſydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie. AVGVST. de Con. Euange. Manifeſtum autem eſt, hoc non ſemel, ſed iterum a Domino eſſe factum, ſed primum commemoratum eſt a Ioanne, hoc autem vltimum a cæteris tribus. CHRYSO. in Homil. In quo maior eſt accuſatio Iudæorum, quoniam cum bis hoc idem feciſſet, morabantur tamen in ſua dementia. ORIGEN. Myſtice autem templum Dei, eſt eccleſia Chriſti. Sunt autem multi in ea, non ſicut decet viuentes ſpiritualiter, ſed ſecundum carnem militant, qui domum orationis de lapidibus viuis conſtructam, faciunt ſpeluncam eſſe latronum actibus ſuis. Si autem oportet tres ſpecies eiectas a templo cautius exponere, poſſumus dicere: Quicumque in populo Chriſtiano ad nihil aliud vacant, niſi circa emptiones & venditiones, rarius autem in orationibus permanent, vel in alijs actibus rectis, ipſi ſunt vendentes, & ementes in templo Dei. Diaconi qui non bene tractant Eccleſiarum pecunias, & diuites ſiunt de rebus pauperum, ipſi ſunt nummularij, pecuniarum menſas habentes quas Chriſtus euertit. quòd autem menſis Eccleſiaſticarum pecuniarum diaconi præſunt, docemur in Actibus Apoſtolorum. Epiſcopi autem qui tradunt Eccleſias quibus non oportet, ipſi ſunt qui vendunt columbas, ideſt gratiam Spiritusſanctis quorum cathedras Chriſtus euertit. HILARIVS. Iuxta ſimplicem enim intelligentiam columbæ non erant in cathedris: ſed in caueis: niſi forte columbarum inſtitores ſedebant in cathedris, quod abſurdum eſt, quia in cathedris magiſtrorum magis dignitas indicatur, quæ ad nihilum redigitur, cum mixta fuerit lucris. Obſerua etiam propter auaritiam Sacerdotum altaria Dei, nummulariorum menſas appellari. Quod autem de Eccleſijs diximus, vnuſquiſque de ſe intelligat, dicit enim Apoſtolus: Vos eſtis tẽplũ Dei: non ſit ergo in domo pectoris veſtri negotiatio, non donorum cupiditas, ne ingrediatur Ieſus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum ſuum, niſi flagello adhibito, vt de ſpelunca latronum, domum faciat orationum. ORIGE. Vel in ſecundo aduentu eiiciet, vel euertet quos inuenerit in templo Dei indignos. CHRYSOSTO. ſuper Matthæum. Ideo etiam nummulariorum menſas euertit, quod ſignificat, quòd in templo Dei, non debet eſſe nummi, niſi ſpirituales qui Dei habent imaginem, non qui portant imaginem terreni. Cathedras vendentium columbas euertit, loquens ipſo facto quid faciunt in templo multæ columbę venales, ex quo vna columba gratuita, deſcendit in templum corporis mei. Quòd autem turbę verbis clamauerunt, Dominus factis oſtendit. vnde ſequitur:

Lib. 2. c. 6.

Homil.

E {Et acceſſerunt ad eum cæci, & claudi in templo, & ſanauit eos.} ORIGEN. In templo enim Dei, ideſt in Eccleſia non ſunt omnes videntes, neque recte ambulantes, ſed qui ex eis intelligunt, quia nullius eſt opus, niſi Chriſti, vt ſanentur accedentes ad verbum Dei ſanantur. REMIGIVS. Quòd autem in templo ſanantur, ſignificat quòd homines non niſi in Eccleſia ſanari poſſunt, cui data eſt poteſtas ligandi atque ſoluendi. HIERONY. Niſi autem menſas nummulariorum ſubuertiſſet, cathedraſque columbas vendentium, cæci & claudi lucem priſtinã, & concitum gradum in tẽplo non meruiſſent recipere. CHRY. in Hom. Principes autem Sacerdotum, neque ita perſuadebantur: ſed ex reliquis miraculis, & præconijs puerorum eum extollentibus indignabantur. vnde ſequitur: {Videntes autem Principes Sacerdotum.} HIER. Cum enim manum non audeãt in eum iniicere ſacerdotes, tñ opera calumniantur, & teſtimonium populi atq; puerorum qui clamabant: Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine dñi. quod videlicet, hoc non dr̃, niſi ſoli filio Dei. Videant ergo Epiſcopi, & quilibet ſancti homines, cũ quanto periculo dici ſibi iſta patiantur. ſi vero dño cui hoc dicebatur,

batur, quia nondum ſolida erat credentium fides, pro crimine impingitur. CHRYSO. in Hom. Sicut autem columna ſi modicum obliquata fuerit, accepto pondere amplius vadit in latus, ſic & cor hominis cum peruerſum fuerit, ſi alicuius viri iuſti opera videat, vel audiat non confirmatur: ſed magis ad inuidiam concitatur. Hoc modo ſacerdotes cõcitati ſũt contra Chriſtum dicentes: Audi quid iſti dicunt? HIERO. Sed Chriſti reſponſio moderata fuit. Nõ dixit quòd ſcribę audire cupiebant bene faciunt pueri, vt mihi teſtimonium perhibeant: nec rurſum, errant, pueri ſunt, debetis ætati ignoſcere: ſed profert exemplũ

c Et relictis illis, abijt foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique manſit. Mane autem reuertens in ciuitatem, eſurijt. Et videns fici arborem vnam ſecus viam, venit ad eam, & nihil inuenit in ea, niſi folia tantum. & ait illi: Nunquàm ex te fructus naſcatur in ſempiternum. Et arefacta eſt con-

de octauo Pſalmo, vt tacente domino, teſtimonium ſcripturarum puerorum dicta firmaret. vnde ſequitur: {Ieſus autẽ dicit eis; Vtique. Nũquàm legiſtis.} CHRY. ſuper Matthæum. Tanquàm ſi dicat, eſto, mea culpa eſt, quia iſti clamant. Numquid mea culpa eſt, quia ante tot milia annorum, hoc futurum Propheta prædixit? {Infantes autem & lactentes, nec intelligere aliquem, nec laudare poſſunt.} Dicũt ergo infantes, non ætate, ſed ſimplicitate cordis, lactentes autem quoniam quaſi lactis ſuauitate, ita mirabiliũ delectatione excitati clamabant. Lac enim dicitur opus miraculorum, quia miracula nullum laborem videntibus ponunt: ſed videntes admiratione delectant, & ad fidem molliter inuitant. Panis autem eſt doctrina perfectæ iuſtitiæ, quam accipere non poſſunt, niſi exercitati ſenſus circa res ſpirituales. CHRY. in Ho. Hoc autem & typus gentium erat, & Apoſtolis non parua conſolatio, vt enim non anguſtiarentur, qualiter idiotę exiſtentes poſſent prædicare, præuenientes pueri eorum eiecerunt timorem, quoniam. ſ. dabit eis ſermonem, qui hos fecit laudem cantare. Hoc etiam miraculum ſignificat, quòd Chriſtus conditor erat naturæ, quia pueri ſignificatiua loquebantur. & prophetis conſona, viri autem inſipientia & inſania plena.

c ¶ CHRYSO. ſuper Matth. Malum hominem melius locum dando poteſt aliquis vincere q̃ reſpondendo, quia malitia nõ inſtruitur ſermonibus, ſed excitatur, & ideo Dominus recedendo, compeſcere ſtuduit, quos reſpondendo non compeſcuit. vnde dr̃: {Et relic. il. abi. fo. extra ciui. in Betha. HIERO. Hinc autem intelligendum eſt, quòd Dominus tantæ fuerit paupertatis, & ita nulli adulatus ſit, vt in vrbe maxima nullum hoſpitem, nullam inuenerit manſionem, ſed in vico paruulo apud Lazarum ſororesq; eius habitaret. eorum quippe viculus Bethania eſt. vnde ſequitur. {Ibique manſit.} CHRYSO. ſuper Matthæ. Vt. ſ. ibi maneret corporaliter, vbi & ſpiritualiter repauſabat. nam ſanctorum virorum eſt, quòd non gaudent vbi epulę largę ſunt: ſed vbi ſanctitas floret. HIERONY. Diſcuſſis autem noctis tenebris, cum in ciuitatem reuerteretur Dominus eſurijt. vnde ſequitur: {Mane autem reuer. in ciui. eſu.} veritatem. ſ. humanæ carnis oſtendens. CHRYSO. ſuper Matth. Quando enim conceſſit carni quod proprium erat pati: tunc demonſtrat eius paſſionem. RABA. Nota autem maiorem ſtudioſi operatoris affectum, dum dicit mane reuertiſſe in ciuitatem vt prædicaret, & vt aliquos Deo patri acquireret. HIERO. Dominus autem paſſurus in populis, & baiulaturus ſcandalum crucis, voluit diſcipulorum animos ſigni anticipatione firmare. vnde ſequitur: {Et vi. fici arbo. vnam ve. ad
Hom.68. eam, & nihil inue. in ea niſi fo. tantum. CHRY. in Hom. Non propter hoc veniebat quia eſuriebat: ſed propter diſcipulos: quia enim vbique bene faciebat, nullum autem puniebat, oportebat & punituris eius virtutis demonſtrationem tribuere. Noluit autem in hominibus hoc oſtendere, ſed in planta. HILA. Et in hoc quidem bonitatis Dominicæ argumentum reperimus. Nam vbi afferre voluit procuratę per ſe ſalutis exemplum virtutis ſuæ poteſtatem in humanis corporibus exercuit, ſpem futurorum & animæ ſalutem, curis præſentium ægritudinum commendans: nunc vero vbi in contumaces formam ſeueritatis conſtituebat, futuri ſpeciem damno arboris indicauit. vnde ſequitur. {Et ait illi: Nũq̃ ex te fru. naſ. in ſempi.} HIERONY. Vel in ſæculum, vtrũq; enim ἐιῶνα eona Græcus ſermo ſignificat. CHRY. in Hom. Suſpitionis autem diſcipulorum, erat exiſtimare propter hoc eã eſſe maledictam, quia non habebat fructum: cur igitur maledicta eſt? diſcipulorum gratia, vt diſcant quoniam poterat ſiccare eos, qui crucifixerunt eum. vnde ſequitur: {Et arefacta eſt conti. ficul.} Ideo autem non in alia planta, ſed in omnium humidiſſima miraculum hoc fecit, vt & hinc maius hoc miraculum appareat. Cũ autem in plantis vel in brutis fit aliquid tale, non queras qualiter

F iuſte ſiccata eſt ficus, ſi tempus non erat. hoc enim quærere eſt vltimę dementiæ, quia ſcilicet in talibus non inuenitur culpa & pœna, ſed miraculum inſpice, & admirare miraculi factorem. vnde ſequitur: {Et videntes diſcipuli, mirati ſunt dicentes. Quomodo cõtinuo aruit?} GLO. Non facit creator iniuriam poſſidenti: ſed creatura ſuo arbitrio ad vtilitatem aliorum mutatur. CHRY. in Hom. Et vt diſcas, quoniam ꝑpter eos hoc factũ eſt, ſcilicet vt ad confitendum eos erigat. audi quid deinceps dicatur. Sequitur enim {Reſpondens autem Ieſus ait illis: Amen dico vobis, ſi habueritis fidem.} HIER. Latrant contra nos

tinuo ficulnea. Et videntes diſcipuli mirati ſunt, dicentes. Quomodo continuo aruit? Reſpondens autem Ieſus ait eis: Amen dico vobis, ſi habueritis fidem & non hæſitaueritis, non ſolum de ficulnea facietis: ſed & ſi monti huic dixeritis, tolle, & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcumque petie-

G gentilium canes, aſſerentes Apoſtolos non habuiſſe fidem, quia montes transferre non potuerunt. Quibus reſpondemus multa facta eſſe ſigna a Domino, quæ ſcripta non ſunt, igitur & hæc credimus feciſſe Apoſtolos: ſed ideo ſcripta non eſſe, ne fidelibus contradicendi maior daretur occaſio, alioquin interrogemus eos, vtrũ credant his ſignis, quæ ſcripta narrantur, an non? & cum incredulos viderimus. conſequenter probabimus, nec maioribus eos credituros fuiſſe, qui minoribus non crediderunt. CHRYSO. in Hom. Hoc autem quod Dominus dicit, orationi aſcribit & fidei: vnde iterum dicit: {Omnia quæcumque petieritis in ora. credentes, accipietis.} diſcipuli enim Chriſti, nihil eorum, quæ non oportet petunt, & quaſi credentes magiſtro, nihil aliud petunt, niſi magna & cęleſtia. RABA. Quotieſcumque autem petentes non exaudimur: ideo fit, quia vel contra auxilium noſtrę ſalutis petimus, vel quia eorum pro quibus petimus, per-
H uerſitas ne impetremus obſiſtit, vel in futurum petitionis noſtræ differtur effectus, vt deſideria creſcant, & perfectius capiant gaudia quæ requirunt. AVGVSTIN. de Conſ. euange. Lib.2.c.6. Conſiderandum autem, quòd miratos eſſe diſcipulos de hoc, quòd arbor aruerat, & eis Dominum reſpondiſſe quod dictum eſt de fide, non ipſo ſecundo die quò maledixerit arbori, ſed tertio die Marcus dicit. Ipſo quippe die ſecundo, commemorauit Marcus de tẽplo eiectos vendentes: quod primo die factum prætermiſerat. ipſo ergo ſecundo die dicit, facta veſpera egreſſum de ciuitate, & cum mane tranſirent, vidiſſe diſcipulos mane factam ficum aridam. Matthæus autem ſic loquitur, tanquàm ſecundo die hoc totum ſit factum, vnde intelligitur quòd cum Matthæus dixiſſet, arefacta eſt continuo ficulnea, prætermiſſis cæteris ad ſecundam diem pertinentibus, adiunxit ſtatim: Et videntes diſcipuli admirati ſunt: ita tamen, quòd alio die viderit Dominus ficulneam, & alio die diſcipuli mirati ſunt. intelligitur enim non tunc aruiſſe, quando
I viderũt arefactam: ſed continuo quando maledicta eſt: non enim areſcentem: ſed pœnitus arefactam viderunt, ac ſi eam continuo in verbo Domini aruiſſe intellexerunt. ORIGEN. Tract.16. Myſtice autem relinquens dominus Principes & Scribas, factus eſt extra Hieruſalem terrenam, quæ ideo cecidit: Venit autem in Betha. ad domum obedientiæ, ideſt Eccleſiam, vbi cum requieuiſſet poſt principium conſtituendi Eccleſiam, reuertitur in ciuitatem quam paulo ante reliquerat, & reuertens eſurijt. CHRYSOSTO. in Homil. Si autem quaſi homo eſuriſſet cibum carnalem: numquàm manę eſuriſſet, ſed mane eſurit, qui aliorum eſurit ſalutem. HIERONYMVS. Arborem autem quam vidit in via intelligimus ſynagogam, quæ iuxta viam erat, quia legem habebat: non tamen credebat in viam, ideſt in Chriſtum. HILARI. Quæ ficus arbori comparatur, quia credentes primi ex Iſrael, Apoſtoli craſſo modo, cæteros reſurrectionis gloria & tempore anteibunt. CHRYSO. ſuper Matth. Ficus etiam pro-
K pter multitudinem granorum, ſub vno cortice, eſt quaſi cõgregatio multorum fidelium. Nihil autem inuenit in ea, niſi folia tantum, i. traditiones Phariſaicas, iactationem legis abſque fructibus veritatis. ORIGEN. Et quoniam arbor illa erat figuraliter animam habens, quaſi audienti dicit: Numquàm ex tę fructus naſcatur in ſempiternum: ideo infructuoſa eſt ſynagoga Iudæorum, & hoc erit vſque ad conſummationem ſæculi, donec intrauerit gentium multitudo, & aruit ficulnea adhuc peregrinante in hac vita Chriſto, & videntes diſcipuli oculis ſpiritualibus myſterium, fidei ſiccitate, mirati ſunt: ſed & diſcipuli Chriſti fideles, & non hæſitantes relinquentes eam ſiccam faciunt, cum vitalis virtus tranſierit ab eis ad gentes: ſed & a ſingulis qui adducuntur ad fidem, tollitur mons ille Sathanas, & mittitur in mare, ideſt in abyſſum. CHRYSOSTOMVS. ſuper Matthæum. Vel in mare, ideſt in iſtum mundum, vbi ſunt aquę ſalſæ, ideſt,

ideſt populi iniqui. RABA. Excluſionem. n. ſuam ab electis amplius ſęuiendo vindicat in reprobis. AVG. de Quæſt. euã.
Lib.1.c.29. Vel hoc ſibi ſeruus Dei, dicere debet de monte ſuperbiæ, vt eam a ſe repellat, vel quia per eos Euangelium prædicatum eſt, ipſe Dñs qui mons appellatus eſt a Iudæis in gentes tanquàm in mare iacitur. ORIG. Oĩs etiam qui obedit verbo Dei Bethania eſt, & requieſcit Chriſtꝰ in eo, malos quidem & peccatores relinqt. qñ aũt fuerit apud iuſtos, fit & apud alios poſt illos & cum illis: non. n. dicitur, ꝙ relinquens Bethaniam venit in ciuitatem. Eſurit autem ſemper dominus in iuſtis, volens manducare fructum Spiritusſancti ĩ eis, qui ſunt charitas, gaudium & pax. Erat autem ſecus viã hæc ficus, quæ folia tantũ habuit ſine fructu. CHRY. ſup Mat.

ritis in oratione credentes, accipietis.

d Et cum veniſſet in templum: acceſſerunt ad eum docentem Principes Sacerdotum, & Seniores populi dicentes: In qua poteſtate hęc facis? Et quis tibi dedit hanc poteſtatem? Reſpon- B dens Ieſus dixit eis: Interrogabo vos, & ego vnum ſermonem, quem ſi dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua poteſtate hæc facio. Baptiſmus Ioannis vnde erat, è cęlo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter ſe dicentes: Si dixerimus e cælo, dicet

ideſt iuxta mundum. Si. n. homo iuxta mundum vixerit, non poteſt in ſe fructum iuſtitiæ tenere. ORIG. Si autem venerit dominus in tentationibus fructum requirens, & inuentus fuerit aliquis, nihil iuſtitiæ habens, niſi profeſſionem tantummodo fidei, quod eſt folia ſine fructu, mox exſiccatur, hoc ipſum etiã quod vr̃ fidelis amittens, ſed & vnuſquiſq; diſcipulorum ficum areſcere fa- C cit, manifeſtum faciens eum eſſe vacuum a Chriſto, ſicut Petrus dixit ad Simonem: {Cor tuum non eſt rectum coram Deo. Melius eſt. n. vt fallacem ficum quæ viuere æſtimatur, non aũt fructificat, ſiccari verbis diſcipulorum Chriſti, & fieri manifeſtam, quàm vt ſurentur per figmentum innocentium corda. Eſt autem & in vno quoque infideli mons ſecundum menſuram infidelitatis ſuæ, qui verbis diſcipulorum Chriſti tollitur.

d ¶ CHRY. Quia viderant ſacerdotes Chriſtum, cum magna gloria introeuntem in templo, inuidia torquebantur. Itaque non ſufficientes in pectore ſuo, inuidiæ ſtimulantis ardorem, prorumpunt in vocem. vnde dicitur: {Et cum ve. in ten. ac. ad eum do.
Hom. 68. Prin. Sa. & Sen. po. di. In qua po. hæc facis? CHRY. in Hom. Quia. n. ſignis detrahere non habebant, ex his quæ inhibebantur in templo vendere, afferunt repræhenſionem: ac ſi dicerent: Numquid magiſtralem ſuſcepiſti thronum? Sacerdos conſecratus es, D quoniam tantam demonſtraſti poteſtatem? CHRYSO. ſuper Matthæ. Per hoc autem, quòd ſubdunt. Aut quis de. tibi hanc poteſtatem? Oſtẽdunt multas eſſe perſonas, quæ dant hominibus poteſtatem ſiue corporalem ſiue etiã ſpiritualem, quaſi dicerent: De ſacerdotali familia genitus non es, Senatus tibi hoc non conceſſit, Cæſar non donauit. Si autem credidiſſent quia omnis poteſtas ex Deo eſt: nunq̃ interrogaſſent, quis dedit tibi hãc poteſtatem? Oĩs enim homo ſecundum ſe, ęſtimat alterum, fornicarius neminem æſtimat caſtum. caſtus non facile de fornicario ſuſpicatur, ſic qui non eſt ex Deo ſacerdos. nullius ſacerdotiũ putat ex Deo. HIER. Vel his verbis eandem quam ſupra calumniam ſtruunt, quando dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Quando. n. dicunt: In qua poteſtate hæc facis. dubitant de Dei poteſtate, & ſubintelligi volunt diaboli eſſe, quod faciat. Addentes quoque. Quis tibi dedit hanc poteſtatem? manifeſtiſſime Dei filiũ negant, quem putant non ſuis, ſed alienis viribus ſigna facere. Po- E terat autem dominus aperta reſponſione tentatorum calumniam confutare: ſed prudenter interrogauit; vt ſuo ipſi vel ſilentio, vel ſcientia condemnarentur. vnde ſequitur: {Reſpon. Ieſus dixit eis: Inter. vos & ego vnum ſermonem.} CHRY. ſup Matt. Non quidem vt reſpondentes audiant: ſed vt impediti non interrogẽt, quia ipſę præceperat: Nolite ſanctum dare canibus. Deinde etiam ſi dixiſſet, nihil proficeret, quia non poteſt ſentire, quæ lucis ſunt, tenebroſa voluntas. Interrogantem. n. oportet docere, tentantem autem rationabili percuſſione confundere, nõ autem ei virtutem myſterij publicare. Dominus ergo ſimplici interrogationi laqueũ ponit in ſua interrogatione, & quia cum vitare non poterant, ſubdit, {Quem ſi dixeritis mihi, & ego vobis dicam, in qua poteſtate hæc facio.} Eſt autem interrogatio talis. {Baptiſ. Io. vnde erat, ex
Trac.5.& 6 cę. an ex hominibus?} AVG. ſuper Ioã. Accepit quidem Ioannes, vt baptizare poſſet ab eo, quem poſtmodum baptizauit, baptiſmus autem quem accepit, baptiſmus Ioannis hic dr̃. Solus tale donum accepit, nullus ante ipſum iuſtorum, nullus poſt ipſum accepit baptiſmum, qui baptiſmus diceretur ipſius. Venit enim Io-

A annes baptizare in aqua pñiæ, viam Domino præparãdo, non interius mundando, quod purus homo non poteſt. HIER. Ipſi autem Sacerdotes, quid in ſua malitia pertractauerint, oſtenditur cum ſubditur: {At illi cogitabant inter ſe.} Si. n. reſpondiſſent, baptiſma Ioannis eſſe de cælo, conſequens erat rñſio, quare ergo non eſtis baptizati a Ioanne? Si autẽ dicere voluiſſent humana deceptione compoſitum, & nihil habere diuinum, ſeditionem populi formidabãt. Oẽs enim congregatę multitudines, Ioannis receperant baptiſma, & ſic habebant eum vt Prophetam. Reſpondit itaque impijſſima fictio, & humilitatis verbo quo neſcire ſe diceret, verſa ẽ ad inſidias cooperiendas. vnde ſequitur: {Et reſpondentes Ieſu, dixerunt, neſcimus.} In eo, ꝙ neſcire ſe reſpõderant, mentiti ſunt.

nobis: Quare ergo non crediſtis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem ſicut prophetam. Et reſpondentes Ieſu, dixerunt: Neſcimus. Ait illis & ipſe: Nec ego dico vobis in qua poteſtate hęc facio.

e Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum dixit: Fili, vade hodie operari in vineam meam: Ille autem rñdens, ait: Nolo. Poſtea aũt pœnitentia motus, abijt. Accedẽs autem ad

conſequens ergo erat iuxtà reſponſionem eorum Dominũ quoq; dicere: Nec ego ſcio, ſed mentiri veritas nõ poteſt. Sequitur enim. {Ait illis & ipſe, nec ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio.} Ex quo oſtendit & illos ſcire, ſed reſpondiſſe nolle, & ſe noſſe: & ideo non dicere, quia illi quod ſciant, taceant. ORIGE. Sed Tract.17.
C dicet aliquis contra hoc, quia ridiculum erat interrogare in qua poteſtate hæc faceret Ieſus. nec. n. poterat fieri vt reſponderet, qa in poteſtate diaboli faceret: ſed nec ipſe reſponderet quod erat verum. quoniam in poteſtate propria facit. Siquis autem dicat, qm̃ interrogabant principes, vt illum terrerent, vtputa ſi facit aliquis quod nobis non placet in noſtris, dicimus ei, quis te iuſſit hoc facere? eũ terrentes vt recedat ab actu, ſed quid eſt, ꝙ & Chriſtus ita reſpondit: Dicite mihi vos hoc, & ego vobis dico, in qua poteſtate hæc facio. forte ergo ſic intelligitur hic locus, generaliter quidem ſunt duę poteſtates diuerſæ, vna ex parte Dei, altera ex parte diaboli, ſpecialiter autem ſunt plures. Non. n. vna poteſtas omnibus prophetis facientibus ſigna cooperabatur: ſed alia iſtis: alia illis, & ad res forſitan inferiores, inferior, ad res aũt eminentiores, eminentior. Principes aũt Sacerdotum, videbant Ieſum multa ꝓdigia facientem: & ideo poteſtatis ſibi cooperantis ſpeciem & proprietatem volebant audire à Chriſto. Alij quidem qui ſigna fecerunt, in primis quidem in iſta poteſtate fecerunt. Proficiẽtes autem in alia poteſtate, maiori tamen Saluator vniuerſa fecit in vna poteſtate, quam accepit a patre. Quoniam autem non erant digni talia audire myſteria, propterea non dat eis reſponſum, ſed contra interrogat. RABA. Ob duas enim cauſas ſciẽtia veritatis eſt occultanda quærentibus, cum. ſ. is qui quærit, aut minus capax eſt ad intelligendum, aut odio vel contemptu veritatis indignus eſt, cui debeat aperiri, quod quærit.

e ¶ HIERO. Poſt præmiſſa, infert dominus parabolam, qua & illos impietatis arguat, & ad gentes regnum Dei, doceat transferendum dicens. {Quid autem vobis videtur?} CHRY. ſuper Matthæũ. Quos reos proponit in cauſa, ipſos & iudices petit, vt a nullo mereantur ſolui, qui ſeipſos condemnant. Magna eſt fiducia iuſtitiæ, vbi aduerſario ipſi cauſa committitur. In parabolis ergo figurat perſonas eorum, vt non intelligant quomodo ipſi aduerſus ſe ſententiam dicerent. Sequitur enim. {Homo quidam habe. duos filios,} quis ille niſi Deus, qui omnes homines creauit? qui cum ſit natura dñs: tamẽ vult magis diligi quaſi pater, q̃ timeri vt dominus. Maior filius, gentium populus erat, minor vero, populus Iudæorum, quoniam gentes quidem erant ex tempore Noe. Seqr̃. {Et ac. ad primum dixit, fili vade ho. ope. in vi. meam.} Hodie, i. tẽpore. ſæculi huius. locutus eſt autem non in facie vt homo, ſed in corde, vt Deus ſenſibus ingerens intellectum. Operari autem in vinea, eſt iuſtitiam facere, neſcio autem ſi totam quis hominum ſufficiat operari. HIERO. Primo ergo dicitur gentilium populo per naturalis legis notitiam. Vade & operare in vineam meã, hoc eſt, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, qui ſuperbe reſpondit. vnde ſequitur: {Ille autem reſpondens ait, Nolo. CHRY. ſuper Matthæ. Gentes enim a principio relinquentes Deum, & iuſtitiam eius, & tranſeuntes ad idola & peccata, in cogitationibus ſuis rñdere videntur: Nolimus facere Dei iuſtitiam. HIERO. Poſtea vero in aduentu Saluatoris, gentium populus acta pœnitẽtia operatus eſt in vinea Dei, & ſermonis contumaciam labore correxit, & hoc eſt quod dicitur: {Poſtea pœnitentia motus, abijt.}

alterum, dixit ſimiliter. At ille reſpondens ait. Eo domine, & non iuit: Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Ieſus. Amen dico vobis, quia Publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via iuſtitiæ, & non crediſtis ei. Publicani autem, & meretrices crediderunt ei, vos autem videntes, nec pnīam habuiſtis poſtea, vt crederetis ei.

f Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias qui plantauit vineam, & ſæpe circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eā agricolis, & peregre profectus eſt. Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas vt acciperent fructus eius. Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius:

Sequitur: {Accedens autem ad alterum, dixit ſimiliter: At ille reſpondens ait: Eo domine.} Secundus enim filius, populus Iudæorum eſt, qui reſpondit Moyſi: Omnia quæcumque dixerit nobis dominus, faciemus. CHRY. ſuper Matthæ. Sed poſtea auerſi, mentiti ſunt Deo, ſecundum illud, Filij alieni mentiti ſunt mihi, & hoc eſt quod dicitur. {Et non iuit.} Interrogat ergo Dominus conſequenter. {Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus.} vide quomodo aduerſus ſe protulerunt ſententiam dicentes: Priorem filiū voluntatem patris feciſſe, ideſt populum gentium, quia melius eſt non promittere Deo iuſtitiam & facere, quàm promittere

Tract. 18. & mentiri. ORIGE. Vnde poteſt conſiderari Dominum eſſe locutum in parabola iſta ad eos, qui modicum aut nihil promittunt, operibus autem oſtendunt, & contra eos qui magna promittunt, nihil autem ſecundum promiſſionem ſuam agunt. HIER. Sciendum eſt autem in veris exemplaribus, non haberi nouiſſimum, ſed primum, vt proprio iudicio condemnentur. Si autem nouiſſimum voluerimus legere, vt quidam habent, manifeſta eſt interpretatio, vt dicamus intelligere quidem veritatem Iudæos, ſed tergiuerſari & nolle dicere quid ſentiunt, ſicut ad baptiſmum Ioannis, ſcientes eſſe de cælo, dicere noluerunt. CHRY. ſuper Matthæum. Eorum autem iudicium Dominus abundanter confirmat. vnde ſequitur. {Dixit illis Ieſus: Amen dico vobis, qa Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei:} ac ſi dicat: Non ſolum populus gentium melior eſt vobis: ſed etiam Publicani & meretrices. RABA. Poteſt autem regnum Dei euangelium, vel Eccleſia præſens intelligi, in quo gentes Iudæos præcedunt, quia citius credere voluerunt. ORIGE. Per hoc autem non excluditur, quin Iudæi aliquando intrent in regnum Dei, ſed cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. CHRYSO. ſuper Matthæum. Puto autem, quòd ex perſona omnium virorum peccatorum, Publicani ponuntur, & ex perſona omnium mulierum peccatricum, meretrices, quia auaritia præcipue in viris abundat, fornicatio autem in mulieribus. Mulier enim in quiete ſedet incluſa, fornicatio autem maxime ex ocio naſcitur. vir autem quoniam in actibus rerum diuerſarum eſt aſſidue, in auaritiæ peccatū facile incurrit, in fornicationem autem non facile, niſi multum ſit laſciuus. nam occupatio virilium ſollicitudinum, voluptatem plerumque excludit. vnde proprium eſt hoc adoleſcentium, nihil agentium. Conſequenter exponit cauſam eius quod dixerat, dicens. {Venit enim Ioannes ad vos in via iuſtitiæ, & non crediſtis ei.} RABA. Viam iuſtitiæ Ioannes prędicans venit, quia Chriſtum, qui conſummatio legis eſt, digito monſtrauit. CHRYSO. ſuper Matthæum. Vel venit in via iuſtitiæ ſic manifeſte, vt conuerſatio eius venerabilis peccatorum corda concuteret. vnde ſequitur: {Publicani autem & meretrices crediderunt ei.} Conſidera quomodo conuerſatio bona prædicatoris prædicationi præſtet virtutem, et etiam indomita domet corda. Sequitur. {Vos autem videntes, nec pœnitentiam habuiſtis poſtea, vt crederetis ei, ac ſi diceret: Illi fecerunt, qđ maius eſt credendo. Iſti autem neque pœnitētiam fecerunt, quod minus eſt. In hac autem expoſitione, quam ſecundum multorum expoſitionem tractauimus, aliquid mihi videtur eſſe contrarium. Si enim duo filij, Iudæi & gentes intelligendi ſunt, poſtquàm Sacerdotes interrogati, reſponderunt priorem filium patris voluntatem feciſſe, concludens Chriſtus parabolam, ſic debuit dicere, {Amen dico vobis, quia gentes præcedent vos in regnum Dei.} Nunc autem dicit, quia Publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei, quod magis popularium hominum oſtendit conditionem quàm gētium: niſi forte intelligamus, vt prius dictum eſt, In tantum gentium populus magis placet Deo quàm vos, vt etiā Publicani & meretrices ſint acceptabiliores Deo quàm vos. HIERO. Vnde alij putant non Gentilium & Iudæorum eſſe parabolam, ſed ſimpliciter peccatorum & iuſtorum, eo quòd illi quidem per mala opera Deo ſeruire negauerant, poſtea pœnitentiæ baptiſmum acceperant a Ioanne. Phariſæi autem, qui iuſtitiā præferebant & legem Dei ſe facere iactabant: Ioannis contempto baptiſmate, eius præcepta non fecerunt. CHRY. ſuper Matth. Hoc autem ideo introducit, quia Sacerdotes non diſcendi cauſā, ſed tentandi interrogauerāt: In qua poteſtate hoc facis? Multi autem ex populis crediderant: & ideo introducit parabolam duorum filiorum, oſtendens eis per eam, quia meliores ſunt ſæculares, qui a principio ſæcularem profitentur vitam, q̄ Sacerdotes qui a principio profitentur Deo ſeruire, qm̄ populares quidem aliquando compuncti conuertuntur ad Deum, Sacerdotes autem impœnitibiles conſtituti, nūquàm deſinunt peccare in Deum. Prior enim filius populus eſt. nō enim populus eſt propter Sacerdotes, ſed Sacerdotes propter populum.

f ¶ CHRYSO. in Hom. Poſt priorē parabolam, aliam ponit, vt oſtendat eorū accuſationem eſſe maiorem, & venia indignam. vnde dicitur, {Aliam parabolam au. Homo erat pa.fa. qui planta. vineam.} Hom. 66.

Tract. 19. ORIGE. Homo paterfamilias Deus eſt, qui dicitur homo in quibuſdam parabolis, ſicut ſi pater cum paruulo filio ſuo loquatur infantilia, vt deſcendat ad verba filij ſui, & inſtruat eum. CHRY. ſuper Matthæ. Homo autem dicitur nomine, non natura, ſimilitudine, non veritate, præſcius. n. filius, quia propter appellationem humani nominis, quaſi homo purus fuerit blaſphemandus, etiam Deum patrem inuiſibilem hominem appellauit, qui angelorum & hominum natura Dominus eſt, beniuolentia pater. HIERO. Plantauit autem vineam, de qua. Iſa. loquit: Vinea Domini Sabaoth, domus Iſrael eſt. Sequit: {Et ſepem circūdedit ei,} vel murum vrbis, vel angelorū auxilia.

H CHRYSO. ſuper Matthæ. Vel per ſæpem intellige cuſtodiā patrum iuſtorum, qui tanquàm murus facti ſunt populo Iſrael. ORIGE. Vel cuſtodia Dei fuit ſæpes ipſius, torcular autem locus libationum, de quo ſequitur: {Et fodit in ea torcular.} HIER. Altare. ſ. aut torcularia illa, quorum titulo tres Pſalmi prænotantur, octauus, octogeſimus, octogeſimuſtertius. ſ. martyres. HILA. Vel Prophetas, quaſi quædam torcularia aptauit, in quos muſti modo quædam vbertas Spirituſſancti feruentis influeret. CHRY. ſuper Matthæ. Vel torcular eſt verbum Dei, quod cruciat hominem, contradicente carnis natura. Sequitur: {Et ædificauit turrim.} HIER. ideſt templum, de quo dicitur per Michæam: Et tu turris nebuloſa filia Syon. HILA. Vel in turre eminentiam legis extruxit, quæ & in cælum ex ſolo egreſſu proueheret, & ex qua ſpeculari Chriſti poſſet aduētus. Sequitur: {Et loca. eam agri.} CHRY. ſuper Matth. Quando. ſ. per legem conſtituti ſunt Sacerdotes & Leuitæ, & procurationem regendi

I populum, ſuſceperunt. Sicut autem colonus, q̄uis de ſuo munere obtulerit dño, non ſic eum placat, ſicut ſi de vinea eius, redditus ei obtulerit, ſic & Sacerdos, non tm̄ pp ſuam iuſtitiam placet Deo, q̄uo ſi populum Dei in ſanctitate docuerit, qm̄ ipſius iuſtitia vna eſt, populi autem multiplex. Sequitur. {Et peregre perfectus eſt.} HIER. Non loci mutatione, nec. n. Deus alicubi abeſſe poteſt quo complentur oīa, ſed abire vr̄ a vinea, vt vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. CHRY. in Hom. Vel peregre profectus eſt, cum longanimitatem habuit, non ſemper eorum peccatis pœnam inducens. ORIGE. Vel quia dñs, qui fuerat cum illis in nube diei, & in columna ignis per noctem, nequaq̄ poſtea ſimiliter apparuit illis. In Iſaia ergo Iudaicus populus vinea nominatur, & continuatio patriſfamilias contra vineam fit. In euangelio autem vinea non culpatur: ſed eius coloni. ſed forte in Euangelio vinea eſt regnum Dei, ideſt doctrina, quę ſcripturis inſerta eſt ſcientiæ, vita autem irrepræhenſibilis hominum, eſt vi-

K neæ fructus. Litera autem ſcripturæ eſt vineæ ſæpes circūpoſita, vt non videantur ab his, qui foris ſunt fructus qui ſunt in abſconſo. profunditas autem eloquiorum Dei eſt vineæ torcular, in qđ qui profecerunt de eloquijs Dei, infundunt ſtudia ſua quaſi fructus. Turris autem ædificata, eſt verbum de ipſo Deo, & de diſpenſationibus Chriſti, hanc vineam tradidit colonis, ideſt populo ante nos, tam Sacerdotibus quàm Laicis. Et peregre profectus eſt, ad ſuam profectionem, dans occaſionem colonis. Appropinquat autem tempus fructuum, & ſecundum vnumquemque, & generaliter populo vniuerſo. Primum enim vitæ tempus eſt ſecundum infantiam, & tunc nihil vinea oſtendit: niſi tantum habens in ſe vitalem virtutem, cum autem inceperit poſſe loqui, tempus eſt generationis. Quantum autem proficit anima pueri, & tantum vinea, ideſt verbum Dei. & poſt profectum, vinea operatur fructum maturum charitatis, & gaudij, & pacis, & huiuſmodi. Sed & populo, qui acceperunt legem per Moyſen, tempus fructuum appropinquat aliquando. vnde ſequitur: {Cum autem tempus fructuū appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas vt acci. fruct. eius.} RABA.

alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidauerunt. Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus, & fecerunt illis ſimiliter. Nouiſsime autem miſit ad eos filium ſuum dicens: Verebuntur forte filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt inter ſe: Hic eſt hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehenſum eum, eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cum ergo venerit Dominus vineæ, qd faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos male perdet, & vineam ſuam locabit alijs agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis. Dicit illis Ieſus: Numquàm legiſtis in ſcripturis. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic eſt factus in caput anguli? A domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur, ſuper quem vero ceciderit, conteret eum.

RABA. Vnde tempus fructuum poſuit non prouentuum. nullus enim eſt fructus populi contumacis. CHRY. in Homil. Seruos dicit Prophetas, qui offerunt quaſi Sacerdotes Domini populi fructus, & obedientiæ oſtenſionem per opera. Hi autem non ſolum malitia potiti ſunt, in non dando fructum, ſed etiam in indignando ad eos qui venerunt, & ſanguine manus impleuerunt. vnde ſequit: {Agricolæ autem appræhenſis ſeruis eius, alium ceciderunt, aliū occiderunt, alium vero lapi.} HIERO. Ceciderunt quidem, vt Hieremiam, occiderunt, vt Iſaiam, lapidauerūt, vt Nabot & Zachariam, quem interfecerunt inter templum & altare. CHRYSO. ſuper Matthæum. Per ſingulos autem gradus malitiæ, Dei miſericordia addebatur, & per ſingulos gradus, diuinæ miſericordiæ malitia Iudæorum creſcebat, & ſic contra Dei clementiam malignitas humana certabat. vnde ſequitur. {Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus, & fecerunt illis ſimiliter. HILA. Miſſi autem plures prioribus, illud tempus deſignat, quo poſt ſingulorum Prophetarum prædicationem, plurimus ſimul numerus prophetantium emiſſus eſt. RABA. Vel primi ſerui qui miſſi ſunt, ipſe legifer Moyſes intelligitur, & Aaron primus Sacerdos Dei, quos cæſos flagello linguę vacuos emiſerunt. alios autem ſeruos, Prophetarum choros intellige. HILAR. In filio autem ad vltimum miſſo, Domini noſtri aduentus ſignificatur. Sequitur enim: {Nouiſſime autem miſit ad eos filium ſuum.} CHRY. in Hom. Quare autem non confeſtim miſit? vt ex his quæ ad alios fecerant, ſeipſos accuſarent, & furorem dimittentes, verecundarentur propter filium aduenientem. vnde ſequitur: {Verebuntur filium meum.} CHRY. Hunc autem miſit, non quaſi ad obnoxios pœnæ ſententiam baiulantem, ſed pœnitentiæ veniam. miſit enim eos confundere, non punire. HIERONY. Quod autem dicit: {Verebuntur filiū meum.} non de ignorantia venit. Quid enim neſciat paterfamilias, qui hoc loco Deus intelligitur? ſed ſemper ambigere, Deus dicitur, vt libera voluntas homini reſeruetur. CHRYSO. in Hom. Vel hoc dicit, annuncians quid fieri debebat, quoniam oportebat eos verecundari: per hoc enim vult oſtendere peccatum eorum magnum, & omni excuſatione priuatum. ORIGE. Vel illud quod ait: Verebuntur filium meum, videtur impletum in illis Iudæis, qui intelligentes Chriſtum, crediderunt in eum. Hoc autem quod ſequitur. {Agricolæ autem videntes filium, dixerūt inter ſe, hic eſt hæres, venite occidamus eum.} in illis impletum eſt, qui videntes Chriſtum, & cognoſcentes filium Dei: nihilominus crucifixerunt eum. HIER. Interrogemus Arrium & Eunomium: Ecce pater dicitur ignorare, quicquid pro patre reſponderint, hoc intelligant de filio, qui ſe dicit ignorare conſummationis diem. CHRYSO. ſuper Matthæum. Dicunt autem quidam, quia poſt incarnationem, dictus eſt Chriſtus filius ex baptiſmo, ſicut cæteri Sancti, quos ex hoc loco conuincit Dominus. vbi dicitur: Mittam filium meum. Quando ergo adhuc cogitabat, ad tranſmittendum filium poſt Prophetas, iam filius erat: deinde ſi eo modo dicitur filius, ſicut omnes ſancti ad quos factum eſt verbum Dei, debuit & Prophetas dicere filios, ſicut & Chriſtum, aut & Chriſtum ſeruum dicere, ſicut & cæteros Prophetas. HIERONYMVS. Per hoc autem quod dicunt: Hic eſt hæres: manifeſte Dominus probat Iudæorum principes, nō per ignorantiam, ſed per inuidiam Dei filium crucifixiſſe. Intellexerunt enim eum eſſe illum, cui pater per Prophetam dicit: Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Hæreditas quippe filio ſancta Eccleſia data eſt, quam non moriens pater illi reliquit, ſed ipſe ſua morte mirabiliter acquiſiuit. CHRYSO. ſuper Matthæum. Tamen poſtquàm introiuit in templum, & vendentes animalia, quæ ad ſacrificium pertinebant, foras eiecit, tunc præcipue cogitauerunt eum occidere. vnde dicunt: {Venite occidamus eū: Dicebant enim intra ſe: Neceſſe eſt vt populus per iſtum dimittat conſuetudinem hoſtiarum, quæ ad noſtrum pertinent lucrum, & acquieſcat offerre ſacrificium iuſtitiæ, quod ad gloriam pertineat Dei, & ſic iam non erit populus iſte poſſeſſio noſtra: ſed Dei. Si autem occiderimus eum, dum non eſt qui iuſtitiæ fructum a popu-

A lo quærat, ſemper durabit conſuetudo offerendarum hoſtiarum, & ſic populus iſte erit noſtra poſſeſſio, & hoc eſt quod ſequitur: {Et noſtra erit hæreditas,} hæc eſt cogitatio cōmunis omnium ſacerdotum carnalium, qui non ſunt ſolliciti, quomodo viuat populus ſine peccato, ſed aſpiciant quid in Eccleſia offeratur, & hoc æſtimant Sacerdotij ſui lucrum. RABA. Vel hæreditatem occiſo eo, præripere moliebantur Iudæi, cum fidem quæ per eum eſt extinguere, & ſuā magis, quæ ex lege eſt iuſtitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inſerere. Sequitur: {Et appræhenſum eum, eiecerūt extra vineam, & occiderunt.} HILA. Chriſtus enim extra Hieruſalem, tāquam extra vineam in ſententiam damnationis abiectus eſt. ORIG. Vel quod dicit: Eiecerunt extra vineam: Tale mihi videtur, quantum ad ſe, alienum eum eſſe iudicauerunt a vinea & colonis. Sequitur: {Cum ergo venerit Dominus vineę, quid faciet agricolis illis?} HIERONY. Interrogat quidem eos Dominus, non quòd ignoret quid reſponſuri ſint, ſed vt propria reſponſione damnentur. Sequitur. {Aiunt illi: Malos male perdet, & vineam ſuam locabit alijs agricolis. CHRYSO.

C ſuper Matthæum. Quòd autem verum reſponderunt, non eſt illorum qui iuſte iudicauerunt, ſed ipſius cauſæ, veritas enim ipſis violentiam fecit. ORIGEN. Sicut enim Cayphas, ſic & iſti non ex ſe prophetauerūt contra ſe, quoniam tollenda ab eis erāt eloquia Dei, & danda gentibus fructum in tempore daturis, vel Dominus quem occiderunt, ſtatim venit reſurgens a mortuis, & malos quidem colonos male perdidit, alijs autem colonis, ideſt Apoſtolis vineam ſuam conſignauit, ideſt eis qui ex Iudaico populo crediderunt. AVGVSTI. de Con. Euang. Marcus autem hoc ab ipſis non reſpōſum eſſe cōmemorat, ſed Dñm hoc conſequenter locutum, poſt interrogationem ſuam ipſum ſibi quodā modo reſpondiſſe. Sed facile poteſt intelligi, vel illorum vocem ita ſubiectam, vt non interponeretur: illi reſponderunt, ſed tamen intelligeretur: aut ideo reſponſionem iſtam Domino potius attributam, quia cum verum dixerunt, etiam de illis hoc ipſe reſpondet, qui veritas eſt. CHRY. in Hom. Vel non eſt contradictio Lib. 2. c. 70.

D nis, etenim vtraque facta ſunt, quia ſcilicet, & ipſi primo hoc reſponderunt, & poſtea Dñs interrogauit. AVG. de Con. euan. Sed illud magis mouet, quòd Lucas non ſolum eos hoc reſpondiſſe non dicit, verum etiam contrariam retuliſſe reſponſionem. Ita. n. narrat: Quo audito. ſ. hac ſententia ex ore Domini prolata, dixerunt: Abſit. Reſtat ergo vt intelligamus in plebe, quæ audiebat quoſdam reſpondiſſe, quod Matthęus commemorat, quoſdam vero illud, quod Lucas dicit, ideſt abſit. Nec moueat, quòd Matthæus Principes Sacerdotum, & Seniores populi dixit acceſſiſſe ad Dominum, & ſic ſine interpoſitione alicuius perſonæ ſermo contexitur, vſque ad hoc, quòd de locata agricolis vinea commemoratur. Poteſt enim putari omnia hæc, cum Principibus ſacerdotum locutum fuiſſe: ſed Matthæus breuitatis cauſa tacuit, quod Lucas non tacuit, parabolam ſcilicet iſtam non ad eos ſolos dictam, qui de poteſtate interrogauerant, ſed ad plebem in qua erāt, qui dicerent, perdet illos, & vineam ſuam dabit alijs, quæ vox Lib. 2. c. 70.

E recte etiam ipſius Domini fuiſſe intelligitur, ſiue propter veritatem, ſiue propter membrorum eius cum ſuo capite vnitatem. Erant etiam, qui talia reſpondentibus dicerent: Abſit. quia intelligebant contra ſeipſos parabolam eſſe dictam. CHRYSOSTOMVS. ſuper Matthæum. Vel aliter: Lucas quidem ſecundum reſponſionem oris eorum narrauit: Matthæus autem ſecundum reſponſionem cordis. nam vere viſibiliter quidem in facie contradixerunt dicentes: Abſit. In conſcientia autem ſuſceperunt, dicentes. Malos male perdet. Sicut cum homo depræhenſus fuerit in malo, verbis quidem excuſat, intus autem eius conſcientia recognoſcit. CHRYSOSTOMVS. in Homil. Vel aliter: Dominus propter hoc eis parabolam propoſuit, vt ipſi non intelligentes, contra ſe ſententiam proferrent, ſicut & ad Dauid dictum eſt per Nathan. Rurſus autem intelligentes, quæ dicta ſunt contra ſe eſſe, dixerunt: Abſit. RABA. Moraliter autem, cuique vinea locatur colenda, cum baptiſmi miniſterium datur, q operando exerceat. Mittitur

ſeruus vnus, alter & tertius, cum lex, Pſalmus, Prophetia legitur, ad quorū monita bene operetur. Sed miſſus cęditur & eiicit, cum ſermo contemnitur, vel quod peius eſt, blaſphematur. Hæredem quantum ad ſe occidit, qui filium Dei conculcauerit, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit. Perdito malo cultore vinea alij datur, cum donum gratiæ, qđ ſuperbus ſpreuerit, humilis accipit. CHRY. ſup Matt. Deinde quaſi non acquieſcentibus illis, teſtimonium ſcripturæ inducit. Sequitur. {Dicit illis Ieſus: Nūq legiſtis in ſcripturis,} Lapidem quem reprobauerunt, ideſt ſi parabolam meam non intelligitis, vel iſtam ſcripturam cognoſcatis. HIERO. Varijs autem parabolis res eædem contexuntur, quos enim ſupra operarios, & agricolas appellauit, nunc ædificatores, ideſt cæmentarios vocat. CHRY. in Hom. Lapidem autem Chriſtum vocat, ædificatores autem doctores Iudæorum, qui Chriſtum reprobauerunt dicentes Hic non eſt a Deo. RABA. Sed illis nolentibus idem lapis, caput anguli firmauit, quia de vtroque populo, quotquot ipſe voluit ſua fide coniunxit. vnde ſequitur. {Hic factus eſt in caput anguli. HILA. Eſt enim caput anguli factus, quia eſt inter legem & gētes lateris, vtriuſque coniunctio. CHRY. in Hom. Deinde vt diſcant, quoniam nihil eorum quæ fiebant, Deo contrariū erat. ſubdit: {A domino factum eſt. ORIG. ideſt iſte lapis donum eſt, donatum a Deo ædificio vniuerſo, & admirabile caput in oculis noſtris, qui poſſumus eum videre oculis mentis. CHRY. ſuper Matthæum. Quaſi diceret: Quare non intelligitis, in cuius ædificij angulo ponendus eſt ille lapis, non in noſtro quando reprobatus eſt: ſed in alio. Si autem aliud ædificium eſt futurum, ergo noſtra ædificatio eſt contemnenda. vnde ſubdit: {Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur gentibus facientibus fructum eius.} ORIG. Regnum Dei dicit myſteria Regni Dei, ideſt diuinas ſcripturas quas tradidit Dominus, primo quidem populo illi priori, cui credita ſunt eloquia Dei: ſecundo autem gentibus facientibus fructum, nemini enim datur verbum Dei, niſi facienti fructum de eo, & nemini in quo peccatum regnat, datur regnum Dei, quomodo ergo illis datum eſt, a quo & ablatum eſt? Sed conſidera, quomodo quod datur, intelligitur gratis datum. Quibus ergo locauit non omnino, quaſi electis & fidelibus dedit. quibus autem donauit, cum iudicio electionis donauit. CHRYSOSTOMVS. ſuper Matthæū. Lapis autem dicitur Chriſtus, non ſolum propter firmitatem, ſed etiam quia eſt inimicorum magna confractio. vnde ſequitur: {Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum.} HIERONYMVS. Qui peccator eſt, & tamen in illum credit, cadit quidem ſuper lapidem & confringitur: ſed non omnino conteritur. Reſeruatur enim per patientiam ad ſalutem, ſuper quem vero ille ceciderit, hoc eſt, cui lapis ille irruerit, & qui Chriſtum pęnitus negauerit, ſic conteret eum, vt nec teſta quidem remaneat in qua hauriatur aquę puſillum. CHRYSOSTOMVS. ſuper Matthæū. Aliud eſt enim confringi, & aliud comminui, de eo enim quod confringitur, aliquid remanet. quod autem comminuitur, quaſi in puluerem conuertitur. quod autem cadit ad lapidem, non frangitur ſecundum quòd eſt lapidis virtus: ſed inquantum fortiter cadit, aut propter pondus ſuum, aut propter altitudinem caſus, ſic & Chriſtianus peccans, non tantum perit, quantum poteſt perdere Chriſtus, ſed quantum ipſe ſe perdit per opera ſua, aut propter magnitudinem peccati, aut propter altitudinem dignitatis. Infideles autem pereunt tantum, quantum poteſt eos perdere Chriſtus. CHRYSOSTO. in Homil. Vel hic duas perditiones eorum oſtendit, vnam ab eo, quòd offenderunt & ſcandalizati ſunt, quam deſignat dicens: Qui ceciderit ſuper lapidem. aliam in captiuitate eis ſuperuentura, quam manifeſtat dicens: {Super quem vero ceciderit.} AVG. de Quæſt. Euang. (Lib.1.c.30.) Vel de his dicit, qui cadent ſuper eum, qui illum modo contemnunt, vel iniurijs afficiunt. Ideo nondum pęnitus intereunt. ſed tamen confringuntur, vt non recti ambulent. ſuper quos cadet, dum veniet deſuper in iudicio cum pœna perditionis: Ideo dixit: Cōteret eos, vt ſint impij tanquàm puluis, quē proiicit ventus a facie terræ.

g ¶ Et cum audiſſent Principes Sacerdotum & Phariſei parabolas eius, cognouerunt quòd de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam ſicut Prophetam eum habebant.

g ¶ HIERONYMVS. Quàmuis duro corde Iudæi propter incredulitatem eſſent, tamen intelligebant contra ſe omnes Domini ſententias dirigi: vnde dicitur: {Et cum audiſſent Principes Sacerdotum, & Phariſæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipſis diceret. CHRYSOSTOMVS. ſuper Matthæum. Hæc eſt autem differentia bonorum hominum & malorum. Bonus enim compræhenſus in peccato, gemit quia peccauit, malus autem fremit, non quia peccauit: ſed quia compræhenſus eſt in peccato, & non ſolum pœnitentiam non agit: ſed magis aduerſus corripientem iraſcitur. vnde & iſti comprælienſi, magis ad malitiam ſunt excitati. Sequitur enim: {Et quærētes tenere eum, timuerunt turbas, quoniam ſicut Prophetam eum habebant. ORIGEN. (Tract.19.) Sapiunt quidem aliquid de eo quod verum eſt, Prophetam eum æſtimantes, non autem magnitudinē eius intelligunt, ſecundum quod erat filius Dei. Turbas autem ſic ſapientes de eo, & paratas pro eo pugnare timēt principes, neq; n. ad eorum ſcientiā pertingere poſſunt: nihil dignum ſentientes de eo. Deinde ſciendum eſt, quoniam volentium Ieſum tenere, differentia eſt. Aliter enim Principes & Phariſæi quærebant eum tenere, aliter ſponſa quæ dicit: Tenui eum, nec dimittam. adhuc enim tentura melius ſicut dicit: Aſcendam in palmam, & tenebo altitudinem eius. Omnes enim non recte ſapientes de diuinitate, tenere volunt Ieſum & perdere eum. Et alia quidem verba, præter verbum Chriſti, poſſibile eſt compræhendere & tenere. Verbum autem veritatis nemo poteſt compræhendere, ideſt intelligere neque tenere, ideſt conuincere, neque ſeparare a ſenſu credentium, neque mortificare, ideſt deſtruere. CHRY. ſuper Matthæum. Omnis etiam homo malus, quantum ad voluntatem ſuam, & manus mittit in Deum & occidit eum. Qui enim præcepta Dei conculcat, qui murmurat contra Deum, & turbato vultu aſpicit cælum: nōne ſi fieri potuiſſet, manus mitteret in Deum & occideret eum, vt iam licenter peccaret? RABA. Sed tamen, quòd timent mittere manum in Ieſum propter turbam, quotidie in Eccleſia geritur, cum quilibet ſolo nomine frater, fidei & pacis vnitatem quam non diligit, propter bonos cohabitantes, vel erubeſcit impugnare, vel timet.

CAPVT XXII.

Et reſpondens Ieſus, dixit iterum in parabolis eis dicens. Simile factum eſt regnum cælorū homini Regi, qui fecit nuptias filio ſuo.

CAP. XXII.

CHRYSOSTOMVS. in Homil. (Hom.70.) Quia dixerat: Dabitur genti facienti fructus eius, hic oſtendit cui genti. vnde dicitur: {Et reſpondens Ieſus, dixit iterum in parabolis eis dicens: Simile factum eſt regnum cælorum. GLO. Dicit autem: Reſpondens, ideſt obuians prauę cogitationi eorum de morte ſua. AVGVST. de Conſe. Euange. (Lib.2.c.71.) Parabolam autem iſtam ſolus Matthæus narrat, ſimile quidem etiam Lucas commemorat, ſed non eſt hoc, ſicut & ipſe ordo indicat. GREGOR. in Homil. (Ho.euā.36.) Hic per nuptias, præſens Eccleſia, illic per cænam, æternum & vltimum conuiuium deſignatur, quia & in hanc nonnulli exituri intrant, ad illud quiſquis ſemel intrauerit, vlterius non exibit. At ſiquis forte contendat hanc eandem eſſe lectionem, intelligi forſitan poteſt, quia de proiecto eo, qui cū nuptiali veſte non intrauerat, qđ Lucas tacuit, Matthæus dixit, quòd vero per illum cæna, per hunc autem prandium dicitur, nequaquàm obſiſtit, quia cum ad horam nonam apud antiquos prandium fieret, quotidie ipſum quoque prandium cæna vocabatur. ORIGEN. (Tract.20.) Regnum autem cælorum ſimile eſt, ſecundum eum quidem, qui regnat homini Regi, ſecundum eum autem qui conregnat filio Regis, ſecundum ea vero, quæ ſunt in regno Regis, ſeruis & inuitatis ad nuptias. Inter quos eſt & exercitus Regis. Additum eſt autem, homini Regi, vt hominibus quaſi homo loquatur, & diſpenſat homines non cupientes diſpenſari a Deo. Sed tunc ceſſabit Regnum cælorum eſſe ſimile homini, cum ceſſante zelo, & contentione, & cæteris paſſionibus & peccatis, ceſſauerimus ſecundum hominem ambulare, & videbimus eum ſicuti eſt: Nunc enim videmus eum non ſicuti eſt: ſed ſicuti per noſtram diſpenſationem factus fuerit nobis. GREGOR. in Homil. Tunc autem Deus Pater, Deo Filio nuptias fecit, quando hunc in vtero Virginis humanę naturæ coniunxit. Sed quia ex duabus perſonis fieri ſolet nuptiarum coniunctio, abſit hoc ab intellectibus noſtris, vt perſonam redemptoris noſtri ex duabus perſonis credamus eſſe vnitam. Ex duabus quippe, atque in duabus hunc naturis exiſtere dicimus: ſed ex duabus perſonis credere compoſitum, vt nephas vitamus: Securius ergo dici poteſt, quia in hoc Rex Pater, Regi Filio nuptias fecit, quòd ei per incarnationis myſterium ſanctam Eccleſiam ſociauit. Vterus autem genitricis Virginis huius ſponſi thalamus fuit. CHRY. ſuper Matthæ. Vel aliter: Cum reſurrectio fuerit facta Sanctorum tunc ſuſcipiet hominem vita quæ eſt Chriſtus, mortalitatem eius ſua mortalitate abſorbens, Nunc enim quaſi arras futuri coniugij Spiritumſanctum

eum ſanctum accipimus, tunc autem ipſum Chriſtum plenius in nobis habebimus. ORIGEN. Vel coniunctionem ſponſi ad ſponſam, ideſt Chriſti ad animam, verbi ſuſceptionem intellige, partus autem opera bona. HILA. Merito autem a patre iam ſunt hæ nuptiæ factę, quia æternitatis huius ſocietas, & noui corporis deſponſata coniunctio habetur iā perfecta ī Chriſto. Sequitur: Et miſit ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias, & noluerunt venire. CHRYSO. ſuper Matth. Ergo quando miſit ſeruos ſuos, iam inuitati prius erant. Inuitati ſunt enim homines a tempore Abrahæ, cui Chriſti incarnatio promittebatur. HIERO. Miſit autem ſeruum ſuum, nec dubium quin Moyſen, per quem legem inuitatis dedit. Si autem ſeruos legerimus, vt plura habent exemplaria, ad prophetas referendum eſt, quia inuitati per eos venire cōtempſerunt. Sequitur: {Iterum miſit alios ſeruos dicens: Dicite inuitatis.} Serui qui ſecundo miſſi ſunt, melius eſt, vt prophetæ intelligantur quàm Apoſtoli: ita tamen ſi ſeruus ſupra fuerit ſcriptus, ſin autem ſeruos ibidem legas, hic ſerui ſecūdi, Apoſtoli ſunt intelligendi. CHRY. ſuper Matth. Quos miſit cum eis dixit: In viam gentium ne abieritis, ſed potius ite ad oues perditas domus Iſrael. ORIGE. Vel qui primi mittuntur ſerui vocare inuitatos ad nuptias, habentur prophetæ cōuertentes ex populo per ſuas prophetias ad lętitiā & reſtitutionē Eccleſiæ ad Chriſtū. Qui autem noluerunt venire in primis inuitati, ſunt qui noluerunt audire verba prophetarum. Iterum alij tranſmiſſi, alia congregatio prophetarum eſt. HILA. Vel ſerui primo miſſi, qui inuitatos vocarent Apoſtoli ſunt, qui autem admonentur vt veniant inuitati antea, populus Iſrael eſt. in gloriam enim æternitatis per legem eſt aduocatus. Apoſtolorum ergo erat proprium commonefacere eos, quos inuitauerant prophetæ. Qui vero iterum, cum præceptorum conditione mittuntur Apoſtolici viri, ſunt ſucceſſores eorum. GREGO. Sed quia hi qui prius inuitati ſunt, ad nuptiarum conuiuium venire noluerunt, in ſecunda inuitatione iam dicitur: {Ecce prandium meum paraui. HIERO. Prandium paratum & tauri, & altilia occiſa, vel per metaphoram opes regię deſcribuntur, vt ex carnalibus intelligantur ſpiritualia, vel certe dogmatum magnitudo, & doctrina Dei lege pleniſſima ſentiri poteſt. CHRYSO. ſuper Matthæ. Cum ergo dominus Apoſtolis dixit: Euntes, prædicate dicentes, quia appropinquauit regnum cælorum, hoc ſignificauit quod hic dicitur. Prandium meum paraui, ideſt ex lege & Prophetis ſcripturarum menſas ornaui, vnde ſequitur: {Tauri mei, & altilia occiſa ſunt. GREGO. in Hom. (Homil. 36.) Per tauros autem patres veteris teſtamenti ſignificantur, qui ex permiſſione legis inimicos ſuos, virtutis corporeæ cornu feriebant. Altilia vero ſaginata dicimus. ab eo enim quod eſt alere altilia, vel quaſi alita vocamus. Per altilia ergo patres noui teſtamenti figurantur, qui dum gratiam pinguedinis internę dulcedinis percipiunt, a terrenis deſiderijs ad ſublimia contemplationis ſuæ penna ſubleuantur. Dicit ergo: Tauri mei, & altilia occiſa ſunt, ac ſi d. Patrum præcedentium mortes aſpicite, & remedia vitæ veſtræ cogitate. CHRY. ſuper Matth. Vel aliter: Ideo dicit: Et ſaginata & tauros, non quia & tauri non fuerint ſaginati: ſed quia non omnes ſaginati fuerunt tauri, ergo ſaginata tantummodo dicit Prophetas, qui fuerūt Spirituſancto repleti, tauros autem qui prophetæ fuerunt & ſacerdotes, ſicut Hieremias & Ezechiel. vt enim tauri duces ſunt gregis, ita & Sacerdotes principes ſunt populi. HILA. Vel aliter: Tauri glorioſa martyrum ſpecies eſt, qui confeſſioni Dei, tāquàm hoſtia electa ſunt immolati. Saginata vero ſunt homines ſpirituales tanquàm cæleſti pane ad euolandum aues paſtæ, cæteros accepti cibi vbertate expleturæ. GREGOR. (Hom. 36.) Notandum vero, quòd in priore inuitatione, nil de tauris & altilibus dicitur. In ſecunda autem iam tauri, & altilia mactata memorantur, quia omnipotens Deus, cum verba eius audire nolumus, adiungit exempla, vt omne quod impoſſibile credimus, tanto nobis ad ſperandum fiat facilius, quanto p hoc tranſiſſe, & alios audiuimus. ORIGE. Vel quia prandium, quod paratur eſt eloquium Dei, fortia quoque eloquiorum Dei tauri intelligantur, ſuauia vero & delectabilia eorum ſunt ſaginata. Siquis enim proferat, quædam dicta modica & non firma, & non magnam virtutem rationis habentia, videntur macra eſſe quæ proferuntur. Saginata autem ſunt, cum ad vnamquamque propoſitionem exempla multa rationis probatione repleta inducuntur, puta ſi aliquis de caſtitate ſermonem loquitur, recte intelligitur turtur. Sed cum ipſum ſanctitatis ſermonem, cum rationis probatione de ſcripturis repletum protulerit ita vt delectet, & confirmet animum audientis, protulit eum ſaginatum.

Et miſit ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Iterum miſit alios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam ſuā, alius vero ad negociationem ſuam. Reliqui vero tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cum audiſſet, iratus eſt, & miſſis exercitibus ſuis perdit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis. Nuptiæ quidem paratę ſunt: ſed q inuitati erant, nōn fuerūt digni. Ite ergo ad exit⁹ viarū, & quoſcumque inueneritis vocate ad nuptias. Et egreſsi ſerui

CHRYSOSTO. ſuper Matthæum. Quod autem dicitur: Et omnia parata ſunt. intelligitur, quia quicquid quæritur ad ſalutem, iam adimpletū eſt in ſcripturis. Qui n. ignorans eſt, inuenit ibi quod diſcat. Qui contumax eſt, inuenit ibi quod timeat, qui laborat, inuenit ibi promiſſa, quibus excitetur ad opus. GLO. Vel omnia parata ſunt, ideſt introitus Regni paratus eſt per fidem meæ incarnationis, qui ante fuerat clauſus. CHRYSOSTOMVS. ſuper Matthæum. Vel omnia parata dicit, quæ pertinent ad myſterium Dominicæ paſſionis, & noſtræ redemptionis. Dicit autem: {Venite ad nuptias,} non pedibus, ſed fide & moribus. Sequitur: {Illi autem neglexerunt.} Quare autem neglexerint, manifeſtat cum ſubditur: {Et abierunt, alius in villam ſuam, alius vero ad negociationem ſuam.} CHRYSOSTOMVS. in Homil. Quàmuis autem videantur rationabiles occaſiones eſſe: ſed hinc diſcimus etiam ſi neceſſaria ſint quæ detinent, omnibus tamen præponere ſpiritualia oportet. Mihi autem videtur, quòd his occaſionibus vſi, negligentiæ velamina proponebant. HILARIVS. Ambitione enim ſæculi, tanquàm villa, homines occupantur, plures vero propter pecuniæ cupiditatem negociatione detinentur. CHRYSOSTOMVS. ſuper Matthæum. Vel aliter: Cum labore manuum noſtrarum aliquid facimus, puta exercentes agrum vel vineam, aut opus ligni vel ferri, villam colere videmur. Cum autem non labore manuum noſtrarum alia lucra ſequimur, totum hoc, negociatio appellatur. O miſerrimus mundus, & miſeri qui eum ſequuntur. Semper enim mundialia opera homines excluſerunt a vita. GREGO. Qui ergo intentus labori terreno, vel mundi actionibus deditus, myſterium incarnationis dominicæ penſare, & ſecundum illud viuere, ſcilicet diſſimulat, quaſi ad villam vel negocium pergens, venire ad Regis nuptias recuſat, & plerumque quod eſt grauius, nonnulli vocati, gratiam non ſolum reſpuunt: ſed etiam perſequuntur. vnde ſubditur. {Reliqui vero tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos occiderunt.} CHRYSO. ſuper Matthæum. Vel per occupationem villæ, populares Iudæorum ſignificat, quos mundi delectatio ſeparauit a Chriſto. Per occupationem vero negociationis Sacerdotes, cæteroſque miniſtros templi ſignificauit, quos lucri obtentu venientes ad miniſterium legis, & templi auaritia ſeparauit a fide. De quibus non dixit, quòd malignati ſunt, ſed neglexerunt. qui enim odio aut inuidia crucifixerunt Chriſtum, illi malignati ſunt: qui autem negocijs impediti non crediderunt, illi neglexiſſe dicuntur non malignari. De ſua tamen morte Dominus tacet, quia in priori parabola dixerat, ſed oſtendit mortem diſcipulorum ſuorum, quos poſt aſcēſum ipſius occiderunt Iudæi, Stephanum lapidantes, & Iacobum Alphei occidentes, propter quæ Hieruſalem deſtructa eſt a Romanis: Et notandum, quòd ira in Deo non proprie, ſed tranſlatiue dicitur. Tunc enim iraſci dicitur, quando vlciſcitur. vnde & hic dicitur. {Rex autem cum audiſſet, iratus eſt.} HIERONYMVS. Quando inuitabat ad nuptias, & agebat opera clementiæ, hominis nomen appoſitum eſt: nunc autem quando ad vltionem venit, homo ſiletur & Rex tantum dicitur. ORIGE. Dicant autem qui peccant in Deum legis & Prophetarum, & totius creationis, vtrum iſte qui & homo dicitur & iratus proponitur, ipſe eſt pater Chriſti, quòd ſi dixerint, hunc ipſum eſſe, cogendi ſunt confiteri, quoniam multa in eo ſecundum paſſibilem hominum naturam eſſe dicuntur, non quia ipſe paſſibilis eſt, ſed quia mortem gerit paſſibilis naturæ hominum. Et ſecundum hanc conſequentiam ſuſcipere conuenit, & iram Dei, & pœnitentiam, & cætera huiuſmodi in Prophetis. Sequitur: {Et miſſis exerciti.} HIERO. Per hos exercitus Romanos intelligimus ſub Duce Veſpaſiano & Tito, qui occiſis Iudeæ populis, præuaricatricem incenderunt ciuitatem. CHRYSOSTOMVS. ſuper Matthæum. Romanus autem exercitus dicitur exercitus Dei, quia domini eſt terra & plenitudo eius, nec etiam veniſſent Romani Ieruſalem, niſi eos dñs excitaſſet,

excitaſſet. ORIGE. Vel angelorum agmina ſunt exercitus regis noſtri. miſſis ergo exercitibus extinxiſſe homicidas dicitur, quia in hominibus omne iudicium per angelos exercetur. Homicidas ergo perdit, quia perſequentes interimit. Ciuitatem eorum igni ſuccendit, quia illorum non ſolum animæ, ſed caro quoque in qua habitauerant æterna gehennæ flamma cruciatur. ORI. Vel ciuitas impiorũ eſt, ſecundum vnumquodq; dogma congregatio eorum, qui conueniunt in ſapientia principum huius ſæculi, quam ſuccendit rex & exterminat, quaſi ex malis ædificationibus conſiſtentẽ. GREG. Sed his, qui inuitantem ſe cõtemni conſpicit, filij ſui nuptias vacuas non habebit. quemque.n. ſermo Dei inuenturus eſt vbi requieſcat. vnde ſubditur. {Tũc ait ſeruis ſuis. ORIGE. ideſt Apoſtolis aut Angelis, qui præpoſiti erant in vocatione gentium. Nuptiæ quidem paratæ ſunt. REMIG. ideſt omne ſacramentum humanæ diſpenſationis iã peractum atque completum eſt. Sed qui inuitati erant, ideſt Iudęi non fuerunt digni, quia Dei iuſtitiam ignorantes, & ſuam ſtatuere volentes, indignos ſe iudicauerunt æternæ vitæ: Reprobato ergo Iudaico populo ad has nuptias gentilis populus eſt ſuſceptus. vnde ſequitur. {Ite ergo ad exi. viarum & quoſ. inue. vo. ad nup.} HIERO. Gentilis enim populus non erat in vijs, ſed in exitibus viarum. REMI. Qui ſunt errores gentilium. CHRY. ſuper Matthæ. Vel viæ ſunt omnes profeſſiones huius mundi, vt puta Philoſophiæ, militiæ, & huiuſmodi. Dicit ergo: Ite ad exitus viarum, vt cuiuslibet conditionis homines vocẽt ad fidem. adhuc ſicut caſtitas via eſt quæ ducit ad Deum, ſic fornicatio via eſt quæ ducit ad diabolum, & ſic de alijs virtutibus & vitijs. iubet ergo, vt cuiuſcumque conuerſationis vel conditionis homines inuitent ad fidem. HILA. Per viam etiam tempus ſæculi intelligendum eſt, atque ideo ad exitus viarum iubentur ire, quia omnibus retroacta donantur. GREGO. Vel aliter: In ſcriptura ſacra vias actiones accipimus. Exitus viarũ intelligimus defectus actionum, quia illi plerumque facile ad Deum veniunt quos in terrenis actionibus proſpera nulla comitantur. ORIGE. Vel aliter: Puto hanc primam vocationem fuiſſe, ad nuptias aliquarum ingenuarum animarum. Principaliter enim Deus vult venire ad epulationem diuini eloquij, eos qui ad intelligendum ſunt ingenioſiores, & quoniam qui huiuſmodi ſunt, nolunt ad iſtam vocationem venire, tranſmittuntur alij ſerui prouocantes eos & promittentes, quòd ſi venerint, percipient prandium paratum a rege. *Sicut enim in corporalibus alia eſt, quæ nubit ſponſa, alij inuitatores*, alij qui inuitantur ad nuptias, ſic Deus ſcit diuerſos ordinerſos ordines animarum, earumq; virtutes & cauſas, ob quas hi quidem in conſtitutione ſponſæ accipiuntur, alij in ordine ſeruorum vocantium, alij in numero inuitatorum ad nuptias. Sed qui principaliter quidem fuerant inuitati, primos inuitatores quaſi pauperes ſenſu neglexerunt & abierunt ſua ſequentes, in quibus magis ſunt delectati quàm in his, quæ rex per ſeruos ſuos promittebat, ſed hi leuiores ſunt his, qui ſeruis tranſmiſſis iniuriantur & interficiunt, qui. ſ. præparatione contentioſorum verborum, auſi ſunt tenuiſſe ſeruos miſſos, qui non ſunt præparati ad ſoluendas quæſtiones eorum verſutas, & contumelijs afficiuntur vel interficiuntur ab eis. Sequitur {Et egreſſi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quos inue. bonos & ma. ORIGEN. Egredientes ſerui ſiue de Iudæa, & Hieruſalem Apoſtoli Chriſti, ſiue ab interioribus Angeli ſancti, venientes ad vias diuerſas diuerſorum morum congregauerunt quoſcumque inuenerunt. Et non curant, vtrum aliquando ante vocationem mali fuerint aut boni: bonos autem intelligere hic ſimpliciter conuenit humiliores, & rectiores ex eis, qui veniebant ad cultum Dei, quibus conueniebat quod Apoſtolus ait: Cum gentes quæ legem non habent, ea quæ legis ſunt faciunt, ipſi ſibi ſunt lex. HIER. Inter ipſos enim gentiles infinita eſt diuerſitas, cum alios ſciamus eſſe procliuiores ad vitia, alios ad honeſtatem morum virtutibus deditos. GREGO. Vel hoc dicit, quia in hac Eccleſia nec mali ſine bonis, nec boni ſine malis eſſe poſſunt. bonus autem non fuit, qui malos tolerare recuſauit. Sequitur: {Et impletę ſunt nuptiæ diſcumbentium.} ORIG. Nuptiæ, ſcilicet Chriſti & Eccleſiæ ſunt impletæ, dum reſtituti Deo q. ab Apoſtolis ſunt inuẽti recubuerunt ad epulandum in nuptijs, ſed quoniam bonos & malos oportuit quidem vocari, non autem vt mali permanerent mali, ſed vt deponerent veſtimenta contraria nuptijs, & induerent nuptialia indumenta, ſcilicet viſcera miſericordiæ benignitatis. Ideo rex egreditur, vt videat diſcumbentes priuſquam apponatur eis prandium, vt retineat habentes nuptialia veſtimenta, & delectet: condemnetque contrarios. vnde ſequitur: {Intrauit autem rex, vt videret diſcũbentes. CHRYSO. ſuper Matthæum. Non quia alicubi ipſe non eſt: ſed vbi vult per iudicium aſpicere, ibi dicitur præſens, vbi autem non vult, abſens videtur. Dies autem aſpectionis eſt dies iudicij, quando viſitatur eſt Chriſtianos, qui ſuper menſam ſcripturarum recumbunt. ORIG. Ingrediens autem, inuenit quendam, qui non mutauerat proprios mores: vnde ſequitur. {Et vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali} Singulariter dixit, quia vnius ſunt generis omnes, qui ſeruant malitiam poſt fidem quam habuerant ante fidem. GREG. Quid autem debemus intelligere per nuptialem veſtem, niſi charitatem? quia hanc in ſe Dominus habuit, dum ad ſociandę ſibi Eccleſię nuptias veniret. Intrat ergo ad nuptias, ſed ſine veſte nuptiali, qui in Eccleſia fidem habet, ſed charitatem non habet. AVGVSTIN. contra Fauſtum: Vel ſine veſte nuptiali nuptias adit, qui quærit ibi gloriam. non ſponſi ſed ſuam. HILA. Vel veſtis nuptialis eſt gratia Spiritusſancti, & candor habitus cæleſtis, qui bonę interrogationis confeſſione ſuſceptus, vſque in cætum regni cælorum immaculatus, & integer eſt reſeruandus. HIERONY. Vel veſtis nuptialis præcepta ſunt Domini, & opera quæ complentur ex lege, & Euangelio nouiq; hoĩs efficiũt veſtimentum, quod qui in die iudicij inuentus fuerit ſub nomine Chriſtiano non habere, ſtatim corripitur. vñ ſequitur. {Et ait illi: *Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?*} Amicum vocat, quia eſt inuitatus ad nuptias. quaſi ſit amicus per fidem. Arguit autem impudentiæ, quòd veſte ſordida munditias polluerit nuptiales. ORIGEN. Et quoniam qui peccat, & non induit dominum Ieſum Chriſtum, non habet excuſationem aliquam. ideo ſequitur: {At ille obmutuit.} HIERONYMVS. In tempore enim illo, non erit locus impudentiæ, nec negandi facultas, cum omnes Angeli & mundus ipſe, teſtes ſint peccatorum. GREGOR. Non autem ſolum reiectus eſt a nuptijs, qui iniuriam nuptijs fecit, ſed adhuc a miniſtris regis ſuper vincula conſtitutis ligatus inceſſione, quà non eſt vſus ad bonum, & appræhenſoria virtute, qua nullum opus ad bonũ impleuit, condemnatus eſt in loco ab oĩ lumine alieno, qui *vocatur tenebrę exteriores*. vnde ſequitur: {*Tunc rex dixit miniſtris*: {Ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores.} GREGOR. Ligantur tunc pedes & manus per diſtrictionem ſententiæ, qui modo a prauis operibus ligari noluerunt per meliorationem vitæ, vel tunc ligat pœna, quos modo a bonis operibus ligauit culpa. AVGVSTI. 11. de Tri. Prauarum vero, atque diſtortarum, voluntatum implicatio vinculum eſt quo alligatur, qui hoc ait: Vt proiiciatur in tenebras exteriores. GREGO. Interiores autem tenebras, dicimus cæcitatem cordis, exteriores vero, æternam noctem damnationis. CHRYSO. ſuper Matthæum. Vel per hoc deſignatur differentia tormentorum in peccatoribus. Sunt enim primę tenebrę exteriores, interiores autem minores, & nouiſſima loci. Sequitur. {*Ibi erit fletus & ſtridor dentium.*} HIERONYMVS. In fletu oculorum, & ſtridore dentium, per metaphoram membrorum corporalium, magnitudo oſtenditur tormentorum. Manus quoque ligatas & pedes, fletum oculorum & ſtridorem dentium, ad comprobandam reſurrectionis intellige veritatem. GREGO. Vt illic dentes ſtrideant, qui de edacitate gaudebãt, illic oculi defleant, qui hoc per illicitas concupiſcentias verſabantur, quatenus ſingula membra ſupplicio ſubiaceant, quæ hic ſingulis quibusque vitijs ſubiecta ſeruiebant. HIERO. Et quia in conuiuio nuptiali non initium, ſed finis quæritur, ſubditur. {Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.} HILAR. In inuitante enim ſine exceptione publicę bonitatis, humanitas eſt, in inuitatis vero vel vocatis, de iudicio meritorum probitatis, electio eſt. GREGO. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli vero in bonis, quę incæperunt, minime perſiſtunt. Tanto ergo ſibi vnuſquiſque ſolicite metuat, quanto *ignorat quæ reſtant.* CHRYSO. *ſuper Matthæum.* Vel aliter; Quotiens Deus tentat Eccleſiam ſuam, ingreditur ad eam, vt videat diſcumbentes, & ſi inuenerit aliquem non habentem veſtem nuptialem, interrogat eum, vt quid factus es Chriſtianus, ſi hęc opera negligebas? Talé ergo Chriſtus tradit miniſtris ſuis, ideſt aliquibus magiſtris ſeductionis, & ligant manus eius, ideſt opera: & pedes, i. motus animę, & mittunt eum in tenebras, i. in errores vel Gentium, vel Iudęorum vel hęreſim. Propinquiores enim

Hom. 36. Hom. 36. Hom. 36. Hom. 36. Lib. 2. c. 19. Homi 36. Hom. 36. Hom. 36.

eius in vias, congregauerunt omnes, quos inuenerunt bonos & malos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium. Intrauit autem Rex, vt videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit Rex miniſtris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum ĩ tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium: Multi autem ſunt vocati, pauci vero electi.

enim ſunt tenebrę gentilium: quia veritatẽ ſpernunt quã non audierunt, ſed exteriores iudæorum qui audierunt, ſed non crediderunt: ſed magis exteriores hereticorum qui audierunt, & didicerunt.

b. ¶ CHRY. ſuper Matth. Sicut ſi aliquis claudere voluerit aquæ currentis meatum, ſi excluſa fuerit per aliquam violentiam, aliunde ſibi ſemitam quærit, ſic Iudæorũ malignitas ex vna parte cõfuſa, aliũ ſibi aditũ adinuenit, vnde dicitur. {Tunc abeun. Pha. conſi. inie. vt ca. eũ in ſermone. Abierunt, inquam, ad Herodianos. Quale conſilium, tales & cõſiliatores. & ideo ſequitur. {Et mittunt ei diſci. ſu. cum Herodianis. GLO. Tanquàm ignotis, vt facilius deciperent, & per eos illum caperent, cũ timentes turbam, hoc per ſe non præſumerent facere. HIER. Nuper quidem ſub Cæſare Auguſto Iudæa ſubiecta Romanis, quando in toto orbe eſt celebrata deſcriptio, ſtipendiaria facta fuerat. Et erat in populo magna ſeditio, dicentibus alijs pro ſecuritate & quiete, qua Romani pro omnibus militarent, debere tributa perſolui. Phariſæi vero qui ſibi applaudebant in iuſtitia, econtrario, nitentibus non debere populum Dei, qui decimas ſolueret & primitias daret, & cętera, quæ in lege ſcripta ſunt, humanis legibus ſubiacere. Cęſar autem Auguſtus, Herodem filium Antipatris alienigenam & proſelitum Regem Iudæis cõſtituerat, qui tributis præeſſet, & Romano pareret imperio. Mittunt igitur Phariſæi diſcipulos ſuos cum Herodianis, ideſt militibus Herodis, ſeu quos illudentes Phariſei, quia Romanis tributa ſoluebant Herodianos vocabant, & non diuino cultui deditos. CHRY. in Hom. Propter hoc autẽ ſuos diſcipulos, & Herodis milites ſimul mittunt, vt quodcumque dixerit reprehendatur. cupiebant enim magis aduerſum Herodianos eum aliquid dicere, quia enim eum detinere timebant propter turbas, voluerũt ei periculum immittere ex hoc, quòd eſſet publicis tributis obnoxius. CHRY. ſuper Matth. Hæc eſt autem hypocritarum prima ſimulatio, quia laudant quos perdere volunt. Et ideo in laudem prorumpunt dicentes: Magiſter, ſcimus quia verax es. Magiſtrum eum vocant, vt quaſi honoratus, & laudatus myſterium ſui cordis ſimpliciter eis aperiat, tamquam volens eos habere diſcipulos. GLO. Tripliciter autem contingit aliquem veritatem non docere. Primo ex parte ipſius docentis, quia ſcilicet veritatem, vel non nouit, vel non amat. & contra hoc dicunt: Scimus, quia verax es. Secundo ex parte Dei, cuius timore poſtpoſito quidam veritatem de eo quam nouerunt, non pure annunciant. & contra hoc dicunt: {Et viam Dei in veritate doces.} Tertio ex parte p̃ximi, ex cuius timore vel amore aliquis veritatem tacet. & ad hoc excludẽdum dicunt: {Et non eſt tibi cũra de aliquo, ſcilicet homine. non enim reſpicis perſonam hominum.} CHRY. in hom. Hoc de Herode, & Cęſare occulte inſinuabant. HIERO. Blanda quidem & fraudulenta interrogatio illic prouocat reſpondentem, vt magis Deum, quàm Cæſarẽ timeat. vnde dicũt: {Dic ergo nobis quid tibi videtur, licet cenſum dari Cæſari, an non?} Vt ſi dicat non debere tributa ſolui, ſtatim audientes Herodiani, ſeditionis reum cõtra Romanum principem eum teneant. CHRY. in homil. Quia enim ſciebant, quòd quidam hanc diſcordiam meditantes occiſi erant, volebant & ipſum per ſermones hos in talem ſuſpitionem immittere. Sequitur. {Cognita autem Ieſus nequitia eorum ait. Quid me tentatis hypocritæ?} CHRY. ſuper Matth. Non ſecundum ſermones eorum pacificos blande reſpondit: ſed ſecundum conſcientiam eorum crudelem, aſpera dixit: quia Deus voluntatibus reſpondet, non verbis. HIER. Prima ergo virtus eſt reſpondentis, interrogantium mentes cognoſcere, & non diſcipulos ſed tentatores vocare. Hypocrita ergo vocatur, qui aliud eſt, & aliud ſimulat. CHRY. ſuper Matth. Dicit ergo eis, hypocritę, vt conſiderantes eum humanorum cordium cognitorem, quod facere cogitabant, perficere non auderent. Vide ergo quòd Phariſei blandiebantur vt perderent: ſed Ieſus confundebat eos vt ſaluaret, q̃a vtilior eſt homini Deus iratus, quàm homo propitius. HIER. Sapientia enim ſemp ſapiẽter egit, vt ſuis potiſſimũ tẽtatores ſermonibus confutentur. Et ideo ſequitur. {Oſtẽdite mihi nummiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium.} Hoc genus nummi eſt quod pro decem nummis computabatur, & habebat imaginem Cæſaris. vnde ſequitur: {Et ait illis Ieſus: Cuius eſt imago hæc & *ſuperſcriptio?*} Qui putãt interrogationem Saluatoris ignorantiam eſſe, & non diſpenſationem, diſcant ex præſenti loco, q̃ vtique poterat ſcire Ieſus, cuius imago eſſet in nummo. Sequitur. {Dicunt ei: Cæſaris.} Cęſarem non putemus Auguſtum, ſed Tyberium ſignificari, ſub quo & paſſus eſt Dominus. Omnes autem Reges Romani a primo Cayo Cæſare qui imperium arripuerat, Cæſares appellantur. Sequit. {Reddite ergo, q. ſunt Cæſaris, Cęſari.} ideſt nũmum, tributum, & pecuniam. HILA. Si enim nihil quod Cęſaris eſt, penes nos reſederit: cõditione reddendi ei quę ſua ſunt, non tenebimur. Porro autem ſi rebus illius incumbamus, ſi iure poteſtatis ſuæ vtimur, extra quærelam iniuriæ eſt reddere Cæſari qđ Cæſaris eſt. CHRY. Tu autem cum audieris: {Reddite quæ ſũt Cæſaris Cęſari}: illa ſcito eum dicere ſolum, quæ in nullo pietati nocent, quia ſi aliquid tale fuerit non adhuc Cæſaris eſt, ſed Diaboli tributum. Deinde vt non dicant, quoniam hominibus nos ſubiicis, ſubdit. {Et quę ſunt Dei Deo.} HIERO. Ideſt decimas, primitias, oblationes, & victimas, ſicut & ipſe Dominus reddidit Cæſari tributa pro ſe & Petro, & Deo reddidit quæ Dei ſunt, patris faciens voluntatem. HILA. Deo etiam quæ eius ſunt reddere nos oportet, ideſt corpus & animam, & voluntatem. Nummiſma enim Cæſaris in auro eſt, in quo eſt eius imago depicta. Dei nummiſma homo eſt, in quo eſt Dei imago figurata: ideo diuitias veſtras date Cęſari Deo autem innocentiæ veſtræ conſcientiam ſeruate. ORI. Ex hoc loco diſcimus Saluatoris exemplo, vt non his, quæ a multis dicuntur, & propterea glorioſa videntur occaſione pietatis attendamus: ſed quæ conuenienter ſm ordinem rationis dicũtur. Poſſumus autem & moraliter intelligere locũ iſtum, quoniam debemus corpori quædam dare quaſi tributum Cæſari, ideſt neceſſaria. Quæcumque autem ſunt conuenientia animarũ naturæ, ideſt ea quæ ducunt ad virtutem, debemus Deo offerre: q ergo ſupra modum docent legem Dei, & de rebus debitis corpori nihil curare præcipiunt, ſunt Phariſęi qui reddere Cæſari tributum vetabant: prohibentes. ſ. nubere, & abſtinere a cibis, quos Deus creauit, qui vero ſupra modum æſtimat oportere corporibus indulgere, ipſi ſunt Herodiani. Saluator autem noſter vult vt neo virtus minoretur dum ſupra modum carni ſeruimus, nec carnis natura grauetur, dum abundantius virtutibus adhæremus. Vel princeps mundi, ideſt diabolus dicitur Cæſar. Non enim poſſumus reddere Deo quæ Dei ſunt, niſi prius reddiderimus principi quę ſunt ſua. i. niſi depoſuerimus malitiam vniuerſam. Hoc etiam diſcamus ex loco præſenti, q̃ contra tentantes, nec omnino tacere debemus, nec ſimpliciter reſpondere, ſed circumſpecte, vt præcidamus occaſioné quærentium in nobis occaſionem, & doceamus irreprehenſibiliter quæ poſſunt ſaluare, volentes ſaluari. HIERO. Qui autem credere debuerant, ad tantam ſapientiam mirati ſunt, q̃ calliditas eorum inſidiandi non inueniſſet locum. vnde ſequitur. {Et audientes mirati ſunt, & relicto eo abierunt, infidelitatem pariter cum admiratione reportantes.

c ¶ CHRY. in Hom. Confutatis Phariſæorum diſcipulis cũ Herodianis, Saducæi ſe immittunt: cum tamen ex confuſione priorum eos oporteret effici pigriores, ſed præſumptio inuerecundum, quid eſt & pertinax, & impoſſibilia tentans. propter hoc & Euangeliſta ſtupens eorum dementiam hoc ipſum ſignificat, dicens: {In illa die acceſſ. ad eum Saducæi. CHRY. ſuper Matth. Quando recedebãt phariſæi, accedebant Saducæi: forte tali conſilio: quia decertabant quis eum ante deprehendere poſſet: vel ſi ratione eum non poſſent ſuperare: ſaltem per ipſam frequentiam ſubuerterent ſenſum eius. HIERO. Duæ hereſes erant in iudæis; vna phariſæorũ, & altera ſadducæorum: phariſæi traditionum & obſeruationum quas illi iuſtitiam præferebant: vnde & diuiſi vocabantur a populo: ſaducæi autem qui interpretantur iuſti: ipſi vendicabãt ſibi quod non erant, prioribus & corporis & animæ reſurrectionem credentibus confitentibusque, & angelos & ſpiritũ ſequentes iuxta actus Apoſtolorum, omnia denegabant. vnde & hic dicitur Qui

Hom. 71. Tract. 21. Hom. 71.

b Tunc abeuntes Phariſęi, cõſilium inierunt, vt caperent eum in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cũ Herodianis dicentes: Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo. Nõ enim reſpicis perſonã hominũ. Dic ergo nobis, quid tibi videtur? Licet cenſum dari Cæſari, an nõ? Cognita autẽ Ieſus nequitia eorum ait: Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi nũmiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illi Ieſus: Cuius eſt imago hæc & ſuperſcriptio? Dicunt ei, Cęſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Et audientes, mirati ſunt, & relicto eo abierunt.

c In illa die, acceſſerũt ad eum Saducęi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem, & interrogauerũt eum dicentes Magiſter: Moyſes dixit: Siquis mortuus fuerit non habens filiũ, vt ducat frater eius vxorẽ illius & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Erant autem apud nos ſeptẽ fratres, & primus vxore ducta defunctus eſt, & non habens ſemen, reliquit vxorem ſuam fra

Tract.22. Qui dicunt reſurrectionem non eſſe. O R I. Non ſolum autem carnis reſurrectionem negabant: ſed etiam animæ immortalitatē tollebant. C H R Y. ſuper Matth. Videns enim diabolus, quia iuſtitiam Dei omnino extinguere non potuit, introduxit hæreſim Saducæorum, qui dicerent non eſſe reſurrectionem mortuorum, quæ res omne propoſitum faciendæ iuſtitiæ frangit. quis enim contentus erit aduerſus ſeipſum quotidie luctamina exercere, niſi ad ſpem reſurrectiōis aſpiceret?
Cap.39. GREGO. 14. Moral. Sunt aūt nonnulli conſiderātes, ꝙ ſpiritus a carne ſoluitur, ꝙ caro in putredinem vertitur, ꝙ putredo in puluerē reducitur, ꝙ puluis in elementa ſoluitur, vt nequaquam ab humanis oculis videatur: reſurrectionem fieri poſſe deſperant, & dū arida oſſa inſpiciunt: hæc veſtiri carnibus, rurſumque ad vitam vireſcere,
Cap.88. poſſe fieri diffidunt. A V G. in Enche. Non autē perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: ſed in quelibet puluerem, cineremue ſoluatur, in quoſlibet halitus, auraſque diffugiat: in quamcumque aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ipſa elementa vertatur, in quorumcumque animalium, aut etiā hominum cibum cedat, carnemque mutetur, animæ illi humanæ in puncto temporis redditur quæ eam primitus, vt homo fieret, viueret, & creſceret, animauit. C H R Y. ſuper Matth. Ad defenſionē autem ſui erroris inueniſſe ſe argutiſſimam rationem Saducæi putabant. vnde ſequitur. {Et interro. eum dicentes: Magiſter, Moyſes dix: Siquis mortu⁹ fuerit.} C H R Y. in Hom. Quia enim immitigabile malum mors erat apud Iudæos, qui omnia pro præſenti vita faciebant, in legem deduxit Moyſes, defuncti ſine filiis vxorem fratri dari oportere, vt defuncto filius naſceretur ex fratre, & non excideret nomen eius, quod erat quædam mortis mitigatio: non autem alius q̃ frater, vel propinquus iubebatur accipere vxorem defuncti, quoniam non ita putaretur, qui ex tali coniunctione erat naſciturus, eſſe filius eius qui obiit, & iterum extraneus nō ita haberet neceſſitatem ſtatuere domū eius, qui obierat ſicut frater, cui etiam ex cognatione hoc facere iuſtū erat. Sequitur. {Erāt autem apud nos ſeptem fratres.} H I E R O. Qui reſurrectionem corporum non credebant, & animam putabant interire cum corporibus, recte iſtiuſmodi fingunt fabulam, quæ delyramenti arguat eos, qui reſurrectionem aſſerant mortuorum. Turpitudinem ergo fabulæ opponunt, vt reſurrectionis denegent veritatem. vnde concludūt: {In reſurrectionē ergo, cuius erit?} poteſt autē fieri
Lib.1.c.32. vt vere in gentē eorum hoc aliquando acciderit. A V G. de Quę. euan. Per hos autem ſeptem fratres myſtice intelliguntur homines impii, qui fructum iuſtitiæ non potuerunt afferre in terra per omnes ſeptem mundi ætates, quibus iſta terra conſiſtit. poſtea.n. & ipſa terra tranſiet, per quam omnes illi quaſi ſeptem ſteriliter tranſierunt. Sequitur. {Reſpondens autem Ieſus ait illis: Erratis neſcientes ſcripturas, neque virtutē Dei.} C H R Y. ſuper Matt. Sapienter primum arguit ſtultitiam eorum, quia non legebant. ſecundo ignorantiam, quia non cognoſcebant Deum. Ex diligentia enim lectionis naſcitur ſcientia Dei: ignorantia autem negligentiæ filia eſt. H I E R O. Propterea ergo errant, quia ſcripturas neſciunt, & quia ſcripturas neſciunt, conſequenter ignorant vir-
Tract.22. tutem Dei. O R I. Duas autem res dicit eos neſcire, vnam quidē ſcripturas, alteram autem virtutem Dei, per quam reſurrectio fit & noua vita in ea. Vel Dominus arguens Saducæos neſcire virtutem Dei, ſe eos nō cognoſcere arguebat. ipſe enim erat virtus Dei, & non cognoſcebant eum, quaſi neſcientes ſcripturas quæ loquūtur de eo: propterea nec reſurrectionem credebant, quam factur⁹ fuerat ipſe. Quæritur autem cum ſaluator dicat: {Erratis neſcientes ſcripturas.} an dicat, quod in quibuſdam ſcripturis poſitum eſt qđ ſequit. {In reſur. neq; nubēt, neq; nubent;} quod in veteri teſtamento non legitur ſcriptum. Nos autem dicimus, quia ſcriptū eſt non in ipſis ſermonibus manifeſte iſta dicentibus, ſed in myſterio indicantibus ſm intellectum moralem: nam cum ſit lex vmbra futurorum bonorum, dicens quodlibet de viris, & vxoribus, de ſpiritualibus nuptiis principaliter dicit: Sed nec hoc inuenio alicubi ſcripturam dicentem, ſanctos poſt exitum fore ſicut Angelos Dei, niſi forte quis & hoc moraliter intelligat, ſm illud quod dicitur. Tu autem ibis ad patres tuos. Item, appoſitus eſt ad populum ſuū. Dicet autem aliquis: Ideo eos increpabat, quia non legebant cæteras ſcripturas, quæ ſunt extra legem, & ideo errabant. Alius autē dicit, ꝙ neſciebant Moyſaicę legis ſcripturas, ex eo ꝙ diuinum ſenſum earum non ſcrutabantur. C H R Y. ſuper Matth. Vel quod dicit: In reſur. neq; nubēt, neq; nubēt.} retulit ad hoc qđ dixerat. Neſcitis virtutem Dei. Quod autem dixit: {Ego ſum Deus Abraham.} Ad illud quod dixit: Neſcitis ſcripturas. Et quidem calum-

tri ſuo. Similiter ſecundus & tertius, vſque ad ſeptimum. Nouiſsime autem omnium, & mulier defuncta eſt. In reſurrectione ergo cuius erit de ſeptē vxor? Omnes enim habuerūt eam. Reſpondens autem Ieſus: ait illis: Erratis, neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. In reſurrectione enim, neque nubent, neq; nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo. De reſurrectione autem mortuorum, non legiſtis qđ dictum eſt a Deo dicente vobis:

F niatoribus primum oportet in aliqua quæſtione auctoritatē ſcripturæ præferre: deinde rōnem exponere: interrogantibus aūt per ignorantiam, prius rationem exponamus: poſtea auctoritate confirmemus, quoniam calumniatores conuincere oportet: interrogatores autem docere: ideo his interrogantibus per ignorantiam prius rationem expoſuit, dicens. {In reſurrectione.} H I E R O. in hoc autem quod dicitur: {Neque nubent, neque nubentur.} Latina cōſuetudo Græco idiomati non reſpondet. Nubere enim apud Latinos, proprie dicuntur mulieres, ſed nos ſimpliciter dictum intelligamus, ꝙ nubere de viris, & nubi de mulieribus dictum ſit.
G C H R Y. ſup Matt. In hoc quidē ſæculo, q̄a morimur: iō naſcimur, q̄a naſcimur iō vxores ducimus, vt qđ moriēdo minuit: naſcendo ſuppleat, ibi aūt moriendi neceſſitas tollitur, vnde & naſcendi cauſa ſoluta eſt. H I L A. Et quidem ſuffecerat aduerſus Saducæos opinionem, illecebrę corporeæ receſſiſſe, & officiis ceſſantibus inania hæc corporū gaudia ſuſtuliſſe, ſed adiecit: {ſed ſunt ſicut Angeli Dei in cœlo.} C H R Y. in Hom. per quod ad interrogatum conuenienter reſpondet: quia.n. hæc erat eis cauſa æſtimandi reſurrectionem non eſſe, quia credebant eandem fore reſurgentium conditionem, hanc cauſam remouit, oſtendens eos alterius conditionis futuros. C H R Y. ſup Matth. Notandum vero, ꝙ cum de ieiuniis, & eleæmoſynis, cæteriſque virtutibus ſpiritualibus locutus fuit: nunquam Angelorū ſimilitudinem introduxit, niſi cum de abſolutione a coitu loqueretur, quoniam ſicut omnes actus carnales opera ſunt animalium, præcipue tamen actus libidinis, ſic omnes virtutes ſunt res Angelicæ, præcipue tamen caſtitas, per quam vincitur natura virtutib⁹.
H H I E R O. Quod ergo infertur. Sed ſunt ſicut Angeli Dei in cœlo: ſpiritalis conuerſatio repromittitur. D I O. Tunc enim quando incorruptibiles, & immortales erimus viſibili quidem ipſius Dei apparitione in caſtiſſimis contemplationibus adimplebimur: intelligibilis autem luminis datione participabimus, in impaſſibili. & in immateriali mente, ſm imitationem ſuper cœleſtium mentium: propter quod dicitur, ꝙ erimus Angelis æquales. H I L A. Eandem autem calumniam, quam. Saducæi afferunt de coniugio: afferre plures ſolent, in quam formam muliebris ſexus reſurgat. Sed qualis in ſcripturis auctoritas eſt de Angelis: opinando talem in reſurrectione ſpēi nr̃æ ſenſum oportet eſſe de fœminis. A V G.
22. de Ciuit. Dei. Sed mihi melius videntur ſapere qui vtrumque Cap.17.
ſexum reſurrecturū eſſe nō dubitant. Non enim libido ibi erit, q̄ confuſionis cauſa eſt. Nam priuſquam peccaſſent, nudi erant: natura autem ſeruabitur, quæ tunc quidem & a concubitu, & a partu
I immunis erit: erunt tamen membra fœminea non accommodata uſui veteri, ſed decori nouo, quo non allicitur aſpicientis concupiſcentia quæ nulla erit: ſed Dei laudetur ſapientia, atque clementia, qui & quod non erat fecit, & liberauit a corruptione quod fecit. H I E R O. Nemo enim dicit de lapide, & arbore, & his reb⁹ quæ non habent membra genitalia, ꝙ non nubent, neque nubentur: ſed de his qui cum poſſunt nubere: tamen aliqua ratione non nubunt. R A B A. Hæc autem quæ dicta ſunt de reſurrectionis conditionibus, ꝓpoſitæ reddidit quæſtioni: de ipſa uero reſurrectione contra eorum infidelitatem cōuenienter loquit. C H R Y. in Homil. Et quia illi interrogando Moyſen præmiſerant, per Moyſen eos confutat. vnde ſubdit: {De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis.} H I E R O. Ad comprobandum reſurrectionis veritatem multis aliis exemplis manifeſtioribus vti potuit, ex quib⁹ eſt illud: Reſuſcitabuntur mortui, & reſurgent qui in monumen-
K tis ſunt, & in alio loco: Multi dormientium de terræ puluere reſurgent. Quæritur ergo, quid ſibi voluerit Dominus hoc proferre teſtimonium quod uidetur ambiguum, vel non ſatis ad reſurrectionis pertinens veritatem? & quaſi hoc prolato probauerit qđ volebat, ſtatim intulerit: Non eſt Deus mortuorum, ſed uiuentium. Supra diximus autem Saducæos nec Angelum, nec ſpiritū, nec reſurrectionem corporum confitentes, & animarum quoque interitum prædicaſſe, hi quinque tantum libros Moyſi recipiebant: Prophetarum vaticinia reſpuentes. Stultum autem erat inde proferre teſtimonia, cuius auctoritatem non ſequebantur. Porro ad eternitatem animarum probandam de Moyſe ponit exemplum: {Ego ſum Deus Abraham.} ſtatimque infert: {Non eſt Deus mortuorū, ſed viuentium, vt cum probauerit animas permanere poſt mortē: neque enim poterat fieri, vt eorum eſſet Deus qui nequaquam ſubſiſterent, conuenienter introduceretur & corporum reſurrectio, quæ cum animabus bona malaque geſſerunt. C H R Y. in Hom. Sed qualiter alibi ait: vt viuorum, & mortuorum dominetur? ſed hoc non eſt ſimile ei quod hic dicitur: mortuorum enim ibi dicit ſemel

eſſe Dominus: eorum .ſ. qui victuri ſunt, non autem eorum qui ſemel deſperauerunt, & vltra non reſurgent. H I E R. Conſiderādum etiam, ꝙ ſermo hic ad Moyſen, iam factus fuerat ſanctis iſtis Patriarchis iam pridem quieſcentibus. erant ergo quorum Deus erat. nihil enim habere poterant ſi non erant, quia in natura rei eſt vt eſſe id neceſſe ſit cuius ſit alterum, atque ita habere Deum viuentium eſt, cum De⁹ æternitas ſit, & nō ſit eorum quæ mortua ſunt, habere id quod æternum eſt, & quomodo eſſe illi futuri ſemper negabuntur, quorum ſe eſſe profiteaſ æternitas. O R I. Deus etiam eſt, qui dicit: Ego ſum qui ſum. Sic ergo impoſſibile eſt, vt dicatur eorum Deus eſſe qui non ſunt. Et vide, quia nō dixit: Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, ſed {Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. In alio autem loco ſic dixit. Deus Hebæorum miſit me ad te. Qui enim perfectiſſime ſunt circa Deum. quantum ad comparationem cæterorum hominum, totum habent Deum in ſe. propterea non communiter, ſed ſingulariter dicitur eorum Deus, vt puta ſi dicamus: Ager ille illorum eſt: oſtendimus, ꝙ vnuſquiſque eorum non habet eum in toto. Si autem dicimus, ꝙ ager ille illius eſt, demōſtramus quia totum agrum poſſidet ille. Vbi ergo dicitur. Deus Hebræorum, imperfectio demonſtratur eorum, quia vnuſquiſque eorum aliquid modicum de Deo habebat. Dicitur autem: {Deus Abraham, De⁹ Iſaac, & Deus Iacob,} quia ſinguli eorum totum habebant Deum. non autem ad modicam laudem reſpicit Patriarcharum, ꝙ Deo viuebant. A V G. contra Fauſtum. Opportune itaque eadem voce nunc conuincuntur Manichæi, qua tunc conuincti ſunt Saducæi. nam & ipſam reſurrectionem alio quidem modo, ſed tamen
Tract.11 etiam ipſi negant. A V G. ſuper Ioannem. Ideo autem ſpecialiter Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob dicitur, quia in iſtis tribus omnes modi generationis filiorum Dei vocantur. Generat enim Deus multotiens de bono prædicatore bonum filium, & de malo malum quod ſignificatur per Abraham qui de libera vxore fidelem filium habuit, & de ancilla infidelem genuit. Aliquando vero generat per bonum prædicatorem bonum & malum filium, quod ſignificatur in Iſaac, qui de libera vnum bonum, & alterum malum generauit. Aliquando generat bonos per bonum, & malū prædicatorem, quod ſignificatur ꝑ Iacob, qui bonos filios genuit; & de liberis, & de ancillis. C H R Y. ſuper Matth. Et vide, quō ſit infirmior congreſſio Iudæorum contra Chriſtum. Prima fuit cū terrore, dicendo. In qua poteſtate hæc facis? contra quam neceſſaria fuit conſtantia cordis. Secunda fuit cum dolo, cōtra quam neceſſaria fuit acuta ſapientia. hæc autem fuit cum præſumptione ignara, quæ præcedentibus facilior eſt. Hominem enim putantem ſe aliquid ſcire cum neſciat, viro ſcienti facile eſt conuincere. Sic & operatio inimici in primis grauis eſt, ſed ſiquis forti animo ſuſtinuerit, inueniet eum infirmiorem. Sequitur. {Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina eius. R E M I. Non quidem Saducęi, ſed turbæ mirantur. Hoc etiam quotidie agitur in eccleſia. cum diuina inſpiratione aduerſarii eccleſiæ ſuperantur, turbæ fidelium lætantur.

d ¶ H I E R O. Quia ſupra Phariſæi in oſtenſione denarii fuerant confutati, & aduerſæ partis viderant factionem ſubrutam, debuerant ex hoc moueri, ne vltra molirentur inſidias, ſed maliuolentia, & liuor nutrit impudentiam. vnde dicitur. {Phariſæi autē
Tract.23. au. ꝙ ſilen. impo. Sadu. cō. in vnum.} O R I. Silentium autem Saducæis impoſuit Ieſus: volens oſtendere, quoniam mendacij vocē obmuteſcere facit claritas veritatis. Sicut enim proprium eſt iuſti tacere, cum ſit tempus tacendi, & loqui, cum ſit tempus loquendi: non tamen obmuteſcere, ſic proprium eſt omnium, qui mendacij ſunt doctores obmuteſcere quidem quantum ad rem: non autem tacere. H I E R O. Phariſæi ergo, & Saducæi, qui inter ſe contrarii ſunt ad tentandū Ieſum pari mente conſentiunt. C H R Y. ſuper Matth. vel conuenerunt in vnum Phariſæi, vt multitudine vincerent, quem rationibus ſuperare non poterant, a veritate nudos ſe profeſſi ſunt, qui multitudine ſe armauerunt. Dicebant .n. apud ſe. Vnus loquatur pro omnibus, & omnes loquamur ꝑ vnū, vt ſiquidem, vicerit omnes videamur viciſſe. ſi autem cōuictus fuerit, vel ſolus videatur confuſus. & ideo ſequitur. {Et interrogauit eum vnus ex eis legis doctor tentans eū.} O R I G E. Omnes ergo qui non diſcendi, ſed tentandi cauſa interrogant aliquem doctorum, æſtimare debemus illius Phariſæi fratres, ſm illud. Quod
Lib.2.c.73. vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. A V G. de Con. euan. Non moueat autem, ꝙ Matthæus hic dicit tentantem fuiſſe, a quo Dominus interrogatus eſt. Marcus autem hoc tacet, & in fine ita concludit, ꝙ ei Dn̄s Ieſus ſapienter reſpondenti dixerit. Non lon-

Ego ſum Deus Abraham, & De⁹ Iſaac, & Deus Iacob? Nō eſt De⁹ mortuorum, ſed viuentium. Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina eius.
d Phariſæi autem audientes, ꝙ ſilentium impoſuiſſet Saducæis, conuenerunt in vnum, & interrogauit eum vnus ex eis legis doctor tētans eum: Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota

A ge es a regno Dei. Fieri.n. poteſt, vt q̃uis tentans acceſſerit, Dn̄i tn̄ rn̄ſione correctus ſit. Aut certe ipſam tentationem, de qua loquit Iacobus. Non accipiamus malam tāquam decipere volentis inimicum, ſed cām potius tāquā experiri amplius volentis ignotū. neq; fruſtra ſcriptum eſt. Qui facile credit, leuis eſt corde. quid autem interroget, ſubditur. {Magiſter, qđ eſt mandatū in lege?} O R I. Tentans dicebat: Magiſter, quoniam non tāquā diſcipul⁹ Chriſti proferebat hāc vocem. Siquis ergo non diſcit aliquid a verbo, nec tradit ſe ei ex toto animo ſuo: dicit
B autem ei: Magiſter: frater Phariſæi eſt Chriſtum tentantis. Cum ergo ante Saluatoris aduentum legeretur lex, forſitā quærebatur, quod eſt mandatum magnum in ea. Neq; enim interrogaſſet hoc Phariſæus, niſi diu apud illos de hoc quæſitum fuiſſet, & non inuētum, donec veniens Ieſus hoc doceret. C H R Y. ſuper Matt. De magno tamen mandato interrogat, qui nec minimum obſeruabat: ille debet interrogare de maiori iuſtitia, qui iam minorem cōpleuit. H I E R O. Vel non de mandatis interrogat, ſed quod ſit primum mandatum, magnumque, vt cum omnia quę Deus mandauerit, magna ſint, quicquid ille reſpondeat, occaſionem habeat calumniandi. C H R Y. ſuper Matth. Dominus autem ſic ei reſpondit, vt interrogationis eius fictam conſcientiam ſtatim primo reſponſo percuteret. vnde ſequitur. {Ait illi Ieſus. Diliges Dominū Deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mēte tua.} Diliges, inquit non timere, quia diligere magis eſt quàm timere. timere enim ſeruorum eſt: diligere filiorum. Timor ſub neceſſita-
C te eſt, dilectio in libertate. Qui in timore ſeruit Deo, pœnam quidem euadit: mercedem vero iuſtitiæ non habet, quia iniuſtus fecit bonum propter timorem. Non vult ergo Deus, vt timeatur ſeruiliter ab hominibus, quaſi Dominus, ſed vt diligatur, quaſi pater, q. adoptionis ſpiritum donauit hominibus. Diligere autem Deum ex toto corde, eſt vt cor tuum non ſit inclinatum ad alicuius rei dilectionem, magis quàm Dei. Diligere autem Deum ī tota anima, eſt certiſſimum animum habere in veritate, & firmum eſſe in fide. Alius eſt enim amor cordis, & alius eſt amor animæ. Amor cordis, quodammodo carnalis eſt, ut etiam carnaliter diligamus Deum; quod facere non poſſumus, niſi recedamus ab amore mundialium rerum. Cordis ergo amor ſentitur in corde: amor vero animæ nō ſentitur, ſed intelligitur, quia in iudicio animæ cōſiſtit. Qui enim credit apud Deum eſſe oē bonum, & nihil boni eſſe extra ipſum, hic diligit Deum in tota anima. Tota vero mente diligere Deum
D eſt, vt omnes ſenſus Deo vacent. Cuius enim intellectus Deo miniſtrat, cuius ſapientia circa Deum eſt, cuius cogitatio ea quæ Dei ſunt tractat, cuius memoria quæ bona ſunt recordatur, tota mente diligit Deum. A V G. de Doct. Chri. Vel aliter. Deum Lib.1.c.22.
ex toto corde diligere præciperis, vt omnes cogitationes tuas: ex tota anima, vt omnem vitam tuam: ex tota mente tua, vt omnē intellectum tuum in illum conferas, a quo habes ea quæ confers. Nullam ergo vitæ noſtræ partem reliquit quæ vacare debeat, & quaſi locum dare, vt alia re uelit frui. Sed quicquid aliud diligēdum uenerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit: tunc enim eſt optimus homo, cum tota vita ſua pergit in incommutabile bonum. G L O. Vel ex toto corde, ideſt intellectum. Anima, ideſt voluntate. Mente, ideſt memoria, ut nihil ei contrarium uelis, ſentias, aut recorderis. O R I. Vel aliter: Ex toto corde. i. ſm totam recordationem. & operationem, & cogitationem. Ex tota anima, ideſt vt parati ſint eā ponere pro pietate Dei. In tota mente, nihil aliud. ſ. proferentes, niſi quæ Dei ſunt. Et
E vide ſi potes cor quidem accipere ꝑ intellectu: quo intelligibilia ſpeculantur, mente autem ad proferendas res. Mente enim proferimus ſingulas res, & per unumquodque quod ſignificatur quaſi mente noſtra inambulamus, atque proferimus. Si autem tentanti Phariſæo Dominus non reſpondiſſet: æſtimare poſſemus nō eſſe unum mandatum maius altero: Sed Dn̄s reſpondens ſubdit: {Hoc eſt maximum & primum mādatum.} ubi diſcimus ſententiam de mandatis, quod eſt magnum, & ſunt inferiora uſque ad minima. Reſpondet autem Dominus non ſolum quod eſt magnum mandatum, ſed etiam primum, non pro ordine ſcripturæ, ſed pro dignitate uirtutis. Hi autem ſoli huius mandati in ſe ſuſcipiunt magnitudinem, & primatum, qui non ſolum diligunt Dominum Deum ſuum, ſed etiam illa tria ſuſceperint. ſ. ex toto corde, &c. Docuit autem, ꝙ non ſolum eſt magnum & primum, ſed etiam, ꝙ eſſet ſecundum ſimile priori. Vnde ſequitur. { Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum.} Si autem qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam: manifeſtum, ꝙ non diligit proximum ſicut ſeipſum, cum nec ſeipſum diligat. A V G. 1. de Doctri.

Cap.30. Doctr.Chriſt.Manifeſtum eſt autem omnem hominem proximũ eſſe putandum,quia erga neminem operandum eſt malum.Iam vero ſi vel cui præbendum, vel a quo præbendum eſt nobis officium miſericordię,rectè proximus dicitur, manifeſtum eſt hoc pręcepto quo tenemur diligere proximum,etiam ſanctos Angelos contineri, a quibus nobis tanta miſericordiæ impéduntur officia, quanta nobis in ſcripturis animaduertere facile eſt,ex quo & ipſe Dominus noſter proximum ſe nobis dici voluit, quoniam ſeipſum Dominus Ieſus ſignificat opitulatum eſſe ſemiuiuo iacenti in via. Cap.6.in fi. AVG. 8. de Trini. Qui aũt amat homines,aut quia iuſti ſunt, aut vt iuſti ſint, amare debet. ſic enim & ſeipſum amare debet,aut quia iuſtus eſt,aut iuſtus ſit:ſic enim diligit proximum ſicut ſeipſum ſine vllo periculo. Cap.27. AVG.1.de Doct.Chriſt.Si autem teipſum non ꝓpterte debes diligere,ſed propter illum vbi dilectionis tuæ rectiſſimus finis eſt: non ſuccenſeat aliquis homo ſi & ipſum propter Deum diligis:quiſquis ergo rectè proximum diligit, hoc cum eo debet agere,vt etiam ipſe toto corde diligat Deum. CHRY.ſuper Matth.Qui autem hominem amat ſimile eſt, ſicut qui Deum amat,quia imago Dei eſt homo,in quo Deus diligitur, ſicut Rex H in ſua imagine honoratur.Et propter hoc dicitur hoc mandatum ſimile eſſe primo. ORI. Vel aliter quod mandatum ſequens primo eſt ſimile,ſignificat idem eſſe officij,& meriti in vtroque: neq; enim Dei ſine Chriſto,aut Chriſti ſine Deo poteſt vtilis eſſe dilectio ad ſalutem.Sequitur. {In his duobus mandatis tota lex pendet,& Prophetæ. Lib.1.c.33. AVG. de Quæſt.euan. Pendet dixit.i.illuc refertur,vbi habet finem. RABA. Ad duo enim hæc præcepta pertinet totus decalogus. præcepta quidem primæ tabulæ,ad dilectionem Dei:præcepta ſecundæ,ad dilectionem proximi. ORI. Vel quia qui omnia impleuit quæ ſcripta ſunt de Dei dilectione, & proximi: dignus eſt magnas gratias a Deo percipere, vt intelligat omnem legem,& Prophetas. Cap.7. AVG.8.de Trini.Cum autem ſunt duo præcepta,in quibus pendet lex,& Prophetæ, dilectio Dei & proximi:non immerito ſcriptura plerumque pro vtroque vnum ponit,ſiue dilectionem Dei,ſicut eſt illud. Scimus enim, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ſiue dilectionem proximi,ſicut eſt illud.Omnis lex in vno ſermone impletur. I {Diliges proximum tuum ſicut teipſum.}Sed hoc ideo, quia qui proximum diligit,conſequens eſt etiã vt Deum diligat.Ex vna.n. eademq́ue charitate Deum,proximumq́ue diligimus: ſed Deum propter Deum:nos autem & proximum propter Deum. AVG. Cap.30. 1.de Doct.Chri.Sed tamen quoniam excellentior, & ſupra nr̃am naturam eſt diuina ſubſtantia,præceptum quo diligimus Deum a proximi dilectione diſtinctum eſt,ꝙ ſi te totum intelligas.i.animam, & corpus,& proximum tuum.i.animam, & corpus,nullum diligendarum rerum genus in his duobus præceptis prætermiſſum eſt.Cum enim præcurrat dilectio Dei,ſequitur dilectio proximi,eiuſque dilectionis modus præſcriptus ſit,vt eum ſicut teipſum diligas,ſimul & tui abs te dilectio prætermiſſa non eſt.

Hom.72. e ¶ CHRY. in Hom. Iudæi æſtimantes Chriſtum eſſe hominem purum,eum tentabant,nec eum tentaſſent, ſi filium Dei credidiſſent. Volens ergo Chriſtus oſtendere,ꝙ cognoſcebat fallaciã cordis eorum,& quia Deus erat,nec manifeſte voluit dicere veri- K tatem,ne occaſionem blaſphemiæ inuenientes, Iudæi amplius inſanirent.Nec omnino tacere,quia ad hoc venerat,vt veritatem annunciaret:ideo talem interrogationem eis propoſuit,vt ipſa interrogatio eis oſtẽderet quis eſſet. Vnde dicitur:{Congregatis autẽ Phariſæis,interrogauit eos Ieſus,dicens: Quid vobis videtur de Chriſto,cuius filius eſt?} CHRY. in Hom. Diſcipulos quidem primum interrogauit quid alii dicerent de Chriſto, & tunc quid ipſi dicerẽt:hos autem non ita. Profecto enim ſeductorem,cum dixiſſent & malum,exiſtimabant autem, quoniam Chriſtus purus homo erat,& ideo dixerunt eum eſſe filium Dauid, & hoc eſt qđ ſubditur.{Dicunt ei,Dauid}Ipſe autem hoc reprehendens,inducit Prophetam dominationem eius,& proprietatem filiationis,& cohonorationem,quæ eſt ad patrem reſtantem. Vnde dr̃. {Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum,dicens; Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis, donec,&c. HIER. Teſtimonium hoc de 109.Pſal.ſumptum eſt. Dñs ergo filius Dauid vocatur: non ſm id quòd de eo natus eſt:ſed ſm id quòd natus

mente tua. Hoc eſt maximum, & primum mandatum. Secundũ aũt, ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet, & Prophetę.

e Congregatis autem Phariſeis, interrogauit eos Ieſus dicens: Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicũt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo,ſede a dextris meis, do- G nec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere verbũ,neque auſus fuit quiſquam ex illa die eum amplius interrogare.

F eſt ex patre,ſemper fuit præueniens ipſum carnis ſuæ patrem, vocat autem eum Dominum ſuum,non errore incerto: nec propria voluntate,ſed ſpiritu ſancto. REMI. Quod autem dicit:{Sede a dextris meis:non intelligendum eſt,ꝙ Deus corporeus ſit,vt dextram,vel ſiniſtram habeat:ſed a dextris Dei ſedere,eſt in honore & æqualitate paternæ dignitatis manere. CHRY. ſuper Matth.Puto aũt hanc interrogationem nõ ſolum contra Phariſæos, ſed etiam cõtra hæreticos poſuit. ꝗ̃ ſecundum carnẽ vere filius erat Dauid:Dñs autem ſm diuinitatem.CHRY. in Homil. Non autẽ in hoc ſtat, ſed vt timeant, ſubdit:{Donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. vt ſaltem ita eos inducat. ORI. Deus etiã Tract.23. non ad perditionem ſolum ponit ſcabellum pedum Chriſti inimicos ipſius,ſed ad eorum ſalutem. REMI. Donec autem, pro infinito ponitur,vt ſit ſenſus:Sed ſemper,& inimici tui in ſempiternum ſubiicientur pedibus tuis. GLO. Quòd autem a patre inimici ſubiiciuntur filio:non infirmitatẽ filii,ſed vnitatẽ naturæ ſignificat.nam & filius ſubiicit inimicos patri,quia patrẽ clarificat ſuper terram.. Et ex hac auctoritate concludit. Si ergo Dauid vocat eum Dominum,quomodo filius eius eſt? HIER. Interrogatio hæc nobis proficit vſque hodie contra Iudæos. Et hi enim qui confitentur Chriſtum eſſe venturum:hominem ſimplicem & ſanctum virum aſſerunt de genere Dauid. Interrogemus ergo eos docti a Domino ſi ſimplex homo eſt, & tantũ filius Dauid, quomodo Dauid vocat eum Dominum ſuum. Iudæi autem ad diluendam interrogationis veritatem,friuola multa confingunt: vernaculum Abrahæ aſſerentes,cuius filius fuit Damaſcus Eliezer,& ex ipſius perſona ſcriptum pſalmum,ꝙ poſt cædem quinque Regum Dominus Deus,Domino ſuo Abraham dixerit:{Sede ad dextrã meam,donec ponam.} Quos interrogemus,quomodo dixerit Abrahã ea quæ ſequuntur, & reſpondere cogamus, q̃o Abraham ante Luciferum genitus ſit,& quomodo Sacerdos fuit ſm ordinẽ Melchiſedech. pro quo Melchiſedech obtulerit panem & vinum, & a quo decimas prædę acceperit. CHRY. in Homil. Hoc tantum impoſuit finem ipſorum diſputationibus quaſi magnum, & ſufficiens præcludere eorum ora.vnde ſequitur.{Et nemo poterat I reſpondere ei verbum,neque auſus fuit quiſquam ex illa die eum amplius interrogare.} Siluerunt enim ex tunc non volentes, ſed non habendo aliquid dicere. ORI. Si autem interrogatio eorũ fuiſſet ex voluntate diſcendi,numquam eis talia propoſuiſſet, vt amplius non eſſent auſi eum interrogare. RABA. Ex hoc autẽ intelligimus venena inuidiæ ſuperari poſſe,ſed difficile quieſcere.

CAP. XXIII.

Tunc Ieſus locutus eſt ad turbas, & ad diſcipulos ſuos,dicens: Super cathedrã Moyſi ſederũt Scri-

CAP. XXIII.

CHRY. ſuper Matthæ.Poſtquàm Dominus Sacerdotes reſponſione proſtrauit,& incorrigibile eorum cõditionem oſtendit,ſicut clerici,ſi male fecerint inemẽdabiles ſunt, laici vero delinquentes facile emendantur:tunc conuertit ſermones ad Apoſtolos, & ad populum. vnde dicitur. {Tunc locutus eſt Ieſus ad turbas, & ad diſcip. ſuos. Infructuoſum namque eſt verbum,in quo ſic alter confunditur,vt alter non erudiatur. ORI. Sunt autem meliores diſcipuli Chriſti Tract.24. reliquis turbis,& inuenis in eccleſiis quoſdam affectuoſius accedẽtes ad verbum Dei eſſe diſcipulos Chriſti: cæteros autem populum eſſe ipſius. Et interdum quædam diſcipulis ſolis dicit, quædã vero turbis,alia vero turbis ſimul,atque diſcipulis,ſicut ſunt hæc. vnde ſequitur:{Dicens,ſup Cathedram Moyſi:} Qui legẽ Moyſi profitent̃,& interprætari ſe gloriantur,hi ſedent ſuper cathedram Moyſi.Qui ergo non recedunt a litera legis,Scribæ dicũtur. Qui autem maius aliquid profitentes,diuidunt,ſeipſos quaſi meliores a multis Phariſæi dicuntur,quod interprætatur,diuiſi. Qui autẽ Moyſen ſm ſpiritualem virtutem intelligunt,& exponunt: ſedẽt quidem ſuper cathedram Moyſi,ſed non ſunt Scribæ,& Phariſæi, ſed his meliores dilecti Chriſti diſcipuli. Poſt aduentum autem Chriſti ſedent ſuper cathedram eccleſiæ,quæ eſt cathedra Chriſti. CHRY. ſuper Matth,Videndum eſt tamen, quomodo quis ſuper cathedram ſedeat,quia non cathedra facit Sacerdotem, ſed Sacerdos cathedram,non locus ſanctificat hominem, ſed homo locum.Ideoque malus Sacerdos de Sacerdotio ſuo crimen acquirit: non

Hom.73. non dignitatem. CHRY. in Hom.Ne autem aliquis dicat, qm̃ propter hoc deſidior factus ſum ad agendum, quia malus eſt doctor,hanc deſtruit occaſionem,cum ſubdit: {Omnia ergo quæcũque dixe.vo.ſer.& facite.} Nõ enim ſua dicunt,ſed quæ Dei ſunt, quæ per Moyſen Deus in legem deduxit. Et intuere quanto circa Moyſen vtitur honore, eam iterum quæ ad vetus eſt teſtamentum concordiam oſtẽdens. ORI. Si autẽ Scribæ,& Phariſæi ſedentes ſuper cathedram Moyſi, ſunt Iudæorum doctores,ſecundum literam docentes legis mandata, quomodo iubet nos Dominus ſm omnia quæ dicunt illi,facere? cum Apoſtoli in Actibus vetẽt fideles viuere ſm literam legis:Sed illi docent ſm literã, legem ſpiritualiter non intelligentes. Quæcumque ergo dicunt nobis ex lege,intelligentes ſenſum legis,facimus & ſeruamus, nequaquam facientes ſm opera eorum.Non enim ſicut lex docet faciunt,nec intelligunt velamen eſſe ſuper literam legis. Vel cum omnia audieris non omnia intelligas præcepta legis, puta multa quæ de eſcis ſunt,& quæ de hoſtiis & ſimilia, ſed ea quæ corrigũt mores. Sed quare non de lege gratiæ hoc mandauit, ſed de doctrina Moyſi? quia.ſ.nondum erat tempus præcepta nouæ legis ante tempus paſſionis manifeſtare. Mihi autẽ videt̃, ꝙ & aliquid aliud prædiſpenſans hoc dicit:quia enim accuſaturus erat Scribas,& Phariſæos in ſequentibus ſermonibus, ne videretur apud ſtultos ex hoc eorum principatum cupere,vel propter inimicitiam hoc facere,primum a ſe hanc ſuſpitionem remouet,& tunc eos incipit reprehendere,vt turbæ non in eadem vitia incidant: & ideo ne exiſtimẽ ꝙ quia debent eos audire:ideo eos debeãt in operibus imitari.Subditur enim. {Secundum uero opera eorum nolite facere.} Quid eſt autem doctore illo miſerabilius, cuius vitam diſcipuli cum non ſequuntur ſaluãtur,cum imitantur perdunt̃? CHRY. ſuper Matth.Sicut autem aurum de terra eligitur, & terra relinquitur,ſic & auditores doctrinam accipiant & mores relinquant. Frequenter enim de homine malo bona doctrina procedit,ſicut autem Sacerdotes melius iudicant propter bonos malos docere,q̃ propter malos bonos negligere.ſic & ſubditi propter bonos Sacerdotes etiam malos honorent,ne propter malos boni etiam contẽnantur. melius eſt enim malis iniuſta præſtare,q̃ bonis iuſta ſubtrahere. CHRY.. in Hom. Conſidera vero vnde incipit eos reprehendere.Nã ſequitur:{Dicunt enim,& non faciunt.} Maxime enim accuſatione dignus eſt,qui doctrinæ auctoritatem habens,legem tranſgreditur primo quidẽ,quia præuaricatur, qui alios corrigere debet:deinde,quia peccans,maiore pœna dignus eſt,propter honorẽ:tertio,quia plus corrumpit velut in ordine doctoris peccans.Rurſus autem & aliam eorum reprehenſionem ponit, quoniam graues ſunt ſibi ſubiectis. vnde ſequitur:{ Alligant enim onera grauia. In quo duplicem eorum malitiam oſtendit: vna quidem in hoc,ꝙ ſine venia expetunt a ſubiectis ſummam diligentiã vitæ: aliam vero in hoc,ꝙ ſibiipſis multam concedunt licentiam. Oportet autem bonum principem econtrario ſe habere.. in his.n. quæ ſecundum ſeipſum ſunt, grauem iudicem eſſe. in ſubiectis autem manſuetum.Intende autem qualiter & eorum reprehenſionem aggrauat.Non enim dixit:Non poſſunt, ſed Nolunt: neque dixit,portare,ſed digito mouere.i.neque prope fieri,neque tangere. CHRY. ſuper Matth.Et quidem quantum ad Phariſæos,& Scribas,de quibus loquitur:onera grauia,& importabilia dicit legis mandata,de quibus Petrus in Actibus dicit: Vt quid vultis imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum,quod neque nos,neq; patres noſtri portare potuimus? Onera enim legis quibuſdam rationibus fabuloſis commendantes:auditoribus quaſi vincula ſuper humeros cordis eorum alligabant, vt velut rationis vinculo conſtricti,non reiicerent ea a ſe. Ipſi autem nec ex modica parte ea implebant.i.vt non dicant pleno opere,ſed nec modico tactu.i.digito. GLO. Vel alligant onera.i.vndecũque traditiones colligunt, quæ conſcientiam non leuant,ſed grauant. HIERO. Humeri autem,& digitus,& onera,& vincula, quibus alligant, onera ſpiritualiter ſunt intelligenda. Hic etiam generaliter Dominus aduerſus omnes magiſtros loquitur, qui grandia iubent, & minora faciunt. CHRY. ſuper Matth. Tales autem ſunt qui graue pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt,& ſic dum pœna præſens fugitur: contemnitur pœna futura. Si enim faſcem ſuper humeros adoleſcentis, quem non poteſt baiulare poſueris, neceſſe habet, vt aut faſcem reiiciat, aut ſub pondere confringatur, ſic & hoĩ,cui graue pondus pœnitentiæ imponis, neceſſe eſt vt aut pœnitentiam reiiciat,aut ſuſcipiens dum ſufferre non poteſt,ſcandalizatus amplius peccet. Deinde & ſi erramus,modicam pœnitentiam imponentes:nonne melius eſt propter miſericordiam reddere rationem,quàm propter crudelitatem? vbi paterfamilias largus eſt,diſpenſator non debet eſſe tenax. Si Deus benignus, vt quid Sacerdos eius auſterus?Vis apparere ſanctus? circa tuam vitam eſto auſterus,circa aliorum benignus,audiant te homines parua mandantem, & grauia facientem. Talis eſt autem Sacerdos qui ſibi indulget,& alios exigit, quemadmodum malus deſcriptor tributi in ciuitate,qui ſe releuat, & onerat tribuentes.

bæ, & Phariſæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis,ſeruate, & facite: ſecundum opera vero eorũ nolite facere. Dicũt enim, & non faciunt. Alligant autem onera grauia,& importabilia,& imponunt in humeros hominũ, digito aũt ſuo nolũt ea mouere.

A b Omnia vero opera ſua faciũt vt videantur ab hominibus. Dilatãt enim Philacteria ſua,& magnificant fimbrias. Amant autẽ primos recubitus ĩ cœnis, & primas cathedras in Synagogis, & ſalutationes in foro,& vocari ab hominibus Rabbi. Vos autẽ no-

b ¶ CHRY.in Homil. Supra, Dominus arguerat Scribas, & Hom.73. B Phariſæos crudelitatis,& negligentiæ,conſequenter autem arguit eos inanis gloriæ,quæ fecit eos a Deo recedere. vnde dicit: {Oĩa autem opera ſua fa.vt vide.ab hominibus.} CHRY. in Homi. In omni re naſcitur,ꝙ ipſam exterminat,ſicut ex ligno vermis, & ex veſtimento tinea. vnde Sacerdotum miniſteriũ,qui poſiti ſunt ad ædificationem ſanctitatis corrumpere diabolus nititur,vt hoc ipſum bonum,dum propter homines ſit,fiat malum.Tolle hoc vitium de clero,& ſine labore omnia reſecabis. ex hoc enim fit, vt difficile clerici peccantes,pœnitentiam agant. Vult autem Dominus in hoc oſtendere cauſam,propter quam non poterant credere Chriſto,hoc eſt, quia omnia faciunt,vt videantur ab homini bus: impoſſibile enim eſt vt credat Chriſto cœleſtia prædicanti, q. gloriam hominum concupiſcit terrenam. Legi enim aliquem interprætantem hunc locum. Supra cathedram.i. in honore,& gradu,quo fuerat Moyſes conſtituti ſunt Scribæ,& Phariſæi indigne, C quæ legem prophetantem de Chriſto venturo prædicabant aliis: ipſi autem non recipiebant præſentem,propter hoc hortatur populum audire legem,quam prædicabat.i.credere in Chriſtum prædicatum a lege,& non imitari Scribas,& Phariſæos incredulos.& reddit cauſam quare prædicabant ex lege Chriſtum uenturum, & non credebant in eum,quia.ſ.omnia opera ſua faciunt,ut ab hominibus uideantur.i.,quia non prædicabant Chriſtum uenturum deſiderio aduentus eius,ſed ut doctores legis eſſe ab hominibus uiderentur. ORI. Ad hoc autem opera ſua faciunt ut ab hominibus uideantur: Tract.25. uiſibilem ſuſcipientes circunciſionem, & uiſibiliter corporalia fermenta auferẽtes de domibus ſuis,& ſimiliter his ſimilia agentes, Chriſti uero diſcipuli legem in occultis implent, quaſi in occulto conſtituti Iudæi,ut Apoſtolus dicit. CHRY. in Hom Vide autem hic,ꝙ cum quadam intentione eos incuſat. Non enim ſimpliciter ait, ꝙ faciant opera ſua ut uideantur ab hominibus,ſed addidit omnia. Deinde monſtrat,ꝙ neque in magnis D uane gloriabantur, ſed in quibuſdam uilibus rebus. unde ſubdit. {Dilatant enim Phila. ſua,& magnificant fimbrias.} HIER. Dominus enim,cum dediſſet mandata legis per Moyſen, ad extremũ intulit. Ligabis ea in manu tua,& erunt ſemper ante oculos tuos, & eſt ſenſus: Præcepta mea ſint in manu tua, ut opere compleantur,ſint ante oculos tuos,ut die,ac nocte mediteris in eis.hoc Phariſæi male interprætantes ſcribebant in membranis decalogum Moyſi.i.decem legis uerba,complicantes ea,& ligantes in fronte, & quaſi coronam capitis facientes,vt ſemper ante oculos mouerẽtur. Iuſſerat quoque aliud Moyſes,ut in quatuor angulis palliorum hiacynthinas fimbrias facerent,ad Iſraelis populum diſcernendum.ut quomodo in corporibus circunciſio ſignum Iudaicæ gentis daret: ita ueſtis haberet aliquam differentiam. Superſtitioſi vero magiſtri captantes auram popularem,atque ex mulierculis captantes lucra,faciebant grandes fimbrias, & acutiſſimas in eis ſpi- E nas ligabant,ut uidelicet ambulantes & ſedentes, interdum pungerentur,& quaſi hac cõmonitione retraherentur ad miniſteria ſeruitutis Dei. Pictariola ergo illa decalogi,Philacteria vocabãt.i. conſeruatoria,eo ꝙ quicumque habuiſſent ea,quaſi ob cuſtodiam, & munimentum ſui haberent. Non intelligentibus Phariſæis, ꝙ hæc in corde portanda ſunt non in corpore; alioquin & armaria, & arcę habent libros,& notitiam Dei non habent. CHRY. Illorum autem exemplo adhuc multi aliqua nomina hebraica Angelorum confingunt,& ſcribunt & alligant,quæ non intelligentibus metuenda uidentur:quidam uero aliquam partem euangelii ſcriptam circa collum portant. Sed nonne quotidie euangelium in eccleſia legitur.& auditur ab omnibus? Cui ergo in auribus poſita euangelia nihil proſunt,quomodo eum poſſunt circa collum ſuſpenſa ſaluare? Deinde,ubi eſt uirtus euangelii, in figuris literarum, an in intellectu ſenſuum? Si in figuris, bene circa collum ſuſpendis: ſi in intellectu,ergo melius in corde poſita proſunt, q̃ circa collum ſuſpenſa. Alij uero ſic exponunt hunc locum, quia dilatabant uerba ſua de propriis obſeruantiis, quaſi Philacteria.i. conſeruatoria ſalutis,ea populo aſſidue prædicantes. Fimbrias aũt

uestimen-

veſtimentorum magnificatas dicit ſupereminentias eorundem mandatorum. HIERO. Cum autem ſuperflue Philacteria dilatent, & magnas faciant fimbrias, gloriam cupiẽtes ab hominibꝰ, conſequenter arguuntur in reliquis, vnde dicitur: {Amant enim primos accu. in cœ. & primas cathe. in Synago. RABA. Notandum, ꝙ non ſalutari in foro: non primo ſedere, vel diſcumbere vetat eos, quibus hoc officii ordine conuenit, ſed eos qui hæc, ſiue habita, ſiue nõ habita indebite amant a fidelibus, quaſi improbos dicit eſſe cauendos. CHRY. Non enim vituperat eos, q in primo loco recumbunt, ſed eos qui amant primos diſcubitus ad voluntatem vituperationem referens: non ad factum.

lite vocari Rabbi. Vnus eſt enim Magiſter veſter: omnes autem vos fratres eſtis. Et patrem nolite vocare vobis ſuper terram: vnus eſt enim pater veſter qui in cœlis eſt. Nec vocemini Magiſtri, quia Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus. Qui maior eſt veſtrũ:

Sine cauſa enim, loco ſe humiliat, qui corde ſe præfert. aliquis enim iactator audiens laudabile eſſe in vltimo loco diſcumbere, diſcumbit poſt omnes: & non ſolum iactantiam cordis non dimittit, ſed adhuc aliam iactantiam humilitatis acquirit, vt qui vult videri iuſtus. & humilis videatur. Multi enim ſuperbi corpore quidem in nouiſſimo recumbentes: cordis autem elatione videntur ſibi in capite recumbere, & multi ſunt humiles in capite recumbentes, & conſcientia ſe in vltimo eſſe exiſtimant. CHRY. in Homil. Intende aũt vbi in eis vana gloria dominabatur: in Synagogis, ſcilicet in quas intrabant, alios directuri. In cœnis hoc pati qualitercumque tolerabile erat, quàmuis doctorem in admiratione eſſe oporteat, non in eccleſia ſolum, ſed vbique. Si autem diligere talia eſt incuſatio, q̃ malum eſt ſtudere, vt his aliquis potiat? CHRY. ſuper Mat. Primas etiã ſalutationes amant, non ſolum in tempore, vt eos primum ſalutemus, ſed etiam in voce, vt clamantes dicamus: Aue Rabbi, & in corpore vt flexis capitibus eis incuruemur, & in loco, vt in publico ſalutentur. vnde dicit. {Et ſalutationes in foro.} RABA. Quàmuis in hoc culpa non careat, ſi iidem in foro litibus intereſſe qui in cathedra Moyſi Magiſtri Synagogæ cupiunt appellari, & vocari ab hominibus Rabbi. CHRY. ſuper Matth. .i. vocari volunt, & non eſſe: nomen appetunt, & officium negligunt. ORI. In eccleſia etiam Chriſti inueniuntur menſarum ſuſcipientes primatum, vt diacones fiant: conſequenter autẽ primas cathedras eorum, qui dicuntur pręsbyteri præripere ambiunt. quidam autem machinantur, vt epiſcopi vocentur ab hominibus: hoc eſt Rabbi. Chriſti autem diſcipulus diligit quidem in ſpiritualibus cœnis recubitus primos, vt meliora ſpiritualium ciborum manducet. Diligit etiam, cum Apoſtolis ſedentibus ſuper duodecim thronos, primas cathedras actibus bonis dignum ſe ꝓbere feſtinans cathedris huiuſmodi. ſic autem & ſalutationes diligit quæ ſiunt in nundinis cœleſtibus. i. cœleſtibus primitiuorum congregationibus. Vocari autem Rabbi neque ab hominibus, neque ab aliquo alio diligit iuſtus, quia vnus eſt Magiſter omnium. vnde ſubdit: {Vos autem noli. vocari Rabbi.} CHRY. in Homil. Vel aliter: Præmiſſorum de quibꝰ Phariſæos incuſauerat: alia quidem ſicut parua & vilia prætermiſit, quaſi diſcipulis de his inſtrui non indigentibus: ſed quod erat omnium malorum cauſa. i. thronum appetere magiſtralem, hoc in medium ducit ad diſcipulos inſtruendum. vnde ſubdit. {Vos autem nolite voc. Rab. vnus eſt. n. Magiſter veſter. CHRY. ſuper Matthæum, quaſi dicat: Nolite vocari Rabbi, ne quod Deo debetur, vobis præſumatis. Nolite & alios vocare Rabbi, ne diuinum honorem hominibus deferatis. Vnus eſt enim Magiſter omnium, qui omnes homines naturaliter docet. Si enim homo hominem erudiret, omnes homines diſcerent, qui habent doctores. nunc autem quia non homo docet, ſed Deus, multi quidem docentur, pauci autẽ diſcunt. Non enim homo intellectum præſtat homini docendo, ſed a Deo præſtitum ꝑ admonitionem exercet. HILA. Et vt meminerint diſcipuli ſe filios parentis vnius, & per nouæ natiuitatis generationem terreni ortus exceſſiſſe primordia, ſubdit. Omnes autẽ vos fratres eſtis. HIERO. contra Heluidium: Omnes autem homines affectu fratres dici poſſunt, quod in duo diuiditur, in ſpeciale & commune. In ſpeciale, quia omnes Chriſtiani fratres vocantur. Porro in commune, quia omnes homines ex vno patre nati, pari inter nos germanitate coniungimur. Sequitur: {Et patrem nolite vo. &c.} CHRY. ſuper Matthæum. In mundo enim, quàmuis homo hominem generat: tamen vnus eſt pater qui omnes creauit. Non. n. initium vitæ habemus ex parentibus, ſed tranſitum vitæ per eos accipimus. ORI. Sed quis non vocat patrem in terris, qui per omnem actum ſecundum Deum impletum dicit: Pater noſter, qui es in cœlis? GLO. Quia vero apparebat quis eſſet omnium pater, in hoc quod dixerat: Qui es in cœlis, vult exponere quis ſit omnium Magiſter. vnde præceptum de Magiſtro iterum repetit, dicens: {Nec vocemini Magiſtri, quia Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus.} CHRY. in Homil. Non tamen dum dicitur Chriſtus Magiſter, excluditᵘ pater, ſicut neque ex hoc quòd Deus pater noſter dicitur hominum pater, excluditur Chriſtus. HIERO. Quæritur autem, quare aduerſum hoc præceptum Apoſtolus doctorem Gentium ſe eſſe dixerit, aut quomodo in monaſteriis vulgato ſermone ſe inuicem patres vocant? Quod ſic ſoluitur. Aliud eſt eſſe natura patrẽ, vel matrem, aliud indulgentia. Nos ſi hominem patrem vocamus, honorem ætati deferimus: non auctorem noſtræ oſtendimus vitæ.

erit miniſter. Qui aũt ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur.

c Væh autem vobis Scribæ, & & Phariſæi hypocritæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare.

Magiſter enim dicitur ex conſortio veri Magiſtri. & ne infinita replicem, quomodo vnus per naturam Deus, & vnus filius non præiudicat cæteris, ne per adoptionem Dii vocentur, & filii: ita & vnus pater & magiſter non præiudicat aliis, vt abuſiue uocentur, & patres & magiſtri. CHRY. in Homil. Non ſolum autem Dominus primatus cupere prohibet, ſed ad contrarium auditorem inducit. vnde ſubdit: {Qui maior eſt ueſtrum, erit miniſter ueſter.} ORI. Vel aliter. Et ſi miniſtrat quis verba diuina, ſciens quia Chriſtus in eo fructificat, nequaquam ſe magiſtrum, ſed miniſtrum profitetur. vnde ſequitur: {Qui maior eſt veſtrum, erit miniſter veſter, quoniam & & ipſe Chriſtus cum eſſet vere magiſter, miniſtrum ſe eſſe profeſſus eſt, dicens: Ego ſum in medio veſtrum, quaſi qui miniſtrat. bene autem poſt omnia, quibus uanę gloriæ uetauit concupiſcentiã: addidit dicens. Qui autem ſe exaltauerit humiliabitur, & qui ſe humiliauerit exaltabitur. REMI. Quod ſic intelligitur: Omnis qui ſe de ſuis meritis extollit, apud Deum humiliabitur, & q̃ ſe de beneficiis humiliat, apud Deum exaltabitur.

c ¶ ORI. Chriſtus quaſi uere filius Dei, illius qui legem dedit, ſecundum ſimilitudinem benedictionum quæ ſunt in lege dixit, & ipſe beatitudines eorum, qui ſaluantur, ſecundum ſimilitudinẽ autem maledictionum poſitarum in lege ponit uæh, aduerſus peccatores dicens: {Væh uobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ,} qui fatentur bonitatis eſſe, aduerſus peccatores iſta pronunciare, intelligant, quia ſimile eſt propoſitum Dei in maledictionibus legis, ſiue autem illa maledictio, ſiue iſtud uæh, non ex pronunciante contingit peccanti, ſed ex peccatis, quibus dignum ſe præbet ad ſuſceptionem iſtorum quæ Deus diſciplinæ cauſa pronunciauit, vt conuertant homines ad bonum, ſicut pater increpans filium profert uerba maledictionis, nec tamen uult illum dignum fieri maledictionibus illis, ſed magis ab eis diuertere. Huius autem uæh cauſam ſubdit: {Qui clau. reg. cœ. ante homi. vos au. non intra. nec introe. ſinitis intra.} Hęc duo præcepta naturaliter inſeparabilia ſunt, quoniam hoc ipſum ſufficit ad expulſionem, ꝙ alios non permittit intrare. CHRY. ſuper Matthæum. Regnum cœlorum dicuntur ſcripturæ, quia in illis inſitum eſt regnum cœlorum, ianua eſt intellectus earum. Vel regnum cœlorum eſt beatitudo cœleſtis: ianua autem eſt Chriſtus, per quem introitur in eã. Clauicularii autem ſunt Sacerdotes, quibus creditum eſt uerbum docendi & interprætandi ſcripturas. clauis autem eſt verbum ſcientiæ ſcripturarum, per quam aperitur hominibus ianua veritatis. Apertio autem eius eſt interprætatio uera. Vide autem, quia non dixit: Væh uobis qui aperitis, ſed qui clauditis, ergo non ſunt ſcripturæ clauſæ, licet ſint obſcuræ. ORI. Phariſæi ergo, & Scribæ nec intrabant, nec eum uolebant audire, qui dixit: Siquis per me introierit, ſaluabitur. Et nec intrantes. i. eos qui credere poterant propter ea quæ a lege, & Prophetis ante fuerant declarata de Chriſto: introire ſinebãt, cum omni terrore ianuam claudentes, adhuc derogabant doctrinæ eius, & ſubuertebant omnem propheticam ſcripturam de eo, & blaſphemabãt omne opus ipſius quaſi falſum, & a diabolo factum. Sed & omnes qui mala conuerſatione ſua dãt exemplum peccandi in populo, & qui faciunt iniuriam, ſcandalizantes puſillos: claudere videntur ante homines regnum cœlorum. Et hoc peccatum inuenitur quidem in popularibus, maxime autem in doctoribus, qui docent quod decet ſecundum iuſtitiam euangelii homines, non autem faciunt quod docent. Bene autem viuentes, & bene docẽtes aperiunt hominibus regnum cœlorum, & dum ipſi intrant, alios prouocant introire. Sed & multi non ꝑmittunt intrare in regnum cœlorum, intrare uolentes, quando & ſine ratione excommunicant quoſdam propter aliquem zelum, qui meliores ſunt quàm ipſi, & ipſi quidem non permittunt eos introire. Illi autem qui ſobrii ſunt mente, patientia ſua tirannidem eorum uincentes, quàmuis uetiti, tamen intrant, & hæreditant regnum. Sed & qui cum multa temeritate ſeipſos dederunt ad profeſſionem docendi priuſquam diſcerent, & Iudaicas fabulas imitantes:

imitantes, detrahunt eis qui ea quæ ſurſum ſunt in ſcripturis requirunt, claudunt quantum ad ſe ante homines regnum cœlorũ.

Hom. 73. d ¶ CHRY. in Hom. De reliquo Dominus de gula eos reprehendit, & quod deterius eſt, quoniam non a diuitibus, ſed a viduis accipiebant vnde ventrem implerent, & illorum inopiam conterebant quam releuare oportebat. vnde dicitur. {Væh vo. Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui comed. do. vidu.} GLO. i. qui veſtra ſuperſtitione nihil intenditis, niſi vt prædam de ſubiecta plebe faciatis. CHRY. ſuper Mat. Sexus autem mulierum incautus eſt, qa nõ omnia quæ videt aut audit, cum ratione cõſiderat. Mollis etiam eſt, quia facile flectitur vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum. Virilis autem ſexus & cautior, & durior eſt: propterea ſimulatores ſanctitatis circa mulieres maxime negociantur. Quia nec intelligere eorum ſimulationes poſſunt, & facile ad eorum dilectionem inclinãtur religionis cauſa. præcipue tamen circa viduas negociantur: Primo quidem, quia mulier nõ facile decipitur habens conſiliariũ virum, deinde quia non facile de facultatibus ſuis aliquid dant, cũ ſint in poteſtate viri. propterea ergo Dominus, dum Iudaicos Sacerdotes confundit. Chriſtianos monet ne viduis mulieribus amplius commorentur, quàm cæteris, quia etſi volũtas mala non ſit: tamen ſuſpitio mala eſt. CHRY. in Homil. Deinde & huius rapinę modus erat grauior. additur enim. {Orationes lon. oran.} Quicumque enim malum facit, dignus eſt pęna, ſed qui a religione cauſam accipit nequitiæ, grauiori eſt obnoxius pęnæ, vnde ſequitur, {Propter hoc amplius acci. iu.} CHRY. ſuper Matthæ. Primum quidem, pro eo ꝙ eſtis iniqui, alterum pro eo ꝙ figmentum accipitis ſanctitatis. auaritiam enim veſtram religionis colore depingitis. & quaſi præſtatis diabolo arma Dei, vt ametur iniquitas, dum pietas æſtimatur. HILA. Vel quia hinc procedebat regni cęleſtis obſeruatio, vt in obeundis viduarum domibus retineatur ambitio: ideo accipient amplius iudicium, quia penam proprii peccati, & reatum alienæ ignorantiæ debebunt. GLO. Vel quia ſeruus ſciens & non faciens, vapulabit multis.

d Væh vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritę, q̃ comeditis domos viduarum, orationes longas orãtes, propter hoc amplius accipietis iudicium.

e Vęh vobis Scribæ, & Phariſęi hypocritæ, qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proſelitum, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ, duplo quàm vos.

f Væh vobis duces cęci, qui dicitis, quicumque iurauerit per templum, nihil eſt, qui autem iurauerit ĩ auro templi, debitor eſt. Stulti & cæci: quid enim maius eſt, aurum, an templum, qđ ſanctificat aurum? Et quicumq; iurauerit in altari, nihil eſt. quicumque autem iurauerit in dono quod eſt ſuper illud, debet. Cæci, quid enim maius eſt, donũ, an altare qđ ſanctificat donum? Qui ergo iurat in altari,

Homil. 73. e ¶ CHRY. in Hom. Poſt præmiſſa, rurſus eos Dominus aliter incuſat, & quia inefficaces ſunt ad multorum ſalutem, cũ multo labore indigeant, vt ad ſalutem vnum conuertant. Et quia non ſolum deſides ſunt circa eos, quos conuertunt, ſed eorum etiam deſtructores, dum eos corrumpunt prauæ vitæ exemplis, vnde dicitur. {Væh vo. Scri. & Phari. hypocritæ, qui circui. ma. & aridam, vt fa. vnum proſe. HILA. Maris autem, & terræ peragratione, ſignificat in totius orbis finibus eos eſſe, Chriſti euangelio obtrectaturos, & legis iugo contra iuſtificationes fidei aliquos ſubdituros. Proſeliti enim ſunt ex gentibus in Synagogam recepti, quorum futurorum raritas in vno indicatur. Neque enim poſt Chriſti prædicationem doctrinæ eorum fides relicta eſt, ſed quiſquis ac-

Tract. 25. quiſitus fuerit ad fidem Iudæorum, filius ſit gehennæ. ORIG. Quicumque enim poſt Saluatorem Iudaizant, docentur imitari affectum eorum, qui dixerunt in illo tempore. Crucifige, crucifige eum, vnde ſequitur. {Et cum factus fuerit, facitis eum filium gehennæ, duplo quàm vos.} HILARIVS. Ideo autem pęnæ duplicatæ erit filius, qui neque ſit remiſſionem peccatorum Gentilium conſecutus: & ſocietatem eorum, qui Chriſtum perſecuti ſunt, ſit ſecutus. HIERONYM. Vel aliter. Scribæ & Phariſæi totum luſtrantes orbem, id ſtudii habebant, de gentibus facere proſelitum. i. aduenam incircunciſum miſcere populo Dei. CHRY. ſuper Matth. Non autem propter miſericordiam volentes eum ſaluare, quem docebant, ſed aut propter auaritiam, vt additis in Synagoga Iudæis, ſacrificiorum adderetur oblatio, aut propter vanã gloriam. Qui enim ſeipſum mergit in gurgitem peccatorum, quomodo alterum a peccatis velit eripere? Numquid magis miſericors poteſt alteri aliquis eſſe, q̃ ſibi? Ex ipſis ergo actibus oſtenditur, qui propter Deum aliquem vult conuertere, aut propter vanitatem. GRE. 31. Mor. Quia vero hypocritæ, quàmuis peruerſa ſemper operentur, loqui tamen recta non deſinunt. Bene loquendo quidem in fide, vel conuerſa-

Cap. 7. tione filios pariunt, ſed eos bene viuendo nutrire non poſſunt: quanto enim ſe libentius terrenis actibus inſerunt, tanto negligentius eos, quos genuerant agere terrena permittunt. Et quia obduratis cordibus viuunt, ipſos etiam, quos generant filios, nulla pietate debiti amoris agnoſcunt. vnde & hic de hypocritis dicitur: {Et cum fue. fa. faci. eum fi. gehennæ du. q̃ vos.

AVG. contra Fauſtum. Hoc autem, non quia circuncidebatur dixit: ſed eorum, quia mores imitantur, a quibus imitandis ſuos cohibuerat, dicens. Super cathedrã Moyſi. In quibus verbis vtrumq; debet aduerti, & quantus honor delatus ſit doctrinæ Moyſi, in cuius cathedra etiã mali ſedentes, bona docere cogebantur, & inde fieret proſelitus filius gehẽnę, non quidem verba legis audiendo, ſed eorum ſectam ſectando. Propterea autem duplo quàm illi, qa hoc negligebat implere, qđ propria voluntate ſuſceperat: non ex Iudæis natus: ſed ſponte Iudæus factus. HIERO. Vel quia ante dum eſſet Gentilis, ſimpliciter errabat, & erat ſemel filius gehennæ. Videns magiſtrorum vitia, & intelligens deſtruere eos operę, quod uerbo docebant, reuertitur ad uomitum ſuum, & Gentilis factus, quaſi præuaricator maiori pęna dignus erat. CHRY. ſuper Matthæ. Vel quia forte ſub cultura Idolorum cõſtitutus, vel propter homines iuſtitiam ſeruabat: factus autem Iudæus malorum magiſtrorum prouocatus exemplo, ſiebat peior magiſtris. CHRY. in Homil. Cum enim virtuoſus fuerit magiſter, diſcipulus imitatur: cum autem fuerit malus, ſuperexcedit. Filius autem vocatur gehennæ, quomodo filius perditionis, & filius huius ſæculi. Vnuſquiſque enim cuius opera facit, huius filius appellatur. ORI. Ex hoc aũt loco diſcimus, quoniam & eorum qui in gehennã futuri ſunt, erit differentia tormentorum, quando alter eſt ſimpliciter filius gehẽnæ; alter uero dupliciter. Sed & hic uidere oportet, & ſi generaliter eſt fieri aliquem filium gehennæ, utputa Iudæum, aut Gentilẽ, aut etiam ſpecialiter, vt per ſingulas ſpecies peccatorum fiat quis filius gehennæ, ut iuſtus quidem ſecundum numerum iuſtitiarũ ſuarum augeatur in gloria, peccator autem ſ̃m numerum peccatorum ſuorum multiplicetur in gehenna.

Li. 18. c. 29.

f ¶ HIERO. Sicut in Philacteriis, & fimbriis dilatatis opinio ſanctitatis captabat gloriam, & per occaſionem gloriæ quærebant lucra, ſic alia traditionis fraude inuenta, impietatis arguit tranſgreſſores. Si quis enim in contentione, ſeu in aliquo iurgio, vel in cauſæ ambiguo iuraſſet in templo, & poſtea conuictus eſſet mendacii, non tenebatur criminis reus. Et hoc eſt quod dicit. {Væh vo. du. cæ. qui dici. Quicumque iurauerit per templum, nihil eſt.} q. d. Nihil debet. Sin aũt iuraſſet in auro, & pecunia, quæ in tẽplo Sacerdotibus offerebatur, ſtatim id, in quo iurabat cogebatur exſoluere, unde ſequitur. {Qui autem iura. in au. temp. debet, vel debitor eſt.} CHRY. ſuper Matthæ. Templum quidem ad gloriã Dei pertinet, & ad hominum ſpiritualem ſalutem. Aurum autẽ templi, etſi ad gloriam Dei pertineat: tñ magis ad delectationem hominum, & ad vtilitatem Sacerdotum offertur. Iudæi ergo aurum quo ipſi delectabantur, & dona quibus paſcebantur ſanctiora dicebant eſſe q̃ ipſum templum, ut homines promptiores facerent ad offerenda bona, q̃ ad præces fundendas in templo, vnde cõuenienter repræhẽdit eos Dominus, dicens. {Stulti & cæci: Quid enim maius eſt, aurum, an templum, quod ſancti. aurum?} Multi autem nunc Chriſtiani ſic inſipientes intelligunt. Ecce enim ſi aliqua cauſa fuerit: modicum uidetur facere qui iurat per Deum. Qui autem iurat per euangelium, maius aliquid feciſſe videtur. Quibus ſimiliter dicendum eſt: Stulti, & cæci. nam ſcripturæ propter Deum ſcriptæ ſunt, non Deus propter ſcripturas. Maior ergo eſt Deus qui ſanctificat euangelium, quàm euangelium, quod ſanctificatur ab eo. HIERO. Rurſus, ſiquis iuraſſet in altari: periurii reum nemo retinebat: ſi autem iuraſſet, in dono, uel in oblationibus: hoc eſt in hoſtia, uel in uictimis, in ſimila, & cæteris, quæ offeruntur Deo ſuper altare: hoc ſtudioſiſſime repetebant. Totum autem faciebant non ob Dei timorem, ſed ob diuitiarum cupiditatem, unde ſequitur. {Et qui iura. in altari, nihil eſt. Qui autem iura. in dono. quod ſuper illud eſt, debet.} Arguit enim eos Dominus ſtultitiæ & fraudulentiæ, ꝙ multo maius ſit altare, q̃ hoſtiæ quæ ſanctificantur ab altari, unde ſequitur. {Cæci, quid. n. maius eſt, donum, an altare, quod ſanctificat donum? GLO. Et ne forte in tantam inſaniam prorumperent, ut dicerent aurum ſanctius eſſe templo, & donum altari: eos alia ratione conuincit, quia uidelicet, in iuramento quod fit per templum & altare, continetur iuramentum quod fit per aurum, uel per donum. Et hoc eſt quod ſubdit. {Qui ergo iurat in alta. iurat in eo, & in omnibꝰ quæ ſuper illud ſunt, & qui iurauerit. ORI. Similiter, quoniam Iudæi

Tract. 25.

Iudæi conſuetudinem habebant per cœlum iurare ad reprehenſionem eorum ſubdit: {Qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper ipſum. Non ergo ſicut arbitrantur: euadunt periculum, in eo ꝙ non per Deum iurant, ſed ꝑ thronū Dei. ſ. cœlum. GLO. Qui enim per ſubiectam creaturam iurat, & per diuinitatem præſidentē creaturæ iurat. ORI. Eſt autem iuramentū confirmatio uerbi, de quo iuratur. Iuramētum ergo intelligendum eſt teſtimonium ſcripturarū, quod ꝓfertur ad confirmationē uerbi quod loquimur, vt ſit quidem tēplum Dei ſcriptura diuina: aurum autem poſitus ſenſus in ea. Sicut autem aurum, quod fuerit extra templum non eſt ſanctificatum, ſic omnis ſenſus qui fuerit extra diuinam ſcripturam, quàmuis admirabilis videatur, non eſt ſanctus.

iurat in eo, & in omnibus quæ ſuper illud ſunt. Et quicumque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo. Et q iurat ī cœlo, iurat ī throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper ipſum.
g Væh vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentam, & anethum, & cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium, & miſericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolentes culicem, camelum autem glutientes.
h Væh vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui mundatis quod deforis eſt calicis, & paroſpidis, intꝰ aūt pleni eſtis rapina, & imundicia. G Phariſæe cęce: mūda prius qđ intꝰ eſt calicis, & poſpidis, vt fiat & id qđ de foris eſt, mundū.

Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam noſtros intellectus aſſumere, niſi oſtenderimus eos eſſe ſanctos, ex eo ꝙ in ſcripturis continentur diuinis: Altare autem eſt hominis cor, quod principale habetur in homine. Vota autem, & dona quæ ponuntur ſuper altare eſt omne quod ſupponitur cordi, vt orare, pſallere, eleæmoſynas facere, & ieiunare. Sanctum ergo facit omne uotum hominis cor eius, ex quo votum ei offertur. Ideo nō poteſt honorabilius eſſe votum, q̄ cor hominis ex quo traſmittit uotum. Si ergo conſcientia hominis non pugnat, fiduciam habet ad Deum, non propter dona, ſed quia vt ita dicam, altare cordis ſui bene conſtruxit. Tertium eſt, vt dicamus, ꝙ ſuper templum. i. ſuꝑ omnem ſcripturam, & ſuper altare. i. ſuper omne cor eſt intellectꝰ quidam, qui dicitur cœlū, in quo eſt videre facie reuelata cū venerit quod perfectum eſt, faciem veritatis. HILA. Adueniente etiā Chriſto, inutilem docet eſſe fiduciam legis, quia non in lege Chriſtus, ſed lex ſanctificatur in Chriſto, in quo veluti ſedes, thronuſq; ſit poſitus, atque ita ſtulti, cæcique ſunt, qui ſanctificante prætermiſſo, ſanctificata venerantur. Lib. 1. c. 34. AVG. de Quæſt. euan. Templum etiam & altare, ipſum Chriſtum intelligimus, aurum & donum, laudes, & ſacrificia precum quæ in eo, & per eum offerimus. Non enim ille per hoc, ſed iſta per illum ſanctificantur.

Hom. 74. g ¶ CHRY. in Hom. Supra Dominus dixerat, ꝙ ligabant grauiora onera, & aliis imponebant, quæ ipſi nec tangere volebāt. Hic autem rurſus oſtendit, ꝙ in paruis quærentes diligentiam, magna contemnebant, vnde dicitur. {Væh vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentam, & anethum, & cyminum.} HIER. Phariſæi enim, quia præceperat Dominus propter alimoniam Sacerdotum, & Leuitarum, quorum pars erat Dominus, omnium rerum offerri in templo decimas, vt intellectus myſticos dimittamꝰ, hoc vnū habebant ſtudii, ut quæ vilia fuerant cōportarent: cætera quæ erant maiora, paruipendebāt, vnde ſequitur. {Et reli. quæ grauio. ſunt le. iudi. & miſeri. & fi.} Ex hoc capitulo arguit eos auaritiæ, ꝙ ſtudioſe etiam vilium olerum decimas exigant, & iudiciū in diſceptatione negociorum, miſericordiamq; in pauperes, & fidem in Deum, quæ magna ſunt, prætermittant. CHRY. ſuper Matth. Vel quia Sacerdotes auaritia pleni, ſiquis decimas alicuius rei minimę non obtuliſſet, corripiebant eum quaſi magnū crimē feciſſet. Si quis autem alterum lædebat, aut in Deum peccabat, nō curabant eum corripere: de lucro autem ſuo ſolliciti, & de gloria Dei, ac ſalute hominum negligentes. Seruare enim iuſtitiam, & facere miſericordiam, & habere fidem, propter ſuam gloriam Deus mandauit. Decimas autem offerre propter vtilitatem Sacerdotū, vt Sacerdotes quidem populo in ſpiritualibus obſequantur: populi autem in carnalibus Sacerdotibus ſubminiſtrent; ſic & modo fit, quia omnes de honore ſuo ſunt ſolliciti. De honore autē Dei nulli portiones etiam ſuas vigilanter defendunt: ſed circa obſequium eccleſiæ curam impendere non attendunt. Si populus decimas non obtulerit: murmurant omnes: ſi peccantem populum viderint: nemo murmurat contra eos. Sed quia Scribarum, & Phariſæorum, ad quos loquæbatur, quidam populares erant: non eſt incongruum, vt aliam expoſitionem faciamus, propter eos qui decimam dabant: nam qui accipit decimas, recte decimare dicitur, & qui dat. Scribæ ergo Phariſæi minimarū quidem rerum decimas offerebant, oſtendendæ religionis gratia. In iudiciis autem erant Tract. 25. iniuſti in fratribus ſine miſericordia, in ueritate increduli. ORI. Sed quoniam contingens erat, vt audientes quidam dominū iſta loquentem, contemnerent minimarum rerum decimationem, ſapienter addidit, {& hæc oportuit facere, hoc eſt iudicium, miſericordiam, & fidem, & illa non omittere. i. decimationem mentæ, anethi, & cymini. REMI. Oſtendit quippe Dominus his ver-

F bis, quoniam omnia præcēpta legis tam maxima, quàm minima ſunt implenda. Redarguūtur autem, qui eleæmoſynas de fructibꝰ terræ faciūt, putantes ſe minime poſſe peccare, qbus nihil proſunt eleæmoſynæ, niſi a peccatis ſtudeant ceſſare. HILA. Et quia minoris periculi eſſet decimationem oleris, quàm beniuolentiæ officium præterire, irridet eos conſequenter Dominus dicēs: {Duces cæci exco. culi. came. aūt glu.} HIER. Camelum puto eſſe magnitudinem præceptorum, iudicium, miſericordiam, & fidem. Culicem decimationem mentæ, anethi, & cymini, & reliquorū olerum vilium. Hæc autem præcepta Dei, quæ magna ſunt, deuoramus, atque negligimus, & operationem religionis in paruis, quæ lucrum habent, cum diligentia demonſtramus. ORI. Vel excolentes culicem, ideſt expellentes a ſe minima delicta quæ culices nominauit. Camelum autem glutiunt, ideſt committentes maxima delicta quæ nominat camelos, animalia uidelicet, tortuoſa, & grandia. Scribæ autē moraliter ſunt, qui amplius nihil æſtimant poſitum in ſcripturis, quàm ſimplex ſermo demonſtrat: Phariſæi autem ſunt omnes qui iuſtificant ſemetipſos, & diuidunt ſe a cæteris, dicentes. Noli mihi appropinquare, quoniam mundus ſum. Menta autem, & anethum, & cyminum, ciborum conditura ſunt, non principales cibi. Sic in conuerſatione noſtra, quędam ſunt neceſſaria ad iuſtificationem, ut iudicium, miſericordia, & fi- H des. Alia ſunt quaſi condientia actus noſtros, & ſuauiores eos facientia, ut abſtinentia riſus, ieiuniū, flexio genuum, & hmōi. Qūo autem non æſtimātur cęci, qui non uident? quoniam nihil ꝓdeſt cautum eſſe diſpenſatorem in rebus minimis, cum principalia negliguntur. Hos ergo ſermo præſens confundit, non quidem leuia prohibens obſeruare, ſed principalia præcipiens cautius cuſtodire. GREG. 1. Moral. Vel aliter. Culex ſuſurrando uulnerat. Cap. 14. camelus autem ſponte ſe ad ſuſcipienda onera inclinat. Liquauerunt ergo culicem Iudæi, qui ſeditioſum latronem dimitti petierunt. Camelum uero glutierunt, quia eum qui ad ſuſcipienda noſtrę mortalitatis onera ſponte deſcenderat, extinguere clamando conati ſunt.

h ¶ HIERO. Diuerſis uerbis, eodem ſenſu quo ſupra arguit Phariſęos ſimulationis & mendacij, ꝙ aliud oſtendant hominibꝰ foris, aliud domi agant, unde dicitur. {Væh vo. Scri. & Phar. hypo. I qui mundatis quod deforis eſt cali. & paro.} Non hoc dicit, ꝙ in calice, & parapſide eorum ſuperſtitio moraretur, ſed quòd foris hominibus oſtenderent ſanctitatē, quod manifeſtum eſt ex eo, qđ addidit, dicens. {Intus aūt ple. eſtis rapi. & immunditia. CHRY. ſuper Matth. Vel hoc dicit, quia Iudæi quotiens ingreſſuri erant in templum, aut ſacrificia oblaturi, aut per dies feſtos, ſeipſos & ueſtimenta ſua, & utenſilia lauant, & a peccatis nemo ſeipſum purgabat, cum Deus, neque corporis mundiciam laudet, neque ſordes condemnet. Pone tamen quòd Deus odit ſordes corporum & uaſorum, quæ neceſſe eſt ut ipſo uſu ſordidentur, quanto magis ſordes conſcientiæ horret, quam ſi uolumus ſemper mundam ſeruamus? HILARIVS. Arguit ergo eos qui iactantiam inutilis ſtudii ſequentes: utilitatis perfectę miniſterium derelinquūt: Calicis nāque uſus interior eſt, qui ſi obſorduerit, quid proficiet lotus exterior? atque ideo interioris conſcientiæ nitor eſt obtinēdus, ut ea quæ corporis ſunt, forinſecus abluantur, & ideo ſubdit: {Phariſæe cęce, munda prius quod intus eſt, ca. & pa. vt fiat & id K quod deforis eſt, mundum. CHRY. ſuper Matth. Non autem ſuper hoc dicit de ſenſibili calice, aut parapſidæ, ſed de intelligibili, qui ſi nunquam tetigerit aquam, mundus poteſt eſſe apud Deū; Si autem peccauerit & tota aqua pelagi, & fluminum ſe lauerit, ſordidus eſt, & miſer ante Deum. CHRY. in Hom. Attende autem, ꝙ vbi de decimis loquebatur, conuenienter dixit. {Hæc oportuit Hom. 74. facere & illa non omittere.} Decima enim, eleæmoſyna quędam eſt. Quid autem nocet eleæmoſynam dare? non tamen hoc dixit ſicut legalem obſeruationem inducens. Hic autem vbi de purgationibus, & immundiciis diſputat, non ad hoc addit: ſed oſtendit, ꝙ de neceſſitate ad interiorem mundiciam, exterior ſequitur, qđ quidem extra calicis & parapſidis, corpus vocans. quod autem intus eſt, animam. ORI. Hic ſermo nos inſtruit, vt feſtinemus eſſe iuſti, non apparere. Qui enim ſtudet vt appareat iuſtus, quæ a fo- Tract. 25. ris ſunt mundat, & quæ uidentur curat: cor autem & conſcientia negligit. Qui autem ſtudet ea quę intus ſunt. i. cogitationes mūdare, conſequens eſt vt etiam ea quæ a foris ſunt, faciat munda. Sed omnes falſi dogmatis profeſſores, calices ſunt a foris quaſi mundati, pro-

ti propter ſpeciem religionis, quam ſimulant: ab intus autem pleni rapina, & ſimulatione, dum rapiunt homines ad errorem. Calix etiam eſt vas ad potum: parapſidis ad cibum. Omnis ergo ſermo, per quem potamur ſpiritualiter, vel omnis narratio, ꝑ quam nutrimur: vaſa ſunt potus & cibi. Qui ergo ſtudent compoſitum proferre ſermonem, magis quàm ſalutari ſenſu repletum, calix eius a foris mundatꝰ eſt: ab intus autē ſordibus vanitatis impletus. Sed & literæ legis & Prophetarum calices ſpiritualis potus, & parapſides neceſſariarum eſcarum ſunt. Scribæ quidē, & Phariſæi ſtudent ſenſum exteriorem mundum demōſtrare. diſcipuli aūt Chr̄i ſenſū ſpūalē mundare feſtinant

i Vęh vobis Scribę & Phariſæi hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ a foris parent hominibus ſpecioſa, intꝰ vero plena ſunt oſsibus mortuorum, & omni ſpurcitia. Sic & vos a foris quidem paretis hominibus iuſti: intus autem pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate.
K Væh vobis Scribę & Phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra Prophetarū, & ornatis monumenta iuſtorum, & dicitis. Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocii eorū in ſanguine Prophetarum. Itaque teſtimonio eſtis vobiſmetipſis, quia filij eſtis eorum, qui Prophetas occiderunt.
l Et vos implete menſuram patrum veſtrorum. B Serpentes, genimina viperarum: quomodo fugietis a iudicio gehēnę? Ideo dico vobis: Ecce ego mitto ad vos

Tract. 25. i ¶ ORI. Sicut habetur ſuperius, intus pleni rapina, & intemperantia: ſimiliter hic pleni ſunt hypocriſi & iniquitate, qui comparantur oſſibus mortuorum, & immūditiæ vniuerſæ. vnde dicit. {Væh vo. Scri. & Pha. hyp. qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis.} CHRY. ſuper Matthæ. Merito quidem iuſtorum corpora templa dicuntur, quia anima in corpore iuſti dominatur, ſicut Deus in templo, vel quia ipſe Deus in corporibus habitat iuſtis. Corpora autem peccatorum ſepulchra dicuntur mortuorum, quia anima mortua eſt in corpore peccatoris. nec. n. viuens putanda eſt, quæ nihil viuū, aut ſpirituale agit in corpore. HIERO. Sepulchra autem forinſecus leuigata ſunt calce, & ornata marmoribus in auro, coloribuſque diſtinctis, intus autē plena ſunt oſſibus mortuorum. vnde dicitur. {Quæ apparent hominibus ſpecioſa, intus autem plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia.} Sic aūt & peruerſi magiſtri, qui alia docent, & alia faciunt, mundiciam habitu veſtis, & verborum humilitate demonſtrant, intus autem pleni ſunt omni ſpurcitia & auaritia & libidine, & hoc manifeſtę exprimit inferens: {Sic & vos a foris quidem appa. ho. iuſti. intus aūt pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate. ORI. Omnis enim iuſtitia ſimulata mortua eſt quæ propter Deum non fit: magis autem neq; iuſtitia eſt, ſicut mortuus hō, non eſt homo. Et ſicut mimi qui perſonas ſuſcipiunt aliorum, & non ſunt ipſi, quos ſimulant. Tanta ergo ſunt oſſa in eis, & immunditiæ: quanta bona ſimulant ex malo affectu. Videntur autem a foris iuſti corā hominibus, non eis, quos ſcriptura appellat Deos: ſed corā eis, qui ſicut homines moriunt. Cap. 28. GREG. 26. Mora. Ante diſtrictum vero iudicem excuſationem, ideo de ignorantia habere non poſſunt, quia dum ante oculos hominum omnem modum ſanctitatis oſtendunt, ipſi ſibi ſunt teſtimonio, quia bene viuere non ignorant. CHRY. ſuper Matth. Dic autem hypocrita, ſi bonum eſt eſſe malum, vt quid non vis apparere, quod vis eſſe? Nam quod turpe eſt apparere, turpiꝰ eſt eſſe, quod autem formoſum eſt apparere, formoſius eſt eſſe. Ergo aut eſto quod appares, aut appare quod es.

k ¶ HIERO. Prudentiſſimo ſyllogiſmo arguit eos eſſe filios homicidarum, dum ipſi opinione bonitatis, & gloriæ in populo ædificant ſepulchra Prophetarum, quos maiores eorum interfecerūt. Et hoc eſt quod dicit. {Væh vo. Scri. & Pha. hypo. qui ædificatis ſepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iuſtorum. Tract. 26. ORI. Non ſatis rationabiliter comminari dr̄ aduerſus eos, qui ædificant ſepulchra Prophetarum. quantum. n. ad hoc laudabile aliquid faciebant, qūo ergo erant digni ſuſcipere Væh? CHRY. Homil. 75. in Ho. Non ergo eos incuſat, qm̄ ſepulchra ædificant, ſed intentioni eorum detrahit, cum qua ædificabant, qm̄ non ꝑꝑ honorem eorum, qui occiſi fuerant, ſed ſicut pompam ſibi ſtatuentes in occiſionibus illorum, & formidantes ne forte tempore procedente ſepulchris deſtructis, tabeſcat tantæ audaciæ memoria. CHRY. ſuper Matthæum. Vel quia dicebant apud ſe. Si bene fecerimus pauperibus: non multi vident & pro tempore vident. Nonne ergo melius ædificia facimus, quæ omnes aſpiciunt: non ſolum in hoc tempore, ſed etiam in poſterum? O inſipiens homo, quid tibi prodeſt poſt mortem iſta memoria, ſi vbi es, torqueris, & vbi non es laudaris? Dum aūt Iudæos caſtigat Dominus, Chriſtianos docet. nam ſi ad illos ſolos dixiſſet hæc: dicta fuiſſent tantum, non etiam ſcripta: nunc aūt & dicta ſunt ꝑꝑ illos, & ſcripta propter iſtos. Si ergo iuxta alia bona fecerit homo ædificia ſancta, additamentum eſt bonis operibus. ſi autem ſine aliis bonis operibus, paſſio eſt gloriæ ſæcularis. Non enim gaudent martyres quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant. Semper etiā Iudæi præteritorū ſanctorum cultores fuerūt, & præſentium contemptores: magis autem & perſecutores. Non enim ſuſtinentes incre-

A pationes Prophetarum ſuorum, perſequebantur eos & occidebāt: poſtea vero naſcentes filii intelligebant culpas patrum ſuorum: & ideo quaſi de morte innocentium Prophetarum dolentes, ædificabant memorias eorum. Et ipſi tamen ſimiliter perſequebantur, & interficiebant ſuos Prophetas, increpantes eos propter peccata ſua. & ideo ſubditur. {Et dicitis. Si fuiſſemus in diebus patrū noſtrorum, non eſſemus ſocii eorū in ſanguine Prophetarum. HIERO. Hoc autē etſi ſermone non dicant, opere loquunt, ex eo ꝙ ambitioſe, & magnifice ædificāt memorias occiſorum. CHRY. ſuper Mat. Qualia ergo cogitabant in corde, talia loquebantur & factis. Naturalē autem conſuetudinem oīum malorum hoīum hic Chriſtus exponit, quia alter alterius culpam cito intelligit, ſuam aūt difficile. Homo. n. in cauſa alterius tranquillum habet cor, in ſua vero turbatū. In cauſa ergo alterius de facili poſſumus omnes iuſti iudices eſſe. Ille autē vere iuſtus, & ſapiens eſt, qui ſibiipſi iudex fieri pōt. Sequit. {Itaque teſtimonio eſtis vobiſmetipſis, quia filii eſtis eorum, qui Prophetas occiderunt.} CHRY. in Ho. Qualis aūt eſt incuſatio filiū eſſe homicidæ eū, qui non cōicat menti p̄ris? patet ꝙ nulla, vn̄ manifeſtum eſt, ꝙ ꝑ ꝑ hoc dicit, quia occultę inſinuat malitiæ ſimilitudinem. CHRY. ſuper Mat. Teſtimonia. n. ſunt de filiis mores parentum. ſi. n. pater fuerit bonus, & mater mala, aut econuerſo: fi- C lij interdum patrem ſequuntur, interdum matrem. Si aūt ambo fuerint æquales, fit quidē aliqn̄, vt de bonis parentibus mali exeāt filii, aut econuerſo, ſed raro. Sic enim hoc eſt, ſicut cum extra regulam naturæ naſcitur homo, aut ſex digitos habens, aut oculos non habens. ORI. Sed & in Propheticis dictis narratio ſm̄ hiſtoriā eſt corpus, ſpiritualis autem ſenſus eſt anima. Sepulchra ipſæ literæ ſcripturarum, & libri. Qui ergo ſolam hiſtoriam attendunt, corpora Prophetarum colunt in literis poſita quaſi in quibuſdam ſepulchris, & dicuntur Phariſæi, ideſt præciſi, quaſi animam Prophetarum præcidentes a corpore.

Hom. 75. l ¶ CHRY. in Hom. Quia dixerat contra Phariſæos & Scribas, ꝙ filii eſſent eorum qui occiderunt Prophetas: nunc manifeſtat, ꝙ in malitia eis ſimiles erant, & ꝙ fictio erat hoc qđ dicebant, ꝙ non communicaſſent operibus eorum, ſi fuiſſent in tempore illo. Et ideo dicit: {Et vos implete menſuram pa. veſtrorum.} Non quidem hoc dicit, quaſi iniungens, ſed quaſi prædicens quod futu- D rum erat. CHRY. ſuper Mat. Prophetizat. n. illis futurum eſſe, vt ſicut patres eorum interfecerunt Prophetas, ſic & ipſi interficerēt Chriſtum, & Apoſtolos, & cæteros ſanctos, vtputa ſi contra aliquem litiges aduerſarium, dicis illi: fac mihi quod es facturus. non iubes vt faciat, ſed oſtendis te intelligere quod cogitat facere. Et quidem quantum ad veritatem, exceſſerunt menſuram patrum ſuorum. Illi enim homines occiderunt: iſti Deum crucifixerunt. Sed quia voluntate ſua deſcendit in mortem, non imputat illis ſuæ mortis peccatum: imputat autem illis mortem Apoſtolorum cæterorumque ſanctorū. Et ideo dicit. {Implete, & non ſuperimplete. Nā benigni, & iuſti iudicis eſt, ſuas iniurias contemnere, & aliorum iniurias vindicare. ORI. Implent etiam menſurā pa- Tract. 26. ternæ iniquitatis, per hocipſum, ꝙ non credunt in Chriſtū. Cauſa aūt incredulitatis fuit, qm̄ ſemper animum ſuum dederunt circa hiſtorias corporales, nihil ſpirituale in eis volentes intelligere. HILA. Quia ergo menſuram paternæ voluntatis implebunt: E ideo & ſerpentes & viperina generatio ſunt. vnde ſequitur. {Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? HIER. Hocipſum & Ioannes Baptiſta dixerat. Sicut ergo de viperis, inquit, naſcuntur viperæ, ſic de homicidis patribus vos nati eſtis homicidæ. CHRY. ſuper Matth. Genimina autem viperarum dicuntur, quoniam talis eſt viperarum natura, vt filii rumpant vterum matris, & ſic procedant, ſic & Iudæi ſemper parentes condemnant, repræhendentes eorum facta. Dicit aūt: {Qūo fugietis a iudicio gehennæ? numquid ſepulchra ſanctorum ædificantes? Sed primus gradus pietatis eſt ſanctitatem diligere, deinde ſanctos: ſine cauſa enim iuſtos honorat, qui iuſtitiam ſpernit. Non poſſunt ſancti amici eſſe illorum, quibus Deus eſt inimicus: an forſitan nomen vacuum vos liberabit, quia videmini eſſe in populo Dei? puto aūt, ꝙ melior eſt inimicus apertus, q̄ amicꝰ falſus: ſic & apud Deum, odibilior eſt qui ſeruū Dei ſe dicit, & mandata diaboli facit. apud Deum quidē qui hoīem occidere diſponit: antequam occidat: homicida habet. Voluntas. n. eſt quæ, aut remu-

neratur pro bono, aut condemnatur pro malo. opera autem teſtimonia ſunt voluntatis. Non ergo quærit Deus opera propter ſe, vt ſciat quomodo iudicet, ſed propter alios, vt omnes intelligant, quia iuſtus eſt Deus. Prouidet autem Deus occaſioni peccandi malis: non vt peccare faciat, ſed vt peccatorem oſtendat, & bonis præbeat occaſionem, per quam oſtendant propoſitũ volũtatis ſuę. Sic ergo Scribis, & Phariſæis dedit occaſionem oſtendendi voluntatem ſuam. vnde concludit. {Ideo ecce mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & Scribas. HILA. Ideſt Apoſtolos, qui de futurorum reuelatione Prophetæ ſunt, de Chriſti agnitione ſapientes, de legis intelligentia Scribæ. HIERO. Vel obſerua iuxta Apoſtolum ſcribentem ad Corinthios: varia dona eſſe diſcipulorum Chriſti: alios Prophetas, qui ventura prædicant: alios Sapientes, qui nouerunt, quando debent proferre ſermonem: alios Scribas in lege doctiſſimos, ex quibus lapidatus eſt Stephanus, Paulus occiſus, Petrus crucifixus, flagellati in Actibus Apoſtolorum diſcipuli, & perſecuti ſunt eos de ciuitate in ciuitatem, expellentes de Iudæa, vt ad gentium populos tranſmigrarent. ORI. Vel Scribæ qui mittuntur a Chriſto ſunt ẽm euangelium, quos & ſpiritus viuificat, & litera non occidit, ſicut litera legis, quam ſequentes in vanas ſuperſtitiones incurrunt. Simplex autem euangelii narratio ſufficit ad ſalutem. Scribæ autem legis, Scribas noui Teſtamenti adhuc per detractionem flagellant in Synagogis ſuis. ſed & hæretici, qui ſunt ſpirituales Phariſæi: linguis ſuis Chriſtianos flagellant, & perſequuntur de ciuitate in ciuitatem: interdum corporaliter: aliquando autem ſpiritualiter volentes eos expellere, quaſi de propria ciuitate legis, & Prophetarũ, & euangelii in aliud euangelium. CHRY. ſuper Matthæum. Deinde vt oſtendat, quoniam non impune hoc faciunt, ineffabilem eis ex his timorem incutit. vnde ſubditur. {Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis. RABA. Ideſt omnis debita vltio pro effuſo ſanguine iuſtorum. HIERO. De Abel quidem nulla eſt ambiguitas quin is ſit, quem Chain frater occiderit. Iuſtus autem non ſolum ex Dñi nunc ſententia, ſed ex Geneſis teſtimonio comprobatur: vbi accepta eius à Deo narrantur munera. Quærimus autem quis fuerit iſte Zacharias filius Barachiæ, quia multos legimus Zacharias, & ne libera nobis tribueretur erroris facultas, additum eſt. {Quem occidiſtis inter templum & altare.} Alii Zachariam filiũ Barachiæ dicunt qui in duodecim Prophetis vndecimus eſt, patriſque in eo nomen conſentit. ſed vbi occiſus ſit inter templum & altare, ſcriptura non loquitur, maxime cum tẽporibus eius vix ruinæ templi fuerint. Alii Zachariam patrem Ioannis intelligi volunt. ORI. Venit enim ad nos quædam traditio talis, quaſi ſit aliquis locus in templo, vbi virginibus quidem licet adorare Deũ: ex parte autem earum thorum virilem non permittebant in eo conſiſtere, Maria autem poſtq̃ genuit ſaluatorem, ingrediens ad orandum ſtetit in illo virginum loco, prohibentibus autem eis, q nouerant eam iam filium genuiſſe, Zacharias dixit, quoniam digna eſt virginum loco, cum adhuc ſit virgo. Ergo quaſi manifeſtiſſime aduerſus legem agentem occiderunt eum inter templum, & altare viri generationis illius. & ſic verum eſt verbum Chriſti quod dixit ad præſentes, quem occidiſtis. HIERO. Hoc tamen, quia de ſcripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Alii iſtum volunt eſſe Zachariam, qui occiſus ſit a Ioas Rege Iudę inter templum & altare. i. in atrio templi. Sed obſeruandum, ꝙ ille Zacharias non fuit filius Barachiæ, ſed Ioiadæ Sacerdotis. Sed Barachias in lingua noſtra benedicens Deum dicitur: & Sacerdotis Ioiadæ, iuſtitia Hebræo nomine demonſtratur. In euãgelio vero quo vtuntur Nazareni, pro filio Barachię filium Ioiadæ ſcriptum reperimus. REMI. Quærendum eſt autem quomodo vſque ad ſanguinem Zachariæ dixerit, cum plurimorũ ſanctorum ſanguis poſtea fuit effuſus? Soluitur autem ſic, Abel paſtor ouium fuit in campo occiſus. Zacharias fuit Sacerdos in atrio tẽpli interfectus. Ideo ergo Dñs hos duos commemorat, quoniam per hos oẽs ſancti Martyres deſignantur laicalis. ſ. & Sacerdotalis ordinis. CHRY. in Homi. Abel etiam commemorauit: oſtendens qñ ex inuidia eſſent Chriſtum, & diſcipulos eius occiſuri. Zachariæ autem mentionem fecit, qñ duplex præſumptio fuit in eius occiſione. non. n. ſolum in ſanctum hominem facta eſt, ſed & in loco ſancto. ORI. Zacharias etiam interpretatur memoria Dei. oĩs ergo, qui memoriam Dei diſperdere feſtinat, in eis quos ſcandalizat, Zachariæ ſanguinẽ videtur effundere filii Barachiæ. Per benedictionem. n. Dei: memores ſumus Dei. Ab impiis etiam

Prophetas, & Sapientes, & Scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in Synagogis veſtris, & pſequemini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat ſuper vos oĩs ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram, á ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare. Amen dico vobis, venient hæc oĩa ſup gñationẽ iſtã. m Hieruſalẽ, Hieruſalẽ, quę occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quem admodum gallina cõgregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce relinquetur vobis dom⁹ veſtra deſerta. Dico. n. vobis, non me

memoria interficitur Dei, qñ & templũ Dei a laſciuiis corrumpit, & altare eius per negligentiam orationum ſordidarum ſordidat. Abel autem luctus interpretatur. Qui ergo nõ recipit qđ ſcriptũ eſt. Beati qui lugent, ſanguinem effundit Abel: hoc eſt veritatẽ luctus ſalutaris. Effundunt etiam aliqui veritatem ſcripturarũ quaſi ſanguinem ea. ũ, quia omnis ſcriptura, niſi ẽm veritatem intelligatur, mortua eſt: CHRY. in Homil. Et vt oẽm excuſationem illis adimeret, ne dicerent, qñ ad gẽtes eos miſiſti, ꝑpter hoc ſcandalizati ſumus, prędixerat ꝙ ad eos eſſent mittendi diſcipuli: & ideo de vltione eorum ſubdit. {Amen dico vobis, uenient hęc omnia ſuper generationem iſtã: GLO. Non hos tñ præſentes dicit: ſed oẽm generationẽ præcedentem, & futurã, quia oẽs vna ciuitas ſunt. & vnum corpus diaboli: HIE. Regula aũt ſcripturarũ eſt duas generationes bonorum, & malorum noſſe, de generatione bonorũ dicitur. Generatio iuſtorum benedicetur: de malis vero in præſenti loco, Generatio viperarum. Ergo & iſti quia ſimilia, ſicut Chain, & Ioas contra Apoſtolos geſſerunt, de vna generatione eſſe referuntur. CHRY. in Homil. Vel aliter, quia gehennæ pœnã quam eis cõminatus fuerat tardabat. Cõminat etiã eis pſentia mala, cum dicit: {Venient hæc oĩa ſuper generationem iſtam. CHRY. ſuper Matthæ. Sicut. n. oĩa bona, quæ in ſingulis generationibus a conſtitutione mundi omnes ſancti merebantur, illis nouiſſimis ſunt donata, qui receperunt Chriſtũ, ſic oĩa mala quæ in ſingulis generationibus a cõſtitutione mundi pati meruerunt omnes iniqui, ſuper nouiſſimos Iudæos venerunt, quia Chriſtum repulerunt. Aut ita, ſicut omnis iuſtitia præcedentium ſanctorum: immo oĩum ſanctorum tñ mereri non potuit quantum gratiæ datum eſt hoĩbus in Chriſto, ſic oĩum pctã impiorum tãtum malũ mœreri nõ potuerunt, quantum uenit ſuper Iudæos, vt corporalia paterent. qualia paſſi ſunt a Romanis, & ſic poſtmodum oẽs generationes eorum vſque in finẽ ſæculi ꝓiicerentur a Deo, & ludibrium fierent gentibus Vniuerſis. Quid. n. peius poteſt fieri, quàm filium cũ miſericordia, & humilitate uenientẽ non ſuſcipere, ſed tali modo interficere? Vel ita: oĩs gens, vel ciuitas non ſtatim cum peccauerit punit eam De⁹, ſed expectat per multas generationes. qñ autem placuerit Deo perdere ciuitatem illam aut gentem, uidet oĩum generationũ ꝓcedentium peccata reddere illis: qñ quæ oẽs merebantur, hæc ſola paſſa eſt, ſic & generatio Iudæorum pro patribus ſuis videtur punita. Vere aũt non pro illis, ſed pro ſe condemnati ſunt. CHRY. in Ho. Qui. n. multos iam peccãtes vidit, & incorrectus permãſit: eadem rurſus, vel grauiora faciens, maiori eſt pœna obnoxius.

m ¶ CHRY. in Homi. Poſt prædicta, ad ciuitatẽ cõuertit Dominus ſermonẽ, ex hoc erudire volens auditores. vnde dicit {Hieruſalem Hieruſalem.} Hæc aũt duplicatio miſerentis eſt, & valde diligentis. HIE. Hieruſalem autem non ſaxa, & ædificia ciuitatis, ſed habitatores uocat, quam patris plangit affectu. CHRY. ſuper Matthæ. Præuidens ruinam ciuitatis illius, & plagam, quæ a Romanis ſuperuẽtura erat: recordabatur quidem ſanguinis ſanctorum ſuorum, qui effuſus erat ab illis, & poſtmodum effundendus. unde addit: {Quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt.} Miſſum ad te Iſaiam occidiſti, & ſeruum meum Hieremiam lapidaſti. Ezechielem tractum per lapides excerebraſti, quomodo ſaluaberis, quæ ad te medicũ non uenire permittis? & non dixit: Occidiſti, aut lapidaſti, ſed occidis, & lapidas. i. quaſi hãc propriam, & naturalem conſuetudinem habens, vt occidas & lapides ſanctos. Eadem fecit Apoſtolis q fecerat aliqñ Prophetis. CHRY. in Homil. Deinde, cũ vocaſſet eã, & abominabiles eius occiſiones dixiſſet, quaſi ſe excuſando dixit: {Quotiens volui congregare filios tuos, quaſi dicat, neque prædictis occiſionibus me a tua beneuolentia auertiſti, ſed volui te mihi adiungere, non ſemel, aut bis, ſed multotiens. Magnitudinem autem amoris ſub ſimilitudine gallinæ oſtendit. AVG. de Quæſt. euan. Hoc enim genus animantis magnum affectum in filios habet: ita vt eorum infirmitate affecta, infirmetur & ipſa. Et quod difficile in cæteris animantibus inuenies, alis ſuis filios protegens contra miluum pugnat: ſic & mater noſtra Dei ſapientia, per carnis ſuſceptionem infirmata quodammodo, ẽm illud Apoſtoli. Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, protegit infirmitatem noſtrã, & reſiſtit diabolo ne nos rapiat. ORI. Filios aũt Hieruſalẽ dicit, ẽm ꝙ dicimus ſemper ciuium ſucceſſores præcedentium filios. Dicit autem, {Quoties volui, cum ſit manifeſtum ſemel eum docuiſſe in corpore Iudæos, Semper enim Chriſtus præſens fuit,

Hom. 75. Lib. 1. c. 36. Tract. 26.

fuit & in Moyſe & in prophetis & angelis, miniſtrantibus ſaluti humanæ per ſingulas generationes. Siquis autem non fuerit congregatus ab eo: iudicabitur quaſi noluerit congregari. RA. Ceſſent igitur hæretici Chriſto principium ex virgine dare: omittãt alium legis & prophetarum deum prædicare. AVG. in Enchiridion. Vbi eſt autem illa omnipotẽtia qua in cęlo & in terra omnia quæcũque voluit fecit: ſi colligere filios Hieruſalem voluit & non fecit? An non potius illa quidem filios tuos ab ipſo colligi noluit: ſed ea quoque nolente: filios eius colligit ipſe quos voluit? CHRY. in ho. Deinde comminatur pęnam quã ſemper formidauerunt, ſcilicet ciuitatis & templi euerſionẽ, dicens. {Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. CHRY.} ſuper Matt. Sicut enim corpus anima recedente prius quidem frigeſcit: deinde putreſcit & ſoluitur, ſic & templum noſtrum dei ſpiritu recedente prius ſeditionibus & indiſciplinatione replebitur: deinde veniet ad ruinam. ORI. Semper etiam eis qui noluerunt congregari ſub alis eius, comminatur Chriſtus. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta, ideſt anima & corpus. Sed & ſiquis ex vobis noluerit congregari ſub alis Chriſti: ex tempore illo ex quo congregationem refugit actu magis quàm corpore: non videbit pulchritudinẽ verbi, donec penitens a propoſito malo dicat: Benedictus qui venit in nomine domini. Tunc enim verbum dei benedictum venit ſuper cor hominis: quando fuerit quis conuerſus ad deum. vnde ſequitur. {Dico enim vobis: non me videbitis ammodo donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine domini.} HIE. quaſi dicat. Niſi pęnitẽtiam egeritis & cõfeſſi fueritis ipſum eſſe me: de quo prophetæ cecinerunt filium omnipotentis patris, faciem meã non videbitis. Habent ergo Iudæi datum ſibi tempus pænitentiæ. Cõfiteantur benedictum qui venit in nomine domini: & Chriſti ora conſpicient. CHRY. in ho. Vel aliter. Per hoc occulte ſecundum aduẽtum ſignificauit: quoniam tunc omnino eum adorabũt. Quod autem dicit, ammodo, ad tempus crucis refertur.

CAP. XXIIII.

Tract. 27.

ORI. Poſtquam omnia quæ ſuper Hieruſalem uentura erant Chriſtus prædixit: exijt de templo, qui conſeruauerat templum ne caderet donec fuit in eo. vnde dicit. {Et egreſſus Ieſus de tẽplo, ibat.} Sed & vnuſquiſque cum ſit templum dei propter ſpiritum dei inhabitantem in ſe: ipſe ſit cauſa ſuæ deſertionis vt egrediatur ab eo Chriſtus. Sequitur.} Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius vt oſtenderẽt ei ædificationes templi.} Dignum eſt videre quomodo oſtendunt ei ſtructuras templi: quaſi nunquam viderit templũ. Ad quod reſpondendum eſt: ꝙ cum Chriſtus prophetizaſſet ſuperius ruinam templi futuram, audientes diſcipuli mirati ſunt talem ac tantam templi ſtructuram ad nihilum redigendã, propterea oſtendunt ei, vt flecterent eum ad miſericordiam loci illius, ne faceret quod fuerat cõminatus. Sed & cum ſit humanæ naturę admirabilis conſtructio facta, videlicet templum dei, diſcipuli ceterique ſancti etiam modo miranda opera dei erga figmentum humanũ confitentes, ante conſpectum Chriſti intercedunt, ne deſerat genus humanum propter peccata ipſorum. Sequitur. {Ipſe autem reſpõdens dixit eis. Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis ſuper lapidem qui nõ deſtruatur.} RA. Iuxta hiſtoriam manifeſtus eſt ſenſus, quia xlii. anno poſt paſſionem domini, ſub Veſpaſiano & Tito Romanis principibus, ciuitas euerſa eſt cum templo. REMI. Diuinitus autem procuratũ eſt, vt reuelata iam luce gratię, templum cum ſuis cerimoniis tolleretur, ne forte aliquis paruulus in fide, dum videret omnia illa, quæ a domino fuerant inſtituta & prophetis ſanctificata adhuc permanere, paulatim recedendo a ſynceritate fidei, ad carnalem iudaiſmum tranſiret. CHRY. in Ho. Sed qualiter verum eſt, quòd non manſit lapis ſuper lapidem. Vel enim deſolationem eius oſtendens omnimodam hoc dixit, vel ſecundum illum locum vbi erat, ſunt enim eius partes vſque ad fundamenta deſtructæ. Cum his & illud dicam, quoniam ex his quę facta ſunt, & de reliquis oportet credere quòd peribunt perfecte. HIE. Miſtice autem, recedente domino de templo, omnia legis ædificia & compoſitio mandatorum ita deſtructa eſt, vt nihil a Iudęis poſſit impleri, & capite ſublato vniuerſa inter ſe mẽbra compugnent. ORI. Omnis etiam homo, qui ſuſcipiens in

Hom. 76

videbitis ammodo donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine domini.

CAP. XXIIII.

ET egreſſus Ieſus de templo, ibat. Et acceſſerũt ad eum diſcipuli eius: vt oſtenderent ei ædificationes templi. Ipſe autem reſpondens: dixit illis. Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.

b Sedente autem eo ſuper montẽ oliueti, acceſſerunt ad eũ diſcipuli ſecreto, dicentes. Dic nobis qñ hæc erũt? & qđ ſignũ aduẽtus tui, & cõſũmationis ſæculi? Et reſpondens Ieſus, dixit eis: Videte ne qs vos ſeducat. Multi enim venient in noĩe meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducet.

ſe uerbum dei templum eſt, ſi poſt peccatum adhuc ſeruat ex parte veſtigia fidei & religionis, templum eſt ex parte deſtructum & ex parte conſiſtens. Qui autem poſtquam peccauerit curam ſui non habet, paulatim minuit, donec ad plenum recedat a deo uiuente. & ſic non relinquetur lapis ſuper lapidem mandatorum dei, qui non deſtruatur.

b ¶ REMI. Perſeuerans dominus in itinere, peruenit ad montem Oliueti, & quibuſdam diſcipulis in uia oſtendentibus, & laudantibus ædificationem templi, ipſe palam prædixerat omnia eſſe deſtruenda, iccirco cum perueniſſent ad montem Oliueti, acceſſerunt ad eum interrogantes. vnde dicitur. {Sedẽte autem eo ſuper montem Oliueti.} CRHY. Propter hoc aũt ſecreto acceſſerunt, quia de magnis erant interrogaturi. Etenim cupiebant diſcere diem aduentus eius, quia vehementer deſiderabant gloriam eius videre. HIE. Et interrogant tria. Primo, quo tempore Hieruſalem deſtruenda ſit, dicentes. Dic nobis quando hæc erunt? Secundo, quo tempore Chriſtus venturus ſit, vnde dicunt. {Et quod ſignũ aduentus tui?} Tertio, quo tempore conſummatio ſæculi ſit futura, unde dicunt. {Et conſummationis ſæculi?} CHRY. Lucas autẽ ait vnam eſſe interrogationẽ, quæ eſt de Hieroſolyma, quaſi æſtimantibus diſcipulis tunc futurum eſſe Chriſti aduentũ & finem mundi, quando Hieroſolyma deſtrueretur. Marcus autem ait non omnes eos de conſummatione Hieroſolymæ, ſed Petrum, Iacobum, Ioannẽ, & Andreã quaſi liberius & ſecurius Chriſto loquentes. ORI. Puto autem montem Oliueti myſterium eſſe eccleſiæ quæ ex gentibus eſt. REMI. Mons enim Oliueti non habet infructuoſas arbores, ſed Oliueta quibus lumen nutritur ad fugandas tenebras, & quibus feſſis requies, infirmis ſalus præſtatur. Sedens autem dominus ſupra montem Oliueti contra templum, de ruina ipſius & excidio Iudaicæ gentis diſputat, vt etiam ipſo ſitu corporis monſtret, quia quietus manẽs in eccleſia, impiorum ſuperbiam condemnat. ORI. Agricola enim reſidens in monte Oliueti, verbum dei eſt in eccleſia confirmatum, Chriſtus ſcilicet, qui ſemper oleaſtri ramos inſerit in bonam oliuam patrum. Qui autem habent fiduciam ante Chriſtum, diſcere volunt ſignum aduentus Chriſti & conſummationis ſæculi. Eſt autem duplex aduentus verbi in anima. Primus quidem ſtulta prædicatio de Chriſto, quando prædicamus Chriſtum natum & Crucifixum. Secundus autem aduentus eſt in viris perfectis, de quibus dicitur. Sapientiam loquimur inter perfectos, & huic ſecundo aduentui adiungitur conſummatio ſæculi in viro perfecto cui mundus crucifixus eſt. HILA. Et quia tria a diſcipulis quæſita ſunt, diſtinctis & temporibus & intelligentiæ ſignificationibus, ſeparantur. Reſpondetur ergo primo de ciuitatis occaſu, & ante confirmatur veritate doctrinæ, ne quis fallax ignorantibus poſſit obrepere, vnde ſequitur. {Et reſpondens Ieſus, dixit eis. Videte ne quis vos ſeducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes. Ego ſum Chriſtus.} CHRY. Neque enim de Hieroſolymę deſtructione, neque de ſecundo aduentu reſpondit ſtatim, ſed de malis quibus ſtatim obuiandum erat. HIE. Vnus autem eorum de quibus loquitur fuit Simon ſamaritanus, quem in Actibus apoſtolorum legimus, qui ſe magnã dicebat eſſe virtutem: hic quoque inter cætera in ſuis voluminibus ſcripta dimittens. Ego ſum ſermo dei, ego omnipotens, ego omnia dei. Sed & Ioannes apoſtolus in epiſtola ſua loquitur. Audiſtis quia Antichriſtus venturus eſt, nunc autem Antichriſti multi ſunt. Ego reor omnes hæreſiarchas Antichriſtos eſſe: & ſub nomine Chriſti ea docere, quæ contraria ſunt Chriſto: nec mirum ſi aliquos ab his videamus ſeduci, cum dominus dixerit. {Et multos ſeducent.} ORI. Multi autem ſunt qui ſeducuntur: quia larga eſt porta quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Hoc autem ſolum ſufficit ad cognoſcendum ſeductionem Antichriſtorum, qui dicunt. Ego ſum Chriſtus, quod nunquam legitur Chriſtus dixiſſe. Sufficiebant enim ad credendum quòd ipſe eſt Chriſtus, opera dei, & ſermo quem docebat, & virtus ipſius. Omnis etiam ſermo qui profitetur expoſitionem ſcripturarum ſecundum fidem earum & non habet veritatem, Antichriſtus eſt. Sed & omnes virtutes inuenimus eſſe Chriſtum, & omnes ſimulatas virtutes Antichriſtum, quoniam omnes ſpecies boni quaſcunque habet Crhiſtus in ſe, in veritate ad ædificationem hominum, omnes eas habet diabolus in ſpecie ad ſeductiones ſanctorum. Opus ergo eſt nobis

Tract. 27.

Deo auxiliatore, ne quis nos ſeducat, vel ſermo, vel virtus. Malum.n. eſt inuenire aliquem ſm mores vitæ errantem, multo aūt peius arbitror eſſe non ſm veriſſimā regulā ſcripturarum ſentire.

Epiſ.80. circa medium.

c ¶ A V G. ad Eſichium. Interrogantibus diſcipulis ea Domin⁹ reſpondit quæ iam ex illo tempore fuerant ſecutura, ſiue de excidio Hieruſalem vnde orta eſt ipſius interrogatiōis occaſio, ſiue de aduentu ſuo per eccleſiam, in qua vſque ad finem venire non ceſſat. in ſuis enim veniens agnoſcitur: dum eius quotidie membra naſcuntur, ſiue de ipſo fine, in quo apparebit viuos iudicaturus, & mortuos.

e Audituri enim eſtis prælia, & opiniones præliorum, videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, ſed nondum ſtatim eſt finis. Conſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt peſtilentię, & fames, & terremotus per loca. Hæc autem omnia initia ſunt dolorum.

Cum itaque ſigna dicat quæ ad iſta tria pertinent, quod eorum trium ſignorum ad aliquid horum referendum ſit, diligenter conſiderandum eſt, ne forte quod pertinet ad vnum, referendū putemus ad alterum. C H R Y. Hic autem loquitur de præliis, quę Hieroſolymis erant futura, cum dicit. {Audituri enim eſtis prælia, & opiniones præliorum. O R I. Qui audit ipſas voces, q̄ fiunt in prælijs, audit prælia. qui autem de præliis longe geſtis audit: opiniones vel rumores audit præliorum. C H R Y. in Homi. Quia vero per hoc turbari etiam diſcipuli poterant: ideo ſubdit. {Videte ne turbemini.} Deinde quia æſtimabant poſt illud bellū, quo Hieruſalem deſtrueretur, ſtatim finem mundi eſſe vēturum, eos in vera opinione ſtabilit, dicens: {Oportet enim hæc fieri: ſed nondum ſtatim eſt finis. H I E R O. Ideſt, non putemus diem inſtare iudicij, ſed in tempus aliud reſeruari, cuius ſignum perſpicue in conſequentibus ponitur {. Conſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum. R A B A. Vel admonentur Apoſtoli ne his aduenientibus, terreantur, vt Hieroſolymam Iudæamque deſerant, quia non ſtatim finis, ſed in quadrageſimum annum deſolatio Prouinciæ, vltimumque vrbis, & templi ſequetur excidium: de quibus ſubditur: {Conſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum.} Conſtat autem hic acerbiſſimos dolores, quibus omnis vaſtata eſt Prouincia, ad literam contigiſſe. C H R Y. in Ho. Deinde vt oſtendat, quoniam & ipſe præliabitur contra Iudæos, non ſolum bella prænunciat, ſed & plagas diuinitus illatas. vnde ſubdit: {Et erunt peſtilentiæ, & fames, & terremotus per loca.} R A B A. Notandum, ꝙ in hoc quod dicit: {Conſurget gens in gentem:} oſtenditur perturbatio hominum: {Erunt peſtilentiæ,} ecce inæqualitas corporū. {Erit fames:} ecce ſterilitas terræ. {Terremotus per loca,} ecce reſpectus iræ deſuper. C H R Y. in Ho. Et non ſimpliciter hæc fient ſm conſuetudinem antea in hominibus exiſtentem, ſed ex ira quæ erit deſuper. Et propter hoc, non ſimpliciter dixit ea eſſe ventura, neque repente, ſed cum quadam ſignificatione. vnde ſubdit. {Hæc autem omnia ſunt initia dolorum,} ideſt Iudaicorum malorum. O R I. Vel aliter: Sicut ægrotant corpora ante mortem, ſic neceſſe eſt ante corruptionem mundi, vt quaſi languens terra frequentius terræ motibus conquaſſetur, aer enim vim mortiferā concipiēs peſtilens fiat, & vitalis virtus terræ deficiens, ſuffocet fructus. Conſequens autem eſt vt ꝓpter inopiam ciborum in auaritiam, & bella homines excitentur: ſed quia inſurrectiones & lites interdum fiunt propter auaritiam: interdum autem propter concupiſcentiam principatus & gloriā vanam: adhuc profundiorem dabit aliquis cauſam eorum quæ ante finem mundi ſunt ventura. Sicut enim aduentus Chriſti in pluribus gentibus diuina virtute fecit pacem, ſic conſequens eſt vt ꝓpter abundantiam iniquitatis refriguerit charitas multorum, & ideo dereliquerit illos Deus, & Chriſtus eius: iterum fieri prælia, dum non prohibentur a ſanctitate operationes ſeminatrices bellorum, ſed & aduerſariæ virtutes dum non vetantur a ſanctis, & a Chriſto, abſque prohibitione operabuntur in cordibus hominū, vt excitent gentes aduerſus gentem, & regnum aduerſus regnum. Si autem ſicut quibuſdam placet, & fames, & peſtilentiæ ab angelis Sathanæ fiunt: hi etiam tunc inualeſcent ab aduerſis virtutibus, quando non fuerint ſales terræ, & lux mundi Chriſti diſcipuli: deſtruentes quæ ex dæmonum malitia ſeminantur. Et aliquando quidem in Iſrael fames, & peſtilentiæ fiebant propter peccata, quas orationes ſanctorum ſoluebāt. Bene autem per loca. non enim inſimul vult Deus perdere humanum genus, ſed iudicans ꝑ partes, dat pœnitentiæ locum. Si aūt incipientibus hmōi malis: nō fuerit facta correptio, proficiēt ad peius. vnde ſequitur. {Hæc autē oīa initia ſunt dolorum.} generalium. ſ. in vniuerſo mundo, & eorum qui ſecuturi ſunt aduerſus impios, vt in doloribus acutiſſimis crucientur. H I E R O. Myſtice autem videtur regnum cōtra regnum conſurgere, & peſtilentia eorum quorum ſermo ſerpit vt cancer, & fames audiendi verbum Dei, & commotio vniuerſæ terræ, & a vera fide ſeparatio in hæreticis magis intelligi, qui contra ſe inuicem dimicantes, eccleſiæ victoriam faciunt. O R I. Oportet aūt hæc fieri antequam videamus perfectionem ſapientiæ quæ eſt in Chriſto, ſed non ſtatim erit finis quem quærimus. pacificus enim finis longe eſt ab hoībus iſtis. H I E R O. Quod autē dixit {hæc oīa initia ſunt dolorum} melius trāſfertur parturitionū, vt quaſi cōcept⁹ quidam aduentus Antichriſti, non partus intelligitur.

d Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio oībus gentibus ꝑꝑ nomen meū. Et tunc ſcandalizabuntur multi & inuicem tradēt, & odio habebūt inuicē. Et multi pſeudo prophetę ſurgēt, & ſeducēt multos, & qm̄ abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.

d ¶ R A B A. Quo merito Hieroſolymis, ac Prouinciæ Iudęorum vniuerſę, tot irroganda fuerint aduerſa Dn̄s manifeſtat ſubdens. {Tunc tradent vos.} C H R Y. in Ho. Vel aliter, quia diſcipuli audientes ea quæ de Hieroſolyma dicebantur. ſic diſpoſiti erant, vt extra turbationem eſſent quaſi de alia pœna audientes, ſibi vero proſpera ſuperuentura ſperabant, quæ aduenire valde deſiderabant, propter hoc eis grauia prænuciat in ſolicitudinem eos ſtatuens. & prius quidem iuſſerat eos vigilare contra deceptiones ſeductorum, nunc autem Tyrannorum violentiam eis prædicit, dicens: {Tunc tra. uos in tribu: & oc. uos.} Opportune enim eorum mala interpoſuit, mitigationem habentia a communibus malis, nec ſolum ita eos conſolatus eſt, ſed oſtendendo tribulationis cauſam: adiungens ꝙ propter nomen eius hæc eſſent paſſuri. vnde ſequitur: {Et eri. odi. oī. ho. pro. no. meum. O R I. Sed quomodo etiam in vltimis partibus terræ commorantibus gentibus odio habeť populus Chriſti? niſi fotre, & hic aliquis dicat propter exagerationem poſitum omnibus pro multis. ſed & hoc quod dicit: {Tunc tradēt vos,} habet quæſtionem. Nam & priuſquam hæc fierent, traditi ſunt Chriſtiani in tribulationes, ſed aliquis reſpondebit, quoniam tunc maxime tradentur Chriſtiani in tribulationes quemadmodum vnq̄. Amant enim qui in calamitatibus ſunt, cauſas earum diſcutientes inuenire aliquid quod loquantur. Conſequens ergo eſt, vt quaſi derelinquentibus hoībus Deorum culturam propter multitudinem Chriſtianorum, dicant fieri bella, fames, & peſtilentias, ſed et terræmotus cauſam dicerent Chriſtianos, propter quod & perſecutiones paſſę ſunt eccleſię. C H R Y. in Ho. Poſtquàm aūt iam duplex pręliū poluit. ſ. qd̄ eſt e ſeductoribus, & quod eſt ab inimicis: conſequenter tertium prælium ponit, quod eſt a falſis fratribus. vnde ſubdit: {Et tunc ſcā. mul. & inui. tra. & odio ha. inuicem. Vide autem & Paulum hæc plorantē, & dicentem: Foris pugnæ. intus timores. & alibi: Pericula in falſis fratribus, de quibus alibi dicit: Tales ſunt pſeudoapoſtoli operarij ſubdoli. vnde & hic ſubditur. {Et mul. pſeu. pro. ſur. & ſedu. multos. R E M I. Imminente enim captiuitate Hieruſalem: multi inſurrexerunt Chriſtianos ſe eſſe dicētes, & multos ſeduxerāt, quos Paulus noīat falſos frēs: Ioannes vero Antichr̄os. H I L A. Vt Nicolaus vnus ex ſeptē Diaconibus fuit, q multos mentita veritate ꝑuertit. C H R Y. in Ho. Deinde qd̄ his difficilius eſt oñdit, qa tales pſeudoprophetę nullā mitigationē a charitate accipiēt. vnde ſequiť: {Et qm̄ abun. ini. re. cha. multo. R E M I. i. vera dilectio erga Deum, & proximū. Nā quanto magis ab vnoquoque iniquitas ſuſcipiť: tanto magis in corde ipſius ardor charitatis extinguiť. H I E. Conſiderandū aūt, ꝙ nō negauit oīum futurā eſſe charitatē, ſed multorū. Nā in Apl'is, & eorū ſimilibus permanſura eſt charitas, de quā Paul⁹ dicit. Quis nos ſeparabit a charitate Chri? ꝑꝑ qd̄ & hic ſubditur: {Qui aūt perſe. vſque in fi. hic ſal. erit. R E M I. Vſque in finem dicit, vſque ad terminū vitæ ſuæ: qui. n. vſque ad terminum vitæ ſuæ in confeſſione noīs Chriſti perſeuerauerit, & in charitate, ſaluus factus eſt. C H R Y. in Ho. Deinde ne dicerent: qualiter ergo inter tot mala viuemus? qd̄ plus eſt ꝓmittit. ꝙ non ſolū viderent, ſed etiā vbiq; docerent. vnde ſubdit: {Et prædi. hoc euan. reg. in vni. orbe. R E M I. Quia .n. nouerat Dn̄s corda diſcipulorum contriſtanda eſſe de excidio Hieruſalem, & perditione ſuæ gentis: hoc ſolatio conſolatur eos, quòd multo plures credituri erant de gentibus q̄ de Iudæis perirent. C H R Y. in ho. Quod aūt & ante captionē Hieroſolymæ vbiq; prædicatū eſt euangeliū, audi qd̄ ait Paulus: In oēm terrā exiuit ſonus eorū. Et vides eum a Hierl'm ad Hiſpaniam currentē. Si aūt vnus tantam portionē accepit, excogita, reliqui quāta operati ſunt. Vnde & quibuſdā ſcribens de euangelio dicit, ꝙ fructificat, & creſcit in omni creatura quæ ſub cœlo eſt. Hoc autem eſt maximum ſignū virtutis Chriſti, ꝙ in triginta annis, uel parū amplius, euangelii ſmo fines orbis terrarum impleuit: quàmuis aūt euāgeliū vbique ꝑdicatum fuerit, non tn̄ oēs crediderunt, ꝑꝑ quod ſubdit. {In teſti. om. gent.} ideſt in accuſationē his qui non crediderunt. Qui enim crediderunt, teſtabuntur aduerſus eos qui non crediderunt, & condemnabunt eos. Conuenienter aūt poſtq̄ prædicatum eſt euangelium per orbem terrarum tunc Hieroſolymā petijt, vnde ſequitur. {Et tūc ve. cōſummatio}. i. finis Hieroſolymorū. Qui. n. viderūt Chr̄i virtutem vbique refulgentē, & in breui tp̄e orbē terrarum ſupergreſſam, quā veniam hr̄e debuerunt in ingratitudine permanētes? R E M I. Poteſt autē & totus locus iſte referri ad cōſummationem ſæculi. Tunc. n. plurimi ſcandalizabuntur recedentes a fide: videntes multitudinem, & diuitias malorum, & miracula Antichriſti, & conſocios ꝑſequentur, & Antichr̄s mittet pſeudo prophetas, q ſeducent multos, & abundabit iniquitas, qm̄ numerus malorum augebitur, & refrigeſcet charitas, qm̄ numerus bonorum minuetur. H I E R. Signū etiā dn̄ici aduentus eſt in toto orbe euangeliū prædicari, vt nullus ſit excuſabilis. ORI. Qd̄ aūt dr̄: {Eritis odio oīb⁹ hoīb⁹ ꝑꝑ nomen meū,} ſic ſaluare quis poterit. quia nūc quidē in vnum conſenſerunt oēs gentes aduerſus Chr̄ianos. Cum aūt contigerint quæ Chr̄s ꝑ̄dixit: tunc fient ꝑſecutiones, iam non ex ꝑte, ſicut ante: ſed generaliter vbiq; aduerſus populū Dei.

Qui autem ꝑſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Et prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet conſummatio.

e Cum ergo videritis abominationē deſolationis, quæ dicta eſt a Daniele Propheta ſtantem in loco ſancto, qui legit intelligat. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, nō deſcendant tollere aliquid de domo ſua. & qui in agro, non reuertātur tollere tunicam ſuam. Vęh autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus. Orate autē, vt nō fiat fuga veſtra hyeme, vel ſabbato.

Epiſt.80. cir. finem

A V G. ad Eſichium. Sed q putant hoc qd̄ dr̄. Prædicabitur euangelium regni in vniuerſo orbe per ipſos apl'os factum eſſe: non ita eſſe certis documentis ꝓbatum eſt. Sunt. n. in Aphryca barbarę innumerabiles gentes, in quibus nondum ꝑ̄dicatū eſſe euangeliū ex his q ducūtur inde captiui, addiſcere in prōptu eſt. Neq; tn̄ vllo modo recte dici pōt iſtos ad promiſſionem Dei non pertinere. Non. n. Romanos ſolū, ſed oēs gentes Dn̄s ſemini Abrahæ iurando promiſit. In quibus ergo gētibus nondū eſt eccleſia: oportet ꝙ ſit, nō vt oēs qui ibi fuerint credant. qm̄o. n. & illud implebiť: Eritis odio oībus gentibus ꝑꝑ nomen meum, niſi in oībus gentibus ſint, & qui oderint, & quos oderint? Non eſt igitur ab Apoſtolis prædicatio iſta completa quando adhuc ſunt gentes, in quibus nondum cœpit impleri. qd̄ autem dixit Apl's: In omnem terram exiuit ſonus eorum, q̄uis locutio ſit præteriti tp̄is, verbis tn̄ quod futurum erat dixit. non quod iam factum atque cōpletum, ſicut & ipſe Propheta, quo vſus eſt teſte, fructificare & creſcere dixit euangelium in vniuerſo mundo, vt ita ſignificaret, vſque quo creſcendo eſſet futurū. Si ergo latet qn̄ euangelio vniuerſus orbis implebitur: proculdubio lateret quando finis erit: ante quippe non erit. ORI. Cum ergo oīs gens audiuerit euangelij prædicationem, tunc erit ſæculi finis. & hoc eſt quod ſequitur: {Et tunc erit conſummatio.} Multæ. n. non ſolum Barbarorum, ſed etiam noſtrarum Gentium nondum audierunt Chriſtianitatis verbum. G L O. Vtrūq; aūt dictorū tueri poteſt, ſi tn̄ diuerſo modo diffuſio ꝑ̄dicationis euangelii intelligatur. Si. n. intelligatur quantum ad fructum prędicationis, qui eſt vt in ſingulis gentibus fundetur eccleſia credētium in Chriſtum, vt Auguſtinus exponit, eſt ſignum quòd oportet ꝑ̄cedere ante finē mundi: non tamen ꝑ̄ceſſit ante deſtructionem Hieroſolymæ. Si autem intelligať quantū ad famam prædicationis, ſic ante finem Hieroſolymæ fuit cōpletū, diſcipulis Chriſti per quatuor mundi partes diſperſis. Vnde Hiero. dicit. Non puto aliquam remanſiſſe gentē, quę Chriſti nomen ignoret, & q̄q̄ non habuerit prædicatorem, tamen ex vicinis Gentibus opinionem fidei non poteſt ignorare. O R I. Moraliter aūt qui viſurus eſt ſm verbum Dei, aduentum glorioſum illum in aīam ſuam, neceſſe eſt, vt ſm menſuram profectus ſui inſidias a contrariis operationibus patiatur quaſi magnus Athleta, & Chriſtus in eo ab oībus odiatur: non tm̄ a Gētibus ſm carnem, quantum a Gentibus ſpūalium nequitiarū, ſed & in quæſtionibus pauci erunt veritatem plenius attingentes. Plures autē ſcandalizabunť, & cadent ab ea ꝓditores, & accuſatores alterutrū: ꝑꝑ diſſenſionem dogmatum veritatis, quæ cauſa fiet, vt odiant ſe inuicem. Multi etiā erunt non ſane tradentes de futuris ſermonē, & qm̄o non oportet interprætantes Prophetas, quos pſeudo prophetas dicit: ſeducentes multos. & feruentem dilectionem q̄ pri⁹ fuerat in ſimplicitate fidei refrigeſcere facient, ſed qui potuerit manere in Apoſtolicæ traditionis propoſito: ipſe ſaluabitur, & ſic ꝑ̄dicatum euangelium in animas omnium erit in teſtimonium omnibus Gentibus. i. oībus cogitationibus incredulis animarum.

Hom.77.

e ¶ C H R Y. in Ho. Quia ſupra occulte inſinuauit Hieroſolymæ finem, conſequenter idem manifeſte oſtendit, prophetiā inducens quæ deſtructionem Iudæorū credere facit. vnde dicitur. {Cū ergo vide. abō. deſo. q̄ di. eſt a Danie. ꝓ. ſtan. in lo. ſan. qui le. intelligat. H I E R. Hoc aūt quod dictū eſt: Qui legit intelligat: ponitur vt ad intelligentiam myſticam prouocemur. Legimus aūt in Daniele hoc modo: Et in dimidio hebdomadis auferetur ſacrificium, & libamina, & in templo deſolationum abominatio erit vſque ad conſummationem tp̄is, & conſummatio dabiť ſuper ſolitudinem.

Epi.80. circa medium.

A V G. ad Eſichium. Lucas quidē, vt oſtenderet, tunc factam fuiſſe abominationem deſolationis, quæ a Daniele prædicta eſt, quando expugnata eſt Hieruſalem: eodem loco hæc Dn̄i verba cōmemorat: Cum videritis circundari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote, quia appropinquabit deſolatio eius. C H R Y. in Homi. Vnde abominationē deſolationis vr̄ mihi exercitū dicere, quo ſcilicet deſolata eſt ciuitas ſancta Hierl'm. H I E R O. Aut pōt intelligi de imagine Cæſaris, quā Pilatus poſuit in tēplo: aut dr̄ Adriani equeſtris. ſtatua, quę in ipſo Sanctaſanctorū loco ſtetit vſque in p̄ſentem diem. Abominatio. n. ſm veterem ſcripturā idolū nuncupať. & iccirco addiť deſolationis, ꝙ in deſolato tēplo atque deſerto idolum poſitum ſit. CHRY. in Ho. Vel quia ille qui deſolauit ciuitatem, & templum: ſtatuam intus poſuit. Vt aūt diſcant, qm̄ viuentibus quibuſdam eorum hæc erūt, ꝓpter hoc dixit: {Cū uideritis.} Ex quo admirare Chriſti virtutem, & diſcipulorum fortitudinem, qui in talibus temporibus ꝑ̄dicabant, in quibus oīa Iudaica impugnabanť, Apl'i aūt ex Iudæis exiſtentes, leges introduxerūt nouas aduerſus Romanos tunc dominantes, infinita milia Iudæorum cœperunt Romani, & duodecim viros non ſuperauerunt nudos & inermes. Quia vero multotiens contigerat in grauibus præliis Iudæos reſtauratos fuiſſe, ſicut tp̄ibus Sennacherib, & Antiochi, ne aliquis ſuſpicetur tale aliquid futurū: ſuis fugiendū eſſe ꝑ̄cepit, cū ſubdit. {Tunc qui in iu. ſunt fu. ad mon. R E M I. Hæc. n. omnia imminente deſolatione Hierl'm conſtat fuiſſe impleta. appropinquante nāque Romano exercitu, omnes Chriſtiani, qui in Prouincia erant, ſicut hiſtoria eccleſiaſtica refert, diuino miraculo moniti, longius receſſerunt: tranſeuntes Iordanem venerunt in Pellam ciuitatē, & ibi ſub tutela Agrippæ Regis, cuius mentio in actibus Apoſtolorum fit, aliquanto tempore manſerunt: ipſe autem Agrippa, cum parte Iudæorum quæ ſibi obtemperabat, Romano ſubditus erat Imperio. C H R Y. in Homil. Deinde oſtendens ineuitabilia mala futura eſſe Iudæis, & infinitam calamitatem, ſubdit. {Et qui in tecto eſt, non deſcen. tol. ali. de do. ſua.} Eligibilius enim erat nudo corpore ſaluari, quàm intrare domum, vt tolleret ueſtimentum, & occidi: propter quod & de eo qui eſt in agro ſubdit: {Et qui in agro eſt, non reuer. tol. tu. ſuam.} Si enim qui in ciuitate ſunt fugiunt: multomagis qui foris ſunt: non oportet ad ciuitatem refugere. & quidem pecunias contemnere facile eſt, & prouidere ſibi in ueſtimentis non difficile: quæ autem a natura ſunt, qualiter aliquis fugiet? Qualiter enim prægnans fiet leuis ad fugam, aut lactans poterit eum quem peperit deſerere? propter quod ſubdit: {Væh autem præg. & nu. in il. diebus. His quidem, quia pigriores ſunt, & quia facile fugere non poſſunt, onere conceptionis grauatæ: his autem, quia detinentur vinculo compaſſionis filiorum, & non poſſunt ſimul ſaluare eos, quos lactant. O R I. Vel quoniam non erit tunc tempus miſerendi, neque ſuper prægnantes, neque ſuper lactantes, neque ſuper infantes earum, & quaſi ad Iudæos loquens, qui arbitrabantur in ſabbato non oportere ambulare viam amplius, quàm eſt ſabbati iter, ſubdit: {Orate autem, vt non fiat fuga vr̄a hye. uel ſabbato. H I E R O. Quia ſcilicet, in altero duritia frigoris prohibet ad ſolitudines pergere, & in montibus deſertiſque latitare, in altero autem tranſgreſſio legis eſt, ſi fugere voluerint, aut mors imminēs, ſi remanſerint. C H R Y. in Homil. Vide autem quoniam aduerſus Iudæos eſt hic ſermo, non enim Apoſtoli ſabbatum erant obſeruaturi, neque ibi manſuri, cum Veſpaſianus hoc egit, etenim plures eorū iā præmortui erant. Si autem aliquis remanſerat in aliis partibus orbis terrarum, tunc conuerſabatur. propter quid autem hoc orandum eſſe dixerit, ſubdit: {Erit enim tribu. magn. qua. non fu. ab ini. mun. vſque mo. ne fiet. A V G. ad Eſichium. Apud Lucam ſic legitur. Erit autem preſſura magna ſuper terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladii, & captiui ducentur in omnes gentes. Nam & Ioſephus, qui Iudaicam ſcripſit hiſtoriam talia mala dicit illi pupulo tunc acciſſe, vt vix credibilia uideantur. vnde non immerito dictum eſt: talem tribulationem, nec fuiſſe a creaturæ initio, nec futuram, ſed etſi tempore Antichriſti talis, aut maior forſitan erit, intelligendū eſt de illo populo dictum, ꝙ eis talis amplius futura non erit. Si enim Antichriſtū illi primitus, & præcipue recepturi ſunt: facturus eſt tunc idem populus tribulationem, potius quàm paſſurus. C H R Y. in Homil. Interrogo autem Iudæos: vnde tam intolerabilis ira diuinitus uenit ſuꝑ eos, omnibus quæ ante factæ ſunt difficilior? nam manifeſtum eſt, qm̄ ꝓpter crucis manifeſtationem

Hom.76. Tract. 28. Hom.76 Tract. 27. Tract. 29.

ſed adhuc oſtendit ipſos grauiori pœna fuiſſe dignos, in hoc qđ dicitur. {Et niſi breuitati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua oīs caro,} ac ſi diceret. Si amplius duraſſet prælium Romanorum aduerſus ciuitatem, vniuerſi periſſent Iudæi. Omnem enim carnem Iudaicam dicit, & qui foris, & qui intus erant. nō enim ſolum eos qui in Iudæa erant impugnabant Romani, ſed & eos qui vbique diſperſi erant perſequebantur. A V G. ad Eſichium: Quidam autē conuenienter mihi

Epiſ. 80. circa medium. intellexiſſe videnť mala ipſa ſignificata nomine dierū, ſicut ſunt dicti dies mali in aliis ſcripturæ diuinæ locis. Neque enim dies ipſi mali ſunt, ſed ea quæ fiunt in eis. ipſa.n. dicta ſunt breuitati, vt Deo tolerantiam donante, minus ſentirentur, ac ſi quæ magna eſſent, fierent breuia. C H R Y. in Homil. Ne vero Iudæi dicerent, qm̄ propter prædicationē, & diſcipulos Chriſti hæc mala euenerunt, oſtendit, ꝙ niſi illi eſſent, radicitus periſ-

Epſi. 80. circa medium. ſent. vnde ſubditur. {Sed pro ele. bre. di. illi.} A V G. ad Eſichium: Non.n. debemus ambigere, quando euerſa eſt Hieruſalem fuiſſe in illo populo electos Dei qui ex circunciſione crediderant, ſiue fuerant credituri electi ante conſtitutionem mundi, ꝓpter quos breuiarenť dies illi, vt tolerabilia mala fierēt. Non aūt deſunt, qui exiſtimant ita breuiores dies illos futuros, quòd curſu Solis celeriore breuientur, ſicut fuit longior dies orante Ieſu Naue. H I E R O. Nec recordantur illius ſcripti. Ordinatione tua perſeuerant dies, ſed iuxta temporum qualitatem. i. abbreuiatos non menſura, ſed

Epiſ. 80. circa medium. numero, ne tēporum mora concutiatur credentium fides. A V G. ad Eſichium. Nō tamē putemus hebdomadas Danielis, vel pp dierum breuitationes fuiſſe turbatas, vel illo iam tpe nō fuiſſe cōpletas, ſed in fine tpum eſſe cōplendas. Apertiſſime.n. Lucas teſtať Danielis prophetiā tūc fuiſſe cōpletā, qn̄ euerſa eſt Hierl'm C H R Y. in Ho. Intellige aūt ſpūſancti diſpenſationē, qm̄ nihil horum ſcripſit Ioannes, vt non videreť ex ipſa eorū q̄ facta ſunt hiſtoria ſcribere: etenim poſt captionē Hierl'm vixit multo tpe. Sed q ante mortui ſunt, & nihil horū viderunt ipſi ſcribunt, vt vndiq; fulgeat p̄nunciationis virtus. H I L A. Vel aliter. Totum indicium aduentus futuri Dn̄s ponit, dicens. Cum videritis abominationem. De Antichriſti.n. tpibus hæc locutus eſt Propheta. Abominatio ex eo dicta eſt, ꝙ aduerſus Deū veniens honorē Dei ſibi vendicet: deſolationis aūt abominatio, quia bellis & cædibus terram deſolaturus ſit, atq; ob id a Iudæis ſuſceptus loco ſanctificationis inſtituiť, vt vbi ſctōrum p̄cibus Deus inuocabať, ibi ab infidelibus recept⁹ Dei honore venerabilis ſit. & quia prius iſte Iudæorū error erit, vt q veritatē reſpuerunt, ſuſcipiant falſitatem, Iudæā deſeri monet, & transfugere in montes, ne admiſtione plebis illius Antichriſto creditur̄æ, vis aut cōtagiū afferať. ꝙ aūt ait: {Et qui in te. ſunt nō deſ. tol. ali. de do. ſua ſic intell'r.} Tectum eſt domus faſtigium, & habitationis totius excelſa ꝑfectio. Qui igiť in cōſummatione dom⁹ ſuę, i. in cordis ſui ꝑfectione cōſtiterit, regeneratione ſpūs noui celſus non deſcendere in humiliora rerū ſeculariū cupiditate debebit. Et qui in agro erit, non reuertať tollere tunicā ſuā. i. poſitus in operatione præcepti, nō ad curas priſtinas reuertať, ob quas veterū exinde peccaminū, q̄bus antea cōtegebať, erit tunicā relaturus. A V G.

Epiſ. 80. circa medium. ad Eſichium. In tribulationibus.n. cauendū eſt, ne quiſquā deuict⁹ ad carnalē vitā de ſpūali ſublimitate deſcendat, aut qui profecerat in anteriora ſe extendens, deficiendo in poſteriora reſpiciat. H I L A. qđ autē dicitur. {Væh prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus nō de fœtarū onere Dn̄m admonuiſſe credendū eſt, ſed aīarū pc̄tis repletarū oſtendiſſe grauitatē, ꝙ neq; in tecto poſitæ, neq; in agro manentes repoſitæ, irę tēpeſtatem vitare poſſint: illis quoque væh erit, q nutrienť. Infirmitatem.n. aīarum quæ ad cognitionem Dei tāquā lacte educanť in his oſ̄dit, & iccirco væh ipſis erit, q a ad fugiendū Antichriſtū graues, & ad ſuſtinendū impeditę, nec

Serm. 20. peccata effugierūt, nec cibū veri panis acceperuut. A V G. de Ver. Do. Vel p̄gnās eſt qui res alienas cōcupiſcit. nutriēs eſt q iā rapuit, qđ cōcupiuerat. iſtis.n. væh erit ī die iudicij, ꝙ aūt Dn̄s dixit, Ora

Lib. 1. c. 37. te, ne fiat fuga veſtra hyeme, vel ſabbato. A V G. de Quæſt. euan. i. ne in lætitia, vel triſtitia rerum tꝑalium quis inueniatur in die illa. H I L A. Vel, ne aut in peccatorū frigore, aut in ocio bonorum operum reperiamur, quia grauis vexatio incūbet, niſi ꝙ cauſa electorū Dei diebus illis ſit breuitas afferenda, vt vim malorum coarctatū tp̄s exuperet. O R I. Myſtice aūt in loco ſancto oīum ſcripturarum: tam veteris teſtamēti, q̄ noui: Antichriſtus qui eſt falſum verbū, ſtetit frequenter, qui aūt hoc vident ex Iudęa literæ: fugiāt ad ſublimes veritatis mōtes. Et ſiquis inuentus fuerit aſcēdiſſe ſupra tectū verbi & ſtare ſup faſtigiū eius: nō deſcendat inde, occaſione vt auferat aliquid de domo ſua. Et ſi fuerit in agro, in quo

ſabbato. Erit.n. tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vſq; mō, neq; fiet. Et niſi breuitati fuiſſent dies illi, nō fieret ſalua oīs caro, ſed propter electos breuiabuntur dies illi.

f Tūc ſiquis vobis dixerit: Ecce hic eſt Chr̄s, aut illic, nolite credere. Surgent.n. pſeudo Chr̄i, & pſeudo Prophetę, & dabūt ſigna magna, & ꝓdigia: ita vt in errorē inducanť, ſi fieri pōt ēt electi. Ecce p̄dixi vobis: Si ergo dixerit vobis: ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetralib⁹: nolite credere: Sicut.n. fulgur exit ab Oriē

F abſconditus eſt theſaurus, & reuerſus fuerit retro, incurret in ſeductionē verbi mendacis, & maxime ſi ſpoliauerit ſe veſtimētū vetus, ideſt veterem hominem, & iterum conuerſus fuerit tollere ipſum. tunc autem anima in vtero habens quæ necdum fructificauit ex verbo, incurrit in væh. Proiicit enim conceptum, & euacuatur a ſpe quæ eſt in actibus veritatis. ſimiliter autem ſi videatur formatum, & fructificatum verbū, non aūt fuerit enutritū ſufficienter. Orent autem qui fugiunt in montes, ne fuga eorū fiat hyeme, vel ſabbato, quoniam in tranquillitate animæ con-

G ſtitutę: poſſunt impetrare viam ſalutis, & in ſabbato, quando homo bona opera non facit: fuga veſtra non fiat. Nemo enim in periculo falſi dogmatis facile ſuperatur, niſi qui nudus fuerit ab operibus bonis. Quæ eſt autem maior tribulatio, quàm videre fratres noſtros ſeduci, & quòd aliquis videat ſeipſum moueri, & conturbari? Dies autem intelliguntur præcepta, & dogmata veritatis. omnes autem intellectus a ſcientia falſi nominis venientes, additamenta ſunt dierum, quæ Deus abbreuiauit, per quos vult.

f. C H R Y. in Homi. Cum compleſſet Dn̄s ea, quæ de Hieroſolymis ſunt, ad ſuum de cætero peruenit aduentum, & dicit eius ſigna non illis vtilia ſolum, ſed & nobis, & his qui poſt nos erunt omnibus. vnde dicit: {Tunc ſiquis vo. dix. Ec. hic eſt Chriſtus, aut illic no. credere. Sicut autem cum ſupra dixit Euangeliſta. In die- Hom. 77.

H bus illis Ioannes Baptiſta, non tempus quod immediate eſt conſequens expoſuit, cum triginta anni in medio eſſent: ita & hic, cum dicit. Tunc totum medium tempus prætermiſit, quòd futurum erat a captione Hieroſolymę, vſq; ad initia conſummationis mūdi: dans aūt eis ſigna ſui ſecundi aduentus, de loco eos certificat, & de ſeductoribus: non enim ſicut in priori aduentu in Bethleæm apparuit, & in paruulo angulo orbis terrarum, & nullo ſciente a principio, ita & tunc erit: ſed manifeſte veniet, ita ꝙ non indigeat, ꝙ aliquis eius aduentum annunciet, propter quod dicit.} Siquis vobis dixerit. Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, non credatis. H I E. In quo oſtendit, ꝙ ſecundus aduentus non in humilitate, vt primus, ſed in gloria demonſtrandus eſt. Stultum eſt itaque eum in paruo loco, vel in abſcondito quærere, qui totius mundi lumē eſt. H I L A. Et tamen, quia in magna vexatione poſiti erunt homines, pſeudo Prophetæ tanquàm præſentem in Chriſto opem ſint indicaturi multis in locis Chr̄m eſſe, atq; haberi mentiētur, vt in Antichriſti famulatum depreſſos vexatoſq; deducant, & ideo ſub-

I dit. {Surgent.n. pſeu. Chriſti, & pſeudo Prophetę. C H R Y. in Ho. Hic de Antichriſto loquitur, & de quibuſdam eius miniſtris, quos pſeudo Chriſtos, & pſeudo Prophetas appellat, quales & tempore Apoſtolorum multi fuerunt: ſed ante ſecundum aduentū Chriſti, erunt multo prioribus amariores. vnde ſubdit. {Et da. ſig. mag. & prodigia. A V G. in lib. 83. Quæſt. Admonet autem hic Dn̄s, Cap. 79. vt intelligamus quædam miracula etiam ſceleratos homines facere, qualia ſancti facere non poſſunt, nec tamen ideo potioris loci apud Deum arbitrandi ſunt. Non enim acceptiores erant Deo, q̄ populus Iſrael Magi Aegyptiorum, quia non poterat ille populus facere quod illi faciebant, quàmuis Moyſes in virtute Dei maiora potuerit: Sed ideo non omnibus ſanctis iſta attribuuntur ne pernicioſiſſimo errore decipianť infirmi, exiſtimantes in talibus factis maiora dona, q̄ in opibus iuſtitiæ, quibus vita æterna cōparať. Cum ergo talia faciunt Magi, qualia nonnunq̄ faciunt ſancti, diuerſo fine, & diuerſo iure fiunt. Illi enim faciunt quærentes gloriam ſuam: illi quærentes gloriam Dei, & illi faciunt per quædam

K poteſtatibus conceſſa in ordine ſuo, quaſi priuata commertia, vel beneficia: illi aūt publica adminiſtratione iuſſu eius, cui cūcta creatura ſubiecta eſt. Aliter.n. cogitur poſſeſſor equum dare militi: aliter tradit emptori, uel cuilibet donat, aut cōmodat. Et quemadmodum plerique mali milites quos imperialis diſciplina condēnat, ſignis imperatoris ſui nonnullos poſſeſſores territant, & ab eis aliquid, quod publice non iubetur, extorquent: ita nonnumq̄ mali Chriſtiani, vel ſciſmatici, uel hæretici, ꝑ nomen Chriſti, uel ꝑ uerba, uel ſacramenta Chriſtiana exigunt aliquid a ptātibus, cū aūt malis iubentibus uoluntate cedunt, ad ſeducēdos hoīes cedūt, quorū errore lętantur. Quapropter aliter faciūt miracula Magi: aliter boni Chriſtiani, aliter mali Chriſtiani: Magi per priuatos tractus: boni Chriſtiani per publicam iuſtitiam: mali Chriſtiani per ſigna publicæ iuſtitiæ, nec hoc etiam oportet mirari, quia omnia quæ viſibiliter fiunt: etiam per inferiores poteſtates aeris huius nō abſurde fieri poſſe creduntť. A V G. 3. de Tri. Nec ideo tamen putandum eſt tranſgreſſoribus angelis ad nutū ſeruire hanc uiſibiliū rerū materiā, ſed Deo poti⁹, a quo eis ptās datur, nec ſane creatores

creatores illi, mali angeli dicendi ſunt, ſed pro ſubtilitate ſua ſemi- A na rerum iſtarum nobis occultiora nouerunt, & ea ꝑ congruas tentationes electorū latenter ſpargunt, atque ita & gignendarū rerū, & accelerandorum incrementorum præbent occaſiones. nā & multi hoīes nouerunt ex quibus herbis, aut carnibus, aut ſuccis, aut humoribus ita obrutis, vel commiſtis, quę aīalia naſci ſoleant, ſed hæc ab hoībus tanto difficili⁹ fiunt, quāto deſunt ſenſuū ſubtilitates, & corporum

Cap. 30. mobilitates in membris terrenis, & pigris. G R E. 15. Moral. Cū ergo Antichriſtus corā carnaliū oculis mirāda ꝓdigia fecerit, poſt ſe tunc hoīes trahet, quia qui bonis præſentibus delectanť, poteſtati illius ſe abſque retractione ſubiicient. vnde ſequitur: {ita vt in

Tract. 29. erro. indu. ſi ſie. po. etiam electi.} O R I. Exageratorius ſermo eſt B dicens: Si poſſibile eſt. non.n. ꝓnunciauit, neque dixit, vt in errorē mittantur electi, ſed oſtendere vult, qm̄ frequenter valde perſuaſorij ſunt ſermones hæreticorum, & cōmouere potentes, etiā eos q

Cap. 36. ſapienter agunt. G R E. 33. Mor. Vel quia electorū cor, & trepida cogitatione concutitur, & tn̄ eorum conſtantia non mouetur: vna ſnīa Dn̄s vtrūque cōplexus eſt, quaſi.n. iam errare, eſt in cogitatione titubare, ſed ſi fieri pōt ſubiungiť, quia fieri non pōt, vt in errorem electi capianť. O R I. Vel nō ideo hoc dicit, ꝙ electio diuina fruſtreť, ſed qui humano iudicio electi uidebanť, illi in errorē mit-

Ho. euā. 35. tentur. G R E. in Ho. Minus aūt iacula feriunt quæ præuidentur, & pp hoc ſubditur: {Ecce p̄dixi vobis.} Dn̄s.n. noſter perituri mūdi præcurentia mala denunciat, vt eo minus perturbent venientia quo fuerint præſcita. pp quod conſequenter concludit. {Si ergo dixerint vobis: Ec. in deſer. eſt, noli. exire. & ec. in pe. nolite credere.} H I L A. Nā pſeudo Prophetæ, de quibus ſupra dixerat: nunc in deſertis Chr̄m eſſe dicent, vt hoīes errore deprauent, nunc in penetralibus aſſerent eum eſſe, vt hoīes dominantis Antichriſti po- C teſtate concludant, ſed Dn̄s ſe nec loco occultandū, nec a ſingulis ſeorſum contuendum eſſe ꝓfitetur: ſed vbique & in conſpectu omnium p̄ſentem ſe futurū eſſe denunciat. vnde ſequiť. {Sicut.n. ful. exit ab ori. & ap. vſque ad oc. ita erit aduē. fi. hoīs. C H R Y. in Ho. Sicut.n. ſupra prædixit qualiter Antichriſtus venturus eſt: ita & ꝑ hoc oſtendit qualiter ipſe ſit venturus. Sicut.n. fulgur non indiget annunciante, aut præcone, ſed in inſtanti momento tp̄is monſtrať ſm̄ vniuerſum orbē terrarū, etiā his qui in thalamis ſedēt. ita & aduentus Chriſti ſimul apparebit vbique pp gloriæ fulgorem: conſequenter aūt dicit & aliud ſignū ſui aduentus, cū ſubdit: {Vbicūque fue. cor. il. cō. & aqui.} per aquilas multitudinē angelorum, martyrum, & ſanctorum oīum deſignans. H I E R O. De exēplo.n. naturali quod quotidie cernim⁹ Chriſti inſtruimur ſacramēto. Aquilæ.n. & vultures, etiā tranſmarina dicuntur ſentire cadauera, & ad eſcam huiuſcemodi congregari. Si ergo irrationabiles volucres naturali ſenſu tantis terrarum ſpaciis ſeparatę, paruum cadauer ſentiant, vbi iaceat: quanto magis oīs multitudo credentium debet ad Chriſtum feſtinare, cuius fulgur exit ab Oriēte, & patet

πτῶμα. vſque ad Occidentem? Poſſumus autem ꝑ corpus Ptoma, qđ ſignificantius latine dr̄ cadauer: ab eo eo ꝙ per mortem cadat, paſſionē Chr̄i intelligere. H I L A. Vnde vt nec loci, in quo vēturus eſſet eſſemus ignari, dicit. {Vbicumq; fuerit corpus, ibi congregabunť & aquilæ, Sanctos de volatu ſpiritualis corporis aquilas noīauit} quorum congregantibus angelis conuentum futurum in loco paſſionis oſtendit, & digne illic claritatis aduentus expectabiť, ubi nobis gloriam æternitatis paſſione corporeæ humilitatis operatus

Tract. 30. eſt. O R I. Et vide, quia non dixit: Vbicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur vultures, aut corui, ſed aquilæ. Volens oſtendere magnificos & regales oēs, qui in paſſione Dn̄i crediderunt. H I E. Aquilæ.n. appellanť quibus iuuentus renouata eſt vt Aquilæ, & qui aſſumunt pennas, ut ad Chriſti veniant paſſionem. G R E. 14. Mor. poteſt etiam intelligi: Vbicumque fuerit corpus, ac ſi dicat, E quia cœleſti ſedi incarnatus præſideo. electorum animas cum carne ſoluero, ad cœleſtia ſubleuabo. H I E R O. Vel aliter. Quod hic de pſeudo Prophetis dr̄ intelligi pōt. Multi.n. tp̄e captiuitatis Iudaicæ principes extitere, qui Chr̄os ſe eſſe dicerent, intantum, vt obſidentibus Romanis, tres intus fuerint factiones: ſed melius de conſummatione mundi dr̄, vt expoſitum eſt. Poteſt autē & tertio de hæreticorum contra eccleſiam pugna intelligi, & de iſtiuſmodi Antichriſtis, qui ſub opinione falſæ conſcientiæ cōtra Chriſtum dimicant. O R I. Generaliter.n. vnus eſt Antichriſtus, ſpēs autem eius multæ, tanquam ſi dicamus. Mendacium nihil differt a mendacio. Sicut autē veri Chr̄i fuerunt, ſc̄ti Prophetæ, ſic intellige ſm̄ vnumquēq; pſeudo Chr̄m, multos eius falſos Prophetas q Antichriſti alicuius falſos ſermones p̄dicant, quaſi veros, quorū dicet aliquis Ecce hic eſt Chr̄s. ecce illic, quaſi non extra ſcripturam foris aſpiciendum eſt. Ex lege.n. & Prophetis, & Ap̄lis ꝓferunt quæ videnť defendere mēdacium. vel ꝑ hoc qđ dicit. Ecce hic eſt Chr̄s,

A ecce illic. oſ̄dunt nō Chr̄m, ſed aliquē fictum eiuſdē noīs, vt puta ſm̄ Marcionis doctrinā, aut Valentini, & Baſilidis. H I E. Siquis ergo ꝓmiſerit uobis, ꝙ in deſerto Gentiliū, & Philoſophorū dogmate Chr̄s moreť, aut ī hæreticorū penetralib⁹, q Dei policenť archana: nolite credere, ſed ꝙ ab Oriente vſq; in Occidente fides catholica in eccleſijs fulget.

te, & apparet vſq; in Occidentē, ita erit & aduētus filii hominis. Vbicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

g Statim autem poſt tribulationem dierum illorum Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumē ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, &

Lib. 1. c. 38. A V G. de Queſ. euā. Oriētis, & Occidētis noīe, totū orbē voluit ſignificare, ꝑ quē futura erat eccleſia. Sc̄dm aūt illū ſenſum, quo dixit: Amodo videbitis filiū hoīs venientē in nubibus, conuenienter etiā nunc fulgur noīauit, qđ maxime ſolet emicare dè nubib⁹. Conſtituta ergo auctoritate eccleſiæ ꝑ orbē terrarum clara atque manifeſta, conuenienter diſcipulos admonet atq; oēs fideles, ne ſciſmaticis, atq; hæreticis credant. Vnūquodq; ſciſma, aut vnaqueq; B hæreſis locum ſuū habet: in orbe terrarum aliquā tenens partē, aut obſcuris, atque occultis conuenticulis curioſitatem hoīum decipit, quo pertinet qđ ait: Siquis uobis dixerit: ecce hic eſt Chriſtus, aut illic. qđ ſignificat terrarum partes, aut prouinciarum, aut in penetralibus, aut in deſerto, quod ſignificat occulta & obſcura conuenticula hæreticorum. H I E R. Vel ꝑ hoc qđ dicit. In deſerto, & in penetralibus, oſtenditur, ꝙ perſecutionis, & anguſtiarū tp̄e ſemper pſeudo Prophetę decipiendi inueniunt locū. O R I. Vel qn̄ ſecretas, & non vulgatas ſcripturas ꝓferunt ad cōfirmationē mendacii ſui, videntur dicere: Ecce in ſolitudine uerbum eſt veritatis. Quotiēs autem Canonicas proferunt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtianus conſentit, videntur dicere: Ecce in domibus eſt verbū veritatis. Sed nos exire non debemus a prima eccleſiaſtica traditione. Vel eis ſermones, qui ſunt omnino extra ſcripturam oſtēdere uolens, dixit. {Si dixerint vobis: Ecce in ſolitudine eſt: nolite exire de regula fidei. Eos autem qui ſimulant diuinas ſcripturas oſtē- C dere volens, dixit. {Si dixerint vobis.} Ecce in penetralibus eſt: nolite credere.} Veritas.n. ſimilis eſt fulguri egrediēti ab Oriente, & apparentī vſque ad Occidentem. Vel hoc dicit, qm̄ veritatis fulgur ex omni ſcripturarum loco defenditur. Exit ergo ueritatis fulgur ab Oriente. i. ab initiis Chriſti, & apparet vſque ad paſſionem ipſius, in qua eſt occaſus eius, vel a primo initio creaturæ mūdi, uſque ad nouiſſimam Apoſtolorum ſcripturam. Vel Oriens quidem eſt lex, Occidens autem finis legis, & prophetiæ Ioannis: ſola autem eccleſia, neque ſubtrahit huius fulguris verbum, & ſenſum, neque addidit quaſi prophetiam aliquid aliud. vel hoc dicit, quia non debemus attendere eis, qui dicunt. Ecce hic Chriſtus. non autem oſtendunt eum in eccleſia, in qua tota totus eſt aduentus filii hominis dicentis. Ecce ego uobiſcum ſum omnibus dieb⁹ uſque ad conſummationem ſæculi, H I E R O. Prouocamur autem ad paſſionem Chriſti, ut vbicumque in ſcripturis legitur. Cōgregemur, vt per illam uenire poſſumus ad verbum Dei.

D g ¶ G L O. Poſtquam Dn̄s p̄muniuit fideles cōtra ſeductionem Antichriſti & miniſtrorū eius: oſtendēs ſe manifeſte eſſe venturū: nunc ordinem & modū ſui aduentus demōſtrat, dicēs: {Statim aūt poſt tri. die. il. Sol. obſcu. C H R Y. in Ho. Tribulationē dicit dierū Antichr̄i, & pſeudo Prophetarū. Tribulatio.n. tūc erit magna: tot exiſtentibus deceptorib⁹: ſed nō extendeť ꝑ tp̄is longitudinē. Si.n. Iudaicum bellū pp electos decurtatum eſt: multo magis pp eos hæc tribulatio abbreuiabitur, & pp hoc non ſimpl'r dixit: Poſt tribulationem: ſed addit, ſtatim: ipſe.n. confeſtim aderit. H I L A. Gloriā aūt aduētus ſui indicat obſcuritate Solis, & defectione Lunæ, & caſu ſtellarū. nā ſequiť, {Et lu. non da. lu. ſu. & ſtel. cā. de cęlo. O R I. Dicet aūt aliquis, ſicut in magnis ignibus ſuccēdi incipientibus, tenebræ ex fumo plurimo videntur extolli, ſic in conſummatione mundi ab igne, qui ſuccēdendus eſt, obſcurabunť etiā luminaria magna, marceſcente aūt ſtellarum lumine, reliquū earū corpus cū exaltari nō valeat, ſicut primū cū a luminæ ipſo portatū ex- Tract. 30. E tollebať, cadet de cęlo. His accidentibus, cōſequens eſt celorū rōnabiles virtutes ſtuporē, & cōmotionē aliquā pati, & cōturbari, remotas. ſ. a primis functionibus ſuis. vnde ſequiť. {Et vir. ce. cō. & tunc app. ſig. fi. ho. in cęlo. in quo. ſ. cęleſtia facta ſunt. i. virtus quā operatus eſt filius ſuſpenſus in ligno, & in cęlo apparebit maxime ſignū illius, vt hoīes de oībus tribubus, q̄ prius nō crediderunt Chr̄ianitatē annunciari: tunc recognoſcentes ꝑ ſignū illud manifeſtatum plangent, & lamentabunť pp ignorantiā ſuā: atq; pc̄tā. vn̄ ſequiť. {Et tūc plā. om. tri. terrę.} Ali⁹ aūt al'r arbitrabiť, qm̄ ſicut lucernę paulatim deficit lumen, ſic cęleſtium luminum deficiente nutrimēto Sol obſcurabiť, & Luna, & ſtellarum lumen deficiet, & qđ remāſerit in eis, quaſi terrenum cadet de cęlo. Sed qūo pōt dici de Sole qm̄ obſcurabiť lumen eius, cum Iſaias Propheta ꝓfectū aliquē Solis in cōſummatione fore declaret? ſimil'r & de Luna Iſaias ꝓfert, qm̄ erit ſicut Sol. De ſtellis aūt q dā dicere tentāt, aut oēs aut plures earum maiores eſſe tota terra. Qūo ergo cadent de cęlo, cū magnitudini earū non ſufficiat terra? H I E R. Nō ergo diminutione

luminis huius mundi accident: alioquin Solem legimus ſeptuplũ habiturum luminis,ſed comparatione veræ lucis omnia viſui apparebunt tenebroſa. RABA. Nihil tñ prohibet intelligi veraciter tunc Solem,& Lunã cũ cæteris ſideribus ad tp̃s ſuo lumine priuari,ſicut de Sole factum cõſtat tp̃e dñicæ paſſionis. vnde & Iohel dicit.Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem anteq̃ veniat dies Dñi magnus, & manifeſtus. Cæterũ, peracto die iudicii, & clareſcente futuræ gloriæ vita,cũ fuerit cœlum nouum & terra noua:tũc fiet

virtutes cœlorum cõmouebuntur:& tunc apparebit ſignum filii hominis in cœlo.Et tunc plangent omnes tribus terræ.

h Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum

quod Iſaias Propheta dicit.Erit lux Lunæ ſicut lux Solis, & lux Solis erit ſeptempliciter.Quod autẽ de ſtellis dictum eſt.Et ſtellæ cadent de cœlo. in Marco ita ſcriptum eſt. Et ſtellæ cœli erunt decidentes.i.ſuo lumine carentes.HIERO. Per virtutes autem cœlorum,Angelorũ multitudines intelligimus.CHRY.in Ho. Qui valde decenter cõmouebunt̃,vel concutientur videntes tãtã tranſmutationem fieri,& conſeruos ſuos puniri,& orbem terrarũ terribili aſſiſtentem iudicio.ORI.Sicut aũt in diſpenſatione crucis,Sole deficiente tenebræ factæ ſunt ſuper terrã, ſic & ſigno filij hominis apparente in cœlo,deficient lumina Solis,Lunæ,& ſtellarum,quaſi conſumpta ex multa virtute ſigni illius.vnde ſequitur. {Tunc ap.ſig.fi.ho.in cœlo.}Signũ aũt crucis hic intelligamus, vt videãt iuxta Zachariã & Ioannẽ,Iudæi quẽ cõpunxerant,& ſignũ victoriæ.CHRY. in Ho.Si aũt Sol quidẽ obtinebraret̃,crux nõ appareret,niſi multo ſolaribus radiis luculentior eſſet. Ne aũt diſcipuli verecundentur,& doleant de cruce,eam ſignum noĩat cum quadam claritate.Apparebit aũt ſignũ crucis,vt Iudæorum inuerecundiã confutet.adueniet.n.Chr̃s in iudicio nõ vulnera ſolum, ſed mortẽ exprobratiſſimã oſtendens.vnde ſequit̃.{& tunc plãgẽt ſe oẽs tribus terræ.}Viſa.n.cruce cõſiderabunt,ꝙ mortuo eo nihil ꝓfecerunt:& qm̃ crucifixerunt eum quẽ adorari oportebat.HIE. Recte aũt dicit tribus terræ.Hi.n.plangent qui municipatũ nõ habent in cœlis,ſed ſcripti ſunt in terra. ORI. Moraliter aũt dicit aliquis obſcurandũ Solẽ,eſſe diabolum,qui in conſummatione eſt arguendus cũ ſit tenebrę,ſimulat aũt ſe Solẽ: Luna aũt q̃ vr̃ homini illuminari Sole,eſt oĩs eccleſia malignantium q̃ frequẽter lumẽ ſe hr̃e & dare ꝓmittit.tunc aũt redarguta cũ reprobatis dogmatibus ſuis claritatẽ ſuã amittit,ſed & quicũq;,ſiue in dogmatib⁹,ſiue ĩ virtutibus falſis hoĩbus qdẽ veritatẽ ꝓmittebant,mendaciis autẽ ſeducebant:hi cõuenienter dicendi ſunt ſtellæ cadentes de cœlo, vt ita dicam ſuo,vbi erant in altitudine conſtitutæ, extollentes ſe aduerſus ſciam Dei.Ad cõmendationẽ aũt ſermonis hui⁹ vtemur exẽplo Prouerbiorũ dicente.Lumen iuſtorũ ſemꝑ inextinguibile eſt:lumẽ aũt impiorũ extinguet̃:tunc claritas Dei apparebit in oĩ q̃ portauit imaginem cœleſtis,& cœleſtes lætabunt̃,terreni aũt plãgent.Vel eccleſia eſt Sol,Luna,& ſtellæ,cui dictum eſt. Specioſa vt Luna,electa ut Sol.AVG.ad Eſichium.

Epi.80.poſt medium.

Tunc enim Sol obſcurabitur,& Luna non dabit lumen ſuum, quia eccleſia non apparebit impijs,tunc perſecutoribus vltra modum ſæuientibus.Tunc ſtellæ cadent de cœlo,& uirtutes cœlorum commouebuntur,quoniã multi qui gratia Dei fulgere videbantur ꝑſequentibus cedent, & cadent,& quidem fideles fortiſſimi turbabunt̃.hoc autem poſt tribulationem dierum illorum dicitur eſſe futurum,non quia tranſacta tota illa ꝑſecutione accidant iſta, ſed qa p̃cedet tribulatio, ut ſequat̃ quorundã defectio,& qa per oẽs dies illos ita fiet,propterea poſt tribulationem dierum illorũ:ſed tñ in eiſdem diebus,fiet.

Hom.77.

i ¶ CHRY. in Homi. Quia crucem audiuerãt, ne rurſus exiſtimarent aliquid turpe eſſe futurum,ſubiungit.{Et ui.fi.ho.ve.in nu.cœ.cum vir.ma.& maieſtate.

Epi.80.prope finem.

AVG.ad Eſichium: Cuius quidem proprior ſenſus eſt,ut cum hoc quiſque audierit,vel legerit: ipſum eſſe aduentum accipiat, quando venturus eſt ad uiuos & mortuos iudicandos in corpore ſuo.in quo ſedet ad dexteram patris,in quo etiam mortuus eſt & reſurrexit,& aſcendit in cœlum, & ſicut in actibus Apoſtolorum legitur. Nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum,& quia illic dictum eſt ab Angelis. Sic veniet, quomodo vidiſtis eum euntẽ in cœlum, merito credẽdus eſt non ſolũ in eodem corpore, verum etiam in nube venturus.

Tract.30.

ORI. Videbunt ergo oculis corporalibus filium hominis in ſpẽ humana venientem in nubibus cœli,ideſt ſuperniſ. Sicut enim quando transformat⁹ eſt,vox uenit de nube,ſic cum veniet iterum in ſpẽm trãſformatus glorioſam,& non ſuper vnam nubem, ſed ſuper multas quæ erunt vehiculum eius.Et ſiquidem vt ne terram calcaret fili⁹ Dei Hieroſolymam aſcendens: diligentes eum ſtrauerunt ueſtimẽta ſua in uia,neque aſellum qui portabat eum uolentes terram calcare: quid mirum ſi pater & Deus omnium nubes ſternat cœleſtes,ſub corpore filii deſcendentis ad opus conſummationis? Dicet aũt aliquis,quoniam ſicut in factione hoĩs accepit De⁹ limum

F de terra & finxit hominẽ,ſic vt appareat gloria Chriſti accipiẽs dñs de cælo & de cæleſti corpore, corporauit primum quidẽ in transfiguratione in nubem lucidam.i.in conſummatione in nubes lucidas:ꝓp quòd nubes cæli dicuntur, ſm ꝙ & limus terræ eſt dictus,& decet patrẽ talia miranda dare filio ſuo, qui ſe humiliauit, & propterea exaltauit illum, non ſolum ſm ſpiritum:ſed etiã ſm corpus, vt ſuper talibus nubibus veniret, & forſitan ſuper nubibus rõnalibus,ne irrationabile eſſet vehiculũ filij hominis

virtute multa & maieſtate.

i Et mittet angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabũt electos eius a quatuor vẽtis,a ſummis cælorum vſque ad terminos eorum.

glorificati.Primum quidẽ venit Ieſus cum virtute ex qua faciebat G ſigna & prodigia in populo. Omnis aũt illa virtus comparatione illius virtutis multę, cũ qua in fine venturus eſt,modica erat. virtus.n.erat exinaniẽtis ſeipſum,cõſequẽs eſt ẽt vt ad maiorẽ gloriã reformet̃,q̃ fuit trãsformatus in mõte, tũc enim ꝓp tres tantũmodo trãsformatus eſt,in cõſummatione aũt mũdi totius,apparebit in gloria multa,vt videãt eũ oẽs in gloria. AVG. ad Heſychiũ:

Epi.80.poſt medium.

Sed qm̃ ſcripturæ ſcrutandæ ſunt, nec earũ ſuperficie debemus eſſe cõtenti, diligenter ſunt inſpicienda ſequentia.poſt pauca enim ſequit̃:Cum videritis hæc omnia fieri,ſcitote,quia prope eſt iã in ianuis. tunc enim ſcimus prope eſſe,cum aliqua videmus eſſe præmiſſorũ. Sed hæc omnia in quib⁹ & hoc eſt,ꝙ videbit̃ filius hominis veniens,& mittet angelos ſuos de quatuor partibus mundi.i.de toto orbe terrarũ congregat electos ſuos, qui tota hora nouiſſima facit veniens in ſuis mẽbris tamq̃ in nubibus, vel in tota ipſa eccleſia tamq̃ in nube magna, ſicut nũc venire nõ ceſſat,ſed ideo cũ ꝑtãte magna & maieſtate, qa maior ꝑtãs & maieſtas illius apparebit ſanctis, qbus magnã virtutẽ dabit,ne tãta ꝑſecutione vincant̃. ORIG. Vel cũ magna H virtute venit quotidie ad animã hoĩs credentis in nubib⁹ propheticis.i.in ſcripturis prophetarũ & apoſtolorũ, qui verbũ Dei ſup humanã naturã in intellectibus ſuis declarant: ſic ẽt eis qui intelligunt dicimus apparere gloriã multã, qui quidẽ vr̃ in ſecũdo verbi aduentu, qđ eſt ꝑfectorũ, & ſic fortaſſe oĩa,quæ a tribus euangeliſtis dicta ſunt de Chriſti aduentu, diligẽtius inter ſe collata, & bene diſcuſſa inuenientur ad hoc pertinere, ꝙ quotidie venit in corpore ſuo, quod eſt eccleſia, de quo aduẽtu ſuo alibi dixit.Amodo videbitis filiũ hominis ſedentem a dextris virtutis Dei,& venientẽ in nubibus cæli, exceptis his locis, vbi ab eo ille aduentus vltimus in ſeipſo promittitur.

Tract.30.

i ¶ ORIG. Quia de planctu mentionẽ fecerat, qui ad hoc erit vt ſponte cõtra ſe ſententiã proferãt, & ſeipſos cõdemnẽt, ne putet̃,ꝙ in iſto planctu mala eorũ terminẽtur,ſubdit.Et mit. ange.ſu.cum tu.&.vo.magna. REMI. Hæc autẽ tuba non reuera corporea eſt intelligenda : ſed archangelica vox, quæ adeo I magna erit,vt ad clamorẽ illius oẽs mortui de terræ puluere reſurgant.

Hom.77.

CHRY. Sonus autẽ tubę pertinet ad reſurrectionem ad gaudiũ ad repręſentandũ ſtuporem,qui tunc erit ad dolorem illorum,qui relinquentur, & in nubibus non rapientur. ORIG. Scriptũ eſt aũt in Numeris, ꝙ ex quatuor ventis congregabant ſacerdotes tibicinantes eos, qui ſunt ex caſtris Iſrael, ſm quorum comparationẽ de angelis Chriſti cõſequenter dr̃: Et congregabunt electos eius a quatuor vẽtis. REMI. a quatuor clymatibus mundi.i.oriẽte,occidente, aquilone, & auſtro. ORIG. Et ſimpliciores quidẽ opinantur eos tm̃, qui tunc inuenti fuerint in corpore aggregandos:ſed melius eſt dicere congregandos non ſolum ab angelis Chriſti eſſe oẽs,non ſolum ab aduentu Chriſti,& vſq; ad cõſummationẽ vocatos atq; electos, ſed oẽs,qui a conſtitutione fuerint mũdi,qui viderũt,ſicut Abraham Chriſti diẽ,& exultauerunt in illa. Quoniã aũt non tm̃ illos, K qui in corpore fuerint cõprehenſi dicit cõgregandos Chri electos,ſed etiã illos,qui de corporibus ſunt egreſſi, manifeſtat ſermo dicens cõgregatos electos,non ſolũ a quatuor ventis, ſed ẽt ſubdens:{A ſummis cęlorũ vſq; ad terminos eorũ.} Quòd nemini ſup terrã exiſtẽti arbitror cõuenire.Vel cæli ſunt ſcripturę diuinæ,aut auctores earũ,in quibus habitat Deus. Summa autem ſcripturarum ſunt initia illarũ, termini aũt conſummationes earũ. Congregant̃ ergo ſancti a ſummis cælorũ.i.ab eis,q̃ viuunt in initiis ſcripturarũ vſq; ad eos,q̃ viuunt in cõſummationibus earũ. Cõgregabunt̃ enim tuba & voce magna, vt q̃ audierint,& aduerterint parent ſe ad viã perfectionis, quæ ducit ad filium Dei. REMI. Vel aliter:Ne forte aliquis putaret,ꝙ ſolũ modo a quatuor partibus mundi,& non a mediterraneis regionibus & locis,ideo addit:{A ſummis cælorum vſq; ad terminos eorũ.} Per ſummũ enim cæli mediũ orbis intelligitur, quia medio orbis ſummi cæli præſidet. Per terminos aũt cælorum fines terræ ſignificat,vbi longe diſtãtibus circulis cæli,terræ inſidere

videntur.

videntur. CHRY. Quòd autem per angelos dominus electos vocat.ad electorum honorem pertinet:nam & Paulus dicit, ꝙ rapientur in nubibus,quia eos quidem qui reſurrexerunt congregabunt angeli,congregatos autem recipient nubes.

K ¶ CHRYSO. in Hom. Quia dixerat, quòd ſtatim poſt tribulationem dierũ illorum,quę prędicta ſunt cõtingerent, ipſi autem quærere poterant. Poſt quantum tempus? ideo exponit exemplum ponẽs de ficu dicens: {Ab arbore fiſci diſcite parabolam, cum iã ramus eius tener fuerit & folia nata, ſcitis quia ꝓpe eſt æſtas. HIE. quaſi dicat. Sicut quãdo teneri fuerint in arbore ficus cauliculi,

K Ab arbore autem fici diſcite parabolam, cum iam ramus eius tener fuerit & folia nata,ſcitis quia prope eſt æſtas. Ita & vos cum videritis hæc omnia, ſcitote quia prope eſt in ianuis. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hęc,donec omnia fiant. B Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt.

& gemma erumpit in florem, cortexq; folia parturit,intelligitis æſtatis aduentum,& fauonij ac veris introitum.Ita cum omnia quæ ſcripta ſunt videritis,nolite putare iam adeſſe conſummationem mundi : ſed quaſi præuia & præcurſores quoſdam venire, vt oſtendant, quòd prope ſit & in ianuis. vnde ſequitur: {Ita & vos cum videritis hæc omnia, ſcitote quia prope eſt & in ianuis. CHRY. in Hom. Per quod oſtendit, quòd non multum erit temporis medium,ſed ſtatim aduentus Chriſti occuret. Per ramũ autem,& aliud quiddam prænũciat.ſ.æſtatem ſpiritualem,& tranquillitatem iuſtis poſt hyemem eſſe futuram,peccatoribus autem econtrario, hyemem poſt æſtatem. ORIGE. Sicut enim ficus in tempore quidem hyemis, vitalem virtutem habet in ſe abſconditam,poſtmodum autem cum virtus ipſa vitalis prodire cęperit ad manifeſtationem prætereunte hyeme, & ipſa valitudine eius ramus efficitur tener,& folia producit:ſic & mundus,& vnuſquiſque eorum,qui ſaluantur ante Chriſti aduentũ,quaſi in hyeme in ſe abſconſam habent vitalem virtutem. Chriſto autem inſpirante fiunt teneri, & non duri cordis rami, & quæ abſcondita erant in eis,progrediuntur in folia,& manifeſtos fructus oſtendũt, talibus autem prope eſt æſtas, & aduentus gloriæ verbi Dei. CHRYSO. in Hom.propter hoc etiam iſtud poſuit,vt credere faciat hunc ſermonem omnino ita eſſe venturum, vbicumque enim quod omnino euenturum eſſe dicit, naturales neceſſitates in exemplum inducit. AVGVST. ad Eſichium: Quòd autem de ſignis Euangelicis & Propheticis, quæ fieri cernimus propinquum Domini aduentum; ſperare debeamus quis negat? quotidie quippe magis, magiſque fit proximus. ſed quanto interuallo propinquat,de hoc dictum eſt. Non eſt veſtrum ſcire tempora vel momenta. Vel quando dixit Apoſtolus: Nunc propior eſt noſtra ſalus,quàm cum credidimus, & ecce tot anni tranſierunt: nec tamen quod dixit falſum eſt,quanto magis nunc dicendum eſt propinquare Domini aduentum, quando tantus factus eſt ad finem acceſſus? HILA. Myſtice autem ſynagoga ficus arbori comparatur. ramus igitur ficus Antichriſtus eſſe intelligitur, diaboli filius,peccati portio,legis aſſertor,qui cum vireſcere cęperit & frondeſcere,quadam peccatorum exultantium viriditate, tunc proxima eſt æſtas, ideſt dies iudicij ſentietur. REMIG. Vel cum hæc ficus rurſum germinabit, ideſt cum ſynagoga verbum ſanctæ prædicationis accipiet, prædicantibus Enoch & Helia, intelligere debemus,quia prope eſt dies conſummationis. AVGVST. de Quæſt.euang. Vel per arborem fici intellige genus humanum ꝓpter pruritum carnis.Cum iam ramus eius tener fuerit,ideſt cum filij hominũ per fidem Chriſti, ad ſpirituales fructus profecerint, & in eis honor adoptionis filiorum Dei emicuerit. HILA. Vt autem fides certa eſſet futurorum ſubiunxit: {Amen dico vobis, quia non præte.gen.hæc do.omnia fiant.} Amen autem dicendo, profeſſionem veritatis adiunxit. REMIG. Et ſimplices quidem ad deſtructionem Hieruſalem referunt verba,& de illa generatione æſtimant dicta, quæ paſſionem Chriſti aſpexit, quòd non eſſet tranſitura,priuſquam fieret deſtructio ciuitatis illius.Neſcio autem ſi verbum a verbo exponere poſſint, ab eo quòd ait. Non relinquitur hic lapis ſuper lapidem, vſque ad illud,quod ait.Prope eſt in ianuis:forſitan enim in quibuſdam potuerunt,in alijs autem non potuerunt omnino. CHRY. in Hom. Hæc ergo omnia de fine Hieroſolymorum dicta ſunt,& quæ de pſeudoprophetis, & pſeudochriſti, & alia omnia quæ diximus vſque ad Chriſti aduentum futura. Quod autem dixit. Generatio hæc,non de ea quæ tunc erat,dixit, ſed de ea quæ eſt fidelium:conſueuit enim ſcriptura generationem non ſolum a tempore deſignare, ſed a loco, cultu & conuerſatione, ſicut cum dicitur. Hæc eſt generatio quęrentium dominum.Ex hoc autem dicit,quòd Hieruſalem pe-

A ribit,& amplior pars Iudæorum deſtruetur,generationem autem fidelium nulla ſeparabit tentatio. ORIG. Generatio tamen Eccleſiæ tranſibit,aliquando tamen totum hoc ſæculum,vt hæreditet futurum:tamen donec hæc omnia fiant, non tranſibit. Cum autem omnia hæc facta fuerint,tranſibit non ſolum terra: ſed etiã cælum.vnde ſequitur {Cælũ & terra, ideſt non ſolum homines quorum vita terrena eſt,& propterea terra dicuntur,ſed etiam illi, quorum conuerſatio eſt in cęlis,& ideo cælum vocantur,trãſibunt autem ad futura, vt veniant ad meliora. Verba autem q̃ a Saluatore ſunt dicta non tranſibunt, quoniam quæ ſua ꝓpria ſunt, operantur,

l De die autem illa & hora nemo ſcit, neque angeli cęlorum, niſi pater ſolus. Sicut autem in diebus Noe,ita erit aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes vſque ad eum diem, quo intrauit Noe in archam, & non cognouerunt donec venit diluuium,& tulit om-

& ſemper operabuntur:perfecti autem & qui non receperunt, vt iam meliores efficiantur,tranſeuntes quod ſunt, ad illud quod nõ ſunt,& hoc eſt quod ſubditur : {Verba autem mea non præteri.} Et forte quidem verba Moyſi, & Prophetarum tranſiuerunt, qm̃ quę prophetizabantur ab illis impleta ſunt.Verba autem Chriſti ſemper ſunt plena & quotidie implentur,& adhuc ſunt implenda in ſanctis. Aut forte neque Moyſi verba, aut Prophetarum dicere debemus impleta omnino. prope enim & illa verba filij Dei ſunt, & ſemper implentur. HIERO. Vel hic per generationem omne hominum ſignificat genus,aut ſpecialiter Iudæorum. Deinde vt magis eos ad fidem præmiſſorum inducat ſubdit:{ Cę- C lum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt.} Ac ſi dicat. Facilius eſt fixa & immobilia deſtrui,quàm ſermonũ meorum aliquid decidere. HILAR. Cælum enim & terra ex conditione ſuæ creationis, nihil habent in ſe neceſſitatis vt non ſint.verba autem Chriſti ex æternitate deducta,id in ſe continent virtutis vt maneant. HIERO. Cælum autem & terra tranſibunt in mutatione,nõ abolitione ſui:alioquin quomodo Sol obſcurabitur,& luna non dabit lumẽ ſuum,ſi cælum in quo iſta ſunt terraq; non fuerint? RABA. Cælum tamen quod tranſibit, non ſydereum ſed aereum intelligere debemus; quod prius diluuio perijt. CHRY. in Hom. Elementa autem mundi in medium adducit,oſtendens quoniam præcioſior cælo & terra eſt Eccleſia, ſimul etiam & hinc conditorem ſe omnium oſtendit.

Hom.78.

l ¶ CHRY. in Hom. Cum dixiſſet dominus omnia, quæ p̃cedunt Chriſti aduentum, & ad ipſas ianuas narrationem duxiſſet, D diem tacere voluit. vnde dicit: {De die autem illa & hora nemo ſcit neque angeli cælorum, niſi ſolus pater. HIERO. In quibuſdam autem Latinis codicibus additum eſt: Neque filius,cũ in Græcis & maxime Adamantij, & Pierej exemplaribus hoc nõ habeatur aſcriptum:ſed quia in nonnullis legitur,diſſerendum videtur. REMIG. Marcus etiam Euangeliſta, non ſolum dicit angelos neſcire : ſed etiam filium. HIERO. In quo gaudent Arrius & Eunomius. Dicunt enim. Non poteſt æqualis eſſe,qui nouit & qui ignorat. Contra quos breuiter iſta dicenda ſunt,cum omnia tempora fecerit Ieſus, hoc eſt verbum Dei.{Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.} In omnibus autem temporibus, cum dies iudicij ſit, qua cõſequentia poteſt eius ignorare partem, cuius totum nouerit? hoc quoq; dicendum eſt. Quid eſt maius notitia patris an notitia iudicij? ſi maius nouit, quomodo ignorat quod minus eſt? HILA. Numquid etiam Deus pater, cognitionem illius diei filio denegauit, cum dictum ab eo ſit. Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. ergo non omnia E ſunt tradita,ſi eſt aliquid quod negatur. HIERO. Igitur,quia probauimus,non ignorare filium Dei conſummationis diem, cauſa reddenda eſt,cur ignorare dicatur.Poſt reſurrectionem quidem interrogatus ab Apoſtolis de hac die,manifeſtius reſpondit. Non eſt veſtrum ſcire tempora & momenta,quæ pater poſuit in ſua poteſtate. In quo oſtendit, quòd ipſe ſciat, ſed non expediat noſſe Apoſtolis,vt ſemper incerti de aduentu iudicis,ſic quotidie viuãt, quaſi die illa iudicandi ſint.

Cap.12.

AVG. primo de Trinit.quòd ergo dicit,Neſcit:intelligendum eſt neſcientes facit, ideſt quòd non ita ſciebat, vt tũc diſcipulis indicaret, ſicut dictum eſt ad Abraham. Nunc cognoui quoniam times Deum, ideſt nunc feci vt cognoſceres, quia & ipſe ſibi in illa tentatione innotuit.

Quæſt.60.

AVG. de Ver.Domini.Quod autẽ dixit patrem ſcire,ideo dixit,quia in patre & filius ſcit.quid enim eſt in die quod non in verbo factum ſit, per quod factus eſt dies? AVG. in lib.83. Quæſt. Bene autem accipitur quod dictum eſt, ſolum patrem ſcire, ſecundum prædictum modum ſciendi, quia facit filium ſcire, filius autem neſcire dicitur, quia non facit homines ſcire.

Tract.30.

ORIGEN. Vel aliter:

Donec

Donec Eccleſia, quæ eſt corpus Chriſti, neſcit diem illum & horam, tadiu nec ipſe filius dicitur diem illum & horam ſcire. Dicitur autem ſcire ſecundum propriam ſignificationem, ſicut eſt in conſuetudine ſcripturarum. Apoſtolus enim Saluatorem dicit neſcientem peccatum, quia non peccauit. Præparat autem filius ſcientiam diei illius, & horam cohæredibus ſuæ promiſſiõis, vt omnes ſimul ſciāt, ideſt re ipſa experiantur i illa hora & die, quæ præparauit De⁹ diligentibus ſe. BASIL. Legi quoque in cuiuſdam libro, filium hunc non vnigenitum, ſed adoptiuū debere intelligi. non enim vnigenito filio angelos præpoſuiſſet. ſic enim ait. {Neque angeli cælorum neque filius.} AVG. ad Eſichium: Sic ergo Euangelium dicit: De die illa & hora nemo ſcit. Tu autem dicis: Ego autem dico, neque menſem, neque annum aduentus ipſius ſcire poſſe. ita enim hoc videtur ſonare, tanquàm non poſſit ſciri, quo anno venturus ſit: ſed poſſit ſciri qua hebdomada annorum, vel qua Decade, tanquàm dici poſſit atque diffiniri: inter illos ſeptem annos aut decem aut centum vel quodlibet, ſeu maioris numeri ſeu minoris. ſi autem hoc te non compræhendiſſe præſumis, hoc ſentis quod ego. CHRYSO. in Hom. Vt autem addiſcas, quòd non ignorantiæ ſuæ eſt, quòd de die & hora iudicij tacet, aliud ſignum inducit, cum ſubdit: Sicut autem fuit ī diebus Noe, ita fiet aduentus filij hominis. Hoc autem dixit, oſtendens quòd repente venit, & inopinate, & pluribus laſciuientibus. hoc enim & Paulus dicit. Cum dixerint. Pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus. vnde & hic ſubditur. Sicut enim erant in diebus illis ante diluuium, comedentes & bibentes. RABA. Non igitur hic iuxta Marcionis & Manichæi errorem, coniugia vel alimenta damnantur, cum in his ſucceſſionis, in illis naturæ ſint poſita ſubſidia: ſed immoderatus licitorum vſus arguitur. HIERO. Quæritur autem, quomodo ſupra ſcriptum eſt: Surget gens contra gentem, & regnum contra regnum, & erunt peſtilentiæ & fames & terremotus: & nunc ea futura memorentur, quæ pacis indicia ſunt? ſed æſtimandum ꝙ poſt pugnas & cetera qbus vaſtatur genus humanū, breuis ſubſecutura pax ſit, quæ qeta omnia repromittit, vt fides credẽtium comprobetur. CHRY. in Homil. Vel laſciuia erit & pax his, qui inſenſibiliter diſpoſiti ſunt. propter hoc non dixit Apoſtolus: Cum fuerit pax: ſed cum dixerint, pax & ſecuritas. inſenſibilitatem eorum oſtendens, ſicut illorum qui fuerunt in diebus Noe, quoniam mali laſciuiebant, non autem iuſti: ſed in tribulatione & triſtitia pertranſibant. Hinc autem oſtendit, quoniam cum Antichriſtus venerit, indecentes voluptates aſſumentur apud eos, qui iniqui erunt, & de propria deſperabunt ſalute: & ideo exemplum ponit huic rei conueniẽs. Cum enim Archa fabricaretur, prædicabat quidem in medio, futura prædicens mala. Mali autem non credentes, ac ſi nullum fuiſſet futurum malum, laſciuiebant, & quia futura apud multos non creduntur, ex præteritis credibilia facit, quæ prædicit. Deinde aliud ſignum ponit per quod oſtendit, & quòd inopinabiliter dies ille veniet, & quòd ipſe diem illum non ignorat, dicens. {Tunc duo erunt in agro, vnus aſſumetur & alius relinquetur.} Ex quibus verbis oſtenditur, quòd aſſumentur, & relinquentur, & ſerui & Domini, & qui in ocio & labore. HILA. Vel duos in agro, duos populos fidelium, & infidelium in ſecuro, tanquàm in vitæ huius opere dies Domini depræhendet: ſeparabuntur tamen relicto alio, & alio aſſumpto, in quo fidelium & infidelium deſtructio docetur. Dei enim ira ingraueſcente, ſancti in promptuario recondentur: perfidi vero ad cæleſtis ignis materiem relinquẽtur. de molentibus enim par ratio eſt. vnde ſequitur: {Duę erunt molentes in mola, vna aſſumetur, & alia relinquetur.} Mola enim opus legis eſt: ſed quia pars Iudæorum, vt per Apoſtolos credidit: ita per Heliam eſt creditura iuſtificanda per fidem. ideo vna per eandem fidem boni operis appræhendetur: Alia vero infructuoſa legis opere relinquetur molens incaſſum, & non factura cæleſtis cibi panem. HIERONY. Vel duo in agro pariter inuenientur eundem habentes laborem, & quaſi parem ſementem: ſed fructus laboris non æque recipientes. In duobus etiam qui pariter molunt, vel ſynagogam intelligere debemus vel Eccleſiam, quòd ſimul molere videantur in lege, & de eiſdem ſcripturis ſanctis farinam terere præceptorum Dei, vel cæteras hæreſes, quæ de vtroque teſtamẽto, aut altero, videntur molere farinam doctrinarum ſuarū. Sequitur: {Duo ī lecto, vnus aſſumetur, & alius relinquet.} HILA. Duo autem in lecto, ſunt eandem paſſionis Dominicæ requiem prædicantes, circa quam hæreticorum & Catholicorum

Epiſt.80., pe princ.

nes, ita erit & aduentus filij hominis. Tunc duo erunt in agro, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. Duæ molentes in mola, vna aſſumetur, & vna relinquetur. Duo in lecto, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur.

m Vigilate ergo: quia neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit. Illud autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias, qua hora fur venturus eſſet, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Ideo & vos eſtote parati: quia neſcitis qua hora filius hominis venturus eſt.

F eadem confeſſio eſt: ſed quia vnitatem diuinitatis Patris & Filii Catholicorum fides prædicabit, & hæreticorum falſitas impugnabit, fidem confeſſionis vtriuſque diuini arbitrij iudicium comprobabit, vnum aſſumendo, & alium relinquendo. REMIG. Vel his verbis, tres ordines Eccleſiæ demonſtrantur, per duos in agro, ordo prædicatorum, quibus commiſſus eſt ager Eccleſiæ, ꝑ duos in mola, ordo coniugatorum, quæ dum per diuerſas curas, nunc ad hæc, nunc ad illa flectuntur, quaſi molas in circuitu trahunt, per duos in lecto, ordo continentium, quorū requies nomine lecti deſignatur.

G In his autem ordinibus ſunt boni & mali, iuſti & iniuſti: & ideo ex eis quidam relinquentur, & quidam aſſumẽtur. ORIG. Vel aliter: Corpus quidem quaſi infirmum in lecto, eſt carnalium paſſionum: anima autem molit in graui mola mundi, vel corporis ſenſus in agro mundi operantur.

m ¶ HIERONYMVS. Perſpicue oſtendit Dominus, quia ſupra dixit: De die autem illa nemo nouit, niſi pater ſolus, quia. ſ. non expediebat Apoſtolis ſcire, vt pendulę expectationis incerti, ſemper credant eum eſſe venturum, quem ignorant quando venturus ſit: & ideo quaſi ex ſuperioribus concludens dicit. {Vigilate ergò, quia neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit.} Et non dicit: Quia neſcimus, ſed Neſcitis, ſcilicet vt oſtendat ſe diem iudicij non ignorare. CHRY. in Hom. Vult autem eos ſemper in ſolicitudine eſſe, propter hoc dicit: Vigilate. GREGO. Vigilat, qui ad aſpectum veri luminis oculos apertos tenet. Vigilat, qui ſeruat operando quod credit. Vigilat, qui a ſe torporis, & negligentiæ tenebras repellit. ORIGEN. Di- Ho.euā.13.

H cit autem, qui ſimplicior eſt, quoniam de ſecundo aduentu in quo venturus fuerat, hunc dicebat ſermonem, alius autem quòd intelligibilem & futurum in ſenſum diſcipulorum verbi dicebat aduentum, quia nondum erat in ſenſu eorum, quemadmodum erat futurus. AVGVST. ad Eſichium: Non ſolum autem illis dixit, vigilate, quibus tunc audientibus loquebatur: ſed etiam illis qui fuerunt poſt illos annos, & ad noſipſos, & qui erunt poſt nos vſque ad nouiſſimum eius aduentum, quia ad omnes pertinet quodammodo. tunc enim vnicuique veniet dies ille, cum venerit eius dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus eſt illa die, ac per hoc vigilare debet omnis Chriſtianus, ne imparatum eum inueniat Domini aduentus. Imparatum enim inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit ſuæ vitæ vltima dies. ORIGE. Vani autem ſunt omnes, ſiue qui conſummationem mundi ſcire ſe profitentur quando erit, ſiue qui vitę proprię finem ſcire ſe gloriantur, quem nemo cognoſcere poteſt, niſi Spiritu ſancto illuminat⁹. HIERONY. Præmiſſo autem patrisfamilias exemplo, cur re-

Tract. 31. Epiſt.80. cir.princ.

I ticiat conſummationis diem, manifeſtius docet cum ſubdit: {Illud autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias, qua hora fur venturus eſſet, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam.} ORIGE. Paterfamilias domus, eſt ſenſus hominis, domus autem eius eſt anima, fur autem diabolus. Eſt autem omnis ſermo contrarius, qui non per naturalem introitum intrat ad animam negligentis: ſed quaſi qui foderit domum, primum deſtruens quędam naturalis ædificia animæ, ideſt naturales intellectus, & per ipſam dirutionem ingreſſus, ſpoliat animam. Aliquotiens inuenit quis furem in ipſa perfoſſione, & compræhendens eum percuſſorem ſermonem imittens, interficit ipſum. non autem in die fur venit, quando illuminata eſt a Sole iuſtitiæ anima hominis ſtudioſi: ſed in nocte, ideſt in tempore adhuc malitiæ permanentis, in qua cum fuerit aliquis, poſſibile eſt & ſi non habuerit virtutem ſolis, quòd tamen illuſtretur ex aliquo ſplendore verbi, quod eſt lucer-

K na adhuc quidem manens in malitia: ſed tamen habens propoſitum meliorum & vigilantium, ne perfodiatur hoc eius propoſitum; vel in tempore tentationum, vel in quarumcumque calamitatum maxime fur ſolet venire, volens perfodere animæ domum. GREGOR. Vel neſciente patrefamilias fur domum perfodit; quia dum a ſui cuſtodia ſpiritus dormierit, improuiſa mors veniens carnis noſtræ habitaculum irrumpit, & eum quem dominum domus dormientẽ inuenerit, necat: quia dum ventura dāna ſpiritus minime præuidet, hunc mors ad ſupplicium neſcientem rapit, furi autem reſiſteret, ſi vigilaret, quia aduentum iudicis, qui occulte animas rapit, præcauens ei pœnitendo occurreret, ne impenitens periret. Horam vero vltimam iccirco Dominus voluit eſſe incognitam, vt ſemper poſſit eſſe ſuſpecta, vt dum illā præuidere minime poſſumus, ad illam ſine intermiſſione præparemur: propter quod ſequitur. {Ideoque eſtote parati, quia neſcitis qua hora Ho.euā.13.

hora filius hominis venturus eſt. CHRY. in Hom. Hic videtur confundere eos, qui non tantum ſtudium faciunt animæ ſuæ, quantum ſtudens circa pecunias, qui furem expectant.

n ¶ HILAR. Quamuis dominus ſupra in communi, nos ad indefeſſam vigilantiæ curā fuerit adhortatus: ſpecialem tamen populi principibus, ideſt Epiſcopis in expectatione aduẽtuq; ſuo ſolicitudinẽ mandat. Hunc. n. ſeruum fidelem, atque prudẽtem præpoſitum familiæ ſignificat, commoda atque vtilitates populi ſibi commiſſi curantem. vnde dicit: {Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiā ſuam, vt det illis cibū in tẽpore? CHRY. in Hom. Quod autem dicit. Quis putas, non eſt ignorantis: inuenitur enim & pater interrogando loquens, vt cum dicit: Adā vbi es? REMIGIVS. Nec enim ſignat hæc interrogatio impoſſibilitatem perficiendæ virtutis, ſed difficultatem. GLO. Rarus enim eſt fidelis ſeruus Domino propter dominum ſeruiẽs, oues Chriſti non ad lucrum: ſed pro amore Chriſti paſcens, prudens qui ſubditorum capacitatem, vitam, & mores diſcutiat, quem conſtituat Dominus, qui. ſ. ſit vocatus a Deo, & non ſe iniecerit. CHRYSO. in Hom. Duo autem expetit ab huiuſmodi ſeruo, ſcilicet prudentiam & fidem. fidelem. n. eum dicit, quoniam nihil quod Domini ſui eſt, ſibi proprium fecit, nihil etiam de rebus ſui Domini vane, & inaniter conſumpſit. Prudentem autem eum vocat, quoniam cognouit id, ad qđ oportet diſpenſare, quæ data ſunt. ORIGE. Vel qui in fide proficit, etſi nondum in ea perfectus eſt, communiter fidelis vocatur, & qui naturalem habet mẽtis velocitatem, dicitur prudẽs. Siquis autem conſideret, inueniet fideles multos, & ſtudium fidei exercentes, non autem & prudentes, quoniam quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus. Et iterum videbit alios veloces quidem eſſe & prudentes, modicæ autem fidei. Conuenire autem in vnum fidelem atque prudentem, rariſſimum eſt. Vt autem in tempore det cibum, neceſſariam habet quis prudentiam. Vt autem non adimat cibos indigentium, opus eſt fides; quoniam & ſecundum ſimplicem intellectum opus habemus, vt fideles ſimus ad diſpenſandum eccleſiæ redditus, & vt non deuoremus quæ ſunt viduarum, & vt memores ſimus pauperum, & ne occaſionem accipientes, ex eo quòd ſcriptum eſt. Dominus conſtituit his, qui Euangeliū prędicant de Euangelio viuere, nec amplius quæramus, q̃ cibum ſimplicem & neceſſaria veſtimenta, & vt nec amplius teneamus nobis quàm his, qui neceſſitatem patiuntur. Prudentes autem, vt prudenter intelligamus indigentium cauſas, propter quas ſunt indigentes, & vniuſcuiuſque dignitatẽ quo educatus eſt, & quantum neceſſarium habet. Multa enim ſapientia opus eſt ei, qui bene vult diſpenſare Eccleſiaſticos redditus. Sit & fidelis ſeruus & prudens, vt non effundat rationabilem, & ſpiritualem cibum, quibus non oportet, volẽs oſtendere ſe eſſe prudentem, illis. ſ. qui magis neceſſarium habent verbum quod mores eorum ædificet, & vitam componat, quàm quod illuminat ſcientiæ lucem, aut ne eis, qui poſſunt acutius audire, pigeat exponere altiora, ne exponentes vilia contemnantur ab his, qui naturaliter ſunt ingenioſi, aut per exercitationem ſæcularis ſapientiæ acuti. CHRYSO. in Homil. Adaptatur etiam, & ad principes ſæculares hæc parabola, vnumquemque enim his, quæ habet ad communem vtilitatem vti oportet, non ad nocumentum conſeruorum, neq; ad ꝑditionem ſuiipſius, ſiue habeat ſapiẽtiam, ſiue principatum, ſiue aliud quodcumque. RABA. Dominus autem Chriſtus eſt, familia autem ſupra quam conſtituit eſt Eccleſia Catholica. Difficile eſt ergo inuenire in vno, & vt prudens ſit & fidelis, non autem impoſſibile: nec enim beatificaret eum, qui non poteſt eſſe, cum ſubdit: {Beatus ille ſeruus, quem cum venerit do. eius inue. ſic facientem. HILARIVS. ideſt præcepto Domini ſui obedientem, vt doctrinæ opportunitate verbum vitæ in æternitatis cibum alendę familiæ diſpenſet. REMI. Notandum autem, quòd ſicut magna diſtantia eſt meritorum inter bonos Prædicatores, & bonos auditores: ita magna diſtantia eſt præmiorum. Bonos enim auditores, ſi vigilantes inuenerit, faciet diſcumbere, vt Lucas dicit. Bonos autem prædicatores ſuper omnia bona ſua conſtituet. Vnde ſequitur: {Amen dico vobis quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. ORIGEN. vt. ſ. conregnet cum Chriſto, cui omnia ſua tradidit pater, ſicut boni patris filius, ſuper omnem patris ſubſtantiam conſtitutus, participat huiuſmodi dignitatem & gloriam fidelibus, & prudentibus diſpenſatoribus ſuis, vt ſint & ipſi ſuper omnem creaturā. RABA.

Hom.78. Tract.31.

n Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit dominus ſupra familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille ſeruus, quem cū venerit Dominus eius, inuenerit ſic facientem. Amen dico vobis, quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. Si autem dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo. Moram facit Dominus meus venire, & cæperit percutere conſeruos ſuos, manducet autem & bibat cum ebrioſis, veniet Dominus ſerui illius, in die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis: illic erit fletus & ſtridor dentium.

A Non vt ſoli, ſed vt præ cæteris æterna præmia habeant, tum pro ſua vita: tum pro gregis cuſtodia. HILAR. Vel ſuper omnia bona conſtituetur, ideſt in Dei gloria collocabitur: quia nihil eſt vltra quod melius ſit. CHRYSO. Deinde non ſolum ab honore, qui imminet bonis: ſed a pœna quam minatur malis, erudit auditorem, cum ſubdit. {Si autem dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo. Morā facit Dominus meus venire, & cęperit percutere. AVGVST. ad Eſichium: Ex moribus huius ſerui apparet animus eius, quos mores licet breuiter magiſter bonus curauit exprimere, i. ſuperbiam cum dicit:

Epiſto.8. in princ.

B {Et cæperit percutere conſeruos ſuos, atque luxuriam cum dicit. Manducet autem & bibat cum ebrioſis,} ne quod dicebat. Moram facit dominus meus. deſiderio ſui Domini dicere crederetur. Quomodo enim ardebat ille qui dixit: Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniam? Dicendo enim quando veniam, moras ſe perpeti moleſte ferebat: quia etiam quod tempore acceleratur, deſiderio tardum videtur. ORIGEN. Peccat autem in Deum, quicūque Epiſcopus, qui non quaſi conſeruus miniſtrat: ſed quaſi dominus, & frequenter vt amarus Dominus per vim dominatur, & non eſurientes ſuſcipit, ſed epulatur cum ebrioſis, & ſemper ſomniat, quia poſt multum temporis venturus eſt Dominus. RABA. Typice etiam poteſt intelligi conſeruos percutere conſcientias infirmorum, verbo vel exemplo vitiare. HIERO.

C Quod autem dicit: {Veniet Dominus ſerui illius, in die qua non ſperat, & hora qua ignorat. Ad hoc dicit, vt ſciat quando non putatur Dominus tunc eum eſſe venturum, & vigilantiæ ac ſolicitudinis diſpenſatores admonet. Porro, quod dicit: Diuidet eum non eſt intelligendum, quòd gladio eum diſſecet: ſed a Sanctorum conſortio eum ſeparet. ORIGE. Vel diuidet eum, quando ſpiritus eius, ideſt ſpirituale donum reuertetur ad Deum, qui dedit eum. Anima autem cum corpore ſuo vadit in gehennam. Iuſtus autem non diuiditur, ſed anima eius vadit cum ſpiritu, ideſt ſpirituali dono ad regna cæleſtia. Qui autem diuiduntur, nō habent poſtmodum in ſe partem ſpiritualis doni, q̃ erat a Deo: ſed relinquetur pars quæ erat ipſorum, ideſt anima quæ cum corpore punietur. vnde ſequitur: {Et partem eius ponet cum hypocritis.} HIERONY. Cum his videlicet, qui erant in agro, & qui molebant: & nihilominus derelicti ſunt. Sępè enim dicimus hypocri-

D tam aliud eſſe, & aliud oſtendere: ſicut & in agro, & in mola idem facere videbatur: ſed exitus diuerſæ voluntatis apparuit. RABA. Vel cum hypocritis, ſuſcipit partem ſuam, ſcilicet duplicem gehennę pœnam, ideſt ignis & frigoris. vnde ſequitur: {Ibi erit fletus & ſtridor dentium.} ad ignem enim pertinet fletus oculorum, ad frigus ſtridor dentium. ORIGEN. Vel fletus erit eis, qui male in hoc mundo ridentes fuerunt, & his qui requieuerunt irrationabiliter erit dentium ſtridor. nolentes enim dolores materialiter ſufferre, compulſi tormentis, dentibus ſtrident: illi. ſ. qui manducauerunt acerbitatem malitiæ. Ex his autem cognoſcere eſt, quoniam non ſolum qui fideles ſunt & prudentes, conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, ſed etiam & malos, & quod non ſoluat eos de hoc, quòd conſtituti ſunt a Domino ſuper familiam eius: ſed illud vt dent in tempore cibos, & vt abſtineāt a ꝑcuſſionibus, & comeſſationibus. AVG. ad Eſichium: Hoc autem ſeruo malo remoto, qui proculdubio Domini ſui odit aduentum,

E conſtituamus ante oculos tres ſeruos bonos, aduentum Dn̄i ſui deſiderantes. Si vnus eorum citius, alter tardius dominum ſuum dicit eſſe venturum, tertius de hac re ſuam ignorantiam confitetur. videmus tamen quis magis Euangelio conſonet. vnde dicit: Vigilemus & oremus, quia citius venturus eſt Dominus. Alter dicit: Vigilemus, quia breuis & incerta eſt vita iſta, quàmuis tardius venturus ſit dominus. Tertius dicit: Vigilemus, quia breuis & incerta eſt vita iſta, & neſcimus quando venturus eſt dominus. Quid autem aliud hic dicit, quàm quòd cum audimus Euangelium dicere. {Vigilate quia neſcitis qua hora venturus ſit Dominus, omnes quidem præ deſiderio regni Dei, hoc volunt eſſe verum, quod putat primus, deinde ſi factum fuerit, gaudebit cum illo ſecundus & tertius. ſi autem factum non fuerit, metuendum eſt ne inter ipſas moras perturbentur, qui crediderant quod dixerat primus, & incipiant Domini aduentum non tardum putare, ſed nullum. Qui autem credit quod dicit ſecundus, tardius Dominum eſſe venturum, ſi falſum fuerit, nulli turbabuntur in fide, ſed inopinato gaudio perfruentur. Qui autem quid horum verum ſit ignorare ſe confitetur: illud optat, hoc tollerat,

Epiſto.80. in fi.

tollerat in nullo eorum errat, quia nil eorum, aut affirmat aut negat.

CAP. XXV.

CAPVT XXV.

TVnc ſimile erit regnum cælorum decem virginibus, quæ accipientes lampades ſuas, exierũt obuiam ſponſo & ſponſæ. Quinque autem ex eis erant fatuę, & quinque prudentes. Sed quinque G fatuę acceptis lampadibus, non ſumpſerunt oleum ſecum. Prudentes vero, acceperunt oleum

Hom. 79. CHRYSOSTO. In ſuperiori Parabola Dominus pœnam oſtendit eius qui percutiebat, & inebriebatur, & bona Domini ſui diſpergebat. In hac autem parabola punitionem inducit etiam ei, qui vtilitatem non affert: neque copioſe hæc, quibus indiget ſibi pręparat. habebant enim fatuę virgines oleum: ſed non copioſe. vnde dicitur: {Tunc ſimile erit regnum cælorum decem virginibus.} HILA. Ideo autẽ dicitur. Tunc, quia de magno die Domini, de quo ſupra agebatur omnis hic ſermo eſt. CHRYSO. Regnum autem cælorum pręſentis temporis Eccleſia dicitur, ſicut & ibi. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala. HIER. Similitudinem autem decem virginum fatuarum, atque prudentum, quidam ſimpliciter interprætantur in virginibus, quarum aliæ iuxta Apoſtolum, & corpore, & mente ſunt virgines, aliæ virginitatem tantum corporum reſeruantes, vel cætera opera non habent, vel parẽtum cuſtodia reſeruante, nihilominus mente nupſerunt. Sed mihi videtur ex ſuperioribus, alius eſſe ſenſus qui dicitur: Et non ad virginalia corpora, ſed ad omne hominum genus hanc comparationem pertinere.
Ho.euã.12. GREGO. in Hom. In quinque enim corporis ſenſibus, vnuſquiſque ſubſiſtit geminatus, geminatus autem quinarius denarium perficit. Et quia ex vtroque ſexu fidelium, multitudo colligitur, ſancta Eccleſia decem virginibus ſimilis denunciatur, vbi mali cum bonis, reprobi cum electis admixti ſunt, recte ſimile virginibus prudentibus, & fatuis phibetur. CHRY. in Hom. Ideo autem ponit parabolam hanc in virginum perſona, vt oſtendat, quòd licet virginitas magnum quid ſit: tamen ſi ab operibus miſericordiæ ſit deſerta, cum adulteris foras eiicietur.
Tract. 32. ORIGEN. Vel ſenſus omnium, qui receperunt verbum Dei, virgines ſunt. Tale enim eſt verbum Dei, vt de ſua munditia accommodet omnibus, qui per ſuam doctrinam receſſerunt ab idolorum cultura, acceſſerũt autem per Chriſtum ad Dei culturam. vnde ſequitur: {Quæ accipientes lampades ſuas, exierunt obuiam ſponſo & ſponſæ.} Accipiunt enim lampades ſuas, ideſt organa ſua naturalia, & egrediuntur de mundo, & de erroribus, & veniũt obuiam Saluatori, qui ſemper paratus eſt venire, vt ingrediatur ſimul cum dignis ad beatam ſponſam Eccleſiam. HILAR. Vel ſponſus atque ſponſa, Dominus noſter eſt in corpore Deus: namque ſpiritui caro ſponſa eſt. lampades autem quas accceperunt, animarum ſplendentium lumen eſt, quæ ſacramento baptiſmi ſplenduerunt.
Sermo.22. AVG. de Verbis Domini: Vel lampades quæ manibus geſtantur, opera ſunt. dictum eſt enim. Luceant opera veſtra coram hominibus.
Ho.euã.12. GREG. Qui autem recte credunt, & iuſte viuunt, aſſimilantur quinque prudentibus. qui autem profitentur quidem fidem Ieſu, non autem præparant ſe bonis operibus ad ſalutem, reliquis quinque virginibus fatuis. vnde ſubditur: {Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes.} HIERO. Sunt enim quinque ſenſus, qui feſtinant ad cæleſtia, & ſuperna deſiderant. De viſu autem & auditu, & tactu ſpecialiter dictum eſt. Quod vidimus, quod audiuimus, quod oculis noſtris perſpeximus, & manus noſtræ palpauerunt. De guſtu: Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt dominus: De odoratu: In odorẽ vnguentorum tuorum currimus. Alij autem ſunt quinque ſenſus terrenis fęcibus inhiantes.
Serm. 22. AVGVST. de Ver. Domi. Vel per quinque virgines ſignificatur quinque partita continentia a carnis illęcebris, continendus eſt enim animi appetitus a voluptate oculorum, aurium, olfaciendi, guſtandi, & tangendi. Sed quia iſta continentia partim coram Deo fit, vt illi placeatur interiori gaudio conſcientiæ, partim coram hominibus tantum, vt gloria humana capiatur; quinque dicuntur ſapientes, & quinque ſtultæ. vtræque tamen virgines, quia vtraque continentia eſt, quàmuis diuerſo fomite gaudeat. ORIGE. Sicut autem ſequuntur ſe ipſas inuicem virtutes, & qui vnam habuerit omnes habeat, ſic & ſenſus omnes alterutrum ſe ſubſequuntur, propterea neceſſe eſt, vt aut omnes quinque ſenſus ſint prudentes, aut omnes fatui. HILAR. Vel abſolute in quinque prudentibus, & quinque fatuis, fidelium atque infidelium eſt conſtituta diuiſio. GREGO.
Hom. 12. Notandum vero eſt, quòd omnes lampades habent: ſed non omnes

F oleum habent. Sequitur enim. {Sed quinque fatuę acceptis lampadibus, non ſumpſerunt oleum ſecum. Prudentes vero acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus. HILA. Oleum boni operis fructus eſt. vaſa humana ſunt corpora, intra quorũ viſcera theſaurus bonę conſcientiæ recondendus eſt.

in vaſis ſuis cum lampadibus. Moram autem faciente ſponſo, dormitauerunt omnes & dormierunt. Media autem nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit, exite obuiam ei. Tunc ſurrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lampades ſuas. Fatuæ autem ſapientibus dixerunt: Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguntur. Reſponderunt pru-

HIERO. Oleum ergo habent virgines, quæ iuxta fidem operibus adornantur. nõ habent oleum quæ videntur ſimili quidem fide confiteri: ſed virtutum opera negligunt.
Serm. 22. AVGVST. de Ver. Do. Vel per oleum ipſam lætitiã ſignificari arbitror, ſecundum illud: Vnxit te Deus tu[9] oleo exultationis. Qui ergo non propterea gaudet, quia Deo intrinſecus placet, non habet oleum ſecum. gaudium enim non habent, dum incontinenter viuunt, niſi in laudibus hominum. Prudentes autem acceperunt oleum cum lampadibus, ideſt lætitiam bonorum operum. In vaſis ſuis, ideſt in corde atque conſcientia poſuerunt, ſicut Apoſtolus monet: Probet autem ſeipſum homo, & tunc gloriam habebit in ſeipſo & non in altero. CHRY. in Ho. Vel oleum hic vocat charitatem & eleemoſynam, & quodcumque circa indigentes auxiliũ. Lampades autem vocat virginitatis chariſmata, propter hoc ꝙ ſtultas eas vocat, quoniam maiorem ſuſtinentes laborem, propter minorem omnia perdiderunt: maiori.n. labore vincitur carnis cupido, quàm pecuniarum. ORIG. Vel oleum eſt verbum doctrinæ quo vaſa animarum implentur. Nihil enim ſic con- H fortat ſicut moralis ſermo, qui oleum luminis appellatur. Prudentes ergo acceperunt huiuſmodi oleum, quod ſatis ſit eis, etiam tardante exitu, & morante verbo, venire ad conſummationem eorũ. Fatuę autem acceperunt lampades, in primis quidem accenſas, ſed tantum oleum non acceperunt, vt eis ſufficeret vſque ad finem, negligentes circa ſuſceptionem doctrinæ, quæ confortat fidem, & bonorum actuum lumen illuminat. vnde ſequitur. {Moram autem faciente ſponſo, dormitauerunt omnes & dormierunt.}
Serm. 22. AVG. de Verb. Do. Ex vtroque enim genere hominum moriuntur hoc interuallo temporis, donec ſub aduentu Domini fiat reſurrectio mortuorum.
Homil. 12. GREGO. Dormire etenim, mori eſt. Ante ſomnum vero dormitare, eſt ante mortem a ſalute langueſcere, quia per pondus ægritudinis peruenitur ad ſomnum mortis. HIER. Vel dormitauerunt, ideſt mortuę ſunt. Conſequenter aũt dr. Dormierunt, quia poſtea ſuſcitandę ſunt: Per hoc autem, quod dicit. Moram autem faci. ſponſo. oſtendit, quòd non parum temporis I inter priorem, & ſecundum Domini aduentum prætergreditur. ORIGE. Vel ſponſo tardante, & non cito veniente verbo ad conſummationem vitæ, patiuntur aliquid ſenſus dormitantes, & quaſi in nocte mundi agentes & dormierunt, vt puta remiſſius agẽtes a ſenſu illo vitali: non tamen lampades perdiderunt, neque deſperauerunt de conſeruatione olei illæ prudentes. vnde ſequitur {Media autẽ nocte clamor factus eſt, ecce ſpõſus venit, exite obuiam ei. HIERO. Traditio Iudæorum eſt, Chriſtum media nocte venturum in ſimilitudinem Aegyptijs, quando Paſcha celebratum eſt & exterminator venit, & Dominus ſuper tabernacula tranſijt, & ſanguine agni poſtes noſtrarum frontium conſecratæ ſunt, vnde reor & traditionem Apoſtolicam permanſiſſe, vt die vigiliarum Paſchæ ante noctis dimidium, populum dimittere non liceat, expectantes Chriſti aduentum, poſtquàm illud tempus trãſierit ſecuritate præſumpta feſtum cuncti agant diem. vnde Pſalmi K ſta dicebat: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi.
Serm. 22. AVG. de Verb. Domini. Vel media nocte, i. nullo ſciente aut ſperante, HIERO. Subito ergo quaſi intempeſta nocte, & ſecuris omnibus, quando grauiſſimus ſopor eſt per angelorum clamorem, & tubas præcedentium fortitudinum Chriſti reſonabit[9] aduentus. qđ ſignificatur cum dicitur: {Ecce ſponſus venit, exite obuiam ei.} HILAR. Tuba enim excitante ſponſo, tantum obuiam proceditur. Erunt enim iam ambo vnum, ideſt caro & Deus, quia in gloriam ſpiritualem humilitas carnis transformata eſt.
Serm. 22. AVG. de Ver. Do. Vel quod dicit, ſponſo tantum obuiam venire virgines, ſic intelligendum puto, vt ex ipſis virginibus conſtet ea quæ dicitur ſponſa, tanquàm ſi omnibus Chriſtianis in Eccleſia concurrentibus filij ad matrem currere dicantur. cum ex ipſis filijs congregatis conſtet ea quæ dicitur mater. nunc enim deſponſata eſt Eccleſia, & virgo eſt ad nuptias perducenda illo tempore, quo vniuerſa mortalitate in ea prætereunte, immortali coniunctione habeat. ORIG. Vel media nocte, i. in altitudine remiſſionis factus eſt clamor

clamor omnes ſuſcitare volentium, ſicut exiſtimo angelorum, qui ſunt adminiſtratorij ſpiritus intus clamãtes in ſenſibus omnium dormientium. Ecce ſpon. ve. exire obuiam ei. & ſuggeſtionem quidem hanc omnes audierunt, & ſurrexerunt, non autem omnes decenter impoſuerunt lampadibus ſuis ornatum. vnde ſequitur.

dentes, dicentes. Ne forte non ſufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere, venit ſponſus, & quæ paratę erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt ianua. Nouiſsime vero veniunt & reliquę virgines, dicentes: Domine domine, aperi nobis. At ille reſpondens, ait: Amen dico vobis,

{Tunc ſurrexerunt omnes virgines illæ, & orna. lampa. ſuas.} Ornanter autem lãpades ſenſuum Euangelicis vſibus: Qui autem male vtũtur ſenſibus, ornamentum nullum habent in ſenſibus. GREGO.
Hom. 12. Vel tunc quidem omnes virgines ſurgunt, quia & electi, & reprobi a ſomno ſuæ mortis excitantur. Lampades ornãt, quia ſua ſecum opera numerant, pro quibus æternam recipere beatitudinem expectant.
Serm. 22. AVG. de Ver. Do. Aptanerunt enim lampades ſuas, ideſt rationes reddendas operum ſuorum. HILA. Vel lampadarum aſſumptio, animarum eſt reditus in corpora, eorũq; lux eſt conſcientia boni operis elucens, quæ vaſculis corporum continetur. ORIGE. Sed lampades fatuarum virginum extinguuntur, quia earum opera quæ clara hominibus foris apparuerunt, in aduentu iudicis intus obſcurantur. vnde ſequitur: {Fatuæ autem ſapientibus dixerunt: Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtrę extinguuntur.} Quid eſt autem, quòd tunc a prudentibus oleum petunt: niſi quòd in aduentu iudicis, cum ſe intus vacuas inuenerint, teſtimonium foris quærunt? ac ſi a ſua fiducia deceptę, proximis dicant: Quia nos quaſi ſine opere repelli conſpi C citis, dicite de noſtris operibus quod vidiſtis. AVGVST. de
Serm. 22. Ver. Do. De conſuetudine enim id ſemper inquirit, vnde gaudere animus ſolet. Itaque hominum, qui corda non vident, teſtimoniũ volunt habere apud Deum, qui cordis inſpector eſt: ſed quorum facta aliena laude fulciuntur eadem ſubtracta deficiunt: vnde & earum lampades extinguentur. Vel virgines quæ lampades ſuas queruntur extingui, oſtendunt eas ex parte lucere, & tamen non habent lumen indeficiens, nec opera perpetua. Siquis igitur habet animum virginalem, & amator eſt pudicitiæ, non debet mediocriter eſſe contentus his, quæ cito exareſcunt, & orto caumate areſiunt, ſed perfectas virtutes ſequatur, vt lumen habeat ſempiternum. CHRY. in Hom. Non ſolum hæ virgines ſtultæ erant, quoniam hinc receſſerunt miſericordia carentes: ſed quia æſtimabant ibi ſe accepturas, vbi importunè quæſierunt. Quàmuis autẽ illis virginibus prudentibus nihil miſericordius ſit, quæ propter miſericordiam maxime fuerunt approbatę: non tamen ſtultæ vir- D gines ſua petitione potitæ ſunt. Sequitur: {Rñderunt prudẽtes dicentes: {Ne forte non ſuffi. nobis & vobis.} Hinc autem diſcimus, quòd nullus noſtrum adire poterit, niſi operibus, cum quibus inuenti erimus. HIERONY. Non enim hoc virgines prudentes de auaritia, ſed de timore reſpondent: vnde quiſque pro ſuis operibus mercedem accipiet, neque poſſunt in die iudicij aliorum virtutes, aliorum vitia ſubleuare. Dant autem prudentes conſiliũ, vt non debeant ſine oleo lampadarum ſponſo occurrere. Et hoc eſt quod ſequitur. {Ite potius ad vendentes, & emi. vobis. HIL. Vendentes hi ſunt, qui miſericordia fidelium indigentes, reddunt ex ſe petita commerita indigentiæ ſuæ, ſacietate boni operis noſtri conſcientiam venundantes. Hæc eſt enim indefeſſi luminis copioſa materia, quæ miſericordiæ fructibus, & emenda eſt & recondenda. CHRY. in Hom. Vides ergo quanta nobis ſit a pauperibus negociatio, pauperes autem non ſunt ibi, ſed hic, ideoq; hoc oleum congregare oportet, vt illic vtile ſit, cum tempus nos vocet E HIERONY. Vendit etiam hoc oleum, & multo emitur pretio ac difficili labore conquiritur, quod non ſolum in eleemoſynis: ſed in cunctis virtutibus, & conſilijs intelligimus magiſtrorũ. ORIGE. Vel aliter: Etſi fatuæ erant: tamen hoc intelligebant, quoniam cum lumine debebant obuiam ire ſponſo, omnes lampades ſenſuum habentes illuminatas. videbant autem & illud, quoniam ex eo quòd minus habebant oleum rationabile, iam propinquantibus tenebris, lampades earum fuerant obſcurandæ. Sed ſapientes tranſmittunt fatuas ad olei venditores, vidẽtes quoniam non tantum oleum, ideſt verbum doctrinæ congregauerant, vt ſufficeret ipſis ad vitam, & illos docerent. vnde dicũt {Ite potius ad ven. i. ad doctores. Et emite vobis, i. ab eis accipite, & preciũ eſt perſeuerantia, & amor diſcendi, & diligentia, & labor cupientium
Serm. 22. diſcere. AVG. de Ver. Do. Vel non ſunt putandę dediſſe conſilium: ſed crimen earum ex obliquo commemoraſſe. Vendunt. n. adulatores oleum, qui ſiue falſa, ſiue ignorata laudando, animas in

A errores mittunt, & eis vana gaudia tanquàm fatuis conſiliando, aliquam de his mercedem commodi temporalis accipiunt. Dicitur ergo: {Ite ad ven. & eme. vo. i. videamus nunc quid vos adiuuent, qui vobis laudes vendere conſueuerunt. Dicunt autem: {Ne for. non ſuf. no· & vo.} quia alieno teſtimonio non iuuatur quiſquàm apud Deũ, cui ſecreta cordis apparent, & vix quiſque ſibi ſufficit, cui teſtimonium perhibeat conſcia ſua. HIER. Verum, quia iam emẽdi tempus exceſſerat, & adueniente iudicij die locus non erat pęnitentiæ, non noua patrare opera, ſed prę teritorum rationem coguntur exoluere. vnde ſequitur {Cum. autem irẽt emere, ve. ſpon. & quæ paratæ erant intra. cum eo ad nuptias.

neſcio vos. Vigilate itaque, quia neſcitis diem neque horam.

b Sicut enim homo peregre proficiſcẽs, vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua. Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum, vnicuique ſecundum propriam vir- B tutem, & profectus eſt ſtatim. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus eſt in

HILA. Nuptiæ autem immortalitatis aſſumptio eſt, & inter corruptionem, atque incorruptionem, ex noua ſocietate coniunctio. CHRY. in Ho. Per hoc autem quod dicit. Dum irent emere, oſtendit quia etſi miſericordes efficiamur poſt mortem, nihil hinc lucrabimur ad effugiendum, ſicut nec diuiti profuit, quòd factus eſt miſericorſ & ſollicitus circa eos, qui ſibi attinebant. ORIGEN. Vel dicit. Dum irent emere: eſt enim inuenire quoſdã, qui qñ debuerũt, neglexerunt aliquid vtile diſcere, in ipſo autem exitu vitæ ſuæ, dum diſponunt diſcere, compræhenduntur a morte. AVG. de
Serm. 22. Ver. Domi Vel aliter: Euntibus illis emere, ideſt inclinantibus ſe in ea quæ foris ſunt, & ſolitis gaudere quęrentibus, quia gaudia interna non nouerant, venit ille qui iudicat. Et quæ paratę erant, ideſt quibus coram Deo conſcientia teſtimonium perhibebat. intra. cum eo ad nup. i. munda anima: puro ac perfecto Dei verbo fœcunda copulatur. HIERO. Poſt iudicij autem diem bonorũ operum, & iuſtitiæ occaſio nõ relinquitur. vnde ſequitur. {Et clauſa eſt ianua.} AVG. de Verb. Do. Receptis enim illis, qui ſunt in
Serm. 22. angelicam vitam commutati, clauditur aditus ad regna cælorum. non enim poſt iudicium patet precum ac meritorũ locus. HIL. Et tamen cum iam pœnitentiæ nullum eſt tempus, fatuę occurrunt. aperiri ſibi aditum rogant. vnde ſequitur. {Nouiſſime autem veniunt, & reliquę virgines dicentes: Domine domine, aperi no.} HIER. Egregia in Domini appellatione confeſſio indicium fidei eſt: Sed quid prodeſt voce inuocare, quem operibus neges?
Hom. 12. GREGO. Dolore autem repulſionis compulſæ appellationem ingeminant, dominationis inuocando patrem, cuius in vita ſua miſericordiam contempſerunt.
Serm. 22. AVG. de Ver. Domi. Non autem D dictum eſt, quòd emerunt oleum: & ideo intelligendæ ſunt, nullo iam remanente de alienis laudibus gaudio, in anguſtijs & magnis afflictionibus redire ad implorationem Dei: ſed magna eius eſt ſeueritas poſt iudicium, cuius ante iudicium ineffabilis miſericordia prærogata eſt. Propter quod ſequitur. {At ille reſpondens ait, Amen dico vobis, neſcio vos.} Ex illa. ſ. regula, quia non habet ars Dei, ideſt eius ſapientia, vt intrent in gaudium eius, qui nõ coram Deo: ſed vt placerent hominibus, conati ſunt aliquid ſecundum præcepta eius operari. HIERO. Nouit enim Dominus eos qui ſunt eius, & qui ignorat ignorabitur, & licet virgines ſint, vel corporis puritate, vel veræ fidei confeſſione: tamen quia oleum non habent, ignorantur a ſpõſo. Ex hoc autem, quòd infert: {Vigilate itaque quia neſcitis diem, neque horam} intelligit vniuerſa quæ dicta ſunt eſſe præmiſſa, vt quia ignoramus iudicij diem, ſolicite nobis lumen bonorum operum præparemus. AVGV. de Verb. Do. Non autem ſolum illius futuri temporis, quo venturus eſt ſponſus, ſed ſuæ quiſque dormitionis diem & horam neſcit, ad quam quiſque paratus eſt, etiam paratus inuenitur, cum illa vox ſonuerit, qua omnes euigilaturi ſunt. AVG. ad Eſichiũ. Non defuerunt autem, qui docere voluerunt has quinque, & quinque virgines ad hunc eius aduentum, qui nunc fit per Eccleſiam, pertinere, ſed hæc non ſunt temere pollicenda: ne aliquid occurrat, quod valide contradicat.

b ¶ GLO. In præcedenti Parabola, demonſtrata eſt eorum condemnatio, qui oleum ſibi ſufficienter non præparauerant, ſiue per oleum nitor operum, ſiue gaudium conſcientiæ, ſiue eleemoſyna quæ eſt per pecuniam intelligatur. Hæc autem parabola inducitur contra eos, qui non ſolum pecunijs, ſed nec verbo, nec alio modo prodeſſe proximis volunt: ſed omnia occultant. vnde dicit: {Sicut enim homo peregre proficiſcens, vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua. GREGOR. Homo autem iſte, qui pere- Ho.euã.9. gre proficiſcitur, redemptor noſter eſt, qui in ea carne quam aſſumpſerat, abijt in cælum. Carnis enim locus proprius terra eſt, quæ quaſi

quaſi ad peregrinandum ducitur, cum per redemptorem noſtrum Tract.33. in cælo collocatur. ORIGE. Secundum enim diuinitatis ſuæ naturam non peregrinatur, ſed ſecundum diſpenſationem corporis quod ſuſcepit. Qui enim dicit diſcipulis ſuis: Ecce ego vobiſcũ ſum, vſque ad conſummationem ſæculi: vnigenitus Dei eſt, qui nõ eſt corporeo habitu circumcluſus, hoc autem dicentes non ſoluimus Ieſum: ſed vnicuique ſubſtantiæ proprietatem eius ſaluamus. Poſſumus & talia dicere, quòd peregrinatur Dominus per fidem ambulantibus, & non per ſpẽm, ſi autem peregrinantes a corpore cum domino fuerimus, tunc & ipſe erit nobiſcum. Simul etiam conſiderata, quod non videtur redditio ſermonis ita conſcripta, ſicut homo peregrinans: ita ego aut filius hominis, quoniã ipſe eſt, qui in parabola proponitur peregrinans quaſi homo, non ſicut filius Dei. HIERO. Vocatis autem Apoſtolis doctrinã eis Euangeliorũ tradidit, nõ quaſi pro largitate & parcitate, alteri plus & alteri minus tribuens, ſed pro accipientium viribus, quomodo & Apoſtolus eos, qui ſolidum cibum capere non poterãt, lacte potaſſe ſe dicit. vnde ſequitur: {Et vni dedit quinq; talenta, alij autem duo, alij vero vnum, vnicuique ſecundum propriam virtutem. Hom.79. CHRYSO. In quinque & duobus, & vno talento diuerſas gratias intelligimus, quę vnicuique traditæ ſunt. ORIGEN. Si quando enim videris eorum, qui acceperunt a Chriſto diſpenſationem eloquiorum Dei, alios quidem habere amplius, alios autem minus, & vt ita dicam, neque in dimidio intelligentes rerum negocia comparatione meliorum: alios autem adhuc minus habere videbis differentias eorum, qui eloquia Domini ſuſceperunt a Chriſto, quoniam alia fuit virtus eorum, quibus data ſunt quinque talenta, alia quibus duo, alia quibus vnum, & alter alterius non capiebat menſuram, & qui accepit talentum vnum, accepit quidem datum non contemptibile: Multum eſt.n. & vnum talentum talis Domini: tamen tres ſunt proprij ſerui, ſicut tria ſunt genera eorum, qui fructum faciunt, & quinque quidem accepit talenta, qui omnia ſenſibilia ſcripturarum poteſt adducere ad ſenſus diuiniores, duo autem qui eſt corporalem doctrinam edoctus: duo enim videtur carnalis numerus eſſe, ſed adhuc minus potenti vnum talentum paterfamilias dedit. GREGO. Homil. 9. Vel aliter: Quinque talentis, dona quinque ſenſuum, ideſt exteriorum ſcientia exprimitur, duobus vero intellectus & operatio deſignatur. vnius autem talenti nomine, intellectus tantum deſignatur. Sequitur: {Et profectus eſt ſtatim. GLO. Non locum mutans, ſed liberam eis operandi poteſtatem permittens, & ſuo arbitrio relinquens. Sequitur: {Abijt autem qui quinque talenta acce. & ope. eſt in eis, & lucratus eſt alia quinque. HIERO. Acceptis enim terrenis ſenſibus, cæleſtium ſibi notitiam duplicauit, ex creaturis intelligens creatorem, ex corporalibus incorporalia, ex breuibus ſempiterna. GREGOR. Sunt etiam nonnulli, qui & ſi interna ac myſtica penetrare neſciunt, pro intentione tamen ſupernæ patriæ docent recta, quæ poſſunt de ipſis exterioribus quæ acceperunt, dum qui ſe a carnis petulantia, a terrenarum rerum ambitu, atque a viſibilium voluptate cuſtodiunt, ab his etiam alios admonendo compeſcunt. ORIG. Vel qui habent ſenſus exercitatos conuerſati ſalubriter, & ad maiorem ſciẽtiam ſeipſos erigentes, & ſtudioſe docentes, lucrati ſunt alia quinque: quia nemo facile additamentum accipit virtutis alterius, niſi eius quam habet, & quanta ipſa ſcit, tanta alterum docet, & non amplius. HILAR. Vel ſeruus ille, qui quinque talenta accepit, populus ex lege credentium eſt, ex qua profectus meritũ ipſius recte impleta Euangelicæ fidei operatione duplicauit. Sequitur: {Similiter & qui duo acceperat, lucratus eſt alia duo.} GREG. Sunt enim nonnulli, qui dum intelligendo, & operando alijs prædicant, quaſi duplicatum de negocio lucrum reportant, quia dum vtrique ſexui prædicatio impenditur, quaſi accepta talenta geminantur. ORIGE. Vel lucrati ſunt alia duo, i. corporalem ęditionem, & aliam paulo ſublimiorem. HILA. Vel ille ſeruus,

eis, & lucratus eſt alia quinque. Similiter & q duo acceperat, lucratus eſt alia duo. Qui autem vnum acceperat, abiens fodit in terram, & abſcondit pecuniam domini ſui. Poſt multum uero temporis uenit dominus ſeruorum illorum, & poſuit rationẽ cum eis: Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta dicens Domine, quinq; talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Ait illi dominus eius. Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui. Acceſſit autem & qui duo talenta acceperat, ait: Domine, duo talen- H ta tradidiſti mihi, ecce alia duo ſuperlucratus ſum. Ait illi dñs eius Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam intra in gaudium domini tui. Accedens autem & qui unum talentum acceperat ait: Domine, ſcio G quia homo durus es, metis ubi non ſeminaſti, & congregas vbi non ſparſiſti, & timẽs abij, & abſcondi talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum eſt. Reſpondens autem dominus eius, dixit ei. Serue male & piger, ſciebas quia meto ubi nõ ſemino, & congrego vbi non ſparſi. Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & ueniens ego, recepiſſem vtique

F cui duo talenta commiſſa ſunt, Gentium populus eſt, fide atque cõfeſſione, & filij iuſtificatus & Patris, dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ Deum, atq; hominem ex ſpiritu & carne cõfeſſus eſt. hæc ergo huic ſunt duo talenta cõmiſſa. Sed vt populus Iudæorum oẽ ſacramentum quod in quinq; talentis, i. in lege cognouerat. idipſum fide Euãgelij duplicauit: ita iſte incremento duorum talẽtorum intellectum, atque operationem promeruit. Sequitur: {Qui autem vnum acce. abiens fodit in terra & abſcon. pecu. Domini ſui.} GRE. Talentum quippe in terra abſcondere, eſt acceptum ingenium in terrenis actibus implicare. ORI. Vel aliter: Si quando videris aliquem, qui virtutem habet docendi, & animabus proficiẽdi, & hanc virtutem occultat, quàmuis habeat quamdam religionem conuerſationis, non dubites dicere talem eſſe, qui accepit vnum talentum, & abſcõdit ipſum in terra. HILA. Vel iſte ſeruus, qui vnum talentum accepit, & in terra recondidit, populus eſt in lege perſiſtens, qui propter inuidiam ſaluandarum gentium in terra acceptum talentum abſcondit. In terra.n. talentum abſcondere, eſt nouę prædicationis gloriam ſub obtrectatione corporeæ paſſionis occultare. Sequitur: {Poſt multum ve. tem. ve. do. ſer. illorum, & poſuit ra. cum eis.} In ratione autem ponenda iudicij examen eſt. ORIGEN. Et obſerua in hoc loco, quoniam non ſerui ad dominum vadunt vt iudicentur: ſed dominus venit ad eos, cum tempus fuerit impletum, de quo dicit, Poſt multum vero temporis, i. poſtq̃ dimiſit aptos ad negociandũ animarũ ſalutẽ: & ideo forſitan non facile inuenit, quis ex eis, qui apti fuerint ad huiuſmodi opus, vt cito tranſeat de hac vita, ſicut eſt manifeſtum, ex eo quod & Apoſtoli ſenuerunt. Ex quibus dicitur ad Petrum: Cum ſenueris, extendens manum tuam. de Paulo autem dictum eſt ad Philemonem: Nunc autem vt Paulus ſenex. I CHRY. in Hom. Vide & dominum vbique non confeſtim expetentem rationem, vt diſcas eius longanimitatem. Mihi autem videtur, quòd reſurrectionem occulte inſinuans, hoc dixit. HIE. Ideo ergo dicit: Poſt multum temporis, quia grande tp̃s eſt inter aſcenſionem Saluatoris, & ſecundum eius aduentum. GREG. Hæc autem lectio huius Euangelij conſiderare nos admonet, ne qui plus cæteris in hoc mundo accepiſſe aliquid cernuntur, ab authore mundi grauius iudicentur. Cum enim augentur dona, rationes etiam creſcunt donorum. Tanto ergo humilior quiſque debet eſſe ex munere, quanto ſe obligatiorem eſſe conſpicit in reddenda ratione. ORIG. Fiducia autem fecit eum qui quinque talenta acceperat audere, vt ad dominum prius accederet. Sequitur enim. {Et acce. qui quinque talen. acce. obtu. alia quinque dicens. Domine, quinque ta. tra. mi. ec. alia quinque ſuperlu ſum.} GREGO. Seruus ergo, qui geminata talenta retulit laudatur a domino, & ad æternam remunerationem perducitur. vnde ſubditur: {Ait illi dominus: Euge. RABA. Euge, interiectio eſt lę- K tantis, per quod gaudium ſuum dominus inſinuat, qui bene laborantem ſeruum ad gaudium æternum inuitat, de quo Propheta ait. Lętificabis nos in gaudio cum vultu tuo. CHRY. in Hom. Serue bone: qui de bono loquitur, quod eſt ad proximum. Et fidelis: quia nihil eorum, quæ ſunt domini ſibi appropriauit. HIER. Dicit autem: Super pauca fuiſti fidelis, quia omnia quæ in pręſenti habemus, licet magna videantur & plurima: tamen comparatione futurorum parua & pauca ſunt. GRE. Sed tunc fidelis ſeruus ſupra multa conſtituitur, quando deuicta omnis corruptionis moleſtia, de æternis gaudijs in illa cæleſti ſede gloriatur. Tunc ẽt ad domini ſui gaudium perfecte intromittitur, quando in æterna illa patria aſſumptus, atque angelorum cętibus admixtus, ſic interius gaudet de munere, vt non ſit quod exterius doleat iam de corruptione. HIERONY. Quid autem poteſt maius dari fideli ſeruo, quàm eſſe cum domino & videre gaudium domini ſui? CHRY. in Hom. Per hoc.n. verbum omnem beatitudinem oſtendit. AVG. Primo de Tri. Hoc.n. erit plenum gaudiũ noſtrum, quo amplius non eſt frui Deo trinitate, ad cuius imaginẽ facti

facti ſumus. HIERO. Vtrique autem ſeruo, & qui de quinque talentis decem fecerat, & qui de duobus quatuor, idem patrisfamilias ſermo blanditur. Vtrumque etiam ſimili recipit gaudio, non conſiderans lucri magnitudinem, ſed ſtudij voluntatem. vnde ſequitur, {Acceſſit autem, & qui duo tal. acceperat. ORIG. Quod autem dicit, vel in eo qui quinque talenta acceperat, vel in iſto qui duo, accedens, intellige acceſſum trãſitum, de hoc mundo ad illum, & vide quoniam eadem dicta ſunt ambobus, ne forte, & qui minorem habuit virtutem & totam illam quam habuit, ſecundum quod oportebat exercuit, nihil minus habiturus ſit apud Deum, quàm ille qui fuerit in maiori virtute: hoc.n. ſolum quæritur, vt quicqd habuerit homo ex Deo, toto eo vtatur ad gloriam Dei. GREG. Seruus autem qui operari de talento noluit, ad Dominum cum verbis excuſationis redit. vnde ſubditur: {Acce. aũt, & qui vnum talẽ. acce. & ait: Domine ſcio, quia homo durus ęs.} HIERO. Vere enim hoc quod ſcriptum eſt: Ad excuſandas excuſationes in peccatis, etiam huic ſeruo contigit, vt ad pigritiam & negligentiam, ſuperbiæ quoque crimen accederet. Qui enim debuit ſimpliciter inertiam confiteri, & orare, patremfamilias econuerſo calũniatur, & dicit ſe prudenti feciſſe conſilio, ne dum lucra pecuniæ quæreret, etiam de ſorte periclitaretur. ORIGE. Videtur.n. mihi iſte ſeruus fuiſſe inter credentes quidem, non autem fiducialiter agentes: ſed latere volentes & omnia facientes, vt nõn cognoſcantur quaſi Chriſtiani. adhuc videtur mihi, qui huiuſmodi ſunt C timorem Dei habere, & ſapere de eo quaſi de aliquo auſtero & implacabili. hoc enim ſignificat cum dicit. Domine, ſcio quia homo durus es. Intelligimus autem, quòd vere dominus noſter metit vbi non ſeminauit, quoniam iuſtus ſeminat in ſpiritu, ex quo metet vitam æternam. Metit etiam vbi non ſeminat, & congregat vbi non ſpargit, quia ſibi computat eſſe collata, quæcumq; in pauperibus fuerint ſeminata. HIERO. Ex eo etiam quòd hic ſeruus auſus eſt dicere: Metis vbi non ſeminaſti, intelligimus etiam & gentilium Philoſophorum bonam vitam recipere dominum. GREGO. Sunt autem plerique intra Eccleſiam, quorum iſte ſeruus imaginem tenet, qui melioris vitę vias aggredi metuunt: & tamen iacere in ſui corporis ignauia non pertimeſcunt. Cumque ſe peccatores conſiderant, ſanctitatis vias accipere trepidant, & remanere in ſuis iniquitatibus non formidant. HILA. Vel per D hunc ſeruum intelligitur populus Iudæorum in lege perſiſtens qui dicit. Timui te, tanquàm metu veterum præceptorum ab vſu Euangelicæ libertatis abſtineat, dicatq;: Ecce quod tuum eſt. velut in his quæ a domino præcepta ſunt fuerit immoratus: cum tamen ſciuerit, metendos illic iuſtitiæ fructus, vbi lex ſata non ſit, & colligendos ex gentibus, qui non ex Abrahæ ſint ſtirpe diſperſi. HIER. Sed quod putauerat ſe pro excuſatione dixiſſe, in culpã propriam vertitur. Vnde ſequitur: {Reſpon. autem dominus eius di. ei: Ser. male & pi. ſcie. quia meto vbi non ſemino.} Seruus autẽ malus appellatur, quia calumniam domino fecit, piger quia talentum noluit duplicare, vt in altero ſuperbiæ, in altero negligentiæ condemnetur. Si inquit, durum & crudelem me noueras, & aliena ſectari, tu ſcires me mea diligentius quæſiturum, & dares pecuniã meam ſiue argentum nummularijs, vtrumque enim ἀργύριον argyrion græcus ſermo ſignificat. E loquia inquit domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum. pecunia ergo & argentum, prædicatio Euangelij, & ſermo diuinus eſt, qui dari debuit nummula- E rijs, ideſt vel cæteris doctoribus, quod fecerunt Apoſtoli per ſingulas prouincias, Præsbyteros & Epiſcopos ordinantes, vel cunctis credentibus, qui poſſunt pecuniam duplicare, & cum vſuris reddere, vt quicquid ſermone didicerant opere explerẽt. GREG. Sicut ergo periculum doctorum aſpicitur, ſi dominicam pecuniã teneant, ita & auditorum, quia cum vſuris ab eis exigitur quod audierunt, vt. ſ. ex eo quod audiunt, etiam ſtudeant intelligere nõ audita. ORIGEN. Non autem confeſſus eſt dominus ſe eſſe durum ſicut ille arbitrabatur, cæteris autem eius ſermonibus conceſſit. Sed vere durus eſt his qui miſericordia Dei abutũtur ad negligentiam ſuam, non ad conuerſionem. GREGOR. Pigrum vero ſeruũ qua ſententia Dominus feriat, audiamus. {Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. ORIG. Poteſt quidem dominus ſuæ diuinitatis virtute auferre ſufficientiam ab eo, qui pigrus eſt ea vſus, & dare ei qui eam multiplicauit. GREGO. Opportunum autem videbatur, vt ei potius q duo q̃ qui quinque talenta acceperat daretur: illi enim dari debuit, qui minus habebat: ſed cum per quinque talenta exteriorum ſcientia

quod meum eſt cum vſura. tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur & abundabit, ei autem qui non habet & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem ſeruũ eijcite in tenebras exteriores, il- B lic erit fletus & ſtridor dẽtium.

A deſignetur. Per duo autem intellectus & operatiò, plus habuit qui duo q̃ qui quinque talenta acceperat, quia qui per talenta quinq; exteriorum adminiſtrationem meruit, ab intellectu æternorum adhuc vacuus fuit. Vnum ergo talentum per quod intellectum ſignificari diximus, illi dari debuit qui bene exteriora, quæ acceperat miniſtrauit, quod quotidie in ſancta Eccleſia cernimus, vt ẽt de interna intelligentia polleant, qui exteriora fideliter adminiſtrant. HIER. Vel datur ei qui decem talenta fecerat, vt intelligamus, licet æquale ſit domini gaudium in vtriuſque labore, eius. ſ. qui quinque, & qui duo duplicauit: tamen maius deberi præmium ei, qui plus in domini pecunia laborauit. GREGO. Generalis etiam mox ſententia ſubditur qua dicitur {Omni enim ha. da. & abunda. ei autem qui nõ habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. {Quiſquis autem charitatem habet, alia etiam dona percipit, quiſquis autem charitatem nõ habet, etiam dona quæ percepiſſe videbatur, amittit. CHRY. in Hom. Qui etiam gratiam ſermonis, & doctrinę ad proficiendum habet, non vtens ea, gratiam perdit. qui autem ſtudium adhibet, amplius attrahit donum. HIERO. Multi etiam cum ſint ſapientes naturaliter, & habeant acumen ingenij, & fuerint negligẽtes, & deſidia bonum naturæ corruperint, ad comparationem eius qui paululum tardior labore, & induſtria compenſauit quod minus habuit, perdunt bonum naturæ, & præmium quod eis fuerat repromiſſum, vident tranſire ad alios. Poteſt etiam ſic intelligi: Ei qui fidem habet, & bonã in Domino voluntatem, etiam ſi quid minus, vt homo in opere habuerit, dabitur a bono iudice. Qui autem fidem non habuerit, etiam cæteras virtutes quas videbatur naturaliter poſſidere, perdet. Et eleganter inquit: Quod videtur habere auferetur ab eo. quicquid enim ſine fide Chriſti eſt, non ei debet imputari, qui male eo vſus eſt: ſed illi qui etiam malo ſeruo naturæ bonum tribuit. GREGOR. Vel quiſquis charitatem non habet, etiam ea quæ percepiſſe videbatur, amittit. HILARIVS. Habentibus etiam vſum euangeliorum & legis honor redditur, non habenti autem fidem Chriſti, etiam quod ex lege ſibi eſſe videbatur honoris auferetur. CHRY. in Ho. Seruus autem malus non ſolum dãno punitur, ſed etiam intolerabili pęna, & cum pęna accuſabili denuntiatione. Vnde ſequitur. {Et inutilem ſeruum eiicite in tenebras exteriores. ORI. Vbi ſcilicet nulla illuminatio eſt, forſitan nec corporalis, nec eſt reſpectio Dei illic, ſed quaſi indignis ſpeculatione dei qui talia peccauerunt, condemnantur in his quæ exteriores tenebræ appellantur. Legimus ẽt aliquem ante nos exponentem de tenebris abyſſi, quæ eſt extra mundum, & quaſi indigni toto mundo in abyſſum illam foras eiiciantur, in qua ſunt tenebræ nemine eas illuminante. GRE. Et ſic per pęnam in tenebras exteriores cadet, qui per ſuam culpam ſponte in interiores tenebras decidit. HIERO. Quid autem ſit fletus & ſtridor dentium ſupra diximus. CHRY. in ho. Vide autem quia nõ ſolum qui rapit aliena, aut qui mala operatur punitur vltima pęna, ſed etiam qui bona non facit. GRE. Habens igitur intellectum curet omnino ne taceat, habens rerum affluentiam a miſericordia non torpeſcat, habens artem qua regitur, vſum illius cum proximo parciatur: habens loquendi locum apud diuitem pro pauperibus intercedat. Talenti enim nomine cuilibet reputabitur, quod vel minimum accipiet. ORI. Si autem diſplicet tibi quod dicitur, ſi propter quod non docuit quis iudicatur, recordare illud Apoſtoli. Væ mihi eſt, ſi non euangelizauero.

c Cum autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut Paſtor ſegregat oues ab Hedis. Et ſtatuet oues quidem a dextris, Hedos autem

c ¶ RABA. Poſt parabolas de fine mundi, iam exequitur dñs modũ futuri iudicii. CHRY. in ho. Eſt autem hæc pars delectabiliſſima, quam continue in animo vertentes cum ſtudio audiamus & omni compunctione, nam & ipſe Chriſtus terribilius & lucidius hunc pertractat ſermonem. Iccirco non dicit de cætero. Hom.80 Simile factum eſt regnum cælorum, ſed reuelate ſeipſum oſtendit dicens. {Cum autem ve. fi. ho. in maieſt. ſua.} HIE. Poſt biduum quidem Paſcha facturus & tradendus cruci, & illudendus ab hominibus, recte promittit gloriam triumphantis, vt ſecutura ſcandala pollicitationis præmio compenſaret. Et notandum quod qui in maieſtate cernendus eſt, filius hominis ſit. AVG. ſuper Ioãnem. Super Ioan. tract.21. In forma humana videbunt eum impii, videbunt ad dexterã poſiti. In iudicio enim apparebit in forma quam ex nobis accepit, ſed poſtea futurum eſt vt videatur in forma dei, quam ſciunt omnes fideles. REMI. Deſtruitur autem his verbis illorum error, qui dixerunt dominum non in eadem forma ſerui manere, maieſtatem autem appellat diuinitatem qua æqualis eſt patri & Spiritui ſancto.

tuiſanɫo. O R I. Vel quia cum gloria huc reuertetur, vt corpus F
Hom.34. eius ſit, quale fuit cum transfiguratus fuit in monte, ſedes autem
eius aut quidā perfectiores ſctōrum dñi, de quibus ſcriptū eſt. Qm̄
illic ſederunt ſedes in iudicio, aut quędā virtutes angelicæ de qui-
bus dicitur. Siue throni ſiue dominationes. A V G V S T. 20. de
Cap.24. ciuitate Dei. Deſcen
det enim cum angelis
quos aduocauit de ſu
pernis locis ad facien
dum iudicium. Vnde
dicitur: {Et omnes an
geli eius cum eo.
C H R Y. in Hom.
Omnes enim angeli
cum ipſo aderunt te-
ſtantes & ipſi quantū
adminiſtrauerūt miſ-
ſi a Domino, ad homi
num ſalutem. AVG.
de Pœnitentia. Vel
angelorum nomine
ſignificauit homines
qui cum Chriſto iudicabunt: Angeli enim nuncij ſunt. Nuncios
autem rectiſſimè accipimus omnes qui ſalutem cęleſtem homini-
bus nunciauerunt, Sequitur. {Et congre. ante eum om. gen.} R E-
M I. His verbis vera hominis futura demonſtratur reſurrectio.
Cap.24. A V G. xx. de Ci. dei. Hæc autem congregatio per miniſterium
angelicum fiet, quibus in Pſalmo dicitur. Congregate illi ſanctos
eius. O R I G E. Vel non localiter intelligamus ꝙ congregabun
tur ante eū omnes gentes, ſed quia iam non erunt diſperſę in dog-
matibus falſis & multis de eo. Manifeſta enim fiet diuinitas Chri
ſti, vt nō ſolum nullus iuſtorum, ſed nec aliquis peccatorum igno
ret. Non enim in aliquo loco apparebit filius dei, & in altero non
apparebit: ſicut ipſe ſecundum comparationem fulguris voluit de
monſtrare, quàmdiu ergo iniqui nec ſe cognoſcunt nec Chriſtū,
vel iuſti per ſpeculum in enigmate vident, tandiu non ſunt ſegre-
gati boni a malis. Cum autem propter manifeſtationem filij dei
omnes ad intellectum venerint ſuum, tunc ſaluator ſegregabit bo
nos a malis, vnde ſequitur: {Et ſepa eos ab in. ſicut pa. ſegre. oues
ab hędis} qa & peccatores cognoſcēt ſua delicta, & iuſti manifeſte
videbunt ſemina iuſtitiæ ſuæ ad qualē eos perduxerint finē. Oues
autem dicti ſunt qui ſaluantur propter manſuetudinem quā didi
cerunt ab eo, qui dcit. Diſcite a me quia mitis ſum, & propter qđ
vſque ad occiſionem parati fuerunt venire imitantes Chriſtum,
qui ſicut ouis ad occiſionē ductus eſt. Hędi autem dicuntur mali,
qui aſpera & dura ſaxa aſcendunt, & per præcipitia eorū incedūt.
C H R Y. in ho. Vel hos vocat hædos, illos autem oues, vt horum
infructuoſitatem oſtendat, nullus enim fit ab hædis fructus. Illorū
autem utilitatem, multus enim eſt ouium fructus, & a lana & a la
cte, & a fętibus qui parturiuntur, nomine autem ouis in ſcripturis
diuinis ſimplicitas & innocentia ſolet deſignari. Pulchre ergo in
hoc loco per oues electi deſignantur. H I E R. Hędus autem la-
ſciuum eſt animal, & feruens ſemper ad coitum, & ſemper pro pec
catis offertur in lege, nec dicit capras quę poſſunt habere fœtus, &
tonſę egrediuntur de lauacro. C H R Y. in Ho. Deinde ſegregat
eos etiam ſitu. Nam ſequitur. {Et ſtatuet oues quidem a deſtris, hę
dos autem a ſiniſtris.} O R I G. Sancti enim qui dextera opera
opati ſunt, acceperūt pro mercede ſuorū dexterorū dexterā regis
in qua requies & gloria eſt. Mali vero propter opera ſua peſſima
& ſiniſtra, ceciderunt in ſiniſtram, ideſt in triſtitiam tormentorū.
Sequitur. {Tunc di. rex eis qui a dextris eius erunt.} Venite, vt
quicquid minus fuerit eis, cum perfectius vniti fuerunt Chriſto
conſequantur. Addit autem. Benedicti patris mei, vt eminentia be
nedictionis eorum manifeſtetur: quia prius benedicti ſunt a do-
mino, qui fecit cœlum & terram. R A B A. Vel vocantur benedi-
cti quibus pro bonis meritis debetur æterna benedictio Patris au
tem ſui dicit eſſe regnum, quia ad eum refert poteſtatē regni a quo
ipſe rex eſt genitus, vnde per authoritatem regiam qua ipſe ſolus
exaltabitur in die illa proferet iudicij ſententiam. vnde ſignanter
dicitur. {Tunc dicet rex.} C H R Y. in Ho. Nota autem, quòd nō
dixit accipite, ſed poſſidete ſine hæreditate, ſicut familiaria bona
ſiue paterna, ſicut veſtra vobis antiquitus debita, vnde dicitur. {Pa
ra. vo. reg. a conſti. mundi.} H I E R O. Hæc autem iuxta præ-
ſcientiam dei accipienda ſunt apud quem futura iam facta ſunt.
Cap.9. AV G V S T. xx. de Ci. dei. Excepto autem illo regno de quo in
fine dicturus eſt. Poſſi. para. vo. reg. licet lōge impari modo, etiam
præſens eccleſia dicitur regnum eius in quo adhuc cum hoſte con
fligitur, donec veniatur ad illud pacatiſſimum regnum, ubi ſine
hoſte regnabitur. A V G V. de Pœnitētia. Sed dicet aliquis, regna
re nolo, ſufficit mihi ſaluum eſſe, in quo primum eos fallit, quia
eorum nec ſalus eſt vlla, quorū iniquitas perſeuerat: deinde ſi eſt
aliqua differentia inter regnantes, & non regnantes, oportet tamē

a ſiniſtris. Tunc dicet rex his qui
a dextris eius erunt. Venite be-
nedicti patris mei, poſſidete pa-
ratum vobis regnum a conſtitu
tione mundi. Eſuriui enim, &
dediſtis mihi manducare. Sitiui,
& dediſtis mihi bibere. Hoſpes
eram, & collegiſtis me. Nudus,
& operuiſtis me. Infirmus, & viſi
taſtis me. In carcere eram, & ve
niſtis ad me. Tunc reſpondebūt G
ei iuſti, dicentes. Domine, quan

do te vidimus eſurientem, & pa
uimus? ſitientē, & dedimus tibi
potū? Qñ aūt te vidimus hoſpi
tē, & collegimus te? aut nudū &
cooperuimus te? Aut qñ te vidi
mus infirmū, aut in carcere, &
venimus ad te? Et reſpōdens rex
dicet illis. Amē dico vobis quan
diu feciſtis vni de his fratribus
meis minimis, mihi feciſtis. Tūc
dicet & his q a ſiniſtris erūt. Di
ſcedite a me maledicti in ignē

F vt in vno regno ſint omnes, nec in hoſtium aut aliorum numero
deputentur, & cæteris regnantibus ipſi pereant. Omnes enim Ro
mani, Romanum regnum poſſident, quàmuis non omnes in eo re
gnent. C H R Y. in Ho. Pro quibus ergo ſancti cęleſtis regni bo
na accipiant, manifeſtat cū ſubditur. {Eſuriui, & dediſtis mihi mā
ducare. R E M I. Et
notandum, quòd in
hoc loco ſex opera
miſericordiæ a dño
cōmemorātur, quæ q
cunque implere ſtu-
duerit regnum a con
ſtitutione mundi pre
paratum electis, perci
pere merebitur. R A.
Miſtice autē qui eſu-
rientem & ſitientem
iuſtitiam pane uerbi
reficit, vel potu ſapiē
tiæ refrigerat, & qui
errantem per hære-
ſim vel p peccatum ī
domum matris eccleſiæ recipit & qui infirmum in fide aſſumit, ve Li.26. Mor. cap.25.
rę dilectionis obſeruat iura. G R E G. 25. Moralium. Hi autem
quibus iudex veniens in dexteram conſiſtentiū dicit. Eſuriui &c.
ſunt qui ex parte electorum iudicantur & regnant: qui uitæ ma-
culas lachrymis tergunt, qui mala præcedentia factis ſequentibus
redimentes, quicquid illicitum aliquando fecernat ab oculis iudi
cis eleemoſynarum ſuperductione cooperiunt. Alij vero ſunt, qui
non iudicantur & regnant: qui etiam præcepta legis perfectionis
virtute tranſcendunt. O R I G E. Humilitatis autem cauſa lau-
de beneficiorum ſuorum indignos ſe proclamant, non obliti eo-
rum quæ fecerunt. Ipſe autem eis oſtendit ſuam compaſſionem
in ſuis. Vnde ſequitur. {Tunc reſpondebunt ei iuſti. d. Domine,
H quando te vidimus? R A B A. Hoc quidem dicunt non diffiden-
tes de verbis domini, ſed ſtupent de tanta ſublimatione & de ma-
ieſtatis ſuę magnitudine: Vel quia videbitur eis paruum eſſe bo-
num quod egerant, ſm illud Apoſtoli. Non ſunt cōdignæ paſſio-
nes huius tēporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.
Sequitur. {Et rñdens rex di. eis. Amen di. vo. quādo fe. vni de his
fra. meis. mi. feciſtis.} H I E. Libera quidem nobis erat intelligen-
tia, ꝙ in omni paupere Chriſtus eſuriens paſceret, ſitiens potaret
& ſic de aliis, ſed ex hoc qđ ſequitur: {Quandiu fe. vni &c. non mi
hi videtur generaliter dixiſſe de pauperibus, ſed de his qui pau-
peres ſpiritu ſunt: ad quos extendens manum dixerat, fratres
mei ſunt, qui faciunt voluntatem patris mei. R A B A. Sed ſi
fratres eius ſunt, quare eos minimos vocat? propter hoc quia ſunt
humiles, quia pauperes, quia abiecti. Non autem per hos Mona-
chos ſolum intelligit, qui ad montes receſſerunt: ſed vnumquemq;
fidelem, etiam ſi fuerit ſæcularis, & fuerit eſuriens aut aliud huiuſ-
modi, vult miſericordiæ procuratione potiri. Fratrē enim baptiſ-
I ma facit, & miniſteriorum communicatio. Sequitur: {Tunc di. &
his qui a ſini. erunt: Diſce. a me male. in ignem æternum, qui præ-
pa. eſt dia. & ange. eius.} O R I. Sicut iuſtis dixerat, Venite, ita &
iniuſtis dicit, Diſcedite: nā propinqui ſunt verbo, qui ſeruāt Dei
mandatum, & vocanť vt adhuc propinquiores efficiantur. Longe
autem ab eo ſunt, etſi videantur ei aſſiſtere, qui non faciunt man-
data ipſius, propter hoc audiunt. Diſcedite, vt qui modo vel viden
tur eſſe ante eum, poſtea nec videantur. Conſiderandum eſt au-
tem, quoniam in ſanctis dictum eſt, benedicti patris mei. non au-
tem nunc dicitur, maledicti patris mei. nam benedictionis quidem
miniſtrator eſt pater. maledictionis autem vnuſquiſque ſibi eſt au-
thor, qui maledictione digna eſt operatus. Qui autem recedunt a
Ieſu, decidūt in ignem æternum, q alterius eſt generis ab hoc igne
habemus in vſu. Nullus enim ignis inter homines eſt æternus: ſed
nec multi temporis. Et conſidera, quoniam regnum quidem non
angelis præparatum dicit. Ignem autem æternum diabolo & an
K gelis eius, quia quantum ad ſe homines, non ad perditionem crea
uit, peccantes autem coniungunt ſe diabolo, vt ſicut qui ſaluan-
tur, ſanctis Angelis coæquantur, ſic qui pereunt Diaboli Angelis
comparantur. A V G V. 21. de Ciuitate Dei: Ex hoc autem pa Cap.10.
tet, quòd idem ignis erit hominum ſupplicio attributus & dæmo-
num, ſi autem erit corporali tactu noxius, vt eo poſſint corpora
cruciari, quomodo in eo erit pœna ſpirituum malignorum, niſi
quia ſunt quædam Dæmonibus corpora, ſicut quibuſdam viſum
eſt ex iſto aere craſſo atq: humido? Si autem aliquis nulla habere
Dæmones corpora aſſerat. non eſt de hac re contentioſa diſputa-
tione certandum. Cur enim non dicamus, quàmuis miris tamen
veris modis, etiam ſpiritus incorporeos poſſe pœna corporalis
ignis affligi? Si ſpiritus hominum, etiam ipſi profecto incorporei,
& nunc potuerunt concludi corporalibus membris, & tunc po-
terunt corporum ſuorum vinculis inſolubiliter alligari Adhæ-
rebunt

rebunt ergò dæmones licet incorporei corporalibus ignibus cru- A
ciandi, accipientes ex ignibus pœnam, non dantes ignibus vitam.
Ignis autem ille corporeus erit, & cruciabit huiuſmodi corpora
cum ſpiritibus, dæmones autem ſpiritus ſine corporibus. O R I.
Vel forſitan ignis ille talis ſubſtantia eſt, vt inuiſibilia comburat,
ipſe inuiſibilis conſti
tutus, ſecundum ꝙ
ait Apoſtolus: Quæ
videntur temporalia
ſunt, quæ autem non
videntur æterna. Ne
autē mireris audiens
eſſe inuiſibilem ignē
& punientem, cum vi
deas interius calorē
hominibus acciden-
tem, & non mediocri
ter cruciantem. Seq-
tur. {Eſuriui. n. & nō
de. mi. man.} ſcriptum eſt ad fideles: Vos eſtis corpus Chriſti. ſi-
cut ergo anima habitans in corpore, cum non eſuriat quantum ad
ſuam ſubſtantiam ſpiritualem, eſurit tñ corporis cibum, quia co-
pulata eſt corpori ſuo, ſic & ſaluator patitur quæ patitur corpus
eius Eccleſia, cum ſit ipſe impaſſibilis. Et hoc conſidera, quia lo-
quens ad iuſtos per ſingulas ſpecies eorum beneficia dinumerat.
Ad iniuſtos autem præſcindens narrationem adunauit vtrumque
dicens: {Infir. fui & in car. & non viſi. me,} quoniē miſericordis iu-
dicis erat benefacta quidem hominū largius prædicare & amplia-
re, malefacta autem eorum tranſitorie memorari & abbreuiare.
C H R Y S O. in Hom. Intuere autem quia non in vno tm̄ vel
duobus, ſed in omnibus miſericordiam deſeruerunt: non. n. eſuriē
tem ſolum non cibauerunt, ſed neq; quod leuius erat, infirmum vi
ſitauerunt. Et vide qualiter læuia iniungit: non. n. dixit: In carce-
re eram, & non eripuiſtis me, infirmus eram & non curaſtis me: ſed C
non viſitaſtis, & non veniſtis ad me. In eſuriendo etiam non præ-
cioſam petit menſam: ſed neceſſarium cibum. Omnia ergo ſufficiē
tia ſunt ad pœnam, primo quidem facilitas petitionis: panis enim
erat: ſecundo miſeria eius qui petebat, pauper. n. erat: tertio com-
paſſio naturę: homo. n. erat: quarto deſideriū promiſſionis, regnū
enim promiſit. quinto dignitas eius qui accipiebat. Deus. n. erat
qui pauperes accipiebat: ſexto ſuperabūdantia honoris, qm̄ digna
tus eſt ab hoībus accipere: ſeptimo iuſtitia dationis, ex ſuis. n. a no
bis accipit: ſed contra vniuerſa hæc hcies per auaritiā excecanť.
Lib.26.Mo. ca.24. G R E. 26. Mora. Iſti autē quibus hoc dr̄, ſunt mali fideles q iudi
canť & pereunt, alij vero. ſ. infideles nō iudicanť & pereunt non. n.
eorū tunc cā diſcutiť qui ad conſpectū diſtricti iudicis iā cū dāna-
tione ſuæ infidelitatis accedūt, pfeſſionē vero fidei retinentes, ſed
pfeſſionis opa non habentes redarguuntur vt pereant. Iſti. n. ſaltē
verba Iudicis audiūt, quia eius fidei ſaltē verba tenuerunt. Illi in
damnatione ſua æterni iudicis nec verba ſuſcipiunt, quia eius re-
uerentiam nec verbotenus ſeruare voluerunt, nam & princeps ter
renam Remp. regens, aliter punit ciuem interius delinquētem, at
que aliter hoſtem exterius rebellantem: in illo. n. iura ſua cōſulit,
contra hoſtem vero bellum mouet, & de pœna eius quid lex ha-
beat non requirit. C H R Y. in Ho. Verbis aūt iudicis redarguti,
cum manſuetudine loquuntur. Sequitur. n. {Tunc rñ. ei & ipſi di.
Dñe qñ te vidimus?} O R I G. Conſidera ꝙ iuſti immorantur in
vno quoq; verbo, iniuſti aūt non ita per ſingula, ſed curſim dicūt,
qm̄ proprium eſt iuſtorum benefacta ſua relata ſibi in facie diligen
ter, & per ſingula refutare cauſa humilitatis, malorum autem ho-
minum eſt culpas ſuas excuſationis cauſa aut nullas eſſe oſtende-
re, aut leues & paucas, ſed & reſponſio Chriſti hoc ipſum ſignat.
vnde ſequitur. {Tunc reſpondebit illis dicens. Amen dico vob.}
Volens enim iuſtorum benefacta oſtendere grandia, peccatorum
autem culpas non grandes. ad iuſtos quidē dicit: Ex eo quod feci-
ſtis vni ex minimis meis fratribus: ad iniuſtos aūt non adiecit fra-
tribus: reuera. n. fratres eius ſunt qui pfecti ſunt. Gratius eſt autē
apud Deum opus bonum qđ fit in ſanctioribus q̄ in minus ſan-
ctis, & leuior culpa eſt negligere minus ſctōs q̄ ſanctiores. AVG.
Cap.1. 20. de ciui. Dei. Nunc autem de nouiſſimo iudicio agitur qñ Chri
ſtus de cælo venturus eſt, viuos & mortuos iudicaturus, diuini iu-
dicij vltimum hunc diē dicimus, i. nouiſſimum tp̄s. nam per quot
dies iſtud iudicium ptendatur incertum eſt, ſed ſcripturarum ſan
ctarum more dies poni ſolet pro tempore. Ideo autem dicimus vl
timum iudicium vel nouiſſimum, quia & nunc iudicat, & ab hu-
mani generis initio iudicauit, a ligno vitæ ſeparans primos homi-
nes & angelis peccantibus non parcens. In illo autem finali iudicio
ſimul & homines & angeli iudicabuntur: fiet. n. virtute diuina vt
cuiq; opera ſua vel bona vel mala cuncta in memoriam reuocen-
tur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accuſet vel ex-
cuſet ſcientia conſcientiam.
Cap.15. d ¶ A V G. de Fide & operibus: Nonnulli ſei pſos ſeducunt di

æternum, qui paratus eſt diabo-
lo & angelis eius. Eſuriui. n. &
& non dediſtis mihi māducare.
Sitiui, & non dediſtis mihi po-
tum. Hoſpes eram, & non colle-
giſtis me. Nudus & non operui-
ſtis me. Infirmus & in carcere,
& non viſitaſtis me. Tunc reſpō-
debunt ei, & ipſi dicentes: Domi B
ne quando te vidimus eſurien-

tem, aut ſitiētem, aut hoſpitem,
aut nudum, aut infirmum, aut in
carcere, & non miniſtrauimus ti
bi? Tunc reſpondebit illis dicēs.
Amen dico vobis, q̄diu non fe-
ciſtis vni de minoribus his, nec
mihi feciſtis.
d Et ibunt hi in ſupplicium
æternum, iuſti autem in vitam
æternam.

A centes ignem æternum non dictū ipſam pœnam æternam: Hoc p-
uidens Dominus, ſententiam ſuam ita concluſit dicens. {Et ibunt
hi in ſupplicium æternum, iuſti vero in vitam æternam.} O R I. Tract. 34.
Attende quoniam cum prius dixiſſet. Venite benedicti. deinde
Diſcedite maledicti. propterea quòd proprium boni Dei eſt pri-
mum recordari bene
facta bonorum quàm
malefacta alorū, hic
prius nominat pœnā
malorū. deinde vitā
bonorum, vt primū
quæ timoris ſunt eui
temus mala, poſtea q̄
honoris ſunt appe-
tamus bona. G R E.
25. Mora. Si ergo tan
ta pœna mulctatur,
qui non dediſſe con-
uincitur, qua pœna fe
riendus eſt, qui redarguitur abſtuliſſe aliena? A V G. 19. de Cap.11.
Ciuitate Dei: Eſt autem vita æterna ſummum bonum noſtrum,
& finis ciuitatis Dei, de quo fine dicit Apoſtolus: Finem vero vi-
tam æternam. Sed rurſus quia vita æterna ab his, qui familiarita- Rom. 6.
tem non habent cum ſcripturis ſanctis poteſt accipi etiam in vi-
ta malorum propter animæ immortalitatem, vel propter inter-
minabiles pœnas impiorum profecto finis ciuitatis huius in quo
ſummum habebitur bonum, vel pax in vita æterna, vel vita æter-
na in pace dicendus eſt, vt ab omnibus poſſit intelligi. A V G V. Cap. 13.
primo de Trini. Quod enim dixit Dominus famulo ſuo Moyſi.
Ego ſum qui ſum, hoc contemplabimur cum viuemus in æter-
num. Ita enim dominus ait: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te
verum Deum. Hæc enim nobis contemplatio promittitur actio-
num omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum de qua di-
C cit Ioannes: Videbimus eum ſicuti eſt. H I E R O. Prudens au-
tem lector intende, quòd & ſupplicia æterna ſunt, & vita perpetua
metum deinceps non habeat ruinarum. G R E G O R. At in- Lib.1. Dial. cap.44.
quiunt ideo peccantibus minatus eſt, vt eos a peccatis compeſce-
ret, quibus reſpondemus: ſi falſa minatus eſt vt iniuſtitiam corrige
ret, etiam falſa promiſerat vt ad iuſtitiam prouocaret, & ſic dum
ſatagunt Deum perhibere miſericordem, non verentur prædicare
fallacem. at inquiunt ſine fine puniri, non debet culpa cum fine:
quibus reſpondemus, quòd recte dicerent, ſi iudex iuſtus non cor-
da hominum: ſed facta penſaret. Ad diſtricti ergo Iudicis iuſtitiam
pertinet, vt numquàm careant ſupplicio quorum mens in hac vi
ta numquàm voluit carere peccato. A V G V S T. de Ciui. Dei. Lib.21.c.11
Nullus etiam legis iuſtitia attendit, vt tanta mora temporis quiſ-
que puniatur, quanta vnde puniretur admiſit. Nullus. n. extitit
qui cenſeret tam cito nocentium finienda eſſe tormenta, q̄ cito fa-
ctum eſt homicidium vel adulterium. Qui vero pro aliquo gran
D di crimine morte mulctatur, numquid moram qua occiditur eius
ſupplicium leges exiſtimant, & non quòd eum in ſempiternum
auferant a ſocietate viuentium? Iam vero damnum, ignominia,
exilium, ſeruitus, cum plerumque ſic infliguntur vt nulla venia re
laxentur, nonne pro huius vitæ modo ſimilia pœnis videnť æter-
nis? Ideo quippe æterna eſſe non poſſunt, quia nec ipſa vita quæ
his plectitur porrigitur in æternū. Sed inquiunt. Quomodo ergo
verum eſt quod ait Chriſtus. In qua menſura menſi fueritis, reme
tietur vobis, ſi temporale peccatum ſupplicio punitur æterno?
nec attendunt vt propter æquale temporis ſpacium, ſed propter
viciſſitudinem mali, i. vt qui mala fecerit mala patiatur eandem
dictam menſuram fuiſſe. Factus eſt autē homo malo dignus æter-
no, qui hoc in ſe peremit bonum quod eſſe poſſet in æternum.
G R E G O. At inquiunt: Nullus iuſtus crudelitatibus paſcitur, Lib.4. dial. cap.44.
& delinquens ſeruus a iuſto domino iccirco cedi præcipitur, vt a
nequitia corrigatur. Iniqui autem gehennæ ignibus traditi, quo
E fine ſemper ardebunt? Quibus reſpondemus, quòd omnipotens
Deus quia pius eſt, miſerorum cruciatu non paſcitur, quia autem
iuſtus eſt, ab iniquorum vltione non ſedatur: & tamen ad aliquid
iniqui ſemper concremantur, vt. ſ. iuſti tanto in æternum magis di
uinæ gratiæ debitores ſe eſſe cognoſcant, quanto in æternum ma-
la puniri conſpiciunt, q̄ eius adiutorio vitare potuerant. A V G. Cap.17.
21. lib. de Ciui. Dei: Sed nullum eſt, inquiūt, corpus quod dolere
poſſit, mori non poſſit. Neceſſe eſt autem vt viuat dolens, non eſt
neceſſe vt occidat dolor, quia neç corpora iſta mortalia omnis do-
lor occidit. Et vt dolor aliquis poſſit occidere illa cauſa eſt, quo-
niam ſic connexa eſt anima huic corpori, vt ſummis doloribus ce-
dat atque diſcedat, tunc autem tali corpori anima & eo conne-
ctitur modo vt illud vinculum nullo dolore vincatur. non ergo
tunc nulla: ſed ſempiterna mors erit, qñ nec viuere anima poterit
Deum non habendo, nec doloribus corporis carere moriendo. In
ter huiuſmodi autem æternitatem ſupplicij negantes, miſericor-
dior fuit Origenes, qui & ipſum diabolum & angelos eius poſt gra

tiora pro meritis,& diuturna ſupplicia ex illis cruciatibus eruendos & ſociandos ſanctis Angelis credidit. Sed illum propter hoc, & propter alia nonnulla non immerito reprobauit Eccleſia, quia & hoc,ꝙ miſericors videbatur amiſit faciẽdo veras miſericordias, quibus pœnas luerent,& falſas beatitudines in quibus ſecurum & ſempiternũ boni gaudium non haberent. Lõge aũt alter aliorũ miſericordia ab humano erat affectu, q̃ hominum illo iudicio damnatorum miſericordias temporales,hominum vero q̃ vel citius vel tardius liberantur æternam fœlicitatem putant.

CAPVT XXVI.

ET factum eſt cum conſummaſſet Ieſus ſermones hos omnes,dixit diſcipulis ſuis: Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet, & filius hoĩs tradetur vt crucifigatur.

Lib.4.Dial. cap.44. Cur autem hæc miſericordia ad vniuerſam naturam manat humanam,& cum ad angelicam ventum fuerit,mox areſcit? GRE. At inquiunt: Vbi eſt ꝙ ſancti ſunt,ſi pro inimicis ſuis quos tunc ardere viderint,nõ orabunt? Orant quidem pro inimicis ſuis eo tempore quo poſſunt ad fructuoſam pœnitentiam eorum corda conuertere, quõ ergo tunc orabitur pro illis, qui iam nullatenus

Cap. 19. poſſunt ab iniquitate commutari? AVGVST. 21.de Ci.Dei. Item ſunt alij ab æterno ſupplicio liberationem non omnibus hominibus ꝑmittentes: ſed tãtummodo Chriſti baptiſmatę ablutis, qui participes ſunt corporis eius quomodolibet vixerint,propter illud quod ait dominus. Si quis manducauerit ex hoc pane, non

Cap.20. morietur in æternum.Item ſunt,qui non oĩbus habentibus Chriſti ſacramentum non ſolum catholicis q̃uis male viuentibus hoc pollicentur,qui non ſolum ſacramento, ſed reipſa manducauerũt corpus Chriſti, in corpore eius quod eſt eccleſia conſtituti, etiam ſi poſtea in aliquam hæreſim vel in gentilium idolatriam fuerint

Cap.21. lapſi.Sunt autem qui propter id quod ſcriptum eſt:Qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit,non niſi in catholica Eccleſia perſeuerantibus hoc promittunt, ꝙ merito fundamenti,i.fidei per ignem ſaluentur, quo igne in vltimo iudicio punientur mali: Sed omnibus his cõtradicit Apoſtolus dicens:Manifeſta ſunt opera carnis quæ ſunt immunditia,fornicatio,& his ſimilia quæ prædico vobis qm̃ qui talia agunt regnum Dei,non poſſidebunt.Siqs autem temporalia in corde ſuo præponit Chriſto, & ſi videatur habere fidem Chriſti:non eſt tamen in eo fundamentum Chriſtus ſiui alia præponuntur,quanto magis ſi committat illicita,non præ

Cap. 22. poſuiſſe ſed poſtpoſuiſſe Chriſtum conuincitur? Comperi etiam quoſdam putare eos ſolum arſuros illius æternitate ſupplicij,qui pro peccatis dignas eleemoſynas facere negligunt: ideo iudicem ipſum noluiſſe exiſtimant aliud commemorare ſe eſſe dicturum,

Cap. 27. niſi eleemoſynas ſiue factas ſiue non factas. Sed qui digne pro peccatis ſuis eleemoſynas facit, prius eas facere incipit a ſeipſo, indignum eſt.n.vt ipſe ſibi non faciat, qui facit in proximum cum audiat dicẽtem Deum:Diliges proximum tuum ſicut te ipſum.Itẽq; audiat:Miſerere animæ tuæ placens Deo.Hanc eleemoſynam i.vt Deo placeat non faciens animæ ſuæ, quomodo dignas pro peccatis ſuis facere eleemoſynas dicendus eſt? Propter hoc ergo eleemoſynæ faciendæ ſunt, vt cum de præteritis peccatis deprecamur, exaudiamur,non vt in eis perſeuerantes licentiam malefaciẽdi nos per eleemoſynas comparare credamus.Ideo autem dominus a dextris eleemoſynas ab eis factas in ſiniſtris non factas ſe imputaturũ eſſe prædixit, vt hinc oſtenderet quantum valent eleemoſynæ ad priora delenda, non ad perpetua impune committenda peccata. ORIG. Vel non vnius tm̃ iuſtitiæ ſpecies remuneratur ſicut exiſtimant multi.In quibuſcũq;.n.cauſis mandatum Chriſti quis fecerit,Chriſtum cibat & potat,qui fidelium iuſtitiam & veritatem manducat & bibit.Item Chriſto algenti teximus veſtimentum,accipientes ſapientiæ texturam, adeo vt per doctrinam aliquos doceamus,& induamus eos viſcera miſericordiæ.Quando & præparamus cor noſtrum diuerſis virtutibus ad receptaculum eius, vel illorum quæ ſunt ipſius, ipſum peregrinantem ſuſcipimus in domum pectoris noſtri.Item cum fratrem infirmum,ſiue in fide, ſiue in bono opere viſitauerimus,aut per doctrinam aut increpationẽ, aut ꝑconſolationem, q̃ ipſum Chriſtum viſitamus.Deinde omne quod hic eſt,carcer eſt Chriſti & eorum qui ſunt eius, qui ſunt in hoc mundo degentes, quaſi etiam in carcere naturæ neceſſitate cõſtricti. Cum ergo bonum opus in eis fecerimus, viſitamus eos in carcere & Chriſtum in eis.

CAP. XXVI.

HILAR. Poſt ſermonem quo venturum ſe Dominus in reditu, claritatis oſtenderat, nunc paſſurum eſſe ſe admonet, vt ſacramentum crucis admixtum eſſe gloriæ æternitatis cognoſcerent. vnde dicitur. {Fa.eſt cũ conſum.Ie.ſer.hos omnes.} RABA. De conſummatione ſæcu-

F li & de die iudicij: Vel quia ab initio Euangelij vſq; ad paſſionem omnia faciendo & prædicãdo cõpleuerat. ORIG. Non ſimpl'r Tract.35. autem dixit oẽs, ſed hos oẽs. adhuc.n.oportebat eum ẽt alios loq ſermones priuſq̃ traderetur. Dixit diſcipulis ſuis. {Sci.quia poſt bi.pa.fiet.} RABA. Sicut ex Ioannis narratione colli'r, ante ſex dies Paſchæ, venit Ieſus in Bethaniam, inde venit Hieruſalem ſedẽs ſuper aſellum, poſtea geruntur ea q̃ narrantur hieroſolymis geſta. Ex illo ergo die quo venit in Bethaniam, intelligimus conſummatum quatriduũ, vt occurreret dies ante biduũ

b Tunc congregati ſunt Principes Sacerdotũ,& Seniores populi in atrium Principis Sacerdotũ, qui dicebatur Cayphas, & conſilium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent & occiderent. Dicebant aũt: Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo.

G Paſchæ.Hoc autem inter Paſcha & azima diſtat,ꝙ Paſcha ipſe ſolus dies appellatur in quo agnus occidebatur ad veſperam, hoc eſt 14.Luna primi menſis.15.autem Luna qñ egreſſus eſt populus de Aegypto ſuccedebat feſtiuitas azimorum, verum Euangeliſtæ vnum pro altero ponere ſolent. HIER. Paſcha autem quod Hebraicæ dicitur phaſe, non a paſſione vt plerique arbitrantur, ſed a tranſitu nominatur,eo ꝙ exterminator videns ſanguinem in foribus Iſraelitarum pertranſierit,nec percuſſerit eos, vel ipſe dominus p̃bens auxilium populo ſuo deſuper ambulauerit REMI. Siue quia auxiliante dño populus Iſraeliticus liberatus ab Aegypriaca ſeruitute tranſiuit ad libertatem. ORI. Non autem dixit: Poſt biduum Paſcha erit aut veniet, ne oñderet illud Paſcha futurum quod fieri ſolebat ẜm legem,ſed Paſcha fiet,hoc eſt quale

H nũquàm factum fuerat. REMI. Myſtice.n.Paſcha dicitur, ſiue quia ea die Chriſtus tranſiuit de mundo ad patrem,de corruptione ad incorruptionem,de morte ad vitam.Siue quia ſalubri tranſitu a dæmoniaca ſeruitute mundum redemit. HIE. Poſt duos etiam dies clariſſimi luminis veteris & noui teſtamenti, verum ꝓ mundo celebratur Paſchã,tranſitus etiam noſter,i.phaſe ita celebratur ſi terrena dimittentes ad cæleſtia feſtinemus. ORI. Prędicit autem diſcipulis ſe tradendum cum ſubdit. {Et fil.ho.tra.vt crucifi.}Præmuniens eos ne priuſq̃ audiant quæ fuerant futura,ſubito videntes tradi magiſtrum ad crucem obſtupeſcant. ideo autẽ imperſonaliter poſuit.Tradetur,quia Deus tradidit eum propter miſericordiam circa genus humanum: Iudas propter auaritiam, Sacerdotes propter inuidiam,diabolus propter timorem,ne auelleretur de manu eius genus humanum per doctrinam ipſius non aduertens, qm̃ magis fuerat eripiendum genus humanum ꝑ mortem ipſius,q̃ ereptum fuerat per doctrinam & miracula.

b ¶ GLO. Oſtendit Euangeliſta apparatum & machinatio-

I nem Dominicæ paſſionis quam Chriſtus prænunciauerat, vnde dicit. {Tunc congregati ſunt Principes Sacerdotum.} REMI. Quod autem dicit Tunc, ſuperioribus verbis coniungitur,i.anteq̃ Paſcha celebraretur. ORI. Non autem veri Sacerdotes & Tract.35. Seniores illius qui videbatur populus Dei,vere autem erat populus Gomorrę non intelligentes ſummum Sacerdotem Dei inſidiati ſunt ei, & non cognoſcentes primogenitum vniuerſæ creaturæ etiam Seniorem omnibus conſiliati ſunt contra eum. CHRY. Hom.80. in Hom. Iniqua vero negocia tentantes ad Principem Sacerdotum veniunt. inde volentes poteſtatem accipere, vnde prohibere oportebat. Multi autem erant tunc Principes Sacerdotum,lex vero vnum eſſe volebat. vnde manifeſtum eſt,quòd Iudaica diſſolutio accipiebat principium. Moyſes.n.vnum Principem Sacerdotũ eſſe iuſſit,& eo mortuo alterum fieri, poſtea vero annui facti ſunt. Eos igitur ait hic Principes Sacerdotũ,q̃ de principibus Sacerdotum erant. REMIG. Condemnãtur autem iſti, & quia congregati ſunt,& quia Principes Sacerdotum fuerant.quo.n.plures

K ad peragendum aliquod malum conueniunt, & quo ſublimiores, & nobiliores fuerint: eo deterius habetur malum quod committitur, & eo maior pœna illius præparaẽ.Ad oñdendam aũt dñi ſimplicitatem & innocentiam addit Euangeliſta. {Vt Ieſum do.te.& occi,}In quo.n.nullam mortis cãm inuenire poterant, conſilium fecerunt vt dolo tenerent & occiderent. CHRY. in Ho. Conſiliati ſunt ergo, vt tenerent eum occulte & interimerent,formidabant aũt ppl'm:ideoq; expectabant feſtiuitatẽ p̃terire.ꝑꝑ quod ſequitur.{Di.au.non in di.fe.}Diabolus.n.nolebat in Paſcha Chriſtum pati,vt nõ manifeſtã eius conſtitueret paſſionẽ.Principes aũt Sacerdotum non ea q̃ Dei ſunt timuerunt,ne ſ.pc̃tõ in hoc tpe peracto maior eis inquinatio fieret: ſed vbiq; q̃ humana ſunt cogitabant:vnde ſequitur:{Ne for.tu.fi.in po. ORIG. Propter diuerſa ſtudia ppl'i diligentis Chriſtum & odientis, credentis & nõ credentis. LEO. Pa.in Ser.de Paſ.Prouidentibus ergo principi- Serm.7. bus ne in ſcõ die tumultus oriretur,nõ feſtiuitati ſed facinori ſtudebant.ſeditiones.n.turbarũ fieri in præcipua ſolemnitate metuebant, non vt populus non peccaret; ſed ne Chriſtus euaderet. CHRY.

CHRY. in Hom.Sed tamen furore ferũentes immutati ſunt a A ſuo conſilio,quia.n.traditorẽ inuenerunt,in ipſa feſtiuitate Chriſtum occiderunt. LEO. Papa in Ser.de paſ.Diuino autem intelligimus diſpoſitum fuiſſe conſilio, vt Iudæorum principes qui ſæuiendi in Chriſtum occaſiones ſæpe quæſierant, non niſi in ſolẽnitate paſchali exercendi furoris ſui acciperent poteſtatẽ. Oportebat.n.vt manifeſto implerentur effectu, quæ diu figurata fuerant promiſſa myſteria,vt ouem ſignificatiuam vera remoueret ouis,& vno expleretur ſacrificio variarum dña victimarũ. Vt ergo vmbrę cederent corpori, & ceſſarent imagines ſub pñia veritatis, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguine ſanguis aufertur, & legalis feſtiuitas dum mutatur impletur.

c Cum autem eſſet Ieſus in Bethania in domo Simonis leproſi, acceſsit ad eum mulier habens alabaſtrum vnguenti præcioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis. Videntes autem diſcipuli, indignati ſunt dicentes: Vt quid perditio hæc? B Potuit enim iſtud venũdari multo,& dari pauperibus. Sciens autem Ieſus ait illis: Quid moleſti eſtis huic mulieri? Opus enim bonum operata eſt in me. Nam ſemꝑ pauperes habebitis vobiſcum, me aũt non ſemꝑ habebitis. Mittens.n.hæc vnguentum

c ¶ GLO. Oſtenſo conſilio principum de Chriſti occiſione vult exequi Euangeliſta completionem eius, oſtendens qualiter Iudas habuit conuentionem cum Iudæis vt Chriſtum traderet, ſed prius cauſam proditionis præmittit. Doluit.n.quia non erat venundatum vnguentum quod mulier ſuper caput Chriſti effudit,vt de præcio aliquid tolleret.vnde voluit hoc damnum proditione magiſtri recompenſare.Dicit ergo.{Cum autem eſſet Ieſus in Beth.in do.Si.le.} HIE.Nõ ꝙ leproſus illo tp̃e permaneret: ſed quia antea leproſus,poſtea a Saluatore mundatus eſt nomine priſtino permanente,vt virtus curãtis appareat.Sequitur:{Acce. ad eum mu.ha.ala.vn.præci.} RAB. Eſt aũt alabaſtrum genus marmoris candidi varijs coloribus intincti, quod ad vaſa vnguentaria cauare ſolent, eo ꝙ optime ſeruare ea incorrupta dicatur. HIER. Alius aũt Euangeliſta pro alabaſtro vnguenti præcioſi nardum piſticam poſuit,hoc eſt verum,& abſq; dolo. RAB. Piſtis.n.Græce Latine dr̃ fides, vnde piſticum,i.fidele. Erat n.illud vnguentum fidele,i.purum & non adulteratum. Sequitur:{Et ef.

Tract. 35. ſu.ca.ip.recum.} ORIG. Forſitan quis diceret quatuor fuiſſe mulieres de quibus ſcripſerunt Euangeliſtæ. Ego aũt magis conſentio tres fuiſſe, & vnã quidem de qua ſcripſerunt Matthæus & Marcus, alteram autem de qua ſcripſit Lucas,aliam de qua ſcripſit Ioannes. HIERO. Nemo.n.putet eandem eſſe quæ ſuper caput vnguentum, & quæ ſuper pedes effudit: Illa.n.lachrymis lauit,& crine terſit,& manifeſte meretrix appellatur. De hac autem nihil tale ſcriptum eſt. nec.n.poterat ſtatim capite Domini meretrix digna fieri. AMB. ſuper Lucam. Poteſt ergo non eadẽ eſſe, ne ſibi contraria dixiſſe Euangeliſtæ videantur.Poteſt etiã qõ meriti & tp̃is diuerſitate diſſolui, vt adhuc illa peccatrix ſit; iam iſta

Hom. 81. perfectior. CHRY. in Ho. Et ẜm hoc apud tres euangeliſtas.ſ. Matthæũ Marcum & Lucam vna & eadem eſſe vr̃. Non autẽ abſq; rõne lepræ Simonis meminit euãgeliſta: ſed vt oñdat vñ fiduciam ſumens hęc mulier acceſſit ad Chriſtũ. qa.n.lepra ĩmunda paſſio eſſe videbatur, videns ꝙ Ieſus illum hoĩem curauerat apud quem manebat, confidit ꝙ & animæ eius immunditiam facile expurgabit, & alijs mulieribus procuratione corporis ad Chriſtum accedentibus ſola ipſa honoris gratia ad Chriſtum acceſſit, & ꝑꝑ aĩæ curationem,cum nihil in corpore infirmum haberet.Quapropter maxime aliquis eandem admirari debet.Apud Ioannem autẽ non eſt eadem mulier, ſed altera quædam mirabilis Lazari ſoror. ORIG. Qm̃ Matthæus quidem & Marcus in domo Simonis leproſi hoc factũ fuiſſe exponũt,Ioãnes aũt, ꝙ venit Ieſus vbi erat Lazarus & non Simon:ſed Maria & Martha miniſtrabant.Adhuc ẜm Ioannem,ante ſex dies Paſchæ venit in Bethaniam,qñ fecerũt ei cænam Maria & Martha, hic autẽ qñ recũbit in domo Simonis, poſt biduum paſcha erat futurum. Et apud Matthæum & Marcũ, diſcipuli indignãtur ex bono propoſito, apud Ioannem aũt ſolus Iudas furandi affectu, apud Lucam aũt murmurat nemo. GRE.

Ho. euã.33. Lib.2.c.79. in Ho. Vel dicendum, ꝙ hanc eandem quam Lucas peccatricem mulierem,Ioannes Mariam noĩat. AVG. de Con.Euang. Lucas autem q̃uis ſile factum cõmemoret eiq; quod hic dr̃: nomẽq; conueniat eius apud quem conuiuabatur dñs:nam & ipſum Simonem dicit: tñ quia non eſt contra naturam vel morem hoĩum vnũ nomen habere duos hoĩes,potius credibile eſt fuiſſe illum alium Simonem non leproſum in cuius domo hæc in Bethania gerebantur.Nihil igitur aliud arbitror, niſi ꝙ non quidem aliã fuiſſe mulierem q̃ peccatrix tunc acceſſit ad pedes Ieſu, ſed eandem Mariã bis hoc feciſſe:ſemel.ſ.ꝙ Lucas narrauit. nam & Ioannes Mariam comendans cõmemorauit anteq̃ veniret in Bethaniam: Erat inq̃t languens Lazarus in Bethania de caſtello Mariæ & Marthę ſororis eius.Maria aũt erat quę vnxit Dñm vnguento & exterſit pedes eius capillis ſuis,cuius frater Lazarus infirmabat. iã itaq; hoc Maria fecerat.Quod aũt in Bethania rurſus fecit,aliud eſt quod ad lu-

A cę narrationẽ non pertinet, ſed pariter narratur a tribus.Ioãne.ſ. Matthæo,& Marco:ꝙ autem Matthæus & Marcus caput Dñi vnguento illo perfuſum dicunt: Ioannes aũt pedes oñditur non eſſe contrarium,ſi accipiamus non ſolum caput,ſed & pedes Dñi ꝑfudiſſe mulierẽ: niſi forte qm̃ Marcus fracto alabaſtro ꝑfuſum caput cõmemorat.tã quiſq; calumnioſus eſt, vt aliquid in vaſe fracto neget remanere potuiſſe: vnde etiam pedes Dñi perfunderet. Ille autẽ qui ſic calũniatur,prius accipiat ꝑfuſos pedes anteq̃ illud fractum eſſet,vt ĩ integro remaneret; vñ ẽt caput perfunderetur, vbi fractura illa totum effuderat. AVG. de Doctrina Lib.3.c.12. Chri.Neq; vllo modo quiſq̃ fieri crediderit Dñi pedes ita vnguẽto p̃cioſo a muliere perfuſos vt luxurioſorũ,& neq̃ hominum ſolent. In oĩbus.n.talibus non vſus rerum:ſed libido vtentis in culpa eſt. Quiſquis.n.rebus ſic vtitur,vt metas conſuetudinis bonorum inter quos verſatur excedat,aut aliquid ſignificat aut flagitioſus eſt.Itaq; quod in alijs ꝑſonis plerũq; flagitium eſt, ĩ diuina vel ꝓphetica perſona magnum cuiuſdam rei ſignum eſt. odor.n.bonꝰ fama bona eſt, quam quiſq; bonę vitæ operibus habuerit,dum veſtigia Chriſti ſequitur quaſi pedes eius p̃cioſiſſimo odore perfundit. AVG. de Con.euang. Sed hoc videri poteſt eſſe contrariũ quod Matthæus & Marcus poſtea q̃ dixerũt Paſcha poſt biduum futurum,deinde cõmemorauerũt,ꝙ erat Ieſus in Bethania, vbi de vnguento eadem narraturus Ioannes dicit. Ante ſex dies Paſchæ: ſed qui ita mouentur,nõ intelligunt Matthæum & Marcum illud

C quod in Bethania de vnguento factũ erat,recapitulando poſuiſſe: Non.n.quiſq̃ eorum cum dixiſſet poſt biduum Paſcha futurum, ſic adiunxit vt diceret:Poſt hæc cum eſſet Bethaniæ. CHRY. in Ho. Sed quia diſcipuli audierant magiſtrum dicentem. Miſericordiam volo & non ſacrificium apud ſe cogitabant:Si holocauſta nõ acceptat,multominus olei huiuſmodi vſum. vnde ſequitur:Videntes aũt diſcipuli indignati ſunt dicentes. Vt quid perditio hæc?potuit.n.iſtud venundari multo,& dari pauperibus. HIER. Scio quoſdam hunc locum calũniari, quare Ioannes Iudam ſolum dixerit contriſtatum,eo ꝙ loculos tenuerit,& fur ab initio fuerit,& Matthæus ſcribat oẽs diſcipulos indignatos neſcientes tropum q̃ vocatur σύλληψις ſyllipſis,& pro multis vnus, & pro vno multi ſoleant appellari.nam & Paulus in epiſtola ad Hebræos dicit:Secti ſunt,cum vnum tantummodo.ſ.Iſaiam ſectum autumet. AVG.

D de Con.euan. Poteſt etiam intelligi, ꝙ & alij diſcipuli aut ſenſerunt hoc, aut dixerunt, aut eis Iuda dicente perſuaſum ſit, atque omnium voluntatem Matthæus & Marcus etiam verbis expreſſerint.ſed Iudas propterea dixerat,quia fur erat, cæteri vero propter pauperum curam.Ioannes autem de ſolo illo id commemorare voluit cuius ex hac occaſione furandi conſuetudinem credidit imitandam. CHRY. in Ho. Diſcipuli ergo ita exiſtimabant,ſed dominus mentem mulieris videns permittit. multa.n.erat eius religio & ineffabile ſtudium: iccirco condeſcendens conceſſit ſuper caput ſuum vnguentum effundi.Sicut.n.pater eius odorẽ victimę & fumum patiebatur: ita & Chriſtus mulierem deuotæ vngentẽ, cuius diſcipuli mentem neſciebant q̃relam facientes. vnde ſequit̃. Sciens aũt Ieſus ait illis.{Quid mo.eſ.huic mu.} REMI. per quod aperte oſtendit, ꝙ Apoſtoli,aliq̃d moleſte locuti fuerant aduerſus eam.Pulchre autem ſubdit:{Opus bo.ope.eſt in me. Ac ſi di.} Non eſt perditio vnguenti ſicut vos dicitis, ſed opus bonum, ideſt pietatis & deuotionis obſequium. CHRY. in Ho. Ideo

E autem non ſimpl'r dixit: Bonum opus operata eſt in me, ſed prius poſuit. Quid moleſti eſtis huic mulieri? erudiens nos quodcũq; gerit̃ bonum a quocũq;, etſi non valde diligenter factum fuerit,ſuſcipere & augere & fouere, & non ex principio oẽm diligentiam expetere. Quiſquis.n.eũ interrogaſſet anteq̃ feciſſet hoc mulier, non mandaſſet hoc fieri: ſed poſt effuſum vnguentum nõ habebat locum diſcipulorũ increpatio:& ideo ipſe vt non obtũderet deſiderium mulieris, oĩa hæc in conſolationẽ mulieris dixit. Sequitur: {Nã pau.ſp ha.vo.} REM. Oñdit.n.dñs his verbis quaſi ex quadã rõne, qm̃ non erant illi culpandi, q̃ ſibi adhuc in mortali corpore cõuerſanti,aliq̃d de ſuis facultatibus miniſtrarent,cũ pauperes ſꝑ habendi eſſent in eccleſia,q̃bus fideles cũ vellent bñfacere poſſent, ipſe vero breui tp̃e corporaliter mãſurus erat cũ eis, vñ ſequitur: {Me aũt non ſp habebitis. HIE. Orit̃ aũt hic qõ,quare dñs poſt reſurrectionẽ dixerit ad diſcipulos: Ecce ego vobiſcũ ſum vſq; ad conſummationẽ mundi,& nunc loquit̃: Me aũt non ſꝑ habebitis? Sed mihi vr̃ in hoc loco de p̃ſentia dicere corporali, ꝙ nequaq̃ cũ eis ita futurus ſit poſt reſurrectionẽ,quõ nũc in oĩ cõuictu & familiaritate. REM. Vel ſoluitur ita ut intelligatur,ꝙ ſoli Iudæ di-

ctum ſit:ſed ideo non dixit:habetis ſed habebitis, quia in perſona E Iudæ omnibus imitatoribus illius dictum eſt. Ideo autem dicit: Non ſemper, cum nec ad tempus habeant, quia mali videntur habere Chriſtum in præſenti ſæculo, quando miſcent ſe membris Chriſti, & accedunt ad menſam eius, ſed non ſemper ſic habebunt, quando ſolis electis dicturus eſt: Venite benedicti patris mei. Sequitur:{Mit.enim hæc vn. hoc in cor. me. ad ſæpe. me fe.} Conſuetudo erat illius populi, vt corpora mortuorum diuerſis aromatibus condirentur, quatenus diutius illæſa conſeruarentur.

hoc in corpus meum, ad ſepeliē dum me fecit. Amē dico vobis, vbicumque prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, dicetur & quòd hæc fecit in memoriam eius.

d Tunc abijt vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Sca-

Et quia futurum erat, vt hæc mulier corpus Domini mortuum vellet perungere: & tamē non poſſet, quia reſurrectione an- G ticiparetur: iccirco diuina prouidentia actum eſt, vt viuum domini corpus perungeret. hoc eſt ergo quod dicit. Mit. hæc, i. cum hæc mulier corpus meum viuum perungit, me moriturum & ſepeliendum oſtendit. CHRY. in Hom. Quia ergo ſepulchrum & mortem commemorauerat vt non videatur in triſtitiam mittere mulierem, rurſus eam conſolatur per ea quæ conſequuntur. {Amen dico vo. vbicūq; prædi. fu.} RABA. i. in quocūque loco dilatabitur Eccleſia per totum mundum dicetur, & ꝙ hoc fecit. iſtud & appoſitum notat, quòd ſicut Iudas contradicens adeptus eſt perfidiæ infamiā, ſic & iſta pię deuotionis gloriam. HIERO. Attende notitiam futurorum, quòd paſſurus poſt biduum & moriturus, ſciat euāgelium ſuum in toto orbe celebrandū. CHRY. in Ho. Ecce autem, quod dixit, factum eſt, & vbicumq; terrarum abieris, videbis hanc mulierem famoſam effectam quod virtus p̄dicentis effecit. Et regum quidem multorum, & ducum victorię ſilentur, & multi qui ciuitates conſtruxerunt, & gentes multas ſer- H uituti ſubegerunt: neque ex auditu, neq; ex nomine ſunt cogniti. quoniam autem hæc mulier oleum effudit in domo leproſi cuiuſdam duodecim viris præſentibus, hoc omnes concinunt per orbē terrarum, & tempus tantum pertranſijt, & memoria eius quod factum eſt non eſt tabefacta. Sed quare nihil ſpeciale promiſit mulieri: ſed ſempiternam memoriam? quia ex his quæ dixit intelligi potuit. Si. n. opus bonum fecit, manifeſtum eſt, quòd & mercedem dignam ſuſcipiet. HIERO. Myſtice autem paſſurus pro omni mundo moritur in Bethania in domo obedientiæ, quæ quondam fuit Simonis leproſi. Simon quoq; ipſe obediens dicitur, qui iuxta aliam intelligentiam mundus interpretari poteſt, in cuius domo curata eſt Eccleſia. ORIGEN. Oleum autem vbique in ſcripturis aut opus miſericordiæ intelligitur, quo lucerna verbi enutriti clareſcit, aut doctrina cuius auditu verbum fidei quod eſt accenſum nutritur. Generaliter ergo omne quo quis vngitur, oleum appellatur. olei autem aliud eſt vnguentum. item vnguenti aliud eſt præcioſum, ſic omnis actus iuſtus opus bonum dicitur. Operis I autem boni aliud eſt quod facimus propter homines vel ſecundum homines, aliud quod propter Deum & ſecundum Deum. Itē hoc ipſum quod facimus propter Deum, aliud p̄ficit ad vſum hominum, aliud tātum ad gloriam Dei, vt puta aliquis benefacit homini naturali iuſtitia motus, non propter Deum, q̄uo faciebāt interdum & gentes opus. illud oleum eſt vulgare non magni odoris, & ipſum tamen acceptabile apud Deum, qm̄ vt dicit Petrus apud Clementem, Opera bona quæ fiunt ab infidelibus in hoc ſæculo eis proſunt, non in alio ad conſequendum vitam æternam, qui autem propter Deum faciunt, magis illis in illo ſæculo proficit hoc eſt vnguentum boni odoris. Sed aliud fit ad vtilitatem hominum, vtputa eleemoſyna & cætera huiuſmodi, hoc q. facit in Chriſtianos, pedes domini vngit, quia ipſi ſunt domini pedes quod p̄cipue ſolent facere pœnitentes pro remiſſione peccatorum ſuorū. Qui aūt caſtitati ſtudet, & in ieiunijs & in orationibus permanet, & cæ- K teris quæ tm̄ ad gloriam Dei p̄ficiunt, hoc eſt vnguentū quod vngit Dn̄i caput, & hoc eſt vnguentū p̄cioſum, ex cuius odore tota repletur Eccleſia, & hoc eſt opus proprium non pœnitentium ſed p̄fectorum, aut doctrina quæ neceſſaria eſt hoībus, hoc eſt vnguentum quo pedes Dn̄i vnguntur. Agnitio autem fidei q̄ ad ſolū pertinet Deum eſt vnguentum quo vngitur caput Chriſti, quo cōſepelimur Chriſto p̄ baptiſmum in mortē. HIL. Mulier aūt hæc in p̄figuratione plebis gentiū eſt, q̄ in paſſione Chriſti gloriā Deo reddidit. Caput. n. eius punxit, caput aūt Chriſti Deus eſt, nā vnguentū boni operis eſt fructus: ſed diſcipuli fauore ſaluādi Iſraelis vendi hoc in vſum pauperū dicunt debuiſſe, pauperes aūt Iudæos fide indigentes, inſtinctu prophetico nūcupāt, quibus Dn̄s ait plurimum eſſe tp̄is quo habere curam pauperū poſſent. Cæterum nō niſi ex p̄cepto ſuo ſalutem gentibus poſſe p̄ſtari, qui ſecum infuſo mulieris huius vnguento ſunt conſepultæ, q̄a regeneratio nō niſi cum mortuis in baptiſmi p̄feſſione reddetur. & iccirco vbi prædicabitur hoc Euāgelium, narrabitur opus eius, quia ceſſante Iſrael, Euangelij gloria fide gentium prædicatur.

d ¶ GLO. Poſita occaſione proditionis, conſequenter de proditione Iudæ agit Euangeliſta. vn̄ dicit: {Tūc abi. vnus de duod.}

rioth, ad principes ſacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem vt eum traderet.

e Prima autem die azimorū, acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum

CHRY. in Hom. Hom.81. Tunc. ſ. quando hoc audiuit, qm̄ prædicabitur hoc Euangeliū vbique, timuit enim, nam virtutis ineffabilis erat quod dictum eſt. AVG. de Cō. Lib.2.c.78. euang. Ita. n. ſermo dirigitur dicente domino: Scitis quia poſt bidu. paſ. fi. tunc congre. ſunt prin. ſacer. Tunc abi. vnus de duodecim. Inter illud enim G quod dictum eſt: Ne tumultus fieret in populo, & hoc quod dicit. Tunc abiit vnus de duodecim, interpoſitum eſt ilud de Bethania quod recapitulando dictum eſt. ORIGE. Tract.35. Abiit autem aduerſus vnum Principem Sacerdotum, qui factus fuerat Sacerdos in æternum, ad multos Principes Sacerdotum, vt vēderet prætio volentem redimere totum mundum. RABA. Abiit autem dicit, quia non coactus, non inuitus: ſed ſponte ſceleratum inijt conſilium. CHRYSO. in Ho. Addit autem, vnus de duodecim, ac ſi diceret, de primo choro eorum, qui ſublimiter electi ſunt, & ad deſignationem eius adiungit: Qui dicitur Iudas Scarioth. Erat. n. & alius Iudas. REMI. Scariotha namque fuit villa, vnde ortus eſt iſte Iudas. LEO Papa in Ser. de paſ. Qui non timoris perturbatione Chriſtum deſeruit: ſed pecuniæ cupiditate diſtraxit, amore enim pecuniæ vilis ē omnis affectio, & anima lucri cupida, etiam pro exiguo perire non metuit, nullumq; eſt iuſtitiæ in illo corde veſtigium, in quo ſibi auaritia facit habitaculum. Hic p̄- H fidus Iudas inebriatus veneno dum ſitit lucrum, ita ſtulte impius fuit, vt Dominum venderet & Magiſtrū. vnde dixit Principibus Sacerdotum. {Quid vul. mi. da. & ego vo. eum tra. HIER. Infœlix Iudas dānum quod ex effuſione vnguēti ſe feciſſe credebat, vult magiſtri prætio cōpenſare. nec certam tn̄ poſtulat ſummam, vt ſaltem lucroſa videretur proditio, ſed quaſi vile tradens mancipium in poteſtate ementium poſuit quantum vellent dare.

ORIG. Hoc aūt faciunt oēs, qui accipiunt aliquid corporaliū, aut mundialium rerum vt tradant, & eiiciant ab anima ſua Saluatorem & verbum veritatis quod erat in eis. Sequitur. {At illi cōſti. ei triginta ar.} Tantam mercedem conſtituentes, quantos annos Saluator conuerſatus fuerat in hoc mūdo. HIER. Ioſeph autem non vt multi putant iuxta ſeptuaginta interp̄tes, triginta aureis venditus eſt: ſed iuxta Hebraicam veritatem, triginta argēteis. neque enim poterat ſeruus p̄cioſior eſſe q̄ Dn̄s. AVG. de Lib.1.c.41. Quæſt. Euan. ꝙ autem Dn̄s. triginta venditus eſt, ſignificauit per Iudam Iudæos iniquoſq; qui perſequētes carnalia & temporalia, I quę ad quinque pertinent ſenſus corporis: Chriſtum habere noluerunt, & quia ſexta mundi ætate fecerunt ſexies quinque eos quaſi p̄cium venditi Dn̄i accepiſſe ſignatum eſt, & quia eloquium Dn̄i argentum eſt, illi autem ipſam legē etiam carnaliter intellexerunt tanq̄ in argento impreſſerant ſæcularis principatus imaginē quam amiſſo Dn̄o tenuerunt. Sequitur: {Et exin. quæ. op. vt eum traderet. ORIG. Qualem autem opportunitatem quærebat Iudas, Lucas manifeſtius explanat dicens: Et quærebat opportunitatem vt traderet eum ſine turba, i. quando populus non erat circa eum, ſed ſecretus erat cum diſcipulis, quod & fecit tradens eum poſt cœnam cum ſecretus eſſet in prædio Gethſemani, & inde vſque nunc opportunitas iſta videtur his, qui volunt prodere Dei verbum in tempore perſecutionis, quando multitudo credentium non eſt circa verbum veritatis.

c ¶ GLO. Proſecutus fuerat Euangeliſta de his, quæ erant præambula ad Chriſti paſſionem, ſcilicet de prænunciatione paſ- K ſionis, de conſilio Principum, & de tractatu proditionis, nunc autem tp̄s, & ſeriem paſſionis incipit p̄ſeq. dicens: {Prima autem die azi.} HIER. Prima dies azimorum quartadecima dies menſis primi eſt, quando agnus īmolatur, & Luna pleniſſima eſt & fermē tum abiicitur. REMIG. Et notandum, ꝙ apud Iudæos primo die Paſcha celebratur. reliqui vero ſeptem ſequentes dies azimorum vocabantur, ſed nunc dies azimorum dicitur pro die Paſchæ. CHRYSO. in Hom. Vel hanc primam diem azimo- Hom.81. rum dicit, quia ſeptem dies azimorum erant, aſſueuerunt enim Iudæi a veſpera ſemper numerare diem. vnde huius diei facit mentionem ſecundum quam in veſpera Paſcha erat immolandum, q̄d quinta Feria fuit. REMI. Sed forte dicet aliquis: Si ille typicus agnus figuram huius veri agni geſtabat, quare non ea nocte paſſus eſt Chriſtus, quando ſolebat agnus immolari? Sed ſciendum quia eadem nocte myſteria ſanguinis & corporis ſui diſcipulis celebranda

celebranda tradidit, & ſic tentus & ligatus a Iudæis, & ſuæ immo- A lationis, ideſt paſſionis ſacrauit exordium. Sequitur. {Acceſ. ad Ieſu diſc. dicentes. Vbi vis pare. ti. co. paſc.} Inter eos autem diſcipulos, qui acceſſerunt ad Ieſum interrogantes, & iudam fuiſſe eſtimo proditorem. CHRYSO. in Hom. Ex hoc autem manifeſtum eſt, quoniam nō erat ei domus, neque tugurium. Ego autem æſtimo neque diſcipulos habuiſſe. profecto enim eū illuc rogaſſent venire, ſequitur: {At Ieſus dixit. Ite in ciui. ad quendam.} AVGVST. Lib.2.c.80. de Cō. euang. Eum. ſ. quem Marcus & Lucas dicunt patremfamilias vel dominum domus. Q̄d ergo interpoſuit Matthæus: Ad quendam, tanq̄ ex perſona ſua ſtudio breuitatis illud compendio voluit inſinuare, nam neminem ſic loqui vt dicat. Ite ad quendam, quis neſciat? At per hoc cum Matthæus verba Domini poſuiſſet dicentis: Ite in ciuitatem. interpoſuit ipſe: Ad quendam, non quia ipſe Dominus hoc dixerit: ſed vt ipſe nobis inſinuaret tanto nomine fuiſſe quendam in ciuitate ad quem Domini diſcipuli mittebantur, vt præpararent Paſcha. manifeſtum eſt enim diſcipulos a Domino, non ad quemlibet, ſed ad quendam hominem, i. ad certum aliquem miſſos eſſe. CHRY. in Hom. Vel dicendum, ꝙ per hoc quod dicit. Ad quē dam oſtendit, quòd ad ignotum hominem mittit, monſtrans hinc C quoniam poterat non pati. Qui enim menti huius perſuaſit, vt eos ſuſciperet quid non vtique operatus eſſet in his, qui eum crucifigebant: ſi tamen voluiſſet non pati? ego autem non hoc admiror ſolum quoniam eum ſuſcepit, ignotus exiſtens: ſed quoniam ſuſcipiendo Chriſtum multorum odium contempſit. HILA. Vel ideo hominem, cum quo Paſcha celebraturus eſſet non nominat, non enim Chriſtianus honor credentibus erat præſcitus. RABA. Vel nomen prætermittit, vt omnibus verum Paſcha celebrare volentibus, Chriſtumq; hoſpitio ſuæ mentis ſuſcipere danda facultas deſignetur. HIER. In hoc etiam morem veteris teſtamenti noua ſcriptura cōſeruat. Frequenter enim legimus: Dixit ille illi, & in loco illo, & illo, & tamen nomen perſonarum locorumq; non ponitur: Sequitur: {Et dicite ei: Magiſter dicit, tēpus meum prope eſt.} CHRY. in Hom. Hoc autem dixit diſcipulis paſſionem commemorans, vt ex multiplici paſſionis enū- D ciatione exercitati meditarētur quod futurum erat, ſimul autem demonſtrans, quòd volens ad paſſionem venit. Sequitur: {Apud te facio Paſcha.} In quo demonſtrat quoniam vſque ad vltimum diem non erat contrarius legi. Addidit autem: {Cum diſcipulis meis,} vt ſufficiens fieret præparatio, & vt ille ad quem mittebat non exiſtimaret eum occultari velle. Sequitur: {Et fece. diſcip. ſicut conſti. illis Ieſus, & para. Paſcha.} ORIGE. Tract.35. Forſitan autem aliquis requiret, ex eo quòd Ieſus celebrauit more Iudaico Paſcha, quia conuenit & nos imitatores Chriſti ſimil'r facere, non conſiderans, quòd Ieſus factus eſt ſub lege, non vt eos qui ſub lege erant ſub lege relinqueret: ſed vt ex lege educeret, quanto ergo magis non conuenit illos introire in lege, qui prius fuerant extra legem: ſed ſpiritualiter celebrantes, quę in lege corporaliter celebranda mandantur, vt in azimis ſynceritatis & veritatis celebremus Paſcha ſecundum voluntatem agni dicentis: {Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, non habebi- E tis vitam in vobis.}

dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? At Ieſus dixit: Ite in ciuitatem ad quendā, & dicite ei: Magiſter dicit: tempus meum prope eſt, apud te facio paſcha cum diſcipulis meis. Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit illis Ieſus, & parauerunt Paſcha.

f Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis. Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia vnus ve-

f ¶ HIERO. Quia ſupra Dominus de Paſſione ſua prædixerat, nunc etiam de proditore prædicit, dans ei pœnitentiæ locū, vt cum intelligeret ſciri cogitationes ſuas, & occulta cordis conſilia, pœniteret eum facti ſui. vnde dicitur: {Veſpere autē fa. diſcū. cum 12. diſci. ſuis.} REMI. Cum 12. dicit, quia Iudas adhuc erat in numero, qui iam receſſerat merito. HIERO. Omnia enim ſic agit Iudas, vt tollatur ſuſpicio proditoris. REMIG. Et notandum, quia pulchre veſpere facto diſcubuiſſe dicitur, quoniam ad veſperam agnus immolari ſolebat. RABA. Ideo etiam veſpere diſcubuit cum diſcipulis, quia in paſſione Chriſti, quando verus Sol ad occaſum properauit, refectio æterna omnibus fi- Homil. 82. delibus præparata fuit. CHRY. in Hom. Deſignat autem euāgeliſta, ꝙ comedentibus illis diſputat Ieſus de traditione Iudæ, vt & de tempore, & a menſa oſtendat malitiam proditoris: & ideo ſe Serm.7. quitur. {Et edētibus illis. d. Amē dico vo. quia vnus ve. me tra. eſt. LEO Papa in Ser. de Paſ. In quo notam ſibi eſſe proditoris ſui conſcientiā demōſtrauit, non aſpera ac aperta impiū increpatione confundens: ſed leui & tacita admonitione conueniens, vt facilius Tract.35. corrigeret pœnitendo, quem nulla deformaſſet abiectio. ORIG. Vel dixit generaliter, vt teſtimonio p̄cuſſi cordis ſingulorū qualitas probaretur, & vt Iudæ oñderet malitiam, qui nec cognitori cōſiliorum ſuorum credebat, eſto quia in primis putauit latere quaſi

ſtrum me traditurus eſt: Et contriſtati valde, cęperunt ſinguli dicere: Numquid ego ſum domine? At ipſe reſpondens ait: Qui intingit mecum manum in parapſide, hic me tradet. Filius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptū eſt de illo. Veh autem homini il- B li, per quem filius hoīs tradetur. Bonum erat ei, ſi natus nō fuiſſet homo ille. Rn̄dens aūt Iudas, q̄ tradidit eum, dixit: Nūquid ego ſum Rabbi? Ait illi: Tu dixiſti.

hominem, qui poſtq̄ vidit conſcientiam ſuam poſitam in verbis ipſius, quorū primū infidelitatis erat, ſecundum impudentiæ, & vt etiam diſcipulorum oſtenderet bonitatem, quia plus credebāt verbis Chriſti q̄ cōſcientiiæ ſuæ. vnde ſequit: {Et cōtriſt. val. & cæp. ſin. di. Nūquid ego ſum domine?} Vnuſqſq; enim diſcipulorum ſciebat ex his quæ docuerat Ieſus, qm̄ ad malum vertibilis eſt humana natura, & in colluctatione aduerſus rectores huius mundi tenebrarum, & propter hanc cauſam vnuſquiſque eorum timens interrogauit: vnde & de omnibus futuris timendum eſt nobis infirmis. Videns autem dominus de ſeipſis timentes diſcipulos, demonſtrauit proditorem inditio propheticæ vocis dicentis: {Qui manducauit panem mecum ampliauit aduerſum me ſupplantationem.} vnde ſequitur: {At ipſe reſpon. ait: Qui intin. me ma. in parapſide, hic me tradet. HIER. O mira domini patientia, prius dixerat: Vnus veſtrum me tradet. perſeue- C rat proditor in malo. manifeſtius arguit: & tamen nomen propriū non deſignat. Iudas. n. cæteris contriſtatis & retrahentibus manū, & interdicentibus cibos ori ſuo, temeritate & impudentia qua p̄diturus erat, etiam manū cum magiſtro mittit in parapſidem, vt audacia bonam conſcientiā mentiret. CHRY. in Ho. Mihi autē vr̄, & hoc Chriſtum feciſſe, ꝙ. ſ. Iudas cum eo in parapſide intingeret, magis eum confundens, & in amorem ſuum attrahens. RA. Quod aūt dicit hic Matthæus: In parapſide. Marcus dicit: In catino. Parapſis. n. eſt vas eſcarum quadrangulatum a paribus aſſibus, ideſt ęquis lateribus dictum, Catinum vero vas fictile apertum ad immittendum liquorem, & potuit fieri vt in menſa vas fictile quadrangulatum contineretur. ORIG. Hæc eſt autem propria conſuetudo hominum nimis malorum, vt poſt ſalem & panem inſidientur hominibus, maxime nihil inimicitiæ ab eis habentibus. Si autem & poſt ſpiritualem menſam abundantius videbis, multi- D tudinem malitiæ eius non recordatus, nec in corporalibus bonis magiſtri dilectionem, nec in ſpiritualibus doctrinam. Tales ſunt omnes in Eccleſia, qui inſidiantur fratribus ſuis, cum quibus ad eandem menſam corporis Chriſti frequenter ſimul fuerunt. HIER. Iudas autem nec primo nec ſecundo correctus, a proditione retrahit pedem, ſed patientia domini nutrit impudentiam ſuam: & ideo pœna prædicitur, vt quē pudor nō vicerat, corrigāt denuntiata ſupplicia. vnde ſequitur. {Filius quidem hominis va. ſi. ſcri. eſt de illo.} REMI. Humanitatis namque eſt ire & redire, diuinitatis ſemper manere & eſſe, & quia humanitas pati potuit & mori: iccirco pulchre dicitur filius hominis abire. Aperte etiam dicit: Sicut ſcriptum eſt de eo. qm̄ quæcūq; paſſus eſt, prius a Prophetis prædicta ſunt. CHRY. in Ho. Hoc aūt dixit ad cōſolandum diſcipulos, vt non exiſtimarēt infirmitatis id eſſe quod paſſurus erat, & vtinam etiam corrigeret proditorē. Quāuis autē ſcriptum fuerit paſſurum eſſe Chriſtum, nihilominus tn̄ incuſatur E Iudas. Non. n. traditio Iudæ ſalutem noſtram operata eſt, ſed ſapientia Chriſti, qui aliorum nequitijs ad id quod nobis expediebat vtebatur. vnde ſequitur: {Veh autem ho. il. per quem fi. homi. tradet. ORIG. Non aūt dixit veh homini illi a quo tradit, ſed per quē tradetur, oñdens alterum a quo tradebatur, i. diabolo, ipſū aūt Iudam miniſtrum eſſe traditionis. Veh aūt oībus traditoribus Chriſti, quicūq;. n. diſcipulos Chriſti tradit, ipſum Chriſtum tradit. REM. Vel ē erit oībus, qui maligna conſcientia & polluta ad menſam Chriſti accedunt. Quāuis. n. Chriſtum non tradant Iudæis crucifigendum: tradent tn̄ ſuis iniquis mēbris ſumendum, & ad maiorem exagerationem ſubdit: {Bonum erat il. ſi nat. non fū. homo ille.} HIE. Non autē ideo putandus eſt an̄ fuiſſe q̄ naſceretur, quia nulli poſſet eſſe bene, niſi ei q fuerit, ſed ſimp'r dictū eſt multo melius eſſe non ſubſiſtere q̄ male ſubſiſtere. AVG. de Lib.1.c.40. Quæſt. euang. Et ſi quiſpiam contendit aliquam vitam eſſe ante iſtam, non Iudæ tm̄ vt non naſceretur: ſed nulli expedire conuincitur. An diabolo dicit non expedire naſci, ſcilicet ad peccatum: an etiam bonum erat illi, vt Chriſto non naſceretur per vocationem ne eſſet apoſtata. ORIG. Iudas aūt poſt oīum Apoſtolo-

rum interrogationes,& poſt Chriſti narrationem de ipſo vix aliquando & ipſe interrogauit verſuto conſilio, vt ſimilia cæteris interrogando, celaret proditionis conſilium. Nam vera triſtitia, non ſuſtinet moram. vnde ſequitur: {Reſpondens autem Iudas qui tradidit eum dixit: Nũquid ego ſum rabbi? HIERO. In quo blandientis fingit affectum ſiue incredulitatis ſignum. Cæteri enim qui nõ erant prodituri dicunt: Numquid ego ſum domine? Iſte qui

g Cænantibus autem eis, accepit Ieſus panem & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis & ait: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum.

h Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: Bi-

proditurus erat non dominum,ſed magiſtrum vocat, quaſi excuſationem habeat, ſi domino denegato ſaltem magiſtrum prodiderit. ORIGEN. Vel hoc ipſum quaſi ſubſanans dicit, quia vocabatur magiſter, cum non eſſet hoc vocabulo dignus. CHRY. in Hom. quàmuis autem Dominus poterat dixiſſe, argentum es pactus accipere,& adhuc audes interrogare: ſed nihil horum dixit mitiſſimus Ieſus, nobis terminos & regulas præfigens. Sequitur enim: Et ait illi: tu dixiſti. REMIG. Quod ſic poteſt intelligi: Tu dicis & verum dicis, ſiue tu dixiſti & non ego, vt adhuc ei locus pœnitentiæ concederetur, dum non apertius eius peruerſitas manifeſtatur. RABA. Ponit hoc etiam ſic dici a Iuda, & a Domino reſponderi, vt non omnes aduerterent quod dictum erat.

g ¶HIERO. Poſtquàm typicum paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat, ad verum Paſchæ tranſgreditur ſacramentum, vt quando omni præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipſe quoque in veritate ſui corporis & ſanguinis repræſentaret.

Epiſt. 118. vnde dicitur. Cænantibus autem illis. AVG. ad Ianuarium: In quo liquido apparet, quando primo acceperunt diſcipuli corpus & ſanguinem Domini, non eos accepiſſe ieiunos. Numquid tamen propterea calumniandus eſt ritus vniuerſæ Eccleſiæ, quòd a ieiunis ſemper accipitur? Placuit enim Spirituiſancto, vt in honorem tanti ſacramenti in os Chriſtiani prius dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Saluator namque quo vehementius commendaret myſterij huius altitudinem, vltimum in hoc voluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum a quibus ad paſſionem digreſſurus erat, & ideo non præcepit quo deinceps ordine ſumeretur, vt apoſtolis per quos eccleſiam diſpoſiturus erat ſeruaret hunc locum. GLO. Sub alia tamen ſpecie carnem & ſanguinem ſuum tradidit Chriſtus, & deinceps ſumendum inſtituit, vt fides haberet meritum, quę de his eſt quę non videntur.

Lib.4. c.4. AMB. de Sacramentis. Et vt nullus horror cruoris ſit, & præciũ

Super Ioã. tamen operetur redemptionis. VGVST. ſuper Ioan. Com-

tract.26. mendauit autem Dominus corpus & ſanguinem ſuum in eis rebus, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Panis namque in vnum ex multis granis cõficitur, vinum vero in vnum ex multis acinis confluit. ita dominus Ieſus Chriſtus nos ſignauit, & myſterium pacis ac vnitatis noſtræ in ſua menſa conſecrauit. REM. Apte etiam fructum terræ obtulit, vt per hoc demonſtraret, quia ad hoc venerat, vt illam maledictionem auferret, qua maledicta eſt terra propter peccatum primi hominis. Congruenter etiam iuſſit offerri quæ de terra naſcuntur, & pro quibus homines maxime laborant, vt non eſſet difficultas in acquirendo, & homines de

Lib.4. c.3. labore manuum ſuarum ſacrificium Deo offerrent. AMB. de Sacramen. Ex hoc autem accipe anteriora eſſe myſteria Chriſtianorum quàm Iudæorum. Obtulit enim Melchiſedech panem & vinum ſimilis per omnia filio Dei, cui dicitur: Tu es ſacerdos in ęternum ſecundum ordinem Melchiſedech, de quo & hic dicitur: {Accepit Ieſus panem.} GLO. Quod de pane frumenti intelligi debet. grano enim frumenti ſe comparauit dominus dicens: {Niſi granum frumenti cadens in terram.} Talis etiam panis competit ſacramento, quia eius vſus eſt communior: nam alij panes propter eius defectum fiunt. Quia vero Chriſtus, vſque ad vltimum diem demonſtrauit ſe non eſſe contrarium legi, vt ſupra ex verbis Chryſoſto. habitum eſt, in veſpera vero quando paſcha immolabatur ſecundum legis præceptum azima comedendum erat, & omne fermentatum abiiciendum, manifeſtum eſt, quòd panis iſte, quem Dominus accepit vt diſcipulis traderet, azimus fuit. GREGOR. in Regiſtro: Solet autem nonnullos mouere, ꝙ in Eccleſia alij offerunt panes azimos, alij fermentatos. Eccleſia nãque Romana offert azimos panes propterea quòd dominus ſine vlla commiſtione ſuſcepit carnem. aliæ vero eccleſiæ offerunt fermentatum pro eo quòd verbum patris indutum eſt carne, & eſt verus Deus & verus homo. nam & fermentum commiſcetur farinæ: ſed tamen tam azimum q̃ fermentatum dum ſumimus, vnum corpus domini noſtri ſaluatoris efficimur. AMBRO. de Sa-

Lib.4. c.4. cramentis: Iſte autem panis ante verba ſacramentorum panis eſt vſitatus, vbi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Conſecratio aũt quibus verbis eſt, & quibus ſermonibus, niſi Dñi Ieſu? Si.n.tanta vis eſt in eius ſermone, vt inciperent eſſe quæ non erãt,

F quanto magis operatorius eſt vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Si.n.operatus eſt ſermo cæleſtis in alijs rebus, non operatur in cæleſtibus ſacramentis? Ergo ex pane corpus fit Chriſti, & vinum fit ſanguis conſecratione verbi cæleſtis. Modũ requiris? Accipe. Conſuetudo eſt, vt nõ generetur homo, niſi ex viro & muliere: ſed quia voluit Dominus, de Spũſctõ & virgine natus eſt Chriſtus. AVG. de Ver.Do. Sicut ergo per Spiritumſanctũ vera caro ſine coitu creatur: ita & per eundem ſubſtantia panis & vini, i. corpus Chriſti & ſanguis conſecratur: & ideo quia verbo Dñi fit prædicta conſecratio ſubditur. {Benedixit. REMI. Per hoc etiam monſtrauit, quia humanam naturam, vnà cum Patre & Spirituſancto gr̃a diuinæ virtutis impleuit, & æternæ immortalitatis munere ditauit. Sed vt monſtraret, quia corpus eius non abſq; ſua voluntate

G ſubiectum erat paſſioni ſubditur: Ac fregit. AVG. in lib. Sentẽ. Gratianus de Cõſ. diſt. 2. cap. cum frang.

Proſperi. Cum.n.frangitur hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud q̃ Dñici corporis immolatio in cruce eiusque ſanguinis effuſio de latere deſignatur? DIONY. in Eccle. Hierar. In hoc etiam oñditur, ꝙ vnum & ſimplex Dei ver- Cap. 3.

bum per humanationem compoſitum, & viſibile ad nos peruenit, & ad ſe noſtram ſocietatem benigne peragens, ſpiritalium bonorũ diſtributorum nos participes fecit. vnde ſequitur: Deditq; diſcipulis ſuis. LEO Papa in Ser. de paſſi. Nec ab hoc quidem myſterio Serm. 7.

traditore ſubmoto, vt oſtenderetur Iudas nulla iniuria exaſperatus, qui impietate voluntaria erat præſcitus. AVG. ſuper Io. De Tract. 26.

vno.n.pane & Petrus accepit & Iudas, ſed Petrus accepit ad vitã, Iudas ad mortem. CHRY. in Ho. Et hoc Ioannes oñdit dicẽs: Hom. 83.

Qm̃ poſt hæc intrauit in eum Sathanas. Etenim maius peccatum eſt factum, & qm̃ cùm tali mente ad myſteria acceſſit, & qm̃ cum acceſſiſſet, non factus eſt melior, neque timore, neque beneficio, neque honore. Chriſtus autem non prohibuit eum q̃uis omnia no-

H uerit, vt diſcas qm̃ nihil dereliquit eorum, quæ in correptionem conueniunt. REMI. In hoc etiam facto reliquit exemplum Eccleſiæ, vt neminem a ſocietate ſui, neque a cõione corporis & ſanguinis Dñi ſegreget, niſi pro aliquo manifeſto & publico crimine. HILA. Vel ſine Iuda, Paſcha accepto calice & fracto pane conficitur, dignus.n. æternorum ſacramentorum cõione non fuerat. Diſceſſiſſe autem eum hinc intelľr, quòd cum turbis reuerſus oñditur. Sequitur: {Et ait, accipite & comedite.} AVGVST. de Bedai c.10. prioris ad Cor. citat hũc locum ex Ser. quopiam de verbis Euang.

Verb. Domini. Inuitat Dominus ſeruos, vt præparet eis cibum ſeipſum. Sed quis audeat manducare Dominum ſuum? & quidem quando manducatur reficit, ſed non deficit. viuit manducatus, quia ſurrexit occiſus, nec quando manducatur partes de illo facimus, & quidem in ſacramento ſic fit. Norunt fideles quemadmodum manducent carnem Chriſti. vnuſquiſque partem ſuam accipit. Per partes manducatur in ſacramento & integer manet, totus in cælo, totus in corde tuo. Ideo autem iſta dicuntur ſacra-

I menta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur. quod videtur habet ſpeciem corporalem, quod intelligitur, fructum habet ſpiritualem. AVGVSTINVS. ſuper Ioannem. Carnem Tract. 27.

autem Chriſti non edamus tantum in ſacramento, quod & multi mali faciunt: ſed vſque ad ſpiritus participationem manducemus, vt in Domini corpore tanquàm membra maneamus, vt eius ſpiritu vegetemur. AMBROSIVS. de Sacra- Lib.4. c.5.

mentis. Ante enim quàm conſecretur panis eſt: vbi autem verba Chriſti acceſſerint dicentis: {Hoc eſt corpus meum} corpus Chriſti eſt.

h ¶ REMIG. Quia corpus ſuum ſub ſpecie panis, Dominus diſcipulis dederat pulchrę etiam calicem ſui ſanguinis tradit eiſdem: vnde dicitur: {Et accipiens calicem gratias egit.} In quo demonſtrat quantum de noſtra ſalute gratuletur, pro quibus etiam ſanguinem ſuum funderet. CHRYSOSTOMVS. in Homil. Ideo etiam gratias egit, vt nos doceret qualiter opor-

K teret nos hoc myſterium perficere, & etiam monſtrauit quoniam ad paſſionem non venit nolens. Erudiuit enim nos quodcumque patimur cum gratiarum actione ferre, & etiam ex hoc bonam ſpem nobis dedit. Si enim figura huius ſacrificij, ſcilicet immolatio agni paſchalis, facta eſt liberatio populi ab Aegyptiaca ſeruitute, multo magis veritas liberabit orbem terrarum. Sequitur: {Et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes.} Ne autem hæc audientes turbarentur, primum ipſe ſanguinem ſuum bibit, inducens eos ſine turbatione ad communionem myſteriorum. HIERONY. contra Heluidium: Sic igitur Dominus Ieſus fuit conuiua & conuiuium, ipſe comedens & qui comeditur. Sequitur: {Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti. CHRY. in Hom. Hoc eſt annunciationis legis nouæ, hoc enim promittebat vetus teſtamentum quod continet nouum. Sicut.n. vetus teſtamentum habuit ſanguinẽ vitulorũ & ouiũ, ita nouum habet ſanguinẽ dñicũ.

REMI

REMIG. Sicut enim legitur, quia accepit Moyſes ſanguinem agni & miſit in crateram, & intincto faſciculo hiſopi aſperſit populum dicens, hic eſt ſanguis teſtamenti quod mandauit ad nos Deus. CHRY. in Hom. Sanguinem autem nominans, & paſſionem ſuam pronunciat dicens: Qui pro multis effundetur. Et rurſus dicit mortis cauſam cum ſubdit: In remiſſionem peccatorum: quaſi dicat, ſanguis agni in Aegypto effuſus eſt pro ſalute primogenitorũ populi Iſraelis, hic autem in remiſſionem peccatorum vniuerſi orbis terrarũ. REM. Et notandum, quia nõ ait: Pro paucis, aut

bite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Dico autem vobis, non bibam ammodo de hoc genimine vitis vſque in diem illum, cum illud bibam vobi-

B ſcum nouum in regno patris mei.

i Et hymno dicto, exierunt in montem olueti. Tunc dicit illis Ieſus: Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiã Paſtorẽ, & diſpergẽtur oues

pro omnibus: ſed pro multis, quia non venerat vnam tantum gentem redimere: ſed multos de omnibus gentibus. CHRY. in Ho. Hoc autem dicens, oſtendit quòd paſſio eius myſterium eſt ſalutis humanę, per quod etiam diſcipulos conſolatur. Et ſicut Moyſes ait: Hoc erit vobis memoriale ſempiternum, ita & ipſe dixit, vt Lucas refert: Hoc facite in meam commemorationem. REM. Non ſolum autẽ panẽ, ſed etiam vinũ offerendũ docuit, vt eſurientes & ſitientes iuſtitiã his myſterijs doceret eſſe recreãdos. GLO. Sicut enim corporalis refectio ſit per cibum & potum: ita ſub ſpecie cibi & potus nobis ſpiritualem refectionem dominus præparauit. Conueniens etiam fuit ad ſignandum Dominicam paſſionem, vt ſub duplici ſpecie hoc ſacramentum inſtitueretur. In paſſione enim ſanguinem ſuum effudit, & ſic ſanguis eius fuit a corpore ſeparatus. Oportuit ergo ad Dominicam paſſionem repræſentandam, ſeorſum proponi panem & vinum, quę ſunt corporis & ſanguinis ſacramenta. Sciendum tamen eſt, quòd ſub vtraque ſpecie totus Chriſtus continetur, ſub ſpecie quidem panis ſimul ſanguis cum corpore, & ſub ſpecie vini ſimul corpus cũ ſanguine. AMB. in Epiſtola ad Corin. Ideo etiam in duabus ſpeciebus celebratur: valet enim ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus. CYPRI. ad Cæcilium epiſt. 3 lib. 2. Calix vero Domini non eſt aqua ſola & vinum ſolum: niſi vtrũque miſceatur. qũo nec corpus Domini poteſt eſſe farina ſola aut aqua ſola: niſi vtrũ-

Lib.5. c.1. que fuerit adunatum. AMB. de Sacra. Si autem Melchiſedech panem & vinum obtulit, quid ſibi vult aquæ miſtio? Accipe rationem: Tetigit Moyſes petram, & petra vndam maximam fudit, petra autem erat Chriſtus, & vnus de militibus lancea tetigit latus Chriſti, & de latere eius aqua fluxit & ſanguis, aqua vt mundaret, ſanguis vt redimeret. REMI. Sciendum etiam, quòd vt Ioannes dicit: Aquæ multę populi ſunt. Et quia nos oportet ſemper manere in Chriſto, & Chriſtum in nobis, vinum aquæ miſtum offertur, vt oſtendatur quia caput & membra, ideſt Chriſtus, & Eccleſia, vnum ſunt corpus, vel vt demonſtretur, quia nec Chriſtus paſſus eſt abſque amore noſtræ redemptionis, nec nos ſaluari poſſumus abſque illius paſſione. CHRYSO. in Ho. Quia vero de paſſione & cruce eis locutus erat, conſequenter eum qui de reſurrectione eſt ſermonem inducit dicens. {Dico autem vobis, non bibam ammodo de hoc geni. vi. vſque in di. il. cum il. bi. vobiſ. no. in regno patris mei.} Regnum autem reſurrectionem ſuam nominat. Ideo autem hoc de reſurrectione dixit, quòd ſcilicet cũ Apoſtolis eſſet bibiturus, ne aliqui exiſtimarent phantaſiam eſſe reſurrectionem: & ideo perſuadẽtes hominibus de Chriſti reſurrectione dixerunt: Simul comedimus & bibimus cum eo, poſtquàm reſurrexit a mortuis: per hoc ergo oſtendit, quòd videbunt eum clare ſuſcitatum, & cum ipſis rurſus erit. Quod autem dicit: Nouũ. intelligendum eſt noue, ideſt nouo modo, non quaſi corpus paſſibile habens & indigens cibo. Non enim poſt reſurrectionem comedit & bibit, quia cibo indigeret, ſed propter reſurrectionis certitudinem. Quia vero ſunt quidam Hæretici in ſacris myſterijs aqua vtentes non vino, demonſtrat per hæc verba, quoniam & cũ ſacra myſteria tradidit vinum dedit, quod & reſuſcitatus bibit. propter hoc dicit: Ex hoc genimine vitis. Vitis enim vinum non aquam generat. HIERO. Vel aliter: De carnalibus dominus tranſit ad ſpiritualia, quòd vinea de Aegypto tranſplantata populus ſit Iſrael, ſacra ſcriptura teſtatur. dicit ergo dominus ſe de hac vinea nequaquàm eſſe bibiturum, niſi in regno patris. Regnum patris fidem puto eſſe credentium. ergo cum Iudæi regnum receperint patris, tunc de vino eorum Dñs bibet. Attende autem ꝙ dicat: Patris & non Dei. Omnis.n. pater nomen eſt filij, ac ſi diceret, cum crediderint in Deum patrem, & adduxerit eos pater ad filiũ. REMI. Vel aliter: Non bibam de geni. vi. huius, i. non vltra ſynagogę carnalibus oblationibus delectabor, in quibus illa paſchalis agni immolatio præcipuum locum tenere ſolebat: Aderit autem tempus meæ reſurrectionis & dies, in quo in regno patris conſti-

A tutus, i. gloria æternæ immortalitatis ſublimatus, vobiſcum illud bibam nouum, hoc eſt de ſaluatione illius populi iam renouati ꝑ aquam baptiſmatis, quaſi nouo gaudio lætabor. AVG. de Quę. Lib.1. c.43.

Euan. Vel aliter, cum dicit: Bibam illud nouum. vult intelligi hoc vetus eſſe. Quia ergo de propagine Adam, qui vetus homo appellatur, corpꝰ ſuſcepit, quod ĩ paſſione morti traditurus erat: vnde etiam per vini ſacramentum commẽdauit ſãguinem ſuũ, quid aliud nouum vinum quàm immortalitatem renouandorum corporum intelligere debemus? Qđ autem dicit: Vobiſcũ bibã. ẽt ipſis reſurrectionem corporum ad induendam immortalitatem promittit. vobiſcum.n. non ad idem tempus, ſed ad eandem innouationem eſſe dictum accipiendum eſt. nam & nos dicit Apoſtolus reſurrexiſſe cum Chriſto, vt ſpes rei futuræ iam lætitiam præſentem afferat. Quòd autem de hoc genimine vitis, etiam illud nouum eſſe dicit, ſignificat vtique eadem corpora reſurrectura ſecundum innouationem cæleſtem, quæ nunc ſecundum terrenam vetuſtatem ſunt moritura. HILAR. Videtur autem ex hoc, quòd Iudas cum eo non biberit, quia non erat bibiturus in regno, cum vniuerſos tunc bibentes ex vitis iſtius fructu bibituros ſecum poſtea polliceretur. GLO. Sed ſuſtinendo aliorum ſanctorum ſententiã, quòd. ſ. Iudas ſacramenta receperit a Chriſto, dicendum eſt, quod hic dicit, Vobiſcum, ad plures eorum non ad omnes referendũ eſt.

C i ¶ ORIGE. Diſcipulos qui acceperant benedictionis panem, & biberant calicem gratiarum actionis, docebat dominus ꝓ Tract.35.

his oĩbus hymnum dicere patri. vnde dr̃: {hym. di. exie. in mõ. ol.} vt de alto tranſiret ad altũ, quia fidelis non põt aliquid agere in cõualle. CHRY. in ho. Audiant quicũq; velut porci ſimpľr mãducantes cũ ebrietate ſurgunt, cũ deceret gr̃as agere, & in hymnũ mẽ- Hom.83.

ſam deſinere. Audiant quicũq; vltimam orationẽ in ſacris myſterijs non expectant. vltima.n. orõ illius hymni eſt ſignũ. Gr̃as ergo egit anteq̃ ſacra myſteria diſcipulis daret, vt & nos gr̃as ageremus. Hymnũ dixit poſtq̃ dedit, vt & nos hoc ipſum faciamus. HIE. Iuxta hoc exemplũ Saluatoris, q pane Chriſti, & calice ſaturatus, & inebriatus fuerit, poteſt laudare Deũ, & conſcendere montẽ olineti, vbi laborum refectio dolorisq; ſolatium, & veri luminis notitia eſt. HIL. Per hoc ẽt oñdit, ꝙ hoĩes conſummati in vniuerſis diuinorum myſteriorũ virtutibus, gaudio exultationeq; cõi in cę-

D leſtem gloriã efferunt. ORI. Apte ẽt mons miſericordiæ eſt electus, vbi ꝑnunciaturus fuit ſcandalum infirmitatis diſcipulorum, iam tunc paratus vt non repelleret diſcipulos diſcedentes, ſed vt reciperet reuertentes. vñ ſequit. {Tunc di. il. Ieſus. Oẽs vos ſcan. patie. in me in iſta no.} HIE. Prædicit quidẽ qđ paſſuri ſunt, vt cũ paſſi fuerint non deſperẽt ſalutẽ, ſed agentes pñiam, liberentur. CHRY. in Ho. In quo ẽt docet nos, quales añ crucẽ fuerunt diſcipuli, & quales poſt crucẽ. Et.n. qui neq; cum Chriſto, dũ crucifigebatur ſtare poterant, poſt mortẽ Chriſti adamãte fuerũt fortiores. Fuga.n. diſcipulorũ & timor demonſtratio eſt mortis Chriſti vt confundant qui hereſi Marcionis ægrotant. Si.n. neq; ligatus eſt neq; crucifixus: vñ Petro & reliqs Ap̃lis incuſſus eſt tãtus timor? HIE. Et ſignãter addit: In iſta nocte. quia qũo qui inebriant, nocte inebriantur, ſic & q ſcandalum patiuntur, in nocte & tenebris ſuſtinent. HIL. Huius etiã prædicationis fides authoritate prophetiæ veteris continebatur. vñ ſequit. {Scriptum eſt.n. percũ. Paſto. & diſper. oues gregis.} HIERO. Hoc alijs verbis in Zacharia

E propheta ſcriptum eſt, & ex perſona Prophetæ ad Deum dicitur: Percute Paſtorem & diſpergentur oues. percutitur autem Paſtor bonus, vt ponat animam ſuam pro ouibus ſuis, & de multis gregibus errantiũ, fiat vnus Grex, & vnus Paſtor. CHRYSO. in Ho. hanc autem Prophetiam inducit, ſimul quidem ſuadens eis attendere ſemper quæ ſcripta ſunt, ſimul etiam oſtendens quoniã ſecundum Dei conſilium crucifigebatur, & vndiq; monſtrans non alienum ſe eſſe a veteri teſtamento, qui in eo prænunciabatur. non autem permiſit eos in triſtibus permanere: ſed & læta prænũnciat dicens: Poſtquàm autem reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. non enim confeſtim poſt reſurrectionem in cælo eis apparuit: neque in longam quandam regionem, vt eis appareat vadit: ſed in ipſa gente, & in ipſis fere regionibus, vt & hinc crederent, quoniam qui crucifixus eſt, ipſe eſt qui reſurrexit. Propter hoc etiam ſe in Galilæam abire dicit, vt a timore Iudæorum liberati, crederent ei quod dicebatur. ORIGEN. Prædicit etiam hoc eis, vt qui ad modicum diſperguntur ſcandalum paſſi, poſt congregentur a reſurgente Chriſto, & præcedente eos in Galilæam gentiũ. HILAR. Sed Petrus in tantum, & affectu & charitate Chriſti

eſſerebatur,vt & imbecillitatem carnis ſuæ,& fidem verborum do F
mini non contueretur,quaſi dicta eius efficienda non eſſent.vñ ſe-
quitur: {Reſpondens Petrus ait illi: Et ſi omnes ſcandalizati ſue-
rint in te,ego numquàm ſcandalizabor. CHRYSO. in Hom.
Quid ais o Petre? Propheta dixit: Diſpergentur oues, & Chri-

gregis. Poſtquàm autem re-
ſurrexero, præcedam vos in Ga
lilæam. Reſpondens autem Pe-
trus, ait illi: Et ſi omnes ſcan-
dalizati fuerint in te, ego num-
quam ſcandalizabor. Ait illi
Ieſus: Amen dico tibi, quia in
hac nocte antequàm gallus can
tet, ter me negabis. Ait illi

ſtus cõfirmauit quod
dictum eſt, & tu dicis:
Nequaquã. Quando
dixit:{Vnus ex vobis
me tradet,} timebas
ne tu eſſes traditor,q̃-
uis nihil tibi tale con
ſcius eras,nunc autem
manifeſte eo dicente,
qm̃ oẽs ſcãdalizabimi
ni,cõtradicit:ſed quia
erutus erat ab anxie
tate, quã de perditio-
ne habuerat, confidens de reliquo dicebat: {Ego numquam ſcan-
dalizabor. HIERO. Non tamen eſt temeritas nec mẽdacium,
ſed fides eſt Apoſtoli Petri: & ardens affectus erga Dominum ſal-
uatorem. REMIG. Quod ergo ille dicit præuidendo,iſte de-
negat amando,vbi moraliter inſtruimur, vt quantum confidimus
de ardore fidei,tantum timeamus de carnis fragilitate. videtur ta-
men accuſabilis Petrus, & quoniam contradixit, & quoniam alijs
ſeipſum præpoſuit, & tertio,quoniam totum ſibi attribuit, quaſi
fortiter eſſet perſeueraturus; vt hoc igitur in eo ſanaret:permiſit
fieri eius caſum, non impellens eum ad negãdum, ſed eum ſibi de-
ſerens,& naturam humanam de fragilitate conuincens. ORIG.
vnde alij diſcipuli ſcandalizati ſunt in Ieſu:Petrus autem non ſo-
lum ſcandalizatur:ſed abundantius relinquitur,vt ter denegaret.
vnde ſequitur:{Ait illi Ieſus:Amen dico tibi,quia in hac nocte an
Lib. 8.ca.2. tequam gallus cantet,ter me negabis. AVGVST. de Concor.
Euange. Poteſt autem mouere, quòd tam diuerſa non tantũ ver-
ba:ſed etiam ſententias Euangeliſtæ præmittunt, quibus præmo-
nitus Petrus,illam præſumptionem proferret, vel cum Domino,
vel pro Domino moriendi, ita vt cogant intelligibiliter eum ex-
preſſiſſe præſumptionem ſuam, diuerſis locis ſermonis Chriſti,&
ter illi a Domino reſponſum, quòd eum eſſet ante galli cantum
ter negaturus, ſicut etiam poſt reſurrectionem ter illum interro-
gat,vtrum illum amet,& mandatum de paſcendis ouibus ter præ-
cepit. Quid enim habent hæc verba Matthæi, vel ſententiæ ſimi-
le illis, quibus ſecundum Ioannem, vel quibus ſecundum Lucam
Petrus protulit præſumptionem ſuam? Marcus autem pene ipſis
verbis hoc commemorat, quibus & Matthæus, niſi quòd diſtin-
ctius quemadmodum futurum eſſet, expreſſit dictum eſſe a Do-
mino: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac priuſquàm bis
gallus vocem dederit,ter me es negaturus.vnde nonnullis,qui pa-
rum attendunt,Marcus videtur non congruere cæteris.tota enim
negatio Petri trina eſt,quę ſi poſt primum galli cantum inciperet,
falſum dixiſſe viderentur tres Euangeliſtæ, qui dicunt dixiſſe do-
minum, quòd antequàm gallus cantaret, eum Petrus eſſet negatu
rus. Rurſus ſi totam trinam negationem ante peregiſſet, quàm
cantare gallus inciperet, ſuperfluo dixiſſe Marcus deprehendere-
tur ex perſona Domini: Priuſquàm gallus bis vocem dederit, ter
me es negaturus.Sed quia ante primum galli cantum cępta eſt illa
trina negatio,attenderunt tres Euangeliſtæ, non quando eam cõ-
pleturus eſſet Petrus,ſed quando futura eſſet,& quando incæptu-
ra, ideſt ante galli cantum quàmquam in animo eius, & ante
primum galli cantum tota poſſit intelligi, quoniam ante galli can
tum tantus timor obſederat mentem, qui eam poſſet vſque ad ter
tiam negationem perducere. Multominus igitur mouere debet,
quia trina negatio etiam trinis negantis vocibus, ante galli cantũ
cępta, etſi non ante primum galli cantum peracta eſt, tanquàm ſi
alicui diceretur:Antequàm gallus cantet,ad me ſcribes Epiſtolam.
in qua mihi ter conuiciaberis, non vtique ſi eam ante omnem
galli cantum ſcribere inciperet, & poſt primum galli cantum fi-
niret: ideo dicendum erat falſum fuiſſe prædictum. ORIGE.
Quæreres autem,ſi poſſibile erat,vt non ſcandalizaret Petrus, ſe-
mel Saluatore dicente, quoniam omnes vos ſcandalum patiemini
in me. Ad quod aliquis reſpondebit, quoniam neceſſe erat fieri,
quod prædictum erat a Ieſu.Alius autem dicet.quoniam qui exo-
ratus a Niniuitis, quæ prædixerat per Ionam non fecit, poſſibile
fuit vt repelleret etiam ſcandalum a Petro deprecante.Nunc autẽ
promiſſio eius audax in affectu quidem prompto,non ſine prudẽ-
ti facta eſt ei cauſa, vt non ſolum ſcandalizaretur, verũ etiam ter
denegaret. poſtquàm autem cum affirmatione iuramenti pronũ-
ciauit,dicet aliquis, quòd non erat poſſibile,vt non denegaret. Si
enim iuramentum erat Chriſti,amen, mentitus fuiſſet dicendo:
{Amen dico tibi. ſi verum dixiſſet Petrus, quia non te negabo.}
Videntur autem mihi cæteri diſcipuli cogitantes, quod primum
fuerat dictum. Omnes vos ſcandalum patiemini. Ad hoc autem

quod dictum eſt Petro: Amen dico tibi.promiſerunt ſimiliter Pe-
tro,quia non erant compræhenſi in illa Prophetia,vnde ſequitur:
{Ait illi Petrus:Etiam ſi oportuerit me mori tecum non te nega-
bo.}Similiter & omnes diſcipuli dixerunt, hic etiam Petrus, ne-
ſcit quid loquatur: Cum Ieſu enim mori pro omnibus moriente

Petrus: Etiam ſi oportuerit me
mori tecum, non te negabo.
Similiter & omnes diſcipuli di-
xerunt.
K Tunc venit Ieſus cum illis,
in villam quæ dicitur Gethſe-
mani. Et dixit diſcipulis ſuis:
G Sedete hic, donec vadam illuc
& orem. Et aſſumpto Petro, &

hominum non erat,
quoniam omnes fue-
rant in peccatis, &
omnes opus habebãt,
vt pro eis alius mo-
reretur, non ipſi pro
alijs. RABA. Sed
quia intellexerat Pe-
trus Dominum præ
timore mortis, eum
ſe prædixiſſe negatu-
rum, ob hoc dicebat,
q̃ licet periculum imi
neret mortis, nullo modo ab eius fide poſſet auelli,& ſimiliter alij
Apoſtoli per ardorem mentis non timuerunt damnum mortis:
ſed vana fuit p̃ſumptio humana,ſine protectione diuina. CHRY.
in Ho. Hinc ergo magnum diſcimus dogma,quòd non ſufficit de-
ſiderium hominis:niſi diuino aliquis potiatur auxilio.
K ¶ REM. Paulo ſuperius Euangeliſta dixerat,quia hymno
iam dicto,exijt cum diſcipulis in montem oliueti,& vt oſtenderet
ad quem locum ipſius montis diuerterit, conſequenter adiunxit:
{Tunc venit Ieſus cum illis in villam quæ dicitur Gethſemani.
RABA. Lucas dicit:In montem oliueti. Ioannes trans torrẽtem
Cedron.quod idem eſt quod Gethſemani;& eſt locus in quo ora-
H uit ad radicem montis oliueti,vbi hortus eſt,vbi etiam Eccleſia eſt
ædificata. HIER. Gethſemani interpretatur Vallis pinguiſſi-
ma,in qua iuſſit diſcipulos ſedere pauliſper,& expectare redeun-
tem,donec pro cunctis dominus ſolus oraret. ORIG. Non.n. Trac.35.
conueniebat vt ibi caperetur, vbi cum diſcipulis manducauerat
Paſcha,conueniebat autem & priuſq̃ proderetur orare,& eligere
locum mundum ad orationem.vnde ſequitur:{Et dixit diſcipulis
ſuis,ſe.hic do.va.il.& orem. CHRY. in Ho. Hoc autem dicit, Hom.84.
quia diſcipuli indiuiſibiliter ſequebantur Chriſtum. conſuetudo
enim erat ſine diſcipulis orare, hoc autem faciebat erudiens nos
in orationibus quietem nobis cõſtituere & ſolitudinem quærere.
DAMA. in Lib.3. Sed cum oratio ſit aſcenſus intellectus ad Cap.24.
Deum. vel petitio decentium a Deo, qualiter dominus orabat?
Neque enim aſcenſione, quæ ad Deum eſt, indigebat intellectus
eius,ſemel ſecundum perſonam Deo verbo vnitus:neq; & ea quæ
a Deo eſt petitione:vnus enim Deus & homo Chriſtus eſt.Sed for
mans in ſeipſo quod noſtrum eſt, docuit nos a Deo patre petere,
I & ad ipſum extendi:ſicut enim paſſiones ſuſtinuit,vt triumphans
aduerſus eas victoriam nobis tribueret: ita orat nobis viam faciẽs
ad eam,quæ ad Deum eſt aſcenſionem, & pro nobis omnem iuſti-
tiam implens, & reconcilians nobis patrem ſuum, & vt principiũ
ipſum honorans & monſtrans, quòd non eſt Deo contrarius.
REMIG. Cum autem dominus in monte orauit, docuit nos
in oratione pro cæleſtibus Dominum ſupplicare. Cum vero in
villa orauit, nos inſtruxit, vt in oratione ſemper humilitatem
ſeruare ſtudeamus. RABA. Pulchre autem appropin-
quans paſſioni, in valle pinguedinis oraſſe dicitur, vt demon-
ſtraret, quòd per vallem humilitatis, & pinguedinem charita-
tis mortem pro nobis ſuſceperit. Moraliter etiam nos inſtruxit,
vt non geſtemus cor aridum a pinguedine charitatis. REMI.
Appropinquans morti Dominus, in valle pinguedinis orauit,
quia per vallem humilitatis, & pinguedinem charitatis pro no-
bis mortem ſubijt.Quia vero fidem diſcipulorum & conſtantiam
deuotæ ſibi voluntatis acceperat: ſed turbandos illos & diſper-
K gendos præſciebat: ideo iuſſit eos in loco ſedere. nam ſedere re-
quieſcentis eſt, laboraturi enim erant eum negaturi. Quali-
ter autem progreſſus ſit, manifeſtat cum ſubiungit: {Et aſſum-
pto Petro & duobus filijs Zebedæi, cæpit contriſtari & mœſtus
eſſe.}Illos videlicet aſſumpſit, quibus in monte claritatem ſuæ
maieſtatis oſtenderat. HILARIVS. Sed quia dicit: Cæ-
pit contriſtari & mœſtus eſſe,Hæreticorum omnis hic ſenſus eſt,
vt opinentur metum mortis in Dei filium incidiſſe,quia aſſerunt
non de æternitate prolatum,neque de infinitate paternæ ſubſtan-
tiæ extitiſſe:ſed ex nihilo per eum qui omnia creauit,effectum: &
ideo in eo doloris anxietas:ideo metus mortis, vt qui mortem ti-
mere potuit & mori poſſit,qui vero mori potuit,licet in futurum
erit, non tamen per eum qui ſe genuit ex præterito ſit æternus;
quòd ſi per fidem capaces Euangeliorum eſſent, ſcirent verbum
in principio Deum: & hoc in principio apud Deum: & eandem
eſſe æternitatem gignentis & geniti.Sed ſi virtutem illam incorru
ptæ ſubſtantiæ imbecillitatis ſuæ, forte aſſumptio carnis infece-
rit, vt ſit ad dolorem infirma, ad mortem trepida, iam & corru-
ptioni ſubdita erit, ac ſi æternitate demutata in metũ, hoc quod
in ea

in ea eſt poterit aliquando non eſſe. Deus autem ſine menſura tẽ-
porum ſemper eſt,& qualis eſt,talis ſemper æternus eſt. Mori igi-
tur nihil in Deo potuit,nec ex ſe met⁹ Deo vllus eſt. HIERO.
Nos autem ita dicimus hominem paſſibilem a Dei filio ſuſceptũ,
vt deitas impaſſibilis permaneret. Paſſus eſt enim Dei filius non

duobus filijs Zebedæi, cœpit cõ
triſtari,& mœſtus eſſe. Tũc ait il
lis: Triſtis eſt anima mea vſque
ad mortem. Suſtinete hic,& vigi
late mecum.
l Et progreſſus puſillum,proci-
dit in faciem ſuam, orans & di-
cens:Pater mi,ſi poſsibile eſt,trã

putatiue,ſed vere om
nia,quæ ſcriptura te-
ſtatur, ſecũdum illud
quod pati poterat,ſe-
cundum.ſ. ſubſtantiã
aſſumptam. HILA.
1.de Trini.Puto autẽ
non alia hic ad timen
dum quàm paſſionis,
& mortis cauſa a qui-
buſdam prætenditur.
Interrogo autem eos,
qui hoc ita exiſtimant,an ratione ſubſiſtat, vt mori timuerit, qui
omnem ab Apoſtolis timorem mortis expellens ad gloriam eos
ſit martyrii adhortatus. quid enim ipſe in mortis ſacramento do-
luiſſe exiſtimandus eſt,qui pro ſe morientibus vitã rependit? De-
inde,quem dolorem mortis timeret,poteſtatis ſuæ libertate mori
turus?Si etiam paſſio honorifica tura eum erat, quomodo triſtem
eum metus paſſionis effecerat? HILA.Quia ergo mœſtum Do-
minum fuiſſe legimus,cauſas mœſtitiæ reperiamus.admonuerat ſu
perius omnes ſcandalizandos:Petrum etiam Dominus ter negatu
rum eſſe reſpondit, aſſumptiſque eo, & Iacobo,& Ioãne cœpit tri
ſtis eſſe:ergo non ante triſtis eſt quàm aſſumpſit: ſed omnis metus
illis eſſe cœpit aſſumptis,atque ita nõ de ſe orta eſt:ſed de eis,quos
aſſumpſerat mœſtitudo. HIERO. Contriſtabatur ergo Domi
nus non timore patiendi,qui ad hoc venerat, vt pateretur, & Pe-
trum temeritatis arguerat,ſed propter infœliciſſimum Iudam, &
ſcãdalum oium Apſorum, & reiectionẽ, vel reprobationẽ populi
Cap.23. Iudæorum,& euerſionẽ miſeræ Hieruſalẽ. DAMA.in Li.3.Vel
aliter. Omnia quæ a non ante ad eſſe deducta ſunt a cõditore, exi
ſtendi naturaliter deſiderium habent, & non exiſtere naturaliter
fugiunt. Deus igitur verbum homo factus eſt:habuit hoc deſide-
rium,quo deſiderauit eſcam, & potum,& ſomnum,quibus.ſ.con-
ſeruatur vita,& naturaliter experientia horum vſus eſt, & econ-
trario,corruptiua reformidauit.vnde & tempore paſſionis, quam
voluntarie ſuſtinuit,habuit mortis timorem naturalem, & triſti-
tiam:eſt enim timor naturalis quo anima non vult diuidi a corpo
re,propter naturalem familiaritatem,quam ei a principio condi-
tor verum impoſuit. HIERO. Dominus ergo noſter vt verita-
tem aſſumpti probaret hominis,vere quidem contriſtatus eſt, ſed
ne paſſio in animo illius dominaretur, per paſſionem cœpit con-
triſtari:aliud eſt enim contriſtari,& aliud incipere contriſtari.RE
MI. Deſtruuntur autem in hoc loco Manichæi,qui dixerunt il- D
lum phantaſticum corpus aſſumpſiſſe:nihilominus & illi qui dixe
runt eum veram animam non habuiſſe,ſed loco animæ diuinitatẽ.
Quæſt. 80. AVG. in Lib. lxxxiij. Quæſt. Habemus enim euangeliſtarum
narrationes,per quas Chriſtum & natum de beata virgine Maria
cognouimus,& compræhenſum a Iudæis & flagellatum, & cruci-
fixum atque interfectum,& ſepultum in monumento,quæ omnia
intelligere ſine corpore nemo poteſt facta eſſe,nec figurate accipiẽ
da quiſquam vel dementiſſimus dixerit,cum dicta ſint ab eis, qui
res geſtas vt meminerant,narrauerunt. Sic ergo iſti corpus eũ ha-
buiſſe teſtantur,ſicut & eum habuiſſe indicãt animam affectiones
illæ quæ non poſſunt eſſe niſi in anima, quas nihilominus eiſdem
euangeliſtis narrantibus legimus:Et miratus eſt Ieſus,& iratus,&
contriſtatus. AMB. ſuper Lucam: Cum ergo in euangelio iſta re
feruntur,non falſo vtique referuntur. verum ille hos motus certiſ
ſimę diſpenſationis gratia ita cum voluit ſuſcepit animo huma-
no,vt cum voluit factus eſt homo. Habemus quidem & nos huiuſ E
Cap. 20. modi affectus ex humanæ conditionis infirmitate, non autem ita
Dominus Ieſus,cuius infirmitas fuit ex poteſtate. DAMA.in 3.
Libro. Quapropter naturales noſtræ paſſiones ſecundum naturã,
& ſupra naturam fuerunt in Chriſto. ſecundum naturam enim,
quia permittebat carni pati,quæ propria.ſuper naturam autem,
quia non præcedebant in eo voluntatem naturalia.nihil enim co-
actum in Chriſto conſideratur:ſed omnia voluntaria.volens enim
eſuriuit,volens timuit,& contriſtatus eſt.Et ideo de manifeſtatio
ne triſtitiæ ſubditur:{Tunc ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque
ad mortem.} AMB.ſuper Lucam. Triſtis autem eſt,non ipſe,ſed
anima.Non enim triſtis ſapientia,non diuina ſubſtantia, ſed ani-
ma:ſuſcepit enim animam meam, ſuſcepit corpus meum. HIE.
Non autem propter mortem, ſed vſque ad mortem dicitur con-
triſtatus,donec Apoſtolos ſua liberet paſſione.Dicant qui irratio
nabilem Ieſum ſumpſiſſe animam ſuſpicantur, quomodo cotriſte-
tur,& nouerit tempus triſtitiæ,quàmuis enim & bruta mereant
animalia:tamen non nouerunt nec cauſas,neque tempus vſque ad
quod debeant contriſtari. ORI. Vel aliter:Triſtis eſt anima mea

A vſque ad mortẽ,quaſi dicat:Triſtitia cœpta eſt in me,non ſemper,
ſed vſque ad tempus mortis,vt cum mortuus fuero peccato, mo-
riar & vniuerſę triſtitiæ,cuius principium tantum fuit in me.Se-
quitur:{Suſtinete hic,& vigilate mecum,ac ſi dicat. Cæteros qui-
dem iuſſi ſedere ibi,quaſi infirmiores ab agone iſto ſeruans eos ſe-

ſeat a me calix iſte. Verũtamen,
non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.
Et venit ad diſcipulos ſuos, & in
uenit eos dormientes, & dicit
Petro:Sic,non potuiſti vna hora
vigilare mecum? Vigilate & ora
te,vt non intretis in tentationẽ.
Spiritus quidem promptus eſt:

curos,vos autem qua
ſi firmiores adduxi,
vt collaboretis mecũ
in vigiliis,& orationi
bus: tamen & vos ma
nete hic,vt vnuſquiſ-
que in gradu ſuæ vo-
cationis conſiſtat,qm̃
omnis gratia, quàm-
uis fuerit magna, ha-
bet ſuperiorẽ. HIE.
B Vel ideo a ſomno pe
hibet,cuius tempus non erat imminente diſcrimine, ſed a ſomno
infidelitatis,& torpore mentis.
l ¶ ORI. Petrum magis de ſe confidentem,& alios adduxit,vt Tract.35.
videant cadentem in faciem & orantem,& diſcant non magna,ſed
humilia de ſe ſapere,nec veloces eſſe ad promittendum, ſed ſolli-
citi ad orãdum:& ideo dicitur:{Et progreſſus puſillum.}Nolebat
enim longe fieri ab eis,ſed iuxta eos conſtitutus orare,& qui dixe
rat:Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde, laudabiliter ſe
humilians cadit in faciem.vnde ſequitur.{Procidit in fa.ſuã orãs,
& dicens: Mi pater,ſi poſsibile eſt,tranſeat a me calix iſte.}Mani-
feſtans autem in oratione ſua deuotionem,quaſi dilectus,& com-
placens diſpoſitioni patris, addidit:{Verumtamen, non ſicut ego
volo,ſed ſicut tu.}Docens,vt non oremus fieri noſtram volunta-
tem,ſed Dei. Et autem q̃ cœpit pauere,& triſtari,ſecundum hoc
orat calicem paſsionis tranſire,& non ſicut ipſe vult, ſed ſicut pa-
C ter:hoc eſt non ſecundum ſubſtantiam eius diuinam, & impaſsibi
lem,ſed ſecundum naturam humanam,& infirmam. ſuſcipiens.n.
naturam carnis humanæ omnes proprietates impleuit, vt non in
phantaſia habuiſſe carnem æſtimaretur,ſed in veritate. Proprium
eſt autem hominis fidelis,primum quidem nolle pati aliquid do-
loris,maxime quod ducit vſque ad mortem, quia homo carnalis
eſt.ſi autem ſic voluerit Deus acquieſcere, quia fidelis eſt: nam ſi-
cut multum confidere non debemus,ne noſtram uirtutem videa-
mus profiteri,ſic diffidere non debemus, ne Dei adiutoris noſtri
impotentiam videamur pronunciare. Notandum eſt autem,quo
niam Marcus quidem & Lucas hoc ipſum ſcripſerunt: Ioannes
autem orantem Ieſum, vt tranſiret ab eo calix, non introducit,
quoniam hi magis ſecundum humanam naturam eius exponunt
de eo,quàm ſecundum diuinam: Ioannes autem magis ſecundum
diuinam. Aliter autem Ieſus videns qualia erant Iudæi paſſuri,
petentes eum ad mortem,dicebat. {Pater,ſi poſsibile eſt, tranſeat
a me calix iſte}HIE. Vnde ſignanter dicit. {Calix iſte.} hoc eſt
populi Iudæorum,qui excuſationem ignorantiæ habere non poſ
ſunt ſi me occiderint:habentes legẽ,& Prophetas,q̃ me vaticinan
tur. ORI. Rurſus videns quanta vtilitas totius mundi eſſet fu-
tura per paſsionem ipſius,dicebat:{Sed non ſicut ego volo, ſed ſi-
cut tu}.i.ſi poſsibile eſt,ut ſine paſsione mea omnia iſta bona pro-
ueniant,quæ per paſsionem meam ſunt prouentura: tranſeat paſ
ſio hæc a me,ut & mundus ſaluetur,& Iudæi in paſsione mea non
pereant. Si autem ſine perditione quorundam multorum ſalus
non poteſt introduci,quantum ad iuſtitiam tuam, non tranſeat.
Calicem autem hunc qui bibitur; paſsionis in multis locis nomi
nat ſcriptura. Bibit autem calicem totum qui patitur pro teſti-
monio quicquid fuerit ei illatum; Effundit autem accipiens, qui
denegat ne aliquid patiatur. AVG de Con.euan.Et ne quis eum Lib.3.cap.4
putaret patris minuiſſe poteſtatem, non dixit:Si facere põt,ſed{Si
fieri poteſt,}vel {ſi poſsibile eſt,}ac ſi diceretur.Si uis.Fieri.n. po-
teſt quod ille voluerit.vnde & Lucas hoc ipſum plani⁹ intimauit.
non enim ait:Si fieri poteſt,ſed ſi vis. HILA. Vel aliter, nõ ait:
Tranſeat a me calix iſte.hæc enim eſſet pro ſe timentis oratio. q̃
autem vt a ſe tranſeat,rogat:non ut ipſe prætereatur orat, ſed ut
in alterum illud quod ad ſe tranſit, accidat. Totus igitur ſupra
eos qui paſſuri erant metus eſt,atque ideo pro his orat qui paſſu-
ri poſt ſe erant,dicens:Tranſeat calix a me.i.quomodo a me bibit:
ita ab his bibatur,ſine ſpei diffidentia,ſine ſenſu doloris,ſine metu
mortis.Ideo autem ait:{Si poſsibile eſt,quia carni & ſanguini ho
rum terror eſt.& difficile eſt eorum acerbitate corpora non uinci
humana.Quod autem ait:{Non ſicut ego uolo,ſed ſicut tu.}Vel-
let quidem eos non pati,ne forte in paſsione diffidant, ſi cohæredi
tatis ſuæ gloriam ſine paſsionis ſuæ difficultate mereantur. Non
ergo ut non patiantur rogat,dicens:{Non vt ego volo, ſed vt tu.
ait,eo q̃ pater vult vt bibendi calicis in eos ex ipſo tranſeat forti-
tudo,quia ex voluntate patris,non tam per Chriſtum uinci dia-
bolum,q̃ etiam per eius diſcipulos oportebat. AVG. in Enchir.
Sic igitur Chriſtus hominem gerens oſtendit priuatam quandã
hominis

hominis voluntatem,in qua & ſuam,& noſtram figurauit, qui caput noſtrum eſt,cum dicit:{Tranſeat a me.}Hæc enim erat humana voluntas proprium aliquid tanquam priuatum volens, ſed qa rectum vult eſſe hominẽ, & ad Deum dirigi,ſubdit {Verũtamen, non ſicut ego volo,ſed ſicut tu,}ac ſi diceret:vide te in me,quia potes aliquid proprium velle,& ſi Deus aliud velit conceditur hoc humanæ fragilitati. hæc vox capitis, ſalus eſt totius corporis. De paſ.Dñi Serm.7. LEO. Papa in Ser. de paſ. Hæc vox oẽs fideles inſtruit,omnes confeſſores accendit: omnes Martyres coronauit. Nam quis mundi odia,quis tentationum turbines, quis poſſet perſecutorũ ſuperare terrores,niſi Chriſtus in omnibus,& pro oĩbus patri diceret,fiat voluntas tua? Diſcant igitur hanc vocem omnes eccleſiæ filii,vt cum aduerſitas violenter alicuius tentationis incumbit,ſeparato timore formidinis,accipiant tollerantiam paſſionis. ORI. Puſillum aũt progrediente Ieſu ab eis,nec vna hora potuerunt vigilare eo abſente,propter quod oremus,vt nec modicum aliquando Ieſus progrediatur. Sequitur.{Et ve.ad diſcipulos ſuos, & inuenit eos dormientes. Hom. 84. CHRY. in Homi. Quia tempus in tempeſtę noctis erat,& oculi eorum a triſtitia erant grauati. HILA. Poſtquàm ergo ad diſcipulos redit, & dormientes deprehendit: Petrum arguit.vnde ſequitur.{Et dicit Petro: Sic, non potuiſti vna hora vigilare mecum? } Petrum ideo præ omnibus ex tribus arguit, quia præ cæteris non ſe ſcandalizandum fuerat gloriatus. CHRY.in ho.Sed quia & alii idẽ dixerunt:oĩum etiã infirmitatẽ arguit,qui.n.mori ſimul cũ Chr̃o elegerãt,neq; ſimul cũ eo potuerunt uigilare. ORI. Inueniens aũt eos dormientes ſuſcitat verbo ad audiendũ,& p̃cepit vigilare,dicens.{Vigilate & orate ne intretis in tentationem.}vt primum vigilemus,& ſic vigilantes oremus. Vigilat qui facit opera bona,& qui ſolicite agit ne in aliqđ tenebroſum dogma incurrat:ſic enim vigilantis exauditur oratio. HIE. Impoſſibile eſt humanam animam non tentari. Ergo non ait: Vigilate,& orate,ne tentemini,ſed {ne intretis in tenta.} hoc eſt,ne vos tentatio ſuperet. HILA. Cur autem ne in tentationẽ venirent admonere eos voluiſſet orare oſtendit,dicens.{Spiritus qdem promptus eſt:caro autem infirma.Non enim de ſe hoc dicit: ad eos enim hic ſermo conuerſus eſt. HIERO. Hoc autem eſt aduerſus temerarios,qui quod crediderint putant ſe poſſe conſequi.Itaque quantum de ardore mentis confidimus, tantum de fragilitate carnis timeamus. ORI. Hic conſiderandum eſt,vtrum ſicut omnium caro infirma eſt,ſic omnium ſpiritus promptus eſt, an omnium quidem caro infirma eſt: non autem & omnium hominum ſpiritus promptus eſt,ſed tantum ſanctorum, infidelium autem ſpiritus ſegnis eſt, & caro infirma. Eſt autem & alio modo caro infirma eorum ſolum quorum ſpiritus promptus eſt,qui cum ſpiritu prompto opera carnis mortificant. Hos ergo vult vigilare,& orare,vt non intrent in tentationem, quoniam qui ſpiritualior eſt,ſolicitior debet eſſe,ne magnum bonum ipſiꝰ grauem habeat lapſum. REMI. Vel aliter,his verbis oſtendit ſe veram carnem ex virgine ſumpſiſſe,& veram animam habuiſſe. vnde & nunc dicit ſpiritum ſuum promptum eſſe ad patiendum: carnem vero infirmam timere dolorem paſſionis.Sequitur:{Iterum ſecundo abiit,& orauit dicens: Pater mi,ſi non poteſt calix iſte tranſire niſi bibam illum,fiat voluntas tua.} ORI. Aeſtimo, ꝙ calix ille paſſionis omnino a Ieſu fuerat tranſiturus,ſed cum differentia, vt ſiquidem biberet eum,& ab ipſo tranſiret:poſtmodũ & ab vniuerſo genere hominum. Sĩ autem non biberet eum, ab ipſo quidem forſitan tranſiret,ab hominibus autem non tranſiret.Hunc ergo calicem paſſionis volebat quidem a ſe tranſire,ſic ut omnino neque guſtaret amaritudinem eius: ſi tamen poſſibile eſſet, quantum ad iuſtitiam Dei. Si autem non poterat fieri,magis volebat vt ſumeret eum,& ſic tranſiret ab eo,& ab vniuerſo hominum genere, q̃ vt contra voluntatẽ paternã bibitionem eius effugeret. CHRY. in Homi. Quòd quidem ſecundo,vel tertio orat, ex affectu.ſ.humanę infirmitatis quo mortem timebat, certificat quòd vere factꝰ eſt homo. Secundo enim vel tertio aliquid fieri,veritatis eſt maxime demonſtratiuum in ſcripturis.vnde Ioſeph dixit Pharaoni. Quod vidiſti ſecundo, ad eandem rem pertinens,ſomnii firmitatis indicium eſt. HIE. Vel aliter. Secundo orat vt ſi Niniue.i.Gẽtilitas aliter ſaluari non poteſt,niſi aruerit cucurbita.i.Iudæa,fiat voluntas patris,quæ non eſt contraria filii voluntati,dicente ipſo per Prophetam,vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui. HILA. Vel aliter: Paſſuris diſcipulis omnem in ſe corporis noſtri infirmitatem aſſumpſit,crucique ſecum vniuerſa quibus infirmamur affixit:& ideo tranſire ab eo calix non poteſt,niſi illum bi-

caro autem infirma. Iterum ſecundo abiit,& orauit dicens. Pater mi,ſi non poteſt hic calix trãſire,niſi bibam illum,fiat voluntas tua.Et venit iterum, & inuenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum grauati: Et relictis illis iterum abiit & orauit tertio

F bat,quia pati,niſi ex eius paſſione non poſſumus. HIE. Chriſtus aũt ſolus orat pro oĩbus,ſicut & ſolus patitur pro vniuerſis.Sequitur enim:{Et ve.iterum, & inuenit eos dormi. Erant enim oculi eorum grauati.}Langueſcebant enim.& opprimebantur apoſtolorum oculi negatione vicina. ORI. Puto enim, ꝙ non tantum corporum oculi quãtum animarum grauati erant. nondum enim erat eis ſpiritus datus. vnde non eos reprehendit, ſed vadẽs iterum orauit, docens vt non deficiamus.ſed permaneamꝰ in oratione:donec impetremus ea quæ poſtulare iam cœpimus.

eundem ſermonem dicens.

m Tunc venit ad diſcipulos ſuos, & dicit illis: Dormite iam & requieſcite. Ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite,eamus.Ecce appropinquauit qui me tradet.

G vnde ſerquitur.{Et relictis illis iterum abiit & orauit tertio. eundem ſermonem, dicens. HIE. Tertio autem orauit,vt in ore duorum,vel trium teſtium ſtaret omne verbum. RABA. Vel ideo tribus vicibus Dominus orauit, vt nos a peccatis præteritis ueniam,& præſentibus malis tutelã,& futuris periculis cautelã oremus,& vt omnem orationem ad patrem,& ad filium,& ad ſpiritũ ſanctum dirigamus,& ut integer ſpiritus noſter, & anima & corpus ſeruetur. AVG. de Quæſt.euan. Non abſurde etiam intelligitur propter trinam tẽtationem paſſionis ter Dñm oraſſe. Sicut enim tentatio cupiditatis trina eſt: ita tentatio timoris trina eſt. Lib.1.c.47. Cupiditati quę in curioſitate eſt,opponitur timor mortis,ſicut.n. in illa cognoſcendarum rerum eſt auiditas, ita & in iſta metus amittendæ talis notitiæ. Cupiditati vero honoris,vel laudis opponitur timor ignominiæ,& contumeliarum. Cupiditati autem voluptatis opponitur timor doloris. REMI. Vel ter orat pro Apoſtolis,& maxime pro Petro,qui ter erat eum negaturus.

H m ¶ HILA. Poſt orationem frequentem,poſt diſcurſus recurſusq; multiplices metum demit, ſecuritatem reddit, in requiem adhortatur. vnde dicitur.{Tunc venit ad diſ. ſuos,& ait illis: dor. iam,& requi.} CHRY. in Homil. Et quidem tunc vigilare oportebat,ſed hoc dixit,vt oſtenderet,quoniam neque uiſum poſſent ferre futurorum malorum,& quoniam eorum non indiget auxilio,& quoniam omnino tradi eum oportebat. HILA. Vel hoc dicit,quia voluntatem patris de diſcipulis iam ſecurus expectabat, de qua dixerat. { Fiat uoluntas tua}qua ſcilicet tranſiturum in nos calicem bibens,infirmitatem corporis noſtri,& timoris ſolicitudinem,& ipſum dolorem mortis abſorbuit. ORI. Vel non eſt ille ipſe ſomnus:quem iubet nunc diſcipulos ſuos dormire, & ille qui eis ſuperius ſcribitur contigiſſe. Tract.35. Illic enim dormientes inuenit,non requieſcentes,ſed grauatos oculos habentes,nunc autẽ præcepit eis non ſimpliciter dormire,ſed cum requie,vt ordo ſeruetur,ut primum quidem uigilemus orantes, ut non intremus in tentationem,ut poſtea dormiamus,& requieſcamus,ut cum aliquis

I inuenerit locum Domino, tabernaculum Deo Iacob, aſcendat ſupra lectũ ſtratus ſui,& det ſomnum oculis ſuis. Forſitan aũt & anima non potens ſemper ſufferre labores, quaſi incarnata remiſsiones aliquas ſine reprehenſione conſequetur, quæ moraliter dormitiones dicunẽ, ut uſq; ad aliquãtum temporis habens remiſſionem renouata reſuſcitetur. HILA. Quòd autem ad eos reuertens dormienteſque reperiens,primum reuerſus obiurgat, ſecundo ſilet, tertio quieſcere iubet,ratio iſta eſt,ꝙ primum poſt reſurrectionem diſperſos eos,& diffidentes ac trepidos reprehendit,ſecundo miſſo ſpiritu paraclito,grauatis ad contuendam euangelij libertatem oculis,uiſitauit:nam aliquãdiu legis amore detẽti,quodam fidei ſomno occupati ſunt.tertio uero.i.claritatis ſuæ reditu ſecuritati eos quietique reſtituet. ORI. Poſtquàm autem reſuſcitauit eos a ſomno, videns in ſpiritu appropinquantem Iudam traditioni, qui nondum uidebatur a diſcipulis eius dicit. { Ecce

K appropin.hora,& filius hominis tradetur in manus peccatorum. CHRY. in Hom. Per hoc autem quod dicit:{ Appropinquauit hora.}oſtendit quoniam diuinæ diſpoſitionis erat quod gerebatur.per hoc autem quod dicit{In manus peccatorum} demõſtrat quoniam illorum nequitiæ hoc opus erat,non ꝙ ipſe delicto eſſet obnoxius. ORI. Sed & nunc in manus peccatorum traditur Ieſus,quando hi qui uidentur Ieſum credere, habent eum in manibus ſuis.cum ſint peccatores. Sed & quotieſcumque iuſtus habẽs in ſe Ieſum in poteſtate factus fuerit peccatorum: Ieſus eſt traditus in manus peccatorum. HIE. Poſtquàm ergo tertio orauerat: & Apoſtolorum timorem ſequente pœnitentia impetrauerat corrigendum ſecurus de paſſione ſua pergit ad perſecutores, & ultro ſe ad interficiendum præbet.unde ſequitur:{Surgite, eamus, quaſi dicat. Non uos inueniant quaſi timentes,ultro pergamus ad mortem,ut confidentiam, & gaudium paſſuri uideant. Sequitur enim { Ecce appropinquauit qui me tradet. ORI. Non dicit appropinquauit mihi: nec enim ipſi appropinquabat traditor eius, qui ſe

Lib.3.c.4. qui ſe elongauerat peccatis ſuis ab eo. AVG. de Concor. euan. Videtur autem hic ſermo ſecundum Matthæum ſibiipſi eſſe contrarius. Quomodo enim dixit: Dormite iam & requieſcite: cum connectat:Surgite eamus?qua velut repugnantia quidam commoti,conantur ita prununciare quod dictum eſt: { Dormite iam, & requieſcite,tamquam ab exprobrante, non a permittente ſit dictum, quod recte fieret ſi eſſet neceſſe. Cũ vero Marcus ita commemorauerit,vt cum dixiſſet{ Dormite iã, & requieſcite.}adiungeas:Sufficit:& deinde inferret: Venit hora. Ecce tradetur filiꝰ hominis.vtique intelligitur poſt illud qđ eis dictum eſt:{Dormite,& requieſcite,}ſiluiſſe Dominum aliquãtum,ut hoc fieret quod promiſerat,& nunc intuliſſe:{Ecce appropinquauit hora.}Propter quod ſecundum Marcum poſitum eſt. Sufficit.i:ꝙ iam requieſcitis.

n Adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis,& fuſtibus miſſi a principibus Sacerdotum, & Senioribus populi: Qui autem tradidit eũ, dedit illis ſignum,dicens. Quẽcumque oſculatus fuero ipſe eſt, tenete eum. Et confeſtim accedens ad Ieſum dixit. Aue Rabbi. Et oſculatus eſt eum. Dixitque illi Ieſus. Amice,ad quid veniſti? Tunc acceſſerunt ad eum, & manus iniecerunt in Ieſum, & tenuerunt eum.

o Et ecce vnus ex his qui erant cum Ieſu, extẽdens manum exemit gladium ſuum & percutiens ſeruum principis Sacerdotum, amputauit auriculam eius. Tũc

n ¶ GLO. Quia ſuperius dictum eſt,ꝙ Dominus vltro ſe perſecutoribus exhibebat: conſequenter Euangeliſta oſtendit quomodo ſit a perſecutoribus detentus.vnde dicit:{Adhuc eo loquẽte ecce Iudas vnus de duodecim venit.} REMI. Vnus, videlicet numero:non merito.Hoc autem dixit ad oſtendendum immane facinus illius,qui de apoſtolica dignitate factus fuerat proditor.Sequitur.{Et cum eo turba multa cum gladiis,& fuſtibus.} Vt autẽ oſtenderet Euangeliſta inuidentiæ cauſa illũ depræhenſum, ſubiungit.{Miſſi a princ.Sacer.& Senio.populi. Trac.35. ORI. Poteſt dicere aliquis,quoniam propter multitudinem eorum,qui iam crediderant,multi venerunt aduerſus eum timentes ne multitudo creden-

C tium de manibus eorum tollerent eum. Ego autem æſtimo etiam alteram cauſam,quoniam qui putabant in Beelzebub eiicere ſolere dæmonia, arbitrabantur eum ex quibuſdam maleficiis poſſe effugere de medio volentium eum tenere. Multi etiam nunc ſpiritualibus gladiis militant cõtra Ieſum:variis.ſ.& diuerſis de Deo dogmatibus.Sequitur.{Qui autem tradi.eum dedit eis ſignum, dicens: Quemcũque oſculatus fuero,ipſe eſt,tenete eum.} Dignũ eſt autem quærere,cum ſecundum faciem notus eſſet omnibus habitantibus in Iudæa quare quaſi non cognoſcentibus effigiem eius dedit eis ſignum? Venit autem traditio talis de eo ad nos, quoniã non ſolum duæ formæ in eo fuerunt:vna ſecundum quam eũ omnes videbant:altera ſecundum quam transfiguratus eſt coram diſcipulis in monte,ſed etiam vnicuiq; apparebat ſecundum ꝙ fuerat dignus.Sicut & de Manna ſcriptum eſt,ꝙ habebat ſaporem ad omnem vſum conuenientem,& verbum Dei non ſimiliter cunctis apparet. Propter huiuſmodi ergo transfigurationes eius,ſigno

D Hom.84. indigebant. CHRY. in Hom. Vel ideo ſignum eis dedit, quia multoties detentus ab ipſis,pertranſiit neſcientibus eis: quod & tunc factum eſſet:ſi ipſe voluiſſet.Sequitur:{Et confeſtim accedẽs ad Ieſum dixit:Aue Rabbi,& oſculatus eſt eum.} RABA. Suſcipit Dominus oſculum traditoris,non ꝙ ſimulare nos doceat: ſed ne proditionem fugere videatur. ORI. Si autem aliquis quærat cur oſculo Iudas tradidit Ieſum? ſecundum quoſdam quidem voluit reuerentiam ad magiſtrum ſeruare:nõ audens manifeſte in eum irruere:ſecundum alios autem hoc fecit,timens ne ſi forte ſe manifeſtum aduerſarium præbuiſſet,ipſe ei fieret cauſa euaſionis, cum poſſet ſecundum opinionem eius effugere,& facere ſe imperuium. Ego autem puto,ꝙ omnes proditores veritatis amare veritatem fingentes,oſculi ſigno vtuntur. Omnes enim hæretici,ſicut & Iudas Ieſu dicunt Rabbi: Ieſus autem placabilia reſpondet. vnde ſequitur: Dixitque illi Ieſus: Amice ad quid veniſti? Dicit aũt

E amice, improperans ſimualtionem: hoc enim noĩe neminem bonorum in ſcripturis cognoſcimus appellatum, ad malum enim dicitur: Amice quomodo huc intraſti? Amice nõ facio tibi iniuriã. Serm.1. AVG.in Ser.de Paſ.dicit autem. Ad quid veniſti? tanquam ſi diceret:oſcularis & inſidiaris:noui quare veneris,amicum fingis, cũ proditor ſis. REMI. Siue {Amice ad quid ueniſti?}hoc fac: ſubintelligitur.Sequitur. {Tunc acceſſerunt & manus iniecerunt in Ieſum,& tenuerunt eum.}Tunc.ſ.quando ipſe permiſit.frequenter enim voluerunt:ſed non potuerunt. RABA. Exulta Chriſtiane,in commercio inimicorum tuorum viciſti,quod Iudas vendidit,& quod Iudæus emit tu acquiſiuiſti.

Hom.85. o ¶ CHRY. in Hom. Sicut Lucas refert:Dominus in cœna diſcipulis dixerat: Qui habet ſacculum,tollat ſimiliter & peram, & qui non habet,vendat tunicam ſuam,& emat gladium,& diſcipuli reſponderunt: Ecce gladii duo hic. Conueniens autem erat illic gladios eſſe propter agnum.ſ. Paſchalem,quem comederant. Audientes quoque,quoniam venirent perſecutores ad Chriſtum ca-

A piendum,a cœna exeũntes gladios ſumpſerunt in auxilium aduerſus perſecutores,quaſi pro magiſtro præliaturi.vnde hic dicitur.{Et ecce vnus ex his,qui erant cum Ieſu extendens manum exemit gladium ſuum.} HIERO. In alio Euangelio ſcriptum eſt, ꝙ Petrus fecerit eodem ardore,quo & cætera fecit.vnde ſequitur: { Et percutiens ſer. prin.Sacer.ampu.auriculam eius.}Seruus principis Sacerdotũ Malchus appellatur: auricula quoque quæ amputatẽ dextera eſt. tranſitorie dicendum eſt, ꝙ Malchus, ideſt Rex quondam populi Iudæorum,ſeruus factus eſt impietatis, & deuorationis Sacerdotum:dextrãque

B perdidit auriculam,vt literæ ueritatem audiat in ſiniſtram ORI. Tract.35. Nam ſi videntur legem audire,modo cum ſiniſtro auditu audiũt vmbram traditionis de lege non veritatem. Populus autem ex gẽtibus ſignificatus per Petrum,per hoc ipſum quod crediderunt in Chriſtum,facti ſunt cauſa:vt præcideretur Iudæorum auditio dextera. RABA. Vel Petrus non tollit audientibus intelligendi ſenſum,ſed diuino ablato iudicio negligentibus pandit:verum eadem dextera auris in his,qui ex eodem populo crediderunt diuina pietate priſtino reſtituta eſt officio. HILA. Vel aliter. Seruo principis Sacerdotum auricula ab Apoſtolo reſecatur, populo ſcilicet Sacerdotio ſeruienti. per Chriſti diſcipulum inobediens auditus exciditur:& ad capacitatem ueritatis hoc quod erat non audiens amputatur. LEO Papa in Serm.de Paſ. Serm.1. Dominus autẽ zelantis Apoſtoli pium motum progredi vltra non patitur. vnde

C ſequitur.{Tunc ait illi Ieſus. Conuerte gladium tuum in locum ſuum.} Cõtra ſacramentum erat redemptionis noſtræ, vt qui mori pro omnibus venerat,capi nollet. Dat ergo in ſe furentibus licentiam ſæuiendi,ne dilato glorioſæ crucis triumpho, & dominatio diabolica fieret lõgior,& captiuitas humana diuturnior. RABA. Oportuit etiam,vt actor gratiæ fideles patientiam ſuo exemplo doceret,& potius ad ſuſtinendum fortiter aduerſa inſtrueret, quàm ad vindicandum prouocaret. CHRY. in Ho. Ad hoc autem ut diſcipulo perſuaderetur cõminationem addit dicens. Oẽs enim qui acceperint gladium,gladio peribunt. AVG. contra Fauſtum: Lib.22.c.7. Ideſt omnis qui vſus fuerit gladio. Ille autem vtitur gladio, qui nulla ſuperioritate,aut legitima poteſtate,uel iubente,vel cõcedente in ſanguinem alicuius armatur:Nam utiq; Dominus iuſſerat,vt ferrum diſcipuli eius ferrent:ſed non iuſſerat vt ferirent. Quid ergo indignum ſi Petrus poſt hoc peccatum factꝰ eſt paſtor eccleſiæ,ſicut Moyſes poſt percuſſum Aegyptium factus eſt rector

D Synagogæ? Vterque enim non deteſtabili immanitate, ſed emendabili animoſitate regulam exceſſit,vterque odio improbitatis alienæ,ſed ille fraterno,iſte dominico licet adhuc carnali tamen amore peccauit. HILA. Sed non oĩbus gladio utentibus mors ſolet eſſe per gladium:nam plures,aut febris,aut alius accidens caſus abſumit qui gladio,aut iudicii officio,aut reſiſtendi latronibus neceſſitate ſunt uſi. Et ſi ſẽm ſententiam eius oĩs gladio vtens,gladio perimeretur,recte ad necem eorum gladius eximebatur qui eodẽ utebantur ad facinus. HIERO. Quo ergo gladio peribit quicumque gladium ſumpſerit? Illo nempe qui igneus uertitur ante Paradiſum, & gladio ſpiritus, qui in Dei deſcribitur armatura. HILA. Recondi ergo gladium præcipit dominus, quia eos non humano,ſed oris ſui gladio eſſet perempturus. REMI. Vel aliter. Qui gladio utitur ad occidendum hominem, ipſe ſuæ prius malitiæ moritur gladio. CHRY. in Ho. Non ſolum autem mitigauit diſcipulos per comminationem pœnæ,ſed etiam oſtendendo,

E ꝙ uoluntarie hoc ſuſtinebat.unde ſequitur:{An putas, quia non poſſum rogare patrem meum,& exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorum?} Quia multa humanæ infirmitatis oſtenderat:non uideretur credibilia dicere, ſi dixiſſet, ꝙ eos perdere poſſet. Et ideo dicit:{An putas,quia non poſſum.&c.} HIERO. Quaſi diceret:Non indigeo duodecim Apoſtolorum auxilio,etiam ſi omnes me defenderent,qui poſſum habere duodecim legiones angelici exercitus. Vna legio apud veteres ſex milibus hoĩm complebatur.de duodecim ergo legionibus,ſeptuaginta duo milia angelorum fiunt,in quot gentes hominum lingua diuiſa eſt. ORI. Ex hoc autem demonſtratur,quoniam ſecundum ſimilitudinem legionum militiæ mundialis ſunt & angelorum legiones militiæ cœleſtis militantium contra legiones dæmonum. militia enim omnis propter aduerſarios intelligitur conſtituta. Non autem quaſi indigens auxilio angelorum hoc dicebat:ſed ſecundum æſtimationem Petri volentis ei auxilium ferre. Magis enim angeli opus habent auxilio unigeniti filii Dei, quàm ipſe

ipſe illorum. R E M I. Poſſumus etiam intelligere per angelos Romanorum exercitum: cũ Tito enim & Veſpaſiano omnes linguę aduerſus Iudæam ſurrexerunt, & impletum eſt: Quia pugnabit pro eo orbis terrarum contra inſenſatos. C H R Y. in Home. non ſolum autem per hoc timorem diſcipulorum euacuat, ſed etiam per hoc ꝙ ſcripturas in medium introducit, dicens: {Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ, quia ſic oportet fieri? H I E. Hæc ſententia promptum ad patiendum demonſtrat animum: ꝙ fruſtra Prophetæ cecinerint, niſi dominus eos vera dixiſſe, ſua paſſiõe aſſeueret.

Tract. 35. p ¶ O R I. Poſtquàm dixit Petro: Reconde gladium tuum quod eſt patientiæ, poſtquàm etiam auriculam reſtituit amputatam, ſicut alter dicit Euãgeliſta, ꝙ ſum mę benignitatis inditium fuerat, & diuinę virtutis, ſubditur: {In illa hora dixit Ieſus turbis. vt ſi præterita beneficia non recordantur, vel præſentia recognoſcant, Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis, & fuſtibus comprehendere me.} R E M I. Ac ſi diceret: Latronis officiũ eſt nocere, & latitare. ego vero nemini nocui: ſed plures ſanaui, & in Synagogis ſemper docui. Et hoc eſt quod ſubditur: {Quotidie apud vos ſedebam in templo docens, & non me tenuiſtis.} H I E. Quaſi diceret: Stultum eſt eum cum gladiis & fuſtibus quærere, qui vltro ſe veſtris tradit manibus, & in nocte quaſi latitantem ꝑ proditorem inueſtigare, qui quotidie in templo doceat. C H R Y. in Home. Ideo autem eum in templo non tenuerunt, quia non auſi erant propter turbam, propter quod & dominus foras exiuit, vt ex loco & tempore daret eis aptitudinem ſe capiendi. Ex hoc ergo docet quoniam niſi voluntarius permiſiſſet, nequaquam eũ capere valuiſſent: Deinde Euangeliſta quæſtionem ſoluit, propter quid dominus capi voluit, cum ſubdit: {Hoc autem totum factum eſt, vt adimplerentur ſcripturæ Prophetarum. H I E. Foderunt manus meas, & pedes meos. Et alibi: Sicut ouis ad victimam ductus eſt. Et in alio loco: Ab iniquitatibus populi mei ductus eſt ad mortem. R E M I. Quia enim oẽs Prophetæ prædixerunt Chriſti paſſionem: ideo non poſuit fixum teſtimonium, ſed generaliter dicit impleri vaticinia omnium Prophetarum. C H R Y. in Ho. Diſcipuli autem qui quando detentus eſt Dominus permanſerũt, quando locutus eſt hæc ad turbas, fugerunt. vnde ſequitur. {Tunc diſcipuli omnes, relicto eo fugerunt.} ſciebant enim quoniam iam non erat poſſibile effugere eo ſe volũtarie illis tradente. R E M I. In hoc tamen facto demõſtratur fragilitas apoſtolorum: qui enim de ardore fidei promiſerant ſe mori cum eo, nunc timore fugiunt immemores ſuæ promiſſionis. quod etiam videmus impleri in his qui pro amore Dei magna ſe promittunt facturos, & poſtmodum non implent: non tamen deſperare debent: ſed cum Apoſtolis reſurgere, & per pœnitentiam reſipiſcere. R A B A. Myſtice autem, ſicut Petrus, qui culpam negationis pœnitentiæ lachrymis abluit, recuperationem eorum oſtendit, qui in martyrio labuntur: ita cæteri diſcipuli fugientes cautelam fugiendi, docent eos, qui ſe minꝰ idoneos ad toleranda ſupplicia ſentiunt. Sequitur. {At illi tenentes Ieſum duxerunt ad Caypham principẽ Sacerdotum. A V G. de Con. euan. Sed tamen primo ad Annam ductus eſt Socerum Cayphæ, ſicut Ioannes dicit: Ductus eſt autem ligatus cum adeſſent in illa turba tribunus, & cohors, vt Ioannes commemorat. Lib.3.c.6. H I E. Refert autem Ioſephus iſtum Caypham vnius tantum anni pontificatum precio redemiſſe, cum tamen Moyſes Deo iubente præceperit, vt pontifices patribus ſuccederent, & generationis in Sacerdotibus ſeries texeretur. non ergo mirum eſt ſi iniquus pontifex iniqua iudicet. R A. Conuenit etiam nomẽ actioni, Caypha. i. inueſtigator, vel ſagax ad implendam ſuam nequitiam, vel uomens ore, quia impudens fuit ad proferendum mendaciũ, & ad perpetrandum homicidium. Ideo autem illuc eum adduxerunt, vt cum conſilio omnia facerent. vnde ſequitur: {Vbi Scribæ & Seniores conuenerant. O R I. Vbi Cayphas eſt princeps Sacerdotũ, illic congregantur Scribæ. i. literati, qui præſunt literæ occidenti:

ait illi Ieſus: Cõuerte gladiũ tuũ ĩ locũ ſuũ. Oẽs. n. qui acceperint gladium, gladio peribũt. An putas quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? Quia ſic oportet fieri.

p In illa hora dixit Ieſus turbis: Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis, & fuſtibus comprehendere me. Quotidie apud vos ſedebam docens in templo, & non me tenuiſtis. Hoc autem totum factum eſt, vt adimplerẽtur ſcripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. At illi tenentes Ieſum duxerunt ad Caypham principem Sacerdotum, vbi Scribæ & Senio-

F & Seniores non in veritate: ſed in vetuſtate literæ. Sequitur. {Petrus autem ſequebatur eum a longe. Non enim poterat de proximo eum ſequi, ſed de longinquo: nec tamen omnino recedens ab eo. C H R Y. in Ho. Multus enim erat feruor Petri, qui cũ alios fugientes vidiſſet: non fugit, ſed ſtetit & intrauit. Si autem & Ioannes intrauit: tamen notus erat principi Sacerdotum. Longe autem ſequebatur, q̃a erat Dominum negaturus. R E M I. Neq; enim negare potuiſſet, ſi domino proximus adheſiſſet. Per hoc etiam ſignificatur, ꝙ Petrus Dominum ad paſſionem euntem, erat ſecuturus. i. imitaturus. A V G. de Quæſt. euan. Significatur etiam eccleſiam ſecuturam quidem, hoc eſt imitaturam paſſiones Domini: ſed longe differenter: eccleſia enim pro ſe patitur, at ille pro eccleſia. Sequit. {Et ingreſſus intro, ſedebat cum miniſtris, vt videret finem.} HIE. Vel amore diſcipuli, vel humana curioſitate ſcire cupiebat quid iudicaret de domino pontifex, vtrum eum neci addiceret, an flagellis ceſum dimitteret. Lib.1.c.46.

q ¶ C H R Y. in Hom. Congregatis principibus Sacerdotum, & tota peſtilentiæ conuenticula, volebant ſuis inſidiis iudicii formam imponere. vnde dicitur. {Principes autem Sacerdotum, & omne conſilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum morti traderẽt.} Sed ꝙ fictum erat iudicium, & omnia tumultus & turbationis plena: manifeſtatur per hoc quod ſubditur. {Et non inuenerunt cum multi falſi teſtes acceſſiſſent.} O R I. Falſa enim teſtimonia tunc locum habent, quando cum colore aliquo proferuntur. Sed nec color inueniebatur qui poſſet contra Ieſum adiuuare mendacia, quàmuis eſſent multi gratiam tribuere volentes principibus Sacerdotum, quod maximam laudem exhibet Ieſu, qui ſic omnia irreprehenſibiliter dixit & fecit, vt nullam veriſimilitudinem inuenirent in eo reprehenſionis, & mali & multi aſtuti. Sequitur. {Nouiſſime autem venerunt duo falſi teſtes, & dixerunt. hic dixit, poſſum deſtruere templum Dei. & poſt triduum reędificare illud. H I E R O. Quomodo autem falſi teſtes ſunt, ſi ea dicunt quæ dominum dixiſſe legimus? Sed falſus teſtis eſt qui non eodem ſenſu dicta intelligit, quo dicuntur: dominus enim dixerat de templo corporis ſui, ſed in ipſis verbis calumniantur, vt paucis additis, vel mutatis quaſi iuſtam calumniam faciant. Saluator dixerat: Soluite templum hoc. iſti commutant, & aiunt. Poſſum deſtruere templum Dei. Vos, inquit, ſoluite: non ego, quia illicitum eſt, vt nobiſipſis inferamus manus. deinde illi vertunt. Et poſt triduum reędificare illud, vt proprie de templo Iudaico dixiſſe videretur. Dominus autem, vt oſtenderet animale, & ſpirans templum dixerat: Et ego in triduo reſuſcitabo illud. aliud eſt ædificare, aliud ſuſcitare. C H R Y. in Ho. Sed quare non attulerunt in medium accuſationem de ſolutione ſabbati? quia multotiens eos ſuper hoc confutauerat. H I E R O. Ira autem præceps, & impatiens non inueniens calumniæ locum, excutit de ſolio pontificem, vt veſaniam mentis motu corporis demonſtraret. vnde ſequitur. {Et ſurgens princeps Sacerdotum ait illi. Nihil reſpondes ad ea quæ iſti aduerſum te teſtificantur? C H R Y. in Home. Hoc autem dixit, volens ab eo inexcuſabilem reſponſionem elicere, vt ex ipſa eum caperet. Inutilis autem erat excuſationis reſponſio: nullo eam exaudiente. Et ideo ſequitur. {Ieſus autem tacebat. Etenim ſolum figura iudicij ibi erat. in veritate autem latronum erat incurſus, ſicut in ſpelunca: & ideo ſilet. O R I. Ex hoc autem loco diſcimus contemnere calumniantium, & falſorum teſtium voces, vt nec reſponſione dignos eos habeamus, qui non conueniẽtia dicunt aduerſus nos: maxime vbi maius eſt: libere & fortiter ſilere, quàm defendere ſine ullo profectu. H I E R O. Sciebat enim quaſi Deus quicquid dixiſſet, torquendum ad calumniam. Quanto ergo Ieſus magis tacebat ad indignos reſponſione ſua falſos teſtes, & Sacerdotes impios, tanto magis pontifex furore ſuperatus, eum ad reſpondendum prouocat, vt ex qualibet occaſione ſermonis, locum inueniat accuſandi. vnde ſequitur. {Et princeps Sacerdotum

Hom. 85. Tract. 35.

res conuenerant. Petrus autem ſequebatur eum a longe, vſque in atrium principis Sacerdotũ. Et ingreſſus intro: ſedebat cum miniſtris, vt videret finem.

q Principes autem Sacerdotum & omne conſilium, quærebant falſum teſtimonium contra Ie- G ſum, vt eum morti tradcrent, & non inuenerunt, cum multi falſi teſtes acceſsiſſent. Nouiſsime autem venerunt duo falſi teſtes, & dixerunt: Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reędificare illud. Et ſurgẽs princeps Sacerdotũ ait illi: Nihil reſpondes ad ea quę iſti aduerſum te teſtificant? Ieſus autẽ tacebat. Et princeps Sacerdotũ H ait illi: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, ſi tu es Chri-

dotum ait illi: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius Dei.} O R I. In lege quidem adiurandi vſum aliquoties inuenimus. æſtimo autem quoniam non oportet vt vir, qui vult ſecundum euangelium viuere adiuret alterum. Si enim iurare non licet, nec adiurare, ſed & qui reſpicit Ieſum imperantem dæmonibus, & poteſtatem dantẽ diſcipulis ſuper dæmonia, dicet ꝙ ſecundũ poteſtatem datam a Saluatore, non eſt adiurare dæmonia. Princeps autem Sacerdotum peccatum faciebat inſidians Ieſu: & Ideo imitabatur proprium patrẽ, qui bis dubie ĩterrogauit Saluatorẽ: {Si tu es Chriſtus filius Dei.} vnde quis recte dicere poteſt, quoniam dubitare de filio Dei, vtrum ipſe ſit Chriſtus, opus diaboli eſt. Non decebat autem dominum ad adiurationem principis reſpondere Sacerdotum, quaſi vim paſſum, propter quod nec denegauit ſe filium Dei eſſe, nec manifeſte confeſſus eſt. vnde ſequitur. {Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti.} Nõ enim erat dignus Chriſti doctrina: propterea non eum docet, ſed verbũ oris eius accipiens, in redargutionem ipſius conuertit. Sequitur. {Verũtamen dico vo. ammo. vide. filium homi. ſeden. a dext. virtutis Dei.} Videtur mihi quoniam firmitatem quandam regalem ſignificat ſeſſio filii hominis. iuxta virtutem ergo Dei, qui ſolus eſt virtus fundatus eſt qui accepit omnem poteſtatem a patre, ſicut in cœlo & in terra. Erit autem quando hanc fundationem videbunt etiam aduerſarii, qđ a tempore diſpenſationis incœpit impleri. Viderunt enim eius diſcipuli eum reſurgentem a mortuis, & ꝑ hoc viderunt eum fundatũm ad dexteram virtutis. Vel quia ſecundũ longitudinem ſempiternam, quæ eſt apud Deum a conſtitutione mundi vſque ad finem eſt vnus dies. Nihil ergo mirum, ꝙ hic dicit Saluator. {Ammodo.} ſpacium eſt breuiſſimum vſque ad finẽ oſtendens, & non ſolum ſedentem eum ad dextram virtutis viſuros prophetabat: ſed etiam venientem in nubibus cœli. vnde ſequitur. {Et veni in nubibus cœli.} Hæ nubes ſunt Prophetæ, & Apoſtoli Chriſti, quibus mandat pluere cum oportet, & ſunt nubes cœli non tranſeuntes, quaſi portantes imaginem cœleſtis, & dignę ſunt, vt ſint ſedes Dei, quaſi hęredes Dei. & cohęredes Chriſti. H I E. Pontificem autem quẽ de ſolio Sacerdotali furor excuſſerat, eadem rabies ad ſcindendum veſtes prouocat. vnde ſequitur: {Tunc princeps Sacerdo. ſcidit veſtimenta ſua, dicens: Blaſphemauit.} Conſuetudinis enim Iudaicæ eſt. ꝙ cum aliquid blaſphemum, & quaſi contra Deum audierint, ſcindant veſtimenta ſua. C H R Y. in Homil. Hoc igitur fecit aut accuſationem redderet grauiorem, & quod verbis dicebat, factis extolleret. H I E R O. Per hoc autem, ꝙ ſcidit veſtimenta ſua, oſtendit Iudæos, Sacerdotalem gloriam perdidiſſe, & vacuam ſedem habere pontificis. Dum enim veſtem ſibi diſcidit ipſum quo tegebatur velamentum legis abrupit. C H R Y. in Ho. Cum ergo ſcidiſſet veſtimenta ſua: non fert ſententiam a ſeipſo, ſed ab aliis eam exquirit, dicens: {Quid vobis videtur? Sicut in confeſſis peccatis, & blaſphemia manifeſta fieri ſolet, & quaſi cogens, & violentiam inferens ad ſententiam proferendam præuenit auditorem, dicens: Quid adadhuc egemus teſtibus? Ecce nunc audi. blaſphemiam. Quæ autẽ fuit illa blaſphemia? Etenim ante eis cõgregatis dixerat: Dixit dominus domino meo, ſede a dextris meis, & interpretatus eſt eis, & ſiluerunt, nec de cætero contradixerunt: qualiter ergo nunc quod dictum eſt, blaſphemiam vocant? Sequitur. {At illi reſpondentes dixerunt: Reus eſt mortis. Ipſi accuſantes, ipſi diſcutientes, ipſi ſententiam proferentes. O R I. Quantum putas fuit erroris, ipſam principalem omnium vitam ream mortis pronunciare. & per tantorum reſurgentium teſtimonia, non reſpicere fontem vitæ, de quo in omnes reſurgentes vita fluebat? C H R Y. in Hom. Vt autem venatores fera inuenta, ita ſuam demonſtrabant ebrietatem, & inſania ferebantur. Sequitur. {Tunc expue. in fa. eius & cola. eũ ceciderunt.} H I E R O. Vt compleretur quod dictum eſt: Dedi maxillam meam alapis, & faciem meam non auerti a confuſione ſputorum. Sequitur. {Alii autem pal. in fac. eius dede. dicen. Propheтiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit?} G L O. In contumeliam ei hoc dicitur, qui ſe Prophetam haberi voluit a populis. H I E. Stultum autem erat verberantibus reſpondere, & prophetare cedentem, cum palam percutientis inſania videret. C H R Y. in Ho. Attende autem, ꝙ Euangeliſta cum ſumma diligentia ea q̃ videntur eſſe exprobratiſſima exponit, nihil occultans, aut vere-

Hom. 86

ſtus filius Dei. Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti. Verũtamen dico vobis: ammodo videbitis filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. Tunc princeps Sacerdotum ſcidit veſtimenta ſua, dicens: Blaſphemauit. Quid adhuc egemus teſtibus? Ecce nunc au- B diſtis blaſphemiam. Quid vobis videtur? At illi reſpondentes dixerunt: Reus eſt mortis. Tunc expuerunt in faciem eius, & co-

A cundans, ſed gloriam exiſtimans maximam, dominatorem orbis terrarum pro nobis talia ſuſtinere. Hoc autem legamus continue: hoc noſtræ menti inſcribamus, & in his gloriemur. A V G. de Quæſt. euan. Quod autem dictum eſt: Expuerunt in faciem eiꝰ, ſignificauit eos qui præſentiam gratiæ eius reſpuunt. Item tãquã colaphis eum cedunt, qui ei honores ſuos præferunt. Palmas in faciem eius dant, qui perfidia cæcati, eum nõ veniſſe affirmant, tanquam præſentiam eius exterminantes, & repellentes. Lib.1.c.44

r ¶ A V G. de Con. euan. Inter prædictas domini contumelias trina negatio Petri facta eſt, quam nõ omnes Euangeliſtæ eodẽ ordine narrant. Lucas. n. explicat prius tentationem Petri: tunc demum contumelias domini. Sed Matthæus, & Marcus eas primo commemorant: & deinde Petri tentationem. Sic enim hic ſequitur. {Petrus vero ſedebat foris in atrio. H I E. Foris ſedebat, vt videret exitum rei, & non appropinquabat Ieſu, ne miniſtris aliqua ſuſpitio naſceretur. C H R Y. in Hom. Et qui quando detentum magiſtrum vidit ſolum: ita efferbuit, vt gladium euaginauerit, & auriculam abſciderit. quando contumelias Chriſti audiuit, negator efficitur, & vilis puellæ minas non ſuſtinet. Sequitur enim: {Et acceſſit ad eum vna ancilla, dicens: Et tu cum Ieſu Gali. eras. R A B A. Quid ſibi vult, quia prima eum prodit ancilla cum C viri magis eum potuerint recognoſcere, niſi ꝙ iſte ſexus peccare in nece domini videretur. vt eius paſſione redimeretur? Sequitur: {At ille negauit coram omnibus dicens: Neſcio quid dicis.} Palam coram omnibus negauit, quia ſe manifeſtare expauit quod dicebatur ſe neſcire, reſpondit, quia pro Saluatore adhuc mori noluit. L E O Papa in Sermone de Paſsione. Ob hoc autem ſicut apparet heſitare permiſſus eſt, vt in eccleſiæ principe remedium pœnitentiæ conderetur, & nemo auderet de ſua virtute cõfidere, quando mutabilitatis periculum, nec beatus Petrus potuiſſet euadere. C H R Y. in ho. Non ſolum autem ſemel, ſed & ſecũdo & tertio negat in breui tempore. vnde ſequitur. {Exeunte autem eo ianuam, vidit eum alia ancilla & ait his quæ erant ibi. Et hic erat cum Ieſu Nazareno.} A V G. de Con. Euange. Intelligitur autem quòd poſtquam exijt foras cum iam ſemel negaſſet, gallus cantauit primum quod Marcus dicit. C H R Y. in Ho. Vt oſtendat quòd neque uox galli eum a negatione detinuit. neque D in memoriam ſuæ promiſſionis reduxit. A V G. de Concor. Euange. Non autem foris ante ianuam iterum negauit, ſed cum rediſſet ad focum, neq; enim iam exierat & foris eum vidit altera ancilla, ſed cum exiret, eum vidit, ideſt cum ſurgeret & exiret, animaduertit & dixit his qui erant ibi, ideſt qui ſimul aderant ad ignem in atrio. Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Ille autem qui foras exierat, hoc audito regreſſus eſt, vt ſe quaſi purgaret negando. Vel quod eſt credibilius, non audiuit quod de eo dictum fuerat cum foras exiret, & poſteaquàm redijt quod dictum eſt ei, quod Lucas commemorat. {Sequitur. Et iterum negauit cum iuramẽto, quia non noui hominem.} H I E. Scio quoſdam pio affectu erga apoſtolum Petrum locum hunc ita interpretatos, vt dicerent Petrum hominem negaſſe: non Deum, & eſſe ſenſum: Neſcio hominem, quia ſcio Deum. Hoc quàm friuolum ſit prudens lector intelligit. ſi enim iſte non negauit: ergo mentitus eſt dominus, qui dixerat: Ter me negabis. R A B A. In hac autem negatione Petri dicimus E non ſolum abnegare Chriſtum, qui dicit eum non eſſe Chriſtum, ſed qui eum ſit, negat ſe eſſe Chriſtianum. A V G. de Con. euan. Nunc iã de tertia negatione inſpiciamus. Sequitur enim. {Et poſt puſil. acceſ. qui ſta. & dix. Petro: Vere & tu ex illis es.} Lucas autẽ dixit. Interuallo facto quaſi horæ vnius, & ut eum conuincant, cõſequenter adiungunt. {Nam & loquela tua manifeſtum te facit.} H I E. Nõ quòd alterius ſermonis eſſet Petrus, aut gẽtis externæ: omnes quippe Hebræi erant, & qui arguebant, & qui arguebãtur: ſed quia vnaqueq; prouincia & regio habeat proprietates ſuas, & vernaculum loquendi ſonum vitare non poſſit. R E. Videt aũt q̃ ſint noxia prauorum hominum colloquia, ipſa quippe coegerunt Petrum negare dominum, quem prius confeſſus fuerat eſſe Dei filium. Sequitur enim. {Tunc cœpit deteſtari, & iurare, quia nõ nouiſſet hominem.} R A B A. Nota, quia primum ait. Neſcio quid dicis. ſecundo cum iuramento negat. tertio quia cœpit deteſtari & iurare, quia non nouit hominem. Perſeuerare quippe in peccato dat incrementum ſcelerum, & qui minima ſpernit, cadit in maiora.

Lib.3.c.6. Hom.85. Serm. 89. Lib.3.c.6 Li.3.c.6. Lib.3.c.6

laphis eum cederunt. alii autem palmas in faciem eius dederunt dicentes: Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſsit?

r Petrus vero ſedebat foris in atrio, & acceſsit ad eum vna ancilla dicens: Et tu cum Ieſu Galilæo eras. At ille negauit coram omnibus dicens: Neſcio quid dicis. Exeunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla, & ait his qui erant ibi. Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Et iterum negauit

iora. REMI. Spiritualiter autem per hoc ꝙ Petrus ante primū galli cantum negauit, illi deſignantur qui ante Christi reſurrectionem non credebant eum eſſe Deum, eius morte turbari. Per hoc autem, ꝙ poſt galli cantum negauit, illi deſignantur qui in vtraque domini naturam, & ſm Deum, & ſm hominem errant. Per primam autem ancillam deſignatur cupiditas: per ſecundam carnalis delectatio, per illos qui aſtabant, dæmones intelliḡtur. his enim trahuntur homines ad Chriſti negationem. *Tract. 35.* ORI. Vel per primam ancillam intelligitur Synagoga Iudæorum, qui frequenter compulerunt denegare fideles: per ſecundā cōgregatio Gētium, qui etiam perſecuti ſunt chriſtianos: per tertios ſtantes in atrio: miniſtri hæreſum diuerſarū. *Lib. 1. q. 45.* AVGV. de Quæſt. euā. Ter etiam Petrus negauit, nā & error hæreticorū de Chriſto,

cum iuramento, quia non noui hominem. Et poſt puſillum acceſſerunt qui ſtabant & dixerunt Petro: Vere tu ex illis es. Nam & loquela tua manifeſtum te facit. Tunc cœpit deteſtari, & iurare, quia non nouiſſet hominem. Et continuo gallus cantauit. Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu G quod dixerat, priuſquàm gallus cantet, ter me negabis. Et egreſſus foras fleuit amare.

CAP. XXVII.

Mane autem facto, conſilium inierunt omnes principes Sacerdotum

tribus generibus terminatur. Aut enim de diuinitate, aut humanitate, aut de vtroque falluntur. RABA. Poſt tertiam autem negationem ſequitur galli cantus, & hoc eſt quod ſubdit. {Et conti. gallus cantauit. Per quem doctor eccleſiæ intelligitur, qui ſomnolen H tos increpans ait. Euigilate iuſti, & nolite peccare: Solet autem ſacra ſcriptura ſæpe meritum cauſarum per ſtatum deſignare temporum. vnde Petrus qui media nocte peccauit, ad galli cantum pœnituit. vnde ſequitur {Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu quod dixerat. Priuſquam gallus cantet, ter me negabis.} HIER. in alio euangelio legimus, ꝙ poſt negationem Petri, & galli cantum reſpexit Saluator Petrum, & intuitu ſuo eum ad amaras lachrymas ꝓuocauit: non enim fieri poterat, vt in negationis tenebris permaneret, quem lux reſpexerat mundi. vnde & hic ſequitur: {Et egreſſus foras, fleuit amare.} In atrio enim Cayphæ ſedens non poterat agere pœnitentiam. vnde foras ægreditur de impiorum conſilio, vt pauidę negationis ſordes amaris fletibus lauet. *Serm. 9. de Paſſione.* LEO Papa: Fœlices, o Apoſtole ſancte lachrymæ tuæ, quæ ad diluendâ culpam negationis, virtutem ſacri habuere baptiſmatis. Affuit enim dextra domini Ieſu Chriſti, qui labentem te priuſquam deciperêris, & firmitatem ſtandi in ipſo cadendi periculo recipiſti. cito itaque ad ſoliditatem rediit petrus: tāquam recipiens fortitudinē, vt qui tunc in Chriſti expauerat paſſione, in ſuo poſt ſupplicio non timeret, ſed conſtans permaneret.

CAP. XXVII.

Lib. 3. ca. 7. AVG. de Con. euan. Contexuerat ſuperius Euangeliſta narrationem in his quæ cum domino acta ſunt vſque ad mane. Sed poſtea rediit ad narrādam Petri negationem, qua terminata rediit ad mane, vt inde cætera cōtexeret. Et hoc eſt quod dicitur. {Mane autem facto, conſiliū inierunt omnes principes Sacerdotum, & Seniores populi, aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent.} *Trac. 35.* ORI. Putantes per mortem extinguere eius doctrinam & fidem apud eos, qui crediderunt in eū, quaſi in filium Dei. Talia autem contra eum conſiliantes alligauerunt Ieſum ſoluentem a vinculis. vnde ſequitur. {Et vinctum adduxerunt eum: & tradiderunt pontio Pilato præſidi. HIE. Vide ſolicitudinem Sacerdotum in malum. tota nocte vigilarunt, vt homicidium facerent, & vinctum tradiderunt Pilato. Habebant .n. hunc morem. vt quem adiudicaſſent morti, ligatum iudici traderent. RABA. Attamen notandum, ꝙ non tunc primum ligauerunt, ſed mox cōpræhēſum in horto, vt Ioānes declarat. CHRY. in Hom. Ideo autem eum non occulte interfecerunt, quia volebant eius gloriæ detrahere. multi enim eum admirabantur, & propter hoc ſtuduerunt publice & coram hominibus eum occidere: & ideo ad Præſidem eum duxerunt. HIE. Videns autem Iudas dominum adiudicatū morti præcium retulit Sacerdotibus, quaſi in poteſtate ſua eſſet perſecutorum imutare ſententiam. vnde ſequitur. {Tunc videns Iudas qui tradidit eum, ꝙ damnatus eſſet: pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum, & Senioribus populi, dicens. {Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum.} ORI. Reſpondeant mihi qui de naturis quaſdam fabu F las introducunt. vnde eſt quòd Iudas agnoſcens peccatum ſuum dixit: {Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum,} niſi ex bona plantatione mentis, & ſeminatione virtutis, quæ ſeminata eſt in qualibet rationali anima, quam non coluit Iudas: & ideo cæcidit in tale peccatum. Si autem naturæ pereuntis eſt aliquis hominum: magis huius naturæ fuit Iudas: Et ſiquidem poſt reſurrectionem Chriſti hoc dixiſſet Iudas: forſitan erat dicendum, quoniam compulit eum pœnitere de peccato ipſa virtus reſurrectionis. Nunc autem videns eum traditum eſſe Pilato, pęnituit: forſitā recordatus, quæ frequenter Ieſus dixerat de ſua reſurrectione futura. Forſitan & Sathanas qui ingreſſus in eum fuerat: pręſto fuit ei, donec Ieſus traderet Pilato. Poſtquàm autem fecit qđ voluit, receſſit ab eo, quo recedente pęnitētiam capere potuit. Sed quomō vidit Iudas, quoniam condemnatus eſt? nondum enim a Pilato fuerat interrogatus: forſitan dicet aliquis, quoniam conſideratione mentis ſuæ vidit exitum rei ex eo quòd traditū aſpexit. Alius autem dicet, qm̄ quod ſcriptum eſt: Videns Iudas, quia condemnat⁹ eſt ad H ipſum Iudam refertur: tunc enim ſenſit malum ſuū, & intellexit ſe condemnatum. *Serm. 1. de Paſ. Dñi.* LEO Papa. Dicendo tamen: {Peccaui, tradēs ſanguinem iuſtum. in impietatis ſuæ perfidia perſtitit, qui Ieſum non Dei filium, ſed noſtræ tantummodo conditionis hominem, etiam inter extrema mortis ſuæ pericula credidit, cuius flexiſſet miſericordiam, ſi eius omnipotentiam non negaſſet. *Hom. 86.* CHRY. in Hom. Vide autem, quoniam pęnitentiam agit, quando completum eſt & finem accepit peccatum. Non enim permittit diabolus eos qui non vigilant, videre malum antequàm perficiant. Sequit. {At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris.} REMI. Ac ſi dicant: Quid ad nos pertinet ſi iuſtus eſt? tu videris. i. opus tuū quale ſit manifeſtabitur. Quidam autem coniunctim voluerunt legere hęc verba, vt ſit ſenſus: cuius æſtimationis deputaris apud nos, qui eū quem tradidiſti, iuſtum confiteris? ORI. Recedente autem ab aliquo diabolo, obſeruat tempus iterum, & poſtquam cognouerit, & ad ſecundum peccatum induxerit, obſeruat etiam tertiæ deceptio I nis locum. Sicut ille qui primo vxorem patris habuit, de hoc malo poſtea pęnituit. Sed poſtea diabolus voluit hanc ipſam triſtitiam exagerare, vt ipſa triſtitia abundantior facta abſorberet triſtantē. Simile aliquid factum eſt in Iuda. Poſtquàm enim pęnituit, non ſeruauit cor ſuum, ſed ſuſcepit abundantiorem triſtitiam a diabolo ſibi ſubmiſſam, quia voluit eum abſorbere. vnde ſequitur. {Et abiens laqueo ſe ſuſpendit. Si autem locum pęnitentiæ requiſiſſet, & tempus pœnitentiæ obſeruaſſet, forſitan inueniſſet eum, qui dixit: Nolo mortem peccatoris. Vel forte exiſtimauit præuenire magiſtrum moriturum, & occurrere ei cum anima nuda, vt confitens, & depræcans miſericordiam mereretur, nec vidit, quia non conuenit ſeruum Dei ſeipſum expellere de hac vita. ſed expectare Dei iudicium. RA. Suſpendit autem ſe laqueo, vt ſe oſtenderet cœlo, terræque peroſum. *Quæſt. 94.* AVG. de Quæſt. no. & vet. teſt. Sed occupatis principibus Sacerdotum ad necem domini a mane vſque K ad horam nonam, quomodo Iudas eis retuliſſe pretium ſanguinis quod acceperat ante crucem domini, probatur, & dixiſſe illis in tēplo: Peccaui, ꝙ tradiderim ſanguinem iuſtum, cum conſtet omnes principes, & Seniores ante paſſionem domini nō fuiſſe in templo? Quippe cum in cruce poſito inſultarent ei. Nec enim inde poteſt probari, quia ante paſſionem domini relatum eſt, cum ſint multa quæ ante facta probantur, & nouiſſima ordinantur. Sed ne forte poſt horam nonam factum ſit, ut videns Iudas occiſum Saluatorē, & ob hoc uelum templi ſciſſum, terrā tremuiſſe, ſaxa ſciſſa, elemēta conterrita ipſo metu correptos doluerit. Sed poſt horam nonā occupati erant, vt exiſtimo ſeniores, & principes Sacerdotum ad celebrationem Paſchæ. Sabbato autem ſecundum legem non licet nummos portare, ac per hoc non eſt probabile apud me quo die, immo tempore, laqueo vitam finierit Iudas.

b ¶ CHRY. in Homil. Quia principes Sacerdotum nouerant ꝙ occiſionem emerant, propria conſcientia condemnati fuerūt, & ad hoc oſtendendum ſubdit Euangeliſta. {Principes autem Sacerdotum

& Seniores populi aduerſus Ieſum, ut eum morti traderent. Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt pontio Pilato pręſidi. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, ꝙ damnatus eſſet, pœnitētia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum, & Senioribus dicens: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu videris. Et proiectis argēteis in templo receſsit, & abiens, laqueo ſe ſuſpendit.

b Principes autem Sacerdotum acceptis argenteis dixerunt: Nō licet eos mittere in corbonam, quia pretium ſanguinis eſt. Cō-

cerdotum acceptis argenteis dixerunt. Non licet eos mittere in corbonam, quia preciū ſanguinis eſt.} HIER. Vere culicem liquantes, & camelum glutientes. ſi enim ideo non mittunt pecuniam in corbonam, hoc eſt gazophylatium, & dona Dei, quia pretium ſanguinis eſt, cur ipſe ſanguis effunditur? *Tract. 35.* ORI. Videbant autem quoniam circa mortuos magis eā pecuniam conueniebat expendi quæ pretium ſanguinis erat. Sed quia & inter loca mortuorum ſunt differentiæ, vſi ſunt pretio ſanguinis Ieſu ad cōparationē agri figuli alicuius, vt in eo peregrini ſepeliātur: non ſecundum votū ſuum in monumētis paternis. vnde ſequit. {Conſilio autem inito emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum.} *Serm. 128.* AVG. in Sermo. de Cœ. do. Prouidentia autem Dei factum puto, vt pretium Saluatoris, non peccatoribus ſumptum præbeat, ſed peregrinis requiem ſubminiſtret, vt iam exinde Chriſtus & viuos ſanguinis ſui paſſione redimat. & mortuos præcioſa paſſione ſuſcipiat. Pretio ergo dominici ſanguinis ager figuli comparatur. Legimus in ſcripturis, ꝙ totius generis humani ſalus redempta ſit in ſanguine Saluatoris. Ager ergo iſte, mundus hic totus eſt. Figulus autem qui mundi poſſit habere dominatum, ipſe eſt qui vaſcula corporis noſtri fecit de limo. Iſtius itaque figuli ager Chriſti ſanguine empt⁹ eſt: peregrinis, inquam, qui ſine domo patria, & toto orbe exules C iactabantur, requies Chriſti ſanguine prouidetur. Iſtos autem peregrinos eſſe dicimus deuotiſſimos Chriſtianos, qui renunciantes ſæculo, nihil poſſidentes in mūdo: in Chriſti ſanguine requieſcūt. Sepultura enim Chriſti nihil aliud eſt q̃ requies Chriſtiani. Conſepulti enim ſumus, ſicut ait Apoſtolus, cum illo per baptiſmum in morte. Nos ergo peregrini in hoc mundo ſumus, & tamquā hoſpites in hac luce verſamur. HIERO. Qui etiam peregrini eramus, a lege & Prophetis praua Iudæorum ſtudia ſuſcepimus in ſalutem. ORI. Vel peregrinos dicimus qui vſque ad finem extranei ſunt a Deo, nam iuſti conſepulti ſunt Chriſto in monumento nouo quod exciſum eſt in petra. Qui autem alieni ſunt a Deo vſque in finem, ſepulti ſunt in agro figuli cōparantis lutum, qui pretio ſanguinis eſt comparatus, & ager ſanguinis nominatur. vnde ſequitur. {Propter hoc vocatus eſt ager ille Acheldemach: hoc eſt ager ſanguinis vſque in hodiernum diem. GLO. Quod referen D dum eſt ad tempus quo Euangeliſta hoc ſcripſit. deinde confirmat idem prophetico teſtimonio dicens. {Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Hieremiam Prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appreciati, quem appreciauerūt a filiis Iſrael, & dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi dominus. HIERO. Hoc in Hieremia penitus non inuenitur, ſed in Zacharia, qui penultimus eſt duodecim Prophetarum, quædam ſimilitudo refertur, & quamquàm ſenſus non multum diſcrepet: tamen ordo & verba diuerſa ſunt. *Lib. 3. c. 7.* AVG. de Con. euan. Siquis ergo putat ideo fidei Euangeliſtę aliquid derogandum, primo nouerit non omnes codices euangeliorum habere, quod per Hieremiā dictum ſit, ſed tantummodo per Prophetam. Mihi autem hæc nō placet defenſio, quia & plures codices habent Hieremiæ nomen, & antiquiores & nulli fuit cauſa cur adderetur hoc nomen, & mēdoſitas fieret. Cur autem toleretur, fuit vtiq; cauſa vt hoc audax imperitia faceret, prædicta quæſtione turbata. Potuit autem fieri E vt animo Matthæi euangelium ſcribentis, pro Zacharia Hieremias occurreret, vt fieri ſolet, quod tamen ſine vlla dubitatione emendaret ſaltem ab his admonitus, qui ipſo adhuc in carne viuente hæc legere potuerunt, niſi cogitaret recordationis ſuæ quæ ſpirituſancto regebatur, non occurriſſe aliud pro alio nomen Prophetæ, niſi quia dominus hoc ita ſcribi conſtituit. Cur autem cōſtituerit, prima cauſa eſt, quia ſic inſinuatur ita omnes Prophetas vno ſpiritu locutos: mirabili inter ſe conſenſione conſtare, vt hoc multo amplius ſit, quàm ſi omnium verba Prophetarum vno vni⁹ hominis ore demōſtrent. & ideo indubitanter accipi debent quæcumque per eos ſpirituſſanctus dixit, & ſingula eſſe omnium, & omnia ſingulorum. Si enim hodie quiſquam volens alicuius verba iudicare, dicat nomen alterius, a quo dicta ſunt, qui tamen ſit amiciſſimus illius, cuius verba dicere voluit, & continuo recordatus, aliū pro alio ſe dixiſſe ita ſe corrigat, vt tamen dicat: bene dixi, nihil aliud intuens niſi inter ambos eſſe concordiam, quanto magis de Prophetis ſanctis hoc commendandum fuit? Eſt & alia cauſa, cur hoc nomen Hieremiæ in teſtimonio Zachariæ ſit mane A re permiſſum, vel potius ſancti ſpiritus auctoritate præceptū ſit: Eſt apud Hieremiam, ꝙ emerit agrum a filio fratris ſui, & dederit ei argentum, non quidem ſub hoc nomine pretii: quod poſitū eſt apud Zachariā triginta argenteis, ꝙ autem prophetiam de triginta argēteis ad hoc interpretatus ſit Euangeliſta, quod mō de domino completū eſt manifeſtū eſt, ſed ad hoc pertinere etiam illud de agro empto quod Hieremias dicit: hinc poteſt myſtice ſignificari, vt non hic Zachariæ nomen poneretur qui dixit: triginta argenteis, ſed Hieremiæ qui dixit, de agro empto, vt lecto euangelio atque inuento nomine Hieremiæ: lecto autem Hieremia, & non inuēto teſtimonio de triginta argenteis: inuento tamen agro empto admoneatur lector vtrūque conferre, & inde ſenſum enucleare prophetiæ, quomodo pertineat ad hoc quod in dño completū eſt. Nā illud qđ ſubiecit huic teſtimonio Matthęus cū ait: {Quē appreciauerunt a filiis Iſrael & dederunt eos in agrū figuli, ſicut cōſtituit mihi dominus, nec apud Zachariam, nec apud Hieremiam reperitur. Vnde magis ex perſona Euangliſtæ accipiendum eſt, & myſtice inſertum, quia hoc ex domini reuelatione cognouerit & ad hanc rē quæ de Chriſti pretio facta eſt huiuſmodi pertinere prophetiam. HIERO. de optimo genere interpretandi: Abſit ergo de pediſſequo Chriſti, quòd poſſit argui de falſo, cui cura fuit non verba, & ſyllabas aucupari: ſed ſententias dogmatum ponere. CHRY. in Home. Legi nuper in quodam hebraico volumine, quod Nazareæ ſectæ mihi hebræ⁹ contulit Hieremiæ apochryphum, in quo hoc ad verbum ſcriptū reperi: ſed tamen mihi videtur magis de Zacharia ſumptum teſtimonium Euangeliſtarum, & Apoſtolorum more vulgato, qui verborum ordine prætermiſſo: ſenſus tamen de veteri teſtamento ꝓferunt exemplum.

c ¶ AVG. de Con. euan. Finitis his, quæ Matthæus de Iuda ꝓditore interpoſuit ad ordinem narrationis reuertitur, dicens: {Ieſus autem ſtetit ante Præſidem. *Li. 3. c. 7. ī fi.* *Tract. 35.* ORI. Iudex totius creaturæ cōſtitutus a patre, vide quantum ſe humiliauit, vt acquieſceret ſtare ante iudicem tunc terræ Iudeæ, & interrogatus eſt interrogationem, quam forſitan deridens, aut dubitans Pilatus interrogat, vnde ſequitur. {Et interrogauit eum Præſes, dicens: Tu es Rex Iudæorum? *Homil. 87.* CHRY. in Hom. Id Pilatus interrogat quod aduerſarii contra Chriſtum continue reuoluebant. Quia enim ſciebāt Pilatum nullam cura facientē legalium, ad publicas accuſationes reducunt. ORI. Vel pronunciatiue hoc dixit Pilatus. vnde & alibi ſcripſit in titulo. Rex Iudæorum. Principi ergo Sacerdotum reſpondens: {Tu dixiſti: obliq; arguit eius dubitationē: Pilati vero ſententiam confirmat pronunciantis. vnde ſequitur. {Dicit ei Ieſus: Tu dicis. CHRY. in Hom. Confeſſus eſt ſe eſſe Regem: ſed c̨leſtem, vt in alio euangelio manifeſtius legitur. Regnum, inquit, meum non eſt de hoc mundo: vt neque Iudæi, neque Pilatus excuſationem habeant: huic accuſationi inſiſtentes. HILA. Vel interroganti pontifici, an ipſe eſſet Ieſus Chriſtus, dixerat: {Tu dixiſti,} quia ſemper futurū Chriſtum ex lege ipſe dixiſſet: huic vero legis ignaro interroganti, an ipſe eſſet Rex Iudæorum dicitur. Tu dicis, quia per fidem præſentis confeſſionis ſalus gentium eſt. HIERO. Attende autem, ꝙ Pilato qui inuitus promebat ſentē E tiā aliqua ex parte reſpondit: Sacerdotibus autem, & principibus Sacerdotum reſpondere noluit, indignos eos ſuo ſermone iudicans. vnde ſequit: {Et cū accu. a pric. Sacer. & ſenio. nihil reſpondit.} AVG. de Con. euan. Lucas autem ipſa crimina, quæ accuſantes obiecerunt aperuit, dicit enim. {Cęperunt illū accuſare dicentes: Hunc inuenimus ſubertentem gentem noſtram, & prohibentē tributa dari Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum Regē eſſe. Nihil autem intereſt ad veritatem quo ordine iſta retulerint, ſicut nihil intereſt ſi alius aliquid tacet quod alius commemorat. *Lib. 3. c. 8.* ORI. Accuſatus autem Ieſus ſicut tunc illis nihil reſpōdit, ſic nec & modò. non fit enim eis verbum Dei, ſicut aliquando fuerat ad Prophetas, ſed neque dignum erat, vt Pilato interroganti reſponderet, ꝙ non habebat permanens, & firmum de Chriſto iudicium, ſed ad contraria trahebatur. vnde ſequitur: {Tunc dicit ei Pilatus: Non audis quanta aduer. te dicunt teſtimonia? HIER. Gentilis quidem eſt qui condemnat Ieſum, ſed cauſam refert in populum Iudæorum. CHRY. in Ho. Ideo autem hoc dicebat, quia volebat eum liberare: dum ſe excuſando reſponderet. Sequitur. {Et non reſpon. ei. ad vl. verbum: ita vt mira. Præſes vehementer. {Quia enim

ſilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum, propter hoc vocatus eſt ager ille Acheldemach, hoc eſt ager ſanguinis, vſque in hodiernum diem. Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Hieremiam Prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argēteos B pretium appretiati, quem appreciauerunt a filiis Iſrael, & dederunt eos in agrum figuli, ſicut cōſtituit mihi dominus.

c Ieſus autem ſtetit ante Præſidem, & interrogauit eum Præſes, dicens. Tu es Rex Iudæorū? Dicit illi Ieſus: Tu dicis. Et cum accuſaretur a principibus Sacerdotum, & Senioribus, nihil reſpondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduerſum te dicūt teſtimonia? Et nō reſpondit ei ad vllum verbum: ita vt miraretur Pręſes vehementer.

enim multas habentes demonſtrationes ex ipſis rebus: virtutis & manſuetudinis eius & humilitatis. tamen in ipſum indignabant, & peruerſo iudicio agebantur contra ipſum, propter hoc nihil reſpondet. etſi aliquando reſpondet, breuia quidem dicit, ne continua taciturnitate pertinaciæ opinio de ipſo accipiatur. HIER. Vel ideo Ieſus nihil reſpondere voluit, ne crimen diluens dimitteretur a Præſide, & crucis vtilitas differetur. ORI. Miratus eſt autem Præſes conſtantiam eius: forſitã ſciẽs, ꝙ idoneus eſſet pronunciare crimen, & tñ videbat eum in tranquilla & quieta ſapiã, & grauitate nõ turbabili ſtare, ſed & vehemẽter mirat. Dignum enim ei videbatur magno miraculo, vt exhibitus Chriſtus ad criminale iudicium, imperturbabilis ſtaret ante mortẽ, quæ apud oẽs hoĩes terribilis æſtimatur.

d Per diem autem ſolennem cõſueuerat Præſes populo dimittere vnum vinctũ quẽ voluiſſent. Habebat aũt tunc vnum vinctũ inſignem, qui dicebatur Barrabas. Congregatis ergo illis dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis, Barrabam, an Ieſum qui dicitur Chriſtꝰ? Sciebat enim, ꝙ per inuidiam tradidiſſent eum. Sedente autem illo pro tribunali miſit ad eum vxor eius, dicẽs: Nihil tibi & iuſto illi. Multa enĩ paſſa ſum hodie per viſum propter eum. Principes autem Sacerdotum, & Seniores perſuaſerunt populis vt peterent Barrabam, Ieſum vero perderent. Reſpondens autem Præſes ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt, Barrabam. Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Ieſu qui dicitur Chriſtus? Dicunt omnes. Crucifigatur. G Ait illis Præſes: Quid.n. mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua, lauit manus coram populo, dicens: Innocẽs ego ſum a ſanguine iuſti huius: Vos videritis. Et reſpondens vniuerſus populus, dixit: Sãguis eiꝰ

d ¶ CHRY. in Hom. Quia Chriſtus ad accuſationes Iu-
Hom. 87. dæorum nihil reſponderat, per quod poſſet eum Pilatus ab accuſationibus Iudæorum excuſatum habere, aliud machinatur ꝑ quod eum liberare poſſit. vnde dicitur. {Per diem autem ſolẽ. conſue. Præ. dimit. po. vinc. vnum quem voluiſſent. ORI. Sic enim quaſdã
Trac. 35. gratias præſtant gentes eis quos ſubiiciunt ſibi: donec confirmetur ſuper eos iugum ipſorum: tamen conſuetudo hæc aliquando fuit apud Iudæos. Saul enim non interfecit Ionathã, omni populo petente eum ad vitam. CHRY. in Hom. Per hanc autem conſuetudinem Chriſtum eripere tentauit, vt neque vmbram excuſationis Iudæi ſibi derelinquant: manifeſtus homicida in comparatione Chriſti adducitur, de quo ſequitur. {Habe. autem tunc vnum vinctum inſignem qui dice. Barrabas.} Non ſimpliciter dicit latronem, ſed inſignem: hoc eſt in malitia diffamatum. HIE. Iſte Barrabas in euangelio quod iſcribitur iuxta Hebræos, filius magiſtri eorum interpretatur, qui propter ſeditionem & homicidium fuerat condemnatus. Offert autem optionem eis Pilatus dimittendi, quem vellent, latronem, an Ieſum, non dubitans Ieſum potius eligendum. vnde ſequitur. {Congre. autem illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis, Barrabam, an Ieſum qui dicitur Chriſtus?} CHRY. in Hom. Quaſi dicat. Si non vultis ſicut innocentem dimittere, ſaltem condemnatum feſtiuitati donetis. Si enim oportebat in peccatis manifeſtis exiſtentem dimittere: multo magis in dubiis. Vide autem ordinem cõuerſum. Petitio pro cõdemnatis ſolet eſſe plebis: conceſſio autem principis, nunc autem contrarium geſtum eſt. princeps enim petit a plebe, & plebs ferocior redditur. GLO. Quare autem Pilatus ad liberationẽ Chriſti laborauit manifeſtat Euangeliſta cum ſubdit: {Sciebat enim, ꝙ per inuidiam tradidiſſent eum.} REMI. Quæ autem inuidia fuerit, Ioannes manifeſtat, qui narrat eos dixiſſe: Ecce mundus totus poſt eum vadit, etſi dimittimus eum ſic: omnes credẽt in eum. Notandum etiã, quia loco eius quod Matthæus dicit: {An Ieſum qui d. Chrs?} Marcus dicit: Vultis dimittã vobis Regẽ Iudæorũ? ſoli nãq; Reges Iudæorũ vngebant, & ab ipſa vnctiõe, Chri uocabant. CHRY. in Ho. Deinde ſubdit aliud qd̃ ſufficiẽs erat oẽs a paſſione reuocare. Sequitur enim. {Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius di, Nihil tibi & iuſto illi.} Cum demõſtratione enim quæ erat a rebus & ſomnus non paruum quid erat. RABA. Notandum vero, quia tribunal ſedes eſt iudicis: ſolium regum. cathedræ magiſtrorum. In viſionibus autẽ & ſomniis gentilis viri vxor hoc intellexit, ꝙ Iudæi vigilantes nec credere, nec intelligere voluerunt. HIE. Nota etiã, ꝙ Gentilibus ſæpe a Deo ſomnia reuelantur, & ꝙ in Pilato & vxore eius iuſtum dominum confitentibus Gentilis populi teſtimonium ſit. CHRY. in Ho. Sed cuius gratia non ipſe Pilatus ſomnium videbat? quia illa magis digna erat, vel quia ſi Pilatus vidiſſet, non æqualiter ſibi creditum eſſet, vel forte neque dixiſſet, propter hoc diſpenſatur a Deo, ꝙ mulier vidit, vt manifeſtum omnibus fieret. Et non ſimpliciter videt, ſed & patitur multa. Sequitur enim: {Multa enim paſſa ſum ho. per vi. propter eum. vt. ſ. a compaſſione, quæ erat ad vxorẽ: deſidior fieret vir circa occiſionem, ſed & tempus non parum conferebat: etenim eadem nocte vidit. AVG. in Serm. de Paſ. Sic ergo iudex terretur in coniuge, & vt crimini iudæorum non præbeat in iudicio conſenſum, pertulit in vxoris afflictione iudicium, iudi-

F catur ipſe qui iudicat, & torquetur antequã torqueat. RABA. Vel aliter: Nunc demum diabolus intelligens per Chriſtũ ſe ſpolia ſua amiſſurum, ſicut primũ per mulierem mortem intulerat, ita per mulierem vult Chriſtum de manibus Iudæorum liberare, ne per eius mortem mortis amittat imperium. CHRY. in Ho. Nihil autem præmiſſorum Chriſti aduerſarios mouit, qa eos omnino inuidia excæcauerat, vnde ex propria malicia plebem corrumpunt. & hoc eſt quod ſequit: {Principes autem & ſeniores perſuaſerunt populo vt peterent Barrabã, Ieſum vero perderent. ORIG. Et eſt videre nunc quomodo populꝰ Iudęorũ a ſenioribus ſuis, & iudaicæ culturę doctoribus ſuadetur, & excitatur aduerſus Ieſum vt perdant eum. Sequitur. {Reſpõdẽs autẽ Præſes, ait illis. Quẽ vultis vobis de duobus dimitti?} GLO. Reſpondiſſe autẽ dicitur Pilatus hæc dicens, ſiue ad ea quæ vxor nunciauerat, ſiue ad petitionẽ populi, qui iuxta conſuetudinem aliquẽ in die feſto ſibi dimitti petebãt.
H ORIG. Turbæ autem quaſi feræ, quæ ſpacioſam ambulant viã, voluerunt ſibi Barrabam habere ſolutum. vnde ſubditur. {At illi dixerunt: Barrabam. Ideo gens illa habet ſeditiones & homicidia, & latrocinia ſecundum quoſdam gentis ſuæ in rebus, quæ foris habentur, ſecundum autem omnes intus in anima. Vbi enim non eſt Ieſus, illic lites & prælia ſunt. vbi autem eſt, ibi ſunt omnia bona & pax. Omnes etiam qui Iudæis ſunt ſimiles, vel in dogmate vel in vita, Barrabam ſibi ſolui deſiderant. Quicũque enim mala agit, ſolutus eſt in corpore eius Barrabas, Chriſtus autẽ vinctus. Qui autem bona agit, Chriſtum habet ſolutum, Barrabam vinctum. Voluit autem Pilatus pudorem tantæ iniquitatis eis incutere. vnde ſequitur: {Dicit illis Pilatus. Quid igitur faciam de Ieſu, qui dicitur Chriſtus. Non ſolum autem hoc: ſed & menſuram colligere volens impietatis eorum. Illi autem nec hoc erubeſcunt, ꝙ Pilatus Ieſum Chriſtum eſſe confitebatur, nec modum impietatis ſeruant. vnde ſequitur: {Dicunt omnes, Crucifigatur. In quo multiplicauerunt impietatis ſuę menſuram, non ſolum homicidam po-
I ſtulantes ad vitam: ſed etiam iuſtum ad mortem, & ad mortem turpiſſimam crucis. RA. Pendentes ſiquidẽ in ligno crucifixi, clauibus ad lignum, pedibus manibusq; confixi, producta morte necabantur & diu viuebant in cruce, non quia longior vita eligebatur, ſed quia mors ipſa protendebatur, ne dolor citius finiretur. verum Iudęi de morte peſſima cogitabant, ſed a domino non intelligentibus eis electa erat. ipſam enim crucẽ diabolo ſuperato erat tamquam tropheum in frontibus fidelium poſiturus. HIERO. Cum autem hoc reſponderent, non ſtatim acquieuit, ſed iuxta ſuggeſtionẽ vxoris, quæ mandauerat. {Nihil tibi & iuſto illi.} Ipſe quoque reſpondit. vnde ſequitur: {Ait illis Præſes: Quid enim mali fecit?} Hoc dicẽdo Pilatus, abſoluit Ieſum. Sequitur: {At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur.} Vt impleretur quod in Pſalmo dicitur: Circundederunt me canes multi, congregatio malignantium obſedit me. Et illud Hieremiæ. Facta eſt mihi hæreditas mea, ſicut leo in Silua dederunt ſuper me vocem ſuam.
K AVG. de Cõ. euan. Sępius autẽ Pilatus cum Iudæis egit, volens vt dimit- Lib. 3. c. 8.
teretur Ieſus, quod paucisſimis verbis teſſatur Matthæus cũ ſubdit: {Videns Pilatus quia nihil proficiebat, ſed magis tumultus fieret,} quod non diceret, niſi multum ille conatus fuiſſet, quamuis tacuerit quoties hoc tentauit vt erueret Ieſum furori eorum. Sequitur: {Accepta aqua, lauit manus coram populo dicens Innocens ego ſum a ſanguine iuſti huius.} REMI. Mos enim erat apud antiquos, vt cum vellet quis ſe oſtendere immunem ab aliquo crimine, accepta aqua, lauaret manus ſuas coram populo. HIER. Pilatus ergo accepit aquam iuxta illud propheticum; Lauabo inter innocentes manus meas, quodammodo in hoc conteſtans & dicens: Ego quidem innocentem volui liberare: ſed quoniam ſeditio oritur, & rebellionis mihi contra Cęſarem crimen impingitur, innocens ſum a ſanguine iuſti huius. Iudex ergo qui cogitur contra dominum ferre ſententiam, nõ damnat oblatum, ſed arguit offerentes, iuſtum eſſe pronuncians eum qui crucifigendus eſt. Sequitur: {Vos uideritis,} q. d. Ego miniſter legũ ſum, uox ueſtra ſanguinẽ fundit. Sequitur. {Et rñdens uniuerſus populus dixit.

dixit. {San. eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.} Perſeuerat vſq; in præſentem diem hæc imprecatio ſuper Iudæos, & ſanguis domini non aufertur ab eis. CHRY. in Hom. Intuere autem & hic Iudæorum multam inſaniam. eorum enim impetus, & pernicioſa concupiſcentia, non permittit eos, quæ oportet inſpicere, & ſibi maledicunt, di. {Sanguis eius ſuper nos,} & ꝙ ad filios maledictionem attrahunt di. {Et ſuper filios noſtros.} ſed tamen miſericors Deus eorum ſententiã non firmauit, ſed ex eis, & eorum filiis ſuſcepit, qui pœnitentiam egerunt. etenim & Paulꝰ ex ipſis fuit, & multa milia eorum, qui in Hieroſolymis credi-
Serm. 8. derunt. LEO Papa in Serm. de Paſ. Exceſſit ergo Pilati culpam facinus Iudæorum: ſed nec ipſe euaſit reatũ: qui reliquit proprium iudicium, & in crimen tranſiuit alienum. ſequitur enim. {Tunc dimi. il. Bar. Ieſum autem flagella. tradi. eis, vt crucifigeretur. HIERO. Sciendum eſt autem Pilatum Romanis legibus miniſtraſſe quibus ſancitum eſt, vt qui crucifigitur prius flagellis verberetur. Traditur igitur Ieſus militibus verberandus, & illud ſanctiſſimum corpus, pectus Dei capax flagellis ſecuerunt. AVG. in Sermo. de Paſ. Ecce dominus aptatur ad verbera: ecce iam ceditur. rupit ſanctam cutem violentia flagellorum repetitis ictibus, crudelia verbera ſcapularum terga conſcindunt. Prohdolor, iacet extenſus ante hominem Deus, & ſupplicium patitur rei, in quo nullum peccati veſtigium potuit inueniri. HIE. Hoc autem factum eſt, vt quia ſcriptum erat: Multa flagella peccatorum. illo flagello nos a veteribus liberemur. In lauacro etiam manuum Pilati, Gentilium omnia opera purgantur, & ab impietate Iudæorũ nos alieni efficimur. HILA. Hortantibus autẽ Sacerdotibus populus Barrabam elegit, qui interpretatur patris filius, in quo archanum futuræ infidelitatis oſtenditur, Chriſto Antichriſtum peccati filium præferendo. RABA. Barrabas etiam, qui ſeditiones faciebat in turbis, dimiſſus eſt populo Iudæorum, ideſt diabolus, qui vſque hodie regnat in eis, & iccirco pacem habere non poſſunt.

Lib. 3. c. 9. e ¶ AVG. de Concor. euan. Poſt accuſationes Chriſti, conſequens eſt, vt ipſam domini paſſionem videamus, quam Matthæus ſic incipit. {Tunc milites Præſidis ſuſcipientes Ieſum in prætorio, congregauerunt ad eum vniuerſam cohortem.} HIERO. Quia enim Rex Iudæorum fuerat appellatus, & hoc ei Scribæ, & Sacerdotes crimen obiecerant, ꝙ ſibi in populo Iſrael vſurparet imperium: illudentes hoc faciunt, vt nudatum priſtinis veſtibus induant chlamidẽ coccineam pro rufo limbo, quo Reges veteres vtebantur, & pro diademate imponant ei coronam ſpineam, pro ſceptro regali dent calamum, & adorẽt quaſi Regem. & hoc eſt quod ſubditur {Et exuẽ. eum, chlamy. cocci. circum. ei, & plecten. coro.
Lib. 3. c. 9. de ſpinis.} AVG. de Conc. euangeli. Per hoc autem intelligitur Marcum dixiſſe indutum purpura. Pro regia enim purpura chlamys illa coccinea ab illudentibus adhibita erat, & eſt rubra quædã purpura cocco ſimillima. Poteſt etiam fieri, vt purpuram etiam Marcus commemorauerit quam chlamys habebat, quàmuis eſſet
Hom. 88. coccinea. CHRY. in Hom. Quæ igitur erit nobis cura de reliquo ſi contumelias ab aliquo patiamur, poſtquàm Chriſtus hoc paſſus eſt? Etenim quod fiebat in Chriſtum vltimus terminus cõtumeliæ erat, nec vna particula tantum, ſed vniuerſum corpus patiebatur iniurias, caput, per coronam & harundinem, & colaphos: facies, quia inſpuebatur, genæ, quia alapis cedebantur, corpus totũ per flagella. Et quia denudatum eſt per circundationem chlamydis, & per fictam adorationem, manus per harundinem quam dederunt ei pro ſceptro, ac ſi timerent, ne aliquid prætermitterent
Lib. 3. c. 8. grauiſſimę præſumptionis. AVG. de Con. euan. Apparet autem Matthæum recapitulando iſta commemoraſſe, non quo tunc factum ſit: cum eum Pilatus crucifigendum tradidiſſet. Ioannes .n. antequam diceret, quòd eum Pilatus crucifigẽdum tradiderit iſta commemorauit. HIERO. Nos autem omnia hæc intelligamus myſtice. Quomodo enim Caiphas dixit: Oportet vnum hominem mori pro omnibus, neſciens quid diceret: ſic & iſti quodcumque fecerunt, licet alia mente fecerint: tamen nobis qui credimus, ſacramenta tribuebant. In chlamide coccinea, opera gentium cruenta ſuſtentat. In corona ſpinea maledictum ſoluit antiquum. In calamo venenata occidit animalia, ſiue calamum tenebat in manu, vt ſacrilegium ſcriberet Iudæorum. HIERO. Vel aliter: Suſceptis omnibus corporis noſtri infirmitatibus a Domino,

ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Tunc dimiſit illis Barrabam: Ieſum autem flagellatum tradidit eis vt crucifigeretur.

e Tunc milites Præſidis ſuſcipiẽtes Ieſum in prætorio: congregauerunt ad eum vniuerſam cohortem, & exuẽtes eum, chlamydẽ coccineam circundederunt ei. Et plectẽtes, coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput eius, & harundinem in dextra eius, & genuflexo ante eum, illudebant ei dicentes: Aue Rex Iudæorum, Et expuẽtes in eum acceperunt harũdinẽ, & ꝑcutiebãt caput eiꝰ. f Et poſtquàm illuſerũt ei, exuerunt eum chlamide, & induerunt eum veſtimentis eius, & duxerunt eum, vt crucifigerent. B Exeuntes aũt, inuenerũt hoĩem Cyreneum, nomine Simonem, hunc angariauerunt, vt tolleret crucẽ eius. Et venerunt in locũ,

A omne deinde noſtrum quibus regnum ſecum erat debitum, ſanguine cocci. colore perfunditur. Spinis quoque, ideſt compungentium quondam peccatis gentium coronatur: eſt enim aculeus in ſpinis, ex quibus Chriſto victoriæ corona contexitur. In calamo vero earundem gentium infirmitas atque inanitas manu compræhenſa firmatur, quin etiam capiti eius illiditur, vt infirmitas gentium manu Chriſti compræhenſa etiam in Deũ patrem qui caput eiꝰ eſt, cõquieſcat. ORI. Trac. 35.
Vel calamus myſterium fuit quod priuſquam crederemus cõfidebamus in virga harũdinea Aegypti, vel cuiuſcumq; regni cõtrarii Deo quem accepit, vt triumphet eum in ligno crucis. Percutiunt autem cum hoc calamo caput Chriſti Ieſu, quoniam ſemper regnum illud verberat Deum patrem caput Saluatoris. REMI. Vel aliter per chlamydem coccineam caro domini deſignatur, quæ rubra dicitur propter ſanguinis effuſionem, per ſpineam coronam ſuſceptio peccatorum noſtrorum, quia in ſimilitudinem carnis peccati apparuit. RABA. Calamo igitur Chriſti caput percutiunt, qui diuinitati eius contradicentes, errorem ſuum auctoritate ſanctæ ſcripturæ, quæ calamo ſcribitur, confirmare conantur. Spuunt in faciem eius qui præſentiam gratiæ illius verbis execrãdis reſpuunt, & Ieſum in carne veniſſe denegãt. Falſo autem illum adorant qui in eũ credunt, ſed peruerſis actibꝰ
C deſpiciunt. AVG. de Quæſt. euang. Quòd autem dominum in Lib. 2. q. 51.
paſſione exuerunt veſtem propriam, & induerunt fucatam, ſignati ſunt hæretici, qui eũ dicunt verum corpus non habuiſſe, ſed fictũ. f ¶ GLO. Poſtquàm Euangeliſta cõmemorauit ea quæ ad illuſionem Chriſti pertinent: nunc narrare incipit proceſſum crucifixionis ipſius. vnde dicitur. {Et poſtquàm illuſerunt ei, exuerũt eum chlamydem, & induerunt eum veſtimentis ſuis, & duxerunt eum, vt crucifigerent.} AVG. de Conc. euan. Hoc autem in fine Lib. 3. c. 8.
factum eſſe intelligitur, cum iam duceretur ad crucifigendum. Poſtquàm. ſ. Pilatus tradidit eum Iudæis. HIE. Notandum autẽ, ꝙ qñ flagellatur Ieſus, & conſpuitur, non habet propria veſtimenta: ſed ea quæ propter peccata noſtra ſumpſerat, cum aũt crucifigit & illuſionis pompã præterierit: tunc priſtinas veſtes recipit, & ꝓprium aſſumit ornatum, ſtatimque elementa turbantur, & creatori dat teſtimonium creatura. ORI. Et de chlamyde quidem ſcri- Trac. 35
ptum eſt, quoniam denuo expoliauerunt eum. De corona autem
D ſpinea, nihil tale Euangeliſtæ ſcripſerunt, vt iam non ſint ſpinę noſtræ antiquæ, poſtquàm ſemel eas a nobis abſtulit Ieſus ſuper venerabile caput ſuum. CHRY. in Ser. de Paſ. Non aũt voluit dñs pati ſub tecto, non in templo Iudaico, ne putares pro illa tantum plebe oblatum, & ideo foras ciuitatem, foras muros, vt ſcias ſacrificium eſſe commune, quòd totius terræ eſt oblatio, quòd cõis eſt purificatio, & hoc ſignatur, cum dicitur. {Exeuntes autem, inuenerunt hoiem Cyre. noĩe Simonem, hunc angari. vt tolle. crucẽ eius. HIE. Ne quis aũt putet huic loco Euangeliſtæ Ioannis hiſtoriã eſſe contrariam. ille enim dicit exeuntem dominum de prætorio portaſſe crucem ſuam. Matthæus autem refert, ꝙ inuenerunt hominem Cyreneum, cui impoſuerunt crucem Ieſu. Sed hoc intelligendum eſt, ꝙ egrediens de prætorio Ieſus, ipſe portauerit crucẽ ſuam: poſtea obuiam habuerunt Simonem, cui portandam crucẽ impoſuerunt. ORI. Aut egreſſi quidem angariauerunt Simonẽ. appropinquantes autem ad locum, in quo eum fuerant ſuſpenſu-
E ri, impoſuerunt crucem & ipſi, vt ipſe eam portaret. Non fortuito autem angariatus eſt Simon, ſed ſm diſpoſitionem Dei ductus eſt ad hoc, vt euangelica ſcriptura dignus inueniretur, & miniſterio crucis Chriſti. Non ſolum autem Saluatorem conueniebat accipere crucem ſuam, ſed & nos conueniebat eam portare, ſalutarem nobis angariam adimplentes. nec tamen ſic profeciſſet nobis eam accipere, ſicut cum ipſe accepit. HIE. Myſtice Chriſtum ſuſcipiũt nationes, & peregrinus obediens portat ignominiam Saluatoris. HILA. Indignum enim Iudæis erat Chriſti crucem ferre, quia fidei gentium erat in reliquum & crucem accipere & compati. REMI. Iſte enim Simon non erat Hieroſolymita, ſed peregrinus, & aduena, ſcilicet Cyreneus. Cyrenæ enim ciuitas eſt Libiæ. Interpretatur autem Simon obediens, Cyreneus hæres: vnde pulchre per eum deſignatur populus gentium qui peregrinus erat teſtamentorum Dei, ſed credendo factus eſt ciuis ſanctorum, & domeſticus, & hæres Dei. GREG. in Homil. Vel Ho. euã. 32.
aliter, per Simonem qui crucem dominicam in angariam portat, & li. 8. Mor.

deſignantur abſtinentes,& arrogantes,quia per abſtinentiam qui-
dem carnem afficiunt,ſed fructum abſtinentiæ interius non requi
runt.vnde idem Simon crucem portat,ſed non moritur.quia abſti
nentes & arrogantes,per abſtinentiam quidem corpus afficiũt, ſed
per deſiderium quidem gloriæ mundo viuunt.Sequitur.{Et vene.

qui dicitur Golgatha, quod eſt
Caluariæ locus. Et dederunt ei
vinum bibere cum felle mixtũ.
Et cum guſtaſſet, noluit bibere.
g Poſtquàm autem crucifixe-
runt eum diuiſerunt veſtimenta
eius ſortem mittentes, vt imple
retur quod dictum eſt per Pro-
phetam,dicentem:Diuiſerunt ſi
bi veſtimenta mea, & ſuper veſtẽ G
meam miſerunt ſortem. Et ſedẽ
tes ſeruabant eum. *Et* impoſue-

in lo.qui dicitur Gol
go.quod eſt Caluariæ
locus.} RABA.Gol
gotha enim Syrũ no-
men eſt,& interpræta
tur Caluaria. HIE.
Audiui quendam ex-
poſuiſſe Caluariæ lo
cum, in quo ſepultus
eſt Adam: & ideo ſic
appellatum, quia ibi
antiqui hoĩs ſit con-
ditum caput.Fauora-
bilis interpretatio, &
mulcens aurem popu
li,nec tamen vera. Ex
tra vrbem enim & fo
ris portam loca ſunt,in quibus truncantur capita damnatorum,
& Caluariæ.i.decollatorum ſumpſere nomen. Propterea autem
ibi crucifixus eſt Ieſus,vt vbi prius erat area damnatorum:ib eri-
gerentur vexilla martyrii. Adam vero ſepultum iuxta Ebron, &
Arbeæ in Ieſu filii Naue volumine legimus. HILA. Locus autẽ
crucis talis eſt,vt poſitus in medio terræ ad capeſcendam Dei co-
gnitionem vniuerſis gentibus eſſet æqualis. Sequitur:{Et dede.ei
Lib.3.c.11 bi.vinum cum fel.mixtum. AVG.de Concor.euan.Hoc Marcus
ita narrat: Et dabant ei bibere mirrhatum vinum. Fel quippe pro
amaritudine Matthæus poſuit:mirrathum enim vinum amariſſi-
mum eſt:quamquam fieri poſſit vt fel, & mirrha vinum amariſſi-
mum redderent. HIERO. Amara vitis amarum vinum facit,
quo potant dominum Ieſum,vt impleatur quod ſcriptum eſt:De
derunt in cibum meum fel. Et Deus loquitur ad Hieruſalem:Ego
te plantaui vineam veram,quomodo facta es in amaritudine vitis
Lib.3.c.11. alienæ?{Et cum guſtaſſet noluit bibere.} AVG.de Conc. euang.
Quod autem Marcus ait:Et non accepit.intelligit,non accepit vt
biberet:guſtauit autem ſicut Matthæus teſtis eſt.& quod idẽ Mat-
thæus ait:Noluit bibere:hoc Marcus dixit: Non accepit. tacuit e-
tiam,ꝙ guſtauit,ꝙ autem cum guſtaſſet noluit bibere: hoc indi-
cat.ꝙ guſtauerit quidem pro nobis mortis amaritudinem, ſed ter
tia die reſurrexit. HILA. Vel ideo oblatum vinum felle admi-
xtum bibere recuſauit. non enim æternæ gloriæ in corruptioni
peccatorum amaritudo miſcetur.
g ¶Præmiſſo quomodo Chriſtus ad locum paſſionis eſt ductus:
hic Euangeliſta ipſam paſſionem proſequitur: genus mortis expo
nens,cum dicit:{Poſtquàm autẽ crucifixerunt eum.} AVGV. in
Quæſt.25. Lib.83.Quæſtionum: Sapientia quidem Dei hominem ad exem
plum quo recte viueremus ſuſcepit. pertinet autem ad vitam re-
ctam ea quæ non ſunt metuenda non metuere. Sunt autem homi
nes qui quãuis mortem ipſam non timeant: genus tamen mortis
horreſcunt.vt ergo nullum mortis genus recte viuenti homini me
tuendum eſſet:illius hominis cruce oſtendendum fuit.Nihil enim
erat inter omnia genera mortis:illo genere execrabiliꝰ,& formida
bilius. AVG. in Ser.de Paſſione. Quantum autem valeat virtus
crucis,aduertat ſanctitas veſtra: Contempſit Adam præceptum ac
cipiens ex arbore pomum,ſed quicquid Adam perdidit, Chriſtus
in cruce inuenit. de diluuio aquarum humanum genus archa li-
gnea liberauit.de Aegypto Dei populo recedente: Moyſes mare
virga diuiſit:Pharaonem proſtrauit,& populum Dei redemit.Idẽ
Moyſes lignum in aquam miſit,& amaram aquam in dulcedinem
commutauit. Ex lignea virga de ſpirituali petra ſalutaris vnda ꝓ-
fertur,& vt Amelech vinceretur circa virgam,Moyſes expãſis ma
nibus extenditur,& lex Dei archæ teſtamenti creditur ligneæ, vt
his omnibus ad lignum crucis, quaſi per gradus quoſdam venia-
tur. CHRY. in Sermone de Paſſione. Ideo & in excelſo li-
gno non ſub tecto paſſus eſt, vt etiam ipſius aeris natura munde-
tur: ſed & terra ſimile beneficium ſentibat decurrentis de latere
ſanguinis ſtillatione mundata. GLO. Lignum etiam crucis ſigni
ficare videtur eccleſiam in quatuor mundi partibus diffuſam.RA
BA. Vel ſecundum moralem ſenſum crux per ſuam latitudinem
ſignificat hylaritatem operantis,quia triſtitia anguſtias facit:lati-
tudo enim crucis eſt in tranſuerſo ligno vbi figuntur manus. per
manus autem opera intelligimus. per altitudinem autem cui ca-
put adiungitur,ſignificatur expectatio retributionis de ſublimi
iuſtitia Dei. Longitudo autem qua totum corpus extenditur:
tolerantiam deſignat. vnde longanimes dicuntur qui tolerant.
profundum autem quod terræ infixum eſt, ſecretum ſacramenti
præfigurat. HILA. Sic ergo in ligno vitæ cunctorum ſalus,
& vita ſuſpenditur. vnde dicitur: {Poſtquàm autem crucifixe-

F runt eum,diuiſerunt veſtimenta eius,ſortem mittentes. AVG.
de Concord.euangeliſt. Hoc breuiter a Matthæo dictum eſt.Ioan Li.3.c.11.
nes autem diſtinctus explicat quemadmodum geſtum ſit: Milites,
inquit,cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, & fe-
cerunt quatuor partes, vnicuique militi partem & tunicam.

runt ſuper caput eius cauſam ip
ſius ſcriptam: hic eſt Ieſus. Rex
Iudæorum. Tunc crucifixi ſunt
cum eo duo latrones, vnus a de-
xtris, & vnus a ſiniſtris.
h Prętereũtes aũt blaſphemabãt
eũ, mouẽtes capita ſua, & dicẽ-
tes: Vah, qui deſtruis tẽplũ Dei,
& in triduo illud reædificas? Sal
G ua temetipſum,ſi filiꝰ Dei es,de-
ſcẽde de cruce.Similiter & prĩci
pes Sacerdotũ illudẽtes cũ Scri

Erat
autem tunica incon-
ſutilis. CHRY. in Hom.88.
Homil. Notandum
ergo,quòd non parua
hæc abiectio, Chriſti
erat: quaſi enim cir-
ca dehonoratum, &
omnium viliſſimum
in Chriſto hoc age-
bant.in latronibus aũ
tem nihil tale operati
ſunt. Diuidere enim
veſtimenta in condẽ-
natis valde vilibus,&
abiectis fit, & nihil
aliud habentibus.
HIERO. Hoc au-
tẽm quòd circa Chriſtum geſtum eſt, in Pſalmo fuerat propheta-
tum. & ideo ſequitur. {Vt adimpleretur quod dictum eſt per
Prophetam, dicentem: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper
veſtem meam miſerunt ſortem. Sequitur. {Et ſedentes ſerua-
bant eum, ſcilicet milites. Diligentia militum,& Sacerdotum no-
bis profuit,vt maior & apertior reſurgentis virtus appareat. Se-
quitur. {Et impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptã.
Hic eſt Ieſus Rex Iudæorum.} Non poſſum autem digne admi-
rari pro rei magnitudine, quòd emptis falſis teſtibus,& ad ſeditio
nem clamoremque infœlici populo concitato, nullam aliam in-
uenerunt cauſam interfectionis eius,niſi quòd Rex Iudæorum eſ
ſet. & illi forſitan illudentes,ridenteſque hoc fecerunt. RABA.
H Diuinitus autẽ procuratum fuit vt talis titulus ſuper caput eius
poneretur,vt per hoc Iudæi agnoſcerent, quoniam nec etiam oc
cidendo facere potuerunt,vt eum Regem non haberent. per mor
tis enim patibulum nõ amiſit imperium,ſed potius corroborauit. Tract.35.
ORI. Et princeps quidem Sacerdotum,ſecundum literam legis
portabat in capite ſuo ſanctificationem domini ſcriptam. Verus
autem princeps Sacerdotum,& Rex Ieſus in cruce quidem habet
ſcriptum.Hic eſt Rex Iudæorum. Aſcendens autem ad patrem ꝓ
literis,& pro nomine quo nominatur habet ipſum patrem. RA-
BA.Quia enim rex ſimul & Sacerdos eſt,cum ſuæ carnis hoſtiam
in altari crucis offerret: Regis quoque dignitatem titulus præten
dit,qui non infra,ſed ſupra crucem ponitur, quia licet in cruce ꝓ
nobis hominis infirmitate dolebat, ſuper crucem tamen Regis ma
ieſtas fulgebat,quam per crucem non perdidit, ſed potius confir-
I mauit. Sequitur: {Tunc crucifixi ſunt cum eo duo latrones,vnus
a dextris,& vnus a ſiniſtris. HIERO. Sicut enim pro nobis
maledictum crucis factus eſt Chriſtus, ſic pro omnium ſalute in- Serm.4.
ter noxios,quaſi noxius crucifigitur. LEO Papa in Sermone
de Paſione domini. Duo autem latrones, vnus ad dextram, &
vnus ad ſiniſtram crucifiguntur, ut in ipſa patibuli ſpecie mon-
ſtraretur illa quæ in iudicio ipſius omnium hominum eſt facien-
da diſcretio. Paſio igitur Chriſti ſalutis noſtræ continet ſacra-
mentum:& de inſtrumento quod iniquitas Iudæorum parauit ad
pœnam, potentia Redemptoris gradum fecit ad gloriam. HI-
LA. Vel aliter: Duo latrones leuę,ac dextræ affiguntur:omnem
humani generis vniuerſitatem vocari ad ſacramentum paſſionis
domini oſtendentes. ſed quia per diuerſitatem fidelium,ac infide-
lium fit omnium ſecũdum dextram,ſiniſtramque diuiſio, vnus ex
duobus ad dexteram eius ſitus, fidei iuſtificatione ſaluatur. RE-
MI. Vel per iſtos duos latrones deſignantur omnes qui arctioris
vitæ continentiam apprehendunt. quicumque enim ſola intentio
K ne placendi Deo hoc faciunt,deſignantur per illum qui a dextris
Dei crucifixus eſt,qui vero pro appetitu humanæ laudis, vel ali-
qua minus digna intentione,deſignantur per illum qui a ſiniſtris
crucifixus eſt.
h ¶ CHRYSOST. in Homil. Cum Chriſtum denu- Hom.88.
daſſent, crucifixiſſent, vltra procedunt, & in cruce videntes affi-
xum exprobrant ei. vnde dicitur: {Prætereuntes autem blaſphẽ
mabant eum,mouentes capita ſua.} HIERONYMVS. Bla-
ſphemabant quidem, quia prætergrediebantur viam, & in vero
itinere ſcripturarum ambulare nolebant. Mouebaut capita au-
tem ſua, quia iam ante mouerant pedes, & non ſtabant ſupra
petram. Idipſum autem inſultans dicit fatuus populus, quod
falſi teſtes confinxerant. vnde ſequitur: {Et dicentes: Vah, qui
deſtruis templum Dei,& in triduo illud reædificas.} REMI-
GIVS. Vah interiectio eſt inſultantis, ſiue irridentis.
HILARIVS. Quid ergo veniæ erit,cum poſt triduum
reædificatum templum Dei in corporis reſurrectione cernetur?
CHRY.

CHRY. in Hom. Vt quaſi prioribus ſignis incipientes detrahe A
re ſubiungunt: Salua temetipſum. Si filius Dei es, deſcende de
cruce. CHRY. in Sermo. de Paſſione. Sed econtrario, quia fi-
lius Dei eſt: ideo non deſcendit de cruce: nam ideo venit, vt cru-
cifigeretur pro nobis. Sequitur. {Similiter & principes Sacerdo-

bis & Senioribus dicebãt: Alios
ſaluos fecit,ſeipſum non põt ſal
uum facere. Si Rex Iſrael eſt, de-
ſcendat nunc de cruce, & credi-
mus ei. Confidit in Deo, liberet
nunc eum ſi vult. Dixit enim,qa
filius Dei ſum. Idipſum autem
& latrones qui crucifixi erant cũ
eo improperabant ei. B

tum illudentes cum
Scribis, & Senioribꝰ
dicebant. Alios ſal-
uos fecit ſeipſum nõ
poteſt ſaluũ facere.}
HIERO. Etiã no-
lentes Scribæ, & Pha
riſæi confitentur, ꝙ
alios ſaluos fecerit.
Itaque veſtra vos cõ-
demnat ſentẽtia: qui
enim alios ſaluos fe-
cit,vtique ſi vellet, &
ſeipſum ſaluare poterat. Sequitur. {Si Rex Iſrael eſt, deſcendat
nũc de cruce,& credimus ei. CHRYSOST. in Sermo.de Paſ
ſione domini. Conſidera autem nunc vocem filiorum diaboli,
quomodo imitantur vocem paternam. Diabolus enim dice-
Serm.4. de Paſſione. cebat: Mitte te deorſum ſi filius Dei es, & Iudæi dicunt: {Si filius
Dei es,deſcende de cruce.} LEO Papa, De quo erroris fonte Iu
dæi talium blaſphemiarum venena potaſtis? Quis vobis magiſter
tradidit?quæ doctrina perſuaſit,ꝙ illum Regem Iſrael, illum Dei
filium credere deberitis, qui ſe aut crucifigi non ſineret, aut a con
fixione clauorum liberum corpus excuteret? Non hoc vobis le-
gis myſteria,aut prophetarum ora cecinerunt. Sed illud vere legi
ſtis: Faciem meam non auerti a confuſione ſputorum. Et iterum:
Foderunt manus meas, & pedes meos: dinumerauerunt omnia
oſſa mea.Numquid legiſtis: Dominus deſcendit de cruce? ſed le-
giſtis,dominus regnauit a ligno. RABA. Si autem tunc de cru C
ce ſurgeret inſultantibus cedens, virtutem nobis patientiæ non
demonſtraret: ſed expectauit paululum,irriſionem ſuſtinuit, qui
de cruce ſurgere noluit,de ſepulchro reſurrexit.HIERO.Frau
dulenta autem eſt promiſſio cum addunt:& credimus ei. Quid.n.
plus eſt de cruce adhuc viuentẽ deſcendere, an de ſepulchro mor-
tuum reſurgere? Reſurrexit & non crediditis, ergo etiam ſi de
cruce deſcenderet,non crederetis. Sed mihi videtur hoc dæmones
immittere. Statim enim vt crucifixus eſt dominus,ſenſerunt vir-
tutem crucis,& intellexerunt fractas vires ſuas eſſe,& hoc agunt,
vt de cruce deſcẽdat.Sed dominus ſciens aduerſariorum inſidias,
permanet in patibulo,vt diabolũ deſtruat.Sequitur: {Confidit in
Deo,liberet eũ nũc ſi vult.} CHRY. in Hom.O inquinati val
de:Numquid Prophetæ,& iuſti non erant,quia eos non eripuit a
periculis Deus? Si autem illorum gloriæ non obfuit,ꝙ eis pericu
la induxiſtis:multomagis in iſto non oportebat vos ſcandalizari D
per ea quæ patitur,quia ſemper per ea quæ dixit,hanc veſtram re-
mouit ſuſpitionem.Sequitur:{Dixit enim, quia filius Dei ſum.}
Per quod oſtendere volebant eum pati ob ſeductoris, & erronei
cauſam, & ſicut ſuperbum,& vanæ gloriantem in his quæ dice-
bat. Sic ergo non ſolum Iudæi, & milites de ſubtus eum de-
ridebant, ſed & deſuper latrones cum eo crucifixi. vnde ſequi-
tur. {Idipſum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo im
Lib.3.c.16. properabant ei.} AVGVSTINVS de Concordantia e-
uangeliſtarum. Poteſt autem putari Lucas repugnare ei quod
hic dicitur, qui dicit,ꝙ vnus de latronibus blaſphemabat eum,
quem alter increpabat,niſi intelligamus Matthæum breuiter re-
ſtringentem hunc locum, pluralem numerum pro ſingulari po-
ſuiſſe,ſicut in epiſtola ad Hebræos legimus pluraliter dictum,clau
ſerunt ora leonum cũ ſolus Daniel ſignificari intelligatur. Quid
autem vſitatius,quàm vt aliquis dicat: En ruſtici mihi inſultant:
etiamſi vnus inſultet. Eſſet autem contrarium ſi Matthæus dixiſ-
ſet ambos latrones conuiciatos domino.Cum vero dictum eſt la-
trones,nec additum eſt ambo, potuit vſitato locutionis modo per
pluralem numerum ſignificari. HIERO.Vel poteſt dici,ꝙ pri-
mum vterque ſcilicet blaſphemauerit:deinde Sole fugiente, terra
commota,ſaxiſque diruptis,& ingruentibus tenebris,vnus credi-
derit in Ieſum,& priorem negationem ſequenti confeſſione emẽ-
dauerit. CHRY.in Homil. Vt enim non exiſtimes ex quadam
conniuentia id geſtum fuiſſe,neque latronem fuiſſe, qui latro vi-
debatur a contumelia, oſtendit tibi quoniam etiam in cruce po-
ſitus latro erat, & inimicus. & repente tranſmutatus eſt. HI-
LARIVS. Quod autem latrones ambo conditionem ei paſ-
ſionis exprobrant: vniuerſis etiam fidelibus ſcandalum crucis
futurum eſſe ſignificat. HIERONYMVS. Vel in duo-
bus latronibus vterque populus Gentilium, & Iudæorum pri-
mo dominum blaſphemauit: poſtea ſignorum multitudine al-
ter exterritus egit pœnitentiam, & vſque hodie Iudæos incre-
Trac.35. pat blaſphemantes. ORIGE. Sed & latro qui ſaluatus eſt po-

A teſt eſſe myſterium eorum, qui poſt multas iniquitates credi-
derunt in Chriſtum.
i ¶ CHRYSOSTOMVS in Sermone de Paſ-
ſione. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde Sol
retraxit radios ſuos, ne videret impiorum facinora. Et ideo di-

i A ſexta autem hora tenebræ
factæ ſunt ſuper vniuerſam ter-
ram,vſque ad horam nonam.Et
circa horam nonam clamauit Ie
ſus voce magna,dicens: Eli Eli,
lamahazattani. Hoc eſt:Deus
meus,Deus meus, vt quid dere-
liquiſti me? Quidam autem il-
B lic ſtantes, & audientes dice-

citur: {A ſexta autẽ
hora, tenebræ factæ
ſunt ſuper vniuer-
ſam terram vſque ad
horam nonã. ORI- Trac.35.
GEN. ab hoc textu
quidam calumnian-
tur euangelicam ve-
ritatem. Defectio e-
nim ſolis a ſæculo ſẽ-
per fuit in ſuo tempo
re facta. Sed defectio
ſolis, quæ ſecundum
conſuetudinem temporum ita currentium fieri ſolet, non in alio
tempore fit, niſi in conuentu ſolis & lunæ, quando luna ſubtus
currens, ſolis impedit radios occurrentis ei. In tempore autem
quo paſſus eſt Chriſtus, manifeſtum eſt quoniam conuentus non
erat lunæ ad ſolem, quoniam tempus erat Paſchale quod conſue-
tudinis eſt agere, quando luna plena eſt. quidam autem creden-
tium volentes defenſionem aliquam inducere contra hoc dixerũt:
quoniam illa defectio ſolis conuenienter ſecundum cætera prodi
gia noua,contra conſuetudinem facta eſt. DIONYSIVS in Epiſt.7.
Epiſtola ad Policarpum. Cum ambo apud Heliopolim eſſemus,
ambo ſimul incidentem mirabiliter ſoli lunam notabamus (non
enim eiuſcæ coniunctionis tunc aderat tempus) ipſamque rur-
ſus ab hora nona vſque in veſperam ad ſolis diametrum, ſupra na
turæ vires reſtitutam. Inſuper & eam lunæ incidentiam obſer-
C uauimus ab Oriente cœpiſſe, & vſque ad ſolaris corporis finem
perueniſſe, ac tum demum reſiliſſe, nec ex ea, vt aſſolet, parte lu-
minis defectum,& reſtitutionem contigiſſe, ſed ex aduerſo dia-
metri. CHRYSOSTOMVS in Homilia. Tri- Hom.89.
bus etiam horis tenebræ permanſerunt, cum eclypſis in mo-
mento tranſeat: non enim habet moram, vt ſciunt illi qui
conſiderauerunt. ORIGENES. Sed aduerſus hoc
filii huius ſæculi dicunt. Quomodo hoc factum tam mira-
bile nemo Græcorum, aut Barbarorum ſcripſit eorum, qui
notauerunt: ſiquid tale nouum factum eſt aliquando? Et
Phlegon quidem in chronicis ſuis ſcripſit, in principatu Ty-
berii Cæſaris factum, ſed non ſignauit in luna plena. Arbi-
tror ergo ſicut cætera ſigna, quæ facta ſunt in paſſione ipſius,
ſcilicet velum ſciſſum, & terra tremuit, & cætera in Hie-
ruſalem tantummodo facta ſunt. Aut ſi latius voluerit quis
D extendere ad terram Iudæam, ſicut in tertio Libro Regum
dixit Abdias ad Helyam: Viuit Deus tuus: ſi eſt gens, aut
regnum, vbi non miſit dominus meus quærere te, oſten-
dens, quoniam ſatis eum in Gentibus quæſierat circa Iu-
dæam. Eſt autem conſequens intelligere quaſdam tenebro-
ſiſſimas nubes, & multas, & magnas concurriſſe ſuper Hie-
ruſalem, & terram Iudeæ: & ideo factæ ſunt tenebræ pro-
fundæ, a ſexta hora vſque ad nonam. Duæ enim creaturæ in
ſexta die factæ fuiſſe intelliguntur: ante ſextam quidem ani
malia: in ſexta autem homo: & ideo conueniebat pro ſalu-
te hominis morientem in hora ſexta ſuſpendi, & a ſexta ho-
ra propter hoc tenebras fuiſſe factas ſuper omnem terram uſ
que ad nonam. Et ſicut Moyſe manus extendente in cœlum:
factæ ſunt tenebræ ſuper Aegyptios, ſeruos Dei tenentes in
ſeruitute: ſimiliter & Chriſto in ſexta hora manus exten-
dente in cruce, ad cœlum ſuper populum, qui clamauerat.
E Crucifige eum, factæ ſunt tenebræ, & ab omni lumine
ſunt priuati, in ſignum futurarum tenebrarum, quæ com-
præhenſuræ erant gentem Iudæam. Item, ſub Moyſe factæ
ſunt tenebræ ſuper omnem terram Aegypti tribus diebus:
omnibus autem filiis Iſrael erat lumen. Sub Chriſto autem fa-
ctæ ſunt tenebræ ſuper omnem Iudæam tribus horis, quo-
niam propter peccata ſua priuati ſunt a lumine Dei patris
& a ſplendore Chriſti, & ab illuminatione ſpiritusſancti. Lu-
men autem ſuper omnem reliquam terram, quod vbique illu-
minat omnem eccleſiam Dei in Chriſto. Et ſi vſque ad horam
nonã tenebræ factæ fuerunt ſuper Iudæam, manifeſtum eſt,
quoniam iterum eis lumen refulſit, quia cum plenitudo gen-
tium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. CHRYSO-
STOMVS in Homi. Vel aliter. Hoc admirandum erat, Hom.89.
ꝙ in omnem terram tenebræ ſunt factæ, quòd numquam prius
contigerat. In Aegypto enim ſolum tenebræ factæ ſunt, quan-
do Paſcha perficiendum erat: quæ enim tunc agebantur, ho-
rum typus erant. Et intuere,quòd fuerint tenebræ in media die,

quando vbique terrarum dies erat, vt omnes qui habitabant terram, hoc miraculum cognoſcerent. Hoc autem eſt ſignum quod petentibus promittebat dare, dicens: Generatio praua & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionę Prophetæ, crucem ſignans, & reſurrectionem. Etenim multo mirabilius eſt in eo qui crucifixus erat hoc fieri, quàm ambulante eo ſuper terram. Hoc autem ſufficiēs erat eos conuertere: non ſolū magnitudine miraculi, ſed quia hoc geſtum eſt poſtquàm omnia locuti fuerant quæ voluerant, & ſacietatem acceperant contumeliarum. Qualiter autē non admirati ſunt vniuerſi, neque æſtimauerunt eum eſſe Deum? quia ſcilicet, hominum genus tunc multa malitia, & deſidia detinebatur, & hoc miraculum factum confeſtim tranſiit & non nouerant quæ eſſet cauſa eius, quod gerebatur. Et propter hoc ipſe poſtea loquitur vt oſtendat ſe viuere, & quòd ipſe hoc miraculum fecit. vnde ſequitur: {Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna dicens Heli heli, lamazabatani, Hoc eſt, Deus meus Deus meus, vt quid dereliquiſti me? HIERO. Principio viceſimi primi Pſalmi abuſus eſt. Illud uero quod eſt in medio verſiculi. Reſpice in me, ſuperfluum eſt. legitur enim in Hebræo. †

עזבתני
למה
אלי אלי

Eli, Eli lama hazautani, hoc eſt, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? Ergo impij ſunt, qui Pſalmum ex perſona Dauid ſiue Heſter, & Mardochęi dictum putant, cum etiam Euangeliſtæ teſtimonia ex eo ſumpta ſuper Saluatore intelligantur, vt eſt illud: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, Et foderunt manus meas. CHRY. in Homi. Ideo autem emiſit propheticam vocem, vt vſque ad vltimam horam teſtimonium perhibeat veteri teſtamento, & vt videant quoniam honorat patrem, & non eſt Deo contrarius, & ideo Hebraicam vocem emiſit, vt eis fieret cognita & manifeſta. ORIG. Requirendum eſt autem, quid eſt, quòd a Deo derelictus eſt Chriſtus? Et quidam quia non poſſunt exponere derelinqui Chriſtum a Deo, dicunt quòd per humilitatem dictum eſt. Sed manifeſte intelligere poteris quid ſit quod dicit, faciens comparationem gloriæ illius, quam habuit apud patrem, ad confuſionem, quam contemnens ſuſtinuit crucem. HILA. Per hæc autem verba ingenia contendunt hęretica, quòd aut defeciſſe omnino Dei verbum in animam corporis volunt, dum corpus officio animæ viuificat, aut omnino nec fuerit Chriſtus homo natus, quia in eo Dei verbum modo ſpiritus habitauerit prophetalis, quaſi Ieſus Chriſtus animæ ſolum & corporis homo cōmunis. Hoc habet ſui exordium, quo eſſe cępit homo, qui nunc a Dei verbo contracta rurſum protectione deſertus clamet: Deus meus, quare me dereliquiſti? Vel certe in anima verbi natura mutata, paterno Chriſtus in omnibus vſus auxilio, nunc inops eius mortique permiſſus ſolitudinem ſuam conqueratur, relinquentemque ſe arguat. Sed inter has impias infirmaſque ſententias, eccleſiæ fides imbuta apoſtolicis doctrinis non partitur Ieſum Chriſtum ne filius Dei, non & filius hominis intelligatur, nam quærela derelicti morientis infirmitas eſt. Promiſſio autem paradiſi viuentis Dei regnum eſt. Habes in conquerente ad mortem relictum ſe eſſe, quia homo eſt. Habes eum qui moriť profitentem ſe in paradiſo regnare, quia Deus eſt. Non ergo mireris verborum humilitatem & quærimonias derelicti cum formam ſerui ſciens, ſcandalum crucis videas. GLOS. Dicitur autem Deus eum deſeruiſſe in morte, quia poteſtati perſequentium eum expoſuit, ſubtraxit enim protectionem, ſed non ſoluit vnionem. ORIG. Poſtquam autem vidit ſuper omnem terram Iudæam tenebras, hoc dixit, oſtendere volens: Dereliquiſti me pater, ideſt talibus, exinanitum calamitatibus tradidiſti, vt populus qui fuerat apud te honoratus, recipiat quæ in me auſus eſt, vt priuetur a lumine tuæ proſpectionis, ſed & pro ſalute gentium dereliquiſti me. Quid autem tam bonum fecerunt, qui ex gentibus crediderunt, vt precioſo ſanguine ſuper terram effuſo pro eis, eruerem eos a maligno? Aut quid tale dignum facturi ſunt homines, pro quibus patior iſta? Forſitan autem & videns peccata hominum pro quibus patiebatur dixit: Quare me dereliquiſti? vt fierē quaſi qui colligit ſtipulam in meſſe, & racemos in vindemia. Non autem æſtimes humano more ſaluatorem iſta dixiſſe, propter calamitatem, quæ comprehenderat eum in cruce. Si enim ita acceperis, non audies magnam vocem eius, quæ oſtendit aliquid eſſe magnum abſconditum. RABANVS. Vel ſaluator hoc dixit, noſtros circumferens motus, qui in periculis poſiti a Deo deſeri nos putamus. Humana enim natura propter peccatum a Deo fuerat derelicta, ſed quia filius Dei factus eſt noſter aduocatus, quorum ſuſcepit culpam, deplorat miſeriam: in quo oſtendit quantum flere debeant qui peccant, quando ſic fleuit, qui nunquam peccauit. Sequitur: {Quidam autem illic ſtantes & audientes di-

bant: Heliam vocat iſte. Et continuo currens vnus ex eis acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit harundini, & dabat ei bibere. Cæteri vero dicebāt. Sine: videamus an veniat Helias liberans eum. Ieſus autem iterum clamās voce magna, emiſit ſpm̄.

F cebant, Heliam vocat iſte. HIERONYMVS. Non omnes, ſed quidam quos arbitror milites fuiſſe romanos, non intelligentes hebraici ſermonis proprietatem, ſed ex eo quod dixit: Hely, hely: Putant Heliam ab eo inuocatum. Sin autem Iudæos qui hoc dixerint intelligere voluerimus, hoc more ſibi ſolito feciſſe, vt dominum imbecillitatis infament, qui Heliæ auxilium deprecēt. Sequitur: {Et continuo currēs vnus ex eis, acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere.} AVGVSTINVS. in ſermone de Paſſione: Sic ergo propinator fontium potatur aceto, mellis dator cibatur felle, flagellatur remiſſio, condemnatur venia, illuditur maieſtas, ridetur virtus, perfunditur largitor imbrium ſputis. HILARIVS. Eſt autem acetum vinum quod

G per vitium, aut incuriæ, aut vaſis aceſcit, vinum autem eſt honor immortalitatis aut virtus. Cum igitur in Adam coacuiſſet, ipſe accepit & potauit ex gentibus. In calamo enim & ſpongia vt potaret offertur ex corporibus gentium in ſe ad communionem immortalitatis ea quæ in nobis erant vitiata transfudit. REMI. Vel aliter, Iudæi acetum erant degenerantes a vino Patriarcharum, & Prophetarum, habebant fraudulenta corda, quaſi ſpongiam cauernoſis atque tortuoſis latibulis. per arundinem deſignatur ſacra ſcriptura, quæ in hoc facto implebatur. ſicut enim lingua Hebræa vel Græca dicitur loquela, quæ ſit per linguam, ſic & arundo dici poſſet litera vel ſcriptura, quæ in hoc facto implebatur, quæ ſit per arundinem. ORIGENES. Et forſitan, quæcumque ſecundum doctrinam eccleſiaſticam ſapiunt, viuunt autem male, dant ei vinum bibere felle permixtum. Qui autem alienas a veritate ſententias applicant Chriſto, quaſi eas dicenti, hi ſpongiam implentes aceto imponunt calamo ſcripturæ, & offerunt ori eius. Sequitur: {Cæteri vero dicebant, Sine, videamus

H an veniat Helias liberans eum. RABANVS. Quia enim milites praue ſonum vocis dominicæ intelligebant, ideo inaniter aduentum Heliæ expectabunt. Deū ergo quem Saluator Hebraico ſermone inuocabat, inſeparabiliter ſemper ſecum habebat. AVGVSTINVS in ſermone de Paſſione: Cum ergo nil iā Chriſto reſtaret ex pænis, mors moratur, quia ſuum eſſe ibi nil ſentit. Suſpecta eſt vetuſtati nouitas. Hunc primum, hunc ſolum uidit hominem peccati neſcium, noxa liberum, iuris ſui legibus nil debentem: Accedit tamen confederata Iudaico mors furori, & deſperata vitæ inuadit auctorem. vnde ſequitur: {Ieſus autem iterum clamans voce magna emiſit ſpiritum.} Quare autem diſplicet, ſi Chriſtus de ſinu patris ad noſtram ſeruitutem venit, vt nos ſuæ redderet libertati, noſtram mortem ſuſcepit, vt nos eius morte liberemur, quando nos deſpectu mortis mortales in deos retulit, terrenos cæleſtibus æſtimauit? Quantum enim diuina virtus operum contemplatione lucebat, tantum pati pro

I ſubiectis, pro ſeruis mori inſigne eſt charitatis immenſæ. Ergo hæc prima cauſa eſt dominicæ Paſſionis, quia ſciri voluit quantum amaret hominem Deus, qui plus amari voluit, quàm timeri. Secunda cauſa eſt, vt ſententiam mortis, quam iuſte dederat, iuſtius aboleret. Quia namque primus homo adiudicante Deo, de reatu incurreret mortem, & eam tranſmiſit ad poſteros. Venit de cælo ſecundus homo peccati neſcius vt mors damnaretur, quæ rapere iuſſa reus, innocentiæ ipſum inuadere præſumpſit auctorem. Nec mirandum eſt, ſi pro nobis poſuit, quod ſuſcepit a nobis, ſcilicet animam, qui propter nos fecit tanta, & talia largitus eſt nobis. AVGVSTINVS contra Fælicianum. Abſit enim a fidelibus iſta ſuſpicio, vt ſic Chriſtus ſenſerit mortem noſtram, vt quantum in ſe eſt, vita perdat vitam. Nam ſi hoc ita eſſet, quomodo illo triduo potuiſſe dicimus aliquid viuere, ſi vitæ fons dicitur aruiſſe? Senſit igitur mortem deitas Chriſti participatione humana, ſiue humani affectus, quem ſponte ſuſce- Cap.18.

K perat, non naturæ ſuæ potentiam perdidit, per quam cuncta viuificat. In morte enim noſtra ſine dubio deſtitutum corpus vita animam noſtram non perimit, dum diſcedens anima non vim ſuam perdit: ſed quod viuificauerat hoc dimittit, & quantum in ſe eſt, alterius mortem facit, ipſa non recipit. De Saluatoris nunc anima dicemus, qui vt non dicam propter inhabitantem diuinitatem, & propter iuſticiam ſingularem, certe propter communem moriendi ſortem corpus illo triduo ſic potuit deſerere, vt ipſa non poſſet pænitus interire. Credo enim Dei filium mortuum eſſe, non ſecundum pœnam iniuſticiæ, quam ex toto non habuit, ſed ſecundum legem naturæ, quam pro humani generis redemptione ſuſcepit. DAMASCENVS. Et ſi tamen mortuus eſt vt homo, & ſancta eius anima ab incontaminato diuiſa eſt corpore, tamen deitas inſeparabilis ab vtriſque permanſit, ab anima dico & corpore. Et neque ſic vna hypoſtaſis Lib.3. de fi. ca.27.

in duas diuiſa eſt: corpus enim & anima, ſicut a principio in verbi hypoſtaſi habuerunt exiſtentiā, ita etiam in morte. Nunquam.n. neque anima, neque corpus propriam habuerunt hypoſtaſin, præter eam, quæ verbi eſt hypoſtaſis. HIERO. Diuinæ autem poteſtatis indicium eſt emittere ſpiritum, & vt ipſe quoque dixerat. Nemo poteſt tollere animam meam a me: ſed ego pono eam, & iterum ſumo eam: ſpiritum enim in hoc loco pro anima intelligamus. Sed quòd vita le, aut ſpirituale corpus faciat, ſeu quòd ipſius animæ ſubſtantia ſpiritus ſit, iuxta id quod ſcriptū eſt. Auferes ſpiritum eorum, & deficient. CHRY. in Homil. Propter hoc autem & voce magna clamauit, vt oſtendatur quoniam ſecundum eius poteſtatem id geritur. Per hoc enim, quòd moriens vocem emiſit magnam: apertiſſime ſe verum Deū eſſe oſtendit, quoniam homines cum moriuntur, vix tenuem vocem emittere poſ-

Li.3.c.18. ſunt. AVGVSTI. de Concor. euan. Quid autem voce magna dixerit, Lucas declarauit: dixit enim: {Et clamans Ieſus voce magna, ait. Pater in manus tuas commendo ſpiritum meū.} HILA. Vel ſpiritum cum clamore magnæ vocis emiſit: dolens non ſe omnia peccata portare.

k Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes, a ſummo vſq; deorſum. Et terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum, qui dormierant ſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Centurio autem & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, viſo terrę motu, & his quæ fiebant, timuerūt valde dicentes: Vere filius Dei erat iſte. Erant autē ibi mulieres multæ a longe, q̄ ſecutę erant Ieſum

Tract.35. k ¶ ORIGE. Magna facta ſunt ex eo quòd magna voce clamauit Ieſus. vnde ſequitur: {Et ecce velum templi ſciſſum eſt in

Lib.3.c.19 duas partes a ſummo vſque deorſum.} AVG. de Concor. euan. In quo ſatis oſtendit tunc eſſe ſciſſum, cum amiſit ſpiritum. Si autem non addidiſſet: Et ecce: ſimpliciter dixiſſet: Et velum templi ſciſſum eſt. Incertum eſſet vtrum ipſe, & Marcus hoc recapitulando commemoraſſent: Lucas autem ordinem tenuiſſet, qui cum dixiſſet: Sol obſcuratus eſt. continuo ſubiungendum æſtimauit. {Et velum templi ſciſſum eſt.} An Lucas recapitulaſſet, quod illi ordine poſuiſſent. ORIGE. Duo autem fuiſſe vela intelliguntur: vnum quod velat Sancta ſanctorum, aliud exterius ſiue tabernaculi, ſiue templi. In paſſione ergo domini Saluatoris, velum quod erat a foris conſciſſum eſt a ſurſum vſque deorſum, vt ab initio mundi vſque ad finem conſciſſo velamine, myſteria publicentur, quæ vſque ad aduentum domini rationabiliter fuerunt occultata. Cum autem venerit, quod perfectum eſt: tunc auferetur etiam ſecundum velum, vt videamus etiam, quæ interius ſunt occulta, ſcilicet veram arcam teſtamenti. & ſicut ipſa ſe habet natura, videamus Cherubin & alia. HILA. Vel ideo velum templi ſcinditur, quia exinde populus eſt diuiſus in partes, & veli honor cum cuſtodia angeli protegentis aufertur. LEO Papa in Sermone de Paſſione: Eſt autem ad teſtimonium venerandæ paſſionis ſufficiens ſignum elementorum inopinata turbatio. vnde ſequitur. {Et terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt. HIERONY. Nulli enim dubium eſt quid ſignificet iuxta literam magnitudo ſignorum, vt crucifixum dominum ſuum & cœlum, & terra, & omnia demonſtrarent. HILA. Mouetur terra, quia capax huius mortui eſſe non poterat. petræ ſciſſæ ſunt: omnia enim valida, & fortia penetrans Dei verbum, & poteſtas æternæ virtutis irruperat: {Et monumenta aperta ſunt}: erat enim mortis clauſura reſerata. Sequitur. {Et multa corpora ſanctorum, qui dormierant ſurrexerunt}. Illuminans enim mortis tenebras, & infernorum obſcura

Hom.89. colluſtrans, mortis ſpolia detrahebat. CHRY. in Ho. Ipſo quidem in cruce manente eum irridentes dicebant. Alios ſaluos fecit: ſeipſum non poteſt ſaluum facere, & quod in ſe facere noluit, in ſeruorum corporibus, cum multa ſuperabundantia demōſtrauit. Si.n. quadriduanum Lazarum exurgere magnum fuit: multomagis eos repente, qui olim dormierant apparere viuentes, quod futuræ reſurrectionis erat indicium, vt autem non putaretur eſſe phantaſma quod factum eſt: Euangeliſta ſubiungit. {Et exeun. de monu. poſt reſurr. eius vene. in ſan. ciui. & appa. mul.} HIERO. Quomodo autem Lazarus mortuus reſurrexit, & ſic multa corpora ſanctorum reſurrexerunt, vt dominum oſtenderent reſurgentē: & tamen cum monumenta aperta ſunt: non ante reſurrexerūt: q̄ reſurgeret Dn̄s, vt eſſet primogenit⁹ reſurrectionis ex mortuis: ſanctam autem ciuitatem, in qua viſi ſunt reſurgentes, aut Hieruſalem cœleſtem intelligamus, aut hanc terrenam, quæ ante ſancta fuerat: ſancta enim appellabatur ciuitas Hieruſalem, propter templum, & ſancta ſanctorum, & ob diſtinctionem aliarum vrbium, in quibus idola colebantur. Quando vero dicitur: {Apparu. multis.} oſtenditur non generalis fuiſſe reſurrectio quæ omnibus appareret, ſed ſpecialis ad plurimos, vt hi viderent qui cernere merebantur. REMI. Quæret autem aliquis, quid de illis factum ſit qui reſurgente domino ſurrexerunt? Credendum quippe eſt, quoniā

A ideo ſurrexerunt, vt teſtes eſſent dominicæ reſurrectionis. Quidam autem dixerunt, quòd iterum mortui ſunt, & in cinerem cōuerſi ſicut & Lazarus, & cæteri, quos domin⁹ reſuſcitauit. Sed iſtorum dictis nullo modo eſt fides accomodanda, quoniam maius illis eſſet tormentum, qui ſurrexerunt, ſi iterum mortui eſſent, quàm ſi non reſurgerent. Incunctanter ergo credere debemus, quia qui reſurgente domino a mortuis reſurexerunt: aſcendente eo ad cœlos, & ipſi pariter aſcenderunt. ORI. Semp aūt hic eadem magna quotidię fiunt: velum enim templi ad reuelandā

B quæ intus habentur ſcinditur ſanctis. Terra etiam mouetur, ideſt omnis caro nouo verbo & nouis rebus ſecundum nouum teſtamentum. Petræ autem ſcinduntur, quæ myſterium fuerunt pphetarum, vt in profundis eorum poſita ſpiritualia myſteria videamus. Monumenta autem dicuntur corpora peccatricum animarum, ideſt mortuarum Deo: cum autem per gratiam Dei animę huiuſmodi fuerint ſuſcitatæ: corpora eorum, quæ prius fuerunt monumenta, fiunt corpora ſanctorum, & videntur a ſeipſis exire, & ſequuntur eum qui reſurrexit, & in nouitate vitæ ambulant cum eo. Et qui digni ſunt habere conuerſationem in cœlis ingrediuntur in ſanctam ciuitatem per ſingula tp̄a, & apparent multis videntibus opera bona ipſorum. Sequitur. {Centurio autem, & qui cū eo er. cuſ. Ie. vi. terræm. & his quæ fie. ti. val. di. Ve. fi. Dei er. iſte.} AVG. de Con. euan. Non eſt contrarium, ꝙ Matthęus viſo terræmotu dicit admiratum Centurionem, & eos qui cum eo erant, cum Lucas dicat hoc admiratum, ꝙ emiſſa magna voce, expiraſſet. In eo enim, ꝙ Matthæus non ſolum dixit: Viſo terræmo- Lib.3.c.20

C tu, ſed & addidit: His quæ fiebant: integrum locorum locum fuiſſe demonſtrauit luce, vt diceret Centurionem ipſam domini mortē fuiſſe miratum, quia & hoc inter illa eſt, quæ tunc mirabiliter facta erant. HIERONY. Ex hoc conſiderandum, ꝙ Centurio in ipſo ſcandalo paſſionis vere Dei filium confiteatur, & Arrius in eccleſia prædicet creaturam. RABA. Vnde merito per Centurionem fides eccleſiæ deſignatur, quæ vero myſteriorum cœleſtium per mortem domini reſerato: continuo Ieſum, & vere iuſtum hominem, & uere Dei filium Synagoga tacente confirmat. LEO. in Sermo. de Paſ. Exemplo igitur Centurionis contremiſcat in Redemptoris ſui ſupplicio terrena ſubſtantia: rumpantur infidelium mentium petræ, & qui mortalitatis grauabantur ſepulchris, diſcuſſa obſtaculorum mora proſiliant, appareant nunc quoque in ciuitate ſancta, ideſt eccleſia Dei futuræ reſurrectionis indicia, & quod credendum eſt in corporibus, fiat in cordibus. Se-

D quitur: {Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ ſecutæ erant Ieſum a Galilæa miniſtrantes ei. HIERONY. Conſuetudinis enim Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquæ, vt mulieres de ſubſtantia ſua uictum atque veſtitum præceptoribus miniſtrarēt, hoc quia ſcandalum facere poterat in gentibus: Paulus abiecíſſe ſe memorat. Miniſtrabant autem domino de ſubſtantia ſua, vt meteret illarum carnalia, cuius illæ metebant ſpiritualia, non quia indigebat cibis dominus creaturarum, ſed ut typum oſtēderet magiſtrorum, quia uictu atque ueſtitu ex diſcipulis deberent eſſe contenti. Sed videamus quales comites habuerit. Sequitur.n. {Inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iaco. & Ioſeph mater, & mater filiorum Zebedæi. ORIG. Apud Marcum aūt tertia illa Salomæ appellať. CHRY. in Ho. Hæ aūt mulieres conſiderabant quæ gerebant, q̄ maxime erāt cōpaſſibiles, quæ ſequebanť miniſtrantes vſque ad pericula afferunt: maximā fortitudinem oſtendentes, quia cum diſcipuli fugerunt: ipſæ affuerunt. HIE. contra Heluidiū: Ecce, inquit Heluidius, Iacobus, &

E Ioſeph, ſunt filii Mariæ matris dn̄i, quos Iudęi appellauerūt fr̄es Chr̄i, & Maria Iacobi minoris. Dicit aūt Iacobi minoris ad diſtinctionē Iacobi maioris, qui erat filius Zebedæi. Impium.n. dicit eſſe Heluidius hoc ſentire de Maria, ut cum aliæ fœminæ ibi fuerint, matrē eius abeſſe dicam⁹. aut alterā eſſe Mariā, neſcio quā cōfingamus, prę ſertim cū euangeliū Ioannis teſteť eam illic fuiſſe p̄ſentē. O furor cæcus, & in pprium exitium mens veſana, audi quid Ioannes euangeliſta dicat. Stabant iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius, Maria Cleophæ, & Maria Magdalenæ. Nulli dubium eſt duos fuiſſe Apoſtolos, Iacobi nuncupatos uocabulo, Iacobum Zebedæi, & Iacobum Alphæi. Iſte autem neſcio quis minor Iacobus, quem Mariæ filiū ſcriptura cōmemorat. Si Apoſtol⁹ eſt, Alphæi filius erit: ſi non eſt Ap̄ſ: ſed tertius, neſcio quis Iacob⁹ qūo putandus eſt frater dn̄i, & qūo tertius ad diſtinctionem maioris minor appellabitur? cum maior & minor non inter tres, ſed inter duos ſoleant præbere diſtantiam, & frater dn̄i Ap̄ſ ſit: Pau-

a galilęa miniſtrantes ei: inter quas erat Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi, & Ioſeph mater, & mater filiorum Zebedęi.

l Cum autem ſero factum eſſet, venit quidã homo diues ab Arimathia nomine Ioſeph, qui & ipſe diſcipulus erat Ieſu. hic acceſsit ad Pilatũ & petiit corpus Ieſu. Tunc Pilatus iuſsit reddi corpus. & accepto corpore Ioſeph inuoluit illud in ſindone munda, & poſuit illud in monumento ſuo nouo, quod exciderat in petra. Et aduoluit ſaxum magnum ad oſtium monumẽti, & abiit. Erant autem ibi Maria Magdalenæ & altera Maria ſedentes contra ſepulchrum.

m Altera autẽ die quæ eſt poſt paraſceuen, conuenerunt principes ſacerdotum & phariſei ad Pilatum dicentes: Domine recordati ſumus, quia ſeductor

lo dicente. Alium apoſtolorum vidi neminem, niſi Iacobum fratrẽ dñi. Ne autem hunc Iacobũ, putes filium Zebedęi, lege actus apoſtolorum, iam ab Herode fuerat interemptus. Reſtat concluſio, vt Maria iſta, quæ Iacobi minoris ſcribiť mater, fuerit vxor Alphei, & ſoror Mariæ matris dñi, quam Mariã Cleophæ Ioannes euang. commemorat]. Si aũt inde tibi alia atque alia videtur, ꝙ alibi dicatur Maria Iacobi minoris mater, & alibi Maria Cleophæ, diſces ſcripturę conſuetudinem eundem hominem diuerſis nominibus appellari: ſicut Raguel ſocer Moyſi Ietro dcitur. Et filr dr̃ Maria Cleophę vxor Alphei. hæc eadem dicta eſt Maria mater Iacobi minoris, quæ ſi mater eſſet Domini, magis eam vt in omnibus locis matrẽ alterius voluiſſet intelligi. verum & ſi alia fuerit Maria Cleophæ, & alia Maria Iacobi, & Ioſeph mater, hoc tamen conſtat non eandem Mariam Iacobi, & Ioſeph eſſe quàm matrem Domini. (Lib. 3. c. 21.) A V G. de Con. euang. Poſſemus autem dicere alias mulieres a longe, vt tres Euangeliſtæ dicunt, & alias iuxta crucem fuiſſe, vt Ioannes dicit, niſi Matthęus, & Marcus, Mariam Magdalenæ nominaſſent inter ſtantes longe, quam ſcilicet, Ioannes nominauit inter ſtantes iuxta crucẽ. Quomodo autem hoc intelligitur, niſi quia eo interuallo erant, vt & iuxta dici poſſent, quia in conſpectu eius præſto aderant, & a longe in comparatione turbæ propinquius circumſtantis cum centurione & militibus. poſſumus etiã intelligere, ꝙ illę quæ ſimul aderant cum matre Dñi: poſtquam eam diſcipulo commendauit, abire iam cęperant, vt a denſitate turbæ ſe exuerent, & cætera quæ facta ſunt longius intuerentur, vt Euangeliſtæ, qui poſt mortẽ Dñi eas commemorauerunt, & longe ſtantes commemorent.

l ¶ G L O. Poſtquam Euangeliſta retulerat ordinẽ dominicæ paſſionis & mortem, nunc agit de eius ſepultura dicens: {Cum ſero autem factum eſſet, venit quidam homo diues ab Arimathia nomine Ioſeph, qui & ipſe diſcipulus erat Ieſu.} R E M I. Arimathia ipſa eſt, & Ramatha ciuitas Helcanę, & Samuelis, quæ ſita eſt in regione Chananitica iuxta dioſpolim. Iſte autem Ioſeph ſecundum ſęculi ſtatum magnæ fuit dignitatis: ſed multo maioris meriti apud Deum fuiſſe laudatur, ſiquidem iuſtus fuiſſe deſcribitur. Decebat quippe eum talem exiſtere, qui corpus Domini ſepeliret, quatenus per iuſticiam meritorum dignus eſſet tali officio. H I E R O. Diues autem refertur non de iactantia ſcriptoris, quo virum nobilem, atque ditiſſimum referat Ieſu fuiſſe diſcipulum. Sed vt oſtendat cauſam quare a Pilato corpus Chriſti potuerit impetrare, ſequitur. {Hic acceſſit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu.} Pauperes enim & ignoti non eſſent auſi ad Pilatum Præſidem Romanæ poteſtatis accedere, & crucifixi corpus impetrare. In alio autem euangelio Ioſeph iſte Bulites appellatur, ideſt conſiliarius, & de ipſo quidem putant primum Pſalmum fuiſſe compoſitum. Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum. (Hom. 88.) C H R Y. in Home. Inſpice autem huius viri fortitudinem, in mortis enim periculum ſe tradidit inimicitias ad omnes aſſumens, propter beniuolentiam Chriſti, & non ſolum audet corpus Chriſti petere, ſed & ſepelire. vnde ſequitur: {Et accepit corpus Ieſu & inuoluit illud in ſindone munda.} H I E R O. Ex ſimplici ſepultura domini ambitio diuitum condematur, qui nec in tumulis quidem poſſunt carere diuitiis. K Poſſumus autem iuxta intelligentiam ſpiritualem & hoc ſentire, quòd corpus Domini non auro, non gemmis, non ſerico: ſed linteamine puro obuoluendum ſit, quamquam & hoc ſignificet, quòd ille in ſindone munda inuoluit Ieſum, qui pura mente eum ſuſceperit. R E M I. Vel aliter, quia ſindon lineus pannus eſt, linum autem ex terra procreatur, & cum magno labore ad candorem producitur, deſignatur quia corpus illius, quod ex terra, ideſt ex virgine ſumptum eſt, per laborem paſſionis peruenit ad candorem immortalitatis. R A B A. Hinc etiam eccleſiæ mos obtinuit, vt ſacrificium altaris non in ſerico neque in panno tincto, ſed in lino terreno celebretur: Vt a beato Papa Sylueſtro legimus eſſe ſtatutum. Sequitur. {Et poſuit illud in monumento ſuo nouo, quod exciderat in petra. A V G V S T. in ſermone de ſabbato ſancto. (Serm. 2.) Ideo autem ſaluator in aliena ſepultura ponitur, quia pro aliorum moriebatur ſalute, vt quid ergo in propria ſepultura, qui in ſe mortem propriam non habebat? vt quid illi tumulus in terris, cuius ſedes manebat in cęlis? vt quid illi ſepultura propria, qui tridui tantum temporis ſpacio in ſe-

F pulchro non tam mortuus iacuit, quàm velut in lectulo conquieuit? Sepulchrum autem mortis eſt habitaculum neceſſarium: ergo non erat mortis habitaculum Chriſto, quia vita eſt, nec opus habebat ſemper viuens habitaculo defunctorum. H I E R. In nouo autem ponitur monumento, ne poſt reſurrectionem cæteris corporibus remanentibus ſurrexiſſe alius fingeretur. Poteſt autem & nouum ſepulchrũ Mariæ virginalem vterum demonſtrare. In monumento autem exciſo in petra conditus eſt, ne ſi ex multis lapidibus ędificatum fuiſſet, ſoffoſſis tumuli fundamentis ablatus furto diceretť. A V G. in ſermone de ſabbato ſancto: Si etiam ſepulchrũ fuiſſet in terra, dicere poterant, ſuffoderunt terram & furati ſunt eum: Si fuiſſet lapis paruulus ſuperpoſitus, dicere poterant, dormientibus nobis tulerunt eum. vnde ſequitur: {Et aduoluit ſaxum magnũ ad oſtium monumenti, & abiit. H I E R O. Saxum enim magnum appoſitum, oſtendit non abſque auxilio plurimorum ſepulchrum potuiſſe reſerari. H I L A. Myſtice autem Ioſeph apoſtolorum habet ſpeciem, hic in munda ſindone corpus inuoluit, & quidem in hoc eodem linteo reperimus de cælo ad Petrum vniuerſorum animantium genera ſubmiſſa. ex quo intelligitur ſub lintei illius H nomine conſepeliri Chriſto eccleſiam. Domini ergo corpus infertur in vacuam & nouam requiem lapidis exciſi, quia per Apoſtolorum doctrinam impetus duritiæ gentilis quodam doctrinæ opere exciſum Chriſtus infertur, rude ſcilicet, ac nouum, & nullo antea ingreſſu timore Dei peruium, & quia nil præter eum oporteat in pectora noſtra penetrare, lapis oſtio aduoluitur, vt quia nullus antea in nos diuinæ cognitionis auctor fuerat illatus, nullus abſque eo poſtea inferatur. O R I G. Non autem fortuito (Trac. 35.) ſcriptum eſt, quoniam inuoluit corpus in ſindone munda, & poſuit in monumento nouo, & quòd aduoluit lapidem magnum, quoniam omnia quæ ſunt circa corpus Ieſu, munda ſunt & noua & omnia magna valde. R E M I. Poſtquam autem corpus Domini ſepultum eſt, cæteris ad propria remeantibus, ſolæ mulieres, quæ eum artius amauerunt perſeuerauerunt, & diligenti cura notauerunt locum in quo corpus Domini poneretur, quatenus congruo tempore munus ſuæ deuotionis ei offerent. & ideo ſequitur: {Erant autem ibi Maria Magdalenæ & altera Maria ſe- I dentes contra ſepulchrum. O R I G. Mater autem filiorum Zebedęi non ſcribitur ſedere contra ſepulchrum, forſitan enim vſq; ad crucem peruenire potuit. Iſtæ autem quaſi maiores in charitate, neque his quæ poſtea geſta ſunt defuerunt. H I E R O. Vel cæteris relinquentibus dominum mulieres in officio perſeuerant, expectantes quod promiſerat Ieſus. Et ideo meruerunt primæ videre reſurrectionem, quia qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit. R E M I G I V S. Quod vſque hodie ſanctæ mulieres, ideſt humiles animæ ſanctorum, in hoc ſeculo faciunt, & pia curioſitate attendunt, quemadmodum paſſio Chriſti completa ſit.

m ¶ H I E R O. in Hom. Non ſuffecerat principibus ſacerdotum crucifixiſſe dominum Saluatorem, niſi ſepulchrum cuſtodirent, & quantum in illis eſt manus imponerent reſurgenti. vnde dicitur: {Altera autem die, quæ eſt poſt paraſceuen. R A B A. Paraſceue dicitur præparatio. hoc nomine vocatur ſexta ſabbati, in qua præparabant neceſſaria ſabbato, vt de manna dictum eſt. Sexta die colligetis duplum, quia enim ſexta die factus eſt homo, in ſeptima requieuit Deus, ideo ſexto die Ieſus pro homine moritur, & in ſabbato quieuit in ſepulchro. H I E R O. Principes autem ſacerdotum licet immenſum facinus in nece domini perpetrauerint, tamen non ſufficit eis, niſi etiam poſt mortem eius conceptæ nequitiæ virtus exerceant, famam eius lacerãtes, & quẽ innocentem ſciebant, ſeductorẽ vocant. vnde dicunt. {Domine recordati ſumus quia ſeductor ille dixit.} ſicut autẽ Cayphas ignorans ante prophetauerat dicens. {Expedit vnum hominem mori pro populo, & non tota gens pereat, ſic & modo, ſeductor enim erat Chriſtus non a veritate in errorem mittens: ſed a falſitate in veritatem, a vitiis ad virtutes, a morte ad vitam ducens. R E M I. Ex hoc autem dicunt eum dixiſſe, quòd poſt tres dies reſurgam, quia dixerat. Sicut fuit Ionas tribus diebus, & tribus noctibus in ventre ceti. Sed videndum quomodo poſt tres dies reſurrexerit. Nonnulli voluerunt tres horas tenebrarum: vnam intelligi noctem, & lucem, quæ ſecuta eſt tenebras diem:

sed

ille dixit adhuc viuens: poſt tres dies reſurgam. Iube ergo cuſtodiri ſepulchrum vſque in diem tertium, ne forte veniant diſcipuli eius & furentur eum, & dicant plebi: ſurrexit a mortuis, & erit nouiſsimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis cuſtodiam: ite, cuſtodite ſicut ſcitis. Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum, ſignantes lapidem cum cuſtodibus.

ſed hi vim figuratæ locutionis ignorauerunt. Figurate enim ſexta feria qua paſſus eſt, compræhendit noctem præcedentem. Sequitur autem nox ſabbati cum ſuo die: nox vero dominici diei compræhendit ſuum diem, ac per hoc verum eſt, ꝙ poſt triduum reſurrexit. A V G. in Sermo. de Paſ. Ideo autem poſt tres dies reſurrexit, vt in paſſione filij totiꝰ trinitatis mõſtraretur aſſenſus: triduum enim legitur ĩ figura, quia Trinitas, quæ in principio fecerat hominem: ipſa in fine hominẽ ꝑ Chriſti reparat paſſionẽ. Sequitur: {Iube ergo cuſtodiri ſepulchrum vſque in tertium diẽ. R A B A. Diſcipuli enim Chriſti fures ſpiritualiter erant, quia ab ĩgratis Iudæis ſcripta noui & veteris teſtamenti ablata in vſum eccleſiæ conferebant, & Saluatorem qui eis promiſſus fuerat illis nocte dormientibus: hoc eſt, infidelitate torpentibus abſtulerunt, gentibus credendum tradentes. H I L A. Metus furandi corporis, & ſepulchri cuſtodia atque obſignatio: ſtultitiæ atque infidelitatis teſtimonium eſt, ꝙ ſignare ſepulchrũ eius voluerunt, cuius præcepto conſpexiſſent de ſepulchro mortuum ſuſcitatum. R A B A. In hoc autem qđ dicunt: Et erit nouiſſimus error peior peiore. ignoranter verum dicunt. Peior enim fuit contemptus pœnitentiæ in Iudæis, quàm error ignorantiæ. (Hom. 90.) C H R Y. in Ho. Vide etiam qualiter nolentes concertant ad demonſtrandam veritatem. irrefragabilis enim demonſtratio reſur- C rectionis facta eſt per ea quæ prætenderunt, quia enim cuſtoditũ eſt ſepulchrum, nulla fraus facta eſt. Si autem fraus facta non eſt: manifeſte & irrefragabiliter dominus ſurrexit. Quid autem Pilatus reſpõdeat ſubiungitur: {Ait illis Pilatus: habetis cuſtodiam. Ite, cuſtodite ſicut ſcitis.} R A B A. Quaſi dicat. Sufficiat vobis, ꝙ conſenſi in necem innocentis: de cætero veſter error vobiſcũ permaneat. Sequitur. {Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum, ſignantes lapidem cum cuſtodibus. C H R Y. in Hom. Non autẽ permittit Pilatus ſolos milites ſigillare. ſi enim ſoli milites ſigillaſſent, poſſent dicere quoniam milites permiſerunt ꝙ diſcipuli corpus dñi furarentur, & ita reſurrectionis infringere fidem, nunc hoc dicere non poſſunt, cum ipſimet ſepulchrum ſigillaſſent.

C A P. XXVIII.

A V G. in Sermo. de Reſur. Poſt illuſiones & verbera: poſt aceti & fellis pocula mixta, poſt ſupplicia crucis & vulnera: & poſtremo poſt ipſam mortem & inferos, ſurrexit de ſuo funere caro noua. redit ab occiduo latens vita, & in morte ſalus reſeruata reſurgit pulchrior reditura poſt funus. (Lib. 3. c. 24.) A V G V. de Con. euan. de hora vero qua mulieres venerunt ad monumentum non contemnenda exoritur quæſtio. Cum enim Matthæus hic dicat: {Veſpere autem ſab. quæ lu. in prima ſab.} quod eſt quod dicit Marcus: Et valde mane vna ſabbatorum venit Maria Mag. & altera Maria videre ſepulchrum.} Aperte quippe prima noctis quod eſt veſpere: ipſam noctem voluit ſignificare Matthæus, cuius noctis fine venerunt ad monumentũ: ergo quoniam ſabbato impediebantur, vt non ante facerent: ab eo tempore nominauit noctem ex quo eis licere cœpit, vt facerent quodcumque vellent tempore eiuſdem noctis. Sic itaque dictum eſt: {Veſpere ſabbati,} ac ſi diceretur: nocte ſabbati. i. nocte quæ ſe- E quitur diem ſabbati, quod ipſa verba eius ſatis indicant. Sic enim ait: {Quæ luceſcit in prima ſabbati;} quod fieri non poteſt niſi tãtummodo primam noctis particulam, ideſt ſolum initium noctis intellexerimus dicto veſpere ſignificatum. Neque enim ipſum initium noctis luceſcit in prima ſabbati, ſed ipſa nox in luce incipit terminari, & vſitatus modus loquendi eſt diuinæ ſcripturæ a parte totum ſignificare. Veſpere ergo noctem ſignificauit, cuius extremum eſt diluculum: diluculo enim venerunt ad monumentum. R A B A. Vel aliter: Quod dictum eſt, quia ſanctæ mulieres veſpere ſabbati quæ luceſcit in prima ſabbati venerunt videre ſepulchrum: ita intelligendum, quia veſpere quidem venire cœperint: ſed luceſcente mane in prima ſabbati ad ſepulchrum peruenerũt, ideſt veſpere aromata parauerunt, quibus corpus domini vngere deſiderabant; ſed aromata veſpere præparata, mane ad ſepulchrũ detulerunt. Quod Matthæus quidem breuitatis cauſa obſcurius poſuit; ſed Euangeliſtæ alij quo ordine factum ſit euidentius oſtendunt. Sepulto namque ſexta feria domino, reuerſæ a monumento mulieres præparauerunt aromata & vnguenta, quãdiu

A operari licebat, & ſabbato quidem ſiluerunt ſecũdũ legis mandatum, ſicut Lucas aperte deſignat. Cum autem tranſiſſet ſabbatum, veſperaque adueniente, tempus operandi redijſſet: prompte ad deuotionem emerunt, quæ minus præparauerant aromata, ſicut Marcus commemorat. Vt venientes vngerent Ieſum. & valde mane veniunt ad monumentum.

C A P. XXVIII.

Veſpere autem ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati: venit Maria Magdalenæ, & altera Maria videre ſepulchrũ. Et ecce terræmotꝰ factus eſt magnus. Angelꝰ. n. dñi deſcendit de cœlo, & accedẽs re- B uoluit lapidem, & ſedebat ſuper eum. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & veſtimentum eiꝰ ſicut nix. Præ timore autem eius

H I E R O. Vel aliter, quòd diuerſa tempora iſtarum mulierum in euangeliis deſcribuntur: non mendacii ſignum eſt, vt impii obiciunt: ſed ſedulæ viſitationis officia, dũ crebro abeunt, & redeunt: & non patiuntur a ſepulchro domini diu abeſſe, vel longius. R E M I. Sciendum autem, ꝗ Matthæus myſtice loquens ſtuduit nobis inſinuare, illa ſacratiſſima nox quantam dignitatem ex honore deuictæ mortis, & dominicæ reſurrectionis accepit. ideo dixit: {Veſpere ſab. quæ lu. in prima ſab.} cum conſuetus ordo temporum habeat, vt veſperæ non lucęſcãt in diem: ſed potius obtenebreſcãt in noctem: oſtenditur his verbis, ꝙ dominus totam hanc noctem luce ſuæ reſurrectionis feſtiuam, & coruſcam reddidit. B E D A. in Hom. (Ho. in vigilia Paſchæ.) Ab exordio etiam mundanæ creationis vſque huc: ita temporum curſus diſtinguebatur, vt dies noctem præcederet, quia homo a luce Paradiſi peccando lapſus in huius ſæculi tenebras, erumnaſque decidit. Aptiſſime autem nũc dies ſequitur noctem, quando per fidem reſurrectionis a peccati tenebris & vmbra mortis ad lucem uitæ Chriſto largiente reducimur. S E V E. in Ser. Paſ. Eſt autem veſpera ſabbati quæ luceſcit: quia illuminatur per Chriſtum: ſabbatum non deletur. Non inquit, ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Illuminatur, vt in diẽ dominicam luceat: clareſcat in eccleſia quod in Synagoga Iudęis obſcurantibus fuſcabatur. Sequitur. {Venit Ma. Mag. & alte. Ma. vi. ſepul.} Sero quidem mulier currit ad ueniam, quæ mature cucurrit ad culpã, ꝗ de Paradiſo perfidiam ſumpſerat. Feſtinat fidem ſumere de ſepulchro. contendit rapere de morte vitã, quæ de vita rapuerat mortem. non aũt dixit. Venerunt, ſed uenit, ſub uno nomine: ueniunt duæ myſterio, non caſu. Venit ipſa, ſed altera, ut mutaretur mulier uirtute, non ſexu. Præcedũt aũt Aplos fœminæ, quæ eccleſiarum typũ ad dñicum deferunt ſepulchrũ Maria. ſ. & Mariæ maternũ Chriſti unũ nomen in duas geminať fœminas, quia hæc D eccleſia ex duobus populis ueniens. i. ex Gentibus, & Iudæis, una eſſe figurať, uenit aũt Maria ad ſepulchrũ, ſicut ad reſurrectionis uterũ, ut iterũ Chriſtus ex ſepulchro naſceretur fidei, ꝗ carni fuerat generatus ex uentre, & eũ quẽ clauſa uirginitas ad pſentẽ tulerat uitã clauſũ ſepulchrũ ad vitã redderet ſempiternã. Diuinitatis inſigne eſt clauſam uirginẽ reliquiſſe poſt pr̃tũ, & de ſepulchro clauſo exiſſe cũ corpe. Sequiť. {Et ecce ter. f. eſt. mag. H I E. Dñs nr̃ unꝰ atq; idẽ filiꝰ Dei & hoĩs iuxta vtrãq; naturã diuinitatis & carnis, nũc magnitudinis ſuæ, nunc humilitatis ſignũ demrat. unde & in præſenti loco quamq̃ hõ ſit q crucifixus eſt, qui ſepultus: tñ quæ foris aguntť, oſtendunt filiũ Dei. H I L A. Motus. n. terræ reſurrectionis eſt uirtus, cum concuſſo mortis aculeo, & illuminatis illius tenebris: reſurgente uirtutum cœleſtium dño, inferorũ trepidatio cõmoueť. C H R Y. in Ho. (Hom. 90.) Vel ideo terræmotus factus eſt, ut exurgant & euigilent mulieres. etenim acceſſerant, ut unguentũ mitterent, & quia in nocte hæc gerebanť, probabile eſt quaſdam obdormiſſe. B E D A in Ho. ꝙ etiã terræmotus reſurgente dño de ſepulchro ſicut etiam moriente in cruce factus eſt magnus, ſignificat terræna quidem corda per fidem paſſionis prius, ac reſurrectionis eius ad pœnitentiam concutienda ſalubri pauore permota. S E V E R I A N V S in Sermone Paſchæ. Si autem ſic terra tremuit: cum dominus ad ueniam ſanctorum reſurgeret, quomodo contremiſcet, cum noxiorum omnium ſurget ad pœnam? dicente Propheta. Terra tremuit, cum reſurgeret in iudicio Deus: Et quomodo domini pręſentiam ſuſtinebit, quæ angeli præſentiam ſuſtinere non ualuit? nam ſequitur. {Angelus domini deſcẽdit de cœlo.} Surgente ſiquidem Chriſto morte pereunte terrenis redditur cœleſte commertium, & mulieri cui fuerat cum diabolo lętale conſilium, cum angelo colloquium fit uitale. H I L A. Miſericordiæ enim Dei patris inſigne eſt reſurgente filio ab inferis uirtutum cœleſtium myſteria mittere, atque ideo prior reſurrectionis ipſe eſt iudex, ut quodam famulatu paternæ uoluntatis reſurrectio nunciaretur. B E D A. in Homil. quia enim Chriſtus Deus & homo eſt: inter acta humanitatis ſemper ei angelorum miniſteria Deo debita non deſũnt. Sequitur: {Et accedens reuoluit lapidem.

Non vt egreſſuro dño ianuam pandat: ſed vt egreſſus eius iam facti hominibus præſtet indicium. Qui enim mortalis clauſo virginis vtero potuit naſcendo ingredi mundũ, ipſe factus immortalis, clauſo ſepulchro potuitq; reſurgendo exire de mundo. REMI. Significat autem reuolutio lapidis reſerationem ſacramentorum Chriſti, quæ litera legis tegebantur, lex namq; in lapide ſcripta fuit, & ideo ꝑ lapidem deſignatur. SEVE. Non autẽ dixit: Voluit, ſed Reuoluit lapidem, quia lapis aduolutus probauit mortem, & reuolutus extitit reſurrectiõis aſſertor. Mutatur hic ordo rerũ, ſepulchrũ mortem non mortuum deuorat, domus mortis manſio fit vitalis. vteri noua forma mortuum recipit, reddit viuum. Sequitur: {Et ſedebat ſuper eum.} Sedebat inquã, cui nulla inerat laſſitudo, vt fidei doctor, vt reſurrectionis magiſter ſedebat ſupra petram vt ſoliditas ſedentis daret credentibus firmitatem, ponebat angelus ſuper petram fundamenta fidei, ſuper quam Chriſtus erat eccleſiam fundaturus. Vel per lapidem monumenti poteſt deſignari mors qua oẽs præmebantur: per hoc ergo ꝙ angelus ſuper lapidẽ ſedit, ſignificatur ꝙ Chriſtus mortẽ ſua virtute ſubiecit. BEDA. in Hom. Et recte ſtans apparuit Angelus, qui aduentũ dñi in mundo prædicebat, vt ſtando deſignaret, quia dñs ad debellandũ mũdi principẽ veniret. præco aũt reſurrectionis ſediſſe memoratur, vt ſedendo ſignificaret eũ ſuperato mortis auctore ſedem regni iã conſcendiſſe perpetui. ſedebat aũt ſuper lapidem reuolutum quo hoſtium monumenti claudebatur, vt clauſtra inferorum, ſua ipſum

exterriti ſunt cuſtodes, & facti ſunt velut mortui. Reſpondens autẽ Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos. Scio enim, ꝙ Ieſum qui crucifixus eſt quæritis. Non eſt hic: ſurrexit enim ſicut dixit, Venite & videte locũ, vbi poſitus erat dominus. Et cito euntes, dicite diſcipulis eius G

Lib.3.c.24 virtute deieciſſe doceret. AVG. de Con. euan. Poteſt autem mouere quõ ſ m Matthæum Angelus ſuper lapidem ſedebat reuolutum a monumento, cum Marcus dicat mulieres introeũtes in monumentum vidiſſe iuuenẽ ſedentem in dextris, niſi intelligamus, aut Matthæum tacuiſſe de Angelo, quẽ intrantes viderunt, Marcũ autẽ de illo quem viderunt ſedentem ſuper lapidem, vt duos viderint, & a duobus ſigillatim audierint, quę dixerunt angeli de Ieſu, aut certe qđ dicit. Intrantes in monumentum. in aliqua ſepta maceriæ debemus accipere qua cõmunitum locum tunc fuiſſe credibile eſt. i. in aliquo ſpacio ante petram, in qua exciſa locus factus fuerat ſepulturę, vt ipſum viderint in eodem ſpacio ſedentem a dextris, quem dicit Matthæus ſedentem ſuper lapidem. Sequitur: {Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & veſtimẽta eius ſicut nix. SEVE. Vultus claritas a veſtium candore ſuperatur, & facies fulguri, niui veſtis angeli comparatur, quia fulgur de cælo, nix de terra. vnde Propheta, Laudate dñm de terra, ignis, grando, nix, &c. In facie ergo Angeli claritas cæleſtis ſeruatur naturæ, in veſte ſignificatur gratia cõiornis humanæ, & ſic temperatur ſpecies angeli colloquentis, vt carnales oculi & veſtium ferant placitam claritatem, & ex fulgure vultus nunciũ ſui tremerent & reuererentur auctoris. IDEM in alio Ser. Quid autem facit indumentum vbi tegendi neceſſitas non habetur? ſed Angelus noſtrum habitum noſtram formam in reſurrectione præfigurat, vbi homo ipſa corporis ſui claritate veſtitur. HIER. In candido etiã veſtitu Angelus ſignificat gloriam triumphantis. GREG. in Hom. de Paſcha. Vel aliter in fulgure terror timoris eſt, in niue autem blandimentum candoris, quia vero omnipotẽs Deus & terribilis eſt peccatoribus & blandus iuſtis, recte teſtis reſurrectionis eius Angelus, & in fulgure vultus, & in candore habitus demonſtratur, vt de ipſa ſua ſpecie, & terreret reprobos & mulceret pios. vnde ſequitur: {Præ timore autẽ eius exterriti ſunt cuſto. & facti ſunt velut mortui. RABA. Timoris anxietate ſunt exterriti, quia amoris fiduciam non habebant, & facti ſunt velut mortui, qui reſurrectionis veritatem credere noluerunt. SEVE. in ſer. Paſ. Cuſtodiebant enim crudelitatis ſtudio non pietatis obſequio, ſtare enim non poteſt quem cõſcientia deſtituit, & impellit reatus, hinc eſt ꝙ Angelus percellit impios, pios aloquitur, & ſolatur. Sequitur: {Reſpondens autem Angelus dixit mulieri.} HIER. Cuſtodes quidem timore perterriti ad inſtar mortuorum ſtupefacti iacent, & Angelus tamen, non illos ſed mulieres conſolatur, dicens: {Nolite timere vos.} q. d. Illi timeant in quibus remanet incredulitas, cęterum vos, quia Ieſum quæritis crucifixum, audite ꝙ ſurrexerit, & promiſſa perfecerit. vnde ſequitur. {Scio enim quòd Ieſum qui crucifixus eſt quæritis. SEVE. Adhuc enim crucifixum & mortuum requirebant, quarum fidem ſęua paſſionis procella turbauerat, & tentationis ita eas pondus incuruauerat, vt cæli dominum quærerent in ſepulchro: {Non eſt hic.} RABA. Per præſentiam carnis, qui tamen nuſquam deeſt per præſentiam maieſtatis. Sequitur: {Surrexit enim ſicut dixit. CHRY. in Home. q. d.

Ho. euã. 21.

F Et ſi mihi non creditis, illius mementote verborũ: deinde & alia ſequitur demonſtratio, cum ſubditur. {Venite & videte locũ vbi poſitus erat dominus. HIERO. Vt ſi meis verbis non creditis, vacuo credatis ſepulchro. SEVE. Angelus ergo prædicit nomen, crucem dicit, loquitur paſſionem: ſed mox reſurrectionem, mox dominum confitetur, & angelus poſt tanta ſupplicia, poſt ſepulchrũ agnoſcit dominum ſuum. Cur homo, aut minoratum deum in carne indicat, aut in paſſione exiſtimat defeciſſe uirtutem? Dicit autẽ crucifixum, & oſtendit locum ubi poſitus erat dominus, ne alter, & non idem reſurrexiſſe crederetur ex mortuis. Et ſi dominus in eadem redit carne, & ſuæ reſurrectionis facit indicia, quare homo in alia putat ſe carnem rediturum? aut carnem forte ſeruus dedignatur ſuam, cum noſtram dominus non mutauit? RABA. Non autem ſolis vobis hoc gaudium magnum conceſſum eſt occulto corde tenere, ſed ſimiliter amantibus debetis illud pandere. unde ſequit. {Et cito eũ. di. diſ. e. quia ſur.} SEVE. Quaſi dicat, Reuertere ad virum mulier iam ſanata, & ſuade fidem, quæ perfidiam ante ſuaſiſti: Refer homini reſurrectionis indicium, cui ante conſilium ruinæ dediſti. ſequitur. {Et ecce præce. uos in Galilæa.} CHRY. in Hom. Hoc autem dicit eripiens eos a periculis, ne timor fidem impediret. HIE. Myſtice autem præcedet uos in Galilæam: hoc eſt in uolutabrum Gentilium, ubi ante error erat, & lubricum, & firmo, ac ſtabili pede ueſtigium nõ tenebat. Sequitur. {Ibi eum uidebitis: ecce prædixi uobis.} BEDA. in Hom. Bene autem dominus in Galilæa uidetur a diſcipulis, qui iam de morte ad uitam, iam de corruptione ad incorruptionem tranſierat: Galilæa quippe tranſmigratio interpretatur. Fœlices fœminæ quæ triumphum reſurrectionis mundo annunciare meruerunt, fœliciores animæ, quæ in die iudicii percuſſis pauore reprobis, gaudiũ beatæ reſurrectionis intrare meruerint.

quia ſurrexit, & ecce præcedet vos in galilęam. Ibi eum videbitis, ecce prædixi vobis.

b Et exierunt cito de monumento cũ timore & gaudio magno, currentes nunciare diſcipulis eius. Et ecce Ieſus occurrit illis dicens: Auete. Illę autẽ acceſſerunt & tenuerunt pedes eius:

H

b ¶ HIERONY. Mulieribus per angelum adhortatis confeſtim dominus occurrit, ut nunciaturæ expectantibus diſcipulis: reſurrectionem non angeli potius quàm Chriſti ore loquerentur. unde dicitur. {Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno. AVGVSTI. de Concor. euang. Egreſſę autem dicuntur a monumento: hoc eſt ab illo loco ubi erat horti ſpacium ante lapidem effoſum. HIERONY. Duplex autem mentes mulierum tenebat affectus, timoris, & gaudii, & alter de miraculi magnitudine, alter ex deſiderio reſurgentis: & tñ uterque fœmineum concitabat gradũ. unde ſequitur: {Currentes nunciate diſcipulis eius.} Pergebãt enim ad Apoſtolos, ut per illos fidei ſeminarium ſpargeretur. Quæ autem ſic quærebant, quæ ita currebant merebantur obuiam habere dominum reſurgentem. unde ſequitur. {Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens: Auete.} RABANVS. Per hoc oſtendit ſe omnibus iter uirtutum inchoantibus, ut ad ſalutem perpetuam peruenire queant adiuuando occurrere. HIERONYMVS. Primæ mulieres merentur audire: Auete, ut maledictum Euæ mulieris, in mulieribus ſolueretur. SEVE. In iſtis uero fœminis eccleſiæ figuram manere euidenter oſtendit, quia diſcipulos ſuos Chriſtus de reſurrectione arguit trepidantes. Occurrens autem iſtis non poteſtate terret, ſed præuenit charitatis ardore: Chriſtus enim in eccleſia ſe ſalutat quam ſuum recipit in corpus. AVGVSTINVS de Concor. Euangeliſtarum. Colligimus, & angelorum allocutionem bis numero eas habuiſſe uenientes ad monumentum, ſcilicet cum uiderant unum angelum, de quo narrat Matthæus, & Marcus, & cum poſtea uiderunt duos, ut narrant Lucas, & Ioannes. Et ſimiliter ipſius domini bis, ſemel, ſcilicet illic, quando Maria hortulanum putauit, & nunc iterum cum eis occurrit in uia, ut eas ipſa repetitione firmaret, atque a timore recrearet. SEVE. Sed ibi Mariæ, nec tangendi datur facultas: hic non ſolum tangendi, ſed tenendi copia tota conceditur. Vnde ſequitur. {Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. RABANVS. Superius quidem dictum eſt, quia clauſo ſurrexit monumento, ut immortale iam factum doceret eſſe corpus quod in monumento clauſum fuerat mortuum. Tenendos autem mulieribus nunc præbuit pedes, ut intimaret ueram ſe carnem habere, quæ a mortalibus tangi poſſet. SEVER. Iſtæ quidem tenent pedes Chriſti, quæ in eccleſiæ typo euangelicæ prædicationis tenent, & merentur excurſum, ac ſic fide aſtringunt ſui ueſtigia Saluatoris, vt totius deitatis perueniant ad honorem. Illa autem merito audit: Noli me tangere,

Li.3.c.24. I K Lib.3.c.24

tangere, quæ in terris deflet Dominum, & ſic in ſepulchro quærit mortuum, vt in cælis cum neſciat regnare cum patre. Quòd ergo eadem Maria, nunc in fidei vertice conſtituta tangit Chriſtũ, ac tenet toto ſanctitatis affectu, nunc imbecillitate carnis & fœminea infirmitate deiecta dubitat, & tactum ſui non meretur authoris, non facit quęſtionem. Siquidem illud de figura ẽ, hoc de ſexu. illud eſt de diuina gratia, hoc de humana natura, quia noſipſi cum diuina ſcimus deo viuimus, cum humana ſapimus cęcamur ex nobis. Tenuerunt autẽ pedes eius, vt ſcirent in capite Chriſti virum eſſe, ſe autem eſſe in pedibus Chriſti, & datum ſibi virum ſequi, non præire ipſum. Quod autem dixerat angelus, dicit & dominus, vt quas firmauerat angelus, Chriſtus redderet firmiores. Sequitur. {Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere.} HIERO. Et in veteri & in nouo teſtamento hoc ſemper obſeruandum eſt, quòd quando aliqua auguſtior apparuerit viſio, primum timor pellatur, vt ſic mente placata, poſſint quæ dicuntur audiri. HILA. In contrarium autem ordo cauſæ principalis eſt redditus, vt quia a ſexu muliebri cępta mors eſſet, ipſi primum reſurrectionis gloriæ & viſus & nuncius redderet. vnde Dominus ſubdit: {Ite nunciate fratribus meis vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. SEVE. Vocat fratres quos corporis ſui fecit eſſe Germanos, vocat fratres quos benignꝰ hæres ſibi præſtitit cohęredes, vocat fratres quos patris ſui adoptauit in filios. AVG. de Concor. euan. Quòd autem Dominus non vbi primum ſe monſtraturus erat: ſed in Galilæa: vbi poſtea viſus eſt ſe videndum mandauit. & per angelum & per ſeipsũ, quàmuis fidelem facit intentum ad quærendum in quo myſterio dictum intelligitur. Galilæa namque interpræratur vel tranſmigratio vel reuelatio. Prius itaque ſecundum tranſmigrationis ſignificationem quid aliud occurrit intelligendum niſi quia Chriſti gratia de populo Iſrael tranſmigratura erat ad gentes, quibus Apoſtoli prædicantes Euangelium, nullo modo crederent, niſi eis ipſe Dominus viam in cordibus hominum præpararet? & hoc intelligitur. Præcedet vos in Galilæam. Quod autem ſubditur. Ibi eum videbitis; ſic intelligitur, ideſt ſibi membra eius inuenietis, ibi viuum corpus eius in his, qui vos ſuſceperint agnoſcetis. Secundum autem quòd Galilæa interpræratur reuelatio, nõ iam in forma ſerui intelligendum eſt: ſed in illa in qua æqualis eſt patri. Illa erit reuelatio tanquàm vera Galilæa, cum ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. Ipſa etiam erit beatior tranſmigratio ex iſto ſæculo in illam æternitatem.

& adorauerunt eum: Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere, ite, nunciate fratribus meis vt eant in Galilæam, ibi me videbunt.

c Quæ cum abiiſſent, ecce quidam de cuſtodibus venerunt in ciuitatem, & nunciauerunt Principibus Sacerdotum omnia quæ facta fuerant. Et cõgregati cum Senioribus, conſilio accepto, pecuniam copioſam dederunt militibus, dicentes: Dicite, quia di

A B C D

Lib.3.c.25.

Hom.91. c ¶ CHRY. in Hom. Signorum quæ circa Chriſtum apparuerunt, quędam fuerunt orbi terrarum communia, puta tenebrę, quædam propria militibus cuſtodientibus, ſicut mira angeli apparitio, & terræmotus quæ propter milites facta ſunt vt ſtupefierẽt, & ab ipſis fiat teſtimonium veritatis: veritas enim a contrarijs diuulgata magis refulget, quod & contigit. vnde dicitur. {Quæ cum abiiſſent, ſcilicet mulieres. Ecce quidam de cuſtodibus venerunt in ciuitatem, & nunciauerunt Principibus Sacerdotum omnia q̃ facta fuerant.} RABA. Simplex quidem animi qualitas & indocta hominum ruſticitas ſæpe veritatem rei, vt eſt ſine fraude manifeſtat, at contra verſuta malignitas, falſitatem veriſimilibus verbis pro vero commendare decertat. HIER. Principes ergo Sacerdotum, qui debuerant conuerti ad pœnitentiam, & Ieſum quærere reſurgentem perſeuerant in malitia, & pecuniam quæ ad vſus templi data fuerat vertunt in redemptionem mendacij, ſicut & ante triginta argenteos inde dederunt proditori. vnde ſequitur: {Et congregati cum Senioribus, conſilio accepto pecuniã copioſam dederunt militibus dicentes. Dicite, quia diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus.} SEVE. Non. n. contenti ſunt interfeciſſe magiſtrum: immo etiam quomodo diſcipulos perdere poſſunt moliuntur, diſcipulorum crimen eſſe faciũt magiſtri, plane amiſerunt milites, perdiderunt Iudæi: ſed diſcipuli magiſtrum ſuum, non furto ſed fide, virtute non fraude, ſanctitate non crimine, viuum non mortuũ, ſuſtulerunt. CHRY. in Ho. Qualiter. n. furarentur diſcipuli homines pauperes & idiotæ, & neque apparere audentes? Si. n. adhuc Chriſtum viuum videntes fugerunt, qualiter mortuo eo non timuiſſent tot militum multitudinem? Numquid oſtium ſepulchri poterant euertere? lapis enim imminebat magnus, multis indigens manibus. Numquid ẽt non erat ſigillum ſuperimpoſitum? Propter quid autem non fu-

A rati ſunt prima nocte, quando nullus ſepulchro affuit? Sabbato. n. petierunt a Pilato cuſtodiam. Quid autem ſibi volunt hæc ſudaria quæ Petrus vidit iacentia? Si enim vellent furari, non eſſent nudum corpus furati, non ſolum ne iniuriarentur: ſed ne etiam in exuendo tardarent tribuerent militibus ſe detinendi facultatem, maxime quia mirrha erat corpori & veſtimentis affixa, ita glutinoſa, vt non facile eſſet a corpore auellere veſtimenta, quare non ꝑſuaſibilia ſunt, quæ de furto dicta ſunt. Vnde per quæ reſurrectionem obũbrare conantur, per hæc eam faciunt clarere. Dicentes enim, quòd diſcipuli furati ſunt. confitentur nõ eſſe corpus in ſepulchro, furtum autem oſtendit eſſe mendax cuſtodia militum, & diſcipulorum pauor. REMIG. Sed ſi cuſtodes dormierunt, quomodo furtum viderunt? et ſi non viderunt, quomodo teſtes fuerunt? & ideo quod voluerunt facere, non potuerunt. GLO. Ne autẽ timore Principis a mendacio reuocarentur, timentes propter negligentiam puniri ſubdũt: {Et ſi hoc auditũ fuerit a præſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus} CHRY. in Hom. Vide omnes corruptos. Pilatus enim ipſe perſuaſus eſt, plebs Iudaica commota eſt, milites corrupti ſunt. vnde ſequitur: {At illi accepta pecunia fecerunt ſicut erant edocti.} Si pecunia apud diſcipulum tantam habuit virtutem, vt eum faceret magiſtri proditorem, non mireris, ſi pecunia milites ſuperantur. HILAR. Emitur ergo reſurrectionis ſilentium, & mendacium furti argento, quia honore, ſcilicet ſæculi. qui in pecunia eſt & cupiditate, Chriſti gloria denegatur. RABA. Sicut autem ſanguinis reatus quem ſibi, & poſteris ſuis ipſi imprecabantur, grauis peccatorum ſarcina illos pręmit, ita emptio mendacij per quod reſurrectionis denegant veritatem, reatu eos conſtringit perpetuo. vnde ſequitur. {Et diuulgatum eſt verbum iſtud apud Iudæos vſque in hodiernum diem.} SEVERI. Apud Iudæos quidem diuulgatum eſt, nõ apud Chriſtianos. quod enim in Iudæa Iudæus obſcurabat auro, fide toto claruit in mundo. HIERO. Omnes autem qui ſtipe templi, & his quæ conferuntur ad vſus Eccleſiæ abutuntur in alijs rebus, quibus ſuam expleant voluntatem, ſimiles ſunt Scribarum & Sacerdotum redimentium mendaciũ & Saluatoris ſanguinem.

ſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Et ſi hoc auditum fuerit a Prçſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erãt edocti. Et diuulgatum eſt verbum iſtud apud Iudęos vſque in hodiernum diem.

d Vndecim autem diſcipuli abierunt in Galilæam in montem, vbi conſtituerat illis Ieſus.

d ¶ BEDA in Home. Poſtquàm dominicam reſurrectionem ab angelo nunciatam beatus Matthæus aſſeruit, viſionem Domini etiam a diſcipulis impletam refert dicens: {Vndecim autem diſcipuli abierunt in Galilæam in montem vbi cõſtituerat illis Ieſus.} nam pergens Dominus ad paſſionem ait diſcipulis: Poſtquàm ſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Angelus quoque mulieribus ait: Dicite diſcipulis eius, quia præcedet vos in Galileam: Quapropter iuſſioni magiſtri obedientia diſcipulorum obſequitur. Recte autem vndecim diſcipuli ad adorandum pergunt, iam enim vnus perierat, qui Dominum ac magiſtrum ſuum tradiderat. HIERO. Poſt reſurrectionem ergo Ieſus in Galileæ monte conſpicitur, ibique adoratur, licet quidam dubitent, & dubitatio eorum noſtram augeat fidem. Sequitur: {Et videntes eum adorauerunt, quidam autem dubitauerunt.} REMI. Hoc autem Lucas euangeliſta plenius manifeſtat: Refert enim quia cum Dominus reſurgens a mortuis ipſe apparuiſſet diſcipulis, ipſi cõturbati & exterriti, exiſtimabant ſe ſpiritum videre. RABA. In monte quidem apparuit eis Dominus, vt ſignificaret quoniam corpus quòd de communi generis humani terra naſcendo ſuſceperat, reſurgendo iam ſuper terrena omnia ſubleuauerat, & vt admoneret fideles, ſi illic celſitudinem reſurrectionis eius cupiant videre, hic ab infimis voluptatibus ad ſuperna ſtudeant deſideria tranſire. Ieſus autem diſcipulos in Galilæam præcedit, quia Chriſtus reſurrexit a mortuis primitiæ dormientium. Sequuntur autem hi qui ſunt Chriſti, & ſuo ordine ad vitam de morte tranſmigrant in ſua ſpecie diuinitatem contemplantes, & huic cõgruit, quòd Galilæa reuelatio interpretatur. AVG. de Con. Euan. Sed conſiderandum eſt, quomodo corporaliter in Galilæa Dominus videri potuerit, quia enim nõ ipſo die quo reſurrexit viſus eſt, manifeſtum eſt. nam in Hieruſalem viſus eſt eo die in initio noctis, vt Lucas & Ioannes apertiſſime conſonant, neque etiam in ſequentibus octo diebus, poſt quos dicit Ioannes diſcipulis apparuiſſe Dominum, vbi primo vidit eum Thomas, qui eum non viderat die reſurrectionis eius, niſi quis dicat non illos vndecim, qui iam tunc Apoſtoli vocabantur: ſed diſcipulorum illic vndecim fuiſſe ex multo numero

E Lib.3.c.25.

numero diſcipulorum. Sed occurrit aliud quod obſiſtit: Ioannes F enim quando commemorauit non in monte ab vndecim: ſed ad mare Tyberiadis a ſeptem piſcantibus viſum eſſe Dominum. Hoc iam tertio, inquit manifeſtauit ſe Ieſus diſcipulis ſuis, quod intelligendum eſt ad numerum dierum retuliſſe, non ad numerum ma-

Et videntes eum adorauerunt, quidam autem dubitauerunt: Et accedens Ieſus locutus eſt eis dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spirituſſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcumque mandaui vobis. Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſq; ad conſummationē ſæculi.

nifeſtationum. Si autem acceperimus intra illos octo dies antequàm eum Thomas vidiſſet ab vndecim diſcipulis, quibusq; Dominum viſum, non erit ad mare Tyberiadis tertio manifeſtum eſſe, ſed quarto, ac per hoc cogimur intelligere poſt omnia factum eſſe, ꝙ eum in monte Galilæę diſcipuli vndecim viderunt. Inuenimus itaque apud quatuor Euangeliſtas decies commemoratum Dominum, viſum ab hominibus eſſe poſt reſurrectionem, ſemel ad monumentū a mulieribus, iterum eiſdem egredientibus a monumēto in itinere: tertio Petro: quarto duobus euntibus in caſtellum: quinto pluribus in Hieruſalem, vbi non erat Thomas: ſexto vbi vidit eum Thomas: ſeptimo ad mare Tyberiadis: octauo in monte Galileæ ſecundum Matthæum: nono quod dicit Marcus: nouiſſime recumbentibus, quia iam non erant in terra, cum illo conuiuaturi: decimo in ipſo die non iam in terra, ſed eleuatum in nube, cum in cælum aſcenderat, quod Marcus & Lucas commemorant; ſed non omnia ſcripta ſunt, ſicut Ioannes fatetur, crebra enim erat eius cum illis conuerſatio per dies quadraginta, priuſquàm aſcendiſſet in cælum. REMIG. Videntes ergo diſcipuli Dominum cognouerunt, & iccirco dimiſſis in terram vultibus adorabant. & ideo pius & clemens magiſter, vt omnem dubietatem auferret a cordibus eorum, accedens ad eos corroborauit in fide. vnde ſequitur: {Et accedens Ieſus locutus eſt eis dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. HIERO. Illi autem poteſtas data eſt, qui pauloante crucifixus, qui ſepultus in tumulo, qui poſtea reſurrexit. RABA. Non enim hic de coæterna patri diuinitate: ſed de aſſumpta loquor humanitate ſecundum quam minoratus eſt paulominus ab angelis. SEVE. Filius quippe Dei, virginis filio, Deus homini. Diuinitas carni contulit, quod ſemper ipſe cū patre poſſedit. HIERO. In cælo autem & in terra poteſtas data eſt, vt qui ante regnabat in cælo, per fidem credentium regnet in terris. REMIG. Quod ergo Pſalmiſta de reſurgente Domino dicit. Conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum, hoc nunc Dominus dicit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Et hic ſciendum, quia antequàm Dominus ſurrexiſſet a mortuis, nouerant Angeli ſe ſubiectos homini Chriſto. Volens ergo Chriſtus etiam hominibus notum fieri, quòd data eſſet ſibi omnis poteſtas in cælo & in terra, prædicatores miſit, qui verbum vitæ cunctis nationibus prædicarent. Vnde ſequitur: {Euntes ergo, docete omnes gentes. BEDA. in Home. Qui enim ante paſſionem ſuam dixerat: In viam gentium ne abieritis, ſurgens a mortuis dicit, Ite, docete omnes gentes. Quapropter confundantur Iudæi, qui dicunt Chriſtum tantummodo ad ſuam ſalutem eſſe venturum. Erubeſcant & Donatiſtæ, qui localiter Chriſtum cōcludere cupientes dixerunt eum tātummodo in Aphrica eſſe, non in alijs regionibus. HIERO. Primum ergo docent omnes gentes, deinde doctas intingunt in aqua, non.n. poteſt fieri vt corpus baptiſmi recipiat ſacramētum, niſi antè anima fidei ſuſceperit veritatem, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spirituſſancti, vt quorum eſt vna diuinitas, ſit vna largitio, nomenque trinitatis vnus Deus. SEVE. Omnes ergo gentes poteſtas vna eademque recreat ad ſalutem, quas creauit ad vitam. DIDI. in libro de Spirituſancto. Licet autem quis poſſit exiſtere ſaxei, vt ita dicam, cordis, & penitus mentis alienæ, qui ita baptizare conetur, vt vnum de prædictis nominibus prætermittat, videlicet contrarius Chriſto legiſdatori, tamen ſine perfectione baptizabit: immo penitus a

Lib.2.in initio.

peccatis liberare non poterit, quos a ſe exiſtimauerit baptizatos: Ex his autem colligitur quàm indiuiſa ſit ſubſtantia Trinitatis, & Patrem vere Filij eſſe Patrem, & Filium vere Patris Filium, & Spiritumſanctum vere Patris, & Dei Filij eſſe Spiritum, & inſuper ſapientiæ & veritatis, ideſt filij Dei. Hęc eſt ſalus credentium, & diſpenſatio Eccleſiaſticæ diſciplinæ ī hac Trinitate perficitur. HILA. Quid.n. in hoc ſacramento ſalutis humanæ non cōtinetur? plena ſunt omnia, vt a pleno & perfecto prolata. Habet enim naturæ ſuæ nomen in patre, ſed pater tantū eſt: non enim humano modo habet G aliunde, quod pater eſt. Ipſe ingenitus, æternus, habens in ſe ſemper, vt ſemper ſit ſoli filio notus. Filius autem eſt progenies ingeniti, vnus ex vno, verus a vero, viuus a viuo, perfectus a perfecto, virtutis virtus, ſapientiæ ſapientia, gloriæ gloria, imago inuiſibilis Dei, forma Patris ingeniti. Spiritus autem Sanctus, non poteſt a confeſſione patris & filij ſeparari, & quidem vbiq; non deeſt hoc expectationis noſtræ ſolatium. hic in donorum operationibus futuræ ſpei pignus eſt, hic mentium lumen, hic ſplendor animorum eſt. Hæc igitur licet mutare non poſſint Hęretici, afferunt tamen humana commenta, vt Sabellius patrem ex quo tendat in filium: idq; nominibus potius cōfitendum putat eſſe quàm rebus, cum ipſis filium proponat & patrem, vt Ebion omne initium ex Maria concedens, non ex Deo hominem: ſed ex homine Deum proferat, vt Arriani, qui ex nihilo atque ex tempore formam & ſa- H pientiam & virtutem Dei procedunt. Quid autem mirum eſt, vt de Spirituſancto diuerſa ſentiant, qui in filio largitore eius tam temerarij ſunt authores? HIERO. Conſideratur autem hic ordo præcipuus: Iuſſit Apoſtolos, vt primum docerent vniuerſas gētes, deinde fidei tingerent ſacramento, & poſt fidem ac baptiſma, quæ eſſent obſeruanda præciperent. vnde ſequitur. {Docētes eos ſeruare omnia quæcūque mandaui vobis.} RABA. Quia ſicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt: ita fides ſine operibus mortua eſt. CHRY. in Ho. Quia vero eis magna iniunxerat, erigens eorum ſenſus, dicit. {Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi: quaſi dicat ne dicatis difficile eſſe iniunctum negocium, ego ſum vobiſcum qui omnia facio læuia. Non autem cum illis ſolum dixit ſe futurum eſſe: ſed & cum omnibus qui poſt illos credunt. non enim vſque ad conſummationem ſæculi Apoſtoli manſuri erant: ſed ſicut vni corpori fidelibus loquitur. RABA. Ex hoc autem intelligitur, quòd vſque ad I finem ſæculi non ſunt defuturi in mundo, qui diuina manſione & inhabitatione ſunt digni. CHRY. Rememorat autem eis & conſummationem, vt eos magis attrahat, & ne præſentia ſolum inſpiciant, ſed & futura bona & ſine fine manſura. quaſi dicat. Triſtitia quam ſuſtinebitis ſimul cum præſenti vita conſummetur, & totum ſæculum in conſummationem deueniet, bona autem quibus potiemini, ſunt in æternum permanſura. BEDA. in Hom. Quæritur autem, quare hic dicat. {Ecce ego vobiſcum ſum, cum alibi dixiſſe legatur, Vado ad eum qui me miſit? ſed alia ſunt quæ humanitati aſcribuntur, & alia quæ diuinitati. Ibit ad patrem per humanitatem, manet autem cum diſcipulis in forma qua eſt patri æqualis. Quod autem dicit. Vſque ad conſummationem ſæculi, K finitum pro infinito ponitur: nam qui in preſenti ſæculo manet, cum electis eos protegendo: ipſe poſt finem cum eis manebit, eos remunerando. HIER. Qui ergo vſque ad conſummationem ſæculi cum diſcipulis ſe eſſe promittit, & illos oſtendit ſemper eſſe victuros, & ſe numquàm a credentibus receſſurum. LEO Papa in ſer. de Paſ. Qui enim aſcēdit in cęlos, non deſerit adoptatos, & ipſe deorſum confortat ad patientiam, qui ſurſum inuitat ad gloriam. Cuius glorię participes nos faciat ipſe Chriſtus Rex gloriæ, qui eſt Deus benedictus in ſæcula. Amen.

Hom.91.

DIVI THOMAE AQVINATIS

AD HANIBALDVM PRAESBYTERVM CARDINALEM IN CATENAM SVPER MARCI EVANGELIO EDITAM.

EPISTOLA DEDICATORIA.

REuerendo in Chriſto patri domino Hanibaldo, Baſilicæ duodecim Apoſtolorum venerabili Pręsbytero Cardinali, frater Thomas de Aquino ordinis fratrum prædicatorum ſe totum. Rerum opifex Deus ſolo ſuæ bonitatis intuitu cuncta in eſſe producens, naturalem boni amorem omnibus indidit creaturis, vt dum vnaquæq; res bonum ſibi conueniens naturaliter amat & appetit, quadam conuerſione mirabili in ſuum recurrere demonſtretur authorem. Sed in hoc præfertur cæteris rationalis natura, ꝙ ipſum vniuerſalem bonitatis fontem per ſapientiam intueri poteſt, & per charitatis amorem ſuauiter deguſtare: vnde fit vt ſapientiæ bonum, quo ad ipſum fontem bonitatis accedimus, omnibus humanis bonis ſ͂m rectæ rationis iudicium præferatur. Hęc eſt.n. quę faſtidium neſcit: ita vt qui eam edit adhuc eſuriat, B & qui eam bibit ſitire non ceſſet. Hęc eſt quę intantum peccato repugnat, vt qui ſ͂m ipſam operantur, non peccent. Hęc eſt quę indeficientem fructum ſuis miniſtris largitur, vt qui eam elucidant, vitam poſſideant ſempiternam. Precellit itaque voluptates dulcedine, ſecuritate ſedes & regna, vtilitateq; diuitias vniuerſas. Hu- A iuſmodi igitur delectatus muneribus, Euangelicę ſapientię a ſeculis in myſterio abſconditę, quam in lucem produxit Dei ſapientia incarnata, miniſterium expoſitionis adhibui, ſacrorum doctorum ſententias compilando, ad quod me induxit primitus fœlicis recordationis Vrbani papę quarti mandatum. Verum quia eo ſummo Pontifice ex hac vita ſubtracto, tria Euangelia, Marci, Lucę, & Ioannis exponenda reſtabant, ne opus quod obediētia incęperat, negligentia imperfectum relinqueret, cum multo labore diligens adhibui ſtudium, vt quatuor Euangeliorum expoſitionem complerem, eadem in omnibus forma ſeruata in ponendis Sanctorum authoritatibus, & eorum nominibus pręſcribendis. Et vt magis integra & continua prędicta ſanctorū expoſitio redderetur, quaſdam expoſitiones Doctorum Gręcorum in latinū feci transferri, ex quibus plura expoſitionibus Latinorum doctorum interſerui, authorum nominibus pręnotatis. Verum quia congruit vt de laborum fructibus oblationes Sacerdotibus offerantur, expoſitionis Euangelicę opus, laboris mei fructum Apoſtolorum Pręsbytero cenſui offerendum. in quo veſtra ſuſcipiat authoritas debitum, vt ſcientis induſtria iudicij cenſuram exerceat, & antiqua dilectio, amoris affectum in offerentis munere comprehendat.

D. THOMAE AQVINATIS IN CATENAM

SVPER MARCI EVANGELIVM

PRAEFATIO.

GLOS. vocationem gentium & cauſam ſalutis earum Iſaias, Propheta manifeſto prenunciat oraculo dicēs: {Deus mens &c.} HIER. ſuper Iſaiam: In quibus verbis oſtenditur Chriſtum appellari ſeruum inquātum eſt formatus ex vtero. nam ante verba iſta pręmittitur: Hęc dicit dn̄s, formans me ex vteto ſeruum ſibi.

DEus meus factus eſt fortitudo mea. & dixit: Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fœces Iſrael conuertendas. Dedi te in lucē gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terrę.

Fuerat ſiquidem voluntas patris, vt peſſimi vinitores miſſum ſuſciperent filium. vn̄ de ipſis Chriſtus ad diſcipulos loquitur: In viam gentium ne abieritis, ſed ite magis ad oues perditas domus Iſrael. quia igitur Iſrael non eſt reductus ad Deum, proptera Dei filius loquitur Iudęis non credentibus dicēs; {Deus meus factus eſt fortitudo mea,} qui & conſolatus eſt me ſuper abiectione populi mei. & dixit, ad ſuſcitādas tribus Iacob, quę ſuo vitio corruerunt, & ad fęces ſiue reliquias Iſrael cōuertendas. Pro illis.n. dedi te in lucem gentium omnium, vt illumines vniuerſum mundum, & ſalutem meā per quam hoīes ſalui fiunt, vſq; ad extrema terrę facias peruenire. GLO. Ex pręmiſſis igitur verbis duo poſſumus colligere, quorum primum eſt diuina virtus, quę fuit in Chriſto, ex qua efficax fuit ad gentium illuminationē, quia dr̄: {Deus meus factus eſt fortitudo mea.} Deus igitur erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, vt Apl̄s ad Cor. dicit. vnde & Euangelium ꝑ quod credentes ſaluantur, virtus Dei eſt in ſalutem oī credenti, vt idem Apl̄s ad Ro. dicit. Secūdum aūt eſt illuminatio gentium & ſalus mundi ex diſpōne patris ꝑ Chriſtum cōpleta, quia dr̄: {Dedi te in lucem gentiū.} vn̄ poſt reſurrectionem ſuā dn̄s, vt diſpōnem patris impleret, ad p̄dicandum diſcipulos miſit, dicens: Docete oēs gentes: quorum quidā ad prædicādum Iudæis, qdam ad p̄dicandū gentibus miniſterium acceperunt. Quia vero euangeliū oportuit non ſolū prędicari ꝓ pn̄tes: ſed etiā ſcribi ꝓ futuros, eadē diſtinctio eſt in ſcriptoribus euangelij obſeruata. nā Matthæus Iudæis euangeliū Hebraico ſermone ſcripſit. Marcus āt primus euangeliū ſcripſit in gentibus. EVSE. in Eccl. hiſt. Cū.n. Romanæ vrbi clarū verbi Dei lumen fuiſſet exortū, ſermo veritatis & lucis, qui ꝑ Petrum p̄dicabatur, vniuerſorū mentes placido illuſtrauit auditu; ita vt quotidie audiētibus eū, nulla vnq̄ ſatietas fieret. vn̄ neq; eis auditio ſola ſufficiebat: ſed Marcū diſcipulū eius oībus p̄cibus exorant, vt ea q̄ ille verbo p̄dicabat, ad ꝑpetuā eorum cōmonitionē habēdā ſcripturæ traderet, quo domi foriſq; in hu- C iuſmodi verbi meditationibus ꝑmanerent, nec prius ab obſecrādo deſiſtunt q̄ q̄ orauerant, impetrarent: & hæc fuit cā ſcribēdi euāgelium ſ͂m Marcū. Petrus vero vt ꝑ Spm̄ ſctm̄ religioſo ſe cōperit furto ſpoliatū, delectatus eſt fidē eorum, ꝑ hoc deuotioneq; conſiderans, factūq; confirmauit, & in ꝑpetuū legendā ſcripturā Eccleſijs tradidit: HIER. ſup Marcū. Principiū aūt quia a ꝑfectioris ætatis Chriſti p̄dicationem inchoat, nec laborat ī natiuitate infantuli qui loquit de ꝑfectione filij Dei. CHRY. Cōpendioſam aūt ac breuē narrationem facit, in quo magr̄m imitatus eſt. ſ. Petrum breuitati ſtudēre. AVG. de Con. euang. Vn̄ Matthæus q̄ regiam Chriſti ꝑſonam D narrandā ſuſceperat, habuit Marcū ſibi tanq̄ Comitē & abbreuiatorem adiunctū, qui ſua veſtigia quodāmodo ſequeretur. Regū.n. eſt non eſſe ſine comitum obſequio. Sacerdos aūt qm̄ in ſancta ſctōrum ſolus intrabat ꝓpterea Lucas cuius circa Sacerdotiū Chriſti erat intentio, non habuit tanq̄ ſocium obſequentem, q̄ ſuam narrationem quodāmodo breuiaret. BEDA. Notandum eſt etiā, ꝙ Euangeliſtæ ſancti diuerſum narrationis ſuæ primordium ſinguli diuerſū ſtatuere terminū. Matthæus nāq; a natiuitate dn̄ica exordiū ſumens, ad tp̄s vſq; dn̄icę reſurrectionis ſeriē ſuæ narrationis ꝑduxit. Marcus ab initio euangelicæ p̄dicationis incipiens, ꝑuenit vſq; ad tp̄s aſcenſionis Dn̄i, & p̄dicationis diſcipulorū eius cūctis gentibus ꝑ orbē. Lucas aūt a natiuitate p̄curſoris inchoans euāgeliū terminauit in aſcenſione dn̄ica. Ioānes ab æternitate verbi Dei E principiū ſumens, vſq; ad tp̄s dn̄icæ reſurrectionis euāgelizando ꝑtingit. AMB. ſup Lucā. Quia igit Marcus a potentię cęperat expreſſione diuinæ, recte ſub Leonis imagine figurat. REMI. ſuper Matth. Per Leonem etiam ſignat Marcus, quia ſicut Leo terribilem vocē in deſerto emittit, ſic Marcus a voce in deſerto incępit, dicens. Vox clamantis in deſerto. AVG. de Con. euange. Quāuis & de figura alr̄ dici poſſit: Marcus.n. qui neq; ſtirpem regiam vt Matthæus ob hoc ꝑ Leonem ſignificatus, neque Sacerdotalem vt Lucas ſignatus per vitulum, vel cognationem, vel conſecrationem narrare voluit: & tn̄ in eis verſatus oſtēdit quæ homo Chriſtus operatus eſt, per hoīs figuram in illis quatuor animalibꝰ ſignatus videtur. THEOPH. Vel euangelium ſecundum Marcum aquila innuit: a prophetia.n. Ioannis incępit. Prophetia vero acute quæ a longe ſunt ſpeculatur vt Aquila.

DIVI THOMAE AQVINATIS, CATENA

IN EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM
CAPVT PRIMVM.

SANCTVM IESV CHRISTI
EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM
CAPVT PRIMVM.

INitium euangelij Ieſu Chriſti filij Dei. b Sicut ſcriptum eſt in Iſaia propheta. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deſerto. Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius.

HIERONYMVS in Prologo. Marcus euangeliſta ſacerdotium in Iſrael agens ſecundum carnem leuita, ad Dominum conuerſus euangelium in Italia ſcripſit, oſtendens in eo quid & generi ſuo deberet Chriſtus. Nam initium euangelij in voce propheticæ exclamationis inſtituens ordinem leuiticæ electionis oſtendit, prædicans Ioannem Zachariæ filium in vocẽ Angeli emiſſum dicẽs: {Initium euangelij Ieſu Chriſti filij Dei.} HIE. εὐαγγέλιον Euangelion Græce dicitur, Latine bona annunciatio prædicatur, qđ proprie ad regnum Dei & remiſſionem pertinet peccatorum. eſt enim euangelium per quod venit redemptio fidelium & beatitudo ſanctorum. Quatuor autem euangelia vnum ſunt, & vnum quatuor. In Hebræo Iehoſua, in Græco σωτὴρ Soter, in Latino Saluator. Maſciach Hebraicè. χριστὸς Chriſtos Græce, vnctus Latine, ideſt Rex & Sacerdos dicitur. BEDA: Conferendum autem eſt hoc euangelij principiũ, principio Matthæi quo ait: Liber generatiõis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham. Hic autem dicitur filij Dei. Ex vtroque enim vnus dominus Ieſus Chriſtus Dei, & hominis filius eſt intelligendus. Et apte primus euangeliſta filium hominis eum, ſecundus filium Dei nominat, vt a minoribus ad maiora paulatim ſenſus noſter aſſurgeret, ac per fidem & ſacramenta humanitatis aſſumptæ, ad agnitionem diuinæ æternitatis aſcenderet. Apte etiam qui humanam erat generationem deſcripturus a filio hominis cæpit: Dauid ſcilicet ſiue Abraham. Apte etiam is qui librum ſuum ab initio euangelicæ prædicationis inchoabat filium Dei magis appellare voluit Ieſum Chriſtum, quia humanę erat naturæ de progenie Patriarcharum veritatem carnis ſuſcipere, & diuinę fuit potentię euangelium mundo prædicare. HILAR. Non autem ſolo nomine conteſtatus eſt Chriſtum filium Dei, ſed etiam proprietate. (Lib. de Tri. circa mediũ) Nos filij Dei ſumus, ſed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius eſt filius origine non adoptione, veritate non nũcupatione, natiuitate non creatione.

b ¶BEDA. Scripturus euangelium Marcus, congrue primo ponit teſtimonia prophetarum, vt eo cunctis ſine ſcrupulo dubietatis ſuſcipienda quæ ſcriberet intimaret, quo hæc a prophetis antea prædicta eſſe demonſtraret. Simulq; vno eodemque euangelij ſui principio, & Iudæos qui legem ac prophetas ſuſceperant ad ſuſcipiendam euangelij gratiam ac ſacramenta, quę ipſorum prophetę prædixerant, inſtituit. Et gentiles qui per euãgelij præconia ad Dominum venerant, ad authoritatem quoque legis & prophetarum ſuſcipiendam venerandamque prouocat. vnde dicit: {Sicut ſcriptum eſt in Iſaia propheta. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam.} (Cap.3.) HIERO. de optimo genere interprætandi: Hoc autem non ſcribitur in Iſaia: ſed in Malachia in nouiſſimo duodecim Prophetarum. HIER. in Matth. Poteſt autem dici, quòd falſitas eſt ſcriptoris. Vel aliter dicetur, quòd duas prophetias in diuerſis locis dictas a duobus Prophetis, in vnum congregans poſuit. In Iſaia enim propheta poſt Ezechiæ deſcribitur hiſtoriam: Vox clamantis in deſerto, in Malachia vero: Ecce mitto angelum meum. Secundus igitur euangeliſta duas prophetias poſuit vt ab Iſaia dictas, & ad vnam lectionem hoc referens, tacens vero a quo dicatur: Ecce mitto angelũ. AVGVST. de Quæſtionib. vet. & no. teſta. Sciens enim omnia ad authorem referenda dicta hæc ad Iſaiam reuocauit, qui ſenſum iſtum prior intimauerat. Denique poſt verba Malachiæ ſtatim ſubiecit dicẽs {Vox clamantis in deſerto.} vt iungeret verba vtriuſque prophetæ ad vnũ ſenſum pertinentia ſub prioris prophetæ perſona. BEDA. Vel aliter intelligendum eſt, quia etſi non hæc verba inueniuntur in Iſaia: ſenſus tamen eorum inuenitur in multis alijs locis, & maniſeſtius in hoc quod ſubiunxit. {Vos clamantis in deſerto.} Nam quòd dixit Malachias mittendum Angelum ante faciem Domini, qui præpararet vias eius, hoc eſt quod dixit Iſaias vocem clamantis in deſerto audiendam, quæ diceret: Parate viam Domini. In vtraque autem ſententia ſimiliter paranda via Domini prædicatur. Potuit autem fieri, vt animo Marci euangelium conſcriben- F tis pro Malachia Iſaias occurrerit vt fieri ſolet, quod tamen ſine vlla dubitatione emendaret, ſaltem ab alijs admonitus qui ipſo adhuc in carne viuente legere potuerunt: niſi cogitaret recordationi ſuæ quæ ſancto ſpiritu regebatur, nõ fruſtra occurriſſe aliud pro alio nomen Prophetæ. Sic.n. inſinuantur quæcumque per prophetas Spiritusſanctus dixit, & ſingula eſſe omniũ & omnia ſingulorum. HIERON. Vox πνεύματος ἁγίου pneumatos agiu per Malachiam ad patrem ſonat de filio, qui eſt facies patris, vnde agnitus eſt. BEDA. Angelus autem vocatur Ioannes, non naturæ ſocietate iuxta hæreſim Origenis: ſed officij dignitate. G Angelus enim Græce, Latine nuncius dicitur, quo nomine recte appellari potuit homo ille, qui fuit miſſus a Deo, vt teſtimonium perhiberet de lumine, & venientem in carne Dominum mundo nunciaret, cum conſtet omnes qui ſacerdotio funguntur ob euangelizandi officium angelos poſſe vocari, dicente propheta Malachia: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus eſt Domini exercituum. THEOPHI. Præcurſor igitur Chriſti Angelus dicitur propter vitam Angelicam & reuerentiam excelſam. Quod autem dicitur: {Ante faciem tuam.} hoc ſignificat: quaſi diceret, iuxta te eſt nuncius tuus. vnde oſtenditur propinquitas præcurſoris ad Chriſtum. Etenim iuxta Reges ambulant, qui propinqui ſunt magis. Sequitur: {Qui pręparabit viam tuã ante te.} H Per baptiſmum enim præparauit animas Iudęorum, vt Chriſtum ſuſciperent. HIERO. Vel via domini qua ad homines ingreditur pœnitentia eſt per quam Deus ad nos deſcendit & nos ad illum aſcendimus. hinc autem initium prædicationis Ioannis fuit: Pœnitentiam agite. BEDA. Sicut autem Ioannes Angelus potuit vocari pro eo quòd faciem Domini euangelizando pręuenit: ita rectę appellari & vox potuit, quia verbum Dei ſonando præibat. vnde ſequitur: {Vox clamantis in deſerto.} Conſtat enim, quod vnigenitus filius verbum patris vocatur, & ex ipſa noſtra locutione cognoſcimus, quia prius vox ſonat vt verbum poſtmodũ poſſit audiri. HIERO. Dicitur autem vox clamantis, quia clamor ad ſurdos & longe poſitos ſiue cum indignatione fieri ſolet, q̃ Iudaico certum eſt populo eueniſſe, dum longe eſt a peccatoribus ſalus. & aures ſuas obturauerunt ſicut aſpides ſurdę. & indignatio- I nem & iram, & tribulationem a Chriſto audire meruerunt. CHRY. Per hoc autem quod dicitur: {In deſerto.} manifeſte oſtendit prophetia non in Hieruſalem diuina fieri dogmata: ſed in deſerto. Quod implebatur ad literam Ioanne Baptiſta in deſerto Iordanis verbi Dei apparitionem ſalutiferam prædicante. Oſtẽdit etiam ſermo propheticus præter deſertum quod a Moyſe oſtẽſum fuit, vbi ſemitas faciebat, aliud eſſe deſertum, in quo præſentem eſſe ſalutem Chriſti prædicabat. HIERO. Vel in deſerto fit vox & clamor, quia deſerti erant a ſpiritu Dei, ſicut domus vacans & ſcopata deſerti etiam a Propheta Rege atque Sacerdote. BEDA: Quid autem clamaret aperitur cum ſubditur: {Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius.} Omnis enim qui fidem rectam & opera bona prædicat, quid aliud quàm venienti Domino ad corda audientium viam parat, vt hæc. ſ. corda vis gratiæ penetret, & lumen veritatis illuſtret? Rectas autem ſemitas facit, K dum mundas in animo cogitationes per ſermonem prædicationis format. HIERO. Vel aliter: {Parate viam Domini:} hoc eſt pœnitentiam agite & prædicate. {Rectas facite ſemitas eius.} vt via Regia incedentes proximos noſtros vt nos & noſmetipſos vt proximos diligamus. Qui.n. ſemetipſum diligit & non diligit proximum ad dextram declinat. Nam multi bene agunt ſed bene non corrigunt vt fuit Hely. & qui ſemetipſum odiens proximum diligit ad ſiniſtrã diuertit. Multi.n. bene corrigunt ſed non bene agunt, vt fuerunt ſcribæ & Phariſæi. Semitæ autem poſt viam ſequuntur, quia mandata moralia poſt pœnitentiam explanantur. THEOPHI. Vel via eſt nouum teſtamentum, ſemitæ vero vetus quaſi attritum. ad viam enim neceſſe erat præparari, ſcilicet ad nouum teſtamentum. Veteris autem teſtamenti ſemitas rectas fieri oportebat.

c ¶HIERO.

c Fuit Ioannes in deſerto baptizans & prędicãs baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum omnis Iudeæ regio, & hieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata ſua. Et erat Ioannes veſtitus pilis camelorum & zona pellicea circa lumbos eius, & locuſtas & mel ſiluestre edebat, & prędicabat dicẽs: Veniet fortior me poſt me, cuius non ſum dignus procumbẽs ſoluere corrigiam calciamentorum eius. Ego baptizo vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu ſancto.

d Et factum eſt in diebus illis, venit Ieſus a Nazareth Galileæ,

c ¶HIERO. Secundum promiſſam Iſaiæ prophetiam via A Domini a Ioanne paratur per fidem & baptiſmum & pœnitentiã. rectę ſemitæ fiunt per auſtera indicia veſtis cilicinę & zonę pelliceæ, & cibi locuſtini, & mellis ſiluestri & humillimę vocis. vnde dicitur: {Fuit Ioannes in deſerto. Ioannes.n. & Ieſus quærunt quod in deſerto amiſſum eſt, vbi vicit diabolus ibi vincitur. vbi cecidit homo ibi exurgit. Ioannes autẽ gratia Dei interprætat. a gratia autem narratio incipit. Sequitur enim Baptizans. Per baptiſmum enim gratia datur qua peccata gratis dimittuntur. Quod autem cõſummatur per ſponſum initiatur per paranymphum. Vnde cathecumini hoc eſt inſtructi, incipiunt per Sacerdotem & chriſmãtur per Epiſcopum, & ad hoc deſignandum ſubditur: {Et prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſiouem peccatorum.} BEDA. Liquet, quia Ioannes baptiſmum pœnitentiæ non ſolum prædicauit, verum etiam quibuſdam dedit, ſed baptiſmum in remiſſionem peccatorũ dare non potuit. Remiſſio etenim peccatorum in ſolo baptiſmo Chriſti nobis tribuitur. Dicitur ergo {prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum,} quoniam baptiſmum quod peccata ſolueret, quia dare nõ poterat, prædicabat. Vnde ſicut incarnatũ verbum patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptiſmum pœnitentiæ quo peccata ſoluuntur præcurreret ſuo baptiſmate quo peccata ſolui non poſſunt. THEOPH. Baptiſma Ioannis nõ habebat remiſſionem peccatorum, ſed pœnitentiam ſolam afferebat hominibus. prædicabat ergo baptiſma pœnitentię, hoc eſt, quo C duceret baptiſmus pœnitentiæ, nempe in remiſſionem peccatorũ, vt hi qui pœnitentiam agentes Chriſtum reciperẽt, remiſſionem reciperent peccatorum. HIER. Per Ioannem autem ſicut per amicum ſponſi inducitur ſponſa ad Chriſtum, ſicut per puerum Rebecca ad Iſaac. vnde ſequitur. {Et egrediebatur ad illum omnis Iu. re. & Hie. vni. & bap. ab illo in Iorda. flumine.} Confeſſio.n. & pulchritudo in conſpectu eius. ſ. ſponſi. Deſilit.n. ſponſa de camelo cum humiliat ſe. Nunc Eccleſia viſo viro Iſaac, i. Ieſu Chriſto. Iordanis autem deſcenſio aliena interprætatur vbi peccata abluũtur. Nos.n. olim alienati a Deo per ſuperbiam, per baptiſmi ſymbolum humiliati erigimur in alta. BEDA. Exemplum autem hinc ſumitur confitendi peccata, ac meliorem vitam promittendi eis, qui baptiſma deſiderant per hoc quod ſubditur: {Confitentes peccata ſua. (Hom.10.in Matth.) CHRY. Quia vero Ioannes pœnitentiam prædicabat, pœnitentiæ ſigna gerebat in veſtitu & cibo. vnde ſequitur: {Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli. BEDA. Pilis inquit ve- D ſtitus non lana, aliud auſterę veſtis indicium eſt, aliud luxuriæ eſt mollioris. Zona autẽ pellicea qua accinctus fuit; vt Helias, mortificationis inditium eſt. Porro quod ſequitur: {Et locuſtas & mel ſiluestre edebat, habitatori ſolitudinis congruum eſt, vt non delitias ciborum, ſed neceſſitatem humanę carnis expleret. HIER. Veſtis autem Ioannis, & cibus & potus, totam auſteram vitam p̃dicantium ſignificat, & futuras gentes ad gratiam Dei, quæ eſt Ioannes intus & foris eſſe coniungendas. Pilis.n. cameli diuites gentium ſignificantur, & zona pellicea pauperes mundo mortui, & locuſtis errantibus ſapientes huius mundi, qui ſtipulas Iudæis aridas relinquentes, frumenta myſtica curribus trahunt, & in calore fidei ſaltus in altum dant, & melle ſiluestri fideles inſpirati de inculta ſilua ſaginantur. THEOPH. Vel aliter. Veſtis de pilis camelorum doloris erat oſtenſiuum innuente Ioanne, quòd pœnitentem dolere debet. Dolorem enim ſaccus ſignificat. zona vero pellicæa mortificationem Iudaici ſignificat populi. Eſca autem Io E annis non ſolum abſtinentiam notat, ſed etiam eſt indicium ſpiritualis eſcę, qua tunc populus veſcebatur non quid altum intelligens: ſed tamen in alta ſaliens iterumq; ſe deprimens. Talis.n. eſt locuſta in altum ſaliens & iterum cadens. Sic igitur & melle quidem veſcebatur populus quod erat ex apibus natum. ſ. ex prophetis, non tñ domeſticum ſed ſiluestre. Habebãt.n. ſcripturas Hebræi ſicut mel quoddam, ſed non bene intelligebant. (Cap.19.) GREGOR. 31. Moral. Vel ipſa ciborum ſpecie deſignauit dñm quem p̃uenit, qui quia infructuoſæ gentilitatis dulcedinem ſumpſit, mel ſiluestre edit. Quia vero Iudæorum plebem in ſuo corpore ex parte conuertit, in cibo locuſtas accepit, quæ ſubito ſaltus dantes protinus ad terram cadunt. Saltus.n. Iudæi dabant cum præcepta Dñi ſe implere promitterent. Sed ad terram cadebant, cum per praua opera hoc ſe audiſſe denegarent. Habebant ergo ſaltum per vocẽ, & caſum per actionem. BEDA. Poteſt etiam habitus & victus Ioannis qualitatem internę conuerſationis eius exprimere. Nãque auſterioribus vtebatur indumentis, quia vitam peccantium non blandimentis fouit: ſed vigore aſperę inuectionis increpauit. Zonam pelliceam habebat circa lumbos, quia carnem ſuam crucifixit cum vitijs & concupiſcentis. Locuſtas & mel ſiluestre edebat, quia dulce quiddam ſapiebat turbis prædicatio eius, exiſtimante populo ne ipſe eſſet Chriſtus, ſed potius finem ſortita eſt intelligentibus eius auditoribus, quia nõ ipſe Chriſtus, ſed præcurſor & Propheta eſſet Chriſti. In melle etenim dulcedo, in locuſtis eſt alacer volatus, vnde ſequitur, {Et p̃dicabat dicẽs: Veniet fortior me poſt me.} GLO. Hoc dicebat ad remouendum turbæ opinionem, quæ eum Chriſtum eſſe credebat: fortiorem autem Chriſtum eſſe prænunciat, qui remiſſurus erat peccata, quod ipſe facere nõ valebat. HIERO. Quis etiã fortior eſt gratia qua abluuntur peccata, quam Ioãnes ſignificat? Ille nimirum qui ſepties & ſeptuagies dimittit peccata. Gratia q̃dem prior eſt: ſed ſemel dimittit peccata per baptiſmum, miſericordia vero ad miſeros ab Adam vſque ad Chriſtum per 77. generationes, & vſque ad centum. 44. milia peruenit. CHRY. Ne (Hom.11.in Matth.) autem æſtimaretur hoc ſecundum comparationem ſui ad Chriſtũ dicere, ſubiungit: {Cuius non ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calciamentorum eius.} Non eſt autem idem ſoluere corrigiam calciamentorum eius, quod hic Marcus dicit, & calciamẽta portare, quod dicit Matthæus. Et quidem narrationis ordinem proſequentes Euangeliſtę, nec in aliquo fallentes, dicunt vtrũque Ioannem dixiſſe ſm alterum ſenſum. cõmentantes vero circa hoc differenter expoſuerunt vnumquodq;. corrigiam.n. vocat ligamẽ calciamentorum. Ad excellentiam igitur poteſtatis Chriſti & diuinitatis magnitudinem extollendam hoc dicit, acſi diceret neq; in miniſtri ordine deputari ſufficiens ſum. Magnum enim eſt in his, quæ ſunt corporis Chriſti quaſi procumbendo inferius attendere, & imaginem ſupernorum inferius videre & ſoluere vnumquodq; inexplicabilium, quæ ſunt circa myſterium incarnationis. HIERO. Calciamentum.n. in extrema parte corporis eſt. In fine.n. ad iuſtitiam eſt ſaluator incarnatus. vnde per Prophetam dicitur. In idumeam extendam calciamentum meum. GREG. (Hom.euã.7) in Hom. Calciamenta etiam ex mortuis animalibus fiunt. Incarnatus ergo Dñs veniens quaſi calceatus apparuit, qui in diuinitate ſua morticina noſtræ corruptionis aſſumpſit. vel aliter: Mos apud veteres fuit, vt ſi quis eam quæ ſibi competeret accipere vxorem nollet, ille ei calciamentum ſolueret qui ad hanc ſponſus iure pro D pinquitatis veniret. Recte ergo ſe indignum eſſe ad ſoluendam corrigiam calciamenti eius denunciat, ac ſi aperte dicat: Ego redẽptoris veſtigia denudare non valeo, quia ſponſi nomen mihi immeritus non vſurpo. THEO. Intelligitur vero ẽt ſic, omnes q̃ veniebant & a Ioanne baptizabantur, per pœnitentiam ſoluebantur a ligamine peccatorum in Chriſtum credendo. Igitur omniũ aliorum Ioannes ſic ſoluebat corrigiam, i. vinculum peccatorum, Ieſu vero non valuit corrigiam ſoluere, quia nõ inuenit in eo peccatum. BEDA. Sic ergo Ioannes dñm non adhuc manifeſte dominum aut Dei filium, ſed tñ virum ſe fortiorem prædicat. Non enim rudes adhuc auditores tanti capiebant archana ſacramenti, quòd filius Dei æternus homine aſſumpto ex virgine denuo natus eſſet in mundum, ſed paulatim per agnitionem glorificatæ humilitatis introducendi erant ad finem diuinæ æternitatis, quibus tamen latenter Deum hunc eſſe verum declarans ſubdit: {Ego baptizo vos in aqua, ille vero baptizabit vos in Spirituſancto.} Cui E enim dubium eſt nullum poſſe alium, gratiam Spirituſſancti niſi Deum dare? HIERO. Quid enim intereſt inter aquam & Spiritumſanctum qui ferebatur ſuper aquas? aqua miniſterium eſt hominis, ſpiritus vero miniſterium Dei eſt. BEDA. Baptizamur autem a Domino in Spirituſancto, non ſolum cum in die baptiſmatis fonte vitæ in remiſſionem peccatorum abluimur; verum etiam quotidie per gratiam eiuſdem ſpiritus ad agenda, quæ Deo placent accendimur.

d ¶HIER. Marcus Euangeliſta ſicut ceruus ad fontes aquarum deſiderans, ſaltus in planis & arduis dat, & velut apis melliflua flores ſummatim deguſtat. vnde a Nazareth venientem Ieſum enarrauit dicens: {Et factum eſt in diebus illis, Ieſus a Nazareth Galileæ & baptizatus eſt a Ioanne in Ior. CHRY. Alterum ſiquidem baptiſma ordinans. ad Ioannis venit baptiſma, quod reſpectu ſui baptiſmi incompletum erat, a Iudaico vero baptiſmate alienum, tanquàm in amborum medio exiſtẽs, vt per baptiſmi naturam oſtendat, quia non in peccati remiſſionem baptizatur, aut

quaſi

quaſi indigens Spirituſſancti acceptione: his enim ambobus baptiſma Ioannis carebat, Baptizatus eſt autem vt notus omnibus fieret & in eum crederent, & ad implendum omnem iuſtitiam, q̃ eſt obſeruatio mandatorum. mandatum ſiquidem erat hominibus baptiſmum ſubire prophetæ. BEDA. Baptizatus eſt, & vt baptiſmate ſuo Ioannis baptiſma comprobaretur, & vt Iordanis aquam ſanctificãs per deſcenſionem columbæ, Spirituſſancti in lauacro credentiũ monſtraret aduentũ. vnde ſequitur: {Et ſtatim aſcẽdens de aqua: vidit apertos cælos & Spiritumſanctum tãquàm columbam deſcendentem & manentem in ipſo.}

& baptizatus eſt a Ioanne in Iordane. Et ſtatim aſcendens de aqua, vidit cælos apertos & ſpiritumſanctum tanquàm columbam deſcendentem & manentem in ipſo. Et vox facta eſt de cælis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

e Et ſtatim ſpiritus expulit eũ

Aperiuntur autem cæli non reſeratione elementorũ, ſed ſpiritualibus oculis, quibus Ezechiel in principio voluminis ſui eos apertos eſſe commemorat, hoc autem, quòd apertos cælos poſt baptiſma vidit, noſtri vtique gratia factum eſt, quibus per lauacrum regenerationis ianua panditur regni cæleſtis. Hom.12.in Matth. CHRY. Vel vt de cælis hominibus ſanctificatio tribuatur, ac terrena cæleſtibus coniungantur. Spiritus autem ſanctus ſuper eum deſcendiſſe dicitur, non tanquàm tunc primum ad eum acceſſerit: non.n.ab eo vnq̃ fuerat derelictus, ſed vt oſtenderet Chriſtum qui a Ioanne prædicabatur tanquàm digito quodã fidei omnibus demonſtratum. BEDA. Quòd etiam in baptiſmum deſcendere viſus eſt Spirituſſanctus, ſignum erat conferendę nobis in baptiſmo gratiæ ſpiritualis. HIERO. Hæc eſt autem vnctio Chriſti ſecũdum carnem.ſ.Spirituſſanctus de qua dicitur: H Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ prę conſortibus tuis. BEDA. Bene autem in ſpecie columbæ deſcendit Spirituſſanctus, quod multum ſimplex eſt animal, atque a malitia fellis alienum, vt figurate nobis inſinuaret, quia ſimplicia corda quærit, nec habitare dignatur in mentibus impijs. HIER. In ſpecie etiam columbæ Spirituſſanctus deſcendit, quia in cantico de Eccleſia canitur. Sponſa mea, amica mea, dilecta mea, columba mea: Sponſa in Patriarchis: amica in Prophetis, proxima in Ioſeph, & mea dilecta in Ioanne Baptiſta. Columba in Chriſto & Apoſtolis quibus dicitur: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. BEDA. Sedit autem columba ſuper caput Ieſu, ne quis putaret vocem patris ad Ioannem factam, non ad Dominum. Bene autem addidit, manentem in ipſo: hoc.n.eſt Chriſto ſpeciale, vt implens eum ſemel Spirituſſanctus nũquàm recedat. Nam fidelibus eius ad ſigna virtutum, & miracula facienda aliquando gratia ſpiritus confertur, aliquando tollitur, quibus tamen ad operationem pietatis, & iuſtitiæ ad amorem Dei & proximi conſeruandum I nũquàm gratia ſpiritus abeſt. Ipſum autem qui baptizandus cum alijs ad Ioannem venit, verum eſſe filium Dei in Spirituſancto baptizare volentem vox patris docuit. vnde ſequitur: {Et vox facta eſt de cælis: Tu es filius meus dilectus in te complacui.} Non autem per hoc ipſe filius quod neſciebat docetur: ſed nobis quid credere debeamus oſtenditur. Lib.2.c.14. AVG. de Con.euan. vnde Matthęus ait dictum eſſe: {Filius meus dilectus.} quia oſtendere voluit ad id valere quod dictum eſt: {Hic eſt filius meus,} vt illis potius qui audiebant indicaretur, quòd ipſe filius eſſet Dei. Si autem quæris, quid horum in illa voce ſonuerit? quodlibet accipe, dummodo intelligas eos, qui nõ eandem locutionem retulerunt, eandem retuliſſe ſententiam: Quòd autem Deus in filio ſibi placuiſſe videatur, admonemur ex eo quod dictũ eſt, in te complacui. BEDA: Nos quoque vox eadem docuit per aquam ablutionis, K & ſpiritum ſanctificationis Dei poſſe filios effici. myſterium etiam trinitatis in baptiſmate demonſtratur. filius baptizatur. ſpiritus deſcendit in ſpẽm columbæ, patris vox filio teſtimonium perhibentis auditur. HIER. Moraliter & nos de volubilitate mundi, odore florum mundiciæ tracti, cum adoleſcentulis poſt ſponſum currimus, & baptiſmi ſacramẽto de duobus fontibus dilectionis Dei & proximi, gratia remiſſionis abluimur, & aſcendentes ſpe cæleſtia ſecreta mundi cordis oculis intuemur. De hinc Spiritumſanctum ſpiritu contrito & humiliato cum ſimplici corde deſcendentem ad manſuetos, & cum charitate nũquàm cadente manentem ſuſcipimus. Et vox Domini de cælis ad nos a Deo dilectos dirigitur: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur, & tunc in nobis complacet Pater cum Filio & Spirituſancto.ſ.quando efficimur vnus ſpiritus cum Deo.

Hom.13.in Matth. e ¶ CHRY. Quia Chriſtus omnia ad doctrinam noſtram operabatur & ſuſtinebat, incæpit poſt baptiſmum ab eremi habitatione, & pugnauit contra diabolum, vt vnuſquiſque baptizatorum tentationes maiores patienter ſuſtineat poſt baptiſmum, nec turbetur tanquàm præter ſpem hoc contingente: ſed omnia F ſuſtinens maneat triũphator. Etſi.n.Deus permittat tentationes fieri multis alijs modis, ob hoc etiam permittit, vt cognoſcas q̃ homo tentatus in maiori honore conſtituitur. non.n.accedit diabolus, niſi vbi aliquem in maiori honore viderit cõſtitutum. & ideo dicitur: Et ſtatim expulit eum ſpiritus in deſertum. Propter hoc autem non oſtendit eum ſimpliciter euntem in deſertum, ſed expulſum, vt hoc intelligas fieri iuxta diuinæ diſpoſitiõis verbum. per quod etiam innuit ne homo ſeipſum in tentationem ingerat: ſed aliunde in tentationem quaſi expulſos victores exiſtere. BEDA. Verũ ne cui veniret in dubium a quo eum ſpiritu expulſum dicerent in deſertum, conſulte Lucas primo poſuit, quòd Ieſus plenus Spirituſancto regreſſus eſt a Iordane: ac deinde intulit, & agebatur a ſpiritu in deſertum, ne quid contra eum valuiſſe ſpiritus putaret immũdus, qui plenus Spirituſancto, quo volebat digrediens, quæ volebat agebat.

in deſertum. Et erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur a Sathana. Eratque cum beſtijs, & Angeli miniſtrabant illi.

f Poſtquàm autem traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilæam G prædicans Euangelium regni Dei, dicens: Quoniam im-

Hom.13.in Matth. CHRY. Expulit autem eum ſpiritus in deſertum, quia.n.diabolum ad tentandum prouocare proponebat, non ſolum fame: ſed etiam loco occaſionem dedit. Tunc.n.maxime diabolus ſe ingerit, cum videt aliquos ſolitarios p̃manentes. BEDA. Secedit etiam in deſerto, vt nos doceat relictis mundi illæcebris, & ſocietate prauorum diuinis per omnia ſeruire mandatis. Tentatur ſolus a diabolo, vt nobis inſinuet, quia omnes qui volunt pie viuere in Chriſto, perſecutiones patiuntur. vnde ſequitur: {Et erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tẽtabatur a Sathana.} Tentatur autem quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vt indicet, quia quãdiu hic viuentes Domino ſeruimus, ſiue proſpera blandiantur, quod ad dies pertinet, ſeu aduerſa fiant, quod noctis figuræ cõgruit, toto tempore aduerſarius adſit, qui iter noſtrum tentando impedire non ceſſat quadraginta enim dies & noctes totum huius ſæculi tẽpus inſinuant, quia quadripartitus eſt mundus, in quo Domino famulamur, decem vero ſunt præcepta per quorum obſeruantiam cõtra hoſtem certamus, decem autem quater ducta, quadraginta fiunt. Sequitur: {Eratq; cum beſtijs.} CHRY. Hoc autem dicit, vt oſtendat quale erat deſertum: Inuium enim erat hominibus & beſtijs plenum. Sequitur: {Et angeli miniſtrabant ei.} Poſt tentãtionem enim & victoriam contra diabolum, operatus eſt hominum ſalutem. Et ſicut Apoſtolus dicit, Angeli in miniſterium mittuntur propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Notandumq́ue eſt, quòd vincẽti tentationem aſſiſtunt Angeli miniſtrantes. BEDA. Conſiderãdum etiam, quòd Chriſtus inter beſtias commoratur vt homo: ſed miniſterio vtitur Angelico vt Deus: Et nos cum in eremo ſanctæ conuerſationis beſtiales hominum mores impolluta mente toleramus, miniſterium Angelorum meremur, a quibus corpore abſoluti ad æternam beatitudinem transferemur. HIERO. Vel tunc beſtiæ pacatæ nobiſcum ſunt, ſicut in arca animalia munda cum immundis, cum caro non concupiſcit aduerſus ſpiritum. poſt hoc angeli miniſtri mittuntur nobis, vt reſponſa & ſolatia cordibus vigilantibus dent.

f ¶ CHRY. Marcus Euangeliſta Matthæum in ordine ſequitur: & ideo poſtquàm dixit Angelos miniſtrare ſubiungit: {Poſtq̃ autem traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilæam.} Poſt tentationes & Angelos miniſtrantes recedit in Galilęam inſtruens nos non reſiſtere violentijs malignorum. THEOPH. Et vt oſtẽdat nobis, quòd in perſecutionibus decet recedere & non expectare, K cum vero inciderimus decet ſuſtinere. CHRY. Receſſit ẽt vt ad doctrinam & ſanationes ſeipſum conſeruaret priuſquàm pateret̃, hiſq; omnibus adimpletis, fieret obediens vſque ad mortẽ. BEDA. Ioanne tradito, recte incipit dominus prædicare. vnde ſequitur: {Prædicans euangelium regni Dei.} Deſinente enim lege conſequenter oritur euãgelium. HIERO. Ceſſante vmbra, adeſt veritas: Ioãnes in carcere, lex in Iudæa, Ieſus in Galilæa, Paulus in gentibus prædicans Euangelium Regni. Regno enim terreno ſuccedit paupertas, paupertati Chriſtianorum regnum tribuit̃ ſempiternum. Honor autem terrenus ſpumæ aquæ vel fumo vel ſomnio comparatur. BEDA. Nemo autem putet traditionem Ioannis in carcerem ſtatim poſt ieiunium quadraginta dierum domini factam. Quiſquis enim Euangelium Ioãnis legerit, inueniet dominum ante traditionem Ioannis multa docuiſſe, & multa miracula feciſſe: habes.n.in Euangelio ipſius: Hoc fecit initium ſignorum Ieſus, & poſtea. Necdum.n.erat miſſus Ioannes in carcerẽ. Fertur autem quia cum legiſſet Ioannes Matthæi, Marci, & Lucę volumina, probauerit quidem textum hiſtorię, & vera eos dixiſſe firmauerit: ſed vnius tantum anni, in quo & paſſus eſt poſt carcerem

rem Ioannis hiſtoriam texuiſſe. Prætermiſſo itaque anno cuius A acta a tribus expoſita fuerant ſuperioris temporis antequàm clauderetur Ioannes in carcere geſta narrauit. cum ergo dixiſſet Marcus: {Quia venit Ieſus in Galilæam, prædicans Euangelium Regni:} ſubiungit dicens: {Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquabit regnũ Dei. CHRY. Siquidem completo tẽpore, quando.ſ.venit plenitudo temporis, miſitque Deus filium ſuum, cõueniens fuit humanum genus vltimam conſequi Dei diſpẽſationem. Et ideo dicit, q̃ {appropinquauit regnum dei.} Regnum autem Dei idem eſt ſecundũ ſubſtantiam cum regno cælorum, quàmuis differt ratione. Regnum enim Dei intelligitur, quo Deus regnat. hoc vero eſt in regione viuentium, quando facie ad faciem Deum videntes, in bonis promiſſis exiſtẽt.

pletum eſt tempus, & appropinquabit regnum Dei. Pœnitemini & credite Euangelio.

g Et præteriens ſecus mare Galileę, vidit Simonem & Andream fratrem eius mittentes retia in mare. Erant enim piſcatores. Et dixit eis Ieſus: Venite poſt me & faciam vos fieri piſcatores hominum. Et protinus relictis retibus ſecuti ſunt eum. Et progreſſus inde puſillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, & ipſos componentes retia in naui, & ſtatim vocauit illos. Et relicto patre ſuo Zebedeo in naui cum mercẽnarijs ſecuti ſunt eum.

h Et ingrediuntur capharnaũ, & ſtatim ſabbatis ingreſſus in ſynagogam docebat eos. Et ſtupebant ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos quaſi poteſta- B tem habens, & non ſicut ſcribæ.

i Et erat in ſynagoga eorum homo in ſpiritu immundo, & exclamauit dicens: Quid nobis & tibi Ieſu Nazarenæ? Veniſti ante tempus perdere nos? Scio q̃ ſis ſanctus Dei. Et comminatus

Siue amorem quis velit ſuſcipere illam regionem, ſiue aliquam aliam confirmationem eorum qui imaginem induunt ſupernorũ, quæ per cælos intelliguntur. Satis.n.apparens eſt, quòd regnum Dei, neque loco neque tempore concluditur. THEOPHI. Vel completum eſſe dicit Dominus tempus legis, quaſi diceret, vſque ad tempus præſens operabatur lex, amodo operabitur regnũ Dei quod eſt ſecundum Euangelium conuerſatio, quæ conuenienter aſſimilatur regno cælorum. Cum enim vides aliquem carne indutum ſecundum Euangelium viuere: numquid non dices quoniam iſte habet regnum cælorum quod non eſt eſca & potus: ſed iuſtitia & pax & gaudium in Spirituſancto? Sequitur: {Pœnitemini. HIERO. Pœnitentiam.n.agit, qui vult æterno bono.ſ. regno Dei adhærere. Qui enim deſiderat nucleum, frangit nucẽ. Amaritudinem radicis dulcedo pomi compenſat, periculum maris, ſpes lucri delectat, dolorem medicinæ, ſpes ſalutis mitigat. Præconia autem Chriſti illi narrare digne poſſunt, qui ad palmã indulgentiæ meruerunt peruenire: & ideo poſtq̃ dixit, Pœnitemini, ſubiunxit: {Et credite Euangelio.} Nam niſi credideritis, non intelligetis, pœnitemini igitur & credite, i. renũciate operibus mortuis. Quid.n.prodeſt credere ſine bonis operibus? non tamen bonorum operum meritum adducit ad fidem, ſed fides incipit vt bona opera conſequantur.

g ¶ GLO. Poſita prædicatione Chriſti ad turbas, agit Euangeliſta D de vocatione diſcipulorum quos fecit ſuę prædicationis miniſtros. vnde ſequitur: {Et præteriens ſecus mare Galilææ, vidit Simonem & Andream fratrem eius. THEO. Sicut Ioannes Euangeliſta refert, præcurſoris erant diſcipuli Petrus & Andreas. Videntes vero, quòd Ioannes de Ieſu teſtimonium dederat adiuncti ſunt ei. poſt hæc dolentes, quia Ioannes traditus erat, ad artem propriam ſunt reuerſi. vnde ſequitur: {Mittentes retia in mare. Erant enim piſcatores. Vide autem eos de laboribus proprijs enutritos & non ex iniquitate. Tales enim digni erant Chriſti primi diſcipuli fieri. vnde ſubditur: {Et dixit eis Ieſus: Venite poſt me.} nunc ſecundo illos vocat. Eſt enim hæc ſecunda vocatio reſpectu illius, quæ legitur in Ioanne. Ad quid autem vocentur, oſtenditur cum ſubditur: {Faciam vos fieri piſcatores hominum.} REMI. Quia per rete ſanctæ prædicationis piſces, ideſt homines de profundo pelagi, i. infidelitatis ad lucem fidei traxerunt. Admiranda E autem eſt iſta piſcatio. Piſces enim cum capiuntur mox moriunt̃. homines cum capti ſunt verbo prædicationis potius viuificantur. BEDA. Piſcatores autem & illiterati mittuntur ad prædicandum, vt fides credentium in virtute Dei, non in eloquentia, atque in doctrina eſſe putaretur. Sequitur: {Et protinus relictis retibus ſecuti ſunt eum.} THEO. Non enim oportet interuallum facere: ſed ſtatim ſequi dominum. Poſt hos vero piſcatur Iacobum & Ioannem, quia & illi pauperes exiſtentes, tamen ſenectutem nutriebant paternam. vnde ſequitur: {Et progreſſus inde puſillum, vidit Iacobum Zebedæi.} Reliquerunt autem patrem, quia in ſequela Chriſti eos erat impediturus: Sic & tu cum a parentibus impedieris, relinque eos & accede ad Deum. Oſtẽditur autem, quòd Zebedæus non credidit: Mater vero Apoſtolorum credidit, quæ ſecuta eſt Chriſtum mortuo Zebedeo. Quæri autem poteſt, quomodo binos vocauerit de nauiculis piſcatores, primo Petrum & Andream: deinde progreſſus paululum alios duos filios Zebedei, cum Lucas dicat Iacobum & Ioannem vocatos fuiſſe ad adiuuandum Petrum & Andream, & Chriſtum Petro tantum dixiſſe: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens: ſimul tamen ſubductis ad terram nauibus, eos fuiſſe ſecutos? Vnde intelligendum eſt, hoc primo eſſe factum quod Lucas inſinuat, & poſtmodum ad capturã piſcium eos ex more remeaſſe vt poſtea fieret, quod Marcus hic narrat. Tunc enim ſecuti ſunt Dominum non ſubductis ad terram nauibus tãquàm cura redeundi: ſed tãquàm vocãtem ac iubentem vt ſequerent̃. HIERO. Myſtice autem hac quadriga piſcatorum vehimur ad æthera vt Helias. His quatuor angulis conſtruitur prima eccleſia, his quatuor literis Hebraicis τετρὰ γάμματον tetragrãmaton nomen Domini agnoſcitur a nobis, quibus ſimili exemplo præcipitur vt audiamus vocem domini vocantis & obliuiſcamur populum vitiorum, & domum paternæ conuerſationis quæ eſt ſtultitia Deo, & rete aranearum, in quo nos velut culices pene lapſos tenebat aer inanis, qui pendet in nihilũ, nauem priſtinæ conuerſationis abominantes. Pellibus enim mortuis tegitur Adam, qui eſt genitor noſter ſecundum carnem, & nunc depoſito vetere homine cum actibus ſuis, nouum ſequentes hominem pellibus tegimur Salomonis, quibus ſponſa gloriatur ſe eſſe formoſam factam. Simon autem obediens: Andreas C virilis: Iacobus ſupplantans, Ioannes gratia in Latino ſonant. Quibus quatuor nominibus in agmen Domini coniungimur obedientia vt audiamus, virilitate vt pugnemus, ſupplantatione vt perſeueremus, gratia vt conſeruemur. Quæ quatuor virtutes Cardinales dicuntur: per prudentiam.n. obedimus, per iuſtitiam viriliter agimus, per temperantiam ſerpentem calcamus, per fortitudinem gratiam Dei meremur. THEO. Scias item primum hic vocari actionem, deinde contemplationem. Petrus enim actiuæ ſymbolum eſt: feruentior enim erat alijs, ſicut actiua eſt. Ioannes vero contemplationem ſignificat: plus enim de rebus diuinis diſſerit Ioannes.

h ¶ HIERO. Marcus dicta Euangelij in ſeipſo non in ſeipſis diſponens, ordinem hiſtoriæ non ſecutus, myſteriorum ordinem ſeruat. vnde ſabbatis primam virtutem narrat dicens: {Et ingrediuntur Capharnaum. THEOPHI. a Nazareth recedẽs. In die autem Sabbati quando ſcribæ congregabantur, tunc docẽs ſynagogam intrauit. vnde ſequitur. {Et ſtatim ſabbatis ingreſſus in ſynagogam docens eos.} Etenim lex ad hoc ſabbatis ocio vacare iubebat, vt lectioni ſtudentes conuenirent̃ in vnum. Docebat autem Chriſtus arguendo non adulando ſicut Phariſæi. vnde ſequitur. {Et ſtupebant ſuper doctrina eius. Erat.n.docens eos quaſi poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ. docebat etiam in poteſtate tranſmutans homines ad bonum, & per pœnam non credentibus minabatur. BEDA. Scribę etiam docebant populos quæ ſcripta ſunt in Moyſe & Prophetis. Ieſus vero quaſi Deus & dominus ipſius Moyſi pro libertate voluntatis ſuæ, vel ea quæ minus videbantur addebat in lege vel commutans prædicabat populis, vt in Matthæo legimus: Dictum eſt antiquis: ego autem dico vobis.

i ¶ BEDA: Quoniam inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, ideo cõtra ipſum mortis authorem primo debuit medicina ſalutis operari. & ideo dicitur: {Et erat in ſynagoga eorum homo in ſpiritu immundo. CHRY. Spiritus quidem angelus & aer & anima nũcupatur, & etiam Spirituſſanctus. Ne igit̃ propter communicantiam nominis in errorem decidamus addit: Immundo.} immundus autẽ dicitur propter impietatem ac elongationem a Deo, & quia omnibus immundis & prauis operationibus ſe immiſcet. Lib.9.c.20. & ca.21. AVGVST. de Ciui. Dei: Contra ſuperbiam porro dæmonum quantam virtutem habeat Dei humilitas, quæ in forma ſerui apparuit, ipſi dæmones ita ſciunt, vt eidem Domino infirmitate carnis induto hæc exprimerent: Sequitur enim. {Et exclamauit dicens, quid nobis & tibi Ieſu Naza. Veniſti ante tempus perdere nos.} Clarum eſt in his verbis, quòd in eis & ſcientia erat & charitas non erat. Pœnam quippe ſuam formidabant ab illo, non in illo iuſtitiam diligebant. BEDA: Dęmones enim dominum in terris cernentes ſe continuo iudicandos cernebant. CHRY. Vel hoc ita dicit, quaſi diceret auferens immunditiam, diuinamq́ue imponens cognitionem hominum animabus, nobis locum in hominibus non das. THEO. Exire enim ab homine perditionem

eſt ei Ieſus dicens: Obmuteſce, & exi de homine. Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamans voce magna, exijt ab eo. Et mirati ſunt omnes, ita vt coinquirerent inter ſe dicentes: Quidnam eſt hoc? Quænam doctrina hęc noua? Quia in poteſtate ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei. Et proceſsit rumor eius ſtatim in omnem regionem Galileæ, quoniam inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum contra ipſum.

K Et protinus egredientes de ſynagoga venerunt in domum

perditionem ſuam exiſtimat dæmon: immiſericordes enim exiſtunt dæmones: malum aliquod pati ſe exiſtimantes cum homines non moleſtant. Sequitur: {Scio ꝙ ſis ſanctus Dei.} CHRY. quaſi diceret. Conſidero aduentum tuum: non enim firmam ac certam aduentus Dei habebat notitiam. Sanctum autem dicit eum, non vnum de pluribus, quia & ſanctus erat vnuſquiſque prophetarum: ſed vnũ eũ eſſe denunciat. Per articulum enim, qui in Græco ponitur vnũ oſtẽdit, per timorem vero omnium Dominum recognoſcit. (ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ) AVG. (Li.9.de Ci. Dei.c.21.) Tantum.n. eis innotuit quãtum voluit, tãtum autem voluit quãtum oportuit. Sed innotuit nõ ſicut Angelis ſanctis, qui eius ſecundum id quod eſt Dei verbum participata æternitate perfruuntur: ſed ſicut eis terrendis innoteſcendus fuit, ex quorum tyrannica poteſtate fuerat liberaturus prædeſtinatos. Innotuit ergo dæmonibus, non per id quod eſt vita æterna: ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta, quæ Angelicis ſenſibus etiam malignorum ſpirituum potius quàm infirmitati hominum poſſint eſſe conſpicua. CHRYSOSTOMVS. Non autem volebat veritas teſtimonia ſpirituum immundorum. vnde ſequitur: {Et comminatus eſt ei Ieſus, dicens: obmuteſce & exi de homine.} Vnde dogma ſalutiferum nobis datur: ne credamus dæmonibus quantumcũq; denuncient veritatem. Sequitur: {Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamãs voce magna, exiuit ab eo.} Quia.n. homo ille tanquàm ſapiens loquebatur ac diſcrete verba proferebat, ne putaretur, quòd non ex dæmone, ſed ex corde verba componeret, virum diſcerpi permiſit a dæmone, vt oſtenderet dæmonem eſſe qui loquebatur. THEOPH. Et vt videntes cernerent a quo malo liberabatur homo, & propter miraculum crederent. BEDA. Poteſt autem videri contrarium quomodo diſcerpens, vel ſicut quidam codices habent, conuexans eum exiuerit, cum nihil ei nocuerit ſecundum Lucam: ſed & ipſe Lucas dicit: {Et cum proieciſſet eum dæmonium ĩ medium, exijt ab eo, nihilque ei nocuit.} vnde intelligitur hoc dixiſſe Marcum. Conuexans eum ſiue diſcerpens, quod Lucas dicit: {Cum proieciſſet eum in medium.} & quod ſecutus ait: {Nihilq; ei nocuit.} hoc intelligatur, quòd illa iactatio membrorum atque vexatio nõ eum debilitauit, ſicut ſolent dæmonia exire etiam quibuſdam mẽbris amputatis aut euulſis. Viſa autem virtute miraculi, nouitatẽ dominicæ admirantur doctrinę, atque ad inquiſitionem eorum q̃ audierant, per ea quæ viderant excitantur vnde ſequitur: {Et mirati ſunt omnes, ita vt conquirerent.} Ad hoc enim fiebant ſigna, vt per hoc Euangelio regni Dei quod prædicabatur certius crederetur, dum hi qui cæleſtia terrigenis gaudia promittebant cæleſtia in terris ac diuina opera monſtrabant. Prius autem teſte Euangeliſta erat docens eos quaſi poteſtatem habens, & nunc turba atteſtante in poteſtate imperat ſpiritibus immundis & obediunt ei. Sequitur: {Et proceſſit rumor eius ſtatim in omnem regionem Galileę. GLO. Ea enim quæ homines multum mirantur prõpte diuulgant, quia ex abundantia cordis os loquitur. HIER. Myſtice autem Capharnaum villa conſolationis interprætatur, ſabbatum autem requies. {homo in ſpiritu immundo} requie & conſolatione ſanatur, vt locus & tempus congruant ſaluti. Homo in ſpiritu immundo genus humanum eſt, in quo immunditia regnauit ab Adam vſque ad Moyſen. nam ſine lege peccauerunt, & ſine lege perierunt. Qui ſciens ſanctum Dei obmuteſcere iubetur, dum ſcientes quidem Deum, non ſicut Deum glorificauerunt: ſed ſeruierunt potius creaturæ quàm creatori. {Spiritus diſcerpens hominem exijt ab eo.} Appropinquante ſalute appropinquauit tentatio. Pharao dimiſſurus Iſrael perſequitur Iſrael, diabolus cõtemptus ſurgit in ſcandala.

K ¶ BEDA. Primo debuit lingua ſerpentina ne vltra virus ſpargeret concludi: deinde fœmina, quæ primo ſeducta eſt a carnalis concupiſcentię febre ſanari. vnde dicitur: {Et protinus egrediẽtes de ſynagoga, venerunt in Dominum Simonis & Andreæ cum Iacobo & Ioanne.} THEO. Receſſit enim vt conſuetudo erat in ſabbato, circa veſperam ad edendum in diſcipulorum domum. Quæ autem miniſtrare debebat, febribus tenebatur. vnde ſequit: {Recumbebat autem ſocrus Simonis febricitans.} CHRY.

Simonis & Andreę, cum Iacobo & Ioanne. Recumbebat autem ſocrus Simonis febricitans, qui ſtatim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam appræhenſa manu eius, & continuo dimiſit eã febris, & miniſtrabat eis.

l Veſpere autem facto, cum occidiſſet Sol afferebãt ad eum omnes male habentes & dęmonia habentes, & erat omnis ciuitas congregata ad ianuam. Et curauit multos, qui vexabantur varijs languoribus & dæmonia multa eiiciebat, & nõ ſinebat ea loqui, quoniam ſciebant eum.

F Diſcipuli autem tanquàm exinde vtilitatem aliquam recepturi, non expectantes veſpere, ſocrum Petri ſanari præcabantur. vnde ſequitur: {Qui ſtatim dicunt ei de illa. BEDA. In Euangelio autem Lucæ ſcriptum eſt, quòd rogauerunt illum pro ea. Modo.n. Saluator rogatus modo vltro curat egrotos, oſtendens ſe contra vitiorum quoq; paſſiones, & pcibus ſemper annuere fideliũ, & ea nonnũquam, quæ ipſi minime intelligunt vel intelligenda dare, vel pie petentibus, etiam non intellecta dimittere, iuxta id quod Pſalmiſta poſtulat. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me Domine. vnde & hic rogatus ſanat. Sequitur enim, {Et accedẽs eleuauit eam, appræhenſa manu eius. G THEOPH. Per hoc ſignificatur, quòd ſi aliquis infirmatur a Deo curabitur ſi ſanctis miniſtrauerit ob Chriſti amorem. BEDA. ſuper Lucam. (Cap.4.) Quòd autem ſabbatis, maxime medicinæ doctrinæq; ſuæ, dona frequentat, docet ſe non ſub lege eſſe, ſed ſupra legem, nec Iudaicũ eligere ſabbatum: ſed verum ſabbatum, dilectamq; domino eſſe requiem, ſi ſaluti ſtudentes animarum ab opere ſeruili, ideſt a cũctis contineamus illicitis. Sequitur: {Et continuo dimiſit eam fe. & miniſtrabat eis.} H Sanitas quæ domini confertur imperio, ſimul tota redit, tanto robore comitante, vt eis continuo, qui ſe adiuuant miniſtrare ſufficiat. Si autem virum a dæmonio liberatum, moraliter animum ab immunda cogitatione purgatum, ſignificare dixerimus, conuenienter fœmina a febribus, ad Imperium Domini curata, carnem oſtendit a concupiſcentiæ ſuæ feruore, per continentiæ præcepta frenatam. HIERO. Febris enim intemperantiam ſignificat, de qua nos filij ſynagogæ per manum diſciplinæ, de ſiderij eleuatione ſanamur, & huius qui ſanat nos miniſtramus voluntati. THEOPHI. Febricitat autem qui iraſcitur, vt ex ira manus effrenatus extẽdat: ſed ſi ratio retineat manũ eius, ſurgit, & ſic ratio miniſtrat.

l ¶ THEOPHI. Quia turbæ conſiderabant neminem licere die ſabbati curare, huius gratia Solis expectabant occaſum, vt curandos ad Ieſum adducant. vnde dicitur: {Veſpere autem facto cum occidiſſet Sol. Sequitur: {Et curauit multos qui vexabãtur varijs languoribus. CHRYSO. Per hoc autem, quòd dicit multos, I omnes oportet intelligere iuſta ſcripturæ conſuetudinem. THEOPHI. Vel multos dicit. Erant enim quidam infideles, qui minime curati ſunt propter incredulitatem eorum. Multos ergo ex oblatis ſanauit illos. ſ. qui fidem habebant. Sequitur: {Et dęmonia multa eiiciebat, & non ſinebat ea loqui, quoniam ſciebant eum. AVG. de Quæſt. no. & vet. teſta. Sciebant enim dæmonia Chriſtum eſſe, qui per legem fuerat repromiſſus. omnia enim ſigna videbant in eo quæ dixerant Prophetæ. myſterium autem diuinitis eius ignorabant: ſicut & principes eorum. Si enim cognouiſſent nũquàm dominum maieſtatis crucifixiſſent. BEDA. Quem.n. dierum quadraginta ieiunio fatigatum diabolus hominem cognouerat, nec tentando valuit an Dei filius eſſet, experiri. Iam nunc p ſignorum potentiam vel intellexit, vel potius ſuſpicatus eſt eſſe filium Dei. Non igitur ideo Iudæis eum crucifigere perſuaſit, quia Dei filium non eſſe putauit, ſed quia ſe morte illius non præuidit K eſſe damnandum: THEO. Ideo autem non ſinebat loqui dæmonia, docens nos non credere eis etiam ſi vera dicant. Si enim inuenerint aliquos ſibi credentes, veritatibus mendacia miſcent. CHRY. Non eſt autem contrarium ei quod hic dicitur, hoc quod Lucas dicit, quòd exibant dæmonia a multis clamantia & dicentia, quia tu es Chriſtus filius Dei. Subiunxit enim: {Et increpans non ſinebat ea loqui.} Marcus enim multa ſub breuitate ptranſiens circa finem prædictorum verborum loquitur. BEDA. Myſtice autem Solis occubitus paſſionem mortemq; ſignificat illius qui dixit: Quamdiu in mundo ſum lux mundi ſum. & ſole occidente plures q̃ ante dæmoniaci & egroti ſanantur, quia qui temporaliter in carne viuens, paucos Iudæorum docuit, omnibus per orbem gentibus fidei ſalutiſque dona tranſmiſit. HIERO. Ianua autem regni mortaliter pœnitentia eſt cum fide, quæ operatur ſalutem languoribus varijs. varia etenim ſunt vitia, quibus langueſcit ciuitas mundi.

m Et diluculo valde ſurgens egreſſus abijt in deſertum locũ; ibique orabat. Et proſecutus eſt eum Simon, & qui cum illo erãt. Et cum veniſſent ad eũ dixerunt ei: Quia omnes quærunt te. Et ait illis: Eamus in proximos vicos & ciuitates, vt & ibi prędicẽ: ad hoc enim veni: Et erat prędicans in ſynagogis eorum in oĩ Galilęa, & dæmonia eiiciens.

n Et venit ad eum leproſus deprecans eum, & genuflexo dixit: Si vis, potes me mundare. Ieſus autem miſertus eius, extẽdit manum ſuam, & tangens eum ait illi: Volo. Mundare. Et cum dixiſſet, ſtatim diſceſsit ab eo lepra, & mundatus eſt. Et comminatus eſt ei: ſtatimq; eiecit illum & dixit ei: Vide nemini dixeris: ſed vade oſtende te Principi Sacerdotum, & offer pro emundatione tua, quæ præcepit Moyſes in teſtimonium illis. At ille egreſſus cæpit prædicare & diffamare ſermonẽ, ita vt iam non poſſet manifeſte introire in ciuitatẽ, ſed foris ĩ deſertis locis eſſe. Et conueniebant ad eum vndiq;.

m ¶ THEOPHI. Poſtq̃ dominus infirmos curauit, ſeorſũ recedit. vnde dicitur: {Et diluculo valde ſurgens, egreſſus abijt in deſertum locum.} In quo docuit nos non facere aliquid ad apparentiam, ſed & ſi boni aliquid operamur non propalare. Sequitur: {Ibiq; orabat. CHRY. Non q᷑ orõne indigeret. Ipſe.n. erat qui hominum orationes ſuſcipiebat, ſed hæc quidem diſpenſatiue agens, forma bonę operationis nobis eſt factus. THEO. Oñdit enim nobis, quòd Deo debet attribui, ſi aliquid boni facimus, & ei debemus dicere: Quoniam omne datum optimum deſuper eſt deſcendens à te. Sequitur: {Et proſecutus eſt illum Simon, & qui cum illo erant. CHRYSO. Lucas autẽ dicit turbas acceſſiſſe ad Chriſtum & dixiſſe quod Marcus hic dicit dixiſſe Apoſtolos, ſubdens: Et cum veniſſent ad eum dixerunt ei, quia omnes quærunt te. Non autem inuicem contradicunt. Suſcepit enim Chriſtus, & poſt Apoſtolos turbam coniungi Chriſti pedibus anhelantem. gaudẽs autem eos ſuſcipiebat: ſed volebat eos dimittere, vt & reliqui doctrinæ eius participes eſſent tanquàm non multo tempore in mundo moraturus. Et ideo ſequitur: {Et ait, eamus in proximos vicos & ciuitates vt & ibi prædicem. THEOPHI. Tranſit.n. ad illos magis indigentes, quia doctrinam concludere non conuenit in vno loco, ſed vbique radios eius extendere. Sequitur: {Ad hoc.n. veni.} CHRYSO. In quo manifeſtat exinanitionis, i. incarnationis myſterium & diuinitatis ſuæ dominium, dum. ſ. aſſerit ſponte ſe in mundum veniſſe. Lucas vero dicit: {Ad hoc miſſus ſum, denuncians diſpenſationẽ & Dei patris bonam voluntatem de filij incarnatione. Sequitur: {Et erat prædicans in ſynagogis eorum in omni Galilæa. AVG. (Lib.2.c.19.) de Con. Euan. In hac autem prædicatione quam dicit eũ habuiſſe in omni Galilæa, intelligitur etiam ſermo Domini habitus in mõte, cuius commemorationem facit Matthæus, quem Marcus omnino non commemorauit, nec aliquid ſimile ei dixit, niſi quaſdam ſententias non contextim ſed ſparſim repetiuit, quas Dominus alijs locis dixit. THEOPHI. Doctrinę autem operationem immiſcuit: prædicans.n. poſtmodum fugauit dæmonia. Sequitur enim. {Et dæmonia eijciens.} Niſi.n. oſtenderet Chriſtus miracula, eius ſermoni non crederetur. ſic & tu poſt doctrinam, operare vt non ſit in te vacuus tuus ſermo. BEDA: Myſtice autem ſi occaſu Solis mors exprimitur Saluatoris, quare non diluculo redeunte reſurrectio eius indicetur? Cuius manifeſta luce abijt in deſertum gentium: ibiq; in ſuis fidelibus orabat, quia corda eorũ per gratiam ſancti ſpiritus ad virtutem orationis excitabat.

n ¶ BEDA. Poſtquàm lingua ſerpentina dæmonum obcluſa eſt, & fœmina quæ primo ſeducta eſt a febre curata, tertio vir qui male ſuadentis dicta coniugis audiuit ab erroris ſui lepra mundatur, vt ipſe eſſet ordo reſtaurationis in Domino, qui erat ordo caſus in protoplaſtis. vnde ſequitur: {Et venit ad eum leproſus deprecans eum. AVG. (Lib.2.c.19.) De Con. Euang. De hoc leproſo mundato talia Marcus connectit, vt ipſe intelligatur quem Matthæus commemorat tunc eſſe mundatum. quando Dominus poſt ſermonem de monte deſcendit BEDA: Et quia Dñs ait: {Non veni ſoluere legem ſed adimplere, ille qui excludebatur a lege purgari ſe Domini poteſtate præſumens, non ex lege ſed ſupra legem eſſe gratiam indicauit, qui leproſi maculam poſſet abluere. Verum ſicut in Dño poteſtatis authoritas, ita in illo fidei conſtantia declarat. Sequitur.n. {Et genuflexo dixit: Dñe ſi vis, potes me mundare.} In faciem procidit, quod humilitatis eſt & pudoris, vt vnuſquiſq; de vitæ ſuæ miraculis erubeſcat: ſed confeſſionem verecũdia non repreſſit. oſtendit vulnus & remedium poſtulauit, & ipſa confeſſio religionis & fidei plena eſt. In voluntate.n. Dñi tribuit poteſtatem. THEO. Non enim dixit, ſi Deum deprecatus fueris, ſed ſi vis: quaſi ipſum credens Deum. BEDA. De voluntate autem Dñi non quaſi pietatis incredulus dubitauit: ſed quaſi colluuionis ſuæ conſcius non pſumpſit. Sequitur: {Ieſus aũt miſertus eius, extendit manũ ſuã, & tangens eum ait illi: Volo. mundare.} Non vt pleriq; latinorum putant iniungendum eſt & legendũ, volo mundare, ſed ſeparatim, vt primũ dicat volo, deinde imperet, mundare. CHRY. Propter hoc aũt leproſum tangit, & non ſolo verbo cõtulit ſanitatem, quia in lege a Moyſe dictum eſt: Qui leproſum A tetigerit, immundus erit vſq; ad veſperum. Vt.n. oñdat, ꝙ ſm naturam eſt hæc immunditia, & ꝙ lex non erat pp eum poſita, ſed pp hoĩes puros, & ꝙ ipſe eſt proprie Dñs legis, & quia nõ ſicut ſeruus infert, ſed ſicut Dñs ſanitatem, leproſum tetigit congruenter: non tñ exñte neceſſario tactu ad curationis operationẽ. BEDA. Ideo etiam tetigit, vt probaret quia contaminari non poterat; qui alios liberabat, ſimulq; illud mirabile, ꝙ eo ſanauit genere quo fuerat obſecrat⁹. {Si vis inquit leproſus, potes me mũdare. Volo inquit.} ecce habes voluntatem. Mũdare. et iam habes pietatis effectũ. CHRY. Per hoc aũt non ſolũ opinionẽ leproſi non deſtruxit: ſed magis confirmauit. verbo.n. morbum fugat, & qđ leproſus verbo dixerat, hoc opere adimpleuit. vnde ſequitur: {Et cum hoc dixiſſet, ſtatim diſceſſit ab eo lepra, & mundatus eſt. BEDA: Nihil.n. medium inter opus Dei atq; pceptum, quia in præcepto eſt opus. dixit.n. & facta ſunt. Sequitur: {Et cõminatus eſt illi, ſtatimque eiecit eum, & dixit ei: Vide nemini dixeris. CHRY. Quaſi diceret, tempus nondum eſt mea opera prædicari. tua non indigeo prædicatione. Per hoc autem docet nos ex noſtris operibus honorem apud homines pro retributione non quærere. Sequitur: {Sed vade oſtende te principi Sacerdotũ. C Propter hoc autem nunc ad Sacerdotem mittit Saluator, ad probationem medelę, & ne extra templum fieret: ſed in oratione cum populo computetur. Mittit etiam quæ ſunt legis adimplens, vt Iudæorum linguam maliloquam obturaret. Opus quidem ipſe compleuit, probationem operis illis dimittens. BEDA: Vt. ſ. intelligeret Sacerdos eum non legis ordine: ſed gratia Dei ſupra legem eſſe curatum. Sequitur: {Et offer pro emundatione tua, quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. THEOPH. Præcepit quidem munus offerre quod habebant in conſuetudine, qui mundabantur offerre, tanquàm in huiuſmodi teſtimonium, quod non erat contra legem, ſed magis legem confirmabat, intantum ꝙ ipſe legis operaretur pcepta. BEDA: Si quẽ vero mouet quõ Dñs Iudaicum videtur approbare ſacrificium, cum id non recipiat Eccleſia, meminerit ꝙ nondum obtulerat in paſſione holocauſtum ſuum. Non autem oportebat auferri ſignificantia ſacrificia priuſq̃ D illud quod ſignificabatur confirmatum eſſet conteſtatione Apoſtolorum pdicantium, & fide credentium populorum. THEO. Leproſus autem quàmuis Dñs prohibuerit beneficium patefecit: vnde ſequitur: {At ille egreſſus cępit prædicare & diffamare ſermonem.} Oportet.n. bñficiatum gratũ eſſe & gratias reddere etiã ſi bñfaciens non indigeat. GREG. 19. Mor. Merito autem quærit, quidnam ſit ꝙ Dñs quæ geſſit abſcondi iuſſit, & nec ad horam potuerunt abſcondi? Sed notandum miraculum faciens taceri iuſſit, & tñ taceri non potuit, vt videlicet electi eius exempla doctrinæ illius ſequentes in magnis quæ faciunt latere quidem in voluntate habeant, ſed vt proſint alijs prodantur inuiti. (Cap.18.) Non ergo voluit quicq̃ fieri, & minime potuit: ſed quid velle eius membra debeant, quidue de eis etiam volentibus fiat, doctrinæ magiſterio exemplum dedit. BEDA: Vnius autem perfecta ſaluatio multas ad Dñm cogit turbas. vnde ſubditur: {Ita vt iam nõ poſſet manifeſte introire in ciuitatẽ, ſed foris in deſertis locis eſſe. E CHRY. Leproſus.n. vbiq; prædicabat mirabilem curationem, ita vt omnes currerent ad viſum & fidem curãtis, vt propter hoc Dominus in ciuitatibus euangelizare non poſſet: ſed in eremis conuerſaretur. vnde ſequitur: {Et conueniebant ad eum vndique. HIER. Myſtice lepra noſtra peccatum primi hominis eſt quæ a capite cępit qñ regna mundi deſiderauit: Radix.n. omnium malorum eſt cupiditas. vnde Giezi auaritiã ſecutus lepra ſuffunditur. BEDA. Extenta vero manu Saluatoris, hoc eſt incarnato Dei verbo, humanamq́ue contingente naturam ab erroris priſci varietate mundatur. HIERO. Quæ quidem lepra vero Sacerdoti ſecundũ ordinem Melchiſedech oſtenſa oblatione mundatur eo dicente nobis: Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis. Quòd aũt non poterat Ieſus manifeſte in ciuitatem introire &c. ſignificatur quòd non omnibus manifeſtatus eſt Ieſus, qui latis atque plateneis ſeruiunt laudibus & proprijs voluntatibus: ſed his qui foris cum Petro exeunt, & in deſertis locis ſunt, quæ elegit dominus ad orandum & reficiendum populũ, qui. ſ. deſeruerunt delectationes

mundi,& omnia quæ poſſident,vt dicant: Portio mea Dominus. F Gloria vero Domini manifeſtatur his, qui conueniunt vndique, id eſt per plana & ardua,quos nihil põt ſeparare a charitate Chriſti. BEDA. Poſt factum etiam in ciuitate miraculum ſecedit Dominus in deſertum,vt oſtendat ſe magis quietam & a ſæculi curis remotam diligere vitam, atque ob huius appetitum ſanandis curam adhibere corporibus.

CAP. II.

BEDA: Quia nec carnales ſuperna pietas deſerit, quin etiam his gratiam ſuę viſitatiõis, per quam & ipſi ſpirituales effici valeant indulget, poſt deſertum Dominus redit in ciuitatẽ. vnde dicitur:{Et iterum intrauit Capharnaum poſt dies octo.

CAPVT II.

ET iterum intrauit Capharnaum poſt dies octo, & auditum eſt, quòd in domo eſſet, & conuenerunt multi, ita vt non caperet eos domus neque ad ianuam, & G loquebatur eis verbum. Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur, & cum non poſſent offerre eum illi præ turba, nudauerunt tectum vbi erat, & patefacientes ſubmiſerunt grabatum, in quo paralyticus iacebat: Cum autem vidiſſet Ieſus fidem illorũ, ait paralytico: fili, dimittuntur tibi pctã tua. Erant aũt illic quidã de ſcribis ſedentes & cogitantes in cordibus ſuis: Quid hic ſic loquit? blaſphemat. Quis põt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Quo ſtatim cognito Ieſus ſpiritu ſuo, quia ſic cogitarent intra ſe, dicit illis: Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris? Quid eſt facilius, dicere paralytico dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: Surge, tolle grabatum tuum & ambula? Vt autẽ ſciatis, qa filius hominis habet

Lib.2.c.25. AVGVST. de Con.Euan. Matthæus autem hoc miraculum, quod ſequitur ita ſcribit tanquàm in ciuitate Domini factum ſit: Marcus autem hoc in Capharnaum, quod difficilius ſolueretur: ſi Matthæus etiam Nazareth nominaret. Nunc vero cum potuerit ipſa Galilæa dici ciuitas Chriſti, quia in Galilæa erat Nazareth, H quis dubitauerit in ciuitate ſua hoc feciſſe Dominum, cum hoc fecerit in Capharnaum ciuitate Galileæ,præſertim quia & ipſa Capharnaum ita excellebat in Galilæa. vt tanquàm metropolis haberetur. Vel Matthæus prætermiſit,quæ geſta ſunt poſtquàm venit in ciuitatem ſuam donec veniret Capharnaum,& ſic adiungit de ſanato paralytico,ſubiungens: {Et ecce offe. ei paraly.} poſtq̃ dixerat,quòd venit in ciuitatem ſuam. CHRYSO. Vel Capharnaum ciuitatem eius dixit Matthæus, eo quòd ſæpius illuc ibat,ac multa ibidem miracula perpetrabat.Sequitur: {Et auditũ eſt,quòd in domo eſſet, & conuenerunt multi ita vt non caperet eos domus neque ad ianuam.} Laborem enim accedendi deſiderium audiendi ſuperabat. Poſt hoc paralyticum introducunt, de quo & Matthæus & Lucas dicunt.vnde ſequitur.{Et venerunt ferentes ad eum paralyticum qui a quatuor portabatur.} Inuenientesque multitudine ianuam obturatam, per eam non potuerunt aliquatenus introire. Sperantes autem portitores eum qui portabatur curationis gratiam poſſe promereri, lectum cum onere I ſubleuantes, nudato tecto intromiſerunt cum lecto paralyticum ante faciem Saluatoris,& hoc eſt quod ſubditur: {Et cum nõ poſſent offerre eum.} Sequitur: {Cum vidiſſet autem Ieſus fidem illorum ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.} Non q̃dem dixit fidem paralytici, ſed portantium. Contingit enim aliquando,quòd aliquis fide alterius conualeſcit. BEDA. Intuendum ſane quanti propria cuiuſque fides apud Deum valeat,vbi tãti valuit aliena, vt totus homo repente interius exteriuſque ſaluatus exurgeret, aliorum merito alijs relaxarentur errata.

THEOPHI. Ipſius etiam paralytici fidem vidit. etenim ille portari non ſineret,niſi curationis fidem haberet. BEDA. Curaturus autem hominem a paralyſi Dominus primo peccatorũ vincula diſſoluit, vt oſtenderet eum ob nexus culparum artuum diſſolutione fuiſſe damnatum, nec niſi his relaxatis membrorum poſſe recuperatione ſanari. Mira autem humilitas,deſpectum & K debilem,totiſque membrorum diſſolutum compagibus filium vocat,quem Sacerdotes non dignarentur attingere.aut certe ideo filium,quia dimittuntur ei peccata ſua. Sequitur: {Erant autem illic quidam de ſcribis ſedentes,& cogitantes in cordibus ſuis:Quid hic ſic loquitur? blaſphemat. CYRIL. Arguunt autem eum blaſphemiæ mortis præcipitantes ſententiam. erat enim in lege mandatum, ꝙ quicumque blaſphemaret in Deum morte puniretur.Hoc autem ei imponebant, quia ſibi attribuebat diuinam poteſtatem remittendi peccata. vnde ſubditur: {Quis poteſt dimittere peccata,niſi ſolus Deus?} Solus enim iudex omnium poteſtatem habet dimittendi peccata. BEDA. Qui per eos quoq; dimittit, quibus dimittendi tribuit poteſtatem. & ideo Chriſtus vere Deus eſſe probatur, qa dimittere peccata quaſi Deus poteſt. Errant itaq; Iudæi,qui cum Chriſtum & Deum eſſe, & peccatum dimittere poſſe credant: Ieſum tamen Chriſtum eſſe non credũt. Sed multo dementius errant Arriani, qui cum Ieſum & Chriſtũ eſſe & peccata poſſe dimittere, Euangelij verbis deuicti negare nõ audeant, nihilominus Deum negare non timent. At ipſe perfidos ſaluare deſiderans, & occultorum cognitione & virtute operum Deum ſe eſſe manifeſtat. Nam ſequitur: {Quo ſtatim cognito Ieſus in Spiritu ſuo, quia ſic cogitarent intra ſe, dicit illis: Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris? in quo oſtendit ſe Deum,qui poteſt cordis occulta cognoſcere, & quodammodo tacens loquitur:Eadem maieſtate & potentia qua cogitationes veſtras intueor, poſſum & hominibus delicta dimittere. THEO. Sed quàmuis fuerint eorum cogitationes reuelatæ, tamen permanent inſenſibiles, non in hoc conſentiẽtes, quòd peccata valet dimittere,qui nouit eorum corda. vnde Dominus certificat de curatione animæ per procurationẽ corporis, demonſtrãs per viſibile inuiſibile, per id quod eſt facile difficilius, quàmuis ipſi non ita crederẽt. Phariſæi enim difficilius credebant ſanare corpus tanquàm manifeſtum, animam vero curare facilius, quia inuiſibilis eſt medela, ita vt talia cogitarent. Ecce corpus curare deſinit, & inuiſibilem curat animam. magis autem ſi valuiſſet, corpus iam curaſſet, & non ad inuiſibile refugiſſet. Saluator igitur,oſtendens quòd vtraque poteſt ait:{Quid eſt facilius}quaſi dicat.Ego quidem per corporis medelam quæ ſecundum veritatem facilior eſt,difficilior autem vobis videtur, oſtendam vobis animæ ſanitatem quæ difficilior eſt. CHRYSO. Et quia dicere quàm facere, facilius eſt, adhuc manifeſta erat contradictio,quia opus nondum erat manifeſtum:Vnde ſubdit:{Vt autem ſciatis quia poteſtatem habet fili} quaſi dicat. Quoniam de verbo diffiditis,operationem inducam quod erat inuiſibile confirmantem.Signanter autem dicit:{In terra dimittendi peccata.vt oſtenderet, quòd humanæ naturæ poteſtatem diuinitatis vniuit indiuiſibili vnione, quia etſi factus eſt homo: tamen Dei verbum permanſit, etſi per diſpenſationem in terris cum hominibus conuerſaretur: non tamen prohibebatur miracula perpetrare, ac remiſſionem trbuere peccatorum. non.n. humanitas diminuit aliquid de proprietatibus diuinitatis. nec diuinitas impediuit Dei verbum incommutabiliter, & veraciter in terris ſecundum carnem fieri filium hominis. THEOPHI. Dicit autem:{Tolle grabatum tuum. ad maiorem miraculi certitudinem: oſtendens quòd non eſt ſecundum fantaſiam, ſimulque vt oſtenderet,quòd non ſolum curauit,ſed & fortitudinem dedit. ſic animas non ſolum a peccato conuertit:ſed eis virtutem tribuit ad operandum mandata. BEDA. Fit igitur carnale ſignum vt probetur ſpirituale, quamquàm eiuſdem virtutis ſit & corporis, & animæ vitia dimittere. vnde ſequitur: {Et ſtatim ille ſurrexit, & ſublato grabato abijt coram omnibus. CHRYSO. Prius autem id quod quærere venerat, ſcilicet animam,remittendo peccata curauit, vt eum non credentes dubitauerunt, tunc opus adducat in medium, vt verbum opere confirmetur, & per manifeſtum occultum animæ.ſ.ſanitas per medelam corporis oſtẽdatur. BEDA: Datur etiam nobis intelligentia propter peccata pleraſq; euenire corporũ debilitates. & iccirco forſitan prius dimittuntur peccata, vt cauſis debilitatis ablatis, ſanitas reſtituatur. Quinque.n.de cauſis affliguntur homines moleſtijs carnis. aut ꝓpter merita augẽda, vt Iob & martyres.aut propter humilitatem conſeruandam, vt Paulus ab angelo Sathanæ.aut ob peccata intelligenda & corrigẽda, vt Maria ſoror Moyſi,& hic paralyticus. aut ad gloriam Dei,ſicut cæcus natus & Lazarus. aut ad initium damnationis, ſicut Herodes. Miranda eſt aũt diuinæ potentiæ virtus, vbi nulla tp̃is interueniente morula,iuſſu Saluatoris ſalus feſtina comitatur.vñ ſequitur:Ita vt admirarentur.Relinquẽtes maius.ſ. remiſſionem pctõrum,admirantur tantũmodo quod apparet, corporis.ſ.ſanitatem. THEO. Non eſt autem hic paralyticus qui a Ioanne curatus narratur. ille.n.hominem non habebat, hic vero quatuor.ille in probatica piſcina curatur,hic vero in domo.Eſt autem vnus, qui a Matthæo & Marco curatus narratur. Myſtice autem eſt,& nunc Chriſtus in Capharnaum, in domo.ſ.conſolationis,i.in Eccleſia q̃ eſt domus paralytici. BEDA. Prædicãte autem Dño in domo non capiuntur neq; ad ianuam, quia prædicante in Iudæa Chriſto gentiles ad audiendũ nondum intrare valuerunt, ad quos tñ etſi foris poſitos doctrinæ ſuæ verba ꝑ p̃dicatores direxit. HIERON. Paralyſis autem typus eſt corporis quo

quo piger iacet in mollitie carnis habens deſiderium ſalutis. A THEO. Si ergo ego diſſolutis potentijs animæ quaſi paralyticus inuirtuoſus habeat ad bonum, & attollar a quatuor Euangeliſtis,ad Chriſtum adducar, audiamq; tunc,Fili, & relinquuntur mihi peccata. filius.n.Dei fit aliquis propter mandatorum operationem. BEDA: Seu quia quatuor sũt virtutes quibus ad ꝓmerendam ſoſpitatẽ homo fiducia mentis erigitur,quas nõnulli prudentiam,fortitudinem, temperãtiam & iuſtitiam nũcupãt. Deſiderant autem paralyticum Chriſto offerre,ſed turba interpoſita ab omni parte intercluduntur, quia ſæpe anima poſt infirmi corporis deſidiam ſupernę gratiæ remedio cupiens innouari, priſcę conſuetudinis obſtaculo retardatur. Sæpe inter ipſas orationis ſecretę dulcedines, & quaſi ſuaue cum Dño colloquium turba cogitationum interueniens aciem mentis ne Chriſtus videatur,impedit. Non itaque eſt in infimis vbi turbę tumultuant remanendum,ſed tectum domus,i.ſacræ ſcripturæ ſublimitas eſt appetenda,lexq; Dñi meditanda. THEOPHI. Sed qũo ferar ad Chriſtum, niſi tectum aperiatur? Tectum.n.eſt intellectus,qui ſupponitur omnibus his, quæ in nobis ſunt. hic multum habet terræ quantũ ad lateres fictiles,terrenas dico res, ſed ſi hæc ſubleuetur virtus,intellectus in nobis exoneratur. Poſt hoc ſubmittatur.i.humilietur. non.n.decet C extolli de hoc, ꝙ intellectus eſt exoneratus, ſed magis humiliari. BEDA. Vel patefacto tecto eger ſubmittitur,quia reſeratis ſcripturarum myſterijs ad notitiã Chriſti peruenitur, hoc eſt ad eius humilitatem fidei pietate deſcenditur.Quòd autem cum grabato deponitur infirmus, ſignificat ab homine adhuc in iſta carne conſtituto Chriſtum debere cognoſci. De grabato autem ſurgere eſt animam ſe a carnalibus deſiderijs,vbi egra iacebat abſtrahere. Grabatum tollere eſt ipſam quoque carnem per continentię frena correptam ſpe cæleſtium præmiorum a delitijs ſegregare terrenis.Sublato autem grabato domum ire, ad paradiſum redire eſt. Vel ſanus qui languerat,domum reportat grabatum, cum anima remiſſione accepta peccatorum cum ipſo ſuo corpore ad internam ſui cuſtodiam ſe refert. THEOPHI. Oportet etiã grabatum,i. corpus tollere ad operationem boni. tunc.n.ad contemplationem D pertingere valebimus,ita vt quæ in nobis ſunt cogitationes, dicãt qm̃ nũq̃ ſic vidimus,i.numq̃ ſic intelleximus ſicut nunc & paralyſi curati.qui enim a peccatis mundatus eſt mundius videt.

poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico ſurge, tolle grabatum tuũ, & vade in domum tuam. Et ſtatim ſurrexit ille, & ſublato grabato abijt inde coram omnibus, ita vt mirarentur omnes, & honorificarent Deum dicentes, qa numquàm ſic vidimus.

b Et egreſſus eſt rurſus ad mare, omniſque turba veniebat ad eum,& docebat eos.Et cum præteriret,vidit leui Alphei ſedentẽ ad Teloneum, & ait illi, Sequere me: Et ſurgens ſecutus eſt eum. Et factum eſt cum accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores ſimul diſcumbebant cum Ieſu & diſcipulis eius. Erant enim multi, qui ſequebantur eum, & Scribæ & Phariſæi videntes quia mãducaret cum publicanis & peccatoribus, dixerunt diſcipulis eius: Quare cum B publicanis & peccatoribus manducat & bibit Magiſter veſter? Hoc audito Ieſus,ait illis: Non neceſſe habent ſani medico, ſed qui male habent. Non.n.veni vocare iuſtos, ſed peccatores.

c Et erant diſcipuli Ioannis & Phariſæorũ ieiunãtes,& veniunt

b ¶ BEDA. Poſtq̃ Dñs in capharnaum docuit,egreſſus eſt ad mare,vt non ſolum ciuilem vitam hominum inſtrueret,verum ẽt habitatoribus maris Euangelium regni p̃dicaret,eoſq; fluctiuagos rerum labentium motus contemnere, ac fidei firmitate ſuperare doceret. Vnde dicitur.{Et egreſſus rurſus ad mare,oĩſq; turba veniebat ad eum,& docebat eos. THEO. Vel poſt miraculum ad mare egreditur,quaſi ſolitarius volens eſſe,ſed turba concurrit iterum,vt addiſcas ꝙ quantum fugis gloriam,tm̃ ipſa te perſequitur. Et ſiquidem tu ipſam perſequeris,ipſa te fugiet.Inde autem tranſiens Dñs vocauit Matthæum.vnde ſequitur:{Et cum præteriret, vidit leui Alphei ſedentem ad Telonæum. CHRY. Idem aũt eſt publicanus a tribus Euangeliſtis nominatus.ſ.Matthæus a Matthæo.Leui autem ſimpliciter a Luca:Leui autem Alphei a Marco. E filius.n.erat Alphei.Binomios autem ſecundum ſcripturã,& alios ẽ videre,ſicut ſocer Moyſi qñq; Ietro,qñq; Raguel vocat. BEDA. Sic & idem eſt Leui qui & Matthæus. Sed Lucas Marcuſq; ꝓpter verecundiam & honorem Euangeliſtæ nomen ponere nolunt vulgatum. Ipſe autem Matthæus iuxta illud quod ſcriptum eſt: Iuſtus accuſator eſt ſui:Matthæum ſe & publicanum nominat,vt oñdat legentibus nullum debere conuerſum de ſalute diffidere,cum ipſe de publicano in Apoſtolum ſit repente mutatus. Ad Teloneũ autem,i.ad curam diſpenſationemq; vectigalium ſedentem dicit τέλος telos.n.Grecæ Latine vectigal nominatur. THEO. Sedebat.n.in Teloneo,vt conſuetudinis eſt,aut aliquos impetẽs,aut verba vendens,aut aliquid huiuſmodi faciens,quibus in ſuis manſionibus Telonearij vtũtur, qui de hoc ſtatu ſic ſubleuatus eſt, vt relinquens omnia Chriſtũ ſequeretur.vnde ſequitur: {Et ait illi: Sequere me, & ſurgens ſecutus eſt eum.} BEDA. Sequi autem imitari eſt: ideoq; vt pauperem Chriſtum non tam greſſu q̃ affectu imitari poſſet reliquit propria, qui rapere ſolebat aliena. Non ſolum autem lucra reliquit vectigalium, ſed & periculum contempſit quod euenire poterat a principibus ſæculi,quia vectigalium rationes imperfectas atque incompoſitas reliquit. Ipſe.n. Dominus, qui hunc exterius humana allocutione vt ſequeretur vocauit, intus diuina inſpiratione vt mox vocãtem ſequeretur, accendit. HIER. Sic ergo Leui qui appoſitus interpretatur a Teloneo negociorum ſæcularium ſolũ ſequitur verbum qđ dicit:Qui non renunciauerit omnibus q̃ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. THEO. Qui autẽ prius alios impetebat ſic factus eſt beniuolus, vt ad comeſtionẽ plurimos cõuocaret. vnde ſequitur:{Et factum eſt cum accum. ſcilicet, Ieſus in domo illius multi publicani & peccatores ſimul diſcumbebãt cum Ieſu & diſcipulis eius. BEDA. Publicani autem appellantur hi qui vectigalia publica exigunt, ſiue qui conductores ſunt vectigalium fiſci vel rerum publicarum,necnon & hi, qui ſæculi huius lucra per negotia ſectantur eodem vocabulo cenſentur. Viderant itaque publicanum a peccatis ad meliora conuerſum locum inueniſſe pœnitentiæ, & ob id etiam non deſperant ſalutem. neque vero in priſtinis vitijs permanentes publicani veniunt ad Ieſum, vt Phariſæi & Scribæ, ſed pœnitentiam agentes, vt ſequens Euangeliſtæ ſermo deſignat dicens: {Erant.n.multi qui ſequebantur eum.} Ibat.n.Dominus ad conuiuia peccatorum,vt occaſionem haberet docendi, & ſpirituales inuitatoribus ſuis pręberet cibos quod in myſteriorum figuris congruit. qui enim domicilio Chriſtum recepit interno, maximis delectationibus exuberantium paſcitur voluptatum. Itaque Dominus libenter ingreditur, & in eius qui crediderit recũbit affectu.& hoc eſt bonorum operum ſpirituale conuiuium quo diues populus eget,& pauper epulatur. THEOPHI. Phariſæi autem hoc arguunt quaſi puros ſe facientes. vnde ſequitur: {Et Phariſæi videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus,dixerunt diſcipulis eius:Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magiſter veſter?} BEDA: Si per Matthæi electionem, & vocationem publicanorum fides exprimitur gentium,quæ prius mundi lucris inhiabant, profecto ſupercilium Scribarum & Phariſæorum Iudæorum inuidiam inſinuat, qui de gentium ſalute torquentur. Sequitur: {Hoc audito Ieſus ait illis: Non neceſſe habent ſani medico, ſed qui male habent.} Suggillat Scribas & Phariſæos,qui iuſtos ſe putantes peccatorum conſortia declinabant. Seipſum medicum dicit, qui miro medicandi genere vulneratus eſt propter iniquitates noſtras,& eius liuore ſanati ſumus.Sanos autem & iuſtos appellat eos,qui ſuam iuſtitiam nolentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei ſunt ſubiecti. Porro male habentes & peccatores vocat eos, qui ſuæ fragilitatis conſcientia deuicti, nec per legem ſe iuſtificari poſſe videntes, Chriſti gratiæ pœnitendo colla ſubmittunt.vnde ſubditur:{Non enim veni vocare iuſtos ſed peccatores.} Non quidem vt maneant peccatores, ſed vt ad pœnitentiam conuertantur.

c ¶ GLO. Sicut ſuperius apud diſcipulos Magiſter arguebatur de conſortio peccatorum in conuiuijs: ita nunc econuerſo, apud magiſtrum diſcipuli incuſantur de ieiuniorum omiſſione,vt ſic inter eos materia diſcidij oriretur. vnde dicitur: {Et erant diſcipuli Ioannis & Phariſęorum ieiunantes. THEO. Ioannis enim diſcipuli in imperfecto poſiti in conſuetudinbus Iudaicis permanebant. AVG. de Con.Euan. Poteſt autem putari, ideo addidiſſe Phariſæos,quòd ſimul cum diſcipulis Ioannis hoc quod ſequitur Domino dixerint, cum Matthæus hoc diſcipulos Ioannis tantum dixiſſe perhibeat. ſed verba quæ ſequuntur magis indicant alios hoc dixiſſe de alijs. Sequitur enim. {Et veniunt & dicunt illi: Quare diſcipuli Ioannis & Phariſæorum ieiunant, tui autem diſcipuli non ieiunant?} Hæc enim verba indicant conuiuas qui aderant veniſſe ad Ieſum,& hoc idem diſcipulis dixiſſe,ita vt quod ait: Veniunt,non de ipſis dixerit de quibus interpoſuerat:Et erant diſcipuli Ioannis & Phariſæo.ieiu. ſed cum iſti eſſent ieiunantes, veniunt illi quos hoc mouet. vnde Matthæus dicit: Et acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioannis dicentes: niſi quia & Apoſtoli aderant, & omnes certatim vt quiſque poterat,

hæc obiecerũt. CHRY. Diſcipuli ergo Ioannis & Phariſæorum contra Chriſtum zelotipe ſe habentes, ipſum interrogant, vtrum ſolus cum diſcipulis ſuis abſq; abſtinẽtia & labore pugnas ſuperet paſſionum. BEDA. Sed Ioannes vinũ & ſiceram non bibit, Dominus cum peccatoribus manducat & bibit, quia illi abſtinentia meritum auget, cui potentia nulla inerat naturæ. Dominus autem cui naturaliter ſuppetebat delicta donare, cur eos declinaret, quos abſtinẽtibus poterat reddere puriores? ſed ieiunauit & Chriſtus, ne præceptum declinares, manducauit cũ peccatoribus vt gratiã cerneres, agnoſcẽres poteſtatem. Sequitur: {Et ait illis Ieſus, nũquid poſ. filij nup. q̃diu eſt cum illis ſpõſus, ieiunare? AVG. Marcus hic filios nuptiarũ appellat: Matthæus aũt filios ſpõſi. filios. n. nuptiarũ non tantum ſponſi, ſed ẽt ſponſę intelligimus. CHRY. Sponſum ergo ſeipſum vocat,

& dicunt illi: Quare diſcipuli Ioannis & Phariſæorum ieiunant, tui autem diſcipuli non ieiunãt? Et ait illis Ieſus: Numquid poſſunt filij nuptiarum quãdiu ſpõſus cum illis eſt, ieiunare? Quãto tempore habent ſecum ſponſum non poſſunt ieiunare. Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo aſſumentum panni rudis aſſuit veſtimento veteri. Alioquin aufert ſupplementum nouũ a veteri, & maior ſciſſura fit. Et nemo mittit vinum nouum ĩ vtres veteres, alioquin diſrumpet vinum vtres, & vinũ effundetur & vtres peribũt. Sed vinum nouum in vtres nouos mitti debet.

tanq̃ Eccleſiam deſponſaturus. Eſt. n. deſponſatio datio arræ, ſ. gratiæ Spirituſſancti, per quam credit orbis terræ. THEO. Sponſum etiam ſeipſum vocat, non ſolum tanq̃ virginales animas deſponſantẽ, ſed quia tẽpus primi aduẽtus eius non eſt doloris neq; triſtitiæ his qui credunt in eum, neque labores continens, ſed requiem. Eſt. n. abſq; operatione legali dans requiem per baptiſmũ, per quẽ facile ſine labore ſalutem conſequimur. Filij autem nuptiarum ſiue ſponſi ſunt Apoſtoli, quia ipſi Dei gratia digni ſunt facti omni bono cæleſti, ac omni delectatione participes. CHRY. Conuerſationem autem ſuam omnis anguſtiæ dicit eſſe alienam: cum ſubdit: {Quanto tempore ha. ſe. ſpon. non poſſunt ieiu.} Ille triſtatur qui prius bonum non habet, qui vero in præſenti accipit, gaudet & non triſtatur. Vt autem elationem illorum deſtrueret & oſtenderet, ꝙ non ad laſciuiam proprios diſcipulos conſeruabat. ſubiungit: {Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus, quaſi dicat. Tempus erit in quo ſuã virilitatem demonſtrent. quando. n. ſubtrahetur ab eis ſponſus, ieiunabunt, eius affectantes aduentum, vt ſpiritus illi coniungant per corporales anguſtias emundatos. oſtendit etiam, ꝙ nulla neceſſitas eſt vt ſui diſcipuli ieiunent ſicut & illi, qui ſponſum humanæ naturæ, qui vbique præſidet verbis Dei, & qui tribuit ſemen vitæ ſecum habebãt præſentem. Filij etiam ſpõſi, quia infantes ſunt, non poſſunt per totum conformari patri & ſponſo, qui eorum infantiam conſiderans dignatur eos non tunc ieiunare, recedente autem ſponſo propter deſiderium ieiunabunt: ſed cum perfecti fuerint, & ſponſo coniungentur in nuptijs, regalem ſemper comedẽt cęnam. THEOPHI. Intelligendum eſt autem, & ſic quoniã omnis homo, qui bene operatur eſt ſponſi filius, & ſpõſum ſecum habet. ſ. Chriſtum, & non ieiunat, ideſt opera penitentiæ non oñdit, quia non peccat. quando vero aufertur ſponſus homine in peccatum labente, tunc ieiunat & pœnitet, vt curet delictũ. BEDA. Myſtico autem ſenſu poteſt ſic exponi, quòd diſcipuli Ioannis & Phariſæi ieiunant, quia omnis qui de operibus legis ſine fide gloriatur, & qui traditiones ſequitur hominum, & præconium Chriſti aure corporis non fide cordis percipit, ſpiritualibus abſtinens bonis, ieiuno corde tabeſcit. qui vero Chriſti membris fideli incorporatur amore non poteſt ieiunare, quia carne ipſius epulatur & ſanguine. Sequitur: {Nemo aſſumentum panni rudis, ideſt noui.} CHRY. quaſi dicat, quia hi noui prædicatores teſtamenti exiſtunt, legibus eas ſeruire veteribus poſſibile non eſt: vos autem cõgrue veteres ſequentes conſuetudines Moſaica ieiunia obſeruatis. Iſti vero nouas ac mirabiles obſeruationes tradituri hominibus, veteres obſeruare non eſt neceſſe: ſed eſſe mentibus virtuoſos, aliquo vero tempore ieiunium, cum cæteris virtutibus obſeruabũt. Sed hoc ieiunium differt a ieiunio legis, quia illud erat ex neceſſitate, hoc ex voluntate propter feruorem ſpiritus cuius nondum ſunt capaces. vnde ſequitur: {Et nemo mit. vi. no.} BEDA: Diſcipulos enim veteribus comparat vtribus, quos vino nouo, ideſt ſpiritualibus præceptis facilius diſrumpi, quòd poſſe contineri dicit. Erant autem vtres noui cum poſt aſcenſum Domini deſide-

F rio conſolationis eius innouabantur, & tunc nouum vinum nouis vtribus aduenerat. hoc eſt Spirituſſancti feruor ſpiritualium corda repleuerat. Doctori etiam cauendum eſt, ne animæ in vetuſtate malitiæ perduranti, nouorum myſteriorum ſecreta committat. THEOPHI. Vel aliter, diſcipuli veteribus veſtimentis aſſimilati ſunt propter eorum mentis infirmitatem, quibus non erat congruum imponere ſtatutum graue ieiunij. BEDA: Neque conueniens erat nouum pãnum aſſuere qui eſt aliqua particula doctrinæ, quæ ad nouæ vitæ tẽperantiam pertinet, quæ generale docet ieiunium ab omni lætitia temporalium delectationum, quia ſi hoc fiat, & doctrina ſcinditur, & non conuenit vetuſtati. Veſtimento autem nouo bona opera, quæ foris aguntur, inſinuãtur. vino autem nouo feruor fidei ſpei & charitatis quo intus reformamur, exprimitur.

d Et factum eſt iterum cũ Dñs Sabbatis ambularet per ſata, & diſcipuli eius cęperũt progredi, & vellere ſpicas. Phariſæi autem dicebant ei: Ecce quid faciũt diſcipuli tui Sabbatis quod non licet. Et ait illis: Nũquam legiſtis quid fecerit Dauid qñ neceſsitatem habuit, & eſurijt ipſe, & qui G cum eo erant, qũo introiuit in domum Dei ſub Abiathar principe Sacerdotum, & panes ꝓpoſitionis manducauit, quos non licebat manducare, niſi ſolis Sacerdotibus, & dedit eis & qui cũ eo erant? Et dicebat eis: Sabbatũ propter hominem factum eſt, & non homo propter Sabbatum. Itaque Dominus eſt filius hominis, etiam Sabbati.

d ¶ CHRYSO. Liberati a figura, & veritate vniti Chriſti diſcipuli, figurale Sabbati feſtum non ſeruant. vnde dicitur: {Et fa- H ctum eſt iterum cum Sab. am. per Sa. & diſci. eius cæ. progre. & vel. ſpicas. BEDA. Legimus & in ſequentibus, ꝙ erãt qui veniebãt & redibant multi. & nec mãducandi quidem ſpaciũ habebant: & ideo quaſi homines eſuriebant. CHRY. Eſurientes autem eſcam ſimplicem comedebant non ad voluptatem: ſed propter naturæ neceſſitatem. Phariſæi autem figuræ & vmbræ ſeruientes, diſcipulos accuſabant tanquam iniuſte agentes. vnde ſequitur: {Phariſæi etiam dicebant ei, ecce quid fa. diſ. tui Sab. quod non licet.} AVG. de Operibus Monachorum: (Cap. 23.) Populo ſiquidem Iſrael per legem præceptum eſt, vt in agris ſuis furẽ nullus teneret, niſi qui ſecum aliquid vellet auferre. nam qui nihil aliud attigiſſet, quàm id quod comediſſet, liberum impunitumque abire ſinerent. vnde etiam ſpicas vellentibus diſcipulis Domini, de Sabbato potius quàm de furto Iudæi calumniati ſunt. CHRYSO. Dominus autem Dauid in medium introducit, cui aliquando contigit non I ſecundum legem comedere, cum Sacerdotalem tetigit cibum, vt illius exemplo accuſationem diſcipulorũ ſoluat. Sequitur enim. {Et ait illis, numquàm legiſtis quid fecerit Dauid?} THEO. Fugiens enim Dauid a facie Saul, ad Principem Sacerdotum deuenit, & panes propoſitionis comedit, & gladium abſtulit Goliæ, quæ Domino erant oblata. Quærunt vero aliqui, qualiter nunc Euangeliſta Abiathar principem Sacerdotum nominauit, cum liber Regum hunc nominet Abimelech? BEDA. Hoc autem nihil habet diſſonantiæ. ambo etenim fuerunt illic, cum veniẽs Dauid panes petijt, & accepit: Abimelech videlicet, princeps Sacerdotum, & Abiathar filius eius. occiſo autem Abimelech a Saule, fugit Abiathar ad Dauid & Comes factus totius exilij eius, poſtea eo regnante, ſummi Sacerdotij & ipſe gradum accepit, multoque maioris excellentiæ filius quàm pater effectus eſt. ideo dignus fuit, cuius memoriam Dominus, etiam viuente patre, quaſi ſummi Sacerdotis faceret. Sequitur: {Et dicebat eis, Sabbatum propter hominem factum eſt, & non homo propter Sabba- K tum.} Maior enim eſt cura ſanitati & vitæ hominis quàm cuſtodia Sabbati adhibenda. Sic enim mandatum eſt Sabbatum cuſtodiri: vt tamen ſi neceſſitas eſſet, reus non eſſet qui Sabbatum violaſſet. ideo Sabbato circumcidi non eſt prohibitum, quia neceſſe erat fieri, & Machabæi neceſſitate inſtante Sabbato pugnabant. vnde diſcipulis eſurientibus quod licitum non erat in lege, neceſſitate famis factum eſt licitum, ſicut hodie ſiquis eger ieiunium corruperit, nulla ratione reus tenetur. Sequitur: {Itaque Dominus eſt filius hominis, etiam Sabbati.} quaſi dicat. Dauid Rex Sacerdotali cibo paſtus excuſabilis eſt, quanto magis filius hominis, verus Rex & Sacerdos & Dominus Sabbati, euulſarũ Sabbato ſpicarum noxa non tenetur? CHRY. Dominum quidem Sabbati & filium hominis ſeipſum proprie vocat, qm̃ quidẽ Dei exñs filius, filius hominis propter homines dignatus eum dici. Legis autem latori & dño lex non dominatur. plus. n. licet Regi q̃ legibus ſtatuatur. Infirmis quidem datur lex, non perfectis & operantibus

operantibus ſupra legem. BEDA. Myſtice autem diſcipuli A per ſata tranſeunt, cum doctores ſancti quos in fide inſtituerũt curę piæ ſollicitudinis inſpiciunt quos eſurire nihil melius q̃ ſalutẽ intelligimus hominum. vellere autem ſpicas eſt homines a terrena intentione eruere. Fricare autem manibus eſt exẽplis virtutum a carnis concupiſcentia, quaſi a quibuſdã folliculis puritatẽ mẽtis exuere. Grana mãducare eſt emundatũ quẽq; a ſordibus vitiorum per ora prædicãtium Eccleſiæ mẽbris incorporari. & bene hic diſcipuli ꝓgredientes ante faciẽ Dñi feciſſe memorantur, quia doctoris neceſſe ſermo præcedat, & ſic cor auditoris ſubſequens gratia ſupernæ viſitationis illuſtret. Bene ſabbatis, quia & ipſi doctores in p̃dicando pro ſpe futuræ quietis laborãt, & auditores ſuos mouent pro æterna requie inſudare laboribus. THEO. Vel quia cum habent in paſſionibus requiem,

CAPVT III.

ET introiuit iterum in ſynagogam, & erat ibi homo habens manum aridam. Et obſeruabant eum ſi Sabbatis curaret vt accuſarẽt illum. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium. Et dicit eis: Licet Sabbatis bene facere an male? animam ſaluam facere an perdere? At illi tacebant, & circũſpiciens eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus illi.

b Exeuntes autem Phariſęi, ſtatim cum Herodianis conſilium faciebant aduerſus eum quomodo eum perderẽt. Ieſus aũt cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare, & multa turba a Galilæa & Iudæa ſecuta eſt eum, & ab Hieroſolymis & ab Idumæa & trãs Iordanem, & qui circa Tyrũ & Sydonem multitudo magna, audiẽtes quæ faciebat venerunt ad eũ. B Et dixit Ieſus diſcipulis ſuis, vt ĩ nauicula ſibi deſeruirẽt propter turbam, ne comprimerent eum. Multos enim ſanabat, ita vt irruerent in eum vt illum tangerent. Quotquot autem habebant plagas, & ſpiritus immundi cum illum videbant, procidebant ei, & clamabant dicentes: Tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur eis, ne manifeſtarent eum.

tũc alijs ad virtutem ductores fiunt euellentes terrena. BEDA. Item per ſata ambulant cum Domino, qui eloquia ſacra meditari delectantur. eſuriunt cum in eis panem vitæ inuenire deſiderant, & hoc in ſabbatis cum ſopita mente a turbulentis cogitationibus vacare gaudent. Vellunt ſpicas & contritas purgant, donec ad eſcã perueniant, cum teſtimonia ſcripturarum ad quæ legentes perueniunt meditando aſſumunt, & tãdiu diſcutiunt donec in eis medullam dilectionis inueniant. verum hæc mentium refectio ſtultis diſplicet, ſed a Domino approbatur.

CAP. III.

THEOPHI. Poſtq̃ Dñs Iudæos qui diſcipulos accuſauerant, ꝙ ſpicas Sabbato euellebant exemplo Dauid confudit, nunc amplius ipſos ad veritatem reducens, miraculum in Sabbato operatur: oſtendens ꝙ ſi operari Sabbato miracula in ſalutem hominum pium eſt, non eſt malum in Sabbato neceſſaria corporis operari. dicit ergo: {Et in- D troi. iterum in ſyna. & erat ibi homo habens ma. ari. & obſer. eum ſi Sab. cu. vt accu. eum. BEDA. Quia. n. deſtructionem Sabbati quam in diſcipulis arguebant, probabili magiſter excuſauerat exẽplo, nunc ipſum obſeruando calũniari volunt, vt ſi Sabbato curet, tranſgreſſionis. ſi non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguãt. Sequitur: {Et ait ho. hab. ma. ari. Surge in medium.} CHRY. Statuit quidem illum in medio, vt terrerentur aſpectu, ac viſo eo compatiantur & malitiam deponant. BEDA. Et præueniens calumniam Iudæorum quam ei parauerant, arguit eos, quia legis præcepta praua tentatione violabant. Vnde ſequitur: {Et dicit eis, licet Sabbato benefacere, an male?} Hoc autem quærit, quia æſtimabant in Sabbato etiam a bonis operibus feriãdum, cum lex a malis abſtinere iubebat, dicens: Omne opus ſeruile non facietis in eo, i. peccatum, quia qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. Idem autem eſt quod præmiſerat, bene facere, an male, & quod poſtea ſubdit: {Animam ſaluam facere, an perdere?} hoc eſt hominem curare an non, non ꝙ Deus ſumme bonus author perditionis nobis eſſe poſſit: ſed ꝙ eius non ſaluare ſcripturæ conſuetudine perdere dicitur. Si quem vero mouet quare Dominus, cum corpus eſſet curaturus de animæ ſaluatione interrogauerit, intelligat vel animã more ſcripturarum pro homine poſitam, ſicut dicitur: Hæ ſunt animæ quæ exierunt de femore Iacob. vel ꝙ illa miracula propter animæ ſalutem faciebat, vel ꝙ ipſa manus ſanatio ſalutem animæ ſignificabat. AVG. de Con. Euan. (Lib. 2. c. 35.) Sed poteſt mouere, quomodo Matthæus dixerit, ꝙ ipſi interrogauerint Dominum, ſi licet Sabbato curare? cum Marcus illos potius interrogatos a Domino perhibeat: licet Sabbato bene facere, an male? Itaque intelligendum eſt, quòd illi prius interrogauerunt Dominum, ſi licet Sabbato curare? deinde quòd intelligens cogitationes eorum aditum accuſandi quærentium, conſtituerit in medio illum quem fuerat ſanaturus, & interrogauerit quæ Marcus & Lucas eum interrogaſſe commemorant, ac tunc illis tacentibus propoſuiſſe ſimilitudinem de oue, & concluſiſſe, ꝙ liceat Sabbatis bene facere.

A Sequitur. {At illi tacebant.} CHRY. Sciebant. n. ꝙ eũ omnino curaret. Sequitur: {Et circũſpi. eos cum ira.} ꝙ eos cum ira circũſpicit ac triſtatur ſuper cæcitate cordis eorum, humanitati conuenit, quam pro nobis ſuſcipere dignatus eſt. verbo autem miraculum coniungit: vnde ſola voce homo curatur. vnde ſequitur: {Et exten. & reſti. eſt ma. illi.} per hæc omnia pro diſcipulis rñdens: ſimulq; oſtendens ſuam vitam exiſtere ſupra legem. BEDA. Myſtice autem homo, qui manũ habebat aridam humanum genus indicat in fęcunditate boni operis arefactũ: ſed dñi miſeratione curatum, cuius dextera q̃ in primo parente dũ vetitæ arboris poma decerperet, aruerat, ꝑ redemptoris gratiam dum inſontes manus in cruce arboris tenderet, bonorum operum ſuccis eſt reſtituta ſaluti. Et bene in ſynagoga manꝰ erat arida, quia vbi ſcientiæ donum maius eſt, ibi grauius eſt inexcuſa- C bilis noxę periculum. HIERO. Vel ſignificant auaros qui valentes dare, volunt accipere, prædari & non largiri, quibus dicit vt extendant manus ſuas, i. qui furabatur iam non furetur, magis aũt laboret operans manu ſua quod bonum eſt, vt habeat vnde communicet indigentibus. THEOPHI. Vel aridam dextram habet manum, quiſquis non operatur quæ ſunt dextræ partis. ex quo enim manus noſtra conſtituitur in operibus prohibitis, ex tunc areſcit in operatione boni. Iterum vero reſtaurabitur quando in virtute ſtabit. vnde Chriſtus dicit. Surge. ſ. a peccatis, & ſta in medio, & neque ad diminutum, neque ad ſuperabundantiam ſe extendit.

b ¶ BEDA. Phariſæi reputantes in crimen, quòd ad verbum Domini ſaluam qui languebat extendit dexteram, de voce Saluatoris fecerunt conſilium. vnde dicitur: {Exeuntes autem Phariſæi, ſtatim cum Herodianis conſilium faciebãt aduerſus eum quomodo eum perderent.} quaſi non ipſorum quiſq; maiora Sabbatis ageret, cibos portando, porrigendo calicem, & cætera quæ victui ſunt neceſſaria exequendo. Neque enim ille qui dixit & facta ſunt, Sabbato laboraſſe poterat conuinci. THEOPH. Herodiani autem dicuntur milites Herodis Regis. Hæreſis nãque quædam noua ſurrexerat, quæ Hærodem Chriſtum eſſe dicebat. Prophetia enim Iacob innuebat, quòd quando deficerent Principes de Iuda, tunc Chriſtus veniret, & quia Herodis tempore nullus ſupererat Iudaicorum principum: ſed ipſe ſolus regnabat alienigena exiſtens, quidam ipſum eſſe Chriſtum putauerunt, & Hæreſim conſtituerunt. Iſti ergo cum phariſæis Chriſtum interficere conabantur. BEDA: Vel herodianos Herodis Tetrarchæ miniſtros dicit, qui propter inimicitias quas eorum Dominus aduerſus Ioannem habebat, etiam ſaluatorem quem Ioannes prædicabat, inſidijs perſequebantur & odijs. Sequitur: {Ieſus autem cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare.} quaſi homo fugiens perſe- E quentium inſidias, quia neque adhuc venerat hora paſſionis eius, neque extra Hieruſalem fuit locus paſſionis, vbi & exemplum dedit ſuis, ſi in vna ciuitate perſecutionem paterentur, in alteram fugiendi. THEOPHI. Simul etiam ſecedit, vt plurimis benefaciat ab ingratis recedens: etenim multi ſecuti ſunt eum & ſanauit eos. Sequitur enim: {Et multa turba a Gali.} Tyri & Sydoni alienigenę exiſtentes, vtilitatem a Chriſto accipiunt, propinqui vero eius Iudæi, ſcilicet ipſum perſequebantur, & ſic nulla eſt propinquitatis vtilitas, niſi ſimilitudo bonitatis exiſtat. BEDA: Illi enim videntes opera virtutum eius, & verba doctrinæ audientes, eum perſequebantur. Iſti autem opinione tantum ducti virtutum eius, congeſto agmine permaximo veniunt ad audiendum eum, opemque ſalutis flagitandam. Vnde ſequitur: {Et dixit diſcipulis ſuis vt in nauicula ſibi deſeruirent.} THEO. Vide autem occultatam gloriam eius. etenim ne læderet eum turba, petit nauiculam, vt intrans in eam conſeruetur illæſus. Sequitur: {Quotquot autem habebant plagas, & ſpiritus immundi cum illum videbant, p̃cidebant ei.} Plagas aũt dicit infirmitates:

ipſe nāque Deus nos vulnerat vt filios pater. BEDA. Procidebant ergo vtrique Domino, & qui habebant plagas infirmitatum corporalium, & qui a ſpiritibus vexabantur immundis: ſed infirmi ſimplici intentione obtinendæ ſalutis. dæmoniaci autem vel potius in eis habitantes dæmones, vi diuini timoris coacti, nō ſolum

c Et aſcendens in montem vocauit ad ſe quos voluit ipſe. & venerunt ad eum, & fecit vt eſſent duodecim cum illo, & vt mitteret eos prædicare. & dedit illis poteſtatem curandi infirmitates & eiiciendi dæmonia. Et impoſuit Simoni nomen Petrus, & Iacobum Zebedæi, & Ioannem

ad procidendum ei, verum etiam ad confitendum eius maieſtatem compulſi. Vnde ſequitur: {Et cla. di. Tu es filius Dei.} vbi miranda eſt Arrianorum cęcitas, qui poſt reſurrectōis gloriam filium Dei negant, quem dæmones adhuc mortali carne indutum filium Dei profitentur. Sequitur: {Et vehe. cōmi. eis ne ma. eum.} Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas? Prohibetur ergo dominum prædicare peccator, nequis dum prędicantem audit, ſequatur errantem. improbus. n. magiſter eſt diabolus, qui falſa veris ſæpe permiſcet, vt ſpiritus veritatis teſtimonium fraudis obtegat. Cæterum non ſolum dæmones: ſed & a Chriſto ſanati, & Apoſtoli ante paſſionem præcipiuntur reticere de illo: ne diuina maieſtate prædicata paſſionis diſpenſatio differretur. Iuxta allegoriam vero in hoc, ꝙ Dominus egreſſus de ſynagoga ſeceſſit ad mare gentium ſaluationem præfigurauit, ad quas venire per fidem relicta ob perfidiam Iudæa dignatus eſt. Recte enim diuerſis errorum anfractibus iactatę nationes inſtabilitati pelagi comparantur. Multa autem turba a diuerſis prouincijs ſecuta eſt eum, quia prædicantibus Apoſtolis multas nationes ad ſe venientes benigne ſuſcepit. Nauicula vero Domino in mari deſeruiens Eccleſia eſt de gentibus congregata. propter turbam autem ne ſe comprimat nauiculā aſcendit, quia turbidas carnalium mentes fugiens, ad eos qui gloriam ſæculi ſpernunt venire, & manſionem facere gaudet. Diſtat autem inter comprimere Dominum & tangere. comprimunt. n. cum carnalibus cogitationibus aut factis pacem turbant in qua veritas manet. tangit vero qui ꝑ fidē & dilectionem eū ſuſcepit corde. vnde qui eum tetigerunt ſaluati eſſe perhibentur. THEO. Moraliter autem Herodiani, ideſt carnales Chriſtum interficere volunt: Herodes enim pelliceus interprætatur. Qui vero de patria ſua egrediuntur, i. a carnali habitudine, hi ſequuntur Chriſtum, & eorum plagæ curantur, ideſt peccata quæ conſcientiam vulnerant. Ieſus autem in nobis eſt ratio, quæ præcipit vt nauicula noſtra, ideſt corpus ei deſeruiat, ne ratione turbationes opprimant rerum.

c ¶ BEDA. Poſtquàm nephandos ſpiritus ſe prædicare prohibuit, elegit ſanctos qui & immundos ſpiritus eiicerent, & Euangelium prædicarēt. vnde dicitur: {Et aſcen. in mon. vo. ad ſe quos vo. ipſe. THEOPHI. Lucas autem dicit, ꝙ aſcendit ad orandum. poſt miraculorum. n. oſtenſionē orat, docens nos, quòd oportet gratias agere cū conſequimur aliquid boni, & hoc diuinæ virtuti appropriare. CHRY. Prælatos etiam Eccleſiæ inſtruit in orationibus pernoctare antequàm ordinationem faciant, vt eorū officium non fruſtretur. Cum ergo ſecundum Lucam dies factus eſſet vocauit quos voluit. Erant enim plures qui eum ſequebant. BEDA. Non enim illorum electionis ac ſtudij: ſed diuinæ erat dignationis & gratiæ, vt in Apoſtolatum vocarentur. Mons etiam ille in quo Apoſtolos Dominus elegit altitudinem deſignat iuſtitiæ, in qua erant inſtituendi, & quā erant hominibus prædicaturi. HIERO. Vel Chriſtus ſpiritualiter mons eſt ex quo aquæ viuæ fluunt, lac in paruulorum ſalute præparatur, pinguedo ſpiritualis agnoſcitur, & quicquid ſumme bonum creditur, in montis iſtius eſt gratia conſtitutum. In montem ergo vocantur excelſi meritis & verbis, vt locus congruat meritis altis. Sequitur: {Et ve. ad eum & fe. vt eſſent duodecim cum illo, & vt mit. eos prædicare.} Speciem. n. Iacob dilexit Dominus, vt ſint ipſi ſuper thronos duodecim iudicātes duodecim tribus Iſrael, qui etiam trini & quaterni circa tabernaculum Domini excubant, & ſancta Domini verba humeris operum portant. In hoc enim ſacramento quondam filij Iſrael circa tabernaculum caſtrametabantur. vt ex omni parte per quadrum trinę tribus manerent. Ter autem quatuor. 12. faciunt, & ter quaterni ad prędicandum ſunt miſſi Apoſtoli, vt per vniuerſas quadrati orbis plagas baptizarent gentes in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti. Sequitur: {Et dedit illis poteſtatem cu. infir. & eiici. de. vt. ſ. promiſſorum cæleſtium magnitudini atteſtaretur magnitudo factorum, & noua facerent, qui noua prædicarent.

THEOPHI. Numerat autem Apoſtolorum nomina, vt ꝑpter falſos Apoſtolos euitandos ſint noti & veri. & ideo ſequitur: {Et impo. Simo. no. Petrus.} AVG. de Con. Euan. Nullus au-

Lib. 4. c. 3.

tem putet nunc accepiſſe Simonem nomen, vt Petrus vocaretur, ne ſit contrarium Ioanni, qui longe antedictum eſſe illi commemorat: Tu vocaberis Cephas, quod interprætatur Petrus. Marcus autem recapitulando hoc commemorauit. Cum. n. vellet nomina duodecim Apoſtolorum enumerare, & neceſſe haberet Petrum dicere, breuiter inſinuare voluit, ꝙ non hoc antea vocaretur, ſed hoc ei Dominus nomen impoſuerit. BEDA: Ideo autē Dominus voluit eū prius aliter vocari, vt ex ipſa commutatione nominis ſacramentum commēdaretur. idem eſt ergo Græce ſiue Latine Petrꝰ qđ

fratrem Iacobi, & impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt filius tonitrui, & Andream & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphęi & Thadæum, Simonem Chananæum, & Iudam Scarioth, qui tradidit illum.

ſyriace Cephas, & in vtraque lingua nomē a petra deriuatum eſt, nec dubium quin illa de qua Paulus ait: Petra autē erat Chriſtus. nam ſicut lux vera erat, & Chriſtus donauit Apoſtolis vt lux mūdi vocentur: ſic & Simoni qui credebat in Petram Chriſtus, Petrę largitus eſt nomen, HIERO. De obedientia autem quam Simon ſignificat aſcenditur ad agnitionem quam ſignificat Petrus. Sequitur: {Et Iacobum zebe. & Io. fra. Iac.} BEDA: Subauditur a ſuperioribus, vocauit ad ſe aſcendens in montem. HIER. Iacobum. ſ. qui ſupplantata habet tota deſideria carnis & Ioannē, qui gratia accepit, quod alij per laborem tenent. Sequitur: {Et impoſuit eis nomina Boanerges. CHRYSOSTOMVS. Filios quidem Zebedæi, ſic nominat propter hoc, quòd magna & clara diuinitatis edicta debebant orbi terræ diffundere. HIERONYMVS. Vel per hoc trium ſuperiorum ſublime oſtenditur meritum, qui in monte merentur audire tonitruum patris per nubem de filio tonantis: Hic eſt filius meus dilectus. vt & ipſi per nubem carnis, & ignem verbi quaſi fulgura in pluuiam in terris ſpargerent, quoniam Dominus fulgura in pluuiam fecit, vt extinguat miſericordia quod iudicium vrit. Sequitur: {Et Andream:} Qui viriliter vim facit perditioni, & vt reſponſum mortis in ſe ſemper habeat, & anima eius ſit ſemper in manibus ſuis. BEDA. Andreas enim Græcum nomen eſt, & interprætatur virilis, ab Ἀνδρὸς Andros, quod eſt, vir: quia viriliter Domino adhæſit. Sequitur: {Et Philippum.} HIERONYMVS. Qui eſt os lampadis, qui illuminare poteſt ore, quod corde concepit, cui dedit Dominus apertionem oris illuminantis. Scimus hunc modum locutionis proprium eſſe diuinarum ſcripturarum, quòd Hebræa nomina ad aliquod myſterium ſignificationis ſunt poſita. Sequitur: {Et Bartholomæum.} Qui eſt filius ſuſpendentis aquas, illius ſcilicet qui dixit: Et mandabo nubibus meis ne pluant ſuper eum imbrem. Nomen vero filij Dei per pacem & dilectionem acquiritur inimici. Beati enim pacifici, quoniam filij Dei ſunt. Et diligite inimicos veſtros, vt filij Dei ſitis. Sequitur: {Et Matthæum.} Qui eſt donatus cui donatur a Domino, vt non ſolum remiſſionem peccatorum adipiſcatur: ſed numero aſcribatur Apoſtolorum: {Et Thomam.} Qui eſt abyſſus: multa enim profunda ſcientes, Dei numine proferunt. Sequitur: {Et Iacobum Alphæi.} ideſt docti vel milleſimi, cuius a latere cadent mille. hic alter Iacobus eſt, cui colluctatio non eſt aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus ſpirituales nequitias. Sequitur: {Et Thadæum} is eſt corculum, ideſt cordis cultor. qui conſeruat cor ſuum omni cuſtodia. BEDA. Thadæus autem ipſe eſt quem Lucas in Euangelio, & in actibus Apoſtolorum Iudam Iacobi nominat. erat enim frater Iacobi fratris Domini, vt ipſe in Epiſtola ſua ſcripſit. Sequitur: {Et Simonem Chananæum & Iudam Scarioth, qui tradidit illum.} Hæc cum additamento poſuit, ad diſtinctionem Simonis Petri & Iudæ & Iacobi. Simon autem Chananæus dicitur ab Chana vico Galileæ: Iudas autem Scharioth a vico in quo ortus eſt, aut ex tribu Iſachar dicitur. THEOPHI. Sed cur inter Apoſtolos computatur? vt diſcamus, quòd Deus non repellit aliquem propter futuram malitiam, ſed propter præſentem virtutem dignum facit haberi. HIERONYMVS. Simon autem ponens triſtitiam interprætatur. Beati namque qui lugent nunc, quoniam ipſi conſolabuntur. Chananæus autem, ideſt zelotes dicitur quem zelus domus Dei comedit. Iudas autem Scarioth eſt, qui non delet peccatum ſuum per pœnitentiam. Iudas enim confitens vel glorioſus interprætatur, Scarioth autem memoria mortis. Sunt autem confeſſores multi in Eccleſia ſuperbi & glorioſi, vt Simon magus, & Arrius & cæteri Hæretici, quorum memoria mortalis: ideo in Eccleſia celebratur, vt euitetur.

d ¶ BEDA.

d ¶ BEDA. Electos in monte Apoſtolos Dñs ad domum reducit quaſi eos admonens, vt poſt acceptum Apoſtolatus gradum ad conſcientiam ſuam redeāt. vnde dicitur. {Et veniunt in domū, & conuenit iterū turba, ita vt non poſſent neq; pa. mā.} CHRY. Ingratę quidem erant Principū multitudines, quos impedit a cognitione elatio, grata

d Et veniunt in domum, & cōuenit iterum turba: ita vt nō poſſent neq; panem manducare, & cum audiſſent ſui, exierūt tenere eum. Dicebant. n. qm̄ in furorem verſus eſt. Et ſcribę qui ab Hieroſolymis deſcenderant, dicebant, quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum eijcit dæmonia.

e Et conuocatis eis, in parabolis dicebat illis: Q̄uo pōt Sathanas Sathanā eiicere? Et ſi regnū in ſe diuidatur, non pōt ſtare regnum illud. Et ſi domus ſupra ſemetipſam diſpartiatur, non pōt domus illa ſtare. Et ſi Sathanas

vero populi multitudo venit ad Ieſum. BEDA. Quàm beata vero frequētia turbæ confluentis, cui tātum fuit curæ ad obtinendam ſalutem, vt authori ſalutis cum his qui ſecum erant, nec veſcendi quidem hora libera maneret, ſed quē turba frequētāt externa, hunc propinquorum æſtimatio paruipendit. Seqtur. n. {Et cum audi. ſui exi. te. eū.} Quia enim altitudinem ſapientiæ quam audiebant capere non poterant, quaſi in alieno eum ſenſu locutum eſſe credebant. vnde ſequitur: {Dicebant enim, qm̄ in fur. ver. eſt.} THEO. Ideſt dæmonium habet & furit: & ideo eum tenere volebant vt incarcerarent tanq̄ dęmoniacum. Et quidem ſui hoc volebant, i. propinqui: forte compatriotę eius vel fratres eius. Stulta autem fuit inſania, ꝙ tantorum miraculorum diuinæ ſapientiæ factorem in furiam verti concipiunt. BEDA: Multum autem diſtat inter eos qui verbum Dei pro mentis tarditate non intelligunt, quales fuerunt de quibus dictum eſt, & eos qui hoc quod intelligunt de induſtria blaſphemant, de quibus ſubditur: {Et ſcribę qui ab hiero. deſcen. dicen. qm̄ beelze. habet.} Quæ. n. negare nequiuerant, ſiniſtra interprætatione peruertere laborant, quaſi non deitatis opera eſſent: ſed immundiſſimi ſpiritus, i. Beelzebub, qui Deus erat Acharon. Nam Beel. quidem ipſe eſt vir, Zebub autem muſca vocatur. Beelzebub ergo, i. vir muſcarum interprætatur. ob ſordes immolatitij cruoris ex cuius ſpurciſſimo ritu principē dæmoniorum eum nominabant cum ſubdunt: {Et quia in prin. de. eiicit dæmonia HIERO. Myſtice autem domus ad quam veniunt primitiua eſt Eccleſia. Turbæ quæ impediunt panem mādu-cari, peccata & vitia ſunt, quia qui manducat indigne, iudiciū ſibi manducat & bibit. BEDA: Scribę etiam ab Hieroſolymis deſcendentes blaſphemant. Turba vero ab Hieroſolymis veniens ſecuta eſt dñm, & ab alijs regionibus Iudæorum ſiue gentium, qa ſic erat paſſionis tp̄s futurum, vt turba illū populi Iudæorum cū palmis ac laudibus Hieroſolymam ꝑduceret gentiles videre deſiderarent, ſed Scribæ & Phariſæi de eius morte tractarent.

e ¶ CHRY. Poſita blaſphemia Scribarum, Dñs oſtendit impoſſibile fore quod dicebant, ſuam probationē exēplo confirmās. vnde dicit: {Et co. eis ī pa. di. illis: Q̄uo poteſt ſa. ſat. eiicere?} quaſi diceret: Regnum contra ſe inteſtino bello diuiſum, neceſſe eſt deſolari. Quod & in domo & in ciuitate vr̄. Quocirca etſi Sathanæ regnum in ſeipſum diuiſum eſt: ita ꝙ Sathanas ab hominibus repellat Sathanam, deſolatio regni dæmonum appropinquauit. regnum autem eorum eſt in hoc, ꝙ hoīes ſubditos teneant. Si igitur ab hominibus pelluntur, hoc non eſt aliud q̄ regnum eorum diſſolui. Si aūt adhuc in hoībus tenent ptātem, manifeſtum eſt, ꝙ regnū maligni adhuc ſtat, & non eſt contra ſeipſum diuiſum. GLO. Et quia iam oñdit exemplo, ꝙ dæmon dæmonem non expellit: oñdit q̄uo poſſet expelli, dicens: {Nemo poteſt va. for.} THEO. Exemplum tale eſt, fortis eſt dæmon, vaſa eius ſunt hoīes in quibꝰ recipitur: Niſi ergo quis prius vincat dæmonem & alliget, q̄uo vaſa eius, i. dæmoniacos ab eo diripiet? Sic & ego qui diripio vaſa eius, i. libero hoīes a dæmoniaca paſſione, prius alligo dæmones & ſupero eos & inimicus eorum ſum. Q̄uo ergo dicitis, ꝙ Beelzebub habeo, & dæmonum amicus exn̄s dæmonia eiicio? BEDA: Alligauit etiam dñs fortem, i. diabolum, hoc eſt electorū ſeductione cōpeſcuit, & ingreſſus in domum, i. in mundum, domum eius & vaſa, i. homines diripuit, qa ereptos a diaboli laqueis Eccleſiæ ſuæ adunauit. Vel domum eius diripuit. quia omnes mundi partes, q̄bus olim hoſtis dominabatur antiquus Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus diſtribuit, vt populos ad viam vitæ conuerterent. Oſtendit autem Dominus, quòd grande ſcelus committerent, qui hoc quod Dei eſſe cognouerant, diaboli eſſe clamabant cum ſubdit: {Amen dico vobis, quoniam omnia dimit. fi. ho. peccata & blaſphemiæ quibus blaſphemauerint.} Omnia quidem peccata &

blaſphemiæ non paſſim dimittuntur omnibus hominibus: ſed his qui dignam pro erroribus ſuis in hac vita pœnitentiam egerint, & ſic neque vllum habet locum. vel Nouatus non pœnitentibus, qui in martyrio lapſi ſunt, veniam neget eſſe tribuendam, vel Origenes qui aſſerit poſt iudicium vniuerſale tranſactis, licet ſæculo-

conſurrexerit in ſemetipſum, diſpartitus eſt, & non poterit ſtare ſed finē habet. Nemo p̄t vaſa fortis in domū ingreſſus diripere, niſi prius fortē alliget, & tūc domum eius diripiet. Amē dico vobis, qm̄ oīa dimittentur filijs hominum pctā & blaſphemiæ q̄bus blaſphemauerint, q aūt blaſphemauerit in Spiritūſanctū non habet remiſsionē in æternum, ſed reus erit ęterni delicti, qm̄ dicebant ſpiritum īmundū habet.

f Et venerunt mater eius & fratres, & foris ſtantes miſerunt ad eum, vocantes eū. Et ſedebat circa eum turba, & dicunt ei: Ecce

rum voluminibus cūctos peccatores veniā peccatorum eſſe conſecuturos, cuius errorem ſequentia Domini verba redarguunt cum ſubditur: {Qui autem blaſphemauerit in Spiritumſanctū non habet remiſſionem in æternum.} CHRY: Et quidem blaſphemiam, quæ circa eum erat excuſationem habere dicit, quia tunc videbatur homo deſpectus & infimi generis: ſed iniuria Dei remiſſionem non habet. Blaſphemia autem in Spiritumſanctum contra Deum fit. Eſt enim Spiritusſancti operatio regnum Dei, & propter hoc irremiſſibilem dicit eſſe Spiritusſancti blaſphemiam. Pro eo autem quod hic ſubditur: {Sed erit reus æterni delicti.} alius Euangeliſta dicit: Neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Per quod intelligitur iudicium quod eſt ſecundum legem & futurum. Cum enim lex maledicentem Deum occidi iubeat, in hoc legis ſecundæ excuſationem non habet. omnis autem qui baptizatur extra hoc ſæculum fit. Latebat autem Iudæos remiſſio, quæ fit per baptiſmum. Qui ergo miracula & dæmonum eiectionem, quæ ſolum ſunt propria Spiritusſancti, dæmoni appropriat, nulla excuſatio ſibi de blaſphemia relinquetur. Sed neque blaſphemia talis, cum ſit contra Spiritumſanctum remitti videtur. vnde exponens ſubdit, {Quoniam dicebant: Spiritum habet immundum.} THEOPHI. Eſt autem intelligendum, quòd veniam non cōſequentur niſi pœniteant. Cum vero in carne Chriſti ſcandalizantur etiam ſi non pœniterent aliquid excuſationis habebant, & remiſſionis aliquid conſequebantur. HIERO. Vel hoc dicit, quia non merebitur pœnitentiam agere vt recipiatur, qui Chriſtum intelligens principem dæmoniorum eſſe dicebat. BEDA: Neque tamen hi qui Spiritumſanctum non eſſe Deum credunt, irremiſſibilis blaſphemiæ crimine tenentur, quia non inuidentia diabolica: ſed humana ignorantia ducti hoc faciūt. AVGVST. de Verbis Domini: Vel ipſa impœnitentia eſt blaſphemia Spiritusſancti, quæ non remittetur. Contra enim Spiritumſanctum quo peccata dimittuntur, verbum dicit, ſiue cogitatione ſiue lingua, qui ſibi cor impœnitens theſaurizat. Subiungit autem quoniam dicebant ſpiritum immundum habet, vt oſtenderet hinc fuiſſe exortam cauſam vt hoc diceret, eo quòd dicerent eum in Beelzebub dæmonem expellere, non quia eſſet blaſphemia quæ non remittitur, cum & hæc remittatur, ſi recta pœnitentia conſequatur: ſed hinc cauſa extitit vt a Domino illa ſententia proferretur facta mentione ſpiritus immundi, quem aduerſus ſeipſum diuiſum Dominus oſtendit propter Spiritumſanctum, qui etiam quos colligit efficit indiuiſos, peccata quæ aduerſus ſe diuiſa ſunt dimittendo, cui dono remiſſionis non reſiſtit, niſi qui duritiā cordis impœnitentis habuerit. Nam alio loco dixerunt Iudæi de Domino, quòd dæmoniū haberet: nec tñ ibi aliquid dixit de blaſphemia Spiritusſancti, quoniam non ita obiecerunt ſpiritum immundum, vt in ſe diuiſus ex ore eorum poſſet oſtendi ſicut Beelzebub a quo dæmones eijci poſſe dixerunt.

f ¶ THEOPHI. Quia propinqui Domini venerant tenere eum tanquàm in furiam verſum, mater eius amoris compaſſione detenta, venit ad ipſum: vnde dicitur: {Et venerunt mater eius & fratres, & foris ſtantes miſerunt ad eum vocantes eū. CHRY. Ex hoc autem manifeſtum fit, ꝙ non ſemper cum eo erant fratres eius & mater, quia vero dilectus erat ad eum propter reuerentiā, & affectum veniunt de foris expectantes. vnde ſequitur:} Et ſedebat circa eum turba & dicunt ei: Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te. BEDA. Fratres Domini non filij ſemper virginis Mariæ iuxta Heluidium: Nec filij Ioſeph ex alia vxore iuxta quoſdam putandi ſunt: ſed eius potius intelligendi ſunt eſſe cognati. CHRY. Alter autē Euangeliſta dicit, quòd fratres eius nondum credebant in eum: Cui conuenit quod hic dr̄, ꝙ eum q̄rebant de foris expectantes, & ſm̄ eandem intentionem Dominus

ęorum non ſicut propinquorum meminit. vnde ſequitur: {Et reſpondens eis ait: Quæ eſt mater mea & fratres mei? } Hoc autem non dixit, matrē & fratres omnino reprobando, ſed oñdens ꝙ ſup omnem cognationem temporalem oportet propriam animam p̄honorare. vnde conuenienter hoc dr̄ his qui vocabant ad propinquorum collocutionem, quaſi ad aliquid vtilius q̄ ſit doctrina ſalutis. BEDA. Rogatus ergo officio verbi, diſſimulat egredi, non materne refutans obſequium pietatis: ſed paternis ſe myſterijs amplius q̄ maternis debere monſtrat affectibus. Nec iniurioſe fratres contemnit: ſed opus ſpirituale carnis cognationi p̄ferens, religioſiorē cordium copulam docet eſſe q̄ corporum. vnde ſequit: {Et circūſpi. eos qui in circu. eius ſedebāt ait: Ecce mater mea & frēs mei. } CHRY. In quo Dn̄s oſtendit, ꝙ oportet eos, qui fidei ſunt propinqui p̄ omnibus conſanguineis honorare. Ieſu quidē aliquis mater efficitur prædicando: quaſi enim parit Dominum quē cordi audientis īinfuderit. HIERO. Sciamus autem nos eſſe fratres eius & ſorores, ſi voluntatem patris impleuerimus, & cohæredes ſimus eius. vnde ſequitur: {Qui.n.fecerit voluntatem Dei: hic frater meus & ſoror mea & mr̄ eſt. THEO. Non ergo negans matrem hoc dixit, ſed oſtendens ꝙ non ſolum eſt digna honore propter hoc, ꝙ genuit Chriſtum: ſed & propter oēm aliam virtutem. BEDA. Myſtice autem mater & fratres Ieſu ſunt ſynagoga, ex cuius carne eſt editus & populus Iudæorū, qui Saluatore intus docente, venientes intrare nequeunt, cum ſpiritaliter intelligere dicta nequeunt. Præoccupans autem turba ingreditur, quia differente Iudæa, gentilitas fluxit ad Chriſtum. foris.n.ſtantes volunt Dn̄m videre cognati ipſius, cū Iudæi ſe ad cuſtodiam literæ foris fixerunt, & Chriſtum potius ad carnalia docenda cogunt exire, q̄ ſe ad diſcēda ſpiritualia cōſentiunt ingredi. Si ergo foris ſtantes nec ipſi agnoſcunt parentes, quēadmodū nos agnoſcemur ſi foris ſtemus? intus.n.eſt verbum, intus eſt lumen.

mater tua & fratres tui foris q̄runt te. Et reſpondens eis, ait: Quæ eſt mater mea & fratres mei? Et circumſpiciens eos, qui in circuitu eius ſedebant, ait: Ecce mater mea & fratres mei. Qui enim fecerit volūtatē Dei, hic frater meus, & ſoror mea & mater mea eſt.

CAPVT IIII.

ET iterum cæpit docere ad mare, & congregata eſt ad eum turba multa, ita vt in nauim aſcendens ſederet in mari. & omnis turba circa mare ſuper terram erat, & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina ſua, Audite: Ecce exijt ſeminans ad ſeminandū. Et dum ſeminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cęli & comederunt illud. Aliud vero cecidit ſuper petroſa, vbi non habuit terrā multam, & ſtatim exortum eſt, quoniam non habebat altitudinem terræ; & quādo exortus eſt Sol, exæſtuauit, & eo ꝙ non habebat radicem, exaruit. Et aliud cecidit in ſpinas, & aſcenderunt ſpinę & ſuffocauerunt illud & fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum aſcendentem & creſcentē, & afferebat vnum triceſimum, & vnum ſexageſimum, & vnum centeſimum. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat. Et cū eſſet ſingularis, interrogauerunt eum hi, qui cum eo erant duodecim parabolam. Et dicebat eis: Vobis datum eſt noſſe myſteriū regni Dei, illis autem qui foris ſunt, in parabolis omnia fiūt, vt videntes videant, & non videāt. & audientes audiant & non intelligant, nequando conuertantur & dimittantur eis peccata. Et ait illis, Neſcitis parabolam hanc? Et quomodo omnes para-

CAP. IIII.

THEOPH. Licet matrem Dominus ſuperius negligere videretur: tñ reuereē eam. Propterea nāque egreditur circa mare. vnde dicitur {Et iterum cæpit Ieſus docere ad mare. } BEDA. Si.n. Euangeliū Matthęi inſpicimus, patet hanc doctrinam Dn̄i ad mare eadem die qua ſuperiorem in domo celebratum eſſe ſermonē. terminato.n. primo ſermone continuo ſubiunxit Matthæus dicens. In illo die exiens de domo ſedebat ad mare. HIERO. Cæpit autem docere ad mare, vt locus docendi indicet auditores amaros fuiſſe & inſtabiles. BEDA. Relicta etiam domo cæpit docere ad mare, quia relicta ſynagoga ad colligendam per Apoſtolos populi gentilis multitudinem venit. vnde ſequitur: {Et congre. eſt ad eum turba mul. ita vt in nauem aſcendens ſederet in mari. CHRY. Quod nō ſine cauſa factum oportet intelligi, ſed vt poſt ſe neminem dimitteret: ſed omnes auditores ante faciem haberet. BEDA. Præfigurabat autem hæc nauis Eccleſiam in medio nationum ędificandam, in qua dn̄s dilectam ſibi conſecrat manſionem. Sequitur: {Et dicebat illis in para. mul. HIERO. Parabola eſt rerum natura diſcrepantium, ſub aliqua ſimilitudine facta cōparatio. παραβολὴ parauoli enim, Græco vocabulo dicitur ſimilitudò, quando illud quod intelligi volumus per comparationes aliquas indicamus. Sic.n. ferreum quēpiam dicimus, quando durum ac fortem deſideramus intelligi: cum velocem, ventis aut auibus comparamus. Loquitur autem turbis in parabolis more prouidentiæ ſuę, vt qui cęleſtia capere non poterant, per ſimilitudinem terrenam audita p̄cipere potuiſſent. CHRY. Erigit enim per parabolam audien-

F tium mentem vt manifeſtiorem ſermonem faceret res viſui oſtendens. THEO. Et vt attentiores faceret auditores, primam parabolam proponit de ſemine quod eſt verbum Dei. vnde ſequitur. {Et dicebat illis in doctrina ſua, } non Moyſi, non Prophetarum, quia ſuum prædicat Euangelium. {Exijt ſeminans ad ſeminandū. Seminans autē Chriſtus eſt. CHRY. Non aūt loco exiuit, q. præſens extitit oībus & implet: ſed habitu & diſpenſatione qua nobis factus eſt p̄pinquior: per carnis amictum. Quia.n. nō valebamus ire ad eū peccatis impedientibus iter noſtrum, ipſe exit ad nos. Exijt aūt prædicans pietatis: ſeminare ſermonē quē copioſe loquebat. Nō aūt inculcat ſermonē eundem in eo qđ dicit: {Exijt ſemināns ad ſeminandum. } exit enim aliqñ ſeminans, aut vt faciat nouale, aut herbas malas euellat, aut aliquid aliud operetur. Iſte autem exijt ad ſeminādum. BEDA. Vel exijt ad ſeminādum, cum poſt vocatam ad fidem ſuā partem ſynagogæ electam ad vocationem quoq; gētium gratiæ ſuæ dona diffudit. CHRY. Sicut aūt ſeminans non diſcernit terrā ſubiectam: ſed ſimpl̄r & abſq; diſcretione ſemen mittit, ſic & ipſe oēs alloquitur. Et ad hoc ſignificandum ſubdit: {Et dum ſeminat, aliud cecidit circa viam. } THEO. Vide quia non dixit, ꝙ proiecit illud in via, ſed quia cecidit. qui.n. ſeminat, quantum in ſe eſt, in terram bonam proiicit: ſed illa ſi ſit mala corrumpit verbum. Via autem Chriſtus eſt, infideles autem ſunt circa viam, i. extra Chriſtum. BEDA. Vel via eſt mens ſedulo malarum cogitationum motu trita, ne verbi ſemen in ea germinare ſufficiat. Et ideo quicquid boni ſeminis vicinia talis viæ I contigerit perit, & a dæmonibus rapitur. Vnde ſequitur: {Et ven. volu. cæ. & come. illud } Recte autem dæmones volucres cæli dicūtur, ſiue quia cæleſtis ſpiritualiſque ſunt naturæ, ſiue quia in aere habitant. Vel qui ſunt circa viam ſunt negligentes & deſides. Sequitur: {Aliud vero cecidit ſuper petroſa. } Petrā dicit duritiam proteruę mentis, terram leuitatem animæ obedientis, ſolem feruorē perſecutionis ſeuientis. Altitudo ergo terræ, quæ ſemen Dei debuerat accipere probitas eſt animi diſciplinis cęleſtibꝰ exercitati, atque ad obediendum diuinis eloquijs regularibus inſtituti. Petroſa autem loca quæ vim radicis ſuſcipiendæ non habent, illa ſunt pręcordia quæ dulcedine tantum auditi ſermonis ac promiſſis cæleſtibus ad horam delectantur, ſed in tēpore tentationis recedunt quia parum eſt in eis ſalutaris deſiderij quod ſemen vitæ cōcipiat THEO. Vel petroſa ſunt, qui modicum adhærentes Petræ, ideſt Chriſto inquantum ad tempus verbum recipiunt, poſtmodum K abiiciunt recedentes. Sequitur: {Et aliud cecidit inter ſpinas. } per quod ſignificatur animæ multa curantes: Spinæ enim curæ ſunt. CHRYSO. Vlterius vero ponit terram bonam dicens: {Et aliud cecidit in terram bonam. } Secundum enim conditionem terræ eſt differentia fructuum. Multa eſt autem dilectio ſeminantis ad homines quoniam & primos commendat, & ſecundos non reiicit, & tertijs tribuit locum. THEO. Vide etiam quomodo mali ſunt plurimi, & pauci qui ſaluantur, quarta enim pars ſeminis inuenitur ſaluata. CHRY. Non tamen maior pars ſeminis occaſione amittitur ſeminantis, ſed terræ recipientis, i. aīæ audientis, & quidem materialis agricola hoc modo ſeminando congrue incuſaretur. Non.n. ignorat lapidē aut viam aut terram ſpinoſam, terram pinguē non fieri. In rationabilibus vero non eſt ſic. Petram.n. poſſibile eſt fieri terram pinguē, & viam non conculcari & deſtrui ſpinas; quod ſi fieri non poſſet, non ibi ſeminaſſet. Per hoc ergo nobis tribuit pœnitentiæ ſpem. Sequitur: {Et dicebat, qui habet aures audiendi, audiat. HIER. Quoties hæc admonitio in Euangelio aut in Apocalypſi Ioannis interponitur, myſticum hoc quod dicitur atque ad audiendum diſcendumque inſinuatur.

Hom. 45. in Matth.

inſinuatur. {Aures enim audiendi} ſunt cordis & ſenſus interioris, aures obediendi & faciendi quæ iuſſa ſunt. Sequitur. {Et cum eſſet ſingularis, interrogabant eum hi qui cum eo erant duodecim parabolam exponere. & dicebat eis: Vobis datum eſt ſcire myſterium regni Dei. illis autem qui foris ſunt in para. omnia fiunt. } BEDA. Quaſi diceret, vos qui eſtis digni omnia quæ ad p̄dicationem ſunt congrua edoceri: parabolarum manifeſtationem addiſcetis. Ad iſtos autem parabolis verſus ſum, quia digni non ſunt addiſcere propter eorum malitiam, qui enim legis quam acceperant obedientiam non tenebant: iuſtum fuit, vt noui ſermonis participationem non haberent, ſed ab vtroq; ſunt alieni. Oſtendit enim per diſcipulorū obedientiam, ꝙ per cōtrarium indigni facti ſunt reliqui myſticæ doctrinæ. Poſt ea vero inductione vocis propheticæ eorū confundit nequitiam tamquam a longe confutatam. vnde ſequitur. {Vt videntes videant, & non videant, & audientes audiant, & non intelligant. } C Quaſi dic. vt prophetia impleatur quæ hoc prædicit. THEO. Deus enim eos fecit videntes, ideſt intelligentes bonum. Ipſi vero non vident, voluntarie ſe fingentes non videre ne conuertantur, & corrigant ſe tamquam ſuæ ſaluti inuiderent. Sequitur. {Nequando conuer. & di. eis pec. } CHRY. Sic ergo vident, & non vident, audiunt, & non intelligunt. Quòd enim vidēt & audiunt, contingit eis ex gratia Dei, ſed quòd vident & non intelligunt, cōtingit eis, quia gratiam recipere nolunt, ſed oculos claudunt, & fingunt ſe non videre, neque dictis acquieſcunt, & ſic a peccatis non mutantur per hoc quòd vident, & audiunt, ſed contrarium patiūtur. THEO. Vel poteſt aliter intelligi, ꝙ reliquis loquebatur in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligāt. Deus enim dat viſum, & intellectum his qui petunt, reliquos autē obcecat, ne in maiorem redargutionem ſit eis, quòd cum intelligerent: noluerunt facere quæ oportet. vnde ſequitur. {Nequando cōuer. & di. eis pec. } D AVG. de Quæſt. euang. Vel hoc intelliguntur peccatis ſuis meruiſſe, vt non intelligerent, & tamen hic ipſum miſericorditer eis factum, vt peccata ſua cognoſcerent, & conuerſi veniam mererentur. BEDA. Illis ergo qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt, & facta. ſ. & verba Saluatoris, ꝙ neque in his quæ operabatur virtutibus, neque in eis quæ prædicabat archanis eum cognoſcere Deum valent. Ideoque ad remiſſionem peccatorum attingere non valent. CHRY. Quòd autem non loquebatur eis niſi in parabolis, nec omnino loqui deſiſtebat: demonſtrat, ꝙ his, qui bono propinqui ſunt, etſi in ſeipſis bonum non habeāt, occultum tamen eis oſtenditur. Cum autem aliquis cum reuerentia, ac recto corde accedit, occultorum reuelationem conſequitur abundanter. Cum autem nō ſana ſentit, nec his quæ multis facilia ſunt dignus fiet, nec etiam eorum auditu. Sequitur: {Et ait illis: neſcitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoſcetis? } E HIERO. Oportebat ſiquidem, vt illi, quibus in parabolis loquebatur, requirerent quod non intelligerent, & per Apoſtolos, quos contemptos habebant diſcerent myſterium regni, quod ipſi non habebant. GLO. Et ideo dominus hæc dicens: oſtendit oportere eos & hanc primam, & omnes conſequentes parabolas intelligere. propter quod exponens ſubdit: {Qui ſeminat, verbum ſeminat. } CHRY. Et quidem Prophetæ doctrinam populi plantationi vineæ comparauit: hoc veræ ſeminationi, manifeſtans per hoc ꝙ breuior eſt nunc & facilior obedientia, & ſtatim fructū dabit. BEDA: In hac autem domini expoſitione omnes eorum qui audire verba ſalutis potuerunt ſi ad ſalutem peruenire nequæunt diſtantia comprehenditur. Sunt namque qui verbum qđ audiunt nulla fide, nullo intellectu, nulla ſaltem tentandi vtilitatis occaſione percipiunt, de quibus dicit. {Hi autem ſunt qui circa viam. } Cordibus enim eorum mandatum verbum, confeſtim immundi ſpiritus quaſi viæ tritæ volucres ſemen eripiunt. Sunt qui auditi verbi, & vtilitatem probant & deſiderium guſtant, ſed ne ad id quod probant perueniant: alios huius vitæ aduerſa terrē-

bolas cognoſcetis? Qui ſeminat, verbum ſeminat. Hi autem ſunt qui circa viā vbi ſeminatur verbum, & cum audierint cōfeſtim venit Sathanas, & aūfert verbū quod ſeminatum eſt in cordibus eorum. Et hi ſunt ſimiliter qui ſuper petroſa ſeminantur, qui cū audierint verbum, ſtatim cum B gaudio accipiunt illud, & non habent radicem in ſe: ſed temporales ſunt, deinde orta tribulatione, & perſecutione propter verbum cōfeſtim ſcandalizātur. Et alii ſunt qui in ſpinis ſeminantur. Hi ſunt qui verbum audiūt & erumnæ ſæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiſcentiæ introeuntes, ſuffocant verbum & ſine fructu efficitur; Et hi ſunt qui ſuper terram bonam ſeminati ſunt, qui audiunt verbum, & ſuſcipiunt, & fructificant, vnum triceſimum, & vnum ſexageſimū, & vnum centeſimū. b Et dicebat illis: Numquid venit lucerna, vt ſub modio ponatur, aut ſub lecto? Nonne vt ſuper candelabrum ponatur? Non eſt enim aliquid abſconditum quod non manifeſtetur, nec factum eſt occultum, quod non veniat in palam. Siquis habet aures audiendi, audiat. Et dicebat illis: Videte quid audiatis: In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis, & adiicietur vobis. Qui enim habet, dabitur illi, & qui non habet etiam quod habet, auferetur ab eo.

A do, alios proſpera blandiendo retardant, de quorum primis dicit. {Et hi ſunt ſimiliter qui ſupra petroſā. } De aliis dicitur. {Et alii ſunt qui in ſpinis. } Spinæ autem diuitiæ vocantur, quia cogitationum ſuarum pūctionibus mentem lacerant, & cum vſque ad peccatum pertrahunt, quaſi inflicto vulnere cruentant. Dicit autem. {Et erumnæ ſæculi, & deceptio diuitiarum. } Quemcumque enim ſuperuacuus diuitiarum decipit appetitꝰ, neceſſe ē mox curarum erumna cōtinuarum affligat. Addit autem. {Et circa reliqua concupiſcentiæ. } quia mandatis Dei contemptis circa reliqua concupiſcens aberrat, ad gaudium beatitudinis non poteſt attingere. Suffocant autem huiuſmodi cōcupiſcentiæ verbum, quia bonum deſiderium ad quod intrare nō ſinunt, quaſi aditum flatus vitalis necant. Excipiuntur autem ab his hominū differentiis gentiles, qui nec audire verba vitæ merent. THEO. C Eorum vero qui ſemen ſuſcipiunt conuenienter rurſus tres ſunt gradus. vnde ſequitur. {Et hi ſunt qui ſuper terram bonam ſemi. } Qui in centum fructificant: ſunt qui perfectam, & obedientem habent vitam, vt virgines, & eremitæ. Qui autem ſexaginta. qui mediocriter ſe habent; vt continentes, & qui in cœnobio ſunt. Qui autem triginta: qui parui quidem ſunt ſecundum propriam virtutem fructum ferentes, vt laici, & qui in coniugio ſunt. BEDA. Vel triginta fructificat, cum aliquis fidem ſanctæ Trinitatis electorum cordibus inſinuat. ſexaginta, cum perfectionem docet bonæ operationis: centum, cum cœleſtis regni præmia demōſtrat. Centum namque computando in dextram transferuntur: vnde recte in ſignificatione ponuntur perpetuæ beatitudinis. Terra autem bona eſt electorum conſcientia, quæ omnibus prædictis tribꝰ terris contraria facit, quia & commendatum ſibi ſemen verbi libēter excipit, & exceptum inter aduerſa, & proſpera conſtanter ad D fructus vſque ad tempora conſeruat. HIERO. Vel fructus terræ in triginta, & ſexaginta, & centeſimo continetur: hoc eſt lege, & prophetia, & euangelio.

b ¶ CHRY. Poſt interrogationem diſcipulorum de parabola, ac explanationem, bene ſubiungit. {Et dicebat illis: Numquid venit lucerna, vt ſub modio ponatur, aut ſub lecto? nonne vt ſuper cā. po. } quaſi dicat, propter hoc parabola dicta eſt, non vt immanifeſta maneat, aut occulta, tamquā ſub modio, aut ſub lecto, ſed vt dignis manifeſtetur. Lucerna in nobis eſt intellectualis natura, q̄ ſecundum proportionem illuminationis, aut clare apparet, aut obſcure. Si enim meditationes quæ nutriunt lumen, ac recordationes, in quibus lucerna talis accenditur, negligantur, mox extinguitur. HIERO. Vel lucerna verbum eſt de tribus ſeminibus. Modius aut lectus, auditus eſt in obedientium. Candelabrum Apoſtoli ſunt, quos illuminauit verbum Dei. vnde ſequitur. {Nō eſt enim aliquid abſcon. } Abſconditum & occultum: parabola ſe- E minis eſt. In palam vero venit dum a domino tractat. THEO. Vel hic dominus diſcipulos monet lucidos eſſe ſecundum vitā, & conuerſationem, quaſi dicat. Sicut lucerna ad lucendum ponitur, ſic ad vitam ueſtram omnes inſpicient. Itaque ſtudete bonam vitam habere, & non in angulis ſedeatis, ſed lucerna eſtote. Lucerna enim non ſub lecto, ſed ſupra candelabrum poſita lucet. Quam quidem lucernam neceſſe eſt ponere ſuper candelabrum. i. in altitudinem conuerſationis, quæ ſecundum Deum eſt, vt & aliis lucere valeat: {nō ſub modio}. i. circa gulam. {neque ſub lecto}. i. ocio. Nemo enim qui eſcis ſtudet, & requiem diligit, poteſt eſſe lucerna omnibus lucens. BEDA: Vel quia tempus vitæ noſtræ ſub certa diuinæ prouiſionis menſura continetur: recte modio comparat. Lectus vero animæ corpus eſt, in quo temporaliter habitans quieſcit. Qui ergo amore vitæ temporalis, & illecebrarum carnalium occultat verbum Dei: modio, vel lecto lucernam operit. Supra cādelabrum autem ponit lucernam, qui corpus ſuū miniſterio verbi Dei ſubiicit. vnde his verbis typice figuram docet prædicandi. vnde ſequitur. {Non enim aliquid eſt abſconditum, quod non reueletur, neque factum eſt occultum, quod non in palā veniat. }

Quaſi

Quaſi di. nolite erubeſcere euangelium; ſed inter tenebras perſecutorum lumen verbi Dei ſupra corporis veſtri candelabrum leuate, fixa mente retinentes illum diem quo illuminabit Deus abſcondita tenebrarum. Tunc enim & vos laus, & aduerſarios pœna manet æterna. CHRY. vel aliter. {Non eſt aliquid abſconditū,} quaſi dicat: Si vos cum diligentia vitam duxeritis, accuſationes lucernam veſtrā non poterunt obumbrare. THEO. Vnuſquiſque enim noſtrū ſeu bonum aliquod, ſeu malum in præterito fecerit manifeſtatur in præſenti, & multomagis in futuro. Quid .n. eſt Deo occultius? ſed tamen & ipſe manifeſtatus eſt in carne. Sequitur. {Siquis habet aures audien. aud.} BEDA. Ideſt, ſiquis habet ſenſum intelligendi verbum Dei, non ſe ſubtrahat, non auditū ad fabulas conuertat, ſed his quæ veritas dixit, accommodet aurem ſcrutandi, manus implendi, linguam prædicandi. Sequitur. {Et dice. illis: Videte quid audiatis.} THEO. Vt ſcilicet nihil eorum, quæ vobis a me dicuntur ſubterfugiatis. {In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis} .i. quantamlibet menſuram intentionis introducetis, tantam recipietis vtilitatem. BEDA, vel aliter. Si ſolerter omnia quæ valetis bona facere, ac proximis intimare ſtudueritis, aderit diuina pietas, quę vobis & in præſenti ſenſum altiora capiendi, ac potiora gerendi effectum conferat, & in futuro æternam retributionem adiiciet. Et ideo ſubditur: {Et adiicietur vobis.} HIERO. vel aliter. Secundum menſurā fidei vnicuiq; diuiditur intelligentia myſteriorum, & ſcientiæ etiam adiicient virtutes. Sequit. {Qui enim hēt dabitur ei} .i. qui fidē hēt habebit virtutē, & qui hēt opus verbi, habebit & intelligētiam myſterij. Et qui non habet econtra fidem, deficit virtute: & qui non habet opus verbi, eius intelligentia caret: & qui non intelligit, iam auditum perdidit. CHRY. vel aliter. {Qui habet} .ſ. affectum, & voluntatem audiendi, & petendi {dabitur ei.} {Qui vero nō habet} diuini auditus deſiderium: {& quod contingit habere} ſcriptæ legis, auferetur ab eo. BEDA Nonnumquam enim lector ingenioſus negligendo ſe, priuat ſe ſapientia, quam tardus ingenio ſtudioſius elaborando deguſtat. CHRY. Poteſt autem ideo dici, ꝙ non habet, quia veritatem non habet propter hoc ꝙ mendacium habet, putat enim aliquid ſe habere, qui mendacis intellectus exiſtit.

c ¶ CHRY. Poſuit ſupra parabolam de tribus ſeminibus diuerſimode perditis, & vno ſaluato, cuius ſm proportionem fidei, & operationis tres differentias oſtendit. hic vero parabolam ponit ſolum de ſaluatis. vnde dicit. {Et dicebat: Sic eſt regnum Dei quemadmodum ſi homo iactet ſemen in terram.} HIERO. Regnum Dei eccleſia eſt, quæ regitur a Deo, & ipſa regit homines, & contrarias virtutes, & vitia calcat. CHRY. Vel regnum Dei dicit fidem, quæ eſt in ipſum, ac diſpenſationem humanitatis, quod quidem regnum eſt, ſicut ſi iaciat homo. Ipſe enim exiſtens Deus. & Dei filius homo incommutabiliter factus pro nobis, terram ſeminauit .i. totum mundum verbo diuinę cognitionis illuminauit. HIERO. Semen enim verbum vitæ eſt: terra corda humana, & dormitio hominis mors eſt Saluatoris. {Exurgit ſemen nocte, ac die,} quia poſt ſomnum Chriſti, numerus credentium per aduerſa & proſpera: magis magiſque germinauit in fide, & creuit in opere. CHRY. Vel exurgit ipſe Chriſtus, qui ſedebat expectans per longanimitatem, ꝙ recipientes ſemen fructificarent. Surgit autē .i. beniuolentiæ ſuæ verbo ad fructificationem nos erigens per arma iuſtitiæ a dextris, quibus ſignificatur dies, & a ſiniſtris, quibus ſignificatur nox perſecutionum. per hæc enim ſemen germinat, nec areſcit. THEO. vel aliter: Chriſtus dormit .i. aſcendit in cœlum, vbi licet dormire videatur: ſurgit tamen nocte, cum per tentationes nos erigit in ſuam cognitionem, die vero, cum propter orationes noſtram diſponit ſalutem. HIERO. Quod autem dicit. {Dum neſcit ille.} tropica eſt locutio, ideſt neſcire nos faciat quis fructus vſque in finem afferat. CHRY. Vel dicit: {Neſcit ille,} vt oſtēdat liberam voluntatem eorum, qui verbum ſuſcipiunt: voluntati enim noſtræ committit opus, & non totum ipſe ſolus operatur, ne bonum inuoluntarium videatur. vnde ſubdit: {Vltro .n. terra fructificat} .i. non neceſſitate coacta contra propriam volun-

c Et dicebat: Sic eſt regnū Dei, quemadmodum ſi homo iactet ſemen in terram, & dormiat, & exurgat nocte, & die, & ſemen germinet, & increſcat dum neſcit ille. Vltro enim terra fructificat primum herbam: deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica. Et cum ex ſe produxerit fructus, ſtatim mittit falcē, quoniam adeſt meſsis.

d Et dicebat: Cui aſsimilabimus regnum Dei, aut cui parabolæ cōparabimus illud? Sicut granum ſynapis, quod cum ſeminatum fuerit in terra, minus eſt omnibus ſeminibus, quæ ſunt in terra, & cum natum fuerit, aſcendit in arborem, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita vt poſsint ſub vmbra eius aues cœli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum prout poterāt audire: ſine parabola autem nō
G loquebatur eis. Seorſum autem diſcipulis ſuis diſſerebat omnia.

e Et ait illis: In illa die, cū ſero eſſet factum: Tranſeamus cōtra. Et dimittentes turbam aſſumūt eum ita vt erat in naui, & aliæ naues erāt cum illo. Et facta eſt

F tatem, ſed voluntate adducitur ad fructificandum. {Primum herbam.} HIERO. Ideſt timorem. Initium enim ſapientiæ timor domini. {Deinde ſpicam} .i. pœnitentiam lachrymoſam. {Deinde plenum fru. in ſpi.} .i. charitatem, plenitudo enim legis eſt charitas. CHRY. Vel primo herbam fructificat in lege naturæ paulatim ad profectū creſcens. poſtmodum ꝓducit ſpicas in manipulum colligendas, & in altari domino offerendas in lege, ſcilicet Moyſi. poſtea plenum fructum in euangelio. vel quia non ſolum oportet nos frondere per obedientiā, ſed eſſe prudentes, & quaſi harundinis ſpicas erectos perſiſtere de ventis agitantibus non curantes. Oportet nos etiam animā curare per aſſiduitatē memoriæ, vt tāquam ſpicas fructum geſtemus .i. operationem virtutis completā demonſtremus. THEO. Herbam enim germinamus, cum principium boni oſtendimus. {Deinde ſpicam,} cum reſiſtere tentationibus poſſumus. {Deinde fructum,} cum perfectum quis operatur. Sequitur: {Et cum ex ſe produxerit fructus, ſtatim mittit fal. qm̄ adeſt meſſis.} HIE. Falx eſt mors, vel iudicium, quod ſecat oīa, meſſis conſummatio ſæculi. GRE. vel aliter: Semen homo iactat in terram, cum cordi ſuo bonam intentionem inſerit. Dormit (Li.22.Mor. Cap.20.)
H autem qui iam in ſpe boni operis quieſcit. Nocte vero exurgit, ac die, quia inter aduerſa, & proſpera proficit, dum ille neſcit qui adhuc metiri incrementa ſua non valet, & tamen concepta virtus ad profectum ducitur. Cum igitur deſideria bona concipimus, ſemen in terram mittimus. Cum recte operari incipimus, herba ſumus. Cum ad perfectum boni operis creſcimus, ad ſpicam peruenimus. Cum in eiuſdem operis perfectione ſolidamur, iam plenum frumentum in ſpica proferimus.

d ¶ GLO. Poſtq̄ poſuit parabolā de fructificatione ſeminis euāgelii, hic ſubiungit aliam parabolam ad oſtendendam excellentiā doctrinæ euangelicæ ad omnes alias doctrinas. vnde dicitur. {Et dicebat, Cui aſſimilabimus regnum Dei?} THEO. Paruiſſimū quidem eſt fidei verbum. Crede in Deum, & ſaluus eris. ſed ſparſa ſuper terram prædicatio dilatata eſt, & augmentata: ita vt cœli volatilia .i. contēplatiui homines, & alti intellectu, & cognitione ſub
I eo habitent. Quanti enim ſapientes Gentilium relinquentes ſapientiam ſub prædicatione euangelii requieuerunt. omnium igitur maior prædicatio facta eſt. CHRY. Et etiam quia quod fuit hominibus in breuibus ſermonibus nunciatum, ſapientia quæ inter perfectos dicitur dilatauit ſuper omnes ſermones, quia nihil maius eſt hac veritate. THEO. Ramos autem magnos fecit. quidam enim Apoſtolorum in Romam, & quidam in Indiam, & quidam in alias terræ partes ſunt diuiſi, ſicut rami. HIERO. Vel ſemen iſtud minimum eſt timore, magnum autem in charitate, quæ eſt maior omnibus oleribus, quia Deus charitas eſt, & omnis caro fœnum. fecit autem ramos miſericordiæ, & compaſſionis, cum ſub vmbra pauperes Chriſti, qui ſunt cœli animalia delectantur habitare. BEDA: Homo autē qui ſeminat a pleriſque Saluator ipſe intelligitur, ab alijs autem ipſe homo ſeminans in corde ſuo. CHRY. Poſtea vero Marcus breuitate gaudens, oſtendens parabolarum naturam ſubiungit: {Et talibus multis parabolis loque-
K batur eis verbum prout po. audire.} THEO. Quoniam enim turbæ erant indoctæ a cōmeſtibilibus, & conſuetis nominibus inſtruit eas, & propter hoc ſubdit. {Sine parabola autem non loquebatur eis,} vt .ſ. mouerentur ad accedendum, & interrogandum. Sequitur. {Seorſum autem diſcipulis ſuis diſſerebat omnia} .ſ. de quibus interrogabant, vt ignorantes, non ſimpliciter omnia tam manifeſta, quàm immanifeſta. HIERO. Illi enim digni erant ſeorſum audire myſteria in penetrali, in timore ſapientiæ, qui remoti a cogitationum malarum tumultibus in ſolitudine virtutum permanebant. Sapientia enim in tempore ocii percipitur.

e ¶ HIERO. Poſt doctrinam dehinc ad mare venerunt, & fluctibus turbantur. vnde dicitur. {Et ait illis, in illa die cum ſero eſſet factum, tranſeamus contra.} REMI. Tria enim legitur dominus habuiſſe refugia .ſ. nauis, montis, & deſerti, quoties a turbis comprimebatur ad aliquod iſtorum refugiebat. Cum ergo vidit dominus turbas multas circa ſe, earum importunitatem quaſi homo volens declinare iuſſit diſcipulos ſuos transfretare. Sequitur.

tur: {Et dimit. tur. aſſu. e: ita vt erat in naui.} CHRY. Diſcipulos quidem aſſumpſit dominus, vt viſores fierent futuri miraculi: ſed ſolum ipſos aſſumit, ne alii cognoſcerent ipſos eſſe tam modicæ fidei. vnde ad oſtendendum, ꝙ ſeparatim alii transfretabāt, ſubiungit: {Et aliæ. na. e. cum illo.} Ne autem ſuperbirent diſcipuli, ꝙ eos ſolos aſſumpſerat periclitari eos permittit. Et vt etiam ꝑ hoc diſcerent tentationes viriliter ſuſtinere. vnde ſequitur: {Et fa. eſt pro ma.} Vt autem futuri miraculi maiorē eis imprimat ſenſum: dat tēpus timori dormiendo. vnde ſequit. {Et erat ip. in pup. ſu. cer. dor.} Si enim vigilaſſet, aut nō timuiſſent, neque rogaſſent tempeſtate orta, aut eū aliquid tale facere nō putaſſent. THEO. Dimiſit ergo eos incidere in timorem periclitationis, vt eius virtutem in ſeipſis cognoſcerent, qui alios ab eo beneficiatos videbant. {Dormiebat autem ſuper cer. nauis ligneum ſiquidē.} CHRYSO. Oſtendens ſuam humilitatem, & ex hoc multā ſapientiā docens. Nōdum autem diſcipuli, qui circa eum exiſtebant eius gloriam cognoſcebant, & quidem ꝙ ſurgens poterat ventis imperare credebant, ſed quod quieſcens, ſeu dormiens nequaquam. Et ideo ſequitur. {Et excitant eum, & dicunt ei: Magiſter, non ad te pertinet, quia perimus?} THEO. Ipſe autem exurgens, cōminatur primo quidem vento, qui maris tempeſtatem, & fluctus faciebat, & hoc eſt quod ſubditur. {Et exurgens commi. eſt vento.} deinde vero præcipit mari. vnde ſequitur. {Et dixit mari, tace, obmuteſce} GLO. Ex commotione enim maris quidam ſonitus conſurgit, qui videtur eſſe quædam maris locutio periculum comminantis: & ideo conuenienter ſub quadam metaphora tranquillitatem imperat taciturnitatis vocabulo, ſicut & in cohibitione ventorum qui ſua violentia mare conturbāt, comminationem nominauit. Solent enim poteſtatem habentes eos qui violentia pacem hominum conturbant, comminatione pœnarum refrenare. Per hoc ergo datur intelligi, ꝙ ſicut Rex aliquis poteſt comminatione violentos comprimere, & ſuis edictis murmur ſubiecti populi mitigare: ita Chriſtus Rex vniuerſæ creaturæ exiſtens, ſua comminatione ventorum cohibuit violentiam, & mari taciturnitatem indixit, & ſtatim eſt effectus ſecutus. Sequitur enim. {Et ceſſauit vē.} cui .ſ. fuerat comminatus. Et facta eſt tranquillitas magna .ſ. in mari, cui taciturnitatem indixerat. THEO. Comminatus eſt etiā & diſcipulis tamquam fidem non habentibus. Sequitur enim. {Et ait illis: Quid timidi eſtis? necdū habetis fidem?} Si enim habuiſſent fidem, credidiſſent ꝙ etiam dormiens ſeruare eos potuiſſet incolumes. Sequitur. {Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quiſputas eſt iſte, quia venti & mare obediunt ei?} Etenim dubie habebant ſe erga eum. Inquantum enim iuſſu mare placauit, non baculo, vt Moyſes, non præcibus, vt Heliſæus Iordanem, neque arca, vt Ieſus Naue, ſecundum hoc vere Deus eis videbatur, ſecundum vero ꝙ dormiebat, homo. HIERO. Myſtice vero puppis eccleſiæ eſt initium, in qua dominus corporaliter dormit, quia numquam dormit qui cuſtodit Iſrael. puppis enim mortuis pellibus viuos cōtinet, & fluctus arcet, & ligno ſolidatur, ideſt cruce & morte domini eccleſia ſaluatur. Ceruical corpus domini eſt, cui diuinitas, ſicut caput inclinata eſt. {Ventus autem, & mare,} dæmones, & perſecutores ſunt quibus dicit: Tace, quando compeſcit edicta regum iniquorum, vt voluerit. {Tranquillitas magna} eſt pax eccleſiæ poſt præſſuram, ſiue theorica poſt vitam actiuam. BEDA: Vel nauicula quam aſcendit, paſſionis arbor intelligitur per quam fideles ad ſecuritatem ſecuri litoris perueniūt. Aliæ naues quæ fuiſſe dicuntur cum domino, illos ſignificant qui fide dominicæ crucis imbuti ſunt: non tamen turbine, tribulationum pulſati. Vel poſt tentationū procellas ſerenitate pacis vtun-

procella magni venti, & fluctus mittebat in nauim: ita vt impleretur nauis. Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens, & excitant eum, & dicūt illi: Magiſter, non ad te pertinet quia perimꝰ? Et exurgens comminatus eſt vēto, & dixit mari. Tace, obmuteſce. Et ceſſauit ventus. Et facta eſt tranquillitas magna. Et ait illis: Quid timidi eſtis? Necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrū: Quiſputas eſt iſte, quia mare & venti obediunt ei?

CAP. V.

ET venerunt trans fretū maris in regionem Gerazenorum. Et exeunti ei de naui, ſtatim occurrit de monumētis homo in ſpiritu immūdo, qui domicilium habebat in monumentis. Et neque cathenis iam quiſquam poterat eum ligare, quoniam ſæpe compedibus, & cathenis vinctus dirupiſſet cathenas, & compedes comminuiſſet, & nemo poterat eum domare. Et ſemper die ac nocte in monumentis, & in montibus erat clamans, & concidens ſe lapidibus. Videns autem Ieſum a longe,
B cucurrit & adorauit eum, & clamans voce magna dixit, quid mihi & tibi Ieſu fili Dei altiſsimi? Adiuro te per Deum ne me torquæas. Dicebat enim illi: Exi ſpiritꝰ immūde ab homine iſto. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen eſt? Et dicit ei: Legio mihi nomen eſt, quia multi ſumus. Et depræcabatur eum multum ne ſe expelleret extra regionem. Erat aūt ibi circa montem grex porcorū magnꝰ paſcens in agris. Et depræcabantur eum ſpiritus,
C dicentes: Mitte nos in porcos, vt in eos introeamus. Et conceſſit eis ſtatim Ieſus. Et exeuntes ſpiritus immundi introierunt in

A tur. {Diſcipulis autem nauigantibus Chriſtus obdormiuit. quia fidelibus futuri regni quietem meditantibus, tempus dominicæ paſſionis aduenit. vnde hic ſero factum fuiſſe perhibetur, vt Solis occubitum non ſola domini dormitio, ſed ipſa diſcedentis lucis hora ſignificet. Aſcendente autem illo in puppim crucis, fluctus blaſphemantium perſecutorū aſſurgunt dæmoniacis excitati procellis, quibus tamen non ipſius patientia turbatur: ſed diſcipulorū imbecillitas concutitur. {Excitant autem diſcipuli dominum,} quia cuiꝰ mortem viderant, maximis votis reſurrectionem quærebant. {Vēto exurgens comminatus eſt,} quia reſurrectione celebrata, diaboli ſuperbiā ſtrauit. {Mare ſilere præcepit,} quia Iudæorum rabiem reſurgendo deiecit. Diſcipuli autē arguunt: quia poſt reſurrectionē exprobrauit eis incredulitatem eorum. & nos quoque cum ſigno dominicę crucis imbuti, ſæculum relinquere diſponimus, nauē cum Ieſu conſcendimus, mare tranſire conamur, ſed nobis nauigātibus inter equoris fremitus obdormit, quando inter medios virtutum vſus, vel immundorum ſpirituum, vel hominum prauorum, vel ipſarum noſtrarum cogitationum impetus amoris flamma refrigeſcit. Verum inter huiuſmodi procellas illum ſedulo excitemus, mox tempeſtatem compeſcet, refundet tanquillitatem, portum ſalutis indulgebit.

CAP. V.

D THEO. Quia qui in nauicula erant conquirebant ad inuicem: Quiſputas eſt iſte? inimicorum teſtimonio confirmatur quis eſſet. Acceſſit enim dæmoniacus cōfitens ipſum eſſe filium Dei. Ad quod narrandum euāgeliſta accedens, dicens. {Et vene. trans fre. ma. in regi Gerazenorum.} BEDA, Geraza eſt vrbs in ſignis Arabiæ trans Iordanem, iuxta montem Galaad, quam tenuit tribus Manaſſe, non longe a ſtagno Tyberiadis, in quod porci præcipitati ſunt. CHRY. Sed tamen neque Gadarenorum, neque Gerazenorum exquiſita ſcriptura continet, ſed Gergeſenorum. Gadara enim ciuitas eſt Iudeæ, cui præceps adiacet ſtagnum, & nullo modo mare. Geraza vero Arabiæ ciuitas eſt, neque mare, neque ſtagnum proximum habens. Et ne tam euidens mendacium Euangeliſtæ dixiſſe videant, viri tam diligenter ſcientes ea quæ circa Iudæam erant. Gergeſa quidem, a qua Gergeſeni dicti, antiqua ciuitas fuit, iuxta eam, quæ nunc Tyberias appellatur, circa quam præcipuum eſt circumpoſitum ſtagnum. Sequitur. {Et exe. ei de na. ſta, occur. ei de monu. homo.} AVG. de Con. euan. Cū Matthæus dicat duos fuiſſe, Marcus & Lucas vnum commemorant, vt intelligas vnum eorum fuiſſe (Li.2.c.42.)
E perſonæ alicuius clarioris, quem regio illa maxime dolebat. CHRY. Vel videtur, ꝙ Marcus, & Lucas illud quod erat miſerabilius narrauerunt, & propter hoc diffuſius quod illi contigerat enarrant. Sequitur enim. {Et neque cathe. iam quiſquam eum po. ligare.} Dixerunt ergo ſimpliciter dæmoniacum, numerum non quærendo, vel vt virtutem maiorem oſtenderent operantis. Nam qui vnum talem curauerat, non erat ei impoſſibile multos alios curare. nec tamen hic diſſonantia demonſtratur. Non enim dixerunt, ꝙ vnus ſolus erat, quod ſi dixiſſent, Matthæo contradicere viderentur. Habitabant autem in monumentis dæmones, erroneum dogma multis volentes imittere, ꝙ decedentium animæ in dæmones conuertebantur. GREG. Niſſe. Parauerat autem ſe cœtus dæmonum ad reſiſtendum diuinæ poteſtati. Cum autem appropinquaret qui poteſtatem habet ſuper omnia, exclamant eminentem eius virtutem. vnde ſequitur. {Videns autem Ieſum a lon. cucur. & adora. eum, & cla. vo. magna, & di. ei, Quid mi. & tibi

Ieſu

Ieſu fili Dei altiſſimi.} CYRIL. Vide dæmonem duplici paſſione diuiſum, audacia, & timore reluctatur, & orat, quaſi quæſtionẽ aliquam intentãs vult ſcire quid ſibi, & Ieſu cõe: q.d. qua de cauſa eijcis me ab hominibus cum ſint mei? BEDA: Quæ autem impietas eſt Iudæorum eum dicere in principe dæmoniorum eiecíſſe dæmonia, quem & ipſa dæmonia fatentur nihil ſecum habere commune? CYRIL. Deinde orans ſubiungit: {Adiuro te per Deum, ne me torqueas.} emiſſionẽ enim reputabat tormentum, vel etiam inuiſibiliter torquebat̃. CHRY. Quàmuis enim mali ſint dæmones: ſciunt tamen, ꝙ ipſos propter peccata expectat vltimo aliqua pœna. quia vero nondum eis tempus vltimæ pœnæ aduenerat, firmiſſime cognoſcebant, maxime cum ꝑmiſſum eſſet eis hominibus commiſceri. Sed quia Chriſtus cõpræhenderat eos tanta mala perpetrare, putabant, ꝙ propter factorum exceſſum vltimum punitionis tempus minime expectarent, propter hoc ſupplicant ne torqueantur. BEDA. Magnum enim tormentũ eſt dæmonia a læſione hominis ceſſare, & tanto dimittit grauius, quanto poſſidet durius. Sequitur enim. {Dice.n. illi: Exi ſpiritus im.ab hom.iſto.} CYRIL. Attendas inexpugnabilem virtutem Chriſti, conquaſſat Sathanam, cui verba Chriſti ſunt ignis & flamma, ſecundum ꝙ Pſalmiſta dicit: {Liquefacti ſunt mõtes a facie Dei}.i. ſublimes, & ſuperbæ virtutes. Sequitur. {Et inter.eum quod tibi nomen eſt? THEO. Interrogat quidẽ dominus non vt ipſe ſciret, ſed vt cæteri ſciant multitudinem habitantium dæmonum. CHRY. Ne ſi ipſe diceret, ꝙ multi ſunt, incredibile fieret, vult ergo ꝙ ipſi confiteantur, ꝙ multi erant. vnde ſequitur. {Et di.ei: Legio mi.no.eſt, quia mul.ſumus.} Non dicit determinatum numerum, ſed multitudinem. non enim prodeſt ad ſcientiam exquiſitio numeri. BEDA: Confeſſa autem publice peſte quam furens tolerabat, virtus curantis gratior apparet. Sed & noſtri temporis ſacerdotes, qui per exorciſmi gratiam eijcere norunt ſolent dicere patientes, non aliter valere curari, niſi quantũ ſapere poſſunt omne quod ab immundis ſpiritibus viſu, auditu, guſtu, tactu, vel alio quolibet corporis, aut animi ſenſu vigilantes, dormienteſve pertulerint, confitendo patenter exponãt. Sequitur. {Et præca.eũ.mul.ne expel.extra regionem.} CHRY. Aut vt Lucas dicit, in abyſſum. Abyſſus enim eſt ſeparatio huius mundi. promerentur enim dæmones mitti ad tenebras exteriores diabolo, & ſuis angelis præparatas. Hoc autem Chriſtus facere poterat: permiſit tamen eos in hac terra eſſe ne abſentia tentatoris: homines corona victoriæ priuaret. THEO. Et vt nobiſcum pu-

Lib.2.c.24. guantes: nos peritiores conſtituant. Sequitur enim. {Erant autem ibi cir.mõ.grex.por.mag.paſcenſ.} AVG. de Con.euang. Quod hic dicit Marcus circa montes fuiſſe gregem: Lucas autem in monte, nihil repugnat. Grex enim porcorum tam magnus fuit, vt aliquid eius eſſet in monte, & aliquid circa montem. Sequitur. {Et de præc.eum ſpi.di. Mitte nos in por.vt in eos introeam⁹}. REMI. ſuper Matthæ. Iccirco autem intrauerunt in porcos non ſponte: ſed petierunt, vt eis concederetur, vt demonſtraretur, quia non poſſunt nocere hoĩbus, niſi permiſſione diuina. Ideo aũt non petierunt mitti in hoĩes, quia illum cuius virtute torquebantur, humanam ſpeciem geſtare videbant, nec petierunt, vt in pecora mitterentur, quia velut munda animalia in templo Dei offerebantur. Petierunt, vt in porcos mitterentur, quia nullum animal eſt im-

Hom.29.in Matth. mundius porco, & dæmones ſemper in ſpurciciis delectantur. Sequitur: {Et conceſſit eis ſtatim Ieſus.} BEDA. Ideo quidem permiſit, vt per interfectionem porcorum hoĩbus ſalutis occaſio præbeatur. CHRY. Volens furiam quam contra hoĩes habent dæmones omnibus demonſtrare, & ꝙ multo peiora vellẽt hoĩbus inſligere ſi poſſent: virtute non impediti diuina. Et quia in hominibus hãc demonſtrationẽ fieri eius pietas non ferebat, ipſos in porcos intrare permiſit, vt in illis virtus, & furor dæmonum videatur. Sequitur: {Et exe. ſpiritus immundi.} TITVS: Fugam aũt arripuerunt Paſtores, ne cum porcis perirent, & hmõi terrorem ciui-

porcos, & magno impetu grex præcipitatus eſt in mare ad duo milia & ſuffocati ſunt in mari. Qui autẽ paſcebant eos, fugerũt & nunciauerunt in ciuitatem, & in agros. Et egreſsi ſunt videre quid eſſet factũ, & venerũt ad Ieſum, & vident illum, qui a dæmonio vexabatur ſedentem veſtitũ, & ſanæ mentis, & timuerunt. Et narrauerunt illis qui viderant qualiter factum eſſet ei, qui dæmonium habuerat, & de porcis. Et rogare cœperunt eum, vt diſcederet de finibus eorum. Cumque aſcenderet nauim, cœpit illum depræcari, qui a dæmonio vexatus fuerat, vt eſſet cum illo, & non admiſit eum, ſed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi dominus fecerit, & miſertus ſit tui. Et abiit, & cœpit predicare in Decapoli quanta ſibi feciſſet Ieſus, & omnes mirabantur.

b Et cum aſcendiſſet Ieſus in naui rurſus trans fretum, conuenit G turba multa ad eum, & erat circa mare. Et venit quidam de Archiſynagogis, nomine Iairus, & videns eũ procidit ad pedes ei⁹, & depræcabatur eum multum dicens, quoniam filia mea in extremis eſt, veni impone manum tuam ſuper eam, vt ſalua ſit, & viuat. Et abiit cum illo, & ſequebatur eum turba multa, & comprimebant eum. Et mulier quæ erat in ꝓfluuio ſanguinis annis duodecim, & fuerat multa per-

F bus intulerunt. vnde ſequitur. {Qui aũt paſce.eos.} Illos ad Saluatorem adduxit damni neceſſitas. frequenter.n. cum Deus hoĩes damnat in rebus poſſeſsis, confert beneficium animabus. vnde ſequitur. {Et ve.ad Ie.& vi.illum qui a de.vexa.ſe.} ſ. iuxta pedes a quibus nactus erat ſalutem, quem antea nec cathenę cõpeſcere poterant, veſtitum & ſanę mentis qui continuo nud⁹ erat, & obſtupuerunt. vñ ſequit̃. {Et ti.} hoc igitur miraculum partim viſu, partim verbis comperiunt. vnde ſequitur. {Et nar. illi qui vid.} THEO. Stupentes, aũt propter miraculũ quod audierãt, timuerunt, & ꝓp hoc depręcant̃ ipſum, vt ab eorũ recedat finibus; & hoc eſt quod ſubdit̃. {Et rogare eum cœp. vt diſce.a fin.eorum.} timebant.n. ne aliqñ tale aliquid paterent̃. Contriſtati.n. de porcorum ꝑditione præſentiam renuũt Saluatoris. BEDA, Vel conſcii fragilitatis ꝓprię, præſentia dñi ſe iudicabant indignos.

H Sequitur: {Cũque aſcen.na.cę.illum depræ.qui a demo.vexa.fue. vt eſ.cum illo.} HIERO. Timebat.n. ne aliqñ inuenientes eum dæmones reintrarent in eum. dñs vero remittit eum in domũ ſuã, innuens ei, ꝙ q̃uis ipſe p̃ſens non eſſet: tñ ſua virtus ipſum cuſtodiret, ſimul etiam, vt curatus aliis proſit. vnde ſequit̃: {Et nõ adm. eum: ſed ait illi: vade in do. tuã ad tu.& nuncia illis quanta ti.dñs fece.& miſer.ſit tui.} Vide Saluatoris humilitatem. non dixit, denuncia oĩa quæ feci tibi. ſed oĩa quæ fecit tibi dñs. ſic & tu cũ aliqd boni feceris: non tibi ſed Deo attribuas. CHRY. Licet aũt aliis ſanatis præceperit nemini dicere, conuenienter tñ huic p̃cepit, ꝙ annunciet: qm̃ oĩs illa regio dæmonibus detenta ſine Deo manebat. THEO. Ipſe igitur p̃cepit prædicare, & oẽs miranẽ, & hoc eſt quod ſequit̃. {Et cœp. prædicare.} BEDA: Myſtice aũt Geraſa, ſiue Gergeſe, vt quidam legunt, colonum eiiciens, ſiue aduena appropinquans interpræratur, quia Gentium populus, & hoſtem de corde repulit, & qui erat lõge, factus eſt prope. HIERO. Hic I aũt dæmoniacus, deſperatiſsimus gentiũ populus eſt, nec lege naturæ, nec Dei, nec humano timore alligatus. BEDA: Qui in monumentis habitabat, quia in mortuis operibus: hoc eſt in peccatis delectabatur, ſemꝑ nocte, ac die furebat, quia in proſperis, & aduerſis a ſeruitio malignorum ſpirituum non ceſſabat. ſed per operum fœditatem quaſi in monumentis iacebat, per faſtum ſuperbiæ in montibus errabat, per verba duriſsimæ infidelitatis quaſi lapidib⁹ ſe concidebat. Dicit aũt: {Legio mihi nomen eſt,} quia populus Gentium diuerſis idolatriæ cultibus erat mancipatus. Quòd aũt exeuntes ſpiritus immundi ab homine intrant porcos quos in mare præcipitant: ſignificat, ꝙ liberato populo Gentium a dominatione dæmonum qui Chriſto credere noluerunt: in abditis agunt ſacrilegos ritus. THEO. Vel per hoc ſignificatur, ꝙ dæmones intrant in hoĩes ad modum porcorum viuentes, & volutabro voluptatum ſe inuoluentes, præcipitant eos præcipitio perditione K in mare vitæ iſtius, & ſuffocantur. HIERO. Vel ſuffocant̃ in inferno ſine reſpectu miſericordiæ per impetum immaturæ mortis a quibus fugiunt multi, quia flagellato ſtulto, ſapiens prudentior fit. BEDA. Quòd autem dñs volentem eſſe cũ illo non admiſit, ſignificat ꝙ quiſque intelligat poſt remiſsionem peccatorum ingrediendum ſibi eſſe in conſcientiam bonam, & ſeruiendum euangelio propter aliorũ ſalutem, vt deinde cum Chriſto requieſcat. GREGO. 7. Moral. Cum enim quantumlibet parum de diuina cognitione percepimus: redire iam ad humana nolumus, quietem contemplationis quærentes. ſed dñs percipit, vt mens prius exudet in opere, & poſtmodum refici debeat per contemplationem. HIE. Homo aũt ſanatus prædicabat in Decapoli, dũ a Romano nunc regno Iudæi conuertunt̃, qui in litera tm̃ pendent decalogi.

b ¶ THEO. Poſt miraculum dæmoniaci, aliud miraculũ dñs operatur, filiã.ſ. Archiſynagogi reſuſcitans, ad cuius miraculi narrationẽ euangeliſta accedens dicit: {Et cum aſcen. Ieſus in na.rur. trans fretum.} AVG. de Con. euan. Intelligendum eſt aũt quod de Archiſynagogi filia ſubditur, factum eſſe cum aſcendiſſet Ieſus in naui rurſus trans fretum: ſed quantum poſt, non apparet: niſi.n. Lib.2.c.2[illegible]

niſi.n. fuiſſet interuallũ, non eſſet quando fieret quod narrat Matthæus de conuiuio domus ſuæ, poſt quod factum nihil aliud continuo ſequitur quàm illud de Archiſynagogi filia. ſic enim ipſe contexit, vt ipſe tranſitus aperte indicet hoc conſequenter narrari qđ conſequenter eſt factum. Sequitur. {Et ve. quidam de Archiſynago, nomine Iairus.} CHRY. Nomẽ poſuit propter Iudæos, qui tunc erant, vt nomen miraculi fieret oſtẽſiuum. Sequitur. {Et vi.eum proci. ad pe.eius, & depræ.eum mul. dicens: Quoniã filia mea in extremis eſt.} Et quidem Matthæus narrat Archiſynagogum puellã mortuam nunciaſſe: Marcus vero grauiter infirmatam, ſed poſtmodum Archiſynagogo cũ quo dominus ire debebat nunciatũ fuiſſe puellam mortuam eſſe. Matthæus ergo eandem rem ſimiliter ſignificat, ꝙ.ſ. mortuã ſuſcitauerit, breuitatis cauſa eam dicens obiiſſe, quam conſtat mortuam ſuſcitatam fuiſſe. AVG. de Cõ-

Lib.2.c.28. euan. Attendit enim non verba patris de filia, ſed quod eſt potiſſimum, voluntatem. ita enim deſperauerat, vt potius eam vellet reuiuiſcere, non credens viuam poſſe inueniri quam morientem reliquerat. THEO. Fuit autem hic vir ex parte fidelis inquantũ cæcidit ad pedes Ieſu, inquantum vero depræcatur, vt veniat, non quantam oportebat habere fidem, oſtendit. Oportebat enim dicere: Dic verbo, & ſanabitur filia mea. Sequitur. {Et abiit cum illo, & ſeq.eum tur.multa, & comprimebat eum, & mulier quæ erat in proſlu.ſan.duodecim annis.} CHRY. Mulier iſta famoſa, & nota omnibus, propter hoc ad Saluatorem in manifeſto accedere nõ audebat, neque ante eum venire, quia ſm legem immunda erat ꝓpter hoc retro tetigit, & non ante, quia nec hoc facere audebat, ſed veſtimentorum fimbriam. non autem fimbria, ſed eius cogitatio eam ſaluam fecit. Sequitur: {Dicebat enim, quia ſi vel veſtimenta eius tetigero, ſalua ero.} THEO. Fideliſſima quidem eſt hæc mulier quæ a fimbriis curationem ſperauit, propter quod conſequit̃ ſanitatem. vnde ſequitur: {Et confeſtim ex.eſt fons ſan.eius, & ſenſit cor. ꝙ ſa.eſ.a. plaga.} CHRY. His aũt qui fide tangunt Chriſtum, virtutes eius cum cauſa ſua voluntate donantur. vnde ſequitur. {Et ſtatim Ie.cog.in ſemetipſo vir.quæ exi.de eo: conuer.ad tur.ai. Quis teti.veſti.meum?} Virtutes quidẽ Saluatoris exeũt ab eo non localiter, aut corporaliter: ipſum modo aliquo relinquẽtes. incorporales enim cum ſint, ad alios exeunt aliiſque donant̃, neque tamen extra eum ſunt a quo exire dicuntur, ſicut ſcientiæ, quæ a doctore diſcentibus tribuuntur. Dicit ergo: {Cognoſcens in ſemetipſo virtu.quæ exi.de eo.} vt intelligens, ꝙ eo ſciente nõ ignorante mulier ſalutem recepit. {Interrogabat vero quis me tetigit? licet ſciret tangentem, vt mulierem venientem manifeſtet, & eius publicet fidem, & ne virtus miraculoſi operis obliuioni tradatur. Sequitur. {Et dice.ei. diſ.ſui: vides tur.compri.te, & di. quis me tetigit? Quæſierat autem dominus, {quis me tetigit}.i. cogitatione, & fide, non enim comprimentes turbæ me tangunt, quia nõ cogitatu, & fide accedunt. Sequitur. {Et circũſpi.vi.eam quæ hoc fecerat} THEO. Volebat enim dominus mulierem manifeſtare primo quidem, vt fidem approbet mulieris: deinde vt Archiſynagogum ad confidentiam prouocaret, quia ſic eius filia curaretur, ſimulque vt mulierem ſolueret a timore. Etenim timebat mulier, quia furata fuerat ſanitatem: propter quod ſequitur. {Mulier autem tremens & ti.ſci.quod fac.eſſet in ſe, ve. & proci.ante eum, & dixit ei omnem veritatem.} BEDA: Ecce quo tendebat interrogatio, vt.ſ. mulier confiteatur veritatem diuturnæ infidelitatis, ſubitæ credulitatis, & ſanationis. & ita ipſa confirmatur in fide, & aliis præbet exemplum. Sequitur. {Ille autem dixit ei: filia, fi. tua te ſal.fecit, vade in pa.& eſto ſa.a plaga tua.} Non dixit: fides tua te ſal.factura eſt, ſed te ſaluam fecit. q.d. in eo ꝙ creddiſti, iam ſalua facta es. CHRY. Filiam vero vocat ſaluatam fidei ratione. fides enim Crhiſti dei filiationem præſtat. THEO. Dicit autem ei: {vade in pace}.i. in requie: q.d. vade, requieſce, quia hucuſque fuiſti in anguſtiis, & turbationibus. CHRY. Vel dicit, {vade in

peſſa a compluribus medicis, & erogauerat omnia ſua, nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat, cum audiſſet de Ieſu, venit in turba retro, & tetigit veſtimentum eius. Dicebat enim, quia ſi vel veſtimentũ eius tetigero, ſalua ero, & confeſtim ſiccatus eſt fons ſanguinis eius, & ſenſit corpore, quia ſanata eſſet a plaga. Et ſtatim Ieſus cognoſcens in ſemetipſo virtutem quæ exierat de illo, conuerſus ad turbam aiebat: Quis tetigit veſtimenta mea? Et dicebant ei diſcipuli ſui. Vides turbã comprimentem te, & dicis, quis me tetigit? Et circumſpiciebat videre eam quæ hoc fecerat. Mulier vero timens, & tremens, ſciens qđ factum eſſet in ſe, venit & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem: Ieſus autem dixit ei; Filia, fides tua te ſaluam fecit, vade in pace, & eſto ſana a plaga tua.

c Adhuc eo loquente, veniunt nuncii ad Archiſynagogum dicentes, quia filia tua mortua eſt, quid vltra vexas magiſtrum? Ie- B ſus autem audito verbo quod dicebant: ait Archiſynagogo: Noli timere, tantummodo crede. Et non admiſit quẽquam ſequi ſe, niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi. Et veniunt in domum Archiſynagogi, & vidit tumultum, & flentes & eiulantes multum. Et ingreſſus ait illis: Quid turbamini, & ploratis? Puella non eſt mortua, ſed dormit. Et irridebant eum.

A pace.} mittens eam in finem bonorum. in pace enim Deus habitat, vt cognoſcat ꝙ non ſolum corpore curata eſt: ſed etiam a cauſis corporalis paſſionis.i. peccatis mutata. HIERO. Myſtice aũt poſt prædicta {venit Iairus Archiſynagogus, quia cum intrauerit plenitudo Gentium: tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. Iairus ſiue illuminans, ſiue illuminatus interpratatur.i. Iudaicus populus vmbra literæ depoſita, ſpũ illuſtratus, & illũminans {procidens ad pedes verbi}.i. ad incarnationem Ieſu ſe humilians rogat pro filia, quia q. ſibi viuit, alios viuere facit. Abraham etiã, & Moyſes, & Samuel rogant pro plebe mortua, & ſequitur Ieſus præces eorum. BEDA: Ad puellam autem ſanãdam ꝑgens dominus a turba comprimitur, quia genti Iudeæ ſalutaria monita præbens, noxia carnaliũ popolorum eſt conſuetudine grauatus. {Mulier autem ſanguine fluens, ſed a domino curata eccleſia eſt congregata de gẽ-

C tibus.} fluxus enim ſanguinis, & ſuper idolatriæ pollutione, & ſuper his quæ carnis, ac ſanguinis delectatione geruntur poteſt recte intelligi. Sed dum verbum Dei Iudæam ſaluare decerneret, plebs gentium paratam promiſſamque aliis præripuit ſpe certa ſalutẽ. THEO. Vel per mulierem, quæ emorroiſſa erat, intelligas humanam naturam. profluebat enim peccatum quod animam occidẽs quaſi ſanguinem fudit animarum noſtrarum. Hęc a pluribus medicorum, ſapientum dico huius mundi, & legis, & Prophetarum curari non valuit: mox vt {fimbriam Chriſti tetigit}.i. carnem ei⁹ {ſanata eſt.} qui enim credit filium Dei incarnatum, hic eſt qui veſtimentorum fimbriam tangit. BEDA: vnde vna credula mulier dominum tangit, turba comprimit, quia qui diuerſis hæreſibus, ſiue peruerſis moribus grauatur, ſolo eccleſiæ catholicæ corde fideliter veneratur. Venit autem eccleſia gentium retro, quia præſentem in carne dominum non videns, peractis iam ſacramentis incarnationis illius, ad fidei eius gratiam peruenit, ſicque dum participa- D tione ſacramentorum eius ſaluari a peccatis meruit, quaſi tactu veſtimentorum eius fontem ſui ſanguinis ſiccauit. Circumſpiciebat autem dominus videre eam quæ hoc fecerat, quia omnes qui ſaluari merentur: ſuo dignos intuitu, ac miſeratione iudicat.

c ¶ THEO. Hi qui circa Archiſynagogum erant, Chriſtum vnum ex Prophetis eſſe credebant, & propter hoc eum depræcandum putabant, vt veniens ſuper puellam oraret. quia vero iam expirauerat puella: putabant non eſſe præcandum. & ideo dicitur. {Adhuc eo loquente, veniunt ad Archiſynagogum, dicentes, quia filia tua mortua eſt, quid vltra vexas magiſtrum?} Sed ipſe dominus ad confitendum patrem inducit. Sequitur enim. {Noli ti. tantummodo crede.} AVG. de Con.euan. Non legitur, ꝙ ſuis nunciantibus, & prohibentibus, ne iam magiſter veniret, ille conſenſerit, ac per hoc, ꝙ dominus dixit ei: {Noli timere, crede.} non diffidentem repræhendit, ſed credentem robuſtius confirmauit. Si au- Lib.2.c.28.

E tem euangeliſta Archiſynagogum commemoraſſet dixiſſe, ꝙ ſui a domo venientes dixerunt, ꝙ iam non vexaretur Ieſus, repugnarent eius cogitationi verba quæ poſuit Matthæus eum dixiſſe, ꝙ ſcilicet puella mortua eſſet. Sequitur: {Et non admiſit quemquam ſequi ſe, niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi.} THEO. Non enim humilis Chriſtus ad oſtentationem voluit aliquid operari. Sequitur. {& veniunt in domum Archiſynagogi, & vident tumultum, & flentes, & eiulantes multum. CHRY. Ipſe autem iubet non vlulare tamquam puella non ſit mortua, ſed dormiens. vnde ſequitur. {Et ingreſ.ait. quid tur.& plo. puella non eſt mor. ſed dor.} HIERO. Archiſynagogo dicitur: {filia tua mor.eſt. Ieſus autem dixit: Non eſt mor. ſed dor.} vtrumque verum eſt. q.d. mortua eſt vobis, mihi dormit. BEDA. Hominibus enim mortua erat, qui ſuſcitare nequieuerãt, Deo dormiebat; in cuius diſpoſitione & anima viuebat, & caro reſuſcitanda quieſcebat. vnde mos apud Chriſtianos obtinuit, vt mortui qui reſurrecturi non dubitantur, dormientes vocentur: Sequitur. {Et irri. eum. THEO. Deridenẽ autem eum tamquam vlterius non poſſet ali-

ſet aliquid facere, ſed ipſemet contra ſeipſos atteſtantes diſputat, tamquam vere mortuam ſuſcitauerit: & ideo miraculoſum erit ſi ſuſcitauerit eam. BEDA: Quia ergo verbum reſuſcitantis irridere quàm credere malebant, merito foras excluduntur, vtpote indigni qui potentiam reſuſcitantis, ac reſurgentis myſterium viderent. vnde ſequit. {Ipſe vero eie. omnibus.} CHRY. Vel vt oſtentationem auferret, propter hoc nō omnes ſecum eſſe ſinit, vt vero teſtes poſtmodum haberet diuinæ virtutis, tres præcipuos ex diſcipulis elegit, & patrem, & matrem puellæ tamq̄ præ omnibus magis neceſſarios, manu vero & verbo puellam viuificat. vnde ſequit. {Et te. ma. pu. ait illi. Thabita cumi, quod eſt interpræ. puella tibi dico ſurge.} Manꝰ enim Ieſu viuificatiua exiſtens, mortuum corpus viuificat. vox autem iacentem excitat. vnde ſequitur. {Et confeſtim ſurrexit pu. & ambulauit.}

Ipſe vero eiectis omnibus, aſſumit patrem, & matrem puellæ, & qui ſecum erant, & ingrediuntur vbi puella erat iacens, & tenens manum puellę ait illi: Thabitha cumi, quod eſt interpræta tum: puella tibi dico ſurge. Et confeſtim ſurrexit puella, & ambulabat. Erat autem annorum G **duodecim. Et obſtupuerunt ſtupore magno. Et præcepit illis vehementer, vt nemo id ſciret. Et iuſsit illi dari manducare.**

CAP. VI.

ET egreſſus inde, abiit in patriam ſuā, & ſequæbantur eum diſcipuli ſui. Et facto ſabbato, cœpit in Synagogā docere, & multi audientes admirabātur in doctrina eiꝰ dicentes: Vnde huic hæc omnia? Et quæ eſt ſapientia quæ data eſt illi, & virtutes tales quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic eſt faber filiꝰ Mariæ: frater Iacobi, & Ioſeph, & Iudæ, & Simonis? Nonne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt? Et ſcandalizabā tur in illo. Et dicebat illis Ieſus, quia non eſt Propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in domo ſua, & in cognatione ſua. & non poterat ibi virtutem vllam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit, & mirabatur ꝓꝑ incredulitatem eorum.

b Et circuibat caſtella in circuitu docens. Et uocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos, & dabat illis poteſtatem ſpirituum immundorum. Et præcepit eis ne quid tollerent in via, niſi virgam tantum: non peram, neque panem, neque in zona ęs, ſed calciatos ſandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. Et dicebat eis: Quocumque introieritis in domum, illic manete donec exeatis inde. & quicumque nō receperint vos, nec audierint vos: exeuntes inde, excutite puluerem de pedibus veſtris in teſtimonium illis. Et exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerēt, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægrotos, & ſanabantur.

c Et audiuit Herodes Rex: manifeſtum. n. factū eſt nomē eius: & dicebant, quia Ioannes Baptiſta reſurrexit a mortuis, & propterea operātur virtutes in illo. B **Alii autem dicebant, quia Helias eſt. Alii vero dicebant, quia Propheta eſt, quaſi vnus ex Prophetis. Quo audito Herodes ait: Quem ego decollaui Ioannem: hic a mortuis reſurrexit.**

ἐμφατικώτερον. H HIERO. de optimo genere interpræ. Arguat aliquis euangeliſtam mendacii, quare exponendo addiderit, {tibi dico:} cum in Hebraico Tabitha cumi, tantum ſignificet puella ſurge: Sed vt emphaticoteron faceret, & ſenſum vocantis, & imperātis exprimeret: addit {tibi dico ſurge.} Sequitur. {Erat aut. an. duodecim.} GLO. Hoc euangeliſta addidit ad oſtendendum puellam huius ætatis eſſe, ꝙ poterat ambulare. In ambulatione eius non ſolum ſuſcitata, ſed etiam perfecte ſanata oſtenditur. Sequitur. {Et obſtu. ſtu. magno, & præ. illis vehementer, vt ne. id ſciret, & iuſſit illi dari manducare. CHRY. Ad demonſtrandum, ꝙ eam vere ſuſcitauerit, & non ſm phantaſiam. BEDA, Myſtice autem ſaluata a profluuio ſanguinis muliere, mox filia Archiſynagogi mortua nunciat, quia dum eccleſia gentium a vitiorum labe mundata, & ob fidei meritum filia eſt cognominata, continuo Synagoga perfidiæ ſimul & inuidiæ zelo ſoluta eſt. perfidiæ quidem, quia in Chriſto credere noluit. inuidiæ vero, quia eccleſiam credere doluit. & quod aiebant nuncii Archiſynagogo {quid vltra vexas magiſtrum?} per eos hodie dicitur, qui a Deo deſtitutum Synagogæ ſtatum vident, vt reſtaurari poſſe non credant: ideoque pro reſuſcitatione illius ſupplicandum non eſſe æſtimant. Sed ſi {Archiſynagogus} .i. cœtꝰ doctorū legis credere voluerit, & ſubiecta ei Synagoga ſalua erit, quia vero Synagoga lætitiam dominicæ inhabitationis merito infidelitatis amiſit, quaſi inter flentes, & eiulantes mortua iacet. {Tenens autem puellæ manū dominus eam ſuſcitauit,} quia niſi priꝰ mundatæ fuerint manus Iudæorum, quæ ſanguine plenæ ſunt: Synagoga mortua non reſurget. In ſanatione autem Emorroiſſe mulieres, & ſuſcitatione puellæ, ſalus oſtenditur generis humani, quæ a domino ita diſpenſata eſt, vt primo aliqui ex Iſrael ad fidem venirent: deinde plenitudo gentium intraret, ac ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. annorum autem duodecim erat puella, & annis duodecim mulier erat paſſa, quia peccata non credentium apparuerūt in initio fidei credentium. vnde dicitur: {Credidit Abrahā Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. GREG. 4. Moral. Moraliter vero Redemptor noſter puellam in domo: iuuenem vero extra portam, in ſepulchro autem Lazarum ſuſcitat. adhuc quidem in domo mortuus iacet qui latet in peccato. iam extra portam educitur cuius iniquitas vſque ad vecordiam publicę perpetrationis aperitur. ſepulturæ vero agere præmitur qui perpetratione nequitiæ etiam vſu conſuetudinis præſſus grauatur. BEDA: Et notandū, ꝙ leuiores, & quotidiani erratus, leuioris pœnitentiæ poſſunt remedio curari. vnde iacentē in conclaui dn̄s facillima voce puellam reſuſcitat dicēs: {Puella ſurge.} vt vero quatriduanus mortuus ſepulchri clauſtra euadere poſſet: fremuit ſpiritu, turbauit ſeipſum, lachrymas fudit. Quanto igitur grauior animæ mors, tāto acrior neceſſe eſt, vt pœnitentis feruor inſiſtat. Sed & hoc notandū, quia publica noxa publico eget remedio. vnde Lazarus de monumēto vocatus populis innotuit. Leuia aūt peccata, ſecreta queunt pœnitentia deleri. vnde puella in domo iacens paucis arbitris exurgit: eiſdemq; vt nemini manifeſtent præcipitur. {Turba etiam foris eiicitur, vt puella ſuſcitetur, quia ſi non prius a ſecretioribus cordis

F expellitur ſecularium multitudo curarum, aīa quæ intrinſecus iacet mortua, non reſurgit. Bene aūt ſurrexit, & ambulabat, quia aīa a peccatis reſuſcitata, non ſolū a ſordibus ſcelerum exurgere, ſed & in bonis ꝓficere debet opibꝰ, & mox neceſſe eſt, vt cœleſti pane ſatietur: diuini. ſ. verbi, & altaris ꝑticeps effecta.

CAP. VI.

THEO. Poſt præmiſſa miracula dominꝰ in patriam ſuam reuertit, non ignorās qm̄ ſpernerent eū: ſed vt occaſionē nō haberent vlterius dicendi, quia ſi veniſſes, credidiſſemus tibi. vnde dr̄. {Et egreſ. inde abiit in pa. ſu. & ſe. eū diſci. ſui. BEDA. Patriā eius Nazareth dicit, in qua erat nutritus. Sed quanta Nazareorū cæcitas, qui eū quē verbis factiſque illius Chriſtum cognoſcere poterant ob ſolā gentis notitiā contēnūt? Sequit. {Et facto ſab. cœpit in Syna. do. & mul. au. admi. in doc. eius di. vnde huic hæc oīa? & quæ eſt ſa. quæ da. eſt. illi, & vir. ta. q̄ per ma. eius efficiuntur?} Sapiam ad doctrinā, virtutes referunt ad ſanitates & miracula q̄ faciebat. Sequitur. {Nonne hic eſt faber filius Mariæ?} AVG. de Cō. euā. Matthæus qdē fabri filiū eū dictū eſſe dicit, nec mirandū eſt cū vtrūq; dici potuerit. eo. n. fabrū credebant quo & fabri filium. HIE. Filius quidē fabri Ieſus vocat, ſed fabri qui fabricatus eſt aurorā, & ſolē. i. eccleſiā primā, & ſequentē, in quarum figura mulier & puella ſanatur. BEDA, Nā etſi humana nō ſint cōparanda diuinis, typus tn̄ integer eſt, qa pr̄ Chr̄i igne operatur & ſpū. Sequit. {Frater Iacobi, & Ioſeph, & Iudæ, & Simonis. nonne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt?} Fratres & ſorores eius ſecum eſſe teſtatur, qui tn̄ non liberi Ioſeph, aut Mariæ iuxta hæreticos ſunt putandi, ſed potius iuxta morē ſacræ ſcripturæ cognati ſunt intelligendi, qūo Abrahā, & Loth fratres appellātur, cū eſſet Loth filius fratris Abrahæ. {Et ſcandalizabantur in illo.} Scādalum & error Iudæorum ſalus nr̄a eſt, & hæreticorum cōdemnatio. Intantum. n. ſpernebant dn̄m Ieſum Chr̄m, vt cum fabrum, & fabri vocarent filium. Sequitur. {Et dicebat eis Ieſus. Quia nō eſt

I Propheta ſine hono. niſi in pa. ſua, & cogna. ſua. & in do. ſua.} Prophetā dici in ſcripturis dn̄m Ieſum etiā Moyſes teſtis eſt, qui futurā eius incarnationē prædicēs filiis Iſrael ait: Prophetā vobis ſuſcitabit dn̄s Deus vr̄ de fratribus vr̄is. Nō ſolum aūt ipſe qui dn̄s eſt Prophetarum, ſed & Helias, & Hieremias, cæteriq; Prophetæ minores in patria ſua q̄ in exteris ciuitatibus habiti ſunt, quia propemodū naturale eſt ciues ſemper ciuibus inuidere. non enim cōſiderant præſentia viri opera, ſed fragilem recordantur infantiam. HIE. Comitatur etiā ſæpe vilitas originē, vt eſt illud: Quis eſt filius Iſai? quia humilia dominꝰ reſpicit & alta a longe cognoſcit. THEO. Siue etiā ꝓclaros conſanguineos Propheta habeat, ciues odiunt eos, & ꝓꝑ hoc dehonorant Prophetā. Sequitur. {Et nō po. ibi vir. ullā facere, niſi pau. infir. impo. ma. cura.} Quòd autē dicit, non poterat, intelligere oportet, non uolebat, quia non ipſe impotens: ſed illi infideles erant: ergo ibi non operatur virtutes, parcēs

Expoſitio Chryſoſtomi Ho. 67. in Ioannē.

K eis ne maiori repræhenſione digni eſſent, etiam factis miraculis nō credentes. Vel aliter, in miraculis faciendis neceſſaria eſt virtus operantis, & recipientium fides, quæ ibi deficiebat. unde non uolebat Ieſus ibi ſigna facere. Sequitur. {Et mira. ꝓꝑ incre. illorum. BEDA: Non quaſi inopinata & improuiſa miratur qui nouit omnia anteq̄ fiant, ſed qui nouit occulta cordis, quod mirandum intimare vult hominibus, mirari ſe corā hominibus oſtendit, Iudæorum enim miranda notatur cæcitas, qui nec Prophetis ſuis credere de Chriſto, nec ipſi inter ſe nato uoluerunt credere Chr̄o. Myſtice autem {Ieſus deſpicitur in domo, & in patria ſua:} hoc eſt in populo Iudæorū. & ideo pauca ibi ſigna fecit, ne pœnitus excuſabiles ibi fierent. Maiora autem ſigna quotidie in Gentium populo facit, non tam in ſanitate corporum q̄ in animarum ſalute.

b ¶ THEO. Non ſolum in ciuitatibus prædicabat dominus, ſed & in caſtellis, vt diſcamus parua non ſpernere, neque magnas ſemper quærere ciuitates, ſed verbum Dei in vicis abiectis, & uilibus ſeminare. Vnde dicitur. {Et circui caſtel. in circuitu. do.}

BEDA:

A BEDA: Benignus autem & clemens dominus ac magiſter non inuidet ſeruis, atque diſcipulis ſuis virtutes ſuas, & ſicut ipſe curauerat omnem languorem, & omnem infirmitatem: Apoſtolis quoque ſuis dedit poteſtatem. vnde ſequitur, {Et conuo. duodecim, & ce. eos mit. bi. & da. illis po. ſpi. immun.} Sed multa diſtātia eſt inter donare, & accipere. Iſte quodcumque agit poteſtate domini agit, illi ſiquid faciūt imbecillitatem ſuam, & virtutes domini cōfitentur, dicentes: {In nomine Ieſu, ſurge & ambula.} THEO. Binos autem Apoſtolos mittit, vt fierent promptiores, quia vt ait eccleſiaſtes: Meliꝰ eſt ſimul duos eſſe, q̄ vnum. Si autem plures quàm duos miſiſſet, non eſſet ſufficiēs numerus, vt in plura caſtella mitterentur. GREGO. in Ho. Binos autem in prædicationem diſcipulos mittit, quoniam duo ſunt præcepta charitatis, Dei videlicet amor, & ꝓximi, & minus quàm inter duos charitas haberi non poteſt. per hoc ergo nobis innuit, quia qui charitatem erga alterum non habet: prædicationis officiū ſuſcipere nullatenus debet. Sequitur. {Et præce. eis ne quid tol. in via, niſi virgā tantum: non pe. non pa. non in zona ęs, ſed cal. ſan, & ne indu. du. tunicis.} BEDA: Tanta enim prædicatori in Deo debet eſſe fiducia, vt præſentis vitæ ſumptus, quàmuis non prouideat: tamen hos ſibi non deeſſe certiſſime ſciat, ne dum mens eius occupatur ad tēporalia, minus aliis prouideat æterna. CHRY. Hoc etiam eis dominus præcepit, vt per habitum oſtenderēt quantum a diuitiarum deſiderio diſtabant. THEO. Inſtruens etiam eos per hoc nō eſſe amatores munerum, & vt videntes eos prædicare paupertatē, acquieſcant, cum Apoſtoli nihil habeant. AVG. de Con. euange.

Li. 2. c. 30.

Vel quia cum ſecundum Matthæum dominus continuo ſubiecerit: Dignus eſt enim operarius cibo ſuo. ſatis oſtendit cur eos poſſidere hoc, aut ferre noluerit: non ꝙ neceſſaria non ſint neceſſitati huius vitæ, ſed quia ſic eos mittebat, vt eis hoc deberi demonſtraret ab illis, quibus euangelium credentibus nunciarent. vnde apparet hoc non ita præcepiſſe dominum tamquam euangeliſtæ viuere aliunde non debeant, quàm eis præbentibus quibus annunciāt euangelium: alioquin contra hoc præceptum fecit Apoſtolus, qui victum de manuum ſuarum labore tranſigebat: ſed poteſtatem dediſſe, in qua ſcirent ſibi iſta deberi. Solet item quæri, qūo Matthæꝰ & Lucas commemorauerint dixiſſe dominum diſcipulis, vt nec virgam ferrent, cum dicat Marcus: {Et præcepit eis, nequid tol. in via, niſi virgam tantum.} Quod ita ſoluitur, vt intelligamus ſub alia ſignificatione dictam virgam, quæ ſecundum Marcum ferendā eſt, & ſub alia illam quæ ſecundum Matthæum & Lucam non eſt ferenda. Potuit enim ſic breuiter dici: Nihil neceſſariorum vobiſcum feratis, niſi virgam tantum. vt illud quod dictum eſt. Nec virgam, intelligatur, nec minimas quidem res. Quod vero adiunctū eſt. {Niſi virgam tantum,} intelligatur quia per poteſtatem a domino receptam quæ virgæ nomine ſignificata eſt, etiam quæ non portantur, non deerunt. Vtrumque ergo dominus dixit: ſed quia non vtrumque vnus euangeliſta commemorauit. putatur ille qui virgam ſub alia ſignificatione poſitam tollendam dixit, ei qui virga rurſus aliud ſignificante non tollendam dixit: eſſe contrarius, ſed iam ratione reddita non putetur. Sic & calciamenta, cum dicit Matthæus in via non eſſe portanda, curam prohibet, quia ideo cogitantur portanda ne deſint. hoc & de duabus tunicis intelligendū eſt, ne quiſquam eorum præter eam qua eſſet indutus, aliam portandam curaret, ſollicitus ne opus eſſet, cum ex illa poteſtate poſſet accipere. proinde Marcus dicendo {calciari eos ſandaliis, vel ſoleis, aliquid hoc calciamentum myſtice ſignificationis habere admonet, vt pes, neque tectus ſit deſuper, nec nudus ad terram. i. nec occultetur euangelium, nec terrenis commodis innitatur. & ꝙ nō haberi, vel portari duas tunicas, ſed expreſſius indui prohibet, qd eos monet, niſi non dupliciter, ſed ſimpliciter ambulare? Quiſq; autem putat non potuiſſe dominum in vno ſermone quædam figurate, quædam proprie ponere eloquia, cætera eius inſpiciat, & videbit, ꝙ hoc temere, ac inerudite arbitretur. BEDA: In duabꝰ autem tunicis videtur mihi duplex oſtendere veſtimentum, non quo in locis Scythiæ glaciali niue rigentibus, vna quis tunica debeat eſſe contentus, ſed in tunica veſtimentum intelligamus ne aliud veſtitu, aliud nobis futurorum timore ſeruetur. CHRY.

A vel aliter: Matthæus, & Lucas non calciamenta, neque baculum portare permittit, quod oſtendit perfectiſſimum eſſe. Marcus vero {baculum iubet aſſumere, & ſandaliis calciari,} quod dictum eſt permiſſius. BEDA. Allegorice autem perperam onera ſæculi, ꝑ panem delitiæ temporales: per ęs in zona occultatio ſapientiæ deſignatur, quia quiſq; officium doctoris accipit, neque oneribus ſæcularium negociorum deprimi, neque deſideriis carnalibus reſolui, neque cōmiſſum ſibi talentū verbi, ſub ocio debet lenti torporis abſcondere. Sequitur: {Et dice. eis: quocūque intro. in do. ma. illic do. ex. inde. Vbi dat conſtantiæ generale mandatum, vt hoſpitalis neceſſitudinis iura cuſtodiant, alienum a prædicatore regni cœleſtis aſtruens curſitare per domos. THEO. Ne. ſ. de gula contingeret eos repræhendi: ab aliis in alios tranſeūtes. Sequitur. {Et quicumque non re. vos nec au. vos, exe. inde ex. pul. de pedi. veſtris in teſti. illis.} Hoc autem dominus præcepit, vt oſtenderet, ꝙ longam propter eos viam ambulauerunt, & nihil eis profuit. Vel quia nihil ab eis acceperunt, etiam neq; puluerē, ſed & hunc excutiunt, vt hoc ſit in teſtimonium illis. i. in redargu-

C tionem illis. CHRY. Vel vt ſit in teſtimonium laboris viæ quā ſuſtinebant pro eis, aut tamquam puluis peccatorum prædicantiū conuertatur in ipſos. Sequitur. {Et exe. prædi. vt pœnitentiā agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægrotos, & ſanabantur.} Quòd oleo vngerent, ſolus Marcus enarrat. Iacobus autem in Epiſtola ſua Canonica ſimilia dicit. Oleum. n. & labores curat, & luminis, & hilaritatis cauſa exiſtit. Significat autem oleum vnctionis Dei miſericordiam, infirmitatis medelā: & cordis illuminationē, quod totum oratio operatur. THEO. Significat etiam gratiam ſpiritus ſancti, per quam a laboribus trāſmutamur, & lumen, & lætitiam ſpiritualem ſuſcipimus. BEDA: Vnde patet ab ipſis apoſtolis hunc ſanctæ eccleſiæ morem eſſe traditum, vt Energumeni, vel alii quilibet ægroti, vngantur oleo, pontificali benedictione conſecrato.

c ¶ GLO. Poſt prædicationem diſcipulorum Chriſti, & miraculorum operationem conuenienter euangeliſta ſubiungit de fa-

D ma quæ conſurgebat in populo. vnde dicit. {Et audiuit Hero. rex.} CHRY. Herodes iſte filius erat primi Herodis ſub quo Ioſeph Ieſum duxerat in Aegyptum. Tetrarcham autem Matthæus nominat hunc, atque Lucas tamquam principantem ſuper quartam partem regni patris ſui. Romani enim poſt mortem patris, regnū in partes quatuor diuiſerunt. Marcus vero regem eum vocat, aut patris conſuetudine, aut quia hoc loco eius congruum exiſtebat. HIERO. Sequitur: {Manifeſtum enim factum eſt nomen eius.} Lucernam enim ſub modio abſcondi fas non eſt. {Et dicebant. ſ. aliqui de turba, quia Ioannes Baptiſta reſur. a mor. Et propterea operantur vir. in illo. BEDA. Quanta enim fuit Iudæorum inuidia docemur. Ecce enim Ioannem de quo dictum eſt, quia ſignū fecit nullum a mortuis potuiſſe reſurgere, nullo atteſtante credebant. Ieſum autem approbatum a Deo uirtutibus & ſignis cuius reſurrectionem angeli, Apoſtoli, uiri ac fœminæ prædicabant, non

E reſurrexiſſe, ſed furtim eſſe ablatum credere maluerunt. qui cum dicerent Ioannem reſurrexiſſe a mortuis, & propterea virtutes operatas eſſe in illo, bene de uirtute reſurrectionis ſenſerunt, ꝙ maioris potentiæ futuri ſunt ſancti, cum a mortuis reſurrexerint, quàm fuerunt cum carnis adhuc infirmitate grauarentur. Sequit. {Alii autem dice. quia hæ. eſt.} THEO. Confutabat enim multos homines Ioannes quando dicebat: Genimina uiperarum. Sequit. {Alii autem dicebāt, quia Propheta eſt quaſi vnus ex Prophetis.} CHRY. Mihi quidem uidetur hunc Prophetam dicere, de quo Moyſes dixit: Prophetam ſuſcitabit uobis Deus de fratribus ueſtris. Recte quidem, ſed quia manifeſte dicere trepidabant hic eſt Chr̄s, Moyſi utebantur uoce propriam ſuſpitionem uelantes præpoſitorum ſuorum timore. Sequitur. {Quo audito, Her. ait: Quē ego decol. Io. hic a mor. reſur.} Per ironiam hoc Herodes expreſſe pronunciat. THEO. uel aliter: Sciens Herodes, ꝙ Ioannem iuſtum exiſtentem ſine cauſa occiderat, credebat eum a mortuis reſurrexiſſe, & ꝙ ex reſurrectione ſuſcepiſſet miraculorum operationem. AVG. de Con. euan. In his autem uerbis Lucas Marco atteſtatur, ad hoc dumtaxat, ꝙ alii dixerint non Herodes Ioannē

Lib. 2. c. 43.

ſurrexiſſe:

d Ipſe enim Herodes miſit, ac tenuit Ioãnẽ, & vinxit eũ in carcerẽ pp Herodiadẽ vxorẽ Philippi fratris ſui, qa duxerat eã. dicebat .n. Ioãnes Herodi: Non licet tibi hr̃e vxorẽ fr̃is tui. Herodias aũt īſidiabat̃ illi, & volebat occidere eũ, nec poterat. Herodes aũt metuebat Ioãnẽ, ſciẽs eũ virũ iuſtũ & ſanctum, & cuſtodiebat eũ, & audito eo multa faciebat, & libẽter eum audiebat. Et cum dies opportunus accidiſſet: Herodes natalis ſui cœnam fecit principibus, & tribunis & primis Galileę. Cũque introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet, & placuiſſet Herodi, ſimulque recumbentibus, Rex ait puellæ. Pete a me quod vis, & dabo tibi, & iurauit illi, quia quicquid petieris dabo tibi, licet dimidiũ regni mei. Quæ cũ exiſſet, dixit matri ſuę. Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptiſtæ. Cumque introiſſet ſtatim cum feſtinatione ad regem, petiuit dicẽs: volo vt protinus des mihi in diſco caput Ioannis Baptiſtæ. Et contri- G ſtatus eſt Rex: propter iuſiurandum & propter ſimul diſcumbẽces noluit eam contriſtare, ſed miſſo ſpiculatore præcepit afferri caput Ioannis in diſco, & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in diſco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ. Quo audito diſcipuli eius, venerunt & tulerunt corpꝰ eius, & poſuerũt illud in monumẽto.

e Et conuenientes Apoſtoli ad Ieſum, renunciauerũt ei omnia

ſurrexiſſe, ſed heſitantem Lucas commemorauit Herodem, verbaque eius ita poſuit dicentis: {Ioannem ego decollaui. Quis autem eſt iſte, de quo audio talia?} Intelligendum eſt autem poſt hãc heſitationem confirmaſſe in animo ſuo, ꝙ ab aliis dicebatur, cum ait pueris ſuis, ſicut Matthęus narrat: {hic eſt Ioãnes Baptiſta, ipſe ſurrexit a mortuis.} Aut ita pronuncianda ſunt hæc verba, vt heſitantem adhuc indicent, præſertim qa & Marcꝰ, qui ſuperiꝰ dixerat ab aliis dictũ fuiſſe, ꝙ Ioãnes a mortuis reſurrexerit: in extremo tamẽ ipſum Herodem dixiſſe non tacet: Quem ego decol. Io. hic a mor. reſ. Quæ item verba duobus modis pronunciari poſſunt, vt aut confirmantis, aut dubitãtis intelligantur.

d ¶ THEO. Ex præmiſſis Marcus euãgeliſta occaſionẽ ſumens, hic de morte cõmemorat præcurſoris dicens. {Ipſe enim Herodes miſit, ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcerem, propter Herodiadem vxorem fratris ſui, quia duxit eam. BEDA: Vetus narrat hiſtoria, Philippum Herodis maioris filium, ſub quo dominus fugit in Aegyptum, fratrem huius Herodis, ſub quo paſſus eſt Chriſtus duxiſſe Herodiadem vxorẽ filiam Regis Arethæ, poſtea vero ſocerũ eius exortis quibuſdam contra generum ſimultatibus, tuliſſe filiã ſuam, & in dolorẽ mariti prioris Herodis inimici eius nuptiis copulaſſe. ergo Ioannes Baptiſta arguit Herodem, & Herodiadem, ꝙ illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente germano illius vxorem ducere. THEO. Alii autem dicunt, quòd Philippꝰ iam mortuus reliquerit ex ſe filiam, quapropter non debebat Herodes fratris, quàmuis defuncti, vxorem ducere. Lex enim præcipiebat quòd frater vxorem fratris acciperet, cum defunctus prolẽ non haberet: illi autem erat filia, propter quod erant nuptiæ ſceleratæ. Sequitur. {Herodias autem inſi. illi, & vole. oc. eum, & nõ poterat.} BEDA: Timebat enim Herodias ne Herodes aliquando reſipiſceret, vel Philippo fratri ſuo amicus fieret, atque illicitæ nuptiæ repudio ſoluerentur. Sequitur: {Herodes autem metu. Io. quia ſciebat eum virum iuſtum & ſanctum.} GLO. Timebat inquam eum reuerendo. {ſciebat enim eum eſſe iuſtum} quo ad homines, {& ſanctum} quo ad Deum. {Et cuſtodiebat eum} ne. ſ. ab Herodiade interficeretur. {Et audito eo multa faciebat.} quia putauit eum ſpiritu Dei loqui. {Et libenter eum audiebat.} quia reputabat vtilia quæ ab eo dicebantur. THEO. Vide autem quantum operatur concupiſcentiæ rabies, quia cum Herodes tantam circa Ioannem habebat reuerentiam & timorem, horum fit immemor, vt ſuæ fornicationi prouideret. REMI. ſuper Matth. Libidinoſa enim voluntas eum coegit in illum manum mittere: quem ſciebat iuſtum & ſanctum. Ac per hoc datur intelligi, quia minus peccatum factum eſt ei cauſa maioris peccati: ſecundum illud: Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Sequitur. {Et cum di. oppor. acci. Hero. nata. ſui cæ. fe. prin. & tri. & primis Ga.} BEDA: Soli mortalium Herodes, & Pharao legũtur diem natalis ſui gaudiis feſtiuis celebraſſe, ſed vterque Rex infauſto auſpicio feſtiuitatem ſuam ſanguine fœdauit. verum Herodes tanto maiore impietate, quãto ſanctum & innocentem doctorem veritatis occidit, & hoc pro voto, ac petitione ſaltatricis. Sequitur enim: {Cumque intro. filia ip. Hero. & ſal. & plac. Hero. ſimulque recũ. Rex ait. Pete a me quod vis, & dabo tibi.} THEO. Dum enim conuiuium fit: Sathanas per puellam ſaltat, & iuſiurandum perficitur ſceleratum. Sequitur enim. {Et iura. illi, quia quicquid pet. da. tibi, licet dimi. regni mei.} BEDA: Non excuſatur ab homicidio per iuramentum. Ideo enim forte iurauit, vt occaſionem inueniret occidendi. & ſi patris, aut matris interitum poſtulaſſet: non vtique conceſſiſſet Herodes. Sequitur. {Quæ cum exiſ. di. ma. ſuæ, quid petã? At illa di. Ca. Io. Ba.} Digno operi ſaltationis, dignum poſtulatur ſanguinis præmium. Sequitur, {Cumque intro. ſtatim cum feſ. ad ad Re. pe. di. Vo. vt pro. des mi. in di. ca. Io. Ba.} THEO. Maligna mulier, protinus ſibi caput Ioannis dari petit. i. ſtatim in illa hora. Timebat enim ne Herodes reſipiſceret. Sequitur. {Et contriſtatꝰ

Euſeb. li. 1. c. 3. & Ioſephus li. Anti. 18. ca. 7. longe diſtãt ab hac Bedæ ſentẽtia.

F eſt Rex.} BEDA, Conſuetudinis eſt ſcripturarum, vt opinionẽ multorum ſic narrat Hiſtoricus, quomodo eo tempore ab omnibus credebatur, ſicut & Ioſeph ab ipſa quoque Maria appellatur pater Ieſu: ita & nunc Herodes dicitur contriſtatus, quia hoc diſcumbentes putabant. diſſimulator enim mentis triſtitiam præferebat in facie, cum lætitiam haberet in mẽte, ſceluſque excuſat iuramento, vt ſub occaſione pietatis impiꝰ fieret. vnde ſequitur. {Propter iuſiurandũ & propter ſimul diſcumbentes noluit eã cõtriſtare.} THEO. Herodes quidem nõ ſui compos, ſed voluptuoſus iuſiurandum impleuit, & iuſtũ interimit. Decebat autẽ magis in hoc periurare, & non tantum ſcelus operari. BEDA: Quòd autem ſubdit. {Et propter ſimul recumbentes.} vult omnes ſceleris ſui eſſe cõſortes, vt in luxurioſo, impuroque conuiuio cruentę epulæ deferentur. vnde ſequit̃: {Sed miſ. ſpic. præ. af. ca. Io. in di. THEO. Spiculator carnifex dicitur, qui conſtituitur ad homines interficiendum. H BEDA: Non autem Herodem puduit caput occiſi hominis ante conuiuas inferre. Pharao vero nil talis veſaniæ cõmiſiſſe legitur. Ex vtroque tamen exemplo probatur vtilius eſſe nobis diem mortis futuræ timendo, & caſte agendo ſæpius in memoriam reuocare, quàm diem natiuitatis luxuriando celebrare. Homo enim ad laborem naſcitur in mundo, & electi ad requiem per mortem tranſeunt e mundo. Sequitur. {Et decol. eum in carcere, & attu. caput eius in diſco, & de. illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ.} GREG. 3. Moral. Non ſine grauiſſima admiratione perpẽdo, ꝙ ille prophetiæ ſpiritu intra matris vterum impletus, quo inter natos mulierum nemo maior ſurrexit, ab iniquis in carcerẽ mittitur, & pro puellæ ſaltu capite truncatur, & vir tantæ ſeueritatis pro vſu turpium moritur. Nũquid credimus aliquid fuiſſe quod in eius vita, illa ſic deſpecta mors tangeret? Sed quando ille vel in cibo peccauit, qui locuſtas ſolummodo, & mel ſilueſtre I edit? Quando conuerſatione ſua offendere potuit, qui de eremo non receſſit? Quid eſt, ꝙ omnipotens Deus ſic vehementer in hoc ſæculo deſpicit, quos ſic ſublimiter ante ſæcula elegerit? niſi hoc quod pietati fidelium patet, quoniam iccirco ſic eos præmit in infimis, qa videt quomodo remuneret in ſummis, & foras vſq; ad deſpecta deiicit, quia intus vſque ad incomprænſibilia perducit. Hinc ergo vnuſquiſque colligat, quid illic paſſuri ſint quos reprobat, ſi hic ſic cruciat quos amat. Sequitur. {Quo audito diſcipuli eius, venerunt & tulerunt corpus eius, & poſuerunt illud in monumento.} BEDA. Narrat Ioſephus, vinctum Ioannem in Caſtellum Macheronta adductum, ibique truncatum. narrat vero Eccleſiaſtica hiſtoria ſepultum eum in Sebaſte Paleſtinę vrbe, quæ quondã Samaria dicta eſt. Decollatio autem Ioannis, minorationem famæ illius qua Chriſtus a populo credebatur inſinuat, ſicut exaltatio Saluatoris in crucem profectum deſignabat fidei, qa & ipſe qui prius a turbis Propheta eſſe credebatur: Dei filius a cũ K ctis fidelibus eſt agnitus. vnde Ioannes quem oportebat minui, cũ diurnum lumen decreſcere incipit natus eſt, dominus autem eo tempore anni quo dies creſcere incipit. THEO. Myſtice autem Hero. qui interprætatur pelliceus, populus eſt Iudæorum qui habebat vxorem. ſ. inanem gloriam, cuius filia ſaltat, & mouetur etiã nunc circa Iudæos. ſ. falſus intellectus ſcripturarum, decapitauerunt ſiquidem Ioannem, ideſt verbum propheticum, & ſine capite Chriſto habent eum. HIERO. vel aliter: Caput legis quod eſt Chriſtus de corpore abſcinditur proprio. i. Iudaico populo, & datur genitili puellæ, ideſt Romanæ eccleſiæ, {& puella dat matri ſuæ adulteræ. i. Synagogæ crediturae in fine. Corpus Ioannis ſepelitur, caput in diſco collocatur. Litera humata tegitur, ſpiritus in altari honoratur & ſumitur.

Cap. 4.

e ¶ GLO. Poſtquam Euangeliſta narrauit mortem Ioannis: narrat ea quæ Chriſtus cum ſuis diſcipulis poſt mortem Ioannis egerit dicens: {Et conue. Apo. ad Ieſum renũ. ei omnia quæ ege. & docue. HIERO. Ad locum enim vnde exeunt flumina, reuertuntur.

quæ egerant & docuerant. Et ait illis: Venite ſeorſum in deſertũ locum, & requieſcite puſillum. Erant enim qui veniebant, & redibant multi, & nec ſpacium mãducandi habebant. Et aſcendentes in nauim, abierunt in deſertum locum ſeorſum. Et viderunt eos abeuntes, & cognoue- B runt multi, & pedeſtres de omnibus ciuitatibus cucurrerũt illuc, & præuenerunt eos. Et exiens vidit turbam multam Ieſus, & miſertus eſt ſuper eos, quia erant ſicut oues non habentes paſtorẽ, & cœpit illos docere multa.

f Et cum iam hora multa fieret, acceſſerunt diſcipuli eius dicentes: Deſertus eſt locus hic, & iam hora præteriuit: dimitte illos, vt euntes in proximas villas & vi- C cos, emant ſibi cibos quos manducent. Et reſpondens ait illis: Date illis manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis mãducare. Et dicit eis: Quot panes habetis? Ite & videte. Et cum cognouiſſent, dicunt: quinque, & duos piſces. Et pręcepit illis, vt accumbere facerent omnes ſecundum cõtubernia ſuper viride fœnum. Et diſcubuerunt in partes per centenos, & p quinquagenos. Et acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, intuens in cœlum, benedixit & fregit panes, & dedit diſcipulis ſuis vt ponerent ante eos, & duos piſces diuiſit omnibus. Et manducauerũt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerunt reliquias fragmẽtorum duodecim cophinos plenos, & de piſcibus. Erant autem C qui manducauerũt quinque millia virorum.

tantur Deo ſemp̃ referunt gratias miſſi ſup̃ his quæ acceperant. THEO. Diſcamus autem & nos cum in miniſterium aliquod mittimur non elongari, & vltra commiſſum officium non efferri, ſed mittentem viſitare, & renunciare ei omnia quæ egimus, & docuimus. BEDA: Non. n. ſolum oportet docere, ſed facere. non ſolum autem quæ ipſi egerant, & docuerant apoſtoli dño renunciant, ſed etiam quæ Ioannes eis in docendo occupatis ſit paſſus, & ſui, & Ioannis diſcipuli dño renunciant, ſicut Matthæus deſcribit. Sequit̃: {Et ait illis: Venite ſeorſum in deſertum lo. & requi. pu. AVG. de Conc. euang. Hoc continuo poſt Ioannis paſſionem factum eſſe commemorat. vnde poſt hæc facta ſunt illa quæ primo narrata ſunt, quibus motꝰ Herodes dixit: Hic eſt Ioannes Bap. quẽ ego decollaui. THEO. In deſertum autẽ recedit locum propter humilitatem. Quieſcere aũt facit Chriſtus ſuos diſcipulos, vt addiſcant Prępoſiti, quòd qui laborant in ope & ſermone requiẽ p̃merent, & ꝙ non debent continue laborare. BEDA: Quæ aũt neceſſitas fuerit concedendæ requiei diſcipulis, oſtendit cum ſubdit: {Erant enim qui veniebant, & redibant multi, & nec ſpacium manducandi habebant.} vbi temporalis illius fœlicitas de labore docentium ſimul & diſcentium ſtudio demonſtratur. Sequitur. {Et aſcendentes in nauim abierũt in deſertum lo. ſeor.} Non diſcipuli ſoli, ſed aſſumpto dño aſcendẽtes in nauim, locum petiere deſertum, vt Matthæus demõſtrat. Tentat aũt fidẽ turbarũ, petendo. n. ſolitudinem, an ſequi curẽt explorat. illi ſequendo, & non in iumentis, aut vehiculis diuerſis, ſed proprio labore pedum quantam ſalutis ſuæ curam gerant oſtendunt: Sequitur: {Et viderunt eos abeun. & cog. multi, & pe. de oibꝰ ciuitatibus cucurrerunt illuc, & præue. eos.} Dum pedeſteres eos D præueniſſe dicuntur, oſtenditur quia non in aliam maris ſiue Iordanis ripam nauigio peruenerunt diſcipuli, cum dño, ſed proxima eiuſdem regionis loca adierunt, quo etiam indigenę pedeſtres poterant præuenire. THEO. Ita tu Chriſtum non expectans, ꝙ ipſe reuocet: ſed præcurrens eum præuenias. Sequitur: {Et exiens vi. tur. mul. Ieſus & miſer. eſt ſuper eos, quia erant, ſicut oues non habentes paſtorem.} Phariſæi lupi exiſtentes rapaces, non paſcebant populum, ſed deuorabant: propter hoc ad Chriſtum verum congregantur paſtorem qui tradidit illis cibum ſpiritualem. ſ. verbi Dei. vnde ſequitur. {Et cœpit eos docere multa. Videns enim eos qui miraculorum occaſione eum ſequebantur præ longitudine vię feſſos eorum miſertus, voluit eorum ſatisfacere voluntati docendo eos. BEDA. Matthæus dicit, ꝙ curauit languidos eorum. hoc eſt enim veraciter pauperum miſereri, eis veritatis viam docendo aperire, & moleſtias corporales auferre. HIERO. Myſtice autem ſeorſum ducit dñs quos elegit, vt inter malos viuen- E tes, mala non intendant, vt Loth in Sodomis, & Iob in terra Hus, & Abdias in domo Achab. BEDA: Derelicta etiam Iudæa in deſerto eccleſiæ p̃dicatores ſancti, qui apud Iudæos in tribulationum ſarcina præmebantur, de gratia fidei gentibus collata requiẽ nacti ſunt. HIERO. Puſilla tamen eſt hic ſanctis requies longus labor. ſed poſtea dicitur illis, vt requieſcant a laboribus ſuis. Sicut autem in arca Noe animalia quæ intus erant foris mittebãtur: & quæ foris erant intro erumpebant, ſic agitur in ęccleſia. Iudas receſſit, latro acceſſit. ſed quàmdiu receditur a fide in eccleſia non eſt requies ſine mœrore. Rachel enim plorans filios ſuos noluit conſolari. non eſt etiam hoc conuiuium, in quo bibitur vinũ nouum, cum cantabitur canticum nouum ab hominibus nouis, cum mortale hoc induerit immortalitatem. BEDA: Chriſtum autem petentem deſerta Gentium, multæ fidelium cateruæ relictis mœnibus priſcæ conuerſationis ſequuntur.

Lib. 2. c. 45.

f ¶ THEO. Præponens dominus quod vtilius eſt. ſ. cibum ſermonis Dei: Deinde etiam corporalem cibum præbuit turbæ, ad cuius narrationem euangeliſta accedit, dicens: {Et cum iam hora

A multa fieret: acceſ. diſ. eius di. Deſer. lo eſt. hic.} BEDA: Horam multam veſpertinum tempus dicit. vnde Lucas dicit: Dies autem cœperat declinare. THEO. Vide autem quomodo diſcipuli Chriſti circa hominum amorem proficiunt. turbarum enim miſerti accedunt ad Chriſtum, & pro eis intercedunt. Dominus autem tentauit eos ſi eius virtutem tantã eſſe cognouerant, ꝙ turbas paſcere poſſet. vnde ſequitur: {Et reſpondens ait illis: Date eis man.} BEDA: Prouocat etiam apoſtolos: hoc dicens ad fractionem panis, vt illis ſe non habere teſtantibus: magnitudo ſigni notior fieret. THEO. Diſcipuli autem arguebant eũ tamquam ignorantẽ quod illis eſſet neceſſarium ad tãtam multitudinem turbarum paſcendam: vnde turbati reſpondẽt. Sequitur enim. {Et dixe. ei: Euntes emamus de. ducen. pa. & dabi. illis manduca. AVG. de Con. euan. Hoc Philippus apud Ioannẽ reſpondet, ſed Marcꝰ a diſcipulis reſponſũ eſſe commemorat: volens intelligi hoc ex ore cæterorum Philippum reſpondiſſe, quãquàm & pluralem numerum pro ſingulari vſitatiſſime ponere potuerit. Sequitur. {Et dicit eis: Quot pa. habe. ite & vi.} Hoc a dño factum eſſe cæteri euangeliſtæ prætermiſerunt. Sequitur: {Et cum cog. dicunt: quinque, & du. pi. Quod Andræas apud Ioannem de quinque panibus, & duobus piſcibus ſuggeſſerat: hoc cæteri euangeliſtæ pluralem numerum pro ſingulari ponentes, ex diſcipulorum perſona retulerunt. Sequitur. {Et præce. illis vt accum. fa. om. ſecundum contu. ſuper vi. fe. & diſcu. in partes per cen. & quinquag.} Quòd autem Lucas dicit quinquagenos iuſſos eſſe diſcumbere: Marcus vero quinquagenos, & centenos: Ideo non hoc mouet, quia vnus partem dicit: alter totum. Qui enim de centenis retulit: hoc retulit quod ille prætermiſit. THEO. Per hoc autem datur intelligi, quòd ſeparatim diſcubuerunt per partes, & partes. quod enim hic dicitur, per cõtubernia, in gręco geminata dicitur ſympoſia ſympoſia, hoc eſt per diſtributa conuiuia. Sequitur. {Et acce. quin. pa. & du. pi. int. in cœ. bene. & fre. pa. & de. diſ. vt po. ante eos, & du. pi. di. oĩbus.} CHRY. Decenter aũt in cœlũ aſpexit, qa in deſerto manna accipientes Iudæi, de Deo dicere attentauerũt. Numquid poterit dare panẽ? Ne vero hoc contingat antequã faceret, ad patrem retulit quod erat facturus. THEO. Intuetur ẽt in cœlum, vt nos inſtrueret a Deo petere eſcam, & non a diabolo, ſicut faciunt illi, qui alienis iniuſte laboribus nutriuntur. Ex hoc etiam turbis tunc innuit, ꝙ non eſſet Deo contrarius, ſed Deum inuocaret. Dat aũt panẽ diſcipulis apponendum turbis, vt tractando panem non dubiũ, ſed miraculũ videatur. Sequit̃: {Et man. oẽs, & ſa. ſunt, & ſuſtu. reli. frag. duod. cophi. Duodecim cophini ſuperabun. fragmen.} vt quolibet Apoſtolorum vnum cophinum ſuper E humerum apportante, ineffabile miraculum videatur. Superabundantis enim virtutis erat non ſolum tot homines paſcere, ſed & tantam ſuperabundantiam relinquere fragmentorum. Moyſes. n. etſi manna dabat, ſẽm vniuſcuiuſq; neceſſitatẽ illud largiebatur. ſuperfluo vero vermibus ſcaturiebat. Helias etiam viduam paſcens, quantum ei erat ſufficiens tribuebat. Ieſus vero tamquàm dñs ſuperabundãter operabat̃. BEDA. Myſtice aũt die declinata turbas eſuriẽtes Saluator reficit, quia vel fine ſæculorũ propinquante, vel cum ſol iuſtitiæ pro nobis occubuit, a ſpiritualis inediæ ſumus tabe ſaluati. prouocat Apoſtolos ad fractionem panis, inſinuans ꝙ quotidie per eos ieiuna ſunt corda noſtra paſcenda, eorum. ſ. literis, & exẽplis. Per quinque panes, quinque Moſaicæ legis libri: per duos piſces, Pſalmi ſunt, & Prophetæ figurati. THEO. Vel duo piſces, ſunt piſcatorum ſermones. ſ. epiſtolæ, & euangeliũ. BEDA. Quia vero quinque ſunt exterioris hoĩs ſenſus, quinque millia viri dñm ſecuti, deſignant eos qui in ſæculari adhuc habitu poſiti, exterioribus bene vti nouerunt. GRE. 16. Moral. Diuerſi conuiuantium diſcubitus diſtinctiones eccleſiarum quæ vnam catholicã faciunt deſignãt. Iubilei aũt requies quinquagenarii numeri my-

Lib. 4. c. 46.

συμπόσια συμπόσια

Cap. 26.

F ſterio continet. & quinquagenarius bis ducit̃ vt ad centenarium perueniatur. Quia ergo prius a malo quieſcitur opere, vt poſt anima plenius quieſcat in cogitatione, alij quinquagenarii: alii centeni diſcũbunt. BEDA: ſuper fœnum aũt diſcumbentes dñicis paſcuntur alimentis, qui ꝑ continentiã calcatis concupiſcentiis audiẽdis implendiſque, Dei verbis operã impẽdunt. Saluator aũt non noua creat cibaria, quia veniens in carne nõ alia q̃ quę p̄dicata ſunt prædicat, ſed legis, & Prophetarum ſcripta q̃ grauida ſint myſteriis gr̃æ demonſtrat. Intuetur in cœlũ, vt ibi lucem doceat eſſe quærẽdã. Frãgit, & ante turbas ponenda diſtribuit diſcipulis, quia ſacramẽta prophetiæ ſanctis doctoribus, qui hæc toto orbe p̄dicent, patefecit. Q̃d turbis ſupereſt, a diſcipulis tollitur, quia ſecretiora myſteria q̃ a rudibus capi nequeunt, nõ negligenter omittẽda, ſed ſunt inquirẽda ꝑfectis. Nã per cophinos duodecim Ap̄li, & ſequentes doctores figurant, foris quidẽ hoĩbus deſpecti, ſed intus ſalutaris cibi reliquiis cumulati. Cõſtat.n. cophinos opa ſeruilia geri ſolere. HIE. Vel duodecim cophini pleni fragmẽtis colliguntur, cum ſint ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael, q ſunt fragmenta Abraham, Iſaac, & Iacob, quando ex Iſrael reliquiæ ſaluæ fient.

g Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos aſcendere nauim, vt præcederent eum trans fretũ ad Bethſaidam, dum ipſe dimitteret populum. Et cũ dimiſiſſet eos, abiit in montem orare Et cum ſero eſſet, erat nauis in medio mari, & ipſe ſolus in terra. Et videns eos laborantes in remigando: erat G enim vẽtus contrarius eis, & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulãs ſupra mare, & volebat pręterire eos. At illi vt viderunt eum ambulantem ſupra mare, putauerunt fantaſma eſſe, & exclamauerũt. Omnes.n. viderunt eum, & cõturbati ſunt. Et ſtatim locutus eſt cum eis, & dixit eis: Confidite: Ego ſum.

g ¶ GLO. Dñs q̃dẽ in miraculo panũ, ꝙ eſſet cõditor rerũ oñdit, nunc aũt ambulãdo ſuꝑ vndas, ꝙ hẽret corpus ab oĩum pc̃tõrũ grauedine liberũ edocuit, & in placando ventos, vndarumq; rabiẽ ſedando, ꝙ elementis dominaretur monſtrauit. vnde dicitur. {Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos aſcẽdere nauim, vt præcederent eum trans fretum ad Bethſaidam, dum ipſe dimit. populũ.} CHRY. Dimittit q̃dẽ popl'm in benedictione, & aliquibus curationibus. Coegit aũt diſcipulos, q̃a non de facili ab eo poterant ſeparari, & hoc q̃dem tum ꝑꝑ nimiũ affectum quem ad eũ habebãt, tũ q̃a ſollicitabantur qualiter ad eos veniret. BEDA: Merito aũt mouet q̃ũo Marcus dicat pacto miraculo panũ, diſcipulos veniſſe trãs fretum ad Bethſaidam, cũ videatur Lucas dicere, ꝙ ĩ locis Bethſaidæ factũ fuerit miraculum illud, niſi forte intelligamus, ꝙ Lucas ait ĩ deſertum locum, qui eſt Bethſaida, non ipſius intima ciuitatis, ſed loca deſerti ad eã ꝑtinentis eſſe deſignata. Marcus aũt dicit vt p̄cederent eum ad Bethſaidã, vbi ipſa ciuitas notatur. Sequitur. {Et cum dimiſiſſet eos, abiit in montem orare.} CHRY. Quod decet intelligere de Chriſto ſecundum quòd eſt homo, hoc etiam fecit inſtruens nos aſſiduos eſſe in oratione. THEO. Dimiſſa autem turba, aſcendit orare. requiem enim, & ſilentium oratio exigit. BEDA: Non omnis autem qui orat, aſcendit in montem, ſed qui bene orat, qui Deũ orando q̃rit. Qui vero de diuitiis, aut honore ſæculi, aut de inimici morte obſecrat, ipſe in infimis iacens viles ad Deum præces mittit. Quare aũt dominus dimiſſo populo in monte oraturus abierit: Ioannes declarat, dicens. Ieſus ergo, cum cognouiſſet quia venturi eſſent vt raperent eũ, & facerent eum regem, fugit iterum in montẽ ipſe ſolus. Sequitur. {Et cum ſero eſſet, erat nauis in medio ma. & ipſe ſolus in terra.} THEO. Permiſit aũt dominus periclitari diſcipulos, vt patientes fierent. vnde non ſtatim eis aſtitit, ſed per totam noctem periclitari permiſit, vt doceret eos patienter expectare, & non a principio ſperare in tribulationibus ſubſidium. Sequitur.n. {Et videns eos labo. in remi. erat.n. ventus contrarius eis, & circa quartam vigi. noctis venit ad eos amb. ſuper ma.} CHRY. Quatuor vigilias noctis dicit ſacra ſcriptura, vnamquamque diuidens in tres horas. vnde quartam vigiliam dicit, quæ eſt poſt horam nonam. ſ. in hora decima, vel poſteriori hora. Sequitur. {Et vo. præte. AVG. de Conſ. euan. (Lib.2.c.47.) Quomodo autem hoc intelligere potuerunt, niſi quia in diuerſum ibat, eos volens præterire tamquam alienos, a quibus ita non agnoſcebatur, vt fantaſma putaretur? Sequit̃.n. {At illi vt vi. eũ amb. ſuper ma. pu. fan. eſſe, & exclama. omnes enim eum vide. & cõtur. ſunt.} THEO. Vide autem quoniam cum Chriſtus debebat eorum pericula compeſcere, tunç maiorem eis incutit timorem. Sed ſtatim per vocem confortauit eos. Sequitur enim. {Et ſtatim locutus eſt cum eis, & dixit eis. Confidite, ego ſum, nolite timere.} CHRY. Statim autem in voce cognouerunt eum, & timor ſolutus eſt. AVG. de Concor. euangel. (Lib.2.c.47.) Quomodo ergo eos volebat præterire, quos pauentes ita confirmat, niſi quia illa voluntas prætereundi ad eliciendum illum clamorem valebat, cui ſubueniri oportebat? BEDA. Scripſit autem Theodorus Pharanitanus quondam Epiſcopus, corporale pondus non habuiſſe dominum ſecundum carnem, ſed abſque pondere ſuper mare ambulaſſe, ſed fides catholica põdus ſecundum carnẽ habere eum prędicat. Nam Dionyſius egregius inter Eccleſiaſticos Scriptores, ĩ Opuſculo de Diuinis nominibus hoc modo loquitur. Ignoramus qualiter non infuſis pedibus corporale põdus habẽtibus, & materiale onus: deambulabat in humidam, & inſtabilem ſubſtantiã. THEO. Deinde ꝑ introitum in nauiculam dominus compeſcuit tempeſtatem. Sequitur enim. {Et aſcen. ad il. in na. & ceſſa. ventus. Magnum quidem miraculum eſt, ꝙ ambulat dominus ſuper mare, ſed tempeſtas & venti contrarietas oppoſita fuerunt ꝓpter maius miraculum. H Apoſtoli enim ex miraculo quinque panũ, non intelligentes Chriſti potentiam, nunc ex maris miraculo plenius cognouerunt. vñ ſequit̃. {Et plus magis intra ſe ſtupebãt. Non enim intelle. de panibus.} BEDA: Stupebant quidem carnales adhuc diſcipuli virtutum magnitudinem, necdum tamen in eo veritatem diuinæ maieſtatis cognoſcere valebant. vnde ſequitur: {Erat enim cor eorum obcæcatum. Myſtice autem labor diſcipulorum in remigando, & ventus contrarius, labores ſanctæ eccleſiæ deſignat, quæ inter vndas ſæculi aduerſantes, & immundorum flatus ſpirituum, ad quietem patriæ cœleſtis peruenire conatur. Bene autem dicitur, quia nauis erat in medio maris, & ipſe ſolus in terra, quia nonnumquam eccleſia tantis Gentilium præſſuris afflicta eſt, vt redemptor ipſius eam prorſus deſeruiſſe videretur. Sed videt dominus ſuos laborantes in mari, quia eos ne in tribulationibus deficiant, ſuę reſpectu pietatis corroborat, & aliquando manifeſto adiutorio liberat. I Quarta autem vigilia venit ad eos diluculo appropinquante, quia homo mentem cum ad ſuperni lumẽ præſidii erexerit, aderit dominus, & tentationum pericula ſopientur. CHRY. Vel prima vigilia eſt vſque ad diluuium, ſecunda vſque ad Moyſen, tertia vſque ad aduentum domini, in quarta venit dominus, & diſcipulis locutus eſt. BEDA: Sæpe autem fideles in tribulatione poſitos, ſuperna pietas deſeruiſſe viſa eſt, vt quaſi laborantes in mari diſcipulos præterire Ieſus voluiſſe putaretur. Adhuc autem hæretici putant fantaſma fuiſſe dominum, nec veram aſſumpſiſſe carnem de Virgine. HIERONY. Dicit autem eis: Confidite: ego ſum, quia videbimus eum ſicuti eſt. Ceſſauit autem ventus & procella, Ieſu ſedente, ideſt regnante in naui, quæ eſt vniuerſa eccleſia. BEDA. In quocumque etiam corde per gratiam ſui adeſt amoris: mox vniuerſa vitiorum, & aduerſantis mundi ſiue ſpirituum malignorum bella compreſſa quieſcunt.

Nolite timere. Et aſcendit ad illos in nauim, & ceſſauit ventus. Et plus magis intra ſe ſtupebãt. Non enim intellexerant de panibus. Erat.n. cor eorũ obcæcatũ. h Et cum transfretaſſent venerunt in terram Genezareth, & applicuerunt. Cumque egreſſi eſſent de naui cõtinuo cognouerunt eũ, & percurrentes vniuerſam regionẽ illã, cœperũt in grabatis eos qui ſe male habebant circumferre, vbi audiebant eum eſſe. Et quocũq; introibat in vicos, vel in villas, aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & depræcabantur eum vt vel fimbriã veſtimẽti eius tangerẽt. Et quotquot tangebant eũ ſalui fiebant.

h ¶ GLO. Quia euangeliſta expoſuerat periculum quod diſcipuli in nauigando ſuſtinuerant, & quomodo fuerant liberati, K nunc oſtendit quo nauigando peruenerint, dicens: {Et cum transfretaſſent peruene. in terram Genezareth, & applicuerunt THEO. Poſt magnum autem ſpacium temporis ad prædictum locum dominus transfretauit. Et ideo euangeliſta ſubdit: {Cumque egreſſi eſſent de naui, continuo cognouerunt eum}. ſ. incolæ. BEDA. Cognouerunt autem eum rumore, non facie, vel præ ſignorum magnitudine, & vultu plurimis notus erat. Vide autem quanta fides ſit hominum terræ Genezareth, vt non præſentium tantum ſalute contenti ſint: ſed mittant ad alias per circuitum ciuitates, quo omnes currant ad medicum. vnde ſequitur. {Et percurren. vniuer. region. illã cœperunt in grabatis illos, qui ſe male habebant circumferre, vbi audi. eum eſſe.} THEO. Non enim ad domos inuitabant eum vt curaret, ſed magis ipſi male habentes afferebant ad eum. vnde etiam ſequitur: {Et quocumque introi. in vicos aut in vil. aut in ciuita. in plateis ponebant infirmos, & depræcabantur eum, vt uel fimbriam veſtimen. eius tangerent.}

Miraculum.n. q̃d circa mulierẽ emorroiſſam contigerat, ad aures A multorũ deuenerat, & multã fidẽ eis dabat ex qua ſanabant̃. Sequitur.n. {Et quotquot tãgebãt eũ, ſalui fiebãt.} BEDA: Myſtice aũt fimbriã veſtimenti eius minimũ mandatũ intellige, q̃d quicũque tranſgreſſus fuerit, minimus vocabitur in regno cœlorum, vel aſſumptionẽ carnis per quã venimus ad verbum Dei, & illius poſtea fruimur maieſtate. HIERO. Quod aũt dr. {Et quotquot tangebant eũ, ſalui fiebant.} implebitur qñ fugiet dolor, & gemit⁹.

CAP. VII.

ET conuenerunt ad eum Phariſæi, & quidam de Scribis, venientes a Hieroſolymis. Et cũ vidiſſent quoſdam ex diſcipulis eius cõmunibus manibus, ideſt non lotis mãducare panes, vituperauerunt. Phariſæi enim & omnes Iudæi, niſi crebro lauerint manus non manducant, tenentes traditionẽ Seniorum, & a foro, niſi baptizẽtur, non comedunt, & alia multa ſunt quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. Et interrogabant eum Phariſæi & Scribæ: Quare diſcipuli tui non ambulant iuxta traditionem Seniorum, ſed communibus manibus manducant panem? At ille reſpondens dixit eis: Bene prophetauit Eſaias de vobis hypocritis, ſicut ſcriptum eſt: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me. In vanum autem me colunt docentes doctrinas, & præcepta hominum. Relinquentes enim mãdatum Dei, tenetis traditiones hominum, baptiſmata vrceorum, & calicum, & ſimilia his facitis multa. Et dicebat illis: Bene irritum feciſtis præceptum Dei, vt traditionem veſtrã ſeruetis. Moyſes enim dixit: Honora patrem tuum, & matrem tuam: & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo B patri, aut matri: corban, quod eſt donum quodcumque ex me tibi profuerit, & vltra non dimittitis eum quicquam facere patri ſuo, aut matri, reſcindentes verbum Dei per traditionẽ veſtram quam tradidiſtis. Et ſimilia huiuſmodi multa facitis.

b Et aduocans iterũ turbam dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite. Nihil eſt extra hominem introiens in eum, quod poſſit eum coinquinare, ſed quæ de homine procedunt, illa ſunt quæ C coinquinant hominem. Siquis habet aures audiendi, audiat. Et cum introiſſet in domum a turba, interrogabant eum diſcipuli eius parabolam. Et ait illis: Sic & vos imprudentes eſtis? Non intelligitis, q̃a oẽ extrinſecꝰ introiens in hominem non poteſt eũ coinquinare, q̃a nõ intrat in cor eius, ſed in ventrẽ vadit, & in ſeceſſum exit purgãs omnes eſcas?

CAP. VII.

BEDA: Homines terræ Genezareth, q minꝰ docti videbant̃, nõ ſolũ ipſi veniunt, ſed & ſuos ĩfirmos adducunt ad dñm, vt vel fimbriã eius mereant̃ contingere. At vero Phariſei, & Scribæ, q Doctores eſſe populi debuerant nõ ad quærendũ medelã, ſed ad mouendas q̃ſtionũ pugnas ad dñm concurrunt. vnde dr̃. {Et conuenerunt ad eũ Phar. & quidã de Scri. ven. ab Hie. & cũ vi. quoſdã de diſci. eius cõibꝰ ma. i. nõ lotis mã. pa. vituperauer. THEO. Diſcipuli nãq; dñi inſtructi ea quę virtutis tm̃ ſunt operari, non lotis manibꝰ ſimpl'r comedebãt. Phariſęi aũt volentes occaſionem inuenire, hoc acceperunt, & non vtiq; vituperabant eos, vt legis tranſgreſſores: ſed q̃a traditiones Seniorũ trãſgrediebantur. vñ ſequitur. {Pha.n. & oẽs Iu. niſi cre. la. ma. non mã. te. tradi. Senio.} D BEDA: Spũalia.n. Prophetarũ verba carnal'r accipientes, q̃ illi de cordis, & opis caſtigatione p̄cipiebant, dicẽtes: Lauamini & mundi eſtote, & mundamini, q fertis vaſa dñi. iſti de corpore ſolo lauando ſeruabant. Superſtitioſa ergo eſt hoĩum traditio, ſemel lotos ob manducandũ panẽ crebrius lauare, & a foro, niſi baptizentur nõ comedere. Sed neceſſariũ eſt eos, q panẽ de cœlo deſcendentẽ, participare deſiderant, crebro eleæmoſynis lachrymis, & aliis iuſtitiæ fructibus ſua opa purgare. Neceſſariũ etiã eſt inquinamenta, q̃ ex t̄palibus negociorũ curis quiſquã cõtraxerit, ſubſequenti bonarũ cogitationũ, & actuũ ꝑmundet inſtantia. Fruſtra aũt Iudæi lauant manus, & a foro baptizantur, q̃ diu contemnunt fonte ablui Saluatoris, inuanum baptiſma ſeruant vaſorũ, qui corporũ ſuorũ, & cordium negligũt abluere ſordes. Sequitur: {Et inter. eum. Pha. & Scri. di. Quare diſc. tui nõ am. iuxta tra. ſe. ſed cõibus ma. mã. pa. CHRY. ſuꝑ Matthæũ. Mira Phariſæorum Scribarũq; ſtultitia, Dei filium arguunt quare traditiones hoĩum, & p̄cepta non ſeruet. Cõe aũt hoc ꝓ immundo ponitur. popl's.n. Iudæorum, partẽ Dei ſe eſſe iactitans, cões cibos vocat, quibus oẽs vtuntur. HIERO. Phariſæorũ aũt ſuperfluum latratum furca rõnis obtundit. i. Moyſi, & Eſaiæ interprætatione, vt nos aduerſantes hæreticos verbo ſcripturæ vincamus. vnde ſequit̃: {At ille reſpondes ait: Bene prophe. de vobis hypo. Eſaias, ſicut ſcriptum eſt. Populus hic la. me ho. cor aũt eo. lon. eſt a me. CHRY. Quia.n. non de legis tranſgreſſione, ſed Seniorũ diſcipulos accuſabant, iniurio ſe ipſos confundit hypocritas vocans, quaſi cõmendantes cũ reuerentia quadã id quod nõ conueniebat. Superaddit aũt Eſaiæ Prophetæ verbũ, quaſi de eis dictũ, ac ſi diceret. Sicut hi de quibus dr̃, ꝙ Deũ lab. ho. cor aũt eo. ab eo lon. eſt, inuanum pietatẽ cuſtodire ſe dicunt, doctrinas hoĩum honorantes, ita & vos qui derelinquitis id q̃d interius curabile eſt, & iuſtitiam colentes accuſatis. HIERO. Traditio aũt Phariſaica in menſis, & vaſis abſcindenda eſt, & radenda. Sæpe.n. traditionibus hoĩum mandata Dei cedunt.

vnde ſequitur. {Derelinquẽtes man. Dei te. tra. ho. bap. vrceorũ.} CHRY. Vt aũt eos arguat tamq̃ Dei reuerentia non ſeruantes, ꝑꝑ traditionẽ a Senioribus factã diuinis ſcripturis oppoſitã ſubiũgit: {Moyſes.n. dixit: ho. pa. & ma. tu. & qui maled. pa. vel ma. morte moriatur.} BEDA: Honor in ſcripturis non tm̃ in ſalutatione, & officiis deferendis, quantum in eleæmoſyna, ac munerum collatione ſentitur. Honora, inquit, Apoſtolus viduas, q̃ vere viduæ ſunt. CHRY. Tali aũt exiſtente diuina lege, ac talibꝰ miniſtris tranſgredientibus illatis, vos de leui diuinum tranſgredimini præceptũ, obſeruantes ſeniorũ traditiones. vnde ſequitur: {Vos autem di. Si dixe. hõ pa. & ma. corbam, quod eſt donum quodcumq; ex me tibi proderit. ſupple, liber erit ab obſeruatione præmiſſi mandati. vñ ſequitur. {Et vltra non dimit. eum quic. fa. pa. ſuo, aut matri.} THEO. Volentes.n. Phariſæi quæ offerebãtur comedere, inſtruebant filios, ꝙ cũ peculia aliqua habebant, & parẽtes hec peterent, r̃nderent illis: Corbã. hoc eſt donũ quod a me petis, iam obtuli dño: & ita hæc non exquirerẽt, quaſi dño oblata. i. ad ſalutem parentum ꝓficua, & ſic decipiebãt filios, vt parentes non honorarent, & ipſi oblata deuorarẽt. Hoc ergo dñs exprobrat eis, quia propter lucrum legem diuinam tranſgrediebantur. vnde ſequitur: {Reſcin. verbum Dei per tradi. veſtram quam tra. & multa ſimilia huiuſmodi facitis}. ſ. trãſgredientes præcepta Dei, vt obſeruetis hominum traditiones. CHRY. Vel poteſt dici, ꝙ Phariſæi iuuenes docebant, ꝙ ſi quis pro iniuria patri, aut matri illata munus offerat Deo: erat immunis, quaſi Deo dans munera, quæ patri debentur, & hoc dicentes parentes honorari non permittebant. BEDA: Poteſt autem & hunc breuiter habere ſenſum. Munus quod ex me eſt tibi proderit. Compellitis, inquit, filios vt dicant parentibus ſuis: Quodcumque donum oblaturus eram Deo: in tuos conſumo cibos, tibique prodeſt o pater, & mater, quaſi dicãt, non prodeſt, vt ſic illi timentes accipere quod Deo videbant mancipatum, inopem magis vellent vitam ducere, q̃ edere de conſecratis. HIERO. Myſtice autem diſcipulos non lotis manibus manducare, futuram Gentium communionem ſignificat. Munditia, & baptiſma Phariſaicum ſterile eſt: communicatio non lota apoſtolica extendit palmites ſuos vſque ad mare.

E b ¶ CHRY. Iudæis conſiderantibus corporalem munditiã legis, & de hac murmurantibus, dominus contrarium vult introducere. vnde dr̃. {Et aduo. iterum tur. di. illis. Audite me om. & intel. Nihil eſt extra ho. intro. in eum, quod poſ. eum coinquinare, ſed quæ de ho. proce. illa ſunt quæ coinqui. ho.} ideſt immundum faciunt. Ea enim quæ Chriſti ſunt intra hominem conſiderantur: ea vero quæ legis ſunt, magis cernuntur extra hominem, quibus quaſi corporalibus crux Chriſti finem in breui dare debebat. THEO. Hoc autem dominus dicit volens inſtruere homines, ꝙ obſeruationes eſcarum quas lex commemorat non oportet corporaliter intelligere, & ex hoc intentionem legis eis manifeſtare incœpit. CHRY. Subiungit autem: {Siquis habet aures au. aud.} Non enim manifeſte aperuerat quæ eſſent illa, quæ de homine procedebant, & hominẽ coinquinant, & propter hoc verbũ Apoſtoli crediderunt, ꝙ aliquod aliud profundum prædictus dñi ſermo innueret. vnde ſequitur. {Et cum intr. in do. a tur. inter. eũ diſci. eius para. Parabolam autẽ immanifeſtũ ſermonẽ vocabant.}

THEO. Dominus aũt prius increpat. vnde ſequitur: {Et ait illis, F Sic & vos impru. eſtis? BEDA: Vitioſus. n. eſt auditor, qui obſcura manifeſte, aut manifeſte dicta obſcure vult intelligere. THEO. Deinde dñs manifeſtat id quod erat occultũ, dicens: {Non intelli. quia oẽ ex. intro. in ho. non põt eum coinquinare. BEDA: Iudæi enim ſe partẽ Dei iactantes, cões cibos vocãt, quibus oẽs hoĩes vtũtur, vt oſtrea, lepores, & huiuſmodi animalia, nec etiam idolothytum inquãtum cibus, & Dei creatura eſt, ſed dæmonum inuocatio hoc facit immundum. Et cauſam ſubdit, dicens: {Quia non introiit in cor eius. Aĩæ locus principalis iuxta Platonẽ in cerebro, ſed iuxta Chriſtũ in corde eſt. GLO. Dicitur ergo in cor eius. i. in mentem quæ eſt principalis pars animæ ex qua tota hoĩs vita dependet. vnde ſm eam neceſſe eſt hoĩem mundum, vel immundũ æſtimari. & ſic ea quæ ad mentem non perueniunt, non poſſunt homini immundiciam afferre. Cibi ergo, quia ad mentem non perueniunt, ſm ſuam naturam hoĩem inquinare non poſſunt, ſed inordinatus ciborum vſus qui ex inordinatione prouenit mentis: ad H hominis immũdiciam perueniãt. Quòd autem cibi ad mentẽ non perueniant, oſtendit id quod ſubdit, dicens: {Sed in ven. vadit, & in ſeceſ. expur. omnes eſcas.} Hoc aũt dicit ne intelligatur, ꝙ inde ex cibis in corpore maneat. Manet. n. quod eſt neceſſarium ad corporis nutrimentum & augmentum. Egreditur autem quod eſt ſuperfluum, quaſi purgatio quædam interius remanentis nutrimenti. Quæſt. 73. AVG. in lib. 83. Quæſt. Quidam enim ſic accedunt, vt etiam mutẽt & mutẽtur, ſicut & ipſe cibus amittens ſpeciẽ ſuam in corpus noſtrum vertitur, & nos refecti in robur commutamur. Sed & tenuiſſimus humor, cum in venis & aliis arteriis cocta fuerit eſca, & digeſta, per occultos meatus quos Græci poros vocant, dilabiť, & in ſeceſſum vadit. BEDA. Sic ergo cibi non faciunt homines immundos, ſed malitia, quæ operatur paſſiones ab interioribus ꝓcedentes. vnde ſequitur. {Dicebat autem, quoniam quę de ho. exe. illa coĩ ho.} CHRY. Cuius rationem ſignificat, cum ſubdit. {Ab intus enim de cor. ho. cogi. ma. procedunt.} Et ſic patet, ꝙ malę cogitationes ad mentem pertinent, quæ hic cor nominantur: ſecun- I dum quam homo dicitur bonus vel malus, mundus vel immundus. BEDA: Hinc autem arguuntur qui cogitationes a diabolo immitti putant: non ex propria naſci voluntate. Diabolus incentor, & adiutor malarum cogitationum eſſe poteſt, & auctor eſſe nõ poteſt. GLO. Ex malis autem cogitationibus vlterius mali act⁹ procedũt, de quibus ſubditur: {Adulteria,} quæ in violatione alieni thori conſiſtunt. {Fornicationes,} quæ ſunt illiciti coitus perſonarum matrimonio ſolutarum. {Homicidia,} quibus in perſonas proximorum nocumentum infertur. {Furta,} quibus res ſubtrahuntur. {Auaritiæ,} inquantũ aliqua iniuſte retinentur. {Nequitiæ,} quæ conſiſtunt in proximorum calumniis. {Dolus,} in eorum deceptione. {impudicitię} quantum ad quamlibet corruptionem mentis, vel corporis. THEO. {Oculus malus,} ideſt odium, & adulatio. nam qui odit, oculum malum & inuidum habet ad eum quẽ odit. & adulator non recto oculo videns quæ ſunt K proximi, ad malum ipſum deducit. {Blaſphemiæ,} ideſt iniuriæ in Deum. {Superbia,} ideſt Dei contemptus, dum. ſ. quis bonum quod operatur non Deo, ſed ſuæ virtuti aſcribit. {Stultitia,} ideſt iniuria in proximum. GLO. Vel ſtultitia eſt cum non recte de Deo ſentitur. Contrariatur enim ſapientiæ, quæ eſt diuinarum rerum cognitio. Sequitur. {Omnia hæc ma. ab intus proce. & coĩ. ho.} Hoc enim in culpam homini imputatur quod in ſua poteſtate exiſtit. Talia autem ſunt quæ procedunt ab interiori voluntate, per quam homo eſt ſuorum actuum dominus.

c ¶ THEO. Poſtquàm de eſcis dñs docuerat, videns incredulos eſſe Iudæos, fines ingreditur Gentium. Iudæis enim infidelibus exiſtentibus, ſalus ad Gentes conuertitur. vnde dicitur: {Et inde ſurgens abiit in fi. Tyr. & Sidon.} CHRY. Tyrus, & Sidon loca Chananæorum erant. Venit igitur ad eos dñs, non tanquam ad propinquos, ſed tanquam ad eos, quibus nihil eſt cõe ad patres, q̃bus promiſſio facta eſt. Et ideo ſic venit, vt aduẽtus ſuus Tyriis, & Sidoniis non appareret. vnde ſequiť: {Et ingreſſus domum, nem. vo. ſcire. Nondum. n. tempus aduenerat, vt cum Gentibus habitaret, & eas ad fidem adduceret. huius. n. tempus debitum, erat poſt crucem & reſurrectionem. THEO. Vel ideo clam ingreditur, ne occaſionem Iudæi ſumerent contra eum, tamquàm ad immundas gentes tranſiſſet. Sequiť. {Et non potuit latere.} AVG. de Quæſt. no. & ve. te. Si autem voluit, & non potuit, infirmata voluntas eius eſſe videtur. Impoſſibile eſt autem, vt Saluatoris voluntas nõ impleatur, nec poteſt velle quod ſcit fieri non debere. Iccirco quod factum eſt, hoc voluiſſe dicendus eſt. Aduertendum eſt aũt ꝙ iſtud in finibus geſtum eſt Gentilium, quibus adhuc temp⁹ prædicandi non erat, vltro tamen veniẽtes ad fidem, non ſuſcipere inuidiæ erat. Sic ergo factum eſt, vt Saluator a diſcipulis proditus nõ eſſet, ab aliis tamen qui ingredientem domum viderãt, proditus eſt, & incœpit ſciri ꝙ eſſet in domo. A ſuis ergo noluit prædicari, requiri aũt ſe voluit, & ita factum eſt. BEDA: Ingreſſus etiam domum præcepit diſcipulis, ne ſe cuiquam in regione ignota quis eſſet aperirent, vt exemplo eius diſcerent, quibus ſanandi infirmos gratiã conferret. In exhibitione miraculorum humani fauoris gloriam quantum poſſent declinare, nec tamen a pio virtutis opere ceſſare, quando hoc fieri vel fides bonorum iuſte mereret, vel infidelitas prauorum neceſſario cogeret. Ipſe enim ſuum illo introitum Gentili fœminæ, & quibuſcumque voluit publicauit. AVG. de Quæſt. 77. Quæſt. no. & ve. teſtam. Denique mulier Chananæa audiens de illo intrauit ad eum, quæ niſi prius ſubieciſſet ſe Deo Iudæorum beneficium conſecuta non eſſet, de qua ſequitur. {Mulier enim ſtatim, vt au. de eo. cuius fi. ha. ſpiri. immun. intra. & proci. ad pedes eius.} CHRY. Per hoc autem voluit dominus diſcipulis oſtendere, ꝙ etiam gentibus aperuit oſtium ſalutis. vnde & mulieris genus deſcribitur, cum ſubditur: {erat enim mul. gen. Syro. ge.} ideſt de Syria phœnicis. ſequitur. {Et rogabat eum, vt dæmonium eiiceret de filia eius.} AVG. de Conſen. euan. Lib.2.c.49. Videtur autem afferre aliquam repugnantiæ quæſtionem, quia dicit in domo fuiſſe dñm, cum ad illum venit mulier pro filia ſua rogans. Sed quoniam Matthæus dicit diſcipulos domino, ita ſuggeſſiſſe. Dimitte illam, quoniam clamat poſt nos. nihil aliud videtur ſignificare quàm poſt ambulantem dominum mulierem illã deprecatorias voces emiſiſſe. Quõ ergo in domo, niſi q̃a intelligendũ eſt dixiſſe quidẽ Marcũ, ꝙ intrauerit vbi erat Ieſus, cũ eum ꝓdixiſſet fuiſſe in domo. Sed quia Matthæus ait: Non rñdit ei verbum. dedit agnoſcere in eo ſilentio egreſſum fuiſſe Ieſum de domo illa, atque ita cætera contexuntur, quæ iam in nullo diſcordant. Sequitur. {Qui dixit illi: Sine prius ſaturari filios.} BEDA. Quaſi d. futurum eſt, vt etiam vos qui de gentibus eſtis ſalutem conſequamini: ſed prius oportet Iudæos qui merito antiquę dilectionis filiorũ Dei ſolent noĩe cẽſeri, pane cœleſti refici, & ſic tandẽ gentibus vitæ pabula miniſtrari. Sequiť. {Nõ eſt. n. bonũ ſumere pa. fi. & mitte. ca.} CHRY. Hoc aũt verbũ dixit: nõ ꝙ in eo ſit defectus virtutis ad benefaciendum oĩbus, ſed quia beneficium eius diſtributum Iudæis, & Gentibus, cõionẽ inter ſe non habentibus, ꝓuocationẽ magis operareť. THEO. Canes vocat Gẽtiles, tamq̃ a Iudæis ſceleratos reputatos. Panẽ vero dicit beneficiũ, qđ filiis. i. Iudæis dñs promiſit. Eſt ergo ſenſus, ꝙ non decet Gentiles beneficij primo eſſe participes, qđ Iudæis principaliter promiſſum eſt. Ideo aũt dñs non ſtatim exaudit, ſed grãm differt, vt etiã oſtendat mulieris fidẽ conſtantẽ, & vt diſcamus non ſtatim deficere cũ oramus, ſed vt inſiſtamus donec recipiamus. CHRY. Similiter etiã, vt Iudæis oſtẽderet, ꝙ non æqualiter eis dabat, & alienigenis ſanitatem, & vt patefacta mulieris fide: magis patefieret infidelitas Iudæorum. Mulier enim non grauiter tulit, ſed vocẽ domini cũ multa reuerentia cõfirmauit. vnde ſequiť. {At illa reſpondit, & dixit ei. Vtiq; dñe. nã & catel. cõ. ſub men. de micis puerorũ.} THEO. Quaſi d. Iudæi panem totum habent. ſ. deſcendentem de cœlo, & tua etiã beneficia ego micas poſtulo. ſ. modicã beneficij partem. CHRY. Quòd ergo in ordine canum ſe reputat, reuerentiæ eſt, q. d. ꝓ gratia habeo etiam in numero canum eſſe, & non ab aliena, ſed a ꝓpria mẽſa comedere dominantis. THEO. Quia ergo mulier ſapientiſſime reſpondebat, obtinuit qđ optabať. vnde ſequiť. {Et ait illi. Nõ dixit: virtus mea te ſaluam fecit, ſed pp hunc ſermonem. i. pp

Dicebat autẽ, quoniam illa quæ de homine exeunt, illa coinquinant hominem. Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blaſphe- G miæ, ſuperbia, & ſtultitia. Omnia hæc mala ab intus procedũt, & coinquinant hominem.

c Et inde ſurgens, abiit in fines Tyri & Sidonis. Et ingreſſus domum, neminem voluit ſcire, & non potuit latere. Mulier enim, ſtatim vt audiuit de eo, cuius filia habebat ſpiritum immundũ, intrauit & procidit ad pedes eius. Erat enim mulier Gentilis Syrophenïſſa genere. Et rogabat eum, vt dæmonium eiiceret de filia eius. Qui dixit illi: Sine prius ſaturari filios. Non eſt enim bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa reſpondit, & dixit illi: Vtique domine: nam & catelli comedunt ſub mẽſa de micis puerorum. Et ait illi pp hunc ſermonem, vade, exiit dæmonũ a filia tua. Et cũ abiiſſet domũ ſuã, inuenit puellã iacẽtẽ ſupra lectũ, & dæmoniũ exiiſſe.

fidem

fidem tuam, q̃ hoc ſermone demõſtratur: Vade, exiit dæmo. a filia A tua. Sequitur. {Et cum abiiſſet in do. ſu. inue. pu. ia. ſu. le. & dæmo. exiiſſe.} BEDA: Propter humilem. n. matris fidelemque ſermonẽ filiã deſeruit dæmonium, vbi datur exemplũ cathechizandi, & baptizandi infantes, quia videlicet per fidẽ, & confeſſionem parentũ ĩ baptiſmo liberanť a diabolo paruuli, qui nec de ſe ſapere, vel aliq̃d agere boni poſſunt, vel mali. HIE. Myſtice autẽ mulier Gentilis quæ pro filia rogat eſt mater noſtra Romana Eccleſia. Nata eius dæmoniaca Barbarica ẽ Occidentalis natio, cui⁹ fides fecit de cane ouem. Micas aũt ſpiritualis intellectus, non panem infractum literæ ſumere cupit. THEO. Vnuſquiſque etiam noſtrũ cũ peccat, mulier eſt anima eius. Infirmam vero filiam habet hæc anima actus prauos, quæ filia dæmonium habet: nam actus praui dæmonium ſunt. Peccatores aũt exiſtẽtes nuncupantur catuli impleti immundiciis. Propter quod non ſumus digni panem Dei recipere aut participes fieri immaculato- C rum myſteriorum Dei. Si vero cognoſcentes noſmetipſos per humilitatem eſſe catulos confiteamur peccata noſtra, tunc ſanabitur filia, ſcilicet operatio praua.

d ¶ THEO. In Gentilium locis morã dñs facere non volebat, ne occaſionem Iudæis daret, vt tranſgreſſorem legis eum æſtimarent, ꝙ ſe gentibus admiſcebat: & ideo confeſtim reuertitur. vnde dř: {Et iterum exi. de fi. Tyri ve. per Sidon. ad ma. Gali. inter me fi. Decapoleos. BEDA: Decapolis eſt regio decem vrbium trans Iordanem ad Orientem contra Galilæam. Quòd ergo dř, ꝙ dñs venit ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos: non ipſos fines Decapolis intraſſe ſignificat. neque. n. mare nauigaſſe dicitur: ſed potius ad mare vſque veniſſe, atque ad ipſum perueniſſe locũ, qui medios fines Decapolis longe trans mare poſitos reſpiciebat. Sequitur: {Et addu. ei ſur. & mu. & depræca. eũ, vt impo. illi manũ. THEO. Quod recte poſt dæmoniacę liberationẽ ponitur, ex dæmonio. n. talis paſſio erat. Sequitur. {Et app. eum de tur. ſeor. miſit D di. ſu in auri. eius.} CHRY. Seorſum a turba oblatum ſurdum, & mutum appræhendit, vt diuina miracula non faceret manifeſte, inſtruens nos vanam gloriam eiicere, & tumorem. nihil. n. eſt ex quo aliquis ſic miracula operetur, ſicut ſi humilitatẽ colat, & modeſtiã ſequatur. Miſit vero digitos in auriculam potens verbo ſanare, vt oſtenderet, ꝙ diuina virtute dicatũ erat corpus diuinitati vnitum, & operatio eius. Quia enim propter tranſgreſſionem Adæ, natura humana multam incurrerat paſſionem, ac membrorum, & ſenſuum læſionem, veniens Chriſtus in ſeipſo perfectionem demonſtrauit humanæ naturæ, & propter hoc digitis aures aperuit, & ſputo loquelam dedit. vnde ſequitur: {Et expu. teti. ling. eius.} THEO. Vt. ſ. oſtenderet, ꝙ oĩa membra ſacri corporis eius diuina exiſtunt & ſancta, ſicut & ſputum quod vinculum linguæ diſſoluit. Etenim omne ſputum ſuperfluitas eſt, ſed in dño oĩa diuina fuerunt. Sequitur: {Et ſuſpiciens in cœlum ingemuit, & ait: Effeta, quod eſt, adaperire.} BEDA: Suſpexit quidem in cœlum, E vt inde mutis loquelam: inde auditum ſurdis, inde cunctis infirmantibus medelam doceret eſſe quærendam. Ingemuit autem, nõ quia ipſi opus eſſet cum gemitu aliquid petere a patre, qui cuncta petentibus donat cum patre, ſed vt nobis gemendi daret exempla, cum vel pro noſtri, vel pro noſtrorum erratibus proximorum ſupernæ pietatis præſidia inuocamus. CHRY. Simul etiam ingemuit: noſtram cauſam ſuſcipiens in ſeipſo, & naturæ miſertus humanæ videns miſeriam, in quam humanum genus inciderat. BEDA. Quòd autem ait: Effeta. i. adaperire, ad aures ꝓprie pertinet. aures enim ad audiendum aperiendæ: lingua vero, vt loqui poſſet a retinaculis erat ſuæ tarditatis ſoluenda. vnde ſequitur: {Et ſtatim aper. ſunt au. eius. & ſolu. eſt vin. lin. eius, & loque. recte. Vbi vtraque natura vnius & eiuſdem Chriſti manifeſte diſtincta eſt. Suſpiciens quidẽ in cęlum, quaſi hõ Deũ deprecatus ingemuit, ſed mox vno ſermone quaſi potẽs diuina maieſtate curauit. Sequitur: {Et p̄c. eis ne. cui. dic.} HIE. Per qđ nõ in virtutibus gloriandũ eſſe docuit: ſed in cruce & humiliatione. CHRY. Præcepit ẽt miraculũ occultare, ne ante tp̃s accederẽt Iudæos ad homicidium ꝓ inuidiã ꝑpetrandũ. HIE. Ciuitas aũt in monte poſita vndique circũſpecta abſcondi nõ põt, & humilitas ſemꝑ præcedit gloriam. vñ ſequitur: {Quanto aũt eis p̄cipie. tan. ma. plus p̄dic.} THEO. Docemur aũt ex hoc cũ alicui bñficia elargimur: minime applauſus, & laudes petere, cum vero accepimus beneficia, benefactores p̄dicare, & laudare, quàmuis nolint. AVG. de Con. euan. Lib.4.c.4. Si aũt ſciebat eos (ſicut ille qui notas habebat & præſentes, & futuras hoĩum voluntates) tanto magis p̄dicaturos, quanto magis ne prędicarent eis p̄cipiebat, vt q̃d hoc p̄cipiebat? niſi pigris volebat oſtẽdere quãto gaudioſius, quanto feruentius eũ p̄dicare debeant, quibus iubet vt p̄dicent, quando illi, qui ꝓhibebanť, tacere nõ poterãt? GLO. Ex p̄dicatione aũt Saluatorũ a Chriſto, creſcebat admiratio turbarũ, & cõfeſſio beneficiorũ Chr̃i. vnde ſequiť. {Et eo amplius admi. di. Bene oĩa fec. hoc. ſ. ſurdos fecit audire, & mutos loqui. HIE. Myſtice aũt Tyrus interprætať anguſtia, & ſignificat Iudæã, cui dñs dicit: Coanguſtatũ eſt ſtratũ, a qua trãsfert ſe ad gẽtes alias. Sidon venatio interprætatur. Fera aũt indomita nr̃a natio eſt, & mare, quod fluctuoſa volubilitas eſt. Inter medios aũt fines Decapoleos, qđ interprætať decalogi mandata, Saluator ad ſaluãdas gentes venit. Genus aũt humanũ ꝑ multa mẽbra, quaſi vnus hõ varia peſte abſumptus enumerať in protoplaſto, cæcať dum male vidit, ſurdus fit cum audit, obmuteſcit cũ loquitur. Deprecantur aũt eũ, vt imponat illi manum, quia incarnatum fore dominũ multi iuſti, & Patriarchæ cupiebãt, & optabant. BEDA. Vel ſurdus & mutus eſt, qui nec aures audiendi verba Dei habet, nec os aperit ꝓ loquendis, quales neceſſe eſt, vt hi qui loqui iam, & audire diuina eloquia didicerũt, dño ſanandos offerant. HIER. Seorſum aũt ſemꝑ a turbulentis cogitationibus, & actibus inordinatis ſermonibuſq; incompoſitis educiť, qui ſanari meretur. Digiti aũt qui in aures mittũtur, verba vel dona ſpũs ſunt, de quo dř. Digitus Dei eſt hic. Sputũ aũt diuina ſapĩa eſt, quæ ſoluit vinculũ labiorũ humani generis, vt dicat: Credo in Deũ patrẽ omnipo. & reliqua. Suſpiciens autem in cœlum ingemuit. i. gemere nos docuit, & in cœlum theſauros noſtri cordis erigere, quia ꝑ gemitum cõpunctionis intimę friuola lætitia carnis purgatur. Apertę ſunt aũt aures ad Hymnos, & Cantica, & Pſalmos. Soluit linguam, vt eructet verbum bonũ, quod non poſſunt nec verbera cohibere.

d Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilee inter medios fines Decapoleos. Et adducunt ei ſurdũ & mutum. Et deprecabantur eũ vt imponat illi manum. Et apprehendens eum de turba ſeorſum miſit digitos ſuos in auriculã eius, & expuens tetigit linguã eius, & ſuſpiciens in cœlum inge B muit, & ait illi: Effeta, quod eſt, adaperire. Et ſtatim apertę ſunt aures eius, & ſolutum eſt uinculum linguæ eius, & loquebatur recte. Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, & eo amplius admirabãtur dicẽtes: Bene oĩa fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

CAP. VIII.

IN diebus illis iterum cũ turba multa eſſet cũ Ieſu, nec haberẽt quod manducarent, conuocatis diſcipulis ait illis: Miſereor ſuper turbam, quia ecce iam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent. Et ſi dimiſero eos, ieiunos in domum ſuam deficient in via. Quidam enim ex eis de longe venerunt. Et rñderunt ei diſcipuli ſui: Vnde illos quis poterit hic ſaturare panib⁹ in ſolitudine? Et interrogauit eos, quot panes habetis? Qui dixerũt: Septẽ. Et p̄cepit turbæ diſcũbere ſuꝑ terrã. Et accipiens ſeptem panes, gr̃as agens fregit, & dabat diſcipulis

CAP. VIII.

THEO. Poſtq̃ dñs ſuperius miraculũ de multiplicatione panum ꝑpetraſſet, nunc iterũ occaſione habita congruenti, adducit ſimile miraculũ operari, vnde dř: {In di. illis iterũ cũ tur. mul. eſ. cũ Ieſu, nec ha. qđ man. cõ. diſc. ait illis: Miſe. ſu. tur. qm̃ ecce iam tri. ſuſt. me, nec ha. qđ man.} Non enim ſemper circa alimenta miracula faciebat, ne propter cibum ipſum ſequerentur. Et nunc igitur hoc miraculum non feciſſet, niſi quia videbat turbis periculum imminere. vnde ſequiť: {Et ſi dimi. eos ieiu. in do. ſu. deſi. in via. Quidam enim ex eis de longe venerunt.} BEDA: Quare triduo ſuſtinent de longe venientes? Matthæus plenius dicit ſic: & aſcendens in montẽ ſedebat, & acceſſerunt ad eum turbæ multæ, habentes multos infirmos, & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos. THEO. Diſcipuli adhuc non intelligebant nec virtuti eius propter priora miracula credebant. vnde ſequitur: {Et reſponderunt ei diſcipuli ſui. vnde iſtos quis poterit hic ſaturare panibus in ſolitudine?} Ipſe autem dominus non eos vituperat, ex hoc inſtruens nos, ꝙ non debemus ignorantibus, & nõ intelligentibus grauiter iraſci: ſed eorum ignorãtiæ compati. Vnde ſequitur: {Et inter eos: Quot. pa. ha. Qui dix. ſeptẽ} REMI. ſuper Matthęum: Non ideo interrogauit q̃a ignoraret quot haberent, ſed vt dũ illi reſpõ-

dent ſeptem, quo pauciores eſſent, eo magis miraculum diffamaretur, & notius fieret. Sequitur:{Et præce.tur.diſc. ſuper terrā. In ſuperiori refectione ſupra fænum diſcubuiſſe dicuntur, hic vero ſuper terrā. Sequitur:{Et accipiens ſeptē panes gr̄as agens fregit.} In eo ꝙ gratias egit, nobis reliquit exemplum, vt de omnibus donis nobis cēlitus collatis illi gratias referamus. Et notandum, ꝗ dn̄s panes nō dedit turbæ, ſed diſcipulis. diſcipuli aūt dederunt turbis. Sequit̄ enim.{Et da diſ. ſu. vt appo. & appo.turbæ.} Non ſolum panes, ſed & piſciculos benedicens iuſſit apponi. Sequitur.n.{Et ha. piſc. pau. & ipſos benedixit, & iuſſit appo. Et manduca. & ſaturati ſunt.} BEDA. In hac ergo lectione conſideranda eſt in vno eodemq; redēptore noſtro diſtincta operatio diuinitatis & humanitatis, atque Eutycetis error, qui vnam tantum in Chriſto operationem dogmatizare præſumit procul a chriſtianis finibus expellendus. Quis enim non videat hoc, ꝙ ſuper turbam miſeretur dominus, affectum eſſe & compaſſionem humanæ fragilitatis? Quòd autem ſeptem panibus & piſciculis paucis quatuor milia hominum ſatiauit, diuinæ opus eſt virtutis Sequitur:{Et ſu. quod ſupere.de frag.ſeptē ſportas. THEO. Turbæ comedentes, & ſaturatæ nō ſecū tollunt panū reliquias, ſed ipſas diſcipuli ſuſtulerunt, ſicut & ſuperius cophinos. In quo ſecundum hiſtoriam diſcimus, quoniā oportet nos his q̄ ſufficiunt eſſe contentos, & non quærere vltra. Deinde numerus manducantiū deſcribitur, cū dr̄:{Erant aūt qui ma.quaſi quatuor milia.& dimi.eos.{Vbi conſi derandum eſt, ꝙ Chriſtus neminem ieiunum dimittit: oēs.n.vult ſua gr̄a enutriri. BEDA: Hoc vero typice inter hanc refectionē, & illam quinq; panum, ac duorum piſcium diſtat: ꝙ ibi litera veteris teſtamenti ſpūali gr̄a plena ſignificata eſt. hic aūt veritas & gr̄a noui teſtamēti fidelibus miniſtranda monſtrata eſt. Turba aūt triduo dn̄m ſuſtinet, ꝓꝑ ſanationē infirmorum, vt Matthæus narrat, cum electi in fide ſanctæ Trinitatis ꝓ peccatis ꝑſeueranti inſtantia ſupplicant. Vel quia ad dn̄m ſe opere, locutione, atque cogitatione cōuertūt. THEO. Vel ꝑ eos q per triduū expectant, ſignificat baptizatos.
Cap.19. Baptiſmus.n. illuminatio dr̄, & trina ſubmerſione ꝑficitur. GRE. 1.Moral. Non vult aūt eos ieiunos dimittere ne deficiant in via. oportet.n.ꝙ in p̄dicatione verbum cōſolationis accipiant, ne a veritatis pabulo ieiuni remanentes in huius vitæ labore ſuccumbāt. AMBRO. ſuper Lucā. Bonus quidē dn̄s ſtudia exigit, vireſq; miniſtrat, non vult ieiunos dimittere ne deficiant in via, hoc eſt vel in iſtius curſu vitæ, vel anteq̄ ad caput viæ perueniant.ſ.ad patrem. & intelligant, ꝙ ex p̄re Chriſtus eſt, ne forte cum acceperint, ꝙ natus ex virgine eſt, incipiant non Dei virtutē, ſed hoīs æſtimare. Diuidit ergo eſcas dn̄s Ieſus, & ille quidē vult dare oīb⁹: negat nemini, diſpenſator eſt oīum. ſed cum ille panes frangat, vt det diſcipulis: ſi tu manus tuas non extendas, vt accipias tibi eſcas, deficies in via, nec poteris ī eū culpā referre, qui miſeretur & diuidit. BEDA: Qui vero poſt carnis flagitia, poſt furta, violētias, & homicidia ad pœnitentiam redeunt, ad dn̄m de longinquo veniunt. Quanto.n. quiſque plus in prauo oꝑe errauit, tanto ab oīpotēte Deo longi⁹ receſſit. & credentes de gentibus de longe venerunt ad Chriſtum, Iudæi vero de prope, qui legis, & Prophetarum erant literis edocti ex illo. Supra aūt in refectione quinque panum turbæ ſuꝑ fœnum viride diſcumbebant: hic aūt ſuper terrā, quia ꝑ ſcripturam legis deſideria carnis cōprimere iubemur. In nouo aūt teſtamēto ipſam quoq; terram, ac facultates tꝑales relinquere præcipimur. THEO. Septē aūt panes ſunt ſpūales ſermones. nam ſeptenari⁹ numerus ſpiritusſancti ſignificatiuus eſt, qui ꝑficit oīno. in ſeptenario.n. numero dierū nr̄a vita perficitur. HIE. Vel ſeptē panes dona ſunt ſpiritusſancti. fragmenta panum myſtici intellectus ſunt huius ſeptimanæ. BEDA: Quòd.n. dn̄s panes fregit, apertionem ſignificat ſacramentorum, ꝙ gr̄as egit: oſtendit quantū de ſalute humani generis congaudeat. ꝙ panes diſcipulis dedit vt turbæ apponerent, ſignificat. quia ſpūalis dona ſcientiæ tribuit Apoſtolis, & per eorum miniſterium voluit eccleſiæ ſuæ vitæ cibaria diſtribui. HIERO. Piſciculi benedicti libri ſunt noui teſtamēti, qm̄ piſcis aſſi partem dominus reſurgens poſtulat. vel in piſciculis ſanctos accepimus, quorum ſcriptura noui teſtamenti fidem, vitam, & paſ-

ſuis vt apponerēt & appoſuerūt turbę. Et habebāt piſciculos paucos & ipſos benedixit, & iuſſit apponi. Et manducauerunt & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerunt quod ſupererat de fragmentis ſeptem ſportas. Erant autem qui manducauerāt quaſi quatuor millia, & dimiſit eos.

b Et ſtatim aſcendens nauim cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha. Et exierūt Phariſæi & cæperunt conquirere cū eo, quærentes ab illo ſignum de cælo tentantes eum. Et ingemiſcēs ſpiritu, ait: Quid generatio iſta ſignum quærit? Amen dico vobis ſi dabitur generationi iſti ſignum. Et dimittens eos aſcendit iterum nauim, & abiit tranſ fretum. Et obliti ſunt panem ſumere, & niſi vnum panem nō habebant ſecū in naui. Et præcipiebat eis dicens: Videte & cauete a fermento Phariſæorū, & fermen-
G to Herodis. Et cogitabant ad alterutrū dicentes: quia panes non habemus. Quo cognito, ait illis Ieſus: Quid cogitatis, ꝗa panes nō habetis? Nondū cognoſcitis nec intelligitis? Adhuc cęcatū habetis cor veſtrū? Oculos habētes,

F ſiones continet, qui e turbulentis huius ſæculi fluctibus erepti, refectionem nobis interna exemplo ſuo præbuerunt. BEDA. Quòd autem turbis ſaturatis ſupererat, Apoſtoli tollunt, quia altiora perfectionis præcepta quæ turba nequit attingere, ad illos pertinent qui generalem populi Dei conuerſationem tranſcendunt. & tamen turba ſaturata eſſe memoratur, quia etſi ſua relinquere nequeant neque explere quod de virginib⁹ dicitur: tamen audiēdo mādata legis Dei, ad vitam perueniunt æternam. HIERO. Septem autem ſportæ, ſeptem eccleſiæ. Quatuor millia: annus eſt noui teſtamenti, cum quatuor temporibus. Bene etiam quatuor millia ſunt, vt in ipſo numero docerent euangelicis ſe paſto eſſe cibariis. THEO. Vel quatuor millia ſunt, ideſt quatuor virtutibus ꝑfecti, & propter hoc veluti fortiores plura comedentes: pauciora reliquerunt. In iſto enim miraculo ſeptem ſportæ remanent: in miraculo autem quinque panum duodecim cophini, quia quinq; milia erant, ideſt quinque ſenſibus ſeruientes, & propter hoc non potuerunt comedere, ſed paucis contenti multæ ſuperabundabāt reliquiæ fragmentorum.

b ¶ THEO. Poſtquàm dominus operatus eſt miraculum pa-
H num, ſtatim in alium ſecedit locum ne propter miraculum ipſum turbæ caperent vt facerent regē. vn̄ dicitur:{Et ſtatim aſcendens nauim cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha. AVG. de Con. euan. Lib.2.c.51. In Matthæo autem legitur, quòd venit in fines Magedam. Non autem dubitandum eſt eundem locum eſſe ſub utroque nomine. Nam plerique codices non habent etiam ſecundum Marcum, niſi Magedam. Sequitur:{Et exierunt Phariſæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo ſignum de cœlo tentantes eum.} BEDA: Phariſæi ſiquidem ſignum quærunt de cœlo, vt qui multa hominum millia ſecūdo de paucis panibus ſaturauit, nunc in exemplo Moyſi manna cœlitus miſſo, & per omnia paſſim diſperſo, populum omnem in vltimo tempore reficiat, quod in euangelio Ioannis quærunt dicentes.{Quod ſignum fa. vt vide.& cre.tibi. Patres noſtri man.māna in deſerto, ſicut ſcri-
I ptum eſt. Panem de cœlis de. eis manducare. THEO. Vel quærunt ſignum de cœlo, ſcilicet ut Solem & Lunam ſiſteret, grandinem peteret, & aerem immutaret. Credebant enim, quòd de cœlo ſigna facere non poterat, ſed quòd in Beelzebub ſolum poterat facere ſignum in terra. BEDA: Sicut autem turbam ſupra credentem refecturus gratias agebat: ita nunc ob ſtultam Phariſæorum petitionem gemit, quia humanæ naturæ circumferens affectus, ſicut de hominum ſalute lætatur: ita ſuper eorum dolet erroribus. vnde ſequitur.{Et ingemiſcens ſpiritu, ait: Quid generatio iſta ſignum quærit? Amen dico vobis ſi dabitur generationi iſti ſignum.} ideſt non dabitur, iuxta illud in Pſalmo: Semel iuraui in ſancto, ſi Dauid mentiar, ideſt non mentiar Dauid. AVGV. de Con. euan. Lib.2.c.51. Non autem moueat, quòd Marcus non dicit reſponſum eſſe quærentibus ſignum de cœlo, idem quod Matthe⁹ de Iona, ſed ait dominum reſpondiſſe, Signum non dabitur ei: intelligendum eſt enim quale petebant: hoc eſt de cœlo. Prætermiſit autem dicere de Iona quod Matthæus cōmemorauit. THEO.
K Ideo autem eos dominus non exaudit, quia aliud eſt tempus ſignorum cœleſtium, ſcilicet tempus aduentus ſecundi, cum uirtutes cœlorum cōmouebuntur & luna non dabit lumen ſuum. Tꝑe aūt primi aduentus non fiunt talia, ſed omnia māſuetudine plena. BEDA: Non etiā dandum erat cœleſte ſignum generationi tentantium dn̄m. Cæterum generationi quærentium dn̄m ſignum de cœlo oſtendit, quando cernentibus Apoſtolis aſcendit in cælum. Sequit̄.{Et dimit.eos.aſc.ite.na.& abiit transfretum. THEO. Dimittit quidē dn̄s Phariſęos quaſi incorrectos. nam ubi ſpes eſt correctionis: ibi morandum eſt. vbi uero malum incorrigibile eſt: inde recedendū. Sequitur.{Et ob.ſunt pa.ſu.& niſi unum pa.nō ha. ſecū in naui.} BEDA: Quærit aūt aliquis: Qūo panes non habebant qui ſtatim implētis ſeptē ſportis aſcēderunt in nauiculā? Sed ſcriptura teſtat̄, ꝙ obliti ſunt eos ſecum tollere, quod indiciū eſt q̄ modicā carnis curā haberent in reliquis, quibus ipſa reficiendi corporis neceſſitas intētione dn̄ici comitatus mēte exceſſerat. THEO. Diſpenſatiue etiā panes ſumere diſcipuli ſunt obliti,

vt reprehenſi a Chriſto fierent meliores, & ad virtutis Chriſti notitiam peruenirent. Sequitur enim{Et præcipiebant eis dicēs. Videte & cauete a fer.pha.& ferm.Hero.} CHRY. Matthæus dicit a fermento Phariſæorum & Saducęorum. Lucas vero Phariſæorum ſolum. Tres ergo Phariſæos nominant, quaſi principales. Matthæus vero, & Marcus ſibi ſecundarios diuiſerunt. Cōgrue autē Marcus poſuit Herodis, quaſi relictis a Matthæo Herodianis in ſupplemētum narrationis ipſi⁹. Hoc aūt dicens, paulatim inducit diſcipulos ad ſenſum, & fidē THEO. Fermento Phariſæorum, & Herodianorū vocat doctrinam eorum quaſi damnoſam & corruptiuam, & malitia veteri plenam. Herodiani enī doctores erāt, qui Herodem Chriſtum eſſe dicebant. BEDA: Vel fermentum Phariſæorum eſt decreta legis diuinæ traditionib⁹ hominū poſtponere, legē verbis prædicare, & factis impugnare: dominum tentare, doctrinæ eius, aut operibus nō credere. Fermentum autem Herodis eſt adulterium, homicidium, temeritas iurandi, ſimulatio religionis, & odium in Chriſtum, & p̄curſorem eius. THEO. Ipſi autem diſcipuli de fermento, panū dixiſſe dominum putauerunt. vnde ſequitur.{Et cog.ad al.di.quia pa, non ha.} Hoc autem dicebant, quaſi non intelligentes Chriſti virtutem, ꝙ poterat panes facere ex non ente. vnde dominus eos reprehendit. Sequitur.n.{Quo cog.Ieſus ait il. Quid cogi. quia pa.non habetis? BEDA: Per occaſionem autem præcepti quod ſaluator iuſſerat, dicens{Cauete a fermento Phari.& ferm.Hero. docet eos quid ſignificent quinque panes, & ſeptem, de quibus ſubdit:{Nec recordā. qn̄ quinque panes fregi, &c.} Si.n. fermentum prædictum traditiones peruerſas ſignificaret, quare cibi quibus nutritus eſt populus Dei, non veram doctrinam ſignificet?

c ¶. GLO. Poſt refectionem turbarum euangeliſta de illuminatione cæci ſubiungit dicens:{Et veniunt Bethſaidā & addu.ei cæ. & roga.eum, vt illum tangeret. BEDA: Scientes quia tactus domini ſicut leproſum mundare: ita cæcum illuminare valeret. Sequitur.{Et app.ma.cæ.edu.eum extra vicum. THEO. Videtur naque Bethſaida multa infidelitate fuiſſe infecta. vnde dominus exprobrat ei, væh tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro, & Sidone, &c. In hac ergo adductum cæcum extra vicum educit: non enim erat vera adducentium fides. Sequitur.{Et expu.in ocu. eius impo. ma. ſuis interro.eum ſi.ali.vide. CHRY. Spuit quidem & manus imponit cæco, volens oſtendere, ꝙ verbum diuinum operationi adiunctum mirabiliter proficit. Manus enim operationis eſt oſtenſiua, ſputum vero ſermonis ex ore prolati. Interrogat autem ſi aliquid videret, quod in aliis ſanctis non fecit, ſignificans propter imperfectam adducentium fidem, ac ipſius cæci oculos eius non eſſe omnino apertos. vnde ſequit̄.{Et aſpi.ait: Video ho. ve.arbo.am.} Quia enim in infidelitate adhuc detinebatur, obſcure ſe videre homines declarabat. BEDA: Formā quidē corporum inter vmbras aſpiciens, ſed nulla membrorum lineamenta viſu adhuc caligante diſcernere valens, quales condēſę arbores a longe ſpectantibus, vel in luce nocturna ſolent apparere: ita vt non facile, arbor an homo ſit poſſit dinoſci. THEO. Ideo autem non ſtatim eum imperfecte facit videre, ſed in parte quia nō perfectā fidē habebat. Nam ſecundum fidem datur medela. CHRY. Deducit aūt eum ab initio ſenſus redditi in fidei apprehenſionem, & ſic fecit eū perfecte videre, vnde ſequitur.{Deinde iterum imponit. man.ſuper ocu.eius, & cœpit videre.} Et poſtea ſubiungit:{Et reſti. ita vt vi. cla.omnia ſenſu.ſ.& intellectu perfecte curatus.} Sequitur:{Miſit eum in do.ſu.di. Vade in domum tu.& ſi in vicum intro. ne.dixe. THEO. Hoc quidem præcepit ei, quia infideles erant, vt dictum eſt, ne forte ab eis in anima læderetur, & ipſi non credentes grauius crimen incurrant. BEDA ſuper Lucam. Vel exemplum ſuis tribuit ne de his quæ faciunt mirandis, fauorem vulgi requirant. Myſtice autem Bethſaida domus vallis interpretatur, ideſt mundus qui eſt vallis lachrymarum.{Adducunt autem ad dn̄m cæcum}.i. qui non videt quid fuit, quid eſt, & quid erit.{Rogant

non videtis, & aures habentes nō auditis? Nec recordamini qn̄ quinq; panes fregi ī quinque milia, & quot cophinos fragmentorū plenos ſuſtuliſtis? Dīt ei: Duodecim. Qn̄ & ſeptē panes in quatuor milia, quot ſportas fragmētorū tuliſtis? & dīt ei: Septē. Et
B dicebat eis. qūo nōdū ītelligitis?

c Et veniunt Bethſaidā, & adducunt ei cęcum, & rogabant eum, vt illum tangeret. Et apprehēſa manu cæci, eduxit eū extra vicū, expuens in oculos eius impoſitis manib⁹ ſuis interrogauit eum ſi aliquid videret. Et aſpiciens ait: Video hoīes velut arbores ambulantes. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius, & cœpit videre, & reſtitutus eſt: ita vt clare videret oīa. Et miſit illū in domum ſuam, dicēs: Vade in domum tuam, & ſi in vicum introieris, nemini dixeris.

d Et ingreſſus eſt Ieſus, & diſcipuli eius caſtella Cæſareæ Philippi, & ī via interrogabat diſcipulos ſuos, dicēs eis: Quē me dicūt eſſe homines? Qui reſponderūt illi dicentes: Alii Ioannem Baptiſtam, alii Heliam, alii vero quaſi vnum de Prophetis. Tunc dicit illis: Vos vero quē me eſſe dicitis? Reſpondens Petrus ait ei: Tu es Chriſtus. Et comminatus eſt eis, necui dicerent de illo. Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, reprobari a Senioribus, & a ſummis Sa-

A illum, vt eum tangeret.} Quis.n.eſt qui tangitur, niſi qui compūgitur? BEDA: Tangit.n.eos dominus cum mente afflatu ſui ſpūs illuſtrat, atque ad agnitionem nos propriæ infirmitatis ſtudiumq; bonæ actionis accendit.{Apprehendit manū cæci, vt eum ad executionem bonæ operationis confortaret. HIERO. Et eduxit eum extra vicum.i. vicinitatem malorum.{Expuit autē in oculos eius,} vt videat voluntatem dn̄i per flatū ſpiritusſancti. Impoſitis aūt manibus interrogat eum ſi videret, quia per opera dn̄i videtur maieſtas eius. BEDA. Vel expuens in oculos cæci imponit manus ſuas, vt videat, quia cæcitatem humani generis, & ꝑ inuiſibilia dona, & per ſacramenta aſſumptæ humanitatis exterſit. Sputum.n. quod de capite hoīs procedit: gratiam ſpiritusſancti deſignat. Sed quem vno verbo totū ſimul curare poterat, paulatim curat, vt magnitudinem humanæ cæcitatis oſten-
C dat, quæ vix & quaſi ꝑ gradus ad lucē redeat. Et gr̄am ſua nobis indicat, per quam ſingula perfectionis incremēta adiuuat. Quiſquis aūt ita longi tꝑis obſcuritate depræſſus eſt, vt inter bonum & malum diſcernere neſciat, quaſi ambulantes hoīes inſtar arborū cernit, quia facta multitudinis abſque luce dilectionis videt. HIE. Vel videt homines velut arbores, quia omnes homines exiſtimat ſe ſuperiores.{Iterum autem manus poſuit ſuper oculos eius,} vt videret clare omnia, i. per oꝑa viſibilia inuiſibilia intelligeret, & quæ oculus non vidit, & clarum animæ ſuæ ſtatum poſt rubiginem peccati mundi cordis oculo contueretur.{Miſit eum in domum ſuam, ideſt cor ſuum, vt videret in ſe quod ante non vidit. Non enim putat homo deſperans de ſalute omnino poſſe, quod illuminatus facile poteſt perficere. THEO. Vel poſtquam ſanauit mittit in domum, nam domus vniuſcuiuſque noſtrum cælum eſt, & manſiones quæ ſunt in eo. HIERO. Dicit autem ei:{Et
D ſi in vicum introi. nemini dixeris.i. vicinis cæcitatem tuam ſemper enarra non virtutem.

d ¶ THEO. Poſtquam eduxit longe a Iudæis diſcipulos ſuos, tunc de ſeipſo interrogat, vt non timentes Iudæos reſpōdeant veritatem. vnde dicitur:{Et ingreſſus eſt Ieſus, & diſcipuli eius in caſtellum Cæſa.phi. HIERO. ſuper Matthæum cap.16. Philippus iſte fuit frater Herodis de quo ſupra diximus, qui in honorem Tyberii Cæſaris Cæſaream Philippi, quæ nunc Paneas dicitur appellauit. Sequitur:{Et in via inter.diſci.di. Quem me dicunt eſſe homines? CHRY. Sciens quidē interrogat, quia decebat, vt diſcipuli q̄nq; eum melius laudarent q̄ turbæ. BEDA. Vnde primum hominū ſententiam interrogat, diſcipulorū fidem exploraturus, ne illorū cōfeſſio vulgi videretur opinione firmata. Sequit̄:{Cui reſp.illi dicen. Alii Io.bap.alii Heliam, alii vero quaſi vnum de prophetis. THEO. Multi namque putabant ꝙ Ioannes a mortuis reſurrexiſſet, ſicut & Herodes credebat, & poſt reſurre-
E ctionem ſuā miracula perpetraſſet. Poſtquā vero ab eis ſciſcitatus eſt aliorum ſuſpitionem, ipſos interrogat quid de hoc in eorū mēte conſiſtat. vnde ſequitur:{Tunc dicit illis: Vos vero quē me eſſe dicitis?} CHRY. Ex ipſo aūt interrogationis modo, in maiorem eos reducit ſenſum ad maius aliquid æſtimandum de eo, ne cum turbis conueniant. Quid vero vertex diſcipulorū os apoſtolorū interrogatis omnibus reſpōderit, manifeſtatur cū ſubditur:{Rn̄dens Petrus ait ei: Tu es Chriſtus, THEO. Confitet̄ quidē illū eſſe Chriſtū a prophetis denunciatū. Sed quid ad cōfeſſionem Petri rn̄derit dn̄s & qualiter ipſum beatificauit: Marcus euangeliſta pertranſit, ne hm̄oi narrando, Petro ſuo magiſtro gratiā præſtare videretur: Matthæus aūt hoc plane pertractat. ORIG. ſuꝑ Matth. Vel quia Marcus, & Lucas ſcripſerūt Petrū reſpondentē; Tu es Chriſtus, nō adiicientes quod poſitū eſt in Matthæo: Filius Dei viui, propterea non ſcripſerunt ad confeſſionē relatā beatitudinē. Sequitur:{Et commi.eſt il.ne cui di.de illo. THEO. Volebat enim interim ſuam gloriam occultare, ne multi ſcandalizarentur de eo, & pœnam mererentur maiorē. CHRY. Vel vt ſcandalo crucis cōpleto purā infigat fidem in mente eorum, prius

enim paſſione perfecta, circa aſcenſionem dixit eis: Euntes docete omnes gentes. F THEO. Poſtquam autem dominus confeſſionem diſcipulorum acceptauit dicentium verum Deum, tunc ipſis reuelat crucis myſteriũ. vnde ſequitur: {Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis multa pati, & repro. a ſeni. & a ſum. ſacer. & ſcri. & occi.

cerdotibus, & Scribis occidi, & poſt tres dies reſurgere, & palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eũ: Domine propitius eſto tibi: nam hoc non erit. Qui conuerſus & videns diſcipulos ſuos comminatus eſt Petro dicens: Vade retro me Sathana, G quoniam nõ ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum.

e Et conuocata turba cum diſcipulis ſuis, dixit eis: Siquis vult me ſequi, deneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuã ſaluam facere, perdet

& poſt tres dies reſurgere. Et palam verbum loquebatur,} ſcilicet de futura paſſione. Non autem intelligebant diſcipuli ordinem veritatis, neq; reſurrectionem comprehendere poterãt, ſed putabant eſſe melius, quòd non pateretur. CHRY. Prædixerat tamẽ hoc eis dominus hac occaſione, vt oſtẽderet quòd oporteret poſt crucẽ & reſurrectionẽ Chriſtum a teſtibus prædicari. Rurſus Petrus exiſtens feruidus, ſolus de his ſumit audaciam diſputãdi. vnde ſequitur: {Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eũ: Domine propitius eſto tibi, nam hoc non erit.} Hoc autem amantis affectu & optantis dixit, quaſi diceret: Hoc non poteſt fieri, nec recipiunt aures meæ, vt Dei filius occidendus ſit. CHRY. Quid eſt autem hoc, ꝙ Petrus qui reuelatione patris potitus erat ſic velociter cecidit & inſtabilis eſt effectus? Sed dicimus non eſſe mirũ ſi hoc ignorauit, qui de paſſione reuelationem non accepit. Quòd enim Chriſtus filius Dei viui eſſet, reuelatione didicerat, myſterium vero crucis & reſurrectionis nondum ei fuerat reuelatum. Ipſe vero oſtendens quòd oporteret eum ad paſſionem venire, Petrum increpauit. vnde ſequitur: {Qui conuer. vi. di. ſuos & cõmi. eſt Petro dicens. Vade retro me Sathana.} THEO. Dominus namque volens oſtendere, ꝙ propter ſalutem hominum debebat eius paſſio fieri, & ꝙ ſolus Sathanas Chriſtum pati nolebat, vt genus non ſaluaretur humanum, Petrum Sathanam nominauit, eo ꝙ ſaperet quæ ſunt Sathanæ, nolẽs Chriſtum pati, ſed aduerſans eidem. Sathanas enim aduerſarius interpretatur. CHRY. Dæmoni autem ipſum tentanti non ait: {Vade poſt me, ſed Petro dicit: {Vade retro me. i. ſequere me, & voluntario meę paſſionis conſilio non reſiſtas. Sequitur: {Qm̃ non ſa. ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. THEO. Quæ hominum ſunt dicit Petrum ſapere ſm̃ ꝙ affectiones carnales quodammodo ſapiebat, volebat enim Petrus, ꝙ ſibi Chriſtus præſtaret requiem & non crucifigeretur.

e ¶ BEDA. Poſtquam diſcipulis myſterium ſuæ paſſionis & reſurrectionis oſtendit, hortatur eos vnà cum turba ad ſequendũ ſuæ paſſionis exemplum. vnde ſequitur: {Et con. tur. cum diſcipulis ſuis dixit eis: Siquis vult poſt me ſequi, deneget ſemetipſum. CHRY. Quaſi diceret ad Petrum: Tu quidem increpas me paſſionem ſuſtinere volentem, ego autẽ dico tibi, ꝙ nõ ſolum prohibere me pati nociuum eſt: ſed neque ſaluari poteris niſi ipſe moriaris. Dicit aũt: {Siquis vult poſt me ſequi.} q. d. ad bona voco, quæ quis velle debet, non ad mala & grauia vt cogaris. Qui enim infert violentiã frequenter impedit, qui vero auditorẽ in libertatem dimittit, magis attrahit ipſum. Aliquis autem abnegat ſeipſum, cũ nullã ſui corporis curã habet, vt ſiue flagelletur, ſiue aliquid ſimile patiatur, ſuſtineat patienter. THEO. Nam ſicut qui abnegat alterum videlicet fratrẽ, aut patrem, quãuis ille vulnere & moriať, non cõpatitur neque condolet ei, ſic & nos debemus ſpernere corpus noſtrũ, vt ſi vulnerari cõtingat, vel aliqd ſile pati, nõ curem⁹. CHRY. Non aũt ait, ꝙ parcat ſibiipſi: ſed ꝙ amplius eſt ꝙ abneget ſemetipſum quaſi nihil cõe ad ſe habeat, ſed periculis exponat, & circa ea ſic diſponať, ac ſi alius patereť, & hoc eſt ſibiipſi parcere, qa patres tũc liberis ſuis ignoſcũt, cũ tradentes eos doctorib⁹ illis iubent non parci. Vſquequo aũt oporteat ſeipſum abnegare oſtendit cũ ſubdit. {Et tollat crucẽ ſuã.} q. d. vſque ad mortẽ exprobrabiliſſimam. THEO. Nã tunc crux exprobrabilis videbať, quia in ea malefici figebantur. HIERO. Vel aliter, Sicut gubernator peritus tempeſtatẽ in tranquillitate præcauens, nautas ſuos vult eſſe paratos, ita & dñs dicit: {Siquis vult me ſequi, deneget ſemetipſum. i. alter ex altero fiat. BEDA. Tũc enim noſipſos abnegamus cũ vitam⁹ quod ꝑ vetuſtatẽ fuimus, & ad hoc nitimur, qđ ꝑ nouitatẽ vocamur. Crux aũt tolliť, cũ aut ꝑ abſtinentiã affligiť corpus, aut ꝑ cõpaſſionẽ proximi affligiť animus. THEO. Quia vero poſt crucẽ virtutẽ aliã nos hr̃e oportet, adiecit: Et ſequať me.

CHRY. Hoc autẽ dicit, quia contingit aliquem patientem non ſequi Chriſtum, cum ſ. aliquis non patitur pp Chriſtũ. {Sequitur enim Chr̃m, qui poſt eũ ambulat, qui morti eius ſe cõformat, principes etiã & ptãtes contẽnens ſub quibus ante Chr̃i aduẽtũ peccabat. Sequiť. {Qui. n. vo. ani. ſu. ſal. fa. ꝑ eã. Qui aũt ꝑ ani. ſu. prop. me. & pp euan. ſal. fa. eã. q. d. Hæc vobis mãdo quaſi vobis parcẽs etenim qui filio ſuo, parcit perdit eũ, qui vero nõ percit, ſaluat. Oportet ergo nos eſſe ad mortẽ continue ꝑparatos. Si. n. in materialibus prœliis qui paratus eſt ad mortẽ melior eſt aliis, nullo poſt mortem eum reſuſcitare valente, multo magis in ſpiritualibus pręliis cum ſpes tanta reſurrectionis exiſtat, {ꝙ qui ponit aĩam ſuã in mortẽ, ſaluã facit eã.} REMI. Aĩa aũt hoc loco ĩtelligenda eſt vita p̃ſens non aũt ipſa ſubſtantia aĩæ. CHRY. Quia ergo dixerat. {Qui vo. aĩ. ſu. ſal. fa. ꝑ eã.} ne qs ꝑditionẽ hãc & ſalutẽ illã ęſtimet æqualẽ, ſubiungit. {Quid. n. pro ho. ſi lu. to. mun. & detri. fa. aĩæ ſuæ? Aut quã da. hõ. cõmu. ꝓ aĩa ſua? q. d. ne dicas qm̃ aĩam ſuã ſaluauit, q crucis effugit ꝑicula. Qñ. n. cum aĩa ſua. i. vita iſta lucrať aliquis orbẽ terræ, quid amplius erit ei aĩa pereunte? Nũquid aliã habet aĩam ꝓ aĩa dare? Precium. n. pro domo põt aliquis cõmutare, aĩam vero perdens, aliam aĩam dare nõ põt. Caute aũt dicit. {Aut quã cõmu. da ho. Deus. n. pp nr̃am ſalutem dedit cõmutationẽ præcioſum ſanguinem Ieſu Chriſti. BEDA: Vel hoc dicit, quia perſecutionis tpe ponenda eſt aĩa: pacis aũt tpe frangenda ſunt deſideria terrena, qđ ſignificat, cũ dicit. {Quid. n. proderit hõi &c.} Plerũq; aũt verecundię vſu ꝑpedimur, vt rectitudinẽ quã ſeruam⁹ in mẽte nõ exprimere valeamus in voce. Et iõ ſubdiť. {Qui. n. me cõ. fu. & vir. me. in gene. iſta adul. & pecc. & ſi. ho. confi. eum: cum ve. in glo. pa. ſu. cum ang. ſu.} THEO. Non. n. eſt ſufficiens fides quæ ſolũ in mente cõſiſtit, ſed & oris cõfeſſionẽ dñs requirit: ſanctificata. n. ꝑ fidẽ aĩa, debet & corpus ꝑ cõfeſſionẽ ſctificari. CHRY. Qui aũt hic didicit ſubiecit ſe cũ deſiderio ad hoc, ꝙ ſine cõfuſiõe Chr̃m cõfiteať. {Dr̃ aũt adultera gñatio, q Deũ verũ aĩæ ſpõſum dereliqt, & nõ eſt ſecuta Chr̃i doctrinã, ſed dæmonib⁹ ꝓſtrata, ſemina impietatis ſuſcepit, pp qđ & peccatrix dr̃. Qui ergo inter hos Chr̃i dñationẽ negauerit, & I verba Dei in euangelio reuelata, dignã impietatis pœnã ſuſcipiet: audiens in ſecundo aduentu: Nõ noui vos. THEO. Qui ergo cõfeſſus fuerit crucifixũ eſſe ſuũ Deũ, & ipſe cõfitebiť illum non hic vbi Chr̃s reputať pauꝑ & miſer, ſed cũ gloria, & cũ multitudine angelorũ. GRE. in Ho. Sunt aũt nõnulli qui Chr̃m iõ cõfiteť, quia cunctos Chr̃ianos eſſe cõſpiciunt. Nõ ergo ad ꝓbationẽ fidei vox ſufficit quã defendit a verecundia ꝓfeſſio generalitatis. Pacis ergo tpe eſt aliud vbi oñdamur vobis, veremur ſępe a ꝓximis deſpici, dedignamur iniurias verbi tolerare. Si contigerit iurgiũ fortaſſe cum ꝓximo, erubeſcimus priores ſatisfacere. Cor quippe carnale dum huius vitæ gloriã q̃rit humilitatẽ reſpuit. THEO. Quia vero de ſua gloria dixerat volens oñdere, ꝙ non inania ꝓmittebat, ſubdiť. {Et dic il. Amen di. vo. quia ſunt qdã de hic ſtantibus, q non guſta. mor. do. vi. re. Dei venien. in virtute.} Ac ſi diceret, qdã. i. Petrus, & Iacobus, & Ioannes {non guſtabunt mortẽ, donec eis oñdã in trãſfiguratione, cũ qua gloria venturus ſim in ſecũdo aduentu. Non. n. K erat aliud transfiguratio, niſi ſecundi aduentus p̃nunciatio, in quo & ipſe Chr̃s, & ſancti lucebunt. BEDA: Pia vero ꝓuiſione factũ eſt, vt contẽplatione ſemꝑ manentis gaudii ad breue momentum delibata fortius aduerſa tolerarent. CHRY. Non aũt eorum qui aſcenſuri erant noĩa declarauit, ne reliqui diſcipuli aliquid paterentur humanum. p̃dicit aũt, vt dociliores circa huiuſmodi contemplationem fiant. BEDA: Vel regnũ Dei præſens eccleſia vocatur. Aliqui autem ex diſcipulis vſque adeo in corpore victuri erant, vt eccleſiã conſtructã conſpicerent, & contra mundi gloriã erectam. Diſcipulis. n rudibus de p̃ſenti vita aliquid ꝓmittendum fuit, vt poſſent robuſtius in futuro ſolidari. CHRY. Myſtice aũt vita Chr̃s eſt: mors vero Diabolus. {Guſtauit aũt mortẽ,} qui peccatis immoratur, adhuc omnis homo habens dogmata bona, aut praua, mortis aut vitæ panẽ deguſtat. Et quidẽ minus malum eſt videre mortem: malum autem eſt eam guſtare, ſed adhuc peius eã ſequi, peſſimum autem ei ſupponi.

Ho. euã. 31.

CAP.

CAP. IX.

HIERONY. Poſt conſummationem crucis, gloria reſurrectionis oſtenditur, vt non timerent opprobria crucis, qui oculis ſuis viſuri erant gloriam reſurrectionis futurę. vnde dicitur: {Et poſt dies ſex, aſſumpſit Ieſus Petrũ, & Iacobum & Ioannem, & duxit illos in mõtem excelſum ſolos, & transfiguratus eſt coram ipſis. CHRY. Quòd autem Lucas dicit poſt octo dies, nõ contrariatur huic. Lucas. n. & diem quo Chriſtus prædicta locutus fuerat, & diem in quo eos aſſumpſit numerauit. Ideo autem poſt ſex dies eos aſſumpſit, vt vehemẽtiori repleti deſiderio in horum dierum ſpatio vigilanti & ſollicita mente, ea quæ videbant attenderent. THEOPHI. Aſſumit autem tres vertices Apoſtolorum, Petrum tanquàm confitentem & diligentem, Ioannem tanquàm dilectum, Iacobum vero tanquàm altiuocum & Theologum. Intantum enim grauis erat Iudæis, vt Herodes volens Iudæis placere, ipſum occiderit. CHRY. Non autem in domo ſuam gloriã demonſtrat, ſed in montem excelſum illos aſſumit, quoniam montis ſublimitas conueniens erat ad gloriæ ſublimitatem oſtendendam. THEO. Seorſum autem eos ducit, quia debebat eis myſteria reuelare. Transfigurationem autem oportet intelligere, non figuræ immutationem, ſed quia manente vt prius erat figura, C appoſitio facta eſt cuiuſdam inenarrabilis claritatis. CHRY. Neque ergo decet aliquam figuræ transformationem in regno Dei eſſe futuram, aut circa ipſum Saluatorem, aut circa eos qui aſſimilabantur, ſed appoſitionem claritatis. BEDA: Transfiguratus igitur Saluator, non ſubſtantiam verę carnis amiſit, ſed gloriam futuræ vel ſuæ vel noſtræ reſurrectionis oſtendit, qui qualis tunc Apoſtolis apparuit, talis poſt iudicium cunctis apparebit electis. Sequitur: {Et veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia. GREG. 32. Moral. Quia in ſupernæ claritatis culmine ei vitæ iuſtitia fulgentes adhærebunt, veſtium enim nomine iuſtos quos ſibi adiungit inſinuat. Sequitur: {Et apparuit illis Helias cum Moyſe & erãt loquentes cum Ieſu. CHRY. Moyſen & Heliam in medio introducit, primo quidem quia turbæ dicebant Chriſtum Heliam aut vnum Prophetarum, Apoſtolis ſe cum eis oſtendit, vt differentiam ſeruorum & Domini cernerent. Et etiam quia de tranſgreſſione legis Iudæi Chriſtum accuſabant, & blaſphemum eum puD tabant, tanquàm ſibi gloriam patris attribuentem eos, qui in vtroque fulſerunt in medium ducit. Etenim Moyſes legem dedit, & Helias gloriæ Dei zelator fuit. vnde ei non aſſiſterent, ſi Deo & legi eius contrarij eſſent. Et vt ſcirent, quòd vitæ poteſtatem & mortis habet, propter hoc & Moyſen, qui mortuus erat, & Heliam q nondum mortem paſſus fuerat in medium introducit. Item per hoc ſignificauit, quòd doctrinæ legis Chriſti Prophetarum doctrina pedagogus fuit. Significat etiam coniunctionem noui & veteris teſtamenti. Et quoniam in reſurrectione cum Prophetis Apoſtoli coniungentur, & vna erit obuiatio regi communi: Sequitur: {Et reſp. Pe. ait Ie. Rabbi, bonum eſt nos hoc eſſe, & faciamus hic tria ta. ti. vnum, mo. vnum, & he. vnum.} BEDA: Si tantum transfigurata Chriſti humanitas, duorumq; ſocietas ad punctum viſu delectat, vt eos ne diſcedant etiam obſequio Petrus ſiſtere velit, quanta erit fœlicitas viſioni deitatis inter angelorum choros adeſſe perpetuo? Sequitur. {Non. n. ſcie. quid dice.} Et ſi. n. Petrus E præ ſtupore humanę fragilitatis, neſciat quid dicat: inſiti tamẽ ſibi dat affectus indicium, neſciebat enim quid diceret, quia oblitus eſt regnum ſanctis a Domino non alicubi terrarum: ſed in cælis eſſe promiſſum, nec recordatus eſt ſe ſuoſque coapoſtolos mortali adhuc carne circumſeptos immortalis vitæ ſtatum ſubire non poſſe, cui etiam mente exceſſerat, quia in domo patris quæ in cælis eſt, domus manufacta neceſſaria non ſit. Sed & vſque nunc imperitiæ notatur quiſquis legi Prophetis & Euangelio tria tabernacula facere cupit, cum hæc ab inuicem nullatenus valeant ſeparari. CHRY. Non etiam intellexit Petrus, quòd ad demonſtrationem veræ gloriæ transfigurationem Dominus eſt operatus, neque quòd propter doctrinam hominum hoc faciebat. nam plurimi erant relicturi multitudinem in eremo habitantes. Sequitur: {Erant enim timo. exter.} Erat autem hic timor ſecundum quem de communi mente in ſtatum eleuabantur meliorem, quod enim in exterioribus videbatur, Moyſes & Helias erat. Ducebatur autẽ

CAP. IX.

ET poſt dies ſex, aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobũ & Ioãnem, & duxit illos in montẽ excelſum ſeorſum ſolos, & trãſfiguratus eſt corã ipſis. Et veſtimẽta eius facta ſunt ſplendentia & candida nimis velut nix, qualia fullo non poteſt ſuper terram candida facere. Et apparuit illis Helias cũ Moyſe, & erant loquentes cum Ieſu. Et reſpondens Petrus ait Ieſu: Rabbi, bonum eſt nos hic eſſe, & faciamus tria tabernacula, tibi vnum, & Moyſi vnum & Heliæ vnum. Non enim ſciebat quid diceret. Erant enim timore exterriti. Et facta eſt nubes obumbrans eos, & venit vox de B nube dicens: Hic eſt filius meus chariſsimus, audite illum. Et ſtatim circumſpicientes, neminem amplius viderunt niſi Ieſum tantum ſecum.

A anima ad quendam diuinum affectum, quaſi ex diuina viſione ab humano ſenſu abſtracta. THEO. Vel aliter, Petrus timens a monte deſcendere, quia iam præſenſerat, quòd Chriſtus crucifigi debebat, dixit: {Bonum eſt nos hic eſſe, & non illic deſcendere in medium. ſ. Iudæorum. Si autem huc venient furentes contra te, habemus Moyſen q Aegyptios debellauit, habemus & Heliam qui ignem eduxit de cælo & quinquagenos deſtruxit. ORI. ſuper Matt. Marcus autem ex ꝑſona ſua dicit: Nõ. n. ſciebat quid diceret. Vbi conſiderandum ne forte per exceſsũ mentis hoc loquebať, motus quodam ſpiritu alieno ne forte. ſ. ille ſpiritus qui voluit quantum ad ſe Chriſtum ſcandalizare, vt recederet a paſſione omnibus hominibus ſalutari. Ipſe operans ẽt hic ſeductorie vult euellere Chriſtum ſub colore boni, vt non cõdeſcendat hominibus, nec veniat ad eos, nec ſuſcipiat mortem ꝓ eis. BEDA. Quia vero Petrus materiale quæſiuit tabernaculũ, nubis accepit vmbraculum, vt diſcat in reſurrectione non tegmine domorum, ſed Spiritusſancti gloria eos eſſe protegendos. vnde ſequitur: {Et facta eſt nubes obum. eos.} Quia vero imprudenter interrogauerunt propterea reſponſionem Domini non merẽtur, ſed pater reſpondet pro filio. vnde ſequitur: {Et venit vox de nube dicens: Hic eſt filius meus chari. ſ. ipſum au.} CHRYSO. C A nube quidem vox emittitur in qua Deus apparere conſueuit, vt crederent, quòd vox illa ferretur a Deo. In hoc autem quòd dicit: {Hic eſt fi. me. char. vnam voluntatem patri & filio proteſtať, & quòd ſalua filiatione quantum ad omnia cum eo, qui genuit vnũ eſſe. BEDA. Quem autem Moyſes cum venerit in carne audiendum ab omni anima, quæ ſaluari vellet prædixit hunc iam venientem in carne, Deus pater audiendum diſcipulis oſtendit. Sequitur: {Et ſta. cir. ne. am. vi. niſi Ie. tantum ſecum.} Vbi enim cæpit filius deſignari mox ſerui diſceſſerunt, ne ad illos paterna vox emiſſa putaretur. THEOPHI. Myſtice autem poſt conſummationem huius ſęculi quod in ſex diebus factum eſt, aſſumet nos Ieſus ſi eius ſumus diſcipuli in montem excelſum, i. in cælum, & tunc videbimus eius gloriam ſingularem. BEDA. Veſtimenta autem Domini recte Sancti eius accipiuntur, qui nouo candore fulgebunt. Fullo autem intelligendus eſt cui Pſalmiſta loquitur: Amplius laua me ab iniquitate mea, & a deli. meo. mun. me. qui nõ D poteſt ſuis fidelibus dare claritatem in terra, quæ eis conſeruata manet in cælis. REMIG. ſuper Matth. Vel per fullonem ſancti deſignantur prædicatores, & animarum purgatores, quorum in hac vita nullus ita viuere valet, vt alicuius peccati maculis nõ obfuſcetur. In futura. n. reſurrectione ſancti ab omni macula peccati purgabuntur. Tales ergo eos faciet Dominus, quales ne ipſi membra ſua caſtiganda nec vllus prædicatorum, ſuo vel exemplo vel doctrina facere poteſt. CHRY. Vel veſtimenta alba Euangelica ſunt & Apoſtolica ſcripta omnium clariſſima, quibus ſimilia nullus expoſitorum facere poteſt. ORIGE. ſuper Matth. Vel forſitan fullones ſuper terram poſſumus moraliter exiſtimare ſapientes ſæculi huius, qui putantur ornare etiam turpes intellectus & dogmata falſa fullonicatione ingenij ſui: ſed illorum ars fullonica poteſt facere aliquid ſimile ſermoni, qui oſtendit ſpiritualium intellectum ſplẽdorem in dictis ſcripturarum imperitis, quæ a plurimis contemnũtur. BEDA. Moyſes & Helias quorum vnum mortuum, & alium in cælis raptum legimus, futuram E omnium ſanctorum gloriam ſignificat, qui videlicet tempore iudicij, vel viui in carne reperiendi, vel ab olim guſtata morte reſuſcitandi & pariter ſunt regnaturi cum illo: THEOPHI. Vel hoc ſignificat, quia in gloria videbimus & legem & Prophetas, cũ ipſo loquentes, ideſt qui per eum fuerũt dicta per Moyſen & alios Prophetas, tunc videbimus eſſe conſona rebus, & tunc audiemus vocem paternam reuelantem. ſ. nobis filium patris & dicentem, quoniam hic eſt filius meus, obumbrante nube, i. Spiritusſancto qui eſt ſapientię fons. BEDA: Et notandum, ſicut Domino in Iordane baptizato, ſic & in monte clarificato totius ſanctæ Trinitatis myſterium declaratur, quia gloriam eius quam in baptiſmo credentes confitemur, in reſurrectione videntes collaudabimus. Nec fruſtra Spiritusſanctus hic in lucida nube, illic apparuit in columba, quia nunc ſimplici corde fidem quam percepit ſeruat, tunc luce apertæ viſionis quod crediderat contemplabitur. Cum autem fieret vox ſuper filium inuentus eſt ipſe ſolus, quia cum manifeſtauerit

manifeſtauerit ipſum electis, erit Deus omnia in omnibus: immo F cum ſuis per omnia Chriſtus caput cum corpore ſplendebit.

b ¶ ORIG. ſuper Matth. Poſt myſterium oſtenſum in mõte, deſcendentibus de monte diſcipulis, præcepit vt eius transfiguratio non manifeſtetur ante gloriam paſſionis & reſurrectionis ipſius. vnde dicitur: {Et deſcen. de mon. præcepit il. ne cuiq̃ q̃ vi. nar. niſi cum fi. ho. a mor. re. CHRY. Vbi non ſimpliciter ſilere iubet, ſed paſſionem inſinuans, cauſam inſinuat propter quam ſilere debebũt. THEO. Ne.ſ. homines ſcandalizent, audientes de Chriſto tam glorioſa, qui eũ crucifixum erat viſuri. Non igitur erat cõgruũ talia de Chriſto dicere antequàm pateretur: poſt reſurrectionem vero credibile videbat. CHRY. Illi vero reſurrectionis myſterium ignorantes, verbum quidẽ retinentes inuicẽ diſputabant. vnde ſeqt: {Et verbum cõtinuerunt apud ſe conqu. quid eſſet cum a mor. re.}

b Et deſcẽdentib[9] illis de monte præcepit illis ne cuiquam quę vidiſſent, narrarent niſi cum filius hominis a mortuis reſurrexerit. & verbum continuerunt apud ſe conquirentes quid eſſet, cum a mortuis reſurrexerit? Et interrrogabant eum dicentes: G Quid ergo dicũt Phariſęi & Scribæ, quia Heliam oportet venire primum? Qui reſpondens ait illis: Helias cum venerit, primo reſtituet omnia, & quomodo ſcriptum eſt in filium hominis, vt multa patiatur & contemnatur. Sed dico vobis, quia & Helias venit, & fecerunt illi quæcumque voluerunt, ſicut ſcriptum eſt de eo.

c Et veniẽs ad diſcipulos ſuos,

H HIERO. Hoc quod proprie Marci eſt, id ſignificat quiã cũ abſorpta fuerit mors in victoria, non erunt in memoria priora. Sequitur: {Et inter. eum di. Quid ergo di. Pha. & Scri. *quia Heliam oportet venire primũ?* CHRYSO. Intentio quidem diſcipulorum ſuper hac interrogatione talis mihi eſſe videtur: Nos quidem Heliam tecum vidimus, & prius te vidimus quàm Heliam. Scribę vero prius Heliã venire docent, credimus itaq; eos mendaciũ protuliſſe. BEDA: Vel ita æſtimabant diſcipuli transformationem gloriæ hanc eſſe quam in monte viderant & dicunt: Si iam veniſti in gloria, quomodo præcurſor tuus non apparet? maxime quia Heliam viderãt receſſiſſe. CHRY. Quid autem ad hoc Chriſtus reſponderit, apparet per hoc quod ſubditur: {Qui reſpondens ait, He. cum ve. pri. re. om.} In quo oſtendit, ꝙ Helias veniet ante ſecundum aduentum. Scripturæ. n. duos aduentus Chriſti prænunciant, vnũ ſcilicet qui factus eſt, & alium qui venturus eſt. Dominus autem ſecundi aduentus Heliam aſſerit præcurſorem. BEDA. Reſti I tuet autem omnia, vtique illa quę Malachias oſtendit dicens: Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam, vt conuertat cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum reſtituet, & in hoc quod morti debet, ac diu viuendo diſtulit. THEO. Præponit autem hæc Dominus ad reſiſtendum opinioni Phariſæorum, qui tenebãt, quòd primi aduentus præcurſor erat Helias, quaſi ad inconueniens ducens: vnde ſubdit: {Et quomodo ſcriptum eſt in fi. ho. vt mul. pa. & cõ.} Ac ſi dicat: Helias theſbytes cum venerit pacificabit Iudæos, & ad fidem adducet ipſos, ita vt ſit ſecundi aduentus præcurſor. Si ergo primi aduentus Helias eſt pręcurſor, quomodo ſcriptum eſt, quòd filius hominis debet pati? ex his ergo duobus vnum erit, aut ꝙ non ſit primi aduentus Helias præcurſor, & ſcripturæ erũt veræ. aut ꝙ ſit præcurſor primi aduentus, & ſcripturæ non erunt veræ, quæ dicunt, quòd oportet Chriſtum pati, cum Helias debeat omnia reſtituere, & non debeat eſſe Iudæus aliquis K incredulus: ſed omnes credere debeant ad prædicationem eius qui cũq; audient eum. BEDA. Vel ita, & quomodo ſcriptum eſt, i. quomodo de Chriſti paſſione multifariæ prophetæ multa ſcripſerunt: ſed & Helias cum venerit multa paſſurus eſt, & contemnendus ab impijs. CHRY. Sicut autem Dominus ſecundi aduentus Heliam aſſeruit præcurſorem, ſic & conſequenter aſſerit Ioannem eſſe præcurſorem primi aduentus. vnde ſubdit: {Sed di. vo. quia & Helias ve. GLO. Ioannem vocat Heliam, non quia Helias erat in perſona: ſed quia Heliæ miniſterium adimplebat. ſicut enim ille præcurſor erit ſecundi aduentus, ſic iſte factus eſt primi. THEOPH. Erat etiam Ioãnes redargutor & zelotes & eremita vt Helias: non tamen audierunt illum ſicut Heliam audient. nefario vero ludo eum occiderunt, caput illius amputantes. vnde ſequitur: {Et fece. il. quæ vo. ſicut ſcriptum eſt de eo.} CHRY. Vel aliter interrogabant diſcipuli Ieſum, quomodo ſcriptum eſt pati filium hominis? Ad hoc autem quaſi reſpondens dicit: Sicut ad ſimilitudinem Heliæ Ioannes venit & ei mala intulerunt, ſic ſecundum ſcripturas oportet filium hominis pati.

c ¶ THEO. Poſtquàm gloriam ſuam tribus diſcipulis in monte oſtenderat, reuertitur ad alios diſcipulos, qui cum eo non aſcenderant in montem. vnde dicitur: {Et ve. ad di. ſu. vi. tur. mag. circa eos, & Scri. con. cum il.} Phariſæi namque captantes horam, cum præſens non extiterat Chriſtus, acceſſerunt vt ipſos ad ſe attraherent. HIER. Non eſt autem homini requies ſub Sole, ſemper paruulos occidit inuidia. magnos percutiunt fulgura montes, alij diſcentes cũ fide, vt turbæ, alij inuidentes cũ faſtu, vt ſcribæ ad Eccleſiam conueniunt. Sequitur: {Et confe. cõ. po. vi. Ie. ſtu. eſt & ex.} BEDA. Notandum in omnibus locis diſtantiam mentis Scribarum & turbę. Scribę enim nihil deuotionis, fidei, humilitatis, & reuerentię ei exhibuiſſe narrantur, ſed veniente Domino mox omnis turba ſtupefacta expauit, eumq; ſalutãs accurrit. vnde ſequit. {Et accur. ſalu. eum.}

vidit turbam magnã circa eos, & Scribas conquirentes cum illis. Et confeſtim omnis populus videns Ieſum, ſtupefactus eſt & expauerunt, & accurrentes ſalutabant eum. Et interrogauit eos: Quid inter vos conquiritis? G Et reſpondens vnus de turba dixit: Magiſter, attuli filium meum ad te habentem ſpiritum mutũ, qui vbicumque eum appræhenderit allidit illum, & ſpumat & ſtridet dentibus & areſcit. Et dixi diſcipulis tuis, vt eiicerent illum, & non potuerunt. Qui reſpondens eis, dixit: O generatio incredula, quàmdiu apud vos ero? Quamdiu vos patiar? Afferte illum ad me, & attulerunt eum. Et cum vidiſſet eum, ſta-

H THEO. Affectabant enim turbæ eum videre: ita vt eum venientem a longe ſalutarent. Quidam vero dicunt, quòd aſpectus eius ex transfiguratione ſpecioſior factus, turbam ad ſalutationem eius attrahebat. HIER. Populus autem videns ſtupefactus eſt & expauit, non diſcipuli, quia non eſt timor in charitate, timor eſt ſeruorum, ſtupeſcere ſtultorum. Sequitur, {Et inter. eos. Quid inter vos cõ.} Quid. ſ. Dominus interrogat, vt confeſſio pariat ſalutem, & murmur cordis noſtri ſermonibus pijs ſoluat. BEDA. Poteſt vero, niſi fallor, intelligi de hoc quæſtionem fuiſſe motam, quare ipſi cum eſſent diſcipuli Saluatoris, ſanare dæmoniacum qui in medio erat poſitus non poſſent, quod ex ſequentibus poteſt conuinci cum dicitur, {& reſpõdens vnus de tur. di. Magiſter attu. fi. me. ad te. ha. ſpi. mu. CHRY. Hunc hominem ſcriptura infirmum in fide oſtendit, ex hoc quòd Chriſtus dicit: {O generatio incredula, & per hoc quod ſubdit:} Si potes credere. Sed & ſi infidelitas eius occaſio extiterit dæmonem non pellendi, incuſat tamen I diſcipulos. vnde ſubditur: Et dixi diſci. tu. vt eij. & non po.} Vide autem ipſius inſipientiam. Ieſum in medio turbarum præcatur diſcipulos incuſans. vnde & Dominus corã plebe multo magis hoc ei imputat non ſolum in perſonam eius accuſationem intendens: ſed in perſonam omnium Iudæorum. probabile enim eſt multos præſentium ſcandalizatos, ea quæ non conueniebant de diſcipulis cogitaſſe. vnde ſequitur: {Qui eis reſpondens dixit: O generatio incre. quàmdiu apud vos ero? quàmdiu vos patiar?} In quo oſtendit, & mortem ſe deſiderare, & graue ei eſſe cum illis conuerſari. BEDA. Intantum autem non eſt homini iratus, ſed vitio vt ſtatim intulerit {Afferte illum ad me, & at. eum. Et cum vidiſ. il. ſta. ſpi. contur. illum, & eli. in ter. volu. ſpu.} CHRYSO. Hoc autem Dominus promiſit propter patrem pueri, vt cùm vexantem dæmonem videret, ad fidem futuro miraculo traheretur. THEO. Permittit etiam vexari puerum, vt ex hoc ſciremus K dæmonis impietatem, qui occidiſſet eum niſi fuiſſet a Domino adiutus. Sequitur: {Et inter. pa. eius. Quãtum tem. eſt ex quo hoc ei acci. At ille ait: {Ad infan. & freq. eum in ign. & aq. mi. vt eũ p.} BEDA: Erubeſcat Iulianus qui dicere audet omnes homines abſque peccati contagione naſci in carne tanquàm innocentes ꝑ omnia, vt fuit Adam quando creatus eſt. Quid. n. habuit iſte puer vt ab infantia dæmonio vexaretur acerbiſſimo, ſi nullo originalis peccati vinculo tenebatur, quia conſtat illum adhuc proprium nõ habere potuiſſe peccatum? GLO. Exprimat autem in verbis ſuæ petitionis fidei defectum. vnde ſubdit: {Sed ſiquid po. adiuua nos mi. no.} Cum. n. dicit: Siquid potes: manifeſtat ſe de eius potentia dubitare, quia viderat filium ſuum a diſcipulis Chriſti curatum non eſſe. Dicit autem Miſertus noſtri. vt deſignaret miſeriam filij qui patiebatur, & patris qui compatiebatur. Sequitur: Ieſus autem ait illi: Si po. cre. om. poſ. ſunt cre.} HIERO. Libertatem arbitrij hoc indicat quod dicit: Si potes. Quæ autem ſunt oĩa quæ poſſibilia ſunt credenti: niſi quæ in nomine Ieſu, ideſt ſalutis poſtulantur cum lachrymis? BEDA: Aptum autem reſponſum Dominus dedit petenti. Ipſe enim ait: {Siquid potes, adiuua nos.

nos. Et dominus: Si potes inquit credere.} At contra leproſus qui A fideliter clamabat: Domine ſi vis potes me mundare. congruum ſuæ fidei accepit reſſum, Volo: mundare. CHRYSO. Quod autem dicit, tale eſt: Tanta eſt virtutis apud me ſuperabundantia, vt non ſolum hoc poſſim, ſed & alios hoc faciam operari. quare ſi crediderit vt oportet & hunc ipſe curare poteris, & alios multos. Sic ergo eum ad fidem reducebat, quæ adhuc de infidelitate loquitur. vnde ſequitur: {Et cõ. excla. pa. pu. cũ la. aiebat: Credo domine, adiu. incredu. meam.} Sed ſi crediderat dicẽs: Credo. quomodo ſubdit: {Adiuua incredulitatem meam?} Dicamus igitur quoniam multiplex eſt fides, introductoria. ſ. & perfecta. Hic autem incipiens credere Saluatorem depræcabatur, vt apponeret reliquum ad ſuam virtutem. BEDA. Nemo enim repente fit ſummus, ſed in bona conuerſatione a minimis quiſquis inchoat, vt ad magna perueniat. Alia namque ſunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Quia igitur per occultam inſpirationem gratiæ meritorum ſuorum gradibus fides creſcit, vno eodemque tempore is qui nedum perfecte crediderat, ſimul & credebat, & incredulus erat. HIERO. Per hoc etiam monſtratur, quòd credulitas noſtra infirma eſt, niſi innixa ſubſiſtat adiutorio ſubſidij Dei. Fides autem cum lachrymis optata vota capit. vnde ſequitur: {Et cum vi. Ieſus concur. tur. commi. eſt ſpi. immun. di. illi: Surde & mu. ſpi. ego tibi præcipio, exi ab eo, & amplius ne intro. in eum. THEO. Ideo autem cum videret turbam concurrere, comminatus eſt ſpiritui immundo. nolebat enim coram turba curare, vt oſtentationem fugere doceret. CHRYSO. Quòd autem comminatur & dixit: {Ego tibi pręcipio. diuinæ attribuitur poteſtati. Quòd vero dicit non ſolum, Exi ab eo. ſed: Et amplius noli introire in eum. oſtendit quia ad reintrandum promptus erat, quia ille nondum erat in fide perfectus, ſed hoc Domini iuſſio inhibebat. Sequitur: {Et exclama. & mul. diſ. eum exijt ab eo, & factus eſt ſicut mor. ita vt mul. di. qui a mor. eſt.} Non. n. valuit mortem diabolus imponere propter verę vitæ aduentum. BEDA: Quem autem hoſtis impius morti ſimilem reddidit hunc pius Saluator piæ dexteræ tactu ſaluauit. vnde ſequitur, {Ieſus autem te. ma. eiuſ. ele. eum & ſur.} Ex quo ſicut verum ſe eſſe Deum potentia ſaluandi docuit, ita & veram ſe habuiſſe carnis naturam more tactus humani declarauit. Negat namque Manichęus inſanus veraciter eũ carnẽ indutum fuiſſe: ſed ipſe cum tot languentes ſuo tactu erexit, mundauit, illuminauit hæreſim illius, & antequàm nata eſſet damnauit. Sequitur: {Et cũ intro. in do. diſcipu. eius ſe. interro. eum: Quare nos non po. eii.} CHRY. Timebant enim ne forte collatam ſibi gratiam amiſiſſent, receperant enim poteſtatem iam ſpirituum immundorum. Sequitur: {Et dixit illis: Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione & ieiunio. THEOPHI. ſcilicet lunaticorum, vel ſimpliciter omnium dæmoniorum genus. Oportet namque ieiunare eum qui curari debet, & illum qui curat. Sic enim vera oratio perficitur, cum coniungitur orationi ieiunium, quando non grauatur qui orat ex ſumptione ciborum, ſed ſobrius eſt. BEDA. Myſtice autem Dominus ſurſum diſcipulis myſteria regni reſerat, deorſum turbis peccata infidelitatis exprobrat, & ſpiritus malos ab his qui vexantur expellit: Nam carnales adhuc & inſipientes confortat, docet, caſtigat, & perfectionem liberius de æternis inſtruit. THEOPHI. Dæmon autem iſte ſurdus & mutus eſt, ſurdus inquantum non vult Dei ſermones audire, mutus vero inquantum non vult alios quod condecens eſt docere. HIER. Peccator autem ſpumat ſtultitia, ſtridet iracundia, areſcit ignauia. Diſcerpit autem ſpiritus appropinquantem ad ſalutem, & ſimiliter quos in vẽtrem ſuũ trahere deſiderat, diſcerpit per terrores & damna, vt fecit Iob. BEDA: Sæpe. n. dum conuerti ad Deum poſt peccata conamur, maiorib[9] nouiſq; antiqui hoſtis pulſamur inſidijs, quod facit, vt vel odium virtutis incutiat, vel expulſionis ſuæ vindicet iniuriam. GREG. 10. Moral. Velut mortuus au-

tim ſpiritus conturbauit illum, & eliſus in terram volutabatur ſpumans. Et interrogauit patrẽ eius. Quantum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? At ille ait. Ab infantia. Et frequenter eum in ignem & in aquam miſit, vt eum perderet. Sed ſiquid potes, adiuua nos, miſertus noſtri. Ieſus autem ait illi. Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti. Et continuo exclamans pater pueri cum lachrymis aiebat: Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Et cum vidiſſet Ieſus concurrentem turbam cõminatus eſt ſpiritui immundo dicens illi: Surde & mute ſpiritus ego præcipio tibi, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum.

Et exclamans & multum diſcerpens eum, exijt ab eo, & factus eſt ſicut mortuus, ita vt multi dicerẽt, quia mortuus eſt. Ieſus autem tenens manum eius eleuauit eum & ſurrexit. Et cum introiſſet in domum, diſcipuli eius ſecreto interrogabãt eum: Quare nos non potuimus eijcere? B Et dixit illis: Hoc genus in nullo poteſt exire: niſi in oratione & ieiunio.

d Et inde profecti prætergrediebantur Galilæam, nec volebat quemquam ſcire. Docebat autẽ diſcipulos ſuos & dicebat illis: Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum & occident eum, & occiſus, tertia die reſurget. At illi ignorabant

A tem oſtenditur, qui a maligni ſpiritus poteſtate liberatur, quia quiſquis iam terrena deſideria ſubegit, vitam in ſe carnalis conuerſationis extinguit. & mundo mortuus apparet, quẽ multi mortuum dicunt, quia qui ſpiritualiter viuere neſciunt, eum qui carnalia opera bona non ſequitur extinctum funditus arbitrantur. HIERO. Per hoc autem, quòd ab infantia vexatus eſt, ſignificatur gentilis populus, cuius a natiuitate creuit cultus inutilis idolorum, vt ſtulte immolaret filios ſuos dæmonijs. Vnde dicitur, quòd in ignem & aquam eum miſit. Alij. n. de gentibus ignem venerabantur, alij aquam. BEDA: Vel in hoc dæmoniaco ſignificatur, quòd qui originalis culpæ reatu aſtricti veniunt in mundum, Chriſti ſunt gratia ſaluandi. Ignis autem ad feruorem iracũdiæ referendus eſt, aqua ad voluptates carnis, quæ diſſoluere mentem per delitias ſolent. Non autem puero qui vim patiebatur: ſed dæmoni qui inferebat comminatus eſt, quia qui peccantem emendare deſiderat, vitium vtique increC pando & execrando debet exterminare, ſed hominem amando refouere. HIERO. Imputat autem Dominus ſpiritui quod homini præſtat dicens: Surde & mute ſpiritus. quia ille nũquàm audiet nec loquetur, quod peccator pœnitens audit & loquitur: Exiens autem dæmon ab homine, numquàm reuertitur, ſi homo cor ſuum ſerauerit clauibus humilitatis & charitatis, & oſtium obtinuerit immunitatis. Factus eſt homo ſanatus velut mortuus. Sanatis etenim dicitur: Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. THEOPH Sed ſi Ieſus, ideſt Euangelicus ſermo teneat manum, ideſt virtutem actiuam, tunc a dæmone liberabimur. Vide etiam, quòd primo Deus nos iuuat, deinde requiritur a nobis, quòd bonum operemur. Vnde dicitur. quòd Ieſus eleuauit illum, in quo oſtenditur Dei auxilium. & ſurrexit, in quo monſtratur hominis ſtudium. BEDA. Dum autem docet Dominus Apoſtolos quomodo dæmon nequiſſimus debeat expelli, omnes inſtituit ad vitam, vt. ſ. nouerimus grauiora quæque, vel D immundorum ſpirituum, vel hominũ tentamenta, ieiunijs & orationibus eſſe ſuperanda. Iram quoque Domini cum in vltionem ſcelerum noſtrorum fuerit accenſa, hoc remedio ſingulari poſſe placari. Ieiunium autem generale eſt non ſolum ab eſcis, ſed & a cunctis illecebris abſtinere carnalibus, immo ab omnibus vitiorũ paſſionibus. Sic & oratio generalis non ſolum in verbis eſt quibus diuinam clementiam inuocamus, verum etiam in omnibus, quæ in obſequium noſtri cõditoris fidei deuotione gerimus, teſte Apoſtolo qui ait: Sine intermiſſione orate. HIERO. Vel ſtultitia quæ ad luxuriam carnis pertinet ſanatur. Ira & ignauia oratione depellitur. Medicina cuiuſque vulneris adhibenda eſt ei. Non ſanat oculum quod calcaneo adhibetur. Ieiunio paſſiones corporis, & oratione peſtes ſanandæ ſunt mentis.

d ¶ THEOPH. Poſt miracula interponit Dominus ſermonem de paſſione, ne putaretur, quòd inuoluntarie paſſus eſt: Vnde E dicitur: {Et inde profe. præter. in Ga. nec vo. quẽ ſcire} ideſt ſe ibi eſſe. {Docebat autem di. ſuos & dice. illis, quoniam fi. hom. tra. in ma. ho. & occi. eum. BEDA: Semper proſperis miſcet triſtia, vt cum repente venerint, non terreant Apoſtolos, ſed præmeditatis animis ferant. THEO. Poſtquàm vero dixerat quod triſte erat, tunc adiungit quod lætificare debet. Vnde ſequitur: {Et occiſus, ter. die reſur.} vt diſceremus ex hoc, quòd poſt anguſtias lætitiæ ſubſequuntur. Sequitur: {At illi ignora. ver. & ti. eum inter.} BEDA: Hæc ignorantia diſcipulorum, non tam de tarditate ingenij, quàm de amore naſcitur Saluatoris, qui carnales adhuc & myſterij crucis ignari, quem Deum verum cognouerant, mortuũ credere nequibãt, & quia per figuras eum loquentem ſæpe audire conſueuerant, horrentes euentum mortis eius, etiam in eis quæ de ſua traditione ac paſſione aperte loquebatur, figurate aliquid ſignificari volebant. Sequitur: {Et venerunt Capharnaum.} HIERO. Capharnaum dicitur villa conſolationis, & cõgruit interpretatio ad prædictam ſententiam qua dixerat: {Et occiſus, ter.

ter.die reſur.} Sequitur:{Qui cum domi eſſent,interro.eos:Quid in via tractabatis? at illi tacebant. CHRYSO. Matthęus autem dicit,quòd acceſſerunt ad Ieſum diſcipuli dicentes: Quiſputas maior eſt in regno cælorum? Non enim ab initio narrationē incæpit, ſed tacuit de intelligentia Saluatoris circa diſcipulorum cogitationes & dicta, quamuis poſſet intelligi, quòd ea etiam q̄ ſeorſum cogitabant aut dicebant, dicebāt ad eum, quia omnia erant ei ita cognita, ac ſi ad eū dicta fuiſſent. Sequitur:{Siquidem inter ſe in via diſputauerant, quis eſſet illorum maior.} Lucas autem dicit, ꝙ cogitatio intrauit in diſcipulos,quis eſſet illorum maior. Cogitationem enim & intentionem eorum dominus ex illorum verbis manifeſtauit ſecūdum hiſtoriam Euangelicam. HIERO. Recte autē in via tractabant de principatu. Similis enim eſt hæc tractatio ioco. Principatus enim ſicut ingreditur,ſic deſeritur, & quàmdiu tenetur,labitur,& incertum eſt in qua manſione,ideſt in qua die finiatur. BEDA: Inde autem videtur orta diſputatio diſcipulorum de primatu,quia viderant Petrum,Iacobum,& Ioannem ſeorſum ductos in montem, ſecretumque eis ibi aliquid eſſe creditum: ſed & Petro ſecundum Matth.claues regni cælorum eſſe promiſſas. Videns autem diſcipulorum cogitationes Dominus, curat deſideriū gloriæ humilitate ſanare, primatum non eſſe quærēdum, & prius ſimplici humilitatis commonet imperio. Vnde ſequitur:{Et reſidens vocauit duodecim,& ait illis:Siquis vult primus eſſe,erit omnium nouiſſimus, & omnium miniſter. HIERO. Vbi notandum, quòd illi euntes diſputabant de principatu, ipſe ſedens docet humilitatem. Principes enim laborant, humiles quieſcunt. CHRY. Appetebant quidem diſcipuli honorem habere a Domino. deſiderium etiam eis inerat, vt magnificarentur a Chriſto. Quanto enim quis maior eſt, tanto maioribus honoribus dignus exiſtit,propter hoc non eorum deſiderium impediuit,ſed humilitatem introduxit. THEOPH. Non enim vult vt vſurpemus nobis primatus, ſed per humilitatem altitudinem conſequamur. Mox autem monet eos innocentiæ puerilis exemplo. vnde ſequitur: {Et ac.pu.ſta.eum in me.eo.} CHRY. Ipſo viſu eis perſuadens humiles eſſe & ſimplices. Etenim ab inuidia & vana gloria paruulus mundus exiſtit,& a concupiſcendo primatum. Non ſolum autem ait,ſi tales efficiamini,mercedem magnam accipietis, ſed & ſi alios tales honorabitis propter me. Vnde ſequitur:{Quē cum complexus eſſet:ait illis: Quiſquis vnum ex huiuſ.pu.re.in no.meo, me recipit. BEDA. In quo vel ſimpliciter pauperes Chriſti ab his, qui volunt eſſe maiores, pro eius oſtendit honore recipiendos,vel malitia paruulos ipſos eſſe ſuadet, vt ſimplicitatē ſine arrogantia,charitatem ſine inuidia,& deuotionem ſine iracūdia conſeruent. Quòd autem complectitur puerum ſignificat humiles ſuo dignos eſſe complexu ac dilectione. Addidit autem: In nomine meo, vt formam virtutis quam natura duce puer obſeruat,ipſi pro nomine Chriſti rationis induſtria ſequantur. Sed q̄a ſe in pueris recipi docebat,ne putaretur hoc eſſe ſolum quod videbatur,ſubiunxit.{Et quicumque me ſuſce.non me ſu.ſed eum qui me miſit.} Talem ſe vtique ac tantum credi volens,qualis & quantus eſt pater. THEO. Vide quantum valet humilitas, patris namque & filij inhabitationem meretur & etiam Spirituſſancti.

e ¶ BEDA: Ioannes præcipua deuotione Dominum amans, excludendum beneficio putauit eum qui non recte vtatur officio. Vnde dicitur.{Reſpondit illi Ioannes dicens: Magiſter: Vidi quendam in nomine tuo eijce.demo.qui non ſequitur nos,& prohi.eū. CHRY. Multi enim credentium chariſmata receperunt: nec tamen cum Chriſto erant, qualis erat hic qui dæmones eiiciebat. non enim omnes ad omnia ordinate ſe habebant. Alij enim erant puræ vitæ,fidem autem tam perfecte non habebant,alij vero econtrario. THEOPHI. Vel etiam quidam increduli videntes nomen Ieſu virtuoſum,dicebant & ipſi hoc nomen,& ſigna faciebant, licet diuina gratia eſſent indigni. volebat enim Dominus etiam per indignos nomen ſuum ampliare. CHRY. Non autē

verbum, & timebant interrogare eum. Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi eſſent interrogabat eos: Quid in via tractabatis? At illi tacebant. Siquidem in via inter ſe diſputauerāt. quis eorum maior eſſet. Et reſidens vocauit duodecim, & ait illis: Siquis vult primus eſſe, erit G omnium nouiſſimus & omniū miniſter. Et accipiens puerum ſtatuit eum in medio eorum, quem cum cōplexus eſſet, ait illis: Quiſquis vnum ex huiuſmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit, & quicumque me ſuſceperit, non me ſuſcipit, ſed eum qui miſit me.

e Reſpondit illi Ioannes dicens, Magiſter vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia qui non ſequitur nos, & prohibuimus eum. Ieſus autē ait: Nolite prohibere eum. Nemo eſt enim, qui facit virtutem in nomine meo, & poſſit cito male loqui de me. Qui enim nō eſt aduerſum vos, pro vobis eſt. Quiſquis enim potum dederit vobis calicē aquę frigidæ in nomine meo, quia Chriſti eſtis, amen dico vobis nō perdet mercedem ſuam. Et quiſq; ſcandalizauerit vnum ex his puſillis credentibus in me, bonum eſt ei magis ſi circūdaretur mola aſinaria collo eius, & in mare mitteretur.

F zelo ſeu inuidia motus Ioannes prohibebat illum, qui dæmones expellebat: ſed volebat, quòd omnes qui nomen Domini inuocabant,ſequerentur Chriſtum, & eſſent cum diſcipulis vnum. Sed Dominus per hos,qui miracula faciunt,licet ſint indigni,alios ꝓuocat ad fidem,& ipſoſmet per hanc ineffabilem gratiam inducit, vt fiant meliores. Vnde ſequitur:{Ieſus autem ait: Noli.ꝓ.eū.} BEDA: In quo docet neminem a bono quod ex parte habet eſſe arcendum, ſed ad hoc potius quod nōdum habet eſſe prouocandum. CHRY. Decenter autem eum non eſſe prohibēdum oſtendit conſequenter dicens:{Nemo eſt enim qui fa.vir. in nomi.meo.& poſ.ci.ma.lo.de me.} Hoc autē dicit propter eos, qui in hæreſim ceciderūt, quales erant Simon, & Menander & Cherintus. neque enim illi in nomine Chriſti miracula faciebant, ſed deceptionibus q̄buſdam facere videbantur. Iſti vero,etſi non ſequuntur nos:non tamen cōtra nos aliquid firmiter dicere valebunt, eo quòd honorant in operando virtutes nomen meum. THEOPH. Qualiter enim male de me loquitur,qui ex nomine meo occaſionem glorię habet, & per hoc H quòd ipſum inuocat, miracula operatur? Sequitur: {Qui enim non eſt aduer.vos, pro vo.eſt.} AVG. de Con.Euan. Videndū eſt, ne hoc illi ſententiæ Domini videatur contrarium, vbi ait: Qui mecum non eſt,aduerſum me eſt.an hoc intereſſe aliquis dicet,quia hic diſcipulis ait: Qui non eſt aduer.vos,pro vo.eſt. Ibi autem de ſeipſo locutus eſt:Qui mecum non eſt,aduerſum me eſt. quaſi non poſſit cum illo non eſſe,qui diſcipulis eius tanquàm mēbris eius ſociatur. Alioquin,quomodo verum erit: Qui vos recipit,me recipit? Aut poteſt etiam non eſſe aduerſus eum, qui fuerit aduerſus diſcipulos ſuos? nam vbi erit illud: Qui vos ſpernit, me ſpernit? Sed nimirum hoc vult intelligi intantum cum illo non eſſe aliquem, inquantum eſt aduerſus illum, & intantum aduerſus illum non eſſe,inquantum cum illo eſt. Exempli gratia:ſicut iſte qui in nomine Chriſti virtutes faciebat, & in ſocietate diſcipulorum non erat, inquantum operabatur virtutes in illo nomine,intantum cum ipſis erat,& aduerſus eos non erat. I Inquantū vero eorum ſocietati non adhærebat,intantum cum ipſis nō erat, & aduerſus eos erat. Sed quia illi hoc eum facere prohibuerunt, in quo cum ipſis erat,dixit eis Dominus: Nolite prohibere. Illud enim prohibere debuerunt, quod extra eorum erat ſocietatem,vt illi vnitatem Eccleſiæ ſuaderent, non illud in quo cum illis erat, nomen ſcilicet magiſtri & Domini eorum in expulſione dæmonū commendans ſicut Eccleſia catholica facit, non improbans in hæreticis ſacramenta communia, ſed diuiſionem vel aliquam aduerſam paci veritatique ſententiam. In hoc enim aduerſus vos ſunt. CHRY. Vel aliter,hoc dicitur de credentibus in eum, qui tamen ipſum non ſequuntur propter vitæ laxationem. Illud autem de dæmonibus dicitur, qui a Deo omnes ſtudent ſeparare & congregationem eius diſpergere. Sequitur: {Quiſquis enim po.de. vo.ca.aquę fri.in no.meo,quia Chriſti eſtis, amen dico vobis, non per.mer.ſu.} THEO. quaſi dicat. Non ſolum hunc,qui in no K mine meo miracula operatur non prohibeo, ſed & quiſquis minimum quid dederit vobis propter nomen meum, & receperit vos propter me,non propter humanam gratiam & mundanam, non perdet mercedem ſuam. AVG. de Con.Euan. Vnde oſtendit,ꝙ ille de quo Ioannes ſuggeſſerat,non ita ſeparabatur a ſocietate diſcipulorum, vt eam tanquàm Hæreticus improbaret, ſed ſicut ſolent homines nondum audere Chriſti ſuſcipere ſacramenta: & tamen nomini fauere Chriſtiano,ita vt Chriſtianos etiā ſuſcipiant, & non ob aliud eis, niſi quia Chriſtiani ſunt obſequantur. de quibus dicit, ꝙ non perdent mercedem ſuam, non quia iam tuti atq; ſecuri ſibi debeant videri ex hac beniuolentia quam erga Chriſtianos habent,etiam ſi Chriſti baptiſmo non abluantur, nec vnitati eius incorporentur,ſed quia ita iam Dei miſericordia gubernentur,vt ad ea quoque perueniant,atque ita ſecuri de hoc ſæculo abſcedant. CHRY. Et nequis paupertatem alleget, ponit illud quo non contingit egere,ſ.calicem aquę frigidę, pro quo etiam conſequetur

Lib.4.c.5.

Lib.4.c.6.

conſequetur mercedem. Non n. ꝑtium dati,ſed dignitas recipientium & affectus dantium facit opus dignum mercede. Non ſolum autem recipiēdos diſcipulos verbo oſtendit ex mercede quam aliquis conſequitur, ſed etiam quia retrahitur a tormēto. Sequitur: {Et quiſ.ſcan.vnum ex his pu.cre.in me, bonum eſt ei mag. ſi cir. mo.aſi. col.eius & in ma.mit.} quaſi dicat. Si qui vos ꝑpter me honorant,mercedem habent, ſic & inhonorantes,i.ſcandalizantes vltimam accipiēt vltionem. Ex manifeſtis autem nobis tormentum deſcribit intolerabile, faciens mētionem molę & ſubmerſionis. & non ait, mola ſuſpendatur in collo, ſed bonum eſt ei hoc ſuſtinere, demonſtrans quoniam eum grauius aliquod malum expectat. Puſillos autem in ſe credentes dicit eos, qui inuocant nomen eius, non ſolum ſequentes etiam eos, qui calicem frigidum offerunt, & non operantur alia maiora. Iſtorum autem neminem vult ſcandalizari neque ſupplantari. Hoc enim eſt prohibere nomen eius inuocare. BEDA. Recte autem qui ſcandalizari poteſt,puſillus appellatur. Qui.n.magnus eſt,quodcumque paſſus fuerit, non declinat a fide. qui autem puſillus eſt animo & paruus, occaſiones quærit quo ſcandalizetur. propterea oportet nos maxime his conſulere,qui parui ſunt in fide,ne occaſione noſtri offendantur & recedant a fide,ac decidant a ſalute. GREG. C ſuper Eze. Notandum tamen, quòd in noſtro bono opere aliquādo cauendum eſt ſcandalum proximi,aliquando autem pro nihilo contemnendum. Inquantum enim ſine peccato poſſumus vitare proximi ſcandalum debemus. Si autem de veritate ſcandalum ponitur,vtilius permittitur ſcandalum naſci,quàm veritas relinquatur. GRE. in Paſto. Myſtice autem in mola aſinaria ſæcularis vitæ circuitus ac labor exprimitur, & per profundum maris extrema damnatio deſignatur. Qui ergo ad ſanctitatis ſpeciem deductus,vel verbo cæteros deſtruit,vel exemplo,melius profecto erat, vt hunc ad mortem ſub exteriore habitu terrena acta conſtringerent, quàm ſacra officia in culpa cæteris imitabilem demonſtrarent, quia nimirum ſi ſolus caderet,vt cumque hunc tolerabilior inferni pœna cruciaret.

f ¶ BEDA. Quia ſupra docuerat Dominus ne ſcandalizaremus eos qui credunt in eum,nunc conſequenter admonet quantū D cauere debeamus eos, qui ſcandalizare nos,i.verbo vel exemplo ſuo ad ruinam peccati propellere certant. vnde dicit: {Et ſi ſcan. te.ma.tu.abſc.ill. CHRYSO. Non de membris hoc dicit,ſed de propinquis amicis, quos quātum ad neceſſaria in membrorum ordine nos habemus. Nihil enim tam nociuum vt pernicioſa ſocietas. BEDA. Manum quippe noſtram appellat neceſſarium amicum, cuius auxilio quotidiano opus habemus: ſed ſi talis nos lædere in cauſa animæ voluerit, excludendus eſt a noſtra ſocietate,ne ſi cum perdito in hac vita partem habere volumus, ſimul in futuro cum illo pereamus. vnde ſequitur:{Bo.eſt ti.de.intro.in vi. quàm du.ma.ha.ire in ge.in ig.inex.} GLO. Debilem dicit adiutorio alicuius amici priuatum. Nam melius eſt abſque amico ire in vitam,quàm cum eo ire in gehennam. HIERO. Vel aliter:{Bonum eſt tibi debilem ingredi in vitam,} ideſt ſine cupito principatu,quàm duas manus habentem. Duę manus principatus ſunt humilitas & ſuperbia. abſcinde ſuperbiam, tenens humilem E principatum. CHRY. Deinde teſtimonium propheticum ex Iſaia propheta inducit dicens:{Vbi ver.eo.non mo.& ig.non ex.} Non de ſenſibili verme hoc dicit,ſed vermem conſcientiam vocat mordentem animam,quòd non ſit operata bonum. Vnuſquiſque enim ſuiipſius accuſator fiet, rememorans quæ geſſit in vita mortali,& ſic eorum vermis immortalis permanet. BEDA. Sicut autem vermis eſt dolor interius accuſans,ſic ignis eſt pœna extrinſecus ſæuiens. Vel in verme putredinem gehennę,ſicut in igne ardorem deſignat. AVGVST. 21.de ciui Dei: Vtrumque autē horum,ignem.ſ.ac vermem qui volunt ad animæ pœnas nō ad corporis pertinere,dicunt etiā vri dolore aīæ ſero ac infructuoſe pœnitentis, eos qui fuerint a regno Dei ſeparati. Et ideo ignem pro iſto dolore vrente non incongrue poni poſſe contendunt, ſecundum illud Apoſtoli: Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Eundem etiam dolorem vermem putant intelligendum eſſe, ſecundū illud:Sicut tinea veſtimentum & vermis lignum, ſic mœror excruciat cor viri, qui vero pœnas & animæ & corporis in illo ſupplicio futuras eſſe non dubitant, igne vri corpus, animam vero rodi

Cap. 9.

f Et ſi ſcandalizauerit te manus tua, abſcinde illam. Bonum eſt tibi debilem introire in vitā, quàm duas manus habētem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum nō moritur, & ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa illum. Bonum eſt tibi B claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentē mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, eiice eum. Bonum eſt tibi luſcum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Omnis enim igne ſalietur, & oīs victima ſale ſalietʳ. Bonū eſt ſal: Quòd ſi ſal inſulſum fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis ſal, & pacem habete inter vos.

A quodam modo verme mœroris affirmant. quòd etſi credibilius dicitur,quia vtique abſurdum eſt ibi dolorem aut corporis,aut animæ defuturum. Ego tamen facilius exiſtimo vt ad corpus vtrūq; dicam pertinere quàm neutrum: & ideo tacitum eſſe in iſtis diuinæ ſcripturæ verbis animi dolorem,quia conſequens eſſe intelligitur vt corpore dolente animus quoq; crucietur. Eligat ergo quiſque quod placet, aut ignem tribuere corpori, animæ vermem. hoc proprie, illud tropice, aut vtrūque proprie corpori. Poſſunt.n.aīalia etiā in ignibus viuere, in vſtione ſine conſumptione,in dolore ſine morte, per miraculū potentiſſimi creatoris. Sequitur: {Et ſi pes tu. ſcandali.te.} BEDA: Pes amicus dicitur propter miniſterium diſcurſus, quaſi in noſtris vſibus accommodatus. Sequitur:{Quòd ſi ocu.tu.ſcan.te.} Oculus dicitur amicus vtilis atque ſollicitus & acutus ad perſpiciendum. AVG. de Con.Euan. Hic profecto apparet, quòd illi qui nomine Chriſti ſunt deuoti, & priuſquàm Chriſtianorum numero ſocientur,vtiliores ſunt quàm hi qui cum iam Chriſtiani appellentur,& Chriſtianis ſacramentis imbuti ſint talia ſuadent;vt eos q̄bus ea perſuaſerint, ſecum in æternam pœnam pertrahant quos membrorum corporalium nomine tanquàm manum vel oculum ſcandalizantem iubet erui a corpore,hoc eſt ab ipſa vnitatis ſocietate vt ſine his potius veniatur ad vitam, quàm cum eis eatur in gehennam. Hoc ipſo autem ſeparantur a quibus ſeparantur,quòd eis mala ſuadentibus hoc eſt ſcandalizantibus non conſentiūt. Et ſiquidem omnibus bonis, quibus eis ſocietas eſt de hac peruerſitate innoteſcunt, ab omni pœnitus ſocietate atque ab ipſa diuinorum ſacramentorum participatione ſeparantur. Si autem quibuſdam ita noti ſunt,pluribus autem iſta eorum eſt ignota peruerſitas,ita tolerandi ſunt, vt neque illis ad iniquitatis communionē conſentiatur, neque propter illos bonorum ſocietas deſeratur. BEDA: Quia vero Dominus tertio mētionem vermis & ignis fecerat,vt hoc valeamus euitare tormētum ſubdit:{Omnis enim igne ſalietur.} Fætor enim vermiū de corruptione ſolet naſci carnis & ſanguinis: ideoq; caro recens ſale conditur, vt exiccato humore ſanguineo, vermeſcere nequeat. Et quidem quod ſale ſalitʳ, vermis putredinem arcet. quod vero igne ſalitur, ideſt ignibus ſale aſperſis reconditur, non ſolum vermes abiicit, ſed ipſam quoq; carnem conſumit. Caro ergo & ſanguis vermes creat, quia delectatio carnalis,cui condimentum continentię non reſiſtit,pœnam luxurioſis generat æternam, cuius fætorem quiſquis vitare deſiderat,& corpus ſale continentiæ & mentem ſtudeat condimento ſapientiæ ab erroris,& vitiorum labe caſtigare. Sal enim dulcedine ſapiētiæ,ignis Spirituſſancti gratiam deſignat. Dicit ergo:Omnis igne ſalitur, quia omnis electus ſapientia ſpirituali debet a corruptione concupiſcentiæ carnalis expurgari. Vel ignis eſt tribulationis,quo patientia fidelium vt perfectum opus habere poſſit exerceatur. CHRY. Simile autem eſt huic quod dicit Apoſtolus: Vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit. Poſtea a leuitico teſtimonium introducit di. Et omnis victima ſalietur. HIERO. Victima Domini eſt genus humanum,quod hic ratione ſapientię ſalitur,dum corruptio ſanguinis cuſtodia putredinis & mater vermium conſumetur,& illic purgatorio igne examinabiť. BEDA. Poſſumus & ita intelligere,quòd altare Dei ſit cor electorum,hoſtiæ vero & ſacrificia in hoc altari offerenda,bona ſunt opera fidelium. In omnibus autem ſacrificijs ſal debet offerri, quia nullum eſt opus bonum quod non ſal Sapientiæ, ab omni corruptione vanę laudis,cæteriſq; prauis ſiue ſuperfluis cogitationibꝰ expurgat. CHRY. Vel hoc dicitur, quia omne munus victimæ noſtræ, q̄ eſt ſecundum orationem & proximi ſubuentionem, ſalitur igne diuino de quo dicitur: Ignem veni mittere in terram. de quo ſubditur: Bonum eſt ſal, ideſt ignis dilectionis. Quòd ſi ſal inſulſum fuerit, ideſt ſeipſo priuatum, & propria qualitate per quam dicitʳ bonum, in quo illud condietis? Sunt enim ſales ſal habentes, qui ſcilicet habent gratiæ plenitudinem, & ſunt ſales ſal non habentes: qui enim non ſunt pacifici, ſal ſunt inſulſum. BEDA. Vel bonum eſt ſal, bonum eſt Dei verbum audire frequentius, & ſale Sapientiæ ſpiritualis cordis archana condire. THEO. Sicut enim ſal carnes conſeruat,& vermes eas non ſinit generare, ſic & ſermo doctoris ſi deſiccatiuus erit, carnales homines conſtringit,& in eis inextinguibilem vermem non ſinit generari. Si vero ſit in-

Lib.4.c.6.

ſit inſulſus, ideſt ſi virtutem deſiccatiuam & conſeruatiuam non habeat, in quo condietur? CHRYSO. Vel ſecundum Matthæum, diſcipuli Chriſti ſunt ſal, qui totum orbem conſeruant, reſiſtentes putredini quæ eſt ab idolatria & fornicatione peccatorum. Poteſt etiam intelligi, quòd vnuſquiſque noſtrum habeat tm̃ ſalis, quantum capax eſt Dei gratiarum. vnde & Apoſtolus coniungit gratiam ſali, dicẽs. Sermo veſter ſit in gratia ſale conditus. Sal etiam eſt Dominus Ieſus Chriſtꝰ, qui fuit ſufficiens totam terram conſeruare, & multos in terra fecit ſales, quorum ſi aliqui marceſcãt, poſſibile eſt enim & bonos in putredinem tranſmutari, dignum eſt vt foras mittãtur. HIERO. Vel aliter: Sal inſulſum eſt q amat principatum, & increpare non audet. vnde ſequitur: {Habe in. vo. ſal. & pa. ha. inter vos. vt. ſ. ſalſedinẽ correptionis amor proximi temperet, & dilectionẽ proximi ſal iuſtitiæ condiat. GRE. ſuper Ezechie. Vel hoc dicitur contra quoſdam, quos dum maior conſcientia erigit, a cæterorum ſocietate diſiungit, & quo plus ſapiunt, eo a concordiæ virtute reſipiſcunt. GREGO. in Paſto. Qui etiam loqui ſapienter nititur, magnopere metuat ne eius eloquio audientium vnitas confundatur: ne dum ſapiens videri deſiderat, vnitatis compagem inſipiẽter abſcindat. THEOPH. Vel qui conſtringit ſe vinculo dilectionis ad proximum, hic ſalem habet, & ex hoc pacem cum fratre ſuo. AVG. de Con. Euang. Lib.4.c.6. Hæc Marcus Dominum locutum fuiſſe contextim commemorat, & aliqua poſuit, quę nullus alius Euangeliſtarum poſuit, alia vero quæ Matthæus quoque poſuit, & aliqua quæ Matthæus & Lucas. ſed illi ex alijs occaſionibus, & in alio rerum ordine. vnde mihi videtur etiam hoc loco Dominum ideo dixiſſe, quæ alijs locis dixit, quia ſatis pertinebant ad hanc ipſam eius ſententiam, qua vetuit prohiberi virtutes in nomine ſuo fieri, etiam ab illo qui cum diſcipulis eum non ſequebatur.

C A P. X.

ET inde exurgens, venit in fines Iudeæ vltra Iordanem, & conueniunt iterum turbæ ad eum, & ſicut cõſueuerat iterum docebat illos. Et accedentes Phariſæi, interrogabant eum, ſi licet viro vxorem dimittere tentantes eum. At ille G reſpondens dixit eis: Quid vobis præcepit Moyſes? Qui dixerunt: Moyſes permiſit libellum repudij ſcribere & dimittere. Quibus reſpondens Ieſus ait: Ad duritiam cordis veſtri ſcripſit vobis præceptum iſtud. Ab initio autem creaturæ, maſculũ & fœminam fecit eos Deus. Propter hoc, relinquet homo patrẽ ſuum & matrem, & adhærebit ad vxorem ſuam, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et in domo iterum diſcipuli eius de eodem interrogauerũt eum. Et ait illis: Quicũq; dimiſerit vxorem ſuã & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eã. Et ſi vxor dimiſerit virum ſuum & alij nupſerit, mæchatur.

CAP. X.

BEDA. Hucuſque Marcus ea narrauit de Domino, quæ in Galilæa fecit & docuit: Hic incipit enarrare q in Iudæa fecit & docuit ſiue paſſus eſt, & primo quidẽ trans Iordanem ad Orientem. Et hoc eſt quod dicit: {Et inde. exur. ve. in fi. Iu. vl. Iord.} Deinde etiam circa Iordanem quando venit Iericho, Bethaniam, & Hieroſolymam. Et cum omnis Iudæorum prouincia generaliter ad diſtinctionem aliarum gentium Iudæa ſit dicta, ſpecialius tamen meridiana eius plaga appellabatur Iudæa ad diſtinctionẽ Samariæ, Galileæ, Decapolis, & cæterarum in eadem prouincia regionum. THEOPHI. Viſitat autem regionem Iudeæ, quam ſæpe propter Iudæorum emulationem reliquerat, quia paſſio in ea erat futura non tamen aſcendit tunc Hieroſolymam: ſed Iudeæ confinia vt turbæ non malitioſe proficerẽt. Hieroſolyma. n. erat operatrix omnis nequitiæ ob malitiam Iudæorum. vnde ſequitur: {Et conue. ite. tur. ad eum, & ſicut con. ite. doce. illos. BEDA: Notanda eſt mentium diſtantia in turbis & Phariſæis. hæ conueniunt vt doceantur, & ſui ſanẽtur infirmi: ſicut Matthæ. commemorat, illi accedunt vt Saluatorem tentando decipiant. vnde ſequitur: {Et acce. Pha. inter. eum ſi li. viro vx. di. tẽ eum.} THEOPH. Accedunt quidem non deſerentes eum ne turbæ in eum crederent: ſed continue accedentes credebãt eum in dubitationem deducere, & eum per interrogationes confundere. Propoſuerunt autẽ ei quæſtionem ex vtraq; parte præcipitium habentem, vt ſi dicat, ꝙ licet viro vxorem dimittere, vel non licet accuſarent ipſum contradicentes eidem ex dogmatibus Moyſi. Chriſtus igitur ſapientia ipſa reſpondit eis reſponſionem, illorum laqueos fugientem. CHRY. Interrogatus. n. ſi licet, non ſtatim reſpondit, non licet, ne tumultuentur, ſed primo eis legis ſententiam voluit reſpondere, vt quod eum dicere oportebat hoc illi reſponderent. vnde ſequitur: {At ille reſpon. ait: Quid vo. præce. Moyſes?} Sequitur: {Qui dixerunt, Moyſes permiſit libellum repudij ſcribere & dimittere.} Proponunt quidem Moyſen hoc dixiſſe, aut propter interrogationem Saluatoris, aut volentes in eum virorum multitudinem incitare. Etenim

F hoc Iudæis erat indifferens, & omnes hoc operabantur tanquàm a lege permiſſum. AVG. de Con. Euan. Lib.2.c.61. Nihil autem ad rei veritatem intereſt: vtrum Domino ſeparationem prohibenti, & ſentẽtiam ſuam de lege firmanti, ipſi turbæ vt Matthæus narrat intulerint quæſtionem de libello repudij per eundem Moyſen ſibi permiſſo, an hoc quidem illi de p̃cepto Moyſi illos interroganti reſpõderint: vt Marcus hic dicit. nam & volũtas eius ita ſe habebat, vt non eis redderet rationem, cur illud Moyſes permiſerit, niſi prius ipſi hoc commemoraſſent. Cum ergo voluntas loquentium, cui debent verba ſeruire ab Euangeliſta vtroque monſtrata ſit, nihil intereſt iam, licet diuerſus inter ambos fuerit modus narrandiꝰ. Poteſt etiam hoc intelligi, quòd ſicut dicit Marcus, prius eos de vxore dimittenda interrogantes, Dominus viciſſim interrogat, quid eis præcepit Moyſes, qui cum reſpondiſſent. Moyſen permiſiſſe libellum repudij ſcribere, & dimittere: reſpondit eis de ipſa lege per Moyſen data, quomodo Deus inſtituerit coniugium maſculi & fœminę, dicens ea quæ ponit Matthæus, quibus auditis, illi id quod ei primo interroganti reſponderant repetierunt, dicentes: {Quid ergo mandauit Moyſes?} AVG. contra Fauſt. Li.19.c.26. H Nolebat autem dimitti vxorem a viro, qui hanc interpoſuit moram, vt in diſcidium animus præceps, libelli conſcriptione refractus abſiſteret, præſertim quia vt perhibent, apud Hebræos ſcribere literas Hebræas nulli fas erat, niſi ſolis ſcribis. Ad hos igiẽ quos oporteret eſſe prudentes legis interprætes, & iuſtos diſcidij diſſuaſores, lex mittere voluit eum quem iuſſit libellum dare repudij ſi dimiſiſſet vxorem. Non enim poterat ei ſcribi libellus, niſi ab ipſis quem per hanc occaſionem & neceſſitatem venientem quodammodo in manus ſuas bono conſilio regerent, atque inter ipſum & vxorem pacifice agendo dilectionem concordiamq; ſuaderent, ꝗ ſi tantum intercederet odium, vt extingui emendariq; non poſſet, tunc vtique ſcriberetur libellus, quia fruſtra non dimitteret, quã ſic odiſſet vt ad debitam coniugio charitatem nulla prudentium ſuaſione reuocaretur. propter hoc ſubditur: {Quibus re. Ieſus ait: Ad dur. cor. ve. ſcri. eſt vo. præ. iſtud.} Magna. n. duritia erat, quæ I nec per libelli interpoſitionem, vbi diſſuadendi locus iuſtis & prudentibus tribuebatur, ſolui vel flecti poſſet ad recipiendam vel reuocandam coniugij charitatem. CHRYSO. Vel dicitur: Ad duritiam cordis veſtri, quia ſi anima fuerit purgata deſiderijs & ira, poſſibile eſt mulierem nequiſſimam tolerare. Multiplicatis autem in anima paſſionibus prædictis, multa mala contingent circa odioſum connubium. ſic igitur ab incuſatione eorum Moyſen eripit, qui dederat legem, & totum in eorum caput conuertit. Sed quia graue erat quod dictum eſt, ſtatim ad antiquam legem ſermonem reducit dicens: {Ab initio autem creaturæ maſculum & fœminam fecit eos Deus.} BEDA. Non ait maſculum & fœminas. quod ex priorum repudio quærebatur, ſed maſculum & fœminam, vt vnius coniugis conſortio nectarentur. CHRY. Si autem voluiſſet hanc quidem dimitti & alteram introduci, creaſſet plurimas mulieres. Nec ſolum homini Deus mulierem coniũxit: ſed & relinquere parentes præcepit & mulieri adhærere. vnde ſe- K quitur: {Et dixit. ſ. Deus per Adam. Propter hoc re. ho. pat. ſuum & mat. ſu. & adhæ. ad vxo. ſuam.} Ex ipſo modo locutionis inſeparabilitatem matrimonij demonſtrans quia dicit: Adhærebit. BEDA: Et ſimiliter quia dicit, adhærebit ad vxorem ſuam, nõ ad vxores. Sequitur: {Et erunt duo in carne vna. CHRYSO. ideſt ex vna radice facti, in vnum corpus conueniunt. Sequitur: {Itaque iam non ſunt duo ſed vna caro. BEDA: Primum igiẽ nuptiarum eſt ex duabus vnam carnem fieri. Caſtitas iuncta ſpiritui, vnus efficitur ſpiritus. CHRYSO. Poſt hocꝰ terribile faciens argumentum, non dixit ne diuidatis, ſed concluſit: Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. AVG. contra Fauſtum: Li.19.c.29. Ecce Iudæi ex libris Moyſi conuincuntur, non eſſe vxorem dimittendam, qui ſecundum voluntatem legis Moyſi arbitrabantur ſe facere cum dimitterent. Similiter & illud hinc ipſo Chriſto atteſtante cognoſcimus Deum feciſſe & coniunxiſſe maſculum & fœminam, quod Manichæi negando damnantur, non iam Moyſi libris, ſed Chriſti euangelio reſiſtentes. BEDA: Quod ergo

Deus

Deus coniũxit, vnam faciendo carnem viri & fœminæ, hoc homo A non poteſt ſeparare: ſed ſolus Deus. Homo ſeparat, quando propter deſiderium ſecundæ vxoris primam dimittimus. Deus ſeparat, quando ex conſenſu propter ſeruitutem Dei ſic habemus vxores, quaſi non habentes. CHRY. Si autem duo quos Deus coniunxit ſeparari non debent, multo magis Eccleſiam quam Deꝰ Chriſto coniunxit, ab eo non conuenit ſeparare. THEO. Quia vero ſcandalizabantur diſcipuli, tanquàm ex prædictis non plene eis fuerit ſatisfactum, propter hoc enim iterũ interrogant. vnde ſequitur: {Et ite. in do. diſc. eius de eodẽ inter. eum. HIERO. Secũda interrogatio ab Apoſtolis iterum dicta eſt de eadem re, de qua Phariſæi eum interrogauerũt, ideſt de coniugij ſtatu. Et hoc p̃prie dicit Marcus. GLO. Iterata enim verbi ſententia, non faſtidium ſed eſuriem & ſitim præſtat. vnde qui me comedunt, adhuc eſurient, & qui me bibunt, adhuc ſitient. Melliflua enim ſapientiæ eloquia guſtata, diligenti C bus multimodum ſaporem reddunt. vnde Dominus iterato diſcipulos inſtruit. nam ſequitur: {Et dixit illis: Quicũque dimi. vxo. ſu. & al. dux. adul. com. ſu. eam.} CHRY. Adulterium vocat non cum ſua ſimul eſſe: Non enim eſt ſua quã accepit, prima derelicta, & propter hoc committit adulterium ſuper eam, ideſt ſuper ſecundam quam introducit. Idem autem eſt & de muliere. vnde ſequitur: {Et ſi vxor di. virum ſuum, & alij nup. męchatur.} Non enim alteri, vt proprio viro poteſt coniungi, ſi proprium derelinquat. Et quidem lex prohibuit adulterium manifeſtum, ſaluator hoc non manifeſtum, neque ab omnibus notum, naturæ tñ contrarium. BEDA: In Matthæo vero ſcriptum eſt plenius: Quicũque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem. Vna ergo ſolummodo carnalis eſt cauſa, fornicatio. Vna ſpiritualis, timor Dei, vt vxor dimittatur, ſicut multi religionis cauſa feciſſe leguntur. Nulla autem cauſa eſt Dei lege perſcripta, vt viuente ea quæ relicta eſt, alia adducatur. CHRY. Quod autem Matthæus dicit, D Phariſęis hæc verba dixiſſe: Marcus vero diſcipulis, non eſt contrarium. contingit enim hæc & his, & illis dicta eſſe.

b ¶ THEOPHI. Oſtenſa ſuperius nequitia Phariſæorum Chriſtum tentantium, nunc oſtenditur multa fides turbarum, q̃ tãtum manuum impoſitione putabant Chriſtum benedicere paruulos quos illi offerebant. vnde dicitur: {Et offe. illi paruu. vt tan. eos. CHRY. Sed diſcipuli prohibebant offerentes propter Chriſti dignitatem. Et hoc eſt quod ſubditur: {Diſci. autem cõ. offe.} Saluator autem erudiens diſcipulos ſapere moderata, & tumorem conculcare mundanum, accipit pueros & eis prænunciat regnum Dei. vnde ſequitur: {Et dixit illis: Sinite paruu. ve. ad me, & ne prohi. eos. ORIGE. Siquis ergo eorum qui doctrinam Eccleſiaſticam profitentur, videat aliquem offerentem quoſdam ſtultos mundi & ignobiles & infirmos, qui propter hoc appellati ſunt pueri & infantes, non prohibeat quaſi ſine iudicio facientem eum, qui offert talem Saluatori. Poſt hoc exhortatur diſcipulos E ſuos iam viros conſtitutos condeſcendere vtilitatibus puerorum, vt fiant pueris quaſi pueri, vt pueros lucrentur. Nam & ipſe cum in forma Dei eſſet, humiliãs ſe factus eſt puer. vnde ſubdit: {Taliũ eſt enim regnum Dei. CHRY. Etenim ab omnibus paſſionibꝰ pura exiſtit anima pueri, propter hoc oportet vt hæc ex voluntate operemur, quæ pueri habent per naturam. THEO. Vnde non dixit horum eſt regnum Dei, ſed talium. ſ. habentium & ſtudio & labore innocentiam & ſimplicitatem quam habent pueri ex natura. Puer. n. non odit neque malitioſe aliquid operatur, neque verberatus a matre diſcedit. ſed etſi eum vilibus induat veſtimentis, præfert ea regalibus indumentis, ſic & ille qui viuit ſecundum virtutem Eccleſiæ matris ſuæ, nihil huic præhonorat, neque etiam reginam multorum voluptatem. vnde & Dominus ſubdit: {Amen dico vobis: Quiſquis non rece. reg. Dei velut paruu. non intrabit in illud.} BEDA. Ideſt niſi talem habueritis innocentiam & animi puritatem ſicut paruulus habet i regnum cęlorum,

b Et offerebant illi paruulos, vt tãgeret illos. diſcipuli autem comminabantur offerentibus. Quos cum videret Ieſus, indigne tulit. Et ait illis: Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos, talium enim eſt regnum Dei. Amen dico vobis, quiſquis non receperit regnum B Dei velut paruulus, non intrabit in illud. Et complexans eos & imponens manus ſuper illos. benedicebat eos.

c Et cum egreſſus eſſet in viã, procurrens quidam genuflexo ante eum, rogabat eum dicens: Magiſter bone, quid faciam vt vitam ęternam percipiam? Ieſus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus niſi vnus Deus. Pręcepta noſti? Ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falſum teſtimonium dixeris, ne fraudem feceris. honora patrem tuum & matrem. At ille reſpondens ait illi: Magiſter: Hęc omnia obſeruaui a iuuentute mea. Ieſus autem intuitus eũ, & dilexit eum, & dixit ei, vnum tibi deeſt: Vade, quæcumque habes vende & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me. Qui contriſtatus in verbo, abijt mærens. Erat enim habens multas poſſeſſiones. Et circumſpiciens Ieſus, ait diſcipulis ſuis: Quàm difficile qui pecunias habent in regnum Dei introibunt? Diſcipuli autem obſtupeſcebant in verbis eius. At Ie-

non poteritis intrare. Aliter, Regnum Dei, ideſt doctrinam Euangelij, ſicut paruulus recipere iubemur, quia quomodo paruulus in diſcendo non contradicit doctoribus, neque rationes & verba cõponit eis reſiſtens, ſed fideliter ſuſcipit quæ docent, & cum metu obtemperat & diſcit: ita & nos obediendo ſimpliciter & ſine vlla contradictione verbũ Domini ſuſcipere debemus. Sequitur: {Et cõ. eos. & im. ma. ſup il. ben. eos.} CHRY. Bene autem amplexatur eos ad benedictionem tanquàm in proprium ſinum eleuans propitiatus facturam ſuam ab eo cadentem ab initio & diuiſam. Imponit autem paruulis manus, docens diuinæ virtutis operationem. Et quidem ſecundum conſuetudinem aliorum manus imponit, ſed non ſecundum conſuetudinem operatur. Deꝰ enim exiſtens, humanum modum ſeruabat tãquàm verus homo factus. BEDA: Complexus etiam benedixit paruulos, vt humiles ſpiritu ſua benedictione, & gratia & dilectione dignos eſſe ſignificet.

c ¶ BEDA: Audierat quidam a Domino tantum eos, qui paruulorum volunt eſſe ſimiles, dignos eſſe introitu regni cælorũ, atque ideo poſcit ſibi exponi non parabolis, ſed aperte, quibus operum meritis vitam ęternam conſequi poſſit. vnde dicitur: {Et cum egreſſus eſſet in via procur. qui. genu. ante eum, roga. eum dicens: Ma. bo. quid fa. vt vi. æter. perci.} THEO. Miror de hoc iuuene qui omnibus alijs pro infirmitatibus ad Chriſtum accedentibus, hic vitæ æternæ poſſeſſionem poſtulat, cum maligna ſit paſſio auaritiæ propter quam poſtmodum contriſtatus eſt. CHRY. Quia vero acceſſerat ad Chriſtum, tanquàm ad hominem & ad vnum Iudaicorum doctorum: Chriſtus tanquàm homo reſpõdit eidem. vnde ſequitur: {Ieſus autem dixit ei: Quid me di. bo. Nemo bo. niſi vnus Deus.} Hæc autem dicens non excludit homines a bonitate, ſed a comparatione bonitatis diuinæ. BEDA: Vnus autem Deus bonus, non pater ſolus intelligendus eſt: ſed & filius, D qui dicit: Ego ſum paſtor bonus, ſed & Spiritusſanctus, quia dicit. Pater de cælis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe. Ipſa. n. vna & indiuidua Trinitas Pater, & Filius, & Spiritusſãctus, ſolus & vnus Deus bonus eſt. Nõ igitur Dominus ſe bonum negat, ſed eſſe Deũ ſignificat, non ſe magiſtrum bonum non eſſe, ſed magiſtrum abſq; Deo nullum bonum eſſe teſtatur. THEO. Voluit igitur Dñs per hæc verba mentem iuuenis facere altiorem, vt ipſum cognoſceret tanquàm Deum. Sed & aliud quidem innuit in his verbis, vt quando debes conferre cum aliquo, non adulando cum eo conferas, ſed reſpicias radicem bonitatis & fontem Deum, & ei præſtes honorem. BEDA. Notandum autem, quòd iuſtitia legis ſuo tempore cuſtodita, non ſolum bona terræ, verum etiam ſuis electoribus vitam conferebat. vnde Dominus de vita æterna quærenti conſequenter dixit. {Præcepta noſti? Ne adulteres, ne occi.} Hæc eſt enim puerilis innocentia, quæ nobis imitanda proponiẽ, ſi regnum Dei volumus intrare. vnde ſequitur: {Et ille reſpõdẽs ait: Magiſter hæc omnia ob. a iuuen. mea.} Non eſt putandus homo E iſte vel voto tentantis, vt quidam putauerunt, Dominum interrogaſſe, vel de ſua vita eſſe mentitus: ſed ſimpliciter vt vixerat eſſe cõfeſſus, quod patet ex hoc quod ſubditur: {Ieſus autem intuitus eũ: & dilexit eum, & dixit ei. Si aut mendacij aut ſimulationis noxa reus teneretur, nequaquàm intuitus archana cordis eius diligere diceretur Ieſus. ORIG. ſuper Matth. In hoc enim, quòd dilexit eum vel oſculatus eſt eum, videtur affirmaſſe profeſſionem eius, qui dixit ſe omnia iſta impleſſe. Intendens enim mente in eũ, vidit hominem ex bona conſcientia confitentem. CHRYSO. Dignum tamen eſt inquirere qualiter hunc dilexit, qui eum non erat ſecuturus? Eſt autem hoc dicere quoniam quantum ad priora dignus erat amore, quæ legis ſunt obſeruans a iuuentute. circa finem vero neque diminutionem prioris dilectionis cõſecutus eſt, ſicut neque perfectionem ſuſcepit. Etſi enim non exceſſerat menſuram humanam, Chriſti perfectionem non ſequens, nullo tamen crimine exiſtebat reus, iuxta poſſibilitatem hominis legem obſeruan

ſeruan

ſus rurſus reſpondens, ait illis: Filioli, quàm difficile eſt confidentes in pecunijs in regnū Dei introire? Facilius eſt camelum per foramen acus trāſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur dicentes ad ſemetipſos: Et quis poteſt ſaluus fieri? Et intuēs illos Ieſus ait: Apud homines impoſſibile eſt, ſed non apud Deum. Omnia enim poſsibilia ſunt apud Deū.

d Et poſt hæc cæpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimiſim⁹ omnia, & ſecuti ſumus te. Rñdens Ieſus ait: Amen dico vobis: nemo eſt qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrē, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium, qui nō accipiet centies tantum, nunc in tempore hoc domos & fratres & ſorores & matres & G filios & agros cum perſecutionibus, & in ſæculo futuro, vitam æternam. Multi autem primi erunt nouiſsimi, & nouiſſimi primi.

ſeruans, & in hac obſeruatione Chriſtus eum dilexit. BEDA: Diligit.n. Dñs eos, qui mandata legis q̄uis minora cuſtodiunt: ſed nihilominus quæ in lege minus fuerant his qui perfecti eſſe deſiderant oſtendit, qui non venit ſoluere legem ſed adimplere. Vnde ſequitur: {Et dixit ei: Vnum tibi deeſt. Vade, quæcūq; ha. vende & da pauperibus & ha. theſau. in cælo. & veni & ſe. me.} Quicūque.n. perfectus eſſe voluerit debet vendere quæ habet, non ex parte, ſicut Ananias fecit & Saphira, ſed totum. THEO. Et cum vendiderit, dare pauperibus, non hiſtrionibus & luxurioſis. CHRY. Bñ autē non fecit æternæ vitæ mentionem ſed theſauri, dicens: {Et habebis theſauros in cælo.} Quia enim de pecunijs erat ſermo, & de abrenuntiatione omnium, oſtendit quòd reddit plura his quæ præcepit relinquere, quanto maius eſt cælum quàm terra. THEOPHI. Sed quia multi ſunt pauperes non humiles, ſed ebrij aut aliquam aliam habentes malitiam, propter hoc dicit: {Et veni ſequere me. BEDA. Sequitur enim Dominum qui imitator eius eſt, & per veſtigia eius graditur. Sequitur: {Qui contriſtatus in verbo abijt mœrens. CHRY. Et cauſam triſtitiæ ſubdit Euangeliſta dicens. {Erat.n. poſſeſſiones habens multas.} Non.n. eodem modo afficiuntur qui pauca habent & qui multa. Adiectio enim acquiſitarum diuitiarum maiorem flammam cupiditatis accendit. Sequitur: {Et circū. Ieſus ait diſci. ſuis: Quàm diffi. qui pecu. ha. in reg. Dei introire.} THEOPH. Non hoc dicit, quòd diuitiæ malę ſint: ſed habentes ipſas vt cuſtodiant. docet.n. non ipſas habere, i. retinere & cuſtodire: ſed eis in neceſſarijs vti, & in ſeruitio hominis eſſe. CHRY. Dixit autem hoc Dominus diſcipulis pauperibus exiſtentibus & nihil poſſidentibus, inſtruens eos inopiam non erubeſcere, & quaſi excuſando eis reſpōdens, pro eo quòd nihil eos habere conceſſerat. ſequitur. {Diſcipuli aūt obſtu. in verbis eius.} Manifeſtum eſt.n. qm̄ inopes exiſtentes pro aliorū ſalute dolebant. BEDA: Sed quia inter pecunias habere & amare multa diſtantia eſt. vnde & Salomon non ait: Qui habet, ſed qui amat diuitias, fructum non capit ex eis. ideo dominus obſtupeſcentibus diſcipulis verba præmiſſæ ſententiæ exponit. vnde ſequitur: {At Ieſus rur. reſpondens ait illis: Filioli, quàm difficile eſt confi. in pe. regnum introire? Vbi notandum eſt, ꝙ non ait q̄ impoſſibile eſt: ſed quàm difficile eſt. quod.n. impoſſibile eſt, omnino fieri non poteſt. quod difficile, cum labore poteſt. CHRY. Vel dicens difficile: oſtendit eſſe impoſſibile, & non ſimpliciter, ſed cum quadam intentione. & hoc oſtendit exemplo, di. {Facilius eſt came. per fora. acus tranſire quàm diuitem intra. in regnum Dei.} THEO. Camelum ſiquidem oportet intelligere aut ipſum animal aut funem illum craſſum, quo naues magnæ vtunt. BEDA: Quomodo ergo vel in Euangelio Matthæus & Ioſeph, vel in veteri teſtamento q̄ plurimi diuites intrauerunt in regnum Dei, niſi forte, quia diuitias vel pro nihilo habere, vel ex toto relinquere Domino inſpirante didicerunt? Altiore autem ſenſu facilius eſt Chriſtum pati pro dilectoribus ſuis, quàm dilectores ſæculi ad Chriſtum poſſe conuerti. Cameli.n. nomine ſe intelligi voluit, qa infirmitatis noſtræ onera ſuſtulit. per acum autem ſignificat punctiones, ideſt dolores in paſſione ſuſceptos. Foramen ergo acus dicit anguſtias paſſionis, qua ſciſſa noſtræ quaſi veſtimenta naturæ quodammodo reſarcire dignatus eſt. Sequitur: {Qui mag. admira. dice. ad ſemetipſos: Et quis poteſt ſaluus fieri?} cum incomparabiliter maior ſit turba pauperum, quæ diuitibus perditis poteſt ſaluari. intellexerunt tamen cunctos qui diuitias amant, etiam ſi adipiſci nequeant, in diuitum numero deputari. Sequitur: {Et intuens eos Ieſus ait: Apud homi. impoſſi. eſt: ſed non apud Deum.} Quod non ita intelligendum eſt quaſi cupidi & ſuperbi in regnū cælorum ſint intraturi cum cupiditate & ſuperbia: ſed poſſibile eſt Deo, vt a cupiditate & ſuperbia ad charitatem & humilitatem cōuertantur. CHRYSO. Ideo autem hoc opus Dei eſſe dixit, vt oſtenderet quòd multa opus eſt illi gratia, qui ad hoc a Deo dirigitur, vnde monſtratur, quòd non parua merces eſt diuitibus volentibus Chriſti philoſophiam ſequi. THEOPH. Vel intelligendum eſt quod dicit: Apud homines impoſſibile eſt, ſed non apud Deum, quia cum Deum audimus, hoc fit poſſibile. cum vero humana ſapimus, impoſſibile. Sequitur: {Omnia enim poſſibilia

F ſunt apud Deum.} Cum.n. omnia dicit, entia ſubintelligas. peccatum enim non eſt ens. Eſt enim res abſque eſſentia & hypoſtaſi peccatum. Vel aliter: Peccatum non virtutis ſed infirmitatis eſt: & ideo peccatum ſicut & infirmitas impoſſibile eſt apud Deum. Sed numquid Deus facere poteſt vt id quod factum eſt, non ſit factum? Ad quod dicitur, ꝙ Deus eſt ſumma veritas. facere autem quod factum eſt, vt nō ſit factum, falſum eſt. Qualiter ergo veritas faciet falſum? Prius igitur deſtruet propriam naturam, vt quidam dicunt. Nūquid poteſt Deus non eſſe Deus? hoc.n. ridiculum eſt.

d ¶GLO. Quia iuuenis audito conſilio Saluatoris de rerū dimiſſione, triſtis abſceſſerat, Diſcipuli autem Chriſti præmiſſum cōſilium iam adimpleuerant, ſollicitare cæperunt de præmio, æſtimantes ſe magnum aliquid feciſſe, cum iuuenis qui præcepta legis impleuerat, hoc ſine triſtitia nec audire potuerit. vnde Petrus pro ſe & alijs dominum interrogat. Et hoc eſt quod dicitur: {Et cæpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. THEOPHI. Petrus etſi pauca dimiſit, tamen hæc omnia vocat. Nam & pauca habent vinculum paſſionis: ita vt beatificetur ille qui pauca relinquit. BEDA. Et quia non ſufficit tantum dimittere, iungit quod perfectum eſt: Et ſecuti ſumus te. quaſi dicat H fecimus quod iuſſiſti. Quid igitur dabis nobis præmij? Petro autem de diſcipulis tantum interrogante, dominus vniuerſalem reſponſionem facit. vnde ſequitur: {Reſpondens Ieſus ait: Amen dico vobis, nemo eſt qui re. do. aut fratres.} Hoc autem dicens, non innuit vt patres relinquamus, non adiuuantes eos, neque vt ab vxoribus ſeparemur: ſed nos inſtruit præferre honorem Dei ſæcularibus rebus. CHRY. Mihi autem videtur, quòd in hoc intendebat perſecutiones futuras occulte prænunciare, quia futurum erat vt multi patres ad pietatem filios inducerent, & vxores viros. Non autem differt dicere: {Propter nomen meum, aut Euangelium, vt Marcus dicit, aut propter regnum Dei, vt ait Lucas. Etenim nomen Chriſti virtus Euangelij eſt & regni. Euangelium enim recipitur in nomine Ieſu Chriſti, & regnum Dei per nomen ipſius cognoſcitur & venit. BEDA: Quidam autem ex occaſione huius ſententiæ qua dicitur: Accipiet centies tan-I tum. nunc in tempore hoc Iudaicam mille annorum fabulam poſt reſurrectionem iuſtorum dogmatizant, quando omnia quæ propter Deum dimiſimus multiplici ſunt fœnore reddenda, inſuper & vita æterna donanda. Nec vident, quòd etſi in cæteris digna ſit promiſſio, in vxoribus tamen centenis iuxta alios Euangeliſtas appareat turpitudo, præſertim cum Dominus in reſurrectione nubendum non eſſe teſtetur, & ea quæ propter ſe dimiſſa fuerint, recipienda in hoc tempore cum perſecutionibus aſſeueret, quas mille annis ſuis abeſſe affirmat. CHRYSO. Eſt quidem igitur centies tantum merces ſecundum communicationem, & non ſecundum poſſeſſionem: hoc enim adimpleuit eis Dominus non corporaliter, ſed alio quodam modo. HIERO. Vxor enim in domo circa viri cibum negociatur & veſtimenta. Vide igitur hoc & in Apoſtolis. Multæ enim mulieres ſollicitæ erant de eorum cibo & veſtimentis & miniſtrabant eis. Similiter & patres & matres plurimas Apoſtoli habuerunt, ſcilicet eos qui ipſos dilige-K bant, ſed & Petrus vnam relinquens domum, poſtea omnium diſcipulorum domos habebat. Et maius eſt, quia cum perſecutionibus hæc omnia poſſidebunt ſancti, ſi perſecutionem ſint paſſi & anguſtiati. propter quod ſequitur: {Multi autem erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi.} Phariſæi enim primi exiſtentes, facti ſunt nouiſſimi. Qui vero omnia reliquerunt, & Chriſtum ſecuti ſunt, fuerunt nouiſſimi in ſæculo iſto per anguſtias & perſecutiones, ſed erunt primi per ſpem quæ eſt in Deum. BEDA: Poteſt ſane hoc qđ ait: {Accipiet centies tātum.} altius intelligi. Centenarius quippe numerus de leua translatus in dexteram, licet eandem in flexu digitorum videatur habere figuram, quam habuerat denarius in leua: tamen quantitatis magnitudine ſurſum creſcit, quia videlicet omnes qui propter regnum Dei temporalia ſpreuerunt, & in hac vita perſecutionibus pleniſſima eiuſdem regni gaudium fide certa deguſtant, atque in expectatione patriæ cæleſtis, quę ſignificatur in dextera omnium electorum delectatione fruuntur. Verum, quia multi virtutum ſtudia non eadem qua incipiunt

e Erant autem in via aſcendentes hieroſolymam, & præcedebat illos Ieſus. Et ſtupebant, & ſequentes timebant. Et aſſumēs iterum duodecim, cæpit illis dicere quæ eſſent ei ventura: Quia ecce aſcēdimus hieroſolymam, & filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum & Scribis & Senioribus, & damnabunt eum morte. Et tradent eum gētibus, & illudent ei & conſpuent eum & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die reſurget.

f Et accedunt ad eum Iacobus & Ioannes filij Zebedæi dicentes: Magiſter, volumus vt quodcūque petierimus facias nobis. At ille dixit eis: Quid vultis vt faciam vobis? Et dixerunt: Da nobis, vt vnus ad dexteram tuā, & alius ad ſiniſtram tuam ſedeamus in gloria tua. Ieſus autem dixit eis, Neſcitis quid petatis. Poteſtis bibere calicem quē ego bibo, aut baptiſmo quo ego baptizor baptizari? At illi dixerūt ei: Poſſumus. Ieſus autem ait eis: Calicē quidem quem ego bibo, bibetis, & baptiſmo quo ego baptizor, baptizabimini, ſedere autem ad dexteram meam vel ad ſiniſtram non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt.

g Et audientes decem indignati ſunt de Iacobo & Ioanne. Ieſus autem vocans eos, ait illis: Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum poteſtatem habent ipſorum. Non ita eſt autem in vobis, ſed

incipiunt intentione pietatis conſummant, mox ſubinfertur Multi autem erunt &c. Quotidie.n. videmus multos in laico habitu conſtitutos, magnis vitæ meritis excellere, & alios a prima ætate ſpirituali ſtudio ferventes, ad extremum ocio torpente laſceſcere, atq; inerti ſtultitia quod ſpiritu cæpere carne conſummare.

e ¶BEDA: Meminerāt diſcipuli ſermonis quo Dñs ſe paſſurum multa a ſummis Sacerdotibus & Scribis prædixerat: & ideo hieroſolymam tendentes ſtupebant. Et hoc eſt quod dicitur: {Erant autem in via aſcenden. hiero. & præce. illos Ieſus.} THEO. Vt oſtendat, ꝙ ad paſſionem ꝑcurrit, & ꝙ non refugit mortem pro noſtra ſalute. Et ſtupe. & ſequē. time. BEDA: Ne vel ipſi cum eo occiderentur, vel ſaltem ille cuius vita & magiſterio gaudebant, inimicorum manibus occumberet. Præuidens autem dñs ex paſſione ſua diſcipulorum animos perturbandos, eis & paſſionis pœnam & reſurrectionis ſuæ gloriam prædicit. vnde ſequitur: {Et aſſumens iterum. 12. cæpit illis dicere, quæ ei eſſent ventura.} THEO. Vt.ſ. diſcipulorum corda confirmaret, vt cum hæc præaudirent leuius poſtmodum ſuſtinerent, & in repentinis non formidarent, & etiam vt oñderet, ꝙ voluntarie pateretur. Qui.n. prænoſcit & pōt fugere, & non fugit, manifeſtum eſt ꝙ voluntarie ſeipſum paſſionibus tradit. Seorſum autem aſſumit diſcipulos, nāque conueniens erat paſſionis myſterium ꝓpinquioribus ſibi reuelare. CHRY. Commemorat autem ſingula quæ paſſurus erat, ne ſi aliquid prætermiſſum remaneret, cernentes poſtmodum illud ſubito turbarentur. vnde ſubdit: {Quia ecce aſcendimus hieroſolymā. GLO. Ad quem.ſ. pertinet pati, nam diuinitas pati nō poteſt. Tradetur.ſ. a Iuda Prin. Sa. & Scri. & Senio. & condem. eum morte,} iudicantes eum eſſe reum mortis. {Et tradent eum gentibus.ſ. Pilato gentili.} Et illudent ei. milites eius. {Et conſpuent eum, & fla. eum & interfi. eum.} CHRY. Vt autem cum fuerint contriſtati propter Paſſionem & mortem, tunc & reſurrectionem expectent, ſubdit: {Et tertia die reſurget.} Cum.n. triſtitias & opprobria quæ cōtigerunt nō occultauerit, cōueniēs erat vt ei & de reliqs crederēt.

f ¶CHRY. Audientes diſcipuli Chriſtum frequenter de ſuo regno loquentem, putabant ꝙ hoc regnum poſt eius mortem non eſſet: & ideo nunc prænunciata Chriſti morte, acceſſerunt ad eum vt honoribus regni ſtatim fierent digni. vnde dicitur: {Et acceſ. ad eum Iac. & Io. fi. Zeb. di. Magiſter vo. vt quodcumq; pę. fa. nobis.} Erubeſcentes.n. ꝙ aliquid humanum paſſi erant, acceſſerunt ad Chriſtum, ſeorſum eum a diſcipulis aſſumentes. Saluator vero nō ignorans quid petere debebant, ſed ad reſpondendum eos inducēs interrogationem ſubiungit: {At ille dixit eis: Quid vultis vt faciam vobis? THEO. Credebant autem prædicti diſcipuli, ꝙ propter hoc hieroſolymam aſcēderet vt regnaret, & poſtmodum pateretur, quæ ſe paſſurum prædixerat, & hoc cogitantes dexterā & ſiniſtram ſedem appetebant. vnde ſequitur: {Et dixerunt. Da nobis, vt vnus ad dexterā & alius ad ſiniſtram ſedeat in gloria tua. AVG. de Con. Euā. Hoc ab eis non per eos ipſos, ſed per matrē dictum eſſe Matthæus expræſſit, cum illa eorum voluntatem attuliſſet ad Dominum. vnde magis ipſos quàm illam dixiſſe quod di-

Lib. 2. c. 64. ctum eſt, Marcus breuiter intimauit. CHRY. Vel conuenienter dici poteſt vtrūq; factum eſſe. Videntes.n. ſe præ alijs honoratos, ꝓdictam petitionem ſe conſequi æſtimabant, & vt facilius petitionem obtinerent, matrem aſſumpſerunt, vt cum hac ſimul Chriſtum præcarentur. AVG. de Con. Euan. Denique & Dominus etiam ſecundum Marcum, & ſecundum Matthæum ipſis potius q̄ matri reſpondit. Nam ſequitur: {Ieſus autem dixit eis: Neſcitis

Lib. 2. c. 64. quid pe.} THEO. quaſi dicat, Non eſt hoc quod creditis, quòd ſim temporaliter in Hieruſalem regnaturus, ſed omnia hæc quæ, ſ. ad regnum meum pertinent ſupra intellectum ſunt. Etenim ſedere a dextris meis tam magnum quid eſt, vt excellat ordines Angelorum. BEDA. Vel neſciunt quid petant, qui ſedem gloriæ a

A Dño, quam nondum merebantur inquirunt. CHRY. Vel dicit, neſcitis quid petatis. ac ſi diceret: Vos de honore loquimini: ego vero de agonibus & ſudoribus diſputo. Non enim eſt hoc præmiorum tempus, ſed occiſionis, præliorū, & periculorum. vnde ſubdit: {Poteſtis bibere ca. quem ego bi. aut bap. quo ego baptiz. baptizari? Per modū interrogationis attrahit eos, vt ex communione, quæ eſt ad ipſum auidiores fierēt. THEO. Calicem autem & baptiſmum crucem nominat, calicem quidem tamquā potū dulciter ab ipſo ſuſceptum, baptiſmū vero tāquàm emundationem noſtrorum facientem peccatorū. Qui non intelligentes quod dixerat, reſponderunt. vnde ſequitur: {At illi dixerunt, Poſſumus.} Credebant.n. quòd de calice ſēſibili & baptiſmo quo Iudæi baptizari ſolebant lauātes.ſ. ſe antequàm comederent loqueretur. CHRY. Reſponderunt autē tam prompte, expectantes in eo,

C quod petierunt exaudiri. Sequitur: {Ieſus aūt ait eis: Calicem quidem quem ego bibo bi. & bapti. quo ego bapti. baptizabimini} i. martyrio digni eritis & patiemini ſicut & ego. BEDA. Quæritur autem, quomodo calicem martyrij Iacobus & Ioannes biberunt, aut quomodo baptiſmo Dñi fuerunt baptizati, cum ſcriptura narret Iacobum tantum Apoſtolum ab Herode capite truncatum, Ioannes autem propria morte finiuit vitam? Sed ſi legamus Eccleſiaſticas hiſtorias in quibus fertur, ꝙ & ipſe propter martyrium in feruentis olei doliū miſſus ſit, ſtatimq; relegatus in Pathmos inſula, ſic videbimus martyrium animo nō defuiſſe, & bibiſſe Ioannem calicem confeſſionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt, licet perſecutor non fuderit ſanguinem. Sequitur: {Sedere autem ad dexte. me. vel ad ſi. non eſt me. da. vo. ſed quibus paratum eſt:} CHRY. Vbi duo quæruntur. vnum eſt, ſi paratum eſt alicui ſedere a dextris eius. Alterum autem, ſi omnium Dominus his quibus paratum eſt poteſtatem tribuendi non habet. Ad D primum ergo dicimus, ꝙ nullus a dextris neque a ſiniſtris ſedet: inuitus.n. eſt omni creaturæ thronus ille. Quomodo ergo dixit: {Sedere ad dexterā meam, vel ad ſiniſtram non eſt meum dare vobis.} quaſi quibuſdam ſeſſuris. Ad ſuſpitionem quidem interrogantium rñdit eorum intentioni condeſcendens: neq;.n. nouerant illū thronum excelſum & cathedram quæ eſt a dextris patris: ſed vnū ſolum petebant.ſ. potiri primatu & alijs præeſſe. Quidam.n. audierunt dictum de Apoſtolis, ꝙ ſuper 12. thronos eſſent ſeſſuri, quid eſſet quod dictum eſt ignorantes, inter cæteros petierunt primatū. Ad ſecundum dicendū eſt, ꝙ tale donum ꝑtātem filij Dei nō tranſcendit, ſed quod in Matthæo dr̄. Paratum eſt a patre meo. idem eſt ac ſi diceret a me. vnde & Marcus non dixit hic, a patre meo. Qđ ergo hic Chriſtus dicit tale eſt, Moriemini inq̄ propter me: non tñ hoc ſufficit ad hoc, ꝙ vos primum ordinem obtineatis. Si.n. aliqs alius cum martyrio venerit, oēm aliam virtutem poſſidens multa vobis maiora poſſidebit. his.n. paratur primatus q̄ per opera poſ-E ſunt fieri primi. Sic igitur dñs ſua reſponſione eos inſtruxit, vt nō vane & inaniter pro primatibus moleſtentur, ſimul autem & eos noluit contriſtari. BEDA. Vel non eſt meum vobis dare, i. ſuperbis, hoc enim adhuc erant. Alijs paratum eſt, & vos alij eſtote, i. humiles, & vobis paratum eſt.

g ¶THEO. Quia reliqui Apoſtoli vident Iacobum & Ioannem honorē petere, patienter ferre non pñt. vnde dr̄: {Et audien. decē indignati ſunt de Iacobo & Ioan.} Patientes.n. humana inuidia mouebantur: ſed tunc primo indignati ſunt, cum viderūt ipſos a dño nō ſuſceptos. non aūt prius indignabantur, qa videbāt ipſos alijs ꝑhonorari, tūc igiť ſic imperfecte ſe habebant Apl̄i: ſed poſtea in primatibus ſibi cedebant adinuicē. Chriſtus autē eos ſanat, primo quidem ad eorum conſolationem eos iuxta ſe adducendo, & hoc ſignificatur cum dicitur: Ieſus autem vocans eos. deinde demōſtrando, ꝙ vſurpare honorem & deſiderare primatū gentilium eſt.

vnde ſequitur: {Ait illis Scitis, quia hi qui videntur prin.gen.do. eis, & prin.eorum po.ha.ipſorum.} Gentilium principes tyrannice & dominabiliter ad principatum ſe ingerunt. Sequitur. {Nõ ita eſt autem in vobis.} BEDA. In quo docet eum maiorem eſſe qui minor fuerit, & illum dominum fieri, qui omnium ſeruus fit. fruſtra igitur aut illi immoderata quæ ſierant, aut iſti dolent ſuper maiorum deſiderio, cum ad ſummitatem virtutum non potentia ſed humilitate veniatur. Deinde proponit exẽplũ, vt ſi dicta paruipenderent, erubeſcerent ad opera. & dicit: {Nã & fili. homi. non ve: vt miniſtra. ei, ſed vt mini. & da. ani. ſuam: redem. pro multis.} THEO. Quod maius eſt, quàm miniſtrare. Cum.n. aliquis ꝑ eo cui miniſtrat moritur, quid iſto poteſt eſſe maius & mirabilius? ſed tamen iſta miniſtratio & humilitatis deſcenſus gloria eius erat & omnium. Ante.n.q̃ homo fieret, ſolum ab Angelis agnoſcebatur. Cum autem factus eſt homo & crucifixus eſt, non tantum ipſe gloriam habet, ſed & alios in participatione ſuæ gloriæ ſuſcepit, & dominatus eſt per fidem orbi terræ. BEDA: Non autem dixit animam ſuam redemptionem dare ꝑ omnibus, ſed pro multis, i. qui credere voluerint.

h ¶HIERO. Paſſioni Domini appropinquanti, ciuitatis nomen reſpondet. dicitur.n. {Et veniunt Iericho.} Iericho luna ſiue anathema interpretatur. Defectus autem carnis Chriſti præparatio eſt Hieruſalem cæleſtis. Sequitur: {Et proficiſ. de Hieri. & diſci. eius & plu. multitu. filius Timæi Bartimæus cæcus, ſedebat iuxta viam mendicans. BEDA. Matthæus duos iuxta viam ſedentes, & ad dominum clamantes, cæcos dicit eſſe illuminatos. Lucas autem cum appropinquaret Iericho pari ordine illuminatum ab eo cæcum eſſe perhibet, vbi nemo ſaltem ſapiens putet Euangeliſtas ſibimet contraria ſcribere, ſed alium plenius ſcribere quæ alter omiſit. Intelligendum eſt ergo vnum eorum fuiſſe potiſſimũ, quod ex hoc apparet, ꝙ & nomen eius & nomen patris eius Marcus commemorauit. Lib.2.c.65. AVG. de Con.Euan. Hinc eſt ergo, ꝙ ipſum ſolum voluit commemorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famam huic miraculo comparuit, quàm erat nota calamitas. Lucas vero quàmuis omnino eodem modo factum: tamen in alio cæco intelligendus eſt par commemorare miraculum, & eiuſdem miraculi modum parem ſequitur. {Qui cũ audiſſet, quòd Ieſus Naza. eſt, cæpit clama. & dicere: Fili Dauid Ieſu miſerere mei. CHRY. Filium Dauid vocat cæcus dñm, prætereuntis turbæ laudem audiens, ac Prophetarum expectatione completa certificatus. Sequitur: {Et comminabantur il. mul. vt taceret. ORIGE. Tanquàm ſi dicat: Qui primi crediderant increpabant ei clamanti, Fili Dauid, vt taceret & non appellaret eum contemptibili nomine, ſed diceret: Fili Dei miſerere mei. ille autem non deſtitit. vnde ſequitur: {Ille autem magis clama. fili Dauid miſerere mei.} Cuius clamorem Dominus exaudiuit. vnde ſequitur: {Et ſtans Ieſus præ. illum vocari.} Vide autem, ꝙ inferior eſt cæcus, de quo Lucas loquitur, nam nec Ieſus eum vocauit, vt Matthæus dicit, nec iuſſit eum vocari vt hic dicitur: ſed iuſſit eum ad ſe adduci, quaſi non potentem per ſe venire. Iſte autem cæcus ad Imperium domini vocatur. vnde ſequitur: {Et vocant eum dicentes ei: Animęquior eſto: ſurge, vocat te.} Ille autem abiiciens veſtimentum venit ad eum. Sequitur: {Qui proiecto veſti. ſuo venit ad eum.} Forte veſtimentum cæci & mendicantis velamentum intelligitur cæcitatis & mendicitatis quo fuerat circũdatus, quod abiiciens venit ad Ieſum quem appropinquantem Dominus interrogat. vnde ſequitur: {Et reſpondens Ieſus ait illi: Quid tibi vis faciam?} BEDA. Numquid qui lumẽ reddere poterat, quid vellet cæcus ignorabat? Ad hoc ergo requirit vt petatur, ad hoc requirit vt cor ad orationem excitet. CHRY. Vel quærit, ne. ſ. aliquis ęſtimaret quòd aliud volenti accipere aliud daret. Etenim conſuetudo erat eius voluntatem curandorum vniuerſis facere manifeſtam, & tũc medelam inducere vt alios duceret in zęlum, & vt oñderet eum qui curandus erat gratiæ dono digne potiri. Sequitur: {Cæcus autem dixit ei: Raboni, vt videam. BEDA: Paruipendit enim extra lucem cæcus aliquid quærere, quia etſi habere cæcus quodlibet põt, ſine luce non poteſt videre quod habet. HIE. Conſiderans autem Ieſus prõptam voluntatem, cõpletione deſiderij remunerat.

qcũq; voluerit fieri maior, erit veſter miniſter. Et quicũque voluerit in vobis primus eſſe, erit omnium ſeruus. Nã & filius hominis non venit vt miniſtraretur ei: ſed vt miniſtraret, & daret animam ſuam redemptionẽ pro multis.

h Et veniunt Iericho. Et proficiſcente eo de Iericho, & diſcipulis eius & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cęcus, ſedebat iuxta viam mendicans. Qui cum audiſſet quia Ieſus Nazarenus eſt, cæpit clamare & dicere: Ieſu fili Dauid miſerere mei, Et comminabantur illi multi vt taceret. At ille multo magis clamabat, fili Dauid miſerere mei. Et ſtans Ieſus præcepit illum vocari. Et vocant cæcũ, dicẽtes ei: Animęquior eſto, ſurge, vocat te. Qui proiecto veſtimento ſuo, exiliens venit ad eum. Et rñdens Ieſus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus aũt dixit ei: Raboni, vt videam. Ieſus autẽ ait illi: Vade. Fides tua te ſaluum fecit. Et confeſtim vidit, & ſequebatur eum in via.

ORIG. ſuper Matth. Dignius autem eſt dicere Raboni, vel ſicut in alijs dicitur Domine, quàm fili Dauid. vnde propter illud quod dixit, fili Dauid, non præſtitit ei ſanitatem, ſed propter hoc quod dicit, Raboni. vnde ſequitur: {Ieſus autem dixit ei: Vade fides tua ſaluum te fecit. Et confeſtim vidit, & ſequebatur eũ in via.} THE. Grata.n. eſt anima cæci in eo, ꝙ ſanus effectus Ieſum non relinquit, ſed ſecutus eſt eum. BEDA. Myſtice autem Iericho, quæ interpretari dr̃ Luna, defectum noſtræ mutabilitatis deſignat. appropinquãs Dñs Iericho lumen cęco reddidit, quia veniens in carne & paſſioni appropinquãs, multos ad fidem adduxit. Non.n. primis incarnationis ſuæ tẽporibus, ſed paucis anteq̃ pateretur annis, myſterium verbi mundo exhibuit. HIER. Cæcitas etiam ex parte facta Iudæis illuſtrabitur in fine qñ eis mittet Heliam Prophetam. BEDA: Quòd autem appropinquans Iericho vnum illuminauit, ac proficiſcens de Iericho duos: hoc intimauit, ꝙ ante paſſionem ſuam vni tñ populo Iudęorum prędicauit: poſt reſurrectionem vero atque aſcenſionem ſuam per Apoſtolos & Iudæis & gentibus diuinitatis & humanitatis ſuæ archana patefecit. ꝙ vero Marcus vnũ illuminatum ſcribit, ad gentium ſalutem reſpicit, vt eorum quos inſtruebat ad fidem ſaluationi figura congrueret. Matthæus vero qui credentibus ex Hebræis ſuum ſcribebat Euangelium, quod in gentium quoq; notitiam erat peruenturum, recte duos dicit illuminatos, vt ad vtrũq; populum fidei gratiam pertinere doceret. Proficiſcente igitur dño & diſcipulis eius & plurima multitudine de Iericho, cæcus ſedebat iuxta viam mendicãs, quia aſcendente ad cælos dño & multis fidelium ſequẽtibus: imo cunctis ab initio mundi electis, vna cum illo ianuam regni cæleſtis ingredientibus, mox gentium populus cæpit ſuæ illuminationis ſpem habere, qui mendicat iuxta viam ſedens, quia necdum iter veritatis ingrediẽs ad hoc peruenire contendit. HIERO. Populus etiam Iudęorum qui ſcripturam conſeruat nec complet: iuxta menſam mendicans eſurit. Clamat autem: Fili Dauid miſerere mei, quia per merita Patriarcharum Iudaicus populus illuminatur. Comminantur autem ei multi vt taceat, quia peccata & dæmonia cõpeſcunt clamorem pauperis: ſed ille magis clamabat, quia ingraueſcente bello, manus ad lapidem adiutorij, hoc eſt Ieſum Nazarenum cum clamore leuandæ ſunt. BEDA. Populus etiam gentium agnita fama nominis Chriſti particeps eius fieri quærebat, cui contradicebant multi. primo Iudæi, deinde etiam gentiles, ne illuminandus mundus Chriſtum inuocaret: nec tamen impugnantium furor eos, qui ad vitam erant præordinati valebat ſalute priuare. Clamantem autem cæcum tranſiens audiuit, quia ꝑ humanitatem ſuam miſertus eſt, qui per diuinitatis potentiam mentis noſtrę tenebras excluſit. quòd enim propter nos natus & paſſus eſt Ieſus, quaſi tranſijt, quia hæc actio temporalis eſt. Stare autem Dei eſt immutabiliter cuncta diſponere. clamãtem autem cæcum Dominus vocat, cum populo gentium per prædicatores verbum fidei mittit, qui vocantes cęcum animęquiorẽ eſſe & ſurgere, atque ad Dominum venire præcipiunt, cum prædicando indoctis ſpem eos ſalutis habere, ac de corpore vitiorum erigi: atque ad virtutum ſtudia ſe accingere iubent. proiecto autem veſtimento exilit, qui abiectis mundi retinaculis expedito mentis greſſu, ad largitorem æternæ lucis properat. HIERO. Venit etiam Iudaicus populus exiliens nudus veteri homĩne vt hinnulus ſaliens ſuper montes, quia ſegnitiem deponens Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos in altis conſiderans ad ſuperna ſe extendit. quàm conueniens autem eſt ordo ſalutis, audiuimus primo per Prophetas: deinde clamamus per fidem, poſtea vocamur per Apoſtolos, ſurgimus per pñiam, exuimur per baptiſmum, interrogamur per voluntatem. Cæcus aũt interrogatus hoc requirit, vt videat volũtatem Dñi. BEDA: Imitemur ergo & nos eum, non diuitias, nõ terrena bona, non honores a Dño: ſed lucem quæramus quã videre cum ſolis Angelis poſſumus ad quam via fides eſt. Vnde & cæco reſpõdetur: {Fides tua te ſaluum fecit.} videt autem & ſequit: Qui bonum qđ intelligit operatur. Ieſum.n. ſequitur, qui bonum quod intelligit operatur, q imitatur, q ꝓſperari in hoc mundo nõ luit: opprobria ac irriſiones tolerauit. Et qa rerum corporaliũ de-

lectatione a gaudio interno cecidimus, cũ qua amaritudine illuc redeatur oſtendit. THEO. Dicit autem ꝙ ſecutus eſt Dñm in via. ſ. in hac vita, quia poſt hanc excluduntur omnes, qui hic eum non ſequuntur ab operando mandata eius. HIERO. Vel via iſta eſt quæ dixit. Ego ſum via veritas & vita. Hæc eſt via anguſta quæ ducit ad ardua hieroſolymæ, & Bethaniæ ad montem oliuarum, qui eſt mõs luminis & conſolationis.

CAPVT XI.

Et cum appropinquaret Hieroſolymæ & Bethanię ad montem oliuarum mittit duos ex diſcipulis ſuis, & ait illis: Ite in caſtellum quod contra vos eſt, & ſtatim introeuntes illuc, inuenietis pullũ ligatum, ſuper quem nemo adhuc hominum ſedit: Soluite illum, & adducite. Et ſiquis vobis dixerit, quid facitis? dicite quia Domino neceſſarius eſt, & continuo illũ dimittet huc. Et abeũtes, inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio, & ſoluunt eum. Et quidam de illic ſtãtibus dicebãt illis: Quid facitis, ſoluentes pullum? Qui dixerunt eis ſicut præceperat illis Ieſus, & dimiſerunt eis. Et duxerunt pullum ad Ieſum, & imponunt illi veſtimenta ſua, & ſedit ſuper eum. Multi autem veſtimenta ſua ſtrauerunt in via, alij autem frondes cædebant de arboribus, & ſternebant in via. Et qui præibant, & qui ſequebantur clamabãt dicentes: Oſanna, benedictus qui venit in nomine Domini, benedictum quod venit regnum patris noſtri Dauid, oſanna in excelſis.

CAP. XI.

CHRY. Poſtquàm Dominus ſuæ virtutis ſufficientem experientiam dederat, & crux inſtabat in ianuis, omnia cum iam maiori agit claritate quæ aduerſarios inflãmatura erãt: & ideo q̃uis multoties prius aſcenderit hieroſolymam, nũq̃ tñ cum tanta excellẽtia ſicut modo. THEO. Vt ſi velint valeãt gloriam eius agnoſcere & per prophetias de eo completas ſcirent, ꝙ eſt verus Deus. Si vero noluerint, maius fieret eis iudicium, quia tot clãris miraculis non crediderunt. huius igitur aduentus claritatem Euangeliſta deſcribens dicit: {Et cum appro. Hiero. & Betha. ad mon. oli. mittit duos ex diſci. ſuis.} BEDA. Bethania villula eſt ſiue ciuitas in latere montis olіueti, vbi Lazarus eſt ſuſcitatus a mortuis. Qũo autem diſcipulos miſerit & ad quid, oſtendit ſubdens: {Et ait illis: Ite in caſtellum quod eſt contra vos.} THEO. Conſidera vero quanta Dñs diſcipulis prædixerit. ſ. ꝙ inuenirent pullum. vnde ſequitur: {Et ſtatim introeuntes illic inuenietis pullum ligatum ſuper quem nemo adhuc hominum ſedit, ſoluite illum & adducite.} & ꝙ impedirentur ab accipiendo. Vnde ſequit: {Et ſiquis vobis dixerit, quid facitis? dicite quia Dño neceſſarius eſt.} & ꝙ hoc dicto permitterentur accipere. Vnde ſequitur: {Et continuo illum dimittet huc.} Et ſicut Dñs prædixerat, ita impleretur. Vnde ſequitur: {Et abeuntes inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio, & ſoluunt eum. Lib.2.c.66. AVG. de Cõ. Euã. Matthæus aſinam dicit, & pullum, cæteri autem de aſina tacent. vbi ergo vtrũque factum poteſt intelligi, nulla repugnantia eſt, nec ſi alius vnum, alius alium commemoraret, quanto minus moueri oportet ſi alius vnum, alius vtrumque commemoraret? Sequitur: {Et quidam de illic ſtantibus dicebant illis: Quid facitis, ſoluentes pullum? Qui dixerunt eis, ſicut præceperat illis Ieſus, & dimiſerunt eis. ſ. pullum. THEO. Non autem hoc permitterent: niſi diuina virtus eis incumberet, cogens illos præſertim, quia rurales exiſtentes & coloni ꝓmiſerunt pullum auferre. Sequitur: {Et duxerunt pullum ad Ieſum, & imponunt illi veſtimenta ſua, & ſedit ſuper eum.} CHRY. Non quidem, ꝙ ex neceſſitate a monte oliueti vſque Hieruſalem ſuper pullum ire Dñm oportebat, cum Iudæam & oẽm Galilæam pedes perambulauerat, ſed ſignum erat quod fiebat. Sequitur: {Multi aũt veſtimenta ſua ſtrauerũt in via.} Magis autem ad ornatum & ad ſacramentum pertinet, q̃ ad neceſſitatem. Sequitur: {Et qui præib. & qui ſeque. clama. dicen. Oſanna bene. qui ve. in no. Domini.} Multitudo.n. donec corrupta non fuit, cognouit qđ congruum erat, propter quod honorificauit Ieſum vnuſquiſque ſecundum propriam virtutem. vnde laudantes ipſum, hymnum leuiticum aſſumpſerunt dicentes. Oſanna. quod ſecundum quoſdam idem eſt quod ſaluum me fac: ſecundum vero quoſdam idem quod hymnus. Eſtimo autem primum eſſe verius; nam in 117. Pſalmo habetur: O Domine ſaluum me fac. quod in Hebraico ſcriptum eſt: Oſanna. BEDA. Eſt autem oſanna verbum Hebraicum compoſitum ex duobus, corrupto & integro. Salua nãque ſiue ſaluifica apud eos dicitur oſy. At vero anna interiectio eſt deprecantis, qũo apud Latinos eſt dolentis heu. HIER. Oſanna igitur, i. ſaluifica dicunt, vt homines ſaluentur ab eo benedicto vincente & veniente in nomine Domini, i. patris ſui, quoniam filius de patre nomen ſuſcepit, & pater de filio. CHRY. Sic ergo dant Deo gloriam dicentes {Benedictus qui venit in nomine Domini.} Benedicunt etiam regnum Chriſti dicentes: Benedictum quod venit regnum patris noſtri Dauid.} THEO. Regnum autem Dauid regnum Chriſti dicebãt, & quia de ſemine Dauid Chriſtus deſcenderat, ſimulq; quia Dauid interpretatur manufortis. quis.n. fuit manufortis, niſi Dñs, cuius manus tot & talia miracula operata eſt? CHRY. Vnde & multoties Prophetę Dauid Chriſtum nũcupãt, propter originem Chriſti ex Dauid ſecundum carnem. BEDA. Legimus autem in Euangelio Ioannis, quia ne facerent eum regem in montem fugit. Nunc autem vbi paſſurus Hieroſolymam venit, non refugit eos, qui ſe regem nuncupant, vt aperte doceret, quia non tẽporalis & terreni ſed æterni in cęlis Rex eſſet Imperij, atque ad regnum per contemptum mortis perueniret. Notãdum autem quanta ſit conſonãtia turbę cum voce Gabrielis qui ait: Dabit illi dñs Deus ſedem Dauid patris ſui, vt. ſ. gentem cui Dauid quondam temporalis regni gubernacula ꝓbuit, hanc ipſe verbis & factis ad regnũ cęleſte vocaret. CHRY. Et vlterius dant gloriam Deo cum ſubdunt: Oſanna in excelſis, i. hymnus & gloria ſit vniuerſorum Deo, qui eſt in excelſis. HIER. Vel oſanna, i. ſaluifica in excelſis & imis, i. vt iuſti ędificentur in ruinam angelorum, & terreni & ſubterranei etiam ſaluentur. Myſtice autem appropinquat Dñs hieroſolymæ, quæ eſt viſio pacis. In qua manet fixa imobiliſq; fælicitas quæ ſecundum Apoſtolum eſt omnium credentium. BEDA: Bethania autem domus obedientiæ dicitur, quia multos ante paſſionem ſuam docendo domum ſibi obedientiæ effecit, & in monte oliueti poſita eſſe dicitur, quia Eccleſiam vnctione ſpiritualium chariſmatum, & ſcientiæ pietatiſque luce refouet. {Miſit autem diſcipulos in caſtellum quod contra eos erat, hoc eſt doctores qui indocta orbis loca quaſi contra poſiti caſtelli męnia euangelizando penetrarent deſtinauit. HIER. Bini vocantur & bini mittuntur diſcipuli Chriſti, qm̃ charitas nõ conſiſtit cum vno vt dicitur: Veh ſoli. Duo educunt Hebræos de Aegypto, duo deportant botrum de terra ſancta, vt ſemper præpoſiti iungant opus & ſcientiam, & duo mandata de duabus tabulis proferant, & duobus fontibus abluantur, & de duobus vectibus arcam Dñi portent, & inter duos Cherubin Deũ cognoſcant ſpiritu & mente pſallentes. THEO. Non autem erat ei neceſſarius pullus, ſed eum quæſiuit oñdens ꝙ debebat ſe ad gentilem populum transferre. BEDA. Pullus.n. aſinæ laſciuus & liber populum nationum ſignificat, ſuper quem nemo adhuc hominũ ſedit, quia nemo rationabilium doctorum frenum correctionis quo vel linguam cohibere a malo, vel ĩ arctam vitæ viam ire cogeretur vtilia ſuadendo contulerat. HIER. Inuenerunt autem pullum ligatum ante ianuam foris quia populus gentilis ligatus erat vinculis peccatorum ſuorum ante ianuam fidei, i. extra Eccleſiam. AMB. ſuper Lucam: Vel inuenerunt eum ligatum ante ianuã, quia extra Chriſtum quicũq; eſt foris eſt in via. qui aũt in Chriſto eſt, foris non eſt in tranſitu ſiue in biuio addidit vbi nullius certa poſſeſſio, non præſepe, nõ alimenta, non ſtabulum, miſera ſeruitus cui vagum ius eſt. Plures.n. dominos habet qui vnum non habet. Alieni alligant vt poſſideant, iſte ſoluit vt teneat. Vehementiora enim dona nouit eſſe q̃ vincula. BEDA. Vel recte in biuio ſtabat, quia nõ viam certam vitæ fideiq; tenebat ſed pluresdubioſq; ſectarum calles ſequebatur erroneus. HIER. Vel in biuio, i. in libertate arbitrij dubitans inter vitam & mortem. THEOPH. Vel in biuio, ideſt in vita hac. ſolutus eſt autem a diſcipulis per baptiſmum & fidem. HIERO. Quidam autem dicebant, quid facitis? ac ſi dicerent: Quis poteſt dimittere peccata? THEO. Vel prohibentes ſunt dæmones, quibus fuerunt Apoſtoli fortiores. BEDA: Vel magiſtri errorum, qui venientibus ad ſalutem gentium doctoribus obſiſtebant, at poſtq̃ fidei dominicæ poteſtas apparuit credentibus aduerſariorum quærelis, liber credentium populus ad Dominum quem corde portaret adducebatur. Veſtimenta autem Apoſtolorum quæ illi imponunt, vel doctrina virtutum vel diſcretio ſcripturarum vel Eccleſiaſticorum dogmatum varietates intelligi poſſunt, quibus illi corda hominum ante nuda & frigida quæ Chriſto ſeſſore digna fiant operiunt. HIER. Vel imponunt veſtimenta ſua, ideſt ſtolam primam immortalitatis per baptiſmi ſacramenta afferunt. Sedit autem Ieſus ſuper eum, ideſt in eis regnare cæpit, vt non regnet peccatum in laſciua carne: ſed iuſtitia & pax & gaudium in Spirituſancto. Multi autem ſtrauerunt veſtimenta ſua in via: ſub pedibus

b Et introiuit hieroſolymam in templum, & circumſpectis omnibus cum iam veſpera eſſet hora, exijt in Bethaniam cum duodecim. Et alia die cum exiret a Bethania eſurijt. Cumque vidiſſet longe ficum habentem folia, venit ſiquid forte inueniret in ea. Et cum veniſſet ad eã, nihil inuenit præter folia. Non G enim erat tempus ficorum. Et reſpondens dixit ei: Iam non amplius in æternum ex te quiſquam fructum manducet. Et audiebant diſcipuli eius.

c Et veniunt iterum hieroſolymam. Et cum introiſſet in templum, cæpit eiicere vendentes & ementes in templo, & menſas nummulariorum & cathedras vendentium columbas euertit. Et non ſinebat vt quiſq̃ transferret vas per templum. Et docebat eos dicens eis. Nonne ſcriptũ eſt quia domus mea, domus orõnis vocabitur oĩbus gentibus? Vos aũt feciſtis eam ſpeluncam latronum. Quo audito principes Sacerdotum & Scribæ, querebant qũo eum perderent. Timebãt.n. eum, qm̃ vniuerſa turba admirabatur ſuper doctrina eius.

pulli aſinæ. Qui ſunt pedes, niſi extremi qui portant quod ad iu F dicandum conſtituit Apoſtolus? qui & ipſi, etſi non ſunt dorſum in quo ſedit Dominus: tamen cum militibus a Ioanne inſtruunt. BEDA: Vel multi veſtimenta ſua in via ſternunt, quia ſancti martyres proprie ſe carnis amictu exuentes, ſimplicioribus Dei famulis viam ſuo ſanguine parant. {Multi etiam veſtimenta ſua in via ſternunt, quia corpora ſua per abſtinentiam domant, vt Dei iter ad montem parent, vel exempla bona ſequentibus p̃beant. {Frondes autẽ vel ramos de arboribus cędunt, qui in doctrina veritatis ſemina patrum de eorum eloquio capiunt, & hoc in via Dei ad auditoris animum venientis, humili prædicatione ſubmittunt. THEOPH. Sternamus & nos viam vitæ noſtrę, cędentes ramos de arboribus, i. ſanctos imitantes. Nam arbores ſancti ſunt, de quibus ille ramos cædit, qui virtutem imitatur eorum. HIER. Iuſti.n. vt palma florebunt, anguſti radicibus, lati in floribus & fructibus, qm̃ bonus odor Chriſti ſunt. Sternunt viam mandatorum Dei bona fama. qui præibant, prophetæ ſunt, & qui ſequebantur, Apoſtoli. BEDA: Et quia omnes electi, ſiue qui in Iudæa eſſe poterant, ſiue qui nunc in Eccleſia exiſtunt, in mediatorem Dei & hominum crediderunt & credunt. Qui pręeunt & qui ſequuntur H Oſanna clamabant. THEOPH. Sed & qui præeunt, & qui ſequuntur noſtrorum actuum ad laudem ſunt Dei. Quidam enim in præterita vita bonum fecerunt initium, ſequens vero nõ eſt vt prior, neque in laudem Dei finita.

b ¶ BEDA: Appropinquante tempore paſſionis, appropinquare voluit Dñs loco paſſionis, vt per hoc intimaret quia ſuam ſponte mortem ſubiret. vnde dicitur: Et introiuit hieroſolymam in templum.} Quòd autem ingreſſus ciuitatem primo templum adijt, formam nobis religionis quam ſequamur præmonſtrat, vt cum forte quemlibet locum in quo ſit domus orationis intramus, primo ad hanc diuertamus. Hoc quoque intelligendum eſt, quòd tantę Dominus fuerit paupertatis, & ita nulli ſit adulatus, vt in vrbe maxima nullum hoſpitem, nullam inuenerit manſionem: ſed in agerulo paruulo apud Lazarum ſororeſq; eius habitaret. eorũ quippe vicus Bethania eſt. vnde ſequitur: {Et circũſpectis omnibus.} ſiquis eum hoſpitio ſuſciperet. {Cum iam veſpera eſſet hora exijt in Bethaniam cum duodecim.} Non hoc ſemel fecit: ſed per I omnes quinque dies, ex quo hieroſolymam aſcenderat vſque ad tempus paſſionis hoc ipſum ſemper agere ſolebat, vt per diem in templo doceret, nocte vero exiens moraretur in monte olineti. Sequitur: {Et alia die cum exiret a Bethania eſurijt.} CHRY. Qualiter autem mane eſuriebat vt Matthæus dicit, niſi quia diſpẽſatiue hoc carni ſuæ conceſſit? Sequitur: {Cumq; vidiſſet a longe ficum habentem folia, venit ſiquid forte inueniret in ea.} Manifeſtum eſt autem, quòd hoc ſecundum ſuſpitionem diſcipulorum dicitur, qui æſtimabant propter hoc Chriſtum ad ficulneã acceſſiſſe, & propter hoc ficulneam ipſam maledictam eſſe, ꝙ in ea fructum non inuenit. Nam ſequitur: {Et cum veniſſet ad eam, nihil inuenit præter folia. Non.n. erat tp̃s ficorum.} Et reſpondens dixit ei: {Iam non amplius in æternum quiſq̃ ex te fructum manducet.} Maledicit ergo ficulneam propter diſcipulos vt confidant. Quia enim vbique beneficia tribuebat, nullumq; puniebat, oportebat autem eius punitiuę virtutis demonſtrationem præbere, vt diſcerent ꝙ poſſet etiam Iudæos perſequentes ſiccare, noluit hoc demõſtrare in hominibus, vnde in plãta ſuæ punitiuæ virtutis præbuit ſignum. vnde oſtenditur, ꝙ principaliter propter hoc ad ficulneam venit, non propter eſuriem. Quis.n. tam inſcius eſt, ꝙ matutino tempore tali ſtimularetur eſurie, aut quid eſt quod impediret eum comedere antequam domum exiret? Neque poteſt dici ꝙ viſio fructus excitauit in eſuriem appetitum: non.n. erat ficorum tempus: Sed ſi eſuriebat, cur de alio comedere non quærebat, ſed de ficu fructus ante tempus tribuere non valente? Qua etiam pœna erat dignam ficum fructum non habere ante tempus? Ideoq; ex his ſufficienter ſyllogizari poteſt, quòd propriam volebat demonſtrare virtutem, vt non frangerentur animis in eius paſſione. THEO. Volens oſtendere diſcipulis, quòd ſi vellet hos qui crucifixuri erãt ipſum, in momento poſſet exterminare. Myſtice autem Dominus introiuit in templum, ſed rurſus exiuit oſtendens quòd ipſum relinqueret deſertum & in rapinam. BEDA: Circumſpicit autem omnia corda, & cum in contradicentibus veritati, non inuenit vbi caput reclinet, ſecedit ad fideles, & in eis qui obediunt manſionem facit. Bethania namque, domus obedientiæ dicitur. HIERONY. Mane autem ad Iudæos venit, atque nos in veſpera mundi viſitat. BEDA. Sicut autem parabolas loquitur, ita & operatur: ideo eſuriens in ficu fructum quærit, cuius nondum tempus eſſe nouit, & tamen eam perpetua ſterilitate damnauit, vt oſtẽderet plebem Iudæorum propter folia, i. verba iuſtitiæ quæ habebat ſine fructu, id eſt bono opere non poſſe ſaluari, ſed ſcindi & in ignem mitti. Eſuriens ergo, i. ſalutem humani generis deſiderans, vidit ficum, ideſt Iudæum habentem folia, ideſt eloquia legis & Prophetarum, & quæſiuit in ea fructum boni operis, docendo, corripiendo, miracula faciendo, & non inuenit: & ideo damnauit. Tu quoque ſi non vis damnari a Chriſto in iudicio, arbor ſterilis eſſe caueto. ſed potius pauperi Chriſto fructum pietatis quo indiget, offer. CHRYSO. Eſt autem & aliter dicere, quòd Dominus ante tempus fructum quæſiuit in ficu, & non inueniens maledixit, quia omnes qui mandata legis adimplent, iſti ſuo tempore fructificare dicuntur, ſicut eſt illud mandatum, Non męchaberis. Qui autem non ſolum non męchatur ſed permanet virgo, quod eſt magis, virtutibus excedit. Dominus autem a perfectis non ſolum exigit vt virtutes obſeruent, ſed ſupra mandata fructificent.

c ¶ BEDA: Quia maledicendo ficum infructuoſam per figuram Dominus fecit, hoc idem mox apertius oſtendit eiiciendo improbos de templo. Ficus enim non peccauit ſi ante tempus fructum non habuit: ſed Sacerdotes. vnde dicitur: {Et veniunt hieroſolymam. Et cum introiſſet in templum, cæpit eiicere vendentes & ementes in templo.} Et quidem credendum eſt, quòd ea tantum vendi vel emi reperit in templo, quæ ad miniſterium templi neceſſaria eſſent. Si ergo ea quæ alibi libere geri poterant, Dominus in domo ſua temporalia negocia geri non patitur, quanto magis per ea quæ numquàm fieri licet, plus cæleſtis irę merentur, ſi in ædibus Deo ſacratis aguntur? Sequitur: {Et menſas nummulariorum. THEOPHI. Nummularios vocat campſores nummorum. Nummus enim genus æris minuti eſt. Sequitur: {Et cathedras vendentium columbas euertit.} BEDA: Quia Spirituſſanctus in columba ſuper Dominum apparuit, recte per columbas Spirituſſancti chariſmata deſignantur. Columba igitur venditur, quando manus impoſitio per quam Spirituſſanctus recipitur, ad precium prębetur. Cathedras autem vendentium columbas euertit, quia qui ſpiritualem gratiam venundant, vel ante homines vel ante Dei oculos Sacerdotio priuantur. THEOPHI. Sed & ſiquis baptiſmatis gratiam & puritatem tradiderit dæmoni per peccatum, ſuam columbam vendidit, & propter hoc foras de templo eiicitur. Sequitur. {Et non ſine. vt quiſquã transfer. vas per templum.} BEDA. De vaſis illis dicit, qui mercandi gratia inferebantur. Cæterum, abſit vt vaſa Deo dicata Dominus eiiceret de templo. vel introferre prohiberet in templum, vbi futuri examinis prætendit exemplum, quia K de Eccleſia repellit reprobos, & ne vltra ad interturbandam Eccleſiam intrent, æterno eos verberę compeſcit. Sed & peccata quæ cordibus fidelium inerant, diuinitus immiſſa compunctio tollit, & ne vltra repetantur, diuina in eis gratia adiuuat. Sequitur: {Et docebat eos dicens: Nonne ſcriptum eſt, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus?} HIERONY. Iuxta Iſaiam: Vos autem feciſtis ſpeluncam latronum. iuxta Hieremiam, BEDA: Omnibus inquit, gentibus non vni genti Iudeæ, nec in vno Hieroſolymæ vrbis loco: ſed in toto orbe terrarum: Et nequaquàm taurorum & hircorum & arietum, ſed orationis. THEOPHILVS. Speluncam autem latronum templum nominat propter lucrum. Genus namque latronum ad lucrum ſe congregat. Quia ergo illa animalia quæ ad ſacrificium oblata erant cauſa lucri vendebant, latrones ipſos dixit. Ad hoc enim in templo erant, vel vt non dantes corporaliter perſequerentur, vel dantes ſpiritualiter necarẽt. A Templum etiam & domus Dei mens eſt & conſcientia fidelium, quæ ſi in læſione proximi peruerſas cogitationes profert, quaſi in ſpelunca latrones reſident. Ergo mens fidelium, ſpelunca latronis fit, quando relicta ſimplicitate ſanctitatis, illud conatur agere, quo valeat proximis nocere.

d Et cum veſpera facta eſſet, egrediebatur de ciuitate. Et cũ mane tranſirent, viderunt ficum aridam factam a radicibus. Et recordatus Petrus dixit ei: Rabbi, ecce ficus cui maledixiſti, aruit. Et reſpondens Ieſus ait illis: Habete fidem Dei. Amen dico vobis, quia quicũque dixerit B huic monti tollere, & mittere in mari, & non hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit quia quodcũque dixerit fiat, fiet ei. Propterea dico vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et cum ſtabitis ad orandum, dimittite ſiquid habetis aduerſus aliquem, vt & pater veſter, qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra. Quòd ſi vos non dimiſeritis, nec pater veſter qui in cælis eſt, dimittet vobis peccata veſtra.

e Et veniunt rurſus Hieroſolymam. Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum ſummi Sacerdotes & Scribæ & Seniores, & dicunt ei: In qua poteſtate hæc facis? & quis dedit tibi hanc poteſtatem vt ita facias? Ieſus autem reſpondens ait illis: Interrogabo vos & ego vnum verbum, & reſpondete mihi, & dicam vobis in qua poteſtate hæc faciam. Baptiſmus Ioannis, de Cælo erat, an ex hominibus? Reſpondete mihi. At illi cogitabant ſecum, dicentes:

Lib.2.c.67. AVG. De Cõ. Euan. Ioannes autem longe diuerſo ordine hoc narrat. vnde manifeſtum eſt non ſemel, ſed iterum hoc eſſe a Domino factũ, ſed illud primum cõmemoratum a Ioanne, hoc vltimum a cæteris trib⁹. THEO. Quod etiam eſt in maiorem redargutionem Iudæorum, quia cum dominus hoc toties fecerit, ipſi minime ſe correxerunt. Lib.2.c.28. AVG. de Con. euã. In hoc etiam Marcus non eũdem ordinem tenet cum Matthæo, ſed quia Matthæus ita connectit: Et relictis illis abijt foras extra ciuitatem in Bethaniam. vnde mane reuertentem in ciuitatem, arbori maledixiſſe commemorat, probabilius creditur ipſe potius tenuiſſe ordinem temporis de vendentibus & ementibus eiectis de templo. Prætermiſit ergo Marcus C quod prima die factum eſt, cum intrauit in templũ, & recordatum interpoſuit, cum dixiſſet ꝙ non inuenit aliquid in ficulnea præter folia, quod ſecundo die factum eſt, ſicut ambo teſtant. GLO. Quem autem effectum correctio Domini in miniſtris templi habuerit, oſtendit Euangeliſta cum ſubdit. {Quo audito Princi. Sacer. & Scri, quæ. quomodo eum perderent.} Secundũ illud Amos: Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfecte abominati ſunt. Ad hoc autem tam iniquo propoſito ad tempus ſolo timore retrahebantur. vnde ſubditur: {Timebant enim eum quoniam vniuerſa turba admirabatur ſuper doctrina eius.} Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum & Phariſæi, vt alibi dicitur.

d ¶ HIERO. Relinquens Dñs poſt ſe tenebras in Iudæorũ cordibus, vt Sol egrediebatur de ciuitate ad aliam quæ eſt beniuola & obediens. Et hoc ſignificatur cum dicitur: {Et cum veſpera D eſſet facta egrediebatur de ciuitate. Sed occidit Sol, & oritur Sol. lux enim ablata a ſcribis, lucet in Apoſtolis: vnde in ciuitatem reuertitur, propter quod ſubditur: {Et cum mane tranſirent. ſ. in ciuitatem euntes, viderunt ficum aridã factã a radicibus.} THEO. Quod miraculum magnum videtur in hoc, ꝙ tam humidã & viridem arborem ſiccauerit. Quãuis autem Matthæus dicat ficulneam continuo arefactã, & quòd videntes diſcipuli admirati ſunt, non admireris ſi nunc a Marco audis ficum in craſtinum arefactã vidiſſe diſcipulos. Nam ſic intelligendum eſt hoc quod dicitur a Lib.2.c.68. Matthæo. ſ. ꝙ non ſtatim viderunt ſed in craſtinum. AVG. de Con. Euan. Intelligitur autem non tunc aruiſſe quando viderũt, ſed continuo quando maledicta eſt, neque enim areſcentẽ, ſed penitus arefactam viderunt, ac ſic eam continue in verbo Dñi aruiſſe intellexerunt. HIERO. Ficus aũt arida a radicibus, ſynagoga eſt a Caym, & a cæteris a quibus omnis ſanguis ab Abel vſq; ad Za E chariam requiritur. BEDA. A radicibus autem arefacta eſt ficus, vt oñderetur gens impia, non ad tp̃s vel ex parte corripienda externorum incurſibus, & per pñiam liberanda ſicut ſæpe factum eſt: ſed æterna dãnatione ferienda. vel arefacta eſt a radicibus, vt oñdatur non ſolũ humano extrinſecus, ſed diuino intus fauore funditus deſtituenda. Nam & vitam perdit in cælis, & patriam in terris. HIER. Petrus autem agnoſcit aridam & abſciſam radicẽ, cui ſuccedit oliua fructifera pulchra vocata a Dño. vnde ſequitur: {Et recor. Petr. dixit ei: Rabbi, ecce fi. cui male. aruit.} CHRY. Quòd autem Petrus & alij diſcipuli mirati ſunt, nõ erat perfectę fidei: non.n. magnum erat hoc Deo. Quia ergo non manifeſte nouerant eius virtutem, eorum ignorantia fecit eos in admirationẽ prorũpere, & ideo ſubditur: {Et rñdens Ieſus ait illis: Habetis fidẽ Dei. Amen dico vob. quia qui di. huic monti.} q.d. Non ſolum lignum ſiccare poteritis, ſed & montem iuſſu ac præcepto tranſmutare. THEO. Mirare autem diuinam miſericordiam qualiter nobis appropinquantibus ad eum per fidem, miraculorum virtutem condonat quam ipſe poſſidet per naturam, intantum vt etiam montes tranſmutare poſſimus. BEDA. Solent autem gentiles, qui contra Eccleſiam maledicta ſcripſere improperare noſtris, qa non habuerunt plenam fidem Dei, qui numquàm montes transferre poterunt. Quibus reſpondendum eſt, non omnia ſcripta eſſe quæ in Eccleſia ſunt geſta, ſicut & de factis ipſius Chriſti ſcriptura teſtatur. Fieri autem potuit, ſi neceſſitas id fieri popoſciſſet, quomodo factum legimus præcibus beati patris Gregorij Neocæſareæ Ponti antiſtitis, viri meritis & virtutibus eximij, vt mõs in terra tantum loco cederet, quantum incolæ ciuitatis opus habebant. (Euſeb. lib. 7 hiſt. c. 25.) CHRYSO. Vel aliter. Sicut ficũ non propter ſe ſiccauit, ſed in ſignũ Hieruſalem ad arefactionem peruenturæ, & ad demonſtrationem virtutis ſuæ, ſic intelligendum eſt & de p̃miſſione quæ eſt circa montem, quàmuis huiuſmodi tranſmutatio non ſit impoſſibilis ſecundum Dei virtutem. HIERO. Chriſtus igitur qui eſt mons creſcens de lapide abſciſo ſine manibus, tollitur & mittitur in mare, quando Apoſtoli dicunt: Digne transferamur ad gentes alteras, quia vos indignos iudicaſtis audiendi verbum Dei. BEDA. Vel quia montis nomine diabolus ſignificatur propter ſuperbiam, mons ad præceptũ eorum qui fortes ſunt in fide tollitur de terra, & in mare proiicitur, cum prædicantibus verbum Dei doctoribus ſanctis, immundus ſpiritus ab eorum corde repellitur, qui ad vitam ſunt præordinati, & in turbulentis amariſq; infidelium mentibus veſaniam ſuæ tyrannidis exercere permittitur. In quo tanto acrius deſeuit, quanto amplius ſe dolet a læſione priorum fuiſſe depulſum. Sequitur: {Propterea dico vo. omnia quę. ora. pe. cre. quia acci. & ve. vob.} THEO. Qui enim ex affectu credit, manifeſtum eſt quòd in Deum erigit cor ſuum & illi coniungitur, & certificatur cor eius calefactum quaſi ſuam petitionem iam conſecutum, quod quidem intelligibile eſt ei qui paſſus eſt hoc, & mihi quidem videtur illos hoc pati, qui menſuram & modum attendunt. propter hoc Dominus dicit, quòd omnia accipietis quęcũq; fide petieritis.} Qui enim credit ſe totum diſponi a Deo, cum lachrymis intercedens, & quaſi Domini pedes in oratione tenere ſe cogitans, quæ iuſte poſtulat conſequetur. Vis autem & aliter quæ petis accipere? dimitte ſi quid contra te peccauerit frater tuus. Et hoc eſt quod ſubditur: {Et dum ſta. ad orandum di. ſiquid ha. aduer. aliquem, vt & pater vr̃ qui in cælis eſt di. vo. pec. vr̃a. HIER. Septem verſus orationis dñicæ Marcus ſuo more in vna oratione comprehendit. Is autem cui dimiſſa ſunt omnia peccata quid amplius rogabit, niſi vt perſeuerer in eo quod obtinuit? BEDA: Notanda eſt autem diſtinctio depræcantium, qui perfectam habet fidem quæ per dilectionem operatur, ille orando vel etiam iubẽdo põt transferre montes ſpirituales, qũo fecit Paulus de Helima mago. qui vero tantę veſtigium perfectionis necdũ conſcendere quæunt, poſtulent ſibi peccata dimitti, & impetrabunt: ſi tñ in ſe peccãtibus alijs primo ipſi dimittant. Sin autem hoc facere contemnũt, non ſolum orãdo virtutes facere, ſed nec ſuorum poſſunt veniam conſequi peccatorum. Et hoc eſt quod ſubditur: {Quòd ſi vos nõ dimiſeritis nec pater veſter qui in cælis eſt, di. vo. pec. veſtra.}

e ¶ THEO. Quia dñs de templo eiecerat eos, qui templum quaſi taberna rerum venalium faciebant, irati fuerant: & ideo accedunt vt interrogent & tentent. vnde dicitur: {Et veni. rur. Hiero. & cum ambu. in tẽ. ac. ad eum ſum. Sa. & Scri. & ſe. & di. illi: In qua po. hæc facis, & quis de. ti. po. vt iſta facias?} q.d. Quis es tu qui talia facis? Nũquid doctorem te conſtituis, & te ordinas principem Sacerdotum? BEDA: Et quidem qñ dicunt: In qua p̃tate hæc facis de Dei dubitabant p̃tate, & ſubintelligi volunt diaboli eſſe quod facit: Addẽtes quoque, {Quis dedit tibi hanc poteſtatem?} manifeſtiſſime Dei filium negant, quem putant non ſuis, ſed alienis viribus ſigna facere. THEOPH. Hæc autem dicebant, credentes ipſum in iudicationem reducere, vt ſi diceret: In poteſtate mea, ipſum tenerent. Si autem diceret: In poteſtate alterius, ab eo

diſcedere populum procurarent, qui ipſum Deum eſſe credebant. Dñs vero illos interrogat de Ioanne, nõ fruſtra neque ſophiſtice, ſed quia de eo Ioannes perhibuerat teſtimonium. vnde ſequitur: {Ille autem rñdens ait illis: Inter. vos & ego.} BEDA. Poterat quidem Dominus aperta reſponſione tentatorum calumnias confutare: ſed prudenter interrogat vt ſuo vel ſilentio vel ſententia condemnentur, quod apparet ex eo quod ſubdit: {Et illi cogi. ſecum di. Si dixerimus de cælo. di. no. Quare ergo nõ creditis ei?} Quaſi quem confitemini de cælo habuiſſe Prophetiam, mihi teſtimonium perhibuit, & ab illo audiſtis in qua iſta facio poteſtate. Sequitur: {Si dixerimus, ex hominibus.} Viderunt ergo quodlibet horũ reſpondiſſent in laqueum ſe caſuros, timẽtes lapidationem; ſed magis timẽtes veritatis confeſſionem. vnde ſequitur: {Et reſpondentes, dicunt Ieſu: Neſcim⁹. BEDA. De lucerna inuidi obſcurantur, vñ dicitur, Paraui lucernã Chriſto meo, inimicos ei⁹ induam confuſione. Sequitur: {Reſpondens Ieſus, ait illis: Neque ego dico vobis in qua poteſtate hæc faciam. BEDA. quaſi dicat. Non vobis dico quod ſcio, quia non vultis fateri quod ſcitis. Notandum autem, ꝙ duas ob cauſas maxime ſcientia veritatis eſt occultanda quærentibus, ſ. cum is qui quærit, aut minus capax eſt ad intelligendum quod quærit, aut contemptu veritatis, aut aliquo alio indignus eſt cui debeat aperiri quod quærit.

Si dixerimus de cælo, dicet nobis: Quare ergo non credidiſtis ei? Si dixerimus ex hominibus, timemus populũ. Omnes enim habebant Ioannem, quia vere propheta eſſet. Et reſpondentes dicunt Ieſu: Neſcimus: Et reſpondens Ieſus ait illis: Neque ego dico vobis in qua poteſtate hæc faciam.

C A P. XII.

ET cæpit illis in parabolis loqui: Vineam paſtinauit homo, & circũdedit ſæpem & fodit lacum & ædificauit turrim & locauit eam agricolis & peregre profectus eſt. Et miſit ad agricolas in tempore ſeruũ, vt ab agricolis acciperet de fructu vineæ. Qui appræhenſum eum ceciderunt, & dimiſerunt vacuum. Et iterum miſit ad illos alium ſeruum, & illum in capite vulnerauerunt, & contumelijs affecerunt. Et rurſum aliũ miſit, & illum occiderunt, & plures alios quoſdã cędentes, alios vero occidentes. Adhuc ergo vnum habens filium chariſſimũ, & illum miſit ad eos nouiſſimũ dicens, quia reuerebũtur filium
G meum. Coloni autem dixerunt ad inuicem: Hic eſt hæres, venite occidamus eum, & nr̃a erit hęreditas. Et apphendentes eũ occiderunt, & eiecerunt extra vineã. Quid ergo faciet dñs vineæ? Veniet & perdet colonos, & dabit vineã alijs. Nec ſcripturã hãc legiſtis: Lapidẽ quẽ reprobauerũt ędificãtes, hic factus eſt in caput anguli. a dño factũ eſt iſtud, & ẽ mirabile ĩ oculis nr̃is. Et q̃rebãt eũ tenere, & timuerũt turbã. Cognouerũt. n. qm̃ ad eos pabolam
H hãc dixerit. Et relicto eo abierũt

CAP. XII.

GLO. Poſtquàm Dominus prudenti interrogatione tẽtatorum ora concluſerat, conſequenter eorum malitiã parabolice demonſtrat. vnde dicitur: {Et cæpit illis in parabolis loqui: Vineam paſti. homo. HIER. Homo Deus pater, dicitur humano affectu. vinea domus Iſrael eſt. Sępis eſt cuſtodia angelorum. Lacus eſt lex, turris templum, agricolæ Sacerdotes. BEDA. Vel ſæpis murus eſt vrbis, lacus ſiue torcular altare, aut illa torcularia quorum tres Pſalmi prænotantur titulo. THEOPHI. Vel ſæpis eſt lex, prohibens eos alienigenis commiſceri. Sequitur: {Et peregre profectus eſt.} BEDA: Non loci mutatione: ſed abire videtur a vinea, vt vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. Sequitur: {Et miſit ad agri. in tempore ſer. vt ab agri. ac. de fructu vineæ.} Serui miſſi ꝓphetę, fructus vineæ obedientia eſt. De prophetis alij cæſi, alij vulnerati, alij occiſi ſunt. vnde ſequitur: {Qui appræ, eum ce. & dimiſe. vac. BEDA: Seruus qui primo miſſus eſt, ipſe legifer Moyſes intelligitur. Sed cæſum eum dimiſerunt vacuum, irritauerunt enim Moyſen in caſtris. Sequitur: {Et iterum miſit ad il. alium ſeruum, & illum in capite vul. & contu. affe.} Seruus alter Dauid regem & cæteros Pſalmiſtas ſignificat, ſed hunc affectum contumelijs in capite vulnerauerunt qui Pſalmiſtarum carmina paruipendentes, ipſum Dauid abiecerunt dicentes: Quæ nobis pars cum Dauid? Sequitur: {Et rur. ali. mi. & il. occi. & plures alios, quoſdam cędentes, alios vero occi.} Tertium cum ſuis ſocijs ſeruum, Prophetarũ chorum intellige. Sed quem Prophetarum non ſunt perſecuti? His ſane tribus ſeruorum gradibus, omnium ſub lege doctorum figuram poſſe comprehendi dñs alibi pronũciat dicens, Quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege & Prophetis & Pſalmis de me. THEOPH. Velaliter: Per primum ſeruum intellige Prophetas, qui circa tempus Heliæ fuerunt, quoniam Michæam verberauit Sedechias pſeudo propheta. {Secundum vero ſeruum quem in capite vulnerauerunt, i. affecerunt iniuria.} intellige Prophetas qui fuerunt circa tempus Oſeæ, & Iſaiæ. Tertium vero ſeruum intellige Prophetas, qui fuerunt circa tempus Danielis & Ezechielis. Sequitur: {Adhuc ergo vnum habens filiũ
F chariſſimum, & illum miſit ad eos nouiſſi. dicens, quia forte reuerebuntur filium meum.} HIERO. Filius chariſſimus & nouiſſimus vnigenitus eſt. Quod autẽ dicit: {Reuerebuntur fi. me.} per ironiam hoc dicitur. BEDA: Vel aliter quòd ait, quia forte vere. fi. meum. non de ignorantia venit, ſed ambigere dicitur Deus, vt libera voluntas homini reſeruetur. THEOPH. Vel aliter: Non ignorans quod futurum erat, hoc dixit, ſed oſtendens quid erat decens & congruum eos operari. Coloni autem di. ad inui. hic eſt hæres ve. & oc. eũ, & noſtra erit hære.} BEDA. Manifeſtiſſime Dominus ꝓbat Iudæorum principes non per ignorãtiam, ſed per inuidiã crucifixiſſe filiũ Dei. Intellexerunt enim hunc eſſe cui dictum eſt: Dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Hãc occiſionem eius mali coloni præripere moliebantur, cum crucifigentes eum Iudæi, fidem quæ per eũ eſt extinguere, & ſuã magis quæ ex lege eſt iuſtitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inſerere: Sequitur: {Et appræ. eũ. occ. & eie. ex vi.} THEO. Scilicet, extra Hieruſalem, extra ciuitatem quippe crucifixus eſt Dominus. HIERO. Vel eiecerunt eum extra vineam, ideſt extra plebem dicentes: Samaritanus es & dæmonium habes. Vel quia quantum in ſe erat, ex ſuis eum finibus excludentes, gentibus ſuſcipiendum dederũt. Sequitur. {Quid ergo faciet dñs vineæ? Ve. & ꝑ. co. & da. vi. alijs. AVG. de Con. Euan. Et quidem Matthæus illos reſpondiſſe ſubiũgit, atque dixiſſe: Malos male perdet. quod Marcus hic non ab ipſis reſponſum eſſe commemorat: ſed Dominum poſt interrogationem ſuam ipſum ſibi quodammodo reſpondiſſe. Sed facile poteſt intelligi vel illorum vocem ita ſubiunctam vt non interponeretur: illi reſpõderunt: aut illi dixerunt, ſed tamen intelli- Lib.2.c.70.
I geretur: aut ideo reſponſionem iſtam Domino potius attributam, quia cum verum dixerunt, etiam de illis hoc ipſe reſpondit qui veritas eſt. THEO. Dñs ergo vineæ eſt pr̃ filij interẽpti, & ipſe filius interemptus qui perdet colonos, tradens ipſos Romanis & populum dabit alijs colonis, i. Apoſtolis. Perlegas actus Apoſtolorũ, & inuenies tria milia & quinque milia repente credentium & fructificantium Deo. HIER. Vel datur vinea alijs, i. ab Oriente & Occidente, & Auſtro, & ab Aquilone veniẽtibus, & recũbentibus cum Abraham Iſaac & Iacob in regno Dei. BEDA: Hoc autem ita diuinitus fuiſſe procuratum prophetico ſtatim affirmauit exẽplo, ſubiiciens: {Nec ſcrip. hanc le. La. quem repro. edi. hic fac. eſt in cap. anguli.} q. d. Quomodo implebitur hæc Prophetia, niſi quia Chriſtus a vobis reprobatus & occiſus, traditus eſt gentibus prædicandus, vt quaſi lapis angularis duos populos condat in ſemetipſum, atq; ex vtroque populo vnam ſibi fidelium ciuitatem, vnũ templum ædificet? Eoſdem. n. ſynagogæ magiſtros quos ſupra co-
K lonos dixerat, nunc ædificãtes appellat, quia ſubditam ſibi plebem ad ferendos vitæ fructus quaſi vineam videbantur excolere, ipſi quoque hanc Deo inhabitatore dignam quaſi domum conſtruere atque ornare præcipiebantur. THEO Lapis ergo quem reprobauerunt doctores, hic factus eſt in caput anguli, i. in caput Eccleſiæ. Angulus namque Eccleſia eſt, quaſi coniungens Iudæos & gentiles. hic autem angulus. ſ. Eccleſia a Domino factus eſt, & eſt mirabilis in oculis noſtris, ſcilicet fidelium, nam ab infidelibus miraculis detrahitur. Mirabilis quidem eſt Eccleſia quaſi miraculis ſiſtens Domino cooperante Apoſtolis, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. & hoc eſt quod dicitur: {A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.} HIERO. Vel aliter. Hic lapis reprobus quem geſtat angulus coniungens in cœna agnum cum pane, finiens vetus, nouum inchoans teſtamentum, præſtat mira in oculis noſtris, vt Topazion. BEDA. Principes autem Sacerdotum oſtendebant vera eſſe quæ Dominus dixerat, quod patet ex hoc quod ſubditur: {Et quærebant eum

eum tenere. Ipſe enim eſt hæres cuius iniuſtam necem dicebat eſſe vindicandam a patre. Moraliter autem cuique fidelium cum myſterium baptiſmi committitur, quaſi vinea quam excolat locatur. Sed miſſus ſeruus contumelijs affectus vel cæſus eiicitur, cum ſermo auditus vel contemnitur, vel quod peius eſt, etiam blaſphematur. Miſſum inſuper hæredem quantũ in ſe eſt occidit, qui filium Dei conculcauit. Perdito malo cultore vinea datur alteri, cum dono gratię quod ſuperbus ſpreuit, humilis quiſque ditabitur. Sed & hoc, quòd Principes Sacerdotum manum mittere quærentes in Ieſum, timore turbæ retinentur, quotidie geritur in Eccleſia, cum quilibet ſolo nomine ſuper eam quam non diligit, Eccleſiaſticæ fidei & pacis vnitatẽ propter cohabitantium fratrum bonorum multitudinem, aut erubeſcit, aut timet impugnare.

b ¶ BEDA: Quęrentes Dominum cõprehendere Summi Sacerdotes timuerũt turbam: atque ideo quod per ſe non potuerunt, terrenis poteſtatibus efficere tentabant, vt vel ipſi a morte eius viderentur immunes. Et ideo dicitur: {Et mit. ad eum quoſdam ex Phari. & Hæro. vt eum caperent in verbo.} THEOPHI. Diximus alibi de Herodianis, quòd hæreſis quædam noua erat dicentium Chriſtum eſſe Herodem propter hoc, quòd defecerant ſucceſſiones regni Iudæorũ. Alij vero dicunt Herodianos milites fuiſſe Herodis quos Phariſæi pro teſtibus inducebant de his quæ dicebantur a Chriſto, vt eũ caperent & adducerent. Vide autem eorum malitiam, qualiter cũ adulatione Chriſtum decipere volebant. Nam ſequitur: {Qui ve. di. ei: Magiſter. ſci. quia ve. es.} HIERO. Melius enim verbis eum interrogabant, & circũdabant eum ſicut apes mel portantes in ore, aculeum in tergo. BEDA: Blanda autem & fraudulenta interrogatio illuc prouocat reſpondentem, vt magis Deum q̃ Cæſarem timeat, & dicat non debere tributa ſolui, vt ſtatim audientes Herodiani, ſeditionis contra Romanos authorem habeãt. Et ideo ſubdunt: {Et non curas quemquam. nec enim vides fa. hominum.} THEOPH. Ita vt Cæſarem non honores. ſ. contra veritatem. Ideo ſubdunt. {Sed in veri. viam Dei do. Licet tri. dari cę. an non dabimus?} Totum enim artificium eorum erat vndiq; præcipitium habens, vt ſi diceret, quòd licet cenſum Cæſari dari, prouocent contra eum plebem quaſi in ſeruitutem reducentem ipſum populum. Si vero diceret, quòd non licet dari, ſic accuſarẽt eum tanquàm excitaret populum contra Cæſarem, ſed Sapientiæ fons fugit dolos eorum. vnde ſequitur: {Qui ſciens ver. eorum, ait illis: Quid me ten. Afferte mihi denarium vt vi. At illi attule.} BEDA: Denarius eſt genus nummi, quod pro decem nummis imputabatur, & habebat imaginem Cæſaris. vnde ſequitur: {Et ait illis: Cuius eſt imago hæc & inſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris.} Qui putant interrogationem Saluatoris ignorantiam eſſe non diſpenſationem, ex hoc diſcant, quòd potuit ſcire cuius imago eſſet, ſed interrogat, vt ad ſermonem eorum competenter reſpondeat. vnde ſequitur: {Reſpondens autem Ieſus dixit illis: Reddite igitur quę ſunt Cæſaris cæſari, & quę ſunt Dei deo. THEO. quaſi dicat. Date quod imaginem habet imaginato, ideſt denarium Cæſari. Poteſtis enim & cenſum Cæſari dare, & Deo propria offerre. BEDA: Ideſt decimas & primitias & oblationes & victimas, quomodo & ipſe reddidit quę Dei ſunt, patris faciens voluntatẽ. HIERO. Vel aliter: Nummum habentem Cæſaris imaginem reddite coactum Cæſari, vosipſos libenter Deo reddite. Signatum eſt enim ſuper nos lumen vultus tui Dñe non Cæſaris. THEO. Quaſi Cæſar etiam eſt vniuſcuiuſque noſtrorũ corporum ineuitabilis neceſſitas. Iubet ergo Dominus dari corpori cibaria pro-
A pria & veſtitum, & quæ ſunt Dei Deo. Sequitur: {Et mirabantur ſuper eo.} Qui credere debuerant, ad tantam ſapientiam ſunt mirati, quòd calliditas eorum non inueniſſet locum.

b Et mittunt ad eum quoſdam ex Phariſęis & Herodianis vt eũ caperent in verbo. Qui venientes dicunt ei: Magiſter ſcimus quia verax es, & non curas quẽquam. Nec enim vides in faciem hominum, ſed in veritate viam Dei doces: Licet dari tributum Cæſari, an non dabimus? Qui
B ſciens verſutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? Afferte mihi denarium vt videam. At illi tulerunt ei. Et ait illis: Cuius eſt imago hæc & inſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris. Reſpondens autem Ieſus dixit illis. Reddite igitur quæ ſunt Cæſaris cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Et mirabantur ſuper eo.

c Et venerunt ad eum Saducæi qui dicunt reſurrectionem non eſſe, & interrogabãt eũ dicẽtes:
C Magiſter Moyſes nobis ſcripſit, vt ſi cuius frater mortuus fuerit & dimiſerit vxorem, & filios nõ reliquerit, accipiat frater eius vxorem ipſius, & reſuſcitet ſemen fratri ſuo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem, & mortuus eſt, non relicto ſemine. Et ſecundus accepit eam & mortuus eſt, & nec iſte reliquit ſemen. Et tertius ſimiliter. Et acceperunt eam ſimiliter ſeptem, & non reliquerunt ſemen. Nouiſſime omnium defuncta eſt & mulier. In reſurrectiõe ergo cum reſurrexerint, cuius de his erit vxor? Septem enim habuerunt eam vxorem. Et reſpondens Ieſus ait illis: Nõne ideo erratis, non ſcientes ſcripturas neque virtutem Dei? Cum enim a mortuis reſurrexerint, neq; nubẽt neq; nubentur, ſed erũt ſicut angeli Dei in cęlis. De mortuis autem, ꝙ reſurgant non legiſtis in libro Moyſi ſuper rubum, quomodo dixerit illi Deus inquiens: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed viuorum. Vos ergo multum erratis.

c ¶ GLO. Poſtquàm Dominus ſapienter Phariſæorum callidam tentationem euitauit, oſtenditur quomodo etiam Saducæos tentantes confundit. vnde dicitur: {Et ve. ad eum Sadu. qui di. reſur. non eſſe. THEOPH. Hæreſis quædam Iudæorum erat, qui dicebãtur Saducæi, & hi reſurrectionem negabant, & dicebant ꝙ non ſit Angelus neq; ſpiritus. Hi ergo accedentes ad Ieſum, doloſe narrationẽ quandam inquiſierunt per quam oſtenderent reſurrectionem non eſſe nec factam nec fiendam. Et ideo ſubditur: {Et interro. eum di. Magiſter.} In qua quidem narratione ſeptem ponunt, qui mulierem acceperãt, vt magis rem trahant a reſurrectione. BEDA: Recte. n. iſtiuſmodi fingunt fabulam, quæ delyramenti arguat eos, qui reſurrectionem aſſerũt corporum. Poteſt autem fieri, vt vere in gente eorum aliquando hoc acciderit. HIERO. Myſtice autem mulier ſterilis non relinquens ſemen ex ſeptem fratribus nouiſſime moriens, quid aliud ſignificat quàm Iudaicam ſynagogam relictam a ſpiritu ſeptiformi, qui ſeptem Patriarchas impleuit, qui non reliquerunt ei ſemen Abrahæ, quod eſt Ieſus Chriſtus? licet enim puer natus eſt illis, nobis tamen gentibus datus eſt, quæ mulier mortua erat Chriſto, nec cuiquam Patriarchæ de ſeptem in reſurrectione coniungetur. Septenario namque numero vniuerſitas perfectorum ſignificatur, vt verſa uicę per Iſa. dicitur:
D Appræhendent ſeptem mulieres virum vnum, ideſt ſeptem Eccleſiæ quas Dominus amat arguit & caſtigat, eum vna fide adorant. vnde ſequitur: {Et reſpondens Ieſus ait illis: Nonne ideo er. non ſci. ſcrip. neque vir. Dei? THEO. quaſi dicat. Vos non intelligitis qualem reſurrectionem ſcriptura annunciet. Creditis enim, ꝙ reſtauratio corporum talium ſit futura, qualia nunc ſunt, non autem ſic erit. Sic igitur ignoratis ſcripturam, ſed etiam virtutem ignoratis diuinam. Vos enim conſideratis quaſi difficile dicentes: Qualiter poterunt membra diſſoluta coniungi & animabus adunari? hoc. n. reſpectu diuinæ potentiæ quaſi nihil eſt. Sequitur: {Cum enim a mor. reſur. neque nubent, neque nubentur: ſed erũt ſicut Angeli Dei in cælis.} quaſi dicat. Diuina quædã erit vitæ reſtauratio & Angelica cum vlterius non corrumpemur: ſed eodem modo manebimus, & propter hoc nuptiæ auferentur. Nam nuptiæ quidem nunc ſunt propter corruptionem, vt per ſucceſſionẽ generis perſiſtamus & non deficiamus, tunc vero ſicut Angeli erimus, qui ſunt ſine ſucceſſione nuptiali & numquàm deſinunt.
E BEDA: Conſiderandum eſt hic, quòd latina conſuetudo hic Græco idiomati non reſpondet. Nubere. n. proprie dicuntur mulieres, & viri vxores ducere: ſed nos ſimpliciter dictum intelligamus, vt nubere de viris, & nubi de vxoribus ſcriptũ ſit. HIER. Sic igitur erant non intellgentes ſcripturas, quia in reſurrectione homines erunt ſicut Angeli Dei, ideſt nemo ibi morit, nemo ibi naſcitur, nec infans eſt ibi nec ſenex. THEO. Et aliter etiam decipiuntur non intelligentes ſcripturas. Si. n. has intellexiſſent, intelligerent qũo per ſcripturas reſurrectio mortuorum poſſit ꝓbari. vñ ſubdit {De mortuis ꝙ reſur. non le. in lib. Moy. ſuper ru. qũo dixit illis Deus inqens: Ego ſum Deus Abra. Deus Iſa. & De⁹ Iac?} HIE. Dico aũt ſuper rubũ, in quo eſt ſilitudo vr̃a, in quo ignis ardebat: ſed nõ eius ſpinas cõſumebat, ſic vos inflammat eloquiũ meum nec ſpinas veſtras ſub maledicto germinatas abſũmit. THEO. Dico aũt: Ego ſum Deus Abra. Deus Iſa. & Deus Iac.} Quaſi. d. Deus viuẽtium. vñ ſubdit: {Nõ eſt Deus mor. ſed viuo.}

d Et acceſſit vnus de ſcribis, qui audierat illos cōquirentes, & videns quoniam bene illis reſpōderit, interrogauit eū quod eſſet primum omnium mandatorum. Ieſus autem reſpōdit ei, quia primum omnium mandatum eſt. G Audi Iſrael, dn̄s Deus tuus, Deus vnꝰ eſt, & diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. hoc eſt primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt illi. Diliges proximum tuum tamquàm teipſum. Maius horū aliud mandatum non eſt. Et ait illi ſcriba. Bene magiſter, in veritate dixiſti quia vnus eſt Deus, & non eſt alius præter eum. Et H vt diligatur ex toto corde, & ex toto ītellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum ſicut ſeipſum, maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificiis. Ieſus autē videns ꝙ ſapienter reſpōdiſſet, dixit illi. Nō es lōge a regno Dei. Et nemo iam audebat eum interrogare.

G e Reſpōdens Ieſus dicebat, docens in templo. Quomodo dicunt ſcribæ Chriſtum filium eſſe Dauid? Ipſe enim Dauid dicit in ſpirituſancto. Dixit dominus dn̄o meo, ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Ipſe ergo Dauid dicit ipſum dominū, & vnde eſt filius eius? Et multa turba eum libenter audiebat.

f Et dicebat eis ī doctrina ſua: Cauete a ſcribis qui volunt in H ſtolis ambulare, & ſalutari in foro, & ī primis cathedris ſedere in ſynagogis, & primos diſcu-

F Non enim dixit, ego fui, ſed ego ſum, tamquam illi præſentes exiſtant. Sed forte aliquis dicet quòd hoc dixit ſolum Deus de anima Abrahę, non de corpore. Ad quod dicimus, quòd Abraham vtrūque importat. ſ. corpus & animā ita, vt & corporis ipſe ſit Deus, & corpus viuat apud Deum. i. in Dei ordinatione. BEDA. Vel quia cū probauit animas permanere poſt mortem (neque enim poterat fieri, vt eorū eſſet Deus, qui nequaquam ſubſiſterent) cōſequenter introduceretur & corporum reſurrectio, quæ cū animabus bona malaque geſſerunt. HIER. Cū autē dicit, {Deus Abrahā, Deus Iſaac, & Deus Iacob,} ter Deū nominando, trinitatē intimauit. Cū autem dicit: {Non eſt Deus mor.} vnū Deū iterans, vnam ſubſtantiam ſignificauit. Viuunt autem qui nec vendicāt portionem, quam elegerant. Mortui autē ſunt, qui q̄d vendicauerant, perdiderunt. Vos ergo multum erratis. GLO. Quia videlicet & ſcripturis contradicebāt, & virtuti Dei derogabant.

d ¶ GLO. Poſtquam dominus confutauit Phariſęos, & Saduceos tentantes, hic oſtenditur quomodo ſatisfecit ſcribæ quærenti. vnde dicitur: {Et acceſ. vnus de ſcri. qui au. il. cō. & vi. quoniā bene illis reſpondit, inter. eum quod eſſet primum omnium mandatorum:} HIERO. Quæ eſt hæc quæſtio problematis, quod eſt commune omnibus peritis in lege, niſi ꝙ diuerſa in Exodo, & Leuitico, & Deuteronomio ordinantur mandata? vnde non vnū, ſed duo intulit mandata, quibus quaſi duobus vberibus ſuper pectus ſponſæ eleuatis noſtra alitur infantia. & ideo ſubditur: {Primum omnium mandatum eſt. Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Primum omnium maximum mandatū dicit:} hoc eſt quod ante omnia debemus in corde ſinguli quaſi vnicum pietatis fundamentum locare. I i. cognitio, atque confeſſio diuinæ vnitatis cum executione bonæ operationis, quæ in dilectione Dei, & proximi perficitur. vnde ſubdit: {Et diliges dn̄m Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua, hoc eſt primū mandatum.} THEO. Attende qualiter omnes animæ vires enumerauit. Eſt enim virtus animæ animalis, quam expedit in dicendo: {Ex tota anima tua,} ad quā pertinet ira & deſiderium, quæ omnia tribui vult diuino amori. Eſt & alia vis quæ dicitur naturalis, ad quam pertinet nutritiua & augmentatiua, & iſta eſt etiā danda domino tota, propter quod dicit: {Ex toto corde.} Eſt & alia vis rationalis, quam mentem vocat, & iſta etiam eſt danda Deo tota. GLO. Quod autem ſubdit: {Et ex tota fortitudine:} ad vires corporales referri poteſt. Sequitur: {Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.} THEO. Propter hoc dicit eſſe ſimile, quia hæc duo mandata alternatim ſunt ſibi conſona, & reciproce conuertuntur. K nam qui diligit Deum, diligit & facturam ſuam. principale autem factorum eius eſt homo. vnde qui diligit Deū, diligere debet omnes homines, qui vero diligit proximum, qui multoties dat cauſam ſcandali, multo magis eum debet diligere, qui ſemper præſtat beneficia, & ideo propter cohęrentiam horum mandatorum ſubdit: {Maius horum aliud mandatum nō eſt.} Sequitur: {Et ait illi ſcri. Bene magiſter, in veritate dixiſti.} BEDA. Oſtēdit ex hoc quod dicit: {Maius eſt omnibus holocauſtomatibus, & ſacrificiis} grauem ſæpe inter Scribas & Phariſęos quæſtionem eſſe verſatā, quod eſſet mandatum primum ſiue maximū diuinæ legis, quibuſdam videlicet hoſtias, & ſacrificia laudantibus, aliis vero fidei & dilectionis opera præferentibus, eo ꝙ plurimi patrum ante legem ex fide tantum, quæ per dilectionem operatur placerent Deo. In hac ſententia ſcriba iſte ſe fuiſſe declarat. Sequitur: {Ieſus autem videns ꝙ ſapi. reſpondiſſet dixit illi.} Non longe es a regno Dei. THEO. In quo non eum eſſe perfectum teſtatur, non enim dixit. Intra regnum cælorum es, ſed non longe es a regno Dei. BEDA. Ideo autem non fuit longe a regno Dei, quia ſententiæ F illius, quæ noui teſtamenti, & euangelicæ perfectioni eſt propria, fautor extitiſſe probatus eſt. AVGVST. de Conſ. euan. Nec moueat quod Matthæus dicit tentātem fuiſſe, a quo dominus interrogatus eſt. Fieri enim poteſt, vt quamuis tentans acceſſerit, domini tamen reſponſione correctus ſit. Aut certe ipſam tentationem non accipiamus malam tamquam decipere volentis inimicum, ſed cautam potius, tamquam experiri amplius volentis ignotum. HIER. Vel non eſt longe, qui venit callide. Longior namque eſt ignorantia a regno Dei, quàm ſciētia. vnde ſupra Saduceis: Erratis inq̄t, neſciētes ſcripturam neque virtutem Dei. Sequitur: {Et nemo audc. iam eum interroga.} Quia enim in ſermonibus cōfutati ſunt, vltra non interrogāt, ſed apertiſſime compræhēſum rationе tradunt poteſtati. Ex quo intelligimus venena inuidiæ poſſe quidem ſuperari, ſed difficile cōquieſcere.

Lib. 2. c. 73.

e ¶ THEO. Quia Chriſtus ad paſſionē venturus erat, opinionē falſam corrigit Iudęorum, qui Chriſtum filium Dauid eſſe dicebant non dominum eius. vnde dicitur: {Et reſpondens Ieſus, dixit do. in templo.} HIERO. Ideſt palam eis de ſe loquitur vt inexcuſabiles ſint. Sequitur enim: {Quomodo dicūt ſcribę Chriſtum filium Dauid eſſe? THEO. Oſtendit vero Chriſtus ſe eſſe dominū per verba Dauid. Nam ſequitur, {Ipſe autem dicebat in ſpirituſancto. Dixit dominus domino meo, ſede a dextris meis.} q. d. Non poteſtis mihi dicere ꝙ Dauid abſque gratia ſpirituſſancti hoc dixerit, ſed in ſpirituſancto vocauit eum dominum. Et ꝙ ſit dominus, oſtendit per hoc q̄d ſubdit, {Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.} Ipſi enim erant inimici eius quos Deus pater poſuit ſcabellum Chriſti. Quod autem a patre ſubiiciuntur ei inimici, I non infirmitatem filij ſed vnitatem naturæ qua in altero alter operatur, ſignificat. Nam & filius ſubiicit inimicos patri, quia patrem clarificat ſuper terrā. GLO. Sic ergo dominus ex prædictis concludit dubitabilem quæſtionem. nam ex verbis Dauid præmiſſis habetur ꝙ Chriſtus ſit dominus Dauid, ex dicto autē ſcribarū habetur, ꝙ ſit filius eius. Et hoc eſt quod ſubditur: {Ipſe ergo Dauid dicit eum dominum, & vnde eſt filius eius? BEDA: Interrogatio Ieſu nobis profuit vſque hodie contra Iudęos. & hi enim qui confitentur Chriſtum eſſe venturum, hominem ſimplicem & ſanctum virum aſſerunt de genere Dauid. Interrogemus ergo eos docti a domino, ſi ſimplex homo eſt, & tantum filius Dauid, quomodo vocet eum Dauid dominū ſuum in ſpirituſancto? Non autem reprehenduntur ꝙ Dauid filium dicunt, ſed ꝙ Dei filium eum eſſe non credunt. Sequitur: {Et multa turba libenter eum audiebat. GLO. Quia ſcilicet, videbant eum ſapienter reſpondentem & interrogantem.

K f ¶ HIERO. Confutatis Scribis & Phariſæis, vt ignis eorū arida exempla incendit. vnde dicitur: {Et dicebat eis in doctrina ſua. Cauete a ſcribis qui volunt in ſtolis ambu.} BEDA. Ambulare in ſtolis, cultioribus veſtimentis indutos ad publicū procedere ſignificat, in quo inter cætera diues ille, qui epulabat quotidie ſplendide peccaſſe deſcribitur. THEO. In ſtolis autem venerabilibus ambulabāt ex hoc volentes præhonorari, & ſimil'r alia appetebant, quæ cedunt ad gloriam. nā ſequitur: {Et ſalutari in foro, & in primis cathedris ſedere in ſynagogis, & primos diſcubitus in cænis}. ſ. volunt. BEDA: Notandum autem, ꝙ non ſalutari in foro, non primos ſedere vel diſcumbere vetat eos, quibus hoc officij ordine competit, ſed eos qui hæc ſiue habita ſiue nō habita indebite amant, a fidelibus quaſi improbos docet eſſe cauendos, animum videlicet, non gradum redarguens, licet culpa non careat, ſi iidem in foro litibus intereſſent, qui in cathedra Moyſi ſynagogę magiſtri cupiunt appellari. Duplici ſane ratione vanę gloriæ cupidis attendere iubemur, ne. ſ. eorum vel ſimulatione ſeducamur, æſtimantes bona eſſe quæ faciunt, vel æmulatione inflammemur,

bitus in cœnis. Qui deuorāt domos viduarum ſub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius iudicium.

g Et ſedens Ieſus contra Gazophylacium, aſpiciebat quomodo turba iactaret ęs in Gazophylacium, & multi diuites iactabāt multa. B Cum veniſſet autem vna vidua pauper, miſit duo minuta, quod eſt quadrans. Et conuocās diſcipulos ſuos, ait illis: Amē dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus miſit qui miſerunt in Gazophylaciū. Omnes enim ex eo quod abundabat illis miſerunt, hæc vero de penuria ſua omnia quæ habuit miſit totum victum ſuum.

A memur, fruſtra gaudentes in bonis, quæ laudari ſimulant. THEO Specialiter etiam Apoſtolos docet, vt nullam cum Scribis habeāt. conuerſationem, ſed ipſum Chriſtum imitentur, ordinanſque ipſos magiſtros in his quæ ſunt circa vitam agenda, alios eis ſupponit. BEDA: Non ſolum autem laudes ab hominbus: verū etiam pecunias quærunt. vnde ſequitur. {Qui deuo. do. viduarum ſub obtē. prolixæ orationis.} Sunt enim qui ſe iuſtos ſimulātes a peccatorum ſuorum conſcientia turbati quaſi patroni pro eis in iudicio futuri pecunias accipere non dubitāt, & cum porrecta manus pauperi pręces iuuare ſoleat: illi ob hoc maxime in præcibus pernoctāt, vt pauperi nummum tollāt. THEO. Accedebāt autem Scribæ ad has mulieres, quæ ſine ꝓtectiōe viri manebāt, quaſi earū fierent ꝓtectores, & ſimulatione orationis, & habitu reuerentiæ, & hypocriſi viduas decipiebant, & ſic etiam deuorabāt diuitum domos. Sequitur: {Hi acci. prolix. iudicium,} ſcilicet quàm cæteri Iudæorum peccantium.

C g ¶ BEDA: Dominus qui appetituros primatus, & vanæ gloriæ cauendos eſſe monuerat, etiam dona ferentes in domum domini certo examine diſcernit. vnde dicitur. {Et ſedens Ieſus contra Gazo. aſpi. quomodo tur. iac. ęs in Gazo.} Sermone græco philatin, ſeruare dicitur, & Gaza Perſica lingua, diuitiæ vocantur. vnde Gazophylacium locus appellari ſolet, quo diuitiæ ſeruantur, quo nomine, & arca, in qua donaria populi congregabantur ad vſus Tēpli neceſſarios, & porticus, in quibus ſeruabantur, appellabantur. Habes exemplum de porticibus in euangelio: Hæc inquit, verba locutus eſt in Gazophylatio docens in Templo. Habes & de arca in libro Regum: Et attulit Ioiada Pōtifex Gazophylacium vnū. THEO. Erat autem laudabilis conſuetudo apud Iudæos, vt. ſ. habentes, & volentes aliquid in Gazophylacio ponerent quod eſſet pro Sacerdotibus & pauperibus, & viduis, vt exinde nutrirentur. vnde ſubditur. {Et multi di. iac. multa.} Multis autem hoc facientibus, acceſſit & vidua: oſtendens affectum in oblatione pecuniæ ſecundum propriam virtutem. vnde ſubditur. {Cum ve. autē D vna vi. pauper, miſit duo mi. quod eſt quadrans.} BEDA: Quadrantem vocant calculatores quartam partem cuiuſlibet rei, videlicet & loci, aut temporis, aut pecuniæ. Forſitan ergo hoc loco quartam partē ſicli, ideſt quinque obolos ſignificat. Sequitur. {Et conuocans diſcipulos ſuos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus miſit qui miſerunt in Gazophylacium.} Deus enim non ſubſtantiam offerentium, ſed conſcientiam penſat, nec perpendit quātum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. vnde ſubdit. {Omnes enim ex eo quod abundabat illis miſerūt: hæc vero de pe. ſua omnia quæ ha. mi. to. victum ſuum. HIERO. Myſtice autem diuites ſunt qui proferunt de theſauro cordis ſui noua & vetera, quæ ſunt incerta, & occulta ſapientiæ diuinæ vtriuſque teſtamenti. paupercula autem quæ eſt, vt ego & mei ſimiles, qui mitto quod poſſum, & deſidero quod nō E poſſum vobis explanare: nam non quantum vos audiſtis, ſed ex quanto conſiderat Deus. Vnuſquiſque autem quadrātem poteſt offerre quæ eſt voluntas prompta, quæ dicitur quadrans, quia cū tribus conſiſtit. ſ. cogitatu, verbo, & facto. Quod dicit: {Totum victum ſuum miſit.} hoc ſignificat, quia tota voluntas corporis in victu conſiſtit. vnde dicitur. Totus labor hominis in ore ſuo eſt. THEO. vel aliter: Vidua iſta anima hominis eſt: relinquens Sathanam, cui fuerat adiuncta, quæ mittit in Templi ęrario duo minuta, carnem. ſ. & mentem: carnem quidem per abſtinentiam, mētem vero per humilitatem, vt ſic audire valeat, ꝙ totum victum ſuum poſuit, & ſacrum fecit, nihil de ſuo mundo relinquens. BEDA: Allegorice autem diuites, qui in Gazophylacium munera mittebant, Iudæos de iuſtitia legis elatos deſignant. Vidua pauper, eccleſiæ ſimplicitatem deſignat. pauper quidem, quia ſpiritum ſuperbiæ vel concupiſcentias temporaliū abiecit, vidua vero, q͞a Ieſus vir eius pro ea mortem pertulit. Hæc in Gazophylaciū duo minuta mittit, quia dilectionē Dei & proximi, ſeu fidei & orationis munera defert, quæ conſideratur propriæ fragilitatis minuta, A ſed merito pię intentionis accepta cunctis ſuperbiētibus Iudæorum operibus præſtant. ex abundanti ſibi Iudæus mittit in munera Dei, qui de iuſtitia ſua præſumit. Omnem autem victum ſuum in Dei munera mittit eccleſia, quia omne quod viuit, non ſui meriti, ſed diuini muneris eſſe intelligit.

φυλάττειν.

CAP. XIII.

Et cum egrederetur de Tēplo, ait illi vnus ex diſcipulis ſuis: Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ. Et reſpondens Ieſus ait illi: Vides has magnas B ædificationes? Non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.

b Et cum ſederet in monte Oliuarum contra templum, interrogabant eum ſeparatim Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas: Dic nobis quando iſta fient, & quod ſignum erit quando hæc omnia incipient conſummari? Et reſpondēs Ieſus cœpit dicere

CAP. XIII.

BEDA: Quia fundata eccleſia Chriſti: Iudæa dignas ſuæ perfidiæ pœnas erat luitura, apte dominus poſt laudatam in paupere vidua deuotionē eccleſiæ egreditur de Templo, ruinamque eius futurā, atque ædificia nunc admiranda, non multo poſt contemnenda eſſe prædixit. vnde dicitur. {Et cum egrederetur de Templo, ait illi vnus ex diſcipulis ſuis: Magiſter, aſpi. quales la. & qua. ſtructuræ.} THEO. Quia enim multa circa deſtructionem Hieruſalem dominus locutus fuerat, diſcipuli eius mirabantur, ꝙ tam magna, & pulchra ædificia deſtrui debeant: & propter hoc oſtendunt ei Templi decorem, qui non ſolum ait hæc deſtruenda fore, ſed & ꝙ in eis C lapis ſuper lapidem non relinqueretur. vnde ſequitur. {Et reſpon. Ieſus ait illi: Vides has omnes mag. ædifica. Non relin. lap. ſu. lapi. qui non deſtruatur.} Sed dicerent aliqui, ꝙ multæ reliquiæ remāſerunt, vt Chriſtum mendacem nitantur oſtendere, ſed nequaquā eſt hoc. Etſi enim aliquæ reliquiæ remanſiſſent: tamen vſque ad vniuerſalem conſummationem non relinquetur lapis ſuper lapidem. Præterea narratur, ꝙ Helius Adrianus ciuitatem & templum a fundamento euertit: ita ꝙ verbum domini quod hic dicitur ſit impletum. BEDA: Diuinitus autem procuratum eſt, vt patefacta per orbem fidei euangelicæ gratia, templum ipſum cum cæremoniis tolleretur, ne quis forte paruulus in fide ſi videret illa permanere quæ a Deo ſunt inſtituta, paulatim a ſynceritate fidei, quæ eſt in Chriſto Ieſu ad carnalē laberetur Iudaiſmū. HIER. In hoc etiā enumerat dominus diſcipulis cladem nouiſſimi tēporis, ideſt deſtructionem templi cum plebe & litera ſua, de qua lapis D ſuper lapidem non relinquetur, ideſt teſtimonia prophetarum ſuper eos, in quo Iudæi retorquebant ea, vt in Eſdrā, & Zorobabel, & Machabœos. BEDA: Recedente etiam domino de Templo, omnia legis ædificia, & compoſitio mandatorum ita deſtructa eſt, vt nihil a Iudæis impleri poſſit, & capite ſublato, vniuerſa inter ſe membra compugnant.

b ¶ BEDA: Quia laudantibus quibuſdā ædificationes templi dominꝰ palam reſponderat hæc eſſe omnia deſtruenda, diſcipuli ſecreto tempus, & ſigna prædictæ deſtructionis interrogant. vnde dicitur: {Et cum ſederet in monte Oli. contra tē. inter. eum. Sedet dominus in monte Oliuarum contra templum, cum de ruina, & excidio templi diſputat, vt etiam ipſo corporis ſitu verbis quæ loquitur congruat, myſtice deſignans, ꝙ quietus manens in ſanctis, ſuperborum deteſtatur amentiam. Mons enim Olineti fructiferam deſignat ſanctæ eccleſiæ celſitudinem. AVG. Interrogantibus autem eum diſcipulis, ea reſpondit dominus quæ iam E ex illo tempore fuerāt ſecutura, ſiue de excidio Hierſuſalem, vnde orta eſt ipſius interrogationis occaſio, ſiue de aduentu ſuo per eccleſiam, in qua vſque ad finem venire non ceſſat. In ſuis enim veniens agnoſcitur, dum eius quotidie membra naſcuntur, ſiue de ipſo fine, in quo apparebit viuos iudicaturꝰ, & mortuos. THEO. Sed antequam eis ad interrogata reſpondeat, mentem eorum confirmat, vt non ſeducantur. vnde ſequitur. {Et reſpon. Ieſus cœpit di. il. Vide. ne quis vos ſeducat.} Hoc autem dicit quia incipientibus circa Iudæam paſſionibus, inſurrexerunt quidam qui ſe doctores eſſe dicebant. vnde ſequitur. {Multi enim ve. in nomine meo: di. quia ego ſum.} BEDA: Multi enim imminente Hieroſolymorum excidio extitere, qui ſe eſſe Chriſtos dixerunt, tempuſq; libertatis iam appropinquare. Multi etiam in eccleſia ipſis etiam temporibus Apoſtolorum Hereſiarchæ prodiere. Multi etiam in nomine Chriſti venere Antichriſti, quorū primus eſt Simon Magus, cui ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus auſcultabant, qui in Samaria erant dicentes: Hæc eſt virtus Dei quæ vocatur magna.

gna.vnde & hic ſubditur.{Et mul.ſedu.}A tempore autem dominicæ paſſionis in populo Iudæorum qui latronem ſeditioſum elegerunt,& Chriſtum ſaluatorem abiecerunt,nec hoſtium,nec ſeditiones ciuiũ ceſſauerunt. vnde ſequitur. {Cum au.autem bella,& opi.bel.ne ti.}Sed his aduentantibus , Apoſtoli ne terreantur, ne Hieruſalẽ, Iudeamq; deſerant, admonentur, quia videlicet nõ ſtatim finis, quin potius in quadrageſimũ differendum ſit annum. Et hoc eſt quod ſubditur: {Oportet enim hæc fie.ſed nondum finis,}ideſt deſolatio ꝓuinciæ, vltimumque vrbis,ac templi excidiũ.Sequitur.{Exurget autem gens contra gentem,& reg.ſuper regnũ.}T H E O. Ideſt,Romani contra Iudæos,qđ Ioſephus narrat ante deſtructionem Hieruſalem factum. Cum enim gẽs Iudæorum tributum non redderet,Romani venerunt turbati. Sed quia tunc temporis Romani miſericordes erãt,cœpiſſent quidem eorum ſpolia, non fuiſſet tamen deſtructio Hieruſalem. ſed ꝙ Deus contra Iudæos præliaretur,oſtenditur per id quod ſubditur:{ Et erunt terræmotus per loca,& fames. } B E D A. Conſtat autem hoc tẽpore Iudaicæ ſeditionis ad literam contigiſſe . Poteſt vero regnũ ſuper regnum,& peſtilentia eorum,quorum ſermo ſerpit,vt cancer,& fames audiendi verbum Dei,& commotio vniuerſæ terræ,& a vera fide ſeparatio in hæreticis magis intelligi, qui contra ſeinuicem dimicantes,eccleſiæ victoriam faciunt.

illis:Videte nequis vos ſeducat. Multi enim venient in nomine meo,dicentes quia ſum: & multos ſeducent.Cum audieritis autem bella & opiniones bellorũ , ne timueritis.Oportet enim hęc fieri,ſed nondum finis . Exurget enim gens contra gentem,& regnum ſuper regnum , & erũt terremotus per loca & fames, initium dolorum hæc.

c Videte autẽ voſmetipſos,tradent enim vos in conciliis , & in Synagogis vapulabitis, & ante Præſides, & Reges ſtabitis propter me,in teſtimonium illis.Et in omnes gentes primum oportet prædicari euangelium. Et cũ duxerint vos trandentes, nolite pręcogitare quid loquamini,ſed quod datum fuerit vobis in illa hora,id loquamini . Non enim vos eſtis loquentes,ſed ſpiritusſanctus.Tradet autem frater fratrem ĩ mortem, & pater filium , & conſurgent filii in parentes,& morte afficiẽt eos.Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meũ. Qui autem ſuſtinuerit in finem,hic ſaluus erit.

d Cum autem videritis abominationem deſolationis ſtantem vbi non debet, qui legit intelligat,tũc qui in Iudæa ſunt fugiãt in montes , & qui ſuper tectum nõ deſcendat in domum,nec introeat, vt tollat quid de domo ſua,& qui in agro erit,non reuertatur retro tollere veſtimentum ſuum. Væh autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus . Orate ergo, vt hyeme non fiant.

c ¶ B E D A.Quo merito Hieroſolymis,ac prouinciæ Iudæorum vniuerſæ irroganda tot fuerunt aduerſa,dominus manifeſtat cum dicit:{Videte autem voſmetipſos. Tradent enim vos in conciliis,& in Synag.vapu.} Ea quippe Iudaicæ genti maxima cauſa erat excidii,ꝙ poſt occiſionem Saluatoris, nominis quoque ac fidei eius præcones impia crudelitate vexabant. T H E O. Conuenienter autem præpoſuit narrationem de his quæ circa Apoſtolos erant , vt in propriis tribulationibus aliqualem conſolationem haberent ex communibus tribulationibus,& paſſionibus.Sequitur.enim:{Et ante re.& præ.ſta.propter me,in teſti.illis.Reges enim,& Præſides dicit, ſicut Agrippam , Neronem , & Herodem. Quòd autem dicit: Ante Re.& Præ.ſta.pro me.non modicam eis conſolationem dedit,quia.ſ.propter eum erant paſſuri.Quod autem dicit. In teſtimonium illis,ſic intelligitur,ideſt in præiudiciũ eorum vt.ſ.eſſent inexcuſabiles,ꝙ.ſ.Apoſtolis laborantibus illi nõ potuerunt veritati coniũgi. Deinde vt crederent , ꝙ propter tribulationes,& pericula prædicatio impediretur ſubdit: {Et in om. gen.primum oportet prædicare euan. A V G. de Concor. euang. (Lib.2.c.77.) Matthæus addit:Et tunc veniet conſummatio. Sed hoc qđ Marcus ait Primum,ſignat vtique antequã veniat cõſummatio. B E D A. Hoc ita fuiſſe completum eccleſiaſticæ teſtantur hiſtoriæ , in quibus refertur,ꝙ Apoſtoli omnes multo ante excidium Iudeæ prouincia ad prædicandum euangelium toto orbe fuerũt diſperſi,excepto Iacobo Zebedæi,& Iacobo fratre domini,qui in Iudæa pro verbo domini prius ſanguinem fuderant . Quoniam ergo nouerat dominus corda diſcipulorum de excidio,ac perditione ſuæ gẽtis eſſe contriſtanda,hoc eos ſolatio alleuat, vt noſſent ſibi etiam Iudæis abiectis ſocios non deeſſe gaudii,regnique cœleſtis: immo multo plures,quàm de Iudęa perirent ex omnibus toto orbe hominibus eſſe colligendos. G L O. Poterat etiam alia ſollicitudo in diſcipulorum cordibus oriri. quia enim audierant,ꝙ ante Reges,& Præſides eſſent ducendi,ne dubitarẽt,ꝙ ex defectu propriæ ſcientiæ,ac facundiæ ad reſpondendum inſufficientes eſſent, dñs eos conſolatur cum ſubdit:{Et cum dux.vos tra. no. præco. quid loqua.ſed quod da.fu.vo.in illa ho.id loquamini.} B E D A.Cum enim propter Chriſtum ducimur ad iudices,voluntatem tantum noſtram pro Chriſto debemus offerre . Cæterum ipſe Chriſtus quantum in nobis habitat loquitur,& ſpiritusſancti in reſpondendo gratia dabitur.vnde ſequitur.{Non enim vos eſtis lo.ſed ſpiritusſanctus. T H E O. Prædicit etiam eis quod erat grauius, quòd ſcilicet a propinquis perſecutionẽ patientur.vnde ſequitur:{Tra

F det autem frater fra.in mor.& pater fi.& conſur.fi.in parentes , & mor.affici.eos.} B E D A : Hoc in perſecutionibus fieri crebro vidimus,nec vllus eſt inter eos fidus affectus , quorum diuerſa fides eſt. T H E O. Hoc autem dicit,vt audito hoc,præparent ſe vt perſecutiones & mala patientius ſuſtinerent. Deinde conſolationem inducit dicẽs.{ Et eritis odio omnibus propter nomen meum.} ꝙ .n. habeamur odio propter Chriſtũ, cauſa eſt ſufficiens patienter ꝑſecutiones ſuſtinendi : nõ.n.martyrẽ facit pœna,ſed cã, ſed in hoc etiam quod ſequitur .{ Qui autem ſuſti. in fi. hic ſaluus erit .} & non modica conſolatio eſſe videt inter perſecutiones.

G

d ¶ G L O . Præmiſſis his quæ ante excidium ciuitatis erãt futura, nunc dominus prædicit ea , quæ circa ipſam ciuitatis deſtructionẽ contingerunt,dicens.} Cum autem vide.abomi.deſo.ſtantem vbi nõ debet, qui legit intelligat. A V G. de Con. euang. (Lib.2.c.77.) Matthæus dicit: Stantem in loco ſancto . in hac autem mutatione verbi Marcus expoſuit eandem ſententiam.Ideo quippe dixit. Vbi non debet,quia in loco ſancto non debet. B E D A : Quando autem ad intelligentiam prouocamur,myſticum monſtratur eſſe quod dictum eſt. Poteſt autem ſimpliciter aut de Antichriſto accipi , aut de imagine Cæſaris,quam Pilatus poſuit in templo, aut de Adriani equeſtri ſtatua quæ in ipſo ſanctoſanctorum loco multo tẽpore ſtetit. Abominatio quoque ſecundum veterem ſcripturam idolum nuncupatur,& iccirco addidit:{Deſolationis,} ꝙ in deſolato templo,atque deſerto idolum poſitum ſit.T H E O. Vel abominationem deſolationis dicit ingreſſum hoſtium in ciuitatem ꝑ violentiam. A V G. ad Eſichium: (Epiſt.2.quę eſt.80.) Lucas vero,vt oſtenderet tunc factam fuiſſe abominationem deſolationis,quando expugnata eſt Hieruſalem,hoc eodem loco domini verba commemorat . Cum videritis circundari ab exercitu Hieruſalem,tunc ſcitote,quia appropinquauit deſolatio eius.Sequitur. {Tunc qui in Iudæa ſunt, fu.in montes. B E D A. Hæc iuxta literam facta eſſe conſtat , cum appropinquante Romano bello,& exterminio Iudaicæ gentis:oraculo admoniti omnes qui erant in ponuincia Chriſtiani, longius diſceſſerũt, vt Eccleſiaſtica narrat hiſtoria,& trans Iordanem ſecedentes,manebant ad tempus in ciuitate Pella,ſub tutela Agrippæ Regis Iudæorum,cuius in actibus Apoſtolorum mentio eſt, qui cum ea quæ ſibi obtemperare volebat parte Iudæorũ, ſemper imperio Romanorum ſubditus agebat. T H E O.Bene autem dixit Qui in Iudæa ſunt,quia Apoſtoli in Iudæa adhuc non erant , ſed ante prælium fugati ſunt a Hieruſalem. G L O. Vel magis ipſi exierunt,ſpiritu ducti diuino. Sequitur.{Et qui ſuper tectum,non deſceñ.in do.nec intro,vt tol.quid de do.ſua.}Deſiderabile.n.erit etiam nudo corpore de tanta tribulatione ſaluari. Sequit:{Vęh autem pręg.& nut.in illis diebus. } B E D A : Quarum.ſ.vteri, vel manus filiorum ſarcina pergrauatæ,fugę neceſſitatem non minime impedient. T H E O. Mihi autem videtur,ꝙ filiorum eſum in his oſtendat,nam famę, & peſtilentia afflicti manus filiis iniecerunt. B E D A: Poſtquàm autem fecerat mentionem de duplici impedimento fugæ,quod.ſ.poſſet eſſe vel ex cupiditate rerũ aſportandarum,vel ex deportatione natorum , tangit tertium impedimentum,quod.ſ.eſt ex parte temporis dicens:{Orate ergo,ut hyeme non fiant.} T H E O.Ne.ſ.ex difficultate temporis impediantur qui fugere cupiunt. Cauſam autem tantę neceſſitatis ad effugiendum conuenienter aſſignat,cum dicit.{Erunt enim in diebus illis tribula.ta.qua.non fue.ab initio crea.quam condi.Deus vſq; nunc,nec fient. A V G. ad Eſichium: (Epiſt.2. vbi ſupra.) Ioſephus enim qui Iudaicas ſcripſit hiſtorias,talia mala dicit illi populo tunc accidiſſe , vt vix credibilia videantur.vnde non immerito dictum eſt talem tribulationem,nec fuiſſe a creaturę initio,nec futuram. Sed etſi tempore Antichriſti talis,aut maior forſitan erit,intelligendum eſt de illo populo dictum,ꝙ eis talis amplius futura non erit.Si enim Antichriſtum illi primi & præcipui recepturi ſunt,facturus eſt tunc idem populus tribulationẽ potius quàm paſſurus. B E D A. Hoc autem

Letters H, I and K are printed in the margin beside this column.

autem ſolum eſt in tantis malis refugium,vt Deus qui dat virtutẽ patiendi , breuiet potentiam perſequendi.vnde ſequitur.{Et niſi breui.do.di.}T H E O. Ideſt,niſi in breui ſpacio bellum Romanorum fuiſſet,non fuiſ.ſal.omnis caro,ideſt nullus euaſiſſet Iudæus, ſed propter electos quos elegit, ideſt propter Iudæos credentes , aut in poſterũ credituros,breuiauit dies, ideſt cito bellum eſt terminatum. nam ꝓſciebat Deus,ꝙ multi poſt deſolationem ciuitatis crederẽt Iudæorum:huius gratia eorum genus ex toto deſtrui non permiſit, A V G. ad Eſichium: (Epla 2. vbi ſupra.) Quidam autem conuenientius intellexiſſe mihi videtur mala ipſa ſignificata nomine dierum, ſicut dicti ſunt dies mali in aliis ſcripturæ diuinæ locis, neque enim dies ipſi mali ſunt, ſed ea quæ fiunt in eis.Ipſa ergo dicta ſunt breuiari,vt Deo donante tolerantiam minus ſentirent,ac ſic quæ magna eſſent,breuia fierent. B E D A: Vel aliter.Hæc quæ dicit ab illo loco. Erunt dies tribulationis.temporibus Antichriſti proprie congruunt, quando non ſolum tormenta crebriora,& acerbiora, quàm prius conſueuerãt ingerenda ſunt fidelibus, ſed quod grauius eſt , ſignorum quoque operatio eos qui tormenta ingerunt,comitabitur. Hæc autem tribulatio quanto cæteris, quæ præceſſere preſſurarũ pondere grauior fuit,tanto eſt tp̄is breuitate moderatior futura.Namque tribus annis & dimidio,quantũ de prophetia Danielis,& Apocalypſi Ioannis coniici poteſt,eccleſia per orbem impugnanda eſſe credit. Iuxta vero ſenſus ſpirituales, cum viderimus abominationem deſolationis ſtare vbi nõ debet,hoc eſt, hæreſes & flagitia regnare inter eos,qui cæleſtibus myſteriis videbantur eſſe conſecrati, tunc quicumque in Iudæa, hoc eſt in cõfeſſione veræ fidei perſiſtimus, tanto altius virtutum culmen debemus aſcendere, quanto plures ampla vitiorũ itinera ſequi videmus. H I E R O. Fuga enim in montes eſt,vt nõ deſcendat ad ima,qui aſcendit ad alta. B E D A. Tunc qui ſuper tectũ eſt,hoc eſt,qui excedẽs animo carnalia facta tamquã in aura libera ſpiritaliter viuit, ne deſcendat ad infimos actus priſtinæ conuerſationis,neque ea quæ reliquerit mundi carniſue deſideria repetat.Domus namq; noſtra vel mundus hic, vel ipſa in qua degimus,noſtra intelligenda eſt caro. H I E R. Dicit enim, Orate,vt hyeme non fiat fuga veſtra vel ſabbato.i.ne finiantur fructus noſtri operis cũ fine tp̄is. hyeme enim finitur fructus, ſabbato vero tp̄s. B E D A:Si aũt de conſummatione mũdi intelligaẽ hæc præcipi,vt non refrigeſcat fides noſtra & in Chriſtũ charitas,neque vt ocioſi in opere Dei torpeamus virtutũ ſabbatho. T H E O. Oportet ẽt nos a peccato fugere cũ feruore, & non frigide, & quiete. H I E R. Tribulatio aũt erit ingens & dies breues propter electos,ne malicia huius tp̄is mutet intellectũ eorũ.

Erunt enim dies illi tribulationis tales,quales non fuerunt ab initio creaturæ , quam condidit Deus vſque nunc,neque fient.Et niſi breuiaſſet dominus dies , nõ fuiſſet ſalua omnis caro. Sed propter electos quos elegit, breuiauit dies.

e Et tunc ſiquis vobis dixerit : Ecce hic eſt Chriſtus , ecce illic, ne credideritis . Exurgent enim pſeudochriſti , & pſeudoprophetæ,& dabunt ſigna,& prodigia ad ſeducendos,ſi fieri poteſt etiam electos . Vos ergo videte. Ecce prædixi vobis omnia . Sed in illis diebus poſt tribulationẽ illam, Sol contenebrabitur,& luna non dabit ſplendorem ſuum. Et ſtellæ cœli erunt decidentes , & virtutes quæ in cœlis ſunt mouebuntur.Et tunc videbunt filiũ B hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria . Et tunc mittet Angelos ſuos,& congregabit electos ſuos a quatuor ventis a ſummo terræ , vſque ad ſummum cœli.

e ¶ T H E O. Poſtquam ea quæ ad Hieruſalem pertinebant dominus compleuit,nunc de aduentu loquitur Antichriſti dicẽs: {Et tunc ſiquis vobis dixerit,ecce hic eſt Chriſtus,ecce illic,ne credideritis.}Hoc autem quod dicit Tunc,non ſic intelligas , ideſt ſtatim cum completa fuerint ſupradicta circa Hieruſalem, ſicut & Matthæus poſt Chriſti generationem dicit : In diebus illis venit Ioannes,numquid immediate poſt Chriſti natiuitatem ? non,ſed indeterminate vel indiſtincte, ſic & in hoc loco : Tunc, accipi poteſt,non ſcilicet,quando Hieruſalem deſolabitur , ſed circa tempus aduentus Antichriſti.Sequitur:{Exurgẽt enim pſeudo Chriſti,& pſeudoprophetæ,& dabunt ſigna & prodigia ad ſeducẽdos ſi fieri poteſt etiam electos.}Multi enim Chriſti nomen ſuſcipient, ita etiam vt fideles ſeducant. (Cap.19.) A V G. xx. de Ciui.Dei : Soluetur enim tunc Sathanas,& per Antichriſtum in omni virtute ſua mirabiliter quidem,ſed mẽdaciter operabitur. Solet autem ambigi, vtrum propterea dicta ſint ab Apoſtolo ſigna & prodigia mendacij,quoniam mortales ſenſus per phantaſmata decepturus eſt,vt quod non facit,facere videaẽ,an quia illa ipſa ẽt ſi erunt vera prodigia,ad mendacia pertrahent credituros,non ea potuiſſe niſi diuinitus fieri:virtutem diaboli neſcientes,maxime quando tantam quantam numquã habuit acceperit poteſtatem,ſed propter quodlibet horum dictum ſit,ſeducentur eis ſignis atque prodigiis , qui ſeduci merebuntur. (Hom.9.) G R E G. ſuper Ezech. Cur autem ſub dubitatione dicitur:Si fieri poteſt,cum quid futurum ſit a domino præſciatur?Vnum vero ex duobus eſt,quia ſi electi ſunt, fieri non poteſt.ſi autem fieri nõ poteſt,electi non ſunt.Iſta ergo dñici ſermo

A nis dubitatio in electis exprimit trepidationem mentis , quos & electos nominat,quia cernit,ꝙ in fide & bono opere perſiſtent,qa q,electi ſunt ad perſiſtendum , per ſigna prædicatorũ Antichriſti tentabuntur ad cadendum. B E D A: Quidam autem hoc ad captiuitatis Iudaicæ tempus referunt,vbi multi Chriſtos ſe eſſe dicentes, deceptas poſt ſe cateruas populi trahebant, ſed in illa ciuitatis obſidione nullus erat fidelis ad quẽ diuina exhortatio ne falſos magiſtros ſequeretur fieri deberet,vñ de melius de hæreticis accipiendum eſt, qui contra eccleſiam venientes Chriſtos ſe eſſe mentirentur,quorum primus Simon Magus fuit,extremus autem ille maior cæteris eſt Antichriſtus. Sequitur.{ Vos ergo vi.ec.præ. vo.omnia. A V G . ad plebem Hippo.Non enim ſolum bona quæ ſanctis,& fidelibus ſuis eſt redditurus,verum etiam mala quibus erat hic mundns abundaturus, aut prædixit,vt bona poſt ſæculi finem ſecutura certiores expectaremus,quando mala ſimiliter prænunciata ante ſæculi finem præcedentia ſentiremus. T H E O. Poſt Antichriſti autem aduentũ alterabitur,& mutabitur machina mundialis obſcuratis ſideribus, propter abundantiam claritatis Chriſti . vnde ſequitur.{ Sed in C diebus illis poſt tribulationem illam Sol conte. & lu.nõ da.ſplen. ſu.& ſtel.cę.erunt deci. B E D A. Sidera enim in die iudicii videbuntur obſcura,non diminutione ſuæ lucis accidente , ſed ſuperueniẽte claritate veri luminis,hoc eſt ſummi iudicis,quamuis nil prohibeat intelligi veraciter ſolem tunc & lunam cum ſideribus cæteris ad tempus ſui lumine priuari , quomodo de ſole factum conſtat tempore dominicæ paſſionis . Cæterum pacto die iudicii , cum fuerit cœlum nouum,& terra noua,tunc fiet quod Eſa.dicit. Erit lux lunæ ſicut lux ſolis,& lux ſolis ſepteṁpliciter.Sequitur. {Et vir.quæ ſunt in cœlo mouebuntur . T H E O. Ideſt virtutes Angelicæ ſtupebunt tanta magnalia videntes fieri,& totum iudicari conſeruos. B E D A.Quid mirum homines ad hoc iudicium perturbari,cuius aſpectum & ipſe Angelicæ tremunt poteſtates? Quid faciunt ibi tabulæ,quando tremunt columnæ?Quid virgula deſerti patitur, cum cedrus paradiſi concutitur? H I E R O. D vel aliter,Sol obtenebrabitur ad gelida corda,vt hyeme . Et luna non dabit ſplendorem ſuum , ſerena a tempeſtate diſſenſionum. Et ſtellæ cœli erunt decidentes in lumine , quando pene deerit ſemen Abrahæ, cui ſunt ſimilatæ. Et virtutes quæ ſunt in cœlis mouebuntur ad iram vindictæ,quando mittentur a filio hominis veniente,de cuius aduẽtu ſubditur:{& tunc vi.filio.ve. in nu. cũ virtu.mag.& gloria.} qui.ſ.prius ſicut pluuia in vellus Gedeon deſcendit cum humilitate. A V G. ad Eſichium. Quia enim dictum eſt Apoſtolis ab Angelis: Sic veniet quomodo vidiſtis eum euntem in cœlum.merito credendus eſt non ſolum in eodem corpore:verum etiam in nube venturus,quoniã ſic veniet ſicut abiit, & nubes ſuſcepit eum abeuntem. T H E O. Videbunt autem dominum tamquam filium hominis.ſ.in corpore , quod enim videt corpus eſt. A V G. 1.de Trini.Viſio quippe filii hominis exhibet etiam malis,nam viſio formæ Dei non niſi mundis corde,quia ipſi Deum videbunt.Et quia filium Dei ſecundum id quod in forma E Dei æqualis eſt patri,iniqui videre nõ poſſunt, oportet autem vt iudicem viuorum & mortuorum coram quo iudicabuntur & iuſti videant & iniqui,ideo oportebat vt filius hominis acciperet iudiciariam poteſtatem,de cuius executione mox ſubditur:{Et tũc mittet angelos ſuos. T H E O. Vide ꝙ Chriſtus Ieſus mittit Angelos ſicut & pater. Vbi ergo ſunt qui dicunt,ꝙ patri nõ eſt æqualis?Egredientur namque Angeli congregare fideles electos , vt in aera rapti obuient Ieſu Chriſto. vnde ſequitur: {Et congre.elec. ſuos a quatuor ventis. H I E R O. Vt triticũ ventilatum de area totius terræ. B E D A: A quatuor autem ventis a quatuor mundi partibus dicit,oriente,occidente,aquilone,& auſtro. Et ne quiſquam putaret a quatuor ſolummodo plagis terræ,& non potius a cunctis eius finibus ſimul & mediterraneis regionibus electos eſſe congregandos,apte ſubiunxit:{A ſummo terræ vſque ad ſummũ cæli,}ideſt ab extremis terræ finibus vſque ad vltimos terminos eius,vbi longe aſpectantibus circulus cæli terræ finibus inſidere videtur.Nullus ergo in die illa remanebit electus, qui nõ venienti ad iudicium dño in aera occurrat. Veniunt ad iudicium & reprobi,vt peracto iudicio diſſipentur & pereant a facie Dei.

B E D A:

f A ficu autē diſcite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit & nata fuerīt folia, cognoſcitis quia in proximo ſit æſtas. Sic & vos cum videritis hæc fieri, ſcitote quòd in proximo ſit in oſtiis. Amen dico vobis, quoniā non tranſibit generatio hęc, donec omnia iſta fiant. Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.

g De die autem illo vel hora nemo ſcit, neque angeli in cælo, neque filius, niſi pater. Videte, vigilate, & orate. Neſcitis enim quando tempus ſit. Sicut homo qui peregre ꝓfectus reliquit domum ſuā & dedit ſeruis ſuis poteſtatem cuiuſque operis. & ianitori præcepit vt vigilet. G Vigilate ergo. Neſcitis enim quādo dominus domus veniat, ſero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne cū venerit repēte, inueniat vos dormientes. Quod aūt vobis dico, oībꝰ dico. Vigilate.

f ¶ BEDA: Sub exemplo arboris docuit dominus conſummationis exemplum dicens: {A ficu autem diſcite parabolam. Cum iā ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoſcitis quia in proximo ſit ęſtas. Sic & vos cum videritis hæc fieri, ſcitote quòd in proximo ſit in oſtiis.} THEO. quaſi dicat, ſicut cū ficui naſcūtur folia ſtatim ē æſtas, ſic & poſt anguſtias Antichriſti ſtatim nullo ſequente medio, Chriſti erit aduentus, qui æſtas erit iuſtis ex hyeme, pctōribꝰ vero hyems ex æſtate. AVGV. ad Eſichium. Vel aliter. Omnia quæ a tribus Euangeliſtis dicta ſunt de Domini aduentu, diligentius inter ſe collata atque diſcuſſa fortaſſe inueniuntur ad hoc pertinere, quod quotidie venit in corpore ſuo, quod eſt eccleſia, exceptis his locis vbi ille aduentus vltimus ita promittitur, vt propinquare dicatur, & quòd in vltimo ſermonis ſecundum Matthæum ipſe aduentus euidenter exprimitur, vbi dicitur: {Cum venerit filius hominis in maieſtate ſua.} Quid enim eſt. Cum videritis hæc fieri? niſi ea quæ ſupra dixit, in quibus eſt etiam id quod ait: {Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus.} Non itaque tunc erit finis, ſed tunc erit in proximo. an dicendum eſt non omnia quæ ſupra commemorata ſunt eſſe intelligenda, ſed aliqua eorum, hoc videlicet excepto quod dictum eſt: {Et tunc vide. fi. ho. venientem?} Ipſe quippe finis erit, non tunc proximus erit, ſed Matthæus aperuit nullis exceptis eſſe accipiendum dicens: Cum vide. hæc omnia: ſcitote quia prope eſt in ianuis. Intelligitur ergo quod ſupra dictum eſt ſic: Et mittet Angelos ſuos, de quatuor mundi partibus, ideſt de toto orbe terrarum congregabit electos ſuos, quæ tota hora nouiſſima facit veniens in ſuis membris tamquam in nubibus. BEDA: Poteſt autem hæc fructificatio fici myſtice intelligi ſuper ſtatu ſynagogę, quæ veniente ad ſe domino, quia fructum iuſtitiæ non habebat in eis qui tunc increduli erant, æterna ſterilitate damnata eſt. Sed quoniam dixit Apoſtolus, quòd cum plenitudo gentium intrauerit, omnis Iſrael ſaluus erit. Quid eſt hoc, niſi ꝙ diu ſterilis arbor fici fructum quem negauerat reddet? quod vbi factum fuerit æſtatem veræ pacis eſſe in proximo non ambiges. HIERO. Vel folia fici nata verba ſunt præſentia, æſtas proxima dies eſt iudicij, in qua vnaquæque arbor manifeſtauit, quæ intus habuit, aridum ad comburendum, an viride ad plantandum cum ligno vitæ. Sequitur: {Amen dico vobis, quoniam non tranſibit generatio hæc, donec iſta omnia fiant. BEDA: Nomine generationis aut omne hominum ſignificat genus, aut ſpecialiter Iudæorum. THEO. Vel aliter: Non tranſibit generatio hæc, ſcilicet chriſtianorum donec omnia fiant, quæ circa Hieruſalem & Antichriſti aduentum dicta ſunt. Non enim dicit generationem Apoſtolorum, quia maior pars Apoſtolorum non peruenit vſque ad Hieruſalem conſummationem. Dicit autem hoc de generatione chriſtianorum, volens diſcipulos conſolari, ne crederent quòd in illis temporibus fides deficeret. prius enim elementa immobilia deficient, quàm verba Chriſti. vnde ſubditur: {Cælum & terra tranſibunt, verba autē mea non trāſibūt.} BEDA: Cælum quod tranſibit non æthereum ſiue ſidereum, ſed aereum intelligere debemus. Quocumque enim peruenire potuit aqua diluuij, eo iuxta beati Petri ſententiam ignis iudicij perueniet. Tranſient autem cælum & terra per eam, quam nunc habent imaginē, attamen per eſſentiam ſine fine ſubſiſtent.

Epſa 2. poſt medium.

g ¶ THEO. Volens dominus diſcipulos impedire ab interrogatione illius diei & horæ, dixit: {De die autem illo & hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo ne. fi. niſi pater.} Si enim dixiſſet, quia ſcio, tamen nolo vobis reuelare, ipſos non modicum contriſtaſſet. Nunc vero ſapientius egit, & ipſos excludit ab huiuſmodi interrogatione, ne ei moleſti fierent in hoc quod dixit: Neque Angeli ſciunt neque ego.} HILA. libro ix. de Trinitate. Ignoratio autem diei atque horæ obiicitur vnigenito Deo, vt Deus ex Deo natus non ſit in ea naturæ perfectione qua Deus eſt. Sed primum ſenſu communis iudicij ſentiendum eſt an credibile eſſe poſſit vt aliquid ex omnibus neſciat, qui omnibus ad id quod ſunt atque erunt, auctor eſt? Quomodo enim extra eius naturæ ſcientiam eſt per quam & in qua id quod efficiendum ſit continetur? Hanc autem ille diem ignorat, quę aduentus ſui dies eſt humanæ naturæ, quod agere diffiniunt, quantum in ſe eſt præſciunt, & ſe-

nō longe a fine.

F quitur gerendi cognitio voluntatem agendi. Quomodo ergo dominus gloriæ aduētus ſui ignorata die, naturæ eſſe imperfectæ creditur, quæ & neceſſitatem habeat adueniendi, & ſcientiam aduentus ſui non adepta ſit? Iam vero quanta impietatis geminatur occaſio, ſi Deo patri deputabitur indignitatis affectus, ſi ei ademerit beatitudinis cognitionem, cui mortis induxerit pręſciētiam? ꝙ ſi in eo omnes ſcientiæ theſauri ſunt, diē hunc non ignorat, ſed meminiſſe nos conuenit occultos in eo ſciētiæ theſauros eſſe. Ignoratio igitur eius eſt ſecundum ꝙ theſauri ſcientiæ in eo latent. In omnibꝰ enim que Deus ignorare ſe loquitur, ignoratione nō detinetur, ſed aut tempus eſt nō loquendi, aut diſpenſatio nō agendi. Si autem tunc cognouiſſe Deus dicitur, quòd Abraham eum amauerit cum hoc non celauit Abrahæ, neceſſe eſt & vt pater ob id diē ſcire dicatur, quia non celauerit filio. Si itaque diem filius neſcit, ſacramentum eſt vt taceat, econtrario pater ſolus oſtenditur ſcire, quia non tacet. Abſit autem corporalium mutationum nouitatis in patre & filio exiſtimari. Denique ne per infirmitatem ignorare dicatur, cōtinuo ſubiecit: {Videte, vigilate & orate, neſcitis enim quando tēpus ſit.} H HIERO. Vigilia enim opus eſt mentis ante mortem corporis. THEO. Docet autem vigilare & orare, duo hæc. Multi namque vigilamus, ſed noctes ducētes in prauitates, ad hoc autem conſequenter ſimilitudinem inducit dicens: {Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum ſuam, & de ſeruis ſuis poteſtatem cuiuſq; operis & ianitori pręcepit vt vigilet. BEDA: Homo qui peregre profectus reliquit domum ſuam Chriſtus eſt, qui ad patrem poſt reſurrectionem victor aſcēdens, eccleſiam corporaliter reliquit, quam tamen numquam diuinæ præſentiæ præſidio deſtituit. GREG. in Homi. Carnis etenim locus propriæ terra eſt, quę velut ad peregrinandum ducta eſt, cum per redemptorem noſtrum eſt in cęlis collocata. Dedit autem ſeruis ſuis poteſtatem cuiuſque operis, quia fidelibus ſuis cōceſſa ſanctiſpiritus gratia, facultatē tribuit bonis operibus ſeruiendi. I Ianitori quoq; pręcepit vt vigilaret, quia ordini paſtorum commiſſæ ſibi eccleſiæ curam iubet impendere. Non ſolum autem rectores eccleſiæ, ſed omnes vigilare præcipimur, ianuas cordium cuſtodientes, ne antiqui hoſtis mala ſuggeſtio ſubintret, ne nos dominus dormiētes inueniat. vnde ex hac ſimilitudine concludens ſubdit: {Vigilate ergo. neſcitis enim quando dn̄s do. ve. ſero, an me. no. an. galli can. an ma. ne cum vene. re. inue. vos dormientes.} HIER. Nam qui dormit, non corpora vera, ſed phantaſmata intendit & vacuus vigilat de his quæ viderat, ſic nimirum ſunt qui quos mundi amor rapit in vita deſerunt poſt vitam quod ſomniabant pro certo. THEO. Vide autem quia non dixit: Neſcio quando tempus erit, ſed Neſcitis. Propter hoc enim hoc occultauit, quia nobis expediebat. nam ſi nunc ignorantes finem non curamus, quid faceremus ſi finem ſciremus? malitias namque noſtras differemus vſque ad vltimum. Attendamus etiam dictiones. ſero namque finis exiſtit, cum quis moritur ſenectute. media nocte, cum quis moritur in medio iuuentutis. galli cantu vero, cum ratio completur in nobis: Cum enim incipit puer ſecundum rationem viuere, tunc gallus in eo vociferatur excitans a ſomno ſenſualitatis. mane autem, K puerilis eſt ætas. Oportet enim omnes iſtos finem præſcire, nam & puero cauendum ne imbaptizatus pertranſeat. HIERON. Hoc autem fine concludit ſermonem, vt commune omnium præceptum nouiſſimi per primos audiant. vnde ſubdit: {Quod autē vobis dico omnibus dico, uigilate. AVGVST. ad Heſichiū. Non ſolum enim illis dixit quibus tunc audientibus loquebatur, ſed etiam illis qui fuerunt poſt illos ante nos, & ad nos ipſos, & qui erunt poſt nos uſque ad nouiſſimum eius aduentum. Numquid autem omnes inuenturus eſt dies ille in hac uita, aut quiſquam dicturus eſt, ꝙ ad defunctos etiam pertineat quod ait: {Vigilate? ne cum uenerit repente inueniet uos dormientes. Cur itaq; omnibus dicit, quòd ad eos ſolos pertineat, qui tunc erunt, niſi qa ad omnes pertinet quomodo dixi? Tunc enim unicuique ueniet dies ille, cum uenerit eius dies, ut talis hinc exeat qualis eſt iudicandus illo die, ac per hoc uigilare debet omnis chriſtianus, ne imparatum eum inueniat Domini aduentus. Imparatum autem inueniet dies ille, quem imparatum inueniet ſuæ uitæ huius ultimus dies.

Hom. euā. 9

CAP. XIIII.

ERat autem Paſcha, & azima poſt biduum, & quærebant ſummi Sacerdotes & Scribæ, quomodo eum dolo tenerēt & occiderēt. Dicebant enim: Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo.

b Et cum eſſet Bethaniæ in domo Simonis leproſi, & recumberet, venit mulier habens alabaſtrum vnguenti nardi piſticæ p̃cioſi, & fracto alabaſtro, effudit ſuper caput eius. Erant autem quidam indigne ferentes intra ſemetipſos, & dicentes: Vt quid perditio iſta vnguenti facta eſt? Poterat enim vnguentum iſtud venundari pluſquàm trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam. Ieſus autem dixit; Sinite eam. Quid illi moleſti eſtis? B Bonum opus operata eſt in me. Semper enim pauperes habetis vobiſcum, & cum volueritis, poteſtis illis benefacere: me autem non ſemper habebitis. Quod habuit, hæc fecit, præuenit vngere corpus meum in ſepulturam. Amen dico vo-

CAP. XIIII.

HIERO. Nunc aſpergamus librum noſtrum de ſanguine, & limina domorum, & funem coccineum circundemus domui orationis noſtræ, & coccum in manu noſtra, vt Zaram ligemus, vt vaccam ruffam ī valle occiſam enarrare poſſimus. De Chriſti.n. occiſione narraturus euāgeliſta præmittit. {Erat autē Paſcha, & azima poſt biduum.} BEDA: Paſcha quidem hebraicè dicitur phaſe, non a paſſione, vt plerique arbitrantur, ſed a tranſitu nominaē, eo ꝙ exterminator videns ſanguinem in foribus Iſraelitarum, pertranſierit nec percuſſit eos, vel ipſe dominus præbēs auxiliū populo ſuo, deſuper ambulauit. HIE. Vel Phaſe trāſitus interprætatur, paſcha vero īmolatio. In immolatione agni & tranſitu populi per mare, vel per Aegyptū, præfiguratur paſſio Chriſti, & redemptio populi de inferno, quādo nos poſt biduum viſitat, ideſt pleniſſima luna ætate Chriſti perfecta, vt nec cum aliqua parte tenebroſa carnes agni immaculati, qui tollit peccata mundi in vna domo, quæ eſt eccleſia catholica calciati charitate, & armati virtute comedamus. BEDA. Hoc C autem iuxta veteris inſtrumenti ſcripturam, inter paſcha & azima diſtat, ꝙ paſcha ipſe ſolus dies appellatur, in quo agnus occidebatur ad veſperam: hoc eſt xiiij. luna menſis primi. xv. autem luna quando egreſſum eſt de Aegypto ſuccedebat feſtiuitas azimorum quæ ſeptem diebus, ideſt vſque ad xxj. diem eiuſdem menſis ad veſperam eſt ſtatuta ſolemnitas. verum euangeliſtæ indifferenter & diē azimorū ꝓ paſcha, & ꝓ diebus azimorū paſcha ponere ſolent. vnde & Marcus hic dicit: {Erat aūt pa. & azi. poſt bi.} qa & paſcha dies in azimis panibus eſt celebrari p̃ceptus: & nos quaſi paſcha ꝑpetuum facientes, ſemꝑ ex hoc mūdo tranſire præcipimur. HIE. A principibus autem egreſſa eſt iniquitas in Babylone, qui templum, & vaſa, & ſe purificare ſecundum legem ad eſum agni debuerant. vnde ſequitur. {Et quære. ſum. Sacer. & Scri. quomodo eū dolo. tene. & occiderent.} Occiſo aūt capite totum corpus eneruē efficitur. vnde miſeri faciunt ꝙ caput moriatur. Vitant autem diē feſtum, quod conuenit illis: non enim eſt feſtiuitas his qui vitam D & miſericordiam perdiderunt. vnde ſequitur. {Dicebant aūt: Nō in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo.} BEDA. Nō quidem metuentes ſeditionem, vt ſimplex ſermo demonſtrat, ſed cauentes, ne auxilio populi de ſuis manibus tolleretur. THEO. Ipſe tamen Chriſtus tempus ſibi conſtituerat paſſionis, voluit.n. in paſchate crucifigi, quia ipſe verum erat paſcha.

b ¶ BEDA: Paſſurus dominus pro toto mundo, & vniuerſas nationes ſuo ſanguine redempturus, moratur in Bethania, ideſt in domo obediētiæ. vnde dicitur. {Et cum eſſet Be. in do. Simo. le. & recum. venit mulier.} HIERO. Hinnulus enim ceruorum ſemper ad lectum ſuum redit, ideſt filius patri obediens vſque ad mortem, a nobis obedientiam petit. BEDA: Dicit autem: Simonis leproſi, non ꝙ leproſus illo tempore permaneret, ſed ꝙ antea leproſus, poſtea a Saluatore mundatus eſt nomine priſtino ꝑmanente, vt virtus curantis appareat. THEO. Quàmuis autem quatuor euangeliſtæ vnguentum mulieris commemorarent: non E eſt tamen vna. ſed duæ. vna quidem quæ deſcribitur a Ioanne, quæ ſoror eſt Lazari, quæ.ſ. ante ſex dies paſchæ vnxit pedes Ieſu: alia vero quæ a reliquis tribus euangeliſtis deſcribitur. Adhuc autem ſi attendas, inuenies has tres eſſe. A Ioanne enim vna deſcribitur, altera vero a Luca, a duobus vero reliquis altera. Quæ.n. a Luca deſcribitur meretrix eſſe, dicitur in medio prædicationis tempore ad Ieſum veniſſe. Hæc vero quæ a Matthæo, & Marco deſcribitur, dicitur in tempore paſſionis veniſſe non confitentem ſe peccatricem. AVG. de Con. euan. Ego autem nihil aliud intelligendum arbitror, niſi ꝙ non aliam quidem fuiſſe mulierem quæ peccatrix tunc acceſſit ad pedes Ieſu, ſed eandem Mariam bis hoc feciſſe. ſemel.ſ. quod Lucas narrauit cum primo accedens cum humilitate, & lachrymis, meruit peccatorum remiſſionem. nam & hoc Ioannes commemorauit, cum de Lazaro reſuſcitando cœpiſſet loqui, antequam veniret in Bethaniam, dicens. Maria autem erat quæ vnxit dominum vnguento, & exterſit pedes eius capillis

Lib. 2. c. 79.

A ſuis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Quod autem in Bethania rurſus fecit, aliud eſt quod ad Lucæ narrationem non pertinet, ſed pariter narratur a reliquis tribus. Quòd ergo Matthæus, & Marcus caput domini vnguento illo perfuſum dicunt: Ioannes autem pedes, accipiamus non ſolum caput, ſed etiam pedes domini perfudiſſe mulierem, niſi forte quoniam Marcꝰ fracto alabaſtro perfuſum caput commemorat, tam quiſquam calumnioſus eſt, vt in vaſo fracto neget aliquid remanerē potuiſſe, vnde etiam pedes domini perfunderet. Sed religioſius contēdet aliquis non ita fractum eſſe, vt totū effunderet, vel prius accipiat perfuſos pedes, antequam illud fractū eſſet, vt ī integro remaneret. unde etiā caput perfunderetur. BEDA: Eſt autē alabaſtrum genus marmoris candidi, variis coloribus interſtincti, quod ad vaſa vnguentaria cauare ſolent: eo ꝙ optime ſeruare ea incorrupta dicatur. Nardus uero eſt frutex aromaticus grandi ut aiunt, & craſſa radice, ſed breui, ac nigra fragilique. Quàmuis autem pinguis ſit: tamen redolet, vt cupreſſus aſpero ſapore, folio paruo denſoque, cuius cacumina in ariſtas ſe ſpargunt, ideoque gemina dote pigmenarii nardi ſpicas, ac folia celebrant. Et hoc eſt quod ait Marcus: Vnguenti nardi piſticæ præcioſi, quia uidelicet unguentum illud quod attulit maria domino, non ſolum de radice confectum eſt nardi: uerum etiam quo præcioſius eſſet, ſpicarum quoque foliorum eius adiectione odoris, ac uirtutis illius erat accumulata gratia. THEO. Vel ſicut in græco dicitur, Nardi piſtichis, ideſt fidelis, eo ꝙ unguentum nardi erat abſque dolo cum fide confectum. AVG. de Con. euan. Poteſt autem uideri contrarium, ꝙ Matthæus, & Marcus poſtea q̃ dixerunt: paſcha & Biduum, deinde commemorauerunt, ꝙ erat Ieſus in Bethania, ubi de illo præcioſo unguento dicitur. Ioannes autem ante ſex dies paſchæ dicit Ieſum ueniſſe in Bethaniam, de eodem unguento narraturus. Sed qui ita mouentur, non intelligunt Matthæum, & Marcum illud quod in Bethania de unguento factum erat, non poſt illam prædicationem de biduo, ſed adhuc cum ſex dies eſſent ante paſcha recapitulando poſuiſſe. HIER. Myſtice autem Simon leproſus mundum infidelem primo, & poſtea fidelem ſignificat. mulier autem cum alabaſtro eccleſiaſticam fidem, quæ dicit: Nardus mea dedit odorem ſuum. Piſtica nardus dicitur, ideſt fidelis & præcioſa. Domus impleta odore, cœlum & terra eſt. Fractum alabaſtrum carnale deſiderium eſt, quod frangitur ad caput ex quo omne corpus compaginatum eſt. recumbēte ipſo, ideſt humiliante ſe ut eum tangeret fides peccatricis, quæ de pedibus aſcendit ad caput, & ad pedes a capite deſcēdit per fidē, ideſt ad Chriſtum, & ad membra eius. Sequitur. {Erāt autem quidam indig. feren. intra ſemetip. dicen. ut q̄d perdi. iſta?} Per ſynecdochen dicitur unus pro multis, & multi pro uno. Perditus enim Iudas, de ſalute perditionem inuenit, & in uitæ fructifera mortis laqueus naſcitur. Sub prætextu autem auaritiæ myſterium fidei loquiē. Etenim noſtra fides trecentis emiē denariis in decē ſenſibꝰ interioribꝰ.ſ. & exterioribꝰ.ſ. ꝑ corpꝰ & aīam, & ſpūm triplicatis. BEDA: Quod autem dicit: {Et fremuerunt in eam. nequaquam debemus de diligentibus Chriſtum Apoſtolis dictum credere, ſed de Iuda potius ſub numero plurali. THEO. Vel conuenienter uidetur innui, ꝙ diſcipuli plures mulierem arguerunt, eo ꝙ ſæpe Chriſtum audierant de eleæmoſyna docentem. Iudas uero non eadem intentione indigne tulit, ſed propter amorem pecuniæ, & turpe lucrum. unde & Ioannes ipſum ſolum commemorat tamq̃ fraudulenta intentione mulierem arguentem. Dicit autem. {Et fre. in eam. i. moleſti erant ei exprobrantes, & iniurias inferentes. Arguit autem dominus diſcipulos eo ꝙ deſiderium impediunt mulieris. unde ſequitur. {Ieſus autem dixit: Sinite eam, quid illi moleſti eſtis?} Poſtquàm enim munus obtulerat, illam per opprobria peruertebant. ORI. ſuper Matth. Doluerunt enim de perditione unguenti, quod poterat uenundari multo præcio, & dari pauperibus: tamen non debebat fieri hoc, quia conueniens erat ut ſuper caput Chriſti funderetur ſancta & decenti infuſione. unde ſequitur. Bonū opus operata eſt in me. Vſque adeo autem efficax eſt laus huius operis boni, ut exhortetur nos omnes odoriferis & & præcioſis operibus implere domini caput, ut de nobis dicatur.

πιστικῆς.

Quia bonum opus fecimus ſuper caput Chriſti, quia ſemper quidem habemus quàmdiu in hac vita ſumus pauperes nobiſcum, & opus habentes cura eorum qui profecerunt in verbo & diuites facti ſunt in ſapientia Dei. Non autem poſſunt ſufficere, vt ſemper diebus, & noctibus habeant ſecum filium Dei .i. verbum, & ſapientiam Dei. Sequitur enim: {Semper enim pauperes habetis vobiſcum, & cum volueritis poteſtis illis benefacere: me aũt non ſemper habebitis.} BEDA: Mihi quidẽ videtur in hoc loco de præſentia corporali locutus, ꝙ nequaquam cum eis ita futurus ſit poſt reſurrectionẽ quomodo tũc in omni conuictu, & familiaritate. HIE. Dicit ẽt. {Bonũ opus operata eſt in me, qa qui credit in Deum, reputatur ei ad iuſtitiam. Aliud eſt enim credere ei & aliud in eũ .i. totum eiicere te

bis, vbicumque prædicatum fuerit euangelium iſtud in vniuerſo mundo, & qđ fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

c Et Iudas Schariotes vnus de duodecim abiit ad ſummos Sacerdotes, vt proderet eum illis. Qui audientes gauiſi ſunt, & promiſerunt ei pecuniã ſe daturos. G Et quærebat quomodo illum opportune traderet.

d Et primo die azimorum quando paſcha immolabant, dicũt ei diſcipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi, vt manduces paſcha? Et mittit duos ex diſcipulis ſuis, & dicit eis: Ite in ciuitatem, &

in illum. Sequitur: {Quod habuit} .i. quod potuit, hoc fecit, præuenit vngere corpus meum in ſepulturam. BEDA. Quaſi diceret: {Vos putatis perditionem eſſe vnguenti: officium ſepulturę eſt. THEO. Præuenit enim quaſi a Deo ducta vngere corpus meum in ſignum ſepulturæ: in quo proditorem confundit, ac ſi .n. diceret. Qua conſcientia mulierem confundis, quæ in ſepulturam corpus meum vngit, teipſum vero non confundis, qui me in mortem trades? Prophetizat autem dominus conſequenter duas prophetias .ſ. ꝙ euangelium eius prædicabitur in vniuerſo mundo, & quòd opus mulieris laudabitur. vnde ſequitur. {Amen dico vobis: vbicumque prædicatum fu. BEDA. Notandum autem, ꝙ ſicut Maria gloriam adepta eſt in toto orbe de obſequio quod domino exhibuit, ita econuerſo ille qui obſequio eius detrahere non timuit, longe, lateque infamatus eſt: ſed dominus bonum laude digna remunerans, futuras impii contumelias tacendo præteriit.

b ¶ BEDA: Infœlix Iudas damnum quod ex effuſione vnguenti feciſſe credebat, vult magiſtri precio compenſare. vnde dicitur. {Et Iu. Sca. vnus de duo. abiit ad ſum. Sa. vt proderet eum illis. CHRY. in Ser. de Paſ. Quid mihi eius patriam dicis? vtinam ipſum quoque neſcire licuiſſet. ſed alter erat diſcipulus qui Iudas Iacobi zelotes vocabatur, & ne appellatione cognominis fiat confuſio perſonarum: propterea hunc ab illo ſeparauit. Non autem dixit: Iudas proditor, vt doceat detractiones neſcire, & accuſationes declinare. Quod autem dicit: Vnus de duodecim, auget deteſtabilitatem proditoris. nam & alii diſcipuli erant, qui fuerant numero ſeptuaginta, ſed illi non intimi, non tanta confidentia ſociati ſunt: iſti autem duodecim fuerunt comprobati. hęc erat caterua legalis, de qua proditor malignus exiuit. HIERON. Vnus tamen erat de duodecimo numero, non vnus merito, vnus corpore, non vnus animo. Abiit autem ad principes poſtquàm exiit & intrauit in eum Sathanas, vnumquodque animal ad ſimile ſibi iungitur. BEDA: Quod autem dixit: Abiit, oſtendit eũ non a principibus inuitatum, non vlla neceſſitate conſtrictum, ſed ſponte ꝓpria ſceleratę mentis iniſſe conſilium. THEO. Dicit autem, vt proderet eum illis, ideſt vt annunciaret illis quando ſolus exiſteret. Timebant autem in eum irruere quando docebat ꝓpter turbam. HIERO. Promittit autẽ ſe tradere, vt magiſter eius diabolus ante dicebat: Tibi dabo poteſtatem hãc vniuerſam. Sequit. {Qui audientes gauiſi ſunt, & promi. ei pecu. ſe da.} Promittunt quidem pecuniam, & amittunt vitam, quam ipſe recipit cum vitã amittit. CHRY. in Serm. de Paſ. O dementiam: immo cupiditatem proditoris. cuncta enim mala cupiditas procreauit, nam cupiditas captas animas retinet, & omnibus nodis alligatas conſtringit, & rerum obliuionẽ imponit, & alienationem mentis oſtẽdit. Ab hac Iudas captiuus cupiditatis inſania, conuerſationis, mẽſæ, diſcipulatus, admonitionis, ſuaſionis oblitus eſt. Nam ſequit. {Et quærebat quomodo eum opportune traderet. HIER. Sed opportunitas doli numquam inuenitur, vt non vindicetur hic, aut illic. BEDA: Multi hodie ſcælus Iudæ, ꝙ dominum, ac magiſtrum deumque ſuum pecunia vendiderit, velut immane, & nepharium exhorrent, nec tamẽ cauent, nã cum pro muneribus charitatis, & veritatis iura ſpernunt, Deum qui eſt charitas, & veritas produnt.

c ¶ CHRY. in Serm. de Paſ. Quando Iudas de traditione tra-

F ctabat, alii diſcipuli ſunt de præparatione paſchæ ſolliciti. vnde dicitur. {Et primo die azi. quando paſcha. im. di. ei diſci. Quo vis eamus, & paremus tibi cõ. paſcha? BEDA. Primum diem azimorum quartũdecimũ diem primi menſis appellat, quando fermento abiecto immolare .i. agnum occidere ſolebant ad veſperam, qđ

occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans. Sequimini eum, & quocumque introierit: dicite domino domus, quia magiſter dicit: Vbi eſt refectio mea, vbi paſcha cum diſcipulis meis manducem? Et ipſe vobis demonſtrabit cœnaculum grande ſtratum, & illic parate nobis. Et abierunt diſcipuli eius, & venerunt in ciuitatem, & inuenerunt ſicut dixerãt illis, & parauerunt paſcha.

e Veſpere autem facto, venit cũ duodecim. Et diſcumbentibus eis & manducantibus, ait Ieſus: Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me, qui manducat

exponens Apoſtolus ait, Paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus. qui licet die ſequenti, ideſt quintadecima luna ſit crucifixus, attamen nocte qua agnus immolabatur, & corporis ſanguiniſq; ſui tradens myſteria celebranda, & a Iudæis tẽtus, ac ligatus, ipſius immolationis, hoc eſt paſſionis ſuæ ſacrauit exordium. HIER. Azima vero quę cum amaritudine, ideſt lactucis agreſtibus manducantur, redemptio noſtra eſt: amaritudo vero paſſio domini. THEO. Ex hoc autem, ꝙ dicunt diſcipuli: {Quo vis eamus?} manifeſte videtur ꝙ Chriſtus hoſpitium aliquod non habebat, ſed neque diſcipuli proprias domos: ſi enim habuiſſent, duxiſſent eum ad illas. HIERO. Dicunt etiã. {Quo vis eamus?} vt cum voluntate Dei dirigamus greſſus noſtros, dominus autem indicat cum quo manducat paſcha, & more ſuo mittit duos, quod ſupra expoſuimus. vnde ſequitur. {Et mittit du. ex H diſc. ſuis, & di. eis. Ite in ciui. THEO. Mittit quidem ex diſcipulis ſuis Petrum .ſ. & Ioannem, vt Lucas dicit ad ignotum hominẽ, innuens ex hoc, ꝙ poſſet non pati. Nã qui mentem ignoti nouit, vt ipſos reciperet, quid non operaretur in aliis? Dat etiam eis ſignum vt domum .ſ. inuenirent, cum ſubdit: {Et occurret vobis homo la. aquæ baiulans.} AVG. de Con. euan. Marcus lagenam dicit quam Lucas amphoram. ille vaſis genus: iſte modum ſignificauit. vterque veritatem ſententiæ cuſtodiuit. Lib. 2. c. 80. BEDA. Indicium autem præſentiæ diuinitatis eſt, ꝙ cum diſcipulis loquens quid alibi futurum ſit nouit. vnde ſequitur. {Et abi. diſci. eius, & ven. in ciuita. & inue. ſicut dix. illis, & para. paſ. CHRY. in Serm. de Paſ. Non illud quod noſtrum, ſed interim Iudæorum, illud autem qđ noſtrum eſt non ſolum conſtituit, ſed ipſe factus eſt paſcha. Sed & cur illud manducauit? quia factus eſt ſub lege, vt eos qui ſub lege I erant redimeret, & ipſe legi requiem daret, & vt nemo dicat, quòd ideo eam euacuauerit, quia eam implere, vt moleſtam & arduam non valuit ipſe prius eam compleuit, & ſic fecit eam requieſcere. HIERO. Myſtice autem ciuitas eccleſia eſt, quæ muro fidei cingitur. homo occurrens populus primitiuus eſt, amphora aquæ lex literæ. BEDA. Vel aqua, lauacrum gratiæ, lagena fragilitatem deſignat eorum per quos eadem erat gratia mundo monſtranda. THEO. Lagenam aquæ portat, qui baptizatus eſt. qui autem baptiſma baiulat, venit ad requiem ſecundum rationem viuens, & ſicut in domo requie potiꝰ, vnde ſubdit. {Sequimini eum.} HIE. Qui .ſ. ducit in altum, vbi eſt refectio Chriſti. Dominus domus Petrus Apoſtolus eſt, cui dominus domum ſuam credidit, vt ſit vna fides ſub vno paſtore. Cœnaculum grande eccleſia magna eſt, in qua narratur nomen domini ſtrata varietate virtutum, & linguarum. BEDA: Vel cœnaculum magnum ſpiritualiter lex eſt, quæ de anguſtiis literæ egrediens, & ſublimi loco, ideſt in alto mentis ſolario recipit Saluatorem. Cõſulte autem ſiue aquæ ba- K iuli ſiue domini domus ſunt prætermiſſa vocabula, vt omnibus verum paſcha celebrare volentibus, hoc eſt Chriſti ſacramentis imbui, eumque ſuæ mentis hoſpitio ſuſcipere quærentibus, facultas danda ſignetur. THEO. Vel dominus domus intellectus eſt, qui oſtendit cœnaculum grande, ideſt altitudinem intelligentiarum, quod etſi altum ſit, tamen nihil habet vanæ gloriæ, & tumoris, ſed ſternitur, & planum fit humilitate. Ibi autem, ideſt in tali mente paſcha Chriſto paratur, a Petro .ſ. & Ioanne .i. ab actione, & contemplatione.

e ¶ BEDA. Dominus qui de ſua paſſione prædixerat, etiam de proditore prædicit: dans locum pœnitentiæ, ut cum intellexiſſet ſciri cogitationes ſuas, pœniteret eum facti ſui. vnde dicitur. Veſpere autem facto. ve. cum duodecim: & diſcum. eis, & man. ait Ieſus: Amen dico vobis quia unus ex uobis me tradet, qui manducat mecum.} CHRY. in Ser. de Paſ. Vbi patet, ꝙ non aperte eum omnibus publicabat, ne impudentiorem eum faceret, nec ẽt penitus ſilentio præteribat, ne celari arbitratus, audacter ad proditionem

ditionem properaret. THEO. Sed quomodo diſcumbentes cœnabant, cum lex præciperet, ꝙ ſtantes erecti deberent paſcha comedere? Probabile autem eſt prius eos adimpleſſe paſcha legale: deinde diſcubuiſſe, incipiente eo propriũ tradere paſcha. HIE. Veſpera autem diei, veſperam indicat mundi. Circa vndecimam namque horam veniunt nouiſſimi, qui primi denarium æternæ vitæ accipiũt. Oẽs igitur diſcipuli tanguntur a domino, vt fiat armonia citharæ, omnes nerui bene ſuſpenſi conſona voce reſpondent. Nam ſequitur: {At illi cœperunt contriſtari, & dicere ei ſingillatim: Nũquid ego? Vnus autẽ remiſſus, & pecuniæ amore madefactus dixit: Nũquid ego ſum Rabbi? ſicut in Matthæo legitur. THEO. Cœperut autem alii diſcipuli contriſtari propter domini verbũ. Nam etſi extra hanc exiſterent paſſionem: magis tamen credunt illi, qui omnium nouit corda, quàm ſibi. Sequitur. {Qui ait illis: vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. BEDA: Iudas .ſ. qui cæteris contriſtatis & retrahentibus manũ, cum magiſtro manum mittit in catinum. Et quia prius dixerat. {Vnus ex vobis me tradet.} perſeuerat proditor in malo, manifeſtius arguit, & tamen nomen proprium non deſignat. HIERO. Dicit autem: Vnus de duodecim, quaſi ab eis ſeparatus: ſeparat .n. ſeorſum lupus ouem quam capit. Ouis quæ de ouili egreditur, lupi morſibus patet: Iudas autem nec primo, nec ſecundo correptꝰ a proditione retrahit pedem. vnde pœna prædicitur, vt quem pudor non vicerat, corrigant denunciata ſupplicia. & hoc eſt quod ſubditur: {Et fi. quidem ho. va. ſicut ſcriptum eſt de eo. THEO. Per hoc quod dicitur: Vadit, oſtendiꝰ ꝙ mors Chriſti fuit voluntaria, & non neceſſaria. HIERO. Sed quia multi bonum vt Iudas faciunt, ſed omnino illis non proficit, recte ſubditur. {Væh autem ho. illi per quem fi. ho. tradetur.} BEDA: Sed & hodie quoque in ſempiternum væh illi homini, qui ad menſam domini malignus accedit. Etenim ille in exemplũ Iudæ filiũ hominis tradit, non quidẽ Iudęis pctõribus, ſed tñ pctõribus membris ſuis. Sequiꝰ. {Bonũ erat ei ſi nõ eſſet na. ho. il.} HIE. Scilicet intimo latẽs vtero materno: melius enim eſt non eſſe, q̃ ad tormenta eſſe. THEO. Quantum enim ex fine melius fuiſſet ei ꝙ eſſet, ſi non proditor exiſteret: nam Deus fecit ipſum ad opera bona, ſed poſtquam ad tãtam deuenit malitiam, melius fuiſſet ei ſi natus non fuiſſet.

mecum. At illi cœperunt contriſtari & dicere ei ſingillatim. Nũquid ego? Qui ait illis: Vnus ex duodecim, qui intingit mecum in catino. Et filius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de eo. Væh autem homini illi, per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei ſi non eſſet natus homo ille.

f Et manducantibus illis, accepit Ieſus panẽ, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc eſt corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis. Et biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur. Amen dico vobis, ꝙ B iam non bibam de genimine vitis vſque in diem illum, cum illud bibam nouum in regno Dei.

f ¶ BEDA: Finitis paſchæ veteris ſolemniis tranſit ad nouum, vt ſcilicet pro carne agni, ac ſanguine ſui corporis, ſanguiniſque ſacramentum ſubſtitueret. vnde dicitur. {Et man. ill. acce. Ieſus panem.} vt .ſ. ipſum ſe eſſe monſtraret, cui iurauit dominus: Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Sequitur. Et bene. fre.} THEO. Ideſt gratias agens fregit. quod & nos facimus orationes ſuperaddentes. BEDA. Frangit etiam ipſe panẽ quem diſcipulis porrigit, vt oſtendat corporis ſui fractionem non abſque ſua ſponte, vel procuratione futuram, quem etiam benedixit, quia naturam humanam quam paſſurus aſſumpſit, ipſe vna cum patre, & ſpirituſſancto gratia diuinæ virtutis impleuit. Benedixit panem, ac fregit, quia hominem aſſumptum, ita morti ſubdere dignatus eſt, vt ei diuinæ immortalitatis ineſſe potentiã demonſtraret: Ideoque velocius eum a morte reſuſcitandum eſſe doceret. Sequitur. {Et dedit eis, & ait: Sumite, hoc eſt corpꝰ meũ.} THEO. Hoc .ſ. qđ nunc do, & qđ nũc ſumitis: Non autem panis figura tantum corporis Chriſti eſt, ſed in proprium Chriſti corpus tranſmutatur. nam dominus ait: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, ſed tamen caro Chriſti non videtur propter noſtram infirmitatem: panis enim & vinum de noſtra conſuetudine eſt. ſi vero carnem, & ſanguinem cerneremus, ſumere non ſuſtineremus. propter hoc dñs noſtræ infirmitati condeſcendẽs, ſpecies panis & vini conſeruat: ſed panem & vinum in veritatem conuertit carnis & ſanguinis. CHRY. in Sermo. de Paſ. Et nunc etiam ille præſto eſt Chriſtus, qui illam ornauit menſam, ipſe iſtã quoque conſecrat. Non enim homo eſt qui propoſitũ corpus Chriſti facit & ſanguinem, ſed ille qui pro nobis crucifixus eſt Chriſtus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute conſecrantur, & gratia hoc verbo quod dicit: {Hoc eſt corpus meum.} propoſita conſecrantur, & ſicut illa vox quæ dicit: Creſcite & multiplicamini, & replete terram. ſemel quidem dicta eſt: ſed omni tempore ſentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox iſta ſemel quidem dicta eſt, ſed per omnes menſas eccleſiæ vſque in hodiernum diem, & vſque ad eius aduentum præſtat ſacrificio firmi

A tatem. HIERO. Myſtice autem in panem transfigurat dominus corpus ſuum, quod eſt eccleſia præſens, quæ accipitur in fide, benedicitur in numero, frangitur in paſſionibus, datur in exẽplis, ſumitur in doctrinis, formatur in ſanguinẽ ſuum in calice vino & aqua cõmiſtum, vt alio purgemur a culpis, alio redimamur a pœnis. Sanguine namq; agni ſeruantur domꝰ a percuſſione angeli, & aqua maris rubri extinguuntur inimici, quæ ſunt myſteria eccleſiæ Chriſti. Vnde ſequitur {Et acce. ca. gratias agens de. ei. Gratia enim, & nõ meritis ſaluati ſumꝰ a Deo. GRE. 2. Mor. Cum appropinquaret etiam paſſioni accepto pane, gratias egiſſe perhibetur. gratias itaque egit, qui flagella alienę iniquitatis ſuſcepit, & qui nil percuſſione dignum exhibuit, humiliter in paſſione benedicit, vt hinc oſtendat quid vnuſquiſque in flagello culpæ facere debeat, ſi ipſe æquanimiter flagella culpæ portat alienæ. vt hinc etiam oſtẽdat quid in correctione faciat ſubditus, ſi in flagello poſitus patri gratias egit æqualis. BEDA. Quia & nos in Chriſto & in nobis Chriſtum manere oportet, vinum dominici calicis aqua miſcetur. Atteſtante enim Ioanne, aquæ populi ſunt, & neque aquã ſolam, neque ſolum vinum cuiquam licet offerre, ne talis oblatio caput a membris ſecernendum eſſe ſignificet, & vel Chriſtum ſine noſtræ redemptionis amore pati potuiſſe, vel nos ſine illius paſſione ſaluari, ac pati poſſe offerri contingat. Sequitur: {Et biberũt ex illo omnes.} HIERO. Ebrietas fœlix, ſatietas ſalutaris, quæ C quanto copioſius ſumitur, tanto ſobrietatem mentis donare dignatur. THEO. Quidam autem dicunt Iudam myſteriorum non fuiſſe participem, ſed quòd exiuerit antequam dominus myſteria largiretur. Alii etiam dicunt, quòd illi tradidit de illo myſterio. CHRY. in Serm. de Paſ. Chriſtus enim ſanguinem ei, qui eum vendidit offerebat, vt haberet remiſſionem peccatorum: ſi tamen impius exiſtere noluiſſet. HIERO. Bibit ergo Iudas, ſed non ſaturatus, nec ſitim extinguit ignis æterni, quia indigne ſumit myſteria Chriſti. Sunt enim in eccleſia quos ſacrificium non emundat, ſed eos cogitatio inſipiens perducit ad culpas, qui ſe cœnoſis crudelitatis fœtoribus miſcuerunt. CHRY. in Sermo. de Paſ. Nullus ergo ſit Iudas in domini menſa. hoc ſacrificium cibꝰ ſpiritualis eſt: nam ſicut corporalis cibus, cum ventrem inuenerit aduerſis humoribus occupari amplius lædit: ita eſt & iſte ſpiritualis cibus, ſi aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum per- D dit, non ſua natura, ſed accipientis vitio. Pura igitur ſit mens in omnibus, pura cogitatio, quia & ſacrificium purum eſt. Sequitur. {Et ait illis. hic eſt ſan. meus noui teſtamenti.} BEDA. Hoc ad diſtinctionem reſpicit veteris teſtamenti, quod hircorum, & vitulorum eſt ſanguine dedicatum, dicente inter aſpergendum legiſlatore: hic eſt ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad nos Deus. Sequitur: {Qui pro mul. effundetur.} HIERO. Non enim omnes emundat. Sequitur. {Amen dico vobis, quòd iam non bi. de geni. vi. vſque in diem illum, cum illud bi. no. in regno Dei. THEO. Quaſi diceret: Non bibã de vino vſque ad reſurrectionem: regnum enim reſurrectionem vocat, quaſi tunc regnauerit contra mortem. Poſt reſurrectionem vero bibit cum diſcipulis, & comedit, oſtendens quòd idem ipſe eſſet, qui paſſus eſt. Nouum autem bibit illud, ideſt nouo quodam modo & alieno. Non enim corpus habebat paſſibile indigens cibo, ſed immortale E & incorruptibile. Intelligendum eſt autem & ſic: Vitis eſt ipſe dominus, genimen vitis myſteria, & intellectus occultus quem ipſe generat, qui docet hominem ſcientiam. In regno autem Dei .i. in futuro ſæculo bibet cum ſuis diſcipulis myſteria, & ſapientiam: noua quædam nos docens, & reuelans quæ nunc occultat. BEDA, vel aliter: Vitem, ſiue vineam domini appellatam eſſe Synagogã Eſaias teſtatur, dicens: Vinea domini Sabaoth, domus Iſrael eſt. Iturus ergo dominus ad paſſionem ait. {Iam nõ bibam de ge. vi.} ac ſi aperte dicat: Non vltra carnalibus Synagogæ cerimoniis delectabor, in quibus etiam iſta paſchalis agni ſacra locum tenuere præcipuum. Aderit enim tempus meæ reſurrectionis, aderit dies ille, cum in regno Dei poſitus, ideſt gloria vitæ immortalis ſublimatus, de ſalute eiuſdem populi fonte gratiæ ſpiritualis regenerati, vobiſcum gaudio perfundar. HIE. Conſiderandum aũt, ꝙ hic dñs mutat tñ ſacrificium, ſed non mutat tempus, vt nos nunquam cœnam dñi ante quartamdecimam lunam faciamus, quæ facit in xiiij. reſurrectionem, in xj. luna cœnam dñi faciet, quod numquã in teſtamento veteri, nec in nouo factum eſt.

g ¶ HILA.

g ¶ HILA. Sicut gratias egerunt antequam biberent: ita etiã gratias agunt & poſtquã biberunt. vnde dicitur. {Et hymno dicto exi. in mon. Oli.} vt. ſ. addiſcas & ante cibũ & poſt cibum gratiarum reddere actiones. HIERO. Hymnum enim dicit laudem dñi, vt eſt in Pſal. 21. Edent pau. & ſa. & lau. dom. qui requi. eum.

g Et hymno dicto, exierunt in montem oliuarum. Et ait eis Ieſus: Oẽs ſcandalizabimini in me in nocte iſta, quia ſcriptũ eſt: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues. Sed poſtquàm reſurrexero, pręcedam vos in Galilęam. Petrus autem ait illi: Etſi omnes ſcandalizati fuerint, ſed non ego. Et ait illi Ieſus: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac priuſquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. At ille amplius loquebatur. Et ſi oportuerit me ſimul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

Et odorauerũt, & mã ducauerunt oẽs pingues terræ. THEO. Simul etiam & hic oſtendit quòd amplectibile erat ſibi ꝓ nobis mori, quia cũ tradendus erat, Deũ laudare dignatus eſt. Docet etiam nos, cum in anguſtias incidimus propter multorũ ſalutem non contriſtari, ſed Deo gratias agere, qui in noſtra tribulatione operatur multorum ſalutem. BEDA: Poteſt etiã hymnus ille intelligi quem dominus ſcḋm Ioannem patri gratias agens decãtabat, in quo & pro ſeipſo, & pro diſcipulis, & pro eis qui per verbũ ipſorum credituri erãt, eleuatis ſurſum oculis præcabatur. THEO. Exiuit autẽ in montem, vt ad eum ſolitarium exiſtentem accedentes, ipſum caperẽt abſque tumultu. Si enim acceſſiſſent cum in ciuitate manebat, forte fuiſſet multitudo populi conturbata, & tunc manifeſte occaſionem inimici captantes viderentur ipſum iuſte interficere tamquã populum concitantem. BEDA: Pulchre etiam dominus diſcipulos ſacramentis imbutos in montem educit oliuarum, vt typice deſignet nos per acceptionem ſacramentorum ad altiora virtutum dona, & chariſmata ſancti ſpiritus, quibus in corde perungamur aſcendere debere. HIER. In monte etiam Olìueti Ieſus tenetur, vnde ad cœlos aſcendit, vt nos ſciamus quia inde aſcendimus ad cœlos, vnde vigilamus & oramus & ligamur, nec repugnamus in terra. BEDA: Prædicit autem dominus diſcipulis q.d paſſuri ſunt, vt cum paſſi fuerint, non deſperent ſalutem, ſed agẽtes pœnitentiam liberentur. vnde ſequitur. {Et ait illis Ieſus: Oẽs ſcandalizabimini in me in nocte iſta.} HIER. Omnes quidem cadunt, ſed non omnes iacent. Numquid enim qui dormit non abiiciet vt reſurgat? Carnale eſt cadere, ſed diabolicum eſt iacere. THEO. Permiſit autem eos dominus cadere, vt non in ſeipſis confidant, & ne videretur hoc quod prædixerat ex quodam argumento apparenti prædixiſſe, inducit teſtimonium Zachariæ Prophetæ. vnde ſequitur. {Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis.} BEDA: Hoc aliis verbis in Zacharia Propheta ſcriptũ eſt, & ex perſona Prophetæ ad dominum dicitur. Percute paſtorem, & diſpergentur oues. Propheta enim poſtulat paſſionem domini: pater reſpondet: Percutiam paſtorem præcibus inferiorum. Filius a patre mittitur, & percutitur, ideſt incarnatur & patitur. THEO. Dicit autem pater: Percutiam paſtorem, quia ipſum ꝑcuti dimiſit. Oues diſcipulos dicit, quaſi innocentes, & quaſi abſq; malitia. Vltimo conſolationem inducit, dicens: {Sed poſtquàm reſurrexero, præcedam vos in Galilæam.} HIERO. In quo vera promittitur reſurrectio, vt ſpes non extinguatur. Sequitur: {Petrus autem ait ei: Etſi omnes ſcan. fu. ſed non ego.} Ecce auis ſine pennis in altum volare nititur, ſed corpus aggrauat animam, vt timore humanæ mortis timor domini ſuperetur. BEDA: Et Petrus ergo de ardore fidei promittebat, & Saluator quaſi Deus futura nouerat. vnde ſequitur. {Et ait illi Ieſus: Amen di. tibi quia tu ho. in nocte hac priuſquam gal. bis vo. de. ter me es negaturus. AVG. de Con. euan. Cum omnes euangeliſtæ dicant prædixiſſe dominum, quòd eum Petrus eſſet negaturus, antequam gallus cantaret: Marcus hoc ſolum narrauit expreſſius. vnde nonnullis videtur non congruere cæteris, quia parum attendunt. Tota enim Petri negatio trina eſt, quæ ſi tota poſt primum galli cantum inciperet, falſum dixiſſe viderentur tres alii Euangeliſtæ, ꝙ. ſ. antequam gallus cantaret, ter eum eſſet negaturus. Rurſus ſi totam trinã negationem ante peregiſſet quàm cantare gallus inciperet, ſuperfluo dixiſſet Marcus ex ꝑſona dñi: Priuſquã gallus bis vocẽ dederit, ter me negaturus es. Sed q̃a ante primũ gallicantũ cępta eſt illa trina negatio, attenderunt illi tres non qñ eã cõpleturus eſſet Petrus, ſed quanta futura eſſet. i. trina, & qñ cęptura. i. ante gallicantũ q̃q̃ in animo eius, & ante primũ gallicantũ tota cõcepta eſt. Marcus aũt de ipſarum vocum interuallo planius eloquutus eſt. THEO. Qđ ſic intelligitur: Petrus ſemel negauit, deinde gallus cantauit: negã-

F

h Et veniunt in prędium, cui nomen Gethſemani, & ait diſcipulis ſuis: Sedete hic, donec orem. Et aſſumit Petrum, & Iacobum, & Ioannem ſecum, & cœpit pauere, & tedere. Et ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ. Suſtinete hic, & vigilate. Et cum proceſſiſſet paululum, procidit G ſuper terram, & orabat vt ſi fieri poſſet tranſiret ab eo hora, & dixit: Abba pater, Omnia tibi poſſibilia ſunt, transfer calicem hũc a me. Sed non quod ego volo, ſed quod tu. Et venit, & inuenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon, dormis? Nõ potuiſti vna

te uero eo duabus aliis negationibus: tunc gallus ſecundo uocem emiſit. HIERO. Gallus lucis nuncius quis eſt, niſi ſpirituſſanctus? cuius uoce in Prophetia, & in Apoſtolis nos de trina negatione excitamur ad amariſſimos poſt lapſum fletus, qui male cogitauimus de Deo, & male locuti ſumus ad proximos, & male fecimus ad noſmetipſos. BEDA: Fides autẽ Apoſtoli Petri, & ardens affectus ad dominũ conſequenter oſtẽditur. Sequitur enim {At ille ampli. loque. Et ſi opor. me ſi cõm. tibi, non te negabo.} THEO. Feruorem etiam intrepidum & alii diſcipuli oſtenderunt. Nam ſequitur. {Similiter autem & omnes dicebant} ſed tamen reſiſtebant veritati, quam Chriſt[9] prædixerat.

h ¶ GLO. Poſtq̃ dominus ſcandalum diſcipulorum prædixerat, nunc euangeliſta narrat de oratione ipſius, in qua pro diſcipulis creditur oraſſe, & primo deſcribẽs locum orationis, dicit: {Et ueniunt in prædium, cui nomẽ Gethſemani.} BEDA. Monſtratur vſque hodie locus Gethſemani, in quo dominus orauit ad radices montis Olìueti. Interpræt atur autem Gethſemani vallis pinguium, ſiue pinguedinum. Cum autem dominus in monte orat, nos docet ſublimia orando inquiri debere. H At cum in valle pinguedinis orat, inſinuat nobis humilitatem ſemper in orationibus, & internę pinguedinem dilectionis eſſe ſeruandam. Ipſe etiam per vallem humilitatis, & pinguedinem charitatis pro nobis mortem ſubiit. HIERO. In valle etiam pinguedinum tauri pingues obſederunt eum. {Sequitur: {Et ait diſcipulis ſuis: Sedete hic donec orem.} Separãtur in oratione, qui ſeparantur in paſsione, quia ille orat, illi dormiunt, pigredine cordis oppreſsi. THEO. Singulariter etiam erat conſuetudo illi ſemper orare, formam nobis tradens, vt ſilentium & ſolitudinem in orationibus requiramus. Sequitur. {Et aſſumit Petrum, & Iacobum, & Ioannem ſecum.} Illos tres tantum aſſumit, qui gloriæ eius in monte Thabor inſpectores extiterant, vt qui glorioſa viderant, viderent & triſtia, & addiſcerent ꝙ verus erat homo in hoc ꝙ triſtatur. Vnde ſequitur: {Et cępit pauere, & tedere, quia enim totum aſſumpſerat hominem, aſſumpſit & naturales proprietates hominis, pauere & tedere, & contriſtari naturaliter: nam homines naturaliter inuiti tendunt ad mortem. vnde I ſequitur: {Et ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.} BEDA: Quaſi Deus in corpore conſtitutus fragilitatem carnis exponit, vt eorum qui ſacramentum incarnationis obiurgant excluderetur impietas: nam qui corpus ſuſcepit, omnia debuit ſuſcipere, quæ corporis ſunt, vt eſuriret, ſitiret, angeretur, contriſtaretur. Diuinitas enim per hos commutari neſcit affectus. THEO. Quidam autem hoc ſic intellexerunt. q. d. Triſtor enim, non ꝙ mori debeo. ſed ꝙ Iſraelitæ propinqui mei me crucifixuri ſunt, ac per hoc a regno Dei debent excludi. HIERO. In hoc etiam pauere & triſtari docemur ante iudicium mortis, qđ non poſſumus per nos dicere, ſed per illum: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquã. Sequitur. {Suſti. hic & vigilate.} BEDA: Non a ſomno dormitionis prohibet, cuius tempus non erat imminente diſcrimine, ſed a ſomno infidelitatis, & torpore mentis. Paululum autem procedens ruit in faciem ſuam, & humilitatem mentis habitu carnis oſtendit. Vnde ſequitur. {Et cum proceſ. K pau. proci. ſuper ter. & ora. vt ſi fieri poſsit tranſiret ab eo hora.} AVG. de Con. euan. Non dixit ſi facere poſſet, ſed ſi fieri poſſet: Lib. 3. c. 4. fieri enim poteſt quod ille voluerit. Sic itaque dictum eſt: Si fieri poteſt, ac ſi diceretur, ſi vellet. Et nequis putaret eum patris minuiſſe poteſtatem, manifeſtauit quo intellectu accipiendum ſit quod dictum eſt: Nam ſequitur, & dixit: {Abba pater, omnia tibi poſsi. ſunt.} In quo ſatis oſtendit non ex impoſſibilitate: ſed ex voluntate patris dictum eſſe, ſi fieri poteſt. Quòd autem Marcus non ſolum pater, ſed abba pater eum dixiſſe commemorat, hoc eſt abba hebraice, quod latine pater. Et fortaſſe dominus propter aliquod ſacramentum vtrũque dixit, volens oſtendere ſe illam triſtis, perſonã in ſui corporis, ideſt eccleſiæ ſuſcepiſſe, cui factus eſt angularis lapis, uenientibus ad eum partim ex hebræis, ad quos pertinet, quod ait abba, partim ex gẽtibus, ad quos pertinet, quod ait pater. BEDA. Orat autem tranſire calicem, vt oſtẽdat vere,

hora vigilare mecũ? Vigilate & orate, vt nõ intretis in tentationẽ. Spirit[9] quidẽ promptus eſt, caro vero infirma. Et iterum abiens orauit eundem ſermonẽ dicens. Et reuerſus denuo, inuenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, & ignorabant quid reſpõderent ei. Et venit tertio, & ait illis: Dormite iam, & requieſcite. Sufficit. Venit hora, ecce filius hominis tradetur in manus peccatorũ. Surgite, eamus. Ecce qui me tradet prope eſt.

i Et adhuc eo loquente venit Iudas Scharioth vnus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis & lignis, miſsi a ſummis Sacerdotibus, & Scribis, & Senioribus. Dederat autem traditor eis ſignum dicens. Quem-

veræ quòd homo erat. vnde ſubdit: {Trãsfer calicem hunc a me.} Reminiſcens autem & propter quid miſſus eſt, perficit diſpenſationem ad quam miſſus eſt, & clamat: {Sed non quod ego volo, ſed quod tu.} q.d. Si moritur mors me non moriente ſecundũ carnem, tranſeat calix. verum, quia non aliter hoc fiet, non quod ego volo, ſed qđ tu. Multi adhuc cõtriſtantur futura morte, ſed habeant rectum cor, vitent mortem quã poſſunt, ſed ſi non poſsũt dicant id quod propter nos dominus dixit. HIERO. Ex quo etiam vſque in finem nõ ceſſat nos docere patribus obedire, & voluntatem eorum voluntati noſtrę præponere. Sequitur: {Et venit, & inuenit eos dor.} Sicut enim dormiũt mente, ſic & corpore. Poſt orationem autẽ dñs veniẽs, & videns diſcipulos dormientes Petrũ ſolum increpat. vnde ſequitur: {Et ait Petro: Simon dormis? non po. vna hora vigilare mecũ?} q.d. Qui vna hora non potuiſti mecum vigilare, quomodo mortẽ ſpernes tu qui ſpondes mori mecum? Sequitur: {Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem}. ſ. negandi me. BEDA: Non ait, Orate ne tentemini, quia impoſsibile eſt humanam animã non tentari, ſed ne intretis in tentationem, hoc eſt, ne vos tentatio ſuperet. HIERO. In tentationem autem intrare dicitur qui orare negligit. Sequitur: {Spiritus quidẽ promptus eſt, caro aũt infirma.} THEO. q.d. Spiritus quidem veſter promptus eſt ad me non negandum, & propterea hoc promittitis, ſed caro veſtra intantũ infirma eſt, ꝙ niſi dñs per orationem virtutem carni dederit, in tentationẽ intrabitis. BEDA: Temerarios hic reprimit, qui quicquid crediderint, putant ſe conſequi poſſe, ſed quantum ex mẽtis ardore confidimus tantum ex fragilitate carnis timeamus. Facit etiam hic locus aduerſus eos, qui dicunt vnam in dño operationẽ & vnam voluntatem fuiſſe. Duas enim voluntates oſtendit, humanam. ſ. quæ propter infirmitatem carnis recuſat paſsionem, & diuinam, quæ promptiſſima eſt. Sequitur: {Et iterũ abi. & ora. eundẽ ſermonem dicens. THEO. Vt. ſ. per ſecundariam orationem, ꝙ verus homo eſſet, affirmaret. Sequitur: {Et reuerſus denuo, inuenit eos dor.} tamen non vehementer redarguit. {Erãt enim oculi eorum grauati}. ſ. ſomno. {Et igno. quid reſpõderent ei, per hoc infirmitatem humanam addiſcas, ne. ſ. grauati ſomno promittamus ea, quæ nobis impoſſibilia ſunt. Ideo tertio abiit ad orandũ ratione prædicta. vnde ſequitur: {Et venit tertio, & ait illis: Dormite iam & requie.} Non turbatur contra illos cum poſt redargutionem peius fecerint, ſed ironice dicit illis: {Dormite iam & requieſcite, quia iam ſciebat ꝙ proditor appropinquabat. Et ꝙ ironice dixerit apparet per hoc qđ ſubditur: {Sufficit. venit hora: ecce tra. fi. ho. in ma. pe.} Hoc dicebat deridens ſomnum eorum, quaſi diceret, nunc tempus eſt vt dormiatis quando inimicus appropinquat. deinde ſubiungit: {Surgite eamus, ecce qui me tradet prope eſt.} Non vt fugerent hoc dicit, ſed vt inimicis obuiarent. Lib. 3. c. 4. AVG. de Conſ. euan. Vel aliter. Per hoc ꝙ cum dixiſſet. {Dormite iam & requieſcite.} adiungit: Sufficit. & deinde infert: {Venit hora, ecce tra. filium hominis: vtique intelligendum eſt poſt illud. Dormite & requieſcite ſiluiſſe dñm aliquantum, vt hoc fieret quod permiſerat, & tunc intuliſſe. Venit hora. & ideo interponit: Sufficit. ſ. ꝙ requieuiſtis. HIER. Trina autem diſcipulorum dormitio tres mortuos quos dominus ſuſcitauit ſignificat, primus in domo, ſecundus ad ſepulchrum, tertius de ſepulchro. Trina autem domini vigilia docet nos orando, & de præteritis & de futuris & de præſentibus veniam rogare.

i ¶ BEDA: Poſtquam tertio dominus orauerat, & apoſtolorum timorem ſequente pænitentia impetrauerat corrigendum, ſecurus de paſſione ſua pergit ad perſecutores, de quorum aduentũ Euangeliſta dicit: {Et adhuc eo loquente venit Iudas ſcarioth vnus de duodecim. THEO. Hoc non fruſtra ponitur, ſed ad maiorem proditoris redargutionem ꝙ cum de primo choro di-

A

cumque oſculatus fuero ipſe eſt tenete eum, & ducite caute. Et cũ veniſſet, ſtatim accedẽs ad eũ ait: Aue Rabbi. Et oſculatus eſt eum. At illi manus iniecerũt in Ieſum, & tenuerunt eum. Vnus autem de circunſtantibus educens gladium percuſsit ſeruum B ſummi Sacerdotis, & amputauit illi auriculam. Et reſpondẽs ait illis: Tamquàm ad latronem exiſtis cũ gladiis & lignis comprehendere me? Quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuiſtis, ſed vt impleantur ſcripturæ. Tũc diſcipuli eius relinquentes eum omnes fugerunt. Adoleſcẽs autem quidam ſequebatur illum, amictus ſyndone ſuper nudo, & tenuerunt eum. At ille relicta ſyndone, nudus profugit ab eis.

C

ſcipulorum exiſteret, contra dominum in rabiem verſus eſt. Sequitur: {Et cum eo turba multa cum gladiis & lignis miſſi a ſum. ſacer. & ſcri. & ſenio. HIERO. Incumbit enim virtuti ſeculi, qui deſperat de adiutorio Dei. BEDA: Adhuc tamẽ habet aliquid Iudas de verecundia diſcipuli, cum eum non palam tradidit perſecutoribus, ſed ꝑ ſignum oſculi. vnde ſequitur: {Dederat autem tra. eis ſignum dicens. Quẽcumque oſcu. fue. ipſe eſt tenete eũ, & ducite caute. THEO. Vide eius inſenſibilitatem, quomodo credebat ĩ oſculo Chriſtum decipere, vt quaſi amic[9] eſtimaretur. Si autẽ amicus eras o Iuda, cuius gratia cũ inimicis acceſſiſti? ſed omnis prauitas ſine prouidẽtia eſt. Sequitur: {Et cũ veniſſet, ſtatim acce. ad eum ait: Rabbi, & oſculatus eſt eum. HIERO. Dat Iudas ſignum oſculi cũ veneno doli, ſic Chain obtulit ſacrificium ſubdolum & reprobatum. BEDA: Inuidens autẽ & ſcelerata confidentia, magiſtrũ vocat, & oſculũ infert ei quem tradit. Suſcipit autem dñs oſculum traditoris, non quo ſimulare nos doceat, ſed ne proditionem fugere videatur, ſimul & illud Pſalmi complens: Cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Sequitur: {At illi manus iniecerũt in eum, & tenuerunt eum. HIER. Hic adeſt Ioſeph venditus a fratribus & ferrum pertranſiuit animam eius. Sequitur: {Vnus autem de circunſtan. edu. gla. percuſſit ſer. ſummi ſacer. & ampu. illi auriculã. BEDA, Petrus hoc fecit, vt Ioannes declarat eodem mentis ardore quo cætera faciebat. Sciebat enim quomodo Phinęes puniendo ſacrilegos, mercedem iuſtitiæ, & ſacerdotij perennis acceperit. THEO. Tacet autem nomen eius Marcus, vt non videretur ſuum laudare magiſtrum quaſi zelantem pro Chriſto. Innuit autem Petrus ex hoc quòd inobedientes erant & increduli ſpernẽtes ſcripturas, nam ſi habuiſſent aures audientes ſcripturas, non crucifixiſſent dominũ D gloriæ. Amputauit autem auriculam ſerui ſummi ſacerdotis: nam ſummi ſacerdotes primo præteribant ſcripturas, quaſi ſerui non audientes facti. Sequitur: {Et reſpondens Ieſus ait illis. Tamquam ad latronẽ exiſtis cum gladiis & lignis.} BEDA. Quaſi dicat. Stultum eſt cum gladiis & fuſtibus quærere eum qui vltro ſe veſtris tradidit manibus, & in nocte quaſi latitantem per proditorẽ inueſtigare, qui quotidie in templo docebat. THEO. Iſtud autem diuinitatem eius oſtendit. qñ enim in templo docebat nõ valuerunt ipſum capere, quamuis in manibus eorum eſſet, quia nõdum tempus aduenerat paſſionis. qñ autem ipſe voluit, tunc tradidit ſeipſum vt adimplerentur ſcripturæ, quia tamquam agnus ad occiſionem ductus eſt, non clamans neque vociferans, ſed voluntarie patiens. Sequitur: {tunc diſci. eius re. eum omnes fugerunt.} BEDA: In hoc impletur ſermo, quem dñs dixerat, ꝙ oẽs diſcipuli ſcandalizarentur in illo in ipſa nocte. Sequitur: {Adoleſcens E autem quidam ſequebatur illum. amic. ſyn. ſuper nudo. ſubaudit corpore, quia non aliud indumenti, q̃ ſolam habebat ſyndonem. Sequitur: {Et tenuerunt eum. At ille re. ſyn. nu. profu. ab eis. quorum, ſ. præſentiam deteſtabatur & facta non a dño, cuius amorem & abſens corpore fixum ſeruauit in mente. HIER. Sicut etiã Ioſeph relicto pallio nudus de manibus impudicæ fœminæ aufugit, qui vult effugere manus iniquorum, relinquens mente quæ mundi ſunt fugiat poſt Ieſum. THEO. Probabile autem videtur ꝙ hic adoleſcens erat de illa domo, in qua paſcha comederãt. Quidam vero dicunt hunc adoleſcentem fuiſſe Iacobum fratrẽ dñi, qui dicebatur iuſtus, qui ab Apoſtolis poſt Chriſti aſcenſionẽ cathedra hieroſolymorum accepit. GREG. xiiij. Mor. Vel hoc Cap. 26. de Ioanne dicitur, qui & ſi poſt, vt verba redemptoris audiret ad crucem rediit, prius tamen territus fugit, nam & illum eſt tẽpore fuiſſe adoleſcentẽ longa poſt hoc in carne vita eius inditio eſt. Potuit. n. fieri vt ad horã tenentiũ manib[9] elapſus, mox reſumpto indumẽto redierit, & ſub dubia lucis nocte, ſe turpis ducẽtiũ Ieſum quaſi vn[9] de ipſis ĩmiſcuerit, donec ad atriũ põtificis, cui erat not[9]

peruenirет,vt ipſe in ſuo euangelio commemorat.Sicut autem Petrus qui culpam negationis pœnitentiæ lachrymis abluit, recuperationem oſtendit eorum,qui in martyrio labuntur, ita cæteri diſcipuli qui articulum comprehenſionis fugiendo præuenerũt,cautelam fugiendi docent eos,qui ſe minus idoneos ad toleranda ſupplicia ſentiunt.

K Et adduxerũt Ieſum ad ſummum ſacerdotem, & conuenerunt omnes Sacerdotes, & Scribæ & Seniores. Petrus autem a longe ſecutus eſt eum vſque intro in atriũ ſummi Sacerdotis, & ſedebat cũ miniſtris ad ignẽ & calefaciebat ſe. Summi vero vero ſacerdotes & omne concilium quærebant aduerſus Ieſum G teſtimonium, vt eum morti traderent, nec inueniebant. Multi autem teſtimonium falſum dicebant aduerſus eum, & conuenientia teſtimonia non erant. Et quidam ſurgentes, falſum teſtimonium ferebãt aduerſus eũ dicentes: Quoniam nos audiuimus eum dicentem. Ego diſſoluam templum hoc manufactũ, & poſt triduum aliud nõ manufactum ædificabo. Et non erat conueniẽs teſtimonium illorũ. H

K ¶ GLOS. Narrauerat euãgeliſta ſuperius,quomodo dominus a miniſtris ſacerdotum fuerat captus,nunc narrare incipit,quomodo in domo principis Sacerdotum morti adiudicatus fuit.vnde dicitur: {Et adduxe. Ieſũ ad ſummũ Sacerdotẽ.} BEDA: Summũ ſacerdotẽ ſignificat Caypham,qui ſicut Ioannes ſcribit, erat pontifex anni illius, de quo teſtat̃ Ioſephus, ꝙ pontificatum ſibi emerit a principe Romano. Sequitur: {Et conuenerunt in vnũ omnes ſacerdotes, & Scribæ, & Seniores.} HIERO. Tunc facta eſt cõgregatio taurorum in vaccis populorum.Sequitur: {Petrus autem a longe ſequebatur eum vſque intro in atrium ſummi ſacerdotis.}Timor enim retrahit, ſed charitas trahit. BEDA. Merito autem a longe ſequebatur,qui iam erat proxime negaturus.Neq; enim negare poſſet, ſi Chriſto proximus adheſiſſet. Sequitur: {Et ſedebat cum miniſtris ad ignem & calefaciebat ſe. HIERO. In atrio cum miniſtris calefacit ſe ad ignem.Atrium ſacerdotis eſt ſecularis circuitus. miniſtri dæmonia ſunt,cum quibus qui manet, flere peccata non poteſt ignis deſiderium carnale. BEDA: Eſt enim ignis charitas, de quo dicitur:Ignem veni mittere in terram, qui ſuper credentes deſcendens variis linguis eos laudare dominum docuit. Eſt & ignis cupiditatis,de quo dicitur, Omnes adulterantes velut clybanus corda eorum. hic ignis in atrio Caiphæ inſtinctu maligni ſpiritus accenſus,ad negandum, ad blaſphemandum dominum perfidorum linguas armabat. Quod enim intus in domo maligna ſynodus gerebat, hoc ignis in atrio inter frigora noctis accenſus figurabat.Quoniam enim abundat iniquitas, refrigeſcit charitas multorum.hoc frigore torpens ad horam Petrus, quaſi prunis miniſtrorum Cayphæ calefieri cupiebat, quia temporalis commodi ſolacium perfidorum ſocietate quærebat.Sequitur. {Summi vero ſacerdotes & omne concilium quærebant aduerſus Ieſum teſtimonium,vt eum morti traderent. THEO. Lege præcipiente,ꝙ vnus exiſteret ſummus ſacerdos, tunc multi erant ſubſtituti, & deſtituti annis ſingulis per principem Romanorum. Summos ergo ſacerdotes dicit illos,qui determinatum eis tempus complentes iam compleuerant & a ſacerdotio deſtituti erant. Figuram autem iudicij,quod in præiudicium agebant operantur, teſtimonia quærentes,vt videãtur Ieſum iuſte damnare & perdere. HIER. Sed mentita eſt iniquitas ſibi,vt regina aduerſus Ioſeph, & Sacerdotes aduerſus Suſannam. ſed ignis ſine materia deficit. vnde ſequitur:{Nec inueniebant.Multi enim falſum teſtimoniũ dicebãt aduerſus eum,& conuenientia teſtimonia non erant.Quod enim variatur,incertum habetur.Sequitur:{Et quidam ſur. fal.teſti.ferebant.}Moris eſt hereticorum vmbram de veritate trahere. non ille dixit quod illi dicunt, ſed ſimile verbum de templo corporis ſui,quod poſt biduum reſuſcitauit. THEO. Non enim dominus dixerat:Ego diſſoluam illud, ſed ſoluite. neque manufactum dixit:ſed ſimpliciter templum. HIERO. Dixit etiam: Suſcitabo,viuum animal ſignificans & ſpirans templum. Falſus teſtis eſt qui in eo ſenſu dicta intelligit,quo non dicuntur.

I ¶ BEDA: Quanto Ieſus tacebat ad indignos reſpõſione ſua falſos teſtes & ſacerdotes impios,tanto magis pontifex furore ſuperatus, eum ad reſpondendum prouocat, vt ex qualibet occaſione ſermonis locũ inueniat accuſandi. vnde dicitur: {Et exur.ſum.ſa.in medium inter ipſum di.Non reſpõdens quicquam ad ea quæ tibi obiici.ab his.}Iratus quidem princeps,& impatiens non inueniens calumniæ locum,exurgit de ſolio,ut inſaniam mentis motu corporis demonſtraret. HIERO. Sed ipſe Deus & ſaluator noſter,qui mundo ſalutem contulit, & humano generi ſua pietate ſubuenit,ſicut ouis ad occiſionem ſine voce ducitur, & obmutuit & ſiluit a bonis.vnde ſequitur:{Ille autem tacebat & nihil reſpondit.} Taciturnitas Chriſti apologiam, ideſt excuſationem

I Exurgens autem ſummus ſacerdos in medium interrogauit Ieſum dicẽs.Non reſpõdes quicquã ad ea, quæ tibi obiiciuntur ab his? Ille autem tacebat, & nihil reſpondit. Ruſum ſummus Sacerdos interrogabat eum, & dixit. Tu es Chriſtus filius Dei benedicti? Ieſus autem dixit illi. Ego ſum. Et videbitis filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nobibus cæli. Summus autem Sacerdos ſcindens veſtimenta ſua ait: Quid adhuc deſideram⁹ teſtes? Audiſtis blaſphemiã. Quid vobis videtur? Qui omnes cõdem nauerunt eum eſſe reũ mortis. Et cæperunt quidam conſpuere eum & velare faciem eius, & colaphis eum cædere & dicere ei, Propheтiza. Et miniſtri alapis eum cędebant.

Adæ abſoluit. THE. Tacebat autem,ſciens quòd non attenderẽt verbis eius. vnde ſecundum Lucã reſpondit: Si dixero vobis, non credetis mihi.vnde ſequitur. {Rurſus ſummus ſacerdos interrogauit eum & dixit ei. Tu es Chriſtus filius Dei benedicti? Interrogat quidẽ hoc ſummus ſacerdos, nõ vt addiſcẽs crederet, ſed vt ex hoc aliquã occaſionem captaret. Quærit autem:Tu es Chriſtus filius Dei benedicti?Multi namq; erãt Chriſti, ideſt vncti,ſicut reges, & ſummi ſacerdotes,ſed nullus eorum dicebatur filius Dei benedicti, quaſi ſemper collaudati. HIERO. Huncantem expectabãt de longe, quã prope non vident, ſicut Iſaac caligãtibus oculis Iacob ſub manibus non agnoſcit,ſed longe de eo futura canit. Sequitur:{Ieſus autem dixit illi:Ego ſum.} vt ſcilicet inexcuſabiles ſint. THEO. Sciebat namque quoniam non crederent,tamen reſpondit,ne poſtea dicerent, ſi audiſſemus aliquid ab eo,credidiſſemus ei.hoc autem eſt in eorum præiudicium,quia audierũt & non crediderunt. AVG. de Conſ.euan.Matthæus autem nõ dixit reſpondiſſe Ieſum:Ego ſum,ſed tu dixiſti. ſed Marcus tantũ valere oſtendit,quod ei dicit Ieſus: tu dixiſti, quantum ſi diceret: Ego ſum.Sequitur.{Et videbitis filium hominis ſedentẽ a dextris virtutis Dei,& venientem cum nubibus cæli.} THEO. Ac ſi.d. Videbitis me tamquam filium hominis a dextris patris ſedentem. Virtutem namq; hic patrem dicit, non autẽ ſine corpore veniet, ſed qualis apparuit crucifigentibus talis in iudicio eis apparebit. Lib.3.ca.6.

I BEDA, Si ergo tibi in Chriſto o Iudæe, o Pagane & hæretice contemptus infirmitas,& crux contumelia eſt, vide quia per hoc filius hominis ad dexteram Dei patris ſeſſurus, & in ſua cum nubibus cæli eſt maieſtate futurus. HIER. Et quidem ſacerdos interrogat filium Dei,Ieſus autem reſpõdet filium hominis,vt hinc intelligamus Dei filium idem eſſe,& filium hominis, & ne quaternitatem faciamus in trinitate,ſed homo in Deo, & Deus in homine ſit.Dicit autem a dextris virtutis ſedentem.i. in vita regnantẽ ſempiterna,& virtute diuina.{Et veni.cum nu.cęli. In nube aſcendit,cum nube veniet.i.in corpore ſuo ſolo,quod ſumpſit a virgine aſcendit,& cum multiformi eccleſia,quæ corpus ipſius & plenitudo eius ad iudicium venturus eſt. LEO Papa: Cayphas autem ad exaggerandam auditi ſermonis inuidiã. ſcidit veſtimenta ſua, & neſciens quid hæc ſignificaret inſania,ſacerdotali ſe honore priuauit,oblitus præcepti illius,quod legitur de principe ſacerdotũ. De capite ſuo cidarim non deponet,& veſtimenta ſua nõ diſrumpet.Nam ſequitur:{Summus autem ſacerdos ſcindens veſtimẽta ſua,ait.Quid adhuc deſideramus teſtes?audiſtis blaſ.quid vobis videtur? THEO. Adimplet quidem ſacerdos conſuetudinem Iudaicam.Cum enim aliquid intolerabile, & triſte illis occurrebat, veſtimenta ſcindebant. Vt ergo monſtraret ꝙ Chriſtus magnam & intolerabilem blaſphemiam dixerit,veſtimẽta ſcidit. BEDA. Altiori autem myſterio factum eſt, vt in paſſione Domini pontifex Iudæorum ſua ipſe veſtimenta diſcinderet,hoc eſt ephot,cum tunica Domini,nec ab ipſis,qui eum crucifixere militibus ſcindi notuerit.Figurabatur enim,quia ſacerdotium Iudæorum pro ſceleribus ipſorũ pontificum eſſet ſcindendum.Soliditas vero eccleſiæ,quæ ueſtis ſui redẽptoris ſolet appellari numquam valet diſrũpi. THEO. Ex eo autem ſacerdotium Iudæorũ ſcindendum erat, ꝙ cõdemnauerũt Chriſtũ eſſe reum mortis.vnde ſequitur: {Qui oẽs condem.eũ eſſe reum mortis.} HIER. Condẽnant quidẽ eũ eſſe reũ mortis,vt reatu ſuo reatũ noſtrũ ſolueret. Sequit: {Et cęperunt qdã conſpuere eũ,vt.ſ.ſputaminibus ſuſceptis faciẽ animę noſtræ

noſtræ lauaret,& velamine faciei ſuæ velamen cordium noſtrorũ auferret,& colaphis,quibus in capite percuſſus eſt,caput humani generis quod eſt Adam ſanaret:& alapis, quibus expalmatus eſt, maxima laus eius noſtris manibus labiiſque plauderet,vt dicitur: Omnes gentes plaudite manibus. BEDA: Quòd vero dicũt ei: {Prophetiza,quis eſt qui te percuſſit?} quaſi in contumeliã faciunt eius qui ſe a populis Prophetam haberi voluit. AVG. de Con. euang. Hoc autẽ intelligitur paſſus dominus vſq; ad mane in domo principis Sacerdotum, quo prius adductus eſt. Lib.3.c.6.

m Et cum eſſet Petrus in atrio deorſum, venit vna ex ancillis ſummi Sacerdotis, & cum vidiſſet Petrum calefaciẽtem ſe, aſpiciens illum ait: Et tu cum Ieſu Nazareno eras? At ille negauit, dicens: Neque ſcio, neque noui quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantauit. Rurſus autem cum vidiſſet illum ancilla cœpit dicere circunſtantibus, quia hic ex illis eſt. At ille iterum negauit. Et poſt puſillum rurſus qui aſtabant dicebant Petro: Vere ex illis es: nam & Galilæus es. Ille autem cœpit anathematizare & iurare, quia neſcio hominem iſtum quem dicitis. Et ſtatim gallus iterum cãtauit: Et recordatus eſt Petrus verbi qđ dixerat ei Ieſus. priuſquam gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

m ¶ AVG. de Cõ. euan. De Petri tentatione quæ inter p̃dictas dñi contumelias facta eſt, non eodem ordine omnes euangeliſtæ narrant. Nam Lucas explicat prius tentationẽ Petri: tum demum has domini contumelias. Ioannes autem incipit Petri tentationẽ dicere, & interponit quædam de contumeliis domini,& adiungit,quòd inde miſſus eſt ad Caypham Pontificem,& inde recapitulat,vt explicet quam cœperat tentationẽ, Petri. Matthæus autem,& Marcus primo commemorant Chriſti contumelias:deinde Petri tentationem,de qua dicitur: {Et cum eſſet Petrus in atrio deor.ve.vna ex ancil.ſummi Sacer.} BEDA. Quid aũt ſibi vult,ꝙ prima eum prodit ancilla, cum viri vtique eum magis potuerunt recognoſcere,niſi vt & iſte ſexus peccaſſe in necem videretur domini,& iſte ſexus redimeretur per domini paſſionem? Sequitur: {At ille nega. di. Neque ſcio, neque noui quid dicas.} HIERO. Petrus ſine ſpiritu voci ancillæ ceſſit, cũ ſpiritu nec Principibus,nec Regibus cedit. THEO. Hoc autẽ eum pati diſpenſatiue p̃miſit dominus,ne.ſ.extolleret ſe, ſimulq; vt peccantibus miſericors oſtendatur,tamquàm ex ſeipſo inſtructus humanæ infirmitatis euentum. Sequit. {Et exi. fo.ante atri. & ſtatim gal.cantauit. BEDA: De hoc galli cantu cæteri euangeliſtæ tacent:non tamen factum negant,ſicut & multa alia alii ſilentio prætereunt quæ alii narrant. Sequitur. {Rurſus autem cũ vide.eum an cœpit dicere circum. quia hic ex illis eſt.} AVG. de Con.euan. Hæc ancilla non eadem,ſed alia eſt,ſicut dicit Matthæus. Sane hoc quoque intelligitur, quia in ſecunda negatione a duobus cõpellatus eſt,ab ancilla.ſ. quã cõmemorant Matthæus, & Marcus,& ab alio quem commemorat Lucas. Sequitur.{At ille iterum negauit.}Iam Petrus redierat,vt quemadmodum dicit Ioannes ad focum ſtans iterum negaret,vnde ancilla dicebat quod ſupra dictum eſt:non illi.ſ.Petro,ſed his qui illo exeunte ibi remanſerant:ſic tamen vt ille audiret.vnde rediens, & rurſus ad ignem ſtans reſiſtebat negando verbis eorum. Liquido enim colligitur collatis de hac re omnibus euangeliſtarum teſtimoniis, non ante ianuam ſecundo Petrum negaſſe,ſed intus in atrio ad ignem:Matthæum autem,& Marcum qui commemorauerunt exiſſe eum foras,regreſſum eius breuitatis cauſa tacuiſſe. BEDA. In hac autẽ negatione Petri diſcimus non ſolum abnegari Chriſtum, ab eo q dicit eum non eſſe Chriſtum,ſed ab illo etiam qui cum ſit negat ſe eſſe Chriſtianum. Dominus enim non ait Petro: Diſcipulum meum te negabis: ſed me negabis. Negauit ergo Chriſtum cum ſe negauit eius diſcipulum. Sequitur. {Et poſt puſi. rur. qui aſta.di.Pe.vere ex illis es:nam & Gali.es.}Non ꝙ alia lingua Galilæi quàm Hieroſolymitæ loquerentur,qui vtique fuerunt Hebræi,ſed quòd vnaquæque prouincia & regio ſuas habet proprietates,ac vernaculum loquendi ſonũ vitare nõ poſſint. THEO. Igitur timore Petrus perterritus & domini ſermonem oblitus dicentis: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo,dominum abnegauit. vnde ſequitur. {Ille autem cœpit anathe.& iura.quia neſci.ho.iſtum quem di.} BEDA:Quam noxia ſunt prauorum conſilia inter infideles,hominem negauit ſe noſſe, quẽ inter diſcipulos Deum fuerat confeſſus.Solet aũt ſcriptura ſacra,meritũ cãrum p ſtatum deſignare tpum vnde Petrus qui media nocte negauit:ad gallicantũ pœnituit.vnde ſubditur.{Et ſtatim iterum gal.ca n.Et recorda: eſt Petrus ver.quod dixit ei Ieſus, priuſquam gal.cantet bis,ter me negabis.Et cœpit flere. THEO.Lachrymæ enim Petrum Chriſto per pœnitentiam adduxerunt. Confundantur itaque Nouatiani, qui dicunt,ꝙ qui poſt ſuſceptionem baptiſmatis peccauerit: non ſuſcipitur vt ſibi delictum remittatur.Ecce enim Petrus qui & Chriſti corpus ſumpſit & ſanguinem: p pœnitentiam eſt ſuſceptus. Etenim ſanctorum defectus propter hoc ſcripti ſunt; vt & nos ſi per incautelam deciderimus recurſum haberemus p eorum exemplum, & ſperemus per pœnitẽtiam ſubleuari. HIE. Myſtice autem prima ancilla, titubatio eſt, ſecunda conſenſio: tertius vir,actus eſt.Hæc trina negatio quam abluit per fletus verbi Chri recordatio.Tũc nobis gallus cantat, quando prædicator quiſquam per pœnitentiam corda noſtra ad compunctionem excitat. Tunc incipimus flere, quãdo ignimur intus per ſcintillam ſcientiæ, & foris eximus, cum extra eiicimus quod intus fuimus.

CAP. XV.

ET confeſtim mane concilium faciẽtes ſummi Sacerdotes cum Senioribus & Scribis, & vniuerſo concilio, vincientes Ieſum duxerunt & tradiderunt Pilato. Et in B terrogauit eũ Pilatus: Tu es Rex Iudæorum? At ille reſpondens: ait illi: Tu dicis. Et accuſabant eũ ſummi Sacerdotes in multis. Pilatus autem rurſum interrogauit eum dicens: Non reſpondes quicquam? Vides in quantis te accuſant? Ieſus autem nihil amplius reſpondit: ita vt miraretur Pilatus.

b Per diem autem feſtum ſolebat dimittere illis vnum ex vinctis quẽcumque petiſſent. Erat C autem qui dicebatur Barrabas, qui cum ſeditioſis erat vinctus,

CAP. XV.

BEDA, Habebant Iudæi hunc morem,vt quem adiudicaſſent morti, ligatum iudici traderent. vnde poſt condemnationem Chriſti ſubiungit euangeliſta:{Et confeſtim mane concilium facientes ſummi Sacerdotes cum Senioribus & Scribis,& vniuerſo concilio,vincientes Ieſum duxerunt, & tradiderunt Pilato. Attamen notandum, quòd non tunc primum ligauerunt eum, ſed mox compræhenſum nocte in horto,vt Ioannes declarat, ligauerunt. THEOPHY. Tradiderunt itaque Ieſum Romanis, ſed & ipſi a Deo traditi fuerunt in manibus Romanorum, vt adimplerentur ſcripturæ dicentes:Secundum opera manuum eorum retribue illis. Sequitur: {Et interrogauit eum Pilatus. Tu es rex Iudæorum?} BEDA: Pilato nihil aliud criminis interrogante niſi,vtrum rex Iudæorum ſit,arguuntur impietatis Iudæi, quòd nec falſo quidem inuenire potuerunt, quod obiicerent ſaluatori. Sequitur:{At ille reſpondens ait illi:Tu dicis.}Sic reſpondet,vt verum diceret,& ſermo eius calumniæ non pateret. THEO. Dubiam enim reſponſionem emiſit.nam, Tu dicis, poteſt ſic intelligi, Tu dicis hoc: ſed ego non dico.Et nota quòd Pilato qui inuitus fert ſententiam aliqua in parte reſponderit, ſacerdotibus autem & principibus reſpondere noluerit,indignoſque ſermone ſuo iudicauerit. Sequitur:{Et accuſauerunt eum ſummi ſacerdotes in multis. AVG. de Conſ. euang. Lucas etiam iſta crimina, quæ falſo obiecerunt aperuit.ſic enim narrat: Cæperunt accuſare eum dicentes. Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum regem eſſe. Sequitur: {Pilatus autem rurſus interrogabat eum dicens. Non reſpondes quicquam?vides in quantis te accuſant? BEDA: Ethnicus quidem eſt qui condemnat Ieſum; ſed cauſam refert in populum Iudæorum.Sequitur:{Ieſus autem amplius nihil reſpondit,ita vt miraretur Pilatus.} Nihil quidem reſpondere voluit, ne crimen diluens dimitteretur a præſide, & crucis vtilitas differretur. THEOPHYL. Mirabatur autem Pilatus, quia cum legis doctor eſſet & eloquens & potens reſponſione ſua eorum accuſationes infringere,non reſpondebat quicquam,ſed magis accuſationes viriliter ſuſtinebat. Lib.3.ca.8.

b ¶ BEDA: Multas liberandi Saluatorem Pilatus occaſiones dedit,primo latronem iuſto conferens. vnde dicitur. {Per diẽ autem feſtum dimittere ſolebat illis vnum ex vinctis quemcumque petiſſent. GLO. Quod quidem ſolitus erat facere, vt gratiam populi captaret,& præcipue in die feſto,quando de tota prouincia Iudæorum populus Hieroſolymã confluebat. Et vt maior

Iudæorum improbitas appareat: deſcribitur conſequenter enormitas culpæ latronis quem Iudæi Chriſto prætulerunt. vnde ſequitur.{Erat autem qui dice.Bar.qui cum ſedi. vin.erat qui in ſedi.fece.homicidium.} In quo oſtenditur,& ex grauitate culpæ notabilis,ꝙ homicidium fecerat,& ex modo faciendi, quia cum per turbatione ciuitatis hoc fecerat,ſeditionẽ concitando, & etiam quia culpa eius manifeſta erat: nam & cum ſeditioſis vinctꝰ erat. Sequitur: {Et cum aſcen.tur. cœpit ro. ſicut ſem.facie.illis.}

Lib.3.c.8. A V G. de Con. eua. Nulla quæſtio eſt, ꝙ Matthæus tacet ipſos petiiſſe, vt aliquis eis dimitteretur, quod Marcꝰ hic dicit. Nihil enim intereſt ſi alius aliud tacet, quod aliꝰ commemorat. Sequitur.{Pilatus ergo reſpon. eis dixit. Vult. di.vo. Re.Iudæ. Scie. enim ꝙ per inui. tradi.eum ſum.Sacerd.} Quæri poteſt, quæ verba Pilatus dixerit,vtrum quæ a Matthæo,an quæ a Marco

qui in ſeditione fecerat homicidiũ. Et cũ aſcẽdiſſet turba:cœpit rogare,ſicut ſemper faciebat illis. Pilatus autem reſpondit eis, & dixit: Vultis dimittam vobis Regem Iudæorum? Sciebat .n. ꝙ per inuidiam tradidiſſent eũ ſummi Sacerdotes. G Pontifices autem concitauerunt turbam, vt magis Barrabam dimitteret eis. Pilatus aũt iterum reſpondens ait illis: Quid ergo vultis faciam Regi Iudæorum? At illi iterum clamauerunt: Crucifige eum. Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum. Pilatus autem volens populo ſatisfacere, dimiſit illis Barrabam, & tradidit Ieſum

H referuntur? Aliud enim videtur eſſe: Quem vultis dimittam vobis,Barrabam,an Ieſum qui dicitur Chriſtus?vt Matthæus refert, Aliud: Vultis vobis dimittam Regem Iudæorum vt hic dicitur. Sed quia Chriſtos Reges dicebant,& qui dixit illum an illum,manifeſtum eſt eum quæſiſſe an vellent dimitti Regem Iudæorum, *ideſt Chriſtum. Nihil autẽ intereſt ſententiæ*, ꝙ hic tacuit Marcus de Barraba: hoc ſolum volens dicere quod ad dominum pertinebat,quandoquidem in eorum reſpõſione ſatis & ipſe oſtendit quẽm ſibi dimitti voluerint. Nam ſequitur:{ Ponti.autem concita.turbam vt magis Barrabam dimitteret eis. B E D A. Hæret Iudæis vſque hodie ſua petitio,quam tanto labore impetrarunt, quia enim data ſibi optione pro Ieſu latronem,pro Saluatore interfectorem elegerunt: merito ſalutem perdiderunt & vitam, & latrociniis,ac ſeditionibus ſe intantum ſubdiderunt, vt patriam regnumque ſuum quod plus Chriſto amauerunt,perdiderint, & libertatem, corpus,& animam numquam reciperent.Deinde aliã occaſionem dat Pilatus liberandi Saluatorem cũ ſequitur. {Pila-

Lib.3.c. 8. tus autem iterum reſpon.ait illis:Quid ergo vultis fac. Regi Iudæorum? A V G. de Con.euã.Iam ſatis apparet,ꝙ id Marcus velit oſtendere,dicendo Regem Iudæorum,quod Matthæus dicendo Chriſtum. Non enim dicebantur Chriſti reges, niſi Iudæorum.In hoc enim loco ſecundum Matthæum dicitur. Quid igitur faciam de Ieſu qui dicitur Chriſtus? Sequitur:{At illi clamabant: Crucifige eum. T H E O. Vide autem Iudæorum prauitatem,& Pilati commenſurationem;quàmuis & ipſe dignus ſit condemnatione pro eo,quòd populo non reſiſtebat. Illi namque clamabant: Crucifige. hic tentat humiliter ab illo præiudicio eruere Ieſum;& ideo rurſus interrogat.vnde ſequitur:{Pila.autem di ce.eis: Quid enim malum fecit?} Occaſionem namque ex hoc ſumere volebat, vt Chriſtum ſolueret innocentem. B E D A, Iudæi vero inſaniæ ſuæ ſatisfacientes, interrogationi Præſidis non reſpondent.vnde ſequitur.{At illi magis clamabant: Crucifige eum.}vt impleretur illud Hieremiæ: Facta eſt mihi hæreditas mea,ſicut leo in ſilua: dederunt ſuper me vocem ſuam.Sequitur.{Pila.autem vo.ſatiſ.po.dimi.il.Bar.& tradi. Ieſum fla.cœ.vt crucifigeretur.} T H E O. Volebat quidem ſatisfacere populo.i. eorum facere voluntatem,& non quod erat placitum iuſtitiæ, &

ἀπομπαῖος. Deo. H I E R O.Hic duo hirci adſunt,vnus apompæos,ideſt emiſſarius cum peccato populi in deſertum inferni abſolutus dimittitur,alter pro peccatis abſolutorum vt agnus occiditur. pars domini ſemper mactatur: pars diaboli, qui eſt magiſter eorum, quod ſonat Barrabas,effrenata in tartarũ præcipitatur. B E D A. Ieſus autem flagellatus non ab alio quàm ab ipſo Pilato intelligendus eſt. Scribit namque Ioannes: Appræhendit Pilatus Ieſum & flagellauit, quod quidem ideo feciſſe credendus eſt, vt ſatiati pœnis, ac opprobriis eius, Iudæi mortem vltra ſitire deſiſterent.

c ¶ T H E O. Militaris vana gloria ſemper inordinatis gaudens,& opprobriis ſibi propria oſtendebat.vnde dicitur.{Milites autem duxe.eum in atri.pto. & cõuo.to.cohor.} i. totum ordinẽ

F militiæ. Et indu. eum pur.ſicut regem. B E D A: Quia enim rex Iudæorum fuerat appellatus,& hoc ei ſcribæ,& ſacerdotes crimen obiecerant,quòd ſibi in populo Iſraelitico vſurparet imperium, illudentes hoc faciunt, vt nudatum priſtinis veſtibus induant purpura,qua reges veteres vtebantur. A V G V. de Conſ. Lib.3.c.9. euang.Intelligitur autem quòd Matthæus ait:Chlamydem coccineam circumdederunt ei, hic Marcum dixiſſe indutum purpura. pro regia enim purpura chlamys illa coccinea ab illudentibus adhibita erat,& eſt rubra quædã purpura cocco ſimillima. poteſt etiam fieri vt purpurã etiã Marcus cõmemorauerit, quam chlamys habebat,quamuis eſſet coccinea. B E D A: Pro diademate autem ponunt ei coronam ſpineam.vnde ſequitur: {Et imponunt ei plectentes ſpineam coronam. Pro ſceptro autem regali dant calamum, vt Matthæus ſcribit,& adorãt quaſi

flagellis cæſum vt crucifigeret.

c Milites autem duxerũt eum in atrium prætorij, & conuocãt totam cohortem, & induunt eũ purpura, & imponunt ei plectentes ſpineam coronam, & cæperunt ſalutare eum: Aue rex Iudæorum. G Et percutiebant caput eius arundine, & conſpuebant eum,& ponentes genua,adorabant eum. Et poſtquã illuſerunt ei exuerunt illum purpura, & induerunt eum veſtimentis ſuis.

d Et educunt illum vt crucifigerent eũ. Et angariauerunt prætereuntem quempiã Simonem Cyreneũ veniẽtẽ de villa, patrẽ Alexandri, & Ruffi, vt tolleret crucem eius. Et perducunt illũ in Golgotha locũ, qđ eſt inter-

H regem.vnde ſequitur: {Et cæperunt ſalutare eum. Aue rex Iudæorum.} Et quòd milites eum quaſi qui Deum ſeipſum falſo dixiſſet adorabant illudentes,patet ex hoc quod ſubditur:{Et percutiebant caput eius arun.& conſpu.eum. Et ponen. genua ado.eũ, quaſi falſo ſe dixiſſet Deum.} H I E R. Opprobria autem eius noſtrum abſtulere opprobrium, vincula eius nos liberos fecerũt, corona ſpinea capitis eius, diadema regni adepti ſumus. Vulneribus eius ſumus ſanati. A V G V S T. de Conſ. euang. Appa- Lib.3.c.9. ret autem Matthæum,& Marcum recapitulando iſta poſuiſſe, nõ quo tunc factum ſit,cum eum Pilatus iam crucifigendum tradidiſſet. Ioannes enim apud Pilatum dicit hęc geſta. hoc autẽ quod ſequitur:{Et poſtquam illuſerunt ei,exuerunt eum purpura, & induerunt eum veſtimentis ſuis.} in fine factum intelligitur,cũ iam adduceretur ad crucifigendum. H I E R O. Myſtice autem veſti

I mentis ſuis nudatur Ieſus,ideſt Iudæis: purpura induitur.i. gentili eccleſia,quæ de ſcopulis collecta eſt. Irẽ ea exutus in fine ſcandalizante,Iudaica rurſum induitur plebe. Cum enim intrauerit plenitudo gentium,tunc omnis Iſrael ſaluus erit. B E D A: Vel in purpura qua indutus eſt dominus, ipſa eius caro quam paſſionibus obiecit inſinuatur, in corona vero quam portabat ſpinea, noſtrorum ſuſceptio peccatorum. T H E O. Induamus & nos purpuram ſtolam regalem, quia vt reges ambulare debemus calcantes ſuper ſerpentes,& ſcorpiones, & ſuppeditantes peccatum. Chriſtiani namque dicimur, ideſt vncti, ſicut & tunc reges vncti dicebant. Sumamus & coronam ſpineam, ideſt feſtinemus coronari vita arcta, & abſtinẽtiis & puritate. B E D A: Caput autem Chriſti percutiunt, quoniam eum verum Deum eſſe negant: Et quia per arundinem ſcriptura ſolet confici, quaſi arundine caput Chriſti feriunt,qui diuinitati illius contradicentes, errorem ſuũ confirmare auctoritate ſacræ ſcripturæ conantur. Spuunt in faciem eius qui gratiæ præſentiam verbis execrãdis reſpuunt. Sunt

K & hodie qui eum certa fide vt Deum verum adorant, ſed peruerſis actibus verba eius quaſi fabuloſa deſpiciunt, ac promiſſa verbi illius tẽporalibus illecebris poſtponunt. Sicut autem Cayphas neſcius dixit:Oportet vnum hominem mori pro populo,ſic milites neſcientes faciunt.

d ¶ G L O. Poſt condemnationem Chriſti & contumelias condemnato illatas,ad crucifixionem eius narrandam euãgeliſta accedit dicens: {Et educunt illum,vt crucifi. eum. H I E R O. Hic educitur Abel in agrũ a fratre vt perimatur. Hic adeſt Iſaac cum lignis,& Abraham cum Ariete vepribus herente. Hic etiam Ioſeph cum faſce ſomniato & tunica talari ſanguine lita. Hic adeſt Moyſes cum virga & ſerpente ſuſpenſo in ligno. Hic eſt botrus in ligno portatus. Hic adeſt Heliſeus cum ligno ad quærendum ſecurim,quæ in imo demerſa eſt, & natauit ad lignum, ideſt genus humanum,quod a ligno vetito in infernum decidit, per lignum crucis Chriſti, & per baptiſmum aquæ ad paradiſum natauit. Hic adeſt Ionas de ligno forti in mare ventremque ceti tri duo miſſus. Sequitur:{Et angariauerunt quempiam prætereuntẽ Simo.Cyre.veni.de villa,pa.Alex.& Ruf.vt tol.cru.eius. THEO. Ioannes

Ioannes aũt ait,ꝙ ipſemet baiulabat ſibi crucem. vtrumque enim fuit:nam ipſe quidem primo baiulauit ſibi crucem, donec prætеriit quidam quem angariauerunt,& tunc ille portabat. Dixit aũt quorum filiorum erat pater ad maiorem fidem,& affirmationem: Nã homo ille adhuc viuebat,qui poterat oĩa quæ circa crucem facta ſunt enarrare.

HIERO. Cum autem alii per merita patrum ſuorum commemorentur:alii per merita filiorum ſuorum: hic Simon qui crucẽ in angaria portat, meritis filiorum ſuorum *qui* erant diſcipuli commemora-

prætatum Caluariæ locus. Et dabant ei bibere myrrathum vinum, & non accepit. Et crucifigentes eum, diuiſerunt veſtimenta eius: mittentes ſortem ſuper eis, quis quid tolleret. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Et erat titulus cauſæ eius inſcriptus: Rex Iudæorum. Et cum eo crucifigunt duos latrones: vnum a dextris, & alium a ſiniſtris eius. Et impleta eſt ſcriptura quæ dicit: Et cum iniquis reputatus eſt.

B tur. De hoc nos in præſenti vita admonemur parentes adiuuari, per natorum ſuorum ſapientiam,vel merita,vt populus Iudaicus propter Patriarcharum, & Prophetarum,& Apoſtolorum merita ſemper commemoratur. Simon autem iſte qui portat crucem in angaria,ipſe eſt qui laborat pro laude humana. Cogunt enim homines hunc laborare,quem non cogit timor, & dilectio Dei. B E D A. Vel quia Simon iſte non Hieroſolymita, ſed Cyreneꝰ eſſe perhibetur. Cyrene enim Libiæ ciuitas eſt,recte per eum populi Gentium deſignantur,qui quondam peregrini, & hoſpites teſtamentorum,nunc obediendo hæredes ſunt Dei: cohæredes autẽ Chriſti. Vnde apte Simon obediens, Cyrene hæres interpretatũ. De villa autem veniſſe refertur. villa enim Græce pagus dicitur. vnde Paganos appellamus eos,quos a ciuitate dei alienos videmꝰ: De pago igitur egrediens Simon crucem portat poſt Ieſum, cum populus nationum Paganis ritibus derelictis, veſtigia dominicæ paſſionis obedienter amplectitur. Sequitur. { Et perdu. eum in Gol.lo.quod eſt interpræ.Cal.locus.} Extra urbem & foris portã

C loca ſunt in quibus truncantur capita damnatorum,& Caluariæ, ideſt decollatorum ſumpſere nomen. Propterea autem ibi crucifixus eſt dominus,vt vbi prius erat area damnatorum,ibi erigerẽtur vexilla martyrii. H I E R O Tradunt autem Iudæi ꝙ in hoc montis loco immolatus eſt aries pro Iſaac,& ibi decaluatur Chri

Lib.3.c.11. ſtus,ideſt a carne ſua,carnali videlicet Iudæa ſeparatur. Sequitur. {Et da.ei bib.myr.vinum.} A V G. de Con.euan. Hoc intelligendum eſt Matthæum dixiſſe cum felle miſtum. fel quippe pro amaritudine poſuit,& myrrhatum vinum amariſſimum eſt,quãquàm fieri poſſit,vt & fel, & myrrha vinum amariſſimum redderent. T H E O. Vel ordinatione quadam exiſtente,alii alia afferebant, quidam acetum & fel, quidam vinum myrrhatum. H I E R O. Vel myrrhatum vinum hoc eſt acetum,per hoc ſuccus lætalis pomi abſtergitur. B E D A: Amara vitis amarum vinum fecit,quo propinat dominum Ieſum,vt impleatur quod ſcriptum eſt. Dede

Lib.3.c.11. runt in cibum meum fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. D A V G. de Con.euan. Quod autem ſubditur: {Et non accepit.} intelligitur non *accepit vt biberet,guſtauit autem vt Matthæus* teſtis eſt,& ſicut idem Matthæus ait Noluit bibere. hoc Marcus dixit: Et non accepit, tacuit autem ꝙ guſtauit. H I E R O. Non accepit etiam id pro quo patitur. vnde de eo dr̃. Quæ non rapui, tunc exoluebam. Sequitur. {Et crucifi.eum,diuiſe. veſtimen. ſua: mittẽ.ſortem.ſuper eis,quid quis tolleret. Hoc loco figuratur ſalus ꝑ lignum:primũ lignum ſcientiæ boni & mali fuit. ſecundum lignum boni tantum nobis,& vitæ lignum eſt. Extẽſio manus primæ ad lignum,mortem appræhendit. Extenſio autem ſecundæ, vitam quæ perierat inuenit. Ligno hoc vehimur per mare vndoſum ad terram viuentium. cruce enim ſua Chriſtus cruciatum noſtrum abſoluit,& morte ſua mortem noſtram necauit. Cum forma ſerpentis ſerpentem necat,quia ſerpente de virga facto alii abſorbentur ſerpentes. *Ipſa autem ſpecies crucis* quid eſt niſi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulget. Arctos dextra tenet. E Auſter leua conſiſtit. Occidens ſub plantis firmatur. Vnde Apl'us vt ſciamꝰ quæ ſit altitudo,& latitudo,lõgitudo,& profundũ. Aues quando volant ad ethæra,formam crucis ſumunt. homo natans ꝑ aquas:forma crucis vehitur. Nauis per maria,antenna cruci ſimilata ſufflatur. Tau litera, ſignum ſalutis, & crucis deſcribitur. B E D A. Vel in tranſuerſo ligno crucis vbi figuntur manus gaudium ſpei ſignatur. Per manus enim opera, per latitudinem hilaritatem operantis intelligimus, quia triſtitia facit anguſtias. per altitudinem cui caput adiungitur expectationem retributionis de ſublimi iuſtitia Dei. per longitudinem qua totum corpus extenditur tolerantiam, vnde longanimes dicuntur. per profundum quod terræ eſt infixum ipſum ſacramentum ſecretum. Quãdiu ergo hic agunt corpora noſtra,vt deſtruatur corpus peccati, tempus nobis eſt crucis. T H E O. ꝙ autem ponebant ſortem ſuper veſtimenta eius, & hoc illudentes fecerunt quaſi Regis veſtimenta diuidentes: etenim vilia erãt,non valde præcioſa. Hoc autem Ioannes euangeliſta plenius exponit,quia ſ.milites cætera

A in quatuor partes iuxta ſuum numerum diuidẽtes,de tunica quæ *inconſutils erat deſuꝑ contexta* per totũ,*ſortẽ miſerunt*. H I E. Veſtimenta aũt dñi eius mandata ſunt quibus tegit corpus eius.i. eccleſia,quæ diuidunt inter ſe milites Gentiũ, vt ſint quatuor ordines cum vna fide.i.cõiugati & viduati,præpoſiti & ſeparati. Sortiti ſunt tunicam indiuiſam, quæ eſt pax & vnitas. Sequitur: {Erat aũt hora tertia & cruci.eum. Hoc vere,& proprie Marcus intulit: nam ſexta hora tenebræ ſuffuderunt terram, vt non quiſquam potuiſſet mouere caput. A V G.

B de Con.euan. Si hora quaſi ſexta Pilato ſedente pro tribunali traditus eſt Ieſus crucifigendus Iudæis, vt Ioannes refert, quõ hora tertia crucifixus eſt,ſicut verba Marci non intelligentes quidam putauerunt? Prius ergo qua hora crucifigi potuerit videamus: deinde videbimus cur hora tertia crucifixum dixerit Marcus. Hora erat quaſi ſexta cum traditus eſt crucifigendus a Pilato ſedente ꝓ tribunali, vt dictum eſt, non enim iam plena ſexta erat, ſed quaſi ſexta.i. peracta quinta,& aliquid etiam de ſexta eſſe cœperat, vt peracta quinta,& inchoata ſexta gererentur hæc,quæ enarrata ſunt in crucifixione dñi noſtri,donec completa ſexta:illo pendente fierent hæ quę dicuntur tenebræ. Quæramus autem iam cur dixerit Marcus: {Erat aũt hora ter.& cru.eum?} Iam certe dixerat. {Et crucifigentes eum:diui.veſti.eius ſic etiam cæteri atteſtantur,ꝙ eo crucifixo veſtimenta diuiſa ſunt. Si.n.rei geſtę tempus voluit cõmemorare Marcus,ſufficeret dicere: Erat autem hora tertia,vt qđ adiunxit:{Et crucifixerunt eum?} niſi quia voluit aliquid recapi

C tulando ſignificare quod quæſitum inueniretur cum ſcriptura ipſa illis tꝑibus legeretur,quibus vniuerſæ eccleſiæ notum erat qua hora dñs ligno ſuſpenſus eſt: vnde poſſet huiuſmodi vel error tolli,uel mendacium refutari. Sed quia ſciebat a militibus ſuſpẽſum dñm,non a Iudæis,ſicut Ioannes apertiſſime dicit,occulte oſtendere *voluit eos magis crucifixiſſe,quia clamauerũt vt crucifigeretur*, quàm illos qui miniſterium principi ſuo ſecũdum ſuum officium præbuerunt. Intelligitur ergo fuiſſe hora tertia, cum clamauerunt Iudæi vt dominus crucifigeretur,& veriſſime demonſtratur tunc eos crucifixiſſe, quando clamauerunt. In conatibus autem Pilati ad eripiendum dominum, & in tumultu Iudæorum contradicentium, conſumptum tempus duarum horarum intelligimus,& circa horam fuiſſe ſextam, qua nondum terminata, geſta ſunt quæ ab eo tempore quo Pilatus dominum tradidit, uſque ad tenebras factas narrantur. Facile autem videbit qui ſine impietatis duritia voluerit attendere,quàm opportuno loco Mar-

D cus hoc de tertia hora poſuerit, vbi ſcilicet factum miniſtrorum multum commemoratum eſt. Ergo ne quiſquam cogitationem tanti criminis auerſus a Iudæis in milites illos conuerteret. {Erat, inquit, hora tertia,& crucifixerunt eum,} vt illi eum potius crucifixiſſe inueniantur, quos hora tertia, vt crucifigeretur clamare potuiſſe diligens inquiſitor inueniet, cum aduerterit hoc quod a militibus factum eſt, hora ſexta factum eſſe. A V G V S T I N V S de Quæſtio. vete. & no. teſtamenti: Iudæorum ergo ſententiam de crucifixione Chriſti: tertia hora datam vult intelligi. Omnis enim qui morti addicitur, ex eo iam mortuus computatur, quo ſententiam excepit. Manifeſtauit ergo Marcus,quia non iudicis ſententia Saluator crucifixus eſt. difficile eſt enim innocentem probare eum, qui *ſententia iudicis* punitur. A V G. de Con.euan. Quamquàm non deſint, qui Paraſceue quam Ioannes commemorat dicens. Erat autem Paraſceue hora quaſi ſexta,horam diei tertiam velint intelligi. dicunt enim:

E Die quidem illo,quem dies ſabbati ſequebatur Paraſceuem fuiſſe Paſchæ Iudæorum,ꝙ ab eodem ſabbato iam inciperet azima, ſed tamen verum Paſcha quod iam in paſſione domini celebratur nõ Iudæorum,ſed Chriſtianorum cœpiſſe præparari.i. Paraſceuem habere ab ea hora noctis nona,in eo ꝙ dñs a Iudæis occidendus præparabatur. Paraſceue quippe interpretatur præparatio. Ab illa ergo hora noctis vſque ad eius crucifixionem occurrit hora Paraſceue ſexta ſ̃m Ioannem, & hora diei tertia ſ̃m Marcum. Quis fidelis non huic faueat ſolutioni quæſtionis? Si modo poſſit aliquis articulus coniici. vnde ab hora nona *noctis* cœpiſſe Paraſceues Paſchæ noſtræ, ideſt præparationem mortis Chriſti congruenter intelligamus. Si enim dicamus eam cœpiſſe quando a Iudæis appræhenſus eſt dñs, adhuc noctis partes primæ erant, ſed quando ad domum perductus eſt ſoceri Cayphæ, vbi & auditꝰ eſt a principibus, adhuc gallus non cantauerat. Si aũt quando Pilato traditus eſt, iam mane fuiſſe apertiſſime ſcriptum eſt. Reſtat ergo vt intelligamus tunc cœpiſſe præparationẽ mortis dñi, quãdo oẽs principes Sacerdotum dixerunt: Reus eſt mortis. Non enim

abſurde conijcitur eo tempore nonam horã noctis eſſe potuiſſe, F vt recapitulando intelligatur de Petri negatione poſtea dictum eſſe, quod antea factum erat. Sequitur. {Et erat ti.cau.eius inſcrip. Rex Iudæorum.} THEO. Scripſerunt autem hunc titulum, ſcilicet cauſam propter quam crucifixus eſt, quaſi vituperantes eius opinionem qui Regẽ ſeipſum faciebat, vt ſic prætereuntes miſereri non valerent, ſed magis ei improperarent tamquam tyranno. HIERO. Scripſerunt autẽ hoc tribus linguis: Hebraice, Melech Ieudim. Græce, Baſyleos exomologyton, Latine Rex confeſſorum. Hę tres linguæ ad principatum in crucis titulo conſecratæ ſunt, vt oĩs lingua commemoraret perfidiam Iudæorum. BEDA. Titulus autẽ hic poſitus ſupra crucem illud oſtendit, quia nec occidendo potuerunt efficere, vt eum Regẽ non haberent, qui eis ſecundum ſua opera redditurus eſt. Sequiť, {Et cum eo cru.du.latro.vnum a dextris, & vnum a ſiniſtris eius.} THEO. Vt.ſ.homines prauam opinionem contra eum conciperent, ꝙ & ipſe latro, & maleficus eſſet. hoc autem diſpenſatiue factum eſt ad implendum ſcripturam. vnde ſequitur: {Et impl.eſt ſcri.q̃ di.Et cũ ini.rep.eſt.} HIE. Cum iniquis veritas deputata vnũ reliquit ſiniſtrum, alterũ aſſumit dexterũ, ſicut in die iudicii faciet. & ſimili crimine tam diſſimiles ſortiuntur fines: alter antecedit Petrum in paradiſum, alter Iudam in infernum. Confeſſio breuis, vitam acquiſiuit longam, & blaſphemia finita, pœna plectitur æterna. BEDA: Myſtice autem latrones, qui cum domino crucifixi ſunt, ſignificant eos, qui ſub fide, & confeſſione Chriſti, vel agonem martyrii, vel quælibet arctioris diſciplinæ inſtituta ſubeunt. Sed qui hoc pro æterna gloria gerunt, dextri latronis fide deſignantur, qui vero humanæ laudis intuitu, ſiniſtri latronis mentem imitantur & actus. THEO. vel aliter: Iudicium erãt duo latrones duorum populorum. ſ. Iudaici, & Gentilis: Ambo nãque iniqui: Gentilis quidem tamquam legem naturalem prætergrediens: Iudaicus vero ſcriptam legem quam ei tradiderat dominus, ſed Gentilis pœnitens, Iudaicus vſque in finem blaſphemus, in quorum medio crucifigitur dominus: ipſe enim eſt lapis angularis, nos coniungens.

Βασιλεὺς ἐξομολογητῶν

e Et prætereuntes blaſphemabant eum, mouentes capita ſua & dicentes: Vah qui deſtruis tẽplum Dei, & in tribus diebus reędificas. Saluũ fac temetipſum deſcendens de cruce. Similiter & ſummi Sacerdotes illudentes ad alterutrum cum Scribis dicebant: Alios ſaluos fecit, ſeipſum G non poteſt ſaluum facere. Chriſtus Rex Iſrael, deſcendat nunc de cruce, vt videamus & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, conuitiabantur ei.

f Et facta hora ſexta, tenebræ factę ſunt ſuper totam terram vſq; in horam nonam. Et hora nona exclamauit Ieſus voce magna, dicens: Heli Heli lamazabatani, Quod eſt interpretatum, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Et quidam de circũſtantibus audientes, dicebant: Ecce Heliam vocat. Currens autem vnus, & implens ſpongiam aceto, circumponensq; calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus ſi veniat Helias ad deponendum eum. Ieſus autẽ emiſſa voce magna, expirauit.

e ¶ HIERO. Pullo Iudeæ ligato ad vitem, & ei⁹ pallio in ſanguine vuæ intincto, lacerant hædi vineam blaſphemantes Chriſtum, & mouentes capita ſua. vnde dicitur. {Et prætereuntes blaſphemabant eum mouentes capita ſua, & dicentes: Vah qui deſtruis templum Dei.} THEOPHYL. Tranſeuntes enim Chriſtum blaſphemabant, exprobrantes ei tamquam ſeductori. Diabolus autem mouebat illos ad dicendum, ꝙ de cruce deſcenderet, quia enim nouerat, ꝙ ſalus fiebat per crucem, rurſus ingerebat ſe ad tentandum Chriſtum, vt ſi a cruce deſcenderet, certus fieret ꝙ non eſt vere filius Dei, & ſic ſalus quæ per crucem eſt deſtrueretur, ſed ipſe Dei verus exiſtens filius non deſcendit. Si enim deſcendere debuiſſet non illuc a principio aſcendiſſet: ſed quia videbãt ꝙ per hunc modum ſalutem fieri oportebat, ſuſtinuit crucifigi, & multa alia pati, & perficere opus ſuum. Sequitur. {Similiter & ſummi Sacer.illu.ad alter.cum Scri.dice. Alios ſaluos fecit, ſe ipſum non po.ſal.facere.} Hæc dicebant eius miracula abolentes quaſi ab eo ẜm apparentiam perpetrata fuiſſent. operans namquę miracula multos ſaluabat. BEDA: Sic etiam nolentes confitentur, ꝙ alios ſaluos fecit. Itaque vos veſtra condemnat ſententia, q̃ enim alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluare poterat. Sequitur. {Chriſtus Rex Iſrael deſcendat nũc de cruce, vt videamus & credam⁹.} HIER. Et viderunt poſtea reſurgentem dę ſepulchro, quem de crucis deſcendere non credebant poſſe patibulo. Vbi eſt, o Iudæi infidelitas veſtra? voſipſos conſulo, voſipſos iudices peto. Quanto mirabilius eſt mortuũ poſſe reſurgere, quàm adhuc viuum de cruce velle deſcendere? Parua petiſtis, dum maiora prouenerint, ſed infidelitas veſtra non potuit ſanari ſignis multo fortioribus, q̃ petiſtis. hic omnes declinauerunt ſimul inutiles facti ſunt. vnde ſequitur: {Et qui cum eo crucifixi erant, conuitiabãtur ei.}

Lib.3.c.16. AVGVSTI. de Conſen. euangeliſta. Quomodo hoc verum eſt, quandoquidem vnus eorum conuitiatus eſt ſecundum Lucæ teſtimonium, alter & compeſcuit eum, & in Deum credidit, niſi intelligamus Matthæum. & Marcum breuiter perſtringentes hunc locum, pluralem numerum pro ſigulari poſuiſſe? THEOPHY. Vel duo a principio conuitiabantur ei: deinde vnus cognoſcens ipſum innocentem, increpat alterum blaſphemantem.

f ¶ BEDA: Clariſſimum lumen mundo retraxit radios ſuos, ne aut pendentem videret dominum, aut impii blaſphemantes ſua luce fruerentur. vnde dicitur. {Et facta hora ſexta, tenebræ factæ ſunt per totam terram vſque in horam nonam. AVGVSTI. de Conſen. euangeliſtarum. Addidit autem Lucas: Vnde factæ ſunt tenebræ, ideſt Solem obſcuratũ. THEO. Si autem tẽpus Eclypſis fuiſſet, poſſet quis dicere, quòd naturalis fuiſſet hæc paſſio, ſed tunc vigeſima quarta erat Luna, cũ naturalis eclypſis fieri nequit. Sequitur: {Et hora nona exclamauit Ieſus voce magna, dicens Heli Heli.} HIERONY. Nona hora inuenitur, euerſa domo, decima dragma quæ perierat. BEDA: Nam & Adam peccante ſcriptum eſt, quòd audiuerit vocem domini Dei ambulantis in Paradiſo ad auram poſt meridiem, & qua hora primus Adam peccando mortem huic mundo inuexit, eadem hora ſecundus Adam mortem moriendo deſtruxit. Et notandum, quòd recedente a centro mun- H di Sole crucifixus eſt dominus: oriente autem Sole, reſurrectionis ſuæ myſteria celebrauit, quia mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Nec mireris verborum humilitatem quærimonias derelicti, cum formam ſerui ſciens ſcandalum crucis videas. Sicut enim eſurire & ſitire & fatigari, non erant propria deitatis, ſed corporales paſſiones: ita quod dicitur: Vt quid dereliquiſti me? corporalis vocis erat proprium, quia ſolet ſecundum naturam corpus nullatenus velle a ſibi coniuncta vita fraudari. Licet enim ipſe Saluator dicebat hoc: ſed proprie oſtendebat corporis fragilitatem, vt homo ergo loquitur in eos circumferens motus, quòd in periculis poſiti a domino deſeri nos putamus. THEO. Vel hoc loquitur homo crucifixus Deo pro me. nos enim homines ſumus derelicti, ipſe numquam a patre derelictus fuit. Audi enim quid dicit: Non ſum ſolus, ſed quia pater mecum eſt. Etſi etiam hoc pro Iudæis dixerit quaſi & ipſe ſecundum carnem Iudæus exiſtens, ac ſi diceret: Vt quid Hebraicum po- I pulum dereliquiſti, vt tuum crucifigerent filium? Sicut enim aliquando conſueuimus dicere: Deus induit me, ideſt meam naturam, ſcilicet humanam, ſic & hic: dereliquiſti me, oportet intelligere humanam naturam, vel Iudaicum populum. Sequitur: {Et quidam de circunſtantibus audientes, dicebant: Ecce Heliam vocat. BEDA: Sed quos arbitror milites fuiſſe Romanos, non intelligentes ſermonis hebraici proprietatem: ſed ex eo quòd dixit Heli Heli, putantes ab eo Heliam vocatum. Si autem Iudæos qui hoc dixerunt intelligere volueris: hoc faciunt, vt eum imbecillitatis infament, quòd Heliæ auxilium deprecetur. Sequitur: {Currens autem vnus, & implens ſpongiam aceto.} Quam ob cauſam domino acetum ſit potui datum Ioannes plenius oſtendit, dicens, quòd Ieſus vt conſummaretur ſcriptura dixit: Sitio. Illi autem ſpongiam plenam aceto obtulerunt ori eius. HIERO. Innuit autem hic Iu- K dæorum ſimilitudinem, ſpongiam ſuper cannam infirmam aridam, ignibus aptam implet aceto: hoc eſt malitia, & dolo. AVGVSTIN. de Conſen. euangeliſtarum. De Helia vero Lib.2.c.17. non ipſum qui obtulit ſpongiam cum aceto, ſed cæteros dixiſſe Matthæus narrauit. vnde intelligimus & illum, & cæteros hoc dixiſſe. HIERO. Infirmata autem carne vox inualuit diuina quæ dicit: Aperite mihi portas iuſtitiæ. vnde ſequitur. {Ieſus autem emiſſa voce magna, expirauit.} Cum ima voce ſiue ſine voce nos morimur, qui de terra ſumus, ille uero cum exaltata voce expirauit, qui de cœlo deſcendit. THEO. Et qui morti dominatur, & præcipit, ſicut dominus poteſtatiue expirat. Qualis autem hæc vox fuerit Lucas declarat. Pater, inquit, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Etenim Chriſtus extunc per hoc nobis voluit declarare, ꝙ ſanctorum animę in manus Dei aſcendũt. Nam prius ab inferis omnium animæ tenebantur, donec venit qui prædicauit captiuis remiſſionem.

g ¶ GLO. Poſtquàm narrauit euangeliſta paſſionem, & mortem Chriſti, nunc proſequitur de his quæ poſt mortem dñi contigerunt. vnde dř. {Et velũ tẽ.ſciſ.eſt in duo a ſum. vſq; deorſum.} HIERO. Velũ tẽpli ſcindiť. i. cœlũ aperitur. THEO. Sciſſum eſt etiã velũ innuente Deo, ꝙ ſpiritusſancti gratia a tẽplo recedit, & ſcindiť vt ſancta ſanctorum ab oĩbus videnda eſſent, & ꝙ tẽplum lugebit in Iudæis cum calamitates deplorabunt & veſtimenta ſcindent. Hoc etiam & templũ animatũ. ſ. corpus Chriſti oſtendit, in cuius paſſione veſtimẽtum eius laceratum eſt. ſ. caro, & aliud etiam ſignificat. Caro nãque velum eſt nři tẽpli. ſ. mentis nřæ. Virtus autem carnis ſciſſa eſt in Chriſti paſſionibus a ſummo vſq; deorſũ. ſ. ab Adã vſque ad vltimos hoĩes. Nã & Adã effectus eſt ſanus per paſſionem Chriſti, & eius caro non manet ſub maledicto, neque digna eſt corruptione: ſed oẽs incorruptione honorati ſumus: {Videns au.Cẽ.} Cẽturio dř q. centũ eſt militũ princeps. Videns aũt ꝙ ita poteſtatiue, & dominabiľr expiraſſet, miratus eſt & confeſſus eſt. BEDA, Manifeſta aũt cauſa miraculi Centurionis exponitur, ꝙ videns dñm ſic expiraſſe. i. ſpiritum emiſiſſe dixerit. {Vere homo hic fili⁹ dei erat.} Nullus. n. habet poteſtatem mittendi ſpiritum, niſi qui animarum Cap.13. conditor eſt. AVG. 4. de Tri. Et hoc maxime miratus eſt ꝙ poſt illã vocem, in qua figuram peccati noſtri edidit, continuo tradidit ſpiritum. demonſtrauit. n. ſpiritus mediatoris, ꝙ nulla pœna peccati vſque ad mortem carnis eius acceſſerit, quia non eum deſeruit inuitus, ſed quõ voluit, quippe Dei verbo ad vnitatẽ perſonæ coniunctus. HIERO. Nouiſſimi autẽ nunc primi efficiuntur. Gentilis confitetur populus, Iudæa cęcata negat ne fiat eis error peior priore. THEO. Et ſic ordo conuertitur dum Iudæi occidunt, & Gentilis confitetur, diſcipuli fugiunt, & mulieres expectant. Sequitur. n. {Erant aũt & mulie. de longe aſpici. inter quas erat Mar. Magd. & Ma. Ia. mi. & Ioſeph mater, & Salome.} Salome dicta eſt mater filiorum Zebedei. ORIG. Opinatus autem ſum hoc videns apud Matthæum, & Marcum, hic tres præcipuas mulieres nominatas, & duas quidem vterq; euangeliſta exponit. Mariam Magda. & Mariam Ia. Tertia aũt a Matthæo dicitur mater filiorum Zebedæi, a marco aũt tertia illa Salome appellať. BEDA Iacobum aũt minorem dicit Iacobum Alphæi, qui & frater dñi dicebať, eo ꝙ eſſet filius Mariæ materteræ dñi, cuius meminit Ioannes dicens: Stabãt iuxta crucẽ Ieſu mater eius, & ſoror mřis eius. Maria Cleophæ, & Maria Magdalena. Maria autem Cleophæ videtur eã dicere a patre, ſiue a cognatione. Vocabatur autem minor Iacobus ad diſtinctionem maioris Iacobi, videlicet filii Zebedæi, qui inter primos Apoſtolos vocatus eſt a dño. Conſuetudinis aũt Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpã more gentis antiquo, vt mulieres de ſua ſubſtantia victum atque veſtitum præceptoribus miniſtrarent. vnde ſequitur. {Et cum eſſet in Galilæa ſeque. eum, & mi. ei.} Miniſtrabant dño quidem de ſubſtantia ſua, vt meteret earum carnalia, cuius illę metebant ſpiritualia, & vt typum oſtenderet magiſtrorũ, ꝙ victu atque veſtitu ex diſcipulis deberent eſſe contenti. Sed videamus quales comites habuerint. Sequitur enim. {Et aliæ multæ, quæ ſimul cũ eo aſcend. Hieroſolymam.} HIERON. Sicut non excluditur muliebris ſexus a ſalute per Mariam Virginem: ita non repellitur a myſterii crucis ſcientia, & reſurrectionis per viduam Mariam Magdalenam, & cæteras matres.

g Et velum templi ſciſſum eſt in duo, a ſummo vſque deorſum. Videns autem Centurio qui ex aduerſo ſtabat, quia ſic clamans, expiraſſet, ait: Vere hic homo filius Dei erat. Erant autẽ & mulieres de longe aſpicientes, inter quas erat Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi minoris, & Ioſeph mater, & Salome. Et cum eſſet in Galilæa ſequebantur eum, & miniſtrabant ei, & aliæ multæ, quæ ſimul cum eo aſcenderant Hieroſolymam.

h Et cum iã ſero eſſet factũ, quia erat paraſceue, qđ eſt ante ſabbatum, venit Ioſeph ab Arimathia nobilis decurio, qui & ipſe erat expectans regnum Dei. Et audacter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu. Pilatus aũt mirabatur ſi iam obiiſſet. Et acce- B rſito Centurione, interrogauit eũ ſi iam mortuus eſſet. Et cum cognouiſſet a Centurione, donauit corpus Ioſeph. Ioſeph autem mercatus Syndonem, & deponens eum, inuoluit in Syndone, & poſuit eum in monumento quod erat exciſum de petra, & aduoluit lapidem ad oſtium monumenti. Maria autem Magdalenę, & Maria Ioſeph aſpiciebant vbi poneretur.

h ¶ GLO. Poſt paſſionem & mortem Chriſti euangeliſta ſepulturam eius enarrat, dicens: {Et cum iam ſero eſſet fac. quia erat paraſce. quod eſt ante ſabba. ve. Io ab Ari. BEDA: Paraſceue græce, latine præparatio dicitur, quo nomine Iudæi qui inter Græcos morabãtur ſextam ſabbati appellabãt, eo ꝙ in illo ea quæ requiei ſabbati neceſſaria eſſent præparare ſolerent. Quia ergo ſexta die homo factus eſt; ſeptima aũt die conditor ab omni opere ſuo requieuit, recte Saluator ſexta die crucifixus humanæ reſtaurationis impleuit archanum. Sabbato autem in ſepulchro quieſcens, reſurrectionis, quæ octaua die ventura erat expectabat euentum. Sic & nos in hac quidem ſæculi ætate mundo neceſſe eſt crucifigi, in ſeptima vero die, ideſt cũ mortis quis debitum ſoluit, corpora

παρασκευή

A quidem in tumulis animas autem ſecreta in pace cũ domino poſt bona opera oportet quieſcere. donec octaua ætate etiam corpora ipſa reſurrectione glorificata cum animabus incorruptionem accipiant. Talem autem eſſe decebat, qui corpus dñi ſepeliret, qui etiam per iuſtitiam meritorum tali miniſterio dignus eſſet, & per nobilitatem potentię ſæcularis facultatem poſſet obtinere miniſtrandi. & ideo diciť, ꝙ erat nobilis decurio expectans regnũ Dei. Decurio vocatur ꝙ ſit de ordine curiæ, & officium curiæ adminiſtraret, qui etiã curialis procurando munera ciuilia ſolet appellari. Arimathia autem ipſa eſt ramathain ciuitas Helchanæ, & Samuelis. HIERO. Quæ interpretatur deponẽs; de qua fuit Ioſeph, qui venit ad deponẽdum corpus Chriſti de cruce. Sequiť. {Et auda. intro. ad Pila. & pe. cor. Ieſu. THEO. Audet auſum laudabilem. non. n. excogitauit, a diuitiis decidam, & expellar a Iudæis ſi corpus petam eius, qui eſt blaſphemus condemnatus. Sequitur: {Pilatus aũt mira. ſi iam obiiſſet.} Putabat enim, ꝙ diu viueret in cruce, ſicut & latrones in patibulo viuebant diu. Sequitur. {Et accer. Centu. interro. C eum ſi iam mortuus eſſet}. ſ. ante horam qua cæteri mori conſueuerunt. Sequitur. {Et cum cogno. a Cen.} ſ. ꝙ mortuus eſſet, donauit corpus Ioſeph. BEDA. Non aũt quilibet ignotus, aut mediocris ad Præſidem accedere, & crucifixi corpus poterat impetrare. Sequitur. Ioſeph aũt mer. Syn. & depo. eum inuol. in Syndo.} THEO. Præcioſum corpus præcioſe ſepeliens. cum. n. eſſet diſcipulus dñi, ſciebat qualiter corp⁹ dñi honorari deberet. BEDA: Poſſumus aũt ẜm intelligentiam ſpiritualem hoc ſentire, ꝙ corpus dñi non auro, non gemmis, & ſerico, ſed linteamine puro obuoluendum ſit: hinc eccleſiæ mos obtinuit, vt ſacrificium altaris, non in ſerico, neque in panno tincto, ſed in lino terreno celebreť, ſicut corpus eſt dñi in ſyndone munda ſepultũ, iuxta quod in geſtis Pontificalibus a B. Silueſtro legimus eſſe ſtatutum, q̃q. & hoc ſignificet, ꝙ ille in ſyndone munda inuoluit Ieſum, qui pura eum mente ſuſceperit. ſequitur. {Et po. eum in mon. quod erat exci. in pe, & aduol. la. ad oſti. mo.} Dicitur, ꝙ monumentum dñi domus D rotunda fuit, de ſubiacente rupe exciſa: tantæ altitudinis, vt homo rectus exiſtens vix extenta manu culmen poſſet attingere, & habet introitum ab oriente, cui lapis magnus inuolutus atque impoſitus eſt. in eius parte aquilonari ipſum ſepulchrum, ideſt loc⁹ dominici corporis de eadem petra factum eſt, ſeptem habens pedes longitudinis, trium palmorum menſura a pauimento altius eminens, qui. ſ. locus non deſuper, ſed a latere meridiano per totũ patet: vnde corpus poſt inferebatur. Color aũt monumenti, & loculi albo, & rubeo dicitur eſſe permiſtus. HIERO. Sepultura autem Chriſti reſurgimus, deſcenſione eius ad inferos nos aſcendimus ad cœlos. hic inuenitur mel in ore leonis mortui. THEO. Imitemur autem & nos Ioſeph recipientes Chriſti corpus per vnitatem, & ponamus illud in monumento exciſo de petra, ideſt in anima memorante, & non obliuiſcente Deum: illa enim anima eſt ex petra exciſa, i. ex Chriſto, qui eſt petra, qui cõ- E tinet firmitatem. Inuoluere etiã debemus ipſum in ſyndone. i. in corpore puro ſuſcipere. Syndon nãque eſt corpus, quod eſt animæ indumentum. Decet enim non ſolum pura aĩa corpus Chriſti ſuſcipere. ſed in corpore puro. Inuoluere aũt oportet, ſed non operire: nam ſecretum clauſum eſt & occultum. Sequitur. {Maria autem Mag. & Maria Ioſeph aſpiciebant, vbi poneretur.} BEDA. In Luca legimus, ꝙ ſtabant noti eius a longe, & mulieres quæ ſecutæ erant eum. His ergo notis Ieſu poſt depoſitum eius corpus ad ſua remeantibus, ſolæ mulieres, quæ arctius amabant, funus ſubſecutæ quomodo poneretur reſpicere curabant, vt ei tpe congruo munus poſſent deuotionis offerre. Die autem Paraſceues ſanctæ mulieres, ideſt animæ humiles idem faciunt, cum amore Saluatoris feruentes paſſionis eius veſtigiis in hoc ſæculo, quo præparandã eſt requies futura diligenter obſequuntur, & ſi forte valeant imitari pia curioſitate, quo ordine ſit eius paſſio completa, perpendunt. HIERONY. Hæc etiam congruunt ad populum Iudaicum in fine credentem, qui nobilitatur fide, vt Abrahæ ſit filius, deponit deſperationem, expectat regnum Dei. Intrat ad

Chriſtianos,vt baptizetur,quod ſignificat nomen Pilati.i. mallea toris.i.qui domat ferreas gentes,vt regat eas in virga ferrea, & pe tit ſacrificium quod donatur pœnitentibus in fine viaticum,& cor de mundo,& peccatis mortuo inuoluit munimine fidei ſtabilitũ, operculo ſpei per opera charitatis concludit. Finis enim præcepti eſt charitas, aſpicientibus a longe electis, qui ſunt ſtellæ maris, qm̃ ſi fieri poteſt ſcandalizabuntur etiam electi.

CAP. XVI.

HIERO. Poſt ſabbati triſtitiam fœlix irradiat dies, quæ primatum in diebus tenet,luce prima ĩ eo luceſcẽte,& dño in eo cũ triũpho reſurgente.vnde dr̃.{Et cũ trãſ. ſab.Mar.Magda.& Ma.Ia.& Sa.eme.aro.vt ve.vn.Ieſum.}GLO. Religioſæ.n.mulieres ſepulto dño cũ licuit operari.i.vſque ad Solis occaſum vnguenta parauerunt,vt Lucas dicit. Et quia præ anguſtia tp̃is non poterant explere, mox tranſacto ſabbato.i. occidente ſole,vt operandi licentia redit,feſtinauerunt emere aromata,ſicut Marcus dicit hic,vt venientes mane vngerent corpus Ieſu,neque veſpere ſabbati præoccupante iam noctis articulo monumentum adire valuerunt.vnde ſequitur.{Et valde ma. vna ſabba. ve.ad monu.or.iam Sole.} SEVE. Mulieres hoc loco fœminea deuotione diſcurrunt, quæ non vt viuenti fidem, ſed vt mortuo vnguenta deferunt ad ſepulchrum, & vt ſepulto parant mœroris obſequia,non vt reſurgenti præparent diuinorum gaudia triumphorum. THEO. Non enim magnitudinem atque dignitatem diuinitatis Chriſti ſapiunt. Venerunt autem iuxta conſuetudinẽ Iudæorum vngere corpus Chriſti,vt.ſ.maneret odoriferum,& ne humiditate ſcaturiret.nam aromata virtutem habent deſiccatiuam,humiditatem corporis abſorbentia. vnde incorruptum corpus conſeruant. GREG.in Ho.Nos autem in eum,qui eſt mortuus credentes,ſi odore virtutum refecti cum opinione bonorum operum dñm quærimus,ad monumentum illius cum aromatibus venimus.Sequitur.{Et valde ma.vna ſab.ve.ad mo.orto iã Sole.} Ho.euã.21.

Lib.3.c.24. AVG.de Con.euan.Quod Lucas dicit,valde diluculo, & Ioannes:Mane cum adhuc tenebræ eſſent:hoc intelligitur Marcus dicere.Valde mane, oriente iam ſole.i.cum cœlum ab orientis parte albeſceret,quod fit vtique ſolis orientis vicinitate. Eius enim eſt ille fulgor, qui nomine auroræ appellari ſolet: ideo non repugnat ei qui ait:Cum adhuc tenebræ eſſent.Die quippe ſurgẽte ali quæ reliquiæ tenebrarum tanto minus ſunt,quanto magis oritur lux:nec accipiendum eſt,quod ait:{Valde ma.orto iam ſole.}tam quã ſol ipſe iam videretur ſup terrã, ſed de proximo adueniente in has partes ſole.i.ortu ſuo iã cœlũ illuminare incipiente. HIE. Valde ergo mane dicit,quod alius euangeliſta dicit diluculo. Diluculum aũt eſt inter tenebras noctis, & diei claritatem.In qua ſalus humani generis prouenit:fœlici vicinitate in eccleſiam declaranda more ſolis,qui proxima luce conſurgens roſeam præmittit auroram,vt gratiam præclari ſplendoris præparatis oculis poſſit intueri,qñ tp̃s dñicæ reſurrectionis illuxit,vt tunc laudes Chriſti tota caneret ſ̃m exemplum fœminarum eccleſia,qñ genus humanum exemplo ſuæ reſurrectionis animauit,qñ vitam præſtitit, & lumen credulitatis infudit. BEDA: Sicut aũt ꝙ valde mane mulieres venerunt ad monumentum,iuxta hiſtoriam magnus feruor charitatis oſtenditur: ita iuxta intellectum myſticum nobis datur exemplum,vt illuminata facie,diſcuſſiſque vitiorum tenebris,odorem bonorum operum dño, & oronum ſuauitatem ſtudeamus offerre. THEO. Dicit autem: Vna ſab.i. prima dierum hebdomadæ. Sabbata nãque, dies hebdomadæ nũcupant̃:vna vero dicitur prima. BEDA.Vel prima ſabbatorum prima dies eſt a die ſabbatorum.i.requietionum,quæ in ſabbatis cuſtodiebantur. Sequitur.{Et di.adin.quis re.no.la.ab oſ.mo.} SEVE. Obſcura tum erat veſtrum pectus,oculi clauſi, & ideo patefacti ſepulchri gloriam prius non videbatis. Sequitur enim. { Et reſpi.vi.re.la.} BEDA.Qũo lapis per angelum reuolutus ſit: Matthæus ſufficiẽter exponit.Hæc reuolutio lapidis myſtice reſerationem ſacramẽtorum Chriſti,quæ velamine literæ legalis tenebantur inſinuat: lex enim lapide ſcripta eſt. Sequitur.{Erat quip.mag.val.}SEVE. Et plus iam magnus merito quàm forma,qui creatoris mundi corpus & claudere,& operire ſufficit. GREG. Mulieres autem angelos vident,quæ cum aromatibus venerunt, quia illæ mentes ſupernos ciues aſpiciunt,quæ cum virtutibus ad ſancta deſideria veniunt.vnde ſequitur:{Et intro.in mo.vi.iu.ſe.in dex.coo. ſtola cã.

F & obſtup.} THEO. Si Matthæus dicit angelum ſedere ſuper lapidẽ: Marcus vero, ꝙ mulieres introeuntes monumentũ viderũt ſedentem iuuenẽ,non mireris,nã quæ viderũt prius ſedentẽ ſup lapidem:ipſum etiam intus in monumento poſtmodum viderũt. AVG de Con.euange.Aut intelligamus Matthæum tacuiſſe de illo angelo quem intrantes viderũt:Marcum vero de illo quẽ foris ſuper lapidem ſedentem viderunt, vt duos viderint, & a duobus ſingillatim audierint, quæ dixerunt angeli de Ieſu: aut certe intrantes in monumentum in aliqua ſepta maceriæ debemus accipere qua communitum locum tunc fuiſſe credibile eſt in aliquo ſpatio ante petram,qua exciſa locus factus fuerat ſepulturæ, vt ipſum viderint in eodem ſpatio ſedentem a dextris, quem dicit Matthæus ſedentem ſuper lapidem. THEOPHY. Quidam autem dicunt, quòd aliæ fuerunt mulieres, quæ dicuntur a Matthæo, aliæ quæ a Marco, ſed Maria Magdalena ſequebatur omnes feruidam feſtinationem habens, & ardentem affectum. SEVER. Introierunt ergo mulieres ad ſepulchrum, vt conſepultæ Chriſto, Chriſto conſurgerent de ſepulchro. vident iuuenem vt cernerent noſtræ reſurrectionis ætatem, quia neſcit reſurrectio ſenectutem, & vbi naſci morique neſcit, ibi ætas, nec admittit detrimenta, nec indiget incrementis. vnde iuuenem, non ſenem, non infantem: ſed iucundam ætatem viderunt. BEDA. Viderunt autem iuuenem ſedentem in dextris, ideſt

H Meridianam partem loci illius, vbi poſitum erat. corpus enim quod ſupinum iacens, caput habebat ad Occaſum, dextram neceſſe erat habere ad Auſtrum. GREGO. in Homil. Quid autem per ſiniſtram, niſi vita præſens? Quid vero per dextram, niſi vita perpetua deſignatur? Quia igitur Redemptor noſter iã præſentis vitæ corruptionem tranſierat,recte angelus qui nunciare perhennem eius vitam venerat, in dextra ſedebat. SEVE. Vident etiam iuuenem ſedentem a dextris, quia reſurrectio recipit nil ſiniſtrum. Vident etiam coopertum ſtola candida. Stola iſta non eſt ex mortali vellere, ſed ex virtute vitali ſplendens cæleſti lumine, non colore terreno, dicente Propheta: Amictus lumine ſicut ueſtimento, & de iuſtis: Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol. GREGO. in Homil. Vel ſtola candida coopertus apparuit, quia feſtiuitatis noſtræ gaudia nunciauit, candor etenim veſtis, ſplendorem noſtræ denunciat ſolemnitatis. HIERONY.

I Veſtis etiam candida vera lætitia eſt hoſte depulſo,regnoque adepto,rege pacis quæſito & inuento, & numquam dimiſſo. Hic igitur iuuenis formam reſurrectionis timentibus mortem oſtendit. Quòd autem obſtupuerunt, ideſt quod oculus non uidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Sequitur: {Qui dicit illis: no.expa. GREGO. in Homil. Ac ſi dicat: Paueant illi qui non amant aduentum ſupernorum ciuium. pertimeſcant qui carnalibus deſideriis præſſi, ad eorum ſocietatem pertingere ſe poſſe deſperant. vos autẽ cur pertimiſcitis,quæ veſtros conciues videtis? HIERO. Non.n. eſt timor in charitate. Quid expaueſcerent, quæ inuenerunt quem quæſierunt? GREGO. in Homil. Sed iam quid angelus ſubiungit audiamus: Ieſum quæritis Nazarenum. Ieſus latino eloquio ſalutaris, ideſt Saluator interprætatur. at uero tunc multi Ieſus dici poterant, nec tamen ſubſtantialiter, ſed nuncupatiue: ideo & locus ſubiungitur, vt de quo Ieſu dictum

K ſit manifeſtetur, Nazarenum. Et cauſam protinus ſubdit.{Crucifixum. THEO. Non enim erubeſcit cruce, in hac namque ſalus hominum eſt,& beatorum principium. HIERO. Radix autem amara crucis euanuit. Flos vitæ cum fructibus erupit,ideſt qui iacuit in morte, ſurrexit in gloria. vnde addit. { Surrexit non eſt hic. GREGO. In Homil.Non eſt hic: dicitur per præſentiam carnis, qui tamen nuſquam deerat per præſentiam maieſtatis. THEO. Et quaſi dicat. Vultis certificari de eius reſurrectione ſubdit. { Ecce locus vbi poſuerunt eum.} Propter hoc enim & reuoluerat lapidem, ut locum oſtenderet. HIERO. Oſtenditur aũt immortalitas mortalibus, ad gratiarum actionem debitam,vt intelligamus quid fuerimus,& ſciam⁹, quid futuri erimus.Sequitur.{Sed ite di.diſ.eius,& Pe.qa p̃ce.vos in Gali.Mulieribus dicitur vt nuncient Apoſtolis,qa p mulierem mors annũciata eſt,p mulierẽ vita reſurgẽs. Dicit aũt ſpecialiter: Et Petro,quia ſe indignum iudicauit diſcipulatu, cum ter negauit magiſtrum,ſed peccata præterita non nocent, qñ non placẽt. GREG.

C A P. X V I.

Et cum tranſiſſet ſabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum. Et valde mane vna ſabbatorum veniũt ad monumentum, orto iam Sole. Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? & reſpicientes viderunt reuolutum lapidem. Erat quippe magnus valde. Et introeuntes in monumẽtum, viderũt iuuenem ſedentẽ in dextris coopertum ſtola candida, & obſtupuerunt. Qui dicit illis: Nolite expaueſcere, Ieſum quæritis Nazarenum crucifixum, ſurrexit nõ

G eſt hic. Ecce locus vbi poſuerũt eum. Sed ite, dicite diſcipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam. Ibi eum videbitis ſicut dixit vobis. At illæ exeuntes fugerunt de monumento. Inuaſerat enim eas tremor & pauor, & nemini quicquam dixerunt. Timebant enim.

b Surgens autem Ieſus mane

B prima Sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. Illa vadens nunciauit his, qui cum eo fuerant, lugentibus & flentibus. Et illi audientes quia viueret & viſus eſſet ab ea, non crediderunt. Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie euntibus in villam, & illi euntes nunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt.

GREGOR. in Hom. Si autem hunc Angelus non nominatim exprimeret qui Magiſtrum negauerat, venire inter diſcipulos nõ auderet. vocatur ergo ex nomine ne deſperaret ex negatione. AVGVSTIN. de Conſen. Euange. Quod autem dicit: {Præcedet vos in Galilæam. Ibi eum videbitis ſicut dixit vobis.} Videtur hoc ſonare,quòd Ieſus nõ erat demonſtraturus ſe diſcipulis poſt reſurrectionem niſi in Galilæa, quam demõſtrationem nunc ipſe Marcus commemorauit. Quod enim dixit: Mane prima ſabbati apparuit Mariæ Magdalenæ. poſt hoc duobus euntibus in villam, factum eſt in Hieruſalem ipſo die reſurrectionis: deinde venit ad vltimam manifeſtationem, quam factam ſcimus in monte Oliueti non longe a Hieruſalem. Numquam igitur commemorat Marcus impletum quod ab Angelo prænunciatum eſſe teſtatur. Matthæus vero nullum alium locum omnino commemorat, vbi diſcipuli poſtquàm ſurrexit viderint Dominum, niſi in Galilæa ſecundum Angeli prædictionem. Sed cum non ſit expreſſum quando id futurum eſſet, vtrum primum antequàm alibi ab eis viſus eſſet: idque ipſum quòd diſcipulos Matthæus dicit eſſe in Galilæam in montem,non exprimit diem nec narrandi ordinem,non aduerſatur quidem Matthæus narrationibus cæterorum:ſed dat eis intelligendi atque accipiendi locum. Verum-

C tamen,quòd Dominus non ibi primum ſe demonſtraturus erat: ſed in Galilea,vbi poſtea viſus eſt,ſe videndum mandauit, quàmuis fidelem facit intentum ad quærendum in quo myſterio dictum intelligatur. GREGO. in Hom.Galilæa namque tranſmigratio interprætatur. iam quippe redemptor noſter a Paſſione ad Reſurrectionem, a morte ad vitam tranſmigrauerat, & nos reſurrectionis eius gloriam poſt læti videbimus, ſi modo a vitijs ad virtutum celſitudinem tranſmigramus. Qui ergo in ſepulchro nunciatur in tranſmigratione oſtenditur, quia is qui in mortificatione carnis agnoſcitur in tranſmigratione mentis videtur. HIERONY. Breuis ergo ſententia in ſyllabis, ſed ingens in quantitate promiſſio. Ibi eſt gaudij noſtri fons & ſalutis æternę origo præparata. Ibi congregantur diſperſiones,& ſanantur contriti corde. Ibi inquit eum videbitis, ſed non ſicut vidiſtis. AVGVSTIN. de Conſen.Euange. Significatur etiam, quòd gratia Chriſti de populo Iſrael erat tranſmigratura ad gentes, a

D quibus Apoſtoli nullo modo prædicantes ſuſcipientur, niſi eis viam Dominus in eorum cordibus præueniens præparaſſet. & hoc eſt: Præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, ideſt ibi membra eius inuenietis. Sequitur:{ At illę exeuntes, fugerunt de monumento. Inuaſerat enim eas tremor & pauor.} THEOPHI. Ideſt ſtupor propter viſionem Angeli & admirationem Reſurrectionis. SEVE. Angelus quidem ſedet in monumento, de monumento fugiunt mulieres, quia ille de cæleſti ſubſtantia confidit, turbantur iſtę de conditione terrena. Sepulchrum, qui mori non poteſt timere neſcit. mulieres autem & de præſenti facto tremunt,& ſepulchrum vt mortales adhuc mortaliter expaueſcunt. HIERONY. Hoc etiam dicitur de futura vita in qua fugiet dolor & gemitus. Imitantur enim mulieres ante reſurrectionem omniaque faciunt, poſt Reſurrectionem fugientes mortem & pauorem. Sequitur: {Et nemini quicquam dixerunt. Timebat enim.} THEOPHILVS. Aut

E propter Iudæos, aut timore viſionis detentę tacebant hoc quod audierant. AVGVSTIN. de Conſen. Euange. Quæri autem poteſt quemadmodum hoc dicat Marcus, cum dicat Matthæus:Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno, currentes nunciare diſcipulis eius.niſi intelligamus ipſorum Angelorum nemini auſas fuiſſe aliquid dicere, ideſt reſpondere ad ea quæ ab illis audierant,aut certe cuſtodibus quos iacentes viderunt. nam illud gaudium quod Matthæus commemorat, non repugnat timori de quo Marcus dicit: Debuimus enim vtrumque in illarum animo factum intelligere,etiam ſi Matthæus de timore non diceret. Cum vero & ipſe dicat: Exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno. nihil ex hac re quæſtionis remanere permittit. SEVE. Signanter etiam dicitur, quòd nemini quicquam dixerunt,quia mulieribus audire,non loqui datum eſt,diſcere,non docere.

b ¶ AVGVSTINVS. de Conſen. Euange. Iam poſt Reſurrectionem quemadmodum apparuit Dominus conſiderandum eſt. Dicit enim Marcus: { Surgens autem mane prima Sabbati apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. BEDA: Hæc apparitio quomodo & vbi facta ſit, Ioannes pleniſſime docet. Surrexit autem Dominus mane de monumento, in quo ſero iam facto erat depoſitus, vt adimpleretur illud Pſalmiſtæ: Ad veſperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. THEOPHI. Vel aliter: Quod dicit. Surgens Ieſus,ibi pũctua, deinde dicas: { Mane prima Sabbati apparuit primo Mariæ Magdalenæ.} GREGOR. in Hom. Vt enim Sampſon media nocte nõ ſolum de Gaza exijt: ſed etiam portas tulit, ſic & redemptor noſter ante lucem reſurgens non ſolum liber de inferno exijt, ſed ipſa etiam inferni clauſtra deſtruxit. De Maria autem hic Marcus ſeptem dæmonia eiecta fuiſſe teſtatur,& quid ſeptem dæmonia, niſi vniuerſa vitia ſignificant? quia enim ſeptem diebus omne tempus comprehenditur, recte ſeptenario numero vniuerſitas figuratur. THEOPHI. Septem ergo dæmonia Maria habuit quæ vniuerſis vitijs plena fuit.aut ſeptem dæmonia ſeptem virtutibus ſpiritus contrarios dicit, vt ſpiritus abſque timore abſque ſapientia, abſque intellectu, & quæcumque alia donis Spiritusſancti opponuntur. HIERONY. Ei autem de qua eiecerat ſeptem dæmonia primo oſtenditur, quia Meretrices & Publicani præcedent ſynagogam in Regnum Dei, vt latro præceſſit Apoſtolos. BEDA: In principio etiam mulier inductrix culpæ viro fuit,nunc quæ mortem primo guſtauit, Reſurrectionem primo videt, ne perpetui reatus apud viros opprobrium ſuſtineret. & quæ viro culpam transfuderat, transfudit & gratiam. Nam ſequitur: {Illa vadens nunciauit his, qui cum eo fuerant, lugentibus & flentibus. HIERONY. Flent & lugẽt, qui nondum viderunt,ſed non poſt multum conſolabuntur. Beati enim qui lugent nunc, quoniam ipſi conſolabuntur. BEDA. Recte autem hæc mulier, quæ lætitiam Dominicæ reſurrectionis prima nunciauit,a ſeptem dæmonibus curata eſſe memoratur, ne quiſquam digne pœnitens de admiſſorum venia deſperaret, & vt vbi abundauit peccatum ſuperabundaſſe & gratia monſtraretur. SEVERI. Nunciat autem Maria: ſed iam non fœmina ſed Eccleſiam geſtans,vt ſupra ſicut fœmina tacebat,hic in Eccleſia & nunciet & loquatur. Sequitur: {Et illi audientes quia viueret & viſus eſſet ab ea, non crediderunt. GREGOR. in Hom. Quod reſurrectionem Dominicam diſcipuli tarde crediderunt, non tam illorum infirmitas quàm noſtra, vt ita dicam futura firmitas fuit. Ipſa namque Reſurrectio illis dubitantibus per multa argumenta monſtrata eſt, quæ dum nos legentes agnoſcimus, quid aliud quàm de eorum dubitatione ſolidamur? Sequitur: {Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie euntibus in villam. AVGVSTIN. de Conſen.Euã. Lib.3.c.25.

De iſtis duobus quorum vnus erat Cleophas. Lucas totum narrat,ſed Marcus hic breuiter perſtringit. Caſtellum quippe illud de quo Lucas loquitur, non abſurde accipimus etiam villam potuiſſe appellari.& in codicibus quidem Græcis magis agrum inuenimus quàm villam. Agri autem nomine non caſtella tantum, verum etiam municipia & Coloniæ ſolẽt vocari extra ciuitatem, quæ quaſi caput & mater eſt cæterarum. Quod autem ait Marcus eis in alia effigie Dominum apparuiſſe, hoc Lucas dicit, quòd eorum oculi tenebantur, ne agnoſcerent eum. Oculis enim eorum acciderat aliquid quod ita manere permiſſum eſt, vſque ad fractionem panis. SEVERI. Nemo autem putet Chriſtum ſua Reſurrectione ſui vultus effigiem commutaſſe: ſed mutatur effigies dum efficitur ex mortali immortalis,vt hoc ſic acquiſiuiſſe vultus gloriam, non vultus ſubſtantiam perdidiſſe. Duobus autem viſus eſt,quia duobus populis, ideſt gentibus & Iudæis reſurrectionis fides prędicanda monſtratur. Sequitur: {Et illi ex.nunciauerunt cæteris,nec illis crediderunt.} Quod Marcus dicit; Nũciauerunt cæteris, nec illis crediderunt. cum Lucas dicat, quòd iam inde loquebantur vere reſurrexiſſe Dominum, & Simoni apparuiſſe, quid intelligendum eſt, niſi aliquos ibi fuiſſe qui nollent credere? THEO. Non enim de vndecim Apoſtolis hoc dicit, ſed de quibuſdam alijs quos cæteros nominat. HIERONY. Myſtice autem intelligitur, quòd fides hic laborat agens actiuam vitam, illic contemplatiua ſecura viſione regnat. Hic per ſpeculum contuemur imaginem,illic facie ad faciem videbimus veritatem.

tem. vnde ambulantibus, i. laborantibus oſtenſus eſt in alia effigie & nunciantibus non eſt creditum, dum ſicut Moyſes viderunt, ꝙ non ſufficiebat eis qui dicit: Oſtende mihi temetipſum. Oblitus enim carnis ſuæ poſtulat in vita iſta quod ſperamus in futura. F

c ¶ GLO. Completurus Euangelicam narrationem Marcus, nouiſſimam appari-tionem qua Chriſtus poſt reſurrectionem diſcipulis apparuit, commemorat dicens. {Nouiſſime autem recumbentibus illis vndecim apparuit.} GREGO. in Ho. Notandum aũt quid Lucas in actibus referat dicẽs: Conueſcẽs præcepit eis ab hieroſolymis ne diſcedederent. & poſt pauca: Videntibus illis eleuatus eſt. Comedit

c Nouiſsime autem recumbentibus illis vndecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, quia his qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. Et dixit eis: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur. Signa autem eos qui G

enim & aſcendit, vt videlicet per effectum comeſtionis veritas pateſceret carnis. vnde & hic dicitur, quòd recumbentibus illis nouiſſime apparuit. HIERO. Apparuit autem vndecim ſimul congregatis, vt omnes teſtes ſint, & enarrarent omnibus quod cõmuniter viderunt & audierunt. Sequitur: {Et exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis eorum, quia his qui viderãt eum reſurrexiſſe, non crediderunt.} AVGVST. de Conſen.

Lib. 3. c. 25. Euange. Quomodo autem nouiſſime hoc factum eſt? Nouiſſimum quippe illud eſt, quòd Dominum in terra Apoſtoli viderunt, quod factum eſt quadrageſima die poſt reſurrectionem eius. H Numquid nam tunc exprobraturus erat, quòd non credidiſſent eis, qui eum viderant reſurrexiſſe, quando iam & ipſi poſt reſurrectionem toties eum viderant? Reſtat igitur vt intelligamus, nunc Marcum breuiter commemorare voluiſſe, & iam dixiſſe: Nouiſſime, quia ipſo die hoc nouiſſimum fuit iam incipiente nocturno tempore, poſtea quàm diſcipuli de caſtello redierunt in Hieruſalem, & inuenerunt ſicut dicit Lucas, vndecim, & qui cum illis erant colloquentes de reſurrectione Domini. Sed erãt ibi vtique non credentes. His ergo (ſicut Marcus dicit) diſcumbentibus, & adhuc inde (ſicut dicit) loquentibus, ſtetit in medio eorum Dominus, & ait illis: Pax vobis. ſicut Lucas & Ioannes dicunt. Verbis itaque Domini, quæ tunc eum locutum eſſe diſcipulis Lucas Ioannesque dixerunt, interponitur & illa exprobratio de qua Marcus hic dicit. I Sed hic rurſus mouet, quomodo diſcumbentibus vndecim, dicit apparuiſſe Marcus, ſi illud tempus eſt diei Dominici iam noctis initio? cum aperte Ioannes dicat, non cum eis fuiſſe Thomam, quem credimus exiiſſe inde antequàm Dominus ad eos intraret, poſtea quàm illi duo redeuntes de Caſtello cum ipſis vndecim collocuti ſunt, ſicut apud Lucam inuenitur. Sed Lucas in ſua narratione dat locum, quo poſſit intelligi dum hæc loquerentur prius inde exiiſſe Thomam, & poſtea Dominum intraſſe. Marcus autem qui dicit: Nouiſſime diſcumbentibus illis vndecim apparuit: etiam Thomam illic fuiſſe cogit fateri: niſi forte quàmuis vno abſente, vndecim tamen voluit appellare, quia eadem tũc Apoſtolica ſocietas hoc numero nuncupabatur, antequàm Matthias in locum Iudę ſubrogaretur. Aut ſi hoc durum eſt accipere, illud accipiamus poſt multas demonſtrationes eius eum nouiſſime recũbentibus vndecim apparuiſſe, ideſt Chriſto quadrageſima die. Et quoniam iam erat ab eis aſcenſurus in cælum, hoc eis illo die magis exprobrari voluiſſe, quia his qui audierant eum reſurrexiſſe, non crediderant antequàm ipſi eum viderent, cum vtique poſt aſcenſionem ſuam prædicantibus Euangelium etiam gentibus quæ non viderunt fuerant crediturae. K poſt illam quippe exprobrationem ait idem Marcus: {Et dixit eis: Euntes in mundum vniuerſum.} Et infra: {Qui vero non crediderit, condemnabitur.} Hoc ergo prædicaturi, nonne ipſi primitus fuerant obiurgandi, qui antequàm Dominum vidiſſent non crediderunt eis, quibus prius apparuiſſet? GREGOR. in Homil. Iccirco etiam tunc Dominus diſcipulos increpauit, cum corporaliter reliquit, vt verba quæ recedens diceret, in corde audientium arctius impreſſa remanerent. HIERO. Exprobat autem incredulitatem vt ſuccedat credulitas. Exprobrat duritiam cordis lapidei, vt ſuccedat cor carneum charitate plenum. GREGOR. in Hom. Increpata igitur eorum duritia, quid admonendo dicat audiamus. Sequitur enim. {Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ.} Omnis creaturæ nomine ſignificatur homo. Omnis. n. creaturæ aliquid habet homo. habet namque commune eſſe cum lapidibus, viuere cum arboribus, ſentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. Omni enim crea

turæ prædicatur Euangelium, cum ſoli homini prædicatur, quia ille videlicet docetur, propter quem in terra cuncta creata ſunt, & a quo omnia per quãdam ſimilitudinem aliena non ſunt. Poteſt etiam omnis creaturæ nomine omnis natio gentium deſignari. ante enim dictum fuerat: In viam gentium ne abieritis. nunc autem dicitur. {Prædicate Euangelium omni creaturæ, vt ſcilicet prius a Iudæa Apoſtolorum repulſa prædicatio, tunc nobis in adiutorium fieret, cum hanc illa ad damnationis ſuæ teſtimonium ſuperbe repuliſſet. THE. Vel omni creaturæ, ideſt credenti & non credenti. Sequitur: {Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit.} Non enim

crediderint, hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent. Et ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Super egros manus imponent, & bene habebunt.

d Et Dominus quidem Ieſus poſtquàm locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cælum, & ſedet a dextris Dei. Illi autem profecti, prædicauerunt vbique, Do

ſufficit credere, nam qui credit & nondum eſt baptizatus, ſed cathecuminus, nondum eſt perfecte ſalutem adeptus. GREGO. in Hom. Fortaſſe autem vnuſquiſque apud ſemetipſum dicat: Ego iam credidi, ſaluus ero. verum dicit ſi fidem operibus teneat. Vera etenim fides eſt, quæ in hoc quod verbis dicit, operibus non contradicit. Sequitur: {Qui vero non crediderit, condemnabitur.} BEDA. Quid adhuc hic dicemus de paruulis, qui per ætatem adhuc credere non valent? nam de maioribus nulla quæſtio eſt. In Eccleſia enim Saluatoris per alios paruuli credunt ſicut ex aliis ea quæ illis in baptiſmo peccata remittuntur pertraxerunt. Sequitur: {Signa autem eos qui credi. hæc ſequent: In nomine meo dæ. eiic. linguis loquentur nouis, Serpentes tollent.} THEOPHI. Hoc eſt diſpergent intellectuales, ſicut illud: Calcabitis ſuper Serpentes & Scorpiones. intellectualiter intelligitur. Poteſt autem intelligi de ſenſibilibus Serpentibus, ſicut etiam Paulus a vipera nullum habuit nocumentum. Sequitur: {Et ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit.} Multa talia facta in hiſtoriis legimus. Multos namque venena bibita Chriſti munita ſignaculo lædere non valebant. Sequitur: {Super egros manus imponent, & bene habebunt.} GREGOR. in Hom. Numquid autem quia iſta ſigna non facimus, minime credimus? Sed hæc neceſſaria in exordio Eccleſiæ fuerunt, vt enim fides creſceret credentium, miraculis fuit nutrienda, quia & nos cum arbuſta plantamus, tãdiu eis aquam fundimus, quouſque ea in terra conualuiſſe videamus, et ſi ſemel radicem fixerint, a rigando ceſſamus. Habemus de his ſignis atque virtutibus, quæ adhuc ſubtilius conſiderare debeamus. Sancta quippe Eccleſia quotidie ſpiritualiter facit, quod tunc per Apoſtolos corporaliter faciebat. Nam Sacerdotes eius cum per exorciſmi gratiam manum credentibus imponunt, habitare malignos ſpiritus in eorum mentibus contradicunt, quid aliud faciunt, niſi dæmonia eiiciunt? Et fideles quique, qui iam ſæcularia verba derelinquunt, ſancta autem myſteria inſonant. linguis loquuntur nouis, qui dum bonis ſuis exhortationibus malitiam de alienis cordibus auferunt. Serpentes tollunt, & dum peſtiferas ſuaſiones audiũt, ſed tamen ad operationem prauam minime pertrahuntur. mortiferum eſt quod bibunt, ſed non eis nocebit, qui quoties proximos ſuos in bono opere infirmari conſpiciunt, dum exemplo ſuę operationis illorum vitam roborant, ſuper egros manus imponunt vt bene habeant. Quæ nimirum miracula tanto maiora ſunt, quanto ſpiritualia, & quanto per hæc non corpora, ſed animæ ſuſcitantur.

d ¶ HIERONY. Dominus Ieſus, qui de cælo deſcenderat ad liberandam infirmitatis noſtræ naturam, ipſe etiam ſuper cælos aſcendit. vnde dicitur: {Et dominus quidem Ieſus poſtꝗ̃ locutus eſt eis aſſumptus eſt in cælum. AVG. de Con. Euang In quo ſatis videtur oſtendere nouiſſimum cum illis in terra pręmiſſum habuiſſe ſermonem, quàmuis non omnimodo ad id coarctari videatur: non enim ait: Poſtquàm hæc locutus eſt eis. vnde admittit ſi neceſſitas cogeret, non illam fuiſſe nouiſſimam locutionem, ſed ad omnia, quæ cum eis omnibus illis diebus locutus eſt poſſe pertinere quod dictum eſt: {Poſtquàm locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cælum.} Sed quia ea quæ ſupra diximus magis ſuadent nouiſſimum diem fuiſſe: ideo poſt præmiſſam locutionem quam Marcus commemorauit, adiunctis etiam illis verbis, quæ commemorantur in actibus Apoſtolorum, credendum eſt aſſumptum eſſe Dominum in cælum. GREGOR. in Hom. In veteri teſtamento cognouimus, quòd Helias ſit raptus in cælum. Sed aliud eſt cælum æthereum, aliud cælum aereum. Cælum itaque

itaque aereum Helias ſubleuatus eſt, vt in ſecreta quadam regione terræ repente duceretur, vbi in magna iam carnis & ſpiritus quiete viueret, quo adVſque ad finem mundi redeat, & mortis debitum ſoluat. Notandum quoque eſt, quòd Helias in curru legitur aſcendiſſe, vt videlicet aperte illis demonſtraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redem-

mino cooperante, & ſermonem confirmante, ſequẽtibus ſignis.

ptor autem noſter nõ curru, non Angelis ſubleuatus legitur, quia qui fecerat omnia ſuper omnia ſua virtute ferebatur. Conſiderandum vero nobis eſt quod Marcus ſubdit: {Et ſedet a dextris Dei.} cum Stephanus dicat: Video cælos apertos, & filium hominis ſtantem a dextris Dei. ſed ſedere iudicantis eſt, ſtare vero pugnantis vel adiuuantis. Stephanus ergo in laboris certamine poſitus ſtantem vidit, quem adiutorem habuit, ſed hunc poſt aſſumptionem Marcus ſedere deſcribit, quia poſt aſſumptionis ſuæ gloriam, iudex in fine videbitur. AVGVSTINVS. de Symbolo: Seſſionem igitur iſtam non accipiamus quaſi ſit in B humanis membris poſitus: tanquàm Pater ſedeat in ſiniſtra, & Filius ſedeat a dextris. ſed ipſam dexteram intelligimus poteſtatem quam accepit ille homo a Deo, vt veniat iudicaturus qui primo venerat iudicandus. Sedere enim, habitare intelligitur, quomodo dicimus de quocumque homine, In illa patria ſedit per tres annos. Sic ergo credite habitare Chriſtum in dextera Dei patris. Beatus enim eſt, & habitat in beatitudine quæ dextera Patris vocatur. Ibi enim omnis dextera eſt, quia nulla eſt ibi miſeria. Sequitur: {Illi autem profecti, prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & ſermonem confirman-

A te ſequentibus ſignis.} BEDA. Nota, quòd Marcus Euangeliſta Euangelium ſuum quanto inchoauit tardius, tanto in longinquiora tempora ſcribendo porrexit. ab initio enim Euangelicæ prædicationis quod a Ioanne factum eſt cæpit, & ad illud vſque tempus narrando peruenit, quo Apoſtoli idem Euangelii verbum ꝑ totum orbem ſeminauerunt. GREGORIVS. Quid autem in his conſiderandum eſt, niſi quòd præceptum obedientia, obedientiã vero ſigna ſecuta ſunt? Præceperat enim Dominus: Euntes in mundum vniuerſum, prędicate Euangelium: & in Actibus: Eritis mihi teſtes vſque ad extremum terræ. AVGVSTINVS: ad Eſichium. Quo autem pacto ab Apoſtolis eſt prædicatio iſta completa, quando vſque adhuc ſunt gentes in quibus modo cæpit, & in quibus nondum cæpit impleri? Non vtique hoc a Domino ſic mandatum eſt Apoſtolis, tanquàm ipſi ſoli quibus tunc loquebatur tantum munus fuerint impleturi, ſed ſicut eis ſolis videtur dixiſſe: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi. quod tamen eum vniuerſæ Eccleſiæ promiſiſſe quæ aliis morientibus, aliis naſcentibus hic vſque in ſæculi conſummationem futura eſt, quis non intelligat? THEOPHI. Sciendum eſt autem & hic, quòd ſermo per opera confirmatur, ſicut in Apoſtolis tunc operationes confirmabant ſermonem, ſequentibus ſignis. Fiet autem o Chriſte, vt noſtri ſermones quos de virtute dicimus, per opera confirmentur & actus: vt tandem ſimus perfecti te cooperante in omnibus verbis & operibus, quia te decet ſermonum & operum gloria. Amen.

D. THOMAE AQVINATIS IN CATENAM

SVPER LVCAE EVANGELIVM

PRAEFATIO.

Induam cælos tenebris, & ſaccum ponam operimentum eorum. Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtentare eum qui lapſus eſt verbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiã quaſi magiſtrũ. Iſa.c.50.

GLOSSA. Inter cætera incarnationis Chriſti myſteria, quæ Iſaias Propheta diligenter & aperte prænuntiat, dicit: {Induam cælos tene.&c.} Iſa.50. Ex quibus verbis accipere poſſumus Euangelij ſecundum Lucam materiam, modum ſcribendi, finem, & conditionem ſcriptoris.

Lib.1.ca.2. Tom.4.

AVG. de Con.Euan. Lucas circa Sacerdotalem Domini ſtirpem, atque perſonã magis occupatus videtur. vnde per vitulum ſignificatus eſt, propter maximam victimam Sacerdotis.

1.Materia.

AMBRO. Vitulus enim Sacerdotalis eſt victima. vnde bene congruit vitulo hic Euangelij liber, qui a Sacerdotibus inchoauit, & conſummauit in vitulo, qui omnium peccata ſuſcipiens, pro totius mundi vita eſt immolatus, & ipſam vituli ĩmolationem Lucas ſtilo quodam pleniore diffudit. GLO. Quia igitur paſſionem Chriſti principaliter exponere Lucas intendit, huius Euangelij materia ſignificari poteſt in eo quod dicitur: {Induam cælos tenebris, & ſaccum ponam operimentum eorum.} Nam ad literam in paſſione Chriſti tenebræ factæ ſunt, & in diſcipulis fides obſcurata eſt.

Cap.53.

HIERO. ſuper Iſaiam: Et Chriſtus deſpectus erat & ignobilis quando pendebat in cruce: & abſconditus eſt vultus eius atque deſpectus, vt humano corpore diuina potentia cęlaretur.

2.Scribendi modus.

HIERO. Sermo autem Lucæ, tam in Euangelo quàm in Actibus Apoſtolorum comptior eſt, & ſæculari redolet eloquentia. vnde ſubditur: {Dominus dedit mihi linguam eruditam.} AMBRO. Nam licet ſcriptura diuina mundanæ euacuet ſapientiæ diſciplinam, quòd maiore fucata verborum ambitu, quàm rerum ratione ſubnixa ſit: tamen ſiquis in ſcripturis diuinis etiã illa, quæ imitanda illi putant, quærat, inueniet. Sanctus enim Lucas velut quendam hiſtoricum ordinem tenuit, & plura nobis geſtorum Domini miracula reuelauit: ita tamen, vt omnes ſapientiæ virtutes Euangelij ipſius complecteretur hiſtoria. Quid enim præcellentius ad ſapientiam naturalem, quàm quòd Spiritumſanctum creatorem, etiam Dominicæ incarnationis extitiſſe reſerauit? Docet moralia in eodem libro, quemadmodum ſcilicet amare inimicum debeam. Docet etiam rationalia, cum lego quoniam qui fidelis eſt in minimo & in magno fidelis eſt.

Lib.3.ca.2.

EVSEB. in Eccleſiaſtica hiſtoria: Is ergo genere quidem Antiochenus, arte medicus, ſecundum hanc medicinam quam ex Apoſtolorum, vel ſocietate vel traditione ſuſceperat, duos nobis medicinales libros, quibus non corpora, ſed animæ curentur explicuit.

3. Finis.

vnde ſequitur: {Vt ſciam ſuſtentare eum, qui lapſus eſt verbo.}

Cap.50.

HIERONYMVS. ſuper Iſaiam: Dicit enim ſe a Domino accepiſſe ſermonem, quoniam lapſum errantemque populum ſuſtentet & reuocet ad ſalutem.

4. Scriptoris conditio

GRAECVS expoſitor. Cum autem Lucas bonæ indolis eſſet, & capacitatis ſtrenuæ & Græcorum ſcientiam conſecutus eſt. Grammaticam ſiquidem atque poeſim adeptus perfecte: Rethoricam autem & perſuadendi leporem aſſecutus ad plenum, neque Philoſophiæ muneribus caruit, deinde & medicinam acquirit. Et quoniam naturæ velocitate ſatis de humana guſtauerat ſapientia, ad altiorem conuolat. Accelerat igitur ad Iudæam, & viſibiliter & verbotenus Chriſtum adit. Cumque veritatem cognoſceret, verus efficitur Chriſti diſcipulus, plurimum magiſtro commoratus. GLO. vnde ſubditur. {Erigit mane quaſi a iuuentute ad ſæcularem ſapientiam. Mane erigit mihi aurem ad diuina, vt audiam quaſi magiſtrum, ſ. ipſum Chriſtum.} EVSE. in Eccle.hiſtoria: Tradunt autem, quòd Euangelium ſuum ex Pauli ore conſcripſerit, ſicut & Marcus quæ ex Petri ore fuerant prædicata, conſcripſit. CHRY. ſuper Matthæum. Vterque autem eorum magiſtrum imitatus eſt, hic quidem Paulum ſuper flumina fluentem, ille autem Petrum breuiloquio ſtudentem. AVGVSTINVS de Conſen. Euange. Eo autem tempore ſcripſerunt, quo non ſolum ab Eccleſia Chriſti, verum etiam ab ipſis adhuc in carne manentibus Apoſtolis probari meruerunt. Et hæc proemialiter dicta ſufficiant.

DIVI THOMAE AQVINATIS, CATENA

IN EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM

CAPVT PRIMVM.

SANCTVM IESV CHRISTI

EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM

CAPVT PRIMVM.

Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationẽ, quæ in nobis completæ ſunt rerum, ſicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis: viſum eſt & mihi aſſecuto a principio omnia diligenter ex ordine tibi ſcribere optime Theophile, vt cognoſcas eorum verborum, de quibus eruditus es veritatem.

Lib. 3. ca.2.

EVSEBIVS in Eccleſiaſtica hiſtoria: Lucas in initio Euãgelij ſui, cauſam cur ſcripſerit indicauit, videlicet, quoniam multi alij temere præſumpſerant enarrare res, quæ ſibi magis erant ad liquidum compertę. Et hoc eſt quod dicit, {Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationem rerum. AMBRO. Nam ſicut multi in Iudæorum populo diuino infuſi ſpiritu prophetauerunt, alij autem pſeudoprophetæ erãt potius quàm Prophetæ, ſic & nunc in nouo teſtamento multi Euãgelia ſcribere conati ſunt, quæ boni nummularij non probarunt, & aliud quidem fertur Euangelium quod duodecim ſcripſiſſe dicuntur. Auſus eſt etiam Baſilides Euangelium ſcribere. Fertur aliud ſecundum Thomam, & aliud ſecundum Matthiã. BEDA. Multos ergo eos non tam numeroſitate quàm Hæreſeos multifarie diuerſitate commendat, qui non Spiritusſancti munere donantur: ſed vacuo labore conati magis ordinauerunt narrationem, quàm hiſtoriæ texuerunt veritatem. AMBRO. Qui enim conatus eſt ordinare, ſuo labore conatus eſt, nec impleuit ſuo conatu. Sine conatu ſunt enim & donationes, & gratia Dei, quæ vbi ſe infuderit rigare conſueuit, vt non egeat, ſed redundet ſcriptoris ingenium. Et ideo bene dicit: {Rerum quæ in nobis completæ ſunt,} vel quæ in nobis redundãt. quod.n.redundat nulli deficit, & de completo nemo dubitat, cum fidem effectus aſtruat, exitus prodat.

Hom. 1. in Lucam.

ORI. Dicit autem Rerum, quia non ſecundum phantaſiam iuxta hæreticos exercuit Ieſus carnalem ipſius aduentum: ſed cum veritas eſſet reuera negotium proſecutus eſt. Affectum autem ſuum indicat ex hoc quod ait: {Quæ in nobis completę ſunt, ideſt quę in nobis manifeſtiſſime ſunt oſtẽſę: id enim quod Grę ce legitur πεπληροφορημένον peplirophorimenon vno verbo Latinus ſermo non explicat. certa enim fide & ratione cognouerat, neque in aliquo fluctuabat. CHRY. Euangeliſta autem non ſolum teſtimonio contentus eſt proprio, ſed ad Apoſtolos totum refert, inde robur venãs ſermoni: & ideo ſubdit, {ſicut tradiderũt nobis, qui ab initio ipſi viderunt.

Lib. 3.

EVSEB. in Eccle.hiſtoria. Certus eſt quòd veritatem vel Paulo exponente, vel alijs Apoſtolis qui ab initio ipſi viderant vel ſibi tradiderant conſecutus ſit. CHRY. Dicit autem: Viderunt quia hic maxime robur nanciſcitur credulitatis, quod addiſcitur ab his, qui præſentialiter viderunt. ORIGE. Palam eſt autem, quòd cuiuſdam doctrinę finis eſt ĩ ipſa doctrina, ſicut Geometrię, alterius vero doctrinę finis in opere computatur, ſicut medicinæ, & ita eſt in ſermone Dei. Et ideo poſtquã ſignificauerat ſcientiam ex hoc quod dixerat: {Ipſi viderunt.} demonſtrat opera, ex hoc quod ſequitur: {Et miniſtri fuerunt ſermonis vel verbi. AMBRO. Nam congruit iſta locutio, vt maius myſterium verbi quàm auditum eſſe credamus, ſed quia nõ prolatiuum verbum, ſed ſubſtantiale ſignificatur, non vulgare verbum, ſed cæleſte intelligamus, cui Apoſtoli miniſtrarunt. CYR. Quod autem dicit, huius verbi viſores fuiſſe Apoſtolos cõcordat cum Ioanne qui dicit: Verbum caro factum eſt & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius. Verbum namque mediante carne viſibile factum eſt. AMBRO. Non ſolum autem ſecundum corpus viderunt Dominum, ſed etiam ſecundum verbum. Viderunt enim verbum, qui cum Moyſe & Helia viderunt gloriam verbi. alij non viderunt, qui corpus tantummodo videre potuerunt. ORIG. Et in Exodo quidem ſcriptum eſt: Populus videbat vocem Domini. vox autem auditur potius quàm videtur. Sed propterea ita ſcriptum eſt, vt oſtenderetur nobis alijs videre oculis vocem Domini, quibus illi aſpiciunt qui merentur. Porro in Euãgelio non vox cernitur: ſed ſermo qui voce pſtantior eſt. THE. Ex hoc enim manifeſte innuitur, quòd Lucas non fuit diſcipulus ab initio, ſed proceſſu temporis. Alij autem fuerunt diſcipuli ab initio, vt Petrus & filij Zebedæi. BEDA. Et tamen Matthæus quoque & Ioannes in multis quæ ſcriberent ab his qui infantiã, pueritiam, genealogiamq; eius ſcire & geſtis intereſſe potuerant audire opus habebant. ORIGE. Deinde facultatem ſcribendi replicat, quoniam ea quæ ſcripſit, non rumore cognouerit: ſed ab initio fuerit ipſe conſecutus. vnde ſequitur: {Viſum eſt & mihi aſſecuto a principio omnia diligenter ex ordine tibi ſcribere optime Theophile. AMBRO. Cum dicit: {Viſum eſt & mihi non negat Deo viſum, a Deo enim præparatur voluntas hominũ. Prolixiorem autem hunc Euangelij librum quàm cæteros eſſe nemo dubitauerit: & ideo non ea quæ falſa ſunt, ſed quæ vera ſibi vẽdicat. Et ideo dicit, {aſſecuto quidem omnia viſum eſt ſcribere.} non omnia, ſed ex omnibus, quia quæ fecit Ieſus ſi ſcribantur omnia, nec ipſum mundum capere arbitror. Conſulto autem quæ ab alijs ſunt ſcripta præterijt, vt proprijs quibuſdam ſinguli Euãgeliorum libri myſteriorum geſtorumque miraculis eminerent. THEOPHI. Scribit autem ad Theophilum virum inclytum fortaſſis & Principem, quia quod dicit Κράτιστε Cratiſte, ideſt optime ſiue ſtrenue, non dicebatur niſi Principibus & Pręſidibus, ſicut & Paulus. Feſto præſidi dixit, Cratiſte hoc eſt optime vel ſtrenue Feſte. BEDA. Theophilus autem interprætatur amans Deũ, vel amatus a Deo. quiſquis ergo amat Deum ſiue a Deo ſe deſiderat amari, ad ſe ſcriptum putet Euangelium, & vt ſibi datum munus ſibique commendatum pignus conſeruet. Non autem nouorũ quorumlibet eidem Theophilo & velut ignotorum ratio pandenda: ſed eorum de quibus eruditus eſt verborum promittitur veritas exprimenda cum ſubditur: {Vt cognoſcas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem}, ſ. vt quo quid ordine a Domino geſtum dictumve ſit, agnoſcere queas. CHRY. Vel aliter, vt certitudinem habeas & ſecurus exiſtas, quæ auditu perceperas proſpiciens in ſcriptura. THEO. Plerumque enim cum ſine ſcripto aliquid dicitur, calumniantur illud quaſi falſum. cum verò quis quæ dicit ſcripſerit, tunc magis credimus, quaſi niſi putaret vera, non ſcriberet. CHRY. Vel aliter: Totum Euangeliſtæ proemium duo continet, conditionem eorum qui ante eum Euãgelium ſcripſerant, puta Matthæi & Marci, & rurſum cur & ipſe ſcribere propoſuit. Cum vero dixiſſet: {Conati ſunt. vocabulum potens applicari, & ad præſumptuoſe aggredientes materiam}, & ad honeſte pertractantes illam: Duabus additionibus dubiam ſententiam certificat, primo quidem quia dixit: {Quæ in nobis completę ſunt rerum.} ſecundo quia dixit: {Sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi viderunt.} Simul autem hoc quod dico. Tradiderunt. indicare mihi videtur, quòd & ipſi moneantur propagare, velut enim illi tradiderunt, ipſos quoque oportebit accipientes ſeriatim adinuicem promulgare. Nondum autem commendantes ſcripturæ quæ tradita fuerant. contingebat inconuenientia plurima prouenire diuturnitate tẽporis. vnde merito qui de primis viſoribus verbi & miniſtris vbi acceperant, in ſcriptis vniuerſo mundo traditionẽ pſtiterunt, & calũnias ꝓpellentes, & obliuionem deſtruentes, & ex ipſa traditione integritatẽ accõmodantes.

Fvit in diebus Herodis Regis Iudeæ Sacerdos quidam, nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Eliſabeth. Erant autem iuſti ambo ante Deum, incedentes in oĩbus mandatis & iuſtificationibus Dñi ſine quęrela. Et non erat illis filius, eo ꝙ eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſsiſſent in diebus ſuis.

CHRYSO. Euangelicæ narrationis exordium a Zacharia ſumit & natiuitate Ioannis, mirum ante ediſſerens, minus ante maius. nam quoniam virgo paritura erat, præparauit gratia vt vetus prius cõciperet. Declarat autem tempus cum dicit: {Fuit in diebus Herodis:} & adiicit dignitatem cum ſubdit: {Regis Iudeæ.} Alius autem Herodes fuit, qui Ioannem occidit, ſed ille Tetrarcha fuit, hic autẽ Rex. EVTHYMIVS. Rex, inquã, ille, qui infantes occidit, pater illius Herodis, qui præcurſorem interemit. BEDA. Tempus autem Herodis alienigenę Regis Dominico atteſtatur aduentui. Prædictum nãque fuerat, quia non deficiet princeps de Iuda, neque dux de fæmore eius donec veniat qui mittendus eſt. Ex quo enim patres ex Aegypto exierunt ſuæ gentis iudicibus vſque ad Samuelẽ prophetam, ac deinde Regibus vſque ad tranſmigrationem Babyloniæ regebantur. Poſt reditum vero Babylonię Pontifices rerum ſumma gerebatur, vſque ad Hyrcanum regem ſimul & Pontificem, quo ab Herode interempto Iudeæ Regnum ipſi Herodi alienigenę iuſſu Auguſti Cæſaris traditur gubernandum, cuius trigeſimoprimo anno iuxta Prophetiam ſupradictam, qui mittendus erat aduenit. AMBRO. Docet autem nos diuina ſcriptura non ſolum mores in his qui prædicabiles ſunt, ſed etiam parentes oportere laudari, vt veluti tranſmiſſa immaculatę puritatis hæreditas, in his quos volumus laudare, præcellat. Non ſolum igitur a parentibus, ſed etiam a maioribus Sancti Ioannis nobilitas propagatur, non ſęculari poteſtate ſublimis, ſed religionis ſucceſſione venerabilis. Plena eſt igitur laudatio qua genus, mores, officium, factum, iudicium compræhendit. officium in Sacerdotio. vnde dicit: {Sacerdos quidam nomine Zacharias. BEDA. in Hom. De Sacerdotali enim proſapia Ioannes ortus, vt eo potentius imitationem Sacerdotij præconizaret quo ipſum ad Sacerdotale genus pertinere clareſceret. AMBRO. Genus autem compræhendit in maioribus. vnde ſequitur: {De vice Abia,} ideſt nobilis inter familias. BEDA. Erant enim Principes Sanctuarij, ideſt ſummi Sacerdotes tam de filijs Eleazar quàm de filijs Ithamar, quorum vices ſecundum miniſteria ſua, vt ingrederentur Domum Dei .24. ſortibus Dauid diſtinxit. in quibus familiæ Abia de qua Zacharias ortus eſt, ſors contigit octaua. Non autem fruſtra primus noui teſtamenti preco in octauę ſortis iure naſcitur, quia ſicut ſeptenario ſępe numero propter Sabbatum vetus teſtamentum, ſic nouum aliquotiens per octonarium propter ſacramentum Dominicæ, vel noſtræ reſurrectionis exprimitur. THEOPH. Volens etiam oſtendere, quòd ab vtroque parente legaliter ex Sacerdotali genere erat: ſubdit: {Et vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Eliſabeth. Non enim permittebatur de alia tribu vxorem accipere, ſed de ſua. Eliſabeth interprætatur Dei requies, Zacharias vero memoria Domini. BEDA. in Hom. Iuſtis enim parentibus Ioannes eſt genitus, vt eo confidentius iuſtitiæ præcepta populis daret, quo hæc ipſa non quaſi nouitia didiciſſe, ſed velut hæreditario iure a progenitoribus accepta ſeruaret. vnde ſequitur: {Erant autem ambo iuſti ante Deum. AMBRO. Et ſic mores in æquitate comprehendit. Bene autem dicit ante Deum. fieri.n. poteſt vt aliquis affectata bonitate populari iuſtus videatur mihi, iuſtus autem ante Deum non ſit, ſi iuſtitia non ex mentis ſimplicitate formetur: ſed adulatione ſimuletur. Perfecta igitur laus eſt añ Deum iuſtum eſſe: ſolus enim perfectior eſt, qui ab eo probatur, qui non poteſt falli. Factum autem compræhendit in mandato, in iuſtificatione iudicium. vnde ſequitur: {Incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini.} Cum enim mãdatis cæleſtibus obedimus, in mandatis Domini incedimus. cũ congrue iudicamus, tenere Domini iuſtificationes videmur. Prouidere autem oportet bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus. vnde ſequitur: {Sine quærela.} Nulla enim quærela eſt vbi & mentis bonitas concordat & facti, & plerumque iuſtitia durior hominum quærelam excitat.

Hom. 2.

ORIGE. Poteſt etiam aliquid iuſtum iniuſte fieri, vt ſi iactantiæ cauſa quis pauperi elargiatur, quod non eſt ſine quærela. Sequitur: {Et non erat illis filius, eo quòd erat ſterilis Eliſabeth, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis. CHRY. Non ſolum autem Heliſabeth erat ſterilis: ſed & Patriarcharum coniuges: Sara, Rebecca, Rachel, quod dedecus erat antiquis. non poſſumus dicere, quòd peccati effectus eſſet ſterilitas, cuncti iuſti, cuncti virtuoſi. Hæc autem fuit ſterilitatis cauſa, vt cum videris virginem parientem Dominum, non ſis incredulus exercitans mẽtem tuam in aluo ſterilium. THEO. Et vt etiam tu addiſceres, quòd lex Dei multiplicationem filiorum non appetit corporalem,

talem,ſed magis ſpiritualem. Proceſſerant autem ambo, non ſolum ſecundum corpus,ſed ſecundum ſpiritum aſcenſiones in corde ponentes, & vitam ſuam vt diem & non vt noctem habentes, quaſi in die honeſte ambulantes.

b ¶ BEDA. Per Moyſen Dominus vnum conſtituit ſummum Sacerdotem;

b Factum eſt autem cum Sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ ante Deum ſecundum conſuetudinem Sacerdotij, ſorte exijt vt incenſum poneret, ingreſſus in templum Domini. Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incenſi.

G

c Apparuit autem illi Angelus Domini ſtans a dextris altaris incenſi. Et Zacharias turbatus eſt videns, & timor irruit ſuper eum. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua. Et vxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem, & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in eius natiuitate gaudebunt.

d Erit enim magnus coram Domino, & vinum & ſiceram non bibet. Et Spirituſancto re-

cui mortuo vnū ſuccedere iuſſit, & hoc vſque ad Dauid tempora ſeruatum eſt, a quo plures fieri Domino agente decretū eſt. vnde nunc Zacharias in ordine vicis ſuæ Sacerdotio functus eſſe aſſeritur cū dicitur: {Factum eſt autem cum Sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ ante Deum ſecū dū conſue.Sacer.ſorte exijt vt incenſum poneret ingreſ.in tem.Domini.} AMBRO. Videtur autem hic Zacharias ſummus deſignari Sacerdos,quia ſemel in anno ſolus ſummus Sacerdos in ſecundo ſanctuario intrabat,non ſine ſanguine quem offerret pro ſe & pro populi delictis. BEDA. Non autem nunc noua ſorte electus eſt,cum incenſum eſſet adolendum, ſed priſca ſorte cum ex ordine ſui Pontificatus in vice Abia ſuccederet.Sequitur.{Et omnis multi. po.erat orans foris hora incenſi.} Incenſum in Sanctaſanctorum a Pontifice deferri,expectante foris templum omni populo decimo die ſeptimi menſis eſt iuſſum,& hanc diem expiationis ſiue propitiationis vocari,cuius diei myſterium Apoſtolus ad Hebræos pandens,Ieſum oſtendit Pontificem eſſe verum, qui in ſanguine proprio cæli ſecreta ſubijt, vt propitium nobis faceret patrem, & interpellaret pro peccatis eorum qui adhuc præ foribus orantes expectant. H
AMBRO. Hic eſt autem ille ſummus Sacerdos,qui adhuc ſorte quæritur, quia verus adhuc ignoratur.qui enim ſorte eligitur,humano iudicio non comprehenditur. Ille igitur quærebat, & alius figurabatur.verus in æternum Sacerdos,qui non hoſtiarum cruore:ſed proprio patrem Deum generi reconciliaret humano, & tunc quidem vices erant,nunc autem eſt perpetuitas.

c ¶ CHRY. Ingreſſus Zacharias in templum vt preces ferret pro cunctis ad Deum, & quaſi Dei & hominum mediator vidit Angelum intus ſtantem.vnde dicitur. {Apparuit autem illi Angelus Domini ſtans a dextris altaris incenſi.} AMBRO. Bene apparuiſſe dicitur ei, qui eum repente conſpexit, & hoc ſpecialiter,aut de Angelis aut de Deo ſcriptura diuina tenere conſueuit, vt quod non poteſt præuideri apparere dicatur.Non enim ſimiliter ſenſibilia videntur, & is cuius in voluntate ſitum eſt videri. &
Hom.3. cuius naturæ eſt non videri. ORIGE. Et hoc tantum in præſenti ſæculo dicimus, ſed & in futuro cum migrauerimus a mundo,non omnibus,vel Deus vel Angeli apparebunt,ſed ille tantum videbit qui mundum habuit cor. Locus autem nec nocere poterit quēquam nec iuuare. CHRY. Manifeſte autem apparuit, non in ſomnis,eo quòd nimis arduum annunciabatur,vnde mani
Lib.2.de fide cap.13. feſtiori & mirabiliori viſione egebat. DAMA. Tamen Angeli non vt ſunt hominibus patefiunt,ſed transfigurati prout poſſunt viſores aſpicere in quodcumque iuſſerit Dominus. BASI. Dicit autem:{Altaris incenſi.} eo quòd alterum erat altare deputatum ad holocauſta. AMBRO. Non immerito autem Angelus videtur in templo,quia veri Sacerdotis annunciabatur iam aduentus, & cæleſte ſacrificium parabatur, in quo Angeli miniſtrarent:non enim dubites aſſiſtere angelum quando Chriſtus immolatur.{Apparuit autem a dextris altaris incenſi,} quia diuinę inſigne miſericordiæ deferebat.Dominus enim a dextris eſt mihi,ne commouear. CHRY. Non poteſt autem homo quantūcūque ſit iuſtus abſque timore cernere Angelum.vnde & nunc Zacharias aſpectum non tolerans præſentię Angeli nec fulgorem illum valens ſufferre,turbatur.Et hoc eſt quod ſubdit:{Et Zacharias turbatus eſt videns.} Sicut autem auriga perterrito, loraq; dimittente corruunt equi præcipites,totaque quadriga peruertitur,ſic accidere conſueuit animæ quoties ab aliquo ſtupore vel ſollicitudine deprimitur. vnde & hic ſubditur:{Et timor irruit ſuper eum.
Hom.4. ORIG. Noua quippe facies humanis ſe obtutibus præbens turbat mentem animumque conſternat. vnde Angelus ſciens hāc humanam eſſe naturam primum perturbationi medetur,Nam ſequitur:{Ait autem ad illum Angelus, ne timeas Zacharia. ATHA, In vita Antonij.vnde non difficilis eſt bonorum ſpirituum malorumque diſcretio.ſi enim poſt timorem ſucceſſerit gaudium,à Domino veniſſe ſciamus auxilium, quia ſecuritas animæ præſentis maieſtatis indicium eſt,ſi autem incuſſa formido permanſerit,ho-

F ſtis eſt qui videtur. Non ſolum autem trepidantem refocillat:ſed etiam nouo lætificat nuncio,ſubdens:{Quoniam exaudita eſt deprecatio tua,& vxor tua Eliſabeth pariet tibi filium.} AVGV. de Quæſt.Euan.Vbi primo hoc attendendum eſt, quia non eſt veriſimile,vt cum pro peccatis populi vel ſalute vel redemptione ſacrificiū ille offerret, quòd potuerit publicis votis relictis homo ſenex vxorem habens pro accipiendis filijs orare pręſertim: nam nemo orat accipere, quod accepturū eſſe deſperat. Vſque adeo autem ille iam ſe habiturum filios deſperabat, vt hoc angelo promittenti nō crederet. Ergo quod ei dicitur:{Exaudita eſt deprecatio tua.} pro populo intelligendum eſt,cuius populi quoniam ſalus & redemptio & peccatorum abolitio per Chriſtum futura erat,adhuc nunciatur Zachariæ naſciturus filius, quia præcurſor Chriſti deſtinabatur. CHRY. Vel quòd exaudita ſit eius deprecatio probat per hoc, quòd gignendus erat ei filius,clamans: Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi. THEO. Quaſi ipſo dicente, vnde erit mihi hoc manifeſtum?ait Angelus:ex hoc quòd Eliſabeth pariet,credes quòd peccata populo ſunt remiſſa. AMBRO. Vel aliter. Plena ſemper & redundantia ſunt diuina beneficia non exiguo conſtricta munere:ſed vberi bonorum coaceruata congeſtu,vt hic primum precationis fructus promittitur,deinde ſterilis partus vxoris:Cuius nomen prænunciat ſubdens:{Et vocabis nomē eius Ioannem.} BEDA: Singularis meriti indicium datur, quoties hominibus a Deo, vel imponitur nomen vel nunciat. CHRY. ſuper Ioannem:Illud quoq; oportet exprimere,quoniam in quibus ab ipſa teneritate infantię virtus refulgere debebat, a principio diuinitus ſumebant nomina.His vero qui poſtea debebant excreſcere,nomen poſtea imponebatur. BEDA: Ioannes ergò interprætatur in quo eſt gratia,vel Domini gratia, quo nomine declaratur primo parentibus eius gratiam quibus decrepitis naſceretur filius eſſe donatam:deinde ipſi Ioanni qui magnus corā Domino erat futurus,poſtremo etiam filijs Iſrael quos ad Dominum erat conuerſurus.vnde ſequitur:{Et erit gau. tibi & exul. ORI. Quando enim iuſtus oritur in mundo, miniſtri natiuitatis eius lætantur. quando vero ille naſcitur qui quaſi ad pœnas & ergaſtulum relegatur, miniſter conſternatur & concidit. AMBRO. Sanctus autem non ſolum parentum gratia,ſed etiam ſalus eſt plurimorum.vnde ſequitur:{Et multi in natiuitate eius gaudebūt.} Admonemur hoc loco Sanctorum generatione lætari, admonen-
I tur parentes gratias agere.non enim mediocre munus eſt Dei,dare liberos,propagatores generis,ſucceſſionis hæredes.

d ¶ AMBRO. Poſt lætitiam plurimorum magnitudo virtutis promittitur cum dicitur, {Erit enim magnus coram Domino.} Nō corporis ſed animæ magnitudinem declarauit, eſt coram Domino magnitudo animæ,magnitudo virtutis. THEOPH. Multi namque magni dicuntur,ſed coram hominibus,non coram Deo ſicut hypocritæ. ita autem & parentes Ioannis iuſti coram Domino dicti ſunt. AMBRO. Deinde non fines alicuius propagauit imperij,non triumphos bellici certaminis reportauit,ſed quod eſt amplius prædicans in deſerto,delitias hominum corporiſque laſciuiam magna animi virtute depreſſit. vnde ſequitur {Et vinum & ſiceram non bibet. BEDA. Sicera interprætatur ebrietas,quo vocabulo Hebræi omne quod inebriare poteſt, poculum ſiue de pomis ſiue de frugibus,ſeu de qualibet alia materia cōfectum ſignificant. Proprium vero in lege Nazareorum erat
K vino & ſicera tempore obſecrationis abſtinere. vnde Ioannes ceteriq; tales vt ſemper Nazarei,ideſt ſancti manere poſſint,ſemper his abſtinere ſatagunt.non enim decet vino in quo eſt luxuria inebriari eum, qui muſto Spirituſſancti deſiderat impleri. vnde recte cui vini ebrietas tollitur,ſpiritus gratia cumulatur.Sequitur autem:{Et Spirituſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.} AMBRO. Cui Spirituſſanctus infunditur,magnarum eſt plenitudo virtutum. Siquidem Sanctus Ioannes antequàm naſceretur,matris adhuc in vtero poſitus Spiritus accepti gratiam deſignauit,cum in vtero parentis exiliens Domini Euangelizauit aduentum. Alius eſt ſpiritus vitæ huius, alius gratiæ. Ille naſcendo ſumit exordium,moriendo defectum. Iſte non ætatibus coercetur,non obitu extinguitur,non aluo matris excluditur. GRAECVS: Quod autem erit opus Ioannis, quid ve per Spirituſanctum peraget,oſtendit ſubdens. {Et multos filiorum Iſrael cōuertet

uertet ad Dominum Deum ipſorum. ORIG. Ioannes quidem plurimos conuertit: Domini autem opus eſt vt omnes ad Deum patrem conuertat. BEDA. Cum autem Ioannes qui Chriſto teſtimonium perhibens,in eius fide populos baptizabat, dicitur filios Iſrael ad Dominum Deum ipſorum conuertiſſe.patet Chriſtum dominum Deū eſſe Iſrael. vnde deſinant Arriani Chriſtum dominū Deum eſſe negare. Erubeſcāt Photiniani Chriſto ex virgine principium dare. Ceſſēt Manichęi aliū populi Iſrael atque alium Chriſtianorum Deum credere. AMBRO. Non autem egemus teſtimonio, quòd plurimorum ſanctus Ioannes corda conuertit, in quo nobis Prophetice Scripturę & Euāgelicæ ſuffragantur: Vox enim clamantis in deſerto. Parate viā Domino. Non enim de ſe, ſed de Domino prædicabat prænuntius Chriſti. & ideo ſequitur:{Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Heliæ.} Bene præcedet ante illum, qui prænuntius natus, prænuntius mortuus eſt. Bene etiam iungitur. {In ſpiritu & virtute Heliæ.}

plebitur adhuc ex vtero matris ſuæ, & multos filiorum Iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum. Et ipſe pręcedet ante illum in ſpiritu & virtute Helię, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam.

e Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hoc ſciam? Ego enim ſum ſenex, & vxor mea proceſſit in diebus ſuis. Et reſpondens Angelus dixit ei: Ego ſum Gabriel qui aſto ante Deum, & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi Euangelizare. Et ecce eris tacens & non poteris loqui, vſque in diem quo hæc fiant, pro eo quòd non credidiſti verbis meis quæ implebuntur in tempore ſuo. Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur, quòd tardaret ipſe in templo. Egreſſus autem non poterat loqui ad illos. Et cognouerunt, quòd viſionem vidiſſet in templo, & ipſe erat innuens illis & permanſit mutus.

f Et factum eſt vt impleti ſunt dies officij eius abijt in domum ſuam. Poſt hos autem dies concepit Eliſabeth vxor eius, & occultabat ſe mēſibus quinque di-

Hom.4. ORIG. Non dicit in anima Heliæ, ſed in ſpiritu & in virtute. C
Spiritus enim qui fuerat in Helia venit in Ioanne, & ſimiliter virtus eius. AMBRO. Numquàm enim ſine virtute ſpiritus,vel ſine ſpiritu virtus:& ideo in ſpiritu & virtute,quia ſanctus Helias & virtutem habuit magnam & gratiam. virtutem vt ad fidem animos populorum a perfidia retorqueret. virtutem abſtinentiæ atque patientiæ & ſpiritum prophetandi.In deſerto Helias, in deſerto Ioannes. Ille Achab Regis gratiam non quæſiuit, hic ſpreuit Herodis. Ille Iordanem diuiſit,hic ad lauacrum ſalutare conuertit. Ille prioris, hic ſequentis Dominici præcurſor aduentus. BEDA. Quod autem de Helia per Malachiam prædictum eſt, hoc per Angelum de Ioanne dicitur:cum ſubditur: {Vt conuertat corda patrum in filios.} Spiritualem antiquorum Sanctorum ſcientiam populis prædicando infundens. {Et incredulos ad prudentiam iuſtorum. quæ eſt non de legis operibus iuſtitiam pſumere,ſed ex fide ſalutem quærere. GRAECVS. Vel aliter: D
Parentes Ioannis & Apoſtolorum Iudæi fuerunt:ſed tamen contra Euangelium ex ſuperbia & infidelitate ſæuiebant.Itaque tanquàm benigni filij Ioannes prius & Apoſtoli conſequenter eis veritatem monſtrabant, in propriam iuſtitiam & prudentiam eos attrahentes; ſic etiam Helias reliquias Hebræorum conuertit ad Apoſtolorum veritatem. BEDA: Quia vero Zachariam pro plebe ſupplicantem dixerat exauditum,ſubiungit: Parare Domino plebem perfectam.} in quo docet quo ordine plebs eadem ſaluari & perfici debeat, ad prædicationem,ſ.Ioannis pœnitendo & credendo in Chriſtum. THEOPHI. Vel aliter: Ioannes plebem parauit, non incredulam:ſed perfectam, ideſt præparatam ad
Hom. 4. ſuſcipiendum Chriſtum. ORIG. Sacramentum autem Ioannis vſque nunc expletur in mundo. Quicūque enim crediturus eſt in Ieſum Chriſtum, antea ſpiritus & virtus Ioannis ad animā illius venit,& præparat Domino populum perfectum.

e ¶ CHRY. Habito reſpectu Zacharias ad propriam ætatē, E
quinetiam coniugis ſterilitate conſpecta,diffiſus eſt. vnde dicitur: {Et dixit Zacharias ad Angelum, vnde hoc ſciam?} quaſi dicat,quomodo hoc fiet? Et cauſam dubitationis ſubdit:{Ego enim ſum ſenex,& vxor mea proceſſit in diebus ſuis} quaſi dicat, Aetas intempeſta,natura inepta,ego generās debilis,terra ſterilis. Non autem cenſetur propter hoc dignus eſſe venia Sacerdos, dum ſeriem rerum expoſtulat. quandocūque enim Deus aliquid indicat, oportet in fide ſuſcipere,nam ſuper huiuſmodi diſceptare contumacis eſt animæ. vnde ſequitur: {Et reſpon. Angel.dixit ei: Ego ſum Gabriel qui aſto ante Deum. BEDA, quaſi dicat.Si homo talia ſigna promitteret, impunę ſignum flagitare liceret, at cū Angelus promittat iam dubitare non decet. Sequitur:{Et miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi Euangelizare.} CHRY. Vt cum audias me a Deo miſſum fore,nihil humanum eſtimes ex his quæ tibi dicuntur. Neque enim ex me loquor,ſed mittentis relata denuntio.hæc eſt enim nūtij bonitas,vt nihil ex ſe referat. BEDA: Vbi notandum eſt,quòd Angelus ſe & ante Deum ſtare & ad Euā
Ho. cui.34. gelizandum Zachariæ miſſum eſſe teſtatur. GREGOR. in

A Hom. Quia & cum ad nos veniunt Angeli ſic exterius implent miniſterium, vt tamen numquàm interius deſint per contemplationem.quia etſi circūſcriptus eſt Angelicus ſpiritus, ſummus tamen ſpiritus qui Deus eſt circūſcriptus non eſt. Angeli itaque et miſſi ante ipſum ſunt,quia quomodolibet miſſi veniant,intra ipſum currūt. BEDA: Dat autem ei ſignū, quod rogatur, vt qđ diſcredendo locutus eſt, iam tacendo credere diſcat. vnde ſequitur: {Et ecce eris tacens, & non poteris loqui. CHRY. Vt a vi generatiua ad organa vocalia vincula transferantur,nec intuitu Sacerdotij ei parcitur: ſed ob hoc plectebatur amplius, quia circa fidem cæteris præeſſe debebat. THEOPHIL. Sed qa verbū Κωφὸς Kofòs;quod etiam infra ſubiungitur, poteſt tam ſurdū quàm mutum ſignificare,bene ait:eris ſurdus & non poteris loqui. Conuenienter enim hæc duo paſſus eſt, tanquàm enim inobediens ſurditatem incurrit, & tanquàm contradictor taciturnitatem. CHRY. Dicit autem: {Et ecce} quaſi dicat in hoc inſtanti. Sed conſidera miſerationem
C Domini in hoc quod ſequitur: {Vſque in diem quo hæc fient.} quaſi dicat. Cum per euentus rerum quod dico oſtendo,& noueris te iure punitum tunc te de pœna eripiam. Et cauſam pœnę oſtendit cum ſubditur {Pro eo quòd non credidiſti verbis meis; quæ implebuntur in tempore ſuo, non attendens virtutem eius qui miſit me,cui ego aſſiſto.Si autem is qui ergà natiuitatē mortalem incredulus erat punitur, qualiter qui cæleſtem & ineffabilē calumniatur vitabit vltionem? GRAECVS. Dum autem hæc intrinſecus agerentur,dilatio temporis admirari cogebat expectātem forinſecus multitudinem.vnde ſequitur:{Et erat plebs expec. Zacha & mira.quòd tar.ipſe in templo.} Cumq; per diuerſa vagaretur ſuſpitio,quilibet dictabat ad libitū donec Zacharias egrediens docuit ſilendo, quod latendo prepeſſus eſt. vnde ſequitur: {Egreſſus autem non poterat loqui ad illos, & cogno.quòd viſionem vidiſſet in templo.} THEO. Innuebat autem populo Za-
D charias forte cauſam taciturnitatis interroganti,quàm loqui non valens,per nutum declarabat.vnde ſequitur:{Et ipſe erat innuens illis & permanſit mutus. AMBRO. Eſt autem mutus quidem ſine verbo corporales actus indicare moliens, nec exprimens eius voluntatem.

f ¶ BEDA Vicis ſuæ tempore Pontifices templi tantum officijs mancipati non ſolum a complexu vxorum,ſed ab ipſo quoque domorum ſuarum abſtinebant ingreſſu. vnde dicitur: {Et factum eſt vt impleti ſunt dies officij eius, abijt in domum ſuam.} Quia enim tunc Sacerdotalis ex ſtirpe Aaron ſucceſſio quærebatur,neceſſario tempus ſubſtituendę ſoboli procurabatur. At quia nunc non carnalis ſucceſſio,ſed profectio ſpiritualis inquiritur,ſacerdotibus vt ſemper altari queant aſſiſtere, ſemper caſtitas obſeruanda præcipitur.Sequitur: {Poſt hos autem dies concepit Eliſabet vxor eius.} Poſt dies.ſ.officij Zachariæ completos. Geſta ſunt autem hæc menſe Septēbri. octauo Calen.Octob.quando oportebat Iudæos ieiunium Scenophegię celebrare,imminente æquino-
E ctio in quo incipit nox eſſe maior quàm dies, quia Chriſtū oportet creſcere,Ioannem autem minui. Nec fruſtra tunc dies ieiuniorum erant, quia per Ioannem erat hominibus afflictio pœnitentiæ prædicanda.Sequitur: {Et occultabat ſe menſibus quinque.} AMBRO. Quæ cauſa occultationis niſi pudor? Sunt enim quædam tempora præſcripta coniugio,quando dare operam procreandis liberis ſit decorum, dum anni vigent,dum ſuſcipiendorū liberorum ſpes eſt. At vbi & matura æui ſenectus ſucceſſerit, & ætas eſt regendis liberis habilior quàm creandis pudor eſt legitimi licet coitus geſtare indicia,& grauari alienę ætatis onere,& tumeſcere aluum non ſui temporis fructu. Pudebat ergo eam propter ætatem:vnde intelligi pōt cā, quia iam non cōueniebant inter ſe concubitu coniugali. neque enim ea quæ ſenilem non erubeſceret coitū,erubeſceret partum:hæc tamen erubeſcit onus parentis,quādiu neſcit myſterium religionis.Sed quæ occultabat ſe, quia conceperat filium,iactare ſe cœpit, quia generabat prophetā.
ORIG. Et ideo dicit:Menſibus quinque,ideſt donec Maria cōciperet, & fœtus eius exultans cum gaudio Prophetaret. Hom. 6.
AMBRO.

AMBRO. Et quàmuis partus ſui erubeſceret ætatem, rurſus caruiſſe ſe gaudebat opprobrio dicens, {Quia ſic fecit mihi Dominus.} CHRY. Scilicet ſoluit ſterilitatem, donum ſupra naturam conceſſit, & Petra infructuoſa ſpicas virentes produxit. abſtulit dedecus dum genitricem fecit. vnde ſequitur: {In die qui re. auf. ob. meum inter ho.} AMBRO. Pudor enim eſt fęminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc ſola eſt cã nubendi. CHRY. Dupliciter igitur gaudet dum & a nota ſterilitatis ipsã eripuit Dominus, & quoniã illuſtrem partum enixa eſt. Non.n. vt in ceteris gignentium ſolus concubitus interuenit, ſed gratia cæleſtis huius ortus fuit exordium. BEDA. Myſtice autem per Zachariam Sacerdotium Iudæorum, per Eliſabeth poteſt lex ipſa deſignari, quæ Sacerdotum doctrinis exercitata ſpirituales Deo filios gignere debebat: ſed non valebat, quia neminem ad perfectionem adduxit lex. Erant ambo iuſti, quia bona eſt lex & Sacerdotium pro illo tempore ſanctum. Ambo proceſſerant in diebus ſuis. quia adueniente Chriſto iam incuruantur ad ſenium. Ingreditur Zacharias templum, quia Sacerdotum eſt intrare in Sanctuariũ myſteriorum cæleſtium. Foris orat multitudo, quia myſtica penetrare nequit. Dum altari Thimiama imponit, naſciturum Ioannem agnoſcit, quia dum doctores flamma diuinæ lectionis ardent, gratiam Dei per Ieſum prodituram reperiunt, & hoc per Angelum, quia lex per Angelos ordinata eſt. AMBRO. In vno autem
H vox totius plebis obmutuit, quia in vno totus ad Deum loquebatur populus. tranſiuit enim ad nos Dei verbum & in nobis non tacet. Mutus eſt qui non intelligit legem. Cur.n. tibi magis videatur mutus eſſe qui ſermonẽ q̃ qui myſterium neſcit? Innuenti ſimilis eſt populus Iudæorum, qui actuum ſuorum præſtare non poteſt rationem. BEDA. Et tamen Eliſabeth concipit Ioãnem, quia interiora legis ſacramentis Chriſti abundant. Conceptum quinque menſibus occultat, quia Moſes quinque libris myſteria Chriſti deſignat, ſeu quia Chriſti diſpenſatio in quinque mundi etatibus per ſanctorum dicta vel facta figuratur.

cens: Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines.

g In menſe autem ſexto, miſſus eſt Angelus Gabriel a Deo, in ciuitatem Galileæ cui nomen Nazareth, ad virginem deſpon-
G ſatam viro, cui nomen erat Ioſeph de domo Dauid, & nomen virginis Maria.

h Et ingreſſus Angelus ad eam, dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audiſſet turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio.

g ¶ BEDA. Quia Chriſti incarnatio, vel ſexta ætate ſæculi futura, vel ad impletionem legis erat profutura, recte ſexto menſe concepti Ioannis miſſus ad Mariam Angelus naſciturum nunciat Saluatorem. vnde dicitur: {In menſe autem ſexto.} Menſem ſextum Martium intellige, cuius 25. die Dominus noſter & conceptus traditur & paſſus, ſicut & 25. die menſis Decembris natus, quòd ſi vel hoc die, vt nonnulli arbitrantur æquinoctium vernale, vel illo ſolſtitium brumale fieri credamus, conuenit cum lucis incremento concipi vel naſci eum, qui illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundum. At ſiquis ante Dominicæ natiuitatis, & conceptionis tempus conſiderat lucem vel creſcere vel tenebras ſuperare conuicerit, dicimus & nos quia Ioannes ante faciẽ aduentus eius regnum cælorum euagelizabat. BASI. Adeunt autem nos cæleſtes ſpiritus, non quaſi ex ſeipſis, ſed ex eo quòd diuinæ Sapientiæ decorem conſpiciunt. vnde ſequitur: {Miſſus eſt Angelus Gabriel a Deo.} GREGOR. in Hom. Ad Mariam enim virginem non quilibet Angelus, ſed Gabriel Archangelus mittitur. ad hoc quippe miniſterium ſummum Angelum venire dignum fuerat, qui ſummum omnium nuntiabat: Qui iccirco priuato nomine cenſetur, vt ſignetur per vocabulum in operatione quid valeat. Gabriel enim Dei fortitudo nominatur. per Dei ergo
K fortitudinem nunciandus erat, qui virtutum Dominus & potens in prælio ad debellandas poteſtates aereas veniebat. GLO. Additur autem & locus quo mittitur cum ſubditur: {In ciui. Gali. cui no. Nazareth. Nazareus enim, ideſt ſanctus Sanctorum nuntiabatur venturus. BEDA. in Hom. Aptum autem humanę reſtaurationis principium, vt Angelus a Deo mitteretur ad virginẽ partu conſecrandam diuino, quia prima perditionis humanę fuit cauſa, cum ſerpens a diabolo mittebatur ad mulierem ſpiritu ſuperbiæ decipiendam. vnde ſequitur: {Ad virginem.} AVG. de ſancta Virginitate: Illum enim ſolum Virginitas decenter parere potuit, qui in ſua natiuitate parem habere non potuit. Oportebat enim caput noſtrum propter inſigne miraculum ſecundũ corpus naſci de Virgine, quando ſignificaret membra ſua de Virgine etiam ſecundum ſpiritum naſcitura. HIERO. in Sermone Aſſum. Et bene Angelus ad Virginem mittitur, quia ſemper eſt Angelis cognata virginitas. Profecto in carne præter carnem viuere, non terrena vita eſt, ſed cæleſtis. CHRY. ſuper Matth. Non autem Angelus poſt partum annunciat Virgini, ne nimium exinde turbaretur. Et ideo ante conceptionem illam alloquitur,
F non in ſomnis: immo viſibiliter aſſiſtit, nam quaſi magnam valde relationem accipiens egebat ante rei euentum viſione ſolemni. AMBRO. Bene autem vtrumque poſuit ſcriptura, vt & deſponſata eſſet & virgo. Virgo, vt expers virilis conſortij videreẽ. Deſponſata, ne temeratę virginitatis adureret infamia, cui grauis aluus corruptelę videretur inſigne præferre. Maluit autẽ Dominus aliquos de ſuo ortu quàm de matris pudore dubitare. ſciebat enim teneram eſſe virginis verecundiam & lubricam famam pudoris, nec putauit ortus ſui fidem matris iniurijs aſtruẽdam. Seruatur itaque ſanctę Marię ſicut pudore integra, ita & inuiolabilis opinione virginitas. nec decuit ſiniſtra Virginibus opinione viuentibus velamen excuſationis relinqui, quòd infamata mater quoque Domini videretur. Quid autẽ Iudæis, quid Herodi poſſet aſcribi, ſi natum viderẽtur ex adulterio pſecuti? Quemadmodum aũt ipſe diceret: Non veni legem ſoluere, ſed adimplere, ſi videretur cępiſſe a legis iniuria, cum partus innuptę lege damnetur? Quid quòd etiam fides Mariæ verbis maior aſciſcitur, & mendacij cauſa remouetur? videretur enim culpam obumbrare voluiſſe mendacio innupta prægnans. Cauſam autem mentiendi deſponſata non habuit, cum coniugij præmium & gratia nuptiarum partus ſit fœminarum. Non mediocris quoque cauſa eſt, vt virginitas Mariæ falleret principem mundi, qui cum deſponſatam viro cerneret, partũ non potuit habere ſuſpectum. ORIGE. Si enim non habuiſſet ſponſum, ſtatim cogitatio tacita diabolum ſurrepſiſſet, quomodo quæ non accubuit cum viro pregnans eſſet? debet iſte conceptus eſſe diuinus: debet aliquid humana natura eſſe ſublimius. AMBRO. Sed tamen magis fefellit Principes ſæculi, dæmonum enim malitia facile etiam occulta depræhendit. At vero qui ſæcularibus vanitatibus occupantur, ſcire diuina non poſſunt. Quinetiam locupletior teſtis pudoris maritus adhibetur, qui poſſet & delere iniuriam & vindicare opprobrium, ſi non agnoſceret ſacramentum. de quo ſubditur: {Cui nomẽ erat Ioſeph de domo Dauid.} BEDA. in Hom. Quod non tantum ad Ioſeph, ſed etiam pertinet ad Mariam. Legis namque erat præceptum, vt de ſua quiſque tribu aut familia acciperet vxorem. Sequitur: {Et nomen viginis Maria. BEDA. ſuper Lucam: Maria Hebraice ſtella maris, Syriace vero domina vocatur, & merito, qa & totius mũ
I di dominum, lucem ſæculis meruit generare perennem.

h ¶ AMBRO. Diſce virginem moribus, ſola in penetralibus quam nemo virorum videret, ſolus Angelus reperiret. vnde dicit: {Et ingreſ. Ange. ad eam.} Et ne quo degeneri deprauaretur affatu, ab Angelo ſalutatur. GRAECVS: Contra vocem prius editam mulieri dirigitur nunc ſermo ad virginem. In illa doloribus partus eſt cauſa peccati punita, in hac per gaudium mæſtitia pellitur. vnde iocunditatem non abſurde prænuntiat Angelus virgini dicens: {Aue.} Quòd autem digna cognoſceretur ſpõſalium atteſtatur cum dicit {Gratia plena.} quaſi enim quædam arra, aut dos ſponſi oſtẽditur, quòd fœcunda ſit gratijs. Horum enim quæ dicit, hæc ſunt ſponſæ, alia ſponſi. HIERO. in ſermone de Aſſum. Et bene gratia plena, quia cæteris per partes præſtatur: Mariæ vero ſimul ſe totam infudit gratiæ plenitudo. Vere gratia plena, per quam largo Spiritus ſancti imbre ſuperfuſa eſt omnis creatura. Iam autem erat cum virgine, qui ad virginem mittebat Angelum, & præceſſit nuntium ſuum Dominus, nec teneri potuit locis, qui omnibus habetur in locis. vnde ſequit. {Dominus tecũ.} AVGVST. in Ser. de Nati. Magis quàm mecum: ipſe enim in tuo eſt corde, in tuo ſit vtero, adimplet mentem, adimplet ventrẽ. GRAECVS: Hoc autem eſt totum legationis complementum. Dei enim verbum vt ſponſus ſupra rationem vnionem efficiens tanquàm ipſe germinans: idemque germinatus totam naturam humanam ſibiipſi conformauit. Vltimum vero ponitur tanq̃ perfectiſſimum & compendioſum. {Benedicta tu in mulie.} Vna ſcilicet præ cunctis mulieribus, vel etiam benedicantur in te mulieres, ſicut mares in filio, ſed magis vterque in vtriſque. Velut.n. per vnam fœminam & vnum marem peccatum ſimul ac triſtitia intrauit, ſic & nunc per vnam & vnum benedictio reuocata eſt & lætitia, & ad ſingulos eſt profuſa. AMBRO. Diſce autem Virginẽ a verecundia, quia pauebat nam ſequitur: {Quæ cum audiſſet, turbata eſt in ſermone eius.} Trepidare virginum eſt, & ad omnes ingreſſus viri pauere, omnes viri affatus vereri. Diſce virgo verborum vitare laſciuiam, Maria etiam ſalutationem Angeli verebatur. GRAECVS: Cum aſſueta foret his viſionibus: Euangeliſta non viſioni, ſed relatibus turbationem attribuit di-

cens

cens: {Turbata eſt in ſermone eius.} Attende autem virginis & pudica & prudentem & animam ſimul & vocem. audita lætitia dictum examinauit, & neque manifeſte obſtitit per incredulitatem, nec ſtatim paret ex leuitate, Eue læuitatem euitans ſimul & duritiam Zachariæ. vnde ſequitur: {Et cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio.} Non conceptio, nam adhuc ignorabat immenſitatem myſterij, ſed ſalutatio numquid libidinoſa, vt a viro ad virginem, an diuina? dũ Dei faceret mentionem dicens: {Dominus tecum.} AMB. Benedictionis etiam nouam formulã mirabatur, quæ nuſq̃ eſt
Hom. 6. ante comperta, ſoli Mariæ hoc ſeruabatur. ORIG. Si enim ſciuiſſet Maria ad alium quempiam ſimilem factum eſſe ſermonẽ, vtpote quæ habebat legis ſcientiam, numquàm eam quaſi peregrinam, ſalutatio exterruiſſet.

i Et ait Angelus ei. Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & filius altiſsimi vocabiẽ. Et dabit illi dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in ęternum,
B & regni eius non erit finis.

K Dixit autem Maria d Angelum: Quomodo fiet iſtud? quoniam virum non cognoſco. Et reſpondens Angelus dixit ei. Spirituſſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obũbrabit tibi. Ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.

i ¶ BEDA. Quia ſalutatione inſolita virginem turbatam viderat, quaſi familiarius notam vocans ex nomine, ne timere debeat iubet. vnde dicitur: {Et ait ei Angelus, ne timeas Maria.} GRAECVS: quaſi dicat. Non acceſſit decepturus, immo deceptionis abſolutionem depromere. Non veni prædaturus inuiolabilem tuam virginitatem: ſed conditoris puritatis & cuſtodis contubernia reſerare. Non ſum ſerpentis miniſter, ſed perimẽtis ſerpentem legatus, ſponſalium tractator, non inſidiarum molitor. Sic ergo nequaquàm diſtrahentibus ipſam conſiderationibus vexari permiſit, ne diiudicaretur infidus miniſter negotij. CHRY. Qui autem apud Deum meretur gratiam, nõ habet quid timeat:
C vnde ſequitur: {Inueniſti enim gratiam apud Deum.} Qualiter autem illam quiſque reperiet, niſi humilitate mediante? Humilibus enim dat Deus gratiam. GRAECVS. Inuenit.n. gratiã virgo coram Deo, quia ſplendore pudicitiæ propriam exornans animam, gratum Deo ſe habitaculum præparauit, nec ſolum celibatum inuiolabilem conſeruauit: ſed etiam immaculatam conſciẽ
Homil. 6. tiam cuſtodiuit. ORI. Inuenerant enim plures gratiam ante eam: Et ideo ſubdit quod proprium eſt dicens: {Ecce concipies in vtero.} GRAECVS: Quod dicitur ecce, celeritatem & præſentiam denotat, inſinuans cum eius verbo celebratam eſſe conceptionem. Dicit autem: {Concipies in vtero, vt demõſtret dominum ab ipſo vtero virginali & de noſtra ſubſtantia carnem ſuſcipere. Venit enim diuinum verbum emundaturum naturam humanam & partum, & noſtrę generationis primordia. Et ideo ſine peccato & humano ſemine per ſingula ſicut nos in carne concipitur, & nouem mẽſium ſpatio geſtatur in vtero. GRE. Niſſenus: Sed quoniam contingit ſpecialiter diuinum concipi ſpiritum, &
D ſpiritum parere ſalutarem ſecundum prophetam ideo addidit: {Et paries filium.} AMBRO. Non autem omnes ſunt ſicut Maria, vt dum de Spirituſancto concipiunt, verbum pariant. Sunt autem quæ abortiuum exeludant verbum antequàm pariant: Sunt quæ in vtero Chriſtum habeant: ſed nondum formauerint. GREG. Niſſenus: Cum autem expectatio partus mulieribus timorem incutiat, ſedat timoris metum dulcis partus relatio, cum ſubditur: {Et vocabis nomen eius Ieſum.} Saluatoris.n. aduentus eſt cuiuslibet timoris propulſio. BEDA: Ieſus autem Saluator ſiue ſalutaris interpretatur. GRAECVS: Dicit autẽ, tu vocabis non pater, patre.n. caret quantum ad inferiorem generationem, ſicut & matre reſpectu ſupernę. CYRIL. Hoc autẽ nomen de nouo fuit verbo impoſitum natiuitati congruens carnis, ſecundum illud propheticum: Vocabitur tibi nomen nouum quod os Domini nominauit. GRAECVS. Verum quia hoc nomen cõe eſt ſibi cum ſucceſſore Moyſi: iccirco innuens angelus,
E q̃ non erit ẽm illius ſimilitudinem ſubiungit: {Hic erit magnus.} AMBRO. Dictum eſt quidem etiam de Ioanne quia erit magnus, ſed ille quaſi homo magnus, hic quaſi Deus magnus. Late.n. funditur Dei virtus: late cæleſtis ſubſtantiæ magnitudo porrigiẽ. non loco clauditur, non opinione compræhenditur, non æſtimatione concluditur; non ætate variatur. ORI. Vide ergo magnitudinem ſaluatoris quomodo in toto orbe diffuſa ſit. aſcende in cælos, quo cæleſtia repleuerit: deſcende cogitatione ad abyſſos & vide eum illuc deſcendiſſe. ſi hoc videris, pariter intueberis opere completum, {hic erit magnus.} GRAECVS: Neque carnis aſſumptio deitatis derogat celſitudini, immo potius humanitatis humilitas ſublimatur. vnde ſequitur: {Et filius altiſſimi vocabiẽ.} Non vtiq; tu impones vocabulum, ſed ipſe vocabitur. a quo niſi a conſubſtantiali genitore? nullus.n. filium nouit niſi pater. Penes quem vero infallibilis eſt notitia geniti, nec verus interpres eſt erga impoſitionem congruam nominis. propter quod dicit: Hic eſt
A filius meus dilectus. ab æterno ſi quidem eſt quàmuis nunc ad noſtram doctrinam nomen eius patuerit. Et ideo ait, vocabitur, non fiet vel generabitur. nam & ante ſæcula fuerat conſubſtantialis patri. Hunc ergo cõcipies, huius mater efficieris, hunc virginalis cella concludet, cuius cæleſte ſpatium capax non extitit. CHRY. Cæterum ſiquidem enorme quibuſdam vr, Deũ habitare corpus. Nonne ſol cuius eſt corpus ſenſibile quocũq; radios mittit, non leditur in ꝓpria puritate? Multo ergo magis iuſtitiæ ſol ex vtero virginali mundiſſimum corpus aſſumens, non tãtum cõtaminatus nõ eſt: imo ẽt ipſam matrem ſanctiorem oſtẽdit. GRAE. Et vt virginem redderet memorem Prophetarũ ſubdit: {Et da. il. do. Deus ſe. Dauid patris eius.} vt noſcat liquido, q̃m qui naſciturus eſt ab ea ipſe eſt Chriſtus quem illi promiſerunt ex Dauid ſemine naſciturum. CYRIL. Non tñ ex Ioſeph eſt editum corpus Chriſti mundiſſimum, ſecundum.n. vnam lineam cognationis profluxerant Ioſeph & virgo, ex qua formam humanitatis vnigenitus ſumpſit. BASI. Non autem in materiali ſede Dauid ſedit dñs tranſlato Iudaico regno ad Herodem, ſed ſedẽ appellat Dauid, in qua reſedit dñs indiſſolubile regnum. vnde ſequitur: {Et regna. in do. Iacob in æternũ.} CHRY: Dicit autem ad præſens domum Iacob eos, qui de numero Iudæorum crediderũt in illũ. Vt.n. Paulus dicit; Non omnes qui ex Iſrael ſunt, hij ſunt Iſraelitæ, ſed qui ſunt filij promiſſionis cõputantur in ſemine. BEDA. Vel domum Iacob totã Eccleſiam dicit, quæ vel de bona radice nata, vel
C cum oleaſter eſſet, merito tñ fidei in bonam eſt inſerta oliuam. GRAE. Nullius aũt eſt i æternũ regnare, niſi Dei ſolius, quo fit vt etſi ꝑ incarnationem dicatur Dauid ſedẽ accipere, tñ idẽ ipſe inquantum Deus rex æternus agnoſcitur. Sequitur: {Et regni eius non erit finis.} non ſolum inquantum Deus eſt: ſed etiam in eo q̃ homo. & in p̃ſenti quidem habet regnum multorum, finalr vero vniuerſorũ, cum eĩ oĩa ſubiiciant. BEDA. Omittat ergo Neſtorius dicere hoĩem tm̃ ex virgine natũ, & hunc a verbo Dei non in vnitate pſonæ eſſe receptũ. Angelus.n. qui eundem ipſum patrem habere Dauid, quẽ filiũ altiſſimi vocari ꝓnuntiat, in duabus naturis vnã Chriſti pſonam demonſtrat. Non aũt ideo futuri tp̃is verbis Angelus vtitur, quia ſecundum hæreticos Chriſtus ante Mariam non fuerit; ſed quia ſecundum eãdem perſonam homo cum Deo idem filij nomen ſortitur.

K ¶ AMBR. Neq; nõ credere angelo Maria debuit, neq; tam temere vſurpare diuina. vnde dr̃: {Dixit aũt Maria ad Ange. Q̃uõ
D fiet iſtud?} Temperatio eſt iſta rñſio q̃ verba Sacerdotis. Hæc ait: {Q̃uõ fiet iſtud?} Ille rñdit; vñ hoc ſciam? Negat ille ſe credere, & quaſi fidei adhuc aliũ quærit authorẽ. Iſta ſe facere profitetur; nec dubitat eſſe faciẽdum, quod q̃uõ fiat inquirit: Legerat Maria: Ecce cõcipiet in vtero, & pariet filium: ideo credidit futurũ, ſed q̃uõ fieret ante non legerat. non.n. quemadmodum fieret, vel Prophetæ tantõ fuerat reuelatum, tm̃.n. myſterium nõ hoĩs fuit: ſed Angeli ore promendum. GRE. Niſenus: Attẽde etiam mũdæ virginis vocem, partum annũciat Angelus: ipſa vero virginitati innititur; pſtantiorẽ incorruptibilitatem Angelica viſione diiudicans. vnde dicit: {Q̃m virum nõ cog.} BASI. Cognitio multifarie dr̃. dr̃ enim cognitio noſtri conditoris ſapientia, ac magnalium ſuorum notitia, necnon mandatorum cuſtodia, & quæ fit apud eum appropinquatio & copula nuptialis, vt hic accipitur. GREGO. Niſſenus: Hæc igitur Mariæ verba indicium ſunt eorum quæ tractabat in mentis archano: nam ſi cauſa copulæ coniugalis Io-
E ſeph deſponſari voluiſſet, cur admiratione ducta eſt dum ſibi narratur conceptio? cum nimirum ipſa præſtolaretur ad tempus mater effici iuxta legis naturam. Verum quia oblatum corpus Deo quaſi quodam ex ſacris inuiolabile reſeruari decebat: & ideo dicit: {Quoniam virum non cognoſco.} quaſi dicat: Etſi ſis Angelus, tamen quòd virum cognoſcam, ex impoſſibilibus cernitur. qualiter igitur mater ero carens coniuge? Ioſeph quidem in ſponſum agnoui. GRAECVS. Sed conſidera qualiter virgini ſoluit dubium Angelus, ac explanat intemeratum connubium & ineffabilem partum. Sequitur enim: {Et reſpondens Angelus dixit ei: Spirituſſanctus ſuperueniet in te.} CHRY. quaſi dicat. Non quæras ordinem naturalem vbi naturam tranſcendunt & ſuperant quæ tractantur. Dicit: {Q̃uõ fiet iſtud, q̃m virum non cognoſco? quinimmo eo ipſo cõtinget, q̃ es cõiugis inexperta. nam ſi virum experta fuiſſes, nõ digna cenſereris hoc myſterio, non quia poophanum ſit cõiugium, ſed quia virginitas potior. Decebat enim communem omnium dominũ, & in

natiuitate nobiſcum participare, & ab ea diſcrepare. q.n. ex vtero
naſceretur, habuit commune nobiſcum. q autem abſque concubi
tu naſceretur, plus a nobis obtinuit q̃ beatum corpus illud quod
ob exuberantem munditiam virginis Mariæ, vt videtur donum
animæ ad ſeipſum allexit. In ſingulis.n.cæteris vix vtique anima
ſyncera Sanctiſpiritus impetrabit præſentiam: ſed nunc caro receptaculum efficitur ſpũs. GREG. Niſſenus: Tabulas.n. noſtræ naturæ quas culpa confregerat, de nuo verus legislator de terra noſtra ſibi dolauit, abſq; cõcubitu diuinitatis ſuę corp⁹ ſuſceptibile creans,
quod diuinus digitus ſculpſit, ſ. ſpiritus ſuperueniens virgini.

l Et ecce Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua. Et hic menſis eſt ſextus illi, quę vocatur ſterilis, quia non erit impoſsibile apud Deum omne verbum. Dixit au-tem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuũ. Et diſceſsit ab illa Angelus.

CHRY. Inſuper & virtũs altiſſimi obumbrabit tibi, Altiſſimi
regis virtus Chriſtus eſt, qui per aduentum Spirituſſancti forma-
Cap. 12. tur in virgine. GREG. 18. Moralium. Per obumbrationis.n.
vocabulum incarnandi Dei, vtraque natura ſignificatur, vmbra
enim a lumine formatur & corpore. Dominus autem per diuini-
tatem lumen eſt: quia ergo lumen incorporeum in eius erat vtero
corporandum, recte ei dicitur: Virtus altiſſimi obumbrabit tibi, i.
corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen diuinita-
tis: hoc enim Mariæ dicitur propter mentis refrigerium cælitus
datum. BEDA: Non ergo virili quod non cognoſcis ſemine,
ſed Spirituſſancti quo impleris opere concipies, concupiſcentiæ
in te non erit æſtus, vbi vmbram faciet Spirituſſanctus. GREG.
Niſſenus. Vel dicit. {Obũbrabit tibi.} quia ſicut corporis vmbra
præcedentium charactere conformatur: ita indicia deitatis filij ex
virtute generandi patebunt. Sicut enim in nobis quædam viuifica
virtus in materia corporali *conſpicitur qua homo formatur*, ſic
in virgine altiſſimi virtus per viuificantem ſpiritum pariter cor-
pori inſitam materiam carnis ex virgineo corpore ad formandum
nouum hominem aſſumpſit. vnde ſequitur: {Ideoq; & quod naſce
In epiſt. ad Epictetum. tur ex te ſanctum. ATHANA. Profitemur.n. quoniam natu
ræ humanæ aſſumptum ex Maria corpus veriſſimum extitit, &
idem ſecundum naturam corpori noſtro, ſoror namque noſtra Ma
Lib. de Spi. ſag. cap. 5. ria eſt, cum omnes ab Adam deſcenderimus. BASIL. Vnde
& Paulus dicit. Quoniam miſit Deus filium ſuum natum nõ per
mulierem, ſed ex muliere. Nam hoc quod dico per mulierem
tranſituram poterat indicare natiuitatis ſententiam. quod autem
dicitur, ex muliere, manifeſtat communionem naturæ geniti re-
Cap. 35. ſpectu parentis. GREG. 18. Mora. Ad diſtinctionem autem
noſtræ *ſanctitatis* Ieſus *ſingulariter ſanctus naſciturus aſſeritur*.
nos quippe etſi ſancti efficimur, non tamen naſcimur, quia ipſa na-
turæ corruptibilis cognatione conſtringimur. ille autem ſolus ve
raciter ſanctus natus eſt, qui ex coniunctione carnalis copulæ con
ceptus non eſt, qui non ſicut Hæreticus deſipit, alter in humanita
te, alter in deitate eſt. vt purus homo conceptus atque æditus, &
poſt per meritum vt Deus eſſet accepit, ſed nuntiante Angelo &
adueniente ſpiritu, mox verbum in vtero, mox intra vterum ver-
bum caro. vnde ſequitur: Vocabitur filius Dei. THEOPHI.
Vide quomodo ſanctam Trinitatem declarauit, non ſolum Spiri-
tumſanctum commemorans, ſed et virtutem, ideſt filium, & altiſ-
ſimum ſcilicet patrem.

l ¶ CHRYSO. Quoniam præcedens dictum ſuperabat vir
ginis mentem, ad humiliora declinauit ſermonem, per ſenſibilia
ipſi ſuadẽs. Vnde dicit: {Et ecce Eliſabeth cognata tua.} Animad
uerte Gabrielis induſtriam, non memorauit eam. Saræ vel Re-
beccæ vel Rachelis, quia antiquiora erant exempla, ſed imminens
factum inducit, vt eius mentem corroboret, & ob hoc & ætatem
commemorauit, cum dicit: {Et ipſa concepit filium in ſenectute
ſua.} Et defectum naturæ. Sequitur enim. {Et hic menſis eſt ſex-
tus illi quæ vocatur ſterilis.} Non enim a principio conceptus Eli
ſabeth ſtatim annunciauit: ſed acto ſex menſium ſpatio, vt tumor
ventris perhibeat argumentum. GREGO. Nazanzenus. Sed
quærit aliquis: Qualiter ad Dauid Chriſtus refertur? Siquidem
Maria de ſanguine manauit Aaron, cuius cognatam Angelus Eli-
ſabeth aſſeruit, ſed hoc nutu ſuperno contigit, vt regium genus
Sacerdotali ſtirpi iungeretur, vt Chriſtus qui rex eſt & Sacerdos,
ab vtriſque ſ̃m carnem naſceretur. Legitũr etiam in Exodo: quo
niam Aaron primus ſecundum legem Sacerdos duxit ex tribu Iu
dæ coniugem Eliſabeth filiam Aminadab, & attende ſacratiſſimã
ſpiritus adminiſtrationem, dum & hanc Zachariæ coniugem ſta-
tuit Eliſabeth vocari, reducens nos ad illam Eliſabeth quam du-
xerat Aaron. BEDA. Sic ergo, ne virgo ſe parere poſſe diffi-
dat, accepit exemplum ſterilis anus pariturę, vt diſcat omnia Deo
poſſibilia, etiam quæ naturæ ordine videntur eſſe contraria. vnde

F ſequitur: {Quia nõ erit impoſſibile apud Deum omne verbum.}
CHRY. Ipſe nãque cum ſit naturę Dñs cuncta poteſt cum ve
lit, qui cuncta peragit & diſponit, vitæ mortiſque lora gubernans.
AVG. contra Fauſtum: Quiſquis autem dicit: Si omnipotens Lib. 26. c. 5.
Deus eſt, faciat vt ea quæ facta ſunt, facta non fuerint, non percipit
ſe dicere, vt ea quę vera ſunt, eo ipſo quòd vera ſunt falſa ſint. Poteſt.n. facere, quòd aliquid non ſit quod erat, velut cum aliquem qui cæpit eſſe naſcendo, faciat non eſſe moriendo. Quis autem dicat, vt id qđ iam non eſt, faciat nõ eſſe? quicquid enim præteritum eſt, iam

m Exurgens autem Maria in diebus illis abijt in mõtana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, & ſalutauit Eliſabeth. Et factum eſt vt audiuit ſalutationẽ Marię Eliſabeth, exultauit infans in vtero eius. Et repleta eſt Spiritusſancto Eliſabeth: & ex-

G non eſt, ſi de ipſo fieri aliquid poteſt, adhuc eſt de quo fiat. Et ſi eſt,
quomodo præteritum eſt? non ergo eſt quod vere diximus fuiſſe.
ſed ideo verum eſt illud fuiſſe, quia in noſtra ſententia verum eſt,
non in ea re quæ iam non eſt: hanc autem ſentẽtiam Deus falſam
facere non poteſt. Omnipotentem autem Deum non ita dicimus
ac ſi eum etiam mori poſſe credamus. Ille plane omnipotens vere
ſolus dicitur, quod vere eſt, etiam a quo ſolo eſt quicquid aliquo
modo eſt. AMBRO. Vide autem humilitatem Virginis, vide
deuotionem. Sequitur enim. {Dixit au. Ma. Ecce anc. Domini.}
Ancillam ſe dicit quæ mater eligitur, nec repentino exaltata pro-
miſſo eſt. Mitem.n. humilemq; paritura, humilitatem debuit etiã
ipſa præferre. ſimul etiam ancillam ſe dicendo, nullam ſibi præro-
gatiuam tantæ gratiæ vendicauit, quin faceret quod iuberetur. vn
de ſequitur: {Fiat mihi ſecundum verbum tuum.} Habes obſe-
quium, vide votum. {Ecce ancilla Domini.} apparatus officij eſt:
{Fiat mihi ſ̃m verbum tuum.} conceptus eſt voti. EVSEB.
H *Alius aliud quiddam in præſenti ſermone* Virginis extollet api-
cibus, hic quidem conſtantiam, hic obedientiæ promptitudinem,
alius quòd non allecta eſt tam ſplendidis, & arduis per magnum
Archãgelum promiſſis pollicitis, alius quòd non exceſſit modum
in dando inſtantias, ſed æqualiter cauit & Euæ læuitatem & Za
chariæ inobedientiam, mihi autem humilitatis profunditas non
minus conſpicitur admiranda. GREG. 18. Mo. Per ineffabile Cap. 35.
nãque ſacramentum concepto ſancto partu inuiolabili ſecundum
veritatem vtriuſque naturæ, eadem virgo ancilla Domini fuit &
mater. BEDA: Accepto autem virginis conſenſu, mox Ange-
lus cæleſtia repetit. vnde ſequitur: {Et diſceſſit ab illa Angelus.}
EVSE. Non ſolum impetrans quod optabat, ſed ſtupens in vir
ginea forma & virtutis plenitudine.

m ¶ AMBR. Angelus cũ *abſcondita nũtiaret* vt fides aſtrue-
retur, exẽplo fœminæ ſterilis cõceptũ Virginis nũtiauit. Vbi hoc
I audiuit Maria, nõ quaſi incredula de oraculo, nec quaſi incerta de
nũtio, nec quaſi dubitans de exẽplo, ſed quaſi læta pro voto, religio
ſa ꝑ officio, feſtina ꝑ gaudio in mõtana ꝑrexit. vnde dr̃: {Exur. aũt
ma. in die. il. abi. in montana.} Quo.n. iam Deo plena, niſi ad ſupe-
riora cum feſtinatione conſcenderet? ORIG. Ieſus.n. qui in Hom. 7.
vtero illius erat, feſtinabat adhuc in ventre matris Ioannẽ poſitũ
ſanctificare. vnde ſequit: {Cũ feſtinatione.} AMBR. Neſcit tar
da molimina Spũſſcti gra. Diſcite virgines non circũcurſare ꝑ alie
nas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miſcere
ſermones. THEO. Propter hoc abijt in mõtana. q a Zacharias in
montanis habitabat. vnde ſequit: {In ci Iu. & intra. in do. Zacha.}
AMBR. *Diſcite vos ſctẽ mulieres* ſedulitatem quam ꝑgnanti-
bus debeatis exhibere cognatis. Mariam autẽ quæ ſola in intimis
penetralibus verſabatur, non a publico virginitatis pudor, non
a ſtudio aſperitas montium, non ab officio prolixitas itineris re-
tardauit. Diſcite etiam virgines humilitatem Mariæ, venit pro-
K pinqua ad proximam, iunior ad ſeniorem, nec ſolum venit, ſed &
prior ſalutauit. vnde ſequitur: {Et ſalu. Eliſabeth.} Decet enim,
vt quanto caſtior virgo, tanto humilior ſit, noueritque deferre ſe-
nioribus. Sit magiſtra humilitatis, in qua eſt profeſſio caſtitatis. Eſt
etiam cauſa pietatis, quia ſuperior venit ad inferiorem, vt inferior
adiuuetur, Maria ad Eliſabeth, Chriſtus ad Ioannem. CHRY.
ſuper Matthæum. Vel aliter: celabat quæ ſupradicta ſunt in ſe
virgo, ne cuiquàm hominum pandit: non enim credebat ab alijs
poſſe fidem adhiberi mirandis relatibus: immo magis putabat ſe
pati conuitia, ſi diceret, quaſi volens ſcelus proprium palliare.
GRAECVS: Ad ſolam autem refugit Eliſabeth, ſic enim
conſueuerat propter cognationem, & propter cæteram huiuſmo
di coniũctionem. AMBROSIVS. Cito autem euentus Ma
riæ & præſentiæ dominicæ beneficia declarantur. nam ſequitur:
{Et fac. eſt vt audiuit ſaluta. Mar. Eliſabeth exul. inf. in vte. eius.}
Vide diſtinctionem, ſingulorumque verborum proprietates,
vocem prior Eliſabeth audiuit, ſed Ioannes prior gratiam ſenſit.
illa

illa naturæ ordine audiuit: iſte exultauit ratione myſterij. illa Ma
riæ, iſte Domini ſenſit aduentum. GRAECVS. Propheta.n.
parente acutius videt & audit, ſalutatq; prophetatum: ſed quoniã
verbis non poterat, ſaltat in vtero, quod maximum exiſtit in gau-
dio. *Quis vnq̃ nouit tripudium* natiuitate antiquius? Inſinuauit
gratia q naturæ ignorata excitẽrat, recluſus ventre miles agnouit Dominum ac regem oriturum, ventris tegmine non obſtante myſticæ viſioni. inſpexit.n. non palpebris, ſed ſpiritu. ORIG. Non autem antea repletus fuerat ſpiritu donec aſſiſteret quæ

clamauit voce magna & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ crediſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi a Domino.

B Chriſtum gerebat in vtero. tunc autem & ſpiritu erat plenus, &
reſultabat in parente. vnde ſequitur. {Et repleta eſt Spiritusſancto
Eliſabeth.} Non autem dubium eſt, quin quæ tunc repleta eſt Spi
rituſancto, propter filium ſit repleta. AMBRO. Illa autem q̃
ſe occultauerat & conceperat filium, iactare ſe cæpit, quia gere-
bat Prophetam, & quæ erubeſcebat ante, benedicit. vnde ſequitur:
{Et excla. vo. mag. & dixit. Bñdi. tu inter mulieres.} Magna voce
clamauit, vbi Domini ſenſit aduentum, quia *religioſum credidit*
partum. ORIG. Dicit autem: {Benedicta tu inter mulieres.}
Nulla enim vnq̃ tantę fuit gratiæ particeps aut eſſe poterit, vnius
enim diuini *germinis* parens eſt vnica. BEDA. Eadem autem
voce ab Eliſabeth qua a Gabriele benedicitur, quatenus & Ange-
lis & hominibus veneranda monſtretur. THEO. Quia vero
aliæ ſanctæ mulieres fuerunt, quæ tamen genuerunt filios peccato
inquinatos ſubiungit: {Et bene. fru. ven. tui.} Vel aliter intelligi-
tur: dixerat: {Benedicta tu inter mulieres.} Deinde quaſi interro-
gante aliquo quare ſubiungit: {Et bñ. fru. ven. tui.} ſicut dicitur in
C pſalmo: Benedictus qui venit in nomine domini, Deus dominus
& illuxit nobis. Conſueuit enim ſacra ſcriptura, & pro quia reci-
pere. ORIGE. Fructum autem ventris Dei genitricis domi
num dixit: quia nequaq̃ ex viro *ſed ex ſola Maria proceſſit*, nam
qui ſemen ſumpſerunt a patribus, fructus eorum exiſtunt.
GRAECVS. Solus ergo hic fructus benedictus, quia abſque
viro & abſque peccato producitur. BEDA. Iſte eſt fructus, qui
Dauid promittitur: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedẽ tuã.
SEVERVS. In qua parte emergit Eutycis redargutio, dum
fructus ventris Chriſtus aſſeritur. Omnis.n. fructus eſt eiuſdem na
turæ cum planta. vnde & virginem relinquitur eiuſdem fuiſſe na-
turæ cum ſecundo Adam qui tollit peccata mundi. Sed & qui phã
taſticam opinionẽ de carne Chriſti confingunt, in vero Dei geni-
tricis partu erubeſcant, nam ipſe fructus ex ipſa ſubſtantia proce-
dit arboris, vbi ſunt etiam dicentes, quaſi per aqueductum Chri-
D ſtum tranſiſſe per virginem, aduertant ex dictis Eliſabeth, quam
repleuit ſpiritus, Chriſtum fructum fuiſſe ventris. Sequitur: {Vn-
de hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me? AMBRO.
Non quaſi ignorans dicit: ſcit.n. eſſe ſancti Spiritus gratiam & ope
rationem, vt mater Domini matrem prophetæ ad profectum ſui
pignoris ſalutet: ſed quaſi non humani hoc meriti, ſed diuinæ gra-
tiæ munus eſſe cognoſcat. Ita dicit: {Vnde hoc mihi,} hoc eſt, qua
iuſtitia, quibus factis, pro quibus meritis? ORIG. Conuenit
autem hoc dicens cum filio: nam & Ioannes indignum ſe ſentie-
bat aduentu Chriſti ad ipſum. Matrem autem Domini nuncupat
adhuc virginem exiſtentem, præoccupans euentum ex dicto pro-
phetico. Diuina autem promiſſio duxerat Mariam ad Eliſabeth,
vt Ioannis teſtimonium ab vtero perueniret ad Dominum. & tũc
enim Ioannem Dominus in Prophetam conſtituit. vnde ſequit:
{Ecce.n. vt fa. eſt vox ſalu. tuæ in auri. me. exul. in. in vte. meo.}
AVG. ad Dardanum: Hoc autem vt diceret ſicut Euangeliſta
prælocutus eſt, repleta eſt Spiritusſancto, quo proculdubio reue-
lante cognouit quid illa exultatio ſignificaſſet. infantis.n. illius ve
niſſe matrem cuius ipſe præcurſor & demonſtrator eſſet futurus.
Potuit ergo eſſe iſta ſignificatio rei tantæ a maioribus cognoſcen-
dæ non a paruulo cognitæ. non enim dixit: Exultauit in fide in-
fans in vtero meo, ſed exultauit in gaudio. Videmus autem exul-
tationem non ſolum paruulorum, ſed etiam pecorum. non vtique
de aliqua fide vel religione, vel quacumque rationabili cognitio-
ne venientem, ſed hæc inuſitata & noua extitit, quia in vtero &
eius aduentu quæ omnium Saluatorem fuerat paritura. Ideo
hæc exultatio, & tanquàm matri Domini reddita reſalutatio ſi-
cut ſolent miracula fieri, facta eſt diuinitus in infante, non huma-
nitus ab infante, quàmquàm etiam ſi vſque adeo in illo puero eſt
acceleratus vſus rationis & voluntatis, vt intra viſcera materna
iam poſſet agnoſcere, credere, & conſentire. Etiam hoc in mi-
raculis habendum diuinæ potentiæ, non ad humane trahen-
dum exemplar naturæ. ORIGEN. Venerat autem ma-

A ter Domini viſura Eliſabeth miraculoſum conceptum quem re-
tulerat Angelus, vt per hoc ſequatur credulitas potioris ad virgi-
nem manaturi. Et ad hanc fidem facit ſermo Eliſabeth dicentis:
{Et beata quæ crediſti, quoniam perficientur ea quæ di-
cta ſunt tibi a Domino.} AMBRO. Vides minime dubitaſſe Mariam ſed crediſſe: & ideo frũctum fidei conſecutam. BEDA. Nec mirum ſi Dominus redẽpturus mundum, operationem ſuam inchoauit a matre, vt per quã ſalus omnibus parabatur, eadem perſona fructũ ſalutis hauriret ex

n Et ait Maria, Magnificat anima mea Dominum.

o Et exultauit ſpiritus meus, in Deo ſalutari meo.

B pignore. AMBROSIVS. Sed & vos beati qui audiuiſtis
& crediſtis. quæcumque enim crediderit anima, & concipit &
generat Dei verbum & opera eius agnoſcit. BEDA. Om-
nis autem anima quæ verbum Dei mente concepit, virtutum ſta-
tim celſa cacumina greſſu conſcendit amoris, quatenus ciuitatem
Iuda, ideſt confeſſionis & laudis arcem penetrare & vſque ad per-
fectionem fidei, ſpei, & charitatis, quaſi tribus in ea menſibus va-
leat commorari. GREGORIVS. ſuper Ezech. Simul &
de præterito & de præſenti & de futuro per Prophetiæ ſpiritum
tacta eſt, quæ & eam promiſſionibus Angeli crediſſe cognouit,
& matrem nominans quia redemptorem humani generis in vte-
ro portaret intellexit, etiam cum omnia perficienda prædiceret,
quid etiam de futuro ſequeretur aſpexit.

n ¶ AMBROSIVS. Sicut peccatum a mulieribus cæ-
pit, ita & bona a mulieribus inchoantur. vnde non ocioſum
videtur, quòd & ante Ioannem Eliſabeth prophetizat, & Ma-
ria ante Domini generationem. Sequitur autem vt Mariæ quo
C perſona melior, eo prophetia ſit plenior. BASILIVS. Vir-
go enim intentione ſublimi ac ſpeculatione profunda immenſi-
tatem contemplans myſterij quaſi profundius gradiens magnifi-
cat Deum. vnde dicitur: {Et ait Maria, Magnificat anima mea
Dominum.} GRAECVS: quaſi diceret: Mirabilia quæ
Deus prænunciauit in meo corpore exercebit, ſed anima mea
infructuoſa apud Deum non erit. Conuenit autem mihi & vo-
luntatis fructum afferre, nam quantum amplo doceor miraculo,
tantum teneor glorificare in me mirabilia operantem. ORIG.
Si autem Dominus nec augmentum nec detrimentũ recipere po-
teſt, quid eſt quod Maria loquitur: {Magnificat anima mea Do-
minum?} Sed ſi conſiderem Dominum Saluatorem imaginem
eſſe inuiſibilis Dei, & animam factam ad eius imaginem vt ſit ima-
go imaginis, *tunc videbo quoniam in exemplo eorum*, qui ſo-
lent imagines pingere, quando magnificauero animam me-
D am opere, cogitatione, ſermone, tunc imago Dei grandis
efficitur, & ipſe Dominus cuius imago eſt in anima mea ma-
gnificatur.

o ¶ BASILIVS. Primus ſpiritus fructus eſt pax & gau-
dium. Quia ergo virgo ſancta totam ſibi hauſerat ſpiritus gra-
tiam, merito ſubiungit: {Et exultauit ſpiritus meus, in Deo ſa-
lutari meo.} Idem animam dicit & ſpiritum. Conſueta autem
in ſcripturis exultationis prolatio, inſinuat alacrem quendam
& iocoſum habitum animæ in his qui digni ſunt. Proinde vir-
go exultat in Domino ineffabili cordis tripudio, & reſultatione
in ſtrepitu honeſti affectus. Sequitur: {In Deo ſalutari meo.}
BEDA. Quia eiuſdem Ieſu, ideſt Saluatoris, *ſpiritus virgi*-
nis æterna diuinitate lætatur, cuius caro temporali conceptione
fœtatur. AMBROSIVS. Magnificat ergo anima Mariæ
Dominum, & exultat ſpiritus eius in Deo, eo quòd anima & ſpi-
E ritu patri filioque deuota, vnum Deum per quem omnia pio
veneretur affectu. Sit autem in ſingulis Marię anima, vt magni-
ficet Dominum. Sit in ſingulis ſpiritus Mariæ vt exultet in Do
mino. Si ſecundum carnem vna mater eſt Chriſti. ſecũdum fidem
tamen omnium fructus eſt Chriſtus. Omnis enim anima accipit
Dei verbum: ſi tamen immaculata & immunis a vitijs ſit, & inte
merato caſtimoniam pudorem cuſtodiat. THEOPHIL.
Ille autem Deum magnificat, qui digne ſequitur Chriſtum, &
dum Chriſtianus vocatur, Chriſti non minuit dignitatem, ma
gna & cæleſtia operando, & *tunc ſpiritus eius*, ideſt ſpirituale
chriſma exultabit, ideſt perficiet, & non mortificabitur.
BASILIVS. Siquando vero lux in cor ſuum irrepſerit, &
ad Deum diligendum & contemnenda corporea, per illam obſcu
ram & breuem imaginem perfectam perceperit iuſtorum con-
ſcientiam abſque vlla difficultate conſequetur in Domino gau-
dium. ORIGEN. Prius autem anima magnificat dominum
vt poſtea exultet in Deo, niſi enim antea crediderimus exultare
non poſſumus.

c ¶GRAECVS expoſitor: Cauſam manifeſtat cur ſe magnificare Deum, deceat, ac exultare in illo dicens: {Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ} quaſi diceret: Ipſe prouidit non ego expectaui, humilibus eram contenta. Nunc autem ad ineffabile conſilium eligor, & exaltor de terra ad ſidera. AVGV. in Serm. de Aſſum. O vera humilitas, quæ Deum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, cælos innouauit, mundum purificauit, paradiſum aperuit, & hominum animas liberauit. Facta eſt Mariæ humilitas ſcala cęleſtis, per quam Deus deſcendit ad terras. Quid enim eſt dicere reſpexit, niſi approbauit? Multi.n. videntur in conſpectu hominum humiles eſſe, ſed eorum humilitas a Domino non reſpicitur. Si enim veraciter humiles eſſent, deinde ab hominibus non ſe laudari vellent, non in hoc mūdo, ſed in Deo ſpiritus eorū exultaret. ORIG. Sed quid humile atq; deiectum, quæ Dei filium geſtabat in vtero? Sed conſidera quoniam humilitas in ſcripturis vna de virtutibus prædicatur, quæ a Philoſophis ἀτυφία atyphia ſiue μετριότης metriotis dicitur. Sed & nos eam poſſumus appellare quodam circuitu, cum aliquis non eſt inflatus, ſed ipſe ſe deiicit. BEDA. Cuius autem humilitas reſpicitur recte beata ab omnibus cognominatur. vnde ſequitur: {Ecce enim ex hoc beatā me dicent omnes generationes.} ATHANA. Si enim ſecundum Prophetam beati ſunt qui habent ſemen in Syon, & proximos in Hieruſalem, quantum debet eſſe præconium diuinæ ac ſacroſanctę virginis Mariæ, quæ ſecundum carnem verbi genitrix eſt effecta? GRAECVS. Non autem ſe beatam appellat inani vexata gloria. vnde enim focus in ipſa ſuperbiæ, quæ ſe ancillam Domini nuncupauit? ſed ſacro tacta ſpiritu quæ futura ſunt præſciuit. BEDA. Decebat enim, vt ſicut per ſuperbiam primi parentis mors in mundum intrauit, ita per humilitatem Mariæ vitæ introitus videretur. THEOPHIL. Et ideo dicit: {Omnes generationes.} non ſolum Eliſabeth, ſed etiam omnes credentium nationes.

Hom. 8.

p Quia reſpexit humilitatem ancillę ſuę, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

q Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.

r Et miſericordia eius a progenie in progenies, timentibus eum.

ſ Fecit potentiam in brachio G ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.

t Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles.

v Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

x Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham, & ſemini eius in ſæcula.

q ¶THEO. Oſtendit virgo non per ſuam virtutem ſe beatā prædicandam, ſed cauſam aſſignat dicens: {Quia fe. mihi mag. qui po. eſt.} Quæ tibi magna fecit? Credo vt creatura ederes creatorem, famula Dominum generares, vt per te mundum Deus redimeret, per te illuminaret, per te ad vitam reuocaret. TITVS: Quomodo vero magna, niſi quòd manens illibata concipio, ſuperans nutu Dei naturam? Digna reputata ſum viro, non quomodocūq; genitrix effici, ſed vnigeniti Saluatoris. BEDA. Reſpicit autem hoc ad initium carminis vbi dictum eſt: Magnificat anima mea Dominum. Sola enim anima illa cui Dominus magna facere dignatur, dignis eum præconijs magnificare poteſt. TITVS: Dicit autem: {Qui potens eſt,} vt ſiquis diffidat in conceptionis negotio, dum virgo manens concepit, retorqueat miraculum ad potentiam operantis. Nec quia vnigenitus acceſſit ad fœminam, ex hoc inquinatur, {quia ſanctum eſt nomen eius.} BASIL. Sanctum vero dicitur nomen Dei, non quia in ſyllabis quandam ſignificatiuam virtutem contineat, ſed quia quomodolibet Dei ſpeculatio ſancta dignoſcitur & ſyncera. BEDA: Singularis enim potentiæ culmine tranſcendit omnem creaturam, & ab vniuerſis quæ fecit lege ſegregatur, quod Græca locutione melius intelligitur. In quo ipſum verbum quod dicit Agion, quaſi extra terram eſſe ſignificat.

r ¶BEDA. A ſpecialibus ſe donis ad generalia Dei iudicia conuertens, totius humani generis ſtatum deſcribit ſubdēs: {Et miſericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.} quaſi dicat. Non ſolum mihi fecit magna qui potens eſt: ſed & in omni gente qui timet Deum acceptus eſt illi. ORIGE. Miſericordia enim Dei. non in vna generatione, ſed in ſempiternum extenditur a generatione in generationem. GRAECVS: Et miſericordia eius quam habet in generatione generationum, ego concipio, ac ipſe corpori animato coniungitur, noſtram tractans ſalutem ſolius intuitu pietatis. Miſeretur autem non qualitercūque: ſed his quos timor eius compeſcuit in qualibet natione. vnde dicitur: {Timentibus eum.} qui ſcilicet pœnitentia ducti, & ad fidem & pœnitentiam conuertuntur. nam qui obſtinati ſunt, incredulitatis vitio clauſerunt ſibi ianuam pietatis. THEOPH. Vel per hoc innuit, quòd timentes miſericordiam conſequentur in generatione iſta, ideſt in præſenti ſæculo, & futuram, ideſt in ſæculo futuro. In hoc ſæculo centuplum accipientes, in illo, F vero multo maiora.

ſ ¶BEDA: Humani generis ſtatum deſcribens, quid ſuperbi & quid humiles mereantur oſtendit dicens: {Fecit poten. in bra. ſuo, ideſt in ipſo Dei filio. ſicut enim tuum brachium eſt quo operaris, ſic brachium Dei dictum eſt eius verbum, per quod operatus eſt mundum. ORI. Timentibus autem ſe fecit potētiam in brachio ſuo, quia licet infirmus ad Deum acceſſeris, ſi timueris eū promiſſam virtutem cōſequeris. THEO. In brachio ſuo, ſcilicet eius filio incarnato {potentiam fecit} quia natura deuicta eſt, *virgine pariente*, & Deo humanato. GRAECVS: Vel dicit: Fecit pro faciet potentiam, nōn vt dudum per Moyſen contra Aegyptios, nec per Angelum, puta quando multa milia rebellium proſtrauit Aſſyriorum, nec quoquàm alio mediante, niſi in proprio brachio triūphum docuit intelligibiles hoſtes ſuperando. vnde ſequitur: {Diſperſit ſuper. men. cordis ſui} ſcilicet quamlibet mentem elatam non parentem eius aduentui, quinetiam aperuit & vitioſas oſtendit ſuperbas cogitationes eorum. CYRIL. Magis autem proprie de dæmonum hoſtili caterua intelligenda ſunt hæc: hos enim ſæuientes in terra diſſipauit adueniens Dominus, & compeditos ab eis *obedientiæ ſuæ reſtituit*. THEOPHI. Poteſt hoc etiā de Iudæis intelligi, quos in omnem diſperſit regionem, ſicut nunc diſperſi ſunt.

t ¶BEDA: Quod dixit: {Fecit potentiam in brachio ſuo.} & quod præmiſerat: {Et miſericordia eius a proge. in proge.} his verſiculis per ſingula continuata eſt annectendum, quia. ſ. per omnes H ſæculi generationes & perire ſuperbi & humiles exaltari, pia iuſtaq; diuinæ potentiæ diſpenſatione non ceſſant. vnde dicitur: {Depo. po. de ſe. & exaltauit humiles. CYRIL. Magna ſapiebant dæmones & diabolus, gentilium ſapientes, Phariſæi & Scribæ, hos tamen depoſuit, erexitq; humiliantes ſe ſub potenti manu Dei, dans illis virtutem calcandi ſerpentes & ſcorpiones, omnemque poteſtatem inimici. Erant & quandoque Iudæi poteſtate ſuperbi, *ſed proſtrauit hos incredulitas*, ex gentibus autem ignobiles & humiles per fidem ad apicem conſcenderunt. GRAEC. Deitatis enim tribunal noſter intellectus eſſe cognoſcitur, ſed iniquę virtutes poſt tranſgreſſionem incubuerunt præcordijs protoplaſti tanquàm in proprio ſolio. Ob hoc ergo venit Dominus, & ſpiritus iniquos eiecit a ſedibus voluntatum, & proſtratos a dæmoniis exaltauit, eorum conſcientias purgans & eorum mentem ſtatuens propriam ſedem.

v ¶GLO. Quia humana proſperitas præcipue in honoribus potentatuum, & in abundantia diuitiarum conſiſtere videtur, I poſt deiectionem potentium & exaltationem humilium de diuitum examinatione & pauperum repletione mentionem facit di. {Eſu. imp. bo. & di. di. ina.} BASI. ſuper Pſal. Diſponit quidem nos præſens verbum etiam quo ad ſenſibilia edocens rerum mundanarum incertitudinem. Caduca ſiquidem ſunt hæc, ſicut vnda quæ ab impetu ventorum hincinde diffunditur. Intellectualiter autem ſumēdo eſuriebat genus humanum exceptis Iudæis, hos nāque ditauerat legis traditio & Sanctorum dogmata Prophetarum. Quia vero non humilr̄ hæſerunt verbo humanato dimiſſi ſunt inanes, nihil deferentes, nō fidem, non ſciam, & ſpe bonorum priuati ſunt, & a terrena Hieruſalē, & a vita futura excluſi. Quos vero de gentibus fames & ſitis contriuerat, cum hæſiſſent Domino repleti ſunt ſpiritualibus bonis. GLO. Qui etiam, æterna toto ſtudio quaſi eſurientes deſiderant, ſaturabuntur, cum Chriſtus apparuerit in gloria, ſed qui terrenis gaudent in fine totius beaK titudinis inanes dimittentur.

x ¶GLO. Poſt generalem diuinæ pietatis & iuſtitiæ commemorationem ad ſingularem nouæ incarnationis diſpenſationem conuertit verba, dicens: {Suſcepit Iſrael puerum ſuum.} quaſi medicus ægrum, viſibilis inter homines factus vt faceret Iſrael, ideſt videntem Deum puerum ſuum. BEDA. Obedientem. ſ. & humilem, nam qui contemnit humiliari, non poteſt ſaluari. BASI. Iſrael.n. dicit non materialem quem ſola nobilitabat appellatio, ſed ſpiritualem qui nomen fidei retinebat habēs oculos tendentes ad Deum videndum per fidem. Poteſt etiam ad Iſrael carnalem hoc adaptari, cùm ex eo infiniti crediderunt. Hoc autem fecit {recordatus miſericordiæ ſuæ.} hoc enim impleuit quod Abrahæ promiſit di. Quoniam benedicentur in ſemine tuo omnes cognationes terræ. Huius ergo promiſſionis Dei

A Dei genitrix recordata dicebat: {Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham, & ſemini eius in ſæcula.} Nam & Abrahæ dictum eſt: Statuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis fędere ſempiterno, vt ſim Deus tuus & *ſeminis tui poſt te*. BEDA: *Semen autem dicit* non tam carne progenitos, quàm fidei eius veſtigia ſecutos, quibus aduentus Saluatoris in ſæcula promiſſus eſt. GLO. Quia ipſa promiſſio hæreditatis nullo fine claudetur, & vſque in finem ſæculi credentes non deerunt, & beatitudinis gloria erit perennis.

y Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam.

z Eliſabeth autem impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quia magnificauit Dominus miſericordiam ſuam cum illa, & congratulabātur ei.

B a Et factum eſt, in die octauo venerūt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris ſui Zachariam. Et reſpōdens mater eius dixit: Nequaquàm, ſed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo eſt in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri eius, quem vellet vocari eum. Et poſtulans pugillarem ſcripſit dicens: Ioannes eſt nomen eius. Et mirati ſunt vniuerſi. Apertum eſt autē ilico os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum.

b Et factus eſt timor ſuper omnes vicinos eorum, & ſuper omnia montana Iudeæ diuulgabantur omnia verba hæc: & poſuerunt omnes, qui audierant in corde ſuo dicentes: Quiſputas puer iſte erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

y ¶AMBRO. Tādiu manſit Maria, quàmdiu Eliſabeth pariendi tempus impleret. vnde dicitur: {Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus tribus.} THEOPHIL. In ſexto enim menſæ conceptionis præcurſoris, venit Angelus ad Mariam, quæ manſit cum Eliſabeth menſibus tribus, & ſic nouem menſes implentur. AMBROSIVS. Non autem ſola familiaritas eſt cauſa, quòd diu manſit, ſed etiam tanti vatis profectus. nam ſi primo C ingreſſu tantus profectus extitit, vt ad ſalutationem Mariæ exultaret infans in vtero, repleretur Spirituſancto mater infantis, quantum putamus vſu tanti temporis ſanctæ Mariæ addidiſſe pręſentiam? Bene ergo inducitur exhibuiſſe officium, & myſticum numerum cuſtodiſſe. BEDA. Anima enim caſta quæ ſpiritualis verbi deſiderium concipit, neceſſe eſt vt alta cæleſtis exercitus iuga ſubeat, & quaſi trium menſium dies ibidem demorata, fidei & ſpei & charitatis luce radietur, perſeuerare non deſiſtat. THEOPHILA. *Quando vero Eliſabeth paritura erat* virgo receſſit. vnde ſequitur: {Et reuerſa eſt in domum ſuam} ſcilicet propter multitudinem quæ ad partum congregari debebat. inconueniens autem erat in talibus virginem eſſe præſentem. GRAECVS: Mos enim eſt virginibus cædere, quotiens prægnans parit. Vt autem propriam applicuit domum, alio quidem nullatenus abijt. ibi vero manebat vlterius donec adeſſe partus horam cognouit, ibique Ioſeph dubitans ab Angelo edocetur. D

z ¶AMBROSIVS. Si diligenter aduertas plenitudinis verbum, nuſquàm inuenies poſitum, niſi in generatione iuſtorum. vnde & nunc dicitur: {Eliſabeth autem impletum eſt tempus pariendi.} Plenitudinem enim habet iuſti vita, inanes autem *ſunt dies impiorum*. CHRYSOSTOMVS. Iccirco autem Deus Eliſabeth partum retardauit, vt gaudium augeretur & famoſiorem faceret mulierem. vnde ſequitur: {Et audierunt vicini & cognati eius, quia magnificauit Dominus miſericordiam ſuam cum illa, & congratulabantur ei.} Nam qui ſterilitatem eius cognouerant, teſtes diuinæ gratiæ ſunt effecti. Nemo autem viſo infante cum ſilentio diſcedebat: ſed Deum qui illum ex inſperato conceſſerat collaudabat. AMBRO. Habet enim Sanctorum æditio lætitiam plurimorum, quoniam commune eſt bonum. Iuſtitia enim communis eſt virtus: & ideo in ortu iuſti futuræ vitæ inſigne præmittitur, & gratia ſecuturæ virtutis exultatione vicinorum præfigurante ſignatur. E

a ¶CHRY. Circūciſionis norma primo tradita eſt Abrahæ in ſignum *diſtinctionis, vt* genus Patriarchæ impermiſtum conſeruetur, & ſic promiſſa bona conſequi valeant. Vbi autem pacti conſummatur negotium, appoſitum ſignum de medio tollitur. ſic igiť & per Chriſtum circūciſione ceſſante baptiſmus ſuccedit, ſed antea Ioannem circūcidi decebat. vnde dicitur: {Et fac. eſt in die oct. veue. circū. puerum.} Dixerat.n. Dn̄s. Infans. 8. dierum circūcidatur in vobis. Hanc autem temporis menſuram a diuina clementia conſtitutam autumo duplici de cauſa: primo quidem vt in tenerrima ætate læuius patiatur dolorem ſectionis carnis. Secundo vt ex ipſis operibus moneamur, quoniam hoc agebatur in ſignū. tener.n. puer minime diſcernit, quæ circa ipſum fiunt. Poſt circūciſionem autem nomen imponebatur. vnde ſequitur. {Et vo. eum no. pa. ſui Zachariam.} Hoc autem ideo fiebat, quia prius oportet ſumere ſignaculum Domini, & poſtea nomen humanum, vel quia nullus niſi prius abijciat carnalia, quod ſignificat circūciſio, dignus eſt, quòd in libro vitæ nomen eius ſcribatur. AMBRO. Mire autem ſanctus Euangeliſta præmittendum putauit, quòd plurimi infantem patris nomine *Zachariam* appellandum putarunt, vt aduertas matri non nomen alicuius diſplicuiſſe de genere, ſed id ſancto infuſum ſpiritu, quod ab Angelo ante Zachariæ fuerat pronuntiatum. Et quidem ille mutus intimare vocabulum filij nequit vxori: ſed per prophetiam Eliſabeth didicit, quod non didicerat a marito. vnde ſequitur: {Et reſpon. mater eius dixit: Nequa. ſed vo. Ioannes.} Nec mireris, ſi nomē mulier quod non audiuit aſſeruit, quādo ſpiritus ei Sanctus, qui Angelo mandauerat reuelauit, neque poterat Domini ignorare prænūtium, qui prophetauerat Chriſtum. Et bene ſequiť: {Et dix. ad il. quia ne. eſt in cog. tua, qui vo. hoc nomine.} vt intelligas nomen non generis eſſe, ſed vatis. Zacharias quoq; nutu interrogatur. vnde ſequitur: {Innuebāt autem patri eius quem vellet vocari eum.} Sed quia incredulitas ei affatum eripuerat & auditum, quod voce non poterat, manu literis eſt locutus. vnde ſequitur: {Et poſtu. pugil. ſcri. dicens: Ioan. eſt no. eius.} Hoc eſt, non ei nos nomen imponimus, qui iam a Deo nomen accepit. C ORIG. Zacharias quidem interpretatur memor Dei: Ioannes autem ſignificat demonſtrātem, cæterum & abſentis memoria & præſentis demonſtratio eſt. Debebat autem Ioannes non memoriam Dei, vt abſentis exprimere: immo digito demonſtrare præſentem dicens: Ecce Agnus Dei. CHRY. *Quinetiam hoc nomen* Ioannes gratia Dei interpretatur. Quòd ergo gratia diuina fauente non natura Eliſabeth hunc filium cæpit, beneficij memoriam in nomine pueri conſcripſerunt. THEO. Quia vero cū muliere circa hoc nomen pueri pater mutus concordauit. Sequiť: {Et mirati ſunt vniuerſi.} Nemo.n. huius nominis erat in cognatione eorum vt aliquis diceret, quòd antea hoc ambo cogitaſſent. GREG. Nazanzenus: Editus ergo Ioannes Zachariæ ſoluit ſilentium. vnde ſequitur: {Apertum eſt autem illico os eius, & lingua eius.} Abſurdum.n. erat vt cum vox verbi progreſſa fuiſſet, pater maneret elinguis. AMBRO. Merito etiam continuo reD ſoluta eſt lingua eius, quia quam vinxerat incredulitas ſoluit fides. credamus igitur & nos vt lingua noſtra, quæ incredulitatis vinculis eſt ligata, *rationis voce ſoluatur. ſcribamus ſpiritu myſte*ria, ſi volumus loqui. Scribamus prænuntium Chriſti, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Etenim qui Ioannem loquitur, Chriſtum prophetizat. Sequitur enim. {Et loque. bene. Deum.} BEDA: Allegorice autem Ioannis celebrata natiuitas, gratia noui teſtamenti eſt inchoata, cui vicini & cognati nomen patris quàm Ioannis imponere mallebant, quia Iudæi qui legis obſeruatione quaſi affinitate iuncti erant, magis iuſtitiam quæ ex lege eſt ſectari, q̄ fidei gratiam ſuſcipere cupiebāt. ſed Ioannis, hoc eſt gratiæ Dei vocabulum, mater verbis, pater literis nuntiare ſatagunt, quia & lex ipſa Pſalmique & Prophetæ *apertis ſententiarum* vocibus gratiam Chriſti prædicant, & Sacerdotium illud vetus figurans cerimoniarum ac ſacrificiorum vmbris eidem teſtimonium perhibet. Pulchræque *Zacharias*.8. die prolis ædite E loquitur, quia per Domini reſurrectionem quæ octaua die, hoc eſt, poſt ſeptimum Sabbati facta eſt, occulta legalis Sacerdotij archana patuerunt.

b ¶THEO. Sicut in taciturnitate Zacharię miratus eſt populus, ita & cum locutus eſt. vnde dr̄: {Et fa. eſt ti. ſuper oēs vici. eo. & ſu. oīa mon. iu. diuul. om. ver. hæc.} vt propter hæc duo, magnū aliquid circa natum puerū vniuerſi exiſtiment. hæc aūt oīa diſpenſatiue fiebant, vt q̄ teſtis eſſe Chriſti debebat, exiſteret fide dignus. vnde ſequitur: {Et poſue. oēs qui audie. in corde ſuo di. Quiſpu. puer iſte erit? BEDA. Præcurrentia.n. ſigna præbent *iter* p̄curſori veritatis & futurus propheta p̄miſſis cōmendať auſpicijs. vn̄ ſequiť: {Etenim ma. Do. er. cū il.} GLO. Prodigia.n. Deus in illo peragebat quæ non faciebat Ioannes, ſed dextera diuina. GRAEC. Myſtice autem tempore diuinæ reſurrectionis p̄dicata gratia Chriſti, ſalubris timor non ſolum Iudæorum, quia erant vicini, vel ſitu loci, vel ſciētia legis, ſed etiam exterarum gentium corda concuſſit, nec tm̄ montana Iudeæ, ſed omnia mundani regni mundanęq; ſapientiæ culmina Chriſti fama tranſcendit.

c Et Zacharias pater eius repletus eſt Spirituſancto, & prophetauit dicens: Benedictus dominus Deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.

d Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui.

e Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui a ſæculo ſunt Prophetarum eius.

f Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos.

g Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & memorari teſtamenti ſui ſancti. Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrũ daturum ſe nobis.

h Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrum liberati, ſeruiamus illi.

i In ſanctitate & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris.

K Et tu puer Propheta altiſsimi vocaberis, preibis enim ante faciem Domini parare vias eius.

c ¶ AMBRO. Bonus Deus, & facilis indulgere peccatis, non ſolum ablata reſtituit, ſed etiam inſperata concedit. Nemo ergo diffidat, nemo veterum conſcius delictorum præmia diuina deſperet. Nouit Deus mutare ſententiam, ſi tu noueris emendare delictum. Ille ſiquidem dudum mutus prophetizat. vnde dicitur. {Et Zacha. pa. eius reple. eſt Spirituſancto.} CHRY. Scilicet operatione ſancti Spiritus, ne quocumque modo gratiam Spirituſſancti nactus, ſed ad plenum, & fulgebat in eo Prophetiæ donum. vnde ſequit. {Et prophetauit.}
Hom. 10. ORIG. Plenus autem Spiritusãcto Zacharias duas prophetias generaliter nuntiat, primam de Chriſto, alteram de Ioanne, quod manifeſte de verbis illius ꝓbatur in quibus quaſi de p̄ſenti, & quaſi iam verſarentur in mundo loquitur de Ioanne, & primo de Saluatore dicens: {Benedictus do. Deus Iſ. quia viſi. & fe. redem. plebis ſuæ. CHRY. Dum Deum benediceret Zacharias, viſitationem dicit eſſe factam ab eo erga populum ſuum, ſiue materiales Iſraelitas quis velit accipere, venit. n. ad oues quæ perierant domus Iſrael: ſiue ſpirituales, i. fideles qui digni fuerũt hac viſitatione, efficacẽ erga ſe diuinam prouiſionẽ facientes: BEDA. Viſitauit autem dominus plebem ſuam quaſi longa infirmitate tabeſcentem, & quaſi venditam ſub peccato vnici filij ſui ſanguine redemit. Quod quia Zacharias proxime faciendum cognouerat, prophetico more quaſi iam factum narrat. Dicit autem: {Plebem ſuam.} nõ quia veniens ſuam inuenit, ſed quia viſitando ſuã fecit.

o ¶ THEOPH. Videbatur Deus dormire peccata multa reſpiciens: ſed in nouiſſimis incarnatus temporibus excitatus eſt, & contriuit dæmones qui nos oderant. vnde dicitur: {Et erex. cor. ſa. no. in do. Da. pue. ſui. ORIG. Quia de ſemine Dauid ſecundum carnem natus eſt Chriſtus. vnde dicitur: {Cornu ſalutis nobis in domo Dauid.} ſicut & alibi dictum eſt: Vinea facta eſt in cornu, i. in Ieſu Chriſto. CHRY: Cornu autem nominat poteſtatem, gloriam & famam, Metaphoricę a brutis animalibus illud accipiens, quibus loco muniminis & gloria cornua Deus dedit. BEDA. Cornu etiam ſalutis regnum Saluatoris Chriſti vocatur. Oſſa ſiquidem omnia carne inuoluta ſunt. Cornu excedit carnem: & ideo cornu ſalutis regnum Chriſti vocatur, quo mundus & carnis gaudia ſuperantur, in cuius figuram Dauid & Salomon cornu olei ſunt in regni gloriam conſecrati.

e ¶ THEO. Quòd de domo Dauid Chriſtus naſceretur: Micheas mentionem facit dicens: Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquàm minima es, ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Iſrael. Sed & omnes prophetæ de incarnatione dixerunt. Et ideo dicitur: {Sicut locu. eſt per os ſanctorum Prophetarum.} GRE. Per quod innuit Deum per illos eſſe locutum, & non eſſe humanum quod dixerunt. BEDA. Dicit autem: {Qui a ſæculo ſunt.} quia tota veteris teſtamenti ſcriptura prophetice de Chriſto proceſſit: nam & ipſe pater Adam & cæteri patrum, factis ſuis eius diſpenſationi teſtimonium reddunt.

f ¶ BEDA. Cum primo breuiter præmiſiſſet: Erexit cornu ſalutis nobis, continuo explanans quid dixerit, ſubdit: {Salutem ex inimicis noſtris} quaſi dicat, erexit nobis cornu, i. erexit nobis {ſalutem ex inimicis noſtris. Et de manu omnium qui oderunt nos.} ORIG. Non autem putemus nunc de corporalibus inimicis dici, ſed de ſpiritualibus. Venit enim dominus Ieſus fortis in prælio deſtruere omnes inimicos noſtros, vt nos de eorum inſidijs. & tentationibus liberos faceret.

l ¶ BEDA. Dixerat Dominum, iuxta eloquia Prophetarum in domo Dauid naſciturum, dicit eundem ad explendum teſtamentum quod Abrahæ diſpoſuit nos eſſe liberaturum, quia his præcipue Patriarchis de ſuo ſemine, vel congregatio gentium, vel Chriſti eſt incarnatio promiſſa. præmittitur autem Dauid, quia Abrahæ ſanctus Eccleſiæ cætus eſt promiſſus: Dauid autem, quòd ex eo Chriſtus naſciturus eſſet, audiuit. Et ideo poſt id quod dictum eſt de Dauid, ſubdit de Abraham dicens: {Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris. ORIGE. Ego puto, quòd in aduentu Domini Saluatoris, & Abraham, & Iſaac, & Iacob fruiti ſint miſericordia Dei. Non eſt enim credibile, vt qui prius viderunt diem illius & lætati ſunt, poſtea in aduentu ipſius nihil vtilitatis acciperent, cum ſcriptum ſit: Pacem faciens per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue ſuper terram ſiue in cælis. THEO. Chriſti etiam gratia ſe vſque ad illos extendit, qui mortui extiterunt, quia per eum reſurgemus non ſolum nos, ſed & qui fuerunt ante mortui. Fecit & miſericordiam cum patribus noſtris, ſecundum quòd eorum ſpem & deſiderium impleuit. vnde ſequitur: {Et memorari teſtamenti ſui ſancti.} illius ſcilicet, de quo dicit: Benedicens benedicam tibi, & multiplicabo te. Multiplicatus eſt enim Abraham in omnibus gentibus per imitationem fidei eius adoptatis in filios, ſed etiam patres videntes ſuos filios, talia beneficia recepiſſe cõgaudent & recipiunt miſericordiam in ſe ipſis. vnde ſequitur: {Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum daturum ſe nobis.} BASILIVS. Nemo autem audiens, quòd iuraſſet Dominus Abrahæ, ad iurandum ſit promptus. ſicut enim furor de Deo dictus non ſignificat paſſionem ſed punitionem, ſic neque Deus iurat vt homo, ſed verbum eius loco iuramenti nobis ad veritatem exprimitur, immutabili ſententia quod promiſſum eſt approbans.

h ¶ CHRYSO. Quia exortum nobis cornu ſalutis ex domo Dauid dixerat, oſtendit quòd per ipſum & gloriam participamus & diſpendia inimici vitauimus. vnde dicit: {Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiamus illi.} Duo prædicta non facile reperiet aliquis ſeſe comitantia. plures enim euitant pericula: ſed vita glorioſa priuantur, ſicut ſceleris patratores, qui de carcere ex indulgentia Regia abſoluuntur. econtra gaudent Angeli gloria: ſed ob hanc periclitari coguntur, ſicut milites bellicoſi vitam inclytam amplexantes ſecuritate multoties caruerunt. Sed hoc cornu & ſaluat & glorificat. ſaluat quidem eripiens a manibus hoſtium, non leuiter ſed mirifice, vt non ſit vltra timendum. Et hoc eſt quod dicit: {Vt ſine timore.} ORIG. Vel aliter, crebro de hoſtium manu aliqui liberantur: ſed non abſque timore. Cum enim metus & diſcrimen ante præceſſerint, & ſic de inimicorum manu quis eruatur, liberatus eſt quidem. ſed non ſine timore: ideo dixit, quòd Chriſti aduentus ſine timore nos a manibus hoſtium eripi fecit. Non enim eorũ inſidias ſenſimus, ſed repente ab eis nos ſegregans eduxit ad ſortis propriæ manſionem.

i ¶ CHRYSOSTOMVS. Glorificat Zacharias Dominum, quia fecit nos ſibi ſeruire cum plena fiducia non carnaliter vt Iudæi in ſanguine victimarũ, ſed ſpiritualiter in bonis operibus. Et hoc eſt quod dicit: {In ſanctitate & iuſtitia.} Eſt enim ſanctitas apta circa Deum æquitas. Iuſtitia vero quæ eſt circa homines: puta quòd aliquis reuerenter exequatur diuina, & quo ad homines laudabiliter conuerſetur. Dicit autem, non coram hominibus, vt hypocritę volentes hominibus placere ſed {coram Deo,} ſicut hi quorum commendatio non eſt ab hominibus, ſed a Deo, & hoc non ſemel aut ad tempus, ſed ſingulis diebus & quãdiu vixerint. vnde dicit: {Omnibus diebus noſtris.} BEDA. Nam qui vel ante mortem ab eius ſeruitio diſcedit, vel immunditia qualibet ſine iniuſtitia fidei ſuæ ſynceritatem commaculat, vel coram hominibus tantum & non coram Deo, ſanctus, & iuſtus perdurare tendit, nondum perfecte de manu ſpiritualium inimicorum liberatus Domino ſeruit, ſed exemplo veterum Samaritanorum dijs gentium pariter & dæmonio ſeruire conatur.

K ¶ AMBROSIVS. Pulchre cum de Domino prophetaret, ad Prophetam ſua verba conuertit, vt hoc quoque beneficium eſſe Domini deſignaret, ne cum publica numeraret, ſua quaſi ingratus tacuiſſe videretur. vnde dicitur. {Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis.} ORIGEN. Ideo reor Zachariam feſtinaſſe vt loqueretur ad puerum, quia ſciebat eum poſt Paululũ in eremo moraturum, nec ſe eius poſſe habere præſentiam. AMBRO. Sed fortaſſe aliqui quaſi irrationabilem mentis exceſſum putent, ꝙ octo dierum infantem alloquitur. Verum ſi tenemus ſuperiora, intelligimus ꝓfecto, ꝙ ponit vocẽ patris natus audire, q̃ Mariæ ſalutationẽ anteq̃ naſceret audiuit. ſciebat ꝓpheta al's eſſe aures ꝓphetæ, q̃ ſpũ Dei non corporis ętate reſerant, hẽbat intelligẽdi ſenſum, q̃ exultãdi habebat affectũ. BEDA. Niſi forte putandus eſt Zacharias propter eos qui aderãt potius inſtruendo futura

l Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſsionem peccatorum eorum.

m Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto.

n Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.

o Puer autem creſcebat & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis vſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.

futura ſui filij munera quæ dudum per Angelum didicerat, mox vt loqui potuit prædicare voluiſſe. Audiant Arriani quòd Chriſtum quem Ioannes prophetando præibat altiſſimum vocat, ſicut in Pſalmo dicitur: Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. CHRY. Sicut autem regibus commilitones ſunt, qui eis viciniores exiſtunt, ſic Ioãnes cum eſſet amicus ſponſi de prope eius aduẽtum præceſſit. & hoc eſt quod ſubditur: {Præibis enim ante faciem Domini parare vias eius.} Alij enim prophetæ eminus Chriſti myſterium prædicauerant, hic vero ꝓpius prædicauit vt & Chriſtum videret, & eum cæteris indicaret. GREGOR. 19. Mor. Quiſquis autem pręedicando a ſordibus vitiorum corda audientium mundat, venientis ſapientiæ ad cor. viam præparat.

l ¶ THEOPH. Qualiter præcurſor viam Domini præparauit exponit ſubdens: {Ad dan. ſcientiam ſalu. ple. eius.} Salus dominus Ieſus eſt, data eſt autem plebi ſcientia ſalutis, i. Chriſti a Ioanne, qui teſtimonium perhibebat de Chriſto. BEDA: Quaſi Ieſu, i. Saluatoris nomen exponere. & diligentius commendare deſiderans, ſalutis mentionem frequentat, ſed ne temporalem ſalutem promitti putares ſubdit: {In remiſſionem peccatorum eorũ.} THEOPHI. Non enim aliter cognitus eſſet Deus, niſi plebi peccata dimiſiſſet. Dei enim eſt peccata dimittere. BEDA: Verum Iudæi non Chriſtum ſuſcipere, ſed Antichriſtum malunt expectare, quia non intus a peccati dominio: ſed foris ab humanæ ſeruitutis iugo cupiunt liberari.

m ¶ THEOPHI. Quia Deus peccata nobis dimiſit, non propter opera noſtra ſed propter miſericordiam ſuam: ideo conuenienter addidit: {Per viſce. miſe. Dei noſtri.} CHRY. Quam quidem miſericordiam non ipſimet inquirentes inueniemus: ſed deſuper nobis Deus aperuit. vnde ſequitur: In quibus. ſ. miſericordiæ operibus: {Viſitauit nos.} aſſumpta carne: {Oriens ex alto.} GRAECVS: In altis permanens, tñ in terrenis præſens, non diuiſionem patiẽs, neq; circũſcriptionem, quod intellectus noſter compræhendere non poteſt, nec vlla ſerie verborum exprimere.

n ¶ BEDA: Recte Chriſtus oriens vocatur, quia nobis ortum verę lucis aperuit. vnde ſequitur: {Illuminare his qui in tene. & in vm. mor. ſedent. CHRY. Tenebras hic appellat non materiales. ſed errorem & a fide diſtantiam. BASI. Tenebroſa enim erat plebs gentilis, quæ idolorum cultu grauabatur, donec lux orta diſperſit caliginem & ſplendorem veritatis expandit. GRE. 4. Mor. Vmbra vero mortis obliuio mentis accipitur. Sicut enim mors hoc quod interficit agit, vt non ſit in vita ita obliuio hoc quod intercipit agit, vt non ſit in memoria. vnde Iudæorum populus qui Dei oblitus fuerat, dicitur in vmbra mortis ſedere. Vmbra etiam mortis mors carnis accipitur, quia ſicut vera mors eſt qua anima ſeparatur a Deo, ita vmbra mortis eſt qua caro ſeparatur ab anima. vnde voce martyrum dicitur: Operuit nos vmbra mortis. Per vmbram etiam mortis imitatio diaboli qui mors in Apocalypſi dicitur deſignatur, quia ſicut vmbra iuxta qualitatem corporis ducitur, ita actiones iniquorũ de ſpecie imitationis eius exprimuntur. CHRY. Recte autem dicit: {Sedent} non enim ambulabamus in tenebris, ſed ſedebamus. THEO. Non ſolũ autem oriens Dominus his qui in tenebris ſedent illuminat, ſed aliquid amplius facit. vnde ſequitur: {Ad dirigẽdos pedes noſtros in viam pacis.} Via pacis eſt via iuſtitiæ ad quam direxit pedes, i. affectus animarum noſtrarum. GREG. in Homi. Tunc enim greſſus noſtros in viam pacis dirigimus, qñ per illud actionum iter pergimus, in quo ab auctoris noſtri gratia non diſcordemus. AMBRO. Similis & illud aduerte q̃ paucis Eliſabeth, q̃ multis Zacharias prophetizet, & vterque ſancto impletus ſpiritu loquebatur, ſed diſciplina ſeruatur, vt mulier diſcere magis, quæ diuina ſunt ſtudeat quàm docere.

o ¶ BEDA. Prædicator pniæ futurus, vt liberius auditores ſuos a mundi illecebris erudiẽdo ſuſtollat, primæuam in deſertis trãſigit vitam. vnde dicitur: {Puer autem creſcebat.} THEO. Secundum corporalem ætatem, & confortabatur ſpiritu. Simul enim cum corpore ſpirituale donum creſcebat, & ſpiritus operationes in eo magis ac magis oſtendebantur. ORI. Vel creſcebat ſpiritu nec in eadem permanebat menſura qua cęperat, ſed ſemper creſcebat ſpiritus in eo, ſemper voluntas eius ad meliora ſe tendens habebat profectus ſuos, & mens diuinius aliquid contemplabatur. Exercebat ſe memoria, vt plura in theſauro ſuo reconderet. Addit autem: {Et cõfortabatur.} Infirma. n. eſt humana natura. Legimus enim: Caro autem infirma. Confortanda eſt itaq; ſpiritu, ſpiritus enim promptus eſt. Multi confortantur carne; athleta autẽ Dei ſpiritu roborandus eſt, vt ſapientiam carnis elidat. vnde receſſit, fugiens tumultum vrbium propter frequẽtiam. Sequitur enim. {Et erat in deſertis.} vbi purior aer eſt, cælum apertius, & familiarior Deus, vt quia nondum baptiſmi & prædicationis tẽpus aduenerat, vacaret orationibus & cum Angelis conuerſaret, appellaret dominum, & illum audiret dicentem: Ecce adſum. THEOPH. Vel erat in deſertis, vt extra multorum malitiam nutriretur, & vt neminẽ vereretur arguere. Si enim fuiſſet in mundo, forte fuiſſet amicitia & conuerſatione hominum deprauatus, ſimul etiam vt eſſet fide dignus, qui prædicaturus erat Chriſtum. Occultabatur autem in deſertis, donec placuit Deo ipſum Iſraelitico populo demonſtrare. vnde ſequitur: {Vſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.} AMBRO. Pulchre autem tempus quo fuit in vtero Propheta deſcribitur, ne Mariæ præſentia taceatur, ſed tempus ſiletur infantiæ, eo ꝙ præſentia matris Domini in vtero roboratur, qui infantis impedimenta neſciuit.

CAPVT II.

Factum eſt autem in diebus illis. Exijt edictum a Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Hæc deſcriptio prima facta eſt a præſide Syrię Cyrino. Et ibant omnes vt profiterẽtur ſinguli in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph a Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem, eo quòd eſſet de

CAP. II.

BEDA: Naſciturus in carne Dei filius, ſicut de Virgine natus virginitatis ſibi decus oſtendit eſſe gratiſſimum, ita pacatiſſimo tempore ſæculi procreatur, quia pacem quærere docuit, & pacis ſectatores inuiſere dignatur. Nullum autem potuit magis eſſe pacis indicium q̃ vna totum orbem deſcriptione concludi, cuius moderator Auguſtus, tãta duodecim annis circa tempus Dominicæ natiuitatis pace regnauit, vt bellis toto orbe ſopitis Prophetæ pręſagium ad literam videatur impleſſe. vnde dicitur: {Factum eſt autem in diebus illis, Exijt edic. a Cæſa. Auguſto vt deſcri. vniuerſus orbis.} GRAE. Tunc etiam naſcitur Chriſtus, cum Principes Iudæorum defecerant, & ad Romanos Principes translatum erat Imperium, quibus Iudæi tributa ſoluebant, & ſic impletur prophetia prædicens non deficere Ducem de Iuda, nec Principem de femoribus eius, donec veniat qui mittendus eſt. Iam vero Cæſare Auguſto. 42. annũ Imperij peragente, exijt ab eo edictum totum orbem conſcribi ad tributa ſoluenda, quod cuidam Cyrino Cæſar commiſerat, quem Iudeæ & Syriæ Præſidem ſtatuit. vnde ſequitur: {Hæc deſcriptio prima facta eſt a Præſide Syriæ Cyrino. BEDA. Signat hanc deſcriptionem vel primam eſſe earum, quæ totum orbem concluſerint, quia pleræq; iam partes terrarum ſæpe leguntur fuiſſe deſcriptæ, vel primo tunc cæpiſſe, quando Cyrinus in Syriam miſſus eſt. AMBRO. Pulchre autem Præſidis nomen addidit, vt ſeriem temporis deſignaret. nam ſi Conſules aſcribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tempus aſcribi? BEDA. Superna autem diſpenſatione profeſſio cenſus ita deſcripta eſt, vt in ſuam quiſque patriam ire iuberetur, ſecundum quòd ſequitur: {Et ibant omnes vt profiterẽtur ſinguli in ciuitatem ſuam.} Quod ideo factum eſt, vt Dominus alibi conceptus, alibi natus, inſidiantis Herodis furorem facilius euaderet. vnde ſequitur: {Aſcendit autem & Ioſeph a Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam.} CHRYSOSTOMVS. Domino autem dirigente Auguſtus hoc edictum cenſuit, vt vnigeniti præſentiæ famuletur. nam hoc edictum matrem attrahebat in patriam, quam Prophetæ prædixerant, ſcilicet in Bethlehem Iudæ. vnde dicit: {Ciuitatem Dauid quæ vocatur Bethlehem.} GRAECVS. Ideo autem addidit ciuitatem Dauid, vt promiſſionem factam Dauid a Deo ex fructu ventris eius Rex perpetuus adueniret, eſſe completam annunciet. vnde ſequitur: {Eo quòd eſſet de domo & familia Dauid.} Per hoc autem, quòd Ioſeph erat de cognatione Dauid, cõtentus fuit Euangeliſta ipſam quoq; virginem de cognatione Dauid ꝓmulgare, cum lex diuina præciperet coniugales copulas ex eadem

progenie.contrahi. vnde ſequitur: {Cum Maria deſponſata ſibi vxore pregnante. CYRIL. Dicit autem eam fuiſſe deſponſatam innuens, ꝙ ſolis ſponſalibus præcedentibus eſt cõceptio ſubſecuta: neque.n.ex virili ſemine ſancta virgo concepit. GREG. in Hom. Myſtice autem naſcituro Domino mundus deſcribitur,

domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore pregnante.

b Factum eſt autem cum eſſent ibi, *impleti ſunt dies vt pareret*. Et peperit filium ſuum primogenitum, & pãnis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio.

c Et paſtores erant in regione eadem, vigilantes & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum. Et ecce Angelus Domini ſtetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulſit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Nolite timere. Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc vobis ſignum:

quia ille apparebat in carne, qui electos ſuos aſcriberet in æternitate. AMBR. Et dum profeſſio ſæcularis oſtẽditur, ſpiritualis implicatur, non terrarum regi dicanda, ſed cæli. profeſſio iſta fidei cenſus animorum eſt. Abolito.n.ſynagoge cenſu vetuſto, nouus cenſus Eccleſiæ parabatur. denique vt ſcias cenſum non Auguſti eſſe ſed Chriſti, totus orbis profiteri iubetur. Quis autem poterat profeſſionem totius orbis exigere, niſi qui totius orbis habebat imperium? non enim Auguſti ſed Dñi eſt terra & *plenitudo* eius. BEDA. Qui etiam vocabulum Auguſti perfectiſſime compleuit, vtputa ſuos & augere deſiderans, & augere ſufficiens. THEO. Conueniens etiam erat, vt per Chriſtum cultus multorum deorum deficeret, & vnus Deus coleretur: vnde vnus Rex orbi imperaſſe deſcribit. ORI. Diligentius autem intuenti ſacramentum quoddam videtur figurari, quòd in totius orbis profeſſione deſcribi oportuerit & Chriſtum, vt cum omnibus ſcriptus ſanctificaret omnes, & cum orbe relatus in cenſum communionem ſui præberet orbi. BEDA: Sicut autem tunc imperante Auguſto, & pręſidente Cyrino, ibant ſinguli in ſuam ciuitatem vt profiterentur *cenſum*. *ſic modo* imperante Chriſto per doctores Eccleſiæ præſides profiteri debemus cenſum iuſtitiæ. AMBRO. Hæc eſt ergo prima profeſſio mentium Domino, *cui omnes profitentur, non præconiis euocatione* ſed vatis dicentis, Omnes gẽtes plaudite manibus. deniq; vt ſciãt cenſum eſſe iuſtitiæ, veniunt ad eum Ioſeph & Maria, hoc eſt iuſtus & virgo. Ille qui verbum ſeruaret, iſta quæ pareret. BEDA. Ciuitas noſtra & patria, eſt patria beata ad quam creſcẽtibus quotidie virtutibus ire debemus. Quotidie aũt ſancta Eccleſia ſuũ comitata doctorem de rota mundanæ conuerſationis quod Galilæa ſonat, in ciuitatem Iuda. ſ.confeſſionis & laudis aſcendens, cenſum ſuę deuotionis regi æterno perſoluit, quæ in exemplo beatæ virginis Mariæ concipit nos virgo de ſpiritu, quæ alij quidem deſponſata ab alio fœcundatur, *dum præpoſito ſibi Pontifici viſibiliter* iungitur: ſed inuiſibilis ſpiritus virtute cumulatur. Vnde & bene Ioſeph auctus interpræatur. indicans ipſo nomine, quòd inſtantia loquentis magiſtri nil valet, niſi augmentum ſuperni iuuaminis vt audiatur, acceperit.

b ¶ AMBRO. Breuiter ſanctus Lucas, & quomodo, & quo tempore, & quo loco ſecundum carnem Chriſtus natus ſit, explicauit dicens: {Factum eſt autem cum eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret.} Quomodo quidem, quia nupta concepit: ſed virgo generauit. GREG. Niſenus. Apparens.n.vt homo non per omnia legibus humanæ naturæ ſubiicitur. nam ꝙ ex muliere naſcitur, humilitatem redolet. Virginitas vero quæ ortui deſeruiuit, oſtendit q̃ tranſcenderet hominem. Huius ergo iocũda portatio, ortus immaculatus, partus facilis, abſque *corruptela natiuitas*, nec ex luxu incipiens, nec doloribus edita, quia namque ea quæ naturæ noſtrę mortem per culpam inſeruit damnata eſt, vt cum doloribus pareret, oportebat parentem vitæ cum gaudio partum perficere. Eo autem tempore per incorruptionem virgineam ad vitã tranſmigrat mortalium, in quo diminui incipiunt tenebræ, & nocturna immenſitas exuberantia deficere cogitur. Mors enim peccati finem prauitatis attigerat, ſed de cætero tendit ad nihilum ꝓpter vere lucis præſentiam quæ radijs Euangelicis totum orbem luſtrauit. BEDA. Eo etiam tempore dignatus eſt incarnari, quo mox natus cenſu Cæſaris aſcriberetur, atque ob noſtri liberationem ipſe ſeruitio ſubderetur. vnde etiam nõ ſolum propter iudicium regij ſtemmatis: ſed etiam propter nominis ſacramentũ Dñs in Bethleem naſcitur. GRE. *Bethleem quippe domus* panis interpretatur, Ipſe nãque eſt qui ait: Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi. Locus ergo in quo Dñs naſcitur domus panis antea vocabatur, quia futurum erat, vt ibi ille per materiam carnis appareret, qui electorum mentes interna ſatietate reficeret. BEDA. Sed & vſque ad conſummationem ſæculi Dominus in Nazareth concipi, in Bethleem naſci non deſinit, cum quilibet audientium verbi flore ſuſcepto domũ verbi in ſe æterni panis efficit quotidie in vtero virginali, hoc eſt in animo credentium per

F fidem concipitur, per baptiſmum gignitur. Sequitur: {Et peperit filium ſuum primogenitum. HIERONY. contra Heluidium: Ex hoc Heluidus nititur approbare primogenitum dici non poſſe, niſi eum qui habeat & fratres, ſicut vnigenitus ille vocatur, qui parentibus ſit ſolus filius. Nos autem ita diffinimus: Vnigenitus eſt primogenitus, non omnis primogenitus eſt vnigenitus. Primogenitum nõ eſſe dicimus eum quem alij ſubſequuntur, ſed ante quem nullus alioquin ſi non eſt primogenitus niſi is quẽ ſequantur & fratres, tamdiu Sacerdotibus primogenita non debentur, quamdiu & alij fuerint procreati, ne forte partu poſtea non ſequẽte, vnigenitus ſit & non primogenitus. BEDA. Eſt etiam vnigenitus in ſubſtantia diuinitatis, primogenitus ſuſceptione humanitatis. primogenitus in gratia, vnigenitus in natura. HIERO. Contra Heluidium: Nulla autem ibi obſtetrix, nulla muliercularum ſollicitudo interceſſit. Ipſa pannis inuoluit infantem, ipſa mater & obſtetrix fuit. vnde ſequitur: {Et pannis eum inuoluit.} BEDA: Qui totum mundum vario veſtit ornatu pannis vilibus inuoluitur, vt nos ſtolam primam recipere valeamus: Per quem omnia facta ſunt, manus pedeſque cunis aſtringuntur, vt noſtræ manus ad opus bonum exertæ, noſtri ſint pedes *in viam pacis* directi. GRAECVS. O admirabilem coartationem & peregrinationem quam ſubijt qui continet orbem, ab initio captat penuriam, & *eam in ſeipſo decorat?* nimirum ſi voluiſſet venire poterat mouendo cælum, concutiendo terram, emittens fulmina, non autem ſic proceſſit. non enim perdere ſed ſaluare volebat, ab ipſis primordijs humanam conculcare ſuperbiam, atque ideo non tantum homo fit: ſed etiam homo pauper, & pauperem matrem elegit, quæ caret his quibus natum infantem reclinet. Sequitur enim. {Et reclinauit eũ in præſepio.} BEDA: Duri præſepis anguſtia continetur cui cælum ſedes eſt, vt nos per cæleſtis regni gaudia dilatet. Qui panis eſt Angelorum in præſepio reclinatur, vt nos quaſi ſancta animalia carnis ſuæ frumento reficiat. CYRILLVS. Reperit *etiam hominem factum* beſtialem in anima: & ideo in præſepio loco pabuli ponitur, vt vitam beſtialem mutantes, ad conſonam homini perducamur ſcientiam, pertingentes non fœnum: ſed panem cæleſtem vitæ corpus. BEDA. Qui autem ad dextram patris ſedet, in diuerſorio loco eget, vt nobis in domo patris ſui multas manſiones præparet. vnde ſequitur: {Quia non erat ei locus in diuerſorio.} Naſcitur non in parentum domo, ſed in diuerſorio & in via, quia per incarnationis myſterium via factus eſt, qua nos ad patriam, vbi veritate & vita fruemur, adduceret. GREGORIVS. in Homilia. Et vt oſtenderet, quia per humanitatem quam aſſumpſerat, quaſi in alieno naſcebatur non ſecundum poteſtatem, ſed ſecundum naturam. AMBROSIVS. Propter te ergo infirmitas, in ſe potentia, propter te inopia: in ſe opulentia. noli hoc æſtimare quod cernis, ſed quod redimeris agnoſce. Plus Domine Ieſu iniurijs tuis debeo, quòd redemptus ſum, quàm opibus quòd creatus ſum. Non prodeſſet naſci, niſi etiam redimi profuiſſet.

c ¶ AMBROSIVS. Videte quemadmodum diuina curia fidem aſtruat. Angelus Mariam, Angelus Ioſeph, Angelus Paſtores edocet. de quibus dicitur: {Et Paſtores erant in Regione eadem, vigilantes & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum. CHRYSOSTOMVS. Ioſeph quidem in ſomnis apparuit Angelus, Paſtoribus autem viſibiliter quaſi rudioribus, non autem Angelus iuit Hieroſolymam, non requiſiuit Scribas & Phariſæos, erant enim corrupti, & præ inuidia cruciabantur. Sed hi erant ſynceri, antiquam conuerſationem Patriarcharum & Moyſi colentes. Eſt autem ſemita quædam ad Philoſophiam perducens innocentia. BEDA in Homilia. Nuſquàm autem in tota veteris teſtamenti ſerie reperimus Angelos, qui tam ſedulo apparuere patribus, cum luce apparuiſſe. Sed hoc priuilegium recte huic tempori eſt ſeruatum. quando exortum eſt in tenebris lumen rectis corde. vnde ſequitur: {Et claritas Dei circumfulſit illos.} AMBROSIVS. Ex vtero funditur, ſed coruſcat a cælo, terreno in diuerſorio iacet, ſed cæleſti lumine viget. GRAECVS: Verum pauidi facti ſunt in miraculo. vnde ſequitur: {Et timuerũt timore

timore magno. Sed Angelus cum pauor ingruerit, fugat ipſum. A vnde ſequitur: {Et dixit illis Angelus: nolite timere.} non ſolum ſedat terrorem, ſed etiam alacritatem infundit. Sequitur enim. {Ecce enim euan.vo.gau.ma.quod erit omni populo.} Non ſoli populo Iudæorum, ſed etiam omnibus. Cauſa autem gaudii oſtẽditur: nouus & admirabilis partus manifeſtatur ex ipſis nominibus. Nam ſequitur: {Quia natus eſt uobis hodie Saluator, q. eſt Chriſtus domin⁹} quorum primum, id eſt Saluator eſt actionis: tertium autem.ſ. dominus maieſtatis.

De incarn. unige. ca.1. CYRIL. Sed id qđ in medio ponitur.ſ. Chriſtus non naturã ſignificat, ſed hypoſtaſim compoſitam. In Chriſto enim Saluatore vnctionem fore celebratam fatemur: non tamen figuralem, ſicut olim in regibus ex oleo quaſi ex prophetica gratia, neque ad perfectionem alicuius negocii, iuxta illud Eſaiæ: Hæc dicit dominus Chriſto meo Cyro. Qui quãquam eſſet idolatra, dictus eſt Chriſtus vt cæleſti cenſura totam occuparet Babyloniorum prouinciam. Fuit autem vnctus Saluator ſpirituſancto humanitus in forma ſerui. vngens autem vt Deus ſpirituſancto credentes in eum. GRECVS: Huius autem natiuitatis & tempus oſtẽdit, cum dicit: {Hodie} & locum, cum ſubdit: {In ciuitate Dauid.} & ſigna, cum ſubiungit: {Et hoc vobis ſignum: *Inuenietis infantem* pannis inuolutum, & poſitum in præſepio.} Ecce paſtoribus An- C geli paſtorem præcipuum prædicant tamquam agnum in antro manifeſtatum & editum. BEDA. Crebris autem infantia Saluatoris, & Angelorum præconiis, & euangeliſtarum nobis eſt conculcata teſtimoniis, vt noſtris altius cordibus quid pro nobis factum ſit infigatur. Et notandum ꝙ ſignum nati Saluatoris datur non tyrio exceptum oſtro, ſed pannis ſqualentibus inuolutum: non in ornatis auro ſtratoriis, ſed in præſepibus inueniendum. MAXIMVS in Sermo. Natiui. Sed ſi tibi panni fortaſſis vileſcunt, Angelos collaudantes admirare. Si præſepe deſpicis, erige parumper oculos, & nouam in cœlo ſtellam proteſtantem mundo natiuitatem dominicam contuere. Si credis vilia, crede mirifica. Si de his quæ humilitatis ſunt diſputas, quæ alta ſunt & cœleſtia venerare. GREG. in Hom. Myſtice autẽ, ꝙ vigilantibus paſtoribus Angelus apparet, eoſque claritas Dei circumfulſit, hoc eſt ꝙ illi præ cæteris videre ſublimia merẽtur, qui fidelibus gregibus præeſſe ſollicite ſciunt: Dumque ipſi pie ſuper gregem vigilant, diuina ſuper eos latius gratia corruſcat. BEDA: in Homi. Significãt enim myſtice paſtores iſti gregum doctores quoſque, ac rectores fidelium animarum. Nox cuius vigilias cuſtodiebant ſuper gregem ſuum pericula tentationum indicat a quibus ſe ſuoſque ſubiectos cuſtodire non deſiſtunt. Et bene nato domino paſtores ſuper gregem vigilant, quia *natus eſt qui dicit*: Ego *ſum* paſtor bonus, ſed & tempus imminebat quo idem paſtor oues ſuas quæ diſperſæ erãt,

Hom.12 ad uitæ paſcua reuocaret. ORI. Cæterum, ſi ad ſecretiorem oporter aſcendere intellectum, dicam quoſdam fuiſſe paſtores Angelos qui res humanas regerent. Et cum horum vnuſquiſque ſuã cuſtodiam conſeruaret, veniſſe Angelum nato domino, & annunciaſſe paſtoribus, ꝙ verus eſſet paſtor exortus. Angeli enim ante aduentum Saluatoris, parum poterant commiſſis ſibi vtilitatis afferre. Vix enim aliquis vnus ex ſingulis gentibus credebat in Deũ, nunc autem populi accedunt ad fidem Ieſu.

d ¶ BEDA: Ne parua vnius Angeli videretur auctoritas, poſtquam vnus ſacramentum nouæ natiuitatis edocuit: ſtatim multitudo cœleſtium agminum affuit. vnde dicitur: {Et ſubito facta eſt cum *Angelo multitudo militiæ cæleſtis.*} *Bene chorus adueniẽs* Angelorum militiæ cæleſtis vocabulum accipit, qui & duci illi in prælio qui ad debellandas aereas poteſtates apparuit humiliter obſecundat, & ipſe poteſtates eaſdem contrarias ne mortales tantum tentare valeant, quantum volunt fortiter armis cæleſtibus proturbat. quia vero Deus, & homo naſcitur, iure hominib⁹ pax, & Deo gloria canitur. vnde ſequitur. {Laudantiũ Deum & dicentium: Gloria in altiſsimis Deo.} vno Angelo, vno euangelizante nuncio natum in carne Deum mox multitudo militiæ cęleſtis in laudem Creatoris prorumpit, vt & Chriſto deuotionem impendat & nos ſuo inſtruat exemplo: quoties aliquis fratrum ſacræ eruditionis verbum inſonuerit, vel ipſi quæ pietatis ſunt ad mentem reduxerimus: Deo ſtatim laudes corde, ore, & opere reddendas. CHRY. Et *olim quidem Angeli* ad puniendum mittebãtur, puta ad Iſraelitas, ad Dauid, ad Sodomitas, ad gemitus conual

Inuenietis infantem pannis inuolutũ, & poſitum in præſepio.

d Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militię cœleſtis, laudantium Deum, & dicentiũ: Gloria in altiſsimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

e Et factum eſt vt diſceſſerũt ab B eis Angeli in cœlum, paſtores loquebantur adinuicem: Tranſeamus vſque Bethlehem, & videamus hoc verbum quod factum eſt quod fecit dominus, & oſtendit nobis. & venerunt feſtinantes, & inuenerunt Mariam, & Ioſeph, & infantem poſitum in pręſepio. Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat *illis de puero hoc*. Et omnes qui audierunt mirati ſunt, & de his quæ dicta erant a paſtoribus ad ipſos. Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens

lem, nunc econtra canunt in terra gratias agentes Deo, eo ꝙ ſuum deſcenſum ad homines eis reſerauit. GREG. 28. Moral. Simul Cap.4. etiam laudant, quia redemptioni noſtræ voces ſuæ exultationis accomodant, ſimul etiam, quia dum nos conſpiciunt recipi, ſuum gaudent numerum impleri. BEDA. Optant etiam pacem hominibus, cũ ſubdunt: {Et in terra pax hominibus.} quia quos *infirmos prius* abiectoſque deſpexerant, naſcente in carne domino iam ſocios venerãtur. CYRIL. Hæc autem pax per Chriſtum facta eſt. Reconciliauit.n. nos per ſe Deo & patri, culpam hoſtilem de medio auferens, duos populos in vnum hominem pacificauit, ac cælicolas, & terrenos in vnum gregem compoſuit. BEDA: Quibus autem hominibus pacem poſcant, exponunt dicentes. {Bonæ voluntatis.} eis.ſ. qui ſuſcipiunt natum Chriſtum. non enim eſt pax impiis, ſed pax multa diligentibus nomen Dei. ORI. Sed diligens lector inqui- Homil. 13. rat, quomodo Saluator dicat: Non veni pacem mittere ſuper terram. & nunc Angeli de eius natiuitate cantant. In terra pax hominibus. ſed hoc ꝙ pax eſſe dicitur in hominibus bonæ voluntatis ſoluit quæſtionem. pax enim quam non dat dominus ſuper terram, non eſt pax bonæ voluntatis. AVG. 13. de Trini. Pertinet Cap. 13. *enim iuſtitia ad bonam voluntatem*. CHRY. Aſpice autem mirandum proceſſum Angelos ad nos deduxit prius, ac deinde duxit hominem ad ſuperna. factum eſt cælum terra, cũ terrena deberet recipere. ORI. Myſtice autem videbant Angeli ſe opus quod Hom.13 eis creditum fuerat implere non poſſe abſque eo qui vere ſaluare poterat, & medicinam ſuam inferiorem eſſe q̃ hominum cura poſcebat. vnde ſicut ſi veniat aliquis archiater qui habeat ſummã in medicina notitiam: & illi qui prius ſanari nequiuerant: cernentes magiſtri manu putredines ceſſare vulnerorum: non inuideãt: ſed in laudes archiatri erumpant: & dei qui ſibi egrotantibuſque tantæ ſcientiæ hominem miſerit: ſic multitudo angelorum pro Chriſti aduentu deum laudat.

e ¶ GRECVS: Quæ viſa ſunt & relata ſtuporem ingeſſerũt paſtorib⁹, & ſic ouilia ſua omiſerũt, & ꝓfecti ſunt nocte Bethlehẽ, lucem indagantes Saluatoris. vnde dicitur: {Et factum eſt vt diſceſſerunt ab eis angeli in cęlum: paſtores loquebantur adiuicem: Trãſeamus vſque Bethlehem, & vi.hoc ver.quod fa.eſt. BEDA. D Vere quaſi uigilantes, non dixerunt uideamus puerum, ſed verbũ quod factum eſt.i.uerbum quod ſemper erat uideamus, quomodo pro nobis caro factum eſt, ſiquidem hoc ipſum verbum domin⁹ eſt. Sequitur enim. {Quod fecit dominus, & oſtendit nobis}.i. uideamus quomodo uerbum ipſum ipſe ſe fecerit, & oſtendit nobis carnem ſuam. AMB. Vide q̃ ſingulariter ſcriptura ſingulorum libret momenta uerborum. Etenim *cum caro domini uidetur*, uidetur uerbum, quod eſt filius. non mediocre fidei tibi hoc uideatur exemplum, non uilis perſona paſtorum: ſimplicitas enim quæritur, non ambitio deſideratur. Sequitur. {Et uenerunt feſtinantes.} nemo enim cum deſidia Chriſtum requirit. ORI. Quia uero feſtinantes uenerunt, & non pedetentim, ideo ſequitur {Et inuenerunt Mariam, quæ.ſ.fudit Ieſum in partu. Et Ioſeph.ſ. diſpenſatorem ortus dominici. Et infantem poſitum in præſepio.ſ. ipſum Saluatorem. BEDA: Eſt autem iuſti ordinis, ut honore E digno celebrata uerbi incarnatione, ad ipſam quandoque uerbi gloriam intuendam pertingatur, unde ſequitur. {Videntes autem cogno. de verbo quod dictũ erat illis de puero hoc. GRECVS. Occulta.ſ.fide fęlicia relata contuẽtes, nec contenti de ueritate ſtupere *quæ primitus uiderant, & perceperant* Angelo nunciante, nõ ſolum Mariæ & Ioſeph promebant, ſed etiam cæteris, & quod eſt amplius, eorum mentibus infigebant. unde ſequitur, {Et omnes q. audierunt mirati ſunt, & de his quæ quæ dicta erant a paſtoribus ad ipſos. Quomodo enim non erat mirandum uidere cælicolam in terrenis, & terram pace conciliari cæleſtibus, & ineffabilem illum infantulum numine quidem cęleſtia, humanitate uero terreſtria connectentem adinuicem, & ſui compagine fędus mirandum præſtantem? GLO. Nec ſolum mirantur de incarnationis myſterio, ſed etiam de tanta paſtorum atteſtatione, qui fingere inaudita neſcirent, ſed ſimplici facundia uera prædicarent. AMB. Nec cõtemnenda putes quaſi uerba uilia Prophetarum, a paſtoribus, & Maria colligit fidem. unde ſequitur: {Maria autem conſeruabat omnia uerba hæc, conferens in corde ſuo.} Diſcamus ſanctæ uirginis in omnibus caſtitatem, quæ non minus ore pudica q̃ corpore,

argumenta

argumenta fidei conferebat in corde. B E D A: in Homi. Virginalis enim pudicitiæ iura cuſtodiens, ſecreta Chriſti quæ nouerat nemini diuulgare volebat, ſed conferebat ea quæ facienda legerat cum his quæ iam facta cognouit, non ore promens, ſed clauſo in corde cuſtodiens. G R E C V S: Quicquid etiam ei retulerat Angelus, quicquid a paſtoribus audierat, cuncta congerebat in mẽte, & adinuicem comparans, vnam in omnibus mater ſapientiæ cernebat concordiam, vere Deus erat qui natus erat ex ea. A T H A N A. Singuli autẽ in Chriſti natiuitate exultabãt nõ

in corde ſuo. Et reuerſi ſunt paſtores, glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ audierant & viderant, ſicut dictum eſt ad illos.

f Et poſtquàm cõſummati ſunt dies octo, vt circũcideret̃ puer, vocatũ eſt nomen eius Ieſus. Qđ vocatum eſt ab Angelo priuſquã in vtero conciperetur.

g Et poſtquã impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legẽ Moyſi, tulerunt illum in Hieruſalem, vt ſiſterent eum domino, ſicut ſcriptum eſt in lege domini: Quia omne maſculinũ ada-

G humanitus, ſicut in puero nato ſoliti ſunt homines congaudere, ſed in Chriſti præſentia & lucis diuinæ fulgore. vnde ſequitur: {Et reuerſi ſunt paſtores glorificantes, & laudantes Deum in omnibus quæ audierant. B E D A. ſ. ab Angelis. {Et viderãt. ſ. in Bethlehem, ſicut dictum eſt ad illos. i. in hoc glorificant, ꝙ non aliud venientes inuenerant quàm dictum eſt ad illos, ſiue ſicut dictum eſt ad illos, gloriam Deo, laudeſque referunt. Etenim hoc illis facere dictum eſt ab Angelis non quidem verbum imperantibus: ſed formam ſuæ deuotionis offerentibus, cum Deo in excelſis gloriam reſonarent. B E D A: in Hom. Myſtice autem intellectualium paſtores gregum: immo cuncti fideles exemplo horum paſtorum trãſeant cogitatione vſque in Bethlehem, & incarnationem Chriſti dignis celebrent honoribus. Tranſeamus autem abiectis concupiſcentiis carnalibus toto mentis deſiderio, vſque in Bethlehem ſupernam. i. domum panis viui, vt quem illi in præſepio videre vagientem, nos in patris ſolio mereamur videre regnantem. Nõ eſt autem tanta beatitudo cum deſidia, ac torpore quærenda, ſed ala-H criter ſunt Chriſti ſequenda veſtigia. {Videntes autem, cognouerunt.} Et nos quæ dicta ſunt de Saluatore noſtro plena dilectione feſtinemus amplecti, vt hoc in futuro perfecte cognitionis viſu cõprehendere valeamus. B E D A. ſuper Lucam: Dominici etiam gregis paſtores præcedentium patrum vitam, in qua panis vitę ſeruatur quaſi Bethlehem portas contemplando ſubeunt, nihilque in hac aliud reperiunt, quàm virginalem eccleſiæ pulchritudinẽ quaſi Mariam, virilem ſpiritualium doctorum cœtum, quaſi Ioſeph, & humilem Chriſti aduentum ſcripturæ Paginis ſacræ inſertum, quaſi in præſepio poſitum Chriſtum infantem. O R I. Vel præſepe illud Iſrael erat, ſecundum illud Eſaiæ: Cognouit bos poſſeſſorem ſuũ, & aſinus præſepe domini ſui. B E D A: in Homil. Non celauere autem ſilentio paſtores quæ agnouerant, qa eccleſiæ paſtores in hoc ordinati ſunt, vt quæ in ſcripturis dedicerunt auditoribus oſtendant. B E D A. ſuper Lucam: Magiſtri etiã ſpiritualium gregum modo cæteris dormientibus contemplando cœleſtia ſubeunt, modo fidelium exempla quærendo circumeunt, modo ad publicum paſtoralis officii docendo reuertuntur. BEDA in Homil. Vnuſquiſque etiam qui priuatus viuere creditur, paſtoris officium tenet ſi bonorum actuum cogitationumque mundarum aggregans multitudinem: hanc iuſto moderamine gubernare ſcripturarum paſtu nutrire, & contra dæmonum inſidias ſeruare contendit.

Hom. 13.

f ¶ B E D A. in Homi. Expoſita natiuitate dominica: ſubiungit euangeliſta, atque ait: Et poſtquam conſummati ſunt dies octo vt circunciderettur, puer. A M B R O. Quis puer, niſi ille, de quo dictum eſt: Puer natus eſt nobis, & fili⁹ datus eſt nobis, factus eſt. n. ſub lege, vt eos qui ſub lege erant lucrifaceret. E P I P H A. Dicunt autem Hebionis, & Cherinthi ſequaces ſufficit diſcipulo: ſi ſit ſicut Magiſter eius. Circuncidit autem ſe Chriſtus, tu ergo circuncidaris. Fallunt autem deſtruentes ſua principia. Si. enim faterettur Hebion Chriſtum Deum cęlitus deſcendentem octauo die fuiſſe circuncisum, tunc præberet circuncisioni materiam argumẽti, ſed cum nudum hunc aſſerit hominem, non puer eſt cauſa vt circumcidatur, ſicut nec infantes ſunt ſuæ circuncisionis auctores. Nos enim Deum ipſum fatemur cœlitus deſcendentem, & in clauſtro virgineo moram debitam fœtibus protraxiſſe, quoaduſq; ſibi ex vtero virgineo humanitatis carnem perfecte componeret, quia circumciſus eſt veraciter, non apparenter octauo die, quatenus eum ad ſpiritualem effectum figuræ peruenerint tam ab ipſo, quàm a ſuis diſcipulis diuulgentur non vltra figuræ, ſed veritas. O R I. Sicut enim mortui ſumus cum illo moriente, & conſurreximus reſurgenti, ſic cum eo circunciſi ſumus. vnde nequaquam nunc indigemus circumciſione carnali. E P I P H A. Pluribus autem ex cauſis circũciſus eſt Chriſtus. Et primo quidem vt oſtendat carnis veritatem contra Manichæum, & illos qui apparenter eum dicunt prodiſſe. Deinde, vt pateat, ꝙ nequaquam deitati conſubſtantiale corpus extiterit, vt fatur Apollinaris, neque cœlitus

Aduerſus hæreſes, hæreſi. 30.

Ibidem.

F detulit illud, vt aſſerit Valentinus. & vt confirmet circũciſionem, quam olim inſtituerat eius aduentui ſeruientem. quinetiam vt nulla ſit Iudæis excuſatio: nam niſi circũciſus fuiſſet obiicere poterant, ꝙ non poſſent incircũciſum Chriſtum recipere. B E D A: in Hom. vt etiam nobis obediendi virtutem commendaret exemplo, & vt eos qui ſub lege poſiti legis onera portare nequiuerant, ſua compaſſione iuuaret, vt qui in ſimilitudine carnis peccati aduenit: remedium quo caro peccati conſueuerat mundari nõ reſpuit. Idem enim ſalutiferæ curationis auxilium circũciſio ĩ lege cõtra originalis peccati vulnus agebat, quod nunc baptiſmus reuelatæ gratiæ tempore conſueuit: excepto ꝙ regni cœleſtis ianuam nondum intrare poterant: tantũ in ſinu Abrahæ poſt mortem beata requie conſolati ſupernæ pacis ingreſſum ſpe fœlici expectabant. A T H A N A. Nihil enim aliud exprimebat circũciſio, niſi generationis vetuſtæ ſpoliationem per hoc ꝙ circũcidebatur pars corporis, qui corporalis natiuitatis cauſa exiſtit. Hoc autem tunc temporis agebatur in ſignum futuri per Chriſtum baptiſmatis. Icciro poſtquàm venit ſignatum ceſſauit, figura. vbi nãque tota vetuſtas tollitur per baptiſmum, ſuperfluum eſt quod partis ſectio præfigurat. C Y R I L. Octauo autem die conſuetũ erat carnalem celebrari circũciſionem. octauo enim die Chriſtus a mortuis reſurrexit, & inſinuauit nobis ſpiritualem circũciſionẽ dicens: Euntes, docete omnes gentes baptizantes eos. B E D A. In eius autem reſurrectione præfigurata eſt vtraque noſtrã reſurrectio & carnis, & ſpiritus. Chriſtus enim circũciſus noſtrã naturam docuit, & nunc per ipſum a uitiorum labe purgandam, & in nouiſſimo die a mortis peſte reſtaurandam. & ſicut dominus octaua die: hoc eſt poſt ſeptimam ſabbati reſurrexit: ita & ipſi poſt ſex huius ſæculi ætates, & ſeptimam ſabbati animarum quæ nunc interim in alia uita geritur, quaſi octauo tempore ſurgemus. C Y R I L. Secundum autem legis præceptum eodem die impoſitionem nominis recepit. vnde ſequitur. {Vocatũ eſt nomen eius Ieſus,} quod interprætatur Saluator. æditus enim fuit ad totius orbis ſalutem, quam ſua circũciſione præfigurauit, ſecundum ꝙ Apoſtolus dicit: Circũciſi eſtis circũciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis. ſ. in circũciſione Chriſti. B E D A in Hom. Sed & hoc quod eodem die ſuæ circũciſionis nomẽ accepit: ad imitationem priſcæ obſeruationis fecit. Abraham enim, qui primum circũciſionis ſacramentum accepit, in die ſuæ circũciſionis in amplificatione nominis benedici promeruit. O R I G E N E S. Nomen autem Ieſu glorioſum omnique cultu digniſſimum: nomen quod eſt ſuper omne nomẽ: non decuit primũ ab hominibus appellari, neque ab eis afferri in mundum. vnde ſi-I gnanter euangeliſta ſubdit {Quod vocatum eſt ab Angelo priuſquam in vtero conciperetur.} B E D A. Huius autem nominis etiam electi in ſua ſpirituali circũciſione participes exiſtere gaudent, vt ſicut a Chriſto Chriſtiani, ita etiam a Saluatore Saluati vocentur, quod illis a Deo vocabulum non ſolum priuſquam in vtero eccleſiæ per fidem conciperent: ſed etiam ante tempora ſæcularia vocatum eſt.

In ſermone ſup omnia mihi tradita ſunt.

Hom. 14.

g ¶ C Y R I L, Poſt circũciſionem rurſus expectatur purgationis tempus. vnde dicitur: {Et poſtquàm impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Moyſi. B E D A: Si legis ipſius verba diligentius inſpexeris: profecto reperies ꝙ ipſa Dei genitrix, ſicut a cõmiſtione virili, ſic & a legali ſit iure immunis. Non enim mulier pariens: ſed ea quæ ſuſcepto ſemine peperit deſignatur immũda: rituque legis docetur eſſe mundanda, ad diſtinctionem. ſ. illius quæ virgo concepit, & peperit. Sed vt nos a legis vinculo ſolueremur ſicut Chriſtus: ita & beata Maria legi eſt ſponte ſubiecta. K T I T V S. Vnde eleganter euangeliſta protulit, ꝙ completi ſunt dies purgationis eius ſecundum legem: nam reuera non incumbebat neceſſitas virgini ſacrę, vt dies purgationis eius expectaretur, quæ cum ex ſpirituſſancto concepiſſet caruit coniugio. Sequitur. {Tulerunt illum in Hieruſalem, vt ſiſterent eum domino.} A T H A N A. Sed quando a paternis aſpectibus latuit dominus? aut quis locus excipitur ab eius imperio, vt ibi exiſtendo ſemotus a patre ſit, niſi afferatur Hieroſolymam, & introducatur in tẽplum? Sed forte cauſa noſtri huiuſmodi ſcripta ſunt. Sicut enim non gratia ſui homo factus eſt, & circunciſus in carne, ſed vt nos per gratiam faceret Deos, & vt ſpiritualiter circũcidamur, ſic propter nos ſiſtitur domino, vt diſcamus Deo præſentare noſipſos. BEDA: Poſt triceſimum autem & tertium circũciſionis diem dño ſiſtitur: myſtice autem inſinuans neminem niſi circunciſum vitiis: dominicis dignum eſſe conſpectibus: neminem niſi mortalitatis nexibus

nexibus abſolutum ſupernæ ciuitatis gaudia poſſe perfecte ſubire. Sequitur. {Sicut ſcriptum eſt in lege domini. O R I. Vbi ſunt qui Deum legis negant a Chriſto fuiſſe in euangelio prędicatum? An putandum eſt, ꝙ filium ſuum bonus Deus ſub lege inimici fecit, quam ipſe non dederat? In lege enim Moyſi ſcriptum eſt quod ſequitur. {Quia omne maſculinũ adaperiens vuluam ſanctũ domino vocabitur.} B E D A: Quod dicit: Adaperiens vuluam, & hominis, & pecoris primogenitũ ſignificat, quod vtrũque ſanctum domino vocari, atque ideo Sacerdotis eſſe præceptum eſt: ita dumtaxat, vt pro hominis primogenito preciũ acciperet, & omne animal immundum redimi faceret. G R E G. Niſſenus. Hoc autem legis decretum in ſolo incarnato Deo ſingulariter, & ab aliis differenter impleri videtur. Ipſe nãque ſolus ineffabiliter conceptus, ac incomprehenſibiliter æditus, virginalem vterum aperuit: non ante a connubio reſeratum, ſeruans & poſt partum mirabile inuiolabiliter ſignaculum caſtitatis. A M B. Non enim virilis coitus vuluæ virginalis ſecreta reſerauit: ſed immaculatum ſemen inuiolabili vtero ſpirituſſanctus infudit. Qui ergo vuluam ſanctificauit alienam, vt naſceretur Propheta hic eſt qui aperuit matri ſuæ vuluam, vt immaculatus exiret. B E D A: Quod ergo ait: Adaperiens vuluam. conſuetæ natiuitatis more loquitur, non ꝙ dominus ſacri ventris hoſpitium, quod ingreſſus ſanctificarat, egreſſus deuirginaſſe crędend⁹ ſit. G R E. Niſenus: Solus autem hic partus maſculinus ſpiritualiter eſſe conſpicitur, qui nil de fœmineitate culpæ portauit. vnde reuera ſanctus vocatus eſt. vnde & Gabriel quaſi hoc decretum ad ipſum ſolum pertinere memorans dicebat: Quod ex te naſcetur ſanctum vocabitur filius Dei. Et in cæteris quidem primogenitis ſanctos illos vocari euangelica ſolertia ſtatuit, tãquàm oblatione diuina ſortitos huiuſmodi nomen, at in totius primogenito creaturæ, quod naſcitur ſanctum pronunciat Angelus, quaſi propriæ ſanctum exiſtens. A M B. Solus enim per omnia in natis de fœmina ſanctus dominus Ieſus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate nõ ſenſerit, & cæleſti maieſtate depulerit: nam ſi literam ſequimur, quomodo ſanctus omnis maſculus, cum multos ſceleratiſſimos fuiſſe non lateat? Sed ille ſanctus per quẽ figuram futuri myſterii legis diuinæ præſcripta ſignabant, eo ꝙ ſolus ſanctus eccleſiæ virginis ad generandos populos aperiret genitale ſecretum. C Y R I L. O profunditatem ſcientiarum ſapiẽtiæ, & ſcientiæ Dei. offert hoſtias qui per ſingulas hoſtias honoratur cum patre, ſigus legis cuſtodit veritas, qui legis eſt conditor, ſicut Deus legem cuſtodiuit vt homo. vnde ſequitur. {Et vt darẽt hoſtiam ſecundum ꝙ dictum erat in lege domini: Par turturum, aut duos pullos columbarum.} B E D A: in Hom. Hoſtia autem hæc pauperum erat. præcepit quippe dominus in lege, vt qui poſſent agnum pro filio, aut filia, ſimul & turturem ſiue columbam offerent. Qui vero non ſufficiebant ad offerendum agnum, duos iam tutures, vel duos columbæ pullos offerrent: ergo dominus cũ diues eſſet, pauper fieri dignatus eſt, vt nos ſua paupertate diuitiarum ſuarum donaret eſſe participes. C Y R I L. Videndum autem quid hęc oblata inſinuant. Nimirum loquaciſſima eſt turtur in auibus, at columba eſt animal manſuetum. Talis autem factus eſt erga nos Saluator manſuetudinem perfecte colens, & vt turtur orbem allexit: replens hortum ſuum propriis melodiis. Occidebatur ergo turtur aut colũba, vt ipſe per figuras nobis pandatur paſſurus in carne pro vita mundi. B E D A: in Homo. Vel columba ſimplicitatem, turtur indicat caſtitatem, quia & columba ſimplicitatis, & caſtitatis amator eſt turtur: ita vt ſi coniugem caſu pdiderit, non vltra aliam quærere curet. Merito ergo turtur & columba domino offeruntur in hoſtiam, quia ſimplex & pudica fidelium conuerſatio eſt illi iuſtitiæ ſacrificium gratum. A T H A. Ideo vero bina iuſſit offerri, quia homine conſiſtente ex anima, & corpore, duplum a nobis poſcit Deus, caſtitatem, & manſuetudinem, non ſolum corpori, ſed etiam animæ: alioquin erit homo fictor, & hypocrita, gerens in tegumentum occultæ malitiæ innocentiam apparentem. B E D A: in Homil. Cum vero vtraque auis propter conſuetudinem gemendi præſentes ſanctorum luct⁹ deſignet, in hoc tamen differunt, ꝙ turtur ſoliuagus, columba autem gregatim volare conſueuit, & ob id iſte ſecrętas orationum lachrymas, illa publicos eccleſię conuentus inſinuat. B E D A: ſuper Lucam: Vel columba quæ gregatim volat, actiuæ vitæ frequẽ

Hom. 14.

periens vuluam ſanctum domino vocabitur. Et vt darent hoſtiam, ſecundum ꝙ dictum eſt in lege domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

h Et ecce homo erat in Hieruſalem, cui nomen Symeon. Et homo iſte iuſtus & timoratus expectans conſolationem Iſrael, & ſpirituſſanctus erat in eo. Et reſponſum acceperat a ſpirituſancto, non viſurum ſe mortem niſi prius videret Chriſtum domini. Et venit in ſpiritu in Templum. Et cum inducerent puerum Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo, & ipſe accepit eum in vlnas ſuas.

i Et benedixit Deum, & dixit: B Nunc dimittis ſeruum tuum domine ſecundum verbum tuum in pace. Quia viderũt oculi mei ſalutare tuũ. Quod paraſti ante

A tiam demonſtrat. Turtur qui ſingularitate gaudet, ſpeculatiuæ vitæ calumnia denunciat. Et quia æque vtraque conditori accepta eſt hoſtia, conſultæ Lucas vtrum turtures, an pulli columbarum, pro domino ſint oblati non dixit, ne vnum alteri viuendi ordinẽ præferret: ſed vtrumque ſequendum doceret.

h ¶ A M B R. Nõ ſolum ab Angelis, & prophetis & a paſtoribus & a parentibus, ſed etiam a Senioribus, & iuſtis generatio domini accepit teſtimonium. vnde dicitur: {Et ecce homo erat in Hieruſalẽ, cui nomen Symeon, & homo iſte iuſtus & timoratus.} B E D A: Quòd difficulter iuſtitia ſine timore cuſtoditur, non illum dico timorem qui tẽporalia ſibi bona ſubtrahi perhorreſcit, quem perfecta dilectio foras mittit, ſed timorem domini ſanctum, qui manet in ſæcula, quo iuſtus Deum quanto ardentius diligit, tanto ſolertius offendere cauet. A M B. Et bene iuſtus qui non ſuam, ſed populi gratiam requirebat. vnde ſequitur. {Et expectans conſolationem Iſrael. G R E G. Niſſenus. Non vtique mundanam fœlicitatem in conſolationem Iſrael prudens Symeon expectabat: ſed veram tranſlationem ad veritatis decorem per ſeparationem a legis vmbra: habuerat nãque per oracula, ꝙ viſurus eſſet Chriſtum domini priuſquàm de ſæculo præſenti tranſmigraret. vnde ſequitur. {Et ſpirituſſanctus erat in eo.} a quo. ſ. iuſtificabatur. {Et reſpon. ac. a ſpiri-C tuſan. non vi. ſe mor. niſi prius videret Chriſtum dñi.} A M B. Cupiebat ipſe quidem corporeæ vinculis fragilitatis abſolui, ſed expectabat videre promiſſum. ſciebat enim quia beati oculi qui eum viderent. G R E. 18. Mora. In quo etiam diſcimus quãto deſiderio ex plebe Iſraelitica ſancti viri incarnationis eius myſteriũ videre cupierunt. B E D A: Videre autem mortem experiri eam ſignificat, multumque fœlix mortem videbit carnis quicumque Chriſtũ domini prius oculis carnis videre ſatagerit, conuerſationem habendo in cœleſti Hieruſalem, templi Dei limina frequentando, hoc eſt ſanctorum, in quibus Deus habitat exempla ſectando. Eadem autem ſpiritus gratia, qua olim venturum præcognouerat, & nunc venientem cognouit. vnde ſequitur. {Et venit in ſpiritu in templum.} O R I. Et tu ſi vis tenere Ieſum, & amplexari manibus, omnibus labore nitere, vt ducem habeas ſpiritum, veniaſque ad templum Dei. Sequitur enim. {Et cum indu. pue. Ieſum paren. eius. ſ. Maria mater, & Ioſeph, qui putabatur pater. D {Vt facerent ſecundum conſuetudinẽ legis pro eo, & ipſe accepit eum in vlnas ſuas.} G R E. Niſenus: Quàm beatus ille ſacer ad ſacra introitus, per quem ad vitæ terminum maturauit. Beatæ manus, quæ verbum vitæ palpauerunt, & vlnæ quoque quas ad ſuſceptionem parauit. B E D A: Accepit autem iuſtus ſecundum legem puerum ſuum in vlnas ſuas, vt ſignificet iuſtitiam operum, quę ex lege erat per manus, & brachia figuratorum, humili quidẽ, ſed ſalutari fidei euangelicæ gratiæ imitandum. Accepit Senior infantem Chriſtum, vt inſinuet hoc ſæculum quaſi ſenio iam defeſſum ad infantiam, & innocentiam Chriſtianæ conuerſationis rediturum.

Homil. 15.

i ¶ O R I. Si ad tactum fimbriæ veſtimenti mulier ſanata eſt, quid putandum eſt de Symeone, qui in ſuas vlnas accepit infantẽ, & gaudebat videns paruulum a ſe geſtari? qui venerat ad vinctos reſoluendos, ſciens neminem eum poſſe de clauſtro corporis emit-E tere cum ſpe futuræ vitæ, niſi his quem in brachiis continebat? vnde dicitur. {Et benedi. Deum, & dixit: Nunc dimit. ſer. tuum domine.} T H E O. Quod dicit {domine} cõfitentis eſt, ꝙ ipſe mortis eſt, & vitæ dominus, & ſic puerum quem ſuſcepit Deum confitetur. O R I. q. d. quãdiu Chriſtum non tenebam, clauſus eram, & de vinculis exire non poteram. B A S I. Si autem voces iuſtorum inquiras, omnes ſuper hoc mundo, & eius flebili mora ingemiſcunt. Heu mihi, dicit Dauid, quia incolatus meus prolongatus eſt. A M B. Vide ergo iuſtum velut corporeæ carcere molis incluſum velle diſſolui, vt incipiat eſſe cum Chriſto, ſed qui vult dimitti, veniat in templum, veniat in Hieruſalem, expectet Chriſtum domini, accipiat in manibus verbum Dei, & cõplectatur velut quibuſdam fidei ſuæ brachiis, tunc dimittetur, ut non uideat mortem, qui uiderit uitam. G R E C V S: Symeon autem benedicebat Deum inter cætera, ꝙ promiſſa ſibi facta ſortita erant efficaciæ ueritatem: nam conſolationẽ Iſrael oculis proſpicere meruit, & manibus portare: & ideo dicit. {Secundum uerbum tuũ. i. cum finem obtinuerim promiſſorum. at ubi uiſibiliter ſenſi quod deſiderabã,

Hom. 15. Ho. de grat. actione.

deſiderabam, nunc ſoluis tuum ſeruum, nec guſtu mortis attonitum, nec hæſitationis cogitationibus conturbatum. & ideo ſubditur:{In pace.} G R E G. Niſſenus: Quia poſtquàm Chriſtus culpam hoſtilem deſtruxit: nos quoque patri reconciliauit, facta eſt tranſlatio ſanctorum in pace. O R I. Quis eſt autem qui de ſæculo iſto recedit in pace, niſi is qui intelligit, ꝙ Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi? nihilq́; habet inimicũ Deo: ſed omnem pacem bonis in ſe operibus aſſumpſit. GRECVS. Fuerat autem ſibi repromiſſum non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum domini: & ideo hoc impletum oſtendens ſubdit:{ Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum.{ G R E G. Niſſenus. Beati oculi tui tam animæ, quàm corporis: hi quidem viſibiliter Deum ſuſpicientes, illi vero non ſolũ quæ viſa ſunt attendentes: immo illuminati fulgore ſpiritus domini verbum in carne cognoſcentes. ſalutare nãque quod tuis oculis percepiſti, ipſe Ieſus eſt, quò noĩe ſalus declaratur. C Y R I L. Fuerat autem Chriſti myſterium quod patuit in vltimis temporibus ſæculi præparatum ante mundi originem. vnde ſequitur. {Quod paraſti ante faciem omnium populorum.} A T H A N. ſcilicet confectam toti mundo per Chriſtum ſalutem. qualiter ergo ſupradictum eſt, ꝙ expectabat Iſrael conſolationem? eo ꝙ ſcilicet tunc futuram eſſe conſolationem Iſrael agnouit in ſpiritu, cum & omnibus populis paratum eſt ſalutare. G R E C V S: Attende etiam ſagacitatem digni, & venerandi ſenis, antequam dignus videretur beatæ viſionis, præſtolabatur ſolamen Iſrael. Vt autem quod ſperabat obtinuit, exclamat ſe vidiſſe ſalutem oĩum populorum: adeo enim infantis ineffabile iubar illuſtrauit eum, vt proceſſu temporis ſecutura mox ſibi fierent nota. T H E O. Signanter autem dicit: Ante faciem, vt ſcilicet omnibus eius incarnatio appareret. hoc autem ſalutare dicit eſſe gentium lumen, & gloriam Iſrael. vnde ſequitur:{Lumen ad reuelationem gentiũ.} A T H A N A. Gentes enim ante Chriſti aduentum in vltimis tenebris erant conſtitutæ, cognitione diuina priuatæ. C Y R I L. Sed Chriſtus adueniens factus eſt lux tenebroſis, & erraticis, quos diabolica manus præſſit. Vocati ſunt autem a Deo patre ad notitiam filii, qui eſt lux vera. A T H A N A. Iſrael autem licet tenuiter lege illuminabatur: & ideo non dicit, ꝙ lumen illis protulerit, ſed ſubdit:{ Et gloriam plebis tuæ Iſrael.} Memorans antiquam hiſtoriam, ꝙ ſicut olim Moyſes dominum alloquendo glorioſam retulit faciem, ſic & ipſi diuinam humanitatis lucem pertingentes, vetus abiicientes velamen, in eandem imaginem transformarentur de gloria in gloriam. C Y R I L. Nam etſi quidam eorũ inobedientes fuerint: tñ reliquiæ ſaluæ factæ ſunt, & per Chriſtum peruenerunt ad gloriam. Harum præmitiæ fuere diui Apoſtoli, quorum fulgores vniuerſum orbem illuminant. fuit etiam Chriſtus ſingulariter Iſrael gloria, quia ſecundum carnem ex eis proceſſit, quàmuis cunctis, vt Deus præeſſet per ſæcula benedictus. G R E G. Niſſenns: & ideo ſignanter dixit:{Plebis tuæ, quia non ab eis tantum eſt adoratus, ſed inſuper ex eis eſt ſecundum carnẽ natus. B E D A: Et bene reuelatio gentium Iſraelis gloriæ præfertur, quia cum plenitudo gentium introierit: tunc omnis Iſrael ſaluus erit.

K ¶ G R E C V S: tranſcendentium rerum notitia, quoties in memoria venerit, toties renouat in mente miraculum. vnde dicitur.{Et erant pater eius, & mater mirantes ſuper his quæ dicebantur de illo. O R I. Tam ab Angelo, q̃ a multitudine cœleſtis exercitus, necnon & a paſtoribus, & ipſo Symeone. B E D A: Patrem Saluatoris appellat, non quòd vere pater fuerit ei, ſed quo ad famam Mariæ conſeruandam pater ſit ab omnibus æſtimatus. A V G. Quàmuis & eo modo pater illius valeat dici, quo & vir Mariæ recte intelligitur ſine commiſtione carnis, ipſa copulatione cõiugii multo videlicet coniunctius, q̃ ſi eſſet aliunde adoptatꝰ, neque enim propterea non appellandus Ioſeph Pater Chriſti, quia non eum concumbendo genuerat, quandoquidem pater eſſet, & ei quem non ex ſua coniuge procreatum aliunde adoptaſſet. O R I. Qui autem altius aliquid inquirit, poteſt dicere quoniã generationis ordo a Dauid vſque ad Ioſeph deducitur, & ne videretur fruſtra Ioſeph nominari, quia pater non fuerat Saluatoris, vt generationis ordo haberet locum, pater domini appellatus eſt. G R E C V S: Laudibus autẽ diuinis exhibitus, vertit ſe Symeon ad benedictionem adducentium puerum. vnde ſequitur.{Et benedixit illis Symeon.} Benedictione igitur vtrumque donat, occultorum vero præſagia dirigit tantum ad matrem, quatenus per cõmunem benedictionem non priuetur Ioſeph ſimilitudine patris. per ea vero quæ dicit matri ſeorſum a Ioſeph, veram eam prædi-

Hom. 16.

De Cõſen. euã. li. 2. c. 1

Homil. 17.

faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.
K Et erant pater eius & mater eius mirantes ſuper his quę dicebantur de illo. Et benedixit illis Symeon, & dixit ad Mariam matrem eius. Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionẽ multorum in Iſrael, & in ſignum, cui contra dicetur. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelẽtur ex multis cordibus cogitationes.

F cet genitricem. vnde ſequitur. Et di ad Ma. matrem eius, ecce poſi. eſt hic in rui. & reſurre. mul. in Iſrael. A M B R. Vide vberem in omnes gratiam domini in generatione diffuſam, & prophetiam incredulis negatam eſſe. non iniuſtis. Ecce & Symeon prophetizat in ruinam, & reſurrectionem multorum veniſſe Chriſtum Ieſum. O R I. Qui ſimpliciter exponit: poteſt dicere in ruinam eum veniſſe infideliũ, & in reſurrectionem credentiũ. C H R Y. Sicut enim lux etſi oculos debiles turbet lux eſt, hoc modo Saluator perſeuerat, etſi corruant plurimi, neque enim eſt eius officium deſtructio, ſed eorum veſaniæ. quam- G obrem non ſolum ex ſalute bonorum, ſed etiam ex malorum diſſipatione virtus eius oſtẽditur, nam ſol quoniam multum radiat: Ho. ĩ pſ. lo. propterea viſus debiles præcipue perturbat. G R E G. Niſſenus: Attende autem diſtinctionis exquiſitam prolationem: præparatio quippe ſalutis dicitur coram omni populo, ſed caſus & ſubleuatio plurium. Diuinũ .n. ꝓpoſitum eſt ſalus, & non deificatio ſingulorum, caſus aũt & ſubleuatio conſiſtit in pluriũ intentione credentiũ, & nõ credentium. Quòd autẽ iacentes, & increduli ſubleuentur, non eſt abſurdum. O R I. Qui autem curioſus interpres Hom. 17. eſt, dicit nequaquam eum cadere qui ante non ſteterit. Da mihi igitur qui fuerit ille qui ſtetit, & in cuius ruinam Saluator aduenerit? G R E. Niſſenus. Sed per hoc deſignat ruinam ad infima Ibidem. quaſi non puniendꝰ æqualiter ante incarnationis myſteriũ, & poſt datam diſpenſationem, & prædicationem. Et maxime hi ſunt ex Iſrael, quos neceſſe erat & priſtinis bonis carere, & pœnas luere grauiores q̃ omnes aliæ gentes, eo ꝙ dudum prophetatum in eis & adoratum, & ex eis productum minime ſuſceperunt. Icirco H ſpecialiter eis minatur ruinam, non ſolum a ſpirituali ſalute, ſed etiam propter deſtructionem vrbis & habitantium ciuitatem. Reſurrectio vero promittitur credentibus, partim quidem velut ſub lege iacentibos, & ab eius ſeruitute ſubleuandis, partim vero velut conſepultis cum Chriſto, & ei conſurgentibus. His autem verbis intellige per concordiã intellectuum, ad dicta prophetica vnũ & eundem Deum, & legiſlatorem, & in Prophetis in nouo teſtamento locutum eſſe. lapidem namque ruinæ & petram ſcandali futurum, ne confundantur credentes in eum ſermo propheticus declarauit. O R I. Eſt autem & altius quid intelligendum aduer- Hom. 16. ſus eos qui contra conditorem latrant dicentes: Ecce Deus legis, & Prophetarum, videte qualis ſit. Ego, inquit, occidam, & ego viuificabo. Sed ſi propterea crueutus eſt iudex, & crudelis conditor, quia hæc dicit, manifeſtiſſimum eſt & Ieſum eſſe illius filium. eadem ſiquidem de eo hæc ſcripta ſunt, ꝙ veniat in ruinam, & reſur- I rectionem multorum. A M B. Vt. ſ. iuſtorum iniquorumque merita diſcernat, & pro noſtrorum qualitate factorum iudex verus & iuſtus, aut ſupplicia decernat, aut præmia. O R I. Videndum Hom. 17. eſt autem ne forte Saluator non aliis in ruinam uenerit & in reſurrectionem, quia enim peccato ſtabã, primo mihi utilitas fuit, ut caderem, & peccato morerer. Denique & ſancti Prophetæ quũ auguſtius aliquid contemplabantur, cadebant in faciem ſuam, vt peccata per ruinam plenius purgarentur. hoc ipſum & Saluator tibi primum concedit. peccator eras, cadat in te peccator, vt poſſis dehinc reſurgere & dicere: Si commortui ſumus, & conuiuemus. C H R Y. Reſurrectio quidem eſt conuerſatio noua. cum enim laſciuus caſtus efficitur: auarus miſericors, atrox manſueſcit, reſurrectio celebratur, mortuo quidem peccato, reſurgente uero iuſtitia. Sequitur.{Et in ſignum, cui contradicetur.} B A S I. Signũ contradictionem accipiens proprie crux dicitur a ſcriptura. Fecit enim, inquit, Moyſes ſerpentem eneum, & poſuit pro ſigno. Ibidem. K G R E G. Niſſenus Miſcet autem dedecus gloriæ. Huius enim rei nobis Chriſticolis eſt hoc ſignum indicium, contradictionis uero dum ab his quidem accipitur ut ridiculoſum & horribile, ab his uero admodum aduenerandum. Vel forſan ipſum Chriſtum nominat ſignum, tamquam ſupra naturam exiſtentem & ſignorum auctorem. B A S I. Eſt enim ſignum alicuius rei mirabilis & occulte iudicatiuum. uiſum quidem a ſimplicioribus, intellectum uero ab habentibus exercitatum intellectum. O R I. Omnia autem quæ de Chriſto narrat hiſtoria, ſignum ſunt, cui contradicitur, non ꝙ contradicant hi qui credunt in eum. Nos quippe ſcimus omnia vera eſſe, quæ ſcripta ſunt, ſed quia apud incredulos uniuerſa quæ de eo ſcripta ſunt: ſignum ſunt cui contradicetur. G R E G. Niſſenus: Hæc ſiquidem de filio dicuntur: ſpectant tamen ad eius genitricem, dum ſingula ſibi aſſumit ſimul periclitata, & glorificata, nec tamen proſpera, ſed illa denunciat etiam doloroſa. nam ſequitur. {Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius.} B E D A: Nulla docet hiſtoria beatam Mariam ex hac vita

vita gladii occiſione migraſſe: præſertim cum non anima, ſed corpus ferro ſoleat interfici. vnde reſtat intelligi gladium illum, de quo dicitur: Et gladius in labiis eorum: hoc eſt dolorem dominicæ paſſionis animam eius pertranſiſſe, quæ etſi Chriſtum vtpote Dei filium ſponte propria mori, mortemque ipſam non dubitaret eſſe deuicturum, ex ſua tamen carne procreatum, non ſine doloris affectu potuit videre crucifigi. A M B R O. Vel prudentiam Mariæ non ignaram myſterii cœleſtis oſtendit. viuum eſt enim verbum Dei & validum, & acutiꝰ omni gladio acutiſſimo. A V G. de Quæ. no. & vet. teſtamenti. Vel per hoc ſignificauit, quòd Maria, per quam geſtum eſt incarnationis myſterium in morte domini ſtupore quodam dubitauit: videns filium Dei ſic humiliatum, vt uſq; ad mortem deſcenderet. Et ſicut gladius pertranſiens iuxta hominem timorem facit, non percutit: ita & dubitatio meſtitiam fecit. Ibidem. non tamen occidit, quia non ſedit in animo, ſed pertranſiit quaſi per vmbram. G R E G. Niſſenus: Sed nec ipſam ſolam in ea paſſione occupari ſignificat, cum ſubditur.{Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.} quod dicit vt euentum deſignet: non aũt cauſaliter ponitur. His enim omnibus euenientibus, ſecuta eſt erga multos intentionum detectio. Quidam enim Deum fatebanť in cruce: alii ne ſic ab infamiis & criminationibus deſiſtebant. Vel hoc dictum eſt, quatenus tempore paſſionis pateant ex plurium cordibus meditationes, & emendentur per reſurrectionem: velox enim illis poſt ambiguitatem certitudo ſuperuenit, niſi forte reuelationem illuminationem quis æſtimet, vt ſolitum eſt ſcripturæ. B E D A: Sed & vſque ad conſummationem ſæculi præſentis eccleſiæ animam gladius duriſſimæ tribulationis pertranſire non ceſſat, cum ſigno fidei ab improbis contradici, cum audito Dei verbo multos cum Chriſto reſurgere, ſed plures a credulitate ruere gemebunda pertractat, cum reuelatis multorum cordium cogitationibus, vbi optimum euangelii ſeuit ſemen, ibi zizania Hom. 17. vitiorum vel plus iuſto præualere, vel ſola germinare conſpicit. O R I. Cogitationes etiam malæ in hominibus erant, quæ propterea reuelatæ ſunt, vt occideret eas ille qui pro nobis mortuus eſt. Quãdiu enim abſconditæ erant: impoſſibile erat eas pœnitus interfici. vnde & nos ſi peccauerimus: debemus dicere: Iniquitatẽ meam non abſcondi. Si enim reuelauerimus peccata noſtra non ſolum Deo: ſed his qui poſſunt mederi vulneribus noſtris delebũtur pecata noſtra.

l ¶ A M B R O. Prophetauerat Symeon, prophetauerat copulata coniugio, prophetauerat virgo, debuit & vidua prophetare, ne qua profeſſio deeſſet, aut ſexus: & ideo dicitur. { Et erat Anna prophetiſſa filia Phanuel de tribu Aſer.} T H E O. Immoratur euangeliſta circa Annæ deſcriptionem, & patrẽ, & tribũ enarrans: teſtes quaſi multos adducens qui patrem & tribum viderũt. Ibidem. G R E G. Niſſenus. Vel quia tunc temporis cum hac aliæ quædã eodem nomine nuncupabantur. Vt igitur ad eam manifeſta diſcretio fieret: patrem eius commemorat, & generis qualitatem deſcribit. A M B R O. Antea vero & ſtipendiis viduitatis, & moribus talis inducitur, vt digna fuiſſe credatur quæ redemptorem omnium nunciaret. vnde ſequitur.{Hæc proceſſerat in diebus multis & vixerat eum viro ſuo annis ſeptem a virginitate ſua, & hæc vidua vſq; ad annos octuagintaquatuor.} O R I. Neque. n. ſpirituſſanctus fortuitu habitauit in ea: bonum enim eſt primum ſiqua poteſt virginitatis gratiam poſſidere. Si autem hoc non potuerit, ſed euenerit ei, vt perdat virum, vidua perſeueret. quod quidem non ſolum poſt mortem viri, ſed etiam cum ille viuit debet habere in animo, vt etiam ſi non euenerit: voluntas ipſius, & propoſitum a domino coronetur, & dicat: Hoc voueo, hoc promitto, ſi mihi humanum aliquid quod non opto contigerit, nihil aliud faciam q̃ incontaminata & vidua perſeuerem. Iuſte ergo ſancta mulier ſpiritum prophetandi meruit accipere, quia longa caſtitate, longis etiam ieiuniis ad hoc culmen aſcenderat. vnde ſequi Ibidem. tur:{Quæ non diſcedebat de templo ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens die, ac nocte. G R E G. Niſſenus. In quo liquet, ꝙ cæterarum virtutum inerat ei congeries, & aſpice eam conformem Symeoni virtutibus: ſimul enim erant in templo, ſimul etiam digni reputati ſunt prophetica gratia. vnde ſequitur.{Et hæc ipſa hora ſuperueniens confitebantur domino.} Hoc eſt regratiabatur vidẽdo mundi ſalutem in Iſrael, & confortabatur de Ieſu, quoniam ipſe eſſet Redemptor, idemque Saluator. vnde ſequitur. { Et lo-

l Et erat Anna prophetiſſa filia Phanuel de tribu Aſer, hæc proceſſerat in diebus multis, & vixerat cum viro ſuo annis ſeptem a virginitate ſua. Et hæc vidua vſque ad ãnos octogintaquatuor, quæ non diſcedebat de templo ieiuniis & obſecrationibus ſeruiẽs nocte, ac die. Et hæc ipſa hora ſuperueniens confitebatur domino, & loquebatur de illo, omnibus qui expectabant redemptionem Iſrael.
m Et vt pfecerunt omnia ſecundum legem domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth. Puer autem creſcebat, & confortabatur plenus ſapientia, & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hieruſalem in die ſolemni Paſchæ.

A quæbatur de illo omnibus qui expectabant redemptionẽ Iſrael.} Verum quia Anna prophetiſſa modicum aliquid & non minus clarum de Chriſto diſſeruit euangelium, non ſeriatim induxitq́ ab ea ſunt dicta. Forſan autem ob hoc aliquis Symeonem præueniſſe fatebiť, eo ꝙ is quidem formam legis gerebat. nam & ipſum nomen notat obediẽtiam, illa vero gratiæ, quod interpretatio nominis manifeſtat, inter quos Chriſtus medius erat. iccirco illum quidem dimiſit cum lege morientem, hanc vero fouet vltra viuentem per gratiã. B E D A. Iuxta intellectum etiam myſticum Anna eccleſiã ſignificat, quæ in præſenti ſponſi ſui eſt morte quaſi viduata. Numerus etiam annorum viduitatis eius tẽpus eccleſiæ deſignat, quo in corpore conſtituta peregrinatur a domino. ſepties quidẽ duodeni 84. faciunt, & 7. quidem ad huius ſæculi curſum qui diebus 7. voluitur. xij. vero ad perfectionem doctrinæ Apoſtolicæ ꝑtinent. Ideoque ſiue vniuerſalis eccleſiæ, ſeu quælibet anima fidelis quæ totum vitæ ſuæ tempus Apoſtolicis curat mancipare inſtitutis, octogintaquatuor annis domino ſeruire laudatur. Tempus etiam ſeptem annorum quo cum viro ſuo manſerat congruit: nã propter dominicæ priuilegium maieſtatis quo in carne verſatus docuit, in ſignum perfectionis ſimplex ſeptem annorum eſt numerus expreſſus. Arridet etiã eccleſiæ myſteriis & Anna, quæ gratia eius interpretatur, & filia eſt Phanuelis, qui facies Dei dicitur, C & de tribu Aſer. i. beati deſcendit.

m ¶ B E D A: Prætermiſit hoc loco Lucas quæ a Matthæo ſatis expoſita nouerat: dominum videlicet poſt hoc ne ab Herode necandus inueniretur, in Aegyptum a parentibus eſſe delatum, defunctoque Herode, ſic demum in Galilæam reuerſum: Nazareth ciuitatem ſuam inhabitare cœpiſſe. Solent enim euangeliſtæ ſinguli ſic ommittere quædam, quæ vel ab aliis commemorata viderunt, vel ab aliis commemoranda in ſpiritu præuiderunt, ut continuata ſuæ narrationis ſerie, quaſi nulla prætermiſiſſe videantur, quæ tamen alterius euangeliſtæ conſiderata ſcriptura quo loco tranſita fuerint, diligens lector inueniat. Vnde multis prætermiſſis, Lucas dicit.{Et vt perfecerunt omnia ſecundum legem domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatẽ ſuã Nazareth.} T H E O. Erat quidem eorum ciuitas Bethlehem ſicut patria: Nazareth vero tamquam habitaculum. A V G. de Con. euan. Forte autem Lib. 2. c. 9. hoc mouet, quomodo dicat Matthæus propterea cum puero pa- D rentes eius iſſe in Galilæam, quia metu Archelai, in Iudæam ire noluerunt, cum propterea magis iſſe in Galilæam videantur, quia ciuitas eorum erat Nazareth Galileæ, ſicut Lucas hic non tacet, Sed intelligendum eſt ubi Angelus in ſomnis in Aegypto dixit ad Ioſeph: Surge & accipe puerum & matrem eius, & uade in terram Iſrael, ſic intellectum primo eſſe a Ioſeph, ut putaret iuſſum ſe eſſe pergere in Iudæam: ipſa enim intelligi primitus potuit terra Iſrael: porro autem poſtea quoniam comperit illic regnare filium Herodis Archelaum, noluit obiicere ſe illi periculo, cũ poſſet terra Iſrael etiam ſic intelligi, ut etiam Galilæa illi deputareť, quia & ipſam populus Iſrael incolebat. G R E C V S: vel aliter: Enumerat hic Lucas tempus ante deſcenſum in Aegyptum, neq; enim ante purgationem eam Ioſeph deduxiſſet. Ante vero quàm in Aegyptum deſcenderent, non receperant per oracula ut Nazareth pergerent: immo quaſi libentius in patria conuerſantes illuc ultro pergebant. Cum enim ad nihil aliud aſcẽſus in Bethlehem E eueniſſet, niſi cauſa deſcriptionis, expedito eo, cuius cauſa aſcenderant, deſcendunt in Nazareth. T H E O. Poterat autem ſecundũ corpus ex ipſo utero in menſura maturæ ætatis prodire, ſed uideretur hoc ſecundum phantaſiam, propterea paulatim creſcit. unde ſequitur.{Puer autem creſce, & confortabatur. B E D A: Notanda eſt diſtinctio uerborum, quia dominus Ieſus Chriſtus in eo ꝙ puer erat. i. habitum humanæ fragilitatis induerat: creſcere, & Contra Arrianos lib. 4 confortari habebat. A T H A. Cæterum ſi ſecundum quoſdam in diuinam naturam mutata eſt, quomodo capiebat augmentum? increato enim augmentum attribuere nefarium eſt. C Y R I L. Decenter uero ætatis incremento ſapientię coniunxit augmentũ cum dicit.{Et confortabatur. ſ. ſpiritu. nam iuxta menſuram ætatis corporeæ, natura diuina ſapientiam propriam reuelabat. T H E O. Si enim dum paruus ætate erat, omnem ſapientiam demonſtraſſet, uideretur prodigium, ſed per profectum ætatis ſeipſum oſtendebat, ut totum impleret orbem. Non autem quaſi ſuſcipiens ſapientiam ſpiritu confortari dicitur. quod enim ab initio

tio perfectiſſimum eſt, quomodo poteſt deinde perfectius fieri? vn
Col.2. de ſequitur: {Ple. ſapien. & gratia Dei erat in illo.} BEDA: Sapientia quidem quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. gratia autem quia homini Ieſu Chriſto magna gratia donatum eſt, vt ex quo homo fieri cœpiſſet, perfectus eſſet & Deus: multo autem magis in eo ꝙ verbũ Dei & Deus erat. nec confortari indigebat, nec habebat augeri. Adhuc autem cum paruulus eſſet habebat gratiam Dei, vt quomodo in illo omnia mirabilia fuerãt, ita & peritia mirabilis eſſet, vt Dei ſapientia compleretur. Sequitur. {Et ibant parẽtes eius per omnes annos in Hieruſalẽ. in die ſolẽni Paſchæ.

n Et cum factus eſſet annorum duodecim, aſcendentibus illis in Hieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti, conſummatiſque diebus, cũ redirent, remãſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Exiſtimantes autem illum eſſe in comitatu: venerunt iter diei, & requirebãt eum inter cognatos & notos. Et non inueniẽtes eũ regreſſi ſunt in Hieruſalẽ requirentes eum. Et factum eſt poſt triduum, inuenerunt illum in templo ſedentem in medio doctorum audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes qui eum audiebant ſuper prudẽtia & reſponſis eius.
G Et videntes admirati ſunt. Et dixit mater eius ad illũ: Fili quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus & ego, dolẽtes quærebamus te. Et ait ad illos. Quid eſt ꝙ me q̃-

CHRY. In Hebræorum ſolẽnitatibus non ſolum tempus, ſed etiam locum obſeruare lex iuſſerat: & ideo nec domini parentes
Lib.2.c.10. extra Hieroſolymam celebrare Paſcha volebant. AVG. de Cõ. euan. Quomodo autem ibant parentes eius per omnes annos pueritiæ Chriſti in Hieruſalem: ſi Archelai timore illuc prohibebantur accedere? hoc mihi diſſoluere non eſſet difficile, nec ſi aliquis euangeliſtarum expreſſiſſet quãdiu regnaret Archelaus. Fieri .n. poterat vt per diem feſtum inter tam ingentem turbam latenter aſcenderent mox reuerſuri, vbi tamen aliis diebus habitare metuerunt, vt nec ſolẽnitate prætermiſſa eſſent irreligioſi, nec continua manſione conſpicui, cum vero etiam de regno Archelai omnes quàm fuerit diuturnum tacuerunt. Iſte quoque intellectus patet, ꝙ Lucas dicit, per omnes annos eos aſcendere ſolitos in Hieruſalẽ, tunc accipimus factum, cum iam nõ timeretur Archelaus.

n ¶ CYRIL. Quia dixerat euangeliſta, ꝙ puer creſcebat, & confortabatur, proprium ſermonem verificat, inducens Ieſum vna cum ſacra virgine in Hieruſalem aſcendentem. vnde dicitur. {Et cum factus eſſet Ie. an. duodecim, aſcen. illis Hieroſo. GLO. Non enim indicium ſapientiæ tranſcendit ætatis menſura, ſed quo tempore penes nos diſcretionis ratio perfici conſueuit duodecimo. ſ. anno Chriſti ſapientia demõſtratur. AMBR. Vel duodecimo anno dominicæ ſumitur diſputationis exordium: hic .n. prædicandæ fidei euangelizantium numerus debebatur. BASI. Poſſumus & hoc dicere, quia ſicut ſeptenario numero ſic & duodenario qui multiplicatis inter ſeinuicem ſeptenarii partibus cõſtat, vel rerum, vel temporum vniuerſitas, ac perfectio deſignetur, atque ideo quo omnia loca, vel tempora doceat occupari, recte a duodecimo numero iubar Chriſti ſumit exordium. BEDA: in Homi. Quod autem dominus per omnes annos cum parentibus in Paſcha Hieroſolymam venit, humilitatis eſt humanæ indiciũ, hominis namque eſt ad offerenda Deo ſacrificia concurrere, & eũ orationibus conciliare. Fecit ergo dominus inter homines homo natus, quod faciendum hominibus per Angelos imperauit Deus. vnde dicitur. {Secundum conſuetudinem diei feſti. Sequamur igitur iter humanæ conuerſationis eius: ſi deitatis gloriam delectamur intueri. GRECVS: Celebrato autem feſto, aliis remeantibus, Ieſus latenter remanſit. vnde ſequitur. Conſummatiſque diebus cum redirent, remanſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius.} Dicit autem conſummatis diebus, quia ſeptem diebus durabat ſolẽnitas. Ideo autem latenter remanet, ne parentes impedimento eſſent diſputationi peragendæ cum legiſperitis, vel forſitan hoc euitans ne videatur parentes contemnere, ſi mandantibus non pareret. Latenter ergo remanet, ne aut
Hom. 19. retrahatur, aut ſit inobediens. ORI. Non autem miremur parẽtes vocatos, quorum alter ob partum, alter ob obſequium patris & matris meruerunt vocabula. BEDA: in Homi. Sed quæret aliquis: Quomodo Dei filius tanta parentum cura nutritus potuerit obliuiſcendo relinqui? Cui reſpondendum. Quia filiis Iſrael moris fuit vt temporibus feſtis, vel Hieroſolymam confluentes, vel ad propria redeuntes, ſeorſum viri, ſeorſum fœminæ incederent, infanteſque, vel pueri cum quolibet parente indifferẽter ire potuerint: ideoque Mariam, vel Ioſeph viciſſim putaſſe puerum Ieſum quem ſecum non cernebant, cum altero parente reuerſum, vnde ſequitur: {Exiſti. au. il. eſſe in comi. vene. iter diei, & requi. eũ
Hom.19 inter cognatos, & notos.} ORI. Sicut autem quando inſidiabantur ei Iudæi, elapſus eſt de medio eorum, & non apparuit, ſic & nunc puto remanſiſſe puerum Ieſum, & parentes eius vbi remanſerit ignoraſſe. Sequitur enim. {Et non inu. re. ſunt in Hier. requi. eum.} GLO. Vna quidem die reuerſi ſunt a Hieruſalem, ſecunda quærunt inter cognatos & notos, & non inuenientes, tertia die

F regreſſi ſunt in Hieruſalem, & ibi inuenerunt. vnde ſequitur: {Et
factum eſt poſt tri. inue. eum in templo.} ORI. Non ſtatim, vt Homil. 18.
quæritur inuenitur: non enim inter cognatos & carnis propinquos inuenitur Ieſus. neque enim poterat humana cognatio Dei filium continere. Non inuenitur inter notos, quia maior eſt mortali notitia. in multorum comitatu nõ poteſt inueniri, nec vbique inuenerunt, ſed in templo. Et tu ergo quære Ieſum in templo Dei, quære in eccleſia, vbi Chriſti ſermonem atque ſapientiam. i. filium Dei reperies. AMB. Poſt triduum reperitur in templo, vt eſſet indicio, quia poſt triduũ triumphalis paſſionis in ſede cœleſti, & honore diuino fidei noſtræ ſe oſtenderet, reſurgens qui mortuus credebatur. GLO. Vel quia quæſitus aduentus Chriſti a Patriarchis ante legem nõ eſt inuentus, quæſitus a Prophetis & iuſtis ſub lege non eſt inuen-
tus, quæſitus a Gentilibus ſub gratia inuenitur. ORI. Quia ve Hom.19.
ro paruulus erat, inuenitur in medio præceptorum ſanctificans, & erudiens eos. vnde. dicitur. {Sedentem in medio doctorum audientem illos, & interrogantem.} & hoc pietatis officio vt nos doceret quid pueris quàmuis ſapientes, & eruditi ſunt conueniret, vt audiant potius magiſtros, quàm docere deſiderent, & ſe vana
H oſtentatione non iactent. Interrogabat, aũt non vt addiſceret, ſed vt interrogatus erudiret. ex vno quippe doctrinæ fonte manat & interrogare, & reſpondere ſapienter. vnde ſequitur: {Stupe, au. om. qui eum audie. ſu. pru. & reſpon. ſuis. BEDA: Ad oſtendendum enim, quia homo erat, homines magiſtros humiliter audiebat. ad probandum vero, quia Deus erat, eiſdem loquentibus ſublimiter reſpondebat. GRECVS. Quærit enim rationabiliter, audit prudenter, reſpondetq; prudentius quod ſtuporem faciebat. vnde ſequitur. Et vi. admi. ſunt.} CHRY. ſuper Ioannẽ: Nullum quippe miraculum egit dominus in pueritia, hoc tamen vnum prodit Lucas, per quod mirabilis videbatur. BEDA: Diuina ſiquidem lingua ſapientiam prodebat, ſed infirmitatem ætatis prætendebat humanam. vnde Iudæi inter alta quæ audiunt, & infirma quæ vident, dubia admiratione turbantur: nos autem nequaquam miremur, ſi ſcientes ſecundum prophetiam, quòd ſic paruu-
I lus natus eſt nobis, ꝙ permanet Deus fortis. GRECVS: Mirãda vero Dei genitrix maternis affecta viſceribus quaſi cum lamẽtis inquiſitionem doloroſam oſtendit, & omnia ſicut mater & fiducialiter, & hnmiliter, & affectuoſe exprimit. vnde ſequitur. {Et dixit mater eius ad illum: Fili quid feciſti nobis ſic? Ecce pa. tu. &
ego do quære. te.} ORI. Nouerat virgo ſacrata hunc non eſſe fi Hom.19
lium Ioſeph: & tamen patrem vocat illius ſpõſum ſuum, propter Iudæorum ſuſpitionem, æſtimantium ipſum vulgo fore cõceptũ. Dicetur autem forte ſimplicius, ꝙ eum honorauit ſpiritusſanctus patris nomine. eo ꝙ puerum Ieſum educauit. artificioſius vero eo ꝙ genealogiam Ioſeph ex Dauid produxit, ne ſuperflua cenſeretur. Cur autẽ dolentes eum quærebant: an ex eo ꝙ periret puer, an errauerit? Abſit. Numquid enim fieri poterat ut perditum formidarent infantem, quem diuinum eſſe cognouerant? ſed quomodo tu ſiquando ſcripturas legis quæris in eis ſenſum cum dolore, non ꝙ ſcripturas erraſſe arbitreris, ſed veritatem quam intrinſecus habent quæris inuenire. ita illi quærebant Ieſum, ne forte
K reliquens eos reuerſus eſſet ad cœlos, cum illi placuiſſet iterum deſcenſurus. Oportet ergo eum qui quærit Ieſum non negligenter, & diſſolute tranſire ſicut multi quærunt, & nõ inueniunt, ſed cum labore & dolore. GLO. Vel metuebant, ne quod Herodes in infantia eius patraſſe quæſierat: tunc iam in pueritia poſitum inuenta opportunitate alii interficerẽt. GRECVS. Sed ipſe dominus reſpondet ad omnia & corrigens quodammodo dictum eiꝰ de eo qui putabatur pater. verum patrem manifeſtat docens non per infima gradi, ſed in altum extolli. vnde ſequitur. {Et ait ad illos: Quid eſt ꝙ me quærebatis?} BEDA: Non eos ꝙ filiũ quærant uituperat, ſed quid ei potius cui ipſe æternus eſt filius debeat eos cogit oculos mentis tollere. vnde ſequitur. {Neſcie. quia in his quæ pa. mei ſunt opor. me eſſe?} AMBR: Duæ ſunt in Chriſtu generationes: vna eſt paterna, altera materna. paterna diuinior, materna uero quæ in noſtrum laborem vſumque deſcendit. CYRIL. Hoc igitur dicit oſtendens ſe menſuram humanam tranſcendere, & innuens, ꝙ ſacra virgo effecta ſit miniſtra negotii cum peperit carnem. ipſe vero naturaliter, & uere Deus erat, & filius patris excelſi. Hinc autem Valentini ſequaces audientes, ꝙ tẽ-

ꝙ templum erat Dei pudeant dicere, ꝙ creator, & legis Deus, &
Aduerſus hær. hær. 30 templi non ipſe pater eſt Chriſti. EPIPHA. Attendat & Hebion, ꝙ poſt annos xij. & non poſt triceſimum annum Chriſtus reperitur ſtupendus in ſermonibus gratiæ: quamobrem non eſt dicere, ꝙ poſtq̃ venit ad eum ſpiritus in baptiſmo, factus fuit Chriſtus: ſed ab ipſa pueritia, & templũ agnouit, & patrem.

rebatis? Neſciebatis q̃a in his q̃ patris mei ſunt oportet me eſſe? Et ipſi non intellexerunt verbũ quod locutus eſt ad eos.

o Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth, & erat ſubditus illis. Et mr̃ eius cõſeruabat oĩa verba hæc conferẽs in corde ſuo. Et Ie-

GRECVS: Hæc eſt demõſtratio prima ſapientiæ & virtutis pueri Ieſu. quæ nãq; pueri lia eius vocant diabolicæ putamus eſſe cõſiderationis, niſi quis ea ſola velit acceptare nequaquam his q̃ tenemus oppugnantia: ſed magis conſona propheticis dictis, quia ſpecioſus præ filijs hominum, & matri obediens, & moribus facetus, & viſu non modicum venerandus & placidus, ad loquendum facundus, dulcis, & prouidus, & multum ſtrennuitate cognitus tãquam qui repletus ſapientia fuerat, & ſicut in aliis ſic conuerſationis humanæ, atque locutionis quàmuis ſupra hoĩem terminus, & rõ, manſuetudo. n. ſibi præcipuũ elegit locũ. Super hæc autem oĩa vbi aſcendit ſuper verticem eius, nec humana manus excepta materna. hinc autem poſſumus vtilitatem conſequi. Dum. n. Mariam increpat Dominus quærentem ipſum inter propinquos, omiſſione vinculorum ſanguinis apertiſſime ſuggerit: oſtendens, ꝙ non contingit meram perfectionis attingere eum, qui adhuc vagatur in his quæ corpori conferunt, & quòd homo deficit a perfectione per affectum cognatorum. Sequitur: {Et ipſi non intel. ver. quod
Hom.20. locu. eſt ad illos. BEDA: Quia. ſ. de ſua diuinitate ad eos loquebatur. ORI. Vel neſciebant vtrum dicens, in his quæ patris mei ſunt, ſignificaret in templo, an aliquid altius & quod magis ædificat. vnuſquiſque enim noſtrum ſi bonus fuerit atque perfectus, poſſeſſio Dei patris eſt, & habet in medio ſui Ieſum.

o ¶ GRECVS. Totam intermediam Chriſti vitam quæ eſt inter oſtenſionem ætatis & tempus baptiſmatis velut immunem alicuius famoſi, & publici miraculi, & doctrinæ euãgeliſta ſub vno verbo colligit dicens. {Et deſcen. cum eis, & venit Nazareth.}
Hom. 20. ORI. Crebro Ieſus deſcendit cum diſcipulis ſuis, nec ſemper verſatur in monte, quia non valebant qui variis morbis laborabãt aſcendere in montem. iccirco & nunc deſcendit ad illos, qui deorſum erant. Sequitur: {Et erat ſubditus illis.} GRECVS: Quãdoque enim verbo prius leges inſtituens, ipſe ſecundario opere cõprobabat, ſicut illud: Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibꝰ ſuis. Ipſe nãque paulo poſt noſtram ſalutem exquirens animam expoſuit propriam. aliquando vero prius viuendi proponit exẽplar, & poſtea promebat verbotenus ſanctionem, ſicut hic, hæc tria præ cæteris opere monſtrans, diligere Deum, honorare parentes, Deum vero & ipſis præ ferre parentibus. Cum. n reprehenderetur a parentibus, minoris curæ cætera reputat q̃ quæ ſunt Dei: denique ipſis quoque parentibus obedientiam præſtat. BEDA: Quid enim magiſter virtutis, niſi officiũ pietatis impleret? Quid
Hom.20. inter nos aliud q̃ quod agi a nobis vellet, ageret? ORI. Diſcamꝰ ergo & nos filii parentibus noſtris eſſe ſubiecti, ꝙ ſi patres nõ fuerint, ſubiiciamur his qui patrum habent ætatem. Ieſus filius Dei ſubiicitur Ioſeph & Mariæ, ego vero ſubiiciar Epiſcopo q mihi conſtitutus eſt pater: puto ꝙ intelligebat Ioſeph, quia maior ſe erat Ieſus, & trepidus moderabatur imperium. Videat ergo vnuſquiſque ꝙ ſæpe qui ſubiectus eſt, maior ſit, quod ſi intellexerit, nõ eleuabitur ſuperbia, qui eſt ſublimior dignitate, ſciens ſibi meliorem eſſe ſubiectum. GREG. Niſſenus: Amplius quoniam impuberibus adhuc eſt imperfecta diſcretio, egetque per prouectos ad ſtatum prouehi perfectiorem: ideo cum pertigiſſet duodecimum annum, paret parentibus vt oſtendat, ꝙ quicquid per promotionem perficitur, antequam ad finem perueniat, obedientiam tamq̃ perducentem ad bonum vtiliter amplexatur. BASI. in lib. Religionum. Ab ipſa autem primeua ætate parentibus obediens quẽlibet laborem corporeum humiliter, & reuerenter ſuſtinuit. Cũ enim homines eſſent honeſti & iuſti, egeni tamen neceſſariorum penuriam patientes, teſte præſepi partus venerandi miniſtro, manifeſtum eſt, ꝙ ſudores corporeos continuo frequentabant neceſſaria vitæ ſibi quærentes, Ieſus autem obediens illis, vt ſcriptura teſtatur, etiam in ſuſtinendo labores ſubiectionem plenariam ſuſtinebat. AMBRO. Et miraris ſi patri defert qui ſubditur matri? non vtique infirmitatis, ſed pietatis eſt iſta ſubiectio. Attollat licet caput hæreticus, vt alienis auxiliis aſſerat eum qui mittitur indigere: Numquid & humano egebat auxilio, vt materno ſeruiret imperio? deferebat ancillæ, deferebat ſimulato patri. & miraris ſi Deo detulit, an homini deferre pietatis eſt, deferre Deo infirmitatis? BEDA: Virgo autem ſiue quæ intellexit, ſiue quæ nondum intelligere potuit, omnia ſua pariter in corde quaſi ruminan-

A da, & diligentius ſcrutanda recondebat. vnde ſequitur. {Et mater eius conſer. omnia uer. hæc conſe. in corde ſuo.} GRECVS: Conſidera prudentiſſimam mulierem Mariam, vere ſapientiæ matrem, qualiter ſcholaris ſit pueri. Non enim vt puero, neque vt viro, ſed vt Deo vacabat vlteriꝰ, & illius voces diuinas, & opera reputabat. iccirco nil ex dictis, aut actis ab eo incaſſum illi patebat, ſed ſicut ipſum verbũ prius in viſceribus; ita nunc eiuſdem modos, & dicta concipiebat, & in corde ſuo quodammodo fouebat. & hoc quidem iã ſecum in præſenti cõtemplabatur.

ſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deũ, & hoĩes.

CAP. III.

ANno autem quintodecimo imperii Tyberii Cæſaris, procurante Põ

B hoc autem expectabat in futurum clarius reuelandum. & hac quidem tamq̃ regula, & lege, & per totam vitam vtebatur. vnde ſequitur. {Et Ieſus proficiebat ætate, & ſapientia, & gratia, apud Deum, & homines.} THEO. Sed inquiunt. Quomodo poteſt æqualis patri in ſubſtantia, qui quaſi imperfectus creſcere dicitur? non autem in eo, ꝙ eſt verbum dicitur incrementum ſuſcipere, ſed in eo ꝙ factus eſt homo. Si enim vere profecit; poſtquam factum eſt caro qui ante imperfectus extiterat: quid ergo gratias agimus ei velut incarnato pro nobis? Qualiter autem ſi ipſe eſt vera ſapiẽtia, in ſapientia põt augeri? vel qualiter qui cæteris largitur gratiam, ipſe in gratia promouetur? Amplius ſi nemo ſcandalizatur cum audit, ꝙ verbum ſeipſum humiliauerit: infirma quædam de Deo verbo ſentiens: ſed potius miratur miſericordiam eius, quomodo non eſt ſuperuacaneum ſcandalizari audiendo ꝙ proficit? Nã ſicut pro nobis humiliatus eſt ſic pro nobis profecit, vt nos in eo
C proficiamus qui lapſi fuimus per peccatum. nam quicquid ſpectat ad nos ipſe vere pro nobis Chriſtus ſuſcepit, vt cuncta reformet in melius. CYRIL. Et attende ꝙ non dixit proficere verbum, ſed Ieſum, ne ſimplex verbum proficere intelligas, ſed verbum caro factum. THEO. Et ſicut verbum in carne paſſum fatemur, q̃uis ſola caro fuit paſſa, quia caro verbi erat quæ patiebatur: ita, proficere dicitur ex eo ꝙ humanitas proficiebat in ipſo. GRE. Nazanzenus. Dicitur autem ſecundum humanitatem proficere, non ꝙ ipſa ſuſcipiat augmentum quæ ab initio fuit perfecta, ſed ex eo ꝙ paulatim manifeſtabatur. THEO. Naturalis enim lex reſpuit hominem ſenſu maiore vti q̃ ætas corporis patiatur. erat itaque verbum factum homo perfectum, cum ſit virtus, & ſapientia patris. Verum quia dandum erat aliquid noſtræ naturæ moribus, ne aliquod extraneum a videntibus reputetur tamquam homo paulatim creſcente corpore manifeſtabat ſeipſum, & quotidie
D ſapientior ab audientibus, & videntibus cenſebatur. GRECVS: Proficiebat ergo ſecundum ætatem quidem corpore in virilem ſtatum promoto, ſapientia autem per eos qui ab eo diuina docebant, gratia vero, qua cum gaudio promouemur, credentes in fine, obtinere quæ ab ipſo promiſſa ſunt: vt hoc quidem apud Deum ex eo ꝙ aſſumpta carne paternum opus peregit, apud homines vero per conuerſationem eorum a cultu idolorum ad ſummæ Trinitatis notitiam. THEO. dicit enim: {Apud Deum & homines,} quia prius decet placere Deo, & poſtea hominibꝰ. GREG. Niſſenus: Differenter etiam proficit verbum in his, qui ipſum ſuſcipiunt, ſecundum enim menſuram illius apparet, aut infans, aut adultus, aut perfectus.

CAP. III.

E GREGO. in Homi. Redemptoris præcurſor, quo tẽ- Ho. euã.20.
pore uerbum prædicationis accepit, memorato Romanæ Reipub. principe & Iudeæ regibus deſignatur, cum dicitur. {Anno autem quintodecimo imperii Tyberii Cæſaris}. quia enim illum prædicare ueniebat qui ex Iudæa quoſdam & multos ex gentibus redempturus erat: per regem gentium, & principes Iudæorum prędicationis eius tempora deſignantur. Quia autem Gentilitas colligenda erat in Romana Republica, vnus pręfuiſſe deſcribitur, cum dicitur. {Imperii Tyberii Cęſaris. GRECVS: Mortuo enim Auguſto Monarcha, a quo Romani principes nomẽ Auguſti adepti ſunt: Tyberius poſt
illum ad iura Monarchiæ ſuccedens, xv. annum ſuſcepti principa- H
tus agebat. ORI. Et in prophetico quidem ſermone ſolis Iu- Homil. 21.
dęis prædicato, ſolum Iudæorum regnum deſcribitur. Viſio, inq̃t, Eſaiæ in diebus Ozię Ioathan, & Achaz Regum Iuda. at in euangelio quod erat p̃dicandum vniuerſo mundo dominium deſcribitur Tyberii Cęſaris, qui totius orbis dominus videbatur. uerum ſi ſolum hi qui ſunt de gentibus eſſent ſaluandi, ſatis erat ſolius Tyberii facere mentionem. Sed quia oportebat & Iudæos credere, ob hoc etiam Iudęorum regna deſcribuntur, ſeu Tetrarchię, cum ſubditur: {Procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha aũt Galileæ

Galileę Herode:Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituręæ, & F
Traconitidis regionis, & lyſania Abilinæ tetrarcha.G R E G. in
Homi.Quia enim Iudæa erat pro culpa perfidiæ diſpergenda, in
Iudeæ regno per partem & partem plurimi principabantur, ſecũ
dum illud : Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur.

B E D A: Pilatus quidem duodecimo anno Tyberii Cæſaris in Iudæam miſſus,ꝓcurationem gentis ſuſcepit, atque ibi per decem continuos annos vſque ad ipſum pene finem Tyberii perdurauit. Herodes autem, & Philippus, & Lyſanias filii ſunt Herodis illi⁹,ſub quo dominus natus eſt,inter quos & ipſe Herodes Archelaus frater

tio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galileæ Herode : Philippo autem fratre eius tetrarchaituręæ, & traconiditis regionis, & Lyſania Abilinæ tetrarcha : ſub principibus Sacerdotum Anna, & Caypha, factum eſt verbum domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto.

b Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptiſmum G

eorum decem annis regnauit,qui a Iudæis apud Auguſtum criminatus,apud Viennam exilio periit.Regnum autẽ Iudeæ,quo minus validum fieret, idem Auguſtus per tetrarchias diuidere curauit. G R E G. in Homi.Et quia Ioannes illum prædicauit,qui ſimul Rex,& Sacerdos exiſteret· Lucas Euangeliſta prædicationis eius tempora non ſolum per Regnum , ſed etiam per Sacerdotiũ deſignauit· vnde ſubditur.{Sub princi.Sacer.Anna, & Caypha.} B E D A.Ambo quidẽ incipiente prædicatione Ioannis, ideſt Annas,& Cayphas principes fuere Sacerdotum:ſed Annas illum annum: Cayphas vero eum,quo crucem dominus aſcendit adminiſtrabat,tribus aliis in medio Pontificatu perfunctis, verum hi maxime qui ad domini paſſionem pertinent,ab euangeliſta commemorantur. Legalibus namque tunc præceptis vi & ambitione ceſſantibus,nulli pontificatus honor vitæ,vel generis merito reddebatur:ſed Romana poteſtate ſumma Sacerdotii præſtabatur . Ioſephus enim refert, ꝙ Valeri⁹ Graccus Anna Sacerdotio deturbato,Iſmaelem Pontificem deſignauit filium Fabi: ſed etiam hunc non multo poſt abiiciens, Eleazarum Ananiæ Pontificis filium ſurrogauit.poſt annum vero & hunc arcet officio & Simoni cuidam Camithi filio Pontificatus tradidit miniſteriũ, quo non amplius ipſe q̃ vnius anni ſpatio perfunctus Ioſephũ,cui & Cayphas nomen fuit ita accepit ſucceſſorem:Ac per hoc,quo dominus noſter docuiſſe deſcribitur , intra quadriennii ſpatia coarctatur . H
A M B R O.Congregaturus autem eccleſiam Dei filius ante operatur in ſeruulo.Et ideo bene dicitur:{Factum eſt verbum domini ſuper Ioannem Zachariæ filium,}vt eccleſia nõ ab homine cœpit,ſed a verbo. Bene autem Lucas compendio vſus eſt,vt Ioannẽ declararet Prophetam dic.{Factum eſt ſuper eum verbum Dei: } aliàs nõ adderet. nullus enim eget iudicio ſui qui verbo Dei abũdat: vnum itaque dicens: omnia declarauit. At vero Matthæus,& Marcus & veſtitu,& cinctu,& cibo Prophetam declarare voluerunt. C H R Y. Verbum autem Dei hic mandatum eſſe dicitur: quia non a ſe venit Zachariæ filius , ſed Deo ipſum mouente . I
T H E O. Per totum autem tempus præteritum vſque ad ſui oſtẽſionem occultus fuit in deſerto.& hoc eſt quod ſubditur.{In deſerto.}vt nulla ſuſpitio innaſcatur hominibus,vt gratia affinitatis ad Chriſtum,vel conuerſationis a teneris annis : talia de ipſo teſtaretur.vnde ipſe teſtificans dicebat : Ego neſciebam illum . G R E G O. Niſſenus: Simul etiam qui in ſpiritu & virtute Heliæ hanc vitam ingreſſus eſt,amotus a conuerſatione humana inuiſibilium ſpeculationi vacans , ne huiuſmodi fallaciis quæ per ſenſus ingeruntur aſſuetus,quandam confuſionem, ac errorem incurreret erga viri boni diſcretionem.Et ideo ad tantum diuinarũ gratiarum eleuatus eſt apicem,vt pluſquam Prophetis ſibi gratia infunderetur,quia mundum,& expers cuiuſlibet naturalis paſſionis deſiderium ſuum a principio vſque ad finem diuinis aſpectibus obtulit. A M B R O. Deſertum etiam eſt ipſa eccleſia , quia plures filii deſertę magis q̃ eius quæ habet virum.Factum eſt ergo verbum dñi,vt quę erat ante deſerta,fructũ nobis terra generaret. K
b ¶ A M B R O. Factum verbum vox ſecuta eſt. Verbum enim prius intus operatur,ſequitur nobis officium . vnde dicitur. { Et ve.in omnem regionem Iordanis.} O R I. Iordanis idem eſt qđ
Hom. 21. deſcẽdens: deſcendit enim Dei fluuius aqua ſalubris. Quæ autem loca decebat perambulare Baptiſtam, niſi Iordani circumadiacentia? vt ſiquem pœnitere contingeret, protinus occurreret fluenti humiditas ad recipiendum pœnitentiæ baptiſmum . Subditur.n. {prædi.bapti.pœni.in remiſſio.peccatorum.} G R E.in Ho. Cunctis legentibus liquet,quia Ioannes baptiſmũ pœnitentiæ non ſolũ prædicat,verũetiã quibuſdã dedit,tñ baptiſmũ ſuũ in remiſſionem peccatorum dare non potuit. C H R Y. ſuper Ioannem: Cum enim nondum oblata eſſet hoſtia,nec deſcendiſſet ſpiritus, qualiter erat fienda remiſſio? Quid eſt ergo quod Lucas dicit. { In remiſſionem peccatorum? Erant ſiquidem Iudæi ignari ; nec culpas proprias perpendebant. Quoniam igitur hæc erat cauſa malorũ vt peccata agnoſcerent ad Redemptorem quærendum, venit Ioannes hortans illos pœnitentiam agere,vt per pœnitentiam effe-

pœnitentiæ in remiſsionem Peccatorum,ſicut ſcriptum eſt in libro Sermonum Eſaiæ Prophetæ: Vox clamantis in deſerto:parate viam domini,rectas facite ſemitas eius. Omnis vallis implebitor,& omnis mons & collis humiliabitur. Et erunt praua in di recta & aſpera in vias planas, & videbit omnis caro ſalutare Dei.

cti meliores atque cõtriti ad recipiendam veniã ſatagant . Apte ergo cum dixiſſet , ꝙ venit prædicans baptiſmum pœnitentię in remiſſionem peccatorum:q. d. Iccirco ſuadebat illis pœnitere , vt ſubſequentem veniam facilius impetrarent, credentes in Chriſtum. nam niſi pœnitentia ducerent, nequaquam expoſcerent gratiam.vnde baptiſma illud nullam aliam habet cauſam,niſi ꝙ præparatoriũ erat ad fidem Chriſti. G R E.in Hom. Vel Ioannes dicitur prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum,quoniam baptiſmum quod peccata ſolueret, quia dare non poterat prædicabat,vt ſicut incarnatum verbum patris præcurrebat verbo prædicationis:ita baptiſmum pœnitentiæ,quo peccata ſoluuntur,præcurreret ſuo baptiſmate quo peccata ſolui non poſſunt.A M B R. Et ideo plerique ſancto Ioanni typum legis imponunt , eo ꝙ lex peccatum denunciare potuit,donare non potuit. G R E G.Nazãzenus:Et vt aliquatenus de baptiſmatum differẽtia diſſeramus, baptizauit Moyſes,ſed in aqua,nube,& mari:hoc autem figuraliter agebatur. Baptizauit quoque Ioannes non vtique ritu Iudæorũ. non ſolum in aqua,ſed etiam in remiſſionem peccatorum:non tamen omnino ſpiritualiter:neque enim addit in ſpiritu. Baptizat Ieſus,ſed in ſpiritu,& hic eſt ꝑfectio.Eſt quoque quartũ baptiſma, quod fit per martyrium & ſanguinem , quo etiam ipſe Chriſtus eſt baptizatus, quod cæteris eſt venerabilius nimis eatenus,quatenus iteratis contagiis non fœdatur.Eſt etiam quintum ex lachrymis : laborioſius tamen,iuxta quod quidem ſingulis noctibus ſuũ rigant cubile,& ſtratum in lachrymis. Sequitur. {Sicut ſcriptum eſt in libro Eſaiæ Prophetæ : Vox clamantis in deſerto.} A M B. Bene vox dicitur Ioannes verbi prænuncius , quia vox præcedit inferior: verbum ſequitur quod præcedit. G R E G. Qui etiam in deſerto clamat,quia derelictæ,ac deſtitutæ Iudeæ ſolatium redemptionis annunciat.Quid autem clamaret aperitur, cum dicitur:{Parate viam domini,rectas facite ſemitas ei⁹. } Omnis enim qui fidem rectam,& bona opera prædicat , quid aliud q̃ venienti domino ad corda audientium viam parat, vt rectas Deo ſemitas faciat:dum mundas in animo cogitationes per ſermonem bonæ prædicationis format? O R I G E. Vel in corde noſtro via Hom.21
præparanda eſt domino: magnum enim eſt cor hominis , & ſpatioſum: ſi tamen fuerit mundum,neque in corporis quãtitate,ſed in virtute ſenſuum magnitudinem eius intellige , quæ tantam ſcientiam capiat veritatis. Præpara ergo in tuo corde viã domino per conuerſationem bonam,& egregiis,vel perfectis operibus dirige ſemitam vitæ,vt in te ſermo Dei abſque offenſa perambulet. B A S I. Et quia ſemita eſt via quam præcedentes calcauerãt, & quam priores homines corruperunt , eam iterato dirigere iubet ſermo illis,qui a præcedentium zelo recedunt. C H R Y. Clamare autem:Parate viam domini,non Regis erat,ſed Præcurſoris officium.Et ideo eum vocauerat vocem,quia uerbi erat Præcurſor. C Y R I L. Sed quaſi quis reſponderet & diceret : Qualiter uiam præparabimus domino , vel qualiter eius ſemitas rectas faciemus,cum plura ſint impedimenta honeſtam uitam uolentibus ducere? Ad hoc propheticus ſermo reſpõdet.Sunt enim uiæ quædam & ſemitę nequaquam ad eundum habiles:adeo vt alicubi ad tumulos,& iuga tollantur,alicubi decliues ſint. & ad hoc remouẽdum dicit:{Omnis ual.imple.& om.mons,& col. humiliabitur.} Quædam uiarum inæqualiter diſpoſitæ ſunt, & dum nunc ſurſũ erigunt,nunc uergunt deorſum,ualde ſunt ad eundum difficiles, & quantum ad hoc ſubdit:{Et erunt praua in directa,& aſpera in uias planas.} Hoc autẽ intelligitur actum eſſe ꝑ noſtri Saluatoris potentiam. quondam enim euangelicæ conuerſationis, & uitæ iter erat ad eundũ difficile,ex eo ꝙ & mentes ſingulorum mundanæ uoluptates oppreſſerãt,ut aũt Deus factus hõ peccatũ dãnauit in carne explanata ſunt oĩa,& reddita ſunt ad eundum facilia, & nec collis,nec uallis proficere uolentibus obuiat. O R I. Quando enim uenit Ieſus,& ſpiritum ſuum miſit,oĩs uallis repleta eſt operibus bonis,& fructibus ſpũſſancti,quos ſi habueris, nõ ſolum uallis eſſe deſiſtis,ſed etiam mons Dei eſſe incipies. G R E. Niſſenus: Homil.21.
Vel quietam in uirtutibus conuerſationem ſignificat per con-

ualles , ſecundum illud Pſalmi . Valles abundabunt frumento. A
C H R Y. Elatos autẽ ſuperbos nomine montis denunciat, quos Chriſtus humiliauit. Colles autem deſperatos appellat, non ſolũ ob ſuperbiam mentis ſuę : ſed propter deſperationis ſterilitatem, collis enim nullos fructus producit. O R I G. Vel intelligas qm montes & colles qui ſunt aduerſarię poteſtates , per aduentum Chriſti proſtrati sũt. B A S I. Sicut autẽ colles reſpectu montiũ magnitudine diſferũt,in aliis ſunt idẽ, ſic & aduerſę poteſtates propoſito quidẽ conformes ſunt , im-

c Dicebat ergo ad turbas,quę exibãt vt baptizarẽtur ab ipſo. Genimina viperarum,quis oſtẽdet vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos pęnitentiæ, & ne cęperitis dicere,patrem habemus Abraham.

manitate tamen offenſionum ſecernuntur. G R E G. in homi. B
Vel Vallis impleta creſcit,mons autem & collis humiliatus decreſcit,quia in fide Chriſti & gẽtilitas plenitudinem gratiæ accepit, & Iudęa per errorem perfidiæ hoc vnde tumebat perdidit. Humiles enim donum accipiunt quod a ſe corda ſuperbientium repellunt. C H R Y . Vel per hoc declarat legis difficultatem in fidei facilitatem conuerſam,ac ſi dicat, non vlterius ſudores, & dolores imminent:ſed gratia & remiſſio peccatorum facilem viam pariũt ad ſalutem. G R E G . Niſſenus:Vel iubet valles impleri, deiici vero colles & montes,volens oſtendere quòd nec ob defectum virtutis ordo ſit concauus,nec diſcrepet ob exceſſum. G R E G O. in Hom.Praua autem directa fiunt,cum malorum corda per iniuſtitiam detorta,ad iuſtitiæ regulam diriguntur. Aſpera autem in vias planas immutantur,cum immites atque iracundæ mentes ꝑ infuſionem ſupernæ gratiæ ad lenitatem manſuetudinis redeũt. C H R Y. Deinde horum ſubiicit cauſam dicens: { Et vide.om. ca.ſalu.Dei.}oſtendens quoniam vſque ad fines mundi diffunde- C
tur euangelij virtus, atque cognitio ex more ferino & obſtinata voluntate,ad manſuetudinem & lenitatem humanum genus conuertens,Non autem ſolum Iudæi & proſeliti, immo tota humana natura ſalutare Dei videbit. C H R Y . ideſt patris qui filiũ miſit vt noſtrum ſaluatorem. Caro autẽ ad præſens accipitur pro toto homine. G R E G. in Hom.vel aliter:Omnis caro.i.omnis homo ſalutare Dei,videlicet Chriſtum in hac vita videre non potuit:propheta ergo oculum ad extremũ iudicij diem tendit, quando hunc omnes & electi & reprobi pariter videbunt.

c ¶ C H R Y. Manens aliquis in priſtino ſtatu & mores ſuos & conſuetudinem non relinquens, nequaquam rite ad baptiſmũ venit.Siquis ergo velit baptizari, egrediatur . vnde ſignanter dicitur:{Et dicebãt ad turbas,quæ exibãt, vt baptizarẽtur ab ipſo.} Egredientibus itaque ad lauacrum turbis, loquitur quæ ſequuntur.Si enim iam egreſſi eſſent, nequaquam ad eos diceret: {Genimina viperarum.{ C H R Y . Ille itaque cultor deſerti videns D
omnes incolas Paleſtinæ circunſtantes ipſum & admirantes, non flectebatur pro tanta reuerentia, ſed inſurgens in ipſos arguebat eos.Sacra autem ſcriptura ſecundum ſtimulantes paſſiones, plerumque ferarum nomina imponit hominibus. Interdũ canes eos nominans cauſa procacitatis, equos ob luxum, aſinos propter dementiam,& leones,& pardos cauſa rapacitatis & petulantiæ,aſpides cauſa doli,ſerpentes & viperas cauſa veneni & calliditatis.Vnde & nunc Ioannes Iudęos audacter {genimina viperarũ vocat.}
Con. Eunomiũ, lib.2. B A S I L. Oportet autem ſcire ꝙ hæc nomina natus & filius de animalibus dicuntur.genimen vero poteſt dici fętus antequã effi citur,fructus etiam palmarũ genimina dicuntur, raro autẽ in animalibus accipiũtur & ſemper in malo. C H R Y. Ferunt autẽ viperam marẽ coeundo necare,cuius ſemens excreſcens perimit matrem,& ſic prodit in lucẽ ſciſſo parentis vtero in vindictam quo-
Hom.12.in Matth. dammodo parentis genitoris,itaq; parricida eſt proles vipera. Tales erant Iudęi qui patres ſpiritales eorũ atq; doctores occidebãt. E
Quid autẽ ſi inuenit eos peccantes ſed incipientes conuerti?non debebat eis conuitiari ſed permulcere? Dicendum,ꝙ non adhibebat mentem his,quæ fiebant exterius,mentis enim eorum archana cognouerat,dño reuelante. nimis enim ſe iactabant in progenitoribus.Hanc ergo radicẽ ſcindens nominat illos genimina viperarũ,non quidẽ vituperans patriarchas,aut eos viperas nominãs. G R E.in Hom.20.Sed quia per hoc ꝙ bonis inuident eoſq; perſequuntur,patrũ ſuorũ carnaliũ vias ſequentes, quaſi venenati filij de venenatis parẽtibus nati ſunt. Quia vero ſupradicta ſententia intẽdit ꝙ extremo Chriſtus examine ab omni carne videbit, recte ſubditur:{Quis oſten.vobis fugere a ventura ira?} Ventura ira eſt animaduerſio vltionis extremæ. A M B R.Oſtenditur aũt his Dei miſeratione infuſa prudentia,vt gerant ſuorũ pęnitentiã delictorũ futuri terrorem iudicij prouida deuotione metuentes, aut fortaſſe iuxta quod ſcriptũ eſt:Eſtote prudentes ſicut ſerpentes.oſtendunt habere prudentiã naturalẽ, qui profutura videãt & ponte depoſcãt,ſed adhuc noxia nõ relinquãt. G R E. in Hom.

Quia vero tunc fugere ab ira peccatorum non valet,qui nunc ad lamenta pœnitentiæ non recurrit.Subditur:{ Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ } C H R Y. Non enim ſatis eſt pœnitentibus peccata dimittere,ſed opus eſt eius fructus ferre ſ̃m illud : Declina a malo,& fac bonum,ſicut non ſufficit ad ſanationem ſagittam

Dico enim vobis , quia potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt . Omnis ergo arbor non faciens fructum bonũ,excidetur, & in ignem mittetur.

euellere , ſed oportet vlceri medicamentũ apponere . Non autẽ dicit fructum, ſed fructus copiam deſignãs. G R E G O. in Ho. Nec ſolũ fructus pœnitentiæ : ſed dignos pœnitentiæ admonet eſſe faciendos. Quiſquis enim illicita nulla commiſit,huic conceditur,vt licitis vtãtur,ac ſiquis in culpam lapſus eſt,tanto a ſe licita debet abſcindere, quanto meminit ſe perpetraſſe illicita.Neque enim par fructus eſſe boni operis debet eius qui minus,& qui amplius deliquit,aut eius qui in nullis, & eius qui in quibuſdam facinoribus cecidit,per hoc ergo cuiſlibet conſcientia conuenitur,vt tanto maiora quærat bonorum operũ lucra per pœnitentiam,quanto grauiora ſibi intulit damna ꝑ culpam. M A X I. Pœnitentiæ fructus eſt impaſſibilitas animæ qua plenarie non fruimur : dum interdum paſſionibus inſtigamur : nondum enim fructus pœnitentiæ dignos peregimus. pœniteam⁹ ergo veraciter,vt a paſſionibus expediti, peccatorum veniam conſequamur. G R E G. in Hom.Sed Iudæi de generis nobilitate gloriantes,iccirco ſe agnoſcere peccatores nolebant,quia de Abrahæ ſtirpe deſcenderant,quibus recte dicitur. Et ne cœperitis dicere , patrem habemus Abraham . C H R Y. Non hoc indicans,ꝙ ab Abraham naturali origine non deſcenderant, ſed quia nihil prodeſt ab Abraham deſcendiſſe, niſi ſecundum virtutem cognationẽ obſeruent. Cognationes namque leges conſueuit ſcriptura vocare:non eas quæ ſ̃m naturam conſiſtunt, ſed quæ deriuantur a virtute vel vitio. Quibus namque ſe quiſque conformem ſtatuit,horum filius vel frater vocatur. C Y R I L. Quid enim confert carnalis generoſitas, niſi cõſimilibus ſtudiis fulciatur? Vanum eſt igitur extolli de bonis prædeceſſoribus,& deficere ab eorum virtutibus. B A S I. Neque enim equum velocem eſſe facit patris erga curſum ſtrennuitas,ſed veluti cæterorum animalium probitas cõſideratur in ſingulis,ſic quoque laus propria viri diſcernitur quã præſentium bonorum in ſe comprobat argumentum. Turpe namque eſt alienis ornari decoribus,quem virtus propria non venuſtat. G R E G. Niſſenus: Sic igitur Iudæorum promulgato exilio,conſequenter ingerit conuocationem Gentilium , quos lapides appellat. vnde ſequitur. { Dico enim vobis,quia poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.} C H R Y. q.d.Ne putetis,quòd ſi uos perieritis,filiis priuetur Patriarcha. poteſt enim Deus etiam ex lapidibus homines illi præbere,& ad illum perducere ſanguinem:nam & ab ipſo principio ſic euenit. Ei namque quod eſt ex lapidibus homines fieri,equipollet exitus filii ab illo emortuo vtero Sarę: A M B R O. Sed licet Deus poſſit diuerſas conuertere,& mutare naturas:tñ mihi plus myſterium, q̃ miraculum prodeſt.Quid enim aliud quàm lapides habebantur,qui lapidibus ſeruiebant?ſimiles vtique his qui fecerant eos. Propheratur igitur ſaxoſis Gentilium fides infundenda pectoribus , & futuros per fidem Abrahæ filios oraculo pollicentur. Vt autem ſcias,quia lapidibus comparati ſunt hoĩes:arboribus quoq; hoĩes comparauit cum ſubdit.{Iam enim ſecuris poſita eſt ad radicem arboris.} Exempli autem ideo facta eſt mutatio,vt illo comparationis proceſſu,quidam intelligatur homini clementior iã profectus. O R I. Homil. 23.
Et quidem ſi iam vigeret cõſummatio , & tꝑorum finis inſtaret nulla mihi qõ naſceret.dicerem.n.propterea hoc prophetatũ eſſe, quia illo tꝑe complebitur. Cũ aũt tanta poſt ſæcula fluxerint qũo. ſpirituſſanctus hoc dicit:ego puto Iſraelitico populo prophetari, ꝙ præciſio eius vicina ſit.His.n.qui egrediebantur ad eum,vt baptizarentur:hæc inter cætera loquebãt. C Y R I L. Securim ergo in ꝑ̃ſenti nominat mortiferam irã,quæ diuinitus irruit in Iudæos ꝑꝑ exercitã impietatẽ in Chriſtũ:non tñ heſiſſe radici ſecurim ꝓnunciat,ſed ad radicem.i.iuxta radicem poſitam. Deciſi nãque fuerunt rami,nec radicitus extirpata eſt planta,reliquię enim Iſrael ſaluæ fient. G R E G. in Hom.vel aliter: Arbor huius mundi eſt vniuerſum genus humanum . Securis vero eſt redemptor noſter,qui velut ex manubrio , & ferro tenetur ex humanitate, ſed incidit ex diuinitate, quæ videlicet ſecuris iam ad radicem arboris poſita eſt , quia etſi per pœnitentiam expectat : videtur tamen quid factura . Et notandum , ꝙ non iuxta ramos ſecurim poſitam,ſed ad radicem dicit. Cum enim malorum filii tolluntur: quid aliud quàm rami infructuoſæ arboris abſcinduntur? Cum vero tota ſimul progenies cum parente tollitur, infructuoſa arbor a radice abſciſa eſt . Vnuſquiſque autem peruerſus paratam

citius gehennæ concremationem inuenit, qui fructum boni operis contemnit. vnde ſequitur: {Omnis ergo ar. quæ non fa. fru. bo. exci. & in ig. mittitur. C H R Y. Eleganter dictum eſt: Non faciẽs fructũ. & adiicitur. {Bonum.} officioſum enim hoc animal Deus creauit, & naturalis eſt ſibi exercitiorum inſtantia, ociũ vero innaturale. Obeſt enim inertia, etiam cunctis corporis mẽbris, nulli autem vt animę. Ea namque cũ continuo ſit naturaliter mobilis: ociari nõ patitur, ſicut autem ociũ malum eſt, ita & indecẽs exercitium. Ex eo autem ꝙ præmiſit pœnitentiam, prædicat, ꝙ ſecuris adiacet, non quidem incidens, ſed terrorem incutiens. A M B R O. Faciat ergo fructum qui poteſt gratiæ, qui debet pœnitentiæ, adeſt dominus qui fructum requirat, fęcundos viuificet, viriles repræhendat.

d Et interrogabant eum turbæ dicentes: Quid ergo faciemus? Reſpõdens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det nõ habenti, & qui habet eſcas: ſimiliter faciat. Venerunt autem & publicani, vt baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magiſter, q̃d faciemus? At ille dixit ad eos: G Nihil amplius quàm quod conſtitutum eſt vobis faciatis. Interrogabant autem eum, & milites dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniã faciatis, & cõtenti eſtote ſtipendiis veſtris.

e Exiſtimante aũt populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne forte ipſe eſſet Chriſtus, reſpondit Ioannes, dicens omnibus: Ego quidẽ aqua baptizo vos. Veniet autẽ & fortior me poſt me, cuius non ſum dignus ſoluere corrigiã calcia-

Hom.20. d ¶ G R E G. in Homi. In præmiſſis verbis Baptiſtæ Ioannis conſtat, ꝙ audientium corda turbata ſunt, quæ concilium quærebant, cum ſubinfertur: {Et inter. eum tur. dicen. Quid ergo faciemus?} O R I G. Tres ordines inducũtur ſciſcitantium Ioannem

Hom.23. ſuper ſalute ſua, vnus quem ſcriptura appellauit turbas: alius quẽ publicanos nominat: tertius qui militum appellatione cenſetur. T H E O. Et quidem publicanis, & militibus a malo abſtinere p̃cępit: Turbis aũt quaſi non malicioſis exiſtentibus bonũ aliquod præcepit obſeruari. vnde ſequitur. {Reſpondens autem di. il. qui H habet du. tu. det non habenti. G R E G. in Hom. Propter hoc ꝙ tunica plus eſt neceſſaria vſui noſtro quàm pallium, ad fructum dignum pœnitentiæ pertinet, vt nõ ſolum exteriora quæcumq;, ſed ipſa nobis valde neceſſaria diuidere cum proximis debeamus, ſcilicet vel tunicam, qua veſtimur, vel eſcam, qua carnaliter viuimus. vnde ſequitur. {Et qui habet eſcas ſimiliter faciat.} B A S I.

In ſerm. ad diuites. Hic autem docemur ꝙ ex omni eo quod affluit ſupra proprii victus neceſſitatem, tenemur erogare illi, qui non habet propter Deum, qui quæcumque poſſidemus largitus eſt. G R E G O. in Homi. Quia enim in lege ſcriptum eſt: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in neceſſitate illius etiã ea quæ ſunt ſibi neceſſaria partitur. icirco de diuidẽdis cum proximo duabus tunicis datur præceptũ, quoniam ſi vna diuiditur nemo veſtitur. Inter hæc autem ſciendum eſt quantum miſericordiæ opera valeant, cum ad fructus dignos pœnitentiæ ipſa præ cæteris præcipiuntur. A M B R O. Alia enim officiorum præcepta propria ſunt ſingulorum: miſericordia communis eſt vſus: ideo commune præceptum eſt omnib[9], vt conferant non habenti. Miſericordia eſt plenitudo virtutum, miſericordiæ tamen ipſius pro poſſibilitate conditionis humanæ menſura ſeruatur, vt non ſibi vnuſquiſque totum eripiat, ſed q̃d

Hom.23. habet cum paupere partiatur. O R I G. Profundiorem autem locus iſte recipit intellectum. Quomodo enim non debemus duob[9] ſeruire dominis, ſic nec duas habere tunicas, ne ſit vnum indumentum veteris hominis, & alterum noui, ſed debemus nos exuere veterem hominem, & ei dare qui nudus eſt. Alius .n. habet vnum, alius vero omnino non habet. Contraria. ſ. fortitudo, & quomodo ſcriptum eſt, vt in profundum maris præcipitemus noſtra delicta, ſicut proiici a nobis oportet vitia atque peccata, & iacere ſuper eum qui eorum nobis cauſa extitit. T H E O. Quidam autẽ tunicas duas eſſe dixit ſpiritum ſcripturæ, & literam. habentem vero duo hæc monet Ioannes, vt inſtruat ignorantem, & det ei ad K minus literam. B E D A. Quantam autem Baptiſtæ ſermo virtutem habuerit: hinc probatur, cum & publicanos & milites ad conſilium ſalutis ſuæ coegerit inquirendum: vnde ſequitur. {Venerunt autem publicani, vt baptizarentur, & dixerunt: Magiſter q̃d faciemus? C H R Y. Magna eſt virtutis fortitudo, dum fœlicitatis viam requirunt ab indigno locupletes. B E D A. Præcepit ergo eis ne vltra præſcriptum exigant. vnde ſequitur: Et ille dixit ad eos: {Nihil amplius q̃ ꝙ vobis conſtitutum eſt faciatis. Publicani vero appellantur hi qui vectigalia publica exigunt, ſiue qui cõductores ſunt vectigalium fiſci, vel rerum publicarum, necnon & hi qui ſæculi huius lucra per negocia ſectantur: eodem vocabulo cẽſentur, quos omnes pariter in ſuo quemque gradu ab agenda fraude coercet, vt dum primo ſe ab alienorum tentarent appetitu, tandem ad propria cum proximis communicanda pertingerent. Sequitur: Interro. autem eum & mi. di. Quid faciemus & nos?} Iuſtiſſimo autem moderamine præmonet, ne ab eis calumniando prædam requirant, quibus militando prodeſſe debuerant: vnde

F ſequitur: {Et ait illis: neminem concutiatis} . ſ. per violentiam. {Neque calumniam faciatis} . ſ. per fraudulentam malitiam. Et contenti eſtote ſtipendiis veſtris.} A M B R O. Docens iccirco ſtipendia militiæ conſtituta, ne dũ ſumptus quæritur, prædo graſſetur. G R E G. Nazan. Stipendium enim appellat imperialem prouiſionem & deputata per legem dignitatib[9] munera. A V G. contra Fauſtum: Sciebat enim eos cum militarent non eſſe homicidas, ſed miniſtros legis, & non vltores iniuriarum ſuarũ, ſed ſalutis publicæ defenſores, alioquin reſpõderet eis. Arma abiicite, militiam iſtam deſerite, neminẽ percutite, vulnerate, proſternite. Quid enim culpatur in bello? an

Li.22. c.74. ꝗa moriunt̃ quandoq; morituri, vt domẽtur in pace victuri? hoc repræhendere timidorum eſt non religioſorum, nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſiqua ſimilia. Hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur, quæ plerumque vt etiam inde puniantur aduerſus violentiam reſiſtentium ſiue Deo, ſiue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipſa bella ſuſcipiuntur a bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuſte ipſe ordo conſtringit. C H R Y. ſuper Matthæ. Volebat autem Ioannes quando publicanis, & militibus loquebatur, ad aliam maiorem philoſophiam ipſos traducere, ſed quoniam nondum erant ad illa idonei, minora referat, ne ſi potiora proferret, nequaquam illis intenderent, & his etiam priuarentur.

Hom.25. e ¶ O R I. Dignũ erat vt plus Ioãni q̃ cæteris hoĩbus deferret, qui aliter q̃ cuncti mortales vixerat, quã ob cauſam diligebãt quidem eum iuſtiſſime, ſed non ſeruabant in charitate modum. vnde dicitur: {Exiſti. au. po. & cogi. omni. in cor. ſu. de Ioan. ne for. ipſe eſſet Chriſtus.} A M B R. Quid autẽ ineptius, q̃ ꝙ is qui in alio æſtimatur, in ſeipſo eſſe non creditur? quem per mulierem venturum putabant, per virginẽ veniſſe non credunt, & vtique diuini aduentus ſignum in virginis partu, non in mulieris conſtitutum

Hom.25. eſt. O R I. Habet aũt periculum dilectio ſi modum tranſeat. debet enim qui aliquem diligit, naturam & cauſas conſiderare diligendi, & non plus diligere q̃ meretur: nam menſurã charitatis mo- I dumque ſi tranſcenderit. & qui diligit, & qui diligitur in peccato erit. G R E G. vnde Ioannes non fuit gloriatus in habita opinione de ipſo ab hominibus, nec aliquatenus viſus eſt primatũ appetere, ſed infimam humilitatem amplexus eſt: vnde ſequitur: {Reſp. Ioan. di. omni. Ego quidem bapti. vos in aqua.} B E D A: Quomodo autem reſpondit eis, qui in ſecreto cordis, quia Chriſtus eſſet cogitabant? niſi quia non ſolum cogitabant, ſed etiam ſicut alius euangeliſta declarat, miſſis ad eum Sacerdotibus, ac Leuitis, an eſſet Chriſtus inquirebant? A M B R O. Vel videbat Ioannes cordis occulta. Sed conſideremus cuius gratia: Dei enim munus eſt, qui reuelat, non virtus hominis, qui diuino magis adiuuatur beneficio, quàm naturali cernit officio. Cito autem reſpondens probauit non eſſe ſe Chriſtum, qui viſibili operatur officio, nam cum ex duabus naturis, ideſt ex anima homo ſubſiſtit, & corpore, viſibile per uiſibilia, inuiſibile per inuiſibile myſterium conſecrat. aqua. n. corpus abluitur ſpiritu animæ delicta mundantur, licet etiã in ipſo fonte ſanK ctificatio diuinitatis aſpiret: & ideo aliud fuit baptiſma penitentiæ, aliud eſt gratiæ. Iſtud baptiſma ex vtroque, illud ex vno. Opus hominis eſt gerere pęnitentiam delictorum, Dei munus eſt gratiam implere myſterii. Declinans ergo maieſtatis inuidiam non uerbo, ſed opere declarauit non eſſe ſe Chriſtum: vnde ſequitur. {Venit enim fortior me poſt me.} In hoc quòd dicit {fortior me,} comparationẽ non fecit. neque enim inter Dei filium, & hominem ulla poterat eſſe comparatio, ſed quia multi fortes fortior nemo niſi Chriſtus. Denique non fecit comparationem eo ꝙ addiderit: {Cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamentorum eius.} A V G V. de Conſen. euan. Mat-

Lib.3. c.12. thæus quidem dicit: Cuius non ſum dignus calciamenta portare. Itaque ſi ad rem pertinet aliquid aliud intelligere in eo quod dictum eſt: Calciamenta portare, & corrigiam calciamentorum ſoluere, vt vnus Euangeliſtarum hoc, alii aliud dicerent, omnes verum narrauerunt. Si autem nihil intendit Ioannes cum de calciamentis domini diceret, niſi excellentiam eius, & humilitatem ſuam, quodlibet horum dixerit, ſiue de ſoluenda

ſoluenda calciamentorum corrigia, ſiue de portandis calciamentis: eandem tamen ſententiam tenuit. Quiſquis etiã verbis ſuis per calciamentorum memoriam eandem ſignificationem humilitatis expræſſit. A M B R O. Per hoc etiam, quod dicit: Cuius non ſum dignus calciamenta portare, euangelicæ prædicationis oſtendit in Apoſtolos gratiam eſſe collatã, qui ſunt calciati in euangelium. videtur tamen ideo hoc dicere, ꝙ plerumque Ioannes perſonam accipit populi Iudæorũ.

Hom.euã.7 G R E G. Sed & Ioannes ſe indignũ eſſe ad ſoluendum corrigiam calciamenti ei[9] denunciat, ac ſi aperte dicat: Ego redemptoris veſtigia denudare non valeo, qui ſponſi nomen mihi immeritus non vſurpo. Mos enim apud veteres fuit, vt ſiquis eam quæ ſibi competeret accipere nollet vxorem, ille ei calciamentum ſolueret, qui ad hanc ſpõſus iure propinquitatis veniret. Vel quia calciamenta ex mortuis animalibus fiunt, incarnatus dominus quaſi calciatus apparuit, qui morticina noſtræ corruptionis aſſumpſit. Corrigia ergo calciamenti eſt ligatura myſterii. Ioannes itaque ſoluere corrigiam calciamenti eius non valet, quia incarnationis myſterium, nec ipſe inueſtigare ſufficit, qui hanc per prophetiæ ſpiritum agnouit. C H R Y. Et quia dixerat, quòd ſuum baptiſma nil plus haberet quàm aquam, conſequenter oſtendit excellentiam exhibiti per Chriſtum baptiſmatis, cum ſubdit. {Ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto, & igni.} per ipſam dicti metaphoram oſtendens abundantiam gratiæ. non enim ait: Dabit vobis ſpiritum ſanctum, ſed baptizabit. ac rurſus per id quod de igne ſubiicit, oſtendit virtutem gratiæ, & ſic Chriſtus aquam vocat ſpiritus gratiam, oſten- C dens per vocabulum aquæ, nitorem qui contingit ex ea, & conſolationem immenſam, quæ mentibus capacibus illius ingeritur. ſic & Ioannes per ignis vocabulum exprimit feruorem, & rectitudinem gratiæ, necnon & peccatorum conſumptionem. B E D A. Poteſt & ſpiritusſancti nomine ignis ſignificatus intelligi, quia incẽdit per amorem, & per ſapientiam corda quæ replet, illuminat. vnde & Apoſtoli baptiſma ſpũs in ignis viſione percipiunt. Sunt qui ita exponunt, ꝙ in præſenti in ſpũ, & in futuro baptizaremur in igne, vt videlicet ſicut in remiſſionem omnium peccatorum ex aqua, & ſpiritu renaſcimur: ita & tunc de leuibus quibuſdam peccatis purgatorii ignis ante vltimum iudicium baptiſmate permũ-

Hom.24 demur. O R I. Et quõ Ioannes iuxta Iordanem fluuium veniẽtes ad baptiſmum præſtolabatur, & alios abigebat, dicens: Generatio viperarum, eos vero qui confitebantur peccata, ſuſcipiebat. ſic ſtabit in igneo flumine dominus Ieſus iuxta flãmeam romphæam, vt quicũque poſt exitum vitæ huius ad paradiſum tranſire deſide- D rat, & purgatione indiget: hoc eum amne baptizet, & ad paradiſum tranſmittat: eum vero qui non habet ſignum priorum baptiſmatum, lauacro igneo non baptizet. B A S I. Non aũt ꝑꝑ hoc q̃d dicit: {Baptizabit vos in ſpiritu ſancto. integrum quis eſſe baptiſma fatebitur, in quo nomen ſolius ſpũs inuocatum eſt. oportet. n. ſemper illabatam manere aſſignatam traditionem in viuificante gratia: nam addere, vel minuere quicquam excludit a vita perpetua. ſicut. n. credimus ſic & baptiſma ſuſcipimus in nomine patris, & filii, & ſpiritusſancti. G R E C V S: Per hoc ergo quod dicit: Baptizabit in ſpiritu ſancto. oſtendit abundantiam gratiæ, & beneficii copiam. Ne autem aliqui putent, ꝙ dona largiri, & poteſtas, & voluntas eſt creatori: punire vero inobedientes nullam ſibi fore cauſam, ob hoc ſubdit. {Cuius ventilabrum in manu eius.} Oſtendens, ꝙ non ſolum munificus eſt dignis: ſed etiam præuaricationũ vltor. {Ventilabrum aũt promptitudinem iudicii exprimit: non enim cum iudiciis: ſed in inſtanti, & abſque quolibet interuallo ſe E parat damnandos a collegio ſaluandorum. C Y R I L. Per hoc autem quod ſubdit. {Et præmundabit aream ſuam. {deſignabat baptiſta eccleſiam pertinere ad Chriſtum quaſi ad dñm. B E D A: Per aream enim præſens eccleſia figuratur, in qua multi ſunt vocati, pauci vero electi, eius areæ purgatio & nunc viritim geritur: cum quiſque peruerſus, vel ob manifeſta peccata de eccleſia Sacerdotali caſtigatione eiicitur, vel ob occulta poſt mortem diuina diſtrictione damnatur. Et vniuerſaliter in fine perficietur, qñ mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius oĩa ſcandala. A M B R O. Ventilabri ergo iudicio diſcriminandorũ dñs declaratur ius habere meritorum, eo ꝙ dum frumenta ventilantur in area, plena a vacuis velut quodam auræ ſpirãtis examine ſeparantur. vnde ſequitur: {Et cõgre. tri. in hor. ſuum: paleas autem cõbu. igne inexting.} Per hanc comparationem dominus oſtendit, ꝙ iudicii die ſolida merita, fructuſque virtutis ab inanis iactãtiæ exiliique factorum infructuoſa læuitate diſcernat, perfectio-

mentorum eius, ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto, & igni. Cuius ventilabrum in manu ei[9], & purgabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum: paleas autem comburet igni inextinguibili.

f Multa quidẽ & alia exhortans euangelizabat populo. Herodes aũt tetrarcha, cũ corriperet̃ ab illo de Herodiade vxore fratris ſui, & de omnibus malis, quæ fecit Herodes: adiecit & hoc ſuper oĩa, & ĩcluſit Ioannẽ in carcerẽ.

g Factũ eſt aũt cum baptizaret̃ oĩs populus, & Ieſu baptizato,

A ris meriti viros locaturus in manſione cœleſti. Ipſe enim perfectior fructus eſt qui meruit eius eſſe conformis, qui ſicut granum tritici excidit, ut plurimos fructus afferret. C Y R I L. At paleæ lentos, & inanes ſignant, & quolibet vento peccati ventilatos, & volubiles. B A S I. Conferunt autem his qui digni ſunt regno cœlorum velut paleę tritico: non tamen intuitu diuinæ charitatis, & proximorum hoc faciunt, ſiue ſpiritualibus donis, ſiue corporalibus beneficiis. O R I. Vel quia Hom.26. abſque vento nõ poſſunt triticum, & Paleæ ſeparari: ideo habet ventilabrum in B manu ſua quod alios paleas: alios triticum eſſe demonſtrat. Cum enim eſſes palea læuis, ideſt incredulus, oſtendit te eſſe tentatio q̃d latebat. Cũ aũt fortiter tentamenta toleraueris: nõ te faciet fidelẽ tentatio, atque patientem, ſed virtutem quæ in te latebat profert in medium. G R E G. Niſſenus: Expedit autem ſcire, quòd nec bona quæ per repromiſſiones repoſita ſunt honeſte viuentibus talia ſunt, vt verbo valeat explicari, quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Nec peccatorum pœnæ ad aliquid eorum, quæ in præſenti ſen ſum afficiunt proportionem habent, & quàmuis aliqua illarum pœnarum per noſtra nominentur vocabula: differt tamen non modicum. Cum enim audis ignem: aliud quiddam coniicere doceris, ex eo quod addit. {Inextinguibili.} quod in iſtum ignem non cadit. G R E G. 15. Cap.14. Moral. Miro modo expræſſus eſt ignis gehennæ. ignis namque noſter corporeus per congeſta ligna nutritur, nec valet niſi fotus ſubſiſtere. at contra gehennæ ignis, cum ſit corporeus, & in ſe miſſos reprobos corporaliter exurat, lignis non nutritus, ſed creatus ſemel inextinguibilis durat.

Hom.27. f ¶ O R I G E. Annunciauerat Ioannes Chriſtum, baptiſmum ſpiritusſancti prædicabat, &c. quæ euangelii tradit hiſtoria. Exceptis ergo his alia annunciaſſe monſtratur in eo quod dicitur. {Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo.} T H E O. Exhortatio enim eius erat bona doctrina: & ideo conuenienter euangelium dicitur. O R I. Et quõ in euangelio ſm̃ Ioannem de Chriſto refertur, quia multa & alia locutus eſt. ſic & in præſenti loco intellige quod Lucas hic dixit, qñ maiora quædam a Ioanne annunciabantur, q̃ vt deberent literis credi. Miramur autem Ioannẽ, quo inter natos mulierũ maior nemo fuerit, ꝙ in tantam opinionem meritis virtutis aſcenderit, ut a pleriſq; Chriſtus putaretur Sed illud multo mirabilius, ꝙ nõ timuit Herodem, non formidauit interitum. vnde ſequitur. {Herodes autẽ tetrarcha cum corriperetur ab illo.} E V S E. Dicitur aũt Tetrarcha ad differentiã alterius Herodis, quo regnante natus eſt Chr̃s. erat. n. ille Rex: hic aũt tetrarcha. Erat aũt illi cõiunx Arethæ Regis Arabum filia, quam cum coniunx eſſet fratris ſui Philippi, more ſacrilego duxit, quàmuis prolem haberet a fratre. his. n. ſolum licebat hoc agere, quorum fratres ſine prole vitam compleuerant. Super hoc Herodem repræhenderat baptiſta. primo quidem diligenter eius audiebat ſermones, cum ſciret eos ponderoſos, & conſolatione plenos, ſed Herodiadis concupiſcentia cogebat eũ aſpernari verba Ioannis, vnde & eum detrudit in carcerem. Et hoc eſt quod dicitur: {Adiecit & hoc ſuper om. & inclu. Ioann. in car.} B E D A: Non aũt his diebus captus eſt Ioannes, ſed iuxta euangelium Ioannis poſt aliqua geſta ſigna a dño, & poſt ei[9] baptiſmũ diffamatum, ſed a Luca propter exaggerandam malitiam Herodis præoccupatum eſt, qui cum uideret ad prædicationẽ Ioannis multos confluere, milites credere, publicanos pœnitere, totum vulgus baptiſma ſuſcipere, ipſe econuerſo non ſolum Ioannem contemnit, ſed uinculat, & occidit. G L O. Ante etiam quàm Lucas aliquid narret de actibus Ieſu, dicit Ioannem ab Herode captum, vt oſtendat ſe ſolummodo eadem facta præcipue deſcripturum, qui eo anno geſta ſunt quo Ioannes captus eſt, vel punitus.

g ¶ A M B R O. Pulchre in his quæ in cæteris dicta ſunt, Lucas compendium ſumpſit. Et intelligendum magis, ꝙ a Ioanne dñs baptizatus eſt, q̃ expræſſum reliquit. vnde dr̃: {Factũ eſt aũt cũ baptizaret̃ oĩs populus, & Ieſu baptizato, & orãte, apertũ eſt cœlũ.} Baptizatus eſt aũt dñs non mundari volens, ſed mundare aquas, vt ablutę ꝑ carnem Chr̃i, qui pc̃m̃ non cognouit, baptiſmatis ius haberent. G R E G. Nazan. Accedit etiam Chr̃s ad baptiſmum, forſan ſanctificaturus Baptiſtam, quod aut nulli dubium eſt, vt totum veteranum Adã immergat aquæ. A M B R O. Quæ etiam ſit dñici cauſa baptiſmatis, dñs ipſe declarat, dicens. Sic decet implere omnem iuſtitiam, quæ eſt ergo iuſtitia, niſi quia q̃d alterũ tibi facere velis, prior ipſe incipias, & tuo alios horteris exẽplo? Nemo igitur refugiat lauacrũ gr̃æ, qñ Chr̃s lauacrum pn̄iæ non refugit.

CHRY. Fuerat autem baptiſma Iudaicum, quod ſordes carnis amouebat, non conſcientiæ crimina. Noſtrum autem baptiſma ſeparat a peccatis, lauat animam, & ſpūs copiam elargitur. baptiſma vero Ioannis Iudaico præſtantius fuit. neque.n. ad obſeruantiam corporalium mundificationum inducebat, ſed monebat a vitio in virtutē conuerti. Noſtro vero baptiſmate minus, eo ꝙ nec ſpm̄ ſanctum adminiſtrabat, nec remiſſionem quæ per gratiam ſit exhibebat, cum quaſi finis quidā eſſet vtrorūque baptiſmatum, ſed neque Iudaico baptiſmate, nec noſtro baptizatus eſt Chrs,

& orante, apertum eſt cœlum, & deſcendit ſpirituſſanctus corporali ſpecie ſicut colūba in ipſum, & vox d̄ cœlo facta eſt: Tu es filiꝰ meꝰ dilectus, ĩ te cōplacuit mihi. h Et ipſe Ieſus erat incipiēs quaſi annorum triginta, vt putabat̄ filius Ioſeph, qui fuit Hely, qui

quia nec indulgentia pc̄tōrum egebat, nec illa caro expers erat ſpirituſſancti, quæ p ſpm̄ ſanctū ab ipſo principio concepta eſt, ſed baptizatꝰ eſt Ioānis baptiſmate, vt ex ipſa natura baptiſmatis ſcias, quia neque cauſa peccati, neque pp indigentiam doni baptizatus eſt. Dicit aūt. {Baptizato & orante.} vt perpendas, ꝙ ſuſcepto baptiſmate, opportuna ſit iugis oratio. BEDA: Quia etſi peccata ſunt omnia in baptiſmo laxata, non adhuc terrenæ carnis eſt fragilitas ſolidata. nā quaſi tranſito mari rubro gratulamur ſubmerſos Aegyptios, ſed in deſerto mundanæ conuerſationis hoſtes cōcurrunt alii, qui duce Chriſti gratia noſtro ſudore vincantur, donec perueniamus ad patriam. CHRY. Dicit aūt: {Apertum eſt cœlum,} tāquam hactenus recluſum fuiſſet. Iam aūt ouili ſuperno, & infimo in vnum redacto, & vno exiſtente ouium paſtore, cœlū patuit, & homo terricola aggregatus eſt Angelis. BEDA: Non .n. ei cœlum tunc apertum eſt, cuius oculi cœlorum interiora cernebant, ſed virtus ibi baptiſmatis oſtenditur, de quo quiſque cum egreditur, regni cœleſtis ei ianua aperitur: dumque caro innoxia frigentibus tangitur aquis, oppoſita quondam noxiis romphæa extinguitur ignea. CHRY. Deſcendit etiam ſpirituſſanctus ad Chriſtum tāquam ad generis noſtri principium, vt in Chriſto ſit primo qui non ſibi, ſed nobis potius illum ſuſcepit. vnde ſequitur: {Et deſcendit ſpirituſſanctus corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum.} Non exiſtimet aliquis, ꝙ cum non habuit eum, ſuſcepit ipſum. Ipſe nāque illum deſurſum tāquam Deus mittebat: at idē, vt homo recipiebat inferius. Igitur ex eo deuolauit in eum, ex ipſius deitate ad eius humanitatem. AVG. 15. de Trini. Abſurdiſſimū autem eſt, cum iam triginta annorum eſſet, accepiſſe ſpiritum ſanctum: ſed venit ad baptiſmum ſicut ſine peccato, ita non ſine ſpirituſancto. Si enim de Ioanne ſcriptum eſt: Spirituſancto replebitur ab vtero matris ſuæ: quid de homine Chriſto credendū eſt, cuius carnis ipſa conceptio non carnalis, ſed ſpiritualis fuit? Nūc ergo corpus ſuum. i. eccleſiam præfigurare dignatus eſt, in qua baptizati præcipue accipiunt ſpiritumſanctum. CHRY. Redolebat illud baptiſma aliquid uetuſtatis, & partim ſapiebat nouitatem, ꝙ enim baptiſma ſuſciperet a Propheta, oſtendebat aliquid vetuſtatis. ꝙ autem ſpiritus deſcenderit, nouum aliquid deſignabat. AMBRO. Merito autem ſpiritus ſe in corpore demonſtrauit, qm̄ in diuinitatis ſubſtantia non videtur. Aduertamus myſterium quare ſicut columba. ſimplicitatem enim lauacri requirit gratia, qm̄ in typo veteri columba quondā ad illam arcam quæ ſola fuit diluui immunis reuerſa eſt. CHRY. Vel nunc vt māſuetudinem magiſtri declaret, in ſpecie columbina apparet. in Pēthecoſte autem quemadmodum ignis, vt oſtendat pœnam. Cū enim oportebat delictis ignoſcere, manſuetudo neceſſaria erat, ſed vt adepti ſumus gratiam, reſtat examinis, & iudicii tempus. CYPRI. de ſimplicitate Prælatorum. Eſt autē columba ſimplex, & lætum animal non fele amarum, non morſibus ſeuum, non vnguluę laceratione violentum, hoſpitia humana deligere, vnius domus noſſe conſortium, cum generant filios ſimul ſedere, cum commeant, volatu inuicem coherere, conuerſatione communi vitam ſuam degere, oris oſculo cōcordiam pacis agnoſcere, legem circa omnia vnanimitatis implere. CHRY. Et quidem Chriſtus in ortu ſuo p plurima ſe manifeſtauerat oracula, verum quia noluerunt aduertere, cum medio latuerit tempore, rurſum ſe ab alio clariore pate fecit principio, non ſtella, ſed deſuper indicabat pater in vndis Iordanis, & ſpiritus deuolabat protrahens illam vocem ſuper verticem eius, qui baptizabatur. vnde ſequitur. {Et vox de cœlo fa. eſt: Tu es filius meus dilectus, in te complacuit mihi.} AMBRO. Vidimus ſpiritum, ſed in ſpecie corporali. Et patrem quem videre non poſſumus: audiamus. Inuiſibilis enim eſt pater, ſed & filius inuiſibilis ſecundum diuinitatem, ſed demonſtrare ſe voluit in corpore. & quia pater corpus non gerebat: ideo probare voluit nobis in filio ſeſe præſentē dicens: {Tu es filius meus.} ATHA. Sacra quidem ſcriptura ex nomine filii duplicem intellectū oſtēdit: vnum quidem, vt in euangelio dicitur: Dedit eis poteſtatem,

Cap. 26.

Trac. 3.

In li. de Synodo Nicena cōt. Euſ.

F vt fiant filii Dei. alterum autem intellectum, iuxta quem Iſaac eſt filius Abrahæ. Chriſtus ergo non ſimpliciter dicitur Dei filꝰ, ſed cum articuli additione, vt comprehendamus, quoniam ipſe ſolus eſt, qui reuera, & ſcḋm naturam eſt filius, quamobrem & vnigenitus dicitur: nam ſi ſcḋm inſaniam Arrii dicitur filius, ſicut q hoc nomen per gratiā aſſequuntur, in nullo a nobis differre videbitur. Reſtat ergo ſcḋm alium intellectum fatendum eſſe Chriſtū filium Dei, ſcḋm quem Iſaac filꝰ Abrahæ eſſe cognoſcitur, quod enim ab alio naturaliter gignitur: non autē ab extrinſeco ſumit

fuit Mathat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui ſuit Ianne, qui ſuit Ioſeph, qui fuit Mathathiæ, qui fuit Amos, qui ſuit Naum, qui fuit Hesli, qui ſuit Nagge, qui fuit Maath, qui fuit Mathathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iuda, q fuit Ioāna,

G exordium filium natura recenſet: ſed dicit: Numquid vt hominis eſt paſſibilis natiuitas filii? minime. ſed Deus cum ſit indiuiſibilis impaſſibiliter pater eſt filii. vnde verbum patris dicitur, quia nec ipſum, vt humanum paſſibiliter producitur, & cum ſimplex ſit natura diuina, vnius ſolius filii pater eſt, & propter hoc additur. {Dilectus.} CHRY. Cum enim quis vnum ſolum poſſidet filium maxime diligit. ſi vero pater factus ſit plurium, diſpartitus affectus remittitur. ATHANA. Cum autem antea propheta protulerit Dei promiſſa dicentis: Mittam Chriſtum filium meum nunc apud Iordanem, quaſi conſummato promiſſo decenter ſubiungit: {In te complacuit mihi.} BEDA: Ac ſi dicat, in te placitum meum conſtitui, ideſt hoc per te gerere, qd̄ mihi placet. GREGO. ſuper Ezechie. vel aliter: Omnis qui pœnitendo corrigit aliqua quæ fecit, eoipſo quòd pœnitet ſe ſibi diſplicuiſſe indicat, quia emendat quod fecit. Et quia omnipotens pater humano modo de peccatoribus locutus eſt dicens: Pœnitet me feciſſe hominē, quaſi ſibimetipſi diſplicuit in peccatoribus H quos creauit. in ſolo autem Chriſto ſibi complacuit, quia in ſolo eo non inuenit culpam, in qua ſe reprehendat quaſi per pœnitentiam. AVGV. de Conſen. euangeli. Quòd autem Matthæus dicit: *Hic eſt filius meus: Lucas autem,* {*Tu es filius meus dilectus.*} ad eandem ſententiam explicandam valet. vox enim cœleſtis vnum horum dixit, ſed Matthæus oſtendere voluit ad id valere quod dictum eſt, hic eſt filius meus, vt illis qui potius audiebant, indicaretur quòd ipſe eſſet filius Dei. non enim Chriſto indicabatur, qui ſciebat, ſed audiebant qui aderant, propter quos etiam ipſa vox facta eſt.

h ¶ ORIGE. Cum autem baptizatum dominum dixiſſet, generationem domini exponit non a ſuperioribus ad inferiora deducens, ſed a Chriſto vſque ad ipſum peruenit Deum. vnde dicit. {Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta.} Quando enim baptizatus eſt, & myſterium ſecundæ generationis I aſſumpſit, tunc dicitur incœpiſſe, vt tu quoque priorem natiuitatem *deſtruas, & in ſecunda regeneratione naſcaris.* GREGO. Nazanzenus: Eſt ergo conſiderandum quis eſſet qui baptizatus eſt, & a quo, & quando. Mundus ſiquidem, & a Ioanne, & iam incœptis miraculis: vt ex hinc ſuſcipiamus doctrinam nos præmundandi, & humilitatem amplexandi, quin & in perfectione, & ſpiritualis, & carnalis ætatis prædicandi, quorum primum dictum ſit baptiſma ſuſcipientibus, & non præmunientibus ſe per habitum bonum: nam etſi relaxationem peccatorum faciat donum baptiſmi: verendum tamen eſt ne ad eundem uomitum reuertamur. Secundum dictum eſt aduerſus inſurgentes contra diſpenſatores myſterii, ſiquidem ipſi dignitate præcellunt. Tertium æditum eſt illis qui de iuuenta confidunt, & quodlibet tempus arbitrantur ad prælationem, vel doctrinam ſpectare. *Purgatur Ieſus,* & *tu purgationem contemnis:* a Ioanne, ac tu in tuum monitorem inſurgis, tricenarius, tu K autem docendo Seniores, lanuginem præuenis. Sed aſſunt Danielis, & ſimilium exempla in ore: nam quilibet noxius ad reſpondendum paratus eſt. Non eſt autem lex eccleſiæ quod raro contingit, eo quòd nec vnica hirundo uer ſtatuit. CHRY. Vel iccirco uſque ad illam ætatem, quæ cuncta peccata recipit, expectat totam legem perficiens, nequis dicat, quòd ideo legem ſoluit, quòd eam non poterat conſummare. GRECVS. Ob hoc etiam tricenarius accedit ad baptiſma, vt oſtendat, quòd ſpiritualis regeneratio viros parit perfectos ſecundum ſpiritualem ætatem. BEDA: Poteſt etiam tricenalis baptizati Saluatoris ætas, noſtri etiam baptiſmatis intimare myſterium propter fidē, ſcilicet Trinitatis, & operationem decalogi. GREGO. Nazan. Baptizandus eſt tamen infantulus ſi neceſſitas vrgeat: nam vtilius eſt inuiſibiliter ſanctificari, q̄ non ſignatos tranſmigrare. Sed dices: Chriſtus tricenarius baptizatur cum Deus eſſet: tu vero iubes accelerare baptiſma: Sed cum dixiſti Deus, id obiectū ſoluiſti. Ipſe non indigebat purgamine, nec aliquod imminebat ei periculum

Hom. 8.

Lib. 2. c. 14.

Homil. 28.

Orone in ſanctū lau.

Orone in ſanctū laua.

periculum dum differret baptiſma. at tibi in paruum non redundat piaculum, ſi tranſmiges in corruptione natus: non autem incorruptionis veſte indutus. At forſan times ne baptizatus baptiſmatis munditiam cuſtodias, & propterea differs baptiſmum. Sed melius eſt nonnumquā parumper inquinari, q̄ omnino gratia carere. CYRIL. Licet tamen Chriſtus ſecundum carnem careat patre, ſuſpicabantur aliqui eum patrē habere. vnde ſequit̄. {Vt putabatur filius Ioſeph.} AMBR. Bene, vt putabat̄, qui vere non erat: ſed iō putabat̄, quia cū Maria, quæ Ioſeph viro

qui fuit Reſa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, q fuit Neri, qui fuit Melchi, qui ſuit Addi, qui fuit Coſan, qui fuit Helmadam, qui fuit Her, qui fuit Ieſu, qui fuit Heliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Mathat, qui fuit Leui, q fuit Symeon, q fuit Iuda, q

ſuo erat deſponſata genuerat. Cur aūt Ioſeph magis q̄ Mariæ generatio deſcribit̄, cum Maria de ſpirituſancto genuerit Chriſtū, & Ioſeph a generatione dn̄i videatur alienus dubitare poſſemus, niſi conſuetudo nos inſtrueret ſcripturarum, quæ ſemp viri originem quærat, maxime cum in Ioſeph etiā origo ſit Mariæ: nam cum vir iuſtus fuerit Ioſeph, vtique ex tribu ſua, & ex patria ſua accepit vxorem. itaque & cenſus tempore aſcendit Ioſeph de domo, & de patria Dauid, vt pfiteret̄ cū Maria vxore ſua, quæ ex eadē domo, & ex eadem patria profeſſionē defert, vtique eiuſdem tribus, & eiuſdem patriæ ſe eſſe deſignat: vnde generationem Ioſeph explicans ſubdit: {Qui fuit Hely.} Illud autem aduertamus, ꝙ ſanctus Matthæus Iacob, qui fuit pater Ioſeph filium Nathan eſſe commemorat: Lucas vero Ioſeph, cui deſponſata fuit Maria filium Hely eſſe deſcripſit: qūo vniꝰ duo patres. ſ. Hely, & Iacob eſſe potuerūt? GREG. Nazan. Dicunt autem quidam, ꝙ vnica eſt ſucceſſio a Dauid vſque ad Ioſeph: licet diuerſis nominibus ab vtroque Euāgeliſta narratur. Sed hoc abſurde fatentur, qm̄ initium huius generationis duos fratres obtinuit, Nathan. ſ. & Salomonem. vnde generationes diuerſimode profluxerunt. EVSE. Emeſenus. Ipſorum ergo verborum ſententiæ intellectū attentius explicemus. ſi enim approbante Matthæo Ioſeph eſſe filium Iacob: Lucas ſimiliter approbaſſet Ioſeph eſſe filium Hely, eſſet aliqua controuerſia. Cæterum cum approbante Matthæo, Lucas plurium opinionem declararet, non propriam dicens, vt putabatur, non arbitror aliqd̄ relinqui dubium. Cum.n. eſſent inter Iudæos diuerſæ opiniones de Chriſto, & oēs reducerent ipſum ad Dauid, propter promiſſiones ei factas, plurimi autem aſſererent Chriſtum a Dauid eſſe futurum: per Salomonem, & alios reges, quidam hanc opinionem vitabant, eo ꝙ plurima de regibus dicuntur enormia. Et quia de Iechonia Hieremias dixit, ꝙ non oriretur ſemen ex eo collocandū in ſede Dauid, quorum opinionem commemorat Lucas ſentiens enarrare Matthæum qualis eſſet veritas generationis; & hæc eſt prima ratio. Eſt & alia profundior. Matthæus.n. cū inciperet ſcribere ante conceptionem Mariæ & carnalem natiuitatem Ieſu, opportune velut in hiſtoria præmittit carnalem progeniem: vnde & generationem a ſuperioribus deriuat deſcendens. Cum enim verbum Dei carnem acciperet deſcendebat, ſed Lucas ad factam per lauacrum regenerationem proſilit, & ibi alia generum ſucceſſionē exponit, & ab imis ad prima ſubleuans pariter, & peccatorū quos narrauit Matthæus memoriam abdicat; eo ꝙ quicūque in Deo renaſcitur, ſit alienus a criminoſis parentibus Dei filius factus, & eorum qui ſecundum Deum vitam duxerunt honeſtam. Sic enim Abrahæ dictum eſt: Tu proficiſceris ad patres tuos, non quidem carnales, ſed in Deo patres, propter ſimilitudinem honeſtatis. Igit̄ ei qui in Deo naſcitur aſcribit parentes, qui ſunt ſcḋm Deum per æquiparantiam morum. AVGV. de Quæ. no. & ve. teſtamenti, vel aliter. Matthæus a Dauid per Salomonē deſcendit ad Ioſeph: Lucas vero ab Hely, qui tempore fuit Saluatoris aſcendit per traducem Nathā filii Dauid, & Hely, & Ioſeph iunxit tribum, oſtendens vnius generis eſſe vtrūque, ac per hoc non ſolum Ioſeph filiū eſſe Saluatorem, ſed & Hely. Ipſa.n. rōne qua Ioſeph filius dicitur eſſe Saluator, ipſa etiam eſt & Hely filius, & cæterorum oīum qui de eadem tribu ſunt. hinc eſt quòd dicit Apoſtolus: Quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſcḋm carnem. AVG. de Quæſt. euang. Vel tres cauſæ concurrunt: quarum aliquā euangeliſta ſecutus ſit. aut.n. vnus euangeliſta patrem eius, a quo genitus eſt nominauit: alter vero vel auum maternum, vel aliquem de cognatis maioribus poſuit. aut vnus erat Ioſeph naturalis pater, & alter eum adoptauit. aut more Iudæorum, cū ſine filiis vnus deceſſiſſet eius vxorem propinquus recipiens, filium quem genuit propinquo mortuo deputauit. AMBRO. Traditur.n. Nathā, qui a Salomone genus duxit, Iacob generaſſe filium, & vxorem ſuperſtite deceſsiſſe, quā poſtea Melchi accepit vxorem, ex qua generatus eſt Hely. Rurſus Hely fratre Iacob ſine liberis decedente, copulatus eſt fratris vxori, & generauit filium Ioſeph, qui iuxta legem Iacob fi-

Quaſt. 56.

Lib. 2. qō. 5.

A lius dr̄, qm̄ ſemen fratris defuncti iuxta legis veteris Seriem ſuſcitabat. BEDA. vel aliter: Iacob fratris Hely ſine liberis defuncti vxorem de mandato legis accipiens genuit Ioſeph: natura quidē germinis filium ſuū, ſcḋm vero legis præceptū efficitur filius Hely. AVG. de Quæ. no. & ve. teſtamenti: Probabilius.n. intelligimus Lucā adoptantis originē tenuiſſe, qui noluit Ioſeph genitum dicere ab illo, cuius filiū eſſe narrauit. Cōmodius.n. filius dictꝰ eſt a quo fuerat adoptatus, q̄ diceretur ab illo genitus, cuiꝰ carne non erat natus. Matthæus autem dicēs: Abraham genuit

fuit Ioſeph, q fuit Iona, q fuit Heliac, q fuit Melcha, q fuit Mēna, qui fuit Mathata, q fuit Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Ieſſe, qui fuit Obeth, qui ſuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naaſon, qui fuit Aminadab, qui fuit Arā, qui fuit Eſron, qui

B Iſaac. Iſaac autem genuit Iacob, atque in hoc verbo, quod eſt genuit perſeuerans donec in vltimo diceret: Iacob autem genuit Ioſeph: ſatis expreſsit ad eum ſe patrem pduxiſſe originē generantium, a quo Ioſeph non adoptatus, ſed genitus erat. q̄q̄ ſi etiam genitum *Lucas diceret Ioſeph ab Hely, nec ſic nos hoc verbum* perturbare deberet, neque enim abſurde quiſquis dicitur non carne, ſed charitate genuiſſe, quem ſibi filium adoptauit. Merito autem Lucas adoptionis originem ſuſcepit, quia per adoptionem efficimur filii Dei, per carnalem vero generationem filius Dei potius propter nos filius hominis factus eſt. CHRY. Quia vero hæc pars euangelii conſiſtit in ſerie nominum, nihil precioſum exinde acquiri exiſtimant. Ne igitur hoc patiamur, experiamur etiam hunc paſſum ſcrutari. Eſt enim ex nudis nominibus copioſum haurire theſaurum, quia plurium rerum indicatiua ſunt nomina: nam & diuinam clementiam, & oblatas a mulieribus gratiarum actiones ſapiunt. cum enim filios impetrabant, nomen imponebant a dono. GLO. Interpretatur igitur Hely, Deus meus, C vel *ſcandens.* {*Qui fuit Mathat*}. i. donans peccata. {Qui fuit Leui,} ideſt additus. AMBRO. Pulchre Lucas, quoniam filios Iacob non poterat plures comprehendere, ne extra generationes euagari ſuperflua ſerie videretur, licet in aliis, ideſt longe poſterioribus, Patriarcharum tamen antiqua nomina non prætermittenda arbitratus eſt: Ioſeph, Iudæ, Symeonis, & Leui. Quatuor enim genera in his cognoſcimus fuiſſe virtutum: in Iuda paſsionis dominicæ per figuram myſterium prophetatum: in Ioſeph præceſsiſſe caſtitatis exemplum: in Symeone vindictam pudoris: In Leui officium Sacerdotis: unde ſequitur. {Qui fuit Melchi,} ideſt rex meus: {Qui fuit Ianne,} ideſt dextra. {Qui fuit Ioſeph,} ideſt accreſcens. fuit aūt alius iſte Ioſeph. {Qui fuit Mathathiæ,} ideſt donum Dei, vel aliquando. {Qui fuit Amos,} ideſt onerans, vel onerauit. {Qui fuit Naum,} ideſt conſolatio, vel conſolato. {Qui fuit Hesli,} ideſt adiuua me. {Qui fuit Nagge,} D ideſt meridies, vel meridianum. {Qui fuit Naat,} ideſt deſiderium. {Qui fuit Mathathiæ,} vt ſupra. {Qui fuit Semei,} ideſt obediens. Qui fuit Ioſeph,} ideſt augmentum. {Qui fuit Iuda,} ideſt confitens. {Qui fuit Ioanna,} ideſt dn̄s uel gratia eius, uel dn̄s miſericors. {Qui fuit Reſa,} ideſt miſericors. {Qui fuit Zorobabel,} ideſt princeps, vel magiſter Babylonis. {Qui fuit Salatiel,} ideſt petitio mea Deus. {Qui fuit Neri,} ideſt lucerna mea. {Qui fuit Melchi,} ideſt regnum meum. {Qui fuit Addi,} ideſt robuſtus, vel violentus. {Qui fuit Coſan,} *ideſt dominans.* {Qui fuit Helmadā,} quod eſt Dei menſura. Qui fuit Her,} quod eſt vigilans, vel vigilia, vel pelliceus. {Qui fuit Ieſu,} quod eſt ſaluator. {Qui fuit Eliezer}. i. Deꝰ meꝰ adiutor. {Qui fuit Iorim}. i. dn̄s exultans, vel exaltās. {Qui fuit Mathat,} vt ſupra. {Qui fuit Leui,} ut ſupra. {Qui fuit Symeon,} ideſt audiuit triſtitiam, vel ſignum. {Qui fuit Iuda,} vt ſupra. {Qui fuit Ioſeph,} vt ſupra. E {Qui fuit Iona}. i. colūba, uel dolens. {Qui fuit Eliachim.} quod eſt Dei reſurrectio. {Qui fuit Melcha}. i. rex eius. {Qui fuit Mēna,} qd̄ eſt viſcera mea. {Qui fuit Mathathia}. i. donum. {Qui fuit Nathan}. i. dedit, vel dantis. AMBRO. Per Nathā aūt expreſſam aduertimus pphetiæ dignitatem, ut quia unus oīa Chriſtus Ieſus, in ſingulis quoque maioribus genera uirtutum diuerſa præcederent. Sequitur. {Qui fuit Dauid.} ORI. Dn̄s deſcendens in mundum aſſumpſit peccatorum hoīum perſonā, & naſci uoluit de ſtirpe Salomonis, ut refert Matthæus, cuius peccata ſcripta ſunt, & cæterorum ex quibus multi fecerunt malum in conſpectu Dei. Qui uero aſcendit & ſecundo per baptiſmū ortus eſſe deſcribit̄, ut refert Lucas, non p Salomonem, ſed per Nathā naſcit̄, q arguit patrē ſup Vriæ morte ortuque Salomonis. AVG. in li. Retract. Dicendum aūt, ꝙ huiuſmodi nominis Propheta arguit Dauid, ne putetur idem fuiſſe homo cū alter fuerit. GRE. Naz. Sed ad Dauid vltra, ſcḋm utrumque euangeliſta eſt generis proceſſus indiuiſibilis, unde ſequitur. {Qui fuit Ieſſe. GLO. Interpretatur Dauid manu fortis: Ieſſe incenſum. Sequitur. {Qui fuit

Hom. 28.

Lib. 1. c. 26.

Obeth,} quod eſt ſeruitus. {Qui fuit Booz,} qđ eſt fortis. {Qui fuit Salmon,} qđ eſt ſenſibilis, vel pacificus. {Qui fuit Naaſon,} quod eſt augurium, vel ſerpentinus. {Qui fuit Aminadab,} ideſt populus voluntarius. {Qui fuit Arã,} quod eſt erectus, vel excelſus. {Qui fuit Eſron,} ideſt ſagitta. {Qui fuit Phares,} quod eſt diuiſio. {Qui fuit Iudæ,} ideſt confitens. {Qui fuit Iacob,} quod eſt ſupplantator. {Qui fuit Iſaac} quod eſt riſus, vel gaudiũ. {Qui fuit Abraham,} quod eſt pater multarum gentium, vel videns populum. CHRY. Matthæus quidem tãquam qui

fuit Phares, qui fuit Iudæ, qui fuit Iſaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Phalech, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Chainam, qui fuit Arphaxat, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, qui fuit Mathuſalem, qui fuit Enoch, qui fuit Iareth,

Iudæis ſcribebat, nihil ſtatuit vlterius ſcribere, niſi ꝙ ab Abrahã, & Dauid Chriſtus proceſſerat: hoc enim maxime placabat Iudæos. Lucas vero ſicut qui omnibus cõmuniter loquebatur vlterius protendit ſermonem attingens vſque ad Adam. vnde ſequit. {Qui fuit Thare.} GLO. Quod interpretatur exploratio, ſiue nequitia. {Qui fuit Nachor,} quod eſt requieuit lux. {Qui fuit Seruth,} quod eſt corrigia, vel comprehendens lorum, vel perfectio. {Qui fuit Ragau,} quod eſt ægrotus, vel paſcens. {Qui fuit Phales,} quod eſt diuidens, vel diuiſum. {Qui fuit Heber,} quod eſt tranſitus. Qui fuit Sale,} quod eſt tollens: {Qui fuit Chainan,} quod eſt lamentatio, vel poſſeſſio eorum. BEDA: Nomẽ & generatio Chainan iuxta hebraicam veritatem neque in Geneſi, neque in verbis dierum inuenitur, ſed Arphaxat Selaa, vel Sale filium nullo interpoſito genuiſſe perhibetur. Scito ergo Lucã hanc generationem de lxx. Interpretum editione ſumpſiſſe, vbi ſcriptum eſt, ꝙ Arphaxat. cxxxv. annorum genuerit Chainan, & ipſe Chainan, cum xxxv. fuerit annorum, genuerit Sale. Sequitur. H {Qui fuit Arphaxat.} GLO. Quod eſt ſanans depopulationẽ. {Qui fuit Sem, quod eſt nomen, vel nominatus. {Qui fuit Noe,} quod eſt requies. AMBRO. Noe quidem iuſti inter dominicas generationes commemoratio non debuit prætermitti, vt quia ædificator eccleſiæ naſcebatur, cum ſui generis auctorem præmiſiſſe videatur, qa eã in typo ante fundauerat. {Qui fuit Lamech.} GLO. quod eſt humiliatum, vel percutientem percuſſum, vel humilem. {Qui fuit Mathuſalem,} quod eſt mortis, vel mortuus eſt, & interrogauit. AMBR. Huius vltra diluuium numerantur anni, vt qm̃ ſolus eſt Chriſtus vnus, cuius vita nullam ſentit ætatem: in maioribus quoque ſuis, non ſenſiſſe diluuia videret. {Qui fuit Enoch,} & hic pietatis dominicæ, & diuinitatis manifeſtũ indicium eſt, eo ꝙ nec mortem ſenſerit dñs, & ad cœlum remeauerit, cuius generis auctor raptus ad cœlum eſt. vnde manifeſtum eſt Chriſtum potuiſſe non mori, ſed voluiſſe vt nobis mors illa prodeſſet. & ille quidem raptus ne malitia mutaret cor eius. dñs autẽ quem malitia ſæculi mutare non poterat, eo vnde venerat, naturæ ſuæ maieſtate remeauit. BEDA. Pulchre autem a baptizato Dei filio vſque ad Deum patrem aſcendens. lxx. gradu Enoch ponit, qui dilata morte tranſlatus eſt in paradiſum, vt ſignificet eos qui in gratiam adoptionis filiorum ex aqua & ſpirituſſancto regenerantur: interim poſt corporis abſolutionem æternam ſuſcipiendos in requiem. Septuagenarius enim propter ſeptimam ſabbati illorum requiem ſignificat, qui iuuante Dei gratia decalogum legis implerunt. GLO. Interpretatur autem Enoch dedicatio. {Qui fuit Iared,} quod eſt defendens, ſiue continens. {Qui fuit Malaleel,} quod eſt laudatus Dei, vel laudans Deũ. {Qui fuit Chainan,} vt ſupra. {Qui fuit Enos,} ideſt homo deſperans, vel violẽtus. {Qui fuit Seth,} quod eſt poſitio, ſiue poſuit. AMBR. Seth poſterior filius Adæ, non ſiletur, vt cum duæ ſint populi generationes, ſignificaretur in typo in poſteriore potius quàm in priore generatione Chriſtum numerandum. Sequitur. {Qui fuit Adam.} GLO. Quod homo vel terrenus, vel indigens. {Qui fuit Dei.} AMBRO. Quid pulchrius potuit conuenire, quàm vt ſancta generatio a Dei filio inciperet, & vſque ad Dei filium duceretur, creatuſque præcederet in figura, vt natꝰ in veritate ſequeretur, ad imaginem factus præiret, propter quem Dei imago deſcẽderet? Putauit etiam Lucas ad Deum Chriſti originem referendam, ꝙ verus Chriſti generator Deus ſit, vel ſcḋm generationem veram pater, vel ſcḋm lauacri & regenerationem myſtici auctor muneris. Et ideo non a principio generationem eius cœpit deſcribere, ſed poſtea q̃ baptiſma eius explicuit, vt & ſcḋm naturam, & ſcḋm gratiam Dei filium demonſtraret. Quòd autem euidentius diuinæ generationis indicium, q̃ ꝙ de generatione dicturus patrem præ-

Lib.2.c.4. miſit loquentem: Tu es filius meus dilectus. AVG. de Conſen. euan. Satis etiam per hoc demonſtrauit, nõ ſe ideo dixiſſe Ioſeph filium Hely, quòd de illo genitus, ſed quòd ab illo potius illi fuerit adoptatus, cum etiam ipſum Adam filium dixit, cum ſit fa-

F ctus a Deo, ſed per gratiam, quam poſtea peccando amiſit tãquam filius in paradiſo conſtitutus ſit. THEO. Ideo etiam generationem finit in Deum, vt addiſcamus, quòd qui in medio ſunt, patres Chriſtus ad Deum eriget, & filios Dei faciet, vt etiam crederetur Chriſti generatio ſine ſemine fuiſſe. q.d. Si non credis, quòd

qui fuit Malalehel, qui fuit Chainam, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

ſecundus Adam factus ſit ſine ſemine, deuenias ad primum Adam, inuenies enim abſque ſemine factũ a Deo. AVGV. de Conſ. euang. Lib.2.ca.4 Et Matthæus quidem ſignificare voluit dominũ deſcendentem ad noſtram mortalitatem: ideo generationes ab

CAP. IIII.

Ieſus autem plenus ſpirituſancto regreſſus eſt a Iordane, & agebatur

G Abraham vſque ad Chriſti natiuitatem deſcendendo commemorauit ab initio euangelii ſui. Lucas autem non ab initio, ſed a baptiſmo Chriſti generationes narrat, nec deſcendendo, ſed aſcendendo tãquam Sacerdotem in expiandis peccatis magis aſſignãs: vbi teſtimonium perhibuit dicens: Ecce qui tollit peccata mundi. Aſcendendo autem peruenit ad Deum, cui mundati, & expiati reconciliamur. AMBRO. Nec hic Euangeliſtæ diſcrepare videantur, qui veterem ordinẽ ſunt ſecuti. Nec mireris ſi ab Abraham plures ſecundum Lucam ſucceſſiones vſque ad Chriſtũ ſunt, pauciores ſecundum Matthæum, cum per alias perſonas generationem fatearis eſſe decurſam. Poteſt enim fieri, vt alii longeuam tranſegerint vitam: alterius vero generationis viri in matura ætate deceſſerint, cum videamus quàm plures ſenes cum ſuis nepotibus viuere, alios vero viros ſtatim filiis obire ſuſceptis. AVG. Lib.2.c.6. de Con. euan. Conuenientiſſime autem Lucas baptizato domino generationes per ſeptuaginta ſeptem perſonas ſurſum verſus numerat. Nam & aſcẽdens ad Deum, cui per peccatorum abolitionẽ reconciliamur expreſſus eſt, & per baptiſmum fit homini omniũ remiſſio peccatorũ quæ illo numero ſignificatur: nam undecies ſeptem, ſeptuaginta & ſeptem ſunt. In denario autẽ perfectio beatitudinis eſt, vnde manifeſtũ eſt quod traſgreſſio denarii deſignat peccatũ per ſuperbiã plus aliquid haberi cupientis. hoc autem ſepties propterea ducitur, vt motu hominis facta ſignificetur illa tranſgreſſio. Ternario enim numero incorporea pars hominis ſignificatur: quaternario uero corpus. motus autem in numeris nõ exprimitur, cum dicimus: vnum, duo, tria: ſed cum dicimus: ſemel, bis, ter. unde ꝑ ſepties. xj. ſignificatur motu hois facta traſgreſſio.

CAP. IIII.

THEO. Poſt baptiſmum Chriſtus tentatur, innuens nobis, quòd poſtquàm erimus baptizati tentationes imminent nobis. unde dicitur: {Ieſus autem plenus ſpirituſancto regreſſus eſt a Iordane.} CYRIL.

I Dudum dixit Deus: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, eo quòd ſunt caro. ubi uero regeneratione per aquam & ſpiritum ditati ſumus, facti ſumus diuinæ naturæ participes. per ſpiritus autem participationem primogenitus, aut in multis fratribus primus. recepit ſpiritum, qui & ſpiritus dator eſt, ut etiam ad nos per ipſum perueniat gratia ſpirituſſancti. ORIG. Hom.29. Quando igitur legis Ieſum plenum ſpirituſancto, & in actibus ſcribitur de Apoſtolis, ꝙ repleti fuerint ſpirituſancto, uide ne æquales putes eſſe Apoſtolos Saluatori. Quomodo enim ſi uolueris dicere: Hæc uaſa plena ſunt uino, uel oleo, non ſtatim dices, ꝙ æquali mẽſura ſunt plena? ſic & Ieſus, & Paulus pleni erant ſpirituſancto: ſed vas Pauli multo minus erat quàm Ieſu, & tamen erat ſecundum menſuram ſuam utrumque repletum. Accepto itaque baptiſmo, Saluator plenus ſpirituſancto, qui ſuper eum in ſpecie columbæ de cœlis uenerat, ducebatur a ſpiritu, quia quotquot ſpiri-

K tu Dei ducuntur: hi filii Dei ſunt. iſte autem ſupra omnes proprie filius Dei erat. BEDA. Necui autem ueniret in dubium a quo ſpiritu ductum, ſiue expulſum: alii Euangeliſtæ dicerent in deſertum, conſulte Lucas demum intulit: {Et agebatur in deſertũ a ſpiritu quadraginta diebus. nequid cõtra eum ualuiſſe ſpiritus putaretur immundus, qui plenus ſpirituſancto quæcumque uolebat agebat. GRECVS: Si uero non arbitrio proprio noſtram uitã diſponimus, quomodo ipſe trahebatur inuitus? Quòd ergo dicitur agebatur ſpiritu: huiuſmodi habet intellectum: Spõte ſpiritualem duxit conuerſationem: ut locum exhiberet tentãti. BASI. Non enim uerbo prouocans inimicum: ſed opere uiſitans quærit deſertum: delectatur enim diabolus in deſerto nõ patitur eſſe in urbibus, contriſtat ipſum concordia ciuium. AMB. In ſermone præſ. loci. Agebatur igitur conſilio in deſertum, ut diabolum prouocaret: nam niſi ille certaſſet, non mihi iſte uiciſſet. Myſterio, ut illum Adam de exilio liberaret, qui de paradiſo in deſertum eiectus eſt.

eſt. Exemplo, vt oſtenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere, & tunc magis eſſe cauendum ne myſterii gratiam deſerat mentis infirmitas. vnde ſequitur. {Et tentabatur a diabolo.} CYRIL. Ecce factus eſt in Athletis iubens agones Deus in

Cap. 3. in his qui coronat ſanctorum vertices. GREG. 3. Moral. Hoſtis tamen noſter mentẽ mediatoris Dei & hominũ tẽtatione quaſſare non valuit: ſic.n. dignatus eſt tentationes exterius ſuſcipere, vt tamen eius mẽs interius diuinitati inhærens inconcuſſa ꝑmaneret. ORIG. Homil. 29. Tentatur autem Ieſus a diabolo quadra-

ſpiritu in deſertum diebus quadraginta, & tentabatur a diabolo. Et nihil manducauit in diebꝰ illis, & cõſummatis illis, eſuriit. Dixit aũt illi diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic vt panis fiat. Et rñdit ad illum Ieſus. Scriptũ eſt, qa non in pane ſolo viuit

ginta diebus, & quæ fuerint tentamenta neſcimus, quæ ideo forſitan prætermiſſa ſunt, quia maiora erant q̃ vt literis traderentur. BASI. Vel dominus per quadragenam intentatus manſit. nouerat enim diabolus, ꝙ ieiunabat, & nõ fameſcebat: & iõ nõ audebat accedere. vnde ſequitur. {Et nihil manduca. in il. die.} Ieiunauit ſiquidem, oſtendens quòd illi qui ſe vult ad pugnas tentationum accingere ſobrietas eſt neceſſaria. AMBRO. Tria igitur ſunt quæ ad vſum proficiunt ſalutis humanæ, ſacramentum, deſertum, & ieiunium. Nemo niſi qui legitime certauerit, coronatur. nemo autem ad certamen virtutis admittitur, niſi prius ab omnibus ablutus maculis delictorum gratiæ cœleſtis munere conſecretur. GREG. Nazan. Quadraginta ſiquidem diebus ieiunauit nihil manducans: erat enim Deus. nos autem ieiunium poſſibilitati proportionamus, licet zelus aliquibus progredi ſuadeat vltra poſſe. BASI. Sed tamen non ſic vtendum eſt carne, vt per egeſtatem alimenti naturalis vigor eius ſoluatur, neque vt ad vltimatum torporem intellectus vrgeatur per diſſolutionis exceſſum. vnde dominus noſter ſemel hoc peregit, ſed per totum conſequens tempus ordine debito gubernauit corpus, & ſimiliter Moyſes, & Helias. CHRY. Valde autem prudenter factum eſt, ꝙ in ieiunando eorum non exceſſit numerum, ne ſcilicet putaretur apparenter veniſſe: non autem recepiſſe veram carnem, aut præter humanam eſſe naturam. AMBRO. Quadraginta autem dierũ myſticum numerum recognoſcis. tot enim diebus aquas abyſſi effuſas eſſe meminiſti, & tot ieiunio dierum ſanctificato refuſam cœli ſerenioris oſtendit clementiam. tot ieiunio dierum Moyſes ꝑceptionem legis emeruit. tot annos in eremo conſtituti patres pã-

Lib.2.c.4. nem Angelorum conſecuti ſunt. AVG. de Con. euan. Numerꝰ autem iſte laboroſi huius temporis ſacramentum, quo ſub diſciplina regis Chriſti aduerſus diabolum dimicamus. Hic enim numerus temporalem vitam ſignificat: tempora enim annorum quadripartitis vicibus currunt. quadraginta autem quater habent decem. Porro ipſa decem ab vno vſque ad quatuor progrediente numero conſummantur, quod declarat, ꝙ quadraginta dierum ieiunium: hoc eſt humiliationem animæ conſecrauit & lex, & Prophetæ per Moyſen, & Heliam, & euangelium per ipſius domini ieiunium. BASI. Verum quia non eſurire ſupra hominem eſt: aſſumpſit dominus paſſionem famis indicans eam non eſſe peccatũ, & conceſſit cum voluit naturæ humanæ, quæ ſua ſunt pati & agere. vnde ſequitur. {Et conſummatis illis eſuriit.} Non coactus ad neceſſitatem quæ præeſt naturæ, ſed quaſi prouocans diabolum ad duellum. Sentiens enim diabolus, quia vbi fames, ibi imbecillitas. aggreditur ad tentandum, & quaſi tentationum excogitator, famem Chriſto patienti, ſuadebat lapidibus appetitum ſe dare. vnde ſequitur: {dixit autem illi dia. ſi filius Dei es, dic lapidi huic vt panis fiat.} AMBR. Tria præcipue docemur tela eſſe diaboli, quibus ad conuertendam mentem hominis conſueuit armari, gulæ vnum, aliud iactantiæ, tertium ambitionis. Inde ergo cœpit vnde iam vicit. ſ. Adam. Diſcamus igitur cauere gulam, cauere luxuriam, quia telum eſt diaboli. Sed quid ſibi vult talis ſermo: {Si filius Dei es,} niſi quia cognouerat Dei filium eſſe venturum, ſed veniſſe per hanc infirmitatẽ corporis nõ putabat? Aliud eſt explorantis, aliud tentantis: ideo profitetur ſe credere, & homini conatẽ illudere. ORI. Rogato autem patre a filio panem, nec dante lapidem pro pane, iſte quaſi aduerſarius, & fallax, pro pane dat lapidem. BASI. Suadebat quidem lapidibus appetitum ſedare: hoc

Hom. 29. eſt permutare deſiderium ab alimento naturali ad exiſtentiam ꝑter naturam. ORI. Puto etiam, ꝙ vſque hodie lapidem diabolꝰ oſtendit, & hortetur ſingulos ad loquendum, {dic vt lapis iſtis panis fiat.} Si videris hæreticos dogmatum ſuorum mendacium pro pane comedere: ſcito lapidem eorum eſſe ſermonem, quem monſtrat ei diabolus. BASI. Diſſipator aũt tentationũ Chriſtus, nõ repellit a natura famem. vnde ſequitur. {Et rñdit ad il. Ieſus: Scri. eſt qa non in ſo. pa. vi. ho. ſed in oĩ verbo Dei,} THEO. q.d. non ſolis panibus humana natura ſuſtentatur: immo ſufficit verbum

A Dei ad nutriendum vniuerſam naturam humanam. Taliter paſtus eſt Iſraeliticus populus, colligẽs annis quadraginta manna, & gaudens volatilium præda. Diuino conſilio Helias conuiuas habuit coruos. Hæliſeus herbis agreſtibus ſocios nutriuit. CYRIL. vel aliter. Terrenis cibis terrenum noſtrum alitur corpus: anima

homo, ſed in omni verbo Dei. b Et duxit illũ diabolus in montẽ excelsũ, & oñdit illi oĩa regna orbis terræ ĩ momẽto tpis, & ait illi. Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam, & gloriam illorum, quia mihi tradita ſunt, & cui volo, do illa. Tu ergo procidens

uero rõnalis diuino uerbo vigoratur ad bonam habitudinem ſpiritus: non.n. naturam incorporeã corpus alit. GRE. Niſſ. Vnde non alitur virtus pane, nec per carnes bene ſe habet aĩa & pingueſcit. aliis epulis vita ſublimis educatur & creſcit. nutri-

B mentum boni caſtitas panis, ſapientia pulmentum, iuſtitia potus, impaſsibilis ſtatus delectatio bene ſapere. AMBRO. Vides igitur quo genere vtatur armorum, quo hominem a ſpiritualis nequitiæ incurſione defendat aduerſum incitamenta gulæ. non.n. quaſi Deꝰ vtitur poteſtate: quid.n. mihi proderat? Sed quaſi homo cõmuni ſibi accepit auxilio, vt diuino pabulo lectionis intentus famẽ corporis negligat: alimentũ verbi acquirat. non enim poteſt qui verbum ſequitur panem deſiderare terrenum, humanis enim diuina præſtare non dubium eſt. ſimul cum dicit. {Non in ſolo pane viuit homo.} oſtendit hominem eſſe tentatum: hoc eſt ſuſceptionem noſtram, non ſuam diuinitatem,

b ¶ THEO. Primo inimicus Chriſtum de gula tentauerat, ſicut & Adam: deinde de cupiditate, ſiue auaritia, in hoc ꝙ oſtendit ei omnia regna mundi. vnde ſequitur. {Et du. illum diabolus, & oſtendit ei omnia reg. or. ter. in mo. temporis. GREGO.

C in Homil. Quid mirum ſi ſe permiſit ab illo in montem duci, qui ſe pertulit etiam a membris ipſius crucifigi? THEO. Sed qualiter oſtendit ei omnia regna orbis terræ? Quidam dicunt, quòd mente hæc ei oſtendit. ego autem dico, quòd ſenſibiliter, & in phantaſia apparere fecit. TITVS. Vel deſcripſit orbem verbo, & velut quandam domum intentioni eius manifeſtat, vt exiſtimabat. AMBRO. Bene autem in momento temporis ſæcularia, & terrena monſtrantur. non enim tam conſpectus celeritas indicatur, quàm caducæ fragilitas poteſtatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & ſæpe honor ſæculi abiit antequàm venerit. Sequitur. {Et ait illi: Tibi da. pote. hanc vniuerſam & gloriam illorum, quia mihi tradita ſunt, & cui volo, do illa. TITVS: In vtroque mentiebatur: neque enim habebat, nec conferre poterat quo carebat. nullus enim obtinet poteſtatem, ſed ad pugnam eſt aduerſarius derelictus. AMBRO. Alibi Hom.13. enim legitur, quia omnis poteſtas a Deo eſt: itaque a Deo eſt po-

D teſtatum ordinatio, a malo ambitio poteſtatis, nec eſt poteſtas mala, ſed is qui male vtitur poteſtate. Quid ergo, bonum eſt vti poteſtate? ſtudere honori? bonum ſi deferatur non eripiatur. Diſtingue tamen hoc ipſum bonum: alius enim bonus in ſæculo: alius perfectæ virtutis uſus. Bonum eſt enim Deum quærere, & cognoſcendæ diuinitatis ſtudium nullis occupationibus impediri, quòd ſi is qui Deum quærit propter fragilitatem carnis & mentis anguſtias ſæpe tentatur, quantomagis qui ſeculum quærit, obnoxius eſt? Docemur ergo ambitionem deſpicere, eo quòd diabolicæ ſubiecit poteſtati. TITVS: Habet autem forenſis gratia domeſticum periculum, & vt dominetur aliis prius ſeruit, curuatur ad obſequium, vt honore donetur, & dum vult eſſe ſublimior, ſimulata humilitate fit vilior. vnde ſubdit. } Tu ergo ſi adoraueris coram me, erunt tibi omnia ſubdita. CYRIL. Quomodo tu cuius ſors eſt inextinguibilis flamma, qualiter omnium domino quæ ſua ſunt ſpondes? putaſti cultorem habere, cu-

E ius metu tremunt vniuerſa? ORIG. vel aliter totum: Duo re- Hom. 30. ges certatim regnare feſtinant. peccati rex peccatoribus diabolus, & iuſtitiæ rex iuſtis Chriſtus. ſcienſque diabolus ad hoc veniſſe Chriſtum, vt regnum eius tolleret, oſtendit ei omnia regna mundi: Non quidem regnum Perſarum, & Indorum, ſed regnum ſuum quomodo regnaret in mundo, quomodo. ſ. alii regnentur a fornicatione, alii ab auaritia. Et oſtendit ei in puncto temporis: hoc eſt in præſenti temporum curſu, quia ad comparationem æternitatis, puncti obtinet inſtar. neque enim neceſſarium habebat Saluator, vt ei diutius huius ſæculi negocia monſtrarentur, ſed ſtatim vt aciem luminum ſuorum ad contemplandum vertit, & peccata regnantia, & eos qui regnarentur a vitiis conſpexit, dicit ergo ad eum: Veniſti, ut aduerſus me de imperio dimices? adora me, & accipe regnum quod teneo. Verum, dominus uult quidem regnare, & quaſi iuſtitia vt abſque peccato regnet. uult gentes ſibi eſſe ſubiectas, ut ſeruiant ueritati, nec ſic uult regnare cæteris, ut ipſe regnetur a diabolo. vnde ſequitur. {Et reſpondens Ieſus dixit illi: Scriptum eſt: Dñm Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

BEDA. Dicens diabolus Saluatori. Si procidens adoraueris me. econtrario audit, ꝙ ipſe magis adorare eum debeat quaſi dominũ & Deum ſuum. CYRIL. Qualiter autem, ſi ſ̃m hæreticos filius eſt creatura, adoratur? quod crimen inferretur aduerſus eos, qui ſeruierunt creaturæ, & non creatori, ſi filium ſ̃m eos creaturã exiſtentẽ colimus tãquam Deum? ORI. Vel aliter: hos, inquit omnes ꝓpterea mihi volo eſſe ſubiectos, vt dñm Deum adorent, & ipſi ſoli ſeruiant: tu autem a me vis incipere peccatum qđ ego diſſoluturus huc veni. CYRIL. Hoc autem mandatum ei⁹ tetigit intima, ante aduentum enim eius ipſe vbique colebať: lex autem diuina eiiciens ipſum a dominio vſurpato: adorare ſtatuit ſolũ eum, qui naturaliter Deus eſt.

ſi adoraueris coram me, erunt tua omnia. Et reſpondens Ieſus dixit illi: Scriptum eſt: Dominũ Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

c Et duxit illum in Hieruſalem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, & dixit illi: Si filius Dei G es: mitte te hinc deorſum. Scriptum eſt enim, ꝙ Angelis ſuis mandauit de te, vt conſeruent te, & quia in manibus tollent te,

BEDA: Quæret autem aliquis quomodo conueniat quod hic præcipitur: ſoli domino ſeruiẽdum Apoſtoli verbo qui dicit: Per charitatem ſeruite inuicem? Sed in græco dulia intelligitur ſeruitus communis: hoc eſt ſiue Deo, ſiue homini exhibita. Latria aũt vocatur ſeruitus diuinitatis cultui debita. Iubemur ergo per charitatem ſeruire inuicẽ, quod eſt græce duleuin. Iubemur vni Deo ſeruire, quod eſt græce latreuin. Vnde hic dicitur. {Et illi ſoli ſeruies, quod eſt græce latreuis.

δουλεία. λατρεία. δουλεύειν. λατρεύειν. λατρεύσεις.

c ¶ AMBRO. Sequitur iactantiæ telum, quo in procliue delinquitur, quia dum homines gloriam virtutis ſuæ iactare deſiderant, de loco meritorum, & ſtatione decidũt. vnde dicitur. {Et du. il. in Hieru. & ſta. eum ſupra pinnaculum templi.} ORI. Sequebatur plane quaſi Athleta ad tentationem ſponte proficiſcens, & quodammodo loquebatur: Duc quo vis, & inuenies me in omnibus fortiorem. AMBRO. Ita eſt autem iactantia vt dum ſe putat vnuſquiſque ad altiora conſcendere: ſublimium vſurpatione factorum ad inferiora trahatur. vnde ſequitur: {Et dixit illi: ſi fili⁹ Dei es, mitte te hinc deorſum. ATHANA. Non autem contra diuinitatem certamẽ diabolus iniit: neque enim audebat, & ideo dicebat: {Si filius Dei es:} ſed cum homine certamen iniit, quem quondam ſeducere potuit. AMBRO. Vere autẽ diabolica vox eſt, quæ mentem hominis de gradu altiori meritorum præcipitare contendit, ſimul infirmitatem ſuam diabolus malitiamq; deſignat, quia nemini poteſt nocere niſi ipſe deorſum ſe miſerit. nam qui relictis cœleſtibus terrena elegit, voluntarium quoddam præcipitium vitæ labentis incurrit, ſimul quoniam telum ſuum diabolus vidit obtuſum, qui omnes homines proprię ſubiecerat poteſtati, plus cœpit q̃ hominem iudicare. Transfigurat autem ſe Sathanas velut Angelum lucis, & de ſcripturis ſæpe diuinis laqueũ fidelibus parat. vnde ſequitur: {Scriptum eſt enim, quoniam Angelis ſuis mandauit de te, vt conſeruent te, & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.} ORI. Vnde tibi diabole hoc ſcire, ꝙ iſta ſcripta ſunt? numquid legiſti Prophetas vel diuina eloquia? legiſti quidem, non vt ipſe ex lectione eorum melior fieres, ſed vt de ſimplici litera eos qui amici ſunt literę interficias. ſcis qa ſi de aliis ei voluminibus loqui volueris, nõ decipies. AMBRO. Ergo non te capiat hæreticus, quia poteſt de ſcripturis aliqua exempla proferre. vtitur & diabolus teſtimoniis ſcripturarum, non vt doceat, ſed vt fallat. ORI. Vide autẽ quomodo & in ipſis teſtimoniis verſipellis eſt: vult enim minuere gloriam Saluatoris, quaſi Angelorum indiget auxilio offenſurus pedem niſi eorum manibus ſubleuetur. Hoc enim teſtimoniũ nõ de Chriſto, ſed de ſanctis generaliter ſcriptum eſt. neque enim indiget Angelorum auxilio qui maior eſt Angelis, quin potius diſce diabole, ꝙ niſi Deus adiuuaret Angelos, offenderent pedem ſuum, & tu propterea offendiſti, quia credere in Ieſum Chriſtum Dei filium noluiſti. Quare autẽ ſiles quod ſequitur. Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis niſi quia tu es baſiliſcus, tu draco, tu leo? AMB. Sed dñs rurſus ne ea quæ de ſe fuerant prophetizata ad arbitrium diaboli putaret eſſe facienda, ſed diuinitatis propriæ auctoritatæ ſeruata verſutiæ eius occurrit, vt quia ſcripturarum exemplum prætenderat, ſcripturarum vinceretur exẽplis. vnde ſequitur. {Et reſpondens Ieſus ait illi: Dictum eſt quia non tentabis dominum Deum tuum.} CHRY. Diabolicum enim eſt ſeipſum iniicere ad pericula, & tentare ſi eripiat Deus. CYRIL. Non enim tentantibus largitur Deus auxilia, ſed credentibus in eum. vnde Chriſtus tentantibus eum non oſtendebat miracula, quibus dicebat: Generatio praua ſignum quærit, & non dabitur ei. CHRY. Aſpice autem quomodo non turbatus eſt dominus: immo de ſcripturis humillime cum iniquo diſceptat, vt conformeris Chriſto pro poſſe. Nouit diabolus arma Chriſti, quibus ſuccubuit, ex manſuetudine eum cœpit, ex humilitate deuicit. Tu quoque, cum videris hominem effectum diabolum, & tibi obuiantem eo modo deuincas. deceas animam tuã formare os condecẽs ori Chriſti, ſicut .n. cum Romanus forſan reſidet iudex: nõ exaudiet reſponſum ignorantis eo modo loqui quo ipſe, ſic & Chriſtus niſi ſuo modo loquaris, nõ exaudiet te, nec vacabit tibi. GREGO. Niſſenus. Legitime autem pugnanti agonũ reperitur terminus, vel quòd aduerſarius ſua ſponte cedat vincenti, vel trino caſu deponitur ſecundum pugnatoriæ artis decretum. vnde ſequitur. {Et conſummata omni tentatione diabolus receſſit vſque ad tempus ab illo.}

Hom. 31. (F, G, H, I, K)

ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Et reſpondens Ieſus ait illi: Dictum eſt: Non tentabis dominum deum tuum. Et conſummata omni tentatione, diabolus receſsit ab illo vſq; ad tp̃s.

d Et regreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæam, & fama exiit per vniuerſam regionem de illo. Et ipſe docebat in Synagogis eorum, & magnificabatur ab oĩbus, & venit Nazareth,

AMBRO. Non dixiſſet ſcriptura omnem tentationem conſummatam, niſi in tribus præmiſſis eſſet omnium materia delictorum, quia cauſæ tentationum, cauſæ cupiditatũ ſunt, ſcilicet carnis oblectatio, ſpes gloriæ, auiditas potẽtiæ. ATHA. Acceſſerat quidem ad eum hoſtis, vt ad hominem, non inueniens autem in ipſo antiqui ſui ſeminis ſigna, diſceſſit. AMBRO. Vides ergo ipſum diabolum in ſtudio non eſſe pertinacem: cedere vere ſolere virtuti, & ſi inuidere non deſinat tamen inſtare formidat, quia frequentius refugit triumphari. audito itaque Dei nomine receſſit, inquit, vſque ad tempus: poſtea enim non tentaturus, ſed aperte pugnaturus venit. THEO. Vel quia de voluptate tentauerat in deſerto receſſit ab eo vſque ad tempus crucis, in quo eũ erat de triſtitia tentaturus. MAXI. Vel diabolus in deſerto Chriſto ſuggeſſerat præferre mundi materiam diuino amori, quem dominus retrocedere iuſſit, quod erat indicium diuini amoris. vnde poſtea ſatagebat præuaricatorem eum facere dilectionis ad proximos: & ideo docente eo ſemitas vitæ, prouocabat ad illius inſidias Phariſæos & Scribas, vt ad eorum odium peruertantur, ſed dominus dilectionis intuitu, quem habebat in eos monebat, arguebat, beneficia conferre non ceſſabat. AVGV. de Con. euan. Totum autem hoc ſimiliter Matthæus narrat, ſed non eodem ordine. vnde incertum eſt quid prius factum ſit, vtrum regna terræ prius demonſtrata ſint ei: & poſtea in pinnam templi leuatus ſit: an hoc prius, & illud poſtea, nihil tamen ad rem dum omnia facta eſſe manifeſtum ſit. MAXI. Ob hoc autem euangeliſtarum, hanc iſte, illam vero ille præmittit, quia inanis gloria, & auaritia adinuicem ſeſe gigunt. ORIG. Ioannes autem quia a Deo exordium fecerat, dicens: In principio erat verbum. tentationẽ dñi non deſcripſit, qa Deus tentari non poteſt, de quo erat ſermo, quia vero in Matthæi euangelio, & in Luca generatio hominis ſcribitur, & in Marco: homo aũt eſt, quia tentatur: ideo Matthæus, Lucas, & Marcus tentationem domini deſcripſerunt.

Lib. 2. c. 16. Hom. 29.

d ¶ ORIGENES. Quia dominus tentatorem vicerat, virtus ei addita eſt, quantum ſcilicet ad manifeſtationem. vnde dicitur. {Et regreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæam.} BEDA: Virtutem ſpiritus ſigna miraculorum dicit. CYRILLVS. Agebat autem miracula, non ab extrinſeco, & quaſi acquiſitam habens ſpirituſſancti gratiam, ſicut alii ſancti, ſed potius cum eſſet naturaliter Dei filius, & conſors omnium quæ ſunt patris, tamquam propria virtute, & operatione vtitur ea quæ eſt ſpirituſſancti. Decebat autem extunc eum notum fieri, & humanationis fulgere myſterium apud eos qui erant de ſanguine Iſrael. Ideo ſequitur. {Et fama exiit per vniuerſam regionem de illo.} BEDA. Et quia ſapientia pertinet ad doctrinam, virtus vero refertur ad opera, vtraque hic coniunguntur. vnde ſequitur. {Et ipſe docebat in Synagogis eorum.} Synagoga græce, latine dicitur congregatio, quo nomine non ſolum turbarum conuentum, ſed & domum, in qua ad audiendum verbum Dei conueniebant Iudæi, appellare ſolebant, ſicut nos eccleſias, & loca, & choros fidelium vocamus. uerum differt inter Synagogam, quæ congregatio, & eccleſiam quæ conuocatio interpræcatur, quia ſcilicet & pecora, & quæque res congregari in unum poſſunt, conuocari non poſſunt, niſi ratione utentia: ideo nouæ gratiæ populum quaſi maiore dignitate præditum, rectius eccleſiam, quàm Synagogam nominare Apoſtolicis doctrinis uiſum eſt. Merito autem, & magnificatus a præſentibus, aſſeueratur præcedentibus factorum dictorumve indiciis, cum

Hom. 32. συναγωγή. ἐκκλησία ab ἐκκαλέω, qđ eſt conuoco.

A cum ſequitur: {Et magnifica. ab omnibus.} ORIG. Caue autem ne beatos tantum illos iudices, & te arbitreris priuatum eſſe Chriſti doctrina, quia nunc etiam in toto orbe docet per organa ſua, & nunc magis glorificatur ab omnibus quàm illo tempore quo tantum in vna prouincia cognoſcebatur. CYRIL. Largitur autem ſui notitiã illis inter quos educatus eſt ſecundum carnem. vnde ſequitur: {Et venit Naza. vbi erat nutri.} THEO. Vt & nos doceat pri⁹ proprios beneficiare & docere: deinde & ad reliquos amicitiã ſpergere. BEDA. Confluebant autem die Sabbati in ſynagogis, vt feriatis mundi negotijs ad meditanda legis monita quieto corde reſiderent. vnde ſequitur:

vbi erat nutritus, & intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die Sabbati in Synagogam, & ſurrexit legere. Et traditus eſt illi liber Iſaię prophetæ, & vt reuoluit librum, inuenit locum vbi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prędicare captiuis remiſsionẽ, & cæcis viſum, dimittere confractos in remiſsionem, prædicare

{Et intra. ſecundum conſue. ſuam die Sabbati in ſynagogam.} AMBRO. Ita autem Dominus ad omnia ſe curuauit obſeqa, vt ne lectoris quidem aſperneretur officium. vnde ſequitur: {Et ſurrexit legere, & traditus eſt illi liber Iſaiæ.} Accepit quidem librum, vt oſtenderet ſeipſum eſſe, qui locutus eſt in Prophetis, & remoueret ſacrilegia perfidorum, qui alium Deum dicunt veteris teſtamenti, alium noui, vel qui initium Chriſti dicunt eſſe de Virgine. Quomodo .n. cæpit ex virgine, qui ante virginem loquebať? ORIG. Non autem fortuitu reuoluit librum, & caput de ſe vaticinans reperit lectionis, ſed hoc prouidentiæ Dei fuit. vnde ſequitur: {Et vt reuol. lib. inue. lo. vbi ſcri. erat, ſpiritus Domini ſuper me.} Chriſtus enim eſt qui ita commemorat. ATHA. Explicans enim nobis cauſam factæ in mundo reuelationis & ſuę humanationis hoc dicit, ſicut enim filius cum ſit ſpiritus dator, non recuſat fateri tanquàm homo, quòd in ſpiritu Dei eiicit dæmonia, ita non recuſat dicere, ſpiritus domini ſuper me, pro eo quòd factus eſt homo. CYRIL. Similiter autem fatemur eum vnctum fuiſſe inquantum carnem ſuſcepit. vnde ſequitur. {Propter quod vnxit me:} non enim vngitur diuina natura, ſed quod nobis cognatum exiſtit, ſic etiam & quòd dicit ſe miſſum, imputandum eſt humanitati. nam ſequitur: {Euangelizare paupe. mi. me.} AMBRO. Vides trinitatem coæternam atque perfectam, ipſum loquitur ſcriptura Ieſum Deum hominemq́ue in vtero perfectum. loquitur & patrem & Spiritumſanctum, qui cooperator oſtenditur, quando corporali ſpecie ſicut columba deſcendit in Chriſtum. ORIGE. Pauperes autem nationes dicit, iſti .n. erant pauperes nihil omnino poſſidentes, non Deum, non legem, non Prophetas, non iuſtitiam, non reliquas virtutes. AMBR. Vel vniuerſaliter vngitur oleo ſpirituali & virtute cæleſti, vt paupertatem conditionis humanæ theſauro reſurrectionis rigaret æterno. BEDA. Mittitur etiam euangelizare pauperibus dicens: Beati pauperes, quia veſtrum eſt regnum cælorũ. CYRIL. Forſitan enim pauperibus ſpiritu in his oſtendit exhibitum liberale donum inter omnia dona, quę per Chriſtum obtinentur. Sequitur: {Sanare contritos corde.} vocat contritos corde debiles, fragilem mentem habentes, & reſiſtere nequeuntes inſultibus paſſionum, quibus remedium ſanitatis promittit. BASILIVS. Vel contritos corde venit ſanare, i. remedium dare habentibus cor contritum a Sathana per peccatum, eo quòd præ cæteris peccatum cor humanum proſternit. BEDA. Vel quia ſcriptum eſt. Cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit: ideo miſſum ſe dicit ad ſanandum contritos corde ſecundum illud Pſalmi: Qui ſanat contritos corde. Sequitur {Et prædicare captiuis remiſſionem.} CHRY. Captiuationis vocabulum multiplex eſt. Eſt enim captiuatio bona, ſicut Paulus dicit: Captiuantes omnem intellectum ad obedientiam Chriſti. Eſt & praua & ſenſibilis, quæ eſt a corporalibus hoſtibus, ſed deterior eſt intelligibilis de qua hic dicit: Fungitur enim peccatum peſſima tyrannide. præcipiens mala & obedientes confundens: ab hoc intelligibili carcere nos Chriſtus eripuit. THEOPH. Poſſunt autem & hæc de mortuis intelligi, qui captiui exiſtentes ſoluti ſunt ab inferni Dominio per Chriſti reſurrectionem. Sequitur: {Et viſum cæcis.} CYRIL. Profluentes enim a diabolo tenebras in corda humana, Chriſtus quaſi Sol iuſtitiæ remouit faciens homines filios nõ noctis & tenebrarum, ſed lucis & diei. Qui enim aliquando errabant, perceperunt iuſtorum ſemitas. Sequitur: {Dimittere confractos in remiſſionem. ORIG. Quid enim ita fractum atq; colliſum fuerat vt homo, qui a Ieſu dimiſſus eſt & ſanatus? BEDA: Vel dimittere confractos in remiſſionem, ideſt eos qui legis pondere importabili fuerant depreſſi releuare. ORIG. Iſta autem omnia prædicta ſunt, vt poſt viſionem ex cæcitate, poſt libertatem ex vinculis, poſt ſanitatem a diuerſis vulneribus veniamus ad annum Domini acceptum. vnde ſequitur: {Prædicare annum Domini acceptum.} Aiunt autem quidam iuxta ſimplicem intelligentiã anno vno Euãgelium Saluatorem ĩ Iudæa prædicaſſe. & hoc eſt quod dicitur: {Prædicare annum Domini acceptum.} Vel annus Domini acceptus eſt totum tempus Eccleſiæ quo dum verſatur in corpore peregrinatur a Domino. BEDA. Neque enim ſolus ille annus quo Dominus prædicabat fuit acceptabilis, ſed etiã iſte quo p̃dicabat Apoſtolus dicens: Ecce nunc tempus acceptabile. Poſt annum ſane Domini acceptabilem ſubdit: {Et diem retributionis} ſcilicet extremæ, quando reddet vnicuique ſecundum opus ſuum. AMBROSI. Vel diem hunc annum Domini acceptum dicit perpetuis diffuſum temporibus, qui redire in orbem laboris neſciat, cõtinuationem fructus hominibus & quietis indulgeat. Sequitur: {Et cum pli. li. red. mini. & ſedit.} BEDA: Librum audientibus illis, qui aderant legit, ſed lectum miniſtro reddidit, quia dum eſſet in mundo palam locutus eſt docens in ſynagogis & templo, ſed ad cæleſtia reuerſurus his, qui ab initio viderant, & miniſtri ſermonis fuerant euangelizandi officium tradidit. Stans legit, quia nobis ſcripturas quæ de ipſo erant aperuit, quia in carne dignatus eſt operari, ſed reddito libro reſidet, quia ſe ſupernæ quietis ſolio reſtituit. Stare enim operantis eſt, ſedere autem quieſcentis vel iudicantis, ſic & prædicator verbi ſurgat, legat ideſt operetur & prædicet & reſideat, ideſt præmia quietis expectet. Reuolutum autem librum legit, quia Eccleſiam miſſo ſpiritu omnem veritatem docuit. plicatum miniſtro reddidit, quia non omnia omnibus dicenda, ſed pro captu audientium committit doctori diſpenſandum verbum. Sequitur: {Et omnium in ſyna. ocu. erant inten. in eum.} ORIG. Et nunc etiam ſi volumus, oculi noſtri poſſunt intendere Saluatorem. Cum enim principalem cordis tui direxeris aciem ad ſapientiam, & veritatem Deiq; vnigenitum contemplandum, oculi tui intuentur Ieſum. CYRIL. Tunc autem omnium oculos conuertebat ad ſe, quodammodo ſtupentium qualiter literas nouit quas non didicit, ſed quoniam mos erat Iudæis, promulgatas de Chriſto Prophetias dicere conſummari, vel in quibuſdam eorum præpoſitis, vel in aliquibus ſanctis Prophetis Dominus hoc prædicauit. vnde ſequitur: {Cæpit autem di. ad il. quia ho. imple. eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris. BEDA: Quia ſcilicet ſicut illa ſcriptura prædixerat, & magna faciebat, & maiora Dominus euangelizabat.

Hom. 32. (B, C, D, E)

annum Domini acceptum, & diem retributionis. Et cum plicuiſſet librum reddidit miniſtro & ſedit. Et omnium in ſynagoga oculi erant intendentes in eum. Cæpit autem dicere ad illos, quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris.

e Et omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipſius & dicebant: Nonne hic eſt filius Ioſeph? Et ait illis: Vtique

e ¶ CHRYSO. Cum veniſſet in Nazareth Dominus a miraculis abſtinet, ne prouocaret eos ad maiorem liuorem. Prætendit autem eis doctrinam non minus admirandam miraculis. erat enim quædam diuina gratia ineffabilis in dictis Saluatoris concurrens animas permulcẽs auditorum. vnde dicitur: {Et omnes teſti. il. da. & mirabã. in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipſius.} BEDA: Teſtimonium illi dabant atteſtando illum vere eſſe vt dixerat, de quo Propheta cecinerat. CHRY. Sed ſtulti admirantes ſermonis virtutem, paruipendunt ipſum ab eo qui putabatur pater. vnde ſequitur: {Et dicebãt. Nõne hic eſt filius Ioſeph?} CYRIL. Sed quid impedit vt venerabilis & admirabilis ſit, ſi filius eſſet vt putabatur Ioſeph? Nonne vides diuina mira? Sathanam iam proſtratum? nonnullos ab his ægritudinibus liberatos? CHRY. Poſt multum enim tempus & ſignorum oſtẽſionem profectus eſt ad eos, nec eum ſuſtinuerunt, ſed iterũ ſe ſuccendebant inuidia. vnde ſequitur: {Et ait illis, vtique dice. mi. hãc ſimili. Medice cu. teipſum. Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.} CYRIL. Commune quidem prouerbium erat apud Hebræos ad improperium excogitatum, clamabant enim aliqui contra medicos infirmos, Medice ſana teipſum. GLO. Quaſi dicerent, Qui in Capharnaum plures te curaſſe audiuimus, cura etiam teipſum, ideſt fac ſimiliter in tua ciuitate, vbi conceptus es & nutritus. AVG. de Conſen. Euang. Cum autem iam magna ab illo facta fuiſſe commemorant, quæ ſe nondum narraſſe ſcit quid euidentius quàm hoc eum ſcienter p̃occupaſſe narrandum? Neq; enim tantum ab eius baptiſmo progreſſus eſt vt oblitus putetur, nondum ſe aliquid commemoraſſe de his

Lib. 2. c. 42.

dicetis mihi hanc ſimilitudinẽ: Medice cura teipſum. Quanta audiuimus facta in Capharnaũ, fac & hic in patria tua. Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua. In veritate dico vobis, multæ viduę erant in diebus Heliæ in Iſrael quando clauſum eſt cęlum annis tribus & menſibus ſex, cum facta eſſet fames magna in omni terra, & ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in ſareptã Sydoniæ ad mulierem viduam. Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Heliſeo Propheta; & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman ſyrus.

f Et repleti ſunt omnes in ſynagoga ira, hæc audientes. Et ſurrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vſque ad ſupercilium montis ſuper quem ciuitas illorum erat ædificata, vt pręcipitarent G eum. Ipſe autem tranſiens, per medium illorum ibat.

g Et deſcendit in Capharnaũ ciuitatem galileæ, ibique docebat illos Sabbatis. Et ſtupebant in doctrina eius, quia in poteſtate erat ſermo ipſius. Et in ſyna-

de his quæ in Capharnaum geſta fuerant. AMBROSIVS. Non ocioſe autem Saluator ſe excuſat, quòd nulla in patria ſua miracula virtutis operatus ſit, ne fortaſſis aliquis viliorem patriæ nobis eſſe debere putaret affectum. Nam ſequitur: { Ait autem. Amen dico vobis quia ne. Prophe. acce. eſt in pat. ſua. } CYRIL. quaſi dicat. Vultis multa prodigia inter vos a me fieri, penes quos ſum nutritus, ſed non latet me quędam communis, quæ multis accidit paſſio. contemnuntur enim quodammodo ſemp etiam optima quæq; quando non raro cõtingũt alicui, ſed ſuppetunt ad velle, & ſic etiam contingit in hominibus, familiaris enim quia ſemper præſto eſt, debita reuerentia priuatur a notis eius. BEDA. Propheram autem dici i ſcripturis Chriſtum & Moyſes teſtis eſt qui dicit: Prophetam vobis ſuſcitabit Deus de fratribus veſtris. AMBRO. Hoc autem exemplo declaratur, quòd fruſtra opem miſericordiæ cæleſtis expectes, ſi alienæ fructibus virtutis inuideas. Aſpernator. n. Deus inuidorũ eſt, & ab his qui diuina beneficia in alijs perſequuntur, miracula ſuæ poteſtatis auertit. Dominicæ quippe carnis actus diuinitatis exemplum eſt, & inuiſibilia eius nobis per ea quæ ſunt viſibilia demonſtrantur. Videte igitur quid mali inuidia afferat. indigna propter inuidiam patria iudicatur, in qua ciuis operetur quæ digna fuit, in qua Dei filius na-
Hom.33. ſceretur. ORIGEN. Quantum ad Lucæ hiſtoriam pertinet, nondum in Capharnaum feciſſe aliquod ſignum deſcribitur, nam antequàm veniret in Capharnaum in Nazareth dixiſſe legitur, quæcumque audiuimus facta in Capharnaum. vnde puto in præſenti ſermone aliquid latitare myſterij, & Nazareth in typo Iudæorum, Capharnaum in typo præceſſiſſe gentium. Erit enim tẽpus quando dicturus eſt populus Iſrael quæ oſtendiſti vniuerſo orbi, oſtende & nobis, prædica ſermonem tuum populo tuo Iſrael, vt ſaltem cum ſubintrauerit plenitudo gentium, tũc omnis Iſrael ſaluus fiat. Quamobrem videtur mihi conuenienter reſpondiſſe Saluator: {Nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua.} Plus iuxta ſacramentum quàm iuxta literã, licet & Hieremias in Anatheoth patria ſua non fuerit acceptus, & reliqui Prophetæ: ſed magis videtur mihi intelligi, vt dicamus patriam omnium Prophetarũ fuiſſe populum circumciſionis. Et nationes quidem ſuſceperunt vaticinium Ieſu Chriſti, magis habentes Moyſen & Prophetas de Chriſto prædicantes, quàm illi qui ex his non ſuſceperunt Ieſum. AMBRO. Pene autem apto comparationis exemplo, arrogantia ciuium retunditur inuidorum dominicumq; factum ſcripturis docetur veteribus conuenire. Nam ſequitur: {In veri. di. vo. mul. vi. erant in Iſrael in die. Heliæ.} Non quia Heliæ dies fuerunt, ſed in quibus Helias operatus eſt. CHRY. Ipſe quidem terreſtris Angelus cæleſtis homo, qui nec tectum nec menſam, nec amictum habebat vt multi, clauem cælorum gerit in lingua. Et hoc eſt quod ſequitur. { Quando clau. eſt cælum an. tri. & menſi. ſex.} Poſtquàm autem cælum ſerauit, terramq; reddidit ſterilem, regnabat fames & conſumpta ſunt corpora. vnde ſequitur: { Cum facta eſſet fames in terra.} BASILIVS. Vt enim aſpexit ex ſaturitate non modicum generari opprobrium, per famem illis ieiunium attulit, quo culpam eorum quæ in immenſum creſcebat cohibuit. Corui autem facti ſunt iuſto cibi miniſtri, qui conſueuerunt aliorum pabula vſurpare. CHRY. Sed quoniam exiccatus eſt fluuius ex quo pocula iuſto dabantur, vade inquit Deus in ſareptam Sydoniæ, illic mandabo mulieri viduæ vt paſcat te. vnde & hic ſequitur: {Et ad nullam earum miſſus eſt Helias, niſi in ſareptã Sydoniæ ad mulierem viduam.} Quod ex quadam Dei diſpenſatione factum eſt, fecit enim Deus eum per longum iter pergere vſque in Sydonem, vt viſa mundi peſte poſcat a Domino pluuias. Multi autem tunc temporis opulenti erant, ſed nullus tale aliquid fecit vt vidua. reuerentiam enim mulieris ad Prophetam, non prædiorum ſed voluntatis fiebant diuitiæ. AMBRO. Myſtice autem dicit: { In diebus Heliæ.} quia dies faciebat illis, qui in eius operibus lucem videbant gratiæ ſpiritualis: & ideo aperiebatur cælum videntibus diuina myſteria, claudebatur quando fames erat, quia nulla erat cognoſcendæ diuinitatis vbertas. In vidua autem illa ad quam Helias directus eſt, typus Eccleſiæ præ-

F miſſus eſt. ORIG. Occupante enim fame populum Iſrael. ſ. audiendi ſermonem Dei, venit Propheta ad viduam, de qua dicitur: Multi filij deſertę magis quàm eius quæ habet virum & cum veniſſet, panem illius & alimenta multiplicat. BEDA: Sydonia autem venatio inutilis: Sarepta incendium vel anguſtia panis interpretatur. Quibus omnibus gentilitas exprimitur, quæ inutili venationi dedita, ideſt lucris & negotijs ſæculi ſeruiẽs, incendium carnaliũ cupiditatum paniſq; ſpiritualis anguſtias patiebatur. donec Helias, ideſt propheticus ſermo ceſſãte ſcripturarum intelligentia, pro perfidia Iudæorum venit ad Eccleſiam, vt receptus paſceret & reficeret corda credentium. BASIL. Quælibet etiam anima viduata & priuata virtute & diuina notitia, poſtquàm diuinum verbum recipit propria delicta cognoſcẽs, docetur nutrire verbum virtutum panibus, & irrigare fonte vitæ doctrinam veritatis. ORIGE. Sed & aliud ad eundem ſenſum pertinens loquitur, cum ſubdit: { Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Heliſæo Propheta, & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus,} qui vtique non erat ex Iſrael. AMBR. Myſtice autem populus Eccleſiam contingit, vt ſequatur populus il-
H le ex alienigenis congregatus, ante leproſus prius quàm myſtico baptizaretur in flumine, ideſt poſt ſacramenta baptiſmatis, maculis corporis & mentis ablutis immaculata virgo cæpit eſſe ſine ruga. BEDA. Naaman enim qui decorus interpretatur populum ſignificat nationum, qui ſepties lauari iubetur, quia illud baptiſma ſaluat quod ſeptiformis ſpiritus regenerat. Caro eius poſt lauacrum ſicut pueri apparet, quia mater gratia omnes in vnam parit infantiam. vel quia Chriſto conformatur, de quo dicitur: Puer natus eſt nobis.

f ¶ GRAECVS. Quia prauam eorum intentionem redarguerat: ideo indignantur. & hoc eſt quod dicitur: {Et repleti ſunt omnes in Synagoga ira.} pro eo etiam quod dixerat, hodie completa eſt hæc Prophetia, arbitrari ſunt quòd ſeipſum compararet Prophetis: & ideo indignantur & fugant eum extra ciuitatem. vnde ſequitur: {Et ſurre. & eie. il. ex. ciuitatem. AMBR. Nec mi-
I rum ſi perdiderunt ſalutem, qui eiecerunt de ſuis finibus Saluatorem. Dominus autem qui docuerat Apoſtolos exemplo ſui omnibus omnia fieri, nec volentes repudiat, nec inuitos alligat, nec eiicientibus reluctatur, nec rogantibus deeſt, nõ mediocriter autem inuidia proditur, quæ charitatis oblita in acerba odia cauſas amoris inflectit. Cũ enim ipſe Dominus per populos beneficia diffunderet, illi iniurias irrogabant. vnde ſequitur: {Et duxe. illũ vſque ad ſuperci. mõtis ſuper quem ciuitas illorũ erat ædificata, vt pcipitarent eũ. BEDA. Peiores ſunt Iudæi diſcipuli diaboli, diabolo magiſtro. Ille vero ait: Mitte te deorſum. iſti facto mittere conant, ſed illorum mente mutata ſubito vel obſtupefacta deſcendit, quia adhuc illis pœnitentiæ locum reſeruat. vnde ſequitur. {Ipſe au. tranſi. per medium illorum ibat.} CHRY. In quo & quæ ſunt humanitatis, & quæ ſunt diuinitatis oſtendit. ſtare enim in medio inſidiantium & non appræhendi, diuinitatis eminentiam
K oſtendebat, diſcedere vero, diſpenſationis approbat myſterium. AMBRO. Simul intellige non ex neceſſitate fuiſſe, ſed voluntariam corporis paſſionem. etenim quando vult capitur, quando vult elabitur. Nam quemadmodum a paucis teneri potuit, qui a populo non tenetur? ſed voluit ſacrilegium eſſe multorum. vt a paucis quidem affligeretur, ſed pro toto orbe moreretur. Quin etiam malebat Iudæos adhuc ſanare quàm perdere, vt efficaci furoris exitu deſinerent velle, quod implere non poſſent. BEDA: Nondum etiam venerat hora paſſionis, quæ in paraſceue Paſchæ futura extiterat, necdum locum paſſionis adierat, qui non in Nazareth, ſed Hieroſolymis hoſtiarum ſanguine figurabatur, nec hoc genus mortis elegerat, qui crucifigendum ſe a ſæculo præconabatur.

g ¶ AMBR. Non indignatione commotus Dñs, nec ſcelere offenſus Iudæam deſeruit, quin etiam immemor iniuriæ, memor clementiæ, nunc docendo, nunc ſanando in fide plebis corda demulcet. vnde dicitur: { Et deſcendit in Caphar. ciui. Gali. ibique doce. illos Sabbatis. CHRYSO. Quàmuis enim ſciret, quòd

inobedientes

goga erat homo habens dęmonium immundum, & exclamauit voce magna dicens: Sine, quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti perdere nos? Scio enim te, quia ſis ſanctus Dei. Et increpauit illum Ieſus dicens: Obmuteſce, & exi ab eo. Et cũm proieciſſet illum dæmonium in medium, exit ab illo, nihilque illi nocuit. Et factus eſt pauor in omnibus, & colloquebantur adinuicem dicentes: Quod eſt hoc verbum, quia in poteſtate & virtute imperat immundis ſpiritibus & exeunt. Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

h Surgens autem Ieſus de Synagoga introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis te-
B nebatur magnis febribus, & rogauerunt eum pro ea. Et ſtans ſuper illam, imperauit febri & dimiſit illam & continuo ſurgens miniſtrabat illis.

inobedientes eſſent & duri cordis, tamen viſitat illos ſicut bonus medicus illos, qui vltima laborant ægritudine tentat ſanare. Docebat autem in ſynagogis confidenter ſecundum illud Iſaiæ: Nequaquàm occulte locutus ſum, nec in obſcuro loco terræ. In ſabbato quoque diſputabat cum eis, quia vacabant. Mirati ſunt ergo de doctrinæ virtute & poteſtatis magnitudine. vnde ſequitur: { Et ſtupebant in doctrina eius, quia in poteſtate erat ſermo ipſius,} ideſt non blandus, ſed imperioſus ad ſalutem. Iudæi autem putabant eſſe Chriſtum ſicut aliquem ſanctorum aut Prophetarũ. Vt autem maiorem de eo opinionem accipiant tranſcendit menſuram Propheticam. non enim dicebat: Hæc dicit Dominus, vt Prophetæ conſueuerant dicere: ſed ſicut Dominus legis, quæ ſunt ſupra legem proferebat, transferens literam ad veritatem, & figuras ad ſpiritualem intelligentiam. BEDA. Sermo etiam Doctoris in poteſtate fit, cum ea quæ docet operatur, qui enim facto deſtruit quod prædicat, contemnitur. CYRILLVS. Opportune autem dogmatibus plerumque ardua miſcet opera, quos enim non diſponit ratio ad cognoſcendum, hos inſtigat ſignorum oſtenſio. vnde ſequitur: {Et in Synagoga erat homo habens dæmonium immundum.} AMBROSIVS. Sabbato medicinæ diuinæ opera cępta ſignificat, vt inde noua creatura cæperit. vnde vetus creatura ante deſiuit, ne ſub lege eſſe Dei filium, ſed ſupra legem in ipſo principio deſignaret. Bene etiam Sabbato cæpit, vt ipſum ſe oſtenderet creatorem, quia opera operibꝰ interſerit, & proſequitur opus quod ipſe ante iam cæperat, vt ſi domum faber renouare diſponat, non a fundamentis, ſed a culminibus incipit ſoluere vetuſtatem, ita ibi prius manum admoueat, vbi ante deſierat. Deinde a minoribus incipit, vt ad maiora perueniat. liberare a dæmone etiam homines, ſed in verbo Dei poſſunt, reſurrectionem mortuis imperare diuinæ ſolius eſt poteſtatis. CYRILLVS. Calumniabantur autem Iudæi gloriam Chriſti dicentes. Hic non eiicit dæmones, niſi in Beelzebub Principe dæmoniorum, ad quod remouendum cum repræſentarentur dæmones inuictæ poteſtati eius, nec tolerarent congreſſum deitatis, ſæuam vocem emittebant. vnde & hic ſequitur: {Exclamauit voce magna dicens. Sine, quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti perdere nos?} BEDA: quaſi dicat. Paululum a me vexando quieſce, cui nulla eſt ſocietas cum noſtra fraude. AMBROSIVS. Nec quemquàm mouere debet, quòd Ieſu Nazareni nomen in hoc libro diabolus dixiſſe primus inducitur, nec enim ab eo Chriſtus nomen accepit, quod de cælo Angelus ad Virginem detulit. Eſt huius impudentiæ diabolus, vt inter homines aliquid primus vſurpet, & ad homines quaſi nouum deferat, quo terrorem ſuæ poteſtatis incutiat. vnde ſequitur. { Scio enim te, quia ſis ſanctus Dei.} ATHANA. Non dicebat eum ſanctum
ἅγιος ſanctus ille. Dei, quaſi alijs ſanctis ſimilis, ſed quaſi eo ſingulariter ſancto exiſtente cum articuli adiectione. Ipſe eſt enim naturaliter ſanctus, cuius participatione omnes alij ſancti vocantur. neque tamen hoc dicebat quaſi eum veraciter noſſet, ſed ſe cognoſcere fingebat. CYRILLVS. Putauerunt enim dæmones, quòd per huiuſmodi laudem facerent ipſum inanis gloriæ amatorem, vt abſtineret ab eorum contrarietate, vtpote pro gratia gratiam recompenſans. CHRYSOSTOMVS. Voluit etiam dæmon perturbare ordinem rerum, & Apoſtolorum rapere dignitatem, & ſuggerere multis vt ei obediant. ATHANA. Quàmuis igitur vera fateretur, compeſcebat tamen eius ſermonem ne ſimul cum veritate etiam ſuam iniquitatem promulget, vt nos etiam aſſuefaciat ne curemus de talibus, & ſi vera loqui videantur. Nefas eſt enim, vt cum aſſit nobis ſcriptura diuina, inſtruamur a diabolo. vnde ſequitur: {Et increpauit illum dicens. Obmuteſce, & exi ab illo. BEDA. Diuina autem permiſſione liberandus a dæmone homo proiicitur in medium, vt virtus patefacta Saluatoris, plures ad viam ſalutis inuitet. vnde ſequitur: {Et cum proieciſſet illum dæmonium in medium, exijt ab illo, nihilque illi nocuit.} Videtur autem repugnare quod hic dicitur a Marco qui ait: Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamans voce magna, exiuit ab eo. Niſi intelligamus hoc dixiſſe Marcum, diſcerpens eum, quod hic Lucas dicit: Et cum proieciſſet illum in medium, vt quod ſecutus ait: { Nihilque illi nocuit,} intelligatur

A quia iactatio illa membrorum atque vexatio non eum debilitauit, ſicut ſolent exire dæmonia etiam quibuſdam membris amputatis aut euulſis, vnde merito pro tam integra reſtitutione ſanitatis mirantur. nam ſequitur: { Et factus eſt pauor in omnibus, & colloquebantur adinuicem dicentes. Quod eſt hoc verbum, quod in poteſtate & virtute imperat immundis ſpiritibus & exeunt. THEO. Quaſi dicant, quale eſt præceptum hoc quod præcepit, exi ab eo, & exit? BEDA. Expellere quidem dæmonia & homines ſancti, ſed in verbo Dei poſſunt, ipſum autem Dei verbum propria poteſtate virtutes operatur. AMBR. Myſtice autem qui in Synagoga ſpiritũ habebat immundum populus eſt Iudæorum, qui innodatus diaboli laqueis, ſimulatam corporis munditiam interioris mentis ſordibus inquinabat, & bene ſpiritum immundum habebat, quia Spiritum ſanctum amiſerat, introierat enim diabolus, vnde Chriſtus exierat. THEOPHILA. Sciendum eſt etiam, quòd multi nunc dæmonia habent, ſcilicet, qui dæmoniorum deſideria implent, vt furioſi habent dæmonium irę. & ſic de cæteris, ſed Dominus in Synagogam venit, cum mens hominis fuerit congregata, & tunc dicit dæmoni inhabitanti, obmuteſce. & ſtatim eiiciens
C eum in medium, egreditur ab eo. non enim decet hominem ſemper iracundum eſſe, beſtiale namque hoc eſt. nec ſemper abſque ira: inſenſibile namque hoc eſt: ſed medium iter ambulare oportet, & iram contra mala habere, & ſic proiicitur homo cũ immundus ſpiritus ab eo egreditur.

h ¶ AMBROSIVS. Poſtquàm Lucas virum a ſpiritu nequitiæ liberatum ante præmiſit, ſubſtituit fœminæ ſanitatem. Vtrumque enim ſexum Dominus curaturus aduenerat, & prior ſanari debuit, qui prior creatus eſt. vnde dicitur: {Surgens autem de Synagoga introiuit in domum Simonis.} CHRYSO. Manebat enim apud diſcipulos honorans ipſos, & ob hoc animoſiores reddens. CYRILLVS. Aſpiciebat autem quomodo manet penes virum inopem Chriſtus, qui ſpontanea voluntate paupertatem pro nobis paſſus eſt, vt diſcamus cum pauperibus conuerſari, nec ſpernere depreſſos & pauperes. Sequitur: {Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea.} HIERONYMVS. ſuper Matthę.
D Modo Saluator rogatus, modo vltro curat ægrotos, oſtendens ſe contra peccatorum quoque paſſiones & præcibus ſemper annuere fidelium, & ea quæ ipſi minime in ſe intelligunt vel intelligenda dare, vel non intellecta dimittere, ſecundum illud. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine. CHRY. Quod autem Matthæus hic reticuit non differt. illud enim eſt breuitatis, hoc autem exquiſitæ interpretationis. Sequitur: { Et ſtans ſuper illam, imperauit febri & dimiſit illam. BASIL. In quo Lucas figurauit ſermonem tanquàm de præcepto animali ſenſibili facto ſic dicens febri imperatum, & quòd febris non omiſit imperantis operationem. vnde ſequitur. {Et continuo ſurgens miniſtrabat illis. CHRYSOSTOMVS. Quòd enim morbus curabilis erat, per modum medendi poteſtatem ſuam declarauit, faciens quod minime ars medicinæ facere potuiſſet. Poſt febris enim ſedationem, multo tempore patientes egent, vt priſtinæ reſtituantur ſanitati, tunc autem ſimul omnia fa-
E cta ſunt. AMBROSIVS. Si autem altiori conſilio iſta perpendamus, animi debemus intelligere & corporis ſanitatem, vt prius animus, qui ſerpentis laborabat inſidijs abſolutus ſit. Denique non prius Eua eſurijt, quàm Serpentis eam verſutia tentauit, & ideo aduerſus ipſum authorem peccati prius debuit medicina ſalutis operari. Fortaſſis etiam in typo mulieris illius varijs criminum febribus caro noſtra langueſcebat, nec minorem febrem amoris eſſe dixerim quàm caloris. BEDA. Si enim virum a dæmonio liberatum moraliter animum ab immunda cogitatione purgatum ſignificare dixerimus, conſequenter fœmina febribus tenta, ſed ad imperium Domini curata, carnem oſtendit a concupiſcentiæ ſuæ feruore per continentiæ præcepta frenatam. CYRILLVS. Et nos ergo ſuſcipiamus Ieſum. cum enim viſitauerit nos. & portamus eum in mente & corde, tunc enormium voluptatum æſtum extinguet, & incolumes faciet vt miniſtremus ei, hoc eſt, ei beneplacita peragamus.

THEO.

i ¶ THEOPHIL. Conſiderandum eſt turbæ deſiderium, nam cum Sol occidiſſet, adducunt ad eum infirmos, non a tempore impediti. vnde dicitur. {Cum autem Sol occidiſſet, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum.} ORIG. Ideo quidem circa Solis occaſum, ideſt elapſa die, illos educebant, quia verecundabantur vel timebant Phariſæos, vel quia de die intenti erant circa alia, vel quia putabant non licere ſanare in Sabbato, ipſe autem ſanabat eos: vnde ſequiť. {At ille ſingulis manus imponens curabat omnes.} CYRI. Quamuis autem vt Deus potuiſſet oẽs verbo pellere morbos: tamen tãgit eos, oſtendens propriam carnem efficacem ad præſtanda remedia: nam caro Dei erat. Sicut enim ignis appoſitus vaſi ęneo imprimit ei propriæ caliditatis effectum, ſic omnipotens Dei verbũ, cum vniuit ſibi veraciter aſſumptum templum ex virgine animatum & intellectum particeps ſuæ poteſtatis eius effectum inſeruit. Tangit & nos, immo potius nos illum tangamus, quatenus & nos ab animarum infirmitatibus liberet, necnon a dæmonum impugnatione & ſuperbia. Sequitur enim: {Exibant autem dæmonia a multis clamantia & dicentia, quia tu es filius Dei.} BEDA. Dæmonia filium Dei confitentur, & ſicut poſtea dicitur: {Sciebant ipſum eſſe Chriſtum} quia cum ieiunio fatigatum eum diabolus videret, verum hominem intellexit: ſed quia tentando non præualuit, vtrum filius Dei eſſet dubitabat. nunc autem per ſignorum potentiam, vel intellexit vel potius ſuſpicatus eſt eſſe filium Dei. Non igitur ideo Iudæis eum crucifigere perſuaſit, quia Chriſtum ſiue Dei filium non eſſe putauit, ſed quia ſe morte illius non vidit eſſe damnãdum. De hoc enim myſterio a ſæculis abſcondito dicit Apoſtolus, quòd nemo principum huius ſæculi cognouit. Si enim cognouiſſent, numquàm Dominum gloriæ crucifixiſſent. CHRY. In hoc autem quòd ſequitur: {Et increpans non ſinebat ea loqui.} percipe Chriſti humilitatem. Non ſinebat vt dæmones immundi eum manifeſtarent. non enim oportebat eos ſubripere officij Apoſtolici gloriam, nec decebat Chriſti myſterium lingua fœda publicari. THEO. Quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, vel quia nolebat inuidiam accendere Iudæorum, ex hoc quòd ab omnibus laudaretur. BEDA. Ipſi autem Apoſtoli præcipiuntur reticere de illo, ne diuina maieſtate prædicata, paſſionis diſpenſatio differretur.

K ¶ CHRY. Poſtquàm ſatis vtilitatis populis per miracula eſt collatum, oportebat eum abeſſe, maiora nãque putantur miracula poſt abſentiam operantis, dum ipſa magis exclamant, & vice vocis fruuntur: vnde dicitur: {Facta autem die egreſſus ibat in deſertum locum. GRAECVS. Abiit etiam in deſertum, vt Marcus dicit & orabat, non quòd ipſe oratione indigeret, ſed vt nobis bonę operationis fieret forma. CHRY. Phariſæi quidẽ ipſis prodigijs prædicantibus potentiam Chriſti ſcãdalizabantur. Populi vero eloquia audientes acquieſcebant & ſequebantur. vnde ſequitur: {Et turbæ requirebant eum, & venerunt vſque ad ipſum & detinebant illum, ne diſcederet ab eis.} non quidem aliqui primatum, aut Scribarum, ſed quoſcumque malitiæ fucus non denigrauerat: & illæſam habebant conſcientiam. GRAECVS: Quod autem Marcus dicit Apoſtolos perueniſſe ad eum dicẽtes, quòd omnes quærunt te: Lucas vero dicat populos perueniſſe, nõ diſcrepant ab inuicem. Applicuerant enim ad ipſum populi Apoſtolorum ſequentes veſtigia. Dominus autem gaudebat detentus, ſed mandabat vt eum dimitterent, vt etiam alij participes forent eius doctrina, quaſi tempore ſuæ præſentiæ non multum duraturo. vnde ſequitur: {Quibus ait: Quia & alijs ciui. oportet me Euan. reg. Dei, quia ideo miſſus ſum.} Marcus dicit: Ad hoc veni oſtendens diuinitatis eius celſitudinem, & voluntariam exinanitionem. Lucas vero dicit. Ad hoc miſſus ſum, ideſt incarnationem oſtendens, necnon beneplacitum patris miſſionem appellans. & ille quidem ſimpliciter dicit: Vt prædicẽ, iſte vero regnum Dei adiungit, quod eſt ipſe Chriſtus. CHRY. Simul etiam conſidera, quòd poterat in eodem loco manendo, omnes attrahere ad ſe, non

i Cum autem Sol occidiſſet, omnes qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum, at ille ſingulis manus imponens curabat eos. Exibant autem dæmonia a multis clamantia & dicentia, quia tu es filius Dei. Et increpans non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.

K Facta autem die, egreſſus ibat in deſertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt vſque ad ipſum, & detinebant illum ne diſcederet ab eis. Quibus ille ait: Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum. Et erat prædicans in ſynagogis Galileæ.

F tamen hoc fecit, præbens nobis exemplum vt perambulemus & requiramus pereuntes, ſicut paſtor ouem perditam, & medicus accedit ad infirmum. vna enim anima recuperata, poterit aliquis mille delicta abolere. vnde & hic ſequitur: {Et erat prædicans in ſynagogis Galileæ} frequẽtabat quidem ſynagogas, docens illos, quòd non eſſet ſeductor, nã ſi iugiter inhabitata coleret, diffammarẽt eum velut latitantẽ. BEDA. Si autem occaſus Solis myſtice mors Domini exprimitur, die redeunte reſurrectio illius indicatur, cuius manifeſtata luce a credẽtiũ turbis requiritur & in gentium deſerto inuentus, ne abeat detinetur, maxime cum hoc contigerit prima Sabbati, quo reſurrectio celebrata eſt.

CAPVT V.

F Actum eſt autem, cum turbæ irruerent in eum vt audirent verbũ Dei, G & ipſe ſtabat ſecus ſtagnum, Geneſareth. Et vidit duas naues ſtantes ſecus ſtagnum piſcatores autem deſcenderant & lauabant rhetia. Aſcendens autem in vnam nauim quæ erat Simonis, rogauit eum a terra reducere puſillum. Et ſedens docebat de Nauicula turbas.

CAPVT V.

AMBRO. Vbi Dominus ĩpertiuit multis varia genera ſanitatum, nec tempore nec loco cæpit a ſtudio ſanãdi turba cohiberi, veſpera incubuit, ſequebãtur, ſtagnum H occurrit & turbæ vrgebant. vnde dicitur: {factum eſt autem cum turbæ irruerent in eum. CHRY. Erant enim ei connexi diligentes eum & mirantes, tenere cupientes. Quis enim diſceſſiſſet, dum huiuſmodi miracula faciebat? qui voluiſſet ſolam proſpicere faciem & os talia loquens: neque enim in agendo miracula ſolum admirabilis erat, ſed viſus eius abundabat plurima gratia. vnde & loquentem eum audiunt in ſilentio, ſeriem locutionis non irrumpentes. dicitur enim. {Vt audirẽt verbum Dei, & ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Geneſareth.} BEDA: Stagnum Geneſareth idem dicunt eſſe quod mare Galileæ, vel mare Tyberiadis. ſed mare Galileæ ab adiacente prouincia dicitur, mare autem Tyberiadis a ꝓxima ciuitate. Porro Geneſareth a laci ipſius natura, quæ criſpantibus aquis de ſeipſo ſibi excitare auram perhibetur Græco vocabulo quaſi generans ſibi auram dicitur. neque enim in ſtagni morem ſternitur aqua, ſed frequentibus auris ſpirantibus agitatur, I hauſto dulcis & ad potandum habilis. Sed Hebreæ linguæ conſuetudine omnis aquarum congregatio, ſiue dulcis ſiue ſalſa mare nũcupatur. THEOPHI. Fugit autem Dominus gloriam quanto magis ipſa eum ſequebatur: & ideo a turbis ſe ſeparans aſcendit in Nauem: {Et vidit du. Na. ſtantes ſecus ſta. piſca. au. deſcen. & laua. rhetia. CHRY. Quod ſignum erat vacationis. Secundum vero Matthæum inuenit eos reficientes rhetia, tantus enim erat paupertatis exceſſus, vt laniata repararent, noua nequeuntes habere: volens autem diligenter congregare ſpectaculum, vt nemo remaneret poſt tergum, ſed omnes facie ad faciem cernerent, aſcendit in Nauim. vnde dicitur: {Aſcen. au. in vnam Na. quæ erat Simon. roga. eum a ter. redu. puſillum.} THEO. Vide autem Chriſti manſuetudinem, quomodo rogat Petrum, & Petri obedientiam, quomodo in omnibus fuit obediens. CHRY. Poſtquàm vero multa peregerat miracula, iterum doctrinam proponit, & exiſtens in mari piſcatur exiſtentes in terra. vnde ſequitur {Et ſedens do. tur. de Nauicula.} GREG. Nazanzenus, Cun- (Hom. de tepudio.) K ctis condeſcendens, vt a profundis extrahat piſcem, hominem ſcilicet natantem in mobilibus rebus & amaris huius vitæ procellis. BEDA: Myſtice autem duę Naues circũciſionem, & præputiũ figurant, quas videt Dominus, quia in vtroque populo nouit qui ſunt eius, & ad futuræ vitæ tranquillitatem quaſi ad littus videndo, hoc eſt miſericorditer viſitando prouehit. Piſcatores ſunt Eccleſiæ Doctores, qui nos per rethe fidei compræhendunt, & quaſi littori ſic terræ viuentium aduehunt. Sed hæc rhetia modo laxantur in capturam, modo lota plicantur, quia non omne tempus eſt habile doctrinæ, ſed nunc exercenda eſt lingua Doctoris, & nunc ſuimet cura gerenda. Nauis Simonis eſt Eccleſia primitiua de qua Paulus dicit: Qui operatus eſt Petro in Apoſtolatum circumciſionis: bene vna dicta, quia multitudinis credẽtium erat cor vnum & anima vna. AVG. De Quæſt. Euange. (Lib. 2. q. 1.) De qua docebat turbas, quia de authoritate Eccleſiæ docet gentes. quòd autem Dominus aſcendens in Nauim rogat eum a terra reducere puſillum, ſignificat temperate vtendum verbo ad turbas, vt nec terrena eis præcipiantur, nec a terrenis in profunda ſacramentorum recedat.

Vel

Vel prius in proximis regionibus gentibus prædicandum, vt qđ poſtea dicit: Duc in altum, ad remotiores gentes poſtea prædicandum præcipiat.

b Vt ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate rhetia veſtra in capturam. Et reſpondens Simon dixit illi: Pręceptor, per totam noctem laborantes nihil cępimus, in verbo autem tuo laxabo rhete. Et cum hoc feciſſet, concluſerunt piſcium multitudinẽ copioſam. Rumpebatur autem rhete eorum. Et annuerunt ſocijs, qui erant in alia Naui, vt venirent & adiuuarent eos. Et venerunt & impleuerunt ambas Nauiculas ita vt pene mergerent.

c Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Ieſu dicens: Exi a me Domine, quia homo peccator ſum. Stupor enim circundederat eum, & omnes qui cum illo erant in captura piſcium quam cæperant. Similiter autem Iacobum & Io- B annem filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis. Et ait ad Simonem Ieſus: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Et ſubductis ad terram nauibus, relictis omnibus, ſecuti ſunt eum.

b ¶ CYRIL. Poſtquàm ſufficienter populum docuerat, regreditur iterum ad magnificentias proprias, & per piſcatoria miniſteria piſcatur diſcipulos. vnde ſequitur: {Vt au. ceſſa. loqui, dixit ad Simonẽ, Duc ĩ altum, & laxate rhe. veſtra in capturam.} CHRY. Condeſcendens enim hominibus ſicut Magos ꝑ ſydus vocauit, ſic & piſcatores per piſcatoriam artẽ. THE. Petrus autem non diſtulit. vnde ſequitur: {Et reſpon. Simõ di. illi. Præceptor per totam noctem laborantes nihil cæpimus.} Non autem addidit: Non te audiam, nec ſecundis laboribꝰ me exponam, ſed magis ſubdidit: {In verbo autem tuo laxabo rhete.} Quia vero turbam de nauicula Dominus inſtruxerat, non ſine mercede nauiculæ Dominum dereliquit, dupliciter beneficians ipſum, quia primo dedit ei multitudinem piſcium, & deinde diſcipulum ipſum fecit. vnde ſequitur: {Et cum hoc feciſſet, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam.} Tot autem piſces cępit, vt non poſſet eos foras educere, ſed a ſocijs auxilium peteret. vnde ſequitur: {Rumpebatur autem rhete eorum. Et annuerunt ſocijs qui erant in alia naui, vt venirent & adiuuarent eos.} Per nutum ipſos vocat, quia ex ſtupore propter capturam piſcium loqui non poterant. & ſequitur de eorum auxilio cum dicitur: {Et venerunt & impleuerunt ambas Naui. ita vt pene mergerentur.} AVG. (Lib. 4. c. 9.) De Con Euang. Ioannes quidem videtur ſimile miraculum dicere: ſed illud longe aliud eſt, quod factum eſt poſt reſurrectionem Domini ad mare tyberiadis, ibi enim non ſolum ipſum tempus valde diuerſum eſt, ſed etiam res ipſa plurimum diſtat. nam rhetia illic in dexteram partem miſſa, centum quinquagintatres piſces cæperunt, magnos quidem, ſed pertinuit ad Euangeliſtam dicere, quòd cum tam magni eſſent rhetia non ſunt diſrupta. reſpicientem ſcilicet ad hoc factum quod Lucas commemorat, vbi præ multitudine piſcium rhetia rumpebantur. AMBRO. Myſtice autem nauis Petri ſecundum Matthæum fluctuat, ſecũdum Lucam repletur piſcibus, vt & principia Eccleſiæ fluctuantis, & poſteriora exuberãtis agnoſcas. Non turbatur iſta quæ Petrum habet, turbatur illa quæ Iudam habet, in vtraque Petrus, ſed qui ſuis meritis firmus eſt, turbatur alienis. Caueamus igitur proditorem, vt per vnum plurimi fluctuemus. Illic turbatio vbi modica fides, hic ſecuritas vbi perfecta dilectio. Denique etſi alijs imperatur, vt laxent rhetia ſua, ſoli tamen Petro dicitur: Duc in altum, hoc eſt in profundum diſputationum. Quid eſt tam altum quàm ſcire Dei filium? Quæ ſunt autem Apoſtolorum quæ laxari iubentur rhethia, niſi verborum complexiones, & quaſi quidam orationis ſinus & diſputationum receſſus, qui eos quos cæperint non amittant? Et bene Apoſtolica inſtrumenta piſcandi rhetia ſunt, quæ non captos perimunt ſed reſeruant, & fluctuantes de infimis ad ſuperna tranſducunt. Dicit autem: {Præceptor per totam noctem laborantes nihil cæpimus} quia non hoc humanæ facundiæ opus, ſed ſupernæ vocationis eſt munus. Qui autem nihil ante cæperãt, magnam in verbo Domini concludunt piſcium multitudinem. CYRIL. Hoc autem fuit figura futuri: non enim incaſſum laborabunt Euangelicæ doctrinæ rhete tendentes, ſed greges gentium aggregabunt. AVG. De Quæſt. Euan. (Lib. 2. q. 2.) quòd autem rhetia rumpebantur piſcium copia, & Nauiculæ implerę ſunt, ita vt pene mergerentur, ſignificat hominum carnalium multitudinem tantam futuram in Eccleſia, vt etiam diſruptione pacis per hæreſes & ſciſmata ſcinderentur. BEDA: Rumpitur autem rhete, ſed non labitur piſcis, quia ſuos Dominus inter perſequentium ſcandala ſeruat. AMBRO. Alia autem Nauis eſt Iudæa, ex qua Ioannes & Iacobus eliguntur. Hi igitur de ſynagoga ad Nauim Petri, hoc eſt ad Eccleſiam conuenerunt, vt implerent ambas Nauiculas, omnes enim in nomine Ieſu genuflectunt, ſiue Iudæus ſiue Græcus. BEDA. Vel alia Nauis eſt Eccleſia gentium, quæ & ipſa vna Nauicula non ſufficiente piſcibus impletur electis: quia nouit Dominus qui ſunt eius, & apud ipſum certus eſt ſuorum numerus electorum, dumq; tot in Iudæa credituros non inuenit quot ad fidem vitamq; prædeſtinatos nouit æternam, quaſi

A alterius Nauis receptacula piſcibus quærens ſuis. Corda quoque gentium fidei gratia replet, & bene rupto rheti ſocia Nauis aduocatur. Quando autem Iudas proditor, Simon magus, Ananias & Saphira, & multi diſcipulorum abierunt retro, ac deinde Barnabas & Paulus a gentium ſunt Apoſtolatu ſegregati. AMBRO. Poſſumus tamen & aliam Eccleſiam intelligere Nauim alterius, ab vna enim plures Eccleſiæ deriuanť. CYRIL. Innuit autem ſocijs vt auxiliarentur eis. Multi enim ſequũtur Apoſtolorum labores, & prius illi qui Euangeliorum ediderũt ſcripturas, poſt quos alij præſides & populorũ Paſtores, & in deitatis doctrina periti. BEDA: Harum autem impletio nauiũ in fines ſęculi creſcit, ſed ꝙ impletæ merguntur, hoc eſt in ſubmerſione premuntur, non enim ſunt ſubmerſę ſed periclitatę. Apoſtolus exponit dicens: In nouiſſimis diebus erunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, & cætera. nam mergi naues eſt, homines in ſæculo ex quo electi per fidem fuerant morum prauitate relabi.

c ¶ AMBROSIVS. Admirabatur Petrus dona diuina, & C quo plus metuerat præſumebat magis. vnde dicitur: {Quod cum vide. Simon Petrus proci. ad ge. Ie. di. Exi a me Domine, quia homo peccator ſum.} CYRIL. Reducens enim ad conſciẽtiam patrata delicta, tremit & trepidat & velut immundus mundum non credat ſe poſſe ſuſcipere, accęperat enim a lege diſtinguẽdum eſſe inter maculatum & ſanctum. GREGO. Niſſenus. Cum enim mandaſſet demergere rhetia, tãta copia piſcium capta eſt, q̃tum ipſe maris Dominus & terræ voluerat. Vox enim verbi ſemper eſt vox virtutis, cuius præcepto in origine mundi lux, & cæteræ creaturæ prodibant. In his admiratur Petrus. vnde ſequitur: {Stupor enim circũ. eum, & om. qui cum illo erant in captu. piſc. quam cæpe. ſimiliter autem Iaco. & Ioan. fili. Zebe. qui erant ſo. Simonis. AVG. de Conſen. Euan. (Lib. 2. c. 17.) Andream non nominat, qui tamen intelligitur in ea naui fuiſſe ſecundum Matthæi & Marci narrationem. Sed & ait ad Simonem Ieſus: Noli timere. AMB. Dic & tu: {Exi a me Domine, quia peccator ſum,} vt reſpondeat D Deus. {Noli timere.} Indulgenti Domino peccatum fatere. Vides quàm bonus Dominus, qui tantum tribuit hominibus, vt viuificandi habeant poteſtatem. vnde ſequitur: {Ex hoc iam homines eris capiens. BEDA. Hoc ad ipſum Petrum ſpecialiter pertinet. exponit enim ei Dominus quid hæc captura piſcium ſignificet, quòd, ſi ipſe ſicut nunc per rhetia piſces, ſic aliquando per verba ſit capturus homines, totuſque facti huius ordo quid in Eccleſia cuius ipſe typum tenet quotidie geratur oſtendit. CHRY. Cõſidera autem eorum fidem & obedientiã. habentes enim opus præ manibus appetibilis piſcationis, cum audiſſent mandantem non diſtulerunt. ſed relictis omnibus ſequebantur. Talem enim obedientiam requirit a nobis Chriſtus, vt eam non prætermittamus. etiam ſi aliquid valde neceſſarium vrgeat. Vnde & ſequitur: {Et ſubductis ad terram nauibus relictis om. ſecuti ſunt eum.} AVG. De Conſen. Euange. (Lib. 4. c. 17.) Matthæus & Marcus breuiter hoc perſtringunt, quemadmodum geſtum ſit quod Lucas hic apertius E explicauit. Hoc tamen videtur diſtare, quòd tantum Petro a Domino dictum commemorat: Ex hoc iam homines eris capiens, qđ illi ambobus fratribus dictum eſſe narrauerunt. Sed potuit vtique prius hoc Petro dici, cum de capta ingenti multitudine piſcium miraretur, quod Lucas inſinuauit ambobus poſtea, quod illi duo commemorauerunt. vel intelligendum eſt hoc primo fuiſſe factũ quod Lucas commemorat, nec tunc eos a Domino vocatos, ſed tãtum fuiſſe prædictum Petro, ꝙ homines eſſet capturus, non autem ꝙ nũquàm piſces eſſet capturus, vnde datur locus intelligere eos ad capturam piſcium remeaſſe, vt poſtea fieret quod Matthæus & Marcus narrant, tunc non ſubductis ad terram nauibus tanq̃ cura redeundi: ſed ita eum ſecuti ſunt, tanquàm vocantem aut iubentem. Sed ſi ſecundum Ioannem, iuxta Iordanem ſecuti ſunt cũ Petrus & Andreas, quomodo ab alijs Euangeliſtis dicitur, quòd eos in Galilæa piſcantes inuenit, & ad diſcipulatum vocauit? niſi quia intelligendum eſt, non ſic eos vidiſſe Dominum iuxta Iordanem, vt ei inſeparabiliter cohærerent, ſed tantum cognouiſſe quis eſſet, eumq; miratos ad propria remeaſſe. AMBRO. Myſtice

autem

autem quos Petrus in verbo capit, in verbo credidit, negat ſuam
predam, negat ſuum munus:{Exi inquit a me Domine.} Noli ti-
mere & tu quæ tua ſunt Domino deferre, quia quæ ſua ſunt nobis
Lib.2.q.2. ille conceſſit. AVGV. De Quæ.Euang. Vel aliter ex perſona
Eccleſiæ carnalibus hominibus plene Petrus dicit:{Exi a me quia
homo peccator ſũ.}
tanquàm Eccleſia tur
bis carnalium imple-
ta, & eorum moribus
penè ſubmerſa, regnũ
ſpiritualium in qui-
bus maxime perſona
Chriſti eminet, a ſe
quodammodo repel-
lit. Non enim hoc vo
ce linguæ dicunt ho-
mines bõis miniſtris
Dei, vt eos a ſe repel-
lant, ſed voce morum
& actuum ſuadent a
ſe recedi, ne per bonos regantur, & eo vehementius quo deferũt
eis honorem vt honorificentiam eorum, ſignificauerit Petrus ca-
dẽs ad pedes Domini, mores autem in eo, quòd dixit: {Exi a me.}
B E D A. Confortat autem Dominus timorem carnalium, ne
quis vel de ſua conſcientia culpæ tremens, vel de aliorum innocen
Lib.2.q.2. tia ſtupens ſanctitatis iter formidet aggredi. AVG. De Quæſt.
Euang. Dominus autem dum non receſſit ab eis ſignificat in bo-
nis, & ſpiritualibus viris non eſſe oportere hanc voluntatem, vt
peccatis turbarum commoti, quo quaſi ſecurius tranquilliusque
viuant, munus Eccleſiaſticum deſerant, quòd autem ſubductis ad
terram nauibus, relictis omnibus ſecuti ſunt eum, poteſt ſignifica-
re finem temporis quo ab huius mundi ſalo, qui Chriſto inhæſe-
runt pœnitus receſſuri ſunt.

d ¶ AMBROSIVS. Quarto ſigno ex quo in Capharnaũ
Dominus venit, leproſus ſanatur. Si autem quarto die Solem il-
luminauit & clariorem cæteris fecit, hoc clarius opus æſtimare de
bemus de quo dicitur: {Et factum eſt cum eſſet in vna ciui. & ecce
vir plenus lepra.} Bene vbi leproſus mundatur, certus non expri-
mitur locus, vt oſtendatur non vnum populum ſpecialis alicuius
ciuitatis, ſed omnes populos fuiſſe ſanatos. ATHA. Adorauit
autem leproſus Dominum Deum exiſtentem in corpore, & neq;
propter carnem putauit eſſe creaturam verbum Dei, nec pro eo
quòd verbum erat vilipendit carnem quam veſtiebat, immo vt in
templo creato adorabat omnium creatorem in faciem procidens.
Sequitur enim. {Et videns Ieſum & procidens in faciem rogauit
eum.} AMBROSIVS. Quòd in faciem procidit humilita
tis eſt & pudoris, vt vnuſquiſque de vitæ ſuæ maculis erubeſcat,
ſed confeſſionem verecundia non repreſſit, oſtendit vulnus, reme-
dium poſtulauit dicens: {Domine ſi vis, potes me mundare.} De
voluntate Domini non quaſi pietatis incredulus dubitauit, ſed
quaſi iniquitatis ſuæ conſcius non præſumpſit. religionis autem
& fidei plena confeſſio eſt. in voluntate Domini tribuit poteſta-
tem. CYRILLVS. Nouerat enim leprã experimentis me-
dicorum non cedere, ſed vidit diuina maieſtate pelli dæmones, &
cæteros ab alijs valitudinibus curari, quæ coniecit diuina dextra
fieri. TYTVS. Addiſcamus etiam ex verbis leproſi corpora-
lium infirmitatum medelam non quærere, ſed diuino beneplacito
totum committere, qui nouit opportuna & omnia iudicio diſpo-
ſuit. AMBROSIVS. Eo autem ſanat genere quo fuerat
obſecratus. vnde ſequitur: {Et extendens Ieſus manum tetigit il-
lum.} Lex tangi leproſos prohibet, ſed qui Dominus legis eſt non
obſequitur legi, ſed legem facit. Non ergo tetigit, quia ſine tactu
mundare non poterat, ſed vt probaret quia ſubiectus non erat le-
gi, nec contagium timebat vt homines, ſed quia contaminari non
poterat, quia alios liberabat, ſimul econtrario vt lepra tactu Do-
mini fugaretur, quæ ſolebat contaminare tangentem. THEO.
Ipſius enim ſacra caro eſt purgatiua & vitam tribuens, ſicut exi-
ſtens verbi Dei caro. AMBR. In hoc autem quod ſubdit:{Vo
lo: mundare} habes voluntatem, habes & pietatis effectũ. CYRIL.
A maieſtate autem proceſſit imperioſum mandatum, qualiter igi
tur in ſeruis computatur vnigenitus filius, qui volendo tantum-
modo cuncta poteſt? Legitur de Deo patre, quòd omnia quæcũq;
voluit fecit. Qui vero ſui patris poteſtate fungitur, quomodo di-
uerſificabitur in natura ab eo? Solent etiam quæcũque ſunt eiuſ-
dem virtutis, eiuſdem eſſe ſubſtantiæ. Mirare tamen in his Chri-
ſtum diuinę & corporaliter operantem. diuinum enim eſt ita vel-
le vt præſto fiant omnia, humanum autem extendere dexteram.
Vnus itaque Chriſtus ex vtriſque perficitur, eo quòd verbum ca-
ro factum eſt. GREGO. Niſſenus: Et quia cum vtraque homi
nis particula anima.ſ. & corpore vnita eſt deitas, per vtraque pa-
tebant ſupernę naturæ indicia. Corpus enim reconditum in ſe lu
men declarabat, cum palpando præſtabat remedia, ſed anima prę-

d Et factum eſt cum eſſet
in vna ciuitatum, & ecce vir
plenus lepra videns Ieſum, &
procidens in faciem ſuam roga-
uit eum dicens: Domine ſi vis,
potes me mundare. Et exten-
dens Ieſus manum tetigit eum
dicens. Volo: mundare. Et con
feſtim lepra diſceſsit ab illo.
Et ipſe præcepit illi vt nemini G
diceret, ſed vade oſtende te Sa-
cerdoti, & offer pro emunda-
tione tua ſicut præcepit Moy-
ſes in teſtimonium illis. Peram-
bulabat autem magis ſermo
de illo, & conueniebant turbæ
multæ vt audirent, & curaren-
tur ab infirmitatibus ſuis. Ipſe
autem ſecedebat in deſertum,
& orabat.

F potenti voluntate diuinam oſtendebat virtutem. velut enim ſen-
ſus tactus proprius corporis eſt, ſic & animæ voluntarius motus,
vult anima, tangit corpus. AMBROSI. Dicit ergo: volo, ꝓ-
pter Photinum, imperat propter Arrium, tangit propter Mani-
chæum. Nihil autem medium eſt inter opus Dei atque præceptũ,
vt intelligas meden-
tis affectum, virtutẽ
operis. vnde ſequit:
{Et confeſtim lepra
diſceſſit ab illo.} Sed
ne lepra tranſire poſ-
ſit in medicum, vnuſ-
quiſque Dominicæ
humilitatis exemplo
iactantiam vitet. nam
ſequitur. {Et præce-
pit illi vt nemini di-
ceret. vt.ſ. doceret nõ
vulganda noſtra bene
ficia ſed premenda, vt
non ſolum a mercede abſtineamus pecuniæ, ſed etiam gratiæ: aut
fortaſſe illa ſilentij cauſa eſt imperati, ꝙ meliores putabat, qui fide
magis ſpontanea quàm ſperatis beneficijs credidiſſent. CYRIL.
Leproſo etiam ſilente ſufficiebat ipſa negotij vox ad narrandum
omnibus agnoſcentibus per eum poteſtatem curantis. CHRY.
Et quia vt plurimum homines, dum ægrotant Dei ſunt memores,
vt autem conualeſcunt hebetantur, mandat vt Deum præ oculis
habeat, dans gloriam Deo. vnde ſequitur: {Sed vade, oſtende te Sa
cerdoti.} vt.ſ. mundatus leproſus committeret ſe Sacerdotis aſpe
ctui, ac ſic per illius cenſuram numeraretur inter ſuos. AMBR.
Et vt etiam intelligeret Sacerdos non legis ordine, ſed gratia Dei
ſupra legem eſſe curatum, vt dum mandatur ſacrificium ſecũdum
præceptum Moyſi, oſtendit Dominus quia legem nõ ſolueret, ſed
impleret. vnde ſequitur: {Et offer pro emun. tua ſicut præcepit
H Moyſes.} AVG. De Quæſt.Euang. Videtur hic approbare ſa- Lib.2.q.4.
crificium quod per Moyſen præceptum eſt, cum id non recipiat
Eccleſia, quod ideo iuſſiſſe intelligi poteſt, quia nondum cæperat
eſſe ſacrificium ſanctum ſanctorum, quod corpus eius eſt: nõ enim
oportebat auferri ſignificatiua ſacrificia priuſquàm illud quod ſi-
gnificabatur confirmatum eſſet conteſtatione Apoſtolorum præ-
dicantium, & fide credentium populorum. AMBROSI. Vel
quia lex ſpiritualis eſt, videtur ſacrificium mandaſſe ſpirituale. vn
de dixit.{Sicut præcepit Moyſes.} Denique addidit: {In teſtimo
nium illis.} TYTVS. Hæretici perperam hoc accipiunt, di-
centes in opprobrium legis eſſe dictum. Qualiter autem iuberet
offerre pro emundatione ſecundum præceptum Moyſi. CYRI.
Dicit ergo: In teſtimonium illis, quia ex hoc facto oſtendit Chri-
ſtum incomparabili excellentia Moyſi præferri, quia enim Moy-
ſes inſufficiens erat a ſorore leprę pellere morbum, orabat Domi-
num vt eam liberaret. ſed Saluator in poteſtate diuina protulit:
Volo: mundare. CYRILLVS. Vel in teſtimonium illis, hoc
I eſt ad repræhenſionem eorum & ad probationem, quòd legem re-
uereor. Cum enim te curauerim, mitto te ad Sacerdotum expe-
rientiam, vt atteſteris mihi, quòd non ſum præuaricatus in legem.
& quamuis Dominus impẽdens remedia moneret nemini dicere,
inſtruens nos euitare ſuperbiam, fama tamen eius volabat vndiq;
inſtillans auditui cunctorum miraculum. vnde ſequitur: {Peram-
bu. autem ma. ſer. de illo.} BEDA: Vnius autem perfecta ſal
uatio multas ad Dominum cogit turbas. vnde ſequitur: {Et con-
ueni. tur. mul. audi. & cura. ab infirmita. ſuis.} Vt enim leproſus
exterius & interius ſe ſanatum doceret, perceptum beneficium, vt
Marcus ait, etiam iuſſus non tacet. GREG. 6.Mora. Redem-
ptor autem noſter per diem miracula in vrbibus exhibet, & ad ora
tionis ſtudium in nocte pernoctat. vnde ſequitur: {Ipſe autem
ſece. in deſer. & orabat.} vt perfectis videlicet prædicatoribus in-
nuat quatenus nec actiuam amore ſpeculationis funditus deſe-
rant, nec contemplationis gaudia operationis nimietate contem-
K nant, ſed quieti contemplantes ſorbeant, quòd occupati erga pro-
ximos loquentes profundant. BEDA. Quod autem ſecedit
orare, non ei naturæ tribuas quæ dicit: {Volo: mundare.} ſed ei q̃
extendens manum tetigit leproſum, non ꝙ iuxta Neſtorium ge-
mina ſit filij perſona, ſed eiuſdem perſonæ ſicut naturæ, ſic & ope-
rationes ſunt duæ. GREG. Nazanzenus: Et opera quidem in
populo, orationes autem in deſerto peragebat, vt plurimum ſen-
tiens, quòd liceat parum quieſcere, vt mente ſincera cum Deo col
loquamur. Neque enim ipſe indigebat remotione, quia non erat
in eo quod remitteretur cum Deus eſſet, ſed vt pateat nobis, &
operationis hora & altioris ſolertiæ. BEDA: Typice autem
leproſus humanum genus languidum peccatis deſignat, plenum
lepra, quia omnes peccauerunt & egent gratia Dei, vt ſcilicet ex-
tenta manu, i. verbo Dei humanam contingentem naturam, a pri-
ſci errorris varietate mundent, & offerant Deo pro emundatione
corpora

corpora ſua hoſtiam viuam. AMBRO. Si autem leprę medici A
na verbum eſt, contemptus verbi lepra mentis eſt. THEOPH.
Vide autem, quòd poſtquàm mundatus eſt aliquis, tunc dignus
eſt offerre hoc munus, ſcilicet corpus & ſanguinem Domini,
quod eſt diuinæ vnitum naturæ.
e ¶ CYRIL.
Scribæ & Phariſæi, q
facti fuerãt prodigio-
rum Chriſti viſores,
audiebant ipſum quo
que docentem, vnde
dicitur: {Et factum
eſt in vna dierum, &
Ieſus ſede. do. & erãt
Phari. ſeden. & legis
doc. qui vene. ex om-
ni caſtel. Gali. & Iu.
& Hieruſalem, & vir.
Domini erat ad ſanã.
eos.} Non quaſi mu-
tuo acciperet poteſta
tẽ alterius, ſed quaſi
Deus & Dominus ꝓ
pria operabatur vir-
tute. fiunt autem ho-
mines ſępe donorum
ſpiritualium digni,
ſed plerumque defi-
ciunt ea ratione quã
nouit donorum largi
tor, quod in Chriſto
non accidit, affluebat
enim in prętandis remedijs virtus diuina. Quia vero neceſſarium
erat, vbi tanta Scribarum & Phariſæorum turba conuenerat, ali-
C quid fieri ex his, quæ virtuti atteſtarentur ipſius coram eis, qui eũ
paruipendebant factum eſt quoddam miraculum in paralytico. in
quo quia defeciſſe videbatur medicinalis ars, portabatur a proxi-
mis ad ſupernum & cæleſtem medicum. vnde ſequitur: {Et ecce
viri por. in lec. homi. qui erat paralyticus & quærebant eum infer.
& po. ante eum.} CHRYSO. Mirandi vero ſunt, qui para-
lyticum adduxerunt, qualiter cum nequiſſent intrare per oſtium,
nouum aliquid & alienum attentauerunt. vnde ſequitur. {Et non
inue. qua parte eum infer. præ tur. aſcen, ſupra tec.} detegentes au-
tem tectum deponunt grabatum, & ponunt in medio paralyticũ.
vnde ſequitur. {Et per tegu. ſubmiſe. illum cum lec. in me. ante Ie
ſum.} Dicet aliquis demiſſum fuiſſe locum a quo per tegulas de-
poſuerunt paralytici lectum. BEDA: Hominem autem Domi
nus a paralyſi curaturus primo peccatorum vincula diſſoluit, vt
oſtenderet eum ob nexus culparum artuum diſſolutione damna-
D ri, nec niſi his relaxatis membrorum poſſe recuperatione ſanari.
vnde ſequitur. {Quorum fidem vt vi. dixit: Homo, remit. ti. pec.
tua.} AMBR. Magnus Dominus qui aliorum merito igno-
ſcit alijs, & dum alios probat, alijs relaxat errata. Cur apud te ho-
mo collega non valeat, cum apud Deum ſeruus & interueniendi
meritum & ius habeat impetrandi? ſi grauium peccatorum diffi-
dis veniam, adhibe præcatores, adhibe Eccleſiam quæ pro te præ-
cetur, cuius contemplatione quod tibi Dominus negare poſſet,
ignoſcat. CHRY. Occurrebat autem, & in hoc ipſius patien-
tis fides, non enim ſuſtinuiſſet ſe inferius ſubmitti, niſi credidiſ-
Lib.2.c.25. ſet. AVG. De Con. Euan. Quod autem dicit: Homo, dimittũ
tur tibi peccata, ad hoc inſinuandum valet, quia homini dimitte-
bantur peccata, qui hoc ipſo, quòd homo erat non poſſet dicere
Non peccaui ſimul etiam vt ille, qui homini dimittebat intel-
ligeretur Deus. CHRYSO. Nos autem ſi corporaliter pati-
E mur, ſatagimus nociuum abiicere. cum vero male ſit animæ & dif-
ferimus: atque ideo nec a corporis nociuis curamur. Abſcindamus
igitur fontem malorum, & ceſſabunt ægritudinum fluxus. Metu
autem multitudinis ſuam intentionem aperire Phariſæi non au-
debant, ſed ſolum in cordibus ſuis meditabantur. vnde ſequitur.
{Et cæpe. cogitare Scri. & Phari. dicentes: Quis eſt hic qui lo. bla-
ſphemias? CYRILLVS. In quo mortis præcipitant ſen-
tentiam. Erat enim mandatum in lege, quòd quicumque blaſphe-
maret in Deum, morte puniretur. AMBR. Itaque ab ipſis ex
operibus ſuis Dei filius accipit teſtimonium, nam & validius eſt
ad fidem quod confitentur inuiti, & pernitioſius ad culpam quod
negant, qui ſuis aſſertionibus relinquuntur. vnde ſequitur. {Quis
poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus?} Magna in fide plebis
amentia, vt cum confeſſa fuerit ſolius Dei eſſe donare peccata, nõ
credat Deo peccata donanti. BEDA. Verum enim dicunt, q̃a
nemo peccata dimittere, niſi Deus poteſt, qui per eos quoque di-
mittit quibus dimittendi tribuit poteſtatem. Et ideo Chriſtus ve
re Deus eſſe probatur, quia dimittere peccata quaſi Deus poteſt.

e Et factum eſt in vna dierum,
& ipſe ſedebat docens. Et erant
Phariſæi ſedentes & legis Docto
res, qui venerant ex omni caſtel
lo Galileæ & Iudeæ & Hieruſa-
lem, & virtus Domini erat ad ſa
nandum eos. Et ecce viri por-
tantes in lecto hominem, qui
erat paralyticus. Et quærebant B
eum inferre & ponere ante eum.
Et non inuenientes qua parte il-
lum inferrent prę turba. aſcen-
derunt ſupra tectum, & per tegu
las ſummiſerunt eum, cum lecto
in medium ante Ieſum. Quo-
rum fidẽ vt vidit, dixit: Homo,
remittuntur tibi peccata tua. Et
cęperunt cogitare Scribę & Pha
riſæi dicentes. Quis eſt hic qui
loquitur blaſphemias? Quis po
teſt dimittere peccata, niſi ſo-
lus Deus? Vt cognouit autem
Ieſus cogitationes eorum, re-
ſpondens dixit ad illos: Quid
cogitatis in cordibus veſtris?
Quid eſt facilius dicere, dimit-
tuntur tibi peccata, an dicere
ſurge, & ambula? Vt autem ſcia
tis, quia filius hominis habet po
teſtatem in terra dimittẽdi pec-
cata, ait paralytico: Tibi dico
ſurge, tolle grabatum tuum, &
vade in domum tuam. Et con-
feſtim conſurgens coram illis
tulit lectum in quo iacebat, &
abijt in domum ſuam magnifi-
cans Deum. Et ſtupor appræhen
dit omnes & magnificabãt Deũ.
Et repleti ſunt timore dicentes,
q̃a vidimus mirabilia hodie.

AMBRO. Dominus autem ſaluos volens facere peccatores ex
occultorum cognitione Deum ſe eſſe demonſtrat. vnde ſequitur:
{Vt autem cognouit Ieſus cogita. eorum, reſpondens di. ad illos.
Quid cogi. in cor. veſtris? CYRIL. quaſi dicat o Phariſæi q̃a
dicitis: Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus? Reſpon-
deo vobis. Quis põt
ſecreta cordis ſcruta
ri, niſi ſolus Deus qui
per Prophetas dicit:
Ego Dominus ſcru-
tans corda & probãs
renes. CYRI. Si
ergo increduli eſtis
erga primum. ſ. remiſ
ſionem peccati ecce
aliud adiicio, dum in
tima veſtra patefacio.
quin etiam aliud dũ
paralytici corpus cõ-
ſolido. vnde ſubdit.
{Quid eſt facilius di
cere dimit. ti. pec. an
dicere ſur. & ambu.}
Palã quidem eſt quia
cõſolidare corpus fa-
cilius eſt, quanto nã-
que nobilior eſt ani-
ma corpore, tanto eſt
excellentior abſolu-
tio criminum. verũ,
quia illud non credi-
tis, eo quòd lateat,
adiiciam quod minus eſt, apertius tamen quatenus quod eſt ma-
gis occultũ per hoc demõſtretur. Et quidem cum allocutus eſt in
firmantem, non dixit dimitto tibi peccata, propriam exprimens
poteſtatem, ſed Remittuntur tibi peccata. Cogentibus autem illis
euidentius propriam declarat poteſtatem dicens.{Vt autem ſcia.
quia fi. ho. pote. habet in ter. dimit. pec.} THEOPHL. Vide
quòd in terra dimittit peccata. dum. n. ſumus in terra, peccata no-
ſtra delere poſſumus. poſtquàm vero a terra tollimur, non valebi-
mus cõfiteri, clauditur. n. ianua. CYRIL. Demonſtrat autem
peccatorum veniam per corporis ſanationem. vnde ſequitur:{Ait
paralytico ti. di. ſur.} Ipſam vero corporis ſanationem demõſtrat
per lecti portationem. vt ſic non reputetur fantaſia quod factum
eſt. vnde ſequitur: {Tolle grabatum tuum, & vade in do. tuam.}
quaſi dicat. Ego volebam per tuam paſſionem curare illos qui ſani
videntur: infirmãtur autem in anima, ſed quia nolunt vade tuam
correcturus familiam. AMBRO. Nec mora vlla ſanitatis in-
teruenit, vnum dictorum remediorumque momentum eſt. vnde
ſequitur:{Et confe. ſur. coram illis tulit lec. in quo iacę. & abijt in
do. ſuam magni. Deum.} CYRIL. Quo facto patuit, quòd fi-
lius hominis poteſt in terra relaxare peccata quod pro ſe & pro
nobis dixerat, ipſe namque vt Deus factus homo tanquàm Domi
nus legis peccata dimit. Sortiti ſumus etiam nos ab eo tam mira-
bilem gratiam. Dictum eſt enim diſcipulis. Quorum remiſeritis
peccata, remittuntur eis. Quomodo autem non magis ipſe pecca
ta dimittit, qui cæteris poteſtatẽ faciendi hoc tradidit? CHRY.
Reges autem terreni & Principes homicidas abſoluentes a pœna
præſenti liberant. a criminibus autem expiare non poſſunt.
AMBR. Spectant autem ſurgentem increduli mirantur abeun
tem. vnde ſequitur: {Et ſtupor appræhendit om. & magniſi. Deũ.}
CHRY. Paulatim ſerpunt Iudæi magnificantes Deum non ta
mẽ putant eum Deum eſſe: obſtabat enim eis caro, nec tamẽ erat
modicum æſtimare eum præcipuum eſſe mortalium, & a Deo ꝓ-
ceſſiſſe. AMB. Diuini autem operis miracula malunt timere
quàm credere. vnde ſequitur: {Et reple. ſunt ti. dicentes, quia vi-
dimus mirabi. hodie.} Si autem crediſſent, non timuiſſent, vti-
que, ſed dilexiſſent. perfecta. n. dilectio foras timorem excludit. Nõ
ocioſa autem huius paralytici, nec anguſta medicina eſt, quoniam
oraſſe præmittitur, non propter ſuffragium, ſed propter exem-
plum. AVG. De Quæſt. Euan. De paralytico enim poteſt in- Lib.2.qõ.4.
telligi animam diſſolutam membris, hoc eſt operationibus Chri-
ſtum quærere, i. voluntatem verbi Dei. Impediri autem a turbis,
ſcilicet cogitationum, niſi tecta, i. operta ſcripturarum aperiat, &
per hoc ad notitiam Chriſti perueniat hoc eſt ad eius humilita-
tem fidei pietate deſcendat. BEDA. Et bene domus Ieſu te-
gulis contecta deſcribitur, quia ſub contemptibili literarum vela-
mine ſpiritualis gratiæ virtus inuenitur. AMBRO. Vnuſ-
quiſq; aũt eger petendo prædicatores ſalutis debet adhibere per
quos noſtræ vitæ compago reſoluta actuumq; noſtrorũ clauda ve
ſtigia, verbi cæleſtis remedio reformẽtur. Sint igitur aliqui moni
tores mentis, qui animum hominis, quàmuis exterioris corporis
debilitate

debilitate torpentem ad ſuperiora erigant, quorum rurſus adminiculis & attollere, & humiliare ſe facilis ante Ieſum locetur, dominico videri dignus aſpectui humilitatem.n. reſpicit Dominus.

Lib.2.q̃o.4. AVG. De Quæſt. Euang. Hi ergo a quibus deponitur, bonos doctores Eccleſiæ poſſunt ſignificare, quòd autem cum lecto deponitur, ſignificat ab hoĩe in iſta carne adhuc cõſtituto Chriſtum debere cognoſci. AMB. Dominus autem plenam ſpẽ reſurrectionis oſtendens peccata donat animorum debilitatem, carnis excludit: hoc eſt enim totum hominem eſſe curatum. Quamuis igitur magnũ ſit hominibus peccata dimittere: tamen multo diuinius eſt reſurrectioné donare corporibus, quoniam quidem Deus reſurrectio eſt. lectus autem qui tolli iubetur, nihil eſt aliud quàm corpus humanum.

Lib.2.q̃o.4. AVG. De Quæſt. Euan. Vt non iam in carnalibus gaudijs tanquàm in lecto requieſcat infirmitas animæ, ſed magis ipſa contineat affectiones carnales. & tendat ad domum ſuam, ideſt requiem ſecretorũ cordis ſui. AMBROSIVS. Vel domum repetere ſuam, hoc eſt ad paradiſum redire. ea enim eſt vera domus quæ hominem prima ſuſcepit, non iure amiſſa, ſed fraude. Merito ergo reſtituit, qm̃ venerat qui nexum fraudis aboleret iuſq; reformaret.

Lib.2.c.26. f ¶ AVG. Poſt paralyticum ſanatũ de conuerſione Publicani ſubiungit dicẽs: {Et poſt hæc exijt & vidit Publicanum nomine Leui ſedentem ad Teloneum. Ipſe eſt Matthæus qui & Leui. BEDA. Sed Lucas & Marcus propter honorem Euangeliſtæ nomen tacẽt vulgatum. *Matthæus autem in ſermonis principio* accuſator ſui factus, Matthæum ſe & Publicanum nominat, ne quis a ſalute deſperet pro immanitate peccatorũ, cum ipſe de Publicano in Apoſtolum ſit mutatus. CYRIL. Publicanus enim fuerat Leui, vir auarus, effrenis erga ſuperflua, alieni amator. Hoc enim eſt publicanorum officium, ſed ab *ipſis officinis malitiæ* detrahitur: Chriſto eum vocante. vnde ſequitur: {Et ait illi. Sequere me.} AMB. Sequi iubet, non corporis greſſu, ſed mentis affectu. Itaque ille verbo vocatus, propria dereliquit qui rapiebat aliena. vnde ſequitur: {Et relictis omnibus ſurgens ſecutus eſt eum. CHRY. Vbi & vocantis virtutem & vocati obedientiam conſidera. Neque enim obſtitit, neque vacillauit: ſed protinus paruit, nec in propriam domũ ire voluit, vt ſuis hoc intimaret, ſicut nec piſcatores. BASI. Nec ſolum fœnora Telonæi poſtpoſuit, ſed etiam contempſit pericula quæ ſibi ac ſuis accidere poterant, dum calculos Telonæi dimitteret imperfectos. THEOPHIL. Et ſic ab accipiente cenſum a tranſeuntibus, Chriſtus cenſum accepit, non quidem eius accipiens pecuniam: ſed totaliter eum transferens ad ſuum cõſortium. CHRYSO. Vocatum autem leui Dominus honorauit, dum cum eo confeſtim epulatus eſt, hoc enim ei maiorem præſtabat fiduciam. vnde ſequitur: {Et fecit ei conui. mag. Leui in do. ſua.} Nec ſolum cum eo diſcumbit, immo cum pluribus, vnde ſequitur: {Et erat tur. mul. Publi. & alio. qui cum il. erãt diſcũbẽ.} Conuenerant.n. Publicani ad eum ſicut ad collegam, & hominem eiuſdem officij, ſed & ipſe glorians de præſentia Chriſti conuocauit omnes. Chriſtus etiam quodlibet genus remedij exhibebat, & non ſolum diſputando & præſtando ſanitatis remedia, vel etiam redarguendo æmulos: ſed etiam comedendo nonnullos errantiũ corrigebat. inde nos inſtruens, quòd quodlibet opus & tempus poteſt nobis vtilitatem afferre. Sed nec publicanorum participationem vitauit propter vtilitatem ſequentem more medici, qui niſi tangeret ſaniem, non liberaret a morbo. AMBRO. Cum peccatoribus.n. manducando, etiam cum gentibus non prohibet nos inire conuiuium. CHRYSO. Sed tamen Dominus inculpatus eſt idem a Phariſæis inuidentibus, & volentibus a Chriſto diſcipulos ſeparare. vnde ſequitur: {Et murmu. Phari. & Scribæ dicen. ad diſci. eius. Quare cum Publica. & pecca. mandu. & bibitis.} AMBRO. Serpentina vox eſt, hanc primam vocem Serpens

Lib.1.c.27. emiſit dicens Euæ. Quid dixit Deus. nolite manducare &c. ergo patris ſui venena diffundunt. AVG. De Con. Euan. Videtur autem Lucas hoc aliquanto differentius ab alijs Euangeliſtis commemoraſſe. non.n. dicit tantum Domino obiectum eſſe, quòd cum Publicanis & Phariſæis manducaret & biberet: ſed diſcipulis, ꝙ de ipſo ac de ipſis acciperetur. Propterea enim Matthæus & Marcus de Chriſto diſcipulis obiectum narrant. quia ꝙ diſcipuli cum Publicanis & peccatoribus manducabant magiſtro magis obijciebatur, quem ſectando imitabantur. vna ergo ſententia eſt tanto

F melius inſinuata quanto quibuſdam verbis manente veritate variata. CHRYSO. Ipſe autem Dominus in contrarium eorũ ſermonem conuertit. oſtendens non eſſe culpam cum peccatoribus conuerſari, ſed etiam conſonum miſericordiæ propriæ. vnde ſequitur. {& reſpondens Ieſus dixit ad il. Non egent medico qui ſa. ſunt, ſed qui male habent.} In quo cõmonet eos communis infirmitatis, & de numero lãguentium eos eſſe oſtendit, ſe vero medicum eſſe latenter ſubiungit. {Non.n. ve. vo. iu. ſed peccatores.} GRE. Niſſenus, quaſi dicat. Adeo peccatores nõ abominor. quia eorũ tantum gratia veni, non vt maneant peccatores, ſed vt cõuertantur, & boni fiant.

f Et poſt hęc exijt, & vidit publicanum nomine Leui ſedẽtem ad Teloneum, & ait illi. Sequere me. Et relictis omnibus ſurgens ſecutus eſt eum. Et fecit ei conuiuium magnum Leui in domo ſua, & erat turba multa Publicanorum & aliorum, qui cum illis erant diſcumbentes. Et murmurabãt Phariſæi, & Scribæ eorum dicentes ad diſcipulos eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Et reſpondens Ieſus dixit ad illos. Non egent qui ſani ſunt medico, ſed q male habent. Nõ enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.

g At illi dixerunt ad eum. Quare diſcipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obſecratio-

G nes faciunt, ſimiliter & Phariſæorum, tui autem edunt & bibunt? Quibus ipſe ait: Num-

Lib.1.c.17. AVG. De Con. Euan. Vnde addit. {*In pœnitentiam.*} quod ad explanandam ſentẽtiã valet, ne quiſquam peccatores in hoc ipſo quòd peccatores ſunt, diligi arbitretur a Chriſto, cum illa ſimilitudine de ægrotis. vnde bene intimet quid velit Deus vocando peccatores tanquàm medicus ægrotos, vt ab iniquitate tanquàm ab ægritudine ſalui fiant. AMBRO. Sed quomodo dum iuſtitias dilexit, neque vidit Dauid iuſtum derelictum, ſi iuſtus derelinquitur, peccator aſciſcitur, non intelligas quòd eos iuſtos dicit, qui ex lege præſumant & Euangelij gratiam non requirant. Nemo autem iuſtificatur ex lege, ſed redimitur ex gratia, non vocat ergo eos qui ſe iuſtos dicunt. vſurpatores.n. iuſtitiæ non vocantur ad gratiam. nam ſi gratia eſt ex pœnitentia, vtique qui faſtidit

H pœnitentiam abdicat gratiam. BEDA. Peccatores autem vocat eos, qui *ſua mala attendentes*, nec per legem iuſtificari ſe poſſe putantes, Chriſti gratiæ ſe pœnitendo deſpiciunt. CHRY. Ironice autem dicit illos iuſtos, ſicut quando dicitur. Ecce Adam factus eſt quaſi vnus noſtrum, quòd autem nullus erat iuſtus ſup terram oſtendit Paulus dicens. Omnes peccauerunt & egent gratia Dei. GREG. *Niſſenus*: Vel dicit non egere ſanos & iuſtos medico. ſ. Angelos, ſed male habẽtes & peccatores, i. nos, quia morbum peccati incurrimus, qui in cœlis non eſt. BEDA. Per Matthæi autem electionem fides gentium exprimitur, qui prius mundanis inhiabant, ſed nunc Chriſti corpus ſedula deuotione conficiunt. THEO. Vel Publicanus eſt, qui principi mundi *ſeruit*, & debitum carni reddit, cui guloſus reddit eſcas, adulter voluptatem, & alius aliud. Cum autem viderit eum Dominus ſedentem in Teloneo, ideſt non mouentem ſe ad maiorem nequitiam, tunc

I a malo erigetur, & ſequetur Ieſum, & ſuſcipiet in domo animæ Dominum. AMBRO. Qui autem domicilio Chriſtum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium paſcitur voluptatum, itaque libenter Dominus ingreditur, & in eius recũbit affectu, ſed rurſus accenditur inuidia perfidorum & futuræ pœnæ ſpecies præfiguratur, epulantibus.n. fidelibus in regno cælorum perfidia ieiuna torquebitur. BEDA. Vel per hoc deſignatur Iudæorum inuidia, quæ de gentium ſalute torquetur. AMBR. Simul etiam oſtenditur quantum ſit inter emulos legis & gratiæ, quòd *illi qui legem ſequuntur*, mentis famem patientur æternam. Qui vero verbum in interioribus animæ receperunt alimenti cæleſtis & fontis vbertate recreati eſurire & ſitire non poſſunt. Et ideo qui animo ieiunabant, murmurabant.

g ¶ CYRIL. Poſtquàm primum verbum acceperunt a Chriſto ab alijs ad alia ſe transferunt, volentes oſtendere ſacros diſcipulos, & ipſum cum eis Ieſum minime curaſſe de lege. vnde dicitur:

K {At illi dixerunt ad eum, Quare diſci. Ioan. ieiu. frequen. & obſecra. faci. ſimiliter & Phari. tui autem edunt & bibunt.} Quaſi dicant, comeditis cũ Publicanis & peccatoribus, cum iubeat lex immundo non communicare, ſed in excuſationem præuaricationis vobis accedit miſericordia. Cur ergo nõ ieiunatis, vt mos eſt ſecũdum legem volentibus viuere. Sed ſancti quidem iccirco ieiunãt, vt corpus affligentes quierent paſſiones ipſius. Sed Chriſtus non egebat ieiunio ad perfectionem virtutis, cum tanquàm Deus abſolutus eſſet a quolibet vinculo paſſionis, ſed nec eius comitia ieiunio egebat, ſed particeps gratiæ eius ſine ieiunio decorata virtuoſe conuerſabatur. quòd ſi Chriſtus quadraginta diebus ieiunauerat, non hoc fuit vt in ſe paſſionem mortificaret, ſed vt normam abſtinentiæ oſtendat carnalibus. Lib.2.c.17. AVG. de Con. Euan. Euidenter autem, Lucas alios de alijs hoc dixiſſe narrauit. vnde ergo Matthæus dicit. Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioannis dicentes. Quare nos & Phariſæi ieiunamus, niſi quia & ipſi aderant, & oẽs certatim vt quiſque poterat hoc obiecerunt. Lib.2.q.18. AVG. q. Euang.

Eſt autem duplex ieiunium: vnum in tribulatione ad propitiandum Deum in peccatis aliud in gaudio, cũ tanto minus delectant carnalia, quanto ſpiritualium maior ſarcina eſt. Interrogatus ergo Dñs cur diſcipuli eius non ieiunarent, de vtroq; ieiunio rñdit. & primo de ieiunio tribulationis. Sequitur enim. {Quibus ipſe ait. Numquid po. fi. ſpõ. dum cum il. eſt ſpon. face. ieiunare?} CYRIL. Quaſi dicat. Præſens tempus lætitię eſt & alacritatis, non igitur immiſcenda ſunt triſtia. CYRIL. Saluatoris.n. noſtri in hoc ſæculo demonſtratio, nihil aliud fuit q̃ quædam feſtiuitas. intelligibiliter quaſi quandam ſponſam copulans illi noſtram naturam, vt quondam ſterilis fœcunda fieret. Igitur filij ſpõnſi eſſe noſcuntur quicũq; vocati ſunt ab eo ꝑ nouam & Euangelicam diſciplinam, non aũt Scribæ cũ Phariſæis, qui ſolam legis vmbram conſiderant.

Lib.2.c.27. AVG. De Conſen. Euan. Per hoc autem, quòd ſolus Lucas dicit. Non poteſtis filios ſponſi facere ieiunare, intelligitur eos ipſos qui loquebant̃ fuiſſe facturos vt lugentes ieiunarent filij ſponſi, quando ipſi eſſent ſponſum occiſuri. CYRIL. Vbi vero conceſſerat filius ſpõſi, quòd non decebat eos laborare, tanquàm qui ſpiritualem ſolénitatem habebant, ne inter nos annullaretur ieiunium, diſpenſatiue ſubiũgit dicens. {Venient autem dies cum ablatus fuerit ab eis ſpõſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Lib.2.q.18. AVG. de Quæſt. Euan. quaſi dicat. Tunc deſolabuntur & in mœrore & luctu erunt, donec eis per Spiritumſanctum gaudia conſolatoria retribuantur. AMBR. Vel aliter: Non hoc ieiunium relegatur quo cõficitur caro, & corporis luxuria caſtigatur, hoc ieiunium nos commendat Deo, ſed nõ poſſumus ieiunare qui Chriſtum habemus, & Chriſti carnem epulamur & ſanguinem. BASILIVS. Filij etiam ſponſi ieiunare nequeunt, hoc eſt animæ nutrimentũ non ſumere, ſed viuere in omni verbo quod de ore Dei procedit. AMBRO. Sed qui *ſunt illi dies quibus nobis Chriſtus auferetur*, cum ipſe dixerit. Vobiſcum ero vſque ad conſummationem mundi? ſed nemo tibi Chriſtum poteſt auferre, niſi te illi ipſe auferas. BEDA:

D Quamdiu.n. ſponſus nobiſcum eſt in lætitia ſumus, nec ieiunare poſſumus nec lugere. Cum autem per peccata ille recedit, tunc indicendum eſt ieiunium, & requirendus luctus. AMBRO. Denique de animi dictum eſt ieiunio vt ſequentia declarant. Sequitur enim. {Dicebat autem ſimilitudinem ad illos: Quòd nemo commiſſuram,} ideſt particulam ablatam a veſtimento nouo immittit in veſtimentum vetus.} Appellauit ieiunium veſtimentũ vetus. quod exuendum Apoſtolus æſtimauit dicens: Spoliate vos veterem hominem cum actibus ſuis. In eadem igitur forma ſeries conuenit præceptorum, ne actus veteri & noui hominis miſceamus. AVG. de Quæſt. Euang. Vel aliter. Dono Spirituſſancti percepto. Genus autem ieiunij quod fit per lætitiam iam renouati in vitam ſpiritualem conuenientiſſime celebrant, quod anteq̃ accipiant dicit eas eſſe tanquàm vetera veſtimenta. quibus inconuenienter pannus nouus aſſuitur, i. aliqua particula doctrinæ quæ

E ad nouę *vitæ temperantiam pertinet*, quia ſi hoc fiat & ipſa doctrina quodammodo ſcinditur quæ docet generale ieiunium non a cõcupiſcentia ciborum tantum: ſed ab omni lætitia temporaliũ delectationum, cuius particulam quæ ad cibos pertinet, dicit nõ oportere hominibus, adhuc veteri conſuetudini deditis impartiri, qa & illic quaſi conciſio videtur fieri, & ipſi vetuſtati non conuenit. Dicit etiam eos eſſe ſimiles veteribus vtribus. vnde ſequitur: {Et nemo mit. vinum no. in vtres vet.} AMBR. Fragilitas humanę conditionis aperitur, cum corpora noſtra exuuijs defunctorũ animalium comparantur. AVG. de Quæſt. Euang. Veteribus autem vtribus comparantur Apoſtoli, qui vino nouo quaſi ſpiritualibus præceptis facilius diſrumpuntur q̃ contineant. vnde ſequit̃: {Alioquin rumpit vinum nouum vtres & ipſum effunditur, & vtres pereunt.} Erunt autem noui vtres, cum poſt aſcenſionem accepto deſiderio conſolationis eius. orando & ſperando innouabuntur. vnde ſequitur: {Sed nouum vinum in vtres nouos mittẽdum

quid poteſtis filios ſponſi, dum cum illis eſt ſponſus facere ieiunare? Venient autem dies, cum ablatus fuerit ab illis ſpõſus, tũc ieiunabunt in illis diebus. Dicebat autem & ſimilitudinem ad illos: Quia nemo commiſſuram a nouo veſtimento mittit in veſtimentum vetus, alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit commiſſura a nouo. Et nemo mittit vinum nouum ĩ vtres veteres, alioquin rumpit vinum nouum vtres, & vinum effundetur & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittendum eſt, & vtraque conſeruantur. Et nemo bibens vetus ſtatim vult nouum, dicit enim: Vetus melius eſt.

A eſt, & vtraque conſeruantur.} BEDA. Vino ſiquidem intus rẽficimur, veſte aut foris tegimur. Veſtis ergo ſunt bona opera quæ foris agimus. quibus coram hominibus lucemus, vinum feruor Fidei, Spei, & Charitatis. Aliter: Veteres vtres ſunt Scribæ & Phariſæi, nouus pannus, & nouum vinum præcepta Euangelij. GRE. Niſſenus. Vinum.n. de nouo elicitum, ꝓpter feruorem naturalis humidi fumoſũ eſt, deſpumans naturali agitatiõe a ſe materialem immunditiam. Tale vinum nouum teſtamẽtum eſt, quod antiqui vtres, qui propter incredulitatẽ inueterati ſunt non capiunt: immo ſcinduntur excellentia doctrinæ, necnon & gratiam *ſpiritus* in caſſum fluere faciunt. quia in maliuolã animam non introibit ſapientia. BEDA. Sed cuicumq; animæ nondum innouatæ: ſed in uetuſtate malitiæ perſeueranti, nouorum myſteriorum ſacramenta non debent committi, qui etiam præceptis Euangelicis præcepta legis miſcere volunt, vt Galathæ vinum nouum in vtres veteres mittũt. Sequitur {Et nemo bibens vetus, ſtatim vult nouum. dicit.n. Vetus melius eſt.} quia

C Iudæis *vitæ veteris ſaliua imbutis nouæ gratiæ præcepta* ſordebant. quia maiorum traditionibus commaculati dulcedinem ſpiritualium verborum percipere non valebant.

CAP. VI.

FActum eſt autem in Sabbato ſecundo primo: cũ tranſiret per ſata, vellebant diſcipuli eius ſpicas & manducabant confricantes eas manibus ſuis: Quidam autem Phariſæorum dicebant illis Quid fa-

B citis quod non licet in ſabbatis? Et rñdẽs Ieſus ad eos, dixit. Nec hoc legiſtis qđ fecit Dauid, cum eſuriſſet ipſe, & qui cũ illo erant, quõ intrauit in domum Dei, & panes ꝓpõnis ſumpſit, & mãducauit, & dedit his qui cum ipſo erant, quos non licet mãducare, niſi tantum ſacerdotibus? Et dicebat illis, quia Dñs eſt filius hominis, etiam Sabbati.

CAPVT VI.

AMBROSIVS. Non ſolum comprahenſione verborum: ſed etiam ipſo vſu ſpecieque geſtorum incipit hominem Dominus veteris obſeruatione legis exuere. vnde dicitur. {Factum eſt autem in Sabbato ſecundo primo: cum tranſiret per ſata, vellebant diſcipuli eius ſpicas & manducabant confricantes eas manibus ſuis.} BEDA. Non habentes enim diſcipuli ſpacium manducandi *propter importunitatem turbarum* eſuriebant *vt homines: ſed* vellentes ſpicas inediam conſolabantur, quod eſt indicium auſte-

D rioris vitæ, non præparatas eſcas, ſed ſimplices quærere cibos. THEOPHILA. Dicit autem in ſabbato ſecundo primo, quia Iudæi omnem feſtiuitatem ſabbatum nuncupabant, requies *enim dicitur* ſabbatum. Multoties ergo contingebat in Paraſceue feſtiuitas, & vocabant paraſceuem feſtum propter ſabbatum. deinde principale ſabbatum ſecundum primum dicebant, quaſi ſecundum exiſtens a præcedentis diei feſtiuitate. CYRILVS. Duplex enim erat feſtum, & principalis feſti & alterius ſolemnitatis ſabbati. ISIDOR. Vel dicit *ſecundo primo*. quia ſecundum erat Paſcha: primum autem azimorum, cum immolarent enim Paſcha in ſero, ſequenti die feſtum azimorum celebrabant. quod autem ita ſit, patet ex hoc, quòd Apoſtoli vellebant ſpicas, & manducabant: in illo namque tempore ſpicæ flectuntur a fructu. EPIPHAN. Die igitur ſabbati vili ſunt

E tranſeuntes per ſegetes & ſpicas edebant, oſtendentes quoniam diſſolutum eſt vinculum ſabbati; vbi magnum aduenit ſabbatum, hoc eſt Chriſtus, qui *fecit nos* quieſcere ab opere delictorum noſtrorum. CYRILLVS. Phariſæi autem & Scribæ ignari ſacrarum ſcripturarum in vnum conſpirauerant ad repræhendendum Chriſti diſcipulos. vnde ſequitur: {Quidam autem Phariſæorum dicebant illis. Quid facitis quod non licet in ſabbatis?} *Dic mihi tu* cum in ſabbato tibi menſa proponitur: nonne frangis panem? Quid igitur alios repræhendis? BEDA. Alij vero dicunt ipſi Domino hæc fuiſſe obiecta: ſed a diuerſis, & ipſi Domino & diſcipulis potuerunt obiici, & cuicumque obiectum ad ipſum maxime reſpicit. AMBROSIVS. Dominus autem defenſores legis arguit neſcire quæ legis ſunt, exemplum inducens Dauid. vnde ſequitur: {Et reſpondens Ieſus ad eos, dixit: Nec hoc legiſtis quod fecit Dauid, cum eſuriſſet ipſe, & qui cum eo erãt?} CYRILLVS. quaſi dicat. Cum expreſſe dicat lex Moyſi: Iudicate iuſtum iudicium, nec *conſiderabis* perſonam

in iudicio qualiter increpatis diſcipulos, qui vſque in hodiernum diem extollitis Dauid, vt ſanctum & Prophetam, cum Moyſi præceptum non ſeruauerit. CYRIL. Et attende, quòd quandocũq; Domino fit ſermo pro ſeruis, ideſt diſcipulis, ſeruos ducit in medium, ſcilicet Dauid & Sacerdotes. quando vero pro ſe introducit patrem, ſicut ibi. Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor. THEO. Aliter autẽ eos reprimit cum ſubditur: Et dicebat illis. {quia dominus eſt filius hominis, etiam Sabbati: quaſi dicat. Ego ſum Dominus Sabbati tã quàm diſpoſitor, & ſicut legiſlator poteſtatem habeo ſoluere Sabbatũ. filius.n. hominis vocatꝰ ẽ Chriſtus, qui Dei exiſtens filius, miraculoſe dignatus eſt filius hominis propter homines fieri & vocari. CYRIL. Marcus autem de communi natura hoc ipſum protuliſſe fatetur. dicebat.n. propter homines Sabbatum factum eſt, non homo propter Sabbatum. Expedit igitur potius Sabbatum homini ſubiici quàm huic colla ſubiicere Sabbato. AMBRO. Non mediocre autem myſterium hoc eſt. Ager enim eſt hic mũdus, agri ſeges in ſatione humani generis fœcunditas numeroſa ſanctorum. Spicę agri fructus Eccleſiæ, quos operibus diſcutientes ſuis Apoſtoli paſcebantur noſtro ſe alẽtes profectũ, & tanquàm folliculis corporũ mentium fructus ad fidei lucem præclaris operum ſuorum miraculis eruebant. BEDA. *Spicas enim confricant. quia in illis quos in corpus Chriſti volunt traiicere, mortificant veterem hominem, cum* actibus ſuis a terrena intentione extrahendo. AMBRO. Sed hoc putabant Iudæi ſabbato non licere: Chriſtus autem nouæ gratiæ munere deſignabat otium legis opus gratiæ: mire tamen ſecundo primum, non primo ſecũdum Sabbatum dixit, quia Sabbatum illud ex lege ſolutum eſt quod erat primum, & hoc primum factum eſt, quod ſecundo conſtitutum eſt. Sabbatum igitur dicitur ſecundum iuxta numerum, primum iuxta operationis gratiam. melius eſt enim Sabbatum quo impunitas datur, quàm quo pœna præſcribitur. Hoc forte primum eſt, hoc in prædeſtinatione conſilij & ſecundum in ſanctione decreti. Deinde quòd Dauid cum ſocijs fugit, hic præfiguratus in lege Chriſtus eſt, qui cum Apoſtolis principem mundi lateret. Quomodo autem ille obſeruator legis atque defenſor, panes & ipſe manducauit, & dedit his qui ſecũ erant, quos non licebat manducare niſi ſacerdotibus, niſi vt per illam demonſtraret figuram Sacerdotalem cibum ad vſum tranſire populorum, ſiue quòd omnes vitam Sacerdotalem debemus imitari, ſiue quòd omnes filij Eccleſiæ Sacerdotes ſunt. vngimur.n. in Sacerdotium ſanctum offerentes noſmetipſos Deo hoſtias ſpirituales. Si autem Sabbatum propter homines factum eſt: vtilitas autem hominum poſtulabat eſurientem hominem, qui diu fuerit terræ fructibus abdicatis veteris panis vitare ieiunia, non vtique lex ſoluitur, ſed impletur.

b ¶ AMBROSIVS. Hic ad alia progreditur Dominus: nam qui totum hominem ſaluum facere diſpoſuerat, per ſingula membra currebat. vnde dicitur. {Factum eſt autem in alio Sabbato vt intraret in Synagogam & doceret. BEDA. Sabbatis maxime curat & docet, non ſolum propter inſinuandum ſpiritualem Sabbatum, ſed etiam propter celebriorem populi conuentum. CYRILLVS. Docebat autem reuera tranſcendentia intellectum, & quæ ſalutis futuræ per eum reſerabant audientibus ſemitam, deinde præcedente doctrina. ſubito diuinam oſtendebat virtutem. vnde ſequitur: {Et erat ibi homo, & manus eius dextera arida. BEDA. Quia vero deſtructionem Sabbati quam in diſcipulis arguebant, probabili magiſter excuſauerat exemplo, nunc ipſum obſeruando magiſtrum calumniari volunt. vnde ſequitur: {Oſeruabant autem Scribæ & Phariſæi ſi in ſabbato curaret,} vt ſcilicet ſi non curet, crudelitatis vel imbecillitatis, ſi curet, tranſgreſſionis vitio arguant. vnde ſequitur: {Vt inuenirent vnde accuſarent eum. CYRILLVS. Hic enim eſt mos aduerſarij, paſcit in ſe doloris morbum aliorum præconijs ſed Dominus nouit omnia, & corda rimatur. vnde ſequitur: {Ipſe autem ſciebat cogitationes eorum, & ait homini qui habebat manum aridam, ſurge, & ſta in medio. Et ſurgens ſtetit;} vt forſan incitaret ad pietatem crudelem Phariſæum, & ipſa paſſio flammas mitigaret liuoris. BEDA. Præueniens autem Dominus calumniam quam ſibi præparabant, arguit eos qui præcepta

b Factum eſt autem & in alio Sabbato, vt intraret in Synagogam & doceret. Et erat ibi homo & manus eius dextera arida. Obſeruabant autem Scribę & Phariſæi, ſi in Sabbato curaret, vt inuenirent vnde accuſarent eum. Ipſe vero ſciebat cogitationes eorum. & ait homini qui habebat manum aridam. Surge, & ſta in medium. Et ſurgens ſtetit. Ait autem ad illos Ieſus. Interrogo vos, ſi licet Sabbato benefacere, an male? animã ſaluã facere an perdere? Et circumſpectis omnibus dixit homini. Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus eius. Ipſi autem repleti ſunt inſipientia, & colloquebantur adinuicem, quid nam facerent de Ieſu.

c Factum eſt autem, in illis die-
G bus, exijt in montẽ orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cum dies factus eſſet, vocauit diſcipulos ſuos, & elegit duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos

F legis male interpretando etiam a bonis operibus Sabbato æſtimabant feriandum, cum lex a ſeruili opere, ideſt a malis abſtinere præcipiat in Sabbato. vnde ſequitur: {Ait autem ad illos Ieſus: Interrogo vos, ſi licet ſabbato benefacere, an male? CYRILLVS. Nimis eſt idonea quæſtio. nam ſi licet in ſabbato benefacere. nec aliquid obſtat vt laborantes a Deo miſericordiam conſequantur, deſinas colligere aduerſus Chriſtum calumniam. Si autem non licet in ſabbato benefacere & lex prohibet animarum ſalutem, factus es legis accuſator. Ipſam quoque Sabbati ſanctionem ſi velimus diſcutere, ad opus pietatis introductum fuiſſe reperiemus. Iuſſit enim in ſabbato feriari, vt quieſcat inquit puer tuus, & ancilla tua, bos tuus & quodlibet pecus tuum, qui vero bouis miſeretur & cæterorum pecorum, quomodo non miſerebitur hominis graui morbo perplexi? AMBROSIVS. Lex autem in præſentibus formam præfigurauit futurorum, in quibus vtique malorum feriç ſunt non bonorum, nam licet ſæcularia opera conquieſcant, non ocioſus tamen boni operis actus eſt, in Dei laudes requieſcere. AVGVST. De Quæſt. euan. Lib.2.q.7. Cum autem Dominus corpus curauerit, ſic interrogauit: Animã ſaluam facere, an perdere? Vel quia illa miracula propter fidem faciebat, vbi ſalus eſt animæ, vel quia ipſa ſanatio manus dexteræ
H ſalutem animæ ſignificabat, quæ a bonis operibus ceſſans, aridam quodammodo dexteram habere videbatur. vel animam pro homine poſuit, ſicut dici ſolet: Tot animæ ibi fuerunt. AVG. De Con. Euang. Lib.2.c.35. Sed poteſt mouere quomodo Matthæus dixerit, ꝙ ipſi interrogauerunt Dominum, ſi licet curare ſabbato, cum Lucas hic illos potius a Domino interrogatos eſſe perhibeat. itaque intelligendum eſt, quòd illi prius interrogauerunt Dominum, ſi licet ſabbato curare. Deinde intelligens cogitationes eorum, aditum accuſandi quærentium, conſtituit in medio eum quem fuerat ſanaturus, & interrogauit quæ Marcus & Lucas eum interrogaſſe commemorant. Sequitur: {Et circumſpectis omnibus.} TYTVS. Quaſi collectis omnium oculis: quinetiam incitata mente eorum ad conſiderationem negotij. {dixit homini: Extende manum tuam:} Ego tibi mando qui creaui hominem. audit autem qui læſam habebat manum, & ſanus fit. vnde ſequitur: {Et extendit, & reſtituta eſt ſani. manus eius.} Quos autem oportebat in miraculo ſtupere, augent malitiam. vnde ſequitur: {Ipſi autem
I repleti ſunt inſipientia, & colloquebantur adinuicem, quid nam facerent de Ieſu.} ORIG. Et vt narrat Matthæus: Exeunt & conſiliantur, vt occidant eum. CYRIL. Cernis o Phariſee operantem diuina ac ſuperna maieſtate liberantem languentes, & mortem portas ex liuore. BEDA. Homo autem iſte humanũ genus ſignificat in fœcunditate boni operis arefactum pro manu in primo parente ad pomum extenſa, quam ſanauit innocens manus in cruce extenſa, & bene manus in ſynagoga erat arida, quia vbi maius donum ſcientiæ, ibi tranſgreſſor maiori ſubiacet culpę. AMBR. Audiſti igitur verba dicentis. {Extende manum tuã.} Communis iſta generaliſq; medicina eſt, & tu qui putas manum habere te ſanam, caue ne auaritia vel ſacrilegio contrahatur: Extẽde ſæpius eam, vt proximum iuues, vt viduæ præſidium feras, eripias iniuriæ quem vides iniuſte contumeliæ ſubiacere. extende ad pauperem, qui te obſecrat, extende ad Dominum pro peccatis tuis, ſic manus extenditur, ſic manus ſanatur.

K c ¶ GLO. Inſurgentibus aduerſarijs contra Chriſti miracula & doctrinam, Apoſtolos elegit quaſi defenſores veritatis & teſtes, quorum electioni orationem præmittit. vnde dicitur: {Factum eſt autem in illis diebus, exijt in montem orare.} AMBR. Noli inſidiatrices aperire aures, vt putes filium Dei, quaſi infirmum rogare vt impetret, quod implere non poſſit: poteſtatis.n. author obedientiæ magiſter ad præcepta virtutis ſuo nos informat exemplo. CYRIL. Scrutemur igitur in his, quæ Chriſtus egit, qualiter nos doceat orationibus diuinis inſiſtere, ſemotim.ſ. & ſecreto, nemine vidente, amota quoque mundana ſolicitudine, vt ſurſum ad diuinæ ſpeculationis intuitum erigatur intentio, quòd deſignatur in hoc, quòd ſemotim orabat Ieſus exiens in montem. AMBRO. Vbique etiam ſolus obſecrat. Dei.n. cõſilium humana vota non capiunt, nec quiſq̃ interiorũ põt eſſe particeps Chriſto, non autẽ oĩs qui orat aſcendit in montem, ſed qui

orat

orat a terrenis ad ſuperiora progrediens: ſed non ille qui de ſæculi diuitijs aut de honore ſolicitus eſt. Omnes ſublimes in mõtem aſcendunt, quare in Euangelio, inuenies ſolos in montem cum Domino aſcendiſſe diſcipulos. Species autem tibi Chriſtiane datur, forma præſcribitur quam debeas æmulari. cum ſequitur: {Et erat pernoctans in oratiõe Dei.} Quid enim te pro ſalute tua facere oportet, quando pro te Chriſtus in oratione pernoctat? CYRIL. Exurge igit̃ & tu tẽpore noctis. Purior eſt.n. tũc tẽporis anima, ipſę tenebrę ſilentium nimium poſsũt ſufficienter ad compunctionem perducere. Cęterum ſi ipſum quoque cælum inſpicias punctatum ſtellis quaſi infinitis luminibus: ſi cõſideres, quòd qui per diem ſaltant, iniurianturq;, hi tunc nihil a mortuis diſcrepant, deteſtaberis quemlibet auſum humanum. Hæc omnia ſufficiunt ad animam erigendam, tunc non vexat inanis gloria, non accidia. non concitatio occupat, non ſic ignis ferri ſequeſtrat rubiginem, velut nocturna oratio eruginem peccatorum. Quem de die ſolis æſtus percuſſit, nocte refrigeratur quemlibet rorem ſuperant nocturnę lachrymę & contra concupiſcentiam valent & quemlibet timorem, ſi vero prædicto rore non foueatur, homo areſcit ſub die. Quapropter licet non multum ores noctu, ſemel ora vigilando, & ſufficit, oſtende quòd non ſolum ad corpus nox pertinet: ſed etiam ad animam. AMBRO. Quid autem te facere conuenit cum vis aliquod officium pietatis adoriri, quando Chriſtus miſſurus Apoſtolos prius orauit? Sequitur enim: {Et cũ dies fa. eſſet voca. diſci. ſu. & elegit. 12. ex ipſis, quos & Apoſt. nomina.} Quos.ſ. ad propagandum auxilium ſalutis humanę per terrarum orbem ſatores fidei deſtinauit. Simul aduerte cæleſte conſilium, non ſapientes aliquos, non diuites, non nobiles, ſed piſcatores & publicanos quos dirigeret elegit, ne diuitijs aut potentiæ nobilitatiſq; authoritate traxiſſe aliquos ad ſuam gratiam videretur, vt veritatis ratio non diſputationis gratia præualeret. CYRI. Attende autem maximam Euangeliſtæ ſedulitatem non ſolum dicit electos fuiſſe ſacros Apoſtolos: immo nominatim eos enumerat, ne quiſquam audeat alios inſcribere Apoſtolorum catalogo. {Simonem quem cognominauit Petrũ & Andreã fratrem eius.} BEDA. Non modo primum eum cognominauit: ſed longe prius cum ab Andrea adducto dicitur: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Sed volens Lucas nomina Apoſtolorum enumerare, cum neceſſe haberet Petrum dicere, breuiter voluit innuere, ꝙ non hoc antea cognominaretur: ſed ita Dominus cognominauerit. EVSEB. Secunda autem combinatio eſt Iacobi & Ioannis. vnde ſequitur: {Iacobum & Ioannem.} ambos.ſ. filios Zebedæi. qui etiam piſcatores fuerunt. Poſt hos autem dicit: {Philippum & Bartholomæum.} Philippum dicit Ioannes fuiſſe de Bethſayda, conciuem Andreæ & Petri, ipſe quoq; Bartholomęus vir ſimplex & expers ſcientiæ mundanæ & amaritudinis. Matthæus vero ex his, qui prius cenſus exigebant vocatus eſt, de quo ſubdit: {Matthæum & Thomam. BEDA. Matthæus compari ſuo Thomæ in ordine, humilitatis cauſa ſe ſupponit, cum a cæteris Euangeliſtis prælatus ſit. Sequitur: {Iacobum Alphæi & Simonem qui vocatur zelotes.} GLO. Quia.ſ. fuit de chana Galileæ qui interpretatur zelus, quod additur ad differentiam Simonis Petri. Sequitur: {Iudam Iacobi & Iudam Scarioth, qui fuit ꝓditor. AVG. De Con. Euan. In nomine Iudæ Iacobi Lucas videtur diſcrepare a Matthæo, qui eum Thadæum appellat. Sed qs vnquàm prohibuit duobus vel tribus nominibus vnum hominẽ vocari? Eligitur autem Iudas proditor non per imprudentiam, ſed per prouidentiam. ſuſceperat quidem hominis fragilitatem: & ideo nec has partes recuſauit infirmitatis humanę, voluit ab Apoſtolo ſuo tradi, vt tu a ſocio proditus moderate feras, tuum erraſſe iudicium, periſſe beneficium. BEDA. Myſtice autem mons in quo Apoſtolos elegit, altitudinem deſignat iuſtitiæ, qua inſtituendi erant & eam ꝑdicaturi. ſic & lex in monte data fuit. CYRIL. Quòd ſi libet interpretationem Apoſtolicorum nominum ſcire, ſcito ꝙ Petrus dicitur diſſoluens vel agnoſcens, Andreas decora potentia vel reſpondens, Iacobus autem ſupplantator doloris. Ioannes Domini gratia, Matthæus donatus, Philippus os magnum, vel orificium lampadis, Bartholomæus filius aquas ſuſpendentis, Thomas abyſſus vel geminus, Iacobus Alphæi ſupplantator greſ-

nominauit. Simonem quem cognominauit Petrum, & Andreã fratrem eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomeum, Matthęum & Thomam, Iacobum Alphei, & Simonem qui vocatur zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam ſcarioth qui fuit proditor.

d Et deſcendens cum illis, ſtetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorum eius & multitudo copioſa plebis ab omni Iudæa & Hieruſalem, & Maritima, & Tyri, & Sydonis, qui venerant vt audirent eum, & ſanarentur a languoribus ſuis. Et qui vexabantur a ſpiritibus immundis curabantur. Et omnis turba quęrebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.

e Et ipſe eleuatis oculis in di-
B ſcipulos ſuos dicebat. Beati pauperes, quia veſtrum eſt regnum Dei. Beati qui nunc eſuritis, qm̃ ſaturabimini. Beati qui nũc fletis. quia ridebitis. Beati eſtis

A ſus vitæ. Iudas confeſſio, & Simon obedientia.

d ¶ CYRILLVS. Celebrata ordinatione Apoſtolorum pluribus congregatis, & de regione Iudæorum, nec non a maritima Tyri & Sydonis, qui erant idolatræ, conſtituit eos totius orbis doctores, vtpote qui euocarent Iudæos a legis ſeruitute, cultores autem dæmonum ab errore gentili ad veritatis cognitionem: vnde dicitur: {Et deſcendens de mon. cũ illis, ſtetit in loco cãpeſtri, & turba diſcipulorum eius, & multitudo copioſa plebis ab omni Iudæa & Hieruſalem & maritima.} BEDA. Non a proximo mari Galileæ maritima dicit, quia hoc non miraculi loco poneretur, ſed a mari magno cognominatur, i quo etiam Tyrus & Sydõ comprehendi poterãt. de quibus ſequitur: {Et Tyri & Sydonis.} Quæ quia ciuitates gentium ſunt, conſulte nominatim ponuntuã. vt quanta ſit fama virtuſque Saluatoris intimetur, quæ exteras etiam ad ſanitatem doctrinamque capeſſendam ciuitates acceſſierat. vñ ſequitur: {Qui venerant vt audirent eũ.} THEO. Hoc eſt ad animarum medelam, vt ſanarentur a languoribus ſuis: hoc eſt ad medelam eorum corporum. CYRILLVS. Poſtquàm autem Sacerdos publicauit Apoſtolos, plurima & ardua fe-
C cit miracula, vt qui conuenerant Iudæi & Gentiles, ſcirent eos decoratos eſſe a Chriſto dignitate Apoſtolatus, & quòd ipſe non erat ſicut vnus aliorum hominum, magis autem Deus, vt verbum incarnatum. vnde ſequitur: {Et omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.} Neque enim alienam virtutem accipiebat Chriſtus, ſed cum naturaliter eſſet Deus propriam virtutem ſuper infirmos emittens ſanabat omnes. AMBROSIVS. Aduerte autem omnia diligenter, quomodo & cum Apoſtolis aſcendat ac deſcendat ad turbas, quomodo eum turba ſequitur ad excelſa. denique vbi deſcendit, inuenit infirmos: in excelſis enim infirmi eſſe non poſſunt. BEDA. Raro hoc quoque vſpiam vel turbas Dominum ad altiora ſequi, vel quempiam debilem inuenies in monte curari, ſed extincta febre libidinum, accenſaque ſcientiæ luce, pedetentim quęquam ad culmen ſubire virtutum. Turba autem quæ Dominum tangere potuit, ſpiritus illius virtute ſanatur vt ſupra leproſus Domino
D tangente mundatur. Tactus ergo Saluatoris, opus eſt ſalutis, quem tangere eſt fideliter in eum credere. a quo tangi eſt eius munere ſanari.

e ¶ CYRILLVS. Poſt Apoſtolorum ordinationem ad Euangelicæ vitæ nouitatem Saluator ſuos diſcipulos rectificauit. AMBRO. Diuinitatis autem prompturus oracula incipit eſſe ſublimior, etſi in humili ſtabat: tamen oculos eleuauit. vnde dicitur: {Et ipſe eleuatis oculis.} Quid eſt leuare oculos, niſi interius lumen aperire? BEDA. Et quàmuis generaliter omnibus loquatur, ſpecialius tamen oculos in diſcipulos leuat. Sequitur enim. {In diſcipulos ſuos,} vt his qui verbum intenta cordis aure percipiunt, latius ſaporis intimi lumen aperiat. AMBRO. Quatuor autem tantum beatitudines Lucas poſuit, octo vero Matthęus. ſed in iſtis octo illæ ſunt quatuor, & in iſtis quatuor illę octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus eſt Cardinales, illæ in illis octo myſticum ordinem reſerauit: ſicut enim ſpei
E noſtræ octaua perfectio eſt, ita octaua ſumma virtutum eſt. Primam autẽ beatitudinem paupertatis vterque Euangeliſta poſuit: ordine.n. prima eſt, & parens quædam virtutum. quia qui contempſerit ſæcularia, ipſe merebitur ſempiterna. Nec poteſt quiſquàm meritum regni cæleſtis adipiſci, q mundi cupiditatẽ poſt ſe emergendi non habet facultatem. vnde ſequitur. {Dicebat, Btĩ paupe.} CYR. In euangelio quidem quod eſt ẜm Matthæũ btõs fieri dixit pauperes ſpũ, vt intelligamus eſſe pauperẽ ſpũ, habẽtẽ intellm̃ modeſtũ & quodãmodo remiſſum. vñ dicit Saluator: Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde. Hic aũt beatos aſſerit pauperes non addito ſpũ, pauperes appellans diuitias contemnẽtes. decebat enim vt cum pronunciaturi eſſent ſalutiferi Euangelij dogma, mẽtem non gererent cupidam, ſed prõptum affectum haberent erga maiora. BASIL. Non aũt oĩs quem paupertas præmit btũs eſt, ſed qui Chriſti ꝑceptum mundanis ꝓtulerit opibus. Plures.n. pauperes ſunt in ſubſtantia, auariſſimi tñ ſecundum affectũ quos non ſaluat paupertas, ſed affectus damnat. Nihil.n. inuoluntariorum beatificabile eſt, eo quòd omnis virtus libero deſignatur arbitrio.

Beatus ergo pauper.quaſi Chriſti diſcipulus qui ꝓ nobis paupertatem ſuſtinuit. nam ipſe Dñs quodlibet opus impleuit. quod ad beatitudinem ducit ſe præbens exemplar diſcentibus. EVSEB. Sed cum cæleſte regnum in multis gradibus bonorum conſideret. primus gradus ſcandentium eſt eorum,qui diuino intuitu colunt

cum vos oderint homines, & cum ſeparauerint vos & exprobrauerint, & eiecerint nomen veſtrum tanquàm malum propter filium hominis. Gaudete in illa die,& exultate:ecce enim merces veſtra multa eſt in cælo. Secundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

paupertatem,tales autem fecit eos qui primo facti ſunt eius diſcipuli. Ob hoc in eorum perſona dicit. {Quia veſtrum eſt regnum Dei.} quaſi demonſtratiue hoc proferens ad præſentes ad quos etiam oculos eleuauit. CHRY. Poſtquàm igitur mãdauit paupertatẽ colere,ea quæ conſequũtur inopiam coronat honoribus. Contingit autem paupertatem colentes neceſſariorum incurrere defectum, & vix acquirere victum, icc irco non ſinit diſcipulos puſillanimes ſuper hoc fieri dicens.{Beati qui nunc eſuritis. BEDA.i.beati qui caſtigatis corpus veſtrum, & ſeruituti ſubiicitis qui in fame & ſiti verbo operam datis.quia cæleſtium tunc gaudiorum habebitis vbertate perfrui. GRE. Niſſenus:Altius autem,ſicut ſm ſenſibilem eſcam diuerſificatur participantium appetitus ad comeſtibilium ſpecies,ſic & in cibo animæ, ab his quidem opinabile,ab his autem appetitur quod naturaliter eſt bonum. vnde hic ſm Matthæum beatificantur,qui iuſtitiam loco cibi & potus reputant, nõ inquam particularem, ſed vniuerſalem virtutem quam qui eſurit beatificandum dicit. BEDA. Apertiſſime nos inſtruens numquàm nos ſatis iuſtos æſtimare debere: ſed quotidianum iuſtitiæ ſemper amare profectum, ad cuius perfectam ſaturitatem non in hoc ſæculo: ſed in futuro poſſumus peruenire Pſalmiſta oſtendit dicens: Satiabor cum manifeſtabitur gloria tua. vnde ſequitur; {Quia ſaturabimini. GREG. Niſſenus. Auidis.n.iuſtitiæ deſideratorum copiam ſpondet. Nihil.n.eorum quæ ſecundum voluptatem in vita quæruntur ſatiat inquirentes. Solum autem virtutis ſtudium ſubſequitur præmium quod indeficiens gaudium inſerit animæ. CYRIL. Conſequitur autem inopiam non ſolum defectus rerum ad delectationes facientium, ſed etiam depreſſus vultus propter meſtitiam, vnde ſequitur:{Beati qui nunc fletis.} Beatificat flentes nõ eos qui ſimpliciter ab oculis lachrymas emittunt. Commune.n.eſt hoc tam fidelibus q̃ infidelibus ſiquid triſtium accidat. Magis autem illos beatos aſſerit,qui leuem vitam:& implicitam carnalibus voluptatibus deditam vitãt, refutantes delitias,& pene lachrymantes ꝓpter odium mundanorũ. CHRY. Magnum quid vero ſecundum Deum triſtitia eſt, & impetrat ei pñiam in ſalutem. vnde Paulus cum non haberet ſuos defectus flere,pro alienis lugebat. talis luctus ẽ alacritatis materia. vnde ſequitur:{Quia ridebitis.} Etenim ſi nihil profumus his pro quibus flemus: tamen proficimus nobiſmetipſis. nam qui ſic aliena deflet, multo magis non præteribit inflebiliter ſua delicta. Magis autem nec facile labetur in ſcelus, non diſſoluamur in hac breui vita, ne ſuſpiremus in infinita. Non quæramus delitias a quibus manat luctus & dolor nimius: ſed triſtemur triſtitia quæ germinat veniam. Eſt etiam dominum ſæpius reperire lugentem,ridentem nequaq̃. BASI. Promittit autem flentibus riſum, non quidem emiſſum per mandibulas ſonum, ſed meram & impermixtam cuilibet triſtitiæ alacritatem. BEDA. Qui ergo propter diuitias hæreditarias Chriſti propter panẽ vitæ æternæ,propter ſpem cęleſtium gaudiorum, fletus, eſuriem, paupertatemq; pati deſiderat,beatus eſt. Multo autem beatior qui has virtutes inter aduerſa ſeruare non trepidat. vnde ſequitur {Beati eri.cum vos ode.homines. Licet.n.homines odiant corde nephando, dilectum cor Chriſto lædere nequeunt. Sequitur: {Et cum ſepara.vos.} ſeparent & a Synagoga expellant, Chriſtus inuenit & confirmat. Sequitur: {Et exprobrauerint. exprobrent nomen crucifixi. Ipſe commortuos ſibi correſuſcitat,& conſedere facit in cæleſtibus. Sequitur:{Et eiece. no. veſtrum tanquàm malum.} vbi nomen Chriſtianorum ſignificat quo a Gentilibus Iudæiſq; ſæpiſſime quantum ad ipſos memoriæ abraſum & ab hominibus eſt abiectum:nulla exiſtente cauſa odij, niſi propter filium hominis,qui.ſ.credentes nomen Chriſti,ſuum cognomen facere voluerunt. Docet ergo eos ab hominibus inſectandos, ſed vltra homines eſſe beandos. vnde ſequitur: {Gau.in il.die & exul.ec.n.mer.ve.multa eſt in cælo.} CHRY. Multum & paucum menſuratur dignitate proferentis. Quæramus igitur,quis multam promiſit mercedem? ſiquidem Propheta vel Apoſtolus velut homo paucum eſſe multum exiſtimauit, nũc autem Dominus qui poſſidet perennes theſauros,opes quæ quemlibet intellectum tranſcendunt multam pollicitus eſt mercedem. BASILIVS. Rurſus, magnum aliquando abſolutam habet intentionem,ſicut magnum eſt cælum & magna eſt terra:aliquando vero ad aliquid habet relationem, vt magnus equus & bos in comparatione ſimilium, ſic arbitror multam fore mercedem repoſitam patientibus opprobria propter Chriſtum, non tanquàm comparatam ad ea quæ penes nos ſunt, ſed in ſe multam exiſtentem, & tanquàm a Deo donatã. DAM. Illa etiam quæ menſurari vel numerari poſſunt,terminate ingeruntur. quod autẽ ex quadam excellentia omnem tranſcendit menſuram,& numerum, indeterminate dicitur magnum & multum: puta quã do dicimus multam

f Verũtamen, veh vobis diuitibus, qui habetis cõſolationem veſtram. Veh vobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis. Veh vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Veh cum bene dixerint vobis omnes homines. Secundum hęc enim faciebãt Prophetis patres eorum.

eſſe Dei miſericordiam. EVSEB. Deinde muniens diſcipulos ad pugnam aduerſariorum quam paſſuri erant per totum orbem prædicantes ſubdit: {Secundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum. AMBRO. Quia Prophetas Iudæi vſque ad mortem corporis perſecuti ſunt. BEDA. Quia vera dicentes ſolent perſecutionem pati, nec tamen ideo Prophetæ antiqui timore perſecutionis a veritatis prædicatione defecerunt. EVSE. Hoc autem dicebat muniens diſcipulos ad pugnam aduerſariorũ prædicantes per totũ orbem. AMBRO. In hoc ergo q̃d dicit: {Beati pauperes.} habes temperantiam quæ te a peccato abſtinet, ſæculum calcat, illęcebroſa non quærit. {Beati qui eſuritis.} habes iuſtitiam. qui enim eſurit: eſurienti compatitur,compatiendo largitur,largiendo fit iuſtus,quia iuſtitia eius manet in æternum. {Beati qui nunc fletis.} habes prudentiam,cuius eſt flere quotidiana, & ea quæ æterna ſunt quærere. {Beati eritis cum vos oderint homines.} habes fortitudinem, ſed eam quæ non odium meretur ex crimine: ſed perfectionem patitur ex fide. Sic enim ad paſſionis peruenitur coronam, ſi gratiam hominum negligas, diuinam ſequaris. ergo temperantia cordis habet munditiam,iuſtitia miſericordiam,pacem prudentiam,manſuetudinem fortitudo. Connexæ ſibi ſunt & concatenatæ virtutes, vt qui vnam habet,plures habere videatur. & ſanctis vna competit virtus: ſed eius quæ fuerit vberior, vberius eſt præmium. Quanta hoſpitalitas in Abraham? quanta humilitas? ſed quia fide præſtitit,fidei præ cæteris meruit principatum. Ergo vnicuique plura præmia,quia plurima incentiua virtutum: ſed quo in aliquo merito copioſius, hoc etiam in præmio redundantius.

f ❡ CYRIL. Prædicto,ꝙ paupertas ꝑꝑ Deũ cã ſit cuiuslibet boni,& ꝙ eſurire & flere non vacabit mercede ſctõrũ, transfert ſermonem ad oppoſita, & innuit ipſa damnationis & ſupplitij fore materiã. vnde dicitur: {Verumtamen,veh vobis diuitibus qui ha. conſo.veſtram.} CYRIL. Hæc.n.dictio veh,ſemper in ſcripturis dr̃ his,qui non poſſunt euadere a futuro ſupplicio. AMBRO. Licet autem pecuniarijs copijs multa ſunt lenocinia delictorum, pleraq; tñ ſunt incentiua virtutum.q̃q̃ virtus ſubſidia non requirat,& cõmendatior ſit collatio pauperis,q̃ diuitis liberalitas, tñ nõ eos qui habent diuitias: ſed eos qui vti his neſciant ſñiæ cæleſtis authoritate condẽnat. Nam vt ille pauper laudabilior eſt qui prõpto largitur affectu,ita criminoſior diues eſt,qui de eo referre gratiam Deo debuit quod accepit, nec cenſum ad communem vſum datum ſine vſu abſcondere. Non cenſus igitur,ſed affectus in crimine eſt. Et quamquàm nulla pœna grauior ſit quàm ſucceſſorũ profutura compendijs anxio timore ſeruare, tamen qm̃ auaritiæ deſideria congerendi quadam voluptate paſcuntur, qui conſolationem vitæ p̃ſentis habuerunt remunerationem ꝑpetuã perdiderunt. Poſſumus tñ hic diuitem intelligere populum Iudæorum, vel Hæreticos vel certe Phariſæos,q. vbertate verborum & quodã ambitioſę facũdię patrimonio delectati, ſimplicitatẽ verę fidei ſupergreſſi theſauros inutiles condiderunt. Sequitur: {Veh vo.qui ſatu.eſtis,quia eſurietis. BEDA. Diues ille purpuratus ſaturabatur, epulans quotidie ſplendide: ſed dirũ veh ſuſtinebat eſuriẽs, qñ de Lazari quem deſpexerat digito guttam aquæ quærebat. BASI. Quòd autem neceſſaria ſit abſtinẽtiæ rõ palàm eſt ex eo ꝙ Apl̃s eam inter fructus ſpiritus enumerauit. Subiectio.n.corporis per nihil aliud ſic obtineẽ,ſicut per abſtinentiã,qua ſicut quodã frẹno docet compeſcere iuuentutis feruorem. Eſt igitur abſtinentia interẽptio criminis, amotio paſſionum,vitę ſpiritualis initiũ, obtundens in ſe illæcebrarum aculeum. Ne autem coincidentia fiat cum inimicis Dei, decet accipi quodlibet cum exigit tempus, ad oſtendendum ꝙ mundis oĩa munda. Procedendo quidem ad neceſſaria vitæ,abſtinendo autem omnino ab his quæ faciunt ad voluptatem. Attamen nec eãdem horam ſibi cunctis ſancire poſſibile,nec modum nec mẽnſuram. Sit aũt communis intentio non expectare repletionem. Replere nãque ventrẽ, ipſum quoq; corp⁹ inutile

inutile facit erga proprias operationes, ſomnolentum & ad nocumenta diſpoſitum. BEDA. aliter. Si beati ſunt illi qui iuſtitię ſemper eſuriunt opera, infelices econtra, æſtimandi ſunt, qui ſibi in deſiderijs placentes nullam veri boni famem patiuntur. Sequitur:{Veh vo.qui ride.nunc,quia luge.& flebitis.} BASI. Cum

g Sed vobis dico qui auditis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui vos oderunt. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniãtibus vos. Et qui te percutit in maxillam, præbe ei & alteram. & ab eo qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te retribue, & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

Dñs ridentes nunc arguat, palàm eſt ꝙ numquàm erit fideli tempus riſus, & præcipue in tanta multitudine eorum,qui in peccato moriuntur, pro quibus oportet lugere: ſuperfluus autem riſus eſt immoderantiæ ſignum & effrenis animæ motus, ſed vſq; ad vultus iucunditatem exprimere paſſionem animæ non dedecet. CHRY. Dic autem mihi cur concuteris & defluis qui debes aſſiſtere terribili iudicio,& ponere rationem de oĩbus ſic operatis? BEDA. Quia vero ipſa peccati nutrix adulatio,ſicut oleum flammis,ſic in culpa ardentibus ſolita eſt miniſtrare fomentum, ſubdit: {Veh cum be.vo.om.homines.} CHRYSO. Non autem contrarium eſt quod hic dicitur ei quod alibi Dominus dicit: Luceat lux veſtra coram hominibus, vt.ſ.manifeſtemus bene agere ad gloriam Dei non ad propriam. Pernicioſum.n.quid eſt inanis gloria, & inde ſumit ortum iniquitas atque deſperatio, & mater malorum auaritia. ꝙ ſi viam quæris diuertendi ab hoc, dirigas aſpectum ſemper ad Deum, & eſto contentus ea quæ apud eum eſt gloria. nam ſi in qualibet facultate doctiores eligere oportet in arbitros, quomodo virtutis experimentum pluribus credis? non autem illi qui præ omnibus eam nouit & dare & coronare poteſt, a quo ſi gloriam cupis, vita laudẽ humanam. De nullo.n.alio magis conſueuimus admirari quàm de reſpuente gloriam. quòd ſi nos multomagis Dominus omnium. Deinde illud confides,quòd hominum gloria celeriter deficit, q.a per curſum temporis obliuioni traduntur. Sequitur: {Secundum hæc facie.Prophe.pa.eorum.} BEDA. Pſeudoprophetæ ſignificantur, eo quòd ad captandum vulgi fauorem futura præloqui conentur. Itaque Dñs in monte beatitudines ſolummodo proborum,in campo vero etiam veh deſcribit reproborum, quia rudes adhuc auditores neceſſe eſt terroribus ad bona compelli, perfectos autem ſatis eſt præmijs inuitari. AMBRO. Et attende ꝙ Matthæus præmijs ad virtutem & fidem populos prouocauit, hic autem etiam a criminibus atque peccatis futurorum ſuppliciorum denuntiatione deterruit.

g ❡ BEDA. Quia dixerat ſupra quid ab inimicis pati poſſent, nunc qualiter cum eiſdem inimicis agere debeant oſtendit dicens. {Sed vo.di.qui auditis.} AMBRO. Non ocioſe plurimorum factorum cæleſtium enumeratione progreſſus, ad hunc locum ſerius venit, vt populus diuinis miraculis roboratus vltra legis tramitem virtutum veſtigijs progredi edoceretur. Deniq; inter tria maxima, ſpem, fidem,& charitatem, maior eſt charitas quæ ordinatur, cum dicitur:{Dili.inimi.veſtros.} BASI. Inimici quidem proprium eſt obeſſe & inſidiari. Omnis igitur qui qualitercũque nocet alicui, dicitur inimicus. CYRIL. Conueniens autem erat huiuſmodi conuerſatio doctoribus ſanctis qui prædicaturi erant vbique terrarum ſalutarem ſermonem, quos ſi contingeret velle recipere de perſequentibus vindictam omiſiſſent eos ad cognitionem veritatis vocare. CHRY. Non autem dicit: Ne odio habeas, ſed Diligas. neque ſimpliciter mandauit diligere: ſed etiam benefacere. vnde ſequit̃:{Benefa.his qui ode.vos.} BASI. Verum, quia homo ex corpore conſiſtit & anima, ſecundum animam quidem benefaciemus huiuſmodi arguentes & commonentes eos,& omnino ad conuerſionem manuducentes, ſm corpus autem benefacientes eis in neceſſarijs victui. Sequitur: {Benedicite maledicen.vobis. CHRY. Qui.n.percutiunt proprias animas, digni ſunt lachrymis,& fletibus non maledictionibus. Nihil enim deteſtabilius eſt anima maledicta, nec immundius lingua quæ maledictiones offert. Homo es, aſpidum venena non euomas, nec vertaris in beluam. Eſt tibi datum os,non vt mordeas, ſed vt aliorum vulnera ſanes. Inimicos autem mandauit nobis annumerare gradui amicorum. non quorũcũq;, ſed præcipuorum pro quibus orare ſolemus. vnde ſequitur: {Orate pro perſequentibus vos.} Plerique autem econtra procũbentes, & fronte ſuper terram percutientes,& manus expãdentes, non ꝓ ſuis criminibus orant Deum, ſed aduerſus inimicos, quod nihil aliud eſt q̃ ſeipſum transfodere. Cum qui ꝓhibuit contra inimicos orare p̃caris vt te maledicentẽ inimicis exaudiat, qũo poſſibile eſt audiri qñ prouocas? exauditurum verberando inimicum corã rege, & ſi non manibus verbis tñ. Quid facis homo? ſtas vt veniã impetres pc̃tõrũ,& imple os amaritudine. Mitigationum eſt tp̃s orationis & gemitus, non furoris.

BEDA. Sed merito mouetur qõ, qũo in Prophetis inueniũtuř multæ imprecationes aduerſus inimicos? Vbi videndum eſt, quia Prophetæ per imprecationem quid eſſet futurum cecinerunt, non optantis voto, ſed ſpiritu præuidentis. CYRIL. Vetus autem lex mandabat non offendere alios, vel ſi prius fuerimus læſi: non vltra ꝓportiones lædentium iras protendere: ſed perfectio legis in Chriſto eſt, & in ſuis mãdatis. vnde ſequitur: {Et qui te percutit in maxillã, præbe ei & alteram.} CYRIL. Nam & medici cum calce feriũtur ab inſanis, tũc maxime miſerentur eis,& accingunt ſe ad eorũ remedia. Tu quoque ſimilem habeas coniecturam erga perſequentes. Ipſi nãq; ſunt qui p̃cipue infirmantur. nec prius deſiſtamus q̃ totam amaritudinem euomuerunt, tunc vberes gratias aget tibi,& ipſe Deus te coronabit, eo quòd fratrem tuum in peſſima ægritudine liberaſti. BEDA: Ferè autem cuncti contra hoc mãdatum procedimus, & p̃ſertim potentes vel principes, non ſolum ſi paſſi fuerint contumelias, ſed etſi præſtita eis non ſit reuerentia aduerſarios reputantes, quicũq; eos minus reueriti ſunt q̃ ſe reputauerint dignos. Eſt autem magna infamia principis eſſe prõptum ad vindictam, nam & qualiter alium docebit nil mali pro malo rependere, qui nocẽti retribuere ſatagit? CYRIL. Vult autem Dominus inſuper eſſe contemptorem rerum. vnde ſequitur: {Et ab eo, qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere.} Hæc eſt enim virtus animæ quæ omnino auerſa eſt a paſſione cupiditatis diuitiarũ. Decet.n.eum qui pius eſt,& obliuiſci malorũ, vt & ea quibus charos amicos iuuamus, perſequẽtibus conferamus. CHRYSO. Non autem dixit. Fer humiliter iniuriantis impetum, ſed procedas per ſapientiam, & vlterius te diſponas ad patiendum quæ ille cupiat facere, ſuperans inſolentiam eius vbertate prudenti, vt habito pudore in excellenti patientia tua diſcedat. Sed dicet aliquis: Quomodo poteſt hoc fieri cum videris Deum factum hominem, tot paſſum pro te, adhuc quæris & dubitas, quomodo poſſibile ſit nequitijs ignoſcere conſeruorum, quis tale paſſus eſt quale Dominus tuus dum ligaretur flagellaretur, ſputa perferens, mortem patiens? vnde ſequitur: {Omni autẽ petenti te tribue. AVG. De Lib.1. c.40.
Ser.Do. Non dicit omnia petenti, ſed vt id des quod iuſte & honeſte potes, i. quod nec tibi nec alteri noceat quantum ſciri aut credi ab homine poteſt, & cui iuſte negaueris quod petit, iudicanda eſt iuſtitia,& aliquando melius aliquid tribues, cum petẽtem iniuſta correxeris. CHRYSOSTO. In hoc tamen peccamus non modicum, non ſolum non dando petentibus, ſed & eos increpando. Cur inquit non laborat? cur ocioſus alitur dic mihi, & tu laborando poſſides, ſed etſi laboras, ad hoc laboras vt vituperes alium. propter vnicum panem & tunicam, appellas cupidum nihil tribuis, ne conuitieris. Cur nec tu miſereris,& volentibus diſſuades? Si cunctis indifferenter erogauerimus, ſemper miſerebimur. Quia enim Abraham cunctos recipiebat, recepit & Angelos. Nam etſi homicida ſit & prædo, nonne tibi dignus videtur panis habendi? Non igitur ſimus ſęueri aliorum cenſores, ne nos quoque exquiſite iudicemur. Sequitur: {Et qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas. CHRYSOSTOMVS. A Deo percipimus omnia. quod autem dicimus meum & tuum, nuda tantum ſunt verba. ſi namque domum tuam aſſeris, emiſiſti verbum carens ſubſiſtentia rei. nam & aer & ſolum & cæmentum creatoris ſunt. Tu etiam ipſe qui domum conſtruxiſti, ſed etſi tuus ſit vſus dubitatur, non ſolum propter mortem: ſed etiam propter rerum euentus, anima tua non poſſidetur a te, & quo pacto tuæ reputabuntur opes? Vult autem Deus tua fore, quæ tibi pro fratribus credita ſunt. fient autem tua; ſi pro alijs diſpenſaueris. Si vero tibi affluenter expenderis, quæ ſunt tua iam facta ſunt aliena. Sed propter nefandam opum cupidinem homines in curijs conrixantur, contra quod Chriſtus ait: {Et qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas. AVGVSTINVS. De Lib.1. c.26.
Sermo.Domini. Quod de veſte, domo, fundo, iumento, & generaliter omni pecunia dicit. Non autem Chriſtianum oportet ſic poſſidere ſeruum quomodo equum aut argentum. ſeruus ſi honeſtius a te regeretur, quàm ab illo qui eum tibi cupit auferre: neſcio, vtrum quiſquam dicere audeat eum debere contemni. CHRYSO. Eſt autem nobis inſita lex naturalis per quam dinoſcimus quid ſit virtus & vitium. vnde ſequitur: {Et prout vultis vt faciant vobis homines,& vos fa.illis ſil̃r.} Non ait. Quęcũq; non vultis vt faciant, nec vos faciatis. Cum enim duæ ſint viæ quæ ducunt ad virtutem, ſcilicet abſtinentia mali,& operatio boni, hanc ponit per iſtam & per illam ſignificans. & ſiquidẽ dixiſſet

h Etſi diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis eſt gratia? Nam & peccatores diligentes ſe diligunt. Etſi benefacitis his, qui vobis benefaciunt, quæ vobis eſt gratia? Siquidem & peccatores hoc faciunt. Etſi mutuum dederitis his a quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? Nam & peccatores peccatoribus fænerantur, vt recipiant ęqualia. Veruntamen diligite inimicos veſtros, benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes, & erit merces veſtra multa,

Vt ſitis homines, diligite beſtias, eſſet mandatum difficile. ſi vero homines diligere iuſſit, ad quod naturalis monitio eſt, quam difficultatem res continet, quam Leones & Lupi ſeruant: in quibus naturalis cognatio amicitiam cogit? Oſtendit igitur, quòd Chriſtus nihil ſtatuit noſtram tranſcendens naturam, ſed quod dudum inſeruit conſcientiæ noſtræ, docet vt propria voluntas pro lege ſit tibi, vt ſi vis bene tibi, benefacias alij; ſi vis vt alius tui miſereatur, proximi miſerere.

h ¶ CHRYSO. Dixerat dominus diligendos eſſe inimicos, ne autem putares hyperbolice eſſe dictum, æſtimans ſolum ad terrorem eis dici, adiicit rationem dicens: {Et ſi diligitis eos q. vos diligunt, q̃ vobis eſt gratia?} plures quidem cauſę sũt, quæ dilectiones conſtituunt. Dilectio vero ſpiritualis vniuerſas præcellit. nihil enim terrenum eam parit, non vtilitas, non beneficium, non natura, nõ tempus, ſed de cælo deſcendit. Quid autem miraris ſi non indiget beneficio vt conſiſtat, quando nec ex caſu malorum peruertitur. pater quidem paſſus iniurias, rumpit fœdus amoris. coniunx poſt iurgia virum relinquit. filius ſi longæuum videat patrem, grauatur. at Paulus ibat ad lapidantes, benefacturus eis Moyſes lapidatur a Iudæis, & orat pro eis. Veneremur itaque ſpirituales amicitias, quia ſunt inſolubiles. vnde arguens volentes pigreſcere, ſubdit: Nam & peccatores diligentes ſe diligunt.} quaſi dicat. Quia volo vos his amplius aliq̃d poſſidere, non moneo ſolũ amicos diligere, ſed etiã inimicos. Benefacientibus etiam benefacere commune eſt omnibus. Oſtendit autem ſe parum plus petere quàm ſit moris peccatorum qui benefaciunt amicis. vnde ſequitur: {Etſi benefa. his qui vo. benefa. quæ vo. eſt gratia?} ſiquidem & peccato. hoc faciunt. BEDA. Non ſolum autem dilectionem vel beneficium peccatorum quaſi infructuoſam redarguit, ſed etiam mutuum. vnde ſequitur: {Etſi mutuum dederitis his a quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ideſt mutuant {vt recipiant æqualia. AMBR. In tres autem partes Philoſophia, ſibi videtur diuiſiſſe iuſtitiam: vnam in Deum quæ pietas vocatur, alteram in parentes vel reliquum genus humanum, tertiam in mortuos vt his exequiarum iura ſolũantur. at Dominus legis oraculum ac Prophetiæ faſtigium ſupergreſſus in eos quoque qui læſerunt, pietatis correxit officium, cum ſubdit: {Veruntamen diligite inimicos veſtros.} CHRYSO. In quo plus tibi quàm illi conferes. ille enim diligitur a conſeruo, tu vero efficieris ſimilis Deo. eſt autem maximæ virtutis quando nocere volentes beneficijs complectimur. vnde ſubditur: {Et benefacite.} ſicut enim fornacem ſuccenſam aqua proiecta extinguit, ſic iram ratio cum lenitate. quod enim eſt aqua igni, hoc eſt iræ humilitas, & manſuetudo. Et ſicut non extinguitur ignis per ignem, ſic nec ira per iram mitigatur. GREGOR. Niſſenus: Debet autem homo vitare damnoſam ſolicitudinem, ne quærat ab inope diuitiarum augmenta ęris & auri metallorum ſterilium exigens fructum. vnde ſubdit: {Et mutuum date nihil inde ſperantes.} Malignam fœnorum excogitationem ſiquis appellet furtum & homicidium, non peccabit. nam quid refert ſuffoſſo pariete quemquam erepta poſſidere, ac fœnorum neceſſitate poſſidere illicita. BASILIVS. Talis autem auaritiæ ſpecies, Græce τόκος, ideſt partus, Latine fœnus, quaſi fœtus propter mali fœcunditatem, vt arbitror, appellatur. Aut fortaſſe partus dicitur propter partus dolores, quos animis eorum, qui mutuo ad vſuram acceperunt, inducere ſolet. Animalia temporis progreſſu naſcuntur, adoleſcunt, & pariunt; At fœnus ſtatim cum oritur parere incipit. Animalia quæ citius pariunt, citius parere ceſſant. Sed auarorum pecunia, ſimul cum omni tempore adaugetur. Animalia vbi parendi vim ad ſobolem ſuam tranſtulerunt. ipſa parere ceſſant. At fœneratorum pecuniæ & nouas pariunt, & veteres renouant. Nullus itaque mortiferam hanc beſtiam attentet. Sed magna, inquis, o pauper, neceſſitas & vtilitas eſt, vt mutuum ſumam. Et quænam hæc eſt vtilitas? Rurſum veniet tibi paupertas, & eadem cum acceſſione neceſſitas. Meditare iam vnde reſtituas, vnde tibi pecuniæ intantum multiplicabuntur, vt & ſufficiant ad vſus neceſ-

F

& eritis filij altiſsimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. Eſtote ergo miſericordes ſicut & pater veſter miſericors eſt.

i Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date &

G

dabitur vobis. Menſuram bonam & confertam & coagitatã, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem quippe menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis.

ſitatem, & ad reſtitutionem. Verum ais: Quomodo igitur me enutriam niſi fœnus accipiam? Mille ſunt victus parandi ſolertiæ, manus habes, labora, ſerui, tandem mendica. omnia tibi tollerabiliora ſunt, quàm pecuniam ad vſuram ſumere. Cæterum diues ait: Quale illud eſt mutuum cui nulla retributionis ſpes adiuncta eſt? Conſidera vim dicti, & legislatoris admiraberis humanitatem. Cum pauperi dare voles propter Dominum, idem & donum eſt, & mutuum donum quidem, quia non ſperas receptionem, mutuum vero propter Domini magnificentiam, qui paucis per pauperem acceptis, magna pro ipſis reddet. Vnde ſequitur: {Et erit merces veſtra multa.} Nõ vis vniuerſorum Dominum obnoxiũ tibi ipſi habere ad perſoluendum? Aut ſi quis in vrbe diues promittat ſe tibi pro alio exoluturum, fideiuſſionem ipſius accipies, Deum autem pro pauperibus perſolutorem non admittes? CHRYSOSTO. Attende mutui naturam mirabilem, alius recipit, & alius obligat ſe pro debitis centuplum in præſenti reddens, in futuro vero vitam æternam. AMBROSIVS. Quanta miſericordiæ merces qui filijs diuinæ miſericordiæ aſciſcitur? Sequitur enim. {Et eritis filij altiſſimi.} ſequere igitur miſericordiam, vt merearis gratiam. late patet benignitas Dei, ſuper ingratos pluit, malis fœcunda non negat terra prouentus. Sequitur: {Quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.} BEDA. Vel temporalia bona largiendo, vel cæleſtia dona ſingulari gratia inſpirando. CYRILLVS. Magnum eſt ergo preconium pietatis. reddit enim hæc virtus nos Deo conformes, & quaſi quædam ſigna ſublimis naturæ noſtris imprimit animabus. vnde ſequitur: {Eſtote ergo miſericordes ſicut & pater veſter miſericors eſt.} ATHANASIVS. Vt ſcilicet, aſpicientes beneficia eius, bona quæ facimus non hominum, ſed eius intuitu faciamus, quatenus, a Deo non ab hominibus præmia conſequamur.

H

i ¶ AMBROSIVS. Addidit Dominus non temere iudicandum, ne cui conſcius ipſe delicti in alterum cogaris ferre ſententiam. vnde dicit: {Nolite iudicare.} CHRYSO. Non iudices præcedentes te, ideſt qui diſcipulus es, magiſtrum, peccator, innocentem, quos non oportet increpare ſed monere, & charitatiue corrigere. nec etiam iudicandum eſt in incertis, & qualibuſcumque, quæ nec ſimilitudinem habent peccati, aut quæ non ſunt grauia ſiue prohibita. CYRILLVS. Sedat ergo hic peſſimam paſſionem noſtrarum conſcientiarum contemptus principum. quàmuis enim deceat aliquos ſe circumſpicere & ſecundum Deum conuerſari, hoc non faciunt. ſed examinant aut aliena. Etſi videant aliquos infirmari, tanquàm propriarum paſſionum obliti faciunt hoc detractionis materiam. CHRYSOSTOMVS. Nec facile reperies quemquàm neque patremfamilias neque clauſtralem expertem huius erroris. Sunt autem & hæ diabolicæ tentationis inſidiæ: nã qui ſeuere diſcutit aliena: numquàm propriorum reatuum merebitur veniam. vnde ſequitur: {Et non iudicabimini.} Sicut enim pius & mitis reprimit peccatorum timorem, ſic Seuerus & Dirus adiicit criminibus proprijs. GREGORIVS. Niſſenus: Non igitur cum acrimonia præcipitetis in ſeruos ſententiam, ne ſimilia patiamini: vocat enim iudicium aſperiorem damnationem. vnde ſequitur: {Nolite condemnare & non condemnabimini.} Non enim iudicium cum venia prohibet. BEDA. Breui autem ſententia cuncta quæ de conuerſando cum inimicis mandauerat, compræhendendo concludit dicens. {Dimittite & dimittemini vobis. Date & dabitur vobis.} Vbi dimittere nos iniurias & dare beneficia iubet, vt & nobis peccata dimittentur & vita detur æterna. CYRILLVS. Quòd autem ampliori manu recompenſationem accipiemus a Deo qui largiflue donat diligentibus eum oſtendit ſubdens: {Menſuram bonam & confertam & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum.} THEO. quaſi dicat. Sicut ſi farinam ſine parcitate menſurare velles conferres eam, coagitares, & ſupereffunderes abunde: ſic Dominus menſuram magnam, & ſupereffluentem dabit in ſinum veſtrum.

I

K

K Dicebat autem illis & ſimilitudinem: Numquid poteſt cæcus cæcum ducere? Nõne ambo in foueam cadunt? Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrũ: perfectus autẽ oĩs erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. Quid aũt vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem quę in oculo tuo eſt non conſideras? Aut qũo potes dicere fratri tuo. Frater, ſine eiiciã feſtucã de oculo tuo, ipſe in oculo tuo trabem non vides? Hypocrita eiice primum trabẽ de oculo tuo,

AVG. De Quæſt. Euang. Dicit autem: Dabunt, quia per illorum merita quibus vel calicem aquæ frigidæ in nomine diſcipuli dederunt, mercedem cæleſtẽ recipere merebuntur. Sequitur: {Eadem quip. men. qua men. fue. re. vobis.} BASILIVS. Qua enim menſura vnuſquiſque veſtrum menſurat in bene operando aut peccando, eadem vel præmia vel pœnas feret. THEO. Interrogabit autem fortaſſis aliquis ſubtilius: Si enim ſupereffluẽter redditur, quomodo eadem eſt menſura? Ad quod dicimus, quòd non dixit: In tanta menſura remetietur vobis, ſed in eadem. Qui enim benefecit, bene fiet ei, quod eſt remetiri eadem menſura. Sed ſupereffluentem menſuram dicit, quia millies benefiet ei ſic & ĩ iudicando. Qui enim iudicat, & deinde iudicatur, accipit eandem menſuram. ſecundum vero quòd ad plus diiudicabatur, quia ſibi ſimilem iudicauit, ſecundum hoc ſupereffluens eſt menſura. CYRILLVS. Hoc autem ſoluit Apoſtolus dicens: Qui parce ſeminat, hoc eſt modice & manu tenaci, parce & metet, hoc eſt non copioſe. & qui ſeminat in benedictionibus in benedictionibus metet, hoc eſt copioſe. Si quis autem non habet ſi non faciet, non delinquit, in eo enim quòd habet acceptatur non in eo quo caret.

K ¶ CYRIL. Addidit Dominus prædictis parabolam valde neceſſariam. vnde dicitur: {Dicebat autem illis & ſimilitudi.} Erant enim eius diſcipuli futuri mundi Doctores, vnde docebat eos ſcire viam conuerſationis honeſtæ quaſi illuſtratam mentem habentes diuino fulgore, ne cæci cæcos ducerent. & ideo ſubdit: {Numquid poteſt cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt?} Etſi contingat aliquos hoc attingere, vt æqualem virtutem docentium virtute poſſideant ſiſtant in menſura docentiũ, & illorum ſequantur veſtigia. vnde ſequitur: {Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum perfectus autem omnis erit} ſcilicet diſcipulus, {ſi ſit ſicut magiſter eius:} Vnde & Paulus dicit: Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti, Chriſto ergo non iudicante cur tu iudicas? neque enim venit iudicare mundũ, ſed miſereri. THEO. Vel aliter: Si tu alium iudicas, & ipſe in eiſdem peccas, nonne aſſimilaris cæco cæcum ducenti: quomodo enim ille a te ducetur ad bonum, cum & tu pecces? {Non eſt enim diſcipulus ſupra magiſtrum.} Si igitur tu peccas qui te magiſtrum, & ductorem putas, vbi erit qui a te diſciplinatur & ducitur? {Perfectus enim erit} diſcipulus ſi ſit ſicut magiſter eius.} BEDA. Vel ſenſus huius ſententiæ pendet ex ſuperioribus, vbi danda eleemoſyna & iniuria dimittenda præcipitur. Si te inquit ira contra violentum, & cõtra petentem auaritia cecauerit, nũquid tu mente vitiata vitium eius curare poteris? Si etiam magiſter Chriſtus, qui quaſi Deus potuit ſuas vlciſci iniurias, maluit perſecutores patiendo reddere mitiores, eãdem neceſſe eſt, quòd diſcipuli qui puri homines ſunt regulam perfectionis ſequantur. AVG. De Quæſt. Euange. Vel quod dicit. {Numquid poteſt cæcus cæcum ducere:} ideo ſubiunxit, vt non ſperarent a leuitis ſe accepturos mẽſuram illam de qua dixit. Dabunt in ſinum veſtrum. quoniam decimas dabãt eis quos cecos dixit; quia Euangelium non tenerent, vt illam remunerationem per diſcipulos Domini potius plebs inciperet iam ſperare quos imitatores ſuos volens oſtendere addidit: {Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum. THEOPHILA. Inducit autem Dominus, & aliam parabolam de eodem ſubdens: {Quid autem vides feſtucam, ideſt modicum criminis in oculo fratris tui: Trabem autem quæ in oculo tuo eſt &c. i. peccatum tuum maximum non conſideras? BEDA: Hoc autem ad ſuperiorem ſenſum reſpicit, vbi cæcum a cæco duci, ideſt peccantem a peccatore caſtigari non poſſe præmonuit. vnde dicitur: {Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater ſine eiiciam feſtucam de oculo tuo, ipſe in oculo tuo trabem non vides?} CYRIL. quaſi dicat. Qui grauibus obnoxius eſt peccatis quæ trabem vocat, qualiter damnat eum qui pauca vel quandoque nil mali commiſit? hoc enim feſtuca ſignificat. THEO: Conuenit autem hoc omnibus & maxime doctoribus, qui ſubditorum cum minima peccata puniant, propria impunita relinquunt propter hoc eos Dominus hypocritas vocat, qui ex hoc aliorum peccata iudicant vt iuſti videantur. vnde ſequitur: {Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc perſpicies vt educas feſtucam de oculo fratris tui.}

A

& tunc perſpicies vt educas feſtucam de oculo fratris tui.

l Non eſt enim arbor bona, quæ facit fructus malos, neque arbor mala faciens fructum bonum: Vnaqueque enim arbor de fructu ſuo cognoſcitur. Neque enim de ſpinis colligunt

B

ficus, neque de rubo vindemiãt vuam. Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum, & malus homo de malo theſauro profert malum. Ex abũdantia. n. cordis os loquitur.

CYRILLVS. Videlicet teipſum primum mundum oſtendas a magnis peccatis, conſequenter conſules proximo modica comittenti. BASILIVS. Videtur enim reuera cognitio ſuiipſius grauiſſimum omnium: neque enim ſolus oculus exteriora videns ſuper ſe viſu non vtitur, ſed & ipſe noſter intellectus cum alienum velociter cõiectat peccatum, lentus eſt erga propriorum perceptionem defectuum.

l ¶ BEDA. Contra hypochritam, quæ cæperat Dominus exequitur dicens. {Nõ eſt enim arbor bona quæ facit fructus malos, neque arbor mala faciens fructum bonum.} Quaſi dicat. Si veram & non fictam vis habere iuſtitiam, quæ verbis oſtentas etiam facto compenſa, quia etſi ſe bonum fingat hypochrita, non eſt bonus qui facit opera mala, etſi repræhendat inſontem, non ideo malus eſt qui facit opera bona. TYTVS. Hoc autem audiens, non ſumas inde tibi fauorem inertiæ. naturaliter enim arbor mouetur, tu vero libero arbitrio fungeris. & omnis arbor ſterilis ad aliquid ordinata eſt, tu vero factus es ad opera virtutum. ISIDORVS: Abbas: Non ergo pœnitentiam, ſed pertinaciam mali excludit: cum enim mala ſit non poteſt fructus bonos producere, in virtutem vero conuerſa fructificat. Quod autem eſt arboribus natura, hoc eſt nobis affectio. & ſi ergo arbor mala non poteſt fructum bonum producere, poterit tamen. CHRYSOSTOMVS. Quàmuis autem fructus cauſetur ex arbore: facit tamen notitiam arboris eo quòd arboris diſtinctio per fructum apparet. vnde ſequitur: {Vnaqueque enim arbor de fructu ſuo cognoſcitur. CYRILLVS. Sed & vita morum vniuſcuiuſque erit ſignificatiua, neque enim extrinſecis ornamentis & fictis humilitatibus, vere fœlicitatis appræhenditur decor, ſed & ex his quæ aliquis operatur, cuius rei exemplum ponens ſubdit: {Neque enim de ſpinis colligunt ficus.} AMBROSIVS. In ſpinis iſtius mundi ficus illa reperiri non poteſt, quæ fœcundis fructibus melior eſt, bene ſpes ei reſurrectionis aptatur. Vel quia vt legiſti: Ficus dederunt groſſos ſuos, quòd immaturus & caducus & inutilis in ſynagoga fructus ante præceſſit, vel quia immatura noſtra vita eſt in corpore, matura in reſurrectione & ideo procul a nobis debemus ſeculares ſolicitudines abdicare quæ mordent animum, mentemque adurunt, vt maturos fructus culturæ diligentis poſſimus adipiſci. hoc ergo ad mundum, & reſurrectionem, alterum ad animam & corpus refertur cum ſubditur. {Neque de rubo vindemiant vuam.} vel quia nemo peccatis fructum acquirit animæ ſuæ, quæ ſicut vua proxima terris corrumpitur, in ſuperioribus maturatur, vel quia nemo poteſt damnationem carnis euadere, niſi quem Chriſtus redemerit, qui ſicut vua pependit in ligno. BEDA. Vel ſpinas & rubum ſæculi curas & punctiones, puto eſſe vitiorum, ficus vero & vuam dulcedinem nouæ conuerſationis & feruorem dilectionis. non autem de ſpinis ficus, neque vua de rubo colligitur quia mens adhuc veteris hominis conſuetudine depreſſa ſimilare poteſt: ſed fructus noui hominis ferre non poteſt. Sed ſciendum, quòd ſicut ferax palmes ſæpi inuolutus recumbit, portanſque fructum ſpina non ſuum vſibus ſeruat humanis, ſic dicta vel acta malorum ſiquando proſunt bonis, non hoc ipſi faciunt mali, ſed ſit de illis Dei conſilio. CYRILLVS. Poſtquam autem oſtendit quòd ex operibus poteſt diſcerni homo bonus & malus: ſicut ex fructibus arbor, nunc idem oſtendit per aliud ſignum dicens: {Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum & malus homo de malo theſauro profert malum.} BEDA. Idem eſt theſaurus cordis quod radix eſt arboris. Qui ergo in corde theſaurum patientiæ perfectique habet amoris, optimos fructus effundens diligit inimicum, & cætera facit quæ ſupra edocuit. at qui theſaurum nequam corde ſeruat, contraria facit. BASILIVS. Verbi etiam conditio cor a quo proceſſit manifeſtat: euidenter oſtendens diſpoſitionem præcordiorum noſtrorum. vnde ſequitur: {Ex abundantia enim cordis os loquitur.}

C

D

E

CHRY. Naturalis enim conſequentia eſt, vt cum intus abundet nequitia, effluant oretenus verba nequam. vnde cum audiueris hominem inhoneſta proferentem, non tantam in eo putes latere malitiam, quanta verbis exprimitur, ſed coniecta fontem riuo eſſe vberiorem. BEDA. Per oris etiam locutionem Dominus vniuerſa quæ dicto vel facto vel cogitatu de corde proferimus inſinuat, moris enim eſt ſcripturarũ verba pro rebus ponere.

m ❡ BEDA. Ne aliquis ſibi fruſtra blādiretur ex eo quod dictum eſt: {Ex abundantia cordis os loq̃tur.} quaſi verba ſolum & nō magis opera veri Chriſtiani q̃rantur, conſequenter Dominus adiungit: {Quid autem vocatis me Domine, Domine: & non fa. quæ dico?} Quaſi dicat, quid folia rectæ confeſſionis vos germinare iactatis, qui nullos operis boni fructus oſtenditis? CYRIL. Conuenit autem ſoli ſupremæ omnium naturæ dominationis & nomē & res. ATHA. Nō eſt ergo hoc verbum hominis ſed Dei oſtendentis proprium ortum a patre: Dominus enim eſt qui natus eſt a ſolo Domino, non timeas autem dualitatem, non.n. ſecundum naturam ſeparantur. CYRIL. Quæ autem ſit vtilitas in mādatorum obſeruatione, quodue damnum accidere poſſit ex inobedientia oſtendit ſubdens: {Omnis qui ve. ad me, & au. ſermo. meos, & facit eos, oſtēdam vobis cui ſimilis ſit. Similis eſt homini ædifi. do. qui fo. in altum, & po. funda. ſupra petram.} BEDA. Petra autem Chriſtus qui fodit in altum, qui præceptis humilitatis terrena omnia de cordibus fidelium eruit, ne propter commodum temporale ſeruiant Deo. BASI. Ponere autem fundamentum ſupra petram, hoc eſt inniti fidei Chriſti, vti immobilis pſeueret in aduerſis ſiue humanitus ſiue diuinitus accidant. BEDA: Vel fundamentum. domus ipſa eſt intentio bonæ conuerſationis, quæ perfectus verbi auditor in adimplendis Chriſti mandatis firmiter inſerit. AMBRO. Vel omnium fundamentum docet eſſe virtutum, obedientiam cęleſtium præceptorum, per quam domus hæc noſtra, non in profluuio voluptatum, non nequitiæ ſpiritualis incurſu non imbre mundano, non hæreticorum poſſit nebuloſis diſputationibus commoueri. vnde ſequitur. {Inunda. au. fa. illi. eſt flu. do. il. & non po. eam mouere. BEDA. Inundatio tribus modis fit, vel immundorum ſpirituum, vel improborum hominum, vel ipſa mentis aut carnis inquietudine, quantum proprijs viribus homines fidunt, inclinantur, quantum vero inuictiſſimæ illi Petræ adhærent, etiam labefactari nequeunt. CHRY. Oſtendit etiam nobis Dominus, ꝙ nullam parit fides vtilitatem, ſi fęda ſit cōuerſatio. vnde ſequitur: {Qui autem au. & non fa. ſimilis eſt homini ædi do. ſu. ſu. ter. ſine fundamento.} BEDA. Domus diaboli mundus, qui in maligno poſitus eſt, quem ſuper terram ædificat, quia obſequentes ſibi de cælis ad terrena detrahit, ſine fundamento ædificat, quia omne peccatum fundamentum non habet, quia non ex propria natura ſubſiſtit, malum quippe ſine ſubſtantia eſt, quod tamen quodcũque fit in boni natura conualeſcit. Quia vero a fundo dicitur fundamentum, poſſumus etiam fundamētum pro fundo poſitum non inconuenienter accipere, ſicut qui in puteo mergitur putei fundo retinetur, ſic anima corruens, quaſi in quodam fundi loco conſiſtit, ſi ſe in aliqua peccati menſura continet. Sed cum peccato in quo labitur non poteſt eſſe contenta, dum quotidie ad deteriora deiicitur, quaſi in puteo in quo cecidit, fundum non inuenit quo figatur. Ingruente autem qualibet tentatione, & vere mali & ficte boni peiores fiunt, donec ad extremum perpetuam labantur in pœnam. vnde ſequitur: {In quam illi. eſt fluui. & conti. ceci. & facta eſt ruina domus illius magna.} Poteſt etiam per impetũ fluminis extremi iudicij diſcrimen intelligi, quando vtraque domo conſumata, ibunt impij in ſupplicium æternum, iuſti autem

m Quid autem vocatis me Domine, Domine: & nō facitis quæ dico? Omnis qui venit ad me, & audit ſermones meos & facit eos, oſtendam vobis cui ſimilis ſit. Similis eſt homini ędificanti domum qui fodit in altum, & poſuit fundamentum ſupra petram. Inundatione autem facta, G illiſum eſt flumen domui illi, & non potuit eam mouere. Fundata enim erat ſupra petram. Qui autem audit & non facit, ſimilis eſt homini ædificanti domum ſuam ſupra terram ſine fundamēto, in quam illiſus eſt fluuius, & continuo cecidit, & facta eſt ruina domus illius magna.

CAP. VII.

Cum autē impleſſet omnia verba ſua in aures plebis, intrauit Capharnaum. H Centurionis autem cuiuſdam ſeruus male habens, erat moriturus, qui illi erat præcioſus. Et cum audiſſet de Ieſu, miſit ad eum Seniores Iudæorum, rogans eum vt veniret & ſaluaret ſeruum eius. At illi cum veniſſent ad Ieſum, rogabant eũ ſolicite dicētes ei, quia dignus eſt vt hoc illi pręſtes. Diligit.n. gentem noſtram, & ſynagogam ipſe ædificauit nobis. Ieſus autē ibat cum illis. Et cum iam non longe eſſet a domo, miſit ad eum Cēturio amicos dicens: Domine noli vexari. Nō.n. ſum dignus vt ſub tectum meum intres, propter quod & meipſum nō ſum dignũ arbitratus vt venirem ad te, ſed dic verbo, & ſanabit puer meꝰ. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus habens ſub me milites, & dico huic vade, & vadit, & alio veni, & venit, & ſeruo meo fac hoc, & facit. Quo audito, Ieſus miratus eſt: & conuer-

F in vitam æternam. CYRILLVS. Vel ſuper terram ſiſic ſuh damento ædificat, qui ſuper arenam dubietatis, quæ ſecundum opinionem eſt, ponit fundamentum ſpiritualis fabricæ, quod paucæ ſtillæ tentationum diſſiparunt. AVG. de Con. Euan. Hunc autem ſermonem Domini prolixum ſic exorſus eſt Lucas, ſicut & Matthæus. vterque enim dixit: Beati pauperes. deinde multa q̃ ſequũtur in vtriuſque narratione ſimilia ſunt, & ad extremum ſermonis ipſa concluſio prorſus eadem reperitur. ſ. de homine qui ædificat ſupra petram & ſuper arenam. poſſet ergo facili me credi eundem Lucas Domini interpoſuiſſe ſermonem: aliquas tamē prætermiſiſſe ſentētias quas Matthęus poſuit. Item alias poſuiſſe, quas Matthęus non dixit, niſi moueret quòd Matthæus in monte dicit habitum ſermonem a Domino ſedente, Lucas autem in loco campeſtri a Domino ſtante, non tamē iſtos duos ſermones longa temporis diſtantia ſeparari improbabiliter creditur, quòd & ante & poſtea quædam ſimilia vel eadem ambo narrarunt, quàmq̃ illud poſſit occurrere in aliqua excellentiori parte montis, primo cum ſolis diſcipulis fuiſſe Dominum, quando ex eis illos duodecim elegit, deinde cum eis deſcendiſſe de monte. ſ. de ipſa montis celſitudine in campeſtrem locum, id eſt in aliquam æqualitatem, quæ in latere montis erat, & multas turbas capere poterat, atque ibi ſtetiſſe, donec ad eum turbæ congregarentur, ac poſtea cum ſediſſet acceſſiſſe propinquius diſcipulos ſuos, atque illis cæteriſque turbis præſentibus, vnum habuiſſe ſermonem.

CAPVT VII.

I TYTVS. Cum perfectioribus a documentis ſuos refeciſſet diſcipulos, vadit ibi Capharnaum, ibi prodigioſa operaturus. vnde dicitur: {Cum autem impleſſet omnia verba in aures plebis, intrauit in Capharnaum. AVGVSTINVS. De Conſen. Euange. Hic intelligendum eſt, quia non antequàm hæc verba terminauit intraſſet, ſed non eſſe expreſſum poſt quantum temporis interuallum cum iſtos ſermones terminaſſet, intrauerit Capharnaũ: *ipſo quippe interuallo leproſus ille mundatus eſt, quem ſuo loco* Matthæus interponit. AMBROSIVS. Pulchre autem vbi præcepta compleuit, forma docetur ſuorum præceptorum exequi. nam ſtatim gentilis Centurionis ſeruus Domino curandus offertur. vnde ſequitur. {Centurionis autem cuiuſdam ſeruus male habens, erat moriturus, qui illi erat præcioſus,} quòd moriturum dixerit Euangeliſta non fefellit, moriturus K enim erat niſi fuiſſet ſanatus a Chriſto. EVSEBIVS. Strenuus ſiquidem in bellis erat iſte Centurio, & militibus Romanis præfectus. Quia vero ſpecialis ſeruiens eius domi languens iacebat, conſiderans quales Saluator erga cæteros virtutes agebat ſanando languidos. & iudicans quòd non ſecundum vires humanas hæc agebantur miracula, mittit ad eum, *vt ad Deum, non habito reſpectu ad apparens organum*, quo cum hominibus conuerſabatur. vnde ſequitur: {Et cum audiſſet de Ieſu, miſit ad eum Seniores Iudæorum, rogans eum vt veniret, & ſaluaret ſeruum ſuum. AVGVSTINVS. De Conſenſu Euange. Quomodo ergo verum erit quod Matthæus narrat: Acceſſit ad eum quidam centurio, cum ipſe nō acceſſerit? vbi diligenter aduertentes intelligamus Matthæum non deſeruiſſe vſitatum modum loquendi. ſi enim ipſa peruentio vſitate dicitur per alios fieri, quanto magis acceſſus per alios fieri poteſt? Non ergo abſurde Matthæus per alios facto acceſſu Centurionis

centurionis ad dominum compendio dicere voluit, ipſum potius A acceſſiſſe ad Chriſtum, quàm illos per quos verba ſua miſit, quia quo magis credidit, eo magis acceſſit. CHRY. Qualiter etiam Matthęus dicit qđ ipſe dixit. Non ſum dignus vt intres ſub tectũ meum. Lucas autem hic dicit. Quoniā rogat vt veniat. Sed mihi videtur, ꝙ Lucas ſignificat nobis iudaicas blandicias. Credibile enim eſt vt cum vellet abire centurio, retraheretur a Iudęis blandientibus & dicētibus, quia nos eũtes ducemus eum. vnde & eorum preces adulationibus plenæ sũt. Sequitur enim: {At illi cum venīſ. ad Ieſum, roga. eum ſoli. dicentes, quia dignꝰ eſt vt hoc illi præſtes, dili. enim gentem noſtrā & ſynagogam ipſe ędificauit nobis.} Decebat quidem ipſos dicere, quoniam ipſe volebat venire & ſupplicare, nos autem detinuimus calamitatem videntes & cadauer quod in domo iacebat, aut promere fidei eius immenſitatem: ſed nolebant propter inuidiam fidem viri detegere, ne magnus aliquis eſſe videretur cui preces porriguntur. ꝙ autem Matthæus ſignificat ipſum iſraelitam non eſſe, Lucas vero dicit: {Quoniam ædificauit ſynagogam:} non eſt contrarium. Potuit enim & Iudæus non eſſe & ſinagogam cōſtruxiſſe. BEDA; In hoc autem oſtendunt, quia ſicut nos eccleſiam, ſic etiam illi ſynagogam non conuentum ſolummodo fidelium, ſed etiam locum quo cōueniebāt ſint ſoliciti appellare. EVSE. Et ſeniores quidem Iudæorum pro modicis ſumptibus ad opus ſynagogæ datis C gratiam poſcunt, *ſed dominus nō propter hoc ſed pro maiori*, volens, ſcilicet generare credulitatem in cunctis mortalibus per ſuā virtutem ſeipſum exhibuit. vnde ſequitur: {Ieſus autem ibat cum illis.} AMBRO. Quod vtique non ideo faciebat, quia abſens curare non poterat: ſed vt formam tibi daret humilitatis imitandæ, ad reguli filium noluit pergere, ne videretur magis diuitiis detuliſſe, hic ipſe perrexit, ne videretur in centurionis famulo conditionem deſpexiſſe ſeruilem. Centurio vero militari tumore depoſito reuerentiam ſumit, & ad fidem facilis, & ad honorificentiā promptus. vnde ſequitur: {Et cum lon. eſſet a domo, miſit ad eum centu. ami. di. domine noli vexari.} Nō enim hominis ſed Dei poteſtate coniecit dari a Chriſto hominibus ſanitatem. Iudæi quidē dignitatem eius prætenderant, iſte vero indignum ſe aſſeruit, non ſolum beneficij, ſed etiam ſuſceptionis domini: {Nō enim dignus ſum, vt ſub tectum meum intres.} CHRY. Poſtquam enim liberatus eſt a Iudæorum tedio, tunc mittit dicens: {Ne putes præ D tedio me non veniſſe: ſed indignum reputaui te domi recipere. AMBRO. Bene autem Lucas in occurſum amicos dicit eſſe a centurione tranſmiſſos, ne præſentia ſua, & generare domini verecundiā videretur, & officio prouocaſſe. vnde ſequitur: {Proprer quod & meipſum non ſum dignus arbi. vt veni. ad te: ſed dic tantum ver. & ſana. puer meus.} CHRY. Vbi attende centurionē debitam opinionem habentem de domino. non enim dixit: Ora. ſed tantummodo iube, dubitans ne ſe humiliando renueret. Subdit: {Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſti. ha. ſub me mili. & di. huic va. & va. & alio ve. & ve. & ſer. me. fac hoc & facit.} BEDA. Hominem ſe vt poteſtati vel tribuni vel præſidis ſubditum dicit: imperare tamen minoribus, vt ſubaudiatur eum multomagis qui Deus ſit, non per aduētum tantum corporis, ſed per angelorum miniſteria poſſe implere quod vellet. repellendæ enim erant vel infirmitates corporum vel fortitudines contrarię, & verbo domini, & miniſteriis angelorum. CHRY. Eſt autē hic notandum ꝙ hoc verbum Fac, imperium deſignat dictum ſeruo, ob E hoc Deus cum hominem vellet creare non ait Vnigenito, Fac hominem, ſed faciamus hominem vt per formam conſenſus verborũ declaret equiparantiam. Quia ergo in Chriſto conſiderabat excellentiam domini, ob hoc ait: {*Dic verbo. nam & ego dico ſeruo* meo &c. Chriſtus autem non eum reprehendit, ſed eius intentionem roborauit. vnde ſequitur: {Quo audito, Ieſus miratus eſt. BEDA: Sed quis in illo fecerat ipſam fidem, niſi ille qui admirabatur? ſed & ſi alius eā feciſſet, quid miraretur, qui præſcius erat? ꝙ ergo miratur dominus, nobis mirandum eſſe ſignificat. omnes enim tales motus cum de Deo dicuntur, non perturbati animi ſigna ſunt ſed docentis magiſtri. CHRY. Vt autem liqueat tibi ꝙ dominus hoc ideo dixit vt alios inſtruat, prudenter enim euangeliſta hoc aperiens ſubdit: {Amen dico vobis nec in Iſrael tantā fidem inueni. AMBR. Et quidem ſi ſic legas: In nullo tantam fidem inueni in Iſrael, ſimplex intellectus & facilis eſt. ſi vero iuxta græcos nec in Iſrael tantam fidem inueni, fides huiuſmodi etiam

Hom. euā. 7

ſus ſequentibus ſe turbis dixit: Amen dico vobis nec in Iſrael tantam fidem inueni. Et reuerſi qui miſſi fuerant domum, inuenerũt ſeruũ qui languerat ſanũ.

b Et factum eſt: deinceps ibat Ieſus in ciuitatem, quæ vocatur Naym, & ibant cũ eo diſcipuli eius, & turba copioſa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris ſuæ. Et hæc vidua erat & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum vidiſſet dominus miſericordia motꝰ ſuper eam, dixit illi: Noli flere. Et acceſsit & tetigit loculũ. Hi autem qui portabant, ſteterunt. Et B ait: Adoleſcens, tibi dico ſurge. Et reſedit qui erat mortuus, &

electoribus, & Deum videntibus antefert. BEDA. Nō autem de omnibus retro Patriarchis, & Prophetis: ſed de præſentis æui loquitur hominibus, quibus ideo Centurionis fides antefertur, quia illi legis Prophetarumque monitis edocti, hic autem nemine docente ſponte credidit. AMBRO. Probatur autem fides domini, & ſerui ſanitas roboratur. vnde ſequitur. {Et re. qui miſ. fue. do. inue. ſer. qui lang. ſanum. Poteſt ergo meritum domini, & famulis ſuffragari: non ſolum fidei merito, ſed & ſtudio diſciplinæ. BEDA. Plenius autem hæc explicat Matthæus, ꝙ dicente domino Cēturioni: Vade, ſicut credidiſti fiat tibi, *ſanatus ſit puer* ex illa hora. *Sed beato Lucæ moris eſt*, quæ plene viderit ab aliis euangeliſtis expoſita abbreuiare, vel etiam de induſtria præterire; quæ vero ab eis omiſſa, uel breuiter cognouerit tacta dilucidare ſolertius. AMBRO. Myſtice autem ſeruo Centurionis populus nationum, qui mundanæ ſeruitutis vinculis tenebatur, æger lætalibus paſſionibus, beneficio domini ſanandus exprimitur. BEDA. Centurio autem cuius fides Iſraeli præfertur, electos e Gentibus oſtendit, qui quaſi centenario milite ſtipati uirtutum ſpiritualium ſunt perfectione ſublimes. numerus enim centenarius, qui de leua transfertur ad dexteram in cœlis uitæ ſignificatione poni conſueuit. Tales ergo pro his neceſſe eſt domino ſupplicent, qui adhuc ſpiritu ſeruitutis præmũtur; nos autem qui de Gentibus credimus, non ipſi ad dominum venire *poſſumus, quem in carne* uidere non ualemus: ſed ad eum accedere debemus per fidem. Seniores autem Iudæorum mittere, hoc eſt ſummos eccleſiæ uiros, qui nos ad dominum præceſſerũt ſuppliciter obſecrando patronos acquirere, qui nobis teſtimoniũ reddentes, ꝙ eccleſiam ædificare curemus, pro noſtris peccatis intercedant. Pulchre autem dicitur, quia Ieſus non longe erat a domo, quia prope timentes eum ſalutare ipſius. & qui naturali lege recte utitur, quo bona quæ nouit operatur, eo illi qui bonus eſt, aperiat. AMBR. Non uult autem Ieſum uexari Centurio, qa quem Iudæorum populus crucifixit, inuiolatum ab iniuria manere deſiderat *populus nationum*. & quod ad myſterium ſpectat, uidit in pectora adhuc Gentilium non eſſe penetrabilem Chriſtum. BEDA. Milites autem & ſerui, qui Centurioni obediũt, uirtutes ſunt naturales, quarum copiam multi ad dominum uenientes deferunt ſecum. THEO. uel aliter. Centurio eſt intellectus qui multorum in militia princeps exiſtit, dum multas in hac uita res habet. Habet autē ſeruum infirmum, irrationabilem animæ partem, iraſcibilem & concupiſcibilem dico. Et mittit ad Ieſum mediatores Iudæos. i. confeſſionis cogitationes & uerba, & confeſtim ſuſcipit ſeruum ſanum.

b ❡ CYRIL. Mira dominus miris annectit, & ſupra quidem accerſitus occurrit, hic uero non uocatus accedit. unde dicitur. {Et fa. eſt: dein. ibat in ciui, quæ uocatur Naym. BEDA: Naym eſt *ciuitas Galileæ* in ſecundo miliario montis tabor. diuino autem nutu multa turba dominum comitatur, ut multi eſſent tanti miraculi teſtes. unde ſequitur. {Et ibant cum illo diſcipuli eius, & turba copioſa.} GREG. Niſſenus. Reſurrectionis autem experimētum non ita uerbis, ſicut operibus a Saluatore didicimus, qui ab inferioribus inchoans opus miraculi, fidem noſtram aſſuefacit ad maiora. Primo quidem in ægritudine deſperata ſerui Cēturionis, reſurrectionis incœpit poteſtatem. poſt hęc altiori poteſtate ducit homines ad fidem reſurrectionis, dum ſuſcitauit filiũ uiduæ, qui ferebatur ad monumentum. unde ſequitur: {Cum autē appropin. por. ciui. ecce defun. effere. fi. uni. matris ſuæ. Diceret.n. aliquis de puero Centurionis, ꝙ moriturus non erat, ut igitur temerariam linguam compeſceret; iam defuncto iuueni, Chriſtum obuiare fatetur unico filio uiduæ. nam ſequitur. {Et hæc uidua erat, & tur. ciui. mul. cum illa.} Ærumnæ molem breuibus uerbis explicuit. Mater uidua erat, & non ſperabat ulterius filios procreare, non habebat in quem aſpectum dirigeret vice defuncti, hunc ſolum lactauerat, ſolus aderat alacritatis cauſa in domo, quicquid matri dulce, ac præcioſum, hic ſolus extiterat. CYRIL. Miſeranda paſſio, & ad fletum, & lachrimas potens prouocare. unde ſequitur. {Quam cum uidiſ. do. miſe. motus ſuper eam, dixit illi: noli flere. BEDA. q. d. Deſiſte quaſi mortuum flere, quē mox uiuum reſurgere uidebis. CHRY. Iubens autem ceſſare a lachrymis, qui conſolatur męſtos, monet nos præſentibus defunctis conſolationem recipere, reſurrectionem ſperantes, tenet autem feretrum, uita obuians morti. unde ſequitur. {Et acceſſit, & tetigit

De creatione hominis Cap. 26.

git locu.hi.au.qui porta. ſteterunt. CYRIL. Ideo autem non ſolo verbo peragit miraculum,ſed & feretrum tangit, vt cognoſcas efficax eſſe ſacrum Chriſti corpus ad humanam ſalutem: eſt enim corpus vitæ,& caro verbi omnipotentis,cuius habet virtutem:ſicut enim ferrum adiunctũ igni perficit opus ignis, ſic poſtq̃

cœpit loqui, & dedit illum matri ſuæ. Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum, dicentes: Quia Propheta ma- magnus ſurrexit in nobis, & qa Deus viſitauit plebem ſuam. Et exiit hic ſermo in vniuerſam Iudæam de illo,& in omnem circa regionem.

c Et nunciauerunt Ioanni diſcipuli eius de omnibus his. Et conuocauit duos de diſcipulis ſuis

caro vnita eſt verbo, q̃d viuificat oĩa ipſa quoque facta eſt viuificatiua & mortis expulſiua. TITVS. Nõ autem ſaluator ſimilis eſt Heliæ deflenti filium Saraptanæ,nec qualis Hæliſeus, qui proprium corpus applicuit corpori defuncti,nec qualis eſt Petrus,qui pro Thabita orauit,ſed ipſe eſt qui non entia velut entia vocat, qui mortuos vt viuos alloqui po-

Ibidem. teſt.vnde ſequitur.{Et ait, adoleſcens tibi dico ſurge.} GREG. Niſſenus: Qui dixit adoleſcentem:florentis ſignificauit temporis horam,primam producentem lanuginem, qui paulo ante muliebris erat maternorum oculorum aſpectui,iam aſpirans ad tempus ſponſalium virga generis,ſucceſſionis ramus, baculus ſenectutis. TITVS. Incuntanter autem erectus eſt,cui ſunt mandata directa.diuina enim poteſtas eſt irrefragabilis, nulla mora, nulla orationum inſtantia.vnde ſequitur. {Et reſedit,qui erat mor. & cœpit loqui,& dedit illum matri ſuæ. Indicia ſunt hæc veræ reſurrectionis: corpus enim exanime loqui nõ poteſt.nec reportaſſet mulier ad domum defunctum filium inanimatum. BEDA. Pulchre autem euangeliſta dominum prius miſericordia motum eſſe ſuper matre,ac ſic filium reſuſcitare teſtatur, vt in vno nobis exemplum imitandæ pietatis oſtenderet:in altero fidem mirandæ poteſtatis aſtrueret:vnde ſequitur.{Accepit autem omnes ti.& magnificabant Deum,dicentes, quia Propheta magnus ſur. in nobis, & quia Deus viſitauit plebem ſuam.} CYRIL. Hoc magnum fuit in populo inſenſibili & ingrato:poſt modicum enim nec Prophetam,nec ad vtilitatem populi procedere ipſum exiſtimauit. Neminem autem habitantium Iudæam hoc miraculum latuit.vnde ſequitur: {Et exiit hic ſermo in vniuerſam Iudæam, & in omnem circa regionem. AMBRO. Idoneum autem eſt dicere, ꝙ ſeptẽ reſurrectiones ante dominicam narrantur,quarum prima eſt filii Saraptanæ,ſcđa filii Sunamitis, tertia q̃ facta eſt in reliquiis Hæliſei,quarta quæ facta eſt in Naym,quinta filiæ Archiſynagogi,ſexta Lazari,ſeptima in Chriſti paſſione: multa namque corpora ſanctorum ſurrexerunt.octaua eſt Chriſti qui expers mortis remanſit vlterius, in ſignum, quòd communis reſurrectio, quæ futura eſt in octaua ætate: non tolletur morte, ſed indiſſolubilis permanebit. BEDA. Defunctus autem qui extra portam ciuitatis multis eſt intuentibus elatus,ſignificat hominem lætali funere criminum ſoporatum,& animæ mortem non cordis adhuc cubili tegentem,ſed ad multorum notitiam per locutionis operiſue iudicium quaſi per ciuitatis hoſtia propalantem. Portam enim ciuitatis puto aliquem de ſenſibus eſſe corporalibus,qui bene filius vnicus matris ſuæ fuiſſe perhibetur,quia vna eſt ex multis perſonis collecta mater eccleſia.viduam autem eſſe eccleſiam,omnis anima quæ ſe domini morte redemptam meminit agnoſcitur. AMBR. Hanc enim viduam populorum turba circunſeptam plus video eſſe q̃ fœminam,quæ reſurrectionem vnici adoleſcentis filii a pompa funeris reuocat ad vitam ſuarum cõtemplatione lachrymarũ, quæ flere prohibetur eum, cui reſurrectio debebatur. BEDA. Vel Nouati dogma cõfunditur,qui dum pœnitentium mundationem euacuare conatur, matrem eccleſiam de natorum ſuorũ ſpirituali extinctione plorantem ſpe vitæ reddendæ negat conſolari debere. AMBRO. Hic autem mortuus in loculo materialibus quatuor ad ſepulchrum ferebatur elementis,ſed ſpem reſurgendi habebat,quia ferebatur in ligno,quod & ſi nobis ante non proderat:tamen poſteaq̃ Chriſtus id tetigit, proficere cœpit ad vitam, vt eſſet indicio ſalutem populo per crucis patibulum refundendam. In ſecreto enim iacemus exanimes, cum vel ignis inmodicæ cupiditatis exeſtuat,vel frigidus humor exundat, & pigra quadã corporis habitudine vigor hebetatur animorum. BEDA. Vel loculus,in quo mortuus effertur male ſecura deſperati corporis conſcientia eſt.qui vero ſepeliendum portant,vel immunda deſideria,vel blandimenta ſunt ſociorum,qui domino loculum tangente, ſteterunt, quia ſuperni formidine iudicii tacta conſcientia, carnales ſæpe voluptates,& iniuſte laudantes coercens ad ſe reuertitur: vocantique ad vitam reſpondet Saluatori. AMBRO. Si ergo graue peccatum eſt,quod pœnitentiæ tuæ lachrymis ipſe

F lauare non poſſis, fleat pro te mater eccleſia, aſſiſtat & turba iam reſurgens a funere,& incipiens vitalia loqui,timebunt oẽs, vnius enim exemplo omnes corriguntur. Laudabunt etiam Deum qui tanta nobis remedia vitandæ mortis indulſit. BEDA. Viſitauit autem Deus plebem ſuam, non ſolum ſemel verbum ſuum incorporando, ſed ſemper in corda mittendo. THEO. Viduam etiam potes intelligere animã virum amittentem.i.diuinum ſermonem, filius enim eſt intellectus, qui extra ciuitatem effertur viuentium. Loculus eius eſt corpus eius, quod quidam dixerunt eſſe per ſepulchrum. Tangens autem eum dominus leuat ipſum iuueneſcere faciens eum,qui ſurgens a peccato incipit loqui & alios edocere. Non enim prius ei crederetur.

Ioannes. Et miſit ad Ieſum, dicens: Tu es qui venturus es: an alium expectamus? Cum autem veniſſent ad eum viri, dixerunt: Ioãnes Baptiſta miſit ad nos ad te,dicens. Tu es qui vẽturus es, an alium expectamus? In ipſa autẽ hora multos curauit a lãguo-

G ribus ſuis,& plagis,& ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit viſum. Et reſpondens dixit illis: Euntes,renunciate Ioanni, quæ

c ¶ CYRIL. Miraculum quod omnes inhabitantes Iudæam, & Galilæam ſciuerant, referunt ſancto Baptiſtæ quidam ex eius diſcipulis.vnde ſequitur. {Et nunciauerunt Ioanni diſcipuli eiꝰ de omnibus his.} BEDA. Non ſimplici corde,vt opinor,ſed inuidia ſtimulante,nam & alibi conqueruntur dicentes:Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem,ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. CHRY. Tunc autem magis ad eum erigimur, cum incumbit neceſſitas:& ideo Ioannes detruſus in carcerem,quando magis diſcipuli eius indigebant Ieſu,tunc mittit eos ad Chriſtũ.

H Sequitur enim.{Et conuoca.duos de diſcip. Ioannes, & miſit eos ad Ieſum,dicens: Tu es qui venturus es: an alium expectamus?} BEDA. Non ait. Tu es, qui veniſti, ſed tu es qui venturus es: Et eſt ſenſus:Manda mihi,quia interficiendus ab Herode, & ad inferna deſcenſurus ſum:vtrum te & inferis debeam nunciare qui ſuperis nunciaui:an hoc non conueniat filio Dei, & alium ad hæc ſacramenta miſſurus es? CYRIL. Sed omnino reprobanda eſt talis opinio numquam enim reperimus ſacram ſcripturam diſſerere,quòd infernalibus prænunciauerit Baptiſta Ioannes ſaluatoris aduentum. Illud ẽt verum eſt dicere, ꝙ non ignorauit Baptiſta virtutem myſterii incarnationis vnigeniti: vnde & hoc cũ aliis nouerat,ꝙ illuminaturus erat in inferno manentes, cum pro omnibus guſtauerit mortem tam viuis,quàm mortuis. Sed qm̃ ſermo ſacræ ſcripturæ hunc quidem prædixit venturum tanquàm Deũ & dominum, alii vero miſſi ſunt, ſicut famuli ante Chriſtũ:

I ideo omniũ Saluator & dominus a Prophetis nominabatur, qui venit,vel qui venturus eſt,ſecundum illud Pſalmi: Benedictus q̃ venit,in nomine domini & in Abacuc,Poſt modicum,qui venturus eſt,ueniet,& non tardabit. Igitur diuinus Baptiſta quaſi nomẽ accipiens a ſacra ſcriptura,miſit quoſdam diſcipulorum ſuorum quæſituros:an ipſe ſit,qui uenit,uel qui uenturus eſt. AMBRO. Sed quomodo fieri poſſet,vt de quo dixerat. Ecce qui tollit peccatum mundi,adhuc eum Dei filium eſſe non crederet? aut enim inſolentiæ eſt ei tribuere diuina quæ neſcit, aut de Dei filio dubitaſſe perfidię eſt. Nonnulli autem de ipſo Ioanne intelligunt magnum quidem ita Prophetam vt Chriſtum agnoſceret, ſed tamen non tãquam dubium,ſed tãquàm pium vatem, quẽ venturũ crediderat,non crediſſet moriturum. Non igitur fide, ſed pietate dubitauit,ſicut & Petrus dicens,propitius tibi eſto domine, nõ fiet hoc. CIRIL. Vel ex diſpenſatione interrogat: nouerat.n. vt præcurſor paſſionis Chriſti myſterium,ſed vt diſcipulis ſuis cõſtet quanta ſit excellentia Saluatoris,ex propriis diſcipulis pru-

K dentiores miſit,quos præcepit ſciſcitari, & viua Saluatoris voce coniicere,ſi ipſe eſt qui expectabatur. vnde ſubditur: {Cum autẽ ad eum uenif.uiri dixe. Ioannes Baptiſta mi.nos ad te di. Tu es, qui venturus es:an alium expectamus? Sciẽs autem vt Deus, quo animo miſiſſet eos Ioannes,& cauſam aduentus eorum, tunc temporis egit vberiora miracula. vnde ſequitur. {In ipſa autem hora curauit multos a languoribus,& plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit viſum.} Non dicit eis expræſſe: Ego ſum,ſed ducit eos magis ad rei certitudinem,ut congrua ratione ſumentes fidem ipſius reuertantur ad eum qui miſit eos. unde non ad uerba,ſed ad propoſitum mittentis reſponſum exhibuit: nam ſequitur,{Et reſpondẽs di.il. Euntes,renunciate Ioanni quæ uidi.& audiſtis.} q.d. narrate Ioanni,quæ quidem audiſtis per Prophetas, conſummari uero uidiſtis a me. Ea enim tunc agebat,quæ prædixerant Prophetæ eum facturum. de quibus ſubdit: Quia cæci uident,claudi ambulant,leproſi mundantur,ſurdi audiunt, mortui reſurgunt. AMBRO. Plenum ſane teſtimonium quo dominũ Propheta

Cap. 4

Propheta cognoſceret,de ipſo enim fuerat prophetatum: Quia dominus dat eſcam eſurientibus, erigit eliſos, ſoluit compeditos, illuminat cæcos,& qui iſta facit, regnabit in æternum. Ergo non humanæ iſta,ſed diuinæ virtutis inſignia ſunt. Huius autem euãgelii exempla,vel rara,vel nulla inueniuntur. vnus Thobias oculos recepit, & hæc fuit Angeli non hominis medicina. Helias mortuum ſuſcitauit: ipſe tamen rogauit,& fleuit: hic iuſſit. Hæliſeus leproſũ mundari fecit: non tamen ibi valuit præcepti auctoritas: ſed myſterii figura. THEO. Sunt etiam hæc verba Iſaiæ dicentis: Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, tunc ſaliet ſicut ceruus claudus. BEDA. Et quod his non minus eſt ſubdit:{Pauperes euangelizantur,pauperes.ſ.ſpiritu vel operibus intus illuminantur,vt inter diuites & egenos in prædicatione nulla diſtantia ſit.hoc magiſtri comprobauit veritatem,quando omnis qui apud eum ſaluari poteſt equalis eſt. AMBRO. Sed tamen parua adhuc iſta dominicæ teſtificationis exempla,plenitudo fidei,crux domini,obitus ſepultura eſt. vnde addidit{Et beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me.} Crux enim etiam electis ſcandalum poſſet afferre,ſed nullum hoc maius diuinæ perſonæ eſt teſtimonium. Nihil enim eſt quod magis eſſe vltra humana videatur,q̃ totum ſe obtuliſſe pro mundo.

A audiſtis & vidiſtis. Quia cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur,ſurdi audiunt, mortui reſurgunt,pauperes euangelizantur: & beatus eſt quicũque non fuerit ſcandalizatus in me.

d Et cũ diſceſſiſſent nuncii Ioannis cœpit de Ioãne dicere ad turbas: Quid exiſtis in deſertũ videre? Arundinem vento agitatam? Sed quid exiſtis videre? Hominem mollibus veſtimentis in-

C CYRIL. Vel per hoc volebat oſtendere, ꝙ quæcumque verſabantur in cordibus eorum,ab oculis ipſius effugere nequieuerunt, ipſi enim erant qui ſcandalizabantur de ipſo. AMBRO. Myſtice autem in Ioanne ſupra diximus typum eſſe legis quæ prænuncia fuit Chriſti. Mittit ergo Ioannes diſcipulos ſuos ad Chriſtũ, vt ſupplementum ſcientiæ conſequamur,quia plenitudo legis eſt Chriſtus. Et fortaſſe iſti diſcipuli ſunt duo populi,quorum vnus ex Iudæis credidit,alter ex Gentibus,qui ideo credidit, quia audiuit. Voluerunt ergo & iſti videre,quia beati oculi qui vident: Cũ aũt venerint ad euangelium & cognouerint illuminari cæcos, ambulare claudos:tunc dicent. Oculis noſtris perſpeximus.videmur enim nobis vidiſſe quæ legimus,aut fortaſſe in parte quadam corporis noſtri, omnes videmur inueſtigaſſe dominicæ ſeriem paſſionis:fides enim per paucos ad plures peruenit: Lex ergo Chriſtum venturum annunciat,euangelii ſcriptura veniſſe confirmat.

d ¶ CYRIL. Coniecit dominus tãquam hominum ſecreta cognoſcens,aliquos dicturos,ſi vſque hodie ignorat Ioannes Ieſum, qualiter eũ oſtendebat nobis,dicẽs,Ecce agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi? vt igitur ſanaret hanc paſſionem, quæ eis acciderat,damnum quod eſt ſcandalo procedebat excluſit. vnde dicitur. {Et cum diſceſ.nuncii Ioannis,cœpit dicere de Ioanne ad turbas: Quid exiſtis in deſertum videre? arundinẽ vento agitatam?} q.d. mirati eſtis de Ioanne Baptiſta, & pluries perrexiſtis ad eum percurrentes tam longa deſerti itinera:fruſtra ſiquidem ſi ſic leuem ipſum exiſtimatis,vt ſimilis ſit arundinis declinantis quocumque agitat ventus. Talis enim eſſe videtur,ſi quæ cognouit ex læuitate ſe ignorare fatetur. TITVS. Non aũt exiſtis in deſertum,vbi nulla iocunditas,ciuitatibus omiſſis,niſi de hoc viro curam gerentes. GRECVS. Hoc autem poſt receſſum diſcipulorum Ioannis dominus dixit: Non enim præſentibus eis proferre volebat Baptiſtæ præconia,ne blandientis verba eſſe putarentur. AMBR. Non ocioſe autem Ioannis hic perſona laudatur, qui vitæ amore poſt habito iuſtitiæ formam,nec mortis terrore mutauit. Deſerto enim mundus hic comparari videtur,adhuc ſterilis, adhuc incultus,in quem negat nobis dominus ita prodeundum, vt mente carnis inflatos vacuoſque virtutis internæ viros,& fragilis gloriæ ſæcularis ſublimitate iactantes,exemplari quodam & imagine nobis putemus imitandos,quos procellis huius mundi obnoxios vita mobilis inquietat,iure arundini comparandos. GRECVS. Eſt etiam infallibile teſtimonium vitæ Ioannis veſtitus cum carcere,in quem detruſus non fuiſſet:ſi ſciuiſſet fauere principibus.vnde ſequitur.{Sed quid exiſtis videre? ho.molli.veſtimentis indũtum? ecce qui in ve.præcio.ſunt,& in delitiis,in domi.regum ſunt. Molli veſtimentis indutos viuẽtes in delitiis ſignificat. CHRY. Mollis autem veſtis diſſoluit rigidam animam,& ſi rigidum corpꝰ aſſumat,& aſperum,facile per huiuſmodi mollitiem delicatũ reddit & fragile. Facto vero corpore molliori, neceſſe eſt & animam participare læſionem: nam vt plurimum operationes ipſius conſonant diſpoſitionibus corporis. CYRIL. Qualiter ergo tanta

A ſedulitas religionis,vt carnales paſſiones ſubieceret,ad tantã ignorantiam deueniret,niſi ex mentis læuitate,quam non aſperitates, ſed illecebrę mundanæ delectant? Igitur ſi velut non colentẽ delitioſa Ioannem imitamini, date ei robur continentiæ competẽs. ſi vero nihil amplius debetur honeſtę conuerſationi, quid omiſſa reuerentia delicatorum incolam deſerti, vileque tegumen, & camelorum vellus mirammini? CHRYS. Per vtrumque autem dictorum deſignat, quòd Ioannes nec naturaliter, nec facile mobilis erat, nec vlla voluptate flecteretur. AMBRO. Et quàmuis pleroſq; mollioris cura veſtis effeminet,tamen alia videtur hoc indumẽta ſignificare humana, ſcilicet corpora, quibus anima noſtra veſtitur. Sunt autem mollia indumenta delicioſi actus, & mores: hi vero quibus fluida delitiis membra ſoluuntur, regni cęleſtis extorres ſunt, quos rectores mundi huius, atque tenebrarum cœperunt. hi ſunt enim reges qui dominantur ſuorum operum æmulos.

dutum? Ecce qui in veſte præcioſa ſunt & delitiis, in domibus regum ſunt. Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Vtique dico vobis,& pluſquàm Prophetam. Hic eſt,de quo ſcriptum eſt: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam,qui pręparabit viã tuã ante te. Dico.n.uobis maior

B ĩter natos mulierũ Propheta Ioanne Baptiſta nõ eſt. Qui aũt minor eſt ĩ regno Dei, maior ẽ illo.

CYRILLVS. Sed forte inconueniens eſt circa hoc excuſare Ioannem:fatemini enim eum imitabilẽ eſſe. vnde ſubdit. {Sed quid exiſtis videre? Prophetam? vtique dico vobis & pluſquã Prophetam. Prophetæ namque prædicabant venturum. hic autem non ſolum venturum prædicauit,ſed & præſentem indicauit, di-

C cens. Ecce agnus Dei. AMBRO. Maior ſane Propheta, in quo finis eſt Prophetarum,quia multi cupierunt videre quem iſte cõſpexit,quem iſte baptizauit. CYRIL. Cum igitur & a loco,& a veſtibus,& ex concurſu hominum morem eius deſcripſerit, introduxit Prophetæ teſtimonium, dicens. {Hic eſt, de quo ſcriptũ eſt.ſ.in Malachia: Ecce mitto Angelum meum. TITVS. Angelum appellat hominem,non quia natura eſſet Angelus: homo enim naturaliter erat,ſed quia opus Angeli exercebat,nunciando Chriſti aduentum. GRECVS. Quod autem ſubdit: {Ante faciem tuam. propinquitatem deſignat,apparuit enim hominibus prope Chriſti aduentum. quapropter & pluſquam Prophetam ipſum eſſe exiſtimandum eſt.nam & hi qui in militiis collaterales ſunt regibus,digniores & familiores ſunt. AMB. Viam autem domino non ſolum naſcendi ſcđm carnem ordine fideique nuncio, ſed etiam præcurſu quodã parauit paſſionis.vnde ſequitur. {Qui præparabit uiam tuam ante te.} Si autem & Chriſtus Propheta,

D quomodo maior hic omnibus? ſed inter mulieris non uirginis natos:maior.n. is fuit,quibus æqualis poterat eſſe ſorte naſcendi.vnde ſequitur. {Dico enim uobis: Maior inter natos mulierũ Propheta Ioanne Baptiſta non eſt.} CHRY. Sufficit quidem domini uox præbens teſtimonium præeminentiæ Ioannis inter homines,reperiet autem qui vult & rei ueritatem conſonã: ſi menſam eius conſiderauerit,ſi uitam, ſi mentis excellentiam, uelut enim qui cęlitus deſcendiſſet,degebat in terra,ferè nullam gerens curã de corpore,intellectualiter erectus in cœlum, & ſoli Deo coniunctos,de nullo mundanorum ſolicitus,ſermo ſeuerus & lenis: nam cum populo Iudæorum viriliter,& ſeruẽter, cum Rege audacter, cum propriis diſcipulis leniter conferebat: nil fruſtra vel leniter, omnia conuenienter agebat. ISIDO. Abbas: Maior etiam inter natos mulierum Ioannes,eo ꝙ ab ipſo matris vtero prophetauit,& poſitus in tenebris lumen quod iam venerat non ignorauit. AMBRO. Denique eo uſque cum Dei filio non poterat Io-

E annis eſſe ulla collatio,ut & infra angelos æſtimetur. vnde ſequitur.{Qui autem minor eſt in regno Dei,maior eſt illo BEDA. Hæc ſententia duobus modis poteſt intelligi, aut enim regnum Dei appellauit, quod nondum accepimus,in quo ſunt Angeli, & quilibet in eis minor, maior eſt quolibet iuſto portante corpus, quod aggrauat animam.aut ſi regnum Dei intelligi uoluit huius temporis eccleſiam,ſeipſum dominus ſignificauit, ꝙ naſcendi tẽpore minor erat Ioanne: maior autem diuinitatis auctoritate & poteſtate dominica, proinde ſecundum primam expoſitionem,ita diſtinguitur. {Qui autem minor eſt in regno Dei, ac deinde ſubinfertur. {Maior eſt illo.} ſecundum poſteriorem vero,ita. {Qui autem minor eſt,} ac deinde ſubinfertur. {In regno Dei,maior eſt illo. CHRY. Vt enim copia laudum Ioannis occaſionem Iudæis non daret præferendi Ioannem Chriſto, hoc ſubdidit:Ne autem putes,ꝙ comparatiue ſe dixerit maiorẽ Ioanne. AMBRO. Alia enim eſt iſta natura, nec humanis generationibus comparanda. Non poteſt enim homini cum Deo vlla eſſe collatio. CYRIL. Myſtice autem cum Ioannis prærogatiuam

gatiuam oſtẽdit, Inter natos mulierum, ponit ex oppoſito aliquid maius eo. ſ. qui per ſpiritum ſanctum natus eſt filius Dei: regnum enim donum Dei ſpiritus eſt. Quàmuis ergo ſecundum operationem, & ſanctitatem, minores ſumus his, qui legis myſterium ſunt aſſecuti, quos Ioannes ſignificat: tamen maiora per Chriſtum attingimus participes facti diuinæ naturæ.

e Et omnis populus audiens, & publicani iuſtificauerũt Deum, baptizati baptiſmo Ioãnis. Phariſæi autem, & legiſperiti conſiliũ Dei ſpreuerũt in ſemetipſis, non baptizati ab eo. Ait autem dominus: Cui ergo ſimiles dicã homines generationis huius, & cui ſimiles ſunt? Similes ſunt pueris ſedentibus in foro, & loquentibus adinuicem & dicentibus. Cantauimus vobis tybiis, & nõ ſaltaſtis: lamentauimus, & non ploraſtis. Venit autem Ioannes Baptiſta, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis. Demonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicitis. Ecce homo deuorator, & bibens vinum, amicus publicanorum & peccatorum. Et iuſtificata eſt ſapiẽtia ab omnibus filiis ſuis.

e ¶ CHRY. Præmiſſa commendatione Ioannis, magnum Phariſæorum, & Legiſperitorũ prodidit crimen, qui nec poſt publicanos baptiſma Ioãnis acceperũt. vnde dicitur. {Et omnis po. au. & pub. iuſtifica. Deum bapti. bap. Ioannis. AMB. Iuſtificatur Deus per baptiſmum, dum ſe homines peccata propria confitendo iuſtificant. qui enim peccat & confitetur Deo peccatum: iuſtificat Deum credens ei vincenti, ab eoque gratiam ſperans. In baptiſmate igitur iuſtificatur Deus, in quo eſt & confeſſio, & venia peccatorum. EVSE. Quia etiam crediderunt, iuſtificauerunt Deum: apparuit enim eis iuſtus in omnibus quæ fecit. Phariſæi autem repellendo Ioannem tãquam inobedientes non conſonabant Prophetæ dicenti: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. vnde ſequitur. {Phar. autem & Legiſpe. conſilium Dei ſpræue. in ſemetipſis non bapti. ab eo. BEDA: Hæc verba ſiue ex perſona Euangeliſtæ, ſiue ex perſona Saluatoris, vt quibuſdam placet dicta ſunt. ꝙ autem dicit. {In ſemetipſis,} vel cõtra ſemetipſos ſignificat, quia qui gratiam De reſpuit, contra ſemetipſum facit. vel ad ſemetipſos miſſum Dei conſilium ſtulti, & ingrati vituperantur noluiſſe recipere. Conſilium ergo eſt Dei, ꝙ per paſſionem & mortem Chriſti ſaluare decreuit, quod Phariſæi, & Legiſperiti ſpreuerunt. AMBRO. Non condemnamus ergo, ſicut Phariſæi conſilium Dei quod eſt in Ioannis baptiſmate, hoc eſt conſiliũ quod magni conſilii Angelus reperit. Ioannis conſilium nemo cõtemnit, Dei conſilium quis refutet? CYRIL. Erat autem quidã modus ludendi talis conſuetus apud filios Iudæorum. bipartiebatur puerorum caterua, qui rerum præſentis vitæ deridentes repentinam tranſmutationem, hi quidem canebant: hi vero merebant. ſed nec gaudẽtibus congaudebant mœrentes, nec qui gaudebant conformabant ſe flentibus. deinde arguebãt ſe inuicem improperantes incompaſſionis malitiam. tale quid paſſam fuiſſe Iudæorum plebem vnà cum principibus Chriſtus innuebat. vnde ex perſona Chriſti ſubditur: {Cui ergo di. ſimiles ho. gene. huius & cui ſi. ſunt? Similes ſunt pue. ſeden. in foro. & loquen. adinui. & dicen. Cantauimus vobis tybiis, & non ſalta. lamenta. & non ploraſtis. BEDA. Generatio Iudæorum comparatur pueris, quia doctores olim prophetas habebant, de quibus dicitur: Ex ore infant. & lacten. perfe. laudem. AMBR. Cantauerunt autem Prophetæ ſpiritualibus modulis publicæ ſalutis oracula reſultantes, fleuerunt threnis flebilibus Iudæorum dura corda mulcẽtes. Hoc canticum nõ in foro, non in plateis canebatur, ſed in Hieruſalem. ipſa eſt enim dominicum forum, in quo præceptorum cœleſtium iura conduntur. GREG. Niſſe. Canticum autem, & lamentatio nil aliud eſt quàm exceſſus. hoc quidem gaudii, illud uero mœroris. Reſonat autem quædam conſona melodia ex organo muſico, ſecundum quam dum homo pede & motu conſono corporis

Lib.2.q.11. commouetur, intrinſecam diſpoſitionem manifeſtat: & ideo dicit. {Lamentauimus, &c. AVG. de Quæſtio. euan. Hæc autem pertinent ad Ioannem, & Chriſtum. Quod enim dicit: Lamẽtauimus, & non ploraſtis, ad Ioannem pertinet, cuius abſtinentia a cibis, & potu luctum pœnitentiæ ſignificabat. vnde exponendo ſubdit. {Venit enim Ioannes Baptiſta neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet.} CYRIL. Præſumunt criminari virum qualibet admiratione dignum. Dæmoniũ habere dicunt mortificantem legem peccanti. quæ latet in mem-

Lib.2.q.11. bris. AVG. de Quæſt. euan. Quod autem dixerat: Cantauimꝰ tybiis: & non ſaltaſtis. ad ipſum dominum pertinet, qui vtendo cũ cæteris cibo & potu, lætitiam regni ſignificabat. vnde ſequitur. {Venit filius ho. man. & bi. & di. Ecce homo deuo. & bibẽs vinũ.} TITVS. Noluit enim Chriſtꝰ abſtinere ab huiuſmodi cibis ne occaſionem daret hæreticis, qui dicunt creaturas eſſe malas, & vituperant carnes, & vinũ. CYRIL. Vbi autem potuerunt oſtẽ-

F dere dominum voratorem? inuenitur enim Chriſtus vbique reprimere immoderantiam, & ad modeſtiam duceres. Conuerſabat̃ autem cum publicanis & peccatoribus. vnde contra eum dicebãt. Amicus publicanorum & peccatorum:} cum tamen nullatenus ipſe poſſet in peccatum incidere, ſed econtra fiebat eis cauſa ſalutis: non enim coinquinatur Sol radians ſup totam terram, & frequenter ſuperueniẽs immundis corporibꝰ: nec ſol iuſtitiæ læderetur conuerſando cũ prauis. Nemo autem conetur cõparare propriam menſuram dignitatibꝰ Chriſti: ſed quilibet propriã fragilitatem conſiderãs, vitet conſortia taliũ. praua namque colloquia mores corrumpunt bonos. Sequit̃: {Et iuſtificata eſt ſapientia ab omnibus filiis ſuis.} AMBR. Sapientia Dei filius eſt per naturam, nõ ꝑ perfectum, quæ iuſtificatur per baptiſma: in eo ꝙ non per contumaciam refutatur, ſed per iuſtitiam Dei munus agnoſcitur. In eo ergo iuſtificatio Dei eſt, etſi non ad indignos, & obnoxios, ſed ad innocentes per ablutionem ſanctos & iuſtos, videatur ſua munera tranſtuliſſe. CHRY. Filios autem ſapientiæ dicit ſapientes: conſueuit enim ſcriptura malos magis ex peccato, quàm ex nomine iudicare, bo-

H nos autem filios appellare informantis eos virtutis. AMB. Bene autem dicit: {Ab omnibus, quia circa omnes iuſtitia reſeruatur, vt ſuſceptio fiat fidelium, & electio perfidorum. AVG. de Quæ. euan. Vel ꝙ dicit: {Iuſtificata eſt ſapientia ab omnibus filiis ſuis,} oſtendit filios ſapientiæ intelligere, nec in abſtinendo, nec in manducando eſſe iuſtitiam, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam. non enim vſus, ſed concupiſcentia reprahendenda eſt, dummodo congruas in generibus alimentorum his, cum quibus tibi viuendum eſt. Lib.2.c.11.

f Rogabat autem illum quidã de Phariſæis, vt manducaret cũ illo. G Et ingreſſus domum Phariſæi diſcubuit. Et ecce mulier, q̃ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit, ꝙ Ieſus accubuit in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum vnguenti, & ſtans retro ſecus pedes eius lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autem Phariſæus qui vocauerat eum, ait intra ſe dicens: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret vtiq; quæ & qualis eſt mulier, quæ tãgit eũ, qa peccatrix eſt. & reſpõdens Ieſus dixit ad illum: Simõ, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magiſter dic. Duo debitores erant cuidã fęneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Nõ habẽtibus illis vnde redderẽt: donauit vtriſque. Quis ergo eum plꝰ diligit? Reſpondens Simon dixit: Aeſtimo quia is, cui plus donauit. At ille dixit ei: Recte iudicaſti. Et conuerſus ad mulierem: dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti. B Hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi nõ dediſti: hęc autem ex quo intrauit nõ ceſſauit oſculari pedes meos.

f ¶ BEDA. Quia ſuperius dictum fuerat: {Et omnis populus audien. & Publicani iuſtificauerunt Deum baptizati baptiſmate Ioannis. Idem Euangeliſta, quæ verbis propoſuerat, etiam factis aſtruit, iuſtificatam. ſ. ſapientiam a iuſtis, & pœnitentibus dicens. {Rogabat autem illum quidam Phariſæus, vt manducaret cum illo.} GREGO. Niſſenus. Hæc conſcriptio quendam vtilem intellectum ſapit. Sunt enim plerique eorum, qui ſe iuſtificant inflati ſuſpicione vani ſenſus, priuſquàm veniat verum iudicium, Homilia de muliere peccatrice.

I ſeparantes ſeipſos velut agnos ab hædis, nec tecto, nec eſcis cũ pleriſque communicare volentes, abominantes omnes quicumque non extremum, ſed medium tenent callem in vita. Lucas ergo plꝰ medicus animarum, quàm corporum, oſtendit ipſum Deum, & Saluatorem noſtrum piiſſime alios viſitãtem. vnde ſequitur: {Et ingreſſus domum Phariſæi diſcubuit.} Non vt aliquid de vitiis eius ſortiatur, ſed vt impartiatur de iuſtitia propria. CYRIL. Mulier autem inhoneſtæ vitæ, promens autem fidelem affectum, venit ad Chriſtum quaſi petentem veniam commiſſorum largiri. Sequitur enim: {Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cogno. ꝙ Ieſus accubuit in domo Phariſęi: attulit alabaſtrum vnguenti.} BEDA. Alabaſtrum eſt genus marmoris candidi variis coloribus intercincti, quod ad vaſa vnguentaria cauari ſolet, eo ꝙ optime ſeruare ea incorrupta dicatur. GREG. in Homil. Quia enim hæc mulier turpitudinis ſuæ maculas aſpexit, lauan-

K da ad fontem miſericordiæ cucurrit, conuiuantes non erubuit. nã quia ſemetipſam grauiter erubeſcebat intus, nihil eſſe credidit qđ verecundaretur foris. Diſcite quo dolore ardet, quæ flere, & inter epulas non erubeſcit. GREG. Niſſenus. Indignitatem autẽ ſuã oſtendens ſtabat poſt tergum deiectis luminibus, & effuſa coma, pedes amplectens, lachrymiſque eos perfundens: rebus triſtem animum oſtendebat, veniam implorans. Sequitur enim. {Et ſtans retro ſecus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius. GREG. in Homil. Oculis enim terrena cupierat, ſed hos iam per pœnitentiam conterens flebat. Capillos ad compoſitionem vultus exhibuerat, ſed iam capillis lachrymas tergebat. vnde ſequitur. {Et capillis capitis ſui tergebat. ore ſuperba dixerat, ſed pedes domini oſculãs, hoc in redemptoris ſui ueſtigia figebat. vnde ſequitur. {Et oſculabatur pedes eius.} Vnguentum ſibi pro odore ſuæ carnis exhibuit. Quod ergo ſibi turpiter exhibuerat: hoc iam Deo laudabiliter offerebat. vnde ſequit̃: {Et vnguento vngebat. Quot ergo

ergo in ſe habuit oblectamẽta, tot de ſe inuenit holocauſta. Conuertit ad virtutum numerum, numerum criminum, vt totũ Deo ſeruiret in patientia. quicquid ex ſe Deum contempſerat in culpa. Sic igitur męretrix effecta eſt honeſtior virginibus. Poſtquàm enim accenſa eſt pœnitentia, exarſit in Chriſti amorẽ, & hæc quidem, quæ dicta ſunt agebantur exterius. quæ vero reuoluebat eius intentio multo feruentiora his erant quæ ſolus Deus inſpiciebat. GREG. in Homil. Hæc aũt Phariſæus intuens deſpicit, & non ſolum venientem peccatricem mulierem, ſed etiam ſuſcipientem dominũ reprehendit. {videns autem Phariſæus, qui vocauerat eum: ait intra ſe dicens: Si hic eſſet Propheta, ſciret vtique quæ & qualis mulier eſt quæ tangit eum.} Ecce Phariſæus veraciter apud ſe ſuperbus, & fallaciter iuſtus, ægrum reprahẽdit de ægritudine, & medicũ de ſubuentione, quæ profecto mulier, ſi ad Phariſæi pedes veniſſet, calcibus repulſa diſcederet. Inquinari enim ſe alieno peccato crederet, quia hunc vera ſua iuſtitia non replebat. Sic & quidam Sacerdotali officio præditi, ſiquid fortaſſe iuſte exterius, vel tenuiter egerint, protinus ſubiectos deſpiciunt, & peccatores quoſque in plebe poſitos dedignãtur. Neceſſe eſt autem, vt cum peccatores quoſque conſpicimus, noſmetipſos prius in eorum calamitate defleamus, quia fortaſſe in ſimilibus aut lapſi ſumus, aut labi poſſumus: Oportet aũt vt ſolicite diſcernamus, qa

C diſtrictionem debemus vitiis: compaſſionem naturæ. Si enim feriendus eſt peccator, nutriendus eſt proximus, cum vero iam per pœnitentiam percutit ipſe quod fecit. iam noſter proximus peccator non eſt, quia hic in ſe punit quod iuſtitia diuina reprehendit. Inter duos ergo ægros, medicus aderat, ſed vnus in febre ſenſum tenebat, alter ſenſum perdiderat mentis. Illa quippe flebat, quod fecerat: Phariſæus autem de falſa iuſtitia elatus, vim ſuæ valitudinis exaggerabat. TITVS. Dominus autem, non verba eius audiens, ſed cogitationes inſpiciens, dominum ſe Prophetarum oſtendit. vnde ſequitur: {Et reſpondens Ieſus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere.} GLO. Quod quidem dixit eius cogitationi reſpondens. Phariſæus autem ex verbis domini attentior eſt factus. vnde dicitur. {At ille ait: Magiſter dic.} GREG. De duobus autem ei debitoribus, paradigma opponit, quorum vnus minus, alius amplius debet. vnde ſequitur. {Duo

D debitores erant cuidam feneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta.} TITVS: q.d. Neque tu abſque debito es, quid igitur ſi in paucioribus teneris? non ſuperbias, qa tu quoque venia eges. vnde de venia ſubdit, dicens: {Non habẽ. autem il. vnde red. donauit vtriſque.} GLO. Nullus enim poteſt per ſeipſum a debito peccati liberari, niſi diuina gratia veniã conſequatur. GREG. in Homil. Vtrorumque autem debito dimiſſo, quis amplius largitorem debiti diligat, Phariſæus interrogatur. Sequitur enim. {Quis ergo plus eum diligit?} Quibus verbis protinus ille reſpondit. {Aeſtimo quia is, cui plus donauit. Qua in re notandum eſt, ꝙ dum ſua ſententia Phariſæus conuincitur, quaſi freneticus funem portat ex quo ligetur. vnde ſequit̃. {At ille dixit ei: recte iudicaſti.} Enumerantur autem ei bona peccatricis, enumerantur & mala falſi iuſti. vnde ſequitur. {Et cõuer. ad muli. di, Simoni: vides hanc mulierem? intraui in dom. tuam.}

E AMB. q.d. facilis eſt vſus aquarum, non eſt facilis lachrymarum effuſio. tu promptis non es vſus: hæc effudit non prompta lauans lachrymis pedes meos, lauit maculas proprias, terſit comis, vt per eas ſibi aſſumat ſacros ſudores, & quibus venata eſt ad peccatum iuuentutem, venata eſt ſanctitatem. CHRY. Sicut autem vbi vehemens imber prorumpit; fit ſerenitas, ſic lachrymis effuſis apparet tranquillitas, & perit caligo reatuum, & ſicut per aquam & ſpiritum, ſic per lachrymas & confeſſionem denuo mundamur. vnde ſequitur. {Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.} Nam qui vehementer ſe ingeſſerunt malis, rurſus & bonis vehementer inſiſtent: conſcii ad quot debita ſe obligauerunt. GREGO. Tanto ergo amplius peccati rubigo conſumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. TITVS. Contingit autem ſæpius eum, qui multum peccauit, per confeſſionem purgari. Pauca vero peccantem, ex arrogantia non venire ad confeſſionis remedium. vnde ſequitur. {Cui aut minus dimittitur, minus diligit. CHRY. Opꝰ eſt ergo nobis feruenti anima, quia nihil impedit hominem fieri

A magnum. Nullus ergo conſtitutorum in peccatis deſperet. nemo virtuoſus dormiet, ne hic confidat. Sæpe enim męretrix præcedet eum, nec ille diffidat: poſſibile nãque eſt eum etiam primos ſuperare. vnde & hic ſubditur. {Dixit autem ad illam: Remit. tibi peccata tua.} GREG. Ecce qui ad medicum venerat ægra ſanata eſt, ſed de ſalute eius: adhuc alii ægrotant. Sequit̃ enim. {Et cœpe. qui ſimul accumb. dicere intra ſe, quis eſt hic q etiam pec. dimittit?} ſed cœleſtis medicus ægros non reſpicit, quos etiam de medicamento fieri deteriores vidit: eam autem quam ſanauerat, per pietatis ſuæ ſententiã confirmat. vnde ſequitur: {Dixit autem ad mulie. fid. tua te ſaluã fecit,} quia. ſ. hoc qđ petiit poſſe accipere non dubitauit. THE. Poſtquàm autem ei peccata dimiſit, non ſiſtit in remiſſionem peccati, ſed adiicit operationem boni. vnde ſubditur: {Vade in pace.} ideſt in iuſtitia, quia iuſtitia eſt pax hominis ad Deum, ſicut peccatum eſt inimicitia inter Deum & hominem. q.d. operare omnia quæ ad pacem Dei te ducunt. AMB. Hoc autem loco plerique pati videntur ſcrupulum quæſtionis, verum videantur Euangeliſtę diſcordaſſe de fide. GRECVS. Quia enim quatuor Euangeliſtæ dicunt Chriſtum vnctum fuiſſe vnguento a muliere, tres puto fuiſſe mulieres ex perſonarum qualitate, ex modo agendi, ex differentia temporum. Ioannes quidẽ narrat de Maria ſorore Lazari, quoniam ſex diebus ante Paſcha vnxit pedes Ieſu in propria domo. At Matthæus: Poſtquàm dominus dixerat: Scitis, quia poſt biduũ fiet Paſcha. ſubdit, quòd in Bethania in domo Simonis leproſi mulier fudit vnguentum ſup domini caput: non autem vnxit pedes, vt Maria. Marcus etiam, Matthæus ſimiliter: Lucas autem non circa tempus paſchæ, ſed in medio euangelii hoc refert. Chriſoſtomus autem binas aſſerit has mulieres fuiſſe, vna quidẽ quę continetur in Ioanne, alteram vero cuius mentio fit a tribus. AMB. Hanc ergo mulierem inducit Matthæus ſupra caput Chriſti effudentem vnguentum: & ideo noluit dicere peccatricem. nam peccatrix, ſecundum Lucam, ſupra Chriſti pedes effudit vnguentum. Poteſt ergo non eadem eſſe, ne ſibi contrarium Euangeliſtæ dixiſſe videantur. Poteſt etiam quæſtio meriti, & tẽporis diuerſitate diſſolui, vt adhuc illa peccatrix Lib.2.c.79.
ſit: iam iſta perfectior. AVG. de Con. Euan. Eandem enim Mariam bis hoc feciſſe arbitror intelligendum, ſemel. ſ. qđ Lucas narrauit, cum primo accedens cum humilitate & lachrymis meruit remiſſionem peccatorum. Vnde Ioannes, cum de Lazaro reſuſcitando cœpiſſet loqui, antequam veniret in Bethaniam dicit: Mariam aũt erat quæ vnxit dominum vnguento, & terſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Iam itaque hoc Maria fecerat. Quod autem in Bethania rurſum fecit, aliud eſt, qđ ad Lucæ narrationem non pertinet, ſed pariter narratur ab aliis tribus. GREG. in Homi. Myſtico autem intellectu Phariſæus de falſa iuſtitia præſumens Iudaicum populum, peccatrix mulier, ſed ad veſtigia domini veniens & plorans conuerſam Gentilitatẽ deſignat. AMB. Vel princeps huius ſæculi quidam leproſus eſt, domus autem Simonis leproſi terra eſt ergo dominus ex illis ſuperioribus locis deſcendit in terram: neq; enim ſanari potuiſſet hæc mulier quæ ſpeciem habet animæ, vel eccleſiæ, niſi Chriſtus veniſſet in terram. Merito autem ſpeciem accipit peccatricis, qa Chriſtus quoque formam peccatoris accepit: itaque ſi cõſtituas animã fideliter appropinquantem Deo, non peccatis turpibus, & obſcenis, ſed pie ſeruitutem Dei verbo, habentem immaculatæ fiduciã caſtitatis, ad ipſum Chriſti caput aſcendit. Caput autem Chriſti Deus eſt, ſed qui caput non tenet Chriſti, ille pedes teneat. Peccator ad pedes, iuſtus ad caput: habet tamen etiam ea quæ peccauit vnguentum. GREG. Quid aliud vnguento, niſi bonus odor opinionis exprimitur? ſi igitur recta opera agimus, quibꝰ opinione boni odoris eccleſiam reſpergamus, quid in corpore domini, niſi vnguentum fundimus? Sed ſecus pedes mulier ſtetit, contra pedes enim domini ſtetimus, cum in peccatis poſiti eius itineribus renitebamur. ſed ſi ad veram pœnitentiam poſt peccata conuertimur, iam retro ſecus pedes ſtamus; quia eius veſtigia ſequimur. quæ impugnabamus. AMB. Defer & tu poſt peccata pœnitentiã, vbicumque audieris Chriſti nomen accurre. In cuiuſcumque interiorem domum Ieſum intraſſe cognoueris, & ipſe feſtina cum repereris ſapientiam, cum repereris iuſtitiam in aliquibus penetralibus recumbentem, accurre ad pedes: hoc eſt, uel extremam partem,

partem quære ſapientię,lachrymis confitere peccata. Et fortaſſe F ideo non lauit pedes ſuos Chriſtus, ut eos lachrymis nos lauemus. Bonæ lachrymæ,quæ non ſolum noſtrum poſſunt lauare delictum,ſed etiam verbi cœleſtis rigare veſtigium, vt greſſus eius nobis exuberent. Bonæ lachrymæ,in quibus nõ ſolum redemptio peccatorum, ſed etiã iuſtorum refectio eſt. GREG. Lachrymis enim domini pedes rigamus, ſi quibuſlibet vltimis mẽbris domini cõpaſſionis affectu inclinemur. Capillis pedes domini tergimus, quando ſanctis eius, quibus ex charitate compatimur, ex his quæ nobis ſuperfluunt miſeremur. AMB. Expande etiã capillos; ſterne ante eum omnes corporis tui dignitates, nõ mediocres capilli ſunt,q poſſunt pedes tergere Chriſti. GREGO. Oſculatur mulier pedes,quos terſit, quod nos quoq; plene agimus ſi ſtudioſe diligimus,quos ex largitate continemus. Poteſt quoque per pedes ipſum myſterium incarnationis eius intelligi. Oſculamur igitur Redemptoris pedes, cum myſterium incarnationis eius ex toto corde diligimus. Vnguento pedes vngimus, cum ipſam humilitatis eius potentiam ſacri eloquii bona opinione prædicamus: ſed hoc etiam Phariſæus vidit, & inuidit,quia cũ Iudaicus populus Gentilitatem Deum prædicare conſpicit, ſua apud ſe malitia tabeſcit: ſic autem Phariſæus retunditur, vt p eũ perfidus ille populus oſtendatur,quia videlicet infidelis ille populus,nec ea,quæ extra ſe erant: numquàm pro domino tribuit. Cõuerſa autem Gentilitas pro eo non ſolum rerum ſubſtantiam, ſed etiam ſanguinem fudit. vnde Phariſæo dicit: {Aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem lachrymis riga.pe.meos.} Aqua quippe extra nos eſt,lachrymarum humor intra nos eſt. Infidelis etiam ille populus Deo oſculum non dedit, quia ex charitate eũ amare noluit,cui ex timore ſeruiuit,oſculum quippe dilectionis eſt ſignum, vocata autem gentilitas Redẽptoris ſui veſtigia oſculari non ceſſat,quia in eius continuo amore ſuſpirat. AMB. Nõ mediocris autem hæc meriti eſt,de qua dicitur. Intraui,ex quo nõ ceſſauit oſculari pedes meos,vt aliquis niſi ſapientiam loqui neſciat,niſi iuſtitiã diligere,niſi caſtitatem libare,niſi pudicitiã oſculari. GREG. Phariſæo autem dicitur: {Oleo caput meum non vnxiſti,{ quia ipſam quoq; diuinitatis potentia,in qua ſe Iudaic^9 populus credere ſpopondit,digna laude prędicare neglexit. {Hęc autem vnguẽto vnxit pedes meos,} quia dum incarnationis eius myſterium Gentilitas credidit,ſumma laude eius etiam ima prædicauit. AMB. Beatus qui poteſt & oleo vngere pedes Chriſti: ſed beatior qui vngit vnguento: multorum enim florum in vnum collecta ſpargit,& fortaſſe iſtud vnguentum non poſſet alius, niſi eccleſia ſola deferre,quæ diuerſi ſpiraminis innumerabiles habet flores. & ideo nemo poteſt tantum diligere quantum illa quæ in pluribus diligit. In domo autem Phariſæi, ideſt in domo legis & Prophetæ,non Phariſæus, ſed eccleſia iuſtificatur. Phariſæus.n. non credidit,iſta credebat. lex myſterium non habet, quo occulta mundantur: & ideo quod in lege minus eſt,conſummatur in euãgelio. Duo autem debitores,duo populi ſunt feneratori illi theſauri cœleſtis obnoxii. Non materialem autem feneratori huic debemus pecuniam,ſed meritorum examinata æra virtutũ,quarũ merita grauitatis pondere,iuſtitiæ ſpetię,ſono confeſſionis expẽduntur. Non mediocris autem eſt iſte denarius,in quo regis imago formatur. væh mihi ſi non habuero quod accepi, aut quia difficile quiſquam eſt,quin feneratori huic debitum integrum poſſit exoluere. væh mihi ſi non petiero concedi mihi debitum. Sed q.s eſt populus iſte,qui amplius debet,niſi nos,quibus amplius creditum eſt? Illis credita ſunt eloquia Dei. nobis creditur virginis partus Emanuel. i. nobiſcũ Deus,dñi crux,mors, reſurrectio, itaq; nõ eſt dubiũ,ꝙ plus debet q pl^9 accipit ẽm hoĩes,pl^9 fortaſſe offendit, q plus debuerit. Sed p miſericordiã dñi cã mutat,vt ampli^9 diligat q amplius debuit,ſi tñ grãm cõſequat. Et iõ,qm̃ nihil eſt qđ digne Deo referre poſſumus. væh mihi etſi nõ dilexero. Reddam^9 ergo amorem pro debito,amplius enim diligit, cui donatur amplius.

Oleo caput meum non vnxiſti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi. Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur minus diligit. Dixit autem ad illam. Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt qui ſimul accumbebant dicere intra ſe, Quis eſt hic,qui etiam peccata dimittit? Dixit autẽ ad mulierem. Fides tua te ſaluam fecit. Vade in pace.

CAP. VIII.

Et factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitates & caſtella p̃dicans & euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ quæ erant curatæ a ſpiritibus malignis, & infirmitatibus: Maria quæ vocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chuze procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ miniſtrabãt ei de facultatib^9 ſuis.

G b Cum autem turba plurima cõueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum: dixit per ſimilitudinem. Exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. Et dum ſeminat, aliud cecidit ſecus viã, & conculcatum eſt, & volucres cęli comederũt illud. Et aliud cecidit ſupra petrã, & natũ aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortæ ſpinę ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens, clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat. Interrogabant autem eũ diſcipuli eius, quę eſſet hæc parabola. Quibus ipſe dixit: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei. cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant: & audientes non intelligãt. Eſt autem hæc parabola: Semen, eſt verbum Dei. Quod autem ſecus viam, hi ſunt qui audiunt: deinde venit diabolus & tollit verbum de corde eorum, ne credentes ſalui fiant. Nã quod ſupra petrã: hi ſunt qui cũ audierint, cũ gaudio ſuſcipiunt verbum. Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt. & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit: hi ſunt qui au-

CAP. VIII.

THEO. Qui cælitus deſcendit,vt exemplum fieret nobis,& forma,inſtruit nos non pigritare in docendo. vnde dr̃. {Et factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitates & caſtella prædicans & euangelizans regnũ Dei. GRE.Na. Vadit q p̃pe de loco in locũ, nõ ſolũ vt plures lucret, ſed etiã vt multa dedicet loca. Dormit, laborat, vt ſomnum & laborem ſanctificet. plorat vt det præciũ lachrymis, prædicat cœleſtia,vt audientes exaltet. TITVS. Qui .n. de cœlo ad terram deſcendit annunciat habitãtibus terrã regnũ cœleſte,vt terrã ĩ cœlũ conuertat. Quis autem prædicare debebat regnum Dei, niſi filius Dei, cuius eſt regnum? venerũt plures Prophetæ: nõ tamen prædicauerũt regnum cœlorum. nã qualiter eorum, quæ non viderunt ſermonem prætenderent? ISIDO. Abbas. Hoc autem regnum Dei aliquibus videtur altius & melius regni cœle-

H ſti. Quibuſdam vero vnum & idem ẽm eſſentiam, ſed diuerſimode nominari,aliquando quidem regnum Dei a regnante,aliquando autem regnum cœlorum a ſubditis Angelis,& ſanctis,qui cœli dicuntur. BEDA. More autem aquilæ prouocantis ad volandũ pullos ſuos dominus pedetentim diſcipulos ſuos ad ſublimia erigit. Siquidem primo docet in Synagogis,& miracula facit: ex his duodecim,quos Apoſtolos nominat elegit, poſtmodum omnes prædicans ſecum ducit. vnde ſequitur: {Et duodecim cum illo.} Non docẽtes,aut p̃dicãtes,ſed inſtruendi ab eo. Ne aũt fœmineus ſexus prohiberi videret ſequi Chriſtũ,ſubdit. {Et mulieres aliquę q̃ erant curatæ a ſpiritibus malis,& infirmitatibus: Maria q̃ vocat Magdalena,de qua ſeptẽ dæmonia exierat.} BEDA. Maria Magdalena ipſa eſt,cuius tacito noĩe p̃xima lectio pœnitentiã noĩat. Nam pulchre Euangeliſta vbi eã cum dño iter facere commemorat,noto hanc vocabulo manifeſtat. vbi vero peccatricem, ſed pœ-

I nitentem deſcribit,mulierem gñaliter dicit,ne nomen tantę famę priſci erroris nota fuſcaret,de qua dæmonia ſeptem exiiſſe referuntur. GRE. in Homili. Quid enim per ſeptem dæmonia, niſi vniuerſa vitia intelliguntur? Quia enim ſeptem diebus oẽ tp̃s cõprahendit, recte ſeptenario numero vniuerſitas figuratur. Septẽ ergo dæmonia Maria habuit,q̃ vniuerſis vitiis plena fuit. Sequit. {Et Ioanna vxor Chuze procur. Hero. & Suſanna,& aliæ multæ, quæ miniſtra. ei de facultatibus ſuis.} HIER. contra Vigilantiũ. Conſuetudinis Iudaicæ fuit,nec ducebatur in culpã more gentis antiquo,vt mulieres de ſubſtantia ſua victũ, atque veſtitum p̃ceptoribus darẽt,hoc quia ſcandalum facere poterat in nationibus, Paulus ſe abieciſſe cõmemorat. Miniſtrabant aũt dño de ſubſtãtia ſua,vt meteret earum carnalia,cuius ipſę metebant ſpũalia, nõ ꝙ indigeret cibis dñs creaturarũ,ſed ut typũ oſtenderet magiſtrorũ ꝙ victu,atq; veſtitu de diſcipulis deberent eſſe cõtenti. BEDA. Interpretatur aũt Maria amarum mare pp pœnitentiæ rugitum.

Ho. euã. 33.

K Magdalena turris,vel melius turrenſis, a turre, de qua dr̃. Factus es ſpes mea turris fortitudinis,a facie inimici. Iohanna domus grãcius,vel domus miſericors interpratat,videlicet,quia eius eſt omne qđ viuimus. Si aũt Maria mundata a ſorde vitiorum eccleſiam de Gentibus inſinuat, cur non Iohanna eandem deſignat eccleſiam,quondam idolorum cultui ſubditam? Nam quilibet malign^9 ſpũs dum pro regno diaboli facit,quaſi Herodis procurator exiſtit. Interpretatur Suſanna lilium,aut gratia eius pp odoriferum cœleſtis vitæ candorem,aureumq; internæ dilectionis ardorem. b ¶ THEO. Quod Dauid in perſona Chriſti prædixerat, Aperiam in parabolis os meum,hic dñs implet. vnde dicitur. {Cũ aũt tur.plu,conue.& de ciuita.prope.ad eum: dixit per ſimilitudinem.} Loquitur aũt dñs per ſimilitudinem: primo quidem vt attentiores faceret auditores: cõnſueuerunt.n. hoĩes in obſcuris ſe exercitare,& ſpernere manifeſta. deinde vt non caperent indigni, quæ myſtice dicebantur. ORIG. Et ideo ſignanter dicitur: {Cũ turba plurima conueniret.} Non enim ſunt multi,ſed pauci, qui per

per arctam viam incedunt,& qui inueniunt viam,quæ ducit ad vi- A tam. vnde Matthæus dicit,ꝙ extra domum docebat per Parabolas,ſed intra domum parabolam diſcipulis expoſuit. EVSE. Satis autem congrue Chriſtus primam proponit parabolam multitudini,non ſolum tunc aſtantium, ſed etiam futurorum poſt illos inducentem ad audientiam verborũ ſuorum, cũ dicit. {Exiit qui ſeminat ſeminare ſemẽ ſuum.} BEDA. Satorem iſtum nullũ melius quàm filium Dei intelligere poſſumus, qui de ſinu patris, qua creaturæ nõ erat acceſſus egrediẽs, ad hoc venit in mundum, vt teſtimonium perhiberet veritati. CHRY. Exiit autẽ, qui vbique eſt non localiter, ſed per amictũ carnis nobis appropinquauit: Decẽter autem aduentum propriũ Chriſtus exitum nominat,eramus enim excluſi a Deo,& ſicuti cõdemnati, & rebelles regi eiecti ſunt, qui vero reconciliare vult eos exeundo ad ipſos extra cum eis loquitur: donec dignos jam factos aſpectu regio eos introducat,ſic etiam Chr̃s fecit. THEO. Exiit autem nunc,non vt agricolas perderet,aut combureret terram,ſed exiit ſeminare. ſæpe enim agricola, qui ſeminat ob aliam cauſam exiit,non ſolum vt ſeminet. EVSE. Exiuerunt autem nonnulli a patria cœleſti,& ad homines deſcenderunt: non tamen vt ſererent: neque enim ſatores erant,ſed adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi. Moyſes etiam,& Prophetæ poſt eum non

C inſeruerunt hominibus myſteria regni cœlorum, ſed retrahendo inſipientes ab errore nequitiæ,& idolorum cultu, quaſi colebant animas hominum & in noualia redigebant. Solus autem omnium ſator verbum Dei exiuit,euangelizaturus noua ſemina .ſ. myſteria regni cœlorum. THEO. Non ceſſat autem Dei filius ſemp in noſtris animabus ſeminare,non ſolum cum docet,ſed etiam cũ creat in noſtris animabus ſeminat ſemina bona. TITVS. Exiit autem,vt ſememinaret ſemen ſuum: non autem accepit verbum quaſi mutuatum,cum ipſe naturaliter ſit verbum Dei viui. Non eſt igitur ſuum proprium ſemen Pauli,vel Ioannis, ſed habent cũ acceperint. Chriſtus autem habet proprium ſemen proferens doctrinam ex ſua natura. vnde & Iudæi dicebant: qualiter hic literas nouit quas non didicit? EVSE. Docet igitur duos eſſe grad^9 eorum,qui recipiunt ſemina, primum quidem eorum, qui digni facti ſunt vocatione cœleſti,ſed labuntur a gratia propter negligẽtiam & torporem. ſecundum vero multiplicantium ſemen in bo-

D nis fructibus. Ponit autem ẽm Matthæum tres differẽtias,in quolibet gradu. Nam qui corrumpunt ſemen,non ſimilem habent p̃ditionis modum,& qui abieo fructificant, non æquam recipiunt copiam. Sanè actiones perdentium oſtendit ſemen. Quidã enim cum non peccauerint ſuis animabus inſita ſibi ſemina ſalubria p̃diderunt, ſubtracta intentione & memoria eorum per ſpiritus malignos & dæmones,qui volant per aerem,vel viros fallaces, & callidos,quæ volatilia nuncupauit. Vnde ſubdit: {Et dum ſeminat,aliud cecidit ſecus viam.} THEO. Non dixit, ꝙ ſeminans proiecit aliud ſecus viam,ſed ꝙ ſemen cecidit. Qui enim ſeminat docet rectum ſermonem,ſed ſermo diuerſimode cadit in audiẽtes. vt quidam eorum via dicantur: {Et conculcatum eſt, & volucres cœli comede. illud. CIRIL. Arida enim eſt & inculta quodam modo omnis via,eo ꝙ a cunctis conculcatur,ac nihil ex ſeminib^9 humatur in ea. Sic igitur habentes cor indocile non penetrat diuina monitio,vt poſſit laudem germinare virtutum, ſed tales ſũt via frequentata immundis ſpiritibus. Sunt iterum aliqui leuiter

E gerentes fidem in ſe quaſi in verborum ſimplicitate: horum fides caret radice,de quibus ſubditur: {Et aliud cecid. ſupra petram, & natum aruit,quia non habe. humo. BEDA. Petram dicit durũ & indomitum cor. hoc eſt autem humor ad radicem ſeminis, qđ iuxta aliam parabolam oleum ad lampades virginum nutriendas, ideſt amor & perſeuerantia virtutis. EVSE. Sunt etiam aliqui, qui per auaritiam & appetitum voluptatum, & mundanas ſolicitudines quas quidam ſpinas nuncupant, immiſſum ſibi ſemen ſuffocari fecerunt. de quibus ſubditur. {Et aliud cæci. inter ſpi. & ſimul exor. ſpinæ ſuffocauerunt illud. CHRY. Sicut enim ſpinæ non permittũt oriri ſemen,ſed ex condenſatione ſuffocant immiſſum,ſic ſolicitudines vitæ præſentis ſemen ſpirituale fructificare non ſinunt. increpandus autem eſſet agricola, qui ſuper ſenſibiles ſpinas, & petram, & viam ſeminaret. Non enim poſſibile eſt petram terram fieri,nec viam non eſſe viam, nec ſpinas non eſſe ſpinas: in rationalibus autem ſecus eſt. Poſſibile eſt enim petram

A conuerti in terram pinguem,& viam non conculcari,& ſpinas diſſipari. CYRIL. Sunt autem terra pinguis, & ferax, animæ honeſtæ & bonæ,quæ in profundo ſuſcipiunt verbi ſemina, & retinent,& fouent. Et quantum ad hoc ſubditur: {Et aliud cecidit in terram bonam,& ortum fecit fructum cẽtuplum.} Cum enim in mentem mundam ab omnibus perturbantibus verbum diuinũ infunditur, tunc immittit radices in profundum, & germinat tamquàm ſpica, & cõuenienter perficitur. BEDA. fructum .n. centuplum fructũ p̃fectum dicit. nam denarius numerus p̃ perfectione ſemper accipitur, quia in decẽ præceptis legis cuſtodia continetur. Denarius autem numerus per ſemetipſum multiplicatus,in centenarium ſurgit. vnde p centenariũ magna perfectio ſignificatur. CYRIL. Quæ autem ſit ſententia parabolæ,accipiamus per eum qui eam compoſuit. vnde ſequitur: {Hæc dicens clamabat: Qui habet au.au.audiat.} BASI. Audire pertinet ad intellectum. vnde per hoc dominus excitat ad exaudiendum,attende mentionem eorum quæ dicuntur. BEDA. Quoties enim hæc admonitio vel in euãgelio,vel in Apocalypſi Ioannis interponitur, myſticum eſſe quod dicitur,quærendumq; a nobis intentius oſtenditur. vnde diſcipuli ignorantes Saluatorẽ interrogant. Sequitur enim. {Interrogabant autem eum diſcipuli eius, quæ eſſet hæc parabola.} Nemo tamen putet finita mox

C parabola diſcipulos hoc interrogaſſe,ſed & Marcus ait, cum eſſet ſingularis interrogauerunt eum. ORI. Eſt autem parabola ſermo quaſi facti: non autem facti. iuxta quod dicitur, poſſibilis aũt fieri,rerum ſignificatiuus per tranſumptionem earum quæ in parabola traduntur. Enigma vero eſt proceſſus ſermonis in his quæ traduntur quaſi facta: quæ tamen non ſunt facta, nec poſſibilia fieri,ſignificant vero aliquid in occulto, ſicut quod dicitur in libro Iudicium,ꝙ ligna iuerunt,vt vngerent ſibi regem. Non eſt autem ad literam factum quod dicitur. {Exiit qui ſeminat} ſicut ea quæ narrat hiſtoria,poſſibile tamen fuit fieri. EVSE. Dominus vero docuit eos cauſam quare turbis per parabolas loquebatur. vnde ſubditur. {Quibus ipſe dixit. Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei. GREG. Nazan. Cum hoc audis, non introducas diuerſas naturas,ẽm quoſdam hæreticos,qui putant hos quidem eſſe pereuntis naturæ: hos vero ſalubris: quoſdam vero ſic ſe habere,ut eorum voluntas eos ducat ad peius,vel melius. Sed addas ei

D quod dicitur. {Vobis datum eſt} i. volentibus & ſimiliter dignis. THEO. His autem qui ſunt indigni tantis myſteriis obſcurẽ dicuntur. vnde ſubditur. {Cæteris autem in parabolis,vt videntes non videant,& audientes non intelligant. Videre enim ſe putant,non vident autem,& audiunt quidem, ſed non intelligunt. Huius ergo gratia hoc eis Chriſtus abſcondit,ne maius eis præiudicium generetur. ſi poſtq̃ nouerint Chriſti myſteria contempſerint. Qui enim intelligit, & poſtea ſpernit, grauius punietur. BEDA. Recte igitur in parabolis audiunt, quando clauſis ſenſibus cordis,non curant cognoſcere veritatem, obliti eius quod dominus dixerat. {Qui habet aures audiendi,audiat. GREG. in Homi. Dominus autem dignatus eſt exponere, quod dicebat, vt ſciamus rerum ſignificationes quærere etiam in his quæ per ſemetipſum voluit explanare. Sequitur enim. {Eſt autem hæc parabola: Semen eſt verbum Dei. EVSE. Deſtruentium autem immiſſa ſemina ſuis animabus tres dicit eſſe cauſas. Quidam enim de-

Ho.euã.15.

E ſtruunt in ſe ſemen reconditum,dantes leuiter auditum volentibus fallere. de quibus ſubdit. {Quod autem ſecus viam: hi ſunt qui audiunt: deinde venit diabolus,& tollit uerbum de corde eorum,ne credentes ſalui fiant.} BEDA. Qui .ſ. verbum quod audiunt,nulla fide,nullo intellectu,nulla ſaltem tentandæ vtilitatis actione percipere dignantur. EVSE. Quidam vero cum in mẽtis profundo non ſuſceperint verbum Dei, facile extinguuntur adueniente aduerſitate. de quibus ſubditur. {Nam qui ſupra petrã, hi ſunt qui cum audie. cum gau. ſuſci. uer. & hi radi. non ha. qui ad tem. cre. & in tempo. tenta. recedunt. CYRIL. Cum enim intrant eccleſiam lætanter attentant diuina myſteria,ſed ex leui uoluntate,ut autem egreſſi ſunt eccleſiam, obliuiſcuntur ſacrarum diſciplinarum,etſi fides Chriſtiana non fluctuet permanent. turbante uero perſecutione perfugam habent mentem,q a fides eorũ caret radice. GREG. in Hom. Multi boni operis initia proponunt,ſed mox ut fatigari aduerſitatibus,uel tentationibus cœperint, inchoata derelinquunt. Petroſa ergo terra humorem non habuit,

habuit,quæ hoc quod germinauerat, ad fructus perſeuerantiam non perduxit. E V S E. Quidam vero ſuffocant reconditũ in eis ſemen diuitiis,& illecebris,quaſi quibuſdam ſuffocantibus ſpinis. de quibus ſubditur. { Quod aũt in ſpinis cecidit,hi ſunt qui audie.& a ſolicitu.& diuiti.& volup.vitæ eun.ſuffo. & non refe. fructum.} G R E G. in Hom. Mirũ,quomodo dominus diuitias ſpinas interpretatus ſit, cum illę pungant iſtę delectẽt,& tamen ſpinæ ſunt, quia cogitationum ſuarũ punctionibus mentem lacerant, & cum vſque ad peccatum pertrahũt, quaſi inflicto vulnere cruentant. Duo autem ſunt quæ diuitiis iungit,ſolicitudines,& voluptates, q̧a per curam mentẽ opprimunt,& per affluẽtiam reſoluunt. ſuffocant autem ſemen, quia importunis cogitationibus guttur mentis ſtrangulant,& dum bonum deſiderium intrare ad cor non ſinunt,quaſi aditũ vitalis flatus vetant. E V S E. Hæc autem ex prouiſione a Saluatore prædicta ſunt. Sic autem ſe habere patefacit effectus:non enim aliter aliqui a verbo diuini cultus deficiunt,niſi ſecundum aliquem modorum prædictorum. ab eo. C H R Y. Et vt plura breuibus compræhendam, hi quidẽ tãquàm negligentes audire,hi tamquàm delicati & debiles,hi vero tãquàm ſerui facti voluptatis & rerum mundi a bono deſiſtũt. Bonus etiam ordo viæ,petræ,& ſpinarum,opus eſt primo memoriæ,& cautelæ: deinde fortitudinis: conſequenter contemptus p̄ſentium. Conſequenter ponit bonam terram contrario modo ſe habentem ad viam,& petram,& ſpinas,cum ſubdit:{ Quod autẽ in terram bonam,hi ſunt qui in corde bono & optimo verbum retinent,& fructum afferunt in patientia.} Nam qui ſecus viam poſiti ſunt,non retinent verbum,ſed rapit eis ſemen diabolus.qui vero ſunt in petra,non ſuſtinent in patientia tentationis inſultum propter imbecillitatem,qui vero ſunt in ſpinis non fructificant, ſed ſuffocantur. G R E G. in Hom.Terra ergo bona fructum per patientiam reddit,quia nulla ſunt bona, quæ agimus:ſi non æquanimiter etiam proximorum mala toleramus.fructum ergo per patientiam reddunt,quia cum humiliter verba ſuſcipiunt poſt flagella ad requiem ſublimiter cum gaudio ſuſcipiuntur.

c ¶ B E D A. Quia ſupra dixerat Apoſtolis: {Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei,cæteris autem in parabolis} nunc oſtẽdit per eos,aliquando etiam cæteris idem myſterium eſſe reuelandum,dicens.{Nemo aũt luc.accen.ope.eam vaſe.aut ſub le.po.ſed ſu.cande.po.vt intran.vi. lumen.} E V S E.q.d. Sicut lucerna accẽditur vt luceat, non vt operiatur ſub modio,vel lecto,ſic etiam ſecreta regni cœlorum in parabolis ædita,quàmuis lateant alienos a fide:non tamen penes omnes manifeſtum habebunt ſenſum.vnde ſubdit.{ Non enim eſt oc.quod non mani.ne abſcon.quod non co.& in pa.veniat:q.d. quàmuis plurima in parabolis dicta ſint, vt videntes non videant,& audientes,non intelligant propter ſui incredulitatem:totus tamen ſermo patebit. A V G. de Quæſt. euan. vel aliter: Totam his verbis typice docet fiduciam prædicãdi,ne quis timore carnalium incommodorum lucem ſcientiæ abſcondat.vaſis enim,& lecti nomine carnem, lucernæ autem vocabulo verbum deſignat,quod ob mœtum carnalium incommodorum occultat,qui ipſam carnem præponit manifeſtationi veritatis,& ea quaſi operit verbum.qui prædicare trepidat. Supra candelabrum autem ponit lucernam,qui corpus ſuũ miniſterio Dei ſubiicit,vt ſuperior ſit prædicatio veritatis, & inferior ſeruitus corporis. O R I. Sed & qui vult adaptare lucernam perfectioribus Chriſti diſcipulis,perſuadebit nobis per ea quæ dicta ſunt de

De Ser.dñi. Lib.1.c.12. Ioanne,quoniam ipſe erat lucerna ardens,& lucens. non decet ergo eum,qui lucernam rationalem accendit in anima, abſcondere eam ſub lecto,vbi quis requieſcit,nec ſub aliquo alio vaſe, quia q̧ facit,hoc non prouidet intrantibus domum,quibus lucerna paratur,ſed oportet ſuperponere candelabro .i.oı eccleſiæ. C H R Y. Hoc autem dicẽs, inducit eos ad vitæ diligentiam,docens eos ſtrenuos eſſe quaſi expoſitos aſpectibus omnium, ac pugnantes in mũdo quaſi in theatro:q.d.ne cõſideretis ꝙ manemus in modica parte mundi, eritis enim omnibus noti,quia tantam virtutem impoſſibile eſt latere. M A X I. Vel forſan ſeipſum appellat dominus lucernam radiantem cunctis habitantibus domum.i.mundum,cum ſit naturaliter Deus,& factus diſpenſatiue caro,& ſic quaſi lux ad inſtar lucernæ retinetur in teſta carnis per mediam animam, ſicut per lychnum ignis in teſta lucernæ. Vocat autem candelabrum

dierunt. & a ſolicitudinibus, & diuitiis,& voluptatibus vitæ eũtes ſuffocantur, & non referunt fructum. Quod autem in bonã terram, hi ſunt qui in corde bono & optimo audiẽtes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia.

c Nemo autem lucernam accẽdens operit eam vaſe, aut ſubtus lectum ponit,ſed ſupra candelabrum ponit, vt intrantes videãt lumen. Non eſt enim occultum, quod non manifeſtetur, nec abſconditum quod non cognoſcatur,& in palam veniat. Videte ergo quid audiatis. Qui enim habet dabitur illi, & quicumque non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo.

G d Venerunt autem ad illum mater & fratres eius, & non poterant adire eum præ turba. Et nũciatum eſt illi: Mater tua,& fratres tui ſtant foris volentes te videre. Qui reſpondens, dixit ad

F eccleſiam,ſupra quam verbum diuinum effulgens, quaſi quandam domum illuminat radiis veritatis. Dixit autem ſimilitudinarie vas,aut lectum corporalem cultum legis, ſub quo contineri non vult. B E D A. Inſtanter autem nos dominus docet verbo auſcultare, vt etiam & noſtro illud pectore continue ruminare, & alieno eructare ſufficiamus auditui.vnde ſequitur.{ Videte ergo quid audiatis.Qui.n. ha.da.il. & quicumq; non ha. etiam quod pu.ſe ha.auf.ab illo.} q.d. tota intentione verbo quod auditis operam date,quia qui amorem habet verbi, dabitur illi & ſenſus intelligendi qđ amat, at qui verbi audiendi amorem non habet, etſi vel naturali ingenio, vel literario callere ſe putauerit exercitio,nulla ſapientiæ dulcedine gaudebit. Sæpe enim deſidioſus ingenium accipit,vt de negligentia iuſtius puniatur, quia qđ ſine labore aſſequi poterit,ſcire contemnit, & nonnunquàm ſtudioſus tarditate intelligentiæ præmitur,vt eo maiora præmia retributionis inueniat,quo magis ſtudio inuentionis elaborat.

d ¶ T I T V S. Derelictis cognatis carnalibus dominus inſiſtebat doctrinæ paternæ,quia vero deſiderabatur propter abſentiã accedunt ad eum vnde dicitur. { Vene.au.ad illum ma.& fra.ei⁹. & nõ pote.adi.eum præ turba.} Si audiueris de fratribus domini addiſce pietatem,& intellige gratiam. nullus enim ſ̃m diuinitatẽ

H Saluatoris frater eſt,vnigenitus enim eſt,ſed pietatis gratia communicauit nobis in carne,& ſanguine, & factus eſt frater noſter cum eſſet naturaliter Deus. B E D A. Fratres tamen domini ſ̃m carnem dicuntur,non filii beatæ Mariæ genitricis Dei ſecundum Eluidium,nec filii Ioſeph de alia vxore ſecundum quoſdam putandi ſunt, ſed eorum potius intelligendi ſunt eſſe cognati. T I T V S. Putabant autem fratres eius, ꝙ cum eorum audiret præſentiam dimitteret populum,reueritus maternum nomen,& flexus amore materno.vnde ſequitur.{Et nuncia.eſt il. Mater tu. & frat.tu.fo.ſtant vo.te videre. C H R Y. Conſidera quale erat aſtante ei toto populo,& ab ore eius pendente iam inchoata doctrina,eum foras extrahere. Ob hoc dominus quaſi increpando reſpondit. Sequ tur.{Qui reſpon.di.ad eos.Mater me.& fra.me. hi ſunt,qui ver.Dei.au.& faciunt. A M B. Moralis magiſter, qui de ſe cæteris præbet exemplum præſcripturis cæteris, quoniam

I qui non reliquerit patrem,aut matrem ſuam,non eſt filio Dei dignus. Sententiæ huic ipſe primus ſe ſubiicit, non ꝙ maternæ refutet pietatis obſequia; ipſius enim præceptum eſt, qui non honorificauerit patrem & matrem, morte moriatur, ſed quia paternis ſe myſteriis amplius q̃ maternis affectibus debere cognoſcit neque tamen iniurioſe refutantur parentes, ſed religioſiores copulæ mentium docentur eſſe,q̃ corporum. ergo hic non ut quidam hæretici tendiculas aucupantur mater negatur, quæ etiam de cruce agnoſcitur,ſed neceſſitudini corporali præſcriptorũ cœleſtium forma præfertur. B E D A. Hi igitur qui verbum Dei audiunt & faciunt,mater domini vocantur,eo ꝙ illum quotidie ſuo exemplo,vel dicto quaſi parturit in cordibus proximorum,fratres quoque ſunt eius,cum & ipſi faciant voluntatem patris eius, qui in cœlis eſt. C H R Y. Non autem hoc dixit increpando matrẽ, ſed eam plurimum adiuuando.Nam ſi erga cæteros ſolicitus erat, vt generaret eis de ſe debitam opinionem:multo magis erga matrem: non autem eleuaſſet eam ad illa faſtigia, ſi ſemper expecta-

K ret honorari ab eo tãquàm a filio: non autem eum dominum reputaret. T H E O. Quidam vero hoc ſic intelligunt, ꝙ Chriſto docente quidam inuidentes,ſubſanantes eum ſuper doctrina eius dixerunt.{Mater tua,& fratres tui ſtant foris volẽtes te videre.} tãquàm propter hoc ignobilem eum demonſtrarent. & ideo qui mentem eorum cognouit,ſic eis reſpondit, quoniam non nocet vilis conſanguinitas,ſed ſi ignobilis quis exiſtat: audiat autẽ verbum Dei,ipſum conſanguineum reputat,quia tamen audire ſolũ neminem ſaluat,ſed magis condemnat, ſubiungit. { Et faciunt. } Decet enim audire & facere.verbum autem Dei dicit ſuam doctrinam:quæcumque enim ipſe dicebat,patris erant. A M B. Myſtice autem non debuit foris ſtare qui Chriſtum quærebat. Vnde & ille ait: Accedite ad eum & illuminamini.Si enim foris ſtant, nec ipſi agnoſcuntur parentes,& propter noſtrum fortaſſe non agnoſcuntur exemplum,quemadmodum nos non agnoſcimur ſi foris ſtemus. Illud quoque intelligere non abhorret,quia per figuram parentum demonſtrat Iudæos, ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem,

carnem,eccleſiamque Synagogæ credidit præferendam.B E D A. Intus enim eo docente venientes intrare nequeunt, cuius ſpiritualiter intelligere dicta negligunt:præoccupans autem turba intrauit in domum,quia differente Iudæa Gentilitas confluxit ad Chriſtum. foris aũt ſtantes volunt Chriſtum videre,qui ſpiritualem in lege ſenſum quærentes ſeſe ad cuſtodiam literę foris fixerunt,& quaſi Chriſtum potius ad docẽda carnalia cogunt exire,quàm ſe ad diſcẽda ſpiritualia conſentiunt intrare.

e ¶ C Y R I L. Quia diſcipuli omnes beneficiatos a Chriſto videbant,decebat etiam ipſos ſenſim in beneficiis Chriſti delectari : non enim ſimiliter quis conſiderat, q̃ ſiunt in alienis corporib⁹,vt in ſuo : & ideo dominus diſcipulos, & mari & ventis expoſuit. vnde dicitur. { Factum eſt autẽ in vna dierum,& ipſe aſcendit in vnam nauiculam,& diſcipuli eius, & ait ad illos : Transfretemus trans ſtagnum , & aſcenderunt. } C H R Y. Vitans quidem Lucas quæſtionem quæ ſibi fieri poſſet de temporum ordine,dicit eum in vna dierum intraſſe nauiculã. C Y R I L. Si autem vigilante domino accidiſſet tempeſtas, vel non timuiſſent diſcipuli,vel non exhorruiſſent,vel non credidiſſent eum poſſe tale aliquid facere . Quapropter dormit præſtans tempus timori. Sequitur enim. { Nauigantibus autem illis, obdormiuit,& deſcen. procel. ven. in ſtagnum. A M B R O. Supra habes,quia pernoctabat in oratione, quomodo hic in tempeſtate dormit? ſed exprimitur ſecuritas tempeſtatis, quomodo omnib⁹ timentibus ſolus intrepidus quieſcebat, ſed quieſcebat corporis ſomno cum intenderet diuinitatis myſterio: nihil enim ſine verbo fit. C Y R I L. Cum magna autem diſpenſatione videtur eſſe peractum,ne mox poſtquàm tempeſtas inuadere cœpit nauiculã, quærerent ab eo ſuffragium. Sed Poſtquàm malum inualuit, vt manifeſtior fiat diuinæ maieſtatis poteſtas.vnde dicitur. { Et compellebantur,& periclitabantur.} Quod quidem dominus permiſit exercitationis gratia,vt cum confeſſi fuerint periculum,cognoſcant miraculi magnitudinem. Vnde poſtquàm magnitudo periculi in intolerabilem metum eos vrgebat , tamquàm aliam ſpem non habentes ſalutis,niſi ſolum ipſum dominum virtutum, eum excitauerunt. Sequitur. { Acced.au.ſuſci.eum dicentes: Præce-

Lib.2.c.24. ptor,perimus. A V G.de Con.euan.Matthæus quidem dicit:Domine ſalua nos,perimus.Marcus autem, Magiſter, non ad te attinet,quia perimus?Eadem autem eſt ſententia excitantium dominum,volentiumque ſaluari. Nec opus eſt quærere, quid horum potius Chriſto dictum ſit:ſiue enim aliquid horum trium dixerint,ſiue alia verba,quæ nullus Euangeliſtarum commemorauit: tantumdem autem valentia,quid ad rem intereſt ? quãquàm etiã hoc fieri potuerit,vt pluribus eum excitantibus omnia hæc,aliud autem ab alio diceretur. C Y R I L. Non autem erat poſſibile eos perire, exiſtente cum eis omnipotente. vnde illico ſurgit Chriſtus,qui habet omnium poteſtatem, & ſedat confeſtim procellam & ventorum impetum,& ceſſauit tẽpeſtas,& facta eſt tranquillitas:in quo oſtendit ſe Deum eſſe,cui in Pſalmo dicitur . Tu dominaris poteſtati maris: motum autem fluctuum eius tu mitigas. B E D A. Sic igitur in hac nauigatione dominus vtramque vnius eiuſdemque perſonæ naturam oſtendit, dum is qui vt homo dormit in naui,furorẽ maris vt Deus verbo cohercet. CYR. Simul autem cum tempeſtate aquarum, ſoluit tempeſtatem animarum.vnde ſequitur. { Dixit autem illis: Vbi eſt fides veſtra ? } In quo verbo oſtendit,ꝙ timorem non facit tentationum inductio,ſed imbecillitas mentis. Sicut enim aurum probatur in igne,

Lib.2.c.24. ſic in tentationibus fides. A V G.de Con.Euange. Hoc autem ab aliis Euangeliſtis,aliis verbis dictum eſt. Matthæus enim dicit eũ dixiſſe:Quid timidi eſtis modicę fidei?Marcus autem dicit:Quid timidi eſtis,ne dum habetis fidem,i. illam perfectam velut granũ Synapis.hoc ergo & ille ait:Modicę fidei?Lucas autem: Vbi eſt fides veſtra?Et totum quidem dici potuit: Quid timidi eſtis ? Vbi eſt fides veſtra Modicę fidei?vnde aliud hic,aliud ille commemorat. A M B. Pacata igitur tempeſtate ad imperium Chriſti diſcipuli ſtupefacti miraculo,ſuſurrabant ad inuicem. vnde ſequitur.

eos : Mater mea & fratres mei, hi ſunt qui verbum Dei audiunt & faciunt.

e Factum eſt autem in vna dierum , & ipſe aſcendit in nauiculam,& diſcipuli eius , & ait ad illos . Transfretemus trans ſtagnum . Et aſcenderunt. Et nauigantibus illis , obdormiuit. Et deſcendit procella venti in ſtagnum , & compellebantur, & periclitabantur. Accedentes autẽ, ſuſcitauerunt eum dicentes, Præceptor,perimus. At ille ſurgens, increpauit ventum & tempeſtatem aquæ,& ceſſauit, & facta eſt tranquillitas. Dixit autem illis. Vbi eſt fides veſtra? Qui timẽtes mirati ſunt adinuicem, dicẽtes: Quis putas hic eſt? quia & vẽtis & mari imperat, & obediunt ei.

f Et nauigauerũt ad regionem Gerazenorũ,quæ eſt contra Galilæam. Et cum de naui egreſſus eſſet ad terram, occurrit illi vir

B quidam qui habebat dæmoniũ iam temporibus multis,& veſtimento nõ induebãt,neque in domo manebat , ſed in monumentis . Is vt vidit Ieſum,procidit ante illum , & exclamans voce magna, dixit: Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili Dei altiſsimi? Obſecro te , ne me torqueas.

A {Qui timentes,mirati ſunt ad inuicẽ dicẽtes:Quis putas hic eſt? quia & ventis imperat & mari,& obediunt ei. Non aũt diſcipuli; vt ignorantes eum,hoc dixerunt adinuicem. Nouerant eum Deũ eſſe & filium Dei Ieſum. admirantur aũt innatæ poteſtatis abundantiam,& diuinitatis gloriam, quàmuis ſimilis nobis eſſet,& viſibilis ſ̃m carnem. vnde dicunt. { Quis eſt hic.i.qualis, & quãt⁹, & in quanta virtute & maieſtate? Imperioſum.n.eſt opus dominatiuum p̄ceptũ, non ſeruilis petitio. B E D A.Vel non diſcipuli, ſed nautæ, & alii mirantur qui in naui erant. Allegorice autem mare,vel ſtagnum tenebroſus eſt, & amarus mũdi æſt⁹. Nauicula arbor crucis, cuius beneficio fideles adiuti emerſis mundi fluctibus obtinent littus patriæ cœleſtis. A M B. Itaque dñs, qui ſe intelligit propter diuinum in terras myſterium veniſſe , relictis parentibus nauem aſcendit. B E D A. Aſcendunt aũt & diſcipuli admoniti cum eo.vnde ipſe ait:Siquis vult poſt me venire abneget ſemetipſum , & tollat crucem ſuam,& ſequatur me. Diſcipulis nauigantibus , ideſt fidelibus ſæculum calcantibus , & futuri ſæculi animo quietem me-

C ditantibus,& per ſanctiſpiritus flatum,vel etiam proprii remigij conatum infidos mundi faſtus certatim poſt terga iactantibus,ſubito obdormiuit dñs.i.aduenit tp̄s dñicæ paſſionis,& deſcendit p̄cella,quia domino ſomnum mortis in cruce ſubeunte fluctus perſecutionum dæmoniacis flatibus excitati exurgunt.fluctibus autẽ non domini patientia turbatur,ſed diſcipulorum imbecillitas cõcutitur & trepidat,qui ſuſcitarunt dñm,ne eo dormiente pereãt, quia cuius mortem viderant,reſurrectionem optant,quæ ſi differretur,ipſi in perpetuum perirent. Vnde ſurgens increpat ventũ, quia celeri reſurrectione ꝑ mortẽ deſtruit ſuperbiam diaboli,qui habebat imperium mortis.Tempeſtatem autem aquæ facit ceſſare,quia rabiem Iudæorum morti eius inſultantium reſurgens labefacit. A M B. Et aduertas,ſine tentatione neminẽ poſſe ex hoc vitæ curriculo demigrare,quia exercitium fidei tentatio eſt. Subiecti igitur ſumus nequitiæ ſpũalis procellis,ſed quaſi peruigiles nautæ gubernatorem excitemus,qui non ſeruiat,ſed imperet ven-

D tis,qui etſi iam non dormiat ſui corporis ſomno, caueamus tamẽ, ne noſtri corporis ſomno nobis dormiat,& quieſcat . Bene autem arguunt qui præſente Chriſto timebant,cum vtique ibi aderat, q̧ perire non poſſet. B E D A. Cui ſimile eſt,ꝙ poſt mortem diſcipulis apparẽs exprobrauit incredulitatẽ eorum,& ſic tumidis gurgitibus ſedatis,patefecit cunctis potentiam ſuæ diuinitatis.

f ¶ C H R Y. Saluator nauigando vnà cum diſcipulis ad portũ peruenit.vnde dicitur:{Et nauigauerũt ad regio.Gerazæ, quæ eſt contra Galilæam. T I T V S : Veraciora exemplaria nec Gerazænorum habent,nec Gadarorum,ſed Gergezinorum.eſt.n.Gadara ciuitas in Iudæa:ſtagnum aũt vel mare , nullatenus inuenitur in ea,ſed Geraza ciuitas Arabiæ eſt,nec ſtagnum, nec mare iuxta habens.Eſt aũt Gergeza a qua Gergeſei vrbs antiqua iuxta Tyberiacum ſtagnum,circa quã eſt rupes ſtagno vicina,in quod oſtenditur deiectos fuiſſe porcos a dæmonibus,quia tamen Geraza, & Gadara confinium habent cum terra Gergezinorum. veriſimile eſt in-

E de ad horum terram porcos fuiſſe adductos. B E D A. Geraza .n. vrbs eſt inſignis Arabiæ trans Iordanem iuncta mõti Galaad,quã tenuit tribus Manaſſe,non longe a ſtagno Tyberiadis, in quo porci præcipitati ſunt. C H R Y. Cum autem dñs deſcendiſſet a mari, occurrit ei aliud terribilius miraculum. nam dæmoniacus tamquàm ſeruus videns dñm ſeruitutem confitetur.vnde ſequit̃. {Et cum egreſ.eſſet ad ter,occur.ei vir quidam qui dæmonium habebat iam tp̄ibus multis. A V G. de Con.Euan. ꝙ Matthæus duos Lib.2.c.24. dicit fuiſſe dæmoniacos. Marcus autem & Lucas vnũ commemorant,intelligas vnum eorum fuiſſe perſonæ alicuius clarioris, & famoſioris,quem regio illa maxime dolebat, & pro cuius ſalute plurimum ſatagebat. Hoc volentes ſignificare duo Euangeliſtæ ſolum commemorandum iudicauerunt,de quo facti huius fama latius præclariuſque fragauerat. C H R Y. Vel Lucas elegit ex illis duobus eum, qui ſæuior erat . vnde flebilius narrat eius infortunium cum ſubdit, { Et veſtim.non indue. neq; in do,

ma.ſed in mo. Viſitant autem dæmones mortuorum ſepulchra, volentes imbuere homines periculoſa doctrina, quòd ſcilicet mortuorum animæ dæmones fiunt. CYRIL. Quòd autem nudus petebat defunctorum ſepulchra, dæmonia ferocitatis erat indiciũ: permittit autem quoſdam diſpẽſatiue Deus ſubeſſe dæmonibus, vt nos perpendamus p eos quales ſunt dæmones erga nos, vt rẽnuamus ei ſubiici velle, & ſic vno patiente ædificantur quamplures. CHRY. Quia vero hominem eum populi fatebantur acceſſerunt dæmones diuinitatem prædicantes ipſi⁹, quam etiam mare ſua tranquillitate clamauerat: vnde ſequitur. {Is vt vidit Ieſum proci. ante il. & excl. vo. ma. & dixit.} CYRIL. Attendas hic timorem annexũ audaciæ, & deſperationi multæ. ſignum enim diabolicæ deſperationis eſt in audendo dicere. {Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili Dei altiſſimi?} Timoris vero cum præcatur. {Obſecro te, ne me torqueas. Sed ſi noſti eũ eſſe filium Dei altiſſimi, fateris eum Deum cœli & terræ, & eorum quæ continentur in eis. Qualiter igitur non tua, immo ſua vſurpas, & dicis: {Quid mihi & tibi? Quis autem principum terrenorũ omnino ſubſtinebit a Barbaris laceſſiri ſuo ſubiectas imperio? vnde ſequitur: {Præcipie. n. ſpi. immun. vt exi. ab homine.} Et neceſſitatem præcepti oſtendit ſubdens. {Multis enim tẽ. arri. il. & vincie. ca. & compedibus cuſto. & ru. vin. age. a demo. in deſerto.} CHRY. Vnde, quia nemo audebat dæmoniacum tenere: ipſe Chriſtus ad eum vadit alloquens ipſum. Sequitur. {Interroga. au. il. Ie. di. Quod ti. no. eſt.} Non velut inſcius nomen inquirit, ſed vt confeſſa peſte quam tolerabat, virtus curantis gratior emicaret. BEDA. Sed & noſtri temporis Sacerdotes qui per exorciſmi gratiam dæmones eiicere norunt, ſolent dicere patientes non aliter valere curari, niſi omne quod ab immundis ſpiritibus vigilantes dormienteſue pertulerint, confitendo patenter exponant, & maxime quando corporis humani concubitum petere ſe, ac patrare confingunt. vnde & hic confeſſio ſubditur. {At ille dixit: Legio. quia intra demo. mul. in eum.} GREGO. Niſſenus: Imitantes quidam dæmones ſupernas malitias, & legiones Angelicas dicunt ſe legionem, ſicut & eorum princeps dicit ſe poſiturũ thronum ſuper aſtra, vt fiat altiſſimo ſimilis. CHRY. Poſtquàm autem dominus ſuperuenerat, dæmonibus creaturam Dei perturbantibus, putabant eum propter exceſſum eorum quæ fiebant nõ expectare tempus ſupplicii, & quia culpam diffiteri nõ poterant, inſtant ne cito ſuſtineant pœnam. vnde ſequitur. {Et roga. il. ne im. il. vt in abyſ. irent.} THEO. Quod quidem poſtulant dæmones volentes adhuc cum hominibus conuerſari. CYRIL. Hoc autem palam eſt, ꝙ æmulæ cateruæ maieſtatis diuinæ, ineffabili potenita Saluatoris detrudebantur ad inferna. MAXI. Statuit autem Deus vnicuique maneri ei peccatorum conſonam pœnam, gehennam ignis propter carnis incendium, ſtridorem dẽtium propter riſum laſciuum, intolerabilem ſitim propter voluptatem & crapulam, peruigilem vermem propter obliquum, & malignum cor, caliginem perpetuam propter ignorantiam, & fallaciam, lymbum abyſſi propter ſuperbiam. vnde dæmonibus tãquam ſuperbis abyſſus delegatur: Sequitur, {Erat autem ibi grex mul. por. paſcentium in monte.

Lib. 2. c. 24. AVG. de Conſ. Euange. Quod Marcus dixit circa montem fuiſſe gregem porcorum: Lucas autẽ in monte, non repugnat. grex enim porcorum tam magnus fuit, vt aliquid eius eſſet in monte aliquid circa montem: erant enim duo millia porcorum, ſicut Marcus expræſſit. AMBRO. Dæmones autem cœleſtis luminis claritatem ſuſtinere non poterãt, vt qui oculos dolent radios Solis ferre non poſſunt. CYRIL. Et ideo turba immundorum ſpirituum petit mitti in conformẽ ſibi gregem immundorum porcorum. Sequitur. {Et roga. eum, vt permit. eos in il. ingredi. ATHA. in vita Antonii. Quòd ſi ſuper porcos poteſtatem non habent: multo magis nullum habent dominium contra homines factos ad imaginem Dei. oportet ergo Deum ſolum timere: contemnere autem illos. CYRILL. Dominus autem conceſsit eis poteſtatem, vt hoc inter cætera fiat nobis cauſa ſalutis, & roboris ſpes. Sequitur: {Et permiſit illos.}

Præcipiebat enim ſpiritui immũdo, vt exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur cathenis, & cõpedibus cuſtoditus & ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deſerto. Interrogauit autem illum Ieſus dicens: Quod tibi nomen eſt? At ille dixit: Legio. quia intrauerant dæmonia multa in eum. Et rogauerunt illum ne imperaret illis, vt in abyſſum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum paſcentium in monte, & rogabant eum, vt permitteret eis in illos ingredi. Et permiſit illos. Exierunt ergo

G dæmonia ab homine, & intrauerunt in porcos, & impetu abiit grex per præceps in ſtagnum, & ſuffocatus eſt. Quod vt viderũt factum qui paſcebant fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem & in villas. Exierunt autem videre quod factum eſt. & venerunt ad Ieſum, & inuenerunt hominem ſedentem, a quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſana mente ad pedes eius, & timuerũt. Nunciauerunt aũt illis & qui viderant, quomodo ſanus factus eſſet a legione. Et rogauerunt illum omnis multitudo Gerazenorum, vt diſcederet ab ipſis, q̃a magno

F Conſiderare ergo oportet, quòd dæmones praui ſunt, & hoſtiles his, qui eis ſunt ſubditi, vt poteſt patere ex eo, quòd præcipitauerunt, & ſuffocauerunt in aquis. vnde ſequitur. {Exie. ergo dæmo. ab ho. & intra. in por. & impe. abiit grex per præceps in ſta. & ſuffo. eſt.} Et ideo conceſsit eis Chriſtus petentibus, vt ex euẽtu appereat quàm ſint crudeles. Erat etiã neceſſarium oſtendere filium Dei prouidentiam rerum habere non minus q̃ pater, vt æqualitatis decor in vtroque appareat. TITVS. Fugam autem paſtores arripiunt, ne cum porcis perirent. vnde ſequitur. {Quod vt vide. fa. qui paſce. fu. & nuncia. in ciuit. & in vil. & huiuſmodi terro. ciui. intulerũt. Duxit autem eos ad Saluatorem damni neceſſitas. Sequitur. {Exie. au. vide. quod fa. eſt, & ve. ad Ieſum.} Vbi cõſidera, ꝙ dum Deus homines punit in rebus confert beneficium animabus. Cum autẽ profecti eſſent, viderunt ſanum eum qui iugiter vexabatur. Sequitur. Et inue. ho. ſe. a quo dæmo. exi. veſtitum. Qui antea continuo nudus erat, {ac ſana mente ad pedes eius.} non enim diſcedit a pedibus, a quibus eſt nactus ſalutem, & ſic agnoſcentes ſignum, mirati ſunt paſsionis remedium, & obſtupuerunt in facto. Sequitur.

H {Et timuerunt.} Hoc autem factum partim viſu cõperiunt, partim verbis audiuerant. Sequitur: {Nunciauerunt autem illis qui viderant quomodo ſanus factus eſt a legione. Opotebat autẽ eos ſupplicare domino ne inde recederet, ſed cuſtos eſſet regionis ne dæmones haberent acceſſum ad eos: ſed præ timore propriam ſalutem amiſerunt: rogantes Saluatorem recedere. Sequitur. {Et rog. il. om. multitu. regionis Gerazenorum, vt diſcederet ab ipſis, quia timore magno tenebantur.} THEO. Timebant enim ne iterum damnum aliquod paterentur, ſicut paſsi fuerant in ſubmerſione porcorum. CHRY. Attendas autem Chriſti humilitatem, poſtquàm enim collatis a ſe talibus beneficiis emittebant eum, non obſtat, ſed diſcedit. eos qui ipſos indignos ſua doctrina promulgauerant reliquens. Sequitur. {Ipſe autem aſcendens nauim reuerſus eſt.} TITVS. Sed eo diſcendente, ille, qui paſſus

I fuerat a Saluatore non diſcedit. Sequitur. {Et rogabat illum, a quo dæmonia exierant, vt cum eo eſſet. THEO. Nam ſicut expertus timebat ne forte elongatus a Ieſu, rurſus dęmonibus eſſet paratus, dominus autem oſtendit ei, quòd quàmuis non ſit cum eo præſentialiter, tamen poteſt eum gratia ſua protegere. Sequitur enim: {Dimiſit autem eum Ieſus dicens: Redi in domum tuã, & narra quanta tibi fecit Deus. Non autem dixit: Quanta tibi feci ego, formam præbens humilitatis, vt rectitudines noſtras referamus in Deum. TITVS. Nec tamen præuaricatur in lege veritatis, quicquid enim filius operatur, pater operatur. Cur autem qui vbique omnes liberatos monebat nulli dicere huic liberato a legione dicit, narra quanta tibi fecit Deus, quia ſcilicet tota regio illa Deum ignorabat irretita cultibus dæmonium. Vel verius, quandoquidem ad patrem retorquet miraculum dicit. {Narra.} cum vero loquitur de ſeipſo monet nulli dicere. Ille autem qui liberatus eſt a dæmonibus: nouerat

K Deum eſſe Ieſum, & ideo prædicauit quanta fecit illi Ieſus. Sequitur enim: {Et abiit per vniuerſam ciuitatem prędicans quanta illi fecit Ieſus. CHRYSOSTOMVS. Et ſic illos qui ſe indignos ſua doctrina promulgauerant derelinquens ſtatuit eis eum in magiſtrum, qui fuerat a dæmonibus liberatus. BEDA. Myſtice autem Geraſa ſignificat nationem Gentiũ, quas poſt paſsionem, & reſurrectionem ſuam dominus per prædicatores viſitauit, vnde Geraſa, vel Gergeſi, vt quidam legunt, interprætatur colonum eiiciens, idest diabolum, a quo prius incolebatur, vel aduena propinquans, qui prius longe erat. AMBROSIVS: Licet autem diſcordet numerus curatorum a Chriſto ſecundum Lucam & Matthęum, tamen concordat myſterium. Vt enim iſte qui habebat dæmonium populi Gentilis eſt figura, duo quoque illi ſimiliter figuram populi Gentilis accipiunt, quoniam cum tres filios Noe generauerit: Sem, Cham, & Iaphet: Sem tantummodo familia in poſſeſſionem aſcita eſt Dei, ex duobus illis diuerſarum nationum populi

A populi pullularunt, qui multis, inquit, temporibus habebat dæmonium, vtpote, qui a diluuio vſq; ad aduentum domini vexabatur. Nudus autem erat, quia tegumentum naturæ ſuæ & virtutis amiſit.

Lib. 2. q. 13. AVG. de Quæſt. euan. In domo non habitabat: hoc eſt in cõſcientia ſua non requieſcebat. In monumentis manebat, idest in mortuis operib⁹, hoc eſt peccatis delectabatur. AMBRO. Vel quid ſunt corpora pfidorum, niſi quędam ſepulchra, in quibus Dei verba non habitant?

Lib. 2. q. 13. AVGV. de Quæſt. euang. Quòd autẽ compedibus ferreis, & cathenis ligabatur, ſignificat graues & duras leges Gẽtium, quibus etiam in eorum republica peccata cohibentur, ꝙ autem vinculis talibus diruptis agebatur a dæmonio in deſertũ, ſignificat ꝙ etiam ipſis tranſgreſſis legibus ad ſcelera cupiditate ducebatur, quæ iam vulgarem conſuetudinem excederet, ꝙ vero in eo legio dæmonum erat, ſignificatæ ſunt gentes quæ multis dæmonibus ſeruiebant. ꝙ in porcos paſcentes in montibus dæmonia ire conceſſa ſunt, ſignificat etiam immundos, & ſuperbos homines, quibus dæmonia dominantur propter idolorum cultus. AMBRO. Porci. n. hi ſunt, qui immundorum vſu animalium vocis, & rationis expertes, lutulentis vitæ ſuæ actibus, naturalium coinquinauerunt ornamenta virtutum.

Lib. 2. q. 13. AVG. de Quæſt. euan. ꝙ autem in ſtagnum præcipitati ſunt, ſignificat ꝙ iam clarificatur eccleſia, & liberato populo Gentium a dominatione dominorum, in abditis agunt ſacrilegos ritus ſuos, qui Chriſto credere noluerunt, cæca & profunda curioſitate ſubmerſi. AMBRO. Impetu autem feruntur in præceps, quoniam nullius meriti contemplatione reuocantur, ſed tãquam de ſuperioribus ad inferiora per improbitatis procliue detruſi, inter fluenta mundi huius interclusõ pereunt ſpiritus commeatu. Neque enim in his, qui fluido æſtu voluptatis huc atque illuc feruntur illius ſpũs poteſt eſſe vitale commercium. Videmus igitur, quia homo ipſe ſuæ eſt auctor erumnæ: nam niſi quis porci more vixiſſet, numquàm accepiſſet in eum diabolus poteſtatẽ, aut ſi accepiſſet non ut perderet, ſed vt probaret. & fortaſſe diabolus, quia poſt domini aduentum bonos iam deprædari non poterat, non omnium hominum, ſed leuium quærit interitum, vt latro non armatis, ſed inſidiatur inermibus. Viderunt hoc magiſtri grægum, & fugerunt: Neque enim vel philoſophiæ profeſſores, vel principes Synagogæ pereũtibus populis poſſunt ferre medicinam. ſolus eſt Chriſtus, qui aufert peccata populorum.

Lib. 2. q. 13. AVG. de Quæſ. euan. Vel ꝙ porcorum paſtores fugientes iſta nunciauerũt, ſignificat quoſdam primates impiorum tamquàm Chriſtianam legem fugientes: potentiam tamen eius pergentes ſtupendo, & mirando prædicare. ꝙ autem Geraſeni cognoſcentes quod factũ eſt, rogãt Ieſum, vt ab eis diſcederet magno timore perpulſi, ſignificat magnitudinem vetuſta ſuauitate delectatam, honorare quidem, ſed nolle pati Chriſtianam legem, dum dicunt, ꝙ eam implere nõ poſſunt. Admirantes tamen fidelem populum a priſtina perdita conuerſatione ſanatum. AMBRO. Vel in Geraſenorum ciuitate ſpecies ſynagogę videtur exiſtere, qui rogabãt, vt diſcederet, quia timore magno tenebantur. Infirma enim mens non capit Dei verbum, nec poteſt pondus ſuſtinere ſapientiæ. Et ideo diuti⁹ moleſtus non fuit, ſed aſcendit ab inferioribus ad ſuperiora: Synagoga. ſ. ad eccleſiam, & egreſſus eſt per ſtagnum. nemo enim de eccleſia ad Synagogam ſine periculo tranſit ſalutis: ſed ille qui de Synagoga ad eccleſiam tranſire deſiderat, crucem ſuam tollat, vt diſcrimen euadat.

Lib. 2. q. 13. AVG. de Quæſt. euan. Quòd autem ille ſanatus cupit iam eſſe cum Chriſto, & dicitur ei: Redi in domum tuã, & narra quanta tibi fecit Deus, ſic intelligitur, vt ſic quiſquis intelligat poſt remiſſionem peccatorum redeundum ſibi in conſciẽtiam bonam, ſicut in domum, & ſeruiendum euangelio propter aliorum ſalutem, vt deinde cum Chriſto requieſcat, ne cum præpropere vult eſſe cum Chriſto, negligat myſterium prędicationis fraternæ redemptioni accommodatum.

Lib. 2. c. 28. g ¶ AVGVSTINVS de Conſenſu Euangeliſtarum. Poſt narratum ante Geraſenos miraculum, tranſit ad narrandum de Archiſynagogi filia dicens. {Factum eſt autem cum rediſſet Ieſus excepit illum turba. Erant enim omnes expectantes eum.} THEO. Simul quidem propter doctrinam, & propter miracula.

Lib. 2. c. 28. AVGVSTINVS de Conſen. Euangeliſ. Quod vero adiungit: {Et ecce venit vir, cui no. Iarius.} non continuo factum accipiendum eſt, ſed prius illud de conuiuio publicanorum, ſicut narrat Matthæus, cui rei ſic coniungit hoc, vt non poſſit aliud factum conſequenter intelligi. TITVS. Eſt autem poſitum nomen Iudæorum cauſa, qui tunc nouerunt quod accidit, vt nomen demonſtratio miraculi fiat. Acceſſit autem non aliquis infimorum, ſed princeps Synagogæ, vt magis obturarentur Iudæorum ora. vnde ſequitur. Et ipſe princeps Synagogæ erat.} Acceſſit aũt ad Chriſtum cauſa neceſſitatis: vrget enim aliquando dolor ad agẽdum ea, quæ decent ſecundum illud Pſalmi: In chamo & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te. THEOPHY. Vnde neceſſitate inſtãte cecidit ad pedes eius. Sequitur. {Et cecidit ad pedes Ieſu.} Decebat autem vt abſque neceſſitate cogente caderet ad pedes eius, & cognoſceret ipſum Deum eſſe. CHRYSOSTOMVS: Sed conſidera eius inertiam, quærit enim a Chriſto, vt in domum veniat: Sequitur: {Rogans eum vt intraret in domum eius,} ignorans ſcilicet, quòd abſens poterat liberare. nam ſi ſciuiſſet, dixiſſet ſicut Centurio. Dic verbo, & curabitur filia mea. GRECVS. Cauſa autem aduentus eis ponitur. cum ſubditur. {Quia vnica filia erat illi, domus fundamentum, ſucceſſio generis. {Ferè annorum duodecim,} in ipſo, ſcilicet flore ætatis. {& hæc moriebatur.} pro thalamis efferenda ad tumulum. CHRYSO.

C Aduenerat autem dominus: non vt iudicaret mundum, ſed vt ſaluaret, quapropter non examinat dignitatem petentis, ſed æquanimiter arripit opus, ſciens quòd maius erat futurum quod quærebatur: vocabatur autem ad remedium ægrotantis, nouit autem ſe ſuſcitaturum iam mortuam, & inſerturum terrenis firmam ſpem reſurrectionis. AMBROSIVS: Suſcitaturus autem mortuam ad faciendum fidem, Emorroiſſam ante curauit, ſicut & reſurrectio temporalis in paſsione domini celebrabatur, vt perpetua illa credatur. {Et contigit dum iret, a turba comprimebatur.} CYRILLVS: Quod maximum erat indiciũ, quòd veram carnem induerat, & omnem conculcaret ſuperbiam: neque enim a longe ſequebantur, ſed eum circundabãt. GREGO. Quædam autem mulier graui morbo detenta, ob cuius infirmitatis curam medici omnes diuitias conſumpſerant, ſolam ſpem in tanta diffidentia reperit, vt procideret domino, de qua ſequitur. {Et mulier, quę erat in flu. ſan. ab an. duod. quæ

D in me. ero. oẽm ſubſtan. ſuam. nec ab il. po. cu. ac retro.} TITVS: Qualiter autem non eſt digna præconio hæc mulier, quæ viribus extinctis corporeis ob continuum ſanguinis fluxum, & tanto populo concurrente circa illum affectu roborata, & fide pe(n)etrat populum, & retro latens tetigerat fimbriam veſtimenti. Sequitur. {Tetigit fimb. veſtimen. eius.} CYRIL. Neque enim licebat immundis, vel tangere quemquam ſanctorum, vel appropinquare viro ſancto. CHRY. Ritu autem legis huiuſmodi paſsio reputabatur immundicia magna. aliter etiam. Nondum enim nec ipſa habebat dignam opinionem de eo: non enim putauiſſet latere, ſed tamen confiſa de ſanitate accedit. THEOPHYLVS. Sicut autem cum aliquis oculum lucernæ lucenti adhibet, aut igni ſpinas ſtatim operationem illorum experitur: ſic quidem qui fidem affert potenti curare ſtatim curationem conſequitur. {Et confe. ſte. flu. ſangui. eius.} CHRY. Non autem ſola veſtimenta

E ipſius mulierem ſaluarunt: nam & milites ſortiti ſunt ea inter ſe, ſed fidei eius intentio. THEO. Credidit enim & ſaluata eſt. & vt congruum fuit, primo tetigit Chriſtum intellectualiter: deinde corporaliter. GRECVS. Audiuit autem dominus tacitas mulieris conſiderationes tacens liberauit tacentem: paſſus ſua ſponte ſanitatis rapinam: ſed poſtea miraculum publicat. vnde ſequit. {Et ait Ieſus, quis eſt qui me tetigit?} CYRI. Non enim latuit dominum perpetratum miraculum, ſed qui cuncta cognoſcit, quaſi neſciret interrogat. GRECVS: Neſcientibus autem diſcipulis quod quærebatur, ſed putantibus de ſimplici quodam tactu dicere: domini quæſtioni reſpondent. Sequitur enim: Negantibus autem omnibus dixit Petrus, & qui cũ illo erant: præceptor, turbæ te compri. & affli. & dicis: quis me tetigit?} Et ideo dominus tactum ſua reſponſione diſtinguit. Sequitur enim: {Et dixit illis Ieſus: Tetigit me ali.} ſicut etiam dicebat. Qui habet aures audiendi, audiat. quàmuis omnes habeant huiuſmodi corporalem auditum, ſed non eſt vere audire, ſi audiatur incaute, nec vere tangere, ſi infideliter tangantur.

timore tenebantur. Ipſe autem aſcẽdens nauim, reuerſus eſt. Et rogauit illum vir, a quo dæmonia exierant, vt cum eo eſſet. Dimiſit autem eum Ieſus, dicens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per vniuerſam ciuitatem, prædicans quanta feciſſet illi Ieſus.

g Factum eſt autem cum rediſſet Ieſus, excepit illum turba. Erant autem omnes expectantes

eum. Et ecce venit vir, cui nomẽ Iairus, & ipſe princeps Synagogæ erat, & cecidit ad pedes Ieſu, rogans eum vt intraret in domũ eius, quia vnica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit dum iret, a turbis comprimebatur. Et mu-

B lier quædam erat in fluxu ſanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogauerat oẽm ſubſtãtiã ſuã, nec ab vllo potuit curari.

Acceſsit retro, & tetigit fimbriã veſtimenti eius, & confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius. Et ait Ieſus. Quis eſt qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant. Præceptor, turbæ te comprimũt & affligunt, & dicis: quis me tetigit? Et dixit Ieſus: Tetigit me aliquis? Nam & ego noui virtutem de me exiſſe. Videns autem mulier, quia non latuit: tremens venit, & procidit ante pedes eius, & ob quam cauſam tetigit eum indicauit coram omni populo. & quemadmodũ confeſtim ſanata ſit. At ipſe dixit ei. Filia, fides tua ſaluã te fecit. Vade in pace. G h Adhuc illo loquẽte, venit quidam ad principem Synagogæ dicẽs ei, quia mortua eſt filia tua, noli vexare illum. Ieſus autem audito hoc verbo, reſpondit patri puellæ: Noli timere.

CYRIL. Propalat autem conſequenter quod factum eſt, cum ſubditur, {Nam & ego noui virtutem de me exiſſe:} Materialius reſpondet ſecundum opinionem audientium: hic tamẽ nobis manifeſtat, ꝙ ipſe verus eſt Deus, & ex eo quòd prodigaliter factum etiam ex ſermonibus: transcendit.n. naturam noſtram, & forſan angelicam poſſe quẽquam virtutem emittere quaſi a propria natura. Conuenit autẽ hoc ſoli ſupremæ naturæ: nulla nãque creaturarum aliquam gerit ſaluandi poteſtatem, vel etiam aliqua alia. ſ. miracula faciendi, ſed diuinitus præſtitam. non enim ambitioſæ gloriæ non dimiſit latere diuinæ virtutis oſtenſionem, qui multoties præceperat taceri ſua miracula, ſed quia ſpectabat ad vtilitatem eorum qui vocabantur per fidem ad gratiam. CHRY. Primo enim ſoluit fœmineum mœrorem, ne remorſum conſcientiæ pateretur quaſi ſurripiens gratiã. Secundo corrigit eam, quia latere putauerat. Tertio fidem eius exprimit cunctis, vt & alii imitentur. proditq; non minus miraculũ retentione ſanguinis: dum oſtendit ſibi cuncta patere. CYRIL. Inſuper principem Synagogæ perſuadebat indubitabiliter credere, ꝙ a laqueis mortis eripiet filiam eius. CHRY. Ob hoc aũt dominus non ſtatim eam manifeſtauerat, vt oſtẽſo ꝙ omnia ſibi liquent, faciat mulierem prædicare, quod factum eſt vt ſuſpitione miraculum careat. vnde ſequitur. {Videns autem muli, quia non la. eum tre. ve. proci. ante pedes eius, & ob quam cauſam teti. eum indica. cor. om. po. & queãd. confeſtim ſa. ſit.} H ORIG. Eandem autem ſanitatem, quam nacta eſt mulier ex contactu verbis confirmauit Saluator. vnde ſequitur. {At ipſe dixit illi; Filia, fides tua te ſal. fe. vade in pace.} ideſt: eſto ſana tuo flagello, & ſanat quidem primo per fidem animam: deinde vero corpus. TITVS. Vocat autem filiam iam fidei cauſa ſanatam: fides enim gratiam adoptionis impendit. EVSE. in Eccle. Hiſto. (Lib. 7. c. 14.) Dicunt autem hanc mulierem in Pameade, quæ eſt Cæſarea Philippi: vnde fuit oriunda ſtatuiſſe triumphos inſignes collati ſibi beneficii a Saluatore, ſtabat namque ſuper altam baſim ad limina domus eius Aeneum ſimulacrum mulieris flexis genibus, manibusque iunctis quaſi præcaretur, ex cuius oppoſito aliud erectum ſimulacrũ ad inſtar viri, eiuſdemque materiæ amictum diploide, & manum verſus mulierem extendens, ante cuius pedes ſuper ipſam baſim aliena ſpecies plãtæ orta, quæ vſque ad aeneæ diploidis oras pertingens, medicina omnium paſſionum eſſe ferebatur. Hanc autem ſtatuam dicebat repræſentare Chriſtum, quam Maximus deſtruxit. AMBRO. I Myſtice autem reliquerat in Geraſenis Synagogam Chriſtus, & quem ſui non receperant, recepimus alieni. BEDA. Vel in fine ſæculi dominus eſt ad Iudæos rediturus, atque ab eis per fidei confeſſionem libenter excipiendus. AMBRO. Quem autem putamus Synagogæ principem eſſe niſi legem, cuius contemplationẽ dominus Synagogã non pœnitus dereliquerit. BEDA. Vel princeps Synagogæ Moyſes intelligitur. vnde bene Iairus. i. illuminãs vel illuminatus vocatur, quia qui accipit verba vitæ dare nobis, & per hoc cæteros illuminat, & a ſpirituſancto illuminatur. cecidit aũt Archiſynagogus ad pedes Ieſu, quia legiſlator cum tota patrum progenie Chriſtum in carne apparentem longe ſibi præferendum eſſe cognouit. Si enim caput Chriſti Deus: conuenienter pedes accipiendi ſunt incarnatio quã terram noſtræ mortalitatis tetigit. rogauit autem intrare in domum eius, quia eius videre deſiderabat aduentum. Filia autem vnica eius eſt Synagoga, ꝗ ſola legali eſt inſtitutione cõpoſita, quæ duodecimo ætatis anno, K hoc eſt tempore pubertatis appropinquante moriebatur, quia nobiliter a Prophetis educata, poſtquàm ad intelligibiles annos peruenerat, in quibus ſpirituales Deo fructus gignere debebat, ſubito errorum languore conſternata, ſpiritualis vitæ viam amiſit, etſi Chriſtus non ſuccurreret corruiſſet in mortem, ad puellam autem ſanandam pergens dominus a turba comprimitur, quia genti Iudeæ ſalutaria monita præbens, carnalium populorum eſt conſuetudine grauatus. AMBRO. Ad hanc autem principis filiam dum properat Dei verbum, vt ſaluos faceret filios Iſrael, ſancta eccleſia ex gentibus congregata, quæ inferiorum lapſu criminum deperibat; paratam aliis fide præripuit ſanitatem. BEDA. Dupliciter autem ſanguinis fluxus poteſt intelligi, hoc eſt, & ſuper idolatriæ proſtitutione, & ſuper his quæ carnis & ſanguinis oblectatione patrantur. AMBRO. Quid autem ſibi vult, quòd hæc principis filia annorum duodecim morie-

F batur, & mulier iſta fluxu ſanguinis ab annis duodecim laborauit, niſi vt intelligatur: quia quàm diu Synagoga viguit, laborauit eccleſia? BEDA. Vna enim pene ſæculi ætate Synagoga in Patriarchis naſci cœpit, & Gentilium nationem idolatria fœdauit. AMBRO. Sicut autem illa in medicis erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam: ita cõgregatio gentiũ amiſerat omnia dona naturæ. BEDA. Medicos autem intellige ſiue falſos Theologos, ſiue Philoſophos, legumque doctores ſæcularium, ꝗ multa de virtutibus vitiiſque differentes, vtilia ſe viuendi inſtituta mortalibus dare promittebant, ſeu ipſos immundos ſpiritus, qui velut hominibus conſulendo, ſe pro Deo colendos ingerebant, quibus audiendis, Gentilitas, quantomagis naturalis induſtriæ vires expenderat, tanto minus potuit ab iniquitatis ſuæ ſorde curari. AMBROSIVS. Audiens autem ægrotare populum Iudæorum, ſperare cœpit ſalutis ſuæ remedium. Tempus veniſſe cognouit, quo medicus adeſſet de cœlo, ſurrexit vt occurreret fide promptior, pudore contractior. hoc enim eſt pudoris, & fidei agnoſcere infirmitatem, non deſperare veniam: verecunda ergo fimbriam tetigit, fidelis acceſſit; religioſa credidit, ſapiens ſanatam ſe eſſe cognouit, ſic ſancta plebs Gentium, quæ Deo credidit, peccatum erubuit, vt deſereret, fidem detulit, vt crederet, deuotionem exhibuit, vt rogaret; ſapientiam induit, vt ſanitatem ſuam ipſa ſentiret, fiduciam ſumpſit, vt fateretur, quòd præripuiſſet alienum. Retro autem tangitur Chriſtus, quia ſcriptum eſt: Poſt dominum Deum tuum ambulabis. BEDA. Et ipſe ait: Siquis mihi miniſtrat, me ſequatur. ſiue quia præſentem in carne dominum non videns, vel quia peractis diſpenſationis ſacramentis per fidem cœpit veſtigia eius ſubſequi. GREG. 3. Mora. (Cap. 14. & 15.) Præmente autem turba vna Redemptorem noſtrum mulier tetigit, quia carnales quique in eccleſia eum comprimunt, a quo longe ſunt, & ſoli tangunt, qui huic veraciter humiles adiunguntur. Turba igitur præmit & non tangit, quia & importuna eſt per præſentiam, & abſens per vitam. BEDA. Vel vna credula mulier dominum tangit, quia qui diuerſis hæreſibus inordinate affligitur, ſolo catholicæ eccleſiæ corde fideliter quæritur. AMB. Non enim credunt qui comprimunt: credunt qui tangunt. fide tangitur Chriſtus, fide videtur. Denique vt fidem credentis exprimeret, dicit: Ego cognoui virtutẽ de me exiſſe, quod eſt euidentius indicium, quia non intra poſſibilitatem conditionis humanæ, atque intra corporis clauſtrum diuinitas coarctata eſt, ſed vltra fines noſtræ mediocritatis virtus exundat æterna. non enim humana ope plebs Gentium liberatur: ſed Dei munus eſt congregatio nationum, quæ etiam breui fide miſericordiam inclinat æternam. Nam ſi conſideremus quanta ſit fides noſtra, & intelligamus quantus ſit Dei filius, videmus, quia comparatione eius fimbriam tãmodo tangimus, ſuperiora vero veſtimenti eius nequiuimus attingere. Si igit̃ & nos curari volumus, fide tãgamus fimbriã Chriſti, nõ aũt latet eum quicũque tetigerit. Beatus qui extremã partem verbi tetigerit, nam totum quis poteſt comprehendere? h ¶ CHRY. Oportune dominus expectabat puellæ mortem, vt propalaretur reſurrectionis miraculum, propter quod & tardius incedit, & loquitur cum muliere diutius, vt Archiſynagogi filia expiraret, & huius aduentus nuncii aduenirent. Dicitur: {Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem Synagogæ dicens ei, quia mortua eſt filia tua, noli vexare illum.} AVG. de Conſen. Euangeli. Sed cum Matthæus Archiſynagogum non morituram filiam ſuam, narret domino nunciaſſe, ſed omnino defunctam, Lucas autem, & Marcus nondum mortuam, vſque adeo, vt dicant veniſſe poſtea qui mortuam nunciarent, conſiderandum eſt ne repugnare videatur. Et intelligendũ eſt breuitatis hoc cauſa Matthæum potius dicere voluiſſe, rogatum eſſe dominum, vt faceret quod eum feciſſe manifeſtum eſt. ſ. mortuam ſuſcitaret. Attendit enim nõ verba patris de filia ſua, ſed quod eſt potiſſimum, voluntatem. Sanè ſi alii duo vel quiſquam eorum partem commemoraſſet dixiſſe, quòd venientes de domo dixerant, ut iam non vexaretur Ieſus, quia puella mortua fuiſſet, repugnarent eius cogitationi verba quæ poſuit Matthæus: Nunc vero illud nunciantibus, & prohibentibus ne magiſter veniret, nõ legitur ꝙ ipſe conſenſerit. vnde dñs non diffidentem reprehendit, ſed credentem robuſtius

Crede tantum & ſalua erit. Et cum veniſſet domum, non permiſit intrare ſecum quemquam niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & patrem, & matrem puellæ. Flebant autem omnes, & plangebant illã. At ille dixit: Nolite flere. Non eſt mortua puella, ſed dormit. Et deridebãt eum, ſcientes quia mortua eſſet. Ipſe autem tenens manum eius, clamauit dicens: Puella, ſurge. Et reuerſus eſt ſpiritus eius, & ſurrexit continuo. Et iuſſit illi dare manducare. Et ſtupuerunt parentes eius, quibus præcepit ne alicui dicerent qđ factũ erat:

CAP. IX.

Conuocatis autem Ieſus duodecim Apoſtolis: dedit illis virtutem & poteſtatẽ ſup oĩa dæmonia, & vt languores curarẽt. Et miſit illos pđicar̃ regnũ Dei, & ſanare ĩfirmos.

robuſtius confirmauit. vnde ſequitur. {Ieſus autem au. hoc ver. reſp. pa. pu. no. ti. ſed crede tantum, & ſalua erit. ATHANA. Fidem dominus exigit ab inuocantibus eum, non quia indiget adminiculo aliorum: ipſe namque & dominus & largitor eſt fidei. Sed ne videretur ex acceptione perſonarum ſua dona conferre, oſtendit, ꝙ credentibus fauet, & ne ſine ſide accipiãt beneficia, & ea per infidelitatẽ aboleant. vult enim benefaciẽs durare gratiam, & ſanans inconcuſſum permanere remedium. THEO. Mortuam autem ſuſcitaturus, eiecit omnes quaſi nos docens abſque inani gloria eſſe, & nihil ad demonſtrationem facere. & ꝙ cum quis debet miracula perpetrare, nõ decet ipſum eẽ in medio plurimorum, ſed ſolitarium & ab aliis ſeparatum. vnde ſequitur: {Et cum perueniſſet ad domum non permittit intrare ſecum quemquam niſi Petrum, & Ioannem, & Iacobum, & patrem & matrem puellæ.} Solos autem hos intromiſit tamquam diſcipulorum vertices, & potentes miraculum occultare. non enim volebat ipſum ante tempus pluribus reuelari, forte propter inuidiam Iudæorum. Sic & cum quis nobis inuidet, non debemus iuſtitias noſtras ei reuelare, ne ei maioris inuidiæ occaſio tribuatur. CHRY. Cæteros autem diſcipulos non aſſumpſit, prouocans eos ad appetitum C maiorem, ob id quoque quòd nondum erant plene diſpoſiti, vt & alij iſtos imitentur. Aſſumpſit etiam parentes in teſtes, ne quis dicere poſſet fallax eſſe reſurrectionis indicium. Ad hoc etiam illud nota, quòd defluentes excluſit a domo, & indignos oſtendit huius viſione. Sequitur enim: {Flebant enim omnes & plangebant illã.} Quòd ſi tunc excluſit, multo magis nunc: tunc enim nondum patuerat in ſomnum mortem fuiſſe conuerſam. Nullus ergo de cætero ſe contendat iniuriam inferens Chriſti victoriæ, qui ſuperauit mortem & eam in ſomnum conuertit, ad cuius oſtenſionem ſubditur. {At ille dixit: Nolite flere. non eſt enim mortua puella, ſed dormit.} Oſtendens ſingula ſibi fore in promptu, & quòd eam viuificaret, quaſi ſuſcitaret in ſomno, nihilominus tamen deridebant eum. Sequitur enim: {Et deridebant eum, ſcientes quia mortua eſſet.} Quos non obiurgauit, nec deriſionem repreſſit, vt etiã deriſio fiat mortis indicium. nam quia vt plurimum poſt acta miracula homines perſeuerent increduli, verbis propriis eos præuenit. D vt autem quaſi per viſum diſponeret ad reſurrectionis fidem tenet manum puellæ. vnde ſequitur: {Ipſe autem tenens manum eius, clamauit dicens: puella ſurge.} Cumq; tenuiſſet, ſuſcitat eã. vnde ſequitur: {Et reuerſus eſt ſpiritus eius & ſurrexit continuo. Non enim infudit aliam animam, ſed illam eandem, quæ expirauerat reſtituit. Nec ſolummodo ſuſcitat, immo iubet etiam illam cibari. Sequitur enim: {Et iuſſit illi dare manducare.} ne ſcilicet phantaſticum eſſe videatur quod factum eſt, nec ipſe propinat: ſed aliis mandat. Sicut & in Lazaro dixit: Soluite eum, ac deinde participem menſæ fecit. GRAECVS. Deinde ſtupefactos miraculo & penè clamantes parentes cohibet, ne factum prædicent. Sequitur enim: {Et ſtupuerunt parẽtes eius, quibus præcepit ne alicui dicerent, quod factum erat.} Oſtendens, quòd largitor bonorũ eſt, non autem cupidus gloriæ, datq; totum nihil recipiens. Qui vero venatur operum gloriam aliquid quidem exhibuit, aliquid E vero recepit. BEDA. Myſtice autem ſaluata a fluxu ſanguinis muliere, mox filia principis mortua nunciatur, quia dum eccleſia a vitiorum labe mundata eſt, continuo ſynagoga perfidia atque inuidia ſoluta eſt. Perfidia quidem, quia in Chriſtum credere noluit, inuidia vero, quia eccleſiam credidiſſe doluit. AMBR. Adhuc autem & ſeruuli principis increduli erant ad reſurrectionem, quam Ieſus in lege prædixit, in euangelio compleuit. vnde dicunt: {Noli vexare illum:} quaſi ſit ſibi impoſſibile ſuſcitare mortuam. BEDA. Vel per eos ſignificatur, qui a Deo deſtitutum ſynagogæ ſtatum vident, vt reſtaurari poſſe non credant. ideoque pro ſuſcitatione illius ſupplicandum eſſe eſtiment, ſed quia impoſſibilia ſunt apud homines. vnde dominus ei dixit: {Noli timere, crede tantum & ſalua erit.} Pater puellæ cætus doctorum legis accipitur, qui ſi credere voluerit etiam ſubiecta ei ſynagoga ſalua erit. AMBRO. Itaque cum veniſſet in domum, paucos futuræ reſurrectionis arbitros aſciuit, non enim a multis continuo eſt credita reſurrectio. Quæ tamen tantæ diuerſitatis eſt cauſa? Supra publice filius viduæ ſuſcitatur, hic remouentur plu-

A res arbitri, ſed puto quòd pietas ibi domini declaratur, quia vidua mater vnici filij non patiebatur moras. eſt enim forma ſapientiæ in filio viduæ cito eccleſiam credituram. In archiſynagogi filia credituros quidem Iudæos, ſed ex pluribus pauciores. Denique dicente domino: {Non eſt mortua puella, ſed dormit, deridebant eum. Quicumque enim nõ credit, irridet. Fleant igitur mortuos ſuos qui putant mortuos, vbi reſurrectionis fides ẽ, nõ mortis ſpecies, ſed quietis eſt. BEDA. Synagoga etiam, quia ſponſi lætitiam qua B viuere poſſit amiſit, quaſi inter plangentes mortua iacẽs, nec hoc ipſum quare plãgatur, intelligit. AMBRO. Tenens autem dominus manum puellæ ſanauit eam, beatus enim ſi cuius manus ſapientia teneat, inducat in penetralia ſua, iubeat manducare, panis enim cæleſtis eſt Dei verbum. inde & illa ſapientia, quæ Dei corporis & ſanguinis altaria repleuit alimentis. Venite inquit, edite panes meos, & bibite vinum quod miſcui vobis. BEDA. Surrexit autem puella continuo, quia Chriſto manum confortante, homo a morte animæ reſipiſcit. Sunt enim nonnulli qui iacente tantum cogitatione peccati ſibi mortem cõſciſcunt, ſed tales ſe viuificare ſignificans dominus, ſuſcitauit filiam archiſynagogi. Alij vero ipſum malum quod delectantur agendo, mortuum ſuum quaſi extra portas efferunt, & hos ſe ſuſcitare demonſtrans, ſuſcitauit filium viduæ extra portas ciuitatis. Quidam vero etiam peccati conſuetudine ſe quaſi ſepeliendo corrumpunt, & ad hos etiam erigendos adeſt gratia ſaluatoris, ad quod intimandum reſuſcitauit Lazarum quatuor dies in monumento habentem. Quanto autem grauior eſt mors animæ, tanto acrior pænitentis feruor inſiſtat. vnde iacentem in conclaui mortuam leui voce reſuſcitat, delatum foras iuuenem pluribus dictis corroborat. Ad quatriduanum vero ſuſcitandum fremuit ſpiritu, lachrymas fudit, & voce magna clamauit. Sed & hic notandum, quòd publica noxia publico egent remedio, leuia peccata, ſecreta queunt pænitentia deleri. Puella in domo iacens paucis arbitris reſurgit, iuuenis extra domum turba multa comitante ſuſcitatur, Lazarus de monumento vocatus multis populis innotuit.

CAP. IX.

CIRYLLVS. Decebat inſtitutos miniſtros ſacrarum doctrinarum poſſe mira peragere, & per ipſos effectus credi quòd eſſent Dei miniſtri. vnde dicitur: {Conuocatis autem Ieſus duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia.} In quo eleuatum ſupercilicium diaboli flectit, qui dicebat aliquando. Non eſt qui contradicere valeat. EVSE. Et vt per eos venetur genus humanum, non ſolum dat eis vt prauos ſpiritus pellant, ſed etiam quamlibet infirmitatem ſanent ex eius imperio. vnde ſequitur: {Et vt languores curarent. CIRYL. Attendas hic diuinam filij poteſtatem naturæ corporali non cõuenientem, agere namque miracula aderat ſanctis, non natura, ſed participatione ſpirituſancti. Super hoc autem aliis concedere poteſtatem prorſus alienum erat ab eorum virtute. Qualiter enim poſſet natura creata ſuper ſpiritus dona poſſidere dominium? At dñs noſter Ieſus Chriſtus tamquã naturaliter Deus exiſtens impertitur huius gratiam quibus vult, non inuocans in eos alienã virtutem, ſed infundens ex promptuariis propriis. CHRY. Poſtquam autem ſatis confortati fuerant ex eius comitiua, & competens nacti ſunt argumentum virtutis eius, mittit eos. vnde ſequitur: {Et miſit illos prædicare regnum Dei & ſanare infirmos.} Vbi conſidera, ꝙ non committitur eis aliquod ſenſibile dicere, ſicut Moyſes & prophetæ, qui terram & bona terrena promittebant, hi vero regnum cælorum & quæcũque continentur in eo. GRE. Nazanzenus. Mittens aũt diſcipulos ad prædicandũ dñs multa eis iniunxit, quorum ſumma eſt, ſic eos virtuoſos eſſe, ſic cõſtantes atq; modeſtos, & vt breuiter loquar, cæleſtes, vt non minus pp eorum modum viuendi, ꝗ propter verbum euangelica doctrina propagaretur. Et ideo cũ æris & baculi carentia & amictus ſingularitate mittebañ. Et ideo ſubdit: {Et ait ad illos:} Nihil tuleritis in via, neque virgã neq; perã, neq; panẽ neq; pecuniam, neq; duas tunicas habeatis.

CHRY. Plurima quidem per hoc conſtituebat. primo quidem F inſuſpectos reddens diſcipulos. ſecundo ſequeſtrans eos a qualibet cura, vt totum ſtudium adhiberent verbo. tertio docens eos propriam virtutem. Sed forſan dicet aliquis cætera quidem habere rationem: ſed non habere peram in via, nec duas tunicas, nec baculum, cuius rei cã præcipit? Volens, ſcilicet excitare eos in qualibet diligẽtia. Et vt ita loquar ex hominibꝰ angelos faciebat eos: dirimens a qualibet cura vitæ, vt vna ſola cura detineantur doctrinæ. EVSE. Volens igitur eos carere cupidine rerum in ſolicitudinibus vitæ, ꝓteſtatus eſt hęc: ſumebat enim experimentum fidei & animoſitatis eorum, qui habito in mandatis extremæ vitam ducere paupertatis non effugiunt, quæ iubentur: decebat enim eos quoddam commercium facere, & recipientes ſalubres virtutes recompenſare obedientia mandatorum, & cum milites eos faceret regni Dei, accingit eos ad pugnam in hoſtes, monens colere paupertatem. nullus enim militans Deo implicat ſe vitæ ſæcularis negociis. AMBR. Qualis ergo eſſe debeat, qui euangelizat regnum Dei, præceptis H euangelicis deſignatur: hoc eſt vt ſubſidii ſæcularis amminicula non requirat, fideique totus inherens, putet quo minus iſta requirat: magis poſſe ſuppetere. THEO. Sic enim ipſos mendicos mittit, ꝙ neque panes ipſos portare vult, nec aliquid aliud quibꝰ Lib.2.c.30. indigent multi. AVG. de Con.euan. Vel dominus hæc poſſidere diſcipulos, ac ferre noluit, non ꝙ neceſſaria non ſint ſubſtentationi huius vitæ, ſed quia ſic eos mittebat, vt eis hæc deberi monſtraret ab illis quibus euangelium credentibus annunciarent, vt ſic ſecuri non poſſiderent, neque portarent huic vitæ neceſſaria, nec magna, nec minima. Ideo poſuit ſecundum Marcum, nec virgam oſtendens a fidelibus ſuis omnia deberi miniſtris ſuis nulla ſuperflua requirentibus. Hanc autem poteſtatem virgæ nomine ſignificauit, cum diceret: Ne quid tollerent in via, niſi virgã tantũ. AMBRO. Poſſunt etiam qui volunt hoc ad eum deducere tractatum, vt ſpiritualem tantummodo locus iſte firmare videatur affectum, qui velut indumentũ quoddam videatur corporis exuiſſe: non ſolum poteſtate reiecta, contemptiſque diuitiis, ſed etiam carnis ipſius illecebris abdicatis. THEO. Quidam etiam Apoſtolos non portare peram, neque baculum, aut duas tunicas ſic intelligunt, ꝙ non theſaurizent. hoc enim pera innuit congregans multa. neque ſint iracundi & tribulati ſpiritus, quod ſignificat baculus, neque ſint ficti & duplici corde, quod ſignificat tunica duplex. CYRIL. Sed diceret aliquis: vnde eis neceſſaria erunt? Et ideo ſubdit: {Et in quamcũque do.intra.ibi ma. & inde ne ex ea.} q.d. ſufficiat vobis diſcipulorum fructus, qui recipientes a vobis ſpiritualia, vos procurabunt. Iuſſit autem eos in vna domo manere, vt nec hoſpitem grauent, eum.ſ.dimittendo, nec ipſi guloſitatis, & leuitatis ſuſpitionem incurrant. AMBR. Alienum namque a prædicatore regni cœleſtis aſſerit curſitare per domos, & inuiolabilis hoſpitii iura mutare. Sed vt hoſpitii gratia deferenda cenſeatur, ita etiam ſi non recipiantur excutiendum puluerem egrediendumque de ciuitate mandatur, cum ſequitur: {Et quicumque non rece. vos exe.de ciui.illa: etiam puluerem pedũ ve. K excu.in teſti.ſuper illos. BEDA. Puluis excutitur de pedibus Apoſtolorum in teſtimonium laboris ſui, quòd ingreſsi in ciuitatem, & prædicatio Apoſtolica ad illos vſque peruenerit, ſiue excutitur puluis cum nihil ab eis accipiant, nec ad victum quidem neceſſarium qui euangelium ſpræuerunt. CHRY. Nam improbabile valde eſt contemnentes ſermonem & patremfamilias ſe famulis benignos oſtendere, vel benedictiones eorum exigere. AMBR. Vel mediocris ẽt boni remuneratio docetur hoſpitii, vt non ſolum pacem tribuamus hoſpitibus, verum etiam ſiqua eos terrenæ obumbrant delicta leuitatis, receptis Apoſtolicæ prædicationis veſtigiis auferantur. BEDA. Qui vero perfidia negligentia, vel etiam ſtudio verbum Dei contemnunt, horum vitanda communio eſt, excutiendus puluis pedum ne geſtis inanibus pulueri comparandis mentis caſtę veſtigium polluatur. EVSEBIVS: Cum autem præcinxiſſet dominus diſcipulos ſuos tamquàm milites Dei diuinis virtutibus & ſapiẽtiæ monitis, mittens eos Iudæis, vt doctores & medicos ipſi ſecundum hoc præcedebant. vnde ſequitur. Egreſsi autem circuibant per caſtellum, & curantes vbique.} Quaſi doctores quidem euangelizantes, ſed quaſi medici præſtantes remedia, & verba miraculis comprobantes.

b ¶ CHRY. Multo tranſacto tempore non a principio percepit Herodes facta Ieſu, vt pateat tibi tyranni ſuperbia: vnde dicitur:{ Audiuit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo.} THEO. Iſte Herodes erat filius magni Herodis, qui pueros īteremit, ſed ille quidem Rex erat: iſte autẽ Tetrarcha. Inquirebat autem de Chriſto quis eſſet. vnde ſequit:{ Et heſitabat.} CHRY. Peccatores enim ſciẽtes & neſcientes quãdoque ſtrepitum, pertimeſcunt: peccatum autem nemine arguente hominem prodit, nemine accuſante cõdemnat, & timidum & pigrum reddit delinquentem. Cauſa autem timoris ponitur conſequenter cum dicitur.{Eo ꝙ di.a qui.qa Ioannes ſur.a mor.a qui.vero, quia Hel.app.ab aliis aũt. quia Prophe.vnus de anti.ſurr.} THEO. Iudæi.n.reſurrectionem mortuorum expectabant in vita carnali, & in commeſſationibus, & potionibus. Sed reſurgentes non erunt in carnalibus actibus. CHRY. Cum ergo audiſſet Herodes, quibus Ieſus vteretur miraculis {ait, Iohannem ego decollaui, quod non erat oſtẽtationis verbum, ſed conſolantis ſuum timorem, & perſuadentis animæ perturbatę recolere, ꝙ ipſe eum occidit.{ Et quia Ioannem decollauerat ſubdit:{Quis aũt eſt iſte, de quo au.ta.} THEO. q.d. Si Ioannes eſt & a mortuis reſurrexit, videns eum cognoſcam. vnde ſequitur.{Et quæ.vi.eum.} AVG.de Con.euan. Lucas aũt hunc Lib.2.c.43. eundem narrandi ordinem, quem Marcus tenens non cogit credi rerum geſtarum eundem ordinem fuiſſe. In his etiam verbis Marco atteſtatur, ad hoc dumtaxat, ꝙ alii dixerint non Herodes: Ioannẽ a mortuis ſurrexiſſe, ſed quia heſitantem commemorauit Herodem. intelligendum eſt, aut poſt iſtam heſitationem confirmaſſe in animo ſuo, quod ab aliis dicebatur, cum ait pueris ſuis, I ſicut Matthæus narrat: Hic eſt Ioannes Baptiſta, ipſe ſurrexit a mortuis, aut ita pronuncianda ſunt hæc verba Matthæi, vt heſitantem adhuc indicent.

c ¶ AVG. de Conſen.Euange. Matthæus, & Marcus ex præ- Lib.2.c.43. cedentium occaſione narrant quemadmodum ſit Ioannes ab Herode occiſus. Lucas autem qui iam longe ſupra de paſsione Ioannis narrauerat, poſtquàm commemorauit illam Herodis heſitationem de domino quiſnam eſſet, continuo ſubiungit:{ Et reuer.Apoſt.nar.illi quæ.fecerunt. BEDA. Non ſolum autem narrant quæ ipſi fecerunt & docuerunt, ſed etiam quæ Ioannes eis in docendo occupatis ſit paſſus, vel ſui, vel eiuſdem Ioannis ei. diſcipuli renunciant, ſicut Matthæus inſinuat. ISIDORVS: Quia vero dominus viros ſanguinum abominatur, & commorantes cum eis, ſi a propriis criminibus non diſcedant, poſt occiſionem Baptiſtæ deſerens occiſores, diſceſsit. vnde ſequitur:{ Et aſſumptis illis, ſeceſsit ſeorſum in locum deſertum, qui eſt Bethſaidæ.} BEDA: Eſt autem Bethſaida in Galilæa ciuitas Andreæ, & Petri, & Philippi Apoſtolorum prope ſtagnum Genezareth. Non autem timore mortis hoc egit, vt quidam arbitrantur, ſed parcens inimicis ſuis, ne homicidio homicidium iungeretur, ſimul & oportunum ſuæ paſsionis tempus expectans. CHRY. Non autem prius, ſed relato ſibi quod acciderat, diſceſsit, manifeſtans per ſingula carnis veritatem. THEO. In deſertum autem locum abiit dominus, quia operaturus erat miraculum panum, ne quis diceret: de ciuitate prope exiſtente oblati ſunt panes. CHRY. Vel vadit in deſertum locum, vt nemo ſequeretur. Sed nec ſic plebs diſceſsit, ſed comitatur ipſum. vnde ſequitur. { Quod cum cognouiſſent turbæ, ſecutæ ſunt illum. CYRILLVS: Hi quidem poſtulantes a dæmonibus liberari. Hi uero languorum remotionem, necnon quos eius oblectabat doctrina, illum attentiſsime viſitabant. BEDA. Ipſe autem ut potens piuſque Saluator excipiendo fatigatos, docendo inſcios, ſanando ægrotos, reficiendo ieiunos, quantum deuotione credentium delectetur, inſinuat. vnde ſequitur. {Et ex-

Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque perã, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis. Et in quãcumque domum intraueritis, ibi manete, & inde ne exeatis. Et quicumque non receperint vos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem pedum veſtrorum excutite in teſtimoniũ ſupra illos. Egreſsi autem, circuibant per caſtella, euangelizantes & curantes vbique.

b Audiuit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & heſitabat, eo quòd diceretur a quibuſdam, quia Ioannes ſurrexit a mortuis, a quibuſdam vero, quia Helias apparuit: ab aliis autem, quia Propheta vnus de antiquis ſurrexit. Et ait Herodes. Ioannem ego decollaui: Quis eſt autem iſte de quo ego talia audio? Et q̃rebat videre eũ.

G c Et reuerſi Apoſtoli narrauerunt illi quæcumque fecerunt, & aſſumptis illis, ſeceſsit ſeorſum in locum deſertum, qui eſt Bethſaidæ. Quod cum cognouiſſent turbæ, ſecutæ ſunt illum. & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos qui cura indigebant, ſanabat. Dies autem cœperat declinare. Et accedẽtes

{Et excepit illos, & lo.il.de regno Dei, & eos qui cura indigebant A ſanabat.} THEO. Vt addiſcas, quòd quæ ſecundum nos eſt ſapientia diuiditur verbo & opere, & quod decet dicere operata, & operari dicta. Reclinante autem die, diſcipuli iam incipientes aliorum curam habere, turbæ miſerentur. vnde ſequitur.{ Dies autem cœperat declinare, & accedentes duodecim dixerunt illi. Dimitte turbas, vt euntes in caſtella, villaſque, quæ circa ſunt diuert. & inuen. eſcas, quia hic in loco deſerto ſumus.} CYRIL. Sicut.n. dictum eſt, diuerſarũ paſſionũ poſtulabant remedia, & quia videbãt diſcipuli ſolo nutu poſſe perfici, quod infirmi petebant, dicunt.{Dimitte eos,} ne amplius anxiẽtur. Aſpice autem exuberantem manſuetudinẽ eius, qui rogatur: non enim illa tantum largitur, quæ poſtulãt diſcipuli, ſed ſequentibus ipſum adiicit bona munificę dextrę, mandans eis eſcas exhiberi. vnde ſequitur. { Ait autem ad illos: Vos da.il.man.} THEO. Non autem hoc dicit eorum reſponſionẽ ignorans, ſed volens ipſos inducere, vt dicerent quot panes haberent, & ſic magnum oſtenderetur ex eorum confeſſione miraculũ panum quantitate audita. CYRIR. Sed quod mandabatur intolerabile diſcipulis erat, qui non habebant penes ſe, niſi quinque panes, & duos piſces. vnde ſequitur. { At illi dixe. Non ſunt Lib.2.c.46. nobis pluſquàm quinque panes, & duo piſces, niſi forte nos eamꝰ, & emamus in om.hanc tur.eſ. AVG. de Con.Euang. In quibus C quidem verbis Lucas in vnam ſententiam conſtrinxit reſponſionem Philippi dicentis: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat, & reſponſionem Andreæ dicentis. Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordaceos, & duos piſces, vt narrat Ioannes. Quod enim ait: Non ſunt nobis pluſquàm quinque panes, & duo piſces:} ad Andreæ retulit reſponſionem. Quod vero adiunxit. { Niſi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam eſcas:} Videtur ad reſponſionem Philippi pertinere, niſi quòd de ducentis denariis tacuit, quamquàm & in ipſius Andreæ ſententia hoc poſſet intelligi. Cum enim dixiſſet. Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces. adiunxit. Sed hæc quid ſunt inter tantos? hoc eſt dicere niſi forte nos eamus, & emamus in omnem hãc turbam eſcas.} Ex qua varietate verborum, rerum autem ſententiarumque concordia ſatis apparet ſalubriter nos doceri, nihil q̃rendum in verbis, niſi loquentium voluntatem, cui demonſtran- D dæ inuigilare debent omnes veridici narratores, cum de homine, vel de Angelo, vel de Deo aliquid narrant. CYRIL. Vt autẽ adhuc ad magis ardua feratur miraculum: oſtenditur non parua fuſſe multitudo virorum, cum ſequitur. {Erant autem viri ferè quinq; millia: exceptis, ſcilicet mulieribus, atque pueris, ut alius Euangeliſta refert. THEO. Docet autem dominus, ꝙ decet cũ hoſpitamur aliquem, reclinare ipſum, & omnis conſolationis participem facere. vnde ſequitur. { Ait autem ad diſc.fac.ill.diſcum. per conui.quingentos, & ita fecerunt, & diſcumbe.fecer. omnes.} Lib.2.c.46. AVG. de Con.Euan. Quod Lucas hic dicit: quinquagenos iuſſos eſſe diſcumbere: Marcus vero quinquagenos & centenos: ideo nõ mouet, quia vnus partem dixit: alter totum. verum ſi alius de quinquagenis tantum commemoraret: alius de centenis tantum: valde videretur eſſe contrarium, nec ſatis dinoſceretur vtrumque dictum eſſe. vnum autem ab altero: alterum ab altero eſſe commemoratum: & tamen attentius conſideratum inueniri debuiſſe qs E non fateatur hoc ideo dici, quia exiſtunt ſæpe aliqua eiuſmodi q̃ parum intendentibus temere iudicantibus contraria videantur, & non ſint? CHRY. Et quia credendum erat Chriſtum veniſſe a patre facturus miraculum aſpexit in cœlum. vnde ſequitur. {Acce. autem quinque panibus, & duobus piſcibus reſpexit in cœlũ. CYRIL. Hoc etiam diſpenſatiue pro nobis fecit, vt diſcamus, ꝙ in principio menſę cũ frangere debemus panem, debemus Deo offerre, & elicere ſuper ipſum benedictionem ſupernam. vnde ſequitur. {Et benedixit, & fregit, & diſc.ſuis diſtri. vt pone ante turbas.} CHRY. Dat quidem eis per manus diſcipulorum honorando eos, & ne dent obliuioni iam peracto miraculo: non autem ex non entibus facit eſcas ad paſcendum turbas, vt obturet os Manichæi aſſerentis alienam eſſe ab eo creaturam, oſtendens ſe eſſe victualium largitorem, & eum qui dixit: Germinet terra. Multiplicat quoque piſces, ad ſignificandum, quòd tam mari, quàm aridæ dominabatur. Bene autem in languentibus ſpetiale peregit miraculum, agit & beneficium generale alens omnes etiam non languentes. vnde ſequitur. { Et manducauerunt omnes & ſaturati ſunt. GREGORIVS Niſſenus. Quibus nec cœlum fluebat manna, nec tellus iuxta ſui naturam produceus frumentum, eorum ſatisfaciebat egeſtati, ſed ex ineffabilibus horreis diuinæ potentiæ beneficium affluebat. Panis paratur factus in manibus miniſtrãtium, necnon per ſaturitatem edentium augmentatur. Eſum etiam piſcium eorum neceſſitati non adminiſtrabat mare, ſed ille qui in mari piſciũ genus inſeruit. AMBROSIVS. Non exiguo, ſed multiplicato cibo populum liquet eſſe ſatiatum: vides incompræhenſibili quodam ritu inter diuidentium manus, quas non fregerant multiplicare particulas, & intacta frangentium digitis ſponte ſua fragmenta ſurripere. CYRILLVS. Nec vſque adhuc tantum peruenit miraculum: ſed ſequitur. {Et ſublatum eſt quod ſuperfuit eis fragmentornm cophini duodecim.} Vt hinc eſſet manifeſta certificatio, quòd opus charitatis in proximos, vberem vendicat retributionem a Deo. THEOPHYLVS. Et ut addiſceremus quantum hoſpitalitas poteſt, & quantum augentur noſtra cum indigentibus ſubuenimus. CHRYSOSTOMVS. Fecit autem ſuperabundare non panes, ſed fragmenta, vt oſtendat illorum panum eſſe reliquias, quæ tot factæ ſunt, ut totidem eſſent cophini, quot & diſcipuli. AMBROSIVS. Myſtice autem poſtquàm illa, quæ eccleſiæ typum accepit fluxu curata ſanguinis: poſteaquàm Apoſtoli ad euangelizandum ſunt deſtinati, gratiæ cœleſtis impartitur alimentum. Sed quibus impartiatur aduerte, non ocioſis, non in ciuitate, quaſi in Synagoga, uel ſæculari dignitate reſidentibus: ſed inter deſerta quærentibus Chriſtum. BEDA. Qui derelicta Iudæa, quæ prophetiæ ſibi non credendo, caput abſtulerat, in deſerto eccleſiæ, quæ virum non habebat, verbi pabula largitur. Petentem vero deſerta gentium Chriſtum multæ fidelium cateruæ relictis mœnibus priſcæ conuerſationis, & variorum dogmatum ſequuntur. AMBROSIVS: Qui autem faſtidiunt, ipſi excipiuntur a Chriſto, & cum ipſis loquitur Dei verbum, non de ſæcularibus, ſed de regno. Et qui corporalis gerunt vlcera paſſionis, his medicinam ſuam libenter indulget. Vbique autem myſterii ordo ſeruatur, vt prius per remiſſionem peccatorũ vulneribus medicina tribuatur: poſtea vero alimonia menſę cœleſtis exuberet. BEDA. Die autem declinante turbam reficit, ideſt fine ſæculorum appropinquante, vel cum ſol iuſtitiæ pro nobis occubuit. AMBROSIVS: Quamquàm nondum validioribus hæc tuba reficiatur alimentis. primum enim in modum lactis quinque ſunt panes, ſecundum ſeptem: tertium ipſum corpus Chriſti eſt eſca ſolidior. Siquis autem petere cibum veretur, ipſe relictis ſuis omnibus feſtinet ad Dei verbum. Dum autem aliquis audire incipit Dei verbum, incipit eſurire. Incipiunt Apoſtoli eſurientem videre, & ſi illi adhuc non intelligant quid eſuriant, intellexit Chriſtus, ſcit quòd non ſæcularem cibum eſuriant, ſed cibum Chriſti: nondum enim intellexerant Apoſtoli cibum credentes non eſſe venalem. Nouerat Chriſtus nos potius eſſe redimendos ſuas vero epulas eſſe gratuitas. BEDA. Nondum autem erant Apoſtolis, niſi quinque panes Moſaycæ legis, & duo piſces vtriuſque teſtamenti, quæ in abdito myſteriorum latẽtium, quaſi aquis abyſſi tegebantur. Quia vero quinque ſunt exterioris hominis ſenſus, quinque millia viri dominum ſecuti deſignãt eos qui in ſeculari adhuc habitu poſiti, exterioribus, quæ poſſident bene vti nouerunt, qui quinque panibus aluntur, quia tales neceſſe eſt legalibus adhuc præceptis inſtrui: nam qui mundo ad integrum renunciant, euangelica refectione ſublimes ſunt. Diuerſi aũt conuiuantium diſcubitus, deſignant diuerſos per orbẽ terrarum eccleſiarum conuentus, qui vnam catholicam faciunt. AMBRO. Hic vero panis, quem frangit Ieſus: myſtice quidem Dei verbum eſt & ſermo de Chriſto, qui cum diuiditur augetur. de paucis enim ſermonibus populis redundantem alimoniam miniſtrauit. Dedit ſermones nobis velut panes, qui noſtro dum libantur ore, geminantur. BEDA. Turbis autem eſurientibus Saluator non noua creat cibaria, ſed acceptis his quæ habuerunt diſcipuli benedicit, quia veniens in carne, non alia quàm

duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas, vt euntes in caſtella, villaſque, quæ circa ſunt diuertant, & inueniant eſcas, quia hic in loco deſerto ſumus. Ait autẽ ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non ſunt nobis pluſquàm quinque panes, & B duo piſces, niſi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam eſcas. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad diſcipulos ſuos. Facite illos diſcumbere per conuiuia quinquagenos, & ita fecerunt. Et diſcũbere fecerunt omnes. Acceptis autem quinque panibus, & duobus piſcibus, reſpexit in cœlum, & benedixit illis, & fregit, & diſtribuit diſcipulis ſuis, vt ponerent ante turbas. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſublatum eſt quod ſuperfuit illis fragmẽtorũ cophini duodecim.

prædicta ſunt prædicat, ſed prophetiæ dicta myſteriis gratiæ grauida demonſtrat. Reſpicit in cœlum, vt illuc dirigendam mentis aciem, ibi lucem ſcientiæ doceat eſſe quærendam. Frangit, & ante turbas ponenda diſtribuit diſcipulis, quia legis & prophetiæ ſacramenta eis, vt per mundum prædicent patefecit. A M B. Non ocioſe autem, quæ turbæ ſuperſunt a diſcipulis colliguntur, quia ea quæ diuina ſunt apud electos, facilius poſſis, q̃ apud populos reperire. Beatus ille qui poteſt colligere, quæ etiam doctis ſuperſunt. Qua ratione autem cophinos Chriſtus duodecim impleuit, niſi vt illud populi Iudaici ſolueret, quia manus eius in cophino ſeruierũt? hic eſt populus, qui ante lutum in cophinis colligebat, ſed iam per crucem Chriſti vitæ cœleſtis operatur alimoniam. Nec paucorum hoc munus, ſed omnium eſt. nam per duodecim cophinos tamquam tribuum ſingularum fidei firmamentum redundat. B E D A. Vel per cophinos duodecim Apoſtoli figurantur, & omnes ſequentes doctores, foris quidem hominibus deſpecti, ſed intus ſalutaris cibi reliquiis cumulait.

d C Y R I L. Sequeſtratus a populis dominus, & ſeorſum poſitꝰ vacabat orationibus. vnde dicitur. {Et factum eſt cum ſolus eſſet orans, erant cum illo & diſcipuli.} Formam enim in hoc ſeipſum conſtituebat docens diſcipulos artem facilem doctrinalium dogmatum. reor enim oportere populorum antiſtites etiam meritis præeſſe ſubditis ſuis, in rebus neceſſariis iugiter conuerſantes, & illa tractantes, quibus Deus placatur. B E D A. Aderant autem diſcipuli domino, ſed ipſe patrem ſolus orauit, quia poſſunt ſancti domino fidei amoriſque ſocietate coniungi, vbique ſolus obſecrat, quia Dei conſilium humana vota non capiunt, nec quiſquã poteſt interiorum particeps eſſe cum Chriſto. C Y R I L. Poterat autem orationis negocium turbare diſcipulos, videbant enim humanitus orare, quem olim viderant auctoritate diuina peragẽtem miracula. Vt igitur huius propelleret turbationem eos interrogat, non quia neſciret ab exterioribus ſibi collata præconia, ſed vt eos a plurium opinione auferret, & rectam fidem eis inſereret. vnde ſequitur. {Et interrogauit illos dicens: Quem me dicũt eſſe turbæ?} B E D A. Pulchre dominus fidem diſcipulorum exploraturus: prius turbarum ſententiam interrogat, ne illorum cõfeſſio, non veritatis agnitione probata, ſed vulgi videatur opinione firmata, nec comperta credere, ſed inſtar Herodis de auditis

Lib.2.c.53. hæſitare putentur. A V G. de Con. Euan. Poteſt autem illud mouere, quòd Lucas dominum interrogaſſe diſcipulos ſuos, quem illum dicerent homines: tunc dixit cum eſſet ſolus orans, & adeſſent etiam ipſi. porro autem Marcus in via dicit illos hoc ab eodem interrogatos, ſed hoc eum mouet, quia numquam orauit in via. A M B. Non eſt autem ocioſa turbæ opinio quam diſcipuli reſpondẽt, cum ſubditur. {At illi reſponderunt & dixerunt: Ioannem Baptiſtam,} quem decollatum ſciebant. {Alii autem Heliam,} quem venturum putabant. {Alii autem, quia Propheta vnꝰ de prioribus ſurrexit.} Sed hoc quærere alterius prudentiæ eſt: nã ſi Paulo Apoſtolo ſatis eſt nihil ſcire, niſi Chriſtum Ieſum, & hũc crucifixum, quid amplius mihi deſiderandum eſt ſcire, q̃ Chriſtũ? C Y R I L. Vide autem in interrogationibus elegantiam. Dirigit enim prius oẽs eos ad extrinſecas laudes, vt eis euulſis verã opinionem generet. vnde cum dixiſſent diſcipuli plebis opinionem, eorum ſententiam interrogat, cum ſubditur. {Dicit autem illis: Vos autem quem me eſſe dicitis?} O quàm præcipuum illud, vos. Excipit eos ab aliis, vt eorum vitent opiniones. q.d. {Vos.} qui cẽſura mea vocati eſtis ad apoſtolatum, teſtes miraculorum meorũ, {quem me eſſe dicitis?} Præuenit autem Petrus cæteros, fitque os totius collegii, eructatque diuini amoris eloquia, profertque fidei confeſſionem, cum dicitur: {Reſpondens autem Petrus dixit: Chriſtum Dei. Non ait ſimpliciter eum eſſe Chriſtum Dei, ſed magis cum articulo Chriſtum illum Dei, vnde in græco habetur

τὸν χριστόν. Ton Chriſton. Nam plures diuinitus vncti: diuerſimode vocati ſunt Chriſti. Quidam enim vncti fuerunt in reges, quidam in Prophetas, nos autem per Chriſtum ſancto peruncti ſpiritu, nomen obtinuimus Chriſti, ſed vnus ſolus eſt qui eſt Chriſtus Dei & patris, quaſi ipſo ſolo proprium habente patrem, qui in cœlis eſt. & ſic Lucas concordat quidem in ſententiis cum Matthæo, qui narrauit Petrum dixiſſe: Tu es Chriſtus filius Dei viui, ſed vtens breuiloquio, ait eum dixiſſe Chriſtum Dei,

d Et factum eſt cum ſolus eſſet orans, erant cum illo & diſcipuli, & interrogauit illos, dicens: Quem me dicunt eſſe turbę? At illi reſponderunt & dixerunt: Ioannem Baptiſtam: alii autẽ Heliã, alii vero, quia vnus Propheta de prioribus ſurrexit. Dixit autem illis: Vos autem quẽ me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus dixit: Chriſtum Dei. At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hæc, dicens, quia oportet filium hominis multa pati & reprobari a Senioribus, & a Principibꝰ Sacerdotũ, & Scribis, & occidi, & tertia die reſurgere.

e Dicebat autem ad omnes: Siquis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuam quotidie, & ſequatur me. G Qui enim voluerit animam ſuã ſaluam facere, perdet illam. Nã qui perdiderit animam ſuam propter me, ſaluam faciet illam. Quid enim proficit ho-

F A M B R O S I V S: In vno enim hoc nomine, & diuinitatis, & incarnationis expræſſio, & fides eſt paſſionis. Complexus eſt itaque omnia qui & naturam & nomen expræſſit, in quo ſumma virtutum eſt. C Y R I L L V S: Sed notandum, quòd vnum confeſſus eſt eſſe Chriſtum prudentiſſimus Petrus contra præſumẽtes Emanuelẽ in duos Chriſtos diuidere. Neque enim ſciſcitatus eſt eos, dicens: Quem dicunt homines eſſe diuinum verbum? ſed filium hominis quem Petrus confeſſus eſt eſſe filium Dei. In hoc ergo admirandus eſt, & dignus factus tam præcipuis honoribꝰ, quia quem admiratꝰ eſt in forma noſtra, hũc credidit eſſe Chriſtum patris, ſcilicet hominem factum verbum quod proceſſit de patris ſubſtantia. A M B R O. Dominus autem Ieſus Chriſtus prædicari ſe primo noluit, ne vllus ſtrepitus naſceretur. vnde ſequitur. {At ille increpans eos, præcepit ne cui dicerent.} Multis ex cauſis iubet tacere diſcipulos, vt fallat principem mundi, vt declinet iactantiam, doceat humilitatem, ergo Chriſtus noluit gloriari, & tu qui ignobilis natus es, gloriaris? Simul ne rudes & imperfecti adhuc diſcipuli maxime prædicationis molibus opprimantur. Prohibentur ergo euangelizare eum Dei filium, vt euangelizarent poſtea crucifixum. C H R Y S O S T O M V S: Opportune etiam dominus tunc vetuit nulli dicere, quòd ipſe eſſet Chriſtus, quatenus H ſublatis de medio ſcandalis, & crucis conſummato patibulo, habitualiter imprimeretur audientium menti conueniens de eo opinio. nam radicatum ſemel, & poſtmodum euulſum: vix vnquam denuo inſitum retinebitur. Quod autem ſemel inſitum perſeuerat immobile de facili concreſcit. nam ſi Petrus ex ſolo auditu ſcandalizatus eſt, quid quàmplures paterentur, cum audiſſent filium Dei eſſe, viderent autem crucifixum, & conſputũ. C Y R I L. Oportebat ergo diſcipulos eum vbique terrarũ prædicare: hoc enim erat opus electorum ab eo ad apoſtolatus officium. Sed ut ſacra ſcriptura teſtatur, tempus eſt vnicuique rei. Decebat enim ut crux, & reſurrectio impleretur, & ſic ſequeretur Apoſtolorum prædicatio. vnde ſequitur. Hæc dicens, quia oportet filium hominis multa pati & reprobari a Senioribus & Principibus Sacerdotum & Scribis, & occidi, & tertia die reſurgere.} I A M B R O. Fortaſſe, quia ſciebat dominus difficile paſſionis, & reſurrectionis myſterium etiam diſcipulos credituros, ipſe voluit eſſe ſuæ paſſionis, & reſurrectionis aſſertor.

e ¶ C Y R I L. Ducũ magnanimi, ſtrenuos in armis ad audaciam prouocant, non ſolum eis honores pollicendo victoriæ, ſed etiam ipſum pati generoſum eſſe fatentes. Tale quid videmus docere dñm Ieſum Chriſtum, prædixerat enim Apoſtolis, quòd oporteret eum perpeti Iudæorum calumnias, occidi, & tertia die reſurgere. Ne igitur putarent Chriſtum quidem paſſurum perſecutiones pro vita mundi, eis vero liceret lentã vitam ducere, oſtendit neceſſario, ꝙ per æqua certamina gradi decet, cupientes eius gloriam obtinere. vnde dicitur. {Dicebat autem ad oẽs. B E D A. Pulchre poſuit ad omnes qui ſuperiora, quæ ad fidem dominicæ natiuitatis, vel paſſionis pertinet cum ſolis diſcipulis ſeorſum egit. C H R Y. Cum autem Saluator ſit pius & benignus nullum inuitum, aut coactum habere vult famulum, ſed ſpontaneos K & gratias agentes ei pro famulatu: & ideo neminem cogendo, aut neceſsitatem imponendo, ſed perſuadendo, & benefaciendo vniuerſos volentes attrahi dicens: {Siquis vult. B A S I. Vitam autem propriam in formam optimæ conuerſationis tradidit volentibus ei obedire, cum dicit: {Poſt me venire. non obſecutionem corporalem inſinuans: eſſet enim in omnibus impoſsibilis domino iam in cœlis exiſtente, ſed debitam conuerſationis pro poſſe imitationem. B E D A: Niſi autem quis a ſemetipſo deficiat, ad eũ, qui ſupra ipſum eſt non appropinquat, vnde dicitur. {Abneget ſemetipſum.} B A S I. Abnegatio quidem ſuipſius eſt totalis præteritorum obliuio, & receſſus a propriis voluntatibus. In Quæſt. explicans Quæſt.6. O R I G. Abnegat etiam aliquis ſeipſum, dum uitam prius in malitia conſuetam alteratione debita commutat, puta qui dudum in laſciuia vixerat: abneget ſemetipſum laſciuum cum ſit caſtus, & ſimiliter abſtinẽtia cuiuſlibet criminis ſuiipſius abnegatio eſt. B A S I. Appetitus autem mortis tolerandæ pro Chriſto, & Ibidẽ qu.6. mortificatio membrorum, quæ ſunt ſuper terram, & viriliter diſponi ad omne periculum ſuſtinendum pro Chriſto, & non affici quemquam

quemquam ad vitam præſentem, hoc eſt tollere crucem ſuam. vnde ſubditur: {Et tollat crucem ſuam quotidie.} THEO. Crucem hic dicit mortem exprobabilem innuens, quòd ſiquis vult Chriſtum ſequi, non debet effugere propter ipſum etiam exprobabilem mortem. G R E G O. in Hom. Duobus etiam modis crux tollitur, dum aut per abſtinentiam affligitur corpus, aut per compaſſionem afficitur animus. G R A E C V S. Recte autem coniungit hæc duo: {abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam.} Sicut .n. qui paratus eſt aſcẽdere crucem ſumit in mente ſua mortis intentionem, ſicq; vadit vt non æſtimans amplius hanc vitam participare, ita qui ſequi vult Dominum, primo debet abnegare ſeipſum, & ſic tollere crucem, vt eius voluntas ſit prompta ad omnem miſeriam ſuſtinendam. B A S I L I V S. In hoc igitur conſiſtit perfectio, vt impaſſibiliter ſe habeat ſecundum affectum etiam ad ipſum viuere, & habeat in promptu mortis reſponſum, vt nequaquàm in ſeipſo confidat. Sumit autẽ exordium perfectio ab exteriorum alienatione, puta poſſeſſionum vel inanis gloriæ vel præciſe affectionis inutilium rerum. B E D A. Prædictam igitur crucem & quotidie tollere, & ea ſumpta Dominum ſequi iubemur, qui crucem propriam baiulauit. vnde ſequitur, {& ſequatur me. O R I G E. Huius autem cauſam aſſignat ſubdens: {Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere perdet illam,} ideſt qui vult ſecundum vitam præſentem viuere, & propriam animam in ſenſibilibus conſeruare, hic eam perdet, non ducens eam ad terminos beatitudinis. Econtrario autem ſubdit: {Nam qui perdiderit animam ſuam propter me, ſaluam faciet illam,} ideſt, qui negligit ſenſibilia intuitu veritatis, exponens ſe morti. hic tanquàm animam perdens pro Chriſto, eam potius ſaluabit. Itaque ſi animam ſaluari beatum eſt, relatum ad eam quæ eſt in Deo ſalutem, debet eſſe & quædam bona perditio animæ quæ fit intuitu Chriſti. Videtur etiam mihi perſimile ei quod eſt abnegare ſeipſum ſecundum prædicta dicere, perdere quemlibet propriam animam peccatricem, vt ſumat eam quæ per virtutem ſaluatur. C Y R I L L V S. Quod autem incomparabiliter exercitium pacis Chriſti ſuperet delitias & prætioſa mundi, inſinuat ſubdens: {Quid proficit homini ſi lucretur vniuerſum mũdum, ſeipſum autem perdat & detrimentum ſui faciat?} quaſi dicat. Cũ aliquis aſpiciens pręſentem dulcedinem aut vtilitatem, renuit quidem pati, eligit autem ſplendide viuere ſi ſit opulentus, quod inde ſibi commodum erit cum perdiderit animam? Tranſit enim huius mundi figura, & amena velut vmbra diſcedunt. Non enim proderunt theſauri impietatis, eripit autem a morte iuſtitia. G R E G. in Hom. Quia ergo ſancta Eccleſia habet aliud tempus perſecutionis, atque aliud pacis, Dominus vtraque tempora deſignauit in præceptis. nam perſecutionis tempore ponenda eſt anima, quod ſignificauit dicens: {Qui perdiderit animam.} Pacis autem tempore ea quæ amplius dominari poſſunt, frangenda ſunt deſideria terrena, quod ſignificauit dicens: {Quid proficit homini?} Plerũque autem labentia cuncta deſpicimus: ſed tamẽ adhuc humanę verecundiæ vſu præpedimur, vt rectitudinem quam ſeruamus in mente, nõdum exprimere valeamus in voce. Sed huic quidem vulneri congruum Dominus ſubiungit medicamentum dicens:} Nam qui me erubuerit & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet. T H E O. Erubeſcit Chriſtum qui dicit: Numquid credam crucifixo? Sed & ſermones eius erubeſcit, qui Euangelij ruditatem contemnit, quòd autem hũc Dominus erubeſcet in regno ſuo tale eſt, ſicut ſi aliquis paterfamilias habens ſeruum prauum, erubeſcat eum nominare. C Y R I L L V S. Incutit autem eis timorem dicens ſe cælitus deſcenſurum, non in priſtina humilitate & menſura proportionabili nobis: ſed in gloria patris miniſtrantibus Angelis. Sequitur enim: {Cum venerit in maieſtate ſua & patris & ſanctorum Angelorum.} Peſſimum igitur & damnoſum notari inimicitia & operis inertia, quando tantus iudex deſcenderit, agminibus circũſtantibus Angelorum. Hinc autẽ percipias, ꝙ carne ſumpta & ſanguine, filius non minus eſt Deus, quòd ſe pollicetur in maieſtate Dei patris venturum, & quòd ei tanquàm iudici omnium miniſtrabunt Angeli, qui factus eſt homo ſimilis nobis. A M B R O S I V S. Semper autem Dominus ſicut erigit ad præmia futura virtutum, atque vtilem ſæcularium rerum docet eſſe contemptum, ita etiam infirmitatem mentis humanę præſentium remuneratione ſuſtentat. Arduum quippe eſt crucem tollere, & animam periculis, morti corpus offerre, negare quid ſis, cum velis eſſe quod non ſis, raroq; quàmuis excelſa virtus futuris commutat præſentia. ergo bonus magiſter ne quis deſpera-

mo, ſi lucretur vniuerſum mundum, ſe autem ipſum perdat, & detrimentum ſui faciat? Nam qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua, & patris, & ſanctorum Angelorum. Dico autem vobis, vere ſunt aliqui hic ſtantes, qui non guſtabunt mortem, donec videant regnum Dei.

f Factum eſt autem poſt hæc verba ferè dies octo, & aſſumpſit Petrum & Iacobum & Ioannem, & aſcendit in montem vt oraret. Et facta eſt dum ora-

A tione frangatur aut tedio, continuo ſe videndum fidelibus pollicetur dicens: {Dico autem vobis, vere ſunt aliqui hic ſtantes, qui non guſtabunt mortem, donec videant regnum Dei.} T H E O. Ideſt, gloriam in qua iuſti erunt. hoc autem dixit de transfiguratione quæ forma erat futuræ gloriæ, ac ſi diceret, ſunt aliqui hic ſtantes. ſ. Petrus Iacobus & Ioannes, qui non attingent mortem, donec in tempore transfigurationis videant in qua gloria erunt qui me confitẽtur. G R E. in Ho. Vel regnum Dei hoc loco præſens Eccleſia vocatur, & quidam ex diſcipulis, vſque B adeo in corpore victuri erant, vt Eccleſiam Dei conſtructam conſpicerent, & contra mundi huius gloriam erectam. A M B R O. Itaque ſi & nos volumus mortem non timere, ſtemus vbi Chriſtus eſt. ſoli enim non quæunt guſtare mortem, qui ſtare poſſunt cum Chriſto, in quo licet ex verbi ipſius qualitate perpendere, nec tenuem quidem ſenſum mortis habituros, qui Chriſti videantur meruiſſe conſortia. Certe mors corporis libando guſtetur vita animæ poſſidendo teneatur. Non enim hic mors corporis: ſed animæ denegatur.

f ¶ E V S E B. Cum Dominus diſcipulis ſuis ſecũdæ apparitionis ſuæ promulgauerit ingens myſterium, ne ſolis verbis credere viderentur, procedit ad opera, oſtẽdens eis oculata fide imaginem regni ſui. vnde dicitur: {Factum eſt autem poſt hęc verba ferè dies octo & aſſumpſit Petrum & Iacobum & Ioannem, & aſcendit in montem vt oraret.} D A M A S C E N V S. Matthæus quidem C & Marcus ſexto die poſt factam promiſſionem diſcipulis, Lucas autem poſt octauum dicit celebratam fuiſſe transfigurationem, nec eſt diſſonantia in dictis: ſed qui ſex numerauerunt demptis extremis, primo dico & vltimo quo pollicitus eſt, & quo fecit, medios computauerunt. At qui octo connumerauit, vtrumque prædictorum cõputauit. Sed cur non omnes, ſed aliqui vocati ſunt ad hanc viſionem? Vnus quidem erat, qui ſolus indignus erat diuinitatis viſione. ſ. Iudas, ſecundum illud: Tollatur impius, ne videat gloriã Dei. Si ſolus ergo eſſet omiſſus tanquàm inuidus ad maiorem eſſet malitiam prouocatus. Proinde proditori tollit proditionis occaſionem, cum dimiſit inferius reliquam Apoſtolorum congeriẽ. Aſſumpſit autem tres, vt in duobus vel tribus ſtet omne verbum. Petrum quidem aſſumpſit, volens teſtimonium quod teſtatus fuerat ei oſtendere per patris teſtimonium confirmari, & quaſi præſidem futurum totius Eccleſiæ. Sed Iacobum aſſumpſit tanquàm moriturum pro Chriſto ante omnes diſcipulos. Ioannem vero D tanquàm Theologiæ puriſſimum organum, vt viſa gloria filij quæ non ſubiacet tempori, reſonet illud: In principio erat verbum. A M B R O. Vel Petrus aſcendit, qui claues regni cælorum accepit, Ioãnes cui committitur mater, Iacobus qui primus ſolium Sacerdotale conſcendit. T H E O. Vel aſſumit hos tanquàm hanc rem celare potentes, & nulli alij reuelare. {Aſcendit autem in montem vt oraret:} docens nos ſolitarios & aſcendentes orare ad nihil terrenorum declinantes. D A M A. Aliter tamen orant ſerui, aliter orabat Dominus. nam ſerui orantis oratio, eſt per intellectus aſcenſum ad deũ: ſed facer intellectus Chriſti, qui ſecundum hypoſtaſim Deo vnitus erat, manuducens nos ad aſcenſum, quo per orationem ad Deum aſcenditur, & docens quòd aduerſarius Dei non eſt: ſed tanquàm principium veneratur genitorem, quinetiam alliciens tyrannum explorantem ſi Deus eſſet, quo miraculorum virtus prædicabat, quaſi ſub quadam eſca hamum contegeret, vt qui ſpe deificationis hamauerat hominem, E corpus amictu decenter hamaretur. vnde ſequitur: {Et facta eſt dũ oraret ſpecies vultus eius altera. C Y R I L L V S. Non tanq̃ corpore humanam formam mutante: ſed quadam ſplendida gloria ſuperueniente. D A M A. Videns autem diabolus orationibus refulgentem, recordatus eſt Moyſi cuius glorificata eſt facies. ſed Moyſes quidem glorificatur extrinſecus adueniẽte gloria, dñs autẽ ex innato gloriæ diuinæ fulgore. Cum enim ſecundum hypoſtaſis vnionem, vna & eadem ſit gloria verbi & carnis, transfiguratur, non quaſi accipiens quod non erat, ſed quod erat manifeſtãs diſcipulis, vnde ſecundum Matthæum dicitur, quòd transfiguratus eſt coram eis, & quòd facies eius refulſit vt ſol. quod eſt in ſenſibilibus Sol, hic in intelligibilibus Deus. Et ſicut Sol qui eſt lucis fons de facili videri non poteſt, lux autem eius ex eo quòd ad terram peruenit aſpicitur, ſic facies Chriſti intenſius refulget vt Sol, veſtimẽta eius dealbantur vt nix. vnde ſequitur: {Et veſtitus eius albus refulgens.} Illuſtratus. ſ. per diuinæ lucis participationem. His autem ita ſe habentibus, vt vnus oſtenderetur Dominus noui & veteris teſtamenti, & Hæreticorum ora obturentur, & fides fiat

ſiat reſurrectionis, necnon qui transfigurabatur viuorum & mortuorum Dominus crederetur. Moyſes & Helias tanquam famuli aſſiſtunt Domino in gloria. vnde ſequitur: {Ecce duo viri loquebantur cum illo, erant autem Moyſes & Helias viſi in maieſtate.} Oportebat enim vt videntes conſeruorum gloriam & fiduciam, mirarentur quidem pium Dominicum deſcenſum, zelarent vero eos, qui prius laborauerant, viſuri amenitatem futurorũ bonorum, & magis fortificarentur in laboribus. nam qui laborum nouerit emolumenta, labores facilius tolerabit. CHRYSO. Aliter quoque, quoniam vulgus aſſerebat eum eſſe Heliam vel Hieremiam, vt diſcerneretur inter Dominum & famulos, & vt pateat eum non eſſe aduerſarium Dei & legis tranſgreſſorem, eos ſibi aſſiſtentes monſtrauit. Non enim legislator Moyſes, & qui pro gloria diuina zelatus eſt Helias aſtitiſſent ei, ſed & propter virtutes virorum demonſtrandas, nam vterque pro mandatis diuinis quàmpluries ſe morti expoſuerat. Volebat etiam diſcipulos eos imitari in regimine populi, vt fierent mites ſicut Moyſes, & zelantes ſicut Helias. Inducit etiam eos, vt oſtendat crucis gloriam, ad conſolandum Petrum & alios paſſionem timentes. vnde ſequitur: {Et dicebant exceſſum eius quem completurus erat in Hieruſalem. CYRILLVS. Videlicet, myſterium diſpenſationis in carne, necnon ſalutiferam paſſionem completam in venerabili cruce. AMBROSIVS. Myſtice autem poſt verba prædicta transfiguratio Chriſti oſtendit, quoniam is qui verba Chriſti audit & credit, reſurrectionis gloriam videbit. octaua enim die facta eſt reſurrectio. vnde & plerique Pſalmi pro octaua ſcribuntur, aut forte vt oſtenderet nobis quod dixerat, quòd is qui propter Dei verbum perdiderit animã ſuam, ſaluam faciet eam, quoniam promiſſa ſua in reſurrectione reſtituet. BEDA. Nam ſicut ipſe poſt ſeptimam ſabbati quam in ſepulchro quieuerat a mortuis reſurrexit, & nos poſt ſex ſæculi ætates & ſeptimam, quietis animarum quæ interim in alia vita geritur, quaſi octaua ætate reſurgemus. AMBR. Sed Matthæus & Marcus poſt dies ſex aſſumptos hos eſſe commemorarunt, de quo poſſemus dicere, quòd poſt ſex millia annorum, mille enim anni in conſpectu Dei tanquam dies vna, ſed plures quàm ſex millia computantur anni, & maluimus ſex dies per ſimbolum intelligere quòd ſex diebus mundi opera ſunt creata vt per tempus opera, & per opera mundum intelligamus. Et ideo mundi temporibus impletis, reſurrectio futura monſtratur. aut quia is qui ſupra mundũ aſcenderit, & huius poſt ſæculi momenta tranſcenderit, velut in ſublimi locatus, futuræ reſurrectionis fructus expectabit in æternum. BEDA. Vnde in montem oraturus & transfiguraturus aſcendit, vt oſtendat eos qui fructum reſurrectionis expectant, & Regem in decore ſuo videre deſiderant, mente in excelſis habitare & continuis præcibus debere incumbere. AMBRO. Putarem in tribus, qui ducuntur ad montem myſtice genus humanum compræhenſum, quia ex tribus filijs Noe genus omne defluxit humanum, niſi electos cernerem. tres igitur eliguntur qui aſcendunt in montem, quia nemo poteſt reſurrectionis videre gloriam, niſi qui myſterium trinitatis incorrupta fidei ſynceritate ſeruauerit. BEDA. Transfiguratus autem Saluator gloriam futuræ, vel ſuæ vel noſtræ reſurrectionis oſtendit, qui qualis tunc Apoſtolis apparuit, poſt iudicium cunctis apparebit electis: Veſtitus autem talis Dñi ſanctorum illius chorus accipitur, qui videlicet Domino in terris conſiſtente deſpectus videbatur: ſed illo montem petente nouo candore refulget, quia nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus. AMBRO, Vel aliter. Pro tua poſſibilitate tibi verbum aut minuitur aut creſcit, ac niſi altioris prudentiæ cacumen aſcendas, non tibi apparet quanta ſit gloria in dei verbo. Veſtimenta autem verbi ſunt ſermones ſcripturarum, & quædam intellectus induměta diuini. Et ſicut veſtitus albus refulſit, ita in oculis tuæ mentis diuinarum lectionum ſenſus albeſcit. Inde apparet Moyſes & Helias, hoc eſt lex & ꝓpheta in verbo, neque enim lex pōt eſſe ſine verbo, nec propheta niſi qui de dei filio prophetauit.

g ¶ THEO. Chriſto vacante orationi, Petrus ſomno deprimitur, infirmus enim erat, & quod humanum erat impleuit. vnde dicitur: {Petrus vero, & qui cum illo erant, grauati erant ſomno.} Excitati autem gloriam eius cernunt, & duos viros cum eo. vnde ſequitur: {Et euigilan. vi. maieſt. eius, & duos viros qui ſtabant cũ

ret ſpecies vultus eius altera, & veſtitus eius albus, & refulgens. Et ecce duo viri loquebantur cũ illo. Erant autem Moyſes & Helias viſi in maieſtate, & dicebant exceſſum eius quem completurus erat in Hieruſalem.

g Petrus vero, & qui cum illo erant, grauati erant ſomno. Et euigilantes viderunt maieſtatem eius, & duos viros qui ſtabant cum illo. Et factum eſt cum diſcederent ab illo, ait Petrus ad Ieſum: Pręceptor, bonum eſt nos hic eſſe, & faciamus tria tabernacula, vnum tibi, & vnum Moyſi, & vnum Heliæ. neſciens quid diceret. Hæc autem illo loquente, facta eſt nubes & obumbrauit eos, & timuerunt intrantibus illis in nubem. Et vox facta eſt de
G nube dicens: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Et dum fieret vox, inuentus eſt Ieſus ſo-

F illo.} CHRYSO. Vel ſomnum vocat ingeſtum eis nimium ſtuporem ex illa viſione, neque enim nocturnum tempus erat, ſed lucis excellentia grauabat oculorum debilitatem. AMBRO. Præmit enim incompræhenſibilis ſplendor diuinitatis noſtri corporis ſenſus. nam ſi Solis radium e regione oculorum contuentium corpora nequit acies continere, quomodo Dei gloriam humanorũ ferret corruptela membrorũ? Et fortaſſe ideo grauati ſomno erant, vt reſurrectionis viderent ſpeciem poſt quetem. Itaque vigilantes viderunt maieſtatem eius: nemo enim niſi vigilans gloriam videt Chriſti. Delectatus eſt Petrus, & quem ſæculi huius illæcebroſa non caperent, gloria reſurrectionis illexit. vnde ſequitur: {Et fa. eſt cum diſce. ab il. ait Petrus ad Ieſum: Præceptor, bonum eſt nos hic eſſe.} CYRIL. Eſtimabat forſan diuus Petrus imminere tempus regni Dei: & ideo approbat montis incolatum. DAMA. Nõ eſt autem bonum Petre tibi, quòd Chriſtus ibi moretur, quoniam ſi manſiſſet, nequaquàm tibi facta promiſſio cõſequeretur effectum. neque enim claues obtinuiſſes regni, nec mors tyranni abolita eſſet. Non quæras ante tempus fœlicia, vt Adam deificationem. Erit quando hunc aſpectum indeſinenter percipias, & cohabitabis illi, qui lux eſt & vita. AMBROSIVS. Petrus autem non ſolũ affectu, ſed etiam factorum deuotione præſtantior, ad ædificanda tabernacula tria impiger operarius communis obſequij miniſte-
H rium pollicetur. Sequitur enim: { Et faciamus tria tabernacula, vnum tibi, & vnum Moyſi, & vnum Heliæ.} DAMA. Non autem te Dominus tabernaculorum, ſed vniuerſalis Eccleſiæ conſtructorem conſtituit: verba tua, tui diſcipuli, oues tuæ mandauerunt effectui: Chriſto tabernaculum conſtruentes: necnon & ſeruis eius. Hoc autem non ex intentione Petrus proferebat: ſed inſpiratione ſpiritus reuelantis futura. vnde ſequitur: {Neſciens qd diceret. CYRIL. Neſciebat etiam quid diceret, neque enim aderat tempus finis ſæculi, nec participandę a ſanctis promiſſæ ſpei, & cum iam ſumeret exordium diſpenſatio, quo pacto Chriſtum oportebat deſiſtere a mundi dilectione volẽtem pati pro eo. DAMA. Decebat etiam non ſolum perſtringere fructum incarnationis ad opus exiſtentium in montem, ſed diffundi ad omnes credentes, quod per crucem & paſſionem erat conſummandum. TYTVS. Ignorabat etiam Petrus quod dixerat, quia nõ oportebat tribus tria tabernacula facere. Non enim connumerantur Domino famuli, nec comparantur creaturæ creatori. AMBR.
I Neque capit humana conditio in hoc corruptibili corpore facere tabernaculum Deo, ſiue in animo, ſiue in corpore, ſiue in quolibet alio loco. Et quàmuis neſciret quid diceret, tamen pollicebatur officium, cui non inconſulta petulantia, ſed primatum deuotio fructus pietatis accumulat. Nam quod ignorabat conditionis fuit, quod promittebat deuotionis. CHRY. Vel aliter. Audiebat quòd oportebat ipſum mori & tertia die reſurgere videbat autem multam diſtantiam & ſolitudinem. vnde conſiderauit, ꝙ plurimã haberet locus tutelam: ob hoc dixit: {Bonum eſt nos hic eſſe.} Aderat quoque Moyſes qui nubem intrauit, & Helias qui in mõte ignem deduxit. Igitur Euangeliſta confuſionem mentis eius ex qua hoc proferebat oſtendens dixit: { Neſciens quid diceret.}
AVG. De Con. Euang. Quod autem hic Lucas dixit de Moyſe Lib.2.c.56.
& Helia: {Et factum eſt dum diſcederent ab illo: ait Petrus ad Ieſum: Præceptor, bonum eſt nos hic eſſe.} Non debet putari contrarium ei quod Matthæus & Marcus, ita coniũxerunt Petrum hæc
K ſuggeſſiſſe, quaſi adhuc Moyſes & Helias cum Domino loquerentur. non enim expræſſerunt tunc, ſed tacuerunt potius quod iſte addidit illis diſcedentibus, hoc Petrum Domino ſuggeſſiſſe. THEO. Petro autem dicente: { Faciamus tria tabernacula.} Dominus tabernaculum non manufactum fabricat, & in eum ingreditur cum Prophetis. vnde ſubditur: {Hæc autem illo loquente, facta eſt nubes & obumbrauit eos,} vt oſtenderet, quòd non minor eſt patre. Sicut enim in veteri teſtamento in nube habitare Dominus dicebatur, ſic & nunc nubes ſuſcepit Dominum, non caliginoſa ſed lucida. BASIL. Nam obſcuritas legis tranſierat, ſicut enim fumus ab igne, ſic nubes a luce cauſata eſt. Verum, quia nebula ſignum tranquillitatis eſt, quies futuræ manſionis oſtendit per nubis operimentum. AMBRO. Diuini enim ſpiritus eſt obumbratio iſta, quæ non caligat affectibus hominum, ſed reuelat occulta. ORIG. Hanc autem gloriam diſcipuli ſufferre

nequeuntes,

nequeuntes, procubuerunt humiliati ſub potenti dextera Dei nimium timentes, cum ſcirent quòd dictum fuit Moyſi: Non videbit homo faciem meam & viuet. vnde ſequitur: {Et timue. intran. il. in nubem. AMBRO. Cognoſce autem nubem iſtam non coacti aeris caligine picea, & quæ celum tenebrarum horrore ſubtexerat, ſed lucidam nubem quæ nos non pluuialibus aquis immadidet, ſed qua mentes homini in voce Dei omnipotentis emiſſa fidei ros rigauit. ſequitur enim: {Et vox fa. eſt de nube di. hic eſt fili. meus dilectus.} Non Helias filius, non Moyſes filius, ſed: { Hic eſt filius} quem ſolũ videtis. CYRIL. Qualiter ergo oportebat eum qui reuera filius eſt, factum vel creatum exiſtimare, Deo patre deſuper intonante? {Hic eſt filius meus.} Quaſi dicat, non vnus ex filijs: ſed qui vere & naturaľr eſt filius, ad cuius exemplar alij ſunt adoptiui. Illi ergo iuſſit obedire cum ſubdit: {Ipſum audite.} Et magis quàm Moyſen & Heliam, quia Chriſtus eſt finis legis & prophetarum. vnde ſignanter Euangeliſta ſubdit: { Et dum fieret vox, inuentus eſt Ieſus ſolus.} THEOPHILA. Ne ſcilicet putaret aliquis hoc dictum: {Hic eſt filius meus dilectus:} de Moyſe vel Helia fuiſſe prolatũ. AMBROSIVS. Receſſerunt ergo illi vbi cæperat Dominus deſignari, tres etiam in principio videntur, vnus in fide: perfectæ enim fidei vnum ſunt. Ergo & illi quaſi recipiuntur in Chriſti corpus, quia & nos vnum erimus in Chriſto Ieſu, aut fortaſſe quia lex & Prophetæ ex verbo. THEOPHIL. Quæ autem ex verbo cæperunt, in verbo deſinunt. per hoc enim innuit, quòd vſque ad tempus aliquod lex & Prophetæ apparerent, ſicut hic Moyſes & Helias. Poſtmodum autem ſolus Ieſus illis recedentibus: nam tunc Euangelium manet tranſactis legalibus. BEDA. Et nota, ſicut Domino in Iordane baptizato, ſic etiam in monte clarificato totius trinitatis myſterium declarari, quia gloriam illius quam in baptiſmate confitemur, in reſurrectione videbimus. Nec fruſtra Spirituſſanctus hic in lucida nube, illic apparet in columba, quia qui nunc ſimplici corde fidem quam percipit ſeruat, tunc luce apertæ viſionis, quæ crediderat contẽplabitur. ORIG. Non vult autem Ieſus dici, quæ ipſius ſpectant ad gloriam ante ſuam paſſionem. vnde ſequitur: {Et ipſi tacuerunt & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quæ viderant.} Offenſi enim fuiſſent, & præcipue vulgus ſi vidiſſet crucifigi eum, qui ſic fuerat glorificatus. DAMA. Hoc etiam præcepit Dominus, ſciens diſcipulos imperfectos, qui nõdum ſortiti erant plenam ſpiritus participationem, ne corda aliorum qui non viderant, ſubuerterẽtur triſtitia. Et ne proditor incitaretur ad inuidiæ rabiem.

h ¶ BEDA. Loca rebus congruunt. In monte Dominus orat. transformatur, diſcipulis archana ſuæ maieſtatis aperuit, in inferiora deſcendens, turbæ occurſu excipitur. vnde dicitur: {Factum eſt autem in ſequenti die, deſcendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa.} Surſum patris vocem pandit, deorſum ſpiritus malos expellit. vnde ſequitur: {Et ecce vir de turba exclamauit dicens, magiſter obſecro te, reſpice in filium meum.} TYTVS. Videtur mihi ſapiens quidem hic eſſe. non enim dixit Saluatori: Fac hoc vel illud: ſed {reſpice.} Hoc enim ſufficit ad ſalutem, ſicut Propheta dicebat: Reſpice in me & miſerere mei. Et dicit: {In filium meum, vt rationabilem demonſtret inuerecundiam, quòd ſolus in multitudine clamat. Addit {Quia vnicus eſt mihi.} quaſi dicat nullus alius expectatur futurus remedium ſenectutis. Conſequenter explicat paſſionem, vt audientem moueat ad pietatem dicens: {Et ecce ſpiritus appræhendit eum, & ſubito clamat, & elidit & diſſipat eum cum ſpuma, & vix diſcedit dilanians eum.} Deinde videtur criminari diſcipulos. Sed magis reſpondit, quòd iuſte verecundiam depoſuerit dicens: { Et rogaui diſcipulos tuos vt eiicerent illum, & non potuerunt.} quaſi dicat non putes, quòd leuiter ad te peruenerim, ſtupenda eſt dignitas tua, nec ſtatim te moleſtaui, ad diſcipulos tuos acceſſi primo, nunc quia non curauerunt, cogor proficiſci ad te, vnde & Dominus nõ ipſum, ſed genus incredulum increpat. Sequitur: {Reſpondens autem Ieſus. O generatio infidelis & peruerſa, vſquequo ero apud vos, & patiar vos? CHRYSO. Sed hunc hominem multum infirmari in fide Euangeliorum ſcriptura oſtendit ex pluribus, ex eo ſcilicet: quòd dixit: Adiuua incredulitatem meam, & ſi potes, & ex eo quòd Chriſtus dixit: Credenti omnia poſſibilia ſunt.

lus, Et ipſi tacuerunt & nemini dixerunt in illis diebus quicquã ex his quæ viderant.

h Factum eſt autem in ſequenti die, deſcẽdentibus illis de mõte, occurrit illis turba multa. Et ecce vir de turba exclamauit dicens, Magiſter obſecro te, reſpice in filium meum, quia vnicus eſt mihi. Et ecce ſpiritus apprę-hendit eum, & ſubito clamat, & elidit & diſſipat eum cum ſpuma, & vix diſcedit dilanians eũ. Et rogaui diſcipulos tuos, vt eiicerent illum & non potuerunt. Reſpondens autem Ieſus dixit: O generatio infidelis & peruerſa, vſquequo ero apud vos & patiar vos? Adduc huc filium tuũ. Et cum accederet, eliſit illum dęmonium & diſſipauit. Et in-
B crepauit Ieſus ſpiritum immundum & ſanauit puerum, & reddidit illũ patri eius. Stupebant autem oẽs in magnitudine Dei.

i Omnibuſque mirantibus in

A CYRIL. Vnde melius puto incredulum reputatum dæmoniaci patrem, quòd & ſacros Apoſtolos abiurgauit, dicens eos non poſſe imperare dæmonibus, potius autem erat honorando Deum ab eo petere gratiam: annuit enim veneratus. Qui autem dicit debilitari erga virtutem, quæ eſt in ſpiritus malignos, eos quia Chriſti adepti ſunt poteſtatem eiiciendi eos, gratiam magis calumniatur quàm fulgentes ea in quibus Chriſtus operatur. vnde offenditur Chriſtus accuſatis ſanctis, quibus eſt commiſſum verbum prædicationum ſacrarum, propter quod Dominus increpat eum & concordes ei dicens: {O generatio infidelis & peruerſa.} quaſi dicat. Cauſa tuæ infidelitatis, gratia effectũ ſortita non eſt. CHRYSO. Non autem dirigit ſermonem ad eum tantum, ſed ad omnes Iudæos, ne faciat eum hęſitare, oportebat enim ſcandalizari quàmplures. THEOPHI. quòd autem dicit: { Peruerſa.} demonſtrat, quòd non a principio neque naturaliter inerat eis malitia: ſed natura quidem erant recti ſemen Abrahæ exiſtentes: ſed per malitiam erant peruerſi. CYRIL. Quaſi neſcientes procedere rectis inceſſibus. cum eis autem, qui ſic ſunt diſpoſiti, Chriſtus commorari dedignatur. vnde dicitur, {Vſquequo ero apud vos, & patiar vos? } ferens quaſi moleſte eorum conuerſationem propter prauitatem ipſorum. CHRY.
C Per hoc etiam oſtendit deſideratum ſibi eſſe ſuum receſſum, & ꝙ non erat graue crucis patibulum: ſed magis ipſorum conuerſatio. BEDA. Non quòd tedio ſuperatus ſit manſuetus & mitis: ſed in ſimilitudine medici ſi ægrotum videat contra ſua præcepta ſe gerere, dicat, vſquequo accedam ad domum tuam, me aliud iubente, te aliud faciente? In tantum autem non eſt iratus homini: ſed vitio vt ſtatim intulerit. {Adduc huc filium tuũ. TYTVS. Poterat quidem ſolo iuſſu eum liberare, ſed propalat ſuam paſſionem ſubiiciens infirmum præſentium viſioni. Deinde dæmonium poſtquàm Dominum ſenſit, concutit puerum. vnde ſequitur: {Et cum acce. eli. illum demo. & diſſipauit. } vt ſic prius exprimatur paſſio, deinde adhibeatur remedium. CHRY. Non tamẽ hoc Dominus ad oſtentationem facit, ſed cauſa patris, vt cum viderit dæmonium conturbari propter ſolam vocationem, ſic ſaltem inducatur ad fidem futuri miraculi. de quo ſequitur: {Et increpauit Ieſus ſpiritum immundum & ſanauit pue. & red. il. patri eius.}
D CYRILLVS. Antea autem non erat patris, ſed dæmonis occupantis. Subdit autem Euangeliſta ſtupere plebem in magnalijs Dei dicens: {Stupebant autem omnes in magnitudine Dei.} quod dicit propter donum Chriſti, qui ſacris quoque Apoſtolis contulit poteſtatem agendi diuina miracula & imperandi dæmonibus, BEDA. Myſtice autem pro qualitate meritorum quotidie alijs aſcendit Dominus, dum perfectos quorum conuerſatio in cælis eſt, ſublimius extollendo glorificat, & de æternis inſtruit, & docet quæ a turbis audiri non valent. Alijs autem deſcendit, dum terræ nos & inſipientes cõfortat, docet, & caſtigat. Hunc autem dæmoniacum, Matthæus lunaticum, Marcus ſurdũ & mutum deſcribit. Significat enim illos, qui vt Luna mutantur per diuerſa vitia creſcentes & decreſcẽtes, qui muti ſunt, non cõfitendo fidem. Sic ſurdi, nec ipſum fidei audiendo ſermonem. dum puer autem ad Dominum accedit, eliditur, quia conuerſi ad Dominum
E plerumque a dæmonio grauius pulſantur, vt vel odium virtutis incutiat, vel expulſionis ſuæ vindicet iniuriam, ſicut Eccleſiæ primordijs tot grauiſſima intulit certamina, quot ſuo regno doluit ſubito illata diſpendia. Non puerum autem qui vim patiebatur: ſed dæmonem qui inferebat increpat, quia peccantem emendare deſiderat, vitium arguendo & odiendo depellere: ſed hominem debet amando refouere donec ſanatum ſpiritualibus Eccleſiæ poſſit reddere patribus.

i ¶ CYRIL. Omnia quæcumque operabatur Ieſus, admiratione digna penes omnes erant. irradiabat enim quiddam præcipuum & diuinum in qualibet operatione ipſius, ſecundum illud: Gloriam & decorem ſuppones ei. Et ſi omnes quidem mirarentur in his quæ faciebat: ipſe tamen hæc quæ ſequuntur, non omnibus ſed diſcipulis retulit. vnde dicitur: {Omnibuſq; mirã. in omni. quæ facie. dixit ad diſci. ſuos: Ponite vos in cor. veſt. ſermo iſtos.} Oſtenderat in monte diſcipulis gloriam ſuam, & poſt hoc liberauerat quẽdam a ſpiritu nequam, ſed oportebat eum ſuſtinere paſſionem pro nobis. Poterant autem diſcipuli conturbari dicentes:

Numquid

Numquid decepti ſumus dum Deum eſſe eum arbitraremur? Vt
ergo ſcirent quid circa ipſum futurum erat, velut quoddam depo-
ſitum iubet eos in mente habere paſſionis myſterium dicens. {Po
ni. vos in cor. veſtris.} Quod dicit Vos, diſtinguit eos ab alijs. Ne-
que enim oportebat vulgares ſcire quoniam paſſurus eſſet: ſed erāt
potius certificandi,
quoniam mortuus re
ſurgeret, deſtruens
mortem ne ſcandali-
zarentur. TYTVS.
Cunctis igitur admi-
rantibus ſigna, ipſe
prænuntiat paſſioné:
non.n. ſigna ſaluant,
ſed crux beneficia p̄
ſtat. vnde ſubdit. {Fi-
lius enim hominis fu
turum eſt vt trada-
tur in manus homi-
num.} ORI. Non
autem exprimit ma-
nifeſte a quo traden-
dus ſit, aliquis enim
dicit eum traditurū
a Iuda, aliquis a populo. Paulus autem dicit, quòd Deus pater
pro nobis omnibus tradidit eum, ſed Iudas tanquàm pro pecu-
nia tradens eum hoſtiliter prodidit: ſed pater beneficij cauſa.
THEO. Eorum autem infirmitati Dominus condeſcendens, &
eos diſciplina quadam gubernans, quod de cruce dictum eſt intelli
gere non permiſit. vnde ſequitur. {At illi ignorabāt verbum iſtud;
& erat velatum ante eos vt non ſentirent illud.} BEDA. Hæc
ignorantia diſcipulorum non tam de tarditate quàm de amore na
ſcitur, qui carnales adhuc & myſterij crucis ignari, quem Deum
verum crediderunt, moriturum credere nequiuerunt. Et quia per
figuras eum ſępe loquentem audire ſolebant, etiam quæ de ſua tra
ditione loquebatur, figuratiue eum illud ſignificare putabant.
CYRILLVS. Dicet autem aliquis forſan, qualiter ignoraue
runt diſcipuli crucis Chriſti myſterium, cum per vmbram legis in
pluribus locis tangeretur? Sed vt Paulus commemorat vſque ad
hodiernum diem, quando legitur Moyſes velamen adiacet cordi
eorum. Expedit ergo accedentes ad Chriſtum dicere: Detege ocu-
los meos, & contemplabor mirabilia de lege tua. THEO. Vide
etiam diſcipulorum reuerentiam in hoc quod ſequitur: {Et
timebant interrogare eum de hoc verbo.} Nam timor gradus
eſt reuerentiæ.

K ¶ CYRIL. Inſidiatur diabolus multimode diligentibus
optimam vitam. & ſiquidem per carnales illecebras obſidere valet,
alicuius mentem affectus voluptatum exacuit, ſiquis hos effugerit
laqueos cupidinis, gloriæ ſuſcitat paſſionem, quæ quidem paſſio
vanæ gloriæ inuaſit quédam Apoſtolorum ſuorum. vnde dicitur.
{Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum eſſet maior. hoc.n.
cogitare eſt cupientis cæteris ſupereſſe. Improbabile autem puto
omnes diſcipulos hanc ægritudinem incurriſſe: & ideo ne crimen
aliquod contra aliquem diſcipulorum Euangeliſta machinari vi-
deretur, exprimit indeterminate dicēs, quòd intrauit in eos cogi.
THEOPHIL. Videtur autem hanc paſſionem ex hoc ortam
fuiſſe, quòd dæmoniacum curare non valuerunt, eis de hoc alter-
cantibus, vno dicente quòd non propter meam impotentiam, ſed
alterius curari non valuit, vt ex hoc accenſa contentio fuerit, quis
eorum maior eſſet. BEDA. Vel quia viderant Petrum, Iaco-
bum & Ioannem ſeorſum ductos in montem, & Petro claues re-
gni cælorum promiſſas fuiſſe, irati ſunt, vel ipſos tres cæteris, vel
Petrum omnibus eſſe prælatum, vel quia tributi ſolutione Pe-
trum ipſi Domino parificatum viderant, ipſum præ cęteris arbi-
trabantur præferendum. Sed diligens lector hanc intra eos quæ-
ſtionem propter didrachma redditum inueniet fuiſſe verſatam.
Denique Matthæus hoc in capharnaum memorat eſſe geſtum. di-
cit autem Marcus: Et venerunt Capharnaum, qui cum in domo
eſſent interrogabat eos, quid in via tractabatis? At illi tacebant:
Siquidem inter ſe in via diſputauerunt quis illorum eſſet maior.
CYRIL. Dominus autem qui nouit ſaluos facere, videns in
mente diſcipulorum ſuper hoc cogitationem exortam velut quā-
dam amaritudinis radicem prius quàm augmentum ſuſciperet, ra
dicitus eam euellit. cum enim inchoant paſſiones in nobis facile
deuincuntur, ſed auctę difficile ſunt mobiles. vnde ſequitur: {At
Ieſus videns cogitationes cordis eorum appræhendit puerum ſta.
eum pe. ſe.} Diſcat qui nudum hominem putat eſſe Ieſum ſe er-
raſſe. quàmuis enim verbum caro factum ſit, manſit tamen Deus,
nam ſolius Dei eſt poſſe rimari corda & renes. quòd autem pue-
rum aſſumpſit & ponebat penes ſe, agebatur cauſa Apoſtolorum
vtilitatis & noſtræ. Depaſcitur enim inanis gloriæ morbus vt
plurimum, qui præminent in hominibus alijs. Puer autem ſynce-

omnibus quæ faciebat, dixit ad
diſcipulos ſuos: Ponite vos in
cordibus veſtris ſermones iſtos.
Filius enim hominis futurum
eſt vt tradatur in manus homi-
num. At illi ignorabant verbum
iſtud, & erat velatum ante eos
vt non ſentirēt illud, & timebāt
eum interrogare de hoc verbo.

K Intrauit autem cogitatio
in eos, quis eorum maior eſſet.
At Ieſus videns cogitationes
cordis illorum appręhendit pue
rum & ſtatuit illum ſecus ſe, &
ait illis: Quicumque ſuſceperit
puerum iſtum in nomine meo,
me recipit: & quicumque me re
ceperit, recipit eum qui me mi-
ſit. Nam qui minor eſt inter om
nes vos, hic maior eſt. Reſpon-
dens autem Ioannes dixit: Pręce-
ptor, vidimus quendam in no
G mine tuo eiicientem dæmonia
& prohibumus eum, quia non ſe
quitur te nobiſcum. Et ait ad
illos Ieſus: Nolite prohibere.
Qui enim non eſt aduerſū vos,
pro vobis eſt.

F ram gerit mentem, immaculatum cor, & manet in ſimplicitate co
gitationum. non ambit honores, nec nouit cuiuſuis prærogatiuę
modum, nec refugit videri non minus ſe habere, multam gerit ſe-
ueritatem in mente & corde. Tales autem Dominus amplexatur
& diligit, & prope ſe dignatur habere. q. qui elegerūt, quæ ſua ſunt
ſapere. Ait enim. Di-
ſcite a me, quia mitis
ſum & humilis cor-
de: vnde ſequitur: {Et
ait, quicumque ſuſce
perit iſtum in nomi-
ne meo, me recipit.}
quaſi dicat. Quando
vna & eadem eſt mer
ces honorantibus ſan
ctos, ſiue forſan mini-
mus ſit, ſiue præcla-
rus honore & gloria,
quia in eo Chriſtus
ſuſcipitur, quo non
vanum eſt petere in-
uicem fungi prærogа
tiua. BEDA. In
hoc autem non ſim-
pliciter pauperes Chriſti ab his, qui velint eſſe maiores, pro eius
docet honore ſuſcipiendos, vel malitia paruulos iſtos eſſe ſuadet.
vnde cum diceret: {Quicumque ſuſceperit puerum iſtum, addit
in nomine meo,} vt. ſ. formam virtutis quā natura duce puer ob-
ſeruat. ipſi pro nomine Chriſti rationis induſtria ſequantur. Sed
quia & ſe in puero ſuſcipi docet, & ipſe puer natus eſt nobis, ne pu
taretur hoc eſſe ſolum quod videbatur, ſubiūxit: {Et quicumque
me recipit, recipit illum qui miſit me.} Talem ſe vtique ac tātum
credi volens, qualis & quantus eſt pater. AMBRO. Qui enim
imitatorem Chriſti recipit, Chriſtum recipit, & qui imaginem
H Dei recipit Deum recipit. Sed quia imaginem Dei, nō poteramus
videre, facta eſt nobis per incarnationem verbi præſens, vt recon-
ciliaretur nobis quæ ſupra nos eſt diuinitas. CYRIL. Adhuc
autem magis inſinuat promiſſi verbi intentionem dicens: {Nam
qui minor eſt inter vos omnes, hic maior eſt.} Quod de modeſto
dicit, qui nihil de ſe ſublime putat propter honeſtatem. THEO.
Quia Dominus dixerat: {Qui minor eſt inter vos omnes, hic ma
ior eſt.} timuit Ioānes ne forte malum aliquod fecerint, propria
poteſtate quendam hominem prohibentes, nam prohibitio non
minorem prohibentem oſtendit, ſed maius aliquid ſapientem. vn
de ſubditur: {Reſpondens autem Ioannes dixit: Pręceptor, vidi-
mus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, & prohibui-
mus eum.} Non quidem inuidentes: ſed operationem miraculo-
rum diiudicantes. non enim cum eis miraculorum poteſtatem ac-
ceperat, neque eum Dominus miſerat ſicut illos, neque Ieſum in
I omnibus ſequebatur. vnde ſubdit: {Qui non ſequitur te nobiſcū.}
AMBR. Ioānes enim plurimum diligens: & ideo redamatus ex
cludendum putat beneficio eum, qui non vtatur obſequio. CY-
RIL. Sed oportebat magis penſare non hunc ipſum eſſe mi-
raculorum authorem: ſed gratiam quæ eſt in eo, qui in virtute
Chriſti miracula perficit. Quid autem ſi non connumerentur,
Apoſtoli, qui Chriſti gratia coronantur, multæ ſunt differen-
tiæ Chriſti donorum: ſed quia tradidit Saluator poteſtatem
Apoſtolis vt ſpiritus immundos eiicerent, putauerunt nulli
aliorum quàm ſibi ſolis licere cōceſſam gerere dignitatem: & ideo
accedunt ſciſcitantes, ſi liceat & alios hoc agere. AMBR. Non
repræhenditur autem Ioannes quia amore faciebat, ſed docetur,
vt nouerit infirmorum eſſe firmorumque diſtantiam. Et ideo Do
minus & ſi fortiores remunerat, tamen non excludit infirmos, vn-
de ſequitur. {Et ait ad il. Ie. Noli. prohi. Qui enim non eſt aduer.
vos, pro vo. eſt.} Bene domine: nam & Ioſeph & Nicodemus occul
K ti diſcipuli propter metum, in tempore tamen ſuum tibi officium
non negauerūt: ſed tamen qa alibi dixiſti, Qui non eſt mecum ad
uerſum me eſt, & qui mecum non colligit, diſpergit, aperi nobis
ne videatur contrarium. & puto quia ſiquis mentium conſideret
ſcrutatorem, non debeat dubitare vniuſcuiuſque factum mente
diſcernit. CHRY. Illic enim cum dixit: Qui non eſt mecum,
aduerſum me eſt, oſtendit diabolum & Iudęos ſibi eſſe contrarios,
hic autem oſtendit eum, qui in nomine Chriſti dæmones eiicie-
bat, in parte cum eis exiſtere. CYRIL. quaſi dicat. Pro vobis
qui Chriſtum diligitis, ſunt qui perſequi volunt, quæ ad ipſius glo
riam ſpectant, eiuſdem gratia coronati. THEO. Mirare autem
Chriſti virtutem qualiter per indignos & non diſcipulos eius gra
tia operatur, ſicut & per Sacerdotes ſanctificantur homines, quām
uis Sacerdotes ſancti non fuerint. AMBROSIVS. Cur au
tem hic eos, qui poſſunt per manus impoſitionem immundis im
perare ſpiritibus in nomine Ieſu neget eſſe prohibendos? ſecundū
Matthęum dicit his: Non noui vos. Sed aduertere debemus, non
eſſe

A eſſe ſententiarum diſcordiam, ſed illud cenſeri, quòd non ſolum
officij in clericos: ſed etiam virtutis opera requirantur tantumq;
eſſe Chriſti nomen, vt etiam parum ſanctis opituletur ad gratiā.
vnde nemo purgati hominis ſibi gratiam vendicet, in quo æterni
nominis virtus operata ſit. nō enim merito ſuo diabolus, ſed odio
ſui vincitur. BEDA.
Itaque in Hæreticis
& malis Catholicis
non ſacramenta com
munia in quibus no-
biſcum ſunt, & aduer
ſum nos nō ſunt, ſed
diuiſionem paci veri
tatiq; cōtrariam qua
aduerſum nos ſunt,
& Dominum non ſe-
quuntur; nobiſcum
deteſtari & prohibe-
re debemus.
l ¶ CYRIL.
Cum immineret tē-
pus quo decebat Do-
minum peracta paſ-
ſione ſalubri, cælum aſcendere, decreuit aſcendere hieroſolymam.
vnde dicitur: {Factum eſt au. dum comple. di. aſſum. eius & ipſe fa-
ci. ſu. firma. vt iret in Hieruſalem.} TYTVS. Quia ibi opor
tebat verum agnum offerri, vbi figuralis agnus immolabatur: Di-
cit autem: {Firmauit faciem ſuam,} ideſt, non huc & illuc ibat,
nec perambulabat vicos & municipia: ſed iter tenebat verſus Hie
ruſalem. BEDA. Ceſſent ergo pagani quaſi hominem videre
crucifixum, quem & tempus ſuæ crucifixionis cōſtat quaſi Deum
præuidiſſe, & quaſi ſponte crucifigendus locum quo crucifigendus
erat firmata facie, ideſt obſtinata atque imperterrita mēte petiſſe.
CYRILLVS. Miſit autem nuntios paraturos ei, & comiti-
bus eius hoſpitium, qui cum iuiſſent ad terram Samaritanorum.
non fuerunt admiſſi. vnde ſequitur: {Et mi. nun. ſu. ante conſpe.
ſuum. Et eun. intraue. in ciuita. Samari. vt para. il. & non recepe. il
lum.} AMBRO. Diſce, quia recipi noluit ab his quos ſciebat
non ſimplici mente conuerſos: nam ſi voluiſſet, ex indeuotis deuo
tos feciſſet; ſed Deus quos dignatur vocat, & quē vult religioſum
facit. Cur autem non receperunt Euangeliſta memorat dicens:
{Quia facies eius erat euntis in Hieruſalem.} THEO. Sed ſi
intelligamus, quòd propter hoc illū non receperunt, quia ire Hie
ruſalem determinauerat, inueniuntur hi excuſati qui non recepe
runt eum. Sed dicendum eſt, quòd in hoc quod dicit Euangeliſta:
{Et non receperunt illum.} intelligitur illud, quòd neque in Sa-
mariam venit. deinde quaſi aliquo interrogante, quare non rece-
perunt ipſum, neque eos adiuit ſoluēs dicit, non quia impotens eſ
ſet, ſed quòd illuc ire nolebat. ſed magis Hieroſolymā. BEDA.
Vel Hieruſalem ire conſpiciētes Samaritani, Dominum non reci
piunt. non enim coutuntur Iudæi Samaritanis, vt Ioannes oſten-
dit. CYRIL. Sed cum Dominus, qui omnia nouerat ſciret,
quòd eius nuntij non eſſent a Samaritanis recipiendi: ideo tamen
præcepit eis, quòd præcederent, quia mos erat ei omnia ſatagere
erga profectum diſcipulorum. Aſcendebat quidem hieroſolymā
propinquante tempore paſſionis. vt igitur quando pati eum vide-
rent nō ſcandalizarentur, conſiderantes ꝙ oportet patientes eſſe,
cum contumelias inferunt aliqui, præmiſit quaſi quoddam prælu
dium Samaritanorum repulſam. Profuit autem eis & aliter. Fu-
turi enim erant doctores orbis terrarum, ciuitates & villas percur
rentes ad prædicandum Euangelicam doctrinam, quibus aliquan-
do occurrerent aliqui minime recipientes ſacratam prædicatio-
nem, quaſi non concedentes ſecum commorari Ieſum. Docuit igi
tur eos, quòd diuinam annunciantes doctrinam pleni eſſe debe-
bant patientia & manſuetudine. Non autem hoſtiles & iracundi,
& in peccantes in eos atrociter inſurgentes: ſed adhuc non ſunt
tales: immo zelo feruido concitati, volebant ignem de cælo ſuper
eos deducere. Sequitur: Cum vi. au. diſci. eius Iaco. & Ioan. dixe.
Domine vis dici. vt ig. deſcen. de cæ. & conſum. illos? AMBR.
Sciebat enim & Phineęs reputatum ad iuſtitiam, quia ſacrilegos
interemerat, & ad preces Heliæ ignem deſcendiſſe de cælo, vt Pro-
phetæ vindicaretur iniuria. BEDA. Sancti enim viri qui opti-
me ſcirent mortem iſtam quæ animam diſſoluit a corpore nō eſſe
formidandam, ſed eorum tamen animum qui illam timerent, non
nulla peccata morte punirent quo & viuentibus vtilis mætus in-
cuteretur illis qui morte puniebantur, non ipſa mors noceret, ſed
peccatum quod augeri poſſet ſi viuerent. AMBR. Sed vindi-
cetur qui timet. vindictam non q̄rit, qui non timet. ſimiliter oſten
ditur nobis in Apoſtolis fuiſſe merita Prophetarum, qñ eandem ſi
bi poteſtatē quam Propheta meruit impetrandi iure præſumunt,
ꝙ & bene præſumūt ad ſermonem ſuum ignis de cælo deſcēderit,
qñ filij ſunt tonitrui. TYTVS. Cenſetur autem ab eis mul

l Factum eſt autem, dum com
plerētur dies aſſumptionis eius
& ipſe faciem ſuam firmauit vt
iret in Hieruſalem. Et miſit nū-
tios ante conſpectum ſuum, &
euntes intrauerunt in ciuitatem
Samaritanorum vt pararent il-
li. Et non receperunt eum, quia
facies eius erat euntis Hieruſa-
lem: Cum vidiſſent autem diſci
puli eius Iacobus & Ioannes di-
xerunt: Domine vis dicimus vt
ignis deſcendat de cęlo, & con-
ſummat illos? & conuerſus incre
pauit illos dicens: Neſcitis cu-
ius ſpiritus eſtis. filius hominis
non venit animas perdere ſed
ſaluare. Et abierunt in aliud
caſtellum.

m Factum eſt autem ambu-
lantibus illis in via, dixit qui-
B dam ad illum: Sequar te quocū-
que ieris. Dixit illi Ieſus: Vul-
pes foueas habent, & volucres
cęli nidos, filius autem hominis
non habet vbi caput ſuum recli-

to iuſtius eſſe Samaritanos perire, Dominum non admittentes, ꝙ
quinquaginta ſeruum excludere tentantes. Dominus autem in
eos non commouetur, vt oſtenderet quia non habet vltionis ſtu-
dium perfecta virtus, nec vlla ſit iracundia, vbi plenitudo eſt chari
tatis, nam nec excludenda eſt infirmitas, ſed iuuanda procul a reli-
gioſis indignatio, p̄-
cul a magnanimis cu
piditas vltionis. vnde
ſequitur: {Et cōuer.
incre. il. & di. Neſcitis
cu. ſpi. eſtis. BEDA.
Repræhendit in eis
Dominus non exem
plum Prophetæ ſan-
cti, ſed ignorantiam
vindicandi, quæ ad-
huc erat in rudibus,
animaduertēs eos nō
amare correptiōem:
ſed odio deſiderare
vindictam. Itaq; po-
ſteaquàm eos docuit,
quid eſſet diligere p̄-
ximum tanquam ſeipſum, infuſo et Spirituſancto non defuerunt
tales vindictæ quàmuis multo rarius quàm in veteri teſtamento,
quia ſicut ſequitur: {Filius ho. nō ve. ani. perde. ſed ſaluare.} quaſi
dicat, & vos ergo qui eius ſpiritu ſignati eſtis etiam acta eius imi-
tamini, nunc pie conſulentes: ſed in futuro iuſte iudicantes.
AMBRO. Non enim ſemper in eos, qui peccauerunt eſt vindi-
candum, quia nonnūquàm amplius prodeſt clementia tibi ad pa-
tientiam, lapſo ad correptionem. Denique Samaritani citius cre-
diderunt a quibus hoc loco ignis arcetur.
C m ¶ CYRIL. Et ſi munificus ſit omnium Dominus, non
ſimpliciter & improuide ſingulis dat ſuperna & diuina dona, ſed
illis qui digni ſunt recipere, qui. ſ. animam ſuam alienant a macu-
lis prauitatum, & hoc nos docet Euāgelicorum verborum virtus,
cum dicitur: {Factū eſt au. ambu. il. in via, di. qui. ad illum. Sequar
te quocumque ieris.} Primo quidem plurima continetur in ac-
ceſſu inertia, conſequenter oſtenditur, quòd plenus ſit impuden-
tia nimia. neque enim ſimpliciter Chriſtū ſequi petebat. ſicut alij
plures de populo: ſed magis inſiliebat ad Apoſtolicas dignitates,
cum Paulus dicat. Nō aſſumat quiſquàm ſibi honorem, ſed a Deo
vocatus. ATHA. Auſus etiam fuit comparare ſe incompræ-
henſibili Saluatoris poteſtati dicens. {Sequar te quocumque ie-
ris, eo quòd ſequi Saluatorem ſimpliciter ad eius audiendum do-
ctrinam poſſibile eſt humanæ naturæ proprietate qua fungitur er-
ga homines, non eſt autem poſſibile ſecum cōcurrere vbilibet exi-
ſtenti, ipſe namque incompræhenſibilis eſt, & non circumſcribi-
tur loco. CYRIL. Alio quoque modo non immerito recuſa-
D bilem facit eum, decebat enim ipſum crucem ſuam accipere ad ſe-
quendum Dominum, & abrenunciare præſentis vitæ affectibus. &
hoc Dominus in eo repræhendit, non vituperans, ſed corrigens. Se
quitur: {Et ait Ieſus: Vulpes foueas habent, & volu. ce. ni. fili. autē
ho. non habet vbi caput ſuum reclinet.} THEO. Quia enim
viderat Dominum multum populum adducentem, putauit quòd
ab eis haberet præcium, & quòd ſi ipſe Dominum ſequeretur poſ-
ſet pecuniam congregare. BEDA. Vnde dicitur ei: Quid me
propter diuitias & lucra huius ſæculi cupis ſequi, cum tantæ ſim
paupertatis, vt nec hoſpitiolum quidem habeam, & non meo vtar
tecto? CHRY. Aſpice qualiter paupertatem quam Domi-
nus docuerat per opera demonſtrat. Non erat ei menſa, non cande
labrum, non domus, nec quicquam aliud talium. CYRIL. My-
ſtice autem ſignificatio, vulpes & volatilia cæli malignas & aſtutas
poteſtates dæmonum vocat. quaſi dicat: quando vulpes & volati-
lia in te manſionem habēt, qualiter Chriſtus in te quieſcet? Quid
E commune eſt luci & tenebris? ATHA. Vel in hoc Dominus
magnitudinem ſui muneris docet. quaſi dicat. Omnia generabilia
circumſcribi poſſunt: verbum vero Dei incompræhenſibilis pote-
ſtatis eſt. Et ideo ne dicas: {Sequar te quocumque ieris.} Cæte-
rum ſi velis diſcipulus fieri, abdices irrationabilia, eo quòd impoſ-
ſibile eſt eum qui moratur in irrationabilitate, verbi diſcipulum
fieri. AMBROSIVS. Vel vulpes hæreticis comparat, fallax
quippe animal & inſidijs ſemper intentū & rapinam fraudis exer
cet. Nihil tutum, nihil otioſum, nihil patitur eſſe ſecurum, eo ꝙ
intra hoſpitia huminum predam requirit. Ita ſunt hæretici, qui
domum ſibi parare non norunt: ſed circūſcriptionibus ſuis alios
decipere conantur hoc animal neque manſueſcit vnquàm. vnde
Apoſtolus ait: Hæreticum poſt vnam correctionem deuita. volu-
cres vero cæli frequenter ad nequitiæ ſpiritualis ſimilitudinem de
riuantur, & veluti nidos quoſdam ſtruunt in pectoribus improbo
rum: & ideo dominante verſutia in affectibus ſingulorum, nulla
poteſt diuinitatis eſſe poſſeſſio. Vbi autem mentem probauerit
innoxiam,

Innoxiam, ſupra ipſum quodammodo vim ſuæ maieſtatis reclinat, quia profuſiore quadā gratia bonorū pectoribus inſeratur. Sic igit non videtur conuenire rationi vt ſimplicem fidelemq́ue ipſum arbitremur, qui Domini dignatione reſpuitur, cum indeſeſſi famulatus obſequium ſpopondiſſet. Sed Dominus non obſequiorum ſpeciem, ſed puritatē quærit affectus, nec obſequium eius admittitur; cuius non probatur officiū: circumſpectum etenim fidei debet eſſe hoſpitium nedum infidelibus noſtræ domus interna reſeramus. in alienā perfidiam improuida crudelitate labamur. Itaque vt aduertas Deum non cultum aſpernantem eſſe ſed fraudis, qui repudiauit fraudulentum, elegit innocentem.

net. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine permitte mihi primū ire, & ſepelire patrem meum. Dixitque ei Ieſus: Sine, vt mortui ſepeliant mortuos ſuos, tu autem vade & annuncia regnum Dei. Et ait alter: Sequar te Domine: ſed permitte mihi primum renuntiare his qui domi ſunt. Ait ad illum Ieſus. Nemo mittens manū ſuā in aratrū & aſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.

Sequitur: {Ait autem ad alterum. Sequere me.} Sed hoc dicit ei, cuius patrem iam ſciebat mortuum. vnde ſequitur: {Ille autem dixit. Domine permitte mi. pri. ire & ſepe. pa. meū.} BEDA. Non diſcipulatum reſpuit: ſed expleta primum paterni funeris pietate, liberior aſſequi deſiderat. AMBRO. Sed Dominus quos miſeretur aduocat. vnde ſequitur. {Dixitque Ieſus: Sine, vt mor. ſepe. mor. ſu. tu autem va. & annun. reg. Dei.} Cum religioſum humani corporis ſepeliendi acceperimus officium, quomodo paterni quoque funeris ſepultura prohibetur, niſi vt intelligas humana poſt habenda diuinis? bonum ſtudium, ſed maius impedimētum: nam qui partitur ſtudium, deriuat affectum, qui diuidit curā differt profectum, ergo prius ſunt obeunda quæ maxima, nam & Apoſtoli ne occuparentur ſtudio diſpenſandi miniſtros pauperibus ordinarunt. CHRYSO. Quid autem magis neceſſarium paternis exequijs? quid facilius? cum non eſſet multum temporis dandum, per hoc docemur, quòd minimum tempus fruſtra ducere decet, & ſi mille cogentia ſunt: immo præferre ſpiritualia cunctis admodum neceſſarijs. Diabolus enim inſiſtit attentius, volens aliquem aditum inuenire, & ſi modicam ſumat negligentiam, magnam operatur puſillanimitatem. AMBRO. Non ergo paterni funeris ſepultura prohibetur: ſed neceſſitudini generis diuinæ religionis pietas antefertur. Illud conſortibus relinquitur, hoc mādat relictis. quomodo autem mortui ſepelire mortuos poſſunt? niſi geminam hic intelligas mortem, vnam naturæ, alteram culpæ. Eſt etiam mors tertia, in qua peccato morimur, Deo viuimus. CHRYSO. Cum ergo dixiſſet mortuos ſuos, oſtendit hunc non eſſe mortuum eius. puto enim de numero infidelium fuiſſe defunctum. AMBR. Aut quia ſepulchrum patens eſt guttur impiorum, memoria eorum abolēda præſcribitur, quorum ſimul cum corpore meritum occidit, nec reuocatur ab officio patris filius, ſed fidelis a perfido communione ſecernitur, nō interdictum eſt muneris: ſed religionis myſterium communionem nobis, cum gentibus mortuis non futuram. CHRY. Vel aliter: Erat enim pater ſenectute grauatus. putat autem honeſtum aliquid agere, dum proponeret obſeruare ei debitam pietatem, ſecundum illud: Honora patrem tuum & matrem tuam. vnde vbi vocatus eſt ad Euangelicum myſterium dicente Domino: {Sequere me.} quærebat inducias quæ ſufficere poſſent ad decrepiti patris ſuſtentationem dicens: {Permitte mihi primum ire & ſepelire patrem meū.} non quòd defunctum patrem ſepelirre rogaret: neque enim Chriſtus hoc agere volentem impediuiſſet: ſed dixit {ſepelire} ideſt ſuſtentare in ſenectute vſque ad mortem. Sed Dominus ad eum dixit: {Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos.} erant enim & alij curatores linea parentelę aſtricti, ſed vt æſtimo mortui, eo quòd nondum Chriſto crediderant. Hinc percipe, quòd præferenda ſit pietas qua Deo tenemur amori parentum, quibus reuerentiam exhibemus, quia per eos geniti ſumus. Sed omnium Deus, cum non eſſemus, ad eſſe nos conduxit, parentes autem facti ſunt miniſtri introitus ad eſſe. AVG. de Con. Euan. Hoc ergo dicebat Dominus illi cui dixerat: Sequere me. Alius vero diſcipulus miſit ſe in medio, cui nemo aliquid dixerat. vnde ſequitur: Et alter ait. Sequar te Domine, ſed primum permitte mihi ire, & renuntiare his qui domi ſunt, ne forte quomodo fieri ſolet quærant me. CYR. Imitanda autem huiuſmodi promiſſio & omni laude plena, ſed quærere renuntiare his, qui domi ſunt licentiando ſe ab eis, oſtendit, quòd vtcumque diuiſus ſit a Domino, dum hoc perfecte adire propoſuerit mente. nam velle conſulere proximos non conſenſuros, huic propoſito indicat ſe vtcumq; labētem: propter quod Dominus hoc improbat. Sequitur: {Ait ad illum Ieſus: Ne. mittens

F manum ſuam in aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Appoſuit manum aratro, qui affectuoſus eſt ad ſequēdum: tamen reſpicit retro qui dilationem petit, occaſione redeundi ad Domum, & cum propinquis conferendi. AVG. de Verbis Domini quaſi dicat ei: Vocat te oriens, & tu attendis occidentem. BEDA. Manum etiam cuilibet in aratrum mittere, eſt quaſi quodā compūctionis inſtrumento ligno & ferr o Dominicæ paſſionis duritiem ſui cordis atterere, atque ad ferendos bonorū operum fructus aperire, quam ſiquis excolere incipiens cum vxore Loth ad ea, quæ reliquerat reſpicere delectatur, futuri iam regni munere priuat. GRAECVS. Crebri namque intuitus eorum quæ deſeruimus propter conſuetudinem trahunt ad retro acta, violentum enim quid vſus eſt ad retinendum ſibi. Nonne habitus ex vſu, ex habitu vero natura innaſcitur? Naturam vero amouere vel alterare difficile. Nam & ſi pauliſper declinet coacta, redit ad ſeipſam velociter. BEDA. Si autem ſecuturus Dominum diſcipulus, quia vel domi renuntiare velit arguitur, quid fiet illis, qui nulla vtilitatis gratia ſæpe viſitant domos illorum quos in mundo reliquerunt?

CAPVT X.

Poſt hęc autem deſignauit Dominus & alios ſeptuagintaduos, & miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem & locū, quo G erat ipſe venturus. Et dicebat illis: Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate autem Dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.

H CAP. X.

CYRILLVS. Certificauerat Deus per Prophetas, quod Euangelij prædicatio ſalutaris comprehenſura erat non ſolum Iſrael, ſed etiam gentium greges. Et ideo a Chriſto poſt duodecim Apoſtolos & alij ſeptuagintaduo, ſunt inſtituti. vnde dicitur. {Poſt hæc autem deſignauit Dominus & alios ſeptuagintaduos. BEDA. Bene ſeptuagintaduo mittuntur, quia totidem mundi gentilibus Euangelium prædicandum erat, vt quomō duodecim, primo propter duodecim tribus Iſrael: ita & hi propter exteras gentes deſtinarentur imbuendas. AVG. de Quæſt. Euan. Sicut etiam 24. horis totus orbis peragitur atque luſtratur, ita myſterium illuſtrandi orbis per Euangelium Trinitatis in ſeptuagintaduo diſcipulis intimatur, ter enim 24. ſeptuagintaduo faciunt. BEDA. Sicut autem duodecim Apoſtolos formam Epiſcoporum præmonſtrare nemo eſt qui du- I bitet, ſic & hos ſeptuagintaduo figuram Præsbyterorum, ideſt ſecundi ordinis Sacerdotum geſſiſſe ſciendum eſt: tamen et ſi primis Eccleſiæ temporibus, vt Apoſtolica ſcriptura teſtis eſt, vtrique Præsbyteri vtrique vocabantur & Epiſcopi, quorum vnum Sapiētiæ maturitatem, aliud induſtriam curæ Paſtoralis ſignificat. CYRILLVS. Huius etiam forma in verbis Moyſi figurabatur, qui iubente Deo. 72. elegit quibus Deus ſpiritum infundebat. In Numeris etiam ſcriptum eſt de filijs Iſrael, quòd venerunt in Helim quod interprætatur aſcenſus, & erāt ibi 12. fontes aquarum, & 70. palmæ. Conuolantes enim ad augmentum ſpirituale reperiemus 12. fontes. ſ. ſacros Apoſtolos, a quibus haurimus ſalutis ſcientiam, ſicut a fontibus Saluatoris, & 70. palmas, hos. ſ. qui nunc deſtinati ſunt a Chriſto. Eſt enim palma arbor bonæ medullę, bene radicata & fertilis, & ſemper naſcens in aquis, alta ſimul & frondes porrigens ſurſum. Sequitur: {Et miſit illos binos.} GREG. in Hom. Binos in prædicatione diſcipulos mittit, quia duo ſunt præcepta charitatis, Dei. ſ. amor, & proximi. Et minus hic q̃ inter K duos charitas haberi non poteſt, quatenus hoc nobis tacitus innuat, quia qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium ſuſcipere nullatenus debet. ORIG. Sicut etiam ex 12. bini & bini numerati fuerūt, vt in eorū Cathalogo Matthæus oſtendit, quòd enim bini famularentur Dei verbo antiquum eſſe videtur. Eduxit enim Deus Iſrael de Aegypto per manus Moyſi & Aaron. Ioſue quoque & Caleph concordantes præcauerunt prouocatum a 12. exploratoribus populum. vnde dicitur: Frater a fratre adiutus vt ciuitas vallata. BASIL. Simul etiam per hoc indicauit, quòd ſi aliqui pares ſunt in ſpiritualibus donis, hoc non ſinet in eis præualere proprię opinionis paſſionem. GRE. in Hom. Bene autem ſubditur: {Ante faciem ſuam in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipſe venturus.} Prædicatores autem ſuos Dominus ſequitur, quia prædicatio præuenit, & tunc ad mentis noſtræ habitaculum Dominus venit, quando verba exhortationis præcurrunt, atque per hoc veritas in mēte ſuſcipitur. Hinc prædicatoribus Iſaias dicit: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas

mitas Dei noſtri. THEOPHI. Deſignauerat autem Dominus diſcipulos propter multitudinem doctoribus indigentem. ſicut enim agri ſpicati multos meſſores deſiderant, ſic qui credituri erant innumerabiles exiſtentes, multis doctoribus indigebant: vnde ſequitur: {Meſſis quidem multa.} CHRY. Sed qualiter meſſem vocat, cū res ad prȩſens exordium ſumant? nondum iacto aratro, aut ſulcis productis de meſſibus tractat. poterāt enim diſcipuli vacillare, & ſecum meditari, & dicere: qualiter nos numerus breuis emendare poterimus totum mundum, idiotæ ſophiſtas, munitos nudi, dominantes ſubiecti? Ne igitur conſideratione talium turbarentur, vocat Euangelium meſſem. quaſi dicat: parata ſunt omnia, mitto vos ad paratam collectionem fructuum: eodem die, & ſerere poteſtis & metere. Sicut ergo colonus exiens ad meſſes lætatur, ſic etiam vos multo amplius, & alacrius neceſſarium eſt exire in mundum, nam hoc negotium meſſis eſt, agros nobis exhibens præparatos. GRE. in Ho Sed non ſine graui mœrore loqui poſſumus quod ſubditur: {Opera. ve. pauci.} quia etſi ſunt qui bona audiant, deſunt qui dicant: Ecce mundus Sacerdotibus plenus: ſed tamen in meſſe Dei rarus valde reperitur operator, quia officium quidem Sacerdotale ſuſcipimus, ſed opus officij non implemus. BEDA. Sicut autem meſſis multa eſt omnis turba credentium, ita operarij pauci ſunt Apoſtoli, & imitatores eorum qui mittunť ad meſſem. CYRIL. Sicut autem agri ſpatioſi meſſores multos exigunt, ſic & multitudo crediturorum Chriſtum, vnde ſubdit: {Ro. au. do. meſ. vt mit. op. in meſ. ſuam.} Illud autem attende, quòd cum dixiſſet: {Rogate Dominum meſſis vt mittat operarios in meſſem ſuam:} ipſe poſtmodum hoc peregit. Ipſe igitur eſt Dominus meſſis, ac per eū, & cum eo Deus pater omnibus dominatur. CHRY. Multiplicauit autem poſtmodum eos, non addens ad numerum, ſed concedens virtutem. Inſinuat autem quàm magnum donum eſt operarios mitti in meſſem diuinam, per hoc quod dicit, Dominū meſſis ſuper hoc eſſe rogandum. GREG. Per hoc etiam inducendi ſunt ſubditi, vt pro ſuis paſtoribus rogent, vt digna eis operari valeant, nec ab exhortatione torpeat lingua. ſæpe enim pro ſua nequitia prædicantium reſtringitur lingua. Sæpe vero ex ſubiectorum culpa agitur, vt eis qui præſunt, prædicationis ſermo ſubtrahatur.

b Ite, ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. Nolite portare ſacculū, neque peram, neque calciamenta, & neminem per viam ſalutaueritis,

b ¶ CYRILLVS. Narrat Lucas conſequenter. 70. diſcipulos vendicaſſe ſibi a Chriſto Apoſtolicam eruditionem, modeſtiam, innocentiam, ęquitatem, nihilq; mundanorum ſacris prædicationibus præferre, aſpirare autem ab eo ad fortitudinem mentis vt nullum terribilium formident, neque ipſam mortem: vnde dicit: {Ite.} CHRY. Erat enim inter omnia pericula eorum ſolatium virtus mittentis eos: & ideo dicit: {Ecce ego mitto vos} quaſi dicat, hoc ſufficit ad conſolationem veſtram, hoc ſufficit ad ſperandum, & non timendum ſuperuenientia mala quæ ſignificat ſubdens. {ſicut agnos inter lupos.} ISIDO. Abbas: Denotans ſimplicitatem & innocentiam, nam debacchantes & ſua enormitate iniuriantes naturæ, non agnos appellat ſed hædos. AMBR. Contraria autem ſunt ſibi iſta animalia, vt alia ab alijs deuorentur. ſ. agni a lupis: ſed bonus paſtor lupos gregi ſuo timere non nouit. Ideoque iſti diſcipuli non in prædam, ſed ad gratiam diriguntur: ſolicitudo enim Paſtoris boni efficit, vt lupi in agnos audere nihil poſſint. Mittit ergo agnos inter lupos vt compleretur illud. Tunc lupi & agni ſimul paſcentur. CHRY. Hoc. n. fuit manifeſtum indicium præclari triūphi, vt circūdati eſſent diſcipuli Chriſti ab hoſtibus, quaſi agni inter lupos, eos tamen conuerterent. BEDA. Vel ſpecialiter lupos vocat Scribas & Phariſæos, qui ſunt clerici Iudæorum. AMBRO. Vel lupis ſunt Hæretici comperandi. lupi. n. beſtię ſunt quæ inſidiantur ouilibus, & circa paſtorales verſantur caſas. Habitacula domorum intrare non audent. ſomnum canum, abſentiam aut deſidiam paſtorum explorāt, ouium guttur inuadunt, vt cito ſtrangulent, feri rapaces, natura corporis rigidiores, vt ſe facile non poſſunt inflectere, impetu quodam ſuo feruntur: & ideo ſæpe deluduntur. Siquem priores hominem viderint, vocem eius quadā naturæ vi feruntur eripere. ſi autē homo prius eos viderit, exagitari memorantur. Sic Hæretici inſidiantur ouilibus Chriſti, fremunt circa caulas nocturno tempore. ſemper enim perfidis nox eſt, qui lucem Chriſti nebulis praue interprætationis obducunt, ſtabula tamen Chriſti intrare non audent: & ideo non ſanantur, ſicut curatus eſt ille in ſtabulo, qui incidit in latrones. Explorant paſtoris abſentiam, quia præſentibus paſtoribus oues Chriſti incurſare non poſſunt. Quadam etiam mentis intentione duri ac rigidi nequaquam ſolent a ſuo errore deflectere, quos ſcripturæ verus interpres Chriſtus illudit, vt in vanum ſuos effundant impetus, & nocere nō poſſunt, qui ſiquem

A verſuta diſputationis ſuæ circūſcriptione præueniunt, faciunt obmuteſcere. mutus eſt enim qui verbum Dei nō eadem qua eſt gloria confitetur. Caue igitur ne tibi vocem tollat Hæreticus, ne priorem non ipſe depræhenderis: ſerpit. n. dum latet eius perfidia, ſi autem commenta impietatis eius agnoueris, iacturam piæ vocis timere non poteris. Guttur inuadunt, vitalibus vulnus affigunt dum animā petunt. Si etiam audies aliquem Sacerdotem dici, & rapinas eius cognoſcis, foris ouis, intus lupus eſt qui humanę necis inſaturabili crudelitate, rabiem ſuam deſiderat explere. GREG. Multi. n. cum regiminis iura ſuſcipiunt, ad lacerandos ſubditos inardeſcunt, terrorem poteſtatis exhibent. Et quia charitatis viſcera non habent. dum videri B appetunt, patres ſe eſſe minime recognoſcunt, humilitatis locum in elationem dominationis immutant. Contra quæ omnia conſiderandum nobis eſt, quia ſicut agni inter lupos mittuntur, vt ſenſum ſeruantes innocentiæ, morſum malitiæ non habeamus. Qui enim locum prædicationis ſuſcipit, mala inferre non debet, ſed tolerare. Quem & ſiquando zelus rectitudinis exigit, vt erga ſubiectos ſæuiant, intus paterna pietate diligat, quos foris quaſi inſequendo caſtigat. Quod tunc rector bene exhibet, cum terrenæ cupiditatis honoribus nequaquàm mentis colla ſupponit. vnde ſubditur: {Nolite portare ſacculum neque peram.} GRE. Nazanzenus. Quorum ſumma eſt, vt adeo virtuoſi exiſtant, quòd nō minus propter vitæ modum quàm propter eorum verbum Euangelium proficiat. GREG. Tanta enim prædicarorum debet eſſe in Deo fiducia, vt præſentis vitæ ſumptibus quàmuis non prouideant, tamen ſibi hos non deeſſe certiſſime ſciat. Ne dum mēs eius C occupatur ad tēporalia, minus alijs prouideat æterna. CYRIL. Sic igitur præceperat, nec de ipſo ſubiecto curam habere cum dixerat: {Mitto vos ſicut agnos inter lupos.} Nec etiam conceſſit ſolicitos eſſe erga extrinſeca corpori, cum dixit: Nolite portare ſacculum neque peram. Nec etiam conceſſit portare aliquid eorū, quæ nondum vnita ſunt corpori. vnde ſubdit, {Neque calciamenta.} Non ſolū aūt ſacculū & peram portare prohibuit, ſed nec aliquam ſtudij diſtractionem permiſit aſſumere, qui nec ab obuiantium ſalutatione diſtrahi voluit. vnde ſubdit: {Et neminem per viam ſalutaueritis.} Quod & dudum ab Heliſæo dictum fuit. q. d. recto tramite ad opus procedite, non alternantes benedictionibus benedictiones. Damnum. n. eſt expendere tempus prȩdicationibus competens. AMBRO. Non ergo hic Dominus prohibuit, quod beniuolentiæ diſpliceret officium, ſed quòd perſequendę deuotionis intentio plus placeret. GREG. Nazanzenus: Mandauit etiam hoc eis Dominus ad verbi gloriam, ne videretur in eis ma- D gis vigere blanditias, voluit etiam eos non eſſe ſolicitos in verbis alienis. GREG. in Hom. Hæc autem verba ſiquis etiam per allegoriam velit intelligi, pecunia clauſa in ſacculo eſt ſapientia occulta. Qui igitur ſapientiæ verbum habet, & hoc erogare proximo negligit, quaſi pecuniam in ſacculo ligatam tenet. Per perā vero, onera ſæculi, per calciamenta mortuorum operum exempla ſignificantur. Qui ergo officium prædicationis ſuſcipit, dignum non eſt, vt opus ſæcularium negotiorum portet. nedum hoc eius colla deprimit ad prædicanda cæleſtia non aſſurgat, nec debet ſtultorum operum exempla conſpicere, ne ſua opera quaſi ex mortuis pellibus credat munire, ne. ſ. quia alios talia feciſſe conſiderat, ſe etiam facere licenter putet. AMBR. Nihil etiam Dominus in nobis mortale vult eſſe. Mortale. n. atque terrenum calciamentum Moyſes iubetur ſoluere, cum mitteretur ad populum liberandum, quod ſi quem mouet, qua ratione in Aegypto calciati iubentur edere agnum, Apoſtoli autem ſine calciamento ad prædican- E dum Euangelium diriguntur, is conſiderare debet, quia in Aegypto poſitus, debet adhuc morſus cauere ſerpentis, multa. n. venena in Aegypto. Et qui typo Paſcha celebrat, patere poteſt vulneri. qui autem miniſter eſt veritatis, venena non trepidat. GREG. in Hom. Omnis autem qui ſalutat in via ex occaſione ſalutat itineris, non ex ſtudio optandæ ſalutis. Qui igitur non amore æternæ patriæ, ſed præmiorum ambitu ſalutem audientibus prædicat, quaſi in itinere ſalutat quia ex occaſione, & non ex intentione ſalutem audientibus exoptat.

c In quācunque domum intraueritis primum dicite, pax huic domui: & ſi ibi fuerit fili' pacis, requieſcet ſuper illū pax veſtra, ſin autem, ad uos reuertetur. In

c ¶ CHRYSO. Bonorum omnium mater pax eſt, ſine qua cætera inania ſunt. propter quod Dominus diſcipulis intrantibus domos, illico pacem iuſſit proferre tanquàm bonorum indicium dicens: {In quācumque domum intraueritis primum dicite, pax huic domi.} AMBROSIVS. Vt. ſ. pacis perferamus nuntium, ipſe primus ingreſſus pacis benedictione celebreť. CHRY. Vnde Pontifex Eccleſiæ tradit eam dicens. Pax vobis. Implorāt autem pacem ſancti, non ſolum eam quæ verſatur inter homines adinuicem, ſed & eam quæ pertinet ad noſipſos. nam ſæpius in pectore

ctore bellum gerimus, & nullo moleſtante turbamur, necnon praua deſideria contra nos crebro inſurgunt. TYTVS. Dicitur autem: {Pax huic domui,} ſcilicet habitantibus domum, omnes alloquantur, maiores pariter & minores, neque cum indignis veſtra ſalutatio dirigetur. vnde ſubditur: {Et ſi ibi fuerit filius pacis,

eadem autem domo manete: edentes & bibentes quæ apud illos ſunt. Dignus enim eſt operarius mercede ſua. Nolite tranſire de domo in domū. Et in quancumque ciuitatem intraueritis, & ſuſceperint vos, manducate quę apponuntur vobis, & curate infirmos qui in illa ſunt, & dicite illis. Appropinquauit in vos regnum dei. In quacūque autem ciuitatem intraueritis, & non ſuſceperint vos, exeūtes in plateas eius dicite. Etiam puluerem qui adhęſit nobis de ciuitate veſtra

requieſcet ſuper illū pax veſtra.} q. d. vos quidem pferetis verbum, res autem pacis applicabitur meo iudicio, vbicumq; dignum eſſe videbitur. Siquis autem non ſit dignus, non eſtis deluſi, nec verborum veſtrorum gratia perijt: immo reciprocatur ad vos. Et hoc eſt qđ ſubditur. {Si autem, ad vos reuertetur.} G R E G. Pax enim quæ ab ore prædicatoris offertur, aut requieſcet in domo, ſi ī ea fuerit quiſquam prædeſtinatus ad vitam, & cęleſte verbum ſequitur quod audit. aut ſi nullus audire voluerit, ipſe prædicator ſine fructu non erit, quia ad eum pax reuertitur, dum ei a Domino pro labore ſui operis merces recompenſatur. Si autem pax veſtra recipitur, dignum eſt vt ab eis terrena ſtipendia conſequamur, quibus patriæ cæleſtis præmia offerimus. vnde ſequitur: {In eadem autem domo manete edentes & bibentes, quæ apud illos ſunt.} Ecce qui peram & ſacculum portari prohibuit, ſumptus & alimenta ex eadem prædicatione concedit. CHRY. Sed ne aliquis diceret conſumo res proprias parando aduenis menſam, illum primo intrantem facit tibi pacis donum offerre, cui nihil eſt æquale, vt ſcias te maiora quàm des ſuſcipere. TYTVS. Vel aliter continua: Quia non eſtis conſtituti iudices eorum, qui ſunt digni vel indigni, edatis & bibatis, quæ vobis offeruntur ab eis. Dimittite autem mihi eorum, qui vos recipiūt examen: niſi vobis quoque ſit notum non eſſe ibi filium pacis, tūc enim fortaſſis retrocedere debetis. THEO. Vide igitur qualiter diſcipulos mendicare inſtituit, & pro pretio eos nutrimentū habere voluit, nam ſubditur. {Dignus eſt enim operarius mercede ſua.} GREG. Sunt enim iam de mercede operarij ipſa alimenta ſuſtentationis, vt hic merces de labore prædicationis inchoetur, quæ illic de veritatis viſione perficitur. Qua in re conſiderandum eſt, quòd vni noſtro operi duæ mercedes debentur, vna in via quæ nos in labore ſuſtentat, alia in patria quæ nos in reſurrectione remunerat. Merces itaque quæ in præſenti recipitur, hic in nobis debet agere, vt ad ſequentem mercedem robuſtius tendatur. Verus ergo quiſque prædicator non ideo prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem accipiat: ſed ideo mercedem recipere, vt prædicare valeat. Quiſque namque ideo prædicat, vt hic laudis, vel muneris mercedem recipiat, ęterna mercede ſe priuat. AMBRO. Subditur virtus alia, ne de domo ad domum quis vaga facilitate demigret. Sequitur enim. {Nolite tranſire de domo in domum} vt ſcilicet amore hoſpitali ſeruemus conſtantiam, neque aliquam amicitiæ neceſſitudinem facile reſoluamus. BEDA. Deſcripto autem diuerſę domus hoſpitio, quid iam in ciuitatibus agere debeant docet, pijs ſcilicet in omnibus communicare, ab impiorum vero per omnia ſocietate ſecerni, vnde ſequitur. {Et in quācumque ciuitatem intraueritis, & ſuſceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis.} THEO. Quàmuis modica exiſtant, & vilia nihil amplius inquirentes, denunciat etiam eis vt operantes miracula homines ad ſuas prædicationes attraherent, vnde ſubdit. {Et curate infirmos, qui in illa ſunt. Et dicite illis, appropinquauit in vos regnum dei.} Si enim prius curaueritis, deinde docueritis, proſperabitur ſermo, & homines credent regnum dei appropinquare, non enim curarentur, niſi hoc aliqua virtus diuina perficeret. Sed etiam cum ſecundum animam curantur, appropinquat in eos regnum Dei, quod lōge eſt ab eo cui dominatur peccatum. CHRY. Vide autem dignitatem Apoſtolorum, nihil ſenſibile monentur proferre, qualia circa Moyſen & Prophetas. ſ. bona terrena, ſed quædam noua & mirabilia. ſ. regnū Dei. MAXI. Dicitur autem appropinquauit. non vt oſtendat temporis breuitatem. neque enim regnum Dei venit cum obſeruatione: ſed oſtendit diſpoſitionem hominum ad regnum Dei, qđ quidem potentia eſt in omnibus credentibus, actu vero in his qui reſpuunt corporalem vitam, & ſolam eligunt ſpiritualem, qui dicere poſſunt. Viuo aūt non ego, ſed viuit in me Chriſtus. AMBR. Deinde docet excutiendum de pedibus puluerem, ſiquis recipien-

F dos ciuitatis hoſpitio nō putauerit dicēs: {In quācūque ciui. intraue. & non rece. vos, exeuntes in pla. dicite: etiam puluerem pedum, qui adhæſit nobis de ciui. veſtra extergi in vos. BEDA. Vel ad conteſtationem terreni laboris, quem pro illis inaniter ſuſceperunt, vel vt oſtendatur vſque adeo ſe ab ipſis nihil terrenum

extergimus in vos. Tamen hoc ſcitote, quia appropinquauit regnū dei. Dico vobis, quia Sodomis in die illa remiſſius erit quàm illi ciuitati.

d Væ tibi corozaim, væ tib Bethſaida, quia ſi in tyro & ſydone factæ fuiſſent virtutes q̄ factæ ſunt in vobis, olim in cilitio, & cinere

G ſedentes pęniterent. Verūtamē Tyro & Synodi remiſſius erit in iudicio quàm vobis. Et tu Capharnaum vſque ad cælum exaltata, vſque ad infernum demergeris. Qui vos audit, me audit,

quærere, vt etiā puluerem de terra eorū non ſibi patiantur adhærere. Vel per pedes ipſum opus & inceſſus prædicationis ſignificatur: puluis vero quo aſpergūtur terrenæ leuitas eſt cogitationis, a qua & ſummi doctores immunes eſſe nequeūt. Qui ergo ſpreuerit doctrinam labores & pericula docentium: ad teſtimonium ſuæ dānationis inflectūt. ORIG. Extergendo ergo puluerem pedum in eos quodammodo dicunt, puluis peccatorum veſtrorum merito veniet ſuper vos. Et attende quòd quæcumque ciuitates non ſuſcipiunt apoſtolos, ſanamque doctrinam habent plateas, iuxta illud. Lata eſt via quæ ducit ad perditionem. THEO. Et ſicut recipientibus apoſtolos appropinquare regnum Dei dicitur in beneficium, ſic non recipientibus in præiudicium. vnde ſubdit: {Tamen hoc ſcitote, quia appropinquauit regnum Dei.} Sicut aduentus Regis eſt quibuſdam ad pœnā, quibuſdam vero ad honorem. vnde de eorum pœna ſubditur: {Di-

H co autem vobis, quia Sodo. in illa die remiſ. erit, quàm illi ciuita.} EVSEB. Nam in ciuitate Sodomitarum non caruerūt Angeli hoſpitio: ſed Loth inuentus eſt dignus eos hoſpitari. Si ergo ad acceſſum diſcipulorum, nec vnus inuenietur in ciuitate qui eos recipiat, quomodo non peior erit ciuitate Sodomorum? Hic ſermo docebat eos audacter aggredi regulam paupertatis: non enim poſſet cōſiſtere ciuitas, & villa nec vicus, ſine aliquo incola noto Deo. nam nec Sodoma ſubſiſteret non reperto Loth, quo recedente tota repente perijt. BEDA. Sodomitæ quoque ipſi, & ſi inhoſpitales fuerint inter cætera carnis animæq; flagitia, nulli tamē apud eos tales hoſpites, quales Apoſtoli reperti ſunt. & Loth quidem aſpectu & auditu iuſtus erat, non tamen ibi aliquid docuiſſe, aut ſigna feciſſe perhibetur.

d ¶ AMBRO. Docet Dominus grauiori pœnę obnoxios fore, qui Euangelium non ſequendum quàm qui legem iudicauerunt eſſe ſoluēdam dicēs: {Veh tibi Corozaim. Veh tibi Bethſai.} BEDA. Corozaim, Bethſaida, & Capharnaum, Tyberias quo-

I que quas Ioannes nominat, ciuitates ſunt Galileæ ſitæ in littore laci Genezareth, qui ab Euangeliſtis mare Galileæ, vel Tyberiadis appellatur. plangit ergo Dominus has ciuitates, quę poſt tanta miracula atque virtutes non pœnituerunt, peioreſque ſunt gentilibus, naturale tantum ius diſſipantibus, quia poſt deſcriptæ legis contemptum, filium quoque Dei, & gloriam eius ſpernere non timuerunt. vnde ſequitur: {Quia ſi in Tyro & Sydo. factę fuiſ. vir. q̄ in vobis factę ſunt, olim in cilitio & cinere ſedentes pœniterēt.} In cilitio quod de pilis caprarum contexitur, aſperam peccati pūgentis memoriam ſignificat. In cinere autem mortis conſiderationem, per quam in puluerem redigimur demonſtrat. Porro in ſeſſione humilitatem propriæ conſcientiæ ſignificat. Impletum autem videmus hodie dictum. ſ. Saluatoris, quia Corozaim & Bethſaida præſente Domino credere noluerunt. Tyrus autem & Sydon, & quondam Dauid ac Salomoni amici fuere, & poſt Euangelizantibus Chriſti credidere diſcipulis. CHRYSO. Deplo-

K rat autem Dominus has ciuitates ad noſtrum exemplum, eo q̄ effuſio lachrymarum & gemitus amarus ſuper patientes inſenſibilitatem doloris, non modicum antidotum eſt, & ad correctionem patientium, & ad remedium ingemiſcentium ſuper eos. Non ſolum autem per deplorationem inducit eos ad bonum: ſed etiam per terrorem. vnde ſequitur: {Verūtamen Tyro & Sydoni remiſſius erit quàm vobis in iudicio.} Hoc & nos audire debemus: non enim ſolis illis: ſed etiam nobis peius iudicium ſtatuit, niſi receperimus intrantes ad nos hoſpites quorum puluerem præcepit excutere. Cum autem plurima ſigna feciſſet Dominus in Capharnaum, & eam incolam habuiſſet, videbatur ſuper alias ciuitates exaltata, ſed propter incredulitatem cecidit in ruinam. vnde ſeqt: {Et tu Caphar. vſque in cælum exal. vſque ad infernum demergeris.} vt. ſ. iudicium ſit proportionabile honori. BEDA. Duplex autem in hac ſententia ſenſus eſt: Vel ideo ad infernum demergeris, quia

ris, quia contra prædicationem meam ſuperbiſſime reſtitiſti, vt. ſ. intelligatur in cælum exaltata per ſuperbiam. Vel ideo, quia es exaltata, vſque ad cælum meo hoſpitio, & meis ſignis, maioribus plecteris ſupplicijs, quia his quoq; credere noluiſti. Et nequis putaret hanc increpationem, vel tantummdo ciuitatibus vel perſo-

& qui vos ſpernit me ſpernit. Qui autem me ſpernit, ſpęrnit eum qui miſit me.

e Reuerſi ſunt autem ſeptuagintaduo cum gaudio dicentes: Domine etiam dęmonia ſubiiciuntur nobis in nomine tuo, & ait illis: Videbam Sathanam ſicut fulgur de cælo cadentem. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra Serpentes & Scor-

nis conuenire q̄ Dominum in carne videntes ſpernebant, & non omnibus qui hodie quoque Euangelij verba deſpiciunt: Conſequenter adiunxit, dicens. {Qui vos audit, me audit.} CYRIL. Per qđ docet quicquid per ſanctos Apl'os dicit acceptandū eſſe, quia qui illos audit, Chriſtum audit. Ineuitabilis ergo pœna hæreticis imminet, qui Apoſtolorum negligunt verba. Sequitur enim: {Et qui vos ſpernit, me ſpernit. BEDA. Vt. ſ. in audiendo q̄ſque vel ſpernando Euangelij prædicationem non viles quaſque perſonas, ſed Dominum Saluatorem: imo ipſum patrem ſpernere ſe vel audire diſceret. nam ſequitur: {Qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me,} quia in diſcipulo magiſter auditur, & in filio pater honoratur. AVGV. De verbis Domini: Si autem ſermo Dei ad vos quoque peruenit, & in eo loco vos conſtituit, videte ne ſpernatis nos, ne ad illum perueniat, quod nobis feceritis. BEDA. Poteſt & ita intelligi: Qui vos ſpernit, me ſpernit, ideſt qui non facit miſericordiam vni de fratribus meis minimis, nec mihi facit. Qui autem me ſpernit. nolens credere filium Dei, ſpernit eum q̄ me miſit, quia ego & pater vnū ſumus. TITVS. Simul autem in hoc diſcipulos conſolatur. q.d. Non dicatis, cur imus paſſuri contumelias? accommodate linguā: ego præbeo gratiam, in me veſtra redundat contumelia.

e ¶ CYRIL. Supra dictum eſt, q̄ dominus miſit diſcipulos gratia ſpiritus ſancti inſignitos, & facti prędicationis miniſtri poteſtatem ſuper immundos ſpiritus acceperunt, nunc autem reuerſi confitentur honorantis eos potentiam, vnde dicitur. {Reuerſi ſunt autem 72. cum gaudio dicentes, domine etiam dæmonia ſubiiciuntur nobis in nomine tuo.} Videbantur quidem gaudere magis q̄ facti ſunt miraculorum auctores: quàm q̄ facti erant prædicationis miniſtri. Erat autem melius eos gaudere in illis quos ceperant: ſicut vocatis per ipſum dicit Paulus. Gaudium meum, & corona mea. GREG. 24. Moralium. Mire autem dominus vt in diſcipulorum cordibus elationem præmeret, indicium ruinæ retulit, quod ipſe magiſter elationis accepit, vt in auctore ſuperbię diſcerent quid de elationis vitio formidarent, vnde ſequitur. {Videbam Sathanam ſicut fulgur de cœlo cadentem. BEDA. Dicitur Sathanas, eo q̄ aduerſatur bono, hoc enim ſignificat nomen Hebraicum, ſed diabolus dicitur, eo quòd cooperatur nobis in malo: & accuſator ſit. Natura eius eſt incorporea, locus aereus. BEDA. Non autem dicit. Modo video, ſed prius videbam: quando corruit. Quod autem ait. {Sicut fulgur, vel præcipitem, de ſupernis ad ima lapſum ſignificat, vel quia deiectus adhuc tranſfigurat ſe in angelum lucis. TITVS. Se autem dicit vidiſſe tam quàm iudicem qui nouit incorporeorum paſſiones, vel dicit. {Sicut fulgur, quia natura fulgidus erat vt fulgur, ſed factus eſt tenebroſus propter affectum: quia quod deus fecit bonum, hoc ipſe in ſe alterauit in malum. BASI. Supernæ enim virtutes nō ſunt naturaliter ſanctę, ſed ſ̄m analogiam diuini amoris menſuram ſanctificationis ſortiuntur. Et ſicut ferrum poſitum in igne non deſinit eſſe ferrum, vehementi tamen flammæ vnione tam effectu, quàm aſpectu in ignem pertranſit, ſic & almæ virtutes ex participatione eius quod eſt naturaliter ſacrum, inſitam habent ſanctificationem, neque enim cecidiſſet ſathanas, ſi natura fuiſſet inſūſceptibilis mali. CYRIL. Vel aliter, Videbam ſathanam ſicut fulgur de cœlo cadentem, ideſt a ſuprema potentia in extremam fragilitatem. Nam ante Saluatoris aduētum ſubegereat ſibi orbē, & ab omnibus colebatur: ſed cum vnigenitū verbum dei de cœlo deſcendit, corruit tāquam fulgur, quia conculcatur ab adorātibus Chriſtum, vnde ſequitur. {Et ecce dedi vo. poteſt. calcan. ſupra ſerpen. & ſcorpi.} TITVS. Serpentes quidē aliquando figuraliter in deſerto mordebant Iudæos, & necabant eos eo q̄ infideles erāt. venit aūt qui ſerpentes illos perimeret Aeneus ſerpēs crucifixus, vt ſiquis credens in eum proſpexerit, liberetur a morſibus & ſaluetur. CHRY. Deinde ne putaremus hoc dici de beſtijs, ſubiūxit. {Et ſupra omnē virtutem inimici.} BEDA. Hoc eſt omne genus immundorū ſpirituū de obſeſſis corporibus eijciendi, & quātum ad ipſos ſubdit. {Et nihil vobis nocebit. Quàmuis & ad litteram

A poſſit accipi. Paulus. n. a vipera inuaſus nihil mali patitur, & Ioannes hauſto veneno non læditur. Hoc aūt inter ſerpentes qui dēte, & ſcorpiones qui cauda nocent, diſtare arbitror: q̄ ſerpētes aperte ſęuientes, ſcorpiones clanculo inſidiantes vel homines vel dæmones ſignificent. vel ſerpentes qui inchoādis virtutibus venena pra-

piones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubiiciuntur. Gaudete autem, quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cęlis.

f In ipſa hora exultauit in Spirituſancto, & dixit: Confiteor

B tibi Domine pater cæli & terræ quòd abſcondiſti hęc a ſapien-

uæ perſuaſionis obijciunt, ſcorpiones qui conſummatas virtutes ad finē vitiare intendunt. THE. Vel ſerpentes ſunt qui viſibiliter nocent, veluti fornicationis & homicidij dæmon: qui vero inuiſibiliter nocent ſcorpiones vocātur, ſicut in vitijs ſpiritualibus. GRE. Niſenus. Voluptas etiā ſerpēs dicitur in ſcriptura, cuius natura eſt, quòd ſi caput eius muri ſtricturam attigerit, totum ſequens corpus ad ſe trahit, ſic natura neceſſarium conceſſit homini domicilium. Sed per hanc neceſſitatem aggrediens voluptas animum ad immoderatum quendam ornatum peruertit, ad hoc ſubſequentem auaritiam trahit, quā impudicitia ſequitur, ideſt vltimū membrum & cauda beſtialitatis. Sed quemadmodum non eſt per caudam ſerpentem retrahi, ſic non eſt incipiendum ab vltimis ad euellendum voluptates, niſi quis priorem aditum obtulerit malitiæ. ATHA. Deludunt autem nunc per Chriſti virtutē pueri voluptatem, quæ quondam ſeducebat grandeuos, & virgines perſeuerant conculcantes ſerpētinæ voluptatis fallacias. Sed & quidam ipſum aculeum ſcorpionis, ideſt diaboli conculcā-

In ſerm. de Paſſione & Cruce.

C tes, ſcilicet mortem, non timuerunt interitū, Verbi gratia, martyres facti, plerique vero poſtpoſitis terrenis libero greſſu cōuerſantur in cœlis, principem aeris non timentes. TITVS. Sed quia lætitia qua eos lætos videbat: inanem gloriam ſapiebat. gaudebāt. n. q̄ quaſi ſublimes effecti, terribiles hominibus & dæmonibus erāt. ideo dominus ſubiungit: {Verūtamen in hoc nolite gaudere, quia ſpiritus ſubijciuntur vobis.} BEDA. De ſubiectione ſpirituū cū caro ſint gaudere prohibentur, quia ſpiritus eijcere ſicut & virtutes alias facere, interdum non eſt eius meriti qui operatur, ſed inuocatio nominis Chriſti, hoc agit ad condemnationem eorū qui inuocant, vel ad vtilitatem eorū qui vident & audiunt. CYRIL. Sed cur domine non ſinis lætari in honoribus a te collatis, cū ſcriptum ſit. In nomine tuo exultabunt tota die? Sed dominus eos ad maius gaudium erigit. vnde ſubdit. {Gaudete autem quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.} BEDA. q.d. Non oportet vos

D de dæmonium humiliatione, ſed de veſtra ſublimatione gaudere. Salubriter autem intelligendum eſt, quòd ſiue cœleſtia, ſiue terreſtria quis opera geſſerit per hoc quaſi litteris annotatus apud dei memoriam ſit æternaliter affixus. THEO. Scripta ſunt enim nomina ſanctorum in libro vitæ non in cauſto, ſed memoriam dei & gratia. Et diabolus quidem deſuper cadit: homines vero inferius exiſtentes ſuperius aſcribuntur in cœlis. BASI. Quidam autem ſunt qui ſcribuntur quidem non in vita, ſed ſecundum Hieremiam in terra, vt ſecundum hoc intelligatur duplex quædam deſcriptio, horum quidem ad vitam: illorum ad perditionem. Quod autem dicitur, Deleantur de libro viuentium, intelligitur de his qui digni putabantur in libro dei conſcribi. Et ſecundum hoc fieri dicitur ſcripturæ mutatio, quando a virtute delabimur in peccatum, vel econtra.

f ¶ THEO. Sicut benignus pater videns filios ſuos dirigi, gaudet, ſic & Chriſtus exultat, q̄ Apoſtolis tantis bonis facti ſunt di-

E gni, vnde dicitur. {In ipſa autem hora exultauit ſpirituſancto.} CYRIL. Inſpexit quidem per ſpiritus operationem quam Apoſtolis tradidit plurium acquiſitionem, vnde in ſpirituſancto lætatus dicitur, ideſt in effectibus, qui per ſpiritumſanctum proueniunt: quaſi enim amator hominum, gaudij reputabat materiam conuerſionem errantium, de quo gratias agit, vnde ſequitur. {Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. BEDA. Confeſſio non ſemper potentiam, ſed gratiarum actionem ſignificat: vt in Pſalmis ſæpiſſime legimus. CYRIL. Ecce autem inquiunt illi quorum corda peruerſa ſunt: gratias refert filius patri tamquam minor. Sed quid impedit conſubſtantialem filium laudare proprium genitorem, mundum ſaluantem per eum? quòd ſi cenſes confeſſionis cauſa hunc eſſe minorem, aſpice; quòd vocat eum patrem ſuum & dominum cœli & terræ. TITVS. Alia enim per Chriſtum ex non entibus producta ſunt, ſed ſolus ipſe incomprehenſibiliter a patre eſt genitus: ſolius enim vnigeniti tamquam veri filij patris pater eſt, vnde ſolus patri dicit. {Confiteor tibi pater,} hoc eſt glorifico te,

Nec mireris ſi patrem filius glorificat, tota enim hypoſtaſis vnigeniti genitoris eſt gloria, nam quæ facta ſunt & cælum & Angeli gloria ſunt creatoris. verum, quia hæc nimis infime ſita ſunt, reſpectu dignitatis ipſius, ſolus filius cum Deus perfecte ſit ſimilis genitori, perfecte glorificat patrem. ATHANA. Nouimus etiam ſæpius Saluatorem humana proferre, habet enim adiunctam humanitatem diuinitas: nec tamen propter corporis tegimen Deum ignores. Sed quid reſpondent in hoc, qui volunt ſubſiſtentiam eſſe mali, formant vero ſibi Deum alium a vero patre Chriſti. Et hunc dicunt eſſe vnigenitum mali creatorem, & nequitiæ principem, necnon mundialis machinę conditorem. Ait autem Dominus approbans verba Moyſi. {Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ. EPIPHA. Editum vero a Marcione Euangelium habet. E'υχαριϛω̃ euchariſto, ideſt gratias ago tibi Domine cæli. tacens quod dicitur, Pater, & quod dicitur, & terræ. ne videatur Chriſtus opificem cæli & terræ eſſe patrem ſuum. Redarguitur autem, quia idem paulo infra habet: ita pater. AMBRO. Poſtremo aperit cæleſte myſterium, quo placuit Deo vt paruulis magis quàm prudentibus huius mundi ſuam gratiam reuelaret. vnde ſequitur. {quòd abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.} THEOPHIL. Poteſt ſic diſtingui, vt dicatur a ſapientibus,} ideſt a Phariſæis & Scribis legem interprætantibus. {Et prudentibus,} ideſt ab his qui a Scribis fuerant docti. ſapiens.n. eſt qui docet, prudens vero qui docetur. Paruulos vero vocat Dominus ſuos diſcipulos, quos non legis doctores, ſed de turba & piſcatores elegit, qui ſunt vocati non maliuoli quaſi paruuli. H AMBRO. Vel paruulum hic accipiamus, qui ſe exaltare non nouerit, & phaleratis ſermonibus artem ſuę iactare prudentiæ, quod Phariſæi plerique faciunt. BEDA. Gratias igitur agit, quòd Apoſtolis quaſi paruulis aduentus ſui aperuit ſacramenta, quæ ignorauerunt Scribæ & Phariſæi, qui ſibi ſapientes videntur, & in conſpectu ſuo prudentes. THEOPHI. Abſcondita igitur ſunt myſteria ab his, qui putant ſe eſſe ſapientes, & nõ ſunt. nam ſi eſſent, eis reuelata fuiſſent. BEDA. Vnde ſapientibus & prudentibus non inſipientes & hębetes, ſed paruulos, ideſt humiles appoſuit, vt probaret ſe tumorem damnaſſe non acumen. ORIGE. Senſus enim defectus præparatio fit ſuperuenientis perfectionis. Qui enim non ſentit, quòd careat vero bono, propter bonum præſens quod ſibi ineſſe videtur, vero bono priuatur. CHRYSOSTO. Non autem lætatur & gratias agit, quod Dei myſteria latebant Scribas & Phariſæos. hæc I enim non erat materia alacritatis: ſed gemitus. ſed de hoc gratias agit, quia quòd ſapientes non nouerant, hi nouerunt. Gratias autem ſuper hoc agit patri, cum quo ipſe ſimul hoc facit, oſtendens nimiam dilectionem qua diligit nos. Oſtendit autem conſequenter, quòd huius rei prima voluntas ſua ſit, & patris qui propria voluntate hoc agebat. vnde ſequitur: {etiam pater, quia ſic pla.fuit.ante te.} GREGORIVS. His verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere diſcutere ſuperna conſilia de aliorum vocatione, aliorumve repulſione præſumamus. iniuſtum enim eſſe non poteſt, quod placuit iuſto. in cunctis ergo quæ exterius diſponuntur, aperta cauſa rationis eſt occulte iuſtitia voluntatis. CHRYSOSTO. Cum vero dixiſſet: {Confiteor tibi, quia reuelaſti ea paruulis.} ne putares quòd ipſe Chriſtus hac virtute priuatus non poſſet hoc facere: ſubiungit: {Omnia tradita ſunt mihi a patre meo.} ATHANA. Hoc non recte intelligentes Arrij ſequaces, delirant in Dominum dicentes: Si data ſunt ei omnia, K ideſt Dominium creaturæ, fuit tempus quo ea non habuit, & ſic non eſt de ſubſtantia patris, nam ſi eſſet, non eſſet ei opus recipere. ſed ex hoc magis dementia eorum carpetur. Si enim priuſquàm recepiſſet vacabat creatura a verbo, qualiter ſaluabitur illud. Omnia in eo conſiſtunt? Cæterum ſi ſimul poſtquàm facta eſt creatura, tota fuit tradita ei, non erat opus tradere, per ipſum namque facta ſunt omnia. Non ergo vt ipſi putant, ſignificatur hic creaturæ dominium: imo ſignificatiuum eſt hoc verbum factæ diſpenſationis in carne, poſtquàm.n. homo peccauit, perturbata ſunt omnia. vnde verbum caro factum eſt, vt omnia reſtauraret. Data ſunt ergo ei omnia non quia poteſtate careret: ſed vt Saluator emẽdet vniuerſa, vt ſicut per verbum omnia in principio introducta ſunt in eſſe, ita cum verbum caro factum eſt, in ipſo omnia reſtaurẽtur. BEDA. Vel dicit: Omnia ſibi tradita, non mundi elementa, ſed hi quibus paruulis ſpiritu ſacramenta filij pater reuelauit, & de quorum ſalute cum hæc loqueretur, exultauit. AMBR. Vel cum omnia legis omnipotentem agnoſcis, non degenerẽ patris cũ

tibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Etiam pater, quoniam ſic placuit ante te. Omnia mihi tradita ſunt a patre meo. Et nemo ſcit quis ſit filius niſi pater, & quis ſit pater niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.

F tradita legis filium confiteris. Cui p naturam oĩa vnius ſubæ iura ſunt propria non dono collata p grãm. Cum aũt dixiſſet oĩa ſibi fore a patre tradita, aſcẽdit ad propriam gloriam & excellentiam, oñdẽs i nullo ſe ſuperari a patre ſubdit: {Et nemo nouit q ſit filius, niſi pater, & q ſit pater niſi filius.} Nõ valet.n. creaturæ intentio cõpræhendere modũ diuinæ ſubæ quę omnem ſuperat intellm, & decor eius q̃libet conſideratione tranſcẽdit, ſed a ſeipſa qd ſit natura diuina cognoſcit. itaque pater per id qd eſt, nouit filium, & filius per id quod eſt, nouit prẽm, G non interueniente aliqua dria q̃tum ad diuinitatis naturam. q.n. ſit Deus, credimus. Quid aũt naturalr ſit, incõpræhenſibile eſt. Si vero creatus eſt filius, qũo ſolius ſciret patrem, aut qũo a ſolo patre ſciret? Scire nãq; naturam diuinam impoſe eſt cuilibet creaturæ. ſcire aũt quodcũq; eorum q̃ creata ſunt quid ſit, non tranſcẽdit quẽlibet intellm, q̃uis ſuperet nrm ſenſum. ATHA. Hoc autẽ Dño dicente, conſtat Arrianos ei obſiſtere, dũ dicunt nõ videri patrem a filio. Sed eorum oñditur infamia, ſi ſeipſum non nouit verbum, quod oĩbus patris & ſui pſtat notitiam. Sequitur.n. {Et cui voluerit filius reuelare.} TYTVS. Eſt aũt reuelatio tradõ notionis iuxta proportionẽ naturæ & virtutũ vniuſcuiuſq;, & vbi quidẽ eſt natura conſilis, ibi eſt cognitio ſine doctrina, hæc aũt eſt p reuelationẽ diſciplina. ORI. Vult aũt reuelare, vt verbũ non irrationabilr & tanq̃ iuſtitia q̃ nouit digne: & tpa reuelandi & mẽſuras reuelationis. Reuelat aũt remouens oppoſitũ cordi velamẽ, necnon tenebras quas poſuit in ſui latibulum: ſed qm ex hoc putant, qui alterius ſunt opinionis, conſtruere nefarium ſuũ dogma, q.ſ. ignotus erat pr Ieſu ſanctis antiquis. Dicendũ eſt eis, qm quod dr cuicũq; vult filius reuelare, non ſolum retorquet ad tpſ futurũ, ex quo Saluator hoc protulit: ſed ẽt ad tpſ pteritũ, q ſi velint hoc verbũ reuelare pro prerito ſumere, dicendum eſt eis, q non eſt idẽ cognoſcere & credere. Alij dat per ſpm ſermo ſciæ, alij fides in eodem ſpũ. Erant ergo primo quidem credentes, non aũt cognoſcentes. AMBR. Vt ſcias aũt quia ſicut filius patrẽ quibus vult reuelat, etiam pater reuelat quibus vult filium. Audi Dominum dicentem: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi: ſed pater meus qui in cælis eſt.

g Et conuerſus ad diſcipulos ſuos dixit: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico.n. vobis, quòd multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quę vos videtis & non viderunt, & audire quę auditis, & non audierũt.

g ¶ THEO. Quia ſuperius dixerat: Nemo nouit quid ſit pater niſi filius, & cui voluerit filius reuelare, verificat diſcipulos q bus pater per eum reuelabatur. vnde dr: {Et conuerſus ad diſcipu. ſuos dixit. Beati oculi qui vident q̃ vos videtis.} CYRIL. Cõuertitur quidem ad eos, quia repellens Iudæos ſurdos & cæcam I mentem gerentes nec videre volentes, totum ſe præbebat diligentibus eum, & beatos aſſerit oculos videntes q̃ prius alijs ipſi videbant. Illud tñ ſcire conuenit, quia videre non ſignificat actũ oculorum, ſed mentis recreationem in præſtitis beneficijs, puta ſiqs dicat: Iſta vidit bona tpa, i. gauiſus eſt in bonis tpibus, ſm illud: Videas bona Hieruſalem. Multi.n. Iudæorum viderunt Chriſtum diuine operantẽ. corporali ſ. intuitu: nec tñ omnibus beatificatio cõuenit. non.n. crediderunt, ſed neq; viderunt gloriam Dei oculis mentis. Beatificati ſunt ergo oculi noſtri in hoc, q fide vidimus verbum pro nobis hominem factum imprimens nobis decorem ſui numinis. vt nos ſibi conformes faciat per ſanctificationem atq; iuſtitiam. THEO. Beatificat aũt eos & oẽs ſimplr, qui eum fide reſpiciunt ex hoc, q antiqui Prophetæ & Reges Deum in carnẽ videre & audire optauerunt. vnde ſequitur: {Dico.n. vo. q multi Prophe.& Re.vo. videre q̃ vos vide.& non vide.& audi. q̃ vos audi.& non au.} BEDA. Matthæus apertius Prophetas & iuſtos appellat: ipſi.n. ſunt Reges magni, qa tentationum ſuarum moti- K bus non ſentiẽdo ſuccũbere, ſed regendo pēſſe nouerunt. CHRY. Ex hoc aũt dicto plures exiſtimant Prophetas caruiſſe Chriſti notitia: ſed ſi optauerunt videre q̃ viderunt Apli, nouerunt illum vẽturum ad hoĩes, & diſpenſaturum quæ diſpẽſauit. nullus.n. habet horum appetitum quæ mente non cõcepit, nouerant ergo filium Dei. vnde non ſimpliciter dicit: {Voluerunt videre me: ſed quæ vos videtis, nec audire me, ſed quæ vos auditis. Viderant.n. ipſum, non tñ iam incarnatum, nec ſic cum hominibus cõuerſantem, nec tanta maieſtate eis loquentem. BEDA. Illi.n. a longe inſpicientes per ſpeculum & in ęnigmate viderunt: Apoſtoli aũt in præſentiarum habentes Dñm quæcũq; voluiſſent interrogando diſcẽtes, nequaq̃ p Angelos aut alias viſionum ſpẽs opus habebant doceri. ORI. Sed quare dicit pleroſq; Prophetas optaſſe, non autẽ omnes, quia de Abraham dr, q vidit diem Chriſti & lætatus eſt; quã viſionem non plures, imò pauci contigerunt. fuerunt autem alij Prophetæ & iuſti non cauti; vt viſionem Abrahæ & peritiã Apoſtolorum attingerent; Et hos dicit non vidiſſe, ſed optaſſe.

h ¶ BEDA.

h ¶ BEDA. Dixerat ſupra Dñs, q noĩa eorum ſcripta ſunt A in cælis. vnde vt puto occaſionem tentandi Dñm legiſperitus aſſũpſit. vnde dr: {Et ecce qui.legiſpe.ſurrexit tentans illũ.} CYR. Erant.n. quidam verboſi circũeuntes totam regionem Iudæorum incuſantes Chriſtum & dicentes, q pceptum Moyſi inutile diceret, ipſe aũt quaſdam nouas doctrinas pmeret, volens ergo legiſperitus ſeducere Chriſtum, vt aliquid contra Moyſen loqueret. adeſt tentans ipſum, Magiſtrum vocãs, doceri non patiens. Et quia dñs ſolitus erat his, qui veniebant ad eum loqui de vita æterna, vtitur legiſperitus eius eloquijs. Et quod tentabat aſtute nihil aliud audit, niſi quæ per Moyſen edita ſunt. Sequitur.n. {At ille dixit ad eũ: In lege quid ſcriptum eſt? qũo legis? AMB. Erat.n. ex his, qui ſibi legiſperiti vnr qui verba legis tenent, vim legis ignorant, & ex ipſo legis capitulo docet eſſe legis ignaros, probans, q in principio ſtatim lex patrem & filium pdicauerit, incarnationis Dñicæ annunciauerit ſacrm. Sequitur.n. {Ille rñdens dixit. Dili. dñm de.tu.ex to.cor.tuo, & ex tota anima tua, & ex om. viri.tuis, & ex tota mente tua.} BASIL. Quod dicitur Tota mente tua, in cætera non recipit ſectionem; nam quãtãcũq; dilectionem in infirmis expenderis, hoc tibi neceſſario a toto deficiet. Sicut.n. in vaſe aliquo pleno liquore inquantum emanat foras: tm C neceſſe eſt plenitudini derogari, ſic & in anima inquantum emanauerit ab ipſius dilectione ad illicita, intantum minui neceſſarium eſt amorem ad Deum. GREG. Niſſenus: In tria aũt quædam animæ vis diſcernitur. Hæc.n. eſt augmentatiua ſolum & nutritiua, quæ etiam in plantis reperitur. Alia eſt q̃ ſenſualiter diſponit, quæ ſaluatur in natura irrationalium animalium. Perfecta autem vis animæ eſt rõnalis, quæ in natura humana conſpicitur. Dicendo ergo cor, ſubſtantiam corporalem ſignificauit. ſ. nutritiuam. dicendo vero aĩam, mediocrem, i. ſenſitiuam. dicendo vero mentem, altiorem naturam, i. intellectiuam, & conſideratiuam potentiam. THEO. Hic igitur intelligendum eſt, q oportet nos oẽm virtutem animæ amori diuino ſubiicere, & hoc viriliter & nõ remiſſe: vnde additur: {Et ex omnibus viribus tuis.} MAXI. Cum hac igitur intentione trinam ad Deum dilectionem lex pertractat, vt auellat nos a trina mundi habitudine, qua reſpicitur ad poſſeſſiones, ad gloriam, & ad voluptates, in quibus etiã tentatus eſt Chrs. D BASIL. Siquis aũt quærat quo pacto diuina dilectio poterit obtineri, dicemus qm indocibilis eſt diuina dilectio, nam nec lucis gaudere præſentia, nec vitam amplecti ab alio didicimus, vel amare parentes aut alũnos, & multomagis diuinæ dilectionis doctrina. Sed ſeminalis quædam rõ nobis inſita eſt intrinſecus, habens cãs vt homo Deo adhæreat quam rationem accipiens doctrina diuinorum præceptorum colere diligenter, cauteq; fouere & ad perfectionem diuinæ gratiæ perducere cõſueuit. naturaliter.n. bonum amamus, amamus etiam proprium & cognatum, necnon & benefactoribus ſponte affectionem totam profundimus. Si igitur bonus eſt Deus, omnia vero bonum deſiderant quod voluntarie perficitur: naturaliter bonis ineſt, quem etſi per bonitatem minime nouiſſemus, ex hoc ipſo tñ q ab ipſo proceſſimus, tenemur ipſum vltra modum amare, tanq̃. ſ. nobis cognatum. Maior etiam eſt & benefactor, oĩbus qui naturaliter diliguntur. Eſt igitur primum & præcipuum mandatum diuinæ dilectionis: ſcdm autem primi cõpletiuum, & E ab eo completum quo monemur diligere proximum. vnde ſequit: {Et proximum tuum ſicut teipſum.} Sortimur autem a Deo potentiam ad huius executionem mandati. Quis autem non nouit, qm manſuetum & cõicatiuum animal eſt homo, non autem ſolitarium & ſilueſtre? Nihil.n. tam proprium eſt noſtræ naturæ, ſicut adinuicem cõicare, & mutuo indigere, & cognatum diligere. Quorum ergo præueniens Dñs nobis tradit ſemina, horum conſequẽter fructus requirit. CHRY. Tu tñ attende qualiter ferè cum eodem exceſſu poſtulat vtrumq; præceptum: de Deo.n. ait: {Toto corde tuo.} de proximo: {Sicut teipſum.} Quod ſi diligẽter conſeruaretur, nec ſeruus eſſet nec liber, nec victor nec victus, nec diues nec pauper, nec notus vnquàm eſſet diabolus. Potius.n. paleę ignis ſuſtinerent immiſſionem q̃ feruorem charitatis diabolus, adeo cuncta ſuperat dilectionis conſtantia. GREG. 29. Mor. Cum autem dicatur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. qũo alteri miſerando pius eſt, qui adhuc iniuſte viuendo fit impius ſibimetipſi? CHRYSO. Cum autem legiſperitus reſpondiſſet

h Et ecce quidam legiſperitus ſurrexit tentans illum & dicens. Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſsidebo? At ille dixit ad eum. In lege quid ſcriptũ eſt? Quomodo legis? Ille reſpõdens dixit. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum ſicut teipſum. Dixitq; illi. Recte reſpondiſti: Hoc fac, & viues.

quæ continebantur in lege: Chriſtus cui nota ſunt omnia, ſciidit fallaciæ eius rhetia. Sequitur enim: {Dixitq; illi, recte reſpondiſti, hoc fac & viues.} ORIG. Ex his indubitanter colligitur, q vita quæ prædicatur ſecũdum mundi creatorem Deum, & antiquas ſcripturas ab eo traditas, vita perpetua eſt. Atteſtatur enim Dominus ſumenti ex Deuteronomio quidem illud: Diliges dominum Deum tuum; Ex Leuitico vero illud: Diliges proximũ tuum ſicut teipſum. Hæc autem dicta ſũt contra ſequaces Valẽtini, Baſilidis, & Marcionis. Quid.n. aliud voluit nos facere ad quærendũ vitam ęternam, niſi quæ continẽt lex & Prophetæ?

i ¶ CYRI. Laudatus legiſperitus a Saluatore, quòd recte rñdit, in ſuperbiam prorupit, nullum ſibi proximum putans eſſe, quaſi nullus eſſet ei in iuſtitia cõparandus. vnde dr: {Ille autẽ volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus?} Circumueniunt.n. eum quodammodo alternatim vitia & fallacia qua tentando quæſiuerat, ad arrogantiam lapſus. In hoc autem qd quęrit: {Quis eſt meus proximus:} vacuus a dilectione proximi oſtenditur, cum nõ æſtimet aliquem ſibi proximum eſſe & per conſequens a dilectione diuina, qm cum fratrem nõ diligat, quem videt, non poteſt Deum diligere quem non videt. AMB. Rñdit etiam, q neſciret proximum ſuum, quia non credebat in C Chriſtum, & qui Chriſtum neſcit, neſcit legem. Cum.n. veritatẽ ignoret, qũo poteſt ſcire legem, quæ annũtiat veritatẽ? THEO. Saluator aũt non actibus aut dignitatibus, ſed natura determinat proximum. q.d. non putes q quãuis iuſtus ſis, nullus tibi ſit proximus. Oẽs nãque qui eandem naturam cõicant, proximi tui ſunt, fias igitur & tu eorum proximus, non loco ſed affectu, & circa eos cura, & ad hoc Samaritanum in exemplum ducit. vnde ſequitur: {Suſpiciens autem Ieſus dixit. Homo quidam deſcen. ab Hie. in Hieri.} GRAECVS. Bene eſt generis appellatio. non enim ait: Deſcendit quidam: ſed homo quidam. nam ſermo fit de tota humanitate. AVGVSTINVS. de Quæſtio. Euange. Homo enim iſte ipſe Adam intelligitur in genere humano. Hieruſalem ciuitas pacis, illa cæleſtis, a cuius beatitudine lapſus eſt. Hierico interprætatur Luna, & ſignificat mortalitatem noſtram propter hoc quòd naſcitur, creſcit, ſeneſcit, & occidit. AVGVSTINVS. Vel Hieruſalem quæ interprætatur viſio D pacis, paradiſum dicimus. Ante enim quàm peccaret homo, in viſione pacis erat, hoc eſt in paradiſo, vbi quicquid videbat, pax erat & lætitia. Inde deſcendit quaſi humiliatus & miſer factus per peccatum, Hierico, ideſt in mundum, in quo omnia orta occidunt ſicut Luna. THEOPHIL. Non autem dicit Deſcendit; ſed deſcendebat: ſemper enim humana natura ad inferiora tendebat: & non in parte, ſed in toto vitæ attendebat paſſibili. BASILIVS. Conuenit etiam hoc ſiquis loca perſpexerit. Hiericho enim tenet loca conuallia Paleſtinæ: Hieruſalem vero in cacumine ſita eſt, occupans apicem montis: venit igitur homo ab altis ad infima, vt a latronibus caperetur, qui incolebant deſertum. vnde ſequitur: {Et incidit in latrones.} CHRYSOSTOMVS. Primum iſtius hominis miſerandus eſt caſus, qui inermis ac deſtitutus in latrones inciderit: quique improuidus incautusque eam viam elegerit, qua euadere prædonum manus nequiuerit. non enim poſſet inermis armatos, E improuidus peſſimos, incautus nociuos effugere. Quippe cum malitia ſemper armata ſit dolis, crudelitate ſepta, munita fallacia, & ad nocendi ſæuitiam præparata. AMBROSIVS. Qui ſunt autem iſti latrones, niſi Angeli noctis atque tenebrarum, in quos non incidiſſet niſi eis mandati cæleſtis deuius ſe feciſſet obnoxium? CHRYSOSTOMVS. In exordio igitur mundi nocendi fallaciam Diabolus eſt operatus in hominem, in quem fallendi virtus exercuit, & malitiæ nocentiam dedicauit. AVGVSTINVS. contra Pelagium: Incidit ergo in latrones, ideſt in Diabolum & Angelos eius, qui per inobedientiam primi hominis humanum genus deſpoliauerunt, morum ſcilicet ornamentis & vulnerauerunt, dono ſcilicet poſſibilitatis liberi arbitrij perdito. vnde ſequitur. {Qui etiam deſpoliauerunt eum & plagis impoſitis abierunt.} In illo enim peccante plagam fecit, in nos vero plagas, cum per vnum peccatũ quod cõtrahimus ſuperaddimus multa peccata. AVG. de Quæſt. Euan. Vel ſpoliauerunt hominem immortalitate, & plagis impoſitis, peccata

i Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum. Et quis eſt meus proximus? Suſpiciens autem Ieſus dixit. Homo quidam deſcẽdebat ab Hieruſalem in Hierico & incidit in latrones, qui etiam deſpoliauerunt eum, & plagis impoſitis abierunt, ſemiuiuo relicto. Accidit autem B vt Sacerdos quidam deſcenderet eadem via, & viſo illo, præteriuit. Similiter & Leuita, eum eſſet ſecus locum & vide-

Lib.3.Hypo gnoſticon. ſuadendo reliquerunt ſemiuiuum,quia ex parte qua poteſt intelligere & cognoſcere Deū viuus eſt hō, ex parte autem qua peccatis contabeſcit & præmitur, mortuus eſt. & hoc eſt qđ ſubditur: {ſemiuiuo relicto.} AVG. Semiuiuus enim habet vitalem motum,i.liberum arbitrium vulneratum,& ad æternam vitam,quam perdiderat redire nō ſufficiebat:& ideo iacebat,quia vires ei ꝓpriæ ad ſurgendū non ſufficiebant, vt ad ſe ſanandum medicum, ideſt Deū requireret. THEO. Aut ſemiuiuus dicitur hō poſt peccatum, quia anima immortalis ē, corpus vero mortale, ita vt medietas hominis morti ſuccumbat, aut quia humana natura in Chriſto ſperabat conſequi ſalutem: ita vt non omnino morti ſuccumberet: ſed inquātum Adam peccauerat, mors in mundum intrauit: in Chriſti vero iuſtificatione mors erat deſtruenda. AMBRO. Vel ſpoliant quæ accepimus indumenta gratiæ ſpiritualis, & ſic vulnera inferre conſueuerunt. nam ſi intemerata quæ ſumpſimus indumenta ſeruemus, plagas latronum ſentire non poſſumus. BASI. Vel poteſt intelligi,ꝙ expoliauerunt eum, plagis prius impoſitis, præcedunt enim vulnera nuditatem, vt intelligas quòd peccatum gratiæ præcedat carentiam. BEDA. Dicuntur autē plagæ peccata, quia his naturæ humanæ integritas violatur. {Abierunt autem non ab inſidiis ceſſando: ſed inſidiarum fraudes occultando. CHRY. Hic itaque homo,ideſt Adam iacebat deſtitutus ſalutis auxilio,confoſſus vulneribus delictorum, cui nec ſacerdos Aaron tranſiens ſacrificio potuit profuiſſe. Sequitur enim. {Accidit autem vt ſacer.quidam deſcen.eadem via,& viſo eo præteriuit. Nec etiam eius fratres Moyſes leuita,per legum potuit ſubuenire,vnde ſequitur.{Similiter & leuita, cum eſſet ſecus locum & videret eum,pertranſiit.} AVGV. Vel in ſacerdote, & leuita duo tempora intelliguntur, legis ſcilicet,& prophetarum, in ſacerdote lex per quā ſacerdotium & ſacrificia inſtituta ſunt, in leuita vaticinium prophetarum, quorum temporibus humanum genus ſanari non potuit,quia per legem cōditio peccati nō aboleuit. THEOPH. Dicit autem præteriit, quia lex venit, & ſtetit vſque ad tempus præfixum, deinde nō valēs curare, abiit: vide etiam ꝙ lex non ad hoc data eſt prærogatiuæ vt hominem curaret: non enim poterat homo a principio ſuſcipere Chriſti myſterium,& ideo dicit.{Accidit vt ſacerdos quidam, quod conſueuimus dicere in his quæ non præmeditatiuè fiunt, AVGV. de Verbis domini. Vel quia homo deſcēdens a Hieruſalem in Hierico Iſraelita fuiſſe intelligit,quod intelligi poteſt, quia tranſiens ſacerdos vtique genere proximus præteriit iacentem, tranſit leuita,& hic genere proximus, iacentem & ipſe contempſit. THEO. Miſerti inquam illius fuere cum cogitauerunt, poſtmodum vero tenacitate deuicti abierunt retrorſum,hoc enim deſignat quod dicit.{Præteriit. AVGV. de Verbis domini. Tranſit Samaritanus genere longinquus,miſericordia proximus, fecit quod ſequitur.{Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ſecus eum.} In quo Samaritano ſe voluit intelligi dominus noſter Ieſus Chriſtus,Samaritanus enim cuſtos interpretatur, & de ipſo dicitur. Non dormitabit neque dormiet qui cuſtodit Iſrael, quia reſurgens a mortuis,iam non moritur. Denique cum dictum eſſet illi: Quia Samaritanus es,& dęmonium habes,negauit ſe habere dæmonium,quia ſe nouerat dæmonum expulſorem, non ſe negauit infirmi cuſtodem. GRECVS. Vocat autem hic Chriſtus ſe Samaritanum oportune,cum enim alloqueretur legisperitum ſuperbientē in lege, voluit exprimere qm̄ nec ſacerdos nec leuita, & qui conuerſabantur in lege,legis propoſitū implebant: ſed ipſe venit conſummaturus legis propoſitum. AMBRO. Hic autem

Li.3.Hypo Samaritanus etiam erat deſcendens. Quis enim eſt qui deſcendit de cœlo,niſi qui aſcendit in cœlum,filius hominis qui eſt in cœlo? THEO. Dicit autem. {Iter faciens} quaſi ex propoſito hoc ſtatuens,vt nos curaret. AVGV. Venit autem in ſimilitudine carnis peccati:ideo ſecus eum quaſi in ſimilitudine. GRAECVS. Vel ſecus viam venit, fuit enim vere viator, non deuiator, gratia

Li.3.Hypo. noſtri deſcendens ad terram. AMBR. Veniens autem factus eſt compaſſionis noſtræ ſuſceptione finitimus, & miſericordiæ collatione vicinus. vnde ſequit: {Et videns eū miſericordia motus eſt. AVG. Videns quidem eum iacentem, non valentem, non currētem:& ideo miſericordia motus eſt,quia in eo nullum meritū inuenit,quo curari dignus eſſet: ſed ipſe de peccato dānauit peccatū in carne.vnde ſequitur: {Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum. AVG. de Verb.Domi. Quid.n.tam lōginquum,quid tam remotum, q̄ Deus ab hominibus? immortalis

ret eum pertrāſijt. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ſecus eum,& videns eum,miſericordia motus eſt. Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum,& imponēs illum in iumētum ſuum, duxit in ſtabulum,&curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario & ait. Curam illius habe, & quodcūq; ſupererogaueris, ego cum rediero reddam tibi. Quis horū trium videtur tibi ꝓximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones? At ille dixit. Qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Ieſus. Vade & tu fac ſimiliter.

F a mortalibus, iuſtus a peccatoribus,non loco longe,ſed diſſimilitudine. Cum ergo haberet in ſe duo bona,ſ.iuſtitiam & īmortalitatem,& nos duo mala.ſ.iniquitatem & mortalitatem, ſi vtrumque malum noſtrum ſuſcepiſſet,par noſter fuiſſet & liberatore nobiſcū opus haberet. vt ergo eſſet non hoc quod nos ſed prope nos, non ē ille peccator vt tu, ſed factus eſt mortalis quòd tu ſuſcipiendo pœnam, & nōn ſuſcipiendo culpam, de leuit & pœnā. AVG. de Quæſt.Euā. Alligatio vulnerum eſt cohibitio peccatorū: oleum cōſolatio ſpei bonæ apud indulgentiam datam ad reconciliationem pacis, vinum exhortatio ad operandum feruentiſſime in ſpū. Lib.2.q.19. G AMBRO. Vel conſtringit vulnera noſtra auſteriore ꝓcepto, ſicut oleo fouet remiſſione peccati, ſic vino compungit denuntiatione iudicij. GREG. 20.Mor. Vel in vino morſum diſtrictionis adhibet, in oleo mollitiem pietatis,per vinum vngantur putrida, per oleum ſananda foueantur.Miſcenda eſt ergo lenitas cum ſæueritate,& faciendum eſt quoddam ex vtroq; temperamentum, vt neq; multa aſperitate exulcerentur ſubditi,neque nimia benignitate ſoluant. THEO. Vel aliter:Quæ ſm̄ hominem eſt conuerſio,oleum eſt, quæ vero ſm̄ Deū,vinum eſt,quod diuinitatē ſignificat,quā nemo potuiſſet ſuſtinere:niſi oleū haberetur,i.conuerſatio humana.vnde quædā operatus eſt humane,quædā diuinitus. Infudit ergo oleū & vinū, quia nos humanitate & diuinitate ſaluauit. CHRY. Vel vinū infudit,i.ſanguinē paſſionis & oleū chriſmatis vt indulgētia daret ꝑ ſanguinē,ſanctificatio conferret ꝑ chriſmatis vnctionē,a cæleſti medico conſciſſa loca ligant,& intra ſemetipſa retinentia medicinam,operante medicamine,priſtinæ ſanitati redduntur. H Infuſo ergo vino & oleo impoſuit eum ſuper iumentum,vnde ſequitur:{Et imponens illum in iu.ſu.duxit in ſtabulum, & curam eius egit. AVG. de Quæſt.Euan. Iumentum eius eſt caro, qua ad nos venire dignatus eſt.Imponi iumento, eſt in ipſam incarnationem Chriſti credere. Cap.6. AMBRO. Vel iumento imponit dū peccata noſtra portat,& pro nobis dolet:homo.n.iumento ſimilis factus eſt: & ideo ſupra iumentum ſuum nos impoſuit, ne nos eſſemus ſicut equus & mulus, vt per noſtri corporis aſſumptionem infirmitatem noſtræ carnis aboleret. THEO. Vel impoſuit in ſuum iumentum, ideſt in corpus ſuum. membra namque ſua nos fecit, & participes corporis eius, & lex quidem non omnes ſuſcipiebat.Moabitæ,inquit,& Ammonitæ nō intrabunt in Eccleſiam Dei.nunc vero in omni gente qui timet Dominum,ab eo ſuſcipitur,volens credere & pars Eccleſiæ fieri, propter hoc dicit, quòd I {duxit eum in ſtabulum.} CHRYSO. Eſt enim ſtabulum Eccleſia, quæ in itinere mundi laſſatos, & ſarcinis delictorum defeſſos ſuſcipit venientes, vbi depoſito onere peccatorum, viator laſſus reficitur, & refectus ſalubri paſcua reparatur. Et hoc eſt quod dicitur: {Et curam illius egit:} Totum enim quicquid contrarium nocens, & malum eſt, foris eſt, quia intra ſtabulum requies omnis ſalubritaſque incluſa eſt. BEDA. Et bene iumento impoſitum duxit in ſtabulum, quia nemo, niſi per baptiſmum corpori Chriſti adunatus, Eccleſiam intrabit. AMBROSIVS. Sed quia non vacabat Samaritano huic, diu in terris degere, redeundum erat vnde deſcenderat. vnde ſequitur. {Et altera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: Curam illius habe.} Quis eſt iſte alter dies, niſi forte ille Dominicæ reſurrectionis, de quo dictum eſt: Hæc eſt dies quam fecit Dominus? Duo autem denarij ſunt duo teſtamenta, quæ imaginem in ſe habent æterni K Regis expreſſam, quorum pretio vulnera noſtra curantur. Lib.2.q.19. AVGVSTIN. de Quæſt.Euange. Vel duo denarij ſunt duo præcepta charitatis,quam per Spiritumſanctum acceperunt Apoſtoli ad Euangelizandum cæteris, vel promiſſio vitæ præſentis & futuræ. ORIG. Vel duo denarij videtur mihi eſſe ſcientia ſacramenti,quo pater in filio,& filius in patre ſit,qua velut mercede donatur Eccleſiæ Angelus,vt diligentius curet hoīem ſibi commēdatum,quem pro anguſtia temporis etiam ipſe curauerat. Et promittitur ei, quicquid de ſuo in medela ſemiuiuentis expenderet, illico eſſe reddēdum.vnde ſequit: {Et quodcūq; ſupererogaueris, Lib.2.q.19. ego cum rediero reddam tibi.} AVGVST. de Quæſt. Euang. Stabularius fuit Apoſtolus,qui ſupererogauit aut illud conſilium quod ait:De virginibus aūt præceptum Dn̄i non habeo,conſilium aūt do.aut ꝙ etiam manibus ſuis operatus eſt,ne infirmorū aliquē in nouitate Euangelij grauaret,cum ei liceret ex Euangelio paſci. Multum etiam ſupererogauerunt Apoſtoli.ſed & pro tēpore doctores, qui vetus & nouū teſtamentū expoſuere, ſupererogauerūt pro

pro quibus retributionem accipient. AMBR. Beatus ergo ille ſtabularius qui alterius vulnera curare poteſt.Beatus ille,cui dicit Ieſus:{Quodcumq; ſupererogaueris, reuertens reddam tibi.} Sed quando reuerteris domine,niſi iudicij die? Nam licet vbique ſis ſemper,& ſtans in medio noſtrum non cerneris a nobis: erit tamen tempus quo vniuerſa caro te reſpiciet reuertentē. Reddes ergo quod debes beatis,quibus es debitor. Vtinam nos ſimus idonei debitores, vt quod accepimus poſſimus exoluere. CYRIL. His ꝓmiſſis, oportune iā dominus legiſperitū interrogat ſubdens: {Quis horum trium tibi videtur proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones? At ille dixit, qui fecit miſericordiam in illum.} Neque.n.Sacerdos, neq; Leuita factus fuit proximus patiētis,ſed ille qui eſt eius miſertus. Inutilis eſt enim Sacerdotij dignitas & legis ſcientia,niſi per bona opera confirmetur. vnde ſequitur: {Et ait illi Ieſus,vade & tu fac ſimiliter.} CHRY. quaſi dicat. Siquē vides oppreſſum non dicas, vtique nequā eſt.ſed ſiue Gentilis ſit, ſiue Iudæus & ope indigeat,non cauilleris auxiliari quæcūq; mala

Lib.1.c.30. fuerit paſſus. AVG. de Doctrina Chriſtiana: Ex hoc intelligimus eum eſſe proximum,cui vel exhibendum eſt officium miſericordiæ ſi indiget,& exhibendum eſſet ſi indigeret.Ex quo iam conſequens eſt,vt etiam ille a quo nobis viciſſim exhibendum eſt ꝓximus noſter ſit, proximi.n.nomen ad aliquid eſt,nec quiſquàm eſſe proximus,niſi proximo poteſt.Nullum autem exceptum eſſe,cui miſericordiæ denegetur officium,quis non videat?dicente domino, Benefacite his qui vos oderunt.vnde manifeſtum eſt hoc præcepto quo iubemur diligere proximum,etiam ſanctos Angelos cōtineri,a quibus tanta nobis miſericordiæ impenduntur officia, ex quo & ipſe Dominus proximum noſtrum ſe dici voluit, ſignificās ſe opitulatum eſſe ſemiuiuo iacenti in via. AMBRO. Non.n. cogitatio facit proximum,ſed miſericordia, quia miſericordia ſecundum naturam. nihil enim tam ſecundum naturam quàm iuuare conſortem naturæ.

i ¶ BEDA. Dilectio Dei & proximi, quæ ſuperius verbis & parabolis continebatur,hic ipſis rebus & veritate deſignatur. Dicitur.n.{Factum eſt autem dum irent,& ipſe intrauit in quoddam caſtellum.} ORIG. Cuius quidem nomen Lucas hic tacet,ſed Ioannes exprimit vocans ipſum Bethaniam. AVG. de Ver.do. Sed Dominus qui in ſua propria venit, & ſui eum non receperūt, ſuſceptus eſt tanquàm hoſpes.Sequitur enim:{Et mulier quædam Martha nomine exce.il.in do.ſuā} ſicut ſolent ſuſcipi peregrini: ſed tamen ſuſcepit famula Dominum, egra Saluatorem,creatura D creatorem.Ne quis autem dicat: O beati qui Chriſtum ſuſcipere in domum propriam meruerūt,noli dolere cum inquit: Quod.n. vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Accepta autem forma ſerui,in illa paſci a ſeruis voluit dignatione,non conditione. Habebat carnem in qua quidem eſuriret & ſitiret:ſed in heremo eſurienti Angeli miniſtrabant,ergo quo paſci voluit,paſcenti præſtitit:Martha igitur Dominum paſcere diſponens,& præparans circa miniſterium occupabatur: Maria vero ſoror eius paſci magis elegit a Domino.Sequitur enim:{Et huic erat ſoror noīe Maria, q̄ etiam ſedens ſecus pedes Domini audiebat verbum illius.} CHRYSO. Non ſimpliciter dicitur de Maria, quòd ſederet prope Ieſum,ſed ſecus pedes illius,vt oſtendat diligentiam,aſſiduitatem,& ſolertiam erga auditionem, & multam reuerentiam quā habebat ad dominum. AVG. de Verb.Do. Quanto autem humilius ad pedes ſedebat,tanto amplius capiebat.cōfluit enim aqua E ad humillitatē conuallis,denatat de tumoribus collis. BASIL. Omnis autem operatio & verbum Saluatoris regula eſt pietatis & virtutis, ob hoc.n.induit corpus noſtrum, vt nos conuerſationem illius imitemur pro poſſe. CHRY. Exemplo igitur ſuo docet diſcipulos qualiter ſe gerere debeant in domibus eorum, qui eos ſuſcipiunt,vt.ſ.applicantes ad domum,non reſupini quieſcant, ſed potius repleant ſuſcipientes ſacris & diuinis doctrinis. hi vero qui domum parant, exeant obuiam hilariter & feruenter duabus de cauſis,primo quidem ædificabuntur in doctrinis eorum,quos ſuſcipiunt:deinde & recipient charitatis mercedem. vn̄ & hic ſequit: {Martha autem ſatagebat circa frequēs miniſteriū.} AVG. de Verbis Do.Bene Martha circa corporalem Dn̄i neceſſitatem vel voluntatem miniſtrabat quaſi mortali: ſed qui erat in carne mortali: in principio erat verbum. Ecce quod Maria audiebat:Verbum caro factum eſt.Ecce cui Martha miniſtrabat, laborabat iſta,vacabat illa. verūtamen Martha laborans, multum in illa occupatione & negotio miniſtrandi interpellauit Dominum, &

e Factum eſt autem dum irēt, & ipſe intrauit in quoddam caſtellum, & mulier quædam Martha nomine,excepit illum in domum ſuā, & huic erat ſoror nomine Maria. quæ etiam ſedens ſecus pedes Domini, audiebat verbum illius. Martha autem ſatagebat circa frequens miniſte B rium. Quę ſtetit & ait:Domine, non eſt tibi curæ, ꝙ ſoror mea reliquit me ſolā miniſtrare?Dic ergo illi vt me adiuuet.Et rn̄dēs dixit illi dn̄s:Martha Martha,ſolicita es, & turbaris erga plurima. Porro,vnū eſt neceſſarium: Maria optimam partem elegit, quę non auferetur ab ea.

A de ſorore conqueſta eſt. Sequitur enim. {Et ait: Domine, nō eſt ti.cu.quòd ſor.mea reli.me ſo.mi.} Erat enim Maria intenta dulcedini verbi Domini, a Martha conuiuium Domino parabatur, in cuius conuiuio iam iucundabatur. Cum ergo ſuauiter audiret verbum dulciſſimum,& corde intentiſſimo paſceretur,interpellato Domino a ſorore ſua, quomodo putamus eam timuiſſe ne diceret ei Dominus: Surge & adiuua ſororem tuā? Mira enim ſuauitate tenebatur, quæ profecto maior eſt mentis quàm ventris: ſed cauſam ſuam tanquàm ocioſa iudici maluit committere.nec in reſpondendo voluit laborare. ſi.n.pararet reſpondendi ſermonem,remitteret audiendi intentionem. Reſpondit ergo Dominus,qui in verbo non laborabat quia verbum erat. Sequitur enim: {Et reſpondens dixit illis Dominus:Martha Martha,ſolicita es & turbaris erga plurima.} Repetitio nominis indicium eſt dilectionis,aut fortè mouendę intentionis, vt audiat attentius. Bis vocata audit: {Turbaris erga plurima,} ideſt circa multa es occupata,vult enim homo occurrere quando miniſtrat & aliquādo non poteſt,quæritur quod deeſt,paratur quod adeſt,diſtenditur animus.nam ſi Martha ſufficeret,adiutorium ſororis non poſceret.multa ſunt, diuerſa ſunt, quia carnalia ſunt, quia temporalia ſunt. Præponitur autem vnum multis,non enim a multis vnum:ſed multa ab vno.vnde ſequitur: {Porro vnum eſt neceſſarium.} Circa vnum ſe voluit occupari ſecundum illud:Mihi adhærere Deo bonum eſt,vnū ſunt Pater & Filius & Spiritusſanctus, ad hoc vnum non nos perducit, niſi multi habeamus cor vnum. CYRIL. Vel aliter: C cum ſuſceperint aliqui fratres Deum non ſolicitentur erga multū officium, nec poſcant quæ præ manibus non ſunt, & opus exuperant:grauat.n.paſſim in qualibet re quod ſupfluit:gn̄at.n.volētib' conferre tædium,conuiuis autem vr̄ quod ſunt alijs cauſa laboris. BASIL. Abſurdum etiam eſt cibos ad ſuſtentationem corporis ſumere,ac per eos iterum officere corpori,& impedire ipſum erga mandatorum diuinorum officium.Si ergo aduenjat aliquis pauperum,ſumat formam & exemplar modeſtiæ ciborum: nec cauſa viuere volentium in delitijs menſam propriam præparemus. vniformis.n.eſt Chriſtiani vita.ad vnam intendens intentionem.ſ.ad gloriam Dei. Multiformis vero & varia vita eorum qui de foris ſunt,pro libito variata eorum: Tu vero, cur dum copiam ciborū, & cū delectationis fratri ꝑparas menſam,criminaris eum voluptatis,& diffundis in eum guloſitatis opprobria, arguens delitias eius in eo quod præparas? Non commendauit Dn̄s Martham occupatam circa frequens miniſterium. AVGVST. de Verb.Domi. Quid ergo?putamus repræhenſum eſſe miniſterium Marthæ,quā cura hoſpitalitatis occupauerat, quæ tāto hoſpite lætabatur? hoc ſi verum eſt,dimittant homines,quòd miniſtrant egentibus,vacēt verbo,occupentur circa ſciētiam ſalutarem,nihil ſit cura eis, quis peregrinus in vico ſit,quis egeat pane,vacent opera miſericordiæ, vni inſtetur ſcientiæ. THEO. Non ergo Dn̄s hoſpitalitatem prohibet,ſed plurimorum turbationem.ſ.abſtractionem & tumultum,& vide cōſilium Domini,ꝙ prius dn̄s nihil dixerat Marthæ: ſed poſtq̄ illa ſororem ab auditu ſtudebat auellere,tunc Dominus occaſione habita increpauit eam.vſque.n.adeo honoratur hoſpitalitas,donec ad neceſſariora nos attrahit.Cum vero incipit ab vtilioribus impedire, manifeſtum eſt,quòd honorabilior eſt diuinorum auditus. AVG. de Verb.Domi. Non ergo Dominus opus repræhendit:ſed munus diſtinxit.Sequitur enim:{Maria optimā partem elegit, quæ non auferetur ab ea:} Non tu malam, ſed illa meliorem:vnde meliorem? quia ab ea nō auferetur,a te auferetur aliquādo onus neceſſitatis. Non.n.cum veneris ad illam patriam, inuenies peregrinum, quem ſuſcipias hoſpitio,ſed bono tuo auferetur,vt quod melius eſt detur.auferetur a te labor vt requies detur.Tu nauigas, illa in portu eſt. æterna enim eſt dulcedo veritatis:in hac tamen vita augetur,in illa perficietur: numq̄ auferetur. AMBRO. Agat ergo te ſicut Mariam deſiderium ſapientiæ: hoc enim maius,hoc perfectius opus, ne miniſterij cura cognitionem verbi cęleſtis auertat.Nec arguas eos & otioſos iudices,quos videas ſapientiæ ſtudere. AVGVSTIN. de Quæſt. Euange. Lib.2.q.2. Myſtice autem, quòd Martha excepit illum in domum ſuam, ſignificat Eccleſiam, quæ nunc excepit dominum in cor ſuū: Maria ſoror eius,quę ſedebat ad pedes domini,& audiebat verbum eius, ſignificat eandem Eccleſiam: ſed in futuro ſæculo, vbi ceſſans ab opere miniſterioque indigentiæ,ſola ſapientia perfruitur. Quod autem conqueritur, ꝙ ſoror eius eam non adiuuet, occaſio datur ſententiæ dn̄i,qua oſ̄dit iſtā Eccleſiam ſolicitam eſſe & turbari erga plu-

ga plurima,cum ſit vnum neceſſarium, ad quod per miniſterij huius merita peruenitur. Mariam vero dicit optimã partem elegiſſe, quia per hanc ad illam tenditur,& non auſertur. GREG. 6.Mor. Cap.28. Vel per Mariam quæ verba Domini reſidens audiebat,contemplatiua vita exprimitur:per Martham exterioribus obſequijs occupatam, actiua vita ſignificatur · ſed Marthæ cura non repræhenditur: Mariæ vero laudatur:quia magna ſunt actiuæ vitæ merita, ſed contemplatiuæ potiora. Vnde nec auferri vnq̃ Mariæ pars dicitur, quia actiuæ vitæ opera corpore trãſeunt, contemplatiuæ autem gaudia melius ex fine conualeſcunt.

CAP. XI.

ET factum eſt cum eſſet in quodã loco orans, vt ceſſauit, dixit vnus ex diſcipulis eius ad eũ: Domine, doce nos orare ſicut docuit Ioannes diſcipulos ſuos. Et ait illis: Cum oratis dicite:Pater, ſanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, panem noſtrum quotidianum da nobis hodie,& dimitte nobis peccata noſtra, ſiquidem & nos dimittimus debenti nobis, & ne nos inducas in tentationem.

CAP. XI.

BEDA. Per hiſtoriã ſororum quæ duas Eccleſiæ vitas ſignificauerunt.nõ fruſtra Dominus & ipſe oraſſe, & diſcipulos orare docuiſſe ſcribitur, quia & oratio quam docuit, vtriuſque in ſe vitæ continet myſteriũ, & ipſarum perfectio vitarum, noſtris non viribus eſt obtinenda, ſed precibus.vnde dicitur: {Et factum eſt cum eſſet in quodam loco orans.} CYRIL. Cum autem habeat omnis boni plenitudinem,cur orat ſi plenus eſt,& in nullo pœnitus eget: Ad hoc dicimus, ꝙ competit ei ex modo diſpenſationis in carne, cum voluerit humana proſequi tempore ad hoc conueniente. Si.n.comedit & bibit,non incongrue vtebatur oratione. vt doceat nos non eſſe erga hoc tepidos:ſed attentius inſiſtere orationibus. TYTVS. Cum autem nouam conuerſationem vidiſſent diſcipuli, nouam formam orationis poſtulauerunt,cum plures orationes continerentur in veteri teſtamento. vnde ſequitur: {Vt ceſſauit, dixit vnus ex diſcipulis eius ad eum:Domine,doce nos orare.} ne.ſ.contra Deum peccemus, aliqua quærentes pro alijs, vel Deo aſſiſtentes in oratione non eo modo quo expedit. ORI. Et vt orationis doctrinam proferat infert: {Sic & Ioan.do.diſci.ſuos.} de quo ſcilicet nos docuiſti,ꝙ inter natos mulierum nullus eo maior ſurrexit.& quia præcepiſti nobis petere æterna & grandia: vnde erit nos ad horum peruenire notitiam, niſi a te Deo & Saluatore noſtro? GREG. Niſſenus: Orationis ergo doctrinam explicat diſcipulis qui ſolerter notitiam orationis expoſtulant,oſtendẽs qualiter implorari oporteat diuinum auditum. BASIL. Duo autem ſunt modi orationis.Vnus quidem laudis cum humilitate,ſecundus vero petionis remiſſior.Quoties ergo oras, non prius ad petendum prorũpas. Sin autem tuum criminaris affectũ,quaſi neceſſitate coactus ſupplices Deo.Sed cum incipis orare, quamlibet deſere creaturam viſibilem & inuiſibilem. Sumas autem exordiũ a laude illius,qui cuncta creauit.vnde ſubditur:{Et ait illis: Cum Serm. 28. oraueritis dicite,Pater.} AVG. de Ver. Domi. Primus ſermo quantæ gratiæ?faciem tuam non audebas ad cælum leuare,& ſubito accepiſti gratiam Chriſti.Ex malo ſeruo factus es bonus filius: ideo præſume non de tua operatione, ſed de Chriſti gratia. Non ergo hic arrogantia eſt,ſed fides.prædicare quod acceperis,non eſt ſuperbia,ſed deuotio.Ergo attolle oculos ad patrem,qui te per lauacrum genuit,qui per filium te redemit, patrem dicas quaſi fili⁹. Sed noli tibi aliquid ſpecialiter vendicare.ſolius Chriſti ſpecialis eſt pater:nobis eſt pater omnibus in communi, quia illum ſolum genuit,nos autem creauit.Et ideo ſecundum Matth.dicitur:Pater noſter.& additur, qui es in cælis. In illis.ſ.cælis de quibus dictum eſt. Cæli enarrant gloriam Dei. Cælum eſt,vbi culpa ceſſauit, vbi nullum mortis eſt vulnus. THEO. Non autem dicit: {Qui es in cælis.} Tanq̃ ibi circũſcribatur,ſed vt ad cælos erigat auditorẽ, & abſtrahat a terrenis. GREG. Niſſenus:Vide autem quantę ꝑparationis opus eſt, vt audacter poſſis Deo dicere pater, quia ſi ad res mundanas intuitum dirigis,aut humanam gloriam ambis,aut ſordes paſſibilis appetitus, & hanc orationem enuncies. Audire mihi videor Deum dicentem:Cum corruptæ fueris vitę ſi patrem vocas incorruptibilitatis genitorem,fœda voce inquinas incorruptibile nomen. nam qui patrem mandauit vocare, proferre mendacium non conceſſit. Omnium vero bonorum exordium eſt glorificare nomen Dei in vita noſtra.vnde ſubdit: {Sanctificetur nomen tuum.} Quis enim eſt adeo beſtialis, qui videns in credentibus vitam puram,non glorificet nomen inuocatum in tali vita? Igitur qui dicit in oratione ſanctificetur in me inuocatum nomẽ tuum,hoc orat nois tui concurrente ſubſidio, iuſtus abſtinens eſt a quolibet malo. CHRY. Sicut.n.cum quis cæli pulchritudinem aſpicit dicit, gloria tibi Deus, ſic etiam cum aſpicit alicuius virtutem, quia hominis virtus multomagis quàm cælum glo-

F rificat Deum. AVG. de Ver.Do.Vel dicitur:{Sanctificetur nomen tuum} in nobis, vt ad nos poſſit eius ſanctificatio peruenire. TYTVS. Vel dicit: {Sanctificetur nomen tuum},i.nota ſit tua ſanctitas toti mundo, & laudet te decenter. Rectos autem decet collaudatio. Iuſſit igitur orare pro emendatione mundi totius. CYRIL. Quoniam penes eos ad quos nondum peruenit fides cõtemnitur adhuc nomen Dei. ſed vbi iubar veritatis ſuper eos illuxit, eum fatebuntur ſanctum ſanctorum. TYTVS. Et quia in nomine Ieſu eſt gloria Dei patris, tunc G nomen patris ſanctificabitur,quando Chriſtus erit notus. ORI. Vel quia nomen Dei ab errantibus attribuitur culturis & creaturis,nondum eſt ſanctificatum,vt ſit ſeparatum a quibus debuit ſeparari. Decet ergo nos orare, vt nomen Dei adaptetur ſoli vero Deo,cui adaptatur quod ſubditur: {Adueniat regnum tuum.}vt ſcilicet euacuetur principatus & poteſtas & virtus & regnũ mundi,quinetiam peccatum quod regnat in mortalibus noſtris corporibus. GREG. Niſſenus. Imploramus etiam a Domino liberari a corruptione,eximi a morte.Vel ſecundum quoſdam:{ Adueniat regnum tuum},i.veniat ſuper nos Spirituſſanctus tuus vt purificet nos. AVG. de Verb.Do. Tunc.n.venit regnum Dei,quãdo eius ſumus gratiam conſecuti. Ipſe.n.ait: Regnum Dei intra vos eſt. CYRIL. Vel qui hoc dicunt videntur optare rurſum refulgentem in mundo omnium Saluatorem. Mandauit autem in oratione petere illud tempus reuera terribile,vt ſciant quòd viuere decet eos non lente vel remiſſe, vt illud tempus non paret eis flammam & vindictam: ſed magis honeſte ſecundum voluntatem H ipſius, vt eis tempus illud nectat coronas. vnde ſecundum Matth. ſequitur: {Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra.} CHRY. Quaſi dicat. Præſta nobis Domine conuerſationem imitari cæleſtem,quatenus quæcũq; tu vis,nos etiam velimus. GRE. Niſſe. Quoniam.n.vitam humanam poſt reſurrectionem ſimilem dicit eſſe venturam vitæ Angelicæ, conſequens eſt vitam mundanam ad vitam,quæ poſtmodum ſperatur diſponi,vt in carne viuentes, carnaliter non viuamus. Per hoc autem verus medicus animæ ſoluit morbi naturam, vt quos occupauit infirmitas per hoc, quòd a voluntate diuina receſſerant,a morbo denuo liberet copulatio ad voluntatem diuinam. Eſt enim ſanitas animæ executio debita voluntatis diuinæ. Cap.115.& 116. AVG. in Ench.Apud euangeliſtã igiť Matthæũ ſeptẽ petiones continere vr̃ Dñica orõ. Euangeliſta vero Lucas in orõne Dñica petitiones non ſeptẽ,ſed q̃nque cõplexus eſt, nec ab illo vtiq; diſcrepauit. Sed quõ illa ſeptem ſunt intelligenda, ipſe ſub breuitate commonuit.Nomen quippe Dei ſanctificatur in ſpiritu:Dei autem regnum in reſurrectione futurum eſt. Oñdens er- I go Lucas tertiam petitionem duarum ſuperiorum eſſe quodammodo repetionem, magis eam prætermittendo voluit intelligi. Deinde tres alias adiunxit: Et primo de pane quotidiano dicens: Panem no.quo.da no.ho. AVG. de Verb.Dñi:In græco dicitur Epiuſion.hoc eſt ſuperſubſtantialem, non iſte eſt panis qui vadit in corpus:ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiã fulcit.Latinus autem hunc quotidianum panem dicit, quẽ Græci dicunt aduenientem.Si quotidianus ille eſt panis,cur poſt annum illum ſumas, quemadmodum Græci in Oriente facere conſueuerunt? Accipe quotidie,quod quotidie tibi proſit,ſic viue,ꝙ quotidie merearis accipere. Mors Domini ſignificatur, & remiſſio peccatorum.qui vulnus habet medicinam quærit,vulnus eſt,quia ſub peccato ſumus.medicina eſt cæleſte & venerabile ſacramentum.Si quotidie accipis, quotidie tibi eſt hodie. Chriſtus tibi quotidie reſurgit,hodie eſt.n.qñ Chriſtus reſurgit. TYTVS.Vel panis animarum diuina eſt virtus afferens futuram vitã perhẽnem,ſicut pa- K nis ex terra ꝓdiens vitam tꝑalem conſeruat.Cum aũt quotidianũ dixiſſet,diuinũ q̃ aduenit & futurus eſt ſignificat,quẽ nobis hodie ꝓſtari requirimus,poſcẽtes quoddã eius principium atq; guſtum, qñ ſpũs in nobis inhabitans virtutẽ operatur, quæ ſuperat oẽm virtutem humanã, puta caſtitatem,humilitatẽ. CYRI. Putãt aũt forſan aliquid indecens eſſe ſanctos a Deo q̃rere corporalia. & ob hanc cãm applicant quod dicitur ad ſpiritualem ꝓfeſſionem. Ego aũt concedam,ꝙ oportet ſanctos ꝓcipue ſatagere ad obtinenda ſpiritualia dona.Illud tñ decet inſpicere quod irrepræhenſibiliter petunt Dño præcipiente panem cõem. ex eo ꝙ panem iuſſit q̃rere.i quotidianum alimentum,vr̃ ꝙ nihil concedat eos habere, ſed magis honeſtam colere paupertatem.non.n.eſt habentiũ panẽ petere,ſed oppreſſorũ penuria. BAS. q.d.panẽ quotidianum q. nr̃æ ſubſtantiæ cõpetit ad vitam diurnã,non tibipſi commẽdes,ſed ad Deum cauſa eius refugias, exponens ei neceſſitatem naturæ. CHRYSO.

b Et ait ad illos. Quis veſtrum habebit amicum & ibit ad illum media nocte, &dicet illi:Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponã ante illum, & ille deintus reſpondens dicat: noli mihi moleſtus eſſe, iam oſtium clauſum eſt, & pueri mei mecum ſunt in cubili, non poſſum ſurgere & dare tibi. Et ille ſi perſeuerauerit pulſans, dico vobis, & ſi non dabit illi ſurgens,

CHRYSO. Poſtulanda ergo ſunt diuinitus neceſſaria vitæ, non ciborum diuerſitates.& vina odorifera & cætera quæ delectãt guttur,onerant aut ventrem,& mentem perturbant:ſed panis qui poteſt ſubſtantiam corporis ſuſtentare, & illum qui nobis hodie tantummodo ſufficit, vt de craſtino non cogitemus, vnam ſolam petionem ſenſibilem quærimus, vt præſentibus non affigamur. GREG. Niſſenus: Poſtquàm autem per bona opera fiduciam ſumere docuit, conſequenter remiſſionem reatuum docet implorare. Sequitur.n. {Et dimitte nobis peccata noſtra.} TYTVS. Hoc autem additum eſt neceſſario, pro eo ꝙ nullus ſine peccato reperitur,ne impediamur a ſacra participatione propter humana peccata. Cum.n.teneamur exhibere Chriſto omnimodam ſanctitatem,qui Spiritumſanctum habitare facit in nobis, redarguendi ſumus ſi non obſeruemus ei templum mundum.Huic aũt defectui ſubuenitur per Dei bonitatem indulgentem humanę fragilitati peccatorum punitionem. Hoc autem ipſum iuſte fit a iuſto Deo, qñ nos quaſi debitoribus relaxamus, his.ſ.qui nobis nocuerunt, & debita non exibuerunt.vnde ſubdit: { Siquidem & ipſi dimit.om.de.nobis.} CYRIL. Vult.n.vt ita loquar,patientiæ quam homines colunt imitatorem fieri Deũ, vt qualem ipſi exhibuerunt conſeruis bonitatem, talem pari lance recipere petant a Deo,qui iuſta repenſat,& nouit omnium miſereri.Hæc igitur aduertentes grates agendæ ſunt debitoribus noſtris:fiunt.n.nobis ſi ſapimus cauſa indulgentiæ maximę, & pauca exhibentes plurima reperiemus.nam & nos multa debemus & magna debita Domino, quorum ſi minimam partem a nobis vellet exigere,iam periſſemus. AVG. de Ver.Domi. Debitum autem quid eſt,niſi peccatum?Ergo ſi non accepiſſes alieni fœnoris pecuniam,non deberes:& ideo peccatum tibi imputatur.Habuiſti.n.pecuniam, cum qua diues naſcereris ad imaginem & ſimilitudinẽ factus Dei.ſed perdidiſti quod habebas,ſicut dũ arrogantiã deſiderãs vendicare, perdidiſti humilitatis pecuniam, accepiſti a Diabolo debitum quod non erat neceſſarium. cautionem tuam tenebat inimicus,ſed eam Dominus crucifixit, & ſuo cruore deleuit. Potens eſt autem Dominus,qui abſtulit peccatum,& debita noſtra donauit, cuſtodire nos aduerſus diaboli inſidias, qui culpam generare conſueuit.vnde ſequitur: {Et ne nos inducas in tẽtationem:}quã ſcilicet ferre non poſſumus. Sed quaſi athleta talem vult tentationem,quam ferre poſſit humana conditio. TYTVS. A diabolo enim non tentari eſt impoſſibile:ſed ne a Deo relinquamur ad tentationes,hæc deprecamur.Quod autem ex promiſſione diuina cõtingit,illud Deus quandoq; facere dicitur in ſcriptura, & ſm hoc niſi prohibeat tentationis inualeſcentiam quæ ſupra nos eſt, tunc nos in tentationem inducit. MAXI. Vel mandat Dominus vt peramus:{Ne nos inducas in tentationem},i.non permittas voluptuoſarum & ſpontanearum tentationum nos experientiã pati. Iacobus autem docet pro veritate certantes non remitti tentationibus inuoluntarijs & cauſatiuis laborum dicens:Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. BASI. Non tñ decet nos orando petere afflictiones corporales. vniuerſaliter.n.præcepit orare,non ſubire tentationem:ſed poſtq̃ aliquis ſubijt expetit a Domino petere virtutem perferendi, vt conſummetur in nobis illud:Qui ſuſtinet vſq; ad finẽ,ſaluus erit. Cap.116. AVG. in Ench. At vero qđ Matthæus in vltimo poſuit: Sed libera nos a malo.iſte non poſuit, vt intelligamus ad illud ſuperius, quod de tentatione dictum eſt pertinere.Ideo quippe ait:Sed libera.non ait: Et libera.tanq̃ vnam petitionem demõſtrans,noli hoc, ſed hoc, ſed ſciat vnuſquiſq; in eo ſe liberari a malo,ꝙ non infert in tentationem. AVG. de Verb.Domini. Vnuſquiſque enim petit vt a malo, hoc eſt ab inimico & peccato liberet. ſed qui Deo ſe committit, diabolum non timet. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos?

b ¶ CYRILLVS. Docuerat ſupra Saluator ad petitionem Apoſtolorum qualiter oportet orare, poterat autem contingere eos,qui hoc ſalutare documentum receperant, effundere quidem præces iuxta traditam formam: ſed negligenter & remiſſe hoc facere: deinde cum non exaudirentur per primam vel ſecundã orationem deſiſteret ab orationibus.Itaq; ne hoc pateremur, per modum parabolæ manifeſtat,ꝙ puſillanimitas in orationibus damnoſa eſt.Vtiliſſimum vero eſt in eis patientiam habere. vnde dicitur: {Et ait ad illos: Quis veſtrum habebit amicum. THEOPHI. Amicus iſte Deus eſt, qui omnes amat, & omnes ſaluos vult fieri. AMBROSIVS. Quis etiam eſt nobis amicitior, quàm qui pro nobis corpus ſuum tradidit? Datur autem nobis hic alius præcepti modus, vt omnibus momentis, non ſolum diebus, ſed

A etiam noctibus oratio deferatur.Sequitur enim: {Et ibit ad illum media nocte.} Sicut petijt Dauid quando dixit: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Neque enim timuit excitare dormiẽtem, quem ſcit ſemper eſſe vigilantem. nam ſi ille tam ſanctus, & qui regni erat neceſſitatibus occupatus ſepties in die laudem Domino dicebat, quid nos facere debemus, qui eo amplius rogare debemus, quo frequentius carnis ac mentis fragilitate deliquimus? quòd diligẽdo dominũ Deum tuum non ſolum tibi,ſed etiam alijs poteris emereri? Sequitur enim: {Et dicet illi: Amice,commoda mihi tres pa. quoniam B ami.meus ve.ad me de via, & non ha.quod po.ante illum. AVG. de Verb.Domi. Qui autem ſunt iſti tres panes, niſi myſterij cæleſtis alimentum? fieri enim poteſt vt aliquis paſſus fuerit amicum aliquid interrogantem,quod rñdere non poſſit,& tunc ſe inuenit non habere,quando coactus eſt dare.Venit ergo tibi amicus de via,ideſt de vita huius ſæculi, in qua omnes velut peregrini trãſeunt, nec vllus quaſi poſſeſſor manet: ſed omni homini dicitur: Tranſi, da venturo locum, aut forte de via mala, hoc eſt de vita mala fatigatus.neſcio quis amicus tuus non inueniens veritatem, qua audita & percepta beatus fiat: Venit ad te tanq̃ ad Chriſtianum & dicit:Redde mihi rationem.Et interrogat quod forte tu ꝑ ſimplicitatem fidei neſciebas, & non eſt vnde reficias eſurientem, & compelleris quærere in Dominicis libris. fortaſſis.n.quod ille interrogauit,in libro poſitum eſt:ſed obſcurum eſt ipſum Paulum aut Petrum,aut aliquem Prophetam interrogare non ſineris.Iam C enim requieſcit familia iſta cũ Dño iſto ſuo, & ſæculi huius ignorantia valida eſt, hoc eſt nox media, & vrget amicus eſuriens, cui ſimplex fides non ſufficit:Numquid deſerendus eſt?ergo ad ipſum Dñm,cum quo familia requieſcit. pulſa orando,de quo ſubditur: {Et ille dein.reſpon.dicat:Noli mihi moleſtus eſſe.} qui differt,dare vult, vt amplius deſideres dilatum, ne vileſcat cito datum. BASIL. Forſitan etiam ob hoc differt quaſi ingeminans tui aſſiduitatem,& frequentiam erga ſe,vt agnoſcas quid donum Dei ſit, & in timore donata cuſtodias. Quicquid.n.aliquis multo labore acquirit,nititur cuſtodire,ne cum illud perdiderit,ſuum laborem amittat. GLO. Non ergo aufert impetrandi licentiam, ſed vehementius accendit deſiderium orandi,oſtenſa difficultate conſequendi.Sequitur enim: {Iam oſtium clauſum eſt. BEDA. Hoc eſt oſtium quod aperire ſibi etiam Paulus expoſcit,nõ ſolum ſuis, ſed ẽt ꝓpl̃i orationibus obſecrans ſe iuuari, vt aperiatur ſibi oſtiũ ad loquendũ myſteriũ Chriſti. Et fortaſſe illud eſt oſtiũ qđ apertũ D vidit Ioannes. cui dictum eſt: Aſcende huc,& oñdam tibi q̃ oportet fieri. AVG. de Quæſt.Euã. Significatur ergo tp̃s famis verbi,cum intelligentia clauditur,& illi qui Apoſtolicam ſapientiam tanq̃ panem erogantes ꝑ orbem terræ ꝑdicauerunt,iam ſunt in ſecreta quiete cum Dño:Et hoc eſt quod ſubdit:{Et pueri mei mecũ ſunt in cubili, GREG. Niſſenus:Opportune eos qui per arma iuſtitiæ impaſſibilitatem vendicauerunt ſibi pueros appellat, docens quòd bonum, quod per ſtudia in nobis acquiritur ab initio fuerat in natura repoſitum. nam quando aliquis abrenuntians carni per rationem exercitio vitæ virtuoſæ paſſionem confutauit, tunc quaſi puer inſenſibiliter ſe habet erga paſſiones. Cubile autem requiem intelligimus ſaluatorum. GLO. Et propter præmiſſa ſubdit: {Non poſſum ſurgere & dare tibi.} quod eſt ad difficultatem impetrandi referendum. AVG. de Quæſt.Euan. Vel aliter, amicus ad quem venitur media nocte, vt accommodet tres panes,vtiq; ad ſiſitudinem ponitur ſm quã quis rogat Deũ in me- E dia tribulatione cõſtitutus, vt ei tribuat intelligentiã Trinitatis, qua præſentis vitæ conſoletur labores.Ipſa.n.anguſtia media nox eſt qua cogiť vehementer inſtare. In tribus aũt panibus etiã illud ſignificat vnius ſubſtantiæ eſſe trinitatem. amicus aũt veniens de via intellr̃ hominis appetitus,qui debet rationi ſeruire. ſeruiebat autem conſuetudini temporali,quam viam vocat ꝑ oĩa tranſeũtia. Conuerſo aũt homine ad Deum, etiam ille appetitus a conſuetudiue reuocatur. Sed ſi non conſoletur interius gaudium de doctrina ſpirituali,qua creatoris Trinitas prædicatur, magnę anguſtiæ ſunt in homine, quẽ præmit erumna mortalis, cum ab his quæ foris delectant præcipitur abſtinentia, & intus nõ eſt refectio de lætitia doctrinæ ſpiritualis:tñ orando efficitur vt accipiat deſiderans intellm̃ a Dño, etiam ſi homo deſit ꝑ quẽ ſapientia prædicetur. Sequitur.n. { Et ille ſi perſeuerauerit pulſans, dico vobis: Et ſi non dabit illi ſurgens,eo ꝙ amicus eius ſit,propter improbitatem tñ eius ſurget,& dabit illi quotquot habet neceſſarios. Cõparatio eſt a minori, ſi enim amicus homo ſurgit de lecto & dat, non amicitia,ſed tædio compulſus, quanto magis Deus dat, qui

ſine tædio largiſſime donat quod petitur. AVG. de Ver. Do. Cum autem perueneris ad tres panes, hoc eſt, ad cibum & intelligentiam Trinitatis, habes & vnde viuas, & vñ paſcas. Ne timeas, ne finias: nõ enim panis ille finietur: ſed indigentiam tuam finiet. diſce, & doce, viue, & paſce. THEOPH. Vel aliter: Media nox finis eſt vitæ, in quo multi ad Deum adueniunt. Amicus autem eſt Angelus, qui accipit animam. Vel media nox eſt profundũ tentationum in quo conſtitutus petit a Deo tres panes, neceſſitatẽ .ſ. corporis, animæ, & ſpiritus, per q̃ in tentationibus non periclitamur. Amicus autem qui de via venit ipſe Deus eſt, qui in tentationibus nos probat, cui non habet quod apponat, qui in tentatione infirmatur. Quod autem dicit: {Et clauſa eſt ianua} intelligendum eſt, quòd docet nos ante tentationes præparatos eſſe, poſtquàm vero tentationi incidimus, præparationis ianua clauditur, & imparati inuenti, niſi Deus adiuuet, periclitamur.

eo quòd amicus eius ſit, propter improbitatem tamen eius ſurget & dabit illi quotquot habet neceſſarios.

c Et ego dico vobis: Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulſate & aperiet vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quęrit inuenit, & pulſanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem: numquid lapidem dabit illi? Aut piſcem: numquid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum: numquid porriget illi ſcorpionem? Si ergo vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris, quanto magis pater veſter cæleſtis de cęlo dabit ſpiritum G bonum petentibus ſe?

d Et erat Ieſus eiiciens dæmonium, & illud erat mutum, & cum eieciſſet dæmoniũ locutus eſt mutus & admiratę ſũt turbę.

c ¶ AVGVST. de Ver. Domi. Poſita ſimilitudine, adiunxit exhortationem Dominus, & omnino ſtimulauit nos quærere, petere, pulſare, donec accipiamus quod petimus. vnde dicit: {Et ego dico vobis petite & dabitur vobis.} CYRIL. Quod dicit. {Dico vobis,} vim habet iuramenti; Deus enim non mentitur. Quandocumque autem innuit audientibus aliquid cum iuramẽto, oſtendit inexcuſabilem noſtræ fidei paruitatem. CHRY. Per petitionem autem orationem oſtendit, per inquiſitionem vero, ſtudium & ſolicitudinẽ cum ſubdit. {Quærite & inuenietis} quæ enim quæruntur, plurima cura indigent, quod maxime eſt in deo. Plura namque ſunt quæ ſenſum noſtrum impediunt: ſicut ergo aurum perditum quærimus, ſic deum ſolicite perquiramus. Oſtendit etiam q̧ quamuis non aperiat illico ianuã, tñ immorandum eſt, vnde ſubdit. {Pulſate & aperietur vobis} quia ſi quærens immoraberis, vtique recipies, ob hoc recluſum eſt oſtium vt faciat te pulſare: ideo non mox annuit vt expoſcas. GREC. Vel per hoc q̧ dicit. {Pulſate} forſitan inſinuat petet cum effectu, pulſat enim aliquis manu. Boni autem operis ſignum eſt manus. vel hæc tria poſſunt aliter diſtingui, virtutis enim initium eſt petere notam fieri viam veritatis. Secundus vero gradus eſt quærere qualiter oporteat trãſire per viã. Tertius gradus eſt, vt cum virtutes attigerit, pulſet ad oſtium vt intret ſpatioſam cognitionem: quæ omnia orando aliquis acquirit. Vel petere quidem eſt orare, quærere vero per bona opera agere orationi condigna. Pulſare autem eſt orationi immorari nec deſiſtere. AVG. de Ve. do. Non autem nos tantum hortaretur vt peteremus, niſi dare vellet. Erubeſcat humana pigritia, plus vult ille dare quàm nos accipere. AMBRO. Qui autem promittit aliquid, ſpem debet afferre promiſſi, vt mandatis obedientia deferatur, promiſſis fides, & ideo ſubdit. {Omnis enim qui petit acci. & qui quærit inuenit, & pul. aperietur.} ORIG. Quæret autem aliquis qualiter quidã orantes non exaudiantur. Ad quod dicendum, q̧ quicumque recto tramite ad quærendum accedit, nil omittens ex his quæ conferunt ad petitorum obtẽtum, accipiet re uera quod præcatus eſt dari ſibi. Siquis autẽ diuertens a propoſito debitæ petitionis, cum non petat, vt decet, non petit. Quo fit, vt cum non recipiat, quod hic dicitur, non falſificetur. nam & magiſtro dicente, Quicũque veniet ad me, aſſequetur diſciplinarum peritiam, adire magiſtrum realiter accipimus, hoc eſt vt feruenter & diligenter vacet documentis ipſius, vnde & Iacobus dicit. Petitis & non accipitis, eo q̧ male petatis, ſcilicet cauſa voluptatum vanarum. Sed dicet aliquis: immo cũ aliqui rogant pro diuina notitia obtinenda, & recuperatione virtutum non obtinent: cui dicendum, quòd non pter ſe bona petiuerunt accipere, ſed vt commendentur per ea. BASIL. Siquis etiam ob torporem exhibeat ſe deſiderijs & traditor ſui fiat in manus hoſtium, hunc Deus nec adiuuat, nec exaudit, eo quòd per peccatum alienum ſe fecit a Deo. decet ergo offerre quidem quicquid intereſt ſua, clamare autem ad Deum, vt adiuuet eum. Eſt autem diuinum ſubſidium implorandum nõ remiſſe nec mẽte huc illucq; vagante, eo quòd talis non ſolum non impetrabit quod petit: ſed magis Dominum irritabit. nam ſi aliquis coram Principe ſtans, fixum habet & intrinſecum & extrinſecũ oculum, ne forſitan puniatur, quanto magis coram Deo attentum ac tremebundum oportet aſſiſtere? Si vero debilitatus a pctõ fixe nequis orare, quãtũcũq; potes te ipſum cohibeas, vt ſtando corã Deo

F ad eum dirigas intellm; & Deus ignoſcit, eo q̧ non ex negligẽtia, ſed ex fragilitate non potes, vt oportet aſſiſtere coram Deo. Si ſic ergo teipſum cõpellis ne diſcedas donec accipias. Ideo ergo quandoq; petis & non accipis, quia pperam poſtulaſti, vel infideliter vel leuiter, vel non conferentia tibi, vel deſtitiſti. Sępius aũt quidã obuiant dicentes: Quare oramus? an ignorat Deus, quib9 opus eſt nobis? Nouit quippe, & oĩa ſpiritualia vberius dat nobis, & anteq̃ poſtulem9: ſed opera virtutis & regnum cælorũ, oportet prius optare, optãtem vero q̃rere, ingerentem p fidem & patientiam quicq̃d intereſt ſua: in nullo delicto redargutum a propria conſcientia. AMBRO. Ergo pceptiuus locus frequenter orandi ſpes eſt impetrandi, rõ aũt perſuadendi prius fuit in pcepto, poſtea fit in exẽplo, quod oñdit ſubdens: {Quis aũt ex vobis patrẽ petit panẽ: nũquid lapidem dabit illi?} CYRIL. In quo inſtruit nos Saluator quiddam neceſſariũ. frequenter .n. inconſulto voluptatum impetu irruimus ad pnitioſa deſideria. Cum igitũ aliquid taliũ a Deo petimus: nequaq̃ impetrabimus, ad quod oñdendum vtitr patenti exẽplo, ex his q̃ penes nos ſunt. cum .n. filius tuus petit panẽ, gratanter propinas, qa cibum petit opportunum. Qñ vero ſenſus penuria lapidem poſcit vt comedat, non affers ei: ſed potius prohibes eum a nociuo deſiderio, H vt ſit ſenſus: {Quis aũt ex vo. pa. pe. panẽ.} quem .ſ. pater dat. {Nũquid lapidem dabit illi?} .ſ. ſi petierit. Eadem quoq; rõ eſt in ſerpente & piſce de quo ſubdit. {Aut piſcẽ: nũquid pro piſce ſerpẽtem dabit illi?} Et ſilr in ouo & ſcorpione, de quo ſubdit: {Aut ſi petierit ouum, nũquid porriget illi ſcorpionem? ORIG. Tu tñ attende, ſi panis quidem eſt animæ cibus in cognitione, ſine quo non contingit ſaluari: puta perſpicax ratio vitæ debitæ. piſcis aũt eſt amor diſciplinæ: puta mundi conſtitutionem agnoſcere, elemẽtorum effectum, & quæcũq; conſequenter diſſerit ſapientia. Itaq; nec vice panis Deus propinat lapidem, quem volebat diabolus a Chriſto manducari, nec vice piſcis ſerpentẽ quẽ comedunt æthiopes, indigni piſces comedere. nec ſimplr dat vitæ nutritiuæ & vtilis non comeſtibilia & nociua, quod refertur ad ſcorpionẽ & ouũ. AVG. de Quæſt. Euã. Vel potius intellr charitas pp maiorẽ appetitum tam neceſſariũ, vt ſine illa cætera nihil ſint, ſicut ſine pane menſa inops, cui contraria eſt cordis duritia, quã lapidi cõparauit. I Piſcis autem intelligitur fides inuiſibilium, vel pp aquam baptiſmi, vel quia de inuiſibilibus locis capitur. Quod etiam fides huius mundi fructibus circũiactata non frangitur, recte piſci cõparatur. Cui contrariam poſuit ſerpentem pp venena fallaciæ, q̃ etiam primo homini male ſuadendo pſeminauit. In ouo intelligitur ſpes. ouum .n. nondum eſt fœtus pfectus: ſed vouendo ſperatur. Cui cõtrarium poſuit ſcorpionem, cuius aculeus venenatus retro timendus eſt, ſicut contrarium ſpei eſt retroſpicere, cum ſpes futurorum in illa quæ ante ſunt ſe extendat. AVG. de Ver. Domi. Quanta tibi loquitur mundus, quanta poſt dorſum ſtrepit, vt retro reſpicias? O munde immunde, quid ſtrepis? quid auertere conaris? tenere vis periens, quid faceres ſi maneres? quem nõ deciperes dulcis, ſi amarus alimenta mentiris? CYRIL. Ex pmiſſo autem exemplo concludit: {Si ergo vos cum ſitis mali, i. cum mentem ſuſceptiuam prauitatis geratis, non autem vniformem & fixam in bono ſicut Deus. BEDA. Vel malos vocat ſæculi amatores, qui dant illa quæ ſecundum ſenſum ſuum iudicant bona, quæ K etiam in ſua natura ſunt bona, & ad vſum infirmæ vitæ pertinent: vnde ſubdit: {Noſtis bona data dare filijs veſtris.} Apoſtoli etiam qui merito electionis bonitatem humani generis exceſſerant, ſupernæ bonitatis reſpectu, mali eſſe dicuntur, quia nihil p ſemetipſum bonum, niſi deitas ſola. Quod vero ſubditur. {Quanto magis pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?} Pro quo Matthæus poſuit: Dabit bona competentibus ſe. oſtendit Spiritumſanctum plenitudinem bonorum Dei, quia omnes vtilitates quæ ex donorum Dei gratia ſuſcipiuntur, ex iſto fonte emanant. ATHA. Niſi autem Spiritusſanctus eſſet de ſubſtantia Dei qui ſolus eſt bonus, nequaq̃ hic appellaretur bonus, quando Dominus renuit dici bonus, in eo q̧ homo factus eſt. AVG. de Ver. Do. Ergo auare quid quæris, aut ſi aliud petas, quid tibi ſufficiat, cui Deus non ſufficit?

d ¶ GLO. Promiſerat Dñs, q̧ ſpiritus bonus daretur orantibus, cuius quidem beneficium ſubſequenti miraculo demonſtrat, vnde dicitur. Et erat Ieſus eiiciens dæmoniũ, & illud erat mutum.

THEO.

Κωφὸς THEO. Cophos, quem Latini interpretantur mutum, apud A Græcos frequenter dicitur qui nõ loquitur. Dicitur etiam & qui non audit, ſed magis proprie qui nec audit, nec loquitur. Qui aũt a natiuitate non audiuit, ex neceſſitate non loquitur. Ea enim loquimur quæ per auditum loqui docemur. Siquis tamen ex aliqua paſſione ſuperueniente auditum amiſerit: hunc nihil prohibet loqui. Qui autẽ dño oblatus fuit, & mutus erat lingua, & ſurdus auditu. TITVS: Mutũ autem, vel ſurdum dicit dæmoniũ, quod hãc ingerit paſſionem, q̧ non audiat diuinum verbum. Nã dæmones auferentes aptitudinem humani affectus, obtundunt animæ noſtrę auditũ: iccirco venit Chriſt9, & eiiciat dæmoniũ, & audiamus verbum veritatis. vnum enim ſanauit, vt vniuerſalem præguſtationem faciat humanæ ſalutis. vnde ſequitur. {Et cum eieciſſet dæmonium, locutus eſt mutus.} REMI. Dæmoniacus autem iſte apud Matthæum, non ſolum mutus, ſed et cæcus fuiſſe narratur. Tria igitur ſigna ſimul in vno homine perpetrata ſunt. Cæcus videt, mutus loquitur, poſſeſſus a dæmone liberatur. quod quotidie completur in confeſſione credentium, vt expulſo primum dæmone, fidei lumen aſpiciant: deinde ad laudes Dei tacentia prius ora laxentur. CYRIL. Hoc autem miraculo peracto, extollebat eum multitudo præconiis, & gloria quæ Deum decet. vnde ſequitur. {Et admira. ſunt turbæ.} BEDA. Turbis autem quæ minus eruditę videbantur, domini ſemper facta mirantibus, Scribæ & Phariſæi vel negare, vel ſiniſtra interpretatione peruertere laborabant, quaſi non diuinitatis, ſed immundi ſpũs opera fuiſſent. vnde ſequitur. {Quidam autem ex eis dixerunt: in Beelze. princi. dæmo. eiicit dæmonia.} Beelzebub Deus erat Acharon. nam Beel quidẽ ipſe Baal: Zebub aũt muſca vocatur. Dicit autem Beelzebub, quaſi vir muſcarum, ex cuius ſpurciſſimo ritu principẽ dæmoniorũ cognominabant. CYRIL. Alii vero paribus ſtimulati liuoris aculeis, petebant ab eo cæleſte videre portentum, vnde ſequitur. {Alii tentantes ſignum de cœlo quærebant ab eo. Quaſi dicerent, quàmuis ab homine dæmoniã eieceris: non tamen hoc eſt diuinæ operationis argumentum: nõdum enim vidimus aliquid prioribus ſimile miraculis: Moyſes .n. tranſduxit populum per medium maris: Ioſue vero ſucceſſor ei9 Solem retardauit in Gabaon: tu vero nihil horũ oſtendiſti. Quærere enim prodigia de cœlo innuit, q̧ huiuſmodi cogitationibus tunc temporis afficiebantur erga Chriſtum.

Quidam autem ex eis dixerunt. In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Et alii tentantes, ſignum de cœlo quęrebant ab eo.

e Ipſe autem, vt vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in ſe diuiſum, deſolabitur, & domus ſupra domum cadet. B Si autem & Sathanas in ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius, quia dicitis in Beelzebub me eiicere dęmonia? Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filii veſtri in quo eiiciunt? Ideo ipſi iudices veſtri erunt. Porro, ſi in digito Dei eiicio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum Dei.

f Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quę poſſidet. Si autem fortior eo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet in quibus

e ¶ CHRY. Cum Phariſæorum ſuſpitio irrationabilis eſſet, metu multitudinis non audebant eam diuulgare, ſed in animo ſuo eam vertebant. vnde dicitur. {Ipſe autem vt vi. cogi. eorum, dixit eis: Omne reg. in ſe diui. deſ. & do. ſupra do. cadet.} BEDA. Non ad dicta, ſed ad cogitata reſpondit, vt vel ſic compellerentur credere potentiæ eius, qui cordis videbat occulta. CYRIL. Nõ autem reſpondebat ex ſcripturis, quia non attendebant falſo eas exponentes, ſed ex his reſpondet quæ communiter accidunt. Domus .n. & ciuitas ſi fuerit diuiſa velociter diſſipatur, & etiam regnũ quo nihil eſt validius, firmat enim regna, & domos ſubditorum cõcordia. Si ergo, inquit, ego per dæmonem, dæmonia eiicio, diſſenſio inter eos eſt, & perit virtus eorum. vnde ſubdit. {Si autem & Satha. in ſeip. diui. eſt, quomodo ſta. reg. ipſius, quia dicitis me in Beelze. eiicere dæmonia?} Non enim Sathanas ſibiipſi repugnat, nec ſuis ſatellitibus nocet, ſed potius ſtatuit regnum ſuum. Reſtat ergo, q̧ diuina virtute conteram Sathanam. AMBRO. In hoc etiam oſtendit regnum ſuum indiuiduum eſſe, atque perpetuum: & ideo qui non in Chriſto ſpem gerunt, ſed in principe dæmoniorum eiicere dæmones opinantur, eos regni negat eſſe perpetui, quod ſpectat etiam ad populum Iudæorum. Quomodo enim poteſt regnum Iudæorum eſſe perpetuum, quando a legis populo Ieſus negatur, qui ex lege debetur? ita ex parte ſe fides Iudaicæ plebis impugnat, impii gloria diuiditur: diuidendo diſſoluitur: & ideo regnum Eccleſiæ manebit æternum, quia indiuidua fides corpus eſt vnum. BEDA. Regnum etiam patris, & filii, & ſpiritusſancti non eſt diuiſum, quod eſt æterna ſtabilitate manſurum. deſiſtant igitur Arriani iuniorem patre filium; filio vero ſpiritum ſanctum dicere, quia quorum vnum eſt regnum, horum eſt & vna maieſtas: CHRY. Hæc eſt prima ſolutio. Secunda vero, quæ eſt de diſcipulis, quam ponit ſubdens: {Si autẽ ego in Beelz. eiicio dæmonia: filii veſtri in quo eiiciunt?} Non dicit diſcipuli mei, ſed {filij veſtri:} volens eorum permulcere furorem. CYRIL. Iudæi nãque, & a Iudæis, ſm carnem exorti ſunt Chriſti diſcipuli, qui poteſtatem in ſpũs immundos adepti erant a Chriſto, & oppreſſos ab eis in nomine Chriſti liberabant. Cum ergo filii veſtri Sathanam in nomine meo conterunt, quomodo non habet multã amentiam, dicere me a Beelzebub virtutem habere? damnabimini igitur ex fide natorũ veſtrorum. vnde ſubdit. {Ideo ipſi iudices ve. erunt.} CHRY. Quoniã enim ex vobis emanantes mihi obediũt, liquet, quòd condemnabũt operãtes cõtraria. BEDA, vel aliter: Filios Iudæorũ exorciſtas gentis illius ſignificat, qui ad inuocationem Dei eiiciebant dæmones, q. d. Si expulſio dæmonum in filiis veſtris Deo non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eandem habeat cauſam? {Ergo ipſi veſtri iudices erunt:} non poteſtate, ſed operatione, dum illi expulſionem dæmonum Deo aſſignant: vos Beelzebub principi dæmoniorum. CYRIL. Poſtquàm ergo quod dicitis, calumniæ notam habet, manifeſtum eſt, q̧ in ſpiritu Dei eiicio dæmonia: vnde ſubdit: {Porro, ſi in digito Dei eiicio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum Dei.} AVG. de Conſen. Euange. Lib. 2. c. 38. Quod Lucas digitum Dei dicit: vbi Matthæus dixit ſpiritum, ab eadem ſententia non recedit, quin potius & aliquid docet, vt nouerimus quemadmodum intelligamus vbicumque ſcripturarum legerimus digitum Dei. AVG. de Quæſt. euan. Dicitur autem Lib. 2. q. 17. C ſpiritusſanctus digitus Dei, propter partitionem donorum, quæ in eo dantur vnicuique propria ſiue hominum, ſiue Angelorum. in nullis enim membris noſtris magis apparet partitio quàm in digitis. CYRIL. Vel ſpiritusſanctus dicitur digitus Dei. Filius .n. manus, & brachium patris dictus eſt: operatur enim pater cuncta per eum. Sicut igitur digitus non eſt alienus a manu: ſed ei naturaliter inſitus: ſic ſpiritusſanctus conſubſtantialiter connexus eſt filio, & per eum omnia filius operatur. AMBRO. Nec tamen tibi membrorum compactione noſtrorum portio quędam videatur facienda virtutis: indiuiduæ .n. rei nõ poteſt eſſe diuiſio: & ideo ad formam vnitatis: non ad diſtinctionem poteſtatis referenda digiti nuncupatio eſt. ATHA. Ad præſens autem non tenuit domin9 Cõtra Arrianos orat. 2 gratia ſuæ humanitatis dicere ſe minorem ſpiritusſancto, dicens ſe in eo dæmones eiicere, quaſi non ſufficiente humana natura ad dæmonum expulſionem, niſi virtute ſpiritusſancti. CYRIL. Et ideo conuenienter dicitur {peruenit in vos regnum Dei} .i. ſi ego D homo exiſtens in ſpiritu diuino eiicio dæmones: ditata eſt humana natura in me, & aduenit regnum Dei. CHRY. Dicit autem. Super vos, vt eos attraheret, q. d. ſi vobis aduenium proſpera, cur veſtra bona faſtiditis? AMBRO. Simul oſtendit etiam imperialem quandam eſſe ſpiritusſancti poteſtatem, in quo regnũ eſt Dei, nos quoque, in quibus habitat ſpũs eſſe regalem domum. TITVS. Vel dicit: {Peruenit in vos regnum Dei} vt intelligatur, peruenit contra vos, non pro vobis, horrendus enim eſt perfidis Chriſti ſecundus aduentus.

f ¶ CYRIL. Quia neceſſarium erat per multas conſiderationes detrahentium retractare ſermonem, vtitur nunc exemplo maniſeſtiſſimo, quod demonſtrat volentibus intueri, q̧ principem huius ſæculi virtute ſibi inſita vicit dicens: {Cum for. ar. cuſto. atriũ ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet.} CHRY. Fortem vocat diabolum, non quia naturaliter hmõi ſit, ſed innuens antiquam eius E tyrannidem, quam puſillanimitas noſtra cauſauit. CYRILL. Erat enim ante Saluatoris aduentum violentia multa, rapiens alienos greges .ſ. Dei, & quaſi ad proprium ducens ouile. THEO. Arma autem eius ſunt omnes ſpecies peccatorum, in quibus confidens inualuit contra homines. BEDA. Atrium vero illius mundum vocat, qui in maligno poſitus eſt, in quo vſque ad Saluatoris aduentum potiebatur imperio, quia in cordibus infidelium, ſine vlla contradictione quieſcebat, ſed fortiori potentia Chriſtus victor omnes homines liberando ipſum eiecit. vnde ſubditur. {Si autem fortior illo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet.} CYRIL. Poſtquàm enim Dei ſummi verbum totius fortitudinis dator, & dominus virtutum factum eſt, homo inuaſit illum, & arma eius abſtulit. BEDA. Sunt ergo arma eius aſtutiæ, dolique nequitię ſpiritualis: ſpolia vero eius ipſi homines ſunt ab eo decepti. CYRIL. Nam qui dudum irretiti fuerant ab eo Iudæi in diuinam ignorãtiam, & errorem, euocati ſunt per ſanctos Apoſtolos ad notitiam veritatis, & oblati ſunt Deo patri per fidem adhibitam filio.

BASI.

B A S I. Diſtribuit etiam ſpolia, exhibens fideles cuſtodias Angelorum ad hominum ſalutem. B E D A. Victor etiam Chriſtus ſpolia diſtribuit, quod eſt inſigne triumphantis, quia captiuam ducẽs captiuitatem, dedit dona hominibus, quoſdam quidem Apoſtolos, alios Euangeliſtas: hos Prophetas, illos paſtores ordinans, & doctores. C H R Y. Deinde ponitur quarta ſolutio, cum ſubditur: {Qui nõ eſt mecum, aduerſum me eſt.} q. d. ego volo homines offerre Deo, Sathanas autem contrariũ. qualiter ergo, qui mihi non cooperatur, ſed diſſipat q̃ mea ſunt: tam mihi conſentaneus fieret, vt vna mecum eiiceret dæmones? Sequitur. {Et qui non colligit mecum, diſpergit. C Y R I L. Quaſi dic. Ego veni, vt filios Dei ab eo diſperſos congregem: at ipſe Sathanas cũ mecum non ſit, quę collegi, & ſaluaui, tentat diſpergere. Qualiter ergo qui meis diſpenſationibus refragatur, virtutem mihi miniſtrat? C H R Y. At ſiquis nõ cooperatur, aduerſarius eſt: multomagis qui obſtat. videtur tamen mihi & Iudæos ad præſens ſub ænigmate tangere. ordinans eos cum diabolo, nam & ipſi agebant contra eum, & diſpergebant quos congregabat.

g ¶ C Y R I L L. Poſt præmiſſa oſtendit dominus: vnde contigit populo Iudæorum, vt ad huius opiniones laberentur de Chriſto dicens: {Cum immundus ſpũs exierit ab homine ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem:} Quod enim hoc exemplum ad Iudæos ſpectet, Matthæus expræſſit dicens. Sic erit & generationi huic peſſimæ. Quamdiu enim erant in Aegypto viuentes ritu Aegyptiorum, inhabitabat in eis ſpũs malignus, qui expulſus eſt ab eis, quando mactauerunt agnum in figura Chriſti, & liniti ſunt eius ſanguine, & ſic euitauerunt deſtructorem. A M B R O. Itaq; in vno homine totius populi Iudaici comparatio eſt, a quo per legem ſpũs immundus exierat. Sed quia in Gentibus quorum corda prius arida erant, ſed poſtmodum per baptiſma rore ſpũs humeſcebant, propter fidem Chriſti requiem diabolus inuenire non potuit. Immundis enim ſpiritibus Chriſtus incendium eſt: ideo regreſſus eſt ad plebem Iudæorum. vnde ſequitur. {Et non inue. dic. Reuertar in do. mea, vnde exiui.} O R I G. i. ad eos, qui ſunt ex Iſrael: quos vidit nihil diuinum in ſe continentes, ſed deſertos & vacantes habitationi eius. vnde ſequitur. {Et cum ve. inue. ſco. mũdatam. A M B R O. Forenſi enim, & perfunctoria ſpecie comperta ab imo manet interiore pollutior. Neque enim ſacri fontis irriguo aut abluebat, aut reſtringebat ardorem, meritoq; ad eum ſpiritus redibat immundus, adducens ſecum ſeptem ſpũs nequiores. vnde ſequitur. {Et tunc va. & aſſu. ſecum ſeptem ali. ſpi. nequio. ſe, & ingreſſi ha. ibi.} quoniam. ſ. in hebdomada legis, & octauæ myſterium commiſit. Itaque, vt nobis multiplicatur ſeptiformis ſpiritus gratia: ita illis immundorum ſpũum omnis cumulatur iniuria. Vniuerſitas enim hoc numero aliquoties compræhenditur. C H R Y. Incolunt autem animas Iudæorum dæmones peiores prioribus: nam tunc temporis in Prophetas ſæuiebant: nunc vero ipſi domino Prophetarum iniuriantur, atque ideo a Veſpaſiano & Tito peiora paſſi fuerunt, q̃ in Aegypto, & in Babylone. vnde ſequitur. {Et fiunt no. ho. illius peio. prioribus.} Tunc etiam aderat eis diuina prouiſio, & gratia ſpiritusſancti. nunc vero etiam hac cura priuantur, propter quod virtutis maior penuria nunc, & erũna intenſior, & dæmonum exactio ſęuior. C Y R I L. Sunt etiam {nouiſſima peiora prioribus,} ſecundum illud Apoſtolicum: Melius erat eis veritatis viam non cognoſcere, q̃ poſt agnitam, retroire. B E D A. Poteſt etiam hoc accipi de hæretico quolibet, vel ſciſmatico, vel etiam malo catholico, de quo tempore baptiſmatis ſpiritus exierat immundus, locaque inaquoſa peragrat. i. corda fidelium, quæ a mollitie fluxæ cogitationis expurgata ſunt, callidus inſidiator explorat, ſi quos ibi nequitiæ ſuæ greſſus figere poſſit. Dicit autem. {Reuer. in do. meam, vnde exiui.} In quo timendũ eſt, ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Inuenit autem eam ſcopis mũdatam, hoc eſt gratia baptiſmatis a peccatorum labe caſtigatam, ſed nulla boni operis induſtria cumulatam. Per ſeptem autem malos ſpiritus, quos aſſumit: vniuerſa vitia deſignat. Nequiores autem dicuntur, quia non ſolum habebit illa ſeptem vitia, quæ ſeptem ſpirituali-

confidebat: & ſpolia eius diſtribuet. Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit.

g Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquoſa, querens requiem, & non inueniens dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. G Et cum venerit, inuenit eam ſcopis mundatam. Et tunc vadit & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe: & ingreſſi habitant ibi, & fiunt nouiſſima hominis illius peiora priorib⁹.

h Factum eſt autem cum hęc diceret: extollens vocem quedã mulier de turba dixit illi: Beat⁹ venter qui te portauit: & vbera quæ ſuxiſti. At ille dixit. Quinimmo: beati qui audiũt uerbũ Dei, & cuſtodiunt illud.

i Turbis autem concurrentib⁹, cæpit dicere: Generatio hæc, generatio nequam eſt: ſignũ quærit, & ſignum non dabitur ei niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Nam ſicut fuit Ionas ſignum Niniuitis: ita erit & filius hominis generationi iſti. Regina Auſtri ſurget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos,

F bus ſunt contraria virtutibus; ſed etiam per hypocriſim ipſas ſe virtutes habere ſimulabit. C H R Y. Non ſolum autem illis, ſed & nobis fore dicta accipiamus quæ ſequuntur. {Et erunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus:} quia ſi illuſtrati, & a priſtinis malis remoti, denuo redimus ad eandem nequitiam: grauior deinceps erit pœna ſequẽtiũ pctõrũ. B E D A. Poſſet etiam ſimpliciter intelligi dominũ hæc ad diſtinctionem ſuorum, & Sathanæ operum adiunxiſſe, ꝙ ſcilicet ipſe ſemp polluta mundare: Sathanas vero mundata grauioribus ſordibus cõtaminare feſtinet.

h ¶ B E D A. Scribis & Phariſæis dominum tentantibus, ſimul & blaſphemantibus, incarnationem eius magna fiducia q̃dam mulier confitet̃. vnde ſequitur. {Factũ eſt autem cum hæc diceret, extol. vo. quædã mulier de tur. di. illi: Beatus venter qui te por. & vbera quæ ſuxiſti.} vbi & præſentium calumniam, & futurorum confundit hæreticorum perfidiam. nam ſicut tunc Iudæi ſanctiſpiritus opera blaſphemando verum Dei filium negabant: ſic hæretici poſtea negando Mariam ſemper virginem, ſpiritusſancti cooperante virtute, naſcituro vnigenito Deo. carnis ſuæ materiam miniſtraſſe: verum cõſubſtantialemque patri: filium hominis fateri non debere dixerũt. H Sed ſi caro verbi Dei ſ̃m carnem naſcentis, a carne virginis matris pronunciatur extranea, ſine cauſa venter qui eum portaſſet, & vbera quæ lactaſſent, beatificabitur. Qua vero conſequentia eius lacte credatur nutritus, ex cuius ſemine negatur conceptus, cũ ex vni⁹ & eiuſdem fontis origine ſ̃m Phyſicos vterque vigor manare perhibetur? Non autem tantummodo eam quæ verbum Dei corporaliter generare meruerat: ſed & omnes qui idem verbum ſpũaliter auditu fidei concipere, & boni operis cuſtodia vel in ſuo, vel in proximorum corde parere, & quaſi alere ſtuduerint: aſſerit eſſe beatos. Sequitur enim. {At ille dixit: Quinimmo, beati qui audiũt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. C H R Y. Non fuit hoc reſponſum repudiantis matrem, ſed oſtendentis ꝙ nihil ei partus profuiſſet, niſi valde bona & fidelis fuiſſet. Cæterum ſi Mariæ non ꝓderet ſine virtutibus animæ Chriſtum ab ea ortum traxiſſe: multomagis nobis ſiue patrem, ſiue fratrem, ſiue filium, virtuoſumque I habeamus. nos autem obſiſtamus ab illius virtute, nequaquã hoc prodeſſe valebit. B E D A. Eadem autem Dei genitrix, & inde quidem beata, quia verbi incarnandi miniſtra eſt facta temporalis. ſed inde multo beatior, quia eiuſdem ſemper amãdi cuſtos manebat æterna. Hac etiam ſententia ſapientes Iudæorum percutit, qui verbum Dei non audire & cuſtodire: ſed negare, & blaſphemare quærebant

i ¶ B E D A: Duplici dominus fuerat quæſtione pulſatus. Quidam enim calumniabantur eum in Beelzebub eieciſſe dæmonia; quibus hactenus eſt reſponſum, & alii tentantes ſignum de cœlo quærebant ab eo, quibus ab hinc reſpondere incipit. vnde ſequit. {Turbis autem concurrentibus, cœpit dicere, generatio hæc, generatio nequam eſt.} A M B R O. Vt ſcias Synagogæ populum deformari, vbi eccleſiæ beatitudo laudatur, ſicut autem fuit Ionas ſignum Niniuitis, ita erit & filius hominis Iudæis. unde ſubditur. K {Signum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi Ionæ Prophetæ.} B A S I. Signum eſt res in propatulo poſita, alicuius occulti continens in ſe declarationem, ſicut Ionæ ſignum deſcenſum ad inferos, ac iterum aſcenſum Chriſti reſurrectionem a mortuis repræſentat, unde ſubditur. Nam ſicut Ionas fuit ſignum Niniuitis, ita & filius hominis generationi iſti. B E D A. Signum eis tribuit, non de cœlo, quia indigni erant uidere, ſed de profundo inferni, ſignum. ſ. incarnationis non diuinitatis, paſſionis non glorificationis. A M B R O. Vt autem Ionæ typus, ſignum dominicæ paſſionis eſt, ita etiam grauium, quæ Iudæi commiſerunt teſtificatio peccatorum eſt, ſimul aduertere licet & maieſtatis oraculum & pietatis iudicium. namque Niniuitarum exemplo, & denunciatur ſupplicium, & remedium demonſtratur. unde etiam debent Iudæi nõ deſperare indulgentiam, ſi uelint agere pœnitentiam. T H E O. Sed Ionas poſt exitum ſuum a uentre cæti ſua prædicatione Niniuitas conuertit, Chriſto uero reſurgenti Iudæorum generatio non credidit. unde præiudicium fuit eis, de quo præiudicio ſubditur duplex exemplum, cum dicitur: {Regina Auſtri ſur. in iudic. cum

cũ viris genera. huius, & condemna. illos.} B E D A. Non vtiq; poteſtate iudicii, ſed comparatione facti melioris. Vnde ſequitur. {Quia venit a finibus ter. au. ſapien. Salo. & ecce pluſquàm Salomon hic.} Hic, in iſto loco non pronomen eſt, ſed aduerbium loci, & ſignificat. i. in pręſentiarum inter vos conuerſatur, qui incõparabiliter eſt Salomone præſtnatior. C Y R I L. Non autem dixit: Maior Salomone ego ſum, vt perſuadeat nobis humiliari, etſi fœcundi ſumus ſpũalium gratiarum. q. d. Feſtinauit ad audiendum Salomonem mulier barbara, per tam longum iter auditura ſcientiã viſibiliũ animãtium, & vires herbarũ: vos autem cum aſſiſtatis, & audiatis de inuiſibilibus & cœleſtibus, ipſam ſapientiam vos inſtruentem, & verba ſignis, & operibus comprobantem: alienamini contra verbum, & miracula inſenſibiliter præteritis. B E D A. Si autem Regina Auſtri, quæ electa eſſe non dubitatur, ſurget in iudicio cum reprobis. oſtenditur vna cunctorum bonorum. ſ. malorumque reſurrectio mortalium, & hoc non iuxta fabulas Iudæorum mille annis ante iudicium, ſed in ipſo eſſe futura iudicio. A M B R O. In hoc quoque Iudæorum plebem damnans, eccleſiæ myſterium vehemẽter exprimit, quæ in Regina Auſtri per ſtudium percipiendæ ſapientiæ de totius orbis finibus congregatur, vt pacifici Salomonis verba cognoſcat, Regina plane, cuius regnum eſt indiuiſum, de diuerſis & diſtantibus populis in vnum corpus aſſurgens. G R E G O. C Niſſenus: Sicut autem illa Regina erat Aethiopum, & longe diſtans, ſic in principio nigra erat eccleſia Gẽtium, & multum diſtabat a veri Dei notitia. At vbi pacificus Chriſtus emicuit, tunc cecutientibus Iudæis accedunt Gentiles, offeruntque Chriſto pietatis aromata, & aurum diuinæ notitiæ, & gemmas, obedientiam. ſ. præceptorum. T H E O. Vel quia Auſter laudatur in ſcriptura, ſicut calidus & viuificans. Anima igitur regnans in Auſtro. i. in ſpirituali conuerſatione, venit audire ſapientiam Salomonis Regis pacifici domini Dei noſtri i. in contemplationem erigitur, ad quã nullus perueniet, niſi regnet in bona vita. Ponit autem conſequẽter exemplum de Niniuitis, dicens: {Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam.} C H R Y. Condemnationis iudicium ex ſimilibus, vel diſſimilibus fit: ex ſimilibus quidem, ſicut in parabola de decem virginibus: ex diſſimilibus autem, ſicut cum Niniuitæ condemnant eos, qui erant tempore Chriſti, vt ſic fiat condemnatio clarior. Nam illi quidem bar D bari, hi vero Iudæi: hi refecti Propheticis documentis, illi numq̃ acceperant auditum diuinum: illuc iuit ſeruus, huc dominus. ille euerſionem prædicabat, iſte regnum cœlorum annunciat. notum eſt ergo cuilibet ꝙ Iudæos decebat potius credere: accidit autem contrarium, vnde ſubdit. {Quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce pluſquàm Ionas hic.} A M B R O. Secundũ myſterium autem, ex duobus conſtat eccleſia, vt aut peccare neſciat, qđ. ſ. pertinet ad Auſtri Reginã, aut peccare deſinat, ꝙ. ſ. pertinet ad Niniuitas pœnitentiam agentes. Pœnitentia enim delictum abolet, ſapientia cauet. A V G. de Con. Euan. Hoc autem (Lib. 2. c. 39.) Lucas narrat eo loco quidem, quo Matthæus, ſed aliquanto diſpari ordine. Quis autem non videat ſuperfluo quæri, quo illa ordine dominus dixerit? cum hoc diſcere debeamus per Euangeliſtarum excellentiſſimã auctoritatem non eſſe mendacium? Sed quiſque non hoc ordine, cuiuſquam ſermonem digeſſerit, quo ille, a quo proceſſit, cum ipſius ordinis nihil interſit ad rem, ſiue ita ſit, E ſiue ita.

k ¶ C Y R I L. Dicebant Iudæi dominum exercere miracula, non propter fidem, ſed propter applauſus videntium. Reprobat igitur præſentem calumniam, inducens exemplum lucernæ, cum dicit. {Nemo lucernam accendit, & in abſcõdito ponit, neque ſub medio, ſed ſupra candelabrũ vt qui ingrediũtur, lumen videant.} B E D A. De ſeipſo dominus hic loquitur, oſtendens, etſi ſupra dixerit nullum generationi nequam, niſi ſignum Ionæ dandum: nequaquàm tamen lucis ſuæ claritatem fidelibus occultandã. Ipſe quidem lucernam accendit, qui teſtam humanæ naturæ flamma ſuæ diuinitatis impleuit, quam profecto lucernam nec credentib⁹ abſcondere, nec modio ſupponere: hoc eſt ſub menſura legis includere, vel intra vnius Iudeæ gentis terminos voluit cohibere. Sed ſupra candelabrum poſuit. i. eccleſiam, quia in noſtris frontibus fidem ſuæ incarnationis affixit, vt qui eccleſiam fideliter ingredi voluerint, lumen veritatis palam queant intueri. Denique

quia venit a finibus terrę audire ſapientiam Salomonis. Et ecce pluſquàm Salomon hic. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabũt illam, quia pœnitentiam egerũt in prædicatione Ionæ. Et ecce pluſquàm Ionas hic.

K Nemo lucernam accendit, & B in abſcondito ponit, neque ſub modio, ſed ſupra candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumen videant. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit. Vide ergo, ne lumẽ quod in te eſt, tenebræ ſint. Si ergo corpus tuum totum lucidũ fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum. Et ſicut lucerna fulgoris illuminabit te.

A præcepit, ne opera tantummodo, ſed & cogitationes, & ipſas etiã cordis intentiones mundare, & caſtigare meminerint. nam ſequitur. {Lucerna corporis tui.} A M B R O. Vel lucerna fides eſt. iuxta quod ſcriptum eſt: Lucerna pedibus meis verbum tuum domine. verbum enim Dei fides noſtra eſt: lucerna autem lucere non poteſt, niſi aliunde lumen acceperit. vnde & virtus noſtræ mentis & ſenſus accẽditur, vt mna, quæ perierat poſſit reperiri. Nemo ergo fidem ſub lege conſtituat: lex. n. intra menſuram eſt, vltra menſuram gratia, lex obumbrat, gratia clarificat. T H E O. vel aliter, quia Iudæi videntes miracula accuſabant ex eorũ mẽtis malitia, ꝓpter hoc dicit dominus ꝙ accipientes lucernam a Deo, intellectum. ſ. ex emulatione obſcurati, miracula & beneficia non cognoſcebant, ſed ad hoc intellectum a Deo ſuſcepimus, vt ſupra candelabrum poneremus, vt etiam alii qui ingrediuntur, lumen videant. Sapiens quidem iam ingreſſus eſt, qui vero addiſcit, adhuc ambulat, quaſi Phariſæis dicat: Oportet vos vti intellectu ad miraculorum notitiam, & aliis declarare, quoniam quæ videtis ſunt opera non Beelzebub, ſed filii Dei. vnde ſecundum hunc intellectum ſubdit. {Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.} O R I. Oculum quippe appellat proprie intellectum noſtrum: totam autem animam, quàmuis non corpoream, hic tropologice vocat corpus: illuſtratur enim ab intellectu anima tota. T H E O. Sicut autem corporis oculus ſi lucidus fuerit, corpus lucidum erit, ſi vero tenebroſus, & corpus ſimiliter tenebroſum, ſic comparatur intellectus ad animam. vnde ſubditur, {Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit.} O R I. Intellectus enim a ſuo principio in ſolo ſimplicitatis ſtudio eſt: nullam continentem duplicitatem, & dolum, & diuiſionem in ſe. C H R Y. Si ergo intellectum corruperimus, qui poteſt ſoluere paſſiones, totam læſimus animam: patimurque diram caliginem, peruerſione excecati intellectus. Vnde ſubdit. {Vide ergo, ne lumen quod in te eſt tenebræ ſint.} Non ſenſibiles dicit tenebras: ſed intrinſecam habentes originem, & quas nobiſcum paſſim deferimus, extincto nobis oculo animæ, de cuius luminis virtute ſubdit dicens: {Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit: non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & ſicut lucerna fulgoris illuminabit te.} O R I. Ideſt, ſi corpus tuum ſenſibile factum eſt luminoſum illuſtrato corpore a lucerna: adeo vt non amplius in te ſit membrum tenebroſum: multomagis te non peccante, in tantum fiet lucidum totum tuum corpus ſpirituale, vt comparentur ſplendores eius illuſtranti lucernæ, dũ lux quæ erat in corpore, quæ conſueuerat eſſe caligo, dirigitur quocumque ꝓceperit intellectus. G R E G O. Nazan. vel aliter: Eccleſiæ lucerna & oculus eſt prælatus necesse eſt ergo, vt ſicut oculo puro verũ habẽre corpus dirigitur, impuro vero exiſtente deuiat, ſic & in ꝓlato qualitercumque ſe habet, oportet pariter naufragium pati eccleſiam vel ſaluari. G R E G. 28. Moral. Vel aliter appellatione corporis vnaquæque actio intelligitur, quæ intentionem ſuam (Cap. 28.) quaſi intuentium oculum ſequitur. Vnde dr̃. {Lucerna itaq; corporis tui eſt oculus tuus,} quia per bonæ intentionis radiũ, merita illuſtrãtur actionis. {Si ergo oculus tuus ſimplex fuerit, totũ corpus tuum lucidum erit.} Quia ſi recte intendimus per ſimplicitatem cogitationis, bonum opus efficitur, etiam ſi minus bonũ eſſe videatur. {Et ſi oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit.} Quia cum peruerſa intentione quid vel recte agitur, & ſi ſplendere coram hominibus cernitur: tamen apud examen interni iudicis obſcuratur. vnde & recte ſubditur. {Vide ergo, ne lumen quod in te eſt, tenebræ ſint.} Quia ſi hoc quod bene nos agere credimus, ex mala intentione fuſcamus, quanta ipſa mala ſunt, quæ mala eſſe, & cum agimus, non ignoramus? B E D A. Cum autem ſubdit: {Si ergo corpus tuum lucidum fuerit.} Totum corpus noſtrum omnia opera noſtra dicit. Si igitur bonum bona intentione patraueris: non habens in tua conſcientia aliquam partem tenebroſæ cogitationis, etſi contigerit aliquem proximorum tua bona actione noceri, tu tamen pro tuo ſimplici corde, & hic gratia, & in futuro lucis gloria donaberis. Quod ſignificat ſubdens: {Et ſicut lucerna fulgoris illuminabit te. Hæc contra hypocriſim Phariſæorum ſub dolo ſigna quærentium, ſpecialiter dicta ſunt.

l ¶ CYRIL.

l Et cum loqueretur, rogauit illum quidam Phariſæus, vt pranderet apud ſe. Et ingreſſus recubuit. Phariſęus autem cœpit intra ſe reputans dicere, quare nō baptizatus eſſet ante prandium. Et ait dominus ad illum: Nunc vos Phariſæi quod de foris eſt calicis, & catini mundatis, quod autem intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina & iniquitate. Stulti, nōne qui fecit quod de foris eſt, etiam id quod de intus eſt fecit?

l ¶ CYRIL. Phariſæus quàmuis tenax eſſet ſui propoſiti dominum tamen in propriam domum vocat. vnde dicitur. {Et cum loque. roga. il. quidam Phari. vt pranderet apud ſe.} BEDA. Cōſulte Lucas non ait: Et cum hæc loqueretur, ſed {Cum loquereť,} vt oſtendat eum non ſtatim finitis, quæ propoſuerat verbis, ſed aliquot iterpoſitis apud Phariſæum prandere rogatum. AVG. de Con. Euan. (Lib.2.c.75.) Vt enim hoc Lucas narraret, digreſſus eſt a Matthęo circa illum locū, vbi ambo commemorauerant, quod dictū eſt a domino de ſigno Ionæ, & de Regina Auſtri, & de Niniuitis, & de ſpiritu immundo. poſt quē ſermonē dicit Matthæ⁹: Adhuc eo loquēte ad turbas: Ecce mater ei⁹ & fratres ſtabāt foris, quærentes ei loqui. Lucas autem in eo ſermone domini, commemoratis etiam quibuſdam quæ Matthæus dixiſſe dominum prætermiſit ab ordine, quem cū Matthæo tenuerat, digreditur. BEDA. Itaque poſtquàm nunciatis ſibi foris matre & fratribus ait: Qui. n. fecerit voluntatem domini, hic frater meus, & ſoror mea, & mater eſt, datur intelligi, rogatus Phariſæi intraſſe conuiuium. CYRIL. Sed ipſe Chriſtus qui eorum Phariſæorum nequitiam nouerat, diſpenſatiue condeſcendit, ſatagens commonere eos ad ſimilitudinem optimorum medicorum, qui grauius infirmantibus afferunt remedia ſuæ induſtriæ. vnde ſequitur. {Et ingreſſus recubuit.} Dedit autem occaſionem verbis Chriſti indocilis Phariſæus ſcandalizatus, quia cum opinaretur eum iuſtum & Prophetam, non conformabatur irrationabili eorū conſuetudini. vnde ſubditur. {Phariſæus autem cœpit intra ſe reputans dicere, quare non baptizat⁹ eſſet ante prandium.} AVG. de Verbis do. (Serm. 30.) Omni enim die Phariſæi antequam pranderent abluebant ſe aqua, quaſi quotidiana lauatio poſſit cordis eſſe mundatio. Apud ſeipſum autē Phariſæus cogitauit, voce non ſonuit. Ille tamen audiuit, qui interiora cernebat. vnde ſequitur. {Et ait dominus ad illum: Nunc vos Phariſæi, quod de foris eſt calicis, & catini mundatis: quod autem intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina & iniquitate.} CYRIL. Poterat autem dominus, & aliis vti verbis, commonens Phariſæum inſanum: captat tamen tempus, & ex his quæ erant præ manibus cōtexit documentum. Hora nāque menſę, & pabuli, ſumit pro exēplo calicem & catinum: oſtēdens ꝙ mundos & lotos decet eſſe ſincere miniſtrantes Deo, non ſolum a ſpurcitia corporali, immo ab ea quæ latet intrinſecus penes mentem: ſicut aliquod vaſorū, quibus ſeruitur in menſa, bonum eſt, & extrinſecis & intrinſecis carere contagiis. AMBRO. Vide autem corpora noſtra terrenorum, & fragilium expræſſione ſignificari, quæ breui lapſu præcipitata franguntur, & facile ea quæ mens voluit internæ per ſenſus, & geſta corporis prodit, ſicut illa quæ calix interius continet: foris lucent. vnde & in poſterioribus non dubium eſt vocabulo calicis paſſionem corporis declarari. Cernis igitur, ꝙ nos non exteriora huius calicis & catini, ſed interiora cōtaminant, quia dixit: (Serm. 30.) {Quod intus eſt veſtrum, plenū eſt rapina & iniquitate.} AVG. de Ver. do. Sed quomodo non pepercit homini, a quo fuerat inuitatus? Magis quidem obiurgando pepercit, vt correcto in iudicio parceret. Deinde oſtendit nobis, quia & baptiſma quod ſemel adhibetur per fidem mundat: fides autem intus eſt, non foris. fidem autem contemnebant Phariſæi, & quod foris erat lauabant, intus inquinatiſſimi manebant, quod dominus improbat dicens: {Stulti, nonne qui fecit quod de foris eſt, etiam id quod intus eſt fecit?} BEDA. q. d. Qui vtrāque hominis naturam fecit, vtrāque mundari deſiderat, hoc eſt contra Manichæos, qui animam tantum a Deo, carnem vero putant a diabolo creatam. Hoc etiam eſt cōtra illos, qui corporalia peccata, fornicationem. ſ. & furtum & cætera talia peccata, quaſi grauiſſima deteſtantur. Spiritualia vero, quæ non minus damnat Apoſtolus, vt leuia contemnunt. AMBRO. Dominus autem quaſi bonus præceptor docuit quomodo noſtri corporis mundare contagium debeamus, dicens: {Verumtamen quod ſupereſt date eleæmoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Vides quanta remedia: Mundat nos miſericordia, mūdat nos Dei ſermo. iuxta quod ſcriptum eſt: Iam vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis. AVG. de eleæmoſyna: Miſericors monet miſericordiam fieri, & quia ſeruare quærit quos magno redemit præcio, poſt gratiam baptiſmi ſordidatos, docet denuo poſſe ſeruari. CHRY. Dicit autem: Date eleæmoſynā} non iniuſtitiam; eſt enim eleæmoſyna, quæ caret iniuſtitia, qualibet: hæc omnia facit munda, & ieiunio eſt præſtātior, quod quāuis ſit laborioſius: illa tamen eſt lucroſior. Illuſtrat animam, impinguat, bonam efficit & decorant. Qui cogitat miſereri roganti, citius a peccatis deſiſtet. Sicut enim medicus, qui crebro vulneratis medetur, frangitur de facili in erumnis aliorum, ſic & nos ſi vacauerimus egenorum auxiliis, de facili contemnemus præſentia, & in cœlum leuabimur. Non paruum eſt igitur eleæmoſynæ cataplaſma, cum valeat omnibus apponi vulneribus. BEDA. Dicit autem. {Quod ſupereſt} . ſ. neceſſario victui, & veſtimento. Neque enim ita faciē da iubetur eleæmoſyna, vt teipſum conſumas inopia, ſed vt tui cura corporis expleta, inopem quantum vales ſuſtentes. Vel ita intelligendum. {Quod ſupereſt} . i. quod tam multo ſcelere præoccupatis ſolum remediū reſtat: Date eleæmoſynam, qui ſermo ad omnia quæ vtili miſeratione fiunt, valet. non enim ſolum qui dat eſurienti cibum, & cætera hmōi: verum etiam qui dat veniam præcanti, atque orat pro eo: & qui corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleæmoſynam dat. THEO. Vel dicit. {Quod ſupereſt. nam facultates præſident cupido cordi. AMBRO. Totus itaque pulcherrimus ab hinc dirigitur locus, vt quoniam nos ad ſtudiū ſimplicitatis inuitat, ſuperflua Iudæorum, & terrena condemnet. Et tamen ipſis peccatorum abolitio promittitur, ſi miſericordiam conſequantur AVG. de Ver. do. (Serm. 30.) Si autem mundari non poſſunt niſi credentes in eum, qui fide mūdat cor, quid eſt quod dicit. {Date eleæmoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis?} Attendamus, forte & ipſe exponit. Illi. n. de omnibus ſuis fructibus decimam partem detrahebant, & eleæmoſynas dabant, quod non facile aliquis facit Chriſtianus. Irriſerunt ergo illum eis hoc dicentem, quaſi hominibus qui eleæmoſynas non facerent. Hoc Deus ſciens ſubiungit. {Sed væh vobis Phariſæis, qui decimatis mentam, & rutam, & omne olus, & præteritis iudicium, & charitatem Dei. Non ergo eſt hoc facere eleæmoſynam, facere enim eleæmoſynam, eſt facere miſericordiam. Si intelligis, a te incipe. Quomodo enim es miſericors alteri, ſi crudelis es tibi? Audi ſcripturam dicentem, miſerere animæ tuæ, placēs deo. Redi ad conſcientiam tuam, quicumque male, aut infideliter viuis, & ibi inuenis mēdicantem animam tuam, vel forte egeſtate obmuteſcentem. In iudicio & charitate fac eleæmoſynam cū anima tua. Quid eſt iudicium? Diſplice tibi. Quid eſt charitas? Dilige Deum, dilige proximum. Hanc eleæmoſynam ſi prætermittis, quantumuis ames, nihil facis quando tecum non facis. CYRIL. Vel hoc dicit in Phariſæorum repræhenſionem, quia illa ſola pręcepta attentius obſeruari iubebant a populis ſubiectis, quæ cauſa erant illis reddituum fœcūdorum. vnde nec minima olerum poſtponerent: opus autem ingerendæ dilectionis ad Deum, & iudicii iuſtam cenſuram negligebant. THEO. Quia enim Deum contemnebant indifferenter ſacra tractantes, præcipit eis dilectionem Dei habere. Per iudicium vero dilectionem innuit proximi: nam quòd aliquis iuſte iudicet proximo, ex eius dilectione prouenit. AMBRO. Vel iudicium ideo, quia non omnia quæ agunt in iudicium referunt. charitatē ideo, quia non ex affectu diligant Deū. Sed ne rurſus fidei ſtudioſos nos faciat operum negligentes, perfectionem fidelis viri breui ſermone concludit, vt & fide & operib⁹ approbetur, dicens. {Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.} CHRY. Vbi quidem ſermo Iudaicæ mundationis agebatur totaliter præteriuit, ſed quia decima eleæmoſyna quędam eſt, & nōdum erat tempus expræſſe interimendi legalia, propter hoc dicit. {Hæc oportuit facere. AMBRO. Arrogantiam quoque iactantium Iudæorum redarguit, dum primatus appetunt. Sequitur enim. {Væh vobis Phariſæis, qui diligitis primas cathedras in Synagogis, & ſalutationes in foro.} CYRIL. Per ea quibus illos repræhendit, nos facit meliores. Vult etenim nos ambitione carere, & non plus venari apparentiam, q̃ veri exiſtentiam, quod tunc Phariſæi agebant. Salutari enim ab aliquibus, & præſidere eis non vere nos idoneos eſſe oſtendit, pluribus enim hęc contingunt cum boni non ſint. vnde ſubdit: {Væh vobis qui eſtis vt monumenta, quæ non apparent. Volentes enim ab hominibus ſalutari, & eis præſidere, vt magni æſtimentur, ab occultis ſepulchris non differunt, quæ nitent quidem extrinſecus ornamentis: ſunt autem plena omni ſpurcitia. AMBRO. Et quaſi ſepulchra, quę non apparent ſpecie fallunt, viſuque decipiunt tranſeuntes. vnde ſequitur.

Verumtamen quod ſupereſt date eleęmoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Sed væh vobis Phariſæis, qui decimatis mē tam, & rutam, & omne olus, & præteritis iudicium, & charitatē Dei. Hęc aūt oportuit facere, & illa nō omittere. Væh vobis Phariſęis, q diligitis primas cathedras in Synagogis, & ſalutationes in foro. Væh vobis, q eſtis vt monumenta, q̃ non apparent, & homines ambulantes ſupra neſciunt.

m Reſpondens autem quidam ex legiſperitis, ait illi: Magiſter, hæc dicens, etiam contumeliam nobis facis. At ille ait: Et vobis Legiſperitis væh, quia oneratis homines oneribus, quæ portare non poſſunt, & ipſi vno digito veſtro non tāgitis ſarcinas. Væh vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem veſtri occiderunt illos. Profecto teſtificamini, ꝙ conſentitis operibus patrum veſtrorum, quoniā quidem ipſi eos occiderunt: vos autem ædificatis eorum ſepulchra. Propterea & ſapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas & Apoſtolos, & ex illis occident & perſequentur, ut inquiratur ſanguis omnium Prophetarum, qui effuſus eſt a conſtitutione mundi a generatione iſta, a ſanguine Abel, vſque ad ſanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem. Ita dico vobis, requireť ab hac generatione. Væh vobis Legiſperitis, q tuliſtis clauē ſciæ, ipſi nō introiſtis, & eos q introibant, ꝓhibuiſtis. Cum aūt hæc ad illos diceret, cœperunt Phariſęi & Legiſperiti grauiter īſiſteř, & os ei⁹ opprimere đ multis inſidiātes ei, & q̃rentes aliqd capere đ ore ei⁹, vt accuſarēt eū.

ſequitur. {Et homines ambulantes ſupra neſciunt.} ita. ſ. vt cū foris ſpecioſa promittant, plena intus fœtoris includant. CHRY. Sed quòd tales extiterint Phariſæi, non eſt mirabile. Si autem nos digni reputari fieri templa Dei, fiamus repente ſepulchra ſolum fœtorem continentia, hoc eſt extremæ miſeriæ. CYRIL. Ait autē hic Apoſtata Iulianus vitanda eſſe ſepulchra, quæ Chriſt⁹ ipſe ait eſſe immūda, ſed ignorauit vim verborum Saluatoris. nō enim iuſſit a monumentis diſcedere, ſed eis comparauit Phariſæorum fictitiū populum.

m ¶ CYRIL. Redargutio quæ māſuetos transfert in meli⁹ ſuperbis hominib⁹ cōmuniter intolerabilis eſſe ſolet. vnde cū Saluator repræhenderet Phariſæos tamquàm deuiantes a recto calle, percellebatur ex hoc Legiſperitorum caterua. vnde dicitur. {Reſpondens autem quidam ex Legiſperitis, ait illi: Magiſter, hæc dicens, etiam nobis contumeliam facis.} BEDA: Quam miſera conſcientia quæ audito Dei verbo ſibi contumeliam fieri putat, & commemorata pœna perfidorum ſe ſemper intelligit eſſe damnandam? THEO. Erant aūt alii Legiſperiti a Phariſæis: nā Phariſæi diuiſi ab aliis, quaſi religioſi videbantur. Legis autem periti Scribæ erant, doctoreſq; quæſtiones legis ſoluentes. CYRIL. Chriſtus autem Legiſperitis inuectiuam ingerit, & deprimit vanum eorum ſupercilium. vnde ſequitur: {At ille ait: Et vobis Legiſperitis væh, quia homines oneratis oneribus, quæ portare non poſſunt, & ipſi vno digito non tangitis ſarcinas.} Exemplo patenti vtitur ad eos dirigendum. Erat lex oneroſa Iudæis, ut fatentur Chriſti diſcipuli, ipſi vero faſces importabiles legis colligantes, & ſubditis ſuperponētes, ipſi nullatenus operari curabāt. THEO. Quoties etiam doctor facit, quæ docet, alleuiat faſcem, tradens ad exemplum ſeipſum. Quando vero nil agit eorum quæ docet: tūc graues faſces videntur eis, qui doctrinam ſuſcipiunt; vtpote qui nec a doctore poſſunt portari. BEDA. Recte autem audiunt, ꝙ ſarcinas legis vno digito non tāgerent, hoc eſt, nec in minimis quidem eam perficerent, q̃ ſe contra morem patrum ſine fide, & gratia Chriſti ſeruare, & ſeruanda tradere præſumebant. GREG. Tales quoque modo plures ſunt iudices ſęueri peccantium, & debiles agoniſtæ intolerabiles Legiſlatores, & debiles portitores, nec appropinquare volentes, nec palpare vitæ honeſtatem, quam irremediabiliter exigunt a ſubiectis. CYRIL. Poſtquàm igitur reprobauit oneroſam Legiſperitorum officinam, inducit communē inuectiuam in cunctos principes Iudæorum dicens. {Væh vobis qui ædificatis monumenta Prophetarum, & patres veſtri occiderunt illos. AMBRO. Bonus eſt hic locus aduerſus ſuperſtitionem vaniſſimam Iudæorum, quia ædificando ſepulchra Prophetarum patrum ſuorum facta damnabant: æmulando autem paterna ſcelera in ſeipſos ſententiam retorquebant. non enim ædificatio, ſed æmulatio loco criminis æſtimatur. vnde ſubdit. Profecto teſtificamini, ꝙ conſentitis operibus patrum veſtrorum, quoniam quidem ipſi eos occiderunt: vos autem ędificatis eorum ſepulchra. BEDA. Simulabant quidem ſe ob fauorem vulgi captandum, patrum ſuorum horrere perfidiam, memorias Prophetarum, qui ab eis occiſi ſunt, magnifice ornando, ſed ipſo ore teſtificantur, quantum paternæ nequitiæ conſentiant, iniuriis agendo dominū a Prophetis pronunciatum. vnde ſubditur. {Propterea & ſapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas & Apoſtolos, & ex illis occident & perſequentur.} AMBRO. Dei ſapientia Chriſtus eſt. Denique in Matthæo habes: Ecce ego mitto ad vos Prophetas & Sapientes. BEDA. Si autem eadem ſapientia Dei Prophetas, Apoſtoloſq; miſit, ceſſent hæretici Chriſto ex Virgine principium dare, omittant alium legis, & Prophetarum, alium noui teſtamenti Deum prædicare, quàmuis ſæpe etiam Apoſtolica ſcriptura Prophetas non eos ſolum qui futuram Chriſti incarnationem, ſed eos qui futura cœleſtis regni gaudia prædicent appellet. Sed nequaquā hos crediderim Apoſtolis in Cathalogi ordine ꝑferendos. ATHA. (In Aſtrolo. de fuga ſua.) Siue autem occidant, mors occiſorum altius contra eos clamabit, ſiue perſequantur, memoralia ſuæ iniquitatis emittunt. Fuga enim perſecutionem paſſorum in magnum redundat perſequentium crimen. nemo enim pium & manſuetum fugit, ſed potius auſterum, & moribus imbutum iniquis. Et ideo ſequitur. {Vt inquiratur ſanguis omnium Prophetarum, qui effuſus eſt a conſtitutione mūdi a generatione iſta.} BEDA. Quæritur, quomodo ſanguis omnium Prophetarum, atque iuſtorum ab vna Iudæorum generatione requiratur, cum multi ſanctorum ſiue ante incarnationem, ſiue poſt, ab aliis nationibus ſint intercempti? Sed moris eſt ſcripturarū duas ſępe generationes hominum bonorum, malorumque computare. CYRIL. Et ſi ergo dicat demonſtratiue a generatione iſta, nō exprimit ſolum tunc aſtantes & audientes, ſed quemlibet homicidam: aſtruitur. n. ſimili ſimile. CHRY. Cæterum ſi dicat, Iudæos grauiora paſſuros: hoc non immerito fit, eo ꝙ & peiora omnibus auſi ſunt, & nullo præteritorū caſtigati fuerunt, ſed cū vidiſſent alios peccaſſe, & punitos fuiſſe, non fuerunt meliores effecti, ſed ſimilia commiſerunt: non autem ita, ꝙ pro cōmiſſis aliorum alii luant pœnam. THEO. Oſtendit autem dominus Iudæos eſſe hæredes malitiæ Cayn, ex eo quòd ſubdit: {A ſanguine Abel, vſq; ad ſanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædē.} Abel ſiquidem a Cayn occiſus eſt. Zachariā autem, quem occiderunt inter altare & ædem, quidam dicunt eſſe antiquum Zachariā filium Ioiadæ Sacerdotis. BEDA. Quare igiť a ſanguine Abel, qui primus martyrium paſſus eſt, mirum non eſt, ſed quare {vſque ad ſanguinē Zachariæ.} quærendum eſt, cū & multi poſt eum vſq; ad natiuitatem Chriſti, & ipſo mox nato innocentes perempti ſint, niſi forte, quia Abel paſtor ouium: Zacharias Sacerdos fuit, & hic in campo, ille in atrio tēpli necatus eſt, vtriuſque gradus martyres & laici. ſ. & altaris officio mancipati, ſub eorum intimantur vocabulo. GREG. Niſſenus. Quidam autem dicunt, ꝙ Zacharias pater Ioannis ſpiritu prophetiæ coniiciens myſterium virginitatis intactæ Dei genitricis, nequaquam ſequeſtrauit illam a loco templi virginibus deputato, volens oſtendere, ꝙ in poteſtate conditoris omnium erat nouum ortum oſtendere, qui enixæ vigorem celibatus non auferret. Erat autem hic locus medius inter altare & ædem, in qua erat altare Aeneum ſitum, vbi propter hoc eum occiderunt. Aiunt etiam, cum audirent regem mundi vēturum, diſpenſatiue motu ſubiectionis aggrediuntur eum, qui atteſtabatur ortū ipſius, mactantes Sacerdote in tēplo. GRECVS. Alii autem aliam cauſam dicunt eſſe interitus Zachariæ. cum. n. occiderentur infantes, magnus Ioannes cum coetaneis ſuis occidendus erat, ſed Elizabeth eripiens filium de medio cædis, petiit hæremum. vnde cum ſatellites Herodis Elizabeth, & puerum nō inuenirent, conuertunt iram in Zachariam. occidentes ipſum miniſtrantem in templo. Sequitur enim. {Væh vobis Legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſcientiæ.} BASI. Hæc vox: væh, quæ intolerabilibus profertur doloribus, eis conuenit qui paulo poſt detrudendi erant in graue ſupplicium. CYRIL. Clauem autem ſciētiæ ipſam dicimus eſſe legem. Erat enim lex vmbra, & figurā iuſtitiæ Chriſti. Decebat ergo Legiſperitos quaſi indagantes legem Moyſi & dicta Prophetarum reſerare quodammodo populo Iudæorum ianuas notitiæ Chriſti. Hoc autē non fecerunt, ſed ecōtra derogabant diuinis miraculis, & contra eius dogmata clamabant. Quid eum auditis? ſic igitur tulerunt. i. abſtulerunt clauem ſcientiæ: fit enim per fidem veritatis cognitio, ſēm illud Iſaiæ. Niſi credideritis, non intelligetis. Suſtulerunt ergo Legiſperiti clauē ſcię. vñ ſequiť. {Ipſi nō int. & eos q int. ꝓhi.} Sed & fides eſt clauis ſcientiæ, non permittentes homines credere in Chriſtum. AVG. de Quæſt. Euang. (Lib.2.q.23.) Sed & clauis ſcientiæ eſt humilitas Chriſti, quā nec ipſi intelligere, nec ab aliis intelligi volebant. AMBRO. Arguuntur etiam adhuc ſub nomine Iudæorum, & futuro ſupplicio ſtatuuntur obnoxii, quia cum doctrinam ſibi diuinæ cognitionis vſurpent, & alios impediant, nec ipſi quod profitentur agnoſcant. (Lib.2.c.75.) AVG. de Con. Euan. Hæc autem omnia Matthæus narrat eſſe dicta poſtquàm dominus in Hieruſalem venerat. Lucas autem hic narrat cum adhuc dominus iter ageret in Hieruſalem. vnde mihi ſimiles videntur eſſe ſermones, quorum ille alterum, iſte alterum narrauit. BEDA. Quantum autem vera perfidiæ ſimulationis, & impietatis ſuæ crimina audierint Phariſæi & Legiſperiti, ipſi teſtantur,

ſtantur, qui non reſpicere, ſed doctorem veritatis inſidiis moliunt aggredi. ſequitur. enim. { Cum autem hoc ad illos diceret: cœperunt Phariſæi, & Legiſperiti grauiter inſiſtere.} CYRIL. Sumitur autem inſiſtere pro inſtare, vel inuidere, vel ſæuire. Cœperunt autem interrumpere ſermonem eius in pluribus. vnde ſequitur. {Et os eius opprimere de multis.} THE. Cum enim plures interrogãt vnum de diuerſis materiis, cum nequeat ſimul ex omnibus reſpondere, videtur inſipiẽtibus, ꝙ dubitet. Hoc igitur ingeniabantur, & illi nefarii contra ipſum, ſed & aliter quærebãt os eius opprimere. ſ. vt prouocarent eum ad aliquid dicendum: vnde poſſet damnari. vnde ſequitur. {Inſidiantes ei & quærentes aliquid capere de ore eius, vt accuſarent eum.} Quod primo dixerat. {Opprimere} nunc dicit. {Capere vel rapere aliquid ex ore eius.} Interrogabant eum nunc quidem de lege, vt arguant eum quaſi blaſphemum obloquentem de Moyſe nunc vero de Cæſare, vt accuſent eum tamq̃ inſidioſum, & hoſtem maieſtatis Cæſareæ.

CAP. XII.

Multis autem turbis concurrentibus ita vt ſe inuicem cõculcarent, cœpit dicere ad diſcipulos ſuos. Attendite a fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis. Nihil enim opertum eſt quod nõ reueletur, neque abſconditum quod non ſciatur. Quoniam quæ in tenebris dixiſtis, in lumine dicentur, & quod in aure locuti eſtis in cubiculis prędicabit̃ in tectis. b Dico autẽ vobis amicis meis, ne terreamini ab his, q. occidũt corpus, & poſt hoc non habent amplius quid faciant. Oſtendam autem vobis quem timeatis: Timete eum qui poſtquàm occiderit, habet poteſtatem mittere in G gehennam. Ita dico vobis: hunc timete. Nonne quinque paſſeres veneunt dipondio, & vnus ex

CAP. XII.

THEO. Phariſæi quidem conabantur Ieſum capere in ſermone, vt populos ab eo abducerent: hoc autem in contrarium vertitur. Magis enim adibant populi per millenarios congregati a Deo cupiẽtes hærere Chriſto, vt ſe inuicem comprimerent. tam validum quid eſt veritas, & dolus imbecillis vbique. vnde dicitur. { Multis autem turbis circunſtantibus, ita vt ſeinuicem conculcarent. cœ. di. ſu. atten. a fer. Pha. quod eſt hypocriſis. CYRIL. Quia .n. cauillatores erant, ob hoc Chriſtus ab eis ſibi cauere admonebat diſcipulos. GRE. Nazan. Eſt autem quando fermentum laudatur tamq̃ efficiens panem vitalem. Eſt autem quando vituperatur, ſignificans vetuſtam & acidam malitiam. THEO. Vocat igitur fermentum hypocriſim tamquàm alterantem, & corrumpentem intentiones hominũ quibus ſe ingeſſerit. Nihil enim ſic alterat mores, vt hypocriſis. BEDA. Nam ſicut modicum fermentum totam farinæ maſſam corrumpit, ſic ſimulatio animum: tota virtutum ſinceritate, & veritate fraudabit. AMBRO. Pulcherrimum autem locum tenẽdæ ſimplicitatis emulandæ fidei ſaluator intexuit, ne Iudaicæ more perfidię, alia promamus in affectu, alia voce ſimulemus, cum vltimo tempore occulta cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium ſecretum noſtræ mentis aperitura videantur. vnde ſubditur. {Nihil autem optum eſt, quod non reueletur, neque abſconditum, quod non ſciatur.} ORI. Aut ergo de illo tempore hoc dicit, quando iudicabit Deus occulta hominum. aut id dicit, quia quantumcumque conetur aliquis occultare bona aliorum infamiis, bonum naturaliter latere non poteſt. CHRY. q. d. diſcipulis, quàmuis nunc quidam vocent vos ſeductores, & magos, deteget omnia tempus, & arguet eorum calumniam, & veſtram declarabit virtutem. vnde quæcumque vobis in paruo angulo Paleſtinæ locutus ſum, hæc audacter, & fronte detecta, & qualibet ſublata formidine toti orbi prædicate. Et ideo ſubdit. { Quoniam quæ in tenebris dixiſtis, in lumine dicentur, & quod in aure locuti eſtis, & *in cubilis prædicabitur in tectis.*} BEDA. Vel hoc dicit, quia quæ inter tenebras quõdam præſſurarum, carcerumque vmbras locuti, vel paſſi ſunt Apoſtoli, nunc clarificata per orbem, in eccleſia lectis eorum actibus publice prædicantur. Sane quod dicit. {Prædicabitur in tectis,} iuxta morem prouinciæ Paleſtinæ loquitur, vbi ſolent in tectis reſidere. non enim tecta noſtro more culminibus ſublimata, ſed plano ſchemate faciunt æqualia. ergo dicit: {Prædicabitur in tectis}. i. cunctis audiẽtibus palam dicetur. THEO. vel hoc proponitur Phariſæis. q. d. O Phariſęi, quæ in tenebris. i. quod in opacis cordibus veſtris tentare me conamini, in lumine dicetur. Ego enim ſum lux, & in me luce notum fiet, quicquid veſtra machinatur caligo, & quod in aure locuti eſtis, & in cubiculis. i. quicquid mutuis ſuſurris veſtris auribus inſtillaſtis: prædicabitur in tectis, ideſt ita mihi fuit audibile, ac ſi in tectis prædicatum fuiſſet. Hic etiam intelligere potes, ꝙ lux ſit euangelium, tecta vero altæ Apoſtolorum animæ. Quotquot vero cõciliati ſunt Phariſæi: diuulgata ſunt poſtmodũ & audita in euãgelio Lucæ, ſtante magno præcone ſpirituſancto ſuper Apſorũ aĩas.

b ¶ CYRIL. Quoniam gemina eſt cauſa perfidiæ, quæ aut ex F inolita malitia, aut ex accidenti mœtu naſcitur, ne quis mœtu territus Deum, quem cordę cognoſcit negare cogatur, pulchre addit. { Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus.} CYRIL. Non quibuſcumque enim ſimpliciter hic ſermo conuenire videtur, ſed his qui Deum ex tota diligunt mente, quibus cõuenit dicere: Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? qui autẽ non tales ſunt, labiles ſunt, & ad proſiliendum parati. porro dominus dicit. Maiorẽ hac dilectionem nemo hẽt q̃ vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Quomodo autẽ non eſt incõuenientiſſimũ Chriſto non rependere, qđ ab eo recepimus? AMBRO. Mortẽ etiã docet non eſſe terribilem, quã locupletiore fenore ſit immortalitas redemptura. CYRIL. Eſt ergo aduertendum, ꝙ laboribus parantur coronæ, & honores, quibus mortales vſque ad tempus ſuam iram extendũt, ſitque illis noſtræ perſecutionis finis corporalis interitus. vnde ſubdit. {Et poſt hóc non habent amplius quid faciãt.} BEDA. Ergo ſuperuacua furiunt inſania, qui mortua martyrum membra feris, auibuſque diſcerpenda proiiciunt, cum nequaquam omnipotentiæ Dei, quin ea reſuſcitando viuificet reſiſtere poſſint. CHRY. Conſidera qualiter dominus diſcipulos omnibus ſuperiores conſtituit, ipſam mortem cunctis terribilem hortans contemnere. Simul autem, & documenta immortalitatis animæ oſtendit eis cum ſubdit. {Oſtendam autem vobis, H quem timeatis, timete eum qui poſtq̃ occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. AMBRO. Mors enim naturæ finis non pœnæ eſt: & ideo mortem ſupplicii corporalis eſſe defectum, pœnam vero animæ eſſe perpetuam, Deumque ſolum eſſe mœtuẽdum, cuius poteſtati non natura præſcribat, ſed eadem natura ſubiaceret. concludit: { Ita dico vobis: hũc timete.} THEO. Hinc nota ꝙ peccatoribus quidem mors ad ſupplicium fertur, & hic cruciatis ipſis per interitum, & conſequenter in gehennam detruſis, ſed ſi ſermonem diſcuſſeris quiddam aliud intellliges: non. n. dicit. Qui mittit in gehennam, ſed qui {poteſtatẽ habet mittere.} Non enim quicumque cum peccato moriuntur: ſemper mittunt in gehennam. Hoc autem dico propter oblationes, & diſtributiones, quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam his qui in grauibus peccatis mortui ſunt. AMBRO. Inſpirauerat ergo dominus ſimplicitatis affectum, virtutem mentis erexerat, fides ſola nutabat. Bene eam de rebus vilioribus roborauit, ſubdẽs: {Nonne quinque paſſeres veneunt dipondio, & vnus ex illis non I eſt in obliuione coram deo? q. d. ſi Deus obliuionem paſſerum nõ habet, hominum quomodo habere poteſt? BEDA. Dipondius genus eſt ponderis læuiſſimi ex duobus aſſibus compoſiti. GLO. Quod autem in numeris eſt vnum, hoc in ponderibus aſſis, quod duo hoc dipondius. AMBRO. Fortaſſe autem dicat aliquis q̃ũo Apoſtolus dixit: Nonne de bobus cura eſt Deo, cum bos paſſere præcioſior ſit, ſed aliud eſt cura, aliud ſcientia. ORI. Ad literam igitur acumen diuinæ prouiſionis quæ procedit vſque ad minima per hoc ſignificatur. Myſtice autem quinque paſſeres ſpirituales ſenſus iuſte ſignificant, qui excelſa & ſupra homines ſentiũt, Deũ intuentes, vocem audientes diuinam, guſtantes panem vitæ olfacientes odorem vnguentorum Chriſti palpantes viuum verbum. Qui dipõdio veneuntes. i. vilipẽſi ab eis, qui ea q̃ ſunt ſpiritus ſtultitiam iudicant, non dantur in obliuione coram Deo. Dicitur autem Deus aliquorum immemor fieri propter eorum facinora. K THEO. Vel hi quinque ſenſus duobus aſſibus venduntur nouo. ſ. & veteri teſtamento: & ideo non dantur obliuioni a Deo, quorũ enim ſenſus traduntur verbo vitæ, vt ſint apti ad ſpirituale pabulum: horum ſemper memor eſt dominus. AMBRO. vel aliter: Paſſer bonus eſt cui volandi natura ſuppeditat. Volandi enim nobis gratiam natura dedit, voluptas abſtulit, quæ malorum meſſis grauat animam, atque in naturam corpore molis inclinat. Quinque igitur corporis ſenſus terrenarum ſordium cibum quærant, ad ſuperiorum operum fructus reuolare non poſſunt. Eſt ergo malus paſſer, qui volandi vſum terrenæ vitio labis aboleuerit, quales ſunt iſti paſſeres, qui dipondio veneunt luxuriæ. ſ. precio ſingularis: aduerſarius enim tamquàm captiua mancipia vilioris precio ęſtimationis adiicit. At dominus tamquam ſpecioſa ſeruitia, quæ ad imaginem ſui fecit: idoneos ſui operis æſtimat, & magno ꝓcio nos redemit. CYRIL. Eſt igitur ſibi curæ diligenter noſſe ſanctorum vitam. vnde ſubditur. { Sed & capilli capitis veſtri omnes numerati

numerati ſunt.} Per quod ſignificat, ꝙ omnia quæ ad eos ſpectant, diligentiſſime nouit, diligentiam enim curæ adhibitæ numeratio manifeſtat. AMBRO. Denique numerus capillorũ non in actu computationis, ſed in facilitate cognitionis accipitur: bene tamen numerati dicuntur, quia ea quæ volumus ſeruare numeramus.

illis non eſt in obliuione coram Deo? Sed & capilli capitis veſtri, omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere, multis paſſeribus pluris eſtis vos. c Dico autem vobis, omnis quicumque confeſſus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum corã Angelis Dei. Qui autem negauerit me corã hominibus, negabitur coram Angelis Dei. Et omnis qui dicit verbum in filium hominis remittetur illi, ei autem qui in ſpiritumſanctum blaſphemauerit, non remittetur. Cum autẽ

CYRILL. Myſtice autem caput quidem hominis eſt ĩtellectꝰ: capilli vero cogitationes, quæ patent Deo. THEO. Vel caput vniuſcuiuſque fideliũ intelliges aptã Chriſto conuerſationẽ: crines autem eius, mortificatiua corporis opera, quæ numerantur a Deo, & digna ſunt prouiſione diuina. AMBRO. Si igitur tãta *Dei eſt maieſtas, vt vnus ex paſſeribus, aut noſtrorum numerus* capillorum præter ſcientiam Dei non ſit, quàm indignum eſt æſtimare, ꝙ fidelium corda dominus aut ignoret, aut ſpernat, qui viliora cognoſcat? vnde conuenienter concludit. { Nolite ergo timere, multis paſſeribus pluris eſtis vos.} BEDA. Non plures eſtis legendum eſt, ꝙ ad comparationem numeri pertinet, ſed pluris eſtis: hoc eſt, apud Deum maioris dignitatis. ATHA. Quæro autem ab Arrianis, ſi quaſi dedignaretur Deus alia facere, ſolum filium fecit: cætera vero filio ſubrogauit, quomodo prouiſione vtitur vſque ad tam modica, capillum & paſſerem? Quorum enim prouiſione fungitur, horum creator eſt ſuo verbo.

c ¶ BEDA: Supra dictum eſt, opera quælibet, & verba abſcondita eſſe reuelanda. Nunc autem concludit hanc reuelationẽ non *in vili quolibet* conciliabulo, ſed in conſpectu ſupernæ ciuitatis, æternique Regis, ac iudicis agendam dicens. { Dico autem vobis, omnis quicumque confeſſus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei.} AMBR. Præclare etiam fidem acuendo intexuit, & fidei ipſi virtutum fundamenta ſubiecit: Nam vt fortitudinis incentiuum eſt fides: ita fidei fundamentum eſt fortitudo. CHRY. Non eſt ergo dominꝰ contentus intrinſeca fide, ſed exteriorem confeſſionem expoſtulat, vrgens nos ad fiduciam, & maiorem affectum. Et quia hoc omnibus vtile eſt communiter loquitur, dicens. {Omnis quicumque confeſſus fuerit me.} CYRIL. Ait autem Paulus: Si confitearis ore tuo dominum Ieſum, & credas in corde tuo, ꝙ Deus eum a mortuis ſuſcitauit, ſaluus eris. Totum Chriſti myſterium in his interpræta tur: decet enim prius ortum a Deo patre verbum. i. vnigenitum ex ipſius ſubſtantia fateri dominum omnium, non tamquàm ab extrinſeco, & furtiuum ſortitum dominum, ſed exiſtentem re uera, & naturaliter dominum, ſicut & pater. Conſequẽter oportet fateri, ꝙ Deus hunc a mortuis ſuſcitauit: ipſum. ſ. factum hominem & paſſum in carne pro nobis, ſic enim reſurrexit a mortuis. Quiſquis ergo ſic confitebitur Chriſtum coram hominibus, videlicet Deum & dominum: Chriſtus eum confitebitur coram Angelis Dei: tunc temporis cum deſcendet cum ſanctis Angelis in gloria patris ſui, in ſæculi conſummatione. EVSE. Quid aũt erit glorioſius, q̃ *ipſum vnigenitum* Dei verbum atteſtari pro nobis in diuino iudicio, ac ipſo effectu remunerationem teſtimonii promere indicium in animam eius, cui teſtimonium perhibetur? non enim manens extra eum, cui teſtimonium reddetur, ſed habitans in eo, & implens eum lumine ſuo teſtimonium dabit. Cum autem corroboraſſet eos ſpe bona per tanta promiſſa, iterum eos inducit terribilioribus minis dicens. { Qui autem negauerit me coram hominibus, denegabitur coram Angelis Dei.} CHRY. Et in damnatione maius ſupplicium, & in bonis maior recompenſatio ponitur. q. d. Tu hic confiteris, aut negas, ego autem illic. Bonorum enim, malorumque retributio cum augmento in futuro ſæculo te præſtolatur. EVSE. Opportune autem hanc comminationem ponit, ne confeſſionem ipſius contemnerent propter pœnam quæ eſt negari a filio Dei, quod eſt a ſapientia denegari, & a vita deficere, & lumine priuari, & omnibus deſtitui bonis. Sed & hæc cuncta pati coram patre, qui eſt in cœlis, & Angelis Dei. CYRIL. Negantes autem ſunt primo quidem qui imminente perſecutione fidem poſtpoſuerunt: abnegant etiam hæreſum doctores, & diſcipuli. CHRY. Sunt etiam alii abnegationis modi, quos Paulus deſcribit dicens: Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. Et iterum. Siquis ſuorum & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & infideli eſt deterior. Item auaritiam fugite, quæ eſt idolatria: poſtquàm ergo tot ſunt modi negationis, palam, ꝙ totidem ſunt confeſſionis, quos quicumque ſeruauerit, audiet illam beatiſſimam vocem, qua Chriſtus laudauit omnes q. confeſſi fuerint eum. Attende autem verborum cautelam. In græco enim dicit, quiſquis confitebitur in me oſtendens, ꝙ non propriis viribus, ſed adiutus ſuperna gratia Chriſtum aliquis confi-

A tebitur. De negante vero non dixit, in me, ſed me. nam deſtitutus gratia denegat: redarguitur tamen, quia deſtitutio propter eum, q. deſeritur ſic. BEDA. Ne autem, ex eo ꝙ ait eos qui ſe negauerint eſſe denegandos, vna cunctorum hoc eſt eorum, qui ſtudio, & eorum, qui infirmitate, vel ignorantia negant conditio putaretur, cõtinuo ſubiecit. {Et omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi, ei autem qui in ſpiritũſanctum blaſphemauerit non remittet.} CYRIL. Sed ſi hoc vult innuere Saluator, ꝙ ſi quod iniurioſum *verbum dicatur* a nobis in hominem B communem, obtinebimus ſi pœniteamus veniam. Nulla difficultas eſt in ſermone, quia cum naturaliter bonus ſit Deus: emendat volentes pœnitere. verum ſi ad ipſum Chriſtum retorqueatur ſermo, qualiter incondemnabilis eſt, qui dicit verbũ in eum? AMB. Vtique filium hominis Chriſtum intelligimus, qui de ſpirituſancto generatus ex virgine eſt, eo ꝙ parens eius in terris ſola ſit virgo. Numquid ergo maior ſpirituſſanctus Chriſto, vt in Chriſtum peccantes veniam conſequantur, in ſpiritumſanctum delinquentes remiſſionem non mereantur adipiſci? Sed vbi vnitas poteſtatis eſt: nulla comparationis eſt quæſtio. ATHA. Viri quidem antiqui, ſtudioſus Origenes, & mirãdus Theognoſtus hanc cõſcribunt eſſe ſpirituſſancti blaſphemiam, quando qui digni reputati ſunt dono ſpirituſſancti per baptiſmum, regrediuntur ad peccandum. ob hoc enim aiunt illos, nec veniam obtinere, prout Paulus dicit: Impoſſibile eſt eos, qui facti ſunt participes ſpirituſſancti, & prolapſi ſunt, reuocari rurſum ad pœnitentiam. Addidit autem C vterque intentionem propriam: nam Origenes cauſam huius ſic explicat: Deus quidem pater omnia percurrit, & ſingula continet. virtus autem filii ad ſola rationalia extenditur: ſpũs vero ſanctus ſolus ineſt participantibus eum in domo baptiſmatis. Quando ergo Cathecumeni peccant, & Gentiles, peccant in filium, qui in eis manet: poſſunt tamen veniam obtinere, cum digni fiunt dono regenerationis, quando vero baptizati delinquunt, dicit hoc nephas attingere ſpiritum, ad quem cum perueniſſent, peccauerunt. & iõ irreuocabilem fore damnationem. Theognoſtus vero ait, ꝙ qui primum & ſecundum exceſſit limen, minorem pœnam meret̃, ſed qui tertium quoque pertranſit: non amplius accipiet veniam. Primum quidem, & ſecundum limen vocauit doctrinam patris, & filii. tertium vero in participatione ſpirituſſancti, ſ̃m illud. Cum venerit ſpũs veritatis, docebit vos omnem veritatem, non tamq̃ doctrina ſpũs dogma filii ſuperet, ſed quia filius condeſcendit imperfectis, ſpũs vero ſignaculum eſt eorum, qui perficiuntur. Sic igi D tur, nõ quia ſuperet ſpũs filium, expers eſt veniæ blaſphemia ſpũs, ſed quidem quia imperfectorum eſt remiſſio, perfectis vero nulla reſtat excuſatio, ſed cum filius ſit in patre, eſt in illis, in quibus eſt pater, nec abeſt ſpũs. Indiuiſibilis eſt enim ſancta trinitas. Ad hæc ſi omnia per filium facta ſunt, & omnia in ipſo conſiſtunt, erit ipſe nimirum in omnibus, vt neceſſarium ſit peccantem in filium, in patrem, & in ſpiritumſanctum peccare. ſacrum autem baptiſma in nomine patris, & filii, & ſpirituſſancti datur, & ſic peccantes poſt baptiſmum in ſanctam Trinitatem, exercent blaſphemiam. Cæterum ſi Phariſæi baptiſmum non ſuſceperant, qualiter redarguebat eos, ac ſi blaſphemaſſent in ſpiritumſanctum, cuius nondũ erant facti participes, præſertim cum non de peccatis ſimpliciter, ſed de blaſphemia eos increpabat? Differunt autem: quoniam qui peccat, tranſgreditur legem. qui vero blaſphemat, in ipſam oſtendit deitatem. Sed aliter. Si eis qui delinquunt poſt baptiſma non E indulgetur vindicta reatuum, qualiter Apoſtolus pœnitenti in Corintho condonat? retrogreſſos vero Galatas parit, quouſque Chriſtus denuo formetur in eis. cur autem & Nouatum arguimꝰ interimentem pœnitentiam poſt baptiſmum, Apoſtolus autem ad Hebræos non diſſipat pœnitentiam peccatorum? Sed ne putarent ſ̃m ritum legis pœnitentiæ cauſa multa fore, & quotidiana baptiſmata, ob hoc pœnitere quidem monet: vnicam autem fore inſinuat per baptiſma renouationem. Talia vero conſiderans recurro ad diſpenſationem, quę fit in Chriſto, qui Deus exiſtẽs homo factus eſt: tamquàm Deus ſuſcitat mortuos, ſicut carne veſtitus ſitiebat, laborabat, & patiebatur. Quando igitur aliqui ſpectantes humana, vident dominum ſitientem, & patientem, & obloquuntur in Saluatorem, velut in hominem, peccant quidem: poſſunt tamen cito, cum pœnituerint accipere veniam, prætendens ꝓ cauſa fragilitatem corporis. Quando vero rurſus aſpicientes aliqui opera deitatis, dubitant de natura corporis, ipſi quoque nimium peccant. Sed & his pœnitentibus cito poteſt ignoſci, eo ꝙ & ipſi excuſationem habent ab operum magnitudine. Quando vero

In libro de peccato in ſpũmſan.

vero diuinitatis opera retorquent ad diabolum, merito irreuocabilem ferunt ſententiam, q̃m arbitrati ſunt diabolum fore Deum, & verum Deum nihil pluſquam dęmones in operibus putauerũt habere. Ad hanc ergo perfidiam phariſæi peruenerant. ſaluatore enim oſtendente patris opera, mortuos ſuſcitans, cęcos illuminãs, & ſimilia faciẽs, hmõi opera dicebãt eſſe Beelzebub. æque enim dicere poterãt videntes mundi ordinem, & erga eum prouiſionem, ꝙ mundus a Beelzebub eſt creatus. Quãdiu igitur ad humana ſpectantes, mente claudicabant dicentes: Nonne hic eſt carpentarij filius? & q̃uo literas quas non didicit, nouit? Suſtinebat eos tamquam in filiũ hominis peccãtes, ſed vt magis inſaniunt dicẽtes, opera Dei eſſe Beelzebub, non amplius eos ſuſtinuit. Sic enim & tãdiu patres eorum ſuſtinebat, quamdiu cauſa panis & aquæ murmurabant, ſed poſtq̃ vitulum conflantes in eum collata ſibi diuinitus beneficia referũt, puniti ſunt: primo quidem non paucis eorum occiſis, poſtmodum dixit: Ego autem in die vltionis viſitabo hoc peccatum eorum. Talem ergo & nunc phariſæi audiunt ſententiam, vt in flamma diabolo parata, perpetuo corrodantur cum eo. Non igitur faciendo collationem inter blaſphemiam dictam in ipſum & ſpiritumſanctum, hæc dixit tãquam maior ſit ſpiritus, ſed vtraque blaſphemia in ipſum prolata, hanc minorem, illam validiorem oſtendit. ipſum enim videntes hominem vituperabant, & eius opera Beelzebub eſſe dicebant. AMBR. Sic igitur videtur quibuſdam, vt eundem & filium & ſpiritumſanctum intelligamus, ſalua diſtinctione perſonarum & vnitate ſubſtantiæ, quia vnus & Deus & homo Chriſtus eſt ſpiritus, ſicut ſcriptum eſt: *Spiritus ante faciem veſtram Chriſtus dñs:* Idem ſpiritusſanctus, quia & pater ſanctus, & filius ſanctus, & ſpiritusſanctus. Si ergo vtrumque Chriſtus eſt, quæ eſt diuerſitas niſi Chriſti? vt ſciamus quia diuinitatem Chriſti nobis negare nõ liceat. BEDA. Vel aliter. Qui opera ſpiritusſancti dicit eſſe Beelzebub, iſti non dimittetur neque in præſenti ſeculo neque in futuro, nõ ꝙ negemus ei ſi pænitẽtiam agere poſſit, poſſe ſe dimitti Deo, ſed ꝙ credamus eum blaſphemum exigentibus meritis, ſicut numquàm ad remiſſionem, ita nec ad ipſos dignę pænitentiæ fructus eſſe peruenturum, ſ̃m illud, Excecauit oculos eorum ne conuertantur, & ſanem illos. CIR. *Quòd ſi creatura eſſet ſpiritusſanctus*, non autem de diuina ſubſtãtia patris & filij, qualiter acta in eum contumelia tantam fert pœnam quanta promulgatur contra blaſphemantes in Deum. BEDA. Neque ẽi quicumq; ſpiritumſanctum non eſſe, aut Deum nõ eſſe, ſed patre filioq; minorem confitentur, hoc irremiſſibilis blaſphemiæ crimine tenentur, quia humana ignorantia ducti faciunt, non inuidentia diabolica ſicut principes Iudæorum. AVG. de Ver. do. Vel aliter: Si hic diceretur ꝙ blaſphemauerit quamcumq; blaſphemiam in ſpiritumſanctum, omnem intelligere deberemus. Sed quia dictũ eſt: Qui blaſphemauerit in ſpiritumſanctum, ille intelligatur qui nõ omni modo, ſed eo modo blaſphemauerit, vt ei numquam poſsit ignoſci. ſic enim dictum eſt. Deus neminem tentat. ſ. non omni, ſed quodam tentationis modo. Quis autẽ ſit iſte modus blaſphemandi contra ſpiritumſanctum, dicamus. Primum quidem credentiũ beneficium eſt in ſpiritusſancto remiſsio peccatorum contra hoc donum gratuitum loquitur cor impęnitens, ipſa ergo impænitentia eſt ſpiritus blaſphemia, quæ non remittitur neque in hoc ſeculo neque in futuro, quia pænitentia impetrat remiſsionem in hoc ſeculo, quæ valeat in futuro. CIR. Cum autem tantũ mætum incuſſerit dñs diſcedentibus a recta confeſsione, præcepit de cætero non curare de reſponſo, eo ꝙ fideliter diſpoſitis conſtituit verba congrua ſpiritus tamquam doctor inhabitans. vnde ſequit: {Cum autem inducent vos in ſynagogas & ad magiſtratus & poteſtates, nolite ſoliciti eſſe, qualiter aut quid reſpondeatis, aut q̄d dicatis.} GLOSA Dicit autem: Qualiter, quantum ad modũ *proferendi*. Quid, quantum ad *modum inueniendi*. Reſpondeatis interrogantibus. Aut quid dicatis, diſcere volentibus. BEDA. Cum enim propter Chriſtum ducimur ad iudices, voluntatẽ tantum noſtram pro Chriſto debemus offerre. Cæterũ in reſpondendo ſpiritusſancti gratia miniſtrabitur. vnde ſubditur: {Spiritus. n. ſanctus docebit vos in ipſa hora, quæ oporteat vos docere.} CHRY. Alibi vero dicitur: Eſtote parati cunctis ad reſpondendum, quicumq; quæſiuerint a vobis rationem ſpei, quæ fouet vos. Quando namq; oritur inter amicos agon, præcipit nos meditari.

Ser. ij.

inducent vos in Synagogas, & ad magiſtratus & poteſtates, nolite ſoliciti eſſe, qualiter aut q̄d reſpondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora, quid oporteat vos dicere.

d Ait autem ei quidam de turba: Magiſter, dic fratri meo vt diuidat mecũ hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me conſtituit iudicem, aut diuiſorem ſupra vos? Dixitque ad illos: Videte & cauete ab omni auaritia, quia non in abundãtia cuiuſquã vita eius eſt ex his quæ poſsidet.

e Dixit autem ſimilitudinẽ ad illos dicens: Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager attulit, & cogitabat intra ſe dicens: Quid faciam quia non habeo G quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam. Deſtruam horrea mea, & maiora faciam,

F quando vero terribile eſt prætorium, & pauor circumquaq; dat proprium monimentum vt audendum ſit & loquendum, non aũt obſtupeſcendum. THEO. Quoniã igitur duplex eſt noſtra infirmitas, & aut pœnæ formidine martyrium fugimus, aut quia rudes ſumus & neſcimus reddere rationem fidei, vtrumq; excluſit. metũ quidem pœnarũ, in eo q̄d dixit: Ne timeatis occidentes corpus. *timorẽ vero* inſcientiæ in hoc q̄d dixit: Nolite ſoliciti eſſe, qualiter aut quid reſpondeatis.

d ¶ AMBR. Totus ſuperior locus ad ſubeundam pro cõfeſſione dñi paſsionem, aut contemptu mortis, aut ſpe p̃mii, aut maiori denũciatione ſupplicij, cui numq̃ venia laxet, inſtruit. Et q̃m auaritia plerumque ſolet tentare virtutem, etiam huius abolendæ rei præceptum ſubiicitur, & exemplum cũ dicitur: {Ait autem ei quidam de turba: Magiſter, dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem.} THEO. Hi duo fratres, quia de hæreditate paterna diuidenda contendebant, conſequens erat vt alter alterum fraudare intenderet. Dñs autem docens nos ꝙ non oportet ad terrena flecti, repellit vocantem eum ad hæreditatis diuiſionẽ. vnde ſequitur: {At ille dixit ei: Homo, quis me conſtituit iudicẽ, aut diuiſorem}. ſ. facultatũ ſuper vos.} BEDA. Qui magiſtro ſupernæ pacis gaudia commendanti, terrenæ *diuiſionis vult ingerere* moleſtiam, merito homo vocatur, ſ̃m illud: Cum ſit inter vos zelus & contentio, nonne homines eſtis? CIR. Fuit autẽ Dei *filius q̃n factus eſt ſimilis nobis*, conſtitutus a Deo patre in regem H & principem ſuper Syon montem ſanctum eius, annuncians mandatum diuinum. AMBR. Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina deſcenderat, nec iudex dignatur eſſe litium & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorumq; iudicium, arbitriũq; meritorum. Non ergo quid petas, ſed a quo poſtules intuendum eſt, nec maioribus intento animo putes minoribus obſtrependũ. vnde non immerito refutatur hic frater, qui diſpenſatorem cæleſtium geſtiebat corruptibilibus occupare, cum inter fratres patrimonium, non iudex medius, ſed pietas debeat ſequeſtra diuidere, quamquam *immortalitatis patrimonium non pecuniæ ſit hominibus expectandum*. BEDA. Occaſione aũt huius ſtulti petitoris aduerſus auaritiæ peſtem, & turbas etiam diſcipulos præceptis pariter & exemplis munire ſatagit. vnde ſequitur: {Dixitq; ad illos: Videte & cauete ab omni auaritia.} Dicit autem: Ab omni, quia nonnulla ſimpliciter geri videntur, ſed internus arbiter I qua intentione fiant, diiudicat. CIR. Vel dicit: Ab omni auaritia. ſ. magna & parua. Eſt enim inutilis auaritia, dicente dño, Domos zelatas ædificabitis & non habitabitis in eis. & alibi: Decem iugera vinearum facient laguunculam vnam, & triginta modij ſementis facient modios tres. Sed & ſ̃m alium modum eſt inutilis, quem oſtendit ſubdens, {quia non in abũdantia cuiuſquã vita eius eſt ex his quæ poſsidet. THEO. Hoc dicit dñs refellens auarorum intentiones, *qui videntur coaceruare diuitias*; quaſi diu victuri. Sed numquid te opulentia longeuum efficiet? Quid igitur manifeſte ſuſtines mala, incertæ cauſa quietis. nam dubium eſt an debeas attingere ſenium, cuius gratia theſaurizas.

e ¶ THEO. Dicto, ꝙ ex affluentia opum non protendatur vita humana, ad huius fidem parabolam ſubdit dicens: {Dixit autem ſimili. ad illos di. Hominis cuiuſdã diui. vbe. fru. ager attulit. BASI. Non facturi quidẽ ex vbertate fructuum aliquid boni vt K magis diuina longanimitas pateat, quæ vſque ad malos ſuã bonitatem extendit, pluens ſuper iuſtos & iniuſtos. Quæ vero ſunt quæ hic homo benefactori recõpenſat? Non meminit cõis naturæ, nec arbitratus eſt oportere quod ſuꝑfluit, diſpenſari egentibus, & horrea quidẽ crepabant præ copia conditorum, auarus t̃n animus nequaquã implebatur, *nolens veteribus cedere* ꝑꝑ auaritiã, noua nõ valens ſuſcipere ꝑꝑ multitudinẽ, propter quod imperfecta eius cõſilia & ſteriles curæ. vnde ſequitur. {Et cogi. in ſe di. Quid fa. ꝙ nõ ha. quo con. fru. meos?} Conquæritur æque pauperibus, an nõ quẽ præmit inopia dicit, quid faciã? vnde victus? vnde calciamẽta? talia & locuples profert: Vrgent enim ipſius animã diuitiæ a promptuariis emanantes, ne forte cũ exiuerint proſint egẽtibus, a ſimili guloſorũ, qui mallent edacitate crepare q̃ indigentibus de reliquiis impartiri. GRE. xv. Moral. O anguſtia ex ſacietate nata. dicẽs enim, quid faciã, profecto indicat, quia votorũ ſuorum effectibus præſſus ſub quodã rerũ faſce laborabat. BASI. Erat quidẽ in promptu dicere; Aperiã horrea, conuocabo egenos, ſed cogitat non

Hom. de Diuite agri fertilis.

Cap. 11.

non vt diſtribuat, ſed vt congreget. Sequitur enim {Et dixit: A hoc faciam. Deſtruam horrea mea.} Bene facis: nam digna deſtructione nequitiæ promptuaria diſſolue horrea, ex quibus nullus conſolationem accepit. ſubdit: {Et maiora faciam.} At ſi & hoc impleueris, numquid deſtrues iterum? quid ſtultius, q̃ in infinitum laborare? Horrea ſũt tibi ſi vis pauperum domꝰ. Sed dices. Cui iniuriã facio, propria retinendo? Nam & ſequit. {Et illuc congregabo oĩa quæ nata ſũt mihi, & bona mea.} Dic mihi, quæ tua? vnde ea ſumens in vitã tuliſti? ſicut qui præueniens ſpectacula ꝓhiberet aduenientes appropriando ſibi, q̄d ad vſum cõem ordinatur. Similes ſunt diuites, qui cõia quæ p̃occupauerunt æſtimant ſua eſſe. Si. n. quilibet ſuæ neceſſitatis ſufficientiam recipiens: relinqueret ſuperfluum indigenti, non eſſet diues, nec pauper. CYRIL. Attende & aliter eſſe friuolum eius verbum, cũ dicit. {Cõ. om. q̃ na. ſunt mihi.} quaſi non putaret ea diuinitus obtinere, ſed fructus eſſe laborum ſuorũ. BASI. Cæterũ, ſi fateris ea tibi diuinitus proueniſſe, an iniuſtus eſt Deus inæqualiter res nobis diſtribuens? Cur tu abundas: ille vero mendicat, niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita conſequaris: ille vero patientiæ brauiis decoretur? At tu nonne ſpoliator es, quæ diſpenſanda ſuſcepiſti propria reputando? Eſt panis famelici, quem tu tenes, nudi tunica, quã in conclaui conſeruas, diſcalciati calceus qui penes te marceſcit, indigentis argentum quod poſſides inhumatum, quo circa tot iniuriaris, quot dare valens. CHRY. Sed & in hoc errat, ꝙ bona putat quæ ſunt indifferentia. rerum. n. quædã ſunt bonæ, quædam malæ, quædã mediæ. Bona quidem ſunt caſtitas, & humilitas, & hmõi, quæ cum homo eligit fit bonus. His aũt oppoſita ſunt mala. quæ homo dũ eligit fit malus. Media vero ſunt, vt diuitiæ, quæ q̃nq; quidẽ ordinant in bonum. ſ. ad eleæmoſynam. q̃nque ad malum. ſ. ad auaritiam. & ſimiliter inopia q̃nq; ad blaſphemiã, q̃nq; ad ſapientiam ſ̃m affectum vtentium. CYR. Diues igitur non parat permanentia horrea, ſed caduca, & quod ſtultius eſt, vitę longitudinem ſibi taxat. Sequitur. n. {Et dicã animæ meæ. Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos.} Sed o diues, fructus quidẽ habes in horreis, ſed annos plurimos vnde poteris obtinere? ATHA. Siquis autem ſic viuat, quaſi quotidie moriturus: *eo ꝙ incerta eſt naturaliter vita noſtra non peccabit: ſemper enim* maior timor plurimum voluptatis diſſoluit. Sed ecõtrario diues longeuitatem ſibi repromittens ad voluptates aſpirat. Sequitur enim. {Requieſce}. ſ. a labore. {Comede, bibe, epulare, magno. ſ. apparatu. BASI. Tam improuidus es erga bona animæ, vt eſcas corporeas animæ aſcribas: ſiquidem virtutem habet, ſi fœcũda eſt operationum bonarum ſi Deo adheſit, bona plurima poſſidet, & bono gaudio gaudet. Verum, quia totus carnalis es paſſionibus ſubiectꝰ a ventre non ab anima clamas. CHRY. Non autem decet vacare delitiis, & impinguare corpus, & attenuare animam, faſcemque ei grauare, & tenebras obducere, ſpiſſumque velamen, eo ꝙ in delitiis dominatiuũ animæ ſeruit, ſeruile vero corpori dominatur. Alimentorum autem indiget corpus, nõ delitiarum vt nutriatur, *non ut ſcindatur, & fluat. Neque enim animæ ſoli, ſed & ipſi corpori* ſunt nociuæ deliciæ, eo ꝙ ex forti fit debile, ex ſano ægrotatiuũ, ex agili graue, ex formoſo deforme, ex iuuene veternoſum. BASI. Permiſſus aũt eſt deliberare in omnibus, & manifeſtare ꝓpoſitum proprium, vt condignam mereatur ſui affectus ſententiã. Sed dum in abdito loquitur, eloquia eius examinantur in cœlo. Vnde ſibi reſponſa præueniunt. Sequitur. n. {Dixit autẽ illi Deꝰ: Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te. Audi conueniens tibi ſtultitiæ nomẽ, quod tibi nullus impoſuit hominum, ſed ipſe Deus. GREG. 22. Moral. Eadem nocte ſublatus eſt, qui multa t̃pa fuerat præſtolatus, vt. ſ. qui in longum ſibi ſubſidia colligendo ꝓſpexerat, ſubſequentem diem, vl vnum minime videret. CHRY. Dicit autem repetent a te. Expoſcebant enim eam forſan terribiles quædam *virtutes ad hoc miſſæ*: q̃m ſi de ciuitate in ciuitatem tranſeuntes egemus ductore: multomagis anima abſoluta a corpore, & ad futuram vitam tranſmigrans indigebit ducatu. Ob hoc multoties recuſat anima, & regreditur in profundum, cum debet exire a corpore. ſemper enim ſtimulat nos conſcientia peccatorum, ſed præcipue cum debemus trahi ad terribile iudicium. Tunc enim tota congeries criminum innouatur, & præ oculis poſita mentem præcellit. & ſicut carcerati ſemper quidem doloroſi ſunt: tunc autem præcipue cum debent iudici præſentari,

Ibidem,

Ibidem.

Cap. 12.

& illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ. Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit aũt illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te. Quę autẽ paraſti, cuius erũt? Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum diues.

f Dixitque ad diſcipulos ſuos: Ideo dico vobis: Nolite ſoliciti eſſe animę veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. Anima plꝰ eſt quàm eſca, & corpus pluſquàm veſtimentum.

g Conſiderate coruos, quia nõ ſeminant neque metunt, quibus non eſt cellarium, neq; horreũ, B & Deus paſcit illos. Quanto magis vos pluris eſtis illis? Quis aũt veſtrum cogitando, poteſt adiicere ad ſtaturã ſuã cubitũ vnũ?

A ſic & anima maxime in ipſo tempore de peccato cruciatur, & dolet. Multo autem magis cum fuerit euulſa. GREGO. 15. Moral. In nocte autem ablata eſt anima, quæ in obſcuritatẽ cordis eſt emiſſa. In nocte ablata eſt, quæ conſiderationis lucem habere noluit, vt quod pati poterat præuideret. Subdit autem: {Quæ autem paraſti, cuius erunt? CHRYSOT. Hic enim ea deſerẽs, non ſolum nullum inde percipiens commodum, *ſed & ſarcinam* peccatorum portans ſuper humeros proprios. Et quæ quidẽ a te congeſta ſunt, plerumque in manus inimicorum perueniẽt, a te vero ſuper his ratio requiretur. Sequitur: {Sic eſt qui ſibi theſau. & non eſt in Deum diues.} BEDA. Hic enim ſtultus eſt, & in nocte rapiẽdus. Ergo qui vult eſſe in Deum diues, non ſibi theſaurizet, ſed pauperibus poſſeſſa diſtribuat. AMBRO. Fruſtra enim congreget opes qui ſe his neſcit vſurum. neque enim noſtra ſunt quæ non poſſumus auferre nobiſcum, ſed ſola virtus comes eſt defunctorum, ſola nos ſequitur miſericordia, quæ tabernacula defunctis acquirit æterna.

f ¶ THEO. Paulatim dominus prouehit ad perfectiorem doctrinam. Docuit enim ſupra cauendum eſſe ab auaritia, ſubdiditque parabolam diuitis, inſinuans per eam quòd ſtultus eſt, qui ſuperflua cupit. Deinde procedente ſermone, neque de neceſſariis ſinit nos ſolicitudinem gerere, auaritiæ radicem euellens. C *vnde dicit: Ideo dico vobis, quaſi dicat.* Poſtquàm ſtultus eſt qui ſibi maiorem vitæ menſuram attribuit, & exinde magis efficitur cupidus. {Nolite ſoliciti eſſe ani. ve. quid manducetis.} Non quia intelligibilis anima comedat, ſed quia non videtur aliter animam poſſe coniunctam manere corpori, niſi dum nutrimur. vel quia animati corporis eſt nutrimentum ſuſcipere: congrue animæ nutriri attribuit. nam & virtus nutritiua dicitur anima, vt ſic intelligatur. {Ne ſoliciti ſitis} nutritiuæ parti {animæ, quid edatis} poteſt autem etiam corpus mortuum veſtiri. vnde ſubdit. {Neque cor. ve. quid induamini.} CHRY. Quod autem dicitur. {Nolite ſoliciti eſſe.} non idem eſt quod nolite operari, ſed nolite rebus mundanis mente affigi. Contingit enim aliquem operantem nihil ſolicitum eſſe. CYRIL. Præeminet autem *anima* cibo, & *corpus* veſtitui. vnde ſubdit. {Anima plus eſt quàm eſca, & corpus pluſquàm veſtimentum,} quaſi dicat, Deus D qui quod maius eſt exhibuit, quomodo non dabit quod minus eſt? Non ergo multum noſtra intentio modicis inſiſtat, nec intellectus noſter ſeruiat ad ueſtitum & victum quærendum. magis autem cogitet quæcumque ſaluant animam, & ſubleuant ad regnum cœlorum. AMBRO. Nihil autem moralius ad faciendam fidẽ omnia credentibus a Deo poſſe conferri, quàm ꝙ aereus ille ſpiritus vitale collegium animæ corporiſque contubernio federatũ non deficit, niſi cum venerit dies ſuprema moriendi. Cum igitur anima indumento corporis veſtiatur, & vigore *animæ corpus* animetur: abſurdum eſt, vt victus nobis copiam defuturam putemus, qui viuendi iugem ſubſtantiam conſequamur.

g ¶ CYRIL. Sicut ſupra erigendo nos ad ſp̃ialem audaciam per aues induxit, dicens. Multis paſſeribus pluris eſtis vos, ſic & nunc ex volatilibus firmam & indubitabilem fiduciam nobis adducit dicens. {Conſiderate coruos, quia non ſeminant, neque E metunt,} ſcilicet ad acquirendum cibum, {quibus non eſt cellarium, neque horreum}. ſ. ad conſeruandum. {Et Deus paſcit illos, quanto magis vos pluris eſtis illis? BEDA, ideſt carius vos valetis, quia rationale animal ſicut homo, ſublimius ordinatum eſt in rerum natura q̃ irrationabilia, ſicut ſunt aues. AMBR. Magnum autem quòd fide ſequamur exemplum. nam uolatilibus cœli quibus *nullum exercitium cultionis*, nullus de meſſium fœcunditate prouentus eſt, indeficientẽ prouidentia diuina largitur alimoniam. Verum eſt igitur cauſam inopiæ noſtræ auaritiam uideri, etenim illis iccirco ſine labore pabuli uſus exuberat, quo fructꝰ ad eſcam communem datos, ſpetiali quodam neſciunt vendicare dominatu. Nos communia amiſimus: dũ propria uendicamus. nam nec proprium quicquam ubi perpetuum nihil, nec certa copia ubi incertus euentus. CHRY. Cum autem poſſet dominus exemplum ab hominibus ſumere qui minime terrena curauerunt, Heliam dico, Moyſen, & Ioannem, & cæteros hmõi, commemorauit uolatilia, ſequens uetus teſtm̃, quod ad apem tranſmittit, & *formicã*, & alia hmõi, quibꝰ naturales quoſdã mores inſeruit conditor.

Cap. 1.

In Pſal. 146 THEODORETVS. Ideo autem omiſſa mentione aliorum volatilium, coruorum mentionem facit, quia pullos coruorum ſpeciali prouidentia Deus nutrit. nam corui pariunt quidem, non autem nutriunt, ſed negligũt pullos ſuos, quibus miro modo ab aere pabulum quadam aura delatum ad os peruenit, quod hiantes ſuſcipiunt, & ſic nutriuntur. forſan etiam & talia ꝑ ſynecdochen dicta ſunt, toto ſignificato per partem. vnde in Matthæo dominus remittit ad volatilia cæli, hic vero ſpecialiter ad coruos tãquàm guloſiores & rapaciores. EVSE. In coruis etiam aliquid plus ſignificat. auibus enim colligentibus legumina promptius eſt alimentum, veſcentibus vero carnibus, ſicut coruis, difficilius eſt ad habendum, nec tñ huiuſmodi aues defectum pabuli patiuntur propter prouidentiam Dei diffuſam vbique. Vtitur autem ad idem & tertio ſyllogiſmo dicens: {Quis autem veſtrum cogitando poteſt adiicere ad ſtaturam ſuã cubitum vnum? CHRY. Nota, quòd animam quidem ſemel dedit Deus & eadem perſeuerat, ſed corpus quotidie ſumit incrementum: pertranſiens igitur animam quaſi non recipientem augmentum, de ſolo corpore facit mentionem, dans intelligere ꝙ nõ augetur per ſolum alimentum, ſed prouiſione diuina per hoc ꝙ nullus nutrimentum accipiendo aliquid ad ſuam ſtaturam adiicere poteſt. vnde concluditur: {Si ergo neque quod minimum eſt poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis? EVSE. q.d. Si nullus ſua cura corpoream ingeniatus eſt ſibi ſtaturam. Sed neque termino temporis vitæ poteſt aliquis vel breuiſſimum tempus horæ excogitando adiicere, cur oportet ſuperflue de neceſſariis vitæ cogitare? BEDA. Illi ergo tegendi corporis curam relinquite, cuius videtis cura factum eſſe, vt tantæ ſtaturæ corpus habeatis. AVGVST. de queſt. euang. Cum autem de augenda corporis ſtatura loqueretur, dicit quòd minimum eſt, hoc ſcilicet Deo corpora operari. Lib. 2. q. 28.

Si ergo neque quod minimum eſt poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis?

h Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt. Non laborant neque nent. Dico autem vobis, quia nec Salomon in omni gloria ſua veſtiebatur, ſicut vnum ex iſtis. Si autem fœnum quod hodie eſt in agro, & cras in clibanum mittitur Deus ſic veſtit, quanto magis vos puſillæ fidei? Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in ſublime tolli. Hæc autem omnia gentes mundi quærunt. Pater autem veſter ſcit quoniã his indigetis. Verumtamen quęrite primum regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

G

I Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum. Vendite quæ poſsidetis & date eleemoſynam, facite vobis ſacculos

h ¶ CHRY. Sicut ſuperius dominus de alimentis monebat, ita & nunc monet de veſtitu dicens: {Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt, non laborant neq; nent, vt. ſ. ſibi faciant indumenta. Sicut autem ſupra, cum dñs dixit: Non ſeminant volatilia. non reprobauit ſementem, ſed ſuperfluam curam, ſic cum dixit: {Non laborant neque nent. non opus interemit, ſed cogitationem. EVSE. Siquis autem mortalium vult decorari precioſo veſtitu, videat oculate ꝙ Deus etiã vſque ad flores, qui ex terra oriuntur, multiplicem ſui ſapientiam propagans, ornauit hos diuerſis coloribus tenuibus membranis, florum murice & auro longe meliores tincturas accommodans, adeo ꝙ nec penes aliquem regem delicioſum: nec ẽt ipſum Salomonẽ qui apud antiquos tam in diuitiis q̃ in ſapiẽtia & in delitiis celeber fuit, tã præcioſum opus fuerit inuentũ vnde ſequitur, {Dico aũt vobis, quia nec Salomon in omni glo. ſua veſtie. ſicut vnum ex iſtis. CHRY. Non vtitur hic volatilium exemplo, cignum commemorans aut pauonẽ; ſed lilia: Vult enim vtrinque declarare hyperbolem, ſcilicet ab infirmitate rerum, quæ tãtum ſunt ſortitæ decorẽ & a præcio decoris, qui conceſſus eſt liliis, vnde poſtmodum non vocat ea lilia, ſed fœnum, cum ſubditur. {Si autem fœnum quod in agro eſt hodie, nec dicit Cras non entia. ſed ſubdit:} Sed cras in clibanum mittetur. neque dicit ſimpliciter: Deus veſtit, ſed dicit: {Deus ſic veſtit: quod multam habet expræſſionem, & ſubdit:} Quãto magis vos? quod eſt exprimentis præcioſitatem & prudentiam humani generis. Denique cum increpare deceret, vtitur & hic moderantia non infidelitatis: ſed paucitatis fidei, arguens cum ſubdit: Puſillæ fidei, ut per hoc magis excitet nos ad dictorum perſuaſionem, vt non ſolum non cogitemus de veſtibus: ſed nec affectemus veſtimentorum decorem. CIRIL. Sufficit enim prudentibus ſolius cauſa neceſſitatis aptum habere veſtitum, & ciborum modeſtiam non excedentem, quod ſatis eſt. Sufficiũt etiã ſanctis quæ ſunt in Chriſto ſpirituales delitiæ & ſubſequens gl̃a. AMBR. Non occioſum autẽ videtur, ꝙ flos vel homini confertur, vel certe plus pene q̃ hominib⁹ in Salomone præfertur ut præ claritate coloris angelorum cœleſtium gloriam putemus expreſſam, qui vere mũdi iſtius flores ſanctificationis aſpirant, qui nulla ſolicitudine præpediti, nullo vſu laboris exerciti, diuinæ in ſe liberalitatis gratiã, & cœleſtis ſeruant dona naturæ, vnde bene & hic veſtitus gloria ſua Salomon, & alibi coopertus oſtenditur ꝙ infirmitatem corporeæ

F naturæ velut virtute quadam mentis ad opertam operum gloriã veſtiebat. Angeli vero quorum natura diuinior expers manet iniuriæ corporalis recte licet maximo viro præferuntur, nec tamen in nobis miſericordia Dei deſperare debemus, quibus per reſurrectionis gratiam dominus ſimilem angelorum ſpeciem pollicetur. CYRIL. Abſonum autem erat diſcipulos debẽtes normam & exemplar cõuerſationis honeſtæ aliis tradere, in ea incidere, a quibus diſcedendum eſſe oportebat eos conſulere. Et ideo Dominus ſubdit: {Et vos nolite quærere quid mãducetis: aut quid bibatis.} In hoc etiam dominus conſuluit, non modicum ſtudio ſacrarum prædicationum, monens diſcipulos ſolicitudinem humanam abiicere. BEDA. Notandum tamen eſt quòd non ait: Nolite quærere, aut ſoliciti eſſe de cibo aut potu aut indumento, ſed quid manducetis aut bibatis, vbi mihi videntur argui qui ſpreto victu vel veſtitu communi lautiora ſibi vel auſteriora præ his cum quibus vitam ducunt, alimẽta vel indumenta requirunt. GRE. Niſſenus. Sed dicetur, aliqui obtinuerunt dominia: honores, & diuitias cum oraſſent: qualiter ergo prohibes nos talia orando quærere? Et quidẽ quòd omnia hæc ad diuinum conſilium pertineant, omnibus patet: hæc tamen a Deo conferuntur petentibus ut diſcentes Deum nos exaudire in minoribus petitionibus: eleuemur ad altiorem affectũ
H ſicut in pueris videmus, qui mox nati maternis adhærẽt vberib⁹, ſi vero pubuerit peruulus ſpernit mãmas, quærit aut monile aut aliquid talium, quibus oculus delectatur, poſtquam autem mens cum corpore creuerit, cedens cunctis puerilibus deſideriis, quærit a parentibus quæ conueniũt vitæ perfectæ. AVG. de Quæ. euan. Prohibita autem ſolicitudine de alimentis, conſequenter ne extollatur admonuit dicens: {Nolite in ſublime tolli.} Primo enim hoc ad neceſſitatem complendam homo quærit, cum autem his abundauerit incipit de talibus ſuperbire. Tale eſt hoc, ac ſi ſe vulneratus aliquis iactet, quia habeat multa emplaſtra in domo, cum hoc illi bonum eſſet, vt vulnera non haberet, & ne vno quidem indigeret emplaſtro. THEO. vel eleuationem nihil aliud vocat, quàm vagum mentis motum, aliàs aliud meditantis, & ex hoc ſalientis ad aliud & ſublimia cogitantis. BASIL. Et vt intelligas huius eleuationem, memento vanitatis propriæ iuuentutis, ſi quando manens ſolus cogitaſti de vita & promotionibus diſcurrens a principatu in principatum, amplexus es diuitias, ædificaſti palatia, amicis bene feciſti, vltus es inimicos. eſt autem peccatum talis abſtractio, intenta enim circa ſuperflua delectatio a veritate ſeducit. vnde conuenienter ſubdit: {Hæc enim omnia gentes mundi quærunt,} ſcilicet voluptatem, diuitias, & hmõi. GREG. Niſſenus. Adhibere enim ſolicitudinem rebus apparentibus proprium eſt eorum, qui nullam ſupponunt ſpem futuri ſeculi, neque mœtum iudicii. BASI. Sed de neceſſariis vitæ ſubdit: {Pater autem veſter ſcit, quoniam his indigetis. CHRY. Non dixit Deus, ſed Pater, vt ipſos ad maiorem promoueret fiduciam. Quis enim eſt pater qui patiatur neceſſaria filiis non miniſtrare? ſed & aliud adiicit. Non enim poteris dicere, quòd pater quidem eſt, ignorat tamen his nos indigere. nam qui naturam creauit, eius indigentiam nouit. AMBRO. Oſtendit autem conſequenter nec ad præſens, nec in reliquum fidelibus gratiam defuturam, ſi modo qui diuina deſiderant, terrena non quærant. Indecorum quippe eſt homines curare de cibo, qui militant pro regno. Nouit rex quemadmodum familiam ſuam paſcat, alat, & veſtiat. vnde ſequitur: {Verumtamen quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis. CHRY. Non mõ regnũ, ſed etiam opes Chriſtus pollicetur cum eo. Si enim nos a curis eos eripimus, qui prætermittentes ſua noſtrorum diligentiam habent, multo magis Deus. BEDA. Indicat enim aliud eſſe quod principaliter datur, aliud quod ſuperadditur, q. a nobis in intentione æternitas, in vſu vero temporalitas eſſe debet. Lib. 2. q. 19.

I K

i ¶ Poſtquam dñs temporalium curam a cordibus diſcipulorũ remouit, hic excludit ab eis timorem, ex quo ſuperflua cura procedit dicens: {Nolite timere puſillus grex. THEO. Puſillum gregem dominus vocat volentes diſcipulos eius fieri. vel quia in hoc ſeculo ſancti parui videntur cauſa voluntariæ paupertatis, vel quia ſuperantur a multitudine angelorum, qui incomparabiliter præcellunt, quæ noſtra ſunt. BEDA. Puſillum ẽt dñs gregẽ electorũ

A electorum nominat, vel ad comparationem maioris numeri reproborum, vel potius ob humilitatis deuotionem. CYRIL. Quare autem timere non debent, oſtendit ſubdens: {Quia compla. pa. ve. da. vo. regnum. q.d. Eum qui tam præcioſa largitur, qualiter pigebit erga vos clementiam exercere? Quàmuis enim hic grex paruus ſit & natura, & numero, & gloria: bonitas tamen patris cõceſsit & huic puſillo gregi cœleſtiũ ſpirituum ſortem. ſ. regnum cœlorum, ergo vt poſſideatis regnum cœlorum, opes terrenas contemnite. vnde ſubditur: {Vendite quæ poſſi. & da. eleæmoſynam.} BEDA. q.d. Nolite timere, ne propter regnum Dei militantibus huius vitæ neceſſaria deſint, quin etiam poſſeſſa
B propter eleæmoſynam vendite, quod tunc digne fit, quando qui ſemel pro domino ſuo omnibus ſpretis: nihilominus poſt hoc labore manuum operatur. vnde & victum tranſigere, & eleæmoſynam dare queat. CHRY. Non eſt enim peccatum, ꝙ eleæmoſyna nequeat abolere, antidotum eſt cuilibet conueniens vulneri. ſed & eleæmoſyna non ſolum in pecuniis fit: ſed & in rebus, dum aliquis alium protegit: dum medicus medetur, dum ſapiens conſulit. GREG. Nazan. Vereor autem, ne putes pietatis tibi neceſſitatem non eſſe, ſed arbitrium opinabar, & ipſe hoc, ſed terrẽt me hædi ad ſiniſtram ſtututi, non quia rapuerunt, ſed quia Chriſtum in egentibus non placarunt. CHRY. Nam ſine eleæmoſyna impoſſibile eſt regnum videre. Sicut enim fons ſi aquas in ſe cõtinuerit vitiatur, ſic & diuites cũ omnia penes ſe teneant. BASI.
C Sed quæret aliquis quid conſiderantem oportet vendere quæ poſſidentur? numquid tamquam eis naturaliter noxiis, vel propter tentationem accidentem animabus ab eis? Ad hoc dicendum eſt: primo quidem, quòd ſingulum eorũ quæ ſunt, ſi per ſeipſum malum exiſteret non eſſet creatura Dei: omnis enim creatura Dei bona. conſequenter autem, quia mandatum dominicum non docuit abiicere tamquàm mala quæ poſſidentur, ſed diſpenſare, dicens: {Et date eleæmoſynam.} CYRIL. Moleſtum autem forte eſt hoc mandatum diuitibus: ſanam tamen mentem habentib⁹ non eſt inutile. theſaurizant enim ſibi regnum cœleſte. vnde ſequitur: {Fa. vo. ſac. qui non veteraſcunt.} BEDA. Eleæmoſynas, videlicet operando, quarum merces in æternum maneat, vbi non hoc præceptum eſſe putandum eſt, vt nil pecuniæ reſeruetur a ſanctis vel ſuis, vel pauperum vſibus, cum & ipſe dominus, cui Angeli miniſtrabant loculos habuiſſe legatur a fidelibus oblata conſeruans, ſed ne Deo propter iſta ſeruiatur, & ob inopiæ timorem iuſtitia deſeratur. GREG. Niſſenus. Præcipit autem ſenſibiles terrenas opes ſurſum condere, quo virtus corruptiua non attingit. vnde ſubdit. {The. non defi. in cœ. quo fur non appro. neq; tinea corrumpit.} THEO. q.d. Hic {tinea demolitur,} non autem in cœlis. deinde quia tinea quædam non demolitur, addidit de fure: Aurum enim non demolitur tinea, ſed fur tollit. BEDA. Siue igitur hoc ſimpliciter accipiendum eſt, ꝙ pecunia ſeruata deficiat: data autem proximo perennem fructum conferat in cœlis, ſeu ita ꝙ theſaurus boni operis ſi commodi terreſtris occaſione condatur facile corruptus intereat, at ſi cœleſti ſolum intentione congeratur, non exterius hominum fauore, quaſi a fure qui deforis rapit non intus inani gloria quaſi a tinea quæ interius ſcindit valet maculari. GLO. Vel fures ſunt hæretici, & dæmones qui ad hoc intenti ſunt, vt ſpiritualibus, nos ſpolient, tinea quæ veſtes latenter rodit, inuidia eſt quæ ſtudium bonum lacerat, & compaſſionem vnitatis diſsipat. THEO. Porro, quia non omnia furto tolluntur, addit potiorem rationem, & nullam prorſus patientem inſtantiam dicens: {Vbi enim eſt the. ve. ibi & cor. ve. erit.} quaſi dicat. Eſto ꝙ nec tinea demoliatur, nec fur tollat, hoc ipſum quod eſt habere cor affixum theſauro ſepulto, & diuinum opus, ſcilicet animam terræ immergere quantum eſt dignum ſupplicio. EVSE. Nam quilibet homo naturaliter dependet ab eo erga quod ſtudet, illuc totum animum applicat, vbi totum commodum poſſidere putauit. Vnde ſiquis in rebus præſentis vitæ habeat totam mentem & intentionem, quam cor nominauit, in terrenis verſatur. Si vero mentem applicauerit ad cœleſtia, ibi mentem habebit, vt videatur ſolo corpore cum hoĩbus conuerſari: animo vero iã ſit aggreſſus manſiones cœleſtes. BEDA. Hoc aũt nõ ſolũ de pecunia, ſed de cũctis paſſionib⁹ ſentiendũ eſt. luxurioſi epulæ ſũnt theſauri, laſciui ludicra amatoris libido.

D E

qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cœlis. Quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Vbi enim theſaurus veſter eſt, ibi & cor veſtrum erit.

K Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris, & vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum, quando reuertatur a nuptiis, vt cum venerit & pulſauerit confeſtim aperient ei. Beati ſerui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quòd præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere,

k ¶ THEO. Poſtq̃ ſuũ diſcipulũ modeſtũ ſtatuit dñs: ſpolians eũ qualibet vitæ cura, & eleuatione: iã nunc ad miniſtrandum inducit dicens. {Sint lũbi veſtri præcincti} .i. ſemꝑ procliues ad exequendũ quędã oꝑa dñi nři. {Et lucernæ ardentes} .i. non ducatis vitã in tenebris, ſed aſsit vobis lux rõnis, oſtendens vobis agenda, & fugienda. Eſt.n. hic mundus nox: cincti vero lũbos ſunt qui practicam exequunt. nam talis eſt miniſtrantiũ habitus, quibus oportet adeſſe & lucernas ardentes .i. diſcretionis donũ, vt valeat dinoſcere practicus non ſolũ quid oporteat agere, ſed & qũo alioquin in ꝑcipitio ſuperbię hoĩes ruũt. Notandũ aũt, ꝙ primo iubet lũbos pręcingi: ſecundo lucernas ardere. nam primo quidẽ eſt operatio. deinde ſpeculatio, quæ eſt illuſtratio mẽtis. Ideo ſtudeam⁹ exercere virtutes, vt duas lucernas habeamus ardentes. ſ. conceptũ mentis iugiter in aĩa emicantẽ, quo nos illuſtramur, & doctrinam qua cæteros illuminamus. MAXI. Vel lucernas accenſas docet hře ꝑ orõnem, & contemplationẽ, & ſpũalem dilectionem. CYRIL. Vel ſubcingi ſignificat agilitatem, & promptitudinem ad ſuſtinenda mala intuitu diuini amoris. Lucernæ aũt accenſio ſignificat, vt non patiamur aliquos in tenebris ignorantiæ viuere. GRE. in Hom. vel aliter: Lũbos præcingimus cum carnis luxuriã ꝑ continentiam coarctamus. viris.n. luxuria in lumbis eſt: fœminis in vmbilico. a principali igitur ſexu lumborũ noĩe luxuria deſignatur. Sed quia minus eſt mala non agere, niſi etiam quiſque ſtudeat bonis operibus inſudare, additur. {Et lucernæ ardentes in manibus tenemus, cum ꝑ bona opera ꝓximi noſtris lucis exempla monſtramus. AVG. de Quæſt. Eua. Vel docet & lumbos præcingere propter continentiam ab amore rerum ſæcularium, & lucernas ardentes habere, vt hoc ipſum vero fine, & recta intentione fiat. GRE. in Hom. Sed ſi vtrumque horum agitur: reſtat vt quiſquis ille eſt totam ſpem ſuam in Redemptoris ſui aduentum conſtituat. vnde ſubditur. {Et vos ſimi. homi. expe. do. ſu. quando reuer. a nuptiis.} Ad nuptias quippe dñs abiit, quia aſcendens in cœlum: ſupernam ſibi multitudinem Angelorum nouus homo copulauit. THEO. Quotidie etiam in cœlis deſponſat ſanctorum animas, quas ei Paulus, vel alius ſimilis offert virginem caſtam. Redit aũt a nuptiis celebratis in cælis, forſan quidem vniuerſaliter in conſummationem totius, quando veniet de cœlo in gloria patris: forſan etiam ſingulis horis aſtans inopinatæ particulari vniuſcuiuſque conſummationi. CYRIL. Conſidera etiam ꝙ a nuptiis quaſi a ſolennitate venit, in qua ſemper exiſtit diuinitas: nihil enim poteſt incorruptibili naturæ inferre triſtitiam. GRE. Niſſenus. vel aliter conſummatis nuptis, & deſponſata ſibi eccleſia, & admiſſa ea in thalamum ſecretorum præſtolabantur Angeli reditum Regis ad naturalem beatitudinem, quibus ſimilem fieri decet noſtram vitam, vt ſicut illi ſine malitia conuerſantes parati fuerint dominicum regreſſum recipere, ſic & nos vigilantes ad obedientiam promptos nos faciamus cum aduenerit pulſans. Sequitur enim. {Vt cum venerit & pulſauerit, confeſtim aperiant illi. GREGORIVS in Homil. Venit quippe cum ad iudicium properat, pulſat vero cum iam per ægritudinis moleſtiam eſſe mortem vicinam deſignat, cui confeſtim aperimus: ſi hunc cum amore ſuſcipimus. Aperire enim iudici pulſanti non vult, qui exire de corpore trepidat, & eum quem contempſiſſe ſe meminit, videre iudicem formidat. Qui autem de ſua ſpe & operatione ſecurus eſt, pulſanti confeſtim aperit, quia cum tempus propinquæ mortis agnouerit, de gloria retributionis hilareſcit. vnde ſubditur. {Beati ſerui illi, quos cum venerit dominus inuenerit vigilantes. Vigilat qui ad aſpectum veri luminis mentis oculos apertos tenet, qui ſeruat operando quod credit, qui a ſe torporis & negligentiæ tenebras repellit. GREGORRIVS Niſſenus. Propter hãc igitur vigiliam obſeruandam ſupra dominus monuit, vt ſint lumbi præcincti, & lucernæ ardentes. lumen enim oppoſitum oculis pellit ſomnolentiãm oculorum. Lumbi etiam cingulo perſtricti reddunt corpus inſuſceptibile ſomni: nam qui præcinctus eſt caſtitate, & pura conſcientia illuſtratus perſeuerat inſomnis. CYRIL. Cum igitur dominus veniens ſuos inſomnes inuenerit, & præcinctos, cor illuminatum habentes: tunc eos promulgabit beatos. Sequitur enim: {Amen dico vobis, quia præcinget ſe.} Ex quo percipimus ꝙ ſimilia nobis retribuet, dum ſuccinctis ſe præcinget. ORI. Erit enim præcinctus iuſtitia circa lumbos ſuos ſecundum Iſaiam. GRE. Per quam præcingit ſe, ideſt ad retributionem ſe præparat. THEO. Vel præcinget ſe in eo ꝙ non totã vbertatem bonorum largit, ſed hanc cohibet ſm certam menſuram. Quis enim Deum capere poteſt quantus eſt? vnde Seraphin uelari dicuntur propter excellentiam diuini ſplẽdoris. Sequitur: {Et faciet illos diſcumbere .i. omnino requieſcere. Sicut enim diſcumbens totum corpus facit quieſcere. ſic in Ho. euã. 13. Lib. 2. q. 25.

ſuturo aduentu ſancti totaliter requieſcent. hic enim non habuerunt requiem corporis, illic vero ſimul cum animabus ſpiritualia corpora incorruptioné ſortita, plena gaudebunt quiete. CYR. Faciet igitur illos diſcumbere, quaſi feſſos refocillans, apponens ſpirituales delitias, & ſtatuens dapſilem donorum ſuorum menſam. DIONY. in Epiſtola ad Tytum: Diſcubitũ enim opinamur quieté a multis laboribus, & vitã ſine læſione, & couerſationem diuinam in lumine, & regione viuentiũ vniuerſo ſancto affectu adimpletã, & copioſam donationem omnium donorum ſecundum quam lætitia adimplentur. hoc eſt enim, ꝙ Ieſus faciet eos recumbere dans eis perpetuam quietem, & diſtribuens eis bonorum multitudinem. vnde ſequit: { Et tranſiens mini. illis. THEO. Quaſi vicem æqualem eis reddens, vt ſicut ipſi miniſtrauerũt ei: ita & ipſe eis miniſtret. GRE. in Hom. Tranſiens vero dictum eſt cum de iudicio ad regnum redit, vel dominus nobis poſt iudicium tranſit, qui ab humanitatis forma in diuinitatis ſuæ contemplationem nos eleuat. CYRIL. Nouit autem dominus lubricum fragilitatis humanæ ad peccandum. ſed quoniam bonus eſt, deſperare non ſinit, ſed magis miſeretur, & dat nobis pœnitẽtiam in ſalutis antidotum. & ideo ſubdit. { Etſi venerit in ſecunda vigi. & ſi in tertia vigi. ve. & ita inue. beati ſunt ſerui illi. Diuidunt enim excubantes in mœniis ciuitatum & hoſtium ſeruantes aggreſſus, noctem in tres, aut quatuor vigilias. H GREGO. in Hom. Prima ergo vigilia primæuum tempus eſt vitæ noſtræ, ideſt pueritia: ſecunda adoleſentia, vel iuuentus: tertia autem ſenectus accipitur. Qui ergo vigilare in prima vigilia noluit, cuſtodiat in ſecundam. Et qui in ſecunda noluit, tertiæ vigiliæ remedia non amittat, vt qui conuerti in pueritia neglexit ſaltem in tempore iuuentutis, vel in ſenectute reſipiſcat. CYRIL. de prima tamen vigilia mentionem non facit, quia pueritia non punitur a Deo, ſed veniam meretur. Secunda vero, & tertia ætas, debet obedientiam Deo, & vitam honeſtam ducere ad voluntatem ipſius. GRAECVS. Vel ad primam vigiliam pertinent diligentius viuentes quaſi primum gradum ſortiti. ad ſecundam vero mediæ conuerſationis menſuram tenentes. ad tertiam vero qui ſunt infra hos, & idem de quarta putandum eſt, etſi contingat de quinta. Diuerſæ enim ſunt conuerſationum menſuræ, & bonus remunerator metitur vnicuique quod dignum eſt. I THEO. Vel quia vigiliæ ſunt horæ noctis prouocantes ſoporem hominibus, intelligas etiam in vita noſtra eſſe quaſdam horas, quæ faciunt nos beatos ſi inſomnes reperti fuerimus. Rapuit tibi aliquis facultates, defuncti ſunt tibi filii, accuſatus es, ſed ſi in his temporibus non feceris contra dei mandata quicquam, vigilantem te inueniet in ſecunda, & tertia vigilia, ideſt in tempore malo pernicioſum ſomnum animabus lentis inferentem. GRE. in Hom. ad excutiendam vero noſtræ mentis deſidiam etiam exteriora damna per ſimilitudinem ad medium deducuntur. nam ſubditur. { Hoc autem ſcito, quoniam ſi ſci. paterſa. qua hora fur ve. vigi. vti. & non ſine. perſo. domum ſuam. THEO. Quidam hunc furem intelligunt eſſe diabolum: domum animam: patrẽfamilias hominem: non tamen videtur hæc acceptio conſonare ſequentibus. aduentus enim domini comparatur huic furi tamquàm ex inopinato proueniens ſecundum illud Apoſtoli: Dies domini ſicut fur: ita in nocte veniet. vnde & hic ſubditur. { Et vos eſto. para. quia qua ho. non pu. fi. ho. veniet. GRE. in Hom. vel K aliter. Neſciente patrefamilias fur domum perfodit, quia dum a ſui cuſtodia ſpiritus dormit, improuiſa mors veniens carnis noſtræ habitaculum irrumpit, furi autem reſiſteret ſi vigilaret, quia aduentus iudicis, qui occulte animam capit, præcauens ei pœnitendo occurreret, ne impœnitens periret. Horam vero vltimam dominus iccirco nobis voluit eſſe incognitam, vt dum illam præuidere non poſſumus: ad illam ſine intermiſſione præparemur.

l ¶ THEO. Petrus cui iam commiſſa eccleſia fuerat quaſi omnium curam gerens, inquirit, vtrum ad omnes dominus parabolã protuliſſet. vnde dicitur. { Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis parabolam hanc, an ad omnes? } BEDA. Duo dominus in præmiſſa parabola mouerat, & ſe videlicet ſubito venturum, & illum eos paratos expectare debere. Sed de quo horum, an de vtroque Petrus interrogauerit, quouſque ſibi, ſociiſque ſuis cõparauerit, cum ait: { Ad nos dicis: an ad omnes } Non facile patet. Et quidem in eo, ꝙ ait: { Nos, } & { Omnes. } non alios quàm Apoſtolos, Apoſtolorumque ſimiles, & cæteros fideles, vel Chriſtianos, & infideles, vel eos qui viritim, ideſt ſigillatim morientes, ſui iudicis aduentum nolentes, volenteſque ſuſcipiunt, & eos qui in vniuerſali iudicio viui ſunt in carne reperiendi ſignificare putandum eſt. Mirum eſt autem ſi Petrus dubitauit, vel omnibus ſobrie, & pie, & iuſte viuendũ expectantibus beatam ſpem, uel inopinatum ſingulorum, & omnium futurum eſſe iudicium. unde reſtat intelligi his, ſcilicet duobus iam bene cognitis ea quæ neſcire poterat quæſiſſe, videlicet ſi ſublimia illa vitæ cœleſtis inſtituta, quibus poſſeſſa vendere ſacculos, qui non ueteraſcerent facere, lumbis præcinctis, lucerniſque ardẽtibus uigilare præceperat, ad Apoſtolos ſolum, ſimileſque eorum, aut ad omnes qui ſaluandi ſunt pertineant. CYIL. Validam autem mentem habentibus conueniunt ardua, & excellentia mandatorum ſanctorum. his uero qui nondum ad hanc uirtutem attigerunt, conueniunt ea, a quibus omnis facultas excluditur. unde dominus exemplo manifeſtiſſimo utitur: oſtendens mandatum præmiſſum conuenire his qui admiſſi ſunt in gradum diſcipulorum. Sequitur enim: { Dixit autem dominus: Quiſputas eſt fidelis diſpenſator? AMBRO. uel aliter: Superioris quidem in omnes præcepti forma eſt generalis: uerum ſeries ſequentis exẽpli diſpenſatoribus: hoc eſt ſacerdotibus uidetur eſſe propoſita. unde ſequitur: { Dixit autem dominus: Quiſputas eſt fidelis diſpenſator & prudens quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, ut det illi in tempore tritici menſuram?. THEO. q. d. Prædicta parabola communiter omnes fideles attingit, ſed quid uobis Apoſtolis, & doctoribus cõueniat, audiatis. Quæro enim, quis diſpenſator inueniatur in ſe habens fidelitatem, & prudentiam. ſicut. n. in diſpenſationibus facultatum, ſiue aliquis incautus ſit fidelis domino exiſtens, ſiue etiam prudens ſit & infidelis, diſpereunt res domini, ſic & in rebus diuinis opus eſt fidelitate & prudentia. noui enim multos Deum colentes & fideles, quia uero non poterant prudenter eccleſiaſtica tractare negocia, non ſolum poſſeſſiones, ſed etiam animas deſtruebãt, utentes in peccatores indiſcreta uirtute, per immoderata pœnitentiæ mandata, uel importunam manſuetudinem. CHRYSOSTOMVS. Quærit autem hic dominus non quaſi fidelem, & prudentem diſpenſatoré ignorans, ſed uolens innuere raritatem rei, & huiuſmodi præſulatus magnitudinem. THEO. Quiſquis ergo fidelis fuerit inuentus & prudens, præſideat familiæ domini, ut ſingulis temporibus det tritici menſuram, uel ſermonem doctrinæ, quo paſcantur animæ, uel operum exemplum, quo uita informetur. AVG. de Quæſtio. Euange. Lib. 2. c. 27. Tom. 4. Menſuram autem dicit propter modum capacitatis quorumcumque audientium. ISIDO. Additum eſt etiam in tempore, quòd beneficium non ſuo tempore datum redditur caſſum, & nomen beneficii perdit. Idem eſt panis eſurienti quidem appetibilis: ſatiato autem non multum. De huius autem ſerui diſpenſatoris præmio ſubdit, dicens. { Beatus ille ſeruus, quẽ cum uenerit dominus, inuenerit ſic facientem. } BASI. Non dicit agentem a caſu, ſed ſic facientem. non enim uincere ſolum conuenit, ſed etiam certare ligitime. hoc auté eſt ſic ſingula exequi, ſicut recipimus in mandatis. CIRIL. Sic ergo fidelis ſeruus & prudens opportuno tempore diſtribuens prudenter cibaria famulis, hoc eſt ſpirituales eſcas beatus erit, iuxta dictum Saluatoris: in hoc, ſcilicet quòd obtinebit adhuc maiora, & merebitur præmia familiaribus debita. unde ſequitur. { Vere dico uobis, quia ſuper omnia quæ poſſidet conſtituet illum. BEDA. Quanta enim inter bonos auditores, & bonos doctores eſt meritorum diſtantia, tanta eſt etiam præmiorum, hos enim adueniens cum uigilontes inuenerit faciet diſcumbere, illos autem cum fideliter, prudenterque diſpenſantes inuenerit, ſuper omnia quæ poſſidet conſtituet, ideſt ſuper omnia cœleſtis regni gaudia. non utique ut horum ſoli dominium teneant, ſed ut eorum abundantius cæteris ſanctis æterna poſſeſſione fruantur. THEO. Vel { ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. } non ſolum ſuper ſuam familiam, ſed ut tam terrena, quàm cœleſtia ei obediant, qualis fuit Ieſus Naue & Helias: alter ſoli: alter nubibus mandans, & omnes ſancti, quaſi Dei amici rebus Dei utuntur. Quicumque etiam uitam uirtuoſe peragit, & ſeruos ſuos, ideſt iram & concupiſcentiam recte diſpoſuit: exhibens temporibus ſingulis menſuram frumenti: iræ quidem, ut aſficiatur in habentes odio Deum. concupiſcentiæ vero vt neceſſario vtatur carnis prouiſione, ordinans eam in Deum. Talis, inquam, conſtituetur ſuper omnia quæ poſſidet dominus: dignus omnia per ſpeculatiuum intellectum intueri. CHRY. Dominus autem non ſolum ex honore bonis reſeruato, ſed ex minis pœnæ in malos corrigit auditorem. vnde ſequitur. { Quòd ſi dixerit ſeru⁹ ille in corde ſuo, moram facit dominus meus venire. } BEDA. Nota inter vitia ſerui mali aſcriptum, quòd tardum domini ſui reditum putauerit. Non autem inter boni virtutes annumeratum, quòd hunc citũ ſperauerit, ſed tantũ fideliter miniſtrauerit. Nil ergo melius eſt, quàm vt patienter ſuſtineamus ignorare quod ſciri nõ poteſt, ſed tantum laboremus, vt idonei inueniamur. THEO. Ex eo autem, quòd non conſideratur hora finis multa peccata eueniunt. nam ſi cogitaremus dominum venire, & præſto eſſe terminum vitæ noſtræ, minus vtique peccaremus. vnde ſequitur. { Et cœperit percutere pueros, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari. } BEDA. In hoc ſeruo cunctorum præſulum malorum narratur damnatio, qui neglecto domini timore: non modo ipſi luxuriæ vacant, ſed etiam ſubditos iniuriis ſtimulant, quàmuis & typice poſſit intelligi pueros, & ancillas percutere: corda infirmorũ prauo exemplo vitiare. Edere autem, bibere, & inebriari facinoribus, & ſæculi illecebris, quæ hominem dementant occupari, de eius au C tem pœna ſubditur. { Veniet dominus ſerui illius die, qua nõ ſperat, } ſcilicet iudicii, vel mortis. { Et diuidet eum. } BASI. Non quidem diuidetur corpus, vt hoc quidem exponatur tormentis; illud vero dimittatur. nam fabuloſum eſt hoc neque iuſti iudicii cum deliquerit totum dimidium pati pœnam, nec anima ſecatur tota criminoſam conſcientiam poſſidens. & cum corpore mala cooperans, ſed diuiſio eius eſt perpetua alienatio animæ a ſpiritu. Nunc enim etſi non ſit gratia ſpiritus indignis: videtur tamen vtcumque ad eſſe conuerſionem eorum expectans ad ſalutem: tunc vero totaliter amputabitur ab anima. Spiritus ergo ſanctus & brauium eſt iuſtorum, & prima condemnatio peccatorum, quoniam eum indigni amittent. BEDA. Vel diuidet eum a fidelium conſortio ſegregando, & eis qui numquàm ad fidem pertinuerant ſociando. vnde ſequitur. { Partemque eius cum infidelibus ponet. } quia qui ſuorum & domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior, vt ait Apoſtolus. THEO. Recte etiã D infidelis diſpenſator cum infidelibus partem accipiet, quia vera caruit fide.

& tranſiens miniſtrabit illis. Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi. Hoc autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuã. Et vos eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. G

l Ait aũt ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an & ad omnes? Dixit autem dominus: Quiſputas eſt fidelis diſpenſator, & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, vt det illi in tempore tritici menſuram? Beatus ille ſeruus, quem cum venerit dominus: inuenerit ita facientem. Vere dico vobis. quoniam ſuper omnia quæ poſsidet, conſtituet illum. Quòd ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo. moram facit dominus meus venire, & cœperit percutere pueros, & ancillas. & edere, & bibere, & inebriari, & veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua neſcit, & diuidet eum, partemq; eius cum infidelibus ponet.

m Ille autem ſeruus qui cognouit voluntatem domini ſui, & B non ſe præparauit, & non fecit ſecundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis, qui autem non cognouit & fecit digna, plagis vapulabit paucis. Omni autem cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo, & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.

n Ignem veni mittere in terrã, & quid volo, niſi vt accendatur? Baptiſmo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor vſque dum perficiatur? Putatis, quia pacem veni mittere

m THEO. Hic nobis dominus maius aliquid, & terribilius oſtendit. non enim ſolum diſpenſator infidelis accepta priuabitur gratia, vt nihil eum iuuet ad vitandum ſupplicia, ſed magis fiet ei damnationis cauſa dignitatis immenſitas. vnde dicitur. Ille autem ſeruus, qui cognouit voluntatem domini ſui, & non fecit ſecundum voluntaté eius, plagis vapulabit multis. CHRY. Non enim ſimiliter in omnibus omnia iudicantur, ſed maior cognitio fit maioris pœnæ materia. vnde Sacerdos eadem peccans cum populo, multa grauiora patietur. CYRIL. Homo enim perſpicax qui turpioribus ſuam voluntatem inclinauit, inexcuſabile peccatum commiſit, quaſi propter malitiam recedens a domini voluntate, ſed homo ruſticanus rationabilius implorabit veniam vindicantis. vnde ſubditur. { Qui au. non co. & fæ. dig. pla. vapu. paucis. } THEO. Hic obiiciunt aliqui: merito punitur qui E ſciens voluntatem domini non ꝓſequitur. Sed cur punitur ignorans? quia cum ipſe ſcire potuiſſet, noluit, ſed pigritans ipſe fuit ignorantiæ ſuæ cauſa. BASI. Sed dices: ſi hic quidem multa ſuſtinet verbera: hic autem pauca, qualiter dicunt quidam, quòd non imponit finem ſuppliciis? Sed ſciendum eſt, ꝙ hoc quod hic dicitur, non numerum pœnarum, ſed differentiam indicat. poteſt enim aliquis eſſe dignus inextinguibili flamma, vel remiſſiori, vel intenſiori, & indeficiente verme, vel mitius torquente, vel fortius. THEO. Oſtenditur autem conſequenter quare doctoribus, & ſcientibus intenſior pœna debeatur, cum dicitur. { Omni au. cui mul. da. eſt, mul. que. ab eo, & cui cõmen. mul. plus pe. ab eo. } Datur quidem doctoribus gratia faciendi miracula, ſed commẽdatur eis ſermonis, & doctrinæ gratia, ſed in dato quidem nõ dicit aliquid plus petendum, ſed in commendato, ſiue depoſito: nam gratia verbi incremento eget, & a doctore requiritur amplius: non enim decet eum torpere, ſed augere verbi talentum. BEDA, vel aliter: A Multum ſæpe datur etiam quibuſdam priuatis, quibus etiam cognitio dominicæ voluntatis, & exequendi quæ cognoſcunt facultas impenditur. Multum autem commendatur illi, cui cum ſua ſalute dominici quoque gregis paſcendi cura committitur, maiori ergo gratia donatos ſi deliquerint, maior vindicta ſequetur. Mitiſſima autem omnium pœna erit eorũ qui præter peccatum quod originaliter traxerunt nullum inſuper addiderunt, & in cæteris qui addiderunt tanto quilibet ibi tolerabiliorem habebit dãnationẽ, quãto hic minorem habuit iniquitatem.

n ¶ AMBRO. Diſpenſatoribus, ideſt Sacerdotibus præmiſſa videntur eſſe ꝓpoſita, quòd ſciant ſibi grauẽ in futurum pœnam eſſe ſubeundam: ſi familiam domini gubernare neglexerint. ſed quia exiguus eſt profectus mœtu ſupplicii ab errore reuocari: ideo dominus ad quærendam cupiditatem diuinitatis inflammat dicens: { Ignem veni mittere in terram. Non vtique illum conſumptorem bonorum, ſed bonæ voluntatis auctorem, qui aurea dominicæ domus vaſa meliorat: fœnum vero conſumit, & ſtipulam. CYRIL. Mos eſt autem ſacræ ſcripturæ ignem quãdoque dicere ſacros & diuinos ſermones. Sicut enim qui aurum & argentum purgare nouerunt, per ignem conſumunt eorum ſordiciem: ſic Saluator per euangelica documenta in virtute ſpiritus abſtergit intellectum eorum qui credunt in eum. Hic eſt igitur ignis ſalubris & vtilis, quo habitatores terræ frigidi quodammodo, & extincti propter peccatũ incaleſcunt ad pietatis vitam. CHRY. Terram enim ad præſens vocat, non eam quam pedibus terimus, ſed plaſmatam manibus eius, ſcilicet hominem, cui dominus ignem ingerit ad conſumptionem peccatorum, & innouationem animarum. TITVS: Eſt autem intelligendum eum de cœlo veniſſe: non enim ſi de terra veniſſet, in terram diceret: { Ignem veni mittere in terram. CYRIL. Huius autem ignis dominus accelerabat incendium. vnde ſequitur. { Et quid volo, niſi vt accendatur? } Credebant enim iam quidam ex Iſrael, quorum exordium fuerant venerandi diſcipuli: ſed ignis ſemel in Iudæa accẽſus totum orbem occupare debebat, conſummata tamen paſſionis eius diſpenſatione. vnde ſequitur. { Baptiſma autem habeo baptizari. Nam ante venerabilem crucem, & eius reſurrectionem a mortuis: in ſola Iudæa fiebat mentio prædicationis, & miraculorum ipſius. poſtquàm autem principem vitæ inſanientes occiderunt, tunc Apoſtolis præcepit dicens: Euntes, docete omnes gentes. GREGORIVS ſuper Ezechielem, vel Hom. 2. aliter: Ignis in terram mittitur, cum per ardorem ſancti ſpiritus afflata, terrena mens a carnalibus ſuis deſideriis crematur: ſuccenſa autem ſpirituali amore, malum quod fecit plangit, & ſic terra ardet, quando accuſante ſe conſcientia, cor peccatoris in dolore penitentiæ crematur. BEDA. Addit autem: { Baptiſmo habeo baptizari, } ideſt ſanguinis proprii tinctione prius habeo perfundi, & ſic corda credentium igne inflammari. AMBROSIVS: Tanta autem eſt domini dignatio, vt infundendæ nobis deuotionis, & conſummandæ perfectionis in nobis, & maturandæ pro nobis paſſionis ſtudium ſibi ineſſe teſtetur. vnde ſequitur. { Et quomodo coarctor vſque dum perficiatur? } Quidam codices habent: { Et coangor, } ideſt contriſtor. Cum enim in ſe nihil habet quod doleret, noſtris tamen angebatur erumnis, & tempore mortis meſtitiam prætendebat, quam non ex mætu mortis ſuæ, ſed ex mora noſtræ redemptionis aſſumpſerat. Qui enim vſque ad perfectionem angitur de perfectione ſecurus eſt, quia eum conditio corporalis affectus, non formido mortis offendit. nam qui corpus ſuſcepit, omnia debuit ſubire, quæ corporis ſunt, vt eſuriret, ſitiret, angeretur, & contriſtaretur. diuinitas autem per hos affectus neſcit commutari. Simul etiam oſtendit, quòd in certamine paſſionis mors corporis, abſolutio anxietudinis, non coaceruatiua ſit doloris. BEDA. Quomodo autem poſt baptiſma ſuæ paſſionis, poſt ignis ſpiritualis aduentum terra ſit arſura, declarat ſubdens. { Putatis quia pacem veni dare in terram? non, dico vobis, ſed ſepationem. } CYRILLVS: Quid dicis domine? Non veniſti pacem daturus, qui factus es nobis pax, pacificans per crucem cæleſtia, & terreſtria? qui dixiſti: Pacem meam do vobis? Sed manifeſtum eſt, quòd vtilis quidem eſt pax: quandoque autem damnoſa,

& ſeparans ab amore diuino, per quam.ſ.conſentitur his, qui a Deo diſſident,& ob hoc fœdera terrena docuit vitare fideles. vnde ſequitur:{ Erunt enim quinque ex hoc in domo vna diuiſi:tres in duos,& duo in tres diuidentur,pater in filium. AMBRO. Cum ſex perſonarum videatur facta ſubiectio patris & filii, matris & filiæ, ſocrus & nurus: quinque tamen ſunt, quia eadem mater, ꝙ ſocrus accipi poteſt, quæ enim eſt mater filii: ſocrus eius vxoris eſt.

in terram? Non dico vobis, ſed ſeparationẽ. Erunt enim ex hoc quinque in domo vna diuiſi, tres in duos, & duo in tres diuidentur, pater in filium, & filius in patrem ſuum: mater in filiam, & filia in matrem: ſocrus in nurum ſuam, & nurus in ſocrum ſuam.
o Dicebat autem ad turbas: Cũ videritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis, nymbus ve-

CHRY. Per hoc autem futurum euẽtum protulit. Cõtingebat enim in eadem domo aliquem eſſe fidelem, cuius pater vellet eum ad infidelitatem protrahere, ſed intantum præualuit virtus doctrinæ Chriſti, vt filii patres dimitterent, matreſque filiæ, & liberos parentes. Libuit enim fideles Chriſti, non ſolum contemnere propria, ſed & cuncta ſimul pati, dummodo cultu fidei non careant. Si autem purus homo eſſet, vnde ſuppeteret ei hoc poſſe meditari, quòd a patribus plus amaretur ꝙ filii, & a filiis pluſquàm patres, & a viris pluſꝙ coniuges: & hoc non in vna domo, aut centum, ſed vbique terrarum. & non ſolum hoc prædixit, ſed etiam opere cõſummauit. AMBROSIVS. Myſtica autem interpretatione domus vna, homo vnus eſt. Duos autem legimus frequenter, animam & corpus, quòd ſi duobus conuenerit: efficit vtraque vnũ, aliud eſt quod ſeruit, aliud cui ſubiicitur. Tres autem animæ affectiones ſunt, vna rationabilis, alia concupiſcibilis, tertia iraſcibilis. Duo ergo in tres, & tres in duo diuiduntur. Etenim per aduentum Chriſti homo qui erat irrationabilis, rõnabilis factus eſt. Eramus carnales terreni: miſit Deus ſpiritum ſuum in corda noſtra, facti ſumus filii ſpirituales. Poſſumus etiam dicere, quòd in hac domo ſunt alii quinque, ideſt odor, tactus, guſtus, viſus, & auditus. Si ergo ſecundum ea quæ audimus, aut legimus ſenſu viſus, atque auditus excludamus ſuperfluas voluptates corporis, quæ guſtu, tactuque & odore percipiuntur: duo in tres diuidimus, eo quòd mentis habitus vitiorum non capiatur illecebris, aut ſi quinque ſenſus acceperimus corporales: vitia iam corporis, & peccata ſe ſeparant. Poſſunt etiam caro videri, atque anima ab odore, tactu, guſtuque luxuriæ ſeparata, fortior enim rationis ſexus velut viriles fertur affectus: hæc molliorem ſtudet tenere rationem. Ex his itaque diuerſarum cupiditatum motus inoleuit. ſed vbi in ſe anima redit degeneres abiurat hæredes. Caro quippe cupiditatibus ſuis, quas ſibi ipſa generauit, tamquàm ſentibus mundi doluit eſſe confixam. Sed velut corporis quædam, atquæ animæ nurus voluptas motui prauæ cupiditatis inubit. Ergo quàmdiu manſit in vna domo conſpirantibus vitijs indiuidua conſenſio, nulla videbatur eſſe diuiſio. vbi vero Chriſtus ignẽ quo delicta cordis exureret, vel gladium, quo ſecreta penetrantur miſit in terras: tunc caro, atque anima regenerationis innouata miſteriis, copulam poſteritatis eliminat, vt diuidantur parentes in filios, dum intemperans motus intemperantiam abdicat, & anima declinat in conſortium culpæ. Filii quoque in parentes diuiduntur, dum renouati homines vitia vetuſta declinant, voluptateſque *adoleſcentior ſerioſæ domus refugit diſciplinam.* BEDA. vel aliter: Per tres ſignificantur, qui fidem Trinitatis habent; per duo infideles, qui a fidei vnitate diſſentiunt. Pater autem diabolus eſt, cuius filii imitando eramus: ſed poſtquàm venit ignis ille cœleſtis, nos ab inuicem ſeparauit, & oſtendit alterum patrem, qui eſt in cęlis. Mater Synagoga, filia eſt Eccleſia primitiua, quæ & eamdem, de qua genus ducit Synagogam K fidei perſecutricem ſuſtinuit, & ipſa eidem Synagogæ fidei veritate contradixit. ſocrus Synagoga, nurus eccleſia de gentibus, quia ſponſus Eccleſiæ Chriſtus filius eſt Synagogæ ſecundum carnem. Synagoga ergo in nurum, & in filiam eſt diuiſa, quæ credentes de vtroque populo perſequitur, ſed & ille in ſocrum, & in matrem ſunt diuiſæ, quia volunt carnalem circuncisionem ſuſcipere.

o ¶ THEO. Cum de prædicatione diſceptaſſet, & eam nominaſſet gladium: poterant audientes turbari, neſcientes quid diceret: & ideo dominus ſubdit, quòd ſicut aereas diſpoſitiones per quædam ſigna cognoſcunt, ſic deberẽt eius aduentum cognoſcere, & hoc eſt quod dicit: { Cum videritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis: Nymbus venit, & ita fit. & cum auſtrum flantem: dicitis, quia æſtus erit: & ita fit. quaſi dicat. Verba mea, & opera mea me indicant contrarium vobis, poteſtis igitur coniectare, quia non veni pacem dare, ſed imbrem, & turbi-

F nem. Ego enim ſum nubes, & venio ab occaſu, ideſt ab humana natura pridem multa induta peccatorum caligine. Veni etiam ponere ignem, ideſt æſtum incitare. Sum enim auſter ventus calidus, & oppoſitus boreali frigiditati. BEDA: Vel qui ex elementorum immutatione ſtatum aurarum, quia voluerunt, facillime pnoſcere potuerunt.

nit, & ita fit. & cum auſtrum flãtẽ: dicitis, quia æſtus erit, & ita fit. Hypocritę, faciẽ cœli & terræ noſtis probare. hoc autem tẽpus quomodo nõ pbatis? Quid autem & a vobiſipſis non iudicatis, quod iuſtum eſt?
p Cum autem vadis cum aduerſario tuo ad principem, in G via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te apud

Poſſent etiam ſi vellent tempus aduentus domini, ex dictis intelligere Prophetarum. CYRILL. Prophetæ enim multiphariæ prænunciauerunt Chriſti myſterium. Dicebat ergo ſi prudẽtes eſſent, ad futura proſpectum intendere, nec ignorare futuras tempeſtates poſt vitam præſentem valerent. erit enim ventus, & pluuia, & ſupplicium futurum per ignem, & hoc ſignificatur, cum dicitur. { Nymbus venit. } decebat etiam ſalutis tempus non ignorare, ſcilicet aduentum Saluatoris, per quem perfecta pietas intrauit mundum. Et hoc ſignificatur, cum dicitur. { Dicitis, quia æſtus erit. } vnde in eorum repræhenſione ſubditur. { Hypocritæ, faciem cęli & terræ noſtis probare. hoc autem tempus quomodo non probatis? } BASI. Eſt autem notandum, quòd neceſſariæ ſunt humanæ vitæ ſiderum coniecturæ, dummodo quis vltra menſuram nõ perquirat eorum indicia. Eſt enim nonnulla de pluuis futuris percipere. pluraquoque de æſtibus & impetu ventorum, vel particularibus, vel vniuerſalibus, vel violentis, vel læuibus. Quanta vero commoditas ex eorum coniectura vitæ præſtetur, quis neſcit? Intereſt enim nautæ pronoſticari procellarum pericula, viatori mutationem aeris, colono fructuum copiam. BEDA. Sed ne aliqui de turba ſe propheticæ lectionis ignaros temporum curſus probare non poſſe cauſarentur, vigilanter adiungit. { Quid autem & a vobis ipſis non iudicatis quod iuſtum eſt? } Oſtendẽs eos etſi literas neſciant, naturali tamen ingenio poſſe dinoſcere eum, qui opera fecit, qui nullus alius feciſſet ſupra hominem & Deum eſſe. vnde poſt huius ſæculi iniuſtitias, iuſtum Creatoris iudicium eſſe venturum. ORIGE. Niſi autem eſſet nobis na *tura inſitum id quod iuſtum eſt iudicare: numquàm Saluator* hoc diceret.

Homi. 6.

Hom. 35.

p ¶ THEO. Poſtquàm oſtendit dominus laudabilem diſcordiam, ex hinc docet laudabilem *pacem, cum dicit.* { Cum autem vadis cum aduerſario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, } quaſi dicat, cum trahit te aduerſarius ad iudicium, da operam, ideſt omnibus modis excogites, vt abſoluaris ab illo. Vel { da operam, } ideſt etſi nihil habeas, mutuum accipe, vt abſoluaris ab illo, ne te coram iudice conueniat. vnde ſequitur. { Ne forte trahat te apud iudicem, & iudex tradet exactori, & exactor mittat te in carcerem. CYRILLVS: In quo anguſtias patieris donec etiam nouiſſimum aſſem exigent. Et hoc eſt quod ſubdit. { Dico tibi, non exibis inde, donec etiam nouiſ*ſimum minutum reddas.* CHRYSOSTOMVS: Videtur mihi de præſentibus iudicibus dicere, & de itinere ad præſens iudicium. & de carcere huius mundi, per hæc enim quæ apparent, & in promptu ſunt, irrationabiles homines ſe corrigere conſueuerunt: frequenter enim non ſolum ex futuris bonis, vel malis commonet, ſed etiam ex præſentibus propter groſſiores auditores. AMBROSIVS: Vel aduerſarius noſter diabolus eſt, qui ſerit illecebras delictorum, vt habeat in ſupplicio participes. quos habuit in errore conſortes. Aduerſarius etiam nobis eſt omnis vitiorum vſus. Denique aduerſaria eſt nobis mala conſcientia, quæ nos & hic afficit, & in futurum accuſabit, & prodet. Demus igitur operam, vt dum in hoc ſumus vitæ curriculo conſtituti, tamquàm a malo aduerſario: ita ab improbo liberemur actu, ne dum imus cum aduerſario ad magiſtratum, in via noſtrum condemnet errorem. Quis autem eſt magiſtratus, niſi penes quem omnis poteſtas eſt? Hic autem magiſtratus tradit reum iudici, ei ſcilicet cui viuorum, & mortuorum tribuit poteſtatem ſcilicet Ieſu Chriſto, per quem occulta redarguuntur, & improbi operis pœna mandatur. Ipſe exactori tradit, & in carcerem mittit. dicit enim: Tollite & mittite illum in tenebras exteriores, & exactores ſuos monſtrat eſſe angelos; de quibus dicit: Exibunt angeli & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. Sed ſubditur: { Dico tibi, non exies donec etiam nouiſſimum minutum reddas. } Si enim qui pecuniam ſoluunt non prius euacuant fœnoris nomen, quàm totius ſortis vſque ad minimũ quocumque ſolutionis

ſolutionis genere quantitas vniuerſa ſoluat, ſic cõpenſatione charitatis actuumque reliquorum, vel ſatisfactione quacumq; pctĩ pęna diſſoluit. ORI. vel aliter: Quatuor pſonas hic ponit, aduerſarii, principis, exactoris, & iudicis. apud Matthæũ vero pſona pterniſſa eſt principis, & pro exactore miniſter incertus. Diſcrepãt ẽt, ꝙ ille quadrantẽ, iſte minutũ poſuit: vterque autem dixit nouiſſimũ. Cunctis aũt hoibus duos angelos adeſſe legimus, malũ qui aduerſa exhortatur, bonum qui optima pſuadet. Ille autẽ aduerſarius noſter quotienſcũque peccamus exultat, ſciens qm̃ habet poteſtatem apud principem ſæculi huius, q ſe miſerat exultandi, & gloriandi.

Hom. 35.

iudicem. & iudex tradat te exactori. & exactor mittat te in carcerem. Dico tibi non exies inde, donec etiam nouiſsimum minutum reddas.

CAP. XIII.

ADerant autem quidam ipſo in tempore nunciãtes illi de Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſacrificiis eorum. Et reſpondens dixit illis: Putatis ꝙ hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia paſsi

In græco autem cum articulo τῦ, tu qui ſingularitatis ſignificator eſt, aduerſarium poſuit, vt oſtenderet ſingulis hominibus ſingulos aduerſarios eſſe, qui vbique eos ſequantur. principem vero ſine articulo poſuit, ne certum cum daretur oſtendere, ſed vnum de pluribus. non enim vnuſquiſque noſtrum habet proprium principem, ſed ſuæ genti communem. Da ergo operam vt libereris ab aduerſario tuo, ſiue a principe, ad quem te aduerſarius trahit, habendo ſapientiam, iuſtitiam, fortitudinem, & temperantiam. Si autem dederis operam eſto in eo, qui dicit: Ego ſum via: alioquin trahet te aduerſarius ad iudicem. Dicit autem, Trahit, vt oſtendat nolentes ad condemna*tionem compelli.* Iudicem autem alium neſcio niſi dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tradit exactori. Singuli exactores proprios habemus: dominantur exactores ſi debuerimus aliquid. ſi omnibus vniuerſa reddidero, nemo exactor eſt, & intrepida mente reſpondeo: Nihil tibi debeo. Quod ſi debitor fuero, mittet me exactor in carcerem, nec patietur exire, niſi debitum omnium perſoluero. non enim habet exactor poteſtatem, vt mihi ſaltem quadrantem concedat, qui donauit debitori quingentos denarios, & alii quinquaginta, dominus erat. iſte qui exactor eſt, dominus non eſt, ſed a domino ad exigenda debita præpoſitus. Nouiſſimum aũt minutũ dicit gracile, & tenue: *peccata.n. noſtra aut pinguia ſunt,* aut tenuia. Beatus igitur eſt qui non peccat. Secundo autem ſi tenue peccatum habeat, inter ipſa quoque tenuia diuerſitas eſt: alioquin non diceret, donec nouiſſimum redderet minutum. Si enim parum debet, non egredietur niſi ſoluat minimum quadrantem. qui autem magno debito fuit obnoxius, infinita ei ad reddendum ſæcula numerabuntur. BEDA, vel aliter. Aduerſarius noſter in via, eſt ſermo Dei contrarius noſtris carnalibus deſideriis in pſenti vita, a quo liberatur, qui præceptis eius ſubditur. alioquin tradetur iudici, quia ſermone domini contempto, peccator reus tenebitur in examine iudicis, quem iudex exactori tradet. i. maligno ſpiritui ad vltionem, qui mittitur in carcerem, ideſt in infernum. vbi quia ſemper ſoluere pœnas patiendo, ſed numquàm perſoluendo, veniam conſequi non poterit numquàm exinde exibit, ſed cum terribiliſſimo ſerpente diabolo, perpetuas pœnas luet.

μετὰ τῦ ἀντιδίκου ἐπ' ἄρχοντα.

CAP. XIII.

GLOSA. Quia de pœnis peccantium fecerat mentionem, opportune nunciatur quorundam peccantium pœna, ex cuius exemplo etiam aliis peccatoribus pœnam cõminatur. vnde dicitur. { Aderant quidam ipſo in tempore nunciantes illi de Galilæis, quorum ſanguinem miſcuit Pilatus cum ſacrificiis eorum. } CYRILL. Erant enim ſequaces dogmatum Iudæ Galilæi, cuius mentionẽ Lucas in actibus Apoſtolorum fecit, qui dicebat: non oportet quemquàm vocari dominum. vnde quàmplures eorum, quia Cæſarem non fatebantur dominum, a Pilato puniti ſunt. Dicebant etiam non oportere alias a ſtatutis victimis in lege Moyſi offerre Deo. vnde prohibebant ſtatutas a populo victimas pro ſalute imperatoris, & populi Romani offerre. Pilatus ergo indignatus in Galilæos, iuſſit inter ipſas victimas, quas ritu legis ſe offerre putabant occidi: ita quòd ſanguis offerentium oblatis victimis miſceretur. Credente autem vulgo iuſtiſſime prædictos talia paſſos eſſe, quaſi ſcandala ſeminantes in populo, incitantes principes in odium ſubditorum, narrauerunt hæc Saluatori, volentes percipere quid ei ſuper hoc videretur. Ipſe autem peccatores hos eſſe ponit: non tamen hic aſſerit talia paſſos eſ-

A ſe, tamquàm peiores non patientibus. vnde ſequitur. { Et reſpondens dixit illis, putatis, quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerunt, quia talia paſſi ſunt? non dico vobis. } CHRYSOSTOMVS: Punit enim Deus quoſdam peccatorum, amputans eorum nequitiam, & pœnam illi ſtatuens læuiorem, & plene ſæmouens eos ab aliis, & viuentes in malitia corrigens per horum damnationem. Ruſus alios hic non punit, vt ſi ſibi cauerint pœnitentes, præſentem pœnam effugient, & futurum ſupplicium. Si vero perſeuerauerint, maius patiantur tormentũ.

ſunt? Non dico vobis, ſed niſi pœnitentiam habueritis omnes ſimiliter peribitis ſicut illi decem & octo, ſupra quos cecidit turris in Syloa, & occidit eos. Putatis quia & ipſi debitores fuerint, pter omnes homines habitantes in Hieruſalem? Non dico vobis, ſed ſi non pœnitentiam egeritis, B omnes ſimiliter peribitis.
b Dicebat autem & hanc ſimilitudinem. Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea ſua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit: Dixit autem

TITVS: Manifeſtat, & hic quia quæcumque ex iudiciis accidunt in reorum ſupplicium, non ſolum iudicantium poteſtate, ſed etiam nutu Dei contingunt. vnde ſiue iuſta conſcientia puniat iudex, ſiue aliud intendens condemnet, commendandum eſt negocium diuinæ cenſuræ. CYRILLVS: Remouens ergo populares ab inteſtinis inſidiis occaſione religionis concitatis ſubiungit. { Sed niſi pœnitentiam habueritis, } & niſi ceſſaueritis coſpirare contra principes, quòd nutu *diuino non agitis.* { Omnes } ſimul, vel ſimiliter peribitis, & veſter ſanguis veſtris victimis coniugentur. CHRY- C SOSTOMVS: In hoc autem oſtendit, quòd illos permiſit talia pati, vt viuentes alienis periculis territi fierent regni hæredes. Quid igitur dices vt melior ego fiam? ille punitur: non ideo, ſed punitur quidem propter propria crimina. Fit vero ex hoc videntibus ſalutis materia. BEDA. Sed quia pœnitentiam non habuerunt, quadrageſimo dominicæ paſſionis anno venientes Romani, quos deſignabat Pilatus ad eorum gentes pertinens, & incipientes a Galilæa, vnde dominica prædicatio cœperat, radicitus impiam gentem deleuerunt, & non ſolum atria templi, quo ſacrificia deferri conſueuerant, ſed interiora domus humano ſanguine fœdarunt. CHRYSOSTOMVS: Iterum autem alii decem, & octo obruti fuerant, a quadam turre, de quibus eadem ſubdit, dicens. { Sicut illi decem & octo, ſuper quos cecidit turris in Syloa, & occidit eos, putatis quia & ipſi debitores fuerunt præter omnes homines habitantes in Hieruſalem: non D dico vobis. Non enim hic omnes punit, dans aliis inducias pœnitendi. nec tamen cunctos futuræ punitioni reſeruat, ne plures prouidentiam abnegarent. TITVS. Vna autem turris comparatur toti ciuitati, vt pars totum perterreat. vnde ſubditur: Sed ſi non pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. quaſi dicat. Tota *ciuitas paulopoſt occupabitur, ſi per*ſeuerauerint indigenę in infidelitate. AMBROSIVS. Myſtice autem in illis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum *ſacrificiis* eorum figura quædam videtur, eos tangens, qui coactu diabolico non pure offerunt ſacrificium, quorum oratio eſt in peccatum, ſicut de Iuda ſcriptum eſt, qui proditionem ſanguinis domini inter ſacrificia poſitus cogitabat. BEDA. Pilatus enim qui interpretatur os malleatoris, diabolum ſignificat, ſemper cedere paratum. ſanguis peccatum, ſacrificia bonas actiones exprimunt: Pilatus ergo ſanguinem Galilæorum cum E ſacrificiis eorum miſcet, quando diabolus eleæmoſynam & cætera bona fidelium, vel carnis delectatione vel humanæ laudis ambitione, vel qualibet alia peſte commaculat. illi etiam Hieroſolymitę a ruina *turris oppreſſi, ſignificant* Iudæos qui pœnitere noluerunt cum mœnibus ſuis eſſe perituros. Non fruſtra decem & octo, qui numerus apud Græcos ex ι, & η. hoc eſt eiſdem *literis, quibus* nomen Ieſu incipit exprimitur. Significat enim Iudæos hinc maxime perituros, quòd nomen Saluatoris recipere noluerunt, illa turris ſignificat illum, qui eſt turris fortitudinis, quæ merito eſt in Siloa, quæ interpretatur miſſus, ſignificat enim eum qui miſſus a patre, venit in mundum, qui omnes, ſuper quos cecidit conteret.

b ¶ TITVS: Iactabant ſe Iudæi, ex eo quòd decem & octo perierant. ipſi vero omnes remanſerunt illęſi. vnde proponit eis fici parabolam. Dicit enim. { Dicebat autem hanc ſimilitudinem, arborem fici habebat quidam plantatam in vinea ſua. } AMBROSIVS. Vinea dñi Sabaoth erat, quam dedit in rapinam gentium. Apta autem Synagogæ arboris iſtius compa-

comparatio eſt,quia ſicut arbor redundans foliis fluentibus, ſpem
poſſeſſoribus ſuis caſſa ſperatorum prouentum expectatione deſti
tuit: ita etiam in Synagoga dum doctores eius operibus infœcun-
di: verbis tamen velut foliis redundantibus gloriatur, inanis vm-
bra legis exuberat. Hæc etiam ſola arbor ab initio germinat po-
ma pro floribus,& po
ma decidũt, vt poma
ſuccedant: manent tñ
aliqua priorum pa-
rata, nec decidunt.
Etenim primum Sy-
nagogæ popul⁹ velut
inutilis decidit fru-
ctus, vt de pinguedi-
ne religionis antiquę
nouus eccleſiæ popu-
lus emergeret: primi
tamen ex Iſrael groſ-
ſi matureſcentis exẽ-
plo pulcherrimorum
gratia fructuum cæte
ris præſtiterunt, qui-
bus dicitur: Sedebitis

ad cultorẽ vineæ. Ecce anni tres
ſunt,ex quo venio quærẽs fructũ
in ficulnea hac, & non inuenio.
Succide ergo illam. Vt quid etiã
terram occupat? At ille reſpon-
dens dixit illi. Domine, dimitte
illam & hoc anno vſque dum fo-
diam circa illam, & mittam ſter
cora. Et ſiquidem fecerit fructũ: G
ſin autem, in futurũ ſuccides eã.
c Erat autem docens in Synago
ga eorum ſabbatis. Et ecce mu-
lier quæ habebat ſpiritum infir-

ſuper duodecim thronos. Nonnulli tamen ficum iſtam non Syna
gogæ,ſed malitiæ,& improbitatis figuram putant:Hi tamẽ in nul
lo diſtant,niſi ꝙ pro ſpecie genus eligunt.B E D A.Ipſe aũt domi
nus Synagogam per Moyſen inſtituit.in carne natus apparuit, &
crebrius in Synagoga docens fructum fidei quæſiuit,ſed in Phari-
ſæorum mente non inuenit.vnde ſequitur.{Et venit fructũ quæ-
rens in illa,& non inuenit. A M B. Quærebat autem dominus,nõ
quia fructum ficulneæ deeſſe neſciret, ſed vt oſtenderet in figura,
quia fructum Synagoga iam habere deberet. Denique ex ſequen-
tibus docet non ſe ante tempus veniſſe,qui per triennium venit.
Sic enim habes.{Dixit autem ad cultorem vineæ. Ecce anni tres
ſunt,ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac,& non inue- H
nio. Venit ad Abrahã,venit ad Moyſen,venit ad Mariam.hoc eſt,
venit in ſignaculo,venit in lege,venit in corpore. aduentum eius
ex beneficiis recognoſcimus. Alibi purificatio, alibi ſanctificatio,
alibi iuſtificatio eſt. Circunciſio purificauit, lex ſanctificauit, gra-
tia iuſtificauit:ergo populus Iudæorum neque purificari potuit,
quia circunciſionem corporis non animi habuit,neque ſanctifica-
ri,quia virtutem legis ignorans, carnalia magis q̃ ſpũalia ſequeba
tur.neque iuſtificari, quia delictorum ſuorum pœnitentiam non
gerens,gratiam neſciebat. Merito ergo nullus fructus in Synago-
ga inuentus eſt:& ideo iubet excidi. Sequitur.n.{ſuccide ergo illã,
vt quid etiam terram occupat? Bonus autem cultor,& fortaſſis il
le,in quo eccleſiæ fundamentum eſt præſagiens,alterum ad gentes:
ſe autem ad eos,qui ex circunciſione ſunt, eſſe mittendum.religio
ſe ne excidatur interuenit,fretus vocatione ſua,etiam populum
Iudæorum per eccleſiam poſſe ſaluari.vnde ſequitur. At ille reſpõ
dens,dixit illi.Domine,dimitte illam,& hoc anno. Cito duritiam
ſuperbiamque Iudæorum cauſas eſſe ſterilitatis agnouit. Itaque I
venit excolere,qui nouit vitia repræhendere.vnde ſubdit.{Vſque
dum fodiam circa illam.}Pollicetur dura cordis eorum Apoſtoli-
cis ligonibus eſſe fodienda,ne radicem ſapientiæ,terrarum aceru⁹
obruat,& abſcondat.Subdit autem,{& mittam ſtercora}.i.humi-
litatis affectum,per quem in euangelium Chriſti etiam Iudæus
fore exiſtimatur fructuoſus.vnde ſubdit.{Et ſiquidem fecerit fru
ctum.} bene.ſ.erit.{Sin autem,in futurum ſuccides illã.} BEDA.
Quod quidem per Romanos factum eſt,a quibus gens Iudæa ſuc
Serm.31. ciſa,& a terra promiſſionis expulſa eſt. A V G. de Ver.do.vel ali
ter:Totum arbor ficulnea genus humanum eſt. Primus enim ho-
mo,qui peccauit foliis ficulneæ pudenda velauit: hoc eſt membra
vnde nati ſumus. T H E O. Sed & quiſque noſtrum ficus eſt in vi
Ho.cuã.31. nea Dei,hoc eſt in eccleſia,vel in hoc mundo plantata. G R E G.
in Homi.Tertio autem dominus ad ficulneam venit, quia naturã
generis humani ante legem,ſub lege,ſub gratia,expectando,admo K
nendo,viſitando requiſiuit. Sed tamen tribus annis fructum ſe nõ
inueniſſe conqueritur,quia quorundam prauorum mentes,nec in
ſpirata lex naturalis corrigit,nec præcepta erudiunt,nec incarna-
tionis eius miracula conuertunt. T H E O. Tertio autem natura
noſtra fructum petita non tribuit,ſemel quidem cum in Paradiſo
præuaricati ſumus præceptum: ſecundo cum in lege vitulum con
flauerunt:tertio cum Saluatorem renuerunt. Sed in triennium
intelligendum eſt pro tribus ætatibus, puerili, virili, & ſenili.
G R E G. In Homil.Sed cum magno timore audiendum eſt quod
dicitur.{Succi.ergo il.vt quid etiam terram occupat? Vnuſquiq;
enim iuxta modum ſuum inquantum locum vitæ præſentis te-
net,ſi fructum bonæ operationis non exhibet, velut infructuoſa
arbor terram occupat,quia in eo loco,in quo ipſe eſt,& aliis ope-
randi occaſionem negat. B A S I. Proprium enim eſt diuinæ pro
piciationis non ſilenter pœnas infligere,ſed præmittere minas re-

F uocando ad pœnitentiam,ſicut Niniuitis fecit,& nunc cultori di-
cit.{Succide eam.}prouocans quidem ipſum ad curam eius, ſuſci
tans vero ſterilem animã ad producendos debitos fructus.G R E. Orõne in ſctm lauacrum.
Nazan. Igitur nec nos feriamus ſubito, ſed præualeamus miſeri-
cordia,ne ſecemus ficũ potentẽ adhuc fructum facere,quã forſitan

mitatis annis decem & octo, &
erat inclinata,nec omnino pote
rat ſurſum reſpicere. Quam cum
videret Ieſus,vocauit eam ad ſe,
& ait illi: Mulier, dimiſſa es ab
infirmitate tua. Et impoſuit illi
manus,& confeſtim erecta eſt,&
glorificabat Deum. Reſpondẽs
autẽ Archiſynagogus indignãs,
quia ſabbatis curaſſet Ieſus,dice
bat turbæ,Sex dies ſunt, in qui-
bus oportet operari. In his ergo
venite & curamini,& non in die

curabit periti cuſto-
dis ſtudium. vnde &
hic ſubditur. {Et ille
reſpondens dixit illi,
dimitte illam hoc an
no,vſq; dum fodiam
circa illam.G R E G.
in Ho. Per cultorẽ vi
neæ ꝓpoſitorũ ordo
exprimit, q̨ præſunt
eccleſiæ, dñicæ vineæ
curã gerũt.THE.Vel
paterfamilias De⁹ pr̃
eſt, cultor vero Chr̃s
q̨ ficũ amputari vt ſte
rilẽ non ꝑmittit, qua
ſi ad patrẽ diceret: Si
ꝑ legẽ, & Prophetas
fructum pœnitentiæ non dederunt: meis eos irrigabo paſſionibus
& doctrinis,& forſitan dabunt obedientiæ fructum. A V G V. de Serm.31.
Ver.domini.Vel colonus,qui intercedit eſt omnis ſanctus, qui in
tra eccleſiam orat pro eis qui ſunt extra eccleſiam dicens. {Domi
ne dimitte illam hoc anno.}ideſt tempore iſto ſub gratia { vſque
dum fodiam circa illam.} Circumfodere eſt humilitatem, & pa-
tientiam docere. Foſſa enim eſt humilis terra: ſtercus autem, in
bono intellige,ſordes ſunt,ſed fructum dant,ſordes cultoris dolor
eſt peccatoris. Qui autem agunt pœnitentiam,in ſordibus agant
& veraciter agant.G R E G O. in Homil. Vel peccata carnis ſter
cora vocantur,ex ſtercore igitur ad fructum reuiuiſcit arbor,quia
de conſideratione peccati,ad bona ſe opera reſuſcitat animus.Sed
ſunt plerique qui increpationes audiunt: & tamen ad pœniten-
tiam redire contemnunt. propter quod ſubditur: { Et ſiquidem
fecerit fructum. } A V G. de Ver.do.Bene ſcilicet,erit.{Sinautẽ, Serm.31.
in futurum ſuccides eam.} quando,ſcilicet in iudicio venies iudi
care viuos & mortuos:interim modo parcitur.G R E.in Ho.Qui,
aũt nunc nõ vult ad fœcunditatem pingueſcere,per increpationẽ
illic cadit: vnde iam reſurgere per pœnitentiam non valet.
c ¶ A M B R O. Cito quod de Synagoga dixerat indicauit, ad
ipſam vtique arborem veniſſe ſe monſtrat,qui in eadem prædica-
bat.Vnde dicitur.{Erat autem docens in Synagoga eorum ſabba-
tis. } C H R Y. Docet quidem non ſeorſum, ſed in Synagogis ſe
cure in nullo dubitans,nec aliquid contra legem Moyſi ſtatuens.
ſabbato autem,quia tunc Iudæi legi vacabant. C Y R I L.Ad ex-
pugnationem autem corruptionis, & mortis, & inuidiæ diaboli
contra nos, prodiit incarnatio verbi. & hic apparet ex ipſis euen
tibus. Sequitur enim. { Et ecce mulier quæ habebat ſpiritum
infirmitatis annis xviij.} Dicit autem ſpiritum infirmitatis, quia
mulier hæc patiebatur atrocitate diaboli,derelicta a Deo propter
propria crimina,vel propter tranſgreſſionem Adæ, ob quam hu-
mana corpora infirmitatem,& mortem incurrerunt. Dat autem
ſuper hoc Deus diabolo poteſtatẽ, vt homines mole aduerſitatis
depræſſit,velint ad meliora tranſire. Genus autem infirmitatis
oſtendit,dcens.{Et erat inclinata,nec omnino poterat ſurſum re-
ſpicere.} B A S I. Brutorum ſiquidem caput humi deflexum eſt:
terram cernit. Caput hominis erectum eſt in cœlum,oculi ſuper
na conſpiciunt. conuenit enim ei quærere ſuperna, tranſcendere
terrena intuitu. C Y R I L. Oſtendens aũt dñs aduentum ſuũ in
hunc mundũ diſſolutiuum eſſe humanarũ paſſionum, mulierẽ ſa
nauit.vnde ſequitur.Quam cũ vidiſſet Ieſus, vocauit eã ad ſe, &
ait illi.Mulier,dimiſſa es ab infirmitate tua.}Vox aptiſſima Deo,
plena maieſtate ſuperna. Fugat enim morbum imperatorio mo
tu,qui etiam manus illi imponit. Sequitur enim. {Impoſuit illi
manus & confeſtim erecta eſt, & glorificabat Deum} in quo opor
tet perpendere ſacram carnem induiſſe virtutem diuinam.Erat.n.
ipſius Dei caro:non autem alicuius alterius. quaſi ſeparatim exi-
ſtente filio hominis a filio Dei,ſicut falſo aliquibus viſum eſt. Sed
ingratæ Synagogæ præſul,poſtq̃ vidit fœminam humi repentem
ſolo tactu erectam,& diuina referentem magnalia,ardens dñi glo
ria irretitur inuidia,arguitque miraculum quaſi videretur ſolici-
tari pro ſabbato.vnde ſequitur.{Reſpondens autem Archiſyna-
gogus indignans,quia ſabbato curaſſet hominem Ieſus, dicebat
turbæ. Sex dies ſunt,in quibus oportet operari: in his venite, &
curamini,& non in die ſabbati.Hortatur cæteris diebus diſperſos
& propriis vacantes operibus, nõ ſabbato videre & mirari prodi
gia dñi:ne forte credãt ſed dic: lex prohibuit ab ope manuali die
ſabbati abſtinere: nũquid ab eo, quod verbo & ore fit? Ceſſes er
go comedere,& potare,ac loqui,& pſallere in ſabbato. Et ſi nec
legem

legem legis, cur tibi ſabbatum? Cæterum,ſi manuale opus lex A
prohibuit, quomodo manuale opus eſt fœminam verbo eri-
gere? A M B R. Deniq; & deus ab operibus mundi quieuit, nõ
ab operibus quib⁹ ſempiterna & iugis operatio eſt,ſicut filius ait.
Pater meus vſque modo operatur,& ego operor,vt ad ſimilitudi-
nem dei ſæcularia no
ſtra opera nõ religio
ſa ceſſarent. vnde do-
minus ſpecialiter ei
reſpondit. Sequitur
enim:{Reſpondit au
tem ad illum domi-
nus, & dixit Hypo-
critę,vnuſquiſque ve
ſtrũ in ſabbatho non
ſoluit bouem ſuum,
aut aſinum a præſe-
pio, & ducit adaqua-
re?} B A S I L. Hy-

ſabbati. Reſpondit autem ad il-
lum dominus & dixit. Hypocri-
tæ, vnuſquiſque veſtrum in ſab-
bato nõ ſoluit bouem ſuum, aut
aſinum a præſepio & ducit ada-
quare? Hãc autem filiã Abrahæ
quam alligauit ſathanas ecce de
cem & octo annis: non oportuit
ſolui a uinculo iſto die ſabbati? B

pocrita eſt qui in theatro aſſumit alienã perſonã, ſic & in vita præ
ſenti quidam alia gerunt in corde, & alia ſuperficialiter oſtendũt
hominibus. C H R Y. Bene igitur dicit Hypocritam principẽ
ſynagogæ,quia faciem habebat legis cultoris. Mens vero eius erat
verſuti & inuidi,non enim turbatur propter ſabbathũ,quia viola
tur,ſed propter Chriſtum, quia glorificatur. Tu tamen attende,
quòd vbi quidem opus fieri iuſſit: ſicut cum paralytico iuſſit gra-
batum tollere tranſtulit ſermonem ad maius,conuincens eos per
dignitatem patris cum dicit. Pater meus vſque modo operatur,&
ego operor. hic autem vbi totum faciẽs verbo, nihil aliud adijcit
ex his quæ ipſi faciebant, calumniam ſoluit. C Y R I L. Argui-
tur autem Archiſynagogus vt hypocrita, dum bruta quidem ada
quat in ſabbato,mulierem vero non magis genere,quàm fide filiã
Abrahæ nõ dignam putat ſolui ab ægritudinis vinculo. vnde ſub-
dit. {Hanc autem filiam Abrahæ quam alligauit ſathanas, ecce C
18. annis non oportuit ſolui a vinculo iſto die ſabbathi?} Mal-
lebat ſiquidem mulierem tamquam quadrupedia cernere terram:
quàm hominum ſtaturam recipere, dummodo Chriſtus non ma-
gnificaretur. Non autem erat eis quid reſponderent,ſed ipſi ſibi-
ipſis erant irrefragabilis reprehenſio, vnde ſequitur. {Et cum hæc
diceret, erubeſcebant omnes aduerſarij eius, } ſed populus quaſi
commoda ex miraculis conſequens lætabatur de ſignis. vnde ſe-
quitur. { Et omnis populus gaudebat in vniuerſis quæ glorioſe
fiebant ab eo.} Nam claritas operum omnem quæſtionem ſol-
uebat apud eos,qui non quærebant mẽtibus peruerſis. G R AE.
in ho. Myſtice autem hoc ſignificat ficulnea infructuoſa,quod mu
lier inclinata. humana enim natura ad peccatum ex volũtate cor
ruens,quia fructum obedientiæ ferre noluit, ſtatum rectitudinis
amiſit, & hoc ſignificat ficulnea reſeruata, quod mulier erecta.
A M B R. Vel ficus ſynagogam figurat. Denique in muliere in-
firma quaſi eccleſiæ figura ſuccedit,quæ cum menſuram legis & re D
ſurrectionis impleuerit,in illa quiete perpetua in ſublime erecta,
faſtigium inclinationẽ noſtræ infirmitatis ſentire non potuit,nec
aliter curari potuiſſet hæc mulier:niſi quia legem impleuit & gra
tiam, nam in decem verbis legis perfectio eſt, in octauo numero
reſurrectionis plenitudo. G R AE G. in Home. Vel aliter. Se-
xto die homo factus eſt: atque eodem ſexto die opera cuncta do-
mini perfecta ſunt. Senarius autem numerus in trigonũ ductus.
18. facit, quia ergo homo, qui ſexto die factus eſt: perfecta opera
habere noluit, ſed ante legem, ſub lege, atque in exordio incho-
antis gratiæ infirmus extitit, 18. annis curua fuit. A V G V S T.
de Ver.domini. Quod ergo ſignificauit triennium in arbore, hoc
18. anni in illa muliere, quia ter ſeni. 18. faciunt. Curua autem
erat, ſurſum aſpicere non poterat, quia ſurſum corda ſine cauſa
audiebat. G R AE G. in Hom. Omnis enim peccator terrena
cogitans,cœleſtia non requirens ſurſum reſpicere non valet,quia
dum deſideria inferiora ſequitur, a mentis ſuæ rectitudine curua- E
tur, & hoc ſemper videt & ſine intermiſſione cogitat. Vocauit
eam dominus,& erexit:quia illuminauit & audiuit. Vocat enim
quandoque,ſed non erigit, quia plerumque videmus quæ agenda
ſunt,ſed opera non implemus, vſitata enim culpa obligat mentẽ:
vt nequaquàm ſurgere poſſit ad rectitudinẽ. Conatur & labitur,
quia vbi diu ſponte perſtitit, ibi cum noluerit cadit. A M B R.
Opus autem ſabbathi ſignum futuri eſt, quòd vnuſquiſque per-
functus lege & gratia, per miſericordiam dei corpore fragilitatis
moleſtijs exuetur. Cur autem aliud animal iudicauit, niſi vt oſtẽ-
deret futurũ: vt iudaicus & gentilis populus, ſitim corporis ęſtuſ-
que mundi huius dominici fontis vbertate deponat? & ſic per euo
cationem duorum populorum eccleſiam ſaluã futurã. B E D A.
Filia autem Abrahæ eſt anima quæcumque fidelis: vel eccleſia de
vtroque populo ad fidei vnitatem collecta. Idem ergo myſtice
eſt bouem vel aſinum ſolutum a præſepio potum duci, quod eſt fi-
liam Abrahæ a vinculo noſtræ inclinationis erigi.

d ¶ G L O. Erubeſcentibus aduerſarijs & populo gaudẽte de
his quæ glorioſe fiebant a Chriſto, profectũ euangelij conſequen
ter ſub quibuſdam ſimilitudinibus manifeſtat. vnde dicitur. {Di-
cebat ergo: Cui ſimile eſt regnum dei:& cui ſimile æſtimabo illud?
ſimile eſt grano ſynapis. A M B R. Alio loco granum ſynapis

Et cum hæc diceret erubeſcebãt
omnes aduerſarij eius: & omnis
populus gaudebat in vniuerſis,
quæ glorioſe fiebant ab eo.
d Dicebat ergo, Cui ſimile eſt
regnum dei, & cui ſimile æſtima
bo illud? Simile eſt grano ſyna-
pis, quod acceptum homo, miſit
in hortum ſuum & creuit, & fa-

legitur vbi cõfertur.
ergo ſi regnum cœlo
rum, ſicut granum ſy
napis eſt,& fides ſicut
granum ſynapis,fides
eſt vtique regnum cę
lorũ, quod intra nos
eſt. Granũ quidem ſy
napis res ẽ vilis & ſim
plex, ſi teri cœperit,
vim ſuam fundit. Et
fides ſimplex primo
videtur,ſed ſi attera-
tur aduerſis: gratiam
ſuę virtutis effundit. Grana ſynapis martyres ſunt. habebant
odorem fidei,ſed latebat. Venit perſecutio, contriti ſunt gladio,
per totius mundi terminos grana ſui ſparſere martyrij. Ipſe etiã
dominus granũ eſt ſynapis. Teri voluit, vt diceremus, Chriſti bo
nus odor ſumus,ſeminari voluit velut granum ſynapis, quod ac-
ceptum homo miſit in hortum ſuum. In horto enim Chriſtus
captus & ſepultus eſt. vbi etiam reſurrexit & factus eſt arbor. vn-
de ſequitur: {Et factum eſt in arborem magnã.} Dominus enim
noſter granum eſt cum ſepelitur in terra, arbor cum eleuatur in
cœlum. Eſt etiam arbor mundum obumbrans, vnde ſequitur: {Et
requieuerunt volu.cœlo in ramis eius.} Poteſtates cœlorũ & qui
cumque ſpiritualibus factis euolare meruerũt. Ramus eſt Petrus.
Ramus eſt Paulus, in quorum ſynus & quoſdam diſputationum
receſſus,qui eramus lõge aſſumptis virtutũ remigijs aduolamus.
C ergo ſemina in horto tuo Chriſtum, hortus vtique locus eſt ple-
nus florum in quo gratiam tui operis effloreat:& multiplex odor
variæ virtutis exalet. Ibi ergo Chriſtus: vbi fructus eſt ſeminis.
C Y R. Vel aliter: Regnũ dei eſt euãgelium ꝑ quod acquirimus
poſſe regnare cũ Chriſto: ſicut igitur ſynapis ſemẽ ſuperatur qui
dem quantitate a ſeminibus olerum aliorum. Creſcit autẽ adeo
vt plurium fiat vmbraculum auium, ſic & ſaluatoris doctrina pœ
nes paucos erat in principio, ſed poſtea recepit augumentum.
B E D A. Homo autem Chriſtus eſt, hortus eſt eccleſia: eius di-
ſciplinis colenda, qui bene dicitur granum accepiſſe, quia dona
quæ nobis cum patre tribuit ex diuinitate, nobiſcum accipit ex
humanitate. Creuit autem euangelij prædicatio cunctum diſſemi
nata per orbem. Creſcit & in mente cuiuſque credentis: quia ne
mo repente fit perfectus. Creſcendo autem non herbarum quæ ve
lociter areſcunt,ſed arborum inſtar exurgit: Rami huius arboris
dogmatum ſunt diuerſitates, in quibus animæ caſtæ virtutũ pen-
D nis ad ſuperna tendentes nidificant & requieſcunt. T H E. Vel
homo quilibet granum ſynapis, ideſt euangelicum ſermonem ac
cipiens,& in horto animæ ſuæ ſerens arborem magnam facit vt &
ramos producat,& cœli volatilia, ideſt qui terrenis ſupereminent
in ramis prædicationis, ideſt in expanſis conſiderationibus re-
quieſcunt. Paulus enim quaſi granum modicum accepit Ana-
niæ rudimentum, ſed plantans illud in viridario ſuo, produxit
multas & bonas doctrinas in quibus habitant, qui ſunt intellectu
excelſi, puta Dionyſius Hierothæus & alij quàm plures. Deinde
ſimile dicit fermento regnum dei. Sequitur enim. {Et iterum di-
xit: Cui ſimile æſtimabo illud? ſimile eſt fermento. A M B R.
Pleriſque fermentum Chriſtum putant: quia fermentum ex fa-
rina virtute non ſpecie generi ſuo præſtat, ſic & Chriſtus patri-
bus æqualis corpore ſed dignitate incomparabilis præeminebat.
igitur ſancta eccleſia typum mulieris figurat. de qua ſubditur:
{Quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſata tria, donec fer
E mentaretur totum. B E D A. Satum eſt genus menſuræ iuxta
morem prouinciæ Paleſtinæ: vnũ & dimidium modium capiens.
A M B R. Farina huius mulieris nos ſumus: quæ dominũ Ieſum
in interioribus noſtræ mentis abſcondit, donec noſtra ſecreta pe-
netralia calor ſapientiæ cœleſtis obducat. Et quia in tribus men-
ſuris abſconditum dicit eſſe fermentum, congrue viſum eſt vt dei
filium crederemus abſcõditum in lege, ac opertum in prophetis,
euangelicis prędicationibus adimpletum: me tamen ſequi iuuat
quòd ipſe dominus docuit: fermentum eſſe ſpiritualem doctrinã
eccleſiæ. Eccleſia autem renatum hominem in corpore & anima
& ſpiritu fermẽto ſpirituali ſanctificat. cum tria hęc pari quadam
cupiditatum lance conſentiunt; & æqualis aſpirat concordia vo
luptatum. Itaque ſi in hac vita tres menſuræ in eodem manſe-
rint, donec fermententur & fiant vnum: erit in futurum diligenti
bus Chriſtum incorrupta communio. T H E O. Vel pro fęmi
na intelligas animam: tria vero ſata trinam partem eius: rationabi
lem, iraſcibilem & concupiſcibilem. Si igitur aliquis in hac trina
parte

parte condiderit verbum dei: faciet hoc totum ſpirituale, vt nec rationale peccet in documentis, nec ira aut cõcupiſcentia enormiter ferantur: ſed conformentur verbo dei. AVGVS. de Verdo. Vel tria ſata farinæ: genus humanum eſt: quod de tribus Noe filijs eſt reparatum. Mulier quæ abſcondit fermentum, dei ſapientia eſt.

ctum eſt in arborem magnam, & volucres cœli requieuerunt in ramis eius. Et iterum dixit, cui ſimile æſtimabo regnũ dei? Simile eſt fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſata tria, donec fermentaretur totum.

e Et ibat per ciuitates & caſtella docens & iter faciens in Hieruſalem. Ait autem illi quidam, Domine ſi pauci ſunt qui ſaluentur? Ipſe autem dixit ad illos. Contendite intrare per anguſtam portam, quia multi di-

EVSE. Vel aliter. Fermentum dominus nominat ſpiritumſanctum, quaſi virtutem procedentem ex ſemine, ideſt Verbo dei. Tria autẽ ſata farinæ, ſignificãt notitiam patris & filij, & ſpiritusſancti, quam mulier, ideſt diuina ſapiẽtia & ſpiritusſanctus largitur. BEDA. Vel fermẽtum dilectionem dicit, quæ feruere facit, & excitat mentem. Abſcondit ergo mulier, ideſt eccleſia, fermentum dilectionis in ſata tria: quia præcepit, vt diligamus deum ex toto corde: ex tota anima, & ex tota virtute. Et hoc donec fermentetur totum, ideſt, donec charitas totam mentem in ſui perfectione commutet, quod hic inchoatur: ſed in futurum perficietur.

e GLO. Præmiſſis ſimilitudinibus de multiplicatione euangelicæ doctrinæ, eius diffuſioni vbique prædicando intendit. vnde dicitur: {Et ibat per ciuitates & caſt. do. & iter faciens in Hieru.} THEO. Non enim ſolæ parua loca viſitabat, ſicut faciunt qui ſimplices fallere volunt. neque ſolas ciuitates vt oſtentatores faciunt: & gloriam quærentes, ſed ſicut communis dominus & pater omnibus prouidens omnia circuibat. Non autem viſitabat municipia, vitans Hieruſalem, acſi timeret legiſperitorum repræhenſiones, aut mortem, quæ poterat inde contingere. vnde ſubdit: {Et iter faciens in Hieruſalem.} Nam vbi plures erant ægroti, ibi ſe medicus magis ingerebat. Sequitur: {Ait autem quidam illi, domine ſi pauci ſunt qui ſaluantur?} GLO. Quæ quidem quæſtio ad hoc pertinere videtur, de quo ſupra agebatur. nam in præmiſſa ſimilitudine dixerat: quòd requieuerunt volucres cæli in ramis eius, per quod intelligi poteſt multos eſſe qui ſalutis requiem conſequerentur. Et quia ille vnus pro omnibus quæſierat: dominus non ſingulariter ei reſpondet. vnde ſequitur. {Ipſe autem dixit ad illos: Contendite intra. per anguſt. port.} BASI. Sicut enim in via terrena exitus a recto multam latitudinem habet; ſic qui egreditur a tramite ducente ad regnum cælorum, in multa latitudine erroris reperitur. Rectum autem iter eſt anguſtum qualibet declinatione periculoſa exiſtente: ſiue dextrorſum ſiue ſiniſtrorſum, ſicut in ponte a quo vtrinque diuertens flumini immergitur. CYRIL. Anguſta etiam porta erumnam & patientiam ſanctorum ſignificat. Sicut enim pugnarum victoria atteſtatur militis ſtrenuitati, ſic præclarum efficiet valida perpenſio laborum & tentationum. CHRYS. Quid eſt ergo quod dominus alibi dicit. Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum læue? Non quidem contradicit, ſed hoc dictum eſt propter tentationum naturã, illud vero propter affectum tranſeuntium. Eſt enim moleſtum aliquid naturę facile reputari, quando id affectanter amplectimur. Si etiã via ſalutis anguſta erit in introitu: tamen per eam peruenitur ad latitudinem, econtrario vero lata deducit ad interitum. GRAEG. 11. mo. Dicturus autem anguſtę portę introitum pręmiſit, contendite, quia niſi mentis contentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam anima ſemper ad ima reuocatur. CYRIL. Non videtur autem dominus ſatisfacere quærenti vtrum pauci ſint qui ſaluentur: dum declarat viam per quam quiſque poteſt fieri iuſtus. Sed dicendum: quòd mos erat ſaluatoris non reſpondere interrogantibus ſm̃ ꝙ eis videbatur quoties inutilia quærebant, ſed reſpiciendo quod vtile audientibus foret: Quid autem commodi perueniret audientibus ſcire an multi ſint qui ſaluentur, an pauci? Neceſſarium autem magis erat ſcire modum quo aliquis peruenit ad ſalutem. Serm.32. Diſpenſatiue ergo ad quæſtionis vaniloquium nihil dicit, ſed tranſfert ſuum ſermonem ad rem magis neceſſariam. AVG. de Ver. Dom. Vel aliter: Confirmauit dominus quod audiuit, ſcilicet, ꝙ pauci ſunt qui ſaluantur, quia per anguſtam portam pauci intrãt. Alio autem loco hoc idem ipſe ait: Arcta eſt via quæ ducit ad vitã, & pauci ſunt qui ingrediuntur per illam. vnde ſubdit. {Quia mul. di. vo. quærunt intrare.} BEDA. Salutis amore prouocati. {Et non poterunt:} itineris aſperitate deterriti. BASI. Va-

F cillat enim anima, quandoquidem conſiderat æterna eligendo virtutem, quando præſentia reſpicit præferendo illecebras. hic intuetur ocia carnis, illic ſubiectionem ipſius. hic ebrietatem, illic ſobrietatem, hic diſſolutos riſus, illic copiã lachrymarum. hic choreas: illic orationes. hic fiſtulas, illic fletus. hic luxuriam, illic caſtimoniam. Serm.31.

co vobis quærent intrare & non poterunt. Cum autem intrauerit paterfamilias & clauſerit oſtium, incipietis foris ſtare, & pulſare ad oſtium dicentes. Domine aperi nobis, & reſpondẽs dicet vobis: Neſcio vos vnde ſitis. Tunc incipietis dicere: G manducauimus corã te & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicet vobis. Neſcio vos vnde ſitis. Diſcedite a me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. cum videritis Abraam, Iſaac, & Iacob:

AVG. de Ver. Domi. Non autem cõtrarius ſibi eſt dominus qui dixit, quòd pauci ſunt qui intrãt per anguſtam portam; Et alibi dicit. Multi ab Oriente, & Occidente venient. pauci ſunt in comparatione perditorum, multi in ſocietate angelorum. Vix videntur grana quando area trituratur, ſed tanta maſſa proceſſura eſt de area hac, vt impleat horreum cæli. CYR. Quod autem deteſtabiles ſint, qui intrare non poſſunt per euidens exemplum declarauit ſubdens: {Cum autem intra. paterſa. & clau. oſtium: incipietis fo. ſta. & pulſare oſtium dicentes. Domine aperi nobis.} Sicut ſi paterfamilias, qui multos ad conuiuium vocauit, ingreſſo cum conuiuis, & oſtio recluſo poſtmodum pulſantes adueniant. BEDA. Eſt autem paterfamilias Chriſtus: qui cum vbique ex diuinitate ſit, illis iam intus eſſe dicitur, quos in cælo præſens ſua viſione lætificat, ſed H quaſi foris eſt his quos in hac peregrinatione certantes occultus adiuuat. Intrabit vero, cum totam eccleſiam ad ſui contemplationem perducet. Claudet oſtium: cum reprobis locum pænitentiæ tollet, qui foris ſtantes pulſabunt, ideſt a iuſtis ſegregati, miſericordiam quam contempſerunt fruſtra implorabunt. vnde ſequitur. {Et reſpondens dicet vobis, neſcio vos vnde ſitis. GRAE. 2. Mor. Neſcire dei improbare eſt: ſicut & neſcire mentiri. Vir verax dicitur qui labi per mendacium dedignatur, non quòd ſi mentiri velit neſciat, ſed quòd falſa loqui veritatis amore contemnat. Veritatis igitur lumen tenebras quas reprobat ignorat. Sequitur: {Tunc incipietis dicere, manducauimus coram te: & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti.} CYRIL. Hoc Iſraelitis conuenit, qui ſecundum ritum legis offerentes deo victimas edebant & gaudebant. Audiebant quoque in ſynagogis libros Moyſi, qui in ſuis ſcriptis non quæ ſua ſunt, ſed quæ dei, tradebat. THEO. Vel ſimpliciter ad Iſraelitas dicitur: eo quòd I ex eis Chriſtus ſecundum carnem natus eſt, & cum eo comedebãt & bibebant, & eum prædicantem audiebant. Sed & Chriſtianis hæc congruent. nos enim comedimus corpus Chriſti, & bibimus ſanguinem eius quotidie, ad menſam myſticam accedentes, docetque in plateis animarum noſtrarum. BEDA. Vel myſtice manducat coram domino & bibit, qui verbi pabulum auide ſuſcipit. vnde quaſi exponendo ſubditur. {In plateis noſtris docuiſti.} Scriptura enim in obſcurioribus cibus eſt, quia quaſi exponendo frangitur, & manducando glutitur. potus eſt in apertioribus: vbi ita ſorbetur ſicut inuenitur. Non autem feſtiuitatum epulatio iuuat: quem fidei pietas non commendat, non ſcientia ſcripturarum notum deo facit, quem operum iniquitas indignum oſtendit. vnde ſubditur. {Et dicet vobis, neſcio vos vnde ſitis. Diſcedite a me operarij iniquitatis. BASI. Illis forſitan loquitur, quos deſcribit Apoſtolus in propria perſona dicens. Si linguis hominum loquar & angelorum, & habeam omnem ſcientiam, & diſtribuero K omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Quod enim non fit diuini amoris intuitu, ſed ad acquirendam ab hominibus laudem, non inuenit laudem apud deum. THEO. Attende etiam, ꝙ deteſtabiles ſunt illi, in quorum plateis dominus docet. vnde ſi docentem eum audierimus, nõ in plateis ſed in anguſtijs & humilibus cordibus, non erimus deteſtabiles. BEDA. Duplex autem oſtenditur gehennæ pæna, ſcilicet frigoris & feruoris, vnde ſequitur. {Ibi erit fletus & ſtridor dentium.} Fletus enim de ardore: ſtridor dentium de frigore ſolet excitari. Vel ſtridor dentium prodit indignantis affectum, quòd qui ſero pænitet, ſero ſibi iraſcatur. GLOSA. Vel ſtridebunt dentes qui hic de edacitate gaudebant, flebunt oculi qui hic per concupiſcentias vagabantur. Per vtrumque autem veram impiorum reſurrectionem deſignat. THEO. Pertinet etiam hoc ad Iſraelitas, cũm quibus loquebatur, qui ex hoc maxime percelluntur, quòd gentiles cum patribus requieſcunt, ipſi vero excluduntur, vnde addidit. {Cum videritis

deritis Abrahã, Iſaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno dei, vos autem expelli foras. & venient ab Oriente, & Occidente, & ab Aquilone, & Auſtro, & accumbent in regno dei.

& omnes prophetas ĩ regno dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, & Occidente & ab Aquilone, & Auſtro, & accumbenti in regno dei: Et ecce ſunt nouiſſimi, qui erant primi, & ſunt primi, qui erant nouiſſimi.

f In ipſa die acceſſerunt quidam phariſæorum dicentes illi. Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illi. Ite, & dicite vulpi illi. Ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die con-

EVSEB. Prædicti enim patres ante tempora legis, ſecundum euangelicam formam errorem multorum deorum derelinquentes, aſſumpſerunt ſublimis dei notitia, quibus pares facti ſunt multi gentilium, ob ſimilem vitam. filij autem eorum alienationẽ ſũt paſſi ab euangelica diſciplina. vnde ſequitur. {Et ecce ſunt nouiſſimi, qui erant primi, & ſunt primi, qui erãt nouiſſimi.} CYRIL. Iudæis enim, qui primum locum tenebant prælatæ ſunt gentes. THEOPH. Nos autem vt videtur, primi ſumus, qui ab ipſis cunabulis rudimenta accepimus: & forſitan erimus nouiſſimi reſpectu gentilium, qui circa finem vitæ crediderunt. BEDA. Multi etiam prius feruentes, poſtea torpent, multi prius frigidi ſubito inardeſcunt, multi in ſæculo deſpecti, in futuro ſunt glorificandi. Alij apud homines glorioſi in fine ſunt damnandi.

f ¶ CYRIL. Prædicta domini verba, phariſæorum animos prouocauerunt ad iram: videbant enim populos iam contritos fidem eius arripere, itaque quaſi perdentes officium populis præſidendi, & deficientes in lucro ſimulantes ſe eum diligere, ſuadent illi vt inde diſcederet. vnde dicitur. {In ipſa die acceſſerunt quidam phariſæorum dicentes illi. Exi & vade hinc, quia Herodes vult occidere te.} Chriſtus autem qui renes & corda ſcrutatur, eis leniter & figuraliter reſpondet. vnde ſequitur. {Et ait illis. Ite, & dicite vulpi illi. BEDA. Propter dolos & inſidias Herodem vulpem appellat, quod plenum fraudis eſt animal, in fouea propter inſidias latens, odore fetens, numquam rectis itineribus incedens, quæ omnia hæreticis conueniunt, quorum typum hærodes tenet, qui Chriſtum, ideſt, humilitatem Chriſtianæ fidei in credentibus conantur extinguere. CYRIL. Vel aliter, videtur hic ſermo mutatus eſſe & non ſpectare ad perſonam Herodis, vt aliqui putauerunt, ſed magis ad phariſaicas fictiones, penè enim ipſum phariſeum oſtendit prope manentem dum dixit: {Ite, & dicite vulpi huic,} ſicut in græco habetur, vnde hoc præcepit dicendum, quod poterat vrgere phariſæorum turbam. {Ecce inquit eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, tertia die conſumor.} Hoc ſe promittit operaturum quod Iudæis diſplicebat, ſcilicet, ꝙ immundis imperaret ſpiritibus, & eriperet a morbis infirmantes, vſque dum propria ſponte ſuſtineret crucis patibulum. Quia vero phariſæi credebant quòd manum trepidaret Herodis, qui dominus erat virtutum, hoc excludit dicens: {Verumtamen oportet me hodie & cras, & ſequenti die ambulare.} Quod dicit. {Oportet:} nequaquam ſibi neceſſitatem ingruentem oſtendit, ſed magis arbitrio propriæ voluntatis pergere quo volebat, quouſque finem venerandæ crucis ſubiret, cuius iam Chriſtus imminere tempus oſtendit, cum dixit: {Hodie & cras.} THEO. Ac ſi dicat, Quid de morte mea cogitatis? ecce fiet poſt modicum. Quod autem dicitur. {Hodie & cras.} Hoc multos dies ſignificat: ſicut & nos in communi ſermone ſoliti ſumus dicere. {Hodie & cras,} fit hoc quod fiat in tanta diſtantia temporis. Et vt euangelicum ſermonem euidentius exponamus, non intelligas quòd oportet me hodie & cras ambulare, ſed ſi ſtas hodie & cras deinde ſubiũgas, & ſequẽti die ambulare, ſicut & pluries numerando conſueuimus dicere, die Dominica, & ſecunda feria & tertia egrediar. q. computando duas, & tertia denotetur; ſic & dominus quaſi computando dicit: Oportet me hodie & cras, & poſtea tertio die ire Hieruſalem. Lib.2.c.75. AVGVS. de Con. Euan. Vel myſtice ab illo hæc dicta intelligũtur, vt referantur ad corpus eius quod eſt eccleſia. Expelluntur enim dæmonia cum relictis illis ſuperſtitionibus, credunt in eum gentes & perficiuntur ſanitates cum ſecundum præcepta eius poſteaquam fuerit diabolo & huic ſæculo renunciatum vſque in finem reſurrectionis, qua tamquam tertia conſummabitur, hoc eſt, ad plenitudinem angelicam per corporis etiam immortalitatem perficietur eccleſia. THEO. Sed quia illi dicebant ei: {Exeas hinc, quia Herodes te quærit occidere in Galilea, ſed in Hieruſalem præordinatum fuerat ei pati. vnde ſequitur: {Quia non capit pro-

A phetam perire extra Hieruſalem.} Cum audis. {Non capit, ideſt, non decet extra Hieruſalem prophetam interimi, non putes vim coactiuam Iudæis inductã, ſed quantum ad eorum affectum ſanguinis auidum conuenienter hoc dicit: velut ſiquis prædonẽ atrociſſimum videns dicat. Non oportet hanc viam in qua prædo inſidiatur viatoribus, immunem eſſe a ſanguine, ſic & nõ oportebat alibi quàm vbi morabantur prædones perire dominum prophetarum, nam aſſueti prophetarum ſanguinibus occidẽt & dominum. vnde ſequitur. {Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidit prophetas & lapidas eos qui mittuntur ad te.}

ſumor. Verumtamen oportet me hodie, & cras, & ſequenti die ambulare, quia non capit Prophetam perire extra Hieruſalẽ. Hieruſalem Hieruſalem quę occidis prophetas & lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos quemadmodum auis nidum ſuum ſub B pennis: & noluiſti. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Dico autem vobis, quia non videbitis me donec veniat cum dicetis, Benedictus qui venit in nomine domini.

BEDA. Hieruſalem non ſaxa & ædificia ciuitatis, ſed habitatores vocat, quam patris plangit affectu. CHRY. Geminatio enim verbis miſerantis eſt aut nimium diligentis, nam tamquàm ad amicam negligentem amatorem & ideo puniendam dominus loquitur. GRAECVS. Sed & nominis geminatio vehementem reprehenſionem oſtendit. nam quæ nouit deum, quomodo dei miniſtros perſequitur? CYRIL. Quòd autem eſſent immemores diuinorum bonorum oſtendit ſubdens. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum C ſuum ſub pennis, & noluiſti.} Manuduxit eos per ſapiẽtiſſimum Moyſen, monuit per prophetas, voluit ſub alis, ideſt ſub regimine ſuæ virtutis illos habere, at illi caruerunt tam deſiderabilibus bonis ingrati exiſtentes. AVGVS. in Ench. Dicit autem: Ego volui, & tu noluiſti, q.d. Illud aggregaui mea voluntate ſemper efficace, te nolente feci, quia ingrata ſemper fuiſti. BEDA. Pulchre autem qui Herodem de ſua nece tractantem vulpem vocauerat, ſeipſum aui cõparat, quia vulpes fraudulenter ſemper auibus inſidias intendit. BASIL. Filios etiam Hieruſalem pullis in nido comparauit, ac ſi dicat, aues quæ in altum conſueuerunt volare exceptæ ſunt a nocumentis inſidiantium, tu tamen eris vt pullus egens alieno ſuffragio. Matre igitur auolante auferens a nido, quaſi impotens ad tutelam, & debilis ad fugam, vnde ſequitur. {Ecce relin. do. ve. deſerta.} BEDA. Ipſam ciuitatem quam nidum vocauerat, etiam nunc domum Iudæorum appellat. Occi D ſo enim domino venerunt Romani, & quaſi nidum vacuum diripientes, tulerunt eorum locum gentem & regnum. THEO. Vel {Domus veſtra,} ideſt templum, ac ſi dicat, quamdiu virtus erat in vobis, templum erat meum, ſed poſtquam feciſtis ipſam ſpeluncam latronum, non eſt de certo domus mea, ſed veſtra. Vel {Domum} dicit totam gentem Iudæorum, iuxta illud: Domus Iacob benedicite domino, per quod oſtendit, quòd ipſe erat qui gubernabat eos, & eripiebat ab hoſtium manibus. Sequitur: {Dico autem vobis, quia non videbitis me donec veniat, cum dicetis. Benedictus qui ve. in no. do. AVGVS. de Con. Euan. Lib.2.c.75. Huic narrationi Lucę nõ videtur aduerſari, quod turbæ dixerunt: Veniente domino in Hieruſalẽ, benedictus q. venit in nomine domini, quia nondum illuc venerat, & nondũ dictum erat. CYRIL. Diſceſſerat enim dominus a Hieroſolymis, tamquam indignos exiſtentes ſui præſentia deſerens, deinde multis miraculis factis, rurſum Hieroſolymam redit, vbi ei turba occurrit dicens. Oſanna filio E Dauid. {Benedictus qui ve. in no. do.} AVGVS. de Cõ. Euã. Sed quia non dicit Lucas quo inde tunc acceſſit dominus, vt non veniret niſi eo tempore quo iam illud diceretur. perſeuerat quippe in itinere ſuo donec veniat Hieruſalem. de illo ſuo aduentu, quo in claritate venturus eſt, hoc ſignificat. THEO. Tunc enim & inuiti cõfitebuntur eum ſaluatorem & dominum, quando nullus erit eis inde profectus. Dicens autem. {Non videbitis me donec veniat, &c.} nõ ſignificat illam horam, ſed tempus crucis. q.d. poſtquam crucifixeritis me, non amplius videbitis me, donec iterum veniam. AVGVS. de Con. Euan. Lib.2.c.75. Intelligendus eſt ergo Lucas velle præoccupaſſe antequam eius narratio dominum perduceret Hieruſalem, aut eidem ciuitati iam appropinquãtem talia reſpondiſſe monentibus vt caueret Herodẽ, qualia Mattheus Matth. 23. dicit eſſe locutum cum iam perueniſſet Hieruſalem. BED. Vel dicit, non me videbitis. q.d. niſi pænitentiam egeritis, & cõfeſſi fueritis me filium omnipotentis patris, in ſecundo aduentu faciem meam non videbitis.

CAP. XIIII.

CYRIL. Quàmuis dominus malitiam phariſæorum cognoſceret, tamen eorum fiebat conuiua vt prodeſſet præſentibus per verba & miracula. vnde ſubditur. {Et factū eſt cum intra. in do. cu. princip. phar. ſab. mand. pan. & ipſi obſeru. eum.} ſi ſcilicet, reuerentia legis contemneret. & an quicquam prohibitorum faceret in die ſabbati. Itaque hydropico veniente in medium, interrogatione repræhendit inſolentiam phariſæorum, eum arguere volentium. vnde dicitur. {Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et reſpondens Ieſus dixit ad legiſperitos, & phariſæos, ſi licet ſabbato curare?} BEDA.

CAP. XIIII.

ET factum eſt cū introiſſet Ieſus in domum cuiuſdam principis phariſæorum ſabbato manducare panem, & ipſi obſeruabāt eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et reſpondens Ieſus, dixit ad legiſperitos & phariſæos. Si licet ſabbato curare? At illi tacuerunt. Ipſe vero apprehenſum ſanauit eū ac dimiſit. Et reſpondens ad illos dixit. Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die ſab G bati? Et non poterant ad hæc reſpondere illi.

b Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos. Cum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco, ne forte honoratior te ſit inuitatus ab illo, & ueniens is qui te & illum vocauit, dicat tibi, da huic locum, & tunc incipias cum rubore nouiſsimum locum tenere. Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in nouiſsimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit dicat tibi. Amice, aſcende ſupe-

Quod dicitur reſpondiſſe Ieſus, ad hoc reſpicit quod præmiſſum eſt. {Et ipſi obſeruabant eum.} Dominus enim nouit cogitationes hominum. THEO. In ſua autem interrogatione deridet eos ſicut amentes, Deo enim benedicente ſabbatum, ipſi prohibēt operari bona in eo. dies autem quæ bonorum operam non admittit, maledicta eſt. BEDA. Sed merito interrogati tacent, quia contra ſe dictum, quicquid dixerit, vident. Nam ſi licet ſabbato curare, quare ſaluatorem an curet obſeruant? ſi non licet, quare ipſo ſabbato pecora curant? vnde ſequitur. {At illi tacuerunt.} CYRIL. Neglectis igitur Iudæorum inſidijs, liberat a morbo hydropicum, qui metu phariſæorum remedia non poſtulabat propter ſabbatum, ſed ſolum aſtabat, vt ex aſpectu miſertus eius ſaluaret eum. Quod dominus cognoſcens, nō poſtulat ab eo ſi vellet ſaluus fieri, ſed protinus eum ſanauit. vnde ſequitur. {Ipſe vero appræhenſum ſanauit eum ac dimiſit. THEO. In quo non hoc proſpexit dominus, ne ſcandalizaret phariſæos, ſed vt benefaciat egenti remedijs, decet enim nos cum magna reſultat vtilitas, non curare ſi ſtulti ſcandalizentur. CYRIL. Sed, quia phariſæi inepte tacuerunt, ſoluit Chriſtus inflexibilem eorum imprudentiam conſiderationibus ſerijs ad hoc vtens. vnde ſequitur. {Et reſpondens ad illos dixit. Cuius veſtrum aſinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die ſabbati? THEOP. q.d. Si prohibuit lex miſereri in ſabbato, ne curam habeas filij tui periclitantis in ſabbato, ſed quid dico filij, quando nec bouem præteris ſi periclitantem videris? BED. In quo ſic obſeruatores ſuos phariſæos conuincit, vt eoſdem etiā auaritiæ condemnet, qui in liberatione animalis ſuæ auaritiæ conſulebant. Quanto ergo magis Chriſtus hominem qui multo melior eſt pecore debuit liberare? AVGVS. de Qu. Euan. Congruenter autem hydropicum animali quod cecidit in puteum cōparauit humore enim laborabat, ſicut illam mulierem quam alligatam dixerat & ipſe ſoluebat, comparauit iumento quod ſoluitur vt ad aquam ducatur. BEDA. Competenti ergo exemplo ſoluit quæſtionem, vt oſtendat eos violare ſabbatum in opere cupiditatis, qui eum violare arguerunt in opere charitatis. vnde ſequitur. {Et non poterant ad hoc reſpondere illi.} Myſtice autem hydropicus comparatur ei quem fluxus carnalium voluptatum exuberans aggrauat. hydropicus enim morbus ab aquoſo humore vocabulum trahit. AVGVST. de Quæſt. Euang. Vel hydropicum recte comparamus diuiti auaro, ſicut enim ille quanto magis abundat humore inordinato, tanto amplius ſitit, & iſte quanto eſt copioſior diuitijs quibus non bene vtitur, tanto ardentius talia concupiſcit. GRAEG. 14. Mor. Recte ergo hydropicus ante phariſæum curatur, quia per alterius ægritudinem corporis in altero exprimitur languor ſeu ægritudo cordis & mētis. BEDA. Bene autem in exemplo bouem & aſinum nominat, vt vel ſapientes & hebetes, vel vtrumque populum ſignificet, ſcilicet Iudæum iugo legis præſſum, & gentilem nulla ratione domitum, omnes enim a puteo concupiſcentiæ demerſos dominus extrahit.

Lib. 2. q. 29.

Lib. 2. q. 29.

b ¶ AMBR. Prius curatus eſt hydropicus, in quo fluxus carnis exuberans animæ grauabat officia, ſpiritus extinguebat ardorem. Deinde docetur humilitas, dum in conuiuio nuptiali appetentia loci ſuperioris arcetur. vnde dicitur. {Dicebat au- F tem ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos. Cum inuitatus fueris ad nuptias, nō diſcumbas in primo loco. CYRIL. Proſilire enim prompte ad honores, qui nobis non conueniunt, indicat nos temerarios eſſe, & noſtra facta vituperio replet. vnde ſequitur. {Ne forte honoratior te ſit inuitatus ab illo, & veniens is, qui te & illum uocauit, dicat tibi, da huic locum, & tunc incipias cum rubore nouiſſimum locū tenere.} CHRY. Et ſic quod concupiuit, nequaquam obtinuit ambitioſus honoris, ſed paſſus eſt repulſam & ſatagens qualiter abundat honoribus non honoratur, & quia nihil eſt æquipollens modeſtiæ, auditorem ad oppoſitum ducit. Nō ſolum prohibet ambire primatum, ſed venari vltima. vnde ſequitur: {Sed cum vocatus fueris, vade recumbe in nouiſſimo loco.} GRAEG. Si enim aliquis non vult alijs prælocari, nanciſcitur hoc ex diuina ſententia. vnde ſequitur. {Et cum venerit qui te inuitauit dicat tibi. Amice aſcende ſuperius.} Hæc dicens, non grauiter obiurgat, ſed læniter iniungit. ſufficit enim monitio apud diſcretos, & ſic pro humilitate aliquis coronatur honore. vnde ſequitur.
H {Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus.} BASIL. Occupare igitur locum vltimum in conuiuijs iuxta mandatum dominicum conueniens eſt, ſed rurſum in hunc contentioſe irruere reprobatum tamquam interemptorium ordinis & cauſatiuum tumultus, & de eo mota contentio æquiparabit vos litigantibus de priuatu. Quapropter ſicut hic dominus dicit expedit conuiuium facienti committere accubitus ordinem, ſic & in patientia nos mutuo ſuſtinebimus honeſte, & ſecundum ordinem omnia perſequentes, non ad apparentiam plurium, nec videbimur humilitatem pertractare per vehementem contradictionē, magis autem per humilitatem patientiam obtinebimus. Maius eſt enim ex repugnantia ſuperbiæ indicium quàm ex primo accubitu quando eum cum imperio obtinemus: THEOP. Nemo autem putet præmiſſam Chriſti doctrinam modicam eſſe & indignam culminis dei verbi. non enim pium dices eſſe medicum pollicitum ſanare podagram, ictum vero digiti, vel dentis dolorem nolentem curare. Porro quomodo parua paſſio vanę gloriæ, qui
I verſabat primos perquirentes accubitus. Decebat igitur humilitatis magiſtrum omnem ramum prauæ radicis amputare, ſed & illud conſidera, quia præſto cœna & paſſione primatus coram ſaluatore vexante miſeros opportunitatem habebat monitio. CYRIL. Oſtenſo igitur tam modico exemplo ambitioſorum contemptum, & non ambitioſorum exaltationem, adijcit magnum paruo generalem ſententiam proferens, cum ſubditur. {Quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.} Quod dicitur ſecundum diuinum iudicium, non ſecundum humanam conſuetudinem, ſecundum quam plures concupiſcentes honorem conſequuntur, alij vero ſe humiliantes inglorij remanent. THE. Porro non finaliter, nec oībus hominibus eſt reuerendus, qui ſe honoribus ingerit, ſed dum a quibuſdam honoratur, alij detrahunt ei, & quandoque etiam ipſi honorantes. BEDA. Sed quoniam hanc admonitionem euangeliſta parabo
K lam vocat, breuiter intuendum quid myſtice ſignificet: quiſquis nuptias Chriſti & eccleſiæ inuitatus adierit: membris eccleſiæ per fidem coniunctus non ſe extollat. q. ſublimior cæteris de meritis gloriando. Dabit enim locum honoratiori poſt inuitato, cum illorum qui ſe in Chriſto ſecuti ſunt agilitate præitur, & cum rubore nouiſſimum locum tenet, quando de alijs meliora cognoſcens, quicquid de ſua opinione celſum ſentiebat humiliat. Sed recumbit aliquis in nouiſſimo loco, ſecundum illud. Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Veniens autem dominus quem humilem inuenerit, amici nomine beatificans aſcendere ſuperius præcipiet. Quicumque enim humiliauerit ſe ſicut paruulus, hic eſt maior in regno cælorum, pulchre autem dicitur. {Tunc erit tibi gloria} ne nunc quærere incipias quod tibi ſeruatur in fine. Poteſt etiam & hoc in hac vita intelligi, quia quotidie dominus ſuas nuptias intrat, ſuperbos deſpiciens, & humilibus ſæpe tanta ſui ſpiritus onera præſtans, vt diſcumbētium, ideſt fidelium cetus

In quæſt. ex plan. qſt. 21.

cos

rius. Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbētibus, quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.

c Dicebat autem & ei, qui ſe inuitauerat. Cum facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neq; fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos, neque diuites, ne forte, & ipſi te reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cum facis conuiuium, voca pauperes debiles, claudos,
B & cæcos, & beatus eris, quia nō habent retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum.

d Hæc cum audiſſet quidam de ſimul diſcumbentibus dixit illi. Beatus qui manducabit panem in regno dei. At ipſe dixit ei. Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ dicere inuitatis, vt venirent, quia iā parata ſunt oīa. Et cœperunt ſimul omnes excu-

eos admirando glorificet. Ex concluſione vero generali, quæ ſubditur, manifeſte claret præcedentem domini ſermonem typice intelligendum. Neque enim omnis qui ſe coram hominibus exaltat, humiliatur, aut qui ſe in conſpectu hominum humiliat, exaltatur ab eis, ſed qui ſe de meritis eleuat humiliabitur a domino, & qui ſe de beneficijs humiliat, exaltabit ab eo.

d ¶ THEO. Ex duabus partibus cœna compoſita, ſcilicet ex vocantibus & vocatis, partem vocatorū ad humilitatē iam monuerat, conſequenter vocantem monēdo remunerat, retrahens eū ne gratia hominum conuiuaret. vnde dicitur. {Dicebat autem ei, qui ſe inuitauerat. Cum facis prādium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres, neque cognatos, neque vicinos diuites. CHRYS. Multæ cauſæ ſunt quibus amicitiæ fedus contrahitur, & illicitas quidem prætermittimus. Proponemus autem naturales, & morales, naturales quidem puta patris ad filium, fratris ad fratrem, & aliorum huiuſmodi, quod ſignificat dicens. {Neque fratres, neque cognatos.} Morales autem ſunt, puta conuiua factus eſt, aut conuicinus eſt, & quantum ad hos dicit. {Neque vicinos.} BEDA. Fratres igitur, & amicos, & diuites alterutrum conuiuia celebrare non quaſi ſcelus interdicit, ſed ſicut cætera neceſſi-
C tatis humanæ commercia, ad promerenda vitæ cæleſtis præmia, nil valere oſtendit. vnde ſubdit. {Ne forte & ipſi te reinuitent, & fiet tibi retributio.} Non ait. Et fiet tibi peccatum. Cui ſimile eſt, id quod alibi dicit. Et ſi benę feceritis his, qui vobis bene faciunt, quę vobis eſt gratia? Sunt tamen quædam mutua fratrum vicinorumque conuiuia, quæ non ſolum in præſenti retributionem, ſed & damnationem percipiunt in futuro, quæ aut collatione omnium celebrantur, aut vicibus ſolent a cōtubernalibus exhiberi, in quibus ad hoc conuenit vt fæda gerantur copia vini: & incitetur libidinis diuerſa voluptas. CHRYS. Non igitur hac ſpecie alijs beneficia conferamus, vt nobis retribuant. Hæc enim frigida eſt intentio, vnde talis amicitia cęlerius euaneſcit. Si vero pauperem vocaueris, deum numquam obliuiſcentem habebis debitorem. vnde ſequitur. {Sed cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos.} Quanto enim minor eſt frater,
D tanto magis per eum Chriſtus accedit & viſitat. Nam qui magnum ſuſcipit, ſæpe propter vanam gloriam facit, ſed vtilitas pluries quæritur vt promoueatur per illum. Poſſem quidem plures proponere ob hoc celeberrimos ſanctorum colentes, vt illis mediantibus ampliorem gratiam obtineant principum. Non igitur illos quæramus, qui nobis retribuere poſſunt. Sequitur enim. {Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi.} Non ergo turbemur, cum non recipimus beneficij recompenſationem, ſed cum receperimus, quoniam ſi receperimus, non amplius recipiemus illic, ſed ſi minime retribuat homo, tunc tibi deus retribuet. vnde ſequitur. {Retribuetur enim in reſurrectione iuſtorum.} BED. Etſi omnes reſurgunt, iuſtorum tamen reſurrectio dicitur, quia in hac reſurrectione beatos ſe eſſe non dubitant. Ergo qui pauperes ad conuiuium vocant, in futuro præmia recipient. Qui autem amicos, fratres, & diuites vocat, recepit mercedem ſuam. Sed ſi
E hoc propter deum facit in exemplum filiorum Iob, ſicut cætera fraternę dilectionis officia, ipſe qui iuſſit remunerat. CHRY. Sed dicis, immundus eſt pauper & ſordidus, laua eum, & fac tecum in menſa ſedere. Si veſtes ſordidas habet, mundum indumentum exhibeas. Chriſtus accedit per eum, & tu friuola loqueris? GRAEG. Niſſenus. Non ergo negligas iacentes quaſi nullo ſint digni, cogita qui ſint, & præcioſitatem eorum inuenies. Saluatoris induerunt imaginem, futurorum bonorum hæredes, regni clauigeri, accuſatores & excuſatores idonei, non loquentes, ſed inſpecti a Iudice. CHRY. Decet ergo eos ſurſum in ſolario ſuſcipere, ſi non placet ſaltem deorſum vbi ſunt ſubiugalia & famuli Chriſtum ſuſcipias, fiat ſaltem pauper edituus. vbi enim eſt eleemoſyna, non audet intrare diabolus, & ſi non ſecum conſedeas, mitte ſaltem eis de menſa fercula. ORIG. Myſtice vero qui vanam gloriam vitat, vocat ad ſpirituale cōuiuium pauperes, ideſt imperitos, vt ditet debiles, hoc eſt læſam conſcientiam habentes, ut ſanat claudos, ideſt declinantes a ratione, vt rectas ſemitas faciant. Cæcos, ideſt qui carent contemplatione veritatis, vt
A veram lucem videant, quod autem dicitur. {Non poſſunt retribuere tibi, ideſt non nouerunt reſponſum proferre.

d ¶ EVSEB. Docuerat ſupra dominus præparare conuiuium rependere nequeuntibus, cum ſit recompenſandum in reſurrectione iuſtorum, & ideo quidam intelligens vnum & idem eſſe reſurrectionē iuſtorum, & regnū dei, recompēſationē prędictam commendat. Sequit enim. {Hæc cum audiſſet quidam de ſimul diſcumbentibus dixit illi. Beatus, qui manducabit panem in regno dei. CYRIL. Homo iſte animalis erat, nō diligenter percipiens ea quæ Chriſtus protulerat, putauit enim corporeas eſſe remunerationes ſanctorū. AVGVS. de Ver. domini. Vel quia in longinqua iſte ſuſpirabat, & panis iſte quem deſiderabat, ante illum diſcūbebat. Quis enim eſt panis regni dei, niſi qui dicit, Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi? nolite parare fauces ſed cor. BEDA. Sed quia nonnulli hunc panem fidetenus quaſi adorando percipiunt, dulcedinem vero eius attingere veraciter guſtando faſtidiunt. Subiecta parabola dominus talium torporem celeſtibus epulis dignum non eſſe redarguit. Sequitur enim. {At ille dixit ei: homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. CYRIL. Homo iſte deus pater eſt, ſecundum quòd imagines ad ſimilitudinem veritatis figurantur. CHRYS. Quoties enim punitiuam ſuam virtutem indicare vult deus, vrſa, pardus, leo, & huiuſmodi nuncupatur, quando vero miſericordiam exprimere vult, dicitur homo. CYRIL. Hic ergo conditor omnium atque gloriæ pater parauit cœnam magnam in Chriſto peractam. In nouiſſimis enim temporibus, & quaſi in occaſu noſtri ſęculi illuxit nobis Dei filius, & mortem pro nobis ſuſtinens, dedit nobis propriū corpus comedere, vnde & agnus in veſpere immolabatur iuxta legem Moſaicam, merito igitur cęna dictum eſt paratum in Chriſto conuiuium. GRAEG. in Hom. vel fecit cœnam magnam: quia ſacietatem nobis dulcedinis æternæ præparauit, qui vocauit multos, ſed pauci veniunt, quia non numquam ipſi qui ei per fidem ſubiecti ſunt, æterno eius conuiuio viuendo contradicunt: Hoc autem diſtare inter delicias corporis & cordis ſolet, quòd corporales delitiæ cum non habentur, graue in ſe deſiderium accendunt, cum vero habitæ eduntur, comedentem protinus in faſtidium per ſacietatem vertunt. At contra, ſpiritales delitiæ cum non habentur, in faſtidio ſunt, cum vero habentur, in deſiderio. Sed ſuperna pietas contemptas illas delitias ad memoriæ noſtræ oculos reuocat, atque vt faſtidium noſtrum repellere debeamus inuitat. vnde ſequitur. {Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent.} CYRIL. Iſte ſeruus qui miſſus eſt, ipſe Chriſtus eſt, qui cum eſſet naturaliter deus & verus Dei filius, exinaniuit ſeipſum formam ſerui accipiens. Miſſus eſt autem hora cœnæ, non enim a principio verbum patris noſtram naturam ſuſcepit, ſed in nouiſſimo tempore. Subdit autem. {Quia parata ſunt omnia,} Parauit enim pater in Chriſto bona collata mundo per ipſum peccatorum amotionem, ſpirituſſancti participationem, adoptionis ſplendorem, ad hoc vocauit Chriſtus per euangelica documenta. AVGVS. de Verbis Domini. Vel aliter. Homo iſte mediator eſt dei & hominis Chriſtus Ieſus. Miſit vt venirēt inuitati, ideſt per miſſos vocati prophetas, qui olim inuitabant ad Cœnam Chriſti, ſæpe miſſi ſunt ad populū Iſrael: ſæpe vocauerunt vt ad horam cœnæ venirent. Illi inuitantes acceperunt, cœnam repudiarunt, prophetas legerunt, & Chriſtum occiderunt, & tunc nobis cœnam neſcientes parauerunt. Parata iam cœna, ideſt immolato Chriſto, miſſi ſunt Apoſtoli ad quos miſſi fuerant ante prophetæ. GRAEG. in Hom. Per hunc ergo ſeruum qui a patrefamilias ad inuitandum mittitur, prædicatorum ordo ſignificatur, ſæpe autem ſolet euenire, vt perſona potens famulum habeat deſpectum, cumque per eum dominus aliquid mandat, non deſpicitur perſona loquentis ſerui, quia ſeruatur in corde mittētis reuerentia dñi. Offert ergo deus quod rogari debuit, non rogare, dare vult quod vix ſperari poterat, & tamen ſimul omnes excuſant. Sequitur enim. {Et cœperunt omnes ſimul excuſare.} Ecce homo diues inuitat, & pauperes occurrere feſtinant, ad Dei inuitamur conuiuium, & nos excuſamus. AVGVS. de Verbis Domini. Tres autem fuerunt excuſationes

Serm. 33.

Ho. Euā. 36

Serm. 33.

Serm. 33.

de

de quibus ſubditur: Primus dixit ei. { Villam emi, & neceſſe habeo exire, & videre illam. Rogo te habe me excuſatum. } In villa empta dominatio notatur: ergo ſuperbia caſtigatur vitium primum, primus enim homo dominari voluit, qui dominium habere noluit. GRAEG. in Hom. Vel per villam terrena ſubſtantia deſignatur.

ſare. Primus dixit ei. Villam emi, & neceſſe habeo exire & videre illam. Rogo te habe me excuſatum. Et aliter dixit. Iuga boum emi quinque, & eo probare illa. Rogo te habe me excuſatum. Et alius dixit. Vxorem duxi, & ideo non poſſum venire. Et reuerſus ſeruus nunciauit hæc domino ſuo. G Tunc iratus paterfamilias dixit ſeruo ſuo. Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait ſeruus. Domine, factum eſt vt imperaſti, & adhuc locus eſt. Et ait dominus ſeruo: Exi in vias, & ſepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico autem vobis, quòd nemo virorum illorum, qui vocati ſunt guſtabunt cœnam meam.

Exit ergo videre illam, qui ſola exteriora cogitat propter ſubſtantiam. AMBR. Sic igitur emeritę militiæ viro contemnendarum ſtipendiũ præſcribitur facultatum, quòd neque ille, qui ſtudijs intentus inferioribus, poſſeſſiones ſibi terrenas coemit, regnum cæli poſſit adipiſci, cum dominus dicat. Vende omnia tua, & ſequere me. Sequit. { Et aliter dixit. Iuga boum emi quinq;, & eo probare illa. }

Serm.33. AVGVS. de Verbis Domini. Quique iuga boum ſenſus carnis huius quinque numerantur. In oculis viſus eſt, in auribus auditus, in naribus odoratus, in faucibus guſtus, in omnibus membris tactus. Sed quia iuga ſunt, in tribus prioribus ſenſibus facilius apparet. Duo ſunt oculi, duæ aures, geminæ nares. Ecce tria iuga, & faucibus, ideſt ſenſu guſtandi geminatio quædam inuenitur, quia nihil guſtando ſapit niſi lingua & palato tangatur, voluptas carnis, quæ ad tactum pertinet occulte geminatur, eſt & forinſecus & intrinſecus. Dicuntur autem iuga boum, quia per ſenſus iſtos carnis terrena requiruntur, Boues enim terram verſantur, homines autem remoti a fide terrenis dediti, nolunt credere aliquid niſi ad quod ſenſu corporis perueniunt quinque partito. Non inquit ego credo, niſi quod video. Si talia cogitaremus quinque illis iugis boum a cœna impediretur, vt noueritis autem iſtorum quinque ſenſuum, non delectationem quæ mulcet, & ingerit voluptatem, ſed curioſitatem quãdam notatam fuiſſe. Non ait, quinque iuga boum emi, eo paſcere illa, ſed eo probare illa. GRAEG. in Hom. Corporales etiam ſenſus, quia interna comprehendere nequeunt, ſed ſola exteriora agnoſcunt, recte per eos curioſitas deſignatur, quæ dum alienam quærit vitam, diſcutere ſuper ſua intima neſciens ſtudet exteriora cogitare. Sed notandum, quòd is qui propter villam, & is qui propter probanda iuga boum a cœna ſui inuitatoris ſe excuſat, humilitatis verba permiſcet. dum enim dicit. { Rogo } & venire contemnit, humilitas ſonat in voce, ſuperbia in actione. Sequitur. { Alius dixit. Vxorem duxi, & ideo non poſſum venire. } AVGVST.

Serm.33. de Verbis Domini. Iſta eſt voluptas carnis, quæ multos impedit, vtinam foris & non intus. Qui enim dixit. { Vxorem duxi. } carnem amplexatur, carnis voluptatibus iocundatur, a cœna excuſatur. obſeruet ne fame interna moriatur. BASIL. Dicit autem. Non poſſum venire, eo quòd intellectus humanus vergẽs ad mundanas illecebras debilis eſt ad agendum. GRAEG. in Hom. Quamuis autem bonum ſit coniugium, atque ad propagandam ſobolem diuina prouidentia conſtitutum, nonnulli tamen per hoc non fœcunditatem prolis, ſed deſideria expetunt voluptatis. Et iccirco per rem iuſtam ſignificari poteſt, non congrue res iniuſta. AMBR. Vel coniugium non reprehenditur, ſed ad maiorem honorem vocatur integritas, quoniam mulier innupta cogitat quæ ſunt domini, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu, quæ au-

Serm.33. tem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi. AVGVS. de Verbis Domini. Ioannes autem dicens: Omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt & concupiſcentia oculorum & ambitio ſæculi: inde cœpit vbi euangelium terminum poſuit. Concupiſcentia carnis, { vxorem duxi, } concupiſcentia oculorum, { quinque iuga boum emi. } Ambitio ſæculi: { villam emi. } Aperte autem in totum commemorati ſunt quinque ſenſus per ſolos oculos, quorum eſt in quinque ſenſibus principatus, propterea cum proprie ad oculos pertineat viſus, ipſum videre per omnes quinque ſenſus ſolemus appellare. CYRIL. Quos autem intelligemus fuiſſe eos qui renuerunt prædictorum cauſa venire, niſi præſides Iudæorum; quos per totam ſacram paginam de his redargutos eſſe videmus? ORIG. vel aliter: Hi qui villam emerunt & refutant cænam, ſunt qui receperunt alia dogmata diuinitatis: nec experti ſunt verbum quod poſſidebant. Is autem qui quinque paria boum emit, eſt qui naturam intellectualem contemnit, & ſenſibilia ſequitur. vnde incorpoream naturam comprændere non poteſt. Qui autem vxorem duxit, eſt qui coniunctus eſt carni, uoluptatum magis amator quàm Dei. AMBR. Vel tria genera hominum a conſortio iſtius cœnæ æſtimemus excludi, gentilium,

F Iudæorum, & hæreticorum, Iudæi corporali myſterio iuga ſibi legis imponunt. { Quinque } autem { iuga } ſunt verborum decẽ, vel quinque libri veteris legis. At vero hæreſis velut Eua fæmineo rigore fidei tentat affectum. Et Apoſtolis dicit auaritiam eſſe fugiendam, ne impediti more gentili ad regnum Chriſti peruenire nequeamus ergo, & ille qui villam emit alienus a regno eſt, & ille qui iugum potiꝰ legis quàm gratiæ munus elegit, & ille qui ſe propter ducendam excuſat vxorem. Sequitur. { Et reuerſus ſeruus nunciauit hæc domino ſuo. } AVGVST. Quinto ſuper Geneſi ad litteram. Non propter inferiorum ſcientiam deus nuncijs indiget quaſi per eos fiet ſcientior, ſed nouit omnia ſtabiliter, atque incommutabiliter. Habet autem anuncios propter nos, & propter ipſos, quia illo modo deo parere & aſſiſtere, vt eum de inferioribus conſultant, eiuſque ſupernis iuſſis obtemperet bonum eſt eis in ordine proprie naturæ. CYRILVS. Iudæorum autem primatibus vocationem renuentibus, ſicut ipſi dicebant. Numquid aliquis principum credidit in eum? indignatus eſt paterfamilias, quaſi eis dignis indignatione & ira. vnde ſequitur. { Tunc iratus paterfamilias. } BASILIVS. Nõ quòd iræ paſſio diuinæ ſubſtantiæ accidat, ſed talis operatio, quæ in nobis ab ira ſit Dei ira, & indignatio dicitur. CYRILVS. Sic ergo indignatus dicitur paterfamilias principes Iudæorum, & vocati ſunt loco eorum, qui erant de multitudine Iudæorum fragilem,

Cap.19.

In Pſal.37.

H & impotentem mentem habentes. Loquente enim petro, primo quidem tria millia, deinde quinque millia crediderunt, & poſtmodum plurimus populus. vnde dicitur. { Dixit ſeruo ſuo. Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, cæcos, & claudos introduc huc. } AMBR. Inuitat autem pauperes, debiles, & cæcos, vt oſtendatur quòd nullum debilitas corporis excludit a regno rariuſque delinquat, cui deſit illecebra peccandi, vel quòd infirmitas peccatorum per miſericordiam domini remittatur. vnde mittit ad plateas, vt de latioribus vitijs ad anguſtam venirent viam. GRAEG. in Hom. Quia ergo venire ſuperbi renuunt, pauperes eliguntur, dicuntur enim debiles, & qui iudicio ſuo apud ſemetipſos infirmi ſunt. nam pauperes, & quaſi fortes ſunt, qui poſiti in paupertate ſuperbiunt, cæci ſunt qui nullius ingenij lumen habent: claudi ſunt, qui rectos greſſus in operatione

I non habent. Sed dum horum vitia in membrorum debilitate ſignificantur ſicut illi peccatores fuerunt, qui vocati venire noluerunt, ita hi quoque qui inuitantur & veniunt, ſed peccatores ſuperbi reſpuuntur, humiles eliguntur. Hos itaque elegit deus quos deſpicit mundus, quia plérumque ipſa deſpectio hominem reuocat ad ſemetipſum. Et tanto cælerius vocem dei aliqui audiunt, quanto in hoc mundo non habent vnde delectentur. Cum ergo de vicis & plateis ad cænam quoſdam dominus vocat, illum populum deſignat qui tenere legis vrbanam conuerſationem nouerat. Sed multitudo qui ex Iſrael populo credidit, locum superni conuiuij non impleuit. vnde ſequitur. { Et ait ſeruus. Domine, factum eſt, & adhuc locus eſt. } Intrauit enim iam frequentia Iudæorum, ſed adhuc locus vacat in regno, vbi ſuſcipi debeat numeroſitas gentium. vnde ſubditur. { Et ait dominus ſeruo. Exi in vias & ſepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. } Cum conuiuas ſuos colligi ex vijs & ſepibus præcipit, agre-

K ſtem populum, ideſt gentilem quærit. AMBR. Vel mittit ad vias & circa ſepes, quia hi apti ſunt in regno cælorum, qui nullis præſentium cupiditatibus occupati ad futura feſtinãt in quodam bono voluntatis tramite conſtituti, & qui modo ſepis qui ab incultis culta ſecernat, & incurſus arceat, beſtiarum norit bona malaq; diſtinguere, & aduerſus tentamenta nequitiæ ſpiritualis fidei munimen prætendere. AVGVS. de Ver. Dom. Venerunt de plateis & vicis gẽtes, veniunt de ſepibus hæretici. Nam ſepes qui conſtruunt diuiſiones quærunt, abſtrahantur a ſepibus, euellãtur a ſpinis, ſed cogi nolunt, voluntate inquiunt noſtra intremus. Nõ hoc dominus imperauit, coge inquit intrare, foris inueniatur neceſſitas, naſcitur inde voluntas. GRAEG. in Hom. Qui ergo huius mundi aduerſitatibus fracti a dei amore redeunt, compelluntur intrare. Sed valde tremenda eſt ſententia quæ ſubinfertur. { Dico autem vobis, ꝙ nemo virorum illorum qui vocati ſunt, guſtabit cænam meam. } Nemo ergo contemnat, nedum vocatus exſar, cum voluntatem habuerit intrare non valeat.

Serm.33.

GRAEG.

Ho.Euã.37. f ¶ GRE. in Hom. Ad audita cæleſtia præmia inardeſcit animus, iamq; illic cupit aſſiſtere, vbi ſe ſperat ſine fine gaudere, ſed ad magna præmia perueniri non poteſt, niſi per magnos labores. vnde dicitur. { Ibant autem turbæ multæ cum eo, & conuerſus dixit ad illos. Siquis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem,

f Ibant autem turbæ multæ cum eo & conuerſus dixit ad illos. Siquis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et qui non baiulat crucem ſuam, & venit poſt B me, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

g Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, nonne prius ſedens computat ſumptus qui neceſſarij ſunt, ſi habeat ad perficiendum? ne poſteaquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei dicentes, quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare? Aut quis rex iturus committere bellum aduerſus alium regem, nonne ſedens prius cogitat ſi poſsit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad ſe? Alioquin, adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis ſunt. Sic ergo, omnis

& filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuã, non poteſt eſſe meus diſcipulus. } THE. Quia enim multi comitantium ipſum nõ ex toto affectu, ſed tepide ſequebantur, oſtendit qualem deceat eſſe ſuum diſcipulum. GREG. in Hom. Sed percontari libet, quomodo parentes, & carnaliter propinquos præcipimur odiſſe, qui iubemur & inimicos diligere? Sed ſi vim pcepti perpendimus, vtrumque agere per diſcretionem valemus, vt eos, qui nobis carnis cognatione coniuncti ſunt, & quos proximos nouimus, diligamus, & quos aduerſarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo neſciamus. Quaſi enim per odium diligitur qui carnaliter ſapiens, dum praua nobis ingerit, non auditur. AMBR. Etenim ſi propter te dominus ſuæ renunciat matri dicẽs, Quæ eſt mater mea, & qui fratres mei? cur tu domino tuo cupias anteferri? Sed neque ignorare naturam, neque ſæuire dominus iuber, ſed ita indulgere naturæ, vt venereris auctorẽ, nec a deo parentum amore deſiſtas. GREGO. in Hom. Vt autem dominus demonſtraret hoc erga proximos odium non de affectione procedere, ſed de charitate, addidit dicens. { Adhuc autem, & animam ſuam. } Conſtat ergo, quia amando debet odiſſe proximum, qui ſic eum odit ſicut ſeipſum: tunc enim bene animam noſtram odimus, cum eius carnalibus deſiderijs non acquieſcimus, cum eius appetitum frangimus, eius voluntatibus reluctamur. Quæ ergo contempta ad melius ducitur, quaſi per odium amatur. CYRIL. Non eſt autem fugienda vita, qua in corpore viuitur, ſed ſeruanda ſicut & Paulus ſeruauit, vt Chriſtum adhuc viuens in corpore prædicaret. Sed vbi oportebat vitam cõtemnere vt curſum conſummaret, nec animam præcioſam ſibi eſſe fatetur. GREG. in Hom. Hoc autem animæ odium qualiter exhiberi debeat, manifeſtat ſubdens. { Qui non baiulat crucem ſuam & venit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. } CHRYS. Non autem hoc dicit vt trabem ſuper humeros apponamus, ſed vt ſemper mortem prę oculis noſtris habeamus, ſicut & Paulus moriebatur quotidie, & mortem contemnebat. BASIL. Crucem etiam tollens mortem domini annunciabat dicens. Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo, quod etiam nos in ipſo baptiſmate anticipamus, vbi vetus homo noſter crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati. GREG. in Hom. Vel quia crux a cruciatu dicitur, duobus modis Crucem domini baiulamus, cum aut per abſtinentiam carnem affligimus, aut per compaſſionem proximi neceſſitatem illius noſtram putamus. Sed quia nonnulli carnis abſtinentiam non pro Deo, ſed pro inani gloria exhibẽt, & compaſſionem non ſpiritaliter, ſed carnaliter impẽdunt, recte additur: { & venit poſt me. } Baiulare enim crucem & poſt dominum ire, eſt vel carnis abſtinentiam, vel compaſſionem proximorum pro ſtudio æternæ intentionis exhibere.

Pſal.37.

Quæ. Cõp. quæſt. 234.

g ¶ GREG. in Hom. Quia ſublimia præcepta data ſunt, protinus comparatio ædificandæ ſublimitatis adiungitur cum dicitur. { Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, nonne prius ſedens computat ſumptus qui neceſſarij ſunt, ſi habeat ad perficiendum? } Omne enim quod agimus, præuenire per ſtudium conſiderationis debemus. Si igitur humilitatis turrim conſtruere cupimus, prius nos præparare ad aduerſa huius ſæculi debemus. BASIL. Vel turris eſt alta ſpeculatio ad cuſtodiam ciuitatis & perceptionem hoſtilium occurſuum apta, ad huius inſtar nobis datus eſt intellectus conſeruatiuus bonorum, præmeditatiuus contrariorum. ad huius ædificationem præcipit dominus ſedentes ponere calculum, ſi ſuppetat facultas ad finem. GREG. Niſſenus. Inſiſtendum eſt enim, vt cuiuslibet ardui propoſiti terminos attingatur varijs augumentis mandatorum Dei conſumendo opus diuinum, nam neque lapis vnus eſt tota turris fabrica, neque vnicum mandatum ducit ad animæ perfectionem. Sed fundamentum oportet ſubſiſtere, & ſecundum Apo-

A ſtolum inſuper apparatus eſt auri & argenti, & precioſorum lapidum apponendus. vnde ſubditur. { Ne poſteaquàm poſuerit fundamentum & non potuerit perficere, omnes qui viderint incipiant illudere ei dicentes, quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare. THEO. Nos enim debemus ponere fundamẽtum, ideſt ſe qui Chriſti initium, & finem non imponere, ſicut illi de quibus Ioannes dicit, quòd multi ex diſcipulis eius abierunt retrorſum. Vel fundamentum intellige doctrinalem ſermonem, puta de abſtinentia. Opus eſt igitur prædicto fundamento operationis ędificium, vt perficiatur nobis turris fortitudinis a facie inimici. Alioquin deridetur homo a videntibus eum tã hominibus, quàm dæmonibus. GREG. in Home. In bonis enim operationibus intenti niſi contra malignos ſpiritus ſolicite vigilemus, ipſos irriſores patimur, quos ad malum perſuaſores habemus. Sed ex minori ad maius ſimilitudo ſubditur, vt ex rebus minimis maiora penſentur. Nam ſequitur. { Aut quis rex iturus committere bellum aduerſus alium regem, nonne prius ſedens cogitat ſi poſſit cum decem millibus occurrere ei qui cũ viginti millibus venit ad ſe? } CYRILLVS.

C Incumbit enim nobis prælium, contra ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus. Vrget autem nos, & aliorum hoſtium multitudo, carnale flagitium, lex ſæuiens in membris noſtris, & variæ paſſiones, hoc eſt dira hoſtium multitudo. AVGVSTINVS. de Quæſtionibus Euangelicis. Vel decem millia præliaturi cum rege, qui habet viginti millia, ſignificant ſimplicitatem Chriſtiani hominis, dimicaturi cum duplicitate diaboli. THEOPHILVS. Eſt autem rex peccatum regnans in noſtro mortali corpore, ſed & noſter intellectus creatus eſt rex: ergo ſi repugnare velit peccato, toto animo cogitet ſecum. Nam dæmones ſunt peccati ſatellites, qui videntur viginti millium numero præcellere decem millia noſtrum, quia cum incorporei ſint, nobis comparati corporeis, multo maiorem fortitudinem habere cenſentur. AVGVS. de Quæ. Euan. Sicut autem de turri non perfecta per opprobrium deterruit dicentium, quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare, ſic in rege cum quo dimi-

Lib.2. q.31.

Lib.2. q.31.

D candum eſt ipſam pacem accuſauit, cum ſubdit. { Alioquin adhuc illo longe agente legationem mittens, rogat ea quæ pacis ſunt. } Significans etiam minas imminentium tentationum a diabolo nõ ſuſtinere eos, qui renunciant omnibus quæ poſſident, & pacem cum eo facere, conſentiendo illi ad committendum peccata. GREG. Vel aliter. In illo tremendo examine cum rege noſtro ex æquo ad iudiciũ non venimus, decem millia quique ad viginti millia ſimplum ad duplum ſunt. Cum duplo ergo exercitu cõtra ſimplum venit, quia nos vix in ſolo opere præparatos ſimul de opere & cogitatione diſcutit. Dum ergo adhuc longe eſt, quia adhuc præſens per iudicium non videtur, mittamus ad eum legationem lachrymas noſtras, miſericordiæ opera, hoſtias placationis, hæc eſt noſtra legatio, quæ regem venientem placat. AVG. ad Lætum. Quomodo autem pertineant iſtæ ſimilitudines ipſa concluſione ſatis aperuit dicens. { Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe

Epiſt.38.

E diſcipulus. } Itaque ſumptus ad turrim ædificandam, & valentia decem milliũ aduerſus regem, qui viginti millia habet, nihil aliud eſt, quàm vt renunciet vnuſquiſque omnibus, quæ ſunt eius. Prælocutio autem ſuperior cum extrema locutione concordat, in eo enim, quod adhuc renunciat omnibus, quæ ſunt eius, etiam illud continetur, vt oderit patrem ſuum, aut matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc & animam ſuam. Omnia enim hæc propria alicuius ſunt, quæ plerumque implicant, & impediunt ab obtinenda non iſta propria temporaliter tranſitura, ſed in æternum manſura communia. BASILIVS. Eſt autem intentio domini per exempla prædicta, non utique præbere poteſtatem, eius diſcipulum fieri, vel non fieri, ſicut licet, vel non inchoare fundamentum, vel tractare pacem, ſed oſtendere impoſſibilitatem diuini beneplacitu obſeruandi inter diſtrahentia animam, inter quæ periclitatur facta venalis, ab aſtutijs dæmonis. BEDA. Diſtat autem inter renunciare omnibus, & relinquere omnia. pauco-

rum

rum enim perfectorum eſt relinquere omnia, hoc eſt curas mundi poſtponere, cunctorum autem fidelium eſt renunciare omnibus. hoc eſt ſic tenere quæ mundi ſunt: vt tamen per ea non teneantur in mundo.

h ¶ BEDA. *Dixerat ſuperius turrim virtutum non ſolum* conſummandam, ſed etiam inchoandam, ad quod pertinet quod dicitur. { Bonum eſt ſal. } Bonum eſt ſale ſapientię ſpiritualis, cordis archana condire, immo cum Apoſtolis ſal terræ fieri. EVSEB. Sal enim ſecundum ſubſtantiã quidem ex aqua conſtat & ſpiritu, modicum quid terreſtreitatis participans. deſiccat autem fluidam naturam corruptorũ corporum, vt mortua corpora conſeruet. Merito igitur diſcipulos ſuos comparat ſali, eo quòd ipſi regenerati ſunt per aquam, & ſpiritum.

ex vobis qui non renunciat omnibus quæ poſsidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

h Bonum eſt ſal. Si autem ſal euanuerit: in quo condietur? Neque in terram, neque in ſterquilinium vtile eſt, ſed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

G

CAP. XV.

ERant autem appropinquantes ei publicani, & peccatores vt audirent illum. Et murmurabant phariſæi & ſcribę, dicentes. Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Et ait ad illos parabolam iſtam dicens. Quis ex vobis homo, qui habet centum oues, & ſi perdiderit vnam ex illis, nonne dimittit nonagintanouem in deſerto, & vadit ad illam quæ perierat donec inueniat eam? Et cum inuenerit eã, imponit in humeros ſuos gaudens, & veniens domum conuocat amicos, & vicinos dicens illis. Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat. Dico vobis, quòd ita gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore pęnitentiã agente, quàm ſupra nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pęnitentia.

Cumque toti ſpiritualiter viuerent, & non ſecundum carnem ad modum ſalis corruptam vitam hominum in terra degentiũ conuertebant, & virtuoſa vita ſuos ſequaces oblectando condiebant. THEO. Non ſolum autem eos qui donati ſunt magiſtrali gratia, ſed etiam idiotas expoſcit ad modum ſalis fieri vtiles proximis. H Si vero qui futurus eſt vtilis alijs fiat reprobus, iuuari non poterit. vnde ſequitur. {Si autem ſal euanuerit, in quo condietur? } BEDA. q. d. Si quis ſemel condimento veritatis illuminatus ad apoſtaſiam redierit quo alio doctore corrigetur? qui, ſcilicet eam quam ipſe guſtauit ſapientiæ dulcedinem, vel aduerſis ſæculi perterritus, vel illecebris illectus abiecit. vnde ſequitur. { Neque in terram, neque in ſterquilinium vtile eſt, ſed foras mittetur. } Sal enim cum ad condiendos cibos carneſque ſiccandas valere deſierit, nulli iam vſui aptum erit. Neque enim in terram vtile eſt, cuius iniectu germinare prohibetur, neque in ſterquilinium agriculturæ profuturum, ſic qui poſt agnitionem veritatis retrocedit neque ipſe fructum boni operis ferre, nec alios excolere valet, ſed foras mittendus eſt, hoc eſt ab Eccleſiæ vnitate ſecernendus. THEO. Verum, quia ſermo parabolicus, & obſcurus erat, excitans dominus auditores ne qualitercumque acciperent I quod dictum eſt de ſale, ſubdit. {Qui habet aures audiendi, audiat.} Hoc eſt, ſi cui ſapientia ineſt, intelligat. Aures enim hic cognoſcitiuam vim animæ, & aptitudinem intelligendi accipere debemus. BEDA. Audiat etiam non contemnendo, ſed obediendo & faciendo, quæ dicit.

CAP. XV.

AMBR. Didiceras in ſuperioribus ſæcularibus occupationibus non teneri, caduca non præferre perpetuis. Sed quia fragilitas humana firmum nequit in tanto ſæculi lubrico tenere veſtigium, etiam aduerſus errorem remedia tibi bonus medicus demonſtrauit, ſpem veniæ iudex miſericors non negauit. vnde ſubditur. { Erant autem appropinquantes ei publicani, & peccatores vt audirent eum. } GLOSA. Ideſt, qui publica exigunt vectigalia vel conducunt, & qui lucra ſæculi per negotia ſectantur. THEO. Hoc enim K exequebatur cuius cauſa carnem ſuſceperat, admittens peccatores, ſicut medicus ægrotantes. Sed phariſæi vere criminoſi huic pietati murmurare compenſabant. vnde ſequitur. { Et murmurabant phariſæi, & ſcribæ dicentes. Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis. } Ho.Euã.34 GREG. in Hom. ex qua re colligitur, quia vera iuſtitia compaſſionem habet, falſa dedignationem: quamuis & iuſti ſoleant recte peccatoribus indignari, ſed aliud eſt quod agitur typo ſuperbiæ, aliud quod zelo diſciplinæ, quia iuſti & ſi foris increpationes per diſciplinam exaggerant, intus tamen dulcedinem per charitatem ſeruant. Præponunt ſibi in animo ipſos plerumque quos corrigunt quod agentes per diſciplinam ſubditos, & per humilitatem cuſtodiunt ſemetipſos. At contra, hi qui de falſa iuſtitia ſuperbire ſolent, cæteros quoſque deſpiciunt, nulla infirmantibus miſericordia condeſcendunt. Et quo ſe peccatores eſſe non credunt, eo deterius peccatores fiunt, de quorum numero phariſæi erant, qui diiudicantes dominum, quòd F peccatores ſuſciperet arenti corde ipſum fontem miſericordiæ repræhendebant. Sed quia ægri erant, ita vt ægros ſe eſſe neſcirent quatenus quod erant agnoſcerent, cæleſtis medicus blandis eos fomentis curat. Sequitur enim. { Et ait ad illos parabolam iſtam dicens. Quis ex vobis homo. } Similitudinem dedit, quam in ſe homo recognoſceret, & tamẽ ad auctorem hominum pertineret. quia enim cẽtenarius perfectus eſt numerus, *ipſe centum* oues habuit, cum ſanctorum angelorum, & hominum naturam poſſedit. vnde ſubditur. { Qui habet centum oues. } CYRIL. Hinc percipe latitudinem regni ſaluatoris noſtri. Dicit enim oues eſſe centum, referens numerum ſubiectarum ſibi *rationalium naturarum* ad integrã multitudinem, eſt enim centenarius numerus perfectus ex decem decadibus conſtitutus. Sed ex his vna oberrauit, ſcilicet genus humanum quod terram colit. AMBROS. Diues paſtor cuius nos omnes centeſima portio ſumus. vnde ſequitur. { Etſi perdiderit vnam ex illis. } GREGOR. Vna ouis tunc H perit, quando peccando homo paſcua vitæ reliquit. In deſerto autem nonagintanouem remanſerant, quia rationalis creaturæ numerus, angelorum videlicet & hominum, qui ad videndum deum conditus fuerat, pereunte homine, erat imminutus. vnde ſequitur. { Nonne dimittit nonagintanouem *in deſerto*.} quia ſcilicet angelorum choros reliquit in cælo. Tunc autem homo cælum deſeruit, cum peccauit. Et vt perfecta ſumma ouium integraretur in cælo, homo perditus quærebatur in terra. vnde ſequitur. { Et vadit ad illam, quæ perierat donec inueniat illam. } CYRILLVS. Numquid autem ſæuiens in reliquas motus eſt pietate vnius? nequaquam. Sunt enim illæ in tuto circumſepiente illas potentiſſima dextera, ſed magis oportebat miſereri pereuntis, ne imperfecta videretur reſidua multitudo. Vna enim reducta, ſortitur centenarius propriam ſpeciem. AVGVSTINVS. de Quæſtionibus Euangeliorum. Lib.2.q.31. Vel illas nonagintanouem dixit quas reliquit in deſerto, ſuperbos ſignificans I tamquam ſolicitudinem gerentes in animo, dum ſolo ſe videri voluit, quibus ad perfectionem vnitas deeſt. cum enim quiſque a vera vnitate diuellitur, ſuperbe diuellitur, ſuæ quippe poteſtatis eſſe cupiens, non ſequitur vnum quod eſt deus. vni autem deputat omnes per pænitentiam reconciliatos, quæ humilitate obtinetur. GREGOR. Niſſenus. Cum autem paſtor inueniſſet ouem, non puniuit. Non duxit ad gregem vrgendo, ſed ſuperponens humero & portans clementer annumerauit gregi. vnde ſequitur. { Et cum inuenerit ouem imponit in humeros ſuos gaudens. } GREGOR. in Homilia. Ouem humeris ſuis impoſuit, quia humanam naturam ſuſcipiens, peccata noſtra ipſe portauit. Inuenta autem oue ad domum redit, quia paſtor noſter reparato homine ad regnum cæleſte redijt. vnde ſequitur. { Et veniens domum conuocat amicos, & vicinos dicens illis. Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. } Amicos, & vicinos vocat Angelorum choros, K quia amici eius ſunt, quia voluntatem eius continue in ſua ſtabilitate cuſtodiunt. *Vicini quoque eius ſunt*, quia claritatem viſionis illius ſua aſſiduitate perfruuntur. THEOPHILVS. Supernæ igitur virtutes oues dicuntur, in eo quòd omnis natura creata aſpectu Dei beſtialis eſt. In eo vero quòd rationalis eſt, amici & vicini dicuntur. GREGORIVS. in Homil. Et notandum, quòd non dicit. { Congratulamini } inuentę oui, ſed. { Mihi. } Quia videlicet eius eſt gaudium vita noſtra, & cum nos ad cælum reducimur, ſolemnitatem letitiæ illius implemus. AMBROSIVS. Angeli autem quoniam ſunt rationales, non immerito hominum redemptione lætantur: vnde ſequitur. {Dico vobis, quòd ita gaudium erit in cęlo ſuper vno peccatore pænitentiam agente, quàm ſupra nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pænitentia. } Hoc proficiat ad incentiua probitatis, ſi vnuſquiſque conuerſionem ſuam gratam fore credat cætibus angelorum, aut quorum affectare patrocinium, aut vereri debet offenſam. GREGORIVS. in Homilia.

Homilia. Plus autem de conuerſis peccatoribus, quàm de ſtantibus iuſtis in cælo gaudium eſſe fatetur, quia plerumque hi, qui nullis ſe oppreſſos peccatorum molibus ſciunt, ſtant quidem in *via iuſtitiæ*, ſed tamen ad cæleſtem patriam anxie non anhelant, & plerumque pigri remanent ad exercenda bona præcipua, quia ſecuri ſibi ſunt, quòd nulla commiſerint mala grauiora. At contra, nonnũquam hi, qui ſe aliqua illicita egiſſe meminerunt, ex ipſo ſuo dolore compuncti, ad amorem Dei inardeſcunt. Et quia errasſe ſe a Deo conſiderant, damna præcedentia lucris ſequentibus recompenſant. Maius ergo gaudiũ fit in cælo, quia & dux in prælio plus eum militem diligit, qui poſt fugam reuerſus hoſtem fortiter premit, quàm eum qui numq̃ terga præbuit, & numq̃ aliquid fortiter fecit. Sic Agricola illam amplius terrã amat, quæ poſt ſpinas vberes fructus profert, quàm eam quæ numquam ſpinas habuit, & numquam fertilem meſſem producit. Sed inter hæc ſciendum eſt, quia ſunt plerique iuſti, in quorum vita tantum eſt gaudium, vt eis quælibet peccatorum pænitentia præponi nullatenus poſſit. Hinc ergo colligendum quantum Deo gaudium faciat, quando humiliter plangit iuſtus. ſi facit in cœlo gaudium, quando hoc quod male geſſit, per pænitentiam damnat iniuſtus.

b Aut quæ mulier habẽs drachmas decẽ, & ſi perdiderit drachmam vnam, nonne accendit lucernam & euertit domum, & quærit diligenter, donec inueniat eam? Et cum inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens. Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis, quia gaudium erit angelis Dei ſuper vno peccatore pænitentiam agente.

b ¶ CYRILLVS. Per præcedentem parabolam in qua C genus humanum dicebatur ouis erratica, docebamur nos fore creatura ſublimis Dei, qui fecit nos, & non ipſi nos, cuius paſcuæ *oues ſumus, ſubiungitur ſecunda parabola*, qua genus humanum comparatur drachmæ quæ perijt. Per quam oſtendit nos ad ſimilitudinem & imaginem regiam factos eſſe, ſcilicet ſummi Dei. Nam drachma nummus eſt impreſſam habens regiam figuram. vnde dicitur. { Aut quæ mulier habens decem drachmas. } GREG. in Hom. Qui ſignificatur per paſtorem, ipſe per mulierem, ipſe enim deus, ipſe & Dei ſapientia. Angelorum autem & hominum naturam ad cognoſcendum ſe dominus condidit, & ad ſimilitudinem ſuam creauit. Decem ergo drachmas habuit, quia nouem ſunt chori angelorum, ſed vt compleretur electorũ Lib.2.q.33. numerus, homo decimus eſt creatus. AVGVSTI. de Quæſtionibus Euangeliorum. Vel in nouem drachmis ſicut & in nonagintanouẽ ouibus ponit eorum ſignificationem, qui de ſe præſumentes, *peccatoribus ad ſalutem redeuntibus ſe præponunt*. D vnum enim deeſt a nouem vt decem ſint, & a nonagintanouem, vt centum ſint, cui vni deputat omnes per pænitentiam reconciliatos. GREG. in Hom. Et quia imago exprimitur in drachma, mulier drachmam perdiderat, quando homo, qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando a ſimilitudine ſui conditoris receſſit. Et hoc eſt quod ſubditur. {Si perdiderit drachmã vnam, nonne accendit lucernam. } Accendit mulier lucernam, quia Dei ſapientia apparuit in humanitate. Lucerna quippe lumen in teſta eſt, lumen vero in teſta eſt diuinitas in carne. accenſa autem lucerna. Sequitur. { Et euertit domum. } Quia ſcilicet mox, vt eius diuinitas per carnem claruit, omni ſe noſtra conſcientia concuſſit, quia euerſionis ſermo non diſcrepat in eo, quod in *alijs codicibus legitur, Emundat, quia* praua mens ſi non prius præ timore euertitur, ab aſſuetis vitijs non mundatur. euerſa autem domo, inuenitur drachma. Sequitur enim. {Et quærit diligenter donec inueniat. } Quia ſcilicet cum perturbatur conſcientia hominis, reparatur in homine ſimilitudo conditoris. GREGOR. Nazianzenus. Inuenta autem drachma, cæleſtes uirtutes facit participes gaudij, quas miniſtras diſpenſationis fecit. vnde ſequitur. { Et cum inuenerit, conuocat amicas & vicinas dicens. Congratulamini mihi quia inueni drachmam, quam perdideram. } GREGOR. in Homilia. Supernæ enim virtutes tanto diuinæ ſapientiæ iuxta ſunt, quanto ei per gratiam continuæ viſionis appropinquant. THEOPH. Vel amicæ ſunt, vt exequentes voluntatem ipſius, vicinæ vero, vt incorporeæ, vel forte *amicæ ipſius ſunt* omnes *ſupernæ* virtutes, vicinæ vero ſunt propinquiores, ſcilicet Throni, Cherubim, & Seraphim. GREGOR. Niſſenus. Vel aliter hoc reor dominum nobis proponere in inquiſitione perditæ drachmæ, quia nulla nobis a cæteris virtutibus vtilitas peruenit quas drachmas vocat, quamuis præſto ſint omnes vna ſola deficiente animæ viduatæ, qua ſcilicet diuinæ ſimilitudinis nitorem ſortitur. A *propter quod primo quidem iubet lucernam accendere*, ſcilicet verbum diuinum quod abſcondita patefacit. Vel forſan pænitentiæ lampadem, ſed in domo propria, ideſt in ſeipſo, & in ſua conſcientia oportet perquirere drachmam *perditam*, ideſt regis imaginem, quæ non penitus deperijt, ſed eſt tecta ſub fimo, qui ſignificat carnis contagia, quibus ſtudioſe abſterſis, ideſt dilutis per ſolertiam vitæ eluceſcit, quod quæritur, vnde oportet ipſam, quæ venit *gratulari*. Necnon ad participia gaudij vocare vicinas, ideſt, contubernales virtutes, ideſt, rationabilem, & concupiſcibilem, & innatum iracundię affectum. Et ſiquæ ſint tales vires circa animam conſideratæ, quas docet gaudere in domino, deinde concludens parabolam ſubdit. { Ita dico vobis, gaudium erit angelis ſuper vno peccatore pænitentiam agente. } GREGORIVS. in Homilia. Pænitentiam agere eſt præterita mala plangere, & plangenda non perpetrare. Nam qui ſic alia deplorat, vt tamen illi committat, adhuc pænitentiam agere, aut ignorat aut diſſimulat. Cogitandum eſt etiam, vt per hoc cõditori ſuo ſatisfaciat, vt qui promiſſit prohibita ſibi, abſcindere debeat etiam conceſſa, & ſe reprehendat in minimis, qui ſe meminit in maximis deliquiſſe.

c Ait autem. Homo quidam habuit duos filios, & dixit adoleſcentior ex illis patri. Pater da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me contingit. Et diuiſit illis ſubſtantiam. Et non poſt multos dies, congregatis omnibus, adoleſcentior filius B peregre profectus eſt in regionem longinquam, & ibi diſsipauit ſubſtantiam ſuam viuendo luxurioſe. Et poſtquam omnia

c ¶ AMBROSIVS. Tres ex ordine Lucas parabolas poſuit. Ouis quæ perierat, & inuenta eſt, drachma perierat, & inuenta eſt, filius qui erat mortuus, & reuixit vt triplici remedio prouocati vulnera noſtra curemus. Chriſtus, vt paſtor te ſuo corpore vehit, quærit vt mater eccleſia, *recipit Deus pater*, prima miſericordia, ſecunda ſuffragatio, tertia reconciliatio. CHRYSOSTOMVS. Eſt etiam inter parabolas ſupradictas ratio diſtinctionis ſecundum perſonas, vel mentes peccantium, vt pater filium recipiat pænitentem, qui arbitrij ſui libertate vtitur, vt cognoſcat vnde ceciderit. Paſtor vero ouem errantem, & non ſapientem reuerti requirat, & humeris ſuis referat, irrationabili animali imprudentem hominem comparans, qui in alieno dolo circumuentus, errauerat ſicut ouis. Preſens ergo parabola proponitur, cum dicitur. { Ait autem. Homo quidam habuit duos filios. } Sunt qui dicant de duobus filijs iſtis ſeniorem angelos eſſe, iuniorem vero hominem ponunt, qui in longinquam peregrinationem abierit, *quando in terram, de cælis & paradiſo* cecidit, & aptant conſequentia reſpicientes ad cauſam, vel ſtatum Adæ. ſed hic ſenſus pius quidem videtur, neſcio tamen ſi verus ſit, quia iunior filius ad pænitentiam venit ſua ſponte recordatus præteritæ abundantiæ patris ſui. Dominus autem veniens ad pænitentiam vocauit humanum genus, dum ſponte ſua regredi, vnde ceciderat non cogitaret. Deinde ſenior filius in reditu, & ſalute fratris ſui triſtatur, cum dominus dicat lætitiam eſſe apud angelos ſuper vno peccatore pænitentiam agente. CYRIL. Quidam vero per ſeniorem filium dicunt ſignificari Iſrael ſecundum carnem, per alium vero qui diſceſſit a patre, deſcribitur multitudo gentium. AVGVSTINVS. de Quæſtionibus Euangel. Lib.2.q.33. Hic ergo homo habens duos filios, deus habens duos populos intelligitur, tamquam duas ſtirpes generis humani, vnam eorum qui permanſerunt in vnius Dei cultu, alteram eorum, qui vſque ad colendum idola deſeruerunt Deum. E Ab ipſo ergo exordio creaturæ mortalium, maior filius ad cultum vnius dei pertinet, minor autem petit vt ſibi pars ſubſtantiæ, quæ eum tangeret daretur a patre. vnde ſequitur. {Et dixit adoleſcentior ex illis patri. Pater da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me contingit. } tamquàm anima poteſtate ſua delectata, id quod illi eſt viuere intelligere meminiſſe, vel ingenio alacri excellere petit, quę diuina ſunt munera. hęc autem in poteſtate *ſua accepit per liberum arbitrium*. vnde ſequitur. {Et diuiſit illis ſubſtantiam. } THEOPH. Hominis ſubſtantia rationalitas eſt, quam comitatur libertas arbitrij, & ſimiliter quęcumque dominus dedit nobis pro ſubſtantia noſtra putabitur, vt cælum terra & vniuerſa creatura, lex & prophetę. AMBROS. Vides autem, quòd diuinum patrimonium petentibus datur, nec putes culpa patris, quòd adoleſcentiori dedit, nulla Dei regno infirmata ętas, nec fides grauatur annis. Ipſe certe ſe iudicauit idoneum, qui popoſcit, atque vtinam non receſſiſſet a patre: impedimentum neſciſſet ętatis. Sequitur enim.

Et non poſt multos dies congregatis omnibus adoleſcentior filius
peregre profectus eſt in regionem longinquam.} CHRY. Mi-
nor filius in regionem longinquam profectus eſt non localiter a
Deo decedens qui vbique eſt, ſed affectu: fugit enim Deum pecca-
Serm.34. tor vt a longinquo ſtet. AVG. de Verbis Do. Quiſquis enim
ita vult eſſe ſimilis
Deo vt fortitudinem
ſuam ad illam cuſto-
diat, non ab illo rece-
dat ei cohærendo vt
cuſtodiat ſimilitudi-
nem & imaginem ad
quam factus eſt. Por-
ro peruerſi vult imi-
tari Deum vt quo-
modo Deus non ha-
bet a quo regatur, ſic
ipſe velit ſua poteſta
te vti, vt nullo regen-
te viuat: quid reſtat,
niſi vt recedens ab eius calore torpeſcat, recedens a veritate va-
Lib.2.q.33. neſcat? AVGVST. de Quæſt. euang. Quod autem non poſt
multos dies dixit factum, vt congregatis omnibus peregre profi-
ciſceretur in regionem longinquam, quæ eſt obliuio Dei, hoc eſt,
quia non multo poſt inſtitutionem humani generis placuit ani-
mæ per liberum arbitrium ferre ſecum velut quandam poten-
tiam naturæ ſuæ, & deſerere eum a quo condita eſt fidẽs de viri-
bus ſuis, quas vires tanto conſumit citius, quanto eum deſeruit
a quo datæ ſunt. vnde ſequitur: { Et ibi diſſipauit ſubſtantiam
ſuam viuendo luxurioſe.} Luxurioſam vero vel prodigam vi-
tam vocat amantem fundere atque ſpaciari pompis exteriori-
bus intus inaneſcentem, cum ea quiſque ſequitur, quæ ad alia
procedunt, & relinquet eum qui ſibi eſt interior. vnde ſequitur:
{Et poſtquam conſummaſſet omnia, facta eſt fames magna in re-
gione illa.} Fames eſt indigentia verbi veritatis. Sequitur: { Et
ipſe cæpit egere. AMBRO. Merito egere cæpit, qui theſau-
ros ſapientiæ & ſcientiæ Dei, diuitiarumque cæleſtium altitudi-
nem dereliquit. Sequitur: {Et abiit & adhæſit vni ciuium regio-
Lib.2.q.33. nis illius.} AVGVST. de Quæſt. euang. Vnus ciuium regio-
nis illius aliquis aereus princeps eſt ad militiam diaboli perti-
nens, cuius villa eſt modus poteſtatis ipſius. de qua ſequitur: {Et
miſit illum in villam ſuam vt paſceret porcos.} Porci ſunt im-
mundi ſpiritus qui ſub ipſo erant. BEDA. Porcos autem pa-
ſcere, eſt ea quibus immundi ſpiritus gaudent, operari. Sequitur:
{Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis quas porci man-
ducabant. AMBRO. Siliqua genus leguminis eſt, intus ina-
nis, foris mollis. quo corpus non reficitur, ſed impletur, vt ſit ma
Lib.2.q.33. gis oneri, quàm vſui. AVGVST. de Quæſt. euang. Siliquæ er
go quibus porcos paſcebat, ſeculares doctrinæ ſunt, ſteriles, vani-
tatem perſonantes, de quibus laudes idolorum fabularumque ad
deos gentium pertinentium vario ſermone atque carminibus per
crepant quibus dæmonia delectantur. vnde cum iſte ſatiari cu
piebat, aliquid ſolidum & rectum, quod ad beatam vitam perti
neret inuenire volebat in talibus, & non poterat. vnde ſequitur:
{Et nemo illi dabat.} CYRIL. Sed cum Iudæi multipliciter
arguantur in ſacra ſcriptura de multis criminibus, quomodo po
pulo illi conuenient verba maioris filij dicentis: {Ecce tot an-
nis ſeruio tibi, & numquam mandatum tuum præteriui.} Eſt er
go hic ſenſus parabolæ: Arguentibus eum phariſæis & ſcribis,
quòd reciperet peccatores, proponit præſentem parabolam, in
qua hominem vocat Deum, qui pater eſt duorum fratrum, iu
ſtorum, ſcilicet & peccatorum, quorum primus gradus eſt iuſto-
rum ab initio iuſtitiam ſequentium. ſecundus gradus eſt homi
num per pænitentiam ad iuſtitiam reductorum. BASI. Facit
etiam ad antiquioris conſiſtentiãm magis animus ſenilis & gra
uitas, quàm canicies capillorum, nec qui ſecundum ætatem eſt iu
uenis increpatur, ſed iuuenis moribus, qui ſecundum paſſiones
viuit. TITVS. Abijt ergo adoleſcentior nondum adultus
mente, petitque a patre id quod ei de hæreditate contingit, vt
ſcilicet non ex neceſſitate ſeruiat, ſumus enim animalia ratio-
nalia liberum arbitrium habentia. CHRYSO. Dicit autem
ſcriptura diuidere patrem ex æquo filijs duobus ſubſtantiam ſuã,
ideſt ſcientiam boni & mali, quæ veræ & perpetuæ ſunt opes
animæ bene vtenti. Quæ enim ex deo eſt, in prima natiuitate
hominibus ſubſtantia rationalis æqualiter cunctis naſcentibus
datur. De ſubſequenti autem conuerſatione vnuſquiſque plus,
aut minus huius ſubſtantiæ poſſidere inuenitur, dum vnus ea
quæ ſumpſerit patris eſſe credens, quaſi paterna cuſtodit, alius
ſicut propriæ poſſeſſionis licentia diſſipandis abutitur. Oſtendi-
tur autem libertas arbitrij, quia pater qui neque diſcedere volen
tem retinuit, ne liberi arbitrij auferat poteſtatem, neque manere
cupientem cogit abſcedere. Abijt autem longe, non locorum trãſ-

conſummaſſet, facta eſt fames
valida in regione illa, & ipſe cæ
pit egere. Et abiit & adhæſit
vni ciuium regionis illius, & mi
ſit illum in villam ſuam vt pa-
ſceret porcos. Et cupiebat im-
plere ventrem ſuum de ſiliquis
quas porci manducabant, & ne
mo illi dabat.
d In ſe autem reuerſus di- G
xit. Quanti mercennarij in
domo patris mei abundant pa-
nibus, ego autem hic fame
pero? Surgam, & ibo ad pa-
trem meum, & dicam ei. Pa-
ter, peccaui in cælum & coram
te, iam non ſum dignus voca-
ri filius tuus, fac me ſicut vnum
de mercenarijs tuis. Et ſur-
gens, venit ad patrem ſuum.

F latione, ſed mentis declinatione. vnde ſequitur. { Peregre pro-
fectus eſt in regionem longinquam.} AMBROSIVS. Quid
enim longinquius eſt, quàm a ſe recedere, nec regionibus, ſed mo
ribus ſeparari? etenim qui ſe a Chriſto ſeparat, exul eſt patriæ, &
ciuis mundi. Merito ergo prodegit patrimonium, qui receſſit ab
eccleſia. TITVS.
Vnde & denomina-
tus eſt prodigus diſ-
ſipans ſubſtantiã ſuã,
ideſt intellectum re-
ctum, caſtimoniam,
documẽta veritatis,
notitiam genitoris,
memoriam creatio-
nis, ſenſum. AM-
BROS. Facta eſt
autem in regione il-
la fames non epula-
rum, ſed bonorum
operum, atque vir-
tutum, quæ ſunt miſerabiliora ieiunia, etenim qui recedit a ver-
bo Dei eſurit, quia non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni ver-
bo Dei qui recedit a theſauro eget. Egere ergo ideo cœpit, & fa-
mem pati, quia nihil prodigæ ſatis eſt voluntati. abijt itaque &
adheſit vni ciuium. Qui enim heret in laqueo eſt, & videtur ci-
uis iſte princeps eſſe iſtius mundi. Denique ad villam eius mitti-
tur quam emit, qui ſe excuſat a regno. BEDA. In villam enim
mitti eſt ſubſtantiæ mundialis cupiditate ſubiugari. AMBR.
Paſcit autem porcos illos in quos petit diabolus introire, in ſor-
dibus ac fetore viuentes. THEOPH. Hos igitur paſcit, quia
alios præcellit in vitio, vt ſunt lenones, archiprædones, archipu-
blicani: qui alijs ſunt doctores operationis malæ. CHRY. Vel
ſpiritalibus deſtitutus operibus quaſi prudentia & intellectu por
cos paſcere dicitur, hoc eſt ſordidas & immundas in anima ſua co
gitationes nutrire, & dedit eſcas irrationabiles prauæ conuerſa
H tionis, dulces quidem egenti bonorum, quia ſuaue peruerſis vi-
detur omne opus carneæ voluptatis, quæ virtutes animæ penitus
eneruat & perimit huiuſmodi cibos quaſi porcinos & male dul-
ces, ideſt carnalium delectationum illecebras, ſiliquarum nomine
ſcriptura deſignat. AMBROS. Cupiebat autem ſiliquis ven
trem implere ſuum, nec enim alia eſt cura luxorioſis niſi vt ven-
trem ſuum impleãt. THEOPH. Quibus nullus dat ſaturi-
tatem malorum, diſtat enim a Deo qui talibus veſcitur. Dæ-
mones autem ad hoc ſtudent, ne vnquã ſaturitas malorum pro-
ueniat. GLOS. Vel nemo illi dabat, quia cum diabolus ali-
quem ſuum facit, vltra ei abundantiam non procurat, ſciens eum
eſſe mortuum.
d ¶ GREG. Niſſenus, Contempſerat patrem in primo re-
ceſſu adoleſcentior filius, & opes paternas profuderat. At vbi lap-
I ſu temporis eſt attritus laboribus, dum mercenarius fieret, &
eodem cum porcis pabulo paſceretur, redijt in domum paternam
caſtigatus. vnde dicitur. { In ſe autem reuerſus dixit. Quanti
mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem
hic fame pereo?} AMBR. Bene in ſe reuertitur, quia a ſe receſ
ſit: etenim qui ad deũ regreditur ſe ſibi reddit, & q recedit a Chri-
ſto ſe ſibi abdicat. AVGVST. de Quæſt. Euang. In ſe autem Lib.2.q.33.
reuerſus eſt ab eis qui forinſecus fruſtra illiciunt & ſeducunt, in
conſcientiæ ſue interiora ſuam intentionem reduxit. GRE- Oſonei ſan
GORIVS. Nazanzenus. Eſt autem ſecũdum tres differentias ctum lauac.
obedientiæ diſcretio. aut enim metuenter ſupplicia declinamus a
malo: & ſumus in diſpoſitione ſeruili. aut mercedis lucra venan-
tes exequimur quæ mandantur mercenarijs aſſimilati, aut ipſius
gratia boni & dilectionis ad deum qui dedit legem ſeruimus, & ſic
diſpoſitionem redolemus filiorum. AMBR. Filius enim, qui
habet ſancti ſpiritus pignus in corde, ſæcularis mercedis lucra nõ
K quærit, ſed ius ſeruat hæredis. Sunt etiam mercenarij boni qui
conducuntur ad vineam. Iſti non ſiliquis, ſed panibus abundant. Lib.2.q.33.
AVGVST. de Quæſtionibus Euangeliorum. Vnde autem
hoc ſcire poterat in quo tanta erat obliuio Dei, ſicut in omni-
bus idolatris fuit, niſi quia iſta recogitatio reſipiſcentis eſt, cum
euangelium prædicaretur, iam poterat talis anima aduertere
multos, prædicare veritatem, inter quos quidam eſſent non ip-
ſius amore veritatis ducti, ſed cupiditate comparandorum ſæ-
cularium commodorum, qui tamen non aliud annunciant, ſicut
hæretici, vnde mercenarij recte appellantur. In eadem quip-
pe domo eundem panem verbi tractantes, non tamen in hære-
ditatem æterna vocati, ſed temporali mercede conducti.
CHRYSOSTOMVS. Signanter autem ſubdit. { Ego
autem hic fame pereo?} quaſi diceret. Ego non alienus, ſed fi-
lius boni patris, & frater filij obſequentis. ego liber, & ge-
neroſus factus ſum miſerior mercenarius, a ſumma celſitudi-
ne primæ nobilitatis ad infimam humilitatem delapſus.
GRE-

GREGOR. Niſſenus. Non prius autem redijt ad priſtinam A
felicitatem, quàm in ſe rediens ſentiret opprimentis ærumnæ
præſentiam, & meditaretur pænitentiæ verba quæ ſubduntur.
{ Surgam.} AVGVSTI. de Quæſtionibus Euangeliorum.
Quia iacebat. Et ibo: quia longe aberat. ad patrem meum, quia
ſub principe porco-
rum erat. Cætera ve
ro ſunt pænitentiam
meditantis in confeſ
ſione peccati, nondũ
tamen agentis. non
enim iam dicit patri,
ſed dicturum ſe eſſe
promittit cum vene
rit. Intelligas igitur
hoc nunc accipiendũ
eſſe venire ad patrem
in eccleſia conſtituti
per fidem, vbi pecca-
torum legitima & fructuoſa iam poſſit eſſe confeſſio. dicit ergo
dicturum ſe eſſe patri {pater.} AMBROS. Quàm miſe-
ricors qui offenſus, nec paternum nomen dedignatur audire.
{Peccaui.} Hæc eſt prima confeſſio apud auctorem naturæ, præ-
ſulem miſericordiæ, arbitrum culpę. Sed & ſi deus nouit omnia,
vocem tamen tuæ confeſſionis expectat. Ore enim confeſſio fit ad
ſalutem, quia alleuiat pondus erroris quiſquis ipſe ſe onerat, &
accuſationis excludit inuidiam, qui accuſatorem præuenit con-
fitendo: fruſtra velis occultare quem nihil fallit, & ſine periculo
prodas quod ſcias eſſe iam cognitum confitere magis vt interue-
niat pro te Chriſtus, roget per te eccleſia, illachrymet populus,
nec verearis ne non impetres. Aduocatus ſpondet veniam, pa-
tronus promittit reconciliationem tibi paternæ pietatis, pollice-
tur aſſertor. Subdit autem. {In cælum & coram te.} CHRYS.
Dicens coram te, oſtendit hunc patrem deũ debere intelligi, deus
Lib.1.q.33. enim ſolus conſpector eſt omnium, a quo nec in corde meditata
peccata abſcondi poſſunt. AVGVST. de Quæſt. Euangeliorũ
Vtrum autem hoc peccatum in cælum quod eſt coram te, vt cæ-
lum appellauerit ipſam ſummitatem patris. an potius peccaui in
cælum coram ſanctis animabus, coram te autem in ipſo penetra-
li conſcientiæ? CHRYS. Vel cælum hoc loco intelligatur,
qui enim in cælum peccat, quod & ſi ſupernum, tamen viſibile ele
mentum eſt, ipſe eſt qui peccat in hominem quem ſuſcepit filius
Dei pro ſalute noſtra. AMBROS. Vel peccato animæ cæle-
ſtia ſignificantur dona ſpiritus imminuta. vel quia ab illius gre-
mio matris Hieruſalem, quæ eſt in cælo non oportuit deuiari. de-
iectus autem ſe exaltare non debet. vnde ſubdit {iam nõ ſum di
gnus vocari filius tuus. Et vt merito ſuæ humilitatis poſſit at-
tolli, ſubdit. {Fac me ſicut vnum de mercenarijs tuis.} BEDA.
Ad filij affectum, qui omnia quæ patris ſunt, ſua eſſe non ambigit
aſpirare nequaquam præſumit, ſed mercenarij ſtatum iam pro
mercede ſeruiturus deſiderat, verum, nec hunc quidem niſi pater-
na dignatione ſe mereri poſſe teſtatur. GREGORIVS Niſ-
ſenus. Hunc autem filium prodigum ſpirituſſanctus nobis de-
ſcripſit, vt inſtruamur nos qualiter debeamus cordis deplorare
peccamina. CHRYSOSTOMVS. Qui poſtquam dixit.
{ Ibo ad patrem meum:} quod ei cuncta attulit bona, non man-
ſit, ſed totum iter tranſiuit. Sequitur enim. { Et ſurgens venit
ad patrem ſuum} ſic & nos faciamus, nec pigeat nos longitudinis
viæ, quia ſi voluerimus fiet regreſſus celer & facilis, dũmodo deſe-
ramus peccatum quod nos a domo paterna eduxit. eſt autem &
Lib.2.q.33. pater redeuntibus clemens, nam ſubditur. {Cum autem adhuc
longe eſſet, vidit illum pater ſuus. AVGVST. de Quæſtio-
nibus Euangeliorum. Ante enim quàm intelligeret deum longe
exiſtens, cum tamen iã pie quæreret vidit illũ pater ipſius. Impios
enim & ſuperbos conuenienter non videre dicitur tamquam an-
te oculos non habens. Ante oculos enim haberi, non niſi qui dili
guntur dici ſolent. CHRYS. Senſit autem pater pænitentiã,
non expectauit recipere confeſſionis verba, ſed preuenit petitionẽ
miſericorditer agẽs. vnde ſubditur. {Et miſericordia motus eſt.}
GREG. Niſſenus. Confeſſionis meditatio placauit ei patrem,
vt obuiam iret ei, & oſcula collo conferret. Sequitur enim. { Et ac
currens cecidit ſuper collum eius & oſculatus eſt eum.} Quod
ſignificat rationale iugum hominis ori impoſitum per euangelicã
traditionem, quæ abiecit obſeruantia legis. CHRYS. Quid
enim eſt aliud, ꝙ occurrit, niſi quia nos peccatis impediẽtibus no
ſtra virtute ad deum peruenire non poteramus? Ipſe autem potẽs
ad inualidos peruenire deſcendit. oſculatur autem os, per quod
emiſſa de corde confeſſio pænitentis exierat, quam pater lætus ex
cepit. AMBR. Occurrit igitur tibi, quia audit te intra men-
tis ſecreta tractantem. Et cum adhuc longe ſis, occurrit ne quis
impediat, complectitur quoque, in occurſu enim præſcientia eſt,
in complexu clementia, & quaſi quodam patrij amoris affectu ſu-

Cum autem adhuc longe eſſet
vidit illum pater ipſius, & mi-
ſericordia motus eſt, & accu-
currens cecidit ſuper collum e-
ius, & oſculatus eſt eum. Di-
xitque ei filius. Pater, pecccaui
in cœlum, & coram te, iam non
ſum dignus vocari filius tuus.
Dixit autem pater ad ſeruos B
ſuos. Cito proferte ſtolam pri-
mam, & induite illum, & da-
te annullum in manu eius, &
calciamenta in pedes eius, &
adducite vitulum ſaginatum &
occidite, & manducemus &
epulemur, quia hic filius me-
us mortuus erat, & reuixit, pe-
rierat, & inuentus eſt. Et cœ-

pra collum cadit, vt iacentem erigat, & oneratum peccatis, atque
in terrena deflexũ, reflectat ad cælum. malo ergo filius eſſe, quàm
ouis. Ouis enim a paſtore reperitur, a patre filius honoratur.
AVGVST. de Quæſt. Euangel. Vel {occurrens cecidit ſuper Lib.2.q.33.
collum eius.} non.n. pater vnigenitum filium ſuũ deſeruit, in quo
vſque in noſtram lõ-
ginquam peregrina-
tionẽ cucurrit, quia
deus erat in Chriſto
mundum reconciliãs
ſibi. Cadere autem
ſuper collum eius, eſt
humiliari in ample-
xum eius brachium
ſuum, quod eſt domi
nus Ieſus Chriſtus.
Conſolari autẽ ver-
bo gratiæ Dei ad ſpẽ
indulgentiæ peccato
rum, hoc eſt poſt longa itinera remeantem mereri a patre oſcu-
lum charitatis. Incipit autem iam conſtitutus in eccleſia peccata
confiteri, nec dicit omnia quæ dicturum ſe eſſe promiſerat. Se-
quitur enim. { Dixitque filius ei, Pater, peccaui in cælum & co-
ram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus.} Hoc enim vult
fieri per gratiam, quo ſe indignum per merita fatetur. Non addit
quod in illa meditatione dixerat. {Fac me ſicut vnum de merce-
narijs tuis.} Cum enim panem non haberet, vel mercenarius
eſſe cupiebat, quod poſt oſculum patris generoſiſſime iã dedigna-
batur. CHRYS. Pater autem ad filium ſermonem non diri-
git, ſed miniſtris loquitur, quia qui pænitet orat, ſed reſponſum
verbo vere non accipit, miſericordiam vero efficaciter in effectu
intuetur. Sequitur enim. { Dixit autem pater ad ſeruos ſuos.
Cito proferte ſtolam primam, & induite illum. THEOPH.
C Seruos vel angelos intelligas adminiſtratorios ſpiritus, vel ſacer-
dotes, q. baptiſmate & verbo doctrinæ animã veſtiũt in ipſo Chri
ſto. Quotquot enim in Chriſto baptizati ſumus, Chriſtum indui
mus. AVGVS. de Quæſt. Euang. Vel ſtola prima eſt dignitas Lib.2.q.33.
quam perdidit Adam. Serui qui eam proferunt ſunt reconcilia-
tionis prædicatores. AMBR. Vel ſtola eſt amictus ſapientiæ,
quo nuda corporis Apoſtoli tegunt. accepit autem ſapientiã pri-
mam. eſt enim & alia quæ myſterium neſcit. Annulus autem eſt
ſyncerę fidei ſignaculum, & expreſſio veritatis, de quo ſequitur.
{ Et date annulum in manu eius. } BEDA. Ideſt in opera-
tione, vt per opera fides clareſcat, & per fidem opera confirmẽtur.
AVGVS. de Quæſt. Euang. Vel annulus in manu pignus eſt Lib.2.q.33.
ſpirituſſancti: propter gratiæ participationem quæ digito be-
ne ſignificatur. CHRYS. Vel iubet annulum dari ſiue ſigna-
culi ſalutaris ſymbolum, ſeu magis deſponſationis inſigne & nu-
ptiarum pignus, quibus Chriſtus eccleſiam ſponſat, cum anima re
D ſipiſcens per annulũ fidei iungitur. AVGVS. de Quæ. Euãg. Lib.2.q.33.
Calciamenta autem in pedes præparatio eſt euangelizandi ad nõ
tangenda terrena, de quibus ſequitur. {Et calcia. in pedes eius.}
CHRYS. Vel mandat calciamenta pedibus imponi, aut propter
cooperiẽda veſtigia, vt per lubricũ mundi iſtius iter fixus incedat,
aut propter mortificationem membrorum, vitæ enim noſtræ cur-
ſus in ſcripturis pes appellatur, & mortificationis ſpecies calcia-
mentis imponitur, quia de animalium mortuorum pellibus con-
ficiuntur. Addit & vitulum illi ſaginatum iugulandum in conui
uij exhibitione. Sequitur enim. { Et adducite vitulum ſagina-
tum:} ideſt dominum Ieſum Chriſtum, quem vitulum nominat
propter hoſtiam corporis immaculati. { Saginatum autem
dixit, quia pinguis & opimus intantum eſt, vt pro totius mun-
di ſalute ſufficiat. Non autem ipſe pater vitulum immolauit,
ſed alijs immolandum tradidit, permittente enim patre conſen-
E tiens filius ab hominibus crucifixus eſt. AVGVSTINVS
de Quæſtionibus Euangeliorum. Vel vitulus ſaginatus eſt ip- Lib.2.q.33.
ſe dominus, ſecundum carnem ſatiatus obprobrijs. Quòd autem
imperat vt adducant eum, quid aliud eſt niſi vt prædicent eum,
& annunciando faciant venire in exhauſta fame viſcera filij eſu-
rientis? Nam etiam vt occidant eum iubet, hoc eſt, vt mortem
eius inſinuent. tunc enim cuique occiditur, cum credit occi-
ſum. Sequitur enim. { Et manducemus.} AMBROSIVS.
Bene carnem vituli, quia ſacerdotalis eſt victima, quæ pro pec-
catis fiebat. Epulantem autem inducit, cum dicit { epulemur:}
vt oſtenderet quoniam paternus eſt cibus, ſalus noſtra, & pa-
tris eſt gaudium, noſtrorum redemptio peccatorum.
CHRYSOSTOMVS. Ipſe enim pater gaudet in re-
ditu filij, & conuiuatur in vitulo, quia miſericordiæ ſuæ fru-
ctum in immolatione filij ſui gaudens creator in acquiſitione po-
puli credentis epulatur. vnde ſequitur. { Quia hic filius meus
mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt. AMBROS.
Ille perijt, qui fuit, itaque gentes non ſunt, Chriſtianus eſt.

perunt omnes epulari.

e Erat autem filius eius ſenior in agro. Et cum veniret & appropinquaret domui, audiuit ſymphoniam & chorum, & vocauit unum de ſeruis, & interrogauit quid hæc eſſent. Iſque dixit illi. Frater tuus uenit, & occidit pater tuus uitulum ſaginatum, quia ſaluum illum recepit. Indignatus eſt autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egreſſus, cœpit rogare illum. At ille reſpondens, dixit patri ſuo. Ecce tot annis ſeruio tibi, & numquam mandatum tuum præteriui, & nũquam dediſti mihi hędũ ut cũ amicis meis epularer, Sed poſtquam filius tuus hic qui deuorauit ſubſtantiam ſuã

Poteſt tamen & hic vna ſpecies accipi generis humani: fuit Adã F
& in illo fuimus omnes, perijt Adam, & in illo omnes perierunt.
Homo igitur in illo homine, qui perierat reformatur. poteſt & de
agente pœnitentiam dictum videri, quia non moritur, niſi qui ali-
quando vixerit. Et gentes quidem cum crediderint, per gratiam
viuificantur, qui vero lapſus fuerit, per pænitentiam reuiuiſcit. THEOPH. Quantum ergo ad vitiorum conditionem mortuus fuerat deſperatus. Sed quantum ad humanam naturam, quæ mutabilis eſt, & poteſt a vitio ad virtutem conuerti deperditus dicitur, nam minus eſt perdi, quàm mori. G
Quilibet autem reuocatus & mundatus a crimine ſaginati vituli
particeps cauſa lætitiæ fit patri, & famulis eius, ideſt angelis, & ſa-
cerdotibus. vnde ſequitur. {Et cœperunt omnes epulari.}
Lib.2.q.33. AVGVST. de Quæſt.euan. Iſtę epulæ, atque feſtiuitas nunc
celebrantur per orbem terrarum eccleſia dilatata, atque diffuſa: vi-
tulus enim ille, in corpore & ſanguine Dominico & offertur pa-
tri, & paſcit totam domum.
e ¶ BEDA. Murmurantibus de peccatorum ſuſceptione,
ſcribis & phariſæis, tres per ordinem parabolas ſaluator poſuit.
Duabus primis quantum ipſe cum angelis de pænitentium ſalu-
te gaudeat, inſinuat. In hac vero tertia non ſuum tantummodo
ſuorumque gaudium demonſtrat, ſed & inuidentium murmur re-
prehendit. Dicitur enim. {Erat autem filius eius ſenior in agro.}
Lib.2.q.33. AVGVSTI. de Quæſtionibus Euangeliorum. Maior filius H
populus Iſrael eſt, non quidem profectus in longinquam regioné,
ſed tamen in domo non eſt. In agro autem eſt, ideſt in ipſa hære-
ditaria opulentia legis, & prophetarum terrena potius operatur.
Veniens autem de agro domum appropinquare cœpit, ideſt la-
bore ſeruilis operis improbato ex eiſdem ſcripturis eccleſiæ liber-
tatem conſiderauit. vnde ſequitur. {Et cum veniret, & appro-
pinquaret domui, audiuit ſymphoniam & chorum.} Ideſt ſpi-
ritu ſancto plenos vocibus conſonis euangelium prædicare. Se-
quitur enim. {Et vocauit vnum de ſeruis, & interrogauit quid
hoc eſſet.} Ideſt ſumit ad legendum aliquem prophetarum, &
in eo quærens quodammodo interrogat vnde iſta feſta in eccle-
ſia celebrantur in qua ſe eſſe non videt. Reſpondet ei ſeruus pa-
tris propheta. Sequitur enim. {Iſque dixit illi. Frater tuus
venit, & occidit pater tuus vitulum ſaginatum, quia ſaluum il-
lum recepit.} q.d. In extremis terræ fuit frater tuus, ſed inde ma-
ior exultatio cantantium domino canticum nouum, quia laus
eius ab extremis terræ, & propter eum qui abſens erat occiſus eſt
vir ſciens ferre imbecillitatem, quia quibus non eſt narratum de I
eo viderunt. AMBROSIVS. Adoleſcentiori autem filio,
ideſt populo, & gentibus Iſrael, tamquam maior frater benefi-
cium paternæ benedictionis inuidit, quod faciebant Iudæi, quia
Chriſtus cum gentibus epularetur. vnde ſequitur. {Indigna-
Lib.2.q.33. tus eſt autem & nolebat introire.} AVGVST. de Quæſtio-
nibus Euangeliorum. Indignatur etiam & nunc, & adhuc non
vult intrare. Cum ergo plenitudo gentium introierit, egredie-
tur opportuno tempore pater eius, vt etiam omnis Iſrael ſaluus
fiat. vnde ſequitur. {Pater ergo illius egreſſus, cœpit rogare
eum.} Erit enim quandoque aperta vocatio Iudæorum in ſa-
lutem euangelij, quam manifeſtationem vocationis tamquàm
egreſſum patris appellat ad rogãdum maiorẽ filium. Deinde quæ
reſpondit maior filius, quæſtiones duas habent. Sequitur enim.
{At ille reſpondens dixit patri ſuo, ecce tot annis ſeruio tibi, &
numquam mandatum tuum præteriui.} De mandato non præ- K
tergreſſo facile illud occurrit, non de omni mandato dictum, ſed
vno maxime neceſſario, quòd nullum alium deum præter vnum
creatorem omnium colere viſus eſt. Neque iſte filius in omni-
bus Iſraelitis, ſed in his intelligitur perſonam habere, qui num-
quam ab vno deo ad ſimulacra conuerſi ſunt. Quamquam enim
terrena deſideraret, ab vno tamen deo iſte deſiderabat bona, quã-
uis communia cum pecoribus, vnde & in pſalmo dicitur. Vt iu-
mentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. Sed quis eſt hæ-
dus quem numquam accepit ad epulandum? Sequitur enim.
{Et numquam dediſti mihi hædum, vt cũ amicis meis epularer.}
Peccator hædi nomine ſignificari valet. AMBROSIVS. Iu-
dæum hædum requirit, Chriſtianus agnum, & ideo illis Barrabas
ſoluitur, nobis agnus immolatur. Quæri etiam in hedo videtur,
quia Iudæi ritum veteris ſacrificij perdiderunt. vel qui hædum
Lib.2.q.33. quærunt, expectant Antichriſtum. AVGVS. de Quæſt. Euãg.

Sed non inuenio exitum huius ſententiæ. Multum enim abſurdũ
eſt eum cui poſt dicitur. Tu mecum es ſemper, hoc a patre optaſ-
ſe, vt Antichriſto crederet. Neque omnino aliquem Iudæorum,
qui Antichriſtum credituri ſunt, iſtum filiũ fas eſt intelligi. Quo-
modo autem epularetur ex illo hędo, ſi ipſe eſt Antichriſtus, qui
ei non crederet? At ſi hoc eſt epulari ex hędi occiſione, quod eſt de Antichriſti perditione lætari, quomodo dicit filius quem recepit pater, hoc ſibi non fuiſſe conceſſum, cum omnes filij de eius perditione lætaturi ſunt? Ipſum igitur ſibi dominum negatum ad epulandum conqueritur, dum eum pecca-
torem putat. cum enim hędus eſt illi genti, ideſt cum eam ſabba-
ti violatorem & prophanatorem æſtimet, iucundari epulis illius
non meruit. GREG. Quod autem dicit. {Cum amicis meis.}
aut ex perſona principum cum plebe intelligitur, aut ex perſona
populi Hieroſolymitani cũ cæteris populis Iuda. HIER. Vel
dicit. {Numquam dediſti mihi hędum, ideſt nullus ſanguis pro-
phetę vel ſacerdotis a Romano Imperio nos liberauit. AMBR.
Impudens autem filius ſimilis eſt publicano iuſtificanti ſe, quia le-
gem ſeruabat in litera. impie accuſabat fratrem, quòd cum mere-
tricibus paternam ſubſtantiam prodegiſſet. Sequitur enim. {Sed
poſtquam filius tuus hic qui deuorauit ſubſtantiam ſuam cũ me-
retricibus venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum.} AVGVS.
Meretrices autem ſunt ſuperſtitiones gentilium, cum quibus ſub-
ſtantiam diſſipat, qui relicto vero connubio veri dei, cum dæmo-
ne fœda cupiditate fornicatur. HIERON. In hoc autem, quod
dicit. Occidiſti illi vitulum ſaginatum, confitetur veniſſe Chri-
ſtum, ſed inuidia non vult ſaluari. AVGVSTINVS. Non Lib.2.q.33.
autem pater eum. q. mentientem redarguit, ſed ſecum perſeue-
rantiam eius approbans ad perfectionem potioris, atque iucun-
dioris exultationis inuitat. vnde ſequitur. {At ipſe dixit illi.
Fili tu ſemper mecum es.} HIERONIMVS. Vel quod
dixerat, iactantia eſt non veritas, cui pater non conſentit, ſed alia
compeſcit ratione dicens. {Mecum es.} Lege qua ſtringeris,
non quia non peccauerit, ſed quia deus eum ſemper caſtigando
retraxit. Nec mirum ſi patri mentitur, qui fratri inuidet.
AMBROSIVS. Sed bonus pater etiam hunc ſaluare cu-
piebat dicens. {Tu mecum ſemper es.} vel quaſi Iudæus in le-
ge, vel quaſi iuſtus in communione. AVGVSTINVS. Lib.2.q.33.
Quid autem ſibi vult, quòd addidit. {Et omnia mea tua ſunt.}
quaſi non ſint & fratris? ſed ſic a perfectis, & immortalibus filijs
habentur omnia, vt ſint & omnium ſingula, & omnia ſingulorũ,
vt enim cupiditas nihil ſine anguſtia, ita nihil cum anguſtia cha-
ritas tenet. Sed quomodo omnia? nonne & angelos deus in poſ-
ſeſſionem tali filio ſubieciſſe putandus eſt? ſi poſſeſſionem ſic acci-
pias, vt eius poſſeſſor ipſe ſit dominus, non vtique omnia. Non
enim domini erimus, ſed conſortes potius angelorum. Si vero poſ-
ſeſſio ſic intelligitur, quomodo recte dicimus poſſidere animas, ve-
ritatem non inuenio cur non vere, ac proprie id poſſimus acci-
pere. Non enim illud loquimur, vt dominas veritatis dicamus
animas. Aut ſi nomine poſſeſſionis ab hoc ſenſu impedimur,
illud quoque auferatur. non enim ait pater. Omnia poſſides, ſed
omnia mea tua ſunt, nec tamen vt ipſius domini. Quod enim
eſt in noſtra pęcunia, poteſt familiæ noſtræ, vel alimentum eſſe,
vel ornamentum, vel aliud huiuſmodi. Et certe cum ipſum pa-
trem recte ille poſſit ſuum dicere, non video quomodo quæ ip-
ſius recte vocari poſſit, diuerſis dumtaxat modis. Cum enim bea-
titudinem illam obtinuerimus, noſtra erunt ad videndum ſu-
periora ad conuiuendum æqualia, ad dominandum inferiora.
Congaudeat igitur ſecuriſsimus maior frater. AMBRO. Si
enim deſinat inuidere, omnia ſua ſunt, vel Iudæus ſacramenta ve-
teris teſtamenti, uel baptizatus noua etiam poſsidens. THEO.
Vel aliter; Totum perſona filij, quæ uidetur murmurare, ſumitur
pro omnibus quicumque ſcandalizantur ſubditis, ſicut Dauid
introducit perſonam paſſam ſcandalum in peccatorum pace.
TITVS. Maior igitur filius ſicut agricola inſiſtebat agricul-
turæ, non terreſtrem, ſed animæ agrum fodiens, & ſalutis arbo-
res inſerens, ſcilicet uirtutes. THEO. Vel erat in agro, hoc eſt
in mundo colens propriam carnem, vt repleatur panibus, & ſemi-
nans in lachrymis ut in gaudio metat. ſed cognitis geſtis nolebat
intrare ad commune gaudium. CHRY. Quęritur autem ſi af-
ficitur paſſione liuoris, dolens in proſperis aliorum. Dicendum eſt
autem, quòd nullus ſanctorum dolet in talibus, immo bona
aliorum

cum meretricibus venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum. At ipſe dixit illi. Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt. Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt.

CAP. XVI.

Dicebat autem, & ad diſcipulos ſuos. Homo quidam erat diues qui habebat villicũ, & hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſsipaſſet bona illius. Et vocauit illum, & ait illi. Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ. Iam enim non poteris villicare. Ait autem villicus intra ſe. Quid faciam, quia dominus meus aufert a me villicationem? Fodere non valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, vt cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſin- B gulis debitoribus domini ſui, dicebat primo. Quantum debes domino meo? At ille dixit. Centum cados olei. Dixitque illi. Accipe cautionem tuam, & ſede cito, & ſcribe quinquaginta. Deinde alij dixit. Tu vero quantũ debes? Qui ait, centum choros tritici. Ait illi. Accipe literas tuas, & ſcribe octoginta.

b Et laudauit dominus villicum iniquitatis, quia pruden-

aliorum ſua exiſtimat, non autem oportet omnia quæcumque pa- A
rabola continet ad litteram pertractare, ſed ſenſum elicientes cu-
ius cauſa componitur nihil aliud perſcrutari. Hæc ergo parabola
ad hoc eſt compoſita vt peccatores non diffidant reuerti, ſcientes
quòd magna conſequentur. vnde introducit alios turbatos in eo-
rum bonis, vt inducet eos liuore tabeſcentes, ſed tanto decore honoratos redeuntes, vt etiam inuidioſi poſſint alijs fieri. THEOPH. Vel phariſæorum intentioné corrigit dominus per præſenté parabolam quos ex hypoſtaſi nominat iuſtos. q.d. Eſto, vos vere iuſtos eſſe, nec trãſgreſſos aliquod mandatorum, numquid igitur propter hoc non oportet admittere a flagitijs redeuntes? HIER. Vel aliter. Omnis iuſtitia in comparatione Dei eſt iniuſtitia. vnde Paulus. Quis me liberabit de corpore mortis huius? vnde Apoſtoli indignati
ſunt pro petitione matris filiorum Zæbedei. CYRIL. Quod C
& noſipſi quandoque patimur, viuunt enim quidam præſtantiſſi-
mam, & optimam vitam, alius autem in ipſo ſenio multoties ad
Deum conuertitur, vel forſitan extremum diem claudere de-
bens ac diluit reatus domino miſerante. Hoc quidem aliquan-
do reſpuunt ex importuna puſillanimitate, non attendentes men-
tem ſaluatoris, qui de ſalute pereuntium gaudet. THEO.
Dicit ergo filius patri. Gratis duxi in doloribus vitam a pecca-
toribus moleſtatus. & numquam cauſa mei decreuiſti mactan-
dum eſſe hedum, ideſt perſequentem me peccatorem, vt pau-
lulum recrearer, qualis hedus fuit Achab Heliæ. Qui dice-
bat, Domine prophetas tuos occiderunt. AMBROS. Vel
aliter notatur hic frater vſque adeo, vt de villa venire dicatur;
hoc eſt terrenis operibus occupatus, ignorans quæ ſunt ſpiritus
Dei, vt denique numquam pro ſe, vel hedum quæratur occi-
ſum, non enim pro inuidia, ſed pro venia mundi agnus eſt im-
molatus. inuidus hedum quærit, innocens agnum pro ſe deſiderat D
immolari. ideo & ſenior dicitur, eo quòd cito quis per inuidiam
conſeneſcat, ideo & foris ſtat, eo quòd maliuolentia eum exclu-
dat, ideo chorum & ſymphoniam audire non poteſt, hoc eſt non
nulla theatralis incentiua laſciuię, ſed plebis, concordiam conci-
nentis quæ de peccatore ſaluato dulcem letitiæ ſuauitatem reſul-
tat. qui enim ſibi iuſti videntur indignantur quando alicui pec-
catum fatenti venia laxatur. Quis tu es qui domino contradicas,
ne videlicet culpam relaxaret, cum tu cui volueris ignoſcas? ſed
remittendis poſt pœnitentiam debemus fauere peccatis, ne dum
veniæ alterius inuidemus, ipſi eam non mereamur a domino, non
inuideamus de longinqua regione remeantibus, quia & nos fui-
mus in regione longinqua.

CAP. XVI.

BEDA. Poſtquam murmurantes de pœnitentium E
receptione tribus parabolis ſaluator redarguit, quar-
tam mox quintamque de eleemoſyna danda, & par-
ſimonia ſequenda ſubiungit, quia & ordo prædican-
di aptiſſimus eſt, vt poſt pœnitentiam eleemoſyna ſubiunga-
tur. vnde dicitur. {Dicebat autem ad diſcipulos ſuos. Homo
quidam erat diues, qui habebat villicum.} CHRYSOST.
Opinio quædam erronea aggrauata mortalibus auget crimina,
minuit bona. Ea vero eſt opinari, quòd ea quæcumque poſſide-
mus in vſu vitæ poſſideamus vt domini, & ideo etiam opportu-
ne ea apprehendimus tamquam bona præcipua. Sed contra-
rium eſt, non enim nos vt domini in vita præſenti collocati ſu-
mus in propria domo, ſed tamquam hoſpites & aduenæ quo
nolimus, ducimur, & quo tempore non putamus, qui nunc lo-
cuples eſt in breui fit mendicus: ergo quicumque ſis, noueris
te eſſe diſpenſatorem alienorum, & tranſitorij vſus. & bre-
uis tibi iura conceſſa ſunt. Abiecto ergo ab anima dominij fa-
ſtu, ſumas humilitatem, & modeſtiam villici. BEDA. Vil-
licus quippe villæ gubernator eſt. vnde & a villa nomen acce-

pit. Oeconomus autem tam pecuniæ quàm frugum, & om-
nium quæ habet dominus, diſpenſator eſt. AMBROSIVS.
Ex hoc ergo diſcimus non ipſos eſſe dominos, ſed potius villi-
cos alienarum facultatum. THEOPHIL. Deinde; quòd
cum non exercemus diſpenſationem opum ad libitum domini,
ſed ad proprias illecebras; commiſſis abutimur, crimnoſi villici ſumus. vnde ſequitur. {Et hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſſipaſſet bona illius. CHRYSO. Interea euulſus a villicatione eripitur. Sequitur enim. {Et vocauit illum, & ait ei. Quid hoc audio de te? Redde rationé villicationis tuæ. Iam enim non poteris villicare.} Quotidie talia nobis per effectus exclamat dominus, oſtendens nobis fruentem in meridie ſoſpitate, priuſquàm veſperaſcat exanimem, & alium inter prandia expirantem, & diuerſimode
ab hac villicatione diſcedimus. Sed fidelis diſpenſator qui de C
propria diſpenſatione confidit, deſiderat cum Paulo diſſolui, &
eſſe cum Chriſto. Is autem cuius ſunt vota terrena, anxiatur
in exitu. vnde de hoc villico ſubditur, {Ait autem villicus in-
tra ſe. Quid faciam, quia dominus meus aufert a me villica-
tionem? fodere non valeo, mendicare erubeſco.} Impoten-
tem eſſe in opere crimen eſt vitæ inertis. Non enim timeret ſi
conſueuiſſet affectare labores, quòd ſi ſecundum allegoriam ac-
cipiamus parabolam poſt tranſmigrationem hic factam non eſt
tempus operandi. Vita præſens habet exercitium mandato-
rum, futura vero ſolatium. Si nihil operatus es hic: fruſtra in
futurum curas, ſed nec mendicando proficies. Huius inditium
ſunt virgines fatuę, quæ imprudenter a prudentibus mendica-
uerunt, ſed reuerſę ſunt vacuæ. quilibet enim ſuam conuerſa-
tionem, vt tunicam induit, non eſt autem eam exuere, nec
ambire, cum alio. Sed debitorum remiſſionem ingeniatus
eſt nequitiæ villicus, ſtatuens ſibi malorum remedium in con- D
ſeruis. Sequitur enim. {Scio quid faciam, vt cum amotus fue-
ro a villicatione recipiant me, in domos ſuas.} Quoties
enim, quis exitum ſuum percipiens, leuat beneficio ſarcinam
peccatorum, vel relaxando debita debitori, vel tribuens inopi-
bus copiam, ea quæ ſunt domini largiens, multos amicos con-
ciliat præbituros ſibi coram iudice teſtimonium veritatis non
vocibus, ſed bonorum operum oſtenſione, quin etiam paratu-
ros per teſtimonium refrigerij manſionem. Nihil autem eſt no-
ſtrum, ſed omnia ſunt ditionis dei. vnde ſequitur. {Conuo-
catis itaque ſingulis debitoribus domini ſui, dicebat primo. Κάδος
Quantum debes domino meo? At ille dixit. Centum cados
olei. BEDA. Cados Græcæ eſt Amphora continens vrnas
tres. Sequitur enim. {Dixitque illi. Accipe cautionem tuam,
& ſede, & cito ſcribæ quinquaginta.} Dimidiam ei partem
dimittens. Sequitur enim. {Deinde alio dixit, tu vero quan- E
tum debes? ait. Centum choros tritici.} Chorus modijs tri-
ginta completur. Sequitur, {ait illi. Accipe litteras tuas, &
ſcribæ octuaginta.} Quintam partem ei dimittens. Simpli-
citer ergo ſic poteſt accipi. Quiſquis indigentiam pauperis.
vel ex dimidia, vel ex quinta alleuiàt parte, miſericordiæ ſuæ Lib.2.q.34
mercede donandus eſt. AVGVSTINVS. de Quæ-
ſtionibus Euangeliorum. Vel quòd de centum cadis olei quin-
quaginta fecit ſcribi a debitore, & de centum choris triti-
ci octoginta, ad hoc valere arbitror, vt ea quæ in ſacerdo-
tes, atque Leuitas Iudæus quiſque operatur in Eccleſia Chri-
ſti abundent, vt cum illis decimas darent, iſti dimidias dent, ſicut
de bonis ſuis fecit Zachæus, aut certe duas decimas dando, ideſt
vnam quintam ſuperent impendia Iudæorum.
b ¶ AVGVSTINVS. de Quæſtionibus Euange- Lib.2.q.34.
liorum. Villicum quem dominus eijciebat a villicatu lauda-
uit dominus, eo quòd in futurum ſibi proſpexerit. vnde dici-
tur. {Et laudauit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter
egiſſet.} Non tamen omnia debemus ad imitandum ſumere.

non enim domino noſtro facienda eſt in aliquo fraus, vt de ipſa fraude eleemoſynas faciamus. ORIG. Verum, quia gentiles dicunt prudentiam eſſe virtutem, & diffiniunt eam peritiam bonorum malorum, & neutrorum, vel cognitioné agendorum, & nõ agendorum, conſiderandũ eſt vtrũ hæc dictio plura, aut vnũ ſignificet. dr̃ enim ꝙ deꝰ parauit cęlos prudentia conſtat bonã eſſe prudentiã qua dñs cælos parauit, Dicitur ét in Gen. ſecundum 70. ꝙ ſerpẽs prudẽtiſſimus erat, vbi prudentiam non virtutẽ dicit, ſed aſtutiam ad mala inclinationem habentem, & ſecundum hoc dicitur, ꝙ dominus laudauit villicum, quia prudẽter egiſſet, hoc eſt callide & perperam.

ter feciſſet, quia filii huius ſæculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt. Et ego vobis dico. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis eſt minimo, & in maiori fidelis eſt, & qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. Si ergo in iniquo mammo-

Et forſitan quod dixit Laudauit, non ſecundum veram commendationem, ſed abuſiue dictum eſt, vt cum dicimus aliquem commendari in mediocribus, & differentibus Lib. 2. q. 34. rebus, & quoddammodo mirandos eſſe concurſus & acumen, quibus vigor mentis elicitur. AVGVST. de Quæſtionibus Euangeliorum. Econtrario dicuntur iſtæ ſimilitudines, ut intelligamus ſi laudari potuit ille a domino, qui fraudem faciebat, quanto amplius placeant Deo, qui ſecundum eius præceptum opera illa faciunt? ORIG. Filij quoque huius ſæculi non ſapientiores, ſed prudentiores dicuntur lucis filijs, & hoc non abſolute, & ſimpliciter, ſed in genere ſuo. Sequitur enim. {Quia filij huius ſæculi prudẽtiores filijs lucis in generatione ſua ſunt.} BEDA. Filij lucis, & filij huius ſæculi vocantur, quomodo filij regni, & filij perditionis, cuius enim vnuſquiſque agit opera, eius cognominatur & filius. THEOPH. Filios ergo huius ſæculi vocat cogitationes, quæ ſibi commoda ſunt in terra filios vero lucis ſpirituales opes tractantes intuitu diuini amoris. Inuenimur autem in humanis quidem adminiſtrationibus prudenter omnia diſponentes, & ſummopere ſatagentes, vt ſi defierimus ab adminiſtratione habeamus vitæ refugium, cum vero diſpenſare debemus diuina, non præmeditamur quæ nobis poſtmodum ſunt profutura. GREGOR. 18. Moral. Vt ergo in ſua manu homines poſt mortem quicquam inueniant, ante mortem diuitias ſuas in pauperum manibus ponant. vnde ſequitur. {Et ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis.} Serm. 35. AVGVST. de Verbis Domini. Quod Hebræi vocant mammona, latine diuitiæ vocantur, ac ſi diceret. Facite vobis amicos de diuitijs iniquitatis. Hoc autem quidam male intelligendo rapiunt aliena, & inde aliquid pauperibus largiuntur, & putant ſe facere quod præceptum eſt. Intellectus iſte corrigendus eſt. De iuſtis laboribus eleemoſynas facite, non enim corrupturi eſtis iudicem Chriſtum, ſi de præda inopis dares aliquid iudici, vt pro te iudicaret, ſi iudex ille pro te iudicabit, tanta vis eſt iuſtitiæ, vt etiam tibi diſpliceat. Noli tibi pingere talem Deum, fons iuſtitiæ eſt. Noli ergo eleemoſynas facere de fenore & vſuris. fidelibus dico, quibus corpus Chriſti erogamus, ſed ſi pecunias tales habetis, de malo eſt quod habetis. Iam nolite malum facere. Zachæus dixit. Dimidium rerum mearum do pauperibus. Ecce quomodo currit, qui currit facere amicos de mammona iniquitatis, & ne reus aliunde teneretur. Si cui aliquid tuli, quadruplum reddam. Eſt & alius intellectus. Mammonæ iniquitatis diuitiæ ſæculi ſunt omnes, vndecumque ſint. Si enim veras diuitias quæris, aliæ ſunt quibus Iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat. Iſtę autem ab iniquitate appellantur diuitiæ, quia veræ non ſunt, paupertate Lib. 2. q. 34. enim plenę ſunt, & ſemper obnoxię caſibus. Si enim veræ diuitiæ eſſent, ſecuritatem tibi darent. AVGVST. de Quæſtionibus Euangeliorum. Vel diuitiæ iniquitatis dicuntur, quia non ſunt iſtę diuitiæ niſi iniquis, & qui in eis conſtituunt ſpem atque copiam ſuę beatitudinis. A iuſtis vero cũ hic poſſidentur, eſt quidem iſta pecunia, ſed non ſunt illis diuitiæ niſi cæleſtes & ſpirituales. AMBR. Vel iniquum mammona dixit, quia varijs diuitiarum illecebris noſtras auaritias tentat affectus, vt velimus ſeruire diuitijs. BASIL. Vel ſi ſucceſſeris patrimonio ab iniuſtis congregata cœpiſti. in pluribus enim prædeceſſoribus neceſſe eſt aliquem reperiri, qui iniuſte vſurpauerit aliena. Ponatur autem, vt nec pater exegerit, ſed aurum vnde habes? Siquidem dicis a me, ignarus dei es, non habens notitiam creatoris. ſi vero a Deo, dic nobis rationem propter quam eas accepiſti, an non dei eſt terra & plenitudo eius? ergo ſi communis domini noſtra ſunt: erunt & conſeruorum noſtrorum. THEOPHILVS. Illę

F ergo dicuntur opes nequitiæ quaſcumque dominus dedit ad impendia neceſſitatis fratrum, ac conſeruorum noſtrorum, nos vero tenemus nobis. Decebat igitur a principio omnia pauperibus tradi. verum, quia iniquitatis fuimus villici, nequiter retinentes quod deputatum eſt ad aliorum opus, non eſt omnino manẽdum in hac crudelitate, ſed impartiẽdum eſt pauperibus, vt recipiamur ab eis in cæleſtibus tabernaculis. Sequitur enim. {Vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. GREGOR. 21. Moral. Si autem eorum amicitijs æterna tabernacula acquirimꝰ dãtes penſare debemus quia patronis potius munera offerimus, quàm egenis dona largimur.

na fideles non fuiſtis, quod verum eſt, quis credet vobis? Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt, quis dabit vobis? Nemo ſeruus poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vni adhærebit, & alterum contemnet. Nõ poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ. G

AVGVST. de Verbis Domini. Serm. 35. Qui ſunt enim qui habebunt tabernacula æterna, niſi ſancti Dei? Et qui ſunt, qui ab ipſis accipiendi ſunt in tabernacula æterna, niſi qui eorum indigentiæ ſeruiunt, & quod eis opus eſt hilariter ſubminiſtrant? Iſti ſunt minimi Chriſti, qui omnia ſua dimiſerunt, & ſecuti ſunt eum. & quicquid habuerunt, pauperibus diſtribuerunt, vt Deo ſine ſeculari compede expediti ſeruirent, & ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos ſurſum humeros tollerent. AVGVST. de Quæſtionibus Euangeliorum. Non ergo eos a quibus recipi volumus in tabernacula æterna tamquã debitores dei fas eſt intelligi, cum iuſti & ſancti ſignificentur hoc loco qui eos introducant, qui neceſſitatibus ſuis terrena bona cõmunicauerunt. H AMBRO. Vel aliter. {Facite vobis amicos de iniquo mammona.} vt largiendo pauperibus, angelorum cæterorumque ſanctorum gratiam comparemus. CHRYS. Attende etiam, ꝙ non dixit, vt ſuſcipiant vos in ſuis manſionibus, non enim ipſi ſunt qui ſuſcipiunt. vnde cum dixiſſet. {Facite vobis amicos.} addidit. {De mam. iniqui.} oſtendens, ꝙ non ſimpliciter eorum amicitia nobis patrocinabitur, niſi bona opera nos comitentur, niſi euacuemus iuſte diuitias, congeſtas iniuſte. Ars igitur artium peritiſſima eſt eleemoſyna. non enim nobis domos fabricat luteas, ſed vitam perennem impendit. Singularum artium alia alterius adminiculo indiget. cũ autem miſereri oportet, nullius alterius, ſed ſolius voluntatis eſt opus. CYRIL. Sic igitur docebat Chriſtus affluentes diuitijs ſummopere diligere amicitiam pauperum, & theſaurizare in cælis. Nouerat autem humanæ mentis deſidiam, quomodo ambientes diuitias nullum I charitatiuum opus impendunt ægentibus. ꝙ igitur talibus nullus ſpiritalium donorum fructus proueniat, manifeſtis exemplis oſtẽdit ſubdens. {Qui fide. eſt in min. & in maio. fid. eſt & qui in mod. iniquus eſt, & in maio. iniqu. eſt.} Aperit autem nobis dominus oculum cordis exponens quod dixerat, cum ſubdit. {Si ergo in iniquo mam. fide. non fui. quod verum eſt quis cre. vobis?} Eſt igitur minimum iniquis mammona, ideſt terrenæ diuitiæ, quæ ſuperna ſapientibus nihil eſſe videntur. Arbitror ergo aliquem eſſe in modico fidelem, cum de his minimis oppreſſis erumna ſubſidium impertitur. Itaque ſi in modico fuerimus perfidi, quo pacto ab eo obtinebimus verum, ideſt diuinorum chariſmatum vber donũ: animæ humanæ imprimens diuinam ſpeciem? Quod autem ad hoc tendat intentio verborum domini, per ſequentia patet. Dicit enim. {Et ſi in alieno non fuiſtis fideles, quod veſtrum eſt, quis dabit vobis?} AMBROSIVS. Alienæ nobis diuitiæ ſunt, quia præter naturam ſunt, neque nobiſcum naſcuntur, neque nobiſcum tranſeunt. Chriſtus autem noſter eſt, quia hominum vita eſt. denique in propria venit. K THEOP. Sic igitur hucuſque docuit nos quàm fideliter deceat diſpenſare diuitias, ſed quia opum diſpenſatio ſecundum deum non aliter obtinetur: quàm per impaſſibilitatem animi ad diuitias non affecti ſubiungit. {Nemo ſer. pot. duo. do. ſer.} AMBR. Non quia duo, ſed vnus eſt dominus. nam & ſi ſint qui mammonę ſeruiant, tamẽ non ille nouit aliqua iura dominatus, ſed ipſi ſibi iugum ſeruitutis imponunt. Vnus eſt dominus, quia vnus eſt deus. vnde patet patris & filij vnum eſſe dominatum. Et huius rationem aſſignat ſubdens. {Aut enim vnum odio habebit & alte. dili. aut vni adhærebit. & alte. contem.} AVGVST. de Quæſtion. Euang. Lib. 2. q. 35. Hæc autem non paſſim, aut quaſi temere dicta ſunt. Nemo enim interrogatus, vtrum diligat diabolum; reſpondet ſe diligere, ſed potius odiſſe: deum autem ſe diligere omnes ferè proclamant, ergo aut vnum odiet, ſcilicet diabolum, alterum diliget, ſ. deum, aut alteri adhærebit, ſcilicet diabolo, cum quaſi præmia tẽporalia ſectatur, & alterum contemnet, ſcilicet deum, ſicut ſolent

minas eius poſtponere cupiditatibus ſuis, qui de bonitate eius A ad impunitatem ſibi blandiuntur. CYRILLVS. Concluſio autem eſt totius ſermonis quod ſequitur. Ho. Euã. 37. {Non poteſtis deo ſeruire, & mammonæ.} Totum igitur ſtudium transferamus ad alterum diuitijs abrenunciantes. BEDA. Audiat ergo hoc auarus, non poſſe ſimul diuitijs Chriſtoque ſeruiri, & tamen non dixit. Qui habet diuitias, ſed, Qui ſeruit diuitijs. Qui enim diuitiarũ ſeruus eſt, diuitias cuſtodit vt ſeruus, qui autem ſeruitutis excuſſit iugum, diſtribuit eas vt dominus, ſed qui ſeruit mammonæ, illi vtique ſeruit, qui rebus iſtis terrenis merito ſuæ peruerſitatis præpoſitus, & princeps huius ſæculi nominatur.

c Audiebant autem omnia hæc phariſæi qui erant auari, & deridebant illum. Et ait illis. Vos eſtis, qui iuſtificatis vos coram hominibus, deus autem nouit corda veſtra. Quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt apud deum. Lex & prophetæ vſque ad Ioannem: ex eo regnum dei euangelizatur, B

c ¶ BEDA. Monuerat Chriſtus ſcribas & phariſæos de ſua iuſtitia non præſumere, ſed peccatores pœnitentes recipere, & eleemoſynis ſua peccata redimere, ſed illi præceptorem miſericordiæ humilitatis & parſimoniæ deridebant. vnde dicitur. {Audiebant autem omnia hæc phariſæi qui erant auari, & deridebant eum.} Duas ob cauſas, quia vel minus vtilia imperaret, vel a ſe iam facta ſuperflue ingereret. THEOP. At dominus detegens in eis occultam malitiam, oſtendit eos ſimulare iuſtitiã. vnde ſubditur. {Et ait illis. Vos eſtis, qui iuſtificatis vos coram hominibus.} Iuſtificant ſe coram hominibus, qui peccatores tamquàm infirmos deſperatoſq; contemnunt: ſe autem ipſos tamquàm perfectos eleemoſynarum remedio opus non habere credunt, ſed noxij rumoris altitudo, quàm ſit iuſte damnanda videt ille, qui illuminabit abſcondita tenebrarum. vnde ſequitur. {Deus autem nouit corda veſtra.} THEOPH. Et ideo abominabiles ei eſtis ob arrogantiam, & ambitum humani fauoris. vnde ſubditur. {Quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt apud deum. BEDA. Diſputantem autem contra auaritiam ſaluatorem, phariſæi deridebant, quaſi contraria legi prophetiſque præciperet, vbi multi ditiſſimi deo placuiſſe leguntur, ſed & ipſe Moyſes populum quem regebat, ſi legem ſequeretur, omnibus terrenis bonis abundaturum prædixit, quibus dominus occurrens oſtendit inter legem & euangelium, ſicut promiſſionum ita & præceptorum non minimam eſſe differentiam. vnde ſubditur. {Lex & prophetæ vſque ad Ioannem.} AMBR. Non quia lex defecit, ſed quia incepit euangelij prædicatio. videntur enim minora compleri, cum potiora ſuccedant. CHRYS. Per hoc autem reddit eos celeres ad ſui fidem, quia ſi vſque ad tempus Ioannis conſummata ſunt omnia, ego ſum qui veni. Non enim deſtitiſſent prophetæ, niſi veniſſem ego. Sed dices. Qualiter prophetæ vſque ad Ioannem, cum multo plures prophetæ Quæ. Cõp. quæſt. 234. in nouo quàm in veteri teſtamento fuerint? ſed de illis prophetis dicit, qui pronunciauerunt Chriſti aduentum. EVSEB. Nouerunt autem priores prophetæ prædicationem regni cælorum, ſed nullus eorum expreſſe annunciauerat populo Iudæorum, eo quòd puerilem mentem Iudæi habẽtes, imbecilles erant circa prædicationis immenſitatem. Primus autem Ioannes manifeſte prædicauit appropinquaſſe regnum cælorum, necnon & peccatorum remiſſionem per lauacrum regenerationis. vnde ſequitur. {Ex eo regnum dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.} AMBROS. Lex enim multa ſecundum naturam tradidit, vt naturalibus indulgentior deſiderijs ad iuſtitiæ ſtudium nos vocaret. Chriſtus naturam incidit, quia naturales quoque amputat voluptates, ſed ideo vim facimus naturæ, vt non ad terrena E demergat, ſed ad ſuperna ſe erigat. EVSEB. Magna enim pugna incumbit mortalibus in aſcenſu cælorum. quòd enim homines carne mortali veſtiti ſubiugent voluptatem, & omnem illicitum appetitum, imitari volentes vitam angelicam, quomodo non fit violenter? Quis autem videns diuino inſudantes cultui, & pene ſuam carnem mortificantes, non reuera fatebitur illos vim inferre regno cælorum? ſed & ſi quis indagauerit mirandum propoſitum venerandorum martyrum: fatebitur eos vim irrogare in regnum cælorum. AVGVST. de Quæſtionibus Euangeliorum. Vim etiam faciunt in regnum cælorum, vt non ſolum temporalia iſta contemnãt, ſed etiam linguas deridentium ſe talia contemnentes. Hoc enim ſubiunxit euangeliſta, cum dixiſſet: Deriſum fuiſſe Ieſum, cum de contemnendis terrenis diuitijs loqueretur. BEDA. Ne autem putarent in eo quod dixit. {Lex & prophetæ vſque ad Ioannem.} Legis vel prophetarum ab eo deſtructionem prædicari, hoc excludit ſubdens. {Facilius autem eſt cælum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere.} Præterit enim figura huius mundi, de lege autem nec vnius quidem literæ ſummitas, ideſt nec minima quæque a ſacramentis ſpiritualibus vacant. {Et tamen lex & prophetæ vſque ad Ioannem,} quia non potuit vltra venturũ prophetizari, quod Ioannis præconio iam veniſſe clarebat. quod autem de lege in perpetuum non violanda prædixerat, vno exempli gratia de illo ſumpto confirmat teſtimonio, dicens. {Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & ducit alterã, mæchatur, & qui dimiſſam a viro ducit, mæchatur.} vt ex hoc vno diſcerẽt etiam in cæteris, eum non ad ſoluenda, ſed implenda decreta lege veniſſe.

& omnis in illud vim facit. Facilius eſt autem cœlum, & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mæchatur, & qui dimiſſam a viro ducit, mæchatur. d Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & æpulabatur quotidie

THEOP. Quòd enim cum imperfectis lex imperfecte loqueretur, ex hoc patet, quòd duris præcordijs Iudæorum ait. Si vir odio habuerit coniugem, dimittet eam, quia cum homicidæ eſſent & gauderent in ſanguine, nec aſtrictorum ſibi miſerebantur: adeo vt filios & filias mactarent dæmonibus, nunc vero perfectioris doctrinæ opus eſt. Ob hoc igitur dico, quòd ſi quis repudiat coniugem, non incumbente cauſa fornicationis, mæchatur. {Et qui aliam duxerit, mæchatur.} AMBROSIVS. Prius autem dicendum arbitror de lege coniugij, ut poſtea de prohibendo diuortio diſputemus. Quidam putant omne coniugium a Deo eſſe, quia ſcriptum eſt. Quos deus coniunxit, homo non ſeparet. C Quomodo ergo Apoſtolus dixit. Si infidelis diſcedit, diſcedat? In quo oſtendit; non a Deo eſſe omne coniugium, neque enim Chriſtiani gentilibus dei iudicio coniunguntur. Noli ergo vxorem dimittere, ne Deum tuæ culpæ diffitearis auctorem. Etenim ſi alienos, multo magis vxoris debes tolerare & emendare Lib. 2. q. 31. mores, quæ cum paruulis fœta dimittitur. Durum ſi excludas parentem, pignora teneas, vt ad cõtumeliam parentis addas etiam pietatis iniuriam, durius ſi propter matrem etiam filios ſimul pellas, pareris ne liberos tuos viuente te eſſe ſub vitrico? ac incolumi matre eſſe, ſub nouerca? Quàm periculoſum, ſi fragilem adoleſcentiæ ætatem errori offeras, quàm impium, ſi eius deſtituas ſenectutem cuius defloraueris iuuentutem. Pone ſi repudiata non nubat, & hoc tibi debuit diſplicere cui adultero fidem ſeruat. Pone ſi nubat, neceſſitas illius tuum crimen eſt, & quod coniugium putas, adulterium eſt. Hoc moraliter tamen, Lib. 2. q. 31. quia ſupra propoſuerat regnum Dei euangelizari, & cum dixiſſet de lege vnum apicem non poſſe cadere ſubiecit: {Omnis qui D dimittit vxorem ſuam, & ducit alteram, mæchatur, &c.} Vir Chriſtus eſt, vxor eccleſia, charitate vxor, integritate virgo, ergo quẽ deus traxit ad filium, non ſeparet perſecutio, non auertat luxuria, non philoſophia deprædetur, hæreticus non inficiat, Iudæus non ſeparet. Adulteri ſunt omnes, qui adulterare cupiunt fidei & ſapientiæ veritatem.

d ¶ BEDA. Admonuerat ſupra Dominus facere amicos de mammona iniquitatis, Quod audientes phariſæi deridebant, deinde illa quæ propoſuerat, exemplis aſtruit, dicens. {Homo quidam erat diues. CHRYSOSTOMVS. {Erat:} non eſt, quia præterijt quaſi vmbra fugiens. Non autem omnis ſancta paupertas, aut diuitiæ criminoſæ, ſed vt luxuria infamat diuitias, ita paupertatem commendat ſanctitas. Sequitur enim. Epiſt. 38. {Et induebatur purpura & byſſo. AMBROSIVS. Purpura color regij habitus eſt, & conchis marinis ferro circumciſis emiſſa, byſſus vero genus lini candidi & molliſſimi. GREGORIVS. in Homilia. Si autem ſubtilium pręcioſarumque veſtium cultus culpa non eſſet, nequaquàm ſermo Dei hoc tam vigilanter exprimeret. Nemo quippe veſtimenta præcioſa, niſi ad inanem gloriam quærit, ut honoratior cæteris eſſe videatur. nemo enim vult ibi præcioſis veſtibus indui, vbi ab alijs non poſſit videri. CHRYSOSTOMVS. Cinerem & puluerem & terram, purpura & ſerico protegebat, ſecundum veſtimenta eius, ita & æpulæ. Ergo & nobis, quales æpulæ: talia & veſtimenta. vnde ſequitur. {Et æpulabatur quotidie ſplendide.} GREG. primo Mor. vbi ſolerter intuendum eſt, quia celebrari ſine culpa conuiuia vix poſſunt, penè ſemper æpulas concomitatur voluptas. Nam cum corpus in refectionis delectatione reſoluitur, cor ad inane gaudium relaxatur. Sequitur. {Et erat quidam mendicus nomine Lazarus.} AMBROS. Narratio magis quàm parabola videtur quando etiam nomen exprimitur. CHRYSOST. Parabola vero illa eſt, vbi exemplum ponitur, & tacent nomina. Interpretatur autem Lazarus,

qui adiutus eſt, pauper enim erat, & illum dominus adiuuabat. CYRIL. Vel aliter. Potens ſermo de diuite & Lazaro, ſimilitudinarie ſcriptus eſt in parabola, vt innoteſcat, quòd qui terrenis affluunt opibus, niſi velint opitulari neceſſitatibus pauperum, grauem incurrent ſententiam. Refert autem traditio Iudæorũ, Lazarum quẽdam fuiſſe tunc temporis in Hieroſolymis extrema præſſũ inopia, & infirmitate, cuius meminit dominus introducẽs eũ in exemplum ad maiorem ſermonis manifeſtationẽ. GREGOR. in Homil. Notandum etiã eſt, quia in populo plus ſolent nomina diuitum, quàm pauperũ ſciri. Dominus autem nomen pauperis dicit, & nomen diuitis non dicit, quia Deus humiles nouit, atque approbat, ſuperbos ignorat: vt autem amplius probaretur pauper, ſimul hunc, & paupertas, & ægritudo tabefecit. Sequitur enim. {Qui iacebat ad ianuam eius vlceribus plenus.}

ſplendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius vlceribus plenus, cupiẽs ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo illi dabat. Sed & tanes veniebant, & lingebant vlcera eius.

e Factum eſt autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab G angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno. Eleuans autem oculos ſuos cum eſſet in tormentis, uidit Abraham a longe & Lazarum in ſinu eius, & ipſe clamans, dixit. Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt

CHRYSOST. Ideo iacebat ad ianuam ne diues diceret. Non vidi, nemo mihi nunciauit. videbat eum exiens, & reuertens. ideo vlceribus plenus, vt crudelitatem diuitis ſuo corpore demonſtraret. Infeliciſſime hominum, mortem corporis tui vides iacere ante ianuam, & non miſereris? ſi dei præcepta non conſideras, ſaltem conditionis tuæ miſerere, & time ne ipſe talis efficiaris. ægrotatio autem habet aliquod ſolacium, ſi opes habet. Quanta ergo in iſto pœna eſt, in quo inter tanta vulnera non meminit dolores plagarum, ſed famem? Sequitur enim. {Cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis.} q. d. Quod proijcis de menſa hoc præbe in eleemoſynam, fac damna lucrum. AMBROSIVS. Inſolentia autem, & tumor diuitum in diuitijs competentibus ſubinfertur. Sequitur enim. {Et nemo illi dabat.} Ita enim ſunt conditionis humanæ immemores, vt tamquam ſupra naturam ſit, de miſerijs pauperum incentiua ſuarum capiant voluptatum, rideant ino-
Serm.25. pem, inſultent egenti, & quorum miſereri deceat, his auferant. AVGVSTINVS. de Verbis Domini. Inexplebilis enim auaritia diuitum, nec timet deum, nec hominem veretur, non parcit patri, amico fidem non ſeruat, viduam opprimit, rem pupilli inuadit. GREGOR. in Homilia. Inſuper pauper videbat procedentem diuitem ab obſequentibus circumfulciri, ſe in infirmitate, & inopia a nullo viſitari, nam quia nemo ei ad viſitandum aderat, teſtantur canes, qui licenter volnera eius lingebant. Sequitur enim. {Sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius.} CHRYSOST. Vlcera quæ nullus hominum lauare dignabatur & contractare, ferè mites lambunt. GREGOR. in Homilia. Ex vna ergo re omnipotens deus duo iudicia exhibuit, dum Lazarum pauperem ante ianuam diuitis iacere permiſit, vt & diues impius damnationis ſibi augeret vltionem, & tentatus pauper creſceret ad remunerationem, quia conſpiciebat ille quotidie cui miſeretur, videbat iſte de quo probaretur.

e ¶ CHRYSOSTOMVS. Audiuimus quid vtrique in terra paſſi ſunt, videamus quid vtrique patiantur apud inferos. Quod temporale fuit, præterijt, quod ſequitur, æternum eſt. Vterque mortuus eſt. illum angeli, hunc pœnæ ſuſceperunt. Dicitur enim. {Factum eſt autem vt moreretur mendicus, & portaretur in ſinu Abrahæ.} Tantæ pœnæ repente delitijs commutantur. Portatur poſt tantos labores, quia defecerat, ne ſaltem ambulans laboraret, & portabatur ab angelis. Non ſuffecerat ad portandum pauperem vnus angelus, ſed propterea plures veniunt, vt chorum letitiæ faciant. gaudet vnuſquiſque angelus tantum onus tangere, libenter talibus oneribus prægrauantur, vt ducant homines ad regna cælorum. Portatus eſt autem in ſinu Abrahæ, vt illum palparet & refocillaret. {Sinus Abrahæ,} Paradiſus eſt. Ideo autem angeli miniſtrantes tulerunt pauperem, & locauerunt eum in ſinu Abrahæ, quia licet deſpectus ia-
Lib.4.c.16. ceret, non tamen deſperauit, nec blaſphemauit dicens. Hic diues in nequitia viuens gaudet, & tribulationem non patitur, ego vero nec obtinere valeo neceſſariam eſcam. AVGVSTI. de Origine animæ. Quòd autem Abrahæ ſinum exiſtimas eſſe corporeum, vereor ne in re tanta ilocaliter non ſerio agere crederis. Neque enim vſque adeò deciperis, vt arbitreris corporeum ſinum hominis vnius ferre tot animas, immo, vt ſecundum te loquar, tot corpora quot illuc angeli, ſicut lazarum perferunt, niſi opineris fortaſſe illam vnam animam ſolam, ad eundem ſinum

F Peruenire meruiſſe. ſi errare pueriliter non vis, ſinum Abrahæ intelligere remotam ſedem quietis, atque ſecretam, vbi eſt Abraham, & ideo Abrahæ dictam, non quòd ipſius tantum ſit, ſed quòd ipſe multarum gentium pater ſit, qui ad imitandum fidei principatum præpoſitus eſt. GREGOR. in Homilia. Cum autẽ duo eſſent inferiꝰ, corda pauperis ſcilicet, & diuitis, vnus deſuper erat inſpector, qui & pauperem tentando exercebat ad gloriam, & diuitem tolerando expectabat ad pœnã. vnde ſequitur. {Mortuus eſt autem & diues.} CHRYS. Mortuus quidem eſt tunc corpore, ſed erat illi ante anima mortua, nihil enim agebat ex operibus animæ. nam totus feruor eius qui peruenit ex dilectione proximi expirauit, & erat corpore defuncto defunctior. Nullus autem eſt, qui ſepeliendo diuiti miniſtraſſe dicatur vt Lazaro. eo namque quòd in lato itinere delectatus multos habuit obſequentes adulatores, vt peruenit ad finem priuatus eſt omnibus. Simpliciter enim ſequitur. {Et ſepul-
tus eſt in inferno.} Sed etiam anima eius dum viueret ſepeliebat Lib.2.q.38.
obruta corpore quaſi ſepulchro. AVG. de Quæſt. euange. Sepultura autem inferni pœnarum profunditas eſt, quæ ſuperbos & immiſericordes poſt hanc vitam vorat. BASI. Eſt autem infernus quidam locus communis in intimo terræ obumbratus vndique & opacus, cuius eſt quoddam orificium in profundum tendens: per quod patet deſcenſus animabus ad mala damnatis. CHRY. Vel ſicut regum carceres extra manent, ſic & extra mundum foris alicubi eſt infernꝰ. vnde & exteriores tenebræ dictæ ſunt. THEO. H Quidam vero dicunt infernum eſſe tranſitum ab apparenti ad diſparens, & deformitatem animæ. Quamdiu enim anima peccatoris in corpore eſt, apparet per proprias operationes, vt autem euolat de corpore, fit deformis. CHRYSOSTOMVS. Sicut autem pauperi dum viueret grauiorem pœnam reddebat iacere ante ianuam diuitis, & aliena bona proſpicere, ſic diuiti mortuo augebat exitium accubitus in gehenna, & proſpectus delectationis Lazari: ne ſolum tormentorum natura, ſed & collatione honoris illius intollerabilius ſentiret ſupplicium: vnde ſequitur. {Eleuans autem oculos ſuos cum eſſet in tormentis, vidit Abraham a longe.} Eleuauit quidem oculos, vt inſpiceret, non ut deſpiceret. Lazarus enim ſurſum erat, ille deorſum. illum plures angeli portabant, iſtum infinita tormenta poſſidebant. vnde non dicit. Cum eſſet in tormento ſed {In tormen-
I tis.} Totus enim in tormentis erat oculos ſolos liberos habebat, vt alterius lætitiam poſſit aſpicere, vt magis torqueatur; quia non habet quod alius habet. aliorum diuitiæ eorum qui in paupertate ſunt, tormenta ſunt. GREGORIVS. Si autem Abraham adhuc in imis non eſſet, hunc diues in tormentis poſitus non videret. Eos enim, qui cæleſtis patriæ vias ſecuti ſunt, prius egreſſum carnis inferni clauſtra tenuerunt, non vt pœna quaſi peccatores plecteret, ſed vt illos in locis remotioribus requieſcentes, quia necdum interceſſio mediatoris aduenerat, ab ingreſſu regni reatus primæ culpæ retineret. CHRYSOSTOMVS. Multi autem erant pauperes iuſti, ſed qui iacuit ad limina eius, aſpectui occurrit ad eius triſtitiam. Sequitur enim. {Et Lazarum in ſinu eius,} Hinc innoteſcit, quòd omnes qui a nobis offenduntur, obijciuntur noſtro conſpectui. Diues autem Lazarum non penes alium iuſtum, ſed in ſinu Abrahæ videt. erat enim Abraham charitatiuus. hic autem crudeli-
K tatis arguitur. Ille ſedens ante fores venabatur tranſeuntes, & in in domum propriã ingerebat, hic vero & manentes intus auertebat. GREGOR. in Hom. Qui nimirum diues eum cuius in hac vita miſereri non voluit, in ſuo iam ſupplitio poſitus patronum quærit. THEOPHILVS. Non tamen dirigit ſermonem ad Lazarum, ſed ad Abraham, quia forſan erubeſcebat & putabat Lazarum reminiſci malorum ex proprijs iudicans de illo. vnde ſequitur. {Et ipſe clamans dixit.} CHRYS. Magnæ enim pœnæ, magnam vocem reddebat. {Pater Abraham.} q. d. Patrem te voco natura, quomodo filius qui perdidit ſuam ſubſtantiam, licet meo vitio te patrem perdiderim. {Miſe. mei.} Fruſtra agis pœnitentiam vbi non eſt pænitentiæ locus. Tormenta te cogunt, nõ mentis affectus. Quicumque in regno cælorum eſt: neſcio an eius qui in inferno eſt valeat miſereri. Creator creaturæ miſeretur ſuæ. Vnus venit medicus, qui ſanaret morbos, alij ſanare non poterant. {Mitte Lazarum.} Erras miſer. Abraham mittere non poteſt, ſed ſuſcipere poteſt. {vt intingat extr. digiti ſui in aquã.}

Lazarum

minas eius poſtponere cupiditatibus ſuis, qui de bonitate eius A
ad impunitatem ſibi blandiuntur. CYRILLVS. Conclu-
Ho.Euã.37. ſio autem eſt totius ſermonis quod ſequitur. {Non poteſtis deo ſeruire, & mammonæ.} Totum igitur ſtudium transferamus ad alterum diuitijs abrenunciantes. BEDA. Audiat ergo hoc auarus, non poſſe ſimul diuitijs Chriſtoque ſeruiri, & tamen non dixit. Qui habet diuitias, ſed, Qui ſeruit diuitijs. Qui enim diuitiarũ ſeruus eſt, diuitias cuſtodit vt ſeruus, qui autem ſeruitutis excuſſit iugum, diſtribuit eas vt dominus, ſed qui ſeruit mammonæ, illi vtique ſeruit, qui rebus iſtis terrenis merito ſuæ peruerſitatis præpoſitus, & princeps huius ſæculi nominatur.

c Audiebant autem omnia hæc phariſæi qui erant auari, & deridebant illum. Et ait illis. Vos eſtis, qui iuſtificatis vos coram hominibus, deus autem nouit corda veſtra. Quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt apud deum. Lex & prophetæ vſque ad Ioannem: ex B eo regnum dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit. Facilius eſt autem cœlum, & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mæchatur, & qui dimiſſam a viro ducit, mæchatur.

d Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & æpulabatur quotidie

c ¶ BEDA. Monuerat Chriſtus ſcribas & phariſæos de ſua iuſtitia non præſumere, ſed peccatores pœnitentes recipere, & eleemoſynis ſua peccata redimere; ſed illi præceptorem miſericordiæ humilitatis & parſimoniæ deridebant. vnde dicitur. {Audiebant autem omnia hæc phariſæi qui erant auari, & deridebant eum.} Duas ob cauſas, quia vel minus vtilia imperaret, vel a ſe iam facta ſuperflue ingereret. THEOP. At dominus detegens in eis occultam malitiam, oſtendit eos ſimulare iuſtitiã. vnde ſubditur. {Et ait illis. Vos eſtis, qui iuſtificatis vos coram hominibus.} Iuſtificant ſe coram hominibus, qui peccatores tamquàm infirmos deſperatoſq; contemnunt: ſe autem ipſos tamquam perfectos eleemoſynarum remedio opus non habere credunt, ſed noxij rumoris altitudo, quàm ſit iuſte dãnanda videt ille, qui illuminabit abſcondita tenebrarum. vnde ſequitur. {Deus autem nouit corda veſtra.} THEOPH. Et ideo abominabiles eis eſtis ob arrogantiam, & ambitum humani fauoris: vnde ſubditur. {Quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt apud deum. BEDA. Diſputantem autem contra auaritiam ſaluatorem, phariſæi deridebant, quaſi contraria legi propheriſque præciperet, vbi multi ditiſſimi deo placuiſſe leguntur, ſed & ipſe Moyſes populum quem regebat, ſi legem ſequeretur, omnibus terrenis bonis abundaturum prædixit, quibus dominus occurrens oſtendit inter legem & euangelium, ſicut promiſſionum ita & præceptorum non minimam eſſe differentiam. vnde ſubditur. {Lex & prophetæ vſque ad Ioannem.} AMBR. Non quia lex defecit, ſed quia incepit euangelij prædicatio: videntur enim minora compleri, cum potiora ſuccedant. CHRYS. Per hoc autem reddit eos celeres ad ſui fidem, quia ſi vſque ad tempus Ioannis conſummata ſunt omnia, ego ſum qui veni. Non enim deſtitiſſent prophetæ, niſi veniſſem ego. Sed dices. Quali-
Quæ. Cõp. quæſt. 234. ter prophetæ vſque ad Ioannem, cum multo plures prophetæ in nouo quàm in veteri teſtamento fuerint? ſed de illis prophetis dicit, qui pronunciauerunt Chriſti aduentum. EVSEB. Nouerunt autem priores prophetæ prædicationem regni cælorum, ſed nullus eorum expreſſe annunciauerat populo Iudæorum, eo quòd puerilem mentem Iudæi habẽtes, imbecilles erant circa prædicationis immenſitatem. Primus autem Ioannes manifeſte prædicauit appropinquaſſe regnum cælorum, necnon & peccatorum remiſſionem per lauacrum regenerationis. vnde ſequitur. {Ex eo regnum dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.} AMBROS. Lex enim multa ſecundum naturam tradidit, vt naturalibus indulgentior deſiderijs ad iuſtitiæ ſtudium nos vocaret. Chriſtus naturam incidit, quia naturales quoque amputat voluptates, ſed ideo vim facimus naturæ, vt non ad terrena demergat, ſed ad ſuperna ſe erigat. EVSEB. Magna enim pugna incumbit mortalibus in aſcenſu cælorum. quòd enim homines carne mortali veſtiti ſubiugent voluptatem, & omnem illicitum appetitum, imitari volentes vitam angelicam, quomòdo non fit violenter? Quis autem videns diuino inſudantes cultui, & pene ſuam carnem mortificantes, non reuera fatebitur illos vim inferre regno cælorum? ſed & ſi quis indagauerit mirandum propoſitum venerandorum martyrum: fatebitur eos vim irrogare in regnum cælorum. AVGVST. de Quæſtionibus Euangeliorum. Vim etiam faciunt in regnum cælorum, vt non ſolum temporalia iſta contemnãt, ſed etiam linguas deridentium ſe talia contemnentes. Hoc enim ſubiunxit euangeliſta, cum dixiſſet. Deriſum fuiſſe Ieſum, cum de contemnendis terrenis diuitijs loqueretur. BEDA. Ne autem putarent in eo quod dixit. {Lex & prophetæ vſque ad Ioannem.} Legis vel prophetarum ab eo deſtructionem prædicari, hoc excludit ſubdens. {Facilius autem

A eſt cælum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere.} Præterit enim figura huius mundi, de lege autem nec vnius quidem literæ ſummitas, id eſt nec minima quæque a ſacramentis ſpiritualibus vacant. {Et tamen lex & prophetæ vſque ad Ioannem;} quia non potuit vltra venturũ prophetizari, quod Ioannis præconio iam veniſſe clarebat: quod autem de lege in perpetuum non violanda prædixerat, vno exempli gratia de illo ſumpto confirmat teſtimonio, dicens. {Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & ducit alterã, mæchatur, & qui dimiſſam a viro ducit, mæchatur.} vt ex hoc vno diſceret etiam in cæteris, eum non ad ſoluenda, ſed implenda decreta lege veniſſe. THEOP. Quòd enim cum imperfectis lex imperfecte loqueret, ex hoc patet, quòd duris præcordijs Iudæorum ait. Si vir odio habuerit coniugem, dimittet eam, quia cum homicidæ eſſent & gauderent in ſanguine, nec aſtrictorum ſibi miſerebantur: adeo vt filios & filias mactarent dæmonibus, nunc vero perfectioris doctrinæ opus eſt. Ob hoc igitur dico, quòd ſi quis repudiat coniugem, non incumbente cauſa fornicationis, mæchatur. {Et qui aliam duxerit, mæchatur.} AMBROSIVS. Prius autem dicendum arbitror de lege coniugij, ut poſtea de prohibendo diuortio diſputemus. Quidam putant omne coniugium a Deo eſſe, quia ſcriptum eſt. Quos deus coniunxit, homo non ſeparet. Quomodo ergo Apoſtolus dixit. Si infidelis diſcedit, diſcedat?
C In quo oſtendit, non a Deo eſſe omne coniugium, neque enim Chriſtiani gentilibus dei iudicio coniunguntur. Noli ergo vxorem dimittere, ne Deum tuæ culpæ diffitearis auctorem. Etenim ſi alienos, multo magis vxoris debes tolerare & emendare mores, quæ cum paruulis fœta dimittitur. Durum ſi excludas Lib.2.q.31.
parentem, pignora teneas, vt ad cõtumeliam parentis addas etiam pietatis iniuriam, durius ſi propter matrem etiam filios ſimul pellas, pateris ne liberos tuos viuente te eſſe ſub vitrico? ac incolumi matre eſſe, ſub nouerca? Quàm periculoſum, ſi fragilem adoleſcentiæ ætatem errori offeras, quàm impium, ſi eius deſtituas ſenectutem cuius defloraueris iuuentutem. Pone ſi repudiata non nubat, & hoc tibi debuit diſplicere cui adultero fidem ſeruat. Pone ſi nubat, neceſſitas illius tuum crimen eſt, &
quod coniugium putas, adulterium eſt. Hoc moraliter tamen, Lib.2.q.31.
quia ſupra propoſuerat regnum Dei euangelizari, & cum dixiſſet de lege vnum apicem non poſſe cadere ſubiecit: {Omnis qui
D dimittit vxorem ſuam, & ducit alteram, mæchatur, &c.} Vir Chriſtus eſt, vxor eccleſia, charitate vxor, integritate virgo, ergo quẽ deus traxit ad filium, non ſeparet perſecutio, non auertat luxuria, non philoſophia deprædetur, hæreticus non inficiat, Iudæus non ſeparet. Adulteri ſunt omnes, qui adulterare cupiunt fidei & ſapientiæ veritatem.

d ¶ BEDA. Admonuerat ſupra Dominus facere amicos de mammona iniquitatis, Quod audientes phariſæi deridebant, deinde illa quæ propoſuerat, exemplis aſtruit, dicens. {Homo quidam erat diues. CHRYSOSTOMVS. {Erat:} non eſt, quia præterijt quaſi vmbra fugiens. Non autem omnis ſancta paupertas, aut diuitiæ criminoſæ, ſed vt luxuria infamat diuitias, ita paupertatem commendat ſanctitas. Sequitur enim.
{Et induebatur purpura & byſſo. AMBROSIVS. Pur- Epiſt.38.
pura color regij habitus eſt, & conchis marinis ferro circumciſis emiſſa, byſſus vero genus lini candidi & molliſſimi. GRE-
E GORIVS. in Homilia. Si autem ſubtilium precioſarumque veſtium cultus culpa non eſſet, nequaquam ſermo Dei hoc tam vigilanter exprimeret. Nemo quippe veſtimenta præcioſa, niſi ad inanem gloriam quærit, ut honoratior cæteris eſſe videatur. nemo enim vult ibi præcioſis veſtibus indui, vbi ab alijs non poſſit videri. CHRYSOSTOMVS. Cinerem & puluerem & terram, purpura & ſerico protegebat, ſecundum veſtimenta eius, ita & æpulæ. Ergo & nobis, quales æpulæ: talia & veſtimenta. vnde ſequitur. {Et æpulabatur quotidie ſplendide.} GREG. primo Mor. vbi ſolerter intuendum eſt, quia celebrari ſine culpa conuiuia vix poſſunt, pene ſemper æpulas concomitatur voluptas. Nam cum corpus in refectionis delectatione reſoluitur, cor ad inane gaudium relaxatur. Sequitur. {Et erat quidam mendicus nomine Lazarus.} AMBROS. Narratio magis quàm parabola videtur quando etiam nomen exprimitur. CHRYSOST. Parabola vero illa eſt, vbi exemplum ponitur, & tacent nomina. Interpretatur autem Lazarus,

qui adiutus eſt, pauper enim erat, & illum dominus adiuuabat. CYRIL. Vel aliter. Potens ſermo de diuite, & Lazaro, ſimilitudinarie ſcriptus eſt in parabola, vt innoteſcat, quòd qui terrenis affluunt opibus, niſi velint opitulari neceſſitatibus pauperum, grauem incurrent ſententiam. Refert autem traditio Iudæorũ, Lazarum quẽdam fuiſſe tunc temporis in Hieroſolymis extrema præſſũ inopia, & infirmitate, cuius meminit dominus introducẽs eũ in exemplum ad maiorem ſermonis manifeſtationẽ. GREGOR. in Homil. Notandum etiã eſt, quia in populo plus ſolent nomina diuitum, quàm pauperũ ſciri. Dominus autem nomen pauperis dicit, & nomen diuitis non dicit, quia Deus humiles nouit, atque approbat, ſuperbos ignorat: vt autem amplius probaretur pauper, ſimul hunc, & paupertas, & ægritudo tabefecit. Sequitur enim. {Qui iacebat ad ianuam eius vlceribus plenus.} CHRYSOST. Ideo iacebat ad ianuam ne diues diceret, Non vidi, nemo mihi nunciauit. videbat eum exiens, & reuertens. ideo vlceribus plenus, vt crudelitatem diuitis ſuo corpore demonſtraret. Infeliciſſime hominum, mortem corporis tui vides iacere ante ianuam, & non misereris? ſi dei præcepta non conſideras, ſaltem conditionis tuæ miſerere, & time ne ipſe talis efficiaris. ægrotatio autem habet aliquod ſolacium, ſi opes habet. Quanta ergo in iſto pœna eſt, in quo inter tanta vulnera non meminit dolores plagarum, ſed famem? Sequitur enim: {Cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis.} q.d. Quod projjcis de menſa hoc præbe in eleemoſynam, fac damna lucrum. AMBROSIVS. Inſolentia autem, & tumor diuitum in diuitijs competentibus ſubinfertur. Sequitur enim. {Et nemo illi dabat.} Ita enim ſunt conditionis humanæ immemores, vt tamquam ſupra naturam ſit, de miſerijs pauperum incentiua ſuarum capiant voluptatum, rideant inopem, inſultent egenti, & quorum miſereri deceat, his auferant.

Serm.25. AVGVSTINVS. de Verbis Domini. Inexplebilis enim auaritia diuitum, nec timet deum, nec hominem veretur, non parcit patri, amico fidem non ſeruat, viduam opprimit, rem pupilli inuadit. GREGOR. in Homilia. Inſuper pauper videbat procedentem diuitem ab obſequentibus circumfulciri, ſe in infirmitate, & inopia a nullo viſitari, nam quia nemo ei ad viſitandum aderat, teſtantur canes, qui licenter volnera eius lingebant. Sequitur enim. {Sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius.} CHRYSOST. Vlcera quæ nullus hominum lauare dignabatur & contractare, ferè mites lambunt. GREGOR. in Homilia. Ex vna ergo re omnipotens deus duo iudicia exhibuit, dum Lazarum pauperem ante ianuam diuitis iacere permiſit, vt & diues impius damnationis ſibi augeret vltionem, & tentatus pauper creſceret ad remunerationem, quia conſpiciebat ille quotidie cui miſeretur, videbat iſte de quo probaretur.

ſplendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius vlceribus plenus, cupiẽs ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo illi dabat. Sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius.

e Factum eſt autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno. Eleuans autem oculos ſuos cum eſſet in tormentis, uidit Abraham a longe & Lazarum in ſinu eius, & ipſe clamans, dixit. Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt

e ¶ CHRYSOSTOMVS. Audiuimus quid vtrique in terra paſſi ſunt, videamus quid vtrique patiantur apud inferos. Quod temporale fuit, præterijt, quod ſequitur, æternum eſt. Vterque mortuus eſt. illum angeli, hunc pœnæ ſuſceperunt. Dicitur enim. {Factum eſt autem vt moreretur mendicus, & portaretur in ſinu Abrahæ.} Tantæ pœnæ repente delitijs commutantur. Portatur poſt tantos labores, quia defecerat, ne ſaltem ambulans laboraret, & portabatur ab angelis. Non ſuffecerat ad portandum pauperem vnus angelus, ſed propterea plures veniunt, vt chorum letitiæ faciant. gaudet vnuſquiſque angelus tantum onus tangere, libenter talibus oneribus prægrauantur, vt ducant homines ad regna cælorum. Portatus eſt autem in ſinu Abrahæ, vt illum palparet & refocillaret. {Sinus Abrahæ,} Paradiſus eſt. Ideo autem angeli miniſtrantes tulerunt pauperem, & locauerunt eum in ſinu Abrahæ, quia licet deſpectus iaceret, non tamen deſperauit, nec blaſphemauit dicens. Hic diues in nequitia viuens gaudet, & tribulationem non patitur, ego vero nec obtinere valeo neceſſariam eſcam.

Lib.4. c.16. AVGVSTI. de Origine animæ. Quòd autem Abrahæ ſinum exiſtimas eſſe corporeum, vereor ne in re tanta ioculariter non ſerio agere credaris. Neque enim vſque adeo deciperis, vt arbitreris corporeum ſinum hominis vnius ferre tot animas, immo, vt ſecundum te loquar, tot corpora quot illuc angeli, ſicut lazarum perferunt, niſi opineris fortaſſe illam vnam animam ſolam, ad eundem ſinum

F peruenire meruiſſe. ſi errare pueriliter non vis, ſinum Abrahæ intelligere remotam ſedem quietis, atque ſecretam, vbi eſt Abraham, & ideo Abrahæ dictam, non quòd ipſius tantum ſit, ſed quòd ipſe multarum gentium pater ſit, qui ad imitandum fidei principatum præpoſitus eſt. GREGOR. in Homilia. Cum autẽ duo eſſent inferiꝰ, corda pauperis ſcilicet, & diuitis, vnus deſuper erat inſpector, qui & pauperem tentando exercebat ad gloriam, & diuitem tolerando expectabat ad pœnã. vnde ſequitur. {Mortuus eſt autem & diues.} CHRYS. Mortuus quidem eſt tunc corpore, ſed erat illi ante anima mortua, nihil enim agebat ex operibus animæ. nam totus feruor eius qui peruenit ex dilectione proximi expirauit, & erat corpore defuncto defunctior. Nullus autem eſt, qui ſepeliendo diuiti miniſtraſſe dicatur vt Lazaro. eo namque quòd in lato itinere delectatus multos habuit obſequentes adulatores, vt peruenit ad finem priuatus eſt omnibus. Simpliciter enim ſequitur. {Et ſepultus eſt in inferno.} Sed etiam anima eius dum viueret ſepeliebat obruta corpore quaſi ſepulchro.

Lib.2.q.38. AVG. de Quæſt. euange. Sepultura autem inferni pœnarum profunditas eſt, quæ ſuperbos & immiſericordes poſt hanc vitam vorat. BASI. Eſt autem infernus quidam locus communis in intimo terræ obumbratus vndique & opacus, cuius eſt quoddam orificium in profundum tendens: per quod patet deſcenſus animabus ad mala damnatis. CHRY. Vel ſicut regum carceres extra manent, ſic & extra mundum foris alicubi eſt infernꝰ. vnde & exteriores tenebræ dictæ ſunt. THEO.

H Quidam vero dicunt infernum eſſe tranſitum ab apparenti ad diſparens, & deformitatem animæ. Quamdiu enim anima peccatoris in corpore eſt, apparet per proprias operationes, vt autem euolat de corpore, fit deformis. CHRYSOSTOMVS. Sicut autem pauperi dum viueret grauiorem pœnam reddebat iacere ante ianuam diuitis, & aliena bona proſpicere, ſic diuiti mortuo augebat exitium accubitus in gehenna, & proſpectus delectationis Lazari: ne ſolum tormentorum natura, ſed & collatione honoris illius intollerabilius ſentiret ſupplicium. vnde ſequitur. {Eleuans autem oculos ſuos cum eſſet in tormentis, vidit Abraham a longe.} Eleuauit quidem oculos, vt inſpiceret, non vt deſpiceret. Lazarus enim ſurſum erat, ille deorſum. illum plures angeli portabant, iſtum infinita tormenta poſſidebant. vnde non dicit. Cum eſſet in tormento ſed {In tormentis.}

I Totus enim in tormentis erat oculos ſolos liberos habebat, vt alterius lætitiam poſſit aſpicere, vt magis torqueatur, quia non habet quod alius habet. aliorum diuitiæ eorum qui in paupertate ſunt, tormenta ſunt. GREGORIVS. Si autem Abraham adhuc in imis non eſſet, hunc diues in tormentis poſitus non videret. Eos enim, qui cæleſtis patriæ vias ſecuti ſunt, prius egreſſum carnis inferni clauſtra tenuerunt, non vt pœna quaſi peccatores plecteret, ſed vt illos in locis remotioribus requieſcentes, quia necdum interceſſio mediatoris aduenerat, ab ingreſſu regni reatus primæ culpæ retineret. CHRYSOSTOMVS. Multi autem erant pauperes iuſti, ſed qui iacuit ad limina eius, aſpectui occurrit ad eius triſtitiam. Sequitur enim. {Et Lazarum in ſinu eius,} Hinc innoteſcit, quòd omnes qui a nobis offenduntur, obijciuntur noſtro conſpectui. Diues autem Lazarum non penes alium iuſtum, ſed in ſinu Abrahæ videt, erat enim Abraham charitatiuus. hic autem crudelitatis arguitur.

K Ille ſedens ante fores venabatur tranſeuntes, & in in domum propriã ingerebat, hic vero & manentes intus auertebat. GREGOR. in Hom. Qui nimirum diues eum cuius in hac vita miſereri non voluit, in ſuo iam ſupplitio poſitus patronum quærit. THEOPHILVS. Non tamen dirigit ſermonem ad Lazarum, ſed ad Abraham, quia forſan erubeſcebat & putabat Lazarum reminiſci malorum ex proprijs iudicans de illo, vnde ſequitur. {Et ipſe clamans dixit.} CHRYS. Magnæ enim pœnæ, magnam vocem reddebat. {Pater Abraham.} q.d. Patrem te voco natura, quomodo filius qui perdidit ſuam ſubſtantiam, licet meo vitio te patrem perdiderim. {Miſe. mei.} Fruſtra agis pœnitentiam vbi non eſt pænitentiæ locus. Tormenta te cogunt, nõ mentis affectus. Quicumque in regno cælorum eſt: neſcio an eius qui in inferno eſt valeat miſereri. Creator creaturæ miſeretur ſuæ. Vnus venit medicus, qui ſanaret morbos, alij ſanare non poterant. {Mitte Lazarum.} Erras miſer. Abraham mittere non poteſt, sed ſuſcipere poteſt. {vt intingat extr. digiti ſui in aquã.} Lazarum

Lazarum videre non dignabaris, & nunc digitum eius deſideras: hoc quod petis, tu ei debebas facere cũ adhuc viueret. Aquam deſideras, qui delicatos cibos ante faſtidiebas. Vide conſcientiã peccatoris, non totum audet poſcere digitum. Inſtruimur autem quàm ſit vtile in diuitijs non confidere: ecce diues indiget paupere qui quandoq; eſuriebat. Mutantur res & notificatur omnibus quis eſſet diues: quis eſſet pauper: ſicut enim in theatris cum adueſperaſcit, & aſtantes recedunt, exeũtes & amictum deponentes, qui reges & prætores viſi fuerant: omnibus vlceribus pleni videntur vt ſunt, ſic & adueniente morte, & ſoluto ſpectaculo, vniuerſi laruis egeſtatis & diuitiarum depoſitis, ex ſolis operibus diiudicantur qui nam vere ſint diuites: qui pauperes, qui glorioſi, quiue inglorij. GREG. in Hom. Diues enim iſte qui vlcerato pauperi menſæ ſuæ vel minuta dare noluit, in inferno poſitus vſque ad minima quærenda peruenit. nam guttam aquæ petiuit, qui micas panis negauit. BASI. Condignum autem præmium redditur diuiti illi ignis & infernalis pœna, lingua arefacta, vice liræ ſonantis, gemitus: vice potus, deſiderium ſtillæ: vice ſpeculorum enormium, caligo profunda, uice ambitus inceſſantis peruigil vermis. vnde ſequitur: {Vt refrigeret lin. me. quia crucior in hac flãma.} CHRY. Non autem quia diues fuerat torquebatur: ſed quia miſertus non fuit. GREG. in Hom. Hinc colligendũ eſt qua pœna mulctandus ſit qui aliena diripit, ſi inferni damnatione percutitur qui propria non largitur. AMBRO. Cruciatur etiam, quia luxurioſo carere delitijs pœna eſt, aqua eſt refectio animæ in doloribus conſtitutæ.

C GREG. in Hom. Quid autem eſt ꝙ in tormentis poſitus linguam ſuam refrigerari poſtulat, niſi ꝙ is qui conuiuando de loquacitate peccauerat, per retributionis iuſtitiam in lingua atrocius ardebat? Abundare enim in conuiuiis loquacitas ſolet. CHRY. Multa etiam lingua eius ſuperba locuta eſt, vbi peccatum, ibi & pœna, & quia plurimum lingua peccauit, amplius torquetur.

Lib.2.q.38. AVG. de Quæſt. euan. Vel ꝙ linguã ſuam vult refrigerari cum in flamma totus arderet, ſignificat qđ ſcriptum eſt, Mors & vita in manibus linguæ, & quia ore confeſſio fit ad ſalutem, quod per ſuperbiam ille non fecit. Extremum autem digiti: vel minimam operationem ſignificat, qua per ſpiritum ſanctum ſubuenitur.

Lib.4.ca.16 AVG. de Origine animæ. Dicis autem, membra hic animæ deſcribuntur, & vis per oculum totum caput intelligi: quia dictus eſt eleuare oculos ſuos, per linguam fauces, per digitum manum. Quid autem cauſæ eſt, vt nomina iſta mẽbrorum in Deo tibi corpus non faciant, in anima faciant?

D An vero qñ de creatura dicuntur, proprie accipienda ſunt, quando autem de creatore, tropice atque tranſlate? Pennas itaque corporeas daturus es nobis, quoniam non creator ſed creatura, ideſt homo dicit, Si aſſumpſero pennas meas diluculo. Porro ſi propterea linguã habuit diues ille corpoream quoniam dixit: {Refrigeret linguam meam.} In nobis quoq; adhuc in carne viuẽtibus manus habet ipſa lingua corporea: quia ſcriptum eſt: Mors & vita in manibus linguę. GREGO. Niſſenus. Sicut autem præſtantiſſima ſpeculorũ, tales repræſentãt facierũ imagines, quales & ipſe obiectæ facies extant, lætas quidem lætantium, triſtium vero triſtes, ſic & iuſtũ Dei iudiciũ ſiſe fit diſpoſitionibus noſtris. vnde quia diues nõ fuit miſertus pauperis iacẽtis ad ianuã, cũ miſericordia egeat nõ exauditur. Sequitur enim: {Et di. il. Abra. Fi. recor. qa re. bo. in vi. tua.} CHRY. Aſpice patriarchæ bonitatẽ, vocat illũ filium, quod manſuetudinem eius poteſt exprimere, nullum tñ præbet auxilium ei qui ſe remedio priuauerat, vnde dicit: Recordare ideſt animaduertas peccata: ne obliuiſcaris ꝙ fueris oblectatus diuitijs, recepiſti bona in vita tua, ideſt illa quæ vera bona eſſe putabas, non potes & in terra regnaſſe & hic regnare, diuitiæ nõ poſſunt eſſe veræ, & in terra & in inferis. Sequit: {Et Laza. ſimiliter mala.}

E Nõ quòd Lazarus ea mala putauerit: ſed ex cenſura diuitis hoc dicebat, qui inopiam & famem & duram ægritudinem æſtimabat mala. Quando igitur infirmitatis & ægrotationis magnitudo præmit Lazarũ cogitemus, & lætanter accipiamus mala in vita noſtra.

Lib.2.q.38. AVG. de Quæſt. euan. Hæc igitur ei dicuntur, quia fœlicitatem dilexit ſæculi, nec aliam vitam præter illam in qua ſuperbus tumebat adamauit. Lazarum autẽ dicit mala recepiſſe: quia intellexit huius ſæculi mortalitatem, labores, & dolores & erumnas, pœnam eſſe peccati: quia omnes in Adam morimur, quia factus eſt trangreſſione mortalis. CHRY. Dicit etiam: Recepiſti bona in vita tua, quaſi debita. q.d. Siquid boni feciſti vnde præmium daretur, omnia recepiſti in illo mundo, epulans, ditatus, oblectatus, ſucceſſibꝰ proſperis, hic autem ſiquid mali commiſit, vniuerſa recepit paupertate, fame, & extremis oppreſſus miſerijs, & vterque veſtrum huc nudus acceſſit, hic quidem a peccatis propter quod & conſolationem ſortitur, tu vero a iuſtitia, propter quod immitigabilem perfers pœnam. vnde ſequitur: {Nunc autem hic cõſolatur, tu vero cruciaris.} GREG. in Hom. Quæcumque ergo in hoc ſeculo bene habetis, cum vos bona egiſſe recolitis, valde de ipſis pertimeſcite, ne conceſſa vobis proſperitas eorumdem remuneratio ſit bonorum, & cũ quoſlibet paupes nõ nulla repræhenſibilia perpetrare cõſpicitis, quia fortaſſe quos ſuperfluitas tenuiſſimæ

B prauitatis coinquinat, caminus paupertatis purgat. CHRY. Sed dices: Nonne eſt aliquis qui & hic & illic venia perfruatur? Hoc quidem difficile eſt, & de numero impoſſibilium. nã & ſi paupertas non vrgeat, vrget tamen ambitio. Si ægritudo nõ ſtimulet, ira inflammat: ſi tentationes non impetunt, emergunt ſæpius cogitationes iniquæ. Non eſt autem paruus labor iracundiam refrenare, compeſcere illicita deſideria, oſtẽtationes ſedare, deſperationẽm remittere, vitam aſperam ducere. Talia vero non agentẽ, impoſſibile eſt ſaluari. GRE. in Hom. Reſponderi etiam poteſt, ꝙ mali in hac vita bona recipiunt, quia omne ſuum gaudium fœlicitatem tranſitoriam putant. Iuſti autem habere hic quidẽ poſſunt bona, nec tamen in recompenſatione recipere, quia dum meliora, ideſt æterna appetunt, eorum iudicio quælibet bona affuerint, minime videntur. CHRYO. Poſt miſericordiam autem Dei in propriis ſtudiis ſperandum eſt de ſalute, non numerãdo patres, aut proximos vel amicos. Frater enim non liberat. & ideo ſubdit: {Et in his omnibus ma. chaos firmatum eſt inter nos & vos.} THE. Chaſma mega, hoc eſt hiatus ingens, ſignificat iuſtorum a peccatoribus diſtãtiam. nam ſicut affectus eorum varii fuerant, ſic etiam manſiones non modicum differunt. χάσμα μέγα CHRY. Quod firmatum dicitur, quia non põt diſſolui, agitari, vel cõcuti. AMB. Inter diuitem igitur & pauperem chaos magnũ eſt, quia poſt mortem nequeunt merita mutari. vnde ſequitur: {Vt hi qui volunt hinc ad nos trãſire nõ poſſint, neq; inde huc tranſmeare.} CHRY. q.d. Videre poſſumus, tranſire nõ poſſumus, & nos videmus quid fugerimus, & vos videtis quid perdideritis, & noſtra gaudia cumulant veſtra tormẽta, & veſtra tormenta cumulant noſtra gaudia. GREG. in Hom. Sicut enim tranſire reprobi ad electos cupiũt, ideſt a ſuppliciorum ſuorum afflictione migrare, ita ad afflictos, atque in tormentis poſitos tranſire iuſtorum eſt mẽte ire per miſericordiam, eoſque velle liberare, ſed iuſtorum animæ quamuis

D in ſuæ naturæ bonitate miſericordiam habeant, iam tamen auctoris ſui iuſtitiæ coniunctæ, tanta rectitudine cõſtringuntur, vt nulla ad reprobos compaſſione moueantur, nec iniuſti, ergo ad beatorum ſortem tranſeunt, quia damnatione perpetua cõſtringunt. nec iuſti ad reprobos tranſire poſſunt, quia erecti iam per iuſtitiã iudicij, eis nullo modo ex aliqua cõpaſſione miſerentur. THE. Hinc elicias argumentum contra Origenis ſequaces qui dicunt: Cum terminus ſit imponendus ſuppliciis, erit tempus quo aggregabuntur peccatores iuſtis & Deo. AVG. de Quæſt. euan. Oſtẽdit enim per incommutabilitatem diuinæ ſententiæ nullum auxilium miſericordiæ poſſe præberi peccatoribus a iuſtis, etiam ſi velint præbere, quo admonet vt in hac vita homines ſubueniant quibus poſſunt, ne ſi poſtea etiam optime recepti fuerint, eis quos diligunt opitulari non valeant. Illud enim quod ſcriptum eſt, vt & ipſi recipiant vos in æterna tabernacula, non de ſuperbis & immiſericordibus ſcriptum eſt, ſed de his qui ſibi eos amicos de operibus miſericordiæ fecerunt, quos iuſti nõ velut propria poteſtate quaſi gratificando recipiunt, ſed permiſſione diuina. Cap.38.l.2. 7.4.

refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abrahã? Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autẽ hic conſolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatũ eſt: vt hi qui volunt hinc tranſire ad vos non poſsint, neque inde huc tranſmeare.

f Et ait, Rogo te pater, ut mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, ut teſtetur illis, ne & ipſi veniãt in hunc locum tormentorum. Et

f ¶ GREG. in Hom. Poſtquam ardenti diuiti de ſe ſpes tollitur, eius animus ad propinquos quos reliquerat incurrit. vnde dicitur: {Et ait: Rogo te pater vt mittas eum in domum pa. mei.}

Lib.2.q.38. AVG. de Quæſt. euan. Lazarum petit mitti, quia ſenſit ſe indignum, qui teſtimonium perhibeat veritati. Et quia non impetrauerat paululum refrigerari, multo minus credit ſe relaxari poſſe ab inferis ad prædicationem veritatis. CHRY. Vide autẽ peruerſitatem, nec in ipſis pœnis continet veritatẽ. Si pater eſt Abraham, quomodo dicis: Mitte eum in domum patris mei? ſed non es oblitus patris tui, quia ille te perdidit. GRE. in Hom. Reproborum autem mentem pæna ſua quandoq; inutiliter erudit ad charitatem, vt iam tunc etiam ſuos ſpecialiter diligant, qui hic dũ peccata diligerent, nec ſe amabant. vnde ſequitur: {Habeo enim quinque fratres, vt teſtetur illis, ne & ipſi veniant in hunc locum tormentorum. AMBR. Serius autẽ diues iſte magiſter eſſe incipit, cum iam nec diſcendi tempus habeatur vel docendi.

GREG.

Ait illi Abraham: Habent Moyſen & Prophetas audiant illos. At ille dixit: Non pater Abraham, ſed ſiquis ex mortuis ierit ad eos: pœnitentiam agent. Ait autem illi: Si Moyſen & Prophetas non audiunt, neque ſiquis ex mortuis reſurrexerit, credent.

GREG. in Hom. Qua in re notandum eſt ardenti diuiti quan-
ta ſupplicia cumulantur, ad pœnam namque ſuam ei cognitio ſer
uatur memoria; cognouit enim Lazarum, quem deſpexit: & fra-
trum ſuorum meminit, quos reliquit. vt enim peccatores in ſup-
plicio amplius puniantur, & eorum vident gloriam, quos con-
tempſerunt, & de il-
lorum pœna torquen
tur, quos inutiliter
amauerunt. Petenti
autem diuiti, vt Laza
rus mitteret ab Abra
ham protinus rñdet
vnde ſequit. {Et ait illi Abraham. Ha. Mo. & Prophe. audi. illos.
CHRY. q.d. Non ſint tibi magis curæ fratres tui q̃ Deo, qui eos
creauit, ſtatuitque eis doctores, qui eos commonerent, & ſolicita-
rent. Vocat autem hic Moyſen & Prophetas ſcripta Moſaica, &
Prophetica. AMBRO. Quo loco euidentiſſime declarat domi
nus vetus teſtamentum eſſe fidei firmitatem, retundens perfidiam
Iudæorum, & excludens nequitias hæreticorum. GREG. in Ho
mil. Sed qui Dei verba deſpexerat: hoc audire non poſſe ſuos ſe-
quaces æſtimabat. vnde ſequitur: {At ille dixit: Non pater Abra-
haam, ſed ſiquis ex mortuis ierit ad illos, pœnitentiam agent.}
CHRY. Quia enim audiendo ſcripturas contemnebat, & fabu
In Homil, de diuite. las eſſe putabat ex his, quæ paſſus fuerat, ipſe quoque diiudicabat
de fratribus. GREG. Niſſenus: Sed & aliud quoddam dogma do
cemur, ꝙ Lazari quidem anima nõ eſt erga præſentia ſolicita, nec
retorquet ſe ad aliquod relictorum. at diues quaſi quodam viſco
etiam poſt mortem a vita detinetur carnali. nam ſiquis omnino
carnalis ſ̃m mentem fiat, nec poſtquàm corpus exuerit, remouet a
paſſionibus eius. GREH. in Hom. Sed mox diuiti veraci ſenten-
tia reſpondetur. Sequitur enim. {Ait autem illi: Si Moyſen, &
Prophetas non audiunt, neque ſiquis ex mortuis reſurrexerit, cre
dent ei. Quia qui verba legis deſpiciunt, Redemptoris præcepta,
qui ex mortuis reſurrexit, quanto ſubtiliora ſunt, tanto hic diffi-
cilius implebunt. CHRY. Quod aũt verum ſit, ꝙ qui nõ auſcul
tat ſcripturas, nec mortuis rediuiuis auſcultat: oſtenderũt Iudæi,
qui nunc quidem volebant occidere Lazarum: nunc vero inuade
bant Apoſtolos, cum tamen a mortuis nonnulli reſurrexerint ho-
ra crucis. Sed & illud cõſidera, ꝙ quiſque mortuus ſeruus eſt. quæ
cumque vero dicunt ſcripturæ: dicit dominus, vnde etſi reſurgat
mortuus, etſi cœlitus deſcenderit Angelus, omnibus magis ſunt
dignæ fide ſcripturæ. nam Angelorum dominus viuorum & mor
tuorum eas inſtituit. Si autem ſciret hoc Deus, ꝙ mortui reſur-
gentes prodeſſent viuentibus, non hoc omiſiſſet, qui pro vtilitate
noſtra ſingula quæque tractat, ſed etſi crebro reſurgerent mortui,
hoc iterum tempore contemneretur, ſed & diabolus facile intro-
duceret peruerſa dogmata. Id quoque per organa ſua fingens, non
quidem ſuſcitans vere defunctos, ſed quibuſdam fallaciis ſpectan-
tium fruſtrans intuitum, vel ingenians quoſdam mortem ſimula-
Cap. 14. & 15. re. AVG. de Curis pro mortuis habendis. Diceret autem aliquis
ſi nulla eſt mortuis cura de viuis, quomodo diues rogauit Abrahã
vt mitteret Lazarum ad quinque fratres ſuos? Sed numquid, quia
hoc diues ille dixit: ideo quid fratres agerent, vel quid paterentur
in illo tempore ſciuit? ita illi cura fuit de viuis, quàmuis quid age
rent omnino neſciret, ſicut nobis eſt cura de mortuis, quàmuis
quid agant, omnino neſciamus. Sed rurſus occurrit quæſtio, quo-
modo hic Abrahã eſſe ſciebat Moyſen, & Prophetas. i. libros eo
rum, vbi etiam nouerat diuitem illum in delitiis: Lazarum vero
in doloribus vixiſſe? Verum non cum hæc agerentur in viuis, ſed
eis mortuis potuit Lazaro indicante cognoſcere, ne falſum ſit qđ
ait Propheta: Abraham neſciuit nos. Poſſunt & ab Angelis qui
rebus quæ agũtur hic præſto ſunt, audire aliquid: mortui poſſunt
etiam aliqua quæ neceſſarium eſt eos noſſe, non ſolum præterita,
Lib. 2. q. 38. verum etiam futura ſpiritu Dei reuelante cognoſcere. AVG. de
Quæſ. euan. Per allegoriam autem hæc ſic accipi poſſunt, vt in di-
uite intelligantur ſuperbi iudæorum ignorantes Dei iuſtitiam, &
ſuam volentes conſtituere. Purpura & byſſus dignitas regni eſt,
& auferetur, inquit, a vobis regnum Dei. epulatio ſplendida, ia-
ctantia legis eſt, in qua gloriabantur. plus ad pompam elationis
abutentes ea, q̃ ad neceſſitatem ſalutis vtentes. Mendicus autem
nomine Lazarus, qui interpræratur adiutus: ſignificat indigentem,
veluti Gentilem aliquem, aut Publicanum, qui tanto magis adiu
uatur, quanto minus de ſuarum copia facultatum p̃ſumit. GRE.
in Homi. Lazarus igitur vlceribus plenus Gentilem populum fi-
guraliter exprimit, qui dum ad Deum conuerſus peccata ſua con
fiteri non erubuit, huic vulnus in cute fuit. Quid enim eſt pecca
torum confeſſio, niſi quædam vulnerum ruptio? ſed Lazarus vul-
neratus cupiebat ſaturari de micis, quæ cadebãt de menſa diuitis,
& nemo illi dabat, quia Gentilem quẽque ad cognitionem legis
admittere, ſuperbus ille populus deſpiciebat. & quia ea verba de-
Lib. 2. q. 38. fluebant de ſcientia, quaſi micæ cadebãt de mẽſa. AVG. de Quæ.
euan. Canes autem qui vlcera pauperis lingebant, nequiſſimi ho

F mines ſunt, amantes peccata, qui lata lingua etiam laudare non ceſ
ſant opera mala, quæ in ſe alius gemens, & confitens deteſtatur.
GREG. in Homi. Nonnumquam etiam ſolent in ſacro eloquio
per canes prædicatores intelligi, ſ̃m illud: Lingua canum tuorum
ex inimicis ab ipſo. Canum etiam lingua vulnus dum lingit cu-
rat, quia doctores ſan
cti dum in confeſsio-
ne peccati noſtri nos
inſtruunt, quaſi vulnꝰ
mentis per linguam
tangunt. Diues autẽ
ſepultus eſt in infer-
no, in ſinum vero Abrahæ Lazarus ab Angelis ductus eſt. i. in ſecre
tam requiem. de qua veritas dicit: Multi venient ab oriente & oc
cidente, & recumbent cum Abraham, & Iacob in regno cœlorum,
filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores. De longinquo
autem ad videndum Lazarum oculos diues leuat, quia dum per
G damnationis ſuæ ſupplicia infideles in imo ſunt, fideles quoſque
ante diem extremi iudicii ſuper ſe in requie attendunt, quorum
poſt gaudia contemplari nullatenus poſſunt. Lõge vero eſt quod
conſpiciunt, quia illuc per meritum non attingunt. In lingua au-
tem amplius ardere oſtenditur, quia infidelis populus verba legis
in ore tenuit, quæ opere ſeruare contempſit. ibi ergo amplius ar-
debit, vbi ſe amplius oſtendit ſcire quod facere noluit. Abraham
autem filium eum vocat, quem tamen a tormento non liberat,
quoniam huius infidelis populi patres, quia multos a ſua fide de-
uiaſſe conſiderant, eos nulla compaſsione a tormentis eripiunt,
quos tamen per carnem filios recognoſcunt. AVG. de Quæſtio.
euan. Quinque autem fratres, quos habere dicit in domo patris Lib. 2. q. 38.
ſui, Iudæos ſignificauit, qui appellati ſunt quinque, quia ſub lege
detinebantur quæ per Moyſen data eſt, qui quinque libros con-
ſcripſit. CHRY. Vel habuit quinque fratres. i. quinque ſenſus,
quibus ante ſeruierat: & ideo Lazarum amare non poterat, quia
illi fratres non amant paupertatem. Illi te fratres in hæc tormen
H ta miſerunt, ſaluari non poſſunt niſi moriantur, alioquin ne-
ceſſe eſt vt fratres habitent cum fratre ſuo. Sed quid quæris vt
mittam Lazarum? {Habent Moyſen & Prophetas. Moyſes, Laza
rus pauper fuit, maiores diuitias eſſe arbitratus paupertatẽ Chri-
ſti, q̃ diuitias Pharaonis. Hieremias in lacum miſſus pane tribula-
tionis veſcebatur, & omnes Prophetæ iſtos fratres docent, ſed iſti
fratres ſaluari non poſſunt niſi aliquis ab inferis reſurrexerit. Iſti
enim fratres antequam Chriſtus reſurgeret, me ducebant in mor
tem. ille mortuus eſt, ſed iſti fratres reſurrexerunt. nunc oculus
meꝰ Chriſtum videt, auris eum audit, tactus amplectitur. Ex hoc
autem qđ diximus, locũ determinamus Marcioni, & Manichæo,
qui deſtruunt vetus teſtamentum. Vide ergo quid dicat Abrahã,
{ſi Moyſen & Prophetas non audiunt}. q.d. Bene facis eum qui re
ſurrecturus eſt expectando, ſed in illis Chriſtus loquitur, ſi illos
audies, & illum auditurus es. GREG. in Hom. Iudaicus autem
populus, quia Moyſi verba ſpiritualiter intelligere contempſit,
ad eum de quo Moyſes locutus fuerat nõ peruenit. AMBRO.
I vel aliter: Lazarus eſt pauper in ſæculo, ſed Deo diues. neque. n.
omnis ſancta paupertas, aut diuitiæ criminoſæ, ſed ſicut luxuria
infamat diuitias, ita paupertatem commendat ſanctitas. Siue Apo
ſtolicus aliquis pauper in verbo, locuples in fide, qui veram teneat
fidem, verborum infulas non requirit. Cui ſimilem illum puto, q
cęſus ſæpius a Iudæis, vlcera ſui corporis lambenda quibuſdam ve
lut canibus offerebat. Beati canes, in quos vlcerum talium diſtil-
lat humor, vt impleat cor, quo cuſtodire domum, ſeruare gregẽ,
cauere aſſueſcant lupos. & quia panis verbum eſt: fides autem ver
bi eſt. micæ velut quædam dogmata fidei ſunt myſteria. ſ. ſcriptu-
rarum. Arriani autem, qui ſocietatem potentiæ regalis affectant,
vt impugnent eccleſiæ veritatem, nonne tibi videntur in quadam
purpura, & byſſo iacere? qui cum pro veris fucata defendant, diui-
tibus abundant ſermonibus. Diues hæreſis euangelia multa com
poſuit, & pauper fides hoc ſolum euangelium tenuit quod acce-
K pit. Diues philoſophia plures ſibi Deos fecit, pauper eccleſia vnũ
Deum nouit: nonne ille videntur egenæ diuitiæ, & redũdare pau
pertas? AVG. de Quæſt. Euan. Aliter etiam intelligi poteſt illa
narratio, ut Lazarum dominum ſignificare accipiamus iacentem
ad ianuam illius diuitis, quia ſe ad aures ſuperbiſsimas Iudæorũ,
incarnationis humilitate deiecit, cupiens ſaturari de micis quæ ca Lib. 2. q. 38.
debant de menſa diuitis. i. quærens ab eis, vel minima opera iuſti-
tiæ, quæ ſuæ menſę. i. ſuæ poteſtati per ſuperbiam non vſurparẽt,
quæ opera quàmuis minima & ſine diſciplina perſeuerantiæ vi-
tæ bonę, ſaltem interdum, vel caſu facerent, ſicut micæ de mẽſa ca
dere ſolent. Vlcera, paſsiones ſunt domini. Canes qui ea lingebãt,
gentes ſunt, quos immundos Iudæi dicebant, & tamen paſsiones
domini in ſacramentis corporis & ſanguinis eius per totum iam
orbem ſuauitate deuotiſsima lambunt. Sinus Abrahæ intelligit
ſecretum patris quo poſt paſsionem reſurgens aſſumptus eſt do-
minus, quo eum portatum ab Angelis: ideo dictum puto, quia
ipſam

refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abrahã? Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autẽ hic conſolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatũ eſt: vt hi qui volunt hinc tranſire ad vos non poſsint, neque inde huc tranſmeare.

f Et ait, Rogo te pater, ut mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, ut teſtetur illis, ne & ipſi veniãt in hunc locum tormentorum. Et

Lazarum videre non dignabaris, & nunc digitum eius deſideras:
hoc quod petis, tu ei debebas facere cũ adhuc viueret. Aquam de
ſideras, qui delicatos cibos ante faſtidiebas. Vide conſcientiã pecca
toris, non totum audet poſcere digitum. Inſtruimur autem quàm
ſit vtile in diuitijs non confidere: ecce diues indiget paupere, qui
quandoq; eſuriebat.
Mutantur res & noti
ficatur omnibus quis
eſſet diues; quis eſſet
pauper: ſicut enim in
theatris cum adueſpe
raſcit, & aſtantes rece
dunt, exeũtes & ami-
ctum deponentes, qui
reges & prætores viſi
fuerant: omnibus vl-
ceribus pleni viden-
tur vt ſunt, ſic & aduenieate morte, & ſoluto ſpectaculo, vniuer-
ſi laruis egeſtatis & diuitiarum depoſitis, ex ſolis operibus diiudi
cantur qui nam vere ſint diuites; qui pauperes, qui glorioſi, quiue
inglorij. GREG. in Hom. Diues enim iſte qui vlcerato pau-
peri menſæ ſuæ vel minuta dare noluit, in inferno poſitus vſque
ad minima quærenda peruenit. nam guttam aquæ petiuit, qui mi-
cas panis negauit. BASI. Condignum autem præmium red-
ditur diuiti illi: ignis & infernalis pœna, lingua areſacta, vice liræ
ſonantis, gemitus: vice potus, deſiderium ſtillæ: vice ſpeculorum
enormium, caligo profunda, uice ambitus inceſſantis peruigil ver
mis. vnde ſequitur: {Vt refrigeret lin. me. quia crucior in hac flã-
ma.} CHRY. Non autem quia diues fuerat torquebatur: ſed
quia miſertus non fuit. GREG. in Hom. Hinc colligendũ eſt
qua pœna mulctandus ſit qui aliena diripit, ſi inferni damnatione
percutitur qui propria non largitur. AMBRO. Cruciatur
etiam, quia luxurioſo carere delitijs pœna eſt, aqua eſt refectio ani
mæ in doloribus conſtitutæ. GREG. in Hom. Quid autem
eſt ꝙ in tormentis poſitus linguam ſuam refrigerari poſtulat, niſi
ꝙ is qui conuiuando de loquacitate peccauerat, per retributionis
iuſtitiam in lingua atrocius ardebat? Abundare enim in conuiuiis
loquacitas ſolet. CHRY. Multa etiam lingua eius ſuperba lo-
cuta eſt, vbi peccatum, ibi & pœna, & quia plurimum lingua pec-
cauit, amplius torquetur. AVG. de Quæſt. euan. Vel ꝙ linguã
Lib. 2. q. 38. ſuam vult refrigerari cum in flamma totus arderet, ſignificat qđ
ſcriptum eſt, Mors & vita in manibus linguæ, & quia ore confeſ-
ſio fit ad ſalutem, quod per ſuperbiam ille non fecit. Extremum
autem digiti: vel minimam operationem ſignificat, qua per ſpi-
ritumſanctum ſubuenitur. AVG. de Origine animæ. Dicis au
Lib. 4. ca. 16 tem, membra hic animæ deſcribuntur, & vis per oculum totum ca
put intelligi: quia dictus eſt eleuare oculos ſuos, per linguam fau-
ces, per digitum manum. Quid autem cauſæ eſt, vt nomina iſta mẽ
brorum in Deo tibi corpus non faciant, in anima faciant? An vero
qñ de creatura dicuntur, proprie accipienda ſunt, quando autem
de creatore, tropice atque translate? Pennas itaque corporeas da-
turus es nobis, quoniam non creator ſed creatura, ideſt homo di-
cit, Si aſſumpſero pennas meas diluculo. Porro ſi propterea linguã
habuit diues ille corpoream quoniam dixit: {Refrigeret linguam
meam.} In nobis quoq; adhuc in carne viuẽtibus manus habet ip
ſa lingua corporea: quia ſcriptum eſt: Mors & vita in manibus lin
guę. GREGO. Niſſenus. Sicut autem præſtantiſſima ſpeculo
rũ, tales repræſentãt facierũ imagines, quales & ipſe obiectæ facies
extant, lætas quidem lætantium, triſtium vero triſtes, ſic & iuſtũ
Dei iudiciũ ſiſe fit diſpoſitionibus noſtris. vnde quia diues nõ fuit
miſertus pauperis iacẽtis ad ianuã, cũ miſericordia egeat nõ exau
ditur. Sequitur enim: {Et di. il. Abra. Fi. recor. qa re. bo. in vi. tua.}
CHRY. Aſpice patriarchæ bonitatẽ, vocat illũ filium, quod man
ſuetudinem eius poteſt exprimere, nullum tñ præbet auxilium ei
qui ſe remedio priuauerat, vnde dicit: Recordare ideſt animad-
uertas peccata: ne obliuiſcaris ꝙ fueris oblectatus diuitijs, recepi-
ſti bona in vita tua, ideſt illa quæ vera bona eſſe putabas, non po-
tes & in terra regnaſſe & hic regnare, diuitiæ nõ poſſunt eſſe veræ,
& in terra & in inferis. Sequit: {Et Laza. ſimiliter mala.} Nõ quòd
Lazarus ea mala putauerit: ſed ex cenſura diuitis hoc dicebat, qui
inopiam & famem & duram ægritudinem æſtimabat mala. Quan
do igitur infirmitatis & ægrotationis magnitudo præmit Lazarũ
cogitemus, & lætanter accipiamus mala in vita noſtra. AVG.
Lib. 2. q. 38. de Quæſt. euan. Hæc igitur ei dicuntur, quia fœlicitatem dilexit
ſæculi, nec aliam vitam præter illam in qua ſuperbus tumebat ad-
amauit. Lazarum autẽ dicit mala recepiſſe: quia intellexit huius
ſæculi mortalitatem, labores, & dolores & erumnas, pœnam eſſe
peccati: quia omnes in Adam morimur, quia factus eſt trangreſſio
ne mortalis. CHRY. Dicit etiam: Recepiſti bona in vita tua,
quaſi debita. q.d. Siquid boni feciſti vnde præmium daretur, om-
nia recepiſti in illo mundo, epulans, ditatus, oblectatus, ſucceſſibꝰ
proſperis, hic autem ſiquid mali commiſit, vniuerſa recepit pau-

A pertate, fame, & extremis oppreſſus miſeriis, & vterque veſtrum
huc nudus acceſſit, hic quidem a peccatis propter quod & conſola
tionem ſortitur, tu vero a iuſtitia, propter quod inmitigabilem
perfers pœnam. vnde ſequitur: {Nunc autem hic cõſolatur, tu ve-
ro cruciaris.} GREG. in Hom. Quæcumque ergo in hoc ſecu-
lo bene habetis, cum
vos bona egiſſe reco-
litis, valde de ipſis per
timeſcite, ne conceſſa
vobis proſperitas eo
rumdem remunera-
tio ſit bonorum, & cũ
quoslibet pau pes nõ
nulla repræhenſibiliã
perpetrare cõſpicitis,
quia fortaſſe quos ſu-
perfluitas tenuiſſimæ
B prauitatis coinquinat, caminus paupertatis purgat. CHRY.
Sed dices: Nonne eſt aliquis qui & hic & illic venia perfruatur?
Hoc quidem difficile eſt, & de numero impoſſibilium. nã & ſi pau
pertas non vrgeat, vrget tamen ambitio. Si ægritudo nõ ſtimulet,
ira inflammat: ſi tentationes non impetunt, emergunt ſæpius co-
gitationes iniquæ. Non eſt autem paruus labor, iracundiam refre-
nare, compeſcere illicita deſideria, oſtẽtationes ſedare, deſperatio-
nem remittere, vitam aſperam ducere. Talia vero non agentẽ, im-
poſſibile eſt ſaluari. GRE. in Hom. Reſponderi etiam poteſt, ꝙ
mali in hac vita bona recipiunt, quia omne ſuum gaudium fęlici-
tatem tranſitoriam putant. Iuſti autem habere hic quidẽ poſſunt
bona, nec tamen in recompenſatione recipere, quia dum melio-
ra, ideſt æterna appetunt, eorum iudicio quælibet bona affuerint,
minime videntur. CHRYO. Poſt miſericordiam autem Dei
in propriis ſtudiis ſperandum eſt de ſalute, non numerãdo patres,
C aut proximos vel amicos. Frater enim non liberat. & ideo ſubdit:
{Et in his omnibus ma. chaos firmatum eſt inter nos & vos.
THE. Chaſma mega, hoc eſt hiatus ingens, ſignificat iuſtorum a χάσμα μέγα
peccatoribus diſtãtiam. nam ſicut affectus eorum varii fuerant, ſic
etiam manſiones non modicum differunt. CHRY. Quod fir-
matum dicitur, quia non põt diſſolui, agitari, vel cõcuti. AMB.
Inter diuitem igitur & pauperem chaos magnũ eſt, quia poſt mor
tem nequeunt merita mutari. vnde ſequitur: {Vt hi qui volunt
hinc ad nos trãſire nõ poſſint, neq; inde huc tranſmeare. CHRY.
q.d. Videre poſſumus, tranſire nõ poſſumus, & nos videmus quid
fugerimus, & vos videtis quid perdideritis, & noſtra gaudia cumu
lant veſtra tormẽta, & veſtra tormenta cumulant noſtra gaudia.
GREG. in Hom. Sicut enim tranſire reprobi ad electos cupiũt,
ideſt a ſuppliciorum ſuorum afflictione migrare, ita ad afflictos,
atque in tormentis poſitos tranſire iuſtorum eſt mẽte ire per mi-
ſericordiam, eoſque velle liberare, ſed iuſtorum animæ quàmuis
D in ſuæ naturæ bonitate miſericordiam habeant, iam tamen aucto
ris ſui iuſtitiæ coniunctæ, tanta rectitudine cõſtringuntur, vt nul
la ad reprobos compaſſione moueantur, nec iniuſti, ergo ad bea-
torum ſortem tranſeunt, quia damnatione perpetua cõſtringunt,
nec iuſti ad reprobos tranſire poſſunt, quia erecti iam per iuſtitiã
iudicij, eis nullo modo ex aliqua cõpaſſione miſerentur. THE.
Hinc elicias argumentum contra Origenis ſequaces qui dicunt:
Cum terminus ſit imponendus ſuppliciis, erit tempus quo aggre
gabuntur peccatores iuſtis & Deo. AVG. de Quæſt. euan. Oſtẽ Cap. 38. l. 2.
dit enim per incommutabilitatem diuinæ ſententiæ nullum au- 7. 4.
xilium miſericordiæ poſſe præberi peccatoribus a iuſtis, etiam ſi
velint præbere, quo admonet vt in hac vita homines ſubueniant
quibus poſſunt, ne ſi poſtea etiam optime recepti fuerint, eis quos
diligunt opitulari non valeant. Illud enim quod ſcriptum eſt, vt
& ipſi recipiant vos in æterna tabernacula, non de ſuperbis & im-
miſericordibus ſcriptum eſt, ſed de his qui ſibi eos amicos de ope-
E ribus miſericordiæ fecerunt, quos iuſti nõ velut propria poteſtate
quaſi gratificando recipiunt, ſed permiſſione diuina.
f ¶ GREG. in Hom. Poſtquam ardenti diuiti de ſe ſpes tol
litur, eius animus ad propinquos quos reliquerat incurrit. vnde
dicitur: {Et ait: Rogo te pater vt mittas eum in domum pa. mei.}
AVG. de Quæſt. euan. Lazarum petit mitti, quia ſenſit ſe indi-
gnum, qui teſtimonium perhibeat veritati. Et quia non impetra- Lib. 2. q. 38.
uerat paululum refrigerari, multo minus credit ſe relaxari poſſe
ab inferis ad prædicationem veritatis. CHRY. Vide autẽ per-
uerſitatem, nec in ipſis pœnis continet veritatẽ. Si pater eſt Abra-
ham, quomodo dicis: Mitte eum in domum patris mei? ſed non es
oblitus patris tui, quia ille te perdidit. GRE. in Hom. Repro-
borum autem mentem pæna ſua quandoq; inutiliter erudit ad
charitatem, vt iam tunc etiam ſuos ſpecialiter diligant, qui hic dũ
peccata diligerent, nec ſe amabant. vnde ſequitur: {Habeo enim
quinque fratres, vt teſtetur illis, ne & ipſi veniant in hunc locum
tormentorum. AMBR. Serius autẽ diues iſte magiſter eſſe in-
cipit, cum iam nec diſcendi tempus habeatur vel docendi.
GREG.

F GREG. in Hom. Qua in re notandum eſt ardenti diuiti quanta ſupplicia cumulantur, ad pœnam namque ſuam ei cognitio ſeruatur memoria: cognouit enim Lazarum, quem deſpexit: & fratrum ſuorum meminit, quos reliquit: vt enim peccatores in ſupplicio amplius puniantur, & eorum vident gloriam, quos contempſerunt, & de illorum pœna torquentur, quos inutiliter amauerunt. Petenti autem diuiti, vt Lazarus mitteret ab Abraham, protinus rñdet,

Ait illi Abraham: Habent Moyſen & Prophetas audiant illos. At ille dixit: Non pater Abraham, ſed ſiquis ex mortuis ierit ad eos: pœnitentiam agent. Ait autem illi: Si Moyſen & Prophetas non audiunt, neque ſiquis ex mortuis reſurrexerit, credent.

vnde ſequit. {Et ait illi Abraham. Ha, Mo, & Prophe. audi. illos. CHRY. q. d. Non ſint tibi magis curæ fratres tui q̃ Deo, qui eos creauit, ſtatuitque eis doctores, qui eos commonerent, & ſolicitarent. Vocat autem hic Moyſen & Prophetas ſcripta Moſaica, & Prophetica. G AMBRO. Quo loco euidentiſſime declarat domini vetus teſtamentum eſſe fidei firmitatem, retundens perfidiam Iudæorum, & excludens nequitias hæreticorum. GREG. in Homil. Sed qui Dei verba deſpexerat: hoc audire non poſſe ſuos ſequaces æſtimabat. vnde ſequitur: {At ille dixit: Non pater Abraham, ſed ſiquis ex mortuis ierit ad illos, pœnitentiam agent.} CHRY. Quia enim audiendo ſcripturas contemnebat, & fabulas eſſe putabat ex his, quæ paſſus fuerat, ipſe quoque diiudicabat de fratribus.

In Homil. de diuite.

GREG. Niſſenus: Sed & aliud quoddam dogma docemur, ꝙ Lazari quidem anima nõ eſt ergà præſentia ſolicita, nec retorquet ſe ad aliquod relictorum. at diues quaſi quodam viſco etiam poſt mortem a vitã detinetur carnali. nam ſiquis omnino carnalis ſm̃ mentem fiat, nec poſtquàm corpus exuerit, remouet a paſſionibus eius. GREG. in Hom. Sed mox diuiti veraci ſententia reſpondetur. Sequitur enim. {Ait autem illi: Si Moyſen, & Prophetas non audiunt, neque ſiquis ex mortuis reſurrexerit, credent ei. Quia qui verba legis deſpiciunt, Redemptoris præcepta, qui ex mortuis reſurrexit, quanto ſubtiliora ſunt, tanto hic difficilius implebunt. H CHRY. Quod aũt verum ſit, ꝙ qui nõ auſcultat ſcripturas, nec mortuis rediuiuis auſcultat: oſtenderũt Iudæi, qui nunc quidem volebant occidere Lazarum: nunc vero inuadebant Apoſtolos, cum tamen a mortuis nonnulli reſurrexerint hora crucis. Sed & illud cõſidera, ꝙ quiſque mortuus ſeruus eſt. quæcumque vero dicunt ſcripturæ: dicit dominus, vnde etſi reſurgat mortuus, etſi cœlitus deſcenderit Angelus, omnibus magis ſunt dignæ fide ſcripturæ. nam Angelorum dominus viuorum & mortuorum eas inſtituit. Si autem ſciret hoc Deus, ꝙ mortui reſurgentes prodeſſent viuentibus, non hoc omiſiſſet, qui pro vtilitate noſtra ſingula quæque tractat, ſed etſi crebro reſurgerent mortui, hoc iterum tempore contemneretur, ſed & diabolus facile introduceret peruerſa dogmata. Id quoque per organa ſua fingens, non quidem ſuſcitans vere defunctos, ſed quibuſdam fallaciis ſpectantium fruſtrans intuitum, vel ingenians quoſdam mortem ſimulare.

Cap. 14. & 15.

AVG. de Curis pro mortuis habendis. Diceret autem aliquis ſi nulla eſt mortuis cura de viuis, quomodo diues rogauit Abrahã I vt mitteret Lazarum ad quinque fratres ſuos? Sed numquid, quia hoc diues ille dixit: ideo quid fratres agerent, vel quid paterentur in illo tempore ſciuit? ita illi cura fuit de viuis, quàmuis quid agerent omnino neſciret, ſicut nobis eſt cura de mortuis, quàmuis quid agant, omnino neſciamus. Sed rurſus occurrit quæſtio, quomodo hic Abrahã eſſe ſciebat Moyſen, & Prophetas. i. libros eorum, vbi etiam nouerat diuitem illum in delitiis: Lazarum vero in doloribus vixiſſe? Verum non cum hæc agerentur in viuis, ſed eis mortuis potuit Lazaro indicante cognoſcere, ne falſum ſit qđ ait Propheta: Abraham neſciuit nos. Poſſunt & ab Angelis qui rebus quæ agũtur hic præſto ſunt, audire aliquid: mortui poſſunt etiam aliqua quæ neceſſarium eſt eos noſſe, non ſolum præterita, verum etiam futura ſpiritu Dei reuelante cognoſcere.

Lib. 2. q. 38.

AVG. de Quæſ. euan. Per allegoriam autem hæc ſic accipi poſſunt, vt in diuite intelligantur ſuperbi iudæorum ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere. K Purpura & byſſus dignitas regni eſt, & auferetur, inquit, a vobis regnum Dei. epulatio ſplendida, iactantia legis eſt, in qua gloriabantur. plus ad pompam elationis abutentes ea, q̃ ad neceſſitatem ſalutis vtentes. Mendicus autem nomine Lazarus, qui interpræatur adiutus: ſignificat indigentem, veluti Gentilem aliquem, aut Publicanum, qui tanto magis adiuuatur, quanto minus de ſuarum copia facultatum pſumit. GREG. in Homi. Lazarus igitur vlceribus plenus Gentilem populum figuraliter exprimit, qui dum ad Deum conuerſus peccata ſua confiteri non erubuit, huic vulnus in cute fuit. Quid enim eſt peccatorum confeſſio, niſi quædam vulnerum ruptio? ſed Lazarus vulneratus cupiebat ſaturari de micis, quæ cadebãt de menſa diuitis, & nemo illi dabat, quia Gentilem quẽque ad cognitionem legis admittere, ſuperbus ille populus deſpiciebat. & quia ea verba defluebant de ſcientia, quaſi micæ cadebãt de mẽſa.

Lib. 2. q. 38.

AVG. de Quæ. euan. Canes autem qui vlcera pauperis lingebant, nequiſſimi homines ſunt, amantes peccata, qui lata lingua etiam laudare non ceſſant opera mala, quæ in ſe alius gemens, & confitens deteſtatur. GREG. in Homi. Nonnumquam etiam ſolent in ſacro eloquio per canes prædicatores intelligi, ſm̃ illud: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo. Canum etiam lingua vulnus dum lingit curat, quia doctores ſancti dum in confeſſione peccati noſtri nos inſtruunt, quaſi vulnera mentis per linguam tangunt. Diues autẽ ſepultus eſt in inferno, in ſinum vero Abrahæ Lazarus ab Angelis ductus eſt. i. in ſecretam requiem, de qua veritas dicit: Multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, & Iacob in regno cœlorum, filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores. De longinquo autem ad videndum Lazarum oculos diues leuat; quia dum per damnationis ſuæ ſupplicia infideles in imo ſunt, fideles quoſque ante diem extremi iudicii ſuper ſe in requie attendunt, quorum poſt gaudia contemplari nullatenus poſſunt. Lõge vero eſt quod conſpiciunt, quia illuc per meritum non attingunt. In lingua autem amplius ardere oſtenditur, quia infidelis populus verba legis in ore tenuit, quæ opere ſeruare contempſit. ibi ergo amplius ardebit, vbi ſe amplius oſtendit ſcire quod facere noluit. Abraham autem filium eum vocat, quem tamen a tormento non liberat; quoniam huius infidelis populi patres, quia multos a ſua fide deuiaſſe conſiderant, eos nulla compaſſione a tormentis eripiunt, quos tamen per carnem filios recognoſcunt.

Lib. 2. q. 38.

AVG. de Quæſtio. euan. Quinque autem fratres, quos habere dicit in domo patris ſui, Iudæos ſignificauit, qui appellati ſunt quinque, quia ſub lege detinebantur quæ per Moyſen data eſt, qui quinque libros conſcripſit. CHRY. Vel habuit quinque fratres. i. quinque ſenſus, quibus ante ſeruierat: & ideo Lazarum amare non poterat, quia illi fratres non amant paupertatem. Illi te fratres in hæc tormenta miſerunt, ſaluari non poſſunt niſi moriantur, alioquin neceſſe eſt vt fratres habitent cum fratre ſuo. Sed quid quæris vt mittam Lazarum? {Habent Moyſen & Prophetas. Moyſes, Lazarus pauper fuit, maiores diuitias eſſe arbitratus paupertatẽ Chriſti, q̃ diuitias Pharaonis. Hieremias in lacum miſſus pane tribulationis veſcebatur, & omnes Prophetæ iſtos fratres docent, ſed iſti fratres ſaluari non poſſunt niſi aliquis ab inferis reſurrexerit. Iſti enim fratres antequam Chriſtus reſurgeret, me ducebant in mortem. ille mortuus eſt, ſed iſti fratres reſurrexerunt. nunc oculus meꝰ Chriſtum videt, auris eum audit, tactus amplectitur. Ex hoc autem qđ diximus, locũ determinamus Marcioni, & Manichæo, qui deſtruunt vetus teſtamentum. Vide ergo quid dicat Abrahã, {ſi Moyſen & Prophetas non audiunt} q. d. Bene facis eum qui reſurrecturus eſt expectando, ſed in illis Chriſtus loquitur, ſi illos audies, & illum auditurus es. GREG. in Hom. Iudaicus autem populus, quia Moyſi verba ſpiritualiter intelligere contempſit, ad eum de quo Moyſes locutus fuerat nõ peruenit. AMBRO. vel aliter: Lazarus eſt pauper in ſæculo, ſed Deo diues. neque. n. omnis ſancta paupertas, aut diuitiæ criminoſæ, ſed ſicut luxuria infamat diuitias, ita paupertatem commendat ſanctitas. Siue Apoſtolicus aliquis pauper in verbo, locuples in fide, qui veram teneat fidem, verborum infulas non requirit. Cui ſimilem illum puto, q. ceſus ſæpius a Iudæis, vlcera ſui corporis lambenda quibuſdam velut canibus offerebat. Beati canes, in quos vlcerum talium diſtillat humor, vt impleat cor, quo cuſtodire domum, ſeruare gregẽ, cauere aſſueſcant lupos. & quia panis verbum eſt: fides autem verbi eſt. micæ velut quædam dogmata fidei ſunt myſteria. ſ. ſcripturarum. Arriani autem, qui ſocietatem potentiæ regalis affectant, vt impugnent eccleſiæ veritatem, nonne tibi videntur in quadam purpura, & byſſo iacere? qui cum pro veris fucata defendant, diuitibus abundant ſermonibus. Diues hæreſis euangelia multa compoſuit, & pauper fides hoc ſolum euangelium tenuit quod accepit. Diues philoſophia plures ſibi Deos fecit, pauper eccleſia vnũ Deum nouit: nonne ille videntur egenæ diuitiæ, & redũdare paupertas? AVG. de Quæſt. Euan. Aliter etiam intelligi poteſt illa narratio, ut Lazarum dominum ſignificare accipiamus iacentem ad ianuam illius diuitis, quia ſe ad aures ſuperbiſſimas Iudæorũ, incarnationis humilitate deiecit, cupiens ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis. i. quærens ab eis, vel minima opera iuſtitiæ, quæ ſuæ menſę. i. ſuæ poteſtati per ſuperbiam non vſurparẽt, quæ opera quàmuis minima & ſine diſciplina perſeuerantiæ vitæ bonę, ſaltem interdum, vel caſu facerent, ſicut micæ de mẽſa cadere ſolent. Vlcera, paſſiones ſunt domini. Canes qui ea lingebãt, gentes ſunt, quos immundos Iudæi dicebant, & tamen paſſiones domini in ſacramentis corporis & ſanguinis eius per totum iam orbem ſuauitate deuotiſſima lambunt. Sinus Abrahæ intelligit ſecretum patris quo poſt paſſionem reſurgens aſſumptus eſt dominus, quo eum portatum ab Angelis; ideo dictum puto, quia ipſam

Lib. 2. q. 38.

ipſam receptionem, qua in ſecretum patris acceſſit, angeli annunciauerunt diſcipulis. Cætera ſecundum ſuperiorem expoſitionem accipi poſſunt: quia ſecretum patris bene intelligitur: vbi etiam ante reſurrectionem iuſtorum animæ viuunt, cum Deo.

CAP. XVII.

CAP. XVII.

ET ait ad diſcipulos ſuos: Impoſſibile eſt vt non veniant ſcandala, Væ autem illi per quem veniũt. Vtilius eſt illi, ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & proiiciat in mare, quàm vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis. b Attẽdite vobis. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum, & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te dicens. Penitet me, dimitte illi. c Et dixerũt Apoſtoli domino, adauge nobis fidem. Dixit autẽ dñs. Si habueritis fidẽ ſicut granum ſynapis dicetis huic arbori †moro: eradicare, & tranſplantare in mare, & obediet vobis. B d Quis autem veſtrum habens ſeruum arantem, aut paſcentem boues, qui regreſſo de agro dicat illi ſtatim: trãſi, & recumbe, & non dicit, para ꝙ cęnẽ, & pręcinge te, & miniſtra mihi, donec manducem & bibã, & poſt

†συκαμινω.

THEO. Quia Phariſæi exiſtẽtes auari conuitiabant Chriſto de paupertate prædicanti, induxit parabolam diuitis & Lazari. Deinde cum diſcipulis cõfert de Phariſæis, indicãs eos ſciſmaticos, & diuinæ viæ impeditores eſſe. vnde dicitur: {Et ait ad diſcipulos ſuos, Impoſſibile eſt ut nõ veniant ſcandala, }. i. impedimenta bonæ, & Deo placitæ cõuerſationis. CHRY. Sunt autẽ duplicia ſcandala, quorum hæc quidẽ diuinæ gloriæ refragantur, hæc vero prodeunt ſolum ad irrogandum fratribus impedimentum. nam excogitationes heræſum & quicunque contra veritatem fit ſermo: diuinæ gloriæ refragantur. Non tamen ad præſens memorari videntur huiuſmodi ſcandala: ſed magis ea quæ contingunt inter amicos & fratres, ſicut iurgia, detractiones, & huiuſmodi. vnde poſtea ſubdit: Si peccauerit in te frater tuus. THE. Vel dicit, ꝙ neceſſe C eſt emergere multa prædicationis & veritatis obſtacula, ſicut Phariſæi impediebant Chriſti prædicationem. Quærunt autem aliqui: Si neceſſe eſt vt veniant ſcandala, cur dominus arguit ſcandalorum auctorẽ? Sequitur enim: {Væ autem illi per quem veniũt.} Quicquid enim parit neceſſitas veniale eſt. Sed attende ꝙ neceſſitas iſta ex libero arbitrio ſortitur originem, videns enim dominus qualiter homines innituntur malo, nec proponunt aliquid boni: dixit ꝙ quantum eſt ex conſequentia eorum quæ videntur, neceſſe eſt contingere ſcandala, ſicut ſi medicus videns quenquam mala dieta vtentem, dicat, neceſſe eſt hunc ægrotare, & ideo inducenti ſcandala vę dicit, & pœnam ei cõminatur dicens: {Vtilius eſt illi ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & proiiciatur in mare, q̃ ut ſcandalizet vnum de puſillis iſtis. BEDA. Secundum morem prouinciæ Paleſtinæ loquitur, cum maiorum criminum apud veteres Iudæos fuerit pœna, vt in profundum ligato ſaxo demergerentur, & re uera vtilius eſt innoxium pœna, quamuis D atrociſſima, temporali tñ, vitã finire corpoream, quàm fratri nocentem mortem animæ mereri perpetuam. Recte autem qui ſcandalizari poteſt, puſillus appellatur, qui enim magnus eſt, quodcunque viderit, quodcunque paſſus fuerit, non declinat a fide. Inquantum ergo ſine peccato poſſumus, euitare proximorum ſcandalum debemus. Si autem de veritate ſcandalum ſumitur, vtilius permittitur ſcandalum quàm veritas relinquatur. CHRY. Per ſcandalizantis autem pœnam brauium ſaluantis addiſce. niſi enim vniꝰ animæ ſalus eſſet ſibi nimium curæ, non comminaretur ſcandalizantibus tantam pœnam.

b ¶ AMBRO. Poſt diuitem qui cruciatur in pœnis, ſubiacet præceptum veniæ largiendæ his qui ſe ab errore conuertunt, ne quem deſperatio non reuocet a culpa, vnde dicitur, Attendite vobis. THEO. quaſi d. Neceſſe eſt ſcandala contingere, nõ tamen neceſſarium eſt vos perire ſi peccaueritis, ſicut non eſt neceſſe oues E perire Lupo veniente, ſi vigilet paſtor. Et quoniam multæ ſunt ſcãdalizantium differentiæ: quidam enim ſunt inſanabiles, quidam ſanabiles. Et ideo ſubiungit: {Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum, & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi. AMBRO. Vt neque difficilis venia nec remiſſa ſit indulgentia, neque auſtera percellat inuectio, vel conniuentia non inuitet ad culpam, vnde & alibi dicitur: Corripe ipſum inter te & ipſum ſolum: plus enim pficit amica correctio quàm accuſatio turbulenta. Illa pudorem incutit, hæc indignationem mouet, ſeruetur potius quod prodi metuat qui monetur. Bonum quippe eſt vt amicum magis te qui corripitur credat, quàm inimicum. Facilius enim conſiliis acquieſcitur, quàm iniuriæ ſuccumbitur. Infirmus cuſtos diuturnitatis eſt timor, pudor autem bonus magiſter officii: qui enim metuit reprimitur, non emendatur. Pulchre autẽ poſuit. {Si peccauerit in te.} Nõ enim eſt æqua cõditio in Deum hominẽque peccare. BEDA. Intuendum eſt autem, quia non paſſim peccanti dimittere iubet, ſed pœnitentiã agenti, hoc enim ordine ſcandala declinare poſſu- A mus, ſi nullum lædamus, ſi peccantem zelo iuſtitiæ corripimus, ſi pænitenti miſericordiæ viſcera pandimus. THEO. Sed quæreret aliquis: Si cum pluries indulſerim fratri, iterum ſit nociuus, qđ agendum eſt ſecum? Ideo quæſtioni huic reſpondens ſubdit: {Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te dicens, pænitet me, dimitte illi. BEDA. Septenario numero non veniæ dandæ terminus ponit, ſed vel omnia peccata dimittenda, vel ſemper pænitenti dimittendum præcipit. Solet enim ſæpe per ſeptem cuiuſque rei, aut temporis vniuerſitas indicari. AMB. Vel qa ſeptima die requieuit Deus ab operibus ſuis, poſt hebdomadã iſtius mundi requies nobis diuturna pmittitur, vt quemadmodum mala iſtius mundi opera ceſſabũt, ita etiam vindictæ ſæueritas conquieſcat.

c ¶ THEO. Audientes diſcipuli dominum de quibuſdam arduis diſſerentem, puta de paupertate & ſcandalis euitãdis, petunt ſibi fidem augeri, per quam poſſent paupertatem ſequi. nihil enim adeo cultum ſuggerit paupertatis, ſicut credere & ſperare in dño, & vt per fidem ſcandalis valeant reſiſtere. vnde dicitur: {Et dixerunt apoſtoli domino, adauge nobis fidẽ.} GREG. xxij. Mora. Vtque iam accepta per initium fuerat, quaſi per augmentum graduum ad perfectionem veniret. AVG. de Quæſt. euang. Poteſt quidem intelligi hanc fidem ſibi augeri poſtulaſſe qua creduntur, ea quæ non videntur, ſed tamen dicitur etiam fides rerum, quãdo non verbis ſed ipſis rebus præſentibus creditur, quod futurũ eſt, cum iam per ſpeciem manifeſtam ſe cõtemplandum præbebit ſanctis ipſa Dei ſapientia, per quam facta ſunt omnia. Lib. 2. q. 39. THEO. Dominus autem oſtendit eis ꝙ bene peterent, & ꝙ credere deberent conſtanter, oſtendens eis ꝙ fides multa poteſt. vnde ſequitur: {Dixit autem dñs. Si habueritis fidem ſicut granũ ſynapis, dicetis huic arbori Moro, eradicare, & trãſplantare in mare, & obediet vobis.} Duo magna concurrunt in idem, tranſpoſitio radicati in terra, & plantatio in mari. quid enim in vndis plantatur? per quæ duo virtutem fidei manifeſtat. CHRY. Mentionem autem facit ſynapis, quia eius granum, & ſi ſit paruum quantitate, eſt tamen poteſtate virtuoſius omnibus. Inſinuat igitur ꝙ minimũ ſuæ fidei magna poteſt. Si autem morum non tranſpoſuerunt Apoſtoli, nõ calumnieris. non enim dixit transferetis, ſed transferre poteritis, ſed noluerunt, quia opus non erat, cum maiora fecerint. Quæret autem aliquis: Quomodo Chriſtus dicit minimam partem eſſe fidei, quæ morum vel montem poteſt tranſponere, cum Paulus dicat, hanc eſſe omnem fidem, quæ montes transfert? Dicendum igitur eſt, ꝙ Apoſtolus attribuit toti fidei montem tranſponere, non tamquam tota fides ſolum hoc poſſit, ſed quia hoc carnalibus magnum videbatur propter eminentiam corporis. BEDA. Vel fidem perfectam dñs hic grano ſynapis comparat, eo ꝙ ſit in facie humilis, & in pectore feruens. Myſtice autem per morum, cuius colore ſanguineo fructus & virgulta rubent, euangelium crucis exprimitur, quæ per fidem Apoſtolorum de gẽte Iudæorum in qua velut in ſtirpe generis tenebatur, verbis prædicationis eradicata, & in mare gentiũ plantata eſt. AMBR. Vel hoc dicitur quando fides ſpiritum excludit immundum. nam fructus mori primo albet in flore, qui inde iã formatus erutilat, maturitate nigreſcit. diabolus quoque ex albenti angelicæ flore naturæ, & poteſtate rutilanti præuaricatione deiectus, retro inhorruit odore peccati. CHRY. Morum etiam diabolo aptabis. nam ſicut mori frondibus vermes aluntur, ſic diabolus per cogitationes exortas ab eo, alit nobis vermem perpetuum, ſed hanc morũ poteſt fides ab animabus noſtris euellere, & in abyſſum demergere.

d ¶ THEO. Quia fides proprium poſſeſſorem facit diuinorũ mandatorum obſeruatorem, viuificis eum exornans operibus, exinde videbatur hominem incurrere poſſe ſuperbiæ vitium. vnde præmonuit dominus Apoſtolos ne ſuperbiant in virtutibus ſuis per exemplum conueniens dicens: {Quis autem veſtrum habens ſeruum arantem, aut bo. paſcen. qui regreſſo de agro dicat illi, ſtatim tranſi, & recumbe.} AVG. de Quæſt. euan. Vel aliter. Hanc ergo fidem præſtãtiſſimæ veritatis pleriſque non intelligentibus videri poteſt dominus, diſcipulis ſuis non ad id quod petierant reſpondiſſe. Difficile autem mihi apparet, niſi intelligamus ex fide in

Lib. 2. q. 39.

hæc tu mãducabis & bibes? Nũquid gratiam habet ſeruo illi, quia fecit quæ ei imperauerat? Non puto. Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: ſerui inutiles ſumus. Quod debuim⁹ facere, fecimus.

e Et factum eſt, dum iret Ieſus in Hieruſalem, tranſibat per mediam Samariam, & Galilæam. Et cum ingrederetur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi. Qui ſteterunt a longe, & leuauerunt vocem dicentes: Ieſu præceptor, miſerere noſtri. Quos vt vidit dixit: Ite oſtẽdite vos Sacerdotibus. Et factũ eſt dũ irent mundati ſunt. Vnus autem ex illis, vt vidit quia mũdatus eſt, regreſſus eſt cum magna voce magnificans Deum. Et cecidit in faciem ante pedes ei⁹ gratias agens. & hic erat Samaritanus. G Reſpondens autem Ieſus dixit: Nonne decem mundati ſunt? & nouem vbi ſunt? Nõ eſt inuentus qui rediret, & daret gloriam Deo niſi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade, quia fides tua te ſaluum fecit.

In fidem, ideſt ex fide iſta, qua miniſtratur Deo, in eam fidem ſignificaſſe transferri vbi fruantur Deo. Augebitur enim fides cum primo verbis prædicantibus: deinde rebus apparentibus creditur; ſed illa contemplatio ſummam quietem habet, quæ in æterno Dei regno retribuitur. Summa vero quies illa præmium eſt iuſtorum laborum, qui eccleſiæ adminiſtratione peraguntur. & ideo quàm uis in agro aret ſeru⁹, aut paſcat: hoc eſt in vita ſæculari, vel terrena verſet negocia, vel ſtultis hominibus tamquam pecoribus ſeruiat, op⁹ eſt vt poſt illos labores domũ veniat: hoc eſt eccleſiæ ſocietur. BEDA. Vel ſeruus de agro egreditur, cum intermiſſo ad tempus opere prædicandi, ad coſcientiã doctorẽ recurrit, ſua ſecum acta, vel dicta retractans, cui non ſtatim dominus dicit: {Tranſi,} de hac vita mortali. {Recumbe}. i. in æterna ſede beatæ vitæ fouere. AMBRO. Intelligitur enim, quia nullus recumbit niſi ante tranſierit. denique & Moyſes ante tranſiuit, vt magnum viſum videret. Sicut ergo tu non ſolum dicis ſeruo tuo. {Recumbe,} ſed exigis ab eo aliud miniſterium: ita nec in te patitur dominus vnius vſum eſſe operis & laboris, quia dum viuimus debemus ſemper operari. vnde ſequitur. {Et non dicat ei, para ꝙ cœnem, & præcinge te, & miniſtra mihi donec manducem & bibam?} BEDA. Iubet parari ꝙ cœnet, hoc eſt poſt laborem apertę locutionis humilitatem quoque conſiderationis ꝓprie exhibere, tali cœna dominus paſci deſiderat. præcingi autem eſt mentem humiliatam ab omnibus fluctuantium cogitationum finibus, quibus operum greſſus impediri ſolet conſtringere. nam qui veſtimenta præcingit, hoc agit ne incedẽs inuoluat ad lapſum.
Lib.2.q.39. Miniſtrare vero Deo, eſt abſque gratiæ eius auxilio nihil virium habere profiteri. AVG. de Quæſt. Euan. Miniſtrantibus etiam, hoc eſt euangelizantibus ſeruis ſuis, manducat & bibit dominus confeſſionem, & fidem gentium. Sequitur. Et poſt hæc tu manducabis & bibes? BEDA. Quaſi dicat. Poſtquã tuæ prædicationis opere delectatus, tuæq; compunctionis epulis fuero refectus: tunc demum tranſies, & æternis meæ ſapientiæ dapibus in æternum reficieris. CYRIL. Docet autem dominus ꝙ ius poteſtatis dominicæ, quaſi debitam ſubiectionem requirit a famulis, cum ſubdit: {Numquid gratiam habet ſeruo illi, quia fecit quæ ſibi imperauerat? Non puto.} per hoc morbus ſuperbiæ tollitur. Quid ſuperbis? ignoras ꝙ ſi non perſoluis debitum, periculum imminet? Si vero perſoluas, nullam gratiam facis, ſecundum illud Pauli. Si euãgelizauero, non eſt mihi gloria: neceſſitas enim mihi eſt: væh mihi ſi non euangelizauero. Conſidera ergo, ꝙ qui apud nos dominantur: non referunt gratias, cum aliqui ſubditorum ſtatuta ſibi proſequuntur obſequia, ſed ex beniuolentia ſæpius ſuorum prouocantes affectum, maiorem eis appetitum ſeruiendi aggenerãt. Sic & Deus petit quidem a nobis famulatum iure ſeruitii. verum, qa clemens & bonus eſt, honores laborantibus pollicetur, & ſupereminet ſudoribus ſubiectorum beniuolentiæ magnitudo. AMB. Non ergo te iactes ſi bene ſeruiſti, quod facere debuiſti. Obſequiẽ Sol, obtemperat Luna, ſeruiunt Angeli, & nos ergo nõ a nobis laudem exigamus. vnde concludens ſubdit. {Sic & vos cum omnia feceritis, dicite: quia ſerui inutiles ſumus, quia quod debuimus facere fecimus. BEDA. Serui quidem, quia precio empti. inutiles, quia dominus bonorum noſtrorum non indiget, vel quia non ſunt condignę paſſiones huius temporis ad futuram gloriam. Hæc igitur eſt in hominibus fidei perfectio, ſi omnibus quæ ſunt præcepta impletis, imperfectos eſſe ſe nouerint.

e ¶ AMBRO. Poſt prædictam parabolam repræhenduntur ingrati. dicitur enim. {Et factum eſt dum iret Ieſus in Hieru. tranſibat per mediam Samariam & Galilæam. TITVS. Vt oſtendat ꝙ Samaritani quidem beniuoli: Iudæi vero prædictis beneficiis ſunt ingrati. erat enim diſcordia inter Samaritanos & Iudæos, quam ipſe quaſi pacificans inter vtroſque tranſit, vt vtroſque cõpingat in vnum nomen hominis. CYRIL. Deinde ſuam gloriam Saluator manifeſtat, attrahens ad fidem Iſrael. vnde ſequitˀ. {Et cum ingrederetur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi.} ab vrbibus & oppidis expulſi, & quaſi immundi ritu legis Moſaicæ. TITVS. Conuerſabantur autem adinuicem, qa fecerat eos vnanimes communitas paſſionis, & præſtolabantur trãſitum Ieſu. Soliciti, donec aduenientem Chriſtum viderent. vnde

F ſequitur. {Qui ſteterunt a longe,} eo ꝙ lex Iudæorum leprã immundam iudicat. lex autem euangelica non externam, ſed internam aſſerit eſſe immundam. THEO. A longe ergo ſtant quaſi verecundantes de immunditia quæ eis imputabatur: putabant. n. ꝙ Chriſtus eos faſtidiret ad modum aliorum. ſic ergo aſtiterunt loco, ſed facti ſunt ꝓximi deprecando. ꝓpe enim eſt dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. vnde ſequitur. {Et leuauerunt vocem dicentes: Ieſu præceptor, miſerere noſtri.} TITVS. Dicũt nomen Ieſu, & lucrifaciunt rem. nam Ieſus interpratatur Saluator. dicunt {Miſerere nobis} ꝓpter experientiam virtutis eius, neque argẽtum petentes, neque aurũ, ſed vt aſpectum corporis ſanũ obtineãt. THEO. Nec ſimpliciter obſecrant eum, nec rogant eum vt mortalem: vocant enim eum præceptorem, ideſt dominum quo pene videntur hunc opinari Deum. At ipſe iubet illis vt oſtenderẽt ſe Sacerdotibus. vnde ſequitur. {Quod vt vidit, dixit: Ite, oſtendite vos Sacerdotibus. Ipſi enim experiebantur ſi mundati forent a lepra, vel non. CYRIL. Lex etiam mũdatos a lepra iubebat offerre ſacrificium cauſa purgationis. THEO. Iubere ergo eis vt irent ad ſacerdotes, nihil aliud innuebat, niſi ꝙ debebant curari. vnde ſequitur: Et factum eſt dum irent, mundati ſunt.} CYRIL.
H In quo Iudæorum pontifices æmuli gloriæ eius cognoſcere poterant, ꝙ inopinate, & mirifice ſanati ſunt, concedente Chriſto eis ſalutem. THEO. Cum autem decem eſſent, nouem qui Iſraelitæ erant, ingrati fuerunt, ſed alienigena Samaritanus reuerſus, voces emittebat benignas. vnde ſequitur. {Vnus autem ex illis vt vidit quia mundatus eſt, regreſſus eſt cum magna voce magnifi. Deum. TITVS. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam ſuſcepta purgatio. vnde ſequitur: {Et cecidit in fac. ſu. ante pe. eius gratias agens. Ex procubitu, & ſupplicatione, fidem ſuam ſimul cũ beniuolentia pandens. Sequitur. {Et hic erat Samaritanus.} THEO. Hinc poterit quiſquis coniicere, ꝙ nihil impedit quẽquam placere Deo, etſi de genere prophano proceſſerit, dummodo bonum gerat propoſitum. Nullus etiam natus ex ſanctis ſuperbiat: nouem enim qui Iſraelitæ erant, ingrati fuerunt. vnde ſequitur. {Reſpondens antem Ieſus dixit: nonne decem mundati ſunt?
I & nouem vbi ſunt? Non eſt inuentus qui rediret, & daret gloriã Deo, niſi hic alienigena. TITVS. Per hoc oſtenditur, ꝙ promptiores ad fidem erant alienigenę, lentus enim erat ad fidẽ Iſrael. vnde ſubditur. {Et ait illi: ſurge, vade quia fides tua te ſaluum fecit. AVG. de Quæſt. Euan. Myſtice autem leproſi intelligi poſſunt, qui ſcientiam verę fidei non habentes varias doctrinas profitentur erroris Non enim abſcondunt imperitiam ſuam, ſed pro ſumma peritia proferunt in lucem, & iactantiam ſermonis oſtendunt, coloris quippe vitium lepra eſt. vera ergo falſis inordinate permixta in vna diſputatione, vel narratione hominis tamquàm in vnius corporis colore apparentia, ſignificat lepram, tamquàm veris falſiſque colorum locis, humana corpora variantem, atque maculantem. Hi autem tam vitãdi ſunt eccleſiæ, vt ſi fieri poteſt, longius remoti magno clamore Chriſtum interpellent. ꝙ autem præceptorem eum inuocauerunt, ſatis puto vere leprã falſam eſſe doctrinam, quam bonus præceptor abſtergat. Nullum autem eo-
K rum, quibus hæc corporalia beneficia dominus præſtitit, inuenitˀ miſiſſe ad Sacerdotẽ niſi leproſos. Sacerdotium enim Iudæorum figura fuit Sacerdotii quod eſt in eccleſia. Cætera autem vitia ꝑ ſeipſum interius in conſcientia dominus ſanat & corrigit. Doctrina vero, vel imbuendi per ſacramenta, vel cathechizandi per ſermonem poteſtas eccleſiæ tributa eſt. {Qui dum irent mundati ſunt, quia Gentiles ad quos venerat Petrus nondum accepro baptiſmatis ſacramento, per quod ſpiritualiter ad Sacerdotes peruenitur, infuſione ſpirituſſancti mundati declarantur. Quiſquis ergo in eccleſiæ ſocietate doctrinam integram, veramque aſſequatur, eo ꝙ manifeſtetur varietate mendaciorum tamquàm lepra caruiſſe: hic tamen ingratus Deo mundatori ſuo gratiarum agendarum pia humilitate non proſternitur, ſimilis eſt illis, de quibus dicit Apoſtolus, ꝙ cum Deum cognouiſſent, non vt Deum magnificauerunt, aut gratias egerunt: ideo tales in nouenario numero tamquàm imperfecti remanebunt. Nouem enim indigent vno vt quadam vnitatis forma coagulentur, vt decem ſint. Ille autem qui grati as

f Interrogatus autem a phariſæis, quando venit regnum Dei. Reſpondens eis dixit: Non veniet regnum Dei cum obſeruatione, neque dicẽt, ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnũ Dei intra vos eſt.

g Et ait ad diſcipulos ſuos: Venient dies quãdo deſideretis videre vnũ diem filij hominis, & non videbitis. Et dicent vobis, ecce hic, & ecce illic: Nolite ire, neque ſectemini. Nam ſicut fulgur coruſcans de ſub cælo, in ea quæ ſub cælo ſunt fulget, ita erit filius hominis in die ſua. Primũ autẽ oportet illum multa pati, & reprobari a generatione hac.

h Et ſicut factum eſt in diebus Noe, ita erit & in diebus filij hominis. Edebãt & bibebant, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias vſq; in diem qua intrauit Noe in archam, & venit diluuiũ & perdidit omnes. Similiter ſicut factum eſt in diebus Loth. Edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & ædificabãt: qua die autẽ exiit Loth a ſodomis, pluit ignẽ & ſulphur

gratias egit: vnicæ eccleſiæ ſignificatione approbatus eſt. Et quia illi erant Iudæi, amiſiſſe per ſuperbiam declarati ſunt regnum cœlorum, vbi maxime vnitas cuſtoditur. Iſte vero qui erat Samaritanus, quod interpretatur cuſtos, illi a quo accepit tribuens quod acceperit, ſecundum illud: Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, vnitatem regni humili deuotiõe ſeruauit. BEDA. Cecidit autem in faciem: quia ex malis quæ ſe perpetraſſe meminit, erubeſcit: ꝙ ſurgeret & ire præcipitur: quia qui infirmitatem ſuam cognoſcens humiliter iacet, per diuini verbi conſolationem ad fortia opera proficere iubetur, ſi autem fides ſaluum fecit eum qui ſe ad agendas gratias inclinauit: ergo perfidia perdit eos, qui de acceptis beneficiis Deo dare gloriam neglexerunt, quapropter fidẽ per humilitatem augeri debere, ſicut in Parabola ſuperiori decernitur, ita hic ipſis rebus oſtenditur.

f ¶ CIRYL. Cum ſaluator in ſermonibus quos ad alios dirigebat, frequenter regnum Dei meminiſſe, ob hoc Phariſæi eum deridebant. vnde dicitur: {Interrogatus autem a phariſæis, quando venit regnũ Dei:} quaſi irriſorie dicerent, antequã veniat de quo loqueris, mors crucis te occupabit, dominus autem patientiã oſtẽdens, increpatus non increpat, ſed potius malos exiſtentes ſuo nõ dedignatur reſponſo. Sequitur enim. {Reſpondit eis & dixit: Non venit regnum Dei cum obſeruatione.} q. d. non quæratis de temporibus quibus iterum inſtabit tempus regni cælorum. BEDA. Illud enim tempus neque ab hominibus, neque ab angelis poteſt obſeruari, ſicut tempus incarnationis prophetarum, vaticiniis & angelorum eſt manifeſtatũ præconiis. vnde ſubdit: {Neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic.} Vel aliter: Interrogant de tempore regni Dei, quia ſicut infra dicitur: Exiſtimabant ꝙ veniente hieroſolymam domino, confeſtim regnum Dei manifeſtaretur. vnde dominus reſpondet, quòd regnum Dei non veniet cum obſeruatione. CIRYL. Solum autem ad vtilitatem cuiuſlibet hominis eſſe fatetur illud quod ſubditur: {Ecce enim regnum Dei intra vos eſt.} ideſt in veſtris affectibus & in poteſtate veſtra id capere. põt enim quilibet homo iuſtificatus per fidem Chriſti, & virtutibus ornatũs regnum obtinere cælorum. GREG. Nazan. Vel forſitan regnum nobis inſitum dicit, inditam animabus noſtris lætitiam per ſpiritumſanctum, ea enim eſt velut imago & arra perẽnis lætitiæ, qua in futuro ſeculo ſanctorum animæ gaudent. BEDA. Vel regnum Dei ſeipſum dicit intra illos poſitũ: hoc eſt in cordibus eorum per fidem regnantem.

g ¶ CIRYL. Quia dominus dixerat: Regnũ Dei intra vos eſt, voluit diſcipulos eſſe paratos ad patientiam, vt effecti ſtrennui, intrare valeant regnum Dei. prædicit ergo eis, ꝙ antequam de cælo veniat, in fine ſeculi perſecutio irruet ſuper eos. vnde dicitur: {Et ait ad diſcipulos ſuos. Venient dies quando deſideretis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis,} ſignificãs ꝙ tanta erit perſecutio, ꝙ vnum diem eius videre cupiant, illius ſcilicet temporis, quo adhuc conuerſabantur cum Chriſto, ſanè Iudæi Chriſtum multis anguſtiauerunt improperiis & iniuriis, ſed in comparatione malorum maiorum, minora eligenda videntur. THEO. Tunc enim abſque ſolicitudine viuebant, Chriſto eos procurante & protegente, ſed futurum erat, quando Chriſto abſente traderentur periculis, ad reges & principes ducti, & tunc tempus primum cuperent quaſi tranquillum. BEDA. Vel diem Chriſti dicit regnum Dei, quod ſperamus futurum, & bene dicit vnum diẽ, quia in illa beatitudinis gloria tenebrarum interruptio nulla eſt. bonum ergo eſt diem Chriſti deſiderare, nec tamen magnitudine deſiderii nobis ſomnia fingere debemus quaſi inſtet dies domini, vnde ſequitur. {Et dicent vobis: Ecce hic: ecce illic, nolite ire, neque ſectemini.} EVSE. q. d. Si adueniente Antichriſto fama de eo volet quaſi apparuerit Chriſtus, nõ egrediamini, neq; ſequamini: nam impoſſibile eſt eum qui ſemel in terra viſus eſt, iterũ in angulis terræ conuerſari. Erit igitur hic de quo dicitur: non ver⁹ Chriſtus: manifeſtum enim ſignum ſecundi aduentus ſaluatoris noſtri, hoc eſt ꝙ ſubito totum orbem claritas eius aduentus replebit. vnde ſequitur. {Nã ſicut fulgur coru. de. cæ. in ea quæ ſub cæ. ſunt fulget, ita erit filius hominis in die ſũa.} Non enim apparebit ſuper terram ambulans, ſicut quidam homo communis: ſed vniuerſali-

A ter irradiabit, oſtendens cunctis iubar propriæ deitatis. BEDA. Et pulchre ait. {Coruſcans de ſub cœlo, quia iudicium ſub cœlo, hoc eſt in aeris medio geretur, ſecundum illud Apoſtoli: Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera. Si autem dominus in iudicio ſicut fulgur apparebit, nullus tunc in ſua mente latere permittitˀ, quia ipſo iudicis fulgore penetratur, poteſt autem hæc domini reſponſio, & de illo ei⁹ aduẽtu quo quotidie venit in eccl'ia accipi. Intantum enim ſæpe hæretici turbauerunt eccleſiam, dicendo in ſuo dogmate fidem Chriſti manere, vt fideles illorum tempo
B rum deſiderarent dominum, vel vno die ſi fieri poſſet redire ad terras, vt ſeipſũ quomodo ſe habeãt fidei veritas intimaret, {Et non videbitis inquit: quia non eſt op⁹ corporali viſione dñm redire: quia ſemel ꝑ vniuerſum mundũ euangelii vigorem exhibuit. CYRIL. Opinabantur autem diſcipuli ꝙ vadens hieroſolymam ſtatim oſtenderet regnum Dei. Hãc igitur opinionem reſecans, notum facit eis, ꝙ primo decebat eum ſalubrem paſſionem ſufferre, deinde ad patrem aſcendere, & deſuper fulgere, vt orbem terrarũ in iuſtitia iudicet, vnde ſubdit, {Primum autem oportet illum multa pati, & repro. a gene. hac. BE.
C Generationem non tantum Iudæorum, verum etiam omnium reproborum appellat, a quibus etiam nunc filius hominis in corpore ſuo, hoc eſt in eccleſia multa patitur, & reprobatur. Inſerit autẽ de ſua paſſione loquens de gloria ſui aduẽtus, vt dolorẽ ſuę paſſionis ſpe promiſſę clarificationis mitigarent, ſimulque ſeipſos pararent, ſi gloriam regni diligerent mortis non horrere periculum.

h ¶ BEDA. Aduentum domini quem fulguri cito tranſuolanti comparauerat, nunc cõparat diebus Noe & Loth, quando repentinus mortalibus ſuperuenit interius. vnde dicitur, {Et ſicut factum eſt in diebus Noe, ita erit in die filij hominis. CHRY. Quia enim tunc non crediderunt cõminatoriis verbis, paſſi ſunt repente reale iudicium. eorum autem incredulitas ex anima lenta procedebat. nam quæcumque vult aliquis & intendit, ea etiam expectat. vnde ſequitur, {Edebant & bibebant, vxores ducebant & dabantur ad nuptias vſque in diem qua intrauit Noe in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes.} AMBRO. Bene cauſam
D diluuij de noſtris aſſerit proceſſiſſe peccatis, quia Deus malum nõ creauit, ſed noſtra ſibi merita reperierunt, non quia coniugia damnentur, neque enim alimẽta damnantur, cum in iſtis ſucceſſionis, in illis naturæ ſubſidia ſint, ſed in omnibus modus quæritur. quicquid enim abundantius eſt, a malo eſt. BEDA. Myſtice autem Noe arcam ędificat, cum dominus eccleſiam de Chriſti fidelibus quaſi lignis leuigatis adunando conſtruit, quam perfecte conſummatam ingreditur, cum hanc in die iudicij præſentia ſuæ viſionis æternus habitator illuſtrat, ſed cum arca ædificatur, iniqui luxuriantur, cum vero intratur, intereunt; quia qui ſanctis hic certantibus inſultant, eis illic coronatis æterna damnatione plectentur. EVSE. Quia vero vſus eſt dñs exemplo diluuij, ne putaret aliquis futurum diluuium ex aqua, vtitur ſecũdo exemplo Loth, docens modum perditionis impiorum, ꝙ igne dimiſſo cęlitus ſuperueniet impiis ira Dei. vnde ſubditur: {Similiter ſicut factum eſt in diebus Loth. edebant & bibebant, emebant & vendebant, planta-
E bant & ædificabant. BEDA. Prætermiſſo illo infando ſodomorum ſcelere, ſola ea quæ leuia vel nulla putari poterant delicta cõmemorat. vt intelligas illicita quali pæna feriantur, ſi licita immoderatius acta igne & ſulphure puniũtur. ſequitur enim {Qua die autem exiit Loth a ſodo. pluit ignem & ſulphur de cœlo & omnes perdidit. EVSE. Non prius dixit ignem cęlitus decurriſſe ſuper impios ſodomorum q̃ Loth exiſſet ab eis, ſicut & diluuium nõ prius terræ incolas perdidit q̃ Noe arcam intraſſet, quia quãdiu Noe, vel Loth conuerſabantur cum impiis, Deus non irrogabat iram, ne vnà cum peccatoribus deperirent. volens autem eos perdere ſubtraxit iuſtum, ſic & in cõſummatione ſeculi non prius erit finis q̃ omnes iuſti ſint ſemoti ab impiis. vnde ſequitur: {Secundum hoc erit, qua die filius hominis reuelabitur. BEDA. Quia qui interim non apparens omnia videt, tunc apparens omnia iudicabit: apparebit autem iudicaturus eo maxime tempore quo cunctos iudiciorum eius oblitos, huic ſeculo conſpexerit eſſe mancipatos. THEO. Poſtquã enim venerit Antichriſtus, homines

tes fient laſciui,dediti enormibus vitiis,ſm illud Apoſtoli:Voluptatum amatores magis q̃ Dei. ſi enim Antichriſtus eſt cuiuſlibet peccati habitaculum,quid aliud inferet miſero tunc temporis hominum generi niſi ſua?& hoc dominus innuit per exempla diluuii,& Sodomitarum. BEDA. Myſtice autem Loth qui interpretatur declinans eſt populus electorum, qui dum in Sodomis.i.inter reprobos,vt aduena moratur, quantũ valet, eorum ſcelera declinat.Exeunte aũt Loth Sodoma perit, quia in cõſummatione ſæculi exibunt Angeli,& ſeparabũt malos de medio iuſtorũ, & mittent eos in caminum ignis. Ignis tamen & ſulphur, q̃ de cœlo pluiſſe commemorat,non ipſam perennis ſupplicii flammam,ſed ſubitaneum diei illius ſignificat aduentum.

de cœlo, & omnes perdidit. Secundum hoc erit qua die filius hominis reuelabitur.
i In illa hora qui fuerit in tecto, & vaſa eius in domo non deſcendat tollere illa, & qui in agro ſimiliter non redeat retro. Memores eſtote vxoris Loth. Quicumque quæſierit animam ſuã ſaluam facere, perdet illam. Et quicumque perdiderit illam, viuificabit eam.
k Dico autem vobis, in illa nocte erunt duo in lecto vno: vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Duæ erunt molentes in vnũ: vna aſſumetur, & altera relinquetur. Duo in agro: vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Reſpondentes dicunt illi: Vbi Dñe? Qui dixit illis. Vbicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & Aquilæ.

i ¶ AMBRO. Quia propter improbos neceſſe eſt vt probi in hoc ſæculo contritionem cordis,animique patiantur,quo vberiorem mercedẽ accipiant in futurum quibuſdã remediis inſtruũtur, cum dicitur.{In il.ho.qui fue.in tecto,& vaſa eius in domo, non deſcendet tollere illa.} Hoc eſt,ſiquis ſuperiora iã domus ſuæ eminentiumque virtutum culmen aſcendit,ad terrena mundi huius opera non accedat. AVG.de Quæſt.Euan. In tecto enim eſt,qui excedens carnalia tamq̃ in aura libera ſpiritualiter viuit. vaſa.n. in domo,ſunt ſenſus carnales,quibus ad inueſtigandum veritatem quæ intellectu capitur,multi vtentes penitus errauerunt. Caueat ergo ſpiritualis homo,ne in die tribulationis rurſus vita carnali, quæ per ſenſus corporis paſcitur,delectatus ad vaſa huius mundi tollenda deſcendat. Sequit. {Et qui in agro ſimi.non rede.retro.} ideſt qui operatur in eccleſia,ſicut Paulus plantans,& ſicut Apollo rigans,non reſpiciat ſpem ſæcularẽ,cui renunciauit. THEO. Hæc autem omnia Matthæus pro captione Hieroſolymorum a domino dicta fatetur,vt ſuperuenientibus Romanis, nec domi cõſiſtentes deſcendere deberent pro quocumque neceſſario, ſed protinus arripere fugam,nec in agro manentes redire domum. Et nimirum in captione Hieroſolymorum conſtat hæc eueniſſe,& iterum fore ventura in Antichriſti aduentu:magis autem in ipſo tẽpore conſummationis, cum & tunc intolerabilis ſit futura calamitas. EVSE. Innuit ergo per hoc futuram eſſe perſecutionem a filio perditionis in Chriſti fideles. Diem igitur illam vocat tempus præcedens finem mundi,in quo qui fugit, non reuertatur,& amittens bona non curet,nec imitetur coniugem Loth, quæ poſt fugã in exitu de ciuitate Sodomorum reuerſa mortua eſt, & columna ſalis effecta.vnde ſequitur.{Memores eſtote vxoris Loth. AMB. Quæ ideo,quia retroſpexit,perdidit naturæ ſuæ munus.Retro.n. Sathanas: retro enim Sodoma. quapropter fuge intemperãtiam, declinato luxuriam,recordare quia ille qui ſe veteribus ſtudiis nõ reflexit. ideo euaſit,quia peruenit ad montem. Illa quoniam ad poſteriora reſpexit,nec mariti adiuta ſuffragio,ad montem peruenire potuit,ſed remanſit. AVG.de Quæſt. Euan. Significat igiĩ vxor Loth eos,qui in tribulatione retroſpiciunt, & ſe a ſpe diuinæ promiſſionis auertunt:& ideo ſtatua ſalis facta eſt,vt admonendo homines ne hoc faciant, tamquàm condiat cor eorum, ne ſint fatui. THEO. Conſequenter ſubiungit ſubſequentia præmiſſorum dicens.{Quicumque quæſi.ſalua.ani.perdet illam.}q.d.Non quærat aliquis in perſecutionibus Antichriſti curare propriam animam:nam perdet eam:quiſquis autem cædibus & periculis ſe dederit,ſaluus erit.vnde ſequitur.{Et quicumque perdiderit illã, viuifi.eam.}Nequaquam ſe tyranno ſubiiciens propter vitæ amorem.} CYRIL. Quomodo etiam aliquis perdat propriam animam,vt ſaluam eam faciat:manifeſtat Paulus dicens de quibuſdã, qui carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis, labore.ſ.& pietate aggredientes agones.

k ¶ BEDA. Dixerat ſupra dominus eum qui in agro ſit retro redire nõ debere,qđ ne de his tantum qui aperte de agro redituri, hoc eſt palam dominum negaturi ſunt dictũ putares,pergit oſtendere nonnullos eſſe qui cum faciem habere in anteriora videanĩ: animo tamen retro reſpiciunt. vnde dicitur. {Dico autem vo.In illa.no.erũt duo in in lecto vno:vnus aſſumetur,& alter relinquetur.} AMBRO. Bene noctem dicit, quia Antichriſtus hora tenebrarum eſt,eo ꝙ peccatoribus hominum tenebras Antichriſtus infundat,cum dicat ſe eſſe Chriſtum: Chriſtus autem ſicut fulgur coruſcans fulget,vt in illa nocte reſurrectionis gloriam videre poſſimus. AVG. de Quæ.Euan.Vel in illa nocte dicit: hoc eſt in illa tribulatione. THEO.Vel inopinatum docet eſſe Chriſti aduentum,quem futurum eſſe noctu docemur. Cum autem dixiſſet diuites vix ſaluari,oſtendit ꝙ nec omnes diuites pereunt, nec omnes pauperes ſaluantur. CYRIL. Per duos enim exiſtẽtes in vno lecto,videtur deſignare diuites quieſcentes in mundanis delitiis: lectus namque ſignum quietis eſt:non autẽ quicumq; diuitiis affluunt ſunt impii, ſed aliquis eſt probus,& in fide electus. hic igitur aſſumetur:alter vero qui talis non exiſtit, dimittetur. Deſcendẽs enim dominus ad iudicium mittet Angelos ſuos, qui cæteris in terra derelictis, pœnam paſſuris ſanctos & iuſtos ei adducent,ſm illud Apoſtoli: Rapiemur in nubibus obuiã Chriſto in aera. AMBRO. Vel ex vno ſtrato infirmitatis humanæ, vnus relinquitur.i.improbatur,alter vero aſſumitur.i. rapitur obuiam Chriſto in aera. Sequitur:{Duæ erunt molen.in vnum:vna aſſumetur,& altera relinquetur. CYRIL. Per molentes innuere videntur pauperes & præſſos laboribus:ad ꝙ etiam pertinet qđ ſubditur.{Duo in agro,vnus aſſumetur,& alter relinquetur.} In his enim non modicum differt:nam hi ſarcinam paupertatis viriliter ſuſtinent,vitam agentes honeſtam & humilem,qui aſſumentur.hi vero ſunt ad prophana promptiſſimi, qui relinquentur. AMBRO. Vel per molentes ſignificari videntur, qui ex occultis alimenta quærunt,& in apertum ex inferioribus proferunt. Et fortaſſe mundus iſte piſtrinum eſt: anima autem noſtra velut quodam carcere includitur corporali.In hoc ergo piſtrino vel ſynagoga,vel anima obnoxia delictis,triticum molendo madefactũ, & graui humore corruptum,non poteſt interiora ab exterioribus ſeparare:& ideo relinquitur quia eius ſimilago diſplicuit. At vero ſancta eccleſia,vel anima nullis maculata cõtagiis delictorum, quæ tale triticum molit,quod Solis æterni calore torridum bonã ſimilaginem de penetralibus hominum Deo offert. Qui ſint autẽ agricolæ, poſſumus reperire,ſi aduertamus duas mentes eſſe in nobis:vnam exterioris hominis quæ corrumpitur: aliam interioris, quæ per ſacramentum renouatur. Iſtæ igitur ſunt operantes in agro noſtro,quarum altera bonum fructum diligentia dat: altera amittit incuria. Vel duos populos interpretemur in hoc mundo qui agro comparantur,quorum alter qui fidelis eſt,aſſumitur: alter qui infidelis eſt,relinquitur. AVG. de Quæſt. Euan.Vel tria genera hominum hic videntur ſignificari: Vnum eorum,qui ociũ & quietem eligunt,qui neque negociis ſæcularibus, neque eccleſiaſticis occupari,quæ illorũ quies lecti nomine ſignificata eſt. Alterum eorum qui in plebibus conſtituti reguntur a doctoribus: agentes ea quæ ſunt huius ſæculi,quos & fœminarum nomine ſignificauit,quia conſiliis Prælatorum regi iis expedit, & molentes dixit,quia temporalium orbem negociorum,atque circuitum vertunt. quaſi tamen in vno molentes dixit,inquantum de iſtis rebus & negociis ſuis præbent vſibus eccleſiæ. Tertium genus eſt eorum qui operantur in eccleſiæ myſterio,tamq̃ in agro Dei. In his ergo tribus generibus bina ſunt rurſus genera hominum in ſingulis, quorum aliqui in eccleſia permanent qui aſſumuntur: aliqui cadunt qui relinquuntur. AMBR. Non enim iniquus eſt Deus, vt pares ſtudiis in ſocietate viuendi,atque indiſcreta actuum qualitate, meritorum remuneratione diſcernat. Non autem merita hominum copulæ vſus exequatur, quia nõ omnes qđ adoriuntur efficiunt, ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. CYRIL. Quia ergo dixit,ꝙ quidam aſſumerentur, vtiliter & bene inquirunt diſcipuli,quo aſſumerentur. vnde ſequitur.{Reſpondentes dicunt illi:Vbi domine?} BEDA. Duo autem Saluator interrogatus:vbi.ſ.ſint boni aſſumendi,& vbi mali relinquendi, vnum dixit: aliud ſubintelligendum reliquit. vnde ſequitur. {Qui dixit eis: Vbicumque fuerit cor.il. congrega.& Aquilæ.} CYRIL. Quaſi dicat: Sicut deiecto cadauere,aues,quarum pabulum ſunt carnes,ad illud conueniunt:ita cum venerit filius hominis,tunc omnes Aquilæ.i.Sancti concurrent ad eum. AMBR. Iuſtorum enim animæ Aquilis comparantur, eo ꝙ alta petant,humilia derelinquant,& longeuam ducere feruntur ætatem:de corpore autem dubitare non poſſumus,maxime ſi meminerimus ꝙ a Pilato Ioſeph corpus accepit: Nonne tibi videntur Aquilæ circa corpus,mulieres Apoſtolorumque conuentus circa domini ſepulturam? Nonne tibi videntur Aquilæ circa corpus quando veniet in nubibus,& videbit eum omnis oculus? Eſt etiam corpus,de quo dictũ eſt. Caro mea uere eſt cibus. Circa hoc corpus Aquilæ ſunt, quæ circũuolant ſpiritalibus alis. Sunt etiã circa corpus aquilæ, q̃ credunt

Lib.2.q.41. & 42. — Lib.2.q.43. — Lib.2.q.44. — Lib.2.q.44.

credunt Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Eſt etiam eccleſia, in qua per baptiſmi gratiam ſpiritu renouamur. EVSE. Vel per aq̃las mortua animalia depaſcẽtes principes huius ſeculi denotauit,& eos qui tunc tẽporis ſanctos Dei perſequentur penes quos relinquuntur aſſumptionis indigni,qui corpus vel cadauer dicuntur,vel punitrices virtutes,q̃ facturæ ſunt, impiorũ hic ꝑ aquilas denotanĩ. AVG. de Con.euan. hæc autẽ quæ Lucas hic ponit:non in eo ſermone in quo Matthæus vel recordatur præoccupãdo vt prius cõmemoraret, quæ poſt a domino dicta ſunt, vel bis a domino dicta facit intelligi. (Lib.2.ca.77)

CAP. XVIII.

Dicebat autem & parabolã ad illos, quoniã oportet ſemper orare & non deficere, dicens. Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum nõ timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum dicens: Vindica me de aduerſario meo. Et nolebat per multum tẽpus. Poſt hæc autem dixit intra ſe. Et ſi Deum non timeo nec hominẽ reuereor, tamẽ quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illã, ne in nouiſsimo veniẽs ſugillet me. Ait autem dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet vindictã electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico autem vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen filius hominis veniens putas inueniet fidem in terra?
b Dixit autem & ad quoſdam qui in ſe confidebant tamquam iuſti & aſpernabãtur cæteros parabolam iſtam dicens: Duo homines aſcenderunt in templum vt orarent, vnus Phariſæus & alter publicanus. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat. Deus gratias ago tibi, quia non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in ſabbato,

CAP. XVIII.

THEO. Poſtquam ærumnarum & periculorum dominus meminit,ſubdit horũ remedium quod eſt, orõ iugis & præmeditata, vnde dicit:{Dicebat autem & para. ad illos, quoniã oportet ſemper orare,& nõ deficere.} CHRY. Qui te redemit,quid te facere voluit demonſtrauit. Non vult te ceſſare a præcibus,vult te beneficia meditari dum petis vult te rogando accipere quod benignitas deſiderat impertiri.Nec unquam oranti beneficia denegat,qui vt orantes non deficiant: ſua pietate inſtigat,hortamenta domini libenter admitte quod præcepit velle debes,uolle ſi ipſe dominus prohiberet:Denique conſidera quãta eſt tibi conceſſa fœlicitas,orationibus fabulari cum Deo, quod deſideras poſtulare,qui & ſi verbis ſilet,tamẽ beneficiis reſpondet, non aſpernatur quod petis,non tedet niſi forte tacueris. BEDA. Dicendum eſt autẽ eum ſemper orare & non deficere,qui canonicis horis rogare non deſiſtit, aut omnia quæ iuſtus ſecundum deũ gerit & dicit,ad orationem ſunt reputanda. AVG. de Quæſt. euan. (Lib.2.q.45.) Parabolas autem dominus aut ſecundum ſimilitudinem ponit,ſicut de fenaratore qui cum duobus debitoribus donaſſet qđ debebãt, ab eo plus dilectus eſt cui plus donauit, aut de ipſa ſimilitudine aliquid probat, veluti eſt illud, quod ſi fœnum agri quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur Deus ſic veſtit,quantomagis vos modicæ fidei?Hic ergo iniquus iudex non ex ſimilitudine, ſed ex diſſimilitudine adhibitus eſt de quo ſubditur: {Iudex qui erat in qua ci. qui deum non time.& ho.non reue. THEO. Vide ꝙ impudentem erga homines eſſe, grauioris eſt mali indicium. Deum enim quàm plures non timent attamen humano cohibentur pudore,& ideo minus peccant. Cum vero ſit aliquis impudens etiam quo ad homines:tunc excreſcit cumulus vitiorum. Sequitur:{Vidua autem quæ erat in illa ciui.} AVG. (De qſt.euã. Lib.2.q.45.) Iſta vidua poteſt habere ſimilitudinem eccleſiæ quæ deſolata videtur donec veniat dominus,qui nunc in ſecreto curam eius gerit. Sed quia ſequitur:{Et venie. ad eum dicens, vindica me de aduer.meo & nole.ꝑ multum tempus.Hic monet curã electi dei ſe vindicare depræcentur,quod etiam in Apocalypſi Ioannis de martyribus dicitur cum apertiſſime moneamur, vt pro noſtris inimicis & perſecutoribus oremus.Intelligendum eſt autem eam vindictam eſſe iuſtorum vt omnes mali pereant.Pereunt autem duobus modis,aut conuerſione ad iuſtitiam,aut amiſſa per ſupplicium poteſtate. Itaque ſi omnes homines conuerterentur ad deum,diabolus tamen remaneret in ſæculi fine damnandus, quem finem cum iuſti videre deſiderãt, non abſurde vindictam deſiderare dicuntur. CYRIL. Vel aliter.Quoties nobis ab aliquibus irrogantur offenſæ, tunc glorioſam eſſe putabimus obliuionem malorum, quoties vero aliquid ad ipſam dei gloriam peccant contra dogmatis diuini miniſtros bellantes,tunc Deum adimus poſtulantes ſubſidium & exclamantes contra impugnantes gloriam eius. AVG. de Quæſt.euan. (Lib.2.q.45.) Apud iniquiſſimum ergo iudicem, vſque ad effectum implendi deſiderii valuit trahere perſeuerantia deprecantis. vnde ſequitur. {Poſt hæc au.di.intra ſe:Etſi deum non timeo,neque ho.reuereor, tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam: ne in nouiſ.veni.ſugillet me;} (Vbi ſupra.) Multo igitur certiores eſſe debent,qui deum perſeuerantem rogant,fontem iuſtitiæ atque miſericordiæ. Vnde ſequitur:{Ait au.do.Au.quid iu.iniqui.dicat,Deus autem non faciet vindi.ele.ſuo.claman.ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? THEO.q.d.ſi iudicem imbutum quolibet ſcelere demulſit aſſiduitas,quanto magis patrem miſericordiæ Deum flectemus ad pietatem orando?vnde ſequitur:{Dico autem vobis,quia faciet vindictã il.}Tentauerunt autem quidam ſubtilius hanc indagare parabolam:dicunt enim viduã eſſe quãlibet animã, quæ priſtinum virum, ſcilicet diabolum excludit, ob hoc ei aduerſantẽ, qđ accedit ad Deũ iuſtitiæ iudicẽ, qui neque Deum timet: nã ipſe ſolus eſt Deus.ſed nec veretur hominẽ,non eſt enim apud Deum perſonarum acceptio. Huius igitur viduæ,ideſt animæ ſupplicantis iugiter ſibi contra diabolum miſeretur Deus, demulcente eum inſtantia eius. Poſtquã dominꝰ docuit quòd vtendum ſit in tempore conſũmationis oratione pro tũc futuris periculis,ſubdit.{Verumtamẽ filius hominis veni.pu. inue. fidẽ in ter.} AVG. de Ver.do. (Serm.36.) Dicit autem hoc dominus de fide,quę perfecta eſt.Ipſa enim vix inuenitur in terra. Ecce plena eſt eccleſia Dei,quis huc accederet,ſi nulla eſſet fides?quis non montes trãſferret ſi plena eſſet fides? BEDA. Cum autem omnipotens conditor in forma filij hominis apparuerit,tanta erit raritas electorũ, vt non tam ob clamorem fidelium, quàm torporem aliorũ totius mundi ſit acceleranda ruina,quod autem dominus hic quaſi dubitatiue dicit,non dubitat,ſed arguit, nam & nos aliquando de rebus quas certas habemus,increpatiue verbum dubitationis ponimus,vt ſi dicat ſeruo. Conſidera, forſitan dominus tuus ſum. AVG. de Verbis Do. (Serm. 36.) Hoc autem dominus adicit, vt oſtendat ꝙ ſi fides deficit,oratio perit,ergo vt oremus credamus, vt & ipſa fides non deficiat oremus.Fides fundit orationem, fuſa oratio fidei impetrat firmitatem.

b ¶ AVG. de Verbis Do. (Serm.36.) Quia fides non eſt ſuperborum ſed humilium,præmiſſis ſubiecit parabolam de humilitate, & contra ſuperbiam.vnde dicitur.{Dixit autem & ad quoſdam,qui in ſe cõfidebant tamquam iuſti & aſpernabantur cæte. parabolam iſtam.} THEO. Quia enim ſuperbia plus q̃ aliæ paſſiones vexat hominum mentes,ideo crebrius de hac monet. Eſt autem ſuperbia Dei contemptus, quoties enim aliquis non Deo,ſed ſibi aſcribit bona quæ facit,quid eſt aliud quàm Dei negatio? cauſa igitur confidentium in ſeipſis,non autem totum attribuentium Deo, ſed ob hoc etiam cæteros contemnentium,parabolam proponit,oſtendens ꝙ iuſtitia quàmuis hominem approximet Deo, ſi tamen aſſumat ſuperbiam ad infimum deiecit hominem. vnde ſequitur: {Duo homines aſcen.in templo vt orauit vnus phariſæus & alter publicanus. GRAECVS. Diligentia quidem orationis docuit nos ꝑ viduam & iudicem,hic autem per phariſæum & publicanum docet nos,quomodo ſint ei dirigẽda præcamina, ne ſit infructuoſum orationis negocium. Condemnatus eſt autem phariſæus cum incaute oraret.nam ſequitur. {Phariſæus autem ſtans, hæc apud ſe orabat.} THEO. Per hoc ꝙ dicit Stans, elatum eius animum notat,ipſo enim habitu ſuperbiſſimus videbatur. BASI. Dicit autem.{Apud ſe orabat} quaſi non apud Deum, quia ad ſeipſum redibat per peccatum ſuperbiæ.Sequitur enim {Deus gratias ago tibi. AVG. de Verbis Do. (Serm.36.) Non repræhenditur, quia Deo gratias agebat,ſed quia nihil ſibi addi cupiebat. Ergo iam plenus es,iã abundas.nõ eſt quare dicas.Dimitte nobis debita noſtra. Quis eſt igitur qui impune oppugnat gratiã ſi reprehenditur, qui ſuperbe agit gratias?Audiant qui dicunt.Deus me hominem fecit,ego me iuſtum facio.O peior & deteſtabilior Phariſæo, qui ſuperbe iuſtũ ſe dicebat,ſed tamen inde gratias Deo agebat. THEO. Attende autem ſeriem orationis Phariſæi. Primo namque dixit quæ ei aberant,deinde ſubiungit quæ habebat.Sequitur enim {Quia nõ ſum ſicut cæteri hominum,raptores,iniuſti,adulteri. AVG. de Verbis Do. (Ser.36.) Diceret ſaltem ſicut multi homines. Quid eſt cæteri homines,niſi omnes præter ipſum? Ego inquit iuſtus ſum, cæteri peccatores. GRE.xxiij.Mo. (Cap.7.) Quatuor quippe ſunt ſpecies quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur, cum bonum, aut a ſemetipſis

ſemetipſis habere ſe æſtimant, aut ſi ſibi datum deſuper credunt ꝓ ſuis ſe hoc accepiſſe meritis putant, aut certe cum iactant ſe habere quod non habent, aut deſpectis cæteris ſingulariter videri appetunt habere quod habent: vnde & Phariſæus hic bonorum ſibi operum merita ſingulariter tribuit.

Serm. 36.

AVG. de Ver. do. Ecce autẽ ex vicino Publicano maioris erat ei tumoris occaſio. Sequitur enim. {Velut etiam hic Publi.} q.d. ego ſolus ſum. Iſte de cæteris eſt. CHRY. Nõ enim ſatiauerat contentum eius tota humana natura, ſed & Publicanum aggreſſus eſt. moderatius autem peccaſſet, ſi Publicanũ excepiſſet. Nunc autem vno verbo, & abſentes inuadit, & vulnera præſentis laceſſit.

decimas do omnium quæ poſsideo. Et Publicanus a longe ſtãs, nolebat nec oculos ad cœlum leuare, ſed percutiebat pectus ſuũ dicẽs: Deus propitius eſto mihi peccatori. Amen dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domũ ſuam ab illo, quia omnis qui ſe ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.

Non eſt autem gratiarum actio inuectiua aliorum. Si regratiaris Deo, ipſe tibi tantum ſufficias nec te ad homines trãſferas, nec proximum condemnes. BASI. Diſcrepat autem elatus a conuiciatore ſola habitudine. Is enim in alios vtitur conuitiis: hic autẽ ſe mentis temeritate extollit. CHRY. Qui autem aliis conuitiatur, ſibi & aliis multa mala facit. primo enim audientem reddit peiorem, quia ſi ſit peccator, fit lætior, criminis inuento collega, ſi ſit iuſtus extollitur, per aliena crimina inductus de ſe magna putare. Secundo communitatem eccleſiæ lædit: non enim omnes audientes vituperant eum ſolum qui peccauit, ſed ritu Chriſtiano contumelias innectunt. Tertio Dei gloriam blaſphemare facit: ſicut enim recte agentibus nomen Dei glorificatur, ſic nobis peccantibus blaſphematur. Quarto eum qui audiuit opprobria confundit, imprudentiorem eum, & aduerſarium faciens. Quinto ſtatuit ſe pœnę obnoxium, rebus prolatis quæ ſibi nõ conueniũt. THEO. Expedit autem non ſolum declinare a malo, ſed etiam agere bonum. Et ideo cum dixiſſet. {Non ſum ſicut adulteri,} ſubiungit per oppoſitum. {Ieiuno bis in ſabbato.} Sabbatum hi dicebant hebdomadam ab vltima die quietis. Ieiunabant enim Phariſæi ſecunda, & quinta feria: ſic igitur ieiunia obiecit contra paſſionem adulterii. nam ex voluptate eſt laſciuia. Rapacibus vero & iniuſtis oppoſuit decimarũ ſolutionem. Sequitur enim. {Decimas do omnium quę poſſideo:} q.d. Adeo rapinas & nequitias refugio, vt etiam mea contribuam.

Cap. 17.

GREG. 19. Moral. Ecce ciuitatẽ cordis ſui inſidiantibus hoſtibus per elationem aperuit, quam fruſtra per ieiunium, & orationem clauſit. Incaſſum munita ſunt cętera, cum locus vnus, de quo hoſti patet aditio munitus nõ eſt.

Sermo. 36.

AVG. de Ver. do. Quære autem in verbis eius, nihil inuenies qđ Deum rogauerit: aſcendit quidem orare, noluit Deum rogare, ſed ſe laudare, & roganti inſultare. Publicanum autem cordis conſcientia remouebat, ſed pietas applicabat. vnde ſequitur. {Et Publicanus a longe ſtãs, nolebat, nec oculos ad cœlum leuare. THE. Quàmuis autem Publicanus ſtetiſſe dicatur, diſtabat tamen a Phariſæo tam verbis q̃ habitu: necnon & corde contrito. nam verebatur oculos leuare in cœlum, cenſens indignos viſionis ſupernæ eos qui maluerunt bona terrena ſpectare & quęrere: necnon & pectus tundebat. vnde ſequitur. {Sed percutiebat pectus ſuum, cor quodammodo pungens cauſa cogitationum prauarum: necnon & excitãs vt dormitans. vnde non aliud q̃ Deum propitiatorem petebat. Sequitur enim: {Dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori.} CHRY. Audiuit quia non ſum velut hic Publicanus, nec indignatus eſt, ſed compunctus, detexit ille vulnus, quærit hic medicinam. Nemo igitur illud frigidum proferat verbum. Non audeo: pudoroſus ſum non poſſum aperire eos. Talis reuerentia eſt diabolica.

Sermo. 36.

Vult enim diabolus obſerare tibi fores acceſſus ad Deum. AVG. de Ver. do. Quid igitur miraris ſi Deus ignoſcit, quãdo ipſe agnoſcit? de longinquo ſtabat: Deo tamen appropinquabat, & eum dominus de prope attendebat. Excelſus enim dominus & humilia reſpicit, nec oculos ad cœlum leuabat vt reſpiceret, tremebat conſcientia; ſpes ſubleuabat, percutiebat pectus ſuũ, pœnas de ſeipſo exigebat: propterea dominus confitenti parcebat. Audiſti ſuperbum accuſatorem, audiſti humilem reum. audi nunc iudicem dicentem. {Amen dico vobis: deſcendit hic iuſtificatus in do. ſuam ab illo. CHRY. Geminos aurigas, & duas bigas in ſtadio poſitas ſermo præſens proponit, in altera quidem iuſtitiã cum ſuperbia. in altera peccatum & humilitatem. & vides bigam peccati ſuperare iuſtitiam, non propriis virtutibus, ſed humilitatis coniunctæ. illam vero deuictam non fragilitate iuſtitię, ſed mole & tumore ſuperbiæ. nam ſicut humilitas per ſui eminentiam peccati pondus ſuperat, & ſaliens attingit Deum, ſic ſuperbia ob ſui molem de facili iuſtitiam deprimit. ſi ergo plura facta ſtrenue geras, putas aũt te poſſe præſumere, tota caruiſti oratione. ſi vero mille feras in

F conſcientia faſces reatuum, & hoc ſolum de te credas, ꝙ es infimus omnium, multã obtinebis ante Deum fiduciam. Et ideo ſuæ ſententiæ cauſam aſſignans ſubdit: {quia omnis qui ſe exaltat, humi. & qui ſe humi. exalta.} Humilitatis nomen multiplex eſt. Eſt. n. quædam virtus humilitas, iuxta illud. Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Eſt & humilitas ab erumnis, iuxta illud: Humiliauit in terra vitam meam. Eſt & humilitas a peccatis & ſuperbia & inſatiabilitate diuitiarum. Quid enim humilius his qui ſe ſubmittunt in diuitiis & potentatu, & hæc reputãt magna? BASI. Similiter etiã & exaltari laudabiliter contingit: quando. ſ. non humilia cogitas, ſed mẽs tua eſt per magnanimitatem in virtute erecta. Talis autem animi celſitudo eſt eminẽtia in triſtitiis, terrenorũ contemptus, cõuerſatio in cœlis, & videtur huiuſmodi mentis ſublimitas eandem habere differentiam ad elationem quam arrogantia parit, quam habet corpulentia corporis bene diſpoſiti ad inflationem carnis cum ex hydropoſi tumet. CHRY. Hæc igitur faſtus inflatio ab ipſis cœlis poteſt deprimere non cauentem: humilitas vero & ab ipſa abyſſo reatuum hoĩem ſublimare: hæc. n. p̃ Phariſæo publicanum ſaluauit, latronẽ ante apoſtolos in paradiſum duxit, illa vero etiã in corpoream ingreſſa eſt poteſtatem. Cæterum, ſi iuxta delicta humilitas tam facile currit, vt ſuperbiam iuſtitiæ tranſeat, ſi iuſtitiæ coniunxeris eam, quõ non ibit? aſſiſtet ipſa tribunali diuino in medio Angelorum cum fiducia multa. Rurſus, ſi faſtus coniunctus iuſtitiæ eam deprimere potuit ſi conuictus ſit peccato, in quã
H tam gehennam detrudet? hoc dico, non vt negligamus iuſtitiam, ſed vt faſtum vitemus. THEO. Sed forſitan mirabitur aliquis, quomodo Phariſæus cum pauca verba ſuæ laudis protulerit condemnatur, Iob vero cum plurima fuderit coronatur: Eo. ſ. ꝙ Phariſæus talia dicebat criminando alios, nulla ratione cogente: Iob vero vrgentibus eum amicis & præſſuris præmentibus coactus eſt proprias virtutes referre ad Dei gloriam, ne homines deſiſterent a profectu virtutis. BEDA. Typice autem Phariſæus eſt populus Iudęorum, qui ex iuſtificationibus legis extollit merita ſua: Publicanus vero Gentilis eſt, qui longe a Deo poſitus, confitetur peccata ſua, quorum vnus ſuperbiendo receſſit humiliatus, alter lamentando appropinquare meruit exaltatus.

c Afferebant aũt ad illum infantes, vt eos tangeret. Quod cum viderent diſcipuli, increpabant illos. Ieſus autem conuocans illos dixit: Sinite paruulos venire ad me, & nolite vetare eos. Talium eſt enim regnũ Dei. Amen dico vobis: quicumque non acceperit regnum Dei ſicut puer, G non intrabit in illud.

c ¶ THEO. Poſt prædictam humilitatem dominus docet per ea quæ fecit, non repellens, ſed gratanter paruulos admittens. vnde dicitur. {Afferebant autem ad illum infantes, vt eos tangeret.}

Sermo. 36.

AVG. de Ver. do. Cui afferuntur tangendi niſi Saluatori? ſed ſi Saluator eſt, ſaluandi offeruntur illi qui venit ſaluum facere quod
I perierat, vbi iſti perierãt, quantum ad ipſos pertinet innocentes. Sed ſecundum Apoſtolum per vnum hominem intrauit peccatũ in orbem terrarum. Veniant ergo paruuli, vt languidi ad medicũ, perditi ad redemptorem. AMBRO. Durum autem aliquibus videri poteſt, ꝙ diſcipuli dominum infantulos adire prohibebãt. Sequitur enim. {Quod cum vide. diſci. increpabant illos. Vbi vel myſterium intelligas, vel affectum. Neque enim hoc inuidiæ, aut in pueros mentis aſperitate faciebant, ſed ſedulæ ſeruitutis obſequia domino deferebant, ne comprimeretur a turbis. Reſpuenda quippe eſt vtilitas noſtra, vbi diuinitatis iniuria eſt. In myſterio autem, quia prius ſaluari populum Iudæorum ex quo ſ̃m carnem nati fuerant geſtiebant. Sciebant quidem myſterium, ꝙ vtriſque populis vocatio deberetur: Nam & pro Chananęa muliere ſupplicarunt, ſed fortaſſe adhuc ordinem neſciebant. vnde ſequitur. {Ieſus autẽ conuo. eos di. Sini. par. veni. ad me, & nolite vetare eos.
K Talium eſt enim re. Dei.} Non ætas p̃fertur ætati: alioquin obeſſet adoleſcere. Cur ergo pueros dicit aptos eſſe regno cœlorum? fortaſſe, quia malitiam neſciant, fraudare non nouerint, referre nõ audeant, ſcrutari ignorent, opes, honorem, ambitionem non appetant? ſed non ignorare iſta virtus eſt, ſed contemnere. Non enim virtus eſt non poſſe peccare, ſed nolle. Non igit̃ pueritia, ſed æmula puerilis ſimplicitatis bonitas deſignatur. BEDA. Vnde ſignãter dixit. {Talium,} non iſtorum, vt oſtenderet non ætatem regnare, ſed mores, & his qui ſimilem haberent innocentiam, & ſimplicitatem præmia repromitti. AMB. Denique hoc Saluator expreſſit dicens. {Amen di. vo. quicumque non acceperit re. Dei ſicut puer, non intrabit in il.} Quis puer imitandus eſt Apoſtolis Chriſti, niſi de quo Iſaias dixit: Puer natus eſt nobis, qui cum malediceretur, non maledicit? Itaque in pueritia eſt quædam venerabilis morum ſenectus, & in ſenectute innocens pueritia. BASI. Suſcipiemus autem regnũ Dei, vt puer, ſi diſpoſiti fuerimus erga doctrinam

doctrinam dñi, vt puer in diſciplina nequaquam contra dicẽs, nec diſputans cum magiſtris, ſed credibiliter & obedienter imbibẽs documenta. THEO. Gentilium ergo ſapientes quærentes ſapientiã in myſterio qđ eſt regnum Dei, nec volentes hoc abſq; fide ſyllogiſticę ꝓbationis admittere: merito excluſi ſunt ab hoc regno.

d Et interrogauit eum quidam princeps dicens. Magiſter bone, quid faciendo vitam æternam poſsidebo? Dixit autem ei Ieſus: Quid me dicis bonum? Nemo bonus niſi ſolus Deus, Mandata noſti: Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non falſum teſtimonium dices, honora patrem tuũ, & matrem tuã. Qui ait: Hæc oĩa cuſtodiui a iuuentute mea. Quo audito Ieſus, ait ei. Adhuc vnũ tibi deeſt. Oĩa quęcũque habes vẽde, & da pauperib⁹, & habebis theſaurũ in cęlo, & veni ſequere me. His ille auditis cõtriſtatus eſt, qa diues erat valde. e Videns aũt Ieſus illum triſtẽ factum, dixit. Quàm difficile qui pecunias habent in regnum

d ¶ BEDA. Audierat princeps quidã a dño tñ eos qui puerorum vellent eſſe ſimiles, regnum Dei intraturos, atque ideo poſcit ſibi non per parabolam, ſed palã quibus operũ meritis vitam æternam conſequatur exponi. vnde dr̃: {Et inter. eum qui pri. di. Magiſter bo. qd fac. vi. æt. poſſidebo?} AMB. Tẽtator princeps iſte magiſtrum bonum dixit, qui Deum bonum dicere debuiſſet. Nã licet in diuinitate bonitas ſit & in bonitate diuinitas tñ addendo Magiſter bone, in portione bonum dixit, non in vniuerſitate. nam Deus in vniuerſitate bonus, homo ex parte. CYRIL. Putauit aũt ſe Chriſtum capere dũ vituperaret Moſaycum præceptum, introduceret vero ſua ſtatuta: accedit ergo ad Magiſtrũ & bonũ eum nuncupans, dicit ſe velle doceri, quia ergo tentatiue quærebat, qui apprehendit ſapientes in aſtutia ſua conuenienter ei reſpondet. nã ſequit̃. {Dixit aũt ei Ieſus, quid me di. bo. ne. bo. niſi ſo. Deus.} AMB. Non bonũ ſe negat, ſed Deum deſignat: bonus quidem non eſt, niſi plenus bonitatis, ꝙ ſi quẽ moueat; quia nemo bonus, moueat & illud niſi Deus. ꝙ ſi a Deo filius non excipitur, vtiq; nec a bono Chriſtus excipit̃. nã quõ nõ bon⁹ ex bono natus? arbor. n. bona, fructus bonos facit. Quõ non bonus, cum bonitatis ſua ſubſtantia ex patre aſſumpta non degenerauit in filio: qui non degenerauit in ſpiritu? Spiritus tuus, inquit, bon⁹ deducet me in terram rectã. ꝙ ſi bonus ſpũs qui excepit a filio, bonus vtique & ille qui tradidit. Itaque quia legiſperitus eſt iſte qui tentat, ſicut in libro alio demonſtrat̃. Et bene dixit. {Nemo bo: niſi vnus Deus} vt admoneret, qa ſcriptũ eſt. Non tentabis dñm Deũ tuũ, ſed magis confiteret̃ dño qm̃ bonus. CHRY. Vel aliter. Auarum quidem dicere hunc principẽ non verebor: nã hoc Chriſtus ei improperat, tentator autem minime. TIT. Ergo cum dicit: {Magiſter bo. quid fac. &c.} q.d. Bonus es, dignare me reſponſo in eo qđ quæro, doctus ſum vetus teſtamentum, te tñ præſtantiorem video non promittentẽ terrã, ſed p̃dicantem regnum cœlorũ. Dic ergo mihi {quid fac. vi. æter. pot. poſſidere?} Intentionem igitur attendens Saluator, quia fides eſt via ad opera, cũ dixiſſet ille. Quid faciam? hac q̃ône omiſſa in notitiã fidei eũ ducit. velut ſiquis interrogaret medicum quid comedam, ille oſtenderet quæ deberent cibum præcedere, & ideo eum ad patrẽ remittit dicens. {Quid me di. bonum? nõ ꝙ ipſe bonus non eſſet: erat. n. bonum ex bono p̃e germen: bonus boni filius.

Lib. 2. c. 63.

AVG. de Con. Euan. Põt aũt videri diſtare aliquid, ꝙ ſ̃m Matthæum dr̃. quid me interrogas de bono? qđ ad illud magis referri põt, quod ait ille quærens, Quid boni faciã? Ibi. n. & bonum nominauit, & interrogatio eſt. cõmodiſſime intelligitur vtrũque dictum quid me dicis bonũ, & quid me interrogas de bono, qđ ad illud magis referri põt. TIT. Denique poſtq̃ docuit cognitionẽ fidei ſubiũgit: {Mandata noſti.} q.d. qñ prius Deũ noueris: tunc optime quæres quid facies. CHRY. Expectante aũt principe audire Chr̃m dicentẽ. Recedas a mandatis Moſaycis & meis attende, ad Moſayca eũ mittit vnde ſequitur. {Non occides, non mœchaberis.} THEO. Primo quidem lex ea corrigit ad quæ facilius labimur, vt mœchari, cuius incentiuum eſt intrinſecum & naturale, & occidere, quia immanis belua furor. Sed furtũ, & falſi teſtimonii culpam, raro contingit incurrere, ſed & grauiora illa exiſtunt. & ideo ſecundario furtum, & falſum teſtimoniũ ponit, vt rarius fallentia & leuiora. Sequit̃. n. {Non furtum facies. non falſum teſtimonium dices.} BASI. Non eſt autem intelligendũ fures eſſe ſolum burſarum inciſores, vel latrocinãtes in balneis, ſed & ſi qui duces legionum ſtatuti, vel cõmiſſo ſibi regimine ciuitatum aut gentium, hoc quidem furtim tollunt, hoc vero vi ac publice exigunt. TIT. Sed videas in non agendo præcepta conſiſtere, quoniam ſi mœchatus non fueris, caſtus es. ſi non fureris, beniuolus. ſi falſo non teſteris, veridicus. Attende virtutem iam facilem per bonitatem ſtatuentis. Nam mali fugam ingerit, non boni exercitium, quælibet autem quies quolibet eſt facilior opere. THEO. Sed quia in parentes committere quamquàm magnũ ſit crimen, raro tamen accidit. Poſt omnia ponit. {Honora patrem tuum & matrem.} AMBRO. Eſt autem honor non ſolum honorificentiæ, ſed etiam largitatis. Honor enim eſt deferre pro meritis. paſce patrem tuum, paſce matrem, & ſi paueris, adhuc non reddidiſti dolores & cruciatus, quos pro te mater paſſa

A eſt. Illi debes quod habes, cui debes quod es, quantum iudicium ſi paſcat eccleſia, quos tu paſcere nolis. Sed dices: Quod eram parentibus collaturus, eccleſiæ mallem conferre. Non quærit Deus donum de fame parentum, ſed vt paſcendos ſcriptura dicit parentes: ita propter Deum relinquendos, ſi impediant deuote mentis affectum. Sequit̃. {Qui ait: Hæc omnia cuſtodiui a iuuentute mea. HIERO. Mentitur adoleſcens. Si enim quod poſtpoſitum eſt in mandatis: Diliges proximũ tuũ ſicut teipſum, opere compleſſet, quomodo poſtea audiens: {Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, triſtis abſceſſit?} BEDA. Vel non eſt putandus eſſe mentitus, ſed ſimpliciter vt vixerit, ſcilicet exterius eſſe confeſſus: alioquin nequaquã Marcus diceret, quòd Ieſus intuitus eum dilexit eum. TIT. Oſtendit autem conſequenter dominus, quòd ſi aliquis vetus teſtamentum peregerit, perfectus non eſt, ſed deeſt ei ſequi Chriſtum. vnde ſubditur. {Quo audito Ieſus, ait ei: adhuc vnum tibi deeſt: omnia quæcumque habes vende & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo.} quaſi dicat. Quæris quomodo ſit poſſidenda vita æterna, ſparge facultates pauperibus, & obtinebis illam. Parua ſunt quæ impendis, magna quæ recipis. ATHAN. Non enim mundum deſpicientes putemus grandia quidem abdicaſſe, quia tota terra eſt in comparatione cœli breuiſſima: quapropter ſi toti terræ dominaremur, ei abrenunciantes, nihil di-
C gnum eſſet in comparatione regni cęlorum. BEDA. Quicumque ergo perfectus eſſe voluerit, oportet vendere quæ habet, non ex parte ſicut Ananias fecit, & Saphira, ſed totum. THEO. vnde dicens: {Omnia quæ habes,} ſummam paupertatem ſuadet.

cõp. explic. quæſt. 92.
In Quæſt.

Siquid enim reſtiterit, illius ſeruus eſt. BASI. Non tamen docet facultates vendere, eo quòd naturaliter ſint prauæ: alioquin creatura Dei non eſſent. vnde eas non tamquàm malas abiicere, ſed diſponere monuit. & condemnatur aliquis, non quia eas poſſidet, ſed quia eis abuſus eſt, quo fit vt facultatum ſecundum mandata Dei diſpenſatio, & crimina deleat, & regnum conferat. vnde ſubdit: {Et da pauperibus.} CHRY. Poterat quidem Deus alere pauperes, & ſine hoc, quòd nos miſeremur eorum, ſed vult dantes dilectione aſtringi accipientibus.

In Homil. p̃ſen. loci.

BASI. Dicente autem domino. {Da pauperibus:} puto non expedire cuiquam negligenter gerere, ſed omnia diligenter diſponere, præcipue per ſeipſum, ſi ex parte ſe habeat: ſin autem per eos, de quibus conſtat, quòd fi-
D deliter, & prudenter diſponant, maledictus enim qui negligenter perficit opera domini. CHRY. Sed illud quæritur quomodo erogare cuncta pauperibus perfectionis eſſe videtur, Paulus autẽ abſque dilectione hoc aſſerit eſſe imperfectum, ſed valde conſonat quod ſubiunxit. {Et veni ſequere me.} quod oſtẽditur ex dilectione eſſe. In hoc enim cognoſcent omnes, ꝙ mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis adinuicem. THEO. Cum paupertate. n. cæteras quoque virtutes hominem habere oportet. ob hoc ait. {Et veni ſequere me,} ideſt in cæteris eſto me⁹ diſcipulus, iugiter me ſequaris. CYRIL. Princeps autem ille vini recentis capax non fuit, vetus vter exiſtens, ſed triſtitia ruptus eſt. vnde ſequitur. {His ille auditis, contriſtatus eſt, quia diues erat valde.} BASI. Mercator non triſtatur in nundinis paciſcendo quæ poſſidet, acquirendo ſibi oportuna. Tu vero triſtaris puluerem dans, vt acquiras vitam beatam.

e ¶ THEO. Quoniam diues audita opum abiectione triſta-
E tus fuit: dominus admiranter locutus eſt. Dicitur enim: Videns autem Ieſus illum triſtem factum, dixit: Quàm difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrare. Non dicit impoſſibile eſt eos intrare, ſed {Difficile.} Poſſunt enim per diuitias adipiſci ſuperna, ſed difficile eſt, quia viſcoſiores ſunt viſco diuitiæ, & vix euellitur animus occupatus ab eis, ſed ſubſequenter, vt impoſſibile hoc indicat cum dicit. {Facilius eſt enim camelum per foramen acus tranſire quàm diuitem intrare in regnum Dei.} Nam ſiue per camelũ animal intelligas, ſiue funem nauticum craſſum, quocũque modo impoſsibile eſt, ꝙ foramen acus totum capiat camelum. Si igitur facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, q̃ diuitem ſaluari, & hoc quod facilius eſt, impoſſibile eſt, impoſsibilius ergo eſt ſaluari diuitem. Quid igitur dicendum? Equidem quòd vere ſic habet, diuitem ſeruari non poſſe. Neq; mihi dicas, qđ ſaluatus ſit diues quiſpiã, qui ſua dederit: nõ. n. diues ſaluatus eſt, ſed qa pauper factus, vel diſpenſator exiſtens ſeruatus eſt, non diues. Aliud eſt enim diſpenſator, aliud diues. Diues eſt, qui ſibi diuitias reſeruat. Diſpenſator vero, cui diuitiæ propter alios concreditæ ſunt.

Dei intrabunt. Facilius eſt enim camelum p foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebãt. Et quis poteſt ſaluus fieri? Ait illis. Quæ impoſsibilia ſunt apud homines, poſsibilia ſunt apud Deum. Ait autem Petrus. Ecce nos dimiſimus omnia & ſecuti ſumus te. Qui dixit eis. Amen dico vobis, nemo eſt qui reliquerit domũ aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios aut agros propter regnũ Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in ſæculo futuro vitam æternam.

f Aſſumpſit autem Ieſus duodecim & ait illis. Ecce aſcẽdimus Hieroſolymam, & conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. G Tradetur enim gentibus & illudetur, & flagellabitur & cõſpuetur. & poſtquàm flagellauerint occident eum, & die tertia reſurget. Et ipſi nihil horum intellexerunt. Et erat verbum iſtud abſconditum ab eis, & nõ intelligebant quæ dicebantur.

CHRY. Abraham quidem poſſidebat opes pauperibus, & qui iuſte eas poſſident, quaſi ſuſcipientes a Deo diſpenſant in diuinis
Lib.2.q.49. mandatis, qui vero contra Deum acquiſierunt, & in expendendo faciunt illud idem, meretricibus & paraſitis dantes, vel humi abſcondentes, egenis vero nihil impendentes. Non ergo prohibet ditari; ſed opibus famulari, vult vt neceſſariis vtamur eis, non vt cuſtodiamus: nam famuli eſt cuſtodire; ſed domini diſpenſare, ſi cõſeruari eas vellet, nõ tradidiſſet eas hominibus, ſed ſineret in terra iacere. THEO. Porro attẽdas illud quòd diuitẽ quidẽ impoſſibile dicit ſaluari, poſſidentẽ vero diuitias difficile, quaſi dicat, diues q captus eſt a diuitiis & famulatur eis, non ſaluabitur: habens vero illas, ſcilicet q eis dominatur vix ſaluabitur cauſa humanæ fragilitatis. Conatur enim nos diabolus ſupplantare, quoadusque poſſidemus diuitias, & difficile eſt aufugere decipulas eius, ideoque bonum eſt paupertas & quaſi tentatione carens. CHRY. Nulla enim eſt diuitiarum commoditas anima patiente penuriã, nec læſio paupertatis, anima diuitiis affluente. Si autem diteſcentis indicium eſt nullius egere, & pauperaſcentis indigere, palam eſt quòd magis eſſe pauperem facit magis diteſcere. Facilius eſt enim quòd quis in paupertate quàm in diuitiis opes contemnat. neque enim talis eſt ambitus vt per magis habere ſedetur. Sed per hoc conſueuit magis accendi, ſicut ignis quando maiorem ſuſcipit eſcam, quæ autem mala videntur eſſe inopiæ cõmunia ſunt, quæ vero diuitiarum propria ſunt earum. AVG.
Lib.2.q.47. de Quæſt.euan. Diuitem ergo hic appellat cupidum rerum temporalium, & de talibus ſuperbientem, his diuitibus contrarij ſunt pauperes ſpiritu, quorum eſt regnum cælorum. Myſtice autẽ facilius eſt Chriſtum pati pro dilectoribus ſeculi, quàm dilectores ſeculi ad Chriſtum poſſe conuerti. Cameli enim nomine ſe intelligi voluit, quia ſponte humiliatus infirmitatis noſtræ onera ſuſtulit, per actum autem punctionis ſignificat, per punctiones dolores in paſſione ſuſceptos, foramen autem acus dicit anguſtiam paſſionis. CHRY. Hic autem ſermo quaſi grauis tranſcendebat diſcipulorum virtutem. vnde ſequitur. {Et dixerunt qui hæc audiebant: Et quis poteſt ſaluus fieri?} Hoc dixerunt diſcipuli nõ de ſe,
Lib.2.q.47. ſed de toto mundo timentes. AVG. de Quæſt.euan. Cum autẽ incomparabiliter maior ſit turba pauperum, quæ diuitibus perditis poteſt ſaluari, intellexerunt omnes qui diuitias amant, etiam ſi adipiſci nequeant in diuitum numero deputari. Sequitur: {Ait illis, quæ impoſſibilia ſunt apud hoĩes, poſſibilia ſunt apud Deũ.} Quod non ita intelligendum eſt, quaſi diues cum cupiditate & ſuperbia in regnum Dei ſit intraturus. ſed poſſibile eſt Deo vt a cupiditate & ſuperbia ad charitatem & humilitatem conuertatur. THEO. Apud homines ergo quorum ſerpit intentio ad terrena, impoſſibilis eſt ſalus vt dictum eſt, apud Deum vero poſſibilis eſt. Cum enim homo conſiliarium habet Deum, & iuſtificationes & doctrinas paupertatis imbiberit, necnon eius auxilium inuocet hoc fiet poſſibile. CIRYL. Congrue autem diues cum multa contempſerit, recompenſationem expectabit, qui vero parua poſſidens ea abdicauit, quid ei ſperandum eſſet, quærere decebat, vnde ſequitur: {Ait autem Petrus, ecce dimiſimus omnia} Matthæus addit, quid ergo erit nobis? BEDA. q.d. Fecimus quod iuſſiſti, quid igitur dabis nobis premij? Et quia non ſufficit dimittere omnia, iungit quod perfectũ eſt dicens: {Et ſecuti ſumus te.} CIRYL. Illud autem neceſſe eſt dicere, q paucis abrenunciantes quantum ſpectat ad propoſitum & obedientiam, pari lance cũ opulentis penduntur, paribus vtentes affectibus, dum rerum quas poſſident abiectionem vltro inferunt. vnde ſequitur: {Amen dico vobis. Nemo eſt qui reliquerit domum aut parẽtes, aut fratres, aut vxores, aut filios, aut agros propter regnum Dei & non recipiat multo plura in hoc tempore & in ſæculo futuro vitam æternam.} Eleuat ad acceptiſſimam ſpem omnes audientes, iureiurando promittens, dum apponit ſermoni amen. Doctrina enim diuina mundum vocante ad fidem Chriſti, forſitan aliqui reſpicientes parentes infideles, noluerunt eos turbare veniẽdo ad fidem, & ſimilis eſt ratio aliorum germanorum. Deſerunt autem quidam patrem & matrem, & totius parentelæ amorem deſpiciunt propter amorem Chriſti. BEDA. Senſus igitur iſte eſt, qui propter regnum Dei

F inquirendum omnes affectus contempſerit, omnes ſeculi diuitias delitias riſuſque calcauerit, multo plura in præſenti recipiet. cuius ſententiæ occaſione, quidam iudaicam mille annorum fabulã poſt reſurrectionem iuſtorum ædificant, qñ omnia quæ propter Deũ dimittimus, multiplici nobis ſint fenore reddenda, & inſuper vita eterna donanda. Nec vident inexperti q ſi in cæteris digna ſit repromiſſio, ĩ vxoribꝰ tamẽ iuxta alios euãgeliſtas centenis, appareat turpitudo, præſertim cum dominus in reſurrectione non eſſe nubendũ teſtetur. Et iuxta Marcũ, ea quæ dimiſſa fuerint, in hoc tempore cum perſecutionibus accipienda cõfirmet, quaſi illis mille annis abeſſe dogmatizant. CIRY. Hoc ergo dicimus, quòd omiſſis tẽporalibus & carnalibus, multo maiora ſibi aliquis vendicabit, qm̃ & Apoſtoli cum pauca dimiſerint, obtinuerunt multiplicia dona chariſmatum, & celebres reputati ſunt vbique. Erimus ergo ſimiles illis, ſi donum quis dimittat, recipiet manſiones ſupernas, ſi patrem, patrem habebit cæleſtem. Si a germanis receſſerit, in fratrem hunc recipiat Chriſtus. Cum dimiſerit coniugem, inueniet diuinam ſapientiam a qua procreabit ſpiritales fructus, inueniet Hieruſalem cæleſtẽ, quæ eſt mater nr̃a.
H A fratribus & a ſororibus ſui propoſiti glutino ſpirituali colligatis, multo in hac vita gratioſiorem recipiet charitatem.

f ¶ THEO. Præuidens ſaluator ex paſſione ſua diſcipulorũ animos turbandos, eis longe ante & paſſionis ſuæ pænam, & reſurrectionis ſuæ gloriam prædicit. vnde dicitur: {Aſſumpſit autem Ieſus duodecim & ait illis. Ecce aſcen. Hiero. & conſum. omnia quæ ſcrip. ſunt per prophe. de filio hominis. BEDA. Præuidẽs enim quoſdam hereticos futuros, qui Chriſtum dicerent legi propheti ſque docuiſſe contraria, oſtendit q per prophetarum præſagia ſuæ paſſionis & poſterioris gloriæ ſit celebrata pfectio. CHRY. Seorſum autẽ de paſſione cum diſcipulis confert. Non enim oportebat hunc ſermonem pluribus diuulgari, ne turbarẽtur. Ob hoc autem prædicabat diſcipulis, vt exercitati per expectationem facilius ſuſtinerent. CIRYL. Et vt ſciant, quoniam paſsionem prænouit, & ſpontaneus ad eam acceſsit ne dicerent, qualiter in
I manus hoſtium incidit, qui nos promittebat ſaluare? vnde ſeriatim ordinem paſsionis enarrat ſubdens: {Tradetur enim gentibus, & illudetur & flagellabitur & conſpuetur. CHRY. Hoc Iſaias prædixerat dicens: Obtuli ſcapulas meas ad verbera, genas meas ad alapas, & faciem meam non diuerti a ſputorum dedecore. Sed & crucis patibulum prædixit propheta cum ait. Tradidit in mortem animam ſuam, & cum ſceleratis reputatus eſt. vnde & hic ſubditur. {Et poſtquam flagellauerint occident eum.} Sed & reſurrectionem eius Dauid prædixit dicens. Non derelinques animam meam in inferno. vnde hic ſubditur: {Et tertia die reſurget.} ISIDO. Admiror autem dementiam quærentium cur Chriſtus ante triduũ reſurrexit. ſi enim reſurgeret tardius quàm prædixerat, impotentiæ eſſet, celerius vero eſt ſummæ virtutis indicium. Si quem enim cum ſpoponderit ſuo creditori poſt triduum perſoluere debitum, eadem die ſatisfacientem viderimus, non fallacem, ſed potius vt veridicum eum mirabimur. Dicam etiam quòd non dixit ſe poſt tres dies reſurrecturum, ſed die ter-
K tia. Habes paraſceuen, habes ſabbatum vſque ad Solis occaſum, & poſt ſabbatum reſurrexit. CIRYL. Diſcipuli autem nondum nouerant exquiſite, quod prophetæ prædixerant, ſed poſtquam reſurrexit, aperuit eis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. vnde ſequitur: {Et ipſi nihil horũ intellexerunt.} BEDA. Quia enim diſcipuli eius vitam maxime deſiderabant eius, mortem audire non poterant. Et quoniam non ſolum hominem innocentem, ſed & Deum verum ſciebant, hunc nullatenus mori poſſe putabant. Et quia parabolas eum ſæpe loquentem audire conſueuerant, quoties aliquid de ſua paſſione dicebat, ad aliud allegorice referendum eſſe credebant. vnde ſequitur: {Erat autem verbum iſtud abſconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.} Iudæi vero quia in eius necem conſpirauerant, quòd de paſſione ſua loqueretur dicens in Ioanne, Oportet exaltari filium hominis, intelligebant. vnde dixerũt: Nos audiuimus ex lege, quia Chriſtus manet in æternum, & quomodo tu dicis, Oportet exaltari filium hominis?

GREG.

g Factum eſt autem cum appropinquaret Hierico, cęcus quidã ſedebat ſecus viam mendicans. Et cum audiret turbã prætereũtem, interrogabat quid hoc eſſet. Dixerunt autem ei q Ieſus nazarenus trãſiret. Et clamauit dicens. Ieſu fili Dauid, miſerere mei. Et qui præibãt, increpabãt eum vt taceret. Ipſe vero multo magis clamabat: fili Dauid, miſerere mei. Stans autẽ Ieſus, iuſſit illum adduci ad ſe. Et cum appropinquaſſet, interrogauit illũ dicens. Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine vt videam. Et Ieſus dixit ei: Reſpice. Fides tua te ſaluum fecit, & confeſtim vidit, & ſequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo.

CAP. XIX.

ET ingreſſus pambulabat hierico. Et ecce vir nõie Zachæus, & hic prĩceps erat publicanorũ, & ipſe diues.

g ¶ GREGO. in Hom. Quia carnales adhuc diſcipuli non valebãt capere verba myſterii, venitur ad miraculum, ante eorum oculos cæcus lumen recipit, vt eos ad fidem cœleſtia facta ſolidarent, vnde dicitur, {Fa. eſt autem cũ appro. hie. cæ. qui. ſe. ſe. vi. mendicans. THEO. Et ne inceſſus domini eſſet inutilis: in via fecit cæci miraculum, hoc documentum diſcipulis ſuis dans, vt in omnibus ſimus proficui, & nihil ſit in nobis ocioſum. AVGV.
Lib.2.q.48. de Quæſt.Euan. Poſſemꝰ de appropinquãtibus hiericho ſic intelligere, vt iam inde egreſſi, prope tamen adhuc eſſent ad eam ciuitatem: quod quidem minus vſitate dicitur. Sed tamen videri poſſet hoc dictum, quoniam Matthæus, egredientibus eis ab hiericho dicit illuminatos duos cæcos, qui iuxta viã ſedebant: De numero quidem nulla eſſet quæſtio ſi alter euangeliſtarum de vno tacuiſſet, vnius reminiſceas, nam & Marcus unum commemorat: cum & egredientibus eis ab hiericho dicit illuminatum, cuius & nomen dixit & patrem, vt intelligamus eum fuiſſe potiſſimum, alterum ignotum, vt merito ille notus etiam ſolus decenter commemoraretur. Sed quoniam quæ ſequuntur in euangelio ſecundum Lucam, aptiſſime oſtendunt illud quod ipſe narrat, adhuc venientibus ipſis hiericho factum eſſe, nihil aliud reſtat intelligere, niſi bis eſſe factum hoc miraculum, ſemel in vno cæco, cum adhuc veniret in illam ciuitatem, iterum in duobus, cum inde egrederetur. vt illud vnũ Lucas, alterum Matthęus enarrat. CHRY. Multus autem erat populus circa Chriſtum, & cæcus eum quidem non nouerat: ſentiebat autem effectum, & rapiebat per affectum, quod non hauſit aſpectꝰ, vnde ſubditur: {Et cum au. tur. p̃te. inter quid hoc eſſet.} Et oculati quidem ſecundum opinionem loquebantur. Sequitur {Dixe. autem ei. quòd Ie. naza. tranſiret.} Cæcus vero vera clamabat, alia docetur: & alia prædicat. Nam ſequitur: {Et cla. di. Ie. fi. da. mi. mei.} Quis te docuit hæc o homo? num perlegiſti libros priuatus luminibus? Vnde igitur noſti luminare mundi? vere dominus illuminat cæcos. CYRIL. In iudaiſmo autem nutritus non ignorauit q de progenie Dauid Deus ſm̃ carnem naſceretur, & ideo ei vt Deo loquitur dicens, {Miſerere mei.} hunc imitẽt qui in duo diuidunt Chriſtum hic enim Chr̃m tanquam Deum audit & filiũ Dauid eum nominat. Mirentur autem inſtantiam confeſſionis eiꝰ. Quidam enim eum confitentem fidem compeſcebant. Sequitur, {Et qui prei. increpa. eum vt tace.} Sed per inhibitiones huiuſmodi non impediebatur eius audacia. Nouit enim fides omnibus repugnare, & omnia triumphare. vtile enim eſt pro cultu diuino pudorem deponere, nam ſi cauſa pecuniæ ſunt impudentes non nulli, pro animæ ſalute non decet bonam induere impudentiam, vnde ſequitur. {Ipſe vero multo ma. cla. fi. Da. mi. mei. Siſtit autem Chriſtum vox inuocantis in fide, & inuocantes in fide reſpicit, & ideo merito vocat cæcum & accedere iuſſit, vnde ſequitur: {Stãs autem Ieſus iuſsit illum adduci ad ſe,} vt ſcilicet qui prius fide eũ tetigerat, appropinquaret & corpore. Appropinquantem cæcum dominus interrogat. Nam ſequitur: {Et cum appropinquaret inte. il. di. Quid tibi vis faciam?} Diſpenſatiue interrogat, non quaſi ignorans, ſed vt ſcirent aſtantes quòd non petebat pecuniam, ſed diuinam efficaciam, vt a Deo. vnde ſequitur: {At il. di. Do. vt vide.} CHRY. Vel quia calumniatores veritatis Iudæi poſſent dicere: vt in cæco nato, non eſt hic, ſed ſimilis eius, voluit vt cæcus prius oſtenderet defectum naturæ, & tunc cognoſcat gratiæ maieſtatem: at vbi petitionis modum cæcus explicuit, tunc cum ſumma maieſtate præcepit ei vt videret. vnde ſequitur {Et dixit il. Ie. Reſpice:} quod redundabat in crimen perfidiæ Iudæorum: quis enim Prophetarum talia dixit? Aſpice tamen quid aſſumat medicus ab eo cui collata eſt ſanitas. Sequitur enim. {Fides tua te ſaluum fecit.} Pro fide enim venduntur beneficia, diffunditur enim gratia quam ſuſcepit fides. Et ſicut ab aliquo fonte hi quidem paruis vaſis modicum aquæ hauriunt, hi vero maioribus multum, fonte non diſtinguente menſuras, & ſecundum feneſtras quæ aperiuntur magis vel minus ſplendor ſolis infunditur, ita ſecundum capacitatem intentionis hauritur gratia: vertitur autem vox Chriſti in lucem languentis, erat enim verbum veræ lucis. vnde ſequitur. {Et cõfeſtim vidit,} At cæcus & ante beneficium fidem oſtendit feruidam, & poſt beneficium beniuolentiam obſeruauit. Sequitur: {Et ſeque. magnifi. Deum. CYRIL. Ex quo patet quòd a duplici cęcita-

A te liberabatur, corporali, ſcilicet & intellectuali. neque enim glorificaſſet vt Deum niſi vere vidiſſet, ſed & aliis factus eſt occaſio glorificandi Deum. Sequitur: {Et omnis plebs vt vi. de lau. Deo.} BEDA. Non ſolum pro impetrato munere lucis, ſed & merito fidei impetrantis. CHRY. Hic autem neceſſe eſt quærere, cur Chriſtus dæmoniacũ quidem curatum ſequi volentem prohibet, cæcum autem illuminatum ſequentẽ nõ prohibet? ſed neutrum irrationale puto, illum enim mittit præconem, vt ex ſua cõſiſtentia benefactorem prædicet: erat. n. excellẽs miraculum,
B videre furioſum ſanæ mentis effectum. Cæcũ vero permittit ſequi, quando Hieroſolymam aſcendebat p crucẽ perfecturus altum myſterium, vt recentem habentes miraculi mentionem, non exiſtimarent eum infirmitate potius quàm miſericordia pati. AMB. In hoc autem cæco typus populi gẽtilis eſt, qui ſacramento dñico recepit amiſſi luminis claritatem. Nihil autem intereſt, vtrum in vno cæco medicinam, an in duobus accipiat: qm̃ ex Cham & Iaphet Noe filiis originem ducens in duobus cæcis, duos generis ſui prætendebat auctores. GREG. in Hom. Vel cæcum eſt genus humanum, qd̃ in parente primo claritatem ſupernæ lucis ignorans, damnationis
C ſuæ tenebras patitur. Hierico autem interpretatur Luna, quæ dũ menſtruis momentis decreſcit, defectum noſtræ mortalitatis deſignat. Dum igitur conditor noſter appropinquat Hiericho, cæcus ad lumen redit, quia dum diuinitas defectum noſtræ carnis ſuſcepit, humanum genus lumen quod amiſerat recepit. Qui ergo æternæ lucis claritatem neſcit cæcus eſt. Si autem tm̃ redemptorem credidit qui dixit: Ego ſum via, iuxta viam ſedet. Si vero credidit & exorat vt æternum lumen recipiat, iuxta viam ſedet & mendicat. Illi autem qui Ieſum venientem præcedunt, deſignant carnalium deſideriorum turbas, tumultuſque vitiorum, qui priuſquam Ieſus ad cor noſtrum perueniat, diſſipant cogitationem noſtram, & in ipſa nos noſtra oratione conturbant. {Ipſe vero magis clamabat, quia quanto grauiori tumultu cogitationum premimur, tanto orationi inſiſtere ardentius debemus. Cum autem adhuc turbas phantaſmatum in oratione patimur, Ieſum aliquatenus tranſeuntem ſentimus. Cum vero orationi vehementer inſiſti-
D mus, Deus in corde figitur, & lux amiſſa reparatur, vel tranſire humanitatis eſt, ſtare diuinitatis. Cæcum igitur clamãtem dominus tranſiens audiuit, ſtans illuminauit, quia per humanitatem ſuam vocibus noſtræ cæcitatis compatiendo miſertus eſt, ſed lumen nobis gratiæ per diuinitatis potentiam infudit. Ad hoc autem requirit quid velit, vt cor ad orationem excitet, peti enim hoc vult, qd̃ & nos petere, & ſe concedere prænoſcit. AMB. Vel interrogauit cæcum, vt crederemus niſi confitentem non poſſe ſaluari. GREG. in Hom. Cæcus autem a domino non aurum, ſed lucẽ quærit. Et nos non falſas diuitias, ſed lucem quæramus, quam videre cum ſolis angelis poſſimus, ad quam lucem via fides eſt. vnde recte cæco dicitur {Reſpice, fides tua te ſaluum fecit.} Qui videt & ſequitur, quia bonũ quod intelligit operatur. AVG. de Quæſt. Lib.2.q.48.
euang. Si autem Hiericho Lunam & ob hoc mortalitatem interpretamur, morti propinquans dominus Iudæis ſolis, lumen euangelij iuſſerat prædicari, quos ſignificauit ille vnus cæcus, quem Lucas commemorat, a morte autem reſurgens atque deſcendens, & Iudæis & gentibus, quos duos populos ſignificare videntur duo
E cæci commemorati a Matthæo.

CAP. XIX.

AMBRO. Zachæus in Sicomoro, cæcus in via, quorũ alterum dominus miſeratus expectat, alterũ ſuæ manſionis claritate nobilitat. de quo dicitur: {Et ingreſſus Ieſus perambulabat Hiericho. & ecce vir nomine Zachæus, & hic erat princeps publica, & ipſe diues.} Et bene princeps inducitur publicanorum. Quis enim de ſe deſperet, qñ iſte peruenit ad gratiam, cui cenſus ex fraude? & ipſe quidem diues, vt ſcias omnes diuites auaros. CIRY. Sed Zachæus in his moram non traxit, ſed factus eſt dignus propitiatione Dei, qui cæcos illuminat, & longinquos vocat. TYTVS. Pullulauerat aũt in eo ſemẽ ſalutis, qa cupiebat Ieſum videre. vñ ſequit: {Et quærebat videre Ieſum q̃s eẽt. Vt pote q nũq̃ eũ viderat, qa ſi vidiſſet, dudũ

iam recepiſſet a nequitia publicana. Siquis enim Ieſum videt: F non poteſt nequitijs immorari. Duo autem erant impedimenta huic viſioni, nam retardabat eum populus, non tam virorũ quàm peccatorum, erat autem paruus ſtatura, vnde ſequitur: {Et non poterat præ turba: quia ſta. puſillus erat. AMBRO. Quid ſibi

Et quærebat videre Ieſum quis eſſet, & non poterat præ turba, quia ſtatura puſillus erat. Et pręcurrens, aſcendit in arborem Sicomorum vt videret eum, quia inde erat tranſiturus. & cum veniſſet ad locum, ſuſpiciens Ieſus vidit illum, & dixit ad eum. Zachee feſtinãs deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et feſtinans deſcendit, & excepit illum gaudens. & cum G **viderent omnes murmurabant dicentes, ꝙ ad hominem peccatorem diuertiſſet. Stans autem Zachæus, dixit ad Ieſum. Ecce dimidiũ bonorum meorum do pauperibus, & ſiquid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplũ. Ait Ieſus ad eum: quia hodie ſalus domui huic facta eſt, eo ꝙ & ipſe filius ſit Abrahæ. Venit enim filius hominis quærere, & ſaluũ facere quod perierat.**

vult quòd nullius alterius ſtaturã quàm huius expreſſit? vide ne forte malitia puſillus, aut adhuc puſillus fide. nondũ enim pronus erat cũ aſcenderet: nondum viderat Chriſtũ. TYT. Sed ille bonum adinuenit ingenium, nam pręcurrens in arborẽ ſicomorum aſcendit, & tranſeuntem Ieſũ deſideratum videbat, vnde ſequitur: {Et p̄currens, aſcendit in arborem ſicomorum, vt videret illum, quia inde erat tranſiturus. Hic ergo ſolam viſionem deſiderauit: ſed qui nouit plus facere quàm quærimus, dedit ei ſupra id quod expectabat, vnde ſequitur: {Et cum veniſſet ad locum ſuſpiciens Ieſus vidit illum. CYRIL. Vidit quidem hominis animam promptiſſime nitentem ad ſancte viuendum, & eum ad pietatem conuertit. AMB. Capit eum, ſe nõ inuitatus inuitat. vnde ſequitur: {Et dixit ad eũ: Zacheæ feſtinans deſcẽde, quia hodie in domo tua oportet me manere. Sciebat enim vberem hoſpitis ſui eſſe mercedem: ſed tamen & ſi non vocẽ, inuitantis audierat affectum. BEDA. Ecce autem camelus depoſita ibi ſarcina per foramem acus tranſit, hoc eſt, diues & publicanus, relicto amore diuitiarum, contempto cenſu fraudum, benedictionem dominicæ ſuſceptionis accepit. Sequitur: {Et feſtinans deſcendit, & accepit illum gaudens. AMBRO. Diſcant diuites non in facultatibus crimen habere: ſed in his qui vti neſciunt facultatibus. Nam diuitiæ ſicut impedimenta ſunt improbis, ita bonis ſunt adiumenta virtutis. CHRY. Sed conſidera nimiam ſaluatoris bonitatem: Inſons cum ſontibus conuerſatur. Fons iuſtitiæ cum auaritia quæ eſt materia prauitatis, ingreſſus domum publicani nullam ex auaritiæ nebula iniuriam patitur: ſed fulgore iuſtitiæ auaritiam delet: ſed mordaces & criminationis amatores inuehi tentant in his quæ ab eo fiebant. Sequitur enim: {Et cũ vide. om. murmu. dicent. quia ad ho. pec. diuertiſſet.} Ipſe vero incuſatus vt epulo & publicanorum amicus, ſpernebat hæc, vt conſummaret propoſitum: quia & medicus niſi patiatur ſaniem ægrotorum, non liberat a morbo: quod & tunc contigit, quoniam conuerſus eſt publicanus & factus eſt melior. Sequitur: {Stans autem Zachæus dixit ad Ieſum: Ecce dimi. bo. meo. domine do. pau. & ſiquid ali. defrauda. red. quadruplum.} Audi mirabile: Nondum didicit, & obedit: Et ſicut ſol per radios infuſus in domum non illuſtrat verbo: ſed opere: ita Saluator radiis iuſtitiæ nequitiæ fugauit caliginem, nam lux in tenebris lucet. Quodlibet aũt vnitum eſt validum, diuiſum autem debile, & ideo bipartit ſubſtantiam. Eſt autem diligentius attendendum, quòd opes Zachæi non ſolũ erant iniuſtæ: ſed etiam ex patrimonio fuerunt congregatæ, alioqn quomodo poterat extorta inique reſtituere in quadruplũ? Sciebat enim legem iubentem reſtituere in quadruplum male ablata, vt ſi lex non terreat: dãna mitigent, non ergo expectat Zachæus legis cenſuram, ipſe ſibi iudex effectus. THEO. Sed ſi ſubtilius indagare velimus, nihil de propriis reſtabat facultatibus. Data.n. mediate bonorum *pauperibus ex reſiduo reddebat læſis in quadruplo*, nec ſolum hoc promittebat: ſed faciebat. Non enim ait, Dabo medietatem & reſtituam quadruptum: ſed do & reddo At Chriſtus illi ſalutem annunciat. Sequitur: {Ait Ieſus ad eum, quia ho. ſa. huic do. facta eſt.} ipſum Zachæum ſignificans aſſecutum fuiſſe ſalutem: per domum habitatorem ſignificans. Sequitur, {Eo quòd & ipſe filius ſit Abrahæ.} Non enim vocaſſet abrahæ filium inanimatam fabricam. BEDA. Filius autẽ Abrahę Zachæus dicitur, non quia de eius ſtirpe genitus: ſed quia eius eſt fidem imitatus, vt ſicut ille terram domumque paternam deſeruit, ita iſte bona ſua partiendo pauperibus relinqueret. Pulchre autem dicit: Et ipſe vt non ſolum eos qui iuſte vixerant, ſed & eos qui ab iniuſtitia reſipiſcunt, ad filios promiſſionis pertinere declaret. THEO. Nõ aut dixit ꝙ filius Abrahæ, ſed quoniã nunc eſt. nam prius quando erat publicanorum princeps, nullã ſimilitudinẽ habẽs ad Abrahã iuſtum: nõ erat Abrahæ filius. Sed quia murmurabant quidam, eo ꝙ moraretur cum viro peccatore, ad compeſcendos illos ſubdit {Venit enim filius hominis quærere & ſaluum facere quòd perierat. CHRY. q.d. Quid me criminamini ſi rectifico peccatores? tam enim procul eſt a me odium peccatorum, quòd eorum cã ad-

uenerim. nam medicus veni, non iudex, ob hoc conuiua fio languentium, patiorque fœtorem, vt præſtem remedia. Quæret autem aliquis, quomodo Paulus iubet, ſiquis frater fuerit procax, aut auarus, cum huiuſmodi nec cibum eſſe ſumendum? Chriſtus autem erat publicanorum conuiua, ſed nondum prouecti erant iſti vt fierent fratres, ſed & tunc vitare præcepit Paulus fratres cum perſtãt in malo, hi vero erent mutati. BEDA. Myſtice autem Zachęus, qui interpræratur iuſtificatus, credentem ex gẽtibus populum ſignificat, qui per occupationẽ temporaliũ depreſſus erat & minimus, ſed a Deo ſanctificatus, qui intrantem Hierico ſaluatorẽ videre voluit, dum fidẽ quam mundo attulit, participare quæſiuit: CIRYL. Turba autem eſt imperitę confuſio multitudinis, quæ verticem nequiuit videre ſapientiæ. ergo Zachęus quamdiu in turba eſt, nõ vidit Chriſtum: ſed plebeiam tranſgreſſus inſcitiam, meruit quẽ deſiderabat aſpicere. BEDA. Vel turba. i. vitiorum conſuetudo, quæ cæcũ clamantem increpabat, etiam hunc ſuſcipientem tardat, ſed ſicut amplius clamãdo cæcus turbã vicit, ita puſillus terrena relinquendo & arborem crucis aſcendendo, turbã obſtantem trãſcendit. Sicomorus namque quæ eſt arbor *foliis moro ſimilis*, ſed altitudine præſtans, vnde & latinis Celſa nuncupatur. Ficus fatua dicitur, & eadem dñica crux, credẽtes alit vt ficus, ab incredulis irridetur vt fatua. Quam arborem puſillus ſtatura Zachęus, vt coexaltari poſſit aſcendit, cum quilibet humilis & proprię couſcius infirmitatis H clamat. Mihi abſit gloriari niſi in cruce dñi noſtri Ieſu Chriſti. AMB. Pulchre autẽ addidit, quia illa parte erat tranſiturus dñs, vel vbi ſicomorus vel vbi crediturus vt myſteriũ ſeruaret, & gratiam ſeminaret. ſic enim venerat, vt per Iudæos veniret ad gẽtes. Vidit itaque Zachæum ſurſum, iã enim ſublimitas fidei inter fructus bonorũ operum, inter fœcundæ altitudinem arboris eminebat. Zachæus autem ſupra arborẽ eſt, quia eſt ſupra legẽ. BEDA. Perambulans autem dñs venit ad locum vbi Zacheus ſicomorum aſcenderat, quia miſſis per mundũ prædicatoribus *in quibus ipſe* loquebatur & ibat. Venit ad populum nationũ qui paſſionis eius fide iam ſublimis erat, quẽ ſuſpiciens vidit, quia per gratiã elegit. *Manebat autem aliqñ dñs* in domo principis phariſæorum, ſed eũ opera digna Deo facientem lingua venenata carpebant, vnde eorum peroſus facinora diſceſſit dicens: Relinquetur domus veſtra I deſerta. Hodie autem in domo puſilli Zachæi oportet illum manere. i. nouæ legis gratia coruſcantẽ in humilium nationum corde quieſcere. Quòd autem deſcendere de ſicomoro & ſic manſionem in domo parare iubetur, hoc eſt quod ait Apoſtolus. Etſi cognouimus ẜm carnem Chriſtum, ſed iam nunc non nouimus. Etſi enim mortuus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei. Manifeſtum eſt autẽ Iudæos gentium ſemper odiſſe ſalutẽ, ſed ſalus quæ olim Iudæorum domos implebat, hodie populum nationum illuxit, eo ꝙ & ipſe populus filius ſit Abrahæ credendo in Deum. THEO. Sed & facile eſt hoc ad moralem vtilitatem retorquere. *Quiſquis enim in malitia pluribus præeſt, paruus eſt ſtatura ſpi*rituali, & nõ poteſt videre Ieſum præ turba. Nã perplexus a paſſionibus & ſæcularibus rebus, nõ aſpicit Ieſum ambulautem. i. in nobis operantẽ, nullum opus eius cognoſcens. Aſcendit autẽ ſuper ſicomorum. i. voluptatis dulcedinẽ, quæ ſignificatur per ficũ, deprimens eã, & ſic ſublimior factus, videt & vr̃ a Chriſto. GRE. xxvij. Mor. Vel quiã ſicomorus ficus fatua dr̃, puſillus Zachæus ſicomorũ K ſubiit & dñm vidit, quia qui mundi ſtultitiam humiliter eligunt, ipſi Dei ſapientiam ſubtiliter contemplantur. Quid enim in hoc mundo ſtultius, q̃ amiſſa non quærere? poſſeſſa rapientibus relaxare, nullam pro acceptis iniuriis iniuriam reddere? Per hanc autem ſapientem ſtultitiam, & ſi nondum ſolide vt eſt, iam tamen per cõtemplationis lumen Dei ſapientia videtur. THEO. Dicit autem ei dñs: {Feſtinans deſcende.} hoc eſt: Aſcendiſti per pœnitentiam ad altiorem locum, deſcende per humilitatem, ne te ſupplantet elatio, oportet enim me in humilis domo manere. Geminis autem bonis *in nobis* exiſtẽtibus, corporalibus. ſ. & ſpiritualibus, cuncta corporalia derelinquit iuſtus pauperibus, ſed ſpiritalia nõ deſerit bona, ſed ſiquid exegit ab aliquo, reddit quadruplum, ſignificans per hoc ꝙ ſiquis per pœnitentiam pergit in contrario tramite priſcæ prauitatis, per multiplices virtutes ſanat omnia priſtina delicta, ac ſic promeretur ſalutem, vocaturque filius Abrahæ, eo ꝙ a propria cognatione exierit. ſ. ab antiqua nequitia.

EVSE.

Cap. 26.

b ¶ EVSE. Aeſtimabant quidam in primo Saluatoris aduentu regnum eius venire, & hoc putabant mox, tunc fieri cum aſcenſurus erat Hieroſolymam: adeo obſtupefecerant eos miracula diuina quæ fecerat. Et ideo inſtruit eos non prius ſe recipere regnum a patre, quàm ab hominibus iret ad patrem. Et ideo dicit {Hæc illis audien

b Hęc illis audientibus adiiciẽs dixit parabolam, eo quòd eſſet prope Hieruſalem, quia exiſtimarent quòd cõfeſtim regnum Dei manifeſtaretur. Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere ſibi regnum, & reuerti. Vocatis autem decem ſeruis ſuis, dedit B **eis decem mnas, & ait ad illos: Negociamini dum venio. Ciues autem eius oderant eum, & miſerunt legationem poſt illum dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos. Et factũ eſt vt rediret accepto regno, & iuſſit vocari ſeruos, quibus dedit pecuniam, vt ſciret quantum quiſque negociatus eſſet. Venit autem primus dicens. Domine mna tua decem mnas acquiſiuit. Et ait illi. Euge bone ſerue, quia ĩ modico fuiſti fidelis eris poteſtatem habens ſupra decem ciuitates. Et alter venit dicens. Domine mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait. Et tu eſto ſuper quinque ciuitates. Et tertius venit dicens: Domine ecce mña tua quam habui repoſitam in ſudario. Timui enim te, quia homo auſterus es, tollis qđ non poſuiſti, & metis quod non ſeminaſti. Dixit ei. De ore tuo te iudico ſerue nequam. Sciebas enim quòd ego homo auſterus ſum, tollens quod non poſui, & metens qđ non ſeminaui. Et quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens cum vſuris vtique exegiſſem illã. Et**

tibus adiiciens dixit parabolam, eo quòd *eſſet prope* Hieruſalem, quia æſtimarent, quòd confeſtim regnum Dei manifeſtaretur. THEO. Sed dominus oſtendit eis quòd vana q̃dam æſtimarent: non enim eſt ſenſibile regnum Dei. Oſtendit etiam, ꝙ quaſi *Deus* nouit cogitationes eorum, proponens eis ſubſequentem parabolam. vnde ſequitur. {Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere ſibi regnum, & reuerti. CYRIL. Deſcribit autem ſenſus huius parabolæ myſteria Chriſti a primo vſque ad vltimum. Homo enim factus eſt Deus verbum exiſtens, & quàmuis ſeruus factus ſit, eſt tamen nobilis ẜm ineffabilem ortum a patre. BASI. Necnon ſolum ſecundum deitatem dominꝰ nobilis eſt, ſed etiam ſecundum genus humanum ex ſemine Dauid ſecundum carnem exortus. Abiit autem in regionem longinquam, non tam locali diſtantia ſeparatam q̃ rerũ conditione. Ipſe enim Deus prope eſt vnicuique noſtrum, cum noſtra bona opera nos ei aſtringunt, & diſtat quoties nos hærendo perditioni elongamur ab eo. Ad hanc igitur terrenam regionem acceſſit longinquam a Deo, vt Gentium acciperet ẜm illud: Poſtula a me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. AVG. de Quæſt. Euang. Vel regio longinqua eccleſia Gentium eſt, vſque ad fines terræ. abiit.n. vt plenitudo Gentium intraret, reuerteretur vt omnis Iſrael ſaluus fiat. EVSE. Vel per hoc ꝙ profectus eſt ad regionem longinquã, aſcenſum proprium a terra in cœlos deſignat. Cum vero ſubdit. {Accipere ſibi regnum & redire,} ſecundam ſui apparitionem glorioſam & regiam oſtendit. Et primo quidem hominem ſe vocat propter natiuitatem in carne: deinde nobilem, nondum autem ſe Regem appellat, quia nondum in prima apparitione regia fungebatur maieſtate. Sed & bene dicitur obtinere ſibi regnum: nam dante ſibi patre illud obtinuit, ẜm illud Danielis: Ecce filius hominis veniebat in nubibus, & datum eſt ei regnum. CYRILL. Aſcendens enim ad cœlos, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, aſcendens autem diſpenſauit credentibus in eum diuinorum chariſmatum differentiam, ſicut ſeruis committuntur dominicæ facultates, vt aliquid lucrantes famulatus ſui ferant præconia. vnde ſequitur: {Voca. autẽ decem ſer. de il. de. mnas.} Conſueuit ſacra ſcriptura in ſignum perfectionis vti numero denario, quem ſiquis numerando excedere velit ab vnitate iterum inchoabit, quaſi denario perducto ad metam, & ideo in diſpenſatione talentorum eum qui metam attigit diuini officii: decem ait mnas recepiſſe. AVG. de Quæſt. Euang. Vel ꝑ decem mnas legem ſignificat ꝑꝑ Decalogum: decem aũt ſeruos hos, quibus ſub illa poſitis gratia ꝑdicata eſt. Sic enim intelligendum eſt eis datas mnas ad vſum cum intellexerunt legem remoto velamine ad euangelium pertinere. BEDA. Mina nãque quam Græci μνᾶν vocant, centũ dragmis appendit. Et oĩs ſcripturæ ſermo, quia vitæ cœleſtis perfectionem ſuggerit, quaſi numeri centenarii pondere fulgeſcit. EVSE. Significat ergo ꝑ eos qui mnas recipiunt ſuos diſcipulos, quibꝰ mnas exhibens ſingulas parem cunctis diſpenſationem committens negociari iuſſit. Sequitur. {Et ait ad il. nego. dum venio.} Nullũ aũt *aliud negocium* erat niſi dogma regni ſui intentis mortalibus ꝑdicatum ꝑ ſuos diſcipulos. Idem aũt eſt oĩum documentũ, eadẽq; fides: vnum baptiſma & ob hoc mna vna ſingulis datur. CYRIL. Multa autem eſt horum differentia ad illos qui inficiati ſunt regnũ Dei. De quibus ſubditur: {Ciues aũt eius ode. il. & miſe. lega. poſt illũ di. No. hunc reg. ſuꝑ noſ.} hoc eſt quod Chriſtus improperauit Iudæis dicens: Nunc vero viderũt & oderunt me & patrẽ. renuerunt aũt regnũ eius dicentes Pilato: Non habemus Regem, niſi Cæſarem. EVSE. Per hoc.n. quod dicit: Ciues eius. Iudæos

A ſignificat ortos ex eadem progenie ẜm carnem, & qm̃ ritu legis cũ illis pariter vtebaẽ. AVG. de Quæſt. Euan. Miſerunt aũt legationem poſt eũ, quia ẽt poſt reſurrectionẽ eius immiſerunt ꝑſecutiones Apl̃is, & ꝑdicationẽ euangelii reſpuerunt. EVSE. Poſtq̃ aũt Saluator hæc docuit pertinentia ad primum eius aduentũ, conſequenter glorioſum & regium eius reditum oſtendit dicẽs. {Et fa. eſt vt redi. acce. re. & iuſſit vocari ſeruos, quibus dedit pe. vt ſciret quantum quiſque negociatus eſſet.} CHRY. Duo regna Dei nouit ſacra ſcriptura: alterum quidẽ ex creatiõe, ẜm qđ eſt Rex oĩum creationis iure: alterũ aũt ex approbatione, ẜm qđ iuſtis dñatur: ꝓpria ſpõte eis ſubiectis, & hoc regnũ hic dr̃ accepiſſe. AVG. de Quæſt. Euan. Redit ẽt accepto regno, qa in manifeſtiſſima claritate vẽturꝰ eſt, qui eis humilis apparuit cum diceret: {Regnum meum non eſt de hoc mũdo. CYRIL. Redeunte aũt Chr̃o ſumpto regno merebunẽ ꝑconia, & delectabuntur verbi miniſtri in ſupernis honoribꝰ, qa multiplicauerũt talentũ pluribꝰ C acquiſitis. vnde ſubdiẽ: {Ve. aũt pri. di. Dñe mna tua de. mnas acq.} BEDA. Primus ſeruus ordo doctorũ eſt in circunciſione miſſorũ, qui vnã mnã negociaturꝰ accepit, qa vnã fidẽ ꝑdicare iuſſus eſt. Sed hæc mna decem mnas acquiſiuit, quia populum ſub lege conſtitutum ſibimet docendo ſociauit. Sequitur. {Et ait illi: Euge ſer. bo. quia in mo. fui. fi. eris pote. habens ſuper decem ciuitates.} In modico ſeruus eſt fidelis, quia non adulterat verbum Dei. Quicquid enim in præſenti percipimus donorum, in comparatione futurorum paucum eſt. GRAECVS. Sed quia mercedem propriorũ bonorum accipit, decem dicitur ciuitatibus præeſſe. de his ꝓmiſſis quidam infime coniectantes exiſtimant ſe præturis, & præfecturis donari in terrena Hieruſalem reparata lapidibus præcioſis, ſi honeſte in Chriſto fuerunt conuerſati, ambitum poteſtatis & prælationis ab anima minime deponentes. AMBRO. Sed ciuitates decem ſunt animæ, quibus iure præponitur, quia pecu- D niam domini, & eloquia caſta probata ſicut argentum mentibus hominum fœnerauerit: nam ſicut Hieruſalem dicitur ædificata vt ciuitas: ita ſunt animæ pacificæ. Et ſicut Angeli præſunt: ita hi qui vitam meruerunt Angelorum. Sequitur. {Et alter venit dicens: Domine mna tua fecit quinque mnas.} BEDA. Seruus ille cœtus eſt eorum, qui præputio euangelizare *miſſi ſunt*, cuius mina, ideſt euangelica fides quinque minas fecit, quia gentes corporis ſenſibus antea mancipatas ad fidei euangelicæ grãm conuertit. Sequitur. {& huic ait: Et tu eſto ſu. quin. ci.} hoc eſt ex earũ, quas imbueras aĩarũ fide, & conuerſatione ſublimis fulgeas. AMB. vel aliter fortaſſe. Iſte qui quinque mnas acquiſiuit, moralia habet, quia quinque ſunt corporis ſenſus. Ille qui decẽ duplicia. i. miſtica legis, & moralia probitatis. Poſſumus & hic decem mnas, decẽ verba intelligere. i. legis doctrinã quinq; mnas magiſteria diſciplinæ, ſed legiſperitum in omnibus volo eſſe perfectũ. E Bene autem quia de Iudæis dicit. Duo ſoli multiplicatam pecuniam deferunt, non vtique æris, ſed diſputationis vſuris. CHRY. Alia eſt enim pecunia fœnoris, alia doctrinæ cæleſtis vſura. In terrenis enim opibus non *euenit vnum fieri diuitem*, niſi alter depauperetur, ſed in ſpiritualibus non euenit quemquam ditari, niſi faciat & alium locupletem. In corporeis enim participatio minuit, ſed in ſpiritualibus auget. AVG. de Quæſt. Euang. vel aliter: Quòd vnus eorum qui bene vſi ſunt decem acquiſiuit: & alter quinque ſignificat eos eſſe acquiſitos in gregem domini, a quibus iam lex ꝑ gratiã intellecta eſt, ſiue ꝑꝑ decem legis ꝑcepta, ſiue quia ille ꝑ quem lex lata eſt, quinque libros conſcripſit, ad hoc pertinent decẽ & quinque ciuitates, quibus eos ꝑponit, multiplicationẽ. ſ. intelligentiæ in ipſa veritate, q̃ de vnoquoq; præcepto, vel de vno quolibet libro pullulat, & ad vnum reducta, quaſi ciuitatem facit viuentium rationum æternarũ. Eſt enim ciuitas non quorumlibet animantium, ſed rationaliũ multitudo, legis vnius ſocietate deuincta. ꝙ ergo ſerui reddentes rationem ex eo qđ acceperãt, laudantur qui lucrati ſunt, ſignificat eos bonam reddere rationem

Lib. 2. q. 45

Lib. 2. q. 46.

Lib. 2. To. 4. Cap. 46.

Ibidem.

Lib. 2. q. 46.

tionem qui bene vſi ſunt, quod acceperunt ad augendas diuitias
domini per eos qui credunt in eum. Quod qui facere nolunt, in il
lo ſignati qui mnam ſuam in ſudario ſeruauit. De quo ſequitur,
{Et tertius venit dicens: Domine ecce mna tua quam ha. repo. in
ſudaris.} Sunt enim homines hac ſibi peruerſitate blandientes, vt
dicāt. Sufficit vt de ſe
vnuſquiſque rationē
reddat quid opus eſt
aliis prædicare & mi-
niſtrare? vt etiam ra-
tionem de ipſis quiſ-
que reddere cogatur,
cum apud dominum
etiam illi ſint inexcu
ſabiles, quibus lex da
ta non eſt, neq; ēt qui
audito euangelio nō
obediuerunt: quia p̄
creaturam poterant,
cognoſcere creatorē,
vnde ſequit. {Timui
enim te: quia ho. au.

astantibus dixit. Auferte ab illo
mnā & date illi qui decē mnas
habet: & dixerunt ei, Domine
habet decem mnas. Dico autē
vobis, quia omni habenti dabi-
tur & abundabit, ab eo autem
qui non habet, & quod habet au
feretur ab eo. Veruntamen ini-
micos meos, illos qui noluerūt G
me regnare ſuper ſe, adducite
huc & interficite ante me.
c Et his dictis, præcedebat aſcē

es tol. quod non po, & me. quod non ſeminaſti. Hoc eſt enim quaſi
metere vbi non ſeminauit. i. eos impietatis reos tenere, quibus ver
bum legis aut euangelii miniſtratum non eſt. Hoc autem veluti iu
dicii periculum deuitantes pigro labore a verbi miniſtratione cō-
quieſcūt, & hoc eſt quaſi in ſudario ligare qđ acceperunt. THE.
Sudario enim mortuorum facies velatur: merito ergo hic piger di
citur mnam in ſudario inuoluiſſe, quia eam mortificans & ocioſā
dimittens, non tractauit nec auxit. BEDA. Vel pecuniam in
ſudario ligare, eſt præcepta dona ſub ocio lenti corporis abſconde
re. Quod autem putauerat ſe per excuſationem dixiſſe, in culpam
propriam vertitur, vnde ſequitur. {Dicit ei: De ore tuo te. iud. ſer.
nequā. Seruus nequam vocatur quaſi piger ad exercendum nego-
cium, & ſuperbus ad accuſandum domini iudicium. {Sciebas quòd H
ego auſterus homo ſum tollens quod non poſui, & metens quod
non ſeminaui, & quare non dediſti pecuniam meam ad menſam?
q. d. Si durum me eſſe noueras & aliena ſectari, quare non tibi hæc
cogitatio incuſſit timorē, vt ſcires me mea diligentius quæſiturū?
Pecunia autem vel argentum prædicatio euangelii eſt & ſermo di
uinus, quia eloquia dñi, eloq̄a caſta, argentū igne examinatum, qui
ſermo domini dari debuit ad menſam, hoc eſt promptis paratiſq;
Lib.2.q.46. cordibus intimari. AVG. de Quæſt. Euan. Vel menſa ad quam
danda erat pecunia profeſſionem ipſam religionis accipimus quæ
tamq̄ publice proponitur ad vſum neceſſarium ſaluti. CHRY.
In ſenſibilibus autem diuitiis debitores ſolius obſeruationis ob-
noxii ſunt, quantum enim recipiunt tantum eos reddere neceſſe
eſt, & nihil plus ab eis quæritur. In diuinis autem eloquis non ſolū
ad cuſtodiam obligamur: ſed etiam multiplicare monemur, vnde
ſequitur: {Et ego veni. cum vſu. vtique exegiſſem illam.} BEDA.
Qui enim verbi pecuniā a doctore percipit credendo, neceſſe eſt
eam cum vſuris ſoluat operando, vel vt ex eo quod audiuit, etiam I
alia ſtudeat intelligere, quæ necdum ex prædicatoris ore didicit.
CYRIL. Doctorum enim eſt inſerere auditoribus ſalutarem &
proficuum ſermonem, opus autem diuinæ virtutis eſt attrahere
obedientes ad audientiam, & fertilem eorum reddere intellectum.
Non eſt aut hic ſeruus laudatus, neque honorem promeruit: ſed
potius tanq̄ iners eſt condemnatus, vnde ſequitur: {Et aſtāti. dixit
Aufer. ab eo mnam, & da il. qui. decem mnas habet.} AVGV. de
Lib.2.q.46. Quæſt. Euan. Per quod ſignificatur & illum poſſe amittere munus
Dei, qui habens non habet. i. eo non vtitur, & eo augeri qui habēs
habet. i. bene vtitur. BEDA. Myſtice aūt hoc vt reor, indicat in
trante plenitudine gentiū oēm Iſrael ſaluum futurum, & tūc abū-
dantiā gratiæ ſpiritualis quam modo nos tepide exercemus, illius
populi doctoribus eſſe conferendā. CHRY. Ideo aūt dicit aſtā
tibus. Auferte ei mnam: quia non eſt prudentiæ animi punire: ſed
alio quodam. ſ. miniſtro eget ad puniendū officio iudicis, nam & K
Deus nō ipſemet pœnas irrogat, ſed mediātibus angelis. AM. De
aliis ſeruis ſiletur, qui quaſi prodigi debitores quæ acceperant per
diderunt. In duobus ſeruis illis qui lucrati ſunt, pauci ſignati ſunt
qui per duas vices ad cultores vineæ ſunt deſtinati, in reliquis oēs
Iudæi. Sequitur: {Et dixe. il. Domine habet. x. mnas.} Et ne hoc in
iuſtum videretur ſubdit: Di. autē vo. quia om. ha. dabit. THEO.
Quia cum decem auxerit deculpando, palam eſt quòd & plura de
cuplans pluris lucrifiet occaſio domino. A deſide vero & ocioſo,
qui non ſatagit augere quod acceperat, ipſum quoque quod poſ-
ſidet auferetur, vnde ſequitur: {Ab eo autem qui non habet & qđ
habet aufe. ab eo.} Ne vacet ſenſus dominicus, cū poſſet dare aliis
& multiplicari. Hæc autem non ſolum ad ſermonem & doctrinā
referēda ſunt, ſed etiā ad morales virtutes, qm̄ & in his dat nobis
Deus ſua chariſmata, hunc dotans ieiunio illū oratione, aliū man
ſuetudine vel humilitate, quibus ſi inuigilauerimus, multiplica-

F mus ea, ſi vero tepeamus, extinguemus. Deinde de aduerſariis ſub-
dit: {Veruntamen ini. me. il. qui no. me regna. ſu. ſe: adduc. & inter
ſi. ante me.} AVG. de Quæſt. Euan. Per quod deſignat impieta Lib.2.q.46.
tem Iudæorum: quia ad eum noluerunt cōuerti. THEO. Quos
tradidit morti mittēs eos in ignē exteriorem: ſed & in hoc mūdo
mactati ſunt flebiliter
ab exercitu Romano
rum. CHRY. Hæc
contra *Marcioniſtas*,
cōpetunt: nā & Chri
ſtus dicit, Adducite
hoſtes meos & occidi
te coram me, cum ta
men illi bonum dicāt
Chriſtum, Deū vero
veteris teſtamenti ma
lum. Patet autem q̄
pater & filius eadem
facit: nā pater ad vi-
neam deſtinat exerci
tum, filius autem ho
ſtes coram ſe trucida

dens Hieroſolymam. Et factum
eſt cum appropinquaſſet ad Bet
phage & Bethaniam ad montē
qui vocatur Oliueti, miſit duos
diſcipulos ſuos dicens? Ite in ca
ſtellum quod contra vos eſt. In
quod introeūtes, inuenietis pul
lum aſinæ alligatum, cui nemo
vnquam hominum ſedit, ſolui-
te illum, & adducite. Et ſiquis
vos interrogauerit quare ſolui-
tis? ſic dicetis ei. Quia dominus

ri facit. Hæc autem quæ in Luca ſcribitur parabola, alia eſt ab ea
quæ in Matthæo narratur de talentis. nam hic quidem ex vno ca
pitali accepto, varij fuere prouentus, quia ex vna mna accepta, hic
quinque talenta, ille obtulit decem. Sed apud Matthæum contra-
rium: nam qui duo accepit, duo ſuperaddidit, & qui quinque tan
tumdem, vnde & præmiis donantur imparibus.
c ¶ TYTVS. Quia dominus dixerat: Appropinquauit re-
gnum Dei, videntes illum in Hieruſalem aſcendentem, putabant
ideo aſcendere, vt regnum Dei inchoaret. Conſumata ergo para-
bola in qua errorem prædictum correxit. Et oſtenſo q̄ nondum
inſidiantem ſibi mortem deuicerat, procedebat ad paſſionem aſcē
dens Hieroſolymam. vnde dicitur: {Et his dictis præce. aſcen. hie.}
BEDA. Oſtendens etiam de eiuſdem ciuitatis euentu parabo-
lam fuiſſe præmiſſam, quæ & ipſum erat occiſura & hoſtili clade
peritura. Sequitur: {Et fa. eſt cum appa. ad Bet. & Betha. ad montē
qui vocatur Olueti, miſit duos diſci. ſuos. {Beth phage erat locus
ſacerdotum in monte olilueti. Bethania quoque ciuitas ſiue villu
la ex latere montis eiuſdem quaſi ſtadiis quindecim a Hieruſalē.
CHRY. Et quidem in exordiis indifferenter ſe dominus ingere
bat Iudæis, ſed vbi ſufficienter edidit ſuæ poteſtatis experimentū,
auctoritate multa ſingula quæque pertractat. Multa igitur fiunt
miracula, prędixit, quoniam inuenietis pullum indomitū. & hoc
eſt quod ſubditur dicens. {Ite in caſtellum quod contra vos eſt, in
quod introeun. inuenietis pullum aſinæ allig. cui ne. vnquam ho.
ſedit.} Prædicit etiam q̄ nemo prohibebit, ſed cum audierint ſile
bunt, vnde ſequitur: {Soluite illum & adducite. Siquis vos inter-
rogauerit: Quare ſoluitis, ſic dicetis ei: Quia dominus operā eius
deſiderat.} TYTVS. In hoc autem diuinam fore vocationem
patuit, nō enim poteſt aliquis reſiſtere Deo, quæ ſua ſunt euocāti.
Diſcipuli autem iuſſi ducere pullum non refutauerunt hoc offi-
cium vt paruum, ſed abierunt vt adducerent eum. vnde ſequitur:
{Abierunt autem qui iuſſi erant, & inuenerunt ſicut dixit, pullū
ſtantem.} BABI. Sic quoque docet nos & infima opera pluri-
mo cum affectu & ſtudio aggredi, ſciētes q̄ quicquid intuitu Dei
fit, non eſt paruum, ſed dignū in regno cœlorum. TITVS. Ob-
muteſcunt autem ob excellentiam fortis virtutis, nequeuntes reſi
ſtere ſaluatoris eloquiis qui ligauerunt aſinum. Sequitur enim:
{Soluentibus autem illis dixerunt domini eius ad illos. Quid ſol
uitis pullum? At illi dixerunt, quia dominus eum neceſſarium ha
bet.} Maieſtatiuum enim nomen eſt dominus. Rex enim erat ven
turus in conſpectu multitudinis. AVG. de Con. euan. Nec mo Lib.2.c.66.
ueat q̄ *Matthæus aſinam & pullum dicit*, cæteri autem de aſina ta
cent. vbi enim vtrumque factum poteſt intelligi, nulla repugnan-
tia eſt, nec ſi alius alia commemoraret, quanto minus vbi alius
vnum, & alius vtrumque? GLO. Nec ſolum diſcipuli obſecuti
ſunt Chriſto in pullo alieno, ſed etiam in propriis veſtimentis,
quæ partim aſino impoſuerunt, partim ſternebant in via. unde ſe
quitur: {Et duxerunt illum ad ieſum, & iacientes ueſtimeuta ſua
ſupra pullum impoſuerunt Ieſum. Exeunte autem illo ſubſterne
bant ueſtimenta ſua in uia. BEDA. Iuxta alios euangeliſtas,
non diſcipuli tantum, ſed etiam plurimi de turba ueſtimenta ſter
nebant in uia. AMBR. Myſtice autem dominus uenit ad mon
tem olilueti, ut nouellas oleas in ſublimi uirtute plantaret, & for
taſſe ipſe mons Chriſtus eſt: quis enim alius tales fructus ferret
olearum ſpirituſancto fæcundarum? ORIG. Pulchre autem
ciuitates poſitę in monte olilueti referuntur, hoc eſt in ipſo domi-
no, qui vnctionem ſpiritalium chariſmatum & ſcientiæ, pieta-
tiſque luce refouet. BEDA. Bethania autem interpretatur do-
mus obedientiæ: Betphage vero domus maxillarum, ſacerdota-
lis quidem locus; maxillæ enim ſacerdotibus dabantur, ſicut in
lege

lege præcipitur. Illuc vero vbi obedientia, ibi locus Sacerdotibus A
mancipatur, mittit Saluator diſcipulos ſuos vt ſoluant aſinæ pul
lum. AMBRO. In caſtello enim erant, & erat ligatus pullus cū
aſina, nec poterat ſolui niſi iuſſu domini. Soluit eum manus Apo
ſtolica, talis actus, talis vita, talis gratia. Eſto talis vt ligatos poſſis
ſoluere, in aſina qui-
dem Matthæus Euā
quaſi matrem figura-
uit erroris hic autem
in pullo generalitatē
populi Gentilis ex-
preſſit. Et bene. {In
quo nemo ſedit,} qa
nullus antequā Chri
ſtus nationum popu-
los vocauit ad eccle-
ſiam. Alligatus autem
perfidiæ vinculis te-
nebatur, in quo addu
ctus domino erroris
famulatu, ſed domina
tum vendicare ſibi nō
poterat quem domi-
num fecerat non natu
ra, ſed culpa. Et ideo
cū dominus dicitur:
vnus agnoſcitur. Mi-

operam eius deſiderat. Abierūt
autem qui miſsi erant, & inuene
runt ſicut dixit illis ſtantem pul
lum. Soluentibus autem illis pul
lum, dixerunt domini eius ad il
los: Quid ſoluitis pullum? At il-
li dixerunt: Quia dominus eum
neceſſarium habet. Et duxerunt
illum ad Ieſum. Et iacientes ve-
ſtimenta ſua ſupra pullum: im- B
poſuerunt Ieſum. Exeunte au-
tem illo ſubſternebant veſtimen
ta ſua in via.
d Et cum appropinquaret iam
ad deſcenſum montis Olìueti,
cœperunt omnes turbæ deſcen-

ſera ſeruitus cui vagum ius eſt. plures enim habet dominos, qui
vnum non habet. Alieni alligant vt poſſideant, iſte ſoluit vt te-
neat, vehementiora enim dona nouit eſſe q̄ vincula. ORI. Mul-
ti ergo erant domini huius pulli, antequam Saluator eum haberet
neceſſarium. poſtquàm vero ille cœpit eſſe dominus, plures eſſe do
mini ceſſauerunt: nemo enim poteſt Deo ſeruire & Mammonę. C
Quando malitiæ ſeruimus, multis ſumus paſſionibus vitiiſque ſu
biecti. Neceſſarium autem habet dominus pullum, quia cupit nos
ſolui vinculis peccatorum. ORI. ſuper Ioannem. Ego autē opi-
nor non fruſtra caſtellum eſſe hunc locum, vbi ſtabat aſina ligata,
& pullus: quaſi caſtellum enim reſpectu totius orbis cœleſtis tota
terra deſpicitur abſque adiectione alterius nominis nuncupatum.
AM. Nec illud eſt ocioſum, q̄ duo diſcipuli diriguntur: Petrus ad
Corn. Paulus ad reliquos. & iō non p̄ſonas deſtinauit, ſed numerū
diffiniuit: tn̄ ſi quis eſt q. p̄ſonas exigat pōt æſtimare de Philippo,
quē ſpūſſctūs miſit in Gazā, qn̄ Cādacis Reginæ baptizauit Eunu
chū. THEO. Vel duo miſſi hoc innunt, q̄ ad introductionē Genti
lis ppl'i, & ſubiectionē eius ad Chr̄m, duos faciūt gradus Prophetę
& Apoſtoli. Ducunt autem eum a quodam caſtello, vt innoteſcat
nobis, quòd hic populus ruſticanus erat & indoctus. AMBRO.
Illi ergo directi cum ſoluerent pullum, non ſuis verbis ſunt vſi,
ſed dixerunt ſicut dixerat illis Ieſus, vt agnoſcas, quòd non ſuo ſer D
mone, ſed verbo Dei, nec proprio, ſed Chriſti nomine fidem po-
pulis infudere Gentilibus, atque aduerſariæ poteſtates, quæ ſibi
nationum obſequia vendicabant: mandato ceſſere diuino. ORI.
Homil. 37. Deinde mittunt diſcipuli veſtes ſuas ſuper aſinum, & ſedere fa-
ciunt Saluatorem dum aſſumunt ſermonem Dei, & imponunt eū
ſuper animas audientium. Veſtibus exuuntur, & ſubſternunt eas
in via, quia veſtimenta Apoſtolorum, opera eorum bona ſunt, &
reuera ſolutus a diſcipulis aſinus, & portans Ieſum incedit ſuper
veſtimenta Apoſtolorum, quando doctrinam eorum imitantur &
vitam. Quis noſtrum ita beatus eſt, vt ſedeat ſuper illum Ieſus?
AMBRO. Non enim mundi dominum *geſtari ſuper dorſum*
aſinæ delectauit, ſed vt latente myſterio in ſecretis animarum in-
teriore conſenſu, myſticus rector inſideret regens mentis veſtigia,
laſciuiam carnis infrenans, ſermo eius habena eſt, ſtimulus eſt.
Homil. 37. d ¶ ORIGE. Quamdiu in monte fuit dominus, cum ſolis
Apoſtolis morabatur, quando autem vicinus cœpit eſſe deſcen- E
ſui: tunc occurrit ei turba populorum. vnde dicitur. {Et cum
iam appropinquaret ad deſcenſum montis Olìueti, cœperunt om
nes turbæ deſcendentium diſcipulorum gaudentes laudare Deū
voce magna.} THEO. Diſcipulos vocat non ſolum duodecim,
aut ſeptuaginta, ſed omnes qui Chriſtum ſequebantur, ſeu cauſa
miraculorum, ſeu ad aliquā delectationē doctrinæ, quibus ingeri
pueri potuerunt, vt narrant alii Euangeliſtæ. vnde ſequitur. {Su-
per omnibus quas viderant virtutibus.} BEDA. Multas quidē
virtutes domini viderant, ſed maxime Lazari reſurrectionem ſtu
pebant. nam vt Ioannes ait: Propterea obuiam venit ei turba, qa
audierunt eum feciſſe hoc ſignum. Notandum enim eſt, non tunc
primum Saluatorem Hieruſalem adiſſe, ſed multoties antea ſi-
cut Ioannes commemorat. AMBRO. Turba igitur agnoſcens
Deum Regem appellat, prophetiam repetit, expectatum quoque
ſecundum carnem Dauid filium veniſſe declarat. vnde ſequitur.
{Dicentes: Benedictus qui venit in nomine domini.} BEDA:
Ideſt in nomine Dei patris, quàmuis poſſit intelligi, & in nomi-

ne ſuo, quia & ipſe dominus eſt, ſed melius verba eius noſtrum di
rigunt intellectum. quibus ait: Ego veni in nomine patris mei;
humilitatis enim magiſter eſt Chriſtus. Non autem Rex Chri-
ſtus dicitur ad exigendum tributum, vel ferro exercitum arman-
dum, hoſteſque viſibiliter debellandos, ſed quòd mentes regat,
& in regnum cœlo-
rum credentes perdu
cat, quòd enim Rex
eſſe voluit Iſrael, mi-
ſerationis indicium
eſt, *non poteſtatis* aug
mentum. verum, quia
Chriſtus in carne to-
tius mundi propitia-
tio illuxit, pulchre
ſibi inuicem in laude
eius cœleſtia ſimul &
terrena concinunt.
Eo enim naſcente, cœ
leſtium agmina can-
tant: eodem autem
cœlis ſe redituro, mor
tales vicem laudis re-
pendunt. vnde ſe-
quitur: {Pax in cœ-
lo.} THEO. Hoc
eſt bellum antiquum

dentium diſcipulorum gauden-
tes laudare Deum voce magna
ſuper omnibus quas viderāt vir-
tutibus dicentes: Benedictus qui
venit Rex in nomine domini,
pax in cœlo, & gloria in excelſis.
Et quidam Phariſæorum de tur-
bis dixerunt ad illum. Magiſter,
increpa diſcipulos tuos. Qui-
bus ipſe ait: Dico vobis, quia
ſi hi tacuerint, lapides clama-
bunt.
e Et vt appropinquauit, videns
ciuitatem, fleuit ſuper illam di
cens: Quia ſi cognouiſſes & tu.
Et quidem in hac die tua, quæ

quo Deo aduerſabamur euanuit. {Et gloria in excelſis.} lau-
dantibus, ſcilicet Angelis Deum in tali reconciliatione. nam hoc
ipſum, quòd Deus viſibiliter ambulat in territorio inimicorum
ſuorum, ſignificat ipſum nobiſcum habere concordiam. Sed
Phariſæi hoc audientes murmurabant, eo quòd turba eum Re-
gem vocabat & laudabat vt Deum, referentes nomen Regis ad
ſeditionem: *nomen vero domini ad blaſphemiam. vnde ſequi-*
tur. {Et quidam Phariſæorum de turbis dixerunt ad illum: Ma-
giſter, increpa diſcipulos tuos.} BEDA. Mira inuidorum de-
mentia, quem magiſtrum appellandum non dubitant, quia vera
docentem nouerant, huius diſcipulos quaſi melius edocti redar-
guendos æſtimant. CYRILLVS. Sed dominus non
compeſcuit laudantes eum vt Deum, ſed magis repræhenſores
compeſcens: atteſtatur ſibi ſuper gloria deitatis. vnde ſequitur.
{Quibus ipſe ait: Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, lapides cla-
mabunt.} THEO. Quaſi dicat: Non ſine cauſa, vt homi-
nes me taliter laudant, ſed commoniti virtutibus, quas viderunt.
BEDA. Crucifixo etiam domino, notis eius tacentibus
præ timore, lapides & ſaxa canebant, dum poſtquàm emiſit
ſpiritum terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta
aperta ſunt. AMBROSIVS. Neque etiam mirum
eſt ſi laudes domini contra naturam ſuam ſaxa reſpondeant,
quem ſcopulis duriores prædicant peremptores, ſcilicet, tur-
ba poſt exiguum crucifixura Deum negans affectibus, quem
vocibus confitetur. Aut fortaſſe, quia obmuteſcentibus Iu-
dæis poſt domini paſſionem, viui erant ſecundum Petrum la-
pides clamaturi. ORIGENES: Quando etiam nos Hom. 37.
tacemus, ideſt refrigeſcit charitas multorum, lapides clamant,
poteſt enim Deus ſuſcitare de lapidibus filios Abrahæ. Pulchre
autem turbas laudantes Deum ad deſcenſionem montis occur-
riſſe legimus, vt operatorem myſterii ſpiritualis ſignificarent ſi-
bi veniſſe de cœlo. BEDA. Deſcendente etiam domino de monte
Oliuarum, turbæ deſcendunt, quia humiliato miſericordiæ aucto
re, neceſſe eſt eos, qui miſericordia indigent eius, veſtigia imitari.
e ¶ ORIGENES: Omnes beatitudines quas locu- Homil. 38.
tus eſt Ieſus in euangelio ſuo firmat exemplo, ſicut quòd dixe-
rat: Beati mites, probat dicens: Diſcite a me, quia mitis ſum.
Et quia dixerat: Beati flentes, ipſe quoque fleuit ciuitatem.
vnde dicitur. {Et cum appropinquauit, videns ciuitatem,
fleuit ſuper illam. CYRILLVS. Miſerebatur enim
eorum Chriſtus, qui omnes homines vult ſaluari, quod nobis
non patuiſſet, niſi p̄ aliqđ humanum fieret euidens. Effuſæ enim
lachrymæ ſunt ſigna *triſtitiæ*. GREGORIVS in Ho. euā. 39.
Homil. Fleuit igitur pius redemptor ruinam perfidæ ciuitatis,
quam ipſa ciuitas ſibi non cognoſcebat eſſe venturam. vnde ſub-
ditur: {Dicens. Quia ſi cognouiſſes & tu.} ſubaudi fleres, quæ
modo, quia neſcis quod imminet, exultas. vnde ſubditur. {Et
quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi.} Cum enim car-
nis ſe uoluptatibus daret in die ſua, quæ ad pacem ei eſſe pote-
rant habebat. Cur uero bona præſentia ad pacem habuerit, ma-
nifeſtatur cum ſubditur: {Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis
tuis.} Si enim a cordis eius oculis mala quæ imminerent, ab-
ſcondita non eſſent, læta in præſentibus proſperis non fuiſſent.
unde mox eius pœna, quæ imminebat adiuncta eſt, cum ſequitur
{Quia uenient dies in te.} CYRIL. Vel aliter: {Quia ſi co-

gnouiſſes & tu. Non enim erant digni percipere diuinitus inſpiratas ſcripturas quæ narrant Chriſti myſterium, quoties enim legitur Moyſes velamen obnubilat cor eorum. Et quia non ſunt intuiti veritatem indignos ſe fecerunt ſalute quæ manat a Chriſto, vnde ſequitur. { Et quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi. }

ad pacem tibi, nunc aũt abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circundabũt te inimici tui uallo, & circundabunt te, & coanguſtabunt te vndique & ad terram proſternent te, & filios tuos qui in te ſunt, & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo quod non cognoueris tempus viſitationis tuæ.

f Et ingreſſus in templum cœpit eiicere vendentes in illo & ementes, dicens illis, Scriptum eſt, quia domus mea dom⁹ orationis eſt: vos autem feciſtis eã ſpeluncam latronum. Et erat docens quotidie in templo. Principes autem ſacerdotum & ſcribæ & principes plebis quęrebãt illum perdere, & non inueniebant quid facerent illi. Omnis enim populus ſuſpenſus erat audiens illum.

EVSE. Vbi notat ſuum aduẽtum ad pacem totius mundi factũ fuiſſe, venit enim ad hoc, vt pacem prædicaret ꝓpinquis & lõginqs: ſed qa annunciatã ſibi pacẽ recipe noluerunt, hoc eos latebat, vñ ſubdit { Nũc autem abſcondita ſũt ab oculis tuis. } Et iõ obſidionem, quæ in breui erat ei ſuperuẽtura expreſſiſſime prænunciat ſubdens: { Quia veni. di. in te: & circunda. te ini. tui vallo. } GRE. Vbi Romani principes denunciantur. Illa enim hieroſolymorum ſubuerſio deſcribitur, quæ a Veſpeſiano & Tyto Romanis principibus facta eſt. vnde ſubditur: { Et circundabunt te, & coanguſt. te vndi. & ad terram proſternent te, & filios tuos qui in te ſunt. EVSE. Quomodo autem hæc completa ſint, ex his quæ tradita ſunt a Ioſepho colligere poſſumus, qui cum eſſet Iudæus, ſingula quoque geſta narrauit conſone his quæ ſunt a Chriſto prædicta. GREGO. Hoc quoque quod additur: { Et non relinquent in te lapidem ſuper lapidem. Et ipſa iam eiuſdem ciuitatis tranſmigratio teſtatur, quia dum nunc in eo loco conſtructa eſt, vbi extra portam Dominus fuerat crucifixus, prior illa vt dicitur hieruſalem funditus eſt euerſa. Cui ex qua culpa euerſionis pœna fuerit illata ſubiungitur: { Eo ꝙ nõ cogno. tem. viſitationis tuæ. THEO. ideſt mei aduẽtus. veni enim viſurus & ſaluaturus te. Quod ſi cognoſceres, & in me crederes, eſſes pacata Romanis, & ex omnibus exempta periculis, ſicut om-
Hom.38. nes qui crediderunt in Chriſtum euaſerunt. ORI. Non nego igitur & illam hieruſalem propter habitatorum ſcelera fuiſſe deſtructam: ſed quæro ne forte ad hanc hieruſalem fletus iſte pertineat. Si enim poſt myſteria veritatis aliquis peccauerit plangetur. Nemo enim gentilis fletur: ſed ille qui fuit de hieruſalem, & eſſe ceſſauit. GRE. Redemptor enim noſter per electos ſuos plangere non ceſſat, cum quoſdam ex bona vita ad mores reprobos perueniſſe conſiderat, qui ſi damnationem ſuam quæ eis imminet agnouiſſent, ſemetipſos cum lachrymis electorum plangerent. Suã autem diem hic habet anima peruerſa, quæ tranſitorio gaudet in tempore, Cui ea quæ adſunt: ad pacem ſunt, dum ex rebus temporalibus lætatur, hæc prouidere futura refugit, quæ præſentem lætitiam perturbent. vnde dicitur. { Nunc autem abſcondita ſunt ab
Hom. 38. oculis tuis. } ORI. Fletur autem & nr̃a hieruſalem ꝙ poſt peccata circundant eam inimici, ideſt, ſpũs nequã, & immittunt in circuitum eius vallum, vt obſideant eam, & lapidem ſuper lapidem non relinquant, maxime ſi poſt multam continentiam, ſi poſt aliquot annos caſtitatis victus quis fuerit & blandimentis carnis illectus, patientiã pudicitiamq; amiſerit, ſi fuerit fornicatus, lapidem ſuper lapidem non relinquent in eo ſecundum illud: Non recorda-
Hom.39. bor primarum iuſtitiarum eius. GRE. Vel aliter, Maligni ſpiritus animam a corpore exeunte obſident, quam in carnis amore poſitam deceptoriis delectationibus fouent, qui vallo circundant: quia ante mentis eius oculos reductis iniquitatibus quas perpetrauit, hanc ſocietate ſuæ damnationis coartant, vt in ipſa extremitate vitæ deprehenſa, a quibus hoſtibus circuncluſa ſit videat, & tamen euadendi aditum inuenire non poſſit: quia operari iam nõ licet bona, quæ cum licuit agere contempſit. vndique etiam animã coanguſtant, quando ei non ſolum operis, verum etiam locutionis atque cogitationis iniquitates replicant, vt quæ prius ſe per multa dilatauit in ſcelere, in extremum de omnibus anguſtetur in retributione. Tunc autem anima per conditionem reatus ſui ad terram conſternitur, cum caro quam vitam ſuam credidit, redire ad puluerem vrgetur. Tunc in morte filii illius cadunt, cum cogitationes illicitæ quę modo ex illa prodeunt in extrema vitæ vltione diſſipatur, quæ etiam cogitationes per lapides ſignificari valent. Peruerſa enim mens, cum peruerſæ cogitationi peruerſionem adiicit, quaſi lapidem ſupra lapidem ponit, ſed cum ad vltionem ſuam anima ducitur, omnis cogitationum conſtructio diſſipatur. Prauam autem animam Deus aſſidue viſitat præcepto, aliquando flagello, aliquando autem miraculo, vt vera quæ neſciebat audiat, & ea contemnens a dolore compuncta redeat, aut beneficiis deuicta, malum quod fecit erubeſcat, Sed quia viſitationis ſuę tempus non cognoſcit in extremo vitæ traditur ſuis inimicis.

F f ¶ GRE. in Hom. Qui narrauerat mala ventura protinus templum ingreſſus eſt, vt de illo vendentes & ementes eiiceret, oſtendens ꝙ ruina populi maxime ex culpa ſacerdotum fuit. vnde dicitur: { Et ingreſſus in templum, cœpit eiicere ven. in illo & ementes. } AMB. Deus enim templum ſuum nõ mercatoris vult eſſe diuerſorium, ſed domicilium ſanctitatis, nec vendibili religionis officio, ſed obſequio gratuito vſum miniſterij ſacerdotalis informat. CYR. Erat autem in tẽplo multitudo mercatorũ, qui vendebant animalia ritu legis mactanda in hoſtiis, ſed iam aderat tẽpus deſinendi vmbram, refulgendi vero Chriſti veritatem. ob hoc Chriſtus qui cum patre ſimul colebatur in templo, iuſſit ritus corrigi legis, fieri vero templum orationis domum. vnde ſubditur: { Dicens illis: Scriptũ eſt, quia domus mea domus orationis eſt, vos autem feciſtis eã ſpeluncam latronum. GRE. Qui enim ad accipienda munera in templo reſidebant, quia quibuſdã non dantibus læſiones exquirerent, dubium non erat. THEO. Hoc etiã dñs fecit in principio prædicationis ſuę, vt narrat Ioannes, & nunc iterum illud fecit, quia ad maius crimen Iudæorum redundat, qui non fuerunt ex priori admonitione caſtigati. AVG. de Quæſt. euang. Myſtice autem templum ipſum hominem Chriſtum intelligas, vel etiam adiuncto corpore eius ꝙ eſt eccleſia. ſecundum autem id quod eſt caput eccleſiæ dictũ eſt. Soluite templũ hoc, & in triduo ſuſcitabo illud. ſecundum id vero ꝙ eſt adiuncta eccleſia, intelligitur templum de quo videtur dixiſſe: Auferte iſta hinc. ſignificauit enim futuros in eccleſia, qui ſua negocia potius agerent, vel receptacula ibi haberent ad occultanda ſcelera ſua, quàm vt charitatem Chriſti ſequerentur, & peccatorum confeſſione, accepta venia corrigerentur. Lib.2.q.48.
GRE. in Hom. Redemptor vero noſter prædicationis verba, nec indignis nec ingratis ſubtrahit. vnde poſtquàm rigorem diſciplinæ eiiciendo peruerſos tenuit, donum his gratiæ oſtendit. nã ſubditur: { Et erat docens quotidie in templo. CYRIL. Decebat autem ex his, quæ Chriſtus dixerat & fecerat, eũ adorare vt Deũ. ſed ipſi nequaquam hoc facientes, quærebant eum occidere. Sequitur enim: { Principes autem ſacerdotum & ſcribę & principes plebis quęre. illum perdere. BEDA. Vel quia quotidie docebat in templo, vel quia latrones eiecerat de templo, vel quia veniens illuc quaſi rex & dominus a credentium turba laudem hymni cœleſtis accepit. CYRIL. Sed populus grauiorem æſtimationem accepit de Chriſto quàm ſcribę & phariſæi & principes Iudæorũ, qui fidem Chriſti non acceptantes alios increpabãt, vnde ſequit: Et non inueniebãt, quid facerent illi. { Omnis enim populus ſuſpẽſus erat audiens illum. BEDA. Quod duobus modis intelligi poteſt, quia vel timentes populi tumultum, & non inueniebant quid facerent de Ieſu quẽ perdere diſpoſuerunt, vel ideo Ieſum perdere quærebant, quia ſuo magiſterio neglecto, plures ad eũ audiendum confluere cernebãt. GRE. in Hom. Myſtice autem ſicut templũ Dei in ciuitate eſt, ita in plebe fideli vita religioſorũ. Et ſæpe nonnulli religionis habitũ ſumunt, & dum ſacrorũ ordinum locũ percipiunt, ſanctæ religionis officium in commercium terrenæ negociationis trahunt. Vendẽtes quippe in templo ſunt, qui hoc quod quibuſdam iure competit, ad præmium largiuntur. Iuſtitiam enim vendere eſt, hanc pro præmij acceptione ſeruare. Ementes vero in templo ſunt, qui dum hoc perſoluere proximo quod iuſtũ eſt nolunt, dumq; rem iure debitã facere contemnũt, dato patronis præmio emunt peccatum. ORI. Siquis ergo vendit eiicietur, & præcipue ſi vendit columbas. Si enim ea quæ mihi a ſpirituſancto ſunt reuelata & credita, aut in vulgus præcio vendidero, aut abſq; mercede non docuero, quid aliud facio niſi colũbam, i. ſpiritumſanctũ vendo? AMB. Generaliter itaq; dñs docet ſeculares a Dei templo abeſſe debere cõtractus. Spiritaliter autem nummularios repulit, qui de pecunia domini. i. ſcriptura diuina lucrũ quærunt, nec bona malaq; diſcernunt. GRE. in Hom. Qui domum Dei ſpeluncam latronum faciũt, quia dum peruerſi homines locum religionis tenent, ibi malitiæ ſuæ gladiis occidũt, vbi viuificare proximos orationis ſuæ interceſſione debuerunt. Templum quoque eſt ipſa mens fidelium, quæ ſi in læſione proximi peruerſas cogitationes profert, quaſi in ſpelunca latrones reſident. Cum autem mentem fidelium ad cauenda mala ſubtiliter erudit, quotidie veritas in templo docet.

CAP.

CAP. XX.

Lib.2. q.69. AVGVST. de Con. Euang. Cum memoraſſet Lucas eiectos de templo ementes, & vendentes, prætermiſit quod exibat in Bethaniam, & regrediebatur in ciuitatem, & quid de ficulnea factum eſt, & quod mirãtibus diſcipulis de fidei virtute reſponſum eſt. Atque his prætermiſſis, nõ quaſi ex ordine dies proſequẽs ſicut Marcus, intulit dicens. { Et factum eſt in vna die rum docente illo populũ in tẽplo, & euãgelizante, conuenerunt principes ſacerdotum, & ſcribæ cũ ſenioribus. } Quod dicit factum in vna dierum, ea dies intelligitur, in qua id geſtum Matthæus, & Marcus retulerunt. EVSEB. Cum autem principes mirari deberent docentem cæleſtia dogmata, & cognoſcere per dicta & facta hunc eſſe Chriſtum quem prophetæ præcinerant, incumbentes ſubuerſioni populi, Chriſtũ prohibebant. Sequitur enim. { Et aiunt dicentes ad illum. Dic nobis in qua poteſtate hæc facis? Aut quis eſt, qui dedit tibi hanc poteſtatem? CYRIL. Quaſi dicat. Secundum legem Moſaicam ſolis exorciſtis ex Leuitico ſanguine, data eſt auctoritas docẽdi, necnõ ſacrorum atriorum poteſtas, at tu ortus ex Iuda commiſſos nobis faſces vſurpas. Sed ſi nouiſſes, o phariſeæ ſcripturas, recoleres, quòd hic eſt ſacerdos, qui ſecundum ordinem Melchiſedech offert Deo in ſe credentes per cultum qui legem tranſcendit. Quid igitur anxiaris, eiectis ab atrijs ſacris, quæ opportuna videbantur legalibus victimis, eo vocante ad veram iuſtificationem per fidem. BEDA. Vel quando dicunt. { In qua poteſtate hæc facis? } de Dei dubitant poteſtate, & ſubintelligi volunt diaboli eſſe quod facit. Addentes quoque. { Aut quis eſt, qui dedit tibi hanc poteſtatem: } manifeſtiſſime Dei filium negant quem putant non ſuis, ſed alienis viribus ſigna facere. Poterat autem dominus aperta reſponſione tentatorum calumniam confutare, ſed prudenter interrogat, vt ſuo ſilentio, vel ſententia condemnentur. Sequitur enim. { Reſpondens autem dixit ad illos. Interrogabo & ego vos vnum verbum, reſpondete mihi. Baptiſmus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? } THEOPH. Vt enim oſtenderet eos ſemper fuiſſe ſpirituiſancto rebelles, & ne dum Iſaiæ, cuius non erat memoria, ſed nuper viſo Ioanni credere noluerunt. Ob hoc verſa vice opponit eis hanc quæſtionem, oſtendens, quòd ſi tanto prophetæ Ioanni, qui apud eos maior videbatur minime crediderũt, perhibenti teſtimonium eius, qualiter ei crederent reſpondenti qua auctoritate hoc faceret? EVSEB. Quærit autem de Ioanne Baptiſta, non vnde erat oriundus, ſed vnde legem ſuſcepiſſet baptiſmatis. CYRIL. Sed illi fugere veritatem non horruerunt. Deus enim miſit Ioannem ſicut vocem clamantem. Parate viam domino. Timuerunt autem dicere veritatem, ne diceretur eis. Cur non credidiſtis? & cauent reprehendere præcurſorem, non metu diuino, ſed populi. vnde ſequitur. { At illi cogitabant intra ſe dicentes. Quia ſi dixerimus de cælo, dicet. Quare ergo ei non credidiſtis? } BEDA. q. d. Quem confitemini de cælo habuiſſe prophetam, mihi teſtimonium perhibuit. Et ab illo audiſtis, in qua poteſtate hæc faciam. Sequitur enim. { Si autem dixerimus: Ex hominibus, plebs vniuerſa lapidabit nos. Certi ſunt enim Ioannem prophetam eſſe. } viderunt ergo quomodolibet reſpondiſſent, in laqueum ſe caſuros timentes lapidationem, ſed magis veritatis confeſſionem. vnde ſequitur. { Et reſponderunt ſe neſcire vnde eſſet. } Quia ergo nolunt fateri hoc quod ſciunt, repulſi ſunt, vt eis dominus non diceret quod ſciebat. vnde ſequitur. { Et ait illis Ieſus. Neque ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio. } Ob duas enim cauſas maxime ſcientia veritatis eſt occultanda quærentibus, cum ſcilicet, is qui quærit minus capax eſt ad intelligendum ea quæ quærit, aut odio, vel contemptu veritatis indignus eſt, cui debeat aperiri quod quærit.

ET factum eſt in vna dierum, docente illo populum in templo, & euangelizante, conuenerunt principes ſacerdotum, & ſcribæ cum ſenioribus, & aiunt dicentes ad illum. Dic nobis in qua poteſtate hæc facis? Aut quis eſt, qui dedit tibi hanc poteſtatem? Reſpondeus autem Ieſus dixit ad illos. Interrogabo vos, & ego vnum verbum. Reſpondete mihi. Baptiſmus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? At illi cogitabant intra ſe dicentes. Quia ſi dixerim⁹ de cęlo, dicet. Quare ergo non credidiſtis illi? Si autem dixerimus ex hominibus, plebs vniuerſa lapidabit nos. Certi enim ſunt Ioannem prophetam eſſe. Et reſponderũt ſe neſcire vnde eſſet. Et Ieſus ait illis. Neq; ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio.

b Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc. Homo quidam plantauit uineam, & locauit eam colonis, & ipſe peregre fuit multis tẽporibus. Et in tpe vindemiæ illò miſit ad cultores ſeruũ, vt de fructu vineæ darent illi. Qui cæſum dimiſerunt eum inanem. Et addidit alterum ſeruum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiſerunt inanem: & addidit tertium mittere, qui & illum vulneran-

A b ¶ EVSEB. Congregatis in vnum principibus populi Iudæorum in ipſo templo, ea quæ contra ipſum facturi erant & ſuperuenturum eis exterminium figurate parabolam protulit. Dicitur enim. { Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo plantauit vineam. AVGVST. de Con. Euang. Tacuit Matthæus breuitatis cauſa, quod Lucas non tacet, parabolam iſtã nõ ad ſolos principes dictã, qui de poteſtate interrogauerant, ſed ad plebem. Lib.2. q.70
AMB. Plerique autem varie ſignificationes de vineæ appellatione deriuant, ſed euidenter Iſaias vineam domini ſabaoth domũ Iſrael eſſe memorat. Hanc vineam quis alius niſi deus condidit? BEDA. Homo ergo qui plantauit vineam ipſe eſt, qui iuxta aliam parabolam cõduxit operarios in vineam ſuam. EVSE. Sed parabola, quã Iſaias dicit vineam reprehendit. Saluatoris vero parabola non eſt contra vineam dicta, ſed de cultoribus vineæ de quibus ſubditur. { Et locauit eam colonis, } ideſt ſenioribus populi, & principibus ſacerdotum, & doctoribus, & optimatibus cunctis. THEOPH. Vel quilibet de populo eſt vinea, ideſt eſt etiam cultor, quilibet enim noſtrum ſeipſum colit. Hac igitur vinea commiſſa cultoribus, abijt, ideſt dimiſit illos progredi ſuo arbitrio. vnde ſequitur. { Et ipſe peregre fuit multis temporibus. } AMBROS. Non quia ex loco ad locum profectus eſt dominus, qui vbique ſemper præſens eſt, ſed quia præſentior eſt diligentibus, negligentibus abeſt. Multis autem temporibus abfuit, ne propera videretur exactio, nam quo indulgentior liberalitas, eo inexcuſabilior peruicacia, CYRIL. Vel deus abſentauit ſe a vinea plurium annorum curriculis, quia poſtquam viſus eſt in ſpecie ignis deſcendiſſe in montem ſyna, non amplius viſibiliter præbuit eis ſuam præſentiam. Nulla tamen interpolatio contigit qua non mitteret Deus prophetas, & iuſtos commonẽtes. vnde ſequitur. { Et in tpe vindemię, illo miſit ad cultores ſeruum, vt de fructu vineæ darent illi. } THEO. Dicit autem de fructu vineæ, quia non totum fructum, ſed aliquid de fructu volebat accipere. Nam quid lucratur Deus a nobis niſi ſuam notitiam, quæ etiam eſt noſtra vtilitas? BEDA. Bene autem fructum poſuit non prouentum, nullus enim huius vineæ prouentus inuentus eſt. Seruus ergo primus miſſus eſt Moyſes, qui per quadraginta annos fructum aliquem legis quam dederat a cultoribus requirebat, ſed vexatus eſt propter eos, quia exacerbauerunt ſpiritum eius. vnde ſequitur. { Qui cæſum dimiſerunt eum inanem. AMBROS. Factum eſt autem, vt plures alios deſtinaret quos Iudæi inhonores, & inanes ſibi de quibus nihil potuerunt proficere dimiſerunt. vnde ſequitur. { Et addidit alterum ſeruum mittere. } BEDA. Seruus alter Dauid ſignificatur, qui miſſus eſt, vt poſt ædicta legalia cultores vineæ pſalmodiæ modulamine ad exercitium boni operis excitaret. Sed & contra hunc dixerunt. Quæ nobis pars in Dauid, aut quæ hęreditas in filio Iſai? vnde ſequitur. { Illi autem hunc cędentes, & afficientes contumelia dimiſerunt inanem. } Sed nec ſic deſtitit. Sequitur enim. { Et addidit tertium mittere. } Per quem prophetarum chorum intellige, qui continuis atteſtationibus populum conuenerunt. Sed quem prophetarum non ſunt perſecuti? vnde ſequitur. { Qui & illum vulnerantes eiecerunt. } His autem tribus ſeruorum gradibus omnium ſub lege doctorum figuram poſſe comprehendi, dominus alibi manifeſtat dicens. Quoniam neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & prophetis & pſalmis de me. THEO. Prophetis igitur talia mala paſſis filius deſtinatur. Sequitur enim. { Dixit autem dominus vineæ, quid faciam? } BEDA. Quod dominus vineæ dubitatiue loquitur, non de ignorantia venit, quid enim neſciat Deus pater? ſed ambigere dicitur, vt libera voluntas hominis ſeruetur. CYRIL. Deliberat etiam ſecum dominus vineæ quid agat, non quaſi carens miniſtris, ſed quia pertractato quolibet ingenio ſalutis humanæ, populo vero nequaquam adiuto aliud

maius

maius adiungit. vnde conſequenter dicit. {Mittam filium meum dilectum, forſitan cum hunc viderint verebuntur. THEOP. Dixit autem hoc, non tamquam ignorans, quòd peius eum eſſent tractaturi quàm prophetas, ſed quia oportebat filium eis fieri reuerendum. Quòd ſi contumaces fuerint occidendo, hoc cumulat eorum crimē. Ne ergo dicerent aliqui diuinam præſcientiā neceſſario fuiſſe, inobedientiæ cauſam, id eo ſic figurat ſermonem. AMBR. Filium igitur vnigenitum ſibi miſſum perfidi Iudæi quaſi hæredem remouere cupiētes, occiderunt cruci figendo, & eiecerunt negando. vnde ſequitur. {Quem cum vidiſſent coloni, cogitauerunt intra ſe dicētes. Hic eſt hæres. Occidamus eum, vt noſtra fiat hæreditas.} Hæres Chriſtus eſt, idemque teſtator. hæres, quia morti propriæ ſuperuiuit, & teſtamentorum quæ ipſe contulit, tamquam hæreditaria in noſtris profectibus emolumēta conſequitur. BED. Manifeſtiſſime autem dominus probat Iudæorum principes non per ignorantiam, ſed per inuidentiam crucifixiſſe filium Dei. Intellexerunt enim hunc eſſe cui dictum eſt. Dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Sequitur enim. {Et eiectum extra vineam occiderunt.} Quia Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt. THEOPH. Sed quia ſuperius populum non Hieruſalem loco vineæ ſumpſimus, forſan magis proprie dici poteſt, quòd occidit quidem eum populus extra vineam, ideſt extra populi manus paſſus eſt dominus, quia ſcilicet populus ei non proprijs manibus necem intulit, ſed tradens hunc Pilato & gentibus. Quidam autem per vineam ſcripturam intellexerunt, cui non credentes dominum necauerunt, vnde extra vineam, ideſt extra ſcripturam dicitur dominus paſſus. BEDA. Siue eiectus extra vineam & occiſus eſt, quia prius eſt ab infidelium corde repulſus, ac deinde cruci addictus eſt. CHRY. Diſpenſationis autem non negligentiæ eſt poſt prophetas Chriſtum veniſſe. Non enim deus omnia repente proſequitur, ſed condeſcendit propter ſui pietatem, quia ſi poſt ſeruos venientem filium contempſerunt, multo magis nec antea eum audirent. Qui enim non audiebant minora præcepta, quomodo audiuiſſent maiora? AMBROS. Pulchre autem interrogat, vt ſua ſeipſi damnent ſententia. Sequitur enim. {Quid ergo faciet illis dominus vineæ? BASIL. Hoc autem fit quaſi his, qui damnantur nihil habentibus opponere euidentiæ iuris. Proprium autem eſt diuinę miſerationis non infigere pœnas ſilentio, ſed prædicere minis, reuocando eos ad pænitentiam. vnde & hic ſequitur. {veniet & perdet colonos iſtos, & dabit vineam alijs.} AMBROS. Venturum dominum dicit vineæ, quòd in filio adſit etiam paterna maieſtas, vel quòd vltimis tēporibus præſentior humanis aſpiret affectibus. CYRIL. Excluſi ſunt igitur Iudæorum primates quaſi Dominicæ voluntati repugnantes, & ſterilem reddētes vineam ſibi commiſſam. Eſt autem datus cultus vineæ ſacerdotibus noui teſtamenti. cum autem virtutem enigmatis ſenſerunt, recuſant illud pati. vnde ſequitur. {Quo audito, dixerunt illi. Abſit.} Nec tamen euaſerunt ob ſui pertinaciam, & inobedientiam erga fidem Chriſti. THEOP. Aliter autem videtur Matthæus dicere, dominum ſcilicet quæſiuiſſe. Quid faciet illis cultoribus dominus vineæ? Iudæos vero reſpondiſſe. Malos male perdet. Non eſt autem repugnantia, nam vtrumque factum eſt. primo enim ipſi promulgauerunt illam ſententiam, poſtea ſentiētes quo tendebat parabola, dixerunt. {Abſit.} Vt Lucas hic narrat.

Lib.2.c.70. AVGVST. de Con. Euang. Vel aliter. In illa de qua loquimur turba erant qui doloſe dominum interrogauerāt: in qua poteſtate faceret. Erant etiam qui non doloſe, ſed fideliter acclamauerunt. Benedictus qui venit in nomine domini. ac per hoc erant, qui dicerent, perdet illos & vineam ſuam dabit alijs. Quæ vox recte etiam ipſius domini fuiſſe intelligitur, ſiue propter veritatem, ſiue propter membrorum eius cum ſuo capite vnitatem. Erant etiam qui talia reſpondentibus dicerent. {Abſit.} quia intelligebant in ſeipſos hanc parabolam dictam. Sequitur enim. Ille autem aſpiciens eos ait. Quid eſt ergo hoc quod ſcriptū eſt. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli?} BEDA. q. d. quomodo implebitur hæc prophetia, niſi quia Chriſtus a vobis reprobatus & occiſus, credituris eſt gētibus prædicandus? vt quaſi lapis angularis ex vtroque populo vnū ſibi templum ædificet? EVSE. Lapis autem dicitur Chriſtus propter terreſtre corpus, abſciſſus ſine manibus ſecundum viſionem Danielis propter ortum ex Virgine. Lapis autem non argenteus, aut aureus, quia non rex aliquis glorioſus, ſed homo humilis & abiectus, propter quod ædificantes eum reprobauerunt. THEO. Reprobauerunt enim eum principes populi cum dixerunt. Hic a Deo non eſt. Ille vero tā vtilis fuit, tam electus, vt in capite anguli poneret. CYRIL. Angulo vero cōparat ſacra ſcriptura concurſum vtriuſq; populi, Iſraeliti ſcilicet, & gentilis in vnam fidem. Compegit enim ſaluator vtrumque populum in vnum nouum hominem, conciliās eos in vno corpore patri. Salubris ergo eſt lapis angulo facto ab eo. Detrimentum autem infert Iudæis impugnantibus hunc ſpiritualem concurſum. THEOP. Duas autem condemnationes commemorat. vnam quidem animarum ſuarum, quam paſſi ſunt ſcandalizati in Chriſto. Et hoc tangit cum dicit. {Omnis qui ceciderit ſuper illum lapidem, conquaſſabitur. Aliam vero captiuitatis & exterminij, quam intulit eis lapis ab ipſis contemptus. Et hoc tangit cum ſubdit. {Supra quem autem ipſe ceciderit, comminuet illum.} vel ventilabit eū. Sic enim ventilati ſunt Iudæi a Iudæa per vniuerſum orbem, vt ab area paleæ. Et attende ordinem, nam præambulum eſt ſcelus in eum cōmiſſum, ſequitur autem iuſta dei vindicta. BEDA. Vel aliter. Qui peccator eſt, & tamen illi credit, cadit quidem ſuper lapidem, & conquaſſatur, reſeruatur enim per patientiam ad ſalutem. Supra quem vero ille ceciderit, hoc eſt, cui lapis ipſe irruerit, quia ipſum negauit, comminuet eum, vt nec teſta quidem remaneat, in qua hauriatur aquæ puſillum. Siue de his dicit, quòd cadunt ſuper eum, qui illum modo contemnunt, ideo nondum penitus intereunt, ſed conquaſſantur, vt non recti ambulent. Super quos autem cadit, veniet illis deſuper in iudicio cum pœna perditionis, ideo comminuet eos, vt ſint tamquam puluis, quem proijcit ventus a facie terræ. AMBRO. Vinea etiam typus noſter eſt, Agricola quippe omnipotens pater, vitis Chriſtus, at vero nos palmites. Recte vinea Chriſti populus nominatur, vel quòd crucis in fronte prætexat indicium, vel quòd fructus ex poſtrema anni legatur ætate, vel quòd omnibus, vt ordinibus vinearum, ita pauperibus, atque diuitibus ſeruis, & Dominis in eccleſia æqua dimenſio nulla diſcretio ſit. Et vt vitis maritatur arboribus, ita corpus animæ, hanc vineam diligens Agricola fodere, & tondere conſueuit, ne luxuriet vmbra foliorum verborumque infructuoſa iactantia maturitatem indolis naturalis impediat, decet totius orbis hic eſſe vindemiam, vbi totius orbis eſt vinea. BEDA. Vel morali intellectu cuique fidelium vinea quam excolat locatur, dum myſterium baptiſmi quod exerceat ſibi committitur. Mittitur ſeruus vnus, alter, tertius, cum lex, pſalmodia, & prophetia legitur. Sed miſſus ſeruus contumelijs affectus, vel cæſus dicitur cum ſermo auditus contemnitur, vel blaſphematur. Miſſum heredem quantum in ſe eſt occidit, qui filium dei peccando conculcat, perdito malo cultore, vinea datur alteri, cum dono gratię, quod ſuperbus ſpreuit, humilis ditatur.

c ¶ CYRIL. Decebat quidem principes Iudæorum intelligentes, quòd de ipſis parabola diceretur, a malo ſic diſcedere, quaſi de futuris inſtructos, ſed hoc non conſiderantes, occaſionem ſuorum colligunt criminum. vnde dicitur. {Et quærebant principes ſacerdotum & ſcribæ mittere in illum manus in illa hora.} Nec refrenauit eos legis præceptum quod dicit. Innocentem & iuſtum non occides, ſed compeſcuit eorum nefandum propoſitum plebis timor. Sequitur enim. {Et timuerunt populum.} Præferunt enim diuinæ reuerentiæ humanum timorem. Quæ autem huius propoſiti fuerit occaſio, ſubditur. {Et cognouerunt enim, quòd ad ipſos dixerit ſimilitudinem iſtam.} BEDA. Et ita quærendo ipſum occidere, docebant vera eſſe, quæ in parabola dixerat. Ipſe enim eſt hæres cuius iniuſtam necem dicebant eſſe vindicandam, illi nequam coloni qui dei filium quærebant occidere. Hoc etiam quotidie geritur in eccleſia, cum quilibet ſolo nomine frater, eam quam non diligit eccleſiaſticæ fidei, ac pacis vnitatem propter bonorum multitudinem, vel erubeſcit, vel timet impugnare. Et quia principes quærentes dominum comprehendere, quod per ſe non poterant, præſidis manibus efficere tentabant. vnde ſequitur. {Et obſeruantes miſerunt inſidiatores, qui

tes eiecerunt. Dixit autem dominus vineæ. Quid faciam? Mittam filium meum dilectum, forſitan cum hunc viderint verebuntur. Quem cum vidiſſent coloni, cogitauerunt intra ſe dicentes. Hic eſt hæres. Occidamus illum, vt noſtra fiat hæreditas. Et eiectum illum extra vineam occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos iſtos, & dabit vineam alijs. Quo audito dixerunt illi. Abſit. Ille autem aſpiciens eos ait. Quid eſt ergo hoc quod ſcriptum? Lapidem quem reprobauerunt ædificantes hic factus eſt in caput anguli. Omnis qui ceciderit ſupra illum lapidem, conquaſſabitur. ſupra quem autem ceciderit, comminuet illum.

c Et quærebant principes ſacerdotum & ſcribæ mittere in illum manus illa hora & timuerunt populum. Cognouerunt enim, quòd ad ipſos dixerit ſimilitudinem iſtam. Et obſeruantes miſerunt inſidiatores, qui ſe iuſtos ſimularent, vt caperēt eum in ſermone, & traderēt illū principatui, & poteſtati præſidis. Et interrogauerunt eum dicentes. Magiſter ſcimus quia recte dicis & doces, & non accipis perſonam hominis, ſed viam Dei in veritate doces. Licet nobis tributum dare cæſari, an non? Conſiderans autem dolum illorum dixit ad eos. Quid me tentatis? Oſtendite mihi denarium. Cuius habet imaginem & ſuperſcriptionem? Reſpondentes dixerunt. Cæſaris. Et ait illis. Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe, & mirati in reſponſo eius, tacuerunt.

d Acceſſerunt autem quidam Sadducæorum, qui negant eſſe reſurrectionem, & interrogauerunt eū dicentes. Magiſter, Moyſes ſcripſit nobis, ſi frater alicuius mortuus fuerit habens vxorem, & hic ſine liberis fuerit, vt accipiat eā frater eius vxorem, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem & mortuus eſt ſine filijs. Et ſequens accepit illam, & ipſe mortuus eſt ſine filio. Et tertius accepit illam, ſimiliter & omnes ſeptem, & nō

qui ſe iuſtos ſimularent.} CYRIL. Videbantur enim eſſe læues. erant autem graues, obliti Dei dicentis. Quis hic, qui mihi abſcondit conſilium? Adeunt enim Chriſtum omnium ſaluatorem quaſi hominem communem. vnde ſequitur. {Vt caperent eum in ſermone, & traderent eum principatui, & poteſtati præſidis.} THEO. Parauerunt autem domino laqueos, illaqueati ſunt tamen in eis pedes eorum. Audi nāque aſtutiam. Et interrogauerunt illum dicentes. {Magiſter ſcimus quia recte dicis & doces.} BED. Blanda & fraudulenta interrogatio illuc prouocat reſpondentem vt magis Deum quàm Cæſarem timeat. Sequitur enim. {Et non accipis perſonam hominis, ſed in veritate viam Dei doces.} Et hoc dicūt ad hoc, vt dicat non debere tributa ſolui, vt ſtatim audientes miniſtri præſidis, qui iuxta alios euangeliſtas affuiſſe legūtur, ſeditionis eum contra Romanos auctorem teneant. vnde conſequenter quærunt. {Licet nobis dare tributum Cæſari, an non?} Erat enim in populo magna ſeditio, dicentibus alijs pro ſecuritate qua Romani pro omnibus militabant, debere tributa perſolui: phariſæis contradicentibus non debere populum Dei, qui decimas & primitias daret, humanis legibus ſubiacere. THEOP. Intendebant ergo, quòd ſi diceret oportere dari cenſum Cæſari, criminaretur a populo quaſi ſeruituti ſubijciens gentem. Si vero prohiberet cenſum reddere, eum repræſentarent vt ſciſmaticum præſidi. Ipſe vero laqueos eorum effugit. Sequitur enim. {Conſiderans autem dolum eorum dixit ad eos. Quid me tentatis? Oſtendite mihi denarium, cuius habet imaginem & ſuperſcriptionem? AMBRO. Docet hic loco dominus circumſpectos nos in reſpondendo aduerſus hæreticos, vel Iudeos eſſe debere, ſicut alibi dixit. Eſtotę aſtuti ſicut ſerpentes. BEDA. Qui autem putant interrogationem ſaluatoris ignorantiam eſſe, diſcant ex præſenti loco, quòd potuerit ſcire Ieſus cuius imago eſſet in nummo, ſed interrogat, vt ad ſermonē eorū competenter reſpondeat. Sequitur enim. {Reſpondentes dixerunt, Cæſaris.} Non putemus Cæſarem Auguſtum, ſed Tyberium ſignificari. Omnes enim Romani reges a primo. C. Cæſare. Cæſares appellati ſunt. Ex eorum autem reſponſione conuenienter dominus quæſtionem ſoluit. Sequitur enim. {Et ait illis. Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.} TITVS. q. dicat verbis tentatis. operibus obedite. ſubijſtis Cæſaris ſeruitutem, ſuſcepiſtis, quæ eius ſunt. Date ergo illi cenſum, Deo timorem. Non enim exigit Deus denarium, ſed fidem. BEDA. Reddite etiam Deo quæ Dei ſunt decimas, ſcilicet primitias, oblationes, & victimas. THEO. Et attende quòd non dixit, Date ſed reddite, debitum enim eſt, tuetur enim te princeps tuus ab hoſtibus, vitam tuam reddit tranquillam. pro his ergo teneris ei in cenſu. Sed & hoc ipſum quod offers, nummiſma, ſcilicet ab eo habes. Reddas ergo nummiſma regium regi. Deus etiam tibi tradidit intellectū & rationem, reſtituas hoc ei non comparatus beſtijs, ſed in omnibus rationabiliter procedens. AMBR. Tu ergo ſi vis non eſſe obnoxius Cæſari, noli habere quæ mundi ſunt. Et bene prius quæ Cæſaris ſunt reddenda decernit. neque enim poteſt quis eſſe domini, niſi prius renunciauerit mundo, quàm grauia vincula promittere deo & non ſoluere. maior eſt contractus fidei, quàm pæcunię. ORIGENES. Habet autem locus iſte aliquid myſtici. Duæ enim ſunt imagines in homine. vna quam accepit a Deo, altera inimici. Sicut enim denarius habet imaginem imperatorum mundi, ſic qui facit opera tenebrarum portat imaginem eius cuius habet opera. Dicit ergo, Reddite, quæ ſunt Cęſari. hoc eſt. Abijcite terrenam imaginem, vt poſſitis vobis imaginem cæleſtem imponentes reddere quæ Dei ſunt Deo, vt ſcilicet Deum diligamus, &c. quæ vt Moyſes dicit Deus requirit a nobis. Poſtulat autem a nobis Deus, non quia neceſſarium habet vt ei aliquid tribuamus, ſed vt poſtquam ei dederimus, hoc ipſum nobis tribuat in ſalutem. BEDA. Qui autem credere debuerant ad tantam ſapientiam mirati ſunt, quòd calliditas eorum inſidiandi non inueniſſet locum. vnde ſequitur. {Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe & mirati in reſponſo eius tacuerunt. THEO. Hoc enim erat quod præcipue intendebant, increpare eum coram populo, quod obtinere nequierunt propter ſapientiſſimam eius reſponſionem.

d ¶ BED. Duæ erant hæreſes in Iudæis, vna phariſæorū qui traditionum, & obſeruationum ſibi iuſtitiam præferebāt: vnde, & diuiſi vocabantur a populo. Altera Sadducęorū qui interpretantur iuſti, vendicantes ſibi quod non erant. Illis ergo abeūtibus, hi ad tentandum accedūt. vnde dicitur. {Acceſſerunt autem quidam ſadducæorū qui negant eſſe reſurrectionem. ORIG. Sadducæorum hæreſis non ſolum reſurrectionem mortuorum negat, ſed etiā putat animā interire cum corpore. Hi ergo verbis ſaluatoris inſidiantes, eo tempore quæſtionem propoſuerunt quo eū viderunt de reſurrectione docere diſcipulos. vnde ſequitur. {Et interrogauerunt eum dicentes. Magiſter ſcripſit nobis Moyſes. Si frater alicuius mortuus fuerit habens vxorem, & hic ſine filijs fuerit, vt accipiat eam frater eius in vxorem & ſuſcitet ſemen fratri ſuo.} AMBROS. Secundum legis litteram, nubere cogitur etiam inuita, vt defuncti ſemen excitet frater. ſpiritus autem magiſter eſt caſtitatis. THEO. Sadducæi autem fragile fundamentum ſubſtituentes, non credebant reſurrectionis ſermonem. Opinantes enim carnalem eſſe futuram vitam in reſurrectione merito fallebantur. & ideo tamquam impoſſibile calumniantes dogma reſurrectionis, fingunt hanc narrationem dicentes. {Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem & mortuus eſt ſine filijs. & ſequens accepit illam, & mortuus eſt ſine filio. & tertius accepit illam, & ſimiliter omnes ſeptem. & non reliquerunt ſemen, & mortui ſunt. Nouiſſimè autem omnium mortua eſt, & mulier. BEDA. Hanc fabulam confingunt, quæ deliramenti arguat eos, qui reſurrectionem aſſerunt mortuorum. Turpitudinem ergo fabulæ opponunt, vt reſurrectionis denegent veritatem. vnde ſubditur. {In reſurrectione ergo cuius eorum erit vxor? ſiquidem ſeptem habuerūt eam vxorem. AMBR. Myſtice hæc mulier Synagoga eſt, quæ ſeptem viros habuit, ſicut dicitur Samaritanæ, quinque viros habuiſti, quia Samaritana tantum quinque libros Moyſi, Synagoga ſeptem ſequitur principaliter, & de nullo propter perfidiā ſuam hæreditariæ poteſtatis ſemen accepit. & ideo partem cum viris ſuis in reſurrectione habere non potuit, quia ſpiritale præceptum ſecundum ſenſum carnis inuertit: non enim frater carnalis aliquis denunciatus eſt, qui ſemen fratris ſuſcitaret defuncti, ſed ille de mortuo populo Iudæorum, ſapientiam ſibi diuini cultus aſſciſceret in vxorem, atque ex ea ſemen in Apoſtolis ſuſcitaret, q. quaſi defunctorū reliquię Iudæorū, informes adhuc in ſynagogę vtero derelicti, ſecundum electionem gratiæ reſeruari noui ſeminis admixtione meruerunt. BEDA. Siue ſeptem hi fratres reprobis congruunt, qui per totam huius ſæculi vitam, quæ ſeptem diebus voluitur, a bonis operibus ſteriles exiſtunt, quibus iunctim morte præreptis, ad vltimum & ipſa mundana conuerſatio quaſi vxor infęcunda tranſibit. THEO. Dominus autem oſtendens reſurrectionem non eſſe futuram conuerſationem carnalem, eorum dogma euulſit ſimul cum fragili fundamento. vnde ſequitur. {Et ait illis Ieſus. Filij huius ſæculi nubunt, & traduntur ad nuptias. Lib.2.q.49. AVGVST. de Quæſt. euang. Quia connubia propter filios, filij propter ſucceſſionem, ſucceſſio propter mortem: vbi ergo mors non eſt, neque connubia. vnde ſequitur. {Illi vero qui digni habebuntur ſæculo illo, & reſurrectionę ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt vxores. neque enim vltra mori poterunt. BEDA. Quod non ita intelligendum eſt, quaſi ſoli digni vel reſurrecturi, vel ſinę nuptijs futuri ſint, ſed omnes etiam peccatores reſurrecturi, & abſque nuptijs ſunt in ſæculo illo manſuri. Dominus autem vt ad reſurrectionis gloriam inquirendam

relinquerunt ſemen, & mortui ſunt. Nouiſsime omnium mortua eſt & mulier. In reſurrectione ergo cuius eorum erit vxor? Siquidem ſeptem habuerunt eã vxorem. Et ait illis Ieſus. Filij huius ſæculi nubunt, & traduntur ad nuptias, illi vero qui digni habebuntur ſæculo illo, & reſurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt vxores, neque vltra mori poterunt. æquales enim angelis ſunt, & filij ſunt Dei, cum ſint filij reſurrectionis. Quia vero reſurgant mortui: & Moyſes oſtendit ſecus rubum, ſicut dicit Dominum deum Abraham, & Deum Iſaac, & Deum Iacob. Deus autem non eſt mortuorum, ſed viuorum. Omnes enim viuunt ei. Reſpondẽtes autem quidam ſcribarum dixerũt ei. Magiſter, bene dixiſti. Et amplius non audebant eum quicquam interrogare.

e Dixit autem ad illos. Quomodo dicunt Chriſtum filium eſſe Dauid? & ipſe Dauid dicit in libro Pſalmorum. Dixit dominus domino meo, ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Dauid ergo dominum illum vocat, & quomodo filius eius eſt?

f Audiente autem omni populo, dixit diſcipulis ſuis. Attendite a ſcribis, qui volunt ambulare in ſtolis, & amant ſaluta-

rendam animos incitaret, de electis tãtum voluit facere ſermoné. Lib. 2. q. 49. AVGVST. de Quæſt. Euang. Sicut autem nunc ſermo noſter decedentibus & ſuccedentibus ſyllabis peragitur, atque perficitur, ita & ipſi homines quorum ſermo eſt, decedendo & ſuccedendo peragunt, atque perficiunt ordinem huius ſæculi qui temporali rerum pulchritudine contexitur. In illa autẽ vita quãdo verbum Dei, quo fruemur, nulla deceſſione, atque ſucceſſione ſyllabarum cõpletur, ſed omnia quæ habet ſemper manendo, ſimul habet, ita particeps eius quibꝰ ipſum ſolum erit vita, neque moriendo decedent, neque naſcendo ſuccedent, ſicut nunc eſt in angelis. vnde ſequitur. {Aequales enĩ angelis ſunt. CYRIL. Sicut enim multitudo angelorum plurima quidem eſt, non autem propagata per generationem, ſed ex creatione conſiſtens, ita & his qui reſurgunt non eſt opus vlterius nuptijs. vnde ſequitur. {Et filij Dei ſunt, cum ſint filij reſurrectionis.} THEOPH. q.d. Quia Deus eſt, qui operatur in reſurrectione, merito dicuntur dei filij, qui per reſurrectionem regenerantur. non enim aliquid carnale in reſurgentium generatione conſpicitur, non coitus, non matrix, non partus. BEDA. Vel {æquales angelis & filijs ſunt Dei.} Quia gloria reſurrectionis innouati, ſine vllo mortis mætu, ſine vlla labe corruptionis, ſine vllo terreni ſtatus actu, perpetua Dei viſione fruimur. ORIG. Sed quia dominus in Matthæo dicit quod hic prætermittitur. Erratis, neſcientes ſcripturas, propono ſcripturam, vbi ſcriptum ſit. Neque nubent, neque nubentur. Quantum enim ego æſtimo, neque in veteri, neque in nouo teſtamento quicquam tale reperitur. ſed omnis eorum error de ſcriptura lectione quam non intelligunt ſurrepſit. Dicitur enim in Iſaia. Electi mei bibent. & putant hæc & ſimilia futura eſſe in reſurrectione. Paulus autem omnes has benedictiones ſpiritaliter interprætãs, & ſciens non eſſe carnales, ad Epheſios dicit. Benedixiſti nos in omni benedictione ſpirituali. THEO. Vel dominus rationis ſuprapoſitæ ſcripturæ teſtimonium addit ſubdens. {Quia vero reſurgant mortui, & Moyſes oſtendit ſecus rubum ſicut dicit dominum Deum Abraham, & Deum Iſaac, & Deum Iacob.} q. d. Semel redierunt in nihilum patriarchæ ne viuerent apud Deum, in ſpe reſurrectionis non dixiſſet. Ego ſum, ſed fueram. Conſueuimus enim de rebus corruptis & præteritis dicere. Eram dominus illius rei. nunc vero quoniam dixit. Ego ſum. oſtendit quòd viuentium eſt deus & dominus. & hoc eſt quod ſubditur. {Deus autem non eſt mortuorum, ſed viuorum, omnes enim viuunt ei.} Quamuis enim exanimes ſunt, viuunt tamen apud Deum in ſpe reſurgendi. BEDA. Vel hoc dicit, vt cum probauerit animas permanere poſt mortem, quod ſadducæi negabãt, conſequens introduceretur & corporum reſurrectio, quæ cum animabus bona malaue geſſerunt. Eſt autem vera vita qua iuſti Deo viuunt, etiam quando corpore moriuntur. Ad comprobandam autem reſurrectionis veritatem, multo manifeſtioribus exẽplis ex prophetis vti valuit, ſed ſadducæi quinque tantum libros Moyſi recipiebant, prophetarũ vaticinia reſpuentes. CHRY. Sicut autem ſancti communem orbis dominum ſibi appropriant, non derogantes eius dominio, ſed proprium affectum pandentes, ſecundum morem amantium, qui non patiuntur cum multis diligere, ſed volunt præcipuam & ſpecialem quamdam dilectionem exprimere, ſic & Deus ſpecialiter ſe horum Deum dicebat, non coarctãdo ſuum dominum, ſed ampliando. Non enim ſic multitudo ſubditorum, ſicut virtus famulantium pandit eius dominium. vnde non ſic gaudet dici Deus cœli & terræ, ſicut cum dicitur. {Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob.} Et apud mortales quidem a dominis denominãtur famuli. Dicimus enim. Villicus talis Ducis, econtrario autem Deus dicitur Abrahæ. THEO. Confutatis autem ſadducæis, fauent Ieſu ſcribæ tamquàm ſadducæorum oppoſiti. vnde ſequitur. {Reſpondentes autem quidam ſcribarũ dixerunt. Magiſter, bene dixiſti.} BEDA.

F Et quia in ſermonibus confutati ſunt, vltra non interrogant. vnde ſequitur. {Et amplius non audebant eum quicquam interrogare, ſed comprehenſum Romanæ tradunt poteſtati. Ex quo intelligimus venena inuidiæ poſſe quidem ſuperari, ſed difficile conquieſcere.

e ¶ THEOP. Quàmuis dominus ad paſſionẽ eraciturus in breui, prædicat propriam deitatem, nec hoc tamen incaute, aut arroganter, ſed modeſte quærit. vnde dicitur. G {Dixit autem ad illos. Quomodo dicunt Chriſtum filiũ Dauid eſſe. AMB. Non reprehenduntur hoc loco, quia Dauid filium confitentur, quia cæcus ille Dauid filium confitendo meruit ſanitatem. Et pueri dicentes. Oſanna filio Dauid præcelſę prędicationis gloriam Deo deferebant, ſed reprehendũtur, quia non credunt filium Dei. vnde ſubditur. {Et ipſe Dauid dicit in libro Pſalmorum. Dixit dominus domino meo. H Et pater dominus, & filius dominus, ſed non duo domini, ſed vnus eſt dominus, quia pater in filio, & filius in patre. Ipſe ad dextram patris ſedet, quia patri conſors, nulli ſecũdus eſt. Sequitur enim. {Sede a dextris meis. Nec prefertur, qui ad dexterã ſedet, nec iniuriam patitur qui admittitur, gradus non quæritur dignitatis, vbi plenitudo eſt diuinitatis. AVGVST. de Symbolo. Seſſione autem iſta non accipiamus humanis membris poſitum, tamquam pater, ſedeat in ſiniſtra, & filius ſedeat ad dexteram intelligamus poteſtatem, quam accepit ille homo ſuſceptus a Deo, vt veniat iudicaturus, qui primo venerat iudicandus. CYRIL. Vel quòd ſedet ad dextram patris, ſupernam eius gloriam probat, nam quorum eſt tronus æqualis & maieſtas. Seſſio vero in Deo ſignificat regnum, & omnium poteſtatem. Sedet ergo a dextris Dei patris, quia verbum ex paterna ſubſtantia prodiens, factum caro, diuinam non exuit dignitatem. THEO. I Manifeſtat ergo quòd aduerſarius patris non eſt, ſed ſecum concordat, cum pater repugnet aduerſarijs eius. Sequitur enim. {Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?} AMBR. Ergo & Deum Chriſtum, & hominem eſſe credamus, cui a patre ſubijciuntur inimici, non per infirmitatem poteſtatis ſuæ, ſed per vnitatem naturæ, quia in altero alter operatur. nam & filius ſubijcit inimicos patri, quia patrem clarificat ſuper terram. THEO. Quærit ergo ipſe, & mota dubitatione ſinit illos colligere, quid ſequatur. vnde ſubdit. {Dauid ergo dominum illum vocat, & quomodo filius eius eſt?} CHRYSO. Dauid quidem pater Chriſti & ſeruus, hoc quidem ſecundum carnem, illud ſecũdum ſpiritum. CYRIL. Et nos ergo nouis phariſæis, qui nec verum Dei filium, neque Deum eſſe fatentur, natum ex ſacra Virgine, ſed diuidunt vnum filium in duos, talem obiciemus quæſtionem, quo pacto filius Dauid dominus eius eſt? & non humano dominio, ſed diuino?

f ¶ CHRYS. Nihil autem eſt fortius quàm ex prophetis K diſputare: hoc enim eſt & ipſis rebus validius, nam Chriſto faciente miracula contradicebant multoties. cum vero allegauit prophetiam, tacuerunt, quia non habebant quid dicerent. Eis autem tacentibus contra eos inuehitur. vnde dicitur. {Audiente autem omni populo dixit diſcipulis ſuis. THEO. Quia enim eos orbis doctores mittebat, merito monet non eſſe eis imitandam phariſæorum ambitionem. vnde ſequitur. {Attendite a ſcribis, qui volunt ambulare in ſtolis.} BEDA. Ideſt, cultioribus veſtimentis induti ad publicum procedere, in quo inter cætera diues peccaſſe deſcribitur. CYRIL. Paſſiones autem erant ſcribarum, amor gloriæ inanis & lucri. vt igitur tam peſſima crimina euitarent diſcipuli, commonet eos ſubdens. {Et amant ſalutationes in foro. THEO. Quod eſt a blandientibus venantium opinionem famę. vel agunt hoc cauſa congregandę pecuniæ. Sequitur enim. {Et primas cathedras in ſynagogis, & primos diſcubitus in conuiuijs.} BEDA. Non primos ſedere, vel diſcumbere vetat eos, quibus hoc officij ordine competit, ſed eos qui hoc indebite

tiones in foro, & primas cathedras in ſynagogis, & primos diſcubitus in conuiuiis. Qui deuorant domos viduarum, ſimulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.

CAP. XXI.

Reſpiciens autem, vidit eos qui mittebant munera ſua in Gazophylatium diuites. Vidit autem & quamdam viduam pauperculam mittentem ęra minuta duo. Et dixit. Vere dico vobis quia vidua hæc pauper pluſquam omnes miſit. Nam omnes hi ex abũdanti ſibi miſerunt in munera Dei, hæc autem ex eo quod deeſt illi, omnẽ victum ſuũ quem habuit miſit.

b Et quibuſdam dicentibus de templo, quòd lapidibus bonis & donis exornatum eſſet, dixit. Hæc quæ videtis, venient B dies in quibus non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur. Interrogauerunt autem illum dicentes. Peæceptor, quando hæc erunt, & quod ſignum cum fieri incipient? Qui dixit. Videte ne ſeducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego ſum & tempus appropinquabit. Nolite ergo ire poſt illos.

indebite amant docet eſſe cauendos, animum vel gradum redarguens, quamuis & hoc culpa non careat. ſi ijdem in foro litibus velint intereſſe, qui in ſynagoga magiſtri deſiderant appellari. Duplici autem ratione a vanæ gloriæ cupidis attendere iubemur, ne vel eorum ſimulatione ducamur æſtimantes bona eſſe quæ faciũt, vel emulatione inflãmemur, fruſtra gaudentes in bonis laudari quæ ſimulant. Non ſolum autem laudes ab hominibꝰ, ſed & pecunias quærunt. Sequitur enim. {Qui deuorant domos viduarum ſimulantes longam orationẽ.} Iuſtos enim & magni meriti apud Deum ſe ſimulãtes ab infirmis & peccatorum ſuorum cõſciẽtia turbatis quaſi patroni pro eis in iudicio futuri, pecunias accipere non dubitant. CHRYS. Ingurgitantes etiam ſe viduarum bonis paupertatẽ atterunt, nõ qualitercumque comedentes, ſed deuorantes, & ad prauitatem oratione vtentes, quod grauiori pæna facit eos obnoxios. vnde ſequitur. {Hi accipient maiorem damnationem. THEOP. Quia non ſolum mala faciunt, ſed orationes prætendunt, & virtutem faciunt prauitatis excuſationem. Viduas etiam depauperant, quarũ oportebat miſereri, dum ob ſui præſentiã eas cogunt exponere. BEDA. Vel quia laudes ab hominibus, & pecunias quærũt, maiori damnatione plectunt.

CAP. XXI.

GLOSA. Poſtquam dominus redarguit Scribarum auaritiam, qui domos viduarum deuorabant, commendat viduæ eleemoſynam. vnde dicitur. {Reſpiciens autem, vidit eos qui mittebant munera ſua in Gazophilatium diuites.} BEDA. Quia ſermone Græco Phylattin ſeruare dicitur, & gazaligua perſica, diuitiæ vocantur. gazophilatium locus appellari ſolet quo diuitie ſeruantur. Erat autem archa foramen habens deſuper poſita iuxta altare ad dextram ingredientibus domum domini in quam mittebant ſacerdotes, qui cuſtodiebant hoſtias omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum domini. dominus autem, ſicut operantes in domo ſua diſcutit, ita & dona ferentes reſpicit, & quem dignum viderit, laudat, quem reprobum, damat. vnde ſequitur. {Vidit autem & quandam viduam pauperculam mittentem ęra minuta duo. CYRIL. Duos obolos offerebat quos cum ſudoribus ad diurnum victum acquiſierat, vel quæ quotidie per aliena poſcit ſuffragia Deo donat, oſtendens ei ſuam paupertatem fructiferam. vincit igitur alios & iuſta cenſura coronatur a Deo. vnde ſequitur. {Et ait illis. Vere dico vobis quia vidua hæc pauper pluſquam omnes miſit. BEDA. Acceptabile enim eſt Deo quicquid bono animo obtulerimus, qui cor & non ſubſtantiam penſat, nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. vnde ſequitur. {Nam omnes hi ex abundanti ſibi miſerunt in munera. Hæc autem ex eo quod illi deeſt, omnem victũ quem habuit miſit. CHRY. Non enim paucitatem oblati, ſed copiam affectus intuitus eſt Deus. Non eſt eleemoſyna ex pluribus pauca impendere, ſed illud viduæ, quæ totam ſibi euacuauit ſubſtantiam. quòd ſi nequis tantum offerre ſicut & vidua, offer ſaltem totum ſuperfluum. BEDA. Myſtice autem, diuites qui in gazophylatium munera mittebant, ſignificant Iudæos de iuſtitia legis elatos, vidua pauper eccleſiæ ſimplicitatem, quæ paupercula vocatur, quia vel ſuperbiæ ſpiritum, vel peccata tamquã mundi diuitias abiecit, vidua vero, quia vir eius pro ea mortem pertulit. hæc in gazophylatium duo ęra minuta mittit, quia in conſpectu Dei apud quem noſtri operis oblationes conſeruantur, munera ſua defert, ſiue dilectionem Dei, & proximi, ſiue fidei & orationis, quæ cunctis ſuperborum Iudæorum operibus præſtant. Ex abundanti enim in munera Dei immittunt Iudæi, qui de iuſtitia ſua præſumunt. Eccleſia autem omnem victum ſuum mittunt, quia omne quod viuit, Dei eſſe muneris intelligit. THEOP. Vel vidua poteſt intelligi quælibet anima, or-

φυλάττειν

A bata quaſi primo viro priſtina lege, & nõ digna copulæ verbi Dei, quæ loco arræ offert Deo fidem & conſcientiam bonam plus videtur offerre diuitibus in ſermone, & ſuperfluentibus moralibus gentilium virtutibus.

b ¶ EVSEB. Quòd ſpectanda forent, quæ pertinebant ad templi ſtructuram manifeſtãt hyſtorię, & hucuſque quædã conſeruantur reliquiæ, quibus præcipiuntur, quæ dudũ erant fabricarum veſtigia. Sed dominus mirantibus templi fabricas, promulgauit, quòd in eo lapis ſuper lapidem nõn maneret. Dicitur enim. {Et quibuſdam dicentibus de templo, quòd lapidibus bonis & donis exornatum eſſe dixit. Hæc quæ videtis, venient dies in quibus non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur. Decebat enim locum illũ propter cultorum audaciam omnimodã deſolationem pati. BEDA. Diuina etiam diſpenſatio procu- C rauit, vt ciuitas ipſa & templum ſubuerteretur, ne quis forte adhuc paruulus in fide videns illa conſtare, dum ſacrificiorum ritum attonitus ſtuperet, raperetur intuitu. AMBRO. Verum igitur dictum eſt de templo manufacto, quòd eſſet ſubuertendũ. Nihil enim eſt manufactum, quod non aut vetuſtas conficiat, aut vis ſubruat, aut ignis exurat. Tamen eſt & aliud templum, ſcilicet ſynagoga, cuius ſtructura vetus, eccleſia ſurgente diſſoluitur. Eſt etiam templum in vnoquoque, quod deficiente fide labitur, & maxime ſiquis falſo Chriſti nomine obtendat quo interiorem expugnet affectum. CYRIL. Nequaquam autem diſcipuli aduerterant vim dictorum, ſed arbitrabantur de conſummatione ſæculi dictum eſſe. Et ideo quærebant quo tempore deberent accidere. vnde ſequitur. {Interrogauerunt autem illum dicentes. Præceptor, quando hæc erunt, & quod ſignum cum fieri incipiẽt? AMBROS. Matthæus tertiam interrogationem addidit, vt D & templi tempora deſtruendi, & ſignum aduentus & conſummatio ſæculi a diſcipulis quæreretur. Interrogatus autem dominus quando templi futura eſſet deſtructio. & quod ſignum eſſet eius aduentus, de ſignis docet, de tempore non curat intimandum. Sequitur enim. {Qui dixit, videte ne ſeducamini.} ATHAN. Cum enim ſint nobis a Deo chariſmata & dogmata, quæ ſunt ſuper hominem tradita, ſcilicet cæleſtis conuerſationis forma, virtus contra dæmones, & adoptio & notitia patris, & verbi, & ſpiritusſancti donum. Aduerſarius noſter diabolus circuit, quærens nobis ſurripere inſita ſemina verbi. Dominus autem tamquam ſua præcioſa dona in nobis ſua documenta concludens monet ne ſeducamur. Magnum autem quoddam donum tribuit nobis Dei verbum, vt non ſolum ex apparentibus non decipiamur, ſed etiã ſiqua latentia ſint diiudicemus per ſpiritus gratiam. Cum enim ſit odioſus diabolus inuentor malitiæ, hoc quod ipſe eſt, occultat, nomen vero cunctis cupitum ſimulat callide, puta ſiquis ſubijcere ſibi volens filios alienos, parentibus abſentibus fingat eorũ vul- E tus, & filios deſiderantes ſeducat. Ergo in vnaquaque hæreſum diabolus figuratus dicit. Ego ſum Chriſtus, & apud me veritas eſt. vnde ſequitur. {Multi enim venient in nomine meo dicentes. quia ego ſum, & tempus appropinquabit. CYRIL. Ante ſuũ enim deſcenſum de cælo prouenient aliqui, quibus acquieſcere non oportet. voluit enim vnigenitum verbum Dei cum venit, vt mundũ ſaluaret latere, vt crucẽ ſuſtineret pro nobis. Sed ſecũdus eius aduentus nõ erit clãculo vt ante, ſed terribilis & manifeſtus. deſcendet enim in gloria Dei patris miniſtrantibus angelis vt mũdum in iuſtitia iudicet. vnde concludit. {Nolite ergo ire poſt illos.} TITVS. Vel forſitan non dicit pſeudo Chriſtos ante cõſummationem venientes, ſed eos qui fuere tempore apoſtolorũ. BEDA. Multi enim imminente Hieroſolymorum excidio principes extitere, qui ſe dicerent eſſe Chriſtos, tempuſque libertatis appropinquare. Multi etiam in eccleſia hæreſiarchę diem domini inſtare prædicarunt, quos Apoſtolus ad Theſſ. damnat. Multi etiã in nomine Chriſti venere Antichriſti, quorum primus eſt Simon Magus, cui dicebant. Hic eſt virtus Dei, quæ vocatur magna.

GREG.

c Cum autem audieritis prælia & ſeditiones, nolite terreri. Oportet primum hæc fieri, ſed nondum ſtatim finis. Tunc dicebat illis. Surget gens contra gentem, & regnum aduerſus regnum, & terræmotus magni erunt per loca, & peſtilentiæ & fames terroreſq; de cælo, & ſigna magna erunt.

G

d Sed ante hæc omnia, inijcient vobis manus ſuas, & perſequentur, tradentes in ſynagogas & cuſtodias, trahentes ad Reges & præſides propter nomen meum. Contingent autẽ uobis in teſtimonium. Ponite ergo in cordibus veſtris nõ præmeditari quemadmodum reſpondeatis. Ego enim dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Trademini autem a parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Et capillus de capite veſtro non peribit. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

e Cum autem videritis circũdari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote quia appropinquauit deſolatio eius. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes

c ¶ GREGOR. in Homilia. Perituri mundi præcurrentia mala denunciat dominus, vt eo minus perturbent venientia, quo fuerint præſcita. Minus enim iacula feriunt, quæ præuidentur. vnde dicit. {Cum autem audieritis prælia & ſeditiones, nolite terreri.} Bella ad hoſtes pertinent, ſeditiones ad ciues. Vt ergo nos indicet exterius interiuſq; turbari, aliud nos fatetur ab hoſtibus, aliud a fratribus perpeti. AMBROS. Verborum autem cæleſtium nulli magis quàm nos teſtes ſumus, quos mundi finis inuenit, quanta prælia, & quas opiniones accepimꝰ præliorum? GREG. in Hom. Sed his malis præuenientibus, quia non ſtatim finis ſequatur, adiungitur. {Oportet hęc primum fieri.} Vltima enim tribulatio multis tribulationibus prçuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malũ valeant ſine fine nunciare. vnde ſequitur. {*Tunc dicebat illis.* Surget gens contra gentem, & regnum aduerſus regnum.} Quia neceſſe eſt, vt alia ex cælo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab *hominibus patiamur, hic ergo ſignatur perturbatio* hominum. Sequitur enim, {Et terræmotus magni erunt per loca.} Ecce H reſpectus iræ deſuper. CHRY. Terræmotus enim quandoque iræ ſignum eſt. nam & quando crucifixus eſt dominus, mota eſt terra. Quandoque vero prouiſionis indicium, ſicut orantibus Apoſtolis commotus eſt locus in quo erant congregati. Sequitur enim. {Et peſtilentiæ.} GREG. in Hom. Ecce inæqualitas corporum. {Et fames,} ecce ſterilitas terræ. {Terroreſque de cælo, & ſigna magna erunt.} Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempeſtates referendum eſt, quæ nequaquam ordinem temporum ſeruant, quæ enim ordinate veniunt, ſignum non ſunt. Omnia enim quę ad vſum vitæ accepimus, ad vſum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vſum prauitatis inflęximus, ad vſum nobis vertuntur vltionis. AMBR. *Occaſum ergo ſæculi præcedunt* quædam ægritudines mundi, ſcilicet fames, peſtilentia & perſecutio. THEO. Quidam autem hæc non ſolum in conſummatione futura, ſed & tempore captionis Hieruſalem fuiſſe impleta voluerunt. Auctore namque pacis perempto, merito in eis ſeditiones I & bella locum habuerunt. Ex bellis autem peſtis & fames conſequitur. hęc quidem aere cadaueribus infecto, illa incultis manentibus agris. Sed & Ioſephus intollerabiles ærumnas eueniſſe recitat propter famem, & tempore Claudij Cæſaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captionem Hieruſalem indicantia, vt Ioſephus narrat. CHRY. Dicit autem quòd non ſtatim finis ciuitatis eueniet, vt ſcilicet Hieroſolyma capiatur, ſed poſt prælia multa. BEDA. Admonentur etiam *Apoſtoli, ne terreantur his præcurrentibus, ne Hie*ſolymam Iudæamque deſerant. Poteſt autem regnum contra regnum, & peſtilentia eorum quorum ſermo ſerpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei, & commotio vniuerſæ terræ, & a vera fide ſeparatio etiam in hæreticis intelligi, qui contra ſe inuicem dimicantes, eccleſię victoriam faciunt. AMBR. Sunt autem & alia bella, quæ vir ſuſtinet Chriſtianus, diuerſarum quoq; prælia cupiditatum ſtudiorumque conflictus. Multo etiam grauiores ſunt domeſtici hoſtes quàm extranei. K

d ¶ GREGOR. in Homilia. Quia cuncta quæ prædicta ſunt non de iniuſtitia ferientis ſunt, ſed de merito mundi patientis, facta prauorum hominum prænunciantur, cum dicitur. {Sed ante hæc omnia inijcient vobis manus ſuas, & perſequentur, tradentes in ſynagogas & *cuſtodias*, trahentes ad reges & præſides propter nomen meum.} Ac ſi dicat. Prius corda hominum poſt elementa turbabuntur; vt cum rerum ordo confunditur, ex qua tribulatione veniat demonſtretur. Nam quamuis finis mundi ex ipſo ſuo ordine pendeat, peruerſiores tamẽ quoſque inueniens, quia digne ruinis illorum opprimantur, innoteſcit. CYRIL. Vel hoc dicit. Quia priuſquam a Romanis Hieruſalem caperetur, paſſi perſecutiones a Iudæis diſcipuli incarcerati ſunt, & præſentati principibus. Miſſus eſt Paulus Romam ad Cæſarem, aſtititque Feſto, & Agrippæ. Sequitur enim,

F {Contingent autem vobis in teſtimonium.} GRAECVS. In martyrium, ideſt, in martyrij gloriam. GREGOR. in Homilia. Vel in teſtimonium, videlicet eorum, quia vos perſequendo mortes inferunt, aut videndo non imitantur. vt inde per*uerſi ſine excuſatione pereant. vnde electi exemplum capiunt vt* viuant, ſed auditis tot terroribus, turbari poterant auditorum corda. vnde ad eorum conſolationẽ ſubdit. {Ponite ergo in cordibus veſtris non præmeditari quemadmodũ reſpõdeatis.} THEO. Quia enim idiotę erant & imperiti, hoc *eis dominus dicit*, ne conturbarentur reddituri ſapientibus rationẽ, & cauſam ſubdit. {Ego enim dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri.} q.d. Statim a me ſortiemini facundiam & ſapiẽtiã, vt nec omnes *aduerſarij veſtri ſi in vnum conueniant reſiſtere valeant vobis*, nec in ſapientia, ideſt ſpeculationum vita, nec in eloquentia & ſermonis lepore. Sæpe enim multi ſapientiam quidem habent in mente, ſed cum ſint prouocabiles ad turbationem totum confundunt, cum tempus fuerit proponendi. non autem tales fuerunt Apoſtoli, ſed vtrinque gratioſi fuerunt. GREGOR. Ac ſi dominus ſuis dicat. Nolite terreri. vos ad certamen accedetis, ego prælior. vos verba æditis, ſed ego ſum qui loquor. AMBRO. Alibi autem Chriſtus in diſcipulis, alibi pater, alibi ſpiritus loquitur patris. non diſcordant iſta, ſed congruunt. quod vnus loquitur, tres loquuntur, quia vox eſt vna trinitatis. THEO. His autem dictis, & propulſo imperitię timore, ſubdit & aliud quiddam neceſſarium, quod eorum animos poterat commouere, ne ſubito irruens eos turbaret. Sequitur enim. {Tradem ini autem a parentibus, & fratribus, & cognatis, & morte afficient ex vobis.} GREGOR. in Homilia. Plus in nobis ea tormenta ſęuiunt, quæ ab illis patimur, de quorum moribus præſumebamus, quia cum damno corporis mala nos cruciant amiſſę charitatis. GREGOR. Niſſenus. Conſideremus autem ſtatum, qui tunc temporis erat omnibus ſuſpectis, adinuicem diuidebantur cognationes inuicem diſgregatę per cultus, & filius gentilis proditor fiebat parentum fidelium, & in filium qui crediderat, pater in infidelitate obſtinatus accuſator fiebat. Omnis ætas erat expoſita perſequentibus fidem, nec mulieribus ſuccurrebat naturalis ſexus fragilitas. THEOPH. His autem dictis, & de odio ſubiungit quod ab omnibus patientur. Sequitur enim. {Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.} GREGOR. in Homilia. Sed quia dura ſunt quæ prædicuntur de afflictione mortis, protinus conſolatio ſubditur de gaudio reſurrectionis, cum dicitur. {*Et capillus de capite veſtro non peribit.*} *q.d. martyribus* ſuis. Cur timetis ne pereat quod inciſum dolet, quando & illud in vobis perire non poteſt, quod inciſum nõ dolet? BEDA. Vel aliter. Capillus de capite diſcipulorum domini non peribit, quia non ſolum fortia facta, vel dicta ſanctorum, ſed & tenuiſſima cogitatio digna mercede donabitur. GREG. 5. Moral. Qui autem patientiã in aduerſis tenet. inde contra aduerſa omnia fortis efficitur. vnde ſibi & ſeipſum vincendo dominatur. vnde ſequitur. {In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.} Quid enim eſt animas poſſidere, niſi perfecte in omnibus viuere, cunctiſque mentis motibus quaſi ex arce virtutis dominari? GREGOR. in Homilia. Per patientiam igitur animas noſtras poſſidemus, quia dum nobiſmetipſis dominari diſcimus, hoc ipſum incipimus poſſidere quod ſumus. Iccirco autem poſſeſſio animæ in virtute patientiæ ponitur, quia radix omnium cuſtoſque virtutum patientia eſt. Patientia vero eſt aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi.

e ¶ BED. Hactenus ea quæ per 40. annos, needum fine adueniẽte futura erant, dicta ſunt, hinc ipſe finis deſolationis quę a Romano exercitu facta eſt domini verbis, exponitur cũ dicitur. {Cũ autem videritis circundari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote quia appropinquauit deſolatio eius.} EVSEB. Deſolationem Hieruſalem

& qui in medio eius ſunt, diſcedant, & qui in regionibus, non intrent in eam, quia dies vltionis hi ſunt, vt impleantur omnia, quæ ſcripta ſunt. Veh autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus. Erit enim præſſura magna ſuper terram, & ira populo huic. Et cadent in B ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes. Et Hieruſalem calcabitur a gentibus, donec *impleantur tempora nationum*.

f Et erunt ſigna in Sole, & Luna, & Stellis, & in Terris præſſura gentium præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum, areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ ſuper-

Hieruſalem vocat non amplius eam a ſuis, nec ſecundum ritum A legalem conſtitui, ita quòd nullus expectet poſt futuram obſidionem aliam *innouationem* fieri, ſicut accidit tempore regis Perſarum, & illuſtris Antiochi, & iterum tempore Põpei. AVGVS. ad Hæſichium. Hæc autem domini verba ideo Lucas hoc loco cõmemorauit, vt oſtendat tunc factam fuiſſe abominationem deſolationis, quæ a Daniele prędicta eſt, de qua Matthæus, & Marcus locuti ſunt, quãdo expugnata eſt Hieruſalem. AMBRO. Iudæi enim putauerunt abominationem deſolationis tunc factam, eo ꝙ caput porci in tẽplo iecerunt, illudentes Romani Iudaicæ ritum obſeruantiæ. EVSEB. Dominus autem futuram in ciuitatem præuidens famem, monebat diſcipulos ne in futura obſidione in ciuitatem confugerent, tamquam ad locum tutum, & a Deo protectum, ſed magis inde diſcederent, & ad montes confugerent. vnde ſequitur. {Tunc q in Iudæa ſunt, fugiant in montes.} BEDA. Eccleſiaſtica narrat hiſtoria, cunctos, qui in Iudæa erant Chriſtianos, imminente Hieroſolymorum excidio, commonitos a domino loco diſceſſiſſe, & trans Iordanem habitaſſe in ciuitate quadam Pella nomine, donec deſolatio Iudeæ compleretur. AVGVST. ad Hæſitium. Pro hoc autem Matthæus, & Marcus dixerunt. Et qui ſupra tectum eſt, non deſcendat in domum. addidit autem. Nec introeat, vt tollat aliquid de domo. Pro quo Lucas ſubdit. Et qui in medio eius ſunt diſcedant. BEDA. Sed quõ ab exercitu ciuitate iã circũdata, q in medio eius ſunt diſcedẽt, niſi forte qđ promiſit tũc, nõ ad C ipſum tẽpus obſidionis referatur, ſed ad proximũ ante obſidionẽ tps, cum ſe primum miles Romanus per Galileæ, vel Samariæ fines cœpit diffundere. AVGVST. ad Hæſitium. Pro eo autem quòd Matthæus, & Marcus poſuerunt, Et qui in agro erit, non reuertatur retro tollere veſtimentum ſuum, apertius iſte ſubdit. {Et qui in regionibus, non intrent in eam, quia dies vltionis hi ſunt, vt impleantur omnia, quæ ſcripta ſunt.} BEDA. Dies autem vltionis hi ſunt, dies videlicet dominici ſanguinis vltionẽ petentes. AVGVST. ad Hæſitium. Deinde ſimiliter Lucas proſequitur ſicut & alij duo. {Veh autem prægnantibus, & nutriẽtibus in illis diebus.} Et ſic ergo Lucas patefecit quod poterat eſſe incertum, ſcilicet id quod dictum eſt de abominatione deſolationis, non ad ſæculi finem, ſed ad expugnationem Hieruſalem pertinere. BEDA. Dicit ergo. {Veh prægnantibus:} præſente captiuitate. {Et nutrientibus,} ſiue mammantibus, vt quidam D interprætantur, quarum, vel vteri, vel manus filiorum ſarcina prægrauatę, fugę neceſſitatem non minimum impediunt. THEO. Quidam vero dicunt dominum per hoc ſignificare filiorum eſum, quem & Ioſephus narrat. CHRYS. Deinde prædictorum aſſignat cauſam dicens. {Erit *enim* præſſura magna ſuper terram, & ira populo huic.} Talia enim mala eos occupauerunt, vt nulla deinceps erumna poſſit eorum calamitatibus adæquari, vt Ioſephus narrauit. EVSEB. Qualiter ſcilicet aduenientibus Romanis & vrbem capientibus, multæ caterue Iudaici populi in ore gladij periere. vnde ſequitur. {Et cadent in ore gladij.} Sed & plures necati ſunt fame. Hæc vero accidebant, primo quidem ſub Tyto & Veſpaſiano, poſt hos autem tempore Hadriani principis Romanorum, quando natale ſolum Iudæis inacceſſibile eſt factum. vnde ſequitur. {Et captiui ducentur in omnes gentes.} Totũ enim orbem Iudæi repleuerunt, & vſque ad fines terræ peruenerunt. & cum eorum terra ab alienigenis inhabitetur, E ſolis ipſis eſt inacceſſibilis facta. vnde ſequitur. {Et Hieruſalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum.} BEDA. Quæ ſcilicet Apoſtolus cõmemorat dicens. Cęcitas ex parte facta eſt in Iſrael, & ſic omnis Iſrael ſaluus fiet. Qui cũ promiſſa ſalute fuerit potitus, ad patriũ ſolum rediturus non temere ſperatur. AMBR. Myſtice abominatio deſolationis aduentus Antichriſti eſt, eo quòd ſacrilegijs infauſtis mentium interiora contaminet, ſedens iuxta hiſtoriã in templo, vt ſibi vendicet diuinæ ſolium poteſtatis. Iuxta interprætationem autem ſpiritalem pulchre inducitur, eo quòd in affectibus ſingulorum veſtigium perfidiæ ſuæ confirmare deſideret, & ſcripturis diſputans ſe eſſe Chriſtum, tunc appropinquabit deſolatio, quoniam a vera religione plerique lapſi deſiſtent, tunc erit domini dies, quoniam ſicut primus aduentus domini fuit propter redimenda peccata, ita & ſecundus erit propter reprimenda delicta, ne plures perfidię errore labantur. Eſt & alius Antichriſtus, ideſt diabolus, qui Hieruſalem, ideſt animam pacificam obſidere nitatur ſuæ legis exercitu. Ergo quando in medio templi eſt diabolus, deſolatio abominationis eſt. Cum autem vnicuique laboranti Chriſti præſentia ſpiritalis illuxerit, tollitur iniquus ex medio, & incipit regnare iuſtitia. Eſt etiam tertius Antichriſtus, vt Arrius, & Sabellius, & omnes q nos praua intẽtione ſeducunt. Hæ autem ſunt prægnantes quibus vę dicitur, quæ ad ruinam ſuæ carnis extendũt, & quibus intimorũ greſſus pigreſcat animorum, & effetę virtutum, fetęque vitiorum. Sed nec illę prægnantes condemnationis expertes ſunt, quæ in bonorum actuum molimine cõſtitutę, necdum aliquos ſuſcepti operis dedere proceſſus. Sunt quæ Dei timore concipiunt, ſed non omnes pariunt, ſunt enim quæ abortiuum excludunt verbum antequam pariant. ſunt etiã quę in vtero Chriſtum habeant, ſed nondum formauerunt. ergo quæ parit iuſtitiam, Chriſtum parit. Nos etiam paruulos noſtros ablactare properemus, ne nos quaſi imperfectorum parentes, aut iudicij dies, aut mortis ĩueniat. Quod ita fiet, ſi omnia dicta iuſtitiæ in corde cuſtodias, nec ſenectutis tempus expectes, ſed in prima ętate ſapientiã, ſine corruptela corporis tui cito concipias, cito nutrias. In fine autem Iudæa omnis a nationibus credituris ſubijcietur in ore gladij ſpiritalis, qui eſt ſermo bis acutus.

f ¶ BEDA. Quid impletis nationum temporibus ſequatur, ex ordine manifeſtat dicens. {Erunt ſigna in Sole, & Luna, & Stellis.} AMBROS. Quæ quidem ſigna ſecundum Matthæum æuidentius exprimuntur, tunc inquit, Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuũ, & Stellę cadent de cœlo. EVSE. Tunc enim cum vitę corruptibilis conſummatio agetur, & ſecundum Apoſtolum ſpecies huius mundi tranſibit, & nouum ſuccedet ſæculum, in quo vice *ſenſibilium luminarium ipſe Chriſtus* fulgebit. q. iubar & rex noui ſæculi, cuius erit tanta numinis virtus & gloria, vt Sol qui nunc radiat, atque Luna & cętera ſidera, aduentu maioris luminis occultentur. CHRYS. Sicut enim in hoc ſæculo Luna, & ſidera mox obfuſcantur orto Sole, ſic in glorioſa Chriſti apparitione ſol obtenebreſcet, & Luna non dabit proprium iubar & Stellę cadent de cęlo, priore ſpoliatę amictu, vt potioris lucis amictu potiantur. EVSEB. Quę autem euenient orbi poſt luminarium obtenebrationem ex quibus fiet anguſtia gentium, conſequenter exprimit dicens. {Et in terris præſſura gentium, præ confuſione ſonitus maris, & fluctuũ.} Vbi D videtur docere principium tranſmutationis vniuerſi futurum, ex defectu ſubſtantię humidę. Hac enim prima deuorata, vel congelata: vt non amplius audiatur *ſonitus maris*, nec contingant arenam fluctus eius cauſa exuberantis ſiccitatis, cæteræ mundi partes non amplius obtinentes vaporem ſolitum, emiſſum ex ſubſtantia humida, tranſmutationem patientur: & ſic cum apparitio ſaluatoris confutare debeat repugnantia deo prodigia exordium ſument furoris proemia ex ſiccitatibus: vt nec tempeſtas nec fremitus maris vlterius audiatur. Quo facto, ſubſequetur anguſtia ſuperſtitum hominum. vnde ſequitur: {Areſcentibus} ideſt tabeſcentibus {hominibus præ ti. expe.} eorum ſcilicet, {quæ ſuper. vni. orbi.} Quæ autem tunc ingruant mundo, conſequenter oſtendit ſubdens. {Nam virtutes cęlorum mouebuntur.} THEO. *vel aliter*. Cum alterabitur ſuperior orbis: & elementa inferiora merito patientur iacturam. vnde ſequitur: {Et in terris præſſura gentium præ confuſione ſonitus maris & fluctuum.} q.d. Mare terribiliter fremet: & E littus maris agitabitur tẽpeſtate: ita vt ſit populo terræ præſſura, ideſt communis miſeria: & tabeſcant timore & expectatione malorum irruentium mundo. vnde ſequitur: {Areſcentibus hominibus prę timore & expectatione quæ ſuperuenient vniuerſo orbi.} AVGVST. ad Heſitium: Sed dices: Confiteri vos pena veſtra compellit adeſſe iam finem, dum impletur quod pronũciatum eſt. Nullam enim patriam, nullum locum, noſtris temporibus non affligi aut tribulari certum eſt. Sed ſi iſta mala quæ nunc patitur genus humanum certa ſunt indicia iam dominum eſſe venturum, quid eſt quod dicit Apoſtolus: Cum dixerint, pax & *ſecuritas*? Videamus ergo ne forte melius intelligatur non eo modo impleri quæ prædicta ſunt his verbis: ſed tunc potius eſſe ventura, quando ſic erit tribulatio vniuerſo orbi, vt ad eccleſiam pertineat, quæ vniuerſo orbe tribulabitur, non ad eos qui tribulabunt eam: ipſi enim ſunt dicturi: Pax & ſecuritas. Nũc autem iſta mala quæ tanquam ſumma extremaque creduntur vtrique regno, Chriſti ſcilicet, & diaboli videmus eſſe communia. Pariter quippe his boni affliguntur &

tur & mali, interque tam mala adhuc vſquequaque frequentantur luxurioſa cōuiuia. Hoccine eſt areſcere præ timore, an potius inardeſcere præ libidine? T H E O. Non ſolum autem mortales fluctuabunt cum alterabitur mundus, ſed etiam angeli ſtupebunt in tam terribilibus mutationibus vniuerſi. vnde ſequitur: {Nam virtutes cęlorum mouebuntur.} G R E G. in Hom. Quid enim virtutes cælorū, niſi angelos, dominationes & principatus, & poteſtates appellat? q in aduētu diſtricti iudicis, noſtris tūc oculis viſibiliter apparebūt, vt diſtricte tūc a nobis exigāt hoc qđ nos modo inuiſibilis conditor equanimiter portat. E V S E. Cū etiam dei filius ſit venturus in gloria, & confutaturus elatam tyrannidem filij peccati miniſtrantibus angelis cæli fores a ſeculo clauſę patebunt, vt ſpectentur excelſa. C H R Y. Vel {virtutes cęlicę} mouebuntur, quàmuis ſibi conſcię non ſint. videntes enim infinitas multitudines condemnari, non intrepide ſtabunt illic. B E D A. Et in Iob dicitur. Columnę cęli contremiſcunt, & pauent ad nutum eius. Quid ergo faciant tabulę, quando tremunt columnę? quid virgula deſerti patitur: cum cedrus paradiſi concutitur? E V S E B. Vel {virtutes cælorum} ſunt quę præſunt ſenſibilibus partibus vniuerſi, quæ quidem tunc mouebuntur, vt potiorem ſtatum attingant. Abſoluentur enim in ſęculo nouo a miniſterio, quo deo ſeruiunt circa ſenſibilia corpora ſecundum corruptionis ſtatum. A V G V S T. ad Heſychium. Sed ne dominus propinquante ſecundo aduentu ſuo, ea pro magno prædixiſſe videatur quæ huic mundo etiam ante primum eius aduentum fieri conſueuerant, & rideamur ab eis qui plura in hiſtoria gentium & maiora legerunt. Hæc quæ *dicta ſunt melius in eccleſia* exiſtimo intelligi. Eccleſia enim eſt ſol & luna & ſtellæ, cui dictum eſt. Pulchra vt luna, electa vt ſol. quæ tunc non apparebit perſecutoribus vltra modum ſeuientibus. A M B R O. Plurimis etiam a religione deficientibus, clara fides oſcurabitur nube perfidię, quia ſol cæleſtis fide in ea minuitur vel augetur, & ſicut menſtruis, ideſt, menſium defectibus luna vel terræ oppoſita cum fuerit ex regione ſolis vaneſcit, ſic & ſancta eccleſia cum lumini cæleſti vitia carnis obſiſtūt, fulgorem diuini luminis de Chriſti radiis non poteſt mutari. nā in perſecutionibus lucem diuini ſolis plerunque amor vitę huius excludit. Cadunt etiam ſtellæ, ideſt gloria micantes viri ſi perſecutionis acerbitas conualeſcat, quæ oportet fieri donec eccleſiæ multitudo cumuletur. ſic enim probantur boni, ſic produntur infirmi. A V G V S. ad Heſichium. *Quod autem dictum eſt.* {*Et in terris* præſſura gentium} gentes voluit intelligi, non quæ in ſemine Abrahæ benedicentur: ſed quæ ad ſiniſtram ſtabunt. A M B R O. Ergo varij animorum eſtus ita graues erunt, vt delictorum multitudine male conſcijs futuri iudicij metu ſacri nobis ros fontis areſcat. Quemadmodum autem domini expectatur aduentus, vt eius præſentia in toto fiat, vel hominis orbe, vel mundi, quæ fit in ſingulis cum omnibus affectibus receperis Chriſtum, ſic virtutes cælorum in aduentu domini augumentum gratiæ conſequentur, & plenitudine diuinitatis propius ſe infundente mouebuntur. Sunt etiam virtutes cælorum, quæ enarrant gloriam Dei, quæ pleniore Chriſti infuſione mouebuntur, vt videant Chriſtum. A V G V S T. ad Hæſichium. Vel virtutes cælorum mouebuntur, *quia impijs perſequentibus quidam fideles fortiſſimi* turbabuntur. Sequitur enim. {Et tunc videbunt filium hominis.} T H E O P. Tam fideles, quàm infideles. Radiabit enim amplius ſole tam ipſe quàm crux eius, vnde ab omnibus cognoſcetur. A V G. Quod autem dicit. {Venientem in nube} duobus modis accipi poteſt, ſiue in eccleſia ſua tamquam in nube venientem, ſicut nunc venire non ceſſat, ſed ideo tunc cum poteſtate magna & maieſtate, quia maior maieſtas, & poteſtas illius apparebit ſanctis quibus magnam virtutem dabit, ne tanta perſecutione vincantur, ſiue in corpore ſuo in quo ſedet ad dexteram patris, merito credendus eſt non ſolum in eodem corpore, verum etiam in nube venturus, quoniam ſic veniet ſicut abijt, nubes autem ſuſcepit enm ab oculis eorum. C H R Y S. Semper enim deus in nube apparet, ſecundum illud. Nubes & caligo in circuitu eius: vnde & filius hominis in nubibus veniet, vt Deus & dominus; non latenter, ſed in gloria digna Deo. Et ideo ſubdit. {Cum poteſtate magna, & maieſtate. C Y R I L L V S. Intelligendum eſt ſimiliter magna. Primam enim apparitionem proſecutus eſt cum infirmitate & humilitate noſtra, ſed ſecundam celebrabit cum propria poteſtate, & magna maieſtate. G R E G O. in Homilia. In poteſtate enim, & maieſtate viſuri ſunt, quem in humilitate poſitum audire noluerunt, vt virtutem eius tanto

F tunc diſtrictius ſentiant, quanto ceruicem cordis ad eius patientiam non inclinant.

uenient vniuerſo orbi. Nam virtutes cœlorum mouebuntur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube, cum poteſta te magna & maieſtate.

g His autem fieri incipientibus, reſpicite, & leuate capita ueſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra. Et dixit illis ſimilitudinem. Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producunt iam ex ſe fructum, ſcitis quoniam prope eſt æſtas. ita & vos cum videritis hæc fieri, ſcitote, quia prope eſt regnū Dei. Amē dico vobis, quoniam

g ¶ G R E G O R. in Homilia. Quia præmiſſa contra reprobos dicta ſunt, mox ad electorum conſolationem verba vertuntur. Nam ſubditur. His autem fieri incipientibus, reſpicite & leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra.} Ac ſi dicat. cum plagę mundi ſcrebreſcunt, leuate capita, ideſt exhilarate corda, quia dum finitur mundus, cuius amici non eſtis prope ſit redemptio quā quæſiſtis. In ſcriptu- G ra enim ſacra ſæpe caput pro mente ponitur, quia ſicut capite reguntur membra, ita cogitationes *mente diſponuntur*. Capita itaque leuare, eſt mentes noſtras ad gaudia patris cæleſtis erigere. E V S E B. Vel aliter. Tranſactis corporalibus aderunt intelligibilia cæleſtia, ſcilicet regnum ſęculi non amplius tranſituri, & tūc dignis ſalubria promiſſa tribuētur. vnde dicitur. {His autem fieri incipientibus, reſpicite & leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra.} Acceptis enim Dei promiſſis, quæ ſperamus erigemur, qui ante curui fueramus, & eleuabimus capita noſtra, humiliati quondam, eo quòd redemptio noſtra quam ſperabamus aderit, illa ſcilicet quam tota creatura expectat. T H E O P. Ideſt, perfecta libertas corporis & animæ. Sicut enim primus aduentus domini fuit ad reformationom animarum noſtrarum. ſic ſecundus ad reformationem corporum celebrabitur. E V S E B. *Dicit autem hæc ad diſcipulos* ſuos, non tamquam ad eos, qui durare deberent in vita iſta vſq; ad terminum mundi, ſed quaſi vno corpore exiſtente ipſis & nobis & poſteris vſque ad conſummationem mundi credituris in H Chriſtum. G R E G O R. in Homilia. Quòd autem calcari mundus, atque deſpici debeat, prouida comparatione manifeſtat, cum ſubdit. {Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producunt ex ſe fructum, ſcitis quoniam prope eſt æſtas, ita & vos cū videritis hæc fieri, ſcitote quoniā prope eſt regnum Dei.} q.d. Sicut ex fructu arboris vicina æſtas agnoſcitur, ita ex ruina mundi prope cognoſcitur eſſe regnum Dei. Et ex hoc oſtenditur, quia fructus mundi ruina eſt. Ad hoc enim germinat, vt quemcumque germine aluit, cladibus conſummat. Bene autem regnum Dei æſtati comparatur, quia tunc *meroris noſtri* nebulæ tranſeunt, & vitæ dies æterni ſolis claritate fulgeſcunt. A M B R O S. Matthæus autem de ſola dixit ficulnea, hic de arboribus *omnibus*. Duplicem autem habet figuram ficulnea, vel cum dura miteſcunt, vel cum peccata luxuriant. Siue ergo cum fru- I ctus omnibus vireſcit arboribus, & ficulnea fæcunda iam floret, ideſt cum omnis lingua confitetur Deo, confitente etiam populo Iudæorum, ſperare domini debemus aduentum, quo tamquam temporibus æſtiuis reſurrectionis fructus metentur. Siue cum leuem fragilemque iactantiam tamquam folia ſynagogæ homo iniquitatis induerit, conijcere debemus appropinquare iudicium, nam remunerare fidem dominus, & delinquendi finem afferre feſtinat. A V G V S. ad Heſichium. Cum autem dicit. {Cum videritis hæc fieri,} quæ intelligere poterimus niſi ea, quę ſupra memorata ſunt? In his autem eſt quod ait. Et tunc videbunt filium hominis venientem. Proinde cum hoc viſum fuerit, non iam erit regnum Dei, *ſed prope erit*. An dicendum eſt non omnia, quæ ſupra commemorata ſunt eſſe intelligenda, vbi ait. {Cum videritis, hęc fieri,} ſed aliqua eorum, hoc ſcilicet excepto quod dictum eſt. Et tunc videbunt filium hominis. Sed Matthæus aperuit nullis exceptis eſſe accipiendum dicens. K Ita & vos cum videritis hęc omnia. Inter quę eſt quod videbitur filius hominis veniens, vt intelligatur de aduentu quo nunc venit in membris ſuis tamquam in nubibus, vel in eccleſia tamquam in nube magna. T I T V S. Vel aliter dicit. {Prope eſt regnum Dei,} quia dum hęc fient nondum vltimus finis rerum eueniet, ſed iam in finem tendunt. nam & ipſe aduentus domini eliminans omnium principatum, & poteſtatem pręparat regno Dei. E V S E B. Sicut enim in hac vita ſol hieme recedente, ac ſuccedente verę, radium calidum mittens fouet, ac viuificat humi condita ſemina, exuentia priſcam figuram, pullulant autem noua varium virorem habentia, ſic & glorioſus vnigeniti Dei aduentus viuificatiuis radijs illuſtrans nouum ſæculum, dudum condita per totum mundum ſemina, ſcilicet dormientes in puluere terræ potioribus corporibus, quam prius producet in lucem, ac confutata morte regnabit deinceps vita ſæculi noui. G R E G O R. in Homilia. Omnia autem prædicta ſub magna certitudine confirmantur, cum ſubditur. {Amen dico

dico vobis quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiāt.} A B E D A. Multum commendat quod ita prænunciat. Et ſi dicere fas eſt, iuratio eius eſt quod dicit. {Amen dico vobis.} Amen quippe interprætatur verum. Igitur veritas dicit. Verum dico vobis, quod ſi non diceret: mentiri omnino non poſſet. Generationē autē, aut oē genus humanum dicit, aut ſpecialiter iudæorū. E V S. Vel generationē dicit nouā gñationē eccleſiæ ſanctæ ſuæ, oſtēdēs duraturū populū fidelium vſq; ad id tempus quo viſurus ſit omnia, & euentus verborum ſaluatoris oculis appræhēdet. THEO. Quia enim turbationes & bella, & alterationes tam elementorū q̃ cæterarum rerum futurum eſſe prædixerat, ne quis ſuſpicaretur quòd & ipſa Chriſtianitas peritura foret, ſubiungit. {Cœlum & *terra tranſibunt*, verba autem mea non tranſibunt.} quaſi d. Et ſi cuncta commoueantur, fides tamen mea non deficiet. Ex quo innuit Eccleſiam præ*ferre toti creaturæ*: ſed creatura patietur alterationem, fidelium vero Eccleſia & ſermones euangelij permanebunt. G R E G O R I V S. in Homilia. Vel aliter. {Cœlum & terra tranſibunt &c.} quaſi dicat. Omne quod apud nos durabile eſt ſine mutatione durabile ad æternitatem non eſt, & omne quod apud me tranſire cernitur, fixum & ſine tranſitu tenetur, quia ſine mutabilitate manentes ſententias exprimit ſermo meus qui tranſit. B E D A. Cœlum autem quod tranſibit, non ęthereum ſiue ſidereum, ſiue aereum, a quo aues cęli nominantur intelligere debemus. Si autem terra tranſibit, quomodo Eccleſiaſtes dicit. Terra in æternum ſtat? ſed aperta ratione *cœlum* & *terra* per eam quam nunc habent imaginem tranſeunt, attamen per eſſentiam ſine fine ſubſiſtunt.

nō pręteribit generatio hęc, donec omnia fiant. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.

h Attendite autem vobis ne forte grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate & curis huius vitę, & ſuperueniat in vos repentina dies illa. Tanquàm laqueus enim ſuperueniet in omnes qui ſedēt ſuper faciem omnis terræ. Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.

i Erat aūt diebus docens in templo, noctibus vero exiens morabatur in mōte qui vocatur Oliueti. Et oīs populus manicabat ad eum in templo audire eum.

h ¶ T H E O P H I. Poſuit ſupra dominus terribilia & ſenſibilia malorum indicia quæ occupabunt peccatores: ſed contra hæc mala remedium eſt cautela & oratio. vnde dicitur. {Attendite autem vobis: ne forte grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate. B A S I L I V S. Singulum animalium a conditore omnium Deo habet intrinſecus cauſas facientes ad tutelam conſiſtentiæ propriæ. propter quod & Chriſtus nobis dedit hanc monitionem vt quæ illis a natura, hæc nobis auxilio rationis & cautela contingat. Fugientibus quidem peccatum, vt irrationabilia fugiunt mortifera pabula, inquirentibus vero iuſtitiam ſicut illa herbas nutritiuas requirunt, & ideo dicit. {Attendite vobis} vt ſcilicet, diſcernere poſſitis a ſalubri nociuum. Sed quoniam dupliciter contingit attendere: hinc quidem corporis *oculis: illinc vero per intellectiuam virtutem*: oculus corporis virtutem non attingit. Reſtat igitur dictum eſſe de opere intellectus. Attendite, hoc eſt vndique circunſpicite vos, peruigil habentes ad veſtram cuſtodiam animæ lumen. Neque autem dixit. {Attendite veſtris, aut eis quæ circa vos ſunt: ſed vobis} vos enim eſtis intellectus & anima, veſtrum autem corpus eſt ſenſus. Circa vos autem opes artes & reliqua vitæ ſuppellex, quibus non monet attendendum. ſed animæ cuius præcipua cura habenda. Eadem vero admonitio ægrotantes ſanat: & ſanos perficit, ſeruatores præſentium, prouiſores futurorum, non alienorum cenſores: ſed ſuorum ſcrutatores, non dimittentes intellectum ſeruum fieri paſſionum: ſed irrationale animæ ſubijcientes rationali. Cur autem ſit attendendum ſubiungit dicens. {*Ne forte grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ.*} T Y T V S. q.d. Cauete ne lumina mentis veſtræ grauentur. Cura namque præſentis vitæ & crapula & ebrietas fugant prudentiam, quaſſant fidem, operantur naufragia. B A S I L I V S. Eſt autem ebrietas nimius vſus vini, crapula vero anxietas & nauſea quę eſt in ebrietate, a motione capitis Græco vocabulo dicta. Sicut igitur cibis vt ne eſuriamus, ſic & potibus ne ſitim patiamur vtendum eſt, vitando diligentius lapſum. Fallax enim eſt vini ingeſtio, anima autem vino libera prudentiſſima erit & optima, ſed humecta vini vaporibus quaſi quadam nube velatur. Curioſitas autem huius vitæ quàmuis nihil inhibitorum continere videatur, ſi tamen ad cultum diuinum non coadiuuet, vitanda eſt, & quare hoc dixerit oſtendit ſubdens. {*Et ſuperueniat in vos repentina dies illa.*} T H E O P H I L V S. Non enim cum deliberatione veniet dies illa: ſed ex improuiſo & furtim capiens tanquam laqueus non cauentes. vnde ſequitur. {Tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes qui ſedent ſuper faciem omnis terræ.} Quod diligentius diſcuti

In Sermone ſuper illud, Attende tibi.

A poteſt. Capiet enim dies illa ſedentes in ſuperficie terræ quaſi impræmeditatos & inertes. Quotquot vero ſunt ſolertes & agiles ad bonum, non ſedentes & ociantes in terrenis: ſed ſurgentes ab eis ſibi dicentes. Surge, vade, quoniam non eſt hic tibi requies, talibus non eſt illa dies vt laqueus & diſcrimen: ſed vt dies feſtiuus. E V S E B. Prædicta igitur docuit eſſe attendēda ad cauendam grauedinē inde prouenientem. vnde ſequitur. {Vigilate itaque omni tēpore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt. T H E O P H I L V S. ſcilicet, famen, peſtem, & cætera huiuſmodi quæ temporaliter electis & alijs imminent, & ea quæ poſtmodum accidunt eis perenniter. Illa enim aliter capere non poſſumus niſi per vigilias & orationes. A V G V S T I N V S. de Conſenſu euangel. Hæc intelligitur illa fuga quam Matthæus commemorat, quæ non debet fieri in hyeme vel ſabbato. Ad hyemem pertinent curæ huius vitæ, quæ triſtes ſunt velut hyems. Ad ſabbatum vero crapula & ebrietas, quæ carnali lætitia luxuriaque cor ſubmergit atque obruit, quod malum ſabbati nomine ſignificatur: quia illo die iudæi delitijs affluunt, dum ſpiritale ſabbatum ignorant. T H E O P H I L V S. Et quia Chriſtianum decet non ſolum fugere mala: ſed etiam niti ad gloriam exequendam, ſubdit. {Et ſtare ante filium hominis.} Hæc eſt enim angelica gloria ſtare ante filium hominis deum noſtrum, & faciem eius iugiter cernere. B E D A. Et certe ſiquis ſapiens medicus pręciperet attendere a ſucco alicuius herbæ, ne repentinus C *interitus ſuperueniat, magno ſtudio medici mandata ſeruaremus*. Nunc autem ſaluatore admonente ebrietatem & crapulam, & curas ſæculi eſſe cauendas, his ſauciari & conſumi non timent: quia fidem quam medici dictis præbent, domini verbis præbere contemnunt. Lib.2.c.77.

i ¶ B E D A. Quæ verbis præceperat dominus ſuis, confirmat exemplis. nam qui nos ante iudicis aduentum & incertum ſingulorum exitum ad vigilandum hortatus eſt & orandum, & ipſe imminente tempore paſſionis ſuæ, doctrinæ, vigilijs & precibus inſtat. vnde dicitur. {Erat autem diebus docens in templo.} In quo ſuo exemplo inſinuat hoc eſſe digne Deo vigilare. vel dicto vel facto proximis viam veritatis oſtendere. C Y R I L L V S. Quę autem erant quæ docebat, niſi tranſcendentia cultum legis? *inſtabat enim tempus quo debebat vmbra in veritatem tranſformari*. T H E O P H I L V S. Tacuerunt autem Euangeliſtę D pleraque documentorum Chriſti, qui cum per triennium ferè prædicauerit, documenta eius quæ conſcripſerunt, dicet aliquis vix ad vnius diei ſermonem ſufficere. Ex pluribus ergo pauca deſcribentes, dederunt nobis quędam guſtum dulcedinis doctrinæ ipſius. Oſtendit autem nobis dominus quòd oporteat noctu & quiete alloqui Deum, & in die prodeſſe hominibus, & colligere quidem in nocte, diſtribuere vero collecta in die. vnde ſubditur. {Noctibus vero exiens morabatur in monte, qui vocatur Olilueti.} Non quaſi opus habens oratione, ſed ad exemplum dandum hoc egit. C Y R I L L V S. Quia vero eloquium eius in poteſtate erat, & poteſtatiue transferebat in ſpiritalem cultum quæ per Moyſen & Prophetas *tradita fuerant in figuris*, populus eum auidius audiebat. vnde ſequitur. {Et omnis populus manicabat} ideſt, mane venire accelerabat {ad eum in templo, audire eum.} Populo autem ante lucanum venienti ad eum, congruum erat dicere. Deus deus meus, ad te de luce vigilo. B E D A. My- E ſtice autem & nos cum inter proſpera ſobrie & pie & iuſte ... conuerſamur, diebus in templo docemus, quia formam boni operis fidelibus præbentes, noctibus ... vero in monte Oliueti moramur, quia in ... tenebris anguſtiarum ſpiritali conſolatione reſpiramus, & ad nos quo... que populus manicat, cum ... vel diſcuſſis operibus ... tenebrarum, vel ... cunctis ne... bulis ... præſſurarum nos ... imitatur.

CAPVT XXII.

CHRY. Vmbra noſtrorum fuerunt feſta Iudaica, & ideo ſi quæſieris a Iudæo de Paſcha & azimis, nil magni proferet, commemorans liberationem ab ægypto.

CAP. XXII.

APpropinquabat autem dies feſtus azimorum qui dicitur Paſcha, & quærebant principes ſacerdotũ & ſcribæ quomodo Ieſum interficerent, timebāt vero plebem. b Intrauit autem ſathanas in Iudā qui cognominbatur ſcharioth, vnum de duodecim. & abiit & locutus eſt cum principibus ſacerdotum & magiſtratibus, quemadmodum illum traderet eis. Et gauiſi ſunt, & pacti ſunt pecuniam illi dare. Et ſpopōdit. Et quærebat oportunitatem, vt traderet illũ ſine turbis. c Venit autem dies azimorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha. Et miſit Petrum & Ioannem dicens. Euntes parate nobis Paſcha, vt manducemus. At illi dixerunt: Vbi vis paremus? Et dixit ad eos. Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo quidam Amphoram aquæ portans: ſequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patriſamilias domus. Dicit tibi magiſter. Vbi eſt diuerſorium, vbi Paſcha cum diſcipulis meis mãducem? Et ipſe oſtendet vobis cænaculum magnum ſtratum, & ibi parate. Euntes autem, inuenerunt ſicut dixit illis, & parauerunt Paſcha.
d Et cum facta eſſet hora, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Et ait illis. Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc nõ manducabo illud, donec impleatur in regno dei. Et accepto calice, gratias egit & dixit. Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis, donec regnum dei veniat.
e Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem.

Siquis autem, a me quæſierit, non audiet ægyptum nec Pharaonem, ſed abſolutionem erroris & tenebrarum diaboli, non per Moyſen: ſed per filium Dei. GLO. Ad cuius paſſionem enarrandam accedēs euangeliſta, præmittit de figura dicens: {Appropinquabat autē dies feſtus azimorum qui dicitur paſcha. BEDA. Paſcha quidem Hebraicé dicitur Phaſe. non a paſſione: ſed a trãſitu nominatur, eo quòd exterminator videns ſanguinem in foribus Iſraelitarũ pertranſierit, nec percuſſerit primogenita eorum. Vel ipſe Dominus præbens auxilium populo ſuo deſuper ambulauit. Hoc autem inter Paſcha & azima diſtat, ꝙ Paſcha ipſe ſolus dies appellatur, in quo agnus occidebatur ad veſperam, hoc eſt decima quarta Luna primi menſis: decima quinta autem Luna quando egreſſus eſt de ęgypto, ſuccedebat feſtiuitas azimorum ſeptem diebus vſque ad vigeſimam primam diem eiuſdem menſis, vnde euangelij ſcriptura indifferenter vnum pro alio ponere ſolet, vnde hic dicitur: {dies azimorũ qui dicitur Paſcha.} Significatur autem per myſterium quòd Chriſtus ſemel pro nobis paſſus, per totum tempus huius ſæculi quod ſeptem diebus agitur in azimis ſynceritatis, & veritatis præcepit eſſe viuendum. CHRYSOSTO. Principes autem ſacerdotum nefarias res tractant in feſto, vnde ſequitur: {Et quærebant Principes ſacerdotum, & ſcribæ, quomodo Ieſum interficerent:} Moyſes quidem vnum præcepit eſſe Principem ſacerdotum & illo defuncto creari alium. Tunc vero cum inciperent Iudaici ritus diſſolui, multi erant Principes ſacerdotum annuatim creati. Hi ergo volentes Ieſum occidere, non metuunt diuina, ne ſcilicet ex tempore ſacro maius incurrant peccati contagium: ſed vbique timent humana. vnde ſequitur: {Timebant vero plebem. BEDA. Non quidem ſeditionem metuentes, ſed cauentes ne auxilio populi de ſuis manibus tolleretur. Hæc autem ante biduum Paſchæ cõgregatis eis in atrio Cayphæ Mattheus acta atteſtatur.

b ¶ THEO. Quia dictum eſt quòd Principes ſacerdotum quærebant modum quo interficientes Ieſum, nullum incurrerent periculum, conſequenter modus qui eis occurrit narratur cum dicitur: {Intrauit autem Sathanas in Iudam. TYTVS. In Iudam Sathanas intrauit, non impellens: ſed patulum inueniens hoſtium. nam oblitus omnium quæ viderat, ad ſolam auaritiam dirigebat intuitum. CHRYSOSTOMVS. Ponit autem eius cognomen ſubdens. {Qui cognominabatur ſcarioth,} Erat enim alius Iudas. TYTVS. Subdit autem, {Vnus de duodecim.} Nam numerum adimplebat, non autem vere fungebatur Apoſtolica dignitate. CHRYSOSTOMVS. Vel hoc addit Euangeliſta velut abſonum quidem, ac ſi diceret, erat de primo choro diligentius electorum. BEDA. Non eſt autem huic contrarium quod Ioannes dicit: Poſt bucellam intraſſe in eum Sathanam: quia nunc intrauit, vt quaſi alienum tentaret, tunc autem quaſi proprium ad quæcumque vellet agenda attraheret. CHRYSOSTOMVS. Attende autem magnam Iudæ nequitiam, tum quia per ſe proficiſcitur, tum quia pro præcio hoc facit. Sequitur enim: {Et abiit & locutus eſt cum Principibus ſacerdotum, & magiſtratibus quemadmodum illum traderet eis. Et gauiſi ſunt.} THEOPHYL. Magiſtratus hic appellantur Præpoſiti conſtructionum templi, vel etiam illi quos Romani populo præfecerant, ne proruerent in tumultus, erant enim ſeditioſi. CHRYSOSTOMVS. Propter auaritiam autem Iudas factus eſt talis. Sequitur enim: {Et pacti ſunt pecuniam illi dare.} Tales enim auaritia generat paſſiones, reddit impios, & Deum ignorare compellit: & ſi millies benefactum ſit eis, ad nocendum impellit. vnde & hic ſequitur: {Et ſpopondit. THEOPHI. Ideſt, pepigit & promiſit: & quærebat opportunitatem vt eum traderet ſine turbis; ideſt, quærebat eum tradere quando videret eum ſeorſum exiſtentem ſine turbis. BEDA. Multi autem Iudæ ſcelus exhorrent, nec tamen cauent: qui enim charitatis & veritatis iura ſpernit, Chriſtum qui eſt veritas & chariras prodit, maxime cum non infirmitate vel ignorantia peccet: ſed ad ſimilitudinem iudæ quærat oportunitatem: vt arbitris abſentibus: veritatem mendacio, virtutem crimine immutet.

b ¶ TYTVS. Vt nobis dominus cœleſte Paſcha dimitteret typicum manducauit, figura remouens, vt veritas locum obtineret. vnde dicitur. {Venit autem dies azimorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha.} BEDA. Dies azimorum Paſchæ quartamdecimã primi Menſis appellat, quando fermento abiecto, Paſcha, ideſt agnus occidi ad veſperam conſueuerat. EVSEBIVS. Siquis autem dicat. Si prima die azimorũ diſcipuli ſaluatori parant Paſcha, ergo & eadem die oportet nos Paſcha celebrare. Dicemus hoc non fuiſſe monitionem: ſed hiſtoriam facti, quod accidit tempore ſaluiferæ paſſionis. Aliud autem eſt narrare geſta vetera, & aliud ſancire, ac poſteris ſtatuta relinquere. Quinetiam ſaluator non egit Paſcha cum Iudæis, quãdo agnum immolabant. nam illi quidem hoc egerunt in paraſceue, quando paſſus eſt dominus, vnde non introierunt in atrium Pilati vt manducarent Paſcha, ex quo enim veritati inſidiati ſunt, verbum veritatis a ſe expulerunt, non primo die azimorum, quo die debebat immolari Paſcha, manducantes ſolitum ſibi Paſcha: erant enim erga aliud attenti: ſed die ſequenti poſt illam quæ erat azimorum ſecunda. Dominus vero prima die azimorum, hoc eſt quinta feria ſabbati, Paſcha cum diſcipulis peregit. THEOPHILVS. Eadem autem quinta feria, mittit duos ex diſcipulis ſuis ad parandum Paſcha, Petrum ſcilicet, & Ioannem, alterum ſcilicet, vt diligentem, alterum vt dilectum. vnde ſequitur. {Et miſit Petrum & Ioannem dicens: Euntes parate nobis Paſcha vt manducemus.} Per omnia manifeſtans quòd vſque ad extremum vitæ non eſt aduerſatus legi. Mittit autem eos ad alienam domum. nam nulla domus erat ei, neque diſcipulis ſuis; alioquin apud aliquem eorum Paſcha celebraſſet. & ideo ſubditur. {At illi dixerunt. Vbi vis paremus?} BEDA. quaſi dicant. Non habemus domicilium, non habemus tabernaculum: audiant quibus ædificandarum domorum cura eſt, cognoſcant Chriſtum omnium dominum, locum vbi caput reclinaret non habuiſſe. CHRYSOSTOMVS. Cum autem ignorarent ad quem mitterentur ſignum dedit eis, ſicut & Samuel Sauli. vnde ſubditur. {Et dixit ad eos. Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo, Amphoram aquæ portans, ſequimini eum in domum in quam intrat. AMBROSIVS. Primum maieſtatem diuinitatis aduerte, cum diſcipulis loquitur, & iam nouit quid alibi ſit futurum, deinde dignationem eius intuere: quia non perſona diuitis aut potentis eligitur, ſed pauper ambitur & anguſtum hoſpitium pauperis, amplius nobilium ædibus antefertur. Sicebat autem dominus nomen eius, cuius ſciebat myſterium & occurſum: ſed ideo ſine nomine deſignatur, vt ignobilis æſtimetur. THEOPHIL. Vel ideo mittit eos ad hominem ignotum, vt oſtendat quòd paſſionem voluntarie ſubijt. Qui enim mentem huius ignoti viri ſubegit vt eos ſuſciperet, poterat quodcunque voluiſſet cum Iudæis tractare. dicunt autem quidam, quòd ideo non dixit nomen hominis, ne proditor cognito homine domum panderet Phariſæis, qui venientes cepiſſent eum priuſquam cæna fieret & ſpiritualia myſteria diſcipulis traderet: ſed quibuſdam indicijs in quamdam domum dirigit eos. vnde ſequitur. {Et dicetis patrifamilias domus: dicit tibi magiſter, vbi eſt diuerſorium, vbi Paſcha cum diſcipulis meis manducem? Et ipſe vobis oſtendet cænaculum magnum ſtratum, & ibi parate.} GLO. Quibus ſignis inuentis diſcipuli ſolicite quæ mandata eis fuerant, impleuerunt. vnde ſequitur. Euntes autem inuenerunt ſicut prædixit illis Ieſus, & parauerunt Paſcha. BEDA. Hoc Paſcha exponēs Apoſtolus ait. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, quod quidem Paſcha tunc neceſſe erat occidi, quaſi paterno

conſilio ac diffinitione ſancitum, qui licet die ſequenti, hoc eſt xv. Luna ſit crucifixus, hac tamen nocte qua agnus immolabatur a iudæis tentus ac ligatus immolationis, hoc eſt, paſſionis ſuæ ſacrauit exordium. THEOPHI. Intelligamus autem diem quidem azimorum totam conuerſationem quæ eſt in luce ſpiritali, nullam redolentem vetuſtatem primæ præuaricationis Adæ, in qua viuentes nõ decet delectari in Chriſti myſterijs. Hæc autem myſteria Petrus & Ioannes parant, ideſt actio & cõtemplatio, feruor zæli, & manſuetudo pacifica. His autem paratoribus occurrit homo: quia per prædicta reperimus ſtatum hominis qui creatus eſt ad imaginem dei, qui portat Amphorã aquæ, quæ ſignificat gratiam ſpiritusſancti. Amphora autem eſt humilitas cordis, humilibus enim dat gratiam, qui ſe cognoſcunt eſſe terram & puluerem. AMBROSIVS. Vel Amphora eſt menſura perfectior, aqua autem eſt quæ ſacramentum Chriſti eſſe meruit, quæ lauare meruit non lauari. BEDA. Parant autem Paſcha vbi aquæ infertur Amphora, quia tempus adeſt quo veri Paſchæ cultoribus, typicus de limine auferatur cruor, & ad tollenda crimina viuifici fontis baptiſma conſecratur. ORIG. ſuper Mat. Ego autem puto quòd homo qui ingredientibus diſcipulis in ciuitatem occurrit Amphoram aquæ portans, erat quidam miniſter patriſfamilias, portans mundatoriam aut potabilem aquam in vaſe fictili, quē puto eſſe Moyſen ſpiritalem doctrinã portantem in corporalibus hiſtorijs. Qui autem non conſequuntur ſpiritaliter eum, non celebrant Paſcha cum Ieſu. Attendamus ergo ipſo domino conſtituto nobiſcum ad ſuperiorem locum in quo eſt diuerſorium, quod demonſtratur ab intellectu qui eſt in vnoquoque homine paterſamilias, diſcipulis Chriſti. Hæc autem domus ſuperior ſit nobis magna, vt capiat Ieſum verbum dei, quod non capitur niſi a magnis ſenſu. Et ſit domus hæc a patrefamilias, ideſt intellectu præparata filio dei, & mundata nullo modo habens malitiæ ſordes. Sit etiam domus illius princeps, non qualibuſcunque cognitum habens nomen. Vnde myſtice dicit ſecundum Matthæum. Ite ad quendam. AMBROSIVS. In ſuperioribus autem magnum habet ſtratum, vt magnum meritum eius aduertas, in quo dominus cum diſcipulis ſublimium virtutum eius delectatione requieſceret. ORIG. ſuper Matth. Scire autem debemus, quoniam qui in epulationibus & ſolicitudinibus ſæcularibus ſunt, non aſcendunt in domum illam ſuperiorem, & propterea non celebrant cum Ieſu Paſcha. Poſt ſermones enim diſcipulorum quibus cathecizauerunt patremfamilias, ideſt intellectum, venit & diuinitas coepulans diſcipulis in domo prædicta.

d ¶ CYRILLVS. Poſtquam diſcipuli Paſcha parauerant, agitur de Paſchæ commeſtione. vnde dicitur. {Et cum facta eſſet hora, diſcubuit & duodecim Apoſtoli cum eo.} BEDA. Hora manducandi Paſchæ deſignat quartamdecimã diem primi menſis perductam ad veſperam quintamdecima Luna iam terris apparente. THEO. Sed qualiter dominus diſcumbere dicitur, cum iudæi ſtantes Paſcha manducarent? Dicunt ergo quòd cum manducauiſſent legale Paſcha, accubuerunt ſecundum communem vſum manducantes quoſdam alios cibos. Sequitur. {Et ait illis. Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. CYRI. Quod ideo dicit: quia diſcipulus auarus proditionis tempus explorabat: ſed ne traderet eum ante feſtum Paſchæ, nõ explicauerat dominus domum vel virum penes quem Paſcha pageret, cuius cauſam per hæc verba oſtendit. THEO. Vel dicit {Deſiderio deſideraui} q.d. Hæc vltima mihi cęna vobiſcum eſt, propter quod & amabilis eſt mihi, ſicut & qui peregre profecturi ſunt, vltima verba ſuis dulcius proferunt. CHRYS. Vel hoc dicit: quia poſt illud Paſcha crux imminebat. Inuenimus autem plures eum prædicantem ſuam paſſionem & eam cupientem euenire. BEDA. Deſiderat ergo primo typicum Paſcha cum diſcipulis mãducare, & ſic paſſionis ſuæ mũdo myſteria declarare. EVS. Vel aliter. Cum dominus nouum Paſcha celebraret, oportune dixit. {Deſiderio deſideraui hoc Paſcha} ideſt, nouum myſteriũ noui teſtamenti quod tradebat diſcipulis, quod plures ante eum prophetę & iuſti cupiuerant. Sed & ipſe ſitiens communem ſalutem, hoc tradebat myſterium quod toti mundo competeret. Paſcha vero Moyſi ſtatutũ erat in vno loco, ſcilicet in Hieruſalem celebrari. vnde non congruebat omnibus gentibus. & ideo non erat deſideratum. EVSE. Ex hoc Hæbionitarum dementia de carnis eſu redargui poterat, domino manducante Paſcha iudæorum. vnde ſi ſignanter dixit. {Hoc Paſcha.} ne quis ad aliud inuertere poſſet. BEDA. Sic ergo dominus legalis Paſchę approbator extitit, & hoc ad ſuæ diſpenſationis figuram docendo pertinuiſſe vetat vltra carnaliter exhiberi, vnde ſubdit. {Dico enim vobis, qa ex hoc non manducabo illud donec impleatur i regno dei, ideſt nequaquam vltra moſaicũ Paſcha celebrabo, donec in eccleſia ſpiritaliter intellectũ cõpleatur. ipſa enim eſt regnum dei, ſecundum illud. Regnum dei intra vos eſt. Ad vetus autem illud Paſcha cui finem deſiderabat imponere pertinet etiam illud quod ſubditur. {Et accepto calice, gratias egit & dixit, Accipite & diuidite inter vos.} Ob hoc, gratias egit, quia vetera tranſitura & ventura fuerant omnia noua. CHRYS. Memento ergo cum ad menſam ſederis, ꝙ poſt menſam oportet te orare, atq; ideo ventrem impleas ſobrie, ne grauatus nequeas genuflectere ac ſupplicare deo. Non igitur poſt eſcas ad lectum: ſed ad orationem vertamur. Euidenter enim hoc Chriſtus ſignificauit; quòd poſt eſcas non ſomnus, non cubile: ſed oratio & ſacrarum lectio ſcripturarum ſuccedere debeat. Sequitur. {Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis, donec regnum dei veniat.} BEDA. Poteſt quidem hoc & ſimpliciter accipi, quòd ab hac hora cœnæ vſque ad tempus reſurrectionis quo in regno dei erat venturus, vinum bibiturus non eſſet poſtea namque cibum potumque ſumpbſſe eum, teſtatur Petrus dicens. Qui manducauimus & bibimus cum illo poſtquam reſurrexit a mortuis. THE. Dicitur autem reſurrectio regnum dei: quia mortem exterminauit. vnde & Dauid ait. Dominus regnauit decorem indutus eſt, ſcilicet, formoſi amictus, ſecundum Iſaiam, exuta corporis corruptela. Reſurrectione aũt adueniente iterum cũ diſcipulis bibit, vt probaret ꝙ reſurrectio nõ erat phãtaſtica. BEDA. Sed multo conſequentius eſt, vt ſicut ſupra typicũ agni ęſum, ſic & potũ Paſchæ neget ſe guſtaturũ, donec oſtenſa gloria regni dei, fides mũdi adueniat vt per duo maxima legis edicta, eſcam ſcilicet & potum Paſchalem ſpiritaliter immutata, diſceres omnia legis ſacramenta ad ſpiritalem obſeruantiam fuiſſe transferenda.

e ¶ BEDA. Finitis Paſchę veteris ſollēnijs, tranſijt ad nouũ qđ in ſuæ redemptionis memoriã eccleſiam frequentare deſiderat, pro carne agni & ſanguine, ſuæ carnis ſanguiniſq; ſacramentũ in panis ac vini figura ſubſtituēs, ſacerdos in æternũ factus ſm ordinem Melchiſedech. vnde dr̃. {Et acce. pane, gr̃as egit.} ſicut & de veteribus terminandis gr̃as egerat, nobis exēplum tribuens in omni boni operis inchoatione & perfectione deũ eſſe glorificandũ. Sequitur. {Et fregit.} Frangit ipſe panē quem porrigit, vt oſtēdat corporis ſui fractionē, nõ ſine ſua ſpõte futurã. {Et dedit eis dicēs. Hoc eſt corpus meũ qđ pro vobis tradetur. GREG. Niſſenus. Panis enim ante cõſecrationē cõis panis eſt, ſed vbi cõſecrat myſterio fit, & dr̃ corpus Chriſti. CIR. Nec dubites an hoc verũ ſit eo manifeſte dicēte. {Hoc eſt corpus meũ.} ſed potius ſuſcipe verba ſaluatoris in fide. Cũ enim ſit veritas, nõ mentitur. Inſaniũt igitur dicētes myſticam benedictionem ſanctificatione ceſſare, ſiqu ę reliquię remanſerint eius in diē ſubſequentē. Non enim mutabitur ſacroſanctũ corpus Chriſti, ſed virtus benedictionis & viuificatiua gratia iugis in eo eſt. Virtus enim viuificatiua dei patris vnigenitum verbũ eſt quod caro factũ eſt, non deſinēs eſſe verbũ ſed efficiēs carnē viuificatiuã. Si enim in aliquo liquore modicũ panis immiſeris: reperies hũc inbibitũ qualitati illius. Igitur viuificatiuũ dei verbũ vniens ſeipſum proprię carni: fecit eam viuificatiuã. Nunquid ergo & quoniam in nobis vita dei eſt, dei verbo exiſtēte in nobis viuificatiuum erit noſtrũ corpus? Sed aliud eſt ſm participatiõis habitudinē nos habere in nobis dei filiũ, aliud ipſum fuiſſe factũ carnē, ideſt, corpus ſumptũ ex alma virgine proprium corpus effeciſſe. Decebat ergo eum noſtris quodammodo vniri corporibus per ſacram eius carnem & precioſum ſanguinem, quæ accipimus in benedictione viuificatiua in pane & vino. Ne enim horremus

In Creatione catechetica.

remus carnem & ſanguinem apposita ſacris altaribus, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus influit oblatis vim vitæ. Conuertens ea in veritatem propriæ carnis, vt corpus vitæ quaſi quoddam ſemen viuificatiuum inueniatur in nobis. vnde ſubdit: {Hoc facite in meam commemorationem.} CHRY. ſuper Ioannem. Hoc fecit Chriſtus duces nos ad maius amicitiæ fœdus, ſuamq; caritatem declarans erga nos, præſtans ſe non ſolum videri deſiderantibus, ſed & palpare & comedere & amplecti & totum affectũ explere. Igitur vt leones flammam ſpirãtes, ſic ab illa menſa diſcedimus terribiles facti diabolo.

Similiter & calicem poſtq̃ cœnauit dicens. Hic eſt calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur.

f Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum eſt in menſa. Et quidem filius hominis ſecundum q̃ diffinitũ eſt, vadit. Verũ tamen, væ homini illi per quem

BASILIVS. Diſce autem quo pacto decet edere corpus Chriſti, in memoriam, ſcilicet obedientiæ Chriſti vſque ad mortem, vt qui viuunt non amplius in ſe viuant: ſed in eo qui pro eis mortuus eſt & reſurrexit. THEO. Duos autem calices Lucas commemorat. de altero quidem ſupradixit. Accipite & diuidite inter vos, quem dicet aliquis eſſe typum veteris teſtamenti, alterum vero poſt panis fractionem & diſtributionem ipſe partitur diſcipulis. vnde ſubditur. {Similiter & calicem poſtquam cenauit. BEDA. Subauditur. dedit eis, vt ſit plena conſtructio. AVGVST. de Conſ. euange.

Lib. 3. ca. 1. Vel quod Lucas bis de calice commemorauit, prius antequam panem daret, inde poſtquam panem dedit, illud quod ſuperius dixit præoccupauit, vt ſolet, illud vero quod ordine ſuo poſuit, non commemorauerat ſuperius. Vtrumque autem coniunctum eandem ſententiam facit, quæ illorum eſt, ſcilicet Matthæi, & Marci. THEO. Nominat autem dominus hunc calicem noui teſtamenti. vnde ſequitur. {Dicens, hic eſt calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. ſignificans nouum teſtamentum in ſuo ſanguine exordium ſumere, nam in veteri teſtamento ſanguis animalium affuit, cum data fuit lex, nunc vero ſanguis verbi Dei ſignificat nobis nouum teſtamentum. Cum autem dicit: {Pro vobis:} non ſignificat pro ſolis Apoſtolis corpus Chriſti datum & ſanguinem effuſum fuiſſe: ſed cauſa totius humanæ naturæ. Et vetus quidem Paſcha ad remouendam ſeruitutem Aegypti fiebat, ſanguis autem agni ad primogenitorum cuſtodiam, nouum vero Paſcha ad peccatorum remiſſionem, ſanguis autem Chriſti ad conſeruationem eorum, qui dedicati ſunt Deo. CHRYSOST. Hic enim ſanguis operatur in nobis imaginem regiam, nobilitatem animæ non permittit marceſcere, protinus irrigans animam, magnamque inſpirans virtutem. Hic ſanguis fugat dæmones, aduocat angelos & dominum angelorum. Hic ſanguis effuſus lauit orbem & adibile fecit cælum. Huius participes ſanguinis, ſunt ſupernis virtutibus amicti regio pallio, magis autem ipſo rege induti. Et ſicut ſi mundus acceſſeris, ſalubriter acceſſiſti, ſic ſi impurus conſcientia praua, damnoſe accedis in pœnam & ſupplicia. Nam ſi qui imperatoriam coinquinant purpuram, pari pęna plectuntur cum eis qui diuellunt, abſurdum non eſt, ſi & qui obſcena mente corpus Chriſti recipiunt, pari pena plectuntur cum his qui illud clauis transfoderunt. BEDA. Quia vero panis confirmat, vinum vero ſanguinem operatur in carne, hoc ad corpus Chriſti, illud refertur ad ſanguinem. Verum, quia & nos in Chriſto & in nobis Chriſtum manere oportet, vinum dominici calicis aqua miſcetur, teſte enim Ioanne, Aquæ multæ populi ſunt. THEO. Primo autem datur panis, ſecundario calix, prior enim eſt in ſpiritalibus laborioſus actus velut panis, non ſolum quia in vultus ſudore laboratus: ſed etiam quia dum comeditur, non eſt facilis ad glutiendum. Deinde poſt labores ſequitur exultatio diuinæ gratiæ, quæ eſt calix. BEDA. Ideo autem tunc cænati communicarunt Apoſtoli, quia neceſſe erat Paſcha typicum ante conſummari, & ſic ad veri Paſchæ ſacramenta tranſiri. nunc autem in honorem tanti ſacramenti placuit magiſtris eccleſiæ, prius nos ſpiritualibus epulis refici, ac deinde terrenis. GRAECVS. Totum autem corpus & ſanguinem domini ſuſcipit etiam ſi myſteriorum partem accipiat. Sicut enim vnum ſigillum diuerſis totam ſuam figuram impartitur, & integrum manet poſt diſtributionem, & ſicut vna vox penetrat ad multorum auditus, ſic nulli dubium ſit, corpus & ſanguinem domini totum in omnibus reperiri. Fractio autem panis venerandi paſſionem ſignificat.

f ¶ AVGVST. de Concor. euangel. Cum tradidiſſet dominus diſcipulis calicem, rurſus de traditore ſuo locutus eſt dicens. Verũtamen ecce manus tradentis me, mecum eſt in menſa. Lib. 3. ca. 1.

F THEOPH. Quod dixit, non ſolum vt oſtendat ſe ſcire futura: ſed etiam vt oſtendat nobis propriam bonitatem; ſecundũ quam non prætermiſit quin perſequeretur ea quæ ſpectabant ad deum. Dat enim nobis exemplum, vt vſque ad finem ſatagamus lucrari peccatores, & vt oſtendat proditoris nequitiam, qui & conuiua fieri non erubuit. CHRYSOSTO. Et particeps exiſtens myſteriorum conuerſus non eſt: fit enim ſcelus eius vtique immanius, tum quia tali propoſito imbutus adijt myſteria, tum quia adiens melior factus non fuit, nec metu, nec beneficio, nec honore. BEDA.

tradetur. Et ipſi cœperunt quærere inter ſe, quis eſſet ex eis, qui hoc facturus eſſet.

g Facta eſt autem & contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior. Dixit autem eis. Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habent ſup eos, benefici vocantur. G

Et tamen non deſignat ſpecialiter, ne manifeſtius correptus impudentior fieret. Mittit autem crimen in numero, vt agat conſcius pœnitentiam. Prædicit autem & penam, vt quem pudor non vicerat, corrigant denunciata ſupplicia. vnde ſequitur. {Et quidem filius hominis ſecundum quòd diffinitum eſt, vadit.} THEOPHI. Non quaſi non valens tueri ſeipſum: ſed ſicut definiens ſibi mortem, propter humanam ſalutem. CHRYSOSTOMVS. Sed quia Iudas ea quæ ſunt ſcripta praua intentione agebat, ne quis putet eum innoxium tanquam diſpenſationis miniſtrum, ſubdit. {Veruntamen, veh homini illi per quem tradetur.} BEDA. Sed & veh homini illi, qui ad menſam domini indignus accedens in exemplum Iudæ filium hominis tradit, non quidem iudæis: ſed peccatoribus membris ſuis. Et quamuis ſcirent vndecim Apoſtoli, quòd nihil contra dominum cogitarent: quia tamen plus credunt magiſtro quàm ſibi, timentes H fragilitatem ſuam, quærunt de peccato cuius conſcientiam non habebant. Sequitur enim. {Et ipſi cęperunt quærere inter ſe, quis eſſet ex eis qui hoc facturus eſſet.} BASI. Sicut enim in corporalibus paſſionibus ſunt multæ quas non ſentiunt patientes, porrò magis adhibent fidẽ coniecturæ medicorũ q̃ propriã inſenſibilitatẽ attendãt, ſic & aĩæ paſſionibus ſiquis in ſe peccatũ nõ ſentiat, credere tñ debet his qui plus pñt cognoſcere ſua peccata.

g ¶ THEO. Cum inter ſe quærerent quis eſſet dominum traditurus, conſequens erat adinuicem ſibi dicere. Tu proditurus es, & ex hoc coacti ſunt dicere ego potior, ego maior, & ſimilia. vnde dicitur. {Facta eſt autem & contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior.} GRAE. Vel hæc cõtentio vr̃ habuiſſe motiuum, quòd cum dominus ab hominibus tranſmigraret, oportebat aliquem eorũ fieri aliorum principem, quaſi domini vicem gerentem. BEDA. Sicut autem boni in ſcriptu I ris exempla patrum quibus proficiant & humilientur requirunt, ſic reprobi ſiquid forte in electis reprehenſibile repererint, quaſi ſuas ex eo nequitias obtecturi libenter ſolent amplecti. Ideo multi ardentius legunt, quòd facta eſt contentio inter diſcipulos Chriſti. AMBROSIVS. Si enim contendebant Apoſtoli non excuſationi obtenditur: ſed cautioni proponitur. Caueamus ergo ne in proditione aliqua inter nos de prælatione poſſit eſſe contentio. BEDA. Potius autem videamus, non quid carnales adhuc diſcipuli geſſerint: ſed quid iuſſerit ſpiritalis magiſter. Sequitur enim. dixit autem eis. {Reges gentium dominantur eorum.} CHRISOSTOMVS. Gentilium meminit, vt ex hoc rem vituperandam oſtendat. Gentiliũ enim eſt ambire primatũ. CYRILLVS. Sed & blandi ſermones eis offeruntur a ſubditis, vnde ſequitur. {Et qui poteſtatem habent ſuper eos benefici vocantur.} Sed illi quidem quaſi extorres a ſacris legibus huiuſmodi ſubiacent morbis, veſtrum autem culmen eſt in humilitate. vnde ſequitur. Vos autem non ſic: ſed K qui maior eſt in vobis, fiat ſicut minor. BASILIVS. Non ergo extollat pręſidentem dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Illud autem nouerit quòd humilitas vera miniſterium pluriũ eſt. Sicut enim qui pluribus miniſtrat vulneratis & abſtergit cuiuſlibet vulneris ſaniem, non ſumit miniſterium in cauſam elationis, ſic multo magis cui cõmiſſæ ſunt curę fraternorũ lãguorũ vt omnium miniſter redditurus pro omnibus rationẽ, cogitare debet. & eſſe ſollicitus. & ſic {qui maior eſt, fiat ſicut minor. Decet autem & corporale obſequium ab his qui præſident offerri, exemplo domini lauantis pedes diſcipulorum. vnde ſequitur. {qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Non eſt autem timendum ne in ſubdito ſoluatur humilitatis propoſitum, dum ei a maiori ſeruitur: ſed in imitatione panditur humilitas. AMBROSIVS. Contuendum eſt autem, quia non omnis honorificentiæ ſtudio humilitas definitur. Poteſt enim deferre alicui propter ſæculi gratiam potentiæ metum, vtilitatiſq; contuitum: tua ædificatio quæritur

quæritur non alterius honor, & ideo vna datur omnibus forma ſententiæ vt non de prælatione iactantia ſit ſed de humilitate contentio. BEDA. In hac tamen forma a domino tradita maiores non minima diſcretione opus habent, ne ſcilicet, ad inſtar regum gentium dominari ſubiectis, ſeque ab eis gaudeant laudibus attolli. & tamen contra deliquentium vitia per zelum iuſtitiæ ſint erecti. Ad verba autem exhortationis ſuimet adiungit exemplum. vnde ſequitur. {Nam quis maior eſt qui recumbit, an qui miniſtrat? Nõne qui recumbit? Ego autem in medio veſtrũ ſum, ſicut qui miniſtrat.} CHRYSOSTOMVS. q. d. Non putes diſcipulum tui egere, te vero non illius. Ego enim qui nullo egeo, quo vniuerſa egent cæleſtia & terreſtria, ad miniſterialem gradum condeſcendi. THEOPHILVS. Oſtendit autem ſe miniſtrantem eis cum panem & calicem diſtribuit, cuius miniſterij mentionem facit rememorans eos ſi de eodem pane comederunt, & de eodem calice biberunt, ſi ipſe Chriſtus omnibus miniſtrauit, vnum debent omnes ſentire. BEDA. Vel loquitur de miniſterio quo ſecundum Ioannem eorum pedes lauit dominus & magiſter, quamuis etiam verbo miniſtrandi poſſint omnia quæ in carne geſſit intelligi: ſed & ſuum ſanguinem ſe pro nobis effundere miniſtrando ſignificat.

Vos autem non ſic. Sed qui maior eſt in vobis fiat ſicut minor, & qui præceſſor eſt ſicut miniſtrator. Nam quis maior eſt, qui recumbit, an qui miniſtrat? Nõne qui recumbit? Ego autem in medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat.

h Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Et ego diſpono vobis ſicut

h ¶ THEO. Sicut dominus proditori pronunciauerat veh, ſic diſcipulis remanentibus econtrario bona pronunciat dicens. {Vos autem eſtis qui permãſiſtis mecum in tentationibus meis.} BEDA. Non enim inchoatio patientis: ſed perſeuerantia quæ conſtantia cæleſtis regni gloria donatur: quia perſeuerantiam quæ conſtantia ſeu fortitudo mentis vocatur, dicimus eſſe cunctarum columnam virtutum. Filius ergo dei ſecum permanentes in tentationibus æternum ducit ad regnum. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. vnde ſequitur. {Et ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum.} BEDA. Regnum dei non eſt de hoc mundo. Non autem æqualitas ad dominum, ſed ſimilitudinis æmulatio eſt, ſolus enim Chriſtus plena imago dei eſt, propter expreſſam in ſe paternæ gratitudinis vnitatem. Iuſtus autem homo ad imaginem dei eſt, ſi propter imitandam diuinæ conuerſationis ſimilitudinem mundum hunc dei cognitione contemnat, vnde & corpus Chriſti edimus, vt vitæ eternæ poſſimus eſſe participes propter quod ſequitur. {Vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo.} Non enim victus & potus nobis præmij loco ſpondetur: ſed communicatio gratiæ cæleſtis & vitæ. BEDA. Vel menſa propoſita omnibus ſanctis ad fruendum cæleſtis eſt gloria vitæ, qua qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitia ſaturabuntur fruendo deſiderato gaudio veri boni. THEOPH. Non autem hoc dixit quaſi futuris illic corporalibus eſcis, & quaſi regno ſuo ſenſibili futuro, erit enim illic angelica conuerſatio ſicut Saduceis prædixit. Sed & Paulus dicit non eſſe regnum dei eſcam & potum. CYRILIVS. Sed ex his quæ ſunt apud nos ſpiritalia deſignat. nam prærogatiua quadam funguntur apud reges terrenos, qui eis quaſi conuiuę conſident. Ex humano ergo iudicio oſtendit, qui apud eum in primis honoribus ſtatuentur. BEDA. Hæc eſt enim immutatio dextræ excelſi, vt qui nunc humiles gaudent miniſtrare conſeruis, tunc ſuper domini menſam ſublimes, vitæ perpetuæ dapibus alantur. Et qui hic in tentationibus iniuſte iudicati cum domino permanent, illic cum eo ſuper tentatores ſuos iuſti iudices veniant vnde ſequitur. {Et ſedeatis ſuper thronos duodecim iudicãtes, duodecim tribus Iſrael. THEOPHILVS. Hoc eſt condemnantes ex duodecim tribus infideles. AMBROSIVS. Non autem duodecim throni tanquam aliqua corporalis ſunt receptacula ſeſſionis: ſed quia ſecundum diuinam ſimilitudinem iudicat Chriſtus cognitione cordium, non interrogatione factorum, virtutem remunerans, impietatem condemnans: ita apoſtoli in iudicium ſpiritale formantur remuneratione fidei, execratione perfidię, virtute errorem redarguentes, ſacrilegos odio perſequentes. CHRYSOSTOMVS. Nunquid autem illic ſedebit & Iudas? Sed conſidera quòd lex eſt data a deo per Hieremiam. Siquid boni promiſero ſi cenſearis indignus, mulctabo te. Et ideo loquens cum diſcipulis, non ſimpliciter promiſit, ſed addidit. {Qui permanſiſtis mecum in tentationibus,}

A BEDA. Ab eius ergo ſublimitate promiſſi iudas excipitur. Nam & antequam hæc dominus diceret exijſſe credendus eſt. excipiuntur & illi quicunque auditis incomprehenſibilis ſacramenti verbis, abierunt retro.

i ¶ BEDA. Ne gloriarentur vndecim Apoſtoli, & ſuis viribus tribuerent, quòd ſoli pene inter tot millia iudæorum dicerentur in tentationibus permanſiſſe cũ domino, oſtendit eos ſi non iuuantis ſe domini eſſent opitulatione protecti, eadem procella cum cæteris potuiſſe conteri. vnde ſequitur. {Ait autem dominus Simoni. Simon, ecce ſathanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum,} ideſt experiuit vos tentare, velut qui triticum purgat ventilando concutere. in quo docet nullius fidem a diabolo, niſi deo permittente tentari. THEO. Hoc autem Petro dixit, eo quòd fortior alijs erat & ſuperbire poterat in his quæ promiſſa erant a Chriſto. CYRILLVS. Vel vt oſtendat quòd homines nihil exiſtentes quãtũ pertinet ad humanam naturam & lubricum mentis noſtræ non decet, vt præeſſe cæteris velint, & ideo omiſſis cæteris venit ad Petrum cæteris pręlatum. vnde ſequitur. {Ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua.} CHRYS. Non autem dixit. {Ego} permiſi: ſed {oraui,} humiliter enim loquitur tendens ad paſſionem: vt humilitatem demonſtret. nam qui non C deprecatione ſed imperio dixerat. Super hanc petram ædificabo eccleſiam meã. & tibi dabo claues regni cælorum, quomodo opus habebat oratione vt cõcitatam vnius hominis animam coerceret? Non autem dixit. Rogaui. vt non neges: ſed ne deſeras fidem. THEO. Nam & ſi paululum agitandus ſis, habes tamen reconditum ſemen fidei, quamuis deiecerit folia ſpiritus tentatoris, viget tamen radix. petit ergo ſathanas te ledere tanquam inuidens tibi de mea dilectione, ſed quamuis egomet pro te ſim deprecatus, tu tamen delinques. vnde ſequitur. {Et tu aliquãdo cõuer. confir. fra. tuos. q. d. Poſtquam me negato ploraueris ac pęnitueris, corrobora cęteros, cum te principem apoſtolorum deputauerim. Hoc enim decet te qui mecum robur es & petra eccleſiæ. Hoc autem intelligendum eſt non ſolum de apoſtolis qui tunc erant, vt roborarentur a Petro, ſed & de omnibus qui vſque ad finem mundi futuri ſunt fidelibus, ne ſcilicet, aliquis credentiũ diffidat, videns eum qui cum eſſet apoſtolus denegauit, ac iterum per pęnitentiam ob- D tinuit pręrogatiuam, vt eſſet antiſtes mundi. Admirare igitur exuberantiam diuinæ patientiæ, ne diffidere diſcipulum faceret, nondum patrato crimine largitus eſt veniam, ac iterum ipſum in apoſtolico gradu reſtituit dicens. {Confirma fratres tuos.} BEDA. q. d. Sicut ego tuam fidem ne deficiat orando protexi, ita tu infirmiores fratres, ne de venia deſperent, confortare memento. AMBROS. Caue ergo iactantiam, caue ſęculum. Ille iubetur confirmare fratres ſuos qui dixit. Omnia reliquimus & ſecuti ſumus te. BEDA. Quia vero ſe dominus dixerat pro fide Petri rogaſſe conſcius ille pręſentis affectus fideique feruentis: ſed futuri caſus neſcius non credit ſe vllatenus ab eo poſſe deficere. vnde ſequit. {Qui dixit ei. Domine te. para. ſum & in car. & in mor. ire.} THEO. Præ nimia quidem dilectione flammeſcit & impoſſibilia ſibi pollicetur. Decebat autẽ audito ſemel a veritate quòd tentandus eſſet, non amplius contẽdere. Sed dominus videns eum prę ſumptuoſe loquẽtem, promit tentationis ſpeciem ſcilicet, q̃ negaturus eſſet. vnde ſequitur. {Et ille dixit, dico tibi Petre non cãtabit hodie gallus, donec ter abneges noſſe me. AMBROS. Pe- E trus quidem & ſi ſpiritu prõptus, corporis tamen adhuc infirmus affectu denunciatur dominum negaturus. Neque enim poterat diuinæ conſtantiam intentionis ęquare. Paſſio domini æmulos habet, pares non habet. THEO. Hinc aũt magnam doctrinam haurimus, quòd non ſufficit humanum propoſitum abſq; diuino ſubſidio. Petrus enim quamuis feruens eſſet, derelictus tñ a deo ſupplãtatus fuit ab hoſte. BE. Sciendũ aũt, q̃ deo permittente timorati lapſum patiuntur qñq; ad faſtus præcedentis remediũ. Sed quãuis idẽ videatur eſſe delictum timorati & aliorũ, refert non modicũ, nã timoratus ex quibuſdã inſidijs & pene prout voluit peccauit. Alij vero nullã gerendo curã neq; ſui neq; dei, peccant, non diſtinguentes inter peccare & agere virtuoſe. vnde reor & iuſſionis modum in eis debere fore diuerſum: nã timoratus quodam iuuamine indigens, & circa eandem rem erga quam peccauit iuſſa debet proferre. Alij vero cum totum bonum animæ deſtruxerint, affligi

diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael.

i Ait autem dominus Simoni. Simon, ecce ſathanas expetiuit B vos vt cribraret ſicut triticum. Ego autẽ rogaui pro te vt nõ deficiat fides tua. Et tu aliquando

& moneri & præceptis ſubijci debent, quouſq; ratum ſit illis de- F
Lib.3.c.2. um iuſtum iudicem eſſe, & contremiſcant. AVGVSTINVS. de Con. euange. Hoc autem quod hic dicitur de Petri negatione prædicta omnes quidem euangeliſtæ commemorant: ſed non omnes ex vna eademque occaſione ſermones ad eam commemorandã veniunt. nam Matthæus & Marcus eam ſubnectunt poſtea q̃ dominus egreſſus eſt ex illa domo vbi mãducauerant paſca. Lucas vero & Ioãnes antequã inde eſſet egreſſus. Sed facile poſſemus intelligere aut illos duos ea recapitulando poſuiſſe, aut iſtos præoccupãdo, niſi magis moueret ꝙ tam diuerſa non tantum verba: ſed etiam ſentẽtias domini præ-

conuerſus; confirma fratres tuos. Qui dixit ei. Domine tecum paratus ſum & in carcerẽ, & in mortem ire. Et ille dixit. Dico tibi Petre, nõ cãtabit hodie gallus, donec ter abneges noſſe me.
K Et dixit eis. Quando miſi vos ſine ſacculo & pera & calciamẽtis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt. Nihil. Dixit ergo eis. Sed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & pe- G

mittunt quibus permotus Petrus illam præſumptionem præferret, vel pro domino vel cum domino moriendi vt magis cogant intelligi ter eum expræſſiſſe præſumptionem ſuam diuerſis locis ſermonis Chriſti, & ter illi a domino reſponſum, quòd eum ante gallicantum ter eſſet negaturus.

k ¶ CYRILLVS. Prædixerat autem dominus Petro ꝙ eum eſſet negaturus, tempore, ſcilicet ſuæ captionis. Sed quia ſemel facta eſt mentio de captione eius, conſequenter nunciat ſuperuenientem contra iudæos conflictum. vnde dicitur. {Et dixit eis. Quando miſi vos ſine ſacculo & pera & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis?} Miſerat enim ſaluator ſanctos apoſtolos prædicare ciuitatibus & oppidis regnum cælorum, præcipiens vt euntes nullius corporalium curam gererent: ſed in eo totam ſpem viuendi reponerent. CHRYSOSTOMVS. Sicut autem qui docent natare circa principium quidem manus ſuas ſupponentes, attentius ſuſtentant ſuos diſcipulos, poſtea plerumque manum abſtrahentes iubent vt ſibi opitulentur, quinimmo & paululum emergi permittunt, ita & Chriſtus fecit diſcipulis. In exordijs quidem præſto in cunctis eis aderat, parans eis vberrime affluentiam omnium. vnde ſequitur. {At illi dixerunt. Nihil.} At vbi oportebat & proprias vires oſtendere, ſubtraxit eis aliquantulum gratiam, iubens eis ex ſe nonnulla peragere. vnde ſequitur. {Dixit ergo eis: ſed nunc qui habet ſacculum} quo ſcilicet, portatur pecunia. {Tollat ſimiliter & peram.} qua ſcilicet, portantur cibaria. Et quidem quando nec calciamenta, nec zonam habebant, nec baculum, nec æs, nullius paſſi ſunt penuriam, vt autem marſupium conceſſit eis & peram, eſurire videntur & ſitire & nuditatem pati: ac ſi eis diceret. Hactenus cuncta vobis vberrime affluebant, nunc autem volo vos & inopiam experiri: ideoque non addico neceſſitati priſtinæ legis: ſed mando & loculum habere & peram. Poterat autem & deus vſque in finem eos in tanta conſtituere copia: ſed noluit ob multas cauſas. primo quidem vt nihil ſibi tribuerent: ſed recognoſcerent totum emanaſſe diuinitus. ſecundo vt moderari ſibi ſciant. tertio ne maiora de ſe opinentur. Horum igitur cauſa permittens eos incurrere multa inopinatorum relaxauit prioris legis rigorem, ne grauis & intolerabilis fieret eis vita. BEDA. Non enim eadem viuendi regula perſecutionis qua pacis tempore diſcipulos informat: miſſis quidem diſcipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in via præcepit: ordinans ſcilicet, vt qui euangelium nunciat, de euangelio viuat. Inſtante vero mortis articulo, & tota illa gente paſtorem ſimul & gregem perſequente, congruam tempori regulam decernit, permittens vt tollant victui neceſſaria, donec ſopita inſania perſecutorum tempus euangelizandi redeat. vbi nobis quoque dat exemplum, iuſta nonnunquam cauſa inſtante: quædam de noſtri propo-
Li.22.c.77. ſiti rigore poſſe ſine culpa intermitti. AVGVSTINVS. Contra Fauſtum. Nulla ergo inſtantia præcipientis: ſed ratione diſpenſantis pro temporum diuerſitate præcepta vel conſilia vel permiſſa mutantur. AMBROSIVS. Qui autem ferire prohibet, cur emere gladium iubet? niſi forte vt ſit parata defenſio, non vltio neceſſaria, & videre potuiſſe vindicari, ſed noluiſſe. vnde ſequitur. {Et qui non habet,} ſcilicet, ſacculum. {Vendat tunicam ſuam & emat gladium.} CHRYSOSTOMVS. Quid eſt hoc? qui dixerat. Siquis te percuſſerit in dextera gena, vertas ei & aliam: nunc armat diſcipulos, & ſolo gladio, nam ſi penitus armare debebat, non ſolum oportebat gladium poſſidere: ſed & ſcuta

F & galeas. Sed & ſi mille huiuſmodi poſſiderent arma, pro tot inſultibus & inſidijs populorum, tirannorum, vrbium, nationum, qualiter xj. comparerent, & ex ſolo aſpectu agminum non contremiſcerent, nutriti in ſtagnis & fluuijs? Non ergo putemus eum iuſſiſſe vt gladios poſſiderent: ſed per gladios innuit imminentes inſidias iudæorum. vnde ſequitur. {Dico enim vobis quoniã adhuc hoc quod ſcriptũ eſt oportet impleri in me. Et cum iniquis deputatus eſt.} THEOP. Cum enim ipſi inter ſe ſupra de prærogatiuis contenderint. nõ eſt inquit tempus prærogatiuarum immo periculorum excidium. nam ego magiſter veſter ducor ad mortem non honorabilem cum impijs deputandus.

ram. Et qui non habet, vendat tunicam ſuã & emat gladium. Dico enim vobis quoniam adhuc hoc quod ſcriptum eſt oportet impleri in me, Et cum iniquis deputatus eſt. Etenim ea quæ ſunt de me, finem habent. At illi dixerunt. Domine ecce duo gladij hic. At ille dixit eis.
G Satis eſt.
l Et egreſſus ibat ſecundum conſuetudinem in montem Oli-

{Etenim ea quæ ſunt de me} ſcilicet, prædicta {finem habent} ideſt impletionem. Volens ergo violentum inſultum innuere, meminit gladij, nec prorſus reuelauit, ne tangerentur accidia, nec prorſus obticuit, ne repentinis aggreſſibus fluctuarent: ſed poſtea recolentes mirarentur, quomodo ſe ipſum precium exhibuit paſſioni pro ſalute humana. BASILIVS. Vel dominus non iubet portare marſupium & peram & emere gladium: ſed prædicit futurum, quòd ſcilicet, Apoſtoli obliti temporis paſſionis, donorũ, & legis domini auderent ſumere gladios. ſæpius enim ſcriptura vtitur imperatiua ſermonis ſpecie loco prophetiæ. In pluribus tamen libris non inuenitur, accipiat, tollat, vel emat: ſed tollet & emet.
H THEOPHI. Vel per hoc prænunciat eis quòd incurrerent famem & ſitim, quod innuit per peram, & aduerſitates nonnullas, quod innuit per gladium. Vel aliter, quod dominus dicit. {Qui habet ſacculum tollat ſimiliter & peram.} videtur ſermo ad diſcipulos fieri: ſed reuera reſpicit quamlibet iudæi perſonam: quaſi dicat. Si quis iudæorum abundat facultatibus congeſtis omnibus fugiat. Si autem quis vltima oppreſſus penuria colit regionem, hic etiam amictum vendat & gladium emat. Inuadet enim eos intolerabilis impetus pugnę vt nihil ad reſiſtendum ſufficiat. Deinde pandit horum malorum cauſam; quia ſcilicet, paſſus eſt penam prophanis debitam cum latronibus crucifixus. Et cum ad hoc peruentum fuerit, ſumet finem verbum diſpenſationis. Perſecutoribus autem accident quæ a prophetis ſunt prædicta. Hæc igitur dominus prædixit de futuris regioni iudæorum, ſed diſcipuli non intelligebant profunditatem dictorum, putantes obfuturum proditoris inſultum gladijs opus eſſe. vnde ſe-
I quitur. {At illi dixerunt. Domine ecce duo gladij hic. At ille dixit eis. Satis eſt.} CHRYSOSTOMVS. Et quidem ſi humano eos volebat vti auxilio, nec centum ſufficerent gladij, quòd ſi nolebat eos vti humano ſubſidio, etiam duo ſuperuacui ſunt. THEOPHI. Noluit ergo dominus eos reprehendere quaſi non intelligentes: ſed dicens ſatis eſt, eos dimiſit. Quidam autem dicunt dominũ ironice dixiſſe. {Satis eſt} q.d. ex quo duo ſunt gladij ſufficiant nobis ad tantam multitudinem, quanta nos debet inuadere. BEDA. Vel duo gladij ſufficiunt ad teſtimonium ſponte paſſi ſaluatoris, vnus qui & apoſtolis audaciam pro domino certandi, & domino virtutem medicandi doceret ineſſe, alter qui nequaquam vagina exemptus, oſtenderet eos nec totum quod potuere pro eius facere defenſione permiſſos. AMBROSIVS. Vel quia lex referre non vetat, fortaſſe Petro duos gladios offerenti ſatis eſſe dicit, quaſi licuerit vſque ad
K euangelium, vt ſit in lege æquitatis eruditio, in euangelio bonitatis perfectio. Eſt etiam gladius ſpiritalis vt vendas patrimonium, & emas verbum quo mentis penetralia veſtiuntur. Eſt etiã gladius paſſionis, vt exuas corpus, & immolatæ carnis exuuijs ematur tibi ſacra corona martyrij. Mouet adhuc quòd duos gladios diſcipuli protulerunt, ne forte vnum noui, vnum veteris teſtamenti ſit, quibus aduerſus diaboli armamur inſidias. Deinde dicit dominus. {Satis eſt,} quaſi nil deſit ei quem vtriuſque teſtamenti doctrina munierit.

l ¶ BEDA. Tradendus a diſcipulo dominus cõſueti receſſus locum quo facilime reperiri poſſit adit. vnde ſequitur. {Et egreſſus ibat ſecundum conſuet. in mon. Oliue.} CYRIL. De die namque conuerſabatur Hieroſolymis, obſcura vero nocte ſuccedente in montẽ Oliuarũ cum ſuis cõuerſabatur diſcipulis. vnde ſubdit. Secu. ſunt aũt il. & di. BE. Pulchre autẽ ſui corporis myſterijs imbutos in mõtẽ Oliuarũ diſcipulos educit, vt omnes in morte ſua bapti-

baptizatos ſancti ſpiritus chariſmate confirmandos eſſe deſignet. THEO. Poſt cænam autem nequaquam inertia & iocus & ſomnus occupant dominum: ſed oratio & doctrina. vnde ſequitur. {Et cum perue. ad lo. di. illis. Orate ne intretis in tenta.} BEDA. Impoſſibile quidem eſt humanam animam non tentari, vnde non ait. Orate ne tẽtemini: ſed orate ne intretis in tentationẽ, hoc eſt ne tentatio vos ſuperet vltima. CYRIL. Sed ne ſolis verbis eis prodeſſet, procedens paululum orabat. vnde ſequit. {Et ipſe auul. eſt ab eis quãtum iactus eſt lapidis,} vbique inuenies eũ ſemotũ orantẽ, vt diſcas quòd animo attento & corde quieto colloquẽdum eſt cum deo ſublimi.

uarum. Secuti ſunt autem illum & diſcipuli. Et cum perueniſſet ad locum, dixit illis. Orate, ne intretis in tentationẽ. Et ipſe auulſus eſt ab eis quantum iactus eſt lapidis, & poſitis genibus orabat dicens. Pater, ſi vis transfer calicem iſtum a me. Verumtamen non mea voluntas, ſed tua fiat.
m Apparuit autem illi angelus

Non autem quaſi egens alieni ſuffragij precibus inſiſtebat, qui eſt omnipotentiſſima virtus patris: ſed vt diſcamus non eſſe in tentationibus dormitandum: ſed magis orationibus inſiſtendum. BEDA. Solus etiam orat pro omnibus, qui ſolus erat paſſurus pro omnibus, ſignificans tantum orationem ſuam quantum & paſſionem a noſtra diſtare. AVGVST. De que. euan. {Auulſus eſt autẽ ab eis quantũ iactus eſt lapidis} tãquam typice admonuerit, vt in eum dirigerent lapidem ideſt, vſque ad ipſum perducerent intentionem legis quæ ſcripta erat in lapide. GREGOR. Niſſenus. Quid autem ſibi vult flexus genuum de quo dicitur. {Et poſi. geni. ora.} humanus quidem vſus eſt pronos terræ ſupplicare maioribus, facto oſtendentes fortiores eſſe qui rogantur. Palàm eſt aũt humanam naturam nihil habere deo condignum. Et ideo
C honorifica ſigna quæ inuicem exhibemus, fatentes nos humiliores eſſe reſpectu excellentiæ proximi, trãſumpſimus ad obſequia incomparabilis naturæ. vnde ille qui noſtros languores portauit, ac pro nobis interceſſit per hominem quem ſumpſit genu flectit orando, ſanciens non eſſe ſuperbiendum orationis tempore: ſed per omnia humilitati conformandum: quia deus ſuperbis reſiſtit, dat autem humilibus gratiam. CHRYS. Quælibet autem ars verbis & operibus oſtenditur ab eo qui docet: quia ergo dominus venerat docturus nos quamlibet virtutem, ob hoc eadem dicit & facit. vnde quia iuſſerat verbis orare, ne intrent in tentationẽ, hoc etiam opere docet. Sequitur enim. {Dicens. Pater ſi vis tranſ. ca. iſtum a me.} Non dicit. Si vis, quaſi ignorans an patri placeret. neque enim magis ardua cognitio eſt, ac cognitione paternę ſubſtantiæ quam ipſe ſolus perſpicaciter nouit ſecundum illud. Sicut nouit me pater, & ego noui patrem, neq; hoc dicit quaſi reſpuens paſ-
D ſionem. Qui enim comminatus eſt diſcipulo volenti eius paſſionem impedire vt ſathanam eũ vocaret poſt multa præconia, qualiter crucifigi nolebat? Cur igitur ita dictum eſt, conſideres quãtum erat audire, quòd deus ineffabilis, qui quemlibet intellectum tranſcendit voluit vterum ſubire virgineum, lac ſugere & humana queque pati. Quoniam ergo fere incredibile erat quod erat futurum, primo quidem miſit prophetas hoc nunciantes, poſtea ipſe indutus carne veniens vt non phantaſma putaretur, permittit carnem ferre naturales defectus, eſurire, ſitire, & dormire, laborare, affici, & anxiari, ob hoc & recuſat mortem veram humanitatem demonſtrans. AMBROS. Dicit ergo. {Si vis, tranſfer a me cali. iſtum quaſi homo mortem recuſans, quaſi deus ſententiam ſuam ſeruans. BEDA. Vel transferri a ſe calicem poſtulat. non quidem timore patiendi, ſed miſericordia prioris populi, ne ab illo bibat calicem propinatũ. vnde & ſignanter non dicit. Transfer a me cali-
E cem: ſed calicem iſtum, hoc eſt populi iudæorum, qui excuſationẽ ignorantiæ habere non poteſt, qui me quotidie vaticinantur. DIONY. Alexandrinus. Vel quòd dicit. {Transfer calicem iſtũ a me} non eſt hoc, non adueniat mihi, niſi enim aduenerit transferri non poterit. Igitur vt ſenſit iam præſentem, cępit affici & triſtari & quaſi iam propinquante, hoc dicit. {Transfer calicem hunc.} Sicut enim quòd præterit, nec intactũ eſt nec permanens, ſic & ſaluator leuiter inuadentem tẽtationem flagitat pelli, & hoc eſt non intrare in tẽtationem, quod conſulit eſſe orandum, perfectiſſimus autem modus tẽtationes euitandi manifeſtatur cum dicitur. {Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat.} deus enim inexpertus eſt malorum. Vult autem nobis bona largiri ſupra id quod petimus vel intelligimus. ergo perfectam voluntatem patris quam ipſe nouerat, petit ſortiri effectum, quæ eadem eſt & ſua ſecundum deitatem. Renuit autem impleri humanam voluntatem quam dicit ſuam: paterna volũtate minorem. ATHA. Geminum enim hic velle oſtendit, alterum quidem humanum quod eſt carnis, al-

A terum vero diuinum: humanitas enim ob carnis fragilitatem recuſat paſſionem: ſed diuinus eius affectus affectanter eam ſubijt, eo quòd non eſſet poſſibile eum detineri a morte. GREGOR. Niſſenus. Apollinaris autem aſſerit quòd Chriſtus non habuit ſecundum terrenam naturam propriam voluntatem: ſed ſolum in Chriſto eſt voluntas dei, qui de cælo deſcẽdit. Dicat ergo, quam volũtatem vult dominus nequaquã euenire? Neque enim deitas aufert propriam voluntatem. BEDA. Appropinquãs etiam paſſioni ſaluator, infirmantium in ſe vocem ſumpſit, vt cum hoc imminet q̃d fieri nolumus, ſic per infirmitatẽ petamus, vt non fiat quatenus per fortitudinem parati ſimus, vt voluntas conditoris noſtri, etiam contra noſtram voluntatem fiat.

de cœlo confortans eum. Et factus in agonia prolixius orabat. Et factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Et cum ſurrexiſſet ab oratione, & veniſſet ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes præ triſtitia. Et ait illis. Quid dormitis? Surgite,
B & orate, ne intretis in tentationem.

m ¶ THEOPHILVS. Vt nobis innoteſceret orationis virtus, quatenus eam in aduerſis præponamus orans dominus ab angelo confortatur, vnde dicitur. {Apparuit autem illi angelus de cælo confortans eum. BEDA. Alibi legimus quia angeli acceſſerunt & miniſtrabant ei. In documento ergo vtriuſque naturæ angeli, & ei miniſtraſſe, & eum confortaſſe dicuntur. Creator enim creaturæ ſuæ non eguit præſidio: ſed homo factus, ſicut propter nos triſtis eſt, ita propter nos confortatur. THEO. Quidam autem dicunt, quoniam apparuit ei angelus glorificans eum & dicens. Domine tua eſt virtus. tu namque potes contra
C mortem & infirmum genus humanum liberare. CHRYSO. Et quia non phantaſtice, ſed vere noſtram carnem ſuſcepit, vt approbet diſpenſationis veritatem, & opilet hæreticorum ora, queque humana ſuſtinet. Sequitur enim. {Et fa. in agonia prolixius orabat. AMBROS. Horrent plerique hoc loco, qui triſtitiam ſaluatoris ad argumentum inolitę potius a principio quam ſuſceptę ad tempus infirmitatis inclinant. Ego autem non ſolum excuſandum non puto: ſed nuſquam magis pietatem eius maieſtatemque demiror. Minus enim contulerat mihi, niſi meum ſuſcepiſſet affectum. Suſcepit enim triſtitiam meam, vt mihi ſuam letitiam largiretur. Confidenter triſtitiam nomino: quia crucem prædico. Debuit ergo dolorem ſuſcipere, vt vinceret. Neque enim habent fortitudinis laudem qui ſtuporem magis vulnerum tulerint quàm dolorem. Nos ergo voluit erudire, quemadmodum mortem, & quod eſt amplius, futuræ mortis mæſtitiam vinceremus.
D Doles ergo domine non mea: ſed tua vulnera. Infirmatus eſt enim propter delicta noſtra, & fortaſſe triſtis eſt ideo quia poſt Adæ lapſum, tali tranſitu nobis erat ex hoc ſæculo recedendum vt mori eſſet neceſſe. Nec illud diſtat a vero. Sed triſtis erat pro perſecutoribus ſuis quos ſciebat in malis ſacrilegij penas daturos. GREGORIVS. xxiiij. mo- Cap.17.
ra. Appropinquante etiam morte noſtræ mentis in ſe certamen expreſſit, qui vim quandam terroris ac formidinis patimur: cum per ſolutionem carnis æterno iudicio propinquamus, nec immerito, quoniam anima poſt puſillum hoc inuenit quod in æternum mutare non poſſit. THEOPHILVS. Quod autem humanæ naturæ foret præmiſſa oratio, non autem diuinæ vt dicunt Arriani. patet etiam ex eo quod ſubdit. Sequitur enim. {Et fa. eſt ſu. eius, ſicut guttæ ſang. decurrentis in terram. BEDA. Nemo ſudorem hunc infir-
E mitati deputet, quia contra naturam eſt ſudare ſanguinem: ſed potius intelligat per hoc nobis declaratum quòd effectum iam ſuæ præcis obtineret, vt ſcilicet, fidem diſcipulorum quam terrena adhuc fragilitas arguebat, ſuo ſanguine purgaret. PROSPER. In libro ſententiarum Auguſtini. Orans Sent.68.
etiam cum ſudore ſanguineo dominus ſignificabat de corpore ſuo toto quod eſt eccleſia manatura martyria. THEOPHILVS. Vel hoc prouerbialiter dicitur de eo qui vehementer ſudauit, quòd ſudauit ſanguinem. Volens igitur euangeliſta innuere, quòd groſſis ſudorum guttis madebat, ſumit guttas ſanguinis ad exemplum. Poſt hoc autem inueniens diſcipulos dormientes præ triſtitia, improperat eis, ſimul admonens, vt orarent. Sequitur enim. {Et cum ſurrexiſſet ab oratione, & veniſſet ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes præ triſtitia.} CHRYSOST. Erat enim intempeſtum noctis, & diſcipulorum oculi præ anguſtia præmebantur, & erat ſomnus non torporis, ſed mæroris. AVGVST. de Conſen. Euangeliſtarum.

Non autem expreſſit hic Lucas, quota oratione dominus ad diſcipulos venerit, nihil tamen hoc Matthæo, & Marco repugnauit. B E D. Demonſtrat autem dominus conſequenter, quia pro diſcipulis orauerit, quos monet orationum ſuarum vigilando, & orando exiſtere participes. Sequitur enim. {Et ait illis. Quid dormitis? ſurgite & orate, ne intretis in tentationē. THEO. Hoc eſt, ne a tentatione ſuperentur. Hoc enim eſt non induci in tentationem, non demergi ab ea. vel ſimpliciter nos iubet orare, vt tranquilla ſit noſtra vita, nec immergamur in aliquod moleſtorum. Diabolicū enim eſt, & ſuperbum quemquam ſe in tentationem præcipitare, vnde & Iacobus non dixit. Inijcite vos in tentationes, ſed cum incideritis, omne gaudium æſtimate, de inuito voluntarium facientes.

n Adhuc eo loquente, ecce turba, & qui vocabatur Iudas, vnus de duodecim antecedebat eos, & appropinquauit Ieſu, vt oſcularetur eum. Ieſus autem dixit illi. Iuda, oſculo filium hominis tradis? Videntes autem hi, qui circa ipſum erant quod futurum erat, dixerunt ei. Domine, ſi percutimus in gladio? G Et percuſſit vnus ex illis ſeruum principis ſacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram. Reſpondens autem Ieſus ait. Sinite vſque huc. Et cum tetigiſſet auriculam eius, ſanauit eum. Dixit autem Ieſus ad eos, qui venerant ad ſe principes ſacerdotum, & magiſtratus templi & ſeniores. Quaſi ad latronem exiſtis cum gladijs, & fuſtibus. Cum quotidie vobiſcum fuerim in templo non extendiſtis manus in me. Sed hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.

n ¶ G L O. Præmiſſa oratione Chriſti, ſubijcitur de eius proditione, qua a diſcipulo proditur. Dicitur. n. {Adhuc eo loquēte, ecce turba, & qui vocabatur Iudas vnus de duodecim antecedebat eos.} C Y R I L. Dicit autem. {Qui vocabatur Iudas.} quaſi nomen eius habens exoſum, addit autem {vnus de duodecim,} ad ſignificantiam nequitiæ proditoris. Nam qui honoratus fuerat ęque Apoſtolis, factus eſt occiſionis cauſa in Chriſtū. C H R Y S O S. Sicut enim inſanabilia vulnerum, nec auſteris medicamentis obediunt, nec demulcentibus, ſic anima, vbi ſemel eſt captiuata, & ſi ipſam dederit cuicumque peccato, nullum emolumentum ex admonitionibus conſequetur, & quod Iudæ accidit a proditione non ceſſanti, quamuis omnimodo doctrinæ eſſet a Chriſto cohibitus. vnde ſequitur. {Et appropinquauit Ieſu, vt oſcularetur eum.} C Y R I L. Immemor enim gloriæ Chriſti, putauit forſitan poſſe latenter agere, auſus præcipuum dilectionis ſignum, organum efficere doli. C H R Y S. Non autem diſcedendum eſt a fratrum admonitione, quamquam nihil propter noſtra verba eueniat, nam & riuuli & ſi nullus hauriat, fluunt, & ſi forſan non perſuaſeris hodie, poteris forſan cras. Piſcator enim per totam diem vacua trahens rethia, circa ſero piſcem capit. vnde dominus, & ſi ſciret Iudam non conuertendū, non deſtitit facere, quæ ſua intererat. Sequitur enim. {Ieſus autem dixit illi. Iuda, oſculo filium hominis tradis? A M B R. Per interrogationem pronunciandum puto, quaſi amantis affectu corripiat proditorem. C H R Y S O S. Proprium autem nomen ponit, quod magis dolentis erat & reuocantis, quàm prouocati ad iram. A M B R O S. Dicit autem. {Oſculo tradis?} hoc eſt amoris pignore vulnus infligis? & pacis inſtrumento mortem irrogas? Seruus dominum, diſcipulus prodis magiſtrum, electus auctorem. C H R Y S. Non autem dicit. Tradis magiſtrum tuum, dominum tuum benefactorem, ſed {Filium hominis.} Hoc eſt, manſuetum & mitem, qui ſi non eſſet magiſter & dominus, quia tamen tam ſuauiter erga te geſſit, non eſſet a te prodendus. A M B R O S. Magna o domine ſignificatio poteſtatis, magna diſciplina virtutis, & conſilium proditionis aperitur, & adhuc patientia non negatur. Oſtendit Deum quem proderet, dum occulta manifeſtat. oſtendit quem traderet, dum dicit. {Filium hominis,} quia caro non diuinitas comprehenditur. Illud tamen plus confutat ingratum quòd eum tradiderit, qui cum eſſet Dei filius, propter nos filius hominis eſſe voluiſſet. q. d. propter te ſuſcepi ingrate, quod tradis Hypocrita. A V G V S T. Hoc ergo dominus cum traderetur primo dixit quod ait Lucas. {Iuda, oſculo filium hominis tradis.} Deinde, quod Matthæus. Amice ad quid veniſti? Deinde, id quod Ioannes commemorat. Quem quæritis? A M B R. Oſculatus eſt autem eum dominus, non quo ſimulare nos doceat, ſed vt neque proditorem refugere videretur, & plus afficeret proditorem cui amoris officia non negaret. T H E O. Zelantur autem diſcipuli & gladios euaginant. vnde ſequitur. {Videntes autem hi, qui circa ipſum erant quod futurum erat, dixerunt ei. Domine, ſi percutimus in gladio?} Sed qualiter habent gladios? quia mactauerant agnum, & a menſa diſceſſerant. Alij autem diſcipuli quærunt an percuterent, ſed Petrus vbique feruens pro domino perſuaſionem non expectat, ſed percutit ſeruum pontificis. vnde ſequitur. {Et percuſſit vnus ex illis ſeruum principis ſacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram.

F A V G V S T. de Concord. Euangel. Qui percuſſit, ſecundum Ioannem Petrus erat, quem autem percuſſit, Malchus vocabatur. A M B R O S. Eruditus enim in lege Petrus promptus affectu, qui ſciret Phineæs reputatum ad iuſtitiam, quòd ſacrilegos peræmiſſet, percuſſit principis ſeruum. A V G V S T. de Concord. Euangel. Deinde Lucas dicit. Reſpondens autem Ieſus ait. {Sinite vſque huc.} Et hoc eſt quod Matthæus commemorat. Conuerte gladium tuum in locum ſuum. Nec moueat quaſi contrarium ſit, quod Lucas hic dicit dominū reſpondiſſe. {Sinite vſque huc.} quaſi poſt iſtam percuſſionem, ita dictum fuerit, vt placuerit ei, vſque huc factum, ſed amplius fieri noluerit, cum in verbis, quæ Matthæus poſuit, intelligatur potius totum factum quo vſus eſt gladio Petrus domino diſplicuiſſe. Illud enim verum eſt, quòd cum interrogaſſent dicentes, Domine, ſi percutimus in gladio? tunc reſpondit. {Sinite vſque huc.} Ideſt, non vos moueat quod futurum eſt, permittendi ſunt hucuſque progredi, hoc eſt, vt me apprehendant, & impleantur quæ de me ſcripta ſunt. Non enim diceret. Reſpondens autem Ieſus, niſi ad interrogationem eorum reſponderet, non facto Petri. Sed inter moras verborum interrogantium dominum, & illius reſpondentis, Petrus auiditate defenſionis percuſſit. Sed H non potuit ſimul dici, quæ ſimul fieri potuerunt tunc, ſicut, dicit Lucas ſanauit eum, qui percuſſus erat. Sequitur enim. {Et cum tetigiſſet auriculam eius, ſanauit eum.} B E D A. Numquam enim pietatis ſuæ dominus obliuiſcitur. Illi iuſto mortem inferunt, iſte perſequentium vulnera ſanat. A M B R O S. Sed cum dominus vulnere cruentum deterſit, myſteria diuina ſubiecit, vt ſeruus principis mundi, non naturæ conditione, ſed culpæ, auris vulnus exciperet, qui non audiſſet verba ſapientiæ. Aut ſi Petrus volens percuſſit aurem, docuit quòd aurem in ſpem habere non deberet, quam in myſterio non haberet. Sed quare Petrus? quia ipſe ligandi & ſoluendi adeptus eſt poteſtatem. & ideo tollit gladio ſpiritali aurem interiorem male intelligentis. Sed dominus ipſe refundit auditum, demonſtrans & ipſos ſi conuertantur poſſe ſanari, qui in paſſione domini vulnerati ſunt, eo quòd omne peccatum fidei myſteriis abluatur. B E D A. Vel ſeruus iſte populus eſt iudæorum, principibus ſacerdotum indebito mancipatus officio, I qui in paſſione domini dexteram auriculam, ideſt ſpiritalem legis intelligentiam perdidit, quæ ſcilicet auris, Petri gladio deciditur, non quod ille ſenſum intelligendi audientibus tollat, ſed diuino ablatum iudicio negligentibus pandat. Verum eadem dextera auris in his qui in eodem populo crediderunt, diuina dignatione priſtino eſt reſtituta officio. Sequitur. {Dixit autem Ieſus ad eos qui venerant ad ſe, principes ſacerdotum & magiſtratus templi & ſeniores. Quaſi ad latronem exiſtis cum gladijs & fuſtibus.} C H R Y S O. Acceſſerunt enim nocte timentes multitudinis impetum, & ideo dicit, quid vobis opus erat his armis in eum, qui vobiſcum eſt ſemper? & hoc eſt quod ſequitur. {Cum quotidie vobiſcum fuerim in templo non extendiſtis manus in me.} C I R Y L. Vbi non inculpat dominus præſides iudæorum quòd non ſibi mature parauerant inſidias mortis: ſed arguit eos qui temere opinabantur eum ſe K inuaſiſſe ipſo inuito, ac ſi dicat. Tunc nō cepiſtis me, quia nolebā, & nec nunc poſſetis, niſi me ſponte veſtris ſubijcerem manibus. vnde ſequitur. {Sed hæc eſt hora veſtra, ideſt paruum tempus conceſſum eſt vobis exercendæ in me veſtræ ſuperbiæ, patre votis meis fauente. Dicit etiam quòd hæc poteſtas eſt tenebris data, ideſt diabolo, & iudæis inſurgendi in Chriſtū. Et hoc eſt quod ſubditur. {Et poteſtas tenebrarum. B E D A. quaſi d. Ideo aduerſum me in tenebris congregamini, quia poteſtas veſtra quaſi contra lucem mundi armamini, in tenebris eſt. Quæritur autem, quomodo Ieſus principes ſacerdotum, magiſtratus templi, & ſeniores, qui ad ſe venerunt alloqui dicatur, cum apud alios euangeliſtas non ipſos veniſſe, verum in atrio Cayphæ expectantes, miniſtros miſiſſe perhibeantur. Sed huic contrarietati reſpondetur, quòd illi non per ſeipſos, ſed per eos quos miſerunt ad adprehendendum Chriſtum in ſuæ iuſſionis poteſtatem venerunt.

o ¶ AMBRO.

o ¶ A M B R O. Non intellexerunt infelices myſterium, nec venerati ſunt tam clementem pietatis affectum quod etiam hoſtes ſuos non paſſus eſt vulnerari. Dicitur enim: {Comprehēdentes autem eum duxerunt ad domum principis ſacerdotum.} Cum legimus teneri Ieſum, caueamus ne putemus eum teneri ſecundum diuinitatem, & inuitum quaſi infirmū, tenetur enim & ligatur ſecundum corporis veritatē. B E D A. Princeps autem ſacerdotum Caypham ſignificat, qui ſecundum Ioannem erat pontifex anni illius. A V G. de Con. euā. Sed primo ad Annam, ductus eſt ſocerum Cayphæ, ſicut Ioannes dicit, quàm ad Caypham, vt Matthæus dicit. Marcus autem & Lucas nomē non dicūt pontificis. C H R Y. Ideo autē ducitur ad domū pontificis, vt de conſenſu principis ſacerdotum ſingula quæque facerent. illuc enim omnes conuenerant Chriſtum præſtolantes, magnus autem feruor Petri oſtenditur qui non aufugit, cum alios fugientes vidiſſet. Sequitur enim {Petrus vero ſequebatur eum a longe. A M B R O. Bene a longe ſequebatur iam proximus negatur: neque enim negare potuiſſet, ſi Chriſto proximus adhæſiſſet. Sed in hoc ſit reuerendus, quòd dominum nō reliquit etiam cū timeret, metus naturæ eſt cura pietatis. B E D A. C Quod autem ad paſſionem euntem dominum a longe ſequitur Petrus, ſignificat eccleſiam ſecuturam quod eſt imitatura paſſionem domini: ſed longe differenter, eccleſia enim pro ſe patitur, at ille pro eccleſia. A M B R O. Iam autem in domo principis ſacerdotum ignis ardebat, vnde ſequitur: {Accen. autem igne in me. atrii & circū. il. erat Pe. in me. eorum.} Acceſſit Petrus vt calefaceret ſe: quia clauſo domino, calor mētis iā in eo refriguerat. C H R Y. Traditæ enim erant Petro claues regni cœlorum: credenda erat ei populorū innumera multitudo, quæ eſſet inuoluta peccatis. Erat autem Petrus Paulo durior, ſicut truncata ſerui principis ſacerdotum declarat auricula. Hic igitur tam durus tamque ſeuerus, ſi donum non peccandi fuiſſet adeptus, quæ venia commiſſis populis donaretur? quem diuina prouidentia permiſit, quòd primo ipſe laberetur in peccatum: quo erga peccantes duriorem ſententiam proprij caſus intuitu tēperaret, & cum ſe calefacere vellet ad prunas, acceſſit ad eum puella de qua ſequitur: {Quem cum vidiſſet D ancilla quædam ſedentem ad lumen, & eum fuiſſet intuita, dixit:} Et hic cum illo erat. A M B R O. Quid ſibi vult quod primo eum prodit ancilla, cum viri vtique magis potuerint eum recognoſcere, niſi vt iſte ſexus peccare in nece domini videretur, vt & iſte ſexus redimeretur per domini paſſionem? Petrus autem proditus negat, malo enim negaſſe Petrum quàm dominum fefelliſſe, vnde ſequitur. {At il. nega. di. Mulier non noui illum. C H R Y. Quid ais o Petre? Vox tua repente mutata eſt, os enim plenum fidei & amoris, in odium perfidiamque conuerſum eſt, non tibi flagella, nondum ſunt admota tormenta: qui te interrogat, nullus eſt eorū qui auctoritate ſui poſſit formidinem incutere confitenti mulier, te ſimplici voce interrogat, & forte nec proditura confeſſum, nec tamen mulier, ſed puella oſtiaria, vile mancipium. A M B R O. Sed ideo negauit Petrus quia promiſit incaute, non negat in mōte: non in templo, non in ſua domo. ſed in prætorio Iudæorum. Ibi negat, vbi Ieſus ligatus eſt, vbi veritas non eſt. Negans autē dicit: {Non noui illum.} temerarium quippe erat, vt diceret, quia nouerat eum, quem mens humana non poteſt comprehendere, nemo enim nouit filium niſi pater. Rurſum ſecunda vice negat Chriſtū. Sequitur enim {Et poſt puſillum, alius videns eum dixit. Et tu de illis.} A V G V. De Concor. euan. Intelligitur autem quod in hac ſecunda negatione, a duobus eſt compellatus, ab ancilla ſcilicet quā commemorant Matthæus & Marcus, & ab alio quem commemorat Lucas. Hoc ergo quod hic Lucas dicit, & poſt puſillum, iā egreſſus ianuam Petrus & primum gallus cantauerat vt Marcus dicit, iam redierat, vt quemadmodum dicit Ioannes, ad focum ſtans iterum negaret, De qua negatione ſequitur. {Petrus vero ait: o homo, non ſum. A M B R O. Maluit enim ſe negare, quàm Chriſtum, aut quia videbatur negare Chriſti ſocietatem, vtique ſe negauit. B E D A. In hac autem negatione Petri dicimus non ſolum ab eo negari Chriſtum qui dicit eum non eſſe Chriſtum, ſed ab illo etiam qui cum ſit, negat ſe eſſe chriſtianum. A M B R O. Tertio quoque interrogatur. Sequitur enim: {Et inter. fa. qua. ho.

Lib. 3. c. 6.

o Comprehēdentes autē eum, duxerunt ad domum principis ſacerdotum, Petrus vero ſequebatur eum a longe. Accenſo autem igne in medio atrii, & circumſedentibus illis, erat Petrus in medio eorum. Quem cum vidiſſet ancilla quędam ſedentem ad lumē, & eum fuiſſet intuita, B dixit. Et hic cū illo erat. At ille negauit eum dicens. Mulier non noui illū. Et poſt puſillum alius videns eū dixit. Et tu de illis es. Petrus vero ait. O homo nō ſum. Et interuallo facto quaſi horæ vnius, alius quidem affirmabat dicēs. Vere & hic cum illo erat, nam & galilæus eſt. Et ait Petrus. O homo, neſcio quid dicis. Et cōtinuo adhuc illo loquente cantauit gallus. Et conuerſus dominus reſpexit Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi domini, ſicut dixerat, quia priuſquā gallus cantet ter me negabis. Et egreſſus foras Petrus fleuit amare. p Et viri qui tenebāt illum, illudebāt ei cædentes. Et velauerūt eum, & percutiebant faciē eius. Et interrogauerunt eū dicētes.

A vnius, alius qui. affir. di. Vere & hic cum illo erat.} A V G V. de Concor. euangel. Quod Matthæus & Marcus dicunt poſt puſillū; quantum eſſet hoc temporis manifeſtat hic Lucas dicendo: {Et interuallo facto quaſi horæ vnius: de hoc autem interuallo tacet Ioannes: Item quod Matthæus & Marcus non ſingulari ſed plurali numero enunciāt eos qui cum Petro agebant, cum Lucas & Ioannes vnum dicant, facile eſt intelligere: aut pluralem numerum pro ſingulari vſitata locutione vſurpaſſe Matthæum & Marcum, aut quod vnus maxime tāquam qui eum viderat affirmabat, cæteri autem ſecuti eius fidem Petrū ſimul vrgebant. Iam vero illud quod Matthæus ipſi Petro dictum aſſeuerat. Nonne te vidi ī orto. Marcus autē & Lucas inter ſe illos de Petro locutos, aut ſententiam intelligimus tenuiſſe eos, qui compellatū dicunt Petrum: tantum enim valet quod de illo coram illo dicebatur, quantum ſi illi diceretur, aut vtroque modo dictum, & alios hunc, alios illum modum commemoraſſe. B E D A. Subdit autem. {Nam & galilæus eſt.} non quod alia lingua galilæi, atque alia loquerentur Hieroſolymitæ, qui vtrique fuerunt Hebræi, ſed quod C vnaquæque prouincia & regio ſuas habendo proprietates, vſitatū loquendi ſonum vitare nō poſſit: Sequitur {Et ait Petrus, o homo neſcio quid dicis.} A M B. Hoc eſt, ſacrilegia veſtra neſcio, ſed nos excuſamus, ipſe non excuſauit. Non enim ſatis eſt inuoluta reſponſio confitentis Ieſum, ſed aperta confeſſio. & ideo Petrus non de induſtria reſpondiſſe ſic inducitur, quia poſtea recordatus eſt & tamen fleuit. B E D A. Solet autem ſacra ſcriptura ſæpe meritum cauſarum per meritum deſignare temporum. vnde Petrus, qui media nocte peccauit, ad gallicātum pænituit. Sequitur enim {Et continuo illo adhoc loquente gallus cantauit.} Quia quod in tenebris obliuiōis errauit, veræ lucis rememoratione correxit. Lib. 3. c. 6.
A V G. de Concor. euan. Galli autem cantum poſt trinam negationē Petri intelligimus, ſicut Marcus expreſſit. B E D A. Hunc gallum myſtice opinor aliquem doctorum intelligendum, qui iacentes & ſomnolentos increpat dicens: Euigilate iuſti, & nolite peccare. C H R Y. Admirare autem curam magiſtri, quia cum D vinctus eſſet, multa vtebatur prouiſione erga diſcipulum, quem nutu erigens ad lachrymas prouocauit. Sequitur enim. {Et conuerſus dominus reſpexit Petrum. A V G. de Concor. euange. Lib. 3. c. 6.
Quod quomodo accipiendum ſit, diligentius conſiderandum eſt. Dicit enim Matthæus. Petrus enim ſedebat foris in atrio, quod non diceret, niſi illa cum domino intus agerentur. Similiter & in eo quod dixit Marcus. Et cum eſſet Petrus in atrio deorſum, oſtēdit nō ſolum in interioribus, ſed etiam in ſuperioribus geſta, quæ dixerat. Quomodo ergo reſpicit dominus Petrū facie corporali? Quapropter mihi videtur illa reſpectio diuinitus facta. Et ſicut dictum eſt. Reſpice & exaudi me, & conuertere domine, libera animam meam, ita dictum arbitror. {Conuerſus dominus reſpexit Petrum. BE D A. Reſpicere namque eius, miſereri eſt, quia non ſolum cum agitur pænitentia, verum etiam vt agatur Dei miſericordia neceſſaria eſt. A M B R O. Denique quos Ieſus reſpicit, plorant delictum. vnde ſequitur. {Et recordatus eſt Petrus verbi domini quod dixerat, Quia prius quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egreſſus foras Petrus fleuit amare. Quare fleuit? quia E errauit vt homo, lachrymas eius lego, ſatisfactionem non lego. Lauant lachrymæ delictum, quod voce pudor eſt confiteri. Negauit primo & ſecundo & non fleuit, quia adhuc non reſpexerat dominus. Negauit tertio, reſpexit eum Ieſus, & amariſsime fleuit, & tu ſi veniam vis mereri, dilue lachrymis culpam tuam. C H R Y. Non autem audebat Petrus palam flere, ne a lachrymis deprehenderetur: ſed foras exiens lachrymabatur. Flebat autem non propter pænam; ſed quia dilectum negauerat, quod moleſtius erat ei quolibet ſupplicio.

p ¶ A V G. de Con. euā. De Petri tentatione, qui inter domini contumelias facta eſt, non eodem ordine omnes narrant. Nam illas primo commemorat Matthæus, & Marcus, deinde Petri tentationem. Lucas vero explicauit prius tentationem Petri, deinde dñi contumelias dicens: {Et viri qui tenebant eum, illudebant ei, cedentes. C H R Y. Cæli & terræ dominus cæſus ſuſtinet, & patitur impiorum ridicula, formam nobis patientiæ præbens. Lib. 3. c. 6.

T H E O.

THEO. Necnon dominus Prophetarum, vt pſeudo Propheta deluditur. Sequitur.{Et vela.eum,& percu. fa. eius, & inter. eum di.Prophe.no.quis eſt qui te percuſſit?} BEDA. Hæc quaſi in contumeliam faciebant eius,qui ſe a populis Prophetam voluit haberi. Sed tunc qui cæſus eſt colaphis Iudæorum,ceditur etiam nunc blaſphemiis falſorum Chriſtianorũ. Velauerunt autẽ eũ, non vt eorum illa ſcelera nõ videat, ſed vt a ſe ipſi faciem eius abſcondant. Hæretici autem & Iudæi, & mali catholici eum reprob is actibus exacerbantes,quaſi illudentes dicunt:{Quis eſt qui te percuſſit? dum ab illo ſuas cogitationes,& opera tenebrarum cognoſci nõ æſtimant.
Lib.3.c.6 AVG.de Cõ. Euan.Hæc autem intelligitur paſſus dominus vſque mane ĩ domo Principis Sacerdotum,quo prius adductus eſt.vnde ſequitur.{Et vt fa. eſt dies conue. Senio. ple: & Prin. Sacer.& Scri.& dux.eum in conſi.ſu. di. Si tu es Chriſtus dic nobis.} BEDA. Non veritatem deſiderabant, ſed calumniam præparabant. Si quidem Chriſtũ hominem tantummodo de ſtirpe Dauid venturum ſperantes:hoc ab eo quærebant,vt ſi diceret:Ego ſum Chriſtus,calumniarẽtur,ꝙ ſibi arroget regiam poteſtatem. THEO. Ipſe vero ſciebat eorum præcordia, ꝙ qui nõ crediderant operibus,multominus ſermonibus crederent. vnde ſequitur.{Et ait illis:{Si vobis dixe.non cre.mihi.} BEDA. Sæpe enim dixerat ſe Chriſtum eſſe: puta cum dicebat: Ego & pater vnum ſumus,& cætera talia.{Si autem interro.non reſpon.mi:neque dimittetis.} Interrogauerat enim eos, quõ dicerent Chriſtũ filium eſſe Dauid,cum Dauid in ſpiritu dominum ſuũ illum vocauerit:verum illi neque dicenti credere, neque interroganti reſpondere voluerunt,quia autem ſemen Dauid calumniari quærebant plus eſt quod audiũt. Sequitur.{Ex hoc autem erit fi. ho.ſe. a dex.vir.Dei.} THEO.q.d.Non eſt vobis de cætero tempus ſermonum,& doctrinæ,ſed deinceps iudicii tempus erit, cum videbitis me filium hominis ſedentem a dextris virtutis Dei. CYRIL. Cum autem de Deo ſeſſio dicitur atque thronus, regia & vniuerſis principans dignitas deſignatur. Non enim putabamus tribunal quoddam poſitum eſſe,cui credamus inniti dominum omnium, ſed nec omnino dextrum,vel ſiniſtrum eſſe pœnes diuinam naturam.proprium enim eſt corporum figura,& locus,& ſeſſio:Qualiter autem paris honoris: paris quoque conſeſſus filius videbitur eſſe,ſi non eſt ſecundum naturam filius,naturalem in ſe proprietatem habens patris. THEO. Hoc igitur audientes timere debebant,ſed illi poſt hæc verba magis inſaniunt. vnde ſequitur.{ Di. autem omnes. Tu ergo es fi. Dei?} BEDA. quòd ſe filium Dei dixerat,acceperunt in eo quod ait.{Erit fi.ho.ſe ad dex.vir.Dei.} AMBRO. Dominus autem maluit ſe regem probare,quàm dicere, vt condemnandi cauſam habere non poſſint, qui quod obiiciunt hoc fatentur. Sequitur.{Qui ait: Vos di. quia ego ſum.} CYRIL. Hoc autem dicente Chriſto, ſuccenſuit Phariſæorũ cohors vſurpans ignominiæ vocem. vnde ſequitur.{At il. dixe. Quid adhuc deſi.teſti.ipſi enim audi.de ore eius.} THEO. Ex quo patet,ꝙ inobedientes nulla commoda ferunt reuelatis ſibi ſecretioribus,ſed maiorem pœnam acquirunt, propter quod talia oportet eis eſſe occulta.

Prophetiza. Quis eſt qui te percuſſit? Et alia multa blaſphemãtes dicebant in eum. Et vt factus eſt dies, conuenerunt Seniores plebis & principes Sacerdotum & Scribæ, & duxerunt illum in concilium ſuum dicentes. Si tu es Chriſtus, dic nobis. Et ait illis. Si vobis dixero, non credetis mihi: ſi autẽ & interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem erit filius hominis ſedens a dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes. Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis quia ego ſum. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim audiuimus de ore ei⁹.

CAP. XXIII.

ET ſurgens omnis multitudo eorum, duxerũt illum ad Pilatum. Cœperunt autem illum accuſare di-

CAP. XXIII.

Lib.3.c.7. AVG. de Con.Euan. Poſtquàm compleuit Lucas narrando Petri negationem,recapitulauit quę cum domino geſta ſunt circa mane, cõmemorans quædam quæ alii tacuerunt,atque ita contexuit narrationem, ſimilia aliis narrans cum dicit.{Et ſur.omnis mul.eo.duxe.il.ad Pilatum.} BEDA. Vt impleretur ſermo Ieſu quem de ſua morte ꝓdixit: Tradetur Gentibus.ſ.Romanis. nã Pilatus Romanus erat, eumque Romani in Iudæam Præſidem miſerant. Lib.3.c.8. AVG. de Cõ. Euan. Deinde apud Pilatum geſta ſic narrat. Cœperunt autem eũ accuſa dicentes: Hunc inue.ſubuer.gen.no. & prohi.tri.da. Cæſa. & di. ſe Chri. re.eſſe. Hoc Matthæus, & Marcus non dixerũt, cum tamen dicerent, ꝙ eum accuſabãt, ſed iſte etiam ipſa crimina, quæ falſo obiecerunt aperuit. THE. Euidenter autem aduerſanť veritati. Non enim Dominus prohibuit dare cenſum, ſed magis dare iuſſit. Qualiter autem populum ſubuertebat, an vt regnum aggrederetur? ſed hoc eſt incredibile cunctis, qa volente multitudine tota eum in Regem eligere, ſciens fugit. BEDA. Duobus autẽ domino obiectis, ſcilicet ꝙ & tributa Cæſari dari ꝓhibuerit, & ſe Chriſtũ Regem diceret, potuit fieri vt illud quod dominus ait. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cęſari, etiam Pilatum audiſſe contigerit. Ideoque cauſam hãc quaſi apertũ Iudæorum mendacium paruipendens, ſolum quod neſciebat, de regni verbo interrogandum putauit. Sequitur.{Pila.autem inter.eum di.Tu es Rex Iudæorum?} THEO. Mihi videtur,ꝙ hoc a Chriſto quæſierit contemptum obiecti criminis ſubſanando. q. d. Tu pauper humilis,nudus,cui nullus adiutor,accuſaris de regni ambitione,ad quod opus eſt multorũ adiutoriũ,& ſumptuũ. BEDA. Eodem autem verbo præſidi,quo & principibus Sacerdotum reſpondet,vt propria ſententia condemnetur. Sequitur.{At il.reſp. ait:Tu dicis.} THEO. Illi autem cum nihil aliud faueret eorũ calumniæ,recurrunt ad clamorum ſubſidia. Sequitur.{At il.inua. dicentes:Cõ.popo.do. per vni. Iudæ. inci.a Gali. vſque huc. q. d. Peruertit populum,nec in vna parte tantum,ſed a Galilæa incępit,& hucuſque peruenit tranſiens per Iudæam: puto autem eos non abſque cauſa meminiſſe Galileæ,ſed volentes incutere timorem Pilato. Galilæi enim ſciſmatici fuerunt, & noua tentantes, qualis fuit Iudas Galilæus,cuius in actibus Apoſtolorum fit mentio. BEDA. His autem verbis non illum,ſed ſe accuſant. Docuiſſe enim populum & a priſtini temporis ignauia docendo commouiſſe,talique actu totam terram promiſſionis pertranſiſſe non criminis,ſed indicium eſt virtutis. AMBR. Accuſatur autem dominus & tacet,quia defenſione non indiget,ambiant defendi q timent vinci. Non ergo accuſationem tacendo confirmat, ſed deſpicit non refellendo. Quid ergo timeret,qui non ambit ſalutẽ? ſolus vim ſuam prodit,vt acquirat omnium.

b ¶ BEDA Pilatus de præmiſſa accuſatione non interrogandum dominum ratus,ſed ipſum magis nacta occaſione cupit ab eo iudicando liberum reddere. vnde dicitur.{Pilatus autem audi. Galilæam,interro. ſi homo Gali.eſſet. Et ne contra eum quem inſontem,& propter inuidiam traditum cognouerat, ſententiã dare cogeretur,Herodi eum miſit audiendum,vt ipſe potius eum q eius patriæ Tetrarcha exiſtebat, vel abſolueret, vel puniret. Sequitur.{Et vt cogno.ꝙ de Hero.poteſtate eſſet remi.eum ad Hero.qui & ipſe Hiero.erat illis diebus.} THEO. In hoc ſequitur legem Romanam,quæ iubebat quemlibet a principe ſuæ iuriſdi-
Cap.30. tionis condemnari. GREG. 10. Mor. Chriſti autem famam Herodes explorare voluit,cum eius miracula videre concupiuit. Sequitur.{Hero.autem vi.Ie.gaui.eſt val. Erat enim cu.ex mul.tem. vi.illum.} THEO. Non tamquam lucraturus quicquam vtilitatis ex eius aſpectu,ſed patiens nouorum cupidinem, credebat videre quendam extraneum hominem,de quo audierat, ꝙ ſapiens, & mirificus eſſet. vnde ſequitur.{Eo ꝙ audi.mul.de il. & ſpe. ſig. ali.vi.ab eo fieri.} Volebat etiã audire ab eo quid diceret: & ideo interrogat eum quaſi deriſorie ſe habens ad ipſum, & eum ſubſannans.

centes. Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum Regẽ eſſe. Pilatus autem interrogauit eum dicens: Tu es Rex Iudæorum? At ille reſpondens ait: Tu dicis. Ait autem Pilatus ad Principes Sacerdotũ & turbas: Nihil inuenio cauſæ in hoc homine. At illi inualeſcebant dicentes. commouit populum docens per vniuerſam Iudæam, incipiens a Galilæa vſque huc.

b Pilatus autem audiens Galilæã, interrogauit ſi homo Galilæus eſſet. Et vt cognouit quòd de Herodis poteſtate eſſet, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat illis diebus. Herodes autem viſo Ieſu, gauiſus eſt valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quòd audiret multa de eo, & ſperabat ſignum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat autem

ſannans. Sequitur:{Interro.autem illum multis ſermonibus.} Ieſus qui cuncta ratione peregit, & qui teſte Dauid ſuos ſermones in iudicio diſponit,pium eſſe iudicauit in talibus habere ſilentiũ. Sermo enim prolatus ei cui nihil proficit:condemnationis fit cauſa. vnde ſequitur:{Et ipſe nihil ei reſpõdebat.} AMBRO. Tacuit & nihil fecit, qa nec illius credulitas merebatur videre diuina. Et Dominus iactantiam declinabat, & forte typice in Herode omnes impij ſignificantur, qui ſi legi non crediderint & prophetis, mirabilia Chriſti opera in euãgelio videre nõ poſſunt. GRE. xxij. Mo. Hoc etiam audiẽtes nos oportet addiſcere, vt quoties auditores noſtri noſtra volunt quaſi laudando cognoſcere, non autem ſua peruerſa mutare, oĩno taceamus, ne ſi oſtentationis ſtudio verbum Dei loquimur, & illorum quæ erat culpa eſſe non deſinat,& noſtra quæ non erat, fiat. Multa autem ſũt quæ audiẽtis animũ perdunt, maxime ſi auditores noſtri & ſemper laudãt quod audiunt, & nũquam
Cap.30. quod laudant ſequuntur. GRE. x.Mora. Inquiſitus ergo redẽptor tacuit,expectatus miracula adhibere contempſit,ſeſeq; apud ſe in occultis retinens eos quos exteriora quærere comperit,ingratos foris reliquit,magis eligens aperte a ſuperbientibus deſpici, q̃ a non credentibus vacua voce laudari. vnde ſequitur:{Sta.autem prin.ſacer.& ſcri.con.accu.eum ſpre.autem il.Hero.cum exer.ſuo: & illu.indu.veſte alba,& remi.ad Pilatum.} AMBRO. Non ocioſum ꝙ veſte alba induitur ab Herode: immaculata tribuens, indicia paſſionis,ꝙ agnus Dei ſine macula cum gloria mundi peccata ſuſciperet. THEO. Tu tamen conſidera ꝙ per ea quæ facit diabolus impeditur,congerit deriſiones & opprobria in Chriſtum ex quibus declaratur quòd dominus ſeditioſus non ſit,alioquin non derideretur plebe reddita ſuſpecta, & nouitatibus gaudente. Miſſio autem Chriſti a Pilato ad Herodem fit amicitię cõmunis exordium,quaſi Pilato non vſurpante ſibi ſubditos ditioni Herodis. vnde ſubditur.{Et fa.ſunt ami.He.& Pi.in ipſa die: nam ante ini.erant adinuicem.} Attende diabolum vbique coniungentem diſiuncta, vt Chriſti peragat necem. Erubeſcamus ergo nos, ſi cauſa noſtræ ſalutis nec amicos in proprio federe conſeruemus. AMBRO. In typo etiam Herodis atque Pilati, qui amici ex inimicis per Ieſum Chriſtum facti ſunt, & plebis Iſraelis & populi gentilis figura ſeruatur, ꝙ per domini paſſionem vtriuſque ſit futura concordia, ita tamen vt prius populus nationũ capiat Dei verbum, & ad populum Iudæorum fidei ſuæ deuotionem tranſmittat,vt illi quoque gloria maieſtatis ſuæ corpus veſtiant Chriſti quod ante deſpexerat. BEDA. Vel hoc Herodis & Pilati fedus ſignificat, ꝙ gentiles & Iudæi genere & religione & mente diſſidentes,in Chriſtianis perſequendis conſentiunt.
Lib.3.c.8. c ¶ AVG. de Con.euan. Rediens Lucas ad ea quæ apud præſidem gerebantur. vnde digreſſus erat vt narraret quod apud Herodem actum eſt,ita dicit:{Pilatus autem conuo.prin.ſacer.& ma.& ple.di.ad eos: obtu.mi.hunc ho.quaſi auer.po. & ec.ego co.vo.inter.nul.cau.inue.in ho.iſto ex his in qui.eum accuſatis.} Hic intelligimus eum prætermiſiſſe quemadmodum a domino quæſierit: quid accuſatoribus reſpõderet. AMBRO. Hic Pilatus Chriſtum abſoluit iudicio,cruciſigit miniſterio,ad Herodem mittitur: ad Pilatum remittitur. vnde ſequitur.{Sed neque He.nam remiſi vos ad illum,& ecce nihil dignum morte actum eſt ei.} Et ſi vterque reum non pronunciat, ob metum tamen alienæ crudelitatis ſtudiis Pilatus obſequitur. THEO. Duorum ergo virorum teſtimonio Ieſus inſons oſtenditur, Iudæi vero qui accuſabant nullum teſtem obtulerunt,cui credere oporteret. Vide ergo quomodo ſuperet veritas:Ieſus tacet, & teſtantur inimici, proclamant Iudæi,& nullus eorum atteſtatur clamoribus. BEDA. Pereant

eum multis ſermonibus. At ipſe nihil illi reſpondebat. Stabãt autem principes ſacerdotum & ſcribæ cõſtanter accuſantes eũ. Spreuit autẽ illum Herodes cũ exercitu ſuo, & illuſit indutum veſte alba, & remiſit ad Pilatũ. Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus in ipſa die. nã antea inimici erant ad inuicem.

c Pilatus autem cõuocatis principibus ſacerdotũ, & magiſtratibus & plebe, dixit ad illos. Obtuliſtis mihi hũc hominẽ quaſi auertentẽ populum, & ecce ego coram vobis interrogans nullã cauſam inuenio in homine iſto, ex his in quibus eum accuſatis. Sed neq; Herodes. Nam remiſi vos ad illum, & ecce nihil dignũ morte actum eſt ei. Emẽdatum ergo illum dimittã. Neceſſe autem habebat dimittere eis per diem feſtum vnum. Exclamauit autem ſimul vniuerſa turba dicens. Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabã. Qui erat propter ſeditionem quandam factam in ciuitate & homicidiũ miſſus in carcerem. Iterũ autem Pilatus locutus eſt ad eos, volens dimittere Ieſum. At illi ſucclamabãt dicẽtes. Crucifige, crucifige eũ. Ille autem tertio dixit ad illos. Quid enim mali fecit iſte? Nullam cauſã mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum, & dimittam. At illi inſtabãt vocibus magnis poſtulantes vt crucifigeretur, & inualeſcebãt voces eorũ. Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimiſit autẽ illis eũ, qui propter homicidiũ & ſeditionẽ miſſus fuerat in carcerem quem petebant. Ieſum vero tradidit voluntati eorum.

d Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenẽſem venientem de villa, & impoſuerunt illi crucem por-

ergo ſcripta quæ tanto poſt tempore contra Chriſtum compoſita non illum apud Pilatum magicæ artis accuſatum:ſed componẽtes apud dominum perfidiæ & falſitatis accuſandos eſſe demonſtrant. THEO. Lentus ergo Pilatus nec ſatis apud veritatem ſęuerus, quia timebat accuſationes ſubiungit.{Emendatum ergo illum dimittam. BEDA. q.d. Flagris illum & ludibrijs quantum iubetis afficiam, dũmodo innoxium ſanguinẽ non ſitiatis. Sequitur.{Neceſſe autem habe.dimit.eis ꝑ diẽ feſtum vnũ.} Neceſſe habebat non imperialis legis ſanctione:ſed annua gentis cõſuetudine deuictus,cui per talia gaudebat placere. THEO. Romani enim Iudæis cõceſſerãt ſecundum leges & ritus proprios conuerſari. Mos autẽ patrius erat Iudæis petere damnatos a principe,ſicut a Saule Ionathan petiuerũt. vnde & de eorũ petitione nũc ſubditur.{Exclama. aũt ſi.vni. tur. di. Tolle hunc & dimit.no. Bar. qui erat ꝓꝑ ſedi. quandã factã in ciui. & homi. miſ. in carcerem.} AMB. Non immerito homicidæ abſolutionẽ petunt, qui flagitabant innocentis exitium, tales leges habet iniquitas,vt qđ oderit innocentia,ſcelus diligat. In quo tamen nominis interpretatio ſpeciem dat figuræ,Barrabas enim patris filius latine dicitur. Illi ergo quibus dicitur. Vos ex patre diabolo eſtis, vero Dei filio,patris ſui filium,ideſt Antichriſtum prælaturi eſſe ꝓduntur. BEDA. Heret autem Iudæis vſque hodie ſua petitio: quia enim data ſibi optione,pro Ieſu latronẽ,pro ſaluatore interfectorem elegerunt,merito ſalutem vitamque perdiderunt, & latrocinijs ſe ac ſeditionibus intantum ſubiecerunt vt & patriam & regnum ſuum perdiderint. THEO. Sic ergo gens olim ſancta furit ad cędendum, Pilatus gentilis cædem prohibet. Sequitur.n.{Iterum aut Pila.locu.eſt ad il.vo.di.Ieſum. At il.ſuccla.di.Cru. cru.eum. BEDA. Peſſimo enim genere mortis occidere innocentem,hoc eſt crucifigere deſiderant. Pendẽtes enim in ligno crucifixi clauis ad lignum pedibus manibusq; confixis producta morte necabantur,ne dolor citius fineretur. Verum a domino electa erat mors crucis,quam diabolo ſuperato, tamquam tropheum in frontibus fidelium erat poſiturus. THEO. Tertio autem Pilatus Chriſtum abſoluit. Sequitur enim{Ille autẽ ter. dixit ad il. Quid enim mali fecit iſte? nullam cauſam mortis inuenio in eo. Cor.ergo il.& dimittam.} BEDA. Hanc correptionem qua populo ſatisfaceret,ne vſque ad crucifigendum Saluatorem ſæuirẽt, Pilatus quærebat non ſolum obtuliſſe,ſed etiam deridendo & flagellando exhibuiſſe,verba Ioannis teſtantur. Quia vero totã accuſationem quã aduerſus dominum detulerũt, ſolicita Pilati interrogatione videbãt euacuatã,tandem ad ſolas ſe preces conuertũt. vnde ſequitur:{At illi inſta.vo.ma.poſtu.vt cru.& inua.vo.eorũ.} THEO. Tertio clamant contra Chriſtum, vt per trinam hanc vocem,ſuam eſſe occiſionem Chriſti approbent, quam petendo extorſerunt. Sequitur enim:{Et Pilatus adiu.fieri peti. eorum,dimi.autem eum il.qui propter homicidium & ſeditionem miſſus fuerat in car.Ieſum vero tradi. volun.eorũ. CHRY. Putabant enim hoc ſe poſſe aſtruere ꝙ Ieſus deterior eſſet latrone, & adeo nequam,vt neque pro pietate, neque pro feſti prærogatiua deberet liberari.

d ¶ GLO. Poſita condemnatione Chriſti, conuenienter agit de eius crucifixione cum dicitur.{Et cum ducerẽt eum,apprehenderunt Simonem quẽdam Cyrenenſem venientem de villa, & impoſuerunt ei crucem portare poſt Ieſum.} AVG. de Con.euã. Lib.3.ca.10 Ioannes autem narrat ꝙ Ieſus baiulabat ſibi crucem, vnde intelligitur ꝙ ipſe ſibi portabat crucem cum exiret in eum qui dicitur caluariæ locum. Simon autẽ in itinere angariatus eſt, cui data eſt portanda crux vſque ad locum. nullus enim aliorum acceptabat crucem baiulare, eo ꝙ lignũ deteſtabile putabatur, & ideo Simoni Cyreneo

tare poſt Ieſum. Sequebatur autem illū multa turba populi & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuerſus autem ad illas, dixit Ieſus: Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſup me: ſed ſuper voſipſas flete, & ſuper filios veſtros. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ ſteriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus operite nos. Quia ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, vt interficerentur.

e Et poſtquàm venerunt in locum, qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerūt eū, & latrones, vnū a dextris, & alterum a ſiniſtris.

Cyreneo quaſi in quandam iacturam impoſuerunt crucem portare, quam alii recuſabant. Hic adimplet illud Iſaiæ: Cuius principatus ſuper humerum eius: principatus enim Chriſti eſt crux eiꝰ propter quam ſecundum Apoſtolum Deus eum exaltauit. Et ſicut in ſignum dignitatis alii baltheum, alii mitram portant: ſic & dominus crucem. Etſi inquires, inuenies nō aliter in nobis regnare Ieſum, niſi per aſperitates, quo fit vt delicioſi inimici ſint Chriſti crucis. AMBR. Chriſtus ergo crucē baiulās: iam tropheū ſuum victor attulit, crux ſuper humeros imponitur, quia ſiue Simon, ſiue ipſe portauerit, & Chriſtus ĩ homine, & homo portauit in Chriſto. Nec diſcordant Euangeliſtarum ſententiæ, quoniā concordat myſterium. Et bonus ordo noſtri profectus eſt, vt prius crucis ſuæ trophea ipſe erigeret: deinde martyribus traderet erigendum. Non Iudæus eſt, qui crucem portat, ſed alienigena, atque peregrinus, nec præcedit, ſed ſequitur, iuxta hoc quod ſcriptum eſt: Tollat crucem ſuam & ſequatur me. BEDA. Simon autem obediens Cyrene hæres interpretatur. vnde per eum populi gentium deſignātur, qui quondam peregrini & hoſpites teſtamentorum nunc obediendo facti ſunt Dei hæredes. De villa autem Simon egrediens, crucem portat poſt Ieſum, cum Paganis ritibus derelictis, veſtigia (πάγος) dominicæ paſſionis obedienter amplectitur. Villa enim græce pagos vocatur, a qua Pagani nomen trahunt. THEO. Vel ille tollit crucem Chriſti, qui venit a villa, ideſt dimittit hunc mundum & opera eius: in Hieruſalem .i. in ſupernam libertatem tendens. H Ex hoc etiam non modicum ſumitur documentum. Qui enim ad modum Chriſti magiſter eſt, debet ipſe prius tollere crucem, & timore Dei propriam carnem configere, & ſic ſubditis, & obedientibus eam imponere. Sequitur autem Chriſtum etiam multitudo plebis, & mulierum. nam ſubditur. {Sequebatur autem illum multa turba populi & mulierum, quæ plangebant, & lamentabantur eum.} BEDA. Multa quidem turba crucem domini, ſed nō vna eademque mente ſequebatur. Nam populus, qui eius mortem impetrauerat, vt morientem lætus aſpiceret, mulieres vero, vt moriturum plorarent. Non autem ideo ſolus mulierum planctus ſequebatur, quia non etiam innumerus virorum cætus de eius erat paſſione mœſtiſſimus, ſed quia fęmineus quaſi contemptibilior ſexus liberius poterat quod ſenſerat oſtentare. CYRILL. Amans etiam lachrymarum eſt ſemper ſexus fęmineus, & mentē habens flexibilem ad pietatem. THEO. Per hoc etiam ſignificabatur, ꝙ multitudo magna Iudæorum eſſet poſt crucem itura credens in Ieſum. Sed & mens infirma quæ ſignificatur per fęminam, I ſi ſumpta cordis cōtritione per pęnitentiam fleat, ſequitur Ieſum propter noſtram ſalutem afflictum. Flebant igitur mulieres per compaſſionem. Eum autem qui vltro patitur flere non oportet, ſed magis ei applaudere: & ideo eas flere vetat. Sequit̃ enim. {Conuerſus autem Ieſus ad illas dixit. Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſuper me.} BEDA. Cuius. ſ. cita reſurrectio mortem ſoluere poteſt, cuius mors & omnem mortem & ipſum mortis deſtructura eſt auctorem. Notandum autem cum filias Hieruſalem appellat, ꝙ non ſolæ, quæ cum eo venerant a Galilæa, ſed & eiuſdem vrbis ciues et mulieres adhæſerunt. THEO. Mandat de plorantibus eum in futura mala proſpectum intendere, & ſuper illis flere. Sequitur enim {ſup voſipſas flete, & ſup filios veſtros.} CYRIL. Significans in futuro mulieres liberis eſſe orbandas: nam irruente bello in terra Iudæorum, cuncti ſimul peribunt magni & parui. vnde ſequitur. {Quia ecce veniēt dies, in quibus dicent: beatæ ſteriles, & ventres, qui non genuerunt, & vbera, quæ non lactauerūt. K THEO. Cum enim fęminæ crudeliter ſuos aſſabunt filios & vēter, qui produxerat flebiliter: iterato recipiet genitum. BEDA. In quo die venturæ a Romanis obſidionis & captiuitatis tempus ſignificat, de quibus ſupra dixerat. Væh prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Naturale eſt autem imminente captiuitate hoſtili, alta, vel abdita, quibus abſcondantur homines refugia quærere. vnde ſequitur. {Tunc incipient montibus dicere. Cadite ſuper nos, & collibus: operite nos.} Refert enim Ioſephus inſiſtētibus ſibi Romanis: certatim Iudæos cauernas montium, colliumq; petiſſe ſpeluncas: poteſt autem & ex ſuperfluo, ꝙ beatificandas dicit ſteriles de his intelligi, qui vtrolibet ſexu ſe caſtrauerunt propter regnum cęlorum montibus, collibuſq; dici, cadite ſuper nos, & operite nos, cum quilibet ſuæ fragilitatis memores, ingruente tentationum articulo, ſublimium quorumcumque virorum quę-

F ſierint exemplis monitis & prȩcibus defendi. Sequitur. {Quia ſi in vi. li. hæc fa. in ari. quid fiet?} GREG. 12. Mora. (Cap.4.) Se lignum viride, & nos lignum aridum dixit, quia ipſe in ſe vim diuinitatis habuit: nos vero, qui puri homines ſumus, lignum aridum appellamur. THEO. q.d. Iudæis: Si ergo in me lignum fructiferum iugiter virens taliter ſeuierunt Romani, qd non attentabunt erga vos? populum dico quaſi lignū aridū, priuatum qualibet viuificante virtute, nec vllum fructum ferentē. BEDA. vel quaſi omnibus diceret. Si ego, qui peccatum nō feci, lignū vitæ appellatus ſine igne paſſionis a mundo nō exeo, quid putas eis manere tormenti, qui ſunt fructibus vacui? THEO. Malam autem opinionem de domino innuere volēs diabolus, etiam latrones faciebat crucifigi cum eo: vnde ſequitur. {Duce. autem & alii duo nequam cum eo vt interficereutur.

e ¶ ATHANA. vbi corruptum eſt genus humanū, ibi Chriſtus proprium corpus expoſuit, vt vbi ſeminata eſt corruptio, ibidem incorruptio oriatur, propter quod in loco Caluariæ crucifigitur. Dicitur enim {Et poſtquàm vene. in lo. qui vo. cal. ibi cruci. eum. Quem locum doctores Iudæorum aiunt eſſe ſepulchrum Adæ. BEDA. vel aliter: Foris portam loca erant, in quibus trūcabantur capita damnatorum, & Caluariæ .i. decollatorum ſumpſerunt nomen: Et ſic pro omnium ſalute quaſi noxius, inter noxios crucifigitur, vt vbi abundauit peccatum, ſuperabunder & gratia. CYRIL. Non autem ipſe vnigenitus Dei filius in propria natura qua Deus eſt, paſſus eſt, quæ ſunt corporis, ſed magis in natura terrena. Decet enim vtrumque de vno & eodem filio dici. ſ. & non pati diuinæ, & paſſum eſſe humanitus. EVSE. Si autem aliter poſt conuerſationem cum hominibus euaneſcens ſubito euolaret fugiens mortem ab hominibus compararetur phantaſmati, & quemadmodum ſiquis incombuſtibile quoddam nobis vas, & præualens ignis naturæ vellet oſtendere, flammæ illud traderet, & conſequenter a flamma illud illęſum extraheret. Sic Dei verbum volens oſtendere inſtrumentum, quo vſus eſt ad humanam ſalutē eſſe præualens morti, mortale morti expoſuit ad demonſtrandam eius naturam: deinde poſt modicum a morte illud eripuit in ſignū diuinæ virtutis. Et prima quidem cauſa mortis Chriſti hæc eſt, ſecunda vero diuinæ poteſtatis oſtenſio, corpus Chriſti inhabitantis: cum enim antiquitus deificarent homines, communem exitum mortis ſortitos, quos heroas & diuos nominabant, docuit illum ſolum mortuum verum Deum eſſe fatendum, quem brauia victoriæ morte proſtrata decorant. Tertia ratio eſt victima pro toto genere hominum mactanda, qua oblata, tota poteſtas dæmonum periit, & error quilibet eſt ſedatus. Eſt & alia cauſa ſalutiferæ mortis, vt diſcipuli oculata fide conſpicerent reſurrectionem poſt mortem, ad quam propriam ſpem erigere docebantur, vt mortem contemnentes: agonem contra errores inirent alacriter. CHRY. Non autem ſui mortem quam non habebat, cum ſit vita, ſed hominum venit conſumpturus Saluator. vnde non propria morte corpus depoſuit, ſed ab hominibus illatam ſuſtinuit, ſed & ſi ægrotauiſſet corpus eius, & in conſpectu omnium ſolueretur, inconueniens erat eum, qui ſanare aliorum languores habere proprium corpus affectum languoribus: ſed etſi abſque aliquo morbo ſeorſum alicubi corpus depoſuiſſet, ac deinde rurſus ſe offerret non crederetur ei de reſurrectione diſſerenti: oportet enim mortem reſurrectionem præcedere. Cur ergo reſurrectionem palam quidem prædicaret: clanculo vero moreretur? nimirum ſi latēter hęc eueniſſent, quod excogitarent homines incredulitatis calumnias, quomodo pateret Chriſti in mortem victoria, niſi coram omnibꝰ eam patiens per incorruptionem corporis probaſſet extinctam? Sed dices, decebat ſaltem glorioſam mortem ſibi excogitare, vt euitaret ignominiam crucis, ſed etſi hoc feciſſet, ſuſpectum ſe reddidiſſet, quaſi non habens virtutem contra quamlibet mortem. Sicut ergo pugil proſternens illum quem hoſtes obtulerint: oſtenditur excellentior omnibus, ſic omnium vita ab hoſtibus illatam, quam putabant eſſe diram, & infamem, & deteſtabilem mortem in cruce ſuſcepit, vt hac interempta, dominium mortis totaliter deſtruatur, propter quod non caput ei amputatur vt Ioanni, neq; ſectus eſt vt Iſaias, vt corpꝰ integrum & indiuiſibile morti ſeruet, & non fiat occaſio volentibus eccleſiam diuidere. Volebat etiam ſupportare quam incurreramus maledictionem, maledictam mortem. ſ. crucis ſuſcipiendo, ſecundum illud, Maledictus homo, qui pendet

f Ieſus autem dicebat: Pater dimitte illis. Non enim ſciūt quid faciunt. Diuidentes vero veſtimenta eius miſerūt ſortes, & ſtabat populus expectans, & deridebant eum principes cum eis dicentes. Alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluū faciat: ſi hic eſt Chrs Dei electus. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei dicentes. Si tu es rex Iudæorum, ſaluum te fac.

g Erat autem & ſuperſcriptio ſcripta ſuper eū literis græcis: & latinis, & hebraicis, Hic eſt rex Iudæorum. Vnus autem de his, qui pendebant latronibus blaſphemabat eum, dicens. Si tu es Chriſtus, ſaluum fac teipſum & nos, Reſpondens autem alter increpabat eum dicens. Neque tu times Deum, quia in eadem dānatione es. Et nos quidem iuſte, nam digna factis recipimus. Hic

pendet in ligno. In cruce etiam expanſis manibus moritur, vt altera quidem manu veterem populum, altera eos, qui ſunt ex gentibus trahat, vtroſque ſibi coniungens. Moriens etiam in cruce a dæmonibus expiat aerem, & aſcenſum nobis parat in cœlum. THEO. Quia etiam per lignum mors intrauerat, neceſſe erat vt per lignum exterminaretur, & vt dominus per ligni dolores inuictus tranſiens cōfutaret delectationē prouenientem ex ligno. GREG. Nyſſenus: Sed & figura crucis a medio contactu in quatuor extrema partita, ſignificat virtutem & prouidentiā eius, qui in ea pependit vbique diffuſam. AVG. de quæſt. no. & ve. teſtamenti: Nō fruſtra etiam tale genus mortis elegit, vt latitudinis, & altitudinis, & longitudinis & profunditatis, de quibus Apoſtolus loquitur magiſter exiſteret. Nam latitudo eſt in eo ligno, quod traſuerſum deſuper figitur: hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo quòd ab ipſo ligno vſque ad terram conſpicuum eſt. ibi enim quodammodo ſtatur. i. perſiſtitur, & perſeueratur quod longanimitati tribuitur. Altitudo eſt in ea ligni parte quæ ab illo quod tranſuerſum figitur, ſurſum verſus relinquitur: hoc eſt ad caput crucifixi, quia bene ſperantium ſuperna expectatio eſt. Iam vero illud ex ligno quod fixum occultatur: vnde totum illud exurget: profunditatem ſignificat gratuitæ gratiæ. CHRY. Duos ēt latrones vtrinque crucifixerunt, vt eorum ſuſpitionis fieret particeps: vnde ſequitur. {Et latro. vnū a dextris, alterū a ſiniſtris:} ſed non ita euenit: nam de illis nil dicitur, huius autem crux vbique honoratur. reges diademata deponentes aſſumunt crucem, in purpuris, in diadematibus, in armis, in menſa ſacrata vbique terrarū crux emicat, non talia ſunt humana. Viuentibus enim iſtis, qui egerunt ſtrenue arrident propria geſta, his autem pereuntibus pereunt, ſed in Chriſto totum contrarium. Nam ante crucem omnia mæſta, vt aūt crucifixus eſt, omnia clariora facta ſunt, vt noſcas non purum hominem eſſe crucifixum. BEDA. Duo autem latrones cum Chriſto crucifixi, ſignificant eos, qui ſub fide Chriſti, vel agone martyrii, vel continētiæ arctioris inſtituta ſubeunt, ſed qui hæc pro æterna gloria faciunt dexteri latronis, qui autem humanæ laudis intuiti, ſiniſtri latronis actus imitantur.

f CHRY. Quia dominus dixerat. Orate pro perſequentibus vos: hoc etiam crucem aſcendens fecit. vnde ſequitur: {Ieſus autē di. Pater. di. illis.} Non quia non poſſet ipſe relaxare, ſed vt nos ꝓ D perſequentibus orare doceret, non ſolum verbo, ſed & opere. Dicit aūt: {dimitte eis:} ſi & pænituerint. Fauet enim pœnitentibus ſi vellent poſt tantam nequitiam reatus per fidē diluere. BEDA. Neque putandum eſt hic eum fruſtra oraſſe, ſed in eis qui poſt eiꝰ paſſionem crediderunt, quod orabat, impetraſſe. Notandum ſane, ꝙ non pro eis orauit, qui filium Dei intellexerūt crucifigere, nec confiteri voluerunt, ſed pro eis, qui neſciebant quid facerent, zelum Dei habentes, ſed non ſecundum ſcientiam. vnde ſubdit. {Nō enim ſciunt quid faciunt.} GRAECVS. Permanentes vero poſt crucem in infidelitate nullus per ignorantiam iuuari putabit dignis miraculis, ſonora voce ea prædicantibus eſſe Deum. AMBRO. Refert ergo conſiderare qualis crucem aſcendat, nudum enim video: talis ergo aſcendat, qui ſæculum vincere parat, vt ſæculi adiumenta non quærat, victus eſt autem Adam qui veſtimenta quæſiuit, vicit ille qui tegumenta depoſuit, & talis aſcēdit, E quales nos auctore Deo natura formauit, talis in paradiſo primus homo habitauerat: talis in paradiſo homo ſecundus intrauit. Pulchre autem aſcenſurus crucem regalia veſtimenta depoſuit, vt ſcias quaſi hominem paſſum eſſe: non quaſi Deum regē, & ſi vtrūque Chriſtus. ATHANA. (In Serm. de paſſ. & cru.) Qui etiam cunctas conditiones noſtras cauſa noſtri ſuſcepit, induit veſtimenta noſtra ſigna mortificationis Adæ, vt exuat illa, & horum vice induat nos vitam & incorruptionem. Sequitur: {Diuidentes vero veſtimenta eius, miſerunt ſortes:} THEO. Forſitan enim plures eorum egebant, vel forte magis ad opprobrium hoc faciebant, & ex quadam laſciuia; quid enim præcioſum inueniebant in veſtibus? BEDA. In ſorte autem gratia Dei commendata eſt, quia cum ſors mittitur non perſonæ cuiuſquam vel meritis, ſed occulto Dei iudicio ceditur. AVG. de Con. Euan. (Lib.3.c.12. Tom.4.) Hoc quidem breuiter dictum eſt a tribus Euangeliſtis, Ioannes diſtinctius hic explicat, quemadmodū hoc geſtum ſit. THEO. Deludentes igitur hoc agebant. Nam vbi principes ſubſannabant quid dicere oportet de vulgo? Sequit̃

A enim. {Et ſtabat populus,} qui. ſ. petierat eū crucifigi. {expectās,} ſcilicet finem. Et deridebant eum principes cum eis. AVG. de Concor. Euan. (Lib.3.c.15.) Quia principes dixit, nec addidit Sacerdotum, omnes primates generali nomine complexus eſt, vt ibi poſſent intelligi Scribæ & Seniores. BEDA. Qui etiā nolentes confitenſ. ꝙ alios ſaluos fecit. Sequitur enim dicentes. Alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluum faciat. ſi hic eſt Chriſtꝰ Dei electus. ATHA. (In Serm. de paſſ. & cru.) Dominus autem vere Saluator non ſaluando ſeipſum, ſed creaturam liberando volebat cognoſci Saluator. Neq; enim medicus, quia ſibi medetur, medicus eſſe cognoſcitur, niſi erga lāguidos artem probet, ſic dominus Saluator exiſtens: non habebat opus ſalutis, neque deſcēdendo de cruce volebat cognoſci Saluator, ſed morando. multo namque maiorem ſalutem mors Saluatoris affert hominibus, quàm deſcenſus de cruce. GRAECVS. Videns autem diabolus nullum eſſe ſibi defenſaculum titubabat, & quaſi aliud non valens, tentauit vlterius propinari Saluatori acetum ad bibendum. Sequitur enim. {Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes illi.} quod contra ſeipſum facere diabolus ignorabat. Nam amaritudinem iræ ex præuaricatione legis factam qua cunctos detinebat Saluatori præbebat, quam ille ſumens conſummebat, vt vice aceti vinum det nobis in potum, quod ſapientia miſcuit. THEO. Obtulerunt autem milites Chriſto acetum quaſi Regi ſubminiſtrātes. C Sequitur enim {Dicentes. Si tu es Rex Iudæorum, ſaluum te fac.} BEDA. Et notandum, ꝙ Iudæi vocabulum Chriſti ſcripturæ ſibi auctoritate creditum blaſphemantes irrident. Milites vero, vt pote ſcripturarū neſcii, non Chriſto, ſed Regi Iudæorū inſultāt.

g ¶ THEO. Aliam attende ſagacitatem dæmonis agitatam in Chriſtum: triplici enim literarum figura promulgabat accuſationem Ieſu, ne. ſ. quemquam tranſeuntem lateat, ꝙ ob hoc ſuſpenſus fuerat, quia ſe Regem faciebat: Dicitur enim {erat autem & ſuperſcriptio ſcripta ſuper illum literis græcis, latinis, & hebraicis. Hic eſt Rex Iudæorum,} per quod ſignificabatur potentiſſimas Gentium quales erant Romani, prudentiſſimas quales Græci, maxime Deum colentes quale fuit Iudæorum genus, ſubiici debere imperio Chriſti. AMBRO. Merito autem ſupra crucem ponitur titulus, quia non humani corporis, ſed diuinæ poteſtatis eſt regnum quod habet Chriſtus. Lego titulum Regis Iudæorum, cum lego. Regnum meum non eſt de hoc mundo. Lego cauſam Chriſti ſuper caput eius ſcriptam, cum lego. Et Deus erat verbum: caput enim Chriſti. Deus. CYRIL. Alter autem latronum eadē cum Iudæis eructabat. Sequitur enim. {Vnus autem de his, qui pēdebant latronibus blaſphemabat eum dicens: Si tu es Chriſtus, ſaluum fac teipſum & nos.} Alter vero refrenabat voces ipſius. Sequitur enim. {Reſpondens autem alter increpabat eum dicens. Neque tu times Deum, quia in eadem damnatione es.} Sed & ꝓprium reatum confeſſus eſt ſubdens. Et nos quidem iuſte: nam digna factis recipimus.} CHRY. Hic fungitur vice iudicis condēnatus, & incipit de veritate cenſere, qui coram Pilato poſt multa tormenta confeſſus eſt ſcelera. Quia aliud eſt homo cenſor, quem latent intima, & aliud Deus, qui mentes penetrat. Et ibi quidem poſt confeſſionem pœna ſubſequitur, hic autem confeſſio fit ad ſalutem, ſed ad Chriſtum pronunciat innocentem. cum ſubdit {Hic vero nihil mali fecit.} q.d. Nouam vide iniuriam, honeſtatem damnari cum ſcelere. Nos viuentes cecidimus, hic mortuos ſuſcitauit, nos aliena ſumus furati, hic & ſua iubet tribuere. Beatus igitur latro, aſtantes docebat talia differens, quibus alterū increpabat. Sed ut uidet extinctos auditus aſtantium, redit conſequēter ad eum, qui nouit præcordia. Sequitur enim. {Et dicebat ad Ieſum: Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum.} Crucifixum aſpicis, & dominum profiteris. condemnari vides figuram & Regis prædicans dignitatem. Mille malis imbutus, poſtulas iuſtitiæ fontem reminiſci tuæ nequitiæ, ſed dices: video quidem apparens opprobrium, ſed intueor latens regnum, & tu auertis mea publica ſcelera, & acceptas fidem intentionis occulræ: Diſcipulum veritatis vſurpauit nequitia, diſcipulum nequitiæ non commutabit veritas? GREG. 18. Mora. (Cap.25.) In cruce claui manus eius, pedeſque ligauerant, nihilque a pœnis in eo liberum, niſi cor & lingua remanſerunt. Inſpirante Deo totū illud ei obtulit, quod in ſe liberū inuenit, vt iuxta hoc quod ſcriptum eſt: Corde crederet ad iuſtitiam, ore cōfiteretur ad ſalutem. Tres autem virtutes, quas

quas Apoſtolus memorat, ſubito repletus gratia, & accepit latro, & ſeruauit in cruce, Fidem namque habuit, qui regnaturum Deū credidit, quem ſecum pariter morientem vidit, ſpem habuit, qui regni eius aditum poſtulauit, qui charitatem quoq; in morte ſua viuaciter tenuit, qui fratrem & collatronem pro ſimili ſcelere morientem de iniquitate ſua redarguit. AM. Pulcherrimum autē datur affectandæ conuerſionis exemplum, ꝙ tam cito latroni venia relaxatur. Cito ignoſcit dominus, quia cito ille conuertitur, & vberior eſt gratia q̃ præcatio: ſemper. n. domin⁹ plus tribuit quàm rogatur, ille rogabat, vt memor ſui eſſet. De domino autē ſequitur. {Et dixit illi Ieſus. Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiſo.} Vita eſt enim eſſe cum Chriſto, & vbi Chriſtus, ibi regnum. T H E O. Et quemadmodū quiſque Rex victorioſus rediens ex triumpho optima prædarum fert ſecum, ſic & dominus prædatus portionem diabolicarum prædarum. ſ. latronem ducit ſecum in paradiſum. C H R Y. Erat ergo videre Saluatorem in medio latronum, trutinam iuſtitiæ trutinantem fidem & infidelitatē. Expulit diabolus de paradiſo Adā, Chriſtus latronem impulit ante totum orbem, & ante Apoſtolos. nudo verbo ſola fide in paradiſum introiuit, ne quis poſt errores introitum deſperaret. Attende celeritatem a cruce in cęlos, a condemnatione in paradiſum, vt noueris non ad beniuolentiam illius, ſed ad clementiam dominum totum feciſſe. Si autem iam facta eſt bonorum retributio, numquid ſuperuacua erit reſurrectio? Si enim introduxit latronem in paradiſum, corpus autem eius corruptum remanſit foris, liquet non eſſe reſurrectionem corporum: hæc dicunt illi. Sed caro quæ fuit laborum particepes, numquid priuabitur præmiis? audi Paulum dicentem. Oportet corruptibile hoc incorruptionem induere. Sed ſi dominus pollicitus eſt regnum cęlorum: introduxit autem latronem in paradiſum, nondum ei retribuit præmia. Sed dicunt nomine paradiſi regnum cęlorum nominauit, vſitato nomine vtens dum alloqueretur latronem, qui nihil audierat de arduis documētis. Quidam autem non ſic legunt. {Hodie mecum eris in paradiſo. ſed ſic: Dico tibi hodie, & conſequenter: Mecum eris in paradiſo. Sed adhuc euidentiorem ſolutionem ſubiungemus. nam medici cum vident aliquem deſperatum, dicunt, iam mortuus eſt. Sic & latro, quoniam non amplius timebatur eius regreſſus ad perditionem, dicitur paradiſum intraſſe. T H E O. Hoc tamen eſt verius omnibus, ꝙ quàmuis omnia promiſſa ſortiti ſunt, & latro & alii ſancti, ne ſine nobis conſumeretur, vt dicitur in Epiſtola ad Hebræos, ſunt tamen in regno cęlorum & in paradiſo. G R E G O. Nyſſenus. Hoc iterum oportet diſcutere quomodo latro cenſeatꝰ dignus paradiſo, cum ſanctis flammea framea prohibeat introitū? Sed attende, ꝙ ſermo diuinus eam verſatilem dicit vt indignis quidem obuiet, dignis vero liberum ad vitam patefaciat aditum.

Cap. 7. G R E G. 12. Moral. Vel illa romphæa flammea verſatilis dicitur, pro eo quòd ſciſſet quandoque venire tempus vt etiam remoueri debuiſſet, quando ſcilicet veniret, qui ſuæ incarnationis myſterio paradiſi nobis iter aperiret. A M B R O. Sed & illud ſoluendum eſt, quia alii, ſcilicet Matthæus & Marcus duos cōuitiantes inducunt latrones, iſte vnum conuitiātem, vnum regnantem, fortaſſe & iſte prius conuitiatus eſt, ſed repente conuerſus eſt. Potuit etiam de vno pluraliter dici, ſicut eſt illud: In caprinis pellibus ambulabant. Secti ſunt, cum ſolus Helyas melotidem habuiſſe: Iſaias ſectus eſſe doceatur. Myſtice autem duo latrones populos peccatores ſignificant per baptiſmum crucifigendos eſſe cum Chriſto, quorum diſſenſio diuerſitatem pariter credentium ſignificat. B E D A. Quicumque enim baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, per baptiſmum autem cum peccatores eſſemus abluimur, ſed alii dum Deum in carne paſſum laudant. coronantur, alii dum aut fidem, aut opera baptiſmi habere renuerunt, dono quod accepere priuantur.

h C Y R I L. Poſtquàm cruci tradiderunt dominum omnium, mundi machina lugebat proprium dominum, & obtenebrata eſt lux in meridie, ſēm Amos. vñ dicitur. {Erat ferè hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt in vniuerſa terra vſque in horam nonā.} Quod erat manifeſtum indicium, ꝙ forent paſſuræ caliginem crucifigentium animæ.

Lib. 3. c. 17. A V G. de Concor. Euangeliſtarum. Hoc autem qđ de tenebris dictum eſt, etiam alii duo Matthæus, & Marcus conteſtantur: Addit autem Lucas: Vnde factæ ſunt tenebræ, cum ſubdit, {Et obſcuratus eſt Sol.

Cap. 15. A V G. Tertio de ciuitate Dei. Quā Solis obſcurationem non canonico curſo ſyderum accidiſſe ſatis

vero nihil mali geſsit. Et dicebat ad Ieſum. Domine, memento mei cum veneris in regnum tuū. Et dixit illi Ieſus. Amē dico tibi, hodie mecū eris ī paradiſo. h Erat autem ferè hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt in vniuerſa terra vſque in horam nonam. Et obſcuratus eſt Sol, & velum Templi ſciſſum eſt medium: Et clamans voce magna Ieſus ait: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meū. Et hæc dicens, expirauit. i Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deū dicens: Vere hic homo iuſtus erat. Et omnis turba eorum, qui

F oſtendit, quòd tunc erat paſca Iudæorum, quod plena Luna ſolenniter agitur. Regularis autem Solis defectio, non niſi ſine Lunæ contingit. D I O N Y. in Epiſtola ad Policarpum. Cum ambo apud Heliopolim eſſemus, ambo ſimul incidentem mirabiliter ſoli Lunam notabamus (non enim eiuſcæ coniunctionis tunc aderat tempus) ipſamq; rurſus ab hora nona vſque in veſperā ad Solis diametrum, ſupra naturæ vires reſtitutam. Inſuper & eā Lunæ incidentiā obſeruauimus ab oriente cępiſſe, & vſque ad ſolaris corporis finē perueniſſe, ac tum demum reſiliſſe, nec ex ea, vt aſſolet, parte luminis defectum, & reſtitutionem contigiſſe, ſed ex aduerſo diametri. Epiſt. 7.

G G R AE C V S. Hoc igitur prodigium factum eſt, vt pateret, ꝙ qui mortem ſuſceperat gubernator eſſet totius creaturæ. A M B R O. Sol etiam occidit ſacrilegis, vt funeſti ſpectaculum ſceleris obumbraret, tenebræ effuſæ ſunt oculis perfidorum, vt fidei lumen reſurgeret. B E D A. Volens autem Lucas miraculum miraculo adiungere, ſubiungit. {Et velum templi ſciſſum eſt medium.} Hoc expirante domino factum eſt, ſicut Matthæus, & Marcus conteſtantur, ſed Lucas præoccupando narrauit. T H E O. Per hoc autem dominus oſtendebat, ꝙ non erunt vlterius ſanctaſanctorum inacceſſibilia, ſed tradita in manus Romanorum inquinarentur & eorum aditus pateret. A M B R O. Velum etiam ſcinditur, quo duorū populorum diuiſio ſynagogæ prophanatio declaratur. Scinditur velum vetus, vt eccleſia noua fidei ſuæ vela ſuſpendat. Synagogæ velamen ſuſpenditur, vt religionis interna myſteria reuelata, mētis cernamus intuitu. T H E O. Per hoc etiam oſtenditur, ꝙ

H velum quod ſequeſtrabat nos a ſacris quæ ſunt in cęlo diſrumpitur, ideſt Dei inimicitia & peccatum. A M B R O. Deinde etiam vbi aſſumptæ mortalitatis impletum eſt omne myſterium & immortalitas ſola remanſit. vnde ſequitur. {Et clamans voce magna ait Ieſus: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum.} BEDA. Patrem inuocando, filium Dei ſe eſſe declarat, ſpiritum vero commendando, non defectum ſuæ virtutis, ſed confidentiam eiuſdem cum patre poteſtatis inſinuat. A M B R O. Caro moritur, vt reſurgat ſpiritus. Patri commendatur, vt cęleſtia quoque ab iniquitatis vinculo ſoluerentur, & pax fieret in cęlo, quam terrena ſequerentur. C Y R I L. Hæc aut vox edocet, ꝙ animæ ſanctorum non deinceps in inferno clauduntur vt prius, ſed apud Deū ſunt, huius rei facto Chriſto principio. A T H A. Commendat enim patri per ſe vniuerſos mortales in ſe viuificatos: nam ſumus mēbra eius, ſecundum illud Apoſtoli ad Galath. Omnes vnum eſtis

I in Chriſto. G R E G. Nyſſenus, Decet autem quærere qualiter in eodem tempore dominus tripartitur ſeipſum in viſcera terræ, vt dixerat Phariſæis. In paradiſum Dei, vt dixit latroni, in manus paternas, vt nunc dicitur. Sed recte conſiderantibus hoc nec quæſtione dignum videtur: nam qui vbique eſt per diuinam potentiam quolibet loco adeſt. A M B R O. Commendatur ergo patri ſpiritus, ſed cum ſit in ſuperioribus, illuminat & inferna, vt vniuerſa redimantur: Etenim Chriſtus omnia, & in Chriſto omnia. G R E G. Nyſſenus: Alia ſolutio eſt, ꝙ tempore paſſionis neutrā partem humanitatis ſemel vnita diuinitas dimiſit, ſed animam de corpore ſponte diſiunxit, ſe tamen in vtroque permanentem oſtēdit. nam per corpus, in quo mortem ſuſcepit, confutauit mortis potentiam: per animam vero latroni parauit introitum paradiſi. Dicit autem Iſaias de ſuperna Hieruſalem, quæ a paradiſo nō eſt alia: Super manus meas depinxi męnia tua. vnde palam eſt, ꝙ exi

K ſtens in paradiſo manus patris inhabitabat. D A M A. Vel expreſſius loquendo, in ſepulchro erat ſecundum corpus, in inferno ſecundum animam, ſed ſicut Deus in paradiſo cū latrone, & in throno erat cum patre & ſpirituſancto. T H E O. Clamans vero alta voce expirat, quia inerat ei poteſtas ponendi animam ſuam, & eā reſumendi. vnde ſequitur. {Et hęc dicens, expirauit.} A M B R. q. d. Tradidit ſpiritum, quia non inuitus amiſit. quod enim emittitur, voluntarium eſt, quod amittitur, neceſſarium.

i ¶ A V G. 4. de Trini. Cum poſt illam vocem continuo tradidit ſpiritum: hoc maxime qui aderant ſunt mirati: longa enim morte cruciabantur ligno ſuſpenſi. vnde dicitur. {Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum dicēs: Vere hic homo iuſtus erat.} Cap. 13.

A V G. de Concor. Euange. Non eſt autem cōtrarium, ꝙ Matthæus viſo terremotu, dicit admiratum Centurionem, cum Lucas dicat hoc eum admiratum fuiſſe, ꝙ emiſſa illa voce expiraſſet, oſtendens quam poteſtatem habuit quando moreretur. In eo autem quod Matthæus dixit, non ſolum viſo terre- Lib. 3. c. 20.

motu,

motu, ſed addidit & his quæ fiebant, integrum locum fuiſſe demōſtrauit Lucæ, vt diceret ipſum domini morte fuiſſe miratum. Quod autem Lucas etiam ipſe dixit: Videns autem Centurio quod factum erat, in eo genere incluſit omnia quæ facta erant in illa hora mirabiliter, tamquàm vnum mirabile factū commemorans, cuius quaſi membra & partes erant omnia illa miracula. Quod autē alius dixit Centurionem dixiſſe, Vere filius Dei erat iſte: Lucas autem ait, ꝙ iuſt⁹ erat: putari poteſt diuerſū, ſed vel vtrūq; dictum a Cēturione debemus intelligere, & aliud illum, aliud iſtū cōmemoraſſe, vel fortaſſe Lucam exprimere voluiſſe ſententiā Centurionis, quomodo dixerit Ieſum filiū Dei. forte enim non eum vnigenitum æqualem patri Centurio intellexerat. Sed ideo filium Dei dixerat, quia iuſtū crediderat, ſicut multi iuſti dicti ſunt filii Dei. Iam vero quia Matthæus addidit eos, qui cum Centurione erant: Lucas vero hoc tacuit, non eſt contrarium, cū alius dicit quod alius tacet, & Matthæus dixit, Timuerunt valde. Lucas autem non dixit, Timuit, ſed glorificauit Deum, quis non intelligat Deum timendo glorificaſſe? T H E O. Nunc autem videtur effectum ſortiri quod dominus dixerat: Cum exaltatus fuēro, omnia ad me traham. Exaltatus namque in cruce attraxit latronem & Centurionem, ſed & quoſdam Iudæorum, de quibus ſequitur. {Et omnis turba eorum, qui ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora ſua reuertebantur.} B E D A. Quòd percutiebant pectora, quia pœnitentiæ & luctus iudicium eſt, poteſt dupliciter intelligi. ſiue enim eū cuius vitam dilexerunt iniuſte occiſum dolebant, ſiue cuius mortem ſe impetraſſe meminerant: hunc in morte amplius glorificatum tremebant. Notandum autem, ꝙ Gentiles Deum timentes, apertę confeſſionis voce glorificant: Iudæi percutientes ſolum pectora, ſilentes domum redeunt. A M B R O. O duriora ſaxis pectora, Iudæorum. Iudex arguit, credit miniſter, proditor ſcęlus ſuum morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reſerantur: Iudæorum tamen immobilis duritia manet orbe concuſſo. B E D A. Vnde merito per Centurionem fides eccleſię deſignatur, quæ Dei filium tacente ſynagoga confirmat. Impletur autem quod dominus patri conqueritur dicens. Elongaſti a me amicum & proximum, & notos meos a miſeria. vnde ſequitꝰ. {Stabant autem omnes noti eius a longe. T H E O. Sed feminarum genus olim maledictum, manet & videt hæc omnia. Sequitꝰ enim. {Et mulieres quæ ſecutæ erant cum a Galilæa hæc vidētes.} Et ſic primæ refocillantur iuſtificatione, aut benedictione a paſſione profluente ſicut & reſurrectione.

k ¶ G R AE C V S. Fuerat quandoque Ioſeph occultus Chriſti diſcipulus denique vinculum timoris rumpens, feruentior factus, dominicum corpus turpiter pendens a ligno depoſuit, cōparans præcioſam margaritam verborū modeſtia. vñ dr. {Et ecce vir nomine Ioſeph, qui erat decurio.} B E D A. Decurio vocatur, ꝙ ſit de ordine curiæ, & officia curiæ adminiſtret, qui etiam curialis a procurando munera ciuilia ſolet appellari. Magnæ ergo Ioſeph dignitatis apud ſęculum, ſed maioris apud Deū meriti fuiſſe laudatur. vnde ſequitur. {Vir bonus & iuſtus, hic non conſen. conſi. & acti. eorum, ab Arimathia ciuitate Iudeæ. Arimathia ipſa eſt

Lib. 2. c. 22. Ramatha ciuitas Helcanæ, & Samuelis. A V G. de Concor. Euan Dicit autem Ioannes, ꝙ erat diſcipulus Ieſu. vnde & hic ſubditur. {Qui expecta. & ipſe regnum Dei.} Merito autem mouet: Cur ille, qui propter timorem occultus erat diſcipulus, auſus ſit petere corpus eius, quod nullus eorum qui eum palam ſequebātur auderet? Sequitur enim: {Hic acceſſit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu.} Sed intelligendum eſt iſtum fiducia dignitatis hoc feciſſe, qua præditus poterat familiariter intrare ad Pilatum. In extremo autem illo officio funeri exhibendo minus videtur curaſſe de Iudæis, quàmuis ſoleret in domino audiendo eorū inimicitias deuitare. B E D A. Sic igitur per iuſtitiam meritorum ſepeliendo corpori dominico dignus fuit per nobilitatem potentiæ ſæcularis illud impetrare. vnde ſequitur. {Et depoſitum inuoluit in ſyndone.} Ex ſimplici ſepultura domini ambitio diuitum condemnatur, qui nec in tumulis quidem poſſint carere diuitiis. A T H A. Enormiter etiam agunt, qui condiunt corpora mortuorum, & ea non ſepeliunt, etiam ſi ſancta ſint: quid enim ſanctius, aut maius domini corpore? quod tamen in monumento poſitum eſt, donec

ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora ſua reuertebantur. Stabant autem omnes noti eius a lōge, & mulieres quæ ſecutæ eum erant a Galiæa, hæc videntes. k Et ecce vir nomine Ioſeph, qui erat decurio, vir bonus & iuſtus, hic non conſenſerat conſilio & actibus eorum, ab Arimathia ciuitate Iudeæ, qui expectabat & ipſe regnum Dei. Hic acceſsit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu, & depoſitum inuoluit in ſyndone, & poſuit eum in monumento exciſo, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat. Et dies erat Paraſceues, & ſabbathum illuceſcebat. Subſecutę aūt mulieres q̃ cū eo venerāt de Galilęa, B viderunt monumentū, & queadmodū poſitum erat corp⁹ ei⁹, & reuertētes parauerūt aromata & vnguenta, & ſabbato quidem ſiluerunt ſecundum mandatum.

A die tertia reſurrexit. Sequitur enim. {Et poſuit eum in monumēto exciſo.} B E D A. Scilicet de petra, ne ſi ex multis lapidibus ædificatum eſſet: poſt reſurrectionem ſuffoſſis tumuli fundamentis, ablatus furto diceretur. In nouo etiam ponit monumento. Nā ſequitur. {In quo nondum quiſquam poſitus fuerat,} ne poſt reſurrectionem cæteris corporibus remanentibus, ſurrexiſſe alius ſuſpicaret. Quia vero ſexta die homo factus eſt, recte domin⁹ ſexta die crucifixus humanæ reparationis impleuit arcanū: vnde ſequitur. {Et erat dies Paraſceues} quod præparatio interpretatur, quo nomine ſextam feriam appellabant, quia ea die quæ in ſabbatum forent neceſſaria præparabant, quia vero ſeptimo die requieuit conditor ab opere ſuo, Sabbato dominus ī ſepulchro requieuit. vnde ſequitur. {Et ſabba. illuceſcebat.} Supra autem legimus, quia ſtabant omnes noti eius a longe, & mulieres quæ ſecutæ erant eum. his ergo notis Ieſu poſt depoſitum eius cadauer ad ſua remeātibus, ſolę mulieres quæ arctius amabāt funus ſubſecutæ, quo poneretur inſpicere cupiebant. Sequitur. n. {Subſecutæ autem mulieres, quæ cum ipſo venerant de Galilæa viderunt monumentum, & quemadmodum poſi. erat cor. eius.} vt. ſ. ei tempore congruo munus poſſent ſuæ deuotionis offerre.

C T H E O. Neque tamen fidem debitam adhuc habebant, ſed quaſi puro homini aromata, & vnguenta parabant more Iudæorum, q̃ talia exhibebant defunctis. vnde ſequitur. {Et reuer. parauę. aromata. & vnguenta. B E D A. Sepulto enim domino quamdiu licebat operari, ideſt vſque ad Solis occaſum vnguentis præparandis erant occupatæ. Mandatum autem erat, vt ſabbati ſilentium, ideſt quies a veſpera vſque ad veſperam ſeruaretur. Sequitur enim. {Et ſabbato quidem ſiluerunt ſecundum mandatum. A M B R. Myſtice autem iuſtus Chriſti corpus ſepelit. Talis enim eſt Chriſti ſepultura, quæ fraudem, iniquitatemque non habeat. Merito autē Matthæus hunc diuitem dixit: ſuſcipiendo enim diuitem neſciuit fidei paupertatem, iuſtus corpus Chriſti operit ſyndone, veſti & tu domini corpus gloria ſua, vt & ipſe ſis iuſtus, & ſi mortuum credis: operi tamen diuinitatis plenitudine ſuæ, ſed & veſtitur eccleſia innocentiæ gratia. BEDA. Ille etiam in ſyndone munda inuoluit Ieſum, qui pura eum mente ſuſceperit. A M B. Nec ocio-

D ſe alius Euangeliſta monumentum nouum dixit: alius monumētum Ioſeph: etenim tumulus his paratur, qui ſub lege ſunt mortis. victor mortis tumulum ſuum non habet. Quæ enim communicatio tumulo & Deo? ſolus enim tumulo includitur, quia mors Chriſti & ſi ſit communis ſecundum naturam, ſpecialis eſt ſecundum virtutem. Bene autem Chriſtus in monumento conditur iuſti, vt iuſtitiæ habitatione requieſcat: monumentum enim hoc in duriciæ Gentilis petra iuſtus excidit penetrali verbi, vt prætenderet in nationibus virtus Chri. Cui pulcherrime aptatus eſt lapis. Quicumque in ſe bene humauerit Chriſtum, diligenter cuſtodiat, ne eum perdat, ne ve perfidiæ ſit ingreſſus. B E D A. Quòd autem dominus ſexta die crucifigitur, ſeptima in ſepulchro quieſcit, ſignificat quòd in ſexta mundi ętate nos pro domino pati, & velut mundo crucifigi neceſſe eſt: in ſeptima vero, ideſt poſt mortem corpora quidem in tumulis, animę vero cum domino requieſcunt, vſque huc & mulieres ſanctę, ideſt animę humiles dilectione feruentes paſſioni Chriſti diligenter obſequuntur: etſi forte valeant imitari, ſedula curioſitate, quo ordine ſit ea-

E dem paſſio completa perpendunt, qua lecta, audita, recordata, mox ad paranda ſe opera virtutum, quibus Chriſtus delectetur conuertunt, vt futura preſentis vitę Paraſceue, & requie beata, tempore reſurrectionis occurrere Chriſto valeant cum aromatibus ſpiritualium actionū.

C A P.

CAP. XXIIII.

BEDA. Religioſæ mulieres non ſolum in die Paraſceue, ſed etiam ſabbato tranſacto, ideſt Sole occidente, mox vt operandi licentia remeauit emerunt aromata, vt venientes vngerent corpus Ieſu ſicut Marc⁹ teſtatur, præoccupante iam noctis articulo monumentum adire non valuerunt: Et ideo dicitur. { Vna autem ſabbati valde diluculo venerunt ad monumentum portantes, quæ parauerũt aromata. } Vna ſabbati, ſiue prima ſabbati prima eſt a ſabbato quam diem dominicã pp. dñi reſurrectionẽ mos Chriſtianus appellat. Quòd autem valde diluculo mulieres venere ad monumentũ: magnus querendi, & inueniendi dominũ feruor charitatis oſtenditur. AMB. Sed magna oritur hoc loco pleriſq; dubitatio, ſiquidem hic valde diluculo: Matthæus veſpere ſabbati mulieres ad monumẽtum veniſſe dixerunt. ſed Euãgeliſtas de diuerſis putes dixiſſe tẽporibus, vt primas alias mulierum, & alias coniicias viſiones. Quod autem ſcriptum eſt. Veſpere ſabbati quæ luceſcit in prima ſabbati reſurrexiſſe dominum: ſic temperandum eſt, vt neque mane dominica, quæ eſt prima poſt ſabbatum, neque ſabbato reſurrectio facta credatur: nam quomodo triduum completur? Non ergo veſperaſcẽte die, ſed veſpere noctis reſurrexit. Denique Græcus ſero dixit. Sero autem & horam ſignificat in occaſu diei & rei cuiuſlibet tarditatem, quomodo ſi dicas: Sero mihi ſuggeſtum eſt. Eſt ergo & ſero tempus noctis profundum, vnde & mulieres ad monumentũ accedendi habent facultatem cuſtodibus quieſcẽtibus. Et vt ſcias nocte factum mulieres aliæ ſciunt, aliæ neſciunt. ſciunt quæ obſeruant noctibus & diebus, neſciunt quæ receſſerunt. Neſcit Maria Magdalene ſecundum Ioannem, nam eadem, & ante ſcire & poſtea neſcire non potuit. ergo ſi plures Mariæ, plures etiam fortaſſe Mariæ Magdalene, cum illud nomen perſonæ ſit, hoc ſumatur a loco.

Lib.3.c.24. AVGVST. de Conſen. Euange. Vel Matthæus a prima parte noctis quod eſt veſpere, ipſam voluit noctem ſignificare, cuius noctis fine venerunt ad monumentum. & hoc ea de cauſa, quia iam a veſpere parauerant, & licebat afferre aromata tranſacto ſabbato. EVSE. Iacebat autem organum verbi extinctum, magnus vero lapis claudebat ſepulchrum, quaſi mors eum duxiſſet captiuũ, ſed nondum lapſo triduo vita ſe promit iterum poſt ſufficientẽ mortis coniunctionem. vnde ſequitur. { Et inuenerunt lapidem reuolutum a monumento. THEO. Nam Angelus reuoluerat eum, vt teſtatur Matthæus. ORI. Amotus eſt autem lapis poſt reſurrectionem propter mulieres, vt credant reſurrexiſſe dominum videntes monumentum vacuum corpore. vnde ſequitur. { Et ingreſſæ non inuenerunt cor. do. ieſu. } CYRIL. Cum igitur non inueniſſent corpus chriſti quod reſurrexerat: ducebantur diuerſis cogitationibus & propter amorem Chriſti, & adhibitam ſolicitudinem meruerunt viſionem angelicam. Sequitur enim. { Et fac. eſt dum mente conſternatę eſſent de iſto, ecce duo viri ſteterũt iuxta illas in veſte fulgenti. } EVSE. Iocunditatis & gaudii indicia ſalutiferę reſurrectionis & fulgentes amictus præſtantes. Moyſes enim plagas egiptiis preparans in flamma ignis angelum perſpexit, ſed nõ tales viſi ſunt mulieribus in ſepulchro, ſed mites; & hilares, quales decebat conſpici in regno, & gaudio domini. Et ſicut in paſſione eclipſatus eſt ſol, mœroris, & anguſtiæ ſigna promens crucifigentibus filium Dei, ita angeli vitæ, ac reſurrectionis præcones habitum ſalutiferi feſti candidati deſignabant. AMB. Sed quomodo Marcus vnum iuuenẽ in albis ſedentem, Mattheus vnũ, Ioannes, & Lucas duos Angelos in albis ſedentes viſos eſſe memorauerunt? Lib.3.c.24. AVG. de Conſen. euangeliſta. Poſſumus intelligere vnum Angelum viſum a mulieribus, & ſecundum Marcum, & ſecundum Mattheum, vt eas ingreſſas in monumẽtum accipiamus, ſcilicet in aliquod ſpacium, quod erat aliqua materia communitũ ante illum ſaxei ſepulchri locum, atq; ibi vidiſſe angelum ſedentẽ a dextris, quod dicit Marcus, deinde intus ab eis dum inſpicerent locum in quo iacebat corpus domini, viſos duos alios Angelos ſtãtes, ſicut dixit Lucas, locutos ad earundem exhortandum animum & ædificandam fidẽ, vnde ſequitur. { Cum time. au. & declina. vul. F in ter. } BEDA. Sanctæ mulieres aſtantibus ſibi angelis non in terram cecidiſſe, ſed vultum dicuntur in terram declinaſſe: nec quempiam ſanctorum legimus tempore dominicę reſurrectionis vel ipſi domino, vel Angelis ſibi viſis terræ proſtratum adoraſſe, vnde mos obtinuit eccleſiaſticus, vt vel in memoriam dominicæ, vel in noſtræ ſpem reſurrectionis omnibus dominicis diebus, & toto quinquageſimo tempore non flexis genibus, ſed declinatis in terram vultibus oremus. Non erat autem in monumẽto qui locus eſt mortuorũ querendus, ille qui ad vitam reſurrexit a mortuis. Et ideo ſubdit. { Dixerũt ad illas. } .ſ. angeli ad mulieres. { Quid q̃ritis? Viuẽ. cum mor. non eſt hic, ſed reſurrexit. } Die autẽ tertia ſicut ipſe inter diſcipulos tam viros quàm fœminas prędixit, reſurrectionis ſuæ triunphum cęlebrauit, vnde ſequitur. { Recor. quali. locu. eſt vo. cum adhuc in galilea eſſet dicens. Quia opor. filium homi. tra. in manus homi. pecca. & cruci. & tertia die reſurgere. } Die nãque paraſceue hora. ix. ſpiritum tradens veſpere ſepultus, mane prima ſabbati reſurrexit. ATHANASIVS. Poterat ſiquidem ſtatim ſuſcitare corpus a morte. Sed dixiſſet aliquis eum nequaquam fuiſſe mortuum vel non plene mortem ei inheſiſſe. (De humanitate ver. circa medium.) H Forſitan quoque ſi eodem momento mors & reſurrectio contigiſſet, gloria incorruptibilitatis in incerto hæſiſſet. Quapropter vt corpus verè extinctum oſtenderetur, ipſa meridie mortem ſuſtinuit, & tertia die illud incorruptibile redhibuit. BEDA. Vno etiam die in ſepulchro, & duabus noctibus iacuit, quia lucẽ ſuæ ſimplę mortis tenebris duplæ noſtræ mortis adiunxit. CIRYL. Inſtructæ autem mulieres Angelorum affatibus accelerãte ea retulerunt diſcipulis, vnde ſequitur. { Et recordatę ſunt verborum eius. Et egreſſæ a monumento, nunciauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. } Nãque fœmina quæ quondam mortis fuit miniſtra, venerandum reſurrectionis myſterium prima percepit, & nunciat. Adeptum eſt igitur fęmineum genus, ad ignominiæ abſolutionem, & maledictionis repudium. AM. Mulieribus autem docere in eccleſia non permittitur, ſed domi viros I ſuos interrogãt. Ad eos ergo fęmina mittitur qui domeſtici ſunt. Quæ autem fuerint hæ mulieres oſtendit ſubdens. { Erat autem Maria Magdalene. } BEDA. Ipſa eſt ſoror lazari. { Et Ioanna. } vxor Cuſæ procuratoris Herodis. Et Maria Iacobi .i. mater Iacobi minoris, & Ioſeph. Et communiter de aliis ſubditur. { Et cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apoſtolos hæc. } Vt enim perpetui reatus apud viros mulier opprobrium non ſuſtineret, quæ culpam viro transfuderat, transfudit & gratiã THEO. Eſt autem naturaliter incredibile mortalibus reſurrectionis miraculum. vnde ſequitur. { Et viſa ſunt ante illos, ſicut delyramentum verba iſta, & non credebant illis. (Hom.29.) GREG. Quod non tam illorum infirmitas, q̃ noſtra, vt ita dicam, futura firmitas fuit. Ipſa namque reſurrectio illis dubitantibus per multa argumenta mõſtrata eſt, quæ dũ nos legentes agnoſcimus, de eorum dubitatione ſolidamur. THEO. Petrus autem hoc audiens tollit moras, & vadit ad monumentum, quia nec ignis nouit moras in geſtus materiæ, vnde ſequitur. { Petrus autem ſurgens cucurrit ad monu K mentum. EVSE. Solus enim ipſe credit fœminis dicentibus ſe Angelos vidiſſe, & cum eſſet eximii affectus præ cæteris, ſedulum ſe promebat paſſim circumſpiciens dominum. vnde ſequitur. { Et procumbens vidit ſola linteamina poſita. THEO. Cum autem ad monumentum fuiſſet: hoc primo conſecutus eſt, vt miraretur quæ prius ab ipſo, vel ab aliis deridebantur. vnde ſequitur. { Et abiit ſecum, mirans quod factum fuerat, ideſt apud ſe mirans rei euẽtum, qualiter ſola linteamina derelicta fuere, corpore mirrha peruncto, quel quantam opportunitatem habuiſſe fur, vt ſemotim inuoluta dimittens circunſtantibus militibus corpus auferret. (Lib.3.ca.25.) AVG. de Conſen. Euan. Intelligitur autem hoc Lucas recapitulando poſuiſſe de Petro: tunc enim cucurrit Petrus ad monumentum quando & Ioannes cum tantũmodo mulieribus præcipue a Maria Magdalenę nunciatum eis fuerat de corpore ablato. poſtea autem facta ſunt hæc de viſione Angelorum. Ideo autem Lucas Petrum ſolum commemorauit, quia illi primitus Maria nunciauerat. Item poteſt mouere, q̃ Petrum non intrantem,

ſed

CAP. XXIIII.

Vna autem ſabbati valdè diluculo venerunt ad monumentum portantes quæ parauerant aromata, & inuenerunt lapidem reuolutum a monumento, & ingreſſę non inuenerunt corpus domini Ieſu. Et factum eſt dum mente conſternatę eſſent de iſto, ecce duo viri ſteteruut ſecus illas in veſte refulgenti. Cum timerent autem & declinarent vultum in terram dixerunt ad illas. Quid quęritis? viuentem cum mortuis? Non eſt hic, ſed ſurrexit. Recordamini qualiter locutus eſt vobis cum adhuc in Galilæa eſſet dicens. oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia reſurgere. Et recordatæ ſunt verborum eius, & regreſſę a monumento G uunciauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalenæ, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apoſtolos hæc. Et viſa ſunt ante illos ſicut delyramentum verba iſta, & nõ crediderunt il-

ſed procumbentem dicit Lucas ſola linteamina vidiſſe, & diſceſſiſſe mirantem, cum Ioannes dicat ita ſe linteamina vidiſſe poſita, & ſeipſum poſt Petrum intraſſe. Sed intelligendum eſt, Petrum primo procumbentem vidiſſe, quod Lucas commemorat, Ioannes tacet. poſt autem ingreſſus eſt antequam Ioannes intraret. BEDA. Iuxta intellectum vero myſticum, per hoc quòd mulieres valde diluculo veniunt ad monumentum, datur nobis exemplum, diſcuſſis vitiorum tenebris ad domini corpus accedere. nam & ſepulchrum illud figuram dominici habebat altaris, in quo corporis Chriſti myſteria non in ſerico, non in panno tincto, ſed inſtar ſyndonis, quo eum Ioſeph inuoluit in lintheo puro debent conſecrari, vt ſicut ipſe veram terrenæ naturæ ſubſtantiam pro nobis morti obtulit: ita & nos in commemoratione ipſius purum de terræ germine, candidumque, & multimodo quaſi mortificationis genere caſtigatum C altari linum imponamus. Aromata autem, quæ mulieres deferunt ſignificant odorem virtutum & orationum ſuauitatem, quibus altari appropinquare debemus. Reuolutio autem lapidis inſinuat reſerationem ſacramentorum, quæ tegebantur velamine literæ legis, quæ in lapide ſcripta eſt, cuius ablato tegmine, corpus domini mortuum non inuenitur, ſed viuum euangelizatur, quia etſi cognouimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed iam nunc non nouimus. quomodo autem poſito in ſepulchro corpore domini Angeli aſtitiſſe leguntur: ita etiam tempore conſecrationis myſterii corporis Chriſti aſſiſtere ſunt credendi. Nos ergo, exemplo deuotarum mulierum, quoties myſteriis cœleſtibus appropinquamus, propter Angelicam præſentiam, ſeu propter reuerentiam ſacræ oblationis, cum omni humilitate vultum declinemus in terram: nos cinerem, & terram eſſe recolentes.

b ¶ GLO. Poſt manifeſtationem reſurrectionis Chriſti per Angelos mulieribus factam, manifeſtatur vlterius eadem reſurrectio, per ipſius Chriſti apparitionem diſcipulis. vnde dicitur. { Et ecce, duo ex illis ibant ipſa die in caſtellum. THEOPHILACTVS: Quidam alterum horum duorum Lucam inquiunt eſſe, & ob hoc ſuum nomen occultaſſe. AMBROSIVS. Vel duobus diſcipulis ſeorſum dominus iam ſe veſpere demonſtrat, ſcilicet Ammaoni, & Cleophæ. Lib.3.c.25. AVG. de Conſenſu Euange. Caſtellum autem illud non abſurde accipimus etiam villam ſecundum Marcum potuiſſe appellari. Deinde caſtellum deſcribit dicens: { Quod erat in ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem nomine Emaus. } BEDA. Ipſa eſt Nicopolis ciuitas inſignis Paleſtinæ, quæ poſt expugnationem Iudeæ ſub Marco Aurelio Antonio principe reſtaurata, cum ſtatu mutauit & nomen. Stadium autem quod Græci auctores vt dicunt, Hercule viarum ſpacia menſurat, octaua eſt pars miliarii. Et ideo ſexaginta ſtadia, ſeptem milia paſſuum, & quinquaginta ſignificat, quod ſpacium itineris eis congruit, qui de morte, & ſepultura domini certi gradiebantur, de reſurrectione domini dubii. nam reſurrectionem, quæ poſt ſeptimam ſabbati facta eſt, octauo numero contineri nullus ambigit. Diſcipuli ergo, qui de domino loquentes incedunt: ſextum miliarium cępti itineris compleuerant, quia illum ſine quærela viuentem vſque ad mortem, quam in ſexta ſabbati ſubiit, perueniſſe dolebant. Compleuerant & ſeptimum, quia hunc in ſepulchro non dubitabant quieuiſſe. Sed de octauo dimidium tantum peregerant, quia gloriam iam celebratæ reſurrectionis non credebant perfecte. THEOPHILACTVS. Prædicti autem diſcipuli loquebantur de his adinuicem quæ acciderant, non quaſi credentes, ſed ſicut ſtupentes in rebus extraneis, vnde ſequitur. { Et ipſi loquebantur adinuicem de his omnibus, quæ acciderant. } BEDA. Loquentes autem de ſe, dominus appropinquans comitatur, vt & fidem reſurrectionis mentibus eorum incendat, & quod ſe facturum promiſerat impleat, A ſcilicet vt vbi ſunt duo, vel tres in nomine meo congregati, ibi ſum in medio eorum. vnde ſequitur. { Et factum eſt dum fabularentur, & ſecum quærerent, & ipſe Ieſus appropinquans, ibat cum illis. THEOPHILACTVS: Obtento enim iam ſpirituali corpore, non obſtat loci diſtantia quin adeſſet quibus volebat, nec vlterius naturalibus legibus corpus ſuum regebat, ſed ſpiritualiter, & ſupra naturam. vnde vt Marcus dicit, ſub alia forma eis videbatur, in qua non concedebatur eis ei⁹ cognitio. Sequitur enim: { Oculi autem eorum tenebantur, ne illum agnoſcerent. } vt ſcilicet totam ſuam dubiam intentionem reuelẽt, & vulnus detegentes recipiant medicinam, & vt cognoſcerent, quòd quàmuis corpus ipſum q̃d paſſum fuerat reſurrexerit, nõ tamen amplius tale erat, vt eſſet omnibus viſibile, ſed tantum his, a quiC bus vellet videri, & vt non dubitent quare de cætero non conuerſatur inter plebem, quia ſcilicet, poſt reſurrectionem conuerſatio eius non eſſet digna hominibus, ſed diuina magis, quod etiam eſt forma reſurrectionis futuræ, in qua ſicut Angeli conuerſabimur, & filii Dei. GREGORIVS in Homilia. Conuenienter etiam, eis ſpeciem quam recognoſcerent non oſtendit, hoc agens foris in oculis corporis, quod apud ipſos agebatur intus in oculis cordis. ipſi namque, apud ſeipſos intus & amabant, & dubitabant. De ſe ergo loquentibus, præſentiam exhibuit. ſed de ſe dubitantibus, cognitionis ſuæ ſpeciem abſcondit, verba quidem eis contulit. Nam ſequitur: { Et ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones, quos confertis adinuicem ambulantes, & eſtis triſtes? GRAECVS. Conferebant quidem inter ſe quaſi non amplius expectantes Chriſtum viuentem, ſed doloroſi, quaſi perempto Saluatore. vnde ſequitur: { Et reſponD dens vnus, cui nomen Cleophas: dixit ei: Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, & non cognouiſti quæ facta ſunt in illa his diebus? THEOPHILACTVS, quaſi dicat: Tu] ſolus peregrinus es, & extra confinia Hieruſalem habitans, & expers es eorum, quæ in medio eius contigerunt, et hæc ignoras? BEDA. Vel hoc dicit, quia peregrinum putabant eum, cuius vultum non agnoſcebant. ſed reuera peregrinus erat eis, a quorum naturæ fragilitate percepta, iam reſurrectionis gloria longe diſtabat, & a quorum fide vtpote reſurrectionis eius neſcia manebat extraneus. Sed adhuc dominus interrogat: nam ſequitur. { Quibus ille dixit: Quæ? } Et ponitur eorum reſponſio, cum ſubditur. { Et dixerunt ei: De Ieſu Nazareno, qui fuit vir propheta. } Prophetam fatentur, filium Dei tacent: Vel nondum perfecte credentes, vel ſolliciti, ne inciderent in manus Iudæorum perſequentium, quia neſciebant quis eſſet, quod verum credebant celantes. Ad cuius commendationem ſubditur. { Potens in opere, & ſermone. THEOE PHILACTVS: Primo quidem eſt opus: ſecundo ſermo. Nullus enim doctrinæ ſermo approbatur, niſi prius is, qui docet, ſe oſtendat auctorem: præcedit enim opus aſpectum. Nam niſi mundaueris intellectus ſpeculum per opera, non emicat decor optatus. Adhuc autem ſubditur: { Coram Deo, & omni populo. } Nam primo complacendum eſt Deo; deinde curandum quantum poſſibile eſt, de innocentia apud homines, vt præcedente diuino cultu viuamus ſine ſcandalo plurimorum. GRAECVS: Deinde aſſignatur cauſa triſtitiæ, traditio, & paſſio Chriſti, cum ſequitur: { Et quomodo tradiderunt eum ſummi Sacerdotes, & Principes noſtri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. } Subditur autem deſperantium vox, cum dicitur: { Nos autem ſperabamus, quòd ipſe eſſet redempturus Iſrael. } Sperabamus (inquiunt) non ſperamus, ac ſi mors domini, ſimilis eſſet mortibus aliorum:

lis. Petrus autem ſurgens cucurrit ad monumentum, & procumbens vidit linteamina ſola poſita, & abiit ſecum mirans quod factum fuerat.

b Ecce duo ex illis ibant ipſa die in caſtellũ quod erat in ſpatio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem nomine emaus, & ipſi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant. Et factum eſt dum fabularentur, & ſecum quærerent, & ipſe Ieſus appropinquans ibat cũ illis. Oculi autem eorum tenebantur, ne eũ agnoſcerent, & ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones, quos cõfertis adinuicem ambulantes, & eſtis triſtes? Et reſpondens vnus, cui nomen Cleophas dixit ei: Tu ſolus peregrin⁹ es in Hieruſalem, & non cognouiſti quę facta ſunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: de Ieſu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere, & ſermone, coram Deo, & omni populo. Et quomodo eum traB diderunt ſummi Sacerdotes, & principes noſtri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem ſperabamus, quia ipſe eſſet redempturus Iſrael, Et nunc ſuper hæc omnia tertia dies eſt hodie, quòd hæc facta ſunt. Sed & mulieres quædam ex noſtris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt di-

THEO. Expectabant enim Chriſtum ſaluaturum & redempturum populum Iſrael ab ingruentibus malis & a ſeruitute Romanorum, ipſum quoque credebant terrenum regem fieri, quem putabant promulgatam in ſe mortis ſententiam cauere potuiſſe. BEDA. Merito ergo triſtes incedebant, quia & ſeipſos quodammodo arguebant, quòd in illo redemptioné ſperauerint, quem iam mortuum viderant, nec reſurrecturũ credebant, & maxime dolebant eum ſine cauſa occiſum, quem nouerant innocentem. THEO. Videntur tamen hi viri nõ omnino increduli eſſe per hoc quod ſubditur: {Et nunc ſuper hæc omnia tertia dies ẽ hodie, quòd hęc facta ſunt.} In quo videntur habere memoriã eius, quòd eis dominus dixerat ſe tertia die reſurrecturum.

centes ſe etiam viſionem Angelorum vidiſſe, qui dicunt eum viuere. Et abierunt quidam ex noſtris ad monumentum & ita inuenerunt ſicut mulieres dixerunt, ipſum vero non inuenerunt.

c Et ipſe dixit ad eos. O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum & ita intrare in gloriam ſuam? Et incipiens a Moyſe & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erãt.

GRAECVS. Porro relatam a mulieribus reſurrectionis famam commemorant, cum ſubditur: {Sed & mulieres quædam ex noſtris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore, eius venerunt dicentes ſe etiam viſionem angelorum vidiſſe, qui dicunt eum viuere.} Dicunt quidem hoc quaſi non credentes, propter quod referunt ſe territos, ideſt ſtupefactos. non enim quod erat eis relatum firmum ęſtimabant, aut angelicam illuminationem fuiſſe: ſed ſtuporis & turbinis cauſam inde ſumebant. Teſtimonium quoque Petri non certum ęſtimabant dum diceret, ſe non vidiſſe dominum: ſed reſurrectionem eius coniicere ex eo quòd corpus ipſius in ſepulchro non iacebat. vnde ſequitur: {Et abierunt quidam ex noſtris ad monumentum, & ita inuenerunt ſicut
Lib.3.c.25. mulieres dixerunt. ipſum vero non inuenerunt. AVGVST. de Conſenſu euangeliſtarum. Cum autem Lucas dixerit Petrum accurriſſe ad monumentum, & Cleopham dixiſſe, ipſe retulerit, quòd quidam eorum ierant ad monumentum, intelligitur atteſtari Ioanni, quòd duo ierint ad monumentum: ſed Petrum primo ſolum commemorauit, quia illi primitus Maria nunciauerat.

c ¶ THEOPHI. Quia prædicti diſcipuli nimia dubietate laborabant, dominus eos redarguit. vnde dicitur: {Et ipſe dixit ad eos: O ſtulti.} Fere enim eadem dixerant, quæ & aſtantes cruci. Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere. {Et tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti ſunt prophetæ.} Contingit enim credere, quæ locuti ſunt prophetæ. particulariter quædam, & non vniuerſaliter omnia puta ſi aliquis credat, quæ de cruce Chriſti dicuntur a prophetis ſicut eſt illud. Foderunt manus meas & pedes meos. quæ vero ſpectant ad reſurrectionem non credant, ſicut eſt illud: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Decet autem in omnibus fidem adhibere prophetis tam in glorioſis, quæ de Chriſto prædixerunt, quàm in inglorijs, quia ex paſſione malorum eſt ingreſſus in gloriam. vnde ſequitur: {Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? ſcilicet ſecundum humanitatem. ISIDORVS. Sed & ſi oportebat Chriſtum pati, tamen qui crucifixerunt rei ſunt pęnæ, non enim ſatagebant perficere quod Deus diſponebat. vnde & eorum executio fuit impia, Dei vero diſpenſatio prudentiſſima, qui nequitiam eorum in beneficia generis humani conuertit, quaſi vtens vipereis carnibus ad antidoti ſalutiferi confectionem. CHRYSOSTOMVS. Et ideo dominus oſtendit conſequenter hæc omnia non eueniſſe ſimpliciter: ſed ex Dei propoſito ante prædeſtinato. vnde ſequitur: {Et incipiens a Moyſe & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant,} quaſi diceret. Poſtquam eſtis tardi, ego promptos vos reddam, myſteria ſcripturarum vobis exponendo. nam ſacrificium Abrahæ cum Iſaac dimiſſo immolatus eſt aries, hoc præfigurauit. Sed & in alijs ſcripturis propheticis ſparſim iacent myſteria crucis & reſurrectionis Chriſti. BEDA. Si autem Moyſes & Prophetæ de Chriſto locuti ſunt, & eum per paſſionem in gloriam intraturum prædixerunt, quomodo gloriatur ſe eſſe Chriſtianum, qui neque qualiter ſcripturæ ad Chriſtum pertineant inueſtigat, neque ad gloriam, quam cum Chriſto habere cupit, per paſſionem attingere deſiderat? GRAECVS. Quia vero præ-

F dixit euangeliſta: {Tenebantur oculi eorum ne eum agnoſcerent:} donec ſermo Domini mentem eorum moueret ad fidem, conuenienter opportunum aſpectum ſui auditui ſubiungit. vnde ſequitur: {Et appropinquauerunt caſtello quo ibant, & ipſe finxit ſe longius ire. AVGV. de Quæſtionibus euange. Quod Lib.2.q.51. non ad mendacium pertinet. non enim omne quod fingimus mendacium eſt: ſed quando id fingimus, quod nihil ſignificat, tunc mendacium eſt. cum autem fictio noſtra refertur ad aliquam ſignificationẽ, non eſt mendacium, ſed aliqua figura veritatis, alioquin omnia, quæ a ſapientibus & ſanctis viris, vel etiam ab ipſo domino figuratæ dicta ſunt, mendacia deputabuntur, quia ſecundum vſitatum intellectum non conſiſtit veritas in talibus dictis.

Et appropinquauerunt caſtello quo ibant, & ipſe ſe finxit longius ire. Et coegerunt illum dicentes. Mane nobiſcum, quoniam adueſperaſcit & inclinata eſt iam dies. Et intrauit cum illis. Et factum eſt dum
G **recumberet cum eis, accepit panem & benedixit, ac fregit & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum & cognouerũt eũ. Et ipſe euanuit ex oculis eorũ. Et dixerunt ad inuicem. Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis ſcripturas?**

Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta ſine mendacio ad aliquam rem ſignificandam. GREGO. in Hom. Quia ergo adhuc in eorum cordibus peregrinus erat a fide, ire ſe longius Ho.euã.24. finxit. Fingere namque componere dicimus. vnde & compoſitores luti figulos vocamus. Nihil ergo ſimplex veritas per duplicitatem fecit, ſed talem ſe exhibuit in corpore, qualis apud illos erat in mente. Sed quia eſſe extranei a charitate non poterant, hi cum quibus charitas gradiebatur: eum ad hoſpitium
H quaſi peregrinum vocant. vnde ſequitur. {Et coegerunt illum.} Ex quo exemplo colligitur, quia peregrini ad hoſpitium non ſolum inuitandi ſunt, ſed etiam trahendi. GLO. Nec ſolum factis eum cogunt, ſed etiam verbis inducunt. Sequitur enim: {Dicentes: Mane nobiſcum, quoniam adueſperaſcit, & inclinata eſt iam dies,} ſcilicet ad occaſum. GREGO. in Homil. Ecce autem cum per membra ſua Chriſtus ſuſcipitur, ſuſceptores ſuos etiam per ſemetipſum requirit. Sequitur enim. {Et intrauit cum illis.} Menſam ponunt, cibos afferunt, & Deum, quem in ſcripturæ ſacræ expoſitione non cognouerant in panis fractione cognoſcunt. Sequitur enim. {Et factum eſt dum recumberet cum illis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis, & aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum.} CHRY. Quod non de ſenſibilibus oculis dictum eſt, ſed de ſenſu mentali. AVG. de Conſen. Euangeli. Neque enim clauſis Lib.3.c.25.
I oculis ambulabant, ſed inerat aliquid, quo non ſinerentur agnoſcere quod videbant, quod ſcilicet caligo, & aliquis humor efficere ſolet, non quia dominus non poterat transformare carnem ſuam, vt alia re uera eſſet effigies, quam ſolebant intueri, quandoquidem & ante paſſionem transformatus eſt in monte, vt facies eius clareſceret ſicut Sol. Sed non ita nunc factum eſt. non enim incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum a Sathana fuiſſe ne agnoſceretur Ieſus: ſed tantum a Chriſto facta eſt permiſſio vſque ad ſacramentum panis, vt veritate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Chriſtus poſſit agnoſci. THEO. Sed & aliud innuit, quòd ſcilicet ſumentibus ſacrum panem aperiuntur oculi, vt eum agnoſcant: magnã enim & ineffabilem vim habebat domini caro. AVG. de Quæſtio. Euange. Vel quòd dominus ſe Lib.2.q.51. ire longius finxit, cum comitaretur diſcipulis exponẽs ſacras ſcri-
K pturas: vtrum ipſe eſſet ignorantibus, ſignificat quia hoſpitalitatis officio ad ſuam cognitionem peruenire poſſe homines intimauit, vt cum longius ipſe ab hominibus abſceſſerit ſuper omnes cœlos cum eis tranſit, qui hæc exhibent ſeruis eius. Tenet ergo Chriſtum ne longius ab eo eat quiſquis cathechizatur verbo in omnibus bonis ei, qui ſe cathechizat communicat. Etenim iſti cathechizati erant verbo, cum exponeret eis ſcripturas. Et quia hoſpitalitatem ſectati ſunt: eum quem in ipſa expoſitione ſcripturarum non cognouerunt, in panis fractione cognoſcunt. non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. GREGORIVS in Homil. Quiſquis ergo audita vult intelligere, feſtinat ea, quæ iam intelligere potuit, opere implere. Ecce dominus non eſt cognitus dum loqueretur, & dignatus eſt cognoſci dum paſcitur. Sequitur enim: {Et ipſe euanuit ex oculis eorum. THEO. Non enim tale corpus habebat, vt diutius cum eis commorari deberet, & hoc pariter augeret affectũ eorum. vnde ſequit. {Et di-

Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis ſcripturas?} ORI. A Per quod innuit, ꝙ prolati ſermones a Saluatore accendebant audientium cor ad amorem diuinum. GREGO. in Hom. Pente co. Ex audito enim ſermone inardeſcit animus, torporis frigus recedit, mens in ſuperno deſiderio fit anxia. Audire libet pręcepta cęleſtia, & quot mandatis inſtruitur, quaſi tot facibus inflammatur. THEO. Ardebat ergo cor eorum, vel igne verborum domini, quibus intendebant tãquàm veris. Vel quia eo diſſerente ſcripturas, præcellebatur intrinſecus cor eorum, quòd ille qui diſſerebat dominus eſſet. Adeo ergo lætati ſunt, vt nullam moram paſſi, mox reuerſi ſint in Hieruſalem. & hoc eſt quod ſequitur. {Et ſurgentes eadem hora regreſſi ſunt in Hieruſalem.} Surrexerunt quidẽ eadem hora, peruenerunt autem per plures horas, ſicut oporte-
Lib.3.c.25. bat ſexaginta ſtadia tranſeuntes. AVG. de Concor. Euange. Iam autem fama erat, quòd ſurrexerat Ieſus, a mulieribus facta & a Simone Petro, cui iam apparuerat. Etenim iſti duo hæc inuenerunt loquentes illos ad quos in Hieruſalem venerunt. Sequitur enim. {Et inuenerunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipſis erant dicentes, quòd ſurrexit dominus vere, & apparuit Simoni.} BEDA. Omnium enim virorum primo dominus appariuiſſe videtur Petro ex his, quos Euangeliſtæ quatuor, & Paulus Apoſtolus commemorauerunt. CHRY. Non enim ſimul omnibus ſe manifeſtabat, vt ſereret fidei ſemina. nam qui primo viderat, & certus erat: alijs referebat. Deinde ſermo prodiens præparabat animum auditoris viſioni: & ideo primo digniori, & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animæ fideliſſimæ, quæ prius acciperet hunc aſpectum, vt minime turbaretur inopinata viſione. Et ideo primo videtur a Petro, vt qui primo confeſſus eſt eum Chriſtum, primo reſurrectionem videre mereatur, & etiam quia eum negauerat, prius ei voluit apparere, conſolans eum ne deſperaret. Poſt Petrum vero alijs apparuit, quandoque paucioribus, quandoque pluribus, quod duo diſcipuli confitentur. Sequitur enim: {Et ipſi narrauerunt quæ geſta erant in via, & quo-
Lib.3.c.25. modo cognouerunt eum in fractione panis. AVG. de Concor. Euange. Quod autem ait Marcus: annunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt, cum Lucas dicat, quòd iam inde loquebantur vere reſurrexiſſe dominum, quid intelligendum eſt, niſi aliquos ibi fuiſſe, qui hoc credere nollent?

Et ſurgentes eadem hora regreſſi ſunt in Hieruſalem, & inuenerunt cõgregatos vndecim & eos qui cum illis erant dicentes, ꝙ ſurrexit dominus vere, & apparuit Simoni. Et ipſi narrabant quæ geſta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.

d ¶ CYRIL. Vndique reſurrectionis fama per Apoſtolos diuulgata, & affectu diſcipulorum erecto ad Chriſti viſionem venit deſideratus: & quærentibus, & expectantibus reuelatur, nec diſceptat vt de alio, ſed euidenter ſe offert. unde dicitur. Dum hæc autem loquuntur, ſtetit Ieſus in medio eorum.}
Lib.3.c.25. AVGVSTINVS de Concordantia Euangeliſtarum. Hanc oſtenſionem domini poſt reſurrectionem, Ioannes commemorat. Sed quod dicit Ioannes. Non cum illis fuiſſe Apoſtolum Thomam, cum ſecundum Lucam duo illi regreſſi in Hieruſalem, inuenerunt congregatos vndecim, procul dubio intelligendum eſt, quòd inde Thomas exierit, antequam dominus hæc loquentibus appareret. Dat enim Lucas locum in ſua narratione quomodo poſſit intelligi, dum hæc loquerentur, prius inde exiſſe Thomam, & poſtea dominum intraſſe, niſi quis dicat, non illos vndecim, qui iam tunc Apoſtoli vocabantur, ſed diſcipulos illos vndecim fuiſſe ex multo numero diſcipulorum. Sed cum adiunxit Lucas: Et eos qui cum ipſis erant. Satis vtique declarauit euidentius illos vndecim Apoſtolos, qui vocabantur Apoſtoli, cum quibus cæteri erant. Sed videamus cuius myſterij gratia ſecundum Matthæum, & Marcum reſurgens ita mandauerit: Præcedam vos in Galilæam, ibi me videbitis: Quod etſi completum eſt: tamen poſt multa completum eſt, cum ſic mandatum ſit, vt aut hoc ſolum, aut hoc primum expectaretur fieri debuiſſe. AMBRO. Vnde hoc conuenientius arbitror, quòd dominus quidem mandauerit diſcipulis vt in Galilæa eum viderent, ſed illis ob metum intra conclaue reſidentibus primum ſe obtuliſſe. GRAECVS. Nec hoc eſt promiſſi tranſgreſſio, ſed potius feſtinata ex benignitate impletio propter puſillanimitatem diſcipulorum. AMBRO. Poſtea vero confirmatis animis vndecim illos Galilæam petiiſſe. Vel nihil obſtat ſi dicantur pauciores intra conclaue, & in monte quamplures fuiſſe. EVSE. Duo enim Euangeliſtæ, ſcilicet Lucas, & Ioannes ſolis vndecim hunc ſcribunt apparuiſſe in Hieruſalem: cæteri vero duo in Galilæam properare, non ſolum vndecim, ſed etiam vniuerſis diſcipulis &

A fratribus dixerunt, Angelum & Saluatorem vidiſſe, de quibus Paulus meminit dicens: Deinde apparuit pluſquàm quingentis fratribus ſimul. Eſt autem verior ſolutio, quòd prius, quàm in Hieruſalem latitantibus, ſemel aut bis viſus eſt ad eorum conſolationem, in Galilæa vero non in conclaui, aut ſemel, aut bis, ſed cum multa poteſtate oſtenſionem ſui fecit, præbens ſe eis viuentem poſt paſſionem in ſignis multis, vt Lucas teſtatur in Actibus. AVG. de Concor. Euange. Vel quod ab Angelo, hoc Lib.3.c.25. eſt a domino dictum eſt, prophetice accipiendum eſt. In Galilæa enim ſecundum transmigrationis ſignificationem intelligendum occurrit, quia de populo Iſrael transmigraturi erant ad gentes, quibus Apoſtoli prædicantes non crederent, niſi ipſe dominus viam in cordibus hominum præpararet, & hoc intelligitur: Præcedet vos in Galilæam. Secundum autem illud, quòd Galilæa interprætatur reuelatio, non iam in forma ſerui intelligendum eſt, ſed in qua eſt æqualis patri, quam promiſit electis ſuis, illa erit reuelatio tamquam vera Galilæa, cum videbimus eum ſicuti eſt. Ipſa etiam erit beatior transmigratio ex iſto ſæculo in illam æternitatem. vnde ad nos veniens non receſſit, & quo nos præcedens non deſeruit. THEO. Primo igitur dominus in medio diſcipulorum ſtans ſolito pacis affatu eorum turbinem ſedat: oſtendens quòd ipſe idem eſt magiſter eorum, qui hoc verbo gaudebat, quo etiam eos muniuit cum ad prædicandum miſit. vnde ſequitur. {Et dixit eis. Pax vobis: ego ſum, nolite timere.
C CYRILLVS. Pudeat ergo nos pacis munus deſerere, quam nobis hinc diſcedens Chriſtus reliquit. Pax & res, & nomen dulce, quam & Dei eſſe accepimus, iuxta illud: Pax Dei. & eius eſſe Deum, iuxta illud: Deus pacis, ipſam eſſe Deum iuxta illud: Ipſe eſt pax noſtra. Pax bonum commendatum ab omnibus, obſeruatum autem a paucis. Quæ autem eſt cauſa? Fortaſſis ambitio dominij, aut facultatum, aut liuor, aut odium, aut contemptus, aut aliquid huiuſmodi, ex his quæ Dei ignaros videmus incurrere. Dei quippe præcipue pax eſt, quæ confederat omnia, cuius nihil eſt adeo proprium, ſicut vnitas naturæ & pacificus ſtatus. Tranſumitur vero ab Angelis, & diuinis poteſtatibus, quæ ad Deum, & ad inuicem pacifice ſe habent. Diffunditur vero per totam creaturam cuius eſt decor, tranquillitas in nobis autem manat, ſecundum animam quidem per inueſtigationem virtutum, & communicationem, ſecundum cor-
D pus vero in membrorum, & elementorum commenſuratione, quorum alterum pulchritudo, alterum ſanitas appellatur. BEDA. Diſcipuli autem nouerant Chriſtum verum hominem, cum quo tanto tempore fuerant conuerſati, ſed poſtquàm mortuus eſt, non credunt tertia die potuiſſe veram carnem de ſepulchro reſurgere. Putant ergo ſe videre ſpiritum, quem emiſit in paſſione. vnde ſequitur. {Conturbati vero & conterriti: exiſtimabant ſe ſpiritum videre.} Error ille Apoſtolorum ſecta eſt Manichæorum. AMBROSIVS. Adducti autem virtutum exemplis, Petrum & Ioannem non credimus potuiſſe dubitare. Cur ergo Lucas inducit fuiſſe turbatos, Primo omnium, quia paucorum opinionem ſententia maioris partis includit. Deinde quia & ſi Petrus de reſurrectione crediderat: turbari tamen potuit, quòd ſe dominus cum corpore vectibus obſeratis, improuiſus infunderet. THEO. Verum, quia per verbum pacis non eſt ſedatus turbo in anima-
E bus diſcipulorum. aliunde indicat eis ſe filium Dei eſſe, qui mentis cognoſcebat archana. vnde ſequitur. {Et dixit eis: {Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendunt in corda veſtra? BEDA. Quales vtique cogitationes, niſi falſæ & pernicioſæ? Perdidit enim Chriſtus fructum paſſionis, ſi non eſſet veritas reſurrectionis tamquàm bonus agricola diceret, quod ibi plantaui, inueniam, ideſt fidem, quæ in cor deſcendit, quia deſuper eſt. Cogitationes autem iſtæ non deſuper deſcenderunt: ſed de imo in cor ſicut herba mala aſcenderunt. CYRILLVS. Hoc autem fuit euidentiſſimum ſignum, quòd non alius eſt qui uidetur, ſed ille idem, quem uiderant in ligno mortuum, & poſitum in ſepulchro, quem non latebat aliquid eorum, quæ erant in homine. AMBROSIVS. Conſideremus autem qua gratia ſecundum Ioannem Apoſtoli crediderunt, qui gauiſi ſunt: ſecundum Lucam, qui increduli redarguuntur. Et uidetur mihi Ioannes quaſi Apoſtolus maiora, & altiora tetigiſſe hæc ſequentia, & humanis proxima, hic hiſtorico vſus circuitu, ille compendio, quia & de illo

B **d Dum autem hęc loquuntur, ſtetit Ieſus in medio eorũ & dixit eis: Pax vobis. Ego ſum, nolite timere. Conturbati vero & conterriti, exiſtimabant ſe ſpiritum videre. Et dixit eis. Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendunt in corda veſtra? Videte manus meas, & pedes,**

dubitari non poteſt, quia teſti monium perhibet de his, quibus ipſe interfuit: & ideo vtrumque verum putamus. Nam & ſi in primo Lucas eos non credidiſſe dicat: poſtea tamen credidiſſe demonſtrat. CYRIL. Comprobans autem dominus deuictã eſſe mortem, & humanam naturam iam in Chriſto corruptionem exuiſſe: primo oſtendit eius manus & pedes, & clauorũ foramina. vnde ſubdit. { Videte manus meas & pedes, quia ego ipſe ſum.} THE. Sed & aliud ſubiungit, palpationem ſcilicet manuum, atque pedum, cũ dicit. {Palpate & videte qa ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.} quaſi diceret: Vos putatis me eſſe ſpiritum, id eſt phantaſma, ſicut plures defunctorum circa ſepulchra videri ſunt ſoliti. Sed ſcitote, quòd ſpiritus neque carnem habet, neque oſſa: ego autem carnem & oſſa habeo. AMBRO. Hoc autem dominus ideo dixit, ut ſpeciem nobis ſuæ reſurrectionis oſtenderet: nam quod palpatur corpus eſt. In corpore autem reſurgemus, ſed illud ſubtilius: hoc craſſius, vt pote adhuc terrenæ labis qualitate concretũ. Non ergo per incorpoream naturam, ſed per reſurrectionis corporeæ qualitatem Chriſtus clauſa penetrauit. GREG. 13. Mor.

Cap. 31. Non enim in illa reſurrectionis gloria corpus noſtrum erit impalpabile, & ventis, aereque ſubtilius, ut Euticius dixit, ſed ſubtile quidem per effectum ſpiritualis potentiæ, palpabile autem per veritatem naturæ. Sequitur. { Et cum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus, & pedes.} BEDA. Quibus ſcilicet indicata clauorum veſtigia claruere, ſed ſecundum Ioannem etiam latus eis oſtendit, cum fuerit lancea perforatum, vt ſcilicet oſtenſa vulnerum cicatrice, dubietatis eorum vulnus ſanaret. Solent autem in hoc loco Gentiles calumniam ſtruere, quaſi non valuerit dominus vulnera ſibi inflicta curare. Quibus reſpondendum eſt, quia non eſt conſequens, vt qui maiora feciſſe probatur, minora facere nequiuerit, ſed certe diſpenſationis gratia, qui mortem deſtruxit, ſigna mortis delere noluit. primo quidem, vt per hoc diſcipulis fidem ſuæ reſurrectionis aſtrueret: deinde vt patri pro nobis ſupplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit, ſemper oſtendat: tertio vt ſua morte redemptis quàm miſericorditer ſint adiuti: propoſitis eiuſdem mortis indiciis, inſinuet: poſtremo, vt in iudicio quàm iuſte damnentur impii, denunciet.

quia ego ipſe ſum: Palpate & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet ſicut me videtis habere. Et cum hæc dixiſſet oſtendit eis manus, & pedes.

e Adhuc autem illis non credẽtibus, & mirantibus præ gaudio dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piſcis aſsi, & fauũ mellis. Et cum manducaſſet coram eis, ſumens reliquias dedit eis. Et dixit ad eos. Hęc

e ¶ CYRIL. Oſtenderat dominus diſcipulis manus & pedes, vt certificaret diſcipulos, quòd corpus quod paſſum fuerat reſurrexit. Vt adhuc autem magis certificaret, aliquid manducabile petiit. vnde dicitur. { Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gau. dixit. Habetis hic aliquid quod manducetur?} GREGO. Nyſſenus: Et iuſſu quidem legis paſcha cum amaritantibus edebatur, quia adhuc amaritudo manebat, poſt reſurrectionem vero cibus fauo mellis dulcoratur. vnde ſequitur. { At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi, & fauum mellis.} BEDA. Ad inſinuandum ergo reſurrectionis ſuæ veritatem non ſolum tangi a diſcipulis, ſed etiam conueſci cum illis dignatur, ne arbitrentur eum non ſolide, ſed imaginabiliter ſibi apparere. vnde ſequitur. { Et cum manducaſſet coram eis, ſumens reliquias dedit eis.} Manducauit quidem poteſtate, non ex neceſſitate. aliter enim abſorbet aquam terra ſitiens, aliter Sol calens, illa indigentia, iſte potentia. GRAECVS. Si damus dominum vere comediſſe, demus & omnes homines poſt reſurrectionem vti ciborum fomentis. Sed quæ ex quadam diſpenſatione fiunt a Saluatore, non ſunt regula & norma naturæ, quoniam in quibuſdã aliis diſpenſauit. Reſuſcitabit enim noſtra corpora incorrupta, qui tamen dereliquit proprii corporis foramina, quæ claui forauerant, & lateris cicatricem, vt oſtendat, quòd manſit poſt reſurrectionem natura corporis, nec eſt in aliam mutatus ſubſtantiam. BEDA. Manducauit ergo poſt reſurrectionem, nõ quaſi cibo indigens, nec quaſi in reſurrectione quam expectamus cibis egere ſignificans, ſed vt eo modo naturam corporis reſurgentis aſtrueret. Myſtice autem piſcis aſſus, quem Chriſtus comedit, ſignificat Chriſtum paſſum; ipſe enim latere dignatur in aquis generis humani. Capi voluit laqueo mortis noſtræ, & quaſi tribulatione aſſatus eſt tempore paſſionis ſuæ, ſed fauus mellis nobis extitit in reſurrectione. In fauo quidem mellis vtramque naturam exprimere voluit perſonæ ſuæ. Fauus quippe mel- F lis in cera eſt: mel vero in cera eſt diuinitas in humanitate. THEO. Videntur autem & comeſta aliud habere myſterium. quòd enim manducauit partem piſcis aſſi, ſignificauit, quòd naturam noſtram in huius vitæ mari natantem, aſſans eam igne propriæ deitatis, & exiccans eius humiditatem, quam a profundis vndis contraxerat, eſcam fecit diuinam, & eam quæ prius erat abominabilis præparauit Deo cibum ſuauem, quod ſignificat fauus mellis, vel per piſcem aſſum ſignificat vitam actiuam conſumentẽ noſtrã humiditatem laborum prunis. contẽplationem vero ſignificat per fauum mellis, propter dulcedinem eloquiorũ Dei. BEDA. Poſtquàm autem viſus eſt & tactus, manducauit, ne in aliquo ſenſus humanos ludificaſſe videretur, miſit manus ad ſcripturas. vnde ſequitur. { Et dixit ad illos: Hæc ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos, cũ adhuc eſſem vobiſcũ,} id eſt, cum adhuc eſſem in carne mortali, in qua eſtis & vos. tunc quidem in eadem carne reſuſcitatus erat: ſed cum illis in eadem mortalitate non erat. & ſubdit: { Quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. AVG. de Con. Euan. Illud attendant, qui magicis artibus Chriſtum tanta potuiſſe, & nomen ſuum ad Apoſtolos in ſe conuertendos arte ipſa conſecraſſe delyrant: vtrum potuit magicis artibus Prophetas diuina ſpiritu antequàm in terra naſceretur implere. Neque enim ſi magicis artibus fecit vt coleretur & mortuus, magnus erat antequàm natus, cui prophetando venturo gens vna deputata eſt. Lib. 1. c. 11.

G ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum, quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me.

f Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, & dixit eis: Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtũ pati & reſurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſsionem pecca-

H f ¶ BEDA. Poſtquàm præbuit ſe videndum oculis, manibus contrectandum, legis, commemorauit ſcripturas conſequenter aperuit ſenſum, vt intelligatur quod legitur. vnde dicitur. {Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas.} THEO. Alioquin quomodo eorum anima turbata, & vacillans circa Chriſti myſterium ſtuduiſſet? ſed & verbis eos docuit. Sequitur enim: { Et dixit eis, quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati,} ſcilicet per lignum crucis. BEDA. Perdidit autem Chriſtus fructum paſſionis: ſi non eſſet veritas reſurrectionis. vnde ſubdit. { Et reſurgere a mortuis die tertia.} Deinde poſt commendatam ſui corporis veritatem, commendat eccleſiæ vnitatem cum ſubdit: { Et prædicari in nomine ei[9] pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes. EVSE. Dictum enim erat: Poſtula a me, & dabo tibi gentes

I hæreditatem tuam. Oportebat autem conuerſos ex gentibus expiari a quolibet contagio & macula per ipſius virtutem, quaſi contaminatos ab errore dæmonum idolatriæ, & nuper quaſi conuerſos a vita execrabili, & impudica. & ideo dicit, quòd oportet prædicari prius quidem pœnitentiam, conſequenter remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Eis enim qui prius quàm veram oſtenderunt malorum pęnitentiam ſalubri gratia veniam commiſſorum donauit, pro quibus & mortem ſubiit. THE. In hoc vero, ꝙ dicit. {Pęnitentiam & remiſſionẽ peccatorũ.} etiã de baptiſmate meminit, in quo per depoſitionem priorum ſcelerum ſubſequitur venia peccatorum. Sed quo pacto intelligetur in ſolo Chriſti nomini baptiſma fieri, cum alibi mandet hoc fieri in nomine patris, & filii, & ſpirituſſancti? Et primo quidem dicimus, quòd non intelligitur, quòd in ſolo Chriſti nomine fiat baptiſma, ſed quòd Chriſti baptiſmate aliquis baptize-

K tur, id eſt ſpiritualiter non iudaice, nec tali, quali Ioannes baptizabat ad ſolam pęnitentiam, ſed ad ſpiritus almi participationem, ſicut & Chriſtus in Iordane baptizatus oſtendit ſpiritumſanctum in ſpecie columbina. Porro baptiſma in Chriſti nomine, id eſt morte Chriſti intelligas. ſicut enim ipſe poſt mortem triduo reſurrexit, ſic & nos ter in aquam mergimur, & conuenienter emergimur, incorruptibilitatis ſpiritus arram recipientes. Hoc etiam Chriſtus nomen continet in ſe, & patrem quaſi vnctorem, & ſpiritum quaſi vnctionem, & filium quaſi vnctum, ſcilicet ſecundum humanam naturam. Non autem decebat amplius bipartitum eſſe humanum genus in Iudæos, & Gentiles. Et ideo, vt omnes in vnum vniret, mandauit incipere ſermonem a Hieruſalem, & ad Gẽtes terminari. vnde ſequitur. {Incipi. ab Hieruſalem.} BEDA. Non ſolum quia credita ſunt illis eloquia Dei, & eorum eſt adoptio filiorũ & gloria, verũ etiam vt gentes variis erroribus implicatæ, hoc maxime indicio diuinæ pietatis, ad ſpem

ſpem ueniæ prouocentur, ꝙ eis qui filium Dei crucifixerãt venia A concedetur. CHRY. Inſuper ne dicerent aliqui, ꝙ omiſſis notis iuerunt ſe oſtentaturos ad extraneos. Ideo prius apud ipſos occiſores paudunt reſurrectionis ſigna in eadem ciuitate, in qua prorupit temerarius auſus. Vbi enim crucifixores credere videntur, reſurrectio plurimũ demõſtratur. EVSE. ꝙ ſi ea, quæ Chriſtus prædixit iam ſortiuntur effectum, & verbũ eius viuax, & efficax per vniuerſum mundum oculata fide perſpicitur, tempus eſt non incredulos eſſe erga eum, qui protulit verbum. Cum enim neceſſe eſt diuinam vitam ducere, cuius opera viuida verbis conſona oſtẽduntur, quæ quidem miniſterio Apoſtolorũ impleta ſunt. vnde ſubdit. {Vos autem eſtis teſtes horum mortis}. ſ. & reſurrectionis. THEO. Conſequenter ne turbati cogitarent, quomodo nos homines idiotę teſtimonium perhibebimus Gentibus & Iudæis, qui te occiderunt, ſubiungit. { Et ego mittã promiſ. pa. mei in vos} quod. ſ. per Ioelem promiſerat dicens: Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem. CHRY. Sicut autem milites inuaſuros multos nemo dux exire ſinit donec armati ſint, & ſic diſcipulos ante ſpiritus deſcenſum, ad conflictum egredi non permittit. vnde ſubdit: { Vos autem ſedebitis in ciui. quoadvſque indua. vir. ex alto.} THEO. i. virtute non humana, ſed cœleſti, nec dixit. Suſcipiatis, ſed induamini, integram tutelam ſpũalis velaminis indicans. BEDA. de hac autem virtute. i. ſpirituſancto dicit etiam Angelus Mariæ: Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi. & ipſe dominus alibi: Nam & ego noui virtutem de me exiſſe. THEO. Cur C autem non Chriſto præſente, vel eo diſcedente ſtatim ſpiritus venit? Decebat enim eos fieri cupidos rei, & demum recipere gratiã. tunc enim magis ad Deum erigimur, cum incumbit neceſſitas. oportebat enim interim noſtram comparere naturam in cœlo, & fędera conſummari, ac deinde ſpiritum aduenire, & gaudia celebrari ſerena. Attende etiam quantam eis neceſſitatem impoſuit Hieroſolymis eſſe: in eo ꝙ illic ſpiritum promiſit largiri. Ne. n. rurſus poſt eius reſurrectionẽ aufugerent, hac expectatione quaſi quodam vinculo omnes ſimul eos ibi detinuit. dicit autem. {Donec induamini virtute ex alto.} Nec expreſſit quando, vt ſint iugiter vigiles. Quid ergo miraris, ſi diem nobis nouiſſimum nõ pãdit, cum diem hunc propinquum pandere noluit? GREG. in Paſtora. Admonendi ſunt ergo quos a prædicationis officio imperfectio, vel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit nedum ſibi tantum onus officii præcipitatione arrogant, viam ſibi ſubſequentis meliorationis abſcindant. Ipſa enim veritas, quæ repẽte quos D vellet roborare potuiſſet, vt exemplum ſequentibus daret, ne imperfecti prædicare præſumerent: poſtquàm plene diſcipulos de virtute prædicationis inſtruxit, mandauit eis, vt in ciuitate ſederent, donec induerentur virtute ex alto. In ciuitate quippe ſedemus, ſi intra mentium noſtrarum nos clauſtra conſtringimus, ne loquendo exterius auagemur, vt cum virtute diuina perfecte induimur, tunc quaſi a nobiſmetipſis foras etiam alios inſtruentes exeamus. AMBRO. Conſideremus autem quomodo ſecundũ Ioannem acceperint ſpiritumſanctum: hic autem in ciuitate iubentur ſedere, quoaduſque induantur virtute ex alto, ſed ſpiritumſanctum, vel illis. xi. quaſi perfectioribus inſufflauit, & reliquis poſtea tribuendum promittit, vel eiſdem ibi inſufflauit, hic ſpopondit. Nec videtur eſſe cõtrarium, cum diuiſiones ſint gratiarũ. ergo aliam inſufflauit ibi operationem, hic aliam pollicetur. Ibi E enim remittedorum gratia tributa eſt peccatorum, quod videtur eſſe anguſtius. & ideo inſufflatur a Chriſto, vt credas ſpiritumſanctum Chriſti, & credas de Deo ſpiritum. Deus enim ſolus peccata dimittit. Lucas autem linguarum gratiam deſcribit effuſam. CHRY. vel dicit. Accipite ſpiritum ſanctum, vt eos idoneos faceret ad receptionem, aut quod futurum eſt, vt præſens indicauit.

Cap. 26. AVG. 15. de Trini. Vel dominus poſt reſurrectionem ſuam bis dedit ſpiritumſanctum, ſemel in terra propter dilectionem proximorum, & iterum de cęlo propter dilectionem Dei.

torum in omnes gentes, incipiẽtibus ab Hieroſolyma. Vos autẽ teſtes eſtis horum, & ego mittã promiſſum patris mei in vos. Vos autẽ ſedete in ciuitate quoaduſque induamini virtute ex alto.

g Eduxit autem eos foras in Bethaniã, & eleuatis manibus ſuis benedixit eis, & factum eſt, dum benediceret illis, receſsit ab eis, & ferebatur in cœlũ & ipſi adorantes regreſsi ſunt in Hieruſalẽ cũ gaudio magno, & erant ſemper in templo laudantes & benedicentes Deum. Amen.

g ¶ BEDA. Prætermiſſis omnibus quæ per quadragintaquatuor dies agi a domino cum diſcipulis potuerunt, primo diei reſurrectionis eius coniungit tacite nouiſſimum diem, quo aſcendit in cęlum dicens. {Eduxit autem eos foras in Bethaniam.} Primo quidem propter nomen ciuitatis, quæ domus obedientiæ dicitur. qui enim propter inobedientiam peruerſorum deſcendit, propter obedientiam conuerſorũ aſcẽdit. deinde propter ſitum eiuſdem villæ, quæ in latere montis oliuarum poſita eſſe narratur, quia videlicet obedientis eccleſiæ domus in ipſius B ſummi montis, id eſt in Chriſti latere, fidei, ſpei, dilectioniſque ſuę fundamento locauit. Eos autem benedicit, quibus præcepta docendi tradiderat. vnde ſequitur: {Et eleuatis manibus ſuis benedixit eis.} THEO. Forſan vim conſeruatiuam influens eis vſque ad aduentum ſpiritus, & fortaſſis inſtruens nos, vt quoties recedimus, benedictionibus ſubditos Deo commendemus: ORI. Quòd autem eleuatis manibus benedixit eos, ſignificat, ꝙ deceat benedicentẽ cui quã ornatũ eſſe variis operibus, & arduis reſpectu aliorum: ſic enim manus tolluntur in altum. CHRY. Attende autem, quòd dominus brauia repromiſſa aſpectui ſubiicit. promiſerat quidem corporum reſurrectionem, a mortuis reſurrexit, & per quadraginta dies diſcipulos certificat. promittitur etiam, quòd in nubibus rapiemur in aere, & hoc ipſe patefecit per opera. Sequitur enim: {Et factum eſt dum benediceret illis, receſſit ab eis, & ferebatur in cęlum.} THEO. Et Helias qui- C dem videbatur quaſi aſſumi in cęlum, ſed Saluator ipſe præcurſor omnium aſcendit in cęlum: appariturus diuino coaſpectui in ſacro ſuo corpore, & iam noſtra natura in Chriſto honoratur, a qualibet virtute angelica. CHRY. Sed dices, quid intereſt mea? quia & tu in nubibus ſuſcipieris ſimiliter: nam corpus tuum connaturale eſt illi corpori. Erit igitur & corpus tuum tam agile, vt poſſit tranſire per aera. nam ſicut caput, ſic & corpus, ſicut principium ſic & finis. Aſpice autem quomodo honoratus es per hoc principium. Infirma pars rationalis creaturæ homo erat, ſed pedes effecti ſunt caput, ſublimati in regiam ſedem in ſuo capite. BEDA. Aſcendente autem in cęlum domino, diſcipuli adorantes vbi ſteterunt nouiſſime pedes eius, confeſtim Hieroſolymam redeunt, vbi promiſſionem patris ſunt expectare præcepti. Sequitur enim. {Et ipſi adorantes, regreſſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno.} Gaudia magna agunt, quia Deum ac dominum ſuũ poſt triumphum reſurrectionis etiam cęlos penetraſſe lætantur. D GRAECVS. Et erant vigilantes non degentes in propriis laboribus, ſed expectantes ſupernam gratiam conuerſantur in templo, inter cætera etiam loci honeſtatem addiſcentes. vnde dicitur. {Et erant ſemper in templo.} THEO. Nondum aderat ſpiritus, & iam ſpiritualiter conuerſantur: prius erant recluſi: iam ſtãt in medio principum Sacerdotum, nec aliquo diſtrahuntur mundano, ſed omnibus contemptis iugiter Deum laudant. Sequitur enim. {Laudantes & benedicentes Deum.} BEDA. Et attende, quòd Lucas inter quatuor animalia cęli deſignatus accipitur per vitulum, cuius victima qui in Sacerdotium eligebantur initiari ſunt iuſſi, eo quòd ipſum Sacerdotium Chriſti cæteris amplius exponendum ſuſcepit. & euangelium ſuum quod a miniſterio tẽpli per Sacerdotium Zachariæ cępit, in templi deuotione compleuit: & Apoſtolos ibi miniſtros noui Sacerdotii futuros non in victimarum ſanguine, ſed in laude Dei, & in benedictione concluſit, vt in loco orationis, & inter laudum deuotiones promiſſum ſpirituſſancti aduentum paratis cordibus expectent. THEO. Quos nos imitantes in ſacra vita ſemper degamus, laudantes & benedicentes Deum, cui eſt gloria, & benedictio, & virtus in ſæcula: Amen.

DIVI THOMAE AQVINATIS

IN CATENAM EXPLANATIONVM SVPER IOAN. EVAN. CONTEXTAM.

PRAEFATIO.

Cap.6. GLOSSA. Diuinæ viſionis ſublimitate illuſtratus Iſaias Propheta dixit. {Vidi dominum ſedentẽ,&c.} HIERO. ſuper Iſaiam, Quis ſit iſte dñs qui videt, in Euangeliſta Ioanne plenius diſcimus, qui ait: Hæc dixit Iſaias,qñ vidit gloriã Dei,& locutus eſt de eo,haud dubium quin Chriſtum ſignificet. GLO. Vnde ex verbis iſtis materia huius euãgelii qđ ſm Ioannẽ deſcribit, deſignatur. EX ECCLE. hiſtoria.

Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, & plena erat domus a maieſtate eius, & ea quę ſub ipſo erant replebant templum. Eſa.cap.6.

Quia.n.natiuitatẽ Saluatoris ſm carnẽ, vel Matthę⁹,vel Lucas deſcripſerãt,reticuit hic Ioãnes,& a theologia,atq; ab ipſa eius diuinitate ſumit exordium,quæ pars ſine dubio ipſi velut eximio p ſpm̃ſcm̃ reſeruata eſt. ALCVI. Vnde cum oĩbus G diuinæ ſcripturæ paginis euãgeliũ excellat,quia quod lex, & Prophetæ futurũ pdixerunt, hoc cõpletũ dicit euãgeliũ.Inter ipſos aũt euangeliorũ ſcriptores Ioannes eminet in diuinorũ myſteriorum profunditate,qui a tpe dñicæ Aſcenſionis p annos lxv.verbũ Dei abſque adminiculo ſcribendi vſque ad vltima Domiciani tpa pdicauit,ſed poſt occiſionẽ Domiciani cũ,(Nerua permittẽte,)de exilio rediſſet Epheſum,cõpulſus ab Epis Aſiæ de coæterna patri diuinitate Chriſti ſcripſit aduerſus hæreticos,qui Chrm̃ ante Mariã fuiſſe negabant.vnde merito in figura quatuor aĩalium aquilæ volanti cõparatur,quæ volat altius cunctis auibus,& Solis radios Tract.1.in euang.Ioã. irreuerberatis aſpicit luminibus. AVG. ſuper Ioan. Tranſcendit enim Ioannes oĩa cacumina terrarum, tranſcẽdit oẽs cãpos aeris, tranſcendit oẽs altitudines ſiderum,tranſcendit oẽs choros,& legiones Angelorũ:niſi.n.tranſcenderet iſta oĩa quæ creata ſunt, nõ H Lib.1.ca.5. perueniret ad eũ,p quem facta ſunt oĩa. AVG.de Con. Euan. Ex quo intelligi datur ſi diligenter aduertas, tres Euangeliſtas tpalia facta dñi,& dicta quæ ad informandos mores vitæ pſentis maxime valerent,circa actiuã virtutẽ fuiſſe verſatos.Ioannẽ vero facta dñi multo pauciora narrantẽ,dicta vero eius pſertim q̃ Trinitatis vnitatem,& vitæ eternæ fœlicitatem inſinuarent diligentius & vberius conſcribentem,in virtute contẽplatiua cõmendandã ſuam in Lib.1.c.6. tentionem,prædicationemq; tenuiſſe.vnde animalia tria,per quæ tres alii Euangeliſtæ deſignantur,ſiue leo, ſiue homo,ſiue vitulus F in terra gradiuntur,qa tres Euangeliſtæ in his maxime occupati ſunt q̃ Chrs in carne oparatus eſt,& q̃ præcepta mortalis vitæ exercendæ carnem portantibus tradidit. At vero Ioãnes ſupra nubila infirmitatis humanæ velut aquila volat,& lucẽ incõmutabilis veritatis acutiſſimis,atq; firmiſſimis oculis cordis intuetur:ipſam.n. Lib.1.c.4. maxime diuinitatem dñi,qua pri eſt æqualis intẽdit,eamque pcipue ſuo euangelio quantum inter hoĩes ſufficere credidit,commendare curauit.GLO.Põt igitur Euãgeliſta Ioannes cum Iſaia Propheta dicere. {Vidi dñm ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum:}inquantũ acumine viſus fui, Chrm̃ in diuinitatis maieſtate regnantem inſpexit,quæ quidem etiam ſua natura excelſa eſt,& ſuper oĩa alia eleuata.Dicat etiam Euangeliſta Ioannes.{Et plena erat domus a maieſtate eius,}quia p ipſum narrat oĩa eſſe facta,& ſuo lumine oẽs hoĩes in hunc mundum veniẽtes illuſtrari. Dicat etiã,ꝙ{ ea quæ ſub ipſo erant replebãt templũ;}quia dicit, verbum caro factum eſt,& vidimus gloriam eius,gloriã quaſi vnigeniti a patre,plenũ gratiæ & veritatis,ſm ꝙ de plenitudine eius nos oẽs accepimus.Sic igitur præmiſſa verba materiam huius euãgelii continent, in quo ipſe Ioannes dñm ſuper ſolium excelſum ſedentem inſinuat, diuinitatem Chriſti oſtendens. & terram ab eius maieſtate impleri oſtendit,dum omnia per eius virtutem in eſſe producta oſtendit,& propriis perfectionibus repleta, & inferiora eius,ideſt humanitatis myſteria,templum,ideſt eccleſiam replere docet,dum in ſacramentis humanitatis Chriſti, & gratiam, & gloriam fidelibus repromittit. CHRY. Quando igitur Barbarus hic & indiſciplinatus talia loquitur,quæ nullus eorum,qui Ho.1.in Io. in terra ſunt hominum nouit vnquam,ſi hic ſolus eſſet, miraculũ magnum eſſet.Nunc autem cum his & aliud iſto maius tribuit argumentũ,ꝙ a Deo inſpirata ſunt ei quæ dicuntur hic.ſ.ꝙ omnes audiunt,& ſuadet omnibus per omne tempus.Quis ergo non admirabitur habitantem in eo virtutem? ORI. in Ho. Ioannes interpr ætatur gratia Dei, ſiue in quo eſt gratia, vel cui donata eſt. Ho.2.in diuer.locos. Cui autem Theologorum donatum eſt ita abſcondita ſummi boni penetrare myſteria,& ſic humanis mentibus intimare?

DIVI THOMAE AQVINATIS

IN EVANG. SECVNDVM IOANNEM, CATENA

CAPVT PRIMVM.

SANCTVM IESV CHRISTI

EVANGELIVM SECVNDVM IOANNEM

CAPVT PRIMVM.

IN principio erat verbum.

Ho.3.in Io. CHRY. Omnibus aliis Euangeliſtis ab incarnatione incipientibus,Ioannes tranſcurrens conceptionem, natiuitatem,educationem,augmentationem,mox de æterna nobis generatione narrat dicens: {In principio erat Quæſt.63. verbum. AVG. 83.Quæſt. Quod græce logos dicitur, latine & rationẽ & verbum ſignificat, ſed hoc loco melius verbum interpr ætatur,vt ſignificetur non ſolum ad patrem reſpectus,ſed ad illa etiã quæ per verbum facta ſunt operatiua potentia. Ratio aũt etſi nihil per eam fiat, recte ratio dicit. Trac.1.ĩ Io. AVG.ſuper Ioan.Quotidie aũt dicendo verba viluerunt nobis, quia ſonando & tranſeundo viluerunt.Eſt verbum & in ipſo homine quod manet intus.nam ſonus procedit ex ore. Eſt verbum quod vere ſpecialiter dr̃ illud quod intelligis de ſono,non ipſe ſo Cap.10. nus. AVG.15.de Trini.Quiſquis aũt põt intelligere verbũ,non ſolum antequãm ſonet, verum etiam antequãm ſonorũ eius imagines cogitatione voluantur:iam poteſt videre per hoc ſpeculum, atque in hoc enigmate aliquã verbi ſimilitudinem, de quo dictũ eſt {In principio erat verbum.}Neceſſe eſt enim cum id quod ſcimus loquimur,ex ipſa ſcientia quam memoria tenemus naſcatur I verbum.quod eiuſmodi ſit oĩno,cuiuſmodi eſt illa ſcientia,de qua naſcitur.Formata quippe cogitatio ab ea re quam ſcimus verbum eſt,quod in corde dicimus,quod nec græcum eſt,nec latinum,nec linguæ alicuius.Sed cum id opus eſt in eorum quibus loquimur proferre notitiam,aliquod ſignũ quo ſignificetur aſſumitur. Proinde verbum quod foris ſonat, ſignum eſt uerbi quod intus latet,cui magis uerbi cõpetit nomen. nã illud quod profertur carnis ore,uox uerbi eſt, uerbumque & ipſum dicitur propter illud a quo ut foris appareat ſumptũ eſt. Ibidẽ c.11. BAS. K in Ho. Hoc aũt uerbũ non eſt humanũ uerbũ. Qũo.n.erat in principio humanum uerbum,ultimo loco accipiente hoĩe generationis principium?non igitur in principio uerbum erat humanũ:ſed Ho.in prin. Ioannis. nec Angelorum. Oĩs.n.creatura infra ſæculorum terminos eſt, a creatore eſſendi ſumens principiũ.Sed audi euangeliũ decenter. Ipſum enim unigenitum uerbum dixit. CHRY. Si autem quis Hom.1. dixerit,cur patrem dimittens, mox nobis de filio loquitur? Quoniam ille quidem manifeſtus omnibus erat,& ſi non ut pater, ſed vt Deus, unigenitus autem ignorabatur,ideo decenter eam quæ de iſto eſt cognitionem confeſtim in initio ſtuduit imponere his

re his,qui neſciebant eum, ſed neque patrem in his, quę de filio A ſunt ſermonibus tacuit. Propter hoc autem & verbum eum vocauit.Quia enim docturus erat,ꝙ hoc verbum vnigenitus eſt filius Dei,vt non paſſibilem æſtimet quis generationẽ præueniens verbi nuncupatione,deſtruit pernicioſam ſuſpitionem eſſe ex Deo,filium impaſſibiliter oſtendens. Secunda vero rõ eſt,quia ea q̃ ſunt patris nobis annunciare debebat, non ſimpliciter vero eum verbũ Hom.3. dixit,ſed cum articuli adiectione a reliquis ipſum ſeparans.Conſuetudo enim eſt ſcripturæ verba vocare leges Dei, & præcepta: Ho.in prin. Ioan. hoc autem verbum ſubſtantia quædam eſt hypoſtaſis ens, ex ipſo. prouenieus impaſſibiliter patre. BASI. Quare igitur verbum? quia impaſſibiliter natum eſt,quia eſt generantis imago,totum in ſeipſo generantem demonſtrans,nihil inde ſeparans, ſed in ſeipſo Cap.13. perfectum exiſtens. AVG.15.de Trinita.Sicut enim ſcientia noſtra illi ſcientię Dei,ſic & noſtrum verbum quod naſcitur de noſtra ſcientia, diſſimile eſt illi verbo Dei,quod natum eſt de patris eſſentia. Tale eſt autem,ac ſi dicerem de patris ſcientia,de patris ſapientia,vel quod eſt expreſſius de patre ſcientia,de patre ſapiẽtia. Lib.15.de Trin.ca.14. Verbum ergo Dei patris vnigenitus filius,pẽr omnia patri ſimilis & æqualis:hoc enim eſt omnino quod pater:non tamen pater, qa iſte filius,ille pater:ac per hoc nouit omnia quæ nouit pater, ſed ei noſſe de patre,eſt ſicut eſſe:noſſe.n.& eſſe,ibi vnũ eſt,& ideo pri, ſicut eſſe non eſt a filio,ita nec noſſe.Proinde tamq̃ ſeipſum dicẽs, pater genuit verbum ſibi æquale p oĩa:non.n.ſeipſum integre,perfecteq; dixiſſet,ſi aliquid minus,aut amplius eſſet in eius verbo, in ſeipſo. Noſtrum aũt verbum interius quod inuenimus eſſe vt Li.15.c.15. cumque illi ſimile,quantum ſit etiam diſſimile,non pigeat intueri.Eſt enim verbum mentis noſtræ qñq; formabile nõdum formatum quidem mentis noſtræ,quod hac atq; hac volubili quadã motione iactamus,cum a nobis nunc id,nunc illud,ſicut inuentũ fuerit,vel occurrerit,cogitatur, & tunc fit verum verbum, qñ illud quod nos diximus volubili motione iactare ad id quod ſcimus p uenit,atque inde formatur, eius omnimodam ſimilitudinem capiens,vt quomodo res queq; ſcit,ſic etiam cogitetur.Quis nõ videat quãta ſit hæc diſſimilitudo ab illo Dei verbo, quod in forma Dei ſic eſt,vt non ante fuerit formabile poſtquãm formatum, nõ aliquando poſſit eſſe informe,ſed ſit forma ſimplex & ſimpliciter æqualis ei,de quo eſt?Quapropter, ita dicitur illud Dei verbum, vt Dei cogitatio non dicatur,ne aliquid eſſe quaſi volubile dicat in Deo,quod nunc habeat,nunc accipiat formam, vt verbum ſit, Serm.38. eamque poſſit amittere,atque informiter quodammodo volutari. AVG.de Ver.dñi.Eſt enim verbum Dei forma quædam nõ formata,ſed forma omnium formarum forma incommutabilis, ſine lapſu,ſine defectu,ſine tempore,ſine loco,ſuperans omnia, exiſtẽs in omnibus,fundamentum quoddam,in quo ſunt, & faſtigiũ ſub Ho.in prin. Ioan. quo ſunt. BASI. Habet autem & verbum noſtrum exterius diuini verbi ſimilitudinem quandam:nam noſtrum verbum totam declarat mentis conceptionem,quæ namque mente concipimus, ea verbo proferimus.Et quidem cor noſtrum quaſi fons quidam eſt. verbum vero prolatum quaſi quidam riuulus manans ex ipſo. Homil.1. CHRY. Conſidera etiam in Euangeliſta prudentiam ſpũalem, nouerat homines id quod antiquius eſt,& quod eſt ante oĩa maxime honorantes,& ponentes Deum,propter hoc primũ dicit prin To.1.in Io. cipium.{In principio,inquit,erat verbũ.} ORI. Plura aũt ſunt ſignata ab hoc nomine principium.Eſt enim principium,ſicut itineris,& longitudinis,ſm illud:Initium boni itineris iuſtorũ exercitium. eſt aũt principium & generationis, iuxta illud: Hoc eſt principium creaturæ dñi,ſed etiam Deum non enormiter aſſeret aliquis omnium principium. Illud etiam ex quo ſicut ex præiacẽte materia alia fiunt,principium eſt penes eos qui credunt illam ingenitam. Eſt etiam principium ſm ſpẽm,ſicut Chriſtus principium eorum eſt,qui ſm imaginem Dei formati ſunt:eſt etiã principium diſciplinæ,ſm illud: Cum deberetis eſſe magiſtri pp tempus,rurſus indigetis vt doceamini,quæ ſunt elementa exordii ſermonum Dei.Duplex.n.eſt documenti principium, hoc quidẽ natura:hoc vero quo ad nos,ut ſi dicatur initium ſapientiæ fore.Natura quidem Chriſtum inquantum ſapientia & verbum Dei eſt, quo ad nos vero,inquantum verbum caro factum eſt. tot igitur ſignificatis ad præſens nobis de principio occurrentibus poteſt accipi illud,ex quo qđ eſt agens. Conditor.n. Chriſtus eſt velut principium,ſm quod ſapientia eſt vt verbum in principio,quaſi in ſapiẽntia ſit.Plura .n. bona de Saluatore dicuntur.velut igitur vita in verbo eſt,ſic verbum in principio.i.in ſapĩa erat. Conſidera vero ſi poſſibile eſt ſm hoc ſignificatum accipere nos principium, prout ſm ſapĩam,& exempla quæ in ea ſunt,fiunt omnia,vel quia principium filii pater eſt,& principium creaturarum & oĩum entium p illud.{In principio erat verbũ,}uerbum filium intelligas Cap.2. in principio.i.in pr̃e dictum fore. AVG.6.de Tri. Aut in principio Ho.in prin. Ioan. ſicut dictum eſt,acſi diceret,ante oĩa. BASI.Præuidit.n.ſpſſanct⁹ futuros quoſdam inuidentes gloriæ vnigeniti, qui præferrent ſophiſmata ad ſubuerſionẽ auditorum, quia ſi genitus eſt,non erat, & antequãm genitus eſſet,nõ erat,ne igiť talia garrire præſumãt: ſpũſſanctus ait:{In principio erat uerbum.} HILA.2.de Tri. Trãſeunt tpa,tranſeunt ſæcula,tolluñt ætates, pone aliquod qđ voles tuæ opinioni principium,nõ tenes tpe:erat.n. vnde tractatur. Li.2.cir.me. CHRY. Sicut aũt quis cũ ſtat in naui ſecus littus,uidet ciuitates & portus.cũ uero eũ aliquis in mediũ pelagi duxerit a prioribus Hom.1. quidem deſiſtere facit,non tamen alicubi defigit ei oculũ,ita Euãgeliſta hic ſuper oẽm nos ducens creaturam, ſuſpenſum dimittit oculum,non dans ſuſcipere aliquem finem ad ſuperiora:hoc.n.in principio erat,ſemper & infinite eſſendi ſignificatiuum eſt. AVG. Serm.38. de Ver.dñi. Sed dicunt: Si filius eſt,natus eſt.hoc fatemur. adiungunt deinde, ſi natus eſt patri filius,erat pater antequãm ei filius naſceretur,hoc reſpuit fides:ergo ait. Rationem mihi redde, qũo & filius naſci potuit patri,& coeuus eſſet ei,a quo natus eſt?, Poſt patrem enim naſcitur filius,utique patri morituro ſucceſſurus.ſimilitudines adhibent de creaturis, & nobis laborandum eſt ut & B nos inueniamus ſimilitudines earum rerum, quas aſtruimus. Sed quid poſſumus in creatura inuenire coæternum, qñ in creatura nil inuenimus æternum? Sed ſi poſſunt inueniri hæc duo coeua generans & generatum,ibi intelligimus coæterna. Ipſa quidem ſapientia dicta eſt in ſcripturis candor lucis æternæ, dicta eſt imago patris. Hinc capiamus ſimilitudinem, ut inueniamus coeua, ex quibus intelligamus coæterna. Nemo autem dubitat,ꝙ ſplendor de igne exit. ponamus ergo ignem patrem illius ſplendoris, mox quidem ut lucernam accendo, ſimul cum igne & ſplendor exiſtit. Da mihi hic ignem ſine ſplendore,& credo tibi patrem ſine filio fuiſſe. Imago exiſtit de ſpeculo,hominis intuentis ſpeculum exiſtit imago mox ut aſpector extiterit,ſed ille qui inſpicit erat antequam accederet ad ſpeculum. Ponamus ergo aliquid natum ſuper aquam,ut uirgultum,aut herbam, nonne cum imagine ſua naſcitur?Si ergo ſemper eſſet uirgultum,ſemper eſſet & imago de uirgulto,quod autem de alio eſt,utique natum eſt. Po- C teſt ergo ſemper eſſe generans,& ſemper cum illo quod de eo natum eſt.Sed dicet aliquis,ecce intellexi æternum patrem,coæternum filium,tamen ſicut effuſum ſplendorem minus igne lucentẽ, aut ſicut effuſam imaginem minus quãm uirgultum exiſtentẽ, dicimus non,ſed æqualitas oĩmodo eſt,non credo ait,quia non inueniſti ſimilitudinem. Fortaſſis aũt inuenimus in creatura qũo intelligam⁹ filium & coæternum patri,& nequaquam minorem, ſed non illud poſſumus inuenire in uno genere ſimilitudinum. Iungãm⁹ ambo genera:unũ unde ipſi dant ſimilitudines. & alterũ unde nos dedimus.dederũt.n.illi ſimilitudines ex his quæ præcedũtur tẽpore ab his, a quibus naſcũtur,ſicut homo de hoĩe,ſed tamẽ homo:& homo eiuſdem ſubſtantiæ. Laudamus ergo in iſta natiuitate æqualitatem naturæ, deeſt æqualitas temporis. In illo autem genere ſimilitudinum quod nos dedimus de ſplendore ignis, & de imagine uirgulti æqualitatem naturæ non inuenis, inuenis coeuitatem. Totum ergo ibi quod hic ex partibus ſingulis,& re- D bus ſingulis inuenitur,& non hoc ſolum quod in creaturis totum inuenio ibi,ſed tamquam in creatore. Ex geſtis Concilii Epheſini. Propterea alicubi quidem filium appellat patris,alicubi autẽ uerbum nominat,alicubi autem ſplendorem uocat ſcriptura diuina,ſingula horum nominum de ipſo dicens,ut intelligas ea quę de Chriſto dicuntur eſſe circa blaſphemiam, quia enim tuus filius eiuſdem tibi naturæ ſit,uolens ſermo oſtendere unam ſubſtãtiam patris & filii,dicit filium patris,qui ex eo natus eſt vnigenitus. Deinde quoniam natiuitas & filius apud nos oſtentationem præbent paſſionis: ideoque hunc filium appellat & uerbum impaſſibilitatem natiuitatis eius nomine iſto demonſtrans. Sed qm̃ pater quiſpiam factus vt homo indubitanter ſenior filio ſuo demonſtratur,ne hoc ipſum etiam de diuina natura putares,ſplẽdorem vocat vnigenitum patris. Splendor enim naſcitur quidem ex Sole: non autem intelligitur Sole poſterior. Coexiſtere ergo ſemper patri filium ſplendor tibi denunciet,impaſſibilitatem natiuitatis oſtendat verbum,conſubſtantialitatem filii nomen inſinuet. CHRY. Sed dicunt illi,qm̃ hoc.i.in principio, non æterni- Hom.3. E tatem oſtendit ſimpliciter. Etenim & de cœlo iſtud,& de terra dictum eſt. In principio inquit,fecit Deus cœlum & terram. ſed qd cõmune habet erat ad fecit?ſicut enim quod eſt, cum de homine quidem dicitur, tp̃s præſens ſignificat tm̃: cum autem de Deo id quod eſt ſemp & æternaliter,ita & erat. De noſtra quidem cum dr̃ natura,præteritum ſignificat,tp̃s:cum aũt de Deo,æternitatẽ oſtẽdit. ORI. in Ho. Sum enim verbum,duplicem habet ſignifica- Ho.2.ĩ d.lo. tionem:aliqñ.n.temporales motus ſm analogiam aliorũ verborũ declarat: aliqñ ſubſtantiam vniuſcuiuſque rei, de qua prædicatur ſine temporali motu vllo deſignat:ideo & ſubſtantiuum vocatur. HILA.2.de Trinita. Reſpice igitur ad mundum, intellige quid Circa med. de eo ſcriptum eſt: In principio fecit Deus cęlum & terrã. Fit ergo in principio qđ creatur,& ætates continet qđ in principio continet vt fieret. Piſcator aũt illiteratus indoctus, liber a tẽpore, ſolutus a ſæculis eſt, vicit omne principium: erat.n.quod eſt, neque

in tempore aliquo concluditur, vt cœperit quod erat potius in principio q̃ fiebat. ALCVI. Contra eos ergo qui pp temporalẽ natiuitatem dicebant Chriſtum non ſemper fuiſſe, incipit Euangeliſta de æternitate verbi dicens. {In principio erat verbum.}

Hom.2. b ¶ CHRY. Quia maxime Dei hoc eſt proprium æternum, & ſine principio eſſe, hoc primum poſuit: deinde ne qs audiẽs. In principio erat verbum. ingenitum verbum dicat, confeſtim hoc remouit dicens. {Et verbum erat apud Deum.}

b Et verbum erat apud Deum.

c Et Deus erat verbum.

Circa prin. HIL. 2. de Trini. Sine principio enim eſt apud Deum, & qui abeſt a tempore, non abeſt ab auctore. Ho. in prin. Ioan. BASI. Rurſus hoc dicit propter blaſpemantes quod non erat, vbi ergo erat verbum, non in loco incircumſcriptibilia continentur, ſed vbi erat apud Deum, neque pater loco, neque filius circumſcriptione aliqua cõtinentur. Ho. 2. in Io. ORI. Vtile eſt etiam inducere, ꝙ verbum dicitur ad aliquos fieri, puta ad Oſeæ, vel Iſaiam, aut Hieremiam, ad Deum autem non fit, quaſi prius non ens apud ipſum. ex eo igitur, quòd iugiter eſt in eo dicitur. {Et verbum erat apud Deum,} quia nec a principio a patre ſeparatus eſt. Homi. 21. CHRY. Non etiam dixit: In Deo erat, ſed apud Deũ erat, eam quæ ſ͠m hypoſtaſim eius eſt æternitatem nobis oſtendens. THEO. Videtur autem mihi, ꝙ Sabellius ex hoc dicto ſubuerſus eſt. Ipſe enim dicebat ꝙ pater, & filius, & ſpirituſſanctus vna eſt perſona, quæ aliquando vt pater apparuit, aliquando vt filius, aliquando vt ſpirituſſanctus. Manifeſte vero confunditur ex hoc verbo. {Et verbum erat apud Deum.} Hic enim Euangeliſta alium declarat eſſe filium, aliũ Deum, ſcilicet patrem.

Circa med. c ¶ HILA. 2. de Trini. Dicẽs verbum ſonus vocis, eſt enunciatio negociorum, & elocutio cogitationum: hoc verbo in principio apud Deum erat, quia ſermo cogitationis æternus eſt, cum qui cogitat ſit æternus, ſed quomodo in principio erat, quod neq; antè tempus, neque poſt tempus eſt? Et neſcio an ipſum poſſit eſſe in tempore. Loquentium enim ſermo, neque eſt antequam loquantur, & cum locuti erunt, non erit. In eo enim ipſo quòd loquuntur, dum finiunt iam non erit id vnde cęperunt. Sed ſi primam ſententiam rudis auditor admiſeras: In principio erat verbum, de ſequenti quid quæris? Et verbum erat apud Deum? Numquid audieras de Deo, vt ſermonem reconditæ cogitationis acciperes, aut fefellerat Ioannem quid eſſet momenti inter ineſſe & adeſſe? Id enim quod in principio erat; non in altero eſſe, ſed cũ altero prædicatur. ſtatum igitur verbi & nomen expecta. dicit nãque: {Et Deus erat verbum.} Ceſſat ſonus vocis, & cogitationis eloquium. Verbum hic res eſt non ſonus: natura non ſermo, De⁹ non inanitas eſt. Ante med. HIL. 7. de Trini. Simplex autem nuncupatio eſt & caret offendiculo affectionis alienæ. ad Moyſen dictum eſt: Dedi te Deum Pharaoni, ſed numquid non adiecta nominis cauſa eſt, cum dicitur Pharaoni? Moyſes enim Pharaoni Deus datus eſt: dum timetur, dum oratur, dum punit, dum medetur. Et aliud eſt Deum dari, & aliud Deum eſſe. Memini quoque & alterius nuncupationis, vbi dicitur. Ego dixi dii eſtis, ſed in eo indulti nominis ſignificatio eſt. Et vbi refertur ego dixi, loquẽtis potius ſermo eſt, quàm rei nomen. cum autem audio. {Et Deus erat verbũ.} non dictum ſolum audio verbum, ſed demonſtratum eſſe intelligo quod Deus eſt. Ho. in prin. Ioan. BASI. Sic igitur excludens accuſationẽ blaſphemantium quærentium quid eſt verbum, reſpondet. {Et Deus erat verbum.} THEO. vel aliter continua: Poſtquàm verbum erat apud Deum, manifeſtum eſt ꝙ duæ perſonæ erant, quàmuis vna natura duabus exiſtat. vnde dicitur. {Et Deus erat verbum:} To. 2. in Io. ita vt vna natura ſit patri & filio, cum ſit vna deitas. ORI. Adiiciendum etiam, ꝙ verbum in eo ꝙ fit ad Prophetas illuſtrat Prophetas ſapientiæ lumine. apud Deum vero eſt verbum obtinens, ab eo ꝙ ſit Deus. vnde prælocauit hoc quod eſt: Verbũ erat apud Deum, ei quod eſt, Deus erat verbum. ho. j. cir. me. CHRY. Et non vt Plato hic quidem intellectum quendam: hic vero animam mundi eſſe dicens. hæc enim procul ſunt a diuina natura. ho. 3. cir. me. Sed dicunt: Pater cũ articuli adiectione dictus eſt Deus filius autem ſine hac. ὁ λόγος τῦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸ τῦν ὁ λόγος. Quid ergo? cum Apoſtolus dicat. Magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. & rurſus. Qui eſt ſuper omnia Deus? ſed & Romanis ſcribens dicit; Gratia vobis, & pax a Deo patre noſtro, ſine adiectione articuli: Sed & ſuperfluũ erat hic apponere ſuperius cõtinue adiectum. Non igitur etſi non eſt adiectus filio articulus, propter hoc filius minor eſt Deus.

Cir. med. d ¶ HIL. 2. de Trini. Quia dixerat: Deus erat verbum, trepido in dicto, & me inſolens ſermo commouit, cum vnum Deum Prophetæ nunciauerunt, ſed ne quo vltra trepidatio mea progredi poſſit reddit ſacramenti tanti piſcator diſpenſationem, & refert ad vnum omnia, ſine contumelia, ſine abolitione, ſine tempore dicens: {Hoc erat in principio apud Deum,} apud vnum ingenitum Deum, ex quo ipſe vnus ingenitus Deus eſt, prædicatur.

F THEO. Et rurſus ne ſuſpitio diabolica aliquos conturbaret, ne forte cum verbum Deus ſit, inſurrexerit contra patrem, vt aliqui fabulantur Gentilium, & ſeparatus a patre fuerit ipſi patri cõtrarius dicit: {Hoc erat in principio apud Deum,} quaſi dicat hoc dei verbum numquam a Deo extitit ſeparatum. Ho. 3. paulo poſt prin. CHRY. Vel ne audiens: In principio erat verbum, eui ternum quidem æſtimes: ſeniorem vero ſpacio aliquo patris

d Hoc erat ĩ prĩcipio apud Deũ.

e Omnia per ipſum facta ſunt.

vitam ſuſcipias induxit: {Hoc erat in principio apud Deum.} nõ enim fuit vnquam ſolitarius ab illo, ſed ſemper Deus apud Deum erat, vel quia dixerat: Deus erat verbum, vt non æſtimet quis minorem eſſe deitatem filii, confeſtim cognoſcitiua propriæ deitatis ponit, & æternitatem aſſumens, cum dicit. {Hoc erat in principio apud Deum,} & qđ factum eſt adiiciens. Omnia per ipſum facta ſunt. Ibi. cir. me. To. 2. ĩ Ioã. ORIG. vel aliter. Poſtquàm præmiſerat tres propoſitiones Euangeliſta reſumit tria in vnum dicens: G {Hoc erat in principio apud Deũ.} In primo enim trium didicimus, in quo erat verbum, quia in principio erat: in ſecundo apud quem, quia apud Deum: in tertio quia erat verbum, quia Deus velut ergo demonſtrans verbum prædictum Deum: per hoc quòd dicit hoc, & colligens in propoſitionem quartam, hoc quod eſt: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, ait: {Hoc erat in principio apud Deum.} Quærat autem aliquis, cur non eſt dictum: In principio erat verbum Dei, & verbum Dei erat apud Deum, & Deus erat verbum Dei? Quiſquis autem vnicam veritatem fatebitur eſſe: palam eſt, quoniam & demonſtratio eius, quæ eſt ſapientia, vna eſt. Sed ſi veritas vna & ſapientia vna: verbum quoque quod ueritatem enunciat ſapientiam expandit in his, qui ſuſceptibiles ſunt, unum ſiquidem erit. nec hoc dicimus inficiantes uerbum Dei fore: ſed oſtendentes utilitatem omiſſionis huius uocabuli Dei. Ipſe quoque Ioannes in Apocalypſis dicit: Et nomen eius uerbum Dei. H ALCVI. Qualiter autem ponit ſubſtantiuum uerbum, erat, ut intelligeres omnia tempora præueniſſe coæternum Deo patri uerbum.

e ¶ ALCVI. Poſtquàm dixit de natura filii, de operatione eius ſubiungit dicens. {Omnia per ipſum facta ſunt,} ideſt quicquid eſt ſiue in ſubſtantia, ſiue in aliqua proprietate. Circa med. HILA. 2. de Trini. uel aliter Erat quidem uerbum in principio, ſed potuit non eſſe ante principium. ſed quid ille? {Omnia per ipſum facta ſunt. Infinitum eſt per quod fit omne quod factum eſt. & cum ab eo ſint omnia, & tempus ab eo eſt. Homil. 4. CHRY. Moyſes quidem incipiens ſcripturam ueteris teſtamenti de ſenſibilibus nobis loquitur, & hoc enumerat per multa. In principio enim, ait, fecit Deus cęlum & terram. deinde inducit, quoniam & lux facta eſt, & firmamentum, & ſtellarum naturæ, & genera animalium. Euangeliſta vero hæc omnia excedens uno uerbo comprehendit, I ut cognita auditoribus ad altiorem feſtinans materiam, totum hunc librum inſtituens non de operibus, ſed de conditore. Lib. 1. c. 1. AVGVSTINVS 1. ſuper Geneſim ad literam: Cum enim dicitur: {Omnia per ipſum facta ſunt. ſatis oſtenditur & lux per ipſum facta, cum dixit Deus. Fiat lux. & ſimiliter de aliis, quod ſi ita eſt, æternum eſt, quod ait Deus, fiat lux, quia uerbum Dei, De⁹ apud Deum patri coæternus eſt, quàmuis creatura temporalis facta ſit. Cum enim uerba ſint temporis, cum dicimus, quando & aliquando, æternum tamen eſt in uerbo Dei, quando aliquid fieri debeat, & tunc fit quando fieri debuiſſe in illo uerbo eſt, in quo nõ eſt quando & aliquando, quoniam totum illud uerbum æternum eſt. Trac. 1. AVGV. ſuper Ioan. Quomodo ergo poteſt fieri ut uerbum Dei factum ſit, quando Deus per uerbum fecit omnia, ſi & uerbum ipſum factum eſt per quod aliud uerbum factum eſt? Si hoc dicis, quia eſt uerbum uerbi, per quod factum eſt illud, ipſum dico ego unigenitum filium Dei. ſi autem non dicis uerbum Dei, concede non factum uerbum per quod facta ſunt omnia. K Cap. 6. AVG. 1. de Tri. Et ſi factum non eſt, creatura non eſt: ſi autem creatura non eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ eſt: omnis enim ſubſtantia quæ Deus non eſt, creatura eſt, & quæ creatura non eſt, Deus eſt. THEO. Solent autem Arriani dicere, quòd ſicut per ſerram oſtium fieri dicimus, quaſi per organum, ſic & per filium omnia facta fuiſſe dicuntur, non quòd ipſe ſit factor, ſed organum, & ſic facturam aiunt filium tamquàm factum ad hoc ut per eum omnia fierent. Nos autem ad huiuſmodi fictores mendacii ſimpliciter reſpondemus. ſi enim ut dicitis pater creaſſet ad hoc filium, ut eo tamquàm organo uteretur; uideretur quòd inhonorabilior ſit filius, q̃ quæ facta ſunt, ſicut ea quæ per ſerram ſunt facta, ipſo organo nobiliora exiſtunt. nam ſerra propter ipſa facta eſt; ſic & propter ipſa quæ facta ſunt, ut aiunt pater creauit filium, tãquàm ſi non deberet Deus cuncta creare, nequaquam filium produxiſſet, quid his uerbis inſanius? ſed aiunt, quare non dixit, quòd omnia

uerbum

Hom. 4. verbum fecit: ſed vſus eſt hac præpoſitione Per, ne filium ingenitũ intelligeres & ſine principio & Dei conditorem. CHRY. Sed ſi præpoſitio Per, conturbat te, & quæris in ſcriptura ꝙ ipſum verbum omnia faceret. audi Dauid; Initio tu domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli. Quòd autem hoc de vnigenito dixerit, addiſces ab Apoſtolo vtente hoc verbo in Epiſtola ad Hebręos de filio.

f Et ſine ipſo factum eſt nihil.

Si vero de patre hoc prophetam dixiſſe dicis: Paulum vero filium adoptaſſe, idem fit rurſus. Neque enim id filio conuenire dixiſſet, niſi vehementer conſideraret, quoniam quæ ſunt dignitatis, cohonorabilia ſunt vtrique. Si rurſus, per præpoſitio aliquã ſubiectionem tibi videtur inducere, cur Paulus eam de patre ponit? Fidelis inquit dominus, per quem vocati ſumus in ſocietatem filij eius. Et iterum: Paulus Apoſtolus per voluntatẽ Dei. Tomo 2. ORIG. Errauit etiam in hoc Valentinus, dicens verbum eſſe ꝙ mundanæ creationis præſtitit cauſam creatori: ſed ſi ſic ſe habet veritas rerũ prout ipſe intelligit, oportebat ſcriptum fore per creationem vniuerſa conſiſtere a verbo, non autem econtra per verbũ a creatore.

Hom. 4. f ¶ CHRY. Vt non eſtimes cum dicis: Omnia per ipſum facta ſunt, illa omnia ſolum dicere eum, quæ a Moyſe dicta ſunt, conuenienter inducit: Et ſine ipſo factum eſt nihil, ſiue viſibile quid, ſiue intelligibile. Vel aliter. Ne hoc quod dixit: Omnia per ipſum facta ſunt, de ſignis ſuſpiceris nunc dici, de quibus reliqui euangeliſtæ locuti ſunt, inducit. {Et ſine ipſo factũ eſt nihil.} Li. 2. de Tri. circa med. HYL. vel aliter dicitur hoc quod dicitur: Omnia per ipſum facta ſunt. non habet modum, eſt ingenitus qui factus a nemine eſt, eſt & ipſe genitus ab innato, reddidit auctorem cum ſociũ profeſſus eſt dicens. ſine ipſo factum eſt nihil, cum enim nihil ſine eo intelligo, nõ eſſe ſolum, quia alius eſt per quẽ, alius ſine quo non. Homil. 3. in diuer. loco. ORI. in Hom. vel aliter Ne exiſtimares ea quæ per verbum facta ſunt per ſe exiſtentia non contenta a verbo, ait: Et ſine ipſo factum eſt nihil. hoc eſt, nihil factum eſt extra ipſum, quia ipſe ambit omnia, conſeruãs ea. Quæſt. 97. AVG. de Quæſt. no. & ve. teſta. vel dicens: Sine ipſo factum eſt nihil, nullo modo ipſum facturã eſſe ſuſpicari debere edocuit. Quomodo enim poteſt dici. Ipſe eſt factura, cum nihil dicatur Deus ſine ipſo feciſſe? Tomo. 2. ORIG. ſuper Ioan. vel aliter: Si omnia per verbum facta ſunt, de numero vero omnium eſt malitia & totus fluxus peccati, & hæc per verbum facta ſunt, & hoc eſt falſum. quantum igitur ad ſignificata. Nihil & non ens, vnum ſunt. Videt autem Apoſtolus non entia praua dicere. Vocat inquit Deus ea quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt. Totaque prauitas nihil dicitur, dum abſque verbo facta eſt. Tract. 1. AVG. ſuper Ioan. Peccatum enim non per ipſum factum eſt, & manifeſtum eſt quia peccatum nihil eſt; & nihil fiunt homines cum peccant. Et idolum non per verbum factum eſt, habet quidem formam quandam humanam: ſed ipſe homo per verbum factus eſt. Nã forma hominis in idolo non per verbum facta eſt. ſcriptũ eſt enim. Scimus ꝙ nihil eſt idolum, ergo iſta non ſunt facta per verbum. ſed quæcumq; facta ſunt naturaliter, vniuerſa natura rerum, omnis omnino creatura ab angelo vſque ad vermiculum. Tomo. 2. ORIG. Valentinus autem excluſit ab omnibus per verbum factis, quæ ſunt in ſęculis facta quæ credit ante verbum extitiſſe, præter euidentiam loquens. ſiquidẽ quę putantur ab eo diuina, remouẽtur ab omnibus, quæ autem velut ipſe putat, pęnitus deſtruuntur, vere dicuntur omnia. quidã enim falſo, dicunt diabolum non eſſe creaturam Dei, inquantum enim diabolus eſt, creatura Dei non eſt. Is autem cui accidit eſſe diabolum, diuina eſt creatura, ac ſi diceremus, homicidã creaturam Dei non eſſe, qui tamen in eo qđ homo eſt, creatura Dei eſt. Cap. 25. AVG. de Natura boni. Non autem ſunt audienda delyramẽta hominũ, qui nihil hoc loco aliquid intelligendum eſſe putant, quia ipſum nihil in fine ſententiæ poſitum eſt, nec intelligunt nihil intereſſe, vtrum dicatur: Sine ipſo nihil factum eſt, an ſine ipſo factum eſt nihil. Tomo. 2. ORIG. Si accipiatur verbum pro eo quod in quolibet hominum eſt, quia & ipſum inſitũ eſt cuilibet ab eo quòd in principio erat verbum, etiam ſine hoc verbo nihil committimus ſimpliciter accipiẽdo quod dicitur. Nihil. Ait enim Apoſtolus ꝙ ſine lege peccatum mortuum erat: adueniente vero mandato peccatũ reuixit, non enim reputatur peccatum lege non exiſtente, ſed nec peccatum erat non exiſtente verbo, quia dominus dicit. Si non veniſſem & eſſem illis locutus, peccatum non haberent. quælibet. n. excuſatio deficit volenti dare reſponſum de crimine, dum verbo præſente ac iudicante quid eſt agendum, non obedit quis illi, nec propter hoc inculpandum eſt verbũ, ſicut nec magiſter per cuius diſciplinam non remanet locus excuſationis diſcipulo delinquẽti velut de ignorãtia. Omnia ergo per verbum facta ſunt, non ſolum naturalia, ſed etiam quæ ab irrationalibus fiunt.

In j. ca. Ioã. g ¶ BEDA. Quia Euangeliſta dixit omnem creaturam factã eſſe per verbum, ne quis forte crederet mutabilem eius voluntatẽ, quaſi qui ſubito vellet facere creaturam quam ab æterno numquã ante feciſſet, ideo docere curauit. factam quidem creaturã in tem-A pore: ſed in æterna creatoris ſapientia, quãdo & quos crearet ſemper fuiſſe diſpoſitum. vnde dicit. Quod factũ eſt in ipſo, vita erat. Tracta. 1. AVGVST. ſuper Ioannem. Poteſt autem ſic punctari. Quod factum eſt in ipſo. & poſtea dicatur. Vita erat. ergo totum vita eſt, ſi ſic pronunciauerimus. quid enim non in illo factum eſt? ipſe eſt enim ſapientia Dei, vt dicitur in Pſalmo. Omnia in ſapiẽtia feciſti, omnia igitur ſi-

g Quod factũ in ipſo, vita erat.

cut per illum, ita & in illo facta ſunt. ſi ergo quod in illo factũ eſt, vita eſt, ergo & terra vita eſt, & lapis vita eſt. inhoneſtũ eſt ſic intelligere, ne nobis ſubrepat ſecta Manichæorum & dicat, quia habet vitam lapis, & habet vitam paries. ſolent enim iſta delyrantes dicere, & cum reprehenſi fuerint ac repulſi, quaſi de ſcripturis proferunt dicentes, vt quid dictum eſt. Quod factũ eſt in ipſo, vita erat? Pronuncia ergo ſic. Quod factũ eſt, hic ſubdiſtingue, & deinde infer. In ipſo vita erat. B Facta eſt enim terra: ſed ipſa terra quæ facta eſt, non eſt vita. eſt aũt in ipſa Dei ſapiẽtia ſpiritualiter ratio quędam qua terra facta eſt. hæc vita eſt. ſicut arca in omni opere nõ eſt vita, arca in arte vita eſt, quia viuit anima artificis. ſic ergo quia ſapientia dei per quam facta ſunt omnia, ſecundum artem continet omnia quæ fiunt per ipſam artem, non hæc cõtinuo ſunt vita: ſed quicquid factum eſt, vita eſt in illo. Hom. 2. in diu. locos. ORIG. in Homilia. Poteſt autem & ſic diſtingui ſine errore. Quod factum eſt in ipſo. & poſtea dicatur. Vita erat, vt ſit ſenſus. Omnia quæ per ipſum, & in ipſo facta ſunt, in ipſo vita ſunt, & vnum ſunt. Erãt enim, hoc eſt in ipſo ſubſiſtũt cauſaliter, priuſq; ſint in ſeipſis effectiue. Sed ſi quæris, quomodo & qua ratione omnia quæ per verbum facta ſunt, in ipſo vita vitaliter, & vniformiter, & cauſaliter ſubſiſiũt? accipe exempla ex creaturarum natura. Conſpice quomodo omnium rerum quas mundi huius ſenſibilis globoſitas comprehendit, cauſæ ſimul & vniformiter in iſto Sole qui eſt maximum mũdi luminare ſubſiſtunt, C quomodo numeroſitas herbarum & fructuum in ſingulis ſeminibus ſimul continetur, quomodo multiplices regulę in arte artificis vnum ſunt, & in animo diſponentis viuunt, quomodo infinitus linearum numerus in vno puncto vnum ſubſiſtit. & huius naturalia perſpice exempla, ex quibus velut Phyſicæ theoriæ pennis poteris arcana verbi mentis acie inſpicere, & quantum datur humanis rationibus, videre quomodo omnia quæ per verbum ſunt facta, in ipſo viuunt & facta ſunt. 2. lib. de Trinitate. HYL. Vel aliter poteſt legi. In eo quod dixerat. Sine ipſo factum eſt nihil, poſſet aliquis perturbatus dicere, eſt ergo aliquid per alterũ factum quod tamen non ſit ſine eo factum, & ſi aliquid per alterum, licet non ſine eo, iam nõ per eum omnia, quia aliud eſt feciſſe, aliud eſt interueniſſe facienti. Enarrat ergo Euangeliſta quid non ſine eo factũ ſit, dicens. Quod factum eſt in eo. hoc igitur non ſine eo quod factum eſt. nam id quod in eo factũ eſt, etiam per eum factum eſt: omnia enim per ipſum & in ipſo creata ſunt. In ipſo autem creata, D quia naſcebatur creator Deus: ſed ex hoc ſine eo nihil factum eſt, quod tñ in eo factũ eſt, quia naſcẽs Deus vita erat, & qui vita erat, non poſteaq̃ natus erat, factus eſt vita. nihil ergo ſine eo fiebat ex his quæ in eo fiebant, quia vita eſt, in quo fiebãt, & Deus qui ab eo natus eſt, non poſteaquàm natus eſt: ſed naſcendo quoque extitit. Hom. 4. CHRY. Vel aliter. Non apponemus finale pũctum, vbi dicitur. Sine ipſo factum eſt nihil, ſecundum hæreticos. Illi enim volentes ſpiritumſanctum creatum dicere, aiũt. Quod factum eſt in ipſo, vita erat. ſed ita non poteſt intelligi. primum quidem neque tempus erat hic ſpirituſſancti meminiſſe: ſed ſi de ſancto ſpiritu hoc dictum eſt, age. ſecundũ eorũ interim legamus modũ, ita enim nobis hoc inconueniens erit. cum enim dicitur. Quod factum eſt in ipſo, vita erat: ſpiritumſanctum dicunt dictum eſſe vitam: ſed vita hæc & lux inuenitur eſſe. Inducit enim. Vita erat lux hominum, quo circa, ſecũdum eos lucem omnium hunc ſpiritum dicit. quod autem ſuperius verbum dixit, hic cõſequenter & Deum & vitam E & lucem nominat. Verbum autem caro factum eſt. erit igitur ſpirituſſanctus incarnatus, non filius, ideo dimittentes hunc modum legendi, ad decẽtem veniamus lectionem & expoſitionem, hoc autem eſt cum dicitur. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil, quod factum eſt. ibi quieſcere fac ſermonem. deinde ab ea quæ deinceps eſt dictione incipe, quæ dicit. In ipſo vita erat. ac ſi dicat. Sine eo factum eſt nihil quod factũ eſt, ideſt factibilium. Vides qualiter hac breui adiectione omnia correxit ſuperuenientia inconuenientia. Inducens enim: ſine eo factũ eſt nihil, & adijciens. Quod factum eſt, & intelligibilia comprehendit, & ſpiritumſanctum excepit. Spiritus enim ſanctus factibilis non eſt. hæc igitur quæ dicta ſunt, de conditione rerum dixit Ioãnes. Inducit autem & eum qui eſt de prouidentia ſermonem, dicens. In ipſo vita erat, quemadmodum in fonte qui generat abyſſos, & in nullo minoratur fons, ita & in operatione vnigeniti quæcunq; credas per eum facta eſſe, non minor ipſe factus eſt. nomen autem vitæ hic non ſolum conditionis eſt: ſed & prouidentiæ rerum, quæ eſt ſecundum permanẽtiam earum. cum autem audis, quoniam in ipſo vita erat,

ne

ne compoſitum eſtimes:ſicut enim pater habet vitam in ſeipſo, ita dedit & filio vitam habere. ergo ſicut patrem non vtiq; dices compoſitum eſſe, ita nec filium. F Tom. 2. O R I. Vel aliter. Oportet ſcire quòd ſaluator quædam dicit non ſibi eſſe, ſed alijs, quædam vero & ſibi & alijs. In hoc ergo quòd dicitur. Quod factum eſt in verbo, vita erat. ſcrutandū eſt, an ſibi & alijs vita eſt, vel alijs tātum. etſi alijs, quibus alijs? idem

h Et vita erat lux hominum.
i Lux in tenebris lucet & tenebrę eam nō compræhenderunt.
K Fuit homo miſſus a Deo cui

autem eſt vita & lux. Lux autem hominū eſt. ſit itaque hominum vita quorum eſt lux, & ſic in eo quòd dicitur vita, ſaluator non ſibi ſed alijs. hæc quidem vita verbo prȩexiſtenti aderit, ex eo quòd expiata a peccatis anima ſit ſerena: vita inſeratur ei, qui verbi dei ſe ſuſceptibilem ſtatuit. vnde verbum quidem in principio nō dixit factum, non enim erat quando principium verbo careret. Vita autem hominum non ſemper erat in verbo: ſed hæc vita hominum facta eſt, eo quòd vita eſt lux hominum: cum enim homo nō erat, nec lux hominum erat, luce ſecundum habitudinem ad homines intellecta. & ideo dicit. Quod factum eſt in verbo, vita erat, non autem quod erat in verbo, vita erat. Inuenitur autem alia litera non incongrue habēs. Quod factum eſt in eo, vita eſt. Si autem intelligamus vitam hominum quȩ in verbo ſit, eum eſſe qui dixit. Ego ſum vita. fatebimur neminem infidelium Chriſti viuere: ſed cunctos eſſe mortuos qui non viuunt in Deo.

h ¶ T H E O. Dixerat. In ipſo vita erat, ne putares quòd abſque vita ſit verbum: ſed vita ſit ſpiritalis & lux rationalibus cunctis, vnde dicitur. {Et vita erat lux hominū} q. d. lux iſta nō eſt ſenſibilis, ſed intellectualis illuminans ipſam animam. Tract. 1. A V G. ſuper Ioannem. Ex ipſa enim vita illuminantur homines, pecora non illuminantur: quia non habent rationales mentes: quæ poſſint videre ſapientiam. homo autem factus ad imaginem Dei, habet rationalem mentem per quam poſſit percipere ſapientiam, ergo illa vita per quam facta ſunt omnia, lux eſt, & non quorumcunq; animalium, ſed hominum. T H E O. Non autem dixit lux eſt ſolum Iudæis: ſed omnium hominum. Omnes enim homines inquātum H intellectum & rationem recepimus ab eo quod nos condidit verbo, intantum ab eo illuminari dicimur, nā ratio nobis tradita per quam rationales dicimur, lux eſt ad operanda nos dirigens & non operanda. Tom. 2. O R I G. Non eſt autem prætermittendum ꝙ vitam præmittit luci hominum, inconſequens enim erat illuminari non viuentem, & aduenire illuminationi vitam. ſi autem idem eſt. Vita erat lux hominum, quòd ſolum hominum erit Chriſtus lux atque vita ſolorum hominum, hoc autem opinari hæreticum eſt. Non igitur quicquid dicitur aliquorum illorum ſolum eſt. Scriptum eſt enim de Deo, quòd ſit Deus Abrahā, Iſaac, & Iacob, nō tamen iſtorum tantum patrum dictus eſt Deus, nō ergo ex eo quòd dicitur. Lux hominum. excluditur quin ſit aliorum: alios vero cōtinens, eo quod eſt. Faciamus hominem ad imaginem noſtrā, quicquid ad imaginem ac ſimilitudinem Dei factum eſt intelligi debet per hominem. Sic igitut lux hominum lux cuiuſlibet rationalis creaturȩ eſt.

i ¶ A V G V S T. ſuper Ioannem. Tract. 1. Quia vita illa eſt lux hominum, ſed ſtulta corda capere iſtam lucem non poſſunt: quia peccatis ſuis aggrauantur, vt eam videre non poſſint, ne ideo cogitent quaſi abſentem eſſe lucem: quia eam videre non poſſunt. Sequitur. {Et lux in tenebris lucet, & tenebrȩ eam nō comprehenderunt.} Quomodo enim homo poſitus in Sole cȩcus, præſens eſt illi ſol? ſed ipſe ſoli abſiſtens eſt, ſic omnis ſtultus cȩcus eſt, & præſens eſt illi ſapiētia. Sed cum cȩco præſens eſt, oculis eius abſiſtens eſt, non quia illa ipſi abſiſtens eſt: ſed quia ipſe abſiſtens eſt ab illa. In Ioā. 52. O R I. Tenebrȩ autem huiuſmodi hominum non natura ſunt, ſecundum illud Pauli. Eramus aliquando tenebrȩ, nunc autem lux in domino. Homi. 2. in diu. locos. O R I G. in Homilia. Vel aliter. Lux in tenebris fidelium animarum lucet a fide inchoans, ad ſpem trahens. Imperitorum vero cordium perfidia & ignorantia lucem verbi Dei in carne fulgētis non compræhenderunt: ſed iſte ſenſus moralis eſt. Phyſica vero horum verborum theoria talis eſt, humana natura etſi non peccaret, ſuis proprijs viribus lucere non poſſet. Non enim naturaliter lux eſt: ſed particeps lucis: capax ſiquidem ſapientiæ eſt, non ipſa ſapientia. Sicut ergo aer per ſemetipſum non lucet: ſed tenebrarum vocabulo nuncupatur: ita noſtra natura dum per ſeipſam conſideratur, quædam tenebroſa ſubſtantia eſt, capax ac particeps lucis ſapientiæ, & ſicut aer dum ſolares radios participat, non dicitur per ſe lucere, ſed Solis ſplendor in eo apparere, ita rationabilis noſtræ naturæ pars, dum præſentiam verbi Dei poſſidet, non per ſe res intelligibiles & Deum ſuum, ſed per inſitum ſibi diuinū lumen cognoſcit. Lux itaque in tenebris lucet: quia Dei verbum vita, & lux hominum in noſtra natura quȩ per ſe inueſtigata & cōſiderata informis quædam tenebroſitas inuenitur, lucere non deſinit. & quoniam ipſa lux omni creaturæ eſt incompræhenſibilis. {Tenebrȩ eam non comprehenderunt.} Hom. 14. C H R Y. Vel aliter. Totum ab illo loco. Et vita erat lux hominum, primum nos de conditione docuerat, deinde dicit, & quæ ſecundum animam bona præbuit nobis veniens verbum, vnde dicit. {Et vita erat lux hominū} Non dicit lux Iudæorum: ſed vniuerſaliter hominum. non enim Iudæi ſolum: ſed & Gentiles ad hanc uenerunt cognitionem. Nō autem adiecit, et Angelorum: quoniam ei de natura humana ſermo eſt, quibus uerbū uenit euāgelizans bona. To. 2. in Io. O R I G. Quærunt autem, quare nō uerbum lux hominum dictum eſt: ſed uita quæ in uerbo ſit, quibus reſpondemus: quia uita quæ ad præſens, non ea quæ communis eſt rationalium & irrationaliū dicitur, ſed quæ adiungitur uerbo quod in nobis ſit per participationem uerbi primarij ad diſcernendum apparentem uitam, & non ueram & cupiēdam ueram uitam. Prius ergo participamus uitam quæ apud quoſdam quidem eſt potentia actu lux; ſcilicet, non ſunt auidi perquirere quæ ad ſcientiam petinent, apud quoſdam uero & actu lux efficitur, qui G ſecundum Apoſtolum emulantur dona meliora, ſcilicet, uerbum ſapientiæ. ſi tamen & tunc idem eſt uita & lux hominum, nullus manēs in tenebris perfecte uiuere comprobatur, nec quiſquam uiuentium conſiſtit in tenebris. Homi. 4. C H R I S O. Vita enim aduenien te nobis ſolutum eſt mortis imperium, & luce lucente nobis non vltra ſunt tenebrȩ: ſed ſemper manet uita quā mors ſuperare non poteſt: nec tenebrȩ lucē. unde ſequitur. {Et lux in tenebris lucet.} Tenebras mortem & errorem dicit. nam lux quidem ſenſibilis nō in tenebris lucet: ſed ſine illis. Prædicatio uero Chriſti in medio erroris regnātis fulſit, & eum diſparere fecit, & in uitam mortem fecit mortuus Chriſtus, ita eam ſuperans, ut eos qui detinebantur reduceret. Quia igitur neque mors eam ſuperauit, neque error: ſed fulgida eſt eius prædicatio ubique, & lucet cum propria fortitudine: propterea ſubdit. Et tenebrȩ eam non compræhenderūt. Tom. 2. O R I G E N. Eſt etiam ſciendum, quòd ſicut lux hominum nomen eſt duarum ſpiritualium rerum: ſic & tenebrȩ. Dicimus enim hominum lucem poſſidentem opera lucis perficere; & etiam cognoſcere quaſi illuſtratum lumine ſcientiæ. & ecōtrario tenebras dicimus illicitos actus, & eam quæ uidetur ſcientia, non eſt autem. Sicut autem pater lux eſt, & in eo tenebrȩ non ſunt ullȩ, ſic & ſaluator. Sed quia ſimilitudinem carnis peccati ſubijt, non incongrue de eo dicitur quòd tenebræ in eo ſunt aliquȩ, ipſo in ſe ſuſcipiente noſtras tenebras ut eas diſſiparet. Hæc igitur lux quæ facta eſt vita hoīum: radiat in tenebris animarum noſtrarum, & uenit ubi princeps tenebrarum harum cum genere bellat humano. Hanc lucem perſecutȩ ſunt tenebræ, quod patet ex his quæ ſaluator & eius filij ſuſtinent, pugnantibus tenebris contrà filios lucis. Verum, quia Deus patrocinatur, non inualeſcunt. unde non appræhendunt lucem, uel quia celeritatem curſus lucis ſubſequi nō ualent propter propriam tarditatem. uel quia ſi ſuperuenientem expectant, fugantur luce appropinquante. Oportet autem id conſiderare quòd non ſemper tenebræ in ſiniſtra parte ſumuntur: ſed quandoque in bona, ſecundum illud Pſalmi. Poſuit tenebras latibulum ſuum, dum ea quæ ſunt erga Deum, ignota & inperceptibilia ſunt. I De hac ergo laudata caligine dicam, quoniam uerſus lucem pergit, illamque apprehēdit, quia quod erat caligo dum ignorabatur, in lucem cognitam uertitur ei qui didicit. Cap. 29. cir. finem. A V G V S T. decimo de Ciuitate Dei. Hoc autem initium ſancti euangelij quidam Platonicus aureis literis perſcribendum, & per omnes eccleſias in locis eminentiſſimis præponendum eſſe dicebat. Ca. 1. in Io. B E D A. Nam alij Euangeliſtæ Chriſtum in tempore natum deſcribunt, Ioannes uero eundem in principio teſtatur fuiſſe dicens. In principio erat uerbum. Alij inter homines eum ſubito apparuiſſe commemorant, ille ipſum apud deum ſemper fuiſſe teſtat dicens. Et uerbum erat apud deum. Alij eum uerum hominem, ille uerum confirmat Deum dicens. Et Deus erat uerbum. Alij hominem apud homines eum temporaliter conuerſatum, ille Deum apud Deum in principio manentem oſtendit dicens. Hoc erat in principio apud deum Alij magnalia quæ in homine geſſit perhibent, ille quòd omnem creaturam per ipſum Deus pater K fecerit, docet dicens. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.

k ¶ A V G V S T I. Trac. 2. ſparſim. Ea quæ dicta ſunt ſuperius, de diuinitate Chriſti dicta ſunt, qui ſic uenit ad nos, ſecundū quòd apparuit homo. Quia igitur ſic erat homo, ut lateret in illo Deus, miſſus eſt ante illum magnus homo, per cuius teſtimoniū inueniretur pluſquàm homo: & quis eſt hic? Fuit homo. Tract. 2. Hom. 5. T H E O. Non Angelus ut ſuſpitionem multorum deſtrueret. A V G. Et quomodo poſſet iſte uerum de Deo dicere niſi Miſſus a Deo? C H R Y. Nihil de reliquo humanum eſſe eſtimo eorum quæ dicūtur ab illo, non enim quæ eius ſunt: ſed quæ mittentis omnia loquitur: ideo & Angelus nuncupatus eſt a Propheta dicente. Ego mitto Angelum meum. Angeli enim uirtus eſt nihil proprium dicere. Orig. in Io. Hoc autem quod dicit. Fuit miſſus non eius qui ad eſſe proceſſus oſtenſiuum eſt. Sicut autem Iſaias miſſus fuit, nō aliunde: quàm a mundo: ſed a ſtatu quo uidit dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum ad plebem, ſic & Ioannes a deſerto ad baptizandum mittitur. Ait enim, Qui miſit me baptizare, ille mihi dixit. Super quē videris &c. Tract. 2. A V G. Quid vocabatur? Cui nomen erat Ioannes. A L C V I. ideſt gratia Dei, vel in quo eſt gratia, qui gratiam noui teſtamenti, ideſt Chriſtū ſuo teſtimonio primum mundo innotuit. Vel Ioannes interpretatur cui donatum eſt, quia per gratiam dei donatum eſt illi, regem regum non ſolum

nomē erat Ioannes Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine.

præcurrere: ſed etiam baptizare. Tracta. 2. A V G. Quare venit? {Hic venit in teſtimoniū, vt teſtimoniū perhiberet de lumine.} Tomo 2. O R I. Quidā improbare nituntur edita de Chriſto teſtimonia prophetarum dicentes. Non egere teſtibus Dei filium habentem credulitatis ſufficiētiam, tum in his quæ protulit ſalubribus verbis, tum in mirabilibus operibus ſuis. Siquidem & Moyſes credi meruit per verbum & virtutes, non egens præuijs teſtibus. Ad hoc dicendum eſt, quòd multis exiſtentibus cauſis inducentibus ad credendum, plerumque quidam ex hac demonſtratione nō admirantur, ex alia vero habent cauſam vt credant. Deus autem eſt qui pro cunctis hominibus homo factus eſt. Conſtat igitur quoſdam ex dictis propheticis ad Chriſti admirationem coactos, mirantes tot prophetarum ante eius aduentum vocem, conſtituentes natiuitatis eius locum, & alia huiuſmodi. Illud quoq; aduertendum, quòd prodigioſæ virtutes ad credendum prouocare poterant eos qui tempore Chriſti erant, non autem poſt longa tempora non fabuloſa quædam eſtimata fuerunt, plùs enim peractis virtutibus facit ad credulitatem, quæ cum virtutibus quæritur prophetia. Eſt autem & tale quid dicere; quòd quidam in hoc quòd teſtimoniū præbent Deo, honorati ſunt. Priuare vult ergo chorum prophetarum ingenti gratia, qui dicit illos non oportere de Chriſto teſtimonium exhibere. Acceſſit autem his Ioannes, vt teſtimonium de luce perhibeat. Hom. 5. C H R I S O S T O. Non ea indigente teſtimonio: ſed propter quid ipſe Ioannes docet, dicens. {Vt omnes crederent per illū.} Sicut enim carnē induit ne omnes perderet, ita & præconem hominem miſit, vt cognatam audientes vocem, facilius aduenirent. B E D A. Non autem ait: Vt omnes crederent in illum. Maledictus enim homo qui confidit in homine, ſed vt omnes crederent per illum, hoc eſt per illius teſtimonium crederent in lucem. T H E O. Si vero aliqui non crediderint, excuſabilis permanet ipſe. Nam etſi aliquis includens ſe in domo caliginis, & ipſum Solis radius non illuſtret, ipſe cauſam tribuit & non ſol, ſic Ioannes, vt omnes crederent miſſus fuit, ſed ſi minime conſecutum eſt, ipſe huius rei cauſa non extitit. C H R Y S O S T O. Quia vero multum apud nos maior qui teſtatur, eo qui teſtimonium perhibet & dignior fide D eſſe videtur, ne quis & de Ioanne hoc ſuſpicetur, hanc ſuſpitionem deſtruit dicens. {Non erat ille lux: ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine.} Si vero non huic inſtans opinioni hoc reſumpſit, vt teſtimonium perhiberet de lumine, ſuperfluum eſſet quod dicitur, & magis iteratio ſermonis quàm explanatio doctrinæ. T H E O. Sed dicet aliquis, ergo neque Ioannē neque ſanctorum quempiam lucem eſſe vel fuiſſe dicemus: ſed ſi ſanctorum aliquem lucem velimus dicere, ponemus lucem abſque articulo, vt ſi interrogatus fueris, vtrum Ioannes eſt lux ſine articulo, ſecure concedas: ſi vero cum articulo, non concedas. Non enim eſt ipſa lux principalior: ſed lux dicitur, quia ſecundum participationem lucem habeat a vero lumine.

Tract. 2. Hom. 6.
l ¶ A V G V S T. De quo lumine Ioannes teſtimonium perhibeat, oſtendit dicens. {Erat lux vera. C H R Y S O S. Vel aliter. Quia ſuperius de Ioanne dixerat quòd venit, & miſſus eſt, vt teſtetur de luce, ne quis hoc audiens propter teſtantis recentem præſentiam, & de eo cui teſtimonium perhibetur, talem quandam ſuſpitionem accipiat, reduxit mentem, & ad eam quæ ſupra omne principium eſt, tranſmiſit exiſtentiam dicens. {Erat lux vera.} Tract. 2. A V G V. Quare additum eſt, vera? quia & homo illuminatus dicitur lux: ſed vera lux illa eſt quæ illuminat. nam & oculi noſtri dicuntur lumina, & tamen niſi aut per noctem lucerna accendatur, aut per diem ſol exeat, lumina illa ſine cauſa patent, vnde ſubdit. {Quæ illuminat omnē hominem.} Si omnem hominē, ergo & ipſum Ioānem. Ipſe ergo illuminabat, a quo ſe demonſtrari volebat. Quomodo enim plerumque fit vt in aliquo corpore radiato cognoſcatur ortus eſſe ſol, quē oculis videre non poſſumus, quia qui ſautios habent oculos, idonei non ſunt videre parietē illuminatū aut aliquid huiuſmodi, ſic omnes ad quos venerat Chriſtus, minus erant idonei eum videre. Radiauit Ioannem, & per illum confitentem ſe illuminatum, cognitus eſt ille qui illuminat: dicit autē: {Venientem in hunc mundum.} nam ſi illinc non recederet, A non eſſet illuminandus: ſed ideo hic illuminandus: quia illinc receſſit, vbi homo poterat eſſe illuminatus. T H E. Erubeſcat Manichæus qui conditor maligni & tenebroſi nos aſſerit creaturas. Non enim illuminaremur, ſi veri luminis creaturæ non eſſemus. Hom. 7. C H R Y. Vbi ſunt etiam qui nō dicunt eum verum Deum, hic enim lux vera dicitur. Sed ſi illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdum, qualiter tot ſine lumine permanſerūt? Non enim omnes cognouerūt Chriſti culturam. Illuminat igi-

l Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientē in hunc mundum.
m In mūdo erat, & mūdus per ipſum factus eſt, & mūdus eum non cognouit.

tur omnem hominem quantum ad eum pertinet, ſi autem quidā mentis oculos claudentes noluerunt recipere lucis huius radios, non a lucis natura obtenebratio eſt eis: ſed a malitia eorum qui eo B rum qui voluntarie priuant ſeipſos gratiæ dono, nam gratia quidem ad omnes effuſa eſt. Qui vero nolunt dono hoc frui, ſibiipſis hanc imputent cecitatem. De pec. mer. & rem. c. 25. A V G. Vel quod dicitur, ꝙ illuminat omnem hominem, ſic intelligimus, non quia nullus eſt hominum qui non illuminetur: ſed quia niſi ab ipſo nullus illuminatur. B E D A. Siue naturali ingenio, ſiue ſapientia diuina, ſicut enim nemo a ſeipſo eſſe, ſic etiam nemo a ſeipſo ſapiens eſſe poteſt. Ho. 2. in di. O R I. In Hom. Vel aliter. Non de his qui de occultis ſeminum cauſis in ſpecies corporales procedūt, debemus intelligere ꝙ illuminat hominem venientem in hunc mundum: ſed de his qui ſpiritualiter per regenerationem gratiæ quæ datur in baptiſmate in mundum veniunt inuiſibilem. Eos itaque vera lux illuminat qui in mundum virtutum veniunt, non eos qui in mundum vitiorum ruunt. T H E O. Vel aliter. Intellectus nobis traditus ac nos dirigens, qui & naturalis ratio nominatur, dicitur lux tradita nobis a Deo. Sed quidam male ratione vtentes, ſeipſos obſcurauerunt.

C
m ¶ A V G. Lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, huc venit per carnem: quia dum hic eſſet per diuinitatem a ſtultis, cæcis, & iniquis videri non poterat, de quibus ſupra dictum eſt: Tenebræ eam non compræhenderunt, & ideo dicitur: {In mūdo erat.} Tract. 2. I. m Hom. 2. in diuer. locos. O R I. In Hom. Vt enim qui loquitur, dū loqui ceſſat, vox eius eſſe deſinit & euaneſcit, ſic cœleſtis pater ſi verbum ſuum loqui ceſſauerit: effectus verbi, hoc eſt, vniuerſitas verbo condita non ſubſiſtet, non autem putes, quia ſic erat in mundo, quo in mūdo eſt terra, pecora, & homines: ſed quo artifex regēs quod fecit, vnde ſequit: {Et mundus p ipſum factus eſt. Non enim ſic fecit quo facit faber: q enim fabricat, extrinſecus eſt ad illud qd fabricat Deus autē infuſus mūdo, fabricat vbiq; poſitus, & nō recedit ab aliquo, præſentia maieſtatis facit quod facit, & gubernat qd facit: ſic ergo erat in mundo, quomodo per quem factus eſt mundus. C H R Y. Et iterum, quia in mundo erat, ſed non vt mundi D contemporaneus, propter hoc induxit: Et mundus per ipſum factus eſt, per hoc & rurſus te deducens ad æternam exiſtentiam vnigeniti, qui enim audierit quoniam opus eius hoc totum, & ſi valde inſenſibiliter fuerit, cogetur concedere ante opera eſſe factorē. Hom. 7. T H E O. Simul autem hic & Manichæi ſubuertit rabiem, qui malignum conditorem cūcta produxiſſe dicebat, nec nō & Arrij qui filium Dei dicebat creaturam. Ibidem. Tract. 2. A V G. Quid eſt autem: mundus per ipſum factus eſt? Cœlum terra, mare, & omnia quæ in eis ſunt, mundus dicitur. Iterum in alia ſignificatione, dilectores mundi, mundus dicuntur, de quo ſequitur: Et mundus eum non cognouit. Num enim cœli aut angeli, aut ſydera non cognouerunt creatorem, quem confitentur dæmonia, omnia vndique teſtimonium perhibuerunt. Sed qui non cognouerunt eum qui amando mundū dicti ſunt mundus. Amando enim mundum, habitamus corde in mundo. Nam qui non diligunt mundum, carne verſantur in mundo: ſed corde inhabitant cœlum, ſicut Apoſtolus dicit: Noſtra conuerſatio in cœlis eſt, amando igitur mundum, hoc appellari E meruerunt vbi habitant. Quomodo enim cum dicimus mala eſt illa domus aut bona, non parietes incuſamus aut laudamus: ſed inhabitantes, ſic & mundum dicimus qui inhabitant mundum amando. Hom. 7. C H R Y. Qui autem Dei erant amici, eum cognouerunt, etiam ante corporalem præſentiam, vnde & Chriſtus ait: Quoniam Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meum. Cū ergo nos interpellant Gentiles dicentes: Quid eſt quòd in vltimo tempore venit noſtram operaturus ſalutem, tanto tempore negligens nos? dicimus quoniam & ante hoc in mundo erat & prouidebat operibus ſuis, & omnibus dignis cognitus erat, & ſi eum mundus non cognouit, hi tamen quibus mundus non erat dignus, eū cognouerunt. Dicens autem. {Mundus eum non cognouit,} breuiter cauſam ignorantiæ præbuit. Mundum enim vocat homines, qui ſoli mundo affixi ſunt, & quæ mundi ſunt, ſapiunt. Nihil autem ita turbat mentem, vt liquefieri amore præſentium.

m ¶ CHRY.

Hom.8. n ¶ CHRY. Dixit ꝙ mundus eum non cognouit de ſuperioribus loquens temporibus: ſed de reliquo ſermonẽ induxit ad F
Trac. 2. prædicationis tempora, & ait. {In propria venit.} AVG. Quia ſcilicet omnia per ipſum facta ſunt. THEO. Vt per propria mundum intelligas, ſiue Iudeam quam pro hæreditate elegerat.
Homil.9. CHRY. In propria ergo venit, nõ gratia ſuæ neceſſitatis: ſed gratia beneficij ſuorum. Sed vnde venit qui omnia implet & vbique adeſt? Ea quidem quæ ad nos deſcenſione hic operatus eſt, quia enim in mundo exiſtens, non putabatur adeſſe, eo ꝙ nondum cognoſcebatur, dignatus eſt induere carnem. Manifeſtationem vero hanc & condeſcenſionem aduentum vocat. Miſericors autem exiſtens Deus omnia facit, vt nos ſecundum virtutem ſplẽdeamus, & propter hoc quidem nullum ne- G
ceſſitate, ſuaſione vero & beneficijs volẽtes ad ſe attrahit, & propterea venientẽ eum hi quidem ſuſceperunt, alij vero non receperunt. Nullum enim vult inuitum neque coactum habere famulatum, inuitum enim trahi par eſt cum eo qui totaliter non ſeruit.
Homil. 8. vnde ſequitur. {Et ſui eũ non receperunt.} Iudęos nunc ſuos dicit, vt populum peculiarem: ſed & omnes homines vt ab ipſo factos. & ſicut ſuperius pro communi verecundatus natura dicebat, quoniam mundus per ipſum factus conditorem non cognouit, ita & hic rurſus pro Iudæorum anxius in deuotione grauius ponit
Tract. 2. accuſationem dicens. {Et ſui eum non receperunt.} AVG. Si autem omnino nullus recepit, nullus ergo ſaluus factus eſt. Nemo enim ſaluus fiet, niſi qui Chriſtum recepit venientem. & ideo ad-
Hom.9. dit. {Quotquot autẽ receperunt eum.} CHRY. Siue ſint ſerui ſiue liberi, ſiue Græci, ſiue Barbari, ſiue inſipientes, ſiue ſapientes, ſiue mulieres, ſiue viri, ſiue pueri, ſiue ſenes, omnes eodem digni facti ſunt honore. de quo ſequitur. {Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri.} AMBRO. Magna beniuolentia vnicus natus eſt, & noluit manere vnus, non timuit habere cohæredes, quia hæreditas eius
Homil.9. non fit anguſta ſi eũ multi poſſederint. CHRY. Non autẽ dixit, quoniam fecit eos filios dei fieri: ſed dedit eis poteſtatem filios dei fieri, oſtendens quoniam multo opus eſt ſtudio, vt eam quę in baptiſmo adoptionis formata eſt imaginem incontaminatam ſemper cuſtodiamus. Simul aũt oſtendens quoniam poteſtatem hanc nullus nobis vel auferre poterit, niſi noſipſi auferamus. Si enim qui ab hominibus dominium aliquarum rerum ſuſcipiunt tantũ habẽt robur quantum fere hi qui dederunt, multomagis nos qui a Deo potimur hoc honore. Simul autem oſtendere vult, quoniam hæc gratia aduenit volentibus & ſtudentibus. Etenim in poteſtate eſt liberi arbitrij, & gratiæ operatione filios Dei fieri. THEO. Vel quia in reſurrectione filiationem perfectiſſimam conſequemur, ſecundum ꝙ Apoſtolus dicit, adoptionem filiorum Dei, expectãtes redemptionem corporis noſtri. Dedit ergo poteſtatem filios Dei fieri, ideſt, hanc gratiam in futura gratia conſequendi. CHRY. Et quia in hiſipſis ineffabilibus bonis, hoc quidem eſt Dei ſcilicet dare gratiam, illud vero hominis, ideſt, præbere fidem, ſubiungit. {His qui credunt in nomine eius.} Quid igitur non dicis nobis o Ioannes, quod eorum ſit ſuplicium qui eum non receperunt? quia nunquid iſto ſupplicio fiet maius quando præiacente eis poteſtate filios Dei fieri non fiant, ſed volẽtes ſeipſos tanto priuant honore? ſed etiã inextinguibilis eos ſuſcipiet ignis, quod po-
Tract. 2. ſtea manifeſtius reuelabit. AVG. Credentes ergo quia filij Dei fiunt, & fratres Chriſti vtique naſcuntur. Nam ſi non naſcuntur, filij quomodo eſſe poſſunt? Sed filij hominũ naſcuntur vnũ ex ſanguine & ex voluntate viri & complexu coniugij. Illi autẽ quomodo naſcuntur ſubdit. {Qui non ex ſanguinibus,} tanq̃ ex maris & fęminæ. Sanguina vel ſanguines non eſt latinum: ſed quia Grece poſitum eſt pluraliter, maluit ille qui interprætabatur ſic ponere, & quaſi minus latine loqui ſecundum grammaticos, & tamen explicare veritatem ſecundum auditum infirmorum. Ex ſanguinibus enim maris & fęminæ homines naſcuntur. BEDA. Sciendũ etiam eſt, quia in ſcripturis ſanctis ſanguis cũ dicitur pluraliter, peccatum ſignificare ſolet. vnde. Libera me de ſanguinibus. AV-
Tract.2. GVST. In eo autem quod ſequitur. Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, carnem pro fęmina poſuit, quia de coſta facta cum eſſet, Adam dixit. Hoc nunc os de oſſibus meis, & caro de carne mea. Ponitur ergo caro pro vxore, quomodo aliquando ſpiritus pro marito: quia ille imperare debet, iſta ſeruire. Quid enim peius eſt domo, vbi fęmina habet imperium ſuper virum? Hi ergo neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. BEDA. Carnalis enim ſigulorũ generatio a complexu coniugij duxit originẽ. at vero ſpiritualis ſpirituſſancti gra-
Hom. 9. tia miniſtratur. CHRY. Hoc aũt narrat Euangeliſta, vt vilitatẽ & humilitatẽ prioris partus qui eſt per ſanguinẽ & voluntatẽ carnis addiſcẽtes, & altitudinẽ ſecundi, qui ꝑ gratiã & nobilitatẽ eſt

n In propria venit & ſui eũ non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex volũtate viri, ſed ex deo nati ſunt. o Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.

cognoſcẽtes, magnã quandã hic ſuſcipiamus intelligentiam & dignã dono ipſius q genuit, & multũ poſt hoc ſtudiũ demonſtremꝰ.
o ¶ AVGV. Cum dixiſſet. Ex Deo nati ſunt, quaſi ne miraremur & horreremus tantam gratiam & nobis incredibile videretur: quia homines ex Deo nati ſunt, quaſi ſecuritatem faciens, ait. {Et verbum caro factum eſt.} Quid ergo miraris quia homines ex deo naſcũtur? attende ipſum deum ex hominibus natũ. Tract. 2.
CHRY. Vel aliter. Cum dixiſſet, quoniã ex Deo nati ſunt qui ſuſceperunt eum, huius honoris poſuit cauſam, hoc ſcilicet verbum fieri carnẽ. factus eſt enim proprius filius Dei hominis filius, vt filios hominum faciat filios Dei. Cum autem audieris. Quoniam verbum caro factum eſt: ne turberis, neq; enim ſubſtãtiam conuertit in carnem. hoc enim vere impium eſt intelligere: ſed manens quod eſt, ſerui formam aſſumpſit. Quia enim ſunt qui dicunt, quoniam fantaſmata quędam fuerint omnia quæ incarnationis ſunt eorum blaſphemiã deſtruens, hanc dictionem. Factum eſt, poſuit. non tranſmutationem ſubſtantiæ: ſed carnis verę aſſumptionem repręſentare volens. Si vero dixerint, quoniam Deus omnipotens eſt, quare & in carnem tranſmutari non potuit? Dicemus quòd tranſmutari ab illa incommutabili natura omnino procul eſt. AVGVS. 15. de Tri. Sicut autem verbum Cap.11.
noſtrum vox quodammodo corporis fit aſſumẽdo eam in qua manifeſtatur ſenſibus hominum, ſic verbum Dei caro factum eſt, aſſumendo eam in qua & ipſum manifeſtaretur ſenſibus hominum. Et ſicut verbum noſtrum fit vox nec mutatur in vocem, ita verbum Dei caro quidem factum eſt, ſed abſit vt mutaretur in carnẽ, aſſumendo quippe illam nõ in eam ſe cõſumendo, & hoc noſtrum vox fit: & illud caro factum eſt. EX geſtis concilij epheſini. Sermo etiam quem proferimus quo in alterutris locutionibus vtimur ſermo eſt incorporeus, non aſpectui ſubiectus, non tactu tra-
H ctabilis: ſed cum ſermo induerit litteras & elementa, viſibilis fit, aſpectu comprehenditur, tactu tractatur: ſic & verbum Dei quod naturaliter inuiſibile & viſibile fit & quod natura incorporeum eſt, inuenitur eſſe tractabile. ALCVI. Cum etiam credamus animam incorpoream corpori coniungi: vt ex his duobus fiat vnus homo: facilius poſſumus credere diuinam ſubſtantiam incorpoream animæ in corpore coniungi in vnionem perſonæ, ita vt verbum in carnem non ſit conuerſum, nec caro in verbum, cum nec corpus in animam, nec anima conuertatur in corpus. THEOPHI. Appollinarius autem Laodicenſis in hoc verbo hæreſim ſtatuit: dicebat enim quòd Chriſtus animam rationalem non habuit, ſed tantum carnem habens, diuinitatem pro anima quæ corpus dirigit & gubernat. AVGVST. contra Ser. Arriani. Si autem mouentur in eo quod ſcriptum eſt, quòd verbum ca- Cap.9.
ro factum eſt, nec ibi anima nominatur, intelligant carnem pro ho-
I mine poſitam, a parte totum figuratę locutionis modo, ſicuti eſt, Ad te omnis caro veniet. Item ex operibus legis, quòd non iuſtificabitur omnis caro, quod apertius alio loco dicitur, Non iuſtificabitur homo ex operibus legis. Sic itaque dictum eſt. Verbum caro factum eſt. ac ſi diceret. Verbum homo factum eſt. THEOPHIL. Euangeliſta volens oſtendere inenarrabilem dei condeſcenſum, carnem commemorat, vt illius admiremur miſericordiam, quoniam propter noſtram ſalutem quod omnino remotũ, & diſtans eſt ab eius natura, aſſumpſit. ſ. carnem, anima nãq; habet aliquam propinquitatem ad Deum. Si autem verbum incarnatum eſt, & humanam animam non aſſumpſit, ſequeretur ꝙ adhuc animæ noſtrę curatæ non eſſent, quod enim non aſſumpſit, non ſanctificauit. Et qualis deriſio, cum anima prius peccauerit, vt carnem aſſumendo ſanctificauerit, id quod eſt principalius infirmum relinqueret? Subuertitur ex hoc dicto Neſtorius, qui dicebat quòd nõ Deus verbum ipſe idem factus eſt homo ex ſacro con-
K ceptus ſanguine virginis: ſed verbo peperit hominem, qui oĩs virtutis donatus erat ſpecie, & dei verbum illi erat coniunctum, & ex hoc duos filio aſſerebat, vnum natum de virgine ſcilicet hominem, alterum de Deo ſcilicet Dei filium homini illi coniunctum ſecundum gratiæ, habitudinem & amorem. Contra quem Euangeliſta dixit, quòd ipſum verbum factum eſt homo, non quòd verbum inueniens hominem virtuoſum ſe ſibi coniunxerit. CIRY. Epiſt.8.
ad Neſtorium. Carnem enim animatam anima rationali vniens verbum ſibi ſecundum ſubſiſtentiam ineffabiliterque & intelligibiliter factus eſt homo, & appellatus eſt filius hominis, non ſecundum voluntatem ſolam aut beneplacitum: ſed neque in aſſumptione perſonæ ſolius diuerſæ quidem quo ad vnionem collatæ naturæ, vnus autem ex ambobus Chriſtus & filius, non quaſi differentia naturarum interempta propter adunationem. THEO. Addiſcimus ergo per hoc qđ dicitur. {Verbum caro factum eſt:} quia ipſum verbum eſt homo, & filius Dei exiſtens factus eſt filius mulieris:

lieris: quæ principaliter Dei genitrix nuncupatur, tanquam Deũ
Ante med. in carne genuerit. HYLA. x. de Tri. quidam autem volentes vnigenitum Deum qui in principio apud Deum erat Deus verbum, non ſubſtantiuum Deum eſſe, ſed ſermonem vocis emiſſæ, vt quod loquentibus verbum ſuum, hoc ſit patri Deo filius, argute ſubripere volunt: ne ſubſiſtens verbum Deus, & manẽs ĩ forma Dei Chriſtus homo natꝰ ſit, vt cum hominem illum humanæ potiꝰ originis cauſa q̃ ſpiritualis cõceptionis ſacramentum animauerit, non Deus verbum hominem ſe ex partu Virginis efficiẽs extiterit: ſed vt in Prophetis ſpiritus Prophetiæ, ita in Ieſu verbum Dei fuerit. Et arguere nos ſolent, ꝙ Chriſtum dicamus eſſe natum non noſtri corporis atque animæ hominẽ, cũ nos uerbum carnẽ factum, noſtræ ſimilitudinis natũ hominẽ prædicemus, ut uere Dei filius vere filius hoĩs natus ſit, & ut ꝑ ſe ſibi aſſumpſit ex uirgine corpus, ita ex ſe ſibi animã aſſumpſit, quæ utique ab homine nunquam gignentium originibus præbetur, & cũ ipſe ille filius hominis ſit, q̃ ridicule pręter Dei filium qui uerbum caro factum eſt, alium neſcio quem tanquàm Prophetam uerbo Dei animatum prædicabimus, cũ dominus Ieſus Chriſtus & Dei
Hom. 10. filius & hominis filius ſit. CHRY. Ne autem ab eo quod dictum eſt: Verbum caro factum eſt, inconuenienter ſuſpiceris uerſionẽ illius incorruptibilis naturæ ſubdit: {Et habitauit in nobis.} Quod enim habitat, non idem eſt cum habitaculo: ſed aliud, aliud autem dico ſecundum naturam, unione uero & copulatione unũ eſt Deus uerbum caro, neque confuſione facta neque deſtructione ſubſtantiarum. ALCVINVS. Vel habitauit in nobis, ideſt, in-
Homi.11. ter homines conuerſatus eſt.

p Et vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti a patre, plenum gratiæ & veritatis. q Ioannes teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat dicens. Hic erat quem dixi, qui poſt me venit, ante me factus eſt, quia prior me erat. r Et de plenitudine eiꝰ nos omnes accepimus, & gratiam pro

p ¶ CHRY. Cum dixiſſet, filii Dei facti ſumus, & non aliter q̃ per hoc, uerbum caro factum eſt, rurſus ipſius dicit & aliud lucrum: {Et uidimus gloriã eius,} quam utique non uidiſſemus, niſi per conſortium humanitatis uiſus eſſet nobis. Si enim Moyſi non ſuſtinuerunt faciem glorificatam uidere: ſed uelamine opus fuit, qualiter diuinitatem nudam exiſtentem, inacceſſibilem etiam ipſis ſuperioribus uirtutibus, nos lutei & terreſtres ſufferre poſſemꝰ? AVG. Vel aliter: Quia uerbum caro factum eſt & habitauit in
Tract.2. nobis. Iſta natiuitate collyrium fecit, unde tergerentur oculi cordis noſtri, ut poſſimus uidere maieſtatem eius per eius humanitatem, & ideo dicitur: {Et uidimus gloriã eius.} Gloriam eius nemo poſſet uidere, niſi humilitate carnis ſanaretur. Irruerat enim homini quaſi puluis in oculum de terra, oculus iſte ſauciatus erat, & terra illuc mittitur ut ſanetur, caro te obcęcauerat, caro te ſanat. Carnalis enim anima facta erat, conſentiendo carnalibus affectibus, inde fuerat oculus cordis cæcatus, medicus fecit tibi collyrium, quoniam ſic uenit ut de carne uitia carnis extingueret. Verbum enim
Hom.11. caro factum eſt, ut poſſis dicere: Vidimus gloriam eius. CHRY. Subdit, autem: Quaſi unigeniti a patre: quia multi Prophetarum glorificati ſunt, puta Moyſes, Helias, Hæliſeus, & alii multi quicumque miracula oſtenderunt: ſed & angeli hominibus apparentes, & eam quæ eſt propriæ naturæ coruſcantem lucem manifeſtantes, ſed Cherubin & Seraphin cum multa gloria uiſa ſunt à Propheta. Ab omnibus his nos adducens Euangeliſta, & ſupra omnem naturam, & conſeruorum noſtrorum claritatem erigens mẽtem, ad ipſum nos perducit uerticẽ. q. d. Non ut Prophetæ aut alterius hominis uel angeli aut archãgeli, aut alicuius ſuperiorũ uir-
Di.18.Mo. cap.4. tutum eſt gloria quã uidimus: ſed quaſi ipſius dñatoris, ipſiꝰ regis, ipſius naturalis filii unigeniti. GRE. In ſacro enim eloq̃o, Sicut & Quaſi, aliquãdo non pro ſimilitudine ponitur, ſed pro ueritate, unde & iſtud. {Quaſi unigeniti a patre.} CHRY. Ac ſi diceret, Vidimus gloriam qualem decebat & conueniens eſt habere unigenitum & naturalem filium. Conſuetudo enim multorum, regem ualde ornatum uidentium, ubi cum aliis enumerantes non poſſunt uniuerſam repræſentare claritatem, hoc inducũt, Quid oportet multa dicere? quaſi rex ibat: ſic & Ioannes dicit. Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti a patre. Angeli enim apparentes ut ſerui & dominum habentes omnia agebant, ipſe uero ut dominus cum humili forma apparens: ſed & creaturæ dominum cognouerunt, ſtella magos uocans, angeli paſtores, puer exultans in utero, ſed & pater teſtatus eſt de cælis, & paraclitus ſuper ipſum aduenit, ſed & ipſa rerum natura omni tuba clarius clamauit, quoniam rex cœlorũ aduenerat. Etenim dæmones fugiebãt, infirmitatis ſpecies ſoluebantur, mortuos dimittebant ſepulchra, & animas
Hom.2. in diu. locos. a malitia ad uirtutis uerticem agebat. Quid utique quis dicat ꝓceptorum Philoſophiam, cæleſtium legum uirtutem, angelicę urbanitatis bonam ordinationem? ORI. In Hom. Eius autem qđ ſequitur, Plenum gratiæ & ueritatis, duplex intellectus eſt. Poteſt enim de humanitate ac diuinitate incarnati uerbi accipi, ita ut plenitudo gratiæ referatur ad humanitatem, ſecundũ quam Chri-

A ſtus caput eſt Eccleſiæ, & primogenitus creaturæ vniuerſæ, quoniam maximum & principale gratiæ exemplum, qua nullis præcedẽtibus meritis homo efficitur Deus, in ipſo primordialiter manifeſtum eſt. Poteſt etiam plenitudo gratiæ Chriſti de ſpirituſancto intelligi, cuius ſeptiformis operatio humanitatem Chriſti impleuit. Plenitudo vero veritatis ad diuinitatem refertur. Si vero plenitudinem gratiæ & veritatis de nouo teſtamento mauis intelligere, nõ incongrue pronũciabis plenitudinem gratiæ noui teſtamenti eſſe per Chriſtum donatam, & legalium ſimbolorum veritatem in ipſo eſſe impletam. THEO. To.2.in Io
Vel Plenum gratia, prout eius verbum gratioſum erat, dicente Da-
B uid. Diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Et veritate ſecundum quòd Moyſes & Prophetæ loquebantur, aut operabantur in figura, Chriſtus autem cum veritate.
q ¶ ALCVIN. Dixerat ſuperius fuiſſe miſſum hominem ad Homi.13.
perhibendum teſtimonium, hic determinat teſtimonium ſuum, quod manifeſte præceſſor pronũciauit, vnde dicitur. {Ioãnes perhibet teſtimonium de ipſo. CHRY. Vel aliter hoc inducit, ac ſi Hom.12.
dicat. Non eſtimetis quòd nos qui fuimus cum eo multo tempo- ſparſim.
re & menſę ipſius communicauimus, propter gratiam hoc teſtamur, quia Ioannes qui antea eum non viderat, nec ei commoratus fuerat, ei teſtimonium perhibebat. Multoties autem Euangeliſta reuoluit eius teſtimonium: quia multam admirationem huius viri habebant Iudæi. Et alij quidem Euangeliſtæ antiquorum meminerunt Prophetarum dicentes. Hoc factum eſt vt impleatur quod dictum eſt per Prophetam. Hic autem altiorem & recentiorem teſtem inducit, non intendens a ſeruo dominatorem facere fi-
C de dignum: ſed auditorum imbecillitati condeſcendens. Quemadmodum enim niſi ſerui formam aſſumpſiſſet, non ita facile ſuſceptibilis factus eſſet, ita niſi ſerui voce auditum cõſeruorum præexcitaſſet, nequaquam multi Iudæorũ verbum Chriſti ſuſcepiſſent. Sequitur. {Et clamat} ideſt, cũ propalatione, cũ libertate, ſine ſubtractione omnia prædicat. Non autem a principio dixit, quoniam hic eſt filius Dei vnigenitus nauralis: ſed clamat dicens. {Hic erat quem dixi, qui poſt me venit, ante me factus eſt, quia prior me erat.} Quemadmodum enim matres auium, non confeſtim pullos ſuos volationem docent: ſed primo quidem extra nidum educũt, poſtea vero aliam multo velociorem volationem apponunt: ſic & Ioannes, non confeſtim Iudæos ad alta duxit: ſed interim paululũ a terra eos euolare docuit dicẽs, quòd Chriſtus melior eo erat qđ non paruum interim erat. Et vide qualiter ſapienter inducit teſtiſtimonium. non enim ſolum apparentem Chriſtum mõſtrat, ſed & antequam apparuiſſet eum prædicat. Quod ſignificatur in hoc
D quod dicit. Hic erat de quo dixi. Hoc autem fecit vt facile ſuſceptibilis eſſet Chriſtus hominum mẽte iã præce detenta, vt ab alijs quæ de eo dicta erant, & nihil ad hoc humilitas habitus noceret. Ita enim humili & communi omnibus forma Chriſtus vtebatur, ut ſi ſimul & verba hæc audiſſent de eo, & eum cõſideraſſent, Ioannis teſtimonium deriſiſſent. THEO. Dicit autem. Qui poſt me venit, videlicet ſecundum tempora natiuitatis, ſex enim menſibus Hom.13.
prior Chriſto Ioannes erat ſecundum humanitatem. CHRY. Vel hoc non dicit de ea generatione quæ eſt ex Maria. Iam enim natus erat Chriſtus quando hæc a Ioãne dicebantur: ſed de aduentu eius ad prædicationem. Dicit autẽ. Ante me factus eſt, ideſt clarior eſt & honorabilior, ac ſi dicat. Non quia prior veni ad prædicandum, ex hoc maiorem me eſſe illo exiſtimetis eſſe. THEO. Arriani vero hanc literam ſic exponunt, volentes oſtendere quòd Dei filius nõ eſt a patre genitus: ſed factus, ſicut vna alia creatura.
AVGVST. Non ergo intelligitur, factus eſt antequam ego eſ- Tract.3.
ſem factus: ſed antepoſitus eſt mihi. CHRY. Si autem quod dicitur. Ante me factus eſt, de productione ad eſſe intelligeretur, ſu-
E perfluum eſſet quod additur. Quia prior me erat. Quis enim eſt ita inſipiens vt ignoret, quoniam ex quo ante eum factus eſt, prior eo erat? quia ante me factus eſt, ergo quod dicit, Ante me factus eſt, de honore intelligitur. hoc enim quod futurum erat, factum dicit: quia conſuetudo erat antiquorum Prophetarũ, de futuris, quaſi de iam præteritis loqui.
r ¶ ORIG. Sermo iſte in perſona Baptiſtæ de Chriſto teſtan- Tom. 6. in
tis prolatus eſt, quod plurimos fallit, ex hinc vſque illuc ille enar- Ioan.
rauit, credẽtes in perſona Ioannis Apoſtoli recitari. Inconſequẽs autem eſt putare ſubito & quaſi intempeſtiue interrumpi Baptiſtæ ſermonem ex verbo diſcipuli & cuiq; ſcienti percipere dictorum collationẽ, & in propatulo conſtat ſeries dicti. Dixerat enim ob hoc {Ante me factus eſt:} quia prior me erat. Ex hoc autẽ coniecto priorem me fore, quòd ex eius plenitudine, ego quidẽ & ante me Prophetę accepimus gratiam ſecundam pro prima. Pertigerunt enim & illi poſt figuras, per ſpiritum ad veritatis ſpeculationem,

nem: hinc etiam perpendimus ex plenitudine eius accipientes legem quidem per Moyſen fore datam, gratiam autem & veritatem per Ieſum Chriſtum, nedum fore datam ſed factam, patre quidem legem dante per Moyſen: gratiam & veritatem faciẽte per Ieſum. Sed ſi Ieſus eſt qui dicit, Ego ſum veritas, quomodo veritas fit per Ieſum? Sed intelligendum eſt quòd ipſa veritas ſubſtantialis ex prima veritate & eius imagine ſculptæ ſunt multę veritates in his qui veritatem tractant, nequaquam per Ieſum Chriſtũ facta eſt, nec prorſus per aliquem: ſed veritas, puta quæ conſiſtit in Paulo, & Apoſtolis, per Ieſum Chriſtum facta eſt. Hom.13. CHRY. Vel aliter. Coniungit hic teſtimonio Ioannis Baptiſtæ ſuum teſtimonium Ioannes Euangeliſta dicens, & de plenitudine eius &c. Non præcurſoris eſt verbum: ſed diſcipuli q.d. Etiam nos omnes duodecim & omnis plenitudo fidelium & qui nunc ſunt & futurorũ, de plenitudine eius accepimus. Trac.3.ſparſim. AVGVST. Quid autem accepiſtis? Et gratiam pro gratia, neſcio vt quid nos voluerit intelligere de plenitudine eius accepiſſe, & inſuper gratiam pro gratia? Accepimus enim de plenitudine eius primo gratiam, & rurſus accepimus gratiam pro gratia. Quam gratiam primo accepimus? fidem. Vocatur enim gratia, quia gratis datur. hanc ergo accepit gratiam primam peccator, vt eius peccata dimitterẽtur. & iterum gratiam pro gratia, ideſt pro hac gratia in qua ex fide viuimus, recepturi ſumus aliam ideſt vitam ęternam, vita enim ęterna quaſi merces eſt fidei: ſed quia ipſa fides gratia eſt, vita æterna gratia eſt pro gratia. Non erat iſta gratia in veteri teſtamento: quia lex minabitur: non opitulabatur, iubebat, non ſanabat, languorem oſtendebat, non auferebat: ſed præparabat medico venturo cum gratia & veritate, vnde ſequitur. { Quia lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. } Mortem enim temporalem & æternã occidit mors domini tui. ipſa eſt gratia quæ promiſſa & nõ habita erat in lege. Homil.13. ſparſim. CHRYSOST. Vel accepimus gratiam pro gratia, ideſt pro veteri nouam. Sicut enim eſt iuſtitia & iuſtitia, adoptio & adoptio, circunciſio & circunciſio, ita gratia & gratia: ſed illa quidem vt typus, hæc vero vt veritas. Hoc autem induxit, oſtendens quoniam & Iudæi gratia ſaluabantur: ſed & nos omnes gratia ſalui ſumus: miſericordiæ autem & gratiæ fuit legem ſuſcipere. Propterea cum dixiſſet. Gratiam pro gratia, oſtendens magnitudinem eorum quæ data ſunt, ſubdit. { Quia lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. } Et ſupra quidem Ioãnes ad ſeipſum comparans Chriſtum, ait. Ante me factus eſt. Hic autem Euangeliſta ad eum qui illo tempore magis in admiratione apud Iudæos erat quàm Ioannes, Chriſti comparationem facit, ſcilicet ad Moyſen. Et conſidera prudentiam, non perſonarum, ſed rerum comparationem facit, gratiam & veritatem legi opponẽs. & huic addit. Data eſt, quod miniſtrantis erat, huic aũt. Facta eſt, quod eſt regis cum poteſtate omnia operãtis. cum gratia quidem: quia cum poteſtate omnia dimittebat peccata. & gratiam quidem eius baptiſmatis donum, & adoptio quæ per ſpiritum nobis datur, & alia multa oſtendũt. veritatem aut plenius ſciemus, ſi figuras veteris legis didicerimus. Ea.n. quæ in nouo teſtamẽto perficiẽda erant, in veteri teſtamẽto figuris præſcripſerunt, quas Chriſtus veniẽs adimpleuit. Vnde figura data eſt per Moyſen, veritas p Chriſtũ facta eſt. Cap.19. AVG.13. de Tri. Vel gratiã referamus ad ſcientiam, veritatẽ ad ſapiẽtiã: in rebus enim per tempus ortis, illa ſumma gratia eſt, ꝙ homo in vnitate perſonæ coniunctus eſt Deo. In rebus vero æternis, ſumma veritas recte tribuitur Dei verbo.

gratia, quia lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

ſ ¶ ORIG. Incongrue Heracleon aſſerit hoc promulgatum Tomo 6. fuiſſe non a Baptiſta, ſed a diſcipulo. nam ſi illud: de plenitudine eius nos omnes accepimus, a Baptiſta prolatum eſt, quomodo non eſt ſequens ipſum de gratia Chriſti ſuſcipientem & ſecũdam pro prima gratia, confitentemq; legem per Moyſen fore traditam, gratiam vero & veritatem per Ieſum Chriſtum prodiſſe, intellexiſſe qualiter Deum nemo vidit vnquam quanquàm vnigenitus cum in patris gremio requieſcat interpretationem ipſi Ioanni, nec non omnibus his qui de perfectione guſtauerint, cõceſſerit? Non enim nunc primitus annunciauit, nam priuſquàm Abraham fieret, docet nos Abraham exultaſſe, vt videat eius gloriã. CHRYSO. Hom.14. Vel aliter. Euangeliſta oſtendens multam eminentiam donorum Chriſti ad ea quæ per Moyſen diſpẽſata ſunt: vult de reliquo cauſam rationalẽ differẽtiæ dicere. nam ille quidem famulus exiſtẽs, minorũ rerũ factus eſt miniſter, hic vero dominator, & regis filius exiſtens, multo maiora nobis attulit coexiſtẽs ſemp patri & vidẽs eum. propter hoc ita intulit dicens. { Deũ nemo vidit vnquam. } Epiſt.12. AVGV. ad Paulinam. Quid ergo eſt quod Iacob dicit, Vidi dominum facie ad faciem. & quod de Moyſe ſcriptum. Quia loquebatur cum Deo facie ad faciem, & illud quod Propheta Iſaias loquens de ſeipſo ait, Vidi dominum ſabaoth ſedentem in throno? Cap.37. GREG. 18. Mora. Sed patenter datur intelligi quòd quandiu

F hic moraliter viuitur, videri per quaſdam imagines poteſt deus: ſed per ipſam naturæ ſuæ ſpeciem non poteſt, vt anima gratia ſpiritus afflata, per figuras quaſdam Deum videat: ſed ad ipſam vim eius eſſentiæ non pertingat. hinc eſt enim quòd Iacob qui Deum ſe vidiſſe teſtatur, non niſi angelũ vidit: hinc eſt quòd Moyſes qui cum Deo facie ad faciem loquitur, dicit. Oſtende mihi temetipſum manifeſte vt videam te. Ex qua eius petitione colligitur, quia eum ſitiebat per incircunſcriptę naturæ ſuę claritatẽ cernere, quẽ iam cœperat per quaſdam imagines videre. CHRYS. Hom.14. Si autem antiqui patres ipſam viderunt naturam, nequaquam differenter conſideraſſent. ſimplex enim quædam eſt & infigurabilis, G non ſedet, neque ſtat, neq; ambulat, hæc enim corporum ſunt. vnde & per prophetam dicit. Oſea 12. Ego viſionem multiplicaui eis & in manibus prophetarum aſſimilatus ſum, hoc eſt, condeſcendi eis, non quod eram apparui, quia enim filius Dei per veram carnem appariturus erat nobis, primo excitauit eos videre Deum, ſicut poſſibile erat eis videre. AVGV. ad Paulinam. Epiſt.12. ſparſim. Sed cum ſcriptum ſit. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. & iterum. Cũ apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniã videbimus cũ ſicuti eſt, quid eſt quòd hic dicitur. Deum nemo vidit vnquam? An fortaſſe reſpondetur, quòd illa teſtimonia de vidẽdo Deo, ſunt non de viſo, ipſi enim Deum videbunt, dictum eſt, non viderunt, & non vidimus ſed videbimus eum ſicuti eſt, Deum enim nemo vidit vnq̃. Vel in hac vita ſicuti ipſe eſt, vel etiam in angelorũ vita, ſicuti viſibilia iſta quæ corporali viſione cernuntur. GREG. 18. Mora. Cap.38. Si vero a quibuſdam poteſt in hac corruptibili carne viuentibus, ſed tamen ineſtimabili virtute creſcentibus quodam contemplationis acumine æterna claritas Dei videri, hoc ab hac ſententia non abhorret, quoniam quiſquis ſapientiam quæ Deus eſt videt, H huic vitæ funditus moritur. ne iam eius amore teneatur. AVG. Cap.27. 12. ſuper Geneſim ad literam. Niſi enim ab hac vita quiſque quodammodo moriatur, ſiue omnino exiens de corpore, ſiue ita auerſus & alienatus a carnalibus ſenſibus, vt merito neſciat, ſicut Apoſtolus ait, vtrum in corpore an extra corpus ſit, non in illam rapitur & ſubuehitur viſionem. GREG. 18. Mora. Cap.38. Sciendum vero eſt quòd fuere nonnulli qui Deum dicerent in illa regione beatitudinis in claritate ſua cõſpici: ſed in natura minime videri, quos nimirum minor inquiſitionis ſubtilitas fefellit. neq; enim illi ſimplici & incommutabili eſſentiæ aliud eſt claritas, aliud natura. AVGV. ad Paulinam. Cap.4.c. Si autem dicitur, in hoc quòd ſcriptum eſt. Deum nemo vidit vnquam, homines tantummodo intelligendos. nam hoc Apoſtolus planius explicãs. Quem nemo inquit hominum vidit: ſed nec videre poteſt, vt ita dictum ſit. Deum nemo vidit vnquam, ac ſi diceretur. Nullus hominum. quæſtio illa ſolui I videbitur, vt non ſit huic ſententiæ cõtrarium quod dominus ait. Angeli eorum ſemper vident faciem patris mei, vt ſcilicet Angelos Deum videre credamus, quem nemo vidit vnquam, ſcilicet, hominum GREG. 18. Mora. Cap.39. Sunt tamen nonnulli qui nequaquam Deum videre, nec Angelos ſuſpicantur. CHRY. Hom.14. Dicentes ꝙ ipſum qđ Deus eſt, non ſolum Prophetæ ſed nec Angeli viderunt neque Archangeli. Sed ſi interrogaueris eos, audies de ſubſtantia nihil reſpondẽtes. Gloria vero in excelſis Deo non ſolum cantãtes: ſed & in terra pax hominibus bonę volũtatis. Et ſi a Cherubin & Seraphin concupiueris aliquid diſcere, myſticam ſanctimonij melodiam audies, & quoniam plenum eſt cœlum & terra gloria eius. AVGV. ad Paulinam, Epiſt.12. quod quidem in tantum verum eſt, quia Dei plenitudinem nullus non ſolũ oculis corporis, ſed vel ipſa mente aliquando comprehendit. Aliud eſt enim videre, aliud totum videndo comprehendere, quandoquidem id videtur quod præſens vtcunque ſentitur, totum autem comprehenditur vidẽdo, quod ita videtur vt nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circunſpici poſſunt K CHRY. Hom.14 Sic igitur ſolus patrem videt filius & ſpirituſſanctus. Quod .n. creabilis eſt naturæ, qualiter poterit videre quod increabile eſt? Ita igitur nullus nouit Deũ, vt filius, vnde ſequitur. { Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit, ne propter nominis communionem vnum quendam eorum qui gratia facti ſunt filiorũ eſſe exiſtimes eum, primo quidem adiectus eſt articulus. Si vero hoc non ſufficit tibi, audi aliud nomen vnigenitus. HYLA. 6. de Trinita. Vltra med. Naturæ quidem fides non ſatis explicata videbatur ex nomine filij, niſi proprietatis virtus per exceptionis ſignificantiam aderetur: præter filium enim & vnigenitum nihil cognouimus, ſuſpitionem penitus adoptionis excluſit, cum veritatem nominis vnigeniti natura præſtaret. CHRYSOST. Hom.14 Sed & aliud poſuit dicens, Qui eſt in ſinu patris. Etenim in ſinu conuerſari nullo plus eſt q̃ ſimpliciter videre: nam qui ſimpliciter videt, non oĩno eius quod videt cognitionem habet, qui vero in ſinu cõuerſatur, nihil ignorabit. Cum igitur audieris ꝙ nullus cognoſcit patrem niſi filius, nequaquam dicas, quo niam

ſ Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit.

niam & ſi plus omnibus nouit patrẽ, ſed nõ quantus eſt nouit eũ: propterea euangeliſta in ſinu patris eum morari dicit, vt non ęſtimemus per id aliud ſignificatum q̃ familiaritatem vnigeniti & coeternitatẽ ad patrẽ. Trac.3. AVG. In ſinu enim patris ideſt in ſecreto patris. Non enim Deus habet ſinum, quemadmodum nos habemus in veſtibus, aut cogitandus eſt ſic ſedere: quomodo nos, aut forte cinctus eſt, vt ſinũ haberet: ſed quia ſinꝰ noſter intus eſt, ſecretũ patris ſinus patris vocatur. Qui ergo in ſecreto patris nouit patrẽ, ipſe enarrauit quod vidit. Homi.14. CHRY. Sed quid enarrauit? quoniam vnus eſt Deus: ſed & hoc reliqui Prophetæ & Moyſes clamant. quid ergo plus didicimus a filio in ſinibus paternalibus exiſtente? Primum quidem ipſa hæc quæ alii narrauerunt, ſũt enarrata ex operatione vnigeniti. Deinde qm̃ multo maiorem ſuſcipimꝰ doctrinã per vnigenitũ, & cognouimus qm̃ ſpiritꝰ eſt Deꝰ, & eos qui adorant eum in ſpiritu & veritate adorare oportet, & quoniam Deus pater eſt vnigeniti. BEDA. Præterea ſciendũ quia ſi ad præteritũ referatur, qđ ait, Enarrauit, homo factus enarrauit, quid de trinitatis vnitate ſentiendum, qualiter ad eius contemplationem properandum, quibus actibus ſit perueniendum? Si vero referatur ad futurum, tunc enarrabit cum electos ſuos ad viſionem claritatis ſuæ inducet. Tract.3. AVG. Fuerunt autem homines qui dicerent vanitate cordis ſui decepti. Pater inuiſibilis eſt, filius autem viſibilis eſt. Si ergo propter carnem filius viſibilis dicitur, & nos concedimus & eſt catholica fides. Si autem vt ipſi dicunt, ante quàm incarnaretur, multum delyrant ſi Chriſtus ſapientia Dei & virtus Dei eſt. Sapientia enim Dei videri oculis non poteſt, ſi verbum hominis oculis non videtur, verbum Dei ſic videri poteſt? Homil.14. CHRY. Non igitur ſoli ipſi proprium eſt, Deum nemo vidit vnquam, ſed & filio: quia vt Paulus dicit, eſt imago Dei inuiſibilis, qui vero inuiſibilis imago eſt, & ipſe inuiſibilis eſt.

t Et hoc eſt teſtimonium Ioannis, quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad eũ vt interrogarent eũ. Tu quis es? Et confeſſus eſt, & nõ negauit, & confeſſus eſt quia non ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum. Quid ergo?

Tom.6. in Ioan. t ¶ ORI. Secundum legitur hoc teſtimonium a Ioanne Baptiſta de Chriſto prolatum, incipiente primo illic. Hic eſt de quo dixit, & deſinente ibi: Ipſe enarrauit. THEO. vel aliter. Poſtq̃ ſuperius dixit euangeliſta ꝙ Ioannes teſtabatur de Chriſto: Ante me factus eſt, nunc ſubiungit quando præmiſſum teſtimonium reddiderit Chriſto Ioannes. vnde dicit: { Et hoc eſt teſtimoniũ Ioannis quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad Ioannem. } Tom.6.i Io. ORIGE. Iudæi quidem ab Hieroſolymis, vt cognati exiſtentes baptiſtæ de ſtirpe ſacerdotali exiſtentis, ſacerdotes & leuitas deſtinant, ſciſciaturos quis eſſet Ioannes, eos ſcilicet qui reputati ſunt ſecundum electionem ab aliis differre & ab electo Hieroſolymorũ loco. Ioannem itaque quærunt cum tanta veneratione, erga Chriſtum autem nihil huiuſmodi factum legitur a Iudæis: ſed quod erga Ioannem Iudæi, hoc Ioannes erga Chriſtum proſequitur per proprios diſcipulos interrogans. Homil.15. { Tu es qui venturus es an alium expectamus? } CHRY. Sic autem fide dignum æſtimauerunt eſſe Ioãnem, vt ei de ſeipſo dicenti crederẽt, vnde dicitur. Tract.4. Vt interrogarent eum, Tu quis es? AVG. Non autem mitterent niſi mouerunt excellentia auctoritatis eius, quia To.6.i Ioã. auſus eſt baptizare. ORI. Ioannes autem vt videtur diſcernebat ex quæſtione ſacerdotum & leuitarum dubitationẽ, ne forte Chriſtus eſſet baptizans: apertius tamen illud profiteri cauebant ne temerarii putarentur. Quapropter merito vt eorum opinio fallax de eo primitus aboleretur, ac ſubinde veritas propalareẽ ꝙ non ſit Chriſtus ante omnia manifeſtat. vnde ſequitur, Et confeſſus eſt & non negauit, & confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus, Hic etiam adiiciamus: quia tempus aduentus Chriſti populum recreabat quodammodo iam præſens exiſtens legiſperitis ex ſacris ſcripturis illius tempus ſperatum colligentibus: propter quod Theodas non modicam multitudinem quaſi Chriſtus congregauit, & poſt illum Iudas galileus in diebus profeſſionis. Cum ergo feruentius Chriſti expectaretur aduentus, Iudæi tranſmittunt ad Ioannem per hoc quod eſt: Tu quis es? cõiicere volentes ſi ipſe ſe Chriſtum fateretur. Non autem ex eo qđ dicit, Non ſum ego Chriſtus negauit: ex hoc enim ipſo confeſſus eſt veritatem. Ho.euan.7. GREGO. Negauit plane quod non erat, ſed non negauit quod erat, vt veritatem loquens eius membrum fieret, cuius ſibi nomen fallaciter non vſurparet. Ho.15.ſparſim. CHRY. Vel aliter: Paſſi erant Iudæi quandam humanam paſſionem ad Ioannem. Indignum enim æſtimabant, ſubiici eum Chriſto propter multa quæ Ioannis claritatem demõſtrabant, quorum primum erat genus illuſtre. Principis enim ſacerdotum filius erat, deinde dura educatio, humanorũ deſpectio. In Chriſto autem contrarium videbatur genus humile, quod ei exprobrabant dicentes, Nonne hic eſt fabri filius? dieta com-

A munis & veſtimenta: nihil plus multis habentia: quia igitur Ioannes continue ad Chriſtum mittebat, volentes magis Ioannem habere magiſtrum mittunt ad eum, opinantes per blanditias eum allicere ad confitendum ſe Chriſtum eſſe. non ergo quoſdam contemptibiles mittunt, vt ad Chriſtum miniſtros & Herodianos, ſed ſacerdotes & leuitas, & non quoſcunque: ſed eos qui erant ex Hieroſolymis, hoc eſt honorabiliores. Et ad hoc mittũt, vt interrogarent, Tu quis es? non quaſi ignorantes: ſed volentes eum inducere ad hoc quod dixi: vnde Ioannes ad mentẽ & B non ad interrogationem eis reſpõdit. { Et cõfeſſus eſt & non negauit, & confeſſus eſt: quia nõ ſum ego Chriſtus. } Et vide ſapientiã Euangeliſtæ. tertio quaſi idem dicit, & virtutem Baptiſtæ indicãs, & malitiam & amentiam Iudæorum. Deuoti enim famuli eſt, nõ ſolum nõ rapere gloriam domini: ſed oblatam a multis reſpuere. Turbæ enim ex ignorantia ad hanc venerunt ſuſpitionem, vt Ioannem Chriſtum eſtimarent: hi vero a maligna mente ex qua interrogabant eum: eſtimãtes per blanditias attrahere ad hoc quod volebant eum: niſi enim excogitaſſent hoc reſpondenti, Non ſum ego Chriſtus, dixiſſent, non hoc ſuſpicati ſumus, non hoc venimus interrogaturi: ſed capti & manifeſti effecti ad aliud veniunt. vnde ſequiturr. { Et interrogauerunt eum. Quid ergo? Helias es tu? } AVG. Tract.4. Nouerant enim ꝙ præceſſurus erat Helias Chriſtum. non enim alicui ignotum erat nomen Chriſti apud Hæbreos, ſed non putabant illum eſſe Chriſtum, nec tamen omnino putauerunt Chriſtum non eſſe venturum, & cum ſperarent futurum, C offenderunt in præſentẽ. Sequitur. Et dixit non ſum. GRE. Hom.7. in Homilia. Ex his verbis nobis quęſtio valde implexa generatur. Alio quippe in loco inquiſitus a diſcipulis dominus de Heliæ aduentu reſpõdit. Si vultis ſcire, Ioannes ipſe eſt Helias. Requiſitus autem Ioannes dicit. Non ſum Helias. Quomodo ergo Propheta veritatis eſt, ſi eiuſdem veritatis ſermonibus concors non eſt? ORI. In Io.to.6. Dicet autem aliquis, ꝙ ſi ignorabat Ioannes eſſe Heliam, & hoc nimirum vtentur documẽto, qui aſſiſtũt iteratæ in corporationis rationi tanquã anima denuo induente corpora. Quærũt enim Iudæi per Leuitas ac Sacerdotes, an eſſet Helias cum iteratę corporis aſſumptionis documentum verax arbitrantur quaſi paternum exiſtens, nec alienum ab archanorum ſuorum doctrina, ob hoc itaque dicit Ioannes. Helias non ſum. nam neſcit primeuã vitam propriam, qualiter autem videtur rationabile, ſi tanquam Propheta ſpiritu illuminatus eſt, & de Deo in vnigenito tãta nar D rauit, ignoraſſe de ſeipſo an vnquam eius anima fuerit in Helia? GREGO. in Homilia. Hom.7. Sed ſi ſubtiliter veritas ipſa requiratur, hoc quidem quod inter ſe contrarium ſonat, quomodo contrariũ non ſit inuenitur. Ad Zachariam namque de Ioanne Angelus dixit. Ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Heliæ: quia ſcilicet ſicut Helias ſecundum domini aduentum pręueniet, ita Ioannes præuenit primum. Sicut ille præcurſor vẽturus eſt iudicis, ita iſte præcurſor factus eſt redemptoris. Ioannes igitur in ſpiritu Helias erat, in perſona Helias non erat. Quod autem dominus fatetur de ſpiritu, hoc Ioannes denegat de perſona: quia & iuſtum ſic erat vt diſcipulis dominus ſpiritualem de Ioanne ſentẽtiam diceret, & Ioannes turbis carnalibus non de ſuo ſpiritu, ſed de corpore reſponderet. ORI. In Io.to.6. Reſpondit ergo leuitis & Sacerdotibus Non ſum, coniectans propoſitum quæſtionis eorum. non enim ſapiebat præmiſſa examinatio, ſi idem ſpiritus eſſet in vtroque, ſed ſi Ioãnes eſſet ipſe Helias qui aſſumptus eſt, nunc apparens ſecun E dum quòd a iudæis expectabatur abſq; natiuitate. primus autem arbitrans reſumptionem corporum dicet, quòd inconſequens eſt, filium Zachariæ tanti ſacerdotis i ſenio natum, ſuper omnem humanam expectationẽ ignorari a ſacerdotibus & Leuitis ipſum natum fuiſſe, maxime Luca teſtante, quòd factus eſt timor in omnibus habitantibus circa eos. Sed forſan quoniam prope finem Heliam expectabant ante Chriſtum, quaſi tropice ſciſcitari videtur, an es tu qui prenuncians Chriſtum venturum? & caute reſpõdit. Non ſum. Sed & nihil mirabile, ſicut in ſaluatore pluribus ſcientibus ex Maria natiuitatem eius, quidam fallebantur putantes eum Ionnnem Baptiſtam vel Heliam aut aliquem prophetarum, ſic & in Ioanne quoſdam ortus eius ex Zacharia non latebat, & quidã dubitabãt, ſi forſan qui expectabatur Helias apparuit in Ioanne. Quoniam vero cum plures in Iſrael editi fuerint Prophetę, vnus de quo Moyſes prophetauerat præſertim expectabatur. iuxta illud. Prophetam vobis ſuſcitabit Deus ex fratribus veſtris ſicut mihi, illi parebitis. Tertio ſciſcitantur, non ſi foret propheta ſimpliciter ſed cum articulo in Greco ponitur. vnde ſequitur. { Propheta es tu. }

Helias es tu? Et dixit. Non ſum. Propheta es tu? Et reſpondit: Non. Dixerunt ergo ei. Quis es vt reſponſum demus his qui miſerũt nos? Quid dicis de teipſo? Ait. Ego vox clamantis in deſerto dirigite viam domini, ſicut dixit Iſaias propheta.

es tu.} Per ſingulos enim prophetas nouerat populus Iſrael neminem eorum fore hunc quem Moyſes prophetauerat, qui ſicut Moyſes medius ſtaret inter Deum & homines, & accepto teſtamẽto a Deo traderet diſcipulis. Hoc autem illis nomen non Chriſto attribuentibus: ſed arbitrantibus alium a Chriſto ipſum fore. Ioannes ſciuit quoniam & Chriſtus ille Propheta eſſet. vnde ſubditur. {Et reſpondit, non.} Tract.4. A V G V. Vel quia Ioannes maior erat quàm propheta: quia prophetæ longe prænunciauerunt, Ioannes præſentem demõſtrabat. Sequitur.

u Et qui miſſi fuerant, erant ex phariſæis. Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei. Quid ergo baptizas ſi tu non es Chriſtus neque Helias, neque propheta? Reſpondit eis Ioannes dicens. Ego baptizo in aqua, medius autem veſtrum ſtetit quẽ vos neſcitis. Ipſe eſt qui poſt me venit qui ante me factus eſt: cuius ego non ſum dignus vt ſoluam corrigiã calciamenti. Hęc in Bethania facta ſunt trãs Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans.

Hom. 15. {Dixerunt ergo ei: quis es, ut reſpõſum demus his qui miſerunt nos? quid dicis de teipſo? C H R Y. Vides hic vehementius inſiſtentes & interrogantes. Hunc autem cum manſuetudine eas quæ non erant veræ ſuſpitionis deſtruentem, & eam quæ eſt vera ponentem. vnde ſequitur. {Ait. Ego vox clamantis in deſerto.} Tract.4. A V G V S T. Iſaias illud dixit. In Ioanne prophetia iſta completa eſt. Hom.4. G R E G O. Scitis autem quòd vnigenitus filius verbum patris vocatur. Ex ipſa autem noſtra locutione cognoſcimus, quia prius vox ſonat vt verbum poſſit audiri. Ioannes ergo vocem ſe aſſerit eſſe, quia verbũ præcedit, & per eius miniſterium, patris verbum ab hominibus auditur. O R I G E N. Ineleganter autem Heraclion de Ioãne & prophetis conſiderans ait. Quoniam verbum quidem ſaluator eſt, vox autem per Ioannem intelligitur: ſolus enim ſonus eſt omnis gradus propheticus. Cui dicendum, quòd ſi non ſignificatiuam vocem dederit tuba, nemo ſe accinget ad prælium. Si ergo nil aliud quàm ſonus eſt vox prophetica, quomodo tranſmittit nos ad illam ſaluator? Scrutamini inquit ſcripturas. Dicit autem Ioannes ſe eſſe vocem nõ clamantem in deſerto: ſed clamantis in deſerto, eius ſcilicet, qui ſtabat & clamabat. Siquis ſitit veniat ad me & bibat. Clamat enim vt H diſtantes auditu percipiant & grauem habentes auditum ſentiant immenſitatem eorum, quæ dicuntur. T H E O. Vel quia veritatem manifeſte annunciat, omnes enim qui in lege erant obſcure loquebantur. Homi.7. G R E G O. Vel in deſerto Ioannes clamat, quia quaſi derelictæ, ac deſtitutæ Iudææ, ſolatium redemptoris annunciat. To.6.in Io. O R I G. Opus autem vocis in deſerto clamantis eſt, vt anima Deo deſtituta, ad rectam faciendam viam domini reuocetur, nequaquam prauitatem ſerpentini greſſus proſequendo, ſecundum cõtemplationem quidem ſublimatam in veritate abſq; permixtione mendacij, & ſecundum actionem poſt congruam ſpeculationem licitum opus referentem. vnde ſequitur. {Dirigite viã domini, ſicut dixit Iſaias propheta.} Ibidem. G R E G O. Via domini ad cor dirigitur, cum veritatis ſermo humiliter auditur. Via domini ad cor dirigitur, cum ad præceptum vita præparatur.

To.6.in Io. u ¶ O R I G. Facta reſponſione verſus ſacerdotes & leuitas, denuo miſſum eſt a phariſæis. vnde dicitur. {Et qui miſſi fuerant erant ex phariſæis. I Quantum enim ex ipſo ſermone coniecturari cõtingit, dico tertium hoc eſſe teſtimonium: vnde tamen quomodo iuxta ſacerdotalem & leuiticam perſonam eſt cum manſuetudine prolatum illud. Tu quis es? Nihil enim arrogans vel proteruum in eorũ quæſtione continetur: ſed cuncta decentia veros Dei miniſtros. Sed phariſæi ſecundum ſuum nomen diuiſi & importuni ex diſcordia contumelioſas voces prætendunt Baptiſtæ. vnde ſequitur. {Et dixerunt ei. Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus neque Helias neque propheta?} Non quaſi ſcire volentes, ſed prohibere eum a baptiſmo. Deinde vero neſcio quo pacto proni ad baptiſmum iuerunt ad Ioannem. Huius autẽ ſolutio eſt, quia phariſæi non credentes accedunt ad baptiſma: ſed ex hypocriſi cũ timerent populum. Hom.15. C H R Y. Vel ipſi iidem ſacerdotes & leuitę ex phariſęis erant. Et quia blanditiis eum non valuerunt ſupplantare, accuſationem ei immittere tentant, cogentes eũ dicere, quod non erat. vnde ſequitur: {Et interrogauerunt eum & dixerunt: K Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Helias, neque propheta, quaſi audacię videbatur eſſe baptizare, ſi Chriſtus non erat, nec præcurſor illius, nec præco, ideſt propheta. Hom. 7. G R E G. Sed ſanctus quiſque etiam cum peruerſa mente requiritur a bonitatis ſuæ ſtudio non mutatur. Vnde Ioannes quoque ad verba inuidiæ prædicamenta reſpondit vitæ, vnde ſequitur: {Reſpondit eis dicens: Ego baptizo in aqua.} To.6.in Io. ORIG. Ad illud enim. Quid ergo baptizas, quid aliud afferri decebat, niſi proprium baptiſmũ carnale prætendere? Hom.7. G R E. Ioannes enim non ſpiritu ſed aqua baptizat: quia peccata ſoluere non valebat, baptizatorum corpora per aquam lauat, ſed tamen animas per veniam non lauat. Cur ergo baptizat, qui peccata per baptiſmum non relaxat? niſi vt pręcurſionis ſuæ ordinem ſeruans, ſcilicet, qui naſciturum naſcendo pręuenerat, baptizaturum quoque dominum baptizando præueniret, F & qui prædicando factus eſt præcurſor Chriſti, baptizando etiam præcurſor eius fieret imitatione ſacramenti, qui inter hæc myſterium redemptionis noſtræ annuncians, hunc in medio hominum & ſtetiſſe aſſerit & neſciri. Sequitur enim. Medius autem veſtrum ſtetit quem vos neſcitis, quia per carnem dominus apparens & viſibilis extitit corpore & inuiſibilis maieſtate. C H R Y. Hoc autẽ dixit, quoniam decẽs erat Chriſtum commixtum eſſe populo, vt vnum multorum ſe vbique humilem eſſe doceretur. Cum autem dixit. Quem vos neſcitis. Scientiam hic cognitionem certiſſimã dicit puta quis eſt & G vnde? Tract.4. A V G V S T. Humilis enim non videbatur, & propterea lucerna accenſa eſt. T H E O. Vel medius erat phariſæorum dominus: ſed ignorabant eũ, quia ipſi ſcripturas ſe ſcire putabant, & inquãtum in illis prænunciabatur dominus, medius eorum erat, ſcilicet in cordibus eorum: ſed neſciebãt eum, eo quòd ſcripturas non intelligebant. Vel aliter. Medius quidem erat inquantum mediator Dei exiſtens & hominum Chriſtus Ieſus medius phariſęorum extitit, volens illos Deo iungere: ſed ipſi neſciebant eum. Tom.6. in Ioan. O R I. Vel aliter. Hoc edito, ego baptizo in aqua: ad illud. Quid ergo baptizas? Ad ſecundum: ſi tu non es Chriſtus? præconium de præcedenti Chriſti ſubſtantia proponit, quòd tanta ſit ei virtus quòd inuiſibilis ſit ſua deitate, cum ſit præſens cuilibet & totum per orbem diffuſus, quod notatur ex illo. Medius veſtrum ſtetit. Hic enim per totam orbis machinã effluxit, ſic vt quæ creantur, per ipſum creentur: omnia enim ꝑ ipſum facta ſunt, vnde palàm eſt quòd inquirentibus a Ioãne, Quid ergo baptizas? ipſe medius erat. Vel quod dicitur. In medio veſtrum ſtetit, intelligẽdum H eſt de nobis hominibus. Cum enim ſimus rationales, in medio noſtrum extitit, ex eo quòd principale, ſcilicet cor, in medio totius corporis inſitum eſt. Qui ergo verbum in medio gerunt, non autem cognoſcunt de illius natura, nec de quo fonte manauit, nec quomodo cõſiſtit in eis, hi verbum in medio ſui obtinentes ignorant, quod tamen Ioannes agnouit. vnde exprobrando dicit ad phariſæos. {Quẽ vos neſcitis.} Quia expectantes phariſæi Chriſti aduentum, nihil tam arduum de eo contẽplabantur, ſolum hominem ſanctum exiſtimantes eum eſſe. Dicit autem. Stetit. Nam ſtat pater inuariabilis exiſtens & impermutabilis ſtat quoque verbum eius ad ſaluandum continuo quamuis carnem ſuſcipiat, quãuis medium hominum ſtet inuiſibile. Ne vero putet aliquis aliũ eſſe inuiſibilem ad omnes homines venientem, vel ad vniuerſum orbem ab eo qui humanatus eſt in terra comparuit, ſubdit. Qui poſt me venit. hic eſt qui poſt me apparituruſ eſt. Non autem idẽ denotatur hoc, per hoc, quod dicit. Poſt, & cum Ieſus nos poſt ſe inuitat. Illic enim ſequi poſt ipſum præcipitur nobis vt eius indagando I veſtigia, perueniamus ad patrem, hic autem vt pateat, quid ſequatur ex Ioannis dogmatibus. venit enim vt cuncti credant ꝑ eum præparati ad perfectum verbum per minora. Dicit ergo. Ipſe eſt qui poſt me venit. Hom.15. C H R Y. Ac ſi diceret. Ne extimetis tantum in meo conſiſtere baptiſmate. ſi enim meum baptiſma perfectum eſſet, alius non veniret poſt me, aliud baptiſma daturus: ſed hæc præparatio eſt illius & tranſibit in proximo, vt vmbra & imago: ſed oportet eum qui veritatẽ imponet venire poſt me. ſi enim hoc eſſet perfectum, nequaquam ſecũdi locus quæreretur. Et ideo ſubdit. {Qui ante me factus eſt. hic eſt honorabilior & clarior.} Hom.7. G R E G. Sic namque dicitur. Ante me factus eſt, ac ſi dicatur, antepoſitus eſt mihi. Poſt me ergo venit, quia poſtmodum natus, ante me autem factus eſt, quia mihi prælatus. Hom.15. C H R Y. Ne autem exiſtimes comparabilem eſſe excellentiam hanc, incomparabilitatem oſtendere volens ſubiungit. {Cuius ego non ſum dignus vt ſoluam corrigiam calciamenti, q. d. intantum eſt ante me, vt ego K neque in vltimis miniſtrorum vocari dignus ſim. Calciamentum enim ſoluere ultimi miniſterij res eſt. Tract.4. A V G V. Vnde etſi dignũ ſe diceret tantummodo corrigiam calciamẽti ſoluere, multum ſe humiliaſſet. Hom.7. G R E. Vel aliter. Mos apud ueteres fuit, ut ſi quis eam quæ ſibi competeret accipere uxorem nollet, ille ei calciamentum ſolueret qui ad hanc ſponſus iure propinquitatis ueniret. Quid igitur inter homines Chriſtus niſi ſanctæ eccleſiæ ſponſus apparuit? Recte ergo Ioannes ſe indignum eſſe ad ſoluendam corrigiam eius calciamenti denunciat, ac ſi aperte dicat: redemptoris ueſtigia non denudare ualeo, quia ſponſi nomen mihi immeritus non uſurpo quod tamen intelligi & aliter poteſt. Quis enim neſciat quòd calciamenta ex mortuis animalibus fiant? Incarnatus uero dominus ueniens, quaſi calciatus apparuit qui in diuinitate ſua morticina noſtrę corruptionis aſſumpſit. Corrigia ergo calciamenti eſt ligatura myſterij. Ioannes ergo ſoluere corrigiam calciamenti

ciamenti eius non valet, quia incarnationis myſterium, nec ipſe inueſtigare ſufficit, ac ſi patenter dicat. Quid mirum ſi mihi ille prælatus eſt quem poſt me quidem natum conſidero, ſed natiuitatis eius myſterium non comprehendo? To.6.in Io. O R I G. Quidam vero non inepte dixit, hoc ſic intelligendum. Non ſum ego tanti vt cauſa mei deſcendat a magnalibus, ac carnẽ quaſi calciamentũ ſuſcipiat. Homil. 16. C H R Y S. Et quia Ioannes cum decenti libertate ea quæ de Chriſto ſunt omnibus prædicabat, propterea euãgeliſta & locum deſignat dicens. {Hæc in Bethania facta ſunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. Non enim in domo, neque in angulo Chriſtum prædicabat, ſed Iordanem tranſiens in media multitudine pręſentibus omnibus qui ab eo baptizabãtur. Quędam vero exemplariorum certius habent in Bethabora. Bethania enim non vltra Iordanem, neque in deſerto erat, ſed prope Hieroſolymam. G L O. Vel duæ ſunt Bethaniæ, vna trans Iordanem, altera citra non longe a Ieruſalem vbi Lazarus fuit ſuſcitatus. C H R Y S O S T. Hoc autem & propter aliam cauſam deſignat, quia enim res non antiquas narrabat, ſed ante paruũ tempus contingentes præſentes & videntes teſtes facit eorum quę dicuntur, demonſtrationem a locis tribuens. A L C V I N V S. Bethania vero domus obedientiæ interpretatur per quam innuitur, quia per obedientiam fidei omnes ad baptiſma debent peruenire. In Ioan. O R I G. Bethabora vero interpretatur domus præparationis, & conuenit cum baptiſmo præparantis domino plebem perfectã. Iordanis autem interpretatur deſcenſus eorum. Quis autẽ erit hic fluuius, niſi ſaluator noſter per quem ingredientem in hunc mundum mundari conuenit? non ſuum deſcendentẽ deſcenſum, C ſed humani generis, hic ſegregat donatas a Moyſe ab his quæ per Ieſum donantur ſortes, huius riuuli lætificant ciuitatem dei. Sicut autẽ draco latitat in ægyptiaco fluuio, ita deus in iſto. Pater enim eſt in filio, & qui proficiſcuntur illuc vbi ſe lauent, opprobrium ægypti deponunt, ac apti ad perceptionem hæreditatis parantur, necnon a lepra mundantur, & duplicis capaces ſunt gratiæ, ac prompti fiunt ad ſuſceptionem ſpiritus almi. In aliud flumen nequaquam deſcendente ſpiritali columba. Trans Iordanem vero Ioannes baptizat vt præcurſor venientis, non innocentes, ſed peccatores vocare.

x Altera die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe, & ait. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic eſt de quo dixi. Poſt me venit vir, qui ante me factus eſt, qui prior me erat, & ego neſciebam eum. Sed ut manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans.

To.6.in Io. x ¶ O R I G. Poſt teſtimonium Ioannis, iam videtur Ieſus veniens ad eum, non ſolum adhuc perſeuerantem, ſed & potiorem effectum quod per diem ſecũdariam deſignatur, vnde dicitur. {Altera die vidit Ioãnes Ieſum veniẽtem ad ſe.} Pridem autem Ieſu mater protinus vt illum concepit, ad matrem Ioannis prægnantẽ proficiſcitur, & per vocem peruenientem ad aures Eliſabeth ex D Mariæ ſalutatione exultat Ioannes cõceptus in vtero. Hic autem poſt Ioãnis teſtimonium ipſe videtur a Baptiſta, accedens ad eũ, prius autem auditu aliorum inſtruitur aliquis, ac deinde oculate inſpicit illa. Per hoc autem ꝙ Maria ad Eliſabeth venit minorẽ, & filius dei ad Baptiſtam, ad feruorem opitulandi minoribus, & ad modeſtiam admonemur. Verũ vnde ad Baptiſtam venit ſaluator, non hic dicitur, ſed ex dictis Matthæi colligimus dicentis. Tunc venit Ieſus a Galilæa ad Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. Hom.16. C H R Y S O T. Vel aliter, Matthæus aduentum Chriſti ad baptiſmum præſentialiter dicit. Ioãnes autẽ & rurſus eum iuiſſe ad Ioannem oſtendit poſt baptſma, & hoc manifeſtat quod poſtea dicit. {Quia vidi ſpiritum deſcendentem &c. Partiti enim ſunt ſibi euangeliſtæ tempora narrationis. Matthæus enim ea quę antequam ligaretur Ioannes baptiſta præteriẽs, feſtinat ad ea quæ deinceps ſunt tempora. Sed Ioãnes his maxime immoratur, quæ. ſ. ante incarnationem Ioannis fuerunt, vnde hic dicitur. E {Altera die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe.} Cuius igitur gratia ſecundo poſt baptiſmum ad eum veniebat, quia ipſum baptizauerat cum multis, vt nullus ſuſpicetur quoniam ex eadem cauſa ex qua ad Ioannem, & alii ad Ioãnem veniret, puta peccata confeſſurus, aut in pænitentiam abluendus in flumine. Propterea ergo accedit, dans Ioãni occaſionem corrigẽdi hanc ſuſpitionem. quam Ioannes per verba correxit, vnde ſequit̃ & ait. {Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi.} Qui igitur ita purus erat vt aliorum peccata abſoluere poſſet, manifeſtum eſt qm̃ non vt confiteretur peccata accedit, ſed vt occaſionem det Ioanni loquẽdo de ipſo. Venit etiam ſecundo, vt hi qui priora audierant, certius reciperent quæ prædicta ſunt, & alia rurſus audiant. Dicit autem. Ecce agnus dei. Innuens ꝙ hic eſt qui olim quærebatur, rememorans prophetiæ Iſaiæ, & vmbræ quæ ſecundum Moyſen erat, ut a figura facilius eos ducat ad veritatem. Tract.4. A G V S T I N V S. Si autẽ agnus dei eſt innocens, & Ioannes agnus: an non & ipſe eſt innocens? ſed omnes ex illa propagine veniunt, de qua cantat gemẽs A Dauid. Ego in iniquitatibus conceptus ſum. Solus ergo ille agnus qui non ſic venit: non enim in iniquitate cõceptus eſt, nec in peccatis mater eius eum in vtero aluit, quem virgo concepit, virgo peperit, quia fide concepit, & fide ſuſcepit. To.6.i Io. O R I G. Sed cum quinque offerantur animalia in tẽplo, tria terreſtria, vitulus, ouis, & capra: volatilia vero duo, turtur & columba, & de ouibus tria adducant, Aries, ouis, agnus, de genere ouium agnum memorauit. Agnum enim in oblationibus quotidianis offerri videmus, vnum quidem mane, alterum vero veſpere. Quænam autem oblatio alia poteſt eſſe quotidiana a rationali natura comprehenB denda, niſi verbum ingens agnus typice nuncupatum? Hæc nempe cenſebitur oblatio matutina ad frequentiam intellectus in diuinis relatum, neque enim anima pati poteſt vt ſummis iugiter inſiſtat, eo ꝙ corporis terreſtris & grauis coniugium eſt ſortita. Ex hoc etiam verbo quod Chriſtus eſt, coniectare de pluribus poterimus, & quodãmodo veſpere pertingemus ad corporalia procedentes. Qui autem hunc obtulit agnũ ad immolandum, deus fuit in homine reconditus, magnus ſacerdos qui dixit: Nemo tollit animã meam a me, ſed ego pono eam, vnde dicitur. {Agnus dei.} Ipſe enim noſtros languores accipiens, totius mundi tollẽs peccata, mortem quaſi baptiſmum ſuſcepit. Apud deum enim nõ pertranſit incorrectũ quicquid agimus quod diſciplina indigeat, quæ per difficilia exercetur. T H E. Vel dicitur, Chriſtus agnus dei, inquãtum deus pater mortem Chriſti acceptauit pro noſtra ſalute, vel inquantum eum pro nobis tradidit morti. Sicut enim dicere conſueuimus: Hæc oblatio eſt talis hominis, ideſt, quam C talis homo obtulit, ſic & Chriſtus dicitur agnus dei, dantis ſcilicet filium ſuum pro noſtra ſalute in mortem, & ille quidem agnus typicus nullius omnino peccatũ ſuſtulit, hic vero peccatum vniuerſi orbis terrarum, periclitantem enim mũdum eruit ab ira dei, vnde ſubdit. {Ecce qui tollit peccata mundi.} Non autem dixit, qui tollet, ſed qui tollit peccata mundi, quaſi ſemper hoc faciente ipſo: non enim tunc ſolum tulit cum paſſus eſt, ſed ex illo tempore vſque ad præſens tollit, non ſemper crucifixus, vnam enim pro peccatis obtulit oblationẽ, ſed ſemper purgans per illam. Cap.22. G R E G O R I V S. 8. Mora. Tunc autem ab humano genere plene peccatum tolletur, cum per incorruptionis gloriam noſtra corruptio permutabitur. Eſſe namque a culpa liberi non poſſumus, quouſque in corporis morte tenemur. T H E O. Sed quare nõ dixit Peccata mundi, ſed peccatum? ut videlicet per hoc ꝙ dixit peccatum, vniuerſaliter peccatum videretur innuere, ſicut conſueuimus dicere, quòd homo eiectus eſt de paradiſo, ideſt, omne D genus humanum. B E D A. Vel peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod eſt commune totius mundi, quod quidem peccatum originale & ſingulorum ſuperaddita, Chriſtus per gratiam relaxat. Tract. 4. A V G V S T I N V S. Qui enim de noſtra natura peccatum aſſumpſit, ipſe eſt qui tollit noſtrum peccatum. Noſtis, quia quidam homines dicunt: nos tollimus peccata ab hominibus, quia ſancti ſumus, ſi enim non fuerit ſanctus qui baptizat, quomodo tollit peccatum alterius, cum ſit ipſe homo plenus peccato? Contra iſtas diſputationes hinc legamus, Ecce qui tollit peccata mundi, ut non ſit pręſumptio hominibus in homines. In Io. to.6. O R I G. Sicut tamen iugi oblationi agni cognatę ſunt reliquæ oblationes legales, ſic huius agni oblationi cognatæ oblationes videntur mihi effuſiones ſanguinis martyrum, quorum patiẽtia, & confeſſione & promptitudine ad bonum obtunduntur machinationes impiorum. T H E O. Quia vero ſuperius illis qui E ex phariſęis venerant Ioannes dixerat, quòd medius veſtrum ſtat quem vos neſcitis, hic ignorantibus demonſtrat dicens. Hic eſt de quo dixi. {Poſt me venit vir, qui ante me factus eſt.} Vir dominus dicitur propter ætatis perfectionem. Nam triginta annorum baptizatus eſt, vel quia ſpiritalis animæ vir eſt, & eccleſiæ ſponſus, vnde Paulus: Deſpondi vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto. Tract.4. A V G V S T I N V S. Poſt me autem venit, quia poſterior natus eſt. Ante me factus eſt, quia prælatus eſt mihi. Hom.7. G R E G O R I V S. Prælationis autem eius cauſas aperuit, cum ſubiungit. Quia prior me erat, ac ſi aperte dicat. Inde me etiam poſtnatus ſuperat quo eum natiuitatis ſuæ tempora non anguſtant. nam qui per matrem in tempore naſcitur, ſine tempore eſt a patre generatus. T H E O. Auſculta o Arrie, non dixit. Quia prior me creatus eſt, ſed quia prior me erat. Audiat hoc Pauli Samoſateni abuſio, quòd non ex Maria ſumpſit primordium, quia ſi eſſendi principium ſumpſit ex virgine, qualiter prior extitit præcurſore? Nam manifeſtum eſt, quòd præcurſor Chriſtum in ſex menſibus ſuperabat ſecundum humanam generationem. Hom.16. C H R Y S O S T O M V S. Vt autẽ non

non videatur ex amicitia propter cognationem ei teſtimonium perhibere: quia cognatus eius erat ſecundum carnem, propterea dicit: Ego neſciebam eum, & ſecundum rationem hoc contingit. Etenim in deſerto conuerſatus eſt Ioannes. Miracula vero quæcūque Chriſto puero exiſtente facta ſunt, puta quæ circa Magos, &

y Et teſtimonium perhibuit Ioannes dicens: Quia vidi ſpiritum deſcēdentem quaſi columbam de cælo, & manſit ſuper eum, & ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpirituſancto. Et ego vidi & teſtimoniū perhibui, quia hic eſt filius Dei.

quæcunque aū multū contigerant tempus, Ioanne & ipſo valde puero exñte. In medio vero tempore ignotus omnibus exiſtebat pp quod ſubdit: {Sed vt mani. ī Iſrael p pea veni, ego in aqua baptizās.} Hinc enim manifeſtum eſt, qm̄ & illa ſigna quæ quidā dicunt a Chriſto in pueritia facta, mendacia & fictiones ſunt. Si enim a prima ætate miracula feciſſet Ieſus, nequaquam neque Ioānes eum ignoraſſet, nec reliqua multitudo indiguiſſet magiſtro ad manifeſtandum eū. Non igitur ipſe Chriſtus baptiſmate indigebat neque aliquam aliam cauſam habebat illud lauacrum, q̄ præmonſtrationem facere eius fidei quæ eſt in Chriſtum. Non enim dixit: Vt mundē eos qui baptizantur, neq; vt liberem a peccatis veni baptizans: ſed ut manifeſtetur in Iſrael. Sed nunquid ſine baptiſmate non licebat prædicare & inducere turbas? ſed facilius ita factum eſt. Nequaquam enim cucurriſſent, omnes ſi ſine baptiſmate prædicatio facta eſſet.

Tract.5. AVGV. Vbi ergo cognitus eſt dominus ſuperfluo ei via parabatur, quia cognoſcentibus ſe, ipſe factus eſt via. Itaque non durauit diu baptiſma Ioannis: ſed quoaduſque demonſtratus eſt dominus humilis. Ergo vt daretur nobis a domino humilitatis exemplum ad percipiendā ſalutem baptiſmi, ſuſcepit baptiſmū ſerui, & ne præponeretur baptiſmus ſerui baptiſmo domini, baptizati ſunt alii baptiſmo conſerui: ſed qui baptizati ſunt baptiſmo conſerui, oportebat ut baptizarentur baptiſmo domini: Qui autem baptizabantur baptiſmo domini, non opus habent baptiſmo conſerui.

Tomo.16. y ¶ CHRY. Quia Ioannes teſtatus eſt ita magnum quid qd̄ ſufficiens erat auditores omnes ſtupefacere, puta quòd totius orbis terrarum ſolus ipſe peccata tolleret, volens credibilius id facere, reduxit hoc ad Deum & ſpiritumſanctum. Poſſet enim aliquis dicere Ioanni: Qualiter igitur tu cognouiſti eum? Reſpondet, quòd per deſcenſum ſpirituſſancti. vnde ſequitur: {Et teſti. perhi. Io. di. qa vidi. ſpi. deſcen. quaſi colum. de cœlo & ma. ſuper eum.

Cap.27. AVG. xv. de Trini. Non aūt tunc vnctus eſt Chriſtus ſpirituſancto, quando ſuper eum baptizatum velut columba deſcendit. Tunc enim corpus ſuum, ſcilicet eccleſiam ſuam præfigurare dignatus ē in qua præcipue baptizati accipiunt ſpiritumſanctū. Abſurdiſſimū enim eſt, vt credamus eum cum iam triginta eſſet annorum (eius enim ætatis a Ioanne baptizatus eſt) accepiſſe ſpiritumſanctum: ſed veniſſe ad illud baptiſma, ſicut ſine vllo omnino peccato ita non ſine ſpirituſancto. Si enim de famulo eius & præcurſore ipſo Ioāne ſcriptum eſt. Spirituſancto replebitur ab vtero matris ſuæ, qui quāuis ſeminatus a patre, tamen ſpiritumſanctū in vtero format' accepit. quid de homine Chriſto intelligendum eſt vel credendum, cuius carnis ipſa conceptio non carnalis: ſed ſpiritualis fuit?

Cap.22. AVG. De Agone Chriſtiano, Non autem dicimus ſolum Chriſtum verum corpus habuiſſe, ſpiritum autem ſanctum fallaciter apparuiſſe oculis hominum. Sicut enim non oportebat vt homines falleret filius Dei, ſic nec ſpirituſſanctus: ſed omnipotenti Deo qui vniuerſam creaturam ex nihilo fabricauit, non erat difficile verum corpus columbæ ſine aliarum columbarum miniſterio figurare, ſicut ei non fuit difficile verum corpus in vtero virginis ſine virili ſemine fabricare.

Tract.6. AVGVSTINVS. ſuper Ioan. Duobus autem modis oſtendit viſibiliter dominus ſpiritumſanctum per columbam ſuper dominum baptizatum, per ignem vero ſuper diſcipulos congregatos, ibi ſimplicitas, hic feruor oſtenditur. Ergo ne ſpiritu ſanctificati dolum habeant, in columba demonſtratum eſt, & ne ſimplicitas frigida remaneat, in igne demonſtratum eſt, nec moueat, quia linguæ diuiſæ ſunt. Noli diſſipationem timere, vnitatē in columba cognoſce. Sic ergo oportebat demonſtrari ſpiritū ſanctum venientem ſuper dominum, vt cognoſcat vnuſquiſque ſi habeat ſpiritumſanctum, ſimplicem ſe eſſe debere ſicut columbam, & habere cum fratribus veram pacem quā ſignificant oſcula columbarum. Oſculant & corui: ſed laniant. A laniatu innocens eſt natura columbarū. nam corui de morte paſcuntur: colūba non niſi de frugibus terræ viuit. Si etiam gemunt columbæ in amore, nolite mirari, quia in columbæ ſpecie voluit demonſtrari ſpirituſſanctus. Ipſe enim interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Non aūt ſpirituſſanctus in ſemetipſo, ſed in nobis gemit, qa gemere nos facit. Qui enim nouit in præſſura ſe eſſe mortalitatis huius, peregrinari ſe a domino, quamdiu propter hoc gemit, bene gemit: ſpiritus illū docuit gemere. Multi aūt gemūt infælicitate terrena, vel quaſſati dānis, vel ægritudine corporis pergrauati, ſed nō colūbæ

F gemitu gemunt. Vnde ergo debuit demonſtrari ſpirituſſanctus vnitatem quandam deſignans, niſi per columbam, vt pacatæ eccleſiæ diceretur. Vna eſt columba mea? Vnde debuit humilitas figurari, niſi per auem ſimplicem & gemētem? Apparuit ibi ſancta & vera Trinitas, pater in voce dicente. Tu es filius meus dilectus, Spirituſſanctus in columba. in iſta Trinitate miſſi ſunt Apoſtoli baptizare. In nomine patris, & filij, & ſpirituſſancti.

Cap.41. GREGOR. 2. Mora. Dicit autem. Manentem ſuper eum. In cunctis namque fidelibus ſpirituſſanctus venit: ſed in ſolo mediatore ſemper ſingulariter permanet, quia eius humanitatem nunquam deſeruit, ex cuius diuinitate procedit. Sed cum de eodē ſpiritu diſcipulis dicatur. Apud vos manebit, quomodo ſingulare ſignum erit, quòd in Chriſto permanet? Quod citius cognoſcemus, ſi dona ſpiritus diſcernamus. In his enim donis ſine quibus ad vitam perueniri nō poteſt. ſpirituſſanctus in electis omnibus ſemper permanet, vt ſunt manſuetudo, humilitas, fides, ſpes, charitas. In illis autem quibus per oſtenſionem ſpiritus non noſtra ſeruatur vita, ſed aliorum quæritur, non ſemper manet, ſed aliquando ſe a ſignorum oſtenſionibus ſubtrahit, vt humilius eius virtutes habeant. Chriſtus autem in cunctis eum ſemper & continue habuit præſentem.

Homil.16. CHRYS. Ne autem aliquis æſtimet ſpiritus Chriſtum indiguiſſe ſicut & nos, hanc etiam deſtruit ſuſpitionem, oſtendens quòd ſpirituſſancti deſcenſio ſolum pro manifeſtando Chriſto facta eſt. vnde ſequitur. {Et ego neſciebam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, mihi dixit. Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto.}

Tract.5. AVGVSTINVS. Quis autem miſit Ioannem? Si dicamus Pater: verum dicimus. Si dicamus Filius, verum dicimus. Manifeſtius autem eſt, vt dicamus Pater & Filius. Quomodo ergo neſciebat eū a quo miſſus eſt? Si enim non nouerat eum a quo voluit baptizari, temere dicebat. Ego a te debeo baptizari, nouerat ergo eum. Quid ergo eſt quod dicit. {Et ego neſciebam eum?}

Hom.16. CHRYSOTOMVS. Sed cum dicit, neſciebam eum, anterius tempus dicit, non tempus quod eſt prope baptiſmum, cum prohibebat eum dicens. Ego a te debeo baptizari.

Trac.4.5.& 9 ſparſim. AVGVSTINVS. Sed legantur alij Euangeliſtæ qui planius illud dixerunt, & inueniemus apertiſſime tunc deſcendiſſe columbam cum dominus ab aqua aſcendit. Si ergo poſt baptiſma deſcendit columba, & anteq̄ baptizaretur dixit illi Ioannes. Ego a te debeo baptizari, ante baptiſmum illum nouerat, q̄uo ergo dixit. Ego neſciebā eum, ſed qui miſit me baptizare, &c. Hoc audiuit Ioannes, vt noſceret eū quē non nouerat, an forte vt plenius noſſet, quē iam nouerat? Nouerat quidē dn̄m, nouerat filiū Dei, nouerat quia ipſe baptizaret in ſpiritu ſancto. Ante enim q̄ veniret ad fluuiū Chriſtus, cū multi ad Ioannē cōcurrerent, ait illis. {Qui poſt me venit, maior me eſt, ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne. Sed qd nō nouerat: poteſtatē baptiſmi ipſum dominū habiturum & ſibiretenturū, & ne Paulus aut Petrus diceret, Baptiſmus meus, ſicut inuenis dixiſſe Euangelium meum, ſed miniſteriū plane tranſiturum in bonos & malos? Quid tibi faciat malus miniſter, vbi bonus eſt dominus? Ecce poſt Ioannem baptizatum eſt, poſt homicidam non eſt baptizatum, quia Ioannes dedit baptiſmum ſuum, homicida dedit baptiſmum Chriſti, quod ſacramentum tàm ſanctū eſt, ut nec homicida miniſtrante polluatur. Potuit autē dominus ſi vellet poteſtatē dare alicui ſeruo ſuo, ut daret baptiſmum ſuum tamquàm vice ſua, & conſtitueret tātam vim in baptiſmate tranſlato in ſeruum, quantam vim haberet baptiſma datum a domino. Hoc noluit, vt in illo eſſet ſpes baptizatorum, a quo baptizatos ſe agnoſcerēt, & noluit ſeruum ponere ſpem in ſeruo. Si autem daret hanc poteſtatē ſeruis, tot eſſent baptiſmata quot eſſent ſerui, vt quomodo dictum eſt, baptiſma Ioannis, ſic diceretur, baptiſma Petri, vel Pauli. p hanc ergo poteſtatē quā ſolū ſibi Chriſtus retinuit, ſtat vnitas eccleſiæ, de qua dictum eſt. Vna eſt columba mea: poteſt autem fieri ut aliquis habeat baptiſmum præter columbam, vt proſit ei baptiſmus præter columbam, non poteſt.

Hom.20. CHRYSOSTOMVS. Et quia pater vocem emiſit prædicans filium, ſuperuenit ſpirituſſanctus vocem trahens ſuper caput Chriſti, ne quis præſentiam exiſtimaret dici de Ioanne, quod dictum eſt de Chriſto. Sed dicet aliquis, qualiter non crediderunt Iudæi, ſi viderunt ſpiritum? Sed talia non ſolum indigent oculis corporis, ſed magis viſione mentis. Si namque miracula facientem uidentes intantum ebrii erant a liuore, ut contraria his quæ videbantur enunciarent, qualiter ſolo aduentu ſpirituſſancti in ſpecie columbæ expuliſſent incredulitatem? Quidam vero dicunt, non omnes vidiſſe ſpiritum, ſed

A ſed ſolum Ioannem, & eos qui deuotius diſpoſiti erant. Et ſi enim ſenſibilibus oculis poſſibile erat videre in ſpecie columbæ ſpiritum deſcendentem, non tamen propter hoc neceſſe eſt omnibus hoc fuiſſe manifeſtum. Etenim Zacharias in ſpecie ſenſibili multa conſiderauit, & Daniel & Ezechiel. ſed & Moyſes, multa vidit,

z Altera die iterum ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo. Et reſpiciens Ieſum ambulantem dixit. Ecce agnus Dei. a Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum. Conuerſus autem Ieſus & videns eos ſequentes ſe, dicit eis. Quid quæritis? Qui dixerunt ei. Rabbi, quod dicitur interpretatum magiſter, vbi habitas? Dicit eis. Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manſerunt die illo. Hora autem erat quaſi decima. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne & ſecuti fuerant eum.

qualia aliorum nullus. vnde ſubdit Ioannes. {Et ego vidi & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.} agnum quidem eum vocauerat, & quoniā in ſpiritu baptizare debebat, dixit. Filium autem ante hoc nuſquam.}

Tract.7. AVGVST. Oportebat enim vt ille baptizaret qui eſt filius Dei vnicus non adoptatus. Adoptati filij miniſtri ſunt vnici, vnicus autem habet poteſtatem: adoptati miniſterium.

Hom.17. z ¶ CHRY. Quia multi his quæ a principio Ioannes dicebat non attendebant, ſecunda rurſus eos excitat voce. vnde dicitur. {Altera die iterum ſtabat Ioannes & ex diſcipulis eius duo.}

In Ho. vig. S. Andreæ. BEDA. Stabat quidem Ioannes quia illam virtutum arcem conſcenderat, a qua nullis tentationū poſſet improbationibus deijci. Stabant cum illo diſcipuli, quia magiſterium illius corde ſequebantur immobili.

Hom.17 CHRYSOT. Sed quare non totum mundum circuiuit in omni loco iudeæ prædicans eum: ſed ſtabat circa flumen expectans eum venire & oſtendere venientem? quia ſcilicet per opera Chriſti hoc fieri volebat. Vide etiam qualiter hoc maioris ædificationis fuit. quia enim paruam immiſit ſcintillam, repente flamma in altum eleuata eſt. Aliter autem etſi circūiens hoc dixiſſet, videretur ex ſtudio quodam humano fieri quæ fiebant, & ſuſpitione plenum eſſet eius præconium. igitur prophetæ quidem & Apoſtolii omnes, abſentem Chriſtum prædicauerunt, hic quidem ante præſentiam ſecundum carnem, illi vero poſt aſſumptionem. vnde vt oſtendatur quòd non voce ſolum, ſed & oculis eum oſtendebat ſubditur. {Et reſpiciens Ieſum ambulantem dixit. Ecce agnus Dei.} THEO. Reſpiciens inquit, quaſi oculis innuens gratiam & admirationem quam habebat in Chriſto.

Tract.7. AVGVSTIN. Ioannes quidem amicus ſponſi erat, non quærebat gloriam ſuam: ſed teſtimonium perhibebat veritati. Non enim voluit apud ſe remanere diſcipulos ſuos vt non ſequerentur dominum: ſed magis oſtendit quem ſequerentur dicens. {Ecce agnus Dei.}

Tra.7. ſpar. CRYSOSTO. Non longum facit ſermonem, quoniam vnum ſolum in ſtudio habebat adducere eos & coniungere Chriſto, ſciebat enim quoniam de reliquo non indigerent eo teſtante. Non autem ſingulariter diſcipulis loquitur de his Ioannes: ſed eis publice cum omnibus, quia ex communi doctrina ſuſcipiētes ſequelā Chriſti, firmi de reliquo permāſerūt, non propter gratiā Chriſti ſequētes: ſed propter ſuū lucrū & non facit ſermonē ſuum deprecatiuū: ſed admiratur ſolū præſentem & demōſtrat eis præparationē propter quem venit, & modum præparationis. Agnus enim vtrunque inſinuat, & dicit agnus cum articuli adiectione, excellentiam eius oſtendens.

Tract.7. AVGVSTI. Iſte enim ſingulariter dicitur agnus ſolus ſine macula, ſine peccato, non cuius maculæ abſterſæ ſunt, ſed cuius macula nulla fuerit. ſingulariter hic eſt agnus Dei, quia ſingulariter huius agni ſanguine ſolo homines redimi potuerunt. hic eſt agnus quem lupi timent, qui leonem occiſus occidit. BEDA. Ideo etiam agnum vocat, quia dona ſui velleris ſponte largiturum, ex quo veſtem nobis nuptialem facere poſſumus ideſt exempla viuendi nobis relicturum præuidit, quibus in dilectione caleſieri deberemus. ALCVINVS. Myſtice autem ſtat Ioannes, ceſſat lex, & venit Ieſus, ideſt gratia Euangelij, cui ipſa lex perhibet teſtimonium. Ambulat Ieſus diſcipulos collecturus. BED. Ambulatio etiam Ieſu diſpenſationem incarnationis qua ad nos venire ac nobis exempla viuendi præbere dignatus eſt, inſinuat.

a ¶ ALCVINVS. Ioanne perhibente teſtimonium quia Ieſus eſſet agnus Dei, diſcipuli qui prius erant cum Ioanne magiſtri imperium implentes ſecuti ſuut Ieſum. vnde dicitur. {Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem & ſecuti ſunt Ieſum.}

Ho.17 ſpar. CHRYSOTO. Conſidera autem quia quando dixit. Poſt me veniens ante me factus eſt, & quoniam non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius, nullum cæpit. Sed quando de diſpenſatione locutus & humilius ſermonem duxit dicens. Ecce agnus Dei, tunc ſecuti ſunt eum diſcipuli. Multi enim non ita adducuntur cum aliquid magnum & excelſum de Deo dicatur, ſicut cum benignum & amicum hominem audiunt, & aliquid ad ſalutem hominum pertinens, Conſiderandum autem quòd Ioannes dicit. {Ecce agnus Dei, & Chriſtus nihil loquitur. nam & ſponſus cum ſilentio adeſt, alij eum inducunt & ſponſam in manu eius ponunt, quam cum acceperit de ea diſponit; ita Chriſtus venit copulaturus ſibi eccleſiam nihil ipſe dixit: ſed acceſſit ſolum amicus eius Ioannes dexterā ei ſponſæ impoſuit p ſermones ſuos, animas hominum in manus ei ponens quos accipiēs ita diſpoſuit vt vltra ad Ioannem non redirent. Sed aliud hic obſeruandum, ſicut enim in nuptijs, non puella ad ſpōſum vadit: ſed ipſe ad eam feſtinat, ita hic contingit. Non enim in cœlum aſcendit hominum natura: ſed ad eam fili' Dei acceſſit, & ad domum duxit paternam. & quidam alij diſcipuli Ioannis erant, qui non ſolum ſecuti non ſunt: ſed & zelotipe ad Chriſtum diſpoſiti erant. qui autem meliores erant ſimul audierunt, & ſecuti ſunt non quaſi magiſtrum priorem contemnentes: ſed ab eo perſuaſi, promittente quòd baptizaret in ſpiritu ſancto Chriſtus, & vide diſcipulorum ſtudium cum verecundia fieri. Neque enim mox aſcendentes interrogauerunt Ieſum de neceſſarijs & maximis rebus, neque publice ſed ſingulariter ei loqui ſtuduerunt. vnde ſequitur. {Conuerſus autem Ieſus & videns eos ſequentes ſe, dicit eis, quid quæritis?} Hinc erudimur quia cum nos bene velle incepimus, tunc Deus dat nobis multas ſalutis occaſiones. Interrogat autem non vt diſcat: ſed vt per interrogationem magis eos familiares faciat & ampliorem fiduciam det, & oſtendat eos auditione dignos. THEO. Vide autem quòd ſequentibus ſe dominus conuertit faciem & reſpexit, quia niſi per bonam operationem ipſum ſecutus fueris, ad viſionem faciei eius nunquam pertinges, neque ad domum eius poteris peruenire. ALCVI. Ergo illi diſcipuli tergum ipſius ſequebantur vt viderent, & faciem domini videre nō poterant: ideo conuertit ſe, & quodāmodo de ſua maieſtate deſcendit, vt poſſint faciem diſcipuli illius cōtemplari. ORIGE. Forte autem non fruſtra poſt ſextum teſtimonium deſinit Ioannes eos conteſtari, & Ieſus ſecundum ſeptimum dicit. {Quid quæritis?}

Ibidē ſpar. CHRY. Sed illi non ſolum ſequendo, ſed interrogando amorem ſuum ad Chriſtum manifeſtauerunt. vnde ſequitur. {Qui dixerunt ei.} Rabbi, quod dicitur interpretatum magiſter, vbi habitas? Nōdum ab eo aliquid diſcentes, magiſtrum eum vocant ad diſcipulatum ſe impellentes & cauſam oſtendentes propter quid ſequebantur. ORI. Congrua vero prouectis ex Ioannis teſtimonio prolatio depromens Chriſtū doctorem ac exprimens deſiderare habitaculum filij Dei contueri. ALCV. Nolunt enim tranſitorie vti eius magiſterio, ſed inquirunt vbi maneat, vt & tunc in ſecreto verbis illius imbui, & exinde ſæpius poſſent eum viſitare, & plenius inſtrui. Myſtice autem volunt ſibi oſtendi, in quibus Chriſtus habitet, vt eorum exemplo ſe tales exibeant in quibus velit habitare, vel quòd Ieſum ambulantē vident, & ſtatim vbi maneat quærunt, nos monet, vt cum incarnationem eius ad mentem reducimus, ſolicito corde eum rogemus, vt māſionem æterni habitaculi nobis oſtendat, vnde quia videt bene petentes, libere eis ſua reſerat archana. vnde ſequitur. {Dicit eis, venite & videte} q.d. habitaculum meum explicari non poteſt ſermone, ſed opere demonſtratur, venite ergo credendo & operando, & videte intelligendo. ORI. Vel per hoc quòd dicit.} {Venite: ad actionē inuitat, per hoc autem quòd dicit. Videre: ad contemplationem.}

Hom.17. CHRY. Chriſtus autem non dicit eis ſigna domus neque locum: ſed attrahit eos ad ſequendum. Non dixit. Non eſt tempus nunc, audietis cras, ſiquid vultis diſcere, ſed vt ad amicos & familiares loquitur, qualiter alibi ait. Filius hominis nō habet vbi caput reclinet. hic autem dicit. Venite & videte vbi habito. Sed per hoc quòd dixit. Non habet vbi caput ſuum reclinet, demonſtrauit quòd habitaculum proprium non habebat, non ꝙ in domo nō maneret. Sequitur enim. {Venerunt & viderūt vbi maneret, & manſerunt ibi die illo.} Cuius aūt gratia manſerunt, non adiungit Euangeliſta, quia manifeſtum erat ꝙ propter doctrinam.

Trac.7. AVG. Quàm beatum autem diem duxerunt, q̄ beatam noctē? Edificemus ergo & noſmetipſi in corde noſtro & faciamus domum, quo veniat ille & doceat nos. THEO. Non fruſtra autem & tempus notauit Euāgeliſta cum ſubdit. {Hora autem erat quaſi decima. vt tam doctores quàm diſcipulos erudiret quòd doctrina propter tempus non eſt prætermittenda.

Hom.17. CHRY. Multum enim ſtudium demonſtrabant ad audiendum, in eo quia neque ab hora auerſi ſunt, cum ſol eſſet ad occaſum, & multis quidem carni ſeruientibus, tempus quod eſt poſt eſcas, nō eſt aptum ad quip-

piam neceſſariorum, eo ꝙ corpus eſcis grauatur. Ioannes vero cuius iſti erant diſcipuli, non erat talis; ſed cum multo maiori ſobrietate veſpere degens quàm nos mane. A V G. Numerus etiam iſte legem ſignificat; quia in decem præceptis data eſt lex. Venerat autem tempus vt impleretur lex per dilectionem quæ a Iudęis impleri non poterat per timorem, vnde & decima hora dominus audiuit: Rabbi. Magiſter enim legis nō eſt niſi dator legis: Sequitur: {Erat autem Andreas frater Simonis Petri vnus ex duob⁹ qui audierant a Ioanne & ſecuti fuerāt eū. (Tract. 7.)

b Inuenit hic primum fratrem ſuum Simonem, & dicit ei. Inuenimus Meſsiam, quod eſt interpretatum Chriſtus. Et adduxit eum ad Ieſum. Intuitus autē eū Ieſus, dixit. Tu es Simon filius Ioanna: tu vocaberis Cephas, qđ interpretatur Petrus.

c In craſtinum voluit exire in Galilæā & inuenit Philippum. G Et dicit ei Ieſus. Sequere me. Erat autem Philippus a Bethſaida ciuitate Andreæ & Petri. Inuenit Philippus Nathanael & dicit ei. Quem ſcripſit Moyſes in lege & prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph a Nazaret. Et dixit ei Nathanael. A Nazareth pōt aliquid boni eſſe, Dicit ei Philippus. Veni & vide.

Homil. 17. C H R Y. Cuius autē gratia alterius nomen nō ponit? quidā dicūt propterea quia hic qui ſcribit eſt qui ſecutus eſt eum. Quidam vero dicunt ꝙ ille alius non inſignis erat, quæ igitur vtilitas ſi didicerimus nomen illius? neque enim ſeptuaginta duorum diſcipulorū nomina euangeliſta poſuit. A L C V. Vel duo diſcipuli qui ſecuti ſunt Ieſum ſunt Andreas & Philippus.

Hom. 18. & 19. b ¶ C H R Y. Andreas qui a Ieſu didicit, non detinuit apud ſeipſum: ſed feſtinat & currit cito ad fratrem, traditurus ei bona quæ ſuſcepit. vnde dicitur. {Inuenit hic primum fratrem ſuum Simonem, & dixit ei: Inuenimus Meſſiam quod eſt interpretatum In homil. 1. de ſanc. tēp. hiem. Chriſtus. B E D A. Hoc eſt enim vere dominum inuenire, vera illius dilectione feruere, fraternæ quoque ſalutis curam gerere. Hom. 18. C H R Y. Et quidem non dixerat euangeliſta quę Chriſtus fuerat ſequentibus ſe locutus: ſed ex his, quę hic dn̄r licet addiſcere. Quæcunque enim Andreas didicit, in breui oſtendit magiſtri virtutem, qui perſuaſerat eis. & eorum deſiderium quod prius habuerant, reprę ſentās, hoc enim verbum inuenimus, eſt patientis præſſuram propter abſentiam, & exultantis poſtq̄ apparuit quod expęctabatur. H Tract. 7. A V G. Meſſias autem Hebraice, Græce Chriſtus, latine vnctus dr̄. Chryſma enim vnctio eſt, ille autem ſingulariter vnctus eſt. vn̄ oēs Chriſtiani vnguntur, ſecundum ꝙ in Pſal. dr̄. Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participib us tuis. Participes enim eius ſunt omnes ſancti: ſed ille eſt ſingulariter ſanctus & ſingulariter vnctus. Ibi. ſpar. C H R Y. Et ideo non dixit Meſſiam ſimpliciter, ſed cum adiectione articuli. (τὸν μεσίαν, ton Meſian, hoc eſt Meſſiam illum.) Conſidera vero ex ipſo principio obedientem Petri mentem, confeſtim. n. cucurrit nihil tardans. vn̄ ſequitur: Et adduxit eum ad Ieſum. Sed nullus facilitatē ei imponat, ſi non prius multa perquirens ita ſermonem ſuſcepit Conueniens enim eſt, & fratrem diligentius ei dixiſſe hoc, & per longa verba, ſed euāgeliſtæ vbique multa intermittūt: breuiloqij curā habētes. Aliter aūt neque dictum eſt: qm̄ credidit ſimpliciter, ſed quoniam duxit eum ad Ieſum, illum ei de quo dixerat tradituru s vt omnia ab illo diſcat. I Ipſe autem dn̄s incipit reuelare ea quę deitatis ſunt, & paulatim ea aperire prædicationibus. Non enim minus quàm ſigna Prophetiæ adducunt: hoc enim eſt maxime op⁹ Dei, quod neque imitari dæmones poſſunt. Nam in miraculis quidem & phantaſia fit vtique. Futura autem prædicere cum certitudine, illius ſolius incorruptibilis eſt naturæ. vnde ſequitur: {Intuitus autem eum Ieſus dixit: Tu es Simon filius Ioanna. Tu vocaberis cephas, quod interpretatur Petrus. Hom. 1. tēp. hiem. B E D A. Intuitus autē eſt eum non exterioribus oculis ſolum, ſed & æterno diuinitatis *intuitu vidit* cordis eius ſimplicitatem, animi ſublimitatem, cuius merito cunctę eſſet præferendus eccleſiæ. Neque autem in Petri vocabulo, quaſi hæbreo vel ſyro aliam interpretationem quærere oportet, quia idē eſt Græce & Latine Petrus, quod ſyriace Cephas: & in vtraque lingua nomen a Petra deriuatur. Vocatur autem Petrus ob firmitatem fidei, qua illi Petræ adheſit, de qua Apoſtolus ait, Petra autem erat Chriſtus, qui ſperantes in ſe ab hoſtis inſidiis reddit tutos, & ſpiritualium charyſmatum fluenta miniſtrat. K Tract. 7. A V G V S T I N V S. Non eſt autem magnum, quia dominus dixit cuius filius eſſet iſte omnia enim nomina ſanctorū ſuorum ſciebat quos ante conſtitutionem mundi prędeſtinauit. Illud autem magnum, quia mutauit ei nomen & fecit de Simone Petrum. Petrus autem a Petra: Petra vero eccleſia, ergo in Petri nomine figurata eſt eccleſia. Et quis ſecurus eſt, *niſi qui edificat ſupra petrā?* Intentum autem te fecit dominus. nam ſi antea Petrus vocaretur, nō ita videres myſterium Petræ, & putares caſu eum ſic vocari, nō prouidentia Dei. Ideo eum voluit aliud prius vocari, vt ex ipſa cō mutatione nominis, ſacramenti viuacitas commendaretur. Hom. 18. C H R Y. Ideo etiam nomen mutauit, vt oſtendat quia ipſe eſt qui vetus teſtamentū dedit, & nomina tranſmutauit: qui Abram, Abraham vocauit, & ſarai, ſaram, & Iacob Iſraelem. Igitur multis quidem & a natiuitate nomina impoſuit, vt Iſaac & Samſon, alijs

F autem poſt eam quæ a progenitoribus eſt nuncupationem, vt Petro & filijs Zebedei. nam quibus quidem a prima ætate debebat virtus clareſcere, ex tunc nomina ſuſceperunt, quibus aut poſtea debebat augeri, poſtea nuncupatio poſita eſt. A V G V S T I N. de Conſenſu Euange. Lib. 2. c. 17. Non autem parua repugnātia poteſt putari ſi iuxta Iordanem antequam Ieſus iſſet in Galileam, ad teſtimonium Ioānis Baptiſtę ſecuti ſunt eum duo, quorum vnus erat Andreas qui fratrem ſuum Simonem adduxit ad Ieſum, quando & nome n vt Petrus nominaretur accepit, cum ab alijs Euangeliſtis dicatur, quòd eos in Galilea piſcantes inuenerit, atque ad diſcipulatum vocauerit, niſi quia intelligendum eſt, non ſic eos vidiſſe dominum iuxta Iordanem, vt ei iam inſeparabiliter inhæreret, ſed tantum cognouiſſe quis eſſet, eumque miratos ad propria remeaſſe. Non autem quis arbitretur quòd tunc Petrus nomen accepit, vbi ait illi dominus. Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam: ſed vbi commemoratur ei dictum eſſe. Tu vocaberis Cæphas, quod interpretatur Petrus. A L C V I. Vel aliter. Nondum imponit ei nomen: ſed præſignat quòd poſtea fuit ei impoſitum, quādo dixit ei Ieſus. Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Muraturus autem nomen Chriſtus, voluit oſtendere etiam nomen illud, quod a parentibus datum erat, *nō carere virtutis ſignificatione*. Simon enim, obediens interpretatur. Ioanna gratia. Iona columba q. d. Tu es obediēs, filius gratiæ, vel filius columbæ, ideſt ſpritusſancti: quia humilitatem de ſpiritu ſancto accepiſti, vt vocante Andrea videre me deſiderares. Non enim dedignatus eſt maior minorem ſequi, quia non eſt ordo ætatis, vbi eſt meritum fidei.

Homil. 19. c ¶ C H R Y. Poſtq̄ accepit Chriſtus hos diſcipulos, venit de reliquo ad alios conuertēdum, ſcilicet Philippum & Nathanaelem. vnde dicitur. {In craſtinum autem voluit exire in Galileā. ALC. A Iudęa ſcilicet vbi erat Ioannes baptizans, deferens honorē Baptiſtæ, ne videatur magiſteriū eius minuere, dum adhuc ſtatum habet. Vocaturus etiam diſcipulum ad ſequendum, voluit exire in Galileam ideſt in tranſmigrationem factam vel reuelationē, vt ſicut ipſe proficiebat ſapientia & ętate & gratia apud Deum & homines, & ſicut paſſus eſt & reſurrexit, & ita intrauit in gloriam ſuam, ſic etiam ſuos ſequaces oſtenderet, & exire & proficere in virtutibus, & per paſſiones ad gaudia tranſmigrare debere. vnde ſequitur. {Et inuenit Philippum, & dicit ei Ieſus: ſequere me.} Sequitur qui imitatur humilitatem & paſſionem eius, vt ſit ſocius reſurrectionis & aſcenſionis. Hom. 19. C H R Y S O S T O. Et vide quòd antequam aliquis ei adhæreret, nullum vocauit. nā ſiquidem nullo iam ſpōte adueniente attraxiſſet, fortaſſis reſiliiſſent, nunc autem a ſeipſis eligentes ſequi dominum, firmi de reliquo permanſerunt. Philippum autem vocat, magis notum ei exiſtentem, quia in Galilea nutritus erat. Sed vnde Philippus ſecutus eſt Chriſtum? nam Andreas quidem audiens a Ioanne Baptiſta, Petrus *autem ab Andrea, hic autem a nullo aliquid diſcens*, ſolum dicente Chriſto ad eum, ſequere me, confeſtim perſuaſus eſt. Conueniens eſt autem Philippum a Ioanne audiētem ſequi Chriſtū; vel etiam vocem Chriſti hoc operatam eſſe. T H E O. Non enim ſimpliciter omnibus vox Chriſti dicebatur: ſed fidelium interiora ad eius inflammabat amorem, deinde quia in corde Philippi de Chriſto cogitatio inerat, & in libris Moyſi aſſidua lectio, vt expectaret Chriſtum, ſtatim cum vidit, credidit. Forte autem ab Andrea & Petro de Chriſto aliquid didicit, quia ex eadem patria erant, quod Euāgeliſta videtur innuere per hoc quòd ſubdit. {Erat aūt Philippus a Bethſaida ciuitate Andreæ & Petri.} Ibidem C H R Y S O S T O. Chriſtus etiam hinc ſuam virtutem oſtendit, quòd a terra nullum ferente fructum. nam a Galilea propheta non ſurgit, *inclytos diſcipulos elegit*. A L C V I N. Bethſaida etiam domus venatorū interpretatur quo nomine ciuitatis curauit euangeliſta oſtendere, quales tunc iam animo erant Philippus, Petrus & Andreas, & quales officio erant futuri, ideſt capiendis ad vitam animabus intenti. Hom. 19. C H R Y S O. Non ſolum autem Philippus a Chriſto perſuaſus eſt, ſed præco alijs fit. vnde ſequitur. {Inuenit Philippus Nathanael & dicit ei. Quem ſcripſit Moyſes in lege & prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph a Nazareth. Vide qualiter ſolicitam mētem habebat, & continue meditabatur, quæ ſunt Moyſi & expectabat aduentū Chriſti, & quidem ꝙ Chriſtus debebat venire, nouerat prius, qm̄ autē hic Chriſtus erat, ignorabat. Dicit aūt. {Quē ſcripſit Moyſes & prophetę, credibilē faciens ſuam

A ſuam prædicationem, & exhinc perſuadens auditorem quòd circa legem & prophetas ſolicitus erat, & omnia perſcrutans cum veritate vt & Chriſtus teſtatus eſt. Si vero dicit filiū Ioſeph. ne turberis, eius enim filius æſtimabatur eſſe. Tract. 7. A V G V. Cui ſcilicet deſponſata erat mater eius, nam quòd ea intacta conceptus & natus ſit, bene nouerunt ex euāgelio omnes Chriſtiani, addit autem & locum. {A Nazareth. T H E O. Non quia in ea nat⁹ erat: ſed nutrit⁹. Generatio enim eius multis erat incognita: ſed quòd in Nazareth eſſet nutritus, cognitum erat, & dixi ei Nathanael a Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?

d Vidit Ieſus Nathanael veniētem ad ſe, & dicit de eo, Ecce vere Iſraelita, in quo dolus nō eſt. Dicit ei Nathanael. Vnde me noſti? Reſpondit Ieſus, & dixit. ei. Priuſquam te Philippus vocaret cum eſſes ſub ficu vidi te. Reſpōdit ei Nathanael & ait. Rabbi tu es filius Dei, tu es Rex Iſrael. Reſpondit Ieſus & dixit ei. Quia dixi tibi vidi te ſub ficu, credis, maius his videbis. Et dicit ei. Amen amē dico vobis, videbitis cęlum apertum, & angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſupra filium hominis.

Ibidem A V G V. Ambas pronunciationes poteſt cōſequens vox Philippi ſequi, ſiue ſic pronuncies tanq̄ confirmans. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe, & ille dicat. Veni & vide. ſiue ſicut dubitans & totū interrogās. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Veni & vide. Cū ergo ſiue illo modo ſiue iſto pronuncietur, non repugnant verba ſequentia, noſtrum eſt quærere quid potius intelligamus in his verbis Nathanael enim doctiſſimus legis cum audiſſet Philippū dicentem. Inuenimus Ieſum, audito a Nazareth erectus eſt in ſpem, & dixit. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Scrutatus enim erat ſcripturas. & ſciebat quòd non facile alij ſcribę & phariſæi nouerant, quia inde erat expectandus ſaluator. A L C V. Qui ſingulariter ſanctus eſt, innocens, impollutus, de quo propheta. Exiet virga de radice ieſſe, & Nazareus ideſt flos de radice eius aſcendet. vel poteſt hic verſiculus ſub dubitatione interrogatiue proferri. Homil. 19. ſparſim. C H R Y. Audiuerat enim Nathanael a ſcripturis quòd a Bethleem oporteret Chriſtum venire. ſcđm illud. Et tu Bethleem terra Iuda, ex te exiet dux qui regat populum meum Iſrael. Cum igitur audiuit. A Nazareth. Dubitauit, non inueniens conuenire enunciationem Philippi cū prophetica prædicatione. Nazareum autem vocant prophetæ ab educatione & conuerſatione, conſidera vero eius inquirendo prudentiam & manſuetudinem, non enim dixit. Decipis me Philippe: ſed interrogat dicens. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe: Valde autem & Philippus prudēs erat. Nō. n. interrogatus frangitur ſed immoratur, virū volens ducere ad Chriſtū. vnde ſequitur. {Dicit ei Philipp⁹: veni & vide.} Trahit quidē eū ad Chriſtū, ſciēs de reliquo eū non cōtradicturū ſi verba & doctrinā illi⁹ guſtauerit.

Hom. 19. ſparſim. d ¶ C H R Y. Nathanael non ſuſcipiendo ex Nazareth Chriſtum eſſe, eam quæ illi erat circa ſcripturas diligentiam oſtendit. In non reſpuendo vero eum qui annunciauerat multum deſiderium quod habebat circa Chriſti præſentiam monſtrauit. Sciebat enim quòd poterat Philipp⁹ circa locum falli. vnde ſequitur. {Vidit Ieſus Nathanael venientem ad ſe, & dicit de eo. Ecce vere Iſraelita in quo dolus non eſt.} Nequaquam enim eum accuſare oportebat, licet verba non credentis protulerit, magis inueſtigans prophetias quàm Philippus, dicit autem vere Iſraelita, in quo dolus non eſt, quia nihil ad gratiam vel odium loquebatur. Ibidem A V G. Vel aliter. Quid eſt in quo dol⁹ nō eſt? forte nō habebat peccatū? forte illi medicus non erat neceſſarius? abſit. Nemo ſic natus eſt vt medico illo non egeret. Dolus enim eſt cum aliud agitur, & aliud fingitur, quomodo ergo *in illo dolus non erat ſi peccator eſt?* fatetur ſe peccatorem. Si enim peccator eſt, & iuſtum ſe dicit, dolus eſt in ore ipſius, ergo in Nathanaele confeſſionem peccati laudauit, non iudicauit *non eſſe* peccatorem. T H E O. Sed Nathanael laudatus nō acquieuit ex templo: ſed expectauit, adhuc volens aliquid manifeſtius diſcere, & interrogat. Sequitur enim. {Dicit ei Nathanael, vnde me noſti?} Hom. 19. ſparſim. C H R Y. Ipſe quidem igitur vt homo inueſtigat. Ieſus autem vt Deus reſpondebat. Sequitur enim. {Reſpōdit Ieſus & dixit ei, priuſquam te Philippus vocaret, cum eſſes ſub ficu vidi te.} Non vt homo eum intuens: ſed vt Deus deſuper cognoſcens. Vidi inquit te, ideſt morum tuorum manſuetudinem. dicit autem. {Cū eſſes ſub ficu.} quoniam nullus ibi erat, ſed ſoli Philippus & Nathanael ſingulariter loquebantur; & propter hoc dictum eſt quòd videns eum a lōge dixit. {Ecce vere Iſraelita. vt ſcires quoniam antequam appropinquaret Philippus, hæc loquebatur Chriſtus, & inſuſpicabile fiat Chriſti teſtimonium. Noluit autem Chriſtus dicere. {Non ſum ex Nazareth. vt annunciauit tibi Philippus: ſed ex Bethleem, vt nō faceret altercabilem ſermonem, neque etiam per hoc dediſſet argumentum ſufficiens quòd ipſe eſſet Chriſtus: ſed oſtendit ſe Chriſtum per hoc ꝙ præſens erat loquentibus illis. Ibidem A V G. Quærendum eſt enim an aliquid ſignificet arbor fici. Inuenim⁹ arborem fici maledictam, quia ſola folia habuit, & fructu caruit. In origine humani generis Adā & Eua cum peccauiſſent, de folijs ficus ſubcinctoria ſibi fecerunt. Folia ergo ficulneæ intelliguntur peccata. Erat autem Nathanael

A ſub arbore fici, tanquam ſub vmbra mortis, ac ſi dominus ei dicat. {O Iſrael, ſine dolo quiſquis es.} O popule Iudæus ex fide, antequam te per Apoſtolos meos vocarem, & cū eſſes ſub vmbra mortis & tu me non videres, ego te vidi. G R E G. 18. Mora. Vel cum eſſes ſub ficu vidi te, ideſt poſitum te ſub vmbra legis elegi. Cap. 23. Serm. 40. A V G V S T. de Verbis domini. Recordatus eſt autem Nathanael ſe fuiſſe ſub ficu, vbi nō erat Chriſtus præſentia corporali: ſed ſcientia ſpirituali, & quia ſciebat ſe ſol um fuiſſe ſub ficu, agnouit in illo diuinitatem. Homil. 19. ſparſim. C H R Y. Sic ergo ab hac prædicatiōe & ab B eo quòd mentem ſcrutatus eſt eius, quia cum aduerſus eum dicere videretur, non culpauit, *ſed laudauit*: cognouit quoniam vere eſt Chriſtus. vnde ſequitur. {Reſpondit ei Nathanael & ait. Rabbi. Tu es filius Dei, tu es Rex Iſrael?} q. d. Tu es qui expectabaris, tu es qui quærebaris: quia enim argumentum inaltercabile ſuſcepit, venit ad confeſſionem & in mora priori diligentiā oſtendens, & in poſteriori confeſſione deuotionem. Hom. 20. Multi autem legentium ſermonem hunc anxiantur. Petrus enim qui poſt miracula & doctrinam confeſſus eſt quoniam filius eſt Dei, beatificatur, vt a patre reuelationem iam ſuſcipiens. Nathanael autem ante ſigna & doctrinam hoc dicēs, nihil tale audiuit. Eſt igitur huius cauſa, quoniam verba quidem eadem locutus eſt Petrus & Nathanael, non autem eadem mente: ſed Petrus quidem confeſſus eſt filium Dei vt Deum verum, hic autem vt hominem nudum, dicens ei. Tu es *filius Dei. induxit.* {Tu es Rex Iſrael. Dei autem filius non Iſraeliris eſt Rex ſolum: ſed & orbis terrarum vniuerſi. Hoc etiam maC nifeſtum eſt ex his quæ conſequuntur. nam Petro nihil poſtea addidit Chriſtus: ſed quaſi perfecta eius exiſtente fide, eccleſiam ſe dixit in confeſſione illius fabricaturum eſſe. Nathanael autem quaſi multa parte & maiori confeſſionis deficiente, ad maiora educitur. nam ſequitur. {Et dixit ei, quia dixi tibi, vidi te ſub ficu credis, maius his videbis q. d. Magnum tibi viſum eſt hoc eſſe quod dixi, & propterea me regem Iſraelis confeſſus es, quid igitur dices cū maius videbis? & quid ſit iſtud maius oſtendit ſubdens, & dicit eis. {Amen amen dico vobis, videbitis cœlum apertum & Angelos Dei aſcendentes & deſcendētes ſuper filium hominis.} Vide qualiter paulatim eum a terra abducit, & facit quòd nō vltra æſtimet *Chriſtum eſſe* hominem ſolum. cui enim Angeli miniſtrant, qualiter hic hō pur⁹ eſſet? ꝑ hoc igitur ſuadet Angelorū ſe eſſe dominatorē, ſicut enim in propriū regis filiū deſcenderūt & aſcēderūt in eum miniſtri regales, hoc quidem in tempore crucis, hoc vero in tempore reſurrectionis & aſcenſionis: ſed & ante hoc quando D acceſſerunt & miniſtrabant ei, & quando euangelizabant eius natiuitatem. Futurū vero a præterito probauit, qui .n. in præteritis virtutem eius agnouerat, & de futuris audiens facilius ſuſcepit. Serm. 40. A V G V. de Ver. domini. Recolamus autem veterem hiſtoriam, quando Iacob in ſomnis vidit ſcalam a terra pertingentem vſque in cœlum, & dominus incumbebat ſuper eam, & Angeli aſcendebant & deſcendebant per eam. Denique ipſe Iacob quia intellexit quid viderit, poſuit lapidem & fudit oleum. dum vnxit lapidem Iacob, *nunquid idolum fecit?* ſignificauit, non adorauit. agnoſcitis chriſma, agnoſcite & Chriſtum. Ipſe eſt lapis quem reprobauerūt ædificantes. ſi ergo Iacob vidit ſcalam, qui eſt Iſrael appellatus, & Nathanael iſte vere Iſraelita erat, conuenienter ſomnium Iacob dominus dixit ei. q. d. cuius nomine te appellaui, ipſius ſomnium in te apparuit. Videbis enim cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes & deſcēdentes ſuper filium hominis, ſi autem ad illum E deſcendunt & ad illum aſcendunt, & ſurſum eſt, hic eſt ſurſum in ſe, deorſum in ſuis. Tract. 7. A V G V. ſuper Ioannem. Sunt autem Angeli Dei boni prædicatores prædicantes Chriſtum, hoc eſt, ſuper filium hominis aſcendunt & *deſcendunt, ſicut* Paulus qui aſcenderat vſque ad tertium cœlum, deſcendit vſque ad lac potum paruulis dādum, dixit autem. {Maius his videbis, quia plus eſt quòd nos *dominus vocatos iuſtificauit*, quàm quòd vidit iacētes ſub vmbra mortis.} Quid enim nobis proderat ſi ibi manſiſſemus, vbi nos vidit? Quæritur autem, quare Nathanael cui tantum teſtimonium perhibuit filius Dei, inter duodecim Apoſtolos non inuenitur? Intelligere autem debemus ipſum eruditū fuiſſe & peritum legis, propterea noluit illum dominus inter diſcipulos ponere, quia idiotas elegit, vnde confunderet mundum. Volens enim ſuperborum frangere ceruices, nō quæſiuit per oratorem piſcatorem: ſed de piſcatore lucratus eſt Imperatorem. Magnus Cyprianus orator: ſed prius Petrus piſcator, per quem poſtea crederet non tantū orator, ſed etiam Imperator.

CAPVT II.

CAPVT II.

ET die tertia nuptiæ factæ ſunt in Chana galileæ, & erat mater Ieſu ibi. Vocatus eſt autem Ieſus & diſcipuli eius ad nuptias. Et deficiẽte vino, dicit mater Ieſu ad eũ. Vinũ nõ habẽt. Et dicit ei Ieſus. Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum venit hora mea.

Hom.20.

CHRY. Quoniam in galilæa notus erat dominus, vocant eum ad nuptias. vnde ſequitur: {Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in Chana galilææ. ALCVI. Galilæa eſt prouincia in qua ẽ Chana viculus.

Ibidẽ ſpar.

CHRY. Vocant autem ad nuptias dominum, nõ tamquã magnificum aliquẽ: ſed ſimpliciter tamquam notum, & vnum multorum. vnde hoc euãgeliſta declarans ait: {Et erat mater Ieſu ibi.} ſicut enim matrẽ vocauerant, ita & filium. vnde ſequitur: {Vocatus eſt autem Ieſus & diſcipuli ei⁹ ad nuptias, & accedit.} Neque enim ad dignitatẽ reſpiciebat ſuã, ſed ad beneficium noſtrum. Qui enim non dedignatus eſt formam ſerui accipere, neque dedignatus eſt ad nuptias venire ſeruorum

Ser.41. in prin.

AVGV. de Verbis Domini: Erubeſcat igitur homo eſſe ſuperbus, quoniam factus eſt humilis Deus. Ecce inter cętera filius virginis venit ad nuptias, qui cum apud patrem eſſet inſtituit nuptias.

Ho.2. dom. poſt Epiph.

BEDA. Quòd etiam ad nuptias venire dignatus eſt, iuxta literam fidem recte credentiũ confirmat. Porro Tatiani & Marcionis cęterorumq;, qui nuptiis detrahunt, perfidia quàm ſit damnabilis inſinuat. Si enim toro immaculato & nuptiis debita caſtitate celebratis culpa ineſſet, nequaquam dominus ad has venire voluiſſet. Nunc autem quia bona eſt caſtitas coniugalis, melior cõtinentia vidualis, optima perfectio virginalis, ad probandam omnium electionem graduum diſcernendum tamen meritum ſingulorum ex intemerato Mariæ virginis vtero naſci dignatus eſt, a prophetico viduæ Annæ ore mox natus benedicitur, a nuptiarũ *celebratoribus iam iuuenis inuitatus*, hos præſentia ſuæ virtutis honorat.

Tra.8. ſpar.

AVGV. Quid autem mirum, ſi in illam domum ad nuptias venit, qui in hunc mundum ad nuptias venit? Habet enim hic ſponſam quam redemit ſanguine ſuo, & cui pignus dedit ſpiritumſanctum, quam ſibi coniunxerat in vtero Virginis. Verbum enim eſt ſponſus & ſponſa caro humana, & vtrumque vnus filius Dei, & idẽ filius hominis. Ille vterus virginis Mariæ thalamus ei⁹ eſt: vnde proceſſit tamquam ſponſus de thalamo ſuo. BEDA. Nec vacat a myſterio quòd die tertia nuptiæ factæ referuntur, primum quidem ſęculi tempus ante legem patriarcharum exemplo. ſecundum ſub lege prophetarum ſcriptis. tertium ſub gratia præconiis euangeliſtarum quaſi tertiæ diei luce mũdo refulſit, in quo dñs in carne natus apparuit: ſed & hoc quod in Chana galileæ. i. in *zelo tranſmigrationis eędem nuptiæ factæ* perhibentur. Typice denunciat eos maxime gratia Chriſti dignos exiſtere, qui zelo feruere piæ deuotionis, ac de vitiis ad virtutes, de terrenis ad æterna norunt tranſmigrare: diſcumbente autem ad nuptias domino, vinum defecit vt vino meliore per ipſum facto, manifeſtaretur gloria latentis in homine Dei. vnde ſequitur: {Et deficiente vino, dicit mater Ieſu ad eum. Vinum non habent.}

Ibid. ubi ſu.

CHRY. Dignum autem eſt quærere, vnde venit in mentem matri magnũ quid imaginari de filio, neq; enim ante miraculum fecerat. Sequitur enim: {Hoc fecit initium ſignorũ Ieſus:} ſed reuelari incipiebat & a Ioanne, & ab his, quæ ad diſcipulos dixerat: ſed ante hæc omnia ipſa conceptio & ea quæ poſt natiuitatem facta ſunt, maximam ei de puero impoſuerunt ęſtimationem. vnde Lucas dicit. Maria conſeruabat *omnia verba hæc, conferens in corde ſuo*. Cuius igitur gratia nõ ante miraculum eum incitauit? nam antea vt vnus multorum ita conſeruabat. vnde non præſumebat ei mater tale quid diceret quia vero audiuit, quòd Ioannes ei teſtificatus eſt, & quòd diſcipulos iam haberet, de reliquo confidenter rogat. ALCVI. Significat etiam in hoc loco ſynagogam, quæ Chriſtum prouocat ad faciendum miraculum, familiare enim eſt Iudæis, miracula inquirere. Sequitur: {Et dicit ei Ieſus, quid mihi & tibi mulier?}

Tra.8. ſpar.

AVGVST. Quidam derogantes euangelio & dicentes quòd Ieſus non fuit natus de Maria virgine, hinc argumentum ſumere conantur erroris ſui, vt dicant quomodo erat mater eius cui dixit; {Quid mihi & tibi mulier? Sed quis hoc narrauit, vt credamus quia hoc dominus dixit? Nempe Ioannes euangeliſta. At ipſe *dixit*: Et erat ibi mater Ieſu, quare hoc, niſi quia vtrumque verum eſt? Sed numquid ideo venit ad nuptias, ut doceret matres cõtemni?

Ibidem.

CHRY. Sed quòd valde uenerabatur matrem, audi Lucam enarrantem, qualiter ſubditus parentibus erat. Nam ubi quidem parentes nihil impediunt eorum, quæ ſunt ſm Deum, debitum eſt ſubiici eis. Quando autem non tpe debito aliquid quæ-

F runt, & abſcindunt nos a ſpiritualibus, non ex hoc fallaris. AVG. de Symbolo. Vt ergo diſtingueret inter Deum & hominem, quia ſecũdum hominem minor & ſubditus erat, ſecundum autem Deum ſupra omnes erat, dixit. {Quid mihi & tibi ẽ mulier?}

Cap.4.

Hom.20.

CHR. Sed & propter aliam cauſam vt non ſuſpecta eſſent miracula quæ fiebant: ab his. n. qui indigebant, rogari oportuerat non a matre, voluit oſtendere quoniam omnia decẽti tempore operatur non ſimul omnia faciẽs, quia cõfuſio quædã eſſet, & ideo ſequitur. {Nondum venit hora mea} ideſt, nõdũ cognitus ſum his qui adſunt: ſed neq; ſciũt quoniã defecit vinũ, ſine eos primum hoc ſentire. Qui enim *neceſſitatem non præſentit, neque* beneficij grandem *ſuſcipiet* ſenſum.

b Dicit mater eius miniſtris. Quodcunque dixerit vobis facite. Erãt autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem iudęorũ, capiẽtes ſingulæ metretas binas vel ternas. Dicit eis Ieſus. Impletæ hydrias aqua. Et impleuerunt eas vſque ad ſummum. Et dicit eis Ieſus. G Haurite nunc, & ferte Architriclino: & tulerunt.

Hom.21.

Trac.9. ſparſim.

AVG. Vel ideo quia dominus noſter, ſecundum quòd Deus erat, matrem nõ habebat. ſecundum quòd homo erat, habebat matrem. Miraculum autem quod facturus erat, ſecundum diuinitatem facturus erat, non ſecundum infirmitatem humanam. Miraculum tamen exigebat mater. At ille tamquam non agnoſcens viſcera humana, operaturus facta diuina dixit. {Quid mihi & tibi eſt mulier?} tanquam dicat. Quod in me facit miraculum, non tu genuiſti deitatem meam. Dicitur autem mulier ſecundum fæmineum ſexum, non ſecundum corruptionem integritatis: ſed quia genuiſti infirmitatem meam, tunc te cognoſcam cum ipſa infirmitas pendebit in cruce. vnde ſubdit. {Nõdum venit hora mea}. q. d. ibi te agnoſcã cũ pendere in cruce infirmitas cæperit, cuius & ma-

H ter es· *Commendauit enim matrem diſcipulo, prius matre mori*turus, & ante mortem matris reſurrecturus. Videte autem ne forte quomodo inuenerunt Manichæi occaſionem perfidiæ ſuæ, quia dixit dominus. {Quid mihi & tibi eſt mulier.} ſic inueniant Mathematici occaſionem fallaciæ, quia dixit. {Nondum venit hora mea.} Dicunt enim, vides quia ſub fato erat Chriſtus: quia dixit. {Nõdum venit hora mea.} Credant aũt Deo dicenti. Poteſtatem habeo ponendi animã meã, & iterum ſumendi eã, & quærant quare ſit dictum. {Nondũ venit hora mea.} Nec ideo iam ſub fato ponant conditorẽ cæli, quia ſi eſſet fatum de ſideribus, nõ poterat eſſe ſub neceſſitate ſiderũ conditor ſiderũ, quod nõ ſolum Chriſtus nõ habuit, qđ appellas fatũ: ſed nec tu aut ille aut quiſquã hominũ: quare ergo dixit. {Nondũ venit hora mea?} quia in poteſtate habebat *quãdo moreretur: ſed nõdum videbat eſſe* opportunum vt illa poteſtate vteretur. vocandi erant diſcipuli, annunciãdum erat regnũ cælorũ, faciendæ erãt virtutes, cõmendanda erat diuinitas dñi in miraculis, cõmẽdãda erat humanitas dñi in ipſa cõpaſſio-

I ne mortalitatis. At vbi tm̃ fecit quãtũ ſufficere iudicauit, venit hora, non neceſſitatis ſed voluntatis, non conditionis ſed poteſtatis.

Ibidem.

b ¶ CHRYSOT. Quàmuis dixerit. Nondnm venit hora mea, poſtmodum fecit quod mater dixerat, vt etiam ex hoc ſufficiens eſſet demonſtratio, quòd non ſubiectus eſt horæ. Si enim horæ ſubijciebatur, qualiter debita hora nondum facta hoc fecit? deinde & propter honorem matris, vt non finaliter ei contradicere videretur. neque eam tot præſentibus erubeſcere faceret. Adduxerat enim ad eum miniſtros, vt a pluribus fieret petitio. vnde ſequitur. {*Dicit mater eius miniſtris*: quodcunque dixerit vobis facite.} BEDA. quaſi dicat. Licet abnegare videatur tamen faciet, nouerat enim eũ mater pium & miſericordẽ. Sequitur. {Erant autem ibi lapideæ Hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas vel trinas. Hydriæ vocantur vaſa aquarum receptui parata. Grece enim aqua Hydor dicitur. ALCVIN. Vaſa autem aquarum

K receptui parata erant ſecundum purificationem iudæorum, quia inter alias phariſæorum traditiones, etiam hoc obſeruabant, vt crebro ſe lauarent.

Ibidem.

CHRYSOSTO. Quia vero inaquoſa eſt paleſtina, & non erat multis in locis fontes & puteos inuenire: replebant Hydrias aqua, vt non currerent ad flumina ſi quando immundi fierent: ſed de prope haberent purgationis modum. Ne autem quidam infidelium ſuſpicarentur, quoniam fece intus remanente, deinde aqua immiſſa, vinum ſubtiliſſimum factum eſſet, propterea ait ſecundum purificationem iudæorum, oſtendens quòd *illa vaſa nunquã vini receptacula facta erant*.

Trac.9. ſparſim.

AVGVST. Metretas enim dicit mẽſuras quaſdam, tanquam ſi diceret vrnas, amphoras, vel aliud huiuſmodi. Metron enim, menſuram dicunt Græci, inde appellatæ metretæ. Quod autem ait binas vel trinas, non ita accipiendum eſt, quòd aliæ binas aliæ trinas: ſed cædem ipſæ caperent binas, quæ etiam trinas. Sequitur,

Vt autẽ guſtauit architriclinus aquam vinum factã, & non ſciebat vnde eſſet, miniſtri autẽ ſciebant qui hauſerãt aquam, vocat ſponſum architriclinus, & dicit ei. Omnis homo primũ bonum vinum ponit, & cũ inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt.

tur, dixit eis Ieſus. {Implete Hydrias aqua, & impleuerunt eas vſque ad ſummum.

Ibidem.

CHRY. Sed quare ante quàm impleuiſſent Hydrias aqua, non fecit ſignum? quod multo mirabilis eſſet: quia ſcilicet aliud eſt ſubſtantiam in aliam qualitatem tranſmutare, & ipſam ſubſtãtiam ex nihilo facere, quod quidem mirabilius eſt, ſed non ita videtur credibile multis. Propterea enim multoties a miraculorum magnitudine abſtinet, volens magis credibile eſſe quod fiebat, cũ hoc & peruerſa dogmata euertit. Quia enim ſunt quidam qui mũdi conditorem alium eſſe dicunt, plura miraculorũ ex ſubiectis ſubſtantijs facit: ſi enim contrarius ei eſſet qui conditor eſt mundi, non vtiq; *alienis vteretur ad propriæ* virtutis demonſtrationem. non autem ipſe aquam hauſit & tunc vinum oſtendit: ſed hoc iubet miniſtris vt eos teſtes haberet eius quod fiebat. vnde ſequitur. {Et dicit eis Ieſus Haurite nunc & ferte architriclino.} ALCV. Triclinium ordo trium lectorum clinon lectũ ſignificat. Architriclinus princeps triclinij, ideſt primus inter cõuiuas qui more antiquo in lectis diſcumbebant. vnde quidam architriclinum intelligunt aliquem ex ſacerdotibus Iudæorum qui nuptijs intereſſe poterãt vt illos inſtrueret qualiter nuptijs vti deberent.

Ibidem.

CHRY. Vel aliter: quia aliqui poſſent dicere quòd conuiuę ebrij erant, & ſenſus iudicantium corruptus vt neſcirent vtrum aqua vel vinum eſſet, hi autem quibus miniſtratio conuiuiorum credita eſt, maxime vigiles ſunt vnum opus habentes, vt ornate & ordinate omnia diſponantur: ideo *in teſtimonium* eorum quæ fiebant dixit dominus. Ferte architriclino propter e-

C uigilantem eius ſenſum, & nõ dixit, Propinate diſcumbentibus.

Cir. princi.

HYLA. 3. de Trini. Aqua igitur Hydrijs infunditur, vinum calicibus hauritur, infundentis ſcientiæ ſenſus non cõuenit haurientis. Qui infuderunt hauriri aquam exiſtimant, qui hauriunt vinũ infuſum arbitrantur. vnde ſequitur. {Vt autem guſtauit architriclinus aquam vinum factam, & non ſciebat vnde eſſet, miniſtri autem ſciebãt qui hauſerant aquam vocat ſponſum architriclinus.} Non autẽ aquæ ſimplicitas defecit, & vini ſapor natus eſt, non per tranſfuſionem potioris obtinetur quod infirmius eſt: ſed aboletur quod erat, & quod non erat cępit.

Hom.12.

CHRY. Paulatim autem dominus volebat cognoſci ſuorum ſignorum virtutem: & ideo neque ipſe reuelabat quod factum eſt, neque miniſtros architriclinus vocauit. Non eſſet eis creditum puro homine exiſtimato, tale teſtimonium reddentibus: ſed vocat ſponſum qui maxime poterat conſpicere *quod fiebat*. non ſimpliciter autem Chriſtus vi-

D num, ſed vinum optimum fecit. vnde ſequitur. {Et dicit ei. Omnis homo primum bonum vinum ponit &c.} Talia enim ſunt Chriſti miracula, vt multo his quæ per naturam fiunt, ſpecioſiora & vtiliora fiant. igitur aqua vinum facta miniſtros teſtes habuit, boni vero vini facti architriclinum & ſponſum, probabile autem & ſponſum aliquid reſpondiſſe: ſed euangeliſta hoc prætermittit, tangens ſolum id quod neceſſarium eſt ſcire, ſcilicet, quoniam vinum aquam fecit. vnde ſtatim ſubdit. {Hoc fecit initium ſignorũ Ieſus Chana in Galileæ.}

Homil. 22.

Tũc. n. ſigna maxime neceſſarium erat facere, quando diſcipuli iam congregati erant deuoti, & attendentes his quæ fiebant, manifeſte aderant. Si vero dixerit quis non eſſe argumentum ſufficiens, vt hoc ſit principium ſignorum: quia additur. {In Chana Galileæ,} quaſi contingat alibi prius eſſe facta. Dicemus quod & antea diximus: quia Ioannes dicit, Vt manifeſtetur Iſraeli propterea veni baptizans. Si vero ſecundum primam ætatem miracula fecit, nequaquam indige-

E bant Iſraelitę alio manifeſtante eum. Qui enim in breui tempore ita per miraculorum multitudinem claruit, vt eius nomen manifeſtum fieret omnibus, multomagis ſi puer exiſtens a prima ętate miracula feciſſet. Nam & ea quæ fierent inopinabiliora exiſtimarentur ab infante facta, & tempus amplius eſſet. Decenter autem non incępit ſigna facere ex prima ętate, exiſtimaſſent enim phantaſiam eſſe incarnationem & ante opportunum tempus cruci eũ tradidiſſent liuore liquefacti.

Tract.9.

AVG. Hoc aũt miraculũ domini quod de aqua vinũ fecit, nõ eſt mirũ eis qui nouerũt quia Deus fecit. Ipſe enim fecit vinũ illo die in Hydrijs, qui oĩ anno hoc facit in vitibus, ſed hoc aſſiduitate amiſit, admirationẽ itaq; ſeruauit ſibi Deus inuſitata quædã quæ faceret, vt tanq̃ dormientes homines ad ſe colendũ mirabiliter excitaret, propter quod ſequitur. {Et manifaſtauit gloriam ſuam.} ALCVINVS. Quia ipſe eſt rex gloriæ qui ſicut dominus elemenra mutabat.

Homil. 22.

CHRYS. Et hoc quantum ex parte ſua. Si vero & tunc multi non cognouerunt: ſed tamen omnes poſtea erant miraculum audituri. Sequitur. {& crediderunt in eum diſcipuli eius.} Hi enim debe-

Tu autem ſeruaſti bonum vinũ vſque adhuc. Hoc fecit initiũ ſignorũ Ieſus ĩ Chana Galileæ, & manifeſtauit gloriã ſuã, & crediderunt in eum diſcipuli eius. c Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe & mater eius, & fratres eius, & diſcipuli eius,

A bant credere, & facilius, & cum diligentia attendere his quæ fiebant.

Cap.17.

AVGVST. de Conſ. euange. Sed ſi tunc in eum crediderunt, nondum erãt diſcipuli cum ad nuptias vocati ſunt: ſed illo more locutionis hoc dictum eſt quo loquimur, cum dicimus Apoſtolum Paulum in Tharſo Ciliciæ natum, neque enim tunc iam erat Apoſtolus, ita diſcipulos Chriſti inuitatos ad nuptias cum audimus, non iã diſcipulos ſed qui futuri erãt diſcipuli intelligere debemus.

Trac. 9.

AGVSTIN. Illa autẽ myſteria quæ in iſto miraculo domini latent videre, oportebat impleri in Chri-

B ſto quæ de illo ſcripta erant, illa erat aqua, fecit autem de aqua vinum cum aperuit *eis ſenſum & expoſuit ſcripturas, ſic enim ſa*pit quod non ſapiebat, & inebriat quod non inebriabat. BEDA. Apparente enim domino in carne, vinoſa legalis ſenſus ſuauitas paulatim cęperat ob carnalem phariſæorum interpretationem a priſca ſua virtute deficere.

Tract. 9.

AVGVS. Si autem iuſſiſſet aquam effundi & ipſe mitteret vinum ex occultis creaturæ finibus, videretur ſcripturas veteres improbaſſe. Cum autem ipſam aquam conuertit in vinum, oſtendit nobis quòd & ſcriptura vetus ab ipſo eſt, nam iuſſu ipſius impletę ſunt Hydriæ: ſed nihil ſapit illa ſcriptura, ſi nõ ibi Chriſtus intelligatur. nouimus autem legem ex quibus temporibus narret, ideſt ab exordio mundi. Inde vſque ad hoc tempus quod nunc agimus ſexta ętas eſt, nam prima ętas computatur ab Adam vſque ad Noe: ſecnnda a Noe vſque ad Abraham: *tertia* ab Abrahã vſque ad Dauid: quarta a Dauid vſ-

C que ad tranſmigrationem babylonis, quinta vſque ad Ioannem Baptiſtam: ſexta inde vſque ad finem ſæculi. Sex ergo illæ Hydriæ ſex ętates ſignificant, quibus non defuit prophetia. Impletæ ſunt prophetiæ, plenæ ſunt Hydrię. Quid eſt autem ꝙ capiebãt metretas binas vel trinas? Si trinas tantum diceret, non curreret animus noſter niſi ad myſterium Trinitatis. Sed forte nec ſic debemus inde ſenſum auertere: quia dixit binas vel trinas: quia nominato patre & filio, conſequenter & ſpiritus ſanctus intelligendus eſt. Oportet enim intelligi charitatem inuicem patris & filij, quod eſt ſpiritus ſanctus. Sed eſt & alius intellectus non prætermittendus, binę enim metretę intelliguntur in duobus generibus hominum, ideſt Iudæis & Grecis, tres autem propter Noe tres *filios ſignificatos*. ALCV. *Miniſtri autem ſunt* doctores noui teſtamenti, qui ſcripturas alijs ſacras ſpiritualiter interpretantur. Architriclinus autem eſt aliquis legiſperitus vt Nicodemus, Gamaliel, Saulus. Dum ergo talibus euangelij verbum committi-

D tur, quod in litera legis occultabatur, quaſi vinum de aqua factum architriclino propinatur. Et bene in domo nuptiarum tres ordines diſcumbentium deſcribuntur, quia eccleſia tribus ordinibus fidelium conſtat, coniugatorum, continentium, & doctorum. Optimum autem vinum Chriſtus vſque ad huc ſeruauit, ideſt euangelium, vſque ad ſextam ętatem diſtulit.

Ibidem.

c ¶ CHRYSOSTOMVS. Quoniam autem Paulo poſt dominus Hieroſolymam aſcenſurus erat, Cepharnaum adijt, vt non vbique fratres & matrem ſecum trahat. vnde dicitur. {Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe & mater eius, & fratres eius, & diſcipuli eius, & ibi manſerunt non multis diebus.}

Tract. 10.

AVGVSTINVS. Hic eſt autem dominus deus noſter excelſus, vt nos faceret, humilis: vt nos reficeret, ambulans inter homines, patiens humana, abſcondens diuina. Ecce habet matrem, habet fratres, habet & diſcipulos, inde fratres vnde ma-

E trem. Fratres enim ſcriptura noſtra appellare conſueuit, non eos ſolos qui naſcuntur ex eodem vtero, aut ex eodem patre: ſed ex eodem gradu: velut compatrueles aut conſobrinos. Vnde ergo fratres domino? Non enim Maria iterum peperit, abſit. Inde cępit dignitas virginum. Abraham patruus erat Loth, & Iacob, Laban, Syrum habebat auunculum, & vtrique dicti ſunt fratres· ALCVINVS. Fratres ergo domini dicuntur cognati *Mariæ vel Ioſeph*, non filij *Mariæ vel Ioſeph*, quia non ſolum beata virgo: ſed etiam Ioſeph teſtis caſtitatis eius ab omni actione coniugali immunis permanſit.

Lib.2. c.17.

AVGVSTIN. de *Conſen.* Euange. Quod vero dicit. Et diſcipuli eius, incertum eſt, vtrum iam illi adheſerant etiam Petrus & Andreas & filij Zebedei. Matthæus enim primo narrat quòd venerit & habitauerit in Capharnaum, & poſtea quòd eos de nauibus piſcantes vocauerit, an forte Matthæus quod prætermiſerat recapitulauit, quia ſine vlla conſequentis temporis differentia dixit. Ambulans iuxta mare Galileæ, vidit duos fratres, an potius alij diſcipuli fuerunt. Scriptura enim euangelica & apoſtolica, non ſolum illos duodenos appellat diſcipulos eius: ſed omnes qui in

Deũ credentes ad regnum cœlorum magiſterio eius erudiebãtur. Ibidem.18. Illud etiam requirendum eſt quomodo hic dicit. Antequam Ioannes Baptiſta miſſus eſſet in carcerẽ, Ieſum veniſſe in Galileã, cũ Matthæus dicat, Cum autem audiſſet quòd Ioãnes traditus eſſet, ſeceſſit in Galileam, ſimiliter etiam & Marcus. Lucas etiam nihil

& ibi manſerunt non multis diebus. Et prope erat paſcha Iudęorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam.

d Et inuenit in templo vendentes oues, & boues, & columbas,

quidem dicit de tradito Ioanne: ſed poſt Baptiſmum & tentationem Chriſti dicit eum iſſe in Galileam, ſicut illi duo: vnde intelligitur tres Euangeliſtas, non Ioanni Euangeliſtæ cõtraria narraſſe: ſed prætermiſiſſe primum domini aduentum in Galileam poſteaq̃ baptizatus Lib.3.c.24. eſt, quando illic aquam conuertit in vinum. EVSEB. in eccleſiaſtica hiſtoria. Cum enim trium Euangeliorũ ad Ioannem Euangeliſtam notitiam perueniſſet, probaſſe quidẽ dicitur fidem & veritatem dictorum, deeſſe tamen vidit aliqua & ea maxime quæ primo prædicationis ſuæ tempore dominus geſſerat. Certũ eſt enim, quòd in ſuperioribus tribus Euangelijs hæc videntur ſola contineri quæ in eo geſta ſunt anno quo Ioannes Baptiſta vel incluſus eſt in carcere, vel punitus: & ideo rogatus dicitur Ioannes Apoſtolus, vt ea quæ præterierant priores ante traditionem Ioannis, Saluatoris geſta conſcriberet, vnde ſiquis diligenter conſideret, inueniet euangelia non diſſonare: ſed alterius temporis geſta eſſe quæ Homil.22. ſcribit Ioannes, alterius vero quæ cæteri. CHRY. Neque enim in Capharnaum miraculum vllum tunc operatus eſt, qui enim ciuitatem habitabant illam, non ſane ſe habebant ad Chriſtum, ſed erant valde corrupti: ideo tamen accedit, & parum ibi trahit tempus propter eũ qui ad matrẽ erat honorem. BEDA. Ideo etiam non multis diebus ibi manſerunt propter feſtum Paſchæ quod iã appropinquabat. vnde ſequitur. {Et prope erat Paſcha iudæorũ. To.10.ĩ Io. ORIG. Sed quid intendit ibi appoſitio iudæorum? nõ enim nationis alterius Paſchę ſollemnitas fuerat. Forſan vero quia quoddam eſt Paſcha humanum eorum qui procul a propoſito ſcripturæ celebrant illud quoddam vero diuinum & verum quod in ſpiritu & veritate perficitur, ad diſtinctionem ergo diuini dicitur iudæorum. Sequitur. {Et aſcendit Hieroſolymam. ALCVIN. Bis in euangelijs legitur Ieſum aſcendiſſe Hieroſolymam, ſemel in primo anno prædicationis dum adhuc Ioannes non erat miſſus in carcerem, de hoc aſcẽſu nũc agitur, & iterum illo anno quo erat paſſus, dedit autem nobis exemplum dominus quãta cura diuinis ſubdi debeamus imperijs. Si enim ipſe Dei filius decreta legis a ſe data implebat, celebrans ſollemnitates cum cæteris hominibus, quanto ſtudio bonorum operum ſerui debent ſollemnitates & præuenire & celebrare? Tomo.6.in Ioan. ORIG. Miſtice autem cum facta eſt nuptiarum præparatio in Chana Galileæ deſcendit vna cum matre, fratribus & diſcipulis in Capharnaum, quæ interpretatur ager conſolationis. Oportebat enim poſt vini alacritatem, ad agrũ conſolationis vnà cum matre & diſcipulis aſcendere ſaluatorem, conſolaturum in futuris fructibus, in agrorum multitudine ſuſcipientes diſciplinam eius, & animam quæ illum ſpiritu ſancto concepit & iuuandos ibi. Sunt enim quidam fructificãtes ad quos dominus ipſe deſcendit vna cum verbi miniſtris atque diſcipulis, adiuuans huiuſmodi præſente matre ſua. Videntur autem qui Capharnaum ducti ſunt, non capere diuturnam apud ſe Ieſu præſentiam, quoniam illuminationem quæ de pluribus dogmatibus eſt, inferioris conſolationis agellus non capit cum paucorum capax exiſtat. ALCVIN. Vel Capharnaum villa pulcherrima eſt & ſignificat mundum, in quem verbum patris deſcendit. BEDA. Non multis autem diebus ibi mãſit, quia paruo in hoc mun- Tom.10. in Ioan. do tempore cum hominibus conuerſatus eſt. ORIG. Eſt autem Hieroſolyma ciuitas regis magni, velut ipſe ſaluator ait, ad quam nullus eorum qui manent in terris conſcendit nec ingreditur. Sed quælibet anima quæ naturalẽ obtinet celſitudinem & acumen intelligibilium perſpicuum eius ciuitatis eſt incola, ad quã ſolus Ieſus aſcendiſſe dicitur. Videntur tamen poſt diſcipuli fore præſentes dum recolunt. Zelus domus tuæ comedit me: ſed quaſi in quolibet diſcipulorum Ieſus aſcendit.

d ¶ BEDA. Dominus Hieruſalẽ adueniens, continuo templũ oraturus adijt, nobis dans exemplum vt quocunq; properamus domũ Dei primo ingrediamur dominũ deprœcaturi: vnde dicit. Tract. 10. Et inuenit in tẽplo vẽdentes boues & oues & columbas. AVG. Sacrificia enim illi populo pro eius carnalitate talia data ſunt, quibus teneretur ne ad idola deffluerent, & immolabãt boues & oues & columbas. BEDA. Sed quia de longinquo properantes quæ iuſſa ſunt immolari domino, ſecum ferre non poterant, eorum precia deferebant, vnde nacta occaſione hæc animalia in templo ſcribæ & phariſæi vendi inſtituerunt, vt venientes emerent & offerrent. Eademque oblata ipſi alijs venderent, & ſic ſua lu-

F cra accumularent. Vnde & nummularii ad hoc ſedebant ad menſam, vt inter emptores venditoreſque hoſtiarum prompta eſſet pecunia, vnde ſubditur. {Et nummularios ſedentes. Dominus autem nolens aliquid in domo ſua terrenæ eſſe negociationis, neque eius quæ honeſta putaretur, negociatores omnes expulit foras. AVG. Tract. 10.

& nummularios ſedentes. Et cũ feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoq; & boues, & nummulariorũ effudit ęs, & menſas ſubuertit. Et his qui columbas ven-

Et qui flagellandus erat ab eis, prior illos flagellauit, vnde ſeqt. {Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de tẽplo. THEO. Neque ſolum eos eiecit qui vendebãt & emebãt: ſed etiam res eorum, vnde ſubditur. {Oues quoque & boues & nummulariorum G effudit ęs & menſas euertit ſcilicet nummularias, quæ erant quaſi vaſa denariorum. ORI. Conſideremus autem, ne forte enorme videatur ꝙ Dei filius captis funiculis parat ſibi flagellum ad eiiciendum de templo. Tho. 10. in Ioan. Vnum tamen refugium ad horum reſponſionem relinquitur diuina poteſtas Ieſu, vt cum volebat poſſet iracundiam hoſtium ſuffocare quamuis ceſſent innumeri, & ſedare mentium turbines. Dominus enim diſſipat cogitationes gentium. Præſens autem hiſtoria in nullo minorem poteſtatem prætendit, his quæ ab eo miraculoſius edita ſunt, quinimo conſtat hanc maiorem demonſtrare potentiam miraculo, quo aqua conuerſa eſt in vinum, eo ꝙ illic inanimata ſubſiſtit materia, hic vero tot milium Cap.67. hominum domantur ingenia. AVG. de Con. Euan. Manifeſtũ eſt autem non ſemel, ſed iterato hoc factum eſſe a domino. Sed illud primum commemoratur hic a Ioanne, iſtud vltimum cæteris tribus. ORI. Et Ioannes quidem hic dicit ꝙ expulit vendentes de templo. Matthæus autem ait, Quoniam expulit vendentes & ementes. Multo autem maior erat numerus ementium quàm H vendentium, quorum expulſio tranſcendebat dignitatem eius qui reputabatur filius carpentarii, niſi ꝙ diuina poteſtate ſibi omnes ſubiecit vt dictum eſt. BEDA. Commendatur autem in hac lectione vtraque Chriſti natura, humana quidem in hoc ꝙ matrẽ comitẽ habuiſſe perhibetur, diuina vero in hoc ꝙ verus Dei filius demonſtratur. Sequitur enim. {Et his qui vendebant columbas dixit. Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis. CHRY. Ecce patrẽ vocat, & non iraſcũtur, æſti- Ho. 22. in 10. cap. mant enim ſimpliciter eũ dicere: ſed quia poſtea apertius loquebatur vt ſolam repræſentaret parilitatis intelligentiam, propterea ſę uiebant. Et Matthęus quidem dicit ꝙ eiiciens eos dicebat. Nolite facere domum meam ſpeluncam latronum. Illud enim fecit ad paſſionem veniens, ideo durioribus ſermonibus vtebatur. Hoc autẽ in principio ſignorum fecit, vnde non ita aſpera: ſed remiſſa quodammodo increpatione vtitur. AVGVSTINVS. Ecce templum illud figura adhuc erat, & eiecit inde dominus omnes qui I ad nundinas venerant, & quæ ibi vendebant quæ opus habebant homines in ſacrificio illius temporis. Quid ſi ibi ebrioſos inueniret? Ibidem. ſi negociationis non debet fieri domus Dei, potationis fieri debet? CHRY. Sed cuius gratia tali vehementia Chriſtus vſus ẽ? quia enim in ſabbato curaturus erat & multa facturus quæ videbantur ab eis eſſe legis tranſgreſſio, vt non videatur Deo contrarius hoc cum periculo fecit, dans intelligere, quòd qui periculis ſe exponit pro bono ornatu domus, dominum domus non contẽnit, & ideo vt oſtenderet ſui conſonantiam ad Deum, non dixit. Domum ſanctam: ſed Domum patris mei. Et propter hoc etiam ſubditur: Recordati vero ſunt diſcipuli eius: quia ſcriptum eſt, Zelus domus tuæ comedit me. BEDA. Diſcipuli enim videntes in eo hunc feruentiſſimum zelum, recordati ſunt quia zelo domꝰ patris ſaluator eiecit impios de templo. ALCV. Zelus cum in bono accipitur, eſt quidam feruor animi, quo mens relicto huma- Ibidem. no timore pro defenſione veritatis accenditur. AVG. Comeditur ergo zelo domus Dei, qui omnia quę videt ibi peruerſa cu- K pit emendare, & ſi emendare non poteſt, tolerat & gemit: ſi ergo in domo tua ne quid ꝑuerſum fiat ſatagis, in domo Dei vbi ſalus propoſita eſt, debes pati quãtum in te eſt, ſiquid peruerſi videris? Amicus eſt, admoneatur leniter, vxor eſt, ſęueriſſime frenetur, ancilla eſt, etiam verberibus compeſcatur, fac quicquid potes pro perſona quam portas. ALCV. Myſtice autem quotidie Deus ſpiritualiter ſuam eccleſiam intrat, & qualiter ibi vnuſquiſque conuerſetur attendit. Caueamus ergo, ne in eccleſia Dei fabulis vel riſibus vel odiis vel cupiditatibus vacemus, ne in prouiſus veniens nos flagellet & de eccleſia ſua eiiciat. ORI. Poſſibile enim eſt Hieroſolymitanum quoq; delicto ſubiacere & capaciſſimos deuiare, Thomo in Ioan. qui niſi poſt delictum citiſſime conuertantur, capacitatem amittunt. Inuenit igitur in templo, ideſt, in ſacris vel in enũciatione eccleſiaſtici ſermonis quoſdam qui patris domum, domum negociationis conſtituebant, qui ſcilicet venales exponunt boues, quos oportet obſeruare ad aratrum ne retrocedentes non diſponantur

nantur ad regnum Dei. Qui etiam præferunt mammonam iniquitatis ouibus, ex quibus habent ornatus materiam, qui etiam ſolertiam columbarum priuata qualibet amaritudine vilipendũt. Cũ ergo hos inueniret Saluator in domo ſacrata, facto de funiculis flagello fugat illos, vna cum venalibus ouibus, & bobus ſuis.

debant dixit: Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negociationis. Recordati ſunt vero diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt, zelus domus tuæ comedit me.

e Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei. Quod ſignum oſtẽ-

Expargit æris pondera velut indigna in domo Dei retineri, ſubuertitque conſtitutas tabulas in animabus auarorum, & mãdat ne vlterius in domo Dei columbæ vendantur. Arbitror autem, & exemplum ipſum ſtatuiſſe per p̃dicta ſecretius, vt intelligamus per hoc ſiquid agi debet erga ſacram illam oblationẽ a ſacerdotibus non debere ritu ſenſibilium oblationum agi, nec legem obſeruari debere, vt carnales Iudæi volebant: nam Ieſu propellente boues, & oues, iubente auferri columbas, quæ plurimum offerebantur iuxta conſuetudinem Iudæorum, & ſubuertente menſas materialium nummorum non expreſſe, ſed figuraliter cõtinentium diuinas impreſſiones, ea. ſ. quæ ſm̃ legis ſcripturam videbantur honeſta, & vtente eo in plebem flagellis, diſſoluenda, & diſpergenda hæc erant, tranſlato regno ad eos, qui ex gentibus Ibidem crediderunt. AVG. Vel vendentes in eccleſia ſunt, qui quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Venale habent totum, quia volunt redimi. Simon ideo volebat emere ſpiritumſanctum, qa vendere volebat: erat enim de illis, qui columbas vendunt: etenim in columba apparuit ſpiritusſanctus: columba autem nõ eſt venalis, gratis datur, quia gratia vocatur. BEDA. Vendunt igitur columbas, qui accepta ſpiritusſancti gratiam non gratis, vt præceptum eſt, ſed ad præmium dant. Qui manuum impoſitionem qua ſpiritusſanctus accipitur, etſi non in quæſtum pecuniæ, ad vulgi tamen fauorem tribuunt, qui ſacros ordines non ad vitę Ibidem meritum, ſed ad gratiam largiuntur. AVG. Boues autem intelliguntur Apoſtoli, & Prophetæ, qui nobis ſcripturas ſacras diſpenſauerunt. Qui ergo ipſis ſcripturis fallunt populos, a quibus quærunt honores, vendunt boues, vendunt & oues, ideſt ipſas plebes, & cui vendunt, niſi diabolo? Quicquid enim de vnica eccleſia præciditur, quis tollit niſi leo rugiens? BEDA. Vel oues ſunt opera munditiæ, & pietatis. Vendunt ergo oues, qui humanæ gratiæ laudis opera pietatis exercent. Nummos mutuo dant in templo, qui aperte terrenis rebus in eccleſia deſeruiunt: domum etiam domini faciunt domum negociationis, non ſolum hi qui propter ſacros ordines precium pecuniæ, vel laudis, vel honoris quærunt: verum etiã hi qui gradum, vel gratiam ſpiritualem, quã in eccleſia domino largiente perceperunt, non ſimplici intentio- Ibidem ne, ſed cura humanæ retributionis exercent. AVG. Signum autem quoddam nobis oſtendit dominus, ꝙ fecit flagellum de reſticulis & negotiationem in templo facientes flagellauit. Etenim vnuſquiſque in peccatis ſuis reſtem ſibi texit, dum peccata addit peccatis. Quando ergo aliquid patiuntur homines propter iniquitates ſuas agnoſcant, quia dominus facit flagellum de reſticulis, & adhuc admonet eos, vt mutent ſe: nam ſi ſe non mutauerint, audient in fine. Ligate illi manus & pedes. BEDA. Facto igitur de funiculis flagello illos eiecit de templo, quia de parte ſortis ſanctorum eiiciuntur, qui inter ſanctos poſiti, vel ficte, vel aperte faciunt opera mala. Oues quoque, & boues eiecit, quia talium vitã pariter & doctrinam oſtendit eſſe reprobam. Nummulariorum quoque effudit ęs, & menſas ſubuertit, quia damnatis in fine reprobis etiam ipſarum, quas dilexerunt rerum tollet figuram, ven- To.10.ĩ Io. ditionem columbarum de templo auferri pręcepit, quia gratia ſpiritus, quæ gratis accipitur, gratis dari debet. ORI. Poteſt etiam per templum intelligi anima ſtudioſi, propter inhabitans verbum Dei, in qua ante doctrinam Ieſu conſtiterant terreſtres, & beſtiales motus, Signũ autẽ terreſtriũ motuum bos eſt, qm̃ eſt agricultor. Inſenſatorũ autẽ motuũ ouis, quod eſt pluribus animalibus irrationalius. Leuium vero, atque inconſtantiũ mentium ſignũ eſt colũba. Eorũ vero qui bona vidẽtur ſigna ſunt æra, quæ Chr̃s verbo doctrinæ expellit, vt nõ vltra domus patris eius ſit forum.

e ¶ THEO. Quia Iudæi videbant Ieſum talia facere cum poteſtate multa, & dicentem. Nolite facere domum patris mei, domum negociationis, ſignum ab eo petunt, vnde dicitur. Reſponderunt ergo Iudæi & dixerunt ei. Quod ſignum oſtendis nobis, Homil. 23. quia hæc facis? CHRY. Sed numquid ſigna opus erant, vt ea quæ male fiebant ceſſare faceret? Nonne zelum talem accipere ꝓ domo Dei maximum ſignum virtutis erat? Non autem illius ꝓphetiæ meminerant: ſed ſignum petebant, ſimul quidem de ſuo turpi lucro impedito dolentes; ſimul autem & per hoc prohibere eum volentes, opinantur enim eum aut prouocare ad miracu-

A la, aut ceſſare ab his, quæ fiebant: propterea non dat eis ſignum, ſicut & poſt petentibus ſignum reſpondit dicens. Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sed tunc quidem manifeſtius: nunc autem obſcurius reſpondet idem. Non autem vtique qui non petentes præoccupat, & ſigna dat hic petentes aduertiſſet, niſi mentem eorum cognouiſſet doloſam. Sequitur enim. {Et dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribꝰ diebꝰ excitabo illud.} BEDA. Quia enim ſignum quærebant a domino quare ſolita commertia proiicere

dis nobis, quia hæc facis? Reſpõdit Ieſus & dixit eis. Soluite tẽplum hoc. & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi. Quadraginta & ſex annis ędificatum eſt templum hoc. & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de tem-

B debuerit ex templo. Reſpondit. Quia ipſum templum ſignificabat templum corporis ſui, in quo nulla prorſus eſſet alicuius macula peccati, quaſi dicat. Sicut inanimatum templum a veſtris cõmertiis, ſceleribuſque mea expio poteſtate: ita & hoc corporis mei templum, cuius iſtud geſtat figuram, veſtris manibus diſſolutum, tertia die reſuſcitabo. THEO. Nequaquam tamen illos ad homicidium prouocat dicens: {Soluite,} ſed hoc eis affectantibus, nõ ſibi eſſe abſconditum demonſtrat. Audiant autem Arriani, quomodo dominus mortis deſtructor dixit: {Excitabo,} virtute videlicet propria. AVG. Reſuſcitauit eum quidem & pater, cui di- Tract. 10. cit in Pſalmis: Excita me, & reddam illis. Sed quid fecit pater ſine verbo? quomodo ergo eum pater reſuſcitat, ſic & filius reſuſcitauit, quia filius dixit: Ego & pater vnum ſumus. CHRY. Propter Ibidem quid autem ſignum reſurrectionis dat eis? qm̃. ſ. hoc maxime erat, quod oſtendebat eum non eſſe hominem purum, poſſe aduerſus mortem ſtatuere triumphum, & tyrannidem eius longam velociter diſſoluere. ORI. Vtraque autem. ſ. & corpus Ieſu, & tem- To.10.ĩ Io. C plum exemplar mihi fore videntur eccleſiæ, eo ꝙ ex viuis lapidibus conſtruitur in domum ſpiritualem in Sacerdotium ſanctum, & propter illud: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Quàmuis autem diſſolui lapidum videatur ſtructura, ac diſſipari omnia oſſa Chriſti aduerſitatibus tribulationum, inſtaurabitur tamen templum, ac reſuſcitabitur die tertia, quæ in nouo cęlo, & noua terra præſens erit. Sicut enim illud Chriſti corpus ſenſibile crucifixum eſt, ac ſepultum, & poſtea reſurrexit, ſic & totale ſanctorum Chriſti corpus concrucifixum eſt Chriſto. Quilibet. n. eorum in nullo alio gloriatur, niſi in cruce Chriſti, per quam ipſe crucifixus eſt mundo. Sed & conſepultus eſt Chriſto, & reſurrexit cum eo, quia in quadam nouitate vitæ ambulat, ſed ſm̃ beatã reſurrectionem nondum ſurrexit: vnde non ſcriptum eſt, Tertia die reſtaurabo illud, ſed, in tribus diebus: perficitur enim eius erectio in omnibus tribus diebus. THEO. Iudæi enim de inanima- D to templo putantes eum hoc dicere, deridebant eum: vnde ſequit. {Dixerunt ergo Iudæi. Quadraginta & ſex annis ædificatũ eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?} ALCVI. Et notandum, ꝙ non de prima ædificatione, quæ a Salomone ſeptem annis perfecta eſt, ſed de reædificatione, quæ facta eſt ſub Zorobabel per quadraginta, & ſex annos impedientibus inimicis reſpondebant. ORI. Vel dicit aliquis, quadraginta & ſex annorũ Ibidem exurgere cõpoſitum, ex quo Dauid allocutus eſt Nathan Prophetam conſulens de conſtructione templi: extunc ſatagens ad congregandam materiam templi. Animaduerte vero ſi poſſibile eſt quadragenarium numerum ſtatui erga tẽplum propter quatuor elementa mundi, ac ſenarium propter hoc, ꝙ homo ſexto die creatus eſt. AVG. 4. de Trini. Vel hic numerus perfectioni dominici Cap.5. corporis apte congruit, quadrageſies enim ſexies ſeni, fiunt ducenta ſexaginta ſex, qui numerus dierum complet nouem menſes, & E ſex dies. Ipſa autem perfectio corporis domini, tot diebus ad partum producta comperitur ſicut a maioribus traditum ſuſcipiens eccleſiæ cuſtodit auctoritas. Octauo enim kalendas Aprilis conceptus creditur, quo & paſſus. Natus autem traditur octauo kalẽdas Ianuarii. Ab illo ergo die vſque ad iſtum computati ducenti ſexagintaſex reperiuntur dies, qui ſenarium numerum quadrageſies ſexies habent. AVG. 83. Quæſt. Quæſt.36. Dicitur etiam conceptio humana ſic procedere, & perfici primis ſex diebus quaſi lactis habeat ſimilitudinem, ſequentibus nouem diebus conuertatur in ſanguinem; deinde duodecim diebus ſolidetur, reliquis decem & octo diebus formetur vſque ad perfecta lineamenta omnium mẽbrorum, & in reliquo tempore vſque ad tempus partus magnitudine augetur. Sex autem, & nouem, & duodecim, & decẽ & octo in vnum coacti, fiunt quadragintaquinque. addito ergo vno, fiunt quadragintaſex, qui ſi fuerint multiplicati per ipſum ſenarium numerum, qui huius ordinationis caput tenet, fiunt ducenti ſeptuagintaſex, ideſt nouem menſes, & ſex dies. Non ergo abſurde quadragintaſex annis dicitur fabricatum eſſe templum quod corpus

plo corporis ſui. Cum ergo reſurrexiſſet a mortuis recordati ſunt diſcipuli eius quia hoc dicebat de corpore ſuo, & crediderunt ſcripturæ,& ſermoni,quem dixit Ieſus.

f Cum autem eſſet Hieroſolymis in Paſcha in die feſto, multi crediderunt in nomine eius videntes ſigna quæ faciebat. G Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis, eo quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

CAP. III.

ERat autē homo ex Phariſeis Nicodemus nomine princeps Iudæorum Hic venit ad Ieſum nocte, G & dixit ei: Rabbi,ſcimus quia a Deo veniſti magiſter . Nemo.n. poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo . Reſpondit Ieſus & dixit ei: Amē

pus eius ſignificabat,vt quot anni fuerint in fabricatione templi : F tot dies fuerunt in corporis dominici perfectione. A V G V S T. ſuper Ioannem,vel aliter: Quia dominus noſter de Adam corpꝰ accepit,non de Adam peccatum traxit, templum corporeum inde ſumpſit, non iniquitatem,quæ de templo pellenda eſt. Si autē facias quatuor nomina græca anatoli, qđ eſt oriens,dyſis, quod eſt occidens, arctos, quod eſt ſeptentrio, meſembria, quod eſt meridies, capita verborum Adam habēt. A quatuor enim ventis dominus collecturum ſe dicit electos ſuos cum venerit ad iudicium. Habent autem literæ nominis Adam numerum ſecundum Græcos, & ibi inuenitur quadragintaſex annis ædificatum tēplū. Habet enim Adam alpha,quod eſt vnū,& delta,quod quatuor , & alpha, qđ eſt vnū,& m.quod eſt quadraginta, & ſic hēt quadragintaſex. Sed Iudæi,quia caro erant,carnalia ſapiebant ille ſpiritualiter loquebatur,& de quo templo diceret per Euangeliſtam nobis aperuit. Sequitur enim. {Ille autem dicebat de templo corporis ſui. T H E O. Ex hoc autem Apollinarius contradictionem ſumit, volens oſtendere,quòd caro Chriſti eſſet inanimata,eo quòd templum ſit inanimatum. ergo carnem Chriſti, & lapidem , & lignum facies, quia ex his templum conſiſtit. Si autem quod dicitur. Anima mea turbata eſt, & poteſtatem habeo ponendi animam meam,nequaquam dici dixeris: vbi pones illud , In manus tuas domine commendo ſpiritum meum ? non enim de anima irrationali intelligere poteris. Neque quod dicitur. Non

ἀνατολὴ δύσις ἄρκτος μεσημβρία

Tom.10.in Ioan. derelinques animam meam in inferno. O R I G E. Ideo autem corpus domini templum intelligitur, quia ſicut templum gloriā Dei continebat habitantem in ipſo,ſic corpus Chriſti repræſentans eccleſiam vnigenitum continet,qui eſt imago Dei,& gloria.

Ibidem CHRYSOSTOMVS. Duo autem erant, quæ obſtabant diſcipulis ne interim intelligerent, vnum ipſa reſurrectio, alterum vero quod maius erat.ſ. quòd Deus erat,qui in illo corpore habitabat, quod dominus occulte oſtenderat dicens: Soluite templum hoc,&c. Et ideo ſubditur : Cum ergo reſurrexiſſet a mortuis recordati ſunt diſcipuli eius,quia hoc dicebat de corpore ſuo , & crediderunt ſcripturæ, & ſermoni. quem dixit Ieſus. A L C V I. Ante reſurrectionem enim non intelligebant ſcripturas, quia nondum acceperant ſpiritumſanctum.Sed in die reſurrectionis apparens dominus aperuit diſcipulis ſenſum,vt intelligerent,quæ de ipſo ſcripta erant in lege,& Prophetis,& tunc crediderunt ſcripturæ Prophetarum, qui prædixerunt Chriſtum tertia die reſurrecturum,& ſermoni,quem dixit Ieſus. Soluite tē

Tom.10. plum hoc. O R I. Secundum anagogem vero complementum fidei attingemus in magna corporum reſurrectione totius corporis Ieſu,ideſt eccleſiæ eius,cum fides,quæ eſt ex ſpecie,multum differat ab ea,quæ eſt per ſpeculum in enigmate.

f ¶ B E D A. Superius euangeliſta narrauit quid dominus Hieruſalem adueniens geſſerit, nunc vero eodem Hieroſolymis commorante quid ab aliis erga eum actum fuerit refert. vnde dicitur. { Cum autem eſſet Hieroſolymis in Paſcha in die feſto,multi crediderunt in nomine eius vidētes ſigna,quæ faciebat: } O R I. Reſpiciendum autem quomodo ex ſignis eius plerique videntes credebant in eum. Non enim dicitur prodigia feciſſe Hieroſolymis, niſi forte cum facta ſint in ſcripturis non habentur . Animaduerte vero ſi poſſibile eſt in miraculis deputari,q fecerit flagellum ex

Hom. 23. funiculis,& cunctos ex templo protulerit. C H R Y. Prudentiores autem fuerant diſcipuli,qui ad Chriſtum acceſſerant, non pp ſigna,ſed propter doctrinam. nam groſſiores quidem per ſigna trahuntur: rationabiliores vero per prophetias,ſeu doctrinam.vnde

Trac.11. ſubditur:{Ipſe autem Ieſus nō credebat ſemetipſum eis. A V G. Quid ſibi vult hoc, Illi credebant in nomine eius , & ipſe Ieſus non credebat ſemetipſum eis? An forte non credebant ei,& fingebant ſe crediſſe? Sed non diceret Euangeliſta: Multi crediderūt in nomine eius. Magna ergo res, & mira : Credunt homines in Chriſtum,& Chriſtus non ſe credit hominibus, præſertim quia filius Dei eſt,& vtique volens paſſus eſt,etſi nollet numquam pateretur,ſed tales ſunt omnes cathecumeni.Si dixerimus cathecumeno,credis Chriſto? reſpondet : Credo & ſignat ſe . Si interrogemus eum: Manducas carnem filii hominis? neſcit quid dicimus,

Tom.10. quia Ieſus non ſe credidit ei. O R I. Vel dicendum, q Ieſus non

F non ſe credidit credentibus in nomine eius,& non in illum . In illum enim credunt, qui anguſtam viam vadunt ducentem ad vitam. qui autem credunt ſignis: non in eum , ſed in nomine eius credunt. C H R Y. Vel hoc dicit, quia non confidebat in eis , vt in diſcipulis perfectis.neque committebat eis omnia dogmata,vt iam firmiter fidelibus fratribus. Non enim intendebat exterioribus verbis, ad mentē eorum intrans, & tēpus opportunum manifeſte ſciens. vnde ſequitur: {Eo quòd ipſe noſſet omnes , & quia opus non erat , vt quis teſtimonium perhiberet de homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Scire enim ea , quæ ſunt in corde hominum eſt Dei , qui ſolus corda plaſmauit. non indigebat ergo teſtibus,vt propriorū plaſmatum mentem addiſcat. Hom.23.

Ibidem A V G. Plus etiam nouerat artifex quid eſſet in opere ſuo,q̄ ipſum opus quid eſſet in ſemetipſo.Nam & Petrus non nouerat quid in ipſo eſſet quādo dixit: Tecum ero vſque ad mortem: ſed dominus nouerat quid eſſet in homine dicens, priuſquā gallus cantet ter, me negabis. B E D A. Quapropter monemur,vt numquam de conſcientia noſtra ſecuri ſimus,ſed ſemper ſoliciti formidemus,quia quod nos latet, æternum arbitrium latere non valet.

CAP. III.

H AV G. Superius dixerat, quòd cum eſſet Hieroſolymis multi crediderunt in nomine eius videntes ſigna & prodigia,quæ faciebat.Ex his autem erat Nicodemus,de quo dicitur: { Erat autem homo ex Phariſæis Nicodemus nomine. B E D A. Cuius etiam dignitatis officium oſtendit,cum ſubditur: { Princeps Iudæorum.} Deinde qđ egerit cum ſubiecit: Hic venit ad Ieſum nocte,cupiens ſcilicet ſecreta eius allocutione plenius diſcere myſteria fidei , cuius aperta oſtenſione ſignorum iam rudimenta perceperat. Tracta.11.

Hom.23. C H R Y. Adhuc tamen a Iudaica detinebatur infirmitate : propterea & nocte venit, trepidans in die hoc facere.vnde & euangeliſta alibi dicit: Quoniam ex principibus multi crediderunt in eum , ſed propter Iudæos non confitebantur,vt non extra Synagogam fierent expulſi.

Ibidem A V G. Nicodemus etiam ex illo numero erat,qui crediderunt: ſed nondum renati ſunt. vnde hoc ad rem pertinet,quòd in nocte venit: Renati autem ex aqua & ſpiritu ſancto,audiunt ab I Apoſtolo : Fuiſtis aliquando tenebræ , nunc autem lux in domino.

Ho in octa. Pentecoſt. A I M O. Vel pulchre in nocte veniſſe dicitur, quia tenebris ignorantiæ obnubilatus,ad tantam lucem nondum peruenerat , vt perfecte Deum verum crederet. Nox enim in ſacro eloquio ꝓ ignorantia ponitur. vnde ſubditur: Et dixit ei : { Rabbi , ſcimus, quia a Deo veniſti magiſter. Quod autem hebraice Rabbi latine dr̄ magiſter. Magiſtrum ergo appellat & Deū tacet, quia credebat eum a Deo miſſum,ſed tamen vt dictum eſt,Deum non agnoſcebat.

Ibidem A V G.Vnde autem iſte crediderat,patet per id quod ſubdit. {Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis,niſi fuerit Deus cum eo.}Sic ergo Nicodemus de illis multis erat,qui crediderant in nomine eius, uidentes ſigna,quæ faciebat.

Hom.23 C H R Y. Sed tamē neque a ſignis aliquid magnum exiſtimabat de eo , ſed adhuc humanam habens de eo mentem,vt de propheta loquitur,ad operationem eum miſſum dicens, et alieno auxilio indigentem hæc agere,quæ agebat. cum tamen pater perfectum eum genuerit, & K ſufficientem ſibiipſi,& nihil habentem imperfectum , quia vero Chriſti ſtudium erat interim non ita dignitatem ſuam reuelare, ſicut perſuadere,quòd nihil ex aduerſo agebat patri: propterea in verbis multoties humiliter loquens videtur, in rebus autem cū poteſtate omnia operatur.Ideoque & Nicodemus nunc manifeſte quidem nihil excelſum loquitur de ipſo: occulte autem ab humili eum opinione reducit,docens,quòd ſufficiens ſibiipſe eſt in miraculorum operatione, vnde ſubditur. {Reſpondit Ieſus & dixit ei: Amen amen dico tibi,niſi quis renatus fuerit denuo, non poteſt videre regnum Dei.

Ibi.ſpar. A V G. Iſti ſunt ergo, quibus ſe credit Ieſus,qui nati fuerint denuo,qui non in nocte veniunt ad Ieſum, ſicut Nicodemus. tales enim iam etiam profitentur. Dicit ergo: {Niſi quis renatus fuerit,&c.}q.d.Quia nondum es natus denuo, ideſt ex Deo. Spirituali generatione, notitia , quam habes de me ſpiritualis non eſt, ſed animalis & humana. Ego autem dico tibi, quòd ſiue tu, ſiue alius quicūque,niſi ex Deo denuo natus fuerit, non

amen dico tibi,niſi quis renatus fuerit denuo non poteſt videre regnum Dei.

b Dicit ad eum Nicodemus: Qūo poteſt homo naſci cū ſit ſenex?Numquid poteſt in vētrem matris ſuę iterato introire,& renaſci?Reſpōdit Ieſus: Amē amē dico tibi,niſi quis renatus fuerit ex aqua,& ſpiritu ſancto,non poteſt introire in regnum Dei. Qđ natum eſt ex carne , caro eſt , & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.Non mireris, quia dixi tibi:oportet vos naſci denuo.Spiritus vbi vult ſpirat,& vocē eius audis,ſed neſcis vnde veniat,aut quo vadat.Sic eſt omnis,qui natus eſt ex ſpiritu.

B c Reſpondit Nicodemus, & dixit ei:Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus & dixit ei:

non poterit appræhendere gloriam,quæ circa me eſt,ſed extra regnum erit.nā generatio quæ ꝑ baptiſmū fit,illuminationē aīæ tribuit.

Hom.23. CHRY. Vel litera talis eſt. Amen amen dico tibi , niſi quis renatus,hoc eſt,ſi tu non natus fueris deſuper, & dogmatū ſuſceperis certitudinem alicubi,extra erras,& longe es a regno cœlorū ſeipſum hic oſtēdens, & indicans,qm̄ nō eſt hoc tm̄ qđ vī,ſed aliis oculis opus eſt ad videndum eum.Hoc autem quod dicit: Deſuper.hi quidē.i.de cęlo exponunt: alii vero a principio. Igitur Iudæi quidē ſi hoc audiſſent, deridentes vtiq; diſceſſiſſent, hic vero & in hoc amorē diſcipuli oſtēdit,q a Chro vlterius interrogat.

Hom.23. b ¶ CHRY. Veniens Nicodemus ad Ieſum,vt ad hoīem audiēs maiora quam ab hoīe,erigitur ad altitudinē eorū quæ dn̄r,nō quidem excidens a fide,ſed infert hanc impoſſibilitatē,vt in apertiorē ꝓuocet doctrina.Duo aūt erant quæ admirabat̄.ſ.natiuitas talis,& regnū,neque.n.audita erant apud Iudæos. Sed interim circa priꝰ inſtat.& quod maxime eius mentem concutiebat.Vnde dr̄.{Dicit ad eum Nicodemus:Qūo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? Numquid pōt in ventrē matris ſuæ iterato ītroire,& renaſci?}BEDA: Sic verba iſta ſonare videntur,quaſi puer queat iterato in ventrē matris introire & renaſci.Sed ſciendū,q ipſe ſenex erat:ideoq; de ſe protulit exēplū ac ſi diceret: Ego ſum ſenex,& meā quæro ſalutem,qūo poſſum in ventrem matris introire & renaſci ? CHRY. Rabbi eū vocas,& a Deo veniſſe dicis,& non ſuſcipis quæ dn̄r,ſed loqueris ad magiſtrum dictionem,quæ multam perturbationem inducit. hoc.n.ſ.qūo quærere eorum eſt, qui non valide credunt , & multi ſic quærentes,a fide deciderunt:hi quidē dicentes : Qūo Deus eſt incarnatus? alii qūo mãſit impaſſibilis ? propterea & hic pp anxietatem modum exquirit. ſed cum aliquis cogitationibus

Tract. 11. propriis ſpūalia euertit,deriſibilia loquitur. A V G.Spūs enim loquitur,& ille carnem ſapit.non nouerat iſte,niſi vnā natiuitatē.ſ. ex Adam & Eua,& ex Deo & eccleſia nondum nouerat : ſic tm̄ tu intellige natiuitatem ſpūs qūo intellexit Nicodemus natiuitatē carnis. qūo.n. vterus non pōt repeti,ſic nec baptiſmus. CHRY. Nicodemo aūt decidenti ad eam quæ hic eſt natiuitatem, Chriſtꝰ manifeſtius reuelat ſpūalis natiuitatis modū,vnde ſequitur. {Reſpōdit Ieſus:Amē amen dico tibi,niſi quis renatus fuerit ex aqua

Tract. 11. & ſpiritu ſancto,non poteſt introire in regnum Dei. A V G. Ac ſi dicat. Tu carnalem generationem intelligis,ſed ex aqua, & ſpiritu oportet,q naſcatur homo pp regnum Dei. Si propter hæreditatem patris hominis temporalis naſcitur aliquis ex viſceribus matris carnalis,& pp hæreditatem patris Dei ſempiternam , naſcatur ex viſceribus eccleſiæ. Cum autem ex duobus homo conſiſtat:ex corpore videlicet & anima: duplicem habet,& huiuſmodi modum generationis. Aqua enim,quæ viſibilis eſt, ad emundationem corporis intelligitur. Spūs vero inuiſibiliter concurrens, ad

Hom.24. emundationem inuiſibilis animæ innuitur. CHRY. Si vero quis interrogat qualiter ab aqua homo naſcitur,interrogo & ego qualiter natus eſt Adam a terra? Sicut enim in principio ſubiiciebat̄ elementum terra, totum vero opus plaſmantis erat : ita & nunc ſubiicitur elementum aqua,totum vero eſt ſpiritus gratiæ. Tunc paradiſum dedit in conuerſationem:nunc autem cœlū nobis aperuit. Sed quæ eſt neceſſitas aquæ his qui ſpiritumſanctum ſuſcipiunt?diuina enim in ea perficiuntur ſimbola,ſepultura, & mortificatio,reſurrectio & vita. Sicut enim in quodā ſepulchro in aqua nobis ſubmergentibus capita, vetus homo ſepelitur,& ſubmerſus deorſum occultatur: deinde nouus rurſus aſcendit: hoc etiam fit, vt diſcas,qm̄ virtus patris & filii,& ſpiritusſancti oīa cōplet , & q

Hom. 25. Chriſtus tres dies ad reſurgendum expectauit. Quod igitur eſt matrix fętui,hoc eſt fideli aqua.in aqua enim plaſmatur, & figuratur,ſed quod in matrice plaſmatur tempore indiget,quod vero in aqua non ita:ſed in vno momento omnia fiunt.Talis.n.eſt natura corporum vt tempore aſſumant perfectionem.in ſpūalibus vero non eſt ita,qm̄ perfecta a principio conſtituuntur, quæ fiunt . ex quo igitur aſcendit a Iordane dn̄s non adhuc reptilia animarum viuentium,ſed animas ſpirituales, & rationabiles aqua reddit.

Cap.30. AVG. Lib.1.de Bapt.par. Sed qa non ait:Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpū nō habebit ſalutem,vel vitam æternam:ſed non intrabit in regnum Dei. Ad hoc,inquiunt quidam, Paruuli baptizādi ſunt,vt ſint cum Chriſto in regno Dei,vbi non erunt ſi baptizati non fuerint,quàmuis & ſine baptiſmo ſi paruuli moriantur ſalutē,vitamq; æternam habituri ſint, qm̄ nullo peccati vinculo aſtricti ſunt. Sed cur naſcatur denuo,niſi renouandus a vetuſta-

A te?aut vnde imago Dei non intrat in regnum Dei, niſi impedimē to prohibente peccati?

Ho. in octa. Pentecoſt. A I M O. Talia aūt,ac tanta ſecreta myſteria Nicodemo capere non valenti;dn̄s ex carnali natiuitate ſimilitudinem dedit dicens:{Quod natum eſt ex carne,caro eſt · & quod natum eſt ex ſpū,ſpūs eſt.Sicut enim caro carnem procreat, ita quoq; ſpūs , ſpūm parit.}

Ho.25.i Io. CHRY.Nihil igitur ſenſibilium inquiras,neque æſtimes q carnem generet ſpiritus, dn̄i enim caro genita eſt, non quidē a ſpū ſolum , ſed et a carne. quod aūt natū eſt ex ſpū, ſpūale eſt, Natiuitatē enim hic non eam,quæ ſ̄m ſubſtantiam dicit, ſed eā, quæ ſ̄m honorem & gratiam. Si igitur & filius Dei ita natus eſt,quid plus habebit oībus,qui ita nati ſunt ? Inuenietur aūt & ſpū minor,cum eius natiuitas gratia ſpūs ſit. & quid hæc a Iudaicis diſtant dogmatibus? Vide aūt & ſpūſſancti dignitatem.Dei enim opus videt facere.Supra.n.dixit: Qm̄ ex Deo nati ſunt.hic autem,qm̄ ſpūs eos generat.Dicens autem Chriſtus, qm̄ qui natus eſt ex ſpū , ſpūs eſt, quia turbatum rurſus vidit,ad ſenſibile exemplum ducit ſermonem dicens.{Non mire.quia dixi tibi,oportet vos naſci denuo.}Dicendo enim ne mireris,oſtendit animi eius turbationē.Ponit autem exemplum,q neque communionē aliquam ad corporum groſſitiem habet, neque ad incorporeorū perueniens naturam quod eſt venti delatio dicens{Spūs vbi vult ſpirat,& vocē eius audis,ſed neſcis vnde veniat , aut quo C vadat.Sic eſt omnis,qui natus eſt ex ſpū.Quod dicit tale eſt.Si vētum nullus detinet,ſed quo vult fertur,multomagis ſpūs actionē naturæ leges detinere non poterunt,non terminū corporalis natiuitatis neque aliud quid talium. Qm̄ autem de vento hic dictū eſt:manifeſtat illud quod dicit:Vocem eius audis i.ſonitum percuſſionis:non enim loquens infideli,& neſcienti ſpūs actionē hoc diceret. Dicit aūt{Vbi vult ſpirat,} non quaſi electionem quandā vento habente,ſed eam quæ a natura eſt mutationem,quæ non ꝓhibetur,& cū poteſtate fit.{Et neſcis vnde veniat,aut quo vadat.} ideſt ſi huius ſpūs,cuius ſenſum ſuſcipis auditu,& tactu interpræ tari neſcis viam,qualiter diuini ſpūs operationem ſcrutaris? vnde

Tract.12. ſubdit:{Sic eſt omnis,qui natus eſt ex ſpū.} A V G. Sed quis noſtrum non videat verbi gratia auſtrum euntem a meridie ad aquilonem,aut alium ventum uenientem ab oriente,& occidente,quomodo ergo neſcimus vnde veniat,aut quo eat? BEDA. Spūs igitur D ſanctus eſt,qui ubi uult ſpirat,quia ipſe in poteſtate habet , cuius cor gratia ſuæ viſitationis illuſtret, & vocem eius audis,cum te pſente loquitur is,qui ſpūſancto repletus eſt.

Tract.12. A V G Sonat Pſalmus,ſonat euangelium,ſonat ſermo diuinus,vox ſpiritus eſt. hoc igitur dicit,quia verbo,& ſacramento inuiſibiliter adeſt ſpūſſanctus,vt naſcamur. A L C V I. Ergo neſcis vnde veniat,aut quo uadat,quia etſi te præſente ſpūs ad horam quempiam repleuerit: nō poteſt videri quomodo in eum intrauerit,vel quomodo redierit,

Ho.in octa. Pentecoſt. quia natura eſt inuiſibilis. A I M O. Siue neſcis unde ueniat, qa qūo credentes ad fidem introducat ignoras , uel quo uadat , quia quomodo fideles ad ſpeciem perducat neſcis,& ſic eſt omnis, qui natus eſt ex ſpū,ac ſi dicat, Spūſſanctus ſpūs inuiſibilis eſt , ita &

Ibidem quiſquis ex ſpū naſcitur,inuiſibiliter naſcitur. A V G. vel aliter Et ſi tu naſcaris de ſpiritu:hoc eris,vt ille qui non eſt natus adhuc de ſpiritu,neſciat unde uenias,aut quo eas.Hoc enim ſecutus ait: Sic eſt omnis,qui natus eſt ex ſpiritu. T H E O. Confundatur ergo Macedonius impugnator ſpiritus,qui ſeruum ſpiritumſanctū aſſeruit. Spiritus enim ſanctus propria poteſtate , & vbi uult , & qualiter uult operatur .

Hom. eadē. E c ¶ A I M O. Myſterium diuinæ maieſtatis Nicodemus capere non ualet,quæ a domino audiebat: & ideo rationem quærens factum non abnegans,non uoto repræhendentis, ſed affectu diſcē tis dn̄m interrogat.unde dicitur.{Reſpondit Nicodemus , & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri ?}

Hom. 25. CHRY. Quia igitur adhuc in Iudaica uilitate manet,& exemplo ita manifeſto dicto ei: adhuc interrogat,de reliquo aſperius ad eum Chriſtus loquitur. unde ſequitur.{Reſpondit & dixit ei:Tu es magiſter in Iſrael,& hæc ignoras?

Tract. 12. A V G. Quid putamus dominum huic magiſtro Iudæorum,quaſi inſultare uoluiſſe? uolebat quidem illum naſci de ſpiritu . nemo autem ex ſpiritu naſcitur niſi humilis fuerit, qa ipſa humilitas facit nos naſci de ſpiritu. Ille autem magiſterio inflatus erat,& alicuius momenti ſibi eſſe uidebatur,quia doctor erat Iudæorum. Deponit ergo dominus ſuperbiam eius, ut

Hom.25. poſſit naſci de ſpiritu. CHRY.Nequaquam tamen nequitiam accuſat uiri,ſed inſipientiam & ruditatem ſolum.Sed dicet aliquis, quid

quid commune habet hæc natiuitas, de qua .ſ. Chriſtus locutus eſt, ad iudaica dogmata? Habet quidem commune: nam qui primꝰ homo factus eſt, & quæ de coſta facta eſt mulier, & quæ ſteriles genuerunt, & quæ per aquam miracula perfecta ſunt. Dico autem, ꝙ Heliſæus de aqua ferrum eduxit, & ꝙ Iudæi mare rubrum tranſierunt, & ꝙ Naamã Syrus in Iordane purgatus eſt. Hæc omnia natiuitatem ſpũalem & purgamentum in ea futurum figuraliter perſonabant. & ea quæ a Prophetis ſunt dicta occulte oſtẽdũt hunc natiuitatis modum, vt puta illud: Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, & beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates.

Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi, quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia, credetis?
d Et nemo aſcendit in cęlum niſi qui deſcendit de cęlo, filius hominis qui eſt in cœlo.
e Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filiũ hominis, vt omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam.
f Sic enim Deus dilexit mundũ vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitã æternam. Non enim miſit Deus filiũ ſuum in mundum vt iudicet mũdum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum non iudicatur. Qui autem non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei.
g Hoc eſt autem iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras B quàm lucem. Erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui

Sed & Iſaac figura huius natiuitatis erat. Hæc igitur rememorans dixit: {Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras?} Rurſus autem aliunde ſuum ſermonem ei credibilem facit, ad imbecillitatem eius condeſcendens, cum ſubdit: {Amen amen dico tibi, quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Apud nos viſus aliis ſenſibus certior eſt; & ſi volumus aliquem facere credere, ita dicimus, quoniam oculis noſtris vidimus. Propterea Chriſtꝰ humano loquẽs ad eum ſermone, non viſum ſenſibilem inducit. ſed manifeſtũ eſt ꝙ de certiſſima cognitione, & non aliter ſe habente loquitur: igit̃ hoc quidem .i. quod ſcimus, ait de ſeipſo ſolo. Ho. in octa. Pentec. AIMO. Quæritur autem quare pluraliter dicat: Quod ſcimus loquimur? Ad quod dicendum, ꝙ vnigenitus Dei filius erat, qui hoc loquebatur: oſtendens qualiter pater eſt in filio, & filius in patre, & ſpiritusſanctus ab vtroque indiuiſibilis procedat. ALCVI. Vel dicit pluraliter, ac ſi dicat: Ego & illi, qui modo ſpiritu ſunt renati, intelligimus illud quod loquimur, & quod vidimus apud patrem in abſcondito, hoc teſtamur foris in mundo, & vos qui carnales eſtis, & ſuperbi non accipitis teſtimonium noſtrum. THEO. Quod nequaquam de Nicodemo dicit, ſed de genere Iudæorum, qui vſque Hom. 25. ad finem in perfidia permanſerunt. CHRY. Quod quidem nõ turbati verbum eſt, ſed manſuetudinem oſtendentis. Hinc enim erudit nos cum ad aliquos locuti fuerimus, & non perſuaſerimus, non triſtari, neque iraſci, ſed noſtrum ſermonem credibilem facere Hom. 26. non ſolum nõ iraſcendo, ſed etiã non clamando. Materia enim iræ clamor eſt: Ieſus autem dogmata excelſa tangere debens, propter audientium infirmitatem ſe detinet multoties, & non continuo dignis ſua magnitudine dogmatibus immoratur, ſed magis his, quæ condeſcenſionem habent, vnde hic ſubditur. {Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia, credetis? Ibidem AVG. Hoc eſt, ſi non creditis quia templum poſſum ſuſcitare deiectum a vobis, quomodo credetis quia per ſpiritumſanctum Hom. 26 poſſunt homines regenerari? CHRY. vel aliter. Si baptiſmum terrenum dicat, non mireris, quia in terra perficitur, & comparatione illius natiuitatis ſtupendæ, quæ eſt ex ſubſtantia patris terrena eſt gratiæ natiuitas? & bene non dixit: Nõ intelligitis, ſed non creditis. nam cum quis aliqua per intellectum ſuſcipere non valet, amentiæ vel ignorantiæ imputatur. Cum autem hoc nõ ſuſcipiat aliquis quod ſolum fide oportet ſuſcipere: non amentiæ, ſed infidelitatis eſt accuſatio. Dicebantur autem hæc etſi non credebantur, quia poſteri erant ea ſuſcepturi.

Cap. 31. d ¶ AVG. de Peccatorum mer. & remi. Notata paululum eius imperitia, qui ſe cæteris de magiſterio præferebat, & omnium talium incredulitate repræhenſa, reſpondet ꝙ alii credant ſi illi nõ credunt ad illud quod interrogatus eſt, quomodo poſſunt iſta fieri dicens: {Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cęlo, filius hominis qui eſt in cęlo.} q. d. ſic fiet generatio ſpũalis, vt ſint cęleſtes homines ex terrenis, quod adipiſci non poterunt, niſi mẽbra mea efficiantur, vt ipſe aſcendat qui deſcendit, non aliud deputans corpus ſuum, ideſt eccleſiam ſuam q̃ ſeipſum. GREG. 27. Cap. 11. Moral. Quia enim nos vnum cum illo iam facti ſumus vnde ſolus venit, in ſe ſolus redit etiam in nobis & is, qui in cęlo ſemper eſt, ad cęlum quotidie aſcendit. AVG. Lib. & ca. eodem. Quàmuis autem in terra factus ſit filius hominis, diuinitatem tamẽ ſuã, qua in cęlo manens, deſcendit ad terram non indignans cẽſuit nomine filii hominis, ſicut carnẽ ſuam dignatus eſt nomine filii Dei. per vnitatem enim perſonæ, qua vtraque ſubſtantia vnus eſt Chriſtus, & filius Dei ambulabat in terra, & idem ipſe filius hominis manebat in cęlo. Fit ergo credibiliorũ fides ex incredibilioribus creditis. Si enim diuina ſubſtantia longe diſtantior potuit propter nos ita ſuſcipere humanam ſubſtantiam, vt vna perſona fieret, quanto credibilius alii ſancti fiunt cum homine Chriſto vnus Chriſtus, vt omnibus per eius gratiã aſcendentibus, ipſe vnus aſcẽdat in cęlum, qui de cęlo deſcendit? Hom. 26. in Ioan. CHRY. vel aliter, quia dixerat Nicodemus: Scimus quoniã a Deo veniſti magiſter, ne æſti- F metur ita eſſe magiſter, vt multi Prophetarum de terra exiſtimantes, ſubiungit: {Et nemo aſcendit in cęlum, niſi qui deſcendit de cęlo, filius hominis qui eſt in cęlo.} THEO. Cum vero filiũ hominis deſcendiſſe de cęlo audis, non putes ꝙ de cęlo caro deſcenderit: hoc enim hæreticorum dogma eſt, qui docebãt ꝙ Chriſtus de cęlo corpus ſumpſerat, & per virginẽ tranſierat. CHRY. Ho. eadem. Filiũ enim hominis non carnem hic vocauit, ſed a minori ſubſtantia ſe totum nominauit. Eſt enim ei conſuetudo multoties a diuinitate, multoties ab humanita- G te totum vocare. BEDA. Si enim aliquis homo nudus de monte ad conuallia deſcendat, & aſſumptis veſtimẽtis et armis ad eundem montem aſcendat, recte ipſe idem, qui prius deſcendit aſcendiſſe perhibetur. HILA. 10. de Trini. Poſt princ. Vel quia de cęlo deſcendit conceptę de ſpiritu originis cauſa eſt. Non enim corpori Mariæ originem dedit, licet ad incrementa partumq; corporis omne qđ ſenſus ſui eſt, naturale contulerit, ꝙ vero hominis filius eſt, ſuſceptę in virgine carnis eſt partus. ꝙ autem in cęlis eſt naturæ, ſemper permanentis poteſtas eſt, quæ non ex infirmitatis ſuæ virtute in regionem diffiniti corporis coarctauit verbi Dei poteſtatem, & in forma ſerui manens ab omni intra, extraque cęli, mundique circulo, cęli ac mundi dominus non abfuit: per hoc ergo & de cęlo deſcendit, quia filius hominis eſt, & in cęlis eſt. quia verbũ caro factum, non amiſerat manere quod factum eſt. AVG. Trac. 12. Miraris aũt quia hic erat, & in cęlo: Tales fecit diſcipulos ſuos, Paulum audi dicentem. Noſtra conuerſatio in cęlis eſt. ſi homo Paulus ambulabat in terra, & conuerſabatur in cęlis, Deus cęli & terræ non po- H terat eſſe in cęlo & in terra? CHRY. Ho. eadem. Vide autẽ quia quod valde videtur excelſum indignum eſt ſua magnitudine. non enim ſolum in cęlo eſt, ſed vbique & omnia replet, ſed adhuc ad imbecillitatem auditoris loquitur, paulatim eum reducere volens.

e ¶ CHRY. Ho. 26. i Io. Quia dixerat beneficium baptiſmi, inducit huius cauſam, ſcilicet crucem, dicens. {Et ſicut Moyſes, &c.} BEDA. Magiſtrum legis Moſaicæ ad ſpiritualem ſenſum eiuſdem legis inducit recordans veteris hiſtoriæ, & hanc in figuram ſuæ paſſionis, atq; humanæ ſaluationis factam, ediſſerens. AVG. de Pecca. mer. & remiſſi. Cap. 32. Serpentum enim incurſibus in deſerto multi moriebantur, ac ſic Moyſes ex præcepto domini exaltauit in deſerto aeneum ſerpentem, hunc videntes ſanabantur continuo. Exaltatus ſerpens eſt mors Chriſti, eo ſignificandi modo quo per efficientem id quod efficitur, ſignificatur. A ſerpẽte quippe mors venit, qui peccatum quo mori meretur homini perſuaſit. dominus autem in carnem ſuam non peccatum tranſtulit tam I quam venenum ſerpentis, ſed mortem, vt eſſet in ſimilitudine carnis peccati pęna ſine culpa. vnde in carne peccati & pęna ſolueretur & culpa. THEO. Videas ergo figuram ad veritatem. Ibi enim ſerpentis ſimilitudo ſpeciem quidem beſtię habet: venenum autem non habet, ſic & hic Chriſtus a peccato liber: in ſimilitudinem carnis peccati venit. Exaltari autem audiens, ſuſpenſionem intelligas in altum, vt ſanctificaret aerem, qui ſanctificauerat terram ambulando in ea, intelligas etiam per exaltationem gloriam. nam illa crucis altitudo gloria Chriſti facta eſt. in quo enim iudicari voluit, in hoc huius mundi principem iudicauit. Adam enim iuſte mortuus eſt, quia peccauit, dominus vero iniuſte, quia peccatum non fecit. Poſtquàm ergo iniuſte mortem ſuſtinuit, ſuperauit illum, qui eum tradidit morti, & ſic liberauit Adam a morte, ſed in hoc deuictum ſe inuenit. Non enim potuit in cruce dominum contriſtare vt crucifigentes odiret, ſed magis diligebat & pro eis orabat. ſic igitur crux Chriſti eius exaltatio & gloria facta eſt. CHRYSOSTOMVS: Ho. eadem. K Ideo etiam non dixit: Pendere oportet filium hominis, ſed Exaltari, quia honeſtius hoc videbatur. unde & propter audientem, & propter figuram hoc poſuit, vt diſcas quoniam cognata ſunt vetera nouis: deinde ut cognoſcas, quoniam non inuitus ad paſſionem uenit, & adhuc ut diſcas, quoniam multis hinc naſcitur ſalus. AVGVSTINVS Lib. & cap. eodem. Sicut ergo tunc qui conſpiciebat exaltatum ſerpentem a veneno ſanabatur, & a morte liberabatur, ſic nunc qui conformatur ſimilitudini mortis Chriſti per fidem, baptiſmumque eius, & a peccato per iuſtificationem, & a morte per reſurrectionem liberatur: hoc eſt enim quod ait, Vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam æternam. quid ergo opus eſt ut morti Chriſti per baptiſmum conformetur paruulus, ſi morſu ſerpentis non eſt omnino uenenatus? CHRY. Ho. eadem. Attende autem, quòd paſſionem obumbrate poſuit, ne ex eius uerbis fieret triſtis auditor. Fructum uero paſſionis poſuit manifeſte, ſi enim qui credunt in

crucifixum

crucifixum; non pereunt: multomagis qui crucifixus eſt, non perit. Tract. 12. AVG. Hoc autem intereſt inter figuratam imaginem, & rẽ ipſam, ꝙ illi ſanabantur a morte ad temporalem vitam: hi autem, vt habeant vitam æternam.

Hom. eadẽ. f ¶ CHRY. Quia dixerat: Oportet exaltari filium hominis, quo mortem occulte ſignificauit, ne auditor triſtis ab his fieret verbis, humanũ quid de eo ſuſpicans, & mortem eius æſtimans non eſſe ſalutarem: hoc ad rectitudinem reducit, filium Dei dicens eum, qui datur ad mortem, & mortem eius cauſam eſſe vitæ æternæ. vnde dicit. {Sic enim Deus dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternã.} q. d. Ne mireris quoniam ego debeo exaltari, vt vos ſaluemini: etenim & patri hoc videtur, qui ita nos dilexit, vt pro ſeruis indeuotis filium dederit. dicendo autem. {Sic Deus dilexit mundum.} multam indicat amoris intenſionem. Multa enim eſt, & infinita diſtantia: qui enim immortalis, qui ſine principio, qui magnitudo infinita, eos qui ſunt ex terra & cinere infinitis plenos peccatis dilexit, ſed & ea quæ poſt hoc ponit, oſtentatiua ſunt magni amoris, non enim ſeruum, non angelum, non archangelum dedit, ſed filium ſuum. Rurſus, ſi filios plures habuiſſet, & dediſſet vnum, hoc etiam eſſet maximum. Nunc vero filium vnicum dedit. vnde ſubdit. Ante finem {Vnigenitum.} HILA. 6. de Trini. Sed ſi dilectionis hinc fides eſt creaturam creaturæ præſtitiſſe, non facit magni meriti fidẽ C vilis & ſpernenda iactura. Precioſa autem ſunt quæ commendãt charitatem, & ingentia ingentibus æſtimantur. Deus diligens mũdum, filium non adoptiuum, ſed ſuum & vnigenitum dedit: hinc proprietas eſt, natiuitas eſt, veritas eſt, non creatio eſt, nõ adoptio eſt, non falſitas eſt: hinc dilectionis, & charitatis fides eſt, vt ad mundi ſalutem, & filium ſuum, & vnigenitum præſtitiſſet. THEO. Videtur aũt mihi, ꝙ ſicut dixit ſuperius, ꝙ filius hominis deſcendit de cęlo, cum caro de cęlo non deſcenderit, ſed ꝑ vnam perſonam in Chriſto, quæ Dei ſunt attribuit homini, ſed & nunc econuerſo, quæ ſunt hominis verbo Dei appropriat: etenim Deus Dei filius impaſſibilis manſit, ſed quia vnus erat ſecundum hypoſtaſim Dei filius: & homo qui paſſionem ſuſtinuit: filius dari dicitur in mortem, qui paſſibiliter patiebatur. non natura propria, ſed carne propria. Eſt autem maxima vtilitas conſecuta ex huiuſmodi datione, mentem excedens humanam. Sequitur enim: {Vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.} D Vetus namque teſtamentum his, qui ſeruabant illud, dierum longitudinem promittebat: euangelium vero æternam, & inſolubilem vitam. AVG. Notandum vero, quòd eadem de filio Dei vnigenito replicat, quæ de filio hominis in cruce exaltato præmiſerat, dicens. {Vt omnis qui credit in eum,} quia idem Redemptor & Cõditor noſter filius Dei ante ſæcula exiſtens, filius hominis factus eſt in fine ſæculorum, vt qui per diuinitatis ſuæ potentiam nos creauerat, ad perfruendam beatitudinem perennis vitæ, ipſe per fragilitatem humanitatis noſtræ nos reſtauraret ad percipiendã quam perdidimus vitam. ALCVI. Verè autem per filium Dei habebit mundus vitam, quia non alia de cauſa venit in mundum, niſi vt ſaluet mundũ. vnde ſequitur. {Non enim miſit Deus filiũ Tract. 12. ſuum. vt iu. mun. ſed vt ſal. mun. per ipſum.} AVG. Quare enim Saluator mundi dictus eſt, niſi vt ſaluet mundum? ergo quantum in medico eſt, ſanare venit ægrotum. Ipſe ſe interimit, qui præce- Hom. 27 E pta medici ſeruare non vult, aut contemnit. CHRY. Sed quia hoc dicit, multi pigrorum in peccatorum magnitudine, & negligentiæ ſuperabundantia, Dei abutentes miſericordia, dicunt: non eſt gehenna, non eſt ſupplicium, omnia nobis Deus peccata dimittit. Sed conſiderandum, ꝙ duo ſunt Chriſti aduentus, qui iam factus eſt, & qui futurus eſt. Et prior quidem factus eſt, non vt iudicet quæ facta ſunt a nobis, ſed ut dimittat. Secundus autem, non vt dimittat, ſed vt iudicet. De priori igitur ait. Non veni ut iudicem mundum, quia enim clemens eſt, non facit iudicium, ſed interim remiſſionem omnium peccatorum per baptiſmum primo, & poſtea per pęnitentiam, quia ſi hoc modo non feciſſet, vniuerſi ſimul perditi eſſent. Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. ne igitur aliquis crederet ſe impune peccare, ſubdit de pęna non credentis: Qui credit in eum, non iudicatur: qui credit, inquit, non qui inueſtigat: quid igitur ſi immundam habeat vitam? maxime quidem Paulus tales non fideles eſſe dicit. Confitentur, inquit, ſe noſſe Deum, factis autem negãt, ſed hoc illud ſignificat, quia ſecundum hoc qui credit, non iudicatur, ſed operum quidẽ A grauiorem ſuſtinebit pęnam: infidelitatis autem cauſa non torquebitur. ALCVI. Vel quia credit in eum, & adheret ei vt mẽbrum capiti, non iudicabitur. AVG. Tract. 12. Quid autem dicturum ſperabas de eo, qui non credit, niſi quod iudicatur? Sed uide quid dicit. {Qui autem non credit, iam iudicatus eſt.} Nõdum apparuit iudicium, ſed iam factum eſt iudiciũ. Nouit enim dominus q̃ ſunt eius, nouit qui permaneant ad coronã, & qui permaneãt ad flãmam. CHRY. Hom. 27. Aut hoc dicit, quia ipſum diſcredere impenitentis ſuppliciũ eſt. eſſe enim extra lumen etiam ſecundum ſe maximum ſupplicium eſt. vel quod futurum eſt prænunciat, ſicut enim qui occidit hominem, etſi nondum ſententia iudicantis condemnatus ſit: rei tamen natura condemnatus eſt: ita & qui incredulus eſt, ſicut & Adam, qua die comedit de ligno mortuus eſt. GREG. Lib. 26. Moral. vel aliter: Cap. 24. In extremo iudicio aliqui non iudicantur, & pereunt, de quibus hic dicitur. {Qui non credit, iam iudicatus eſt.} Non enim eorũ tunc cauſa diſcutitur, qui a conſpectu diſtricti iudicis iam cum damnatione ſuæ infidelitatis abſcedunt, profeſſionem vero fidei retinentes, ſed profeſſionis opera non habentes, redarguuntur vt pereant. Qui uero nec fidei ſacramenta tenuerunt, increpationẽ iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia præiudicati in infidelitatis ſuæ tenebris, eius quem deſpexerant inuectione argui non merentur. Princeps namque terrenam rempublicam re- C gens: aliter punit ciuem interius delinquentem, atque aliter hoſtem exterius rebellantem. In illo iura ſua conſulit; contra hoſtem uero bella mouet, dignaq; eius malitiæ tormenta retribuit, de malo uero eius quid lex habeat, non requirit. neque enim lege neceſſe eſt perimi eum, qui lege nũquàm potuit teneri. ALCVI. Quare autem iudicatus eſt, qui non credit, cauſam aſſignat dicẽs, quia non credit in nomine unigeniti filii Dei. In hoc enim ſolo nomine eſt ſalus. Non habet Deus multos filios qui poſſint ſalua- Cap. 33. re: hunc habet unigenitum, per quem ſaluat. AVG. de Pecc. me. & remi. lib. 1. Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos, niſi inter eos qui crediderunt? hoc enim eis acquiritur per uirtutem ſacramenti, & offerentium reſponſionem, ac per hoc eos qui baptizati non ſunt, inter eos qui non crediderunt, ſtatuimus.

g ¶ ALCVI. Reddit cauſam quare non crediderunt, & quare iuſte dammnantur dicens: {Hoc eſt autem iudicium, quia lux Hom. 27. uenit in mundum. CHRYSOST. Quaſi dicat. Numquid D ipſi eam quæſierunt, uel laborauerunt, ut inuenirent? Ipſa lux uenit ad eos nec ei occurrerunt. vnde ſequitur. {Et dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem. Hic de reliquo omni eos priuat excuſatione: uenit enim eripere a tenebris, & ad lucem ducere. Quis ergo eius, qui non uult ad lucem accedere, miſerebitur? BEDA. Lucem ſeipſum appellat, de qua ſupra euangeliſta dixit. Erat lux uera. Tenebras uero appellat peccata. deinde quia uidebatur multis eſſe incredibile quod dictum eſt: nullus enim tenebras præhonorat luci: ſubdit cauſam quare hæc paſſi ſunt dicens. {Erant enim eorũ opera mala.} Et ſiquidem in iudicium ueniſſet, haberet hoc aliquam rationem, qui enim malorum ſibi conſcius eſt, fugere iudicem conſueuit: parcenti uero, qui deliquerunt occurrunt. dicens igitur: {Erant,} eos qui multorum ſibiipſis erant conſcii peccatorum maxime Chriſto ad ignoſcendum uenienti occurrere, quod & in multis factum eſt. Etenim publicani & peccatores uenientes recumbebant cum Ieſu, quia uero quidam ſunt E ita molles ad eos, qui pro uirtute ſunt labores, ut uſque ad ultimum uelint adherere malitiæ, in horum iniuriã ſubdit. {Omnis enim qui male agit, odit lucem. Quod quidem dictum eſt de his Cap. 23. qui eligunt in malitia manere. ALCVI. Quia omnis qui male agit, odit lucẽ, ideſt qui eſt in intentione peccandi, cui placet peccatum, odit lucem, quæ detegit peccatum. AVGVSTINVS. decimo Confeſſionum, Quia enim falli nolunt, & fallere uolunt, amant eam cum ſeipſam indicat. & oderunt eam cum eos ipſa lux indicat. Inde retribuetur eis, ut eos nolentes manifeſtet, & eis ipſa non ſit manifeſta. Amant ergo ueritatem lucentem, oderunt eam redarguentem. unde ſequitur. {Et non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius.} CHRY. Eum enim qui in Paganiſmo uiuit: nullus redarguit, quia Deꝰ tales habet, & digna dogmatibus opera demonſtrat. Qui uero Chriſti ſunt male uiuentes, ab omnibus rectis accuſantur. Si autem Gentiles ſunt recte uiuentes, hoc manifeſte non noui. Non enim mihi dicas eos, qui a natura ſunt mites & honeſti: non enim eſt hoc uirtus, ſed eum dic, qui a paſſionibus ſuſtinet uiolentiam, & ſapienter uiuit,

ſed

ſed non utique habes. Si enim regni enunciatio, & gehennæ minæ,& alia tanta documenta uix detinent homines in uirtute,nullo horum perſuaſi pertranſibunt uirtutem. ſi uero hypocriſim fingunt,gloriæ gratia hoc faciunt. unde cum potuerint latere, non omittent vti malis deſideriis,quæ etiam vtilitas eſt cum aliquis ſobrius ſit, & nõ rapit, ſit vero vanæ gloriæ ſeruus.hoc enim non eſt recte viuere. Inanis enim gloriæ ſeruꝰ fornicatio nõ minor eſt: multo enim plura, & grauiora operatur.Si autem quidem recte ſunt viuentes in Gentilibus:nõ hoc aduerſatur huic ſermoni, quia non frequenter contingit, ſed raro. BEDA. Moraliter etiam illi magis tenebras,quàm lucem diligunt,qui ſuos prædicatores bene docentes odiis & detractionibus inſequuntur. Sequitur.{Qui autem facit veritatem, venit ad lucem vt manifeſtẽtur opera eius,quia in Deo ſunt facta.

male agit,odit lucem,& non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem,venit ad lucem,vt manifeſtentur opera eius, quia in Deo ſunt facta.

h Poſt hæc venit ieſus, & diſcipuli eius in terram Iudæam, & illic demorabatur cum eis,& baptizabat.Erat autem & Ioannes baptizãs in Ennon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant & baptizabantur.Nõ dum enim miſſus fuerat Ioãnes in carcerem. Facta eſt autẽ quæſtio ex diſcipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione.Et venerunt ad Ioannem & dixerunt ei: Rabbi,qui erat tecum trans Iordanem,cui teſtimonium perhibuiſti,ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.

i Reſpondit Ioannes, & dixit: Non poteſt homo accipere quicquam,niſi fuerit ei datum de cœlo. Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis qđ dixerim non ſum ego Chriſtus, ſed qa miſſus ſum ante illum. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt, amicus autem ſpõſi qui ſtat, & audit eũ, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. In hoc ergo gaudium meum impletum eſt. Illum oportet creſcere, me autem minui.

k Qui deſurſum venit, ſup omnes eſt. Qui de terra eſt,de terra eſt,& de terra loquitur. Qui de cœlo venit ſuper oẽs eſt,& quod vidit & audiuit, hoc teſtatur.

Hom. 27. CHRY.Non autem de his,qui ab initio facti ſunt Chriſtiani hoc dicit,ſed tantum de his qui ex Gentibus vel Iudæis ad rectam tranſponendi erant fidem: oſtendit enim,quoniam nullus vtique eliget in errore viuens ad Lib.1.c.33. fidem venire,niſi prius inſcribat ſibiipſi viam rectam. AVG. de Pecca.me.& remi.In Deo aũt facta dicit opera eius, qui venit ad lucem,quia intelligit iuſtificationem ſuam non ad ſua merita,ſed Trac.12. ad Dei gratiam pertinere. AVG. ſuper Ioannem. Sed ſi omnia opera Deus mala inuenit,quomodo quidam fecerunt veritatem, & venerunt ad lucem,ideſt ad Chriſtum? Sed dilexerunt (inquit ſupra) tenebras,magis quàm lucem,ibi poſuit vim. Multi dilexerunt peccata ſua, multi ea cõfeſſi ſunt. Accuſat Deus peccata tua, ſi & tu accuſes adiungeris Deo: oportet vt oderis in te opus tuũ, & ames in te opus Dei.Initium operum bonorum confeſſio eſt operum malorum,& tunc facis veritatem, quia non te palpas, nõ tibi blandiris. Venis autem ad lucem, quia hocipſum quod tibi diſplicuit peccatum tuum, non tibi diſpliceret niſi Deus tibi luceret,& eius veritas tibi oſtenderet. Facit autem aliquis veritatẽ confeſſionis & venit ad lucem in operibus bonis,etiam propter illa quæ videntur minuta eſſe peccata linguæ, aut cogitationum, aut immorationis in rebus conceſſis,quoniam minuta plura peccata ſi negligantur,occidunt.Minutæ ſunt guttæ,quæ flumen implent, minuta ſunt grana arenæ, ſed ſi multa arena imponatur: arena præmit, atque opprimit. hoc facit ſentina neglecta, quod facit fluctus irruens paulatim. per ſentinam intrat,ſed diu intrando,& non exhauriendo mergit nauem. Quid eſt autem exhaurire,niſi bonis operibus agere,ne obruant peccata,gemendo, ieiunãdo,tribuendo,ignoſcendo?

Hom.28 h ¶ CHRY. Nihil veritate apertius,neque fortius,quæ neq; latere vult,neque periculum formidat,neque inſidiis tremit,neq; gloriam quæ a multis eſt,deſiderat,nulli humanorum obnoxia. vnde & dominus in ſolẽnitatibus Hieruſalem aſcendebat non ſe oſtentans,neque honorem diligens,ſed vt pluribus ſua dogmata proponeret & miraculorum vtilitatem. Poſtq̃ aũt ſolẽnitates ſoluebantur ad Iordanem frequenter veniebat,quia & illic etiã turbæ concurrebant. vnde dicitur. {Poſt hæc venit Ieſus & diſcipuli eius in Iudæam terram,& illic demorabatur cum eis.} BEDA. Dicit autem.{Poſt hæc.}Non continuo poſt diſputationem cum Nicodemo,quæ facta eſt in Hieroſolymis,ſed peracto ſpatio temporis de Galilæa in Iudæam rediit. ALCVI. Per Iudæam quidem ſignificantur confitentes,quos viſitat Chriſtus, vbi enim eſt peccatorum confeſſio, vel diuinarũ laudum, illuc venit Chriſtus & diſcipuli eius,ideſt doctrina,& illuminatio eius,& ibi moratur purgando a vitijs.vnde ſequitur.{Et illic demora.cum eis & ba.} Ho.eadem. CHRY. Cum autem Euangeliſta poſtmodum dicat, ꝙ Ieſus non baptizabat:ſed diſpuli eius, manifeſtum eſt quoniam & hic Tracta.13. hoc dicit,ꝙ ſoli diſcipuli baptizabant. AVG. Baptizatus autẽ dominus baptizabat non eo baptiſmate, quo baptizatus eſt: baptizatus eſt enim a ſeruo oſtendens humilitatis viam, & perducens ad baptiſmum domini hoc eſt ſuum.Baptizabat enim Ieſus, quomodo dominus,quomodo Dei filius. BEDA. Chriſto autẽ iam baptizante adhuc baptizat Ioannes, quia adhuc permanet vmbra,nec debet præcurſor ceſſare donec veritas manifeſtetur. vnde ſequitur: {Erat autem Ioannes baptizans in Ennon iuxta Salim.}Ennos hebraice aqua,vnde quaſi nominis interpretationem aperiens ſubdit:{Quia aquæ multæ erãt illic.} Salim oppidum eſt iuxta Iordanem ſitum,vbi olim Melchiſedech regnauit,

F HIERO. in Epiſt.ad Euagrium Nec refert,vtrum Salem,aut Salim nominetur,cum vocalibus in medio literis perraro vtantur Hebræi,& pro voluntate lectorum,ac regionum varietate eadem verba diuerſis ſonis,atque accentibus proferantur. Sequitur. {Et venibant,& baptizabantur. BEDA. Quantum cathecumenis nondũ baptizatis prodeſt doctrina fidei, tãtum profuit baptiſma Ioannis ante baptiſmũ Chriſti, quia ſicut ille prædicabat pænitentiam, & baptiſmũ Chriſti nunciabat, & in cognitionem veritatis quæ mundo apparuit attrahebat, ſic miniſtri eccleſiæ primo erudiunt venientes ad ſidem,poſt peccata eorũ redarguũt. deinde in baptiſmo Chriſti remiſſionem promittunt, & ſic in cognitionem, & dilectionem veritatis attrahunt. Ho.eadem. CHRY. Diſcipulis autem Ieſus baptizantibus non ceſſauit Iohannes baptizans vſque ad incarceratioñe. quod ſignificat euangeliſta cum ſubdit:}Nondum.n.miſſus fuerat Ioannes in carcerẽ. BEDA. Ecce aperte notat facta Chriſti ante Ioannem incarceratum,quæ alii præterierunt,incipientes ab his, quæ poſt miſſum Trac.13. Ioannem in carcerem facta ſunt. AVG. Quare autem baptizabat Iohannes? quia oportebat vt dominus baptizaretur. Non ſolum autem baptizatus eſt ab eo,ne baptiſmus Ioannis melior ba- Ho.eadem. ptiſmate domini videretur. CHRY. Sed cuius gratia vſq; tũc H baptizabat? ſi enim ceſſaſſet,æſtimaretur zelo,vel ira hoc facere, ſed perſiſtens non ſibiipſi gloriam acquirebat,ſed Chriſto auditores mittebat. Et multo efficacius hoc faciebat, quàm diſcipuli Chriſti,quia inſuſpicabile eius erat teſtimonium,& maiorem glõriam apud omnes habebat: ideo etiam adhuc baptizabat, ne diſcipulos ſuos in ampliorem zelum immitteret. Aeſtimo autem & propter hoc permiſſam eſſe mortem Ioannis,& eo ſublato de medio,Ieſum maxime prædicare cœpiſſe,vt omnis multitudinis affectio,ad Chriſtum tranſiret,& non vltra his quæ de vtroque erant ſententiis ſcinderentur. Zelotipe enim ſe habentes diſcipuli Ioãnis ad Chriſti diſcipulos,& ad ipſum Chriſtum,quia viderunt diſcipulos Chriſti baptizantes, cœperunt dicere ad eos qui baptizabãtur,quaſi aliquid maius haberet baptiſma Ioãnis baptiſmate diſcipulorum Chriſti.vnde ſubditur. {Facta eſt ergo quæſtio ex diſcipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione, quoniam enim ipſi quæſtionem mouerunt, ſed non Iudæi, Euangeliſta occulte Tract.13. monſtrat,non dicens ꝙ Iudæus quæſiuit, ſed ꝙ quæſtio facta eſt ex diſcipulis Ioannis. AVG. Intelligas ergo dixiſſe Iudæos ma- I iorem eſſe Chriſtum,& ad eius baptiſma debere concurri.Illi autem nondum intelligentes defendebant baptiſmum Ioannis, ventum eſt ergo ad ipſum Ioannem,vt ſolueret quæſtionem.vnde ſe- Ho.eadem. quitur.{Et venerunt ad Ioannem & dixerunt ei:Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem.} CHRY. Hoc eſt, quem tu baptizaſti: Non autem dixerunt:Quem tu baptizaſti, quia coacti eſſent & vocis eius meminiſſe,quæ ſuper eum eſt delata, ſed dicunt. Qui erat tecum:quaſi qui diſcipuli ordinem habebat,nihil plus habẽs nobis,nunc ſe a te ſeparans baptizat. addunt autem: {Cui etiam teſtimonium perhibuiſti.}q.d.quem tu clarum oſtẽdiſti,& circũſpectum feciſti:eadem tibi audet,& hoc eſt quod dicunt: Ecce hic baptizat. Non autem in hoc ſolum æſtimabant ſe excitare eum, ſed & in eo ꝙ de reliquo ea, quæ ipſorum erant reprobabant. vnde ſubdunt. {Et omnes veniunt ad eum.} ALCVI.q. d. te Ho.eadem. dimiſſo omnes currunt ad baptiſmum illius, quem tu baptizaſti. K i ¶ CHRY. Interrogatus Ioannes,non vehementer diſcipulos increpat,timens ne ab eo ſeparati,aliquid aliud operẽtur, ſed remiſſe quodammodo eis loquitur.vnde dicitur. {Reſpondit Ioannes & dixit eis:Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cęlo.q.d.& ſi præclara ſunt quæ Chriſti ſunt, & ſi omnes ad eũ currunt,mirari non oportet: Deus enim eſt, qui hoc facit. Humana enim facile deprehenſibilia ſunt,& imbecillia, & velociter defluunt: hæc autem non talia ſunt. non ergo ſunt humanitus adinuenta,ſed diuinitus ordinata. Si autem humilius loquitur de Chriſto,non mireris. non enim erat contingens ꝙ p̃aſſumptos a tali paſſione.ſ.inuidiæ ab initio doceret omnia,ſed in- Tract.13 terim vult eos terrere, oſtendens ꝙ ad impoſſibilia conantur, & quòd Deo rebelles inueniuntur. AVG. vel aliter.Hoc Ioannes de ſeipſo dicit,quaſi homo de cęlo accepi: ergo quia accepi ut Ho.eadem. aliquid eſſem,inanem me vultis eſſe,vt loquar contra veritatem? CHRY. Et vide quia hoc quod æſtimabant proponi in Chriſti ſubuerſionem, quando dixerunt: Cui teſtimonium perhibuiſti. hoc in eos conuertit dicens:{Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis,ꝙ dixerim:Non ſum ego Chriſtus.} q.d.ſi verum meum teſtimonium æſtimatis:dicite,quoniam illum mihi præhonorare oportet.vnde ſubdit.{Sed quoniam miſſus ſum ante illum.} q.d. miniſter ſum, et ea quæ ſunt eius,qui me miſit,dico,non humana gratia blandiens ei: ſed patri eius,qui me miſit miniſtrans. ALCVI. Sed ſi aliquis dicat:quandoquidem tu non es Chriſtus, quis ergo es tu? vel quis eſt ille,cui perhibes teſtimonium? Ad hoc reſpondet:Ille eſt ſponſus:ego ſum amicus ſponſi: miſſus vt per me ſponſa præparetur ſuo ſponſo. vnde ſubditur.{Qui habet ſponſam,ſponſus eſt.} Sponſam dicit eccleſiam ex omnibus Gentibus congregatam,quę virgo eſt integritate mentis,perfectione charitatis,vnitate catholicæ fidei, concordia pacis,integritate animæ & corporis, quæ habet ſponſum, de quo quotidie generat. BEDA. Cæterum fruſtra eſt virgo corpore,quæ virgo non manet in mente. Hanc autem ſponſam Chriſtꝰ in thalamo vteri virginalis ſibi ſociauit,& eandem precio ſui ſanguinis redemit. THEO. Omnis etiam animæ ſpõſus Chriſtus eſt: ſponſalium vero locus,vbi coniunctio efficitur,locus eſt baptiſmatis,ſiue eccleſia. Dat vero arram ſponſæ,peccatorum remiſſionem,ſpiritusſancti communionem: perfectiora vero in futuro ſæculo retribuet dignis. Nullus autem alius eſt ſponſus, niſi ſolus Chriſtus:omnes namque doctores paranymphi exiſtunt, ſicut & præcurſor. Nullus enim bonorum largitor eſt,niſi dominus, omnes alii miniſtri ſunt bonorum,quæ dantur a domino. BEDA. Sponſam igitur ſuam dominus amico ſuo.i.ordini prædicatorum commendauit,qui eam nõ ſibi,ſed Chriſto zelare debet.vnde ſubditur.{Amicus autem ſpõſi,qui ſtat,& audit eum,gaudio gaudet, Tract. 13. propter vocẽ ſponſi. AVG.q.d.Non eſt mea ſponſa, ſed nũquid non gaudes in nuptiis? Immo gaudeo,ait, quia ſum amicus ſpõſi. Hom. 28. CHRY.Sed qualiter qui dixit. Non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamenti: amicum nunc ſeipſum dicit? non quidem propter honoris æqualitatem,ſed multitudinem gaudii repræſentare volens. Non enim in talibus ita miniſtri ſponſi lætantur, ſicut amici. Simul autem & condeſcendens eorum imbecillitati amicũ ſe dicit,quia enim æſtimabant eum morderi ab his quæ fiebant, oſtendit,ꝙ non ſolum non mordetur,ſed & valde gaudet ſi ſpon- Tr.13.ſpar. ſum ſponſa cognoſcit. AVG. Sed quare ſtat? quia non cadit, qa humilis eſt,vide ſtantem in ſolido. Non ſum dignus corrigiã calciamenti ei ſoluere. Stat autem & audit eum.ſi ergo cadit,non audit eum:ergo ſtare debet amicus ſponſi & audire .i. permanere in gratia,quam accepit,& audire vocem, ad quam gaudeat. non, inquit,gaudeo propter vocem meam, ſed propter vocem ſponſi gaudeo: ego in audiendo,ille in dicendo: ego auris, ille verbum. qui enim cuſtodit ſponſam,vel vxorem amici ſui, dat quidem operã, vt nullus alius ametur,ſed ſi amari ſe pro amico voluerit, & vti voluerit commendata ſibi,quàm deteſtandus vniuerſo generi humano apparet? Multos autem adulteros video, qui ſponſam tanto precio emptam poſſidere volunt,& id agunt verbis ſuis,vt pro Hom. eadẽ. ſponſo amentur. CHRY. vel aliter:Quod dicit: Qui ſtat,non ſine cauſa poſuit,ſed indicans,ꝙ quæ ſua ſunt, iam ceſſauerunt. & quoniam eum de reliquo ſtare oportet & audire,quod quidem dicit,a parabola ſermonem transferens ad propoſitum: quia enim ſponſi & ſponſæ mentionem fecerat: oſtendit qualiter hæc ſponſalia fiant,quia per vocem,& doctrinam. Fides enim eſt ex auditu: auditus autem per verbum Dei.& quoniam ea quæ ſperauerat euenerunt:iccirco ſubdit.{In hoc autem gandium meum impletum eſt.i.perfectum eſt a me opus quod fieri oportebat,& plus nihil operari poſſum de reliquo. THEO. Vnde nunc gaudeo,ꝙ ſcilicet omnes illum attendunt.ſi enim non acceſſiſſet ad ſponſum Tract. 14. ſponſa.i.populus:tunc dolerem ego paranymphus. AVG. vel aliter:In hoc gaudium meum impletum eſt,vt.ſ.gaudeam ad vocem ſponſi, habeo gratiam meam:plus non mihi aſſumo, ne quod accepi amittam. Qui enim vult gaudere de ſe triſtis eſt, qui autẽ vult de Deo gaudere ſemper gaudebit, quia Deus ſempiternus eſt. BEDA. Gaudio autem gaudet homo propter vocem ſponſi,cũ intelligit non ſe debere gaudere de ſapientia ſua, ſed de ſapientia quam accepit a domino. Quiſquis enim in benefactis non gloriã ſuam,vel laudem requirit,neque terrena lucra,ſed cęleſtia cupit, Ho. eadem. hic amicus eſt ſponſi. CHRY. Deinde non ſolum circa præſentia,ſed etiam circa futura paſſionem inuidiæ a ſe remouit dicens. {Illum oportet creſcere, me autem minui. q. d. quæ noſtra ſunt, ſteterunt,& ceſſauerunt de reliquo,creſcunt autem quę ſunt illiꝰ. Ibidem AVG. Sed quid eſt hoc.Illum oportet creſcere? Deus nec creſcit,nec minuitur ſed Ioãnes,& Ieſus,quod ad carnem attinet,coeui erant,ſex menſes,qui intererant nullam diſtinguunt ætatem. Magnum eſt hoc ſacramẽtum, antequam veniret dominus, homines gloriabantur de ſe. venit ille homo, vt minueretur hominis gloria,& augeretur gloria Dei. ſic enim venit ille, vt dimitteret peccata,& homo confiteretur: etenim confeſſio hominis,humilitas hominis,miſeratio Dei,altitudo Dei. hanc autem veritatẽ etiam paſſionibus ſignificauerunt Chriſtus,& Ioannes. nam Ioannes capite minutus eſt: Chriſtus autẽ B in cruce exaltatus. Deinde natus eſt Chriſtus,cum iam inciperẽt creſcere dies: natus eſt Ioannes quando cœperat minui dies. Creſcat ergo in nobis gloria Dei,& minuatur gloria noſtra, vt in Deo creſcat & noſtra: quanto autem magis intelligis Deum: videtur in te creſcere Deus: non autem in ſe creſcit, ſed ſemper perfectus eſt,ſicut ſi curarentur alicuius oculi ex priſtina cæcitate, & inciperet videre paululum lucis,& alia die plus videret, videretur ei lux creſcere: lux tamen perfecta eſt,ſiue ipſe videat,ſiue non. ſic enim & interior homo,proficit quidem in Deo,& Deus in illo videtur creſcere:ipſe autem minuitur,vt a gloria ſua decidat, & in gloria Dei ſurgat. THEO.vel aliter:Sicut aliorum luminarium adueniente Sole lumen extingui videtur, licet non ſit ſecundum veritatem extinctum,ſed a maiori occultatum, ſic & precurſor tamq̃ ſtella a Sole celatus,minui dicitur. creſcit autem Chriſtus prout paulatim manifeſtat ſe per miracula,non ꝙ in virtutibus creſceret, aut proficeret:hæc nempe Neſtorii eſt opinio, ſed ſecundum oſtenſionem diuinitatis eius.

C k ¶ CHRY. Sicut vermis ligna corrodit,& erugo ferrum, ita vana gloria nutriẽtem ſe,perdit animam.Ideo multo ſtudio opus eſt,ut hanc deſtruamus paſſionem. vnde Ioannes multis rationibus diſcipulos ſuos habentes paſſionem hanc, vix mitigat.Poſt illa enim,quæ antea dixerat,rurſus eos aliis diſponit ſermonibus dicens.{Qui deſurſum uenit,ſuper omnes eſt.}q.d. quia uos meũ extollitis teſtimonium,& ex hoc dicitis me eſſe digniorem fide: eo.ſ.cui teſtimonium perhibui,hoc neceſſe eſt vos ſcire, ꝙ non eſt eum, qui de cęlis uenit fieri fide dignũ ab eo, qui terram habitat. & hoc eſt quod dicit.{Super omnes eſt,} quia ipſe ſibi ſufficiens, & quòd omnibus incomparabiliter maior eſt. THEO. Ipſe.n. Chriſtus deſurſum uenit a patre deſcendens, & ſuper omnes eſt diſtinctus ab omnibus. ALCVI. Vel deſurſum uenit.i.de altitudine humanæ naturæ,quam habuit ante peccatum primi hominis.de illa enim altitudine aſſumpſit uerbum Dei humanam naturam,non aſſumpſit culpam,cuius aſſumpſit pęnã.Sequitur. {Qui D eſt de terra,de terra eſt,ideſt terrenus eſt, & de terra loquitur, ideſt terrena loquitur. CHRY. Et nimirum non ex terra erant ei omnia: etenim animam habebat & ſpiritu participabat non ex terra,qualiter igitur ipſe de terra ſe eſſe dicit?nihil aliud per hoc oſtẽdit occulte,quàm ꝙ paruus eſt, utpote humi reptãs,& in terra natus,& nulla comparatione dignus ad Chriſtum, qui nobis deſuper uenit. Non autem dicit. De terra loquitur, quoniam ex propria mente loquebatur,ſed de terra ſe loqui dicit in comparatione ad Chriſti doctrinam.q.d.parua & humilia ſunt quæ mea ſunt,comparata his quæ Chriſti ſunt, qualia dicens eſt ſuſcipere terreſtrem naturam in comparatione ad illum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei abſconditi. AVG.Vel ꝙ dicit: De terra loquitur.de homine dicebat quantum ad ipſum hominem pertinet. Si enim aliqua loquitur diuina,illuminatus eſt a Deo,ſicut Apoſtolus dicit.Non autem ego,ſed gratia Dei mecũ: E ergo Ioannes,& quod ad Ioannem pertinet, de terra eſt,& de terra loquitur.ſiquid diuinum audiuiſtis a Ioanne, illuminantis eſt, non recipientis. CHRY. Extincta igitur diſcipulorum paſſione, de reliquo cum ampliori propalatione loquitur de Chriſto.nam ante hoc ſuperfluum erat iſta præmittere, in mente audientium locum habere nondum ualentia. unde ſequitur: {Qui de cęlo. AVG.Ideſt de patre uenit duobus modis: Super omnes eſt:primo ſuper omnem humanitatem,qui de ipſa, priuſquam peccaret, uenit:ſecundo iuxta altitudinem patris,cui eſt æqualis. CHRY. Magnum autem quid & excelſum dicens de Chriſto: rurſus ad humilius ducit ſermonem dicens:{Et quod ui.& au.hoc te,quia ſcilicet per ſenſus hos omnia certiſſime diſcimus,& digni fide æſtimamur eſſe magiſtri de his,quæ uiſu ſuſcepimus, uel auditu appræhendimus hoc de Chriſto aſtruere uolens Ioãnes dixit. {Qđ ui.& audi.hoc te.oſtendens,ꝙ nihil eorum,quæ ab ipſo dicebant, falſum eſt,ſed omnia uera ſunt,q.d.Ego indigeo audire ea quæ ab illo dicuntur,qui deſuper uenit:annuncians ea quę uidit & audiuit,ideſt quæ ſolus ipſe manifeſte nouit, THEO. Cum ergo audis,ꝙ

Hom.29. Ho.eadem. Trac.14. Ho.eadem.

dis,ꝙ Chriſtus ea quæ audiuit & vidit a patre, loquitur; non putes,ꝙ a patre indigeat addiſcere,ſed quia omnia quæcumque naturaliter nouit,a patre habet, propter hoc a patre audire dicitur quæcumque nouit, ſed quid eſt,quod filius audiuit a patre?forte
Tract.14. filius patris verbum audiuit?immo filius patris verbũ eſt. AVG. Quando cõcipis verbum quod proferas: rem vis dicere,& ipſa rei conceptio in corde tuo iam verbũ eſt. Quomodo ergo tu verbum quod loqueris in corde habes, & apud te eſt: ſic Deus edidit verbum, hoc eſt,genuit filium. Cũ ergo verbum Dei filius ſit: filius autem locutus eſt nobis:non verbum ſuũ,ſed verbum patris, ſe nobis loqui voluit,qui verbum patris loquebatur; hoc ergo quomodo decuit & oportuit,dixit Ioannes.

l Et teſtimonium eius nemo accipit. Qui autem acceperit eius teſtimonium, ſignauit quia Deꝰ verax eſt. Quẽ enim miſit Deꝰ, verba Dei loquitur. Nõ enim ad menſuram dat Deus ſpiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in filium habet vitam ęternam, qui autem incredulus eſt filio, nõ videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Hom.29 l ¶. CHRY. Dixerat quod vidit & audiuit,hoc teſtatur quaſi excuſans,ne quia pauci interim credituri erant, falſa æſtimaretur eſſe quæ dicuntur.& propter hoc ſubdit:{Et teſti.eius ne.ac.}ideſt pauci: habebat enim diſcipulos,qui accipiebant teſtimoniũ eius in his quæ dicebantur.In hoc autem ſuos diſcipulos tangit nondum credentes in eum; ſimul etiam Iudaicam oſtendit inſenſibilitatem,ſicut & in principio euangelii dictum eſt. In propria ve-
Trac.14. nit,& ſui eum non receperunt. AVG. vel aliter:Eſt quidam populus præparatus ad iram Dei damnandus cum diabolo, horum nemo accipit teſtimonium Chriſti. Attendit ergo in ſpiritu diuiſionem:in genere autem humano commiſtionem,& quod nondũ locis ſeparatum eſt:ſeparauit cordis aſpectu, & vidit duos populos infidelium & fidelium. Attendit infidelis & ait: {Et teſt.eius ne ac.}deinde tulit ſe a ſiniſtra,& aſpexit ad dextram, & ſecutus
Ho.eadem. ait.{Qui aũt ac.eius te.ſig.} CHRY. ideſt monſtrauit & adhuc augens timorem addit:Quoniam Deus verax eſt:oſtendens quoniam non aliter quis diſcredet huic, niſi falſi arguerit Deum, qui miſit illum,quia nihil extra ea quæ ſunt patris loquitur. Et hoc eſt quod ſubdit.{Quem enim miſit Deus, verba Dei loquitur.} ALCVI. vel aliter. Signauit,ideſt ſignũ poſuit in corde ſuo,quaſi ſingulare & ſpeciale aliquid,hunc eſſe verum Deum,qui paſſus eſt
Tra.eodem ad ſalutem humani generis. AVG. Quid eſt, quia Deus verax eſt; niſi quia homo mendax eſt,& Deus verax eſt, quia nemo hominũ poteſt dicere quid veritas eſt,niſi illuminetur ab eo, qui mentiri non poteſt?Deus ergo verax: Chriſtus autem Deus. Vis probare? accipe teſtimonium eius,& inuenies.ſed ſi nõdum intelligis Deũ, nondum accepiſti teſtimonium eius.Ipſe ergo Chriſtus eſt Deus verax,& miſit illum Deus,Deus miſit Deum. iunge ambos, vnus Deus: hoc enim quẽ miſit Deus, de Chriſto dicebat vt ſe ab ipſo diſtingueret. quid autem ipſum Ioannem nonne Deus miſit? ſed vide quid adiungat: non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum: hominibus ad menſuram dat,vnico filio non dat ad menſuram. Alii quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ,alii ſermo ſcientiæ.aliud habet ille,& aliud iſte habet. Menſura diuiſio quædam donorum eſt:ſed Chriſtus quæ dat, non ad menſuram accepit.
Ho.eadem. CHRY. Spiritum autem hic actionem ſpiritusſancti dicit. vult enim oſtendere quoniam omnes quidem nos in menſura ſpiritꝰ actiones ſuſcipimus: Chriſtus autem omnem ſpiritus ſuſcipit actionem. qualiter igitur erit dignus ſuſpectus haberi? nihil enim dicis quod non Dei eſt,neque quod non ſpiritus eſt.& interim de Deo vero nihil loquitur,ſed a patre & ſpiritu dignam fide facit doctrinam.Nam quoniam Deus eſt,ſciuerant:& quoniam ſpiritꝰ eſt,nouerant:& ſi non decentem de eo opinionem habebant,quo-
Tra.eodem niam autem filius eſt,neſciuerant. AVG. Quia ergo de filio dixerat: {Non ad menſuram dat Deus ſpiritum,} ſubiungit. {Pater dil.fi.& adiecit:& omnia dedit in manus eius,} vt noſſes & hic diſtincte,quoniam dictum eſt.{Pater dil.fi.}Pater enim diligit Ioannem,aut Paulum:& tamen non omnia dedit in manu eorum. {Pater dil.fi.}ſed quomodo filium, non quomodo dominus ſeruum,quomodo vnicum,nõ quomodo adoptatum. Itaque omnia dedit in manu eius,ut tantus ſit filius,quantus eſt pater. ergo cum ad nos dignatus eſt mittere filium,non putemus nobis aliquid mi-
Ibidem nus miſſum,quàm eſt pater, THEO. Sic ergo ſecundum diuinitatem omnia dedit pater filio,natura non gratia.vel dedit omnia in manu eius ſecundum humanitatem:dominatur enim omnium eorum,& quæ in cælo,& quæ in terra ſunt. ALCVI. Et quia omnia ſunt in manu eius: ergo & vita æterna.vnde ſubdit.{Qui cred. in fi.habet vitam æternam.} BEDA. Non debet hic intelligi fides,
F quæ verbotenus tenetur,ſed quæ operibus adimpletur. CHRY. Hom.30.
Non enim hic dicit,ꝙ credere in filium ſufficiat ad vitam habendam perpetuam, cum ipſe alibi dicat: Non omnis qui dicit mihi domine domine,intrabit in regnum cælorum,ſed & quæ in ſpiritum eſt blaſphemia,ſufficit ſola mittere in gehennam. ſed etſi in patrem & filiũ & ſpiritumſanctum quis recte crediderit, ne æſtimemus ſufficere ad ſalutem:Opus eſt enim nobis vita & conuerſatione recta. deinde ſciens non ita promiſſione bonorum multos adduci,vt terribilium minis.in hoc ſermonem concludit dicens: {Qui autem in cre.eſt fi.non vi.vi.ſed ira Dei ma. ſuper eũ. Vide qualiter hic ad patrem reducit eum, qui eſt ſupplicii ſermonem: non enim dixit ira filii, quàmuis ipſe ſit iudex,ſed patrem eius inſtituit,magis terrere volens.Et non dicit,manebit in eo,ſed ſuper eum: oſtendens quoniam numquam ab eo deſiſtet.vt enim non æſtimet quis mortem eſſe temporaneã,
Ibidem dixit.{Non videbit vitam. AVG. Et non dixit. Ira Dei venit ad eum,ſed manet ſuper eum,quia omnes qui naſcuntur mortales, habent ſecum iram Dei,quam accepit primus Adam, venit filius Dei,non habens peccatum,& indutus eſt mortalitate, mortuus eſt,vt viuas. Qui ergo non vult credere in filium, ira Dei manet ſuper eum,de qua dicit Apoſtolus:Eramus natura filii iræ.

CAP. IIII.

VT ergo cognouit Ieſus quia audierunt Phariſæi, quòd Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat q̃ Ioannes, quamquàm Ieſus non baptizaret,ſed diſcipuli eius, reli-
G quit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam. Oportebat autem eũ trãſire per mediam Samariam. Venit ergo in ciuitatem Samariæ,quę dicitur Sychar iuxta p̃dium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. Erat autem ibi fons Iacob: Ieſus aũt fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſupra fontem. hora autem erat quaſi ſexta.
b Venit aũt mulier de Samaria haurire aquã. Dicit ei Ieſus. Da mihi bibere. Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatem, vt cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana. Quomodo tu Iudæus cum ſis, bibere a me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Reſpõdit Ieſus

CAP. III.

H GLO. Poſtquàm oſtendit Euangeliſta qualiter Ioannes repreſſit diſcipulorum ſuorum inuidiam, quam de profectu doctrinæ Chriſti conceperant: hic oſtendit, quomodo Chriſtus declinauit Phariſæorum malitiã, qui contra ipſum ex eadem cauſa zelo inuidiæ mouebantur. vnde dicitur. {Vt ergo cognouit Ieſus quia au.Phari.}
In Ioan. tracta.15. AVG. Vtique dominus ſi ſciret Phariſæos ita de ſe cognouiſſe, ꝙ plures diſcipulos faceret,& ꝙ plures baptizaret,vt eis hoc ad ſalutem valeret ſequendi eum,non relinqueret Iudæam terram: ſed propter illos maneret ibi,quia uero cognouit eorum ſcientiam ſimul & inuidentiam,quia non hoc propterea didicerunt ut ſequerentur: ſed ut perſequerentur,abiit inde. Poterat quidẽ & præſens ab his nõ teneri ſi nollet:ſed in omni re quam geſſit,ut homo hominibus in ſe credituris præbebat exemplum, quia unuſquiſque ſeruus Dei non peccat ſi ſeceſſerit in alium locum, uidens furorem ſe perſe-
I quentium. Fecit ergo hoc ille magiſter bonus, ut doceret,non ut
Hom. 30. timeret. CHRY. Hoc etiam fecit mitigans eorum inuidiã:conueniens eſt etiam eum hoc feciſſe, ut non diſcrederetur carnis diſpenſatio.ſi enim retentus effugiſſet,in ſuſpitionem deueniſſet ue-
Ibidem. ritas carnis. AVG. Fortaſſis autem hoc moueat quod dictum eſt.{Baptizabat plures q̃ Ioannes,& poſtea ſubiectum eſt:quãquã Ieſus nõ baptizaret,quid ergo falſum dictum erat, & correctũ eſt?
Homil. 30. CHRY. Non autem ipſe Chriſtus baptizabat: ſed relatores uolentes erigere eos,qui audiebant inuidiam,ita annunciabant.ſ. ꝙ Chriſtus plures baptizaret q̃ Ioannes,ſed cuius gratia ipſe non baptizaret: Ioannes prædixit dicens:Ipſe uos baptizabit in ſpirituſancto & igne:nondum autem ſpiritumſanctum dabat:decenter igitur non baptizabat: diſcipuli uero id agebant uolentes multos adducere ad ſalutarẽ doctrinã, ut enim non ſemper circũeuntes congregarent eos,qui credituri erant,ut in Simone & fratre fecit:ideo baptizare inſtituerũt. Nihil enim amplius habebat diſci-
K pulorũ baptiſma,Ioãnis baptiſmate, utrũq; enim expers erat ea quæ ex ſpiritu ẽ grã,& utriq; una cauſa erat.ſ.adducere ad Chrm̃
Ibidem. eos q̃ baptizabãtur. AVG. uel aliter. Vtrũq; uerũ eſt, quia Ieſus, & baptizabat,& nõ baptizabat: Baptizabat enim quia ipſe mũdabat,nõ baptizabat,quia nõ ipſe tingebat. Præbebant diſcipuli miniſterium corporis:præbebat ille adiutorium maieſtatis, de quo dictum eſt.Hic eſt qui baptizat. ALCVI. Solet autem quæri,ſi in baptiſmo diſcipulorum Chriſti ſpiritusſanctus daretur,cum dicatur ſpiritusſanctus nondum erat datus, quia Ieſus nondũ erat glorificatus.Sed ſciendum,quia dabatur ſpiritus,licet non ea manifeſtatione,qua poſt aſcenſionem in linguis igneis datus eſt,quia ſicut ipſe Chriſtus in homine,quem gerebat,ſemper habebat ſpm̃, ſed tamen poſtea ſuper ipſum baptizatum uiſibiliter deſcendit ſpũs in ſpecie columbę,ſic ante manifeſtum & uiſibilem aduentũ
Epiſt.108. ſpũſſancti quicũque ſancti eum latenter habere potuerunt. AVG. ad Seleutianum. Intelligimus autem diſcipulos Chriſti iam fuiſſe baptizatos,

baptizatos ſiue baptiſmo Ioannis,ſicut nonnulli arbitrantur,ſiue quod magis credibile eſt,baptiſmo Chriſti:neque.n.miniſterio baptizandi defuit,vt haberet baptizatos ſeruos,per quos cæteros baptizaret,qui non defuit illius humilitatis miniſterio,qñ eis lauit
Ho.30.i Io. pedes. CHRY. Secedens autem Chriſtus de Iudæa, rurſus eiſdem adhæret,quibus & prius. vnde ſubditur. {Et abiit iterum in Galilæa. Sicut autem Apoſtoli expulſi a Iudæis ad Gentes venerunt,ita & Chriſtus ad Samaritanos accedit: ſed tamẽ omnem auferens a Iudæis excuſationem: non principaliter ad eos vadit,ſed quaſi tranſiens,quod euangeliſta occulte oſtendit dicens. Oportebat autem eum tranſire per mediam Samariam. Accepit autem hanc nominationem,quia mons Samariæ Samor dicebatur,ab eo qui poſſedit,ſed qui ibi habitabant olim,non Samaritani,ſed Iſraelitæ vocabantur. Tempore autem procedente offenderunt Deum,& Rex Aſſyriorum vltra eos ibi manere non p̱miſit:ſed in Babylonem,& Medos duxit: in Samaria vero Gentes ex diuerſis locis ductas habitare fecit. Volens autem Deus oſtendere,ꝙ non propter imbecillitatem Iudæos tradidit, ſed propter peccata eorum,qui traditi ſunt:immiſit Barbaris leones, qui eos lædebant. Annunciata ſunt hæc Regi,& mittit Sacerdotem quendam traditurum eis Dei leges:ſed tamen neque ita ex toto ab impietate deſtiterunt:ſed ex media parte. Etenim tempore procedente rurſus ad idola quidam reſilierunt:venerabantur tamen Deum qui a monte Samaritanos ſeipſos vocabant. BEDA. Ideo autem oportebat ipſum tranſire per Samariam,quia ſita eſt inter Iudæã, & Galilæam. Eſt autem Samaria inſignis prouinciæ Paleſtinæ ciuitas:adeo vt tota regio ei ſociata Samaria dicatur. Ad quem igitur ipſius regionis locum dominus verterit Euangeliſta oſtendit.
Ho.eadem. vnde ergo dr̃.{Venit ergo in ciuitatẽ Samariæ, quæ dicit̃ Sichar. CHRY. Locus ille erat vbi pro Dina Leui, & Symeon grauem occiſionem fecerunt. THEO. Poſtquàm autem filii Iacob illã ciuitatem deſertam fecerunt occidentes Sichimitas: hanc ciuitatem deſertam tempore procedẽte dedit Iacob in ſortem Ioſeph. vnde dicitur in Geneſi. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorræi,in gladio & arcu meo,& hoc eſt qđ
In Io.tr.15 ſubditur.{Iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo.}Sequitur.{Erat autem ibi fons Iacob. AVG. Puteus erat,ſed omnis puteus fons,non omnis fons puteus:vbi enim aqua de terra manat,& vſum præbet haurientibus,fons dicitur,ſed ſi in promptu, & ſuperficie ſit:fons tantum dicitur. Si autem in alto & in profundo ſit, ita puteus vocatur, vt nomen fontis non amittat. THEO. Quare autem Euangeliſta de prædio & fonte facit mentionem?primo quidem,vt cum audieris mulierem dicentem,ꝙ pater noſter Iacob dedit nobis hunc fontem:non admireris:ſecundo ex commemoratione fontis,& prædii edocemur, quòd ea quæ Patriarchæ propter fidem,quam in Deo habebant adepti ſunt: Iudæi propter eorum impietatem perdiderunt,& eorum loca gen-
Hom.eadẽ. tibus tradita ſunt,quare nihil noui nunc accidit, quòd Gentiles pro Iudęis regnũ cœlorum conſecuti ſunt. CHRY. Chriſtus igitur in Samariam accedens facilem & delitioſam vitam abiiciens:laborioſam vero ſequens, non ſubiugalibus vtitur, ſed ita difficulter incedit, vt ex itinere fatigetur:erudiens nos ita a ſuperfluis alienos eſſe,vt multa neceſſaria abſcindamus a nobis, & hoc Euangeliſta oſtendit dicens: {Ieſus ergo fatigatus ex itinere.}
Tract.eodẽ. AVGVSTINVS. Inuenimus Ieſum fortem & infirmum. fortem:quia in principio erat verbum: infirmum, quia verbum caro factum eſt.Sic ergo infirmus Ieſus ab itinere fatigatus, ſe-
Ho.eadem. debat ſuper fontem. CHRY. q.d. Non in throno, aut puluinari,ſed ſimpliciter,vt contingebat ſuper terram. Seſſio autem propter laborem facta eſt,& vt expectaret diſcipulos, & propter æſtum refrigerans corpus apud fontem. vnde ſequitur. {Hora autem erat quaſi ſexta. THEO. Et ne quis incuſaret dominũ, quare ipſe in Samariã venerit:cũ hoc diſcipulis ſuis prohibuerit, propter hoc dicit,ꝙ circa illum locum ſedebat,ſcilicet ab itinere feſſus. ALCVI. Myſtice aũt dominus reliquit Iudæam.i.infidelitatem eorum,qui eum reprobauerunt,& per Apoſtolos abiit in Galilæam.i.in volubilitatem huius mundi,docens ſuos tranſmigrare de vitiis ad virtutes. Prædium autẽ non tam Ioſeph, quàm Chriſto arbitror derelictum, cuius figuram Ioſeph portauerit, quem vere Sol adorat,& Luna,& omnes ſtellæ. Ad hoc prædium venit dominus,vt Samaritani, qui hæreditatem ſibi Patriarchæ Iſrael vendicare cupiebant, agnoſcerent, & conuerterentur ad
Tract.15. Chriſtum,qui eſt Patriarchæ legittimus hæres factus. AVGV. Iter autem ipſius eſt caro pro nobis aſſumpta, qui enim vbique
A eſt, quo it,niſi quia non ad nos veniret, niſi formam viſibilis carnis aſſumeret? Ideo fatigatus ab itinere,quid eſt aliud quàm fatigatus in carne? Quare ergo hora ſexta?quia ætate ſæculi ſexta. Computa tamquam vnam horam, vnam ætatem ab Adam vſque ad Noe: ſecundam a Noe vſque ad Abraham: tertiam ab Abraham vſque ad Dauid: quartam a Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis:quintam vſque ad baptiſmum Ioannis: inde ſexta agitur. AVG.
Quæſt. 64. lib,83.Quæſtio. Hora igitur ſexta venit ad puteum dominus noſter. Video in puteo tenebroſam pro-
B funditatem. Admoneor ergo intelligere mundi huius infimas partes,ideſt terrenas,quo venit dominus Ieſus hora ſexta, ideſt ſexta ætate generis humani, tamquàm ſenectute veteris hominis, quo iubemur exui, vt induamur nouo: nam ſexta ætas ſenectus eſt, quoniam prima eſt infantia, ſecunda pueritia, tertia adoleſcentia, quarta iuuentus, quinta grauitas. Hora etiam ſexta venit dominus ad puteum, ideſt medio die: vnde iam incipit Sol iſte viſibilis declinare in occaſum, quoniam nobis vocatis a Chriſto, uiſibilium delectatio minuitur, vt inuiſibilium amore homo interior recreatus ad interiorem lucem,quę numquam excidit, reuertatur. Quòd autem ſedit humilitatem ſignificat, vel quoniam ſolent ſedere doctores: magiſtri denunciat perſonam.
Ho.31.i Io. b ¶ CHRY. Ne quis dicat, quoniam aduerſatur ſuo præcepto: Samaritanis loquens, poſuit Euangeliſta multas cauſas eius quæ ad mulierem eſt locutionis: non enim ad hoc venit an-
C tecedenter, vt Samaritanis loqueretur: non tamen quia propter hoc non venit: aduenientem ad ſe expellere oportebat: dicitur enim. {Venit mulier de Samaria haurire aquam. Vide quòd
Trac.15. & mulierem oſtendit propter æſtum exeuntem ad aquam. AVG. Hæc autem mulier forma eſt eccleſiæ non iuſtificatæ:ſed iam iuſtificandæ. Pertinet autem ad imaginem rei, quòd ab alienigenis venit. Samaritani enim alienigenæ fuerunt,quamquàm vicinas terras incolerent, ventura enim erat eccleſia de Gentibus, & aliena a genere Iudæorum. THEO. Congrue autem diſputatio ad mulierem a ſiti ſumpſit occaſionem. Sequitur enim. {Dicit ei Ieſus: Da mihi bibere, quia ſecundum humanitatem ſi-
Queſt. 64. tiebat, & propter laborem & æſtum. AVG. lib. 83. Quæſtio. Sitiebat etiam Ieſus mulieris illius fidem, eorum enim fidem ſi-
Ho.30.i Io. tit pro quibus ſanguinem fudit. CHRY. Diſcimus autem domini non ſolum circa itinera validum robur, ſed etiam circa cibaria negligentiam: non enim diſcipuli eius deferebant
D victualia, propter hoc enim ſubdit.{Diſcipuli autem eius abierant in ciui.vt ci.emerent. Hinc etiam Euangeliſta oſtendit Chriſtum humilem in eo quòd ſolus relinquebatur,& nimirum poterat ſi vellet, aut non omnes emittere, aut abeuntibus illis alios miniſtros habere, ſed noluit. Etenim ita diſcipulos aſſuefecit omnem ſuperbiam conculcare. Sed fortaſſe dicet aliquis. Quid magnum eſt ſi humiles erant diſcipuli piſcatores exiſtentes, & tabernaculorum factores? ſed repente facti ſunt omnibus regibus reuerentiores, collocutores, & ſecutores domini orbis terrarum. Maxime autem qui ex humilibus ſunt, quando dignitates quandoque aſſumpſerint facilius ad ſuperbiam eleuantur: velut inexperte ſe habentes ad tantum honorem. Detinens igitur diſcipulos dominus in eadem humilitate erudiebat eos, vt per omnia ſe reſtringerent. Mulier ergo audiẽs.{Da mihi bibere,} valde ſapienter ad formandam interrogationem, eum qui a Chri-
E ſto accepit ſermonem. vnde ſequitur. {Dicit ergo illi mulier. Quõ tu cum Iu.ſis a me bi.poſ.quæ ſum mu.Samaritan?}a Iudæũ quidem eum eſſe ęſtimauit a figura, & a locutione. Intuere vero qualiter mulier inquiſitiua erat. Etſi enim oportebat cuſtodire Ieſum,vt non coutereretur illi:non tamen oportebat illam cuſtodire. Non dixit Euangeliſta, ꝙ Samaritani Iudæis nõ coutererẽtur, ſed ſubdit. Non.n.coutuntur Iudęi Samaritanis. Iudęi igitur a captiuitate reuertentes zelotipe ſe ad Samaritanos habebant, ſicut ad alienigenas,& impugnatores. Neque etiam ſcripturis omnibus vtebantur, ſolum enim ea quę Moyſi ſunt ſuſcipientes, prophetarum non multam curam habebant. Contendebant etiã ſe in nobilitatem Iudaicam immittere. vnde & Iudęi eos cum oĩ-
Tract.15 bus gentibus abominabantur. AVG. Et omnino eorum vaſculis non vtebant̃ Iudęi. Et quia ferebat ſecum mulier vaſculum vnde aquam hauriret,eo mirata eſt,quia Iudęus petebat ab ea bibere,
Ho.30.i Io. quod non ſolebant facere Iudęi. CHRY. Sed qualiter Chriſtus quęſiuit ab ea bibere lege non concedente? Si autem quis dixerit, quia pręſciebat eam non daturam: immo propter hoc

neque petere oportebat. Eſt igitur dicendum, ꝙ ideo petiit, quia F
Tract. 15. indifferens erat de reliquo tales obſeruantias præterire. AVG. Ille autem qui bibere quærebat, ſitiebat fidem ipſius mulieris. unde ſequitur. {Reſpondit Ieſus & dixit ei: Si ſcires do. Dei, & quis eſt qui dicit, da mihi bi. tu for. petiſ. ab eo, & dedit tibi aquam viuã.}

To. 13. i Io. ORI. Nã quaſi dogma quoddam eſt, neminem accipere diuinum donum ex non quærentibus illud: ipſum autẽ Saluatorẽ iubet pater poſcere, vt det illi, ſm illud. Pſal. Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Et ipſe Saluator dicit. Petite & dabitur vobis. & ideo ſignanter dicit. Petiſſes & dediſſet tibi. Quæſt. 64. AVG. 83. Quæſt. Hic aũt ei oſtẽdit, nõ ſe talem aquam petiſſe, qualem ipſa intellexerat, ſed quia ipſe ſciebat fidem eius, eidem ſitienti ſpiritumſanctum dare cupiebat. Hãc enim recte intelligimus aquam viuam, quod eſt donum Dei, ſicut
Tra. eodem. ipſe ait. {Si ſcires donum.} AVG. ſuper Ioan. Dicit. n. vulgo aqua viua illa, quæ de fonte exit: illa. n. quæ colligitur de pluuia in lacunas, aut ciſternas, aqua viua non dicitur. Etſi de fonte manauerit, & in loco aliquo collecta ſteterit, nec ad ſe illud vnde manabat admiſerit, ſed in rupto meatu tamq̃ a fontis tramite ſeparata fuerit,
Hom. 31. non dr̃ aqua viua. CHRY. Spũs. n. ſancti gratiam quãdoque ſcriptura ignem, quandoque aquam vocat: oſtendens quoniam non ſubſtãtiæ ſunt hæc nomina repræſentatiua, ſed actionis. Per ignis quidem appellationem erectiuum & calidum gratiæ, & conſumptiuum peccatorum enigmatice inſinuat: Per aquæ vero nuncupationem purgamentum quod eſt ex ſpũ & multum refrigerium recipientibus, eum mentibus oſtendit. THEO. Gratiam ergo ſpiritusſancti dixi aquam viuam. i. viuificatiuam, refrigeratiuam, & motiuam. Nam gr̃a ſpũſſancti ſemper mouet illum. qui bona operatur, aſcenſiones in corde ſuo diſponens.
Ho. eadem. CHRY. Iterum aũt dñs eam ab humili ſuſpitione erexit, qua exiſtimabat eum vnum multorum eſſe: multum. n. honorem tribuens dñm vocat. Sequit̃ enim. {Dicit ei mu. Dñe neque in quo hau. ha. & pu. altus eſt: vnde ergo habes aquã viuam?}
Tract. 15 AVG. Videte qũo intellexit aquam viuam. ſ. aquam quæ erat in illo fonte. q. d. Tu mihi vis dare aquã viuam, & ego fero vnde hauriam, & tu non fers: de hac ergo aqua viua mihi dare non potes, qm̃ hauritoriũ non habes: forte alium fontem promittis. {Sed nũquid tu ma. es pa. no. Ia. qui de. no. pu. iſtum & ipſe ex eo bi. & fi. eius & pe. eius.}
Homil. 30. CHRY. q. d. non potes dicere, ꝙ Iacob dedit nobis hunc fontem & alio ipſe vſus eſt: etenim ipſe & ſui ex eo bibebant, quod non eſſet ſi meliorem aliũ habuiſſent: de hoc igitur fonte dare non potes: alium aũt meliorem non eſt te habere, niſi confitearis teipſum maiorem eſſe Iacob. vnde igitur habes aquam, quam promittis te daturum nobis? THEO. Quod autem dicit. Et pecora eius: oſtenſiuum eſt abũdantiæ aquarum, q. d. Non ſolum ſuauis eſt aqua, vt Iacob ex ea biberet, & filii eius: ſed etiam intantum eſt abundans, vt tantæ mul-
Ho. eadem. titudini pecorum Patriarchæ ſufficiat. CHRY. Vide aũt qualiter ſeipſam impulit in nobilitatem Iudaicam. Samaritani. n. Abraham progenitorem ſuum dicebant, quaſi a Chaldæa exiſtentem, ſed & Iacob patrem vocabant quaſi ipſius exiſtentem nepotem: BEDA. Vel patrem ſuum Iacob vocat, quia ipſa ſub lege Moyſi uixerat & prædium quod Iacob filio ſuo Ioſeph dederat poſſide-
Tom. 13. bat. ORI. Myſtice aũt fons Iacob ſcripturæ ſunt, ſiquidem inſtructi in ſcripturis bibunt, vt Iacob, & filii eius. Simplices autem & rudes bibunt more pecorum Iacob.
Homil. 31. c ¶ CHRY. Cum mulier quæſiuiſſet, numquid tu maior es patre noſtro Iacob, non dixit maior ſum, ne videretur gloriari, ſed per ea, quæ ſubdit hoc oſtendit. Sequitur enim. {Reſpondit Ieſ. & dixit ei: Omnis qui bi. ex aqua hac, ſitiet iterum, qui autem bi. ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.} q. d. Si mirabilis fuit Iacob, quia hanc aquam dedit, ſi dabo tibi multo hac potiorẽ, quid dices? non aũt ab hac excuſatione, ſed ex ſupereminentia cõparationem facit, non. n. dicit: qm̃ hæc aqua vilis eſt, & contemptibilis, ſed id quod natura teſtatur hoc ponit. ſ. {omnis qui bibit ex
Tract. 15. aqua hac, ſitiet iterum.} AVG. Quod quidem verum eſt, & de aqua ſenſibili, & de ea quam ſignificat illa aqua: etenim aqua in puteo voluptas eſt ſæculi, in profunditate tenebroſa: hic eam hauriunt hoĩes hydria cupiditatũ: nam qui præmiſerit cupiditatem, peruenire non põt ad voluptatẽ. Cum peruenerit quiſque ad voluptatem ſæculi huius: numquid non iterum ſitiet? ergo de hac aqua qui biberit, ſitiet iterum. Si autem acceperit a me aquam, non

& dixit ei. Si ſcires donum Dei, & quis eſt qui dicit tibi, da mihi bibere: tu forſitã petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam. Dicit ei mulier. Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt. Vnde ergo habes aquã viuam? Numquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum? & ipſe ex eo bibit, & filii eius, & pecora eius. G

c Reſpondit Ieſus & dixit ei. Omnis qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed aqua quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternã. Dicit ad eũ mulier. Domine, da mihi hanc aquam, vt nõ ſitiam, neque veniam huc haurire. Dicit ei Ieſus. Vade, voca virum tuum, & veni huc. Reſpondit mulier & dixit: nõ habeo virũ. Dicit

ſitiet in æternum: nam qũo ſitient qui inebriabuntur ab vbertate domus Dei? ꝓmittebat ergo verã quandã in ſatietatem ſpũſſancti. CHRY. Hanc aũt excellentiã huius aquæ, vt. ſ. qui ex ea bi- Hom. 31.
berit, non ſitiat in æternum, per ea q̃ conſequunt̃ oſtendit. Sequit̃ enim. {Sed aqua, quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitã ęternã} q. d. Sicut qui fontem habet intra ſe poſitũ nequaq̃ afficietur ſiti: ita & q hanc aquam habet. ſ. quam ego ei dabo. THEO. Nam aqua, quam ego tribuo ſemper multiplicatur, ſemina. n. & principiũ boni, ſancti ſumunt ꝑ gr̃am: ipſi vero negociantur & operant̃ ad eius augmentum. CHRY. Vide aũt qualiter mulier paulatim ad dogmatum Hom. 31.
altitudinem ducitur. nam primum quidem æſtimauit eum iniquum quendam eſſe Iudæum: deinde audiens aquam viuam, ſuſpicata eſt de ſenſibili hoc dici: poſtea diſcens, quoniam ſpiritualia erant quæ dicebantur, credidit quidem quoniam poteſt aqua ſitis neceſſitatem tollere: nondum autem ſciebat quę eſſet hæc aqua, ſed quęrebat eam ſuperiorem ſenſibilibus æſtimãs. vnde ſubdit. {Dicit ad eum mulier. Domine, da mihi hanc aquam, vt non ſitiam, neq; veniã huc haurire. Et ſic eum Patriarchæ Iacob pręponit, de quo tam magnã opinionẽ habebat. AVG. vel aliter. Adhuc Tract. 15.
illa mulier carnem ſapit, delectata eſt nõ ſitire, & putabat hoc ſm carnẽ ſibi ꝓmiſſum eſſe a dño, dederat aũt Deus aliqñ ſeruo ſuo Heliæ, vt ꝑ dies xl. nec eſuriret, nec ſitiret, qui hoc potuit dare per
H xl. dies, non poterat dare ſemper? delectata aũt tali munere rogat, vt ei aquã viuam daret. vnde ſequit̃. {Dicit ad eum mulier: Dñe, da mihi hanc aquam, vt non ſitiã, neq; veniã huc haurire. Ad laborem. n. indigentia cogebat, & laborẽ infirmitas recuſabat, vtinam audiret. Venite ad me oẽs qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam: hoc enim dicebat Ieſus, vt iam non laboraret, ſed illa nõdum intelligebat: denique voluit dominus vt intelligeret. vnde ſequit̃. {Dicit ei Ieſus. Vade, voca virum tuũ, & veni huc.} Quid eſt hoc? per virum ſuum ei volebat aquã illam dare: an quia non intelligebat: per virum ſuum eã uolebat docere? Forte ſicut Apoſtolus dicit de mulieribus. Si quæ volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent, ſed ibi dicitur, vbi non eſt Ieſus, qui doceat. cum vero ipſe dñs aderat, quid opus erat vt per virum ei loqueretur? numquid per virum loquebatur Mariæ, quę ſedit ad pedes eius? CHR. Ho. 31. i Io.
Quia igitur inſtabat mulier accipere aquam promiſſam quærẽs, {dicit ei Ieſus. Voca virum tuum.} quaſi oſtendens, quoniam & illum oportet his cõicare: hæc aũt feſtinans accipere, & rei turpitu-
I dinem occultans adhuc æſtimabat ſe ad hominem loqui. vnde ſequitur. {Reſpondit mu. & di. non ha. virum.} Hoc audiens Chr̃s opportune de reliquo redargutionem inducit. nam & priores viros enumerat, & eum qui nunc occultabatur redarguit. vnde ſequitur. {Dicit ei Ie. bene dixiſti, quia nõ habeo virum.} AVG. In- Tra. 15.
telligas reuera iſtam mulierem non habuiſſe tunc uirum, ſed utebatur neſcio quo non legitimo uiro. unde ei conuenienter myſteria loquitur dicens. {Quinque viros habuiſti.} ORI. Vide autẽ ſi To. 13. i Io.
poſſibile eſt fontem Iacob myſtice totas eſſe ſcripturas, aquam vero Ieſu ea pro quibus editę ſunt, quę non eſt licitum omnibus perſcrutari eo ꝙ quæ ſcripta ſunt dictauerunt hoies. Quæ uero oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hoĩs aſcenderũt, in ſcriptis non poſſunt redigi, ſed ex fonte, quæ ſalientis in uitam æternam. i. ex ſpirituſancto diſciplinæ patefiunt his, qui nondum humanum cor geſtant, ſed poſſunt dicere. Nos ſenſum Chriſti habe-
K mus. Qui ergo non ſuſcipit profunditatem uerborum, etſi ad modicum quieuerit, denuo inſiſtens dubitabit: qui autem bibit de aqua Chriſti: ad hoc promouetur, ut fons oĩum q̃ſitorum prorũpat in eo, ſurſum ſcaturizantibus aquis & peruolante eius mente ad conſequentiam huius aq̃ ad uitã æternã. Volebat aũt mulier ſine aqua Iacob, angelicã & ſuꝑ hoĩem diſcere ueritatẽ, neq; enim Angeli indigent fonte Iacob, ut bibãt, ſed quilibet in ſe habet fontem aquæ ſcaturientis in uitam æternã ab ipſo uerbo. Et hoc eſt quod ſubditur. {Dicit ei mulier. Domine, da mihi hanc aquã,} ſed impoſſibile eſt hic abſque ea quæ hauritur ex fonte Iacob aquam capere quæ datur a uerbo. unde petenti Samaritanæ aquam, uidetur dicere Ieſus ſe illam præbere non alibi, quàm in fonte Iacob. unde ſequitur. {Dicit ei Ieſus: Vade uoca uirum tuũ, & ueni huc. Si enim ſitiamus, idoneum eſt primo pocula ſumere ex fonte Iacob. ſm autem Apoſtolum uir animæ lex eſt. AVG. lib. 83. Queſ. Quæſt. 64.
Quinque aũt uiros, quinque libros, qui per Moyſen miniſtrati ſunt

ſunt nonnulli accipiunt, quod autem dictum eſt. Et hunc quem habes non eſt tuus vir: de ſeipſo dominum dixiſſe intelligunt, vt iſte ſit ſenſus: primo quinque libris Moyſi quaſi quinque viris ſeruiſti: nunc aũt quem habes. i. quem audis, non eſt tuus vir, quia nõdum in eum credidiſti, ſed quoniã non credens Chriſto: adhuc illorum quinque virorum. i. quinque librorum copulatione tenebatur, poteſt mouere quomodo dici potuerit, quinque viros habuiſti, quaſi nunc omnes iam non haberet? deinde qũo põt intelligi a quinque illis libris recedere hominem, vt ad Chriſtum tranſeat, cum ille qui credit in Chriſtum, non relinquendos illos quinque libros, ſed ſpũaliter intelligendos multo auidius ample-
Tract. 15. ctatur? Eſt ergo alius intellectus. AVG. ſuper Ioan. Videns enim Ieſus, quia mulier non intelligebat, & volens eã intelligere. Voca, inquit, virum tuum. i. præſenta intellectum tuum: cum enim ordinata fuerit vita, intellectus animam regit: ad ipſam animã pertinens: non enim aliud aliquid eſt quàm anima, ſed aliquid animæ eſt intellectus: hoc ipſum animæ quod intellectus & mens dicit̃, illuminatur luce ſuperiore. Talis lux cum muliere loquebatur, & in illa intellectus non aderat: ergo dominus tamq̃ diceret illuſtrare volo, & non adeſt, quem: voca, inquit, virum tuum. i. adhibe intellectum, per quem docearis, quo regaris, & adhuc illa nondum vocato illo viro, non intelligit. Videtur aũt mihi quinque viros priores animæ nos poſſe accipere quinque ſenſus corporis: ante enim quàm quiſque poſſit vti ratione, nõ regitur niſi ſenſibus carnis, ſed cum cœperit anima capax eſſe rationis, aut a ſapiente mẽ- C
te regitur, aut ab errore, ſed error non regit, ſed perdit. Poſt illos ergo quinque ſenſus mulier illa adhuc errabat: error autem erat, ille non erat legitimus vir, ſed adulter. Dicit ergo Dominus. Tolle iſtum adulterum, qui te corrumpit, & voca virum tuum, vt in-
Tomo. 13. telligas me. ORI. Vbi autem decebat confutari a Ieſu putatum Samaritanæ virum, non eſſe virum, niſi apud fontem Iacob? Poteſt etiam intelligi, ſi vir animæ lex eſt, ꝙ Samaritana ſecundum congruam acceptionem verborum legis ritui infidelium tamq̃ viro illegitimo ſe ſubiiciebat. Reuocatur aũt ad verbum veritatis, quod reſurrecturum erat a mortuis, non deinceps moriturum.
Hom. 31. d ¶ CHRY. Mulier autem a Chriſto repræhenſa, non contriſtata eſt, neque dimittens fugit, ſed admiratur magis, & immoratur. vnde dicitur. {Dicit ei mu. domine vi. quia propheta es tu.}
Tract. 15 q. d. In hoc ꝙ mihi occulta dicis, oſtenderis propheta eſſe. AVG. Et ſic cœpit ad eam venire vir: nondum plene venit. Prophetam D
dominum putabat: erat quidem & Propheta: nam de ſeipſo ait.
Ho. eadem. Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua. CHRY. Deinde, quia hoc ſuſpicata eſt, nihil mundanum eum interrogauit: non de corporis ſanitate, non de vitiis, non moleſtatur ſitiendo pro
Tract. eodẽ. doctrinis ſollicita. AVG. Et incipit quærere, ꝙ illam ſolet mouere dicens. {Patres no. in mon. hoc ado. & vos di. quia Hiero. eſt lo. vbi ado. oportet. Contentio quippe fuerat inter Samaritanos & Iudæos, quia Iudæi in tẽplo a Salomone fabricato adorabãt Deũ: & ideo meliores ſe eſſe iactabant. Quibus Samaritani dicebant, quomodo iactatis vos, quia templum habetis quod nos non habemus? numquid patres noſtri, qui Deo placuerunt in illo templo adorauerunt? Melius ergo nos in hoc monte Deum rogamus, vbi
Hom. eadẽ. patres noſtri Deum adorauerunt. CHRY. Quod autem dicit. Patres noſtri, eos qui circa Abraham ſunt intelligit: etenim illic
To. 13 aiunt filium ſuum obtuliſſe. ORI. Vel Samaritani montem, qui dicitur Garizim, iuxta quẽ Iacob habitauit ſanctum reputantes, in eo Deum adorant. Sed Iudæi montem Syon ſacrum quid arbitrantes, illum locum putant eſſe electum a Deo, verum, quia Iudæi, a quibus ſalus proceſſit exemplum ſunt opinãtium ſanos ſermones. Samaritani vero diuerſimode opinantium congrue Garizim quidem Samaritani ſignificant, quod vocatur diſtinctio, ſeu
Ho. eadem. diuiſio: at Iudei Syon quod eſt ſpecula. CHRY. Chriſtus autẽ non ſoluit quæſtionem confeſtim, ſed ad altiora mulierem trahit, de quibus non prius ei locutus eſt, donec confeſſa eſt quoniam ꝓpheta eſt, vt cum multa certitudine audiat de cætero quæ dicuntur. vnde ſequitur. {Dicit ei Ie. Mu. cre. mi. quia ve. ho. quãdo neq; in mon. hoc, neque in Hiero. ado. patrem.} Dicit autem. Crede mihi, quia vbique nobis opus eſt fide matre bonorum, quæ ſalutis eſt medicamentum, ſine qua nihil magnorum eſt poſſidere, ſed q tentant aſſimilantur his qui ſine naui pelagus tentant tranſire, q parum quidem natare ſufficiunt vltra vero præcedentes cito mer-
Trac. 15. guntur. AVG. Merito autem iam præſente viro audit mulier. {Crede mihi.} Iam enim eſt in te, qui credat cœpiſti adeſſe intellectu, ſed niſi credideritis non intelligetis. ALCVI. Quod

ei Ieſus: Bene dixiſti, quia non habeo virum. Quinque enim viros habuiſti, & hunc quem habes non eſt tuus vir. Hoc vere dixiſti.

d Dicit ei mulier. Domine video, quia propheta es tu. Patres noſtri in mõte hoc adorauerũt, & vos dicitis quia Hieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet. Dicit ei Ieſus. Mulier crede mihi, quia venit hora, qñ neq; in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrẽ. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus qđ ſcim⁹, qa ſalus ex Iudæis

A autem dicit. Venit hora, tempus euangelicæ doctrinæ quod iam inſtabat dicit, quando ablata omni vmbra figurarum veritas pura luce mentes credentium illuſtratura erat. CHRY. Superuacuũ Homil. 32.
autem erat Chriſto docere propter quid patres in monte, & Iudæi in Hieroſolymis adorabant: Ideo hoc tacuit: verumtamen reuerentiores Iudæos indicauit, non a loco, ſed a cognitione. unde ſubdit. {Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. ORIGE. To. 13. i Io.
Quod dico vos, quãtum ad vocem, Samaritani quantũ ad anagogem, qui erga ſcri-
B pturas alienæ ſunt opinionis. Nos quoque quo ad verbũ Iudæi, quo ad allegoriam vero ego verbum, qui vere ſecundum me formati ſunt: obtinentes ſalutem ex dictis Iudaicis. CHRY. Sama- Ho. eadem.
ritani quidem quod neſciebant adorabant, quoniam localem, & particularem Deum æſtimabant, nihil de eo plus imaginantes q̃ de idolis. Et iccirco cultum Dei cum cultu dæmoniũ miſcuerunt: Iudæi vero ab hac eruditi erant ſuſpitione: etenim orbis terrarũ eum nouerant eſſe Deum, propterea dixit. Nos ado. quod ſcimus. Iudæis autem ſeipſum connumerat ſm opinionem mulieris, loquens quaſi propheta Iudæus exiſtens: ideo dixit. {Adoramus.} cum tamen manifeſtum ſit, ꝙ ipſe eſt qui ab omnibus adoratur. Per hoc autem quod dicit. {Quia ſa. ex iu. eſt,} nihil aliud oſtendit, q̃ ꝙ orbi terrarum inde ſalutaria facta ſunt. Scire. n. Deum & idola deteſtari illinc principium habuit, & oĩa alia dogmata: ſed ipſum quod eſt apud nos a Iudæis orationis principium habuit.
C Præſentiam etiam ſuam ſalutem vocat: quam dicit ex Iudæis eſſe ſm illud Apoſtoli. Ex quibus eſt Chriſtus ſm carnẽ. Vide qualiter applaudit veteri teſtamento quod radicem oſtendit bonorum per omnia ſemetipſum non eſſe contrarium legi demonſtrans. AVG. Multum igitur dedit Iudæis ex quorum perſona dixerat. In Io. tr. 15
{Nos ado. quod ſci.} Sed non ex perſona Iudæorum reproborum, ſed ex qualibus fuerant Apoſtoli, quales fuerant Prophetę, quales fuerant omnes illi ſancti, qui precia rerum ſuarum ad pedes Apoſtolorum poſuerunt. CHRY. Sic igitur ſuperabundantius vobis habent Iudæi, o mulier in modo adorationis: verumtamen & hic adorationis modus de reliquo finẽ habebit. vnde ſubdit. {Sed ve. ho. & nunc eſt quando veri. ado. ado. pa, in ſpiritu & ve. Quia enim Prophetæ ante longa tempora multa prædixerunt. Ideo dixit. {Et nunc eſt.} Ne æſtimes hãc talem eſſe prophetiã quæ poſt multum temporis impleatur: res iam inſtat & in ianuis eſt. Dixit autem {Veros adoratores,} ad diſtinctionem falſorum, quoniam
D quidam ſunt falſi adoratores, qui temporalia & caduca quærunt in oratione, ſiue qui contra hoc quod orant, agere non ceſſant.
CHRY. Vel dicens. {Veros:} excludit cum Samaritanis Iudæos. Etſi enim Iudæis illis meliores eſſent: tamen futuris multo minores ſunt tãquàm figura veritate. Sũt igitur veri adoratores, qui neque loco circumcludũt Dei culturam, & Deum in ſpiritu Hom. 32.
colunt. ORI. Vnde & Paulus dicit. Cui ſeruio in ſpiritu meo. Ibidem
Bis autem ſcribitur. {Venit hora & primo quidem non adeſt, & nunc eſt. In ſecundo vero dicitur: {Et nunc eſt,} & puto primo quidem notare adorationem præter corpus futuram in perfectione. Secundum uero eam quæ fit in vita præſenti, perfecta quantũ licet humanam procedere naturam. Cum ergo venerit hora, quã dicit dominus, euitandus eſt mons Samaritanorum, & in Syon ubi eſt Hieroſolyma adorandus eſt Deus, qui ciuitas eſſe dicitur a Chriſto celſi principis. Et hæc eſt eccleſia, ubi ſacra oblatio ſpiri-
E tuales uictimæ diuinis aſpectibus offeruntur ab his qui legem ſpiritualem intellexerunt. Cum autem uenerit temporis complementum, tunc nequaquam penſandum uerum cultum Hieroſolymis, i. in præſenti eccleſia amplius pertractari. Neque enim Angeli apud Hieroſolymam colunt patrem, ſic & qui ſimilitudinem nacti ſunt Iudæorum melius q̃ hi qui ſunt Hieroſolymis colunt patrem. Cum aũt hæc hora euenerit: patri aliquis in filium deputat̃. Ea propter non dictum eſt. Adorabitis Deum, ſed {adorabitis patrem. Sed in præſenti colunt patrẽ in ſpiritu & ueritate ueri adoratores. CHRY. Dicit ergo hoc de eccleſia, in qua eſt uera ado- Hom. 32.
ratio & Deo congrua. vnde ſubdit. {Nam & pater tales quærit qui adorent eum. Et ſi olim uolebat eos ueteribus immorari cõceſſit eis figuram: hoc tamen fecit eis condeſcendens, ut per hoc ad ueritatem inducantur. ORIGEN. Si autem pater quærit Tom. 13.
per Ieſum quærit, qui uenit quærere & ſaluare quod perierat, quos erudiens ueros cultores efficit. Quod autem ſubditur. {Spiritus eſt Deus. inde abſtractum eſſe ſuſpicor quod ad uitam ueram nos perducit. nam & corporali uita uiuificamur a ſpiritu.
CHRY. Vel indicat, quòd Deus incorporeus eſt, oportet Hom. 32.

ſpiritus,& Incorpoream eius culturam eſſe. hoc eſt per animam, & intellectus puritatem nos ei offerre. vnde ſubdit.{Et eos qui adorant eum,in ſpiritu & veritate oportet adorare. Quia enim Iudæi animam quidem negligebant: multum autem circa corpus ſtudium faciebant id omnipharıam purgantes:& ideo ait,quia nõ corporis mũdatione, ſed incorporeo quod eſt in nobis,hoc eſt intellectu,quẽ dicit ſpiritum,Deus incorporeus colitur. HILA. 2.de Tri. Vel cum in ſpiritu Deum ſpiritũ docuit adorandum, & libertatem,ac ſcientiam adorantium, & adorandi infinitatem oſtendit, ſecundum illud Apoſtoli. Vbi ſpiritus domini,ibi libertas. CHRY. In veritate aũt oportet adorare,quia priora figura erant.ſ.circuncifio,holocauſta, & thymiata:nunc autem totum eſt veritas. THEO. Vel quia multi putant,ſe Deum ſm ſpiritum.i.animam adorare,non rectam opinionem de eo habentes,vt hæretici,propter hoc addidit.{Et veritate.}Forte etiam dicet aliquis,ꝙ duas partes philoſophiæ, quæ ſm nos ſunt inſinuat in prædictis,actionem.ſ.& contemplationem: per ſpiritum nãque actiuum inſinuat,ſm illud Apoſtoli.Qui ſpiritu Dei agũtur,&c. per veritatem vero contemplatiuum. *Vel aliter. Samaritanorũ* erat opinio,ꝙ Deus loco concluderetur, & ꝙ in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit,ꝙ veri adoratores non localiter,ſed ſpiritualiter adorant: Iudæis vero omnia ſub figura & vmbra erant:& ideo dicit,ꝙ veri adoratores non in figura adorabunt,ſed in veritate, quia enim Deus ſpiritus eſt: ſpũales adoratores quærit,quia vero veritas,veros. AVG. Quærebas montem forte ad orãdum,vt Deo eſſes propinquior,ſed ipſe qui in altis habitat,humilibus appropinquat:ergo deſcende,vt aſcendas. Aſcenſiones,inquit,in corde eius in conualle plorationis,quæ humilitatem habet in tẽplo. Vis orare,in te ora, ſed prius eſto tẽplũ Dei.

Circa finẽ. Hom.32. Tract.15.

e ¶ CHRY. Mulier eorum quæ dicta ſunt,altitudine fatigata obſtupuit.vnde ſequitur.{Dicit ei mu.ſcio quia meſ.ve.qui dicitur Chriſtus. AVG. *Vnctus latine,græce Chriſtus eſt,hebraice* meſſias eſt.Sciebat ergo quis eſſe poſſet docere, ſed iam docentem nondum agnoſcebat.vnde ſubdit. {Cum ergo ve.ille no.annun. omnia.} q.d.modo Iudæi de tẽplo contẽdunt, nos de monte:cum ille venerit & montem ſpernet,& templũ euertet,& docebit nos, vt in ſpiritu & veritate nouerimus adorare. CHRY. Sed vnde erat Samaritanis expectare Chriſti aduentum? Moyſi quidem ſuſcipientes legem,ab ipſis Moyſi literis hoc nouerant. Iacob enim de Chriſto prophetizans dixit.Nõ deficiet princeps de Iuda,nec dux de femore eius, donec veniat qui mittẽdus eſt.Sed & Moyſes dicit: Prophetã nobis ſuſcitabit Deus de fratribus noſtris. ORI. Siquidem non eſt ignorandum,ꝙ ſicut ex Iudæis ſurrexit Ieſus, Chriſtum ſe eſſe non ſolum dicens,ſed oſtendens, ſic ex Samaritanis quidam Doſitheus nomine,aſſerebat ſe fore Chriſtum qui prędicabatur. AVG.lib.83.quæſt.Fortaſſe autem vt intelligentib⁹ indicaret quinque corporis ſenſus,quinque virorum nomine ſignificari:poſt quinque carnales reſponſiones,quæ ſupra in litera patent,ſexta reſponſione nominat Chriſtum. CHRY. Chriſtus autem de reliquo mulieri reuelat ſeipſum.vnde ſequitur. {Dicit ei Ieſus.Ego ſum qui loquor tecum.} Et quidem ſi circa principiũ hoc mulieri dixiſſet:videretur ei ex vanitate loqui: nunc autem paulatim in memoriam Chriſti eam reducens, opportune reuelauit ſeipſum,& quidem Iudæis quærentibus.Si tu es Chriſtus,dic nobis palam,nõ manifeſte ſeipſum reuelauit,quia non ꝓ diſcendo quærebant,ſed pro iniuriando. Hæc vero ex ſimplici mente loquebatur.

Ho.eadem. Tra.eodem. Ho. eadem. Tom.13. Quæſt.64. Hom.32.

f ¶ CHRY, Expleta doctrina & conuenienter ad tempus,diſcipuli occurrerunt.vnde dicitur.{Et continuo ve. diſcipuli eius,& mira.quia cum muli.loque. Admirabantur quidem ſuperabundãtem Chriſti manſuetudinem,& humilitatem, quoniam ita perſpicuus exiſtens: ſuſtinuit loqui cum tanta humilitate mulieri inopi & Samaritanæ. AVG. Quia ſcilicet quærebat perditam, qui venerat quærere quod perierat:hoc illi mirabantur: bonum enim mirabantur & non malum ſuſpicabantur. CHRY. Sed tamen admirantes non interrogauerunt cauſam: vnde ſubditur. {Nemo tamen dixit ei: quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Erant erudıti diſcipulorum ordinem obſeruare: ita eum timebant & venerabantur, & nimirum alibi videntur confidenter interrogare, quia ad eos pertinentia neceſſe habebant ſcrutari: hic autem nihil ad eos pertinebat quod fiebat. ORIGE. Et fere quidem quaſi quodam Apoſtolo ad ciues vtitur hac muliere: adeo eam inflammans per verba,vt amphora dimiſſa iret in ciuitatem relatura conciuibus. vnde ſequitur. Reliquit ergo mulier hydriam, non curans de corporeo,ac viliori propter vtilitatem plurium. Intereſt quoque noſtra omiſſis corporeis, & neglectis ſatagere ad impartiendũ aliis de commodis acquiſitis. AVG. Hydria autẽ græco nomine appellatur tamquàm ſi aquarium diceretur, quoniam grece aqua, hydor vocat. CHR. Et ſicut Apoſtoli vocati dimiſerunt rhetia: ita hæc dimittit hydriam & Euangeliſtarum opus fecit, & non vnum tantum vocat, ſed ciuitatem integram. vnde ſequitur.{Et abiit in ciuitatem,& dicit illis hominibus: venite & uidete hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci.} ORIGE. Conuocat quidem illos ad videndum hominem continentem verbum ſupra hominem. *Quæcumque autem fecit mulier.erat* contubernium quinque coniugum,& poſt illos conuerſatio cum ſexto non proprio viro quem deſerens,& ſeptimo adhærens, lagenam dereliquit iam pudica. CHRY. Non verecundata autem eſt hoc dicere. Anima enim cum ignita fuerit igne diuino, ad nihil eorum quæ ſunt in terra de reliquo inſpicit,neque ad gloriam,nec ad verecundiam,ſed ad vnam ſolam,quæ detinet eam flammam. Volebat autem non ex propria annunciatione eos inducere,ſed ex auditu proprios eos facere communicatores doctrinæ Chriſti.vnde dixit.{Venite & videte hominem,}non dixit: Venite & credite, ſed{Venite & videte,}quod leuius erat. Nouerat enim manifeſte quoniam ſolum guſtantes de illo fonte, eadem paterentur quæ & ipſa. ALCVI. Paulatim autem venit ad prædicãdum Chriſtũ, primo vocat hominem,ne ſi diceret Chriſtum, auditores iraſcerentur & nollent exire. CHRY. Vnde etiam neque manifeſte annuntiauit Chriſtum,neque tamen totaliter ſiluit, ſed dixit: *Nũquid ipſe eſt Chriſtus? & ideo ſermonem eius* acceperunt. vnde ſequitur.{Exierunt de ciuitate,& veniebant ad eũ. AVG. in lib.83. Quòd autem relicta hydria diſceſſit mulier: non negligenter prætereundum eſt. hydria enim amorem huius ſæculi ſignificat,ideſt cupiditatem qua homines de tenebroſa profunditate,cuius imaginem puteus gerit:hoc eſt de terrena conuerſatione hauriunt voluptatem. Oportebat autem vt Chriſto credens, ſæculo renunciaret,& relicta hydria cupiditatem ſæcularem ſe reliquiſſe demonſtraret. AVG. ſuper Iohannem. Proiecit ergo cupiditatem & properauit annunciare veritatem. Diſcant qui volunt euangelizare, vt prius hydriam ad puteum proiiciant. ORI. Facta etiam mulier receptaculum honeſte diſciplinæ: ea quæ primitus ſapiebat,paruipendens deponit.

Tract.15. Ho.eadem. Tra.15. Hom.33. To.13.i Io. Ho.eadem. Ho.eadem. Quæſt.64. Tract.15. To.13.i Io.

est. Sed venit hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. Nam & pater tales quęrit qui adorent eum. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum,in ſpiritu & veritate oportet adorare. e Dicit ei mulier. Scio quia Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus. Cum ergo venerit: ille nobis annuntiabit omnia. Dicit ei Ieſus. Ego ſum qui loquor tecum. f Et continuo venerunt diſcipuli eius,& mirabant̃ qa cũ muliere loquebatur. Nemo tñ dixit ei qd quęris, aut quid loqueris cũ ea? Reliquit ergo hydriam ſuam mulier,& abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus. Venite & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci. Numquid ipſe eſt Chrs? Exierũt ergo de ciuitate, & veniebãt ad eum. g Interea rogabant eum eius diſcipuli dicentes: Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis: Ego

g ¶ AVG. Ierant diſcipuli eius emere cibos, & venerant quos Chriſto offerebant. vnde dicitur. Interea rogabant eum eius diſcipuli dicentes. Rabbi, manduca. CHRY. Videntes enim eum fatigatum ex itinere, & æſtu qui erat: rogabant eum vulgari eorum voce. Neque enim erat hoc temeritatis, ſed amoris cura circa magiſtrum. ORIGE. Arbitrantur aptum fore tempus ad prandium,quod erat inter receſſum mulieris ad ciuitatem, & aduentum Samaritanorum ad ipſum:non enim coram aliquo aduena ſibi propinabant eſcas. Ob hoc bene poſitum eſt: Interea. THEO. Dominus vero ſciens,quòd Samaritana totam ciuitatem ad eum traheret:hoc diſcipulis ſignificauit. vnde ſequitur. {Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare quẽ vos neſcitis. CHRY. Hominum ſalutem hic cibum vocauit, oſtendens quantum deſiderium habet noſtræ ſalutis, ſicut enim nobis concupiſcibile eſt comedere: ita ei ſaluare nos. Tu vero intuere, quòd non ſtatim reuelat, ſed vbique in quæſtionem imittit auditorem, vt incipiens quærere quod dicitur. Et laborans, cum ampliori ſuſcipiat deſiderio. THEO. Dicit autem quẽ vos neſcitis.i.neſcitis,ꝙ cibum voco ſalutem hominum, vel neſcitis ꝙ Samaritani credituri ſunt & ſalui fient. Diſcipuli autem adhuc dubitabant. vnde ſequitur. {Dicebant ergo diſ.adinuicem: Nũquid aliquis attulit ei manducare?} AVG. Quid mirum ſi mulier illa non intelligebat aquã? ecce diſcipuli non intelligunt eſcã. CHRY. Et quidem aſſuetam reuerentiam, & honorem magiſtro præbent, ad ſeinuicem quidem loquentes: ipſum vero non præſumentes interrogare. THEO. In hoc autem quòd dicunt diſcipuli.

Tract.15. Homil.33. Tom.13. Homil.33. Tract.15. Hom.33.

diſcipuli.{Numquid aliquis attulit ei mãducare?} Conſiderandũ eſt,quòd cibos ab aliis oblatos dominus ſuſcipere ſolebat, non ꝙ alieno miniſterio indigeret, qui dat eſcam omni carni, ſed vt deferentes meritum conſequerentur, ſimulque forma tradens non erubeſcere paupertatem, neque graue putare ab aliis nutriri. proprium enim & neceſſarium eſt doctorib⁹: alios habere procuratores ciborum, vt ipſi de nullo curãtes, verbi miniſtrationem ꝓcurẽt ſolicite. AVG. Audiuit autem dominus cogitationes diſcipulorũ, & inſtruit eos vt magiſter: non per circuitum ſicut mulierem, ſed aperte. vnde ſequitur. {Dicit eis Ieſus, meus cibus eſt vt fa.vo.eius qui miſit me. ORI. Idoneus cibus filio Dei,cum actor paternæ voluntatis efficitur: hoc velle in ſemetipſo proteſtans quod erat *in patre. Solus autẽ* filius perfecti operis paternæ voluntatis eſt capax:cæteri vero ſancti nil præter diuinam peragunt voluntatem. Plenam autem & integram facit Dei voluntatem,qui dixit. {Meus cibus, &c.} proprius enim cibus eius oſtenditur. Quid autem ſit velle patris, innuit ſermo ſequens. {Vt perficiam opus eius.} Siquidem ſimplicius quis aſſeret, quoniam opus eſt iuſſum mandantis: puta ſi dicant ædificantes, vel fodientes ſe perficere opus, qui conduxit eos, ſed ſi per Chriſtum perficitur opus Dei, reſtat vt priuſquam perficeretur erat diminutum. Qualiter autem diminutum erat opus cum eſſet Dei? perfectio quidem operis, rationalis naturæ eſt perfectio, ad huius enim operis perfectionem cum eſſet imperfectum, verbum caro factum acceſſit. Cum enim quodammodo homo perfectus fieret, ob tranſgreſſionem *factus eſt imperfectus,& ideo miſ*ſus eſt Saluator, primo quidem vt perficiat voluntatem eius, qui miſit eum, ſecundo vero vt conſummet opus Dei, vt quilibet per*fectus fiat ad ſolidi cibi vſum.* THEO. Opus etiam Dei perfecit, ſcilicet hominem Dei filius, noſtram naturam in ſeipſo ſine peccato, oſtendens in omni opere perfectam, & incorruptam. Opus etiam Dei, ſcilicet legem perfecit, quia finis legis Chriſtus eã ceſſare faciens omnibus, quæ in ea erant perfectis, & a corporali cultu in ſpiritualem reduxit. ORI. Myſtice autem poſt poculi negocium, ac diſciplinam diſtinctionis aquarum, conſequens erat & de cibo diſceptare. Samaritana quidem petita potum: non habebat præbere Ieſu dignum poculum. Diſcipuli vero inuenientes humilia pulmenta apud alienigenas ei obtulerunt: rogantes eum vt manducaret. Et attende ſi forſan verentur, ne verbum Dei propriis non vigoratum eſcis in eis deficiat. Quæcumque ergo reperiunt diſcipuli: his iugiter proponunt verbum alere, vt corroboratum, atque roboratum perſeueret penes eos, qui nutriunt ipſum. Quemadmodum autem corpora egentia cibo, neque eiſdem aluntur, neque eadem quantitas ciborum cunctis ſufficiens eſt, ſic intelligendum eſt, & in his quæ ſunt ſupra corpus. nam horum hoc quidem plurimi, hoc autem paucioris indiget nutrimẽti diſſimilis capedinis entia. Sed neque qualitas alentium verborum, atque intentionum contemplatiuarum operationum eadem congruit omnibus. Nam nuper geniti infantes, rationale appetunt lac: perfectorum autem eſt ſolidus cibus. Veridicus eſt ergo Ieſus dicens. {Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis.} Semper enim qui præeſt infimis, ac nequeuntibus eadem cum validis videre, hoc dicere poteſt.

Tract.15 To.13 Ibidem.

h ¶ CHRY. Quæ ſit voluntas patris de cætero interprætatur, dicens. {Nonne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menſes ſunt & meſſis venit? THEO. Scilicet materialis. Ego autem dico vobis, quòd meſſis intelligibilis adeſt: hoc enim dicebat propter Samaritanos venientes ad ipſum. vnde ſubdit. {Leuate oculos veſtros, & videte regiones quia albæ ſunt iã ad meſſem.} CHRY. Rurſus conſuetis nominibus ad maximorum eos contemplationem reducit. Regio enim & meſſis hic indicat multitudinem animarum, quæ paratæ ſunt ad prædicationis ſuſceptionem, oculos autem hic dicit & eos qui mentis, & eos qui corporis: etenim videbant de reliquo multitudinem Samaritanorum venientem. Has autem præparationes hominũ decenter regiones albatas vocat, ſicut enim ſpicæ cũ dealbatæ fuerint ad meſſem ſunt paratæ, ita & hi ad ſalutem ſunt parati. Sed propter quid non manifeſte dicit, quód præparati ſunt homines ad ſuſceptionem verbi? Duarum quidem occaſionum gratia, vnius quidem vt manifeſtior fiat ſermo, & magis ante oculos ponat quæ dicuntur: alterius autẽm dulcior ſit narratio, & permanentior eorum quæ dicuntur memoria. AVG. In op⁹ aũt feruebat, & operarios mittere feſtinabat, vnde ſubditur. {Et qui metit, mercedem acci. & congre. fructum in vitã æternam, vt & qui ſeminat ſimul gaudeat & qui metit.} CHRY. Per ea q̃ dicit, diuidit terrena a cœleſtibus: ſicut enim ſupra dixerat de aqua, quòd qui bibit hanc aquam, non ſitiet, ita hic dicit. {Qui metit congregat fructum in vitam æternam, & iterum: Qui ſeminat ſimul gaudeat & qui metit.} Prophe*tæ enim ſunt qui ſe*minant, ſed non illi meſſuerunt, ſed Apoſtoli, quia enim infra dicet, quòd alius ſeminat, & alius metit, ne quis æſtimet, quòd Prophetæ ſeminantes mercede priuentur, extraneum quiddam inducit, & a ſenſibilibus alienum: nam in rebus quidem ſenſibilibus: ſi contingat alium ſeminare, & alium metere, non ſimul lætantur, ſed dolent, *qui ſeminant quaſi aliis laborantes, lætantur autem* ſoli, qui metunt: hic autem non ita: ſed & qui non metunt ſeminantes, ſimul cũ metentibus lætantur, qm̃ in mercede coĩcant. AVG. Diſparis.n.temporis labores habuerunt Apoſtoli, & Prophetæ: ſed gaudio pariter perfruentur, mercedem ſimul accepturi ſunt vitam æternam. CHRY. Ad hoc autem quod dixerat ſermonem prouerbialem inducit. vnde ſubdit. {In hoc enim eſt verbum verum, quia alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit. Hoc quidem vulgariter dicebatur, ſi quando alii labores ſuſtinuerunt, & alii fructus metebant. Sed & hic ſermo iſte maxime habet veritatem, quia Prophetæ laborauerunt, ſed vos fructus ex illorum laboribus metitis. vnde ſubdit: {Ego miſi vos metere, quod vos non laboraſtis. AVGVSTINVS. Quid *ergo meſſores miſit, non ſeminatores? Ibi ergo meſſores mitten*di, vbi iam Prophetæ prædicauerant, legite labores illorum, & in omnibus eorũ laboribus eſt prophetia Chriſti: ergo in Iudæa meſſis parata erat, quando tot millia hominum precia rerum ſuarum offerebant, & ad pedes Apoſtolorum ponentes expeditis humeris a ſarcinis ſæcularibus, Chriſtum dominum ſequebantur: de ipſa meſſe eiecta ſunt pauca grana, & ſeminauerunt orbem terrarum, & ſurgit alia meſſis, quæ in fine ſæculi metenda eſt, ad quam metendam non Apoſtoli, ſed Angeli mittentur. Meſſores, inquit, ſunt Angeli. CHRY. Dicit ergo: {Ego miſi uos metere quod vos non laboraſtis.} quaſi dicat. Vbi minor labor eſt, maior autem delectatio, ad hoc vos reſeruaui, & quod laborioſius erat, hoc fuit Prophetarum, ſcilicet mittere ſemina. vnde ſubdit. *{Alii laborauerunt, & vos in labores eorũ introiſtis.}* Per hæc omnia vult oſtendere, quòd Prophetarum voluntas erat vt homines ad eum accederent. Et hoc lex ordinabat: & propterea illi ſeminauerunt, vt hunc facerent fructum. Oſtendit etiam quòd ipſe illos miſit, & quòd multa eſt cognatio noui ad vetus teſtamentum. ORIG. vel aliter totum: qualiter quidem non eſt inconueniens hoc quod eſt. {Leuate oculos veſtros.} allegorizare. Quod autem dicitur. {Nonne vos dicitis quoniam quatuor menſes ſunt, & meſſis venit?} non ſecundum allegoricam tractare. Putamus ergo talia quædã eſſe in hoc, qđ dicunt diſcipuli. Quatuor menſes ſunt & meſſis venit. Plerique enim diſcipulorum, uerbi animaduertentes ueritatem incompræhenſibilem fore humanæ naturæ, quando coniecerunt aliam eſſe uitam a preſente, que corruptioni quatuor elementorũ quaſi *quatuor menſium* ſubiicitur: putant ſolum poſt hanc uitã cognitionem eſſe ueritatis. Dicunt igitur diſcipuli de meſſibus, quę ſunt terminus operum ad ueritatem conducentium, quia poſt inſtantem quaternitatem contingunt: huiuſmodi autem opinionem arguens uelut non ſanam, inquit uerbum incarnatum his, qui talia ſuſpicantur. Nonne uos dicitis, quia adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis uenit? {Ego autem hoc dico. Leuate oculos ueſtros.} In pluribus locis ſcripturę diuinę hoc legitur: iubente nobis uerbo diuino extollere, ac ſublimare conſiderationes, & cogitationes deorſum conſiſtẽtes, nec ualentes erigi, niſi eleuãtes illas Ieſu. Nemo enim conſiſtens in paſſionibus & uiuens carnaliter, hoc propoſitum ſeruat mandatum. quapropter qui talis eſt, non uidebit regiones, ſi albę ſunt ad meſſem: albeſcunt quidem regiones ad meſſem, cum ad eſt uerbum illuſtrans ſingulas regiones ſcripturę fœcundans in eius aduentu, & etiam omnia ſenſibilia ſunt quaſi regiones albæ paratę ad meſſem: pręſto exiſtente leuantibus oculis ratione, quę de quolibet eſt, ut quiſquis fulgorem proſpiciat profuſæ ubilibet ueritatis. Qui autem metit prędictas meſſes, duplex habet in metendo emolumentum: unum quidem, dum accipit premium, unde dicitur. {Et qui metit,

Homil. 33. Ho. eadem. Trac.15. Ho. eadem. Tra.eodem Hom. eadẽ. Tract.eodẽ. Ho. eadem. Tomo.13.

cibum habeo manducare quem vos neſcitis. Dicebant ergo diſcipuli adinuicem. Numquid aliquis attulit ei manducare? Dicit ei Ieſus. Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiã opus eius. h Nonne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit? Ecce dico vobis, leuate oculos veſtros, & videte regiones quia albæ ſunt iam ad meſſem. Et qui metit mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam, vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit. In hoc enim eſt verbum verum, quia alius eſt qui ſeminat, alius eſt qui metit. Ego miſi vos metere, quod vos non

mercedem accipit, quod arbitror dictum cauſa futurarum remunerationum. Alterum quod ſequitur. { Et congregat fructum in vitam æternam. Bonum habitum quendam denotat intellectus, qui eſt fructus ex ipſa ſpeculatione proueniens. Arbitror autem quòd in qualibet doctrina ſeminat quidem, qui principia excogitat, quæ ſuſcipientes alii, ac pertractantes ſiquid noui potuerſit exprimere coniungẽtes fiunt ſuæ inuentionis gratia: poſteris cauſa, vt metendo quaſi maturos fruct⁹ aggregent, quanto autem magis hoc in arte artium expedit cõtemplari. Siquidem ſeminãtes ſunt Moyſes, & Prophetæ præuenientes aduentum Chriſti: metentes autem ſunt Apoſtoli, qui Chriſtum ſuſceperunt, & gloriam eius perſpexerunt. Semen autem erat tota ratio ſecundum reuelationem myſterii temporibus præteritis obfuſcati ſilentio: regiones autẽ, ideſt legales, propheticę ſcripturæ nundum albuerant his, qui aduentus verbi nequaquam extiterunt capaces. Quod autem ſimul ſerens, & metẽs gaudeat, erit, cum priuatio mœroris, & anguſtię in futuro fiet ſæculo: dum etiam Ieſus transfiguraretur in gloria, ſimul cum meſſoribus Petro, Iacobo, & Ioanne, Moyſes, & Helyas ſatores pariter gaudent in videndo filii Dei gloriam. Attende tamẽ ſi hoc, quod dico aliàs & aliàs intelligi poteſt, propter aliam & aliam vitæ conuerſationem, in qua homines iuſtificati ſunt, vt liceat dicere alium quidem legis cultorem: alium vero euangelii: & tamẽ exultant ſimul dum idem finis ab vno Deo per vnum Chriſtum in vno ſpirituſancto reponitur. Ad labores autem Prophetarum, & Moyſi aduenerunt Apoſtoli inſtruente Ieſu, metentes, ac in horrea colligentes animæ ſuæ intellectum in ſcripturis illorum reconditum, & ſemper qui debite capiunt diſciplinam, priorum labores ad maiorem euidentiam trahunt: non tantum laborantes ſunt hi qui ſemina condiderunt.

laboraſtis. Alii laborauerunt. & vos in labores eorum introiſtis.
i Ex ciuitate autem illa, multi crediderunt in eum Samaritanorum propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis, q̃a dixit mihi omnia quęcumque feci. Cum veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, vt ibi maneret. Et manſit ibi duos G dies. Et multo plures crediderunt propter ſermonem eius. Et mulieri dicebant, quia iam non propter tuam loquelam credimus. Ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt vere Saluator mundi.
k Poſt duos autem dies, exiit inde, & abiit in Galilæam. Ipſe enim Ieſus teſtimonium

To.13.i Io. i ¶ ORIG. Poſtquàm dicta ſunt diſcipulis, quæ tractata ſunt, reſumit ſcriptura de his, qui venerant de ciuitate ad Ieſum, & crediderant per teſtimonium mulieris. Hom. 33. CHRY. Sicut autem in meſſe cum facilitate fructus congregantur, & in momento vno area manipulis repletur: ita & nunc fit. vnde dicitur. { Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum propter verbum mulieris teſtimonium perhibẽtis, quia dixit mihi omnia quæcumque feci. Conſiderabant enim, quòd nequaquam mulier gratanter eum admirata eſſet, qui eius delicta redarguerat, niſi magnus quis eſſet, & excellens, qui prædicabatur ab illa. Sic ergo ſolo mulieris teſtimonio credentes, & nullum ſignum videntes exierunt depræcantes Chriſtum vt apud eos maneret, & hoc eſt quod ſequitur. Cum ergo veniſſent ad illum Samaritani, rogauerunt eum, vt ibi maneret. Iudæi vero miracula videntes, non detinuerunt eum apud ſeipſos, ſed omnia egerunt, vt a regione eorum eum abiicerent, nihil enim liuore, & inuidia deterius nihil inani gloria difficilius, quæ infinita corrumpere conſueuit bona. Et quidem Samaritani volebant eum ſemper ſecum detinere: ipſe autem hoc non ſuſtinuit, ſed ſolum mãſit ibi duobus diebus. & poſt Ibidem hæc quod ſubditur: { Et manſit ibi duos dies. ORIGE. Non incongrue autem aliquis illud obiiciet, quomodo rogatus Saluator cum Samaritanis manet, qui iuſſit ciuitatem Samaritanorũ non ingredi. Palam enim, quoniam & diſcipuli eius cum eo ingreſſi ſunt. Ad quod dicendum, quòd in viam gentium pergere, eſt imbui Gentili dogmate, & in illo ambulare. Ciuitatem vero Samaritanorum intrare eſt acceptare falſam doctrinã recipientiũ legales, propheticos, & euãgelicos, & apoſtolicos ſermones. Cum autem deſeruerint propriam doctrinam, & venerint ad Ieſum licet cum eis manere. Hom.34. CHRY. Et Iudæi quidem etiam ſignis viſis incorrecti manſerunt. hi autem & ſine ſignis multam circa eũ fidem demonſtrauerunt: ſolum enim verba audierunt. vnde ſequitur. { Et multo plures crediderunt propter ſermonẽ eius. Cuius igitur gratia hæc verba non dicunt Euangeliſtæ? vt diſcas, quoniam multa magnorum tranſcurrerunt, a fine vero totum oſtenderunt: ſuaſit enim toti ciuitati, per ea quæ dicta ſunt. Vbi autem auditores non perſuadentur: tunc Euangeliſtæ coguntur dicere ea quæ dicta ſunt, ne quod eſt ex in deuotione auditorum, imputet quis defectui prædicantis: ipſi autem diſcipuli Chriſti iam facti, magiſtram repulerunt. vnde ſequitur. { Et mulieri dicebant, quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus quia hic eſt vere Saluator mundi. Vide autem qualiter confeſtim intellexerunt, quòd orbem terrarum liberare ve- F nerat, & quòd ad communem ſalutem veniens, non debebat in Iudæis ſuam concludere prouidentiam, ſed vbique ſeminare ſermonem. Dicentes etiam, quòd eſt Saluator mundi, oſtenderunt quòd mundus perditus erat, in magnis malis exiſtens, & quidem venerunt ſaluare Prophetæ, & Angeli, ſed hic eſt vere Saluator, qui ſalutem tribuit, non ſolum temporaneam, ſed æternam. Vide etiam qualiter audientes mulierem dubitater dicentem. Nũquid hic eſt Chriſtus? non dixerũt hi, Quoniam nos ſuſpicamur, ſed quoniam ſcimus, & non ſimpliciter, ſed quoniã hic eſt vere Saluator mũdi: non quaſi vnum ex multis Chriſtum confitentes: ſolum verba audierunt, & hoc dixerunt quod dicere habebant ſi miracula multa & magna vidiſſent. Ibidem. ORIGE. Cæterum ſi meminimus prædictorum, non difficile eſt conicere quomodo cum reppererint verbum ſyncerum, alias diſciplinas relinquunt quaſi dogmatum ciuitatem, de qua ægredientes ſalutifere credunt: & puto ſtudioſe protuliſſe Ioannem, cum non dixit: Rogabant eum Samaritani intrare tantũ Samariam, vel ingredi ciuitatem, ſed etiam ibi manere. Manet namque Ieſus penes depræcantes, & præſertim quoties qui præcantur exeunt ciuitatem & verſus eum veniunt. Tract.15. AVGVST. Manet apud eos biduo, hoc eſt dat illis duo præcepta charitatis. Ibidem ORIG. Neque enim capaces erant tertiæ diei eius, non enim erãt auidi miraculoſum quid cernere, quale qui fuerant in Chana Galileæ poſt triduum cum Ieſu conuiuantes. Initium autem credendi multis fuit mulieris verbum. non enim ſic per ſeipſum verbum conficitur illuminans capientem, velut cum alterius dicto ſibi teſtimonium perhibetur. H Tra.eodem. AVG. Sic ergo Chriſtum cognouerunt primo per famam, poſtea per præſentiam, ſicut agitur hodie cum eis, qui foris ſunt, & nondum ſunt Chriſtiani: Chriſtus nunciatur per Chriſtianos amicos tamquam illa mulier. hoc eſt ecclesia nunciante ad Chriſtum veniunt, credunt per iſtam famam, & multoplures & firmius in eum credunt, quoniã vere ipſe eſt Saluator mundi. Ibidem ORIGE. Impoſſibile eſt namque eandẽ circa intellectum fieri paſſionem videnti, & ei, qui per videntem inſtruitur, magiſque eſt per ſpeciẽ ambulare quàm per fidem, vnde hi non ſolum teſtimonio hominis, ſed ob ipſam quoque veritatem credunt.

k ¶ ALCVINVS. Poſt biduum quod fecit in Samaria, abiit in Galilæam, vbi nutritus fuerat. vnde dicitur. { Poſt duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam. Tract.16. AVG. Mouet autem nos cur Euangeliſta dixerit conſequenter. I Ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit, quia Propheta in ſua patria honorem non habet. Magis enim videtur atteſtari potuiſſe, quòd Propheta in patria ſua honorem non haber ſi cõtemneret pergere in Galilæam, & in Samaria remanſiſſet. Hoc ego ſentio, in Samaria biduum fecit, & crediderunt in eum Samaritani, tot dies fecit in Galilæa, & non crediderunt in eum Galilæi, & propter hoc dixit, quòd Propheta in patria ſua honorem non habet. Ho.eadem. CHRY. vel aliter: ideo hoc adiectum eſt, quia non in Capharnaum abiit, ſed in Galilæam, & in Chana, vt infra dicetur, ego enim patriam eũ hic æſtimo dicere Capharnaum, quoniam autem non potitus eſt illic honore, audi eum dicentem. Et tu Capharnaum, quæ vſque ad cœlum exaltata es, vſque ad infernum deſcendes. Dicit autem hic patriam propriam, in qua videtur plus conuerſatus. THEO. vel aliter, quia dominus exiens de Samaria, venit in Galilæam, ne aliquis dubitaret, & quæreret, qua de cauſa non ſemper in Galilæa K maneret, dicit, quòd propter hoc non manebat in Galilæa, quia nullum ibidem recipiebat honorem, quod ipſe teſtatus eſt dicens, quia Propheta in ſua patria, non habet honorem. Ibidem ORIGE. Perſcrutanda eſt autem huius dicti ſententia. Patria ſiquidem Prophetarum in Iudæa erat, & eſt non ignotum, quòd honorem a Iudæis nequaquam ſunt conſecuti: iuxta illud. Quemnam Prophetarum non perſecuti ſunt patres veſtri? Miranda etiam occurrit huius decreti veracitas: cum peruenerit non tantum ad ſanctos Prophetas vilipenſos a propriis, & ipſum dominum noſtrum, ſed protenſa ſit etiam in quoſdam prophetiæ ſequaces contemptos a ſuis ciuibus, & ad mortem deductos. CHRYSOSTOMVS. Quid igitur? nonne videmus & apud ſuos multos in admirationem deductos? ita quidem, ſed ab his, quæ raro contingũt non oportet talia pronuntiari. Sed & ſi in propria patria

patria aliqui honorantur: multo magis in aliena. Conſuetudo. n. A facile homines contemptibiles facere conſueuit: quando igitur venit in Galilæam, ſuſceperunt eum Galilæi. vnde ſequitur. { Cũ ergo veniſſet in Galilæam exceperunt eum Galilæi. } Vides quoniam qui mali dicebantur, hi maxime ad Chriſtum accedere inueniuntur. Nam propter Galilæos dicit: Interroga & vide, quoniã Propheta ex Galilæa nõ ſurrexit: propter Samaritanos autẽ improperabant ei: Samaritanus es, & dæmoniũ habes. Sed ecce Samaritani, & Galilæi credunt in cõfuſionem Iudęorum. Inueniuntur autem & Galilæi Samaritanis meliores: nam illi quidẽ a mulieris crediderunt verbis: hi vero videntes ſigna, quæ faciebat. vnde ſequitur. { Cum omnia vidiſſent quæ fe. Hieroſo. in die feſto. } In Ioan. ORI. Quòd enim dominus eiicit de templo vendentes oues, & boues: tam grande reperitur, vt his moti Galilæi reciperent dominum, conſiderantes, mirantesque maieſtatem eius: non enim minor potentia eius oſtenditur in his, quàm vt cæci videant, audiantque ſurdi. Aeſtimo vero, nec hæc ſola ipſum tunc feciſſe: ſed & alia ſigna. BEDA. Sed vnde data eſt eis videndi occaſio, oſtendit ſubdens. { Et ipſi enim venerant ad diem feſtũ. } Myſtice autem intimatur, ꝙ gentibus in fide a duobus præceptis charitatis conſolidatis, Chriſtus circa fines mundi reuertetur ad patriam, ideſt ad Iudæos. Tomo.13. in Ioan. ORIGE. Expedit autem Galilæum, ideſt tranſmigrantem feſtare Hieroſolymis, vbi eſt templum Dei, & videre ſingula, quæ peragit ibi Ieſus. Hoc enim eſt principium, vt Galilæi recipiant Dei filium euntem ad ipſos; alioquin vel non recepiſſent illum, vel etiã ipſe nondum ipſis præparatis ad eius receptionem, adeo prope veniſſet ad eos.

perhibuit, quia Propheta in ſua patria honorem non habet. Cũ ergo veniſſet in Galilæam exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidiſſent, quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto. Et ipſi enim venerant ad diem feſtum.
l Venit ergo iterum in Chana Galileę, vbi fecit aquam vinum. B Et erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audiſſet quia Ieſus adueniret a Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum vt deſcenderet, & ſanaret filium eius. Incipiebat enim mori. Dixit ergo Ieſus ad eum, Niſi ſigna & prodigia videritis, nõ creditis. Dicit ad eum Regulus: Domine, deſcende priuſquã moriatur filius meus: Dicit ei Ieſus: Vade, filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni, quem dixit ei Ieſus, & ibat. Iam autem eo

Homil. 34. l ¶ CHRY. Primo quidem dominus, vt ſupradictum eſt in Chana Galileæ venerat vocatus ad nuptias. Nunc autem ad eos vadit: vt magis eos attrahat, ſponte ad eos veniens propria patria dimiſſa, & vt fidem a priori miraculo in eis inuitatum fortiorem faceret propter ſuam præſentiam. Tract.16 AVG. Ibi enim quando aquam in vinum conuertit, crediderunt in eum diſcipuli eius, & vtique plena domus erat turbis conuiuantium, & factum eſt tam magnũ miraculum, & non crediderunt niſi diſcipuli eius: & ideo hanc ciuitatem modo repetiuit, ſcilicet vt qui per priora non crediderant modo credant. THEO. Rememorat autem nobis Euangeliſta miraculum perpetratum in Chana Galileæ de aqua conuerſa in vinum, vt augeret Chriſti præconium, quia Galilæi non ſolum propter miracula Hieroſolymis facta, ſed & propterea quæ apud ipſos facta erant, receperunt Ieſum, ſimulque vt oſtenderet, quòd Regulus credidit propter miraculum in Chana perpetratum, quàmuis eius non perfecte cognouerit dignitatem. vnde ſequitur. { Et erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. ORIG. Putabit autem aliquis Regis Herodis hũc eſſe Regulum, & aliquis aſſerit hunc eſſe de familia Cæſaris, exercentem tunc temporis aliquid in Iudæa, neque enim dicitur ꝙ Iudæus fuerit. Ho.eadem. CHRY. Regulus autem dicit, aut quaſi generis exiſtens regalis, aut dignitatem aliquam principatus habens, aut q̃a ſic vocabatur. Igitur quidam hunc eundem eſſe exiſtimant Centurionem, qui eſt apud Matthæum. Oſtendit autem alius eſſe ab eo. nam ille quidem Chriſtum volentem ire ad ſuam domum, rogat remanere: hic autem & nihil tale promittentem, ad domum trahit. Et ille quidem ad Ieſum de monte deſcendentem Capharnaum intrauit: hic autem ad Ieſum in Chana venientem acceſſit. Et illius quidem puer a paralyſi detinebatur: huius autem filius a febre. De hoc ergo Regulo ſubditur: { Hic cũ audiſſet, ꝙ Ieſus adueniret a Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, vt deſcen. & ſa. fi. eius: incipie. enim mori. } Ibidem. AVG. Qui rogabat. nonne credebat? Quid a me expectas audire? dominum interroga q̃d de illo ſenſerit. Sequitur enim: { Dixit ergo Ieſus ad eum. Niſi ſigna & prodigia vide. non cre. } Arguit hominem in fide tepidum, aut frigidum, aut omnino nullius fidei, ſed tentare cupientem de ſanitate filii ſui, qualis eſſet Chriſtus quid eſſet quantum poſſet. Prodigiũ quidem appellatum eſt quaſi porrodicium, quòd porro dicat: porro ſignificet, & futurum aliquid portendat. Lib.4.c.10. AVG. de Con. Euange. Adeo autem dominus ſupra omnia mutabilia vult mentem credentis attollere, vt nec ipſa miracula, quæ quàmuis diuinitus de mutabilitate corporum fiunt, a fidelibus quæri velit. Hom. 28. GREGO. Sed mementote etiam quæ petiit, & aperte agno- A ſcetis, quia in fide dubitauit. Popoſcit namque vt deſcenderet, & ſanaret filium eius. vnde ſequitur: { Dicit ad eum Regulus: Domine deſcende priuſquàm moriatur filius meus. Minus itaq; in illũ credidit, quem non putauit poſſe ſalutem dare, niſi præſens eſſet & corpore. Ho.eadem. CHRY. Audi etiã qualiter adhuc terrene Chriſtum trahit, quaſi non poſſet eum poſt mortem ſuſcitare: ſi autem non credẽs, venit & rogauit, nil mirabile. Conſueuerunt enim patres ex multo amore non ſolum medicis loqui, de quibus confidunt, ſed de quibus non cõfidunt, nihil volentes prætermittere eorũ, quæ ad ſalutem pertinent filiorum; ſi tamen valde crederet Chriſti virtutem, nõ neglexiſſet etiam in Iudæam ire. Hom. eadẽ. GREGO. Sed dominus qui rogatur vt vadat, quia non deſit vbi inuitatur indicat, ſolo iuſſu ſalutem reddidit, qui voluntate omnia creauit. vnde ſequitur. { Dicit ei Ieſus: Vade, filius tuus viuit. } Hic ſuperbia noſtra retunditur qui in hominibus non naturam, qua ad imaginẽ Dei facti ſunt, ſed honores & diuitias veneramur. Redemptor vero noſter, vt oſtenderet quoniam quæ alta ſunt hominibus, ſanctis deſpicienda ſunt, & quæ deſpicienda ſunt hominibus, deſpicienda non ſunt ſanctis, ad filium Reguli ire noluit, ad ſeruum Centurionis ire paratus fuit. Ho.eadem. CHRY. vel aliter: Illic quidem fides confirmata erat: iccirco & promiſit ire, vt diſcamus viri deuotionem. hic autem adhuc imperfectus erat, & nondum nouerat C manifeſte: quòd abſens curare poterat. vnde ex hoc, quòd non accedit Ieſus, hoc addiſcit: Sequitur enim: { Credidit homo ſermoni, quem dixit ei Ieſus, & ibat. } Non tamen integre, neque ſane. } To.13.i Io. ORIGE. Oſtenditur autem eius dignitas & officium ex hoc quòd ſeruientes illi occurrunt. vnde ſequitur. { Iam autem eo deſcendente ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt ei dicentes, quia filius eius viueret. } Ho.eadem. CHRY. Qui quidem obuiauerunt, non vt annunciarent ſolum, ſed quaſi æſtimantes de reliquo ſuperfluam eſſe Chriſti præſentiam, quẽ credebant accedere. Quòd autem Regulus non integre credidit neq; ſane, oſtenditur ex hoc quod ſequitur. { Interrogabat ergo horam ab eis, in quã melius habuerat. Volebat enim ſcire: vtrum caſu, vel ex præcepto Chriſti hoc factum eſſet. Sequitur: { Et dixerunt ei, quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Vide qualiter miraculum manifeſtum eſt: non enim ſimpliciter, neque vt contingit a periculo liberatus D eſt: ſed repente & ſimul, vt appareat non eſſe ex naturæ conſequentia quod fiebat, ſed actione Chriſti. vnde ſequitur. { Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Ieſus. Filius tuus viuit, & credidit ipſe, & domus eius tota. } Trac.16. AVG. Si ergo propterea credidit, quia nunciatum eſt ei, quòd filius eius eſſet ſanus, & comparauit horam nunciantium horæ prænunciantis, quando rogabat, nondum credebat. BEDA. Vnde datur intelligi & in fide gradus eſſe ſicut & in aliis virtutibus, quibus eſt initium incrementum, atque perfectio. Huius ergo fides initium habuit, cum filii ſalutem petiit: incrementum, dum credidit ſermoni domini dicentis. { Filius tuus viuit. } Deinde perfectionem obtinuit nunciantibus ſeruis. Tra.eodem AVGVSTINVS. Ad ſolum ſermonẽ crediderunt plures Samaritani, ad illud miraculum ſola illa domus credidit vbi eſt factum. vnde ſubdit Euangeliſta. { Hoc iterum ſecundum ſignum fecit Ieſus, cum veniſſet a Iudæa in Galilæam. E Hom.35. CHRY. Non ſine cauſa hoc adiecit, ſed oſtendens quoniam ſecundo ſigno facto: nondum ad perfectionem Samaritanorum nullum ſignum videntium Iudæi peruenerunt. In Ioan.13. ORIG. Amphibologiam autem continet præſens dictum. vno enim modo denotat, quòd Ieſus veniendo a Iudæa in Galilæam, duo fecit miracula, quorum ſecundum eſt factum erga filium Reguli. alio modo ſic: Duobus exiſtentibus ſignis, quæ Ieſus in Galilæa exercuit, ſecundum egit veniens a Iudæa in Galilæam. & hic ſenſus verus eſt. Myſtice autem, per hoc quòd Ieſus bis in Galilæam accedit, binus Saluatoris aduentus in mundum oſtenditur: primus quidem miſericordiæ, vt vino facto conuiuas exhilaret: ſecundus vero, vt filium Reguli ad mortem pene deductum ſuſcitet, ideſt populum Iudæorum, qui poſt plenitudinem Gentium accedet ſaluandus in fine. Magnus autem Rex Regum eſt, qui conſtitutus eſt a Deo in monte Syon ſancto eius: huius qui viderunt diem, & gauiſi ſunt, Reguli dinoſcuntur. Arbitramur igitur Regulum eſſe Abraham: ægrotum vero, filium eius: Iſraeliticum genus debilitatum erga

erga cultum diuinum:& ideo incaluit ignitis ſpiculis inimici, vt proinde febrire cenſeatur. Apparet autem, ꝙ præcedentibus ſanctis poſtquàm carnis exuerunt amictum populus fuit curæ. vnde legitur in Machabæis poſt mortem Hieremiæ. Hic eſt Hieremias Propheta Dei, qui plurimum orat pro populo. Abraham igitur obſecrat adiuuari a Saluatore populum infirmum, & quidem poteſtatis verbum de Chana prodit, vbi dictum eſt: Filius tuus viuit. Sed verbi efficacia in Capharnaũ agitur. nam ibi filius Reguli curatus eſt, quaſi in agro conſolationis morans, quod ſignificat genus quoddam debilium: non tamen omnino fructibus priuatorum. Illud autẽ. {Niſi ſigna, & ꝓdigia vi. nõ cre.} dictum illi refertur ad multitudinem filiorum ſuorum, & ad ipſum quodãmodo: ſicut enim Ioannes expectabat datum ſibi ſignũ .ſ. ſuper quẽ videris ſpiritum deſcendentem, ſic & p̃mortui ſancti aduentum Chriſti in carnẽ, & ſignis & prodigiis manifeſtandum expectabant. Habebat autem hic Regulus non ſolum filium, ſed etiam ſeruos, per quos ſignificatur maneries quædam minus bene & infirme credentium, nec a caſu hora ſeptima deſerit filium febris: nam ſeptenarius numerus eſt quietis. ALCVI. Vel quia per ſeptiformem ſpiritum eſt omnis remiſſio peccatorum. Septenarius enim in tria & quatuor diuiſus ſignificat ſanctam Trinitatem, in quatuor anni temporibus, in quatuor mundi partibus, in quatuor elementis. ORI. (Hom.13.) Poſſunt quoque ſignificari duo aduentus Chriſti verbi ad animã primus quidem ex facto vino præbens animæ gaudium ſpũalis cõuiuii. ſecundus vero, omnes languoris ac mortis reliquias amputans. THEO. Regulus autem eſt omnis homo: homo non ſolum quia regi vniuerſorum propinquus exiſtit ſecũdum animam, ſed quia & ipſe ſuper omnia principatum ſumpſit, cuius filius, ideſt mens febricitat voluptatibus prauis & deſideriis. Accedit autem ad Ieſum & depræcatur vt deſcendat, ideſt vt condeſcenſu miſericordiæ vtatur, & parcat peccatis priuſquam a voluptatum infirmitate mortificetur. Sed dominus dicit: {Vade,} ideſt profectum continuum circa bonum oſtendas, & tunc filius tuus viuet. Si autem ambulare ceſſaueris, mortificabitur tibi intellectus circa boni operationem.

C A P. V.

(Lib.4.c.10.) AVG. de Con. Euange. Poſt miraculum in Galilæa factum: inde Hieroſolymam redit. Vnde dicit. {Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam. (Hom.35.) CHRY. Mihi videtur, ꝙ erat dies feſtus Pentecoſtes: aſcendit autem Ieſus Hieroſolymam ſemper in diebus feſtis, vt cum eis dies feſtos faciens non videatur legi contrarius, & ob hoc multitudinem ſimplicem per ſigna, & doctrinã attrahat: maxime enim in diebus feſtis hi qui iuxta poſiti erant, concurrebant. Sequitur: {Erat autem Hiero. pro piſci. quæ cogno. hebra. Bethſa. quinque por. habẽs. ALCVI. Probaton græce, ouis dicitur, probatica ergo piſcina pecuaria dicitur, vbi Sacerdotes cadauera hoſtiarum abluebant. (Ho. eadem.) CHRY. Decebat quidẽ baptiſma dari peccata purgans, cuius imago præſcripta fuit in piſcina, & in aliis pluribus: & primum quidem dedit Deus aquam expurgantem corporum ſordes, & inquinationes non exiſtentes, ſed opinatas, puta eas quæ a morbo, & quæ a lepra, & quæ ab aliis talibus: deinde infirmitates diuerſas, ꝑ quas facit ſolui. vnde ſequitur. {In his iace. mul. mag. lang. cæco. clau. & ari. expe. aquæ motum. Volens enim Deus propinquius adducere ad baptiſmi donum: non adhuc inquinamenta ſolum mundat. Sed etiam ægritudines ſanat: ſicut enim miniſtri, qui prope regem ſunt: his qui ſunt a longe clariores ſunt: ita & in figuris fit. Non autem ſimpliciter

F ſanabat aquarum natura: ſemper enim hoc fieret, ſed in Angeli deſcenſione. vnde ſequitur: {Angelus autem domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, & mouebatur aqua.} Sic enim & in baptizatis non ſimpliciter aqua operatur, ſed cum ſpiritusſancti acceperit gratiam: tunc omnia ſoluit peccata. Angelus enim deſcendens turbabat aquam & ſanatiuam imponebat virtutem, vt diſcant Iudæi quoniam multo magis Angelorum dominus omnes ægritudines animę ſanare poteſt. ſed tunc quidem infirmitas impedimentum volenti curari fiebat. Subditur enim: {Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate.} Nunc autem vnuſquiſque accedere poteſt. non enim Angelus eſt, q turbat aquã: ſed Angelorum dominus, qui omnia operatur. ſed etſi orbis terrarũ vniuerſus veniat, gratia non conſumitur, ſed ſimilis manet. ſicut enim ſolares radii per vnamquamque illuminant diem, & non conſumuntur, neque a multa largitione minor fit Solis lux, ita & multo amplius ſpirituſſancti actio in nullo minuitur a multitudine eorum, qui potiuntur ea. Hoc autem fiebat. ſ. vt vnus tantum poſt motionem aquæ ſanaretur, vt qui didicerant quoniam in aqua ægritudines corporis ſanabantur, in hoc per multum tẽpus exercitati, facile crederent ꝙ & ægritudines animę aqua ſanare poteſt. AVG. (Trac.17.) Plus eſt autem, quòd Chriſtus vitia ſanauit animarum, quàm quòd ſanauit languores corporum moriturorum: ſed quia ipſa anima non eum nouerat, a quo ſananda erat, & oculos habebat in carne, vnde facta corporalia videret, & nondum habebat in corde, vnde Deum latentem cognoſceret, fecit quod videri poterat, vt ſanaretur vnde videri non poterat. Ingreſſus eſt locum, vbi iacebat multitudo languentium, de quibus elegit vnum, vt ſanaret, de quo ſubditur. {Erat autem quidam homo ibi triginta & I octo annos habens in infirmitate ſua.} CHRY. (Hom.36.) Non autem confeſtim eum a principio ſanauit, ſed primum eum familiarem ſibi facit per interrogationem futuræ fidei faciens viam. Non autem expetit fidem, vt in cæcis fecit dicens. Creditis quia poſſum hoc facere? quia hic nondum nouerat eum manifeſte quis eſſet. Nam illi quidem ex aliis eius virtutem cognoſcentes, conuenienter hæc audierant. Alii vero nondum eum cognoſcentes, ſed per ſigna eum cognituri poſt miracula requiruntur de fide. vnde ſequitur. {Hunc cum vidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet, quia multum iam tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri?} Non hoc quærit, vt diſcat: hoc enim ſuperfluum eſſet, ſed vt oſtenderet iſtius patientiam, qui triginta & octo annos habens, per vnumquemque annum eripi ab ægritudine expectans, aſſidebat, & non deſiſtebat. Et vt cognoſcamus propter quam cauſam dimittens alios, ad hunc venit, & non dicit. Vis, te curabo? nondum enim aliquid magnum K imaginabatur ille de Chriſto. non autem turbatus eſt ad interrogationem, neque dixit, iniuriari mihi ueniſti, quando interrogas ſi volo ſanus fieri, ſed manſuete reſpondet. Sequitur enim. {Reſpondit ei languidus: Domine, hominem nõ habeo, vt cum tur. fu. aqua mit. me in piſci. dũ venio enim ego, alius ante me deſcendit.) Non nouerat quis eſſet, qui interrogabat, neque quòd curaturus eſſet eum. Opinabatur autem fortaſſe vtilem ſibi fore Chriſtum ad mittendum eum in aquam. ſed Chriſtus oſtendit, quòd verbo omnia poteſt facere. vnde ſequitur. {Dicit ei Ieſus: ſurge, tolle grabatum tuum & ambula.} AVG. (Ibidem) Tria dixit, ſed ſurge, non operis imperium fuit, ſed operatio ſanitatis. Sano autem duo imperauit: Tolle grabatum tuum, & ambula. CHRYSOSTOMVS: Intuere diuinæ ſapientiæ ſuperabundantiam, non ſolum ſanat, ſed & lectum portare iubet, vt & credibile faceret miraculum, & nullus exiſtimet phantaſiã eſſe quod factum eſt. Non enim niſi certiſſime, & vehementer

compacta

compacta eſſent membra, lectulum ferre poſſent. Audiens autem languidus, quoniam cum poteſtate & velut iubens dixit. Surge tolle grabatum tuum, non deriſit dicens. Angelus deſcendit & turbat aquam, & ſolum vnum curat. Tu autem homo exiſtẽs ex ſolo pręcepto, ſperas te magis angelis poſſe: ſed audiuit & non diſcredidit ei qui iuſſit, & ſanus factus eſt, vnde ſequitur. {Et ſtatim ſanꝰ factus eſt homo, & ſuſtu. graba. ſu. & ambulauit.} BEDA. Multum quippe inter ſanationem domini, & quæ a medicis infertur diſtare probatur, hæc videlicet voce iubentis & mox impletur. Illa vero per multa temporis interualla aliquoties perficitur. (Hom. 36.) CHRY. Igitur mirabile quidem eſt hoc, quæ autem ſequentur multo maiora erunt. nam in initio quidem nullo moleſtante ſuaderi non ita mirabile eſt, ſicut quod poſt inſanientibus Iudæis & accuſantibus, Chriſto obediuit, vt oſtendit euangeliſta conſequẽter dicens: {Erat autem ſabbatum in illo die: dicunt ergo Iudæi illi qui ſanus fuerat factus, ſabbatum eſt, non li. ti. tol. graba. tuum.} AVG. (Tracta.17) Non calumniabantur domino, quia ſanum fecerat ſabbato, quaſi eis reſpondere poſſet, quia ſi cuiuſquam iumentum in puteum cecidiſſet, vtique die ſabbati erueret illud & ſaluaret: ſed qui portabat grabatum ſuum: quaſi dicãt, ſi ſanitas non erat differenda, nunquid & opus fuerat imperandum? ſed ille authorem ſanitatis ſuæ obiiciebat calumniatoribus. vnde ſequitur, {Reſpondit eis, qui me ſanum fecit ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum & ambula.} q.d. quare nõ acciperem iuſſionem a quo acceperam ſanitatẽ? CHRY. (Hom.16.) Nimirum ſi malignari vellet, poterat dicere: Si crimen eſt, accuſate eum qui iuſſit & deponam lectulum: ſed & curationem vtique occultaſſet. Etenim ſciebat non ita eos id reprehendere ex ſabbati ſolutione, ſicut ex infirmitatis ſanatione: ſed neque hoc occultauit, neque veniam petiit: ſed clara voce beneficium confeſſus eſt, illi vero maligne interrogauerunt, vnde ſubditur. {Interrogauerũt ergo eum: quis eſt ille homo qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum & ambula? Non dicunt: Quis eſt qui fecit te ſanum: ſed in medium inducunt id quod tranſgreſſio æſtimabatur. Sequitur: {Is autem qui ſanus fuerat effectus neſciebat quis eſſet, Ieſus autẽ declinauit a tur. conſti. in loco.} Et primum quidem vt eo abſente teſtimonium inſuſpicabile fieret. Qui enim adeptus fuerat ſanitatem idoneus erat beneficii teſtis. demum vt non plus faceret furorem illorum accendi. Solus enim viſus eius cui inuidetur, non paruam inuidentibus immittit ſcintillam, propterea diſcedens, permiſit ab ipſis ſuum factum examinari. Quidam eſtimant hunc paralyticum eſſe eũ qui in Matthæo poſitus eſt: ſed non eſt. Ille enim multos habebat ſui curam habentes & eum ferentes, hic autem nullum. Sed & locus vtrorunque diuerſus eſt. (Trac.17.) AVGV. Si quidem mediocri corde & humano ingenio conſideremus hoc miraculum facientem, qđ ad pietatem pertingit non magnum aliquid fecit, & quod ad benignitatẽ parum fecit. Tot iacebant, & vnus curatus eſt, cum poſſet vno verbo omnes erigere. Quid ergo intelligendũ eſt, niſi quia poteſtas illa & bonitas magis agebat quid animæ in factis eius pro ſalute ſempiterna intelligerent, q̃ quid pro temporali ſalute corporis mererentur? In illis enim factis quicquid tẽporaliter ſanatũ eſt, in membris mortalibus in fine defecit, anima quæ credidit, ad vitam æternam tranſitum fecit. Piſcina illa & aqua illa populum mihi videtur ſignificaſſe Iudæorũ, ſignificari enim populus nomine aquarũ aperte nobis indicat Apocalypſis Ioannis. (In 5.c. Ioa.) BEDA. Bene autem piſcina probatica fuiſſe deſcribitur. Ille enim populus ouis nomine ſignificatur. ſecundum illud Pſalmi: Nos populus tuus & oues gregis tui. (Tract.17) AVG. Aqua ergo illa, ideſt populus ille quinque libris Moyſi tanquam quinque porticibus claudebatur: ſed illi libri prodebant languidos non ſanabant. Lex enim peccatores conuincebat, non abſoluebat. BEDA. Denique multa genera languentium in eadem incurrunt, cæci ſcilicet, qui ſcientiæ lumine carent, claudi, qui ad ea quę iubentur implenda, vires non habent. Aridi, (Tract.17.) qui ſupernę dilectionis pinguedine carent. AVG. Venit autem Chriſtus ad populum Iudæorum & faciendo magna, docendo vtilia turbauit peccatores, ideſt aquam præſentia ſua; & excitauit ad paſſionem ſuam: ſed latens turbauit. Si enim cognouiſſent, nunquã gloriæ dominum crucifixiſſent. Subito enim videbatur aqua turbata, & a quo turbabatur non videbatur. Deſcendere ergo in aquã turbatam, hoc eſt humiliter credere in domini paſſionem. Ibi ſanabatur vnus, ſignificans eccleſiæ vnitatem, poſtea quiſquis veniret non ſanabatur, quia quiſquis præter vnitatem fuerit, ſanari nõ poterit: veh illis qui oderunt vnitatem, & partẽ ſibi faciunt in hominibus. Habebat autem xxxviij. annos in infirmitate, qui ſanatus eſt. Hic enim numerus ad languorem pertinet, magis quàm ad ſa-

A nitatem. Quadragenarius enim numerus ſacratus, nobis in quadam perfectione commendatur, quia lex in decem præceptis data eſt, & prædicanda erat per totum mundum, qui quatuor partibus commendatur. Denarius autem per quatuor multiplicatus ad quadragenarium peruenit, vel quia per euãgelium quod quatuor libros habet, impletur lex. Si ergo quadragenarius numerꝰ habet perfectionẽ legis, & lex non impletur niſi ĩ gemino ꝑcepto charitatis, quid miraris, quia languebat qui 40. minꝰ duos hẽbat? neceſſariꝰ erat illi homo ad ſanitatẽ. Sed homo ille, qui & deus eſt, & quia illum iacentem duobus minus inuenit, quia duo quædam iubendo, quod minus erat impleuit. In duobus enim domini iuſſis duo præcepta ſignificata ſunt charitatis. Dei dilectio prior eſt ordine præcipiendi, proximi autem dilectio prior eſt ordine faciendi. Dicit ergo. {Tolle grabatum tuum,} quaſi diceret, Cum eſſes languidus portabat te proximus tuus; ſanus factus es, porta proximum tuum. Dicit etiam {Ambula.} Sed quo iter agis niſi ad dominum deum tuum? BEDA. (Cap.5. numero 30.) Quid enim eſt dicere. {Surge & ambula,} niſi a torpore & ignauia in quibus prius iacebas erigere, & in bonis operibus proficere ſtude? Tolle grabatũ tuum, ideſt, proximum tuum a quo portaris, & ipſe patienter tolera. AVGVSTIN. Porta ergo eum cum quo ambulas, vt ad eum peruenias cum quo manere deſideras. Ille autem nõdum Ieſum nouerat, quia & nos credimus in eum, quem nõ videmus, (Trac.17.) & ut non videatur declinata turba. Quadam ſolitudine intẽtionis vr̃ deus, turba ſtrepitum habet, viſio iſta ſecretum deſiderat. C b ¶ CRYSOSTO. Curatus homo non ſeceſſit ad nundinas, neque voluptati, aut vanæ gloriæ dedit ſeipſum, ſed in tẽplo conuerſabatur, quod maxime religionis eſt ſignum, vnde dicitur. {Poſtea inuenit eum Ieſus in templo.} AVGVST. (Tract.17.) Dominus quidem Ieſus, & in turba eum videbat & in tẽplo. Ille autem languidus Ieſum in turba non agnoſcit, in templo agnoſcit in loco ſacrato. ALCVINVS. Quia ſi gratiam conditoris cognoſcere volumus, & ad eius viſionem venire, fugienda eſt turba cogitationum & affectuum prauorum, declinanda ſunt prauorum conuenticula, fugiendum eſt ad templum, vt noſipſos templũ dei ſtudeamus facere, quos deus inuiſere & in quibus manere dignetur. Sequitur. Et dixit illi. {Ecce ſanus factus es iam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. CHRYSOSTO. (Hom.37.) Vbi prius diſcimus ꝙ ex peccatis ei nata eſt hæc ægritudo, quia D enim ſæpius animam in nobis ægrotantem inſenſibiliter habemus, corpus autem & ſi paruam ſuſceperit lęſionẽ, omne facit ſtudium vt ab infirmitate liberemur. Propterea Deus punit corpus pro his quæ anima deliquit: ſecundo vero ꝙ verus eſt gehennæ ſermo: tertio ꝙ longum eſt & infinitum ſupplicium. Dicunt .n. quidam. Numquid quia in breui temporis momento adulteratus ſum, immortaliter crucior? vide ꝙ hic tanto tempore pro peccatis cruciabatur, non enim temporis menſura peccata iudicantur, ſed ipſa delictorum natura. Cum his autem & illud diſcimus, ꝙ ſi grauem ſuſtineamus pœnam pro prioribus peccatis, deinde in eadem inciderimus, grauiora patiemur, & hoc decenter, qui enim neque ſupplicio factus eſt melior vt inſenſibilis de reliquo & contemptor, ad maius ducetur tormentum, ſi autem hic non omnes pro peccatis torquentur, non cõfidamus. Nihil enim nos hic pati pro peccatis ſignum eſt maioris illic futuri ſupplicij, non autem omnes ægritudines ſunt ex peccatis, ſed plures. Quędam enim & a pigritia fiunt, quædam propter probationem, ſicut in Iob, ſed propter quid paralytico huic Chriſtus de peccatis mentionem faE cit? Quidam huic paralytico detrahẽtes, dicũt eum Chriſti fuiſſe accuſatorem, & propter hoc hæc audiſſe, quid igitur dicent de paralytico qui eſt apud Matthæum? etenim & illi dictum eſt. Dimittuntur tibi peccata tua, neque etiam Chriſtus hunc incuſat de præteritis, ſed ad futurum eum munit ſolum. Alios igitur curans peccatorum non meminit, quia his paralyticis ex peccatis ægritudines ſunt factæ, aliis autem ex infirmitate naturali, vel per hos reliquos omnes admonet. Cum his autem & illud eſt dicere, quoniam multam vidit ineſſe animæ huius patientiam, & vt valentem ſuſcipere admonitionem eum admonet. Tribuit autem ſignum ei propriæ deitatis, dicendo enim. Non amplius pecces, oſtendit ſe ſcire omnia quæ ab eo facta erant delicta. AVGVS. (Tract.17.) Nunc autem ille poſtea quàm vidit Ieſum, & cognouit eum authorem ſalutis ſuæ, non fuit piger in euangelizando quem viderat, vnde ſequitur. {Abijt ille homo & nunciauit Iudæis, quia Ieſus erat qui fecit eum ſanum. CHRYSOSTO. (Hom.17) Non ita inſenſibilis erat, vt poſt tantũ beneficium & admonitionem maligna

---

G deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nuntiauerunt dicẽtes, quia filius eius viueret. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua meliꝰ habuerat. Et dixerunt ei, quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Ieſus, filius tuus viuit; & credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterum ſecundum ſignum fecit Ieſus, cum veniſſet a Iudæa in Galilæam.

C A P. V.

POſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Eſt autem Hieroſolymis probatica piſcina, quę cognominatur hebraice Bethſaida quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languẽtium, H cæcorum, claudorum, aridorũ, expectantium aquæ motum. Angelus autem domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ ſanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate. Erat autem quidã homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua. Hunc cum vidiſſet Ieſus iacentem. & cognouiſſet quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri? Reſpondit ei languidꝰ: Domine, hominem non habeo, vt cum turbata fuerit aqua mittat me in piſcinam. Dum venio enim ego, alius antẽ me deſcendit. Dicit ei Ieſus: Surge, tolle grabatũ tuum, & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt hõ ille. & ſuſtulit grabatũ ſuum, & ambulabat. Erat aũt ſabbatum in die illo. Dicebant ergo Iudæi illi qui ſanatus fuerat. Sabbatum eſt, nõ licet tibi tollere grabatum tuũ. Reſpondit eis. Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit, tolle grabatũ tuum & ambula. Interrogauerunt ergo eum. Quis eſt ille homo qui dixit tibi, tolle grabatũ tuum & ambula? Is autem qui ſa B nus fuerat effectus, neſciebat qs eſſet. Ieſus enim declinauit a turba conſtituta in loco.

b Poſtea inuenit eum Ieſus in templo & dixit illi, Ecce ſanus factus es, iam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid cõtingat. Abiit ille homo & nun-

ſigna mente hoc dicat. Si enim detrahere vellet, ſanitatem tacens tranſgreſſionem dixiſſet, ſed hoc non fecit: non enim dixit, quoniam Ieſus eſt qui dixit. { Tolle grabatum tuũ. } quod videbatur Iudæis crimen eſſe, ſed dixit. Quoniam Ieſus eſt qui me ſanum fecit. Tract.17. AVGVSTINVS. Sic igitur ille annunciabat, & illi inſaniebant. vnde ſequitur. { Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hoc faciebat in Sabbato. } Manifeſtum .n. opus corporale factũ erat ante oculos Iudæorum, non ſanitas corporis, ſed deportatio grabati, quæ non videbatur ita neceſſaria quemadmodum ſanitas.

ciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanum. Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in Sabbato. Ieſus autem reſpondit eis. Pater meus vſque modo operatur & ego operor. Propterea ergo

Aperte ergo dicat dominus ſacramentum Sabbati & ſignum obſeruandi vnius diei ad tempus datum eſſe Iudæis. Impletionẽ vero ipſam ſacramenti, in illo veniſſe cum ſequitur. { Ieſus autem reſpondit eis. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor, q. d. Nolite putare, quia Sabbato ita requieuit pater meus, vt ex illo non operetur, ſed ſicut ipſe nunc operatur ſine labore, operor & ego, ſed ideo dictum eſt, Deum requieuiſſe, quia iam creaturam nullam condebat poſtq̃ perfecta ſunt omnia, quietẽ vero propterea appellauit ſcriptura, vt nos admoneret poſt bona opera quieturos. Et ſicut Deus poſtq̃ fecit hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuã, & perfecit omnia opera ſua bona valde requieuit ſeptimo die, ſic & tibi requiem non ſperes, niſi cum redieris ad ſimilitudinem in qua factus es, quam peccato perdidiſti, & niſi cum bona fueris operatus. Cap.11. AVGVST. 4. ſuper Geneſim ad literam. Dici ergo probabiliter poteſt, ad ſeruandum ſabbatum Iudæis fuiſſe præceptum in vmbra futuri, quæ ſpiritualem requiem ſignificaret, quam Deus exemplo quietis ſuæ, fidelibus bona opera facientibus archana ſignificatione pollicebatur. AVGVST. Super Ioannem. Erit enim ſabbatũ huius ſæculi cum tranſierint ſex ætates quaſi ſex dies ſæculi, tunc enim ventura eſt requies, quæ promittitur ſanctis. Cap.12. AVGVSTINVS. 4. ſuper Geneſim ad literam. Cuius etiam quietis ipſe dominus Ieſus myſterium ſua ſepultura confirmauit. Ipſo quippe die Sabbati requieuit in ſepulcro poſtquam ſexto die conſummauit opera ſua quãdo ait. Conſummatum eſt. Quid ergo mirum ſi Deus iſtum diem quo erat Chriſtus in ſepultura quieturus, volens etiam hoc modo prænunciare ab operibus ſuis in vno die requieuit, deinceps operaturus ordinem ſæculorum? Poteſt etiam intelligi, Deum requieuiſſe a condendis generibus creaturæ, quia vltra iam non condidit aliqua genera noua. Deinceps autem vſque nũc, & vltra operatur eorundem generum adminiſtrationem, quæ tunc inſtituta ſunt, non vt ipſo ſaltem die ſeptimo potentia eius a cæli & terræ omniumque rerum quas condiderat gubernatione ceſſaret, alioquin continuo dilaberentur. Creatoris namque potentia cauſa eſt ſubſiſtendi omni creaturæ, quæ ab eis quæ creata ſunt regendis ſi aliquando ceſſaret, ſimul & eorum ceſſaret ſpecies omniſque natura concideret, neque enim ſicut ſtructuram ædium cum fabricauerit quis abſcedit, atq; illo ceſſante ſtat opus eius, ita mundus vix ictu oculi ſtare poteſt, ſi ei Deus regimen ſuum ſubtraxerit, proinde quidem dominus ait. Pater meus vſque modo operatur cõtinuationem quandam operis eius, quæ vniuerſam creaturam continet, atque adminiſtret, oſtendit. Aliter enim poſſet intelligi ſi diceret. Et nunc operatur, vbi non eſſet neceſſe vt operis continuationem acciperemus. Aliter autem cogit intelligi cum ait. Vſque nunc ex Tract. 17. illo ſcilicet quo cuncta cum cõderet operatus eſt. AVGVST. ſuper Ioan. Ergo tamq̃ diceret Iudæis. Quid aliàs expectatis, perſuaderis vt non opetur Sabbato. Sabbati dies vobis ad ſignificationem meam præceptus eſt, opera dei attenditis; per me facta ſunt omnia, operatus eſt pater lucem, ſed dixit vt fieret, ſi dixit verbo operatus eſt, & verbum eius ego ſum. Pater meus & nunc operatus eſt cum fecit mundum, & vſque nũc operatur, cum regit mundum, ergo & per me fecit cum fecit, & per me regit cum regit. Homil. 37. CHRYS. Et quidem Chriſtus cum diſcipulos excuſare oportebat, Dauid conſeruum eorum in medium ferebat. Quãdo vero de ſeipſo erat accuſatio, ad patrem refugit. Conſiderandum etiam ꝙ neque vt homo ſolum excuſat, ſed neque vt Deus ſolum, ſed quandoque hoc, quandoque illo modo. Volebat enim vtrumque credi & condeſcenſionis diſpenſationem & deitatis dignitatem. vnde hic æqualitatem ſui ad patrem oſtendit, & in dicendo eum patrem ſingulariter. Dicit enim pater meus, & in agendo eadem illi. Dicit enim, & ego operor. vnde ſequitur. { Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat Tract.17. Sabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum. AVGVSTI. Non quocumque, ſed quid æqualem ſe facit Deo, nam omnes dicimus Deo, Pater noſter qui es ĩ cælis. Legimus & Iudæos dixiſſe.

F Cum tu ſis pater noſter. ergo non hic iraſcebantur, quia patrem ſuum dicebat Deum, ſed ꝙ longe alio modo q̃ homines. AVGV. Lib.4.c.10 de conſenſu euang. Dicendo enim, pater meus vſque modo operatur, & ego operor, quòd ei eſſet æqualis voluit intelligi, conſequens eſſe oſtendens vt quoniam pater operatur, & filius operetur, quia pater ſine filio non operatur. CHRYSO. Homil.37. Si vero non naturalis eſſet filius, nec eiuſdẽ ſubſtantię, hęc excuſatio maior accuſatione eſſet. Non enim præfectus, regalem legem tranſgrediẽs poterit effugere, ſi accuſatus

magis quærebãt eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum æqualem ſe faciens Deo. c Reſpondit itaque Ieſus & dixit eis. Amen amen dico vo-

G ſe excuſet dicens, Quoniam & rex ſoluit legem. Sed quia par eſt dignitas filij ad patrem, propterea perfecta excuſatio eſt, ſicut igitur pater operans Sabbato abſolutus eſt a crimine, ita & filius. Tra.17. AVGVSTI. Ecce intelligunt Iudæi quod non intelligunt Arriani. Arriani quippe inæqualem dicunt filium patri, & inde hæreſis pulſat eccleſiam. Hom.37. CHRYSOST. Qui vero nolunt cum bona mente hoc ſuſcipere, dicunt quòd Chriſtus non fecit ſe æqualem Deo, ſed Iudæi hoc ſuſpicabãtur, ſed ad hoc per ea quæ ſupradicta ſunt ſuperueniamus. Manifeſtum enim eſt, ꝙ Iudæi perſequebantur Chriſtum, & ꝙ ſoluebat Sabbatum, & ꝙ dicebat patrem ſuum Deum. vnde & quod conuenienter adiungitur. Aequalem ſe faciens Deo, adhæret præmiſſis in veritate. Ante med. HYLA. 7. de Trini. Expoſitio enim euangeliſtæ cauſam demõſtrantis cur dominum Iudæi interficere vellent. Hom.37. CHRYSOSTO. Et iterum, ſi ipſe hoc ipſum volebat aſtruere, ſed Iudæi hoc inaniter ſuſpicabantur, non dimiſiſſet dominus eorum mentem in errore, ſed correxiſſet, neque enim euangeliſta hoc tacuiſſet ſicut ſupra H de eo quod dictum eſt, Soluite templum hoc. Trac.17. AVGV. Non tamen Iudæi intellexerunt Chriſtum eſſe filium Dei, ſed intellexerunt in verbis Chriſti, quia talis commendaretur filius Dei ꝙ æqualis eſſet Deo, quia ergo neſciebant, talem tamen prædicari agnoſcebant. Ideo dicit. Aequalem ſe faciens Deo, non autẽ ipſe ſe faciebat æqualem, ſed ille illum genuerat æqualem. Ante med. c ¶ HILA. 7. de Trini. Ad violati ſabbati obiectum ſibi reatum dixerat, Pater meus vſque modo operatur & ego operor, vt vſurpaſſe hoc ex authoritate intelligeretur exempli. Significans tamen hoc quod ipſe ageret, patris opus eſſe intelligendum, quia ipſe in ſe operaretur operante, & rurſum aduerſum eam inuidiã, ꝙ ſe Deo æquaret paterni nominis vſurpatione, volens & natiuitatem confirmare & naturæ virtutem profiteri, reſpondit. vnde dicitur. { Reſpondit itaque Ieſus & dixit eis. Amen amen dico vobis, non poteſt filius a ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. Tract.18. AVGV. Quidam qui Chriſtianos ſe haberi I volunt, Arriani hæretici dicentes ipſum filium Dei qui ſuſcepit carnem, minorem eſſe q̃ pater eſt, capiunt ex his verbis cauſam calumnię, & reſpondent nobis. Videtis quia dominus Ieſus cum aduerteret Iudæos ex hoc moueri, quia patri Deo æqualem ſe faceret, talia verba ſubiunxit, vt ſe æqualem non eſſe monſtraret; qui enim non poteſt, inquiunt a ſe facere quicq̃, niſi quòd viderit patrem facientem, vtique minor eſt, non æqualis. Sed ſi Deus erat verbum, & eſt Deus maior & deus minor, duos deos colimus, non vnum Deum. Ante med. HILAR. 7. de Trini. Ne igitur exequatio illa per nomen naturamque filij, fidem natiuitatis auferret, ait filium a ſe nihil facere poſſe. Tract. 18. AVGV. Tamquam diceret, Quid ſcandalizati eſtis, quia patrem meum dixi deum, & quia æqualem me feci Deo? ita ſum æqualis, vt ille me genuerit, non vt ille a me, ſed ego ab illo ſum filius. Hoc eſt eſſe quod poſſe. Tract.17. Quia ergo ſubſtantia filij de patre eſt, ideo potentia filij de patre eſt, quia ergo filius non eſt a ſe, ideo non poteſt a ſe. Tract. 18. ſic ergo non poteſt filius a ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem, quia videre K filij hoc eſt natum eſſe de patre, non alia viſio eſt eius, & alia ſubſtantia eius, totum quod eſt, de patre eſt. Ante med. HILA. 7. de Trinit. Vt autem maneret ſalutaris in patre & filio confeſſionis noſtræ ordo, naturam natiuitatis oſtendit, quæ poteſtatem efficiendi non per incrementa indultarum ad vnumquodque opus virium ſumeret, ſed de cognitione præſumeret, præſumeret autem non de aliquo operis corporalis exemplo, vt quod prius pater faceret, id poſtea filius facturus eſſet, ſed cum ex patre filius eſſet natus per virtutis, ac naturæ in ſe paternę conſcientiam, nihil niſi quod patrem facientem vidiſſet, filium facere poſſe teſtatus eſt, non enim corporalibus modis Deus videt, ſed viſus ei omnis in virtute naturæ eſt. Cap.1. AVGVST. 2. de Trini. Hoc autem ſi propterea dictum acceperimus, quia in forma accepta ex creatura minor eſt filius, cõſequẽs erit, vt prior pr ſup aquas ambulauerit, & cetera quæ filius in carne apparens inter homines fecit vt poſſit filius ea facere, quis autem vel delyrus iſta ſentiat? Tract.20. AVGV. ſuper Ioan. Ambulatio

Ambulatio tamen illa carnis ſupra mare a patre fiebat per filium. A Quando enim caro ambulabat & diuinitas filij gubernabat, pater abſens non erat cum filius dicat. Pater in me manens ipſe facit opera: cum ergo dixiſſet. { Nõ poteſt filius a ſe facere quicquam. } Ne forte carnalis ſubreperet intellectus, vt faceret ſibi homo quaſi duos fabros, vnũ magiſtrum, alterum diſcipulum, vt quomodo ille fecit archam, iſte facit alteram ſecutus ait. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Non ait. Quæcũque pater facit & filius alia ſimilia facit,

bis, non poteſt filius a ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit, & maiora his

ſed hæc eadem. Mundum pater, mundum filius, mundum ſpiritus ſanctus. Si vnus Deus pater, & filius, & ſpiritusſanctus, vnus mundus factus a patre per filium in ſpiritusancto. Hæc ergo eadem facit. Addit autem. Similiter, ne alius error in animo naſceretur. Videtur enim corpus hoc idem facere quod animus, ſed non ſimiliter, animus enim imperat corpori, corpus viſibile eſt, animus inuiſibilis, vt faceret aliquid ſeruus, iubente domino fecit, idem ab vtroque factum eſt, ſed numquid ſimiliter? Non ergo ſic pater & filius, ſed hæc eadem facit & ſimiliter facit, vt intelligamus ſimili potentia facere filium eadem ipſa quæ facit pater. Aequalis igitur Ante med. eſt patri filius. HILA. 7. de trini. Vel aliter. Omnia & eadem ad oſtendendã naturæ virtutem locutus eſt. Eſt igitur natura eadem, cum eadem omnia poſſe naturæ ſit. Vbi vero ſimiliter per filium omnia eadem fiunt, ſimilitudo operum ſolitudinem operantis excluſit. Hæc igitur eſt verę natiuitatis, & fidei noſtræ intelligentia, quia ſub vna hac ſignificatione teſtantur, & ſimiliter facta Hom. 37. natiuitatem & eadem facta naturam. CHRYSOSTO. Vel aliter. Totum quod dicitur. A ſemetipſo non poteſt filius facere quicquam, intelligendum eſt, quia nihil contrarium patri, nihil alienum ab eo facere poteſt. Ideo autem non dicit. Quoniam nihil contrarium facit, ſed quoniam nõ poteſt facere, vt hinc oſtendat indiſſimilitudinem & certitudinem parilitatis. Non enim imbecillitatem filii, ſed multam eius virtutem oſtendit hoc verbum, ſicut enim cum dicimus. Impoſſibile eſt Deum peccare, non imbecillitatem eius accuſamus: ſed ineffabilem quandã virtutem eius teſtamur, ita cum dicit filius. Non poſſum a meipſo facere quicq̃, hoc dicit, quoniam impoſſibile eſt eum facere aliquid contrarium Cap.14. patri. AVGVSTINVS. Contra ſermo. Arrianorum. Hoc autem non deficientis eſt, ſed in eo ꝙ de patre natus eſt permanentis, tamq̃ laudabile eſt omnipotentem non poſſe mutari, q̃ laudabile eſt ꝙ omnipotens non poteſt mori. Poſſet enim filius facere, qđ non vidiſſet patrẽ facientem, ſi poſſet facere qđ per illum non facit pater, hoc eſt. Si poſſet peccare, neque naturæ immutabiliter bonæ quę a patre eſt genita conueniret. Hoc autem quia non po- Hom.37. teſt, non deficienter non poteſt, ſed potenter. CHRYSOT. His autem quæ dicta ſunt atteſtatur quod ſequitur { Quęcumq; enim ille fecerit, hęc ſimiliter & filius facit. } Si enim per ſeipſum pater omnia facit, & filius per ſeipſum facit, vt hoc quod dicit, ſimiliter maneat, vides qualiter intelligentia eſt excelſa, humilitatis autem verba: ſi enim humilius producit verba quædam non mireris: quia enim perſequebantur eum excelſa audientes, & con- Tract.21. trarium Deo eſſe æſtimabant, parum per verba remiſit. AVG. Cum ergo dixiſſet & ſe eadem facere, & ſimiliter, quæ facit pater ſubdit. { Pater enim diligit filium & omnia demonſtrat ei quæcumque ipſe facit } ad hoc quod ſupra dixit. Niſi quod viderit patrem facere, videtur pertinere & ꝙ omnia demonſtrat ei quę ipſe facit. Sed rurſus mortalis cogitatio perturbatur. Dicet enim aliquis. Seorſum facit pater vt poſſit filius videre quod facit, velut ſi faber doceat filium artem ſuam, & demõſtret ei quicquid facit, vt poſſit & ipſe facere quod viderit patrem facientem. Cum ergo pater facit, filius non facit, vt poſſit videre filius quod pater facit, Porro ſi fixum atque inconcuſſum tenemus, quia per filium omnia pater facit, antequàm faciat demonſtrat filio. Vbi etiam demonſtrat filio pater quod facit, niſi in ipſo filio per quem facit? ſi enim pater exempla faciat, & filius attendat manus patris quemadmodum faciat, vbi eſt illa inſeparabilitas trinitatis? Non ergo faciendo demonſtrat pater filio, ſed demonſtrando facit per filiũ. Videt enim patrem filius demonſtrantem anteq̃ aliquid fiat, & ex demonſtratione patris & viſione filij fit, quod fit a patre per filium. Sed dices, oſtendo filio meo, quod volo facere, & facit ipſe atque ego per ipſum. Sed verba dicturus es ei filio tuo: ſed ipſe filius eſt verbum patris. Numquid ergo per verbum loqueretur ad verbum, an quia filius magnum eſt verbum, minora verba tranſitura erunt inter patrem & filium, & ſonus aliquis & quaſi creatura quædam temporalis exitura erat ex ore patris & percuſſura aurem filij? Remoue omnia corporalia, ſimplicitatem vide ſi ſim-

plex es, ſi non potes cõprehendere quid ſit deus, vel hoc comprehende quid non Deus ſit, multũ proficies, ſi non aliud q̃ eſt ſenſeris de Deo. In mente tua vide qđ volo dicere, in qua video memoriã & cogitationẽ, demõſtrat memoria tua cogitationi tuę Carthaginẽ, & quod in illa erat, anteq̃ intẽderes cõuerſę ad ſe cogitationi oſtendit. Ecce facta eſt a memoria demõſtratio, facta eſt in cogitatione viſio & nulla verba in medio cucurrerũt. Nullum ex corpore ſignum datũ eſt, ſed tamen omnia quæ ĩ memoria tenes, forinſecus accepiſti. Pater quæ demõſtrat

demonſtrabit ei opera, vt vos miremini. d Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filiꝰ quos vult viuificat. Neque enim pater iudicat quemquam, ſed omne iudiciũ dedit filio, vt omnes

B filio, non accepit extrinſecus, intus totum agitur, quia nihil creaturarum eſſet extrinſecus, niſi pater hoc feciſſet per filium, & eam pater demonſtrando fecit, quia per filium videntem fecit. Sic ergo demonſtrans pater filii viſionem gignit, quemadmodum pater filium gignit. Demonſtratio quippe generat viſionem, nõ viſio demonſtrationem, quod ſi purius & perfectius intueri valeremus, fortaſſis inueniremus nec aliud eſſe patrem, aliud eius demonſtrationem, nec aliud filium, aliud eius viſionem. HILA. 7. de tri. Ante med. Non igitur per ignorationem credendus eſt vnigenitus Deus doctrina demonſtrationis eguiſſe. Demonſtratio enim operum nihil aliud hic nobis præterq̃ natiuitatis fidem ingerit, vt ſubſiſtentem filium ex ſubſiſtente Deo patre credamus. AVGVSTI. Trac.21. Videre enim patrem hoc eſt illi eſſe filium. Sic ergo demonſtrat pater omnia quæ facit filio, vt a patre videat omnia filius. Videndo enim natus eſt, & ab eo eſt illi videre a quo eſt illi eſſe, & natũ eſſe & permanere. HILA. 7. de trini. Neque autem incircum- C ſcripum ſe cæleſtis ſermo egit, ne forte diuerſæ naturæ ſignificatio ſub occaſione dicti ambigui ſubreperet. Ante med. Demonſtrata enim potius opera patris eſſe ait domino q̃ ad operationem eorum naturam virtutis adiectam, vt demonſtratio ipſa natiuitas eſſe doceretur, cui per dilectionem patris operum paternorum, quæ per eum effici vellet, eſſet cognata cognitio. AVGVST. Sed ecce Tract. 21. quem diximus patri coæternum videntem patrẽ & videndo exiſtentem, rurſus nobis tempora nominat. Nam ſequitur. { Et maiora his demonſtrabit ei opera } Si autem demonſtrabit, hoc eſt demonſtraturus eſt, nondum demonſtrauit, & tunc filio demonſtraturus eſt quando & iſtis. Sequitur enim. { Vt vos miremini. } Et hoc difficile eſt videre, quomodo tamquàm temporaliter filio coæterno aliquando monſtret æternus pater omnia ſcienti, quæ ſunt apud patrem. Quę ſint autem illa maiora facile eſt intelligere ex hoc quod ſubditur. Sicut enim pater ſuſci. mor. &c. Maiora enim opera ſunt mortuos ſuſcitare, q̃ languidos ſanare, ſed D qui pauloante loquebatur vt Deus, cæpit loqui vt homo. Demonſtrabit enim quaſi temporaliter homini facto in tempore opera Tract.23. maiora, ideſt, reſurrectionem corporum. Corpora enim reſurgẽt per diſpenſationem humanam, ſed animæ reſurgent per ſubſtantiam Dei, participatione enim Dei fit anima beata, non participatione beatæ animę. Quomodo enim anima quæ inferior Deo eſt, id quod ipſa inferius eſt, hoc eſt, corpus viuere facit, ſic eandẽ animam non facit beate viuere, niſi ꝙ ipſa anima ſuperius eſt, ſcilicet Deus. Vnde & prius dictum eſt, ꝙ pater diligit filium & demonſtrat ei quæ ipſe facit. Demonſtrat enim pater filio vt animæ ſuſcitentur, quia per patrem & filium ſuſcitantur, nec poſſunt viuere niſi earum vita ſit Deus, vel nobis pater demonſtraturus eſt non illi, propterea ſubiungit. { Vt vos miremini. } In quo expoſuit quid voluit dicere. { Et maiora his demonſtrabit ei opera. } Sed quare non dixit, Demonſtrabit vobis, ſed filio? quia & nos membra ſumus filij, & ipſe diſcit quodammodo in membris ſuis, E quomodo & patitur in nobis: ſicut enim dixit. Tract. 21. Quod vni ex minimis meis dediſtis, mihi dediſtis, ita ſi interrogetur a nobis. Quando eris diſcens, cum tu doceas omnia? Reſpondet. Cum vnus ex minimis meis diſcit, ego diſco.

d ¶ AVGVSTINVS. Quia dixerat ꝙ maiora his opera Tract. 21. pater demonſtraturus eſt filio, quæ ſint maiora proſequitur & dicit. { Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. } Plane maiora ſunt iſta, valde enim plus eſt vt reſurgat mortuus q̃ vt cõualeſcat ægrotus. Non autem ſic hoc intelligamus, vt alios a patre ſuſcitari, alios a filio æſtimemus, ſed eoſdem quos pater ſuſcitat & viuificat, ipſos & filius ſuſcitat & viuificat. Et ne quis diceret, Suſcitat pater mortuos per filiũ, ille tamq̃ potens, iſte tamq̃ ex aliena poteſtate, tamq̃ miniſter facit aliquid, poteſtatem filij ſignauit dicens. { Filius quos vult viuificat. } Tenete hic non ſolum poteſtatem filij, verum etiam & voluntatem. Eadem enim patris & filij poteſtas eſt & voluntas, non enim vult pater aliud q̃ filius, ſed ſicut illis vna ſubſtantia, ſic vna voluntas eſt. HILA. 7. de Trin. Velle quidem naturæ lebertas Ante med. eſt,

honorificent filium ſicut hono-
rificant patrem. Qui non hono-
rificat filium, non honorificat
patrem qui miſit illum.
e Amen amen dico vobis, quia
qui verbum meum audit, & cre
dit ei qui miſit me, habet vi-
tam æternam. Et in iudicium
non venit, ſed tranſiet a mor-
te in uitam.
f Amen amen dico vobis, quia
venit hora & nunc eſt, quando
mortui audient vocem filii dei,
& qui audierint, viuent. Sicut

eſt, quæ ad perfectę virtutis beatitudinem, cum arbitrii voluntate
Tract. 21. in libertate ſubſiſtat. A V G V S T I. Sed qui ſunt iſti mortui,
quos viuificat pater & filius? Vult nobis inſinuare reſurrectionē
mortuorum quam omnes expectamus, non illam quam quidam
habuerunt vt cæteri crederent, reſurrexit enim Lazarus moritu-
rus. Cum ergo dixiſ-
ſet: Sicut enim pater
ſuſcitat mortuos &
viuificat, ne intellige-
remus illam mortuo-
rum reſurrectionem
quam fecit ad miracu
lum non ad vitā æter
nam, ſecutus ait. Ne-
que enim pater iudi-
cat quemq̃ &c. vt o-
ſtendat quia de illa reſurrectione mortuorum dixerat, quæ futura
eſt in iudicio. Vel aliter de reſurrectione animarum dictum eſt.
Tract. 23. Sicut pater ſuſcitat mortuos &c. De reſurrectione autem corpo
rum ſic dicit: Neque enim pater iudicat quemq̃ &c. Reſurrectio
enim animarum fit per ſubſtantiam patris & filij, & ideo id ſimul
operantur pater & filius: reſurrectio vero corporum fit per diſpē
Tract. 21. ſationem humanitatis non patri coæternam. Sed vide quomodo
verbum Chriſti mentem noſtram huc atque illuc ducit, vno car-
nis loco remanere non ſinit, vt verſando exerceat, exercēdo mun
det, mundādo capaces reddat, capaces factos, impleat. Paulo enim
ante dicebat, quia demonſtrat pater filio quicquid facit, videbam
quaſi patrem facientem & filium expectātem: modo rurſus video
Cap. 13. filium facientem patrem vocantem. A V G V S T. 1. de Trini.
Non enim quod dicitur: Omne iudicium dedit filio, ſecundum
illam locutionem dictum eſt, qua dicitur: *Sic dedit filio vitam ha
bere in ſemetipſo*, vt ſignificaret quia ſic filium genuit. Si enim ſic
diceretur, non vtique diceretur. Pater non iudicat quemquam,
ſecundum hoc enim ꝙ pater æqualem genuit filium iudicat cum
illo, ſecundum hoc ergo dictum eſt, ꝙ in iudicio non forma Dei,
ſed forma filii hominis apparebit, non quia non iudicabit, qui de-
dit omne iudicium filio, cum de illo dicat filius. Eſt qui quęrat &
iudicet: ſed ita dictū eſt: Pater non iudicat quemq̃, ac ſi diceret,
Patrem nemo videbit in iudicio, ſed omnes filium, quia filius ho-
minis eſt, vt poſſit & ab impiis videri, cum & illi videbūt in quem
pupugerunt. H I L A. 7. de Trini. Vel aliter, quia dixerat, Et fi-
Circa med. lius quos vult viuificat, ne non natiuitatis videretur in ſe habere
naturam, ſed non natæ potius poteſtatis iure ſubſiſtere, continuo
ſubiecit. {Neq; enim pater iudicat quemq̃, ſed oē iudiciū dedit fi
lio &c. Et in eo ꝙ oē iudiciū datū eſt, naturæ natiuitas demonſtra
tur, qa & oīa habere ſola natura poſſit indifferens, neq; natiuitas
aliquid poſſit habere niſi datū ſit. C H R Y. Sicut enim dedit vi
Hom. 38. tam, i. genuit eum viuētem, ita dedit iudicium, i. genuit eum iudi
cem. Dedit enim, hic poſitum eſt, ne hunc ingenitum ſuſpiceris,
neque duos patres æſtimes. Dicit autem. Omne iudicium, quia
dominus eſt, & puniendi & honorandi vt voluerit. H I L A. 7. de
Circa med. Trini. Datum eſt enim ei omne iudiciū, quia viuificat quos vult.
Neque adeptum patri iudicium poteſt videri, cum ipſe non iudi-
cet, quia filii iudicium ex iudicio eſt paterno. Ab eo enim datum
omne iudicium eſt, ſed dati iudicii cauſa non tacita eſt. Sequitur
enim: {Vt omnes honorificent filium ſicut honorificant patrem.}
Hom. 38. C H R Y S O S T. Ne enim audiens quoniam patrem habet au
thorem, diſſimilitudinem ſubſtantiæ æſtimes, & honoris minora-
tionem, complicat honorem filii patris honori, eundem oſtendēs
eſſe honorem patris & filij. Sed numquid patrem eum dicemus?
abſit, qui enim patrem eum dicit, non adhuc filium vt patrem ho-
norat, ſed totum confundit. A V G V S T. Et prius quidem fi-
lius videbatur vt ſeruus, pater honorabatur vt Deus, apparebit
filius æqualis patri. {Vt omnes honorificent filiū ſuum ſicut ho.
pat.} Sed quid ſi inueniuntur qui patrem honorificant, & non ho
norificant filium? non poteſt fieri. vnde ſequitur. {Qui non hono
rificat filium non honorificat patrem qui miſit illum.} Aliud eſt
enim cum tibi commendatur deus, quia Deus eſt, & aliud cum ti-
bi commendatur Deus, quia pater eſt. Cum tibi commendatur
Deus creator, tibi commendatur omnipotens, *ſpiritus quidem*
ſummus, æternus, inuiſibilis, incōmutabilis. Cum vero tibi, quia
pater eſt commendatur, nihil tibi aliud q̃ filius commendatur,
quia pater dici nō poteſt, ſi filium non habet. Sed ſi forte patrem
quidem honorificas tamq̃ maiorem, filiū tamq̃ minorem, ibi tol-
lis honorem patris, vbi minorem das filio. Quid enim tibi aliud
videtur ita ſentienti, niſi quia pater æqualem ſibi filium generare
aut noluit, aut non potuit? Si noluit, inuidit: ſi non potuit, defecit.
Trac. 23. Vel aliter: {Quod dicitur: Vt omnes honorificēt filium ſicut ho
norificant patrem,} redditū eſt reſurrectioni animarum quam ſic
operatur filius ſicut pater, ſed propter reſurrectionem corporum
ſubditur: {Qui non honorificat filium, non honorificat patrem
qui miſit illum. Non dixit ſic: Honoratur enim homo Chriſtus,

F ſed non ſicut pater Deus. Sed dicit aliquis: Miſſus eſt filius, & ma
ior eſt pater, quia miſit. Recede a carne, miſſionem audi, non ſepa- Tracta. 21
rationem. Res humanæ fallunt homines, res diuinæ purgant, q̃q̃
& ipſę res humanæ dicant contra ſe teſtimoniū, velut ſiquis vxo-
rem velit petere, & per ſe nō poſſet, amicum maiorem mittit qui
eam petat. Et tamen
attende q̃ ſit aliud in
rebus humanis. Nū-
quid enim hō pergit
cum eo quem mittit?
pater autem qui mi-
ſit filium non receſſit
a filio, cū dicat: {Non
ſum ſolus, quia pater
mecum eſt.} A V G V. Cap. 20.
4. de Trini. Non autē
G eo ipſo ꝙ de patre natus eſt, miſſus dicitur filius, ſed vel eo ꝙ ap
paruit huic mundo, verbum caro factum eſt. vnde dicit: A patre
exiui, & veni in hunc mundum. Vel eo ꝙ ex tempore cuiuſquam
mente percipitur, ſicut dictum eſt: Mitte illam vt mecum ſit &
mecum laboret. H I L A. 7. de Tri. Concluſa igitur ſunt omnia Circa med.
aduerſum hæretici furoris ingenia. Filius eſt, quia a ſe nil facit.
Deus eſt, quia quæcumque pater facit, & ipſe eadem facit, vnum
ſunt: quia exęquant in honore. Non eſt pater ipſe, quia miſſus eſt.
e ¶ G L O. Quia dixerat ꝙ filius quos vult viuificat, conſe-
quenter oſtendit qualiter per filium perueniatur ad vitam dicēs.
{Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit & credit
ei qui miſit me, habet vitam æternam. A V G V. Quandoqui- Trac. 22.
dem in audiendo & credendo vita æterna eſt, multo magis in in-
telligendo. Sed gradus pietatis eſt fides, fidei fructus intellectus.
Et non dixit mihi: Sed credit ei qui miſit me. Quare verbum au Tract. 19.
dit tuum, & credit alteri: quid voluit dicere, niſi quia verbū eius
eſt in me? Et quid eſt. Audit verbum meum, nō audit me? Credit
autem ei qui miſit me, quia cū illi credit, verbo eius credit, mihi
H credit, quia verbum patris ego ſum. C H R Y S O S T. Vel non Hom. 38.
dixit: Qui audit ſermones meos & credit mihi, æſtimaſſent enim
hoc eſſe tumorem & gloriationem verborum ſuperfluam. Dicens
autem: Credit ei qui miſit me, ſuſceptibilem faciebat ſuum ſer-
monem. Ex duobus enim ſuum ſermonem ſuſceptibilem facit, &
in hoc ꝙ patri creditur ab eo qui ipſum audit, & in hoc ꝙ multis
bonis potietur. vnde ſequitur: {*Et in iudiciū nō venit.*} A V G. Tract. 22.
Sed quis eſt hic? Erit quiſquam Paulo apoſtolo melior, qui ait,
Oportet nos exhiberi omnes ante tribunal Chriſti. Aliquando
ergo iudicium pœna dicitur, aliquando iudicium diſcretio dici-
tur. Ergo ſecundum iudiciū diſcretionis oportet nos omnes exhi
beri ante tribunal Chriſti. Secundum iudicium damnationis hic
dicitur. In iudicium non veniet, ideſt, non venit in damnationē.
Sequitur: {Sed tranſit a morte in vitam.} Non nunc tranſit, ſed
iam tranſiit a morte infidelitatis ad vitam fidei, a morte iniquita-
tis ad vitam iuſtitię. Vel aliter, ne putares credendo te non mori
turum ſecundum carnem, ſcias te mortem quam debes ſupplicio
I Adam perſoluturum. Accepit enim ille in quo tunc omnes fui
mus, morte morieris. Nec potes euadere diuinam ſententiam: ſed
cum perſolueris mortem veteris hominis, *ſuſcipies vitam noui*
hominis, & tranſitum facies de morte ad vitam. Ad quam vitam?
ad æternam. Reſurrecturi enim in fine ſęculi, mortui in vitam
æternam tranſibunt, vita enim iſta nec vita nominanda eſt, quia
non eſt vera vita, niſi quæ eſt æterna. A V G V. de Ver. do. Vi-
demus autem homines amatores pręſentis vitæ temporalis, ac fi-
niendæ, ſic pro illa laborare, vt quādo veniat mortis metus, quic-
quid poſſunt faciant, non vt auferant, ſed vt differant mortem. Si
ergo tanto labore, tanta cura agitur vt aliquantulum plus viua-
tur, quomodo agendum eſt, vt ſemper viuatur? Et ſi prudentes
dicuntur, qui omnibus modis agunt, vt differant mortem & vi-
uant paucos dies, quàm ſtulti ſunt qui ſic viuunt, vt perdant æter
num diem?
f ¶ A V G V S T. Poſſet aliquis dicere: Ex patre aliquis viuifi Tract. 23.
K catur cui credit, quid tu non viuificas? vide qa & filius quos vult
viuificat. vnde dicit: {Amen amen dico vobis, quia venit hora &
nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei & qui audierint
viuent. C H R Y S O S T O. Cum autem dicat: Venit hora: Hom. 38.
ne forte longum ſuſpiceris tempus, addidit: Et nunc eſt. Sicut .n.
in reſurrectione futura vocem audientes præcipientem ſuſcitabi
mur, ita & nunc fit. T H E O. Hoc enim dixit pro his quos a
mortuis ſuſcitaturus fuit, ſcilicet filia Archiſynagogi, filio viduæ,
& Lazaro. A V G. Vel aliter: Ne forte quia dixit, Tranſit de Tract. 22.
morte ad vitam, intelligamus hoc in futura reſurrectione, oſten-
dere volens quomodo tranſit qui credit, ſubiungit: {Amen amē
dico vobis, quia venit hora} quæ hora? {Et nunc eſt, quando mor
tui audient vocem filii Dei, & qui audierint viuēt.} Non inquit,
quia uiuunt, audiunt, ſed audiendo, reuiuiſcunt. Quid eſt enim
audient? niſi obedient. Qui enim credunt, & ſecundum veram
fidem

enim pater habet vitam in ſe-
metipſo, ſic dedit & filio habe-
re vitam in ſemetipſo.
g Et poteſtatem dedit ei iudi-
cium facere, quia filius hominis
eſt. Nolite mirari hoc, quia ve-
nit hora in qua omnes qui in
monumentis ſunt, audient vo-
cem filii Dei, & procedent qui
bona fecerunt in reſurrectionē
vitæ, qui vero mala egerunt in
reſurrectionem iudicii.
h Non poſſum ego a meipſo fa
cere quicquam, ſed ſicut audio,

fidem agunt, viuunt & mortui non ſunt. Qui autem vel non cre-
dunt, vel credunt male viuentes, & charitatem non habentes, mor
tui potius deputandi ſunt, & tamen adhuc agit hora iſta, & vſque
ad fidem ſæculi ipſa hora vna agitur, vt Ioannes dicit: Nouiſſima
hora eſt. A V G V. De Verbis Dom. Quando mortui ideſt, in-
fideles audient vocē
filii Dei, ideſt euange
liū. Et qui audierint
viuent, ideſt iuſtifica-
buntur, & infideles iā
Tract. 22. non erunt. A V G.
ſuper Ioannem. Sed
quæret aliquis: Ha-
bet filius vitam vnde
viuant credentes? Au
di ipſum dicentem: Si
cut enim habet pater vitā in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere
vitam in ſemetipſo. Viuere quippe ſuum in illo eſt, non aliunde,
non alienum eſt, non quaſi particeps ſit vitæ, quæ non eſt quod ip
Tract. 19. ſe: ſed habet vitam in ſemetipſo, vt ipſa vita ſibi ſit ipſe. Quid tu?
anima mortua eras. Audi patrem per filium: Surge, vt in eo reci-
pias vitam quam non habes in te. Qui habet vitam in ſemetipſo,
& ſic agitur prima reſurrectio. Hæc enim vita ꝙ pater & filius eſt,
ad animam pertinet. Non enim vitam illam ſapientiæ ſentit cor-
Circa prin. pus: ſed *mens rationalis*. H I L A. *In Lib. Synodis*. Concluſi quī
dem hæretici ſcripturarum auctoritatibus, hoc ſolum tribuere ſo
lent filio, vt patri tantum virtute ſimilis ſit: tollunt autem ei ſimi
litudinem naturæ, non intelligentes, non niſi ex naturæ ſimilitudi
ne ſimilitudinem eſſe virtutis, neque enim aliquando inferior na-
tura ſuperioris a ſe potiorisque naturæ virtutem conſequitur.
Non autem poteſt negari quin filius Dei idem poſſit, cum dixerit.
Quæcunque pater facit eadem & filius facit ſimiliter: ſed ſimili-
tudini virtutis naturæ ſimilitudo ſuccedit cum dixit: Sicut habet
pater vitam in ſemetipſo, ita & filio dedit habere vitam in ſemet-
ipſo. In vita naturæ & eſſentiæ ſignificatio eſt: quæ ſicut habetur,
ita data eſſe docetur ad habendum. Quod enim in vtroque vita
eſt, id in vtroque ſignificatur eſſentia, & vita quę gignitur ex vita;
ideſt eſſentia quæ de eſſentia *naſcitur*, dum non *diſſimilis naſci-*
tur, ſcilicet quia vita ex vita eſt, tenet in ſe originis ſuæ indiſſimi-
Cap. 27. lem naturam. A V G V. xv. de Trini. Intelligitur autem pater
non ſine vita exiſtenti iā filio vitā dediſſe: ſed ita eū ſine tempore
genuiſſe, vt vita quam pater filio gignendo dedit coæterna ſit vitę
Circa med. eius qui dedit. H I L A. 7. de Trini. Quod enim ex viuo viuū
natum eſt, habet natiuitatis perfectionem ſine nouitate naturæ;
non enim nouum eſt quod ex viuo generatur in viuum, quia neç
ex nihilo ad natiuitatem vita quæſita eſt, & vita quæ natiuitatem
ſumit ex vita, neceſſe eſt per naturæ vnitatem & perfectæ natiui-
tatis ſacramentum vt in viuente viuat, & in ſe habeat vitam vi-
uentem. Et quidem naturæ humanæ infirmitas ex diſparibus cō-
paratur, & ex inanimatis continetur ad vitam, nec ſtatim in ea,
quod gignitur, uiuit, neque totum uiuit ex vita cum in ea
multa ſint, quę ſine naturæ ſenſu cum excreuerint, deſiccentur.
Tract. 22. In Deo vero totum quod eſt viuit. Deus enim vita eſt, & ex vita
non poteſt quicquam *eſſe niſi viuum*. A V G V S T. Ergo quod
dicitur: Dedit filio, tale eſt, ac ſi diceretur: Genuit filium, gene-
rando enim dedit. Quomodo dedit vt eſſet? ſic dedit vt vita eſſet
in ſemetipſo, vt non aliunde vita indigeret, ſed ipſe eſſet plenitu-
Homil. 38. do vitę. vnde credentes alij viuerent, dū viuerent. Quid intereſt?
quia ille dedit, iſte accepit. C H R Y S O S T. Vides indiſſimi
Circa prin. litudinem in vno ſolo differentiam oſtendētem in eſſendo, hunc
quidem patrem, illum vero filium. H I L A. de Syno. Diſcer-
nitur enim perſona accipientis & dantis. Non enim poteſt intel-
ligi ipſe atque vnus a ſe accepiſſe qui dederit, quia alius eſt ibi vi
uens, alius profitens ſe viuere per authorem.
g ¶ T E O. Non ſolum pater dedit filio ꝙ viuificet, ſed etiam
Hom. 38. ꝙ iudicium faciat. vnde dicit. {Et poteſtatem dedit ei iudicium.}
C H R Y S O S T. Cuius autem gratia circa hoc continue ver-
titur, iudicium dico & reſurrectionem & vitam, quoniā hæc ma-
xime omnium ſunt, quæ poſſunt difficilem etiam auditorem ad
credendum adducere. *Qui enim perſuaſus* eſt quoniam reſur-
get, & filio dabit noxas eorum quæ deliquit, & ſi nihil aliud vide-
rit ſignum hoc ſuſcipiens curret, benignum ſibi iudicem faciens.
Sequitur. Quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc. Paulus qui-
dem Samoſatenus non ita ait: ſed ſic: Dedit ei poteſtatem iudi-
cium facere, quia filius hominis eſt, ſed nullam conuenientiā ha-
bet hoc dictum ita. Non enim propterea ſuſcepit iudicium quia
homo eſt, quia quis ꝓhibet omnes homines eſſe iudices? ſed quia
ineffabilis Dei filius eſt, propterea & iudex eſt. Ita igitur legendū:
Quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc, quia enim videbatur
audientibus obſtare his quæ dicebantur, quoniam nihil plus æſti
mabant eſſe Chriſtum quàm purum hominem, quæ vero dicebā-
tur erant maiora q̃ ſecundum hominem, & etiam q̃ ſecundum an

A gelum, & erant ſolius Dei, ideo hanc opinionem ſoluens dixit.
Ne miremini quia filius hominis eſt, & ſubdit cauſam, quare non
ſit mirandum dicens: Quia venit hora in qua omnes qui in mo-
numentis ſunt audient vocem filij Dei. Et cuius gratia non dixit:
Ne miremini quia filius hominis eſt? etenim & ipſe filius Dei eſt.
Si reſurrectionem po
ſuit, quia ſcilicet opus
dicens quod Dei pro
prium erat, dat audiē
tibus ex eo ſyllogiza
re de reliquo, quoniā
Deus erat & dei fili⁹.
Etenim qui argumē-
ta complicant, cum
partes ponentes no-
biliter demonſtraue-
rint, quod quæritur multoties non inducunt ipſi concluſio-
B nem, ſed clariorem facientes victoriam, dimittunt illi qui contra-
dicit, vt pro eis ſententiam ferat. Igitur eius quidem quæ ſecun-
dum Lazarum reſurrectionis ſupra reminiſcēs de iudicio tacuit,
non enim propter iudicium ſurrexit Lazarus. Vniuerſalem vero
reſurrectionem inducēs, iudicium poſuit. vnde ſequitur: {Et pro-
cedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala
egerunt, in reſurrectionē iudicij.} Quia enim ſupra dixerat: Qui
audit ſermonem meum & credit ei qui miſit me, in iudicium non
venit: ut non æſtimet quis, ꝙ credere ſufficit ad ſalutem, adiecit
hæc & de uita, dum dicit: Et qui bona egerunt, & qui mala ege- Trac. 19.
ret. A V G V S T. Vel aliter: Inquantum erat verbum in prin
cipio apud Deum, dedit ei vitā habere in ſemetipſo, ſed quia ver-
bum caro factum eſt ex virgine Maria, homo factus filius hominis
eſt. Et quia filius hominis eſt, accepit poteſtatem iudicium facere,
quod ſcilicet erit in fine ſæculi. Et ibi erit reſurrectio corporum
mortuorum. Animas ergo ſuſcitat Deus per Chriſtum filium
Dei, corpora ſuſcitat per eundem filium hominis. vnde additur:
C {Quia filius hominis eſt.} Nā ſecundum ꝙ Dei filius eſt, ſemper Ser. 64.
habuit. A V G V S T I N V S. de Ver. do. Ad iudicium enim
forma hominis ventura eſt, forma illa iudicabit quæ iudicata eſt,
ſedebit iudex, qui ſtabat ſub iudice. Damnabit vero reos qui fa-
ctus eſt falſo reus, rectum enim erat vt iudicandi viderent iudicē,
iudicandi autem erant boni & mali, reſtabat vt in iudicio forma
ſerui & bonis & malis oſtenderetur, forma Dei ſolis bonis ſerua-
retur. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Tra. 19.
A V G V S T I. Super Ioan. Omnes autem qui inſtituerunt, ali
cuius etiam falſæ religionis ſectam, negare reſurrectionem men-
tium non potuerunt, ſed multi carnis reſurrectionem negauerūt,
& niſi tu domine Ieſu dixeris eam, quid opponemus contradicto
ribus? Ad ipſam igitur oſtendendam ſubdit: {Nolite mirari hoc}
ſcilicet ꝙ dedit poteſtatem filio hominis iudicium faciendi, quia Ser. 64.
uenit hora. A V G V S T. de Verbis do. Hic non addit: Et nunc
D eſt, quia iſta hora in fine ſæculi erit: Nolite inquàm mirari quia
dixi; Oportet homines ab homine iudicari, ſed quos homi-
nes? non ſolum quos inueniet uiuos. unde ſequitur. {Quia ue- Tract. 19.
nit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt.} A V G V. ſu-
per Ioan. Quid euidentius? corpora ſunt in monumētis, non ani
mæ. Superius etiam cum diceret: Venit hora, & adderet: Et nunc
eſt, ſubiecit, quando mortui audient uocem filij Dei. Non dixit:
Omnes mortui, mortuos enim iniquos uoluit intelligi, ſed non
omnes iniquit obediūt euāgelio. At uero in fine omnes qui ſunt
in monumentis audient uocem eius & procedent, noluit dicere:
Et uiuent, quod ſupra dixit, ubi uitam æternam, intelligi uoluit
& beatam, quam non omnes habebunt qui de monumentis pro-
cedent. Accepiſti certe poteſtatem iudicandi, quia filius hominis
es. Reſurgent corpora de ipſo iudicio, dic aliquid, & hoc audite.
Qui bona fecerunt in reſurrectionem uitæ uiuere, *ſcilicet* cum
E angelis Dei. Qui male egerunt, in reſurrectionem iudicij. Hic iu
dicium pro pæna poſuit. Tract. 19.
h ¶ A V G V. *Dicturi eramus Chriſto*: Tu iudicabis, & pater
non iudicabit, nonne ergo ſecundum patrem iudicabis? Et ideo Hom. 37.
adiecit: {Non poſſum ego a me facere quicq̃. C H R Y S O. Hoc
eſt, non extraneum, neque diſſimile his quæ uult pater, a me fieri
uidebitis, ſed ſicut audio iudico. In quo nihil aliud oſtēdit quàm
quoniā impoſſibile eſt eum aliquid aliud uelle q̃ quod pater uult, Tra. 23. ī fi.
hoc eſt, ita iudico ac ſi ipſe pater eſſet qui iudicaret. A V G V.
Cum ageretur de reſurrectione animarum, non dicebat, audio,
ſed video, audio enim nunc dicit, tamq̃ percipientis patris impe- Cap. 13.
rium. Iam ergo ſicut homo loquitur, quo maior eſt pater. A V G.
in ſermone contra Arrianos: Vel aliter dicit filius: Sicut audio
iudico, ſiue ex humana ſubiectione, quia filius hominis eſt, ſiue
ſecundum illam incommutabilem ſimplicemque naturam, quæ
ſic eſt filij, ut tamen ei de patre ſit. In qua natura non eſt aliud au
dire, aliud uidere, aliud eſſe. Vnde ab illo eſt ei audire & uidere, a Cap. 17.
quo illi eſt ipſum eſſe, & ideo ſicut audit iudicat, quia ſicut genitū
eſt

eſt uerbum, ut idem uerbum ſit ueritas, ita ſecundum ueritatem F.
Cap.18. indicat, Sequitur: {Et iudicium meum iuſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me patris.} Hoc enim dicens, ad illum hominem voluit referre intentionem noſtram, qui voluntatẽ ſuam quęrendo, non eius a quo factus eſt non habuit iuſtum iudicium de ſeipſo, ſed iuſtum iudicium habitũ eſt de ipſo. Ipſe quippe faciens voluntatem ſuam, non Dei, moriturum ſe eſſe nõ credidit, ſed & hoc iudiciũ eius iuſtum nõ fuit. Deniquè fecit & mortuus eſt, quia iudicium Dei iuſtũ eſt, quod iudicium facit Dei filius, non quęrendo voluntatẽ ſuã, cum ſit etiam hominis filius, nõ quia ipſius in iudicando nulla voluntas eſt, ſed quia non ita eſt voluntas

iudico, & iudicium meum iuſtũ eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me patris.

i Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt verum. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, & ſcio quia verum eſt teſtimoniũ G eius quod perhibet de me. Vos miſiſtis ad Ioannẽ & teſtimoniũ perhibuit veritati. Ego autem

Tract.19. eius propria, vt ſit a voluntate patris aliena. AVGVST. ſuper Ioan. Non ego quæro voluntatem meam propriam, ideſt, filij hominis quę reſiſtat Deo, faciunt enim homines voluntatem ſuam non Dei, quando faciunt quod volunt, nõ quod iubet deus. Quando autem ita faciunt, quod volunt, vt tamen ſequantur voluntatem Dei, non faciunt volũtatem ſuam. Vel ideo dicit filius: Non quæro voluntatem meam, quia Chriſtus non eſt de ſe, ſed
Hom.37. de patre ſuo eſt. CHRYSOST. Oſtendit enim non aliam eſſe patris voluntatem præter ſuam, ſed vnam vtriuſque. Si vero humanius hoc loquitur, ne mireris. Hominem enim purum adhuc eum æſtimabant. Inde igitur ſuum iudicium iuſtum eſſe dixit. vnde quilibet alius excuſans dixiſſet, qui enim ſua vult ſtatuere in ſuſpitionem deueniet de corruptione iuſtitiæ, qui vero non ſuis innititur, quam occaſionem habebit vt iniuſta iudicet?
Tract. 22. AVGVST. Filius vnicus dicit non quæro voluntatem meã, & homines volunt facere voluntatem ſuam. Faciamus ergo voluntatem patris, Chriſti, & ſpiritusſancti, quia horum vna voluntas, vna poteſtas, vna maieſtas eſt.
Hom. 39. i ¶ IOA. CHRYSOTO. Quia Chriſtus magna de ſe enunciauerat, quorum demonſtratio non erat dicta ad confirmationem eorum, quæ dicta ſunt, oppoſitionem eorum inducit dicens. {Si ego teſtimonium perhibeo de me, teſtimonium meum non eſt verum.} Quis autem non ſtatim turbabitur, Chriſtum audiens hoc dicentem? Etenim in multis locis apparet ſibiipſi teſtatus. Si igitur omnia hæc falſa ſunt, quæ nobis erit ſpes ſalutis? Vnde veritatem inueniemus, cum ipſa veritas dicat: Teſtimoniũ meum non eſt verum? Hoc igitur quod dicit: Non eſt verum, nõ quantum ad dignitatem ſuam, ſed quantum ad illorum ſuſpitionem loquebatur. Poterant enim ei Iudæi ſubinferre, quoniã tibi non credimus. Nullus enim vmq̃ ſibi teſtans dignus eſt fide. Deinde poſt oppoſitionem alias dat reſponſiones manifeſtas & irrefragabiles, tres inducens teſtes eorũ quę dicta ſunt, opera quæ ab ipſo ſunt facta, patris teſtimonium & Ioannis prædicationem, & ponit priorem minorem, eam ſcilicet quæ Ioannis. vnde dicit. {Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, & ſcio quoniam ve-
De Ver. dñi ſer.43. rum eſt teſtimonium eius quod perhibet de me.} AVGVST. Nouerat enim ipſe verum eſſe de ſe teſtimonium ſuum, ſed propter infirmos & propter incredulos quęrebat ſol lucernas, fulgorem quippe Solis lippitudo eorum ferre non poterat, ideo quæſitus eſt Ioannes, qui teſtimonium perhiberet veritati. Martyres nonne teſtes ſunt Chriſti, vt teſtimonium perhibeant veritati? Sed ſi diligentius inſpicimus, quando martyres perhibent illi teſtimonium, ipſe ſibi perhibet teſtimonium. Ipſe enim habitat in martyribus, vt perhibeant teſtimoniũ veritati. ALCVI. Vel aliter, quia Chriſtus Deus erat & homo, vtriuſque naturæ proprietatem oſtendit, aliquando loquens ſecũdum hoc quod ex hominibus aſſumpſit, aliquando ſecundum maieſtatem diuinitatis. Quod ergo ait: {Si ego teſtimonium perhibeo &c.} ex parte humanitatis eſt accipiendum, & eſt ſenſus: Si ego homo de me perhibeo teſtimonium, ſcilicet abſque Deo, teſtimonium meum non eſt verum. vnde ſequitur. {Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me.} Pater enim teſtimonium perhibet de Chriſto, quia in baptiſmo vox patris audita eſt, & in monte transfigurato Chriſto. Sequitur. {Et ſcio, quia verum eſt teſtimonium eius.} Deus enim veritas eſt, ergo teſtimoniũ veritatis quid aliud poteſt eſſe quàm
Homil. 39. verum? CHRYSOST. Sed ſecundum priorem intellectum poſſent illi dicere: Si non eſt verum teſtimoniũ tuum, quomodo dicis, quoniam noui q verum eſt teſtimonium Ioannis? vnde ad eorum ſuſpitionem reſpondet dicens: {Vos miſiſtis ad Ioannem F. & teſtimonium perhibuit veritati.} q. d. Non miſiſſetis ad Ioannem ſi eum dignum fide non opinaremini. Et quod vtique maius eſt, non miſerunt ad eum interrogandũ de Chriſto, ſed de ſeipſo. Qui enim miſſi ſunt non dixerunt: Quid dicis de Chriſto, ſed tu quis es, quid dicis de teipſo? ita magnam de homine admirationem habebant. ALCVI. Ille autẽ teſtimonium perhibuit, non ſibi ſed veritati, ſicut amicus veritatis veritati Chriſto teſtimonium perhibuit. Non autem dominus refellit teſtimoniũ Ioannis, quod vere neceſſarium fuit, ſed oſtendit non ita debere homines ĩ Ioannem intendere, ut iam non putent ſolũ Chriſtum ſibi eſſe neceſſarium. vnde ſub-

non ab homine teſtimoniũ accipio, ſed hæc dico, vt vos ſalui ſitis. Ille erat lucerna ardens & lucens. Vos autem uoluiſtis ad horam exultare in luce eius. Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne. Opera enim quę dedit mihi pater ut perficiam ea, ipſa opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, quia pater miſit me. Et q miſit me pater, ipſe teſtimonium per-

dit: {Ego autem non ab homine teſtimonium accepi. BEDA. Quia non indigeo. Ioannes autem & ſi teſtimonium perhibuit, non tñ vt Chriſtus creſceret, ſed vt homines ad ipſius cognitionẽ promoueret. CHRYS. Teſtimonium etiam Ioannis Dei te- Hom.19.
ſtimonium erat, ab illo enim diſcẽs dixit quod dixit: ſed ne dicãt, Vnde manifeſtum eſt q a Deo didicit quod didicit? eorum ſuſpitionem correxit dicens: {Sed hoc dico vt vos ſalui ſitis.} q. d. Ego quidem deus exiſtens, non indigebam huiuſmodi teſtimonio humano, quia vero ei magis attenditis & eum magis omnibus fide dignum putatis, mihi autem neque miracula facienti crediditis, propter hoc vobis commemoro teſtimonium illius: vt enim non dicant. Quid igitur ſi ille dixit: Nos autem non ſuſcepimus? oſtẽdit quoniam non acceptauerunt quæ ab eo dicta ſunt. vnde ſequi-
H tur: {Ille erat lucerna ardens & lucens. Vos autem noluiſtis ad horam exultare in luce eius.} Hoc autem quod dicit: Ad horã, facilitatem credendi oſtendit, & quamcito ab eo reſilierunt, quod ſi non feciſſent, cito eos ad Ieſum manuduxiſſet, vocando autem eum lucernam, oſtendit quoniam non ex ſe habebat lumen, ſed a ſpiritusſancti gratia. ALCVI. Ioannes enim erat lucerna illuminatus a Chriſto luce, ardens fide & dilectione, lucens verbo & actione, qui præmiſſus eſt vt inimicos Chriſti confunderet, ſecundum illud: Pſal. Paraui lucernã Chriſto meo, inimicos eius induã confuſione. CHRYSOSTOMVS. Ad Ioannẽ igitur vos Hom.19.
duco non quaſi illius indigens teſtimonio, ſed vt vos ſaluemini: nam habeo maius teſtimonium Ioanne, & hoc eſt quod ſequitur. {Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne.} hoc autem eſt quod eſt ab operibus. vnde ſequitur, {Opera enim quę dedit
I mihi pater vt perficiam ea, ipſa opera quæ ego facio teſtimonium perhibet de me, quia miſit me pater.} ALCVI. Quòd enim cæcos illuminat, aures aperit, ora mutorum reſoluit, dæmonia fugat, mortuos ſuſcitat, opera hæc teſtimoniũ perhibent de Chri- Circa med.
ſto. HILA. 6. de Trini. Vnigenitus enim deus, non hominis teſtimonio tantum, ſed etiam virtutis docet eſſe ſe filium, opera enim eius quæ facit teſtantur eum a patre miſſum. Itaque filij obedientia & paterna authoritas docentur in miſſo. Sed quia opera non ſufficiunt in credibilibus ad teſtimonium ſequitur: {Et qui miſit me pater, ipſe teſtimoniũ perhibet de me.} Reuoluite euangelica volumina & omne eorum opus recenſete, nullum aliud patris de filio teſtimonium extat in libris, q̃ quòd hic ſit filius ſuus. In 5.ca.Io.
Quid infertur hodie calumnię vt adoptio nominis ſit, vt mẽdax Deus ſit vt nomina inania ſint? BEDA. Miſſio autem incarnatio eius debet intelligi. Denique oſtendit q Deus incorporeus ſit, & q corporalibus & viſibilibus oculis videri non poſſit. vnde
K ſequitur. {Neque vocem eius vmq̃ audiſtis, neque ſpeciem eius vidi.} ALCVI. Poſſent enim Iudæi dicere: Nos ſoliti ſumus uocem domini audire in Syna, & eum vidimus in ſpecie ignis, Si ergo Deus perhibet teſtimonium de te, nos intelligeremus vocẽ domini. Contra hoc dicit: Ego habeo teſtimonium a patre, q̃uis non intelligatis, quia vos numq̃ audiſtis uocem eius, neque ſpe- Hom. 19.
ciem eius uidiſtis. CHRYSOST. Quomodo ergo Moyſes dicit: Si facta eſt aliquando huiuſmodi res ut audiret populus uocem Dei loquẽtis de medio ignis, ſicut tu audiſti & uidiſti, uidiſſe etiam eum dicuntur Iſaias & alij plures. Quid ergo eſt quod nũc ait Chriſtus? In philoſophicũ eos inducit dogma, paulatim oſtendens quoniam neque uox circa Deum eſt, neque ſpecies, ſed ſuperior & figuris eſt & loquelis talibus. Sicut enim dixit, neque uocẽ eius audiſtis. Propter hoc non iudicat, q uocem emittat, ſed non audibilem, ita dicens, Neque ſpeciem eius uidiſtis: non hoc dicit, q ſpeciem ſenſibilem habeat & uiſibilem, ſed quoniam nihil horum eſt circa Deum. ALCVI. Non enim carnalibus auribus,

bus: ſed ſpiritali intelligentia p gratiã ſpiritusſancti audiri poteſt. A Non ergo vocem ſpiritalem audierant, quoniã eum amare & præceptis eius obedire nolebant, neque ſpeciem eius viderunt, quia
Hom.39. non exterioribus oculis videri poteſt, ſed fide & dilectione. CHRYSOSTO. Sed neque poſſibile erat eis dicere, q præcepta ei' ſuſcepiſſent & ſeruarent, ideoque ſubiungit. {Et verbũ eius non habetis in vobis manens, i. præcepta Dei legẽ & prophetas, & ſi enim ea Deus conſtituit, ſed apud vos non ſunt, & ſi ſcripturæ vbiq; docẽt vt mihi credatis, vos autem non creditis, manifeſtum eſt q ſermo ei' deficit a uobis. Et propter hoc ſubdit:} Quia quem miſit ille, huic vos nõ creditis.} ALCVI. Vel aliter: Verbum qđ in principio erat, non habent in ſe manens, qui verbum Dei quod audiunt & memoria tenere, & operę

hibuit de me. Neque uocẽ eius vnquam audiſtis, neq; ſpeciem eius vidiſtis. Et verbum eius non habetis in vobis manens, quia quem miſit ille, huic uos non creditis. Scrutamini ſcripturas: quia uos putatis in ipſis uitam æternam habere. Et illæ B ſunt quæ teſtimonium perhibẽt de me, & non vultis uenire ad me, ut uitam habeatis.

K Claritatem ab hominibus nõ accipio, ſed cognoui uos, q a dilectionem Dei non habetis in vobis. Ego ueni in nomine pa-

implere contemnunt, dixerat igitur ſe habere teſtimonium a Ioanne, ab operibus, a patre, addit teſtimonium a lege quæ data eſt per Moyſen dicens. {Scrutamini ſcripturas in quibus putatis vitã æternam habere, & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me,} q. d. Vos qui in ſcripturis putatis vitam æternam habere, & me
C quaſi contrarium Moyſi repudiatis, teſtimonio ipſius Moyſi me eſſe Deum intelligere poteſtis, ſi ipſas ſcripturas diligenter inueſtigatis. Omnis enim ſcriptura teſtimoniũ perhibet de Chriſto, ſiue per figuras, ſiue per prophetas, ſiue per angelorum myſteria. Sed his Iudæi de Chriſto nõ crediderũt, & ideo vitam æternã habere non poſſunt. vnde ſequitur: {Et nõ vultis venire ad me vt vitam habeatis} q. d. Scripturæ perhibent teſtimonium. Et tamen per tot teſtimonia non vultis venire ad me, ideſt, non vultis mihi
Hom. 39. credere & a me quærere veram ſalutem. CHRYSOST. Vel aliter poteſt continuari: Poſſent illi dicere: Qualiter ſi vocem eius non audiuimus, Deus tibi teſtatus eſt? & ideo dicit. {Scrutamini ſcripturas,} oſtendens q per has teſtatus eſt Deus de eo, etenim in Iordane teſtatus eſt & in monte. Sed vocem quidem factam in monte non audierunt, factam autem in Iordane audie-
Hom.40. rũt, ſed non attenderunt. Propterea mittit eos ad ſcripturas, oſtendens quoniam & patris teſtimonium illic eſt. Non autem ad lectionem ſimplicem ſcripturarum, ſed ad ſcrutationem exquiſitã eos mittebat, quia ea quę de eo dicebantur in ſcripturis, deſuper obumbrabantur, neque in ſuperficie exprimebantur, ſed velut quidam theſaurus recondebantur. Non dicit autem quibus habetis vitam æternam, ſed in quibus æſtimatis vos habere, oſtendens quoniam non capiebant magnum fructum & nobilem ex ſcripturis, ſola lectione æſtimãtes ſe ſaluari cum fide eſſent priuati. Propter quod ſubdit. {Et nõ vultis venire ad me,} quia ei credere no-
In 5.ca. Io. lebant. BEDA. Quòd autem venire pro credere ponatur Pſalmiſta oſtendit dicens. Accedite ad eum & illuminamini. Subdit autem: {Vt vitã habeatis.} Si enim anima quæ peccat moritur, & ipſi anima & mente mortui erant. Promittebat ergo illis vitam animæ vel fœlicitatis æternæ.
Hom. 40. k ¶ CHRYSOST. Quia dominus ſupra meminit & Ioannis & teſtimonij Dei, & operum ſuorum, vt eos ad ſeipſum attraheret, probabile erat multos ſuſpicari q hæc diceret, gloriam hominum amans, & ideo contra hoc dicit: {Claritatem ab homine accipio,} hoceſt non indigeo. Non enim eſt mea natura talis, vt indigeat quæ ab hominibus eſt gloria. Si enim Sol a lucernæ lumine non recipit adiectionem, multomagis ego humana gloria non indigeo. ALCVI. Vel claritatem ab hominibus non accipio, ideſt, laudem humanam non quæro, non enim veni vt honorem ab hominibus acciperem carnalem, ſed honorem hominibus darem ſpiritualem. Non ergo ideo hoc loquor, vt gloriam meam quæram, ſed condoleo vobis errantibus, & volo vos reducere ad viam veritatis. vnde dicit, {Sed cognoui vos, quia dilectionem dei
Hom. 40. non habetis in vobis.} CHRYSO. q. d. Ideo hoc dixi, vt conuincam vos, quoniam propter amorem Dei me non perſequimini. Etenim ipſe teſtatur mihi & per opera & per ſcripturas. Oportebat igitur vt ſicut & me abijciebatis, æſtimantes eſſe Deo contrarium, ita nunc ad me veniretis, ſi Deum amaretis, ſed non amatis. Non autem ab his ſolum, ſed etiam a futuris hoc oſtendit dicens. {Ego veni in nomine patris mei, & non accipitis me. Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis,} Ideo dicit ſe in nomine patris veniſſe, vt omnem abſcidat occaſionem indeuotionis. AL
CVI. Ac ſi dicat, ideo veni in mundum, vt per me glorificetur Tracta. 21
nomen patris, quia patri omnia attribuo. Dilectionem ergo Dei non habebat, quia nolebant eum recipere qui patris venerat facere voluntatem. Antichriſtus autem veniet in nomine non patris, ſed ſuo, vt non gloriam patris, ſed ſuam quęrat. Quia enim Iudæi noluerunt recipere Chriſtum, pœna peccati huius congruet, vt recipiãt Antichriſtum, vt qui nolunt credere veritati, credant mendacio.
AVGVST. de Verbis do. Sed audiamus & Ioannem. Audiſtis quia antichriſtus venit, & nunc antichriſti multi facti ſunt. Quid autem expaueſcis ĩ antichriſto, niſi quia nomẽ ſuum honoraturus eſt, & nomen domini contem- Serm.45.

tris mei, & non accepiſtis me. Si alius uenerit in nomine ſuo, illum accipietis. Quomodo uos poteſtis credere qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt non quæritis? Nolite putare quia ego accuſaturus ſum uos apud patrẽ. Eſt qui accuſat vos Moyſes, in quo uos ſperatis. Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi. De me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non creditis, quomodo uerbis meis credetis?

pturus? Quid aliud facit qui dicit: Ego iuſtifico, niſi boni fueritis, periſtis? Ergo vita mea ex te pendebit, & ſalus mea ex te religabitur, ita ne oblitus ſim fundamentum meum, nonne petra erat Hom. 40.
Chriſtus? CHRY. Sic igitͭ irrefragabilem indeuotionis eorũ ponit demonſtrationẽ. q. d. Si vt amantes Deũ me pſequeremini, multo magis in antichriſto hoc vos facere oporteret, ille .n. non dicit ſe a patre miſſum, neque ſcđm voluntatem illius venire, ſed econtrario, ea quę ſibi non congruunt rapiens, ſuper oĩa Deum ſe eſſe dicet. Manifeſtũ eſt igitur q liuoris perſecutio erat qua Chriſtum perſequebanͭ, & odij in Deum. Deinde cãm eorum infidelitatis ponit dicens: {Q̃o vos poteſtis credere qui gloriã ab inuicem accipitis, & gloriã quæ a ſolo Deo eſt non quæritis? Hinc .n. rurſus oſtendit, qm̃ non quæ Dei ſunt intendebant, ſed propriam volebant paſſionẽ defendere. ALCVI. Magnũ igitur vitium eſt iactantia, & humanæ laudis ambitio, quę de ſe vult æſtimari, quod de ſe non hẽt. Ideo .n. non poſſunt credere, quia ſupba mens eorum laudari deſiderat, & ſe ſuper alios efferre. BEDA. Hoc aũt vitium melius caueri non põt, q̃ vt ad conſcientias noſtras redeamus, noſque puluerem eſſe conſideremus, & ſi quid nobis boni ineſſe deprehendimus, non nobis, ſed deo aſcribamus. Inſtruimur etiam, vt ſemper nos tales exhibeamus, quales ab alijs videri deſi-
D deramus. Deniq; poſſent ipſi reſpondere. Ergo accuſabis nos apud patrem? Et ideo eorum quæſtionem præueniens ſubdit: {Nolite putare quia ego accuſaturus ſum vos apud patrem.} CHRY. Hom. 40.
Quia .ſ. non veni damnare, ſed ſaluare. {Eſt qui accuſat vos Moyſes, in quo vos ſperatis.} Sicut enim de ſcripturis ſupra dixit. In quibus putatis vitam æternam habere ita & de Moyſe ait, in quo vos ſperatis, ex proprijs eos vbique capiens. Sed dicent, qualiter nos ille accuſabit? quid tibi & Moyſi commune, qui ſabbatum ſoluiſti? & ideo ſubdit: {Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi. De me enim ille ſcripſit,} hęc ex ſuperioribus conſtitutionem habent: cum enim in confeſſione deductum ſit, q a Deo veni, ab operibus, a voce Ioannis, a patris teſtimonio, manifeſtum eſt quòd Moyſes eos accuſabit. Etenim dixit: Siquis venerit ſigna faciens & ad Deum ducens, & futura prædicens cum veritate, oportet ei obedire. Chriſtus autem hæc omnia fecit, nec ei crediderunt. ALCVINVS. Forſitan autem more noſtro poſuit, non quia dubitatio ſit in Deo. Scripſit autem de Chriſto Moyſes dicens: Prophetã vobis ſuſcitabit Deus de fratribus veſtris, tanq̃
E meipſum audietis. AVGVSTINVS. Contra Fauſtum: Sed Lib.16.ca.9.
& omne quod ſcripſit Moyſes de Chriſto eſt, ideſt, ad Chriſtum omnino pertinet, ſiue q eum figuris rerũ vel geſtarum vel dictarum prænunciet, ſiue q eius gratiam gloriamque commendet. Sequitur, {Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis?} THEO. q. d. Ipſe etiam ſcripſit & apud vos libros reliquit vt ſi forte obliuiſceremini, de facili recordari poſſitis, & cũ ſcriptis non crediditis, quomodo verbis meis non ſcriptis credetis? ALCVINVS. Ex hoc etiam colligitur, quia qui legit pręcepta, quæ rapinam & alia mala prohibent, & implere negligunt dicta euangelij quæ perfectiora & ſubtiliora ſunt im- Hom. 40.
plere non valent. CHRYSOSTOMVS. Et quidem ſi attenderent his quæ dicebantur, oportebat quærere, & ab eo diſcere quæ ſunt illa quæ Moyſes de eo ſcripſit, ſed ſilent. Talis enim eſt nequitia, vt quicquid dicat aliquis vel faciat, maneat, propriũ venenum conſeruans.

CAP.

CAPVT VI.

CAPVT VI..

POST hæc abiit Ieſus trans mare Galilææ, qđ eſt Tyberiadis. Et ſequebatur eum multitudo magna, quia videbant ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. Subiit ergo in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Erat autem proximum Paſcha dies feſtus Iudæorum. Cum ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad Philippum, Vnde ememus panes vt manducent hi? Hoc autē dicebat tentans eum. Ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat, G Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas frater Simonis petri, Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes ordeaceos & duos piſces. Sed hæc quid ſunt inter tantos? Dicit ergo Ieſus. Facite homines diſcumbere, Erat autem fœ-

Homil.41. CHRYSOST. Sicut iacula cum in durum aliquid inciderint, magno impetu huc, illuc diſperguntur, melius vero aſſecuta figuntur, & deſinuat, ita & ſi cum audacibus hominib⁹ impetuoſe inceſſerimus, ſęuiunt magis. Si autem ceſſerimus, facile mollimus eorum inſaniā. Propterea Chriſtus furorem ex præmiſſis ſermonib⁹ tantum ſecedendo mitigauit, in Galilæam vadens, non tamen loca quæ ante petierat, nō enim in Chana Galilææ, ſed vltra mare iuit. vnde ait: {Poſt hæc abijt trans mare Galilææ quod eſt Tyberiadis.} ALCVI. Hoc mare pro diuerſitate locorum diuerſis nominibus vocat, ſed quantum ad præſentem locum, mare Galilææ propter prouinciam, Tyberiadis autem a ciuitate dicitur. Mare autem dicitur, non quia ſit amara aqua, ſed iuxta Hebraicum modum, omnium congregationes aquarum maria vocantur: Quod mare dominus etiam frequenter tranſit, vt populis ibi manentibus verbum prædicationis impendat. THEO. Tranſit enim de loco ad locum probando populi voluntatem, & auidiores homines vniuſcuiuſque ciuitatis, & ſolicitiores reddens. vnde ſequitur: {Et ſequebat eum multitudo magna, quia videbant ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur.} ALCVI. Scilicet, ꝙ cæcos illuminabat, & alia huiuſmodi. Et ſciendum eſt ꝙ quoſcumq; in corpore ſanabat, eos pariter reformabat in anima. Hom.41. CHRYSOST. Tāta autem doctrina potientes a ſignis magis mouebantur, ꝙ groſſioris mentis erant. Signa enim, vt ait Paulus non ſunt data fidelibus, ſed infidelibus. Sapientiores autem erant illi, de quibus in Matthæo dicitur, ꝙ ſtupebant in doctrina eius. Sed quare non dicit quæ ſigna videbant eum facientem? quoniam hic euangeliſta maiorem partem libri in ſermonibus domini conſumere ſtuduit. Sequitur: {Subiit in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis.} In montem quidem aſcendit propter ſignum quod fieri debebat. Sed ꝙ diſcipulos ſecum aſcendere fecit, accuſatio multitudinis erat non ſequentis eum. Aſcendit etiam in montem, erudiens nos a tumultibus & ab ea quæ in mūdo eſt turbatiōe quieſcere, apta enim ad philoſophiam ſolitudo eſt. Sequitur: {Erat autem proximum Paſcha dies feſtus Iudæorum.} Vide qualiter in anno integro, nihil plus euangeliſta nos docuit de ſignis Chriſti q̄ quòd paralyticum ſanauit & filium Reguli, nō enim ſtuduit vniuerſa annunciare, ſed ex multis magna & pauca. Qualiter igitur non aſcendit ad diem feſtum? paulatim enim ſoluebat legem, occaſionem capiens a Iudaica nequitia. THEO. Quia enim Iudæi eum perſequebantur, occaſionem receſſus accipiens legem excluſit, innuens obſeruantibus quòd veritate adueniente: omnis ceſſat figura, & ꝙ legibus non ſubijcitur, vt legalia feſta perficeret, & vide hoc quòd non erat feſtum Chriſti, ſed Iudęorū. BEDA. Siquis autem verba euangeliſtarum diligenter conſiderauerit facile cognoſcet, quia vnius anni ſpacium fuit inter decollationem Ioannis, & paſſionem domini. Cum enim Matthæus dicat, quia dominus audita nece Ioannis ſeceſſit in deſertū locum, & ibi turbas pauit, & Ioannes dicit ꝙ proximum erat Paſcha Iudęorum quando turbas pauit, aperte demonſtratur, quia imminente paſchali feſtiuitate decollatus eſt Ioānes. Euoluto autē vnius anni ſpatio, paſſus eſt Chriſtus in eadem feſtiuitate. Sequitur: {Cum ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum, vnde ememus panes vt manducent hi? Dixit, cum ſubleuaſſet oculos Ieſus vt diſceremus, quia oculos non erigebat huc, atque illuc, ſed pudice ſedebat attentus cum diſcipulis ſuis. Hom.41. CHRYSOST. Neq; etiam ſimpliciter ſedebat cum diſcipulis ſuis, ſed diligenter loquens aliquid eis, & eos ad ſeipſum conuertens: deinde reſpiciens vidit turbam ad ſe venientem. Cuius igitur gratia Philippum interrogat, ſciebat .n. ꝙ diſcipulorum eius congregatio ampliori indigebat doctrina. Talis autem erat Philippus, qui poſtea dixit, Oſtende nobis patrem & ſufficit nobis propterea igitur prius eum erudiebat. Nam ſi ſimpliciter factum eſſet, miraculum non tantum appareret, nūc autem prius cogit confiteri inopiam, vt certius diſcat miraculi magnitudinem, vnde ſequitur: {Hoc autē dicebat tentans eum.}

F Non quidem ignorans id quod debebat ab ipſo dici, ſed humano more hoc dictū eſt. Sicut enim quod dicitur. Qui ſcrutatur corda hominum, non oſtendit ignorantię ſcrutationem, ſed certiſſimę cognitionis, ita cum hic dicit ꝙ tentauit eum, nihil aliud dicit q̄ quoniam ſciebat certiſſime. Sed aliud eſt dicere quoniā probatiorem eum faciebat, per talem interrogationem inducēs in certiſſimā ſigni cognitionē, propter hoc & euangeliſta ne infirmitate locutionis minorationem aliquam ſuſpiceris, ſubiungit. {Ipſe .n. ſciebat quid eſſet facturus.} ALCVI. Innterrogat igitur, non vt ignorata diſcat, ſed vt diſcipulo adhuc rudi propriam tarditatē oſtēdat, quam ipſe in ſe perpendere non valebat. THEO. Vel etiam vt alijs ipſum oſtenderet, non tamq̄ cor eius ignorans. Cap.46. AVGVST. de Con.euan. Sed ſi dominus ſecundum narrationem Ioannis proſpectis turbis quæſiuit a Philippo tētans eum, vnde illis eſcę dari poſſent, poteſt mouere quomodo ſit verum, quod alii narrauerunt prius dixiſſe domino diſcipulos, vt dimitteret turbas. Quibus ille reſpondit ſecundum Matthæum: Non habent neceſſe ire, date eis vos manducare, intelligitur igitur poſt hæc verba dominum inſpexiſſe multitudinē H & dixiſſe Philippo, quod Ioannes commemorat, alii autem prætermiſerunt. Hom.41. CHRYSO. Vel aliter: Alia quidem ſunt illa, alia autem ſunt hæc, non eiſdem facta temporibus. THEO. Philippum igitur dominus tentās, vtrum fidem haberet, inuenit eum adhuc humanis paſſionibus ſubiacentem, quod patet ex hoc quod ſequitur: {Reſpondit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat.} ALCVI. In quo tarditatem ſuam oſtendit, nam ſi perfecte de creatore intelligeret, de eius potentiæ largitate non diffideret. Cap.46. AVGVST. de Con.euan. Quod autem Philippus hic apud Ioannem reſpondet, hoc Marcus a diſcipulis reſponſum eſſe commemorat, volens intelligi hoc ex ore cęterorum Philippum reſpondiſſe, quamq̄ & pluralem numerum pro ſingulari vſitatiſſime ponere potuerit. THEO. Sed & Andream dominus ſimilem Philippo inuenit, q̄uis altius de illo contemplantem. Sequit̄ I enim {Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas frater Simonis petri: Eſt puer vnus hic qui habet quinque panes ordeaceos, & duos piſces.} Hom.41. CHRISOST. Aeſtimo quidem non ſine cauſa id eum dicere, ſed quia audiuerat ſignum quod Heliſęus de panibus ordeaceis fecerat, pauit enim de viginti panibus cētum homines. Aſcendit igitur mente in aliquod excelſum, ſed ad ſummum non potuit peruenire, quod patet per hoc quod ſubdit: {Sed hæc quid ſunt inter tantos?} Aeſtimabat enim, ꝙ de paucioribus pauciora, & de pluribus plura factur⁹ eſſet qui miracula faciebat, ſed hoc non erat verum. Similiter enim ei facile erat & de pluribus & paucioribus paſcere turbas, non enim materia ſubiecta indigebat, ſed ne viderentur creaturæ alienæ eſſe ab eius ſapientia, ipſis creaturis vtitur ad materiam miraculorum. THEO. Confundant Manichæi qui dicunt, ꝙ panes & omnia huiuſmodi creata ſunt a malo Deo, quia boni Dei filius Ieſus Chriſtus panes multiplicauit, nam ſi creaturæ malæ fuiſſent, nequaq̄ bonus mala multiplicaſſet. Cap.46. AVGVST. de Con. euan. Quod autē Andreas apud K Ioannem de quinque panibus & duobus piſcibus ſuggeſſit, hoc cæteri pluralem numerum pro ſingulari ponentes ex diſcipulorum perſona retulerunt. Hom.41. CHRYSOST. Diſcamus autē hic qui voluptati attendimus, quæ comedebant mirabiles viri illi & magni, & quātitatem eorum quæ inferebantur & vtilitatem mēſę eorum. Nondum autem apparentibus panibus iuſſit eos diſcumbere, vt diſcas quoniam non entia vt entia ei ſubſiſtunt, ſicut Paulus ait: Qui vocat ea quæ non ſunt, tamq̄ ea quæ ſunt. Sequitur enim {Dicit eis Ieſus, Facite homines diſcumbere.} ALCVI. Ad literam homines diſcumbere dicimus iacendo comedere more antiquo. vnde ſequitur. {Erat autem fęnum multum in loco. THEO. ideſt, herba viridis. Erat enim Paſcha, quod in primo menſę veris perficiebatur. Sequitur. {Diſcubuerunt ergo uiri numero quaſi quinque millia.} Soli viri numerātur ab euangeliſta, quia legalē conſuetudinem ſequebatur. Etenim Moyſes a viginti annis & ſupra, populum connumerauit nulla mentione de mulieribus facta, innuens ꝙ omne quod virile eſt & iuuenile dignum & honorabile

num multum in loco. Diſcubuerunt ergo viri numero quaſi quinque millia. Accepit ergo Ieſus panes, & cum gratias egiſſet diſtribuit diſcumbentibus. Similiter ex piſcibus quantum volebāt. Vt autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis. Colligite quæ ſuperauerunt fragmēta, ne B pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim Cophinos fragmentorum ex quinque panibus ordeaceis & duobus piſcibus, quæ ſuperfuerunt his qui manducauerant. Illi ergo homines cum vidiſſent quod Ieſus fecerat ſignum, dicebant. Quia hic eſt vere propheta qui venturus eſt in mundum.

b Ieſus ergo cum cognouiſſet, quia venturi eſſent vt raperent eum & facerent eum regem, fugit iterum in montē ipſe ſolus. Vt autem ſero factum eſt, deſcē

rabile eſt apud Deum. Sequitur. {Accepit ergo Ieſus panem, & cum gratias egiſſet diſtribuit diſcūbentibus. Similiter & ex piſcibus quantum volebāt. Hom.41. CHRYSOT. Sed quare paralyticum debens ſanare non orat, neque ſuſcitans mortuos, neque mare quietans, hic autem orat gratias agens? vt ſcilicet oſtendat eos qui comeſtionem incipiunt gratias agere oportere Deo. Sed & aliter in minoribus maxime orat, ut diſcas ꝙ non propter indigentiam orat. Si enim indigeret orare, multomagis in maiorib⁹ hoc feciſſet. Quia vero illa ex authoritate facit, manifeſtū eſt ꝙ hic cōdeſcēdēdo nobis, orat, & adhuc, quoniam turba multa erat præſens, oportebat eis ſuaderi, ꝙ ſecundum voluntatē Dei aduenerat, & ideo cum occulte aliquod miraculum faciebat non orabat, ſed coram multis orabat, ne crederent ꝙ eſſet Deo contrarius. Tract.24. HILA. 3.de Trinitate. Quinq; igitur panes offeruntur turbę & franguntur, ſubrepunt in frangentium manus quædam fragmentorum procreationes, non imminuitur vnde præfringitur, & tamen præfringentis manum fragmenta occupant, non ſenſus, non viſus, profectū tàm conſpicabilis operationis aſſequitur, eſt quod non erat, videtur quod nō intelligitur, ſolum ſupereſt vt deus omnia poſſe credatur. AVG. Vnde enim multiplicat de paucis granis ſegetes, inde in manibus ſuis multiplicauit quinque panes: poteſtas enim erat in manibus Chriſti, panes autem illi quinque quaſi ſemina erant, nō quidem Hom.41. terræ mandata, ſed ab eo qui terram fecit multiplicata. CHRY. C Vide autem quanta eſt ſerui & domini differentia. nam prophetæ quaſi ex menſura habentes gratiam ita miracula faciebant, Chriſtus autem abſoluta virtute faciens cum multa ſuperabundantia omnia operabatur. Sequitur. {Vt autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis: {Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta ne pereant. Collegerunt ergo &c.} Non quidē hæc oſtentatio ſuperflua fuit, ſed ne phantaſiam ęſtimarent quod factum eſt, propter quod etiā ex ſubiecta materia miraculum fecit. Sed quare non turbis dedit fragmenta portanda, ſed diſcipulis? quoniam hos maxime erudire volebat, qui orbis terrarum debebant eſſe magiſtri. Ego autem non ſolum admiror multitudinem panum quę facta eſt, ſed & certitudinem ſuperfluorum, quia neque plus neque minus fecit ſuperfluum eſſe, ſed tantum quantum volebat, ſcilicet xij. cophinos, ſecundum numerum xij. Apoſtolorum. THEO. Addiſcimus autem ex miraculo perpetrato non fieri puſillanimes in coartationibus paupertatis. BEDA. Turbæ autem cum uidiſſent ſignum quod fecit dominus mirabantur, quia nondum eum deum D eſſe cognouerant, ideoque euangeliſta ſubdit. {Illi ergo homines, quia carnales erāt & carnaliter intelligebāt, {cum vidiſſent quod fecerat ſignum, dicebant, quia hic eſt vere propheta qui venturus eſt in mundum. ALCVINVS. Nondum pleni fide dominū vocant prophetam, qui nondum Deum dicere nouerant, ſed iam multum profecerant ex virtute miraculi qui eum ſecernentes ab aliis, prophetam vocabant, ſicut ſciebāt in populo illo prophetas aliquando miracula feciſſe, nec falluntur ſi dicunt eum prophetā, cum ipſe dominus vocauerit ſe prophetā dicens: Non capit pro- Tract.24. phetam perire extra Hieruſalem. AVGVST. Sic autem propheta eſt Chriſtus & dominus prophetarum, ſicut angelus & dominus angelorum: ex eo enim ꝙ præſens annunciauit, angelus erat: ex eo quòd futura prædixit propheta erat: ex eo ꝙ verbum caro factum eſt, & angelorum & prophetarum dominus erat, nul- Hom.41. lus enim propheta ſine verbo Dei. CHRYSO. Ex hoc autem E quod dicunt: Qui venturus eſt in mūdum, manifeſtum eſt quòd prophetam quēdam principalem expectabāt. Et ideo quod dicit: Hic eſt vere propheta, in græco cum adiectione articuli ponitur, Tracta.24 ad oſtendendum. ſ. eum eſſe diſcretum ab aliis prophetis. AVG. Conſiderādum autem qđ dicitur, quia Deus non eſt talis ſubſtantia quæ oculis videri poſſit & miracula eius, quibus totum mundum regit, vniuerſamq; creaturam adminiſtrat, aſſiduitate viluerunt, ſeruauit ſibi quędam quæ faceret oportuno tempore, præter vſitatum curſum ordinemque naturæ, non vt maiora, ſed inſolita videndo ſtuperent, quibus quotidiana viluerunt. Maius enim miraculum eſt gubernatio totius mundi q̄ ſaturatio quinq; millium hominum de quinque panibus, & tamen hoc nemo miratur, illud mirantur homines, non quia maius, ſed quia rarum eſt. Nec tn̄ ſufficit hoc intueri in miraculis Chriſti, quia enim dominus eſt in monte, verbum Dei eſt in alto: proinde non quaſi humi

A liter iacet, nec tranſeunter prętereundum eſt. ALCVI. Myſtice enim nomine maris turbidum ſæculum deſignatur. Mox autem vt Chriſtus mare mortalitatis noſtræ adiit naſcendo, calcauit moriendo, tranſiit reſurgendo, ſecutę ſunt eum credendo & imitando turbæ credentium ex vtroque populo collectorum. BEDA. Tunc autem domin⁹ ſubiit montem, quando cælum aſcendit; quod deſignatur per montem. ALCVI. Quòd .n. turbis inferioribus relictis ad altiora cum diſcipulis aſcendit, oſtendit ꝙ ſimplicib⁹ minora pręcepta ſunt committēda, perfectioribus altiora, quòd imminente Paſcha illos reficit, ſignificat, quia quiſq; pane diuini verbi & corpore & ſanguine domini deſiderat refici, debet ſpirituale Paſcha facere, ideſt, de vitiis ad virtutes tranſire. Oculi vero domini ſunt dona ſpiritualia, quæ cum dominus electis ſuis miſericorditer concedit, tunc in eos oculos ſuos dirigit, ideſt, reſpectū pietatis impendit. AVG. Quæſt.61. in princi. lib.83.quæſt. Quinque autem panes hordeacei ſignificant veterē legem, ſiue quia nondum ſpiritalibus, ſed adhuc carnalibus data eſt lex, ideſt, quinque corporis ſenſibus deditis. Nam & ipſe turbæ quinque millia hominum fuerunt, ſiue quia per Moyſen lex ipſa data eſt: Moyſes enim quinque libros ſcripſit. Et ꝙ ordeacei erāt panes, bene ſignificauit, vel ipſam legem quæ ita data erat, vt in ea vitale animæ alimentum corporalibus ſacramentis obtegeretur. Ordei enim medulla tenaciſſima palea tegitur, vel ipſum populum nondum expoliatum carnali deſiderio tamquàm palea cordi eius inhęrebat. BEDA. Ordeum etiam pabulum eſt iumentorum & cibus ſeruorum, & lex vetus data eſt ſeruis & iumentis, ideſt, carnalibus. AVGV. lib.83.quæſt. Duo aūt piſces qui ſa- Quæſt.61. porem ſuauē pani dabant, duas illas perſonas videntur ſignificare, quibus populus ille regebatur, regiam. ſ. & ſacerdotalem, quæ tn̄ duæ perſonæ dn̄m noſtrum præfigurabant, ambas .n. ille ſuſtinuit. ALCVI. Vel duo piſces dicta vel ſcripta prophetarum & pſalmiſtarum ſignificant, & cum quinarius ad quinque ſenſus corporis referatur, mille ad perfectionem refertur. Qui vere quinq; ſenſus corporis perfecte regere ſtudent, viri dicuntur a viribus quos fœminea mollities non corrumpit, ſed ſobrie & caſte viuunt, & cæleſtis ſapientiæ dulcedine merentur recreari. AVG. ſuper Io. Tract.24. Puer autem qui iſta habebat, forte populus Iſrael erat qui ſenſu puerili ea portabat, nec manducabat. Illa .n. quæ portabat, clauſa onerabant, aperta paſcebant. BEDA. Pulchre aūt dicit. Hęc quid ſunt inter tantos? quia lex vetus parum proficiebat, quouſq; D eam ſuis manibus ſuſcepit; i. opere impleuit, eādem ſpiritualiter intelligendam eſſe docuit, quia lex neminē ducebat ad perfectū. AVG. ſuper Io. Frangēdo aūt panes multiplicati ſunt. Quinq; Tract.24. enim libri Moyſi multos libros cum exponuntur tanq̄ frangēdo, ideſt diſſerendo fecerunt. AVG. lib.83.quæſt. Dn̄s etiam tamq̄ Quæſt.61. frangendo & aperiendo quod durū erat & clauſum in lege ꝑ diſcipulos impleuit, cum eis poſt reſurrectionē aperuit ſcripturas. AVG. ſuper Io. Quia aūt ignorantia populi erat in lege, propterea tentatio dn̄i ignorantia diſcipuli demonſtrabat. Sup fœnū aūt diſcumbebāt, quia carnaliter ſapiebant, & in carnalibus quieſcebant, omnis .n. caro fœnum. Illi aūt de panibus dn̄i implentur, qui quod auribus audiunt operibus implent. AVG. Quæ ſunt Trac.24. autem fragmenta, niſi quæ populus non poterat māducare? Quid ergo reſtat, niſi vt ſecretiora intelligentię quæ non pōt capere multitudo illis credantur qui idonei ſunt, & alios docere valēt, ſicut erāt Apoſtoli. vnde & 12. cophini impleti ſunt. ALC. Cophinis enim ſeruilia implentur officia, Cophini igit̄ ſunt apoſtoli, & eorum imitatores, qui licet in præſenti ſint deſpicabiles, ſpiritalium ſacramentorum diuitiis ſunt interius refecti. Dicuntur aūt apoſtoli fuiſſe Cophini, quia per apoſtolos fides ſanctæ trinitatis erat prædicanda in quatuor partibus mundi. Quòd autem nouos panes noluit facere, ſed allatos cumulauit, ſignificat quia veterem ſcripturam non reprobauit, ſed aperiendo patefecit.

b ¶ BEDA. Turbæ viſo tanto miraculo, intellexerunt pium atque potentem, & iccirco voluerunt ipſum facere regem, homines namque volunt habere regem pium ad regendum, & potentem ad tuendum. Dominus igitur hoc cognoſcens fugit in montem, ideſt, aſcendit celeriter. vnde dicitur. {Ieſus ergo cum cognouiſſet, quia venturi eſſent, vt raperent eum & facerent eū regē, fugit iterum in montem ipſe ſolus. Datur ergo intelligi ꝙ dominus cum ſederet in mōte cū diſcipulis ſuis, & videret turbas ad ſe venientes,

venientes deſcenderat de monte, & circa inferiora loca turbas pa-
uerat. Nam quomodo fieri poteſt vt rurſus ille fugeret, niſi ante
Cap.47. de monte deſcenderet? AVGVST. de Concor. euan. Non au
tem repugnat quod Matthæus dixit: Aſcendit in montem ſolus
orare. Neque enim cauſæ orandi cõtraria eſt cauſa fugiendi, quan-
doquidem & hinc do
minus doceat hanc
eſſe nobis magnã cau-
ſam orandi, quãdo eſt
cauſa fugiendi. AV-
Tract.25. GVST. Erat autem
rex, qui timebat fieri
rex, nec talis rex qui
ab hominibus fieret,
ſed talis qui homini-
bus regnũ daret, ſem-
per quidem ille cum
patre regnat ſecundũ
quòd eſt filius Dei.
Prædixerunt autem
prophetæ regnũ eius,
& ſecundum id quòd
homo factus Chriſtus, & fecit fideles ſuos chriſtianos, qui ſunt re-
gnum eius, quod modo colligitur, modo emitur ſanguine Chriſti.
Erit autem aliquando manifeſtum regnum eius, quãdo erit aper-
ta claritas ſanctorum eius poſt iudicium ab eo factum. Diſcipuli
autem & turbæ credentes in eum, putauerunt illum ſic veniſſe vt
iam regnaret: Hoc eſt velle rapere & facere eum regẽ. CHRY.
Homil. 41. Vide autem quanta eſt gulæ virtus, non ultra eis ſabbati tranſ-
greſſionis cura, non vltra zelant pro Deo, ſed omnia remota ſunt,
ventre repleto, & propheta iam erat apud eos, & regem eum in-
thronizare volebant: Chriſtus autem fugit erudiens nos munda-
nas contemnere dignitates. Sic igitur Ieſus dimittit diſcipulos &
Hom.42. aſcendit in montem. Hi vero a Magiſtro relicti, vt ſero factum
eſt, deſcenderunt ad mare. Et hoc eſt quod ſubditur. {Vt autem
ſero factum eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare.} Et quidem
vſque ad veſperam expectauerunt eum, venturum eſſe putantes
ad ſe, facta vero veſpera non vltra ſuſtinent eum non inquirere,
tantus eius detinebat amor, ſed ab amore igniti aſcenderunt in
nauem. vnde ſequitur. {Et cũ aſcendiſſent nauim, venerunt trans
mare in Capharnaum.} Veniebant quidem ad Capharnaum æſti
Tract.25. mantes ſe illic eum inuenturos. AVGVST. Sic ergo dixit fi-
nem, & redit vt exponat quomodo uenerunt, quia per ſtagnum
nauigantes tranſierunt, & dum nauigarent recapitulando expo-
nit quid acciderit dicens: {Et tenebrę iam factæ erant, & non
Hom.42. venerat ad eos Ieſus. CHRYSOST. Non ſine cauſa euange
liſta tempus deſignat, ſed vt per hoc calidum eorum amorẽ oſten-
dat. Non enim dixerunt. Veſpera nunc eſt, & nox aduenit, ſed ab
amore igniti aſcenderunt in nauim, multa autem erant ex qui-
bus impediebantur a tempore. vnde dicitur. {Et tenebrę iam fa-
ctæ erant a tempeſtate.} vnde ſequitur. {Mare autem vento ma-
gno flante, exurgebat a longe.} Non enim erat prope terram. vn-
de dicitur. {Cum remigaſſent ergo quaſi ſtadia xxv. aut xxx.
In 5.ca.Io. BEDA. Eo genere locutionis, quo cum dubitandi loquimur,
Hom.42. ſolemus dicere ferme xxv. aut prope xxx. CHRYSOST. Et
vltimo ab inopinabili. vnde ſequitur. {Vident Ieſum ambulan
Durus ſer. tem ſupra mare, & proximum fieri.} Apparet quidem eis poſtq̃
illos dimiſerat, illo quidem docens eos quid eſt derelictio, & amo
rem excitans maiorem, hic vero ſuam virtutem oſtendens, pro-
pter hoc igitur illi turbabantur. vnde ſequitur. {Et timuerunt.}
quibus turbatis dominus confortationem adhibet. vnde ſequitur.
{Ille autem dicit eis. Ego ſum, nolite timere.} BEDA. Non
autem dixit: Ego ſum Ieſus, ſed tantum: Ego ſum, quia familia-
res eius erant, ideoque audita voce, facile potuerunt cognoſcere
magiſtrum, ſiue qđ verius eſt, vt oſtenderet ſe illum eſſe qui Moyſi
Hom.43. dixit: Ego ſum qui ſum. CHRYSOST. Ideo autem eis ap-
paruit, vt oſtẽdat quoniam ipſe eſt qui tempeſtatem ſoluet. Hoc
enim oſtendit euangeliſta ſubdens. {Voluerunt ergo accipere
eum in naui, & ſtatim fuit nauis ad terram, ad quam ibant.} Tran
quillã enim præbuit eis nauigationem. Non autem nauim aſcẽ
dit, volens maius miraculum operari, & deitatem eius reuelare
apertius. THEO. Vide namque tria miracula: primum eſt,
quòd ambulabat ſupra mare: ſecundum eſt, quòd fluctus mitigat:
tertium eſt, quòd ſtatim fecit nauim ad terram ire, ad quam ibãt,
nam multum diſtabãt a terra, cũ eis dominus apparuit. CHRY
Homi.42 SOSTOMVS. Turbæ autem nõ oſtendit ſe Ieſus ſupra ma-
re ambulantem, quia hoc ſignum imbecillitatem eorum excede-
bat, ſed neque diſcipulis diu viſus eſt hoc faciens, ſed ſtatim diſpa
Cap.27. ruit ab eis. AVGVST. de Con. euan. Non eſt autem aduer-
ſum, ꝙ Matthæus prius eum dixit iuſſiſſe diſcipulos aſcendere in
nauiculam & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret tur-
bas, ac deinde dimiſſis turbis, aſcendiſſe in montem ſolus orare:

derunt diſcipuli eius ad mare. Et cum aſcendiſſent nauim, ve-
nerunt trans mare in Caphar-
naum. Et tenebræ iã factę erãt,
et non venerat ad eos Ieſus.
Mare autem vento magno flan-
te exurgebat. Cum remigaſſent
ergo quaſi ſtadia vigintiquinq;
aut triginta, vidẽt Ieſum ambu
lantem ſupra mare, & proximũ
naui fieri timuerunt. Ille autem
dicit eis. Ego ſum, nolite time-
re. Voluerunt ergo accipere eũ
in nauim, & ſtatim nauis fuit ad
terram ad quam ibant.
c Altera die turba, quæ ſtabat
trans mare vidit, quia nanicula
alia nõ erat ibi niſi vna, & quia
non introiſſet cũ diſcipulis ſuis
Ieſus in nauim: ſed ſoli diſcipuli
eius abiiſſent. Aliæ vero ſuper-
G uenerũt naues a Tyberiade iux
ta locum, vbi manducauerunt
panem gratias agentes Deo.

F Ioannes vero prius eum fugiſſe commemorat ſolum in montem,
ac deinde inquit. {Vt autem ſero factum eſt, deſcenderunt diſci-
puli eius ad mare, & cũ aſcendiſſent nauim.} Quis enim non hoc
videat recapitulando Ioannem poſtea dixiſſe factum a diſcipulis,
quod iam Ieſus iuſſerat antequàm fugiſſet in montem? CHRY. Homi.42.
Vel aliter: Mihi vide-
tur hoc ſignum aliud
ab eo quod apud Mat
thæum poſitũ eſt, tũc
enim non ſtatim eum
ſuſceperunt, nunc au-
tem perſuaſi ſunt ſta-
tim ſucipere, & tunc
quidem adhuc tempe
ſtas permanebat con-
cutiens nauim, nunc
autem cum voce tran
quillitas aduenit, mul
toties enim eadem fa
cit ſigna, ut facile ſu-
ſceptibilia fiant. AV-
GVST. Myſtice au Tract.25.& ſequen.
tem pauit dominus turbas & aſcendit in montem. ſic enim de il-
lo prædictum eſt: Congregatio populorum circundabit te, &
propter hanc in altum regredere, ideſt, vt circundet te congrega-
tio populorum, regredere in altum. Quare autem dictum eſt.
Fugit, neque enim ſi nollet teneretur. Aliquid ergo ſignificauit
fugiendo, quia ſcilicet nõ potuit intelligi altitudo eius, quicquid
enim non intellexeris, fugit me dicis. ergo fugit in montem ipſe
ſolus, quia aſcendit ſuper omnes cęlos. Illo autem ſurſum poſi-
to, diſcipuli in nauicula tempeſtatem patiebantur, nauicula illa
eccleſiam præſignabat. Tenebrę iam factæ erant, & merito, quia
lux non erat, non enim venerat ad illos Ieſus. Quantum accedit
finis mundi, creſcunt errores, creſcit iniquitas. Lux denique cha-
ritas eſt, ſecundum illud: Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt.
H Ipſi fluctus nauem turbantes, & tempeſtates & venti, clamores
ſunt maledicorum, inde charitas refrigeſcit, inde fluctus augen-
tur, & turbatur nauis, nec tamen venti illi tempeſtas & fluctus &
tenebrę id agebant, vt vel nauis non promoueretur, vel ſoluta
mergeretur. Qui enim perſeuerauerit vſque in finem, hic ſal-
uus erit. Quinarius autem numerus ad legem pertinet, ipſi ſunt
quinque libri Moyſi. ergo legem ſignat numerus vigeſimusquin-
tus, quoniam quinquies quini, fiunt vigintiquinque: Sed huic le-
gi antequàm euangelium veniret deerat perfectio, quę in ſenario
numero comprehenditur. Ipſa ergo quinque per ſex multiplicen
tur, vt lex per euangelium impleatur, vt fiant ſexies quini xxx.
Ad eos ergo qui legem implent, venit Ieſus calcans fluctus, ideſt,
omnes tumores mundi ſub pedibus habens, omnes altitudines ſæ
culi præmens, & tamen tantæ ſunt tribulationes, vt etiam ipſi qui
credunt in Ieſum, expaueſcant ne deficiant. THEO. Cum au
I tem homines, vel dæmones nos per timorem nituntur mouere,
audiamus Chriſtum dicentem: {Ego ſum: nolite timere} ideſt,
ego ſemper aſſiſto, & ſicut Deus permaneo, & numquam pertran-
ſeo, non perdaris in me fidem pro falſis terroribus. Vide etiam,
quomodo non in principio periculi dominus aſtitit, ſed in fine.
Permittit namque nos eſſe in medio periculorum, vt certantes
in tribulationibus probabiliores fiamus, & vt ad ipſum ſolum re-
curramus, qui potens eſt ex inſperatis nos liberare. Cum enim
intellectus humanus ſibi prouidere non poterit, tunc ſalus diui-
na aduenit. Si voluerimus etiam Chriſtum in nauiculam noſtrã
ſuſcipere, ideſt, in cordibus noſtris habitare, ſtatim inueniemur
in terra ad quam ire volumus, ideſt, in cælum. BEDA. Quia
vero hæc nauicula non torpentes vehit, ſed fortiter remigan-
tes, ſignificatur quòd in eccleſia non deſidioſi & molles, ſed for-
tes & in bonis operibus perſeuerantes perueniunt ad portum
ſalutis æternæ.
K c ¶ CHRYSOST. Dominus, & ſi turbis nõ manifeſte oſten Homi.42.
derit quomodo ſupra mare ambulauerit, dedit tamẽ eis latenter
ſuſpicari quod factum erat, & hoc euangeliſta oſtendit dicens. {Al
tera die &c. vſque ibi abiiſſent.} Quid enim hoc erat aliud q̃ ſu-
ſpicari ꝙ mare pedes tranſiens, receſſerat? Neque. n. eſt dicere ꝙ in
alia nauicula pertranſiuit, quia vna erat ibi tantum in quam aſcẽ-
derunt diſcipuli eius, cum quibus ipſe non intrauerat. AVGV. Tract.25.
Inſinuatum autem eſt illis tàm magnum miraculum, venerunt
ergo & alię naues iuxta locum illum vbi manducauerant panem,
in quibus turbæ eum ſecutæ ſunt, & hoc eſt quod ſubditur. {Aliæ
ve. na. ſuperue. quærentes eum. CHRYSO. Sed tamen poſt Homi.42.
miraculum tam magnum venientes, nõ interrogauerunt eũ qua-
liter pertranſiit, neq; curauerunt tantum miraculum addiſcere.
Sequitur enim: {Et cum inueniſſent eum trans mare, dixerunt ei
Rabbi, quando huc veniſti? Niſi quis dicat hic quãdo pro qualiter Obſcu. ſen
dictum eſſe ab eis, dignum autem eſt & hinc conſpicere facilem
eorum

eorum mentem. Qui enim dicebant: Hic eſt propheta, qui ſtu-
debant rapere & facere eum regem inuenientes eum, nihil tale cõ
Tract.25. ſiliantur. AVGVST. Ecce enim ille qui in montem ſugerat,
turbatus cum ipſis turbis loquitur, modo teneant modo regem fa
ciant. Sed ille qui poſt miraculi ſacramentum, & ſermonẽ infert,
& quorũ ſatiauit pa-
nibus ventrem, ſatiat
ſermonibus mentem.
ALCVI. Qui enim
dedit exemplum fu-
giendæ laudis & ter-
reni imperij, dat exẽ-
plum doctoribꝰ qua-
liter debeant inſiſtere
Hom. 43. p̃dicationi. CHRY.
Mãſuetudo autem &
lænitas non vbiq; eſt
vtilis, cum enim deſes
fuerit diſcipulꝰ & groſ
ſus, ſtimulo vti ad eũ
oportet, hoc & hic fi-
lius Dei facit. Venien
tibus enim turbis & blandientibus ei dicendo. {Rabbi quando
huc veniſti?} vt oſtendat ꝙ eum qui ab hominibus eſt, honorem
non concupiſcit, ſed ſolum inſpicit eorum ſalutem, redarguendo
eis reſpondet, non ſolum corrigere volens, ſed & mentem eorum
reuelare. vnde ſequitur. {Reſpondit eis Ieſus & dixit: Amen amẽ
dico uobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manduca
Tract.25. ſtis ex panibus & ſaturati eſtis. AVGV. quaſi dicat: propter
Hom. 43. carnem me quæritis, non propter ſpiritum. CHRYSO. Poſt
reprehenſionem autẽ, doctrinam eis adiungit dicens {Operamini,
non cibum qui perit, ſed q permanet in vitam æternam.} q. dicat
Vos eſcam exquiritis temporalem, ego autem corpora veſtra nu-
triui, vt per hoc exquiretis illam eſcam, quæ non temporanea, ſed
æternam tribuit vitam. ALCVI. Corporeus cibus carnem
tantum reficit exteroris hominis, & ſemel acceptus non ſufficit,
niſi quotidie accipiatur: ſpiritalis autem cibus permanet in æter-
num & ſatietatem perpetuam immortalitatẽq; largitur. AVG.
Seipſum autem inſinuat iſtum cibum, vt in ſequẽtibus illuceſcit,
ac ſi dicat. Quæritis me propter aliud, quærite me propter me.
Hom. 43. CHRISOST. Sed quia quidam eo ꝙ volunt pigre nutriri,
abutuntur hoc verbo, neceſſarium eſt inducere id quod eſt Pauli:
Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando
manibus ſuis, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti, ſed &
ipſe Corinthum veniens, morabatur apud aquilã & Priſcillam &
operabatur. Dicendo aũt, Ne operamini cibum qui perit, non inſi
nuat ꝙ oporteat pigritari, ſed ꝙ oporteat operari & dare: hic. n.
eſt cibus qui non perit, operari autem cibum qui perit, eſt affici ſæ
cularibus rebus. Hoc igitur dixit, quia illi nullam fidei curam ha-
buerunt, ſed ſolum volebant ventrem implere nihil laborantes,
Tract.25. & hoc decenter cibum qui perit vocauit. AVGVST. Sicut
autem Samaritanæ dixerat, Si ſcires qui petit a te bibere, poſtu-
laſſes ab eo, & daret tibi aquam viuam, ita & hic ſubdit. {Quem
filius hominis vobis dabit.} ALCVI. Quando autẽ per ma-
num ſacerdotis corpus Chriſti accipis, non ſacerdotem quem vi-
des, ſed illum quem non vides attende. Sacerdos eſt diſpenſator
huius cibi non actor, filius hominis ſeipſum dat nobis, vt nos in
ipſo & ipſe in nobis maneat. Iſtum filium hominis nolite ſic acci
pere quaſi alios filios hominum. Sequeſtratus eſt enim quadam
gratia & exceptus a numero omnium, iſte enim filius hominis &
Dei filius eſt, hoc eſt quod ſubdit. {Hunc enim pater ſignauit
Deus.} Signare eſt ſignum ponere. q. d. Nolite me contemnere,
quia filius hominis ſum. ſic enim ſum filius hominis, vt Deus pa-
ter me ſignaret, ideſt, proprium aliquid mihi daret, quo non con-
funderer cum genere humano, ſed per me liberaretur genus hu-
manum. HILARIVS. 8. de Trinitate. Signaculorum autẽ
natura eſt vt omnem impreſſæ in ſe ſpeciei explicent formam, &
nihil minus ex eo in ſe habeant, vnde ſignentur, & dum totum
accipiunt quod imprimitur, totum ex ſe præferunt quicquid im-
preſſum eſt. Verum igitur hoc ad diuinæ natiuitatis non proficit
exemplũ, quia in ſignaculis & materies ſit & diuerſitas & impreſ-
ſio, per quam mollioribus naturis, validiorum generum ſpecies
imprimuntur. Vnigenitus vero Deus & per ſacramentum ſalutis
noſtræ hominis filius, volens proprietatis nobis paternæ in ſe ſi-
gnare ſpeciem, ſignatum ſe a Deo ait, vt per hoc poteſtas in eo
dandæ ad æternitatem eſcæ intelligi poſſit, quia omnem in ſe pa-
Homil. 43. ternæ formæ plenitudinem ſignantis ſe Dei contineret. CHRY.
Vel ſignauit, ideſt, in hoc miſit hanc nobis afferentem eſcam. Vel
ſignauit, ideſt, reuelauit per ſuum teſtimoniũ. ALCVINVS.
Myſtice autẽ altera die, ideſt, poſt aſcenſionem Chriſti turba ſtãs
in bonis operibus, non iacens in terrenis voluptatibus expectat,
vt veniat ad eos Ieſus, vna autem nauis eſt vna eccleſia, ſed & aliæ

Cum ergo vidiſſet turba, quia
Ieſus non eſſet ibi, neque diſci-
puli eius, aſcenderunt in nauicu
las, & venerunt Capharnaum
quærentes Ieſum. Et cum inue-
niſſent eum trans mare, dixerũt
ei: Rabbi, quando huc veniſti?
Reſpondit eis Ieſus, & dixit:
Amen amen dico vobis quæri-
B tis me, non quia vidiſtis ſigna,
ſed quia manducaſtis ex pani-
bus, & ſaturati eſtis. Operamini
nõ cibum qui perit, ſed qui per-
manet in vitam æternam, quem
filius hominis dabit vobis. Hũc
enim pater ſignauit Deus.
d Dixerunt ergo ad eũ, Quid
faciemus vt opemur opa Dei?
Reſpõdit Ieſus, & dixit eis, Hoc
eſt opus dei, vt credatis in eum
quẽ miſit ille. Dixerunt ergo ei.
Qđ ergo tu facis ſignũ, ut uidea
mus & credamꝰ tibi? Quid opa-
ris? patres noſtri manducauerũt

A naues quæ ſuperueniunt, ſunt cõuenticula hæreticorum, qui quæ
ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. vnde conuenienter eis
dicitur. {Quæritis me, quia manducaſtis ex panibus.} AVGV. Tract.25.
Quàm multi etiam non quærunt Ieſum, niſi vt illis benefaciat
ſecundum tempus, alius negocium habet, quærit interceſſionem
clericorum, alius prę-
mitur a potentiore, fu
git ad eccleſiam, vix
quæritur Ieſus p̃pter
Ieſum. GREGO. Cap.77.
23. Mora. Per eorum
etiam perſonam, do-
minus illos intra ſan-
ctam eccleſiam dete-
ſtatur, qui per ſacros
ordines ad dominum
propinquantes, non
in eiſdem ordinibus
virtutum merita, ſed
ſubſidia præſentis vi-
tæ exquirunt. Satia-
tos quippe de panibꝰ
dominum ſequi, eſt de ſancta eccleſia temporalia alimenta ſum-
pſiſſe & non pro ſignis dominum, ſed pro panibus quærere eſt ad
religionis officium, non pro augendis virtutibus, ſed pro requi-
rendis ſubſidiis inhiare. BEDA. Illi etiam qui in oratione
quærunt non æterna, ſed temporalia, quærunt Ieſum nõ propter
Ieſum, ſed propter aliquid aliud. Significatur autẽ myſtice, quo-
niam hæreticorum conuenticula carent hoſpitio Chriſti, ac di-
ſcipulorum eius, & dicunt aliæ ſuperueniſſe naues, quia hæreſes
repentinæ fuerunt. Per turbam autem quæ cognouit quòd Ie-
ſus non erat ibi neque diſcipuli eius, illi deſignantur, qui cogno
ſcentes errores hæreticorum, relinquunt eos & ad veram fi-
dem veniunt.
C d ¶ ALCVINVS. Intellexerant eſcam iſtam quæ perma-
net in uitam æternam eſſe opus Dei, & ideo interrogant quid fa-
cerent, vt iſtum cibum, ideſt, opus Dei operari poſſint, & hoc eſt
quod dicitur. {Dixerunt ergo ad eum. Quid faciemus vt ope-
remur opera Dei? BEDA. Ideſt, quę præcepta ſeruando, pote-
rimus implere opera Dei? CHRYSOST. Hoc autem dice Hom. 44.
bant, non vt diſcant & faciant, ſed ad cibi exhibitionem eum in-
ducere volentes. THEO. Chriſtus vero quàmuis cognoſceret
quòd eis nihil proderat, tamen propter communem vtilitatem
reſpondit, & oſtẽdit eis, immo omnibus hominibus quòd ſit opus
Dei. vnde ſequitur. {Reſpondit Ieſus & dixit eis, Hoc eſt opus
Dei, vt credatis in eum quem miſit ille. AVGVST. Non au- Tract.29.
tem dicit: Vt credatis ei, ſed vt credatis in eum. Non enim con-
tinuo qui credit ei, credit in eum, nam & dæmones credebant ei,
& non credebant in eum, & nos credimus Paulo, ſed non in Pau-
D lum. Credere ergo in eum, eſt credendo amare, credendo dilige-
re, credendo in eum ire, & eius membris incorporari. Ipſa eſt fi-
des quam de nobis exigit Deus, qui per dilectionem operatur.
Diſcernitur tamen ab operibus fides, ſicut dicit Apoſtolus, iuſti- Tract.25.
ficari hominem per fidem ſine operibus legis. Et ſunt opera quæ
videntur bona ſine fide Chriſti, & non ſunt bona, quia non refe-
runtur ad eum finem ex quo ſunt bona, finis enim legis Chriſtus
ad iuſtitiam omni credenti: & ideo noluit diſcernere ab opere
fidem, ſed ipſam fidem dixit eſſe opus Dei, ipſa eſt enim fides
quæ per dilectionem operatur. Nec dixit: Hoc eſt opus veſtrum,
ſed Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum, vt qui gloriatur, in do-
mino glorietur. Credere ergo in eum, eſt manducare cibum qui
permanet in vitam æternam: vt quid paras dentem & ventrem?
crede, & manducaſti. Quia ergo inuitabat eos ad fidem, illi ad-
huc quærebant ſigna quibus crederent. Iudæi enim ſigna quæ-
runt, & hoc eſt quod ſequitur. {Dixerunt ergo ei: Quod ergo
E tu facis ſignum, vt videamus & credamus tibi? quid operaris?}
CHRYSOSTOMVS. Nihil irrationabilius quàm ſigno Hom. 44.
præ manibus exiſtente, quaſi nullo iam ſigno facto hoc dicant;
neque electionem ſigni fiendi domino permittunt, ſed in neceſſi-
tatem eum æſtimant ducere, vt nullum aliud faciat ſignũ quàm
tale quale factum eſt in eorum parentibus. vnde ſubdunt. {Patres
noſtri manducauerunt manna in deſerto. ALCVINVS. Et
ne videatur manna aliquo modo contemnẽdum, authoritate
Pſalmi illud extollunt dicentes, ſicut ſcriptum eſt. {Panem de
cælo dedit eis manducare.} CHRYSOSTOMVS. Mul- Homil. 44.
tis quidem factis ſignis, & in Aegypto, & in mari rubro, & in de-
ſerto, huius maxime meminerunt, quod valde concupiſcebant
propter ventris tyrannidem. Neque autem dicunt quòd Deus
hoc fecit, ne uideantur eum exæquare Deo, neque Moyſen in-
ducunt, vt non videantur Chriſtum deprimere, ſed medium po-
nunt dicentes. Patres noſtri manducauerunt manna. Vel aliter.
AVGVSTI. Dominus Ieſus talem ſe dicebat, vt ſe Moyſi Tract.25.

præponeret, non enim eſt auſus Moyſes de ſe dicere ꝙ daret cibũ qui non perit. Attendebant itaque quanta feciſſet Moyſes, adhuc aliqua maiora volebant fieri, q. dicant. Tu promittis cibum qui non perit, & non talia operaris, qualia Moyſes. Panes ordeaceos ille non dedit, ſed manna de cælo. Hom.44. CHRYSOSTO. Licebat autẽ domino dicere,

manna in deſerto, ſicut ſcriptũ eſt, Panem de cælo dedit eis mãducare. Dixit ergo eis Ieſus. Amen amẽ dico vobis, nõ Moyſes dedit vobis panem de cælo, ſed pater meus dat vobis panẽ de cælo verum. Panis enim verus eſt qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum, Domine, ſemper da nobis panem hunc.

quoniam Moyſe maiora miracula feci, ſed non erat tempus horum verborum nunc, ſed vnũ erat ad quod ſtudebat, ſcilicet ducere eos ad eſcam ſpiritalẽ. vnde ſequitur. {Dicit ergo eis Ieſus, Amen amen dico vobis: Non Moyſes dedit vobis panẽ de cælo, ſed pater meus dat vobis panem de cælo verum.} An non ex cęlo erat manna? qualiter igitur ex cælo dicitur? ſicut & volucres cæli dicuntur, & ſicut dicitur: Intonuit de cælo dominus. Panem autem non verũ vocauit illum, non quia falſum erat miraculum de manna, ſed *quia figura erat non veritas*. Non dixit: Non Moyſes dedit, ſed ego, ſed pro Moyſe quidem deum, pro manna vero ſeipſum poſuit. Tract.25. AVGVST. q. diceret. Illud manna hoc ſignificabat, ſcilicet cibum de quo paulo ante locutus ſum, & omnia ſigna mea erant. Signa mea dilexiſtis, quod ſignificatur, contemnitis. Deus enim dat panem quem ſignificauit manna ipſum, ſcilicet dominum Ieſum Chriſtum. vnde ſequitur. {Panis enim verus eſt qui de cęlo deſcendit, & dat vitam mundo. BEDA. Non quidem elementis, ſed hominibus habitatoribus mundi. THE. H Seipſum dicit panem verum, quia principale ſignificatum per manna eſt vnigenitus Dei filius, homo factus. Manna namque interpretatur, quid eſt hoc. nam Iudæi videntes, ſtupefacti, vnus ad alium dicebant, quid eſt hoc? Filius autem Dei factus homo *ipſe eſt potiſſimum* admiratiuum manna, ita vt cuilibet contingat quærere, quid eſt hoc, quomodo filius Dei, filius hominis eſt? quomodo ex duabus naturis, vna fit perſona? ALCVINVS. Qui per aſſumptam humanitatem deſcendit de cælo, & per aſſumentem diuinitatem dat vitam mundo. THEO. Hic autem panis vita ſecundum naturam exiſtens, tamquàm viui patris filius proprium opus facit, quia viuificat cuncta. Sicut enim panis ex terra infirmam naturam carnis conſeruat, ſic & Chriſtus per ſpiritus operationes viuificat animam, & etiam corpus incorruptibile facit. nam per eius reſurrectionem corporalis confertur Hom.44. corruptio, & ideo dicit quòd dat vitam mundo. CHRYSO. I Non Iudæis ſolum, ſed orbi terrarum. Illi vero inferius adhuc inſpiciebant. vnde ſequitur. {Dixerunt ergo ad eum: Domine, ſemper da nobis hunc panem.} Dicente autem eo, quoniam pater meus dat vobis panem, non dixerunt: Roga ut det., ſed Da Tract.25. nobis. AVGVSTINVS. Sicut enim Samaritana cui dictum eſt, qui biberit de hac aqua, non ſitiet vmquàm, ſecundum corpus accipiens, & carere indigentia volens. Da mihi inquit domine de hac aqua, ſic & iſti dicunt: Da mihi panem, qui reficiat, & non deficiat.

Hom.44. e ¶ CHRYSOST. De reliquo dominus in myſteriorum traditionem eos inducturus eſt, & primo de deitate ſua loquitur. vnde dicitur: {Dixit autem ei Ieſus: Ego ſum panis vitæ.} Non enim hoc de corpore eius dictum eſt, de illo enim *in fine dicit*: Panis quem ego dabo, caro mea eſt. Sed interim de diuinitate loquitur: Etenim caro propter deum verbum panis eſt, quod ſpiritum *ipſum ſuſcipienti panis cæleſtis fit*. THEO. Non autem dixit, Ego ſum panis nutrimenti, ſed uitæ. Quia enim cuncta mortifera erant, viuificauit nos Chriſtus per ſeipſum, eſt autem panis non conſuetæ vitæ, ſed illius quę morte non reſecatur. vnde ſubditur. {Qui venit ad me non eſuriet, & qui credit in me, non ſi-Tracta.25 tiet in æternum.} AVGVST. Qui venit ad me, hoc eſt qui credit in me, & quòd dixit: Non eſuriet, hoc intelligendum eſt. Et non ſitiet vmquàm, vtroque enim ſignificatur æterna illa ſatietas, vbi nulla eſt egeſtas. THEO. Vel non ſitiet, neque eſuriet, ideſt ad verbum Dei audiendum, neque tedioſus efficitur, neque ſitiet ſiti intellectuali, quaſi non habeat aquam baptiſmi & ſancti-Tract.25. ficatione per ſpiritum factam. AVGVST. Pané igitur de cęlo deſideratis, ante vos habetis, ſed non manducatis. vnde ſequitur. {Sed dixi vobis, quia & vidiſtis me & non credidiſtis. ALCVINVS. quaſi dicat. Non ideo hoc dixi, quòd vos ſciam hoc pane ſatiandos, ſed potius ad improperium veſtræ incredu-Hom.44. litatis dico, quia videtis, & non creditis. CHRYSOT. Vel per hoc quòd dicit: Dixi vobis, inſinuat teſtimonium ſcripturarum, de quo ſupra dixerat. Illę ſunt quę teſtimonium perhibent F de me. Et iterum dixerat: Quoniam veni in nomine patris mei, & non ſuſcepiſtis me, hoc autem quòd dicit. Quia vidiſtis me, ſigna occulte inſinuat. AVGVST. Sed non ideo ego populum Tract.25. Dei perdidi, ſed quia vos vidiſtis & non credidiſtis. vnde ſequitur: {Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me non eiiciam

e Dixit autem eis Ieſus, Ego ſum panis vitę. Qui venit ad me non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet in æternũ. Sed dixi uobis, quia & vidiſtis me & nõ credidiſtis. Omne quod dat mihi pater ad me veniet, & eũ qui venit ad me non eiiciã foras, G quia deſcendi de cælo, nõ vt faciã voluntatem meã, ſed voluntatem eius qui miſit me. Hæc eſt enim

foras. BEDA. Abſolute dicit: Omne, vt oſtenderet plenitudinem fidelium. Hi autem ſunt quos pater dat filio, quando per occultam inſpirationem facit eos credere in filium. ALCVI. Quæcumque ergo pater traxerit, ad hoc ut credat in me, veniet per fidem ad me, vt mihi iũgatur, & eum qui paſſibus fidei & *bonæ operationis veniet ad me: Non eijciam foras, ideſt in ſecreto* puræ conſcientiæ mecum morabitur, & tandem recipiam eum in æterna beatitudine. AVGVST. Illud enim intus, vnde Trac.25. non exitur foras, eſt magnum penetrale & dulce ſecretum ſine tedio, ſine amaritudine malarum cogitationum, ſine intellectione tentationum & dolorum, de quo dicitur. Intra in gaudium domini tui. CHRYSOSTO. Per hoc autem quod dicit. Quod Hom.44. dat mihi pater, oſtendit quoniam non contingens res eſt credere in Chriſtum, neque cogitationibus humanis perficitur, ſed ea quæ deſuper reuelatione indiget & anima deuota ſuſcipiente reuelationem. vnde non ſunt ab accuſatione eruti, quibus non dat pater, indigemus enim & ea quæ ex nobis eſt voluntate ad credendum: per hoc autem tangit incredulitatem eorum, oſtẽdens quoniam *qui non credit ei, voluntatem transgreditur patris. Paulus* autem ait, quòd ipſe eos tradiderit patri, cum tradiderit (inquit) regnum Deo & patri. Sicut igitur pater dans, non priuat ſeipſum, ſic nec filius tradens: dicitur autem filius tradere, quoniam per eum ad patrem adducimur. Et de patre dictum eſt. Per quem vocati eſtis in ſocietate filii eius. Sic igitur qui venit ad me ſaluabitur, quia pro his ueni & carnem aſſumpſi. vnde ſequitur. {Quia deſcendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.} Qui dicis. alia ſunt tua, & quæ illius? Ne igitur hoc aliquis ſuſpicetur ſubiunxit. {Hæc eſt autem voluntats eius qui miſit me, vt omnis qui videt filium & credit in eum habeat vitam ęternam. Per hoc autem & filius vult, quia filius quos vult, viuificat. Quid eſt igitur quod dicit? Non *aliud acturus veni quàm quod pater vult, quaſi ſi non habens di*uinam voluntatẽ a patre, omnia enim quæ patris ſunt, mea ſunt, ſed hoc non dixit, ſed in fine reſeruat, excelſa enim interim occultat. AVGVSTINVS. Vel aliter, quare non eiiciat foras ſubiungit dicens. {Quia deſcendi, de cælo non vt faciam uo- Tract.25. luntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me. Propterea enim anima a Deo exiit, quia ſuperba erat. Superbia enim eiecti ſumus, humilitate regredimur. Medicus enim quando ęgritudinem diſcutit, ſi curet quod per aliquam cauſam factum eſt, & ipſam cauſam non curet, ad tempus videtur mederi, ſed cauſa manente, morbus repetitur. Vt ergo cauſa omnium morborum curaretur, ideſt ſuperbia, deſcendit & humilis factus eſt filius Dei. Quid ſuperbis homo? filius Dei propter te humilis factus eſt. *Puderet te fortaſſe imitari humilem hominem? ſaltem imitare hu*milem Deum, hæc eſt enim commendatio humilitatis. Non veni facere voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me. Superbia quippe facit voluntatem ſuam, humilitas voluntatem dei. HILARIVS. 3. de Trinitate. Non igitur hoc dicit, quia fa- Poſt princi. K ciat quod non uelit, ſed obedientiam ſuam ſub affectu paternę uoluntatis oſtendit, volens ipſe voluntatem patris explere. AVGVSTINVS. Ideo ergo qui ad me venerit, non eiiciam eum foras, quia non veni facere voluntatem meam, humilis ueni, humilitatem docere, qui ad me venit incorporatur mihi, & humilis fit, quia non faciet voluntatem ſuam, ſed Dei, & ideo non eijcietur foras, quia cum ſuperbus eſſet, proiectus eſt foras, ad me enim venire non poteſt niſi humilis, non mittitur foras niſi ſuperbia, qui ſeruat humilitatem non labitur a veritate. Quare autem ideo non eiiciat foras qui venit ad illum? quia non venit facere voluntatem ſuam, oſtendit cum ſubdit. Hec eſt enim voluntas eius qui miſit me patris, vt omne quod dedit mihi pater non perdam ex eo. Ipſe illi datus eſt, qui ſeruat humilitatem, non eſt uoluntas in conſpectu patris, vt pereat vnus de puſillis, de tumentibus poteſt perire, de puſillis nihil perit, quia niſi fueritis ſicut puſillus iſte, non intrabitis in regnum cælorum. AVGVSTINVS. de Correctione & Gratia. Qui ergo Cap.9. in Dei

in Dei prouidentiſſima diſpoſitione præſciti, prædeſtinati, vocati, iuſtificati, glorificati ſunt etiam nondum renati, ſed & nondum nati, iam filij Dei ſunt, & omnino perire non poſſunt. hi enim vere veniunt ad Chriſtum. Ab illo ergo datur perſeuerantia in bono vſque in finem, neque enim datur niſi eis qui non peribunt, quoniam qui nõ perſeuerant peribunt.

voluntatẽ eius qui miſit me patris. vt omne quod dedit mihi non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hęc eſt autem voluntas patris mei qui miſit me, vt omnis q̃ videt filium & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. B f Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet. Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi. Et dicebant. Nonne hic eſt filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, q̃a de cęlo deſcẽdi? Reſpõdit ergo Ieſus & dixit eis: Nolite murmurare inuicem. Nemo põt venire ad me, niſi pr̃ qui miſit me traxerit eũ, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Eſt ſcriptũ in ꝓphetis.

Homil.44. CHRYS. Per hoc autem quod dicit. Nõ perdam ex eo, nõ oſtẽdit ſe indigere eorum cura, ſed hoc dicit propter eorum ſalutem. Poſtquàm autem dixerat: Non perdam ex eo, & non eijciam foras, ſubiungit. {Suſcitabo eum in nouiſſimo die, quia in reſurrectione cõmuni mali eijciuntur, ſecundum illud: Tollite *eum & eiicite eum in tenebras exteriores*. Ipſi etiã perdentur ſecundum illud: Qui poteſt animã & corpus perdere in gehennam. Ideo autem multoties reſurrectionem inducit, vt non ex ſolis rebus præſentibus iudicent Dei prouidentiam, Tract.25. ſed aliam expectent vitam. AVGVST. Videte autem quemadmodum & hic geminam illam reſurrectionem deſignet, qui venit ad me, modo reſurget, humilis factus in membris meis. Sequitur autem. {Sed reſuſcitabo illum in nouiſſimo die.} Ad exponẽdum autem quod dixerat: Omne quod dedit mihi pater. Et iterum quod dixerat: Non perdam ex eo, ſubiungit: {Hæc eſt enim voluntas patris mei qui miſit me, vt omnis qui videt filium & cre- C dit in eum habeat vitam ęternam.} Superius dixit: Qui audit verbum meum, & credit ei qui miſit me. Modo autem: Qui videt filium & credit in eum, non dixit: Et credit in patrem. Hoc eſt enim credere in filium, quod & in patrem, quia ſicut pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemet ipſo, vt ſic omnis qui videt filium & credit in eum, habeat uitam æternam, credendo & tranſeundo ad vitam, tamq̃ prima illa reſurrectione, & quia ipſa non eſt ſola ſubiungit de ſecunda. Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Homil.45. f ¶ CHRYSOST. Iudæi exiſtimantes ſe comeſtione carnali potiri non turbabantur, vſquequo poſtea diffiſi ſunt. vnde dicitur. {Murmurabant ergo Iudęi de illo, quia dixiſſet: Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi.} Videbantur quidem turbari in hoc, quòd dixerat eum de cælo deſcendiſſe, ſed non hoc erat, quod turbationem faciebat, ſed hoc quod non expectabant potiri menſa corporali. Adhuc tamen eum venerabantur, quia recẽs D erat ſignum, & propterea non manifeſte ei cõtradicebant, ſed murmurando ſuam turbationem oſtendebant: quid autem murmurando dixerint ſubditur. {Et dicebant: Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph? cuius nos nouimus patrem & matrem? quomodo ergo dicit hic quia deſcendi de cælo?} AVGVST. Longe autem Tract.26. iſti erant a pane de cælo, nec eum eſurire nouerant, panis enim iſte interioris hominis quærit eſuriem. CHRYSOST. Ma-Hom.45. nifeſtum eſt enim, quoniam mirabilem eius nondum ſciuerant generationem, propterea eum adhuc filium Ioſeph dicunt, ſed non increpantur. Non enim reſpondit eis. Non ſum filius Ioſeph, quia non poterant illum mirabilem partum audire. Si vero eum qui ſecundum carnem non poterant manifeſte audire, multomagis, Tract.26. nec ſuperiorẽ *ineffabilem*. AVGVST. Ab *hominibus enim* carnem aſſumpſit, ſed non more hominum, nam patrem habẽs in cælo, matrem elegit in terra, & illic natus ſine matre, & hic ſine patre, quid ergo talibus murmurantibus reſpondit ſubditur. {Reſpondit ergo Ieſus & dixit eis, nolite murmurare inuicem.} q. d. Tract.26. Scio quare non eſuritis ſic, vt iſtum panem non intelligatis, neq; quæratis. {Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me traxerit illum.} Magna gratiæ commendatio, nemo venit niſi tractus, quem trahat, & quem non trahat, quare illum trahat, & illũ non trahat, noli velle iudicare, ſi nõ vis errare, ſemel accipe & intellige, ſi non traheris, ora vt traharis. CHRYSO. Hic autem Hom.45. inſiliunt Manichęi dicentes, quoniam nihil in nobis eſt poſitum, ſed hoc non quod in nobis eſt deſtruit, ſed oſtendit nos diuino auxilio indigentes, oſtendit enim hoc non eum qui inuitus venit, Tra.26. ſed eum qui multam patitur oppugnationem. AVGVST. Sed ſi inuiti trahimur ad Chriſtum, inuiti credimus, ergo violentia adhibetur, non voluntas excitatur, ſed intrare quiſq̃ eccleſiam poteſt nolens, credere non poteſt niſi volens, corde enim creditur ad iuſtitiam. ſi ergo inuitus venit qui trahitur, non credit, ſi non credit non venit, non enim ad Chriſtum ambulando currimus, ſed credendo, nec motu corporis, ſed volũtate cordis accedimus, ergo uoluntate traheris. Quid eſt autem trahi voluntate? delo- A ctare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui: eſt quędam voluptas cordis, cui dulcis eſt panis ille cæleſtis, porro ſi poetæ dicere licuit. Trahit ſua quemque voluptas, quanto fortius nos dice- Hom.46. re debemus trahi hominem ad Chriſtum, qui delectatur veritate, beatitudine, iuſtitia, ſempiterna vita, quod totũ Chriſtus eſt? An non habent corporis ſenſus voluptates Trac.27. ſuas & animus deſeritur a voluptatib9 ſuis? Da amantem, deſiderantem, feruentẽ, fonti æternæ patriæ ſuſpirantem, & ſcit quid dicam, ſed quare voluit dicere, quem traxerit pater ſi trahendi ſumus ab illo trahamur, cui dicit quidam quę diligit. Trahe me poſt te. Sed quid intelligi voluit aduertamus. Trahit pater ad filium eos qui propterea credunt in filium, quia eum cogitant patrẽ habere deum. Deus enim pater æqualem ſibi genuit filium, & qui cogitat, atque in fide ſua ſentit ac ruminat æqualem eſſe patri eum in quem credit, ipſum trahit pater ad filium. Arrius credidit creaturam, non eum traxit pater. Fotinus dicit. Homo ſolus eſt Chriſtus, qui ſic credit non eum pater trahit, traxit Petrum qui dixit: Tu es Chriſtus filius dei viui. vnde ei dictum eſt. Non tibi reuelauit caro & ſanguis, ſed pater qui in cælis eſt. Iſta reuelatio ipſa attractio eſt. Si. n. qui inter delitias terrenas reuelantur amantibus trahunt, non trahetur reuelatus *Chriſtus a patre? Quid. n. fortius deſiderat anima q̃ veritatẽ?* ſed hic homines eſuriunt, ibi ſaturabuntur, ideo ſubiecit. {Et ego reſu. eum in no. die.} q. d. Saturabitur, eo ꝙ & hic ſitit, in reſurrectione mortuorum qm̃ ego reſuſcitabo eum. AVG. de quæ no. & ve. te. Vel attrahit pater ad filiũ per opera quæ faciebat ꝑ illũ. Quæſt. 79. Hom.45. CHRY. Nõ parua dignitas filii ſi pater adducit, & ipſe ſuſcitat, non diuidens ad patrẽ opera, ſed oſtendens parilitatem virtutis, deinde oſtendit modum ſm̃ quem pater trahit dicens. {Scriptum eſt in prophe. Et erunt omnes doci. Dei.} Vides fidei dignitatem, qm̃ non ab hominibus, neq; hoīes, ſed ab ipſo deo per eam debeãt addiſcere. Magiſter. n. præſidet oībus paratus, exiſtẽs ſua tribuere, ad oẽs ſuam doctrinã effundẽs. Si aũt erunt oẽs docibiles dei, qualiter quidã non credunt? quia hoc de pluribus dictum eſt, ſiue qm̃ oẽs qui volunt. AVG. de prędeſt. ſanctorum. Vel aliter. Sicut Cap.8. integre loquimur cum de aliquo literarũ magiſtro qui in ciuitate ſolus eſt dicimus, oẽs iſte hic literas docet, non quia oẽs diſcũt, D ſed quia nemo niſi ab illo dixit quicumq; ibi literas diſcit. Ita recte dicimus. Omnes Deus docet venire ad Chriſtum, non quia omnes veniunt, ſed quia nemo aliter venit. AVGVST. ſuper Tract.26. Ioan. Vel aliter. Omnes regni illius homines docibiles erũt dei, non ab hominibus audient, & ſi hic ab hominibus audiunt, tamẽ quod intelligunt intus datur, ſtrepitum verborum ingero aurib9 veſtris, niſi reuelet ille qui intus eſt, quomodo ergo o Iudæi me poteſtis agnoſcere quos pater non docuit? BEDA. Dicit autẽ pluraliter. {In prophetis,} quia omnes prophetę, vno eodẽq; ſpiritu repleti, licet diuerſa prophetarent, tamen ad idem tendebãt. quapropter cum quibus eorum omnes *alii concordabant, ſicut* cum Ioele propheta qui dicit: Erunt oẽs docibiles Dei. GLO. Hoc in Ioele non inuenitur, ſed aliquid ſimile, dicitur enim ibi. *Filij* Syon exultate & lætamini in domino Deo noſtro, quia dedit vobis doctorem. Expreſſius tamen eſt in Iſaia vbi dicitur. Ponam vniuerſos filios tuos doctos a domino. CHRYSOST. Hom.45. E Quod quidem pręcipuum eſt, quia ante per homines diſcebant quæ dei ſunt, nũc autem per vnicum filium dei & ſpiriumſanctũ. AVG. de prędeſtinatione ſanctorum. Omnes autem docibiles Cap.8. & ſequen. Dei veniunt ad filium, quoniam audierunt & didicerunt a patre per filium. vnde ſubditur. {Omnis qui audiuit a patre & didicit venit ad me.} Si autem omnis qui audiuit a patre & didicit venit, profecto omnis qui non venit, non audit a patre nec didicit. Valde remota eſt a *ſenſibus carnis hæc ſchola*, in qua pater auditur & docet, vt veniatur ad filium, nec agit hoc cum carnis aure, ſed cordis, vbi eſt & ipſe filius, quia ipſe eſt verbum eius per quod pater ſic docet, ſimul eſt & ſpirituſſanctus. Inſeparabilia enim dicimus eſſe opera trinitatis, ſed patri hoc potiſſimum eſt attributũ, quia de ipſo procedit & filius & ſpirituſſanctus. Itaque gratia quæ occultæ & humanis cordibus diuina largitate tribuitur, a nullo corde duro reſpuitur. ideo quippe tribuitur, vt cordis duritia primitus auferatur. Cur ergo non omnes docet, vt veniant ad Chriſtum? niſi quia eos quos docet, miſericordia docet, quos autem nõ docet, iudicio non docet; ſi autem diximus quòd volunt diſcere,

quos non docet, reſpondebitur nobis. Et vbi eſt quod ei dicitur. Deus tu conuertens viuificabis nos, aut ſi non faciat volentes ex nolentibus Deus, vt quid orat eccleſia ſecundum præceptum domini pro perſecutoribus ſuis? non enim quiſquam dicere poteſt, credidi, vt ſic vocaret. præuenit quippe eum miſericordia Dei, quia ſic eſt vocatus vt crederet.

Erunt oẽs docibiles dei. Omnis qui audiuit a patre & didicit, venit ad me: Non quia patrem vidit quiſquã, niſi is qui eſt a Deo hic vidit patrem.

g Amen amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam. Ego ſum panis vitę. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cælo deſcendens, ut ſiquis ex ipſo manducauerit nõ moriatur. Ego ſum panis uiuus, qui de cælo deſcendi. Siquis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.

h Et panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.

i Litigabant ergo Iudæi ad in- G uicem dicentes. Quomodo poteſt hic nobis carnẽ ſuam dare ad manducandum? Dixit ergo

Tract.26. AVGVS. ſuper Ioan. Ecce ergo quomodo trahit pater docendo de veritate, non neceſſitatẽ imponẽdo, trahere enim Dei eſt. Omnis qui audiuit a patre, & didicit, venit ad me. igitur Chriſtꝰ nihil docuit? quid ꝙ patrẽ magiſtrũ homines nõ viderunt, filiũ viderunt? filius ergo dicebat, ſed pr̃ docebat. Si enim ego homo cum ſim, illum doceo qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipſe & oſtẽdit nobis quid dixerat, continuo ſubiungens. {Non quia patrem vidit quiſquam, niſi qui a Deo eſt, hic vidit patrem.} q.d. Ne forte cũ dico vobis, omnis qui audiuit a patre & didicit, dicatis apud vos. Numquam vidimus patrem: quomodo ab eo diſcere poterimus, a meipſo audite. Ego noui patrem, ab illo ſum, quomodo verbum eſt ab illo cuius eſt verbum? non ꝙ ſonat & tranſit, ſed quòd manet cum dicente, & trahit audientem. Hom. 45. CHRYS. Omnes quidem a Deo ſumus. Id vero quod eſt præcipuũ filii & propriũ: hic non poſuit propter auditorum imbecillitatem.

Tract.26. g ¶ AVGVST. Reuelare voluit ſe dominus quid eſſet. vnde dicit. {Amen amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam.} q.d. Qui credit in me habet me, quid eſt autem habere me? habere vitam æternam, vita enim æterna eſt verbum, quod in principio erat apud Deum, & vita erat lux hominum, aſſumpſit vita mortem, vt vita occideret mortem. Hom. 45. CHRYS. Quia vero turbæ inſtabant, cibum corporalem petentes & eius cibi qui patribus eorum datus erat reminiſcentes, vt oſtendat ꝙ omnia illa figura erant huius veritatis præſentis, mentionem de cibo ſpirituali facit dicens. { Ego ſum panis vitæ.} Panem quidem vitæ ſe ipſum vocat, quoniam vitam noſtram continet & hanc. AVG. Tract.26. Sed & futurã quia illi de manna ſuperbiebant, ſubiungit. { Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto & mortui ſunt.} Ideo patres veſtri, quia ſimiles eſtis illorũ, murmuratores patres, murmuratorum filiorum. Nam de nulla re magis Deum offendiſſe ille populus dictus eſt, q̃ contra Deum murmurando. Ideo autem mortui ſunt, quia quod videbant credebant, quod non videbant non credebant, neque intelligebant. Hom. 45. CHRISOST. Non autẽ ſine cauſa addit. In deſerto, ſed occulte inſinuans, quoniam non longum tempus fuit, quo ſcilicet mãna datum eſt, neq; ſimul cum venit in terram promiſſionis, ſed quia videbant panẽ datum a Chriſto minus eſſe illo quod patribus datum erat, in eo ꝙ illud deſuper deſcendebat. Miraculum vero panum inferius gerebatur, propterea ſubiungit. {Hic eſt panis de cælo deſcendens. Tract.26. AVGVST. Hunc panem ſignificauit manna, hunc panem ſignificabat altare Dei. Sacramenta hæc ſunt, & illa fuerunt, in ſignis diuerſa ſunt, in re quæ ſignificatur, paria ſunt. Apoſtolum Homil. 45. audi. Omnes eandem eſcam ſpiritalẽ manducauerunt. CHRY. Deinde oſtendit ꝙ maxime eos poterat perſuadere, quoniam ipſi patribus ſuis multo digniores effecti ſunt, qui manna manducantes ſunt mortui, & ideo ſubdit. { Vt ſiquis ex ipſo manducauerit, non moriatur.} A fine vtriuſque cibi oſtendit differentiam, panem autem hic dogmata ſalutaria dicit, & fidem quæ in ipſum Tract.26. eſt, aut corpus ſuum, hæc enim conſeruant animam. AVGVS. Sed numquid nos non morimur, qui manducauimus panẽ deſcendentem de cælo? ſic illi ſunt mortui, quemadmodum & nos ſumus morituri, quantum attinet ad mortem huius corporis viſibilem, atque carnalem, quantum autem pertinet ad mortem ſpiritalem qua patres iſtorum mortui ſunt, manducauit manna Moyſes & multi qui domino placuerunt, & mortui non ſunt, quia viſibilem cibum ſpiritualiter intellexerunt, ſpiritualiter guſtauerunt, vt ſpiritualiter ſaciarentur. Nam & nos hodie accipimus viſibilem cibum, ſed aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramẽti, quoniam multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur, vnde Apoſtolus; Iudicium ſibi manducat & bibit, panem ergo cæleſtem ſpiritualem manducare, eſt innocentiam ad altare apportare: peccata, & ſi ſint quotidiana, non ſint mortifera, anteq̃ ad altare accedatis, attendite quid dicatis. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, ſi dimittis dimittentur tibi, ſecurus accede, panis eſt, non venenum, ſiquis ergo ex hoc pane man-

F ducauerit, non morietur. Sed quod pertinet ad virtutẽ ſacramẽti, non quod pertinet ad viſibile ſacramentum}, qui manducat ſcilicet intus, non foris. ALCVI. Ideo inquam non moritur qui comedit hunc panem, quia ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. THEO. Per hoc ſcilicet, quòd incarnatus eſt, non ergo prius ſolum fuit homo & poſtmodum aſſumpſit diuinitatem, vt Neſtorius fabulať. Tract.26. AVGVS. De cælo deſcendit & manna, ſed mãna vmbra erat, iſte veritas eſt. ALCVINVS. Eſt aũt mea vita viuificans. vnde ſequiť. { Siquis manducauerit ex hoc pane, viuet, non tantum in præſenti per fidem & iuſtitiam, ſed in æternum.

h ¶ AVGV. Determinat conſequenter dominus qũo ſe panem dicat, non tantum ſcd̃m diuinitatem quæ paſcit omnia, ſed etiam ſcd̃m humanã naturã quæ eſt aſſumpta a verbo dei, cũ ſubdit. {Et panis quẽ ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.} BED. Hunc panem tunc dñs dedit, qñ myſterium corporis & ſanguinis ſui diſcipulis tradidit, & quando ſemetipſum Deo patri obtulit in ara crucis, quod vero dicit. {Pro mundi vita.} nõ debemus intelligere pro elementis, ſed pro hominibus qui mũdi nomine deſignantur. Ibidem. THEO. In hoc quod dicit. Quem ego dabo, poteſtatem ſuam demonſtrat, ꝙ non ſicut ſeruus minor patre crucifixus eſt, ſed voluntarie, nam & ſi a patre dari dicatur, tamẽ ſeipſum tradidit ipſe. Attende aũt, ꝙ panis qui in myſteriis a nobis aſſumiť, H non ſolum figurã gerit carnis Chriſti, ſed ipſe eſt vera caro Chriſti, non enim dixit: Panis quem ego dabo, figuram carnis meæ gerit, ſed caro mea eſt. Tranſmutatur aũt in enarrabilibꝰ verbis iſte panis ꝑ myſticã benedictionẽ & habitationẽ ſpiritusſancti in carnem Chriſti. Sed quare nõ videmus carnẽ? quia ſi caro videretur, horror nos in eius aſſumptione inuaderet. vnde vt noſtre infirmitati condeſcendatur, talis nobis videtur myſticus cibus ſcd̃m ꝙ noſtræ conſuetudini competebat, pro mundi aũt vita carnẽ ſuam tradidit, quia moriendo, mortem ſoluit. Ego etiam intelligo pro mundi vita reſurrectionem, nam domini mors vniuerſalem reſurrectionẽ toti generi humano miniſtrauit, forte aũt & vitam quæ in ſanctificatione & beatificatione conſiſtit & ſpiritu, mundi vitam dixit, quàmuis enim non omnes ſuſceperint vitam quæ eſt in ſanctificatione & ſpiritu, tamen dominus ſeipſum pro mundo tradidit, & quantum in eo eſt totus mũdus ſanctificatur. AVG. Tract.26. I Quando aũt caperet caro ꝙ dixit panem carnẽ, norunt autem fideles corpus Chriſti, ſi corpus Chriſti eſſe non negligant, fiant corpus Chriſti, ſi volũt viuere de ſpiritu Chriſti, de ſpiritu enim Chriſti non viuit, niſi corpus Chriſti, nunquid enim corpus meũ viuit de ſpiritu tuo? Hunc panem exponit Apoſtolus dicens. Vnum corpus multi ſumus. O ſacramentum pietatis, o ſignum vnitatis, o vinculum charitatis, qui vult viuere accedat, credat, incorporetur, vt viuificetur.

Tract.26. i ¶ AVG. Quia Iudæi panem concordiæ non intelligebant, ad inuicem litigabãt. vnde dicitur. {Litigabant ergo Iudæi ad inuicem dicentes. qũo põt hic nobis dare carnem ſuam ad mãducandum?} Qui aũt manducant talem panem, non litigant ad inuicem, quoniam per hunc deus habitare facit vnanimes in domo. BEDA Putabant ergo Iudæi ꝙ dominus particulatim carnem ſuam diuideret, & eis ad manducandum daret, & ideo litigabant, quia non intelligebant. Hom. 46. CHRYSOST. Quia igitur dicebãt hoc eſſe impoſſibile, vt ſcilicet carnem ſuam ad manducandum K daret, oſtendit, quoniam non ſolum non eſt impoſſibile, ſed valde neceſſarium. vnde ſequitur. {Dicit ergo eis Ieſus: Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eiꝰ ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Tract.26. AVGVST. q.d. Qũo quidem ædatur, & quiſnam ſit modus manducandi iſtum panem ignoratis, verumtamen: niſi manduca. &c. BEDA. Et ne crederetur illis ſolis hæc dixiſſe, mox generalẽ ſententiam intulit. Qui manducat meã carnem, & bibit meum ſanguinẽ. Tract.26. AVG. Et ne iſtam vitam intelligentes, de hac re litigarent, ſecutus adiunxit. Habet vitam æternam: Hanc ergo non habet, qui iſtã carnẽ non mãducat, nec iſtum ſanguinem bibit. Nam temporalem vitã ſine illo habere homines poſſunt, æternam vero, oĩno nõ poſſunt. Non ita eſt hæc eſca, quã ſuſtentandæ huius temporalis vitæ cauſa ſumimus, nam qui eam non ſumpſerit, non viuet, nec tñ qui eam ſumpſerit, viuet. Fieri enim poteſt vt morbo, vel ſenio, vel aliquo caſu plurimi qui eam ſumpſerint, moriantur. In hoc vero cibo & potu, ideſt corporis & ſanguinis domini, non ita eſt, nam & qui

eam

eam non ſumit, non habet vitam, & qui eam ſumit, habet vitam, & hanc vtique ęternam. THEO. Non enim puri hominis caro eſt, ſed Dei, & hominem diuinum facere valens, tamq̃ diuinitate inebrians. Cap.19. AVGVST. xxij. de Ciui. Dei: Sunt autem quidam liberationem ab æterno ſupplicio hominibus promittentes Chr̃i baptiſmate ablutis, qui participes ſunt corporis eiꝰ, quomodolibet vixerint ꝑ illud dr̃ qđ hic. Cap.15. {Sed contradicit eis Apoſtolus dicens: Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immunditia &c. quæ prędico ſicut prędixi, quoniam qui talia agunt, regnũ Dei nõ poſſidebũt: Quamobrẽ quomodo ſit accipiẽdum quod hic dicitur, merito quæritur.

eis Ieſus. Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnẽ filii hominis & biberitis eiꝰ ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meã carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitã æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

K Caro enim mea vere eſt cibꝰ, & ſanguis meus vere eſt potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meũ ſanguinem, in me manet & ego in illo. Sicut miſit me viuẽs pater, & ego viuo propter patrẽ, & qui mãducat me, & ipſe viuet propter me. Hic eſt panis qui de cælo deſcendit. Nõ ſicut manducauerunt patres veſtri manna, & mortui ſunt. B Qui manducat hunc panem, viuet in æternũ. Hęc dixit in ſynagoga, docens in Capharnaum.

Qui enim ĩ eius corporis vnitate, ideſt, in Chriſtianorum compagine membrorum, cuius corporis ſacramentum fideles communicantes de altari ſumere conſueuerunt, ipſe vero dicendus eſt manducare corpus & bibere ſanguinẽ Chriſti, ac per hoc hæretici & ſciſmatici ab vnitate corporis ſeparati, poſſunt idem percipere ſacramentum, ſed non ſibi vtile, immo etiam noxium quo iudicentur grauius, quàm vel tardius liberentur, nec illi etiã in perditis & damnabilibus moribus debent eſſe ſecuri, qui per vitæ iniquitatẽ, ipſam vitæ iuſtitiam quæ eſt Chriſtus deſerunt, ſiue fornicando, ſiue aliquid huiuſmodi faciendo. Non enim iſti dicendi ſunt manducare corpus Chriſti, quoniam nec in membris computandi ſunt Chriſti. Vt enim alia taceam, non poſſunt ſimul eſſe membra Chriſti, & membra meretricis.

Tract. 26. AVGVSTINVS. ſuper Ioannem. Hunc itaque cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorũ, quod eſt eccleſia in prædeſtinatis & vocatis & iuſtificatis & glorificatis ſanctis & fidelibus eius: huius rei ſacramentum, ideſt vnitas corporis & ſanguinis Chriſti alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica menſa præparatur, & de dominica menſa ſumitur quibuſdam ad vitam, quibuſdam ad exitium. Res vero ipſa cuius ſacramentum eſt, omni homini eſt ad vitam, nulli ad exitium, quicumque eius particeps fuerit. Ne autem putarent ſic in iſto cibo & potu promitti vitã æternam, vt qui eam ſumerent, iam nec corpore morerentur. Huic cogitationi occurrens ſubiungit dicens. { Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die} Vt ſcilicet, habeat interim vitam æternam ſecundum ſpiritum in requie, quæ ſanctorum ſpiritus ſuſcipit. Quod autem ad corpus attinet, nec corpus etiam vita æterna fraudetur, ſed in reſurrectione mortuorum in nouiſſimo die eam habeat.

k ¶ BEDA. Dixerat ſuperius. Qui manducat meam carnẽ & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & vt oſtenderet quanta diſtantia ſit inter corporalẽ cibum & potum, & ſpirituale myſterium corporis & ſanguinis ſui, adiecit. { Caro enim mea Hom.46. vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus.} CHRYSOT. Hoc autem dicit, aut vt credant his quæ dicta ſunt, vt non æſtiment enigma & parabulam eſſe, ſed ſciant quoniam omnino oportet manducare corpus Chriſti, aut vult dicere ꝙ verus cibus eſt Tract.26. hic qui animam ſaluat. AVGVST. Vel aliter. Cum cibo & potu id appetant homines vt non eſuriant, neque ſitiant, hoc veraciter non pręſtat niſi iſte cibus & potus, qui eos a quibus ſumitur immortales & incorruptibiles facit, ideſt ſocietas ipſa ſanctorum, vbi pax erit, & vnitas plena, atque perfecta, propterea dominus noſter corpus & ſanguinem ſuum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis: namque aliud, ſcilicet panis ex multis grauis in vnum conſtat, aliud, ſcilicet vinum ex multis acinis confluit. Deinde iam exponit quid ſit manducare corpus eius & ſanguinem bibere, dicens. {Qui manducat meã carnem & bibit meum ſanguinẽ in me manet & ego in illo.} Hoc eſt ergo manducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere, & Chriſtum in ſe habere. At per hoc qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio nec manducat eius carnem, nec bibit eius ſanguinem, ſed magis tantę rei ſacramentum ad iudicium ſibi manducat & bibit.

Hom. 46. CHRYSOSTO. Vel aliter continuatur, quia promiſerat ſe manducantibus vitam æternam, vt ergo hoc cõfirmet, induxit. Ser. 11. {Qui manducat meam carnem &c.} AVGVST. de Ver. do. Multi quidem, qui vel corde ficto carnem illam manducant, & ſanguinem bibunt, vel cum manducauerint apoſtatæ fiunt, numquid manent in Chriſto, & Chriſtus in eis? Sed eſt profecto quidam modus manducandi illam carnem, & bibendi illum ſanguinem, quomodo qui manducauerit & biberit, in Chriſto manet

A & Chriſtus in eo, AVGVST. xxj. de Ciuitate Dei. Cap.27. Hoc eſt, illi qui non ſacramentotenus tantum, ſed reuera corpus Chriſti manducant, & ſanguinem bibunt. Hom.46. CHRYSOST. Et quia ego viuo, manifeſtum eſt ꝙ ipſe viuet, & ad hoc oſtẽdendum ſubiungit. {Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, & ipſe viuet propter me.} Ac ſi dicat. Viuo ego ſicut pater, & ne ingenitũ æſtimes adiecit: Propter patrem, patrẽ ſibi eſſe principiũ occulte inſinuãs, quod autẽ dicit. Qui manducat me, & ipſe viuet propter me, nõ de vita ſimpliciť hoc dicit, ſed de approbata. Etenim etiam infideles viuunt nõ manducãtes de carne illa, ſed neque de reſurrectione communi hoc dicit, etenim omnes ſuſcitabuntur, ſed de glorioſa, & mercedem habente. Tract. 26. AVGVST. Non autem ait. Sicut manduco patrem, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Non enim filius participatione patris fit melior, ſicut participatione filij per vnitatem corporis eius & ſanguinis, quod illa manducatio & potatio ſignificat, nos efficimur meliores. Si ergo ita dictum eſt. Viuo propter patrem, quia ipſe de illo eſt, ſine detrimento æqualitatis dictum eſt, nec tamen eandem noſtram & ſuam æqualitatem ſignificauit, ſed gratiam mediatoris oſtendit. Si autem ſecundum id accipimus. Viuo propter patrem, quod alibi ait: Pater maior C me eſt, hæc verba ita dixit. Sicut miſit me pater. Ac ſi diceret, ut ego viuam propter patrem, ideſt, ad illum tamq̃ ad maiorem referam vitam meam, exinanitio mea fecit, in qua me miſit, vt autem quiſque viuat propter me, participatio facit, quia manducat me. HILA. 8. de Trinitate. De veritate igitur carnis & ſanguinis Chriſti, non relictus eſt ambigendi locus, nunc enim ex ipſius Poſt princi. domini profeſſione & fide noſtra vere caro eſt, & vere ſanguis eſt. Hoc ergò vitę noſtræ cauſa eſt, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Chriſtum habemus victuris nobis, per eum ea conditione quã viuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter ſecundum carnem per eum viuimus, ideſt, naturam carnis ſuę adepti, quomodo non naturaliter ſecundum ſpiritum in ſe patrem habeat, cum viuat ipſe per patrem? per patrem autem viuit, dum natiuitas non alienam ei intulit, diuerſamque naturam. Tracta. 26. AVGVSTINVS. Vt autem illum panem manducando viuamus, qui D æternam vitam ex nobis habere non poſſumus, de cœlo deſcendit. vnde ſequitur: { Hic eſt panis qui de cælo deſcendit. Poſt princ. HILARIVS. 10. de Trinitate. Se panem hic dicit, ipſe enim origo ſui corporis eſt. Ac ne verbi virtus, atque natura defeciſſe a ſe exiſtimaretur in carne, panem carnem ſuam eſſe dixit, vt per hoc quòd deſcendens de cælis panis eſt, non ex humana conceptione origo eſſe corporis eius exiſtimaretur, dum cæleſte eſſe corpus oſtenditur. Ac uero cum panis eſt, aſſumpti per verbum corporis eſt profeſſio. THEO. Non enim purum Deum comedimus, nam & impalpabilis & incorporeus eſt, neque enim hominis puri carnem comedimus, quæ nil poſſit proficere. Sed qu[illegible] Deus carnem ſibi vniuit, caro eius viuificatiua exiſtit, non quòd in Dei naturam tranſierit, ſed ſecundum quandam igniti ferri conſuetudinem, quod & ferrum manet, & ignis actum oſtendit, ſic & caro domini viuificatiua eſt tamquàm caro verbi Dei. BEDA. Et ut oſtenderet diſtantiam umbræ & lucis, typi & veritatis, ſubiunxit. { Non ſicut manducauerunt patres veſtri manna, & mortui ſunt, qui manducat hunc panem, viuet in æternum. } E AVGVSTINVS. Tract.26. Quòd autem illi mortui ſunt, ita uult intelligi, vt non viuant in æternum. Nam temporaliter & hi profecto morientur, qui Chriſtum manducant, ſed viuunt in æternum, quia Chriſtus eſt vita ęterna. Hom. 46. CHRYSOSTO. Si enim poſſibile fuit ſine meſſe & frumento & alijs huiuſmodi quadraginta annis illorum vitam conſeruare, multomagis nunc cibo ſpirituali hoc facere poterit cuius illa erant figurę, frequenter autem vitam repromittit, quia nihil eſt ita delectabile hominibus, vnde & in veteri teſtamento longitudo vitæ promittebatur, hic autem vita finem non habens. Simul etiam per hoc oſtendere vult, quoniam ſententiam morti tradentem pro peccato nunc ſoluit, vitam æternam contrario promittens. Sequitur: { Hæc dixit in ſynagoga docens in Capharnaum. } Vbi ſcilicet plurimæ virtutes eius ſunt factæ. Docebat autem in ſynagoga & in templo multitudinem attrahere volens, & oſtendens qm̃ non eſt contrarius patri. BEDA. Myſtice autem Capharnaũ, quæ interpretatur villa pulcherrima, ſignificat mundum, ſynagoga

 vero

vero iudaicum populum,per hoc ergo oſtenditur quòd dominus per myſteriũ incarnationis mundo apparens iudaico populo multa docuit,quæ ipſe intellexit.

Tract.27. I ¶ A V G V. Talia loquente Ieſu non crediderunt,aliquid magnum dicentem & verbis illis aliquam gratiam cooperantem, ſed prout voluerunt intellexerunt, & more hominum, quia poterat aut diſponebat Ieſus carnem qua indutum erat verbum, veluti conſciſſam diſtribuere credentibus in ſe.vnde dr̃. {Multi ergo audien. nõ ex inimicis, ſed ex diſci.eiꝰ dixerunt. Durus eſt hic ſermo.} Hom.46. CHRY. Ideſt difficile ſuſceptibilis,ſuperexcedẽs eorum imbecillitatem:

I Multi ergo audentes ex diſcipulis eius dixerũt.Durus eſt hic ſermo. Et quis poteſt eum audire? Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum, quia murmurarẽt de hoc diſcipuli eius, dixit eis. Hoc vos ſcandalizat. Si ergo videritis filium hominis aſcendentem vbi erat prius. Spiritus eſt qui viuificat,caro non prodeſt quicq̃. G Verba quæ ego locutus ſum vobis,ſpiritus & vita ſunt. Sed ſunt quidẽ ex vobis qui non credũt. Sciebat enim ab initio Ieſus, q eſſent credentes, & quis traditurus eſſet eũ. Et dicebat. Propterea dixi vobis, qa nemo poteſt venire ad me niſi fuerit ei datũ a patre meo. Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Ieſus ad duodecim.

putabãt enim eum ſupra ſeipſum loqui maiora propria dignitate,& dixerunt:{Quis poteſt eum audire? quaſi pro ſeipſis reſpondentes,quia non debebant. Tract. 27. A V G. Si autem diſcipuli durum habuerunt iſtum ſermonem,quid inimici? & tamen ſic oportebat vt diceretur, quod non ab hominibus intelligeretur, ſecretum Dei intentum debet facere,non aduerſos. In.6.c.Ioã. T H E O. Cum autem audis ꝙ diſcipuli eius murmurabãt,non intelligas hos qui actu ſunt diſcipuli:ſed hos qui in habitu & figura videbantur ab eo inſtrui. Nam inter diſcipulos erant quidam ex plebe,qui dicebantur eius diſcipuli, qui multo cum diſcipulis manebant tempore. Tract.27. AVG. Sic autem apud ſe iſta dixerunt,vt ab illo non audirentur:ſed ille qui nouerat in ſeipſis apud ſeipſum audiebat. vnde ſequit̃. {Sciẽs autẽ Ieſus apud ſeipſum,quia murmu.de hoc diſci. eius,dixit eis. Hoc vos ſcandali.} A L C V I. Quòd,ſcilicet dixi vobis manducare carnem meam,& bibere ſanguinem meum. Homil. 46. C H R Y. Erat autem hoc ſuæ deitatis ſignum occulta in medium ferre. vnde ſequitur.{Si ergo videritis filium hominis aſcen. vbi erat prius ſup ple.quid dicetis? Hoc & in Nathanaele fecit dicens. Quoniã dixi tibi, vidi te ſub ficu,credis,maiora his videbis. Nõ igitur quęſtiones quæſtionibus copulat: ſed magnitudine dogmatum & multitudine eos inducere vult. Non igitur diſcipulos in ſcãdalum mittere volens hoc dicit: ſed eorum ſcandalum ſoluere volens. nam dum æſtimant eum de Ioſeph natum, non ſuſcipiunt ea quæ dicebantur. Qui vero credituri erant, quoniam de cælo deſcendit,& illuc aſcendit, facilius attendunt *his quæ dicebantur*. Trac.27. A V G. vel aliter. Hinc ſoluit quod illos commouerat, illum enim putabant erogaturum corpus ſuum, ille autem dixit ſe aſcẽſurum in cælũ, vtique integrum. Cum videritis,inquiens filium hominis aſcendentem vbi erat prius. Certe vel tunc videbitis,quia non eo modo quo putatis erogat corpus ſuum, & quia gratia eius non conſumit morſibus,filius autem hominis Chriſtus ex virgine Maria hic eſſe cæpit in terra,vbi carnẽ aſſumpſit ex terra,quid ergo vult quod ait: {Cum videritis filium hominis aſcendentem vbi erat prius,niſi vt intelligamus vnam perſonam eſſe Chriſtum Deum, & hominem,non duas? ne fides noſtra ſit quaternitas:ſed trinitas. Sic ergo erat filius hominis in cælo, quẽadmodum filius Dei erat in terra,filius Dei in terra in ſuſcepta carne, filius hominis in cęlo,in vnitate perſonæ. T H E O. Non ergo propter hoc putes ꝙ de cęlo corpus Chriſti deſcenderit, hoc enim Martiani hęretici, & Apollinaris eſt dictum:ſed quia vnus & idem erat filius Dei & hominis. Homil. 46. C H R Y. Propter hoc autem & aliam ſolutionem inducit dicens.{Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicq̃.} quod autem dicit,tale eſt,ſpiritualiter oportet ea quæ de me ſunt audire,qui autem carnaliter audit,nihil proficit. Eſt autem carnaliter intelligere,ſimpliciter ea quæ propoſita ſunt videre & nihil plus imaginari. Oportet autem non ita iudicare: ſed omnia myſteria interioribus oculis inſpicere, quod ſemper eſt ſpiritualiter audire. Carnale vero erat dubitare qualiter poteſt nobis carnem dare manducare,quid igitur,nõ eſt vera caro? immo vtique. quod igitur ait:{Caro non prodeſt quicquam.} non de ſua carne dicit: ſed de eius carne qui *carnaliter accipiebat,quæ dicebãtur*. Tract.27. A V G. vel aliter: Caro non prodeſt quicquam. Sed quomodo illi intellexerunt? Carnem quippe ſic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur,aut in macello venditur,non quomodo ſpiritu vegetatur,accedat ſpiritus ad carnem & prodeſt plurimum: nam ſi caro nihil prodeſſet,verbum caro non fieret vt habitaret in nobis: ſed ſpiritus per carnẽ aliquid operatus eſt in nobis pro ſalute noſtra. Cap.24. A V G. x.de Ciui.Dei. Non enim caro per ſeipſam mundat: ſed per verbum a quo ſuſcepta eſt,ꝙ cum ſit principium omnium ſuſcepta anima & carne,& animam credentium mundat & carnem. Spiritus ergo eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquã,ſicut illi F intellexerunt carnem, non ſic ego do ad manducandum carnem meam,quia nec carnem debemus ſapere ſm̃ carnẽ, proinde dicit. {Verba quæ ego locutꝰ ſum vobis ſpiritus & vita ſunt. Hom. 46. CHRY. ideſt,ſpiritualia ſunt,nihil habentia carnale, neque conſequentiã naturalem,ſed eruta ſunt ab omni tali neceſſitate quæ in terra, & a legibus quæ hic poſitę ſunt. Trac.27. A V G V S. Si ergo intellexiſti ſpiritualiter, ſpiritus & vita tibi ſunt,ſi intellexiſti carnaliter, etiam ſic ſpiritꝰ & vita ſunt, ſed tibi non ſunt. Diximus enim hic dominum commendaſſe in manducatione carnis ſuæ, & potatione ſanguinis ſui vt ĩ illo maneamus & ipſe in nobis,hoc autem quid facit niſi caritas? Rom.5. Caritas autem Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis,ergo ſpiritus eſt qui viuificat. C H R Y S O. Et quia de carnali audiẽtia ſupra locutus eſt,ſubiungit: {Sed ſunt quidã ex uobis q non credunt.} Dicens quidã, diſcipulos excepit, ſuam autem dignitatem oſtendit occulta reuelans. Tract.27. A V G V S T. Non dixit: Sunt quidam in vobis qui nõ intelligunt, ſed cauſam dicit quare non intelligant. Propheta enim dixit: Niſi credideritis,non intelligetis: nam qui reſiſtit,quõ viuificatur? Aduerſarius enim radio lucis quo penetrandus eſt,non auertit aciem, ſed claudit mentem,credant & aperiant,& illuminabuntur. Iſaiæ 7. C H R Y S. Et vt diſcas,quoniam ante hæc verba,& non poſtquam murmurauerunt & ſcandalizati ſunt,hæc Chriſtus cognouerat,ſubiungit euangeliſta dicẽs.{Sciebat enim ab initio Ieſus q eſſent credituri, & qui traditurus eum eſſet.} T H E O. Volens per hoc nobis euã H geliſta oſtendere ꝙ ante conſtitutionem mundi omnia cognoſcebat, quod diuinitatis erat indicium. Tract. 27. A V G V S T. Sed poſtq̃ diſtinxit credentes dominus a non credentibus, expreſſit cauſam quare non credunt. vnde ſequitur: {Et dicebat. Propterea dixi vobis,quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a patre meo.} C H R Y S O S T. quaſi dicat. Non turbant me, neque ſtuporem inferunt qui non credunt. Noui quibus dedit pater. Dixit autem hoc, vt oſtendat quoniam non *illorum gloriam* concupiſcens hoc dicebat, & vt ſuadeat eis quòd patrem eius exiſtiment deum & non Ioſeph. Tract.27. A V G V S T. Ergo & credere datur nobis,non enim nihil eſt credere. Si .n. magnum quid eſt,gaude, quia credidiſti,ſed noli extolli,quid.n.habes,quod non accepiſti? Cap.9. A V G V S T. de Prædeſtinatione ſanctorum. Hoc aũt donũ quibuſdam dari & quibuſdã non dari oĩno nõ dubitat, qui non vult manifeſtiſſimis ſacris literis repugnare. I Cur aũt non omnibus detur fidelem mouere non debet,qui credit ex vno omnes eſſe in condemnationem iuſtiſſimã,ita vt nulla Dei eſſet iuſta reprehenſio,& ſi nullus inde liberaretur. vnde conſtat magnam eſſe gratiã ꝙ plurimi liberantur. Cur autem iſtum potius q̃ illum liberet,inſcrutabilia ſunt iudicia eius,& inueſtigabiles viæ eius. Sequitur: {Ex hoc multi diſcipuli eius abierunt retro,& iam cum illo non ambulabant.} Hom. 46. C H R Y S O S T. Nõ dixit: Receſſerunt, ſed abierũt retro,ab ea quæ ſcd̃m virtutem eſt auditione, & quam habebant olim fidem,perdiderunt. Tra.27. A V G V. Ecce preciſi a corpore vitam perdiderunt,quia forte in corpore,nec fuerunt, inter nõ credẽtes & ipſi reputati ſunt. Abierunt retro non pauci,ſed multi poſt Sathanam,non poſt Chriſtum, quomodo de quibuſdam fœminis dicit Apoſtolus: 1.Thi.4. Quædam conuerſæ ſunt retro poſt Sathanam. Petrum autem nõ repulit dñs retro ire poſt Sathanam, ſed fecit poſt ſe ire. C H R Y S O S T. Quæret autem aliquis quod tempus erat verba diſpenſandi his quę conſtructa erant nocentium, K multa quidem vtilitas & neceſſitas: Quia enim inſtabant cibum corporalem petentes,& eius qui ſub patribus datus eſt reminiſcẽtes, oſtendens quoniam omnia illa typus erat,meminit cibi ſpiritalis. Non igitur ſcandalizari oportebat, ſed interrogare congruum erat,quare illorum amentiæ ſcandalum fuit, non indiſſolubilitatis *eorum quæ dicebantur*. Tract.27. A V G V S T. Et hoc etiam forte factum eſt ad conſolationem noſtram,quoniam aliquando contingit vt homo dicat verum,& quod dicit nõ capiatur, atque illi qui audiunt ſcandalizentur & diſcedant. Pœnitet autem hominem dixiſſe quod verum eſt: Dicit enim apud ſe homo: Non debui ſic dicere, & ſic domino contigit: Dixit, & perdidit multos, ſed non turbatur ipſe, quia ab initio nouerat, qui non eſſent credentes; nos ſi nobis contingat, conturbamur, ſolatium in domino inueniamus, & tamen caute verba dicamus. B E D A. Sciebat autem dominus de aliis diſcipulis qui remanſerunt, an vellent abire, ſed tamen eos interrogauit vt fides eorum monſtraretur

retur & aliis imitanda proponeretur. vnde ſequitur: {Dixit ergo A Ieſus ad duodecim. Numquid & vos vultis abire? Hom. 46. C H R Y. Per hunc autem modum oportebat eos trahi. nã ſi eos laudaſſet, paſſi eſſent aliquid humanum,exiſtimantes ſe gratiam Chriſto facere,eum non relinquendo, oſtendens vero ſe non indigere eorũ ſequela, magis eos detinuit. non autem eis dixit,{Abite:hoc enĩ eẽt eos expellere: ſed interrogauit eos, an vellent abire, auferẽs eis vim & neceſſitatem, & nolens eos verecundia coartari, ex neceſſitate enim detineri par eſſet, ac ſi abirent. Petrus autẽ fratrum amator, amicitiæ conſeruator, pro toto reſpondet collegio. vnde ſequit̃: {Reſpõdit ergo ei Simon

Numquid & vos vultis abire? Reſpõdit ergo ei Simon Petrus. Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ ęternæ habes. Et nos credimus & cognouimus quia tu es Chriſtus filius Dei. Reſpõdit ei Ieſus. Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus eſt? Dicebat autem de Iuda Simonis Scariothis. Hic enĩ erat traditurus eum cum eſſet vnus ex duodecim.

Petrus. Domine, ad quem ibimus? Tract.27. A V G. q.d. Repellis nos a te, da nobis alterum ad quem ibimus ſi te relinquimus. Ho. eadem. C H R Y. Hoc autem verbum multæ eſt amicitiæ oſtenſiuum, quia ſcilicet Chriſtus eis honorabilior erat,q̃ patres & matres, deinde vt non videatur hoc propterea dicere,quia non eſſent, qui eos reciperẽt, ſubiungit:{Verba vitæ æternæ habes.} Audiens enim magiſtrum dicentem, quoniam reſuſcitabo eum, & habebit vitam æternam, *oſtendit ſe recordari eorum, quæ dicta ſunt verborum*, & Iudęi quidem dicebant: Hic eſt filius Ioſeph. hic vero dicit. Et nos credimus & cognouimus,quia tu es Chriſtus filius Dei. Trac.27. A V G. Credidimus enim vt cognoſceremus. C nam ſi prius cognoſcere,deinde credere vellemus,nec cognoſceremus,nec credere valeremus. Hoc credimus & cognouimus,quia tu es Chriſtus filius Dei,ideſt quia ipſa vita ęterna tu es,& nõ das in carne & ſanguine tuo niſi qđ es. Ho. eadem. C H R Y. Quia vero Petrus dixerat: Et nos credimus,dominus de collegio credentium excipit Iudam. vnde ſequitur: {Reſpondit ergo eis Ieſus. Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? {Quod autem dicit tale eſt, ne ęſtimetis ꝙ ſecuti eſtis me,non redarguam malos: dignum autẽ eſt hic quærere,quare nunc nihil dicunt diſcipuli: ſed poſtea formidantes dicũt: Nunquid *ego ſum domine? ſed nondũ* Petrus audierat. Vade retro me ſathana,& propter hoc timorem non habuit,nunc etiam non dicit:{Vnus ex vobis me tradet: ſed diabolus eſt. ideo neſciebant qđ dicebatur: ſed malitiam ęſtimabant vituperari ſolum. accuſant autem hic Chriſtum gentiles inſipienter. non enim electio eius vim infert his quæ futura ſunt: ſed in voluntate poſitum eſt ſaluari & D perire. B E D A. Vel dicendum,ꝙ ad aliud elegit vndecim & ad aliud vnum: vndecim elegit vt in apoſtolica dignitate perſeuerarent. vnum elegit,vt per proditionis eius officium ſalutem operaretur humani generis. Tract. 27. A V G. Electus enim eſt iſte, de quo nolente & neſciente magnum aliquid boni fieret, Sicut enim iniqui male vtuntur bonis operibus Dei, ſic econtra Deus bene vtitur malis operibus hominum. Quid Iuda peius? ſed malo eius bene vſus eſt dominus,tradi ſe pertulit, vt nos redimeret, Poteſt etiam ſic intelligi quod ait: duodecim elegi,quia conſecratus eſt duodenarius numerus eorum,qui per quatuor cardines mundi trinitatem fuerant denunciaturi. non autem quia periit inde vnus,ideo illius numeri honor ademptus eſt. nam in locum pereuntis alius ſubrogatus eſt. Cap.17. G R E. xiij. Mora. Capitis autẽ nomine cenſetur corpus cum de peruerſo homine dicitur: {Vnus ex vobis diabolus eſt.} vnde euangeliſta exponens ſubdit:{Dicebat autem de Iuda Simonis Schariotis,hic enim erat traditurus eum,cũ eſſet vnus de duodecim. E Ho. eadem. C H R Y. Conſidera Chriſti ſapientiã. neq; enim Chriſtus eum manifeſtum fecit, ne inuerecundum faciat, & ſic litigioſior fiat. neque eum latere permiſit, ne ęſtimans ſe latere, ſine timore operaretur.

CAP. VII.

Trac.28. AVGV. Futurum erat vt aliquis fidelis Chriſti abſconderet ſe ne a perſecutoribus inueniretur,& ne illi pro crimine obiiceretur,latibulum præceſsit in capite,qđ in membro confirmaretur. vnde dicitur.{Poſt hæc autem ambulans Ieſus in Galilęa. Non enim vole. in Iudæã ambulare,quia quære. eum Iudæi interficere. B E D A. Hæc verborum connexio talis eſt,vt intelligamus,quoniam in medio multa geri,& fieri potuerunt. Iudæa autem & Galilæa regiones ſunt Paleſtinæ prouinciæ: ſed Iudæa dicta eſt a tribu Iuda: non tamen ſolũ illa regio,quam tribus Iuda,ſed & illa quã tribus Beniamin poſſidebat Iudæa dicta eſt,quia ex tribu Iuda Reges oriebantur. Galilæa vero dicitur,eo ꝙ lacteum populum,ideſt candidum gignat: Galilæa enim græce,latine lac dicitur. Tract. 28. A V G. Si autem hoc dominus dixit quaſi non poſſet ambulare inter Iudæos, & non occidi a Iudæis. Hanc enim potentiam quando voluit demonſtrauit, ſed infirmitati noſtræ præbebat exemplum,non ipſe perdiderat poteſtatem, ſed noſtram conſolabatur fragilitatem. Hom.47. C H R Y. Sed & illud eſt dicer̃,quoniã quæ deitatis oſtẽdebat, & quæ humanitatis: etenim fugiebat pſecutores,vt homo, & apparebat eis vt Deus, vtrumq; vere exiſtens. THEO. Seceſſit etiam nunc in Galilæam,quia nõdum paſſionis aderat tempus. Vnde vanũ reputabat in medio inimicorum manere,

C A P. V I I.

Poſt hæc autem ambulabat Ieſus in Galilęam. Non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eũ Iudæi interficere. Erat autem in proximo dies feſtus B Iudæorum, Scenophegia. Dixerunt autem ad eum fratres ejus. Tranſi hinc, & vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui videant opera

& magis ipſos ad odium incitare, vnde & conſequenter tempus deſcribitur cum ſubditur.{Erat autem in proximo dies feſtus Iudæorũ Scenophegia.} Tract. 28. A V G. Quid hic Scenophegia,qui ſcripturas legerunt nouerunt,faciebant tabernacula in die feſto ad ſimilitudinem tabernaculorum,in quibus habitauerunt, cum ex Aegypto educti peregrinarentur in heremo, celebrabant ex hoc diem feſtum,reminiſcentés beneficiorum domini, qui tamen occiſuri erant dominum. Appellabatur autem apud Iudæos dies feſtus,cũ tamen non eſſet vnus,ſed plures. Ho.eadem. C H R Y. Oſtendit igitur per hoc Euangeliſta,quoniam multum tempus prætermiſit. Cum.n. dominus ſedit in monte: erat prope dies feſtus paſchæ. Hic autẽ Scenophogiæ meminit,& in quinque intermediis menſibus nihil aliud nobis enarrauit,niſi miraculum panum & allocutionem factam ad eos,qui comederunt. Quia enim indeficienter ſigna faciebat & diſputabat,non poterant Euangeliſtæ omnia enumerare, ſed illa præcipue ſtuduerunt dicere,pro quibus aut quærela, aut contradictio quædam a Iudæis ſubſequebantur,quod & hic apparet. T H E O. Quia enim fratres eius *viderant ipſum non eſſe* paratum ad deſcendendum, ſubditur. {Dixerunt autem fratres eius ad eum. Tranſi hinc, & vade in Iudæam.} B E D A. Ac ſi dicant: *Tu ſigna facis*,& pauci ea vident. tranſi ergo ad regiam Vrbẽ vbi ſunt principes,vt viſis ſignis, laudem conſequaris ab eis. Sed quia non omnes diſcipuli ſemper dominum ſequebantur,ſed eorum multi in Iudæa erant: ideo ſubdunt.{Vt & diſci.tui vide.opera tua quæ facis.} T H E O.i.turbæ quæ ſequuntur te. non enim de.xii.dicunt diſcipulis,ſed de aliis,qui conuerſabantur cum illo. Trac.28. A V G. Cum autem auditis: Fratres domini, Mariæ cogitate conſanguinitatem,non iterum parientis vllam propaginem. Sicut.n. in ſepulchro,vbi poſitum eſt corpus domini,nec ante, nec poſtea mortuus iacuit,ſic vterus Mariæ,nec ante, nec poſtea quicquàm mortale concepit. opera quidem *domini diſcipulos* non latebãt: ſed iſtos latebat. & ideo dicebant. {Vt diſci.tui vide.ope. quæ tu facis.} Loquæbantur autem prudentiã carnis,verbo quod caro factum eſt. vnde & ſubdunt.{Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quærit ipſe in palam eſſe. Si hoc facis: manifeſta teipſum mundo. q.d. Facis miracula: apparere hominibꝰ,ut laudari poſſis ab hominibus: nam qui eum videntur monere, gloriæ ipſius cõſulunt, & quia humanam gloriam requirebant, in eum non credebant. vnde ſequitur.{Neque enim fra.eius cre. in eum. Chriſtum enim conſanguineum potuerunt habere: credere autem in eum ipſa propinquitate faſtidierunt. Ho.eadem. C H R Y. Dignum eſt autem mirari Euangeliſtarum morem veritatis amicum,qualiter non uerecundantur dicere ea quæ magiſtro videntur ferre iniuriam; ſed hoc maxime ſtuduerunt enunciare. Non *enim paruam* habet detractionem,quòd fratres eius decredebant,& videtur quidem initiũ verborum quaſi amicorum eſſe. Multæ autem amaritudinis erant quæ dicebantur,quia de formidine,& de amore gloriæ eum vocant. dicunt.{Nemo in occulto aliquid facit.} Quod erat dicere. Formidinem incuſantium & ſimul ſuſpicantium quæ fiebant,non vere facta eſſe. Per hoc autem,ꝙ dicunt. Et quærit ipſe in palam eſſe: amorem gloriæ notant. Chriſtus autem manſuete eis reſpondit,docens nos non indigne ferre,ſi aliqui etiam uiles nobis conſilientur. Sequitur enim.{Dicit eis Ieſus. Tempus meum nondũ aduenit,tempus autem ue.ſem.eſt paratũ.} BEDA. Ne autem uideatur hoc contrarium ei quod Apoſtolus dicit. At ubi uenit plenitudo temporis,miſit Deus filium ſuum, referendum eſt quod hic dicitur: non ad tempus natiuitatis,ſed ad *tempus* glorificationis. Tract.28 A V G. Dabant enim illi conſilium conſequendæ gloriæ, ueluti ſeculariter & terreno affectu monentes,ne eſſet ignobilis, & latitaret. Sed dominus uoluit ipſam celſitudinem per humilitatis

tua quę facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palam eſſe. Si hæc facis: manifeſta teipſum mundo. Neque.n. fratres eius credebant in eum. Dicit ergo eis Ieſus. Tempus meum nondum aduenit: tempꝰ autem veſtrum ſemper eſt paratum. Non poteſt mundus odiſſe vos. Me autem odit, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, q̃a opera eius mala ſunt. Vos aſcendite ad diem feſtum hunc. Ego enim non aſcendam ad diem feſtum iſtum, quia meum tempus nondum impletum eſt.

b Hæc cum dixiſſet: ipſe manſit in Galilęa. Vt autem aſcenderũt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſte, ſed quaſi in occulto. Iudæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebant. Vbi eſt ille? Et murmur multus erat in turba de eo. Quidam enim dicebant, quia bonus eſt: alii autem dicebant non, ſed ſeducit turbas. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudæorum.

c Iam autem die feſto mediante aſcendit Ieſus in templum, & docebat. Et mirabantur Iudæi dicentes. Quomodo hic literas ſcit cum non didicerit? Reſpon-

eis viam ſternere.Dicit ergo.Tempus meum.i.gloriæ meæ,qua ve- F
niam in altitudine iudicaturus nondum venit. Tempus autem
ve.i.mundi gloria ſemper eſt paratum. Et quoniam nos domini
corpus ſumus,quando nobis inſultant amatores huius ſæculi: di-
camus eis. Tempus veſtrum adeſt paratum, tempus noſtrum
nondum aduenit.ex-
celſa enim patria,hu-
milis via. Qui recu-
ſat via, quid quærit
Hom.47. patriam? C H R Y.
vel aliter. Videt mihi
aliud occulte inſinua-
ri:forcaſſis enim eum
prodere volebant, &
tradere Iudæis: ideo
dicit: {Tempus meũ
nõdum aduenit:}hoc
eſt tempus crucis &
mortis.{Tempus au-
tem veſtrum ſemper
eſt paratum,quia etſi
vos ſemper ſitis cum
Iudæis: non interfi-
cient vos,eadem cum
illis zelantes. vnde ſe-
quitur.{ Non poteſt
vos odiſſe mundus;
me autem odit, quia
ego teſtimo.perhi.de illo,quia opera eius mala ſunt.}q.d.qualiter
mundus eos odit,qui eadem cum ipſo volunt, & pro eiſdem ſtu-
dent?me autem odit,quoniam redarguo eum. Intantum ergo glo-
riam hominum non quæro,ꝙ non prætermitto eos redarguere,li-
cet ſciã ex hoc odiũ naſci,& mortem intentari.Per hoc etiam oſtẽ-
dit quod odium Iudæorum contra eum concitabat publica redar-
gutio:non autem ſabbati ſolutio. T H E O.Vel dominus contra H
duo de quibus illi eum arguebant:alia duo inducit.Contra formi-
dinẽ quidem dicit.ꝙ opera mundi redarguit, ideſt opera eorum,
qui mundana ſapiunt,quod non faceret ſi formidoloſus eſſet. ſed
contra inanem gloriam miſit illos ad feſtum.vnde ſequitur. {Vos
aſcendite ad diem feſtum hunc.}nam ſi vanæ gloriæ paſſione deti-
neretur:retinuiſſet eos ſecum. nam gloriæ cupidi conſueuerunt
Ho.eadem. multos habere,qui ſequantur eos. C H R Y. Hoc etiã dicit oſtẽ-
Tract.28. dens,ꝙ eis blandiri nõ vult, ſed cõcedit eis Iudaica facere. AVG.
vel aliter.Vos aſcendite ad diem feſtum hunc.vbi gloriam humã-
nam quæritis,vbi extendere vultis carnalia gaudia, non cogitare
cœleſtia. Sequitur.{ Ego autem non aſcendam ad diem feſtum
Ho.eadem. iſtum }. C H R Y. Scilicet modo vobiſcum, quia meum tempus
nondum impletum eſt. In futuro enim paſcha crucifigendus erat.
Tract.28 A V G. Vel meum tempus,ideſt gloriæ meæ nõdum aduenit,ipſe
erit dies feſtus meus,non diebus iſtis percurrens & tranſiens, ſed
permanens in æternum. Ipſa erit feſtiuitas & gaudium ſine fine,
æternitas ſine labore,ſerenitas ſine nube. I
b ¶ T H E O. Quia dixerat dominus.Non aſcendam vobiſcũ,
in principio denegauit aſcenſum:vitans iram frementium iudæo-
rum. vnde dicitur.{Hæc cum dixiſſet:ipſe manſit in Galilæa,po-
ſtea ve.aſcen.}vnde ſequitur.{Vt autem aſcen.fratres eius: tunc
& ipſe aſcendit. AVG.Aſcendit autem non gloriari temporali-
ter. ſed aliquid docere ſalubriter, de feſto æterno admonere.
Hom.47. C H R Y.Vel aſcendit non ut patiatur,ſed vt alios erudiat.Laten-
ter autem aſcendit. poterat enim manifeſte aſcendere,& detinere
eorum inordinatum impetum,quod multoties fecit. at nolebat
hoc continuo facere,ne magis ſuam diuinitatem denudaret, ſed
vt incarnatio eius certior eſſet,& vt nos erudiret ad virtutem.Vt
igitur diſceremus quid nos oporteat facere,qui non poſſumus per-
ſecutores detinere: voluit latenter aſcendere. Non autem dixit
in occulto,vt oſtendat diſpenſatiue hoc eſſe factum. Si enim om-
nia vt Deus ageret,quomodo poſſemus nos ſcire, incidentes hu- K
manis periculis quid oporteat facere? A L C V I. Vel occulte
aſcendit,quia fauorem hominum non quærit,non pompis ſtipan-
tium ſe turbarum delectatur. B E D A. Myſtice autem deſigna-
tur,quia ſingulis quibuſque carnalibus humanam gloriam quæ-
rentibus dominus manet in Galilæa,quæ interpretatur tranſmi-
gratio ſancta,ideſt in membris ſuis,qui tranſmigrant de vitiis ad
virtutes,& in eis proficiunt.Poſtmodum vero dominus aſcendit,
quia membra Chriſti non huius vitæ, ſed æternæ gloriam quæ-
runt. Occulte autem dominus aſcendit, quia omnis gloria eius
eſt ab intus,ideſt de corde puro & conſcientia bona & fide non fi-
Tra.eodem. cta. A V G. Vel quòd quaſi latẽter aſcendit,aliquid ſignificare vo-
luit. Omnia enim quæ dicta ſunt antiquo populo Iſrael:vmbræ
fuerunt futurorum,& ſcenophegia vmbra erat futurorum. Om-
nia ergo quæ fiebant in figura, manifeſtantur in nobis. Aſcendit
ergo in occulto:figura enim erat ipſum eſſe in occulto.In ipſo die
feſto Chriſtus latebat,quia ipſe dies feſtus Chriſti membra pere-
grinatura ſignificabat. Ille enim eſt in tabernaculis,qui ſe in mun-
do eſſe intelligit peregrinum. Scenophegia autem erat celebratio
tabernaculorum.Sequitur. {Iudæi autem quærebant eum in die
feſto.& dicebant.{Vbi eſt ille? C H R Y.Ex multo odio & inimi- Hom.48
citia,neq; enim eũ no-
minatim vocare vole-
bant. Non autẽ mul-
ta erat eis in feſtiuita-
te reuerẽtia,nec mul-
ta religio, quia a feſti-
uitate credebãt Chri-
ſtum fraudulenter de-
tinere. Sequitur. {Et
mur. mul. erat de eo
in turba. AVG. Mur- Tract.28.
mur erat de conten-
tione, quam conue-
nienter exponit di-
cens:{Quidam enim
dice. quia bonus eſt.
alii autem dice. non,
ſed ſeducit turbas.
Quicumque emicue-
rit in aliqua gratia.
alii dicunt,bonus eſt.
alii non, ſed ſeducit
turbas. Quod autẽ
dictum eſt de eo valet, ad conſolationem de quocumque hoc di-
ctum fuerit Chriſtiano. Et quidem ſi ſeducere decipere eſt, nec
Chriſtus ſeductor.nec quiſquam debet ſeductor eſſe Chriſtianus.
Si autem ſeducere aliunde aliquem ad aliud perſuadendo ducere
eſt. quærendum eſt, vnde & quo. Si a bono ad malum, malus ſedu-
ctor eſt,ſi a malo ad bonum: bonus eſt.& vtinam ſic omnes ſedu-
ctores vocemur & ſimus. C H R Y. Igitur illam quidem æſtimo Hom.48.
opinionem multitudinis eſſe: qua ſcilicet,dicebatur bonus eſſe:
hanc vero principum & Sacerdotum,quod oſtenditur per hoc, ꝙ
dicunt. Seducit turbas. non dicunt. Seducit nos. Sequitur. {Ne-
mo tamen palam loquebatur de illo,propter me.iu.} AVG.Eorũ Tra.28.
ſcilicet qui dicebant bonus eſt,non qui dicebant, ſeducit turbas.
Hæc enim clarius ſonabant, ſed bonus eſt præſſius ſuſurrabant.
C H R Y. Vide autem eorum, qui principantur corruptionem. Hom.48.
hi aũt qui principatibus ſubiiciuntur,ſani quidem erant iudicio,
ſed non habebãt libertatem dicendi,qđ maxime multitudinis eſt.
c ¶ C H R Y. Dominus tardatione ſua auditores attentiores fa- Homil.44.
cere volens,non in primis diebus aſcendit, ſed circa ſolemnitatis
medium.vnde dicitur. {Iam autẽ die feſto mediante aſcen. Ieſus
in tem.& doce.} Qui enim primis diebus eum quæſierunt, repen-
te eum præſentem videntes: magis intendebant docenti, & qui
bonum eum dicebant,& qui malum,illi quidem,vt aliquid lucra-
rentur & admirarentur:hi vero vt comprehenderent. T H E O.
Nam in principio feſti his quæ feſti erant magis attendebant. vn-
de poſtea Chriſtum attentius audierunt. A V G.Quantum.n.da- Tract.28.
tur intelligi,ipſam feſtiuitatem diebus pluribus celebrabant. &
ideo dicit: Iam die feſto mediante.i.cum illius diei feſti tot dies
remãſiſſent quot præteriſſent,vt etiam hoc impleretur quod ait:
{Non aſcendam ad diem feſtum hunc,} ideſt ad quem vos vultis,
primum,vel ſecundum diem: aſcendit autem poſtea die feſto me-
diante.} AVG. de Quæſt.no.& ve.teſta.Tunc etiam aſcendit:nõ
quaſi ad diem feſtum,ſed quaſi ad lucẽ.illi vero aſcenderunt quaſi
ad perfruẽdum delitiis diei feſti. Chriſto vero ille fuit dies feſtus,
quo paſſione ſua redemit mundum. A V G. ſuper Ioan. Ille autẽ
prius latebat,docebat,& palam loquebatur,& non tenebatur. Il- Tract.29
lud enim quod latebat,erat cauſa exempli: hoc poteſtatis. C H R.
Quid autem docebat,non dixit Euangeliſta, ſed quod mirabili- Homil.48.
ter docebat,hoc ſolum oſtendit. tanta enim erat virtus docentis,
vt qui dixerant,ſeducit turbas,tranſmutati mirarentur. vnde ſe-
quitur {Et mirabantur Iudæi dicentes,quomodo hic lit.ſcit.cum
non didicerit?Vide admirationem nequitia plenam: non enim di-
cit,ꝙ in doctrina admirarentur:ſed in aliam admirationem inci-
derunt. A V G. Omnes quidem quantum arbitror admirabanſ, Tract.29.
ſed non omnes conuertebantur.Et vnde admiratio?quia multi no-
uerant vbi natus,quemadmodum fuerat educatus. Numquam eũ
viderant literas diſcentem, audiebant tamẽ de lege diſputantem,
legis teſtimonia proferentem,quæ nemo poſſet proferre niſi legiſ-
ſet,nemo legeret,niſi literas didiciſſet:& ideo mirabanſ. C H R Y. Hom.48.
Ab hac autem admiratione cognoſcere debebant, quoniam hæc
ſcientia humanitus non erat in eo, ſed diuinitus, ſed quia hoc
ipſi nolebant confiteri:ſed in ſola admiratione ſtabant: dominus
hæc reuelauit.Sequitur enim.{Reſpondit eis Ieſus,& dixit. Mea
doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. A V G. Videtur autẽ
hoc eſſe contrarium quod dicit;Mea & non eſt mea. nam ſi dixiſ-
ſet:

dit eis Ieſus, & dixit. Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Siquis voluerit voluntatem eius facere, cognoſcet de doctrina, vtrũ ex Deo ſit: an ego a meipſo loquar. Qui a ſemetipſo loquitur, gloriã propriam quærit: qui autem quęrit gloriã eius qui miſit eum, hic verax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt.

d Nonne Moyſes dedit vobis legem, et nemo ex vobis facit legem? Quid me quæritis interficere? Reſpondit turba & dixit: Dæmonium habes. quis te quærit interficere? Reſpondit Ieſus & dixit eis. Vnum opus feci, & oẽs miramini. Propterea Moyſes dedit vobis circunciſionem, non quia ex Moyſe eſt: ſed ex patribus. Et in ſabbato circunciditis hominem. Si circunciſionem B accipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbato? Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.

ſet.Iſta doctrina non eſt mea,nulla eſſet quæſtio.Quæ eſt ergo do- A
ctrina patris,niſi verbum patris? Ipſe ergo Chriſtus eſt doctrina
patris:ſi verbum patris eſt. Sed quia verbum non poteſt eſſe nul-
lius,ſed eſt alicuius,& ſuam doctrinam dixit ſeipſum, & non ſuã,
quia patris eſt verbum,quid eſt tam tuum quàm tu, & quid tam
non tuum quàm tu.
Si alicuius es, qđ es.
Breuiter ergo hoc mi-
hi dixiſſe videẽ.{Mea
doctrina,nõ eſt mea,}
ac ſi diceret. Ego non
ſum a meipſo. Sabel-
lianam hæreſim ſen-
tentia iſta diſſoluit, q̃
dicere auſi ſunt ipſũ
eſſe filium, qui eſt &
pater: duo eſſe nomi-
na, ſed vnam rem.
Hom. 48. C H R Y. Vel ſuã
dicit, quoniam eã do-
cuerat: non ſuam au-
tem, quoniam patris
erat doctrina. Sed ſi
omnia quæ ſunt pa-
tris eius ſunt,ex hoc ipſo,ꝙ patris eſt,deberet eſſe & ſua. Sed hoc
quod dicit. {Non eſt mea, } vehementer oſtendit & ſui & patris
vnam eſſe doctrinam,acſi diceret. Nihil habeo permutatum, aut
diuerſum,ſed ita ago,vt dico,vt non æſtimetur aliud quid præ-
Cap.11. ter patrem dicere,vel agere. A V G.1.de Trini.vel aliter,ſecundũ
aliud ſuam dixit,ſecundum aliud non ſuam, ſecundum formam
Tract.29. Dei ſuam,ſecundum formam ſerui,non ſuam. A V G. Siquis au-
tem hoc parum intellexerit,audiat conſilium quod dominus,cõ-
ſequenter dat dicens: Siquis voluerit voluntatem eius facere, &
cogno.de doctri.vtrum ex Deo ſit:an ego ex meipſo loquar:quid C
eſt ſiquis volue. voluntatem eius facere?hoc eſt credere in eum.
quem ipſe miſit. Quis autem hoc neſciat hoc eſſe facere volunta-
tem Dei, operari opus eius?Cognoſcere autem, hoc eſt intellige-
re.ergo noli quærere intelligere,vt credas,ſed crede vt intelligas,
Ho.eadem. quia niſi credideritis non intelligetis. C H R Y. Vel hoc ita
dicit,acſi dicat: Auferte iram,& inuidiam,& odium,quod ſine cau-
ſa in me habetis,& nihil erit,quod prohibeat vos cognoſcere,quo-
niam Dei verba ſunt,quæ loquor. Deinde aliud inducit argumẽ-
tum inſolubile,ab his quæ ſunt in conſuetudine hominum, nos
erudiens. vnde ſequitur.{Qui a ſemetipſo loquitur,gloriam pro-
priam propriam quærit.}q.d.Qui aliquam propriam vult inſtitue-
re doctrinam,propter nihil aliud hoc vult quàm vt gloriam ac-
quirat. Si vero ego gloriam eius, qui miſit me quæro, cuius gra-
tia aliena vellem vos docere? Et hoc eſt quod ſubdit.{Qui autem
quæ.glo.eius qui miſit illum:hic verax eſt, & iniuſtitia in illo nõ
eſt.}THEO.q.d.Verax ſum,quia doctrina mea continet veritatẽ. D
Tract.eodẽ. Iniuſtitia in me non eſt,quia alterius gloriam non vſurpo.AVG.
Qui quærit gloriam propriam Antichriſtus eſt.Dominus autem
noſter magnum nobis exemplum præbuit humilitatis : dum ha-
bitu inuentus vt homo,quęrit gloriam patris, nõ ſuam.ſed tu qñ
aliquid boni facis, gloriam tuam quæris,quando aliquid mali fa-
Hom. eadẽ. cis Deo calumniam meditaris. C H R Y. Vide ergo quoniam cau-
ſa quædam propter quam humilia de ſe dicit hæc eſt, vt credant:
quoniam non deſiderat gloriam neque principatum, & etiam ꝓ-
pter imbecillitatem audientium, & vt doceat homines moderata
ſapere,& nihil de ſe dicere magnum,ſed ſemper humile.
Ho. eadem. d ¶ C H R Y. Duas criminationes Iudæi contra Chriſtum in-
ducebant,vnam ꝙ ſabbatum ſolueret,aliam ꝙ patrem ſuum dice-
bat Deum,æqualem ſeipſum faciens Deo. Hoc igitur prius con-
firmauit dum oſtendit ꝙ non eſt Deo contrarius, ſed eadem ille
docet. De reliquo ad ſabbati ſolutionem inſtat, dicens. { Nonne E
Moyſes de.vo.legem,& nemo ex vobis facit legem?} Acſi diceret.
Lex dicit:non occides:vos autem occiditis, & hoc eſt quod ſubdi-
tur.{Quid me quæritis interficere?} Acſi diceret.Et ſi ego diſſol-
ui legem hominem ſanans,tranſgreſſio fuit,ſed in ſalutem:vos au-
tem tranſgredimini in malum.vnde non debeo a vobis de ſolu-
tione legis diiudicari.In duobus ergo eos corripuit, & dicendo,
quid me quæritis interficere,& oſtendendo quoniam occiſionem
Trac.30. meditantes,non ſunt digni alium diiudicare. AVG. Vel hoc di-
cit,quia ſi legem facerent,in ipſis literis Chriſtum agnoſcerent, &
præſentem non occiderent.Reſpondit autem ei turba,non perti-
nentia ad ordinem,ſed ad perturbationem.Sequitur enim. { Re-
ſpondit turba & dixit:Dæmonium habes,quis te quærit interfice-
re?} Ei dictũ eſt,ꝙ dæmonium haberet, qui dæmones expelle-
bat.Dominus autem non turbatus,ſed in ſua veritate tranquillꝰ,
non reddidit maledictum pro maledicto, ſed reſpondit tranquil-
le.BEDA.In quo nobis patientiæ reliquit exemplum, vt quoties
nobis ab aliquibus falſa obiiciuntur conuitia,patienter toleremꝰ,
& vera quæ poſſumus non obiiciamus,ſed ſalutaria monita præ-
dicemus.Sequitur enim.{Reſpõdit Ieſus & dixit eis: Vnũ opus
feci,& omnes miramini.} AVG. Acſi diceret. Quid ſi opera mea Tract.30.
videritis? ipſius enim opera erant,quæ in mundo videbant, & ip-
ſum qui fecit omnia non videbãt,fecit vnam rem, & turbati ſunt,
quia ſaluum fecit ho-
minẽ in ſabbato, qua-
ſi ſi quiſquam eorum
ęgrotus ſabbato ſinca-
raret: alius illum ſa-
num feciſſet, q̃ iſte q̃
eos ſcandalizauit, q̃a
vnum hominem ſab-
bato ſaluum fecit.
C H R Y. Hoc enim Hom.48.
quòd dicit: Mirami-
ni:hoc eſt turbamini,
& tumultuatis. Vide
autem quomodo pru-
denter a lege eos ſillo-
gizat.Vult enim oſtẽ-
dere, ꝙ facere hoc o-
pus non erat legem
ſoluere: ſunt enim
multa principaliora,q̃ lex de obſeruatione ſabbati, per quorum
obſeruationem lex non ſoluitur ſed impletur:& ideo ſubdit.{Pro-
pterea Moyſes dedit vobis circum.non quia ex Moyſe eſt, ſed ex
patribus,& in ſabbato circumciditis hominem.} AVG.q.d.Bene
factum eſt,vt acciperetis circumciſionem a Moyſe, non quia ex Tract.30.
Moyſe eſt,ſed ex patribus.Abraham enim primus accepit circum-
ciſionem a domino. Et in ſabbato circũciditis.Conuicit vos Moy-
ſes,accepiſtis in lege,vt circumcidatis octauo die.Accepiſtis in le-
ge,vt vacetis ſeptimo die.Si octauus dies illius, qui natus eſt, oc-
currit ad diem ſeptimum ſabbati,circũciditis hominem, quæ cir-
cumciſio pertinet ad aliquod ſignaculum ſalutis, & non debent
homines ſabbato vacare a ſalute. ALCV.Propter tres enim cau-
ſas data fuit circumciſio,primo vt ſignũ eſſet magnæ fidei Abrahę,
ſecundo,vt per eam a cæteris nationibus diſcernerentur: tertio,
vt illam in virili membro ſuſcipientes, caſtitatem mentis & cor-
poris obſeruare deberent. Et tantum conferebat tũc circumciſio,
quantum nunc baptiſma,niſi ꝙ ianua nondum aperta erat. Con-
cludit ergo ex præmiſſis: { Si circũci.accipit ho.in Sa.feci in ſabba-
to,&c. C H R Y. q.d.ſabbati ſolutio in circumciſione legis eſt ob-
ſeruatio:ſic & ego hominẽ curans ſabbato legem ſeruaui. Vos qui Hom. 48.
non eſtis legiſlatores,vltra modum legem defenditis. Sed Moyſes
iubet legem ſolui propter mandatum, quod non erat ex lege, ſed
ex patribus. Per hoc autem quod dicit:{Totum ho.ſa.feci in ſab-
ba.oſtendit circumciſionem eſſe particularem ſanitatem. A V G.
Forte autem illa circumciſio ipſum dominum ſignificabat. Quid Tract.30
enim eſt circumciſio,niſi carnis expoliatio?Significauit ergo expo-
liationem a corde cupiditatum carnalium. non ergo ſine cauſa da-
ta eſt in eo membro per quod procreatur creatura mortalium,q̃a
per vnum hominem peccatum intrauit in mundum. Ideo autem
quiſque cũ præputio naſcitur,quia omnis cum vitio propaginis
naſcitur,& nõ mundat Deus,ſiue a vitio cum quo naſcimur. ſiue
a vitiis quæ male viuendo adimus,niſi per Chriſtum: cultellis.n.
petrinis circumcidebant,& petrę nomine Chriſtum figurabant.
Ideo autem octauo die,quia poſt ſeptimum ſabbati dominus die
dominico reſurrexit. Ipſa autem reſurrectio nos circumcidit, id-
eſt abſtulit deſideria carnalia. Intelligite hoc ſignificari opus bo-
num quod ego feci totum hominẽ ſaluum in ſabbato, quia & cu-
ratus eſt vt ſanus eſſet in corpore,& credidit vt ſanus eſſet in ani-
ma.Eſtis autem prohibiti ſeruilia opera facere ſabbato.Numquid
ſeruile opus eſt hominem ſanare in ſabbato? Manducatis ſiquidẽ,
& bibitis ſabbato, quia pertinet ad ſalutem, per quod oſtenditis Hom. 48.
opera ſalutis nullo modo eſſe die ſabbati omittenda. C H R Y.
Non autem dixit.Ego maius circumciſione operatus ſum,ſed ſo-
lum factum narrans,iudicium eis conceſſit. vnde ſubditur. Noli-
te iudicare ſecundum fa.ſed iuſtum iudicium iudicate. q. d. non
quia Moyſes apud vos habet maiorem gloriam quàm ego,ex per-
ſonarum dignitate feratis ſententiã: ſed a rerum natura,hoc.n.eſt
iuſte iudicare. Nullus autẽ incuſauit Moyſen de hoc ꝙ iuſſit ſab-
batum ſolui propter mandatum circumciſionis, quod erat aliun-
de,quàm ex lege inductũ:ergo fide dignior vobis eſt Moyſes, qui Tract.30
iubet ſolui legem a mandato nõ legali. AVG. Hoc autẽ,ꝙ domi-
nus notauit hoc loco euadere in hoc ſæculo, magni laboris eſt nõ
perſonaliter iudicare,admonuit quidem dominus Iudæos,admo-
nuit & nos.quod enim præcioſum ſonabat de ore domini,& pro-
pter nos,ſcriptũ eſt, & nobis ſeruatũ,& propter nos recitatum.ſur-
ſum eſt dominus,ſed etiam hic eſt veritas dominus. Corpus enim
domini,in quo ſurrexit vno loco eſſe poteſt.,veritas eius vbique
diffuſa eſt. Quis ergo eſt qui nõ iudicat perſonaliter?qui æquali-
ter di-

ter diligit:Non enim cum homines diuerſo modo pro ſuis gradi-
bus honoramus timendum eſt ne perſonas accipiamus, nonnum-
quam enim eſt iudicium inter patrem & filium non ęquamus fi-
lium patri in honore,ſed præponimus ſi bonam cauſam habet fi-
lium patri in veritate,& ſic tribuimus honorẽ debitũ,vt non per
dat æquitas meritũ:

Tract. 31. e ¶ A V G. Supra
dictum eſt, quòd do-
minus:ideo velut oc-
culte aſcendit ad diẽ
feſtum, non quia ti-
mebat ne teneretur,
cui ptãs erat, vt non
teneretur. Sed vt ſi-
gnificaret etiam in ip
ſo die feſto, qui cele-
brabatur a Iudæis ſe
occultari,& ſuum eſ-
ſe myſterium: nunc
autem apparet pote-
ſtas quæ putabatur ti-
miditas. Loquębatur
enim palam in die fe-
ſto,ita vt mirarentur
turbæ. vnde dicitur.
{Dicebãt ergo qui ex
Hiero. Nonne hic eſt

e Dicebãt ergo quidam ex hie
roſolymis. Nonne hic eſt quem
quęrunt Iudæi interficere? Ecce
palã loquitur, & nihil ei dicunt.
Nũquid vere cognouerunt prin
cipes quia hic eſt Chriſtus? Sed
hunc ſcimus vnde ſit: Chriſtus
autẽ cum venerit, nemo ſcit vn-
de ſit. Clamabat ergo Ieſus in tẽ
plo docens & dicens. Et me ſci-
tis,& vñ ſim ſcitis, & a meipſo
non veni, ſed eſt verus, qui miſit
me, quem vos neſcitis. Ego ſcio
eum. Et ſi dixero quia neſcio eũ:
ero ſimilis vobis mendax: Sed
ſcio eũ, quia ab ipſo ſum, & ipſe

quem Iudæi quæ.interfic.Et ecce palam loqui. & nihil ei dicunt.
Nouerant enim qua ſęuitia quærebatur,mirabantur qua poten-
Hom. 49. tia non tenebatur. C H R Y. Addit autem Euangeliſta: Ex Hie-
ro.quoniam qui magis potiti erant ſignis:hi omnes erãt miſerabi
liores,qui deitatis eius ſignum videntes maximum: omnia iudi-
cio corruptorum principum permittebant: an non magnum ſi-
gnum inſanientes,& quærentes interficere, habere eum in mani-
Tract. 31. bus,& repente quieſcere? A V G. Igitur non plene intelligẽtes
Chriſti potentiam: putauerunt eſſe principum ſcientiam,ꝙ ei pe
percerunt.vnde ſubdunt.{Numquid vere cognouerunt principes
Ho. eadem. quia hic eſt Chriſtus?} C H R Y.Sed ipſi neq; principum ſequũ-
tur ſententiam:ſed aliam proferunt corruptam & propria amen-
tia dignam.vnde ſubditur.{Sed hunc ſcimus vnde ſit. Chriſtus
Trac. 31. autem cum ve.ne.ſcit vnde ſit.} AVG. Hæc opinio apud Iudæos
non inaniter nata eſt,inuenimus tamen ꝙ ſcripturæ dixerunt de
Chriſto quoniã nazareus vocabitur, ergo prædixerunt vnde ſit.
Iudæi etiam dixerunt Herodi quęrenti ꝙ Chriſtus in Bethleem
Iudæ naſceretur,& teſtimonium etiam propheticum attulerunt.
vnde ergo nata eſt hęc opinio apud Iudęos,ꝙ Chriſtus cum vene
rit, nemo ſciat vnde ſit,niſi quia vtrumque pronunciauerunt ſcri
pturæ,ſecundum hominem prædixerunt vnde eſſet, ſecundũ Deũ
latebat impios,& quærebat pios.Hanc igitur opinionem in eis ge
nerauerat,quod per Iſaiam dictum eſt: Generationem eius quis
enarrabit? Denique dominus ad vtrumque reſpondit, & quia no-
uerant eum vnde eſſet,& quia non nouerant. vnde ſequitur:{Cla
mabat ergo Ieſus docens in templo & dicens.Et me ſcitis, & vnde
ſim ſcitis.hoc ẽ dicere,& vnde ſim ſcitis,& vnde ſim neſcitis.vnde
ſim ſcitis,Ieſus a nazareth, cuius etiam parẽtes noſtis.Solus enim
in hac cauſa latebat virginis partus,quo excepto totum nouerant
in Ieſu,quod ad hominẽ pertinet.Recte ergo dixit: Et me noſtis,
& vnde ſim ſcitis, ſecundum carnem & effigiem hominis quam ge
rebat.ſecundum diuinitatem autem a meipſo non veni,ſed eſt ve-
rus qui miſit me. C H R Y. per quod ea quę in mente habebant
Ho. eadem. reuelat,ac ſi diceret.Non ſum de numero eorum qui ſine cauſa ve
nerunt:ſed eſt verax qui miſit me, & ſi verax eſt in veritate miſit,
& qui miſſus eſt,congruum eſt veracem eſſe.Ruſus autem ex pro
priis ſermonibus eos capit,quia enim dicebãt. Cum venerit Chri
ſtus nullus cognoſcet vnde eſt, oſtendit etiam inde ſe Chriſtum
eſſe,quoniam a patre venit, quem ipſi neſciebant. & ideo ſubdit:
Vltra med. {Quem vos neſcitis.} H I L A. vj.de Tri. Numquid autem non
omnis homo,licet in carne ex Deo natus ſẽm ſenſum,cõis opinio-
nis ex Deo eſt?& qũo negat ab his vel ſeipſum vel vnde ipſe ſit ſci
ri,niſi id vnde eſt ad naturæ ſuę referret auctorem? Nam id quod
vnde ſit ignoratur,naturam ex qua eſt dum vnde ſit neſcitur,oſtẽ-
dit.Ignorari enim vnde ſit,nõ poteſt quicquid ſubſiſtit ex nihilo,
quia hoc ipſum quod non ignoratur ex nihilo ignorationem eius
vnde ſit,non habet.Ob hoc autem quid ſit ipſe,neſcitur,dum igno
Ho. eadem. ratur a quo ſit.non enim confitetur filiũ qui negat natum, nec na-
tum intelligit,qui putabit eũ eſſe ex nihilo. C H R Y. Vel igno-
rantiam hic dicit,quæ eſt per opera,ſicut Paulus ait. Confitentur
ſe noſſe Deum,factis autem negant. Dupliciter autem eos redar-
guit.Et primum quidem quæ occulte loquebantur, hæc in mediũ
Tract. 31. inducit,clamans,vt eos verecundari faciat. A V G. Denique vt
oſtenderet eis, vnde poſſent ſcire,ſubiecit.Ego ſcio eũ, Ergo a me
quærite, vt ſciatis eum.Patrem enim nõ cognoſcit niſi filius, & cui

F voluerit filius reuelare.Et ſi dixero quia neſcio eũ, ero ſimilis vo-
bis mendax. C H R Y. Quod eſt impoſſibile, quia enim verax Ho. eadem.
eſt qui miſit,congruum eſt & eum qui miſſus eſt veracẽ eſſe, vbiq;
autem cognitionem patris ſoli ſibi attribuit,quia a patre eſt. vnde
ſequitur:{Et ego ſcio eum,quia ab ipſo ſum. H I L A. vj.de Tri. Vltra med.

me miſit. Quærebant ergo eum
apprehendere: & nemo miſit in
illum manus, quia nõdum vene
rat hora eius.
f De turba autem, multi credi-
derunt in eũ. Et dicebant: Chri-
ſtus cum venerit: numquid plu-
ra ſigna faciet, quàm quę hic fa-
cit? Audierunt Phariſæi turbam
G murmurantem de illo hæc, & mi
ſerunt principes & Phariſæi mi-
niſtros, vt apprehenderent Ie-
ſum. Dixit ergo eis Ieſus. Ad-
huc modicum tempus vobiſcũ
ſum, & vado ad eum qui me mi-
ſit. Quæritis me, & non inuenie

Quæro autem, vtrũ
id qđ ab eo eſt, opus
in eo creatiõis, aut na
turã generatiõis oſtẽ
dat? Si opus in eo crea
tionis eſt, vniuerſa
quoque quę creantur
a Deo ſunt. Et quo-
modo patrem nõ vni
uerſa nouerunt, cum
filius eum iccirco, qa
ab eo eſt, non neſciat?
Si vero iccirco ei, qa
ab eo ſit, eum noſſe ſit
proprium, quomodo
non hoc ei qui ab eo
eſt, erit proprium.ſ.
vt verus filius ex na-
tura Dei ſit? Habes
igitur proprietatẽ co
gnitionis de proprie-
tate generationis. Ta

men, ne forte id quod ab eo eſt,aduentus ſui tempus hereſis inua
deret,continuo ſubiecit.{Et ipſe me miſit.} Tenuit ordinem euã
gelici ſacramenti,natum ſe profeſſus & miſſum. A V G. Ab ipſo Tract. 31.
inquit ſum,quia filius de patre, ꝙ autem videtis me in carne,ipſe
me miſit,vbi noli intelligere naturæ diſſimilitudinem: ſed gene-
rantis authoritatem. C H R Y. Irritauerunt autem Iudæos ea Ho. eadem.
quæ dicebantur,propter hoc quod dixerat:{Quem vos neſcitis,
quia profitebant ſe ſcire. vnde ſequitur:{Quærebant ergo eum ap
H prehendere & nemo miſit in eum manus.} Vide furorem eorũ in-
uiſibiliter refrenatum: Euangeliſta vero humanius & humilius lo
qui volens,vt ex hoc Chriſtus homo putaretur, non dixit ꝙ eos
inuiſibiliter detinuit:ſed ſubiecit.{Quia nõdũ venerat hora ei⁹.}
A V G. Hoc eſt,quia nolebat. non enim dominus ſub fato natus Trac. 31.
eſt,hoc nec de te credendum eſt, quanto minus de illo per quẽ fa-
ctus es? ſi tua hora voluntas eſt illius,illius hora quæ eſt,niſi volun
tas ſua? Non ergo horam dixit qua cogeretur mori: ſed qua di-
gnaretur occidi.
f ¶ A V G. Humiles & pauperes ſaluos faciebat dominus. vnde Tract. 31
dicitur:{De turba autem multi crediderunt in eum.} Turba enim
quæ ſuam ægritudinem cito vidit, etiam illius medicinam ſine di
latione cognouit. C H R Y. Verumtamẽ neque in his erat ſana Ho. eadem.
fides,ſed more multitudinis vulgaria loquebantur.Sequitur enim
I {Et dicebant, Chriſtus cum venerit, numquid ſigna plura faciet,
q̃ quæ hic facit?} Dicere enim, Chriſtus cum venerit, erat non fir-
miter credentium hunc eſſe Chriſtum. Vel etiam hoc dicere:eſt
oſtendere eum non eſſe Chriſtum, ac ſi dicãt. Nonne ille cum ve-
nerit melior erit,& plura ſigna faciet.groſſiores enim,non a doctri
na,ſed a ſignis inducuntur. A V G. Vel intelligunt. Si duo non Tract. 31
erunt,hic eſt Chriſtus.principes autem inſaniebant. Et ideo medi
cum non ſolum non agnoſcebant: ſed etiam occidere cupiebant.
vnde ſequitur:{Audierunt phariſęi turbam murmurãtem de illo
hæc,& miſerunt principes, & phariſęi miniſtros vt apprehende-
rent eum. C H R Y. Multa quidem locutus eſt ſupra,ſed nihil ta Ho. eadem.
le fecerunt,quod maxime enim eos mordebat, hoc erat ꝙ turbę.ſ.
Chriſtum glorificabant.Sabbati autẽ ſolutio,apparens cauſa erat,
quam ſcilicet prætendebant,& ipſi quidem non audebant Chriſtũ
capere,periculum timentes.Miniſtros autem mittunt tamquã pe
riculis expoſitos. A V G. Quia ergo non poterant apprehẽdere Trac. 31.
K nolentem,miſſi ſunt vt audirent docẽtem.Sequitur enim:{Dixit
ergo Ieſus. Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum. C H R Y. Ho. eadem.
Verba loquitur humilitatis plena,ac ſi diceret. Quid feſtinatis me
interficere,paruum expectate tempus. A V G. Quod modo er- Tract. 31
go vultis facere,facturi eſtis:ſed non modo,qa nolo.Implere enim
debeo diſpenſationem meã,& ſic peruenire ad paſſionẽ. CHRY. Ho. eadem.
Per hoc igitur audaciorem turbam terruit,ſtudioſiorem vero ma
gis auidam faciebat ad audiẽdum, quaſi paruo tempore derelicto,
in quo poſſent hac doctrina potiri. Non autem dixit ſimpliciter.
Hic ſum,ſed Vobiſcum ſum.q.d.Et ſi perſequamini me, non tamẽ
ceſſabo,quæ ſunt pro vobis diſpenſans, & ea quæ ſunt ad ſalutem
docens & monens vos. Quod autem ſubdit:{Et vado ad eum qui
me miſit,ſufficiens erat eos terrere. T H E O. Tamquam patri ſit
de ipſis conqueſturus,quia ſi miſſum opprobriis affecerunt:nõ eſt
dubium,ꝙ & mittenti fecerunt iniuriam.BEDA.Dicit autẽ: Va-
do ad eum qui miſit me,ac ſi diceret, reuertens aſcẽdo ad patrem
qui me incarnari præcepit. Illuc ſe dixit ire a quo numquam re-
ceſſit.

ceſſit. C H R Y. Quòd vero eo indigebant,manifeſtat per hoc ꝙ A
dicit.{Quæritis me,& non inuenietis.} Sed vbi quæſierunt eum
Iudæi? Dicit Lucas quoniam plangebant mulieres ſuper eum.
probabile autem eſt & multos alios hoc paſſos eſſe,& præcipue dũ
ciuitas caperetur eos meminiſſe Chriſti,& miraculorum eius, &
præſentiam eius deſi
Tract. 31. derarẽ debuerũt. A V.
Vel hic iã reſurrectio
nem ſuam prædixit,
quia quæſituri illum
erãt poſt reſurrectio-
nem compuncti. No-
luerunt enim eum a-
gnoſcere præſentem,
& poſtea quæſierunt
cum viderent in eum
multitudinem credẽ-
tem.vnde multi com
puncti dixerũt.Quid

tis, & vbi ego ſum, vos non po-
teſtis venire. Dixerunt ergo Iu-
dæi ad ſemetipſos Quo hic itu-
rus eſt, quia non inueniemus eũ?
Numquid in diſperſionem gen-
tium iturus eſt, & docturus gen
tes? Quis eſt hic ſermo, quem di
xit, quæritis me, & non inuenie-
tis, & vbi ſum ego, vos non po-
teſtis venire?

faciemus? viderunt.n. Chriſtum ſuo ſcelere morientem, & credi-
Hom. 49. derunt in Chriſtum ſuis ſceleribus ignoſcentem,& quouſque bi-
berent ſanguinem,quem fuderunt, de ſua ſalute deſperauerunt.
C H R Y. Deinde ne quis eum per mortem communi modo abi
Tra. eodem. re æſtimet,ſubiungit.{Et vbi ego ſum,vos non poteſtis venire.Si
vero in morte maneret,poſſent ad eum ire:illuc enim omnes abi-
mus. A V G. Non autem dixit. Vbi ero,ſed{Vbi ſum.} Semper.n.
ibi erat Chriſtus,quo fuerat rediturus,ſic rediit,vt nos non dere-
linqueret. Erat enim Chriſtus ſecundum viſibilem carnem in ter
ra,ſecundum inuiſibilem maieſtatem in cœlo & in terra. Non aũt
dixit. Non poteritis,ſed{nõ poteſtis venire.} tales enim tunc erãt
qui non poſſent. Nam vt ſciatis,non hoc ad deſperationem dictũ,
Ho. eadem. & diſcipulis ſuis dixit tale aliquid.{Quo ego vado,vos non pote
ſtis venire.} Denique hoc Petro expoſuit dicens. Quo ego vado,
non potes me ſequi modo:ſequeris autem poſtea. C H R Y. Hæc
autem omnia induxit volens eos attrahere. etenim modicum tẽ-
pus quod relinquebatur & poſt receſſum ipſum deſiderabilem eſ-
ſe,& eum non poſſe de cætero inueniri,ſufficientia erant ad ſua-
dendum,vt ad eum accederent. Per hoc autem quod dicit. Vado
ad eum,qui miſit me,oſtendit nullam ſibi fieri læſionem ab inſidiis
eorum,& paſſionem ſuam voluntariam ſibi eſſe.paſſi ſunt autem
aliquid ipſi Iudæi ad ea,quæ dicta ſunt,& quærunt ad ſeipſos quo
debeat ire,quod non erat eorum,qui deſiderarent ab eo liberari.
Sequitur enim.{Dixerunt ergo Iudæi ad ſemetipſos,quo hic itu-
rus eſt, quia non inueniemus eum? Numquid in diſperſionem
Gentium iturus eſt & docturus Gentes? Sic enim Gentes voca-
bant quaſi exprobrantes,& magna in ſemetipſis gloriantes. quia
Gentes vbique diſſeminatæ erant,& imperfecte adinuicem permi
xtæ. Sed hoc opprobrium poſtea ipſi ſuſtinuerunt,quia vbique di
ſperſi ſunt. Antiquitus autem tota Gens in vnum collecta erat,
Tract. 31 ſed cum Iudæi vbique terrarum iam Gentibus permixti eſſent,
non diceret.{Quo ego vado,vos non poteſtis venire:} ſi per hoc
Gentes intellexiſſet. A V G. Dixerat autem dominus. Quo ego
vado de ſinu patris. Hoc ergo illi nullo modo intellexerunt:& ta-
Ho. eadem. men ex hac occaſione ſalutem noſtram prædixerunt, ꝙ dominus
eſſet ad Gentes: non præſentia corporis, ſed tamen pedibus ſuis
miſit enim ad nos membra ſua,& fecit nos membra ſua. CHRY.
Non autem dixerunt,ꝙ iturus eſſet ad Gentes lædere eas,ſed do-
cere. Iam enim iram ſubmiſerant & his quæ dicta erant, credide-
rãt: Nequaquam autẽ niſi credidiſſent quęſiſſent ad ſeipſos.{Quis
Hom. 50. eſt hic ſer.quẽ di.quær.me,& nõ in.& vbi ego ſũ,vos nõ pot.ven?}
g ¶ C H R Y. Cum receſſuri eſſent domum celebrata feſtiuita
te, dominus dat eis viatica ad ſalutẽ. vnde dicitur.{In nouiſſimo
Tract. 32. autem die ma.fe.ſta. Ieſus & cla. di. Siquis ſitit, veni.ad me & bi.
Hom. 50. A V G. Tunc enim agebatur feſtiuitas, quæ appellatur ſceno-
phegia.i.tabernaculorum conſtructio. C H R Y. Quæ per ſeptem
dies agebatur:prima autem dies & vltima erat celeberrima ſecun
dum legem,& hoc ſignificauit Euangeliſta,cum dixit. In nouiſſi-
mo die magno feſti. Medios autem dies magis ad voluptatem con-
ſumebant. Ideo ergo prima die hoc eis non dixit,ſed neque ſecũ
da,aut tertia,ne ea quæ dicebantur deperirent,eius voluptati va-
cantibus. Clamat autem propter turbæ multitudinem. T H E O.
Hom. 50 Simul quidem,vt audibilis fieret,atque vt confidentiam largiret,
& quia neminem formidabat. C H R Y. Dicit autem:{Siquis ſi-
Tract. 32. tit.} ac ſi diceret. Neminem neceſſitate & violentia attraho, ſed
ſiquis habet deſiderium multum,hunc ego voco. A V G. Eſt enim
ſitis interior,quia eſt homo interior. Conſtat autem plus amare
hominem interiorem,quàm exteriorem. Si ergo ſitimus,veniam?
Hom. 50. non pedibus,ſed affectibus,nec migrando,ſed amando. C H R Y.
Quia enim de intellectuali loquitur potu,oſtendit per hoc ꝙ poſt
inducit.{Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flu. de ven. eius
fluent aquæ viuæ.} Sed vbi hoc dicit ſcriptura, nuſquam. Quid
gitur? {Qui credit in me,ſicut dicit ſcriptura,} hic ſubdiſtingue

re oportet,vt poſtea ſubſequatur.{Flumina de ventre eius fluẽt
aquæ viuæ:} oſtẽdens quoniam rectam oportet habere cognitio-
nem:& non ita a ſignis,ſicut a ſcripturis credere in ipſum. Etenim
ſuperius dixit. Scrutamini ſcripturas. H I E R O. in Prologo Ge
ne. Vel hoc teſtimonium de prouerbiis ſumptum eſt:vbi.ſ.dicitur:

g In nouiſſimo autem die ma-
gno feſtiuitatis ſtabat Ieſus &
clamabat dicens Siquis ſitit, ve-
niat ad me & bibat. Qui credit
in me, ſicut dicit ſcriptura, flumi
na de uentre eius fluent aquæ vi
uæ. Hoc autem dixit de ſpiritu,
quem accepturi erant credentes
B in eũ. Nondũ.n.erat ſpũs datus,
qa Ieſus nondũ erat glorificat⁹.

{Deriuentur fontes
tui foris,& in plateis
aquas tuas diuide.
A V G. Venter autẽ Tract. 32.
interioris hominis eſt
conſciẽtia cordis ei⁹.
Bibito autem iſto li-
quore, viueſcit purga
ta conſcientia,& hau
riẽs fontem habebit,
& ipſa fons erit. Quis
eſt fons, vel quis eſt
fluuius,qui manat de
ventre interioris ho-

minis? beniuolentia, qua vult conſulere proximo. Bibunt ergo q
credunt in domino. ſi autem putat qui quod bibit ſoli ipſi debet
ſufficere,non fluit aqua viua de ventre eius. Si autem proximo fe-
ſtinat conſulere:ideo non ſiccatur,quia manat. GREG. ſuper Eze- Homil. 10.
chielem. Cum enim a mente fidelium ſanctæ prædicationis verba
defluunt,quaſi de mente credentium aquæ viuæ flumina decur-
runt. ventris autem viſcera quid ſunt aliud niſi mentis interna.i.
recta intentio,ſanctum deſiderium,humilis ad Deum,pia ad pro-
ximum voluntas? C H R Y. Dicit autem flumina,& non flumẽ, Homil. 50.
copioſitatem & vbertatem gratiæ occulte inſinuans. Viuentem
autem aquam dicit,agentem ſemper. Spiritus enim gratia cum in
mentem intrauerit & firmata fuerit omni fonte magis manat, &
neque deficit,neque euacuatur,neq; ſtat: videbit quis utique hoc
ad ſapientiam Stephani,ad Petri linguam,ad Pauli fluxum inſpi-
C ciens. Nihil enim eos detinebat,ſed ſicut flumina multo impetu
delati:omnia ſecum trahentes abibant. A V G. Ad qualem autẽ Tract. 32.
potum dominus inuitaſſet:expoſuit euangeliſta & dixit:{Hoc au-
tem dixit de ſpiritu,quem accepturi erãt credentes in eum. Quẽ
dicit ſpiritum, niſi ſpiritumſanctum? nam vnuſquiſque homo ha-
bet in ſe proprium ſpiritum. A L C V. Spiritum autem ſanctum
ante aſcenſionem Apoſtolis promiſit:poſt aſcenſionem in linguis
igneis dedit. Inde dicit: Quem accepturi erant credentes in eum.
A V G. Erat ergo ſpiritus Dei:ſed nondum in eis erat, qui credi- Tra. 32.
derant in Ieſum. Ita enim diſpoſuit non eis dare ſpiritum iſtum,
niſi poſt reſurrectionem ſuam. vnde ſequitur.{Nondũ enim erat
ſpi.da.quia nondum Ieſus erat glori. C H R Y. Apoſtoli quidẽ Hom. 50.
prius ſpiritu eiiciebant dæmonia,ſed ea quæ a Chriſto eſt poteſta-
te,quando enim mittebat eos,non dicitur: Dedit eis ſpiritum ſan
ctum,ſed dedit eis poteſtatem. De prophetis autem ab omnibus
confeſſum eſt,quòd ſpirituſſanctus eis dabatur, ſed hæc gratia a
terra defecerat. A V G. 4. de Tri. Sed quomodo & de Ioanne Ba- Cap. 20.
D ptiſta dictum eſt. Spiritusſancto replebitur ab vtero matris ſuæ,&
ſpiritusſancto repletus Zacharias inuenitur, vt de illo talia dice-
ret:& ſpiritusſancto Maria,vt talia de domino prædicaret: ſpiri-
tuſancto Symeon,& Anna,vt magnitudinẽ Chriſti paruuli agno-
ſcerent. Quomodo ergo intelligitur,niſi quia certa illa ſpiritus-
ſancti datio:poſt clarificationem Chriſti futura erat,qualis num-
quam antea fuerat? habitura erat quandam proprietatem in ipſo
aduentu,qualis antea numquam fuit. Nuſquam enim legimus lin-
guis,quas non nouerant homines locutos veniente in ſe ſpiritu-
ſancto,ſicut tunc factum eſt,cum oporteret & eius aduentum ſi-
gnis ſenſibilibus demonſtrari. A V G. ſuper Ioannem. Cum ergo Tract. 32.
& modo accipiatur ſpirituſſanctus,quare nemo loquitur linguis
omnium Gentium? quia iam ipſa eccleſia linguis Gentium lo-
quitur in hac qui non eſt, nec modo accipit ſpiritumſanctum. Si
amas vnitatem etiam tibi habet quiſquis in illa aliquid habet. Tol
le inuidiam,& tuum eſt quod habeo. Liuor ſeparat, charitas iun-
E git. Ipſam habeto,& cuncta habetis,quia ſine ipſa nihil proderit
quicquid habere potueris. Charitas autem Dei diffuſa eſt in cor-
dibus noſtris per ſpiritumſanctum,qui datus eſt nobis. Quare er
go dominus poſt reſurrectionem ſuam ſpiritumſanctum dare vo-
luit? vt.ſ.in reſurrectionem noſtram charitas flagraret ab amore
ſæculi ſepararetur,& tota curreret in Deũ. Qui enim dixit:{Qui
credit in me,veniat & bibat,& flumina de ventre eius fluent aquę
viuæ. Vitam æternam promiſit,ubi nihil timeamus,vbi non mo-
riamur,quia ergo tale eſt quod promiſit ſpirituſſancti charitate
feruentibus: ideo ipſum ſpiritum noluit dare, niſi cum eſſet glo-
rificatus,vt in ſuo corpore oſtenderet uitam,quam modo non ha-
bemus,ſed in reſurrectione ſperamus. A V G. contra Fauſtum. Si Li. 32. c. 17.
itaque hæc cauſa erat,ut nondum daretur ſpirituſſanctus,quia nõ
dum erat Ieſus glorificatus,proculdubio clarificato Ieſu iam cau
ſa erat,ut ſtatim daretur. Cataphriges autem ſe promiſſum para-
clitum ſuſcepiſſe dixerunt: & hinc a fide catholica deuiarunt.
Manichæi.

Manichæi etiam quæ de promiſſione ſpiritusſancti dicuntur, de Manichæo aſſerunt eſſe prædictum, tamquam .ſ. antea non fuerit Hom. 50. ſpiritus datus. C H R Y. vel aliter: Gloriam Chriſti crucem vocat, quia enim inimici eramus, donum autem non inimicis, ſed amicis datur: oportebat prius offerri hoſtiam, & inimicitiam in carne diſſolui, & tunc factos Dei amicos ſuſcipere donum. Trac. 33. g ¶ A V G. Cum domin⁹ inuitaſſet credentes in ſe ad potandum ſpiritumſanctū, nata eſt de illo in turba diſſenſio. vnde dicitur. {Ex illa ergo hora tu. cum au. hos ſer. eius dicebant: hic eſt vere Propheta. THE. Qui. ſ. expectabatur. {Alii. ſ. populus dicebāt, hic eſt Chriſtus. ALCV. Iam iſti ſitim illā ſpiritualiter haurire cœperant. iam ſitim infidelitatis depoſuerant. alii in ſuæ infidelitatis ariditate permanebant, de quibus ſubditur. {Quidam autem dice. Nūquid a Galilæa venit Chriſtus? Nōne ſcri. di. ꝙ ex ſemine Da. & de Beth. ca. vbi erat Da. Chriſtus ve. Nouerāt enim qd de Chriſto prædixiſſent Prophetæ, ſed ignorabant omnia in ipſo impleta fuiſſe, & qui nouerant in Nazareth nutritum, natiuitatis locum non attendebant, nec prophetiam, quam legerant in eo completam credebant. Ho. eadem. C H R Y. Sed eſto: locum natiuitatis ignorabant, num etiam genus ignorabant? quoniam ex domo & familia Dauid natus erat. Quare igitur dicebant: {Nonne ex ſemine Dauid ve. Chriſtus?} Sed & hoc obumbrare volebant, per educationem in Nazareth, omnia maliciose loquentes, vnde non accedunt ad Chriſtum quęrentes, quomodo ſcripturæ dicūnt, ꝙ a Bethleæm oportet venire Chriſtum: tu autem ex Galilæa veniſti, ſed omnia malitioſe loquuntur. Et quia non diligenter attendebant his quæ dicebantur, neque diſcendi gratia, propter hoc nihil eis Chriſtus reſpondit. Nathanaelem autem dicētem, A nazareth poteſt aliquid boni eſſe? laudauit vt vere Iſraelitā, quia veritatis erat inquiſitor, & omnia vetera diligenter edoctus. Sequitur. {Diſſenſio itaque facta eſt propter eum in turba. T H E O. Non in principibus: nam principes vnius voluntatis erant, vt videlicet non eum reciperent ſicut Chriſtum. Qui ergo magis moderati erant in malitia, verbis tantum gloriæ Chriſti aduerſabantur, qui vero peiores erant manus etiam appetebant imponere. de quibus ſubditur. {Quidam Hom. eadē. autem ex eis vo. ap. eum.} C H R Y. Hoc autem induxit Euangeliſta, oſtendens quoniam loquebantur, neque quærentes veritatem, neque diſcere volentes. Sequitur. {Sed nemo miſit ſuper illum manus. ALCVI. Quia. ſ. ipſe non permiſit, qui conatus illorum in ſua poteſtate habebat. C H R Y. Hoc autem ſufficiēs erat Ho. eadem. eos in compunctionem deducere, ſed non ſunt compuncti. talis. n. nequitia nulli vult credere, ad vnum aſpicit ſolum, vt eum, cui in Tract. eodē. ſidiatur interficiat. AVG. Qui vero miſſi fuerāt, vt eum tenerēt, redierunt immunes a crimine & pleni admiratione, de quibus ſubditur. {Venerunt ergo miniſtri ad Pon. & Pha. & dixerunt eis illi: Quare non addu. eum? ALCVI. Qui eum lapidare volētes, tenere non potuerunt: arguunt miniſtros, quia eum non adduxe- Hom. 51. rant. C H R Y. Ecce Phariſæi & Scribæ miracula videntes, & ſcripturas legentes nihil profecerunt. miniſtri autem nihil horū habentes, ab vna ſola allocutione ſunt capti, & abeuntes, vt eum ligarent: redierunt ligati miraculo. Et non dixerunt: Non potuim⁹ propter turbam, ſed præcones efficiuntur Chriſti ſapientiæ. Nam ſequitur. {Reſponderunt miniſtri. Numquam ſic locutus eſt ho- Tract. eodē mo, ſicut hic homo loquitur. AVG. Ille autem ſic locutus eſt, qa Ho. eadem. Deus erat & homo. C H R Y. Non eſt autem ſolum eorum prudentia admiranda, quia ſignis non eguerunt, ſed a ſola doctrina ſunt capti. non enim dixerunt. Numquàm talia miracula fecit homo, ſed numquàm ſic locutus eſt homo. Sed etiam admiranda eſt eorum ſecuritas, quoniam ad Phariſæos, qui contra Chriſtum aduerſabantur venerunt, & eis talia locuti ſunt. Nec tamen longum ſermonem audierant, ſed breuem, cum enim mens fuerit in- Tract. eodē. corrupta, non longis ſermonibus opus eſt. A V G. Phariſæi tamē

h Ex illa ergo turba cum audiſſent hos ſermones eius, dicebāt: Hic eſt vere propheta. Alii dicebant. Hic eſt Chriſtus. Quidam autem. Numquid a Galilæa venit Chriſtus? Nonne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethleēm caſtello vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Diſſentio G itaqua facta eſt in tuba propter eum: Quidam autem ex ipſis volebant appræhendere eum, ſed nemo miſit ſuper eum manus. Venerunt ergo miniſtri ad Pontifices, & Phariſæos, & dixerunt eis illi: Quare non adduxiſtis illum? Reſponderunt miniſtri: Numquam ſic locut⁹ eſt homo: ſicut hic homo loquitur. Reſponderunt ergo eis Phariſæi: Numquid & vos ſeducti eſtis? Numquid ex principibus aliquis credit in eum, aut ex Phariſæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Dixit Nicodem⁹ ad eos: ille qui venit ad Ieſum nocte, qui vnus erat ex ipſis: Nūquid lex noſtra iudicat hominē, niſi prius audierit ab ipſo & cognouerit quid faciat? Reſponderunt & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es? Scrutare ſcripturas, & vide quia a Galilæa Propheta non ſurgit. Et reuerſi ſunt vnuſquiſque in domum ſuam.

C A P. VIII.

Eſus autem perrexit in montem Oliueti, & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eū, & ſedens docebat eos. Adducunt autem Scribę, & Pha- risæi mulierem in adulterio deprehenſam, & ſtatuerunt eam in medio, & dixerunt ei: Magiſter, hæc mulier modo deprehenſa eſt in adulterio. In lege autem Moyſes mandauit nobis huiuſmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum, vt poſſent accuſare eū. B Ieſus autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terram. Cum ergo perſeuerarent interrogantes, erexit ſe, & dixit eis: Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum ſe inclinans ſcribebat in terra. Audientes autē hæc, vnus poſt vnum exibant, incipientes a Senioribus, & remanſit ſolus Ieſus: & mulier ī medio ſtans. Erigens autem ſe Ieſus dixit ei. Mulier, vbi ſunt qui te accuſabant? Nemo te condemnauit? Quę dixit: Nemo domine. Dixit ei Ieſus. Nec ego te condemnabo. Vade & iam amplius noli peccare.

b Iterum ego locutus eſt eis dicens. Ego ſum lux mundi. Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.

F eorum teſtimonium retulerunt. Nam ſequitur: {Reſponderunt ergo eis Phariſæi. Numquid & vos ſeducti eſtis? quaſi dicant: Videmus vos delectatos eſſe in ſermonibus ſuis. ALCVI. Et re uera laudabiliter ſeducti erant, quia dimiſſo malo infidelitatis, tranſierant ad fidem. C H R Y. Ab argumento autem inſipienti con- Hom. eadē. tra eos ſyllogizant. nam ſequitur. {Numquid ex principibus aliquis credidit in eū, aut ex Phariſæis? ſed turba hæc quæ nō nouit legem, maledicti ſunt. Hæc autem eſt ipſorū accuſatio, quoniam turba quidem credidit, ipſi aūt nō crediderunt. AV. Tract. eodē. Qui enim non nouerant legem, ipſi & credebant in eum, qui miſerat legem, & eū qui miſerat legem cōdemnabant illi qui docebāt legem, vt impleretur quod dominus dixerat: Ego veni, vt non videntes videant, & videntes cæci fiant. C H R. Qua- Hom. eadē. liter igitur maledicti ſunt illi, q a lege ſuadentur? Vos potius maledicti eſtis, qui nō obſeruaſtis legem. H THEO. Ideo autem ſuauiter & blande Phariſæi miniſtris reſpōdent. dubitauerunt, ne forte ab eis prorſus ſegregentur, & Chriſto adiiciantur. C H R Y. Quia vero dixerant, ꝙ nullus princi- Hom. eadē. pum credidit in eum, Ad hoc excludendū ſubiungitur, {Dicit Nicodemus ad eos. Ille qui venit ad Ieſum nocte, qui vnus erat ex il- Tract. eodē. lis. A V G. Ipſe non quidem incredulus: ſed timidus. nam ideo nocte venerat ad lucem, quia illuminari volebat, & ſciri timebat. hic ergo reſpondit Iudæis. {Numquid lex noſtra iudicat hominē, niſi prius audi. ab ipſo & cogno. quid faciat? Credebat enim, quia ſi eum tantummodo patienter vellent audire, forte ſimiles fierent illis, qui miſſi ſunt tenere, & maluerunt credere. Volebant autem Cap. 1. in fi. illi peruerſi ante eſſe damnatores q̃ cognitores. AVG. 22. de Ciu. Dei. Dicit autem lex noſtra de lege, quæ Dei eſt, eo ꝙ eſt ab illo Hom. eadē. data hominibus. CHRY. Oſtendit autem Nicodemus eos neque I cognoſcētes legem, neque facientes quæ ſunt legis. cum autem cōgruum eſſet oſtendere, ꝙ non indiſcrete miſerunt vocaturi eum, rudius, & iracundius vtuntur contradictione. Nam ſequitur. {Re- Tract. eodē. ſponderunt, & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es? AVG. i. quaſi a Galilæo ſeductus. Dominus enim Galilæus dicebatur, qm̃ de Nazareth ciuitate erant parentes eius, ſecundum Mariam di- Ho. eadem. xi parentes, non ſecundum virile ſemen. C H R Y. Deinde iniurioſe quaſi eo neſciente ſcripturas induxerūt. {Scrutare ſcri. & vide quia prophe. a Galilæa non ſurgit, acſi dicerent: Vade & diſce. A L C V. Non enim locum vbi natus, ſed vbi conuerſabatur attendebant, & ideo non ſolum Meſſiam, ſed nec Prophetam eum Tract. eodē. credebant. A V G. Propheta quidem a Galilæa non ſurgit, ſed dominus Prophetarum inde ſurrexit. Sequitur. {Et reuerſi ſunt vnuſquiſque in domum ſuam. ALCVI. Nullo perfecto negocio, vacui fide: & ideo fraudati vtilitate, ſunt reuerſi in domum infidelitatis, & impietatis ſuæ.

K C A P. VIII.

ALCVI. Dominus maxime circa ſuam paſſionem hāc ſibi effecerat conſuetudinem, vt in die quidem in tēplo, quod erat Hieroſolymis, verbum Dei prædicaret, ſigna & miracula oſtenderet, ſero reuertebatur in Bethaniam, vbi apud ſorores Lazari hoſpitabatur, & mane iterū ad ſimile opus reuertebatur, Igitur ſecundum hunc morem cum in vltimo dies Scenophegiæ tota die in tēplo prædicaſſet, veſpere perrexit in montem Oliueti. & hoc eſt, quod dicitur: {Ieſus au- Tract. eodē. tem perrexit in montem Oliueti. AVG. Vbi enim decebat docere Chriſtum niſi in monte Oliueti? in monte vnguenti, in monte chriſmatis, Chriſti enim nomen a chriſmate dictū eſt. Chriſma autem græce, latine vnctio nominatur, Ideo autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolū fecit. ALCVI. Vnctio enim olei feſſis, & dolentibus membris ſolet afferre leuamen. Mons etiam oliuarum ſublimitatem dominicæ pietatis deſignat: oleos græce, latine

latine miſericordia. Natura quoque olei myſterio aptiſſime congruit: ſuperfertur enim omnibus liquoribus, & ſicut ait Pſalmiſta. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Sequitur. {Et diluculo iterum venit in templum,} vt. ſ. miſericordiam cum incipiente noui teſtamenti lumine, fidelibus in templo videlicet ſuo pandendā, præbendamque ſignaret. Quòd enim diluculo redibat: exortū nouę gratię deſignat. BEDA. Significatur autem, ꝙ poſtquàm ꝑ gratiam cœpit inhabitare in templo ſuo, ideſt in eccleſia, ex oībus Gentibus crediderunt in eum. vnde ſequitur. {Et omnis populus veniebat ad eum, & ſedens docebat eos} ALCVI. Seſſio humilitatem incarnationis inſinuat. Sedente ergo domino ad eum venit populus, quia poſtquàm per ſuſceptam humanitatem viſibilis apparuit, cœperunt eum multi audire, & in eum credere, quem per humanitatem ſibi proximum meminerant. Manſuetis autem, & ſimplicibus ſe nomen domini admirantibus, Scribæ & Phariſæi interrogant, non vt diſcant, ſed vt veritati laqueos nectant. vnde ſequitur. {Adducunt autem Scribæ & Phariſæi mulie. in adul C te. deprælien. & ſtatu. eam in medio, & dixe. ei. Magiſter, hæc muli. Tract. 33. depræ. eſt modo in adulterio.} AVG. Animaduerterant enim eū nimium eſſe mitem. De illo quippe fuerat ante prædictum. Procede & regna, propter veritatem & manſuetudinem & iuſtitiam. Ergo attulit veritatem vt doctor, manſuetudinem vt liberator, iuſtitiam vt cognitor. Cum loqueretur veritas agnoſcebatur, cum aduerſus inimicos non moueretur, manſuetudo laudabatur. In tertio ergo iuſtitia. ſ. ſcandalum poſuerunt. Dixerunt enim apud ſeipſos. Si eam dimitti cenſuerit, iuſtitiam non tenebit: lex enim quod iniuſtum erat, iubere non poterat: & ideo legem inducunt dicentes. {In lege autem Moyſes mandauit nobis huiuſmodi lapidare. vt autem manſuetudinem non perdat, in qua iam populis amabilis factus eſt: eam dimitti debere dicturus eſt. vnde eius ſententiam requirunt dicentes. {Tu ergo quid dicis? Hinc nos inueniemus ad accuſandum occaſionem, & reum faciemus tamquam legis præuaricatorem.} vnde Euangeliſta ſubdit. {Hæc autem dice- D bant tē. eum, vt poſ. accu. eum. Sed dominus in reſpondendo, & iu- Lib. 4. c. 10. ſtitiā ſeruaturus eſt, & a manſuetudine non receſſurus. Sequitur enim. {Ieſus autem incli. ſe deorſum digi ſcribe. in terra.} AVG. de Con. Euan. Tamquam illos tales in terra ſcribendos ſignificaret, non in cœlo, vbi monuit diſcipulos, vt ſe ſcriptos eſſe gauderent, aut ꝙ ſe humiliando quod capitis inclinatione monſtrabat, ſigna in terra faceret, aut ꝙ iam tempus eſſet, vt in terra quæ fructum daret, non in lapide ſterili, ſicut antea lex eius conſcriberetur. ALCVI. Per terram enim cor humanum oſtenditur, quòd bonarum, vel malarum actionum ſolet reddere fructus. per digitū autem qui articulorum compoſitione flexibilis eſt, ſublimitas diſcritionis exprimitur. Nos ergo inſtruit, vt cum quælibet mala proximorum conſpicimus, nō ſtatim ea temere damnemus: ſed prius ad conſcientiam cordis humiliter reuerſi, digito diſcretionis ea ſolicite diſquiramus. B E D A. Quantum etiam ad hiſtoriam pertinet, per hoc ꝙ digito ſcripſit in terra. illum ſe fore monſtrauit, Trac. 33. qui quondam legem in lapide ſcripſit. Sequitur: {Cum autem perſeuerarent interrogantes eum, erexit ſe. A V G. Non dixit, non lapidetur: ne contra legem dicere videretur. Abſit autem vt diceret, lapidetur. venit enim non perdere quod inuenerat: ſed quærere quod perierat. Quid ergo reſpondit? {Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat. Hæc vox iuſtitiæ eſt, pu- Cap. 15. niatur peccatrix, ſed non a peccatoribus, impleatur lex, ſed non a præuaricatoribus legis. GREG. 14. Moral. Qui enim prius ſemetipſum non iudicat, quid in alio rectum iudicet, ignorat. Et ſi nouit etiam per auditum: recte tamen aliena merita iudicare nō va- Tract. 33. let, cui conſcientia innocentiæ propriæ nullam iudicii regulam p̄bet. A VG. Cū ergo eos telo iuſtitiæ percuſſiſſet, nec dedignatus eſt cadentes attendere, ſed auertit ab eis obtuitum. vnde ſequitur. {Et iterū ſe inclinans ſcribe. in terra. ALCVI. Poteſt etiam intelligi feciſſe hoc dominus iuxta conſuetudinem, vt quaſi aliquid agens, vultu intendens in aliud, liberam eis exeundi facultatem daret. in hoc etiam figurate admonet, vt & priuſquàm peccantem fratrem corripiamus, & poſt adhibitam correctionem diligenter

A perpendamus, vtrum ipſis peccatis, de quibus alium caſtigamus, aut in aliis obnoxii ſimus. A V G. Sic igitur illi voce iuſtitiæ tā- Tract. 33. quam telo percuſſi ſeſe inſpicientes, & reos inuenientes: vnus poſt vnum omnes receſſerunt. & hoc eſt quod ſubditur. {Audientes autem hæc, vnus poſt aliū exibant, incipientes a Senioribus.} GLO: Qui forte magis rei erant, vel magis culpas ſuas cognoſcebāt. A V G. Relicti ſunt autem duo: miſeria & miſericordia: nam ſequitur. {Et remanſit ſolus Ieſus; & mulier in medio ſtans. Credo, territa, illa mulier: ab illo ſe puniendam ſperabat, in quo peccatū inueniri non poterat. Ille autem q aduerſarios eius repulerat lingua iuſtitiæ, leuans in illā oculos manſuetudinis interrogauit eam. vnde ſequitur. {Erigēs ſe autē Ieſus, dixit ei: Mulier, vbi ſunt qui te accuſabant? Nemo te condemnauit? quæ dixit. Nemo domine.} Audiuimus ſupra vocem iuſtitiæ, audiamus nūc manſuetudinis: nam ſequitur. {Dixit ei Ieſus: Nec ego te cōdemno.} a quo te forte condemnari timuiſti, quia in peccatum non inueniſti. Quid eſt domine. Faues ergo peccatis? non plane: attende quod ſequitur.} {Vade & amplius noli peccare.} Ergo & dominus damnauit, ſed peccatum, non hominem: nam ſi peccatorum auctor eſſet, diceret. Vade & viue vt vis: de mea liberatione eſto ſecura. Ego te quantumcumque peccaueris, etiam a gehenna & inferni tortoribus liberabo, non hoc dixit. Intendant ergo qui amant in domino manſuetudinem, & timeant veritatem. Etenim dulcis & rectus dn̄s. b ¶ A L C V I. Quia mulierem abſoluit a crimine, ne aliqui dubitarent, an ille quem videbant verum hominem: poſſet peccata dimittere, dignatur ipſe apertius ſuæ diuinitatis potentiam demonſtrare, vnde dicitur. {Ite. er. lo. eſt eis. dicens: {Ego ſum lux mundi.} BEDA. vbi aduertendum eſt, quia non ait. Ego ſum lux Angelorum, vel cœli, ſed lux mundi. i. hominum in tenebris commorantium, ſecundum illud: Illuminare his, qui in tenebris, & in Hom. 51. in vmbra mortis ſedent. CHRY. vel aliter. Quia ſuperius Galilæam ei afferebant, & quaſi de quodam Prophetarum de eo dubitabant, voluit oſtendere, quoniam non vnus Prophetarum eſt, ſed dominator orbis terrarum. vnde dicitur. {Iter. lo. eſt eis. Ie. di. Ego ſum lux mundi, non Galileæ, neque Paleſtinæ, neque Iudeæ. Tract. 34. AVG. Manichæi ſolem iſtum oculis carni viſibilem Chriſtum dominum eſſe putauerunt, ſed eccleſia catholica improbat tale commentum. Non eſt enim dominus Chriſtus ſol factus, ſed per quem ſol factus eſt. Omnia enim per ipſum facta ſunt, & propter nos ſub Sole factum eſt lumen, quod fecit ſolem: carnis nube tegitur, non vt abſcuretur, ſed vt temperetur: Loquens ergo per nubē carnis lumen indeficiens, lumē ſapiētię ait hominibus. {Ego ſum lux mundi.} THEO. Veteris autem aduerſus. Neſtorium hoc præſenti ſermone: non enim ait. Quoniam in me eſt lux mundi, ſed ego ſum lux mundi. Ipſe namque qui homo videbatur, idem & filius Dei, & lux mundi erat, non ſicut nugabatur Neſtorius, in Tract. 34. ſimplici homine Dei filius habitabat. AVG. Abſtulit autem te ab oculis carnis, & reuocauit ad oculos cordis in hoc ꝙ ſubdit. {Qui E ſe. me, non ambu. in tene. ſed habet lu. vi. Non enim ſufficit dicere. Habebit lumen, ſed addidit. {Vitæ.} hæc verba domini cū verbis Pſalmi concordant. In lumine tuo videbimus lumen, quoniā apud te eſt fons vitæ, in iſtis vſibus corporalibus aliud eſt lumen, & aliud fons. Fontes fauces quærunt, lumen oculi: apud Deum qđ lumen eſt, hoc eſt fons. Qui tibi lucet. vt videas, ipſe tibi manat vt bibas, quod promiſit, futuri temporis verbum poſuit. In eo qđ facere debemus, præſens tempus poſuit. Qui ſequitur, inquit, habebit modo per fidem, poſt habebit per ſpeciē. Sequere iſtum ſolē viſibilem ſi ipſe tendis ad occidentem quo & ille tendit, & ſi volueris tu illū deſerere, ipſe te deſeret in occaſu. Deus tuus vbique eſt totus. ſi non ab illo facies caſum: numquam a te ille faciet occaſum, tenebræ ſatis metuendæ ſunt morum, non oculorū, & ſi oculorū, non exteriorū ſed interiorū, vnde diſcernitur non album, & nigrū, ſed iuſtum & iniuſtum. C H R Y. Intellectualiter enim di- Ho. eadem. xit. Nom ambulat in tenebris, ideſt non manet in errore. Hinc & Nicodemum laudat & miniſtros, & ipſos occulte inſinuat, dolos complicantes, qui in tenebris, & errore ſunt, ſed lucem non ſperabunt.

c ¶ CHRY.

Hom. 51. c ¶ CHRY. Quia dominus dixerat, Ego ſum lux mundi, &
qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Iudæi hoc euertere vo
luerunt. vnde dicitur. {Dixerunt ergo ei Phariſæi: tu de teipſo te-
ſtimonium perhibes, & teſtimonium tuum non eſt verũ. ALCV.
Sic reſponderunt tamquàm ipſe dominus ſolus ſibi teſtimonium
perhiberet, cum con
ſtet, ꝙ antequàm in
carne appareret, mul
tos teſtes præmiſit, q
eius ſacramenta præ
Ho. eadem. dixerunt. CHRY.
Dominus autẽ euer-
tit quod dixerant. vn
de ſequitur. {Reſpon
dit Ieſus, & dixit eis.
Etſi ego teſtimonium
perhibeo de meipſo,
verum eſt teſtimoniũ
meum.} Hoc iuxta eo
rum ſuſpitionem lo-
cutus eſt: hominem
eum nudum æſtimã-
tium, & cauſam ſubiũgit. {Quia ſcio vnde venio, & quo vado}. i.
ex Deo ſum, & Deus eſt Dei filius. Non autem hoc dicit manife-
ſte, quia ſemper humilia miſcet altis: Deus autem ipſe ſibi fide di-
Tract. 35. gnus teſtis eſt. AVG. Verum eſt enim teſtimonium luminis, ſiue
ſe oſtendat, ſiue alia, locutus eſt propheta verũ, ſed vnde haberet,
niſi de fonte veritatis hauriret? ergo idoneus eſt Ieſus, qui ſibi te-
ſtimonium perhibeat: dicens autem. { Quia ſcio vnde venio, &
quo vado, } patrem volebat intelligi, patri enim gloriam dabat fi-
lius, a quo eſt miſſus: quantum ergo debet homo glorificare eum,
a quo eſt creatus? non autem veniẽdo inde diſceſſit, aut redeundo
nos dereliquit, non poteſt hoc fieri ab iſto Sole, qui quando per-
git ad occidentem deſerit orientem. Sicut autem Sol iſte & vidẽ-
tis faciem illuſtrat, & cæci, ſed videt ille: ille non videt, ſic & ſapien
tia Dei: verbum Dei vbiq; præſens eſt etiã infidelibus, ſed quibus
eã videant oculos nõ habent cordis, vt ergo dñs inter fideles ſuos
& inimicos ſuos Iudæos, tamq̃ inter tenebras, & lucem diſtingue
ret ſubiũgit. {Vos aũt neſcitis. &c.} Iſti ergo Iudæi videbãt homi
nẽ, nec credebant Deum: & ideo dominus ſubdit, Vos ſecundũ car
nem iudicatis: dum. ſ. dicitis. {Tu de teipſo teſtimoniũ perhibes,
& teſtimonium tuum nõ eſt verum.} THEO. Ac ſi dicat. Vos qm̃
in carne ſum: carnem me ſolam eſſe putantes, non autem Deum ſe-
cundum carnem fallibiliter iudicatis. AVG. Quia enim Deũ
non intelligitis & hominem videtis, ideo vobis arrogans videor,
quia ego de me teſtimonium perhibeo. Omnis enim homo quan-
do de ſe perhibere vult laudabile teſtimonium, ſuperbus & arro-
gans videtur, homines enim infirmi ſumus, verum dicere & men-
Hõ. eadem. tiri poſſumus, lux mentiri non poteſt. CHRY. Vel aliter. Si-
cut ſecundum carnem viuere, male viuere eſt: ita ſecundum carnẽ
iudicare, iudicare iuſtum eſt. Et quia poſſent dicere. Si iniuſte iudi
camus, propter quid non conuincis? propter quid non cõdemnas?
Tract. 36 ſubiungit. {Ego non iudico quemquam. AVG. Quod duobus
modis intelligi poteſt, vt aut hoc intelligamus. {Non iudico quẽ-
quam. i. modo, ſicut dicit alio loco, Ego non veni, vt iudicem mun
dum, ſed vt ſaluum faciam mundum, non iudicium ſuum negan-
do, ſed differendo, aut certe quia dixerat: Vos ſecũdum carnem iu
dicatis: ita coniunxit. {Ego non iudico quemquam, } vt ſubaudias
ſecundum carnem Chriſtum non iudicare, ſicut ab hominibus iu
dicatus eſt: nam vt agnoſcas iam iudicẽ Chriſtum ſubditur. { Etſi
Ho. eadem. iudico ego, iudicium meum verum eſt. CHRY. q. d. propter hoc
dixi: non iudico, quaſi non præſumens iudicare, quia ſi iudicarem
iuſte, vos condemnarem: ſed nunc tempus iudicii non eſt, ſed de
futuro iudicio inſinuat cum ſubdit. {Quia ſolus non ſum, ſed ego
& qui miſit me pater, } oſtẽdens quia non ipſe ſolus eos condemna
bit, ſed & pater. Hoc aũt ad ſuſpitionem illorum loquitur: non
enim æſtimabant dignũ fide eſſe filiũ, niſi patris teſtimoniũ aſſum
Tra. eodem. pſiſſet. AVG. Si autem tecum eſt pater, quomodo te miſit? Ergo
domine, miſſio tua, incarnatio tua eſt: hoc ergo Chriſtus erat ſ͠m
carnem, & a patre non receſſerat, quia pater & filius vbique erant.
Hom. 50. erubeſce Sabelliane: non enim dixit. Ego ſum pater, & ego ipſe
ſum filius, ſed ſolus non ſum, inquit, quia mecum eſt pater. Diſtin
gue ergo perſonas, diſtingue intelligentiam, agnoſce, quia pater,
pater eſt, & filius, filius eſt: ſed noli dicere pater maior eſt, filius mi
nor. Vna ſubſtantia eſt, vna coæternitas, perfecta æqualitas. Ergo
verum eſt, inquit, iudicium meum, quia filius Dei ſum, vt tamen
intelligas, quia mecum eſt pater: non ſic ſum filius, vt ipſo deſer-
uerim formam ſerui accepi, ſed formã Dei non amiſi. De iudicio
dixerat, de teſtimnnio vult dicere: nam ſequitur. { Et in lege ve-
Lib. 16. c. 13 ſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimo. verum eſt. AV.
Contra Fauſtum. An forte Manichei calumniantur, quia non ait,
In lege Dei, ſed in lege veſtra ſcriptum eſt. Vbi vſitatam locutio-

c Dixerunt ergo ei Phariſæi. Tu
de teipſo teſtimoniũ perhibes:
teſtimonium tuum non eſt verũ.
Reſpondit Ieſus & dixit eis, Etſi
ego teſtimonium perhibeo de
meipſo: verum eſt teſtimonium
meum, quia ſcio vnde veni, &
quo vado. Vos autẽ neſcitis vn-
de venio, aut quo vado. Vos ſe-
cundum carnem iudicatis, ego
non iudico quemquam. Etſi iu-
dico ego, iudicium meum uerũ
eſt, quia ſolus non ſum, ſed ego
& qui miſit me pater. Et in lege
ueſtra ſcriptum eſt. Quia duorũ
hominum teſtimonium uerum
eſt. Ego ſum qui teſtimonium
perhibeo de meipſo. & teſtimo-
nium perhibet de me, qui miſit
me pater.
G d Dicebant ergo ei. Vbi eſt pa-
ter tuus? Reſpõdit Ieſus. Neque
me ſcitis, neque patrem meum.
Si me ſciretis, forſitan & patrẽ

F nem ſcripturarum quis non cognoſcat? lege enim veſtra dixit vo-
bis data, ſicut Apoſtolus dicit euangelium ſuum, quod ſe tamen
accepiſſe teſtatur, non ab homine, ſed per reuelationem Ieſu Chri
ſti. AVG. ſuper Ioan. Magnam autem habet quæſtionem, & val- Tract. 36.
de videtur in myſterio res eſſe conſtituta, vbi Deus dixit in ore
duo, vel tri. teſti. ſtat
oẽ ver.} Fieri enim
poteſt vt mẽtiantur.
Suſanna caſta duob⁹
falſis teſtibus vrgeba
tur, vniuerſus popu-
lus mentitus eſt con-
tra Chriſtum, quo-
modo ergo accipien-
dum eſt: In ore duo-
rum, vel trium ſtabit
omne verbum, niſi qa
hoc modo per myſte-
rium Trinitatis com
mẽdata eſt, in qua eſt
perpetua ſtabilitas ve
ritatis? Accipite er-
go noſtrum teſtimonium, ne ſentiatis iudicium, differo iudicium
non differo teſtimonium. vnde ſequitur. {Ego ſum qui teſti. per-
hi. de meipſo, & teſtimonium, perhi. de me, qui miſit me pater.
BEDA. In multis enim locis pater filio ſuo perhibet teſtimoniũ,
vt eſt illud. Ego hodie genui te, & item. Hic eſt filius meus dilect⁹.
CHRY. vel aliter. Si quod dictũ eſt ſimpliciter accipiatur, quæ- Homil. 51.
ſtionem habet. nam in hominibus quidem propter hoc determi-
natum eſt, ꝙ in ore duorum, vel trium teſtium. ſtat omne verbũ,
quia vnus ſolus non eſt fide dignus. In Deo autem qualiter vtiq;
hoc habebit rationem? ſed aliter non ſtaret quod dictum eſt, nam
H in hominibus cum duo de aliena re teſtãtur, tunc teſtimonium eſt
verum: hoc enim eſt duos teſtari, ſi vero vnus eorum ſibiipſi teſte-
tur, non adhuc ſunt duo teſtes. Ad nihil ergo aliud hoc dixit, q̃
vt oſtendat nihil minus patre habentem: alioquin non dixiſſet.
{Ego & qui miſit me pater.} Cõſidera etiam poteſtatem nihil ha
bentem diminutum a patre. homo enim cum a ſeipſo dignus fue
rit fide, teſtimonio non indiget, ſed hoc in aliena re. In propria ve
ro cum teſtimonio alieno indigeat: non adhuc dignus eſt fide. Hic
vero totum contrarium: etenim in propria re teſtans & ab alio
teſtimonium habens, dixit ſe fide dignum eſſe. ALCVI. Vel po-
teſt ſic intelligi quod dicitur. q. d. Si veſtra lex approbat teſtimo-
nium duorum hominum qui poſſent decipi, & plura teſtari, qua
ratione meum & patris mei teſtimonium, quod ſumma ſtabilita-
te firmum eſt, verum eſſe non dicitis?
d ¶ AVG. Illi qui audierant a domino: vos ſecundum carnem Tract. 37.
I iudicatis manifeſtauerunt quod audierunt: patrem enim Chriſti
carnaliter acceperunt. vnde dicitur. {Dicebant ergo ei. vbi eſt pa-
ter tuus?} q. d. Audiuimus te dicere, {ſolus non ſum, ſed ego & qui
miſit me pater, } nos ſolum te videmus: oſtende ergo nobis tecum
eſſe patrem tuum. THEO. Quidam vero notant hoc prolatum eſ
ſe a Iudæis, quaſi ad contumeliam & contemptum. Improperabãt
enim ei tamquam ex fornicatione genito & proprium genitorem
ignoranti, vel tamquàm vili exiſtenti, eo ꝙ pater eius putabatur,
ſcilicet Ioſeph. q. d. ignotus & ignobilis eſt pater tuus, quid frequẽ
ter pater nobis inducis? Quia ergo non vt ſcire volentes, ſed vt tẽ
tantes quærebant, ad præmiſſam quæſtionem non reſpondet. vnde
ſequitur. {Reſpondit Ieſus. Neque me ſcitis, neque patrem meũ.
AVG. q. d. Quæritis vbi eſt pater tuus, quaſi me iam ſciatis, quaſi Tract. 37
totum hoc ſit, quod videtis: ergo, quia me non noſtis: ideo patrem
meum vobis non oſtendo. Me quippe hominem putatis: ideo pa
trem meum hominem quæritis. Quia vero ſecundum quod vi-
detis aliud ſum, & aliud ſecundum quod non videtis, patrem au-
tem meum loquor occultus occultum, prius eſt vt me noueritis:
K tunc & patrem meum ſcietis, & hoc eſt quod ſubdit. {Si me ſcire-
tis, forſitan & pa. meum ſciretis. CHRY. Dicit autem hoc, vt Hom. 51.
oſtendat, ꝙ nihil ei prodeſt dicere, ꝙ ſciant patrem, filium ne-
ſcientes. ORIG. Contrariari autem videtur ad inuicem quod To. 18. ĩ Io.
hic dicitur. {Neque me ſcitis, neq; patrem meum.} & quod ſupra
dictum eſt. {Et me ſcitis: & vnde ſim ſcitis, } ſed tamen quod dicit.
{Et me ſcitis, ad quoſdam dicit Hieroſolymitarum dicentium,
Numquid vere intellexerunt principes, quia hic eſt Chriſtus?
hoc vero quod dicit, Neque me ſcitis, ad Phariſæos dicitur, Hiero
ſolymitis tamen in prioribus ait, {Verax eſt qui me miſit, quem
vos neſcitis.} Quæret itaque aliquis, quomodo verum eſt quod
dicitur. {Si me ſciretis & patrem meum ſciretis} cum Hieroſoly-
mitæ, quibus dicitur. {Et me ſcitis} patrem neſciuerunt? Dicendũ
autem eſt ad hoc, quòd Saluator quandoque quidem de ſeipſo, ut
de homine loquitur, quandoque autem ſecundum diuinam natu
ram: hoc ergo quod dicit. {Et me ſci.} de ſeipſo homine dicit, hoc
uero, neque me ſci, de diuinitate. AVG. Quid eſt enim. { Si me Tract. 37.
ſciretis,

ſciretis. & patrem meum ſciretis, niſi ego & pater vnum ſumus?
Quando vides aliquem alicui ſimilem, quotidiana locutio eſt. Si
hunc vidiſti, illum vidiſti, propter ſimilitudinem tale dediſti re-
ſponſum, hinc & dominus. Si me, inquit ſciretis, & patrem meum
ſciretis, non quia pater eſt filius, ſed quia patri ſimilis eſt filius.
THEO. Erubeſcat
Arrianus: nam ſi iux
ta eum creatura fi-
lius ſit, qualiter qui
nouit creaturam, &
Deum nouit, neque
qui ſubſtantiam no-
uit Angeli, nouit &
diuinam, cum itaque
qui filium nouit. &
patrem nouit, igitur
Tract. 37. conſubſtantialis patri eſt filius. AVG. Hoc autem verbum for-
ſitan increpatiue dicitur, quod videtur eſſe uerbum dubitationis
homines enim de rebus, quas certas habent aliquando verbum dũ
bitationis ponunt, velut ſi indigneris ſeruo tuo, & dicas. Contem
nis me? Conſidera, forſan dominus tuus ſum, ſic & dominus dubi
tando increpat infideles cum dicit. {Et patrem meum forſitan ſci-
To. 18. ĩ Io. retis.} ORI. Oportet autem videre quoniam qui alterius ſectæ
ſunt, opinantur ex hoc probari manifeſte Deum, quem Iudæi co
lebant, patrem non eſſe Chriſti. Si enim, inquiunt hoc Phari-
ſæis Deum prouiſorem mundi colentibus dicebat Saluator, mani
feſtum eſt, quòd patrem Ieſu alterum a conditore mundi exiſten-
tem, nequaquam Phariſæi nouerunt. Hoc vero dicunt, non obſer
uantes cõſuetudinẽ locutionis in ſcripturis. Si enim aliquis vel-
let inducere ea quæ de Deo ſunt a parentibus eruditus: non autẽ
bene viuat: hunc dicimus de Deo notitiam non habere. vnde & fi
lii Heli propter eorum malitiam Deum ignoraſſe dicuntur, ſic
igitur & Phariſæi patrem ignorauerunt: non enim viuebant ſ͠m
conditoris edictũ. Eſt autem & aliud ſignificatũ cognoſcẽdi Deũ:
altero exiſtente cognoſcere dominum quàm ſimpliciter credere.
Dicitur enim in Pſalmo. Studete & videte, quoniã ego ſum De⁹.
Quis non confitetur hoc ſcribi populo in conditorem credenti?
Multum enim differt credendo cognoſcere & credere tantum, ſed
Phariſæis, quibus ait. Neque me ſcitis, neque patrem meum, ratio
nabiliter diceret. Neque creditis patri meo.. qui enim negat filiũ,
minime patrem habet. ſ. neque ſ͠m fidem, neque ſ͠m cognitionẽ.
Sed & aliter dicit ſcriptura illos, qui adiuncti ſunt alicui cogno-
ſcere illud. Tunc enim Adam cognouit vxorem ſuam cum ei con
iunctus eſt. Si ergo qui adhæret mulieri, mulierem cognoſcit, &
qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt, & Deum cognoſcit. ſi vero
ſic ſe habet, Phariſæi nec patrem nouerunt, nec filium, Poſt hoc eſt
quidem aliquem cognoſcere Deum: non autem cognoſcere patrẽ.
Infinitis ergo orationibus editis in lege non inuenimus aliquem
orando dicentem Deum patrem: tamen orant eum tamquã Deũ,
& dominum. ne præuenirent gratiam per Ieſum toti mundo ef-
fuſam: vocantem cunctos ad filiationem iuxta illud. Narrabo no-
φυλάττειν. men tuum fratribus meis. Sequitur. {Hæc ver. lo. eſt Ie. in Gazo.
do. in templo. ALCVI. Gaza Perſica lingua diuitiæ Philattin ſer
uare. Erat autem locus in tẽplo, vbi ſeruabant diuitiæ. CHRY.
In templo loquebatur more magiſtri, & hic loquebatur ſuper
quibus mordebant, & accuſabant, quoniam ſeipſum facit patrem
Tract. eodẽ. patri. AVG. Magna igitur fiducia ſine timore. non enim pateret
quod nollet. vnde ſequitur. {Et ne appræ. eum, quia nondum ve.
ho. eius.} Nonnulli cum hoc audiunt, ſub fato fuiſſe Chriſtũ cre-
dunt, ſed ſi fatum ſicut nonnulli intellexerunt, a fando dictũ eſt. i.
a loquẽdo, verbum Dei quomodo habet fatum? Vbi ſunt fata? In
cęlo, inquis, in ordine & conuerſionibus ſyderum. Quomodo er-
go fatum habet, per quem factum eſt cęlum, & ſydera, cum tua vo
luntas ſit recte ſapias, tranſcẽdat & ſydera? An quia noſti Chriſti
carnem fuiſſe ſub cęlo: ideo putas & poteſtatem Chriſti ſubditã
cęlo? Igitur nondum venerat hora eius, non qua cogeretur mori,
ſed qua dignaretur occidi. ORI. Vbicumque autem additur. Hęc
Tom. 18. in Ioan. verba locutus eſt Ieſus in tali loco, ſi bene attendas, inuenies addi
tionis opportunitatem. Eſt aũt Gazophilatium locus nummiſ-
matum in honorem Dei, & diſpenſationem pauperum oblatorũ.
Nummiſmata autem ſunt diuina verba: imaginem Regis magni
impreſſam habentia. vnuſquiſque autem conferat in ædificationẽ
eccleſie portans ad intellectuale Gazophilatium quicquid poteſt
ad honorem Dei & vtilitatem communem. Omnibus autem of-
ferentibus in Gazophilatio templi: magis oportebat Ieſum mu-
nera portare, quæ erant verba vitæ æternæ. Loquente ergo Ieſu
in Gazophilatio, a nemine detentus eſt, quia ſermones eius fortio
res erant his, qui eum capere volebant, cum non ſit infirmitas, in
quibus verbum Dei loquitur. BEDA. vel aliter. In Gazophilatio
Chriſtus loquit, qm̃ in parabolis ad Iudæos ſermones proferebat,
tunc autem quaſi Gazophilatium aperiri cępit, quando diſci-
pulis ſuis cęleſtia reſerauit. vnde et Gazophilatium templo in-

meum ſciretis. Hæc verba locu-
tus eſt Ieſus in Gazophylatio do
cẽs in tẽplo. Et nemo appræhen
dit eũ, q͞a nõdũ venerat hora ei⁹.
e. Dixit ergo iterum eis Ieſus.
Ego vado & quæritis me, & in
peccato veſtro moriemini. Quo
ego vado, vos non poteſtis veni-
re. Dicebant ergo Iudæi. Num-
quid interficiet ſemetipſum, q͞a
dicit, quo ego vado, vos non po-
teſtis venire? Et dicebat eis. Vos
de deorſum eſtis, ego de ſupius
ſum. Vos de mũdo hoc eſtis: ego

A hærebat, quia quæ lex & Prophetæ figuraliter prædixerant, ad dñ
minum pertinebant.
e ¶ AVG. Quia ſupra dictum eſt, quòd nemo appræhendit Tract. 38.
eum, quia nondum venerat hora eius, modo de ipſa ſua paſſio-
ne, quæ poſita erat: non in eius neceſſitate, ſed poteſtate locutus
eſt Iudæis. vnde dici-
tur. {Dixit ergo ite-
rum eis Ieſus: Ego va
do.} Chriſto enim
domino mors profe-
ctio fuit, illuc vnde
venerat, & vnde di-
ſceſſerat. BEDA.
Hæc autem verborũ
cõnexio talis eſſe vr̃,
vt hæc vno tp̃e, vno-
B quoq; in loco, vel certe alio tp̃e, alioq; in loco geri potuiſſent, qm̃
nihil interponi. & q̃dã, vel multa potuerunt. ORI. Sed obiiciet
aliq͞s ſic: Si his, qui manebant in incredulitate, iſta dicebat. Qũo
eis dicit. { Et quæritis me? quærere enim Ieſum, eſt quærere ve-
ritatem, & ſapientiam. Sed dices, quia & de perſequentibus ali-
quando dicitur, quòd quærebant eum capere. Differentiæ enim
ſunt eorum, qui quærunt Ieſum. Non omnes enim pro eorum ſa-
lute, & vtilitate quærũt eum, propter hoc ſolum hi, qui recte quę
runt eum inueniunt pacem. Recte autem quærere dicuntur, qui
verbum quod eſt in principio apud Deum quærunt, vt illos patri
adducat. AVG. Quæretis ergo, inquit me non pio deſiderio, ſed Tra. eodem.
odio. nam illum poſteaquàm abſceſſit ab oculis hominum inqui-
ſierunt, & qui oderunt, & qui amabant: illi perſequendo, iſti habe
re cupiendo, & ne putetis quia me bene quæritis. In peccato ve-
ſtro moriemini, hoc eſt Chriſtum male quærere, in peccato ſuo
C mori, hoc eſt illum odiſſe, per quem ſolum poſſet ſaluus eſſe, di-
xitque ſententiam præſcius, quòd in peccatis ſuis morientur..
BEDA. Sed nota, ꝙ peccato in ſingulari numero vtitur, ſed veſtro
in plurali, vt idem omnium ſcelus oſtenderet. ORI. Quærio au- To. 18. ĩ Io.
tem propter hoc quod infra dicitur, ꝙ hoc ipſo loquente multi
crediderunt in eum: numquid ad omnes præſentes dicit. In pecca
to veſtro moriemini? ſed ad illos dicebat, quos ſciebat non eſſe cre
dituros, & propter hoc in eorum peccatis eſſe morituros, & non
valentes poſt ipſum ſequi. nam ſequitur. { Quo ego vado, vos nõ
poteſtis venire. vbi ſcilicet veritas & ſapientia eſt. hoc eſt enim,
vbi eſt Ieſus. Non poſſunt, ait, quia non volunt. ſi enim voluiſſent
& non potuiſſent, non rationabiliter eis diceretur. { In peccato
veſtro moriemini.} AVG. Hoc autem & diſcipulis alio loco di- Tract. 38.
cit, nec tamen dixit eis. { In peccato veſtro moriemini, ſed quo
ego vado, uos non poteſtis venire modo.} non abſtulit ſpem, ſed
prædixit dilationem.. ORIGENES: Præſens autem ver- To. 18. ĩ Io.
D bum minatur Chriſti receſſum, ſed quamdiu ſaluamus ea, quæ
animæ noſtræ ſunt inſita veritatis ſemina, nequaquam recedit a
nobis verbum Dei. Si vero a lapſu in malitiam corrumpamur,
tunc dicitur nobis. {Ego vado} & cum quæremus eum, nequa-
quam inueniemus, ſed in peccatis noſtris moriemur ab ipſa mor
te occupati. Non oportet autem pertranſire inexquiſite quod
dicitur. { In peccatis veſtris moriemini. Si enim communiter
accipiatur, manifeſtum eſt, quòd peccatores in peccatis eorum
moriuntur: iuſti vero in iuſtitia: ſi uero dicitur. { Moriemini, }
ſicut qui ad mortem peccat morit: manifeſtum eſt, quòd hi qui-
bus talia dicebantur, nequaquam mortui erant, ſed uiuebant in
infirmitate animæ, ſed infirmitas illa ad mortem erat, propter
hoc medicus uidens eos grauiter infirmantes dicebat. {Et in pec-
catis ueſtris moriemini. } & ſic manifeſtum erat illud. {Quo ego
uado, uos non poteſtis uenire. } Cum enim aliquis in ſuo pecca-
to moritur, quo uadit Ieſus, non poteſt ire. nullus enim mor-
E tuus poteſt ſequi Ieſum: non enim mortui laudabunt te domi-
ne. AVGVSTINVS: His autem uerbis auditis, quomo- Tract. 38.
do ſolent carnalia cogitantes interrogauerunt. nam ſequitur.
{ Dicebant ergo Iudæi. Numquid interficiet ſemetipſum, quia
dicit, quo ego uado, uos non poteſtis uenire? Stulta uerba. Quid
enim, non poterant illi uenire, quo ille perrexiſſet, ſi interfice-
ret ſemetipſum, numquid ipſi non erant morituri? ergo: Quo
ego uado, dixit, non quo itur ad mortem, ſed quo ipſe ibat
poſt mortem. THEO. Per hoc enim manifeſtauit, quòd re-
ſurget in gloria, & ſedebit ad dexteram Dei. ORIGENES. Tom. 18. in Ioan.
Quæremus tamen ſi hoc ab eis de Saluatore dicitur altius ali-
quid cernentibus. Multa etiam aut ex traditione, aut ex apo-
criphis ipſos contingebat uidere præ multis. Forte igitur in
in his quæ tradita ſunt de Chriſto, erat iuxta ſanas traditiones
propheticorum ſermonum, ſicut generari eum in Bethleæm, ſic
& de morte eius, ut hoc modo tranſire deberet ab hac uita quo-
modo ipſe dicit. Nemo tollit animã meam a me, ſed ego pono eã,
quare quod hic dr̃. Nũquid interficiet ſe, non ſ͠m ſimplicẽ ſenſum
dicitur, ſed ſ͠m aliquã Iudæorũ de Chriſto traditionẽ, multũ. n. ex

hoc ꝙ dixerat. Ego vado, apparet poteſtas voluntarie morientis corpore derelicto. Aeſtimo autem ꝙ ignominioſe proferẽtes hoc qđ ſecundum traditiones ſuas de morte Chriſti ad ipſos deuenerat, & non gloriam dantes dixerunt. Numquid interficiet ſemetipſum? Oportebat enim eos cum demonſtratione gloriæ ſic dicere.

non ſum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis veſtris. Si enim non credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro.
f Dicebant ergo ei. Tu quis es? Dixit eis Ieſus. Principium, qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare, ſed qui me miſit, verax eſt, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Et non cognouerunt, quia patrem eius dicebat Deum.
g Dixit ergo eis Ieſus. Cum exaltaueritis filiũ hominis, tũc

Numquid anima eius cum ipſi placuerit egredietur relicto corpore? Dominus autem ad eos, qui terrena ſapiebant, tamq̃ ad terrenos loquitur. vnde ſubditur. {Et dice. eis. Vos de deorſ. eſtis,} id eſt terram ſapitis, ſurſum cor non
Hom. 52 habetis. CHRY. q.d. Non eſt mirum vos talia cogitare, homines carnales, & nihil in
Tract.38. telligentes ſpirituale. Ego de ſuperius ſum. AVG. De quibus ſuperius? Ab ipſo patre quo nihil ſuperius. Vos de hoc mũdo eſtis, ego non ſum de hoc mundo: quõ.n. erat de mundo, per quem factus eſt mundus? BEDA. Et qui ante mũdum fuit. illi aũt de mundo erãt, quia poſtquàm mundus eſſe cœpit fuerãt creati. CHRY. Vel ꝓp
Ho. eadem. mundanas & vanas cogitationes hoc dicit. {Ego non ſum de hoc mundo.} THEO. Nihil mundanum, ſiue terrenum affectans, vnde nullatenus ad tantam inſaniam deuenirem, vt meipſum occiderem. Sed Appollinarius male ſuſcipiẽs hunc ſermonem ait, ꝙ corpus dñi non fuit de hoc mundo, ſed de ſurſum cœlitus deſcendit. Numquid igitur & Apoſtoli, quibus a dño dictum eſt, Vos non eſtis de hoc mundo, omnia corpora ſunt cęlitus obtinentes? Sic igitur intelligenndum eſt cum dr̃. {Ego non ſum de hoc mundo.}
To.18.i Io. hoc eſt. Non ſum de numero veſtrum, qui mũdana curatis. ORI. Alius autem ſenſus eſt eorũ, qui ſunt de ſurſum, & eorum q ſunt de hoc mũdo. Deorſum enim ſicut de loco aliquo intelligitur, ſed mundus materialis locis quidem diuerſis continetur, qui omnes quantum ad immaterialia & inuiſibilia deorſum ſunt, quo ad mũdum vero comparandum mundi loca, erunt vtique quædam deorſum, & quædam ſurſum. Vbi autem eſt theſaurus vniuſcuiuſque, ibi eſt & cor eius. Si itaque aliquis theſaurizet in terra, deorſum efficitur: ſi vero aliquis theſaurizet in cęlis, fit deſuper, ſed & tranſcendens omnes cęlos, in fine beatiſſimo inuenietur. Et iterum. Qui circa hunc mundum eſt amor, facit eum qui de hoc mundo eſt: qui autem non diligit mundum, nec ea quæ ſunt in hoc mundo, non eſt de mundo. hoc tamen eſt & aliquis alius mundus præter hunc ſenſibilem mundum, in quo ſunt inuiſibilia, cuius viſum & decorem videbunt hi qui mundo ſunt corde. Sed & ipſe primo genitus omnis creaturæ poteſt dici mundus, prout eſt ſumma ſapientia: omnia.n. in ſapientia ſunt facta. In ipſo itaque erat totus mundus, intantum differens a mundo materiali, inquantum differt ratio totius mũdi ab omni materia denudata a materiali mũ
Tract. eodẽ. do. Anima ergo Chriſti dicit. {Ego non ſum de hoc mundo,} quia non conuerſatur in iſto mundo. AVG. Expoſuit autem dñs quid intelligi voluerit, cum dixit. {Vos de hoc mundo eſtis.} quia. ſ. peccatores erant: omnes autem cum peccato nati ſumus, omnes viuẽdo ad id quod nati eramus addidim⁹. Tota ergo infęlicitas Iudæorum ipſa erat non peccatum habere, ſed in peccatis mori. vnde ſubdit. {Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis veſtris.} Credo autem in illa multitudine quæ dñm audiebat, & eos fuiſſe qui credituri erant, quaſi in omnes autem proceſſerat illa ſęueriſſima ſententia. In peccato veſtro moriemini. Ac per hoc & illis, qui credituri erant, ſpes erat ablata. reuocauit ergo eos ad ſpem, adiũgens. {Si enim non credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro. Ergo ſi credideritis, quia ego ſum, non moriemini in pecca-
Hom. 51. to veſtro.} CHRY. Si enim propter hoc venit, vt peccatum tollat, & aliter non contingit illud exuere, niſi per lauacrum, nec continget eum, qui non credit baptizari, neceſſe eſt eum, qui non cre- K dit, ex hac vita abire, veterem hominem .i. peccatum habentem, non ſolum quia non credit, ſed etiam quia priora peccata habens,
Tra. eodem hinc recedit. AVG. Cum autem dixit. {Si non credideritis quia ego ſum.} quia nihil addidit, multum eſt qđ commẽdauit, quia ſic etiam & Deus Moyſi dixerat. Ego ſum, qui ſum. ſed quomodo audio. Ego ſum, qui ſum, & niſi credideritis, quia ego ſum, quaſi alia non ſint? Sed prorſus qualiſcumque excellentia ſi mutabilis eſt, vere non eſt. Non enim eſt ibi verum eſſe, vbi eſt & non eſſe. diſcute rerum mutationẽ, inuenies fuit & erit. cogita Deum, inuenies eſt, vbi tempus præteritum eſſe non poſſit. vt ergo tu ſis, tranſcende tẽpus. hæc itaque promittens, ne moriamur in peccatis noſtris nihil aliud mihi uidetur his verbis dixiſſe: {Niſi credideritis quia ego ſum,} q̃ niſi credideritis, quia Deus ſum. Deo gratias, quia dixit. {Niſi credideritis.} non dixit, niſi cęperitis. quis enim hoc capiat?
To.18.i Io. ORIG. Manifeſtum eſt autem, ꝙ qui moritur in peccatis ſuis, quàmuis dicat ſe Chriſto credere: tamen in veritate non credit.

F qui enim credit iuſtitiæ, non iniuſtitiam faciet, & credens in ſapientiam, nil ſtultum dicit, aut facit. & ſic ſi ſcrutatus fueris cęteros intellectus Chriſti, inuenies quõ qui non credit Chriſto moritur in peccatis ſuis. Accedens autem ad contraria eorum quę conſiderantur in Chriſto, in peccatis ſuis moritur.

ta habeo de vobis loqui & iudicare, ſed qui me miſit, verax eſt, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Et non cognouerunt, quia patrem eius dicebat Deum.
g Dixit ergo eis Ieſus. Cum G exaltaueritis filiũ hominis, tũc

f ¶ AVG. Quia dixerat ſupra dñs. Niſi credideritis, quia ego ſum, moriemini ĩ peccatis veſtris, interrogant illi velut quærẽtes noſſe, in quem deberent credere, ne in ſuo peccato morerentur, vnde dicitur {Dicebant ergo ei. Tu q̃s es. Non enim cum dixiſti. Niſi credideritis, quia ego ſum, addidiſti quis eſſes, ſciebat autem ibi quoſdam eſſe crediturus. & ideo cum dixiſſent. Tu quis es? vt ſcirent quid illum credere deberent, Dixit eis Ieſus, Principium, qui & loquor vobis, non tamquam diceret principium ſum, ſed tamquàm diceret, Principium me credite, quod in pronomine græco euidenter apparet, vbi principium feminini generis eſt. principium ergo me credite, ne moriamini in peccatis ueſtris. principium enim mutari non poteſt, in ſe manet, & innouat omnia. Abſurdum eſt autem vt filium dicamus principium, & patrem principium non dicamus. non tamen duo principia, ſicut nec duos Deos: ſpiritus autem ſanctus patris, & filii eſt ſpũs, nec pater eſt, nec filius. pater tamẽ & filius & ſpiritusſanctus ſunt vnus Deus, vnum lumen, vnum principiũ. addidit aũt. {Qui & loquor vobis,} quia humilis propter vos factus ad iſta verba deſcendi. Ergo credite me eſſe principium, quia vt hoc credatis non ſolum ſum principium, ſed & loquor vobis. Nam ſi prin H cipium ſicuti eſt, ita maneret apud patrem, vt nõ acciperet formã ſerui, quõ ei crederent, cum infirma corda intelligibile verbum ſine voce ſenſibili audire non poſſent? BEDA. Sane in quibuſdam exemplaribus inuenitur. {Qui & loquor vobis.} ſed congruenti⁹ eſſe probatur, ꝙ legatur, vt iſte ſit ſenſus. Principium me eſſe credite, quia propter vos ad hæc verba deſcendi. CHRY. vel aliter Hom. 51. conſideranda eſt amentia Iudæorum, qui poſt tempus tm̃ & ſigna, & doctrinã interrogant. Tu quis es? Quid igitur Chriſtus? a principio loquor vobis, q.d. Sermones meos indigni eſtis audire, nõ ſolum, vt dicam vobis, quis ego ſum. vos.n. oĩa tentantes loquimini, & hæc omnia poſſem arguere, & vos punire. vnde ſequit̃. {Multa habeo de vobis loqui & iudicare.} AVG. Supra dixit. Ego non Tract.39. iudico quẽquam, ſed aliud eſt, non iudico, & aliud habeo iudicare. non iudico, dixit, ad præſens. Quod aũt dicit. {Multa habeo de vobis loqui & iudicare.} iudicium futurum dicit. Ideo autem verus in iudicio ero, q͂a filius veracis veritas ſum. vnde ſequit̃. {Sed I qui miſit me, verax eſt.} Verax eſt pater, non participando, ſed generando veritatem, numquid enim dicturi ſumus. Plus veritas, q̃ verax? Si hoc dixerimus, filium incipiemus dicere patrem maiorẽ. CHRY. Dicit autem hoc, vt non æſtiment quoniam tot audiẽs Ho. eadem. ex imbecillitate non punit, aut quia eorum cogitationes, & contumelias nõ nouit. THEO. Vel quia dixerat. {Multa habeo de vobis loqui & iudicare,} iudiciũ futuro ſæculo reſeruans, ſubiungit. Sed {qui me miſit, verax eſt. q.d. Etſi vos infideles eſtis, pater meus verax eſt, q diẽ ſtabiliuit, in quo uobis retributio fiet. CHRY. Ho. eadem. uel aliter. Si in hoc me miſit pater, non ut iudicẽ mundũ, ſed ut ſaluem mundum, uerax eſt pater. Cõuenienter nullum ego nunc iudico, ſed hæc loquor, quæ ſunt ad ſalutẽ, non quæ ad iudiciũ. unde ſequitur. {Et ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. ALCVINVS: Audiſſe autem a patre idem eſt & eſſe a patre, quia ab illo habet audientiam, a quo habet eſſentiam. AVGVSTINVS Dat gloriam patri æqualis filius, tamquàm dicat. Do gloriam ei, cuius ſum filius, quomodo tu ſuperbus es aduerſus eum, cuius es ſeruus? ALCVINVS. Cum autem audiſſent. {Verax eſt qui miſit me,} non intellexerunt de quo diceret. unde ſubditur. {Et non cognouerunt quia patrem eius dicebat Deum.} Nondum enim oculos cordis apertos habebant, quibus patris & filii æqualitatem intelligerent.
g ¶ AVGVSTINVS. Cum dixiſſet dominus, Verax eſt Tra. 40. qui miſit me, non intellexerunt Iudæi, quòd de patre illis diceret. uidebat autem ibi aliquos, quos ipſe nouerat poſt paſſionem ſuam eſſe credituros. & ideo ſequitur. {Dixit ergo eis Ieſus: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum.} Recolite illud: Ego ſum qui ſum, & cognoſcetis quid ſit dictum: Ego ſum. Differo cognitionem ueſtram, ut impleam paſſionem meam. ordine ueſtro cognoſcetis, qui ſum, cum ſcilicet exaltaueritis filium hominis, exaltationem autem crucis dicit, quia & ibi exaltatus eſt, quando pependit in ligno. hoc oportebat

oportebat impleri per manus eorum, qui poſtea fuerant credituri, quibus dicit hoc, quare, niſi vt nemo in quocumque ſcelere, & male ſibi conſcius deſperaret, quando videat eis donari homici-
Hom.52. dium, qui occiderant Chriſtum. CHRY. vel aliter continua. Qui multa ſigna faciens, & docens eos non conuerterat, de cruce de reliquo loquitur.

cognoſcetis quia ego ſum, & a meipſo facio nihil, ſed ſicut docuit me pater, hęc loquor. Et qui me miſit, mecum eſt, & non reliquit me ſolum, quia quæ placita ſunt ei facio ſemper. Hæc illo loquẽte, multi crediderũt in eum.
h Dicebat ergo Ieſus ad eos,

dicẽs. Cũ exalta. &c. quaſi dicat. Vos eſtimatis, quòd tunc maxime a me ſeparati eritis, quando me occideritis. Ego autem dico quoniam tunc maxime ſcietis, & gratia ſignorum, & reſurrectionis, & captiuitatis veſtræ, quoniam ego ſum Chriſtus filius Dei, & quòd non contrarior illi. B propter quod ſubdit. {Et a meipſo nihil facio, ſed ſicut docuit me pater, ſic loquor.} per hoc enim indifferentiam ſubſtantiæ manifeſtat, & quòd nihil extra paternales intelligentias loquitur. ſi enim Deo contrarius eſſem: non tantam iram mouiſſem contra
Tract.40 eos, qui me non audierunt. AVG. vel aliter, quia dixerat. Tunc cogno. quia ego ſum. & ad ipſum eſſe pertinet tota Trinitas, ne forte ſubintraret error Sabellianorum continuo ſubiunxit. {Et a meipſo facio nihil,} quaſi dicat, a meipſo non ſum: filius enim de patre eſt Deus. quod ergo addidit. {Sicut docuit me pater, hæc loquor,} nemini veſtrum obrepat cogitatio carnalis. Nolite vobis quaſi duos homines ante oculos ponere, & loquentem patrem ad filium. Sicut facis tu quando aliqua verba dicis filio tuo. Quæ enim verba fierent vnico verbo. ſi autem Deus loquitur in cordibus veſtris ſine ſono, quõ loquitur filio ſuo? Incorporaliter pater locutus eſt filio, quia incorporaliter pater genuit filium, nec eum ſic docuit, quaſi indoctum genuerit, ſed hoc eſt eum docuiſſe, C quod eſt ſcientem genuiſſe. Si enim ſimplex eſt natura veritatis, hoc eſt filio eſſe, quod noſſe. quemadmodum ergo pater illi gi-
Ho. eadem. gnendo dedit vt eſſet, ſic gignendo dedit vt noſſet. CHRY. Rurſus ad humilius ſermonem reduxit. Sequitur. {Et qui me miſit.} Ne autem æſtiment hoc quod dicit.} Miſit me,} Minorationis eſſe, dicit. {Mecum eſt,} nam hoc quidem diſpenſationis: hoc autẽ
Tract. eodẽ. deitatis eſt. AVG. Et cum ambo ſimul ſint, vnus tamen eſt miſſus, alter miſit, quoniam miſſio incarnatio eſt, & ipſa incarnatio filii tantum eſt: non & patris. ergo, inquit. {Qui me miſit,} id eſt cuius auctoritate tamquã paterna incarnatus ſum: miſit itaq; pater filium, ſed non receſſit a filio, vnde ſequitur. {Et non reliquit me ſolum.} Non enim quo miſit filium, non ibi erat pater, qui dixit. Cœlum & terram ego impleo, ſed quare eum non dereliquit ſubdit. {Quia quæ placita ſunt ei facio ſemper. non ex quodam initio, ſed ſine initio, ſine fine, Dei enim generatio non habet ini-
Ho. eadem. tium temporis. CHRY. vel aliter. Quia continuo dicebãt, q̃m non ex Deo eſt, & quia ſabbatum non cuſtodit. cõtra eſt quod ait. {Quoniam quæ placita ſunt ei facio ſemper.} oſtendens quoniam D & ſoluere ſabbatum, placitum eſt ei. Multipliciter enim ſtudet, vt oſtendat ꝙ nihil facit patri contrarium, & quia hoc humanius locutus eſt ſubditur. {Hæc il. lo. mul. cre. in eum.} Ac ſi diceret Euãgeliſta. Ne turberis ſiquid humile a Chriſto audieris. qui enim poſt tantam doctrinam nondum ſuaſi erant, humiliora audiunt, & ſuadentur. igitur crediderunt quidem, ſed non vt oportebat, ſed ſimpliciter quaſi lætantes & requieſcentes in verborum humilitate. Et hoc oſtendit Euangeliſta in ſubſequentibus ſermonibus in quibus narratur, ꝙ rurſus ei iniuriabantur.
Tract. eodẽ h ¶ AVG. Voluit dominus in profundum fundare fidem eorũ, qui crediderant, vt non ſuperficietenus crederent: & ideo dicitur. {Dicebat ergo Ieſus ad eos, qui crediderunt ei Iudæos. Si vos mãſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis. Per hoc quod dicit. {Si manſeritis.} oſtendit ea quæ in eorum corde erant. Sciebat enim quoniam crediderunt quidem, ſed non manſerunt, & E magnum quid eis promittit. ſ. vere diſcipulos eius fieri, in quo occulte tangit quoſdam, qui prius ab ipſo receſſerant, & illi eum audierunt, & crediderunt & receſſerunt, quia non permanſerunt.
Serm.48. AVG. de Ver. do. Omnes autem nos vnum magiſtrum habemus, & ſub illo condiſcipuli ſumus. Nec ideo magiſtri ſumus, quia de loco ſuperiore loquimur, ſed magiſter eſt omnium qui habitat in oĩbus nobis. ad diſcipulum aũt parũ eſt accedere, ſed oportet manere nos in illo, & ſi in illo nõ manſerimus cademus. Breue opus, breue verbũ, magnũ opere ſi mãſeritis. Quid enim eſt in verbis Dei manere, niſi nullis tentationibus cedere? Si labor non eſt gra
Tract. eodẽ. tis accipis præmiũ, ſi labor eſt, attẽde magnũ præmiũ. Et cognoſcetis veritatẽ. AVG. ſup Ioan. q.d. Quia nũc credentes eſtis, manendo, videntes eritis. Nõ enim q͂a cognouerunt crediderũt, ſed vt cognoſcerẽt crediderunt. Quid enim eſt fides, niſi credere qđ nõ vides? veritas qđ credidiſti, videre, Si ergo ꝑmaneatur in eo qđ cre-

A dit, peruenitur ad id qđ videatur, vt. ſ. contemplemur ipſam veritatẽ ſicuti eſt: non per verba ſonantia, ſed per lucẽ ſplendentem. veritas incommutabilis eſt, panis eſt mentis, reficit, nec deficit, mutat veſcentem, nõ ipſa in veſcentem mutatur. Ipſa autem veritas verbum Dei eſt: hæc veritas carne induta eſt propter nos, latebat in

qui crediderunt ei Iudæos. Si vos manſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis: & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Reſponderunt ei Iudæi: Semen Abrahę ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam. Quomodo tu dicis: liberi eritis?

in carne non vt negaretur, ſed vt differet, vt carne pateretur, vt caro peccati redime- Homil. 53. retur. CHRY. Vel cognoſcetis veritatẽ, hoc eſt me. Ego enim ſum veritas: Iudaica quidem omnia typus erant, veritatem autẽ a me ſcietis. AVG. Serm.48. de Ver. do. Forte ali- B quis diceret. Et quid mihi prodeſt cognoſcere veritatem? & ideo ſubiungit. {Et veritas liberabit vos. q.d. Si non delectat veritas, delectat libertas. Liberari enim proprie dicitur, liberũ fieri, quomodo ſanari ſanum fieri. Hoc in verbo græco planius eſt, nam in conſuetudine latina maxime in eo conſueuimus audire hoc verbum, vt quicumque liberatur, intelligatur pericula euadere, moleſtiis carere. THEO. Sicut autem ſupra infidelibus ait. In peccatis veſtris moriemini, ſic manentibus in fide, abſolutionem annunciat peccatorum. AVG.4. de Trini. Vnde etiam veritas liberabit, niſi Cap.18. a morte, a corruptione, a mutabilitate? Veritas quippe immortalis, incorrupta, incommutabilis permanet: vera autem incommutabilitas eſt ipſa æternitas. CHRY. Eorum autem qui credide- Hom. eadẽ. rant, erat etiam increpationis ſufferre, ſed hi ſtatim ſæuiunt. Si autem oportebat eos turbari in priori, conuenientius erat, vt turbarentur in hoc. ſ. ꝙ dixit. Cognoſcetis veritatem, vt dicerent. Nunc ergo veritatem neſcimus: lex igitur mendaciũ eſt & cognitio noſtra, ſed nullius horum eis cura erat, ſed de mũdanis rebus dolẽt. non enim aliam ſeruitutem nouerant, niſi mundanam. vnde ſequitur. {Reſponderunt ei Iu. ſemen Abrahæ ſumus, & ne. ſer. vnquã, quõ tu di. li. eritis?} q.d. eos qui de genere ſunt Abrahæ, qui ſunt ingenui, non oportebat ſeruos vocare, numquàm enim ſeruiuim⁹. AVG. Vel hoc reſponderunt, non illi qui iam crediderant, ſed Tract.41. qui in turba erant nondum credentes. Hoc autem ipſum. Nemini ſeruiuimus vnquàm, ſ͂m huius temporis libertatem quõ verũ dixiſtis? Ioſeph non eſt venundatus? Prophetæ ſancti in captiuitatem nõ ſunt ducti? O ingrati quid eſt quòd vobis aſſidue imputat Deus, ꝙ vos de domo ſeruitutis liberauit, ſi nemini ſeruiſtis? Vos autem qui loquimini, quõ ſoluebatis tributa Romanis, ſi nemini vnquam ſeruiſtis? CHRY. Quia vero non ad vanam gloriã erãt Ho. eadem. quæ dicebantur a Chriſto, ſed ad ſalutem, non voluit oſtẽdere eos ſeruos eſſe hoĩum, ſed peccati, quæ difficillima ſeruitus eſt, a qua ſolus Deus eripere põt. vnde ſequit̃. {Reſpõdit eis Ie. Amen amẽ di. vo. quia om. qui fa. pec. ſer. eſt peccati. AVG. Multum commen- Tract. eodẽ. dat quod ſic pronunciat, quodammodo ſi dici fas eſt, iuratio eius D eſt. Amen quippe interprætatur verum: & tamen non eſt interprætatum, nec græcus hoc interpres auſus eſt facere, vel latinus. Nam hoc verbum Amen, hæbreum eſt: non eſt autem interprætatum, vt honorem haberet velamento ſecreti, nõ vt eſſet ligatum: ſed ne vileſceret nudatum. Iam quantum hoc commendatum ſit, ex ipſa geminatione cognoſcite. Verum dico vobis. veritas dicit, quæ vtique etſi non diceret, verum dico, mentiri omnino non poſſet: tamen inculcat, dormientes quodammodo excitat, contemni non vult quod dicit. Omnis, inquit, Iudæus, græcus, diues, pauper, imperator, & mendicus, ſi facit peccatum, ſeruus eſt peccati. GREG.4. Moral. Quia quiſquis ſe prauo deſiderio ſubiicit ini- Cap.42. quitatis domino dudum libera mentis colla ſopponit. ſed huic domino contradicimus, cum iniquitati, quæ nos cœperat reluctamus, cum conſuetudini violenter reſiſtimus, cum culpam pœnitendo percutimus, & maculas ſordium lachrymis lauamus. GRE. Cap.20. E 25. Moral. Quanto autem aliqui liberius peragunt peruerſa quæ volunt: tanto eius ſeruitio obnoxius obligantur. AVG. O miſe- Tract. eodẽ. rabilis ſeruitus, ſeruus hominis aliquando ſui domini duris imperiis fatigatus, fugiendo requieſcit, ſeruus peccati, quo fugit, ſecum trahit quocumque fugerit. Peccatum enim quod facit intus eſt, voluptas tranſit, peccatum non trãſit. ꝑteriit quod delectabat, remanſit quod pugnat. Solus de peccato liberare põt, q venit ſine peccato, & factus eſt ſacrificiũ ꝓ peccato. Nam ſequit̃. {Seruus aũt non manet in domo in æternũ. Eccleſia eſt dom⁹, ſeruus peccator eſt, multi intrant in eccleſia peccatores, non ergo dixit. Seruus nõ eſt in domo, ſed non manet in domo in æternum. Si ergo nullus ibi ſeruus erit, quis ibi erit? quis gloriabitur mundum ſe eſſe a peccato? multum nos terruit. ſed adiungit. Filius autẽ manet in æternum. Ergo ſolus in domo ſua exit Chriſtus. An forte in hoc ꝙ dicit filius, caput & corpus eſt? Non enim ſine cauſa terruit, & ſpem dedit, terruit, ne peccatum amaremus. ſpem dedit, ne de peccati

abſolutione diffideremus. Hæc eſt ergo ſpes noſtra, vt a libero liberemur: ipſe enim precium dedit, non argentum ſed ſanguinẽ ſuũ,
Serm. 48. & propter hoc ſubditur. {Si ergo fi. vos libe. ve. lib. eritis. AVG. de Ver. Do. Non a barbaris: ſed a diabolo, non a corporis captiui-
Tract 41 tate: ſed ab animæ iniquitate. AVG. ſuper Ioan. Prima libertas

Reſpondit eis Ieſus. Amen amẽ dico vobis, quia omnis qui facit peccatũm ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum. Filius autẽ manet in æternũ. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis. i Scio qa filij Abrahæ eſtis: ſed quæritis me interficere, quia ſermo meus nõ capit in vobis. Ego quod vidi apud patrem, loquor: & vos quæ vidiſtis apud patrem veſtrum, facitis. Reſponderunt & dixerũt ei. Pater noſter Abraham eſt. Dicit eis Ieſus. Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Nunc aũt quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus ſum quam audiui a Deo. Hoc Abraham non fecit,
G Vos facitis opera patris veſtri. k Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non ſumus nati. Vnum patrem habemus Deum.

eſt carere criminib⁹: ſed iſta inchoata eſt non perfecta libertas, quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, vt non ea quæ vultis faciatis. Libertas autem plena atque perfecta eſt, quãdo nullæ erũt inimicitiæ, quãdo nouiſſima inimica mors
Hom. 53 deſtruetur. CHRY. vel aliter quia dixerat: Qui facit peccatũ ſeruus eſt peccati. ne præcurrant & dicant, immolationes habemus, illæ nos eripere poſſunt, propterea induxit: {Seruus non manet in domo in æternum. Filius manet in æternum. Domus mentionem facit, patris principatum domum nominans, oſtendens ex translatione humanorum, quoniã ſicut dominus in domo, ita ipſe omnium poteſtatem habet. hoc enim quod dicit. Non manet, ſignificat non habet poteſtatem donandi: ſed filius, qui eſt dñs domus habet. Et ideo ſacerdotes veteris legis non habebant poteſtatem per ſacramenta legalia peccata dimittere. omnes enim peccauerunt, etiam ſacerdotes, qui pro ſeipſis vt dicit Apoſtolus neceſſe habebãt ſacrificia offerre, ſed filius hanc habet poteſtatem. vnde cõcludit: {Si ergo filius vos liberauerit, vere liberi eritis. oſtẽdens ꝙ mundana libertas de qua gloriabantur non eſt vera libertas.
Tract. 41 AVG. Noli ergo libertate abuti ad libere peccandum: ſed vtere ad non peccandum. Erit enim voluntas tua libera, ſi fuerit pia, eris liber, ſi fueris ſeruus iuſtitiæ.
Tract. 42. i ¶ AVG. Iudęi ſe liberos dixerant, quia ſemen erant Abrahæ. Quid ergo dñs ad hoc reſponderit ſubditur: {Scio qa filij Abrahæ eſtis.} q. d. Agnoſco vos, quia filij eſtis Abrahæ carnis origine, non
Ho. eadem. cordis fide. & ideo ſubdit: {Sed quæritis me interficere. CHRY. Hoc enim addidit vt non dicant. Peccatum non habemus. Dimittens enim omnem eorum vitam redarguere hoc quod præmanibus erat, quod adhuc agere volebant, ducit in medium. Paulatim enim eos a cognatione illa remouit, erudiens in hoc non magna ſapere. Sicut enim libertas & ſeruitus eſt ab operib⁹, ita & cognatio, ſed ne dicerent hoc iuſte agimus, ſubiungit cauſam dicens: {Quia
Tract. 41. ſermo meus non capit in vobis. AVG. Ideſt non capit in cor veſtrum, quia non recipitur a corde veſtro. Sic eſt enim ſermo Dei fidelibus: tamquam piſci hamus, tunc capit, quando capitur, nec fit iniuriam illis qui capiuntur. ad ſalutem quippe non ad perniciem
Ho. eadem. capiuntur. CHRY. Et nõ dixit: Non capitis meum ſermonẽ, ſed non capit meus ſermo. in vobis altitudinem ſuorum dogmatum oſtendens, ſed poſſent dicere. Quid ſi a teipſo loqueris? propter hoc inducit ſubdens: {Ego quod vidi apud patrem meum loquor. non enim ſolum eandem ſubſtantiam, ſed eandem veritatẽ
Tract. 41. habeo patri. AVG. Dñs autem patrem ſuum Deum vult intelligi.} q. d. Veritatem vidi, veritatem loquor, quia veritas ſum. Si ergo dñs ueritatem loquitur quam vidit apud patrem, ſe vidit, ſe lo-
To. 20. i Io. quitur, quia ipſe eſt veritas patris. ORIG. Manifeſtat autẽ hæc authoritas ſaluatorem fuiſſe viſorem eorũ, quæ ſunt apud patrẽ, cum tñ homines quibus reuelatio fit, viſores non ſint. THEO. Cum vero audis. Quod vidi loquor, nequaquam corporalem viſionem intelligas: ſed naturalem notitiam veram & approbatam. Sicut enim oculi videntes integre aliquid & uere proſpiciunt, nec falluntur. ſic ego ueraciter ea loquor, quæ cognoui a patre meo. Sequitur: {Et uos quod uidiſtis apud patrem ueſtrum facitis.}
Tomo. 20. ORIG. Adhuc non nominat patrem ipſorum, paulo ſuperius Abraham commemorauit: ſed dicturus eſt alterum patrem eorũ: .ſ. diabolum, cuius filij erant inquantum mali erant, non inquantũ homines erant, malum ergo quod faciunt, dñs eis obiurgat & cor-
Ho. eadem. ripit. CHRY. Alia litera habet: Et vos quæ uidiſtis apud patrẽ ueſtrum facite.} q. d. Sicut ego uerbis & ueritate oſtendo patrem,
Tom. 20. ita & uos a rebus oſtendite Abraham. ORIG. Item alia litera habet. Et uos quæ auditis a patre facite. Audierãt enim a patre ea quæ in lege & prophetis ſcripta ſunt. Qui autem hoc uero contra eos qui alterius opinionis ſunt fuerit uſus, oſtendit ꝙ non alius Deus eſt, qui legem dedit, & prophetas, & Chriſti pater. Quæramus etiam ab inferentibus duas naturas dicentes, a patre quidem audiuiſſe alienos, inconueniens eſt. Si autẽ proprij ſaluatoris erãt & beatæ naturæ, qualiter quærebant illũ occidere, & ſaluatoris ſermonẽ non capiebant? Illi autẽ longe moleſtius acceperunt q̃ pro-
F tulerit dñs, quis eorum eſſet pr̃: nam eum qui multarum gentium pr̃ eſt, fatent ſui fore patrem. vnde ſequit. {Reſponderunt & dixerunt. Pater noſter Abraham eſt.} AVG. q. d. Quid tu dicturus es
Tract. 41. contra Abraham? Videbant. n. eum ꝓuocare, vt aliquid mali diceret de Abraham, & eſſet eis occaſio faciendi qđ cogitabant. ORI.
Tom. 20. Sed & hocipſum Saluator interimit tamquam falſo dictũ, vñ ſubditur. {Dicit eis Ieſus: ſi filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. AVG. Et in ſuperius ait: Scio quia filii
Tract. 41. Abrahæ eſtis. Vnde non negauit eorũ originem, ſed facta condemnat. caro eorum ex illo erat, ſed vita non erat. ORI. Vel
Tom. 20. dicendum, ꝙ ſupra in Græco habet. Scio, ꝙ ſemen Abrahæ eſtis. vt ergo hæc pateant. videamus primo corporalis ſeminis, & filii differentiam. Manifeſtũ. n. eſt, ꝙ ſemen in ſeipſo habet rõnes eius, cuius eſt ſemen, adhuc manentes, & pauſantes. filius vero tranſmutato ſemine & agente in appoſitã ſibi materiã a muliere, per ſuperinducta nutrimenta ſimilitudinem accipit generantis, & quantũ ad corporalia ſi aliquis eſt filius alicuius ſubſiſtit ex ſemine: ſi vero aliquod eſt ſemen non omnino filius efficitur. Qm̃ aũt ex operibus iudicantur aliqui ſemen Abrahæ. videndũ eſt, ne forte ex aliquibus ſeminalib⁹ rõnibus infuſis quibuſdã aĩabus, oporteat imaginari eos qui ſemen ſunt Abrahæ. Non oẽs igitur hoĩes ſemen
H ſunt Abrahæ, neque. n. oẽs habent hmõi rõnes conſitas in eorum aĩabus. Oportet igitur eũ, qui Abrahæ ſemen eſt, eius fieri per ſimilitudinem & filium. Poſſibile vero eſt ex negligentia & ocio deſtruere hoc quod eſt eius ſemen. hi aũt ad quos ſermo erat, adhuc in ſpe erant. vnde ſciebat Ieſus, ꝙ adhuc ſemen erat Abrahæ, & nõdum peremerant poſſibilitatem fiendi filii Abrahæ. ꝓp quod eis dicit. {Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.} Si aũt ſuper hoc ꝙ erant ſemen Abrahæ, ad augmentum magnitudinis adoleuiſſent, verbum Ieſu caperent. Sed quia non acceſſerant ad hoc ꝙ eſſent filii, verbum non capiunt, ſed interficere volunt verbum, & quaſi cõfringere non capientes magnitudinẽ eius. Si igitur aliquis veſtrũ ſemen eſt Abrahæ, & adhuc verbũ Dei nõ capit, non quærat interficere verbum, ſed tranſmutet ſe ad hoc ꝙ fit filius Abrahæ: & tũc poterit capere filium Dei. Quidam aũt vnum ex operibus eligũt Abrahæ: illud. ſ. credit Abraham Deo & reputatũ eſt illi ad iuſtitiam, vt aũt concedat eis ꝙ fides ſit opus, cur nõ dictũ eſt ſingulari-
I ter. {Opus Abrahæ facite?} ſed pluraliter: puto enim ꝙ hoc dictum equipollet ei quod eſt. Cuncta opera Abrahæ facite. vt tamẽ ex hiſtoria Abrahæ allegorice ſumpta opera eius ſpũaliter proſequamur. Neque enim oportet eum qui vult eſſe filius Abrahæ adire ancillarum coniugia, nec poſt obitũ coniugis in ſenectute aliã ducere coniugem. Sequitur. {Nunc autem quæritis me interficere
Ho. eadem. hominem, qui veritatem locutus ſum vobis. CHRY. Hanc. ſ. veritatẽ, ꝙ eſt patri æqualis. propter hoc enim Iudæi quærebant eũ interficere. & vt oſtendat, ꝙ hoc non eſt contrarium patri, ſubdit: {Quam audiui a Deo.} ALCVI. Quia ipſe qui eſt veritas, a Deo patre genitus erat. audire enim nihil aliud eſt quam eſſe a patre.
To. eodem. ORI. Occidere me, inquit, hominem. Interim non dico filium Dei, non dico verbum, quia non moritur verbum. hoc dico, quia videtis, quia quod videtis poteſtis occidere, & quem non videtis, offendere. Sequitur. {Hoc Abrahã nõ fecit.} ALCVI. q. d. In hoc probatis vos non eſſe filios Abrahæ, quia facitis opera contraria
K To. eodem. operibus Abrahæ. ORI. Sed di. ad hoc quidam qm̃ ſuperflue dictum eſt hoc, quod non fecerit Abraham, quod ſuis temporibus non contingebat fieri. non enim in ſuis diebus natus erat Chriſt⁹, ſed dicendum, ꝙ in temporibus Abrahę natus fuerat homo, q quã audierat a domino veritatẽ, dicebat: nõ tñ quæſitus eſt ab Abrahã, vt eum occideret. Et ſcias, ꝙ ſpũalis aduentus Ieſu, nullo tpe defuit ſanctis. Ex hoc igitur cõprahendo oẽm hoiem, qui poſt regenerationem & cæteras apud ſe factas diuinitus gratias, peccat, de-
Ho. eadem. nuo crucifigit Dei filium propriis reatibus, in quo. rediit, ſed hoc Abraham non fecit. Sequitur. {Vos facitis opera patris ueſtri.} AVG. Adhuc non dicit quis eſt iſte pater eorum. CHRY. Dicit autem hoc dominus, nolens eis auferre ſuperfluam gloriam de cognatione, & ſuadere eis, ut non ultra ſpem ſalutis habeant in cognatione naturali, ſed in ea, quæ eſt ſecundum adoptionem. hoc enim eos prohibebat uenire ad Chriſtũ, quia æſtimabat cognatio-
Tract. 42. nem Abrahæ ſibi ſufficere ad ſalutem.
k ¶ AVG. Cœperãt Iudæi vtrũq; cognoſcere, qa non de carnis generatione loqueretur dñs, ſed de uitę inſtitutione. Cõſuetudo autem

autem ſcripturarum eſt fornicationem ſpiritualiter appellare, cũ diis multis & falſis anima tamquàm proſtituta ſubiicitur. vnde dicitur. {Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non ſumus nati. vnum patrem habemus Deum.} THEO. Quaſi reſponderent, ꝙ Dei quærerent ultionem: & ideo aduerſus eum conſiliarentur.
Tomo 20. ORIGE. vel aliter.

Dixit ergo eis Ieſus: Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. Ego enim ex Deo proceſſi, & veni. Neque enim a meipſo veni, ſed ille me miſit. Quare loquelã meã non cognoſcitis? qa nõ poteſtis audire ſermonẽ meũ. l Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, quia non eſt veritas in eo. Cum loquitur mendaciũ, ex propriis loquitur, quia mẽdax eſt, & pater ei⁹. Ego autem ſi veritatem dico, nõ creditis mihi. Quis ex vobis ar-

Quia redarguti ſunt non eſſe filii Abrahæ, atrocius reſpondent, latenter deſignantes ex adulterio productum fore Saluatorẽ, ſed magis mihi videt, ꝙ conrixando reſpõderunt. Cum enim prius dixerant: Pater noſter Abraham eſt, & audiuiſſent. Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite, fatentur ſe habere maiorem patrem q̃ Abraham. ſ. Deum, & non ex fornicatione ſumpſiſſe exordium. Non enim ex ſponſa, ſed ex meretrice, ſeu materia, dæmon qui nihil facit, ex ſe producit eos, qui car-
Hom. 53. nalibus vſi inhærent materiæ. CHRY. Sed quid dicitis vos, patrem habetis Deum, & Chriſtum incuſatis hæc dicentem? Et nimirum ex fornicatione multi eorum nati erant, etenim illicitas commiſtiones faciebat. non tamen hoc redarguit. ſed inſtat, vt oſtẽdat, ꝙ non ſunt ex Deo. vnde ſequitur: {Dixit ergo eis Ieſus: Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. ego enim ex Deo ꝓceſſi & veni. HILA. 6. de Trini. Religioſi nominis aſſumptione Dei filius in his, qui ſe Dei filios confitentes, patrem ſibi Deum dicerent, non improbauit, ſed temerariam Iudæorum vſurpationem patrem ſibi Deum præſumentium, per id quòd ſe non diligerent, obiurgat, non vtique dici poteſt idipſum eſſe ex Deo exire, quod veniſſe. Sed cum ab his, qui ſibi Deum patrem dicerent: iccirco ſe diligendũ ait, quia ex Deo exiſſet, cauſam dilectionis ex cauſa docuit eſſe naſcendi. Exiſſe enim ad incorporalis natiuitatis retulit nomen, quia religio profitendi ſibi patrem Deum, & ex dilectione Chriſti, qui ex eo genitus eſt, merẽda ſit. Nec enim in Deũ patrem ſit religioſus, qui non diligit filium, cum diligendi filii nõ alia cauſa ſit quàm ꝙ ex Deo ſit. Ex Deo igitur filius eſt, nõ aduentu, ſed natiuitate. dilectio autem in patrem hic erit omnis, ſi filius
Tract. 42. ex eo eſſe credatur. AVG. Sic ergo, ꝙ de Deo proceſſit verbum, æterna proceſſio eſt. ab illo enim proceſſit ut verbum patris, & venit ad nos, quia verbum caro factum eſt. Aduentus eius, humanitas eius, manſio eius, diuinitas eius, dicitis Deum patrem, cogno-
Lib. 6. ibidẽ ſcite me, vel fratrem. HILA. Non eſſe autem a ſe ſibi originem docuit cum ſubdit. {Neque enim a meipſo veni, ſed ille me miſit.
Tomo 20. ORI. Hæc arbitror dici, propter quoſdam per ſe venientes, & non miſſos a patre, de quibus in Hieremia dicitur. Non mittebam eos & ipſi currebant. Quoniam autem, qui duas naturas ingerũt, vtuntur hoc verbo, obiiciendũ eſt contra illos. Paulus enim odiebat Ieſum cum perſequeretur eccleſiam Dei. vnde dominus ad eũ. Quare me perſequeris? Si ergo verum eſt quod hic dicitur. Si De⁹ pater veſter eſſet, diligeretis me. palam eſt, quoniam & recte conuertitur, ſi non diligeretis, nequaquam Deus pater veſter eſſet. Paulus autem a quo tempore non diligebat Ieſum, fuit ergo tempus quo Deus pater Pauli non extitit. Non igitur natura Paulus Dei filius fuit, ſed poſtmodum Dei filius factus eſt. quando vero
Hom. 53. Deus alicuius ſit pater, niſi quãdo mãdata eius cuſtodit? CHRY. Quia vero ſemper quærebant dicentes. Quid eſt hoc quod dicit. Quo ego vado, vos non poteſtis venire? propterea ſubdit: {Quare loquelam meam non cognoſcitis? quia non pote. audi. ſermo-
Trac. 42. nem meum. AVG. Ideo autem audire non poterant. quia corrigi credendo nolebant. CHRY. Primo igitur captanda eſt virtus, quæ verbum diuinum exaudiat, vt deinceps validi ſiſtamus ad percipiendam totam locutionem Ieſu, quoniam quamdiu quis curatus non eſt in auditu proprio. a verbo quod dicit ſurdo, operiaris, auditu percipere nequit.
Hom. eadẽ. l ¶ CHRY. Excluſit Iudæos dominus a cognatione Abrahã, & quia maiora auſi ſunt, vt ſcilicet patrem ſuum Deum dicerent, de reliquo percutit eos dicens: Vos ex patre diabolo eſtis. AVG. Hic iam cauenda eſt hæreſis Manichæorum, quæ dicit eſſe quandam naturam mali & gentem quandam tenebrarum cum principibus ſuis. vnde diabolus originem ducit, & hinc dicunt ducere originem carnem noſtram, & ſecundum hoc putant dictum a domino. Vos ex patre diabolo eſtis, quòd eſſet illi velut natura mali,
To. 20. i Io. ducentes originem de gente contraria tenebrarum. ORIGE. In hoc autem ſimile videntur incurriſſe ei, qui diceret alteram eſſe oculi videntis ſubſtantiam, & alteram caligantis vel ſe auertentis. quemadmodum enim in his non differt ſubſtantia, ſed quædam contingit cauſa quæ facit caligare, ſic ſubſtantia eadem eſt, ſi-
Tract. eodẽ. ue recipiat rationem, ſiue non. AVGVSTINVS. Iudæi ergo filii erant diaboli imitando, non naſcendo. vnde ſequitur.
A {Et deſideria patris veſtri vultis facere.} Ecce vnde filii eſtis, quia talia deſideratis, non quia de illo nati eſtis. Quæritis enim me occi. ho. qui veritatem vobis dico. & ille inuidit homini, & occidit. vnde ſequitur. {Ille homicida erat ab initio. Vtique in primo homine, & in quo potuit fieri homicidium. non enim poſſet occidi homo, niſi prius fieret homo. Non ferro accinctus diabolus ad hominẽ venit, verbum malum ſeminauit & occidit. Noli ergo putare non eſſe homicidium, quando fratri tuo mala perſuades. vos autem ideo ſeuitis in carne, quia non
B poteſtis in mente. ORIGENES: Perpende autem, quòd non propter aliquem ſingulariter tantum, ſed pro toto genere quod peremit, inquantũ in Adam cuncti moriuntur, & vere di-
Ho. eadem. ctus eſt ab initio homicida. CHRYSOSTOMVS. Et non dixit opera, ſed deſideria eius facitis: oſtendens quoniam vehementer & ille & ipſi ab occaſionibus poſſidentur, & quia continue eum accuſabant quòd non eſt a Deo, inſinuat occulte, quòd hoc etiam eis ex diabolo eſt. vnde ſequitur. {Et in veritate non
Cap. 13. ſtetit. AVGVSTINVS 11. de Ciuitate Dei. Forte autem aliquis dicet, quòd ab initio ſuæ conditionis in veritate non ſteterit: & ideo numquam beatus cum ſanctis Angelis fuerit, ſuo recuſans eſſe ſubditus creatori, ac per hoc falſus & fallax, quia pia ſubiectione noluit tenere quod naturæ eſt, affectans per ſuperbã elationem ſimulare quod non eſt. Huic ſententiæ quiſquis acquieſcit non cum manichæis ſapit, vt ſuam quandam propriam, tamquam ex aduerſo quodam principio diabolus habeat naturam mali, qui tanta vanitate decipiunt, vt non attendant non di-
C xiſſe dominum. A veritate alienus fuit, ſed in veritate non ſtetit, vbi a veritate lapſum intelligi voluit. Illud etiam quod ait Ioannes: Ab initio diabolus peccat, hoc intelligunt ſi naturale eſt nullo modo eſſe peccatum. Sed quid reſpondetur propheticis teſtimoniis, ſiue quod ait Iſaias ſub figurata ꝑſona principis Babylonię diabolũ notans. Quõ cecidit Lucifer, qui mane oriebatur? ſiue quod Ezechiel. In delitiis paradiſi Dei fuiſti, quæ ſi aliter conuenientius intelligi nequeunt, oportet quod dictum eſt. In veritate non ſtetit, ſic accipiamus, quòd in ueritate fuerit, ſed non permanſerit. & illud quòd ab initio diabolus peccat, non ab initio ex quo creatus eſt, peccare putandus eſt, ſed ab initio peccati. cœpit enim in ipſo peccatum, & ipſe initium peccati fuit. ORI. Eſt
Ibidem autem uniforme quidem in unitate morari, uarium autem, ac multiforme non morari in ea, quibuſdam, ut ita dicam trementibus greſſibus, & nitentibus ſiſtere in ea, non tamen obtinere uolentibus. Quibuſdam uero non paſſis illud, ſed in periculo conſi-
D ſtentibus, ſecundum illud. Mihi autẽ pauliſper commoti ſunt pedes, & cæteris ab ea cadentibus. Cauſa igitur cur diabolus ueritatem non colat, ſubditur. {Quia ueritas non eſt in eo. ſ. ꝙ uana ſuſpicatur, & ſeductus eſt ipſe a ſeipſo, in hoc deterior, ꝙ illi quidẽ ab eo falluntur: is autẽ ſibiipſi deceptionis auctor exiſtit. Sed oportet inueſtigare quomodo dicitur, ꝙ ueritas in ipſo non eſt, utrum quia nulla unq̃ ueram habet doctrinã, ſed cuncta quæ opinatur falſa ſunt, uel quia Chriſti particeps non eſt, qui dixit. Ego ſum ueritas. Impoſſibile aũt eſt aliquã rõnalem ſubſtantiam de cunctis opinari falſo, & de nullo, uel exiliter rectitudinem conſpicere. Diabolus igitur ſaltem id uere capit dogma, conſiderando de ſe ꝙ rõnalis eſt. Non igitur eius natura conſiſtit ex contrario ueritatis. i. ex errore & ignauia: numquam enim ueritatem cognoſcere poſſet.
Cap. 14. AVG. 11. de Ciui. Dei. Vel cum dicit. Quia ueritas in eo non eſt, ſubiecit iudicium quaſi quæſiſſemus. unde oſtendatur, ꝙ in ueri-
E tate non ſteterit, ait, quia ueritas non eſt in eo. Eſſet autem in eo ſi in ipſa ſtetiſſet. Sequitur. {Cũ loquitur men. ex pro. loquit, quia
Tract. 42 mendax eſt & pater eius. AVG. In his uerbis quidam diabolũ putauerunt patrẽ habere, & quæſierunt quis eſſet diaboli pater: hic eſt error Manichæorum. Diabolũ aũt dñs dixit patrem mendacii: non. n. omnis qui mentit, pater mendacii ſui eſt. Si. n. ab alio mẽdacium accepiſti & dixiſti, tu quidem mentitus es, ſed pr̃ mẽdacii nõ es. Ille uero, qa nõ aliunde accepit mendaciũ, quo mendacio tamq̃ ueneno ſerpens hoĩem occideret. pater eſt mẽdacii, ſicut Deus pater eſt ueritatis. THEO. Is. n. & Deum apud hoĩes criminat⁹ eſt, ad Euam dicens. Qm̃ inuidens uobis, lignum inhibuit: & apud Deum quondam criminatus eſt hoĩes, ut cum dixit. An gratis co-
Ibidem lit Iob dñm? ORI. Attende tñ ꝙ hoc nomen mẽdax dicitur tã de diabolo, qui mendacium genuit, ſicut hic dr̃. Quia mendax eſt, q̃ de hoĩe, ſm̃ illud Pſalmi. Oĩs homo mendax. nam ſiquis mendax non eſt, huiuſmodi nõ eſt homo tm̃: ita ꝙ ei & ſimilibus dici põt. Ego dixi Dii eſtis. vnde cum aliquis loquit mendacium, de ꝓpriis

loquitur.Spũs autem ſanctus loquitur a verbo veritatis & ſapien- F
Quæſt. 90. tię,ſm illud:De meo accipiet & annunciabit vobis.AV.de Quæ.
no.teſt.vel aliter.Diabolus non ſpeciale nomẽ eſt,ſed cõe. In quo
cũq; enim opera diaboli fuerint inuẽta:diabolus eſt appellandus:
operis enim nomen eſt,non naturæ.Itaque hoc in loco patrem Iu
dæorum Cayn ſignificat, cuius imitatores volentes eſſe Iudæi,Saluatorem peremerunt.ab ipſo enim forma data eſt fratricidii,quem dixit mendaciũ de propriis loqui,vt oſtẽderet vnũquemque non niſi ꝓpria voluntate peccare,ſed quia Cayn imi

guet me de peccato? Si ueritatẽ dico, quare non creditis mihi? Qui ex Deo eſt, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.

m Rñderunt ergo Iudæi & dixerunt ei. Nõne bene dicimus nos, qa Samaritanus es tu, & dæmo- G

tator diaboli eſt,patrem eius diabolum dixit,cuius opera ſecutus
Tomo 20. eſt.ALCVI.Sed qa dñs veritas eſt,& filius veracis Dei veritatẽ di
cit:ſed Iudæi qui filii erant diaboli,auerſi erant a veritate. Et hoc
eſt quod ſequitur.{Ego aũt quia veri.di.vo.non cre.mi.} ORIG.
Sed quomodo hoc dr̃ Iudæis,qui in eum crediderant,ſed conſide-
ra,ꝙ poteſt aliquis ſm aliquam intentionem credere,ſm aliam ve
ro non credere,ſicut qui credunt in eũ,qui ſub Pontio Pilato cru
cifixus eſt:non autem credunt in natum de Maria virgine,in eun-
dem credunt & non credunt.Sic igitur hi ad quos loquebatur cre
Hom.53. debant in eum,ſm ꝙ videbat ſignorum factor, non credebant aũt
his quæ profunde ab eo dicebantur. CHRY. Quia igitur ini-
mici eſtis veritatis,in nullo me incuſantes vultis me interficere:&
ideo ſubdit {Quis ex vobis arguet me de peccato?} THEO.q.d.
Si Dei filii eſtis, vtique peccantes debetis habere odio. Si ergo me
quoque quem exoſum habetis non poteſtis arguere de peccato:
manifeſtum eſt ꝙ propter veritatem me odio habetis, qm̃.ſ.dice- H
bat ſe filium Dei.ORI.Habet autem hoc verbum Chriſti magnã
Homil. 18. fiduciam,cum nullus hoĩum fiducialiter hoc dicere potuerit, niſi
ſolus dñs noſter,qui peccatum non fecit. GREG.in Ho. Penſate
aũt manſuetudinem Dei.Non dedignatur ex rõne oſtẽdere ſe pec
catorem non eſſe,qui ex virtute diuinitatis poterat peccatores iu
Tract.42 ſtificare.vnde ſubdit.{Qui eſt ex Deo, verba Dei audit: propte-
rea vos non audi.quia ex Deo non eſtis.} AVG. Noli attendere
naturam,ſed vitium.Sunt iſti ex Deo,& non ſunt ex Deo:natura
ex Deo,vitio non ex Deo.Eis aũt hoc dictum eſt, qui non ſolum
peccato vitioſi erant:nam hoc cõe erat omnibus,ſed etiam præco
Ho.eadem. gniti,ꝙ non erant credituri ea fide qua poſſent a peccatorum obli
gatione liberari. GREG.in Ho. Interroget ſe ergo vnuſquiſque,
ſi verba Dei aure cordis percipit,& intelliget vnde ſit. Nam ſunt
nonnulli, qui præcepta Dei nec aure corporis percipere dignãtur.
Et ſunt nonnulli, qui hæc quidem corporis aure percipiunt, ſed. I
nullo ea mentis deſiderio complectuntur.Et ſunt nonnulli,qui li
benter verba Dei ſuſcipiunt,ita vt etiam in fletibus compungan-
tur,ſed poſt lachrymarum tempus,ad iniquitatem redeunt,hi pro
Hom.54 fecto verba Dei non audiũt,quia hæc exercere in opere cõtẽnunt.
m ¶ CHRY.Cum aliquid altum dñs diceret,hoc apud Iudæos
qui valde inſenſibiles erant,inſania videbatur,vt ex eorum reſpon
Tomo 20. ſione colligitur.Dicitur enim.{Reſpon.ergo iu.dixe.ei nonne be-
ne dici.nos,quia Sa.es tu,& dæmo.ha.}ORI.Sed dignum eſt quæ
rere,qũo cum Samaritani ſæcula futura denegent,nec animæ du-
rabilitatem acciperent,auſi ſunt Samaritanum dicere Saluatorẽ,
qui de reſurrectione & iudicio tot & tanta edocuit. Sed forſan ve
lut improperantes illi hoc dicunt,dum quæ ſentiunt ipſi,non do-
cet. ALCVI.Samaritani enim gens odioſa Iſraelitico populo, de-
To. eodem. cem tribubus in captiuitatem ductis, terram eorum poſſidebant.
ORI. Conuenit quoque,ꝙ aliqui de eo arbitrentur,ꝙ ſm Sama
ritanos ſentiret,vt nihil poſt obitum reſeruetur hominibus, ſed
ficte ad placendum Iudæis,de reſurrectione & æterna vita tracta-
ret. Dæmonium vero illum habere dicebant,propter eius ſermo- K
nes tranſcendentes capacitatem humanam,quibus Deum patrem
ſuum aſſerebat,& ſe de cœlo deſcendiſſe,& cætera huiuſmodi, vel
propter ſuſpitionem eorum quia plures in Beelzebub principe
dæmoniorum opinabantur ipſum eiicere dæmones.THEO. Vel
Samaritanum illum dicebant,tamquàm ritus hebraicos diſſoluen
tem,vtpote ſabbati.Samaritani enim non perfecte iudaizabant.
Ex hoc vero,ꝙ eorum cogitationes reuelabat, dæmonium ipſum
habere ſuſpicabantur.Quando vero eum Samaritanum dixerũt,
Hom.18. nuſquam Euangeliſta dicit,ex quo palã eſt, ꝙ multa prætermiſe-
runt Euangeliſtæ.GRE.in Ho.Ecce iniuriam ſuſcipiens Deus,nõ
contumelioſa verba reſpondet. Sequitur.n.{Reſpondit Ieſus &
dixit.Ego dæmo.non habeo.}Ex qua re quid nobis innuitur, niſi
vt eo tempore cum a proximis ex falſitate contumelias accipim⁹:
Hom.54. eorum etiam vera taceamus mala,ne miniſterium iuſte correptio
nis in arma vertatur furoris? CHRY. Et attendendum, quòd
vbi eos docere oportebat,& eorum ſuperbiam ſubtrahere aſper

erat, vbi vero exprobratum eum oportebat ſufferre, multa man-
ſuetudine vtebatur,erudiens nos quæ quidem ad Deum vindica-
re,quæ vero ad nos deſpicere. AVGVSTINVS. Et vt ho- Tract. 43.
mo prius eius imitetur patientiã,vt perueniat ad potentiam.Sed
quàmuis maledictus maledicta non redderet, pertinuit tamen ad
eum negare. Duo autem ſibi fuerant obiecta. Samaritanus es, & dæmonium habes. Non dixit: Non ſum Samaritanus. Samaritanus enim interpretatur cuſtos, nouerat autem ille ſe noſtrum eſſe cuſtodem. non enim pertinuit ad eum, vt re-

niũ habes? Rñdit Ieſus & dixit: Ego dæmoniũ nõ habeo,ſed honorifico patrem meũ & vos inhonoraſtis me.Ego aũt non quæro gloriã meam, eſt qui quærat, & iudicet. Amen amen dico vobis, ſiquis ſermonem meum ſeruauerit, mortẽ nõ videbit in æternũ.

dimeremur, & non pertinet vt ſeruemur. Denique ipſe eſt Sa-
maritanus, qui acceſſit ad ſaucium, & miſericordiam impẽdit.
ORIGE. Aliter autem quoque dominus magis quàm Pau-
lus omnibus omnia fieri voluit, vt omnes nanciſcatur: & ideo ſe
non negauit eſſe Samaritanum. Aeſtimo autem ſolius Ieſu fore
vocem.{Ego dæmonium non habeo, ſed nec habui,ſicut & illud:
Venit princeps mundi huius,& in me non habet quicquam,quia
etiam quæ delictorum reputata ſunt minima dæmonibus adaptã
tur. AVGVST. Deinde poſt tale conuitium hoc ſolum dixit Tract.eodẽ.
de gloria ſua.{Sed honorifico patrẽ meum,}quaſi dicat. Ne vobis
arrogans videar: habeo quem honorificem. THEO. Honorifi-
cauit autem patrem vlciſcens eum, & non tolerans homicidas,
& mendaces ſe Dei veraces filios appellari. ORIGE.Solus au
tem Chriſtus veriſſime veneratus eſt patrem:nullus enim hono-
rans quicquam ex his quæ non honorantur a Deo honorat Deũ.
H GREGO. in Hom. Sed quia quiſquis Dei zelo vtitur a prauis Hom. 18.
hominibus dehoneſtatur, in ſemetipſo nobis dominus patientiæ
præbuit exemplum,qui ait.{Et vos inhonoraſtis me.} AVGVS.
quaſi dicat.Ego facio quod debeo, vos non facitis quod debetis.
ORIGE. Non autem illis ſolum hoc dictum eſt, ſed & omni-
bus iniuſte agentibus,qui iniuriam inferunt Chriſto,qui eſt iuſti
tia,& inferentibus contumeliam ſapientiæ, eo ꝙ Chriſtus eſt ſa-
pientia,& ſimiliter de aliis huiuſmodi. GREGO. Sed quid no Ho. eadem.
bis contra iniurias faciendum ſit, ſuo exemplo nos admonet,cum
ſubiungit. {Ego autem gloriam meam non quæro, eſt qui quæ-
rat & iudicet. CHRY. quaſi dicat. Ex honore quem ad patrem Hom.54.
habeo hæc locutus ſum vobis,& propter hoc dehonoratis me,ſed
nulla eſt mihi cura huius contumeliæ: illi enim noxas debetis ꝓ-
pter quem hæc audio. ORIGE. Quærit autem Deus gloriam
Chriſti in quolibet ſuſcipientium illum, quam quidem reperi-
I ret in operantibus ſecundum inſitas virtutis cauſas. Cum autem
non reppererit,punit illos,in quibus non repperit gloriã filii ſui:
vnde dicit.{Eſt qui quærat & iudicet.} AVGVSTINVS: Quẽ Tract.43.
autem vult intelligi, niſi patrem? Quomodo ergo alio loco di-
cit. Pater non iudicat quemquam,ſed omne iudicium dedit filio?
Sed videre,quòd iudicium quandoque pro damnatione accipitur:
hic autem ſecundum diſcretionem poſitum eſt, quaſi dicat. Eſt
pater, qui gloriam meam a veſtra diſcernat. vos enim ſecun-
dum hoc ſæculum gloriamini, ego non ſecundum hoc ſæcu-
lum. Diſcernit etiam gloriam filii ſui a gloria omnium homi-
num. non enim quia homo factus eſt: iam comparandus eſt
nobis, nos homines cum peccato, ille ſine peccato, & hoc ſe-
cundum ipſam formam ſerui. nam illud quis digne loquatur,
In principio erat verbum? AVGVSTINVS, vel aliter:
Si vere dictum eſt a Saluatore: Omnia mea, tua ſunt, palam
eſt, quoniam & ipſum iudicium filii patris eſt. GREGORIVS: Ho.18.
Cum vero malorum peruerſitas creſcit, non ſolum frangi pre
dicatio non debet, ſed etiam augeri. vnde dominus poſtquàm
K dæmonium habere dictus eſt, prædicationis ſuæ beneficia lar-
gius impendit dicens. Amen amen dico vobis,ſiquis ſermonem
meum ſerua.mor.non vid.in æter. AVG. Videbit dictum eſt pro
eo quod eſt,experietur. Cum ergo morituris moriturus loquere- Tract.43
tur quid ſibi vult quod ait: {Qui ſer. meum ſerua. mortem non
videbit in ęternum,} niſi quia videbat aliam mortem, de qua
nos liberare venerat, mortem æternam, mortem damnationis
cum diabolo, & Angelis eius, ipſa eſt vera mors: nam iſta mi-
gratio eſt. ORIGENES. Sic igitur intelligendum eſt. {Si-
quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æter- To.20
num,} ac ſi diceret. Siquis lucem meam cuſtodierit, tenebras non
videbit. Quòd autem dicit in ęternum, communiter eſt ſumen-
dum, vt ſit talis intellectus. Siquis ſermonem meum ſeruauerit
in ęternum, mortem non uidebit in ęternum, quia euſque non
videt aliquis mortem, quouſque Ieſu verbum cuſtodit. Cum ve-
ro quis torpens in obſeruantia ſermonis, & circa ſui cuſto-
diam negligens factus, cum ceſſat cuſtodire, ſubinde mortem
videt,

videt: non apud alium q̃ apud ſeipſum. Sic igitur a Saluatore in-
ſtructi Prophetæ quærenti, Quis eſt homo qui viuet,& non vide
bit mortem,reſpondere poſſumus. Qui cuſtodit verbum Chri-
Hom.54 ſti. CHRY. Seruauerit autem dicit non ſolum fide, ſed etiam
per vitam puram. Simul autem & occulte inſinuat, quoniã nihil
poſſunt ei facere. Si enim qui ſermonem eius ſeruabit,nõ morietur in æternum; multomagis & ipſe poteſt non mori.
Ho. eadem. n ¶ GREG.in Ho. Sicut bonis neceſſe eſt vt meliores etiam per contumelias exiſtant: ita ſemper reprobi de beneficio peiores fiunt.nam accepta prędicationẽ, iterum Iudæi blaſphemant.dicit enim.{Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cogno.quia dę

n Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cognouimus, quia dęmoniũ habes. Abraham mortuus eſt, & Prophetæ,& tu dicis: ſiquis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in ęternum. Numquid tu maior es patre noſtro Abraham,qui mortuus eſt? Et Prophetæ mortui ſunt. Quẽ teipſum facis? Reſpondit Ieſus: Si ego glorifico meipſum,gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus q glorificat me,quem vos dicitis,

Tomo.20. mo.habes, ORI. Hi qui ſacris ſcripturis credunt, cõpræhendũt,
ꝙ quæ pręter rectam rationẽ ab hominibus exercentur, non ꝑter
dæmones fiũt.Sic igitur Iudæi virtute dæmonis putabant Ieſum
dixiſſe.{Siquis ſer.meũ ſer.mor.nõ vi.in ęter.}Hoc aũt paſſi ſunt,
quia Dei virtutem non perſpexerunt:nam hic de morte quadam
inimica rationi,qua pereunt delinquentes hoc faſſus eſt. Hi vero
de communi morte coniectantes eſſe quod dr̃, increpant dicentẽ
quaſi defuncto Abraham & Prophetis.vnde ſubditur. {Abraham
mor.eſt,& Prophetæ,& tu dicis:Siquis ſer.meum ſer.mor.non gu C
ſta.in æternum} Cum aliqua differentia ſit inter mortem guſta-
re & videre,pro eo quod mortem non videbit,mortem non guſta
bit,protulerunt velut incauti auditores, confundentes dominicũ
ſermonem.Sicut.n.dñs inquantum panis viuus eſt, guſtabilis eſt.
In eo vero,ꝙ eſt ſapientia,eſt viſibilis pulchritudiuis.Sic etiam ad
uerſaria eius mors,& guſtabilis eſt & viſibilis. Cum ergo quis ſte-
terit per Ieſum in intellectuali loco,mortem non guſtabit,ſi ſtatũ
ſeruat,ſm illud.Sunt de hic ſtantibus,qui non guſtabunt mortẽ.
cum autem aliquis ſermonẽ Chriſti acceperit, & cuſtodierit,mor
Ho. eadem. tem non videbit. CHRY.Rurſus aũt ex inani gloria ad cognitio
nem cõfugiunt.vnde ſequitur.{Nũquid tu maior es patre noſtro
Abraham,qui mortuus eſt?} Poterant etiam dicere,numquid tu
maior es Deo,cuius ſermone qui audierunt mortui ſunt? ſed non
Tom.20. dicunt hoc,quia etiam, q̃ Abraham minorẽ eũ æſtimabant. ORI.
Non.n.diſcernũt,quia non ſolum Abraham,ſed etiã quolibet na-
to ex muliere,qui natus ex virgine maior eſt,nec verum dicebant D
Iudæi:Abraham mortuus eſt. audiuit.n.verbũ Chriſti,atque ſer-
uauit.& huiuſmodi ſimile dices de Prophetis,de quibus ſubdunt.
{Et Prophe.mor.ſunt:}nam & verbum filii Dei cuſtodierũt,cum
verbum dñi factum fuerit ad Oſeæ,vel Iſaiam,vel Hieremiam,qđ
ſiquis alius cuſtodiuit:ipſi Prophetæ cuſtodierunt. Mendaciũ er-
go dicunt,& in hoc.{Scimus,quia dæmonium habes:} & in hoc.
Homil. 18. {Abraham mortuus eſt,& Prophetæ.}GREG. in Ho. Quia.n.
æternæ morti inheſerant,& eãdem mortem,cui inheſerant,nõ vi
debant,cum ſolam mortem carnis aſpicerent in veritatis ſermo-
ne caligabant. ſubdunt autem. {Quem teipſum facis?}THEO.
q.d.Tu qui nulla cura dignus es carpentarii filius de Galilæa, tibi
ſubripis gloriam.BEDA.Quem teipſum facis? hoc eſt. Cuius me
riti cuiuſue dignitatis vis credi? Abraham tñ mortuus erat corpo-
re; anima aũt viuebat. Maior aũt eſt mors animæ in æternum vi-
cturæ,q̃ corporis qñque morituri. ORI.Cæcutientium autẽ fuit
hæc prolatio:qm̃ non ſe fecit Ieſus id quod eſt, ſed ex patre rece- E
pit.vnde ſequit̃.{Reſpondit Ieſus.Si ego glori.meipſum,glo. mea
Hom. 54. nihil eſt.} CHRY. Hoc quantum ad eorum ſuſpitionem dixit,ſi
cut & ſupra. Teſtimonium meum non eſt verum,ſi teſtimonium
perhibeo de meipſo.BEDA.His aũt verbis nihil eſſe oſtendit glo
riam vitæ præſentis.AVG.Dixit aũt hoc ꝑꝑ illud quod dixerãt.
{Quem teipſum facis.}refert.n.gloriam ſuam ad patrem, de quo
eſt.vnde ſubdit.{Eſt pater meus,qui glorificat me. De iſto verbo
calumniant̃ Arriani fidei noſtræ,& dicunt.Ecce maior eſt pr̃, quia
glorificat filium.Hæretici,non legiſtis & ipſum filium dicentem,
ꝙ glorificet patrem ſuum? ALCVI.Glorificauit aũt pater filium:
cum tempore baptiſmi,& in monte & tpe paſſionis coram turbis
vox facta eſt ad eum,& poſt paſſionem eum reſuſcitauit & collo-
Ho.eadem. cauit eum ad dextram ſuæ maieſtatis.CHRY.Addidit aũt. Quẽ
vos dicitis,quia Deus veſter eſt. Volebat.n.oſtendere qm̃ non ſo-
lum patrem eum neſciebant,ſed neque Deum.THEO. Nam ſi ve
re patrem cognoſcerent,filium eius venerarentur.Deum etiã con

A temnunt,qui homicidium in legẽ prohibuit, aduerſus Chriſtum
clamantes.vnde ſubdit. {Et non cognouiſtis eum.} ALCVI.q.d.
Vos carnaliter illum Deũ veſtrum vocatis.pro tpalibus ei ſeruitis
& non cognouiſtis eum,ſicut intelligendus eſt ſpiritualiter ei ſer
uire neſcitis. AVG.Quidam hæretici dicunt Deum annunciatũ Tract.43
in veteri teſtamento, non eſſe patrẽ Chriſti, ſed neſcio quem principem malorum Angelorum. Contra ipſos ergo dicit patrẽ ſuum, quod illi dicebant Deum ſuum.Et non cognouerunt.Si enim ipſum cognouiſſent,eius filium recepiſſent. De ſe aũt ſubdit.{Ego autem noui eum. Secundum carnem iudicantibus.potuit & hic arrogans videri,ſed arrogantia non ita caueatur. vt

quia Deus veſter eſt, & non cognouiſtis eum. Ego autem noui eum. Et ſi dixero quia non ſcio eum, ero ſimilis vobis mendax. Sed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo. Abrahã pater veſter exultauit vt videret diem meum, vidit, & gauiſus eſt.

B o Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes & Abraham vidiſti? Dixit ergo eis Ieſus. Amen amen dico vobis, anteq̃ Abrahã fieret, ego

veritas relinquat̃:ꝑꝑ qđ ſubdit.{Et ſi dixero, quia non ſcio eum,
ero ſimilis vobis mẽdax.}CHRY.q.d.Sicut vos dicentes ſcire eũ, Ho. eadem.
mentimini:ita ego ſi dixero me neſcire.ſed maxima demonſtratio
eſt,ꝙ ab illo ſit miſſus,hoc quod ſequitur.{Sed ſcio eum.} THE.
Naturaliter ipſius cognitionem obtinens. qualis.n.ego ſum, talis
& pater.qm̃ ego meipſum cognoſco,& illum cognoſco.Præbet aũt
indicium ꝙ ipſum cognoſcat cum ſubdit.{Et ſermonẽ eius ſeruo.
Sermonem mandata nuncupãs.Quidã aũt ſic intelligunt.hoc qđ
C dr̃.Sermonẽ eius ſeruo.i.rõnẽ ſubſtantiæ eius. Eadem.n.eſt rõ ſub
ſtantiæ patris & filij.ideoq; pr̃em cognoſco,nam & pro,qm̃ ſumit̃,
vt ſit ſenſus. Qm̃ eius ſermonem ſeruo.AVG. Sermonẽ etiã pr̃is
tamq̃ filius loquæbat̃, & ipſe erat verbũ pr̃is qđ hoĩbus loquebat̃. Ho. eadem.
CHRY. Et qa dixerãt.Nũquid tu maior es pr̃e nr̃o Abrahã?nihil
de morte exponẽs,ſe maiorẽ q̃ Abrahã eſſe oñdit conſequenter cũ
ſubdit.{Abrahã pr̃ vr̃ exul.vt.vi.diẽ meũ.vi.& ga eſt}.ſ. ꝑꝑ benefi
ciũ qđ a me habet,vt a maiore. THEO. q.d.Diẽ meũ deſiderabilẽ
habuit & lætitiæ plenum,non quaſi alicuius minimi,aut fortuiti.
AVG.Non timuit,ſed exultauit vt videret. credens vtique exul Tract.43
tauit ſperando vt videret intelligendo diem meum.Incertum aũt
põt eſſe vtrum dixerit tẽporalem diem dñi,quo erat venturus in
carne,an diem dñi qui neſcit ortum,neſcit occaſum. Sed ego non
dubito patrẽ Abrahã totũ ſciſſe. Ait.n. ſeruo ſuo quem mittebat.
Pone manum ſub fęmore meo,& iura mihi per Deum cęli. Ergo
quæ fuit illa iuratio,niſi quia ſignificabatur de genere Abrahæ vẽ
D turum in carne Deum cęli? GRE. Tunc etiam diem dñi Abrahã Hom. 18.
vidit, cum in figura Trinitatis tres Angelos hoſpicio ſuſcepit.
CHRY. Vel diem ſuum dicit diem crucis, quem Abraham Homil. 54.
in oblatione arietis,& Iſaac præfigurauit:per hoc oſtendens, ꝙ nõ
inuitus ad paſſionem venit & oſtendens eos eſſe alienos ab Abra-
ham.Si in quibus ille exultauit,hi dolent.AVG.Quale autẽ gau Tract. 43.
dium fuit cordis videntis verbum manens, ſplendorem piis men-
tibus refulgentem apud patrem manentem Deum, & aliquãdo in
carne venturum non de patris gremio receſſurum.
o GRE.Carnales mentes Iudæorum audientiũ verba Chr̃i,ocu Hom.18
los a carne non ſubleuant:dũ in eo ſolã carnis ætatem penſant.vñ
dicitur.{Dixerunt ergo Iudæi ad eum.Quinquaginta annos nõ-
dũ ha.& Abrahã vidi?}quaſi dicerent: multa ſunt annorũ curricu
la,ex quo Abrahã mortuus eſt,& qũo vidit diem tuũ?carnaliter.n.
hoc intellexerunt.THEO. Tunc aũt 33. annorum Chriſtus erat,
E quare ergo nõ dixerũt Quadraginta annos nõdũ habes,ſed quin-
quaginta? Superuacua eſt hm̃õi quæſtio. ſimpl̃r.n.prout eis occur
rit dixerunt.Rñdent tñ quidam ꝙ ꝑ quinquageſimum annum ex
reuerentia iubileum nominant, in quo & captiuos manumitte-
bant,& empticiis poſſeſſionibus cedebãt. GREG.Quos benigne Ho.eadem.
Redemptor noſter a carnis ſuæ intuitu ſubmouet & ad diuinita-
tis contemplationem trahit.vnde ſequitur.{Dixit ergo eis Ieſus.
Amen amen dico uobis antquam Abraham fieret,ego ſum.} Ante
enim præteriti tp̃is eſt,ſum uero præſentis,& quia præteritum &
futurum tp̃s diuinitas non habet, ſed ſemper eſſe habet. non ait:
Ante Abraham ego fui, ſed {ante Abraham ego ſum.} ſm illud,
Ego ſum qui ſum. Ante ergo,uel poſt Abrahã habuit eſſe,q. & ac-
cedere potuit ꝑ exhibitionẽ præſentiæ,& recedere ꝑ curſum ui-
tæ,AVG.Quia uero creatura eſt Abrahã,non dixit, Anteq̃ Abra Tract. 43.
ham eſſet,ſed{Anteq̃ fieret.}neque dixit, Ego factus ſum:nam in
principio erat uerbũ,GREG.Sed ſuſtinere iſta æternitatis uerba Ho. eadem.
mẽtes infideliũ nõ ualẽtes,quẽ intelligere non poterant, obruere
q̃rebant.uñ ſequit̃.{Tulerunt ergo lap,iu.ut ia.in eũ.}AVG.Tãta Tract. 43.

duritia quo curreret,niſi ad ſimiles.ſ.lapides? Quia vero poſtq̃ cũcta quæ ad eum ſpectabant docẽdo perfeceratːhi lapides iniiciũt. deſerit eos quaſi correctionem non ſuſcipientes. vnde ſubditur. Ieſus autem abſcon.ſe & exiuit de templo.} Non autem abſcõdit ſe in angulo templi,quaſi timens, aut in domumculam fugiens, vel poſt murum, aut columnam diuertẽs: ſed celica poteſtate inuiſibilem inſidiantibus ſe conſtituens, p medium illorum exiuit. Ieſus autem abſcond. ſe, & exiuit de

Hom. 18. templo. G R E. Qui ſi diuinitatis ſuæ potẽtiã exercere voluiſſet,tacito nutu mentis in ſuis eos actibus ligaret, aut in pœnas ſubitę mortis obrueret, ſed qui pati venerat exercere iudiciũ

ſum. Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo.

CAP. IX.

Et præteriens Ieſus, vidit hominem cæcum a natiuitate, & interrogauerunt eum diſcipuli eius. Rabbi, quis peccauit, hic aut parentes eius, vt cæcus naſceretur? Reſpõdit Ieſus: neque hic peccauit, ne

nolebat. AVG. Magis enim erat commendanda ſapientia, quàm exercenda potentia. A L C V I. Ideo etiam fugit, quia nondum venerat hora paſſionis, & quia ipſe non elegerat hoc genus mor-

Trac.43. tis. AVG. Ergo tamquàm homo lapidibus fuit, ſed væh illis a quorum lapideis cordibus fugit Deus. B E D A. Myſtice autem quot malas cogitationes quis aſſumit, quaſi tot lapides in Ieſum mittit, ac deinde quantum ad ſe pertinet, ſi ad deliberationem trã

Ho. eadem. ſit, Ieſum extinguit. G R E G. Quid autem abſcondendo ſe dominus ſignificat, niſi ꝙ eis ipſa veritas abſconditur, qui eius verba ſequi contemnunt? eam quippe quam ſi inuenit humilem veritas fugit mentem. Quid autem nobis hoc exemplo loquitur, niſi vt etiam cum reſiſtere poſſumus iram ſuperbientium humiliter declinemus.

CAP. IX.

Hom. 55. CHRY. Quia Iudæi ſermonum Chriſti altitudinem non ſuſceperant, exiens de templo curauit cæcum, ſui abſentia eorum furorem mitigans, & per operationẽ ſigni eorum duritiam molliens, & de his quæ dicta ſunt a ſe faciens fidem. vnde dicitur. {Et præteriens Ieſus, vidit hominem cæcum a natiuitate.} Vbi conſiderandum, ꝙ egrediens de templo, ſtudioſe venit ad opus ſui manifeſtatiuum. ipſe enim vidit cæcum, non cæcus ad eum acceſſit. Et ita ſtudioſe reſpexit, vt diſcipuli eius videntes eũ ſtudioſe aſpicientẽ interrogarẽt. Sequi

Tract. 44. tur enim. {Et inter. eum diſci. eius. Rabbi, quis pec. hic, an parentes eius, vt cæcus naſceretur?} AVG. Rabbi magiſter eſt. Magiſtrum appellant, quia diſcere cupiebant. quæſtionem quippe propoſuerant domino tamquàm magiſtro. T H E O. Videtur tamen hæc quæſtio peccare: neque enim ſuſceperant Apoſtoli nugas Gẽ-

Hom. eadẽ. tilium, quoniam anima in alio ſæculo viuens peccauit. ſed diligẽter intuenti non apparet ſimplex hæc quæſtio. C H R Y. Venerunt enim ad hanc interrogationem, quia prius ſupra paralyticũ curans dixit: Ecce ſanus factus es: non vltra pecces. Illi igitur cogitantes, quia propter peccata fuerat ille paralyſi reſolutus, quærũt de iſto: Si hic peccauit. quod non eſt dicere: a natiuitate enim cæcus eſt. Aut parentes eius. ſed neque hoc. filius enim pro patre nõ ſuſtinet pœnam. Sequitur. {Reſpondit Ie. Neque hic peccauit, ne

Tract. eodẽ. que parentes eius. AVG. Numquid vel ipſe ſine originali peccato natus erat, vel viuẽdo nihil addiderat? Habebant ergo peccatum, & ipſe & parentes eius, ſed non ipſo peccato factum eſt vt cæcus naſceretur. Ipſe autem cauſam dicit, quare cæcus ſit natus cũ ſub-

Ho. eadem. dit: {Sed vt manifeſtarentur opera Dei in illo. C H R Y. Non autem ex hoc oſtendit, ꝙ alii cæci facti ſunt propter peccata parentum. Neque enim contingit vno peccante alium puniri. quod autẽ dicit: {Vt manifeſtetur gloria Dei,} de ſeipſo dicit, nõ de patre. Illius enim gloria iam manifeſta erat: ſed numquid iſte iniuſta paſſus eſt? Sed ego eum beneficium accepiſſe dico per cæcitatem. per hanc enim interioribus reſpexit oculis. Qui vero ex non ente ad eſſe eum deduxit, poteſtatem habebat abſque iniuria, & ita eum dimittere. Dicunt autem quidam, quoniam vt hic non eſt cauſatiuum, ſed ſignificat euentum, ſicut & illud: Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. ſic & hoc conſecutum eſt, vt dominus oculos clauſos aperiẽs, & alia naturalis infirmitatis nocumenta corrigẽs,

Cap. 9. ſuam demonſtrauit virtutem. GREG. in Præf. Moral. Alia itaque eſt percuſſio, qua peccator percutitur, vt ſine retractatione puniatur, alia qua peccator percutitur, vt corrigatur: alia qua quiſque percutitur, non vt præterita corrigat, ſed ne ventura committat: alia per quam nec præterita culpa corripitur, nec futura prohibetur. Sed dum inopinata ſalus percuſſionem ſequitur, ſaluantis

F virtus cognita ardentius amatur. C H R Y. Et quia de ſeipſo dixit. {Vt manifeſtetur gloria Dei:} ſubiungit. Me oportet operari opera eius, qui miſit me, ideſt me oportet manifeſtare meipſum & facere ea quæ manifeſtent me patri eadem facientem. B E D A. Cum enim filius ſe operari opera patris aſſerit, ſua & patris opera eadem eſſe mon- Hom. eadẽ.

que parentes eius, ſed vt manifeſtent opera Dei in illo. Me oportet operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt. Venit nox, qũ nemo poteſt operari. Quamdiu ſum in mundo, lux ſum mundi. Hæc cum dixiſſet expuit in terrã & fecit lutum ex ſputo, & linuit

G lutum ſuper oculos eius & dixit ei: Vade, laua ĩ natatoria Syloe, quod interpræteatũ miſſus. Abiit ergo & lauit, & venit videns.

ſtrauit, quæ ſunt infirma ſaluare: debilia roborare, homines illuminare. AVG. Per hoc autem, ꝙ dicit: Qui miſit me, vniuerſam gloriam dat illi, de quo eſt, quia ille habet filium, qui de illo ſit: ipſe non habet, de quo ſit. C H R Y. Addidit autem: Donec dies eſt, ideſt donec licet credere hominibus in me, donec vita hæc cõſiſtit: opor- Tract. eodẽ. Hom. eadẽ.

tet me operari. Et hoc oſtendit ſubdens {Venit nox quando nemo poteſt operari. Nox dicta eſt, ſecundum illud. Proicite eum in tenebras exteriores. Ibi ergo erit nox, vbi nemo poteſt operari; ſed recipere quod operatus eſt. Cum viuis, fac ſiquid facturus es. Vltra enim neque fides eſt, neque labores, neque pęnitẽtia. AVG. Tract. eodẽ. Si aũt modo operamur: hic eſt dies: hic eſt Chriſtus. vnde ſubdit. {Quamdiu ſum in mũdo, lux ſum mundi.} Ecce ipſe eſt dies. Dies iſte qui circuitu Solis impletur, paucas horas habet. Dies præſentiæ Chriſti vſque in conſummationem ſæculi extendentur. Ipſe enim dixit. Ecce ego vobiſcum ſum vſque in conſummationem ſæculi. C H R Y. Quia vero ſermonẽ quẽ dixerat, per opera credi Hom. 56.

H fecit, ſubiũgit Euangeliſta: {Hæc cum dixiſ. expu. in ter. & fecit lu. ex ſpu. & li. ſu, occu. cæci. Qui autem maiores ſubſtantias de nihilo ad eſſe produxit multomagis oculos ſine materia feciſſet: Sed voluit docere ſeipſum eſſe creatorem, qui in principio vſus eſt luto ad hominis formationem. Ideo autem non aqua vtitur ad lutum faciendum: ſed ſputo, vt nihil aſcribatur fonti, ſed diſcas quoniam virtus oris eius oculos aperuit, & plaſmauit: & deinde, vt nõ videatur eis ex virtute terrę eſſe curatio, iuſſit lauari. vnde ſequitur. {Et dixit ei: Vade & laua ad nata. ſy. quod interpre. miſſus, vt diſcas quoniam non indigeo luto ad faciendos oculos. Et quia in Syloe erat virtus Chriſti, quæ omnia operabatur, propter hoc & interpræationem nobis Euangeliſta adiecit dicens. Quod interpræatur miſſus. vt diſcat quoniam & illic Chriſtus eum curauit. Sicut enim Apoſtolus dicit, ꝙ petra erat Chriſtus: ita & ſyloe ſpiritualis erat, cuius repentinus aquæ defluxus occulte inſinuat no-

I bis Chriſti manifeſtationem præter omnem ſpem. Sed quare non ſtatim eum fecit lauari, ſed ad ſyloe miſit? vt deſtruatur Iudæorũ indeuotio. Conueniens enim erat omnes eum videre euntem, & lutum ſuper oculos habentem. Et etiam volens oſtendere, quoniã non alienus eſt a lege & veteri teſtamento: mittit eum ad ſyloe: non autem erat timendum, ne ſyloe ſumeret hanc gloriam. multi enim lauantes ibi oculos, nullo tali beneficio ſunt potiti. Et iterum, vt diſcas cæci fidem, qui non contradixit, neque cogitauit apud ſeipſum. Lutum ſolet magis excecare. Multotiens laui in ſyloe, & in nullo ſum adiutus, ſiquam virtutem haberet, præſens vtique curaſſet, ſed ſimpliciter obediuit. unde ſequitur. {Abiit ergo & lauit, & uenit uidens. Sic igitur manifeſtauit ſuam gloriam: non enim parua gloria eſt, ut æſtimetur auctor creationis. Ea enim quæ de maiori eſt fides, quod minus eſt certificat, in uniuerſa autem creatione honorabilior eſt homo. Eorum autem quæ in nobis ſunt membrorum, honorabilior eſt oculus: hic enim

K corpus gubernat, hic ornat uiſum. Et quod Sol eſt in orbe terrarum, hoc eſt oculus in corpore. unde ſuperiorem locum ſortitur, ſicut in quodam regali loco collocatus. T H E O. Quidam tamen dicunt, quòd lutum non fuit depoſitum, ſed in oculos eſt conuerſum. B E D A. Myſtice autem poſtquàm expulſus eſt de cordibus Iudæorum, mox tranſiuit ad Gentilium populum. Præterire autem eius, uel iter facere, eſt de cęlis in terram deſcendere. Itaque uidet cæcum, cum miſericorditer reſpexit genus humanum. A V G V S T I N V S: Tract. eodẽ. Genus enim humanum eſt iſte cęcus. hæc enim cæcitas contigit in primo homine per peccatum, de quo omnes originem duximus. cæcus eſt ergo a natiuitate. Spuit dominus in terram, de ſaliua ſua lutum fecit, quia verbum caro factum eſt, & inunxit oculos cæci. Inunctus erat & nondum uidebat. quando enim inunxit, forte eum Cathecuminum fecit. Mittit illum ad piſcinam, quæ uocaẽ Syloe, quia baptizatus eſt in Chriſto, & tunc

& tunc eum illminauit. Pertinuit autem ad euangeliſtam vt commendaret nobis nomen huius piſcinæ, & ait: Quod interpretatur miſſus. Niſi enim ille fuiſſet miſſus, nemo noſtrum eſſet ab iniqui-

Cap. 21. tate dimiſſus. G R E G. 8. Mor. Vel aliter, Per ſaliuam ſapor intimę contemplationis accipitur, quæ ad os a capite defluit, quia de claritate conditoris adhuc in hac vita nos poſitos guſtu reuelationis tangit. vnde dominus ſaliuam luto miſcuit, & cæci nati oculos reparauit qa ſuperna gratia carnalem cognitionẽ noſtram per admiſtionẽ ſuæ contemplationis irradiat, & ab originali cæcitate hominẽ ad itellectũ reformat.

Hom. 56. b ꝙ C H R Y S O. Inopinabilitas facti miraculi incredulitatem idducebat, & ideo dicitur. {Itaq; vicini & qui viderant eum prius, qa mẽdic⁹ eret dicebant: Nonne hic eſt qui ſedebat & mẽdicabat?} Mirabilis Dei clemẽtia quo deſcendebat? Eos qui mẽdicabant cũ multa

b Itaque vicini & qui viderant eum prius, quia mendicus erat dicebant. Nonne hic eſt qui ſedebat & mendicabat? Alii dicebant, quia hic eſt, alii autem nequaquam, ſed ſimilis eſt eius. Ille vero dicebat, quia ego ſum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Reſpon-

dit: Ille homo qui dicitur Ieſus, lutum fecit, & vnxit oculos meos & dixit mihi: Vade ad natatoria Syloe & laua. Et abii, & laui, & video. Et dixerunt ei: Vbi eſt ille? Ait, neſcio. Adducunt eum ad phariſęos qui cæcus fuerat: Erat autem ſabbatum quando lutum fecit Ieſus, & aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum phari-

déuotione curabat, & hinc Iudæorum os obſtruens, quoniam non præclaros, non inſignes, neque principes, ſed ignobiles ſua dignos ducebat prouidentia: etenim in ſalute omnium venerat. Sequiẽ. {Alij dicebant, quia hic eſt.} Cęco enim per longam viam euntę diligentes inſpectores facti ex inopinabilitate eius quod viderãt, non vltra poterãt dicere: Non eſt hic. Sequitur. {Alii aũt nequaq̃,

Tra. 44. ſed ſimilis eius eſt.} A V G V. Aperti enim oculi vultum mutauerant. Sequitur. Ille autem dicebat, quia ego ſum.} Vox grata,

Hom. 56. ne damnetur ingrata. C H R Y. Non enim verecundatus eſt de priori cæcitate, neque formidauit furorem plebis, neque renuit oſtendere ſeipſum vt prædicet benefactorem. Sequitur. {Dicebãt ergo ei, qũo aperti ſunt oculi tui?} Hunc modũ, neq; nos ſciuus, neque ipſe qui curatus eſt nouit, ſed quod quidẽ factum eſt, nouerat, modũ autẽ comprehendere non poterat. vnde ſequitur. {Reſpondit: Ille homo qui dicitur Ieſus, lutum fecit, & liniuit oculos meos.} Vide quomodo verax eſt, non dixit vnde fecit. Quod enim non nouerat, non dicit, neque enim ſciuit quoniam in terra expuit, quoniam aũt ſuperſixit, per ſenſum tactus didicit. Sequiẽ. {Et dixit. Vade ad natatoria ſyloe & laua.} Et hoc etiam ex auditu teſtatus eſt, recognouit enim eius vocem ex diſputatione cum diſcipulis. Et quia ad vnum ſe præparauerat, ſcilicet omnia ſibi

Tra. 44. ſuaderi a iubente ſubiungit. {Et abii, & laui, & vidi. A V G V S. Ecce annunciator factus eſt gratiæ, ecce euangelizat & confitetur Iudæis. Cæcus ille confitebatur, & cor impiorum ſtringebatur, qa non habebant in corde quod iam ille habebat in facie. vnde ſequi

Hom. 56. tur. {Et dixerunt, vbi eſt ille?} C H R Y. Dicebant autem hoc occaſionem meditantes, iam enim aduerſus ipſum conſpirauerant. Chriſtus autem non aderat his qui curabantur, non enim quærebat gloriam, neque ſe oſtentare. Recedebat etiam ſemper curans Ieſus, vt omnis ſuſpicio toleretur ſignorum. Qui enim nõ cognoſcebant eum, qualiter ob gratiam eius ſe curatos cõfiterẽtur? vnde

Tract. 44 ſequitur. {Ait, neſcio. A V G V S T. In his verbis inũcto ſimilis erat, nõdum videnti prædicat, & neſcit quid prædicat. BEDA. Vnde figurã tenet cathecuminorum, q & ſi credunt in Ieſum, adhuc tamen eum quaſi neſciunt, quia nondum loti exiſtunt. Pha-

Hom. 56 riſæorum autem erat approbare opus, vel improbare. C H R Y. Iudæi igitur quærẽtes. Vbi eſt ille, volebant eum inuenire, vt eum ducerent ad eos, qa vero non habuerunt eum ducunt cæcũ. vnde ſequitur: {Adducunt eum ad pha. qui cę. fuerat, vt ſcilicet vehemẽtius eum interrogarent. Propterea autem & euangeliſta ſubdit: {Erat autem ſabbatũ quando lu. fe. Ieſus & ape. ocu. eius.} Vt ſcilicet eorum malam mentem demonſtraret, & cauſam propter quã eum quærebant, vt ſcilicet occaſionem contra eum inuenirent, & vt detraherent miraculo per æſtimatam legis præuaricationem, quod ẽt manifeſtum eſt ex his quæ ſequuntur. Sequitur enim. {Iterũ ergo inter. eum pha. quomodo vidiſſet.} Vide autem qualiter non turbatur cæcus, nam quandoquidem turbis dicebat ſine periculo interrogatus, non ita magnum erat veritatẽ dicere. Mirabile autem eſt nunc ꝙ in ampliori periculo conſtitutus, neq; negat, neque contraria dicit prioribus. Sequitur enim. {Ille autem

A dixit eis. Lutum poſuit mihi ſup oculos meos, & laui, & video.} Hoc autem ad eos qui iam audierant ſuccinctus loquitur. Non dixit nomen dicentis, neque quoniam dixit mihi. Vade & laua, ſed confeſtim: Lutum poſuit &c. & ſic contrarium paſſi ſunt eius quod volebant. Duxerunt enim eum vt negaturum, ſed ab eo certius didicerũt. Sequitur. {Dicebant ergo ex phariſæis. A V G. Trac. 44. Non omnes, ſed quidam: iam enim inungebantur quidem. Dicebant ergo, nec vidẽtes, nec inuncti. {Non eſt hic homo a Deo qui ſabbatum non cuſtodit.} Ipſe poti⁹ cuſtodiebat qui ſine peccato erat. Sabbatum enim obſeruare ſpiritualiter, eſt nõ habere peccatum, & hoc admonet Deus quando commendat ſabbatũ. Omne opus ſeruile non facietis. Quid ſit opus ſeruile, a domino audite. Omnis q facit peccatum ſeru⁹ eſt peccati, ſed iſti ſabbatum carnaliter obſeruabant, ſpiritualiter violabãt. CHRY. Hom. 56.

ſæi quomodo vidiſſet. Ille autem dixit eis. Lutum mihi poſuit ſuper oculos & laui, & video. Dicebant ergo ex phariſęis quidam: Non eſt hic homo a Deo qui ſabbatum non cuſtodit. Alii autem dicebant. Quomodo põt homo peccator hæc

B ſigna facere? Et ſchiſma erat inter eos. Dicunt ergo cæco iterum: Tu q dicis de illo qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit, Quia propheta eſt.

c Non crediderunt ergo Iudæi de illo quia cęcus fuiſſet, & uidiſſet, donec vocauerunt parentes eius qui uiderat, & interrogauerunt eos dicentes, Hic eſt filius veſter quem uos dicitis, qa cęcus nat⁹ eſt? Quomodo ergo

Malitioſe autem quod factum eſt ſilentes, æſtimatam pręuaricatio-

C nem in medium ferebant. Non enim dicebant quoniam ſabbato curat, ſed quoniam ſabbatum non ſeruat. Sequitur. {Alii dicebãt Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? A ſignis enim inducebantur, ſed imbecilliter erat diſpoſiti, cõgruum enim erat oſtendere qualiter ſabbatum non ſoluitur, ſed nondum hanc habebant mentem ꝙ Deus eſſet, vt poſſent reſpondere quoniam dominus ſabbati hæc fecit. Nullus denique eorum audebat ea quæ volebat, manifeſte dicere, ſed in ambiguitate, hi quidem propter improbabilitatem, alii vero propter amorẽ principatus. Sequiẽ. {Et ſchiſma erat inter eos.} Hoc ſchiſma primo incępit in populo, deinde in principibus. A V G V S T. Dies enim erat Chriſtus qui inter lucem & tenebras diuidit. C H R Y S O S T. Vo- Hom. 57. lentes autem qui dixerant: Homo peccator nõ poteſt talia ſigna facere, os aliorum obſtruere, eum qui ſuſcepit virtutis experienciam in medium ducunt, vt non videantur ipſi aduocatione vti. vnde ſequitur. {Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo

D qui aperuit tibi oculos? T H E O. Vide quomõ beniuole quærunt. non enim dixerunt: Tu quid dicis de illo qui ſabbatum non obſeruat, ſed miraculum commemorant. Quomodo aperuit tibi oculos, pene ipſum ſanatum concitantes, quaſi dicerent, Benefecit tibi. vnde debet eum prædicare. A V G V S T. Vel quærebãt, Trac. 44. quemadmodum hominem calumniarentur, vt eum de ſynagoga eiicerent, ſed ille conſtanter quod ſentiebat expreſſit. vnde ſequitur. {Ille autem dixit, quia propheta eſt.} Adhuc quidem inunctus in corde, nondum Dei filium confitebatur, non mentitur tamen. Ipſe enim dominus de ipſo ait, Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua.

c ¶ C H R I S O S T. Quia Phariſæi cæcum attonitum facere Homil. 57. non valuerunt, ſed videbant eum cum omni propalatione benefactorem ſuum prædicantem, per parentes putabant Chriſti miraculum annihilare. vnde dicitur: {Non credi. ergo Iudæi de illo,

E quia cæcus fuiſſet & vidiſſet, donec. voca. pa. eius qui viderat. A V G V S T I. ideſt, cæcus erat & viderat. C H R Y S O S T. Sed Tract. 44. Hom. 57. hæc eſt veritatis natura, per quæ putatur inſidias pati, per hęc fortior fit, mendacium enim ſibipſi quidem obuiat, & per ea per quę lædere veritatem videtur, per ea clariorem eam oſtendit, quod & nunc factum eſt. Ne enim aliquis diceret ꝙ vicini nihil certum dixerunt, ſed per quandam aſſimilationem locuti ſunt. Parentes in medium ducuntur, qui maxime ſuum filium cognoſcebant. Statuentes autem eos in mediũ, cum multo furore interrogant. vnde ſequitur. {Et inter. eos dicen. hic eſt filius veſter, & non dicunt: Qui quandoque fuit cæcus, ſed quem dicitis quia natus eſt cæcus. O iniqui, quis pater eligeret talia mentiri de filio? Solum non dicunt, quem vos feciſtis cæcũ. Duobus autem his ad negationem eos inducere conantur, & in hoc ꝙ dicunt, Quem dicitis, quia natus eſt cæcus, & in hoc qđ ſubdunt: Quomodo ergo nunc videt? T H E O. q. d. Aut hoc falſum eſt ꝙ nunc videat, In. 9. c. Ioa. aut primum ꝙ cæcus fuerit, ſed conſtat hoc eſſe verum ꝙ videt, falſum ergo fuit ꝙ cecum eum dicebatis. CHRY. Tribus ergo interro-

interrogationibus factis,ſi filius eorum eſt, ſi cæcus fuit, & quali-
ter vidit,duas confitentur. vnde ſequitur. { Reſponderunt ergo
eis parentes eius & dixerunt: Scimus quia hic eſt filius noſter, &
quia cęcus natus eſt. } Tertiã autem abiiciunt. vnde ſubdunt.
{ Quomodo autem nunc videat,neſcimus, aut quis eius aperuit
oculos,nos neſcim⁹.}

Et hoc etiam pro veritate factum eſt, ut nullus alius ſed is qui curatus eſt & qui dignus fide erat,hoc cõfiteretur. vnde ſequitur. {Ipſum interrogate, ætatẽ habet,ipſe de ſe loquaẗ. AVG.
Tract.44. q.d. Iuſte cogeremur loqui pro infante, qa ipſe pro ſe loqui non poſſet. Cæcum a natiuitate nouimus, ſed loquentẽ. CHRY.
Homil. 57. Qualiter ergo grati fuerint parentes qui eorum quæ ſciebant, quędã tacuerũt propter timorem Iudæorum. Sequitur enim. {Hæc dicebant parẽtes eius, quia timebãt Iudæos.} Rurſus & hic opiniõnẽ Iudæorum & mentem euangeliſta inducit. vnde ſequitur. {Iam.n.conſpirauerant Iudæi, ut ſiquis eum confiteret Chriſtum, extra ſyna

nunc videt? Reſpõderunt eis parentes eius, & dixerunt. Scimus, quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus natus eſt. Qũo aũt nũc videat neſcimus, aut quis eius aperuit oculos nos neſcimus, ipſum interrogate. Aetatem habet ipſe de ſe loquatur. Hæc dixerunt parentes eius, qm̃ timebãt Iudęos. Iam enim cõſpirauerant Iudæi, vt ſiquis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret. Propterea parenres eius dixerunt, quia ætatẽ habet, ipſum interrogate.

d Vocauerunt ergo rurſum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo. Nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt. Dixit ergo eis ille. Si peccator eſt, neſcio, vnũ ſcio, quia cæcus cũ eſſem, modo video. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Qũo aperuit tibi oculos? Reſpõ-

Tract.44. gogam fieret. AVGV. Iam non erat malum fieri extra ſyna-
gogam: illi expellebant, Chriſtus ſuſcipiebat. Sequitur. {Propte-
rea parentes eius dixerunt, quia ætatem habet ipſum interrogate.
In 9. c. Io. ALCVI. In quo oſtendit euangeliſta illos non per ignoran-
tiam, ſed propter metum talia reſpondiſſe. THEO. Imbecil-
liores enim filio erant qui teſtis aderat intrepidus veritatis, illu-
minatos habens oculos intellectus a Deo.
Hom. 57. d ¶ CHRYSOST. Quia parentes miſerunt phariſæos ad
illum qui curatus eſt, rurſus vocauerũt eum ſecundo. vnde dicit.
Vocauerunt ergo rurſus hominem qui cæcus fuerat.} Non autem
manifeſte dicunt, Nega qm̃ Chriſtus te curauit, ſed ſub prætextu
religionis ad hoc eum inducere volunt. vnde ſequitur. {Da gloriã
Tract.44. Deo.} q.d. Confitere quia hic nihil eſt operatus. AVGVST.
Nega quod accepiſti, hoc plane non eſt Deo gloriam dare, ſed deũ
potius blaſphemare. ALCVI. Sic autem volebant illum dare
gloriam Deo, vt ſicut & ipſi, Chriſtum diceret peccatorem. vnde
Hom. 57. ſequitur. {Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt.} CHRY.
Qualiter ergo non arguiſtis, eum dicẽtem? Quis ex uobis arguet
Ioan. 8. me de peccato. ALCVI. Sed ille vt neque pateret calumniæ,
neque veritatem celaret, non dixit: Scio eum iuſtum. nam ſequiẗ.
Hom. 57. {Dicit ergo ille: Si peccator eſt, neſcio.} CHRYS. Qualiter
qui dixit: Quoniam propheta eſt, nũc dicit. {Si peccator eſt ne-
ſcio.} numquid modo timuit cæcus? Abſit: ſed voluit Chriſtum
a rei teſtimonio & non a ſua voce ab incuſatione eripere, & ſuam
reſponſionem facere fide dignã ab accepto beneficio. vnde ſubdit.
{Vnũ ſcio, quia cæcus cum eſſem, modo video.} q.d. Nihil modo
de hoc dico, vtrum ſit peccator, ſed iterũ dico ꝙ manifeſte noui,
quia igitur nequiuerunt euertere quod factum eſt, ad priores re-
deunt ſermones, rurſus modum curationis inquirentes, ſicut ca-
nes quidem venationem nunc huc, nunc illuc inueſtigantes. vnde
ſequitur. { Dixerunt ergo illi. Quid fecit tibi? quomodo aperuit
tibi oculos? hoc eſt.} Numquid præſtigio aliquo? non enim dixe-
runt, Qualiter vidiſti, ſed qualiter aperuit oculos tibi, dantes oc-
caſionem detrahendi contra eius operationem. Donec igitur res
inquiſitione indigebat, cæcus remiſſe loquebatur, quia vero iam
vicerat, audacter de reliquo eis loquitur. vnde ſequitur. {Reſpon-
dit eis. Dixi uobis iam & audiſtis, quid iterum vultis audire?} q.d.
Non attenditis ad ea quæ dicuntur. vnde vltra non reſpondebo
vobis inaniter interrogantibus & non volentibus addiſcere, ſed
cauillari quæ dicuntur. vnde ſequitur. { Numquid & vos vultis
Tract.44. diſcipuli eius fieri? AVGVST. Quid eſt, nunquid & vos, niſi
quia iam ego ſum, numquid & vos vultis: iam video, ſed non inui
deo. Hæc loquebatur iam ſtomachans aduerſus duritiam Iudæo-
Homi.57. rum, & ex cæco videns, non ferens cæcos. CHRYSO. Itaque
forte quid eſt veritas, ita imbecille mendacium, nam veritas qui-

F dem & ſi deſpectos aſſumpſerit, claros eos facit, vel oſtendit. Men-
dacium autem & ſi cum fortibus fuerit, imbecilles eos monſtrat.
Sequitur. Maledixerunt ergo ei & dixerũt. Tu diſcipulus eius ſis.
Tract.44. AVGVST. Maledictum eſt ſi cor diſcutias, non ſi verba per-
pẽdas, tale maledictum ſuper nos & ſuper filios noſtros. Sequitur.

dit eis: Dixi vobis iã & audiſtis. Quid iterũ vultis audire? Numquid & vos vultis diſcipuli eius fieri? Maledixerunt ergo ei, & dixerunt. Tu diſcipulus illius ſis, nos autẽ Moyſi diſcipuli ſumus. Nos ſcimus, quia Moyſi locutus eſt deus, hũc aũt neſcimus, vnde ſit. Reſpondit ille homo, & dixit G eis. In hoc.n. mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit meos oculos. Scimus autẽ quia peccatores Deus non audit, ſed ſiquis Dei cultor eſt, & volũtatẽ eius facit, hũc exaudit. A ſæculo non eſt auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. Niſi eſſet hic a Deo, nõ poſſet facere quicquàm. Reſponderunt & dixerunt ei. In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.

e Audiuit Ieſus, quia eiecerunt H eum foras, et cũ inueniſſet eum

{ Nos autem Moyſi diſcipuli ſumus, nos ſcimus, quia Moyſi locutus eſt Deus.} Sed tunc ſciretis, quia per Moyſen prædictus eſt deus, habetis enim dominum dicentem. Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi. de me ille ſcripſit, ita ne ſegnem ſeruum & dorſum ponitis cõtra dominum, nã ſubditis, Hunc autem neſcim⁹ vnde ſit. CHRY.
Homi.57 Ea quæ per viſum cognoſcitis: auditu minora æſtimatis, illa.n. quæ noſſe vos dicitis, a progenitoribus audiſtis. Sed nonne fide dignior eſt, qui certificauit quòd a Deo venit per miracula, quę non ſolum audiſtis, ſed vidiſtis? vnde ſequitur. { Reſpondit ille homo & dixit eis. In hoc enim mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit

oculos meos.} Vbique ſignũ inducit, quia hoc deprauare non po-
terant, ſed ab eo conuincebantur, & quia dixerat, ꝙ homo pecca-
tor non poteſt talia ſigna facere, de cętero illorum aſſumit iudi-
cium propria verba eis in memoriam reducens. vnde ſubdit. { Sci-
mus autem quia peccatores Deus nõ audit.} q.d. Opinio hæc mea
& veſtra communis eſt. AVGVST. Adhuc tamen vnctus lo- Tract. 44.
quitur. Nam & peccatores exaudit Deus. Si enim non fruſtra pu
blicanus diceret, Deus propitius eſto mihi peccatori, ex illa con-
feſſione meruit iuſtificationem, quomodo ipſe cęcus illuminatio-
nem. THEO. Vel dicẽdum eſt, quoniam, ꝙ dictum eſt, deum
non exaudire peccatores, hoc ſignificat, ꝙ facere miracula Deus
peccatoribus non concedit. Cum vero veniam implorant de com
miſſis, tranſlati ſunt de gradu peccantium ad ſtatum pęnitentiũ.
I CHRYSOST. Et vide ꝙ cum ſupra dixit, Si peccator eſt ne Homi.57.
ſcio, non dubitans dixit, hic enim non ſolum a peccatis eum excu
ſat, ſed valde Deo placentem oſtendit. nam ſubdit: Si quis dei cul
tor eſt, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. Non enim ſufficit
Deum cognoſcere, ſed voluntatem eius facere. deinde extollit qđ
factum eſt di. {A ſæculo non eſt auditum quia quis aperuit oculos
cęci nati.} q.d. Si confitemini quoniam Deus peccatores non au-
dit, hic autem miraculum fecit & tale, quale nullus hominum fe-
cit, manifeſtum eſt uirtutem qua hoc fecit maiorem eſſe, q̃ quæ eſt
ſecundum hominem virtus. vnde ſubdit: { Niſi eſſet hic a Deo, nõ
poſſet facere quicq̃. AVGVST. Libere, conſtanter, veraciter. Tract.44.
Hęc enim quæ facta ſunt a domino a quo fierent niſi a Deo? aut
quando a diſcipulis talia fierent, niſi in eis dominus habitaret?
CHRYSOST. Quia ergo veritatem locutus eſt, in nullo Homi.57.
confeſſus eſt, quando maxime admirari eum oportebat tunc eum
condemnant. Sequitur enim. { Reſponderunt & dixerunt ei: In
K peccatis natus es totus, & tu doces nos? AVGVST. Quid eſt Tract. 44.
totus? cum oculis clauſis, ſed qui aperuit oculos ſaluat & totum.
CHRYSO. Vel dicunt: Totus, ac ſi dicant: A prima ætate in
peccatis es, hic igitur eius cæcitatem exprobant, oſtendentes ꝙ Hom.57.
propter peccata factus eſt cæcus, quod rationem non habebat, do-
nec ergo expectabant eum negaturum eſſe fide dignum eſſe puta-
bant, ſed nunc eum eiiciunt. vnde ſequitur. { Et eiecerunt eum fo-
ras. AVGVST. Ipſi illum magiſtrum fecerant, ipſi vt diſce- Tract.44.
rent toties interrogauerunt & ingrati docentem proiecerunt.
BEDA. Solet enim maiorum conſuetudo a minoribus aliquid
diſcere dedignari.
e ¶ CHRY. Qui propter veritatem & Chriſti confeſſionem Hom. 8.
iniuriam opprimuntur, hi maxime honorantur, quod in cæco fa-
ctum eſt: eiecerũt enim eum ex templo Iudęi, & inuenit eum dñs
templi & eum ſuſcepit ſicut agonotheta athletam multum labo-
rantem & coronauit. vnde dicitur. { Audiuit Ieſus quia eiecerũt
eum

eum foras & cum inueniſſet eũ, dixit ei: Tu credis in filiũ Dei? }
Oſtendit autem euangeliſta, quoniam propter hoc venit Ieſus, vt
ei loqueretur. Interrogat autem non ignorans, ſed volẽs ſeipſum
notum facere, & oſtendens quoniam multum appreciatur eius fi-
dem. q.d. Plebs conuiciata eſt mihi, ſed nulla mihi eſt cura illorũ,

vnius cura eſt, vt tu credas, melior eſt faciens volũtatem Dei, q̃ decies mille iniqui.
Circa ſinẽ. HYLA. 6. de Trin. Si autem ſola Chriſti qualiſcumque confeſſio fidei eſſet conſumatio dictum fuiſſet. Tu credis in Chriſtũ. Sed quia hæreticis pene omnibus hoc nomen in orę eſſet futurum vt Chriſtum cõfiterentur, & filium tamen negarent, id qđ proprium Chriſto ẽ, ad fidẽ poſcitur, ideſt vt credatur in Dei filium. Crediſſe autẽ in dei filiũ quid pro-

dixit ei: Tu credis in filium dei? Reſpondit ille & dixit. Quis eſt domine vt credam in eum? Et dixit ei Ieſus. Et vidiſti eum, & qui loquitur tecum ipſe eſt. At ille ait: Credo domine. Et procidens adorauit eum. Et dixit eis Ieſus: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Et audierunt quidam ex phariſæis qui cum ipſo erant & dixerunt ei: Numquid & nos cæci ſumus? Dixit eis Ieſus. Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum. Nunc vero dicitis quia videmus, peccatũ veſtrũ manet.

ficit ſi credatur in creaturã, cum a nobis fides in Chriſto non crea
Hom. 58. turę Dei, ſed filii Dei poſtuletur? CHRYSOT. Nondum
autem cęcus Chriſtum nouerat, cæcus enim erat anteq̃ veniret
ad Chriſtum, & poſt curationem a Iudæis circumtrahebatur. vn-
de ſequitur: {Reſpondit ille & dixit: Quid eſt domine, vt credã
in eum? Deſiderantis & valde ingerentis anĩmę verbum eſt, pro
quo tot diſputauit. Hunc ignorat, vt diſcas in eo veritatis amorẽ,
non autem dixit ei dominus. Ego ſum qui curaui te, ſed medie
adhuc loquitur. vnde ſequitur: Et vidiſti eum. THEO. Hoc
autem dicit, vt reducat ei in memoriam ſanitatem, & quia ab ipſo
virtutem viuendi acceperat. Attende autem, qui loquebatur ex
Maria natus eſt, & ipſe idem eſt Dei filius, non alius & alius ſecun
dum errorem Neſtorij. vnde ſequitur: { Et qui loquitur tecum,
Tract.44. ipſe eſt. AVG. Modo lauat faciem cordis eius. Denique iam
facie lota cordis & mundata conſcientia, agnoſcit illum non filiũ
hominis tantum quod ante crediderat, ſed iam filium Dei qui car
nem ſuſceperat. vnde ſequitur: {At ille ait: Credo domine. Parũ
eſt credere, vis videre quem qualem credat? Et procidens adorauit
eum. BEDA. In quo poſſunt ſumere exemplum, vt non ere-
cta ceruice quis dominum roget, ſed ſupplex in terram proſtratus
Hom. 58. eius miſericordiam imploret. CHRY. Per hoc igitur eius diui
nã virtutem oſtendens & verbo opus adiungens, dominus autem
illum feruentiorem circa fidem fecit, & eos qui eum ſequebantur
erexit. vnde ſequitur: {Et dixit eis Ieſus. In iudiciũ ego in hunc
Tract.44. mundum veni. AVGVST. Dies enim erat inter lucem & te
nebras diſcurrens: recte autẽ ſubditur: {Vt qui non vident, videãt
quia de tenebris liberat. Sed quid eſt quod ſequitur. {Et qui vi-
dent, cæci fiant?} audi quod ſequitur. {Commoti ſunt enim pha
riſæi quidam ex verbis iſtis. vnde ſequitur. {Et audierunt quidam
ex phariſęis qui cum ipſo erant, & dixerunt ei. Numquid & nos
cæci ſumus?} hoc enim eos mouebat. Et qui vident, cæci fiant. Se-
quitur. {Dixit ergo eis Ieſus. Si cæci eſſetis, nõ haberetis peccatũ,
ideſt ſi uos cæcos diceretis, & ad medicũ recurreretis. {Nunc vero
quia dicitis. Videmus, peccatum veſtrum manet,} quia enim dicẽ-
do. Videmus, mediũ nõ quæritis, in cæcitate veſtra manebitis, hoc
eſt ergo qđ pauloante dixit. {Ego veni, vt qui nõ vident videãt.}
ideſt qui ſe non videre confitentur, & medicum quærunt vt vi-
deant. {Et qui vident cæci fiant.} ideſt qui ſe putant videre, & me
dicum non quærunt, in ſua cæcitate permaneant. ergo iſtam di-
ſcretionem vocauit iudicium cum ait. { In iudicium veni in hũc
mundum.} Non illud iudicium iam intulit mundo, quod de uiuis
& mortuis in fine ſæculi iudicabit. CHRYSO. Vel aliter.
In iudicium dixit, ideſt in maius ſupplicium, oſtendens quoniam
qui condemnauerunt eum ipſi ſunt qui condemnati ſunt. Quod
autem dicit. {Vt qui non vident videant, & qui vidẽt cęci fiant.}
Rom. 9. Idem eſt quod Paulus dicit, ꝙ gentes quæ non quærebant iuſti-
tiam, inuenerunt iuſtitiam, quæ eſt ex fide Chriſti. Iſrael autem
perſequens legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ, nõ peruenit. THE.
Hom. 58. q.d. Ecce qui a natiuitate non viderat, iam videt anima in corpo
re, qui vero videre videntur, excæcati ſunt intellectu. CHRY.
Sunt enim duæ viſiones & duæ cæcitates, ſcilicet ſenſibilis & intel
lectualis, ille autem ad ſenſibilia inhiant ſolum & de ſenſibili ſolũ
verecundabantur cæcitate. vnde oſtẽdit eis ꝙ melius eſſet eos eſſe
cęcos, q̃ ſic videntes, propter quod dicit. {Si cæci eſſetis, non habe
retis peccatum, quia tolerabilius fieret vobis ſuppliciũ} Sed nunc
dicitis, quia videtis. THEO. Non conſiderantes factum in cæ-

A co miraculum, non eſtis digni venia, quaſi ex viſis miraculis ad
fidẽ non attracti. CHRYSOSTOMVS. Hoc igitur quod Hom. 58.
æſtimabant eſſe magnam laudem, oſtendit quòd eis fert ſuppli-
cium, & ſimul conſolatus eſt eum qui a natiuitate fuerat cæcus
de corporali cæcitate. Non autem ſine cauſa euangeliſta dicit

quòd audierunt hoc quidam ex phariſæis, qui cum ipſo erant, ſed vt rememoretur quoniam iſti illi erãt, qui prius reſtiterant Chriſto, deinde eum lapidare voluerunt. Erat enim quidam ſuperficietenus ſequentes, & facile in contrarium tranſmutabantur. THEO. Vel aliter: Si cęci eſſetis, ideſt inſcii ſcripturarũ, nequaquàm tàm grande vobis peccatum incũberet tanquàm ignorantia peccantibus, nunc vero quia prudentes vos, atque legiſperitos aſſeritis, per voſipſos condemnabiles eſtis.

CAPVT X.

AMen amen dico uobis, qui nõ intrat per oſtiũ in ouile ouiũ, ſed aſcẽ B dit aliunde, ille fur eſt & latro. Qui autẽ intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic oſtiarius aperit, & oues vocem eius audiunt. Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Et cũ proprias oues emiſerit, ante eas

CAPVT X.

CHRYSOST. Quia dominus de cæcitate Iudæo- Hom. 58.
rum diſputauerat, ne dicant: Non eſt ex noſtra cæci-
citate ꝙ ad te non accedimus, ſed a te auertimur, ut er
roneum fugientes, vult oſtendere ꝙ non eſt erroneus,
C ſed paſtor, ponens ſigna latronis & paſtoris. Et primo oſtẽdit quis
eſt erroneus & fur, dicens. { Amen amen dico vobis, qui non in-
trat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt &
latro.} Hic autem & eos qui ante eum fuerunt occulte inſinuat, Quæſt. 61.
& eos qui poſt eum futuri ſunt Antichriſtum & pſeudochriſtos,
oſtium autem ſcripturas vocauit: hæ enim Dei cognitionem ape-
riunt, hæ oues cuſtodiunt, & lupos ſuperuenire non permittunt,
hæreticis introitum præcludẽtes. Qui ergo nõ ſcripturis vtitur,
ſed aliunde aſcendit, hoc eſt, aliam ſibi & non legitimam viam fa-
cit, hic fur eſt. dicit autem. Aſcendit & non intrat ad ſimilitudinẽ
furis maceriam tranſcendere volentis, & pericuIoſe omnia agen-
tis. dicens autem. { Aliunde,} etiam ſcribas occulte inſinuauit qui
docebant mandata & doctrinas hominum, & legem præuaricaban
tur. Si autem infra ſeipſum oſtium dicit, non oportet turbari. ete-
nim paſtorem ſeipſum & ouem differenter prædicat, quia enim
adducit nos patri, oſtium ſe dicit, quia vero procurat, paſtorem.
AVGV. Vel aliter. multi ſunt, qui ſecundum quandam vitæ Tracta. 45
D huius conſuetudinẽ dicuntur boni homines, qui ea quæ in lege
mandata ſunt quaſi obſeruant, & chriſtiani non ſunt, & plerumq;
ſe iactant ſicut phariſæi, numquid & nos cæci ſumus? quia vero
omnia iſta quæ faciunt, & neſciunt ad quem finem referant, inani
ter faciunt, dominus de grege ſuo & oſtio quo intratur ad ouile,
ſimilitudinem poſuit dicens. { Amen amen.} Dicant ergo Pagani
vel Iudęi, vel hæretici, bene uiuimus, ſi per oſtium non intrant,
quid eis prodeſt? Ad hoc enim debet vnicuique prodeſſe bene vi-
uere, vt detur illi ſemper viuere, quia, nec bene viuere dicendi
ſunt, qui finem bene viuendi, vel cæcitate neſciunt, vel inflatio-
ne contemnunt. Non eſt autem cuiq̃ ſpes vera ſemper viuendi,
niſi cognoſcat vitam quod eſt Chriſtus, & per hanc ianuã intret
in ouile. Quicumq; ergo vult intrare ad ouile, per oſtium intret,
non ſolum Chriſtum prędicet, ſed Chriſti gloriam quærat, non
ſuam. Humilis aũt ianua eſt Chriſtus, qui intrat per hanc ianuam
E oportet humilem eſſe, vt ſano capite poſſit intrare. Qui autem ſe
non humiliat, ſed extollit, per maceriam vult aſcendere, ideo exal
tatur vt cadat. Quærunt ergo plerumque tales homines etiam
perſuadere hominibus vt bene viuant, & chriſtiani non ſint, per
aliam partem volunt aſcendere, rapere, & occidere. Tales ergo fu-
res ſunt, quia quod alienum eſt ſuum dicunt: Latrones, quia non
furantur occidunt. CHRY. Vidiſtis qualiter deſcripſit latro- Hom. 58.
nem, intuere & paſtores diffinitionem. Sequitur enim. { Qui autẽ
intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. AVGV. de Ver. domini. Ser. 49.
Intrat per oſtium, qui intrat per Chriſtum, qui imitatur paſſio-
nem Chriſti, qui cognoſcit humilitatem Chriſti, vt cum Deus fa
ctus ſit homo pro nobis cognoſcat ſe homo non eſſe Deum, ſed
hominem. Qui enim vult Deus videri, cum ſit homo, non imita-
tur illum qui cum Deus eſſet, homo factus eſt. Tibi autem non di
citur: Eſto aliquid minus quàm es, ſed agnoſce quid es. Sequitur.
{Huic oſtiarius aperit. CHRYSO. Nihil prohibet oſtiarium Hom. 58.
vocare

vocare Moyſen, ille enim eſt cui eloquia Dei credita ſunt. T H E.
Vel ſpiritus ſanctus eſt oſtiarius, per quem ſcripturæ reſeratę no-
Trac. 46. bis indicant Chriſtum. A V G V. Vel aliter. Oſtiarium ipſum
dominum debemus accipere, multo ſunt enim magis inter ſe di-
uerſa in rebus humanis paſtor & oſtium, q̃ oſtiarius et oſtium: &
tamen dominus & pa
ſtorem ſe dixit, & o-
ſtium. Cur ergo non
ĩtelligamus ipſum &
oſtiarium? ipſe enim
ſe aperit, qui ſeipſum
Infra. exponit. Si aliã per-
ſonam quæris oſtia-
rii, vide oſtiariũ forte
ſpiritum ſanctum, de
quo dominus dicit.
Ipſe vos docebit oẽm
veritatem, oſtium eſt
Chriſtus qui eſt veri-
tas, quis aperit oſtiũ,
niſi qui docet verita-
tem? Cauendum ta-
men eſt ne maior æſtimetur oſtiarius eſſe q̃ oſtium, quia in domi-
bus hominum oſtiarius oſtio, non oſtium præponitur oſtiario.

vadit, & oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius. Alienum autem non ſequuntur, ſed effugiunt ab eo, quia non nouerunt vocẽ alienorum. Hoc prouerbiorum dixit eis Ieſus. Illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis.

b Dixit ergo eis iterum Ieſus, Amen amẽ dico vobis, quia ego ſum oſtium ouiũ. Omnes autem quot quot venerunt, fures ſunt

Homil. 58. C H R Y S O. Quia vero dicebant eum eſſe deceptorem, & hoc
ex infidelitate ſui ipſorum certificabant dicentes, quis principũ
credit in eum, oſtendit nunc ꝙ ex hoc ꝙ non attendunt ei, ex or-
dine ouium excluduntur, vnde ſequitur. { Oues vocem eius au-
diunt.} Si enim paſtoris eſt per legitimum intrare oſtium, per qđ
ipſe intrauit, ab ouium congregatione ſe abſtrahunt, qui ipſum
non audiunt. Sequitur. { Et proprias oues vocat nominatim.}
A V G V. Nouit enim nomina prædeſtinatorum, vnde diſcipulis
Tract. 45. ait. Gaudete quoniã nomina ueſtra ſcripta ſunt ĩ cælo. Sequitur.
Hom. 58. {Et educit eas. C H R Y S O S T. Oues educebant quando eas
mittebat, non extra lupos, ſed in medio luporum. Videtur autem
& de cæco occulte inſinuare, etenim illum eduxit vocans ex me-
dio Iudæorum, & vocem eius audiuit. A V G V S T. Sed & quis
Tract. 45 alius oues emittit, niſi qui earum peccata dimittit? vt eum ſequi
duris liberatæ vinculis poſſint. Sequitur enim. { Et cum proprias
oues emiſerit, ante eas vadit.} G L O. Emittit ſiquidem eas de
tenebris ignorantiæ ad lucem, dum ante eas vadit, quaſi in colu-
Hom. 58. mna nubis & ignis. C H R Y S O S T. Nimirum paſtores con-
trarium faciunt oues ſequentes, ſed ipſe oſtendit ſe contrarium
Tra. 45. facere, quoniam oues deducit ad veritatem. A V G V S T. Et
quis eſt qui oues præceſſit, niſi qui ſurgens a mortuis iam nõ mo-
ritur, & patri dixit: Quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, &
ipſi ſint mecum? Sequitur. {Et oues illum ſequuntur, quia ſciunt
vocem eius, alienum autem non ſequũtur, ſed fugiunt ab eo, quia
non nouerunt vocem alienorum.} C H R I S O S T. Alienos
Hom. 58. dicit eos qui circa theodam, & Iudam, aut eos q̨ poſt hoc alios de-
bent decipere pſeudoapoſtolos. vt enim nõ dicatur vnus illorum
eſſe, per multa ſe ab eis ſeparat, primo quidem per doctrinam ſcri
pturarum, per quas Chriſtus ad ſe homines adducebat. Illi vero
ab eis homines abſtrahebant. Secundo per ouium obedientiam:
nam in eum quidem non ſolum viuentem, ſed etiam mortuum
homines crediderunt, illos autem confeſtim reliquerunt. T H E.
Significat etiam Antichriſtum, qui paululum decipiens, non ob-
tinebit ſequaces poſt eius mortem. A V G V S T. Sed quomo-
Trac. 45. do ſoluetur iſta quæſtio? Audiunt vocem Chriſti quandoq; non
oues, audiuit enim Iudas, ſed lupus erat & non audiunt oues, ali-
qui enim eorum qui Chriſtum crucifixerunt non audierunt, ſed
oues erant. Sed dicet aliquis, quando non audiebant, oues nõ erãt,
vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autem adhuc
mouet ꝙ per Ezechielem obiurgat dominus paſtores, & dicit in-
ter cetera de ouibus. Errantem non reuocaſtis, & errantem dicit,
& ouem appellat. Non erraret ſi vocem paſtoris audiret, ſed ideo
errauit, quia vocẽ alieni audiuit. Dico ergo. Nouit dominus qui
ſunt eius, nouit pręſcitos, nouit prædeſtinatos. Ipſi ſunt oues, ali
quando ſeipſi neſciunt, ſed paſtor nouit eas: multæ enim oues fo-
ris ſunt, & multi lupi intus. De prædeſtinatis ergo loquitur. Eſt au
tem aliqua vox paſtoris in qua oues non audiunt alienos, in qua
non oues non audiunt Chriſtum. Quæ eſt iſta vox? Qui perſe-
uerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Hanc vocem non negli-
git proprius, non audit alienus. Sequitur. {Hoc prouer. dixit eis
Ieſus: Illi autem non cognoue. quid loqueretur eis.} Paſcit enim
dominus manifeſtis, exercet obſcuris. Cum autem duo audiunt
verba euangelii, vnus impius, alter pius, & talia forte ſunt, vt am-
bo non intelligant. Vnus dicit, verum eſt quod dixit, & bonum eſt
quod dixit, ſed nos non intelligimus. Iſte quia credit, iam pulſat,
dign⁹ eſt cui aperiatur, ſi pulſare perſiſtat. Alius dicit: Nihil dixit,
qui adhuc audiat: Niſi credideritis non intelligetis.
Hom. 58 b ¶ C H R Y. Dominus attentiores volẽs Iudæos facere, mani

F feſtat quod ſupra dixerat. vnde dicitur. {Dixit ergo iterum eis Ie
ſus: Amen amen dico vobis: ego ſum oſtium ouium. A V G V. Tra. 45.
Ecce oſtium quod clauſum poſuerat, aperuit, ipſe eſt oſtiũ, intre-
mus, & nos intraſſe gaudeamus. Sequitur. { Omnes quotquot ve-
nerunt fures ſunt & latrones. C H R Y. Non de prophetis hoc Hom. 58.
dicit, ſicut hæretici di
cunt, ſed de ſeditioſis,
vnde & laudans oues
ſubiungit. { Sed non
audierunt eos oues.
Nuſquàm autem vi-
detur laudare eos qui
non obedierunt pro-
phetis, ſed eis detra-
hit vehementer. A V Tract. 45.
G V S T. Intellige er
go: Quotquot vene-
runt pręter me, non
autem præter illum
prophetæ venerunt,
quia cũ illo venerũt,
qui cum verbo Dei

& latrones, ſed nõ audierũt eos oues. Ego ſum oſtium. Per me ſi quis introierit ſaluabitur, & ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet. Fur non venit, niſi vt furet, & mactet & perdat. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant.

G c Ego ſum paſtor bonus, bonus paſtor animam ſuã dat pro ouibus ſuis. Mercenarius autem & qui non eſt paſtor cuius nõ ſunt

venerunt, qui veraces fuerunt, quia ipſe verbum & veritas ven-
turus præcones mitebat, ſed eorum corda quos miſerat poſſide-
bat, carnem quippe ipſe accepit ex tẽpore, qui eſt ſemper. In prin
cipio enim erat verbum, ante aduentum autem eius quo humilis
venit in carne, præceſſerunt iuſti, ſic eum credentes venturũ, quo-
modo nos credimus in eum qui uenit, tempora variata ſunt, non
fides. Eadem enim fides vtroſque coniungit, & eos qui uenturum
eſſe, & eos qui veniſſe crediderunt. Quotquot ergo præter illum
venerunt, fures fuerunt & latrones, ideſt, ad furandum & occiden
dum venerunt. Sed non audierunt eos oues, illi ſcilicet de quibus Infra.
dictum eſt: Nouit dominus qui ſunt eius. Eos ergo non audierũt
H oues, in quibus non erat vox Chriſti, errantes, vana fingentes, mi
ſeros ſeducentes, quare autem ſe oſtium dixerit, aperit ſubdens.
{Ego ſum oſtium, per me ſiquis intro: ſaluabitur. A L C V I N.
q.d. Illos non audiunt oues, ſed me audiunt, quia ego ſum oſtiũ;
& qui per me non fictus, ſed verus introierit, perſeuerando ſalua-
bitur. T H E O. Educit autẽ ad paſcua dominus oues per oſtiũ.
vnde ſequitur. {Et ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet.}
Quæ ſunt autẽ hæc paſcua? niſi delectatio futura & reqes in quã
nos dominus introducit. A V G. Sed quid eſt quod dicit. {Ingre Tract. 45.
dietur & egredietur?} Ingredi quippe in eccleſiam per oſtium
Chriſtum, valde bonum eſt, exire autem de eccleſia non eſt bonũ:
Poteſt ergo dici ingredi nos, quando interius aliquid cogitamus;
egredi autem, quãdo exterius aliquid operamus, ſecundum illud.
Exiuit homo ad opus ſuum. T H E O. Vel ingredi dicitur, cui Ibidem.
eſt curæ homo interior, egredi vero, qui hominem exteriorem;
I ideſt membra quæ ſunt ſupra terram in Chriſto mortificat, hic
enim paſcua in futuro reperiet ſæculo. C H R Y. Vel hoc dicit Hom. 58.
propter Apoſtolos, qui cum audacia introierunt & exierunt, ut
totius orbis terrarum facti domini, & nullus eos eiicere valuit, &
nutrimentum habuerit. A V G V. Sed plus me delectat ꝙ ipſe
quodammodo nos admonuit, cum ſecutus adiungit. Fur nõ venit
niſi ut furetur. A L C V I. q.d. Merito oues non audiunt vocẽ Tract. 45.
furis, quia non venit fur niſi vt furetur, alienam rem ſibi vſurpan-
do, non de præceptis Chriſti ſuos ſectatores inſtruẽs, ſed ſuis exẽ-
plis, eos viuere ſuadens. vnde ſubditur. {Et mactet} mala doctrina
retrahendo a fide, Et perdat} in eterna damnatione, illic ergo fu-
rantur & occidunt. {Ego veni vt vitam habeant, & abundantius
habeant. A V G. Videtur mihi dixiſſe vt vitam habeant ingre- Tract. 45.
dientes, hoc eſt per fidem, quæ per dilectionem operatur, per quã
fidem, in ouile ingrediuntur vt viuant, quia iuſtus ex fide viuit:
Et abundantius habeant. ſ. egredientes. ſ. quando veri fideles mo-
riuntur, & abundantius habeant vitam, vbi numq̃ deinde morian
K tur. Quàmuis ergo & hic in ipſo ouili non deſinit paſcua, inue-
nient tamen paſcua vbi ſaturent, qualia inuenit cui dictum eſt.
Hodie mecũ eris in paradiſo. G R E G. ſup Ezech. in Hom. 13.
Ingredietur ergo ad fidem, egredietur ad ſpem, paſcua vero inue-
niet in æterna ſatietate. C H R Y. Quod aũt dicit: Fur non ve- Hom. 58.
nit niſi vt furetur & mactet & perdat, de ſeditioſis dicit, quod ad
literam eſt factum, omnibus occiſis & perditis, qui eos ſequebant,
& ſic etiam præſenti vita eos priuauerunt. Ego autem veni pro ſa
lute ouium & uitam habeant, & abundantius habeant in regno
cælorum, & hæc eſt tertia differentia, qua ſe diſcernit a pſeudopro
phetis. T H E O. Myſtice autem, fur diabolus eſt, qui venit ten
tando vt furetur per cogitationes illicitas, & mactet per conſen-
ſum, & deinde per opera deſtruat.
c ¶ A V G. Aperuit dominus duas res quas quodãmodo clau- Tract. 47.
ſas propoſuerat, primo quidem ſcimus, quia oſtium ipſe eſt, nunc
autem oſtendit quia paſtor eſt, dicens. { Ego ſum paſtor bonus.}
Supra autem dixerat paſtorem intrare per oſtium. ſi ergo ipſe eſt
oſtium

oſtium, quomodo per ſeipſum intrat. Sicut ergo ipſe per ſeipſum A
nouit patrem, nos autẽ per illum, ſic intrat in ouile per ſeipſum,
nos autem per ipſum. nos quia Chriſtum prædicamus, per oſtiũ
intramus, Chriſtus autem ſeipſum prædicat: lumen enim & alia
demonſtrat, & ſeipſum. Si autem Præpoſiti eccleſiæ, qui filij ſunt,
paſtores ſunt, quomo
do vn⁹ paſtor eſt, niſi
quia ſunt illi omnes
vnius membra paſto
ris? & quidem qui pa
ſtor eſt, dedit mẽbris
ſuis. nã & Petrus pa-
ſtor, & cæteri Apoſto
li paſtores, & omnes
boni epiſcopi. Oſtiũ
vero nemo noſtrum
ſe dicit, hoc ſibi ipſe
proprie tenuit. nõ au

oues propriæ videt lupũ venientem, & dimittit oues & fugit, & lup⁹ rapit & diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus.

d Ego ſum paſtor bonus & cognoſco oues meas, & cognoſcũt me meæ. Sicut nouit me pater,

Hom. 14. tem adderet, Bonus, niſi eſſent & paſtores mali. ipſi ſunt fures &
latrones, aut certe vt multum mercenarij. G R E G. in Homil.
Atque eius bonitatis formam quam nos imitemur adiũgit dicẽs:
{Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis.} fecit quod
monuit, oſtendit quod iuſſit, pro ouibus ſuis animã ſuam poſuit,
vt in ſacramento noſtro corpus ſuum & ſanguinem verteret, &
oues quas redemerat carnis ſuæ alimento ſatiaret. oſtenſa eſt no-
bis de contemptu mortis via quam ſequamur, appoſita forma cui
imprimamur: primum nobis eſt exteriora noſtra miſericorditer
ouibus eius impendere poſtremum vero ſi neceſſe ſit, etiã in mor-
tem animam noſtram pro eiſdem ouibus miniſtrare. Qui autem
Tract. 47. non dat pro ouibus ſubſtantiam ſuam, quando pro his daturus eſt
animam ſuam? A V G. Non autem ſolus Chriſtus hoc fecit, & ta
men ſi illi qui fecerunt, membra eius ſunt, idem ipſe vnus hoc fe- C
De ver. do. cit. ipſe enim potuit facere ſine illis, illi ſine illo non poterant.
Ser. 50. A V G. Omnes tamen paſtores boni fuerunt, non ſolum quia ſan
guinem fuderunt: ſed quia pro ouibus fuderunt. non enim fude-
runt elatione ſed charitate. nã & apud hęreticos, qui propter ini-
quitates & errores ſuos aliquid moleſtiarum perpeſi fuerunt no-
mine martyrij ſe iactant, vt hoc pallio dealbati facilius furentur,
quia lupi ſunt. Non autem omnes qui corpora ſua in paſſione etiã
ignibus tradunt, eſtimandi ſunt ſanguinem fudiſſe pro ouibus: ſed
potius cõtra oues: dicit enim Apoſtolus. Si tradidero corpus meũ
vt ardeam, charitatem autem non habeã, nihil mihi prodeſt. Quo
modo autem habet vel exiguam charitatem, qui etiam cõiunctus
non amat vnitatem quam dominus commendans noluit multos
Homi. 59. appellare paſtores, ſed paſtorem vnum dicẽs: {Ego ſum paſtor bo
nus? C H R Y. Sic igitur de cætero dominus de paſſione ſua di-
ſputabat, oſtendens quoniam pro ſalute fieret mundi, & non inui
tus in hanc venit. Deinde rurſus oſtendit ſigna paſtoris & merce- D
narij cum dicit. {Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, cuius
Homil. 14. non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem & dimittit oues
& fugit. G R E Sunt enim nonnulli qui dum plus terrenam ſub
ſtantiam quam oues diligunt, merito nomen paſtoris perdunt. nõ
enim paſtor ſed mercenarius vocatur, qui non pro amore intimo
oues dominicas, ſed ad temporales mercedes paſcit. Mercenarius
quippe eſt qui paſtoris locum tenet: ſed lucrum animarum non
quærit, terrenis commodis inhiat, honore prælationis gaudet.
Ser. 49. A V G. de Ver. Do. Aliud ergo quærit in eccleſia, non Deum quæ
rit. ſi Deum quæreret, caſtus eſſet, quia legitimum maritum anima
Homi. 14. Deum habet. quiſquis a Deo quærit præter Deum aliquid, non ca
ſte Deum quærit. G R E. in Hom. Vtrum vero paſtor ſit vel mer
cenarius, cognoſci veraciter non poteſt, ſi occaſio neceſſitatis de-
eſt, trãquillitatis enim tempore plerumque ad gregis cuſtodiam,
Ser. 49. ſicut verus paſtor, ſic etiam mercenarius ſtat: ſed lupus veniens in-
dicat quo quiſque animo ſuper gregis cuſtodiam ſtabat. A V G.
de Ver. Do. Lupus autem diabolus eſt, & qui illum ſequuntur. nã
Tract. 46. dictum eſt ꝙ induti quidam pellibus ouium, intus ſunt lupi rapa
ces. A V G. ſuper Ioan. Ecce lupus ouis guttur apprehendit, dia
bolus fideli adulterium perſuaſit, excommunicandus eſt: Sed ex-
communicatus inimicus erit, inſidiabitur, nocebit cum potuerit.
vnde taces, non increpas, lupum venientem vidiſti & fugiſti, corpo
re ſtetiſti, animo fugiſti, affectiones enim noſtræ motus animorũ
Hom. 14. ſunt lętitia animi diffuſio eſt, triſtitia autem contractio, cupiditas
animi progreſſio, timor animi fuga eſt. G R E. in Homil. Lupus
etiam ſuper oues venit cum quilibet iniuſtus & raptor, fideles
quoſque atque humiles opprimit. Sed is qui paſtor eſſe videbatur
& non erat, reliquit oues & fugit, quia dum ſibi ab eo periculum
metuit, reſiſtere eius iniuſtitiæ nõ præſumit. fugit autem non mu
tando locum, ſed ſubtrahendo ſolacium. Sed contra hæc, mercena
rius nullo zelo accenditur, quia dum ſolum exteriora commoda
requirit, interiora gregis damna negligenter patitur. vnde ſubdit:
{Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet
ad eum de ouibus. Sola ergo cauſa eſt, vt mercenarius fugiat, quia

A mercenarius eſt. Ac ſi dicat: Stare in periculo ouium non poteſt,
qui in eo ꝙ ouibus præeſt, non oues diligit, ſed lucrum terrenum
quærit, & ideo opponere ſe contra periculum trepidat, ne hoc
quod diligit amittat. A V G V. Si autem Apoſtoli paſtores fue Tract. 46.
runt, non mercenarij, quare fugiebant quando perſecutionem pa-
tiebantur? & hoc do-
mino dicente: Si uos
perſecuti fuerint, fu-
gite, pulſemus, aderit
qui aperiet. A V G. Epiſt. 180.
Ad Honoratum. Fu-
giãt ergo omnino de
ciuitate in ciuitatem
ſerui Chriſti, miniſtri
verbi & ſacramenti
eius, quando eorum
quiſquam ſpirituali-
ter a perſecutoribus

& ego agnoſco patrem: & animã meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo quæ nõ ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet vnum ouile & vnus paſtor. Propterea me pater diligit, quia ego pono animã meã,

B vt iterum ſumam eam. Nemo

quæritur, vt ab aliis quæ non ita requiruntur, non deſeratur eccle
ſia. Cum autem omnium, ideſt Epiſcoporum, & Clericorum, &
laycorum eſt commune periculum hi qui aliis indigent, non de-
ſiderantur ab his quibus indigent, aut igitur ad loca munita om-
nes tranſeant, aut qui habent remanendi neceſſitatem, non relin-
quantur ab eis per quos eorum eccleſiaſtica eſt implenda neceſſi-
tas. Tunc ergo de locis in quibus ſumus, præmente perſecutione,
fugiendum eſt Chriſti miniſtris, quãdo ibi aut plebs Chriſti non
fuerit cum miniſtretur, aut poteſt impleri per alios neceſſarium
miniſterium, quibus eadem non eſt cauſa fugiendi. Cum autem
plebs manet & miniſtri fugiunt, miniſteriumq; ſubtrahitur, quid
erit niſi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non eſt cura
de ouibus? A V G. ſuper Ioan. in bonis ergo nominantur oſtiũ, Tract. 46.
C oſtiarius, paſtor, & oues, in malis fures, & latrones, mercenarii, lu-
pus. A V G. de Ver. do. Diligendus eſt paſtor, cauendus latro, to- Ser. 49.
lerandus mercenarius. Tamdiu enim eſt vtilis mercenarius: q̃diu
non videt lupum furem, vel latronem, cum autem viderit, fugit.
A V G. ſuper Ioan. Nec enim mercenarius diceretur, niſi accipe Tract. 46.
ret a conducente mercedem, filii æternam hæreditatem patris pa-
tienter expectant, mercenarius temporalem mercedem conducti
feſtinanter exoptat, & tamen per linguas vtrorumq; diuina Chri
ſti gloria diffamatur. Inde ergo lædit, vnde mala facit, non vnde
bona dicit, botrum carpe, ſpinam carpe, ſpinam caue, quia botrus
aliquando de radice vitis exortus, pendet in ſpinis, multi quippe
in eccleſia commoda terrena ſectantes Chriſtum prædicãt, & per
eos vox Chriſti auditur & ſequuntur oues, non mercenarium, ſed
vocem paſtoris per mercenarium.
d ¶ C H R Y. Duos ſuperius malos præmiſit dominus, unum Hom. 59.
qui furatur & mactat & rapit, alterum qui non prohibet, per il-
D lum ſedicioſos inſinuans, per hunc Iudæorum magiſtros confun
dens, & non procurantes creditas oues. Sed ab vtriſque ſeipſum
Chriſtus diſtinxit, ab illis quidem qui ad lædendum venerunt, in
hoc ꝙ dixit: Veni vt vitam habeant, ab his qui contemnunt lupo
rum rapinas, ex eo ꝙ pro ouibus animam ponit, & ideo quaſi con
cludens ſubdit. {Ego ſum paſtor bonus,} Sed quia ſuperius dixe-
rat, ꝙ oues paſtoris vocem audiunt, & ſequuntur eum, ne quis di-
cat: Quid ergo dicis de his qui tibi non credunt? conſequenter
ſubdit. {Et cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meę. Quod &
Paulus oſtendit dicens: Non repellit dominus plebem ſuã, quam Hom. 14.
præſciuit. G R E G O. in Hom. Ac ſi aperte dicat, diligo oues
meas, & ipſe me diligentes obſequuntur, qui enim veritatẽ nõ di
ligit, adhuc minime cognouit. T H E O. Hinc autem differentiã
mercenarii & paſtoris eliciens. nam mercenarius ignorat oues,
quia raro viſitat eas, paſtor vero cognoſcit oues proprias, tamq̃
erga eas ſollicitus. C H R Y. Deinde vt non æſtimes parẽ men Homi. 59.
E ſuram cognitionis Chriſti & ouium, conſequenter ſubdit. {Sicut
nouit me pater, & ego cognoſco patrem.} quaſi dicat. Ita certiſſi-
me ipſum ſcio, ſicut ipſe me, hic ergo eſt par cognitio, ibi nõ, nam
ſequitur. { Et animam meam pono pro ouibus meis. G R E G. Hom. 14.
in Hom. Ac ſi aperte dicat: In hoc conſtat, quia cognoſco patrem,
& cognoſcor a patre, quia animam meam pono pro ouibus meis,
ideſt, ea charitate qua pro ouibus meis morior, quantum patrem
diligam, oſtendo. C H R Y. Hoc etiam dicit, oſtendens ꝙ non Hom. 59.
eſt erroneus, quia & Apoſtolus quãdo ſeipſum voluit oſtendere
verum eſſe magiſtrum: contra Pſeudo apoſtolos induxit rationẽ
a periculis & mortibus. T H E O. Seductores enim non expo-
ſuerunt animam ſuam pro ouibus, ſed ſicut mercenarii deſerunt
illos qui eos ſequebãtur, dominus autem vt nõ caperentur, dixit:
Sinite hos abire. G R E G. Quia vero non ſolum Iudæam, ſed Homi. 14.
etiam gentilitatem redimere venerat, adiungit. {Et alias oues ha- Ser. 57.
beo quæ non ſunt ex hoc ouili. A V G. de Ver. do. Loqueba-
tur enim primo de ouili de genere carnis Iſrael, erant autem alii
de genere fidei ipſius Iſrael, extra erant adhuc in gentibus, erant
prædeſtinati, nondum congregati. Non ergo ſunt de hoc ouili,
quia

quia non ſunt de genere carnis Iſraēl, ſed erunt de hoc ouili: nam F ſequitur. {Et illas oportet me adducere.} Hom. 59. CHRYS. Oſtendit vtroſque diſperſos, & paſtores non habentes. Sequitur. {Et uocē meam audient.} Ac ſi dicat: Quid miramini ſi hi me ſunt ſecuturi & vocem meam audituri, quando alios videbitis me ſequentes, & vocem meam audientes? deinde & turam eorum præ-...nciat vnionem. vnde ſubdit: {Et fiet vnum ouile & vnus paſtor.} Hom. 14. GREG. in Home. Quaſi ex duobus gregibus vnū ouile effecit, quia Iudaicum & gentilē populum in ſua fide coniungit. THE. Idem namque omnibus eſt baptiſmi ſignaculum, vnus paſtor verbum Dei. Attendant ergo Manichæi, quoniam vnum ouile & vnus paſtor eſt noui & veteris teſtamenti.

tollit eam a me, ſed ego pono eā a meipſo. Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi a patre meo. Diſſentio iterum facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos. Dicebāt aūt multi ex ipſis. Dæmonium habet & inſanit. Quid eū audiſtis? Alii dicebāt: hęc verba, non ſunt dæmonium habentis. Numquid Dæmoniū poteſt cæcorum oculos aperire?

Tract. 47. AVG. Quid ergo eſt, Non ſum miſſus niſi ad oues quę perierunt domus Iſraēl, niſi quia præſentiam ſuam corporalem non exhibuit niſi populo Iſraēl, ad gentes aūt non perrexit ipſe, ſed miſit? Hom. 59. CHRY. Hoc autem verbum oportet, quod hic poſitum eſt, non neceſſitatis eſt demonſtratiuum, ſed eius quod omnino fiet, quia autem alienum dicebant eum a patre, ſubiungit. {Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, vt iterum ſumā eam.} Tract. 47. AVGVST. ideſt, quia morior vt reſurgam, cum magno enim pondere dictum eſt. {Ego pono.} Non glorientur Iudæi, ſęuire potuerunt: ſi ego voluero ponere animam meam, quid ſæuiendo facturi ſunt? THEO. Dilexit autem pater filium, non tamq̄ ſtipendia mortis pro nobis ſuſtinendæ, dilectionem ſuam ei tribuens, ſed quaſi ſuæ quidditatis proprietatem in genito intuens; dum ex eadē charitate pro nobis voluit mortē ſubire. Hom. 59. CHRY. Vel vtitur hic condeſcenſione. q.d. Etſi nihil aliud eſſet, hoc ſuaſit mihi amare vos, ꝙ vos ita amamini a patre, vt ego etiam propter hoc diligar ab eo, quia pro vobis morior, nō autem a patre antea non amabatur, & nos ſumus facti amoris eius cauſa. Similiter autem & hoc oſtendere vult, quoniam non inuitus ad paſſionem venit. vnde ſequitur. {Nemo tollit eam a me, ſed ego pono eam a meipſo. Cap. 13. AVGV. 3. de Trini. In quo demonſtrauit quòd nulla cauſa peccati vſque ad mortem carnis acceſſerit, ſed quia voluit quando voluit, & quomodo voluit, unde ſequitur. {Poteſtatem habeo ponendi animam meam.} Hom. 59. CHRYSOT. Quia enim multoties conſiliabantur eum interficere dicit, quoniam nolente eo inutilis erat hic labor. Ita enim habeo poteſtatem animam meam ponere, vt nullus poſſit me inuito facere, quod in hominibus non eſt, nos enim non habemus poteſtatem aliter ponere, niſi interficiendo noſmetipſos, ipſe autem ſolus dominus eſt ponendi eam. Hoc autem exiſtente vero, & illud conſtat, ꝙ quandocumq; voluerit eam ſuſcipere poſſit. vnde ſequitur. {Et poteſtatem habeo iterum ſumen. eam.} In quo & reſurrectionem demonſtrauit indubitabilem. Vt autem nō æſtiment cum eum interfecerint derelictum a patre, ſubiungit. Hoc mandatū accepi a patre meo, ſcilicet ponendi animam & ſumendi.} Ex quo non eſt intelligendum, ꝙ prius expectauerit audire, & opus ei fuerit diſcere, ſed voluntarium monſtrauit proceſſum, & contrarietatis ad patrem ſuſpitionem deſtruxit. THEO. Nihil enim aliud mandatum hic dicitur q̄ ea quæ ad patrem concordia. ALCVINVS. Verbum enim non verbo accepit mandatum, ſed in verbo vnigenito patris eſt omne mandatum. Cum autem dicitur filius accipere quod ſubſtantialiter habet, non poteſtas minuitur, ſed generatio eius oſtenditur, pater enim filio quem perfectū genuit, omnia gignendo dedit. THEO. Poſtq̄ autem de ſe ſublimia oſtenderat, mortis & vitæ ſe principem exprimens, rurſum inducit humilia, ſic mira diſpoſitione vtraque connectens, vt nec minor, aut ſubditus patri reputetur, nec Dei aduerſarius, ſed eius poteſtatis & conſilii. Tracta. 47 AVGV. Per hoc autem quod dixit de anima ſua, inſtruimur contra Apolinariſtas, qui dicunt Chriſtum non habuiſſe animam humanam, ideſt rationalem. Ibidem. Quæramus aūt quomodo dominus animam ſuam ponit. Chriſtus enim eſt verbum & homo, ideſt, verbū & anima & caro: Chriſtus ergo ex eo ꝙ verbum eſt ponit animam & iterum ſumit eam, an ex eo ꝙ anima humana eſt, ipſa ſe ponit, & iterum ipſa ſe ſumit, an iterum ex eo ꝙ caro eſt, caro animam ponit & iterum ſumit? Si autem dixerimus quia verbum Dei poſuit animam ſuam, & iterum ſumpſit eam: ergo aliquando anima illa ſeparata eſt a Dei verbo. Mors enim, corpus ab anima ſeparauit, a verbo autem animam ſeparatā non dico. Si autem dixerimus, quia ipſa ſe anima poſuit, abſurdiſſimus ſenſus eſt. ſi enim a verbo ſeparata non erat, a ſeipſa poterat ſeparari. Ibidem Caro ergo ponit animam ſuam, & iterum ſumit eam, nō tamen poteſtate ſua, ſed poteſtate inhabitantis carnem, ſ. verbi. ALCVI. Et quia lux in tenebris lucebat, & tenebrę eam non comprehēderunt, ſubiungitur. {Diſſenſio itaque facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos. dicebant autem multi ex ipſis: Dæmonium habet & inſanit.} Hom. 59. CHRY. Quia enim maiora erant q̄ ſecundum hominem ea quæ dicebantur, dæmonium eum habere dicebāt, ſed ꝙ dæmonium nō habebat oſtēdunt alii ab his quæ fecit. vnde ſequitur. Alii autem dicebant.} Hæc uerba non ſunt dæmonium habentis, numquid dæmonium poteſt cæcorum oculos aperire? q.d. Nec ipſa verba dæmonium habentis videntur. Si vero non ſuademini a uerbis, ab operibus moueamini, quia ergo dominus eam quæ per res eſt tribuerat demonſtrationem, ſilebat de reliquo. Neque enim reſponſione erant digni, ſed & nos erudiuit manſuetudinem & longanimitatem oēm: ipſi etiā ſeipſos compeſcebant, quando ab inuicem diuiſi altercarentur.

e Facta ſunt autem encenia in Hieroſolymis, & hyems erat. Et ambulabat Ieſus in templo in porticu Salomonis. Circundederunt ergo eum Iudæi, & dicebāt ei. Quouſque animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus dic nobis palam. Reſpondit eis Ieſus: G Loquor vobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimoniū perhibent de me. Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus

e ¶ ALCVI. Audiuimus patientiam Dei & inter opprobria prædicationem ſalutis, ſed ipſi obdurati magis eum tentare q̄ ipſi H obedire volebant. vnde dicitur. {Facta ſunt autem encenia in Hieroſolymis. τὰ ἐγκαίνια AVGV. Encenia feſtiuitas erat dedicationis templi. Græce enim Kienon dicitur nouum, Καινόν quandocumque nouum quid fuerit dedicatum, encenia vocatur. Hom. 60. CHRY. Dicit enim diem ſecundum quam templum dedicatum eſt, redeuntibus eis a captiuitate Babylonis. THEO. Splendide ergo proſequebant ſolemnitatem veluti proprium decorem recuperante ciuitate, poſt tam longam captiuitatem. ALCVI. Vel hæc dedicatio in memoriam illius erat dedicationis, quam Iudas Machabæus fecit. Prima enim dedicatio a Salomone facta eſt tempore Autūni: Secūda a Zorobabel & Ieſu ſacerdote tempore ueris, hæc autem tempore Hyemali. vnde ſequitur. {Et hyems erat.} BEDA. Sub Iuda enim Machabæo ſtatutum legitur vt eadem dedicatio per omnes annos in memoriam ſolemnibus renouaretur officiis. THEO. Tempus autem hyemis euangeliſta exprimit, ad oſtendendum ꝙ proximum eſſet tempus paſſionis. I nā in uere ſequēti paſſus eſt dominus, & ideo Hieroſolymis conuerſabatur. Cap. 2. GREG. 2. Mor. Vel icc irco hyemis curauit tempus exprimere, vt ineſſe Iudeorum cordibus malitiæ frigus indicaret. Hom. 60. CHRY. In hac autem ſollemnitate Chriſtus cum multo ſtudio aderat, de reliquo enim Iudæam frequētabat, quia paſſio erat in ianuis, vnde ſequit. {Et ambulabat Ieſus in templo in porticu Salomonis. ALCVI. Porticus Salomonis dicitur, vbi rex ille ad orandum ſtare conſueuerat, & ideo ex eius nomine cognominabatur. Solent autem porticus quibus templum cingebatur ex nomine templi vocari. Si autem filius Dei in templo in quo caro brutorum animalium offerebatur ambulare voluit, quantomagis noſtram orationis domū in qua caro & ſanguis eius conſecratur viſitare gaudebit? THEO. Satagas tu quoque, dum hyems imminet, ideſt vita præſens turbinibus iniquitatis cōcuſſa ſpirituales encenias tui templi celebrare, ſemper renouando teipſum, & aſcenſiones in corde tuo diſponens, tunc Ieſus erit præſto tibi in porticu Salomonis, pacificum ſtatum tibi tribuens ſub tegmine proprio, in ſæculo autē futuro nemo renouationis ſollemnia perficere poterit. Tract. 48. AVG. Quia K ergo Iudæi friguerant a diligendi charitate, & ardebāt nocēdi cupiditate, nō accedebant proſequendo, ſed p̄mebant pſequēdo. vn̄ ſequit. {Circundederunt ergo eū Iudæi, & dixerunt ei. Quouſq; animā noſtram tollis? Si tu es Chriſtus dic nobis palam.} Non veritatē deſiderabant, ſed calumniā præparabant. Hom. 60. CHRY. Opera enim eius in nullo incuſare valentes, captionem quandam ex verbis cupiebant inuenire, & intuere peruerſitatem illorum, nam cum per ſermonem erudit, dicunt ei. {Quod ſignū oſtēdis.} Cum autem per opera demonſtrat, dicunt ei. {Si tu es Chriſtus dic nobis palam.} quaſi ſemper ad contrarium ſtantes, ſed & plenū odio erat quod dicunt. {Dic nobis palam.} Et nimirum ipſe palam omnia dicebat in feſtiuitatibus ſemper aſſiſtens, & nihil occulte loquebatur; ſed & adulationis verba præmittunt dicentes. {Quouſque animam noſtram tollis?} Vt. ſ. eum prouocantes, aliquam captionem inueniant. ALCVI. Cauſantur enim, ꝙ animos eorum incertos & ſuſpenſos dimittendo, tolleret qui venerat vt animas

Trac. 48. animas ſaluaret. AVGV. Quærebant autem audire a domino Ego ſum Chriſtus, & fortaſſe de Chriſto ſecundum hominem ſapiebant, ſed diuinitatem Chriſti in prophetis non intelligebant, & ſic ſi diceret: Ego ſum Chriſtus, ſecundum ꝙ illi ſapiebant de ſemine Dauid, calumniarentur ꝙ ſibi arrogaret regiam poteſtatē. ALCVI. Et ſic cogitabant eum tradere poteſtati præſidis ad puniendum, quaſi cōtra Auguſtum imperium vſurparet, quare dominus ita tēperauit reſponſionē, ut etiam calumniatorū ora cōcluderet, & q̄a Chriſtus eſt, fidelibus panderet & de homine quærentibus diuinitatis myſteria narrat. vnde ſequitur. Reſpondit eis Ieſus. Loquor vobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me.} Homil. 60. CHRYSOST. Quia enim ſimulabant a ſolo verbo ſe ſuaderi, qui a tot operibus non ſunt ſuaſi, arguit malitiam eorū, q.d. Si operibus nō creditis, qualiter verbis credetis? & quare non credant, oſtendit ſubdens. {Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis.} Tract. 48. AVGVST. Hoc autem dixit, quia videbat eos ad ſempiternum interitum prædeſtinatos, non ad vitam æternam ſui ſanguinis precio comparatos, oues enim ſunt credendo, paſtorem ſequendo. THEO. Poſtq̄ vero dixerat: Non eſtis ex ouibus meis. Conſequenter induxit eos vt oues eius efficiantur dicens. {Oues meæ vocem meam audiunt.} ALCVIN. ideſt, præceptis meis ex animo obediunt. {Et ego cognoſco eas} ideſt eligo. {Et ſequuntur me.} hic manſuetudinis & innocentiæ viam incedendo, & poſt ad gaudia æternæ vitæ intrando. vnde ſequit. Tra. 48. {Ego vitam æternam do eis.} AVGVST. Iſta ſunt paſcua de quibus ſupra dixerat: Et paſcua inueniet, bona paſcua vita æterna dicitur, vbi nulla herba areſcit, totum viret. Vos autem calūniam propterea quæritis, quia de vita præſenti cogitatis. Sequit. {Et non peribunt in æternum.} Subaudi tamq̄ eis dixerit. Vos peribitis in æternum, quia non eſtis ex ouibus meis. THEO. Sed quomodo videmus Iudam periſſe? quia non permanſit vſque ad finem. Chriſtus autem de perſeuerantibus hoc dixit, Nam ſiquis ſeparatur ab ouium grege, deſinens ſequi paſtorem, confeſtim incurrit periculum. Tract. 48 AVGVST. Quare autē non pereant ſubdit. {Et non rapiet eas quiſq̄ de manu mea.} De illis enim ouibus de quibus dicitur: Nouit dominus qui ſunt eius, nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit. Securus ē de numero illorum qui pro eis nouit quid dedit. Circa med. HILA. 7. de Trini. Conſcię poteſtatis hæc vox eſt, at vero vt in natura, licet Dei, tamē ex deo intelligenda eſt eius natiuitas, ſubiecit: {Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt.} Non occultat ex patre eſſe ſe natum, quod enim a patre accepit, accepit naſcendo, non poſtea tamen ex alio eſt dum accepit. Trac. 48. AVGV. Non enim creſcendo, ſed naſcendo æqualis eſt, qui ſemper natus eſt de patre filius, de Deo Deus. Hoc eſt ergo quod dedit mihi pater, quod maius omnibus eſt, vt ſcilicet ſim verbum eius, vt ſim vnigenitus filius eius, vt ſim ſplendor lucis eius. Ideo ergo nemo rapit oues meas de manu mea, q̄a nec de manu patris mei. vnde ſequitur. {Et nemo poteſt rapere de manu patris mei.} Si manum intelligamus poteſtatem, vna eſt patris & filii poteſtas, quia una diuinitas. Si aūt manū intelligamus filium, manus patris eſt ipſe filius, quod non ita dictum eſt, tamq̄ Deus pater habeat corporis membra, ſed ꝙ per ipſum facta ſunt omnia. Nam ſolent & homines dicere manus ſuas eſſe alios homines per quos faciunt quod volunt: Aliquando & ipſum opus hominis manus hominis dicitur, quod fit per manum, ſicut dicitur quiſque agnoſcere manū ſuam cum id qđ ſcriptū ſit agnoſcit, hoc autem loco manū patris & filij intelligimus poteſtatem, ne forte cum hic manum patris ipſum filium dictū acceperimus incipiat carnalis cogitatio etiam filij quærere filium. Vbi ſupra. HILA. 7. de Tri. Vt enim per corporalem ſignificationem, virtutem poſſis eiuſdē noſſe naturę, commemorata eſt filii manus, manus patris, quia natura & virtus patris eſt etiam in filio. CHRY. Deinde vt non æſtimes, quia ipſe quidem imbecillis eſt, propter patris autem virtutem in tuto ſunt oues, ſubdit. {Ego & pater vnum ſumus.} AVGV. Vtrumque audi, & vnum, & ſumus, & a Charybdi & a Scylla liberaberis. Quod dixit vnum, liberat te ab Arrio, qđ dixit ſumus, liberat te a Sabellio. Si vnum, non ergo diuerſum, ſi ſumꝰ, ergo pater & filius. Cap. 2. in fi. AVGV. 6. de Trinitate. Vnum enim ſumus, dictum eſt: Quod ille, hoc & ego ſecundum eſſentiam, non A ſecundum relatiuum. HILAR. 8. de Trini. Hæc igitur quia hæretici negare non poſſunt, impietatis ſuæ mendacio neganda corrumpunt, tentant enim id ad vnanimitatis referre conſenſum, vt voluntatis in his vnitas ſit, non naturæ, ideſt, vt non per id qđ ſunt idem, ſed per id quod idē volunt, vnū ſint, ſed per naturę natiuitatem, dum nihil Deus ī eo ex ſe gignēdo eū degenerat, vnū ſunt. Dumque de manu eius non rapiuntur, non rapiuntur de manu patris, dum in operante ſe operatur pater, dum ipſe in patre, & in eo pater eſt, hoc non præſtat creatura, ſed natiuitas, nō efficit volūtas, ſed poteſtas, non loquitur vnanimitas, ſed natura. Non negamus igitur vnanimitatē inter patrem & filium: nam hoc ſolent hæretici mentiri, vt cum ſolam concordiam ad vnitatem non reſpicimus, diſcordes eos a nobis affirmari loquantur, ſed audiant quam a nobis vnanimitas non negatur, Vnum ſunt pater & filius natura, honore & virtute, nec natura eadem, poteſt velle diuerſa.

meis. Oues meæ vocem meam audiunt & ego cognoſco eas, & ſequuntur me. Et ego vitā æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Pater meꝰ quod dedit mihi maius omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu patris mei. Ego & pater B vnum ſumus.

f Suſtulerunt ergo lapides Iudæi vt lapidarent eum. Reſpondit eis Ieſus. Multa bona opera oſtēdi vobis ex patre meo. Propter quod eorum opus, me lapidatis? Reſponderunt ergo Iudæi: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, & q̄a tu homo cum ſis, facis teipſum Deum. Reſpondit eis Ieſus: Nōne ſcriptum eſt in lege veſtra, quia ego dixi Dii eſtis? Si illos dixit deos ad quos ſermo dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit, & miſit in mundum, vos dicitis

f ¶ AVG. Audierunt Iudæi. {Ego & pater vnum ſumus.} & non pertulerunt, & more ſuo duri ad lapides cucurrerunt. vnde dicitur. Tract. 48. {Suſtulerunt lapides Iudæi vt lapidarent eum. Vbi ſupra. HILA. 7. de Trinitate. Nunc hæreticorum furor iam domino in cælis ſedente pari infidelitate dictis non obedientes, odium impietatis exercent, verborum lapides iniiciūt, & ſi poſſent, de throno eum C ſuo in crucem retraherent. THEO. Dominus autem oſtendēs ꝙ nullam iuſtam habebant occaſionem furendi aduerſus eum, cōmemorat ſigna quæ fecerat, nam ſequitur. {Reſpondit eis Ieſus, Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo.} ALCVI. ſcilicet in ſanitatibus infirmorum, in exhibitione doctrinæ & miraculorum quæ ex patre oſtendi, quia eius gloriam per omnia quæſiui, propter quod eorum opus me lapidatis? quàmuis inuiti cōfitentur multa beneficia ſibi impenſa a Chriſto, ſed quod de ſua patriſque æqualitate dixerat, pro blaſphemia deputabant, vnde ſequitur. Reſponderunt ei Iudæi. De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, & quia homo cum ſis, facis teipſum Deum.} AVG. Ad hoc reſponderunt quod dixerat. {Ego & pater vnum ſumus.} Ecce Iudæi intellexerunt quod Arriani non intelligunt, ideo enim irati ſunt, quoniam ſenſerunt nō poſſe dici. {Ego & pater vnum ſumus.} niſi vbi ęqualitas eſt patris & filii. Vbi ſupra. HILAR. D 7. de Trinitate. Iudæus dicit. Cum ſis homo, Arrianus. Cū ſis creatura, vtrique autem dicunt. Facis te Deum. Subiicit enim Arrianus. Subſtantię nouæ & alienæ deum, vt aut alterius generis deus ſit, aut omnino nec Deus. Dicit enim: Non eſt filius ex natiuitate, non eſt Deus ex veritate, creatura eſt præſtantior cunctis. Hom. 60. CHRYSO. Dominus autem non deſtruxit opinionem Iudæorum ęſtimantium ꝙ ſe Deo parem diceret, ſed magis contrarium facit. nam ſequitur. {Reſpondit eis Ieſus. Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra.} Tract. 48. AVG. ideſt nobis data. Quia ergo dixi, Dii eſtis. De hoc dicit per prophetam in Pſalmo, hominibus. Et legē appellauit dominus generaliter omnes illas ſcripturas, quàmuis alicubi ſpecialiter dicat legem, a prophetis eam diſtinguens ſicuti eſt: In his duobus pręceptis tota lex pendet & prophetę. Aliquando autem in tria diſtribuit eaſdem ſcripturas, vbi ait. Oportebat impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege & prophetis E & pſalmis de me: Nunc vero etiam pſalmos legis nomine nuncupauit, ex quibus ſic argumētatur: {Si illos dixit deos, ad quos ſermo dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit & miſit in mūdū, & vos dicitis, quia blaſphemas, quia dixi, filius Dei ſum.} Vbi ſupra. HILA. 7. de Trini. Demonſtraturus quidem ꝙ ipſe & pater vnū eſſent, in eo primo inepta ridiculi opprobrii confutatur, cur in reatum vocaretur, ꝙ ſe cum homo eſſet, deum faceret. Cum enim lex huius nominis appellationem ſanctis hominibus decerneret, & ſermo Dei indiſſolubilis confirmaret hāc impartiri nominis profeſſionem, iam non ergo non eſt criminis, ꝙ ſe Deum cum homo ſit faciat, cum eos qui homines ſunt, Deos lex dixerit. Et ſi a cęteris hominibus non irreligioſa huius nominis vſurpatio eſt ab eo homine quem ſanctificauit pater, non impudenter vſurpari videtur, quia Dei filium ſe dixerit, cum pręcellat cæteros per id quod ſanctificatus in filium eſt, beato Paulo dicente, ꝙ prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſpiritū ſanctificationis: omnis enim hæc de homine reſponſio eſt, ꝙ Dei filius etiam hominis filius eſt. AVGV. Vel aliter ſanctificauit, ideſt,

ideſt,vt ſanctus eſſet gignendo ei dedit,quia ſanctum eum genuit. F
Si autẽ ſermo Dei factus eſt ad homines vt dicerentur Dij, ipſum
verbum Dei quomodo non eſt Deus? Si per ſermonem dei homi-
nes participando fiunt Dij,verbũ vnde participatur non eſt deus?
THEO. Vel ſanctificauit eũ,hoc eſt ſanxit ſacrificari pro mun
do. In quo oſtendit ſe non eſſe Deum ſicut cæteri, nam ſaluũ facere mundum, diuinum opus eſt, non autem hominis deificati per gratiã. CHRY.
Homi.60. Vel interim quidem vt ſuſciperet ſermo, humilius locutus eſt, poſtea autem ad maiꝰ eos reduxit dicens. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi,per hoc o-
Hom. 14. ſtendẽs ꝙ in nullo minor eſt patre, quia .n. ſubſtantiã eius impoſſibile erat eis videre, ab operum parilitate & identitate demonſtrationem eius quæ ſecundum virtutẽ indiſſimilitudinis eſt tribuit.
Vbi ſupra. HILA. 7. de Trinitate. Quid hæc

quia blaſphemas, quia dixi filius Dei ſum. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoſcatis & credatis, quia pater in me eſt, & ego in patre. G

g Quærebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum. Et abiit iterum trans Iordanem in eum locũ vbi erat Ioannes baptizans primum, & manſit illic. Et multi venerunt ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidem ſignum fecit nullũ. Omnia autem quęcumque dixit Ioannes de hoc, vera erant, & multi crediderunt in eum.

adoptio,quid indulgentia nominis loci inuenit, ne ex natura dei H
filius ſit,cum Dei filius ex naturæ paternæ operibus credẽdus ſit?
Non exęquatur, ac ſimilis eſt Deo creatura, neque enim naturæ
alienæ poteſtas comparatur.Gerere autem ſe non ſua,ſed quę pa-
tris ſunt teſtatur,ne per magnificentiam geſtorum naturæ natiui
tas auferatur. Et quia ſub ſacramento aſſumpti corporis nati ex
Maria hominis,Dei filius non intelligebatur, fides nobis intimat
ex geſtis cum ait. { Si autem facio,& ſi mihi non vultis credere,
operibus credite. } Cũ enim ſacramentũ nati hominis intelligen
tiam diuinæ natiuitatis impediat cũ diuina natiuitas oẽ opus ſuũ
ſub myſterio aſſumpti hominis exęquatur. Faciens igitur opera
patris,demonſtrare debuit,quid eſſet operibus credendum. Nam
ſequitur. { Vt cognoſcatis & credatis, quia pater in me eſt, &
ego in patre.} Hoc eſt illud. {Dei filius ſum.}hoc eſt illud,{ Ego
Tract.48. & pater vnum ſumus. AVG. Non enim filius ſic dicit, {In me
eſt pater & ego in illo.}quomõ poſſunt dicere homines. Si enim
bene cogitemus,& bene viuamus,in Deo ſumus,& Deus in nobis
eſt,quaſi participantes eius gratiam & illuminati ab ipſo. Vnige- I
nitus autem Dei filius in patre eſt, & pater in illo tamq̃ æqualis.
g ¶ BEDA. Adhuc Iudæos in cepta dementia perſiſtere euan
geliſta oſtendit dicens: { Quærebant ergo eum apprehendere.
Tract.48. AVG. Non credendo & intelligendo, ſed ſęuiendo & occiden-
do. Tu apprehendas vt habeas,illi apprehendere volebant,vt nõ
haberent. vnde ſequitur, { Et exiuit de manibus eorum.} Non
eum apprehenderunt, quia manus fidei non habuerunt. Sed non
erat magnum verbo eiicere carnem ſuam de manibus carnis.
Homi.60. CHRY. Cum autem Chriſtus aliquid magnum locutus fue-
rit,recedit velociter,vt ſedetur eorum furor per abſentiam eius,
quod vtique & nunc fecit.vnde ſequitur. { Et abiit iterum trans
Iordanem in eum locum vbi erat Ioannes baptizans primum, &
manſit illic.} Ideo hunc locum euangeliſta cõmemorat, vt diſcas
quoniam prope abiit,vt recordetur eorum quæ illic facta ſunt, &
dicta a Ioanne & teſtimonii illius. BEDA. Dicit autem. Vbi
erat primum,ideſt a primæua ætate.Demorante autẽ eo ibi,nar- K
rat quia multi venerunt ad eum.vnde ſequitur. { Et multi vene-
runt ad eum & dicebant, quia Ioannes quidem fecit ſignũ nullũ.
Tract. 48. AVG. ideſt,nullum miraculum oſtendit. Non dæmonia fuga-
Hom. 60. uit, non cæcos illuminauit, non mortuos ſuſcitauit. CHRY.
Vide autem qualiter ſyllogiſmos componunt indubitabiles.Ioan
nes quidem dicunt,nullum ſignum fecit.hic autem facit,quare hu
ius præeminentia oſtenditur. Deinde ne putetur Ioannes quia
nullum ſignum fecit,indignus teſtimonio,ſubdunt. {Omnia autẽ
quæcumque dixit Ioannes de hoc vera erant,} Quaſi dicant.Et ſi
nullum ſignum fecerit, tamen de hoc omnia veraciter dixit.ergo
dicunt. Si Ioanni credere oportebat, multo magis huic, cũ illius
teſtimonio etiam demonſtrationem ſignorum habenti. vnde ſe-
quitur.{Et multi crederunt in eum.} AVGV. Ecce qui appre
Tract. 48. henderunt permanentem,non quomodo Iudæi volebant appre-
hendere diſcedẽtem.Et nos ergo per lucernam veniamus ad diẽ,
quia Ioannes lucerna erat,& diei teſtimoniũ perhibebat. THE.
Notandum autem ꝙ crebro dominus educit populos ad ſolitaria
F loca,de perfidorum ſocietate eripiens, vt magis fructificent,ſicut
legem veterem daturus,eduxit populum in deſertum. Myſtice au
tem recedens a Hieroſolymis dominus,hoc eſt a plebe Iudaica,
ad loca fontes habentia ſe transfert,ideſt,ad eccleſiam ex gentibus
quę habet fontem baptiſmi,per quem multi ad Chriſtum acce-
dunt, quaſi tranſeuntes Iordanem.

CAPVT XI.

ERat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de Caſtello Mariæ & Marthę ſororum eius. Maria autẽ erat, quæ vnxit dominum vnguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarꝰ infirmabatur. Miſerunt ergo ſorores eius ad eum dicentes. Domine, ecce quem amas infirmatur. Audiens autem Ieſus dixit eis: Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eã. Diligebat autem Ieſus Martham & ſororem eius Mariam, & Lazarum.

CAP. XI.

BEDA. Dixerat euangeliſta dominũ trans Iordanẽ abiiſſe, tũcq; Lazarum cõtigit infirmari. vnde dicitur. {Erat quidã languens Lazarus a Bethania.} Hinc eſt ꝙ in quibuſdam exemplaribus copulatiua coniunctio. Et, poſita inuenitur, vt ſequentia verba ſuperioribus cõnexa videantur. Interpretaẽ autem Lazarus adiutus. Inter omnes .n. mortuos quos dominus ſuſcitauit, hic magis ab eo adiuuatur,
H quem non ſolum mortuum, ſed quatriduanũ ſuſcitauit. AVG. Tract.49.
Inter omnia enim miracula, quæ fecit dominus,Lazari reſurre-
ctio præcipue prædicatur. Sed ſi attendamus quis fecerit, dele-
ctari debemus potiusq̃ mirari. Ille ſuſcitauit hominem qui fecit
hominem.plus enim eſt hominem creare q̃ reſuſcitare. Infirma-
batur autem in Bethania Lazarus.vnde dicitur. { A Bethania de
Caſtello Marię & Marthæ ſororum eius.} Quod Caſtellum erat
proximum Hieroſolymis. ALCVI. Et quia plures fęminæ
huius nominis erant, ne erraremus in nomine,oſtenditur ex no-
tiſſima actione.nam ſequitur:{ Maria autem erat quæ vnxit domi
num vnguento,& exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater La
zarus infirmabatur. CHRYSOST Igitur primum quidem Homi.61.
illud neceſſarium diſcere,quoniam hæc nõ fuit illa meretrix quę
in Luca legitur. Hæc enim honeſta fuit & ſtudioſa circa Chriſti
ſuſceptionem. AVGVST. de Con.euan. Vel aliter: Hoc di- Cap.79.
cens Ioannes atteſtatur Lucæ, qui hoc in domo phariſæi cuiuſdã
Simonis factum eſſe narrauit,iam itaq; hoc Maria fecerat. Quòd
I autem in Bethania rurſus fecit,aliud eſt, quod ad Lucæ narra-
tionem non pertinet,ſed pariter narratur a tribus. AVGV.de Ser. 52.
Ver.domini.Inuaſerat igitur Lazarum pernicies inimica languo
ris miſerandi hominis, corpus quotidie edax febris incendium
conſumebat.Aderant autem duæ ſorores languenti,& caſum do-
lentes,iuuenis ęgrotantis lectulo iugiter inhærebant. vnde de eis
mox ſubditur. { Miſerunt ergo ſorores eius ad eum dicentes,Do
mine,ecce quem amas infirmatur. AVGVST. ſuper Ioãnem. Tract.49.
Non dixerunt veni & ſana, non auſæ ſunt dicere: Ibi iube & ſic
fiet, ſed tantummodo: {Ecce quẽ amas infirmatur.} q. d. ſufficit
vt noueris,non enim amas,& deſeris. CHRISOST. Per hoc Hom.61.
enim ad miſerendum volunt attrahere Chriſtum, adhuc enim ei
quaſi homini intendebant. ideo autem non iuerunt ad Chriſtum
ſicut centurio & regulus,ſed mittunt, quia vehementer confide-
bant de Chriſto, propter multam familiaritatem quam habebãt
ad eum,& quia a luctu detinebanẽ. THEO. Et quia mulieres
K erant quas non decet de facili domo exire. Multam autem deuo-
tionem & fidei magnitudinem exprimunt dicentes: Ecce quem
amas infirmatur, tantam enim potentiam in domino eſſe crede-
bant,ꝙ mirum videretur qualiter virum ſibi dilectum infirmitas
potuerit occupare. Sequitur: { Audiens autem Ieſus dixit eis.
Infirmitas hæc non eſt ad mortẽ}quia ipſa mors non erat ad mor
tem,ſed potius ad miraculum, quo facto crederent hoĩes in Chri-
ſtum,& vitarẽt verã mortem.vnde ſequitur:{Sed pro gloria dei.}
Vbi ex obliquo dominus deum ſe dixit,cõtra hęreticos qui dicũt,
ꝙ filius Dei non ſit Deus:pro gloria ergo cuius Dei?audi quod ſe
quitur {Vt glorificetur filius Dei per eam.ſ.infirmitatẽ. CHRY. Hom. 61.
Hoc aũt vt,non eſt cauſale,ſed euentus.Nam euenit quidẽ aliun-
de infirmitas,vſus eſt aũt ea in gloriã dei.Sequitur:{Diligebat aũt
Ieſus Martham,& ſoro.eius Mariã & Lazarum.} AVG. Ille lan Tract.49
guens,illę triſtes,omnes dilecti. Habebant ergo ſpem,qm̃ diligebã
tur ab eo qui eſt dolentium conſolator, languentiumq; ſanator.
CHRY. Per hoc etiam erudit nos euangeliſta nõ triſtari,ſiqua Hom.61.
infirmitas facta fuerit circa bonos viros,& Dei amicos.

b ¶ ALCVI.

Tract. 49. b ¶ ALCVI. Dominus nunciata infirmitate Lazari quouſq; A
quadriduum cõpleretur, ſanare diſtulit vt mirabilius ſuſcitaret.
vnde dicitur.{Vt autem audiuit quia infirmabatur, tunc quidem
Hom.61. manſit in eodem loco duobus diebus. CHRY. vt ſcilicet expi
raret & ſepeliretur & dicatur. Quoniam fętet vt nullus poſſet di
cere quoniam nondũ defunctum eum ſuſcitauit,Sed ſtupor fuit, & nõ mors. Sequitur. {Deinde poſt hæc dicit diſcipulis ſuis.Eamus in Iudæã iterũ.}
Tract.49 AVGV. Vbi pene fuerat lapidatus, quia propterea inde diſceſſiſſe videbaẽ ne lapidaretur. Diſceſſit enim vt homo.Sed in redeundo,quaſi oblitus infirmitatem,oſtẽdit poteſtatẽ. CHR.
Hom.61. Nuſquam autẽ alibi dominus prædixit diſcipulis quo iturus eſſet, ſed hic prædicit, quia formidabant vehementer, vt non repente eos conturbet. Nam ſequitur. { Dicunt ei diſcipuli: Rabbi,nunc quærebant te Iudæi lapidare, & tu iterum vadis illuc?}

b Vt ergo audiuit quia infirmabatur tunc quidem mãſit in eodem loco duobus diebus. Deinde poſt hæc dicit diſcipulis ſuis: eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei diſcipuli. Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare & iterum vadis illuc? Reſpondit B Ieſus, Nonne duodecim horæ ſunt diei? Siquis ambulauerit in die non offendit, quia lucem huius mundi videt. Si autẽ ambulauerit ĩ nocte offendit, quia lux non eſt in eo.

c Hæc ait,& poſt hæc dicit eis, Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt a ſomno excitẽ eũ, Dixerũt ergo diſcipuli eius, Domine ſi dormit, ſaluus erit, Dixerat autẽ Ieſus de morte eius, illi autem putauerunt, quia dor C

formidabant.n.pro eo & pro ſeipſis.nondũ.n.erant in fide firmati.
Tract. 49. AVG. Cum autem vellent dare conſilium homines Deo, diſci-
puli magiſtro, corripuit eos. vnde ſequitur. { Reſpondit Ieſus.
Nonne duodecim horæ ſunt diei? } Vt enim diem ſe oſtenderet,
duodecim diſcipulos elegit. In hoc autem verbo non ipſum Iu-
dam, ſed ſucceſſorem eius præuidebat. Iuda enim cadente ſucceſ-
ſit Matthias,& duodenarius numerus mãſit.Horæ ergo illuſtran-
tur a die,& per horarum prædicationem credat mundus in diem.
Me ergo ſequimini,ſi non vultis offendere. vnde ſubdit. { Siquis
Hom.61. ambulauerit in die, non offendit,quia lux nõ eſt in eo. CHRY.
q. d. Qui ſibi nihil conſcius eſt nequitiæ, nihil patietur verſutiæ.
Qui vero mala agit,patietur. Itaque non oportet formidare, ni-
hil enim dignum morte geſſimus. Vel aliter, Siquis lucem huius
mundi videt,ſecurus eſt, multomagis qui mecum eſt,niſi amoue-
rit ſe a me. THEO. Quidam vero hunc diem intelligunt tem
pus præcedẽs paſſionem,noctem vero ipſam paſſionem. Dicit er- D
go eis.Dum dies eſt, ideſt, dum nondum imminet tempus paſſio-
nis,non offendetis. Non enim vos perſequentur Iudæi.Cum au-
tem nox venerit,paſſionem propriam dico, extunc noctem poſſi-
debitis anguſtiarum.
Hom.61. c ¶ CHRYSOST. Poſita vna confortatione diſcipulorum,
hic alio modo eos confortat,oſtendens quoniam non Hieroſoly-
mam debent ire, ſed in Bethaniam.vnde dicitur. {Hæc ait,Et poſt
hęc dicit illis. Lazarus amicus noſter dormit,ſed vado vt a ſomno
excitẽ eum.}q.d. Non eo rurſus diſputaturus contra Iudæos, ſed
amicũ noſtrum excitaturus,ꝑꝑ hoc ergo dicit. Amicus noſter,ut
Tract.49. oſtendat neceſſarium ſuum aduentum. AVGVST. Quod au
tem dixit dormit, verum dixit, domino dormiebat, hominibus
mortuus erat qui eum ſuſcitare non poterant.Nam dominus tan
ta facilitate excitabat de ſepulcro,quanta tu excitas dormientem
de lecto.Ergo ſecundum potentiam ſuam dixit dormientem,ſicut
& apoſtolus dicit: De dormientibus autem nolo vos ignorare, E
dormientes appellauit,quia reſurrecturos prænũciauit. Sed quo-
modo intereſt in ipſis qui quotidie dormiunt & exurgunt, quid
quiſque videat in ſomnis,alii ſentiunt læta ſomnia, alii torquen-
tia: Sic vnuſquiſque cum cauſa ſua dormit,cum cauſa ſua ſurgit.
Hom. 61. CHRY. Diſcipuli autem impedire voluerunt eius aduentum
in Iudæam.vnde ſequitur.{Dixerunt ergo diſcipuli eius: Domi-
ne ſi dormit,ſaluus erit.} Solet enim eſſe ſomnus ægrotantium ſa
lutis indicium. q. d. Si dormit,non igitur vtile eſt, quòd tu vadas
Tract. 49. ad excitandum eum. AVGVST. Quomodo ergo intellexe-
runt diſcipuli,ſic reſponderunt. vnde ſequitur. { Dixerat autem
Ieſus de morte eius,illi vero putauerunt quòd de dormitione ſo-
Homil. 61. mni diceret. CHRYSOST. Si vero quis dicat, quomodo nõ
cognouerunt diſcipuli mortuum eſſe ab eo quod dixit: Vado vt
excitem illum,ſtultum enim erat eum ire per tot ſtadia, vt Laza-
Tra. 49. rum a ſomno excitaret. Iſtud dicemus,quoniam æſtimabant hoc
enigma eſſe,qualia multa loquebatur. AVGVST. Quia ergo
obſcure dixerat, Dormit,manifeſtat quod dixerat.vnde ſequitur.
A { Tunc ergo dixit eis Ieſus manifeſte Lazarus mortuus eſt. }
CHRYSOST. Non autem hic adiecit: Vado vt reſuſcitem
eum.non enim volebat verbis prędicere quod per opera debebat
certificare,vanam gloriam vbique nos fugere docens. Et quòd nõ
oportet ſimpliciter promittere. Sequitur. { Et gaudeo propter

mitione ſomni diceret. Tunc ergo Ieſus dixit eis manifeſte, Lazarus mortuus eſt,& gaudeo propter vos vt credatis quoniã non eram ibi. Sed eamus ad eum: Dixit ergo Thomas qui dicitur didymus ad condiſcipulos. Eamus & nos & moriamur cum eo.

d Venit itaq; Ieſus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. Erat autem bethania iuxta hieroſolo-lymam quaſi ſtadijs quindecim Multi autem ex Iudeis venerant ad Martham & Mariam vt conſolarẽtur eas de fratre ſuo: Martha ergo vt audiuit quia Ieſus venit,occurrit illi,Maria autem domi ſedebat. Dixit ergo Martha ad Ieſum, Domine ſi fuiſſes

vos vt credatis quoniam non eram ibi.
AVGVST. Eger enim nõ mortuus fuerat nunciatus,ſed quomodo lateret eũ qui creauerat,ad cuiꝰ manus anima morientis exierat. Ait ergo: Gaudeo ꝑpter uos vt credatis quoniam non eram ibi, vt iam inciperent admirari, quia dominus poterat dicere mortuum quod nec viderat,nec audierat. Vbi meminiſſe debemus quòd adhuc etiam ipſorum diſcipulorũ miraculis ędificabatur fides,non vt eſſe inciperet, ſed vt quæ cœperat creſceret, quod ergo dicit: {Vt credatis,intelligẽdum eſt vt amplius robuſtiusque credatis. Tract.49.
THEO. Intellexe-
runt autem quidam hoc ſic: Gaudeo inquit pro vobis. nam cum
illic non extiterim,confert ad maioritatem fidei veſtræ, quoniam
ſi aſtitiſſem ægrotantem curaſſem, quod eſſet modicum ſignum ad
meæ virtutis indicium, quia vero me abſente ſuperuenit mors,
potius in fide mea corroboramini: cum videbitis me poſſe etiam
defunctum putreſcentem reſuſcitare. CHRY. Igitur omnes Hom.61.
diſcipuli quidem timebãt Iudæos, ſuper alios vero Thomas.vnde
ſequitur.{dicit ergo Thomas qui dicitur didymus ad condiſcipu-
los: Eamus & nos & moriamur cum eo.} Infirmior enim erat
aliis & infidelior,poſtea omnibus fortior factus eſt & irreprehenſi
bilis, qui ſolus orbem terrarum percurrit, & in mediis plebibus
voluebatur volentibus eum interficere. BEDA. Vel caſtigati
diſcipuli ſuperioribus domini verbis non auſi ſunt vltra contradi
cere. Sed Thomas prę omnibus ſocios hortatur,vt irent & more-
rentur cum eo. In quo magna eius videtur eſſe conſtantia. Sic
enim loquebaẽ, quaſi facere poſſet quæ alios hortabaẽ,immemor
ſuæ fragilitatis ſicut & Petrus.
d ¶ ALCVI. Dominus ad hoc venire diſtulerat, vt quadri-
duum impleretur, vt Lazarus glorioſius reſuſcitaretur. vnde di-
citur. { Venit itaque Ieſus, & inuenit eum quatuor dies iam in
monumento habentem. CHRYSOST. Manſerat enim do- Hom. 61.
minus duobus diebus & ante duos dies venerat nuntius. In qua
die Lazarus eſt defunctus,ipſe autem quarta die acceſſit. AVG. Trac.49.
De quatuor autem diebus multa dici poſſunt.Diuerſis enim mo-
dis vna res ſignificari poteſt. Eſt enim vnus dies mortis quem ho-
mo trahit de mortis propagine.Sed & legem naturalem tranſgre-
diuntur homines,ecce alter dies mortis. Lex etiam ſcripturæ data
eſt diuinitus per Moyſen & ipſa cõtemnitur. Adde tertium diem
mortis. venit euangelium & ipſum tranſgrediuntur homines.
Ecce quartus dies mortis,etiam ad tales excitandos dominus non
dedignatur accedere. ALCVINVS. Aliter. Primum pecca-
tum extitit latio in corde:ſecundũ cõſenſus:tertium factum:quar
tum conſuetudo. Sequitur. { Erat autem Bethania iuxta Hie-
ſolymam quaſi ſtadiis quindecim.} CHRYSOST. Quod Hom.61.
erat miliaria duo. Hoc autem inducitur ad oſtendendum quòd
congruum fuit multos Iudæorum a Hieroſolymis adeſſe. vnde
ſubditur. { Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Ma
riam ut conſolarentur ea de fratre ſuo. Sed quomodo Iudæi con-
ſolabantur dilectas a Chriſto, cum iam ſtatuiſſent ꝙ ſiquis Chri-
ſtum confiteretur extra ſynagogam fieret? Sed propter calamita-
tis neceſſitatem,aut quaſi nobiles has mulieres reuerentes eas cõ-
ſolabantur,aut quia hi aderant qui non mali erant.multi enim ex
ipſis credebant. Hoc autem dicebat euangeliſta, ad oſtendendum
ꝙ Lazarus vere mortuus erat. BEDA. Nondum autem domi-
nus Caſtellum introierat. vnde adhuc extra Caſtellum poſito oc
currit Martha.vnde ſequiẽ.{Martha au.vt au.quia Ieſus ve.occur
rit illi,Maria au.domi.ſe. CHRY. Non aũt aſſumit ſororẽ ab- Hom. 61.
uiam Chriſto vadens. Vult enim ſingulariter Chriſto loqui,&
quod factũ eſt ei annũciare,cum vero eam in bonam ſpem duxit,

Tunc abijt & vocauit Mariam.} T H E. Primo itaq; non pandit ſorori, volēs aſtantes hoc latere, quoniā ſi percepiſſet Maria Chriſtum accedere, obuiam iret & comitarentur eam pręſentes Iudei, quibus notum fore aduentum Ieſu Martha nolebat. Sequitur {Dixit autē Martha ad Ieſum, Domine ſi fu. hic fra. me. non fuiſſet

Homi. 61. mortuꝰ.} C H R Y. Credebat eñ in Chriſtum, ſed non vt oportebat. nondum enim cognoſcebat, quoniā Deus erat, & ideo dicebat. Si fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuꝰ. THE. Quaſi diffidens, quoniam ēt abſens ſi vellet, poſſet prohibere mortē fratris ſui. C H R Y.

Hom. 61. Nondum etiam cognoſcebat quòd propria virtute hoc faceret, quod apparet ex hoc quod ſubditur. {Sed & nūc ſcio, quia quæcunque popoſceris a Deo dabit tibi Deus, vt de virtuoſo quodam & approbato uiro loquēs. A V

Tra. 49. G V. Non autem dicit ei. Rogo te vt reſuſcites fratrem meum:

hic, frater meus non fuiſſet mortuus. Sed & nunc ſcio, quia quæcunque popoſceris a Deo dabit tibi Deus. Dicit illi Ieſus, Reſurget frater tuus. Dicit ei Martha. Scio, quia reſurget in reſurrectione in nouiſsimo die. Dicit ei Ieſus', Ego ſum reſurrectio & vita. Qui credit in me etiam ſi G mortuus fuerit viuet, & omnis qui viuit & credit in me non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi, Vtiq; domine, Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei viui qui in hunc mundum veniſti.

e Et cum hæc dixiſſet, abiit & vocauit Mariam ſororem ſuam ſilentio dicens, Magiſter adeſt, & uocat te. Illa vt audiuit, ſurre

vnde enim ſciebat, ſi fratri eius reſurgere vtile fuerat? hoc tantū dixit. Scio quia potes ſi vis facere, vtrum facias, iudicii tui eſt, non H

Hom. 61. præſumptionis meæ. C H R Y. Dominus autem vtraque quæ nō cognoſcebat, eam docuit, vnde ſequitur. {Dixit ei Ieſus. reſur. frater tuus.} Non dixit petam vt reſurgat, ſed ſi diceret. Non indigeo adiutorio, a me ipſo omnia facio, valde fuiſſet graue mulieri,

Tract. 49. ſed hoc dicere. Reſurget, medium erat. A V G. Ambiguum autē fuit, quòd dixit reſurget. Non enim ait modo, & ideo ſequiī.} Dicit ei Mar. Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die.

Hom. 61 De illa reſurrectione ſecura ſum, de hac incerta ſum. C H R Y. Audierat autem mulier multa a Chriſto de reſurrectione loquente, Dominus autem manifeſtius ſuam oſtendit auctoritatem, nam ſubdiī. {Dicit ei Ieſus. Ego ſum reſurrectio & vita, oſtēdens quoniam non indiget alio adiutorio, ſi enim alio adiutorio indigeret, qualiter erit reſurrectio? Si vero ipſe eſt vita, non loco circuncluditur, ſed vbique exiſtens poteſt ſanare. A L C V. Ideo ego ſum reſurrectio, quia vita per quem tunc cum aliis reſurget, per eundē I

Hom. 61. poteſt & modo reſurgere. C H R Y. Illa ergo dicente quæcunque petieris, ipſe dicit. Qui credit in me, etiam ſi mortuus fue. vi. oſtendens quoniam ipſe eſt tributor bonorum, & ab ipſo oportet petere, per hoc autem eius intellectū eleuat, non enim hoc erat ſolū quod quærebatur, vt ſolum Lazarum ſuſcitaret, ſed etiā oportebat eam & qui præſentes erant diſcere reſurrectionem. A V G.

Tract. 49. Dicit ergo. {Qui cre. in me etiam ſi mor. fu. in car. Viuet in aīa, donec reſurget caro, nunquām poſtea moritura. Nam vita animæ fides eſt. Sequitur, {Et omnis qui vi. in car. & cre. in me, etiā ſi moriatur ad tempus propter mortem carnis, non morieī in æternū.} A L C V. Propter vitam ſpiritus & immortalitatē reſurrectionis. Sciebat autem Dominus quem nihil latet, quòd hoc credebat, ſed cōfeſſionem qua ſaluaretur quærit, vnde ſequiī. {Credis hoc? Ait illi vtique domine. ego credidi quia tu es Chriſtus filius Dei

Hom. 61. viui qui in hunc mundum veniſti.} C H R Y. Videtur mihi non intellexiſſe mulier quod dictum eſt, ſed quoniam magnum quid K erat, intellexit, non tamen cognouit quid eſt, propterea aliud interrogata,

Tract. 49. aliud reſpōdit. A V G. Vel aliter, Quādo hoc credidi quòd filius es Dei, credidi quia tu es vita: quia & qui credit in te, etiam ſi moriatur viuet.

Hom. 61. e ¶ C H R Y. Ex virtute ſermonū Chriſti interim Martha lucrata eſt luctus diſſolutionem, ea enim quæ ad magiſtrum erat deuotio, non permittebat eam ſentire præſentia, quæ luctum inducere poterant, vnde dicitur. {Et cū hæc dixiſſet, abiit & vo. ma. ſo.

Tract. 49. ro. ſuam ſilen.} A V G. Aduertendum, ꝙ ſuppreſſam vocem ſilentium nuncupauit, nam quomodo ſiluit, cum ſubdatur dicens. {Ma

Hom. 61. giſter adeſt & uocat te.} C H R Y. Ideo autē occulte ſororem uocat, ſi enim ſciuiſſent Iudęi Chriſtum aduenire, receſſiſſent, & nō

Tract. 49 fuiſſent teſtes miraculi. A V G. Aduertendū etiam quemadmodū Euangeliſta non dixerit. vbi vel quando vel quomodo Mariā Dominus vocauerit, vt hoc in verbis Marthæ potius intelligeretur narrationis breuiate ſeruata. T H E O. Siue etiam ipſam Chriſti pręſentiam vocationem reputauit, quaſi dicat, Inexcuſabile eſt

F vt eo præſente, tu non exeas obuiam ipſi. C H R Y. Omnibus autem aſſidentibus illa lugens & plangens, non expectauit ad ſe venire magiſtrum, neque dignitatem ſeruauit, neque a luctu detenta eſt, ſed ſurgens confeſtim obuiauit, vnde ſequitur. {Illa vt audi. ſurre. cito & ve. ad eum.} A V G. Ex quo patet, ꝙ non illā præueniſſet Martha ſi ei notus fuiſſet aduentus Ieſu. Sequitur. {Nōdum enim venerat Ie. in caſtel. ſed erat adhuc in loco ubi occurrerat ei Martha. C H R Y. Vacantius enim ibat, vt non videatur iniicere ſeipſum miraculo, ſed rogari ab aliis. Hoc igitur uult occulte euangeliſta inſinuare, aut quia cito currebat, vt anticiparet eū venientem: venit autem non ſola, ſed omnes trahēs Iudęos, vnde ſequitur. {Iudæi igi. qui erāt in domo cum ea, & conſola. eam cum vidiſ. Ma. quia cito ſurre. & exit, ſecuti ſunt eam dicentes: quia va. ad mo. vt ploret ibi. A V. Hoc pertinuit ad euangeliſtam narrare, vt videa

Hom. 62. Tract. 49. Hom. 62.

xit cito & uenit ad eū: nondum enim uenerat Ieſus in Caſtellū, ſed erat adhuc in illo loco vbi occurrerat ei Martha. Iudęi ergo qui erāt cū ea in domo & cōſolabātur eam, cū vidiſſent Mariam quia cito ſurrexit & exiit, ſecuti ſunt eam dicentes. Quia uadit ad monumentum vt ploret ibi. Maria ergo cum veniſſet vbi erat Ieſus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei, Domine ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus.

f Ieſus ergo vt vidit eā plorantem & Iudæos qui venerant cū ea plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum & dixit, Vbi poſuiſtis eum? Dicūt ei, domine veni & vide. Et lachrymatus

Tract. 49. mus quæ occaſio fuerit, quòd plures ibi eſſent, quando Lazarus reſuſcitatus eſt, vt tam grande miraculum quatriduani mortui reſurgentis teſtes plures inueniret. Sequitur, {Maria ergo cum veniſ. vbi erat Ieſus, videns eū ceci. ad pedes eius.} C H R Y. Feruentior hæc ſorore erat, non enim turbam verecundata eſt, nec ſuſpitionem timuit quam de Chriſto Iudęi habebant, cum aliqui inimicorum Chriſti intereſſent, ſed omnia contempſit humana præſente magiſtro, & ſoli ſe dabat ei qui ad magiſtrum honori. T H E. Quāmuis etiam ſe diminute videbatur habere, dicens, {Domine ſi fuiſſes hic, frater meus nō fuiſſet mortuus.} A L C V. quaſi dicat. Dum nobiſcum præſens fuiſti, non morbus, non infirmitas aliqua apparere auſa eſt, apud quas uita nouerat habitare ſiue hoſpitari. AVG. de Ver. do. O infidelis, cōuenio te adhuc poſitū in ſæculo Lazarus amicus moritur. Si amicus moritur inimicus quid patietur? parum eſt ſi non tibi ſoli ſuperi ſeruiunt. Ecce tuum dilectum inferi rapuerunt. B E D. Non autem omnia dixit Maria quæ Martha protulerat, quia conſuetudo hominum more lachrymis, non omnia quæ uoluit & in animo habuit, proferre potuit.

Hom. 62. Serm. 52.

Homi. 62. f ¶ C H R Y. Mariæ loquenti nihil Chriſtus loquitur, neque ea dicit quæ ſorori dixerat, turba enim aderat multa & non erat tempus illorum uerborum. Sed cōdeſcendit & humiliatur, humanam naturam denudans, quia enim miraculum magnum erat futurū, & multos per id lucraturus ſua condeſcēſione attrahit teſtes & humanam monſtrat naturam, vnde dicitur. {Ieſus ergo vt vidit eam plorantem, & iu. qui ve. cum ea plo. infre. ſpiritu & turba. ſemetip

Tract. 49. ſum. A V. Quis enim eum poſſet niſi ipſe turbare? Turbatus eſt Chriſtus quia voluit, eſuriuit, quia uoluit, in illius poteſtate erat ſic uel ſic affici vel non affici. Verbū enim animam ſuſcepit & carnē totius hominis ſibi coaptans, in perſonæ vnitate naturam, ac per hoc vbi ſumma poteſtas eſt, ſecundū voluntatis nutū turbaī infirmitas. T H E. Ad approbandā .n. conditionem humanam iubet ei quod ſuum eſt proſequi, nec non iungit ei virtute ſpiritusſancti illamque compeſcit. Hæc autem cuncta naturam pati dn̄s cōuiuet, cum approbando, ꝙ homo uerus & non apparens fuerat, tū etiam nos monendo, ac metam meſtitię & iocunditati imponendo. Nam ex toto nec compati nec męrere ſerinū, ac horum exuberantia mu

Ser. 52. liebre. Sequitur, {Et dixit: ubi poſuiſtis eum? A V G V S T. de Ver. domini. Non locum ſepulti ignorare credi debuerat, ſed

Hom. 62. fidem populi approbare uolebat. C H R Y S O S T. Non enim uult ipſe ſe iniicere, ſed omnia ab aliis diſcere & rogatus facere

Quæſt. 65. vt ab omni ſuſpitione eripiat ſignum. A V G V S T I N V S. lib. 83. Quæ. Quod & interrogat, vocationem noſtram quę fit in occulto arbitror ſignificare. Prædeſtinatio enim noſtræ vocationis occulta eſt, cuius ſecreti ſignum eſt interrogatio dn̄i quaſi neſcientis, cum ipſi neſciamus, vel quòd ignorare ſe peccatores alio loco dominus oſtendit dicens. {Non noui uos, quia in diſciplina & præceptis eius non ſunt peccata. Sequitur, {Dicunt ei, do

Hom. 62. mine veni, & vide. C H R Y S O. Nondum enim aliquod ſignum reſurrectionis monſtrauerat, vnde ita videbatur iturus vt

vt lacrymaturus, non vt reſuſcitaturus, ꝓp hoc ei dicunt: Veni & A

Tract. 49. vide. A V G. Videt aūt dn̄s quando miſeretur, vnde diciī: Vide humilitatē meam & laborem meum, & dimitte oīa peccata mea. Sequitur. {Et lacryma. eſt Ieſus. A L C V I. Quia fons pietatis erat, flebat pro parte humanitatis, quē reſuſcitare poterat per potentiam diuinitatis.

Tract. 49. A V G. Quare autē fleuit Chriſtus, niſi qa homines flere docuit? BEDA. Eſt autem hominum cōſuetudo caros ſuos mortuos lugere. Secundū hanc conſuetudinem Iudæi dominum flere putabant. vnde ſubditur. {Dixerunt ergo Iu. Ecce qm̄o ama. eū.}

Tract. 49. A V G. Quid ē amabat eum? Nō veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pęnitentiā. Sequitur. {Quidam

eſt Ieſus. Dixerunt ergo Iudęi: Ecce quomodo amabat eum. Quidam autē ex ipſis dixerunt, Non poterat hic q aperuit oculos cęci nati facere vt hic nō moreretur? Ieſus ergo rurſum fremens in ſemetipſo, venit ad monumentum. Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei. Ait Ieſus. Tollite lapidem. Dicit ei Martha ſoror eius qui mortuꝰ fuerat: Domine iam fœtet, quadriduanus eſt enim. Dicit ei Ie-

aūt ex ipſis dixe. Non pote. hic qui ape. ocu. cæci nati facere vt hic non moreretur? Plus eſt quod facturus eſt. vt mortuus ſuſcitetur.

Homil. 62. C H R Y. Erant autem ex inimicis eius qui hoc dixerunt. Ex quibus igitur oportebat eius admirari virtutem, ex his ei detrahunt, ſcilicet ex illuminatione cæci nati, quaſi nec illo miraculo facto. In hoc etiam ſe oſtendunt eſſe corruptos, quia nondū Chriſto adueniente ad monumentum, præaſſumunt accuſationes non expectantes rei finem. Sequitur. {Ieſus ergo rur. fremens in ſemet ipſo ve. ad monu.} Studioſe euangeliſta frequenter dicit ꝙ lacrymatus eſt & ꝙ fremuit, vt diſcas ꝙ vere noſtram naturā induit. Quia enim hic magis aliis euangeliſtis magna de eo loquitur, ēt

Tra. 49. in rebus corporalibus humiliora dicit. A V G V S T. Fremas autem & in te, ſi diſponis reuiuiſcere, omni homini dicitur ꝙ premitur peſſima conſuetudine. Sequitur. {Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus ei.} Mortuus ſub lapide, reus ſub lege. Lex .n. quæ data eſt Iudæis, in lapide ſcripta eſt. Omnes autem rei ſub lege ſunt, iuſto autem non eſt lex poſita. B E D A. Eſt autem ſpelunca rupes cauata: Porro monumentum dicitur, eo ꝙ mentem moneat, hoc eſt, vt mortuos ad memoriā reuocat. Sequitur. {Ait

Hom. 62 Ieſus, tollite lapidem. C H R Y S O S T. Sed quare non lapide iacente fecit reſuſcitari? Nonne poterat qui corpus mouit mortuum voce, etiam multo magis lapidem mouere? Non autem hoc fecit vt eos teſtes faciat miraculi, vt non dicant quod in cæco dixerant: Non eſt hic. Magnus enim & acceſſus ad monumētum teſta

Tract. 49. bantur ꝙ ipſe eſt. A V G V. Myſtice autem dicit: Remouete

Quæſt. 61. lapidem, remouete legis pondus, gratiam prædicate. A V G V. D lib. 83. quæſt. In quo puto illos ſignificari qui venientibus ad eccleſiam ex gētibus, onus circucīſionis imponere volebant, vel eos qui in eccleſia corrupte viuunt, & offenſioni ſunt credere volēti

Serm. 52. bus. A V G V S T. de Ver. do. Iam autem Maria & Martha ſorores Lazari qui Chriſtum frequenter mortuos reſuſcitaſſe viderant, fratrem ſuum poſſe reſuſcitare pœnitus non credebant. Nam ſequitur: {Dicit ei Mar. ſoror eius qui mortuus fuerat, Domine iam fœtet quadridua. enim eſt. T H E O. Hoc autem Martha tamq̄ diffidens dicit, veluti impoſſibile credens poſſe fratrem ſuſcitari, ob dierum diuturnitatem. B E D A. Vel hæc verba non

Hom. 62. ſunt deſperationis, ſed potius admirationis. C H R Y S O S T. Sed hoc etiam quod dicit, valet ad obſtruendum indeuotos, vt & miraculum teſtentur manus tollentes lapidem, & auditus vocem audiens Chriſti, & viſus videntium Lazarum exire, & odoratus fœtorem recipiens. T H E O. Chriſtus autem rememorat mulieri ea de quibus ſecum contulerat & pene vt obliuiſcenti loquitur. vnde ſequitur: {Dicit ei Ieſus: Nōne dixi tibi, quo

Hom. 62. niam ſi credideris videbis gloriam Dei? C H R Y S O S T. Non enim memor erat mulier eius quod Chriſtus dixerat: Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit viuet, & diſcipulis quidem dixit: Vt glorificetur filius Dei in ea. hic autem gloriam Dei de patre dicit. Infirmitates enim eorum qui audiebant, cauſa erant differentiæ eorum quæ dicebātur. Nolebat dominus interim tur

Tract. 49 bare aſtantes, & ideo dicit: Videbis gloriam dei. A V G V S T. In hoc autem eſt gloria Dei, quia & fœtentem & quatriduanum reſuſcitat. Sequitur: {Tulerunt ergo lapidem. O R I G E N. Mora tollendi lapidem adiacentem ex ſorore defuncti cauſata eſt. Niſi enim dixiſſet: Iam fœtet, eſt enim quatriduanus, non diceretur: {Dixit Ieſus: tollite lapidem. Suſtulerunt ergo lapidem, nunc ergo lapidem, nunc ergo longe tardius ablatus eſt. Commodum eſt igitur nihil interponere inter iuſſa Ieſu, & ipſorum executionem.

g ¶ A L C V I. Quia Chriſtus ſcd'm hoīem minor erat patre

ab illo petit ſuſcitationē Lazari, atq; ideo ſe exauditū eſſe dicit. vnde dr̄. {Ieſus aūt ele. ſur. ocu. di. Pater gra. ago tibi qm̄. au. me.}

Tomo 28. O R I G. Eleuauit quidem ſurſum oculos, qm̄ intelligentiā humanam erexit, adducens illam per orationē ad excelſum patrem. Sed & neceſſe eſt volentē ad exēplar orōnis Chriſti orare, eleuare oculos cordis ſurſum,

ſus: Nonne dixi tibi, quoniam ſi credideris videbis gloriam dei? Tulerunt ergo lapidem.

g Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis, dixit. Pater gratias ago tibi quoniam audiſti me. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis, ſed propter populum qui B circumſtat dixi, vt credāt quia tu me miſiſti. Hæc cū dixiſſet, voce magna clamauit, Lazare veni foras. Et ſtatim prodiit q fuerat mortuus: ligatꝰ manus & pedes

ac erigere illos a præſentibus rebus, memoria cogitationibꝰ, atque intentionibus. Si autem digne orantibus huiuſmodi quædam exprimit a Deo de propria oratione promiſſio, adhuc te loquente dicam. Ecce adſum. quid expedit arbitrari de domino & ſaluatore? erat .n. oraturus pro reſurrectiōe Lazari, Sed præueniens illius orationem qui ſolus bonus pater eſt, exaudiuit dicenda. Pro impletione igitur orationis ſubdit gratiarum actiones dicēs: {Pater gratias ago tibi, quoniam au

Homi. 63. diſti me.} C H R Y. Hoc eſt, nihil eſt contrarium mei ad te. Non autem oſtendit quòd ipſe non potuit, vel ꝙ minor ſit patre, quia hoc & amicis dicitur & honore æqualibus. Vt autem oſtendat quoniam non indiget oratione, ſubiungit: {Ego autem ſcie. quoniam ſemper me audis. q. d. Ad hoc ꝙ fiat voluntas mea, non indigeo oratione, ad hoc tibi ſuadeam, vna enim eſt noſtra uoluntas, hoc autem obumbrate dicit, propter auditorū imbecilli- C tatem. Deus enim nō ita dignitatem ſuam reſpicit, vt ad ſalutem noſtram, propterea excelſa quidem & magna, pauca & ipſa occultata, humilia vero multa circumfluunt eius ſermonibus. H I L. 3. de Trini. Non igitur præce. eguit, nobis orauit, ne filius ignoraretur. vnde ſubditur. {Sed propter populum qui circumſtat dixi, vt credant, quia tu me miſiſti. Cum enim ſibi non proficeret deprecationis ſermo, ad perfectum tamen noſtrę fidei loquebatur.

Homi. 63. Non inops ergo auxilii ē, ſed nos ſumꝰ inopes doctrinæ. CHRY. Non autem dixit, vt credant quoniam minor ſum, quoniam ſine oratione non poſſum facere, ſed quoniā tu me miſiſti. Non dixit: Miſiſti me imbecillem ſeruitutem recognoſcentem, a meipſo nihil facientem, ſed me miſiſti vt non Deo cōtrarium æſtiment, nec dicant: Non eſt ex deo, & vt oſtēdam ſecundum tuā voluntatem

Serm. 52. opus hoc fieri. A V G. de Ver. do. Venit autem Chriſtus ad monumentum in quo Lazarus dormiebat, & non tamq̄ mortuū, ſed tamq̄ ſanum, tamq̄ viuum, tamq̄ audire paratū de ſepulchro protinus vocauit. vnde ſequitur. {Hæc cum dixiſſet, voce magna clamauit, Lazare veni foras.} Ideo dicit nomen, ne omnes mortui

Hom. 63. cogerentur exire. C H R Y. Non aūt dixit: Surge tu, ſed veni foras, vt uiuenti loquens ei, qui mortuus fuerat. Propter quod nō dixit: In nomine patris mei veni foras, aut reſuſcita eum pater. Sed hæc omnia dimittens poſtq̄ orantis formā acceperat, per res authoritatem oſtendit, quoniam & hoc ſapientiæ ſuæ eſt, per verba quidem condeſcenſionem, per res vero oſtendere poteſtatem. T H E O. Alta vero ſaluatoris vox quæ Lazarum ſuſcitauit, indicium eſt tubæ magnę ſonaturæ in cōi reſurrectione. Altius ēt clamauit vt gentilium ora refrenet fabulantium in tumulis eſſe animas defunctorū. nam quaſi foras manentem eā aduocat per clamorem. Sicut aūt vniuerſalis reſurrectio in ictu oculorū proueniet, ſic & hæc reſurrectio ſingularis, & ideo ſequiī. {Et ſtatim prodiit qui mor. fue. ligatus, ma. & pe. inſti, & fa. eius ſu. erat ligata. Iā mancipatur effectui, quod dr̄. {Venit hora cum audient defuncti vocē

Tomo 28. E filii Dei, & qui audierint viuent. O R I G. Nam vox elata & clamor non incōuenienter dicetur excitaſſe illū, & ſic adimpletū eſt quod dixerat: Vado vt excitem eū: Sed & pater qui filium orantē exaudiuit, ſuſcitauit Lazarū, vt ſic reſurrectio Lazari cōe opus ſit filii orantis, & patris exaudientis. Sicut .n. pater ſuſcitat mortuos

Hom. 64. & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. C H R Y. Exiit aūt ligatus, vt non putaret eſſe phantaſma. Sed & hoc quòd exibat ligatus, non minus videbaī eſſe q̄ reſuſcitare. Sequitur. {Dicit eis Ie. ſol. eum. Vt videlicet tangentes & ei appropinquantes, videant quia vere eſt ille. Sequitur. {Et ſinite abire, & hoc propter humilitatem, non enim ducit eum, neque iubet ſecū ambulare ad ſui de

Tom. 28. monſtrationem. O R I G. Dixerat aūt ſupra dominus propter populum qui circumſtat dixi, vt credant, quia tu me miſiſti, nullo aūt eorum credētem hoc dixiſſet, velut aliquis hominum inſcius futurorum, vnde adhoc remouendum ſubditur: {Multi ergo ex Iu. qui vene. ad Mariam & Mar. & vide. qui fecit, credid. in eum.} Quidam autem ex ipſis abierunt ad phariſæos & dixerunt eis quæ fecit Ieſus. Continet quid ambiguum ſermo præſene, verum

qui iuerunt ad phariſęos fuerunt ex illis multis qui crediderant
proponentes conciliari Chriſto hoſtiliter ſe habentes ad eum.
Vel alii a credentibus irritare volentes inuidum phariſæorum
zelum in ipſum, & videtur mihi hoc magis euangeliſtam expri-
mere velle, multos enim dixit qui p hoc ꝙ viderũt, crediderunt,
veluti paucis exiſten
tibus aliis, de quibus
ſubdit: {Quidam au
tem &c. AVG. lib.
Quæſt. 65. 83. quæſt. Quamq̃ au
tem ſecundum euan-
geliſtæ hiſtoriam re-
ſuſcitatum lazarum
plena fide teneamus,
tamẽ in allegoria ali-
quid ſignificare non
dubito, neq; cum res
factæ allegorizantur
geſtæ rei fidem amit-
Tract.49. tunt. AVGVST.
ſuper Ioan. Omnis

inſtitis, & facies illius ſudario
erat ligata. Dixit eis Ieſus: Sol-
uite eum, & ſinite abire. Multi
ergo ex Iudæis qui venerant ad
Mariam & Martham, & viderãt
quæ fecit Ieſus, crediderunt in
eum. Quidam autẽ ex ipſis ab-
ierũt ad phariſæos, & dixerunt
eis quæ fecit Ieſus.
h Collegerunt ergo pontifices
& phariſęi conciliũ, & dicebãt.

quidem qui peccat moritur, ſed Deus magna miſericordia ani-
mas ſuſcitat, ne moriantur in æternũ. Intelligimus ergo tres mor
tuos quos in corporibus ſuſcitauit aliquid ſignificare de reſur-
rectionibus animarum. GREG. 4. Mora. Puellam enim in do-
Cap.29. mo, adoleſcentẽ extra portam, in ſepulcro autẽ Lazarum ſuſcitat.
Adhuc quippe in domo mortuus iacet, qui iacet in peccato. Iam
quaſi extra portã ducitur, cuius iniquitas vſque ad inuerecundiã
Tract. 49. publicę perpetrationis operatur. AVGV. Vel intus eſt mors,
quia cogitatum malum nondum proceſſit in factum. Si autem ip-
Cap.29. ſum malum feciſti, quaſi mortuum extra portam extuliſti. GRE.
4. Mora. Sepulturæ vero aggere præmitur, qui in perpetratione
nequitiæ etiam vſu conſuetudinis præſſus grauatur, ſed hos ple-
Quæſt. 65. rumq; diuina gratia reſpectus ſui lumine illuſtrat. AVGVST.
lib. 83. quæſt. Vel accipiamus Lazarum in monumento animam
Tract. 49. terrenis peccatis obrutam. AVGVST. ſuper Ioan. Et tamen
Lazarum dominus amabat. ſi enim peccatores non amaret, de cæ-
lo ad terras non deſcenderet. Bene autem de illo qui peccare con-
ſueuerat dicitur: Fętet, incipit enim habere peſſimam famã tam-
Quæſt. 65. quàm odorem teterrimum. AVG. lib. 83. quæſt. Recte etiam
dicit: Quatriduanus eſt, vltimum enim elementorum terra eſt,
ſignificat enim puteum terrenorum peccatorum, ideſt cupiditatũ
Tract. 49. carnalium. AVGVST. ſuper Ioan. Fremuit autem dominus,
lacrymauit, voce magna clamauit, quia difficile ſurgit quem mo-
les conſuetudinis præmit. Turbat ſemetipſum Chriſtus, vt tibi
ſignificet quomodo tu turbari debeas, cum tanta mole peccati gra
uaris & præmeris. Fides enim hominis ſibi diſplicentis fremere
debet in accuſatione malorum operum, vt violentiæ pęnitentis
cedat conſuetudo peccandi. Quando dicis illud feci, & pepercit
mihi Deus, euangelium audiui & contempſi. Quid facio? Iam fre
mit Chriſtus, quia fides fremit, in voce frementis apparet ſpes re-
Cap.13. ſurgentis. GREG. 22. Mor. Dicitur autem Lazaro: Veni fo-
ras, vt ab excuſatione & occultatione peccati ad accuſationẽ ſuã
ore proprio exire prouocetur, vt qui intra conſcientiã ſuã abſcõ-
ſus iacet per nequitiam, a ſemetipſo foras exeat per confeſſionem.
Quæſt. 65. AVG. lib. 83. q. ꝙ autem Lazarus exiit de monumento, animã
ſignificat recedentem a carnalibus vitiis, ꝙ vero inſtitis obuolu-
tus, hoc eſt ꝙ etiam a carnalibus recedentes & mente ſeruientes
legi Dei, adhuc tamen in corpore conſtituti, alieni a moleſtiis car-
nis eſſe non poſſumus: ꝙ aũt facies eius ſudario tecta erat, hoc eſt
ꝙ in hac vita plenam cognitionem habere non poſſumus: ꝙ autẽ
dicit: {Soluite eũ & ſinite abire,} hoc eſt ꝙ poſt hanc vitam aufe-
Tract. 49. runtur omnia velamina, vt facie ad faciem videmus. AVG. ſup
Ioan. Vel aliter: Quando contemnis, mortuus iaces, quando con-
fiteris, procedis. Quid eſt enim procedere, niſi ab occultis velut ex-
eundo manifeſtari? Sed vt confitearis Deus facit, magna voce cla-
mando, ideſt, magna gratia vocando. Mortuus autem procedens
adhuc ligatus eſt, confitens adhuc reus: vt autem ſoluerentur pec-
cata eius miniſtris hoc dixit: Soluite eum & ſinite abire quod eſt.
Quæ ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. ALCVI.
Chriſtus ergo ſuſcitat, quia interius per ſeipſum viuificat. Soluũt
diſcipuli, quia per miniſterium ſacerdotũ abſoluuntur viuificati.
BEDA. Per eos autem qui phariſæis annunciauerunt, ſignificã-
tur nonnulli qui videntes bona ſeruorum Dei opera odiis inſe-
quuntur, & infamare conantur.
h ❡ THEO. Decebat admirari ac extollere eum qui talia per-
agebat miracula, ipſi vero potius conſiliantur illum occidere. vn-
de dicit. {Collegerunt ergo pont. & pha. conſiliũ aduerſus Ieſum,
Tract.49. & dicebant: Quid facimus? AVG. Nec tamen dicebant. Cre-
demus. Plus. n. perditi homines cogitabant quõ nocerent & per-
derent q̃ quõ ſibi conſulerent ne perirent, & tñ timebant & quaſi
conſulebant: Dicebãt enim: Quid facimus? qa hic hõ multa ſigna

F facit. CHRY. Hominem eum adhuc vocant, qui tantã ſuſce- Hom. 64.
perunt eiꝰ deitatis demonſtrationẽ. ORIG. Eſt aũt per ea quæ Tomo 28.
dicunt, ab ipſis cõſiderare eorũ inſipientiã & cæcitatẽ. Inſipientiã
quippe quia teſtificabantur illum & multa peregiſſe miracula, &
tamen æſtimabant ſe poſſe aduerſus eum æmulari, velut nõ poſſe
pro ſe aduerſus eorũ
æmulationes. Cæcita
tis aũt hoc ipſũ erat:
ad facientẽ. n. tot mi-
racula pertinebat vt
ſe ab eorũ inſidiis exi
meret, niſi forte crede
rẽt ꝙ ſigna fecit & pu
tabant ea nõ fieri diui
na virtute. Hic quidẽ
igitur deliberabãt nõ
dimittere ipſum, opi-
nantes ſe per hoc eſſe
impedimẽto volenti-
bus credere in eum, &
Romanis ne eis aufe-

Quid facimus? Quia hic homo
multa ſigna facit. Si dimittimus
eum ſic, omnes credent in eum.
Et venient Romani & tollẽt no
ſtrum locum & gentem. Vnus
autẽ ex ipſis Caiphas noĩe, cum
eſſet pontifex anni illius, dixit
G eis. Vos neſcitis quicquam nec
cogitatis, quia expedit vobis ut
vnus moriatur homo pro popu
lo, & non tota gens pereat.

rent terram & gentem. vnde ſequitur. {Si dimittimus eum ſic, oẽs
credent in eum, & veni. Roma. & tol. locum noſtrum & gentem.
CHRY. Hoc dicentes, populum volunt concutere vt pericli- Hom.64.
tandum ex ſuſpitione tyrannidis. q. d. Si Romani viderint eum
turbas ducentem, ſuſpicabuntur nos in tyrannidem velle conſur-
gere, & deſtruent noſtram ciuitatem, ſed fictio erat quę dicebãtur.
Quid enim demonſtrabat tale? armigeros circumferebat & æqui-
taturas trahebat? Nonne deſerta perſequebatur? Sed vt non putẽ
tur ob paſſionem ſuam hoc dicere, totam ciuitatem periclitari di Tract.49.
cunt. AVG. Vel timuerunt, ne ſi omnes in Chriſtum crederẽt,
nemo remaneret qui aduerſus Romanos ciuitatem Dei templũ-
que defenderent, quoniam contra ipſum templum & contra ſuas
H paternas leges doctrinam Chriſti eſſe ſentiebant, temporalia ergo
perdere timuerunt, & vitam æternam non cogitauerunt. nam &
Romani poſt domini paſſionem & glorificationem tulerunt eis
& locum & gentẽ, expugnando & transferendo. ORIG. Sed Tomo 28.
& ſecundum anagogem, locũ eorum qui ex circunciſione ſunt gen
tes occupauerunt, quia per eorum caſum ſalus gentibus euenit.
loco. n. gentium Romani ponunt ex regnantibus qui regno ſub-
erant nuncupatis. Gens etiam ab eis ſublata eſt, quia qui fuit po-
pulus Dei, factus eſt non populus. CHRY. Cum aũt illi hæſita Hom. 64.
bant, & in ordine conſilii proponebant dicentes, q̃d facimus. vnus
inuerecũde & cũ crudelitate clamauit. vnde ſequitur. {Vnus aũt
ex ipſis Caiphas no. cum eſſet ponti. anni illius. AVG. Mouere Tract.49
poteſt quõ dicatur potifex anni illius, cum dominus conſtituerit
vnum ſummum ſacerdotem, cui mortuo unus ſuccederet. Sed in-
telligendum eſt per ambitiones & contentiones inter Iudæos po-
I ſtea conſtitutum eſſe plures fore põtifices, qui per annos ſingulos
vicibus miniſtrarent, & forte etiam in vnum annum plures admi-
niſtrabant, quibus alio anno alii ſuccedebant. ALCVI. Nam
de hoc Caipha Ioſephus refert ꝙ precio ſibi ſacerdotium vnius
anni redemerit. ORIG. Increpatur autem Caiphę prauitas Tomo 28.
in hoc quod dicitur: Pontifex anni illius, quo, ſ. noſter ſaluator
exercuit miniſterium paſſionis, & tamen cum eſſet pontifex anni
illius dixit eis: {Vos neſcitis quicq̃, neq; cogitatis: quia expe. vo.
vt vnus moriatur homo pro popu. & non tota gens pereat. q. d.
Vos ſedetis, & adhuc ſegnius rem attenditis, ſed attendatis vnius
hominis ſalutem pro communi Republica oportere cõtemnere.
THEO. Hoc autem ipſe quidem praua dixit intentione, tamẽ
ſpiritusſancti gratia ore eius vſa eſt ad futuri pręſagium. vnde ſub-
ditur. {Hoc autem a ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet pon. anni
illius prophetauit, quia Ieſus moriturus erat pro gente. ORIG. Tomo 28.
Non quicumq; prophetizat, propheta eſt, ſicut non quicumq; ius
proſequitur, iuſtus eſt, ſicut qui facit aliquod opus pp humanam
K gloriã. Caiphas ergo prophetauit quidem, nec tñ erat propheta,
ſicut & Balaam. Audebit aũt quis dicere ꝙ non per ſpiritũſanctũ
Caiphas prophetauerit, quia etiam ſpiritus maligni eſt atteſtari
Ieſu & prophetare pro eo, iuxta illud quod dicitur. {Nouimus te
ꝙ ſis ſanctus Dei, nam eius intentionis eſt non fideles auditores
efficere, ſed incitare in prætorio conſidentes aduerſus Ieſum, vt eũ
perimerent, deinde quod dicit: Expedit vobis, quod pars eius
prophetię fuit, dicit verum vel mentitur. Nam ſi verum dicit, ſal
uantur hi qui in prætorio aduerſus Ieſum nituntur mortuo Ieſu
pro populo & pertingunt ad id q̃d expedit. Quod ſi incõueniens
eſt, manifeſtũ eſt ꝙ nõ fuit ſpiritusſanctus qui dedit hæc proferri,
quia ſpiritusſanctus non mentitur. Si aũt quis velit veredicum &
in hoc eſſe Caipham, concederetur illi ꝙ gratia Dei pro omni-
bus guſtet mortem, & ꝙ eſt ſaluator omnium hominum, maxime
fidelium fatebitur etiam cũcta quæ ſunt in hoc loco prophetiam
eſſe veridicam, incipiendo ab illo: Vos nihil ſcitis. Nihil enim no
uerant qui Ieſum ignorabant eſſe veritatem, ſapientiã, iuſtitiam,
&

& pacem. Et quòd ipſis quoque erat expediẽs, vt hic vnus inquan
tum eſt homo moriatur pro populo. non enim inquantum eſt
Hom.66. imago inuiſibilis Dei eſt ſuſceptibilis mortis. Pro populo autem
obiit, velut potens totius orbis, culpam in ſeipſum retorquens
diſſipare, ac delere. Ex hoc vero quod dicitur. {Hoc autem a ſe-
metipſo non dixit, do
cemur ꝙ aliqua nos
homines per nos di-
cimus, nulla inducen
te virtute ad proferẽ-
dum, quædam vero
ſuadente nobis qua-
dam virtute, & ſi non
integre exprimamus,
& ſic inconſequenter
diſponamur ad ea in-
ſectantes ea quæ di-
ſcimus, ſed non in-
tentionem dictorum,
velut Caiphas ex ſe
nihil protulit, nec di
xit intẽtionem, quia
prophetiam dicti nõ
accipiebat. Sed etiam
apud Paulum quidã
legisperiti ſunt non
intelligentes, nec ea

Hoc aũt a ſemetipſo non dixit,
ſed cum eſſet põtifex anni illius
prophetauit, quia Ieſus moritu
rus erat pro gente. Et non tantũ
pro gente, ſed vt filios Dei qui
erãt diſperſi cõgregaret in vnũ.
Ab illo ergo die cogitauerunt
vt interficerent eum.
i Ieſus ergo iam non in palam
ambulabat apud Iudæos, ſed
abiit in regionem iuxta deſertũ
in ciuitatẽ quę dicitur Effrem,
& ibi morabatur cũ diſcipulis
ſuis. Proximum autem erat pa-
ſcha Iudæorum, & aſcenderunt
multi Hieroſolymã de regione

Tract.49. quæ proferuntur. AVGVST. Hic docemur etiam homines
malos prophetiæ ſpiritu futura prædicere, quod tamen euangeli-
ſta diuino attribuit ſacramento, quia pontifex fuit, ideſt, ſummus
Hom. 64. ſacerdos. CHRYSOST. Vide autem quanta ſpiritusſancti
virtus eſt, a mente enim mala valuit verba proferre prophetiæ.
Vide etiam quanta eſt pontificalis virtus poteſtatis, põtifex enim
effectus, & ſi indignus exiſtens, tantum propherauit neſciens quid
diceret, ore enim ſolum vſa eſt gratia, contaminatum autem cor
Tract.49. non tetigit. AVGVST. Caiphas igitur de ſola gente Iudæo-
rum prophetauit, in qua erant oues, de quibus ait ipſe dominus.
Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael, ſed no
uerat euangeliſta alias eſſe oues, quæ non erant de hoc ouili, quas
oportebat adduci, & ideo addidit. {Et non tantum pro gente,
ſed vt filios Dei qui erant diſperſi congregaret in vnum. Hæc au-
tem ſecundum prædeſtinationem dicta ſunt, nam neq; oues eius,
Cap.13. neque filii Dei adhuc erant. GREGORIVS. 6. Mor. Per-
ſecutores igitur peregerunt hoc quod pernicioſe moliti ſunt, in-
tulerunt mortem, vt ab eo abſciderent fidelium deuotionem, ſed
fides inde creuit. vnde ſe hanc extinguere infidelium crudelitas
credidit. Non enim ad pietatis ſuæ obſequium redegit, quod con
tra illum humana crudelitas extorſit. ORIGE. Concitati
autem ad iram ex uerbis Caiphæ, taxauerunt vt occiderent do-
minum. vnde ſequitur. {Ab illo ergo die cogitauerunt vt in-
terficerent eum.} Et quidem ſi non ſpiritusſancto Caipha pro-
phetauerat, alius ſpiritus fuit qui valuit & per impium loqui, &
ſibi compares aduerſum Chriſtum incitare. Qui autem vult re-
ſpondere pro ſpiritusſancto, dicet quòd ſicut ſacrarum intentio-
nem ſcripturarum ad vtilitatem prolatam, aliqui praue ſuſcipiũt
ad conſtituendam enormem diſciplinam, ſic æditam pro ſaluato-
re prophetiam veridicam, non debito modo percipientes con-
Hom. 64. ſiliati ſunt vt interficerent Chriſtum. CHRY. Quærebant
quidem prius & eum interficere, nunc & ſententiã firmauerunt.
Tomo 28. i ❡ ORIGE. Cum concilium congregauerunt pontifices &
phariſæi vt occiderent Ieſum, ipſe cautius ſe obſeruans, non vltra
cum fiducia conuerſabatur cum Iudæis, ſed neque ad aliam ciui-
tatem abiit populatam, ſed ad quandam remotam. vnde dicitur.
{Ieſus ergo iam nõ in palam ambulabat apud Iudæos, ſed abiit in
regionem iuxta deſertum in ciuitatem, quæ dicitur Effrem.
Tracta. 49 AVG. Non quia potentia eius defecerat, in qua ſi vellet palam
cum Iudæis conuerſaretur, & nihil ei facerent, ſed exemplum di-
ſcipulis demonſtrauit, quo apparent non eſſe peccatum, ſi fideles
eius oculis perſequentium ſe ſubtraherent, & furorem ſcelerato-
rum latendo potius euitarent, q̃ ſe oſtendendo magis accenderẽt.
Tomo. 28. ORIGE. Honeſtum namque eſt imminente agone confitenti
Ieſum non euitare confeſſionem, nec recuſare ſubire mortem gra
tia veritatis, nec minus honeſtum eſt non tradere occaſionem tã-
tæ tentationi, non ſolum propter incertitudinem euentus pro-
prii, ſed ne nos occaſionem præſtemus, vt alii magis impii, ac no-
xii fiant, nam ſiquis factus erga quemq̃ materia criminis luet pę-
nas, quomodo perſecutorem non declinans, non etiam & perſe-
quentius delicto dabit reſponſum. Non ſolum aũt dominus illuc
iuit, imo vt nullam daret cauſam perquirentibus eum, diſcipulos
etiam ſecum duxit. vnde ſequitur. {Et ibi morabatur cum diſcipu
Hom. 64. lis ſuis. CHRY. Qualiter putas turbatos diſcipulos humane
videntes eum ſaluatum? Ipſi autem quando omnes lętabantur, &

A feſta celebrabant, tunc occultantur, & in periculis ſunt, ſed tamen
permanebant cum eo ſecundum illud: Vos eſtis qui permanſiſtis
mecum in tentationibus meis. ORIG. Quomodo ad anago- Tomo 28.
giam vero dicatur, ꝙ Ieſus dudum cum fiducia ambulabat inter
Iudæos, cum verbum diuinum per prophetas in ipſis cõuerſabat,
ſed abiit illuc, nec eſt
verbum Dei inter Iu-
dæos. Acceſſit autem
ad villã quę eſt propę
deſertum, de qua dici
tur. Multi filii deſer-
tæ magis q̃ cõiugatæ,
Villa autem dicitur
Effrem, quę interpre-
tatur fertilitas. Fuit
autem Effraim frater
Manaſſe ſenioris po-
puli obliuioni tradi-
ti, poſt populũ enim
obliuioni datum præ
termiſſum prodiit ex
gentibus abundantia.
Diſcedens ergo a Iu-
dæis dominus, venit
in terrã totius orbis
prope deſertam eccle
ſiam, quæ dicitur ciui

ante paſchæ vt ſanctificarent ſe
ipſos. Quærebãt ergo Ieſum, &
colloquebantur ad inuicem in
templo ſtantes. Quid putatis,
quia non venit ad diem feſtum
iſtum? Dederant autem pontifi
ces & phariſæi mandatum, ut ſi-
quis cognouerit vbi ſit, indicet
B vt apprehendant eum.

CAPVT XI.

IEſus ergo ante ſex dies
paſchæ venit Bethaniã,
vbi Lazarus fuerat mor
tuus quem ſuſcitauit Ieſus. Fece

tas fęcunda, & ibi moratur cum diſcipulis vſque nunc. AVG. Tract.50.
Ille autem qui de cælo venerat pati, propinquare voluit loco paſ
ſionis, quia imminebat hora paſſionis. vnde ſequitur. {Proximum
aũt erat paſcha Iudæorum.} Habebãt Iudæi paſcha in vmbra, nos
in luce, ſanguine occiſi pecoris Iudæorum poſtes ſignati ſunt, ſan
guine Chriſti frontes noſtræ ſignantur. Illum diem feſtum Iudęi
cruentum haberi domini ſanguine voluerunt, illo die feſto occi
C ſus eſt agnus, qui eundem diem feſtum ſuo ſanguine conſecrauit.
Mandatum autẽ erat in lege Iudæis, vt die feſto quo paſcha erat,
omnes vndique conuenirent, & illius diei celebratione ſanctifica-
rentur. vnde ſequitur. {Et aſcenderunt multi Hieroſo. de regione
ante paſcha vt ſanctifica. ſeipſos. THEO. Aſcenderunt autem
ante paſca vt purgarentur, quoniam quicumque peccauerant in-
uiti, vel ſpontanei paſca non celebrabant niſi prius expiarentur,
vt moris erat balneationibus & ieiunijs ac raſura, quinetiã quaſ-
dam deputatas oblationes offerendo. Hi ergo expiationem cele-
brantes, inſidiantur domino. vnde ſequitur. {Quærebant ergo Ie
ſum & colloquebantur ad inuicem in templo ſtantes, quid puta-
tis, quia non venit ad diem feſtum? CHRY. Inſidiabantur ei, Hom. 64.
& tempus feſti tempus faciebãt occiſionis. ORIG. Et propter
hoc non dixit. Paſcha domini, ſed Iudæorum. nam ſaluator in illo
patiebatur inſidias. ALCVI. Illi ergo quærebant Ieſum non
bene, nos autem quęrimus eum ſtãtes in templo Dei, mutuo nos
conſolando & exorando, vt veniat ad idem feſtum noſtrũ, & ſua
D præſentia nos ſanctificet. THE. Sed ſi talia ſolum vulgus page
ret, videreẽ vtiq; paſſio ex imperitia progredi. Sed & phariſæi prę̃
cipiunt vt capiatur. vnde ſequit. {Dederant aũt pont. & pha. man-
datum, vt ſi quis cogno. vbi ſit, indicet, vt apprehen. eum. ORIG.
Et attende ꝙ ignorabant vbi eſt, oſtẽſum eſt enim eum diſceſſiſſe.
Dices etiam quoniam inſidiantes Ieſus ignorabãt vbi ſit, propter
quod dederunt alia q̃ diuina mandata, docente diſciplinas & man
data hominum. AVGVST. Nos autem indicemus modo Iu
dæis vbi ſit, vtinam velint audire & apprehendere.

CAPVT XII.

ALCVI. Appropinquante tpe in quo dñs pati diſpo-
ſuit. appropinquauit ipſe loco in quo eiuſdem paſſio-
nis diſpenſationem perficere voluit. vnde dr̃: {Ie. er.
ante ſex dies paſche venit in Bethaniam.} Primo ve-
E nit in Bethaniam deinde Hieroſolymam} In Hieroſolymã qui-
dem vt ibi pateretur, in Bethaniam vero vt reſuſcitatio Lazri me
morię omnium artius imprimereẽ. vnde ſubditur. {Vbi fue. Laza.
mor. quẽ ſuſc. Ieſus. THE. Decima aũt die menſis agnũ Iudæi
capiunt ĩmolandũ in feſto Paſchæ, ex tunc. n. feſtiuitatis prælibãt
ſollemnia, quapropter in die quæ eſt nona menſis & p̃cedit ſextũ
diẽ ante paſca, epulantur ſplendide; & exordiũ feſti hanc diẽ cõſti-
tuunt, quo fit vt Ieſus quoq; pergens Bethaniã conuiuareẽ. unde
ſequiẽ. {Fece. autẽ ei cę. & ibi Mar. miniſtrabat.} Per hoc aũt quod
dixit, ꝙ Martha miniſtrabat, inſinuat ꝙ in illius domo erat conui
uium. Sed attende mulieris fidelitatẽ, non. n. famulabus imponit
miniſterium, ſed ipſamet ſuſcepit, innuere aũt volens euangeliſta
verę reſurrectionis Lazari ſignum ſubdit. {Laza. vero unus erat
ex diſcum. cum eo. AVGVS. Viuebat, loquebatur, epulaba- Tract.50.
tur, Veritas oſtendebatur, infidelitas Iudęorum confundebatur.
CHRY. Maria autem non faciebat communem famulatum, Hom. 64.

ſed ad ſolum dominum conſtituit honorem, & non vt ad hominem accedit, ſed vt ad deum. vnde ſequitur. { Maria ergo accepit libram vnguenti nardi piſtici pretioſi & vnxit pedes Ieſu, & exterſit capillis ſuis pedes eius. AVGV. Quod ait piſtici, locũ aliquem credere debemus, vnde erat hoc vnguentum pretioſum.

runt autẽ ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat, Lazarus vero vnus erat ex diſcumbẽtibus cũ eo. Maria ergo accepit libram vnguenti nardi piſtici precioſi, & vnxit pedes Ieſu, & exterſit pedes eius capillis ſuis, & domus impleta eſt ex odore vnguenti. Dixit ergo vnus ex diſcipulis eius Iudas Scariotes, qui erat eum traditurus: Quare hoc vnguentum non venditur trecentis denariis, & datum eſt egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, por-

ALCVI. Vel piſtici, ideſt, fidelis, nec ex traneis ſpeciebꝰ adulterati. Hęc eſt illa mulier quæ quondã peccatrix in domo Simonis venit ad dominũ cum alabaſtro vnguẽti. AVGVST. de Con. euan. Quòd autem hoc in Bethania rurſus fecit, aliud eſt quod ad Lucæ narrationem non pertinet ſed pariter narratur a tribus, Ioannes ſcilicet Matthæo & Marco, ꝙ ergo Matthæus & Marcus caput domini vnguento illo perfuſum dicunt, Ioannes autẽ pedes, nõ ſolum caput, ſed & pedes domini accipiamus perfudiſſe mulierẽ. Matthęus & Marcus recapitulando ad illum diem redeũt in Bethaniam, qui erat ante ſex dies paſchæ, & narrant quod Ioannes de cœna & vnguento. Sequitur, { Et domus impleta eſt &c. } AVGV. ſuper Ioan. ad Apoſtolum reuoca intentionem qui dicit: Aliis ſumus odor uitæ ad vitam, aliis ſumus odor mortis ad mortem, deniq; audies hinc ex vnguento iſto, quomodo erat aliis odor bonus in vitam, aliis odor bonus in mortem. vnde ſequitur. { Dixit ergo vnus ex diſcipulis ſuis Iudas Scar. qui erat &c. AVG V. de Con. euang. Quòd alii dicunt diſcipulos murmuraſſe de vnguenti pretioſi effuſione, Ioannes autem Iudam commemorat: puto diſcipulorũ nomine Iudã ſignificatũ, plurali numero pro ſingulari vſurpato. Poteſt etiam intelligi ꝙ alii diſcipuli, aut ſenſerint hoc, aut dixerint, aut eis Iuda dicente perſuaſum ſit, atque omnium voluntatẽ Matthęus & Marcus verbis etiam expreſſerunt. Sed Iudas propterea dixerit, quia fur erat, cæteri propter pauperum curã, Ioannẽ vero de ſolo illo id cõmemorare voluiſſe, cuius ex hac occaſione furandi conſuetudinem credidit intimandam. nam ſequitur: { Dixit autem hoc, non quia de ege. pert. ad eum, ſed quia fur erat & locu. habens, ea quę mit. portabat. ALCVI. Portabat miniſterio, exportabat furto. AVG. Non tunc periit Iudas, quando accepit a Iudæis pecuniam vt dominum traderet, iam fur erat, dominum perditus ſequebatur, non corde, ſed corpore. Voluit autẽ per hoc dominus nos admonere vt malos toleremus, ne corpus Chriſti diuidamus. Qui aliquid de eccleſia furatur, iure perdito comparatur, tolera malum bonus, vt venias ad prœmium bonorũ ne imitaris in pęnam malorum Exemplum domini accipite conuerſantis in terra, quare habuit loculos cui angeli miniſtrabant, niſi quia eccleſia ipſius loculos habitura erat? Quare fures admiſit, niſi vt eius eccleſia fures dum patitur toleraret? Sed ille qui cõſueuerat de loculis pecuniam tollere, non dubitauit accepta pecunia ipſum dominum vendere. CHRY. Ideo etiam ei furi exiſtenti loculos commiſit pauperum, vt omnẽ abſcinderet occaſionem, non enim habuit dicere quoniam propter pecuniarũ deſiderium hoc fecit, etenim ſufficientẽ habebat ex loculo concupiſcentiæ mitigationem. THEO. Quidam vero adminiſtrationem pecuniæ ſuſcepiſſe Iudam fatentur, tamquam minimũ omnium. Nam pecuniæ adminiſtratio, doctrinæ adminiſtratione inferior eſt, ſecundum ꝙ dicunt apoſtoli in Actibus: Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. CHRY. Chriſtus autem multa condeſcenſione ad Iudam vtens, nõ increpauit eum ſurripientem, ſed cõem intulit excuſationem. nam ſequitur: { Dixit ergo Ie. ſini. il. vt in diem ſepul. meæ ſer. illud. ALCV. Significat ſe moriturum & ad ſepeliendũ aromatibus eſſe vngendum: ideo Mariæ cui ad vnctionem morituri corporis multũ deſideranti peruenire non liceret, donatum ſit viuenti adhuc impendere obſequiũ, quod poſt mortem celeri reſurrectione præuenta nequiret. CHRY. Rurſus etiam pp proditorem rememoratꝰ eſt ſepulturæ. Ac ſi di. Grauis ſum tibi & oneroſus, ſed expecta parum & abibo. & hoc oſtendit, cum ſubdit: Pauperes. n. ſemper habetis vobiſcum, me aũt non ſemper habebitis. AVG. Loquebatur de pręſentia corporis ſui: nam ſecundum maieſtatem ſuã, ſecundum prouidentiam, ſecundum ineffabilem, & inuiſibilẽ gratiam impletur quod ab eo dictum eſt, Ecce ego vobiſcũ ſum vſque

F ad conſummationẽ ſęculi. Vel aliter, In Iudæ perſona ſignificati ſunt in eccleſia mali, ſi enim bonus homo es, habes Chriſtũ & in præſenti per fidem & ſacramentum, & habebis ſemper, quia cum hinc exieris, ad illum venies, qui dixit latroni, Hodie mecum eris in paradiſo, Si aũt male verſaris, videris habere in præſenti Chriſtum, quia baptizaris baptiſmo Chriſti, accedis ad altare Chriſti, ſed male viuendo nõ ſemp habebis, nõ aũt dixit hẽs, ſed habebis, qa vnꝰ malus, corpus malorum ſignificat. Sequitur. { Cog. er. tur. mul. ex Iudæis qa illic eſſet, & vene. non pro. Ie. tantũ, ſed vt Laza. vide. quẽ ſuſci. a mortuis. Curioſitas eos adduxit, non charitas. THEO. Viſores. n. ſuſcitari fieri cupiebant, expectantes, etiã de inferis aliquid Lazaro referẽte perpendere. AVG. Quia vero tantũ miraculum dñi tãta erat

tabat. Dixit ergo Ieſus: Sinite illam, vt in diem ſepulturę meę ſeruet illud. Pauperes enim ſemper habebitis vobiſcũ, me autẽ nõ ſemper habebitis. Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, qa illic eſt, & venerunt nõ propter G Ieſum tantum, ſed vt Lazarum viderent, quem ſuſcitauit a mortuis. Cogitauerunt autem principes ſacerdotum vt & Lazarũ interficerẽt, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Ieſum.

b In craſtinũ autem turba multa quæ conuenerat ad diem feſtum, cum audiſſent quia ve-

euidentia diffamatũ, vt non poſſent vel occultare qđ factũ eſt, vel negare, cogitauerunt vt Lazarũ interficerẽt. vnde ſequit. { Cogi. autẽ prin. ſacer. vt, &c. } O cæca ſæuitia, quaſi dominus ſuſcitare potuerit mortuum, & poſſit occiſum. Ecce vtrumque dñs fecit, & H Lazarum mortuũ, ſeipſum ſuſcitauit occiſum. CHRY. Nullũ autẽ miraculum Chriſti eos ita furere fecit, hoc enim mirabilius erat, & coram multis factum eſt, & erat inopinabile, mortuũ quatriduanum videre ambulantem & loquentem. Aliter etiam illi in aliis putabant criminari ſabbati ſolutionem, & hac via abducere turbas, hic autem quia a nullo habebant conqueri contra Ieſum, aduerſum Lazarum faciunt conatum: itaque & in cæco hoc feciſſent, niſi haberent accuſationem de ſabbato. Aliter autẽ: Ille quidem ighobilis erat, & eiecerunt eum de templo, hoc etiam eos mordebat ꝙ feſtiuitatem inſtantem omnes dimittentes, Bethaniã veniebant. ALCVINVS. Myſtice autem ꝙ ante ſex dies venerat Bethaniam, ſignificat ꝙ ille qui ſex diebus omnia fecerat, & ſexto die hominem creauerat, ipſa ſexta mundi ætate, ſexta feria, ſexta hora redimere mundum venerat, Cęna autem dominica fides eſt eccleſiæ quæ per dilectionem operatur. Martha miniſtrabat, cum fidelis anima opera ſuæ deuotionis domino impen- I dit: Lazarus vnus erat ex diſcumbentibus, cum hi qui poſt peccatorum mortem reſuſcitati ſunt, ad iuſtitiã vna cum ei qui in ſua permanſęrunt iuſtitia, de pręſentia veritatis exultant, & cæleſtis gratię muneribus aluntur, & bene in Bethania celebratur, quæ interpretatur domus obedientiæ, nam eccleſia eſt obedientiæ domus. AVGVST. Vnguentum autem quo Maria vnxit pedes Ieſu, iuſtitia fuit, ideo libra fuit. Erat autem vnguentum nardi piſtici precioſi. Piſtis græce, latine fides dicitur. Quærebas operari iuſtitiam, iuſtus ex fide viuit. Vnge pedes Ieſu bene viuendo, dominica ſectare veſtigia, capillis terge, ſi habes ſuperflua, da pauperibus & domini pedes terſiſti, capilli enim ſuperflua corporis videntur. ALCVINVS. Et notandum quòd primo tantum pedes vnxerat, hic autem pedes & caput unxit, ibi rudimenta pœnitentium hic iuſtitia perfectarum deſignatur animarum. Per caput enim domini ſublimitas diuinitatis: Per pedes, humilitas incarnationis exprimitur: vel per caput ipſe Chri- K ſtus, per pedes pauperes qui ſunt membra eius. AVG. Domus autem repleta eſt odore, mundus impletus eſt bona fama.

b ¶ CHRYSOSTOMVS. Præceptum legis erat, vt decima luna primi menſis agnus ſiue hędus in domo recluderetur vſque ad quartamdecimam lunam eiuſdem menſis, quando ad veſperam immolabatur, vnde & verus agnus ex omni grege ſine macula electus, pro populi ſanctificatione immolandus ante quinque dies, ideſt, decima luna Hieroſolymam aſcendit. AVGVSTINVS. Quantus autem fructus apparuerit prædicationis eius, & quantus grex ouium ex his quæ perierant domus Iſrael vocem paſtoris audierit, intendendum eſt ex eo quod dicitur, In craſtinum autem turba multa quæ conuenerat ad diẽ feſtum, &c. Rami palmarum laudes ſunt, ſignificantes victoriam, qua erat dominus mortem moriendo ſuperaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. CHRYSOSTOMVS. Oſtendebant autem, quoniam de reliquo maiorem quàm de propheta opinionem habebant de eo. vnde ſequitur. { Et proceſſerunt obuiam ei, & clamabant: Hoſanna &cæt.

AVG.

AVGV. Hoſanna vox eſt obſecrantis, magis affectum indicãs, q̃ rem aliquam ſignificans, ſicut ſunt in lingua Latina quas interiectiones vocant. BEDA. Eſt autem compoſitum ex corrupto & integro. Oſi enim ſalua, anna obſecrantis eſt interiectio, oſi ergo corruptum, anna eſt integrum. Benedictus autem qui venit in nomine domini, ſic potius accipiendum eſt, vt in nomine domini, in nomine Dei patris intelligãt, quàmuis poſſit intelligi etiam in nomine ſuo, quia & ipſe dominus eſt, ſed verba eius melius noſtrum dirigunt intellectum, qui ait: Ego veni in nomine patris mei, nõ vtique amittit diuinitatem, quando nos docet humilitatem. CHRYSOSTO. Hoc eſt etiam quod maxime coegit credere in Chriſtũ omnes, quoniam non eſt deo contrarius, & hoc maxime erigebat plebẽ, ꝙ ipſe dicebat ſe a patre veniſſe. Ex his ergo verbis colligimus ꝙ Deus eſt. nã Oſanna, ſaluos fac interpretatur, ſalutem autem ſoli deo ſcriptura attribuit.

nit Ieſus Hieroſolymam, acceperunt ramos palmarũ, & proceſſerunt obuiam ei, & clamabant, Hoſanna, benedictus qui venit in nomine dñi rex Iſrael. Et inuenit Ieſus aſellũ, & ſedit ſup eũ, ſicut ſcriptũ eſt: Noli timere filia Sion, Ecce rex tuus venit tibi, ſedens ſuper pullum aſinæ. Hæc non cognouerunt diſcipuli eius primum, ſed quando glorificatus eſt Ieſus, tunc recordati ſunt, quia hæc erant ſcripta de eo, & hæc fecerunt ei. Teſtimonium ergo perhibebat turba quę erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, & ſuſcitauit eum a mortuis, Propterea & obuiã venit ei turba, quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum. Phariſæi ergo dixerunt ad ſemetipſos: Videtis qa nihil proficimus, ecce mundus totus poſt eum abiit.

c Erant autem quidam gentiles ex his qui aſcẽderant vt adorarent in die feſto. Hi ergo acceſſerunt ad Philippum qui erat a Bethſaida Galileæ, & rogauerunt eum dicentes. Domine vo- B lumus Ieſum videre. Venit Philippꝰ & dicit Andreæ. Andreas rurſum & Philippus dixerunt Ieſu. Ieſus autem reſpondit dicens: Venit hora vt clarificetur filius hominis. Amen amen dico vobis, niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Si autẽ mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam ſuam, perdet eam. Et qui odit

Deinde quia vere eſt Deus qui venit, inquiunt, non qui ducitur, hoc enim ſeruile eſt quodãmodo, illud vero Dominicũ. Quod etiam dicunt, In nomine domini, illud idem erga ipſum protendit, non enim in nomine ſerui, ſed domini dicunt illum venire. AVGVST. Quid autem magnum fuit regi ſæculorum regem fieri hominũ? Non enim rex Iſrael Chriſtus ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armãdum, ſed rex Iſrael ꝙ mentes regat, ꝙ in regnum cælorum perducat, quòd ergo rex eſſe voluit Iſrael, dignatio eſt non promotio, miſerationis indicium, non poteſtatis argumentum: qui enim appellatus eſt in terra rex Iudæorum, in cælis eſt dominus angelorum. THEO. Iudæi autẽ regem Iſrael ipſum nuncupabant, quaſi ſenſibilem regem ſomniantes. Expectabant namque exurgere quendam in regem maiorem q̃ ſecundum humanam naturam, ſaluaturum eos a Romanorum iuriſdictione. Quomodo autem dominus venerit, oſtendit euangeliſta ſubdẽs. { Et inuenit Ieſus aſellum, &c. AVGVST. Hoc breuiter dictum eſt, nam quemadmodum ſit factum apud alios euangeliſtas pleniſſime legitur. Pullum autem aſinæ in quo nemo ſederat (hoc enim apud alios euangeliſtas inuenitur) intelligimus populum gentium, qui legem domini non acceperat, aſinam veram (quia vtrumque domino adductum eſt) plebem eius quæ veniebat ex populo Iſrael. CHRY. Fecit ergo hoc prophetice aliquid figurans, quoniam videlicet immundum gentium populum debebat ſubiectum habere, & prophetiam quandam implens. AVG. Adhibetur autem huic facto propheticum teſtimonium, vt appareat quoniã maligni principes Iudæorum eum non intelligebãt, in quo implebantur quæ legebãt. vnde ſequitur. { Sicut ſcriptum eſt: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi ſedens ſuper pullum aſinæ. } In illo populo erat filia Sion, ipſa eſt Hieruſalem, quę eſt Sion, cui dicitur. Noli timere illum, agnoſce qui a te laudatur, & noli trepidare cũ patitur, quia ille ſanguis funditur, per quem tuum delictum deleatur & vita redimatur. CHRYSO. Vel aliter. Quia reges eorum iniuſti fuerant, & eos obnoxios bellis faciebant, confide ait, hic non talis, ſed mitis & mãſuetus, quod oſtendit ab aſino. non enim exercitum habens intrabat, ſed aſinũ habens ſolum. Vide autem euangeliſtæ ſapientiam, non verecundatur priorem ignorantiam diuulgare, nam ſequitur. { Hæc non cognouerunt diſcipuli eius primum, ſed quando glorificatus eſt Ieſus. AVGVST. ideſt, quando virtutem ſuæ reſurrectionis oſtendit, tunc recordati ſunt quòd hæc erant ſcripta de eo, & hoc fecerunt ei, ideſt non alia quàm quæ ſcripta erant de eo. CHRY. Hoc autem ignorabãt quoniam ipſe non reuelauit eis, ſcandalizaſſet enim eos ſi rex exiſtens talia paſſurus erat, & etiam non ſuſcepiſſent ſtatim cognitionem regni de quo hic dicebatur, de regno enim temporali hoc dici putaſſent. THEO. Aſpice autem conſequentiam paſſionis, ſuſcitauit Lazarum, hoc omnium nouiſſime reſeruans miraculum, & ob hoc plurimi concurrebant & credebãt. vnde ſequitur, { Teſtimoniũ ergo perhibebat turba, quæ

A cum eo erat quando vocauit Lazarũ de monumẽto, & ſuſcitauit eum a mortuis, propterea & obuiam venit ei turba, quia audierũt eum feciſſe hoc ſignum. } Exinde liuor & inſidiæ, vnde ſequitur. { Phariſæi autẽ dice. ad ſemetipſos, videtis quia nihil proficimus, Ecce mundus totus poſt eum abiit. AVGV. Turba turbauit turbam. Quid autem inuidet cæca turba, quia poſt eũ abiit mũdus, per quem factus eſt mũdus? CHRYSOSTO. Mundum enim hic turbam dicunt. videtur autem mihi hoc dictum eſſe eorum qui ſani quidẽ erant, non audebant autem propalari; demum ab euentu deterrebant alios quaſi inconſummabilia tentantes. THEOP. Ac ſi diceret: Quantumcumque inſidiamini, tanto hic augeť & gloria eius intenditur, quis ergo profectus de tãtis inſidiis? c ¶ BEDA. Templũ domini Hieroſolymis ſitum adeo erat famoſum, vt diebus feſtis non ſolum vicini, ſed etiã multæ ex longinquis regionibus gentes illuc aduenirẽt, ſicut de Eunucho Can- C dacis reginæ Aethiopum Actus Apoſtolorum declarat. hac ergo conſuetudine hi gentiles venerant adorare, de quibus dicitur: { Erant autem quidã Gentiles ex his qui aſcenderant, ut adorarent in die feſto. CHRY. Prope exiſtentes de cætero Proſelyti fierent. Fama itaque audita de Chriſto, volunt eum videre, vnde ſequitur. { Hi ergo acceſſerunt ad Philippum qui erat á Bethſaida Galileę, & rogauerunt eum dicentes: Domine, volumus Ieſum videre. AVGV. Ecce volunt eum Iudæi occidere, gentiles videre: ſed etiam illi ex Iudæis erant qui clamabãt, Benedictus qui venit in nomine domini. Ecce illi ex circunciſione, illi ex præputio: velut duo parietes de diuerſo venientes, & in vnam fidem Chriſti pacis oſculo concurrẽtes. Sequitur: { Venit Philippus & dicit Andreæ. CHRY. Quaſi priori exiſtenti, audiuerat enim: In viã gentium ne abieritis: propterea cum condiſcipulo communicans magiſtro refert. vnde ſequitur: { Andreas rurſum & Philippus dicunt Ieſu. AVG. Audiamus ergo vocem lapidis angularis: vn- D de ſequitur. { Ieſus autem reſpondit eis dicens: Venit hora vt clarificet filius hominis. } Forſitan aliquis putat ideo ſe dixiſſe glorificatum, quia gentiles volebant eum videre: nõ ita eſt, ſed videbat gentiles poſt paſſionem & reſurrectionem ſuam in omnibus gentibus credituros. Ex occaſione igitur iſtorum gentilium qui eum videre cupiebant, annuntiat futuram plenitudinem gentium, & promittit iam adeſſe horam glorificationis ſuæ, qua facta in cælis gentes fuerant credituræ, ſecundum illud: Exaltare ſuper cælos Deus, & ſuper omnem terram gloria tua, ſed altitudinem glorificationis oportuit vt præcederet humilitas paſſionis: vnde adiunxit, { Amen amen dico vobis. Niſi granum frumenti cadens in ter. mor. fue. ip. ſo. ma. Si autem mor. fue. mul. fru. af. } Se autem dicebat granum mortificandum in infidelitate Iudæorum, multiplicandum in fide populorum. BEDA. Ipſe enim ex ſemine patriarcharum in agro huius mundi ſeminatus eſt. i. incarnatus eſt, E vt moriendo cum multiplicatione reſurgeret, ſolus mortuus eſt, cũ multis ſurrexit. CHRY. Et quia per ſermones non ita ſuadebat, vtitur experimento, quia frumentum magis facit fructum cum mortuum fuerit. Si autem ex ſeminibus hoc accidit, multo magis in me. Quia igitur de reliquo debebat mittere diſcipulos ad gentes, videt autem gentiles præſilientes ad fidem: oſtendit ꝙ tempus erat, vt ad crucem veniret. Non enim prius eos ad gentes miſit, donec Iudæi offenderunt, donec crucifixerunt, & quia de morte ſua præuidit diſcipulos contriſtandos ſuperabundantiam facit ſermonis, dicens: Non ſolum ſi non mortem meam patienter ſuſtinueritis, ſed etiam ſi vosipſi moriamini, nullum vobis erit lucrum: & hoc eſt quod ſubdit: { Qui amat animam ſuam perdet eam. } AVGVST. Hoc duobus modis intelligi poteſt. { Qui amat perdet, } ideſt ſi amas, perdes: ſi cupis vitam tenere in Chriſto, noli mortem timere pro Chriſto. Item alio modo: Qui amat animam ſuam, perdet eam. noli amare in hac vita, ne perdas in æterna vita. hoc autem quod poſterius dixi, magis habere

videtur euangelicum ſenſu m.Sequitur enim. { Et qui odit animã ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.} ergo quod Hom.66. ſupra dictum eſt, Qui amat, ſubintelligit in hoc mundo. CHRY. Amat autem animam ſuam in hoc mundo, qui deſideria eius inconuenientia facit, odit autem eam, qui non cædit ei noxia concupiſcenti, & non dixit, qui non cædit ei, ſed Qui odit eã. Quemadmodum enim eorum qui odio habent nec vocem audire ſuſtinemus, nec viſum videre delectabit, ita & animam cum contraria iniungit, quæ Deo non placent, cũ vehementia auertere oportet. THEO. Quia.n. valde onero ſum erat audire, ꝙ oportet odire aĩam, conſolatur per hoc quod addit. In hoc mundo, temporis indicãs particularitatem, non enim in perpetuũ iubet aĩam odio haberi, & emolumentum ponit cum dicit. {In vitam æternã cuſtodit eã} Tract.51. A V G. Sed vide ne tibi ſubrepat, vt teipſum interimere velis, ſic intelligendo ꝙ debes in hoc mundo odiſſe animam tuã, hinc.n. quidam maligni, atque peruerſi homicidæ flãmis ſe donant, aquis præfocant, præcipitatione collidunt & pereunt, hoc Chriſtus nõ docuit, imo & diabolo præcipitium ſuggerenti reſpondit. Vade Sathanas. Cum ergo cauſę articulus venerit, vt hæc cõditio proponatur, aut faciendum eſſe contra Dei præceptum, aut ab hac vita migrandum, cõminante mortem perſecutore, ibi oderis in hoc Hom.66. mundo animã tuam, vt in vitam æternã cuſtodias eam. C H R Y. Dulcis quidem eſt præſens vita his qui affixi ſunt ei, ſi vero quis ad cælum reſpexerit, videns quæ ibi ſunt bona, cito contemnet vitam præſentem. Cũ enim apparuerit melior, contemnitur peior, in hoc ergo inducẽs Chriſtus ſubdit: {Qui mihi miniſtrat, me ſequatur,} ideſt me imitet, de morte hoc dicit, & de ea quæ per opera aſſequitur, oportet enim eũ qui miniſtrat & eũ cui miniſtrat Tract.51. ſequi. A V G V. Quid ergo ſit miniſtrare Chriſto, in ipſis verbis agnoſcimus cum dicit. {Si quis mihi miniſtrat.} Miniſtrant ergo Ieſu, qui non quæ ſua ſunt quærunt, ſed quæ Ieſu Chriſti, hoc eſt enim, me ſequatur, vias ambulet meas, non ſuas, non ea tm̃ quæ ad miſericordiam pertinent corporalem, ſed omnia opera bona propter Chriſtum faciens, vſque ad illud opus magnæ charitatis, quod eſt animam pro fratribus ponere, ſed quo fructu? qua mercede? Sequitur. {Et vbi ego ſum, il. & miniſt. me. erit.} Gratis amatur, & operis quo miniſtratur illi, precium ſit eſſe cum illo. Hom. 66. C H R Y. Oſtendit autem per hoc ꝙ reſurrectio morti ſuccedet. Vbi autem ſum ait, quia in cælis ante reſurrectionem Chriſtus fuerat, igitur illic tranſmigremus animo & mente. Sequitur. { Siquis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus. A V Tracta. 51 G V S T I N V S. Per hoc intelligitur expoſuiſſe vt ſupra dixerat, illic & miniſter meus erit. nam quem maiorem honorem accipere poterit adoptatus, quàm vt ſit vbi eſt vnicus? C H R Y Hom. 66. S O S T O M V S. Non autem dixit. Ego honorificabo eum, ſed pater meus, nondum enim de eo decentem opinionẽ habebant, ſed maiorem de patre.

Hom.66. c ¶ C H R Y. Quia dominus ad paſſionem diſcipulos exhortatus fuerat, ne dicant ꝙ ipſe extra dolores exiſtens humanos, facile de morte philoſophatur, & nos admonet propter hoc ꝙ ipſe eſt ſine periculo, ideſt, oſtendit ꝙ & ipſe in agonia ſit, tamen propter vtilitatem mortẽ non renuit. vnde dicit. {Nunc anima mea tur- Tract.52. bata eſt.} A V G. Audio qui in hoc mundo odit animam ſuam, in vitam æternam cuſtodit eam, & mundum contemnere accendor, & in cõtrario modo nihil eſt vitæ huius totus q̃tumlibet fuerit prolixior vapor, pro amore æternorum temporalia mihi cuncta vileſcunt, & rurſum dominum audio dicentem. {Nunc anima mea turbata eſt.} Sequi iubes animã meam, ſed turbari video animam tuam, quale fundamentum quęrã ſi petra ſuccumbit? Agnoſco domine miſericordiam tuam, nam qui charitatis voluntate turbaris, multos in corpore tuo qui ſuæ infirmitatis neceſſitate turbantur, ne deſperando pereant, conſolaris. In ſe ergo caput noſtrum ſuſcepit membrorum ſuorum affectum, & ideo non eſt ab aliquo turbatus, ſed ſicut de illo ſupra dictum eſt, turbauit ſemet- Hom.66. ipſum. CHRYSOST. Appropinquans.n. de reliquo cruci, quod humanum eſt oſtendit, & naturam non volentem mori, ſed præſenti adhærentem vitæ, oſtendens quoniam non extra humanas paſſiones erat. ſicut enim eſurire non crimen eſt, ita neq; præſentem vitam appetere, Chriſtus autem corpus a peccato mundũ habebat, non a naturalibus neceſſitatibus erutum: hoc igitur di- Tract.52 ſpenſationis eſt, non deitatis. A V G V S T. Deniq; homo qui

animam ſuam in hoc mundo, in vitam ęternam cuſtodit eam. Siquis mihi miniſtrat, me ſequatur. Et vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Siquis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus.

c Nunc anima mea turbata eſt. Et quid dicam? Pater ſaluifica me ex hac hora: Sed propterea veni in horam hanc. Pater

F ſequi vult, audiat qua hora ſequatur, acceſſit forte hora terribilis, proponitur optio, aut faciendæ iniquitatis, aut ſubeundę paſſionis, turbatur anima infirma, audi ergo quid ſubiungit. { Et quid dicam? B E D A. Hoc eſt quid aliud niſi vt mẽbra mea inſtruantur? Pater ſaluifica me ex hac hora. A V G. Docuit te quem Tract.52. inuoces, cuius voluntatem tuæ voluntati p̃ponas, non ideo tibi videatur ex alto diffidere, quia te vult ab initio proficere, hominis ſuſcepit infirmitatem. vt doceat contriſtatum dicere, non quod ego volo, ſed quod tu vis, vnde ſubditur. { Sed prop. ve. in ho. hanc: pater glori. no. tu.} in ſua ſcilicet paſſione & reſurrectione. C H R Y. Hom.66. q. d. Non habeo quid dicam, ereptionem quęrens. Propterea enim veni in horam hanc, ac ſi dicat: Etſi turbemur & tumultũm patiamur, nõ fugiamus mortem, quia ego nunc turbatus, non dico vt effugiam, oportet enim ferre quod ſuperuenit, non dico: Eripe me ex hora hac, ſed contrarium dico, ſcilicet clarifica nomẽ tuum, oſtendit enim quoniam pro veritate moritur, gloriam Dei hoc vocans, & hoc euenit, futurum enim erat, vt poſt crucem conuerteretur orbis terrarum & cognoſceret nomen Dei & coleret, non ſolum patris, ſed etiam filii, ſed tamen hoc ſilet. Sequitur. {Venit ergo uox de cælo dicens: Et clarificaui, & iterum clarificabo.} G R E G O. 28. Mor. Huiuſmodi verbis per angelum Cap.2. H loquitur Deus: Et cum nil in imagine oſtenditur, ſed ſupernæ vocis verba audiuntur, & nimirum de cæleſtibus loquens verba ſua quæ audiri ab hominibus voluit, rationali creatura adminiſtrante formauit. A V G V S T. Clarificaui autem dicit, anteq̃ Tract.52 facerẽ mundum, & iterum clarificabo, cum reſurget a mortuis. Vel aliter. {Clarificaui,} cum de Virgine natus eſt, cum miracula multa fecit, cum deſcendente ſpiritu ſancto in ſpecie columbæ mõſtratus eſt, & iterum clarificabo, cum reſurget a mortuis, cum exaltabitur ſuper cælos Deus, & ſuper omnem terram gloria eius. Sequitur. { Turba ergo quæ ſtabat & audierat, dicebat, tonitruũ Hom. 66. factum eſſe.} C H R Y S O S T. Aperta quidem & bene ſignificatiua erat vox, ſed cito ab eis euolauit quaſi a groſſioribus & carnalibus & deſidioſis, & hi quidem ſonitum tantum retinuerunt: alii vero quoniam articulata erat vox nouerant, quid autem ſignificauit non adhuc, de quibus ſubditur. { Alii dicebant. Angelus ei locutus eſt.} Sequitur. { Reſpondit Ieſus & dixit. Non I propter me hæc vox venit, ſed propter vos. A V G V S T. Hic Tract.52. oſtendit illa voce non ſibi indicatum quod iam ſciebat, ſed eis quibus indicari oportebat. Sicut autem vox illa non propter eum facta eſt, ſed propter eos: ſic anima eius, non propter ipſum, ſed propter eos turbata eſt. C H R Y S O S T. Ad illud enim in- Hom. 66. ſtat vox patris, quòd ſemper dicebant, quoniam non eſt ex Deo, qui enim a Deo glorificatur, qualiter non eſt ex Deo? Vbi vide ꝙ humilia propter eos facta ſunt, non quaſi filio auxilio indigente. Quia ergo dixit: {Clarificabo,} oſtendit conſequenter & modũ glorię. nam ſequitur. { Nunc iudicium eſt mundi. A V G V S T. Tra. 52. Iudicium enim quod in fine expectatur, erit præmiorum pęnarumque æternarum, dicitur etiam iudicium non damnationis, ſed diſcretionis, hoc vocabat hic iudicium, diſcretionem ſcilicet a ſuis redemptis diaboli expulſionem. vnde ſequitur. { Nunc & princeps mũdi huius eiicietur foras,} abſit vt diabolũ principem mundi ita dictum exiſtimemus, ut eum cæli & terræ dominari poſſe credamus, ſed mundus appellatur in malis hominibus qui toto orbe terrarum diffuſi ſunt. Sic ergo dictum eſt. Princeps K huius mundi, ideſt, princeps malorum hominum, qui habitant in mundo. Appellatur etiam mundus in bonis, qui ſimiliter per totum orbem terrarum diffuſi ſunt, ideo dicit Apoſtolus. Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, hi ſunt, ex quorum cordibus principes mundi eiicientur foras. præuidebat enim dominus poſt paſſionem & glorificationem ſuam per vniuerſum mundum multos populos credituros, in quorum cordibus diabolus intus erat, cui quando ex fide renuntiant eiicitur foras. Sed numquid de cordibus veterum iuſtorum non eſt eiectus foras? quomodo ergo dictum eſt, nunc eiicietur foras, niſi quia tũc quod in hominibus pauciſſimis factum eſt, nunc in multis magniſque populis iam mox futurum eſſe prædictum eſt? Quid ergo ait quiſpiam? quia diabolus eiicitur foras? iam fidelium neminem tentat, immo tentare non ceſſat, ſed aliud eſt intrinſecus regnare, aliud forinſecus oppugnare. C H R Y S O S T O M V S. Sed quale eſt iſtud iudicium quo diabolus foras eiicitur, exemplo id Hom. 66. faciam

clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo dicens: Et clarificaui, & iterum clarificabo. Turba ergo quæ ſtabat & audierat, dicebat tonitruũ eſſe factũ. Alii autem dicebãt: Angelus ei locutus eſt. Reſpondit Ieſus & G dixit. Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos. Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eiiciet foras.

faciam manifeſtum, ſit aliquis debitores expetens, & feriat, & in A vincula mittat. Deinde ex eadem dementia, & eum qui nihil debet ſub eundem carcerem ducat: hic & eorum quæ in alios fecit, dabit vindictam, ita & in Chriſto factum eſt. Eorũ enim quæ diabolus in nos fecit, per ea, quæ in Chriſtum auſus eſt, ſubſtinebit vindictam, & ne quis dicat. Qualiter mittetur foras, ſi te ſuperabit? ſubiungit. {Et ego ſi exalt. fue. a ter. om. tra. ad meipſum} Qualiter enim ſuperatur qui & alios trahit? hoc autem plus fuit dicere, q̃ reſurgã. Si enim hoc dixiſſet, nondum manifeſtum eſſet, quod traheret, dicẽdo vero {trahã,} vtrũque demonſtrat. Tract.52 A V G. Sed quæ oĩa trahit, niſi ex quibus diabolus eiicitur foras? non autem dixit omnes, ſed {omnia,} nõ enim omnium eſt fides; non itaque hoc ad vniuerſitatem hominum retulit, ſed ad creaturæ integritatem, ideſt ſpiritũ & animam, & corpus ad illud, ſ. quòd intelligimus, ꝙ viuimus, ꝙ viſibiles ſumus, aut ſi omnia ipſi homines intelligendi ſunt, omnia p̃deſtinata ad ſalutem poſſumus dicere, aut certe omnia hominum genera ſ͂m innumerabiles differentias, quibus inter ſe præter ſola Homil. 66. peccata homines diſtant. C H R Y. Qualiter igitur ſupra dixit, qm̃ pater trahit? quia. ſ. filio trahente, pater trahit. Dicit autem, {traham,} quaſi a tyranno detentos, & per ſeipſos nequeuntes ac- Tract. codẽ cedere, & illius manus effugere. A V G. Sed ſi exaltatus, inquit, fuero a terra: hoc eſt cum exaltatus fuero: non enim dubitat futurũ eſſe quod venit implere: nam exaltationem ſuam dixit in crucem paſſionem, vnde Euangeliſta ſubdit. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.

Tract.codẽ. d ¶ A V G. Cum intellexiſſent Iudæi, ꝙ dominus de ſua morte dixiſſet, proponunt ei quæſtionem quomodo ſe diceret moriturum. vnde dicitur. { Reſpondit ei turba. Nos audiuimus ex lege, quia Chriſtus manet in æternum. quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis?} Memoriter tenuerunt, ꝙ dominus aſſidue dicebat ſe eſſe filium hominis. nam hoc loco non dixit. Si exaltatus fuerit filius hominis, ſed ſuperius dixerat. Venit hora, vt clarificetur filius hominis: hoc ergo in animo retinentes, inquiunt. Si Chriſtus manet in æternum, quomodo exaltabitur a terra, ideſt Hom.67. quomodo crucis paſſione morietur? C H R Y. Hinc eſt videre, quoniam multa eorum, quæ parabolice dicebantur intelligebãt, quia enim præuenit de morte diſputans, audiẽtes hic exaltationẽ Tract.codẽ. ſuſpicati ſunt hoc. A V G. Vel hoc eum dixiſſe intelligebant, quod facere cogitabant: non ergo eis verborum iſtorum obſcuritatem Ho. eadem. aperuit infuſa ſapientia, ſed ſtimulata conſcientia. CHRY. Et vide qualiter malitioſe interrogant. non enim dixerunt. Nos audiuimus ex lege, quia Chriſtus nihil patitur. In multis enim ſcripturarum locis, & paſſio, & reſurrectio ſimul ponitur, ſed quoniã manet in æternum, & nimirum hoc non erat contrarium. Immortalitati enim per paſſionem, non eſt factum impedimentum, ſed æſtimauerunt per hoc oſtendere eum non eſſe Chriſtum, quoniã Chriſtus manet in æternum, deinde ſubdunt. { Quis eſt iſte filius hominis?} hoc malitioſe. q. d. Non dicas ꝙ propter odium tuum hoc dicamus: ecce enim non nouimus, de quo dicis. Sed Chriſtus reſpondit, oſtendens quoniam paſſio non prohibet manere eum in æternum. vnde ſubditur. { Dixit ergo eis Ieſus. Adhuc modi. lu. in vobis eſt, q. d. Adhuc paruo tempore ego lux vobiſcum ſum, per hoc oſtendens ꝙ mors eius tranſmigratio eſt: etenim lux ſo- Tract.codẽ. laris non interimitur, ſed parum recedens rurſus apparet. A V G. vel aliter. Modicum lumen in vobis eſt per hoc, ꝙ intelligitis, qa Chriſtus manet in æternum, ergo ambulate, accedite, totum intelligite, & moriturum Chriſtum & victurum in æternum dum Ho. eadem. lucem habetis. C H R Y. Hic dicit tempus totum præſentis vitæ, & ante crucem, & poſt crucem. multi enim poſt crucem credide- Tract.codẽ. runt in eum, vt non tenebræ vos compræhendant. A V G. Si .ſ. eo modo credideritis Chriſti ęternitatem, vt negetis in eo mortis Ho.eadem. humilitatem. Sequit. {Et qui am. in tene. ne. quo vadat C H R Y. Quanta denique Iudæi nunc agunt & neſciunt quid agũt, ſed vt in tenebris ambulantes, putant rectã qdẽ incedere viam, contrariam autem vadunt, propterea ſubdit: { Dum lucem habetis, credi Tract.codẽ. te in lucẽ.} A V G. i. dum aliquid veri habetis, credite in veritatẽ,

Et ego ſi exaltatus fuero a terra, omnia trahã ad meipſum. Hoc autẽ dicebat ſignificans qua morte eſſet moriturus.

d Reſpondit ei turba. Nos audiuimus ex lege, quia Chriſtus manet in ęternum. Et quomodo tu dicis oportet exaltari filium hominis? Et quis eſt iſte filius hominis? Dicit ergo eis Ieſus. Adhuc modicũ lumen in vobis eſt. Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ compræhendãt. Et qui ambulat in tenebris, neſcit quo vadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filii lucis ſitis. Hæc locutus eſt Ieſus, &

vt renaſcamini veritati. vnde ſequit. Vt filii lucis ſitis. C H R Y. Ho. eadem. Quod eſt filii mei. In principio autem Euãgeliſta dicit, ꝙ ex Deo nati ſunt, hoc eſt ex patre: hic autem ipſe dicitur hos generare, vt diſcas quoniã vna eſt actio patris, & filii. Sequitur. { Hæc locutus eſt Ieſus, & abiit, & abſcondit ſe ab eis. A V G. Non ab eis, qui cre- Tra.eodem. dere, & diligere cœperunt, ſed ab eis, qui videbant, & inuidebãt. Cum autem ſe abſcõdit, noſtræ infirmitati conſuluit, non ſuæ poteſtati derogauit. C H R Y. Sed cum Ho. eadem. nec lapides leuarent, nec blaſphemarent, cuius gratia occultatus eſt? corda enim rimatus nouerat. furorem in eis ſæuientẽ, & non expectauit, vt in opus exirent, ſed occultatur, mitigans eorum inuidiam. Ho. eadem.

e ¶ C H R Y. Nouerat dominus feruẽtem animum Iudæorum, & occiſionem meditantem: & ideo occultatus eſt, & hoc occulte inſinuauit Euangeliſta ſubdens. {Cũ aũt tanta ſi. fe. co. eis, non cre. in eum.} THEO. Non autem modicę iniquitatis fuit tantis ſignis non credere, ea vero ſigna cõmemorat, quæ ſupra ſunt poſita. CHRY. Ne quis autem dicat. Hom.61. Cuius gratia venit Chriſtus, non nouerant, ꝙ non ei intenderẽt: & ideo ad hoc excludendum inducit etiam Prophetas hoc ſcien- C tes, propter quod ſequitur. {Vt ſermo Iſaiæ impleretur, quem dixit. Domine, quis credidit auditui noſtro, & brachium domini, cui reuelatum eſt?} ALCVI. Quis pro raritate poſuit, quia qđ ſancti prophetæ a Deo audierunt, & populo prædicauerunt, pauciſſimi crediderunt. A V G. Satis autem oſtendit brachium domi- Tract.53. ni ipſum Dei filium nuncupatum: non ꝙ Deus pater figura detinetur carnis humanæ, ſed quia omnia per ipſum facta ſunt: ideo brachium domini dictum eſt. Si enim aliquis homo tanta poteſtate præualeret, vt ſine vllo motu corporis ſui quod diceret fieret verbum eius, brachium eius eſſet. Non autem patet occaſio erroris his, qui dicunt, quia ſolus pater eſt, ſi brachium eius eſt filius non enim duæ, ſed vna perſona eſt homo, & brachium eius. non intelligentes quomodo verba de rebus aliis ad res alias propter aliquam ſimilitudinem transferantur. Quidam autem inter ſe muſſitant, quæ culpa fuit Iudæorum, ſi neceſſe erat, vt ſermo Iſaiæ impleretur. Quibus reſpondemus Deus præſcium futurorum per Prophetam prædixiſſe, infidelitatem Iudæorum non feciſſe, non D enim propterea quemquam Deus ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata iam nouit, ipſorum enim præſciuit peccata non ſua, fecerunt erunt ergo peccatum Iudæi quod facturos eſſę Ho. eadem. prædixit, quem nihil latet. C H R Y. Quod ergo dixit, vt ſermo Iſaiæ Prophetæ impleretur ly Vt, non cauſale eſt, ſed euẽtus. Nõ enim quia dixit Iſaias non crediderũt, ſed quia non erant credituri, propterea Iſaias dixit. A V. Sed ea quæ ſequunt. profundiorẽ fa- Tract.53. ciũt qõnem, adiungit enim & dicit. {Propterea non po. cre. quia ite. dixit Iſã. Exce. ocu. eo. & indu. cor. eorum vt non videant oculis, & non intelligant corde & conuer. & ſa. eos.} Si enim credere non poterant, quod peccatum eſt hominis non facientis quod nõ poteſt facere? Et quod eſt grauius ad Deũ cauſa refertur, quandoquidem ipſe excecauit oculos eorum, & indurauit eorum cor. nõ enim hoc ſaltem de diabolo dicitur, ſed de Deo, ſed quare non poterant credere? reſpondeo, quia nolebant. Sicut enim, ꝙ dominus negare ſeipſum non poteſt, laus eſt voluntatis diuinę, ita quòd il- Hom. eadẽ. E li non poterant credere, culpa eſt voluntatis humanæ. C H R Y. Hoc autem & in communi conſuetudine cuſtoditur, vt cum quis dicat. Non poſſum amare illum, vehementia voluntatis potentiã dicit. ſed Euangeliſta dicit. {Non poterant, vt oſtendat quoniam impoſſibile eſt mentiri Prophetam: non tamen propterea impoſſibile erat eos credere. nõ enim hæc prædixiſſet, ſi credituri eſſent, Tract. 53. A V G. Sed aliam cauſam iniquis dicit Propheta, non voluntates eorum, quia. ſ. Excecauit oculos eorum, &c. ſed hoc eſt etiam eorũ voluntatem meruiſſe, reſpondeo. Sic .n. excecat & obdurat Deus deſerendo, & non adiuuando, ꝙ occulto iudicio facere poteſt ini- Ho. eadem. quo non poteſt. C H R Y. Neque enim dereliquit nos, niſi voluerimus nos, ſecundum illud Oſeæ. Oblitus es legis Dei tui, obliuiſcar & ego tui. hæc dicit oſtendens nos incipere derelictionem, & cauſam fieri perditionis. Sicut enim Sol infirmum offendit viſum, non ex propria natura: ita fit in his, qui non attendunt Dei ſermones,

abiit, & abſcondit ſe ab eis.

e Cum autem tanta ſigna feciſſet coram eis: non credebant in eum, vt ſermo Iſaiæ impleretur, quem dixit: Domine quis credidit auditui noſtro, & brachium domini, cui releuatum eſt? Propterea non poterant credere, qa iterum dixit Iſaias. Excecauit B oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur & ſanem eos. Hęc dixit Iſaias quando vidit gloriam ei⁹, & locutus eſt de eo. Verumtamẽ & ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter Phari-

mones, terrens autem auditores ſcriptura dicit. Excęcauit & indurauit. Trac.53. AVG. Quod autem addidit. { Et conuertantur, & ſanem eos, vtrum ſubaudiendum ſit non, ideſt non conuertantur: etenim conuerſio de illius gratia eſt: an forte & hoc de ſupernæ medicinę miſericordia factum intelligendum, vt quoniam ſuperbe ſuam iuſtitiam cō ſtituere volebant adhuc deſererentur, & excecarentur, vt offenderent in lapidem offenſionis, & impleretur facies corū ignominia, atque humiliati quærerent non ſuam, qua inflatur ſuperbus, ſed iuſtitiam, Dei qua iuſtificaẗ impius. hoc enim multis eorum profecit in bonū, qui de ſuo ſcelere compuncti, in Chriſtum poſtea crediderunt. Sequitur.

ſæos non confitebantur, vt de Synagoga non eiicerentur. Dilixerunt enim gloriam hominum magiſquàm gloriam Dei. e Ieſus autem clamauit & dixit. Qui credit in me, nō credit in me, ſed in eum, qui miſit me. Et qui videt me, videt eum, qui miſit me. Ego lux in mundum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris nō maneat. Et ſiquis audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non iudico eum. Non enim veni, vt iudicem mūdum, ſed vt ſaluificem mundum. Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem locutus ſum, ille iudicabit eū in nouiſsimo die. Quia ego ex meipſo non ſum locutus, G ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mandatum dedit quid dicam. & quid loquar. Et ſcio quia mādatum eius vita æterna eſt. Quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi pater ſic loquor.

{Hoc dixit Iſa. quando vi glo. eius, & lo. eſt de eo.} Vidit autem non ſicuti eſt, ſed modo quodam ſignificatiuo, ſicut Prophetæ viſio fuerat informanda. Nemo ergo vos fallat eorum, qui dicunt, inuiſibilem patrem, & viſibilem filium, qui putant eum eſſe creaturam. In forma enim Dei, in qua æqualis eſt patri, etiam filius inuiſibilis eſt; vt aūt ab hominibus videretur, formam ſerui accepit: oſtendit etiam ſe antequam ſuſciperet carnem oculis hominum, ſicut voluit in ſubiecta creatura non ſicuti eſt. Hom.67 CHRY. Gloriam autem hic dicit viſionem ſedentis in throno excelſo, & alia, quæ ibi dicuntur. vnde ſequitur, { Et lo. eſt de eo. hoc ſcilicet, vidi Deum ſedentem, & quod audiuit vocem dicentem, quem mittam, & quis ibit, &c.} Sequitur. {Verumtamen ex principib[9] multi crediderunt in eum, ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt de Synagoga non eiicerentur, dilexerunt enim magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei. ALCVI. Gloria Dei eſt publice confiteri Chriſtum, gloria hominum eſt in mundanis gloriari. Tract.eodē. AVG. Hos ergo improbauit Euangeliſta, qui in hoc greſſu fidei ſi proficerent per amorem quē humanæ gloriæ ſunt proficiendo ſuperarent.

Hom.68 f ¶ CHRY. Quia amor humanæ gloriæ principes credentes confiteri prohibebat, dominus contra hoc eis loquitur. vnde dicitur. { Ieſus autem clamauit & dixit. Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum, qui me miſit.} quaſi dicat. Quid formidatis credere in me? in Deum fides peruenit per me. Tract. 54. AVG. Quia enim homo apparebat hominibus cum lateret Deus, ne putarent eum hoc eſſe tantum quod videbant talem ac tantum ſe volens credi, qualis & quantus eſt pater. {Qui credit in me, inquit, non credit in me,} ideſt in hoc quod uidet, { ſed in eum, qui me miſit,} ideſt in patrem. nam ſi putauerit eum habere filios ſecundum gratiam, non autem habere filium æqualem ſibi, atque coæternum, nec credit in patrē, qui eum miſit, quia non eſt hoc pater qui eum miſit. Ne autem putarent ſic voluiſſe intelligi patrem, tamquàm multorum filiorum per gratiam generatorem, non vnici verbi æqualis ſibi, continuo ſubiecit. { Qui videt me, videt eum, qui miſit me.} quaſi dicat. Vſque adeo nihil diſtat inter eum & me, vt qui me videt, videat eum, qui miſit me. Apoſtolos ſuos certe ipſe dominus miſit, numquám tamen aliquis eorū dicere auderet, Qui credit in me. Credimus enim Apoſtolo, ſed non credimus in Apoſtolum. Filius autem recte vnigenitus dicit. { Qui credit in me, non credit in me, ſed credit in eum, qui me miſit,} vbi non a ſe abſtulit credentes fidem, ſed voluit in forma ſerui remanere credentem. Ho.eadem. CHRY. Vel dicit. Qui credit in me, &c. quaſi dicat. Qui fluminis accipit aquam, non eam quæ eſt fluminis accipit, ſed eam quæ eſt fontis, volens autem oſtendere, quoniam non eſt credere in patrem, non credentem in eum. ſubiungit. {Qui videt me, videt eum, qui me miſit.} quid igitur? Corpus eſt Deus? nequaquam: ſed conſideratio veri, quæ eſt per intellectum, hic viſio dicitur: deinde oſtendit eam, quæ ad patrem cognitionem in hoc quod ſubdit. {Ego lux in mundum veni,} quia enim pater lux vocatur, vbique eo hic vtitur nomine. Lucem autem ſe hic vocauit, eo quòd ab errore eri pt, & intellectuales tenebras ſoluit. vnde ſubdit. { Vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat.} Tra, eodem AVG. In quo ſatis manifeſtat omnes ſe in tenebris inueniſſe, ſed ne in eis tenebris maneant, in quibus inuenti ſunt, debent credere in lucem, quæ venit in mundum: dixit quodam loco diſcipulis ſuis. Vos eſtis lux mundi: non tamen eis dixit. Vos lux veniſtis in mundum, vt omnis qui credit in vos, in tenebris non maneat, lumina ergo ſunt omnes ſancti, ſed credendo illuminantur ab eo, a quo ſiquis receſſerit tenebratur. Ho.eadem. CHRY.

F Vt autem non exiſtimet, quod propter imbecillitatem eos, qui ipſum contemnunt, illæſos dimittat: ſubiungit. { Et ſiquis audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non iudico eum. AVGVSTINVS. Intelligendum eſt: Modo non iudico eum: cum alio loco dicat. Pater omne iudicium dedit filio: Trac.54. quare autem modo non iudicat, oſtendit ſubdens. { Non enim veni, vt iudicem mundum, ſed vt ſaluificem mundum, ideſt vt ſaluum faciā mundum: nunc ergo eſt tempus miſericordiæ, poſt erit iudicii. CHRY. Deinde vt non pigriores ex hoc fiant, terribile ſubdit iudicium. Ho. eadem. {Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. AVG. Trac.54. Non dixit. Ego non iudico eum in nouiſſimo die: hoc enim eſſet contrarium illi ſententiæ. Omne iudicium dedit filio. Expectantibus autem quiſnam eſſet ille, ſecutus adiunxit. Sermo quem locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Satis manifeſtauit ſeipſum in nouiſſimo die iudicaturum, ſeipſum quippe locutus eſt, ſeipſum annunciauit: aliter itaque iudicabuntur qui non audierunt, aliter qui audierunt & contempſerunt. AVGVSTINVS 1. de Cap.12. Trinitate. Ideo autem indicat verbum quod locutus eſt filius, quia non ex ſe locutus eſt filius. vnde ſequitur. { Quia ego ex meipſo non ſum locutus, per quod intelligi voluit. Ego non ex H me natus ſum. Quæro itaque quomodo intelligamus, Ego non iudicabo, ſed verbum quod locutus ſum iudicabit, cum ipſe ſit verbum patris quod loquitur, vel ita. Ego non iudicabo ex poteſtate humana, quia filius hominis ſum, ſed ego iudicabo ex poteſtate verbi Dei, quia fili[9] Dei ſum. CHRYSOSTOMVS, Hom.68. vel aliter. Ego non iudico eum, ideſt non ſum cauſa perditionis eius, ſed ipſe qui verba mea ſpernit. Verba enim quæ modo locutus ſum in ordine ſtabunt accuſatoris omnem tollentia excuſationem, & hoc eſt quod ſubdit. { Sermo quem locutus ſum, ille iudicabit eum: & quis ſermo? Quia ego ex meipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mandata dedit quid dicam, & quid loquar. Omnia igitur hæc propter eos dicebantur, vt nullam habeant excuſationem. AVGVSTINVS. Trac.54. Mandatum autem non quod filius non habeat, pater dedit, ſed in ſapientia patris quod eſt verbum patris, omnia mādata ſunt patris. I Dicitur autem mandatum datum, quia non eſt a ſeipſo, cui dicitur datum, & hoc eſt dare filio id, ſine quo numquam filius fuit, quod eſt gignere filium, qui numquam non fuit. THEO. Cum enim verbum patris exiſtat filius, & quæ ſunt in mente patris reuelat in integrum, mandatum accepiſſe dicit, quid ſit dicturus, & quid loquatur. Sicut etiam noſtrum verbum ſi verum fateri volumus ea profert, quæ ſuggerit mens. Sequitur. { Et ſcio quia mandatum eius in vita æterna eſt.} AVGVSTINVS. Tract. 54. Si ergo vita æterna eſt ipſe filius, & vita æterna eſt mandatum patris, quid aliud dictum eſt, niſi quia ego ſum mandatum patris? proinde & id quod adiungit, quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi pater, ſic loquor, non accipiamus, Dixit mihi, quaſi per verba locutus ſit vnico verbo: dixit ergo pater filio id, ſine quo numquàm filius fuit, ſicut dedit vitam filio, non quod neſciebat, vel non habebat, ſed quod ipſe filius erat. quid eſt autem, Sicut dixit mihi, ſic loquor, niſi verbum loquor? Ita ille dixit, K vt verax, ita iſte loquitur, vt veritas: verax autem genuit veritatem, quid ergo iam diceret veritati? non enim imperfecta erat veritas, cui verum aliquod adderetur.

CAP.

CAP. XIII.

THEO. Quia dominus tranſmigraturus erat de præſenti ſæculo, explicat qualem erga ſuos amicitiam gereret. vnde dicitur. { Ante diem feſtum Paſchæ, ſciens Ieſus, q̄a venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexiſſet ſuos, qui erāt in mūdo, in finem dilexit eos.} BEDA. Plurimas ſiquidem feſtiuitates Iudæi habebant, ſed apud eos inſignior, atque celebrior erat Paſchæ feſtiuitas, propter q̄d ſignanter dicit. {Ante diē feſtū Paſchæ.} Trac.55. AVG. Paſcha, non ſicut quidā exiſtimāt, græcum nomen eſt, ſed hebræum: opportuniſſime tamen occurrit in hoc nomine quædam congruentia vtrarumque linguarum, q̄a enim pati græce Paſchin dicitur: ideo Paſcha, paſſio putata eſt, vel hoc nomen a paſſione ſit appellatum: in ſua vero lingua, hoc eſt in hæbrea, Paſcha tranſitus dicitur: propterea, quia tunc primum Paſcha celebrauit populus Dei, quando ex Aegypto fugientes, rubrum mare tranſierunt: nunc ergo figura illa prophetica in veritate completa eſt, cum ſicut ouis ad immolādum ducitur Chriſtus, cuius ſanguine illinitis poſtibus noſtris, ideſt cuius ſigno crucis ſignatis frontibus noſtris a perditione huius ſæculi, tamquam a C captiuitate Aegyptiaca liberamur, & agimus ſaluberrimum tranſitum, cum de diabolo tranſimus ad Chriſtum, & ab iſto inſtabili ſæculo, ad eius fundatiſſimum regnum. Hoc itaque nomen, ideſt Paſcha velut interpræetans nobis Euangeliſta dicit. {Sciens quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem.} Ecce Paſcha, Homi.69. ecce tranſitus. CHRY. Non ſolum autem tunc ſciens, ſed olim. Tranſitum eius mortem vocat. Relicturus autem diſcipulos maiorem eis demonſtrauit amorem, & hoc eſt quod dicit. {Cum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.} hoc eſt nihil dereliquit eorum, quæ eum, qui valde amat, decens eſt facere: non autem a principio hoc fecit, ſed maiora poſtea adiecit, vt eorum augeat familiaritatem, & multam eis præparet conſolationem, ad ea quæ ſuperuenturæ erant: ſuos autem eos vocat ſecundum familiaritatis rationem, quia & alios ſuos dicit ſecundum cōditionis rationem, vt cum dicitur. Sui eum non receperunt, addit autem, qui erant in mundo. quia ſui erant etiam defuncti, vt Abra D ham, Iſaac, & Iacob, ſed in mundo non erant. Hos ergo ſuos, qui Tract.55. erant in mundo, manſit amans continue, & tandem perfectam amicitiam circa eos oſtendit. & hoc eſt. {In finē dilexit eos.} A.V.G. vel aliter. In finem dilexit eos, vt ipſi de hoc mundo ad ſuum caput dilectione tranſirent. quid eſt enim. {In finem,} niſi in Chriſtum? Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti, finis perficiens, non interficiens. Video autem poſſe iſta verba quodam humano modo etiam ſic accipi tamquàm vſque ad mortem Chriſtus dilexerit ſuos. Sed abſit, vt dilectionem morte finierit, qui nō eſt morte finitus, niſi forte ſit ita intelligendum. Vſque ad mortē dilexit eos. i. vſque ad mortem illum dilectio ipſa perduxit. Sequitur. {Et cœna facta,} ideſt iā peracta, & ad conuiuantium menſam vſumque perducta. Non enim ita debemus intelligere cęnam factam, veluti iam conſumptam, atque tranſactam, adhuc enim cęnabatur cum ſurrexit & pedes lauit diſcipulis. nam poſtea recu E buit & buccellam traditori dedit, q autem ait. {Cū iam diabolus miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Scariothis} miſſio iſta ſpiritualis ſuggeſtio eſt, & non fit per aurem, ſed per cogitationem: diabolicæ enim ſuggeſtiones immittuntur, & humanis cogitationibus immiſcentur. Factum ergo iam fuerat in corde Iudæ Homi.69. per immiſſionem diabolicam, vt traderet diſcipulus magiſtrum. CHRY. Hoc autem quaſi ſtupens interſeruit Euangeliſta, quoniam eum qui iam prodere ſtatuerat dominus lauit: oſtendit etiā proditoris multam nequitiam, quoniam neque ſalutis eū communicatio detinuit, quod maxime conſueuit nequitiam detinere. Tract. 55. AVG. Locuturus autem Euangeliſta de tanta domini humilitate, prius eius celſitudinem voluit commendare, ad quod pertinet quod dicit. Cap.12. {Sciens quia omnia dedit ei pater in manus: ergo & ipſum traditorem. GREG. 3. Morali. Sciebant enim, quòd in manu ſua ipſos etiā perſecutores acceperat, vt ipſe in ſe ad vſum pietatis intorqueret, quicquid eorum contra ſe malitia permiſſa ſęuiret. ORI. Omnia enim tradidit ei pater in manus, hoc eſt in opere eius, & poteſtate. Pater enim meus vſque huc, inquit, operatur, & ego operor, vel omnia tradidit ei pater in manus, cun

CAP. XIII.

Nte diē feſtum Paſchæ, ſciens Ieſus quia venit hora eius, vt trāſeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo in finem dilexit eos. Et cœna facta, cū diabolus iam miſiſſet in cor, vt traderet eū Iudas Simonis Scariothis, ſciēs quia omnia dedit ei pater in manus, & quia a Deo exiuit, & ad Deum vadit, ſurgit a cœna, & ponit veſtimenta ſua, & cum accepiſſet lintheū, præcinxit ſe. Deinde miſit aquā in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere lintheo, quo erat præcinctus.

b Venit ergo ad Simonem Pe- B trum. Et dicit ei Petrus. Domine, tu mihi lauas pedes? Reſpondit Ieſus & dixit ei. Quod ego facio, tu neſcis modo. ſcies autem

A ƈta capientes, vt quælibet ei famulentur. CHRY. Traditione. n. Hom. 69. hic ſalutem fidelium vocat. Cum autem audieris traditionē nihil humanum ſuſpiceris: eum enim qui ad patrē eſt oſtēdit honorem & cōcordiā. Sicut enim pater ei tradidit: ita ipſe patri: vnde Paulus. Cum tradiderit, inquit regnum Deo, & patri. Tract.eodē. AVG. Sciens etiam quia a Deo exiuit, & ad Deum vadit, nec Deum cū inde exiret, nec nos deſerens cum rediret. THEO. Quia ergo pater omnia ei commiſit in manus, ideſt ſalutem ei commiſit fidelium, decens reputabat quæcūque ſpectant ad ſalutem illis oſtendere: {Sciens ēt q a Deo exiuit, & ad Deum vadit,} nullatenus eius gloria minui poterat dum pedes diſcipulorum ablueret: neque enim gloriam vſurpauit: qui. n. dignitatem vſurpant, minime condeſcendunt, ne diſſipent quod Tra.eodem. incongrue ſibi diripuerunt. AVG. Cum ergo illi pater omnia dediſſet in manus, ille diſcipulorum non manus, ſed pedes lauit, vt cum ſe ſciret a Deo exiſſe, & pergere ad Deum, non Dei domini Hom.69. ſed hominis ſerui impleuit officium. CHRY. Hoc autem dignum erat, eo q a Deo exiuit, & ad Deum vadit, vt vniuerſum conculcaret tumorem. vnde ſequitur. { Surgit a cœna, & ponit veſtimenta ſua, & cum accepiſſet linteum præcinxit ſe: deinde miſit aquam in pel. & cœ. la. pe. diſ. & exter. lin. quo erat præcinctus.} Vide qualiter humilitatem oſtendit non ſolum in lauando pedes, ſed etiam aliter. Non enim antequam recumberet, ſed poſtquàm reſederunt omnes: tunc ſurrexit, deinde non ſolum lauit, ſed veſtimenta deponit, linteū præcinxit & peluim implet, & non alii impleri iuſſit, ſed omnia operaẗ oſtendens, quòd cum omni ſtudio Tomo.32. oportet talia facere. ORI. Myſtice autem prandium primus cibus eſſe dignoſcitur, & ante terminum diei ſp̄ualis, qui in vita p̄ſenti conſideratur, & his, qui introducuntur conueniens exiſtit: cœna vero finalis, & his qui iam vltra progreſſi ſunt apponitur: aliter quoque poterit quis aſſerere prandium fore intentionem ſcripturarum antiquarum: cœnam vero recondita in nouo teſtamento myſteria. Puto autem, quòd qui vna cum Ieſu cœnant, & & in finali vitæ præſentis die ſecum conuiuantur, egent lauacro quodam, non vtique erga quod primorum, vt ita loquar corporis & animæ, ſed quo ad vltima & poſtrema quæ terrę neceſſario hærent. Dicit autem, quòd cœpit lauare pedes. nam poſtmodum lauit, & finiuit loturam, quia pedes Apoſtolorum fuerunt contaminati, iuxta illud. Omnes vos ſcandalizabimini iſta nocte in me. Poſtea autem perfecit eos lauare, purgans eos, vt vltra non fędentur. Tract. 55. AVG. Poſuit autem veſtimenta ſua, qui cum in forma Dei eſſet ſemetipſum exinaniuit: præcinxit ſe linteo, qui formam ſerui accepit: miſit aquam in peluim vnde lauaret pedes diſcipulorum, qui in terram ſanguinem fudit, quo immunditiam dilueret peccatorum. Linteo autem quo erat præcinctus pedes quos lauerat terſit, qui carne, qua erat indutus, Euangeliſtarum veſtigia confortauit, & linteo quidem, vt ſe præcingeret poſuit veſtimenta, quæ habebat, vt autem formam ſerui acciperet, quando ſemetipſum exinaniuit, non quod habebat depoſuit, ſed quod non habebat accepit, crucifigendus ſane, ſuis expoliatus eſt veſtimentis, & mortuus inuolutus eſt linteis, & tota eius paſſio noſtra purgatio eſt. Tom.32. b ¶ ORIG. Sicut medicus plurium ægrotorum intentus curæ ab his, qui magis indigent, propriam curam incipit: ſic, & Chriſtus, qui fœdos abluit pedes diſcipulorum exorditur ab his, qui magis erant fœdi, & ſic vltimo venit ad Petrum quaſi minus aliis indigentē lotura pedū, vnde dicitur. {Venit ergo ad ſi. pe.} cui quodammodo ad reſiſtendū pene mūda pedū conſciētia perſuadebat, vnde ſequitur. {Et dixit ei Petrus, domine, tu mihi lauas pedes? Tract.56. AVG. Quid eſt Tu, quid eſt mihi? cogitanda ſunt potius q̄ dicēda, ne forte quod ex his verbis aliquatenus quidem digne concepit anima, non explicet lingua. Hom. 69. CHRY. Vel ſi Petrus primus erat, ſed credibile eſt proditorem ſtultum exiſtentem ante eum recubuiſſe, quod Euangeliſta ſignificauit cum dixit. Cœpit lauare: deinde venit ad Petrum. THEO. Ex quo patet, q non primit[9] lauit Petrum: ex cæteris vero diſcipulis nullus tentauiſſet ante Petrum lauari. Hom.69. CHRY. Quæreret autem vtique quis, quare nullus eum aliorum prohibuit, ſed ſolus Petrus, q̄d non parui amoris, & verecundiæ erat. Ex hoc igitur mihi videtur prius ſolū proditorem lauiſſe; deinde ad Petrum veniſſe, & alios diſcipulos per eum de reliquo caſtigatos. Si enim quemquam ex cæteris lauare cœpiſſet, prohibuiſſet dominum, & dixiſſet quæ Petrus dixit.

ORIG.

Tom.32. ORIG. vel aliter: Omnes porrigebant pedes decernentes, quòd tantus non irrationabiliter eorum lauaret pedes: ſolus autem Petrus nullam aliam conſiderationem conferens, tamq̄ reuerens Ieſum, non præbebat pedes ſuos ad lauandum: ſæpe enim ſcriptura deſignauit Petrum feruidum ad inſinuandum, quæ ſibi viſa ſunt vtiliora, & meliora.

Tract.56 AVG. vel aliter. Nō debemus putare hoc Petrum inter cęteros formidaſſe, atque recuſaſſe, cum & id alii ante ipſum libenter, vel æquanimiter fieri permiſiſſent: non.n. ita intelligendum eſt quaſi aliquibus iam lauiſſet, & poſt eos veniſſet ad primū. Quis enim neſciat primū Apoſtolorum eſſe beatiſſimum Petrum? ſed ꝙ ab illo cœperit, quādo ergo pedes diſcipulorum lauare cœpit, venit ad eum, a quo cœpit, ideſt ad Petrum, & tunc Petrus expauit, quod etiam quilibet eorum expaueſceret. Sequitur. {Reſpon. Ieſus & di. ei. quod ego. fa. tu ne. modo. ſci. autem poſtea. CHRY. ideſt humilitatem huius doctrinæ, & quomodo humilitas ſufficit in Deum perducere.

Hom.69.

Tom.32. ORIG. vel inſinuat dominus, ꝙ hoc erat myſterium. Lauando enim & exſiccando pedes eorum, faciebat eos decores debētes euāgelizare honeſta, vt oſtendere valeant iter factum, ac pergere per eum, qui dixit. Ego ſum via: oportebat autem lauari pedes diſcipulorum a Ieſu deponente veſtimenta, vt mundos pedes mundiores efficiat, vel vt immundiciā pedum diſcipulorum ſuſcipiat in proprium corpus, per linteum, quo ſolo præcinctus manebat. ipſe nāque languores noſtros portauit. Attende etiam, ꝙ cum debeat pedes diſcipulorum abluere: non aliud tempus elegit, q̄ cum diabolus iam intrauerat in cor Iudæ, vt eum proderet, & futura pro hominibus diſpenſatio imminebat. nam ante hoc non erat opportunum pedes diſcipulorum lauari a Ieſu. Quis enim pedum eorum ſordiciem intermedii temporis vſque ad paſſionem lauaſſet? ſed neque tempore paſſionis: alter enim Ieſus non aderat, qui pedes eorum lauaret, ſed neque poſt diſpenſationem. illo namque tempore ſpiritusſancto ſuperueniente, eorum loti ſunt pedes. Huius ergo myſterii dicit dominus Petro, tu non es capax, ſed poſt hæc noſces, cum illud perceperis illuſtratus. AVG. Nec tamen ille dominici facti altitudine exterritus permittit fieri, quod cur fieret ignorabat, ſed vſque ad ſuos pedes humilem Chriſtum videre nō poteſt ſuſtinere. Nam. ſequitur. {Dicit ei Petrus, nō lauabis mihi pedes in æternum.} hoc eſt numquàm hoc patiar. Hoc quippe in ęternum non fit, quod numquàm fit. ORI. Ex hoc autem accipimus exemplum, quoniam poſſibile eſt quemquam ſecundum purum propoſitum dicere propter ignorantiam quod ſibi non prodeſt. Petrus enim ignorans hoc eſſe conueniens, primo quidē quaſi dubitans ſuauiter dixit. Domine, tu mihi lauas pedes? ſecundo. Non lauabis mihi pedes in æternum, quod erat prohibitum operis perducentis eum ad habendum partem cum Ieſu, in quo etiam non tantum Ieſum arguit incouenienter lauantem pedes diſcipulorum, ſed etiam condiſcipulos indecenter ſuos pedes porrigentes, cum ergo non eſſet expediens Petro proprium reſponſum, nō permiſit illud dominus verificari. nam ſubditur. {Reſpondit ei Ieſus. Si non lauero te, non habe. partem mecum.} AVG. Ita dictū eſt: Si non lauero te, cum de ſolis pedibus ageretur quomodo dici ſolet: calcas me, quando ſola planta calcatur. ORI. Qui autem recuſant hæc & ſimilia tropologiſare dicant, quomodo probabile eſt eum, qui ob reuerentiam Ieſu dixit. Non lauabis mihi pedes in æternum. non habiturum partem cum Dei filio, propter nō lauare pedes ab eo, ſicut propter immane ſcelus: & ideo præſtandi ſunt pedes, ideſt mentis affectus lauādi a Ieſu, vt ſint pedes noſtri decori, & præſertim cum emulantes potiora dona, volumus annumerari eis qui euangelizant bona. CHRY. Ideo autem non dixit, cuius gratia hoc faciebat, ſed minus impoſuit, quia ille nequaquam perſuaſus eſſet, audiens enim. {Scies autē poſtea} non dixit doce igitur me vt permittam, ſed quādo comminatus eſt id quod maxime timebat, ſcilicet ſeparari ab eo, tunc permiſit. ORIG. Hoc dicto vtemur contra eos qui indiſcretius ſe facere ſtatuerunt quod eis non prodeſt, nam oſtendendo illis quòd non ſunt habituri partē cū Ieſu, dum præſumptuoſum decretum obſeruant, admonebimus illos ne immorentur male decretis, etiam ſi iureiurando ex multo impetu illud firmauerunt. AVGVST. At ille amore & timore perturbatus, plus expauit Chriſtū ſibi negare, quàm vſque ad pedes humiliari. vnde ſequitur. {Dicit ei Simō Petrus: Domine, non tantum pedes, ſed & manus, & caput. ORIG. Manus autem lauare nolebat Ieſus, contemnens quæ dicebantur, quoniam diſcipuli tui non lauant manus, cum panem manducat

Tract.eodē.

Tom.32.

Tract.eodē.

Ho.eadem.

Tract.eodē.

poſtea. Dicit ei Petrus. Non lauabis mihi pedes in æternū. Reſpondit ei Ieſus. Si nō lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine nō tantum pedes, ſed & manus & caput. Dicit ei Ieſus. Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Et vos mundi eſtis, ſed non omnes. Sciebat enim quiſnam eſſet, qui traderet eum: propterea dixit non eſtis mundi omnes.

c Poſtquàm ergo lauit pedes eorum, accepit veſtimenta ſua, & cum recubuiſſet, iterū dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magiſter, & domine, G & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui pedes veſtros, do-

F caput autem ſubmergi nolebat, in quo imago & gloria patris extiterat, ſatis eſt autem ei, vt pedes lauandos porrigeret. vnde ſequitur. {Dicit ei Ieſus. Qui lotus eſt nō indiget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.} AVGVST. Totus vtique præter pedes, vel niſi pedes quos habet opus lauare, homo enim in baptiſmo totus abluitur nō præter pedes, ſed totus omnino, verūtamen cum rebus humanis poſtea viuitur, vtiq; terra calcatur. Ipſi igitꝰ humani affectꝰ ſine quibus in hac mortalitate non viuitꝰ, quaſi pedes ſunt, vbi, & humanis rebꝰ afficimur, vt ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, noſipſos decipiamus. Si autem confitemur peccata noſtra, qui pedes diſcipulorum lauit, nobis peccata dimittit, vſque ad pedes quibus conuerſamur in terra. ORIGE. Impoſſibile autem puto non contaminari extrema animæ & infima eius, quamquam quo ad homines perfectus quis eſſe putent, plurimi autem & poſt baptiſmū implentur puluere ſcelerum vſque ad verticem, qui vero legitime diſcipuli Chriſti ſunt, erga ſolos pedes indigent lauatione. AVGVST. Ad Seleucianum. Ex hoc autem quod hic dicitur, intelligitur quòd iam Petrus baptizatus fuerat, intelligimus enim eius diſcipulos per quos baptizabat iam fuiſſe baptizatos, ſiue baptiſmo Ioannis, ſicut nonnulli arbitrantur, ſiue quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti. Neque enim renuit miniſterium baptizandi, vt haberet baptizatos ſeruos, per quos cæteros baptizaret, qui H non defuit humilitatis miniſterio quando eis pedes lauit. vnde ſequitur, {Et vos mun. eſtis, ſed non omnes.} AVG. Hoc quid ſit, ne quæramus, ipſe euangeliſta patefecit adiungens. Sci. enim quiſnam eſſet qui tra. eum. propte. di. Non eſtis mun. omnes. ORI. Quod ergo dicit. Vos mundi eſtis, refertur ad vndecim. quod vero ſubditur: Sed non omnes. dicitur propter Iudam exiſtentem immundum. primo quidem quia pauperes non erant ſibi curæ, ſed fur erat, demum diabolo ingreſſo in cor eius, vt proderet Chriſtum. Lauat autem pedes poſtquàm mundi erant, quoniam gratia tranſcendit neceſſitatem, & ſicut dicit Ioannes: Mundus mundificetur adhuc. AVG. Vel quia ipſi diſcipuli cum loti eſſent, non opꝰ habebant, niſi pedes lauare, quia dum in iſto ſæculo viuit homo, humanis affectibus terrā velut pedibus calcas contrahit. CHRY. vel aliter. Non dicit eos mundos, vt a peccatis erutos æſtimes, victima nondum oblata, ſed eam quæ cognitionis eſt mundationem dicit: iam enim ab errore Iudaico eruti erant.

Tract.eodē.

Epiſt.108.

Tract.58.

Tract.57.

I c ¶ AVG. Memor dominus ſe promiſiſſe ſcientiam facti ſui Petro dicens. Scies autem poſtea quid ſit quod fecit, docere nunc incipit. vnde dicitur. {Poſtquàm ergo la. pe. eorum, acce. ve. ſua & cū recu. ite. di. eis. Sci. quid fe. vo.} ORI. Quid, vel interrogatiue ꝓferatur, vt oſtendat facti magnitudinem, vel imperatiue, vt eorum erigat intellectum. ALCVI. Myſtice autem impleta redēptionis noſtræ purgatione per ſanguinis ſui effuſionem accepit veſtimenta ſua, tertia die de ſepulchro reſurgens, & eodem corpore iam immortali veſtitus, & cum recubuiſſet aſcendens in cœlum in dextera paterna diuinitatis recumbens, inde venturus eſt ad iudicandum. CHRY. Non autem adhuc ad ſolum Petrum, ſed ad omnes loquitur. di. {Vos vo. me ma. & do. in quo eorum iudiciū aſſumit: deinde vt non illorum gratiæ eſſe putentur, hæc verba ſubiungit. {Et bene di. Sum etenim.} AVG. Homini præceptum eſt. Non te laudet os tuum, ſed laudet te os proximi tui. periculoſum eſt enim ſibi placere, cui cauendum eſt ſuperbire. Ille autem qui ſuper omnia eſt quantumcumque ſe laudet, non ſe extollit K excelſius. Nec poteſt recte dici arrogans Deus. nobis namque expedit Deum noſſe, non illi nec eum quiſque cognoſcit: ſi non ſe indicet ipſe qui nouit. Si ergo non ſe laudando quaſi arrogantiam vitare voluerit, nobis ſapientiam denegabit. Quomodo autem arrogantiam veritas timet? Et quidem, ꝙ magiſtrum ſe dicit, nemo reprahenderet, etiam qui eum nihil aliud q̄ hominem crederet, quoniam id profitetur quod & ipſi homines in quibuſlibet artibus vſque adeo ſine arrogantia profitentur, vt profeſſores vocentur, quòd vero dominum diſcipulorum ſe dicit. cum ſint ſecundū ſæculum ingenui. quis ferat in homine? Sed cum Deus loquitur. nulla eſt elatio tantæ celſitudinis. nullum mendacium veritatis, nobis ſubiacere vtile eſt illi celſitudini, ſeruire veritati. Ideo bene ergo dicitis, vocando me magiſtrum, & dominum, quia ſum. nam ſi non eſſem quod dicitis, male diceretis. ORI. Et illi quidē non bene dicunt Domine, quibus dicetur, Diſcedite a me qui operamini iniquitatem, ſed Apoſtoli bene dicunt, Magiſter & domine, nō enim eis nequitia dominabitur, ſed verbum Dei. Sequitur.

To.32.

Homil.70.

Tract.eodē.

Tom.32.

Si

Hom.70 {Si ego la. pe. ve. dominꝰ & ma. & vos de. al. alte. lau. pe. CHRY. A maioribus rebus accipit exemplum, vt quod minus eſt operemur. nam ipſe quidem dominus eſt: nos autem ad conſeruos facimus ſi fecerimus. Et ideo ſubdit. {Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.} BEDA. Primū dominus egit factis, quod poſtmodum docuit verbis, ſecundū illud. {Cœ. Ie. fa. & doce.} AVG. Hoc eſt beate Petre quod neſciebas, hoc tibi poſtea ſciendum promiſit. ORI. Conſiderandum vero eſt, ſi neceſſarium eſt quemlibet volentem diſcipulā Ieſu perficere, velut debitum opus ꝓſequi lauacrum ſenſibilium pedum, propter hoc dicit. {Debe. adinui. la. pe.} Sed hic mos, vel non fit, vel admodum raro. AVG. Eſt enim apud pleroſque conſuetudo huius humilitatis, cum ſe inuicem hoſpitio ſuſcipiunt, & faciunt hoc ſibi inuicem fratres, etiam opere ipſo viſibili. Multo enim melius eſt & ſine controuerſia verius, vt etiā manibus fiat, ne dedignetur quod fecit Chriſtus, facere Chriſtianus. Cum enim ad pedes fratrū inclinatur corpus etiam in corde ipſo excitatur, vel ſi iam inerat, confirmatur humilitatis affectus. Sed excepto hoc morali intellectu: numquid etiam frater fratrem a delicti poterit contagione mundare? Sed confiteamur inuicem delicta noſtra, inuicem nos delicta donemus, & pro noſtris delictis inuicem oremus, atque ita quodammodo inuicem pedes noſtros lauemus. ORI. Vel aliter. Hoc lauacrum ſpirituale pedum, de quo dictum eſt, principaliter quidem a nullo niſi a ſolo Ieſu poteſt effici, ſecūdario vero a diſcipulis eius, quibus dixit. {Vos debe. adin. la. pe. Ieſus enim lauit pedes diſcipulorum inquantum magiſter, & ſeruorum in eo ꝙ dominus. Hic autem eſt finis magiſtri, vt diſcipulum faciat, ſicut ſe, quod de Saluatore apparet, qui præ cæteris magiſtris & dominis, vult vt fiant eius diſcipuli quaſi magiſter & dominus: non habentes ſpiritum ſeruitutis, ſed ſpiritum filiationis, in quo clamat. Abba pater. Prius ergo q̄ fiant & magiſter & dominus, egent lauacro pedum, velut inſufficientes diſcipuli, & adhuc ſapientes ſpiritum ſeruitutis. Cum autem aliquis eorum ſtatum magiſtri attingit & domini: tunc imitari poterit eum qui lauit diſcipulorum pedes, ac lauare pedes per doctrinam quaſi magiſter. CHRY. Adhuc autem prouocans eos ad lauandum pedes, ſubiungit. {Amen amen dico vobis. Non eſt ſeruus maior domino ſuo, neque Apoſtolus maior eo qui miſit illum.} quaſi dicat. Si ergo hęc a me facta ſunt: multomagis a vobis oportet hæc fieri. THEO. Neceſſario etiam hic Apoſtolos admonet, quia enim ad dignitates habebant attingere, & hic quidem maiores, hic minores, ne inſurgant adinuicem, ſerenat conſcientiā omniū. BEDA. Quia vero ſcire bonum, & non facere non pertinet ad beatitudinem, ſed ad condemnationem, ſecundum illud: Scienti bonum, & non facienti, peccatum eſt illi. ſubiungit. {Si hæc ſci. bea. eri. ſi fec. ea.} CHRY. Nam ſcire quidem omniū eſt: facere vero non omnium: deinde proditorem non manifeſte redarguit, ſed obumbrate, cum ſubditur. {Nō de omnibus vobis dico. AVG. q. d. Eſt inter vos, qui nō erit beatus, neque facit ea. Ego ſcio quos elegerim. Quos niſi eos, qui beati erunt, faciendo quæ præcepit? Non eſt igitur Iudas electus: quid eſt ergo quod alio loco dicit, Nonne ego vos duodecim elegi? an ipſe ad aliquid eſt electus, ad quod erat vtique neceſſarius: non autem ad beatitudinem, de qua dicit. {Beati eritis ſi feceritis ea.} ORI. vel aliter. Non recte exiſtimo poſſe referri quod dicitur. Non de omnibus vobis dico, ad quod dictum eſt. {Beati eritis ſi feceritis ea.} Totum enim hoc & de iuda, & de quolibet alio verum eſt dicere. Beatus talis ſi fecerit hoc. Reducemus autem hæc ad illud dictum. {Non eſt ſer. ma. do. ſuo, nec Apoſto. ma. eo qui mi. illum. Iudas enim cum eſſet ſeruus peccati, non erat ſeruus diuini verbi, nec Apoſtolus diabolo ingreſſo in cor eiꝰ, cum ergo dominus nouiſſet, qui ſunt ſui, alienos a ſe non nouit, propter qđ non ait. Ego ſcio cunctos præſentes, ſed ego ſcio quos elegerim. q. d. electos meos noui. CHRY. Deinde vt non multos contriſtet ſuo ſermone, ſubiungit. {Sed vt implea. ſcrip. qui mandu. me. pa. le. cal. ſuum contra me.} oſtendens ꝙ non ignorans trahitur, quod maxime ſufficiens erat Iudam retinere, & non dixit. Tradet me, ſed {leuabit contra me calca. ſuum, dolum, & occultationem inſidiarum repræſentare volens.} AVG. Quid eſt enim: {Leuabit calcaneum ſuum ſuper me,} niſi conculcabit me? in quo Iudas traditor eius attingitur. CHRY. Dicit autem. Qui man

Tract.58.

Tra. eodē.

Tom.32.

Ho. eadem.

Ho.eadem.

Tract.59

Tra.eodem.

Ho. eadem.

minus & magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen amen dico vobis: non eſt ſeruus maior domino ſuo, neque Apoſtolus maior eſt eo, qui miſit illum. Si hæc ſcitis, beati eritis ſi feceritis ea. Non de omnibus vobis dico. Ego ſcio quos elegerim. Sed ut adimpleatur ſcriptura. Qui mā- ducat mecum panem, leuabit contra me calceneum ſuum. Amodo dico vobis priuſquā fiat, vt cum factum fuerit, credatis quia ego ſum. Amen āmen dico vobis. qui accipit ſiquem miſero, me accipit. Qui autem me accipit. accipit eum qui me miſit.

B d Cum hæc dixiſſet Ieſus turbatus eſt ſpiritu, & proteſtatus eſt, & dixit: Amē amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Aſpiciebant ergo adinuicem diſcipuli hæſitantes, de quo dice-

A ducat mecum panem. i. qui a me nutritus eſt, qui mea menſa communicauit, vt ſi quando a famulis, aut aliquibus vilioribus patiamur aliquid malum. non ſcandalizemur, reſpicientes iude exemplum, qui infinitis potitus bonis, in contrarium remunerauit benefactorem. AVG. Illi ergo qui electi erant, manducabant dominum, ille manducabat panem domini contra dominum. illi vitam, ille pœnā. Qui enim manducat indigne, ait Apoſtolus, iudicium ſibi manducat. Sequitur. {Ammodo di. vo. priuſquā fiat, vt cum factum fuere. quia ego ſum, de quo .ſ. illa ſcriptura proceſſit. ORI. Non autem dictū eſt Apoſtolis. Vt credatis. quaſi non credentibꝰ, ſed dictum eſt tamq̄ æquipolleat ei, quod eſt vt credentes operemini: perſeuerantes in credulitate, nec aliquam occaſionem ad repulſam captantes: ſuper ea enim, quæ obtinebant diſcipuli ad fidem facientia, hoc etiam adepti ſunt videre perfici ſcripturam prædictam. CHRY. Quia ergo diſcipuli exituri erant ad prædicandum & multa paſſuri: duobus modis eos conſolatur. vno modo a ſeipſo, cum dicit. {Beati eritis ſi fece. ea.} alio vero modo conſolatus eſt eos ab aliis, eo .ſ. ꝙ ab hominibus multa patientur procuratione. vnde ſubdit. {Amen amen di. vo. qui acci. ſiquem mi. me acci. qui autem me ac. ac. eum qui mi. me.} ORI. Qui enim recipit quem mittit Ieſus, Ieſum qui in miſſo C conſiſtit, recipit. qui autem Ieſum recipit, patrem recipit: igitur qui recipit quē mittit Ieſus, mittentem recipit patrē. Poteſt etiā & hic ſermo fore, qui recipit, quem ego miſero, vſque ad mei receptionem attingit. qui vero non per aliquem Apoſtolorum meorum, me recepit, ſed recipit me venientem ad animas. patrem recipit, vt nō tantum ego in eo maneam. ſed & pater. AVG. Arriani autem cum hoc audiunt, ſtatim ad gradus ſui dogmatis currūt dicentes. Quantum Apoſtolus diſtat a domino, tantum filius a patre, ſed vbi dominus dixit. Ego & pater vnum ſumus, nullam diſtantiæ ſuſpitionē reliquit, qm̄ ergo nos accepturi ſumus hæc verba dominica. Qui me accipit, accipit eum qui me miſit, ꝙ vnius naturæ ſunt pater & filius, conſequens videbitur, quia dixit. {Qui accepit ſiquem miſero, me accipit, & vnius naturæ ſunt filius, & Apoſtolus, ita dixiſſe poſſit videri. {Qui acci. ſiquem mi. me ſcd̄m hominem accipit, qui autē me ſcd̄m Deum acci. acci. eum qui miſi.} D Sed cum iſta dicebat, non ab illo naturæ vnitas, ſed in eo, qui mittitur mittentis cōmendabatur auctoritas. Si ergo attendas Chriſtum in Petro diſcipuli præceptorem: ſi autem patrem in filio, inuenies vnigeniti genitorem.

d ¶ CHRY. Quia dominus Apoſtolis debentibus orbem terrarum vniuerſum percurrere, exhibuerat duplicem conſolationē prædictam, cogitans ꝙ vtraque proditor priuatus eſt, turbatur. Et hoc ſignificat Euangeliſta dicens. {Cum hæc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu, & proteſtatus eſt, & dixit. {Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis me tradet.} AVG. Non illi hoc tunc primum venit in mentem, ſed quia proditorem iam fuerat expreſſurus, vt non lateret in cæteris: ideo turbatus eſt ſpiritu, & quia ipſe traditor iam fuerat exiturus, vt Iudæos, quibus dominus ab eo traderetur, adduceret. Turbauit eum imminens paſſio & periculum proximorum, & traditoris impendentes manus, cuius fuerat præcognitus animus; hoc etiam dominus ſignificare ſua turbatio E ne dignatus eſt, ꝙ quando ex falſis fratribus aliquos ſeparari, etiā ante meſſem vrgens cauſa compellit, fieri ſine eccleſiæ turbatione non poſſit. Turbatus eſt autem non carne, ſed ſpiritu. Spiritus.n. in huiuſmodi ſcandalis non peruerſitate, ſed charitate turbatur, ne forte in ſeparatione aliquorū zizaniorū, ſimul aliquod eradicetur & triticū: ſiue ergo ipſum Iudam pereuntē miſeradò, ſiue ſua morte appropinquitante turbatus eſt, non animi infirmitate, ſed poteſtate turbatur. Non enim aliquo cogente turbatur, ſed turbauit ſemetipſum, vt ſupra dictum eſt, ꝙ autem turbatur, infirmos in ſuo corpore, hoc eſt in ſua eccleſia conſolatur, vt ſiqui ſuorum morte imminente turbantur, non ſe reprobos putent. ORI. In eo enim ꝙ dicit. Turbatus eſt ſpiritu, quod humanum eſt: ſ. paſſio, prouenıebat ab exuberantia ſpiritus: ſi enim ſanctus quilibet in ſpiritu viuit, & agit, & patitur: quantomagis hæc dicenda ſunt de Ieſu ſanctorum præmiatore? AVG. Pereant igitur argumenta Stoicorum, qui negant in ſapientē cadere perturbationē animorum, qui profecto, ſicut vanitatem æſtimant veritatem, ſic ſtuporem deputant ſanitatem. Turbetur plane animus Chriſtiani, non

Tract.eodē.

Hom.71.

Tract. eodē

Ho.eadem.

Tract. 60.

Tom. 32.

Tract.60

ni,non miſeria,ſed miſericordia,dicit autem:{Vnus ex vobis.}nu F mero,non merito,ſpecie,nõ virtute. Hom.71. CHRY. Quia vero non nominatim dixit,ruſum in omnes inducit timorẽ. vnde ſequitur. {Aſpiciebãt ergo diſcipuli adinuicem hæſitantes,de quo diceret. Et nimirum nullius ſibiipſis conſcii mali:tamẽ æmulationẽ Chriſti propriis cogitationibus credibiliorem putabant. Trac.61. AVG. Sic etiam in eis erat erga magiſtrum ſuum pia charitas, vt tamẽ eos humana, alterum de altero ſtimularet infirmitas. Tomo.32. ORI. Reminiſcebantur etiam,vt homines exiſtentes, quoniam alterabilis eſt affectus adhuc ꝓuectorum,ac ſuſceptibilis appetitus contrariorum his, quæ prius voluerat.

ret. Erat ergo recumbens vnus ex diſcipulis eiꝰ in ſinu Ieſu,quẽ diligebat Ieſus. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei. Quis eſt,de quo dicit? Itaque cum recubiſſet ille ſupra pectus Ieſu,dicit ei. Domine quis eſt? Reſpondit Ieſus. Ille eſt, cui ego intinctum panem porrexero, & cum G intinxiſſet panem, dedit Iudæ Simonis Scariothis. Et poſt bucellam introiuit in eum Sathanas, & dixit ei Ieſus. Quod facis,fac citius. Hoc autem nemo ſciuit diſcumbẽtium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant,quia loculos habebat Iudas,quòd dixiſſet ei Ieſus. Eme ea quæ opus ſũt nobis ad diem feſtum,aut ut egenis aliquid daret. Cum ergo accepiſſet ille bucellam, exiuit continuo. Erat autem nox.

Ho. eadem. CHRY. Omnibus autem trementibus, & ipſo vertice.ſ.Petro formidante,Ioannes velut dilectus recubuit in ſinu Ieſu. vnde ſequitur. {Erat ergo recumbens vnus ex diſcipulis eius in ſinu Ieſu,quem dili.Ie.} Tra.eodem. AVG. Ipſe eſt Ioannes, cuius eſt hoc euangelium,ſicut poſtea manifeſtat. Erat enim hæc eorum cõſuetudo qui ſacras nobis literas miniſtrarunt, vt quando ab aliquo eorum diuina narrabatur hiſtoria,cum ad ſeipſum veniret, tamquàm de alio loqueretur. Quid enim deperit veritati,quando & res ipſa dicitur, & quodammodo dicenti iactantia deuitatur? Hom.eadẽ. CHRY. Si autem huiuſmodi familiaritatis cauſam quæris diſcere,amoris res erat, propterea dicit. {Quem diligebat Ieſus.} quamuis enim & alii amarentur:tamen iſte plus aliis. ORI. Aeſtimo autẽ, ꝙ ẽt hoc protẽdit,ꝙ Ioannes recumbens verbo ac in ſe H cretioribus pauſans incũbebat gremiis verbi. Ho. eadem. CHRY. Volebat etiam oſtendere ſeipſum eſſe alienum a crimine, & hoc etiam dicit,ne æſtimes,ꝙ Petrus ei vt maiori exiſtenti innueret. nam ſequitur.{Innuit ergo huic Simon Petrus,& dicit ei,q́s eſt,de quo dicit? Vbique enim inuenitur Petrus ab amore impetum faciens, & quia primo increpatus eſt,non locutus eſt,ſed mediante Ioanne vult diſcere. Vbique enim ſcriptura oſtendit Petrum feruidum, & familiaritatem habentem ad Ioannem. Tract.eodẽ. AVG. Notanda autem locutio eſt,dicere aliquid non ſonando, ſed tantummodo innuendo. Innuit,inquit,& dicit.i.innuendo dicit. Si enim cogitando aliquid dicitur,ſicut illud. Dixerunt apud ſemetipſos,quanto magis innuendo,vbi iam foris qualibuſcumque ſignis promitur, quod fuerit corde conceptum? ORI. Vel primo innuit, & deinde non contentus nutu dixit illi. {Dic quis ſit, de quo dicit.} Sequitur. {Itaque cum recũ.ille ſupra pec. Ieſu,dicit ei,domine quis eſt?} I Tract.61. AVG. Quod autem nunc ſupra pectus dicit, paulo ſupra dixerat in ſinu.vel aliter:primo quidem iacens in ſinu Ieſu ſuperaſcẽdit & incubuit ſupra pectus, quaſi non incubuiſſet in pectore, ſed remanſiſſet iacens in ſinu, nequaquam dominus ei tradidiſſet verbum quod Petrus ſcire cupierat. Per hoc ergo,quòd vltimo ſupra pectus incubuit,exprimitur tamquàm per maiorem & abundantiorem gratiam ſpecialis Ieſu diſcipulus eſſe. BEDA. Quòd autem in ſinu & ſupra pectus recubuit,non ſolum fuit præſentis amoris indicium, ſed etiam futuræ rei ſignum, quòd ſcilicet inde vocem ſumeret, quam poſtmodum cunctis ſæculis inauditam emitteret. Tract.61. AVG. Per ſinum enim quid aliud ſignificatur quám ſecretum? hic eſt vtique pectoris ſinus,ſapientiæ ſecretũ. Ho. eadem. CHRY. Neque autem tunc nominatim proditorem dominus manifeſtauit.nam ſequitur.{Reſpondit Ieſus, ille eſt cui intinctum panem porrexero,& modus ipſe manifeſtationis cõuerſurus erat, q́a.n. ob menſationem verecundatus non eſt,eodem pane communicãs, K verecundari debuit. Sequitur. {Et cum intintinx.pa. dedit Iudæ Simo. Sca.nõ vt putant quidam negligenter legentes:tunc Iudas ſolus Chriſti corpus accepit: intelligendum eſt enim, quòd iam eis omnibus diſtribuerat dominus ſacramenta corporis & ſanguinis ſui,vbi & ipſe Iudas erat,ſicut Lucas narrat,at demum ad hoc ventum eſt,vbi ſecundum narrationem Ioannis dominus per buccellam tinctam,atque porrectam ſuum exprimit traditorem,fortaſſis.per panis tinctionem illius ſignificans fictionem. non enim omnia quæ tinguntur abluuntur,ſed vt inficiantur:nonnulla tinguntur: ſi autem bonum aliquid hæc ſignificat tinctio,eidem bono ingratum merito eſt ſecuta damnatio. Sequitur enim.{Et poſt buccellam,tunc introiuit in eum Sathanas. ORI. Attende quòd primo quidem non introiuit Sathanas in Iudam, ſed immiſit in cor eius ſolum vt proderet præceptorem. Poſt panem autem in eum ingreſſus eſt,quamobrem nobis cauendum eſt,ne diabolus intrudat in cor noſtrum aliquid ignitorum telorum ſuorum. nam Ho. eadem. ſi intruſerit,inſidiatur deinde vt & ipſe introeat. CHRY. Donec

enim fuit in collegio non audebat inſilire,ſed extrorſum immittebat,quando vero eum manifeſtum fecit, & expulit, libere in eum de cætero exiliuit. Tract.62. AVG. Vel intrauit in eum, vt ſibi iam traditum plenius poſſideret,neque enim non in illo erat, quando ad Iudæos de precio trahendi dominum pactus eſt, cum Lucas dicat, Intrauit autem Sathanas in Iudam, & abiit, & locutus eſt cum principibus Sacerdotum. talis iam venerat ad cœnandũ, ſed poſt panem introiuit in eum:nõ vt adhuc alienum tẽtaret, ſed vt propriũ poſſideret. ORI. Decebat enim, vt æſtimo,propter panis exhibitionem auferri ab indigno bonum quod ſe habere credebat, quo priuatus factus eſt capax ingreſſus Sathanæ in ipſum. Trac.62. AVG. Dicunt autem aliqui: ita ne hoc meruit panis porrectus de menſa Chriſti,vt poſt illum intraret in diſcipulum Sathanas? Quibus reſpondemus:hinc potius nos doceri q̃ ſit cauendum male accipere bonum.ſi enim corripitur,qui non diiudicat: hoc eſt non decernit a cæteris cibis domini corpus,quomodo damnatur qui ad eiꝰ menſam fingens ſe amicum,accedit inimicus? Sequitur. {Et dicit ei Ieſus. Quod facis,fac citius. ORI. Cui autem id ambiguum eſt,quòd potuit vel Iudæ,vel Sathanæ dominus dixiſſe. Quod facis,fac citius,prouocans aduerſarium ad pugnam,vel proditorem ad ſubminiſtrandum diſpenſationi.quæ erat futura ſalubris ſæculo,quam non amplius tardari,nec protrahi,ſed pro poſſe maturari volebat. Tra.62. AVG. Non tamen præcepit facinus,ſed prædixit: nõ tam in perniciem perfidi ſæuiendo,q̃ ad ſalutem fidelium feſtinãdo. Ho.eadem. CHRY. Hoc enim quod dicit. Quod facis,fac citius,non præcipientis eſt,neque conſiliantis,ſed exprobrantis & oſtendentis, quoniam ipſe nolebat ſuam proditionẽ impedire. Sequitur.{Hoc autem nemo ſciuit diſcumbentium ad quid dixerit ei. Multam vtique quis hic dubitationem inueniet: ſi interrogantibus diſcipulis,quis eſt? dixit. Cui ego intingens panem dabo,& tamen non intellexerunt. Niſi dicatur,ꝙ latenter dixit,vt nullus audiret, & propterea ſupra pectus Ioannes reſidens interrogat quaſi ad aurẽ, vt non fieret proditor manifeſtus. Fortaſſis enim ſi Chriſtus eum manifeſtum feciſſet,Petrus vtique eum interfeciſſet. propterea dicit,quòd nullus cognouit recumbentium,ſed neque Ioannes. nequaquam enim putauit quòd diſcipulus in tantum iniquitatis prodiret.quia enim procul a tali iniquitate erat, non de aliis hoc ſuſpicabatur. Veram igitur cauſam eorum, quæ a Chriſto dicta ſunt ignorauerunt. Quid autẽ æſtimarent, oſtendit Euangeliſta, cum ſubdit.{Quidam enim puta,quia locu.ha.Iudas quòd dixi. ei Ieſus. Eme ea,quæ opus ſunt no.ad diem fe. aut vt ege. aliquid daret. Trac.62. AVG. Habebat ergo dominus loculos, & a fidelibus oblata conſeruans,ſuorum neceſſitatibus, & aliis indigẽtibus tribuebat, tunc primum Eccleſiaſticæ pecuniæ forma eſt inſtituta,niſi intelligeremus,quòd præcepit,non cogitandum eſſe de craſtino: non ad hoc eſſe præceptum,vt nihil pecuniæ ſeruetur a ſanctis, ſed ne Deo propter iſta ſeruiatur,& propter inopiæ timorem iuſtitia deſeratur. Hom.71. CHRY. Et nimirum nullus diſcipulorum pecunias afferebat,ſed per hoc quod dicit hic,occulte inſinuat, quòd quædam mulieres eum de ſuis facultatibus nutriebant. qui autem non peram nõ virgã,non æs iubet deferre, loculos ferebat ad inopum miniſterium,vt diſcas quoniam valde pauperem & mundo crucifixũ huius oportet partis multam facere procurationem. multa enim ad noſtram diſpenſans doctrinam agebat. ORI. Si igitur Iudæ Saluator dicebat.{Quod fa.fac citius,}ac proditor in hoc tantum ad præſens obediuit magiſtro.accepto nãque pane nullam traxit moram.vnde ſequitur.{Cum ergo ac.ille buc.exi.conti.} Et reuera exiit,non ſolum recedendo de domo,in qua tenebatur,ſed omnino egreſſus eſt a Ieſu. ego autem opinor, quòd poſt panem ingreſſus Sathanas in Iudam: non tolerabat in eodem loco cum Ieſu eſſe.nulla namque conformitas eſt Ieſu ad Sathanam. non fruſtra autem requiram,quare ſuper hoc quod eſt. Et accipiens panẽ, non adiicitur.{Et manducans. Numquid igitur accepto pane nõ manducauit Iudas? poſt panem enim forſan acceptum a Iuda nõ eſum,qui ſemel in cor eius immiſerat,vt magiſtrum prodat timore ductus,ne quod immiſſum fuerat euaneſceret vſu panis, quam cito panem Iudas recepit,introiuit in eum & ſtatim domum exceſſit.aliter quoq; non inepte dicetur,ꝙ ſicut qui indigne manducat panem domini,aut bibit eius calicem,in præiudicium ſibi comedit,atque bibit.ſic panis a Ieſu datus aliis fuit ad ſalutem,Iudæ in damnum,vt poſt panem intraret in eum Sathanas. CHRY.

Subdit

Homil.71. Subdit autem {Erat autem nox,ut diſcas Iudæ temeritatem,quoniam neque tempus eum tenuit ab impetu. A Cap.2. ORIG. Nox etiam ſenſibilis inſtar extitit obductæ noctis in anima Iudæ. GREG. 2. Moral. A qualitate enim tẽporis finis exprimitur accuſationis dũ non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Iudas exiſſe perhibetur.

e Cum ergo exiſſet, dixit Ieſus. Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificabit eũ in ſemetipſo,& cõtinuo clarificabit eũ. f Filioli,adhuc modicũ vobiſcũ ſum. Quæretis me, & ſicut dixi

Tomo 32. e ❡ ORI Poſt euenientia ex prodigiis, nec non ex transfiguratione præconia,initium glorificandi filii hominis fuit exitus Iudæ a loco vbi morabatur Ieſus cum Sathana,qui eum ingreſſus eſt. vnde dr̃.{Cum ergo ex.di.Ie. Nunc cla.eſt fi.ho.}non.n.immortalis vnigeniti verbi,ſed hoĩs qui factus eſt ex ſemine Dauid, gloria hic narrat. Si.n.in morte Chriſti glorificãtis Deũ illud verum eſt,exuens principatus & poteſtates traduxit confidenter triumphans in ligno,& illud concilians per ſanguinẽ Chriſti crucis ſuæ, ſiue quæ in terris,ſiue quæ in cœlis. In his oĩbus glorificatus eſt filius hoĩs: Deo etiã glorificato in eo.vnde ſequitur.{Et de.cla.eſt in eo.} quia nõ eſt Chriſtum glorificari, niſi cum eo quoque glorificetur & pater. At qm̃ quicumque glorificatur,ab aliquo glorificatur.ſi quæras de eo ꝙ eſt clarificatus eſt filius hominis,a quo,reſpõ Ho.eadem. dens ſubdit.{Si de cla.eſt in eo,& de. cla.eum in ſe.} CHRY. Hoc eſt per ſeipſum,non per alium. Sequit̃.{Et cõti.cla.eum.} q.d.non poſt longum tempus,ſed confeſtim in ipſa cruce ea quæ clara ſunt apparebũt. Sol nãque auerſus eſt,petræ ſciſſæ ſunt.multa corpora eorum,qui dormierunt ſurrexerunt. Hac aũt via eas quæ ceciderant cogitationes diſcipulorum reſtituit,& ſuadet non ſolum triſtari,ſed etiam lætari. Tract.63 AVG. vel aliter. Exeunte immundo,omnes mundi cum ſuo mundatore manſerunt. tale aliquid erit cum zizaniis a tritico ſeparatis. Iuſti fulgebũt ſicut ſol in regno patris ſui. hoc futurum præuidens dñs diſcedente Iuda tamq̃ zizaniis ſeparatis, remanentibus tamq̃ tritico apſ̃is ſanctis,dixit.{Nunc cla.eſt fi.ho.tamq̃ diceret:Ecce in illa mea clarificatione q̇d erit,vbi malorum nullus erit,vbi bonorũ nullus perit? Sic aũt non eſt dictũ, nũc ſignificata eſt clarificatio filii hoĩs, ſed nunc clarificatus eſt filius hoĩs,ſicut non eſt dictum. Petra ſignificabat Chriſtum, ſed petra erat Chriſtus. ſolet.n.loqui ſcriptura res ſignificantes,tamq̃ illa, q̃ ſignificãtur appellans. Eſt aũt clarificatio filii hoĩs,vt Deus clarificetur in eo.vnde adiungit.{Et Deus clarificatus eſt in eo.} Deniq; tamq̃ iſta exponẽs adiungit,& dicit. Si filius clarificatus eſt in eo, quia non venit facere voluntatem ſuam,ſed voluntatem eius,qui eum miſit.{Et Deus cla.eũ in ſe.}vt natura humana,quæ ab æterno verbo ſuſcepta eſt,etiam immortali æternitati donetur. Sequitur.{Et cõ.cla.eum.}reſurrectionem.ſ.ſuam:non ſicut nr̃am in fine ſæculi,ſed continuo futurã hac atteſtatione prædicẽs. poteſt & de iſta clarificatione dictum videri. Nunc clarificatus eſt filius hominis,vt quod ait{nunc.}non ad imminentẽ paſſionem,ſed ad vicinam reſurrectionem pertinere credatur: tamq̃ fuerit factum q̇d Circa finẽ. erat tam proximo iam futurum. HILA. 11.de Trini. Quòd aũt Deus in eo glorificatus eſt,ad corporis gloriam ſpectat, per quam Dei intellecta eſt gloria,quaſi corpus ex naturæ diuinæ conſociatione gloriam mutuaret,ꝙ vero quia glorificatus in eo Deus eſt: ideo glorificauit eum in ſe,vt qui regnat in gloria quæ ex Dei gloria eſt:ipſe exinde in Dei gloriam tranſeat,tõto iam in Deo ex ea qua homo eſt diſpenſatione manſuro,nec ſane de tp̃e tacuit dicẽs. {& continuo clarificabit eum.}vt quia prodeunte ad proditionẽ Iuda,gloriam quæ ſibi poſt paſſionem conſecutura reſurrectionẽ futura eſſet:ſignificaſſet in præſens eam quæ in ſe Deus eum clarificaturus eſſet in poſterum reſeruaret,Dei in eo gloria per virtutem reſurrectionis oſtenſa:ipſo vero in Dei gloria ex ſubiectionis Circa med. diſpenſatione manſuro. HILA.9.de Tri. Primam autem ſignificationem huius dicti non ambiguam exiſtimo cum ait.{Nunc cla.eſt fi ho.}gloria.n.non verbo,ſed carni acquirebatur.hoc vero quod ſequitur.{Et Deus cla.eſt in eo.}quid ſignificet ĩterrogo, & cum non alius ſit filius hominis,neque alius filius Dei:verbum.n. caro factum eſt,requiro quis in hoc filio hominis,qui & filius Dei eſt glorificatus,ſit Deus. Et videamus quid ſit hoc quod tertio dicitur.{Si Deus clarificatus eſt in eo,& Deus clarificauit eum in ſemetipſo.}Homo vtique non per ſe glorificatur,neq; rurſum, qui in homine glorificatur Deus, licet gloriam accipiat: non tamen aliud ipſe q̃ Deus eſt. Vtique aut Chriſtum neceſſe eſt eſſe,qui glorificatur in carne,aut patrem,qui glorificatur in Chriſto. Si Chriſtus eſt Deus,certe Chriſtus eſt,qui glorificatur in carne. ſi pater ſacramentum eſt vnitatis,cum pater glorificatur in filio. De eo vero quòd glorificatum in filio hominis Deum, Deus glorificat in ſeipſo, in quo relicta facultas execrandæ impietatis exiſtimatur, ne ſecundum naturæ veritatem verus Deus Chriſtus ſit: nũquid enim extra ſe eſt, quod glorificat in ſeipſo? Quem enim in ſeipſo pater glorificat,in eius gloria confitendus eſt.& qui in patris gloria glorificandus eſt:in his intelligendus eſt eſſe, in quibus eſt pa-

ter. Tom.32. ORI. vel aliter. Nomẽ gloriæ non hic accipitur iuxta quoſdam Paganorum,qui diffiniunt gloriam eſſe a pluribus collata ꝑconia. Palam eſt enim ꝙ hoc aliud eſt ab eo quod in Exodo dicitur,ꝙ gloria Dei repletum eſt tabernaculum,& ꝙ aſpectus Moyſi glorificatus erat.quantum enim ad corporalia diuinior quædã apparitio cõtingit in tabernaculo, necnon in facie Moyſi cum Deo locuti:quantum ad anagogiã vero gloria Dei dicitur eſſe, quæ apparuit.quoniã deificatus,ac tranſcendens cuncta materialia intellectus, vt ſcrutetur diuinam viſionem in his quæ cernit,deificatur. Vt hoc ſit tropice,quæ glorificata eſt facies Moyſi,eo facto diuino ſecundum intellectum. Nulla autem comparatio fuit excellentiæ Chriſti ad cognitionem Moyſi glorificantem faciem animæ eius. Totius.n. B diuinæ gloriæ fulgorem eſſe filium æſtimò,dicente Paulo. Qui cũ ſit ſplendor gloriæ, &c. quinimmo perueniunt ab hac totius gloriæ luce ſingulares ſplẽdores ad totam rationalem creaturam. nõ enim arbitror quempiam totum poſſe capere totius diuinæ gloriæ fulgorem niſi filium eius. Inquantum igitur non erat notus filius mundo:nondum in mundo glorificatus erat:cum autem pater aliquibus de mundo exiſtentibus tradidit Ieſu notitiam:tunc glorificatus eſt filius hominis in his qui cognouerunt eum,& hoc dedit gloriam cognoſcentibus.nam qui libera facie diuinam gloriam intuentur,ſecundum eandem transfigurantur imagine a gloria glorificati in glorificantium gloriam. Cum igitur appropinquauit ad eam diſpenſationem,qua mundo notus debebat gloriã promereri in gloria glorificantium ipſum ait. Nunc clarificatus eſt filius hominis. Et quia nullus nouit patrem niſi filius,& cui reuelauerit filius. Debebat autem ex diſpenſatione depromere patrem filius: ob hoc etiam Deus glorificatus in illo dignoſcitur. vel hoc quod eſt.{Et Deus clarificatus eſt in eo.} cũ illo perſcrutaberis. C Qui me videt,& patrem meum videt. nam videbitur in verbo,cum Deus exiſtat & imago inuiſibilis Dei,qui genuit eum pater. Amplius autem ſic quoque clarius,quæ ſunt in hoc loco capientur. Velut enim per quoſdam nomen Dei blaſphematur in gentibus,ſic per ſanctos quorum bona geſta coram hominibus pleniſſime diſcernuntur,celſi patris nomen extollitur. In quo vero adeo glorificatus eſt,vt in Ieſu dum peccatum non fecit, nec dolꝰ inuentus eſt in ore eius. Cum ergo talis eſſet filius,glorificatus eſt, & Deus glorificatus eſt in eo,at ſi Deus in eo glorificatus eſt recõpenſat ei pater maius illo quod filius hominis exercuit. Longe.n. ſuperſtans eſt gloria in filio hominis cum glorificat eum pater, q̃ in patre cum in illo glorificatus eſt, & decebat præpotentem maiorem rependere gloriam:deinceps quoniam ſtatim hæc erant futura, dico autem filium hominis in Deo glorificari.ob hoc ſubiecit. Et continuo glorificabit eum.

f ❡ Tract.64. AVG. Cum dixiſſet ſuperius. Et continuo clarificabit eũ, ne putarem quòd ſic eum clarificaturus eſſet Deus,vt non eis con D iungeretur vlterius,ea conuerſatione quæ in terra eſt adiecit atq; ait.{Filioli adhuc mo.vo.ſum.}tamquàm diceret,continuo quidem reſurrectione clarificabor: non tamen continuo aſcenſurus in cœlum. Sicut enim ſcriptum eſt in actibus Apoſtolorum. Fuit cum eis poſt reſurrectionem quadraginta dies.hos igitur quadraginta dies ſignificauit dicendo.{Adhuc mo.vo.ſum.} Tomo.32. ORI. Per hoc autem quod dicit.{Filioli.} Oſtendit adhuc imminentẽ animabus eorum paruitatem. Hi autem quibus nunc dicit.{Filioli.} poſt reſurrectionem fiunt fratres, ſicut & antequàm eſſent filioli, fuerunt ſerui. Tract.64. AVG. Poteſt etiã & ſic intelligi. Adhuc, ſicut vos in hac infirmitate carnis etiam ipſe ſum; donec.ſ.moreretur atq; reſurgereret. Cum illis quidem fuit poſtquàm reſurrexit exhibitione præſentiæ corporalis,ſed non cum illis fuit conſortio infirmitatis humanæ. Apud alium enim Euangeliſtam poſt reſurrectionem ait. Hæc locutus ſum vobis,dum adhuc eſſem vobiſcum, ideſt in carne mortali cum eſſem ſicut & vos. Tunc enim in eadẽ E quidem carne erat, ſed cum illis in eadem mortalitate iam non erat. Eſt & alia diuina præſentia ſenſibus ignota mortalibus, de qua idem dicit.{Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi:}hoc non eſt. Adhuc modicum ſum vobiſcum, non enim modicum eſt vſque ad cõſummationem ſæculi, aut ſi & hoc modicum eſt,quia in oculis Dei mille anni ſunt dies vnus: non tamen hoc ſignificare voluiſſe credendus eſt nunc, quando ſecutus adiunxit. Quo ego vado,vos non poteſtis venire. Numquid enim poſt conſummationem ſæculi quo ipſe vadit,venire non poterãt? de quibus poſtea dicturus eſt. Pater volo vt vbi ego ſum, & ipſi ſint mecum. ORI. Intrinſecus autem ſciſcitaberis,an poſt multum non fuit cum eis non adeo,ꝙ non aderat illis ſecundum carnem. Sed eo modico conſummato vos ſcandalizabimini in me in nocte,& ſic non erit cum eis,qui cum dignis tantummodo couerſatur. Sed ſi cum eis non erat:nihilominus ipſi quæſituri erant Ieſum,

ſum, velut Petrus poſt negationem grauiter plorabat, quærens puto Ieſum. Et ideo ſequitur. {Quæritis me. & ſicut dixi Iudæis. {Quo ego vado, vos non poteſtis venire.} Quærere Ieſum, eſt verbum quærere, ſapientiam, iuſtitiam, veritatem, diuinam virtutem, quæ omnia Chriſtus eſt. Volentibus ergo diſcipulis ſequi Ieſum, non quippe velut rudiores arbitrantur corporalr, ſed vt ſignificat illud. Qui non tollit crucē ſuā, & ſequitur me, nō poteſt meus eſſe diſcipulus. Ait nūc dominꝰ, {quo ego vado, vos non poteſtis venire. nam etſi vellet ſequi verbum, & illud confiteri: tamen nondum

Iudæis, quo ego vado, vos non poteſtis venire. Et vobis dico modo. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoſcent omnes, qa diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis adinuicem.

g Dicit ei Simon Petrus. Domi- G ne quo vadis? Reſpondit ei Ieſus: Quo ego vado, non potes me modo ſequi: ſequeris autem poſtea. Dicit ei Petrus. Quare non poſſum te modo ſequi? animam meā pro te ponā: Reſpondit Ieſus. Animā tuā pro me pones? Amen amē dico tibi, nō cantabit gallꝰ, donec ter me neges.

Tract.64 erant validi circa hoc: cum nondum eſſet ſpiritus datus; eo quòd Ieſus non erat glorificatus. AVG. Vel hoc dicit, quia adhuc minus idonei erant ſequi moriturum dominum pro iuſtitia. quomodo enim iam fuerant ſecuturi martyrio non maturi? aut iturum dominum ad immortalitatem carnis, quomodo iam fuerant ſecuturi: non quandolibet morituri, ſed in fine ſæculi reſurrecturi? aut iturum dominum ad ſinum patris, quomodo iam erant ſecuturi, cum eſſe nemo poſſit in illa fœlicitate, niſi perfectus in charitate: Iudæis autem cum hoc diceret, non addidit: {Modo.} Ipſi autem non poterant venire tunc quo ille ibat, ſed poterāt poſtea: & ideo ſubdit. {Et vobis dico modo.} ORI. q. d. Et vobis dico non abſque additione huius aduerbii, modo. Iudæi namque, quos præuidebat in ſuis facinoribus morituros in breui tempore non valebant pergere quo Ieſus ibat. ſed diſcipuli poſt breue tempus poterant ſequi verbum. Homil.71. CHRY. Ne autem audientes diſcipuli ſicut dixi Iudæis: æſtiment ſimiliter & in eos dictum eſſe, adiecit. {filioli.} H ORI. Quod eſt exprimentis imminentem adhuc animæ diſcipulorum modicitatem. Fiunt autem poſt reſurrectionem hi quibus dixit. Filioli fratres. ſicut & prius ſerui fuerant antequam eſſent filioli. Ho.eadem. CHRY. Hoc autem dicit eum, qui in ſeipſum eſt erigens diſcipulorum amorem. Cum enim viderimus aliquos dilectiſſimorum diſcedentes exardeſcimus, & maxime cum viderimus eos in locum abeuntes, in quem non eſt poſſibile nobis abire. Simul etiā oſtendit, quoniam mors eius quædam tranſlatio eſt, & tranſpoſitio melior ad loca mortalia corpora non ſuſcipientia. Tract.65. AVG. Docens autem quomodo idonei eſſe poſſint pergere, quo ille antecedebat, ſubiungit. {Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.} Nonne iam hoc erat mandatum in antiqua lege Dei, vbi ſcriptum eſt. Diliges proximum tuum tamquàm teipſum? cur ergo nouum mandatum appellatur a domino? an quia exuto vetere induit nos hominem nouum? Innouat quippe audientem, vel potius obedientem, non omnis, ſed iſta dilectio quam dominus vt a carnali dilectione diſtingueret addidit. {Sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.} non ſicut ſe diligunt qui corrūpunt, nec ſicut ſe diligunt homines, quia homines ſunt, ſed ſicut ſe diligunt, qui Dei ſunt, & filii altiſſimi omnes, vt ſint filio eius vnico fratres ea dilectione inuicem diligentes, qua ipſe dilexit eos, perducturus eos ad illum finem, vbi ſatiabitur in bonis deſiderium eorum. Ho.eadem. CHRYSOSTOMVS. Vel dicit: {Sicut dilexi vos.} non enim præ exiſtentibus veſtris iuſtitiis debitum vobis reddidi, ſed ipſe incœpi: ita & vos benefacere oportet, etiam nihil debentes. Tra.eodem. AVG. Noli autem putare illud maius prætermiſſum eſſe mandatum, quo præcipitur, vt diligamus dominum Deum noſtrum, ſed bene intelligentibus vtrumque inuenitur in ſingulis. nam & qui diligit Deum, non eum poteſt contemnere præcipientem, vt diligat proximum, & qui ſuperne, ac ſpiritualiter diligit proximum. quid in eo diligit niſi Deum? ipſa eſt dilectio, quam ab omni mūdana dilectione diſtinguendo addidit dominus: Sicut dilexi vos. K Quid enim niſi Deum dilexit in nobis nō quem habebamus, ſed vt haberemus? ſic ergo & nos inuicem diligamus, vt quantum poſſumus, inuicem ad habendum in nobis Deum cura dilectionis attrahamus. Ho.eadem. CHRY. Prætermittens autem miracula, quæ erant facturi, ab amore eos deſignat, ſubdens. In hoc cognoſcent omnes, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. hoc enim eſt, quod maxime homines ſanctos oſtendit: hos enim dicit eſſe diſcipulos. Tract.codē. AVG. Tamquàm diceret. Alia munera mea habent vobiſcum, etiam non mei, nō ſolum naturam, vitam, ſenſum, rationem, & eam ſalutem, quæ hominibus pecoribuſque communis eſt: verum etiam linguam, ſacramenta: prophetiam, ſcientiam, fidem, diſtributionem rerum ſuarum pauperibus, & traditionem corporis ſui, vt ardeant, ſed quoniam charitatem non habent, vt cymbala concrepant, nihil ſunt, nihil eis prodeſt.

Tomo.72. g ¶ CHRY. Magnus amor & ipſo igne vehementior, & nulla eſt prohibitio, quæ eius promptū impetum detinere poſſit. Ar- F dentiſſimus itaque Petrus audiens. Quo ego vado vos non poteſtis venire, eum interrogauit. vnde ſequitur. {Dicit ei Simon Petrus. Domine quo vadis?} Trac.66. AVG. Sic vtique hoc dixit magiſtro diſcipulus tamquàm ſequi paratus: propterea dominus, qui eius animum vidit, ſic ei reſpondit: nā ſequitur. {Reſpondit ei Ieſus, quo ego vado, non potes me modo ſequi. Dilationem intulit, non ſpem abſtulit, ſed eā ſequenti voce firmauit dicens {. Sequeris autem poſtea. Quid feſtinas Petre? nondū te ſuo ſpiritu ſolidauerat petra: noli extolli præſumendo, nō potes modo: noli deiici deſperando. {Sequeris enim poſtea. Ho.eadem. CHRY. Audiens antem hoc Petrus, neq; ita deſiderium detinuit, ſed benignam ſpem accipiens properat. & quia timorem excuſſit proditionis cum ſecuritate per ſeipſum, de reliquo interrogat aliis ſilentibus. vnde ſequitur. {Dicit ei Petrꝰ. Quare nō poſſum te modo ſequi? animam meam pro te ponam.} Quid dicis Petre? Dixi quoniam non potes, & tu dicis quoniam poſſum, quocirca ſcies per experientiam; quoniam nihil eſt tuus amor, niſi præſente ſuperna liberatione. vnde ſequitur. {Reſpondit Ieſus. Animam tuam pro me pones?} BEDA. Quæ ſententia duobus modis poteſt pronunciari: vno modo affirmando, ac ſi dicat. Animam tuam pro me pones, ſed nunc timendo mortem carnis animæ mortem incurres: alio modo inſultando, quaſi diceret. Tract.codē. AVG. Ita ne facies pro me, quod nondum ego pro te? præire potes, qui ſequi non potes. Quid tamen præſumis? audi quis ſis. {Amen amen dico tibi: non cantabit gallus, donec ter me neges.} Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuam, quid in animo eius eſſet cupiditatis videbat, quid virium, non videbat, voluntatem ſuam iactabat infirmus. Sed inſpiciebat valitudinem medicus. An Apoſtolus Petrus ſicuti cum fauore peruerſo excuſare quidam nituntur, Chriſtum non negauit, quia interrogatus ab ancilla hominem ſe neſcire reſpondit, ſicut alii Euangeliſtæ teſtantur expreſſius? quaſi qui hominem Chriſtum negat; nō Chriſtum neget, & hoc in eo negat quod factus eſt propter nos, ne periret quod fecerat nos: per quid autem caput eſt eccleſiæ, niſi per hominem? quomodo eſt igitur in corpore Chriſti, qui negat hominem Chriſtum? Sed quid multis immorer? non enim dominus ait: Non cantabit gallus donec hominem, aut filium hominis neges, ſed donec me neges. Quid eſt me, niſi quod erat? quicquid eius negauit, Chriſtum negauit. Siquidem dubitare nephas eſt, Chriſtus hoc dixit, verumq; prædixit, proculdubio Petrus Chri- I ſtum negauit. Non accuſemus Chriſtum cum defendimus Petrū. agnouit plane peccatum ſuum infirmitas Petri. Et quantum mali Chriſtum negando commiſerit, plorando monſtrauit, neque nos cum ita diximus primum Apoſtolorum accuſare delectat, ſed hūc intuendo admoneri nos oportet ne homo quiſquàm de humanis viribus fidat. BEDA. Reſipiſcendi nihilominus vnuſquiſque ſi in lapſum conuerterit exemplum capiat ne deſperet, ſed incunctāter veniam ſe poſſe promereri credat. Hom.71. CHRY. Vnde manifeſtū eſt quoniam & caſum Perri dominus conceſſit. nam poterat quidem, & a principio reuocare, ſed quia permanebat in vehemētia, ipſe quidem non impulit ad negationem, ſed dimiſit deſertum, vt diſcat propriam imbecillitatem, & vt poſt hæc talia non patiatur cum orbis terrarum diſpenſationem ſuſceperit, ſed reminiſcens eorum, quæ paſſus eſt cognoſcat ſeipſum. Tra.eodem. AVG. In anima itaq; contigit Petri quod offerebat in corpore, ſed aliter quàm putabat. nam ante mortem, & reſurrectionem domini & mortuus eſt negādo, & reuixit plorando. Lib.3.ca.2. AVG. de Con. Euan. Hoc autem de prædicta negatione ſua Petro non ſolum Ioannes, ſed & cæteri tres commemorant, non ſane omnes ex vna eademque occaſione ſermonis ad eam commemorandam veniunt. nā Matthæus, & Marcus eam ſubnectunt poſtquàm dominus egreſſus eſt ex illa domo vbi manducauerat Paſcha. Lucas vero, & Ioannes antequam inde eſſet egreſſus. Sed facile poſſumus intelligere, aut illos duos eam recapitulando poſuiſſe, aut iſtos præoccupando, niſi magis moueret, ꝙ tam diuerſa non tantum verba, ſed etiam ſententias domini præmittunt, quibus permotus Petrus illam præſumptionem proferret pro domino, vel cum domino moriendi, vt magis cogant intelligi ter eum expreſſiſſe præſumptionem ſuam diuerſis locis ſermonis Chriſti, & ter illi a domino reſponſum, quòd eum eſſet ante galli cantum ter negaturus.

CAPVT XIIII.

Tract.67. AVG. Ne diſcipuli mortem Chriſti tamquàm homines timerent, & ideo turbarentur: conſolatur eos etiā Deum ſe eſſe conteſtans. vnde dicitur. {Et ait diſ. ſuis. Non turbetur cor veſtrū: cre. in Deum, & in me cre.} quaſi dicat. Cōſequēs eſt ſi in Deum creditis, vt in me credere debeatis, quod non eſſet cōſequens ſi Chriſtus non eſſet Deus. Mortē metuitis huic formæ ſerui: non turbetur cor veſtrum, ſuſcitabit illam forma Dei. Hom.72. CHRY. Ea ēt quæ in me eſt fides, & in patrē qui genuit, potentior eſt his quæ ſuperuenient, & nihil contra eam poteſt ꝑualere difficilium,

CAP. XIIII.

ET ait diſcipulis ſuis. Nō turbetur cor veſtrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Siquo minus dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum. Et ſi abiero & præparauero vobis locum, iterum venio & accipio vos ad meipſum, vt vbi ſum ego & vos ſi- B tis. Et quo ego vado ſcitis, & viam ſcitis.

b Dicit ei Thomas. Domine, neſcimus quo vadis: Et quomodo poſſumus viam ſcire? Dicit ei Ieſus. Ego ſum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad patrem niſi per me. Si cognouiſſetis me, & patrem meum vtique cognouiſſetis. Et amodo cognoſcetis eum, & vidiſtis eum.

Trac.67. hoc etiam modo diuinitatis virtutē oſtendit, quia ea quæ in mente habebāt ducit in medium dicēs. {non tur. cor ve. AVG. Quia igitur etiam ſibi metuebāt diſcipuli cum Petro dictum eſſet fidētiori, atque promptiori, Non cantabit gallus donec ter me neges, ſubiunxit. {In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Per quod a turbatione recreantur cæteri, ac fidentes etiam poſt pericula tētationum, ſe apud Deum cum Chriſto eſſe manſuros, quia ſi alius eſt alio fortior, ſapientior, iuſtior, ſanctior, nullus alienabitur ab illa domo, vbi manſionem pro ſuo quiſque accepturus eſt merito. Denarius quidem ille æqualis eſt omnibus quem paterfamilias eis qui operati ſunt in vinea iubet dari. Quo vtique denario vita ſignificatur æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam viuēdi non eſt diuerſitas in æternitate manſura, ſed multæ manſiones C diuerſas meritorū in vna vita æterna ſignificat dignitates. Homi.61. GRE. ſuper Ezechielem. Vel hac ratione conueniunt manſiones multæ cum vno denario, etſi alter minus, atque altus amplius exultat, omnes. tamen vnum gaudium conditoris ſui viſione lætificat. Tract.67. AVG. Atque ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas eſt per charitatem fiat, vt quod habent ſinguli, cōmune ſit omnibus. Sic enim quiſque etiam ipſe habet cum amat in altero qđ ipſe nō habet. non enim erit ita aliqua inuidia imparis claritatis, Cap.24. quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis. GREG. vlti. Moral. Eiuſdem etiam diſparilitatis damna non ſentiunt, quia tantū ſibi vnuſquiſque percipit quantum ſufficit. Tract.67. AVG. Reſpuendi autem ſunt a corde Chriſtiano, qui putant ideo dictum multas eſſe manſiones, quia extra regnum cœlorum erit aliquid vbi maneant beati innocentes, cum ſine baptiſmo ex hac vita emigrauerint, ſine quo in regnum cęlorum intrare non poſſunt. abſit autem, vt cum omnis domus regnantium filiorum non ſit alibi, niſi in regno, ipſius regię domus pars aliqua non ſit in regno. non enim ait dominus, In beatitudine ſempiterna manſiones multæ ſunt, Hom.2. ſed in domo patris mei. CHRY. vel aliter continua. Quia dominus ſupra dixerat Petro, Quo ego vado, non potes me ſequi modo, ſequeris autem poſtea, ne æſtiment ſoli Petro hanc promiſſionem eſſe datam dixit. {In do. pa. mei mā. multæ ſunt.} Hoc eſt, & vos regio illa ſuſcipiet quæ & Petrum. copia enim eſt ibi multa manſionum, & non eſt dicere, quoniam præparatione indigent. Et Tract.68. propter hoc ſubdit. {Si quo mi. dixi. vo. quia vado parare vobis locum. AVG. Vbi ſatis oſtendit, ideo ſe hoc illis dixiſſe, quia iam Hom.72. ibi manſiones multæ ſunt, & non eſt opus illi aliquā præparare. CHRY. Quia vero dixerat. Non poteris me modo ſequi, vt nō æſtiment ſe ab eo finaliter abſciſos eſſe, ſubiungit. {Et ſi abiero, & præpara. vobis locum, iterum ve. & acci. vos ad meipſum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis.} Ex quo oſtendit, ꝙ oportet eos vehementer confidere. THEO. Ac ſi dicat vtrumque. Vos turbari non opor- E Tract.68. tet ſiue paratæ ſint, ſiue non Nam etſi paratæ non ſint, ego cum omni ſolertia præparabo vobis illas. AVG. Sed quomodo vadit & parat locum, ſi iam manſiones multę ſunt? ſed nondum ſunt, ſicut parandæ ſunt. Eaſdem enim manſiones, quas prædeſtinando præparauit, præparat operando. Iam ergo ſunt in prædeſtinatione, ſi quo minus dixiſſet. {Ibo, & præparabo,} hoc eſt prædeſtinabo, ſed quia nondum ſunt in operatione dicit. {Et ſi abiero & præparauero vobis locum.} Parat autem modo manſiones, manſionibus præparando manſores. Quippe cum dixit. {In domo patris mei manſiones multæ ſunt.} Quid putamus eſſe domum Dei, niſi templum Dei? de quo Apoſtolus dicit, Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Hæc ergo domus Dei adhuc ædificatur, adhuc præparatur. Sed quid eſt quod vt præparet abiit, cum noſipſos præparet quod non faciet ſi reliquerit? Sed illud ſignificat, quia vt parentur iſtæ manſiones viuere debet iuſtus ex fi- A de. ſi autem vides, non eſt fides. Eat ergo ne videatur, lateat vt credatur. Tunc enim locus paratur: ſi ex fide viuatur, creditus deſideretur, vt deſideratus habeatur. ſi bene intelligendo, nec vnde vadis, nec vnde venis recedis. vadit ergo latendo, venit apparendo. Sed niſi maneat regendo, vt proficiamus bene viuendo, non parabitur locus vbi poſſimus manere perfruendo. ALCV. Dicit ergo. {Si abiero.} per carnis abſentiam. {Iterum ueniam,} per diuinitatis præſentiam, vel iterum veniam iudicare viuos, & mortuos. Et quia ſciebat eos interrogaturos, quo iret, vel per quā viam iret ſubiungit. {Et quo ego vado ſcitis,} ſcilicet ad patrem. {Et viam ſcitis,} ſcilicet per meipſum. Hom.72. CHRY. Hoc autem dicens, deſiderium quod in eorum mente erat oſtendit, & dat eis deſiderium interrogandi.

Ho.eadem. b ¶ CHRYSOSTOMVS: Si Iudæi volentes a Chriſto ſeparari quærebant quo iturus eſſet, multomagis diſcipuli numquàm ab eo ſeparari volentes, hoc diſcere cupiebant, & interrogant eum ex multa dilectione & timore, & ideo dicitur. {Dicit ei Thomas. Domine neſcimus quo uadis: Et quomodo poſſumus uiam ſcire? Tract.69. AVGVSTINVS. Vtrumque illos dominus dixerat ſcire, utrumque dicit iſte neſcire. ſed neſcit ille mentiri: ergo iſti ſciebant, & ſe ſcire neſciebant. conuincit ergo eos hoc ſcire. unde ſubditur. {Dicit ei Ieſus. Ego ſum uia, ueritas, & uita. Serm.4. AVGVSTINVS de Verbis domini, quaſi dicat, Qua uis ire, ego ſum uia, quo uis ire, ego ſum ueritas, ubi uis permanere, ego ſum uita: ueritatem & uitam omnis homo cupit, ſed uiam non omnis inuenit. Deum eſſe quandam uitam æternam, ueritatem ſcibilem etiam huius ſæculi Philoſophi uiderunt. uerbum ergo Dei, qui apud patrem eſt ueritas, & uita aſſumendo hominem factum eſt uia. Ambula per hominem, & peruenies ad Deum. Melius enim eſt in uia claudicare, quàm præter uiam fortiter ambulare. Ante finē. HILARIVS 7. de Trinita. Non enim nos in erratica, atque in inuia deducit ille, qui uia eſt, neque illudit per falſa qui ueritas eſt, neque in mortis relinquit errore, qui uita eſt. THEO. Cum itaque actiuam exerces, ſit tibi Chriſtus uia: cum autem in contemplatiua perſeueras, efficitur tibi ueritas. Adiecta autem uita eſt actiuo, & contemplatiuo. Decet enim ire, & prædicare pro futuro ſæculo. Tract.69. AVGVSTINVS. Sciebant ergo uiam, quia ſcie- D bant ipſum, qui eſt uia. Quid autem opus erat, ut adderet ueritas, & uita, cum reſtaret noſſe quo iret, quia ad ueritatem ibat, & ad vitam? Ibat ergo ad ſeipſum per ſeipſum, ſed numquid o domine, ut uenires ad nos, reliqueres te? ſcio quidem, quòd formam ſerui accepiſti, & in carne ueniſti: manens ubi eras, & per hanc rediſti: non relinquens quo ueneras. Si ergo per hanc & ueniſti, & rediſti, per hanc nobis non ſolum qua ueniremus ad te, uerum etiam tibi qua uenires, & redires uia fuiſti. cum uero ad uitam quod es ipſe iſti, eandem carnem tuam de morte ad uitam duxiſti, itaque dum caro de morte uenit ad uitam, Chriſtus uenit ad uitam. Et quia uerbum eſt uita, Chriſtus uenit ad ſeipſum, quoniam utrumque eſt Chriſtus, una perſona, ſcilicet uerbum caro. uenerat etiam per carnem Deus ad homines, ueritas ad mendaces. Eſt enim Deus uerax, omnis autem homo mendax. Cum itaque ſe ab hominibus abſtulit, atque illuc ubi nemo mentitur, carnem ſuam leuauit, idem ipſe, quia uerbum caro factum eſt, per ſeipſum, ideſt per carnem ſuam ad ueritatem, quod eſt ipſe remeauit, quam quidem ueritatem, quàmuis inter mendaces etiam in morte ſeruauit. Ecce ego ipſe ſi loquor uobis, quòd intelligatis, quodammodo ad uos procedo, nec me relinquo. Cum autem tacuero quodammodo ad me redeo, & uobiſcum maneo ſi tenueritis quod audiſtis. Si hoc poteſt imago quam fecit Deus, quid poteſt ex Deo nata imago? Ac per hoc & ipſe per ſeipſum, & ad ſeipſum, & ad patrem, & nos per ipſum, & ad ipſum, & ad patrem imus. Hom.71. CHRY. Si enim dicit. Ego ſum dominus ducendi ad patrem, omnino uenietis illuc, neque enim eſt poſſibile alia uenire uia. Cum autem ſupra dixerit, Nemo poteſt uenire ad me, niſi pater traxerit illum, nunc dicens. {Quoniam nullus poteſt ue. ad pa. niſi per me,} exęquat ſe ipſum ei, qui genuit. Qualiter autem dixerit. {Quo uado ſcitis, & uiam ſcitis,} oſtendit ſubdens. {Si cog. me, & pa. meum utique

cognouiſſetis.q.d.Si ſciretis meam ſubſtantiam & dignitatem, & eam quæ patris eſt ſciretis: nouerant quidem eum, ſed non ita vt oportebat: poſtea autem ſpiritus veniens perfectam in eis conſtruxit cognitionem, & propter hoc ſubditur.{ Amodo cognoſcetis eum.}Dicit autem eam quæ ſecundum mentem cognitionem. Et vidiſtis eum, ſcilicet per me oſtēdens, quō qui videt eum, & patrem videt. Viderūt autem eum, non in nuda ſubſtantia, ſed carne indutū. BEDA Sed quærendum eſt, quomodo nunc dicat dominus; {Si cognouiſſetis me, &c.} cum ꝑmiſerit ſupra. Quo

c Dicit ei Philippus. Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Dicit ei Ieſus. Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, q videt me, videt & patrē meū. Quomodo tu dicis oſtende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor vobis, a meipſo non loquor. Pater autem in me manens, ipſe facit opera. Non creditis quia ego in patre, & pater in me eſt? Alioquin, propter opera ipſa credite.

ego va.ſci.& viam ſcitis. Datur ergo intelligi quia quidam eorum ſciebant, quidam vero neſciebant, quorum vnus erat Thomas.

Vbi ſupra. H I L A. 8. de Trini, vel aliter continua. Cum iter ad patrem per filium ſit, quærendum eſt, vtrum hoc per doctrinę admonitionem, an per naturæ fidem ſit. Intelligentiæ igitur ſenſum in conſequentibus requiramus. nam ſequitur. {Si cogno.me, & patrem meum vtique cognouiſſetis.}In ſacramento enim aſſumpti corporis diuinitatis paternæ naturam confirmans, hunc ordinem tenuit. tempus autem viſionis ſeparauit a tempore cognitionis. nam quem cognoſcendum ait, eundem iam dixit & viſum, vt naturæ iampridem in ſe conſpectæ, ſcientiam ex tempore nunc huius reuelationis acciperent.

Ante finem c ¶ H I L A. 7. de Trini. Commouit Apoſtolum Philippum nouitas dictorum homo cernitur, Dei ſe filium confitetur. cognito ſe cognoſcendum patrem fatetur, patrem viſum eſſe dicit. Prorupit igitur Apoſtolica familiaritas dominum interrogans. vnde dicitur. { Dicit ei Philippus. *Domine, oſtende* nobis patrem, & ſufficit nobis. Non viſum negauit, ſed oſtendi ſibi rogauit. neque oſtēſionem veluti corporalis contemplationis intuitum deſiderauit, ſed demonſtrationem intelligendi eius, qui viſus eſt poſtulauit. filium enim in habitu hominis viderat, ſed quomodo per id patrē uiderit, neſcit. nam & oſtenſio illa intelligendi potius eſſet demonſtratio, quàm videndi. ſubiecit, {& ſufficit nobis.} AVG. I. de

Cap. 8. Trini. Illa enim lætitia, qua nos adimplebit cum vultu ſuo, nihil amplius requiretur. quod bene intellexerat Philippus, vt diceret {Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. } Sed nondum intellexerat eo quoque modo ad ipſum ſe potuiſſe dicere. Domine oſtende nobis te, & ſufficit nobis. Vt enim hoc intelligeret, reſponſum eſt ei a domino. vnde ſequitur. {Dixit ei Ieſus. Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? } AVG. ſuper Ioannē.

Tract. 70. Sed quomodo hoc dicit, cum & quo iret ſcirent, non ob aliud, niſi ꝙ ipſum ſcirent. Sed facile iſta quæſtio ſoluitur ſi dicamus, ꝙ eum aliqui eorum ſciebant, aliqui neſciebant, de quibus erat Philippꝰ.

Ibidem H I L A. 7. de Trini. Arguit ergo Apoſtolum in cognoſcendo ſe ignorantem: cum enim ea quæ gereret propria Deo eſſent, calcare vndas, iubere ventis, peccata dimittere, mortuis vitam reddere, hinc quærelæ omnis orta cōquæſtio eſt, ꝙ in homine aſſumpto Dei non intellecta natura eſt. Et ideo poſtulanti, vt ſibi patrē oſtēderet{ ait, Philippe, q vi.me, vi.& pa.} AVG. Solemus.n.de ſimil

Trac. 70. limis duobus ita loqui. {Vidiſtis illum.}ſic ergo dictum eſt. {Qui vi.me, vi.& pa.} non ꝙ ipſe ſit pater, & filius, ſed ꝙ a patris ſimilitudine in nullo prorſus diſcrepet filius. H I L A. 7. de Trini. Non

Ibidem aūt ille hic viſum oculorum carnalium ſignificat: non.n. hoc quod ex partu Virginis carnale eſt: ad cōtemplandam in eo Dei formā, & imaginem proficit, ſed intellectus Dei filius id præſtat, vt intellectus & pater ſit. *Dum ita imago eſt*, vt non differat genere, ſed ſignificet authorem. non enim ſolitarium ſermo ſignificat, & differentem: tamen naturam profeſſio docet. Cum enim dicitur {Et patrem, } excluſa eſt ſingularis, atque vnici intelligentia. Et quid reliquum eſt, niſi vt per naturæ vnicam ſimilitudinem pater

Tract. codē. per filium viſus ſit? A V G. Sed numquid obiurgandus eſt, qui cū ſimilem viderat; etiam illum, cui eſt ſimilis vult videre. Sed ideo diſcipulum dominus arguebat, quoniam cor poſtulantis videbat. Tamquàm enim melior eſſet pater, quàm filius, ita Philippus patrem noſſe cupiebat, & ideo nec filium ſciebat, quo alium meliorem eſſe credebat. Ad hunc ergo ſenſum contingendum dictum eſt. {Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? } q.d. Si ad te

Vbi ſupra. multum eſt hoc videre, ſaltem quod non vides crede. H I L A. Quæ enim ignorandi patrem, aut oſtendendi ignorantibus *neceſſitas* relinquebatur, cum pater in filio viſus eſſet ex proprietate naturæ, dum ex indifferentia vnitatis vnum ſint natus & generans, vt hic ſermo domini ſequeretur. { Non credis quia in pa. &

Cap. 8 pater in me eſt? A V G. 7. de Trini. Volebat enim eum ex fide videre, antequàm illud poſſet videre, & ideo dicit. { Non credis. } Contemplatio quippe merces eſt fidei, cui mercedi per fidem cor-

F da mundantur. H I L A. 7. de Trini. Pater autem in filio eſt, & filius in patre, non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, neque per inſitam capacioris ſubſtantiæ naturā, quia p corporalem neceſſitatem exteriora fieri his, quibus continentur *interiora non poſſunt, ſed per natiuitatem viuentis naturæ* ex viuente, dum non aliud ex Deo, quàm Deus naſcitur. H I L A. 7. de Tri. Naturā enim ſuam, vt ita dicam, ſequitur. Indemutabilis Deus, indemutabilem gignēs Deum. Nec naturam ſuam deſerit ex indemutabili Deo indemutabilis dei perfecta natiuitas.

Circa finē

Vbi ſupra.

Subſiſtentem igitur in eo *Dei naturam intelligimus, cum in* Deo Deus ſit, nec præter eum, qui eſt Deus, quiſquam alius Deus ſit. CHRY. vel aliter. Totum Philippus hic corporeis oculis patrem volebat videre, quia & ipſum filium ita ſe exiſtimabat, vidiſſe fortaſſis a Prophetis audiēs, quoniam vidi dominum: & ideo dixit. {Oſtende nobis patrem. }Etenim Iudæi interrogauerunt, Quis eſt pater tuus? & Petrus, & Thomas, quo iret, & nullus didicit manifeſte. vt ergo non videatur oneroſus eſſe Philippus, & ipſe interrogatus, {oſtende nobis patrem.}adiungit, {& ſufficit, nobis}ideſt nihil plus quærimus. Dn̄s autem non dixit ei, Impoſſibile petis, ſed oſtendit, quoniam neque ipſum filium vidit. nam ſi hunc potuiſſet videre, & illum vidiſſet. Et ideo dicit. { Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis *me*? Philippe: Non *dixit, non vidiſtis me*, ſed {*non cognouiſtis me*.}quantum ad hoc

Hom. 73.

H ſcilicet, quòd filius hic manens quòd pater decenter in ſeipſo oſtēdit eum, qui genuit. Deinde diuidens hypoſtaſes ait, { qui vidit me, vidit & patrem,} ne quis dicat, quòd ipſe eſt pater, ipſe filius. Oſtendit autem per hoc, quoniam neque filium viſu corporeo vidit. Si autem aliquis hic viſum cognitionem dicere velit, non contradico, quaſi dicat, qui cognouit me, cognouit & patrem. ſed non dixit hoc, ſed conſubſtantialitatem repræſentare volens dixit. qui meam ſubſtantiam vidit, vidit & eam, quæ patris. Vnde patet, quòd non eſt creatura: creaturam enim videntes, Deum neſciunt omnes. Philippus etiam ſubſtantiam patris videre quærebat. Si ergo alterius ſubſtantiæ eſſet, non diceret, qui videt me, uidet & patrem. Sed nec aliquis in argento auri ſubſtan*tiam videre poteſt: non enim alia per aliam apparet natura.*

Tract. codē. A V G V S T I N V S. Deinde non ad ſolum Philippum, ſed ad omnes pluraliter loquitur dicens. {Verba quæ ego loquor vobis, a meipſo non loquor.} quid eſt. {A meipſo non loquor,} niſi a me

I ipſo non ſum, qui loquor? ei quippe tribuit quod facit, de quo eſt ipſe, qui facit. H I L A. 7. de Trinita. Vnde neque ſe filium negauit, nec naturam in ſe paternæ virtutis abſcondit. nam dum loquitur ipſe in ſubſtantia manens loquitur: dum autem non a ſe loquitur, natiuitatem in ſe Dei a Deo teſtatur. C H R Y. Vide autem abundantem ſuper vnius ſubſtantiæ demonſtrationem. nam ſubditur. { Pater autem in me manens, ipſe facit opera.} quaſi dicat. Nequaquàm, aliter facit pater, & aliter ego, ſicut & alibi ait, Si non facio opera patris mei, non credatis mihi. Sed quomodo a verbis incipiens, ad opera uenit? Conueniens enim erat dicere. Ipſe loquitur uerba. ſed duo ponit de doctrina, & ſignis, aut quia & uerba opera erant. A V G V S T I N V S. Nam qui *proximum loquendo ædificat*, bonum opus operatur. In his duabus ſententiis diuerſi nobis aduerſantur hæretici. Arriani dicūt. Ecce inæqualis eſt patri filius, non a ſeipſo loquitur. Dicunt Sabelliani. Ecce qui pater eſt, ipſe eſt filius. Quid eſt { Pater in me manens, ipſe facit, } niſi in me maneo ego qui facio? H I L A. 7. de Trinita. Sed manere in filio patrem, non eſt ſingularis, atque uni-

Circa finem

Ho. eadem.

Tract. 71.

Ibidem.

K ci: operari uero per filium patrem, non eſt differentis, aut exteri, ſicut non unius eſt, non a ſe loqui, qui loquitur, neque rurſus alieni, ac ſeparabilis loqui per loquentem. Et quia in ſe patrem loqui & operari docuerat, perfecte huius unitatis fidem ſtatuit dicens. { Credite mihi, quia ego in patre, & pater in me eſt: ne ſcilicet per uirtutis efficientiam, & non per naturæ, quæ ſecundum natiuitatem eſt, proprietatem, pater in filio, & operari crederetur, & loqui: ſic enim habetur in græco. Noſtra litera habet. {Nō creditis, quia ego in patre, & pater in me eſt.} A V G. Antea ſolꝰ Philippus arguebatur. C H R Y. Si uero non ſufficit hoc ad oſtendendum conſubſtantialitatem, ſaltem ab operibus diſcite. unde ſubditur. {Alioquin propter opera ipſa credite.}uidiſtis enim ſigna cum authoritate, & omnia quæ deitatis erant propria, & quæ ſolus pater operatur, peccata ſoluta, mortem recedentem, & huiuſmodi. A V G. Hoc ergo propter opera credite, quia ego in patre, & pater in me eſt. Neque enim ſi ſeparati eſſemus, inſeparabiliter operari ulla ratione poſſemus.

Tract. 71.

Ho. eadem.

Tract. 71.

d ¶ CHRY.

Hom. 73. d ¶ CHRY. Quia dominus dixerat, ꝓpter opera credite, oſtēdens quoniam non hoc ſolum poteſt, ſed multo maiora, & quod eſt mirabilius aliis poteſt dare, adiunxit. {Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora ho-

Tract. 71. rum faciet.} A V G. Sed quæ ſunt iſta maiora? an forte ꝙ ægros ipſis tranſeuntibus ēt eorum vmbra ſanabat? Maius eſt enim, ꝙ ſanet vmbra quàm fimbria. verūtamē qn̄ iſta dicebat, verborū ſuorum facta, & opera commendabat. Cū enim dixit. Pater in me manens, ipſe facit opera, quæ opera tūc dicebat, niſi verba q̄

d Amen amen dico uobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horū faciet, quia ego ad patrē vado. Et quodcūq; petieritis patrē in noīe meo, hoc faciā, vt glorificetur pater in filio. Siq̄d petieritis patrē in noīe meo, hoc faciam. e Si diligetis me, mandata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paraclytū dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternū: ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia nō

B loquebatur & eorum verborum fructus erat fides illorum? Verūtamen euangelizantibus diſcipulis non tam pauci, q̄ illi erant, ſed gentes etiam crediderunt. Nonne ab ore ipſius diues ille triſtis abſceſſit? & tamen poſtea quod ab illo auditum non fecit vnus, fecerunt multi, *cum per diſcipulos loqueretur. Ecce maiora fecit* prædicatus a credentibus q̄ locutus audientibus. Verū hoc adhuc mouet, ꝙ hic maiora per Apoſtolos fecit: non autem ipſos tantum ſignificans ait. { Qui credit in me, nūquid inter credentes in Chriſtum, non eſt computandus, qui non fecerit opera maiora q̄ Chri-

Tract. 72. ſtus? durum eſt niſi intelligatur. Apoſtolus dicit credenti in eum, qui iuſtificat impium, reputatur fides ad iuſtitiam. In hoc opere faciemus opera Chriſti, quia & ipſum credere in Chriſtū, opus eſt Chriſti, hoc operatur in nobis: non vtique ſine nobis. Audi ergo. {Qui credit in me, ope. quæ ego fa.& ipſe fa. Prius ego facio: deinde & ipſe faciet, quia facio, vt faciat, {quæ opera,} niſi vt ex impio iuſtus fiat? quod vtique in illo, ſed nō ſine illo Chriſtus operatur.

C prorſus hoc maius eſſe dixerim, q̄ creare cœlum & terram. Cœlū enim & *terra tranſibunt, prædeſtinatorum autem ſalus & iuſtifica*tio permanebit, ſed in cœlis Angeli opera ſunt Chriſti. numquid etiā hiis operibus maiora facit, qui cooperatur Chriſto ad ſuā iuſtificationem? iudicet qui poteſt, vtrùm maius ſit iuſtos creare, q̄ impios iuſtificare. certe ſi æqualis ſit vtrumque potentiæ: hoc maioris eſt miſericordiæ, ſed omnia opera intellige Chriſti, vbi ait: Maiora horum faciet. Nulla neceſſitas cogit. horum enim forſitan dixit quæ illa hora faciebat: tunc aūt verba fidei faciebat, & vtique minꝰ eſt verba iuſtitiæ prædicare, quod fecit præter nos, q̄ impios iuſtificare, quod ita fecit in nobis, vt faciamus & nos. Magnā autē ſpem dn̄s ſuis promiſit orantibus dicens. Quia ego ad patrem va-

Hom. 73. do. C H R Y. Hoc eſt non pereo, ſed in propria manebo dignitate & in cœlis ero. vel hoc dicit, ac ſi diceret. Veſtrum eſt de cetero mi-

Tract. 74. racula facere. ego enim vado. AVG. *Et ne quiſquam hoc ſibi tri*bueret, vt etiam illa opera maiora ſeipſum facere oſtenderet, adie-

D cit. {Et quodcum pe. pa. in no. me. hoc faciā. Qui dixerat. {Faciet.} poſt ait. {faciam,} tamquàm diceret. Non vobis hoc impoſſibile videatur: non.n. poterit eſſe maior me, { qui credit in me, } ſed ego ſum facturus: & tunc maiora, quàm nunc maiora per eū, {qui credit in me,} quàm nunc per me, quod non eſt defectio, ſed dignatio.

Hom. 73. CHRY. Dicit autem in nomine meo, quia & Apoſtoli dicebant. In nomine Chriſti Ieſu ſurge & ambula. Omnia enim ſigna quæ fecerunt, ipſe faciebat; & manus domini erat cum illis. T H E O. Exponit autem nobis per hoc miraculorum doctrinam. nam per orationem, ac inuocationem ſui nominis poteſt quis exercere pro-

Tract. 74. digia. A V G. Sed quid eſt. Quodcūq; petieritis? cum videamus plerūque fideles eius petere, & non accipere, an forte propterea, quia male petunt? male enim vſurus eo quod vult accipere, Deo potius miſerante non accipit, qūo ergo intelligendum eſt. Quodcumque *petieritis, hoc faciam, ſi* Deus aliqua petentibus fidelibus etiam coſulendo non facit? an forte ſolis Apoſtolis hoc dictum de-

E bemus accipere, abſit. ſuperius enim dixerat. {Qui cre. in me. ope. quæ ego fa.& ipſe fa. Ipſos quoque ſi cogitemus Apoſtolos: inueniemus eum, qui plus omnibus laborauit rogaſſe, vt ab eo diſcederet Angelus Sathanæ, nec tamen quod rogauerat accepiſſe. Sed audi quod illic poſitum eſt. {In nom. me.} quod eſt Chriſtus Ieſus, Chriſtus Regem, Ieſus ſaluatorem ſignificat, ac per hoc quodcūq; petimus aduerſus vtilitatem ſalutis: non petimus in nomine Saluatoris, & tamen ipſe Saluator eſt, non ſolum quando facit quod petimus, verum etiam quando non facit. quoniam quod videt peti contra ſalutem. non faciendo ſe exhibet Saluatorem. Nouit enim medicus quid pro ſua, quid contra ſuam ſalutem poſcat ægrotus. & ideo contraria poſcentis non facit voluntatem, vt faciat ſanitatem. Sane quædam quàmuis in nomine eius petamus non tunc quando petimus facit, ſed tamen facit. differtur enim quod petimus, *non negatur*. Continuo autem ſubiecit. {Vt glorificetur pater in filio, ſiquid petieritis in nomine meo, hoc faciam. } Nullo modo igitur ſine patre filius facit, quando-

A quidem, vt in illo pater glorificetur, propterea facit. C H R Y. Cum enim filius oſtendatur magna potens, glorificabitur ille, qui genui. ideo autem ſecundo id ponit, vt certificet ſuipſius ſermonem. T H E O. Attende etiam ſeriem paternæ glorificationis: In nomine Ieſu facta ſunt ſigna. per quæ credebant Apoſtolorum ſermonibus, & ſic dū ad notitiā patris peruenirent, glorificabatur *pater in filio*. e ¶ C H R Y. Quia dn̄s dixerat. Quodcūque petieritis, hoc faciam, vt non æſtiment omnem ſimpliciter petitionem valere, induxit. { Si diligitis me, mandata mea ſeruate, quaſi dicat, tunc faciam quod petitis. Vel quia audientes, quoniam ad patrem vado, conſequens erat eos turbari, dicit, non eſt hoc me amare, vt turbemini, ſed vt faciatis mandata mea. hoc eſt enim amor, obedire & credere ei qui diligitur. Quia vero *conſequens erat eos vehementer inquirere carnis præſentiā*, & illam habere conſolationem, quam prius habuerunt, ſubiungit. {Et ego ro. pa. & alium paracly. dabit vobis. A V G. In quo oſtendit & ſeipſum eſſe paraclytum. Paraclytus autem latine dicitur aduocatus, & dictum eſt de Chriſto, Aduocatū habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. A L C V I. Vel paraclytum, id eſt conſolatorē: habebant enim & tunc vnū conſolatorē, qui miraculorum dulcedine, & prædicatione eos erigere & confortare ſolebat. D I D I. de Spirituſancto. Sed ſpiritumſanctum alium paraclytum nominauit: non iuxta naturæ differentiā, ſed iuxta operationis *diuerſitatem*. Cum enim Saluator mediatoris, & legati perſonam habebat, ex qua pontifex depræcetur pro peccatis no-

Hom. 73.

Hom. 74.

Tract. 74.

C ſtris, ſpirituſſanctus ſecundum aliam ſignificationem paraclytus, ab eo ꝙ cōſolatur *in triſtitia poſitos, nuncupatus eſt, verum noli* ex filii & ſpirituiſancti operatione diuerſa varias æſtimare naturas, ſiquidē in alio loco reperitur paraclytus ſpiritus legati apud patrem perſona fungi, vt ibi. Ipſe ſpiritus interpellat pro nobis. Saluator quoque conſolationem operatur in cordibus eorum, qui indigent. ſcriptum eſt enim. Et humiles populi ſui conſolatus eſt. C H R Y. Ait autem. Rogabo patrem, vt fide dignum faciat eis ſermonem, quoniam ſi dixiſſet. Ego mittam non, ſimpliciter crediſſent. A V G V S T. contra Arria. Qui tamen vt vt inſeparabilia ſua & patris opera demonſtraret, alibi ait. Cum abiero mittam eum ad vos. C H R Y. Quid autē Apoſtolis plus haberet, ſi patrem ſolum rogaret, vt ſpiritum aliis daret? quoniam illi multoties & ſine oratione oſtendunt hoc facientes. A L C V. *Rogabo igitur dicit, vt inferior ſecundum humanitatem* patrem

Homi. 74.

Cap. 19.

Hom. eadē.

D meum, cui ſum æqualis & conſubſtantialis ſecundum diuinam naturam. C H R Y. Dicit autem. {Vt maneat vobiſcum in æternum, quoniam neque poſt mortem recedit. per hoc etiam occulte inſinuat, quòd ſpirituſſanctus non patietur mortem vt ipſe neque abibit. Ne autem paraclytum audientes, rurſus incarnationē aliam ſuſpicentur, & oculis putent eum videre, ſubiungit. Spiritū veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eū. AVG. Hic eſt vtique in Trinitate ſpirituſſanctus, quē patri & filio conſubſtantialem & coæternum fides catholica profitetur. C H R Y. Spiritum autem veritatis eum vocat per hoc, quòd figuras veteris teſtamenti manifeſtat. Mundum autem hic malos dicit. viſionem autem certiſſimam cognitionem dicit; quia viſus eſt apertior ſenſus. B E D A. Nota etiam, quòd *cum ſpiritū*ſanctum, ſpiritum veritatis dicit, ſpiritumſanctum eſſe ſpiritum ſuum oſtendit. deinde cū a patre eum dari narrat: patris etiam eū ſpiritum eſſe declarat, ac per hoc ſpirituſſanctus a patre procedit & filio. G R E G. 5. Moral. Spiritus aūt ſanctus omnem quem re-

Ho. eadem.

Tract. 74.

Hom. 74.

E pleuerit, ad deſideranda inuiſibilia accendit, & quoniam mundana corda ſolum viſibilia diligunt, hunc mundus non accipit, quia ad diligenda inuiſibilia non aſſurgit. Seculares etenim mētes quāto ſe foras per deſideria dilatant, tanto ad receptionem illius ſinum cordis anguſtant. A V G. Sic autem mundum, ideſt mundi dilectores dicit non poſſe accipere ſpiritumſanctum, velut ſi dicamus. Iniuſtitia iuſta eſſe non poteſt. Mundus ergo, ideſt mundi dilectores non poteſt eum accipere, quia non videt eum. Non enim habet inuiſibiles oculos mundana dilectio, per quos videri ſpirituſſanctus, niſi inuiſibiliter non poteſt. Sequitur. { Vos autem cogno. eum, quia apud vos manebit. Sed ne putarent qd̄ *dictum eſt*. { Apud *vos manebit*: ita dictum, quēadmodum apud homines hoſpes viſibiliter manere conſueuit, adiecit. In vobis erit. C H R Y. quaſi dicat, Non ita apud vos manebit ſicut ego; ſed in veſtris habitabit animabus. A V G V S T I N V S. Prius autem eſt eſſe alicubi poſt manere. Sed expoſuit quod dixerat. Apud vos, cum adiunxit. {In vobis. } Si enim non ſit in

Cap. 20.

Tract. 74.

Hom. 74.

Tract. 74.

videt eum,nec ſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum, qa apud vos manebit,& in vobis erit. f Non relinquã vos orphanos, veniam ad vos. Adhuc modicũ, & mundus iam me non videt. Vos autem videtis me, quia ego viuo, & vos viuetis. In illo die vos cognoſcetis,quia ego ſum in patre meo,& vos in me,& ego in vobis. Qui habet mandata mea & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Qui autem diligit me, dili- G getur a patre meo, & ego diligã eũ, & manifeſtabo ei meipſum. g Dicit ei Iudas: non ille Scariothis. Domine quid factum eſt,quia manifeſtaturus es nobis teipſum, & non mundo? Reſpondit Ieſus & dixit ei. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat.

vobis,non poteſt eſſe in vobis eiũs ſcientia.ſic enim a vobis videt F
Cap.41. in vobis & veſtra conſcientia. G R E G. 2. Moral. Si autem ſpirituſſanctus in diſcipulis manet,quomodo iam ſingulare ſignũ erit quod in mediatore permanet,ſ̃m illud. Supra quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem:hic eſt qui baptizat.quod tamen citius cognoſcimus ſi dona eiuſdem ſpiritꝰ diſcernamus. In his enim donis ſine quibus ad vitam perueniri non poteſt,ſpirituſſanctus in electis omnibus ſemper manet.In illis autẽ quibus non noſtra vita ſeruatur,ſed aliorum quæritur, nequaquã ſemper manet. Aliquando.n. ſe a ſignorũ oſtenſionibus ſubtrahit, vt eo humiliꝰ virtutes eiꝰ habeant. Chriſtus aũt in cunctis eum & ſemper habet præſentem. Homi.74. C H R Y.Hic aũt ſermo oppoſitas hæreſes velut vno ictu ſuſtulit.nam dicere alium oſtendit eius.i.ſpiritus hypoſtaſeos differentiam : dicere vero paraclytum Cap.19. ſubſtantiæ cognationem. A V G. contra Arrianos. Conſolatorẽ enim quod officium tamq̃ perſonæ infimæ,in Trinitate ſpirituiſancto deputant,Deum dicit Apoſtolus ſ̃m illud. Is qui conſolatˀ humiles,conſolatus eſt nos Deus.Deus eſt itaque ſpirituſſanctus, qui conſolatur humiles,aut ſi hoc de patre,vel filio dictũ ab Apoſtolo volunt accipi,deſinant conſolationis tamq̃ munere proprio Tract.74. & ſeq. ſepararare a patre & filio ſpiritumſanctum. A V G. ſuper Ioan. Si cũ charitas Dei diffuſa ſit in cordibus noſtris per ſpiritumſanctũ H qui datus eſt nobis, quomodo diligemus & mãdata Chriſti ſeruabimus,vt eum accipiamus?quem niſi habuerimus : diligere & mãdata ſeruare nõ poſſumus,an forte præcedit in nobis charitas, qua diligamus Chriſtum?vt diligendo Chriſtũ eiuſque faciendo mandata mereamur accipere ſpiritumſanctum,vt charitas Dei patris diffundatur in cordibus noſtris?peruerſa eſt iſta ſententia.Qui.n. ſe filiũ Dei diligere credit,& patrem non diligit,profecto nec filiũ diligit,ſed quod ſibiipſi videtur confinxit. Reſtat ergo,vt intelligamus ſpiritumſanctum habere qui diligit,& habendo mereri, vt plus habeat,& plus habendo plus diligat.Iam itaque habebãt ſpiritum diſcipuli,quem dñs promittebat,ſed dãdus eis erat ampliꝰ. habebant occulte,accepturi erant manifeſte.proinde non ſolũ nõ habenti,verum etiam habenti non incaſſum promittitur,non habenti quidem vt habeatur,habenti autem vt amplius habeatur.
Hom. 74. C H R Y. Quando igitur diſcipulos purgauerat per ſacrificium I paſſionis,& peccatum ſolutum erat,& ipſi ad pericula & agones mittebantur,oportebat ſpiritumſanctum venire abundanter. Nõ autem ſtatim poſt reſurrectionem,vt in multo eius conſtituti deſiderio,cum multa eum ſuſciperent gratia.
Tract.75. f ¶ A V G. Nequiſquam putaret,ꝙ ita ſpiritumſanctum dominus daturus fuerat,velut per ſeipſum non & ipſe eſſet futurus cũ eis adiecit & ait.{Non relinquam vos orphanos.Orphani pupilli ſunt.Illud enim eſt græcum,hoc latinum.Quàmuis ergo nos filius Dei ſuo patri adoptauit filios:tamen in hoc etiam ipſe erga Hom.74. nos paternum oſtendit affectum. C H R Y.Etquidem a principio dixerat.Venietis quo ego vado.ſed quia hoc lõgum tempus erat, promiſit ſpiritum.Et quia neſciebant quid eſt hoc, promittit eis ſuam præſentiam,quam maxime quærebant,cum dicit. {Veniam ad vos.} Ne tamen rurſus eandem quærant præſentiam, qualem & prius habuerũt,occulte hoc excludit,cum ſubdit. {Adhuc mo. & mun.me iam non ui.vos autem vide.me.}ac ſi diceret. Veniam K quidem ad vos:non tamen vt prius vobiſcum per vnamquamque diem conſiſtens.Et ne dicant.Qualiter igitur Iudæis dixiſti.Amodo non videbitis me? ſoluit opinionem dicens.{Ad vos ſolos ve- Tract. 75. niam.} A V G. Videbat enim tunc eum mundus carneis oculis in carne conſpicuum, non autem videbat ꝙ in carne verbũ latebat, ſed quoniam poſt reſurrectionem etiam carnem ſuam, quam non ſolum videndam,verum etiam contractandam demonſtrauit ſuis, noluit demonſtrare nõ ſuis,hinc dictum eſt: {Adhuc modicum & mundus iam me non videt:vos autem videbitis me.} Sed quoniã in iudicio eum mundus videbit,quo nomine ſignificati ſunt a regno eius alieni,melius intelligitur illud etiam tempus ſignificare voluiſſe quando in fine ſæculi auferetur ab oculis damnatorum, vt eum de cætero videant diligentes. Modicum autem dixit,quia id quod prolixum videtur hominibus,breuiſſimum eſt ante oculos Dei. Sequitur,{quia ego viuo,& vos viuetis.} THEO. q.d.& ſi mortem ſubiero:tamen reſurgo.vos quoque viuetis:hoc eſt cũ uideritis me,lætabimini,& tãq̃ mortui reuiuiſcetis in apparitione mea. C H R Y. Mihi aũt videtur vitam non præſentem dicere,ſed futuram,ac ſi dicat.Mors crucis non diſtare faciet vos a me in finem,ſed momento paruo occultabit me a vobis. Hom.74. A V G. Cur autem de præſenti ſe dixerit viuere:illos aũt de futuro eſſe victuros,niſi quia & vitam carnis reſurgentibus qualis in ipſo præcedebat & illis eſt pollicitus ſecuturam? & quia ipſius mox futura erat reſurrectio,pſentis tp̃is ponit verbum, pp̃ ſignificandã celeritatem. Tract.75. Illorum aũt qm̃ ſæculi differt in finem non ait,viuitis, ſed { viuetis.} quia uero uiuet ille: ideo & nos viuemus, per hominem quippe mors,& per hominem reſurrectio mortuorum. Sequitur. {In illo die}de quo.ſ. ait.{Et vos uiuetis.} Vos cognoſcetis,contemplando,quàmuis & nunc credendo nouerimus,quia ego ſum in patre,& uos in me,& ego in uobis, quia quando uiuemus ea uita,qua mors abſorbetur: tunc perficietur hoc ipſum quod nunc inchoatum eſt iam per ipſum, ut ſit in nobis,& nos in ipſo. CHRY. Vel in illo die cum reſurgam cognoſcetis,quia cum uiderunt eum reſurrexiſſe & eſſe cum eis: tunc Hom.74. certiſſimam fidem didicerunt. Magna enim erat uirtus ſp̃ſſancti quæ omnia eos docebat. Quod autem dictum eſt.{Ego ſum in patre,}humilitatis eſt. Quod aũt dicit.{Et uos in me, & ego in uobis.}humanitatis eſt & auxilii quod eſt a Deo. Conſueuit enim ſcriptura multoties eiſdem uerbis in Deo & hominibus poſitis non ſimiliter uti. H I L A. 8. de Trini. Vel hoc dicit, ut cum ille Ante med. in patre per naturam diuinitatis eſſet:nos autem in eo per corporalem eius natiuitatem,& ille rurſus in nobis per ſacramenti myſteriũ ineſſe crederet. Ipſe.n.teſtatus eſt,qui edit carnẽ meã, & bibit ſanguinẽ meum,in me manet,& ego in eo. A L C V I. Per dilectionem aũt & obſeruantiam mandatorũ eius, tunc perficietur hocipſum qđ nunc inchoatum eſt per ipſum,ut ſit in nobis & nos in ipſo.Et ut oĩbus non tm̃ Ap̃lis hanc beatitudinẽ promiſiſſe videatur adiungit.qui hẽt mãdata mea & ſer.ea,ille eſt q. diligit me. A V G. Qui habet in memoria & ſeruat in uita,qui hẽt in ſermonibus & ſeruat in operibus,qui hẽt audiendo & ſeruat faciẽdo, q Tract.75. habet faciendo & ſeruat perſeuerãdo,ipſe eſt qui diligit me. Opere eſt demonſtranda dilectio ne ſit infructuoſa noĩs appellatio. T H E O. Ac ſi dicat,uos putatis ꝙ ex affectione quadã, triſtamini de morte mea:ſed ego ſignũ dilectionis reputo mãdata mea ſeruari. Qualem autẽ prærogatiuã obtineat qui diligit oſtendit ſubdens,{Qui autẽ dili.me,dili.a patre meo & ego dili.eum. A V G. Sed quid eſt diligã.tamq̃ nunc nõ diligat? exponit per id quod ſequitur:{Et manifeſtabo ei meipſum.i. ad hoc diligã ut manifeſtẽ, Tract.75. & ipſam uiſionẽ mercedem fidei capiamus. Nũc enim ad hoc nos dilexit ut credamus,tunc ad hoc ut uideamus,quia & nos nunc diligimus credendo quod uidebimus.Tunc autẽ diligemus uidendo quod credidimus. A V G. ad Paulinã de uidendo Deo. Sic autem promiſit oſtenſurũ ſeipſum dilectoribus ſuis cũ patre Deum unũ, Cap.1.inſi. non qũo in hoc ſeculo uiſus eſt in corpore & a malis. T H E O. Vel qa poſt reſurrectionẽ appariturus illis erat in corpore magis repręſentante diuinitatẽ,nec credãt ipſum ſpiritũ fore ſeu phantaſma,ob hoc prædixit illis,ut tunc uidentes illũ nõ diffidant : ſed reminiſcanẽ,quia pp̃ mandatorũ ſuorũ cuſtodiã apparet eis, atq; ideo tenentur ſemper cuſtodire illa,ut perpetuo eis appareat.
g ¶ A V G. Quia dñs dixerat: Adhuc modicum & mundus me Tract.76. iam non uidet,uos autem uidebitis me. Interrogauit eum de hoc ipſe Iudas,nõ ille traditor eius, qui Scariothis cognominatus eſt: ſed cuius Epiſtola inter ſcripturas canonicas legitur : unde dicit. {Dicit ei Iudas,non ille Scariothis:Dñe quid factum eſt,quia nobis manifeſtaturus es teipſum & non mundo? Cauſam quæſiuit quare non ſe mundo:ſed ſuis manifeſtaturus eſſet. Dñs autem exponit quare ſuis ſe manifeſtaturus eſt non alienis. quia.ſ. hi diligunt,illi uero non diligunt.unde ſequitur: {Reſpõdit Ie.& di.ei. Siquis dili.me ſer.meũ ſer. G R E G. in Hom.Probatio enim dilectionis exhibitio eſt operis,numq̃ amor Dei eſt ocioſus,opera- Hom.30. tur enim magna ſi eſt. ſi uero operari renuerit, amor non eſt. A V G. Dilectio autẽ ſanctos diſcernit a mundo, quæ facit unanimes habitare in domo,in qua facit pater & filius manſionẽ qui do- Trac.76. nant & ipſam dilectionẽ,quibus in fine donabunt ſuã manifeſtationẽ.Eſt enim quædã Dei manifeſtatio interior,quã prorſus ĩpij non nouerũt,quibus Dei p̃ris & ſpirituſſancti manifeſtatio nulla eſt,filij uero eſſe potuit : ſed in carne, quæ nec talis eſt qualis illa, nec

Et ſermonem,quem audiſtis,nõ eſt meus, ſed eius qui miſit me patris. Hæc locutus ſum vobis apud vos manens. Paraclytus autem ſpiritus ſanctus,quẽ mittet pater ĩ nomine meo, ille vos docebit omnia & ſuggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis. Pacem relinquo vobis,pacem meam do vobis. Non quomodo mũdus dat,ego do vobis. h Non turbetur cor veſtrum, neque formidet. Audiſtis, quia ego dixi vobis,vado & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderitis vtique, quia vado ad pa-

nec ſemper illis adeſſe poteſt, ſed ad modicum tempus, & hoc ad A iudicium,non gaudium:ad ſupplicium,non ad præmium.vnde ſequitur.{Et ad eum veniemus.} Veniunt quidẽ ad nos dum venimus ad eos,veniunt ſubueniendo,venimus obediendo, veniunt illuminando,venimus intuendo,veniunt implendo,venimus capiẽdo,vt ſit nobis eorum nõ extranea viſio,ſed interna, & in nobis eorum non tranſitoria manſio, ſed æterna. vnde ſequitur.{Et mãſi.apud eum faci.} Hom.30. G R E G. in Homil. In quorundã etenim corda venit, & manſionem nõ facit, quia per compunctionem quidem reſpectum Dei percipiunt,ſed tentationis tp̃e hocipſum quòd compuncti fuerant obliuiſcuntur,ſicque ad perpetranda peccata redeunt,ac ſi hæc minime planxiſſent. Qui ergo Deum vere diligit in eius corde dñs & venit & manſionem facit, quia ſic eum diuinitatis amor penetrat,vt ab hoc amore,tentationis tp̃e nõ recedat.Ille.n.vere amat,cuius mentem delectatio praua ex conſen- Trac.76. ſu non ſuperat. A V G. An forte putabitur,manſionem in dilectore ſuo facientibus patre & filio excluſus eſſe ab hac manſione ſp̃us ſanctus? Quid eſt ergo quod ſuperius ait de ſpirituſancto, apud vos manebit,& in vobis erit, niſi forte quiſquam ſic abſurdus eſt, vt arbitretur cum pater & filius venerint diſceſſurum inde ſpiritumſanctũ, tamq̃ locum daturum maioribus? Sed & huic carnali cogitationi occurrit ſcriptura,cum dicit. { Vt maneat vobiſcum in æternum.In eadem ergo manſione cum ipſis erit in æternum, quia nec ille ſine ipſis venit,nec ille ſine eo,ſed propter inſinuationem Trinitatis,perſonis ſingulis nominatis dicuntur quædam,nõ tamen aliis ſeparatis intelliguntur,propter eiuſdẽ Trinitatis ſub- Ho. eadem. ſtantiã. G R E.in Ho.Tanto autem quiſque a ſuperno amore diſiungitur,quanto inferius delectatur.vnde ſubditur.{Qui non dili.me,ſer.meos non ſeruat.}De dilectione ergo conditoris lingua, Hom.74. mens,& vita requiratur. C H R Y. vel aliter totum. Aeſtimauit Iudas,ſicut mortuos videmus in ſomno:ita & ſe eum eſſe viſuros. vnde quærit.Quid eſt ꝙ debes te manifeſtare nobis, & non mundo? q.d.væh nobis,qm̃ morieris,& vt mortuus debes nobis aſſiſtere.Ne igitur hoc ſuſpicẽtur dicit.{Ego & pater ad eum veniemꝰ} q.d.Sicut pater manifeſtat ſeipſum,ita & ego,& manſionem apud eum faciemus,quod ſomniorum non eſt.Sequitur. { Et ſer. quem au.non eſt meus,ſed eius qui miſit me patris.} q.d.non me ſolum, ſed neque patrem amat,qui hunc non audit ſermonem. Dicit aũt hoc,qm̃ nihil extra patrem loquitur,neque præter id quod illi vi- Tract.eodẽ. detur. A V G.Et fortaſſe propter aliquam diſtinctionem,vbi ſuos dixit,pluraliter ſermones dixit dicens.{Qui non diligit me,ſermones meos nõ ſeruat}Vbi aũt ſermonem hoc eſt verbum nõ ſuũ eſſe dixit,ſed patris: ſeipſum intelligi voluit.non.n.ſuum, ſed patris eſt verbum,qũo nec ſua imago,ſed patris, nec ſuus filius, ſed patris.Recte igitur auctori tribuit quod facit æqualis a quo habet Hom. eadẽ. hoc ipſum,ꝙ illi eſt indifferens æqualis. CHRY.Quia vero corũ quæ dixerat,quædam manifeſta erant, & quædam non intellexerunt,vt non turbarentur,ſubiungit.{Hęc lo.ſum vo.apud vos ma Tract. 77. nens.AVG.Alia eſt illa manſio,quã promiſit futuram : alia vero hæc quam præſentem eſſe teſtatur.illa ſp̃ualis eſt atque intrinſecꝰ mentibus redditur: hæc corporalis forinſecus oculis atque auri- Hom.74. bus adhibetur.CHRY.Vt aũt eius corporalem receſſum facilius ſuſtinerent,præparat eos,promittens ꝙ eius receſſus magnorum eis eſſet futura cauſa bonorum,quia donec ipſe apud eos corporaliter manebat,& ſp̃us non venerat nihil magnum poterant ſcire. vnde ſequitur.{Paraclytus aũt ſp̃ũſſanctus,quem mit.pater in no- Hom.30. meo,ille vos do.oĩa,& ſug.vo. oĩa quæcũq; dixero vobis.} GRE. παράκλητος Græca locutione Paraclytus, latina aduocatus dr̃, vel conſolator. Qui iccirco aduocatus dr̃, quia pro errore delinquentium apud iuſtitiam patris interuenit:dum eos,quos repleuerit exorantes facit. Conſolator autem idem ſp̃us vocatur, quia de peccati perpetratione mẹrentibus, dum ſpem veniæ præparat,ab afflictione tri- Hom.74. Ante med. ſticiæ mentem leuat. CHRY.Continue aũt eum paraclytum vocat propter continentes eos tribulationes. D I D I M V S. De ſpirituſſancto.Spiritum autem ſanctum a patre in ſuo mitti nomine Saluator affirmat,cum proprie nomen Saluatoris ſit filius, ſiquidem naturæ conſortium,& vt ita dicam proprietas perſonarũ ex iſta voce ſignificatur. Filii quippe tantũmodo eſt in nomine patris venire,ſalua propietate filii ad patrem,& patris ad filium:nullus autem alius venit in noĩe patris, ſed verbi gratia, In nomine dñi Dei & omnipotentis. Qũo igitur ſerui,qui in nomine dñi veniunt,per hoc ipſum ꝙ ſubiecti ſunt,& ſeruiunt indicant dñm,ſerui quippe ſunt dñi,ſic & filius, qui venit in nomine patris, portat eius nomẽ per hoc ꝙ vnigenitus Dei filius approbatur. Quia ergo ſp̃ũſſanctus in nomine filii a patre mittitur,oſtendit quia vnitate ſit iunctus ad filium.vnde & filii dictus eſt ſp̃s per adoptionẽ ſuam,filios faciens eos,qui ſe recipere voluiſſent. Iſte autem ſp̃ũſſanctus,qui venit in nomine filii miſſus a patre, docebit omnia eos,qui in fide Chriſti perfecti ſunt. Omnia autem illa quæ ſpiritualia ſunt & intellectualia veritatis,& ſapientiæ ſacramenta. Docebit vero non ſicut qui artes aliquas, & ſapientiam ſtudio, induſtriaque didicere, ſed quaſi ipſa ars, atque doctrina & ſapientia, veritatis ſpiritus inuiſibiliter mẽti inſinuat ſcientiam B diuinorum. G R E G.Niſi autem idem ſpiritus cordi adſit audiẽ- Homil. 30. tis,ocioſus eſt ſermo doctoris. Nemo ergo docẽti homini tribuat quòd ex ore docentis intelligit,quia niſi intus ſit,qui doceat, doctoris lingua exterius in vacuum laborat. Sed & ipſe conditor nõ ad eruditionem hominis loquitur, ſi eidem homini per vnctionẽ ſpiritus non loquatur. A V G V S T I N V S. Numquid autem Tract.77. dicit filius, & docet ſpirituſſanctus,vt dicente filio verba capiamꝰ, docente autem ſpirituſancto eadem verba intelligamus? Omnis igitur, & dicit & docet Trinitas. Sed niſi etiam ſigillatim commendaretur, eam nullo modo humana capere vtcumque poſſet infirmitas. G R E G. Requirendũ vero nobis eſt,cur de eodẽ ſp̃ũ Ho.eadem. dicatur.Suggereret vobis omnia,cũ ſuggerere ſoleat eſſe minoris, ſed quia ſuggerere aliquando dicimus ſubminiſtrare, inuiſibilis ſpiritus ſuggerere dicitur, non quòd nobis ſcientiam ab imo inferat, ſed ab occulto. A V G V S T I N V S. Vel quod addit. Suggeret,ideſt commemorabit vos, intelligere debemus etiam, quòd iubemur non obliuiſci ſaluberrima monita ad gratiam per- C tinere quam nobis commemorat Chriſtus. T H E O. Spiritus In 14.c.Io. itaque ſanctus & docuit & commemorauit, docuit quidem quæcumque non dixerat eis Chriſtus tamquàm non valentibus portare. Commemorauit vero quæcumque dominus dixerat,ſed obſcuritatis cauſa, vel intellectus tarditate,commendare memoriæ nequiuerunt. C H R Y S O S T O M V S. Quia vero & hæc au- Hom. 74. dientes turbabantur excogitãtes odia, & prælia ſibi iminere poſt eius receſſum,rurſus eos conſolatur dicens. {Pacem relinquo vobis,pacem meam do vobis. A V G V S T I N V S. Pacem nobis Tract. eodẽ. reliquit in hoc ſæculo, in qua manentes hoſtem vincimus, & vt etiam hic inuicem diligamus, pacem ſuam nobis dabit in futuro ſæculo, quando ſine hoſte regnabimus, vbi numquàm diſſentire poſſimus. Pax autem nobis ipſe eſt,& cum credimus quia eſt, & cum videbimus eum ſicuti eſt. Sed quid eſt, quòd vbi dicit. { Pacem relinquo uobis,}non addit meam: vbi uero ait. {Do uobis,} D ibi dixit { meam? } utrum ſubaudiendum eſt meam, & ubi dictũ non eſt,an forte & hic aliquid latet? Pacem enim ſuam eam uoluit intelligi qualem habet ipſe. Pax uero iſta quam nobis reliquit in hoc ſæculo,noſtra potius dicenda eſt, quàm ipſius. Illi quippe nihil repugnat in ſeipſo,quia nullum habet omnino peccatum. Nos autem talem pacẽ nunc habemus,in qua adhuc dicamus: Dimitte nobis debita noſtra. Itemq; inter noſipſos eſt nobis pax, qa inuicem nobis credimus, ꝙ inuicẽ diligamus. Sed nec ipſa plena eſt, quia cogitationes cordis noſtri inuicem non uidemus. Nec ignoro iſta domini uerba etiam ſic accipi poſſe, ut eiuſdem ſententiæ repetitio uideatur. Quod uero dominus adiunxit. {Non quomodo mũdus dat,ego do uobis.} Quid eſt aliud,niſi non qũo homines dant,qui diligunt mũdum?qui propterea ſibi dant pacẽ, ut ſine moleſtia perfruantur. Et quando iuſtis dant pacem, ut non eos perſequantur, pax eſſe non poteſt uera, ubi non eſt uera con- E cordia,quia disiuncta ſunt corda. C H R Y. Pax etiam exterior Ho. eadem. ad malum ſit multoties, & eis qui habent eam nihil prodeſt. A V G V S T. de Ver.domini. Eſt autem pax ſerenitas mentis, tranquillitas animi, ſimplicitas cordis, amoris uinculum,conſortium charitatis Nec poterit ad hæreditatem domini peruenire, qui teſtamentum pacis noluerit obſeruare,nec poteſt concordiam habere cum Chriſto, qui diſcors uoluerit eſſe cum Chriſtiano. h ¶ C H R Y S O S T. Quia dixerat. Pacem relinquo uobis, Ho. eadem. quod erat recedentis,hoc poterat eos conturbare: ideo dicit.{Nõ turbetur cor ueſtrum, neque formidet, quoniam hoc quidem ex dilectione, illa uero ex formidine patiebantur. A V G V S T I. Tract. 78. Hinc autem turbari & formidare poterat cor illorum, quòd ibat ab eis, quàmuis uenturus ad eos,ne forſitan gregem lupus hoc interuallo inuaderet paſtoris abſentia. unde ſequitur. { Audiſtis, quia ego dixi uobis : Vado, & uenio ad uos.} Ibat autem per id quòd homo erat, & manebat per id quòd Deus erat. Cur itaque turbaretur, & formidaret cor, quando ſic deſerebat oculos,ut non deſereret cor? Vt autem intelligerent ſ̃m id quod homo

homo erat eum dixiſſe. Vado & venio ad vos, ſubiecit atque ait: { Si diligeritis me, gauderitis vtique, quia vado ad patrem, quia pater maior me eſt. Per hoc ergo filius non eſt æqualis patri, per hoc erat iturus ad patrem, a quo & venturus eſt, iudicaturus viuos & mortuos. Per illud, in quo eſt æqualis gignenti, numquàm recedit a patre, ſed cũ illo eſt vbique totus pari diuinitate quam nullus continet locꝰ. Ipſe ergo filius Dei æqualis patri in forma Dei, quia ſemetipſum exinaniuit: non formã Dei amittens, ſed formã ſerui accipiens, maior eſt etiam ſeipſo, quia maior eſt forma Dei quę amiſſa non eſt quàm forma ſerui, quæ accepta eſt.

trem, quia pater maior me eſt. Et nunc dixi vobis priuſquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis. Iam non multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoſcat mundus quia diligo patrem, & ſicut mandatum dedit mihi pater. ſic facio. Surgite, eamꝰ hinc.

Hæc igitur eſt forma ſerui, in qua Dei filius minor eſt non patre ſolo, ſed etiam ſpiritu ſancto, ſecundum hanc formam ſerui puer Chriſtus etiam parentibus minor erat, quando paruus, maioribus ſicut ſcriptum eſt, ſubditus erat. Agnoſcamus igitur geminam ſubſtantiam Chriſti, diuinam, ſcilicet, qua æqualis eſt patri, & humanam qua maior eſt pater, vtrũque autem ſimul, non duo, ſed vnus eſt Chriſtus, ne ſit quaternitas, ſed trinitas Deus. ideo ergo dixit. Si diligeritis me, gauderitis vtique, quia vado ad patrem. quia naturæ humanæ gratulandum eſt, eo quòd ſic aſſumpta eſt a verbo vnigenito, vt immortalis cõſtitueretur in cœlo, atq; ita fieret in terra ſublimis, vt incorruptibilis puluis ſederet ad dexteram patris. Quis non hinc gaudeat, qui ſic diligit Chriſtum, vt ſuam naturam iam immortalem gratuletur in Chriſto, atque ipſum ſperet futurum eſſe per Chriſtum?

Vltra med. HILA. 9. de Trinita. vel aliter. Si donantis auctoritate pater maior me eſt, numquid per doni confeſſionem minor filius eſt? Maior itaque donans eſt, ſed minor iam non eſt, cui vnum eſſe donatur.

Homi. 74. CHRY. vel aliter. Nondum nouerant Apoſtoli quid ſit reſurrectio, quam prædixerat dicens. { Vado & venio ad vos. } Neque qualem oportebat de eo opinionem habebant, patrem vero magnum eſſe æſtimabant. Dicit igitur eis. Etſi de me formidatis, quòd me defendere nequeam, neque confiditis, quòd poſt crucem rurſus vos videam: tamen audientes quoniam ad patrem vado lætandum vobis eſt. quoniam ad maiorem vado, & potentem omnia verſuta diſſoluere. Hæc autem omnia ad imbecillitatem diſcipulorum dicebatur. Et ideo ſubdidit. { Et nunc dixi vobis priuſquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis.

Tract. 79. AVGVS. Quid eſt hoc, cum magis credere homo debeat antequam fiat id quod credendum eſt? Hæc eſt enim laus fidei, ſi quod creditur nõ videtur. nam & ille cui dictum eſt. Quia vidiſti, credidiſti, aliud vidit, aliud credidit: vidit hominem, credidit Deum. Sed ſi dicũt credi quæ videntur, ſicut dicit vnuſquiſque oculis ſuis ſe crediſſe: non tamen ipſa eſt quæ in nobis ædificatur fides, ſed ex rebus quæ videntur acquiritur in nobis, vt ea credantur quæ non videntur. Illud itaque dicit. { Cum factum fuerit. } quòd eũ poſt mortem viſuri erant viuentem, & ad patrem aſcendentem, quo viſo, fuerant credituri quòd ipſe eſſet Chriſtus filiꝰ Dei, qui hoc potuit facere, & prædicere antequam faceret. Credituri autẽ hoc, non fide noua, ſed aucta, aut certe cum mortuus eſſet, defecta, cum reſurrexiſſet, refecta.

Vbi ſupra. HILA. 9. de Trinita. Gloriæ autem reſumendæ meritum, continuo ſubiecit dicens. Iam non multa loquar vobiſcum. BEDA. Ideo hoc dicebat, quoniam iam inſtabat tempus, vt compræhenderetur, & ad mortem traderetur. Venit enim princeps mundi huius.

Tract. eodẽ. AVG. Quis niſi diabolus? non autem creaturarum, ſed peccatorum princeps eſt diabolus. Vnde apoſtolus cum dixiſſet aduerſus rectores mundi, ſequenti verbo expoſuit, quid dixiſſet mundi, cum ſubiungit tenebrarum harum, ideſt hominum impiorum. Et in me non habet quicquam. Quia neque cum peccato Deus venerat, nec eius carnem de peccati propagine virgo pepererat. Et tãquam ei diceretur. Cur ergo morieris, ſi non habes peccatum, cui debetur mortis ſupplicium? continuo ſubiungit. { Sed vt cognoſcat mundus quia diligo patrem, & ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Surgite, eamus hinc. } Diſcumbens enim diſcumbentibus loquebatur. Eamus autem dixit ad illum locum, vnde fuerat tradendus ad mortem, qui nullum habebat meritum mortis, ſed habebat vt moreretur, mandatum patris.

Cap. 11. AVGVS. contra Arrianos. Quòd autem voluntati & præcepto patris obediens eſt filius, nec in hominibus demonſtrat diuerſam imparemque naturam patris præcipientis, & filii obedientis, huc accedit, quòd Chriſtus non tantum Deus eſt, qua natura æqualis eſt patri, ſed etiam homo, qua natura minor eſt patre.

Hom. 75. CHRYSOSTOMVS. Vel hoc quod dicit. { Surgite, eamus hinc. } principium eſt

F alterius ſententiæ. conſequens enim erat eos formidare, & a tempore, & a loco in villa manifeſte exiſtentes: etenim nox profunda erat, & erat conſequens eos non attendere his quæ dicebantur, ſed ſemper circumuoluere oculos, & imaginari eos qui aggreſſuri eos erant, & maxime audientes. { Adhuc modicum vobiſcum ſum. Et venit princeps mundi huius. Quia igitur hæc, & huiuſmodi audientes, turbabantur, vt mox capiendi ducit eos in locum alium, vt æſtimantes ſe in cautela eſſe cum ocio de reliquo audiant: magna enim dogmata erant audituri.

CAP. XV.

EGO ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt, Omnem palmitẽ in me non ferẽtem fructum, tollet eũ, & omnem qui fert fructum, pur- G gabit eum, vt fructum plus afferat. Iã vos mundi eſtis ꝑꝑ ſermonem quẽ locutus ſum vobis.

CAPVT XV.

Vbi ſupra. HILA. 9. de Trinita. Ad conſumandæ corporeæ paſſionis ſacramentum per dilectionem efficiendi mandati paterni feſtinat exurgens: corporeæ tamen aſſumptionis ſtatim myſterium pandens, per quam ei tamquàm in vite modo palmites ineſſemus, adiecit: { Ego ſum vitis vera. }

Tra. 80. AVGVST. Quod ſecundum hoc dicit, quòd eſt caput eccleſiæ, noſque membra eius, homo Chriſtus Ieſus. Vnius quippe naturæ ſunt vitis & palmites, ſed cum dicit. { Ego ſum vitis vera, numquid vt adderet vera, ad eam vitem retulit, vnde iſta ſimilitudo tranſlata eſt? Sic autem dicitur vitis per ſimilitudinem, non per proprietatem, ſicut agnus, ouis, & cætera huiuſmodi, vt magis ipſa ſint vera, ex quibus ducuntur iſtę ſimilitudi- H nes. Sed dicendo. { Ego ſum vitis vera, } ab illa ſe diſcernit, cui dicitur. Quomodo conuerſa es in amaritudinem vitis alienæ? Nam quo pacto eſt vitis vera, quæ expectata eſt vt faceret vuam, fecit autem ſpinas?

Vbi ſupra. HILARIVS 9. de Trinitate. Sed a corporeæ huius humilitatis aſſumptione formam paternæ maieſtatis alienans, agricolam patrem curioſum huius vitis oſtendit dicens. { Et pater meus agricola eſt. }

Serm. 59. AVGVSTINVS. de Verb. domini. Colimus enim Deum, & colit nos Deus, ſed ſic Deum colimus, vt non meliorem eum faciamus, colimus enim eum adorando, non arando. Quòd autem ille nos colit, meliores nos reddit. Cultura ipſius eſt in nos, quòd non ceſſat verbo ſuo extirpare mala ſemina de cordibus noſtris, aperire cor noſtrum tamquàm aratro ſermonis, plantare ſemina præceptorum, expectare fructum pietatis.

Hom. 75. CHRYSOSTOMVS. Et quia Chriſtus ſibi ſufficit: diſcipuli vero multo indigent agri- I colæ auxilio: propterea de vite nihil dicit, ſed de palmitibus cũ ſubdit. { Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Fructum autem hic vitam occulte inſinuat, oſtendens, quòd ſine operibus non poteſt aliquis eſſe in eo.

Vbi ſupra. HILA. 9. de Trinita. Inutiles autem & inueraces palmites deſecans, deputabit arſuros.

Hom. 75. CHRY. Et quia etiam qui ualde uirtuoſi ſunt, indigent agricolæ opere, adiungit. { Et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Hoc dixit propter tribulationes eorum, quæ tunc inducebantur: oſtendens quòd tentationes fortiores eos faciebant, ſicut & purgare: hoc eſt circuncidere palmitem, cũ magis germinare facit.

Tract. 80. AVGVSTINVS. Quis autem eſt in hac uita ſic mundus, ut non ſit magis magiſque mundandus? Vbi ſi dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus. Mundat itaque mundos, ideſt fructuoſos, ut tanto ſint fructuoſiores, quanto ſunt mundiores. Secundum hoc ergo uitis eſt Chriſtus, quod ait. { Pater maior me eſt, ſecundum illud autem quod ait. { Ego & pater unum ſumus, & ipſe agricola eſt. Nec talis K quales ſunt qui extrinſecus operando exhibent miniſterium, ſed talis, ut det etiam intrinſecus incrementum. unde continuo etiã ſeipſum mundatorem palmitum oſtendit dicens. { Iam uos mũdi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum uobis. Ecce ipſe mundator eſt palmitum, quod eſt agricolæ, non uitis officium. Sed quare non ait. Mundi eſtis propter baptiſmum, quo abluti eſtis, niſi quia & in aqua uerbum mundat? Detrahe uerbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit uerbum ad elementum & fit ſacramentum. unde iſta tanta uirtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluatur, niſi faciente uerbo, non quia dicitur, ſed quia creditur? Nam in ipſo uerbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud uirtus immanens. Hoc uerbum fidei tantum ualet in eccleſia Dei, ut per ipſum credentem, offerentem, benedicentem, tingentem mundet infantẽ, quàmuis credere non ualentẽ. CHRYSOSTOMVS. Vel dicit. Mundi eſtis, propter ſermonem, quem locutus ſum uobis, ideſt interim lumen doctrinæ iam ſuſcepiſtis, & a Iudaico errore eruti eſtis.

b ¶ CHRY.

Hom. 75. CHRY. Quia iam mundos eos dixerat propter ſermonem quẽ locutus fuerat eis, docet quòd oportet de reliquo incipere ea, quæ ab eis ſunt: & ideo dicit. { Manete in me, & ego in vobis. }

Tract. 81. AVGVST. Non eo modo illi in ipſo, ſicut ipſe in illis, vtrumque enim prodeſt, non ipſi, ſed illis. Ita ſunt quippe in vite palmites, vt viti non cõferant, ſed inde accipiant vnde viuant. Ita vero vitis eſt in palmitibus, vt vitale alimentum ſubminiſtret eis, non ſumat ab eis, ac per hoc, vt manentem in ſe haberent Chriſtum, & manerent in Chriſto, diſcipulis prodeſt vtrũque, non Chriſto, vnde ſubdit. { Sicut palmes non poteſt ferre fructum a ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis. }

b Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt ferre fructũ a ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me mãſeritis. Ego ſum uitis, & uos palmites. Qui manet in me, & ego in eo: hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere. Siquis in me non manſe- B rit, mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum & in ignem mittent & ardet. Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcumque uolueritis petetis, & fiet uobis.

c In hoc clarificatus eſt pater meus, ut fructum plurimum afferatis. & efficiamini mei diſcipuli. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego patris mei præcepta ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus ſum uobis, ut gaudium meum in uobis ſit, & gaudium ueſtrum impleatur.

Magna gratiæ commendatio, corda inſtruit humilium, ora obſtruit ſuperborum. Nonne huic reſiſtunt veritati, ad bona opera facienda Deum ſibi neceſſarium non putantes, non aſſertores, ſed præcipitatores liberi arbitrii? Qui enim a ſemetipſo ſe fructum æſtimat ferre, in vite non eſt. Qui in vite non eſt, in Chriſto non eſt, qui in Chriſto non eſt, Chriſtianus non eſt. ALCV. Omnis enim fructus boni operis ab illa radice procedit, qui nos ſua gratia liberauit, & ſuo auxilio prouehit, vt fructum plus afferre valeamus. vnde cum repetitione & ſuperiorum explanatione ſubdit. { Ego ſum vitis, & vos palmites. Qui manet in me. } credendo, obediendo, perſeuerando. { & ego in eo. } il- C luminando, ſubueniendo, perſeuerantiam donando. Hic, & non alius. { Fert fructum multum.

Tract. eodẽ. AVGVSTINVS. Sed ne quiſquam putaret ſaltem paruum aliquem fructum poſſe a ſemetipſo palmitem ferre, ſubdit. { Quia ſine me nihil poteſtis facere. } non ait parum poteſtis facere, quia niſi palmes in vite manſerit & vixerit, de radice quantumlibet fructum a ſemetipſo non poteſt ferre. Quàmuis autem Chriſtus vitis non eſſet, niſi homo eſſet: tamen iſtam gratiam palmitibus non præberet, niſi etiam Deus eſſet.

Ho. eadem. CHRYSOSTOMVS. Vide ergo filium non minus patre conferentem ad diſcipulorum procurationem. Nam pater quidem purgat, ipſe vero in ſe tenet, quod facit palmites fructificare. Sed tamen & purgare filii monſtratum eſt eſſe, & manere in radice eſt patris, qui radicem genuit. Igitur magnum quidem damnum eſt nihil poſſe facere, verum non vſq; ad hoc ſiſtit, ſed vlterius producit ſermonem dicens: { Siquis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, ideſt agricolæ non potietur manu. { Et areſcet. } hoc eſt: Si quid habebat a radi- D ce, amittet, denudatus eius auxilio, & vita. Et colligent eum. }

Tract. eodẽ. ALCVINVS Meſſores Angeli & in ignem æternum, ſcilicet mittent, & ardet. AVGVSTINVS. Ligna enim vitis tanto ſunt contemptibiliora, ſi in vite non manſerint, quanto glorioſiora ſi manſerint vnum ex duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis, ſi in vite non eſt, in igne erit.

Ho. eadem. CHRYSOST. Deinde oſtendens quid eſt manere in eo, ſubdit. { Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis. } Eam enim quæ per opera oſtenſionem quęrit.

Tract. eodẽ. AVGVSTINVS. Tunc enim ſunt dicenda verba eius in nobis manere, quando facimus quæ præcepit, & diligimus quę promiſit. Quando autem verba eius manent in memoria, nec inueniuntur in vita, non computatur palmes in vite, quia vitam non attrahit ex radice. Quid autem velle poſſunt manendo in Saluatore, niſi quod non alienum eſt a ſalute? Aliud quippe volumus, quia ſumus in Chriſto, & aliud volumus, quia ſumus adhuc in hoc ſæculo. De manſione autem huius ſæculi nobis aliquando ſurrepit, vt hoc petamus quod nobis non expedire neſcimus. Sed abſit, vt faciat nobis ſi maneamus in Chriſto, qui non facit quando petimus, niſi quod expedit nobis. Ad verba autem eius pertinet oratio Pater noſter, ab huius orationis verbis & ſenſibus non recedamus in petitionibus noſtris, & quicquid petimus, fiet nobis.

Ho. eadem. c ¶ CHRY. Oſtendit ſupra dominus, quoniam qui eis inſidiabantur ardebunt, non manentes in Chriſto: deinde oſtendens, quoniam ipſi inexpugnabiles erunt; ita ſcilicet vt multum fructificent, ait. { In hoc clarificatus eſt pater, vt plurimum fructum afferatis, } quaſi dicat. Si ad gloriam patris pertinet, quòd vos fructificetis, non contemnet gloriam ſuam, qui autem fructum facit, ille eſt diſcipulus Chriſti. vnde ſubdit. { & efficiamini mei diſci- A puli. THEO. Fructus autem Apoſtolorum ſunt gentes, quæ per eorum doctrinam aſtrictæ ſunt fidei: necnon ad Dei redactæ ſunt gloriam.

Tract. 81. AVGVST. Siue enim clarificatus, ſiue glorificatus dicatur, ex vno verbo græco vtrumque tranſlatum eſt. Doxa ergo græce dicitur, latine gloria eſt: quod ideo commemorandum putaui, ne hoc noſtræ gloriæ tribuamus, tãquàm ex nobiſipſis habeamus, eius eſt enim hæc gratia, & ideo in hoc non noſtra, ſed eius eſt gloria. A quo enim faciemus fructum, niſi ab illo, cuius miſericordia præuenit nos? vnde ſubditur. { Sicut dilexit me pr̃, & ego dilexi vos. } Ecce vnde ſunt nobis opera bona. nam vnde nobis eſſent, niſi quia fides per dilectionem operatur? vnde autem diligeremus, niſi prius diligeremur? Quod autem ait. { Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. } non æqualitatem naturæ oſtendit noſtræ & ſuæ, ſicut eſt patris & ipſius, ſed gratiam, qua mediator eſt Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Mediator quippe monſtratur, cum dicit. { Pater dilexit me, & ego vos. } Nam pater vtique diligit & nos, ſed in ipſo.

Ho. eadem. CHRYSOSTOMVS. Si igitur pater amat nos, confidite. ſi patris eſt gloria, fructificate. Deinde vt non pigros eos faciat, ſubdit. { Manete in dilectione mea. } Qualiter autem hoc erit, oſtendit ſubdens. { Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea.

Tra. eodem. AVGVSTIN. Quis ambigat ꝙ dilectio præcedat obſeruantiã præceptorum? vnde enim præcepta ſeruet non habet, qui non diligit: quòd ergo hic ait. oſtendit non vnde dilectio generetur, ſed vnde monſtretur, vt nemo ſe fallat dicendo, quòd eum diligat ſi eius pręcepta non ſeruat, quàmuis quod dicit { manete in dilectione mea, } non apparet quam dixerit dilectionem, vtrum qua eum diligimus, an qua ipſe nos diligit, ſed ex verbo ſuperiore dinoſcitur. Dixerat quippe. { Ego dilexi vos, } & continuo ſubiecit. { Manete in dilectione mea. } Illa ergo qua dilexit eos. Quid eſt ergo, Manete in dilectione mea, niſi manete in gratia mea? Et quid eſt, Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, niſi ex hoc ſcietis quòd in dilectione mea, qua vos diligo manetis, ſi mea præcepta ſeruatis? Non ergo ut nos diligat, prius præcepta eius ſeruamus, ſed niſi nos diligat, præcepta eius ſeruare non poſſumus. Hæc eſt gratia, quæ humilibus patet, ſuperbos latet. Sed quid illud eſt quod adiungit, { Sicut & ego præcepta patris mei ſeruaui, & maneo in eius dilectione? } utiq; eã hic D dilectionem patris intelligi uoluit, qua eum diligit pater. Sed numquid & hæc gratia intelligenda eſt, qua pater diligit filium, ſicut gratia eſt qua nos diligit filius, cum ſimus nos filii gratia non natura, unigenitus autem natura, non gratia? An hoc etiam in ipſo filio ad hominem referendum eſt? Ita ſane. nam dicendo. { Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos } gratiam mediatoris oſtendit: mediator autem Dei & hominum, non inquantum Deus, ſed inquantum homo eſt Chriſtus. Igitur hoc recte poſſumus dicere, quòd cum ad naturam Dei non pertineat humana natura, ad perſonam tamen filii Dei per gratiam pertinet, qua nulla eſt maior, nulla prorſus æqualis. Neque enim illam ſuſceptionem ulla hominis merita præceſſerunt, ſed ab illa ſuſceptione merita eius cuncta cœperunt. ALCVINVS. Quæ autem præcepta dixerit exponit Apoſtolus dicens. Chriſtus factus eſt obediens patri uſque ad mortem, mortem autem crucis.

Homi. 76. E CHRYSOSTOMVS. Deinde quia futura paſſio, & triſtia uerba interruptura erant eorum lætitiam, ſubiungit. { Hæc locutus ſum uobis, ut gaudium meum in uobis ſit, & gaudium ueſtrum impleatur, } quaſi dicat. Et ſi incidat triſtitia, hanc auferam, ut ad finem ueniat gaudium.

Tomo. 83. AVGVSTINVS. Quod eſt autem gaudium Chriſti in nobis, niſi quòd dignatur gaudere de nobis? Et quod eſt gaudium noſtrum quod dicit implendum, niſi eius habere conſortium? Gaudium autem iam ipſe perfectum de nobis habebat, quando nos præſciendo, & prædeſtinando gaudebat, ſed illud gaudium in nobis non erat, quia nec nos in quibus eſſe poſſet, eramus. cœpit autem eſſe in nobis quando uocauit nos. Et hoc gaudium noſtrum merito dicimus, quo nos beati futuri ſumus, quod inchoatur in fide renaſcentium, implebitur in præmio reſurgentium.

F d ¶ THEO. Quia prædixerat, ꝙ ſi mãdata mea cuſtodieritis, tunc in me ꝑmanebitis: hic oſtendit quæ mandata obſeruare oporteat dicens. { Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem.
Hom.27. GREG. in Hom. Cum aũt cuncta ſacra eloquia dominicis ſint plena præceptis, quid eſt quod de dilectione quaſi de ſpeciali mandato hic dicit, niſi qa omne mandatum de ſola dilectione eſt, & omnia præcepta vnũ ſunt, quia quicquid ꝓcipitur in ſola charitate ſolidatur, vt .n. multi arboris rami ex vna radice ꝓdeũt, ſic multæ virtutes ex vna charitate generantur. Hæc habet aliquid viriditatis ramus boni operis: ſi nõ
Tract. 83. manet in radice charitatis. AVG. Vbi ergo charitas eſt, quid eſt qđ poſſit deeſſe? Vbi aũt nõ eſt, qd eſt qđ poſſit ꝓdeſſe? Diſcernit aũt iſta dilectio ab ea qua ſe inuicẽ diligũt hoĩes, ſicut hoĩes. vnde adiũctũ eſt. Sicut dilexi vos. Vt qd enim nos dilexit Chrs, niſi vt poſſimus regnare cũ Chro? Ad hoc ergo & nos inuicẽ diligamus, vt dilectionẽ noſtrã diſcernamus a cæteris, qui nõ ad hoc ſe inuicẽ diligunt, vt Deus diligatur, quia nec vere diligunt. Qui autem ſe
Ho. eadem. propter habendum Deum diligunt, ipſi ſe diligunt. GREG. Vna autem & ſumma eſt probatio charitatis, ſi & ipſe diligatur qui aduerſatur. nam & ipſa veritas & crucis patibulum ſuſtinet: & tamẽ ipſis ſuis perſecutoribus affectum dilectionis impendit dicens. Pater ignoſce illis qa neſciunt quid faciunt. cuius dilectionis ſummã exprimit cum ſubiungit. { Maio. hac dil. ne ha. q̃ vt ani. ſuam po. H quis pro amicis ſuis. } Mori pro inimicis dñs venerat, & tamen poſiturum ſe animam pro amicis dicebat, vt nobis oſtenderet, quia cum diligendo lucrum facere de inimicis poſſumus, etiam ipſi amici ſunt, qui perſequuntur. AVG. Quia ergo ſuperius dixerat:
Tract.84. Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos: fit ex hoc conſequens quod idem Ioannes in Epiſtola ſua dicit, vt quemadmodum Chriſtus pro nobis animam ſuam poſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Hoc martyres ardenti dilectione fecerunt: ideo ad menſam Chriſti, non ſic eos commemoramus quemadmodum alios, vt etiam pro eis oremus, ſed magis vt eorũ veſtigiis hereamus. Talia enim ſuis fratribus exhibuerunt, qualia de dñi menſa pariter acceperunt. GREG. Qui vero tranquillitatis tempore non dat pro Deo tunicã ſuam, qualiter in perſecutione daturus eſt animam ſuam? Virtus ergo charitatis, vt inuicta ſit in perturbatione, nutriatur per miſericordiam in tran-
Cap.8. in fi. quillitate. AVG. 8. de Trini. Ex vna aũt eademque charitate Deũ I proximũque diligimus, ſed Deum propter Deum: nos autem & proximum propter Deum. Cum ergo duo ſint præcepta charitatis, in quibus tota lex pendet & Prophetæ, dilectio Dei & proximi non immerito plerumque ſcriptura pro vtroque vnum ponit, quia qui diligit Deũ conſequens eſt, vt faciat quæ præcepit Deus. Conſequens ergo eſt, vt proximum diligat, quia & hoc præcepit Deus: vnde & hic ſequitur: { Vos amici mei eſtis ſi feceritis quæ ꝓcipio vobis. } GRE. 27. Mor. Amicus quippe quaſi animæ cuſtos
Cap.11. dicitur. vnde non immerito qui voluntatem Dei cuſtodire in pręceptis illius dicitur: eius amicus vocatur. AVG. Magna dignatio
Tract. 85. cum ſeruus bonus eſſe non poſſit, ſi præcepta dñi ſui non fecerit, hinc amicos ſuos voluit intelligi. vnde boni ſerui poſſunt probari. Poteſt igitur eſſe & ſeruꝰ & amicus, qui ſeruus eſt bonus. Quõ autem intellecturi ſumus & ſeruum, & amicum eſſe ſeruum bonũ declarat, cum ſubdit. { Iam non dicam vos ſeruos, quia ſer. ne. quid fa. do. eius. } Itaque tunc ſerui non erimus, quando boni ſerui fuerimus. Numquid ſeruo bono & probato dñs eius, non etiam ſua ſecreta committit? Sed ſicut ſunt duo timores, ſic ſunt duæ ſerui- K tutes. Eſt timor, quem perfecta charitas mittit foras, in quo etiam eſt ſeruitus ſimul foras cum ipſo timore mittenda. Et eſt alius timor caſtus, permanens in ſæculum ſæculi. Ad primam ergo ſeruitutem ſeruos pertinentes intuebatur dominus dicens: { Iam non dicam vos ſer. quia ſer. neſcit quid fa. do. eius. } Non ille vtique ſeruus ad timorem pertinens caſtum, cui dicitur. Euge ſerue bone, intra in gaudium dñi tui, ſed ille ſeruus pertinens ad timorẽ foras a charitate mittendum, de quo alibi dicitur. Seruus non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum. Quoniã itaq; dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri, vt miro modo ſerui, nõ ſerui eſſe poſſimus hoc dñm facere ſcimus, hoc ſeruus ille neſcit, qui neſcit quid faciat dñs eius. & cum aliquid boni facit: ſic extollitur quaſi hoc ipſe faciat, & non dominus eius, & in ſe, & non in domino gloriatur. Sequitur. { Vos autem di. ami. quia omnia quæcũq; audiui a patre meo nota feci vobis. THEO. q. d. Seruus non nouit conſilia ſui domini; vos autem cum amicos reputem, ſecreta mea

d Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicẽ ſicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionẽ nemo habet, q̃ vt aĩam ſuã quis ponat pro amicis ſuis. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis. Iam non dicam vos ſeruos. quia ſeruus neſcit quid fa- G ciat dñs eius. Vos aũt dixi amicos. quia oĩa quęcũque audiui a pře meo, nota feci vobis. Nõ vos me elegiſtis. ſed ego elegi vos, & poſui vos vt eatis, & fructũ afferatis. & fructus veſter maneat. vt quodcũq; petieritis patrem in nomine meo det vobis.

e Hæc mãdo vobis, vt diligatis inuicem. Si mundus vos odit: ſcitote, quia me priorẽ vobis odio habuit. Si de mundo fuiſſetis,

vobis communicaui. AVG. Quo autem pacto intellecturi ſumus: omnia enim nota feciſſe diſcipulis quæcumque audiuit a patre, cum propterea multa non dicat eis, quia ſcit eos modo portare non poſſe? Sed omnia ſe nota feciſſe diſcipulis dicit, quæ ſe nouit, nota eſſe facturum, in illa plenitudine, de qua dicit Apoſtolꝰ. Tunc cognoſcam ſicut & cognitus ſum. ſicut enim immortalitatem carnis, & ſalutẽ animarum futurarũ expectamus: ita omnem notitiam quæcũque vnigenitus audiuit a patre futuram expectare debemus.
Hom. eadẽ. GRE. Vel omnia quę audiuit a patre, quæ nõ fieri voluit ſeruis ſuis, ſunt gaudia internæ charitatis, & feſta ſupernæ patriæ, quæ noſtris quotidie mẽtibus per aſpirationem ſui amoris imprimit: dum enim audita ſuperna cœleſtia amamus: amata iam nouimus, quia amor ipſa notitia eſt. Omnia ergo nota eis fecerat, quia a terrenis deſideriis immutati amoris ſummi facibus ardebant. CHRY. Vel omnia di- Hom.76.
cit quæcumque eos audire oportebat. Per hoc autem ꝙ dicit ſe audiſſe, oſtendit ꝙ nihil alienum loquitur, ſed quæ patris. GRE. Hom.27.
Sed quiſquis ad hanc peruenit dignitatẽ, vt amicus Dei vocetur, dona quæ percipit ſuper ſe non ſuis meritis tribuat. vnde ſubdit. { Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. AVG. Hæc eſt ineffabi- Tract.81.
lis gratia, quid enim eramus quando Chriſto nondum elegeramꝰ, niſi iniqui & perditi? Neque enim credideramus in eum vt eligeret nos. nam ſi credentes elegit, eligentes elegit. Hic certe vacat vana illorum ratio, qui ideo nos dicunt electos ante mundi conſtitutionem, quia præſciuit nos Deus futuros bonos, non ſeipſum nos facturum bonos, quoniam ſi propterea nos elegiſſet, quia bonos futuros eſſe præſcierat, ſimul etiam præſciſſet, ꝙ eum nos fuiſſemus prius electuri: non enim aliter poſſumus eſſe boni, niſi forte dicendus eſt bonus, qui non elegit bonum. Quid ergo elegit in non bonis? Non eſt vt dicas, Ideo electus ſum, quia iam credebam. Si enim credebas in eum, iam elegeras eum. Nec eſt vt dicas, Antequam crederem iam bona operabar: ideo electus ſum. Quid enim eſt boni operis ante fidem, quid ergo dicturi ſumus, niſi quia mali eramus, & electi ſumus, vt boni per gratiam nos eligentis eſſemus? AVG. de Prædeſtinatione ſanctorum, electi ſunt itaque ante mũ- Cap.17.
di conſtitutionem ea prædeſtinatione, in qua Deus ſua futura facta præſciuit, electi aũt de mundo ea vocatione, qua Deus id quod prædeſtinauit impleuit. quos enim prædeſtinauit, hos & vocauit. AVG. Super Ioannẽ. Et videte quemadmodum non eligat bo- Tract. 85.
nos, ſed quos elegit, faciat bonos. nã ſequitur. { Et poſui vos vt eatis, & fructum afferatis. Iſte eſt fructus, de quo iã dixerat. Sine me nihil poteſtis facere: ipſe eſt via, in qua nos poſuit, vt eamus. GREG. in Hom. Poſui ergo vos. ſ. ad gratiam. Plantaui, vt eatis, Ho. eadem.
quia velle iam mente ire eſt. Et fructum afferatis. operando. Qualẽ uero fructum afferre debeant. { Et fructus veſter maneat. } omne. n. quod ſecundum præſens ſæculum laboramus, vix vſque ad mortẽ ſufficit: mors namque interueniens fructum noſtri laboris abſcindit. quod vero pro æterna vita agitur, etiam poſt mortem ſeruatur, & tunc apparere incipit, cum laborum carnalium fructus cœperit non videri. Tales ergo fructus operemur, qui maneant, qui cum mors cuncta interimat, ipſi exordium a morte ſumant. AVGVST. Dilectio ergo eſt fructus noſter, quæ nunc eſt in de- Tract. eodẽ.
ſiderio nondum in ſaturitate. Et ipſo deſiderio quodcumq; petierimus in nomine vnigeniti filii, dat nobis pater. vnde ſequitur. { Et quodcumque petieritis patrem in nomine meo, det vobis. } Hoc petimus in nomine Saluatoris, quod pertinet ad rationem ſalutis.
e ¶ AVGVST. Dixerat dominus. Poſui vos vt eatis, & fru- Trac.86.
ctum afferatis. Charitas autem fructus noſter eſt, de hoc itaque fructu mandans nobis dicit. Hæc mando vobis vt diligatis inuicem. } Vnde & Apoſtolus. Fructus, inquit ſpiritus, charitas, ac deinde cætera tamquàm ex iſto capite exorta, & religata contexuit. Meritò itaque ſic dilectionem ſæpe commendat, tamquàm ſola præcipienda ſit, ſine qua non poſſunt prodeſſe cætera bona, & quæ non poteſt haberi ſine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus. CHRYSOSTOMVS, Hom.76.
vel aliter continua. Dixi quoniam animam meam pro vobis pono, & quia primum vos elegi. Hæc autem omnia non exprobrans dixi, ſed ad dilectionem vos inducens, vt diligatis inuicem: deinde quia perſecutionem pati, & a multis exprobrari difficile erat, oſtendit conſequenter quòd non dolere, ſed lætari oportet. vnde ſequitur. { Si mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit, } quaſi dicat. Scio hoc eſſe durum, ſed

Trac.87. propter me patiẽmini. AVGVST. Cur enim ſe membra ſu- A pra verticem extollunt? recuſas eſſe in corpore, ſi non vis mundi odium ſuſtinere cum capite. Pro dilectione autem patienter debemus etiam mundi odium ſuſtinere, neceſſe eſt enim vt nos oderit, quos cernit nolle quod diligit. vnde ſequitur. { Si de mũdo fuiſſetis, mundus quod ſuũ erat diligeret. CHR. Quia .n. ꝓpter Chriſtum pati nondũ erat eis ſufficiens mitigationis cauſa, illa cauſa dimiſſa, hanc adiecit, oſtẽdens ꝙ hoc eſt virtutis argumentum, a mundo odio haberi, vnde dolere oporteret, ſi a mundo diligeremini. hoc enim eſſet
Tract. eodẽ malitiæ veſtræ oſtenſuum. AVGVST. Vniuerſæ autem hoc dicit eccleſiæ, quã plurimi mundi nomine appellat, ſicut eſt illud. Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Totus ergo mundus odit eccleſiam. Mundus igitur odit mundum, inimicus recon-
Tract.88. ciliatum, inquinatus mundatum. Quæri ergo poteſt ſi etiam mali faciunt perſecutionẽ malis, ſicut impii reges & iudices, cum eſſent perſecutores piorum, vtiq; & homicidas & adulteros puniebant, quomodo intelligẽdum eſt quod dominus ait: Si de mundo eſſetis, mundus quod ſuũ erat diligeret? niſi quia mundus eſt in eis a quibus talia ſcelera puniuntur, & mundus eſt in eis a quibus diliguntur. Mundus ergo odit quod ſuum eſt, ex ea parte hominum qua ſceleratis nocet, & diligit quod ſuum eſt, ex ea parte qua ipſis fauet. Si etiam quęratur, quomodo ſe diligat mũdus qui odit modum redemptionis, Diligit vtique falſa dilectione nõ vera, quoniam quod ei nocet hoc diligit: odit naturam, diligit vitium. vnde C & nos prohibemur diligere in illo quod ipſe diligit, & iubemur diligere quod ipſe odit in ſeipſo. Vitium quippe in illo diligere prohibemur, iubemurque naturam. Vt autem de hoc mundo damnato non eſſent, electi ſunt inde. non meritis ſuis, quorum nulla bona præceſſerant opera, non natura, quæ tota fuerat in ipſa radice vitiata, ſed gratia. vnde ſequitur. { Quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. } GREGO. ſuper Ezechielem in Homi. 9. Nam peruerſorum derogatio vitæ noſtræ approbatio eſt, quia iam oſtenditur nos aliquid iuſtitiæ habere, ſi illis diſplicere incipimus qui non placent Deo: nemo enim poteſt in vna eademque re omnipotenti domino atque eius hoſtibus gratus exiſtere. Nam ſe Deo amicum denegat, qui eius placet inimico, & inimicis veritatis aduerſabitur,
Tract.88. qui eidem veritati in mẽte ſubiugabitur. AVGVST. Exhortans autem dominus ſuos ſeruos ad mundi odia perferenda patiẽ- D ter, nullum eius maius & melius q̃ de ſeipſo proponit exemplũ. vnde ſequitur. { Mementote ſermonis mei quem ego dixi vobis, Nõ eſt ſeruus maior domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur, ſi ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrũ ſeruabunt. } GLO. Idem obſeruauerunt vt calumniarentur, iuxta illud. Obſeruabit peccator iuſtum. THEO. Vel aliter: Si dominum inquit, perſecuti ſunt vos, etiam ſeruos multomagis, Si non perſecuti fuiſſent, ſed ſermonem cuſtodiuiſſent, veſtrum etiam cuſto-
Hom.76. dirent. CHRY. q. d. Non vos turbari oportet ſi communica-
Tra. eodem bitis meis paſſionibus, quia vos non eſtis me potiores. AVGV. Hic autem vbi dicitur: Non eſt ſeruus maior domino, illum ſignificat ſeruum pertinentem ad timorem caſtum, qui permanet in ſæ-
Ho. eadem. culum ſæculi. CHRY. Deinde & aliam mitigationem ponit, quoniam & pater cum eis contumeliam patitur cui iniuriantur. vnde ſequitur. { Sed hæc omnia facient vobis propter nomen E
Tract. eodẽ. meum. } AVGVST. Quæ omnia, niſi quę dixit quæ odio habebunt & perſequentur ſermonemque contemnent? Quid eſt autem aliud dicere: Propter nomen meum, q̃ me in vobis odio habebunt, me in vobis perſequentur, & ſermonẽ veſtrum, quia meus eſt, ideo non ſeruabunt? Tanto igitur miſeriores qui propter hoc nomen iſta faciunt, quanto beatiores qui propter hoc nomen iſta patiuntur. Faciunt autem & iſta mali malis, ſed vtrique miſeri, & qui faciunt, & qui patiuntur. Quomodo autem hoc erit verum. Hæc omnia facient vobis propter nomen meũ, cum illi non propter nomen Chriſti faciant, hoc eſt propter iuſtitiam, ſed propter iniquitatem ſuam. Hęc quæſtio ita ſoluitur, ſi totum referatur ad iuſtos, tamq̃ dictum ſit: Hęc omnia patiemini ab eis propter nomen meum: ſi autem Propter nomen meum, ſic accipitur, ideſt, quod in vobis oderunt & propter iuſtitiam quã in vobis oderunt, ſimiliter recte dici poſſunt & boni, cum perſecutionem faciunt malis, & propter iuſtitiam facere quam diligendo perſequuntur malos, & propter iniquitatem quam oderunt in ipſis malis. Quod

mundus quod ſuum erat diligeret. Quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mũdus. Memẽtote ſermonis mei quem ego dixi vobis. Non eſt ſeruus maior domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur. Si ſermonem meum ſeruauerũt, B & veſtrum ſeruabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia neſciunt eum qui miſit me.

f Si non veniſſem & locutus eis nõ fuiſſem, peccatũ nõ haberẽt. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Qui me odit, & patrem meum odit. Si opera nõ feciſſem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem & viderunt & oderũt & me & patrem meũ.

A autem addidit, Quia neſciunt eum qui miſit me, ſecundum eam ſcientiam dictum eſt, qua dicitur ſcire te, ſenſus eſt conſummatus. f ¶ CHRY. Ponit iterum dominus aliam diſcipulorum mitigationem, oſtendens quoniam iniuſte, & in ipſum & in diſcipulos talia operabuntur. vnde dicitur. { Si non veniſſem & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. } AVGVST. Iudæis locutus eſt Chriſtus non aliis gentibus. In eis ergo voluit intelligi mundum, qui odit Chriſtum & diſcipulos eius, imo vero non in eis ſolis, ſed nos quoq; ad eundẽ mundum pertinere monſtrauit. Numquid ergo ſine peccato erant Iudæi, quibus Chriſtus locutus eſt, anteq̃ Chriſtus in carne veniſſet? Sed magnum quoddam peccatum, non omne peccatum ſub generali nomine vult intelligi. Hoc eſt enim peccatum, quo tenentur cuncta peccata, quòd vnuſquiſque ſi non habeat, dimittuntur ei cuncta peccata. Hoc autem eſt, quia nõ crediderunt in Chriſtum, qui propterea venit vt credatur in eum. Hoc ergo peccatum ſi non veniſſet, non vtique haberent. Aduentus enim eius quantum credentibus ſalutaris, tantum non credentibus exitialis factus eſt. Sequitur. { Nunc autem excuſationẽ non habent de peccato ſuo. } Si autem hi ad quos non venit Chriſtus, nec locutus eſt eis, excuſationem non habent de peccato ſuo, cur hic dictum eſt, propterea iſtos non habere, quia venit & locutus eſt eis? Si autem habent, vtrum ad hoc habent vt a pęnis alienentur, aut ut mitius puniantur? Ad hæc inquiſita reſpondeo, eos habere excuſationem, non de omni peccato ſuo, ſed de hoc peccato ſuo, ꝙ in Chriſtum non crediderunt. Sed non in eo ſunt numero, ad quos per diſcipulos venit, non ſunt enim in pęna leuiori ponẽdi, qui omnino legem Chriſti accipere noluerunt, & eam quantũ ad ipſos attinet omnino nullam eſſe voluerunt. Hanc etiam excuſationem poſſunt habere, qui priuſquàm euangelium Chriſti audirent, vitæ huius fine pręuenti ſunt, ſed non ideo poſſunt effugere damnationem. Quicumque enim homines niſi in eo ſaluatore ſaluentur, qui venit quærere quod perierat ad perditionem ſine dubio pertinebũt, quàmuis dici poſſit, alios leuiores, alios grauiores pœnas paſſuros. Ille enim perire Deo dicitur, qui ab illa beatitudine quam dat ſanctis ſuis per ſupplicium ſeparatur. Tanta eſt autem diuerſitas ſuppliciorum, quanta eſt diuerſitas peccatorum, quæ quomodo ſe habeat, altius iudicat ſapientia diuina, q̃ coniectura ſcrutatur, aut effatur humana. CHRY. Quia vero hin- Hom. eadẽ.
D cinde cauſabantur, quoniam propter patrem eum perſequebanť, deſtruens eorum excuſationem dicit. { Qui me odit, & patrem meum odit. } ALCVI. Sicut enim qui diligit filium, diligit & patrem, quia vna eſt dilectio patris & filij, ſicut vna natura, ita & qui odit filium, odit patrem. AVGVST. Sed cum ſuperius Tract.90.
dixerit, Neſciunt eum qui me miſit, quomodo poſſunt odiſſe quẽ neſciunt? Si enim Deum non quod eſt ipſe, ſed neſcio quid aliud cum ſuſpicantur, aut credunt, non vtique ipſum oderunt, & de hominibus quidem fieri poteſt ut eos ſæpe quos nũquàm vidimus, oderimus, vel diligamus, fama de aliquo ſermocinante, vel bene, vel male. Sed quomodo de quo natura nobis intimatur, dicendus eſt ignotus? Non enim eius facie corporali nobis intimatur, ſed tunc nobis ad cognitionem patet, quando eius mores & vita non latent, alioquin nec ſeipſum noſſe quiſquam poteſt, qui videre faciem ſuam non poteſt. Sed plerumque in eis noſtra credulitas fallitur, quia nonnumq̃ & hiſtoria, & multo magis fama mentitur.
E Pertinet autem ad nos, vt quia non poſſumus hominum indagare conſcientiam, de ipſis rebus habeamus veram, certamque ſententiam. Quando ergo non erratur in rebus vt recta ſit improbatio vitiorum virtutumque approbatio, ſi erratur in hominibs, venialis eſt humana tentatio, proinde ſicut fieri poteſt vt homo bonus hominem bonum oderit, neſciens non ipſum, ſed quod putat eſſe ipſum, vel potius diligat neſciẽs cum bonum diligit, quod eſt ille, ita fieri poteſt vt homo iniuſtus hominem oderit iuſtum, & tamẽ dum eum credit iniuſtum, diligat non ipſum, ſed quod putat eſſe ipſum: quemadmodum aũt homines, ſic & Deum. Deinde ſi interrogarentur Iudæi vtrum diligerent Deum, ſe diligere reſponderent, non ex animo mentientes: ſed errãdo potius opinantes, qũo enim diligerent patrem veritatis qui habent odio veritatem? Nolunt enim ſua facta damnari, & hoc habet veritas. Tantum igitur oderunt veritatem, quantum oderunt ſuas pœnas quas talibus irrogat. Neſciunt autem illam eſſe veritatem, quæ tales quales ipſi ſunt damnat, ac per hoc quia veritatem qua iudicante dãmnantur

de patre Deo natam neſciunt, etiam ipſum & neſciunt & oderũt. Hom. 76. CHRYSOST. Sic igitur non habent inquit, excuſationem, per hoc ꝙ eam quæ a ſermonibus doctrinã tribuebant, ſed & eam quæ ab operibus adieci ſecundum Moyſi legem, qui ab eo ꝙ hoc facit perſuaderi vniuerſos iuſſit, cum ad pietatem ducat, & miracula tribuat. vnde ſubdit. {Si opera non feciſſem ĩ eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Trac. 91. AVGVST. Hoc ſcilicet peccatum qđ in eum loquentem & operantem non crediderunt. Sed quid eſt quod addidit, quæ nemo alius fecit? Nulla quippe ĩ opibus Chriſti videntur eſſe maiora q̃ ſuſcitatio mortuorum, quod ſcimus etiam antiquos feciſſe prophetas, fecit tamẽ aliqua Chriſtus quæ nemo alius fecit. Sed reſpondetur nobis & alios feciſſe, quæ nec ipſe, nec alius fecit. Sed ꝙ tàm multa vitia & malas valetudines vexationeſque mortalium tanta poteſtate ſanaret, nullus omnino legitur antiquorum: vt enim taceatur ꝙ iubendo ſicut occurrebant, ſaluos ſingulos fecit: Marcus dicit quòd quocũque introibat in vicos, vel in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, ſalui fiebant. Hæc nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum eſt quod ait: In eis, non inter eos, vel coram eis, ſed prorſus in eis, quia ſanauit eos, nemo tñ alius fecit quicumque talia opera in eis fecit, qm̃ quiſquis alius homo aliquid eorum fecit ipſo faciente fecit, hęc autem ipſe non illis facientibus fecit, ſed hæc & ſi pater, aut ſpirituſſanctus fecit, nemo alius fecit, qa totius trinitatis vna ſubſtantia eſt: his ergo beneficiis amorẽ nõ odium retribuere debuerunt, & hoc eis exprobrans adiungit dicens. {Nunc autem viderunt, & oderunt me & patrem meum.} Ho. eadem. CHRY. Hoc autem dicit, ne diſcipuli dicant: Cur igitur intra tot nos induxiſti mala? Nonne prælia & odium præuidiſti? ſed & prophetiã inducit cum ſubdit. {Sed vt adimpleat̃ ſermo qui in lege eo. ſcri. eſt, quia odio habue. me gratis. Cap. 17. AVGVSTINVS. 15. de Trin. Legis nomine aliquando ſimul omnia veteris teſtamenti ſanctarum ſcripturarum ſignificantur eloquia, & ita dominus hic dicit: In lege eo. ſcri. eſt, cum legatur in Pſalmis. Tra. eodem. AVGVST. ſuper Ioannem. Eorum autem legem dicit non ab ipſis inuentam, ſed ipſis datam. Gratis autem odit qui nullum ex odio commodum quærit, vel incõmodum fugit, ſic oderunt deum impii, ſic diligunt iuſti, vt alia præter illum bona non expectent, quoniam ipſe erit in omnibus omnia. Cap. 16. GREG. 25. Mora. Aliud eſt autem bona non facere, aliud bonorum odiſſe doctorem, ſicut aliud eſt ex præcipitatione aliud ex deliberatione peccare. Ex infirmitate enim plerumque ſolet accidere, amare bonum, ſed implere non poſſe. Ex ſtudio autem peccare, eſt bonum nec facere nec amare. Sicut ergo nonnumquam grauius eſt peccatum diligere q̃ perpetrare, ita nequius eſt odiſſe iuſtitiam q̃ non feciſſe. Sunt ergo nonnulli in eccleſia, qui non ſolum bona non faciunt, ſed etiam perſequuntur, & quæ ipſi facere negligunt, etiam in aliis deteſtantur. Horum peccatum non ex infirmitate, aut ignorantia, ſed ex ſolo ſtudio perpetratur.

Sed ut adimpleatur ſermo qui in lege eorum ſcriptus eſt, Quia odio habuerunt me gratis.

g Cum autem uenerit paraclytus quem ego mittam uobis a patre, ſpiritum ueritatis qui a patre procedit, ille teſtimoniũ perhibebit de me. Et uos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis.

Ho. eadem. g ¶ CHRY. Poſſent diſcipuli domino dicere. Si verba a te audierunt quæ nullus dixit, ſi opera viderunt quę nullus alius fecit, & tamen non profuerunt. Si oderunt & patrem tuum & te cum eo, cuius gratia nos mittis, qualiter digni fide erimus? Ne igitur hæc cogitantes turbentur, conſolationem inducit dicens. {Cum autem uenerit paraclytus quem ego mittam vobis a patre, ſpiritũ veritatis qui a patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Tract. 92. AVG. Tamq̃ diceret: Odio me habuerunt & occiderunt videntes, ſed tale de me teſtimoniũ paraclytus perhibebit, vt eos faciat in me credere non videntes, & quia ille perhibebit, & vos perhibebitis. vnde ſequitur. {Et vos teſtimonium perhibebitis. Ille cordibus veſtris inſpirando, vos vocibus veſtris ſonando. vnde poteritis prædicare quod noſtis. {Quia ab ini. mecũ eſtis, quod modo non facitis, quia illius ſpiritus plenitudo nondum adeſt vobis. Dabit enim vobis fiduciam teſtimonium perhibendi charitas Dei diffuſa in cordibus veſtris, per ſpiritumſanctũ qui dabitur vobis. Ille quippe teſtimonium perhibens & teſtes fortiſſimos faciens, abſtulit amicis Chriſti timorem, & inimicorum odium conuertit in amorem. Ante med. DIDY. de Spirituſancto. Spiritum autem ſanctũ venientem conſolatorem dicit, ab operatione ei nomen imponẽs, quia non ſolum eos cõſolatur quos ſe dignos eſſe reperit ab omni perturbatione reddit alienos, verum incredibile quoddam gaudium eis tribuit. Sempiterna quippe lætitia in eorum corde ver-

F ſatur, quorum ſpirituſſanctus habitator eſt. Iſte ſpiritus conſolator á filio mittitur, non ſecundum angelorum, aut prophetarum, aut apoſtolorum miniſterium, ſed vt mitti decet a ſapiẽtia & virtute ſpiritum Dei indiuiſam habentem cum eadem ſapientia & virtute naturã. Etenim filius miſſus a patre non ſeparatur, atq; diſiungitur ab eo, manens in illo & habens illum in ſemetipſo. Qui ſpirituſſanct⁹ ſupradicto modo miſſus a filio, de patre egreditur, nõ aliunde ad alia tranſmigrans. Quomodo enim pater nõ conſiſtit in loco cum vltra omnem corporum ſit naturã, ita & ſpiritus veritatis nequaq̃ locorũ fine clauditur, cũ ſit incorporalis & excellens vniuerſam creaturarũ eſſentiã. Hom. 76. CHRY. Propterea vero nõ ſpiritũ ſanctum, ſed ſpiritũ veritatis eũ vocauit, vt oſtendat ꝙ erit fide dignus: dicit aũt ꝙ a patre procedit, quia oĩa certiſſime nouit, quẽadmodũ ipſe ait de ſeipſo: Qm̃ noui unde venio & quo vado. Ante med. DIDY. Sed cũ poſſet dicere a Deo ſiue omnipotente nihil horũ tetigit, ſed ait: A patre, nõ ꝙ pater a Deo omnipotente ſit alius, ſed ſcđm proprietatẽ patris intellectũ pariẽtis, egredi ab eo dicit̃ ſpũs veritatis. Mittente aũt filio ſpũm veritatis, ſimul mittit & pater cũ eadẽ volũtate patris, & filii, ſpũs veniat. THEO. Et aliàs quidẽ patrẽ dicit mittere ſpũm, nunc aũt cum ſe miſſurũ dixit, ęquipollentiã denotat. Ne aũt cenſeret̃ reniti contra patrẽ, velut ab alia poteſtate trãſmittens ſpiritũ addidit. A patre, quaſi acceptante patre & pariter deſtinante: cum aũt audis ꝙ H procedit, ne intelligas proceſſum miſſionem eſſe illatã extrinſec⁹, qua mittunt̃ adminiſtratorii ſpiritus, ſed quoddã differens & exceptæ actionis proprium proceſſum appellat vni principali ſpiritui attributum, originalis enim conſiſtentia ſpũs eſt proceſſus, nõ ergo procedere ꝑmittere ſumendũ eſt, ſed ex patre naturalẽ eſſentiam obtinere. Tract. 99. AVG. Hic aliquis forſitan quærit, vtrũ & a filio procedat ſpirituſſanctus: filius. n. ſolius patris eſt filius, & pater ſolius filij eſt pater. Spiritus aũt ſanctus non eſt vnius eorũ ſpiritus, ſed amborũ, qñquidem dicit ipſe Chriſtus: Spũs patris veſtri qui loquit̃ in vobis. Et dicit Apoſtolus: Miſit deus ſpm̃ filii ſui in corda veſtra. Nec ob aliud æſtimo ipſum proprie vocari ſpm̃, cum ẽt ſi de ſingulis interrogemur, non poſſumus niſi & patrẽ & filium ſpm̃ dicere: ꝙ ergo cõiter vocant̃ & ſinguli, hoc ꝓprie vocari oportuit eum qui nõ eſt vnus eorũ, ſed in quo cõitas apparet eorũ amborũ. Cur ergo non credamus ꝙ ẽt de filio procedat ſpirituſanctus, cum filii quoque ipſe ſit ſpũs? Si. n. ab eo nõ procederet, non poſt reſur I rectionẽ diſcipulis ſuis inſufflaſſet dicens: Accipite ſpiritũſanctũ. De hac quoque virtute credendus eſt dicere euangeliſta: {Virtus de illo exibat & ſanabat oẽs.} Si ergo & de patre & de filio ꝓcedat ſpirituſſanctus, cur filius dixit: De patre procedit? niſi queadmodum ſolet ad eũ referre, & quod ipſius eſt de quo ipſe eſt. vñ illud eſt quod ait: Mea doctrina nõ eſt mea ſed eius qui me miſit. Si igit̃ hæc intelligatur eius doctrina, quam tñ dixit non ſuã, ſed patris, quanto magis & intelligẽdus eſt & de ipſo procedere ſpũſanctus, vbi ſic ait: De patre procedit, vt non diceret: De me nõ procedit. A quo aũt habet filius vt ſit deus, ab illo habet vtiq; vt procedat ab eo ſpirituſſanctus. Hinc vtcumq; ẽt illud intelligitur, cur non dicat̃ natus eſſe, ſed potius procedere ſpirituſſanctus, qm̃ ſi & ipſe filius diceret̃, amborũ vtique filius diceretur, quod abſurdiſſimum eſt, filius quippe nullus eſt duorũ niſi patris & matris. Abſit aũt vt inter Deum patrẽ & Deũ filium tale aliquid ſuſpicemur, quia nec K filius hominũ ſimul ex patre & ex matre procedit, ſed cum in matre procedit ex patre, non tunc procedit & ex matre. Spũs aũt ſanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad ſanctificandã creaturã, ſed ſimul de vtroque procedit. Neq; enim poſſumus dicere ꝙ non ſit vita ſpirituſſanctus, cum uita pater, vita ſit filius, ac per hoc ſicut pater cum habeat vitam in ſemetipſo, dedit & filio vitam habere in ſemetipſo, ſic ei dedit vitam procedere de illo, ſicut procedit & de ſeipſo.

CAP. XVI.

HAec locutus ſum uobis vt non ſcãdalizemini. Abſque ſynagogis facient vos. Sed venit hora ut omnis qui interficit uos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. G Et hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem neque me. Sed

CAPVT XVI.

AVGVST. Merito promiſſo ſpirituſancto quo in eis operante fierent teſtes eius ſubiunxit. Tract. 93 {Hæc locutus ſum vobis vt non ſcandalizemini.} Cum enim charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per ſpiritumſanctum qui datus eſt nobis, fit pax multa diligentibus legem Dei vt non ſit illis ſcandalum. Deinde qui paſſuri eſſent exprimẽs ait: {Abſque ſynagogis facient vos.} Hom. 76. CHRY. Iam enim compoſuerant

ſuerant, vt ſiquis confeſſus fuerit Chriſtum, extra ſynagogam fieret. Tract. 93 AVG. Quid autem mali erat apoſtolis expelli de Iudaicis ſynagogis quaſi non fuerint inde exituri, etiam ſi eos nullus expelleret? Sed voluit denũtiare, quia Iudæi Chriſtum non fuerant recepturi, a quo iſti non fuerant receſſuri. Nam quia non erat vll⁹ alius apoſtolus Dei, q̃ illud ſemen Abrahę, ſi cognoſcerent Chriſtum, non aliæ fierent eccleſiæ Chriſti, alię ſynagogæ Iudęorũ. Qđ quia noluerunt, quid reſtabat niſi vt remanentes extra Chriſtũ extra ſynagogam facerent eos, qui non reliquærunt Chriſtum? deinde cum hoc eis dixiſſent, adiecit: {Sed ve. ho. vt omnis qui interfi. vos, arbitret̃ obſe. ſe pſta. Deo. Quæ verba ita ſubiecit tanq̃ ex hoc conſolaretur eos, qui de ſynagogis iudaicis pellerentur, an forte de ſynagogis illa ſeparatio ſic eos fuerat turbatura, vt mori vellent potius quàm in hac vita ſine Iudæorum congregationibus morari. Abſit vt ſic turbarentur, qui Dei, non hominum gloriam requirebant. Iſte itaque ſenſus eſt in his verbis, Extra ſynagogam facient vos, ſed nolite ſolitudinem formidare. Separatim quippe a congregationibus eorum, tam multos in nomine meo cõgregabitis, vt illi metuentes ne templum quod erat apud eos, & omnia legis veteris ſacramenta deſerant, ſic interficiẽt vos vt Deo arbitrentur ſe præſtare obſequium, zelum Dei habentes, ſed non ſecundum ſcientiam. Hoc enim de Iudæis dictum debemus accipere, de quibus dixerãt: extra ſynagogam facient vos. Nam teſtes, ideſt Martyres Chriſti, etiam ſi occiſi ſunt a gentilibus, non tamen illi arbitrati ſunt Deo, ſed dijs ſuis falſis obſequium ſe præſtare, Iudæorum autem omnis qui occidit prædicatores Chriſti, Deo ſe putauit præſtare obſequium, credens ꝙ deſererent Deum Iſrael quicunque conuerterentur ad Chriſtum. Hinc ergo accenſi, & zelum Dei habentes, ſed non ſecundum ſcientiam obſequiũ ſe Deo Hom. 76. præſtare credentes occidebant eos. CHRY. Deinde conſolationem inducit dicẽs: {Et hæc omnia fa. vo. quia non noue. pa. neque me. q. d. Sufficit vobis in conſolationem propter me & patrem Tract. 93. hæc pati. AVG. Ne autem ignaros atque imparatos animos mala improuiſa, quàmuis cito tranſitura turbarent, hanc fuiſſe cauſam, vt hæc eis prænũtiaret, oſtẽdit ſubdens: {Hæc lo. ſu. vo vt cum ve. ho. eo. remini. quia dixi vo.} Hora eorũ, hora tenebroſa, hora nocturna: ſed nox Iudæorum ſeparatum a ſe diem Chriſtianorum nulla confuſione ſuſcitauit. Hom. 77. CHRYSOST. Sed & propter aliam cauſam hoc prædixit, vt non dicerent quoniam nõ pręuidit futura, & hoc ſignificat cũ dicit: {Remini. quia ego dixi vo. & vt non poſſet dicere: Quoniam blandiens nobis ea quæ ad gratiam dicebat ſolum, cuius autem gratia hoc a principio non dixit, oſtendit dicẽs, {hæc autem ab ini. vo. nõ di. quia vobi. erã.} qa ſcilicet in cuſtodia mea eratis: & licitum erat interrogare, quando volebatis & ſuper me totum prælium vertebatur. Vnde ſuperfluum erat hoc a principio vobis dicere, non quia hæc tunc non Tra. 94. noueram, propterea non dixi. AVGVST. Sed alii tres euangeliſtæ eum prædixiſſe iſta demonſtrant, antequàm ventum eſſet ad cęnam, qua peracta ſecũdum Ioãnem iſta locutus eſt. An forte hinc iſta ſoluitur quæſtio, quia & illi eum narrant proximũ fuiſſe paſſioni cum hoc diceret, non ergo ab initio quando cum illis erat. Sed Matthæus non ſolum iminente paſſione, verum etiam ab initio hæc denuntiata eſſe commemorat. Quid ſibi ergo vult ꝙ dicit: {Hæc autem ab initio non di.} niſi quia ea quæ hic dicit de ſpirituſſancto, ꝙ ſit venturus ad eos & teſtimonium perhibiturus quando mala paſſuri ſunt, hæc eis ab initio non dixit, quoniam cũ ipſis erat, & eius præſentia conſolabantur. Abſceſſurus autẽ, oportebat vt diceret illum eſſe venturum per quem charitate diffuſa Hom. 77. in cordibus ſuis verbum Dei cum fidutia prędicarent. CHRY. Vel prædixit quidem, quoniam flagella patientur. Non autem ꝙ mors eorum reputaretur vt Dei cultura: qđ maxime poterat eos attonitos facere. Vel quia illic ea quę a gentibus debebant pati dixit: hic autem & quę Iudæis dicit.

hæc locutus ſum vobis, vt cum venerit hora eorum, reminiſcamini, quia ego dixi vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.

b Et nunc vado ad eum qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Sed quia B hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis ut ego vadam. Si enim nõ abiero, paraclytus nõ veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, &

Hom. eadẽ b ¶ CHRYSOST. Quia diſcipulos nondum perfectos triſtitia impugnabat, eos dominus increpando dirigit dicens: {Et nunc va. ad eum qui me miſit, & ne. ex vo. interro. me quo va.} Audientes enim quoniam interficiet vos, opinabitur ſe obſequiũ pręſtare Deo, ita ceciderunt vt nihil ei loquerentur. Et ideo ſubditur: {Sed quia hæc lo. ſum vo. triſti. impl. cor ve.} Non parua autẽ & hæc mitigatio ſcire eos, quoniam ſciuerat dominus triſtitiæ eorum ſuperabundantiã, & propter deſertionem eius, & propter mala quæ didicerant ſe paſſuros, & neſciebant ſi poſſent viriliter ferre. Tract. 94. AVG. Vel quia ſuperius interrogauerunt eum quo eſſet iturus: & reſponderat eis ſe iturum quo ipſi tunc venire non poſſent,

A nunc ita ſe promittit iturum, vt nullus eorum quo vadat, interroget. Et hoc eſt quod dicit: {Et ne. ex vo. interro. me quo vadis? Euntem enim in cælum non verbis quæſierunt, ſed oculis deduxerũt: videbat autem dominus quid ſua verba in eorum cordibus agerẽt, ſpiritualem quippe nondum interius habentes conſolationẽ quã ꝑ ſpiritumſanctũ fuerant habituri, id quod exterius in Chriſto videbant, amittere metuebãt, & quia ſe amiſſuros eſſe illo vera denuntiante dubitare non poterant, contriſtabatur affectus. quia carnalis deſolabatur aſpectus. vnde ſequit̃: {Sed qa hæc lo. ſum vo. triſti. imple. cor. ve.} Nouerat autẽ ille quid eis potius expediret: quia viſus interior ipſe eſt melior quo eos conſolaturus erat ſpirituſſanctus. vnde ſubdit: {Sed ego veritatẽ dico vo. expe. vo. vt ego va.} Hom. 77. CHRYSOST. q. d. Et ſi millies contriſtemini, oportet vos audire, quia me recedere vobis confert. Quid autem conferat oſtendit ſubdẽs. {Si enim non abie. paracly. non vẽ. ad vos.} Cap. 9. AVG. 1. de Trin Hæc aũt non propter inęqualitatẽ verbi Dei & ſpirituſſancti: ſed tanq̃ impedimento eſſet pñtia filii hominis apud eos quo min⁹ veniret ille q minor nõ eẽt: quia nõ ſemetipſum exinaniuit ſicut fili⁹ formã ſerui accipiẽs. Oportebat ergo vt auferret̃ ab eorũ oculis forma ſerui, quã intuentes hoc ſolum Chriſtũ eſſe putabant, quod videbant. vnde ſequitur. {Si au. abie. mit. eum ad vos.} Tra. 94. AVGVST. Numquid autem hic poſitus, eum non poterat mittere quem ſcimus ſuper eum baptizatum veniſſe, atque manſiſſe? immo vero a quo ſcimus eum nunq̃ ſeparabilem fuiſſe. C Quid eſt ergo: {Si nõ abie. paracly. non ve. ad vos?} niſi non poteſtis capere ſpiritum q̃diu ſecundum carnem noſſe perſiſtitis Chriſtum? Chriſto autem diſcedente corporaliter, non ſolum ſpiritus ſanctus, ſed & pater & filius illis affuit ſpiritualiter. Cap. 17. GREGO. 8. Mora. Ac ſi aperte diceret: Si ab intentionis veſtræ oculis corpus non ſubtraho, ad intellectũ vos inuiſibilem per conſolatoriũ ſpiritum non perduco. Serm. 60. AVG. de Ver. do. Hanc autem habitudinem ſpirituſſanctus paraclytus attulit, vt ab oculis carnis forma ſerui remota, quam de virginis vtero accepit, in ipſa Dei forma in qua patri æqualis, etiam cum in carne dignatus eſt apparere permanſit, purgata mentis acie oſtenderetur. Hom. 77. CHRY. Quid autem hic dicunt, qui non conuenientẽ de ſpirituſancto habent opinionem? Numquid expedit dominatorem abire, & ſeruum accedere? Quæ autem ſit vtilitas aduenientis ſpiritus, oſtendit cum ſubditur. {Et cum ve. ille ar. mundum de pecca. de iuſtitia, & de iudicio.} Tract. 95. AVG. Numquid autem Chriſtus non arguit mundum? D an forte, quia Chriſtus in Iudæorũ tantum gente locutus eſt, mundum non videtur arguiſſe? Spiritus autem ſanctus in diſcipulis eius toto orbe diffuſis, non unam gẽtem intelligitur arguiſſe, ſed mundum. Sed quis audeat dicere quòd per diſcipulos Chriſti arguat mundum ſpirituſſanctus, & non arguat Chriſtus, cum clamet Apoſtolus: An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Quos itaque arguit ſpirituſſanctus, vtique & Chriſtus. Sed dixit: Ille arguet mundum, quaſi dicat. Ille diffundet in cordibus veſtris charitatem: Sic enim timore depulſo, arguendi habebitis libertatem. Exponit deinde quid dixerit dicens: {De peccato quidem, quia nõ crediderunt in me, hoc enim peccatum quaſi ſolum præ cæteris poſuit, quia hoc manente, cętera detinentur, & hoc diſcedente, cætera dimittuntur. Ser. 61. AVGVST. de Verbis do. Sed multum intereſt, vtrum quiſque credat ipſum eſſe Chriſtum & vtrum credat in Chriſtum. nam ipſum eſſe Chriſtum & dęmones crediderunt: ille vero credit in Chriſtum, qui & E ſperat in Chriſtum & diligit Chriſtum. Tract. eodẽ. AVGVST. ſuper Ioannem: Arguit̃ ergo mundus de peccato, quia in Chriſtum nõ credit, & arguit̃ de iuſtitia eorum qui credunt: Ipſa quippe fidelium comparatio, infidelium eſt vituperatio, de iuſtitia vero, quia ad patrem vado. Et quoniam iſta vox infidelium eſſe conſueuit, quomodo credimus quod non videmus? Ideo credentium iuſtitiã ſic oportuit diffiniri. Quia ad patrem vado, & iam non videbitis me. Beati enim qui non vident & credunt. Nam & qui viderunt Chriſtum, non in eo laudata eſt fides eorum, quia credebant quod videbant, ideſt, filium hominis, ſed quia credebãt quod non videbant, ideſt, filium Dei. Cum vero & ipſa forma ſerui ſubtracta eorum eſſet aſpectibus, tunc ex omni parte impletum eſt: Iuſtus ex fide viuit. Erit itaq; noſtra iuſtitia de qua mundus arguitur, quoniam in me quem non videbitis, credetis. Et quando me videbitis, quoniam tunc ſicut ero videbitis me, non quòd ſum vobiſcum modo, ideſt non videbitis mortalem, ſed ſempiternum. Dicendo enim: {Iã non videbitis me,} uelut nunquàm eos de cetero viſuros Chriſtum prænuntiauit. Serm. 61. AVGVST. de Ver. do. Vel aliter, Illi

Illi non crediderunt, ipſe ad patrem vadit, illorum ergo peccatũ,
ipſius autem iuſtitia. Quòd enim a patre ad nos venit, miſericor-
dia eſt, iuſtitia vero ꝙ ad patrem vadit, ſecundum illud Apoſtoli:
Propter quod & Deus exaltauit illum. Sed ſi ſolus vadit ad patrẽ
quid nobis prodeſt? An ideo ſolus, quia Chriſtus vnus eſt cum om
nibus membris ſuis,

de iuſtitia, & de iudicio. De pec
cato quidem, quia non credide
runt in me. De iuſtitia vero,
quia ad patrem vado, & iam nõ
videbitis me. De iudicio autẽ,
quia princeps huius mundi iam
iudicatus eſt,

tamq̃ caput cum cor-
pore ſuo? Arguitur
ergo mundus de pec-
cato in eis qui nõ cre-
dunt in Chriſtum &
de iuſtitia in eis qui
non reſurgũt in me-
mbris Chriſti. Sequi-
tur. {De iudicio autẽ
quia princeps mundi
huius iam iudi. eſt,} ideſt diabolus princeps iniquorum, qui corde
Serm. 60. non habitant, niſi in hoc mundo quem diligunt. Hoc autem ipſo
quo foris miſſus eſt, iudicatus eſt, & de hoc iudicio mundus argui-
tur, quia fruſtra de diabolo quæritur, qui nõ vult credere in Chri-
ſtum quem iudicatum, ideſt foras miſſum & propter noſtram exer
Tract. 95. citationem forinſecus expugnare permiſſum non ſolum viri, ſed
etiam mulieres & pueri & puellæ martyres vicerunt. AVGV.
ſuper Ioannem. Vel iudicatus eſt, quoniam iudicio ignis ęterni
Ioan. 12. irreuocabiliter deſtinatus eſt. Et de hoc iudicio mundus arguitur,
quoniam cum ſuo principe iudicatur quem ſuperbum, atque im-
pium imitatur. Credant itaque homines in Chriſtum, ne arguan
tur de peccato infidelitatis ſuæ, quo peccata omnia detinẽt tran-
ſeant in numerum fidelium, ne arguantur de iuſtitia eorum quòd
iuſtificatos non imitantur. Caueant futurum iudicium, ne cum
Hom. 77. mundi principe iudicentur, quem iudicatum imitantur. CHRY.
Vel aliter. Arguet mundum de peccato, ideſt, omnem eorum ex-
cuſationem abſcindet, & oſtẽdet eos ſine venia peccaſſe non cre-
dẽtes in me, dum videbũt ſpiritusſancti donationem ineffabilem
Quæſt. 89. inuocato me fieri. AVG. de quæſt. no. & vete. teſta. Hoc etiam
modo ſpirituſſanctus de peccato arguit mundum, quia in nomine
ſaluatoris qui reprobatus eſt a mundo uirtutes operatus eſt. Salua
tor autem ſeruata iuſtitia, non trepidauit reuerti ad eum qui ſe
miſerat, & per id ꝙ regreſſus eſt probauit ſe inde veniſſe. unde ſe-
Hom. 77. quitur. {Et de Iuſtitia, quia ad patrem uado.} CHRY. ideſt,
ire ad patrem erit argumentum, ꝙ irreprehenſibilem agebam ui-
tam, ut nõ poſſint adhuc dicere, quoniam hic homo peccator eſt,
& non eſt ex Deo. Rurſus quoniã expugnauit aduerſarium, ne-
quaquàm autem peccator exiſtens expugnaſſet, non poſſunt di-
cere quòd dæmonium habeo, & ꝙ ſeductor ſum. Quoniam autem
condemnatus eſt propter me, ſcient ꝙ conculcabunt eum poſtea,
et ꝙ reſurrectionẽ meam manifeſte ſcient, nõ enim me ualuit de-
Quæſt. 89. tinere. AVG. de quæſt. uete. et no. teſta. Videntes etiam dęmo-
nes animas de inferis ire ad cęlos, cognouerunt iudicatũ eſſe prin
cipẽ huius mũdi, ut reus factus in cauſa ſaluatoris quę tenebat iu
re amitteret. Hęc quidẽ aſcẽdente ſaluatore uiſa ſunt, ſed ſuperue
niẽte in diſcipulis ſpiritusſancto, palã aperteq; manifeſtata ſunt.
c ¶ THEO. Quia ſupra dixerat dominus: {Expedit vobis vt
ego vadam,} iam hoc amplificat dicens. Adhuc multa habeo vobis
Trac. 97. dicere, ſed non poteſtis portare modo. AVGVST. Omnes hæ
retici audacias figmentorum ſuorum quas maxime exhorret ſen
ſus humanus, hac occaſione euangelicæ ſententiæ colorare conan
tur, quaſi hæc ipſa ſint quæ tunc diſcipuli portare non poterant,
& ea docuerit ſpirituſſanctus, quæ palam docere atque prędicare
ſpiritus erubeſcit immundus, ſed alia ſunt mala, quę portare non
poteſt qualiſcumque pudor humanus & alia ſunt bona quæ por-
tare non poteſt paruus ſenſus humanus. Iſta ſunt in corporibus
Trac. 95. impudicis, illa remota ſunt a corporibus vniuerſis. Quis autẽ no
ſtrum audeat eorum ſe dicere iã capacẽ, quę illi capere non vale-
bant, ac per hoc nec a me expetenda ſunt vt dicãtur. Sed dicet ali
quis, ſic multi poſſunt quod tunc non poterat Petrus, ſicut multi
pñt martyrio coronari quod tunc non poterat Petrus, præſertim
iam miſſo ſpiritusſancto, qui tunc nondum erat miſſus. Sed num-
quid ideo ſcimus quæ ſunt, quę dicere voluit? abſurdiſſime enim
mihi videtur dici tunc non potuiſſe portare diſcipulos, quæ de al
tiſſimis rebus inuenimus in apoſtolicis literis, quæ poſtmodum
ſcripta ſunt, nec ea dominum dixiſſe narratur. peruerſarum quidẽ
ſectarum homines ferre nõ poſſunt quod in ſcripturis ſanctis de
fide catholica reperitur, ſicut nos ferre non poſſumus ſacrilegas
Ibidem eorum vanitates: quid enim eſt ferre non poſſe, niſi æquo animo
non habere? Quis autem fidelis vel etiam cathecuminus anteq̃
ſpiritumſanctum baptizatus accipiat non æquo animo legit, atq;
audit, etiam ſi non intelligit ea quæ poſt aſcenſionem domini ſcri
Trac. 98. pta ſunt? Dicet autem aliquis: Nihil ne ſpirituales viri habent in
doctrina quod carnalibus taceant, & ſpiritualibus eloquantur?
Nulla quidem neceſſitas eſt, vt aliqua ſecreta doctrinę taceantur
fidelibus paruulis, ſeorſum dicenda maioribus, ſed ſpirituales ſpi
F ritualia carnalibus non omnino taceant propter catholicam fidẽ
quæ omnibus prædicanda eſt, nec tamen ſic ædiſſerant, vt volẽtes
ea percipere ad intelligentiam, non capacibus facilius faſtidire fa-
ciant in veritate ſermonem, q̃ in ſermone percipi veritatẽ. Non
ergo in his domini verbis neſcio quæ ſecreta ſuſcepimus quæ cũ

c Adhuc multa habeo vobis di
cere, ſed non poteſtis portare
modo. Cum autem venerit ille
ſpiritus veritatis, docebit vos
omnẽ veritatem. Non enim lo
quetur a ſemetipſo, ſed quæcũ-
que audiet loquetur, & quæ fu-

dici a docente poſſint
portari a diſcente nõ
poſſint. Sed ea ipſa q̃
in doctrina religio-
nis in quorũlibet ho-
minum notitia dici-
mus, ſi uellet nobis
Chriſtus dicere, ſicut
ea dicit angelis ſuis,
qui nã homines por-
tare poſſent, etiam ſi
G eſſent ſpiritales, quales adhuc apoſtoli non erant? Nam vtiq; quic
quid de creatura ſciri poteſt, minus eſt ipſo creatore: & quis eum
tacet, quis autem viuẽs in hoc corpore poſſet omnem cognoſcere
veritatem, cum dicat Apoſtolus: Ex parte ſcimus? Sed quia per
ſpiritumſanctum fit, vt ad ipſam quoque plenitudinem veniam*,
de qua idem dicit Apoſtolus: Tunc autem facie ad faciem, Non
quod eſt in hac tantũ vita dominus nobis promiſit dicens. {Cum
autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem verita-
tem,} vel deducet vos in omnẽ veritatem: quo verbo intelligim*
eius nobis plenitudinem in vita alia reſeruari. Ipſe autem ſpiri-
tuſſanctus & nunc docet fideles, quanta quiſque poteſt capere ſpi
ritalia, & in eorum cordibus deſiderium maius accendit. DIDY. Vltra med.
Vel hoc dicit ꝙ auditores verborum eius nõdum fuerant omnia
conſecuti, quæ poſtea pro noĩe eius ſufferre poterant, ſed aliqua
tradens eis, illa quæ maiora erant in poſterũ diſtulit, quæ tunc nõ
poterant niſi primitus in capite noſtro magiſterium & forma cru
H cis præiret. Adhuc etiam typo legis & umbræ & imaginibus ſer-
uientes non poterant veritatem cuius vmbram lex portabat in-
ſpicere. Cum autem venerit ſpiritus veritatis, diriget vos in om-
nem veritatem ſua doctrina & inſtitutione, vos transferens a mor
te literæ ad ſpiritum viuificantem, in quo ſolo omnis ſcripturæ
veritas poſita eſt. CHRY. Quia ergo dixerat: Nunc non po- Hom. 77.
teſtis portare tunc autem poteritis. Et quoniam ſpirituſſanctus
ducet vos in omnem veritatem, ne hoc audientes maiorem ſpiri-
tumſanctum exiſtiment ſubiungit: Non enim loquetur a ſemet-
ipſo, ſed quęcumque audiet loquetur. AVG. Simile eſt hoc ei Tract. 99.
quod de ipſo dixit: Non poſſum a me ipſo facere quicq̃, ſed ſicut
audio iudico, ſed illud ſecundum hominem poſſe accipi dicimus.
Cum igitur ſpirituſſanctus nulla ſuſceptione cuiuſquàm creatu
rę creatura ſit factus, quomodo de illo hoc intelligendum eſt? Sic Ibidem.
itaque debemus accipere, vt intelligamus non eum a ſe ipſo. Nam
I filius de patre natus eſt, & ſpirituſſanctus de patre procedit. Quid
autem illic interſit inter procedere & naſci, & longum eſt diſſe-
rere, & temerariũ diffinire. Audire aũt illi ſcire eſt, ſcire vero eſſe.
Quia ergo non eſt a ſemetipſo, ſed ab illo a quo ꝓcedit, a quo illi
eſt eſſentia, ab illo ſcia, ab illo igitur audiẽtia. Semper itaq; audit Ibidem.
ſpirituſſanctus, qa ſemꝑ ſcit. ab illo ergo audiuit, audit, & audiet,
a quo eſt. DIDY. Ait ergo. Non loquetur a ſemetipſo, hoc eſt, Vltra med.
non ſine me, & ſine meo & patris arbitrio, quia non ex ſe eſt, ſed
ex patre & me eſt. Hoc enim ipſum ꝙ ſubſiſtit & loquitur, a patre
& a me illi eſt. Ego veritatem loquor, ideſt, inſpiro quæ loquor,
ſiquidem ſpiritus veritatis eſt. Dicere autem & loqui in trinitate,
non ſecundum conſuetudinem noſtram accipiendum eſt, ſed iux
ta formam incorporalium naturarum, & maxime trinitatis, quæ
voluntatem ſuam inſerit cordibus credentium, & eorum qui au-
dire eum ſunt digni. Loqui ergo patrem & audire filium eiuſdem
naturæ in patre & filio conſenſuſque ſignificatio eſt. Spiritus vero
ſanctus qui eſt ſpiritus veritatis, ſpirituſque ſapientiæ, nõ poteſt
filio loquente audire quæ neſcit, cum hoc ipſum ſit quod profert
K a filio, ideſt procedens, veritas a veritate, conſolator manans a con
ſolatore. deus de deo ſpiritus veritatis procedens. Deniq; nequis
illum a patris & filii voluntate & ſocietate diſcerneret ſcriptum
eſt. {Sed quæ audiet loquetur.} AVGV. 2. de Trini. Non autem Cap. 3.
hinc efficitur vt minor ſit ſpirituſſanctus, ſecundum hoc enim di-
ctum eſt ꝙ de patre procedit. AVGVST. ſuper Ioan. Nec mo Tract. 99.
ueat ꝙ verbum futuri temporis poſitum eſt. Illa quippe audiẽtia
ſempiterna eſt, quia eſt ſempiterna ſcientia. In eo aũt ꝙ ſempiter
num eſt, ſine initio & ſine fine cuiuſlibet temporis verbum pona-
tur: quàmuis enim natura illa immutabilis non recipiat fuit &
erit, ſed tantum eſt, non tamen mendaciter dicimus fuit & eſt &
erit: fuit, quia numquam defuit: erit, quia numquam deerit: eſt, qa
ſemper eſt. DIDY. Per ſpiritum etiam veritatis futurorum Vltra med.
ſanctis viris ſcientia certa conceditur. Vnde & prophetæ hoc eo-
dem repleti ſpiritu prænuntiabant, & quaſi præſentia intuebant
quæ erant deinceps ſecutura. vnde ſequitur. {Et quæ uen. ſunt an
nunciabit vobis. BEDA. Conſtat qa multi ſpirituſſancti gratia
repleti,

repleti, quæ ventura erant agnouerunt. Sed quidem multi variis
coruſcant virtutibus, nec tamen quæ ventura ſunt agnoſcunt, po
teſt hic ſermo ſic accipi: Quæ ventura ſunt vobis annuntiabit,
ideſt gaudia vobis cęleſtis patriæ ad memoriam reducet. Ventura
vero apoſtolis nuntiauit, mala ſcilicet quæ pro confeſſione Chri-
ſti erant paſſuri, & bo

tura ſunt annuntiabit vobis.
Ille me clarificabit, qa de meo
accipiet, & annunciabit vobis.
Omnia quæcumq; habet pater,
mea ſunt: propterea dixi, quia
de meo accipiet, & annuntiabit
vobis.
d Modicum & iam non videbi-
tis me, & iterum modicum &
videbitis me, quia vado ad pa-
trem. Dixerunt ergo ex diſcipu-
lis eius adinuicem: Quid eſt hoc
quod dicit nobis, modicum &
non uidebitis me, & iterum mo
dicum & uidebitis me, & quia
uado ad patrem? Dicebant er-
go: Quid eſt hoc qđ dicit nobis
modicum? Neſcimus quid lo-
quitur. Cognouit autem Ieſus
quia uolebãt eum interrogare,
& dixit eis. De hoc quæritis in-
ter uos quia dixi, modicum &
B non uidebitis me. & iterũ modi
cũ & uidebitis me. Amen amen
dico uobis, quia plorabitis &
flebitis uos, mundus autem gau

na quæ pro eiſdẽ ma-
lis erant percepturi.
CHRYS. Eleuauit
Hom. 77. igitur per hoc eorum
mentem cum ad nihil
ita auidum ſit huma-
num genus vt ad ſciẽ-
dũ futura, ab hac igi-
tur eos eruit ſolicitu
dine, oſtendens quo-
niam futura eis peri-
cula prædicet, vt non
incidant non obſer-
uantes. Deinde oſten-
dens quoniam dixe-
rit omnem veritatẽ,
in quam ſpiritusſan-
Tract. 100 ctus adducet, ſubiungit. {Ille me clarificabit. AVGV. Quia,
ſcilicet diffundendo in credentium cordibus charitatem ſpiritua-
leſque faciendo, declarauit eis qualiter patri filius eſſet æqualis,
quem ſecundum carnem prius tantummodo nouerant, & hominẽ
ſicut homines cogitabant. Vel certe, quia per ipſam claritatem fi-
ducia repleti & timore depulſo, annũtiauerunt hominibus Chri-
ſtum, ac ſic fama eius diffuſa eſt toto orbe terrarum. Quod enim
facturi erant in ſpiritusſancto, hoc eundem ſpiritum dixit eſſe fa-
Hom. eadẽ. cturum. CHRYSOST. Et quia dominus dixerat, Magiſter
veſter vnus eſt Chriſtus, vt & ſpirituſſanctus ſuſcipiat ab eis ſub-
De Spi. ſ. li. iunxit. {Quia de meo acci. & annun. vobis,} DIDY. Accipere
hic vt diuinæ naturę conueniant intelligendum eſt, quomodo. n.
filius dans non priuatur his quæ tribuit, neque cum damno ſuo
impartitur aliis, ſic & ſpirituſſanctus non accipit quod ante non
habuit. Si enim prius quod non habebat accepit, tranſlato in aliũ
munere vacuus largitor effectus eſt. Sic igitur ſpiritumſanctum
a filio accipere id quod ſuæ naturæ fuerat cognoſcendum eſt, & nõ
aliam dantem & accipientem, ſed vnam ſignificare ſubſtantiam.
Siquidem & filius eadem a patre ſuſcipere dicitur, in quibus ipſe
ſubſiſtit. Neque enim qd aliud eſt filius, exceptis his quæ ei dantur
a patre, neque alia eſt ſpirituſſancti ſubſtantia præter id quod da-
Tract. eodẽ. tur a filio. AVGVST. Non autem propterea ſicut quidã hæ-
retici putauerunt, minor eſt filio ſpirituſſanctus, quia filius acci-
piat a patre, ſpirituſſanctus a filio, quaſi quibuſdam gradibus natu
rarum. Vnde ipſe quæſtionem ſoluens cur hoc dixerit explanat di
cens. {Omnia quæ habet pater, mea ſunt, propterea dixi vobis, qa
De Spi. ſ. li. de meo acci. & annutiabit vobis. DIDY. q. d. Licet a patre pro
cedat ſpiritus veritatis, tñ quia omnia quæ habet pater mea ſunt,
& ipſe patris ſpiritus meus eſt, & de meo accipiet. Caue aũt ne cũ
iſta dicuntur, putes rem eſſe aliquam & poſſeſſionem quæ a patre
habeatur ac a filio, verum quæ habet pater iuxta ſubſtantiã, ideſt,
æternitatem, immutabilitatem, bonitatem, hæc eadem habet & fi-
lius. Procul hinc abſint Dialecticorum tẽdiculæ, dicũt enim. Ergo
& pater eſt filius. Si autem dixiſſet. {Omnia quęcumque habet
deus, mea ſunt, haberet occaſionem impietatis conſurgendi, cum
vero dixerit. Omnia quæ habet pater, mea ſunt, patris nomine
ſe filium declarauit, paternitatem qui filius erat non vſurpauit,
q̃uis & ipſe per adoptionis gratiam multorum ſanctorum ſit pa-
Ante med. ter. HYLA. 8. de Trini. Non ergo in incerto dominus reliquit,
vtrum ex patre an ex filio ſpiritus paraclytus eſſe putetur, a filio
enim accepit ꝙ ab illio mittitur, & a patre procedit. Et interrogo,
vtrum idipſum ſit a filio accipere quod a patre procedere? Certe
idipſum atque vnum eſſe exiſtimabitur a filio accipere, quod ſi ac-
ciperet a patre, cum enim ait: Omnia quæcumque habet pater
ſua eſſe, & idcirco dixiſſe de ſuo accipiendum eſſe, docet etiam a
patre accipienda a ſe tamẽ accipi, quia omnia quæ patris ſunt, ſua
ſunt. Non habet hæc vnitas diuerſitatem, nec differt a quo acce-
ptum ſit quod datum a patre, datum referatur a filio.
Hom. 78. d ¶ CHRY. Poſtq̃ dominus diſcipulos releuauit per ea quæ
de ſpiritusſancto promiſit, rurſus eorum oppreſſit ſenſum dicens.
{Modicum & iam non videbitis me.} Hoc autem facit, vt aſſuefa-
ciat eos per triſtium auditionem, bene ferre ſuam ſeparationem,
eam enim quæ dolet animam & a triſtitia multa detinetur, nihil
ita conſueuit quietare, vt quæ triſtitiam pariunt verba reuoluta
continue. BEDA. Dicit enim. {Modicum & iam non videbi-
tis me,} quia tentꝰ eſt nocte illa a Iudæis, & in mane crucifixus eſt,
Ho. eadem. ſepultus ab humanis eſt ſecluſus obtutibus. CHRYS. Si vero
quis diligenter ſcrutabitur hoc conſolationis eſt dicere. Quoniã
ad patrem vado. Hoc enim eſt oſtendere ꝙ non perierit, ſed mors
A eius tranſlatio ſit, & aliam conſolationem eis impoſuit cum adie-
cit: {Et iterum modicum & videbitis me.} oſtendens quoniam
& redibit & in pauco erit ſeparatio & continua, quæ cum eis co-
exiſtentia. AVGVST. Hæc autem verba domini obſcura erãt Tract. 101.
diſcipulis, anteq̃ id quod dicit eſſe impletum. vnde ſequitur. {Di-
xerunt ergo ex diſci-
pulis eius adinuicem,
quid eſt hoc quod di-
cit nobis: Modicum
& non videbitis me,
quia vado ad patrẽ.}
CHRY. Hoc autẽ Ho. eadem.
non intelligebant, aut
propter triſtitiã quæ
amouebat a mẽte eo-
rum ea quæ dicebant,
aut propter immani-
feſtationem eorũ quæ
dicebantur, idcirco vi
debatur eis duo con-
traria ponere non exi
ſtentia contraria. Si. n.
videbimus te aiunt,
quomodo vadis? ſi vero vadis, qualiter te videbimus? propterea
dicunt: Quid eſt hoc quod dicit nobis modicũ, Neſcimus quid
loquitur} AVG. Nam in præcedentibus, quia non dixerat. Tra. eodem.
Modicum, ſed dixerat. {Ad patrem uado,} aperte illis viſus eſt lo
qui. Nunc ergo quod illis tunc obſcurum fuit, & mox manifeſtũ
eſt, iam nobis vtique manifeſtum eſt. Poſt paululum enim paſſus
eſt, & non viderunt eum, rurſus poſt paululum reſurrexit & vide-
runt eum, dicit autem. {Et iã nõ videbitis me,} quia ſcilicet morta
lem Chriſtum vlterius non viderent. ALCVI. Vel aliter. Mo
dicum tempus eſt futurum, quo non uidebitis me, ideſt, illud tri-
duum, quo in ſepulcro quieuit, & iterum eſt modicum futurum
C tempus quo videbitis me, ideſt, illi 40. dies, in quibus eis ſæpius
poſt paſſionem ſuam vſque ad tempus aſcenſionis ſuę apparuit, &
ideo illo modico tempore videbitis me: Quia vado ad patrem,
quia non ſemper in terra corporaliter ſum manſurus, ſed per hu-
manitatem quã aſſumpſi aſcenſurus in cælum. Sequitur. {Cogno-
uit autem Ieſus quia volebant eum interrogare, & dixit eis. De
hoc quæritis inter uos, quia dixi vobis: Modicum & non videbi-
tis me. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos.}
Ignorantiam ipſorum pius magiſter intelligens ſecundum illorũ
dubitationem reſpondit, quaſi expoſiturus quid eſſet quod dixit. Tract. eodẽ.
AVGVST. Quod ſic accipi poteſt, quia contriſtati ſunt diſci
puli de morte domini, & confeſtim de reſurrectione lætati. Mun-
dus autem quo nomine ſignificati ſunt inimici a quibus Chriſtus
occiſus eſt, tunc itaque lętati ſunt occiſo Chriſto, quando ſunt di
ſcipuli contriſtati. vnde ſequitur. {Mundus autem gaudebit, vos
autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium,}
D ALCVI. Sed & cunctis fidelibus conuenit hic ſermo domini,
qui ꝑ lachrymas præſſuraſque pręſentes ad gaudia ęterna contẽ-
dunt. Flentibus autem iuſtis, mundus gaudet, quia in pręſenti de
lectantur, alterius vitę nulla gaudia ſperantes. CHRY. Dein- Ho. eadem.
de oſtendens quoniam triſtitia parit gaudium, & quoniam triſti-
tia breuis. Lætitia vero infinita eſt, ad exemplum venit mundanũ
dicens. {Mulier cum parit triſtitiam habet, quia venit hora eius.
Cum autem peperit puerũ, iam nõ meminit præſſuræ ꝓꝑ gaudiũ,
quia natus eſt homo in mundum. AVG. Iſta ſimilitudo ad in- Tra. eodem
telligendum non videtur eſſe difficilis, quoniam comparatio eius
promptu eſt, eodem ipſo exponente cur dicta ſit. Nam ſequitur.
{Et uos igitur nunc quidem triſtitiam habetis.} Iterum autem vi
debo vos, & gaudebit cor veſtrum. Parturitio quippe triſtitiæ, par
tus autem gaudio comparatur, quod tunc magis eſſe conſueuit
quando non puella, ſed puer naſcitur, quod vero ſubdit: {Et gau-
dium veſtrum nemo tollet a vobis, quia gaudium ipſorum ipſe Ie
ſus eſt, ſignificat quod ait Apoſtolus. Chriſtus reſurgens ex mor-
B tuis iam non moritur. CHRY. Significat etiam prędicto exẽ- Ho. eadem.
plo quoniam ſoluit ipſe mortis præſſuras, & nouum hominem re-
generans eſſe fecit, & non dixit quoniam nõ erit ei tribulatio, ſed
neque meminit eius, tantum eſt quod ſuccedit gaudium, ita erit &
ſanctis. Et non dixit. Quoniam natus eſt puer, ſed quoniã homo,
occulte ſuam reſurrectionem inſinuans. AVGVST. Vel de Tra. eodem.
futuris viſione & gaudio, quæ ſuperius dicta ſunt melius exiſti
mo intelligi: Modicum & iam non videbitis me. Modicum enim
eſt hoc totum ſpatium, quo pręſens peruolat ſeculum, ideo nam-
que addidit. Quia vado ad patrem, quia ad ſuperiorem ſententiã
referendum, vbi ait: Modicum & iam non videbitis me. Non ad
poſteriorem, vbi ait, Modicum & videbitis me. Eundo quippe
ad patrem, facturus erat ut eum non viderent. illis ergo ait. {Mo-
dicum & iam non videbitis me.} Qui eum tunc corporaliter vi-
debant, quia iturus erat ad patrẽ, & eum deinceps mortales viſuri
non

non erant,qualem cum iſta loquebatur videbant, quod vero addi
dit : Et iterum modicum & videbitis me, vniuerſæ promiſit eccle
ſiæ. Hoc autem modicum,longum nobis videtur,quoniam adhuc
agitur cum finitum fuerit, tunc ſentiemus q̃ modicum fuerit.
A L C V I. Mulier autem ſancta eccleſia eſt, propter fœcunditatē
bonorum operum, &
quia ſpiritales Deo fi
lios generat. Hæc mu
lier dum parit , ideſt,
dum in mundo virtu-
tum profectibus inſi-
ſtit , dum vndiq; ten
tatur & affligitur, tri-
ſtitiam habet de hoc,
quia venit hora eius ,
vt patiatur , quia ne-
mo carnē ſuam odio
habuit . AVGVST.
Tract.101. Nec tamen in huius
gaudii parturitione
ſine gaudio triſtes ſu-
mus, ſed ſicut Apoſto

debit. Vos autem contriſtabi-
mini : ſed triſtitia veſtra vertet̄
in gaudium . Mulier cum parit
triſtitiam habet, quia venit ho-
ra eius. Cum autem peperit pue
rum,iam non meminit prçſſuræ
propter gaudium,quia natus eſt
homo in mūdum . Et vos igitur
nūc quidem triſtitiam habetis. G
Iterum autē videbo vos & gau-
debit cor veſtrum,& gaudium
veſtrum nemo tollet a vobis.

lus ait : Spe gaudentes,quia & ipſa mulier parturiens cui compa
rati ſumus,plus gaudet de mox futura prole,q̃ triſtis eſt de prçſen
ti dolore. A L C V I. Sed cum peperit,ideſt, cum deuicto labo-
rum certamine ad palmam peruenerit, iam non meminit præſſu-
ræ præcedentis propter gaudium perceptę retributionis,quia na-
tus eſt homo in mundum. Sicut enim mulier nato in hoc mundo
homine lætatur,ita eccleſia nato in vitam çternam fidelium popu
lo,exultatione repletur. B E D A. Nec nouum debet videri ſi
natus dicatur qui ex hac vita migrauerit. Sicut enim conſuete na
ſci dicitur,cum quis de vtero matris procedens in hanc lucem in-
greditur , ita poteſt natus appellari, qui ſolutus a vinculis carnis, H
ad lucem æternam ſublimatur. vnde ſanctorum ſollemnia, non fu
nebria,ſed natalitia vocantur. A L C V I. Quod autem dicit :
{Iterum videbo vos,} ideſt,aſſumam vos ad meipſum. Vel iterum
videbo vos, ideſt, iterum videndus apparebo , & gaudebit cor ve-
Tract.101. ſtrum. A V G. Hunc enim totius laboris ſui fructū eccleſia nunc
parturit deſiderando,tunc eſt paritura cernendo. Et ideo maſculū
quoniam ad iſtum fructum contemplationis cuncta officia refe-
runtur actionis,ſolus enim liber eſt qui propter ſe appetitur,non
refertur ad aliud,huic ſeruit actio. Ad hoc enim refertur quicq̃d
bene agitur:ibi eſt finis qui ſufficit nobis,æternus igitur erit. Neq;
enim finis nobis ſufficit , niſi cuius nullus eſt finis. De hoc igitur
quod ſufficit nobis rectiſſime audiuimus : Gaudium veſtrum ne-
mo tollet a vobis.
Hom.78. e ¶ CHRYSOST. Rurſus oſtendit dominus ꝙ expedit eū
abire,cum dicit : {Et in illo die me non rogabitis quicq̃. A V G.
Tract.101. Hoc verbum quod eſt rogare,non ſolum petere, verum & interro I
gare ſignificat,& græcum euangelium , vnde hoc tranſlatum eſt,
Hom. eadē. tale habet verbum , quod vtrumque poſſit intelligi . C H R Y.
Dicit ergo.{Et in illo die,} ſcilicet cum reſurrexero : Me non ro-
gabitis quicq̃,ideſt, non dicetis : Oſtende nobis patrem & quo va
dis:quoniam ſcietis per ſpiritumſanctum : vel non rogabitis me.i.
non indigebitis mediatore ad impetrandum : ſed ſufficiet nomen
meum,quod inuocantes omnia accipietis. vnde ſequitur: {Amen
amen dico vobis ſiquid petieritis patrem in nomine meo dabit vo
bis.} Oſtendit autem nominis virtutem,ſi non viſus neque roga-
tus:ſed nominatus ſolum apud patrem facit mirabilia. non ergo
ait. Exiſtimetis quia de reliquo non ero vobiſcum, vos derelictos
eſſe:nomen enim meum maiorem dabit vobis ſecuritatem . vnde
ſequitur: {Vſque modo non petiſtis quicquam in nomine meo. pe
tite & accipietis vt gaudium veſtrum ſit plenum. T H E O. Ala-
critas enim veſtra tunc erit integerrima, cum ad vota vobis peti-
Hom. eadē. ta ſuccedent. C H R Y. Quia igitur obumbrata erant, quæ di- K
cta ſunt,ſubiunxit:{Hæc in prouerbiis locutus ſum vobis . venit
hora cum iam non in prouerbiis loquar vobis.} ideſt erit tempus
quando ſcietis omnia manifeſte. dicit autem reſurrectionis tem-
pus:{Sed palam de patre meo annunciabo vobis. Etenim quadra-
ginta diebus diſputauit cū eis congregatis loquens de regno Dei.
Et nunc inquit in timore exiſtentes non attenditis his quæ dicun
tur:tunc autem reſuſcitatum videntes, poteritis palam omnia di-
cere. T H E O. Adhuc præbet illis fiduciam, quoniam recipient
in tentationibus auxilium deſuper,cum ſubdit: {In illo die in no
mine meo petetis. & adeo aſſero vobis patrem fauere. ꝙ neque in-
teruentu meo vlterius indigebitis. vnde ſubdit: {Et non dico vo-
bis,quia ego rogabo patrē pro vobis, ipſe enim pater amat vos.}
Porro ne reſiliant a domino, velut eo vlterius non egentes, ſub-
iungit: {Quia vos me amaſtis.} q.d. Ob hoc diligit vos pater,quia
vos me dilexiſtis. cum itaque excideritis ab amore meo,confeſtim
Tract.102. & a paterno decideritis. A V G. Sed nūquid ideo amat ille, quia
nos amamus?an potius quia ille amat;ideo nos amamus? hoc ipſe

F Euangeliſta in Epiſtola ſua dicit:Nos diligamus,quia ipſe prior di
lexit nos. Amat ergo nos pater,quia nos amamus filium, cū a pa-
tre & filio accepimus,vt & patrem amemus & filium. Amauit ip-
ſe quod fecit,ſed non in nobis faceret quod amaret, niſi antequam
id faceret nos amare. H I L A. 6. de Trin. Caret etiam apud pa- Circa med.
trē interceſſionis ne-
ceſſitate perfecta de fi
lio fides, quæ quod a
Deo exierit credit at
que amat , & per ſeip
ſam iam & audiri me
retur & amari , natū
ex Deo filiū miſſūq;
confeſſa. vnde ſequit:
{Et credi. quia a Deo
exiui.} Natiuitas ita-
que eius & aduentus
oſtenditur cum ſub-
dit: {Exiui a patre &
veni in mundū . Alte
rum in diſpēſatione,
alterū in natura eſt.

e Et in illo die me non interro
gabitis quicquam. Amen amen
dico vobis: ſiquid petieritis pa-
trem in nomine meo, dabit vo-
bis. Vſq; modo nō petiſtis quic-
quam in nomine meo . Petite &
accipietis, vt gaudium veſtrum
ſit plenum. Hæc in prouerbiis lo
cutus ſum vobis. Venit hora cū
iam nō in prouerbiis loquar vo
bis: ſed palam de patre meo an-
nunciabo vobis. In illo die in no

A patre enim veniſſe, & a Deo exiſſe, non eſt ſignificationis eiuſ-
dem,cum aliud ſit a Deo in ſubſtantiam natiuitatis exiſſe , aliud a
patre in hunc mundum ad conſummāda ſalutis noſtræ ſacramen-
ta veniſſe. Cum autem exire a Deo ſit ex natiuitate ſubſiſtere, q̃d
aliud q̃. Deus eſſe poſſet? C H R Y. Quia vero reſurrectionis Hom.78.
ſermo non modicum eos mitigabat , & cum hoc audire ꝙ a Deo
exiuit,& illuc vadit , continue ea circumuoluit . vnde ſequitur:
{Iterum relinquo mundū,& vado ad patrem.} Nam hoc quidem
certificabat,quoniam recte in ipſum credebant,hoc vero quoniam
ſub munitione eius futuri erant. A V G. Exiit enim a patre,q̃a Tract.102.
H de patre eſt. in mundum venit,quia mundo ſuum corpus oſtēdit.
Mundum reliquit corporali diſceſſione, perrexit ad patrem homi
nis aſcenſione,nec mundum deſeruit præſentiæ gubernatione, q̃a
ſic in mundum venit exiens a patre,vt non deſereret patrem. Sed
dominum Ieſum Chriſtum poſteaq̃ reſurrexit, & interrogatum
legimus & rogatum. nam interrogatus eſt a diſcipulis aſcenſurus
in cælum,quando regnum reſtitueret Iſrael. Rogatus eſt a Stepha
no cum eſſet in cælo,vt ſpiritum eius ſuſciperet. Et quis audeat di
cere rogandum non eſſe immortalem , rogari debuiſſe mortalem?
puto ergo quod dicit. In illa die me non rogabitis quicquam non
ad illud tempus referendum eſſe quo reſurrexit : ſed ad illud q̃n
videbimus eum ſicuti eſt, quæ viſio non temporalis vitæ eſt : ſed
æternæ,vbi iam nihil rogemus,nihil interrogemus, quia nihil de-
ſiderandum remanebit,nihil quærendum latebit. A L C V I. Sic
ergo dicit. In futuro me non rogabitis quicquam : ſed interim dū
in peregrinatione huius miſeriæ conuerſamini,ſi petieritis patrē,
I dabit vobis. vnde ſubdit: {Amen amen dico vobis, ſiquid petieri-
tis patrem in nomine meo dabit vobis.} A V G. Hoc quod ait.
Siquid,non quodlibet intelligitur:ſed aliquid quod non in beatæ Tract.102.
vitæ comparatione ſit nihil, non autem petitur in nomine ſalua-
toris quicquid petitur contra rationem ſalutis:non enim ſonum
literarum,aut ſyllabarum:ſed quod ſono recte, ac veraciter intel-
ligitur hic accipiendum eſt,cum dicit. {In nomine meo.} Vnde
qui hoc ſentit de Chriſto quòd non eſt de vnico filio Dei ſentien
dum,non petit in eius nomine. Qui vero quod eſt de illo ſentien
dum ſentit,ipſe in eius nomine petit, & accipit quod petit,ſi non
contra ſuam ſalutem ſempiternam petit , accipit autem quando
debet accipere. Quædam enim non negantur:ſed vt congruo den
tur tempore differuntur. Ita ſane intelligendum eſt quod ait: Da-
bit vobis,vt ea beneficia ſignificata ſciantur, his verbis quæ ad eos
qui petunt proprie pertinent. Exaudiuntur quippe omnes ſancti
pro ſeipſis,non autem pro omnibus , quia non vnicuique dictum
K eſt, dabit:ſed, Dabit vobis. Quod autem ſequitur: {Vſque modo
non petiſtis quicquam in nomine meo,duobus modis intelligi po
teſt. Vel quia in nomine meo non petiſtis, quod nomen non ſicut
cognoſcendum eſt cognouiſtis, vel, Non petiſtis quicquam, quo-
niam in comparatione rei quam petere debuiſtis,pro nihilo hābē-
dum eſt quod petiſtis: Vt igitur in nomine eius non nihil: ſed gau
dium plenum,petant ſubdit: {Petite & accipietis, vt gaudium ve-
ſtrum ſit plenum hoc quod dicit, gaudium plenum, non carnale,
ſed ſpirituale gaudium eſt . & quando tantum erit vt aliquid ei iā,
non ſit addendum,tunc erit plenum. A V G. j. de Trin. Hoc eſt
autem plenum gaudium veſtrum quo amplius non eſt, frui Deo,
trinitate,ad cuius imaginem facti ſumus. A V G V. ſuper Ioan. Tract.102.
Quicquid ergo petitur quod pertinet ad hoc gaudium cōſequen
dum,hoc eſt in nomine Chriſti petendum. Iſto enim bono in pe-
tendo perſeuerantes ſanctos ſuos nequaquam miſericordia diui-
na fraudabit:quicquid autem aliud petitur,nihil petitur, nō quia
nulla res eſt:ſed quia in tantę rei comparatione quicquid aliud cō
cupiſcitur,nihil eſt. Sequitur: {Hæc in prouerbiis locutus ſum vo
bis,

bis ve.ho.cum iam nō in puer.lo.vo.ſed pa.de pa.annun.vo.} Poſ
Ibidem. ſem dicere hanc de qua loquitur horam,futurum ſeculum intelli-
gi,vbi videbimus palam quod apoſtolus dicit:Facie ad facie,vt q̃d
ait: {Hęc in puer.lo.ſum vo.hoc ſit quod ab apoſtolo dictū eſt : Vi
demus nunc per ſpeculum in ęnigmate. Annūciabo autem vobis,
quia per filium pater
videbitur . neq; enim
patrem quis cogno-
ſcit niſi fili⁹,& cui vo
luerit filius reuelare .
Cap.8. G R E. xxx. Mo. Pa-
lam quippe de patre
annunciare ſe aſſerit :
quia per patefactam ,
tūc maieſtatis ſuæ ſpe
ciem, & quomodo ip
ſe gignēti , nō impar
oriatur, & quomodo
vtrorumque ſpiritus
vtrique coęternus ꝓ-
cedat oſ̄det. A V G.
Trac.102. Sed iſtum ſenſum vi-
detur impedire quod
ſequitur , In illo die
in nomine meo pete
tis. In futuro enim ſe

mine meo peteſtis. Et non dico
vobis, quia ego rogabo patrem
de vobis. Ipſe enim pater amat
vos, quia uos me amaſtis & cre
didiſtis quia a Deo exiui. Exiui
a patre & ueni in mundum: ite-
rum relinquo mundum & uado
ad patrem.
f Dicunt ei diſcipuli eius. Ecce
nunc palam loqueris, & prouer
bium nullū dicis . Nunc ſcimus
quia ſcis omnia, & non opus eſt
tibi ut q̃s te interroget. In hoc
credimus,quia a Deo exiſti. Re
ſpondit eis Ieſus . Modo credi-

culo quid petituri ſumus,quando ſatiabitur in bonis deſiderium
noſtrum?petitio nanque alicuius eſt indigentiæ. Relinquitur ita-
que vt intelligatur Ieſus diſcipulos ſuos de carnalibus vel anima-
libus ſe ſpirituales eſſe facturum. Homo autē animalis ſic audit ,
quæcunque audit de Dei natura, vt aliud q̃ corp⁹ cogitare nō poſ
ſit. Ideo prouerbia illi ſunt quæcunque dicta ſapientiæ de incor-
porea immutabilique ſubſtantia:non ꝙ tanquàm prouerbia depu
tet:ſed quia ſic cogitat,quomodo qui prouerbia ſolēt audire neq;
intelligere. Cum vero ſpiritalis cęperit omnia diiudicare , etiam
ſi in hac vita velut per ſpeculum & ex parte perſpicit , tamen
nullo corporis ſenſu, nulla imaginaria cogitatione:ſed mentis cer
tiſſima intelligentia,capit Deum non corpus eſſe:ſed ſpiritum. Ita
palam de patre annunciante filio vt eiuſdem ſubſtantiæ conſpicia
tur & ipſe qui annunciat,tunc in eius nomine petunt qui petunt:
q̃a in ſono eius nominis nō aliud q̃ rès ipſa eſt quę hoc nomine vo
catur,intelligūt. Hi pn̄t cogitare dominum noſtrum Ieſum Chri-
ſtum inquantum homo eſt pro nobis interpellare patrem,inquan
tum Deus eſt vos exaudire cum patre, quod eum ſignificaſſe arbi-
tror, vbi ait. {Et nō dico vobis,quia ego rogabo patrē pro vobis.}
Adhoc quippe intuendum quomodo non rogat patrem filius: ſed
ſimul exaudiant rogantes pater & filius , nō niſi ſpiritualis oculus
mentis aſcendit.
Hom.78. f ¶ C H R Y. Quia diſcipulos hoc maxime reſpirare fecit ꝙ
erant patris amici, propterea dicūt ſe cognoſcere quòd omnia noſ D
ſet. vnde ſequitur, {Di.ei diſ.eius: Ecce nūc pa.lo. & prouer.nul.di
cis.} A V G V S T. Cum autē adhuc promittatur futura illa ho-
Tract.103. ra in qua ſine prouerbiis locuturus eſt,cur iſti hoc dicunt, niſi q̃a
illa quæ ſcit ipſis non intelligentibus eſſe prouerbia , vſque adeo
non intelligunt , vt nec ſaltem non ſe intelligere intelligant;?
Hom.78. C H R Y. Quoniam autem ad id quod in eorum mente erat re-
ſpondit,ſubdunt: {Nunc ſcimus quoniam ſcis omnia: Vides quali
ter imperfecte ſe habebant:qui poſt tot & tanta demonſtrata dicūt:
Nunc ſcimus,& hoc dicunt tanquam ei quandam gratiam tribuē
tes. Et non eſt opus tibi vt quis te interroget. hoc eſt antequàm au
dias,noſti ea quæ ſcandalizant nos , & quieſcere nos feciſti dicens:
Quoniam pater vos amant. A V G V. Quid ergo vult ſibi ꝙ ei
Tract.103. quem ſciebant noſſe omnia,cum dicere debuiſſe videantur : Non ē
opus tibi vt quiſquam interroges. dicendum potius putauerunt ?
Non eſt opus tibi vt quis te interroget ? Quod vtrunque legimus E
factum,& interrogaſſe ſcilicet dn̄m,& interrogatum fuiſſe. Sed hoc
cito ſoluitur qui hoc non ei:ſed illis potius opus erat quos inter-
rogat , vel a quibus interrogabantur . Neque enim aliquos ille in-
terrogabat, vt ab eis aliquid diſceret:ſed eos potius vt doceret , &
qui interrogabant eum,volentes ab eo aliquid diſcere, illis profe-
cto id opus erat vt ſcirent ab eo aliqua,qui nouerat omnia. Ille au
tem non opus habebat vt ꝙ ab eo ſcire quiſque vellet, per ipſi⁹ co-
gnoſceret interrogationē quia priuſq̃ interrogaret: interrogatorū
nouerat voluntatē . Præuidere aūt cogitationes hominū, magnū
dn̄o nō erat ſed magnū paruulis erat,q̃ ſubdunt: {In hoc credimus
Poſt med. quia a Deo exiſti.} H I L A. 6. de Trini. Per id enim credunt ꝙ à
Deo exiit:quia ea quę Dei ſunt agit . nam cum dominus vtrunq;
dixiſſet: A Deo exiui,& a patre veni in hunc mundum,nihil admi
rationis in eo habuerunt,quod frequenter audierunt. vnde non ad
dunt, A patre veniſti in hunc mundum. Sciebant enim a Deo miſ-
ſum , exiſſe tamen a Deo neſciebant. Inenarrabilem vero illam fi
lij natiuitatem per virtutem dicti iſtius intelligentes, tunc primū

A cęperunt aduertere : cum illum ſine prouerbiis profiterentur eſſe
locutū. Non enim per conſuetudinē humani partus Deus ex Deo
naſcitur,cuius a Deo exitio potiuſquàm partus eſt. Eſt enim vnus
ex vno,non eſt portio,non eſt defectio,non eſt diminutio,non de-
riuatio,non eſt protenſio,non paſſio:ſed viuentis naturæ ex viuen
te natiuitas eſt. Deus
ex Deo exiens eſt, nō
creatura ī Dei nomē
electa, non vt eſſet cę-
pit ex nihilo:ſed exiit
a manente, & exiſſe ſi-
gnificationem habet
natiuitatis, nō inchoa
tionis. A V G V S T.
Denique de ipſa eorū Trac.103.
ætate adhuc ſecundū
interiorē hominē par
ua & infirma eos ad-
monet , vnde ſubdit.
{Reſpōdit eis Ieſus ,
Modo creditis.} B E.
Quod duobus mo-
dis pronunciari po-
teſt,affirmando, ſcili-
cet & inſultando . Si
inſultando,hic eſt ſen

tis. Ecce ueniet hora,& iam ue-
nit ut diſpergamini unuſquiſq;
in propria & me ſolū relinqua-
tis, & non ſum ſolus,quia pater
mecum eſt. Hæc locutus ſum uo
bis , ut in me pacem habeatis.
In mūdo præſſuram habebitis:
ſed confidite: ego uici mūdum.

B

C A P. X V I I.

HAec locutus eſt Ieſus. &
ſubleuatis oculis in cæ
lum dixit . Pater, venit
hora clarifica filium tuum, vt fi-
lius tuus clarificet te. Sicut dedi

ſus,tardius ad credendum euigilaſtis. Ecce enim venit hora,&c. Si
affirmando,ſenſus eſt. Verum eſt quod creditis, {Sed ecce venit ho
ra vt diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinqua
tis. A V G V. Non enim quando comprehenſus eſt tantummo- Tract. 103.
do carne ſua eius carnem: verum etiam mente reliquerunt fidem.
C H R Y. Dicit autem : Diſpergamini ſcilicet quando tradar ,
tantum enim vobis dominabitur timor,vt neque ſimul poſſitis re
C cedere. Sed ego ex hoc nullum patiar malum. vnde ſubdit: {Et non
ſum ſolus,quia pater mecum eſt. A V G . Ad hoc intelligendum Trac. 103.
eos volebat extendi & creſcere,ne ſic a patre filium cogitarēt exiſ-
ſe,vt putarent etiam receſſiſſe,deinde ſermonem concludit dicēs :
{Hæc locutus ſum vobis , vt in me pacē habeatis.} C H R Y. ideſt Hom.78.
vt non abiiciatis me a mente veſtra. Non enim nunc ſolum quan-
do comprehendar,fient vobis aduerſa , ſed donec eritis in mundo
præſſurā habebitis ideſt tribulationem,& hoc eſt quod ſubdit: {In
mundo præſſurā habebitis.} G R E. xxvj. Mo. q.d. Sit vobis de me Cap.11.
interius quod conſolando reficiat,quia erit de mundo exterius q̃d
ſęuiendo grauiter prçmat. A V G . Illud initiū habitura fuerat, Trac.103.
iſta præſſura, de qua dicit. {Venit hora vt diſpergamini, vnuſquiſ-
que in propria , ſed non eo modo erat perſeueratura,quod enim
adiunxit: {Et me ſolū relinquit.} non vult eos tales eſſe in conſe
quenti prçſſura , quam poſt eius aſcenſionem fuerant in mundo
habituri,vt relinquant eum, ſed vt in illo pacem habeant perma-
D nentes in eo. vnde ſequitur: {Sed confidite.} C H R Y. ideſt reſur Hom.78.
gite mente. Magiſtro enim ſuperante inimicos, nō oportet diſcipu
los auxiliari. vnde ſubdit: {Quia ego vici mundū.} A V G V. Da Tract.103.
to autem ſpirituſancto confiderunt & vicerunt, non niſi in illo: nō
enim viciſſet ille mundum ſi membra eius vinceret mundus, cū au
tem dicitur, {Hæc locutus ſum vobis: vt in me pacē habeatis nō re Tract. 104
centiora paulo ante ab eo dicta,ſed omnia debemus accipere , ſiue
quæcunque illis locutus eſt,ex quo eos cępit habere diſcipulos,ſi-
ue ex quo poſt cenam exorſus eſt hunc mirabilem prolixumq; ſer
monem. Hanc enim cauſam commendauit ſermonis ſui , vt in illo
pacem haberent,hęc pax finem temporis nō habebit:ſed omnis pię
noſtræ intentionis actioniſque finis ipſa erit.

C A P V T X V I I.

E CHRY. Quia dixerat dominus: In mundo prçſſurā ha Hom. 79.
bebitis , poſt admonitionē in orationem conuertitur,
erudiens nos in tribulationibus , omnia dimittētes ad
Deū refugere. vnde dr̄: {Hęc locut⁹ eſt Ieſus.} BEDA.
Illa intelligi debēt quę in cęna locutus eſt,quędam quidem ſeden-
do,vſq; ibi: Surgite eamus hinc. Deinde ſtando vſque ad hymni fi-
nem,cuius hoc eſt initiū: {Et ſubleuatis oculis in cœlum dixit Pa
ter venit hora clarifica filium tuum .} C H R Y . Propter hoc in Ibidem
cœlum oculos eleuauit vt nos doceret extenſionem quæ eſt in ora
tionibus,vt ſtantes ſurſum aſpiciamus, non oculis carnis ſolum.
ſed & mentis. A V G V S T. Poterat autem dominus in forma
ſerui,ſi hoc opus eſſet orare ſilentio,ſed ita ſe patri exhiberi voluit Hom.104.
prçcatorem, vt meminiſſet noſtrum ſe eſſe doctorem . Proinde nō
ſolum ad ipſos ſermocinatio, ſed etiam pro ipſis ad patrem oratio,
diſcipulorum eſt ædificatio. Profecto & noſtrum qui fueramus cō-
ſcripta lecturi. hoc autem quod ait, pater venit hora, oſtendit om-
ne tempus & quid quando faceret, vel fieri ſineret, ab illo diſpoſitū
quid tempori ſubditus non eſt, non autem credatur hæc hora fato
vrgente

vrgente veniſſe,ſed Deo potius ordinante.abſit enim vt ſidera mo
Poſt prin. ri cogerent ſiderum conditorem. H I L A. iij.de Trini. Non diē autem,non tempus,ſed horam veniſſe dicitur:In hora diei portio eſt,& quæ erat hæc hora?iam nunc conſpuendus,flagellandus,crucifigendus erat,ſed clarificat pater filium.Sol de curſu operis defecit, & interitum ſuũ cum eo reliqua mundi elementa ſenſerũt, ad onꝰ domini in cruce pendentis terra tremuit, & in eum q̃ moriturus erat intra ſe conteſtata eſt non capere. Proclamat centurio, Vere filius Dei erat iſte,prædictioni conſentit effectus,Dominus dixerat,Clarifica filium tuum,non ſolum nomine conteſtatus eſt eſſe ſe filium: ſed & proprietate qua dicitur: tuum.Multi enim nos filii Dei,ſed non talis hic filius: hic enim proprius & verus eſt filius origine,nō adoptione,veritate non nuncupatione,natiuitate non creatione. ergo poſt clarificationem eius,veritatē confeſſio ſecuta eſt,nam uerum Dei filium Centurio confitetur,ne quis credentium ambigeret:quod aliquis perſequentium non negaſſet. A V G V.Sed ſi paſ
Tract. 104. ſione clarificatus dicitur,q̃to magis reſurrectione?Nam in paſſione magis eſſe humilitatis q̃ claritas commendatur: quod ergo ait: Pater venit hora,clarifica filium tuum, ſic intelligendum eſt tanq̃ dixerit:Venit hora ſeminandæ humilitatis, fructum non differas claritatis. H Y L A. iij.de Trini. Sed forte infirmus reperietur filiꝰ
Ibi añ med. dum clarificationem potioris expectat.Et quis non patrem potiorem confitebitur cum ipſe dicat:Pater maior me eſt?Sed cauēdum eſt,ne apud imperitos gloriam filii honor patris infirmet.nam ſequitur:{Vt filius tuus clarificet te.Nō ergo infirmus eſt filius, vicem clarificationis ipſe cum clarificandus ſit redditurus. Ergo expoſtulatio clarificationis dandę,viciſſimque reddendæ eandem in
Tract. 105. vtroque oſtendit diuinitatis virtutem. A V G V. Merito autē quærit,quomodo patrem clarificauerit filius,cum ſempiterna claritas patris nec diminuta fuerit in forma humana, nec augeri potuerit in ſua perfectione diuina.Sed apud homines maior erat,qñ in Iudæa tantũmodo Deus notus erat, quia vero per euangelium Chriſti factum eſt,vt pater innoteſceret gentibus, patrem clarificauit & filius: dicit ergo:{Clarifica filiũ tuum, vt filius tuus clarificet te,}ac ſi dicat:Reſuſcita me,vt innoteſcas toti orbi p̄ me. deinde magis pandens quomodo clarificet patrem filius ſubiungit:{ Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det ei vitam ęternā.} Omnem carnem dixit omnem hominem,a parte totum ſignificans.hoc autem ꝙ poteſtas Chriſto a patre data eſt omnis carnis, ſecundum hominem intelligendum eſt.
Vbi ſupra. H I L A. 3.de Trin.Caro enim factus ipſe vitæ æternitatem erat
Ante med. caducis & corporeis & mortalibꝰ redditurus. H I L A. ix.de Tri. Vel acceptio poteſtatis ſola eſt ſignificatio natiuitatis, in qua accepit id quod eſt.Non eſt infirmitati datio deputanda, cum in eo ſignificetur pater eſſe quod dederit, & in eo filius Deus maneat, ꝙ
Hom.79. vitæ æternæ dandę ſumpſerit poteſtatem.C H R Y. Dicit autem: {Dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt oſtendat ꝙ non ad Iudæos ſolos ſua prædicatio, ſed ad totum orbem terrarum extenditur.Sed quid eſt quod dicit,omnis carnis? Non enim vtique omnes crediderunt. Et quidem quantum ex eo eſt, omnes crediderunt.Si vero non attendebant his quæ dicebantur, non eius qui
Tract.105. dicebat eſt criminatio,ſed eorũ qui non ſuſceperunt. AVG. Dicit ergo ſicut dedi.ei po.om.car. ita te glo. filius.i. notum te faciat omni carni quam dediſti ei.Sic enim dediſti,vt omne quod dediſti
Circa med. ei,det eis vitam æternam. H I L A. 3.de Trin.Sed in quo tandem æternitatis vita eſt oſtendit cum ſubdit:{Hæc eſt autem vitá æterna vt cogn.te ſolum verum Deum.} Vita eſt verum Deum noſſe: ſed ſolum hoc non facit vitam:quid ergo cōnectitur:{Et quem mi
Poſt prin. ſiſti Ieſum Chriſtum? H I L A. 4.de Tri.Dum autem Arriani intelligunt ſolum patrem verum Deum,ſolum iuſtũ,ſolum ſapientem,a communione horum ſecundum hos filius ſeparatur.Soli.n. vt aiunt propria non participantur ab altero, quæ ſi in patre ſolo & non in filio exiſtimabuntur,neceſſe eſt vt filius Deus falſus & inſipiens eſſe credatur. H I L A. 5.de Tri. Nulli autem dubium eſt
Poſt prin. veritatem ex natura & ex virtute naturæ eſſe. verum enim triticum eſt quod ſpica ſtructum, & ariſtis vallatum, & folliculis excuſſum,& in far comminutum & in panem coctum & in cibum ſumptum reddit ex ſe & naturā panis & munus. Quæro ergo in quo filio veritas Dei deſit,cui non deſit Dei, nec natura, nec virtus.Naturæ enim ſuę virtute vſus eſt, vt eſſent, quæ non erant,&
Ante med. fierent,quæ placerent. H I L A. 9.de Trini. An forte quod ait: Te ſolum, communionem atque vnitatem ſuam a Deo ſeparat? Separat ſane ſi non ad id quod ait:Te ſolum verum Deum,continue ſubiecit:{Et quem miſiſti Ieſum Chriſtũ.} Per id enim eccleſiæ fides Chriſtum verum Deum confeſſa eſt, quòd ſolum verum

ſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti mihi vt facerem. Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quam habui priuſquam mundus fieret apud te.

F Deum confeſſa patrem ſit,non enim vnigenito Deo naturæ demutationem naturalis natiuitas intulit. A V G V. 6.de Trini. Videndum eſt ergo an intelligere cogamur,cum dictum eſt patri,vt Cap.9. cognoſcant te ſolum verum Deum,tanquam hoc inſinuare voluerit,quia & ſolus pater Deus verꝰ eſt,ne non niſi ipſa tria ſimul patrem & filium & ſpiritumſanctum intelligeremus eſſe Deum. Nunc ergo ex domini teſtimonio, & patrem ſolũ verũ Deũ dicimus, & filium ſolum Deum verum & ſpiritumſanctum ſolum verum Deum, & ſimul patrem & filium & ſpiritumſanctum, ideſt ſimul ipſam tri-
G nitatem non tres veros Deos:ſed vnum verum Deum. A V G V. Tract. 105
ſuper Ioan. Vel ordo verborum eſt, vt te & quē miſiſti Ieſum Chriſtum cognoſcant ſolum verum Deũ.conſequenter enim & ſpiritusſanctus intelligitur,quia ſpiritus eſt patris & filii tanquam charitas conſubſtantialis amborum. Sic igitur filius glorificat te, vt omnibꝰ quos dediſti ei te cognitum faciat. Porro ſi cognitio Dei eſt vita æterna,tantomagis in vita ęterna,quantomagis in hac cognitione proficimus, non autem moriemur in vita æterna. Tunc ergo Dei cognitio perfecta erit,quando nulla mors erit: ſumma tunc Dei clarificatio,quia ſumma gloria. A veteribus autem gloria diffinita eſt frequens de aliquo fama cum laude, at ſi homo laudatur,cum famę creditur,quomodo Deus laudabitur,quoniam ipſe videbitur,propter quod ſcriptum eſt.Beati qui habitant in domo tua,in ſæcula ſæculorum laudabũt te,ibi erit Dei ſine fine laudatio,vbi erit Dei plena cognitio,& ideo clarificatio. A V G.j.de Cap.8.
Trini. Quod dixerit famulo ſuo Moyſi:Ego ſum qui ſum,hoc contēplabimur cũ viuemus in æternũ.A V G.3.de Tri. Cũ enim fides Cap.18.
H nr̃a videndo fiat veritas,tunc mortalitatem noſtrā commutatā tenebit æternitas. A V G. ſuper Ioan. Sed prius hic clarificatur Deus,cum annunciatus hominibus innoteſcit,& per fidem credētibus prædicatur.propter quod dicit: {Ego te clarificaui ſuper terram.} H I L A. 3.de Trin. Hæc quidem clarificationis viciſſitudo non pertinet ad diuinitatis profectum:ſed ad honorem, qui ex Circa med
cognitione ignorantiam ſuſcipiebatur. C H R Y. Vnde bene dixit:Super terram.In cælo enim glorificatus fuerat,& in natura glo- Hom.79.
riam habens,& ab angelis adoratus. non igitur de illa gloria ait, quæ ſubſtantiæ eius eſt:ſed de ea,quæ ad culturam hominum pertinet.vnde ſubdit:{Opus conſummaui quod dediſti mihi, vt facerem.} A V G. Non ait:Iuſſiſti,ſed dediſti.vbi commendatur eui- Tract.105.
dens gratia. quid enim habet quod non accepit etiam in vnigenito humana natura?Sed quomodo conſummauit opus quod accepit vt faciat,cum reſtet adhuc paſſionis experimentum, niſi con-
I ſummaſſe ſe dicit, quod ſe conſummaturum certiſſime nouit? C H R Y. vel dicit:{Cōſummaui.}quaſi ea quæ ex parte mea ſũt omnia feci,aut quia cum id quod maximum eſt factum eſt, dici poteſt totum iam factum eſſe. Radix enim bonorum ſubmiſſa erat, Hom.79.
quam omnino debebat ſequi fructus, & quia his quę futura erant, ipſe iam aderat & copulabatur. H I L A. 9.de Trinit. Poſt quę, vt meritum obedientiæ,& ſacramentum totius diſpenſationis intelligeremus adiecit;{Et nunc clarifica me tu pa. apud temetip.} Ante med.
A V G. Supra dixerat.Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. In quo verborum ordine oſtēderat prius Tract.105.
a patre clarificandum filium,vt patrem clarificaret filius.modo autem dixit:{Ego te clarificaui,& nunc clarifica me.}tamquam prior ipſe patrem clarificauerit, a quo deinde vt clarificet expoſcit. Ergo intelligendum eſt vtroq; verbo ſuperius vſum eo ordine quo futurum erat,modo vero vſum fuiſſe verbo pręteriti temporis de re futura,velut ſi dixiſſet: {Ego te clarificabo ſuper terram,} opus
K conſummando quod dediſti mihi vt faciam & nunc clarifica me tu pater, quę eſt omnino eadem ſententia, niſi quòd hic additur clarificationis modus cum ſubdit: {Claritate quam habui, priuſquā mundus fieret apud te.} Ordo verborum eſt:Quam habui apud te priuſquam mundus eſſet, hoc quidam ſic intelligendum putauerunt,tanquam natura humana quæ ſuſcepta eſt a verbo conuerteretur in verbum,& homo mutaretur in Deum,immo ſi diligentiꝰ cogitemus,homo periret in Deo. Non enim quiſquàm ex iſta mutatione hominis,vel duplicari Dei verbum dicturus eſt,vel augeri, ſed quiſquis Dei filium prædeſtinatum negat,hunc eundem filium hominis negat. Cum ergo videret illius prædeſtinatę ſuæ glorificationis veniſſe iam tempus,vt & nunc fieret in redditione, quod fuerat in prædeſtinatione iam factũ orauit dicens: {Et nunc clarifica me tu pater,&c.} ideſt illam claritatem quam habui apud te in prædeſtinatiōe tua,tempus eſt vt apud te habeam etiam viuens in dextera tua. H I L A. iij.de Trini. Vel orabat vt id quod ex tp̄e erat,gloriā eiꝰ quæ ſine tp̄e eſt claritatis acciperet, vt in Dei virtutē Circa med
& ſpũs incorruptionē trāsformata, carnis corruptio abſorberet.
CHRY.

Hom. 80. b ¶ C H R Y S O S T. Quia dixerat: Opus conſumaui,manifeſtat quale opus,vt ſcilicet nomen dei manifeſtaret. vnde dicitur. {Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi de mun
Tract.106. do.} A V G V S T. Quod ſi de his tantum dicit diſcipulis cum quibus cęnauit,non pertinet hoc ad illam clarificationem, de qua ſuperius loquebatur, qua filius clarificat patrem,quanta eſt enim gloria xij. vel xj. innoteſcere potuiſſe mortalibus? Si autē quod ait,{Manifeſtaui nomē tuum hominibus quos dediſti mihi de mundo.} omnes intelligi voluit qui in eum fuerant credituri, eſt plane iſta clarificatio qua filius clarificat patrem, & tale eſt quod ait.{Manif.no.tũum}quale illud quod ſupra dixerat: Ego te clarificaui,pro tempore futuro,& illic & hic præteritum ponens, ſed de his qui iam erant diſcipuli,non de omnibus qui in illum fuerant credituri eum hoc dixiſſe,ea quæ ſequuntur credibilius demonſtrant:ab ipſo ergo orationis ſuæ exordio omnes ſuos dominus volebat intelligi, quibus notum faciendo patrem clarificat eum.Cum enim dixiſſet: Filius tuus clarificet te,mox quēadmodum id fieret demonſtrauit dicens.{Si.de.ei po.om. car. iam nunc quid de illis a quibus tunc audiebatur diſcipulis ſuis dicat.{Manifeſtaui nomen tuum homi.quos ded.mi.de mundo}Non ergo dei nomē nouerāt cum eſſent Iudæi,& vbi eſt quod legitur,Notus in Iudęa Deus, & in Iſrael magnũ nomē eius? Ergo intelligendũ eſt. Mani.no.tuum homi.iſtis quos dediſti mihi de mundo,qui me audiunt hæc dicentem, non illud nomen tuum quod vocaris deus, ſed illud quod vocaris pater meus,quod nomen manifeſtari ſine
C ipſius filii manifeſtatione non poſſit. nam ꝙ deus dr̃ vniuerſę creaturæ,ēt omnibus gentibus anteq̃ in Chriſtum crederent nō omnimode eſſe potuit hoc nomen incognitum. In hoc ergo ꝙ fecit hunc mũdum,& anteq̃ imbuerenť in fide Chriſti, notus in oĩbus gentibus deus.In hoc aũt ꝙ non eſt cum diis falſis colēdus, notus in Iudæa deus. In hoc uero ꝙ pr̃ eſt huius Chriſti,per quē tollit peccatũ mundi,hoc nomen eius prius occultũ, nunc manifeſtauit eis quos dedit ei pater ipſe de mũdo.Sed qũo manifeſtauit ſi nōdũ venit hora,de qua ſuperius dixerat, ꝙ veniet hora cum iam non in prouerbiis loquar vobis?proinde intelligendum eſt pro tēpore
Hom.80. futuro præteritum poſitum. C H R Y. Vel ꝙ ipſum Chriſtum
Tract. 106. filium hēat,manifeſtauerat eis iam & verbis & rebus. A V G V. Per hoc aũt quod dicit: Dediſti mihi de mundo, dictũ eſt de illis ꝙ non eſſent de mundo,ſed hoc eis regeneratio præſtitit, nō generatio.Quid eſt aũt quod ſequiť. { Tui erant, & mihi eos dediſti? An aliquando habuit pater aliquid ſine filio? abſit. Verumtamen habuit aliquid aliqñ dei filius quod nondũ habuit idem ipſe hoīs filius,qui nondum erat hō factus ex matre, quapropter qđ dixit: Tui erant,non inde ſe ſeparauit dei filius, ſed ſolet ei tribuere oē quod pōt a quo eſt ipſe qui pōt,qđ itaque ait:Et mihi eos dediſti, ſm hominem ſe accepiſſe hanc poteſtatē vt eos haberet oſtendit, & ēt ipſe ſibi eos dedit, hoc eſt cum patre deus Chriſtus, homini Chriſto,quod cum patre nō eſt. Hoc aũt dixit,vt oſtendat eā quæ ad patrē vnanimitatē,& qm̃ placet patri vt filio credāt. vñ ſequiť. {Et ſer,tu.ſeruauerunt. B E D A. Sermonē patris ſemetipſum appellat, quia per ipſum pater oīa condidit, & in ſe continet oēs ſermones,ac ſi diceret:Memoriæ me cōmendauerũt vt numq̃ obliuiſcanť,vel dicit:{Et ſer. tuũ ſeruauerũt,}in eo.ſ. ꝙ mihi crediderunt.vnde ſequitur.{Et nunc cogno.quia om. quæ dedi mi. abs te ſunt.}Quidam aũt dicunt hanc eſſe literam:{Nunc cognoui quia oīa quę dediſti mihi,abs te ſunt,}ſed hi non habent rationē.Qũo enim poterat ignorare filius quę ſunt patris? ſed de diſcipulis dictum eſt.q.d. Didicerunt ꝙ nihil eſt in me alienum extra te, & ꝙ
Tract. 106. quæcumque doceo,tua ſunt. A V G V S T. Simul autem pater
Hom.80. dedit ei omnia cum genuit qui habet omnia. C H R Y. Et vnde didicerũt? ex verbis meis quibus docebam eos,quoniā a te exiui, hoc enim per totum ſtudebat oſtendere euangelium.vnde ſequiť.
Tract. 106. {Quia ver.quę de.mi.de eis, & ip. acceperunt. A V G V. ideſt, intellexerunt atque tenuerunt.Tunc enim verbum accipiť quādo mente percipitur.vnde ſequitur.{Et cogno.ve.quia a te exiui.}Et ne quiſq̃ putaret iſtam cognitionē iam per ſpeciem factam nō per fidem,exponendo addidit: {Et crediderunt vt ſubaudiamus vere. Quia tu me miſiſti.Hoc itaque crediderunt vere,quod cognouerunt vere.Idem enim eſt, A te exiui,quod eſt:Tu me miſiſti, ꝙ autem dicit:Crediderunt,vere intelligendum eſt,non eo quo ſupra dixit modo crediderunt,ſed vere,ideſt, qũo credendum eſt,inconcuſſe,firme,ſtabiliter, non iam ad propria redituri, & Chriſtum

b Manifeſtaui nomē tuũ hominibus quos dediſti mihi de mundo.Tui erāt,& mihi eos dediſti, & ſermonē tuum ſeruauerunt. Nũc cognouerunt quia oīa quæ dediſti mihi abs te ſunt. Quia verba q̃ dediſti mihi, dedi eis, & ipſi acceperũt & cognouerũt vere quia a te exiui, & crediderunt quia tu me miſiſti.

c Ego pro eis rogo,nō pro mundo, ſed pro his quos dediſti mihi quia tui ſunt. Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt,& clarificatus ſum in eis. Et iam non ſum in mundo, & hi in mundo ſunt, & ego ad te venio. Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo
B quos dediſti mihi, vt ſint vnũ ſicut & nos. Cũ eēm cum eis ego

A relicturi. Adhuc ergo diſcipuli non erant tales, quales eos dicit verbis præteriti temporis, quaſi iam eſſet prænuncians quales futuri eſſent accepto ſpirituſancto. Quomodo autem pater ea verba filio dederit, facilior quæſtio videtur, ſi ſecundum ꝙ eſt filius hominis accepiſſe a patre credatur, ſi vero ſecundum id quod eſt a patre genitus, accepiſſe a patre iſta verba cogitatur, nihil ibi tēporis cogitetur quaſi prius fuerit & ea non habuerit,quoniā quicquid deus pater Deo filio dedit, gignendo dedit.
c ¶ CHRY. Quia multas a domino conſolatiōes diſcipuli audientes nondum perſuaſi erant,de reliquo patri loquitur, dile- Hom.80
ctionem quam ad eos habebat oſtendens.vnde ſequitur: {Ego pro eis rogo.}q. d. Non ſolum quæ a me ſunt tribuo eis, ſed & alium pro hoc rogo vt ampliorem oſtendat amorem. A V G V S T. Tract. 106.
Cum ergo addit: Non pro mundo, mundum vult intelligi eos qui viuunt ſecundum concupiſcentiam mundi, & non ſunt in ea ſorte gratiæ,vt ab illo eligantur ex mũdo, quam ſortem ſignificat cum ſubdit. { Sed pro his quos dediſti mihi.}Per hoc enim quòd eos illi pater iam dedit,factum eſt vt non pertineāt ad mundum, pro quo non rogat, neque autem quia pater eos filio dedit, amiſit ipſe quos dedit. vnde ſubdit. { Quia tui ſunt.} C H R Y S. Hom.80.
Frequenter autem hoc ponit,dediſti mihi, vt diſcāt quoniam patri hoc placet,& quoniam non ut alienus veniens eos ſeduxit,ſed vt proprios accepit,deinde ne quis ęſtimet nouum eſſe eius principatum,& nuper eos ſuſcepiſſe a patre ſubiungit.{Et omnia mea
C tua ſunt,& tua mea ſunt,}ac ſi dicat. Neque audiens aliquis quoniam mihi eos dediſti, æſtimet eos alienos eſſe a patre, mea enim eius ſunt, nec audiens: Quoniam tui erant, æſtimet alienos eos fuiſſe a me:quę enim ſunt eius,mea ſunt. A V G V S T I N V S. Tract.106.
Satis autem hic apparet,quoniam vnigeniti filii ſunt omnia quæ ſunt patris, per hoc vtique quòd etiam ipſe deus eſt & de patre natus,patri æqualis,non quomodo dictum eſt maiori ex duobus filiis: {Omnia mea tua ſunt.}Illud enim de omnibus dictum eſt creaturis quæ infra creaturam ſanctam rationabilem ſunt.Hoc autem ita dictum eſt, vt ſit hæc etiam ipſa creatura rationalis quæ non niſi Deo ſubditur. { Hoc ergo cum ſit Dei patris non ſimul eſſet & filii, niſi patri eſſet æqualis. Nefas eſt enim vt ſancti de quibus hæc locutus eſt cuiuſquam ſint,niſi eius a quo creati & ſanctificati ſunt, hoc autem quod ait cum de ſpiritu ſancto loqueretur, Omnia quæ habet pater,mea ſunt,de his dixit,quæ ad ipſam patris pertinent diuinitatem, neque enim ſpirituſſanctus de crea
D tura quæ patri eſt ſubdita,& filio fuerat accepturus, cum dicat de meo accipiet. C H R Y S O S T O. Deinde demonſtrationem Hom.80.
prædictorum ponit dicens. { Et clarificatus ſum in eis.} Ex quo patet,quoniam poteſtatem ſuper eos habeo, quoniam glorificant me tibi credentes & mihi,nullus enim in quibus non habet poteſtatem glorificatus eſt. A V G V S T. Dicendo autem iam eſſe Tract.106.
factum, oſtendit iam fuiſſe prædeſtinatum, & certum haberi voluit qđ eſſet futurum:Sed vtrũ ipſa ſit clarificatio de qua dixerat, Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum, ſi enim apud te, quomodo in eis? an cum hoc ipſum innoteſcit eis,& per eos omnibus qui credunt eis quaſi teſtibus ſuis? vnde ſubdit,{& iam non ſum in mundo,& hi in mundo ſunt. C H R Y. Hoc eſt: Et ſi nō Hom.80.
appaream ſecundum carnem,per hos glorificor, qui per me moriuntur, ſicut & pro patre & prædicant me,ſicut & patrem. A V Tract.106.
G V S T. Sed ſi horam illam qua loquebatur attendas, vtrique in mundo adhuc erant Non enim ſecundum profectum cordis &
E vitæ id accipere poſſumus, cum dicat: Iam non ſum in mundo, numquid ergo fas eſt, vt eum credamus aliquando mundana ſapuiſſe? Reſtat igitur, vt ſecundum illud quod etiam ipſe in mundo prius erat,in mundo ſe dixit iam non eſſe pręſentia corporali, an non quotidie dicimus, iam non eſt hic de aliquo quàm totius habituro & maxime morituro. vnde exponens cur hoc dixerit, adiecit:{Et ego ad te venio.} Commendat igitur patri eos,quos corporali abſentia relicturus eſt dicens: { Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi.} Sicut homo deum rogat pro diſcipulis ſuis, quos accipit a Deo. Sed attende quod ſequitur:{Vt ſint vnum ſicut & nos,} non ait:Vt ſimus vnum ipſi & nos, ſicut & nos vnum ſumus, ipſi vtique in natura ſua vnum ſunt, ſicut nos in noſtra vnum ſumus, quia enim vna eademque perſona eſt deus & homo, intelligimus hominem in eo quòd rogat, & Deum in eo quòd vnum ſunt, & ille & ipſe quem rogat,poterat quidem dicere per id quòd eccleſiæ caput eſt,

& corpus eius eccleſia: Ego & ipſi nō vnū, ſed vnus ſumus, quia caput & corpus vnus eſt Chriſtus. Sed diuinitatem ſuā conſubſtantialē patri oſtendens, vult eſſe ſuos vnum, ſed in Chriſto, non tm̄ per eandē naturā qua oēs ex hominibus mortalibus ęquales angelis fiunt, ſed etiam per eandem in eandē habitudinem conſpirantem cōcordiſſimā volūtatem in vnū ſpūm quodāmodo charitatis igne conflati. Ad hoc.n. valet quod ait: Vt ſint vnum, ſicut & nos vnū ſumꝰ, vt quēadmodū pater & filiꝰ nō tm̄ æqualitate ſubſtantiæ, ſed ēt voluntate vnum ſunt, ita & hi inter quos & deū mediator eſt filius, nō tm̄ per hoc ꝙ eiuſdē naturę ſunt, ſed ēt p eandem dilectionis ſocietatem vnum ſint.

ſeruabam eos in nomine tuo. Quos dediſti mihi ego cuſtodiui, & nemo ex eis periit niſi filiꝰ perditionis, ut ſcriptura impleatur. Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in ſemetipſis.

d Ego dedi eis ſermonem tuū & mundus eos odio habuit, q̃a non ſunt de mundo, ſicut & ego non ſum de mundo. Non rogo

Hom.80. CHRY. Rurſus vt homo loquitur ſubdens. Cum eſſem cū eis ego ſeruabā eos in nomine tuo, hoc eſt per tuū adiutorium, humanæ.n. loquitur, & ad eorum mentem æſtimantiū ꝙ maiorē quandam haberent vtilitatem ab eius præſentia. AVG. In nomine Tract. 107 enim patris ſeruabat diſcipulos ſuos filius homo, cum eis humana pręſentia cōſtitutus, ſed & pater in nomine filii ſeruabat quos in nomine filij petentes exaudiebat. Neq; hoc tam carnaliter debemus accipere velut viciſſim nos ſeruent pater & filius, ſimul enim nos cuſtodiūt & pater & filius & ſpiritusſan. ſed ſcriptura nos nō leuat niſi deſcendat ad nos. Intelligamus ergo cum ita dominus loquitur perſonas eum diſtinguere non ſeparare naturā. Q̄n ergo ſeruabat diſcipulos ſuos filius pręſentia corporali, nō expectabat pater ad cuſtodiendum ſuccedere filio diſcedēti, ſed eos ambo ſeruabant potentia ſpiritali, & q̄n ab eis abſtulit filius præſentiā corporalem, tenuit cum patre cuſtodiā ſpiritalē, quia & cuſtodiēdos q̄ſi filius homo accepit, cuſtodiæ paternæ non abſtulit, & cum pater filio cuſtodiendos dedit, non dedit ſine ipſo cui dedit, ſed dedit homini filio, non ſine deo eodem ipſo filio. Sequitur enim. {Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui, & nemo ex ipſis periit, niſi filiꝰ perditionis, i. traditor Chriſti, perditioni prædeſtinatus, vt ſcriptura impleretur, qua, ſ. de illo maxime in Pſalm. 108. prophetat.

Hom. 80. CHRY. Et nimirum ſolus ille tunc periit, ſed multi poſtea. Dicit aūt. Nemo ex eis periit, i. quantū ex mea parte nō perdā: quod manifeſtius alibi dicit: Non eiiciam foras. Si vero per ſeipſos exilient nō ex neceſſitate ad me traho. Sequitur. {Nunc aūt ad te venio.} Sed quia poſſet aliquis quærere, Numquid nō potes eos conſeruare recedens? Pōt quidem, ſed cuius gratia hoc dicat, oſtendit ſubdēs. {Et hæc lo. in mun. vt ha. gau. me. imple. in ſemetipſis} i. vt non tumultuent imperfectiores exiſtentes, p id quod indicauit ꝙ Trac.107. pp eorum gaudiū & requiem, omnia hæc infima loquebat̃. AVG. Vel aliter: Quod ſit hoc gaudiū, iā ſuperius expreſſum eſt vbi ait: Vt ſint vnum ſicut & nos vnū ſumus. Hoc gaudiū ſuū, i. a ſe in eos collatū, in eis dicit implendum, propter quod ſe locutum dixit in mundo: Hæc eſt pax & beatitudo futuri ſæculi. In mundo autem loqui ſe dicit, qui paulo ante dixerat: Iam nō ſum in mundo; quia enim nondum abierat, hic adhuc erat, & q̃a mox fuerat abiturus, hic quodammodo iam non erat.

Hom.81. d ¶ CHRY. Rurſus dominus aſſignat cām propter quam digni ſunt diſcipuli multa diligētia potiri a patre dicens: {Ego dedi eis ſermonem tuum, & mundus eos odio habuit,} q. d. propter te Tract. 108. odio habiti ſunt, & pp ſermonem tuum. AVG. Nondum autē id experti fuerāt paſſionibus ſuis, quæ illos poſtea ſunt ſecutę, ſed more ſuo dicit iſta, verbis præteriti temporis futura prænunciās. Deinde cauſam ſubiicit, cur eos oderit mundus dicens: Quia non ſunt de mundo, hoc eis regeneratione collatum eſt, nam generatione de mundo erant. Donatum eſt ergo eis, vt ſicut nec ipſe, ita nec ipſi de mundo eſſent. vnde ſequit̃. {Sicut & ego non ſum de mundo.} Ipſe de mundo numq̃ fuit, quia etiam ſecundū formā ſerui de ſpiritusſancto natus eſt, de quo illi renati. Quāmuis aūt iam non eſſent de mundo adhuc tn̄ neceſſarium erat eos eſſe in mūdo. vnde ſubdit. {Non rogo vt tollas eos de mundo.} BEDA. q. d. Iam imminet tempus vt tollar ego de mundo, ideoque neceſſe eſt vt illi nunc nō tollantur de mundo, vt me & te primū annunciēt mundo: quod vero ſubdit. {Sed vt ſerues eos a malo, licet omne malum intelligi poſſit, maxime vult intelligi malum ſeceſſionis.

Trac.108. AVGVST. Reperit autem eandem ſententiam dicens. {De Hom.81 mundo non ſunt ſicut & ego non ſum de mundo. CHRY. Supra autem dixit: Quos dediſti mihi de mundo, illic naturam dicens, hic autem de actibus malis. Dicit autem: Non ſunt de mundo, quia nihil commune cum terra eſt eis, ſed cæleſtium facti ſunt

F ciues, in quo amorem ſuum eis oſtēdit, dum patri eos laudat, hoc autem ꝙ dicit ſicut cum in ipſo & patre ponitur parilitas oſtenditur propter naturę vnitatem, ſed cum de nobis & Chriſto dicitur, multa diſtantia intermedia inter vtrumque exiſtit, cum autē prius dixit, Serua eos a malo, non de periculorum ereptione ait ſolum, ſed de permanentia in fide. vnde ſubdit. {Sanctifica eos in veritate. AVG. Tract. 108. Sic enim ſeruantur a malo, quod ſuperius orauit vt fieret. Quęri autē poteſt, quomodo de mundo iam nō erant, ſi ſanctificati in veritate nondū erant? an quia & ſanctificati in eadem proficiunt ſanctitate, neque hoc ſine adiutorio gratiæ dei? Sanctificantur autem in veritate hęredes teſtamenti noui, cuius veritatis vmbræ fuerunt ſanctificationes veteris teſtamenti, & cum ſanctificantur in veritate ſanctificantur in Chriſto qui dixit. Ego ſum via veritas & vita} vnde ſequitur. {Sermo tuus veritas eſt.} Græcum euangelium logos habet, ideſt, verbum. Sanctificauit ergo pater in veritate, ideſt, in verbo ſuo vnigenito ſuos hæredes eiuſque cohęredes. CHRYS. Hom.81. Vel aliter: Sanctifica eos in veritate, ideſt, ſanctos fac per ſanctiſpiritus donationem & recta dogmata. Recta enim dogmata de deo docent & ſanctificant animam, & quia hic de dogmatibus ait H ſubiunxit. {Sermo tuus veritas eſt,} hoc eſt, nullum mendacium eſt in eo, & nihil typicum oſtendit, neque corporeum: videtur aūt mihi & aliud oſtendere hoc quod dicit: Sanctifica eos in veritate, ideſt, ſegrega eos ſermoni & prædicationi. vnde ſubdit: {Sicut tu me miſiſti in mundum, ita & ego miſi eos in mundum. GLOS. Pro quo enim Chriſtus miſſus eſt, p hoc & hi. vnde Paulus, Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. hoc autem quod dicit, ſicut, non ſimiliter de eo & de apoſtolis ponitur, ſed vt erat poſſibile hominibus. Dicit autem ſe eos miſiſſe in mundum, ſecundum ꝙ erat ei conſue- Tract. 108. tudo, futurum vt factum diceret. AVGVST. Manifeſtum eſt autem per hoc quod nūc adhuc de apoſtolis loquitur. nam ipſum nomen apoſtolorum quoniam græcum eſt, miſſus ſignificat in latino, ſed quoniam per hoc ꝙ Chriſtus factus eſt caput eccleſiæ, illi membra ſunt eius, ideo ait: Et pro eis ego ſanctifico meipſum, ideſt, eos in meipſo ſanctifico, cum & ipſi ſint ego, & vt intellige- I remus cum dixit: Pro eis ſanctifico meipſum hoc eum dixiſſe ꝙ eos ipſe ſanctificaret, mox addidit: {Vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate,} ideſt in me, ſecundum ꝙ verbū veritas eſt, in quo & ipſe filius hominis ſanctificatus eſt ab initio, quando verbum caro factum eſt. Tunc enim ſanctificauit ſe in ſe, i. hominē ſe in verbo ſe, quia vnus Chriſtus verbum & hō, propter ſua vero mēbra dicit: {Et pro eis ego ſanctifico meipſum.} hoc eſt ipſos in me, q̄m in me etiam ipſi ſunt & ego: Vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Quid eſt: Et ipſi, niſi quemadmodū ego, &, In veritate quod ſum ego? CHRY. Vel aliter: Pro eis ſanctifico meipſum, ideſt meipſum offero tibi hoſtiam: hoſtię enim omnes ſanctæ dicuntur, & quęcūque deo dicātur, quia vero antiquitus in figura ſanctificatio erat, vtpote, in oue, nūc autē eſt in ipſa veritate, ideo ſubdit: {Vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate,} q̃a & eos tibi facio oblationē, qđ ppea dicit: quia ipſe qui offert eſt caput eorū, aut quia & ipſi imolant̃. Exhibete.n. ait apoſtolus membra veſtra hoſtiam viuētem ſanctā. Tract. 109.

e ¶ AVG. Cum oraſſet dominus pro diſcipulis ſuis, quos & Apoſtolos nominauit, adiunxit & ceteros qui in eum fuerāt cre- K dituri dicens. {Non pro eis autem rogo tm̄, ſed pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me. CHRYSOSTOMVS. Hom.81. Hinc rurſus conſolatur eos, oſtendens aliorum ſalutis cauſam futurorum cum dicit. {Qui credituri ſunt per verbum eorum in me.} AVGVSTINVS. Vbi omnes ſuos intelligi voluit, Tract. 109. non ſolum qui tunc erant in carne, ſed etiam qui futuri erant, neque hi tantum, qui ipſos cum in carne viuerent apoſtolos audierunt, ſed & poſt obitum eorum & non longe poſt nati, per verbum eorum credidimus in Chriſtum, quoniam ipſi qui cum illo tunc fuerunt, quod ab illo audierunt & ceteris pręedicauerunt, atque ita verbum eorum ad nos vſque peruenit & peruenturum eſt ad poſteros quicumque credituri ſunt: poteſt autem videri in hac oratione non oraſſe pro quibuſdam ſuis, pro illis ſcilicet qui neque tunc erant cum illo, neq; per verbum eorū poſtea, ſed in eū ante crediderunt. nūquid etiam cum illo erat tunc Nathanael, Ioſeph ab Arimathia & multi alii de quibus Ioannes dicit ꝙ crediderunt in eum? Omitto dicere de Symeone ſene, de Anna prophetiſſa,

vt tollas eos de mūdo, ſed vt ſerues eos a malo. De mundo non ſunt, ſicut & ego nō ſum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas eſt. Sicut tu me miſiſti in mūdum, ita & ego miſi eos in mundum. Et pro eis G ego ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.

e Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbū eorum in me, vt

phetiſſa, Zacharia, Helizabeth, Ioanne præcurſore, quoniam reſpō- A deri poteſt orandum pro talibus mortuis non fuiſſe, qui cum magnis ſuis meritis hic abierant, hoc enim & de antiquis iuſtis ſimiliter reſpondetur. Intelligendum eſt igitur ꝙ nondum ei ſic crediderant, q̄uo ipſe in ſe credi volebat, ſed poſt eius reſurrectionem ſpiritusſancto impartito edoctis & confirmatis apoſtolis ſic alios crediſiſſe, quemadmodū Chriſto credi oportebat. Sed reſtat ad quæſtionē paulus apoſtolus non ab hominibꝰ neque per hominē, & latro qui tunc credidit q̄n in ipſis doctoribus fides q̄ fuerat qualiſcunque defecit, proinde relinquit̃ vt ſic intelligamus, quod dictum eſt per verbum eorum vt ipſum verbum fidei quod prædicauerunt in mundo, ſic ſignificatū eſſe credamus. Dictum autē eſt verbum eorum q̄m ab ipſis eſt primitus ac præcipue prædicatum, nam quidem ab ipſis prædicabatur in terra q̄n per reuelationem Ieſu Chriſti ipſum verbū eorū Paulus accepit, ac per hoc & ille latro in fide ſua verbum eorum habebat, ergo illa oratione pro omnibus quos redemit, ſiue tunc in carne viuentes ſiue poſtea futuros redemptor noſter orauit. Quid autem, vel quare pro eis rogaret, continuo ſubiunxit dicens: {Vt omnes vnum ſint, hic pro oībus rogauit quod vt ſupra pro illis, vt omnes, hoc eſt vt nos & Hom.81. illi vnum ſimus.} CHRY. Et ſic in vnanimitate ſermonē concludit. vnde incępit ibi finiens, nam incipiens dixit: {Mandatum Poſt prin. nouum do vobis, vt diligatis inuicem.} HILA. viij. de Trini. Tum demum vnitatis profectus exemplo vnitatis oſtenditur cū ait: {Sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint, vt ſcilicet ſicut pater in filio & filius in patre eſt, ita per huius vnitatis formam in patre & filio vnum omnes eſſent. CHRY.

Hom.81. Rurſus autem & hoc quod dicit: Sicut: non certiſſime parilitatis in eis eſt. ſed vt hominibus poſſibile eſt, ſicut cum dicit: {Eſtote miſericordes ſicut &c. AVGVSTINVS. Eſt autem hic diligenter aduertendum, non dixiſſe dominum. Vt omnes vnum ſimus. ſed: Vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me & ego in te, ſubintelligitur:} Vnum ſumus. Ita eſt enim pater in filio vt vnum ſint, quia vnius ſubſtantiæ ſunt, nos vero eſſe quidem poſſumus in eis vnum, vnum tamen cum eis eſſe non poſſumus, quia vnius ſubſtantię nos & ipſi non ſumus. Sic autem ſunt in nobis vel nos in illis, vt illi vnum ſint in natura ſua, nos vnum in noſtra. Sunt quippe & ipſi in nobis, ſicut Deus in templo: ſumus autem nos in illis ſicut creatura in creatore ſuo. ideo ergo addidit: In nobis, vt quòd vnum efficimur fideliſſima charitate, gratiæ Dei tribuendum eſſet non nobis. AVGVSTINVS. iiij. de Trini. Vel quia in ſeipſis vnum eſſe non poſſunt, diſſociati ab inuicem per diuerſas voluptates & cupiditates & immunditiam peccato- Ante med. ſpar. rum. vnde mundentur per mediatorem, vt ſint in illo vnum. HILA. viij. de Trini. Laborantes autem hæretici fallere, ne per id quod dictum eſt. Ego & pater vnus ſumus, naturæ in his vnitas & indifferens diuinitatis ſubſtantia crederetur, ſed ex dilectione mutua & voluntatum concordia vnum eſſent, exemplum vnitatis iſtius ex his dictis dn̄icis protulerūt:} Vt oēs vnum ſint &c. ſed licet ipſum intelligentiæ ſuæ ſenſum impietatis demutet, non tamen poteſt intelligentia non extare dictorum: ſi enim regenerati in vnius vitæ atque æternitatis natura ſunt, ceſſat in his ſolus vnitatis aſſenſus qui vnum ſunt in eiuſdem regeneratione naturæ, ſoli autem patri & filio ex natura proprium eſt, vt vnū ſint, quia Deus ex Deo vnigenitus, non poteſt niſi in originis ſuæ eſ- Tract.110. ſe natura. AVGVSTINVS. Quid eſt autem hoc quod ſubdit: {Vt mundus credat: quia tu me miſiſti?} nunquid tunc crediturus eſt mundus quoniam in patre & filio omnes vnum erimus? nonne iſta eſt pax illa perpetua, potius fidei merces quàm fides? ſed etſi in hac vita propter ipſam communem fidē omnes qui vnum credimus vnum ſumus, etiam ſi non vt credamus: ſed quia credimus, vnum ſumus: quid eſt ergo, Omnes vnum ſint, vt mundus credat? Ipſe quippe omnis mundus eſt credens cum de his dicat, de quibus dixerat. Non pro his rogo tantum, ſed pro his qui credituri ſunt per verba eorum in me, Quomodo ergo intellecturi ſumus, niſi quia non in eo cauſam poſuit vt credat mundus: quia illi vnum ſunt: ſed orando dixit: {Vt mundus credat: ſicut orando dixerat:} Vt vnum ſint. Denique ſi verbum quòd ait: rogo, vbique ponamus, erit huius expoſitio ſententię manifeſtior. {Rogo vt omnes vnum ſint, rogo vt & ipſi in nobis vnum ſint, rogo vt mundus credat, quia tu me miſiſti. HILARIVS. viij. Lib. 8. ante med. de Trini. Vel per id mundus crediturus eſt filium a patre miſſum eſſe, quòd omnes qui credituri in illum ſunt: vnum in patre & fi- Hom.81. lio erunt. CHRY. Nihil enim ita ſcandalizant omnes vt ab in

omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint, vt credat mundus quia tu me miſiſti. Et ego claritatem quā tu dediſti mihi dedi eis, vt ſint vnum ſicut & nos vnū ſumus, ego in eis & tu in me, vt ſint conſummati in vnum, & co- B gnoſcat mundus quia tu me miſiſti, & dilexiſti eos ſicut & tu me dilexiſti.

f Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego & illi ſint mecū vt videant claritatem meam quā dediſti mihi, quia dilexiſti me ante conſtitutionem mūdi.

A uicem diuidi, quòd credentes fiant vnum, hoc ædificat ad fidem, & hoc etiam a principio dixit: {In hoc cognoſcent omnes quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis adinuicem:} Si enim altercantur, non dicentur pacifici magiſtri eſſe diſcipuli, me vero inquit non exiſtente pacifico, non confitebuntur a te miſſum. Tract.110. AVGVSTINVS. Deinde ſaluator noſter qui rogando patrem ſe hominem demonſtrabat, nunc demōſtrat ſeipſum, quoniam cum patre Deꝰ eſt, facere quod rogat, vnde ſubdit: {Et ego claritatem quā dediſti mihi, dedi illis, quā claritatē, niſi immortalitatem, quam natura humana in illo fuerit acceptura? propter immutabilitatem enim prædeſtinationis præteriti temporis verba futura ſignificat: immortalitatis autem claritatem quam ſibi a patre datam dicit, etiam ſe ſibi dediſſe intelligendum eſt. Cum.n. tacet filius in opere patris, operationem ſuam humilitatem commendat, cum vero in opere ſuo tacet operationem patris, parilitatē cōmendat. Iſto igitur modo, & hoc loco nec ſe facit alienum a patris opere, q̃uis dixerit: {Claritatem quam dediſti mihi, nec patrem fecit alienum ab opere ſuo, q̃uis dixerat, {Dedi eis.} Sicut autem ex eo quòd patrem pro ſuis omnibus rogauit, hoc fieri voluit vt omnes vnum ſint, ita etiam ſuo beneficio id fieri uoluit. vnde adiunxit: {Vt unum ſint in nobis, ſicut & nos unum ſumus. Hom.81. CHRY. Vel claritatem dicit gloriam quę eſt per ſigna & dogmata, & ut unanimes ſint. unde ſubdit: {Vt unum ſint in nobis, ſicut & nos unum ſumus.} Hęc enim gloria ut ſint unum, etiam ſi- C gnis maior eſt. Vniuerſi enim qui per apoſtolos crediderunt unū ſunt, & ſi quidam ex ipſis diuiſi ſunt, hoc eorum deſidiæ fuit, quod tamen eum non latuit. HILA. Per acceptum igitur & datum 8. de Trini. ante med. honorem omnes unum ſunt, ſed nondum apprehendo ratiōe, quoniam datus honor unum omnes eſſe perficiat: ſed dominus gradū quendam atque ordinem conſummandæ unitatis expoſuit cū ſubdit: {Vt unum ſint in nobis, ut cum ille in patre per naturam diuinitatis eſſet, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille iterum in nobis per ſacramenti eſſe myſterium crederetur, perfecta per mediatorem unitas doceretur. CHRY. Alibi uero Hom.81. ait de ſe & patre. Veniemus & manſionem apud eum faciemus, illic quidem Sabellianorum obſtruens ora, dum ſcilicet ponit duas perſonas, hic vero Arrij ſuſpitionem deſtruit cum patrem per ſe Tract.110. dicit diſcipulis aduenire. AVGVSTINVS. Neque tamen hoc ita dictum eſt. tanquam pater non in nobis aut nos in patre non ſimus: ſed per mediatorem inter Deum & hominem ſe bre- D uiter intimauit, quod vero addidit, vt ſint conſummati in vnum, oſtendit eò perduci reconciliationem quæ fit per mediatorem, vt perfecta beatitudine perfruamur. vnde id quod ſequitur, vt cognoſcat mundus quia tu me miſiſti, non ſic accipiendum puto: tanquàm iterum dixerit, vt credat mundus. Quamdiu enim credimꝰ quod non videmus, nondum ſumus conſummati, ſicut erimus cū meruerimus videre quod credimus, quando ergo de conſummatione loquitur. talis eſt intelligenda cognitio, qualis erit per ſpeciem, non qualis nunc eſt per fidem. Ipſi quippe credentes ſunt mundus non permanens inimicus: ſed ex inimico amicus effectus, propterea ſequit̃ {Et dilexiſti eos ſicut me dilexiſti.} In filio quippe nos pater diligit: quia in eo nos elegit, nec ideo pares ſumus vnigenito filio, neque enim ſemper æqualitatem ſignificat, quod dicitur: Sicut illud, ita & iſtud: ſed aliquando tantum quod illud eſt, eſt & illud: ita in hoc loco nihil eſt aliud: Dilexiſti eos ſicut me dilexiſti, quàm dilexiſti eos quoniā & me dilexiſti. Non E enim alia cauſa eſt diligendi membra eius, niſi quia diligit eum, cum igitur eorum quę fecerit, nihil oderit, quis digne poſſit eloqui quantum diligat membra vnigeniti filii ſui: & quāto amplius ipſum vnigenitum?

f ¶ CHRY. Poſtquam dixerat, quia multi credent per eos Hom.81. & multa gloria potientur, loquitur de reliquo de coronis eis repoſitis dicens, {Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum. AVGVSTINVS. Ipſi ſunt quos a patre ac- Tract. 111. cepit, quos & ipſe de mundo elegit, ſicut enim ait in huius orationis exordio: {Dedit eis poteſtatem omnis carnis: ideſt omnis hominis vt det eis vitam æternam, ubi oſtendit poteſtatem ſe omnis hominis accepiſſe ut liberaret quos uoluerit, & damnaret quos uoluerit:} Quapropter omnibus membris ſuis promiſit hoc pręmium, ut ubi eſt ipſe, & nos cum illo ſimus, nec poterat non fieri, quod omnipotenti patri ſe uelle dixerit omnipotens filius, una uero eſt patris & filii uoluntas, etſi intelligere nondum permittit infirmitas, credat pietas. Quantum ergo attinet ad creaturam in qua factus eſt ex ſemine Dauid ſecundū carnē, eo

Pater iuſte, mundus te non cognouit. Ego autem te cognoui, & hi cognouerunt quia tu me miſiſti. Et notum feci eis nomē tuum, & notum faciam, vt dilectio qua dilexiſti me in ipſis ſit: & ego in ipſis.

CAP. XVIII.

Haec cum dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. Sciebat autem & Iudas qui tradebat eum locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis.

b Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, & a pontificibus & pha G riſęis miniſtros, venit illuc cum laternis & facibus & armis. Ieſus itaque ſciens omnia quæ ventura erant ſuper eū, proceſsit &

modo dicere potuit. vbi ego ſum, vt iam ibi ſe eſſe diceret, vbi fuerat mox futurus, in cœlo ergo nos futuros eſſe promiſit. Illò enim forma ſerui leuata eſt, quam ſumpſit ex virgine, & ad dexteram patris collocata. Cap. 1. GREGORIVS. xxvij. Moralium. Vbi eſt ergo quod rurſus veritas dicit; Nemo aſcendit in cælum, niſi qui de cælo deſcédit, quæ ſibi in verbis ſuis non diſcrepat, quia enim membrorum ſuorum caput dominus factus eſt, repulſa reproborum multitudine, ſolus etiam eſt nobiſcum, & ſic dum nos cum illo vnum iam facti ſumus. vnde ſolus venit in ſe, illuc etiam ſolus redit in nobis. Tract. 111. AVGVSTINVS. Quod vero attinet, ad formam Dei: in qua æqualis eſt patri ſi ſecundum eam velimus intelligere quod dictum eſt, vbi ego ſum, & illi ſint mecum, abſcedat ab animo omnis imaginum corporalium cogitatio, & non inquiratur ęqualis patri filius vbi ſit, quoniam nemo inuenit vbi non ſit, propterea non ei ſatis fuit dicens: { Volo vt vbi ego ſum, & ipſi ſint:} ſed addidit: Mecum, Eſſe enim cum illo magnum bonum eſt, nam & miſeri poſſunt eſſe vbi eſt ille, ſed beati ſoli ſunt cum illo, & vt de viſibili quàmuis longe diſſimili qualecunque ſumamus exemplum ſicut cęcus etiam ſi ibi ſit vbi lux eſt, non eſt tamen ipſe cum luce: ſed abſens eſt a pñte, ita non ſolum infidelis: ſed etiam fidelis: etſi eſſe nunquàm poſſit vbi non ſit Chriſtus, nō eſt tamen ipſe cū Chriſto per ſpeciem. nam fidelem non eſt dubitandum eſſe cum Chriſto per fidem, ſed hic de ſpecie illa dicebat, in qua videbimus eum ſicuti eſt, vnde adiunxit, {Vt videant claritatem meam quam dediſti mihi. Vt videant dixit, non Vt credant, fidei merces eſt iſta, non fides. Hom. 81. CHRY. Non autem dixit: Vt participent gloriam meā ſed vt videant, hoc occulte inſinuans quoniam omnis requies ibi eſt filium Dei videre. Dedit autem ei pater claritatem quando eū genuit. AVGV. Cum ergo viderimus claritatem quam dedit Tract. 111. pater filio, etiam ſi eam dici hoc loco intelligamus, non quam pater æquali filio gignens eum dedit: ſed quam facto homini filio dedit poſt mortē crucis. Tunc fiet iudicium, tunc tolletur impius ne videat claritatē domini, quā niſi illam qua Deus eſt? ſi ergo ſm̃ id quod filius Deus eſt, accipiamꝰ hoc dictum: {Volo vt vbi ego ſum & ipſi ſint mecum, in patre cum Chriſto erimus, qui cum dixiſſet: Vt videant claritatem quam dediſti mihi, continuo ſubiunxit, {Quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi. In illo enim dilexit & nos ante conſtitutionem mundi, & tunc prædeſtinauit qđ in fine facturus eſt mundi. BEDA. Claritatem igitur vocat dilectionem qua ipſe dilectus eſt a patre ante mundi conſtitutionē, in illa claritate & nos dilexit ante conſtitutionem mundi. THE. Poſtquàm ergo pro fidelibus orauit, & tot illis proſpera promiſit, ponit quoddam pium, & propria manſuetudine dignum dicens: {Pater iuſte, mundus te non cognouit, quaſi dicat, ego cuperē cunctos homines conſequi dicta bona quæ quidem pro fidelibus imploraui: ſed quia ignorauerunt te, ideo non contingent gloriam & coronas. Hom. 81. CHRYSOSTOMVS. Videtur autem mihi hoc & anxius dicere, quoniam eum qui ita bonus & iuſtus eſt, cognoſcere noluerunt, non igitur hoc eſt quod Iudæi dicunt: Quoniam ipſi quidem te cognoſcunt, ego vero ignoro: ſed econtrario eſt. vnde ſubdit: Ego autem cognoui te, & hi cognouerunt: quia tu me miſiſti: & notum feci eis nomen tuum, & notum faciam per ſpiritumſanctum eis perfectam cognitionem dando. Si autem didicerint quis es tu, ſcient quia ego non ſum ſeparatus a te: ſed valde amatus & proprius filius & coniunctus. Hoc vero ſuaſi eis, vt ego maneam in eis, & ſic fidem quæ eſt in me & amatorem ſeruabunt certiſſime & hoc eſt quod ſubditur: { Vt dilectio qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis, quaſi dicat.} Ipſis me amātibꝰ, ego manebo in eis. Tract. 111. AVGVST. Vel aliter. Quid eſt eum cognoſcere, niſi vita æterna quam mundo damnato non dedit, reconciliato dedit? Propterea itaque mundus non cognouit: quia iuſtus es, hoc meritis eius vt non cognoſceret retribuiſti, & propterea mundus reconciliatus cognouit, quia miſericors es: & vt cognoſceret non ei merito: ſed gratia ſubueniſti, denique ſequitur: { Ego autem cognoui te. Ipſe fons gratię eſt Deus natura, homo autem de ſpiritu ſancto & virgine ineffabili gratia: denique quia gratia Dei per Ieſum Chriſtū eſt, dr̃: Et hi cognouerunt, ipſe eſt mundus reconciliatus: ſed ideo quia tu me miſiſti, ergo gratia cognouerunt. Et notum feci eis nomen tuum per fidem, & notum faciam per ſpem, vt dilectio qua dilexiſti me in ipſis ſit: Qualis eſt iſta

F locutio, tali & apoſtolus vſus eſt: Bonum certamen certaui, nō ait: Bono certamine, quod vſitatius diceretur. quō aūt dilectio qua p̄ dilexit filium eſſet in nobis, niſi quia membra eius ſumus, & in illo diligimus eum? ipſe diligitur totus. i. caput & corpꝰ. Et ideo ſubiunxit: Et ego in ipſis. Eſt enim in nobis tanquàm in templo ſuo, nos autem in illo ſecundum quod caput noſtrum eſt.

CAP. XVIII.

Tract. 112. AVGVST. Terminato ſermone, quem poſt cænam dominus ad diſcipulos habuit: adiūcta oratione quā dixerat ad patrē, eius paſſionē Ioannes euāgeliſta ſic exorſus eſt. {Hæc cum dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans torrentē Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius.} Non autem continuo hoc factum eſt cum eius illa finita eſſet oratio: ſed alia quædam ſunt interpoſita, quæ ab iſto prætermiſſa apud alios euangeliſtas leguntur. AVG. de Concor. euan. Facta eſt enim contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior, ſicut Lucas commemorat. Dixit etiam ipſe Petro, ſicut ipſe Lucas ſubiungit: { Ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum, & cętera quæ ibi ſequuntur. Et hymno dicto, ſicut Matthæus, & Marcus commemorant. {Exierunt in montem oliueti.} Contexit ergo narrationem Matthæus & dixit: { Tunc venit Ieſus cum illis in villam, H quæ dicitur Gethſemani.} Iſte locus eſt quem commemorat hic Ioannes, {vbi erat hortus, in quē introiuit ipſe & diſcipuli eius.} Tract. 112. AVGVST. ſuper Ioannem. Ad hoc ergo valet quod dictum eſt. Hæc cum dixiſſet, vt non eum ante opinemur ingreſſum quàm illa verba finiret. Hom. 82. CHRY. Sed propter quid non dixit: Ceſſans ab oratione venit illuc? quoniam oratio illa fuit loquela propter diſcipulos facta. De nocte autem vadit, et flumen pertranſit, & properat ad locum proditori cognitum, auferens his, qui inſidiabantur, laborem, & oſtendens diſcipulis, quoniam volens ad mortem venit. ALCVINVS. Dicit autem trans torrentem Cedron, ideſt cedrorum. genitiuus enim eſt græcus. Tranſit torrentem, quia de torrente paſſionis bibit, vbi erat hortus vt peccatum quod in horto commiſſum fuerat, in horto deleret. Paradiſus enim hortus deliciarū interpretatur. Hom. 82. CHRYSOSTOMVS. Ne autem audiens hortum eum I occultari æſtimes, ſubiungit. {Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis.} Tract. 112. AVGVST. Ibi ergo lupus ouina pelle contectus, & inter oues altò patrisfamilias conſilio toleratus didicit, vbi ad tempus exiguum diſpergeret gregem inſidiis appetendo paſtorem. Hom. 82. CHRYSOSTOMVS. Multoties autem ibi cum diſcipulis Ieſus ſingulariter conuenerat, de neceſſariis loquens, & quæ non erat fas alios audire. Facit autem hoc in montibus & in hortis maxime purum a tumultibus inquirens ſemper locum, ne mens impediatur ab auditione. Ideo autem Iudas, illuc venit quoniam multoties Chriſtus extra pernoctabat. Iuiſſet autem ad domum ſi putaſſet eum ibi inuenire dormientem. THEOPHIL. Nouerat etiam Iudas dominum feſto tempore conſueuiſſe ſemper docere diſcipulos aliquod ſublime. Erat autem ſolitus docere huiuſmodi myſtica in talibus locis, ac quoniam tunc dies erat ſolennis, arbitratus K eſt illum eſſe illic, & diſcipulos docere, quæ ad celebritatem ſpectabant.

b ¶ GLO. Oſtenderat euangeliſta quomodo Iudas ad locum vbi Chriſtus erat peruenire potuerit, nunc oſtendit quomodo illuc peruenit dicens. {Iudas ergo cum accepiſſet cohortē & a pontificibus & phariſęis miniſtros, venit illuc cum laternis & facibus & armis. Tract. 112. AVGVST. Cohors non Iudæorum, ſed militum fuit. A præſide itaque intelligatur accepta tamquam ad tenendum reum ſeruato ordine legitime poteſtatis, vt nullus tenentibus auderet obſiſtere, quamquam & manus tanta fuerat congregata, & ſic armata veniebat, vt vel terreret vel etiam repugnaret, ſi quiſquam Chriſtum defendere auderet. Hom. 82. CHRY. Sed qualiter cohorti ſuaſerunt? quia milites erant, pecuniarum gratia omnia facere meditantes. THEOPHIL. Faces autem afferunt & laternas, ne Chriſtus latens in tenebris fugeret. Hom. 81. CHRYSOSTO. Multoties autem aliàs miſerunt comprehendere eum: ſed non valuerunt. vnde manifeſtum eſt quòd tunc ſponte ſeipſum dedit. Propter quod ſubditur: {Ieſus autem ſciens omnia quæ

dixit ad eos. Quem quæritis? Reſponderunt ei. Ieſum nazarenū. Dicit ei Ieſus. Ego ſum. Stabat autem & Iudas, qui tradebat eū cum ipſis. Vt ergo dixit eis. Ego ſum. abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos, quē quęritis? Illi autem dixerunt. Ieſum nazarenum. Reſpondit Ieſus. Dixi vobis quia ego ſum. Si ergo me quęritis, ſinite hos abire. Vt impleretur ſermo quem dixit, quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam.

c Simon ergo Petrus habēs gladium eduxit eū, & percuſsit pontificis ſeruum & abſcidit auriculam eius dextram. Erat autem nomen ſeruo Malchus. Dicit ergo Ieſus Petro, Mitte gladium tuum in uaginam. Calicem quē dedit mihi pater, non vis vt bibam illum?

d Cohors autem & tribunus & B miniſtri Iudæorum comprehenderunt Ieſum, & ligauerunt eum & adduxerunt eum ad Annā primum. Erat enim ſocer Caiphæ qui erat pōtifex anni illius. Erat autem Cayphas qui conſilium dederat Iudæis: quia expedit vnum hominem mori pro populo.

quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit & dixit ad eos, quem quæritis. THEO. Quærit autem non vt volens ſcire. nam vtique Hom. 82. nouerat omnia quæ ventura erant ſuper eum: ſed oſtendere volens quoniam cum præſens eſſet, ab eis videri non poterat vel diſcerni. nam ſequitur. {Dicit eis Ieſus. Ego ſum.} CHRY. In medio enim eorum exiſtens, exc{cauit eorū oculos, quoniā enim nō tenebræ cauſa erant, indicauit euangeliſta dicens, Quoniam habuerunt lampades. ſi vero lampades non eſſent, a voce ſaltē debebāt eū agnoſcere. Si vero & illi ignorabant, qualiter Iudas ignorauit qui cum eo fuerat continue? Et ideo ſubdit: {Stabat autem & Iudas qui tradebat eum cum ipſis.} Fecit autē hoc Ieſus, oſtendens quoniam non ſolum comprehendere eum non poſſent: ſed nec videre in medio exiſtentē, niſi ipſe concederet. vnde ſubditur: {Vt ergo dixit eis:} Ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram. Tract. 112. AVGV. Vbi nunc militum cohors? vbi terror & munimen armorum? vna vox turbam odiis ferocem armiſque terribilem ſine telo vllo percuſſit, repulit, ſtrauit. Deus enim latebat in carne, & ſempiternus dies ita membris occultabatur humanis, Vt cum laternis & facibus quęreretur occidendus a tenebris, quid iudicaturus faciet qui iudicandus hoc fecit? Et nunc vtique per euangelium: Ego ſum dicit Chriſtus, & a Iudæis expectatur antichriſtus, vt retro redeāt & in terram cadant, quoniam deſerentes cęleſtia, terrena deſiderant. Hom. 9. GREGORIVS. ſuper Ezechielem: Quid autem hoc quòd electi in faciem, & reprobi retrorſum cadunt, niſi quòd omnis qui poſt ſe cadit, ibi cadit vbi non videt, qui vero ante ſe ceciderit: ibi cadit vbi videt? Iniqui ergo quia in inuiſibilibus cadunt, poſt ſe cadere dicuntur, quia ibi corruunt vbi quod tunc eos ſequitur, modo videre non poſſunt. Iſti vero, quia in iſtis viſibilibus ſemetipſos ſponte deijciunt, vt in inuiſibilibus erigantur quaſi in faciem cadunt, quia timore conpuncti videntes humiliantur. Hom. 82. CHRYSOTOMVS. Demum ne quis dicat, quoniam ipſe Iudęos ad hoc induxit, vt eum occiderent, ſeipſum in manibus eorum tradens, manifeſte oſtendit eis omnia quæ ſufficiebant eos reuocare. Sed quia permanebant in malitia & nullam habebant excuſationem, tunc ſeipſum in manibus eorum tradidit. vnde ſequitur. {Iterum ergo interrogauit eos: Quem quæritis? Illi ergo dixerunt. Ieſum Nazarenum. Reſpondit Ieſus, dixi vobis quia ego ſum.} Tract. 112. AVGVSTINVS. Audierant primo: Ego ſum: ſed nō cōprehenderant: quia hoc noluit, qui potuit quicquid voluit, verum ſi nunquàm ſe ab eis permitteret apprehendi, non quidem illi facerent propter quod venerant, ſed nec ipſe faceret propter quod venerat: proinde quia tenere volentibus & non valentibus oſtendit poteſtatem ſuam. iam tenebunt eum vt faciat de neſcientibus voluntatem ſuam, vnde ſubditur: {Si ergo me quęritis ſinite hos abire.} CHRYSOSTOMVS. Hom. 82. quaſi dicat. Si me quæritis, nihil vobis ad hos commune eſt: Ecce meipſum trado vſque ad vltimam horam ad ſuos dilectionis conſeruantiam demonſtrans. Tract. 112. AVGVST. Inimicos iubet, & hoc faciunt quod iubet. ſinunt, ſcilicet nunc eos abire, quos non vult perire. Hom. 82. CHRY. Vnde euangeliſta oſtendens quòd hoc nō fuit eorum propoſiti: ſed virtus eius qui comprehenſus fuerat, ſubiungit: {Vt impleretur ſermo quem dixit quia quos dediſti mihi non perdidi ex eis quenquàm.} Perditionem autem non hanc dixerat quę eſt mortis: ſed illam ęternam, euangeliſta vero & de pñti morte id accepit. Tract. 112. AVGV. Nunquid autem non erant poſtea morituri? Cur ergo ſi tunc morerentur, perderet eos, niſi quia nondū in eum ſic credebant, quomodo credunt quicunque non pereunt? Hom. 82. c ¶ CHRY. Petrus confidens in prędicta voce dñi & in his quę iam facta erant, armatur aduerſus eos qui ſuperuenerant, vnde dicit̃, {Simon ergo pe. ha. gla. edu. eū & p. pō. ſer.} Sed qualiter qui iuſſus erat non perā habere, neque duo veſtimenta, gladiū habet? Mihi videt̃ hunc formidans pręparaſſe dudum. THEO. Vel ad opus agni illo indigens ferebat hunc etiam poſt cenā. Hom. 82. CHRY. Sed qualiter qui iuſſus erat non alapam dare, homicida fit? quia maxime non ſe vlciſci iuſſus eſt, hic autem non ſe vlciſcebatur: ſed magiſtrum. Demum nondum perfecti adhuc erant, ſed videbis poſtea

A Petrum verberatum & humiliter ferentem. non ſine cauſa autem ſubdit: {Et abſcidit eius auriculam dextram.} Videtur mihi enim impetum Apoſtoli ſignificare, quoniā ad ipſum caput impetum fecit. Tract. 112. AVG. Solus aūt hic euangeliſta etiā nomen ſerui huius expreſſit cum dicit: {Erat aūt no. ſer. Mal. ſicut Lucas ſolus ꝙ eius auriculam dn̄s tetigerit & ſanauerit eum. Hom. 82. CHRY. Tunc enim miraculū fecit, & erudiens nos qm̄ eis qui male faciunt benefacere oportet, & virtutē reuelans ſuā, nomē autem propterea poſuit euangeliſta. vt his qui tunc legerent, liceret quærerere ſi vere factum ſit. Seruū aūt eū ſummi pontificis dicit: quia magnum eſt: quod factum eſt, non ſolū quia curauit: ſed quia curauit eum qui ſuper eum venerat, & paulopoſt alapam daturus erat. Trac. 112. AVG. Malchus aūt interpretat̃ regnaturus, quid ergo auris pro dn̄o amputata & a dn̄o ſanata ſignificat, niſi auditū amputata vetuſtate renouatū, vt ſit in nouitate ſpiritus, & non in vetuſtate lr̃e, quod cui præſtitū fuerit a Chriſto quis dubitet regnaturū eſſe cū Chriſto? quod aūt ſeruus inuētus eſt, & hoc ad illā pertinet vetuſtatē, quę in ſeruitutē generat: ſed cū acceſſit ſanitas figurata eſt & libertas. C THEO. Vel cęſio auris dextræ ſerui principis ſacerdotum ſignum erat ſurditatis eorum, quæ præcipue in principibus ſacerdotum inoleuerat, quòd autem denuo reſtituta ſit auris, ſignificat vltimam reparationem intellectus in Iſraeliticis veniente Helia. Tract. 112. AVG. Factum autem Petri dn̄s improbauit & progredi vltra prohibuit. vnde ſequit̃: {Di. er. Ie. pe. Mitte gladium tuum in vaginam.} Etenim ille ad patientiam cōmonendus fuit, & hoc ad intelligentiam conſcribendum. Hom. 82. CHRY. Non ſolum autē minis eum cohibuit, vt Matthæus refert: ſed & aliter cōſolatur eum dicens: { Calicem quem dedit mihi pater non vis vt bibam illū?} oſtendens quoniam non illorum virtutis quæ fiebant erant, ſed ſuæ conceſſionis, & ꝙ non eſt Deo contrarius: ſed obediens vſque ad mortem. THEO. In eo autem quòd ipſam calicem dicit, quàm ſibi grata & acceptabilis pro ſalute mortalium mors videatur, ediſſerit. Trac. 112. AVG. Quod autem a patre traditum ſibi dicit calicem paſſionis, illud eſt quod ait apoſtolus. Filio pro- D prio non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit eum: verum auctor calicis huius eſt etiam ipſe qui bibit. vnde idem apoſtolus dicit: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſeipſum pro nobis.

d ¶ THEO. Tract. 112. Peractis cunctis quę ſufficienter ſe habebant ad prohibendum Iudęos, cum illi hoc nequaquam diſcernerent, tunc duci ſe permiſit. vnde dicitur: { Cohors ergo & tribunus & miniſtri Iudæorum comprehenderunt Ieſum. Trac. 112. AVGV. Comprehenderunt ad quem non acceſſerunt nec audierunt: Accedite ad eum & illuminamini. Si enim ſic accederent, non eū manibus occidendum: ſed recipiendū corde comprehenderent. Nunc autē quando eum illo modo comprehenderunt, ab eo longius receſſerunt. Sequitur: {Et ligauerunt eum,} a quo ſolui potius velle debuerūt & erant forte in eis qui poſtea liberati ab eo, dixerunt, Dirupiſti vincula mea. Poſtea vero quàm perſecutores tradente Iuda dominum ligauerunt, vt intelligatur Iudas non laudabilis vtilitate E traditionis huius, ſed ſceleris voluntate damnabilis ſubditur, { Et adduxerunt eum ad Annam primū. Hom. 82. CHRYSOSTOMVS. Prę delectatione enim gloriabantur in his quæ fiebant quaſi tropheum ſtatuentes. AVGVSTINVS. Tract. 113 Nec tacet cauſam cur ita factum ſit ſubdens. {Erat enim ſocer Cayphæ, qui erat pontifex anni illius.} Merito & Matthæus cum id breuius narrare voluiſſet, eum ad Caypham ductum fuiſſe commemorat, quia & ad Annam prius ideo ductus eſt, quòd ſocer eius fuerit, vt intelligēdum ſit hoc eundem Caypham fieri voluiſſe. BEDA. Quatenus dum a conſimili pontifice damnarentur, ipſe quoque minoris criminis reus haberetur, vel fortaſſis ſic domus eius ſita erat vt præterire eam non poſſent. ſiue diuinitus actum eſt, vt qui erant affines ſanguine, ſociarentur in ſcelere. Sed quod dicitur, quòd eſſet pontifex anni illius, ſonat contrarium legi, in qua præceptum erat, vt vnus eſſet pontifex ſummus, quo mortuo ſuccederet ei filius ſuus: ſed iam pontificatus ambitione erat infectus. ALCVINVS. Refert enim Ioſephus iſtum Caypham, vnius anni ſacerdotium redemiſſe. Non ergo mi-

rum ſi iniquus pontifex inique iudicauerit, ſæpe qui per auaritiā ad ſacerdotium accedit, per iniuſtitiā in eo ſeruatur. F

Hom. 82. CHRY. Ne autem audiens vincula auditor tumultuetur, recoluit prophetiæ, quoniam mors eius ſalus fuit orbis terrarum. vnde ſequitur: {Erat autem Cayphas qui cōſilium dederat Iudæis: quia expedit vnum hominem mori pro populo:} tanta enim eſt veritatis ſuperabundantia, vt & inimici eam pſonēt.

e Sequebatur autem Ieſum Simon Petrus & alius diſcipulus. Diſcipulus autem ille erat not[9] pontifici & introiuit cum Ieſu in atrium pontificis. Petrus autem ſtabat ad oſtiū foris. Exiuit ergo diſcipulus alius qui erat notus pontifici, & dixit oſtiaræ, & introduxit Petrū. dixit ergo Petro ancilla oſtiaria. Nunquid & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? dicit ille, Non ſum, Stabant autem ſerui & miniſtri ad prunas quia frigus erat, & calefaciebāt ſe. Erat autem cum eis & Petrus ſtans & calefaciens ſe.

e ¶ AVG. de Cō. Euan. de Petri tentatione quæ inter domini contumelias facta eſt, non eodem ordine omnes narrant. nam ipſas primo cōmemorat Matthęus & Marcus, deinde Petri tentationem. Lucas vero explicat pri[9] tentationes Petri, demum domini contumelias. Ioannes autē incipit Petri tentationem dicere cū dicit: {Sequebatur autem Ieſum Simon Petrus, & alius diſcipulus.} ALCVI. Ex deuotione ſequebatur magiſtrum, quàmuis a longe propter timorem.

Tract. 113. AVG. Quis ſit autem ille alius diſcipulus, non temere affirmandum eſt, quia tacetur. Solet autem ſe idem Ioannes ita ſignificare & addere, quem diligebat Ieſus, fortaſſis ergo & hic ipſe eſt.

Hom. 82. CHRY. Se autem occultat humilitatis gratia, etenim hic magnam rectitudinem enarrat quomodo omnibus fugientibus ipſe ſequitur: ſed proponit ſibi Petrum & ſuiipſius coactus eſt meminiſſe, vt diſcas quoniam certius aliis enarrat ea, quæ facta ſunt in atrio quaſi intus exiſtens. Succidit autem propriam laudem ſubdens: {Diſcipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Ieſu in atrium pontificis,} nō enim hoc vt magnum quid de ſeipſo ponit: ſed quia dixit ꝙ intrauit cum Ieſu ſolus, vt non ęſtimes hoc excelſę mentis eſſe, addit cauſam. Igitur Petrum veniſſe illuc amoris fuit, non intraſſe autem intra timoris. vnde ſequitur: {Petrus autem ſtabat ad oſtium foris.} ALCVI. Foris ſtabat qui negaturus erat dominū, nec erat in Chriſto, qui Chriſtum confiteri non erat auſus.

Hom. 82. CHRY. Sed quoniam & Petrus intraſſet vtique domum ſi ei conceſſum eſſet indicauit ſubdens: {Exiuit ergo diſcipulus alius, qui erat notus pontifici, & dixit oſtiarię & introduxit Petrum.} Ideo autem ipſe eum nō introduxit, quia Chriſto adhærebat & ſequebatur eum. Sequitur: {Dixit ergo ancilla oſtiaria. Numquid & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? Dicit ille. Nō ſum.} Quid dicis o Petre? Nōne prius dixiſti: Et ſi oportuerit, animam meam pro te ponam? quid ergo factum eſt, quoniam nec oſtiarie fers interrogationem? non erat miles qui interrogabat: ſed oſtiaria vilis. neque dixit: Seductoris diſcipulus es: ſed hominis illius, quod miſerentis erat. Dicit autē: Numquid & tu, quia Ioannes intus erat.

Tract. 113. AVGVST. Sed q̄d mirum ſi Deus vera prædixit, homo autem falſa præſumpſit? Sane in iſta quæ iam cępta eſt negatione Petri debemus aduertere non ſolum ab eo negari Chriſtum, qui dicit eum non eſſe Chriſtum: ſed ab illo etiam qui negat ſe eſſe Chriſtianum. Dominus enim non ait Petro. Diſcipulum meum te negabis: ſed me negabis, negauit ergo ipſum, cum ſe negauit eſſe diſcipulum. Quid autem aliud iſto modo, quàm ſe negauit eſſe Chriſtianū? quàm multi poſtea etiam pueri & puellæ potuerunt mortem pro Chriſti confeſſione contemnere, & regnum cęlorū fortiter introire, quod tunc iſte non potuit, qui claues regni eius accepit. ecce vnde dictū eſt: Sinite hos abire, quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam. vtique enim Petrus ſi negato Chriſto hinc iret, quid aliud quàm periret? CHRY. in Sermone de Petro & Helia. Iccirco autem diuinæ prouidentiæ ſecretum permiſit, vt primus ipſe laberetur Petrus, quo erga peccantes duriorem ſententiā pro prij caſus intuitu temperaret. Petrus enim orbis terrarum doctor & magiſter peccauit & veniam impetrauit, vt hæc indulgētiæ norma & regula iudicantibus præberetur. Iccirco enim non angelis arbitror commiſſam ſacerdotij poteſtatem, ne cum ipſi minime peccarent, in peccatoribus ſine miſericordia vindicarent. Homo paſſibilis ſupra homines ordinatur, vt dum ipſe in aliis ſuas recolit paſſiones, mitem apud eos ſe prębeat & benignum. THEO. Quidam tñ inanem quamdam gratiam appropriantes Petro dicunt ꝙ ideo negauit Petrus, qm̄ volebat ſemper eſſe cū Chriſto, & ſequi continue. Nouit enim ꝙ ſi fateretur ſe eſſe de Chriſti diſcipulis, diuideretur ab eo, & non haberet vltra ſpacium ſequendi videndique dilectum. vnde ſimulabat ſe officium gerere miniſtrorum, ne vultus meſtitia cognitus excluderet. vnde ſequitur: {Stabant autem ſerui & miniſtri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant ſe. Erat autem & Petrus ſtans cum eis, & calefaciens ſe.}

Tract. 113. AVGVST. Non hyems erat & tamen frigus erat quale ſolet etiam ęquinoctio verno accidere.

f Pontifex ergo interrogauit Ieſum de diſcipulis ſuis, & de doctrina eius. Reſpondit ei Ieſus, Ego palam locutus ſum mundo. Ego ſemper docui in ſynagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil, Quid me interrogas? Interroga eos qui audierūt quid locutus ſim ipſis, Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. G

g Hæc autem cū dixiſſet, vnus aſsiſtens miniſtrorū dedit alapam Ieſu dicens, Sic reſpondes pontifici? Reſpondit ei Ieſus. Si male locutus ſum, teſtimo-

Cap. 2. GRE. ij. Mo. Iam autem intus a charitatis calore Petrus torpuerat, & ad amorē præſentis vitæ, quaſi ad perſecutorum prunas in firmitate ęſtuante recalebat.

Hom. 82. f ¶ CHRY. Quia Chriſto nullum crimen inferre poterant de diſcipulis interrogabant. vñ dr̃: {Pōti. er. in. ie. de. di. ſu.} fortaſſis vbi erant, vel cuius gr̃a eos collegit: hoc autē dicebat quaſi ſeditioſum & nouarum rerum factorem eum redarguere volens, quaſi nullo alio attendente ei quàm eius diſcipulis. THEOPHI. Explorat inſuper de doctrina. vnde ſequitur Et de doctrina eius cuiuſmodi, ſcilicet foret, vtrum a lege diſcrepans & aduerſa Moyſi, vt exinde occaſione concepta Dei ęmulum perdat. ALCVINVS. Non enim cognoſcendæ veritatis amore interrogat: ſed vt cauſam inueniret qua eum accuſare potuiſſet & tradere Romano præſidi ad damnandum. H Sed dominus ita temperauit reſponſionem, vt nec veritatem taceret, nec ſe defendere videretur. Sequitur enim: {Reſpōdit ei Ieſus: Ego palam locutus ſum mundo, ego ſemper docui in ſynagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil.}

Tract. 113. AVGV. Non prætereunda naſcitur hic quæſtio: ſi enim ipſis diſcipulis non loquebatur palam: ſed horam permittebat qñ palam fuerat locuturus, quomodo palam locutus eſt mundo? Dein de ipſis diſcipulis ſuis multo manifeſtius loquebatur quando cum eis erat remotus a turbis, tunc enim & parabolas aperiebat, quas clauſas proferebat ad alios. Sed intelligendum eſt ita eum dixiſſe: Palam locutus ſum mundo, ac ſi dixiſſet. Multi me audierunt, & rurſus non erat palam: quia non intelligebant, & quòd ſeorſum diſcipulis loquebatur non in occulto vtique loquebatur. Quis nanque in occulto loquitur qui coram tot hominibus loquitur? I præſertim ſi hoc loquitur paucis, quod per eos velit innoteſcere multis. THEO. Reminiſcitur autem hic prophetiæ quæ dicit. Non in occulto locutus ſum, nec in occulto terræ tenebroſo.

Hom. 82. CHRY. Vel locutus eſt quidem in occulto, ſed non vt hi æſtimabant trepidans & ſeditionem faciens: ſed vbi multorum auditione ſuperiora erant quæ dicebantur: volens autem ex ſuperabūdantia fide dignum conſtituere ſuum teſtimonium ſubdit{ Quid me interro. Inter. eos qui audi. quid lo. ſum ipſis: Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego} quaſi dicat. Tu me de meis interrogas, interroga inimicos meos qui inſidiantur mihi: ſicut autem hæc verba cōfidentis in eorum quæ dicta erant veritate. Hæc eſt enim veritatis inaltercabilis demonſtratio, cum inimicos quis inuocat teſtes.

Tract. 113. AVGVSTINVS. Ipſa enim quæ audierant & non intellexerant talia erant vt non poſſent iuſte ac veraciter criminari: Et quotieſcunque interrogando tentarunt vt inuenirent vnde accuſarent eum, ſic eis reſpondit, vt omnes eorum retunderentur doli, & calumniæ eorum fruſtarentur. K

g ¶ THEO. Cum Ieſus aſtantium interpellaſſet teſtimoniū, volens ſe miniſter excuſare ꝙ non eſſet de his qui admirabantur Ieſum, percuſſit eum. vnde dr̃{ Hæc autem cū dixiſſet, vnus aſſiſtēs miniſtrorum dedit alapam Ieſu dicens: ſic rñdes pontifici?} AVG. de Con. Euan. Hic ſane oſtendit ꝙ Annas pontifex erat, nondum enim erat miſſus ad Caypham cum hoc diceretur: Et hos duos Annam & Caypham pontifices commemorat etiam Lucas in initio euangelii ſui. ALCV. Hic implet̃ prophetia: Dedi maxillā meā percutientib[9]: ſed Ieſus iniuſte percuſſus māſuete rñdit. vnde ſequitur: {Rñdit ei Ieſus: Si male locutus ſum, teſtimoniū perhibe de malo: ſi aũt bñ, quid me cędis?} THEO. q.d. Si hēs ex his quæ nunc a me prolata ſunt reprehendere, oñde ꝙ male dixerim, quod ſi nequis, q̄d furis? vel etiā ſic: Si perperā docui cū in ſynagogis docebā certifica principē ſacerdotū, ꝙ ſic recte docui, ita vt etiā vos miniſtri miraremini, quid me nunc cędis, quem prius admirabaris?

Tract. 113. AVGVST. Quid iſta reſponſione verius, manſuetius, iuſtius, Qui enim accepit alapam? nūquid vellet eū qui percuſſit aut

cœleſti igne conſumi, aut terra dehiſcente ſorberi, aut correptum dæmonio volutari, aut etiam alia huiuſmodi qualibet pœna, vel etiam grauiori puniri? quid horum per potentiam iubere non potuiſſet per quem factus eſt mundus, niſi patientiam nos docere maluiſſet, qua vincitur mundus? Hic dicet aliquis, cur non fecit quod ipſe præcepit, percutienti.ſ. non ſic reſpōdere, ſed maxillam debuit alteram præbere. Quid, quòd & māſuetæ reſpondit, & nō ſolum maxillam alteram iterum percuſſuro, ſed totum corpus figendum præparauit in ligno, & hinc potius demonſtrauit ſua illa præcepta patientiæ non oſtentatiōe corporis, ſed cordis præparatione fienda. Fieri enim poteſt vt alteram maxillam viſibiliter homo præbeat iratus, quanto ergo melius, & reſpondet vera placatus, & ad perferenda grauiora tranquillo animo ſit paratus? A

nium perhibe de malo: ſi autem bene, quid me cædis? Et miſit eum Annas ligatum ad Caypham pontificem.

h Erat autē Simon Petrus ſtās, & calefaciens ſe. Dixerunt ergo ei. Numquid & tu ex diſcipulis eius es? Negauit ille & dixit. Non ſum. Dicit ei vnus ex ſeruis pontificis cognatus eius, cuius abſcidit Petrus auriculam. Nonne ego te vidi in horto cum illo? B

Hom. 82. CHRY. Quid igitur conſequens erat, niſi aut redarguere, aut acceptare quod dictum eſt. ſed hoc non fit: ea enim quæ fiebant non erant iudicium, ſed ſeditio & tyrannis. Non inuenientes autem quid plus facerent: mittunt eum ligatum ad Caypham. vnde ſequitur. { Et miſit eum Annas ligatum ad Caypham pontificem.} THEO. Suſpicantes hunc cum aſtutior eſſet excogitare aliquid poſſe aduerſum Ieſum dignum morte.

Tract. 113 AVG. Ad illum autem, ſicut Matthæus dicit. Ab initio ducebatur, quoniam ipſe erat illius anni princeps Sacerdotum. Alternis quippe intelligendi ſunt ſolere annis agere pontificatum, & credendum eſt ſecundum voluntatem Cayphæ id eſſe factum, C vt Ieſum primo ad Annam ducerent, vel etiam domos eorum ita fuiſſe poſitas, vt non deberet Annas a tranſeuntibus præteriri. BEDA. Quod autem dicit{Ligatum.} non ſic intelligendum, ꝙ tunc tantum fuerit ligatus, ſed tunc ligatus eſt cum eſt captus, ita que ligatum ad Caypham miſit ſicut ſibi fuerat præſentatus, ſiue fieri potuit, vt ad horam ſolueretur quatenus diſcuteretur, poſt hoc diſcuſſus iterum ligaretur, & ſic ad Caypham mitteretur.

Tract. eodē. h ¶ AVG. Cum dixiſſet Euangeliſta, ꝙ Ieſum ligatum miſerat Annas ad Caypham, reuerſus eſt ad locum narrationis, vbi reliquerat Petrum, vt explicaret quod in domo Annæ de trina eius negatione contigerat. vnde dicitur. { Erat autem Simon Petrus ſtans, & calefaciēs ſe.} Hic recapitulat, q̄d ante iā dixerat.

Ho. eadem. CHRY. Vel multo ſtupore detinebatur, qui feruidus erat, vt deducto Ieſu de cætero non moueretur. Sed hoc fit, vt diſcas. quanta naturæ ſit imbecillitas, cum Deus hominem dereliquerit, & interrogatus, rurſus etiam negat. vnde ſequitur. {Dixerunt ergo ei. {Numquid & tu ex diſcipulis eius es? Negauit ille & dixit. Non ſum.} D

Lib. 3. ca. 6. AVG. de Con. Euan. Hoc loco inuenimus non ante ianuam, ſed ad focum ſtantem, ſecundo negaſſe Petrum, quod fieri non poſſet niſi iam rediſſet poſtea q̄ foras exierat, vt Matthæus dicit. neque enim iam exierat, & foris vidit eum altera ancilla, ſed cum exire eum vidit, ideſt cum ſurgeret & exiret: animaduertit eum, & dixit his, qui erant ibi, ideſt qui ſimul erant ad ignem intus in atrio. {Et hic cum Ieſu Nazareno erat.} Ille autem qui foras exierat, hoc audito rediens, iurauit illis contra nitentibus, quia non noui hominem. deinde in eo, q̄d Ioannes hic ait. {Dixerunt. Numquid & tu ex diſcipulis eius es?} quod redeunti & ſtanti dictum intelligimus. Hoc quoque confirmat, non illa tantum alteram ancillā quam commemorat, in hac ſecunda negatione Matthæus, & Marcus, ſed & alium quendam commemorat Lucas, cum Petro illud egiſſe. vnde Ioannes dicit. {Dixerunt ergo ei.} Ioannes autem ſe cut[9] de tertia Petri negatione, ita explicat. {Dicit ei vnus ex ſeruis pontificis, cognatus eius, cuius abſcidit Petrus auriculam: Nōne ego vidi te in horto cum illo?} Quod Matthæus & Marcus non ſingulari, ſed plurali numero enunciant eos, qui cum Petro agebant, cum Lucas vnum dicat: Ioannes quoque vnum eūdemq; cognatū eius, cuius abſcidit Petrus auriculam, facile eſt intelligere aut pluralem numerum pro ſingulari vſitata locutione vſurpaſſe Matthæum, & Marcū, aut ꝙ vnus maxime tamquàm ſciēs, & qui eum viderat affirmabat. cæteri autem ſecuti eius fidem Petrum ſimul vrgebant.

Hom. eadē. CHRY. Sed neque hortus in memoriam eius reduxit eorum quæ ibi dicta ſunt, neque multa dilectio quā illic ꝑ verba multa oſtēdit. vnde ſequitur. {Iterū ergo negauit Petrus & ſtatim gallus cantauit.

Tract. eodē. AVG. Ecce medici cōpleta eſt prædictio, ægroti conuicta præſumptio. non enim factum eſt quod ille dixerat, Animam meam pro te ponam, ſed factum eſt quod ille ꝓdixerat, Ter me negabis.

Hom. eadē. CHRY. Euangeliſtæ vero concorditer negationem Petri ſcripſerunt, non diſcipulum accuſantes, ſed nos erudire volentes quantum malum ſit non Deo totum concedere, ſed in ſemetipſo confidere. BEDA. Myſtice autem per primam Petri negationem illi deſignantur, qui ante paſſionem ipſius negauerunt eum eſſe Deum: per ſecundam vero illi, qui poſt reſurrectionem eius in diuinitatem pariter, & humanitatem offenderunt. Item per primum gallicantum ipſius deſignatur capitis reſurrectio: per ſecundum illa quæ in fine celebrabitur toti[9] corporis. Per primam aũt ancillā, q̄ Petrum negar̃ coegit, deſignat̃ cupiditas: ꝑ ſecūdam carnalis delectatio: ꝑ vnum ſeu plures ſeruos, dæmones, qui ſuadent Chriſtū negare.

Iterum ergo negauit Petrus, & ſtatim gallus cantauit.

i Adducunt ergo Ieſum ad Caypham in Prætorium. Erat autem mane. Et ipſi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur. ſed vt manducarent Paſcha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc? Reſponderunt & dixerūt ei. Si non eſſet hic malefactor, nō

Tract. 114 i ¶ AVG. Reddit Euangeliſta ad locum narrationis ſuæ, vbi eam reliquerat, vt explicaret Petri negationē. vnde dicitur. {Adducunt ergo Ieſum ad Caypham in prætorium.} Ad Caypham quippe ab Anna collega, & ſocero eius dixerat miſſum, ſed ſi ad Caypham, cur ad prætorium quod nihil aliud vult intelligi quàm vbi Præſes pilatus habitauit? BEDA. Prætorium enim dicitur ſedes prætoris. Prætores vero dicuntur præfecti, ſiue præceptores, eo ꝙ ciuibus præcepta donent.

Tract. 114 AVG. Aut igitur aliqua vrgente cauſa de domo Annæ, quo ad audiendum ambo conuenerant. Cayphas perrexerat ad prætorium Præſidis, & ſocero ſuo Ieſum reliquærat audiendum, aut in domo Cayphæ prætorium Pilatus acceperat, & tanta domus erat, vt ſeorſum habitantem dominum ſuum ſeorſum iudicem ferret.

Lib. 3. ca. 7. AVG. de Con. Euan. Tamen ad ipſum Caypham ab initio ducebatur ad quem in extremo perductus eſt, ſed quia iam tamquàm conuictum reū adducebant, Cayphæ iam antea viſum fuerat, vt Ieſus moreretur, nulla mora interpoſita eſt quin occidendus Pilato traderetur. Sequitur. { Erat autem mane.}

Hom. 82. CHRY. Antequam gallus cantaret ad Caypham ducitur, mane vero ad Pilatum, per quæ demonſtrat Euangeliſta, quoniam per totum intermedium noctis, a Caypha interrogatus in nullo redarguitur: & iccirco miſit eum Pilato, ſed illa aliis dimittens enarrāda, ipſe quæſiuit quod deinceps eſt. Sequitur enim. {Et ipſi non introierunt in prætorium.}

Tract. 114 AVG. Hoc eſt in eam partem domus quam Pilatus tenebat, ſi ipſa erat domus Cayphæ. Cur autem non introierunt exponit ſubdens. { Vt non contaminarentur, ſed manducarent Paſcha.

Hom. 82. CHRY. Quoniam tunc Iudæi faciebant Paſcha, ipſe vero ante vnā diem tradidit Paſcha. D reſeruans ſuam occaſionem ſextæ feriæ quando vetus Paſcha fiebat, vel Paſcha dicit totum feſtum.

Tract. 114 AVG. Dies enim agere cœperant azimorum, quibus diebus contaminatio illis erat, in alienigenæ habitaculum intrare. ALCVI. Paſcha enim proprie dicebatur dies illa, qua agnus ad veſperam quartadecima luna occidebatur. Septem vero dies ſequentes dies azimorum dicebantur, in quibus nihil fermentatum in domibus eorum debuit inueniri, ſed tamen dies Paſchalis inuenitur inter dies azimorum. vt apud Matthæū. Prima autē die azimorū acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes. Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha, Paſcha etiā dies azimorum inueniuntur nominati ſicut hic: Vt manducarent Paſcha. Paſcha enim non immolationem agni hic notat, quæ fiebat quartadecima luna ad veſperam, ſed magnam ſolennitatem, quæ quintadecima luna celebrabatur poſt agni immolationem. quartadecima enim luna dominus, ſicut & alii Iudæi Paſcha celebrauit. quintadecima luna quando magna ſolemnitas celebrabat̃ eſt crucifixus: quartadecima uero luna cœpit eſſe immolatio ex quo captus eſt in horto. E

Tract. 114 AVG. O impia cæcitas alienigenæ iudicis, ꝓtorio contaminari timebant, & fratris innocentis ſanguinem non timebant. Nam quòd etiam dominus erat & uitæ dator, qui occidebatur, non eorum conſcientiæ, ſed neſcientiæ deputet̃. THEO. Sed Pilatus vtcumq; procedens mitius ipſe idem egreditur. vnde ſequitur. { Exiuit ergo Pilatus ad eos foras.} BEDA. Hæc autē erat conſuetudo Iudæorum, vt quem mortis reum iudicarent, vinctum præſidi traderent, vt dum præſes victum cerneret, intelligeret morti addictum.

Hom. 82. CHRY. Sed videns eum ligatum, & a tot ductum, non æſtimauit hoc argumentum eſſe inaltercabile accuſationis, ſed interrogat. vnde ſequitur. {Et dixit eis: Quam accuſa. affer. aduer. hominem hunc?} Inconueniens enim dicit eſſe iudicium eos rapuiſſe: ſupplicium autem illi concedere. Sed illi renuētes ex directo accuſationem, & coniecturis quibuſdam vtuntur. vnde ſequitur. {Reſponderunt & dixerunt. Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum.}

Tract. 114 AVGV. Interrogentur, atque

tibi tradidiſſemus eum. Dicit er
go eis Pilatus. Accipite eum
vos,& ſecundum legem veſtram
iudicate eum. Dixerunt ergo ei
Iudæi: Nobis non licet interfice
re quemquam. Vt ſermo Ieſu im
pleretur quem dixit, ſignificans
qua morte eſſet moriturus.
k Introiuit ergo iterum in præ-
toriū Pilatus,& vocauit Ieſum,
& dixit ei: Tu es Rex Iudęorum?
Reſpōdit Ieſus: a temetipſo hoc
dicis, an alii dixerūt tibi de me?

G Reſpondit Pilatus. Nūquid ego
Iudæus ſum? Gens tua & ponti-
fices tui tradiderunt te mihi.
Quid feciſti? Reſpondit Ieſus.
Regnum meum non eſt de hoc
mondo. Si ex hoc mundo eſſet
regnum meū, miniſtri mei vti-
que decertarent, vt non trade-
rer Iudæis. Nunc autem regnū
meum non eſt hinc. Dixit ita-
que ei Pilatus. Ergo Rex es tu?
Reſpondit Ieſus. Tu dicis, quia
Rex ſum ego. Ego in hoc natus

atque reſpondeant ab immundis ſpiritibus liberati, cæci vidētes, F
mortui reſurgentes,& quod omnia ſuperat, ſtulti ſapientes, vtrū
ſit malefactor Ieſus; ſed iſta dicebant, de quibus per Prophetam iā
Lib.3.c.8. ipſe prædixerat. Retribuebant mihi mala pro bonis. A V G V. de
Con. Euan. Sed videndum eſt, ne contra ſit quod Lucas dicit certa
in eo dicta eſſe crimi
na. Cœperunt autem
illum, inquit, accuſa-
re dicentes; Hunc in
inuenimus ſubuertē-
tem gētem noſtram,
& prohibentem tri-
buta dari Cæſari, &
dicentem ſe Chriſtū
Regem eſſe,} ſed ſecū
dum Ioannem viden
tur Iudæi noluiſſe di
cere crimina, vt eorū
auctoritatem ſecutus
Pilatus, quid ei obii-
cerēt deſineret quære
re, ob hoc tantum no
centem crederet, q̄
ſibi ab eis tradi meruiſſet: ergo intelligere debemus & hoc dictum
eſſe,& illud quod Lucas cōmemorauit. multa enim dicta,& mul-
ta reſponſa ſunt. Vnde in narrationem ſuam quiſque poſuit qđ
ſatis eſſe iudicauit. nam & ipſe Ioānes dicit quædam, quæ obiecta
ſunt, quæ ſuis locis videbimus. Itaque ſequitur. {Dicit ergo eis Pi
latus. Acci. eum vos,& ſecundum legem veſtram iudicate eum.}
T H E O. quaſi dicat. Quoniam ad votum iudicium poſcitis & ſu
perbitis, ac ſi nihil vnquam prophanum egeritis, accipite vos &
damnate. ego nequaquam talis iudex efficiar. A L C V I. Vel hoc
dicit, q.d. Vos qui legem habetis, ſcitis quid lex de talibus iudicet H
ſecundum quod iuſtum eſſe ſcitis, ita facite. Sequitur. {Dixerunt
Tract. 114. ergo Iudæi, nobis non licet interficere quemquam.} A V G. Sed
nonne lex præcepit, ne malefactoribus præſertim ſeductoribus
adeo qualem iſtum putabant parcāt? Sed intelligendum eſt eos di
xiſſe non ſibi licere interficere quemquam propter feſti diei ſancti
tatem, quam celebrare iam cœperant. Ita, ne omnē ſenſum nimia
malitia perdidiſtis, vt ideo vos a ſanguine innocentis impollutos
Hom.82 eſſe credatis, quia eum fundendum alteri traditis. C H R Y. Vel
ideo ipſi eum non interfecerūt, quia multum de poteſtate eorum
abſciſum erat eis, Romanis regibus ſubiacentibus. Vel aliter, q̄ a di
xerat eis, {ſecundum legem veſtram interficite eum, volentes oſtē
dere, q̄ peccatum eius, non eſt Iudaicum, dicunt. {Nō licet nobis.}
Non enim ſecundum legem noſtram peccauit, ſed crimen eius eſt
publicum, quia ſe Regem dixit, vel quia eum crucifigi cupiebant,
vt etiam modo mortis eum diffament. non autem licebat eis cru- I
cifigere. Sed quòd alio modo interficiebant, monſtrat Stephanus
ab eis lapidatus. Et ideo ſubditur. {Vt ſermo Ieſu impleretur, quē
di. ſignificans qua morte eſſet moriturus,} quoniam. ſ. Iudæis cru-
cifigere non licebat. aut dicit hoc Euangeliſta, quoniam non ab eis
Tract. 114. ſolum, ſed a Gētibus debebat interfici. A V G. Sic enim legimus
apud Marcum, vbi ait, Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius
hominis tradetur principibus Sacerdotum, & Scribis, & tradent
eum Gentibus. Pilatus autem Romanus erat, eumque in Iudæam
Romani Præſidem miſerant. {Vt ergo iſte ſermo Ieſu impleret,}
ideſt vt eum ſibi traditum gentes interficerent, noluerunt eum ac
cipere dicentes {Nobis non licet.}
Ho. eadem. k ¶ C H R Y. Pilatus ab odio Iudæorum eripi volens, iudicium
non protraxit in longum. vnde dicitur. {Introiuit ergo iterum in
præto. Pilatus,& vocauit Ieſum.} THEO. Seorſum, eo q̄ magnā
habebat de eo ſuſpitionem. Proponebat autem omnia exquiſite
rimari, amoto ſtrepitu Iudæorum. vnde ſequitur. {Et dixit ei. Tu
es Rex Iudæorum?} A L C V I. His verbis oſtendit Pilatus Iu-
dæos obieciſſe hoc criminis, vt diceret ſe eſſe Regem Iudæorum. K
Ho. eadem. C H R Y. Vel hoc Pilatus a multis audierat, quia vero nihil illi
habebat dicere, vt non multa fieret inueſtigatio, quod communi-
ter dicebatur hoc in medium ducere vult. Sequitur, & reſpondit
Ieſus. {A temetipſo hoc di. an alii ti. di. de me?} THEO. Innuit
ex hoc Pilatū eſſe vecordem, ac indiſcrete iudicātē, ac ſi diceret. Si
hoc ex teipſo loqueris. pande ſigna meæ rebellionis, at ſi ab aliis p
Tract. 115. cepiſti, inquiſitionem fac ordinariam. AVG. Sciebat vtique domi
nus,& quod ipſe interrogauit,& quod ille reſponſurus fuit, ſed ta
men dici voluit, non vt ipſe ſciret, ſed vt conſcriberetur quod vo-
Ho. eadem. luit vt ſciretur. CHRY. Non ergo ignorans interrogat, ſed ab
ipſo accuſari Iudæos volens. vnde ſequitur. {Reſpondit Pilatus:
Trac. 115. Numquid ego Iudæus ſum?} A V G. Abſtulit a ſe ſuſpitionem,
qua poſſet putari a ſemetipſo dixiſſe, id ſe a Iudæis audiſſe demō-
ſtrans: vnde ſubdit. {Gens tua,& ponti. tui tradiderunt te mihi.}
Deinde dicendo. {Quid feciſti?} ſatis oſtendit illud ei pro crimi-
ne obiectum, tamquam diceret. Si te Regem negas, quid feciſti, vt

tradereris mihi? quaſi mirū non eſſet, ſi puniendus iudici tradere
tur, qui ſe diceret Regem. C H R Y. Reducit autem Pilatum nō
valde malum exiſtentem,& vult oſtendere, q̄ non eſt homo nu- Homi. 82.
dus, ſed Deus,& Dei filius,& quod formidauerat Pilatus diſſol
uit tyrannidis ſuſpitionem. vnde ſequitur. {Reſpondit Ieſus. Re-
gnum meum non eſt
de hoc mundo.} Tract. 115
A V G V S T. Hoc
eſt quod bonus magi
ſter ſcire nos voluit,
ſed prius nobis demō
ſtrāda fuerat vana ho
minum de regno eius
opinio, ſiue Gētium,
ſiue Iudæorum, a qui
bus id Pilatus audie-
rat, quaſi propterea
fuiſſet morte plecten
dus, q̄ illicitum affe-
ctauerit regnum, vel
quoniā ſolent regna-
turi inuidere regnan
ti,& videlicet cauen-
dum erat, ne huius regnum ſiue Romanis, ſiue Iudæis eſſet aduer
ſum. Quòd ſi interrogante Pilato continue reſpondiſſet, non etiā
Iudæis, ſed ſolis Gentibus hoc de ſe opinantibus reſpondiſſe vide
retur. Sed poſt reſponſionem Pilati, iam Iudæis, & Gentibus op-
portunius, aptiuſque reſpondit. q.d. Audite Iudæi,& Gentes, non
impedio dominationem veſtram in hoc mundo. Quid vultis am
plius? Venite credendo ad regnum, quod non eſt de hoc mundo.
Quid eſt enim eius regnum, niſi credentes in eum? quibus dicit.
De hoc mundo non eſtis, quàmuis eos eſſe vellet in mundo. vnde
& hic non ait. Regnum meum non eſt in hoc mundo, ſed non eſt
de hoc mundo. De mūdo enim eſt, quicquid hominū a Deo quidē
creatum, ſed ex Adam vitiata ſtirpe generatum eſt. factum eſt au-
tem regnum non iam de mundo, quicquid inde in Chriſto rege-
neratum eſt. Sic enim nos Deus eruit de poteſtate tenebrarum,
& tranſtulit in regnum filii charitatis ſuæ. C H R Y. Vel hoc di-
cit, quoniam non tenet regnum, vt hic Reges terreni tenent, ſed Hom. 82.
quoniam deſuper habet principatum, qui non eſt humanus, ſed
multo maior,& clarior. vnde ſubdit, {Si ex hoc mundo eſſet re-
gnum meum, miniſtri mei vtique decertarent, vt non traderer Iu
dæis.} Oſtendit hic regni eius quod apud nos eſt imbecillitatem,
quoniam a miniſtris habet fortitudinem. ſuperius vero regnum
ſufficiens eſt ſibiipſi nullo indigens. Si igitur maius eſt illud re-
gnum, volens captus eſt ſeipſum tradens. AVG. Cum autem p Tract. 115.
baſſet regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, ſubdit. {Nunc autem
regnum meum non eſt hinc. non dicit. Non eſt hic. hic enim eſt
regnum eius vſque ad finem ſæculi, habens intra ſe commixta zi-
zania vſque ad meſſem, ſed tamen non eſt hinc, quia peregrinat
in mundo. T H E O. Vel ideo non dicit. Non eſt hic, ſed {non eſt
hinc.} nam regnat in mūdo,& vtitur eius prouiſione,& iuxta vo-
tum cuncta diſponit. Non eſt autem ab infimis conſtitutum re-
gnum eius, ſed cælitus & ante ſæcula. C H R Y. Hinc autem hæ-
retici accipientes occaſionem alienum eum eſſe a mundi conditio Hom. 82.
ne dicunt. Sed cum dicit. {Regnum meum non eſt hinc,} non pri
uat mundum a ſua prouidentia & prælatione, ſed oſtendit regnū
ſuum non eſſe humanum, neque corruptibile. Sequitur. {Dicit ita
que ei Pilatus. Ergo Rex es tu? reſpōdit Ieſus. Tu dicis, quia Rex
ſum ego.} AVG. Non quia Regem ſe timuit confiteri, ſed ita di- Tract. 115.
ctum eſt, vt neque Regem ſe neget, neque Regem ſe tale eſſe fatea
tur, cuius regnum putetur eſſe de hoc mundo. Dictum eſt enim.
{Tu dicis,} ac ſi diceretur. Carnalis carnaliter dicis. Deinde ſub-
iungit. {Ego in hoc natus ſum,& ad hoc veni in mundum, vt te-
ſtimo. perhibe. veritati} Non eſt producenda huius pronominis
ſyllaba quod ait. {In hoc natus ſum,} tamquā dixerit. In hac re na
tus ſum, ſed corripienda, tamquàm dixerit, Ad hoc natus ſum, ſi-
cut & ait, {Ad hoc veni in mundum.} vnde manifeſtum eſt eum
temporalem natiuitatem ſuam hic commemoraſſe, qua incarna-
tus venit in mundū, non illam ſine initio, qua Deus erat. THEO.
Vel aliter quæſito per Pilatum ſi dominus eſſet Rex. {Ego, inquit,
in hoc natus ſum,} ideſt ad hoc quia Rex ſum. hoc enim ipſo, q̄ Hom. 82.
a Rege productus ſum, me quoque teſtor fore Regem. C H R Y.
Si igitur Rex natus eſt, nihil niſi accipiens habet. {Ad hoc, inquit,
veni, vt teſtimonium perhibeā veritati:} hoc eſt, vt hoc ipſum ſua
deam omnibus. Et notandum eſt, q̄ ſuam humilitatem oſtendit,
dum dicentibus, quoniam malefactor eſt, ferebat ſilens. quando
vero interrogatus eſt de regno, tunc locutus eſt ad Pilatum, eru-
diens eum,& reducens ad altiora, & oſtendit ſe nihil verſutum
operatum eſſe per hoc quod dicit. {Vt teſtimonium perhibeam
veritati.} AVG. Cum autem Chriſtus teſtimoniū perhibeat ve-
ritati, teſtimonium perhibet ſibi. eius quippe eſt vox, Ego ſum ve
ritas,

ſum,& ad hoc veni in mundum,
vt teſtimonium perhibeam veri
tati. Omnis qui eſt ex veritate,
audit vocem meam. Dicit ei Pi-
latus. Quid eſt veritas?
l Et cum hoc dixiſſet, iterū exi-
uit ad Iudæos, & dicit eis. Ego
nullā inuenio in eo cauſam. Eſt
autem conſuetudo vobis, vt vnū
dimittam vobis in Paſcha. Vul-
tis ergo dimittam vobis Regem
Iudæorū? Clamauerunt rurſum
oēs dicentes. Non hunc, ſed Bar
rabā. Erat aūt Barrabas latro.

C A P. XIX.

TVnc ergo apprehendit
Pilatus Ieſum,& flagel
lauit. Et milites plectē-
tes coronam de ſpinis impoſue-
runt capiti eius, & veſte pur-

purea circundederunt eum. Et
veniebant ad eum & dicebant.
Aue Rex Iudæorum, & dabant
eis alapas. Exiuit iterum Pila-
tus foras, & dicit eis. Ecce addu
co vobis eum foras, vt cognoſca
ris quia nullam inuenio in eo
cauſam. Exiuit ergo Ieſus por-
B tans ſpineam coronam,& purpu
reum veſtimentum. & dicit eis:
Ecce homo.
b Cum ergo vidiſſent eū pontifi
ces & miniſtri, clambāt dicētes:
Crucifige, crucifige eum. Dicit
eis Pilatus. Accipite eum vos &
crucifigite. Ego enim non inue-
nio in eo cauſam. Reſponderunt
ei Iudæi. Nos legē habemus,&
ſecūdum legē debet mori, quia
filium Dei ſe fecit. Cum ergo au
diſſet Pilatus hunc ſermonē, ma
gis timuit.

ritas. Sed quia non omnium eſt fides: adiungit, atq; ait. {Omnis A
qui eſt ex ueritate, audit uocem meam.} Audit vtique interiori-
bus aurib⁹, ideſt obedit meæ uoci, ac ſi diceret. Credit mihi. Quod
vero ait. {Omnis qui eſt ex ueritate, gratiam commendauit,} qua
ſecundum propoſitum vocat. Nam ſi naturam cogitemus, in qua
creati ſumus, cū om-
nes ueritas creauerit,
q̄s enim eſt ex verita
te? ſed nō omnes ſunt
quibus vt obediant
veritati, ex ipſa veri-
tate præſtatur. Si .n.
dixiſſet: omnis qui au
dit vocem meā, ex ve
ritate eſt: ideo dictus
ex veritate putaret,
quia obtemperat ve-
ritati. Nō autem hoc
dicit, ſed ait. {Omnis
qui eſt ex veritate, au
dit vocē meam.} Au-
dit vtique, ac per hoc
non ideo eſt ex veri-
tate, quia eius audit
vocē, ſed ideo audit,
quia ex veritate eſt,
quia hoc illi donum
Hom.83. ex veritate collatum
eſt. C H R Y. Hæc
autem dicēs, attrahit
& ſuadet fieri eorum
quæ dicuntur audito
rem. itaq; denique &
eum cœpit his breui-
bus verbis, vt quæreret. Quid eſt veritas? ſequit enim. {Dixit ei C
Pilatus: Quid eſt veritas? THEO. Nam fere ab hominibus eua-
nuerat,& a cunctis erat incognita dum eſſent increduli.
Tract.115. l ¶ A V G. Cum dixiſſet Pilatus. Quid eſt veritas, credo in mē
tem illi veniſſe continuo conſuetudinem Iudæorum, qua ſolet eis
dimitti vnus in Paſcha: & ideo non expectauit, vt reſponderet ei
Ieſus, ne mora fieret cum recoluiſſet morem, quo poſſet eis in Pa-
ſcha dimitti, quod eum valde voluiſſe manifeſtum eſt. vnde dicit.
Ho. eadem. {Et cum hoc dixiſſet: iterum exiuit ad Iudæos. C H R Y. Sciebat
enim quidem quoniā hæc indigebat tempore interrogatio. opor-
tebat autem eum eripere ab impetu Iudæorum. iccirco & exiuit.
A L C V I. Vel non expectabat audire reſponſum, quia forte in-
dignus fuit audire. Sequitur. {Et dixit eis. Ego nullam in eo inue
Ho. eadem. nio cauſam. C H R Y. Nō dixit, quia peccauit & dignus eſt mor-
te, donate eum feſto, ſed primum eum excuſans tunc rogat ex abū
danti, vt ſi nollent eum vt innocentem dimittere, ſaltem obnoxiū
donarent tempori. Ideoque induxit. {Eſt autem conſuetudo vo- D
bis, vt vnum dimittam vobis in Paſcha.} BEDA. Hæc conſuetu-
do non erat legis præceptum, ſed ex antiqua Patrum traditione
deſcendit, vt ob recordationem liberationis ex Aegypto vnū etiā
in die Paſchæ dimitterent vinctū. Deinde exhortatiuè dicit, {vul
Tract. eodē. tis ergo dimittam vobis Regem Iudæorum?} A V G. Auelli .n.
ex eius corde non potuit Ieſum Regem Iudæorum eſſe, tamquàm
hoc ibi ſicut in titulo ipſa veritas fixit, de qua quid eſſet interro-
gauit. T H E O. Pulchre aūt Pilatus reſpondet, per hoc q̄ in nul
lo Ieſus errauerit, ſed fruſtra inquietatur ab eis velut regnum de-
ſiderans. Non enim eum, qui ſe Regem aſſereret, ac æmulum Ro-
manæ poteſtatis Romanorum vicarius abſoluiſſet. Quamobrem
in hoc quod dixit. {Regem Iudæorum abſoluam,} prorſus inno
xium Ieſum prodit illuditque Iudæos. q.d. quem vos criminami-
ni, vt Regem ſe putantem, hunc ego abſolui iubeo, quaſi talem nō
Tract. eodē. exiſtentem. A V G. Sed hoc audito, clamauerunt. vnde ſequitur.
{Clamauerunt omnes rurſum dicentes. Non hunc, ſed Barrabā. E
Erat autem Barrabas latro.} Non reprændimus o Iudæi, q̄ per
Paſcha liberaſtis nocentem, ſed occidiſtis innocētem, quod tamē
niſi fieret, verum Paſcha non fieret. B E D A. Quia ergo relique-
runt Saluatorem,& petiuerunt latronem, vſque hodie diabolus
ſua latrocinia exercet in ipſos. A L C V I. Barrabas autem inter-
pretatur Iſte filius magiſtri, ideſt diaboli, qui huic latroni in ſuo
ſcelere, Iudæis in ſua perfidia magiſter fuit.

C A P. XIX.

Tract. 116. AVG. Cum Iudæi clamaſſent non Ieſum ſibi dimitti a
Pilato velle propter Paſcha, ſed Barrabam latronem,
ſubditur. {Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum, &
flagellauit.} Hoc Pilatus, non ob aliud feciſſe creden-
dus eſt, niſi vt eius iniuriis Iudæi ſatiati, ſufficere ſibi æſtimarent,
& vſque ad eius mortem ſęuire deſiſterent. Ad hoc pertinet, quòd
idem præſes etiam cohortem ſuam permiſit facere quæ ſequunt,
aut fortaſſis,& iuſſit. dixit enim quid deinde fecerint milites: Pila
tum tamen id iuſſiſſe non dixit. Sequitur enim. {Et mili. plect. co.
de ſpi. impo. capiti eius,& veſte pur. cir. eum,& ve. ad eum & dice.
Aue Rex Iu. & da. ei
Hom. eadē. alapas. CHRY. Quia
enim Pilatus dixit eū
Regem Iudæorū ſchē
ma ei contumeliæ de
reliquo, apponunt.
BEDA. Nam p diade
mate ſpineam illi im
poſuerunt coronam,
& pro purpureo ve-
ſtimento, quo Reges
veteres vtebantur, ve
ſtē purpuream ei cir-
cundant, vbi non de-
bet videri contrariū,
quod Matthæus dicit
circūdediſſe chlamidē
coccineā, quia vt Ori
genes refert, vni⁹ ſunt
materiæ cocc⁹ & pur
pura. coccule enim in
cidūtur, & ex his gut
tæ ſanguinis fluūt, ex
quibus vtriuſque ge-
neris tingitur veſti-
mentum, & quàmuis
hoc milites illudēdo
facerent, nobis tamē
operabātur myſteria.
C Nam per ſpineam coronam noſtrorum deſignatur peccatorum ſu
ſceptio, quæ ſicut ſpinas terra noſtri corporis germinat. In veſti-
mento pupureo caro paſſionibus ſubiecta ſignificatur. Purpura ē
veſtitur, cum de triumphis ſanctorū Martyrum gloriat. C H R Y. Hom. eadē.
Non autem iniunctio principis erat, quod faciebant, ſed ad gratiā
Iudaicam hoc faciebant, quia neque circa initium ab illo iuſſi iue
runt nocte, ſed Iudæis pecuniarum gratia gratificantes omnia au-
debant. tot autem & talibus factis ipſe ſtabat ſilens. Tu vero au-
diens, hæc in mēte habe continue,& Regem orbis terrarum,& An
gelorum dominum videns contumeliam patientem,& omnia fe-
rentem ſilentio imitare. A V G V S T. Sic enim implebantur, q̄ Tract. 116
de ſe dixerat Chriſtus. ſic Martyres informabantur ad omnia quę
perſecutores libuit facere perferenda. ſic regnum quod de hoc mū
do non erat, ſuperbum mundum non atrocitate pugnandi, ſed pa
tiendi humilitate vincebat. C H R Y. Vt autem conuitium quod Hom. 83.
a militibus factum erat, in eum videntes, reſpirēt a paſſione, coro
D natum Ieſum adduxit ad eos. vnde ſequitur. {Exiuit iterum Pila.
fo.& di. eis. Ecce Adduco vobis eum fo. vt cog. quia nullam in eo
cauſam inuenio.} A V G. Hinc apparet non ignorante Pilato Trac. 116.
hæc a militibus facta, ſiue iuſſerit ea, ſiue pmiſerit illa. ſ. cauſa quā
ſupra diximus, vt hæc eius ludibria inimici libentiſſime viderent,
& vlterius ſanguinem non ſitirent. vnde ſequitur. {Exiuit ergo
Ie. por. ſpi. co.& pur. ve. Nō clarus imperio, ſed plenus opprobrio.
Sequitur. {Et dicit eis. Ecce homo,} q.d. Si regi inuidetis, iam par
cite, quia abiectum videtis, feruet ignominia, frigeſcat inuidia.
b ¶ A V G. Iudæorum inuidia pro Chriſti ignominia non frige Tract. 116
ſcit, inardeſcit potius,& increſcit, vnde dicitur. {Cum ergo vidiſ.
eum pon.& mi. clama. di. crucifige, crucifige eum.} C H R Y. Vidit Hom. 83.
ergo Pilatus omnia inaniter fieri. vnde ſequitur. {Dicit eis Pila.
Accipite eū vos & crucifigite.} Execrantis eſt hoc verbum & ad rē
non conceſſam eos impellentis. Ipſi enim ducebant eum, vt cum
præſidis iudicio hoc fieret. Contingit autem contrarium, iudicio
E præſidis eum magis abſolui. vnde ſequitur. {Ego enim non inue-
nio in eo cauſam.} Continue enim eum ab accuſationibus eruit.
Vnde manifeſtum eſt, quoniam & priora propter illorum conceſ
ſit inſaniam, ſed Iudæos canes nil horum inuerecundiam conuer
tit. nam ſequitur. {Reſponderunt Iudæi. Nos legem habemus,&
ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit.} A V G. Ec- Tract. 116
ce alia maior inuidia. parua quidem illa uidebatur velut affectarę
illicito auſu regię poteſtatis,& tamen neutrum ſibi Ieſus menda-
citer uſurpauit, ſed vtrumque verum eſt, & vnigenitus eſt Dei fi-
lius.& Rex a Deo conſtitutus ſuper Syon montem ſanctum eius,
& vtrumque nunc demonſtraret, niſi quanto erat potentior, tan-
to mallet eſſe patientior. C H R Y. Adinuicem enim ipſis diſpu- Hom. 83.
tantibus ſilebat, implens propheticum illud, quod non aperuit os
ſuum, in humilitate ſua, iudicium ei ſublatum eſt. A V G. de Lib.3.c.8.
Con. Euan. Hoc autem poteſt congruere ei quod Lucas comme-
morat, in accuſatione Iudæorum dictum, Hunc inuenimus ſub-
uertentem

c Et ingreſſus eſt prætorium iterum, & dicit ad Ieſum. Vnde es tu? Ieſus autem reſponſum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus. Mihi non loqueris? Neſcis qa poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te? Reſpõdit Ieſus. Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eũ. d Iudæi autem clamabant dicẽtes. Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Omnis enim qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari, Pilatus autem, cum audiſſet hos ſermones, adduxit foras Ieſum, & ſedit pro tribunali in loco, qui dicitur Lithoſtratos, hebraice autem Gabatha. Erat aũt paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta, & dicit Iudæis. Ecce Rex veſter. Illi autem clamabant. Tolle, tolle crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt pontifices, Non habemus Regem, niſi Cæſarem. Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur.

uertentem gentem noſtram, vt adiungatur, quia filium Dei ſe fecit. CHRY. Deinde Pilatus quidem timet ab ipſis auditis, formidauit, ne forte verum eſſet quod dicebat, & videretur inique agere. vnde ſequitur. {Cũ ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem magis timuit. BEDA. Non timuit, quia legem audiuit. quia alienigena erat, ſed magis timuit, ne filium

Hom.83.

Ho.eadem. Dei occideret. CHR. Illi vero hoc dicẽtes non horruerunt, ſed interficiunt eum, pro quibus oportuerat adorare.

Ho.eadem. c ¶ CHRY. Pilatus timore concuſſus, rurſus inquiſitionem facit. vnde dicit. {Et ingreſſus eſt prætoriũ iterum, & dicit ad Ieſum, vnde es tu?} Nõ autem vltra interrogat. Quid feciſti? Sequitur. {Ieſus autem reſponſum non dedit ei.} Qui enim audiuit, quoniã in hoc natus ſum, & ad hoc veni, & quoniam regnum meum non eſt hinc, cum debuiſſet reſiſtere, & eripere eum, hoc quidem non fecit, ſed ſecutus eſt Iudaicum impetum. Propterea ergo nihil ei reſpondit, quoniam inaniter omnia interrogabat. Sed & aliter operibus teſtantibus ei: volebat per ſermones vincere & excuſationes componere, oſtendens

Tract.16 quoniam ad hoc venit. AVG. Hoc autem ſilentium domini noſtri Ieſu Chriſti non ſemel factum collatis omnium Euangeliſtarum narrationibus reperitur, & apud principem Sacerdotum, & apud Herodem, & apud ipſum Pilatum, vt non fruſtra de illo prophetia proceſſerit. Sicut agnus coram tondente fuit ſine voce, ſic non aperuit os ſuum; tunc vtique, quando interrogantibus non reſpondit. quàmuis enim quibuſdam interrogantibus ſæpe reſpõderit: tamẽ propter illa, in quibus noluit reſpondere, ad hoc data eſt de agno ſimilitudo. vt in ſuo ſilentio non reus, ſed innocẽs haberetur, ideſt non ſicut male ſibi conſcius, qui de peccatis conuincebatur ſuis, ſed ſicut manſuetus qui pro peccatis immolabatur

Ho. eadem. alienis. CHRY. Quia igitur ſiluit. ſequitur. {Dicit ergo ei Pilatus. Mihi non loqueris? neſcis quia po.ha.cru.te, & po.ha.dimittere te?} Vide qualiter ſeipſum condemnauit. ſi enim in te totum poſitum eſt, cuius gratia nullam cauſam inueniens, non abſoluis? Quia igitur aduerſus ſeipſum protulit: {reſpondit Ieſus, Non haberes poteſtatẽ aduerſum me vllam, niſi datũ eſſet tibi deſuper.} oſtendens quoniam non ſimpliciter, & ſecundum aliorum conſequentiam hoc fit, ſed myſtice conſumatur. Ne igitur hoc audiens æſtimes eum ab omni erutum crimine, ſubdit. {Propterea qui tradidit me tibi, peccatum maius habet.} Et nimirum ſi datum erat, neque hic, neq; illi obnoxii ſunt criminibus inaniter dicis. {Hoc enim datum eſt, ideſt conceſſum, ac ſi diceret, permiſit hoc fieri, ne

Tract.116. que tamen propterea extra nequitiam ſunt. AVG. Ecce reſpondit proinde vbi non reſpondebat, ſicut paſtor docebat. Dicamus ergo quod dixit, quod & per Apoſtolum docuit, quia non eſt poteſtas niſi a Deo. Et quia plus peccat qui poteſtati innocentem occidendum liuore tradit, quàm poteſtas ipſa ſi eum timore alicuius maioris poteſtatis occidit. Talem quippe Deus dederat illi poteſtatem, vt eſſet etiam ſub Cæſaris poteſtate. quapropter, inquit. {Non haberes aduerſum me poteſtatem vllam,} ideſt quãtulamcũque habes, niſi hocipſum quicqd eſt, tibi eſſet datũ deſuper, ſed quia ſcio quantum ſit: non enim tantum eſt, vt tibi omnimodo liberum ſit: {propterea qui tradidit me tibi, maius peccatũ habet.} Ille quippe me tuæ poteſtati tradidit inuidendo: tu vero eandem poteſtatem in me exerciturus es metuendo. nec timendo quidem præſertim innocentem hominem homo debet occidere, ſed id zelando facere multo maius malum eſt, quàm timendo: & ideo non ait. Qui me tibi tradidit, ipſe habet peccatum, tamquàm ille non haberet, ſed ait. {Maius peccatum habet,} vt etiam ſe habere intelligeret. THEO. Dicit autem, {qui tradidit me tibi,} ideſt Iudas, vel etiam turba. Cum ergo patens reſponſum Ieſus ediderit, ꝙ niſi ego memetipſum præberem, & pater concederet, non haberes poteſtatem in me, ex hoc potius ipſum abſoluere Pilatus ſatagebat. vnde ſequitur. {Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum.}

Tract.115. AVG. Lege ſuperiora & inuenies iam dudum eum quærere dimittere Ieſum. Exinde itaque intelligendum eſt. Propter hoc, id eſt ex hac cauſa, ne haberet peccatum occidendo innocentem ſibi traditum.

Tract.116. d ¶ AVG. Maiorem timorem ſe ingerere putauerunt Iudæi

F Pilato terrendo de Cęſare, vt occideret Chriſtum, q̃ ſuperius vbi dixerunt. Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, qa filium Dei ſe fecit. vnde dicitur. {Iudæi autem clamabãt dicẽtes. {Si hunc dim. nõ es amicus Cæſaris. Omnis enim qui ſe Regẽ fa. contra. Cæſari.} CHRY. Sed vnde habetis hoc demonſtrare? a Hom.83.

purpura, a diademate, a curru, a militib? Nonne ſolus ſemper cum duodecim diſcipulis incedebat, per omnia vilia tranſiens & cibum, & ſtolam, & habitationẽ? AVG. Tract.116

Pilatus autem eorum legem non timuit, vt occideret, ſed magis filium Dei timuit, ne occideret. Nunc vero non ſic potuit contemnere Cæſarem auctorẽ poteſtatis ſuę, quemadmodum legẽ Gentis alienæ. vnde ſubditur. {Pilatus autem cum audiſſet hos ſermones, adduxit foras Ieſum, & ſedit p tribunali in loco, qui dicit Lithoſtratos, hebraice autẽ Gabatha.}

CHRY. Exiit quidem, vt ſcrutaturus rem, ſedere enim pro tribunali, hoc oſtẽdebat. GLO. Sicut enim tribunal eſt iudicũ, ſic thronus, vel ſoliũ Regũ, & cathedra doctorũ. BEDA. Lithoſtratos autẽ dr̃ pauimẽtũ quaſi lapide ſtratũ, & erat locus ſublimis. Se- Hom.83. λιθόστρωτον.

H quitur. {Erat autẽ paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta.} ALCVI. Paraſceue. i. pparatio. hoc nomine dicebatur ſexta ſabbati, in qua præparabant neceſſaria ſabbato, vt de manna dictum eſt. Sexta die colligetis duplum, quia enim ſexta die homo eſt factus, & in ſeptima requieuit Deus: ideo ſexta die p homine patitur, ſabbato quieſcit in ſepulchro. {hora autem erat quaſi ſexta.} AVG. Quid eſt

Tract.117. ergo quod Marcus dicit, Erat hora tertia, quando crucifixerunt eum, niſi quia hora tertia crucifixus eſt dominus linguis Iudeorũ, hora ſexta manibus militum? vt intelligamus horam quintam iã fuiſſe tranſactam, & aliquid de ſexta cęptum, quando ſedit pro tribunali Pilatus, quæ dicta eſt a Ioanne {hora quaſi ſexta:} & cum duceretur, & crucifigeretur, & iuxta eius crucem gererentur quæ geſta narrantur. hora ſexta integra compleretur. Ex qua hora vſq; ad nonam Sole obſcurato, tenebras factas trium Euangeliſtarum, Matthæi, Marci, & Lucæ conteſtatur auctoritas. Sed quoniam Iudæi facinus interfecti Chriſti a ſe in Romanos. i. Pilatum, & eius

I milites trãsferre conati ſunt, propterea Marcus ea hora qua Chriſtus a militibus crucifixus eſt prætermiſſa: tertiam potius horam recordatus expreſſit, vt non tantum milites reperiantur crucifixiſſe Ieſum: verum etiam Iudæi, qui vt crucifigeretur hora tertia clamauerunt. Eſt & alia huius ſolutio quæſtionis, vt non hic accipiatur hora ſexta diei, quia neque Ioãnes ait, Erat hora diei quaſi ſexta, ſed ait. {Erat paraſceue hora quaſi ſexta. Paraſceue autem παρασκευή.

latine præparatio eſt. Paſcha enim noſtrũ, vt dicit Apoſtolus immolatus eſt Chriſtus. Cuius Paſchæ præparationem ſi ab hora noctis nona computemus, quando videntur principes Sacerdotum pronunciaſſe domini immolationem dicentes, Reus eſt mortis, vſque ad horam diei tertiã, qua crucifixum eſſe Chriſtum Marcus Euangeliſta teſtatur, ſex horæ ſunt, tres nocturnæ, & tres diurnæ. THEO. Soluunt autem quidam, ꝙ ex peccato ſcriptoris contigerit apud Græcos: nam quædam litera græca nomine gamma, cuius talis eſt figura Γ. tertiam horam importat: quædam autem figura,

K quæ ab eis vocatur epiſemon, quę talis eſt ς, ſextam horam importat. Ex negligentia ergo ſcriptorum præcedens figura cedere potuit in ſequentem. CHRY. Pilatus ergo, vt ſcrutaturus exiens, Hom.83.

nullam tamen ſcrutationem faciens, tradit eum, æſtimans mouendos eſſe eos. vnde ſequit. {Et dicit Iudæis. Ecce Rex ueſter. THE. q.d. Ecce qualem hominem fatemini, ꝙ imperium veſtrum capeſſeret humilis, vt nihil talis poſſit tentare. CHRY. Et nimirum Homi.83.

quæ dicta ſunt erant ſufficientia, vt facerent eos de cætero ab ira ceſſare, ſed trepidabant, ne dimiſſus rurſus turbam ducat. Amor etenim principatus uerſutum quid eſt, & animum ſufficiens perdere, propterea magis inſiſtunt. unde ſequitur. {Illi autem clamabant. Tolle, tolle.} Interficere enim eum conantur, exprobratiſſima morte. unde ſubdunt. {Crucifige eum} formidantes, ne aliqua eius poſt ipſum fiat memoria. AVG. Adhuc autem Pilatus Tract.116.

terrorem, quem de Cæſare ingeſſerant, ſuperare conatur. unde ſubditur. {Dixit eis Pilatus. Regem ueſtrum crucifigam?} de ignominia eorum uolens eos frangere, quos de ignominia Chriſti mitigare non potuit. Sequitur. {Reſponderunt pontifices. Non habem⁹ Regem,

e Suſceperunt autem Ieſum, & eduxerunt. Et baiulans ſibi crucem exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locum, hebraice autẽ Golgotha. Vbi crucifixerunt eũ, & cum eo alios duos hinc & inde: medium autem Ieſum. f Scripſit autem & titulum Pilatus, & poſuit ſuper crucem. Erat autem ſcriptum. Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatem erat locus, vbi crucifixus eſt Ieſus. Et erat ſcriptum hebraice, græce, & latine. Dicebant ergo Pilato põtifices Iudæorum. Noli ſcribere Rex Iudæorum, ſed quia ipſe dixit, Rex ſum Iudæorum. Reſpondit Pilatus. Quod ſcripſi ſcripſi. g Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperunt ueſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes vnicuique militi partem, &

Hom.83. Regem, niſi Cæſarem. CHRY. Volentes ſeipſos ſubmiſerunt ſupplicio. propterea & Deus tradidit eos. Quia enim concorditer negauerunt regnum Dei, dimiſit eos in ſuum iudicium incidere, regnum enim Chriſti refutantes id quod Cæſaris eſt ſuper ſe-

Tract.116. ipſos vocabant. AVG. Sed Pilatus timore mox vincitur. vnde ſequitur. {Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur.} Apertiſſime enim contra Cæſarem venire videretur, ſi Regem ſe nõ habere, niſi Cæſarem profitentibus: alium Regem vellet ingerere dimittẽdo impunitum, quem propter hos auſus ei tradiderunt occidendum. nõ autẽ dictum eſt. Tradidit eis illum, vt crucifigerent illum, ſed {vt crucifigeretur} .ſ. iudicio, ac poteſtate præſidis. Sed ideo illis traditum dixit Euangeliſta, vt eos crimine implicatos, a quo alieni eſſe conabãtur oſtẽderet. non enim faceret hoc Pilatus, niſi vt id quod eos cupere cernebat, impleret.

e ¶ GLO. Ad mandatum præſidis milites Chriſtum ſuſceperunt crucifigendum. vnde dicitur. {Suſceperunt autem Ieſum, &

Tract.eodẽ. eduxerunt.} AVG. Poteſt enim hoc iam referri ad milites appãritores præſidis. nam poſtea euidentius dicitur. Milites ergo cum crucifixiſſent eum, quàmuis Euangeliſta etiam ſi totum Iudæis tribuit, merito facit. ipſi enim fecerũt quicquid vt fieret extorſerũt.

Hom.84. CHRY. Sed quia lignum, vt prophanum putabant, & vitabant, & neque tangere ipſum ſuſtinebant, crucem Ieſu vt condemnato imponunt, vnde ſequitur. {Et baiulans ſibi cru. exi. in eum qui dr̃ Calua. lo. hebraice autem Golgo. vbi eum crucifixerunt.} Ita & in typo factũ eſt. Iſaac etenim ligna portauit, ſed tunc quidem vſque ad patris beneplacitum res proceſſit. nunc autem in rebus effectũ obtinuit: veritas enim erat. THEO. Sed quodammodo, vt illic Iſaac dimiſſus eſt, & mactatus eſt aries, ſic & hic diuina natura manet impaſſibilis, ſed humanitas ſecundum quam aries dicitur: tamquàm errantis arietis Adæ filius hic mactata eſt. Sed qualiter ali⁹ Euangeliſta dicit, ꝙ angariauerunt Simonem, vt crucem portaret.

Lib.3. AVG. de Con. Euan. Vtrumque factum inuenimus. primo id qđ Ioannes dicit. deinde quod cæteri tres. vnde intelligitur, ꝙ ipſe ſibi portabat crucem, cum exiret in locum memoratum. AVG. V.

Tract.117. ſuper Ioan. Grande ſpectaculum, ſed ſi ſpectet impietas grande ludibrium, ſi pietas grande myſterium. Videt impietas Regem, pro virga Regni lignum ſui portare ſupplicii. videt pietas Regem baiulantem lignum ad ſeipſum figendum quod fixurus fuerat, etiã in frontibus Regum ſpernendum oculis impiorum, in qua erant glorificatura corda ſanctorum, ipſam crucem ſuam geſtans humero commendabat, & lucernæ arſuræ quæ ſub modio ponenda non

Ho. eadem. erat, candelabrum ferebat. CHRY. Et ſicut victores, ita & ipſe in humeris portabat victoriæ ſignum. Quidam autem dicunt, ꝙ in illo loco, qui Caluariæ dicebatur Adam mortuus eſt, & ſepultus, vt in loco vbi mors regnauit, illic & Ieſus tropheum ſtatuerit.

Cap.27. HIERO. ſuper Matth. Fauorabilis interprætatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra vrbem enim & foris portam loca ſunt, in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluariæ quaſi decollatorum ſumpſere nomen. Adam vero ſepultũ iuxta

Ho. eadem. Ebron, & Arbeæ in Ieſu filii Nauæ volumine legimus. CHRY. Crucifigebant autem eum cum latronibus. Vnde ſequitur. {Et cũ eo alios duos hinc & inde: me. autem Ieſum.} In hoc prophetiam implentes, quoniam cum iniquis reputatus eſt. Quæ enim conuitiantes faciebant, hæc veritati conferebant. volebat enim dæmon, quod fiebat obumbrare, ſed non valuit. Tribus enim in cruce affixis miracula, quæ fiebant, nulli aſcripſit, niſi ſoli Ieſu: ita inanes diaboli artes factæ ſunt. nec ſolum non obfuit gloriæ eius, ſed contulit non parum. nam latronem in cruce conuertere, & in paradiſum inducere, non minus fuit quàm concutere petras. AVG. Tamen & ipſa crux ſi attendas tribunal fuit. in medio enim iudice conſtituto, vnus latro qui credidit liberatus: alter, qui inſultauit damnatus eſt: iam ſignificabat quod facturus eſt de viuis & mortuis: alios poſiturus ad dextram, alios vero ad ſiniſtram.

Hom. eadẽ. f ¶ CHRY. Sicut in tropheo literę ponuntur victoriam oſtẽdentes, ita Pilatus titulum cruci Chriſti inſcripſit. vnde dicitur. {Scripſit autem & titulum Pilatus, & poſuit ſuper crucem. ſimul quidem pro Chriſto reſpondens, vt eum a communione latronũ diſcerneret, ſimul autem & de Iudæis vlciſcens: oſtendens. ſ. ipſorũ malitiam dum in ſuum Regẽ inſurrexerunt. vnde ſequitur. {Erat autem ſcriptũ. {Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum,} BEDA. In

A quo monſtrabatur iam tum regnum ipſius, nõ vt ipſi putabant deſtructum, ſed potius augmentatum. AVG. Sed Iudæorum tantum Rex Chriſtus eſt, an etiam Gentium? immo & Gentium. Tract.eodẽ.

Cum enim dixiſſet. Ego autem ſum conſtitutus Rex ab eo ſuper Syon montem ſanctum eius. ſubiecit. Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam: magnum ergo volumus intelligi in hoc titulo ſacramentum, quia .ſ. oleaſter fact⁹ eſt particeps pinguedinis oleæ, nõ olea particeps facta eſt amaritudinis oleaſtri: Rex ergo Iudæorũ Chrs, ſm Iudęorũ circuncisionẽ non carnis, ſed cordis, non litera, ſed ſpiritu. Sequitur. {Hunc ergo titulum multi legebant Iudæorum, quia prope ciui. erat lo. vbi cruc. eſt Ieſus. CHRY. Credibile autem Hom. eadẽ.

eſt multos Gentiles ſimul cum Iudæis propter feſtum conueniſſe: & ideo vt nullus ignoraret, non in vna lingua, ſed in tribus ſcripſit. vnde ſubditur. {Et erat ſcriptum hebraice, græce, & latine.}

Tract.117 AVG. Hæc quippe tres linguę ibi præ cæteris eminebant. Hebræa propter Iudæos in lege Dei gloriantes. Græca propter Gentium ſapientes. Latina propter Romanos multis & pene omnib⁹ tunc Gentibus imperantes. THEO. Significat autẽ ſuperſcriptio triplici ſermone figurata dominum eſſe Regem practicæ, phyſicæ, necnon theologicæ. Nam per latinas literas figuratur practica, eo ꝙ Romanorum imperium potentiſſimum ſatiſque officioſum in expeditionibus fuerit. Per græcas vero literas phyſica figuratur.

C Græci namque erga naturalium ſpeculationem inſudauerunt. Demum per hebraicas theologia prætenditur, dum Iudæis eſt credita rerum diuinarum agnitio. CHRY. Iudæi autem crucifixo Hom.84.

inuidebant. vnde ſequitur. {Dicebant ergo Pila. pon. Iu. Noli ſcri. Rex Iu. ſed quia di. Rex ſum Iudæorum.} Nam hæc quidem enunciatio eſt & communis ſententia. Si vero adiiciatur: Quoniam ipſe dixit, ipſius petulantiæ, & extollentiæ oſtenderetur crimen eſſe. ſed Pilatus in priori ſtetit mente. vnde ſequitur. {Reſpondit Pilatus. Quod ſcripſi ſcripſi.} O ineffabilem vim diuinæ operationis, etiam in cordibus ignorantium: nonne occulta vox quædam Pilato intus quodam ſi dici poteſt clamoſo ſilentio perſonabat? quod tanto ante in Pſalmorum literis prophetatum eſt. Ne corrumpas tituli inſcriptionem. Sed quid loquimini inſani pontifices? numquid enim propterea nõ erit verum, quia Ieſus ait Rex ſum Iudæorum? Si corrumpi non poteſt quod Pilatus ſcripſit, corrumpi poteſt quod veritas dixit? Ideo enim Pilatus quod ſcripſit,

D ſcripſit, quia dominus quod dixit, dixit.

Trac.118. g ¶ AVG. Iudicante Pilato, milites qui ei parebant crucifixerunt Ieſum. vnde dicitur. Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, & tamen ſi voluntates, ſi clamores eorum cogitemus, Iudæi magis crucifixerunt. ſed de partitione ſortitioneq; veſtimentorũ eius, cæteri Euãgeliſtæ breuius & clauſe, iſte vero apertiſſime locutus eſt. nam ſequitur. {Et fece. quatuor partes vnicui. mi. partem,} vnde apparet quatuor fuiſſe milites qui in eo crucifigendo præſidi paruerunt. ſequitur. {Et tunicam, ſubaudiendum eſt. Acceperunt,} vt iſte ſit ſenſus. {Acceperunt autẽ & tunicã.} & ſic locutus eſt, vt de cæteris veſtimentis nullam ſortem miſſam eſſe videamus, ſed de tunica quam ſimul cum cæteris acceperunt, ſed non ſimiliter diuiſerunt. De hac enim ſequitur ex-

Hom. 84. ponens. {Erat autẽ tu. incon. deſuper cõtexta per totũ. CHRY. Ipſam ſpeciem tunicæ Euangeliſta hiſtorice deſignat. quia enim

E in Paleſtina duos pannos connectentes ſubtexunt indumẽta, oſtẽdit Ioannes, ꝙ talis erat tunica Ieſu, occulte vilitatem veſtimentorum inſinuans. THEO. Alii vero dicunt, ꝙ apud Paleſtinam telas contexunt, non velut apud nos texuntur, exiſtente ſuperius ſtamine, inferius vero texentibus, vt ſic non verſus partem ſupre-

Tract.118 mam textura protẽdat, ſed econtra. AVG. Cur autem de illa ſortem miſerint narrat, dicens. {Dixerunt ergo ad inuicem, non ſcin. eam. ſed ſor. de illa, cuius ſit.} Apparet itaq; in aliis veſtimentis æquales ſe habuiſſe partes, vt ſortiri neceſſe non fuerit. In illa vero una non eos habere potuiſſe ſingulas partes, niſi ſcinderetur, vt pannos eius inutiliter tollerent, quod ne facerent ad unum eã peruenire ſortione maluerunt Huius Euangeliſtæ narrationi cõſonat, & propheticum teſtimonium. unde ſubiungit. {Vt ſcriptura adimple. di. parti. ſunt ueſti. mea ſibi, & in ue. meam mi. ſortem.

Hom.84 CHRY. Intuere prophetiæ certitudinẽ. non enim quæ partiti ſunt ſolum, ſed & quæ non partiti ſunt. {Dixit igitur propheta, ueſtimenta quidem diuiſerunt, ſed non ueſtẽ ſorti conceſſerunt.

AVG.

Tract. 118. AVG. Matthæus dicendo, diuiſerunt veſtimenta eius ſortē mittentes, totam diuiſionem veſtimentorum voluit intelligi & ad illam tunicam pertinere, de qua ſortē miſerunt. Tale eſt quod etiā ait Lucas: Diuidentes veſtimenta eius miſerunt ſortes. Diuidentes enim venerunt ad tunicam, de qua facta eſt ſortitio. Dicendo autem ſortes, pluralē numerum pro ſingulari poſuit. Marcus autem ſolus videtur intuliſſe aliquam quęſtionē. dicendo enim. Mittentes ſortem ſuper eis, quis quid tolleret, tamquàm ſuper omnibus veſtimentis non ſuper ſola tunica ſors miſſa ſit, locutus videatur, ſed hæc bræuitas obſcuritatē facit. Sic enim dictum eſt, mittentes ſortem ſuper eis, ac ſi diceret, mittentes ſortem cum diuiderentur. Cum autem dicit. Quis q̄d tolleret. i. quis tunicam tolleret, tamquam ſi totum ita diceretur. mittentes ſortem ſuper eis, quis tunicam, quæ partibus æqualib⁹ ſuperfuerat tolleret. Quadripartita autem veſtis domini noſtri Ieſu Chriſti, quadripartitam figurauit eius eccleſiam, quatuor. ſ. partibus in orbe diffuſam, & in eiſdem æqualiter. i. concorditer diſtributam. Tunica vero illa ſortita omniū partium ſignificat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Si autem charitas; & ſupereminentiorem habet viam, & ſupereminet ſcientiæ, & ſuper omnia præcepta eſt, ſecundum illud, Super omnia autem hæc, charitatem habete, merito veſtis, quæ ſignificatur deſuper contexta perhibetur. Et addidit. {Per totū,} quia nemo eius eſt expers, qui pertinere inuenitur ad totum, a quo toto catholica vocatur eccleſia. Inconſutilis autem, ne aliquando diſſuatur. & ad unum peruenit, quia in vnum omnes colligit. In ſorte autem Dei gratia commendata eſt. cum enim ſors mittitur, non perſonæ cuiuſque vel meritis, ſed occulto iudicio Dei creditur. Hom. 84. CHRY. Vel ſicut quidam dicunt, tunica inconſutilis deſuper contexta per totum, ſecundum allegoriam oſtendit, quoniam nō ſimpliciter homo erat, qui crucifixus eſt, ſed & deſuper deitatem habebat. THEO. vel aliter. Veſtis inconſutilis denotat corpus Chriſti, quod a ſuperiori parte contextum eſt. Spiritus enim ſanctus ſuperuenit, & virtus altiſſimi virgini obumbrauit. Hoc ergo ſacroſanctum Chriſti corpus indiuiſibile conſtat. nam & ſi diuidatur per ſingulos ſanctificans vniuſcuiuſque animam ſimul & corpus: integre tamen & indiuiſibiliter conſiſtit in omnibus. At quoniam ex quatuor elemētis mundus conſiſtit, intelligendum eſt pro Chriſti veſtimentis, viſibilem creaturam quam inter ſe diuidunt dæmones quoties morti tradunt verbum Dei quod habitat in nobis, ac ſatagunt nos ſuę partis efficere per mundanas illecebras. Tract. 118. AVG. Et ideo iſta non aliquid boni ſignificaſſe quis dixerit, quia per malos facta ſunt, quid enim de ipſa cruce dicturi ſumus, quæ ſimiliter ab impiis facta eſt? tamen ea ſignificari recte intelligitur quod ait Apoſtolus. Quæ ſit latitudo, longitudo, altitudo, & profundum. Lata eſt quippe in tranſuerſo ligno, quo extenduntur pendentes manus, & ſignificat opera bona in latitudine charitatis. Longa eſt a tranſuerſo ligno vſque ad terram, & ſignificat perſeuerantiam in longitudine temporis. Alta eſt in cacumine, quo traſuerſum lignum ſurſum verſus excedit, & ſignificat ſupernum finem, quò cuncta opera referūtur. Profunda eſt in ea parte, quæ in terra figitur, ibi quippe occulta eſt, ſed cuncta eius apparentia inde conſurgunt, ſicut bona noſtra de profunditate gratiæ Dei, quæ comprąhendi non poteſt, vniuerſa procedunt. Sed etſi crux Chriſti hoc ſolum ſignificet quod ait Apoſtolus, Qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum paſſionibus, & concupiſcentiis, quàm magnum bonum eſt. Poſtremo quid eſt ſignum Chriſti, niſi crux Chriſti? quod ſignū niſi adhibeatur ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquæ ex qua regenerantur, ſiue oleo, quo chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio, quo aluntur, nihil eorum vitæ proficitur.

h ¶ THEO. Cum milites quæ ad propriam ſpectabant ſocordiam proſequebantur, ipſe genitricis cura ſollicitus eſt. vnde dicitur. {Et milites quidem hæc fecerūt. Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius, Maria Cleophæ, & Maria Magdalene.} AMBRO. in Epiſtolis. Maria mater domini ante crucem ſtabat filii. nullus me hoc docuit, niſi ſanctus Ioannes Euāgeliſta. Mundū alii concuſſum in paſſione domini cōſcripſerunt, cœlum tenebris obductum, refugiſſe Solem, in paradiſum latronē, ſed poſt iam confeſſionem receptum. Ioannes docuit quod alii nō docuerunt, quemadmodum in cruce poſitus, matrem appellauerit. Pluris putauit, ꝙ victor ſuppliciorum pietatis officia matri exhibebat, quàm ꝙ regnum cœleſte donabatur vitæ æternæ. nam ſi religioſum eſt, ꝙ latroni donatur vita, multo vberioris pietatis

F tunicam. Erat autem tunica inconſutilis, deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo adinuicē. Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit. Vt ſcriptura impleretur dicens. Partiti ſūt veſtimenta mea ſibi, & in veſtē meam miſerunt ſortem. h Et milites quidem hæc fecerunt. Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cum vidiſſet ergo Ieſus matrem, & diſcipulum ſtantem, quem diligebat, dicit matri ſuæ. Mulier, Ecce filius tuus. Deinde dicit diſcipulo. Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam. G

eſt quòd a filio mater tanto affectu honoratur. {Ecce, inquit, filius tuus, ecce mater tua.} Teſtabatur de cruce Chriſtus, & inter matrem, atque diſcipulum diuidebat pietatis officia. Condebat dominus non ſolum publicum, ſed etiam domeſticum teſtamentū. Et hoc eius teſtamentum ſignificabat Ioannes: dignus tanto teſtatore teſtis. Bonum teſtamentum non pecuniæ, ſed vitæ eternæ, quod non atramē to ſcriptū eſt, ſed ſpiritu Dei viui. Lingua mea calamus ſcribę, velociter ſcribentis. Sed nec Maria minor quàm matrem Chriſti decebat, fugientibus Apoſtolis ante crucem ſtabat, & piis ſpectabat oculis filii vulnera, quia expectabat non in pignoris mortem, ſed mundi ſalutem, aut fortaſſe, quia cognouerat per filii mortem mundi redēptionē. Aula regalis etiam ſua morte putabat ſe aliquid publico adiuturam muneri. ſed Ieſus non egebat adiutore ad redemptionem omnium, qui omnes ſine adiutore ſeruauit. vnde & dicit, Factus ſum homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Suſcepit quidem affectu parentis, ſed nō quæſiuit alterius auxilium. Hanc imitamini matres ſanctæ, quæ in vnico filio dilectiſſimo tantum maternæ virtutis exemplum dedit. neque enim vos dulciores liberos habetis, neque illud virgo quærebat ſolatium, vt alium poſſet generare filium. HIERO. contra Eluidium. Maria iſta, quæ in Marco, & Matthæo Iacobi, & Ioſeph mater dicitur, fuit vxor Alphæi, & ſoror Mariæ matris domini, quam Mariam Cleophæ nūc Ioannes cognominat a patre, ſiue a Gentilitate familiæ, aut quacūque alia cauſa ei nomen imponens. H Si autem inde tibi alia, atque alia videtur, ꝙ alibi dicatur Maria Iacobi minoris mater, & hic Maria Cleophæ, diſce ſcripturæ conſuetudinem, eundē hominem diuerſis nominibus appellari. Ho. eadem. CHRY. Et conſidera, ꝙ imbecillius genus. ſ. mulierum virilius apparuit iuxta crucem ſtando, fugientibus diſcipulis. Lib. 3. c. 21. AVG. de Con. Euan. Niſi autem Matthæus & Lucas Mariā Magdalene nominaſſent, potuiſſemus dicere alias a longe, alias iuxta crucem fuiſſe. nullus enim eorum præter Ioannem matrem domini commemorauit. Nunc ergo quomodo intelligitur eadem Maria Magdalene, & a longe ſtetiſſe cum aliis mulieribus, ſicut Matthæus, & Lucas dicunt, & iuxta crucem fuiſſe ſicut Ioannes dicit, niſi quia in tanto interuallo erant, vt iuxta dici poſſent, quia in conſpectu eius præſto aderāt, & a longe in conſpectu turbæ propinquius circunſtantis cum Centurione & militibus? Poſſumus etiam intelligere ꝙ illę quæ ſimul aderant cum matre domini, poſtquàm eam diſcipulo commendauit, abire iam cœperant, I vt a denſitate turbę ſe eruerent, & cętera quæ facta ſunt lōgius intuerentur, vt cæteri Euangeliſtę, qui poſt mortem domini eas commemorauerunt: iam longe ſtantes commemorarēt. Quid autem intereſt ad veritatem, ꝙ quaſdam mulieres pariter, quaſdā ſinguli nominauerunt? Ho. eadem. CHRY. Et cum aliæ mulieres aſtarent, nullius alterius meminit niſi matris, docens nos plus aliquid matribus præbere. Sicut enim parentes circa ſpiritualia aduerſantes, neque noſſe oportet: ita quando nihil impediunt, omnia decet eis præbere, & aliis pręferre. vnde ſubditur. {Cum vidiſſet ergo Ieſus ma. & diſci. ſtantem quem di. dicit ma. ſuę. Mu. ecce fi. tuus. BEDA. Dilectionis inditio Euangeliſta ſuam demonſtrat perſonam, non ꝙ exceptis cæteris ſolus, ſed præ cęteris familiarius propter priuilegium caſtitatis a domino amabatur, quoniam uirgo ab eo vocatus, uirgo permanſit in euum. Ho. eadem. CHRY. Papę quanto diſcipulū honorauit honore, ſed ipſe ſeipſum occultat, moderate ſapiens. ſi enim vellet gloriari, & cauſam vtique adiecíſſet propter quā amabatur. K Etenim conueniens eſt magnam quandam & mirabilem eſſe cauſam. Ideo autem nihil aliud Ioanni loquitur, neque conſolatur triſtantem, quoniam tempus non erat verborum conſolatione. Sed neque parum erat honorari eum tali honore. Quia vero conueniens erat matrem exiſtentem dolore oppreſſam procurationem quęrere, quia ipſe aberat, diſcipulo qui diligebatur tradidit diligentiam habituro. vnde ſequitur. {Deinde di. diſci. Ecce mater tua.} Tract. 119. AVG. Hęc nimirum eſt illa hora, de qua Ieſus aquam conuerſurus in vinum dixerat matri. Quid mihi & tibi eſt mulier? nondum venit hora mea. Tunc enim diuina facturus, non diuinitatis, ſed humanitatis, vel infirmitatis matrem velut incognitam repellebat. nunc autem humana iam patiens ex qua factus fuerat homo, affectu commendabat humano. Moralis igitur inſinuatur locus, & exemplo ſuo inſtruit pręceptor bonus, vt a filiis piis impendatur cura parentibus, tamquam lignum illud vbi erāt fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magiſtri docentis. Hom. 84. CHRY. Itaq; etiam Marcionis obſtruit inuerecundiam, ſi enim non

non genitus eſt ſm carnem, neque matrē habuit, cuius gratia tantam circa eam ſolam facit prouidentiam. Intuere autem qualiter cum crucifigeretur vniuerſa imperturbate agebat, diſcipulo loquens de matre, prophetias implēns, latroni bonam ſpem tribuēs. antequam autem crucifigeretur, trepidans videtur. nam illic quidem naturæ imbecillitas dæmonſtrata eſt: hic autem virtutis ſuperabundantia oſtendebatur. Sed & nos per hoc erudit, ante aduerſa cōturbamur. non propterea deſiſtere, cum in agonem ingreſſi fuerim⁹, omnia ſuſtinere, vt facilia, & leuia. Tract. 119. AVG. Quia ergo matri quam relinquebat, alterum ꝓ ſe filium quodammodo ꝓuidebat, cur hoc fecerit oſtēdit in hoc quod ſubditur. {Et ex illa hora accepit eā diſcipul⁹ in ſuā.} Sed in quæ ſua Ioannes matrem domini accepit? Neque enim non ex eis erat quæ dixerant ei, Ecce nos dimiſimus omnia & ſecuti ſumus te. Suſcepit ergo eam in ſua: non prædia, quæ nulla ꝓpria poſſidebat, ſed officia, quæ propria diſpenſatione exequenda curabat. BEDA. Alia litera habet: accepit eam diſcipulus in ſuā, quidam volunt in ſuam matrem, ſed congruentius ſubauditur in ſuam curam.

Tract. 119. i ¶ AVG. Patiebatur hæc omnia qui apparebat homo, & ipſe idem diſponebat hæc omnia qui latebat Deus. vnde dicitur, poſtea ſciens, quoniam omnia cōſumata ſunt, vt cōſummaretur ſcriptura: i. quod ſcriptura prædixerat. Et in ſiti mea potauerunt me aceto: dixit Sitio, tamquàm diceret, hoc minus feciſtis, date quod eſtis. Iudæi quippe ipſi erant acetum degenerantes a vino patriarcharū, & prophetarum. {Vas ergo poſitum erat aceto plenum,} tamquam enim de pleno vaſe, de iniquitate mundi huius impletum cor habentes, velut ſpongia cauernoſis quodammodo atque tortuoſis latibulis fraudulentum. vnde ſequitur. {Illi autem ſpongiam plenam aceto, hyſopo circumponentes obtulerunt ori eius. Hom. 84. CHRY. Neque enim ex his quæ videbant facti ſunt manſueti, ſed ſæuiebant magis, & eum potabant, condemnatorum pocula offerentes, propterea enim hyſopus appoſitus erat. Tract. 119. AVG. Hyſopum autem cui circumpoſuerunt ſpongiam aceto plenam, quoniam herba eſt humilis & pectus purgat, Chriſti humilitatem cōgruēter accipimus, quam circumdederunt, & ſe circumueniſſe putauerunt, Chriſti namque humilitate mundamur. Nec moueat quomodo ſpongiam ori eius potuerunt admouere, qui in cruce fuerat exaltatus a terra. Sicut enim apud alios Euangeliſtas legitur, q̄d hic prætermiſit, in arundine factum eſt, vt in ſpongia talis potus ad crucis ſublimia leuaretur. THEO. Quidam vero hyſopum dicunt vocari arundinem. nam frondes habet arudini conſimiles. Sequitur. {Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum dixit. Conſumatum eſt.} Tract. 119. AVG. Quid niſi ꝙ prophetia tanto ante prædixerat? BEDA. Hic quæri poteſt quomodo hic dicitur. Cum accepiſſet acetum, cum alius Euangeliſta dicat, Noluit bibere. Sed hoc facile ſoluitur, quoniam non accepit vt biberet, ſed vt quod ſcriptū erat impleret. Tract. 119. AVG. Deinde quia nihil remanſerat quod antequā moreretur fieri adhuc oporteret. ſequitur. {Et inclinato capite tradidit ſpiritū.} Peractis omnibus quæ vt peragerentur expectabat, tamquam ille, qui poteſtatem habebat ponendi animam ſuā & iterum ſumendi eam. GREG. 11. Mora. Spiritus autem hic ꝓ anima ponitur. Si enim aliud ſpiritum quàm animam Euangeliſta diceret, exeunte ſpiritu anima remanſiſſet. Hom. 84. CHRY. Non autem quoniam expirauit, inclinauit caput, ſed quia inclinauit caput, tunc expirauit. per quæ omnia indicauit Euangeliſta, quoniā omnium dominus ipſe erat. Tract. 119. AVG. Quis enim ita dormit quando voluerit, ſicut Ieſus mortuus eſt quando voluit? Quāta ſperāda, vel timenda poteſtas eſt iudicātis, ſi apparuit tanta morientis? THEO. Tradidit autem dominus ſpiritum Deo & patri, oſtendēs ꝙ nequaquam ſanctorum animæ conuerſantur in tumulis. immo deueniunt ad manus patris omnium, peccatoribus ad locum pœnarum delatis videlicet ad infernum.

Homi. 84. k CHRY. Iudæi qui camelum tranſglutiebant, culicem autem collabant, cum tantam fuiſſent operati audaciam, de die diligenter ratiocinantur. vnde dr̄. {Iudæi ergo q̄m Paraſce. erat, vt non rema. in cru. cor. ſab.} BEDA. Paraſceue. i. præparatio dicta eſt ſexta

i Poſtea ſciēs Ieſus, quia omnia conſummata ſunt, vt conſummarēt ſcriptura, dixit. Sitio. Vas autem erat poſitum aceto plenum. Illi ergo ſpongiam plenā aceto, hyſopo circumponentes obtulerunt ori eius. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum dixit. Cōſumatum eſt. Et inclinato capite tradidit ſpiritum. k Iudæi ergo quoniam paraſceuæ erat, vt non remanerent in cruce corpora ſabbato (erat. n. magn⁹ dies ille ſabbati,) rogauerunt Pilatū vt frangerētur eorū crura, & tollerētur. Venerunt ergo milites & primi quidē fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus eſt cum eo. Ad Ieſum autē cū veniſſent, vt viderunt eum iā mortuum nō fregerunt eius crura, ſed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Et qui vidit B teſtimonium perhibuit, & verū eſt teſtimonium eius. & ille ſcit, quia vera dicit, vt & vos credatis. Facta ſunt enim hæc vt ſcriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo: & iterum alia ſcriptura dicit. Videbunt in quē transfixerunt. l Poſt hæc autem rogauit Pilatū Ioſeph ab Arimathia, eo quòd

A feria, quia eo die duplices ſibi cibos filii Iſrael præparabant. {Erat enim. ma. di. il. ſab.} ſ. propter ſolemnitatē Paſchalem. {Roga. Pila. vt frange. cru. eo. Tract. 119. AVG. Non crura tollerentur, ſed hi quibus ideo frangebantur, vt morerentur auferrentur ex ligno, ne pendentes in crucibus magnum diem feſtum ſui diuini cruciatus horrore fędarent. THEO. Sic enim iubebantur in lege, non occidere ſolem in hominis ſupplicio, vel quia noluerunt in die feſto tortores, aut homicidę cēſeri. Hom. 84. CHR. Vide autem qualiter valida eſt veritas, per eorum enim ſtudia prophetia completur. vnde ſubditur. {Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cum eo. Ad Ieſum autem cum veniſſent vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, ſed vnus militum lancea latus eius aperuit. THEO. Vt Iudæis complaceant, lanceant Chriſtum circa corpus exanime contumelias inferentes, ſed contumelia in ſignum prodiit. ſanguinem enim de corpore extincto manare miraculoſum eſt. Tract. 120 AVGVST. Vigilanti verbo Euangeliſta vſus eſt, vt non diceret, Latus eius percuſſit, aut vulnerauit, C ſed aperuit, vt illic quodammodo vitæ oſtium panderetur. vnde ſacramenta eccleſiæ manauerunt, ſine quibus ad vitam quæ vere vita eſt, non intratur. vnde ſequitur. {Et continuo exiuit ſanguis & aqua. Ille ſanguis in remiſſionem fuſus eſt peccatorum, aqua illa ſalutare temperat poculum, hoc & lauacrum præſtat & potum. Hoc prænunciabat, ꝙ Noe in latere arcæ oſtium facere iuſſus eſt, quo intrarent animalia quæ non erant diluuio peritura, quibus præfigurabatur eccleſia. ꝑꝑ hoc prima mulier facta eſt de viri latere dormientis. & hic ſecundus Adam inclinato capite in cruce dormiuit, vt inde formaretur ei coniunx per id quod de latere dormientis effluxit. O mors, vnde mortui reuiuiſcunt, quid iſto ſanguine mūdius? quid iſto vulnere ſalubrius? Hom. 84. CHRY. Et quia hinc ſuſcipiūt principia ſacra myſteria, cū acceſſeris ad tremendum calicem, vt ab ipſa bibiturus Chriſti coſta ita accedas. THEO. Erubeſcant igitur qui vinum in ſacris non limphant D myſteriis. videntur enim non credere, ꝙ aqua de latere fluxerit; Poteſt tamen quis calumnioſe dicere, ꝙ aliqua virtus vitalis erat in corpore: & ideo ſanguis effluxit, aqua vero manans inexpugnabile ſignum fuit. & ideo Euangeliſta ſubiungit. {Et qui vidit teſtimonium perhibuit.} Homi. 84. CHRY. q. d. Non ab aliis audiui, ſed ipſe præſens vidi. Et verum eſt teſtimonium eius. Quod conuenienter ſubiungit conuitium Chriſti enarrans. non magnum aliquod & admirabile ſignum, vt ſic ſuſpectus ſermo redderetur, ſed ipſe hoc dixit: hæreticorum ora præcludens, & futura perſonans myſteria, & eum qui iacebat in eis inſpiciens theſaurum. Sequitur. {Et ille ſcit, quia ve. di. vt & uos cre.} Tract. 120. AVG. Scit enim qui uidit, cuius credat teſtimonio, qui non vidit. Duo autem teſtimonia de ſcripturis reddidit ſingulis rebus, quas factas fuiſſe narrauit. Nā quia dixerat, {Non fregerunt crura Ieſu ſubdidit. Facta ſunt enim hęc, vt ſcriptura impleretur. Os non commi. ex eo.} Quod præceptum eſt eis, qui celebrare Paſcha iuſſi ſunt ouis immolatione in ueteri lege, quæ dominicæ paſſionis vmbra præceſſerat. Item quia E ſubiunxerat. {Vnus militum lancea latus eius ape.} ad hoc pertinet alterum teſtimonium quod ſubdit dicens. {Et iterum alia ſcriptura di. Vide. in quē traſfi.} vbi promiſſus eſt Chriſtus in ea, qua crucifixus eſt carne futurus. HIERO. Hoc autem teſtimonium ſumptum eſt de Zacharia.

Hom. 84. l ¶ CHRY. Aeſtimans Ioſeph extinctum eſſe Iudæorum furorē Chriſto crucifixo, cū fiducia acceſſit, vt deponendum funus procuraret. vnde dicit. {Poſt hęc au. ro. pi. Io. ab Arimathia.} BEDA. Arimathia ipſa eſt Ramatha ciuitas Helcanę, & Samuelis. Celitus autem prouiſum eſt vt eſſet diues, & ad pręſidem poſſet accedere, & vt eſſet iuſtus, vt corpus dn̄i accipere mereretur. vnde ſequitur, {Vt tolleret cor. Ie. eo ꝙ eſſet diſci. Ieſu. Hom. 84. CHRY. Non ex xij. ſed ex ſeptuaginta, quoniam nullus ex. xij. acceſſerit. Et ſi timorē Iudęorū quis pro cauſa aſſumpſerit: hic codē detinebat timore. vnde dr̄, {occul. autem propter metū Iu.} Sed valde inſignis erat, & Pilato notus. vnde & gratiam accepit & hoc eſt quod ſubditur. {Et permi. pi.} Et ſępe de reliquo, non ut condemnatū, ſed

vt magnum quendam & mirabilem. vnde ſubditur. {Venit ergo & tulit corpus Ieſu. AVGVST. de con. Euang. In extremo enim illo officio funeri exhibendo, minus curauit a Iudæis, q̃uis ſoleret in domino audiendo eorum inimicitias deuitare. BED. Sedata enim vtcumque eorum ſęuitia, eo ſe aduerſus Chriſtũ prçualuiſſe gaudebāt, corpus Chriſti petiit, qm̃ nõ videbatur cau ſa diſcipulat⁹, ſed pie tatis veniſſe vt funeri officium impenderet, quod homines nõ ſo lum bonis, ſed etiam malis ſolent impendere. Adiungitur aũt ei & Nicodemus. vnde ſequitur. {Ve.au, & Nico. qui ve. ad Ie. no. pri. fe. mixtu. myr. & aloes quaſi li. cen.}

Tract. 120. AVGVST. Non ita diſtinguendũ eſt, vt dicamus primum ferēs mixturam myrrhæ, ſed vt quod dictum eſt primum, ad ſuperiorē ſenſum pertineat.

eſſet diſcipulus Ieſu, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus Ieſu. Et permiſit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus Ieſu. Venit autem & Nicodemus qui venerat ad Ieſum nocte primum, ferens mi ſturam myrrhę & aloes quaſi libras centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu, & ligauerunt eum lintheis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepellire. Erat autem in loco vbi crucifixus eſt, hortus, & in horto monumētũ nouũ, in quo nõdum quiſquam poſit⁹ fuerat. Ibi ergo ꝓpter paraſceuem Iudæorũ, quia iuxta erat monumētũ, poſuerũt Ieſũ.

tineat. Venerat enim ad Ieſum Nicodemus nocte primum, quod idem Ioannes narrauit in prioribus euangelii ſui partibus. hic ergo intelligendum eſt ad Ieſum non tunc ſolum, ſed tunc primũ veniſſe Nicodemum, veniſſe autem poſtea, vt fieret audiendo diſcipulus Chriſti: ferũt autem pigmēta, quæ maxime corpus apta ſunt quamplurimum conſeruare, & non permittere cito ſubiici corruptioni, adhuc enim vt de nudo homine diſponebant, ſed tamen multam dilectionem demonſtrabant. BEDA. Notandũ eſt autem, quòd ſimplex vnguentum fuerit, quia eſt diuerſis aromatibus licentiam conficiendi non haberent. Sequitur. {Acce. er. cor. Ie. & liga. eum lintheis cum aroma. ſicut mos eſt Iud. ſepeli.}

Tract. 120. AVGVST. In quo euangeliſta admonuit in huiuſmodi officiis quæ mortuis exhibentur, morem cuiuſque gentis eſſe ſeruandum. Erat autem illius gentis conſuetudo vt mortuorum corpora variis aromatibus condirentur, vt diutius ſeruarentur illęſa.

Lib. 3. c. 23. AVGVST. De con. Euang. Neque autem hic Ioannes aliis repugnat, neque enim illi qui Nicodemum tacuerunt, affirmauerũt a ſolo Ioſeph dominum ſepultum, quamuis ſolius commemorationem fecerint, aut quia illi vna ſyndone a Ioſeph inuolutum dixerunt propterea prohibuerunt intelligi, & alia linthea potuiſſe afferri a Nicodemo & ſuperaddi vt verum narret Ioannes, quòd non vno lintheo, ſed lintheis inuolutus ſit, quamuis & propter ſudarium quod capiti adhibebatur, & inſtitas quibus corpus totum alligatum eſt, quia omnia de lino erãt, etiam ſi vna ſyndo ibi fuit, veraciſſime dici potuit. {Ligauerunt eum lintheis.} Linthea quippe generaliter dicuntur quæ lino texuntur. BEDA. Hinc eccleſiæ conſuetudo deſcendit, vt corpus domini non in ſericis & auro textis conſecretur, ſed in ſyndone munda.

Hom. 84. CHRY. Quia vero breuitate tēporis vrgebantur, nona enim hora mortuo Chriſto, deinde accedentibus ad pilatum, & deponentibus Chriſti corpus veſpera imminebat, ideo ponunt eum in proximum monumentum. vnde ſubditur. {Erat au. in lo. vbi cruci. eſt hortus, & in hor. monu. no. in quo nondum quiſquam po. fuerat.} Quod diſpenſatione factum eſt, ne alterius alicuius, qui cũ eo iaceret æſtimaretur reſurrectio facta eſſe.

Tract. 120. AVGVST. Sicut etiam in Mariæ virginis vtero nemo ante illum, nemo poſt illum conceptus eſt, ita in hoc monumento nemo ante illum, nemo poſt illum ſepultus eſt. THEO. Per hoc etiam quòd nouum fuit ſepulchrũ, myſtice datur intelligi, quòd per Chriſti ſepulturam omnes innouamur, morte & corruptione deſtructa. Attende etiam abundantiam pro nobis ſuſceptę paupertatis. Nam qui domum in vita non habuit, poſt mortem quoque in alieno ſepulchro recõditur, & nudus exiſtens, a Ioſeph operitur. Sequitur. {Ibi ergo propter paraſceuem Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, poſuerunt Ieſum.}

Tract. 120. AVGVST. Acceleratam vult intelligi ſepulturam, ne adueſperaſceret quando iam propter paraſceuem, quam cœnã puram Iudæi latine vſitatius apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat.

Hom. 84. CHRY. Propinquum autem fuit ſepulchrum, vt diſcipuli poſſent cum facilitate accedere & conſideratores fieri eorum, quæ eueniebant prope exiſtente loco, & vt ſepulturę teſtes eſſent etiam inimici cuſtodientes ſepulchrum, & vt falſus oſtenderetur is, qui de furto ſermo. BEDA. Myſtice autem Ioſeph interpretatur aptus pro acceptione boni operis, ad quod monemur vt corpus domini digne percipere mereamur. THEOPHIL. Nunc etiam quodammodo Chriſtus apud auaros

F mortificatur in paupere famem patiente. Eſto ergo Ioſeph & tege Chriſti nuditatem, non ſemel ſed in tuo tumulo ſpirituali conſiderando reconde, & cooperi, & miſce mirrham & aloem amaricantia, conſiderãdo vocem illam, Ite maledicti in ignem æternũ, qua nihil amarius eſtimo.

CAP. XX.

Vna ſabbati Maria Magdalene venit mane cũ adhuc tenebræ eẽnt ad

G monumētum, & vidit lapidem reuolutum a monumento. Cucurrit ergo & venit ad Simonē Petrũ, & ad aliũ diſcipulũ quē amabat Ieſus, & dicit Illis. Tulerunt dominum de monumento, & neſcimus vbi poſuerũt eũ. Exiit ergo Petrus & ille ali⁹ di-

CAP. XX.

Hom. 84. CHRYS. Quia iã tranſierat ſabbatũ, in quo impediebatur a lege, non potuit Maria Magdalene quieſcere, ſed venit profundo diluculo conſolationem quamdam a loco ſepulturæ inuenire volens. vnde dicitur. {Vna autem ſabbati Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebrę eſſent ad monumentum.}

Lib. 3. c. 24. AVG. de con. Euãg. Venit quidem Maria Magdalene, ſine dubio cæteris mulieribus quæ domino miniſtrauerant plurimum dilectione feruentior, vt non immerito Ioãnes ſolã commemoraret, tacitis eis qui cũ illa fuerant ſicut alii teſtantur.

Tract. 120. AVGV. ſuper Ioannem. Vna autem ſabbati eſt, quem iã diem dominicum propter domini reſurrectionem mos Chriſtia-

H nus appellat, quem Matthæus primam ſabbati nominauit. BED. Dicit ergo {Vna ſabbati,} hoc eſt altera ſiue prima die poſt ſabbatum. THEO. Vel aliter. Hebdomadæ dies Iudæi ſabbatum nominabant, vnam autem ex ſabbathi diebus primã, futuri autē ſęculi exēplar eſt hæc dies, quoniã futuri ſęculi vna dies eſt nequaquam nocte interpollata. Deus enim ibi ſol eſt, qui numquam occidit. In hac igitur die dominus reſurrexit incorruptibilitatem corporis aſſumens, ſicut nos in futuro ſęculo incorruptione induemur.

Lib. 3. c. 24. AVG. de con. Euan. Quod autem Marcus dicit. Valde mane oriente iã ſole, nõ repugnat ei quod hic dicitur. {Cũ adhuc tenebræ eſſent.} die quippe ſurgente aliquæ reliquiæ tenebrarũ tantomagis extenuantur, quanto magis oritur lux. Nec ſic accipiendum eſt quod ait Marcus, Valde mane orto iam ſole, tamquã Sol ipſe iam videretur ſuper terram, ſed potius ſicut dicere ſolemus eis quibus volumus ſignificare temperius aliquid faciendum, orto iam ſole dicitur, ideſt de proximo adueniēte in has partes.

Hom. 22. GRE. in Hom. Congrue autē dicitur. {Cum adhuc tenebræ eſſent.}

I Maria enim auctorem omnium quem carne viderat, mortuũ quærebat in monumento. & quia hunc minime inuenit, furatũ credidit. Adhuc ergo erãt tenebræ cum venit ad monumentum. Sequitur: & vidit lapidem reuolutum a monumento.

Lib. 3. c. 24. AVG. de cõ. euang. Iam ergo factum erat quod ſolus Matthæus commemorat de terremotu & lapide reuoluto, conterritiſque cuſtodibus.

Hom. 84. CHRY. Surrexit quidē dominus lapide & ſignaculis de ſepulchro iniacentibus, quia vero oportebat & alios certificari aperitur monumentum poſt reſurrectionem, & ita creditur quod factum eſt. hoc denique & Mariam mouit. videns. n. lapidem ſublatũ non intrauit, neq; proſpexit, ſed ad diſcipulos ex multo amore cum velocitate cucurrit. Nondum autem de reſurrectione nouerat aliquid manifeſtum, ſed putabat tranſlationē corporis eſſe factam. GLO. Et ideo cucurrit nunciare diſcipulis, vt aut ſecum quęrerent, aut ſecum dolerent. Et hoc eſt, quod ſequitur. {Cucurrit ergo, & venit

K ad Simonem Petrum & ad alium diſcipulũ quem diligebat Ieſus.

Tract. 120. AVG. Ita ſe commemorare ſolet, quòd eum diligebat Ieſus qui vtiq; omnes, ſed ipſum prę cęteris & familiarius diligebat. Sequitur. {Et dixit eis. Tulerunt dominum meũ & neſcio vbi poſuerũt eum.

Cap. 9 GRE. 3. Mo. Hoc autem dicens totum pro parte inſinuat, ſolum quippe corpus domini quæſitura venerat, & quaſi totũ dominum ſublatum deplorat.

Tract. 120. AVG. Nonnulli autē codices Græci habent. {Tulerunt dominũ meum} quod videri dictum poteſt propenſiore charitatis, vel famulatus affectu. Sed hoc in pluribus codicibus quos in promptu habemus non inuenimus. Diſcipulũ autē quē diligebat Ieſus ſeipſum dicit. nam quippe ita commemorare ſolet quòd eum diligebat Ieſus, vtique omnes, ſed ipſum præ cæteris, & familiarius diligebat. CHRY. Euangeliſta vero non priuauit mulierem hac laude, nec verecundum exiſtimauit, quòd ab ea prius addiſcerent. Audientes ergo illi cum multo ſtudio monumento inſiſtunt. GREG. Illi autem prę cæteris cucurrerunt, qui præ cæteris amauerunt, videlicet Petrus, & Ioannes. Vnde ſequitur. {Exiit ergo Petrus & ille alius diſcipulus

pulus, & venerunt ad monumentum.} THEO. Sed ſi quæras quomodo aſtantibus cuſtodibus venerunt ad monumentum, Rudis quæſtio, qm̃ poſtq̃ dñs reſurrexit & vnà cum terremotu affuit Angelus in ſepulcro, receſſerunt cuſtodes annunciãtes Phariſæis.

Trac. 120. AVG. Cum autem iam dixiſſet, venerunt ad monumentum, regreſſus eſt, vt narraret qũo venerunt, atque ait. {Currebãt autem duo ſimul, & ille ali⁹ diſcipulus ꝑcucurrit citius Petro & venit prior ad monumētũ} vbi oſtendit, ipſe prior venerit, ſed tãquàm de alio cuncta narrat.

Hom. 84 CHRY. Veniens aũt conſiderat lintheamina poſita. vnde ſequitur. {Et cũ ſe inclinaſſet, vidit poſita litheamina, nihil tñ ipſe plus perſcrutatur, ſed deſiſtit. & hoc eſt quod ſubdit. {Nõ tamen introiuit. Petrus vero vt feruidus introiens, vniuerſa inſpexit diligenter, & amplius vidit. vnde ſequitur. {Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & intro in mo. & vi. lin. po. & ſud. quod fu. ſu. ca. eius nõ cum lin. po. ſed ſepar. inuol. in vn. lo.} quod erat reſurrectionis ſignũ} Neque. n. ſiquidem eum tranſtuliſſent, corpus eius denudaſſent, neque ſi furati eſſent, huius rei fuiſſent ſolliciti, vt leuarent ſudariũ, & inuoluerent, & ponerent in vnũ locũ ſeorſum a lintheaminibus, ſed ſimpl'r, vt ſe habebat ſuſcepiſſent corp⁹. ideo enim Ioannes præmiſerat, qm̃ ſepultus eſt cũ myrrha, quæ cõglutinat corpori lintheamina, vt non decipiaris ab his, qui dicunt eum furto ſublatum eſſe. Non. n. ita inſenſatus eſſet qui furaret, vt circa rem ſuperfluã tñ ſtudium conſumeret. Poſt Petrũ aũt & Ioãnes introiuit. vnde ſequit. {Tunc ergo intro. & ille diſci. qui vene. pri. ad mo. & vidit, & credidit.

Tract. 120. AVG. Nonnulli putant hoc Ioannem crediſſe, Ieſus reſurrexerit, ſed quod ſequitur hoc non indicat. vidit ergo mane monumentũ, & credidit quod dixerat mulier. nam ſequitur. {Nondum. n. ſciebant ſcriptu. quia opo. eum a mor. reſur.} Non ergo eum credidit reſurrexiſſe, quem neſciebat oportere reſurgere. quando aũt ab ipſo dño audiebant, quàmuis apertiſſime diceretur, conſuetudine tamen audiendi ab illo parabolas non intelligebant, & aliquid aliud eum ſignificare credebãt.

Hom. 22. GRE. in Ho. Hæc autem tam ſubtilis Euãgeliſtę deſcriptio a myſteriis vacare credenda non eſt, per Ioannem iuniorem ſynagoga, per ſeniorem vero Petrum eccleſia Gentiũ deſignatur, quia etſi ad

D Dei cultum eſt prior ſynagoga q̃ eccleſia Gentium, ad vſum tamen ſęculi prior eſt multitudo gentium q̃ ſynagoga. Cucurrerunt aũt ſimul, quia ab ortus ſui tp̃e vſque ad occaſum pari & cõi via, & ſi non pari & communi ſenſu gentilitas cum ſynagoga decucurrit: venit ſynagoga prior ad monumentũ, ſed minime intrauit, quia legis quidem mandata percepit, prophetias de incarnatione, ac paſſione dominica audiuit, ſed credere in mortuum noluit. {Venit aũt Simon Petrus, & introiuit in monumentum,} quia ſecuta poſterior eccleſia Gentium, Chriſtũ Ieſum, & cognouit carne mortuum & viuentem credidit Deum. Sudarium autem capitis domini cum lintheaminibus nõ inuenitur, quia caput Chriſti Deus & diuinitatis incomprehenſibilia ſacramenta ab infirmitatis noſtræ cognitione diuinę diſiuncta ſunt, eiuſq; potentia creaturæ tranſcendit naturam. Non ſolum autem ſeparatim, ſed inuo

E lutum inueniri dicitur, quia linthei quo inuoluitur, nec initium, nec finis aſpicitur. Celſitudo aũt diuinitatis nec recipit eſſe, nec definit. Bene aũt additur in vno loco, quia in ſciſſura mētium Deus non eſt: & illi eius gratiam habere merentur, qui ſe ab inuicem ꝑ ſectarum ſcandala non diuidunt. Sed quia ſolet per ſudarium laborantiũ ſudor detergi: poteſt & ſudarii nomine intelligi labor Dei. Sudarium ergo quod ſuper caput eius fuerat, ſeorſum inuenitur, quia ipſa redemptoris noſtri paſſio longe a noſtra paſſione diſiuncta eſt, qm̃ ipſe ſine culpa pertulit quod nos cum culpa toleramus. Ipſe ſponte morti ſuccumbere voluit, ad quam nos venimus inuiti. Poſtq̃ autem intrauit Petrus, ingreſſus eſt & Ioannes, quia in fine mundi ad redemptoris fidem etiam Iudæa colligetur. THEO. Vel aliter. Intellige Petrum actiuum, & promptum: Ioannem vero contemplatiuum, & docilem erga rerum diuinarum habuiſſe peritiam. Plerumque autem præuenit contemplatiuus notitia, & docilitate, ſed actiuus inſtantia feruoris, & ſedulitate præcedit illius acumen, & prius inſpicit diuinum myſterium.

Hom. 25. b ¶ GRE. in Hom. Maria aũt Magdalene, quę fuerat in ciuitate

ad monumentum. Currebant autē duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum. Et cum ſe inclinaſſet, vidit poſita lintheamina: non tamē introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum. Et vidit lintheamina

B poſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cũ lintheaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in vnum locum. Tũc ergo introiuit & ille diſcipulus, qui venerat primus ad monumētum, & vidit & credidit. Nondũ enim ſciebãt ſcripturã, q̃a oportuit eũ a mortuis reſurgere.

b Abierunt ergo iterum diſcipuli ad ſemetipſos. Maria autē ſtabat ad monumentũ foris plorans. Dũ ergo fleret, inclinauit ſe, & proſpexit in monumentum. Et vidit duos Angelos in albis ſedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi poſitum erat corpus Ieſu. Dicunt ei illi. Mulier quid ploras? Dicit eis. Quia tulerunt dominum meum, & neſcio vbi poſuerunt eum. Hæc cum dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum, & vidit

A peccatrix, amando veritatē lauerat lachrymis maculas criminis, cuius mentē magna vis amoris accenderat, quæ a monumento dñi etiã diſcipulis recedentibus non recedebat. Dicitur. n. {Abierunt ergo iterum diſcipuli ad ſemetipſos.} AVG. ideſt vbi habitabant, & vnde ad monumentũ cucurrerant. Viris aũt redeuntibus infirmiorē ſexum in eodē loco fortior figebat affectus. vnde ſequit. {Maria aũt ſtabat ad monumentum foris plorans.}

Tract. 121. AVG. de Con. Euan. ideſt ante illũ ſaxei ſepulchri locũ: ſed tñ intra illud ſpatiũ, quo iã ingreſſę fuerant: hortus quippe illic erat.

Hom. 85. CHRY. Ne mireris aũt Maria amare flebat ad ſepulcrum: Petrus vero nihil tale paſſus eſt. cõpaſſibile. n. eſt muliebre gen⁹, & natura flebile.

Tract. 121. AVG. Oculi igitur qui dum quęſierant, & non inuenerant lachrymis vacabant: amplius dolentes, fuerat ablatus de monumēto, q̃ fuerat occiſus in ligno, qm̃ magiſtri tanti, cuius vita ſubtracta fuerat, nec memoria remanebat.

Lib. 3. c. 24. AVG. de Con. Euan. Viderat aũt cum aliis mulieribus Angelum ſedentē a dextris ſuper lapidem reuolutum a monumento, ad cuius verba cum fleret, proſpexit in monumentum.

Hom. 85. CHRY. Magnum. n. ad mitigationē eſt monumētum apparens; vide denique eam vt plus requieſceret, & inclinantē

C ſe, & volentem locum videre, vbi iacuit corp⁹. vnde ſequitur. {Dũ ergo fleret inclinauit ſe, & proſpexit in monumentum.}

Hom. 25. GREG. Amanti. n. ſemel aſpexiſſe non ſufficit, quia vis amoris intentionē multiplicat inquiſitionis.

Tract. 121. AVGVST. Nimium enim dolebat nec ſuis, nec diſcipulorum oculis facile putabat eſſe credendum, an potius diuino inſtinctu in animo eius effectum eſt, vt proſpiceret.

Hom. 25. GREGO. Quæſiuit enim corpus, & minime inuenit: perſeuerauit vt quęreret: vnde & contigit vt inueniret, actumque eſt vt deſideria dilatata creſcerent, & creſcentia caperent quod inueniſſent. Sancta enim deſideria dilatione creſcunt. Si autem dilatione deficiunt, deſideria non fuerunt. Iſta itaque quę ſic amat, quę ſe ad monumentum quod proſpexerat iterum inclinat: videamus quo fructu vis amoris in ea ingeminat opus inquiſitionis. Sequitur enim. {Et vidit duos Angelos in albis ſedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes. vbi poſitum fuerat cor-

D pus Ieſu.}

Hom. 85 CHRY. Quia enim non erat excelſa mulieris mens vt ex ſudariis perciperet reſurrectionem, Angelos videt in læto habitu, vt & ipſa a paſſione mitigetur.

Tract. 121. AVGVSTINVS. Quid eſt autem, vnus ad caput, & alter ad pedes ſedebat, an quoniam qui grçce Angeli dicuntur, latine ſunt nuncii? Iſto modo Chriſti euangelium velut a capite vſque ad pedes, ab initio vſque in finem ſignabant eſſe nunciandum.

Homi. 25. GREGO. Vel ad caput ſedet Angelus cum per Apoſtolos prędicatur, quia in principio erat verbum. & quaſi ad pedes ſedet, cum dicitur. Verbum caro factum eſt. Poſſumus etiam per duos Angelos, duo teſtamenta agnoſcere, quę dum pari ſenſu incarnatum & mortuum, ac reſurrexiſſe dominum nunciant, quaſi teſtamentum prius ad caput, & teſtamentum poſterius ad pedes ſedet.

Hom. 85. CHRY. Angeli aũt apparentes nihil de reſurrectione dicunt, ſed paulatim in eum, qui de reſurrectione eſt, intrant ſermonem. Quia enim mulier vltra

E conſuetudinem prçclarum habitum viderat, ne turbetur, audiuit compaſſionis vocem. vnde ſequitur. {Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras?} Angeli lachrymas prohibebant, & futurum quodammodo gaudium nunciabant. Ita enim dixerunt. {Quid ploras?} ac ſi dicerent, plorare noli.

Hom. 25. GREG. Ipſa enim ſacra eloquia, quę nos in lachrymas amoris excitant, eaſdem lachrymas conſolantur dum nobis Redemptoris noſtri ſpeciem repromittunt.

Tract. 121 AVGVSTINVS. At illa eos putat interrogaſſe neſcientes cauſas prodit lachrymarum. Vnde ſequitur. {Dicit eis, quia tulerunt dominum meum.} Dominum ſuum vocat domini ſui corpus exanime, a toto partem ſignificans, ſicut omnes confitemur Ieſum Chriſtum filium Dei ſepultum, cum ſola eius ſepulta ſit caro. Sequitur: {Et neſcio vbi poſuerunt eum.} Hęc erat cauſa maioris doloris, quia neſciebat quo iret ad conſolandum dolorem.

Hom. 85. CHRY. Nondum autem de reſurrectione aliquid nouerat, ſed adhuc tranſlationem imaginabatur.

Lib. 3. c. 24. AVGVST. de Con. Euange. Hic intelligendi ſunt ſurrexiſſe angeli, vt etiam ſtantes viderentur, ſicut Lucas eos viſos eſſe commemorat.

Ieſum ſtantem, & non ſciebat, quia Ieſus eſt. Dicit ei Ieſus. Mulier, quid ploras? Quem quæris? Illa exiſtimans quia hortulanus eſſet, dicit ei: Domine ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi vbi poſuiſti eum, & ego eum tollam. G Dicit ei Ieſus: Maria. Conuerſa illa, dicit ei. Rabboni, quod dicitur Magiſter. Dicit ei Ieſus. Noli me tangere. Nondum enim aſcẽdi ad patrẽ meum. Vade autem

Tract. 121. A V G. ſuper Ioan. Sed hora iam venerat, qua id quod nunciatũ quodammodo fuerat ab angelis flere prohibentibus: gaudium ſuccederet flentibus. vnde ſequitur. {Hæc cum dixiſſet conuerſa eſt retrorſum.} Hom.85. C H R Y. Sed quare ad Angelos loquens, & nondũ ab eis aliquid audiens conuertitur retrorſum? Mihi videt, ꝙ hæc ea dicente, Chriſtus poſt eam apparuit, & Angeli conſiderantes dominatorem, & figura, & inſpectione & motu confeſtim oſtenderunt, quoniam dominum viderunt, & hoc eſt quod mulierẽ cõuerti retrorſum fecit. Homi.23. G R E. Notandũ etiam, ꝙ Maria, quæ adhuc de domini reſurrectiõe dubitabat conuerſa retrorſum eſt, vt videret Ieſum, quia videlicet per eãdem dubitationem ſuam quaſi tergum in dñi faciem miſerat, quẽ reſurrexiſſe minime credebat. Sed quia amabat, & dubitabat, videbat, & non agnoſcebat eum. vnde ſequitur. {Et vidit Ieſum ſtantẽ & non ſciebat quia Ieſus eſſet. Hom.85. C H R Y. Angelis.n. vt dominator apparuit, mulieri vero non ita, ne eam ex prima viſione ſtupefaceret. non enim oportebat eam repente ad excelſa reducere, ſed paulatim. Sequitur. {Dicit ei Ieſus. Mulier quid ploras? quem quæris? Homi.25. G R E. Interrogatur doloris cauſa vt augeatur deſiderium, quatenus cum nominaret quem quæreret, in amorem eius ardentius æſtuaret. Hom.85. C H R Y. Et quia in cõmuni figura apparuit: æſtimauit eum hortulanum eſſe. vnde ſequitur. {Illa æſtimans q̃a H hortulanus eſſet: dicit ei: Dñe ſi tu ſuſtuliſti eum dicito mihi vbi poſuiſti eum, vt ego eum tollam. hoc eſt: ſi propter timorem Iudæorum leuaſti eum, dicito mihi & ego eum accipiam. T H E O. Timebat.n. ne iudæi etiam corpori inſeruirent exanimi: & ideo volebat in alio loco incognito illud tranſponere. G R E G. Forſitan aũt nec errando hæc mulier errauit, quę Ieſum hortulanum credidit: an non ei ſpiritualiter hortulanus erat, qui in eius pectore per amoris ſui vim ſemina virtutum virentia plantabat? Sed quid eſt, ꝙ viſo eo quem hortulanum credidit, cui nec dum dixerat quem quærebat ait. {Dñe ſi tu ſuſtuliſti eum?} Sed vis amoris hoc agere ſolet in animo, vt quem ipſe ſemper cogitat, nullũ aliũ credat ignorare. Poſtq̃ aũt eam dñs cõi vocabulo appellauit ex ſexu, & agnitus non eſt, vocat ex nomine. vnde ſequitur. {Dicit ei Ieſus. {Maria,} ac ſi dicat. Recognoſce eum, a quo recognoſceris. Maria ergo, quia vocatur ex nomine, recognoſcit auctorem, quia & ipſe erat, qui quærebatur exterius, & ipſe qui eam interius, vt I quæreret docebat. vnde ſequitur. {Conuerſa illa dicit ei. {Rabboni,} quod dicitur magiſter. Hom.85. C H R Y. Sicut.n. Iudæis quandoque immanifeſtus erat & præſens: ita & loquens cũ volebat ſeipſum notum faciebat. Qualiter aũt conuerſa dicit cum Chriſtus ad eã loqueretur? Mihi videtur, ꝙ dicente ea: Vbi poſuiſti eum, cõuerſa eſt ad angelos, vt interrogaret, cur ſtupefacti eſſent. Deinde Chriſtus vocans eam, conuertit eam ad ſeipſum, & per vocem manifeſtum ſeipſum fecit. Tract. 121. A V G. Vel quia prius conuerſa corpore, qđ non erat putauit, nunc corde conuerſa, quod erat agnouit. Nemo autẽ calumnietur mulierẽ, ꝙ hortulanum dixerit dñm, & Ieſum magiſtrum. ibi.n. honorabat hominem a quo beneficium poſtulabat. hic recolebat doctorem, a quo diſcernere humana & diuina diſcebat. Aliter ergo dum dixit. Suſtulerunt dñm meum. aliter aũt. Hom. 25. {Dñe ſi tu ſuſtuliſti eum.} G R E G. Iam vero ab Euangeliſta non ſubditur quid mulier fecit, ſed ex eo innuitur quod audiuit. Sequitur. {Dicit ei Ieſus. Noli me tangere.} In his namque verbis K oſtenditur, ꝙ Maria amplecti voluit eius veſtigia, quem recognouit. Sed cur tangi non debeat ratio quoque additur, cum ſubiungitur. Tract. 121. {Nondum.n. aſcen. ad pa. meum. A V G. Sed ſi ſtans in terra non tangitur, ſedens in cœlo quõ ab homine tangetur, qui certe anteq̃ aſcenderet diſcipulis ſuis ſe obtulit tangendum dicens, Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, vt Lucas teſtatur. Quis autem tam ſit abſurdus, vt dicat eum a diſcipulis quidem antequam aſcendiſſet ad patrem, ſe voluiſſe tangi, a mulieribus autem noluiſſe, niſi cum aſcendiſſet ad patrem? Sed leguntur etiam fœminæ poſt reſurrectionem antequam ad patrem aſcenderet tetigiſſe Ieſum, in quibus erat etiam ipſa Maria Magdalena, narrante Matthæo. Aut ergo hoc ſic dictum eſt, vt in illa fœmina figuraretur eccleſia de Gentibus, qui in Chriſtum nõ credidit, niſi cum aſcendiſſet ad patrem, aut ſic in ſe credi voluit Ieſus: hoc eſt ſic ſe ſpiritualiter tangi, quòd ipſe & pater vnum ſunt. Eius quippe in intimis ſenſibus quodammodo aſcendit ad patrem, qui ſic in eo profecerit, vt patri agnoſcat æqualem. Quomodo autẽ hæc

ad fratres meos, & dic eis. Aſcẽdo ad patrem meum, & patrem veſtrum, Deum meum, & Deum veſtrum. Venit Maria Magdalene, annuncians diſcipulis, quia vidi dominum, & hæc dixit mihi.

c Cum ergo ſero eſſet die illo vna ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, vbi erãt diſcipuli cõgregati pp metũ Iudæorũ; venit Ieſus, & ſtetit ĩ medio, & dixit eis.

F non carnaliter adhuc in eum credebat, quem ſicut hominem flebat? A V G. 1. de Tri. Tactus autem tamquam finem facit notionis. Ideoque nolebat in eo eſſe finem intenti cordis in ſe, vt hoc quod videbatur tantummodo putaretur. Cap.9. C H R Y. Vel aliter. Hom. 85. Volebat hæc mulier adhuc cum Chriſto eſſe, ſicut & ante paſſionem, & præ gaudio nihil magnum excogitabat, quãmuis caro Chriſti multo melior facta fuerit reſurgendo. Ab hac ergo intelligentia eam abducẽs dixit. Noli me tangere, vt cum multa reuerẽtia ei loquatur. vnde nec diſcipulis apparet de reliquo cum eis conuerſans, vt reuerentius ei attendat dicens. Nondũ enim aſcendi, oſtẽdit q̃m illuc properat & feſtinat. Eum aũt qui illuc debet abire, & non vltra cum hominibus conuerſari non oportebat cum eadem videre mente qua & ante. & hoc manifeſtat conſequenter dicens. {Vade au. ad fra. meos & dic eis. Aſcen. ad pa. meum & pa. ve. Deum meum, & Deum ve.} Ante med. H I L A. 11. de Tri. Inter cæteras impietates ſuas etiã hoc dicto dñi vti ſolent hæretici, vt per id ꝙ pater eius pr̃ eorũ eſt, & Deus eius, Deus eorum eſt in natura Dei non ſit, ſed in forma Dei manens, formam ſerui aſſumpſit. Et cum hoc ad homines in ſerui forma Chriſtus Ieſus loquatur, non ambigitur quin pater ſibi vt cæteris ſit ex ea parte, qua homo eſt, & Deus ſibi, vt cunctis ſit ex ea natura, qua ſeruus eſt. Denique hunc eundem ſermonem cœpit dicens. {Vade ad fratres meos.} Fratres autem ex carne ſunt Deo. Cæterum vnigenitus Deus in vnigeniti exceptione ſine fratrib[9] eſt. Tract. 121. A V G. Vel aliter. Non ait patrem noſtrum. ſed patrem meum & patrem veſtrum. Aliter ergo meum, aliter veſtrũ, natura meũ, gratia veſtrum. Neque dixit Deum noſtrum, ſed Deum meũ, ſub quo ego homo & Deũ veſtrũ, inter quos & ipſum mediator ſum. Lib.3. c.24. A V G. de Con. Euan. Tunc ergo egreſſa eſt a monumento, hoc eſt ab illo loco vbi erat horti ſpacium ante lapidem effoſſum, & cum illa aliæ quas ſ̃m Marcum inuaſerat tremor, & pauor, & nemini.ſ. aliorum quicquam dicebant. vnde & hic dr̃. {Venit Maria Magdalene annuncians diſcipulis, quia vidi dñm, & hæc dixit mihi.} G R E. Ecce humani generis culpa ibi abſconditur vnde proceſſit. quia enim in paradiſo mulier viro propinauit mortem, a ſepulcro mulier viris annunciauit vitam, & dicta ſui viuificatoris narrat, quæ mortiferi ſerpentis verba narrauerat. Lib.3. c.24. A V G. de Con. Euan. Dum autem cum aliis ueniret: tunc ſ̃m Matthæum occurrit illis Ieſus dicens. Auete. Sic ergo colligimus Angelorum collocutionem bis numero eas habuiſſe venientes ad monumentum, & etiã ipſius domini. ſemel ſcilicet quando Maria hortulanum putauit, & iterum cum eis occurrit in uia, ut eas repetitione firmaret. & ſic uenit Maria Magdalene annuncians diſcipulis, non ſolum ipſa, ſed & aliæ, quas Lucas commemorat. B E D A. Myſtice autem Maria, quæ interpretatur domina illuminata, illuminatrix, ſeu ſtella maris, ſignificat eccleſiam, quæ Magdalena, ideſt Turrenſis dicitur. nam Magdalon græce, latine turris dicitur, propter illud quod dicitur in Pſalmo. Factus eſt mihi turris fortitudinis. In eo autem, quòd hæc mulier diſcipulis Chriſtum reſurrexiſſe nunciauit, omnes monentur, maxime quibus eſt commiſſum prædicandi officium, ut ſiquid ei cœlitus reuelatum fuerit, ſtudioſe proximis propinent.

c ¶ C H R Y. Audientes diſcipuli quod Maria annunciauit, cõſequens erat, ut aut diſcederent, aut credentes dolerent, quoniam eos non reputauit dignos ſua uiſione. Hom. 85. Hæc igitur recogitantes, neque per unam diem dimiſit pertranſire, ſed ex eo quòd ſciebant iam ſuſcitatum eſſe, videre ſitientibus, & timidis exiſtentibus, cum ſero factum eſſet ipſis aſtitit. vnde dicitur. {Cum ergo ſero eſſet die vno ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, vbi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum.} B E D A. In hoc infirmitas apoſtolorum monſtratur, qui foribus clauſis intus congregati reſident propter timorem Iudæorum, quorum metu fuerant prius diſperſi. {Venit Ieſus & ſtetit in medio.} Ideo autem ſero apparuit, quia conſequens erat tunc maxime eos timidos eſſe. T H E O P H. Vel quia præſtolabatur, vt omnes conuenirent. Oſtiis vero clauſis, vt oſtendat, quia eodem modo reſurrexit adiacente lapide ſuper monumentum. Serm.2. A V G V S T. In Ser. Paſch. Nonnulli autem de hac re, ita mouentur, vt pene periclitentur afferentes contra miracula diuina præiudicia ratiocinationum ſuarum. Sic.n. diſputant. Si corpus erat, ſi hoc ſurrexit de ſepulchro quod pependit in ligno, Quomodo

Pax vobis. Et cum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus & latus. Gauiſi ſunt ergo diſcipuli viſo domino. Dixit ergo eis iterũ. Pax vobis. Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Hæc cũ dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis. Accipite ſpiritum ſanctum. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur B eis, & quorum retinueritis, retẽta ſunt. Thomas autem, vnus ex duodecim, qui dicitur Didym[9],

A quomodo per oſtia clauſa intrare potuit? Si compræhendis modum: non eſt miraculum. vbi defici t ratio: ibi eſt fidei ædificatio. Tract. 121. A V G. ſuper Ioan. Moli quidẽ corporis vbi diuinitas erat oſtia clauſa non obſtiterunt. Ille quippe non eis apertis intrare potuit quo naſcente virginitas matris inuiolata permãſit. C H R Y. Sed mirabile eſt qualiter phantaſma eum non æſtimarunt, ſed hoc fuit quia mulier præueniens, in eis multã fidem operata eſt. Sed & ipſe per viſum manifeſtum ſe eis oſtendit, & voce eorum fluctuantem mentem firmauit. vnde ſequitur. {Et dixit eis. Pax vobis, ideſt, ne tumultuemini.} In quo etiã cõmemorat verbum qđ ante crucem dixerat. Pacem meã do vobis, & rurſus. In me pacem habebitis. G R E G. Et quia ad illud corp[9] quod videri poterat fides intuentium dubitabat: oſtendit eis protinus manus & latus, vnde ſequitur. {Et cum hoc dixiſſet, oſtẽdit eis manus & latus.} Claui enim manus fixerant, lancea latus aperuerat. ibi ad dubitantium corda ſananda, vulnerum ſunt ſeruata Hom. 85. veſtigia. C H R Y. Et quia ante crucem eis dixerat. Iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum. hoc opere impletur. vnde ſequitur. Cap.19. {Gauiſi ſunt diſcipuli viſo domino.} A V G. 22. de Ciui. Dei. Claritas, qua iuſti fulgebunt, ſicut Sol in regno patris ſui, in Chriſti corpore, cum reſurrexit ab oculis diſcipulorum potius abſcondita fuiſſe, q̃ defuiſſe credenda eſt. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aſpectus, quando ille a ſuis ita deberet attendi, vt Ho. eadem. poſſet agnoſci. C C H R Y. Vniuerſa autem hæc eos ad fidem certiſſimam inducebant, quia vero prælium inexpugnabile habebant ad Iudæos, rurſus eis pacem annunciat. vnde ſequitur. {Dixit eis ergo iterum. Pax vobis.} B E D A. Iteratio confirmatio eſt, ſiue ideo repetit, quia gemina eſt virtus charitatis, vel quia ipſe eſt, qui Ho. eadem. fecit vtraque vnum. C H R Y. Simul quoque demonſtrat crucis efficaciam, per quam ſoluit omnia triſtia, & contulit omnia bona, & hoc eſt pax. mulieribus autem ſupra annunciatum eſt gaudium, quia in triſtitiis illud genus erat, & hanc ſuſcepit maledictionem dicente domino. In dolore paries. quia ergo vniuerſa prohibentia ſunt deſtructa, & directa ſunt omnia, de reliquo ſubdit. {Sicut miſit me pater, & ego mitto vos.} G R E G. Pater quidem filium miſit, qui hunc pro redemptione generis humani incarnari conſtituit. Itaque dicitur. {Sicut miſit me pater, & ego mitto vos,} ideſt ea charitate vos diligo, cũ inter ſcandalum perſecutorum mitto, qua me charitate pater diligit, quem venire ad tolerandas paſſiones fecit. Tract. 121. A V G. Aequalem autem patri filium no D uimus, ſed hic verba mediatoris agnoſcimus. Medium quippe ſe Ho. eadem. oſtendit dicendo. Ille me, & ego vos. C H R Y. Sic igitur eleuauit eorum animum, & ab his quæ facta ſunt, & a dignitate mittentis, & non adhuc depræcatio ad patrem fit, ſed ſua auctoritate dat eis virtutem. vnde ſequitur. {Hæc cum dixiſſet, inſufflauit & dixit Cap.20. eis. Accipite ſpiritumſanctum.} A V G. 4. de Trini. Flatus ergo ille corporeus ſubſtantia ſpiritusſancti non fuit, ſed demonſtratio per congruam ſignificationem non tantum a patre, ſed etiam a filio procedere ſpiritum ſanctum. Quis enim dementiſſimus diceret alium fuiſſe ſpiritum, quem ſufflans dedit, & alium, quem poſt Hom.26. aſcenſionem ſuam miſit? G R E. Cur autem prius in terra diſcipulis datur, poſtmodum de cœlo mittitur? niſi ꝙ duo ſunt præcepta charitatis, dilectio videlicet Dei, & dilectio proximi. in terra datur ſpiritus, vt diligatur proximus. ex cœlo datur ſpiritus, vt diligatur Deus. ſicut ergo vna eſt charitas, & duo præcepta, ita vnus eſt ſpiritus, & duo data prius a conſiſtente domino in terra, poſt- E Hom. eadẽ. modum datur ex cœlo, quia proximi amore dicitur qualiter præueniri debeat ad amorem Dei. C H R Y. Quidam autem dicunt, quoniam non ſpiritum dedit, ſed aptos eos ad ſuſceptionem ſpiritus per inſufflationem conſtruxit. Si enim Angelum videns Daniel exceſſum mentis paſſus eſt, quid ineffabilem illam gratiam ſuſcipientes paſſi eſſent, niſi diſcipulos ſuos primitus inſtruxiſſet? Nequaq̃ aũt quis peccabit, dicens tunc ſuſcepiſſe eos quandam poteſtatem ſpũalis gratiæ, non vt mortuos ſuſcitent, & miracula faciant, ſed vt dimittant peccata. vnde ſequitur. {Quorum rem. pec. Tract. 121. remit. eis, & quo. retinue. reten. ſunt eis.} A V G. Eccleſiæ charitas quæ per ſpiritumſanctum diffunditur in cordibus noſtris, participum ſuorũ peccata dimittit: eorum aũt qui non ſunt eius participes tenet. ideo poſtq̃ dixit. {Accipite ſpũmſanctum} cõtinuo de Homil. 26. peccatorum remiſſione, & retentione ſubiecit. G R E. Sciendum vero eſt, ꝙ hi qui prius ſpũmſanctum habuerunt, vt & ipſi innocẽ

non erat cum eis quando venit Ieſus. Dixerunt ergo ei alii diſcipuli. Vidimus dominum. Ille autem dixit eis. Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in loco clauorum, & mittam manum meam in latus eius, nõ credam.

d Et poſt dies octo, iterum erãt diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit ĩ medio, & dixit eis.

tes viuerent, & in prædicatione quibuſdã prodeſſent: idcirco hũc poſt reſurrectionem dñi patenter acceperunt, vt prodeſſe non paucis, ſed pluribus poſſent. Libet ergo intueri illi diſcipuli ad tanta onera humilitatis vocati, ad quantum culmen gloriæ ſint producti. Ecce non ſolum de ſeipſis ſecuri ſiunt, ſed etiam principatum ſuperni iudicii ſortiũtur, vt vice Dei quibuſdam peccata retineant, quibuſdam vero relaxent: horum nunc in eccleſia epi locũ tenẽt, & ſoluẽdi, ac ligandi auctoritatem ſuſcipiunt, qui gradũ regiminis ſortiuntur. Grandis honor, ſed graue pondus iſtius eſt honoris. Durum quippe eſt, vt qui neſcit tenere moderamina vitæ ſuæ, iudex fiat vitæ alienæ. C H R Y. Sacerdos.n. etſi propriam bene diſpenſauerit vitã, aliorum vero non cũ diligentia curã habuerit, cum pernitioſis in gehennam vadit. Hom.85. Scientes igitur periculi magnitudinẽ, multam tribuite eis deuotionem, & etiã ſi non valde nobiles fuerint: non aũt iuſtum eſt ab his, qui in principatu ſubiiciuntur iudicari, & ſi vita eorum fuerit valde detractabilis, in nullo lædens in his, quæ ſunt eis commiſſa a Deo. non.n. Sacerdos, ſed neq; Angelus, aut Archãgelus operari aliquid poteſt in his quæ ſunt data a Deo. Sed pater & filius, & ſpũſſanctus omnia diſpenſant. Sacerdos aũt ſuã linguã, & manum tribuit. non.n. iuſtum eſſet, vt pp alterius maliciam circa ſymbola noſtræ ſalutis lædi eos, qui ad fidem veniunt. Oĩbus aũt diſcipulis congregatis, ſolus Thomas deficiebat a diſperſione, C quæ iam facta erat, vnde dr̃. {Thomas aũt vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando uenit Ieſus. A L C V I. Didymus græce, latine geminus, uel dubius, pp dubium cor in credendo: Thomas abyſſus, quia altitudinem diuinitatis certa fide penetrauit. Δίδυμος. G R E. Non aũt caſu geſtum eſt, ut electus ille diſcipulus tunc deeſſet. Homi 26. Egit namque miro modo ſuperna clementia, ut diſcipulus dubitans dum in magiſtro ſuo uulnera palparet carnis, in nobis uulnera ſanaret infidelitatis. Plus.n. nobis infidelitas Thomæ ad fidem, q̃ fides credentium diſcipulorum profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducitur: noſtra mens omni dubitatione poſtpoſita in fide ſolidatur. B E D A. Quæri aũt poteſt, quare hic Euangeliſta tunc Thomã defuiſſe dicat, cum Lucas ſcribat ꝙ duo diſcipuli euntes in Emaus, reuerſi in Hieruſalem inuenerunt undecim congregatos, ſed datur intelligi quoddam fuiſſe interuallũ quod ad horam Thomas egreſſus ſit, & Ieſus ueniens in medio eorum ſtetit. Hom.86. C H R Y. Sicut aũt ſimpliciter, & qualitercumque credere facilitatis eſt; ita multum inueſtigare eſt craſſiſſimę mentis, D & propter hoc Thomas accuſatur. Apoſtolis enim dicentibus, q̃m uidimus dñm, non credidit, non tm̃ illis diſcredens, quantum rem putans impoſſibilem eſſe. unde ſequitur. {Dixerunt ergo ei alii diſcipuli, uidimus dominum. Ille autem dixit eis. Niſi uidero in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meã in latus eius, non credã.} Aliis enim craſſior exiſtens eam quæ eſt per ſenſum craſſiſſimum. ſ. tactum quærebat fidem, & neque oculis credebat. unde non ſuffecit ei dicere. Niſi uidero, ſed addidit. {Et mittam digitum meum in loca clauorum, &c.}

d ¶ C H R Y S O S T O M V S: Conſidera dominatoris clementiam, qualiter & pro una anima oſtendit ſeipſum uulnera habentem, & accedit, ut ſaluet unum. Hom.86. & nimirum diſcipuli annunciantes, digni erant fide, & ipſe promittens. Sed tamen quia ſolus Thomas quæſiuit, neque hoc eum priuauit Chriſtus, non autem ſtatim ei apparet, ſed poſt dies octo, ut in E medio a diſcipulis admonitus accendatur in maius deſiderium, & fidelior fieret in futurum, unde dicitur. {Et poſt dies octo, iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit. Pax uobis.} Serm.2. oct. A V G V S T I N V S in Sermo. paſſio. Quæris a me, & dicis: ſi per oſtia clauſa intrauit, ubi eſt corporis modus? & ego reſpondeo: ſi ſuper mare ambulauit, ubi eſt corporis pondus? ſed fecit illud dominus tamquàm dominus: numquid igitur, quia reſurrexit deſtitit eſſe dominus? Homi.86. C H R Y. Stat itaq; Ieſus, & non expectat a Thoma interrogari, ſed ut oſtendat quoniam cum loquebatur ad condiſcipulos aderat, eiſdem uerbis vſus eſt. Et primo quidem increpat, uel improperat. unde ſequitur. {Deinde dicit Thomæ: infer digitum tuum huc, & uide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum.} ſecundum autem erudit dicẽs, {Et noli eſſe incredulus, ſed fidelis.}

Vide quoniam infidelitatis erat ambiguitas, antequam ſpiritumſanctum acciperēt: poſtea autem non, ſed firmi erant de reliquo. Dignum autem eſt quærere, qualiter corpus incorruptibile typos habebat clauorum, ſed ne tumultueris, condeſcenſionis enim erat vt diſcerent, quoniam ipſe erat, qui crucifixus fuerat. A V G. de Symbolo. Poſſet autē ſi vellet de corpore ſuſcitato & clarificato omnem maculam cuiuſlibet cicatricis abſtergere. ſed ſciebat quare cicatrices in ſuo corpore reſeruaret. Sicut enim demōſtrauit Thomæ non credenti, niſi tangeret & videret, ita etiam inimicis ſuis vulnera demōſtraturus ē ſua: non ꝙ eis dicat ſicut Thomæ, Quia vidiſti, credidiſti, ſed vt conuincens eos veritas dicat. Ecce hominem quem crucifixiſtis, videtis vulnera, quæ infixiſtis, agnoſcitis latus quod pupugiſtis, quoniā per vos, & propter vos apertum eſt, nec tamen intrare voluiſtis.

Pax vobis. Deinde dicit Thomę. Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Reſpondit Thomas, & dixit. Dominus meus & Deus meus. Dicit ei Ieſus. Quia vidiſti me Thoma, credidiſti: beati qui non viderūt, & crediderunt. Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in cōſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ nō ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis, quia Ieſus eſt filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

G

A V G V S T. 22. de Ciuita. Dei. Neſcio autem quomodo etiam ſic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo Regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Chriſti nomine pertulerunt, & fortaſſe videbimus. non enim deformitas in eis, ſed dignitas erit, & quædam, quàmuis in corpore non corporis, ſed virtutis pulchritudo fulgebit. nec ideo tamen ſi aliqua martyribus amputata, & ablata ſunt membra, ſine ipſis membris in reſurrectione erunt mortuorum, quibus dictum eſt. *Capillus capitis veſtri non peribit*. Sed ſi hoc decebit in illo nouo ſæculo, vt inditia glorioſorum vulnerum in illa immortali carne cernantur vbi membra, vt pręſcinderentur percuſſa, vel ſecta ſunt ibi cicatrices, ſed tamen eiſdem membris redditis non perditis, apparebunt. Quàmuis igi-

Hom. 26 tur omnia quæ acciderant corpori vitia tunc non erunt: non ſunt tamen appellanda vitia, ſed virtutis inditia. G R E G O R I V S in Homil. Palpandam autem carnem dominus præbuit, quam clauſis ianuis introduxit, qua in re duo mira, & iuxta humanam rationem valde ſibi contraria oſtendit: dum poſt reſurrectionem corpus ſuum incorruptibile, & tamen palpabile demonſtrauit. Nam & corrumpi neceſſe eſt quod palpatur, & palpari non poteſt quod non corrumpitur, & incorruptibilem ſe ergo & palpabilem demonſtrauit, vt profecto poſt reſurrectio-

Cap. 31. nem eſſe oſtenderetur corpus ſuum, & eiuſdem naturæ, & alterius gloriæ. G R E G O R I V S 14. Moral. Corpus etiam noſtrum in illa reſurrectionis gloria erit quidem ſubtile per effectum ſpiritualis potentiæ, ſed palpabile per veritatem naturæ.

Tract. 121. non autem ſicut Eutices ſcripſit impalpabile, & ventis, aereque ſubtilius. A V G V S T I N V S. Videbat autem Thomas, tangebatque hominem, & confitebatur Deum, quem non videbat, neque tangebat, ſed per hoc quod videbat, atque tangebat, illud iam remota dubitatione credebat. vnde ſequitur. { Reſpondit Thomas, & dixit ei. Dominus meus & Deus meus. } T H E O. Qui prius infidelis fuerat: poſt lateris tactum optimum ſe theologum oſtendit. Nam duplicem naturam vnicamque hypoſtaſim Chriſti ediſſeruit. dicendo enim Dominus meus, humanam naturam, dicendo vero Deus meus: diuinam confeſſus eſt, & vnum &

Tract. 121. eundem Deum & dominum. Sequitur. {Dicit ei Ieſus. Quia vidiſti me, credidiſti.} A V G. *Non ait, tetigiſti me, ſed {vidiſti me}* quoniam generalis quodammodo eſt ſenſus viſus. nam & per quatuor alios ſenſus nominari ſolet, velut cum dicimus. Audi & vide quàm bene ſonet, olfac & vide quàm bene oleat, guſta & vide ꝙ̃ bene ſapiat, tange & vide quàm bene caleat. vnde & hic dominus dicit. Infer digitum tuū huc & vide manus meas. Quid aliud ait quàm tange & vide? nec tamen ille oculos habebat in digito: ergo ſiue intuendo, ſiue etiam tangendo, hoc ait. { Quia vidiſti me, credidiſti,} quàmuis dici poſſit non auſum fuiſſe diſcipulum tangere cum ſe offerret ille tangendum. G R E G O. Sed cum Apoſtolus dicat: fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum nō apparentium, profecto liquet, quia quæ apparent: iam fidem non habent, ſed agnitionem. Dum ergo vidit Thomas, cum palpauit, cur ei dicitur: { Quia vidiſti me, credidiſti? } ſed aliud vidit, aliud credidit: hominem vidit, & Deum confeſſus eſt. Lætificat autem valde quod ſequitur. { Beati qui non viderunt, & crediderunt.}

F In qua ſententia nos ſpecialiter ſignificati ſumus, qui eum quē carne non vidimus mente retinemus: ſi tamen fidem noſtram operibus ſequimur. Ille enim vere credit, qui exercet operando quod credit. A V G V S T I N V S. Præteriti autem tempo- Tract. 121. ris vſus eſt verbis, tamquàm ille qui id quod erat futurum, in ſua nouerat prædeſtinatione iam factum. C H R Y. Cum ergo aliquis nunc dixerit: Vtinam in temporibus illis fuiſſem, & vidiſſem Chriſtum miracula facientē excogitet: { Beati qui non viderunt & crediderunt.} T H E O. Exprimit autem, & hinc diſcipulos, qui nec plagas clauorum, nec latus palpantes crediderunt. C H R. Hom. 86. Quia vero Ioannes pauciora aliis Euangeliſtis dixerat, ſubiungit. {Multa quidē & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc,} ſed nec alii omnia dixerunt, ſed quæ erant ſufficientia attrahere ad fidem audientes. Mihi autem videtur hic dicere ea quæ poſt reſurrectionem ſunt ſigna: & ideo dicit in conſpectu diſcipulorum ſuorum, cum quibus ſolis poſt reſurrectionem conuerſatus eſt. deinde vt diſcas, quoniam non ſolum diſcipulorum gratia ſigna fiebant, induxit. { Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei :} communiter ad humanam naturam loquens, & vt oſtendat quoniam non illi qui credit, ſed nobiſipſis vtile eſt credere, ſubdit. { Et vt credētes vitam habeatis in nomine eius,} ideſt per Ieſum: ipſe autem eſt vita.

Hom. 86.

C A P. X X I.

Poſtea manifeſtauit ſe iterum Ieſus ad mare tyberiadis. Manifeſtauit autem ſic. Erant ſimul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat a Cana Galileæ, & filii Zebedæi, & alii ex diſcipulis eius duo. Dicit ei Simon Petrus. Vado piſcari. Dicunt ei. Venimus & nos tecum. Et exierunt, & aſcenderunt in nauim, & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto ſtetit Ieſus in littore: non tamen cognouerunt diſcipuli quia Ieſus eſt. Dicit ergo eis Ieſus. Pueri, numquid pulmētarium habetis? Reſponderunt ei. Non. Dicit eis. Mittite in dexteram nauigii rhete, & inuenietis. Miſerunt ergo & iam non valebant illud trahere pre multitudine piſcium, Dicit ergo diſcipulus ille quem diligebat ieſus petro. Dominus eſt. Simon petrus cum audiſſet quia dominꝰ eſt, tunica ſuccinxit ſe. Erat enim nudus & miſit ſe in mare. Alii autem diſcipuli nauigio venerunt. Non enim longe erant a terra, ſed quaſi cubitis ducentis trahētes rhete piſcium. Vt ergo deſcenderunt in terram, viderunt prunas poſitas & piſcē ſuperpoſitū & panē. Dicit eis Ieſus. Afferte de piſcibus quos prendidiſtis nunc. Aſcendit ſimon Petrus & traxit rhete in terra plenū magnis piſcibus centūquinquagintatribꝰ. Et cū tanti eſſent, nō eſt ſciſſum rhete.

G

C A P. X X I.

A V G. Quod immediate Euangeliſta præmiſerat, veluti huius libri indicat finem, ſed narratur hic deinde quemadmodum ſe manifeſtauerit dominus ad mare Tyberiadis. vnde dicitur. {Poſtea manifeſtauit ſe Ie- Tract. 121. ſus iterum ad mare Tyberiadis. C H R Y. Dicit autem poſtea, Hom. 86.

I quia non continue cum eis ambulabat vt antea. Dicit etiam. Manifeſtauit ſe, quia non videretur niſi condeſcenderet, quia incorruptibile erat corpus. Loci autem meminit, oſtendens quoniā plurimum timoris eis dominus abſtulerat, *vt de reliquo ipſi* longe a domo procedant non vltra in domo concluſi, ſed in Galilæā ierant, periculum declinantes iudaicum. B E D A. More autem *ſolito Euangeliſta prius* retulit cauſam: deinde quemadmodum res geſta ſit, enarrat. vnde ſequitur. { Manifeſtauit autem ſic. C H R Y S. Quia vero neque dominus cum eis continue erat, Hom. 86. neque ſpūs datus erat, neq; aliquid tunc erat eis commiſſum, neq; aliquid habebant agere, artem piſcatoriam tractabant. vnde ſequitur. {Manifeſtauit autem ſic. Erant ſimul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat a Cana Galilęę,} qui. ſ. vocatus eſt a Philippo, & filii Zebedæi. ſ. Iacobus, & Ioannes, & alii ex diſcipulis eius duo. Dicit eis Simō Petrus. Vado piſcari.} G R E. in Ho. Quæri pōt cur Petrus, qui piſcator ante cō- Hom. 24 uerſionem fuit, poſt conuerſionem ad piſcationem redit, cum veritas dicat. Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciēs retro,

K aptus eſt regno Dei. A V G. Quod ſi feciſſent diſcipuli, defuncto Trac. 122. Ieſu priuſquàm reſurrexiſſet a mortuis, putaremus eos illa, quę animos eorum occupauerat deſperatione feciſſe. Nunc vero poſt eum ſibi de ſepulchro redditum viuum, poſt inſpecta vulnerum loca: poſt acceptum eius inſufflatione ſpiritumſanctum, ſubito fiunt ſicut fuerant non hominum, ſed piſcium piſcatores. Reſpondendum eſt ergo non eos fuiſſe prohibitos ex arte ſua licita victū neceſſariū quęrere, ſui Apoſtolatus integritate ſeruata, ſi quando vnde viuerent aliud non haberent. Sic enim beatus Paulus ea poteſtate, quam profecto cum cęteris euangelii prędicatoribus habebat: non cum cęteris vteretur, ſed ſtipendio ſuo militaret, ne gētes a nōie Chriſti poſitas alienas, doctrina eius quaſi venalis oſtenderet, aliter educatus artem quam non nouerat didicit, vt dum ſuis manibus tranſigitur doctor, nullus grauaretur auditor, quanto magis beatus Petrus, qui iam piſcator fuerat, quod nouerat fecit, ſi ad pręſens illud tēpus, aliud vnde viueret nō inuenit. Sed reſpōdebit quiſpiā. Et cur nō inuenit, cum dñs ꝓmiſerit dicens, Quęrite primum

primum regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia apponentur A vobis. Prorſus etiam dominus quod promiſit impleuit. nam quis alius piſces qui caperentur appoſuit, qui non ob aliud credendus eſt eis ingeſſiſſe penuriam qua cogerentur ire piſcatum, niſi diſpo-

Hom. 24. ſitum volens exhibere miraculum? G R E G. in Hom. Negociū ergo quod ante conuerſionem ſine peccato extitit, hoc ēt poſt cōuerſionem repetere culpa non fuit. vnde poſt conuerſionē ſuā ad piſcationem Petrꝰ rediit. Mattheus vero ad thelonei negociū non reſedit. Sunt .n. pleraque negotia quę ſine peccatis exhiberi, aut vix aut nullatenꝰ poſſunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc neceſſe eſt vt poſt conuerſionē animus non recurrat.

B

Hom. 86. C H R Y. Alii autem diſcipuli ſequebantur Petrum, vnde dicitur, {Dicūt ei, venimus & nos tecum} Colligati .n. de reliquo ſibiinuicem erant. Simul volebant piſcationem videre. Sequitur. {Et exie. & aſcen. in nauim.} In nocte autem piſca-

Hom. 24. bantur, quia adhuc formidoloſi erant. G R E G. Facta eſt autē diſcipulis piſcationis magna difficultas, vt veniente magiſtro, fieret admirationis magna ſublimitas. vnde ſequit. { Et illa no. nihil

Hom. 86. prendiderunt. C H R Y. Laborantibus aūt, & afflictis diſcipulis aſſiſtit Ieſus. vnde ſequitur. {Mane aūt fa. ſte. Ie. in lit. non tamen cog. diſci. quia Ieſus eſt.} Non .n. ſeipſum mox eis oſtendit, ſed voluit & allocutionē cum eis inire. Et primo loquitur eis humanꝰ. nam ſequitur. {Dicit eis Ie. Pu. numquid pulmen. habetis?} Hoc aūt dicit quaſi ab eis aliquid emere vellet. vt aūt timuerunt, eis ſignum oſtendit per quod cognoſcerent. Sequit. n. {Dixit eis: Mitti. in dex. na. rhe. & inuenietis.} Multa aūt conſequenter facta ſunt: quorum primum eſt, multos piſces eſſe cōprehenſos. vnde ſequit. {Miſerunt ergo rhe. & iam non vale illud tra. præ mul. piſcium. } Sed in Chriſti cognitione Petrus & Ioānes ſuos proprios modos oſtenderūt. Ioannes. n. perſpicatior erat, & ideo primo cognouit Chriſtū. vnde ſequitur. {Dicit ergo diſci. il. quē di. Ie. pe. dñs eſt. } B E D A. Hoc inditio ſicut ſæpe, ita & hic ſuam demonſtrat perſonā. Cognouit aūt primus dñm ſiue miraculo iſtius piſcationis, ſiue ſono præcognitę vocis, ſiue primæ reminiſcens *piſcationis*.

Ho. eadem. C H R Y. Petrus aūt feruentior erat, & ideo promptius venit ad Chriſtum. Sequitur. n. {Simon Petrus cum audiſſet quia dñs eſt tunica ſuccinxit ſe, erat. n. nudus. B E D A. Dicitur aūt Petrus nudus fuiſſe ad cōparationem ceterorum veſtimentorum quibus vti ſolebat, ſicut ſolemus dicere cum aliquem ſimplici veſtimento videmus indutum, quare nudus incedis? Siue poteſt intelligi ꝙ more piſcatorum ſtudio piſcādi nudus inceſſerit. THEO. Quod vero ſe præcinxit Petrus pudoris eſt ſignum, præcinxit aūt ſe lineo amictu quem fęnices & tyrii piſcatores circumuoluunt ſibi, cum nudi ſint ſiue etiam ceteris indumentis apponunt. BEDA. Eodem autem ardore quo & multa alia fecerat, venit ad Ieſum. vnde ſequitur. {Et mi. ſe in mare, alii aūt diſc. na. venerunt.} Non tamen intelligendum eſt Petrum ſuper fluctus veniſſe, ſed aut natando aut pedibus propriis, quia erant prope terram. Sequitur. n. {Non lon. enim erant a terra, ſed quaſi cub. ducentis.} G L O S. Interpoſitio eſt. Sequitur. n. { Trahentes rhete piſcium. vt ſit ordo literæ: Alii diſcipuli nauigio venerunt trahentes rhete piſcium.

Ho. eadem. Non longe. n. &c. } C H R Y. Deinde aliud ſignum ponitur cū ſubditur. { Vt ergo deſcen. in terram, viderunt pru. po. & piſ. ſuperpo. & panē.} Nō. n. adhuc ex materia ſuperpoſita operatur, ſed ad id quod eſt mirabilius ducit ſigna, oſtendens qm̄ & ex ſubiecta materia ante crucem miracula faciebat propter quandam diſpen-

Tract. 123. ſationem. A V G. Non aūt hic intelligendū & panem fuiſſe prunis ſuperpoſitum, ſed quaſi diceret: Viderunt prunas poſitas & pi-

Hom. eadē. ſcem ſuperpoſitum prunis, & viderunt panem. C H R Y. Vt aūt oſtenderet non eſſe phantaſmata quod factum eſt, iubet ex piſcibꝰ ab eis captis afferri. Sequitur. n. {Dicit ei Ie. Affer. ex piſci. quos prendi. nunc. } Deinde & aliud ſignum fuit ꝙ ex multitudine piſcium rhete non eſt ſciſſum. vnde ſequitur. {Aſcen. ſi. pe. & traxit rhe. ad terram ple. mag. piſc. centūquinquagintatribus. Et cū tanti

Trac. 122. eſſent nō eſt ſciſſum rhete.} A V G. Myſtice aūt in captura piſciū cōmendauit eccleſiæ ſacramentum, qualis futura eſt in vltima reſurrectione mortuorum. Et ad hoc commēdandum valet ꝙ tanq̃ finis eſt interpoſitus libri, ꝙ eſſet etiā ſecuturæ narrationis quaſi prohemium. Quòd aūt ſeptem diſcipuli fuerūt in illa piſcatione, ſuo ſeptenario numero finem ſignificat tēporis, vniuerſum quippe ſeptem diebus voluitur tempus. T H E O. Cum autem nox

A erat, ante ſolis Chriſti præſentiam prophetę nihil cęperunt, quia etſi vnam nationem Iſrael corrigere conarent, illa tamen frequenter in idolatriam labebatur. G R E G. in Hom. Quæri aūt pōt Hom. 24. cur diſcipulis in mare laborantibus, poſt reſurrectionem ſuam coram diſcipulis in fluctibus maris ambulauit: Sed mare præſens ſæculū ſignificat, quod ſe cauſarum tumultibus & vndis vitę corruptibilis illidit. per ſoliditatem aūt litoris ꝑpetuitas quietis æternæ figurat. Quia igitur diſcipuli adhuc fluctibus mortalis vitæ inerant, in mari laborabant, quia autem redēptor noſter iam corruptionem carnis exceſſerat, poſt reſurrectionem ſuam in litore ſtabat. A V G. Tract. 122. Litus etiam finis eſt maris, & ideo finem ſignificat ſæculi. Sicut .n. in hoc loco qualiter in fine ſæculi futura ſit, ita dominus alia piſcatione ſignificauit eccleſiam qualiter nunc ſit. vnde ibi Ieſus nō ſtabat in litore, ſed aſcēdens in vnam nauim quæ erat Simonis, rogauit eum a terra reducere puſillum. In alia piſcatione non mittuntur rhetia in dexterā, ne ſolos ſignificent bonos, nec in ſiniſtram, ne ſolos malos, ſed indifferenter. Laxatę inquit *rhetia veſtra in capturam*, & permiſtos intelligamus bonos & malos. Hic autem mittite, inquit in dexteram nauigii rhete, vt ſignificaret eos qui ſtabant ad dexterā ſolos bonos. Illud fecit initio prædicationis ſuæ, hoc poſt reſurrectionē ſuam: hic oſtendens illam capturam piſcium bonos & malos ſigni-

C ficare, quos nunc habet eccleſia: iſta vero tantūmodo bonos quos habebit in æternum, completa in fine huius ſæculi reſurrectione mortuorum. Illi autem qui pertinent ad reſurrectionē vitæ, ideſt ad dexterā, & inter chriſtiani nominis rhetia deſiguntur, non niſi in litore, ideſt, in fine ſæculi cum reſurrexerint apparebunt, ideo non valuerunt ſic trahere rhetia vt in nauē refunderent quos cęperant piſces, ſicut de aliis factum eſt. Habet autem iſtos dexteros eccleſia poſt finem vitæ huius in ſomno pacis, velut in profundo latentes donec ad litus rhete perueniat, quod in prima piſcatione duabus nauiculis hoc iſto loco ducentis cubitis tantum, centū & centum exiſtimo figuratum, propter vtriuſque generis electos & circuncifionis & præputij. B E D A. Vel per ducentos cubitos gemina charitatis virtutis exprimitur, per dilectionem enim dei & proximi Chriſto appropinquamus. Piſcis autem aſſus eſt Chriſtus paſſus. Ipſe latere dignatus eſt in aquis generis humani. Capi voluit laqueo noſtræ noctis, & qui nobis factus eſt piſcis humani-

D tate, extitit nobis panis nos reficiens ſua diuinitate. G R E G. Pe- Hom. 24. tro autem ſancta eccleſia eſt commiſſa, ipſi ſpecialiter dicitur. Paſce oues meas, quod ergo poſtmodum aperitur in voce, nunc ſignificatur in opere. Ipſe enim piſces ad ſoliditatem litoris pertrahit, quia ſtabilitatem æternæ patriæ fidelibus oſtēdit, hoc egit verbis, hoc epiſtolis, hoc agit quotidie miraculorum ſignis, ſed cū rhete magnis piſcibus plenum dicitur, additur & quātis, & hoc eſt quod ſubditur. {Plenum magnis piſcibus, centumquinquagintatribus} Tract. 122. A V G. In alia piſcatione numerus piſciū non exprimitur tanq̃ illud ibi fiat quod prædictum eſt per prophetam. Annunciaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum. Hic vero certus eſt numerus, cuius reddenda eſt ratio. Numerus enim qui legem ſignificat decem eſt propter decalogum. Cum aūt accedit ad legē gratia, ideſt, ad literam ſpiritus, quodammodo denario numero additur ſeptenarius, ſeptenario quippe numero ſignificatur ſpiri-

E tusſanctus ad quem ſignificatio proprie pertinet. Primum enim in lege ſonuit ſanctificatio in die ſeptimo. Iſaias etiam propheta eū commendat opere, vel munere ſeptenario. Cum itaq; legis denario ſpiritusſanctus per ſeptenarium numerum accedit, fiunt x. & vij. qui numerus ab vno vſque ad ſeipſum computatis omnibus, creſcens ad centumquinquagintatres peruenit. G R E G. Ducamus ēt per trigonum x. & vij. veniunt quinquagintaunū. In quinquageſimo aūt anno cunctus populus ab omni operatione quieſcebat, ſed vera requies in vnitate eſt, vbi enim ſciſſura diuiſionis eſt, vera requies non eſt. A V G. Non ergo tantummodo centum Tract. eodē. quinquagintatres ſancti ad vitam reſurrecturi ſignificantur æternam, ſed omnes ad gratiam ſpiritus pertinentes hoc numero figurantur, qui etiam numerus ter, habet quinquagenarium numerū, & inſuper ipſa tria propter myſterium trinitatis. Quinquagenarius aūt multiplicatis ſeptem per ſeptem & vnius adiectione completur, vnde autem additur, vt eos ſignificet eſſe vnum. Non autē fruſtra dictum eſt ꝙ erant magni Cum enim dixiſſet dñs: Non veni ſoluere legem, ſed implere, daturus ſpiritum vtique per quem lex

lex poſſet impleri, paucis verbis interpoſitis ait: Qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cęlorum. In prima autem piſcatione rhete propter ſignificanda ſciſmata rumpebatur, hæc vero quoniam in illa ſumma pace ſanctorum nulla erunt ſciſmata, pertinuit ad euangeliſtam conſequenter dicere. {Et cum tanti eſſent, ideſt tam magni, non eſt ſciſſum rhete, tanquàm illud reſpiceret vbi ſciſſum eſt, & in illius mali comparatione commendaret hoc bonum.

Tract. 123. b ¶ AVGV. Peracta piſcatione dominus eos ad prandium vocat. vnde dr. {Dicit eis Ieſus, venite prandete. CHRY. Hic

Hom. 86. quidem non dicit ꝙ comedit cum eis, ſed Lucas hoc dicit. Hoc autem fiebat, non vt

b Dicit eis Ieſus: Venite prandete. Et nemo audebat diſcumbentium interrogare eum, tu quis es? ſcientes quia dominus eſt. Et venit Ieſus & accepit panem & dabat eis & piſcẽ ſimiliter. Hoc iam tertio manifeſtatꝰ eſt Ieſus diſcipulis ſuis cum reſurrexiſſet a mortuis.

c Cum ergo prandiſſent, dixit Simoni Petro Ieſus, Simon Ioãnis diligis me plus his? Dicit ei:

natura indigente cibis de reliquo, ſed condeſcenſione ad demonſtrationem reſurrectionis facta. AVGVSTINVS. xiij. de Ciuita. Dei. Corpora autem iuſtorum quæ in reſurrectione futura ſunt, neque ligno vitæ indigebunt, quo fiat vt nullo morbo, vel ſenectute inueterata moriantur, neq; vllis aliis corporalibus nutrimentis, quibus eſuriendi, atque ſitiendi qualiſcumque moleſtia deuitetur, quoniã certo & inuiolabili munere immortalitatis induentur, vt non niſi velint poſſibilitate non neceſſitate veſcantur. non enim poteſtas, ſed egeſtas edendi & bibendi talibus corporibus auferetur, ſicut & ſaluator noſter poſt reſurrectionẽ iam quidem in ſpirituali carne, ſed tamen vera, cibum ac potum cum diſcipulis ſumpſit, non alimentorum indigentia, ſed ea qua & hoc poterat poteſtate. Sequitur. {Et ne. au. diſcum. inter. eum, tu quis

Tract. eodẽ. es? ſci. quia dominus eſt.} Ac ſi diceretur. AVGVST. ſuper Ioan. Nemo audebat dubitare ꝙ ipſe eſſet. Tanta enim erat euidẽtia veritatis, vt eorum non ſolum negare, ſed nec dubitare quidẽ vllus auderet, quoniam ſi quiſq̃ dubitaret, vtique interrogaret.

Hom. 86 CHRY. Vel hoc dicit, quia de reliquo non ſimiliter confidebant ei loqui vt prius, ſed cum ſilentio & reuerentia multa ſedebant attendentes in eum, & formam quidem alteratam videntes & multa admiratione plenam, valde ſtupefacti volebant interrogare. Sed formido in hoc ꝙ ſciebãt ꝙ dominus eſt, detinebat interrogationem, & ſolum comedebant quę eis dabat cum priori poteſtate, hic autem non reſpicit in cælum, neque humana illa facit, oſtendens quoniam condeſcenſionis gratia fiebant. vnde ſubditur.

Tract. 123. {Et ve. Ie. & acce. pa. & da. eis. & piſc. ſimiliter. AVGVST. Myſtice autem piſcis aſſus Chriſtus eſt paſſus. Ipſe eſt & panis qui de cęlo deſcendit, hic incorporatur eccleſia ad participandum beatitudinem ſempiternam, propter hoc dictum eſt. Afferte de piſcibus quos prendidiſtis nunc, vt omnes qui hanc ſpem gerimus per illum ſeptenarium numerum diſcipulorum per quem põt in hoc loco noſtra vniuerſitas intelligi ſigurata tanto ſacramento, nos cõ

Hom. 24. municare noſſemus, & eidem beatitudini ſociari. GREG. Per hoc etiam ꝙ ſeptem diſcipulis vltimum conuiuium celebrat, eos tantummodo qui ſeptiformi gratia ſancti ſpiritus pleni ſunt, futuros ſecum in æterna refectione denunciat, ſeptem quoque diebus omne hoc tempus euoluitur, & ſępe ſeptenario numero ꝑfectio deſignatur. Illi ergo vltimo conuiuio de pręſentia veritatis epu

Hom. 86. lantur, qui nunc ꝑfectionis ſtudio terrena tranſcendũt. CHRY. Quia vero non continuo cum eis conuerſabatur, neque ſimiliter vt prius, ſubdit euangeliſta dicens: {Hoc iam tertio manifeſtatus

Tract. 123. eſt Ieſus diſcipulis ſuis cũ reſurrexiſſet a mortuis. AVGVST. Quod non ad ipſas demõſtrationes, ſed ad dies referre debemus, ideſt, primo die cum reſurrexiſſet, & poſt dies octo quando Thomas vidit & credidit, & hoc die quando hoc de piſcibus fecit, & deinde quoties voluit vſque ad diem quadrageſimum quo aſcen

Lib. 3. c. 25. dit in cœlum. AVG. de Con. euang. Inuenimus autẽ apud quatuor euangeliſtas decies commemoratum dominum viſum eſſe poſt reſurrectionem: Semel ad monumentum a mulieribus, iterũ eiſdem regredientibus a monumẽto in itinere, tertio Petro, quarto duobus euntibus in caſtellum, quinto pluribus in Hieruſalẽ, vbi non erat Thomas, ſexto vbi vidit eum Thomas, ſeptimo ad mare Tyberiadis, octauo omnibus vndecim in mõte Galilææ ſecundum Matth. nono ut dicit Marcus, nouiſſime recumbentibus, quia iam nõ erant in terra cum illo conuiuaturi, decimo ipſo die aſcenſionis non iam in terra, ſed eleuatum in nube.

c ¶ THEO. Finito prandio, commiſſionem ouium mundi Petro commendat, nõ aliis. vnde dicitur. {Cum ergo prandiſſent dixit Simoni Petro Ieſus, Simon Ioannis diligis me plus his? AVGVST. Sciens dominus interrogat. Sciebat enim dominus ꝙ

F non ſolum eum diligeret, verum etiam quòd plus omnibus eum diligeret Petrus. ALCVI. Dicitur autẽ Simon Ioãnis, ideſt, filius Ioannis carnalis patris. Myſtice autem Simon obediens, Ioannes gratia merito hoc nomine vocatur, ideſt, obediens gratiæ Dei, vt oſtendatur ꝙ ardentiori eum charitate amplectitur non meriti humani, ſed diuini eſſe muneris.

Etiam domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei, Paſce agnos meos. Dicit ei iterum, Simon Ioannis diligis me? Ait illi, Etiã dñe, tu ſcis quia amo te. Dicit ei iterũ: Paſce agnos meos. Dicit ei tertio, Simon Ioannis amas me? Cõtriſtatus eſt Petrus quia dixit

G ei tertio, Amas me. Et dixit ei: Domine, tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te. Dicit ei. Paſce oues meas.

AV. in Sermone paſ. Cum autem dominus moreretur timuit & negauit, reſurgens autem dominus amorẽ inſeruit, timorem fugauit, nam quãdo negauit, mori timuit, reſurgente domino qd timeret, in quo mortem mortuam reperiret? vnde ſequit. {Ait illi, etiam domine, tu ſcis quia amo te. Confitẽti autem amorem ſuum, oues ſuas commendauit. vnde ſequitur. {Dicit ei, paſce agnos meos. tamquàm non eſſet vbi oſtenderet Petrus amorem ſuum in Chriſtum niſi eſſet paſtor fidelis ſub principe omnium Hom. 86.

paſtorum. CHRYSOSTO. Quod enim maxime omnium tribuit nobis eam quæ deſuper eſt beniuolentiam, eſt proximorũ procuratio. Præteriens autem dominus alios, Petro de talibus loquitur, eximius enim apoſtolorum erat Petrus, & os diſcipulorũ & vertex collegii, vnde & negatione deleta, committit ei prælationem fratrum. Et negationem quidem ei non exprobrat, ſed dicit: Si diligis me, præſiſte fratribus, & feruentem amorem quẽ per omnia demonſtraſti, nunc oſtende, & animam quam dixiſti te eſſe

H poſiturum pro me, hanc da pro ouibus meis. Sequitur. {Dicit ei Tract. 123.

ite, Sim. Ioan. dili. me. Ait il. etiam do. tu ſcis quia amo te. AVG. Merito dicitur Petro. Diligis me, & reſpondet: Amo te, eique dicitur: Paſce agnos meos, vbi etiam demonſtratur vnum atque idẽ eſſe amorem & dilectionem. nam etiam dominus nouiſſime non ait: Diligis me, ſed amas me. Sequit. {Di. ei ter. Si. Ioã. amas me.} Ibidem

Tertio, vtrum Petrus eum diligat dominus interrogat. Redditur enim negationi trinæ trina confeſſio, ne minus amori lingua ſeruiat q̃ timori, & plus vocis elicuiſſe videatur mors imminens q̃ Hom. 87.

vita præſens. CHRYSOST. Tertio etiam interrogat & tertio iniungit eadem, oſtendens quantum appreciatur pręlationem propriarum ouium, & quoniã hoc eſt maxime eius amoris ſignũ.

THEO. Ex tunc etiam inoleuit conſuetudo vt ter confiteãtur Hom. 87.

qui veniunt ad baptiſmum. CHRY. Deinde tertio interrogatus conturbatus eſt. vnde ſequit. {Contriſta. eſt Pe. quia di. ei ter.

I amas me.} Rurſus formidans priora ne forte æſtimans ſe diligere, ſi non diligat, corripiatur ſicut & prius correptus eſt, multum ſe æſtimans fortem, vnde ad ipſum Chriſtum refugit. vnde ſequitur. {Et dicit ei, domine tu omnia ſcis,} ideſt ineffabilia cordis, pręſentia & futura. AVGVST. de Ver. do. Inde ergo cõtriſtatus eſt ꝙ ſæpe interrogatus eſſet ab eo, qui ſciuerat quod interrogabat, &

donauerat quod audiebat. Veraciter ergo reſpondit & de intimo Tract. 124.

cordis protulit amantis vocem dicens: Tu ſcis quia amo te. AVGVST. ſuper Ioan. Non autem addidit plus his, hoc enim reſpondit quod de ſeipſo ſciebat, non enim quantum ab alio quolibet diligeretur ſcire poterat, qui cor alterius videre non poterat: Sequitur. {Dicit ei: Paſce oues meas.} quaſi dicat. Sit amoris officium paſcere dominicum gregem, ſicut fuit timoris indicium negare paſtorem. THEO. Poteſt autem quis aſſignare differentiam inter agnos & oues. Agni ſunt qui introducuntur, oues vero perfecti. ALCVI. Paſcere autem oues eſt credentes in Chri

K ſto ne a fide deficiant, confortare, terrena ſubſidia ſi neceſſe eſt ſubditis prouidere, & exempla virtutum cum verbo prædicationis

impendere, aduerſariis obſiſtere, errantes ſubditos corrigere. AV Tract. 123.

GVST. Qui hoc autem animo paſcunt oues Chriſti ut ſuas velint eſſe non Chriſti, ſe conuincuntur amare non Chriſtum, vel gloriandi, vel dominãdi, vel acquirendi cupiditate, non obediendi & ſubueniendi & deo placendi charitate. Non ergo nos, ſed ipſum amemus, & in paſcendis ouibus eius ea quæ ſunt eius, nõ quæ noſtra ſunt quæramus, quiſquis enim ſeipſum non deum amat, nõ amat ſe, qui enim non poteſt viuere de ſe, moritur vtique amãdo ſe. non ergo ſe amat, qui ne viuat ſe amat. Cum vero ille diligitur de quo viuitur, non ſe diligendo magis ſe diligit, qui propterea nõ ſe diligit vt eum diligat de quo viuit. AVGVST. in Ser. paſſ. Extiterunt autem quidam ſerui infideles, qui diuiſerunt gregem Chriſti, & furtis ſuis peculia ſibi fecerunt, & audis eos dicere. Oues meæ ſunt illę, quid quæris ad oues meas, non te inueniam ad oues meas, ſic & nos dicamus meas, & illi dicant ſuas: perdidit Chriſtus oues ſuas.

CHRY.

Hom. 87. d ¶ CHRY. Cum dixiſſet Petro dominus de amore quem habebat ad ipſum, prænunciat ei martyrium quod pro ipſo debebat ſuſtinere, erudire nos volens quomodo eum amare oportet. vnde dicit. {Amen amen dico tibi. Cum eſſes Iu. cin. te & ambul. vbi volebas. Meminit prioris vitæ, quia in ſæcularibus iuuenis quidem vtilis eſt, q̃ vero ſenuerit, inutilis. In diuinis aũt non ita eſt, ſed cũ ſuperuenerit ſenectus tũc virtꝰ clarior, tunc virilitas induſtrior, in nullo ab ætate prohibita, quia ergo Petrus ſemper volebat in periculis eſſe cum Chriſto dicit ei: Confide, ita implebo tuum deſideriũ, vt quæ paſſus nõ es iuuenis exiſtẽs, oporteat te pati ſenẽ. vnde ſequitur. {Cum

d Amen amen dico tibi, Cum eſſes iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas. Cum autẽ ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit ſignificans qua morte clarificaturus eſſet deum.

e Et cum hoc dixiſſet, dicit ei: Sequere me. Conuerſus Petrus, vidit illum diſcipulum quem di

autem ſenueris.} Per quod oſtenditur quòd neque tunc iuuenis erat neque ſenex, ſed vir perfectus. ORIGE. ſuper Matth. Et attende ꝙ non facile inuenitur quis ex eis qui apti fuerint ad hoc opus vt cito tranſeat de hac vita. vnde nunc Petro dicitur. {Cum

Tract. 123. ſenu. exten. ma. tuas. AVG. Hoc eſt crucifigeris. Ad hoc autem vt venias: Alius te cinget & ducet quo non vis. Prius dixit quod fieret, & deinde quomodo fieret: nõ enim crucifixus, ſed crucifigẽdus quo nollet eſt ductus. Solutus quippe a corpore eſſe volebat cum Chriſto, ſed ſi fieri poſſet præter mortis moleſtiam vitam cõcupiſcebat æternam, ad quam moleſtiam nolens venit, ſed volens eam vicit, & reliquit hunc infirmitatis affectum quo nemo vult mori vſque adeo naturalem vt cum beato Petro nec ſenectus auferre potuerit, ſed moleſtia quantacumque ſit mortis, debet eam vincere vis amoris quo amatur ille, qui cum ſit vita noſtra, etiam

Hom. 87. mortem voluit ferre pro nobis. Nam ſi nulla eſſet mortis, vel parua moleſtia, non eſſet tam magna martyrii gloria. CHRY. Dicit ergo: {Quo nõ vis} propter naturalem compaſſionem animæ, quæ in vita ſeparatur a corpore, deo hoc vtiliter diſpenſante, vt non multi ſibi mortem inferant violentam, deinde erigens auditorem euangeliſta induxit: {Hoc autem dixit ſignificans qua morte clarificaturus eſſet deum.} Non dixit: Moriturus eſſet, vt diſcas quoniam pati pro Chriſto, gloria eſt patientis & honor. Niſi autẽ certificaret animus quia verus deus eſt, minime eius intuitu mor-

Tract. 123. tem toleraret, quo fit vt ſanctorum mors diuinæ ſit glorię certitudo. AVGVST. Hunc inuenit exitum ille negator & amator, vt pro eius nomine perfecta dilectione moreretur, cum quo ſe moriturum peruerſa feſtinatione promiſerat. Hoc enim oportebat, vt prius Chriſtus pro Petri ſalute, deinde Petrus pro Chriſti pręWhich

Tract. 124. dicatione moreretur.

e ¶ AVG. Cum prænunciaſſet dominus Petro qua morte clarificaturus eſſet eum, inuitat eum ad ſui ſequelam. vnde dicitur. {Et cum hoc dixiſſet, dicit ei: Sequere me.} Cur dicitur Petro: Sequere me, nec dicitur cæteris qui ſimul aderant, qui eum ſicut magiſtrum diſcipuli ſequebantur? Sed ſi ad paſſionem intelligendum eſt, numquid ſolus pro chriſtiana veritate paſſus eſt Petrus? nonne ibi erat Iacobus qui ab Herode manifeſtatur occiſus? Verũ aliquid dixerit, quoniam non eſt Iacobus crucifixus, merito dictũ eſſe Petro: Sequere me, qui non ſolum mortem, ſed & mortẽ crucis ſicut Chriſtus expertus eſt. THHEO. Audiens autem Petrus quia mortem pro Chriſto paſſurus eſt, quęrit de Ioanne an moriatur. vnde ſequitur. {Conuerſus Petrus, vidit illum diſcipulum quem diligebat Ieſus ſequentẽ, qui & recubuit in cœna ſupra

Tract. 124. pectus eius & dixit, domine quis eſt qui tradet te? AVGVST. Seipſum dicit diſcipulum quem diligebat Ieſus, quia ipſum præ cęteris & familiarius diligebat, ita vt in conuiuio ſupra pectus

Ibidem ſuum diſcumbere faceret. Credo vt iſtius euãgelii quod per eum fuerat prædicaturus, diuinam excellentiam hoc modo altius commendaret, ſunt qui ſenſerint, & hi non contẽptibiles ſacri eloquii tractatores a Chriſto Ioannem propterea plus amatum, quia ab ineunte pueritia caſtiſſimus vixerit. Sequitur. {Hunc ergo cum vidiſſet Petrus, dixit Ieſu: Domine, hic autem quid? THEO. ideſt, numquid non morietur & ipſe, vt quidam exponunt. Sequi-

Tract. 124. tur: {Dicit ei Ie. Sic eum vo. ma. do. ve. quid ad te?} AVG. Et repetitum eſt: Tu me ſequere, tamq̃ ille ideo non ſequeretur, quoniam eum manere voluit donec veniat. Quis facile aliud eſſe credat q̃ quod fratres crediderunt qui tunc erant. Sequitur. n. {Exiit ergo ſer. iſte inter fra. quia diſci. il. non moritur.} Sed hanc opinionem Ioannes ipſe abſtulit ſubdens. {Et non dix. Ie. non mo. ſed ſic cũ vo. ma. do. ve. quid ad te?} Sed cui placet adhuc reſiſtat & dicat, verum eſſe quod ait Ioannes, non dixiſſe dominum ꝙ diſcipulus ille non moritur, ſed hoc tamen ſignificatum eſſe talibus verbis,

A qualia eum dixiſſe narrauit. THEO. Vel dicet, Chriſtus non negauit Ioannem moriturum, nam quicquid oritur moritur, ſed dixit: Volo eum manere, ideſt, viuere vſque ad mundi finẽ, tunc pro me patietur martyrium, & ideo fatentur adhuc illum viuere, ab Antichriſto vero debere occidi, vnà cum Helia prędicaturum

ligebat Ieſus ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius & dixit: Domine, quis eſt qui tradet te? Hunc ergo cum vidiſſet Petrus dicit Ieſu. Domine hic autem quid? Dicit ei Ieſus: Sic eum volo manere do-

B nec veniam. Quid ad te? Tu me ſequere. Exiit ergo ſermo iſte inter fratres, quia diſcipulus ille non moritur. Et non dixit ei Ie-

nomen Chriſti. Sed & ſi aſſignetur ei ſepulcrum, viuens quidem illud intrauit, poſtea diſceſſit. AVG. Vel Tract. 124. & ſeq.

forte aliquis in illo ſepulcro eius quod eſt apud Epheſum dormire potius eum, q̃ mortuũ iacere cõtendet: aſſumens argumentũ, ꝙ illic terra ſẽſim ſcaturire & quaſi ebulire perhibetur, atque hoc eius anhelitu fieri pertinaciter aſſeuerant:

Sed cur eius diſcipulo quẽ prę cæteris diligebat, pro magno munere longum in corpore donauerit ſomnum, cum beatũ Petrum per ingentẽ martyrii gloriam abſtinere corporis abſoluerit, eiq; conceſſerit quod Paulus ſe concupiſcere dixerit: Cupio diſſolui eſſe cum Chriſto. Si autem vere ibi quod ſemper ſparſit fama, aut ideo fit, vt eo modo commendetur precioſa mors eius, quoniam non eam commendat martyrium, aut propter aliquid aliud quod nos latet, manet tamen quæſtio cur dixerit dominus de homine morituro: Sic eum vo. manere donec veniam. Illud etiam mouet ad quęrendum, cur Ioannem plus dilexerit dominus, cum ipſum dominum plus dilexerit Petrus, quãtum ipſe ſapio, melior eſt qui plus diligit Chriſtũ, felicior eſt vero quem plus diligit Chriſtus,

C facile reſponderim, ſi iuſtitiam liberatoris noſtri quemadmodum defenderem prouiderem. Aggrediar igitur de ſoluenda quæſtione tam ingenti duas vitas ſibi diuinitus ꝑdicatas nouit eccleſia, quarũ vna eſt in fide, altera in ſpe. Iſta ſignificata eſt per apoſtolũ Petrum propter apoſtolatus ſui primatum, illa per Ioannem, ideo huic dicitur: {Sequere me,} per imitationem, ſcilicet perferendi temporalia mala: de illo vero dicitur. {Sic eum vo. ma. donec veniam.} q. d. Tu me ſequere, per imitationem perferendi temporalia mala, ille maneat donec ſempiterna venio redditurus bona, qđ apertius dici poteſt, perfecta me ſequatur actio informata meæ paſſionis exemplo. Inchoata vero contemplatio maneat donec venio, perficienda cum venero, quod non ſic intelligendum eſt, quaſi dixerit remanere vel permanere, ſed expectare, quoniam quod per eum ſignificatur, cum venerit Chriſtus implebitur, in hac autem actiua vita quanto magis Chriſtum diligimus, tanto facilius libe-

D ramur a malo, at ipſe nos minus diligit quales nos ſumus, & hic ideo liberat, ne ſemper tales ſimus, ibi vero amplius nos diligit, quoniam quod ei diſpliceat, & quod a nobis auferat non habebimus, amet ergo eum Petrus, vt ab iſta mortalitate liberemur, ametur ab eo Ioannes, vt in illa immortalitate ſeruemur. Cur ergo Ioannes minus eum diligebat q̃ Petrus ſi eam vitam ſignificabat in qua eſt multo amplius diligendus, niſi quia propter ea dictum eſt. Volo eum manere, ideſt, expectare? Donec veniam, quando & ipſum amorem qui tunc multo ampliori erit nõdum habemus, ſed expectamus futurum, vt dum ipſe venerit habeamus. Hoc ergo ꝑ Petrum ſignificatum eſt plus amantem, ſed minus amatum, quia minus nos amat Chriſtus miſeros q̃ beatos, veritatis autem contemplationem qualis tunc futura eſt, minus amamus, quia nunc nondum nouimus nec habemus. Nemo tamen iſtos inſignes apoſtolos ſeparet, & ideo eo quod ſignificabat Petrus ambo erant, & in eo quod ſignificabat Ioannes ambo futuri erant. GLO. Vel aliter: Sic eum volo manere, ideſt, nolo eum per martyrium con-

E ſumare, ſed expectare eum in placidam abſolutionem carnis ſuæ, quando ego veniens recipiam eum in æterna beatitudine. THE. Vel aliter: Totũ in hoc, qđ dicit dominus Petro, Sequere me, cunctorum fidelium prælaturam ei inſtituit. Simul autem & ſequi intelligas hic imitationem in cunctis & verbis & operibus, oſtẽdit etiam affectionem ad ipſum, quia qui nobis aſtrictiores ſunt, hos

ſequi nos volumus. CHRY. Si uero dixerit quis, qualiter igiť Hom. 87.

Iacobus thronum aſſumpſit Hieroſolymorum, illud itaque dicã, quoniam Petrus orbis terrarum inthronizauit magiſtrum. Sequitur. {Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum &c.} Non ſine cauſa recolit illam accubationem, ſed vt oſtendat quantam Petrus habebat fiduciam poſt negationem. Qui enim in cęna non audebat interrogare, ſed Ioanni interrogationem commiſit, huic & præpoſitura fratrum credita eſt, & non ſolum non committit alteri interrogare quæ ad ipſum pertinent, ſed de reliquo ipſe pro aliis magiſtrum interrogat. Quia igitur magna ei prædixerat dominus & orbem terrarum commiſerat, & martyrium prænunciauerat, &

amorem

ſus, non moritur, ſed ſic eum volo manere donec ueniam, quid ad te?

f Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc. Et ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius. Sunt autem & alia multa, quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt libros.

amorem proteſtatus eſt ampliorem, volens & Ioannem communicatorem accipere, dixit: {Hic autem quid, quaſi diceret: Nonne eadem nobiſcum veniet via? Valde enim Ioannem amabat Petrus, & per euangelium oſtenditur eorum colligatio, & in Act. apoſtol. F

Hom.24. Sic igitur nunc vicem reddit Petrus Ioanni. Aeſtimans autem eũ velle interrogare, de ſeipſo, nec audere, ipſe pro eo ſuſcipit interrogationem. Quia vero debebant orbis terrarum procurationé accipere, nec oportebat eos de reliquo ſibi inuicem eſſe coniunctos, quod eſſet damnum orbi terrarum, propterea dominus dicit ſecundum literam grecam. Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere. q. d. Opus tibi commiſſum attende & perfice: hunc vero ſi voluero manere hic, quid ad te? THEO. Quod vero dicitur cum venero, quidam ſic intellexerunt ac ſi diceret, quouſque contra Iudeos qui me crucifixerunt veniam, percutiens illos baculo Romanorum Aiunt enim hunc apoſtolum vſque ad Veſpaſiani tempus cum Hieruſalem capienda erat in locis illis conuerſatum. Vel dicit: Dum venero, ideſt, dum hunc volens dirigã ad prædicandum, te namque nunc dirigo ad orbis pontificatum,

Hom, 87. & in hoc ſequere me, ipſe uero maneat hic, donec & eum educam ſicut te. CHRY. Deinde euangeliſta diſcipulorum opinionẽ

Hom, 87. ponit & corrigit, vt ſupra dictum eſt.

f ¶ CHRY. Quia ex multa certitudine ſcripſit Ioannes, non refutat ſuiipſius teſtimonium in mediũ ferre. vnde dicit. {Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibet de his.} Conſuetudo enim eſt cum valde vera dicamus noſtrum teſtimonium non denegare, & multomagis ille qui ſpiritu ſancto ſcribebat. vnde & alii apoſtoli dicebant: Nos ſumus teſtes horum. Sequitur. {Et ſcribebat hæc, quod ipſe ſolus dicit, quia poſterior ad ſcribendum venit

Chriſto monente, vnde & frequenter oſtendit Chriſti ad ſe amorem, occulte inſinuans cauſam ex qua ad ſcribendum proceſſit, & fide dignum faciens hunc ſermonẽ ex ſua dignitate. Sequitur. {Et ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius.} Omnibus enim aderat, & neque cum crucifigeretur defuit, & mater ei commiſſa eſt, quæ ſunt ſigna amoris, & ꝙ cũ certitudine ſciat omnia. Etſi aliqui nõ credant, inducãtur ad credendum ex hoc qđ ſubditur: {Sũt autem & alia multa quæ fecit Ieſus. Vnde manifeſtum eſt ꝙ nequaq̃ ſcripſi vt Chriſto gratiam præſtaré, cum tot exiſtentibus non tot ſcripſerim quot cæteri, ſed horum plura reliqui contumelias & conuitia in medium

G proponens. Eum autem qui ad gloriam alterius ſcribit, oportet ecõtrario, ea quæ ſunt exprobabiliora, tacere, quę vero ſunt clara, proponere. AVG. Quod aũt ſubdit: {Quæ ſi ſcri. per ſin. nec ipſum arbi. mun. cape. poſ. eos qui ſcriben. ſunt libros. Tract.124. {Nõ ſpacio locorum credendum eſt mundum capere non poſſe, ſed capacitate legentium comprehendi non poſſe, quàmuis ſalua rerum fide plerumque verba excedere videantur fidem, quod non fit quando aliquid quod erat obſcurum vel dubium exponitur}, ſed quando id quod apertum eſt vel augetur vel extenuatur, nec tamen a tramite ſignificandæ veritatis erratur, quoniam ſic verba rem quæ indicatur excedunt, vt voluntas loquentis, nec fallentis appareat, hũc loquendi modum græco nomine hyperbolẽm vocant, qui modus ſicut in hoc loco, ita in nonnullis alus diuinis literis inuenitur.

CHRY. Vel hoc referendum eſt ad eius potentiam qui faciebat virtutem, ſicut enim nobis facile eſt loqui, ita & illi & multo facilius facere quæ volebat, quia ipſe eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula ſæculorum Amen. Ho. eadem.

Expoſitionis Diui Thomæ Aquinatis ſuper quatuor Euangelia finis.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm.

Omnes ſunt Quaterniones preter Ll & Mm, qui ſunt Terniones.

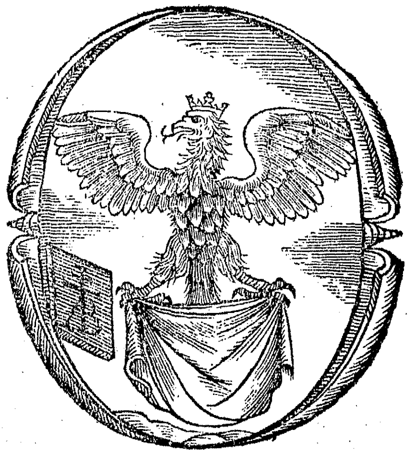

ROMAE

Apud hæredes Antonij Bladij, & Ioannem Oſmarinum Liliotum ſocios.

M D L X X.